UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00580620 3

PURCHASED FOR THE

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

FROM THE

CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT

FOR

MEDIAEVAL STUDIES

MINERVA GMBH · FRANKFURT AM MAIN

Unveränderter Nachdruck 1964

THOMÆ

BRADWARDINI

ARCHIEPISCOPI OLIM

CANTVARIENSIS,

DE CAVSA DEI,

CONTRA PELAGIVM,

ET DE VIRTVTE CAVSARVM,

Ad ſuos MERTONENSES,

LIBRI TRES:

IVSSV REVERENDISS. *GEORGII ABBOT* Cantuarienſis Archiepiſcopi;

OPERA ET STVDIO D. HENRICI SAVILII, *Collegij Mertonenſis in Academia* OXONIENSI Cuſtodis,

Ex ſcriptis Codicibus nunc primum editi.

LONDINI,

EX OFFICINA NORTONIANA,

Apud IOANNEM BILLIVM.

M.DC.XVIII.

BT
1450
B73
1862

LIBRARY
JUN 22 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

SERENISSIMO
ET
POTENTISSIMO PRINCIPI,
IACOBO,
DEI GRATIA MAGNAE
BRITANNIAE, FRAN-
CIAE ET HIBERNIAE
REGI,
VERAE FIDEI ASSERTO-
RI ET PROPVGNATORI,
BONARVM LITERA-
RVM FAVTORI
OPTIMO,
MAXIMO,
INDVLGENTISSIMO:

HOC

THOMAE BRADVVAR-
DINI, ARCHIEPISCOPI QVON-
DAM CANTVARIENSIS
OPVS E SITV VIN-
DICATVM,

HENRICVS SAVILIVS,
MAIESTATI EIVS DEVOTISSI-
MVS, IN PERPETVI OBSEQVII
MONVMENTVM D.D.
CONSECRATQVE.

(*,*)

LECTORI.

LECTORI.

DE auctore mihi pauca præfari volenti occurrit primo loco Nomen, quod in veteribus libris noſtris variè ſcribitur: Thomas de *Bradwardina* & de *Bredewardina*, quomodo conſtanter ſcribitur in Actis Publicis. Exteri homines fere omnes, deflexo nomine euphoniæ, vt puto, gratia, *Brauardinum* nominant: *Gerſon* lib. 3. de vita ſpirituali *Bragwardinum*: Autor Catalogi Teſtium, & Geſnerus *Branduardinum*. Apud *Joannem Baconem* (ſiue *Baconthorpium*, vt alijs placet) ſuper 4. Sentent. Diſtinct. 1. Quæſt. 4. fol. 86. Editionis Venetæ 1527. *Bradinkardin* appellatur, flagitioſo Typographi errore, non ipſius *Baconis*, qui cum fuerit ὁμόχρονος καὶ ὁμόσχολος *Bradwardino* (ex eodem quippe alueari vterque profecti, Collegio ſcilicet *Mertonenſi*) rectam nominis contubernalis ſui ſcripturam ignorare non potuit. De loco Natiuitatis putabam aliquando apud Bradwardin caſtrum & vicum natum fuiſſe (ſitum eſt caſtrum illud, atteſtante doctiſsimo & diligentiſsimo Camdeno Noſtro, ad ripam Vagæ fluminis aliquot ſupra Herefordiam milliarijs) ſed me ab hac ſententia non improbabili reuocârunt expreſſa verba ipſius Bradwardini lib. 3. cap. 22. pag. 559. huius editionis, vbi non obſcurè, vt mihi videtur, innuit ſe Ciceſtria oriundum. Verba ſunt; *Per ſimilem etiam rationem quicquid nunc ſcribo Oxoniæ, ſcriberet pater meus Ciceſtriæ, quia genuit me ſcribentem, imo auus, & proauus, &c.* Vt non multum aberrâſſe videantur Balæus, & Antiquitatum Britannicarum Auctor, qui Hartfeldiæ natum aſſerunt in Diœceſi Ciceſtrenſi, quibus auctoribus, aut quibus permoti argumentis, neſcio. Apud me certè illa Aucto-

ris verba præponderabunt, dum aliquid certius ab alijs afferatur. Interim certe veriſimile mihi eſt ipſius maiores apud caſtrum, vicumue *Bradwardin* natos, inde cognomentum ſibi, poſteriſque etiam alio commigrantibus (quod apud noſtrates frequentiſsimum) acquiſiuiſſe: ac horum Bradwardinenſium forte aliquem ſic nouis ſedibus in Ciceſtria defixum in filium ſuum Thomam hunc noſtrum nomen illud iam tum obtinens ac gentilitium transfudiſſe. Quo anno natus ſit, quemadmodum nihil pro certo aſſeuerauerim, (vt ſunt magnorum ſæpe virorum principia obſcura, quorum ſunt notiſsimi exitus) ita cum Procuratorem fuiſſe conſtet Vniueſitatis Oxonienſis, Anno 1325. circa annum Domini 1290. natum crediderim, medijs temporibus Regis *Edwardi Primi*. Poſt emenſa puerilia ſtudia admiſſus eſt in Collegium Mertonenſe Oxonij tempore *Edwardi Secundi*, vbi Procurator Vniuerſitatis fuit, vt dixi; ſic enim in Catalogo Cancellariorũ & Procuratorũ eiuſdẽ Vniuerſitatis ſcriptum reperi: An. 1325. *Willielmus de Alburwike Cancellarius Oxonienſis, & Richardus de Kamſhall Commiſſarius eius; Procuratores Willielmus de Harington, & Thomas de Bradwardina.* In qua Vniuerſitate, maturiore iam ætate, tempore, vt puto, *Roberti Trenge* Cuſtodis, *ad tantum*, inquit Balæus in prima editione (quam totam putant quidam ex Lelando deſcriptam) *doctrinæ peruenit incrementum, vt ſupremæ facultatis magiſter, ac ſummus demum Cancellarius* (de quo mihi liceat bona cum Balęi & Lelandi venia ~~~) *conſtitueretur, in quo officio ita ſe gesſit,* inquit, *vt ab omnibus magnam commeruerit laudem.* In hoc curriculo literario ſolidam ex Ariſtotelis & Platonis fontibus hauſit Philoſophiam, ſed in artibus Mathematicis ac Theologia eius potiſsimùm eluxit induſtria; ac in Mathematicis quidem ita excelluit, vt parem illa ætas tulerit fortaſſe neminem. Teſtes ſunt tabulæ Aſtronomicæ exquiſitè deſcriptæ æquationum Planetarum, & coniunctionum ac oppoſitionum luminarium, quas penes me habeo magna cum diligentia manu exaratas volumine ſatis craſſo. Teſtes libellus de proportionibus velocitatum; alius de Arithmetica ſpeculatiua; alius de Geometria ſpeculatiua (quem librum libr. 4. de tradendis diſciplinis laudat Viues) omnes iam olim Pariſijs excuſi. In Theologia verò palmaris

eſt

eſt (nam plurimos alios conſcripſit in omni diſciplinarum genere, ſi credimus Balæo, mihi non tractatos) palmam facilè, inquam, obtinet liber iſte, quem iam ex manuſcriptis ſex edimus contra *Pelagianorum* perfidiam, hæreſim omnibus ſubinde ætatibus, vt experientia docet, in Eccleſia ſuccreſcentem; quem ex lectionibus Oxonienſibus magnam partem concinnatum, & contextum (vt ipſe in proœmio docet) ad petitionem ſuorum Mertonenſium limauit, & edidit in lucem, cùm eſſet Cancellarius Londinenſis. Ἐπιγραφὴ eſt ea, quam præpoſui, in omnibus ferè, quos vidi, manuſcriptis; in libro tamen Collegij Noui
„ Oxon. titulus eſt; *Summa Doctoris profundi de cauſa Dei contra*
„ *Pelagianos, & de virtute cauſarum, virtute Dei cauſæ cauſarum.*
In Bibliotheca Vaticana ad eundem ferè modum; *Sum-*
„ *ma* *Doctoris* P*rofundi Thomæ Bradwardini de cauſa* Dei *contra*
„ P*elagianos, & de virtute Dei cauſæ cauſarum.* Fuit hic liber, ſtatim atque editus eſt, tanto omnium Doctorum exceptus applauſu, vt per omnes ferè Bibliothecas totius Europæ deſcriberetur. *Gerſon*, vt ad notum auctorē, ſępe remittit in libris de vita ſpirituali: *Gregorius Ariminenſis* ſuper 2. Sent fol. 96. col. 3. & fol. 114. col. 2. & 3. vt taceam de P*ico Volaterano, Caſſandro, Auctore Catalogi Teſtium* (qui totam huius libri præfationem in ſuum transfudit ſyntagma) & ex recentioribus *Lutio*, P*erkinſio*, alijs, dum tamen adhuc in Bibliothecarū ſitu, & puluere deliteſceret. Nam de Galfrido Chaucero illorum ferè temporum æquali, poetarum noſtrorum principe, acris iudicij, non lepidi tantum ingenij, viro, qui de Thoma hoc noſtrate non tacuit, nobis nefas ſit hic tacere. Is, cum eſſet Philoſophicis Theologicisq; haud mediocriter imbutus, ac haſce Cantuarienſis Archiepiſcopi lucubrationes iamtum recens emiſſas, vt videtur, peruoluiſſet, pro more ſuo iocis ſeria intertexens, in fabella quadā Cantuarienſi, arduam de Dei præſcientia, rerumque contingentia quæſtionē obiter attingit; ac Auguſtino Bradwardinum annumerat, ex ijs vnum ſcil. qui in difficili hac controuerſia exagitanda farinā vſque ad furfures (ſic enim familiariter, eleganterque ille noſter) excuſſerunt, hoc eſt veritatem in profundo demerſam elicuerūt. Ipſum, ſi placet, (placet autem antiqua Anglicana, etiam ſtyli, ſimplicitas) ſocco ſuo indutum in medium deducamus.

 But

In the Nuns Priests tale.

But what that God afore wote, muſt needs bee,	*Non euenire non poteſt, quicquid Deus*
After the opinion of certaine clerkis.	*Præſcinit ; ita fert crebra Doctorum cohors.*
Witneſſe of him that any clerke is,	*Hic literatum quemlibet teſtem voco*
That in Schoole is great altercation	*Quantis vtrinque fluctibus lis hæc Scholas*
In this matter, and great diſputation,	*Triuit, teritque, penè inextricabili*
And hath been of an hundred thouſand men.	*Ingenia nodo centies mille implicans.*
But I ne cannot boult it to the bren,	*Excutere nudos hæc aduſque furfures*
As can the holy doctour S. Auſtin,	*(Quod ab Auguſtino præſtitum, & Boethio,*
Or Boece, or the Biſhop *Bradwardin.*	*Ac* BRADVVARDINO *Epiſcopo) non ſum potis.*
Whether that Gods worthy foreweting	*Vtrumne me diuina præſcientia*
Straineth me needly to doe a thing,	*Ad aliquid vnum, vt exequar, neceſſitet;*
(Needly clepe I ſimple neceſſite)	*(Neceſsitatem hic abſolutam intelligo)*
Or if the free choice be granted me	*An mihi ſtet huius ſiue agendi ſeu minùs*
To doe the ſame thing, or do it nought,	*Electionis ſalua libertas, licet*
Though God forewot it or it was wrought.	*Præſcierit ipſum hoc, antequam fieret, Deus.*
Or if his weting ſtraineth neuer a dele	*An præſcientis obliget neceſsitas*
But by neceſſite conditionele.	*Illa vna quam ſuppoſita conditio ſtruit.*
I woll not haue to done of ſuch matere.	*In tam profundum haud ego inſiliam mare.*

Ad noſtrum verò Bradwardinum vt redeamus ; *Profundi* cognomen, ſiue à Papa impoſitum, vt eſt in antiquo regiſtro * Mertonenſi, ſiue communibus Doctorum per orbem Chriſtianum ſuffragijs receptum, adeo de illo eualuit, vt non minus *Doctoris profundi* cognomine notus ſit *Bradwardinus* quam *Doctoris Subtilis, Scotus*, aut *Doctoris Angelici, Aquinas*. Atque, vt huius libri genius Lectori melius innoteſcat, non abs re fuerit pauca præmonuiſſe : Primò *Thomam* noſtrum, cum ſummus eſſet Mathematicus, vt ex præcedentibus apparet, etiam in Theologicis tractandis non receſsiſſe ab arte. Itaque primus, quod ſciam, & ſolus hanc viam tentauit in Theologicis, vt filo Mathematico Theologica contexeret, ponendo ſcilicet primo loco duas hypotheſes, quaſi principia, & ex ijs proxima quæque demonſtrando, & corollaria deducendo, petitis etiam ex *Euclide* probationibus ; deinceps ex hypotheſibus, & prædemonſtratis reliqua omnia perpetua ſerie ad finem vſque operis attexendo, quo fit vt concluſiones eius cuipiam fortaſſe nimis altè petitæ videantur. Quod ſi in lemmatibus, & propoſitionibus non ſemper ἀκρίβειαν illam Mathematicam potuit

** Bradwardin Doctor profundus nominabatur per Papã, & ita vſque nunc appellatur.*

tuit vſquequaque aſſequi, meminerit Lector non id Auctori imputandum, ſed ſubiectę, quam tractat, materię. Nam, vt rectiſsimè docet Philoſophus, πεπαιδευμένου ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον τἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἕκαστον γένος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται. παραπλήσιον γὰρ φαίνεται μαθηματικοῦ τε πιθανολογοῦντος ἀποδέχεσθαι, καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν. Aliud quoque eſt quod delicatas aures fortaſſe nonnihil offendat, librorum quorundam apocryphorum, aut plane κιβδήλων, citatio; Qualia ſunt Ariſtotelis *Secreta Secretorum*, *Vacca* Platonis, *Ouidii libellus de Vetula*, *Hermetis* Pœmander, & aliæ id genus quiſquiliæ. Sed nimirum hoc magnis Noſtri *Bradwardini* virtutibus, ipſiſque adeo temporibus, vt erat illa ætas minimè omnium Critica, condonandum. Huc adde, quod librorum iſtorum fidem etiam ipſe non ſemel in dubium reuocet. Quod ſi cui tantum ab re ſua otij fuerit, vt loca ex Patribus paſsim citata inſpiciat, & ex fontibus emendet, lociſque ex Ariſtotele, & Platone deſumptis, vel adſcriptis græcis, vel appoſita alia tranſlatione paulo tolerabiliori lucem inferat, næ is *Bradwardino* Noſtro bonam, & vtilem nauauerit operam, magnam certè à ſtudioſis eius Lectoribus inierit gratiam. Sed ea res ijs, qui denuo hoc opus edituri ſunt, curę eſto; ſat mihi ſit, hac ingraueſcente ætate, qualem in ſcriptis codicibus reperimus *Bradwardinum*, talem fide optima poſteritati non inuidiſſe. Iam, vt ciuilem, publicamque eius vitam paucis attingam, poſt geſtum in Vniuerſitate Oxonięſi Procuratoris munus, & (ſi *Balæo* credimus) ſummi Cancellarij ibidem magna cum laude adminiſtratam dignitatem, poſt profeſsionem Theologicam Oxonij per annos bene multos, adhæſit *Richardo de Bury*, Epiſcopo Dunelmenſi, viro illius ætatis facile doctiſsimo, & doctorum omnium Patrono ſingulari, &, quod ipſe de ſe in libello quodam à ſe edito, cui titulus P*hilobiblos*, teſtatur, librorum vndique, prout illa ætas ferebat, corrogandorum inſano quodam amore impotenter abrepto. In huius itaque, vt dixi, familia vixit *Bradwardinus* per aliquod tempus, vnà cum alijs ſeptem ex ſodalitio ferè *Mertonenſi* profectis, maximi ingenij, maximæ doctrinæ viris: de qua re operępretium erit verba Dunelmenſis hiſtoriæ audire non vna de cauſa memoratu digniſsima; P*lures ſemper Clericos habuit* (Richardus de Bury Epiſcopus Dunelmenſis

nelmenſis) *in ſua comitiua, de quibus fuit Thomas Bradwardin poſtea Cantuar. Epiſcopus, & Richardus Fitzrauſe poſtea Archiepiſcopus Armachanus, Walterus Burly, Johannes Manduit, Robertus Holcot, Richardus Kilwington (alias Kilmington) omnes Doctores in Theologia: Richardus Bentworth poſtea Epiſcopus London, & Walterus Seagraue poſtea Epiſcopus Ciceſtrenſis. Et quolibet die in menſa ſolitus erat habere lectionem, niſi forte per aduentum Magnatum impediretur; & poſt prandium ſingulis diebus diſputationem cum clericis prænominatis, niſi maior cauſa impediret.* Factus eſt deinde *Bradwardinus* Noſter Cancellarius London (quod fortaſſe anſam errori præbuit Balęi) tantęque fuit integritatis, & innocentiæ, vt huic non ſane opimo beneficio vix & ægrè Canonicatum Lincoln paſſus ſit adiungi. Quo tempore non ob eruditionem ſolum, ſed multo magis ob morum vitæque ſanctimoniam à *Stratfordo* Archiepiſcopo Cantuar. delectus eſt, vt regi *Edwardo Tertio* à ſacris confeſsionibus eſſet; cui cum comes eſſet aſsiduus in bello Gallico, quod tantis duorum potentiſsimorum Regum opibus, tantis animis, tanta euentuum varietate geſtum eſt, rebus plerunque ad Anglos inclinantibus, ita & Regis ferocientes victorijs ſpiritus temperauit, & militarem inſolentiam compeſcuit, habitis ſæpe coram exercitu concionibus ea prudentia, & verborum lenitate, vt non defuerint inter ſcriptores temporum illorum, qui inſignes illas *Edwardi* victorias huius potius ſanctitati, ac virtutibus acceptas ferendas exiſtimarint, quam cuiuſquam ſiue fortitudini, ſiue prudentiæ. Poſt *Stratfordi* mortem Monachi Cantuarienſes *Thomam* noſtrum poſtulârunt in Archiepiſcopum: quę tamen poſtulatio fruſtra fuit, *Edwardo* Rege talem virum de ſuo comitatu dimittere recuſante. Sed renuntiato *Johanne Uffordo*, eoque ſtatim defuncto, cum Monachi *Bradwardinum* iterata electione poſtulaſſent, annuente Rege, Papaq;, ſumma omnium ordinum conſenſione, ſine ambitu, ac nemine refragante, quod illis moribus rarum, Archiepiſcopus declaratus, in Eccleſia Fratrum minorum *Auenione* ſacratus eſt, vbi, cum mores Curiæ non ſatis nôſſet, homo in Scholis ab ineunte ætate caſtriſque verſatus, ab illis comptulis Aulæ aſſeclis, non

tamen

tamen ſine ſtomacho virorum grauium & modeſtorum, irriſus eſt, vt ἀρχικόπερος. Poſt conſecrationem domum reuerſus, habuit temporalia ſibi reſtituta, & fecit Regi pro more fidelitatem, vt ex Actis conſtat 22. Auguſti anno 1349. Edw. 3. 23. nec multas poſtea ſeptimanas ſuperſtes moritur *Lambethæ* Octobri ſequente, non expletis inthronizationis cæremonijs, vir longiore vita dignisſimus, ſiue morum probitatem ſpectemus, ſiue erud tionem, vt in illo ſæculo, ſingularem.

PRÆ-

PRÆFATIO
THOMAE DE || BRADVVARDINA CANCELLARII LONDON,

|| de Bredewardina

IN TRES LIBROS DE CAVSA DEI CONTRA PELAGIVM, ET DE VIRTVTE CAVSARVM.

MAgnorum & multorum petitionibus atque repetitionibus || cumulatis inceſſanter ſollicitor, vt quæ nuper de cauſa Dei contra Pelagium, & de virtute cauſarum, in caſtris ſcholaſticis militando, voce tranſeunte deprompſeram, ſcripturæ mancipem remanenti. Verum haud dubio, ſicut Dei amici in cauſa Dei poſtulare me prouocant & confortant, ita & amici Pelagij, ſuper numerum plures iſtis, me reuocant & deterrent. Ecce enim, (quod non niſi tactus dolore cordis intrinſecus refero) ſicut olim contra vnicum Dei Prophetam octingenti & quinquaginta Prophetæ Baal, & ſimiles ſunt reperti, quibus & innumerabilis populus adhærebat; ita & hodie in hac cauſa; quot, Domine, hodie cum Pelagio, pro Libero Arbitrio, contra gratuitam gratiam tuam pugnant, & contra Paulum pugilem gratiæ ſpiritualem? Quot || etiam hodie gratuitam gratiam tuam faſtidiunt, ſolumq; Liberum Arbitrium ad ſalutem ſufficere ſtomachantur? aut ſi || gratiâ vtantur, vel perfunctoriè neceſſariam eam ſimulant, ipſamq; ſe iactant Liberi ſui arbitrij viribus promereri, vt ſic ſaltem nequaquam gratuita, ſed vendita videatur? Quot etiam, Deus omnipotens, impotentes de ſui

|| ſtimulatus,
|| etenim
|| gratiam

poteſtate

poteſtate arbitrij præſumentes, tuæ cooperationis auxilium in operationibus ſuis recuſant, dicendo cum impijs, recede à nobis? Quot inſuper, Iob. 21. *Domine, ſui libertatem arbitrij extollentes, tuam refugiunt ſeruitutem? Vel ſi te cooperari cum eis ſaltem labijs fateantur, cum illis ſuperbis & odibilibus ciuibus tuis quondam, te ſuper eos regnare diffugiunt; imò & ſuperbiores Lucifero æqualitate tui nequaquam contenti, ſuper te, Rex Regum, impudentiſſime geſtiunt ſe regnare? Non enim verentur* || aſſumere || aſtruere *ſuam voluntatem in actione communi præire vt dominam, tuam ſubſequi vt ancillam; ſe præire vt Dominos, te ſubſequi ſicut ſeruum; ſe velut Reges præcipere, te tanquam ſubditum obedire. Quinimo & voluntati ſuæ in contingenter futuris omnimodam tribuunt libertatem in tantum, vt etiam contra vocem Propheticam à tua ſubiectione exemptionem prætendant,* Pſal. 61. *& voluntatem tuam liberrimam, omnipotentiſſimam & immutabiliſſimam* || huc aduenerit in præcipitium relabatur || cum hæc aduenerint in præteritum velabantur *de ſumma arce libertatis antiquæ deijcere, & nouellæ neceſſitatis irreperabili ſeruituti ſubiicere moliuntur. O Domine Deus meus, non niſi gemebundus recogito, quot & quanti iudices* || eloges || ſeleges *Pelagianos, olim damnatos, & à totius Eccleſiæ finibus relegatos abſoluere & reconciliare ſollicitè machinantur! Quot turgidi aduocati pro eis vociferantur! Quot improbabiles procuratores partem eorum procurant! Quot inſuper, Domine, argumenta artificialia non habentes, ad inartificialia ſe conuertunt, & vt partem Pelagianorum extollant ſaltem clamoribus, horribilibus probris, conuiciis, riſu & geſtu, partem tuam deprimere annituntur! Et quot & quàm innumerabiles eis fauent! Totus etenim pœne mundus poſt* Pelagium *abiit in errorem. Exurge igitur* Domine, *iudica cauſam tuam, & ſuſtinentem te ſuſtine, protege, robora, conſolare. Scis enim quod nuſquam virtute mea, ſed tua confiſus, tantillus aggredior tantam cauſam.*

Iſa. 26. *Verum talia mihi ſupplicanti diutius & anxius deprecanti, ecce nuper in cuiuſdam noctis ſilentio, poſtquam coram* Domino *præcordia mea fudi, ſoporatus didici & inueni, quod ipſe eſt qui poſt tempeſtatem* Thob. 3. *facit tranquillum, & poſt lachrymationem exultationem infundit, ac omnibus inuocantibus eum veraciter prope adeſt. Videbar nempe mihi videre diurno lumine circumfuſo, me multum ſupra terram in aera* || ſubleuatum || ſubleuari, *ſicque ab Oriente verſus partes occiduas aſcendendo intrepidum proficiſci: quodque* Pelagius *veniens ex aduerſo, apprehenſa*

ſiniſtra

ſiniſtra mea conſertiſque digitis, tota me violentia ad terram detrahere conabatur; cui & proprij roboris accinctus fiducia plurimum reluctabar, taliſque lucta non mediocriter anxia diutius perdurauit: ſed & Pelagio continuè præualente, & me pœnè ad infima detrahente, ipſe in meipſo reſponſum deſperationis accepi: tota tamen virtute renitens ad diuinum confugi auxilium toto corde, ſtatimque Pelagius ſoluta manu præceps detruditur, & || fracta *ceruice corruit ſuper terram, clauſiſque oculis mortuus iacuit reſupinus. Ego autem ſuper terram remanſi in aere aſcendens & progrediens ſicut ante gratulando iucundius & mirando. Hinc ergo ſpiritu fortitudinis confortatus, ſpem hauſi, quod de ſuperbo Pelagio Principe Pelagianorum peſtifero (quare & de vniuerſo eius exercitu) Chriſti paruulus triumpharem: non autem ego, ſed gratia eius mecum; me tamen cum ea pro viribus laborante. Non enim mea eſt cauſa, nec meum eſt bellum; ſed Dei, Domini ſcientiarum, exercituum, & virtutum, ego autem [ſub ipſo] ſuſtineo partem eius. A quorum igitur vultibus, à quorum inſultibus, à quorum furoribus aut terroribus trepidabo, tanti Patroni protectione tutiſſima communitus? Quamobrem qui eſt Domini, iungatur mihi; imò non mihi, ſed ambo Domino coniungamur, ſtemus ſimul, quis contra nos? Scio enim quod vnus, cum quo eſt Dominus, mille aduerſarios perſequetur, & duo decem millia effugabunt.*

2. Cor. 1.

|| præcedente

Porro, ſicut antiqui Pelagiani ventoſo nomine ſæcularium ſcientiarum inflati Conſiſtorium Theologicum contemnentes Philoſophicum flagitabant: ita & moderni. Audiui namque quoſdam aduocatos Pelagij, licet multum prouectos in ſacris apicibus, affirmantes Pelagium nuſquam potuiſſe conuinci per naturalem & || philoſophicam *rationem; ſed vix arguebatur vtcunque per quaſdam auctoritates Theologicas ſatis nudas, maximè autem per auctoritatem Eccleſiæ, quæ Satrapis non placebat. Quapropter per rationes & auctoritates philoſophicas ipſos diſpoſui reformare. Et quia inſuper omnes Pelagiani communiter, tam veteres quàm recentes, Scripturas Canonicas & Catholicorum Doctorum, ad ſuæ peruerſitatis perniciem peruertere ſatagunt, ipſarum intelligentiam ſolidam elucidandam ſincerius arbitrabar. Et quia in immoderata multitudine venientes partem Dei conantur opprimere, & multa teſtium Dei turba ipſos reprimere ſtatuebam, ne & ipſe contra tot belluas videar ſingularis, præſertim in cauſa tam ancipiti & ſublimi. Et quis effecerit iſta paucis? Quot namque voluminibus*

|| phyſicam

Sancti Patres ſyluam Pelagianarum hæreſium ſucciderunt. Et quot
adhuc propagines venenoſæ, de antiquis radicibus multiplicius pullulant
& ſuccreſcunt? Sicut enim antiquitus, ſic & modo. Primo namque
horum Hæreſiarcha Lucifero, nolente Deo ſubeſſe, ſed coeſſe, per Mi-
Rom. 3. *chaélem deiecto, ſurrexit Caim, exiſtimans peccatorem nequaquam iu-*
ſtificari gratis à Deo per gratiam gratis datam; ſed per meritum antece-
Antiq. l. 1. cap. 3. *dens; quo diuina vltione proſtrato ſurrexit Nembrot, qui, Ioſepho re-*
citante, ſuadebat hominibus, vt nequaquam Deo aſcriberent, quod ipſis
fœlicitas eueniret; ſed quod hæc eis virtute propria præberetur, & vt
ſpem ſuam in propria virtute reponerent, non in Deo. Multitudo e-
tiam prona erat, vt eius præceptionibus obedirent; obſequi Deo, graue
ſeruitium reputantes. Sicque homines à Dei reuocauit timore, fecitque
elatos, ad Dei iniuriam & contemptum atque ad tyrannidem adduce-
Ioſeph. lib. Antiq. 1. c. 5. *bat. Cuius præſumptione ſacrilega per Abraham Patriarcham retu-*
Pſal. 11. *ſa, ſurrexerunt illi vaniloqui & magniloqui arbitrantes labia & ſer-*
mones ſibi à ſe eſſe, quare & Deum habere dominum dedignantes.
Lib. de bello Iudaico 2. *Horum & filij Sadducæi, teſte Ioſepho, affirmare videntur, quod*
bonum & malum hominum electioni proponitur, & vnumquemque ex
voluntate propria ſine Deo eligere hoc, vel illud. Quibus & per Pro-
phetam correptis, ſurrexerunt quidam Hebræi, Græci, & Romani
Chriſtiani, qui dicerent ſe meritis ſuis fidei gratiam ſuſcepiſſe, quibus &
Epiſt. ad Romanos. *per Apoſtolum redargutis, ſurrexit Pelagius Brito, qui contra Dei gra-*
tiam, & eius auxilium ſuperba bella commouit: Quo per patres Catho-
licos condemnato, Iulianus & Celeſtius eandem hæreſim renouarunt;
quæ & per Patres orthodoxos extincta, à Caſsiano iterum ſuſcitatur,
quam & Proſper proſperè caſtigauit. Verum & circa idem tempus
cœpit eadem hæreſis in Britannia latiſsimè pullulare. Propter quam
Beda l. 1. c 17. *(venerabili Beda in Eccleſiaſtica Hiſtoria Gentis Anglorũ, & Hen-*
Hunting. l. 2. c. 6. *rico Huntindon in Hiſtoria Anglorum, narrantibus) Germanus Antiſi-*
odorenſis, & Lupus Trecaſſenſis Epiſcopi, licet dæmonibus ſæuiſsimam
tempeſtatem in mari concitantibus, Oceanum transfretarunt, ipſamq;
argumentationibus nedũ vocalibus, verũetiã realibus, miraculis ſcil pa-
Beda l. 1. c. 21. *tulis, ſtrenuè cõuulſerũt. Sed ecce poſt paululũ, præciſæ iam hæreſis vir-*
Hunt. l 2. c. 7. *gulta peſtifera denuo reuireſcũt, ſicut ijdẽ Chronographi cõſcripſerũt, quæ*
|| Turonenſis *& idẽ Germanus & Seuerus* || Treuerẽſis *Epiſc. in Britan. veniẽtes*
recidere denuo curauerũt. Adhuc ante et poſt volumina tẽporũ Scotiã re-
liquiis peſtis huius infectã ſedis Romanæ ſolertia, epiſtolis ſalutaribus
expurgauit,

purgauit, eodem venerabili Beda teſte. Horum & meminit S. Proſper, *Lib. 2. c. 19*
& licet hæc ficus fatua toties ſit præciſa, toties eradicata, toties combu- *In lib. prædicto c. 27.*
ſta, incinerata & vſque ad nihilum conculcata, quam late tamen &
denſe adhuc non deſinit germinare, & ſua vitulamina vitioſa, quanto
ſubtilius ſolito, tanto periculoſius propagare?

Zelo igitur zelans pro cauſa Dei, ſciens in flammam terribilem ma-
num mitto, Non enim ignoro quomodo Pelagiani peſtiferi animo æ-
ſtuanti tumultuoſis clamoribus oblatrabunt, & dentibus efferatis char-
tulam iſtam || lacerare *molientur: & hij præ cæteris ſolent liberius* || laceſſere
carpere aliena, qui nihil proprium ediderunt. Sed nonne, Ioſepho refe- *Antiq. l. 1.*
rente, propter hanc cauſam Chaldæi & Meſopotamitæ contra Abra-
ham conſurgebant? Nonne & antiqui veri Prophetæ, propter cauſam
Dei à Pſeudo-prophetis, quamplurima ſunt perpeſſi? Nonne & qui- *Act. 26.*
dam indocti, Paulum doctiſsimum inſaniæ arguebant, eiuſque præcla- *2. Petr. 3.* *Contra Iul.*
ras Epiſtolas deprauabant? Nonne & Iulianus alumnus Pelagij, glo- *l. 4. c. 18.*
rioſiſsimo Auguſtino, imitatori Apoſtoli, & contra Pelagianos in-
gratos gratiæ ſtrenuiſsimo defenſori adhuc viuenti, quàm multis crimi-
nationibus || obganniuit, *ac libros eius ſe ventilaturum, atque ſenten-* || obgarriuit
tiarum ſuarum impietatẽ denudaturum & cõfoſſurũ iactauit? Nonne
& alij Pelagii defenſores in Galliis, Auguſtino de morte iam ad vi-
tam tranſlato, ſcripta eiuſdem reprehendere præſumpſerunt? Nonne
& optimã Chriſti ac Patrum doctrinam ſanctam facta & verba, multi
multipliciter peſſundabant? Et quis, aut qualis ſum ego? Scio, quod non *3. Reg. 10.*
ſum melior Patribus meis tantis, nec Domino meo maior. Verũtamen *Io. 13.*
totis ſemper viſceribus iuſtum deſidero correptorem; non oleum pecca to-
ris, qui miſericorditer increpando, non perſonam, ſed vitium || perſequa- || proſeq.
tur; *non hominem, ſed errorem. Hoc enim vellem, & puto me facere*
mihi ipſi, & aliis, Deo teſte.

Amplius autem quicunque hanc vnam cauſam pertractare volue-
rit, neceſſe videtur, vt altius ordiendo, de cunctarum virtute cauſarum
ediſſerat ſtudioſe: ſed modulo meo penſato, admodum me deterret tam
inacceſsibilis rerum ſublimitas, tam impenetrabilis rerum profunditas,
tam impermeabilis rerum immenſitas, & tam inextricabilis difficul-
tas. Nonne apud Philoſophos difficillimum reputatur, & ideo ſoli *Metaphyſ. l. 1. in Prolog.*
congruere ſapienti, cognoſcere cauſas rerum, quare & dicit Poeta; *Virgil. l. 2.*
Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſas. *Georg. in fin.*
Indagare ſiquidẽ cauſas naturales eniũ & propinquas, difficultatẽ non
modicã cõtinet & laborem: quãto magis totã vniuerſitatẽ harũ cauſarũ,

volatu mentis corruptela corporis aggrauatæ tranſcendere, & vſque ad impenetrabile penetrale cauſarum ſupernaturalium, altiſsimarum, inacceſsibilium & inuiſibilium penetrare, ipſaſque velut Nycticoracis oculo caligante perſpicaciter intueri, ac alios ſimiles ſimiliter eleuare, ipſorumq; oculos depurare, vt & ipſi ipſas ſimiliter contemplentur. Nonne & huic Theoriæ noſcitur adiacere ſcrutinium de vniuerſitate cauſarum, de vnica cauſa prima, de rerum productione, conſeruatione & qualibet actione, de potentia, ſcientia, & voluntate diuina, de præſcientia & prouidentia, de prædeſtinatione, electione, reprobatione & gratia, de fato, caſu & fortuna, de libero arbitrio, merito & peccato, de neceſsitate ſeu contingentia futurorum, cum alijs || anxietatibus dependentibus & emergentibus tot & tantis? || Hæc igitur theoria totius Logicæ, Phyſicæ, Aſtronomiæ, Ethicæ & Metaphyſicæ ſeu diuinæ obſignatiora myſteria comprehendit; hic quoque omnium gentium & linguarum, graduum, ſexuum, perſonarum diſputatiſsimum eſt problema, à cuius ventilatione clamoſa, nec etiam idiota ſe temperat, neque anus. Aduertat quæſo veſtra diſcretio quàm perfunctoriè omnes illi glorioſi Philoſophi, tam laciniofam hanc Muſam, vix à limine ſalutarunt. Quare & ipſa Minerua, cuidam ſuo alumno de iſtis ſollicite queritanti reſpondens; ad rem inquit, omnium maximam quæſitu me vocas, cui vix exhauſti quicquam ſit ſatis. Nonne & Prophetæ videntes clariſsime horum quorundam excellentiam ſecretorum reuerberato intuitu, ipſa velut lippi & neſcij, ac ideo queruli mirabãtur? An non ille, cui ſimilis in terra non erat, vnum articulum paruulum diuinæ prouidentiæ non explicans, ſed qureuloſe admirans, Suſtinete, inquit, me, vt & ego loquar, & poſt mea, ſi videbitur, verba ridete. Nunquid contra hominem diſputatio mea eſt, vt merito non debeam contriſtari? attendite me & obſtupeſcite, & ſupponite digitum ori veſtro, & ego quando recordatus fuero pertimeſco, & concutit carnem meam tremor: quare ergo impij viuunt ſubleuati ſunt confortatique diuitiis? Annon & ille ſecundum cor Dei inuentus, qui ſuper omnes eum docentes, etiam ſuper ſenes intelligere ſe gaudebat, zelans ſuper proſpera peccatorum, pedibus pœne motis effuſiſque greſsibus concludebat, ſine cauſa ſe iuſtificaſſe cor ſuum, & ſe inaniter caſtigaſſe, ſeque ſuper hoc ſtatim redarguens, quia ſic Dei filios reprobaret, ſubiunxit, ſe exiſtimaſſe cognoſcere? ſed hoc labor, donec Sanctuarium Dei intrans ibi intelligentiam conſequatur. Annon & ille amabilis Dom. qui cunctos ſapiẽtia præcedebat, quamplurimum

|| axiomatibus || Hoc igitur theorema.

Boetius de conſol. Philoſoph. lib. 4. proſa 6.

Iob 21.

quamplurimum queritur vniuerſa iuſto & impio æqualiter euenire, & hoc eſſe peſsimum omnium aſſeuerat: immo quod iuſti tanquam impij aduerſitatibus quatiantur, & impij velut iuſti proſperitatibus foueantur vaniſsimum iudicans, profitetur hominem etiam ſapientem, nullam poſſe rationem attingere omnium operum diuinorum. Annon & ille ſanctificatus in vtero tam ſublimis propheta, vt excelſus Domino vocaretur, mirabundus & querulus: Iuſtus, inquit, es Domine ſi diſputem tecũ; verumtamen iuſta loquar ad te, quare via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt? Nonne & glorioſi Apoſtoli primitijs ſpiritus gloriantes, ſimilia ſimiliter mirabantur? Nonne ille vas electionis clariſsimum, & ſecretarius Dei tantus, vt etiam in tertium cœlum raptus diuinorum fieret conſcius arcanorum, quendam ſinum huius abyſsi ſcrutando, profunditate eius abſorptus compellitur exclamare, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Nonne & ille Apoſtolici cœtus Princeps, Clauiger cœli, & Spiritu Sancto plenus affirmat Paulum ſecundum ſapientiam ſibi datam ſcripſiſſe Epiſtolas continẽtes quædã difficilia intellectu? Sed vbi, quæſo, in totis illis Epiſtolis obſtruſior difficultas, quam in materiæ huius foſsis? Quot inſuper & quam famoſa ſtudiorum gymnaſia, quot & quã præclara Philoſophorum ac Theologorum ingenia tantis retroactis temporibus, iſtud Chaos elaboratiſsimè ventilarunt, & quantũ effecerint, quantumq; poſteris ventilandũ reliquerint, quis non videt? Plurima namq; ipſius contenta videntur nedũ non examinatiſsimè ventilata; verũ nec ad ventilabrũ triturata. Hic igitur Chaos Anaxagoræ infinitũ, hic inextricabilis Dædali Labyrinthus, hic Hydræ miraculũ mõſtruoſum: imo & monſtruoſior res quã Hydra. In ipſa nãq; vno capite amputato tria cõtinuò recreuerunt: hic autẽ & experientia & Pallade atteſtãte, vna dubitatione ſucciſa innumerabiles aliæ renaſcuntur. Quis igitur tot & tam ſinuoſa rerum inuolucra breui volumine explicabit. Nonne & hic eſt locus, qui Lapſus Sapientiũ à ſapientibus appellatur? Nonne & hic Charybdis & Scyllæ pericula cuilibet perhorrenda? Quot namq; Charybdim prætergredi cupientes, in Scyllam Laceram impegerunt? Et quot Scyllã vitare curantes in Charybdis voraginẽ inciderunt? Quis igitur præſũpſerit ſe tutum per mediũ nauigare? ſed ſcio quid faciã, illi me naui cõmittá, quæ perire non poterit, naui Petri. In ipſa namq; autor & magiſter vnicus noſter Chriſtus tutiſsimè reſidens, de ipſa legitur docuiſ-

Margin notes: *Eccleſ.8.* — *Ier.12.* — *Rom.11.* — *2.Pet.3.* — *4 de Conſol. Proſa ſexta.* — *Auerr. ſup. 12. Metaph. com.41.*

ſe myſticè nobis inſinuans, quod apud ipſam Petri nauiculam, apud Romanam Eccleſiam, totius Chriſtianæ doctrinæ autoritas & magiſterium remaneret. Huius igitur tam authenticæ, tantæque magiſtræ iudicio me totum, meaq́; omnia ſcripta, ſeu ſcribenda plenè ſubijcio, integreq́; ſubmitto; cuius & protectionem, vbi contra Dei *inimicos pugnauero; correctionem, vbi errauero; approbationem, vbi rectè ſenſero, inſtantiſſimè poſtulo totis votis. Contra has quoque difficultates omnes & ſingulas, dulciter me confortat ille fortis adiutor, apud quem non eſt impoſſibile neque difficile omne verbum. Scio namque,* Domine *Deus, ſcio, quod te ſuſtinentes non deſpicis, non deſeris, non relinquis; ſed ſuſtines, doces, foues, circundas, roboras & confirmas. Hac igitur fretus fiducia, ſub inuictiſſimis ſignis tuis militaturus continuè accipio cauſam tuam.*

Dignantibus autem opuſculum iſtud inſpicere, pro quotationibus textus Ariſtotelis, aduertendum, quod vbi Auerroes commentando exponit, quotatio ſumitur ſecundum partitiones ipſius & particulas commentorum; alibi autem ſecundum diuiſiones capitulorum apud alios conſuetas.

CAPI-

CAPITVLA PRIMI LIBRI.

CAP. I.

PRimum præmittit duas ſuppoſitiones: quarum prima eſt, Deus eſt ſummè perfectus & ſummè bonus, in tantum quod nihil perfectius vel melius eſſe poteſt.

Secunda eſt, Nullus eſt proceſſus infinitus in entibus; ſed eſt in quolibet genere vnum primum.

COROLLARIVM.

I. Pars.

Habet Corollarium morale continens 40. partes, contra 40. errores, quarum prima eſt contra Protagoram dubitantem Deum eſſe.

II. *Contra Diagoram & inſipientem negantes Deum eſſe.*

III. *Contra dubitantes vel negantes Deum habere realiter, æquiualenter vel ſupereminenter omnem virtutem & quamlibet bonitatem, & vniuerſaliter quicquid melius eſt habere quàm non habere, omniuè modo omnimodè bonum eſſe, & omnimodam bonitatem habere, quod melius eſt eſſe & habere, quam non eſſe, & non habere, ac omne vitium & malitiam non habere: & vniuerſaliter omne illud non habere, quod non habere eſt melius quam habere, aut aliquod habitum aliquo alio modo habere, quod non habere eſſet melius quam habere; aut quicquam fruſtra ſuperfluumuè habere: vel non ſemper eſſe ſummè felicem, beatum, actualem ſeu actum, ita quod nihil felicius, beatius, vel actualius eſſe poſſet.*

IIII. *Contra negantes Deum eſſe virtutis & bonitatis [cuiuſlibet] ſimpliciter infinitæ.*

V. *Contra dicentes Deum non plenè ſibi ſufficere, ſed alio indigere.*

VI. *Contra credentes Deum non neceſſariò, ſed contingenter eſſe ſummè perfectum & Deum, ipſumq; eſſe mutabilem, iraſcibilem,, placabilem, triſtabilem, lætabilem aut paſſibilem nouiter quacunque alia paſſione; opinantes quoque quod Deus ſit nomen accidentale & non eſſentiale ſimpliciter.*

VII. *Contra negantes Deum eſſe omnipotentem actiuè, & nullipotentem paſſiuè: id eſt, non poſſe ab alio quicquam pati.*

VIII. *Contra opinantes Deum non eſſe ſubſtantiam & potentiam rationalem, habentem intellectum & liberam voluntatem cognoſcentem actualiter & volentem; putantes quoque voluntatem diuinam non eſſe vniuerſaliter efficacem, id eſt, non impedibilem, non fruſtrabilem, non defectibilem vllo modo.*

IX. *Contra credentes Deum aliquid ignorare.*

X. *Contra fingentes Deum ex membris humanis, vel alijs ſeu quibuſcunque diuerſis componi, negantesque ipſum eſſe ſubſtantiam ſimpliciſſimam, impartibiliſſimam, nullam compoſitionem, partibilitatem, magnitudinemuè habentem, magnitudinem ſcilicet corporalem.*

XI. *Contra Zabios & ſapientes eorum Cœlum pro Deo colentes.*

XII. *Contra adoratores Solis vel Lunæ, Martis vel Iouis, cuiuſcunque ſigni cæleſtis, vel quorumcunq; ſignorum, & vniuerſaliter cuiuſlibet partis cœli.*

XIII. *Contra fabricantes ſibi Deos temporales, homines, animalia, arbores, ignem aut quamcunque rem talem.*

XIIII. *Contra nugatorios & nugaces, qui multitudinem oneroſam Deorum æqualium eiuſdem ſpeciei, ſeu naturæ adorant.*

XV. *Contra fingentes multos Deos æquales, natura ſeu ſpecie differentes.*

XVI *Contra ponentes confuſionem multorum Deorum inæqualis virtutis, & diſparis dignitatis, ſiue eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ.*

XVII. *Contra negantes Deum eſſe vnicum, & non plures, affirmanteſue eſſe poſsibile plures eſſe: neganteſque neceſſe eſſe ſimpliciter eſſe vnicum & non plura, affirmanteſue eſſe poſsibile plura eſſe.*

XVIII. *Contra ponentes multa principia prima ſimpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod. Vnum illis commune: puta bonum & malum, ac conſe-*

quentur

quenter vlterius ſomniantes duos Deos huiuſmodi ſiue plures.

XIX. *Contra Poetas mentientes Deum hominibus ſtudioſis aut alijs inuidere.*

XX. *Contra fabricantes Deos inhoneſtos & turpes, comedentes, bibentes, mulieribus commiſcentes, in rebus aut ludis inhoneſtis, turpibus, & Scenicis delectantes.*

XXI *Contra Idololatras.*

XXII. *Contra Arrianos.*

XXIII. *Contra Donatiſtas.*

XXIIII. *Contra Sabellianos.*

XXV. *Contra non diſtinguentes, ſed concedentes ſimpliciter Deum eſſe infinitæ virtutis & potentiæ infinitæ, etiam intenſiue.*

XXVI. *Contra Pictores Dei ipſum varijs qualitatibus, attributis, habitibus vel actibus accidentalibus, & realiter diuerſis ab eo, aut quibuſlibet accidentibus accidenteue aliquo depingentes.*

XXVII. *Contra deſperationem ſiue ex magnitudine, ſiue ex multitudine peccatorum.*

XXVIII. *Contra Cainitas credentes Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere, niſi prius tantum vel amplius merendo ſatisfecerit, & ſatisfaciendo meruerit quantum deliquit.*

XXIX. *Contra Pelagianos ſeu Cainitas fingentes Deum nulli beneficium gratis dare; ſed tantum pro ſuo merito præcedente.*

XXX. *Contra indoctos artis amandi, neſcientes Deum eſſe propter ſeipſum amandum, & cætera propter Deum, omneſque actus humanos, ad ipſum propter ſe finaliter ordinandos, ipſumque eſſe ſuper omnia diligendum: putantes quoque hominem, pro quantiſcunque bonis lucrandis ſiue ſeruandis, aut quantiſcunque malis pœnalibus habitis amouendis, ſiue non habitis præcauendis potentem iſta non facere, non peccando debere ſaltem ſcienter quicquam etiam minimum facere, contra I cum, contra præceptionem, contra prohibitionem diuinam, ipſum vel leuiſſimè quomodolibet offendendo, contra conſcientiæ regulam diuinitus inſtitutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum ſcienter peccare.*

XXXI. *Contra effrænes dicentes omnia bonis & malis æqualiter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere: mentienteſque Deum quenquam abundanter punire, ſcilicet vltra condignum vel etiam ad condignum, & parcè quempiam præmiare, ſcilicet citra condignum vel non vltra condignum; fingentes quoque diuinæ pietati & miſericordæ infinitæ nuſquam congruere punire quodcunque delictum; ſed totum ſemper dimittere miſericorditer impunitum.*

XXXII. *Contra Philoſophos præſumentes ſe poſſe cognoſcere Deum plenè, & eius quamlibet actionem; deridentes propterea Chriſtianos credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creaturæ virtute diuina, quæ per viam rationis humanæ neſciunt demonſtrare*

XXXIII. *Contra Philoſophos negantes poſsibilitatem creationis, adnihilationis & recreationis.*

XXXIIII. *Contra Philoſophos negantes poſſibilitatem creationis mundi.*

XXXV. *Contra Philoſophos & hæreticos, negantes poſſibilitatem Conceptus & partus Virginis, dicenteſque Chriſtum nequaquam de ſancta Maria ſemper Virgine natum eſſe.*

XXXVI. *Contra Epicureos & Sadduceos, dicentes ſpiritum nullum eſſe, immortalitatem quoque animæ rationalis irrationabiliter abnegantes: & contra Auerreis aſtruentem omnes homines vnicam animam rationalem habere.*

XXXVII. *Contra Philoſophos negantes motum cœli & generationem hominum poſſe ceſſare, mortuos poſſe reſurgere cum ſuis corporibus: bonos poſſe ad cœlos conſcendere, & malos deſcendere ad inferna, & vtroſque poſſe ſic viuere in æternum.*

XXXVIII. *Contra Philoſophos & Hæreticos negantes meritum temporale poſſe rationabiliter præmiari præmio ſempiterno, aut peccatum temporale poſſe iuſtè puniri pœna æterna.*

XXXIX. *Contra Philoſophos & Hæreticos negantes reſurrectionem mortuorum futuram ad vitam beatam vel miſeram ſecundum differentiam meritorum: concedenteſque ipſam eſſe futuram, ſiue ſtatim poſt mortem, ſiue poſt ſpatium magni anni in corporibuſs beſtialibus, vel humanis, alienis vel proprijs ad vitam mundanam beſtijs vel hominibus ſolitam temporalem, per conſuetam periodum duraturam; credenteſque vniuerſaliter omnium mortuorum tam bonorum quam malorum reſurrectionem futuram ad vitam & beatitudinem ſempiternam, & nullorum ad pœnam & miſeriam ſempiternam, putantes quoque bonos æternam beatitudinem poſſeſſuros, non tamen in Cœlo, maloſque æternam miſeriam habituros, non tamen in inferno: ſed ambos in terra communiter permanſuros: dicentes inſuper corpora bonorum nequaquam ad meliorem, ſinceriorem & cœleſtiorem conditionem in futura beatitudine transformanda, aut immortalia tunc*

futura

futura; ſed in ſtatu priſtino remanſura, corporaue malorum viuentia in æternis ſupplicijs æternaliter minime duratura; fingentes etiam impudenter fœlicitatem æternam bonorum futuram debere conſiſtere in carnis voluptatibus conſuetis, aut in aliquo alio ſeu quibuſlibet alijs præter Deum.

XL. *Contra Ariſtotelem aſtruentem mundum non habuiſſe principium temporale, & non fuiſſe creatum, nec generationem hominum terminandam; neque mundum ſeu ſtatum mundi præſentem vllo tempore finiendum. Contra Anaximandrum quoque Platonem, Anaxagoram, Empedoclem, & Maurorum vaniloquos circa idem.*

CAP. II.

Quod Deus eſt omnium aliorum neceſſarius conſeruator: habet Corollarium habens tres partes.

COROLLARIVM.

I. *Quod nulla res creata ſufficit aliam conſeruare.*

II. *Eſt, quod neceſſe eſt Deum per ſe & immediatè ſeruare quamlibet creaturam.*

III. *Quod neceſſe eſt Deum ſeruare quamlibet creaturam immediatius quacunque cauſa creata.*

CAP. III.

Quod Deus eſt neceſſaria cauſa efficiens cuiuſlibet rei factæ: habet Corollarium habens tres partes.

COROLLARIVM.

I. *Quod nulla res poteſt aliquid facere ſine Deo.*

II. *Quod nulla res poteſt aliquid facere, niſi Deus per ſe & immediatè faciat illud idem.*

III. *Quod nulla res poteſt aliquid facere, niſi Deus faciat illud idem immediatius quolibet alio faciente.*

CAP. IV.

Quod qualibet creatura mouente, Deus neceſſariò commouet: habet Corollarium 4. partium.

COROLLARIVM.

I. *Quod nihil poteſt quicquam mouere ſine Deo idem per ſe & propriè commouente.*

II. *Quod nihil poteſt quicquam mouere, ſine Deo immediatè idem mouente.*

III. *Quod nihil poteſt quicquam mouere, ſine Deo idem mouente immediatius alio motore quocunque.*

IV. *Quod nulla propoſitio tribuens quodcunque creatum cuicunque cauſæ ſecundæ eſt immediata ſimpliciter.*

CAP. V.

Quod Deus non eſt mutabilis vllo modo: habet Corollarium 5. partium.

COROLLARIVM.

I. *Quod Deus eſſentialiter & præſentialiter neceſſariò eſt vbique, nedum in mundo, & in eius partibus vniuerſis.*

II. *Verum etiam extra mundum in ſitu ſeu vacuo imaginario infinito.*

III. *Vnde & immenſus & incircumſcriptus veraciter dici poteſt.*

IV. *Vnde & videtur patere reſponſio ad Gentilium & hæreticorum veteres quæſtiones, Vbi eſt Deus tuus, &, Vbi Deus fuerat ante mundum?*

V. *Vnde & ſimiliter clarè patet, quod vacuum à corpore poteſt eſſe, vacuum verò à Deo nequaquam.*

CAP. VI.

Quod Deus habet diſtinctam ſcientiam omnium. Habet Corollarium, Quod Deus habet diſtinctam ſcientiam omnium nedum præſentium, præteritorum & futurorum; verum & omnium poſſibilium & impoſſibilium, imaginabilium & cognoſcibilium quouiſmodo, vnde & omniſciens, ſicut & omnipotens veraciter dici poteſt.

CAP. VII.

Obijcit contra ſextum, & ſoluit.

CAP. VIII.

Quod Deus habet volutionem & amorem communiter & ſpecialiter ad quæcunque.

CAP. IX.

Quod voluntas diuina eſt cauſa efficiens cuiuſlibet rei factæ, mouens ſeu motrix cuiuſlibet motionis, ac vniuerſaliter omnium amantiſſima genetrix, nutrix, & viuifica conſeruatrix. Habet Corollarium, Quod omnia quæ facta fuerunt, facta fuerunt à voluntate diuina, & quæ facta erunt, facta erunt ab ea.

CAP.

CAP. X.

Quod voluntas diuina eſt vniuerſaliter efficax, inſuperabilis & neceſſaria in cauſando; non impedibilis nec fruſtrabilis vllo modo. Habet Corollarium, Quod ad Deum velle facere ſeu fieri quippiam per ſe, vel per aliud quodlibet quouiſmodo, neceſſariò ſequitur illud fieri illo modo, nec modo noſtro conando alias vires apponit, nec eſt in eo vltra intellectum dictantem & voluntatem conſentientem alia virtus executiua ponenda; nec aliter ſe habet operans, quàm quieſcens, & quod voluntas diuina eſt primum principium liberum.

CAP. XI.

Quod primum principium neceſſarium & verum incomplexum eſt Deus; & quod principium complexum primum ſimpliciter eſt de Deo: puta Deus eſt, Deus ſcit omnia, Deus vult omnia, vel aliquid ſimile.

CAP. XII.

Oſtendit quale ſit illud primum principium quia affirmatiuum, & quod ſit illud quod Deus eſt, ſeu Deus eſt Deus.

CAP. XIII.

Ex iſtis quaſi corollariè 12. partes infert.

I *Quod actus eſt ſimpliciter prior potentia.*

II *Quod eſſe eſt prius ſimpliciter quam non eſſe.*

III *Quod neceſſarium eſt prius poſsibili contradictionis.*

IV *Quod neceſſarium eſt prius impoſsibili.*

V *Quod pure neceſſe eſſe, ſeu pura neceſsitas, eſt prius ſimpliciter quolibet alio, ac radix prima, & fundamentum primarium omnium aliorum.*

VI *Quod principium primum complexum ſumme & pure neceſſarium eſt & firmum.*

VII *Quod neceſſarium nequaquam recte per poſsibile vel per impoſsibile definitur.*

VIII *Quod neceſſe eſſe, non poteſt ſimpliciter definiri.*

IX *Quod affirmatiua eſt prior qualibet negatiua, & quod qualibet negatiua vera reducitur ad aliam affirmatiuam priorem & cauſam veritatis illius.*

X *Quod prima cauſa cuiuſlibet negationis veræ eſt in Deo.*

XI *Quod Deus eſt prima cauſa cuiuſcunque non eſſe.*

XII *Quod prima cauſa cuiuſlibet impoſsibilitatis & repugnantiæ eſt in Deo.*

CAP. XIV.

Quod diuina voluntas eſt cauſa cuiuſlibet futuri atque præteriti, quare ipſum eſt tale. Et habet Corollarium: Si Deus eſſe deſineret, nihil eſſet præteritum nec futurum, verum nec falſum, poſſibile vel impoſſibile, neceſſarium vel contingens, nec etiam poſſet eſſe: ex quo & oppoſitum ſequitur euidenter, viꝫ. ipſum Deum, & ſic aliquid præfuiſſe, eſſe & fore. O quam neceſſarium eſt hunc eſſe, quem tam impoſsibile eſt deſinere vnquam eſſe, & quod Deum qualitercunque non eſſe, contradictionem neceſſarijſsime continet & importat: & quod neceſſe eſſe, videtur maxime proprium nomen Dei.

CAP. XV.

Quod res ſcitæ non ſunt cauſæ diuinæ ſcientiæ.

CAP. XVI.

Contra quoſdam dicentes quod res ſcitæ ſunt cauſa ſine qua non diuinæ ſcientiæ, ſed non cauſa.

CAP. XVII.

Diſtinguit ſcita diuina, quia quædam præcedunt quodammodo eius ſcientiam, & quædam ſequuntur: oſtenditque hæc eſſe cauſam quoquo modo diuinæ ſcientiæ, illa nuſquam. Et habet Corollarium, quod diuina ſcientia, quæ eſt notitia eius ſimplex, eſt vere cauſa cuiuſlibet rei factæ, non ſolum cauſa ſine qua non.

CAP. XVIII.

Diſtinguit diuinam ſcientiam in incomplexam quodammodo & complexam: diſtinguit ſimiliter ſcibilia complexa in priora quodammodo & poſteriora voluntate diuina: & oſtendit quod priora ſunt cauſa || quoquomodo *diuinæ ſcientiæ complexæ: poſteriora vero nequaquam, ſed quod Deus per voluntatem ſuam ſcit* || illa.

|| quodammodo
|| omnia

CAP. XIX.

Obijcit & reſpondet.

CAP.

CAP. XX.

Diſtinguit ſimiliter voluta, in priora & poſteriora voluntate diuina, & oſtendit quod voluta poſteriora, non ſunt cauſa volutionis diuinæ, nec cauſa ſine qua non; & quod voluta priora ſunt aliqua cauſa eius.

CAP. XXI.

Obijcit & reſpondet, diſtinguitque rationabile & iuſtum per prius voluntate diuina, per poſterius & per mixtum.

CAP. XXII.

Quod Deus habet volutionem vel nolutionem actualem diſtinctam contra obiectum quodlibet voluntatis. Et habet Corollarium quod Deus vult omne verum, & non vult poſitiuè, ſeu reſpuit omne falſum. 2. Quod ſi Deus vult aliquod antecedens, vult quodlibet eius conſequens, & non vult poſitiuè omne ſibi repugnans. 3. Quod quorumlibet repugnantium vnius habet velle, alterius vero nolle. Quod ad Deum velle quodcunque conſequitur ipſum nolle eius oppoſitum; & è contra, quod ad Deum non velle quodcunque affirmatiue vel negatiue ſignificatum, conſequitur ipſum oppoſitum eius velle. Quod ad Deum non nolle quodcunque conſequitur ipſum oppoſitum eius nolle. Quod ad Deum nolle poſitiuè quodcunque conſequitur ipſum nolle idem etiam priuatiue, & ſimiliter è conuerſo quod quicquid qualitercunque eſt, Deus vult illud ſic eſſe; & quicquid qualitercunque non eſt, Deus non vult illud ſic eſſe.

CAP. XXIII.

Quod tam ſcientia Dei quam eius voluntas immutabilis eſt omnino: Et habet Corollarium, quod Deus nullum nouiter diligit neque odit, nec magis aut minus vna vice quam alia, nec preces aut quæcunque merita bona, vel mala flectunt aut mutant voluntatem diuinam in minimo, huc, vel illuc; & quod omne ſaluandum, aut damnandum, præmiandum vel puniendum ſub quocunque gradu voluit ab æterno ſaluari, vel damnari, præmiari ſimiliter vel puniri ſub eodem gradu præciſe; & hoc nedum voluntate conditionali, aut indeterminata, ſed ita abſoluta & determinata, ſicut vult in præſenti vel finali iudicio, aut poſt volet.

CAP. XXIIII.

Obijcit contra immutabilitatem diuinæ ſcientiæ & reſpondet.

CAP. XXV.

Obijcit contra immutabilitatem diuinæ voluntatis & ſoluit.

CAP. XXVI.

Quod tota vniuerſitas rerum eſt bona, & nulla res per ſe mala: Et habet Corollarium, quod bonum, & per ſe malum, ſeu bonitas & pura malitia non ſunt contraria, ſed oppoſita priuatiuè.

CAP. XXVII.

Quod omnia à prouidentia diuina eueniunt.

CAP. XXVIII.

De Fato.

CAP. XXIX.

De caſu & fortuna.

CAP. XXX.

Quod res voluntariæ diuinæ prouidentiæ legibus gubernantur.

CAP. XXXI.

Quod actiones voluntariæ diuinæ prouidentiæ ſupponuntur.

CAP. XXXII.

Quod omnia proueniant à Dei prouidentia actualiter diſponente, non ſolummodo permittente.

CAP. XXXIII.

Quod reſpectu cuiuſcunque eſt Dei permiſſio, eſt & eius volutio actualis.

CAP. XXXIV.

Si, & quomodo, Deus vult, & non vult peccatum.

CAP. XXXV.

Contra Pelagium quod gratia gratis datur à Deo, non præcedentibus meritis comparatur: Et habet Corollarium, contra Caſſianum mediantem, dicendo Deum dare quibuſdam gratiam ſuam gratis abſque merito præcedenti: quibuſdam vero non niſi prius ipſam recipere mereantur; quare & quod nullus ſeruus peccati mortalis poteſt proprijs tantum viribus liberari.

CAP. XXXVI.

Contra Procuratores Pelagij aſſerentes, quod etſi merita non ſint cauſa collationis gratiæ principalis: ſunt tamen cauſa ſine qua non confertur.

CAP. XXXVII

Contra quoſdam Pelagianos dicentes hominem poſſe ex ſe tantum debitè præparare; quod ſi faciat, Deus dabit ſibi gratiam ſuam gratis.

CAP.

CAP. XXXVIII.

Contra quoſdam Pelagianos dicentes, quod Deus præuenit hominem in gratiæ collatione pulſando, & homo ipſam acceptionem gratiæ aperiendo & conſentiendo, ex ſe tamen pulſanti, & ſic ipſam quodammodo promerendo.

CAP. XXXIX.

Contra quoſdam putantes hominem ex ſe tantum poſſe mereri primam gratiam de congruo, non de condigno. Et habet Corollarium contra quoſdam alios recentiſsimos Pelagij defenſores; fingentes, quod licet homo nullo modo poſsit primam gratiam promereri, poteſt tamen ipſam proprijs tantum viribus impetrare.

CAP. XL.

Quod gratia quæ eſt habitus gratis datus à Deo vna cum voluntate humana eſt cauſa efficiens proprie cuiuſlibet boni & meritorij actus ſui.

CAP. XLI.

Quod gratia prius naturaliter, quam voluntas humana efficiat actus bonos. Et habet Corollarium quod tam Deus, quam gratia eius creata efficit proprie prius naturaliter quemlibet actum bonum creaturæ rationalis, quàm ipſa; & quod Auctores dicentes Deum facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Dei gratiam eadem || ſimiliter facientem, dicenteſque gratiam Dei facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Deum eadem ſimiliter operantem.

||ſim. liciter

CAP. XLII.

Quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, quàm gratia. Et habet Corollarium, quod Deus, & Spiritus Sanctus, dicitur quoquo modo charitas, & gratia, qua chare & gratis nedum Deus diligit ſe & hominem, verum etiam qua homo ſimiliter diligit Deum & proximum.

CAP. XLIII.

De pœnitentia ſalutari ſecundum opiniones diuerſas, & de clauium poteſtate. Et habet Corollarium quod illud eſt prius ſecundum naturam, ſiue prius naturaliter alio, quod eſt cauſa illius quod aliquid à quo ad aliud tenet conſequentia ſubſiſtendi, & non è contra eſt prius illo ſecundum naturam. Quare & quod non omne à quo non conuertitur conſequentia ſubſiſtendi eſt prius ſecundum naturam, ſed ſecundum ſuperioritatem ſeu vniuerſalitatem ſecundum conſequentiam, ſiue ſecundum quemlibet alium talem modum, quod non quicquid eſt prius alio ſecundum naturam poteſt eſſe ſine illo; nec etiam quicquid poteſt eſſe ſine alio, & non è contra, eſt prius iſto ſecundum naturam, ſed ſecundum aliquem alium modum iam dictum: niſi fortaſsis prius ſecundum naturam dicatur æquiuoce tribus modis.

CAP. XLIV.

De Prædeſtinatione ſecundum quid nominis.

CAP. XLV.

Quod Prædeſtinatio realiter ſit ponenda, quid ſit, quot modis dicatur; quod non ſit propter opera, ſed ſecundum Dei gratuitam voluntatem. Et habet Corollarium quod nullus prædeſtinatur aut reprobatur propter opera quæ faceret ſi vlterius viueret; nec vllus ſaluatur propter opera vel damnatur.

CAP. XLVI.

Contra quoſdam concedentes prædeſtinationem & reprobationem ad gloriam & ad pœnam: ſed negantes has eſſe ad aliquos certos gradus. Et habet Corollarium quod omnes gradus gratiarum, meritorum, proſperitatum, aduerſitatum, gloriæ ſiue pen æ, in præſenti & in futuro ſimiliter ſunt prædeſtinati à Deo æternaliter & diſtincte.

CAP. XLVII.

Obijcit & reſpondet.

CAPITVLA SECVNDI LIBRI.

CAP. I.

QVod Liberum Arbitrium ſit, & quid ſit.

CAP. II.

De actu Liberi Arbitrij & eius obiecto. Et habet Corollarium quod non ideo dicitur Liberum Arbitrium, quia libere poteſt velle & nolle quodcunque, ſed quia libere poteſt velle quodcunque obiectum ſuum volubile, & nolle quodcunque obiectum ſuum nolubile.

CAP. III.

Quod nulla cauſa inferior poteſt neceſſitare voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum ſuum ad meritum propriè, vel peccatum. Et habet Corollarium, Quod voluntas creaturæ rationalis non eſt paſſiua tantummodo, ſed actiua: & quod voluntas per cauſas ſecundas ſufficientiſſimè diſpoſita ad agendum, poteſt vna vice non agere, & alias agere liberum actum ſuum: quare & quod bonis inæqualibus propoſitis voluntati: non neceſſariò volet maius: immò & propoſito bono honeſto, & malo inhoneſto delectabili, tamen multum vel vtili, poteſt ſcienter bono illo neglecto eligere illud malum. Quare & quod cum recta ratione in intellectu, eſt error poſſibilis in affectu. Quod etiam appetitus irrationalis non neceſſitat hominem ad agendum; Quod corpora cœleſtia non neceſſitant voluntatem; Quod Diabolus non neceſſitat voluntatem; & quod nulla tentatio neceſſitat voluntatem: Quod tamen purum malum voluntati oſtenſum ipſam neceſſitat ad non volendum & purum bonum ad non nolendum poſitiuè, id eſt, ad non odiendum ipſaue voluntas naturali neceſſitate neceſſariò hæc non poteſt, vbi etiam oſtenditur conſequenter quod fortè multum deceret, & plurimum expediret Theologis & perfectis catholicis Aſtrologiam & alias tales ſcientias non neſcire.

CAP. IIII.

Quod Liberum Arbitrium tentatum, non poteſt proprijs viribus, ſine Dei auxilio & eius gratia tentationem aliquam ſuperare.

CAP. V.

Quod Liberum Arbitrium quantacunque gratia creata ſuffultum ſine alio Dei auxilio ſpeciali non poteſt tentationem aliquam ſuperare.

CAP. VI.

Quod illud Dei auxilium ſpeciale, eſt voluntas eius inuicta.

CAP. VII.

Quod nullus non tentatus, ſolius Liberi Arbitrij viribus, ſine gratia, vel cum gratia quantacunque creata abſque alio Dei auxilio poteſt peccatum aliquod euitare. Et habet Corollarium, quod diuina voluntas, ſicut tentatos à ruina conſeruat: ſic & non tentatos, tam à tentatione, quàm à peccato præſeruat.

CAP. VIII.

De perſeuerantia quid ſit, & quod nullus viator quantacunque gratia creata ſubnixus, ſolius Liberi Arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratiæ poſsit perſeuerare finaliter ſine alio Dei auxilio ſpeciali.

Et habet Corollarium, quod nullus viator ſolius Liberi Arbitrij vel gratiæ viribus aut amborum coniunctim ſine alio Dei auxilio ſpeciali poteſt perſeuerare per aliquod tempus omnino.

CAP. IX.

Quod nec homo nec Angelus cum quantacunque gratia ante lapſum potuit perſeuerare finaliter, vel ad tempus ſine alio Dei auxilio ſpeciali.

CAP. X.

Obijcit & reſpondet.

CAP. XI.

Quod perſeuerantia non eſt aliquod donum Dei creatum à charitate & gratia realiter differens & diſtinctum.

Et habet Corollarium quod nomen Perſeuerantiæ nullam rem abſolutam eſſentialiter ſignificat, ſed accidentaliter & relatiuè, Charitatem videlicet ſiue iuſtitiam cum reſpectu futuræ permanſionis continuè vſque in finem, & quod non improbabiliter poſſet dici perſeuerantiam eſſe ipſam relationem huius.

CAP. XII.

Obijcit & reſpondet.

CAP. XIII.

Quod illud auxilium ſine quo nullus perſeuerat, & per quod quilibet perſeuerat, eſt Spiritus Sanctus diuina bonitas & voluntas.

CAP. XIIII.

Quod Perſeuerantia gratis detur à Deo, non meritus comparetur.

CAP. XV.

*De Perſeuerantia ſempiterna de confirmatione videlicet * beatorum & cauſa ipſius, quod ipſa eſt æterna charitas Dei voluntas.* * bonorum

CAP. XVI.

De Perſeuerantia ſempiterna, ſeu obſtinatione malorum in malo, & cauſa ipſius.

CAP. XVII.

Quod nulla creatura rationalis poteſt confirmari vel obſtinari immutabiliter per naturam.

Et habet Corollarium, quod nulla creatura rationalis eſt aut eſſe poteſt immutabilis, inuertibilis aut impeccabilis per naturam.

CAP. XVIII.

Contra quoſdam dicentes actum Liberi Arbitrij nihil eſſe.

CAP. XIX.

Obijcit & reſpondet.

CAP. XX.

Quod cuiuſlibet actus voluntatis creatæ, Deus eſt neceſſarius coeffector.

Et habet Corollarium, quod quicquid effecerit voluntas creata, neceſſe eſt vt & illud coefficiat increata, & quicquid operata fuerit voluntas angelica, vel humana, neceſſe eſt, vt & illud cooperetur diuina; & quod omnem actum voluntatis creatæ totum efficit voluntas creata, & totum ſimiliter increata.

CAP. XXI.

Recitat ſex falſas reſponſiones quarum prima dicit, quod ideo ſolum Deus dicitur facere omnẽ actum voluntatis creatæ quia facit omnem voluntatem creatam, quæ ſola verè & propriè efficit ſuum actum: Secunda, quod Deus ideo dicitur facere actum bonum voluntatis creatæ, quia facit charitatem ſeu gratiam effectricem illius: Tertia, quod Deus conſeruat voluntatem: Quarta, quod Deus facit obiectum & omnia mouentia voluntatem: Quinta, quod permittit: Sexta, quod Deus efficit propriè omnem actum bonum voluntatis, ſed penitus nullum malum & corrigit ipſas generaliter & coniunctim.

CAP. XXII.

Specialiter corrigit primam harum.

CAP. XXIII.

Secundam.

CAP. XXIIII.

Tertiam.

CAP. XXV.

Quartam.

CAP. XXVI.

Quintam.

CAP. XXVII.

Sextam.

CAP. XXVIII.

Obijcit contra vigeſimum & reſpondet.

CAP. XXIX.

Quod voluntas increata & creata, in coefficiendo actum voluntatis creatæ non ſunt coæquales, nec coæquæuæ in ordine naturali.

CAP. XXX.

Quod in omni actione communi voluntatum increatæ & creatæ, increata creatam naturaliter antecedit.

Et habet triplex poriſſima; vnum naturale, qd. eſt in omni cauſatione comuni Deo & cauſæ ſecundæ, Deum cauſare prius naturaliter quã cauſam 2am. aliud Theologicũ Deum videlicet conditionaliter nihil velle: 3am. Logicũ, nullam ſcilicet propoſitionem tribuentẽ quamcunq; cauſationẽ cuicunq; cauſæ inferiori & poſteriori voluntate diuina, ſeu aliud quicquam poſitiuum inferius cuicunq; ſub Deo eſſe de primo ſimpliciter, niſi fortaſſis propoſitio dicatur de primo ſimpliciter ratione primitatis ſubiecti, non cauſæ, plurimæ tamen tales ſecundum quid & in certo genere ſunt de primo.

CAP. XXXI.

Obijcit & reſpondet:

Et habet Corollarium notabile quod ſacra Theologia pium & prudentem lectorem requirit.

CAP. XXXII.

Quod in omni non actione Deo & creaturæ communi prius naturaliter eſt, Deum ibi non agere, quã ipſam: idem, quia Deus certam actionem per creaturam non agit, ideo creatura illam non agit; & non è contra.

CAP. XXXIII.

Obijcit & reſpondet:

Et habet Corollarium nedum videlicet entia ad ſuum eſſe verũ; & non entia ad ſuum non eſſe Deo neceſſario indigere; Deum quoq; non ſolum ſuper entia, ſed & ſuper non entia tenere digniſſimè principatum.

CAP. XXXIIII.

Per præmiſſa allicit homines ad timorem & amorem, ad confidentiam, ad patientiam & humilitatem ad orationem, & ad gratias referendas:

Et habet Corollarium multiplex omnibus gratis gratum.

CAPITVLA TERTII LIBRI.

CAP. I.

Quod Deus poteſt neceſſitare quodammodo omnem voluntatem creatam ad liberum actum ſuum & ad liberam ceſſationem & vacationem ab actu:

Et habet Corollarium, quod aliqualis neceſſitas & libertas ac meritum, caſuſq; & fortuna inuicem non repugnant, de fati quoq; præſcientiæ prædeſtinationis & gratiæ, cum Libero Arbitrio ac merito concordia generali.

CAP. II.

Quod Deus quodammodo neceſſitat quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum ſuum, & ad quamlibet liberam ceſſationem ac vacationem ab actu, & hoc neceſſitate naturaliter præcedente:

Et habet Corollarium, quod aliqualis neceſſitas antecedens & libertas ac mertum non repugnant; & quod nulla cauſa inferior, ſed tantum ſuperior, ſcilicet Dei voluntas eſt neceſſitas antecedens reſpectu ſui effectus: & quod omnia quæ ſunt, ſiunt, & eueniunt de aliqua neceſſitate ipſam naturalituraliter præcedente.

CAP. III.

De contingente ad vtrumlibet ſecundum opiniones diuerſas, & quod ipſum eſt.

CAP. IIII.

Quid ſit contingens ad vtrumlibet:

Et habet Corollarium, quid ſit libertas cõtradictionis, & quis ſit actus liber libertate contradictionis.

CAP. V.

Quaſi Corollarie ex præmiſſis 13. partes infert.

Prima eſt, quod propoſitiones de contingenti æqualiter conuertuntur per oppoſitas qualitates.

II. *Quod aliqua conſequentia bona non eſt neceſſaria ſimpliciter, neq; vt nunc, ſed contingens æqualiter.*

III. *Quod aliqua cauſa indeterminata, ſcilicet non prædeterminata ad agendum agit.*

IIII. *Quod omnis & ſolus actus liber libertate contradictionis eſt contingens æqualiter.*

 Quod

V. *Quod omne & ſolum contingens æqualiter eſt actus liber libertate contradictionis.*
VI. *Quod contingentia ad vtrumlibet & neceſsitas non repugnant.*
VII. *Quod contingentia dicitur propriè reſpectu præſentis.*
VIII. *Quod libertas dicitur propriè reſpectu præſentis*
IX. *Quod nullus actus creaturæ eſt ſimpliciter contingens æqualiter, ſed tantum indeterminato genere, puta reſpectu cauſarum inferiorum.*
X. *Quod nullus actus creaturæ eſt liber ſimpliciter libertate contradictionis, ſed ſecundum quid tantum, ſcilicet reſpectu cauſarum omnium ſecundarum.*
XI. *Quod ſolus actus voluntatis diuinæ ad extra, eſt ſimpliciter contingens æqualiter.*
XII. *Quod ſolus actus Voluntatis diuinæ ad extra eſt liber ſimpliciter libertate contradictionis.*
XIII. *Quod prima & ſumma libertas contradictionis, ſimilis quoque contingentia ad vtrumlibet eſt in volũtate diuina; & qd. hæ ſunt cauſæ ſimilis libertatis & contingentiæ in alijs vniuerſis.*

CAP. VI.

Obijcit & reſpondet.

CAP. VII.

Mouet quæſtionem, nunquid aliquid ſit in poteſtate voluntatis creatæ; & ponit vnam reſponſionem & corrigit.

CAP. VIII.

Recitat alias 6. reſponſiunculas & emendat.

CAP. IX.

Reſpondet.

CAP. X.

Diſtinguit de neceſsitate & libertate:
Et habet Corollariũ quod neceſsitas & libertas ac meritum non repugnant ad inuicẽ, vel repugnant.

CAP. XI.

Obijcit & reſpondet:
Et habet corollarium, qualis ſit libertas in irrationabilibus creaturis, & quomodo differt & conuenit cum rationalium libertatte.

CAP. XII.

Incipit diſputare illam famoſiſsimam quæſtionem, nunquid omnia quæ euenient, de neceſsitate euenient, & recitat opinionem Mathematicorum, ſeu Stoicorum dicentem, quod omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate ſimpliciter abſoluta.

CAP. XIII.

Tractat opinionem Ciceronis, dicentem Deum neſcire futura.

CAP. XIIII.

Tractat opinionem dicentem, quod multa ſunt futura in natura ſua, ſed non apud Deum.

CAP. XV.

Recitat quartam opinionem Sophiſtarum dicentium nihil eſſe futurum.

CAP. XVI.

Refellit quintam opinionem Megaricorum, negantium omnem potentiam ad futura.

CAP. XVII.

Corrigit ſextam opinionem quorundam, putantium quod aliquid eſt futurum ad vtrumlibet vel non futurum in ſenſu compoſito, non diuiſo.

CAP. XVIII.

Rectificat ſeptimam opinionem dicentem, quod aliquid poteſt incipere eſſe futurum.

CAP. XIX.

Caſtigat octauam & nonam opiniones, credentes nulla inferioris mundi ſub diuina prouidentia contineri, & quod nulla voluntaria ſeu libera per Dei prouidentiam diſponantur.

CAP. XX.

Corrigit decimam opinionem quod Deus non habet volitionem, reſpectu alicuius effectus mundi inferioris, & vndecimam quod non vult aliquem effectum voluntarium, ſeu liberum.

CAP. XXI.

Refellit duodecimam opinionem, putantem quod nulla inferiora fiant à Deo, & decimam tertiam æſtimantem, quod nulla voluntaria ſeu libera, immediatè & propriè fiant ab eo.

CAP. XXII.

Caſtigat decimam quartam opinionem, quod Deus non vult aliquid libere futurum abſolutè; ſed tantum conditionaliter, & decimam quintam, quod nulla mala, ſed tantum bona ſunt abſolute prouiſa, voluta, aut facta a Deo.

CAP. XXIII.

Arguit decimam ſextam opinionẽ, ponentem quod Deus non vult actum liberum creaturæ voluntate antecedente; ſed tantummodo conſequente, & quod Deus cum creatura coefficit omne actum liberum creaturæ, ſed poſterius ordine naturali; & decimam ſeptimam arbitrantem quod licet Deus ſemper de facto agat & præagat actum quemlibet creaturæ, eſt tamen abſolutè poſsibile aliquam creaturam agere per ſe ſolam.

CAP. XXIIII.

Tractat decimam octauam opinionem, dicentem quod Deum velle & præuelle eſt in hominis poteſtate, & decimam nonam, quod eſt in hominis poteſtate facere aliquid, vnde ſequitur Deum non velle, nec vnquam voluiſſe aut fore quod tamen nunc vult, & ſemper voluit ipſum fore, & vigeſimam, quod quam primo voluntas diuina præuenit actum liberum voluntatis humanæ, tam primo poteſt humana in oppoſitum talis actus, & vigeſimam primam, quod Deo volente hominem producere, a. actum futurum in. b. menſura, poteſt homo ſe prius ita diſponere, quod Deus hoc tunc non velit, quare & quod tunc non habeat illum actum, & vigeſimam ſecundam, quod voluntas diuina non eſt ſemper neceſſaria in agendo; ſed defectibilis & fruſtrabilis aliqualiter, & vigeſimam tertiam, quod voluntas diuina non eſt cauſa efficiens aliquorum, ſed tantum conſentiens intellectui diuino dictanti, & alia quædam virtus executiua & poſterior in Deo, vel in cauſis ſecundis efficit res effectas, & vigeſimam quartam, quod quanquam voluntas diuina coagat & præagat omnem actum voluntatis creatæ, hoc tamen facit tam debiliter influendo, quod nequaquam ipſam neceſſitat ad agendum.

CAP. XXV.

Tangit 25^{am}. opinionem, fingentem Deum nõ prouidere prædeſtinare velle, nec facere gradus actuum liberorũ meritorum, aut etiam præmiorum, & 26^{am} quod nullus actus eſt aliquid, & 27^{am}. quod nullũ non agere ceſſare, ſiue quieſcere eſt à Deo, & 28^{am}. quod res futuræ præſcitæ, ſunt præſcientiæ Dei cauſa, & 29^{am}. quod res futuræ præſcitæ, ſunt cauſa ſine qua non diuinæ præſciẽtiæ, & 30^{am}. quod Deus ſcit & præſcit res ſecundũ modum illarum, & 31^{am}. Academicorũ, qd. nullus poteſt rimari aut ſcire iſtud tã obſtruſum naturæ miraculum, tã abſconditũ Dei arcanum, & 32^{am}. qd. in omnibus rebus futuris, præſentibus atque præteritis, reſpectu ſcientiæ & voluntatis diuinæ, eſt ſemper contingentia ad vtrumlibet, & libertas, & nulla omnino neceſſitas.

CAP. XXVI.

Tractat opinionẽ 33^{am}. famoſiorem cæteris, quæ affirmat quod aliquid ſemper fuit futurum, & adhuc eſt futurũ: non eſt tamen neceſſariũ vllo modo illud vnquam fuiſſe, aut nunc eſſe futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, nec nunc eſt futurum, & poſsibile poſsibilitate omni neceſsitate oppoſita eſt illud ſemper fuiſſe & nunc eſſe futurũ, & de præſcientia Dei correſpondenter omnino de omni tamen præterito, vel præſenti dicit, qd. neceſſe eſt illud fuiſſe, & qd. neceſſe eſt Deum ſemper præſciuiſſe illud fuiſſe futurum, vel ſcire illud eſſe nunc præſens, quod etiam neceſſe eſt Deum ſcire illud eſſe præteritum, ac fuiſſe, & corripit eam ſuper inſufficientia reſponſionis, eò quòd non ſufficienter difficultatem euacuat.

CAP. XXVII.

Reſpondet ſecundum ſententiam Philoſophorum & Theologorum, quod omnia futura euenient de quadam neceſsitate reſpectu cauſarum ſuperiorum, non contraria, ſed conſentanea libertati.

CAP. XXVIII.

Recitat vnam gloſſam auctoritatum erroneam.

CAP. XXIX.

Obijcit & reſpondet.

CAP. XXX.

Arguit eam ſuper falſitate hypotheſis, per viam ſumptam à neceſsitate & libertate voluntatis diuinæ, quæ ſemper neceſſario vniformis permanet, & æqualis.

CAP. XXXI.

Reuocat eandem per viam neceſsitatis & contingentiæ intellectus ſcientiæque diuinæ.

CAP. XXXII.

Reducit eandem per viam immutabilitatis voluntatis diuinæ.

CAP. XXXIII.

Mouet eandem per viam reuelationis in verbo, & ponit 6. reſponſiones concedentium reuelationem in verbo, & arguit grauiter contra illas.

CAP. XXXIIII.

Arguit ſpecialiter contra primam.

CAP. XXXV.

Contra Secundam.

CAP.

Capitula tertij Libri.

CAP. XXXVI.

Contra tertiam.

CAP. XXXVII.

Contra quartam.

CAP. XXXVIII.

Contra quintam.

CAP. XXIX.

Contra ſextam.

CAP. XL.

Corripit negantes reuelationem in verbo.

CAP. XLI.

Recitat diuerſos modos ſecundum diuerſos videndi in verbo, obijcitq; & ſoluit.

CAP. XLII.

Reducit adhuc opinionem trigeſimam tertiam & eius hypotheſim per viam reuelationis in proprio genere; & primo de Domino Ieſu Chriſto, & recitat vnam reſponſionem dicentem, quod Chriſtus potuit decipi, & refellit.

CAP. XLIII.

Tractat aliam reſponſionen

CAP. XLIIII.

Recitat tertiam reſponſionem.

CAP. XLV.

Ventilat quartam reſponſionem.

CAP. XLVI.

||primo *Contra eandem opinionem & hypotheſim per viam reuelationis in* || proprio *genere, de puris creaturis ſcilicet Angelis.*

CAP. XLVII.

Contra eandem opinionem & hypotheſim per eandem viam de puris hominibus.

CAP. XLVIII.

Recitat 4. Reſponſiones & corrigit.

CAP. XLIX.

Recitat duplicem opinionem, dicentem quod in futuris reuelatis eſt ordinata vel abſoluta neceſsitas; in alijs verò nulla.

CAP. L.

Reſpondet ſecundum ſententiã Philoſophorum & Theologorum, quod Deus vult & ſcit neceſſariò, quicquid vult & ſcit neceſsitate ſequente immutabilitatis, immobilitatis, ſtabilitatis, & ordinata non præcedente, & ſimpliciter abſoluta, non naturali, violenta, aut inuita, non contraria, ſed conſentanea ſummæ & maximæ libertati:

Et habet Corollarium, qd. omnem actum volutionis & cognitionis diuinæ præſentem, neceſſe eſt neceſsitate ſequente prædicta ſemper fuiſſe, & ſimiliter ſemper fore; quare & quod omnia quæ præſentialiter ſunt, fiunt, aut eueniunt, ſimili neceſsitate ſunt, fiunt, & eueniunt in præſenti: & qd. omnia quæ euenient, ſimili neceſsitate euenient in futuro: immo & quod omnia quæ nunc fiunt, de aliqua neceſsitate præcedẽte nunc fiunt; & quod omnia quæ eueniunt de aliqua neceſsitate præcedente euenient in futuro.

CAP. LI.

De æternitate:

Et hebet Corollarium, quod vnicum & idem eſt inſtans & immutabile penitus in tota æternitate, & quod tota æternitas non eſt multiplicior neq; maior ſuo inſtanti, nec inſtans æternitatis ipſa ſimplicius neq; minus, quare & quod idem eſt realiter æternitas & ſuũ inſtans: Amplius autem & quod his nequaquam obſtantibus dicitur æternitas tota, magna, longa, etiam infinita fuiſſe quoq; eſſe & fore, aliquid inſuper in ipſa fuiſſe eſſe & fore; quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinſeco dicitur tranſumptiue fuit, eſt, & erit, de actionibus tamen eius extrinſecis propriè temporaliter dicitur fecit, & facit, & faciet.

CAP. LII.

Per viem æternitatis oſtendit ſententiam 50° prælibatam:

Et habet Corollarium 30. partium notandarum, obijcitq; & ſoluit.

CAP. LIII.

Contra premptulos accuſatores, faciles iudices & præcipites damnatores; & ponit 36. capitula quæ ſibi videntur erronea, implorans humiliter auctoritatem Eccleſiæ quatenus determinet veritatẽ.

THO-

THOMÆ DE BRADWARDINA
AD SVOS MERTONENSES,
EPISTOLA PRIOR.

Dilectis Fratribus & amicis, Cuſtodi ac Scholaribus Aulæ de Merton in Oxon Spiritus Sanctus gratiam ſeptiformen Aliquoties accidiſſe comperi, vt in rerum difficilium tractatione, aut inſipientia relatoris auditorem corrumperet, aut temeritas auditoris relatorem infamaret. Quapropter æquè cauendū mihi videtur, vt potiſsimum illic, vbi ſine periculo aliud ſentiri non poteſt, nec facile præſumamus aſſerere, nec aliena temerè dijudicare. Noui ego quanta, vt dicit B. Aug. ſomnia cor humanum pariat, atque eo iudicio quo in ſui cognitione fallitur, cætera quoque quæ propter ipſum ſunt, non rectè ſuſpicatur. Quid enim hoc eſſe putàtis, quod de rerum veritate tam diuerſa ſentire ſolent homines? Nunquid non vna eſt veritas? Ecce, vt interim de Deo taceamus, quid eſt quod dialectica tot diuerſas, & tam aduerſas, ne dicam peruerſas habet ſententias. Nunquid non omnes nouerunt vnum id quod eſt, & amore fallendi diuerſa finxerunt? Non ſic ego puto, ſed narrant quique ſomnia ſua, & ea qua primum ipſi in ſe opinione decepti ſunt, poſtmodum alios neſcientes ſeducunt. Et ſicut B. Iob amicis ſuis arrogantibus, & de ſe pluſquam oportebat præſumentibus dicit, omnes iam non ſolum ſecum morituram, ſed exortam quoq; à ſe ſapientiam putant. Dignum ergo eſt vt id ipſum in noſtra nos aſſertione veritatis, tot iam videmus eſſe diuerſos. Quia enim de longe veritas videtur, iudicia parit, & tantum de ipſa poteſt quiſq; quantum ipſe eſt. In nobis quippe quod dierum cognitione percipimus, eo modo cordis intellectus de hijs quæ extra ſunt ad veritatem iudicat, quo ſe interius animus in repræſentatione figurat. Vnde neceſſe eſt, vt dum mens interius prauè afficitur, intellectus quoq, in iudicio eorum quæ foris ſunt decipiatur. Hæc ipſa eſt cauſa quæ etiam aliquando in

vnita-

vnitate ſenſuum, controuerſiā verborum generare ſolet: quæ tamen tunc veniale fit, cum pertinax non fuerit. Hanc igitur nos, qui Dei verbi tractatores & inquiſitores veritatis eſſe videmur, ſi inter nos forte, vt aſſolet, aliquando inuenimus, citius in id ipſum redeamus: ne ſi cæperimus noſtra dicta pertinaciter defendere, aliud putemur ſapuiſſe.

Illud quod de cauſa Dei contra Pelagium charitas veſtra à me quærere dignata eſt, iam pridem inter quoſdam ſapientes ventilatum fuiſſe didici: atque ex hijs quid ſenſerunt quibus magis credendum eſſe exiſtimamus tum alijs de ipſis, tum ipſis de ſe referentibus agnoui. Ego autem cum ſæpius hac materia pulſari ſoleam, talem me eſſe profiteor, qui nollem hinc aliquid ab omnibus vel tam curioſè ac ſuperſtitioſè inquiri, vel tam fidenter aſſeri. Vnde nunc quoq; gemina in hac re conſideratione coarctor, cum videam me & prudentiæ veſtrę debere ſilentium, & bonitati reſponſum. Inter hęc ipſa etiam rei difficultas occurrit, quę fortaſsis non poterit à me, ita vt decet compendioſe diſcuti, Cum ego ſi modum in dicendo tranſiero timeam ſuperſtitioſus videri; volo tamen & multo magis volo aliquando in parte inſcientiæ argui, quam charitatis contemptor videri; & verba incōpoſita habere, quam cor peruerſum. Valete ſemper in Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt via ducens à deuio, veritas firmans in promiſſo, & vita conformans in termino.

A

THOMAE

B

BRADWARDINI
DE CAVSA DEI
LIBER I.
Cap. I.

C *Præmittit 2. ſuppoſitiones, quarum 1. eſt, Deus eſt ſummè perfectus & bonus, in tantum quod nihil perfectius, vel melius eſſe poſſet.*

2. Eſt, Nullus eſt proceſſus infinitus in entibus, ſed eſt in quolibet genere vnum primum.

IN primis firmiſsimè ſupponatur, quod
Deus eſt ſummè perfectus & bonus, in tantum, quod ni-
hil perfectius vel melius eſſe poſſet. Hæc autem ſuppoſi-
tio poſſet euidenter oſtendi, ex magnitudine perfectio-
D nis & bonitatis ipſius, quæ eſt ſimpliciter infinita, ſicut
rationibus Philoſophicis & Theologicis poſſet multipli-
citer demonſtrari. Hanc etiam ſuppoſitionem teſtari vi-
detur pater Philoſophorum Hermogenes, ſiue Hermes,
Mercurius triplex, Triſmegiſtus triplex, in philoſophia
ter maximus, Rex Aegypti, Philoſophus & Propheta, de
Verbo æterno 34. dicens de Deo; Ipſe totus eſt plenus at-
que perfectus: & infra 35. Ipſe ſanctus, & incorruptus, &
ſempiternus eſt, & ſi quid poteſt melius nuncupari: Deus enim ſummum bonum; quam &
conteſtari videtur eius filius Ariſtot. in de Mundo 1. ſic dicens: Potius æſtimandum, quod
& conueniens eſt & magis aptum Deo: & in alia tranſlatione; Melius autem || *accipitur*, quod || acciderit
& melius eſt, & Deo maxime conueniens: Et 12. Met. 39. Deus eſt vnus, æternus, infinitæ
E nobilitatis. Et Boetius 3 de conſolat. Philoſoph. Proſa *10*. Deo nihil melius cogitari poteſt.
Viginti quatuor etiam definitionum ſeu propoſitionum de Deo à 24. Philoſophis editarum
5. ſic ait: Deus eſt quo nihil melius excogitari poteſt. Quibus etiam concordanter Anſelmus
Proſolog. 2. Credimus, inquit Deo, te eſſe aliquid quo nihil melius cogitari poſsit: Qui &
Monologion *15*. Sicut, inquit, nefas eſt putare, quod ſubſtantia ſupremæ naturæ ſit aliquid,
quo melius ſit aliquo modo non ipſum: ſic neceſſe eſt, vt ſit quicquid omnino melius eſt,
quam non ipſum. Hoc etiam Richard. *1*. de Trinit. 20. ſic teſtatur: Omnes quicquid opti-
mum iudicant incunctanter Deo attribuunt. Et Auguſtinus 1. De doctr. Chriſtian. *4* Om-
nes pro excellentia Dei certatim dimicant, nec quiſquam inueniri poteſt, qui hoc Deum cre-
dat eſſe, quo melius aliquid eſt. Itaque hoc omnes conſentiunt Deum eſſe, quod cæteris re-

bus omnibus anteponunt. Vnde & Propheta: Magnus, inquit, Dominus & laudabilis ni- A
mis, & magnitudinis eius non eſt finis, Pſa. *144.*
Secundo ſupponatur ad præſens, quod nullus eſt proceſſus infinitus in entibus, ſed eſt in
quolibet genere vnum primum. Hoc enim eſt alibi demonſtratum, quod & ferè omnes Phi-
loſophi & verè omnes Theologi conteſtantur. Verùm ne tantas ſuppoſitiones, ſine tantilla
probatione improbabiliter ſupponere videar, ecce ſaltē breuis inſinuatio vtriuſque. Dicatur
ſiquidem cauſa compendij *A* aliquid tam perfectum & bonum, quod nihil perfectius vel
melius eſſe poſſet. Sumatur quoque poſsibile ad communem modum loquendi, vel ſi opor-
teat maxime abſolutè, pro illo viz. quod per ſe & formaliter ſimpliciter contradictionem,
ſeu repugnantiam non includit: Ex quo ſcilicet, poſito & admiſſo pro poſsibili abſolutè ſe-
cundum ſpeciem obligationum, quæ poſitio nominatur, nuſquam in conſequentia bona &
formali ſimpliciter, ſequitur impoſsibile abſolutè, quod ſcilicet per ſe & formaliter ſimplici-
ter contradictionem includit. Omnis namque repugnantia contradictionem importat & pa- B
rit. Huiuſmodi autem modus ſumendi poſsibile & impoſsibile hinc fundatur, quia omne,
vel eſt poſſibile, vel non poſsibile, quare & impoſsibile iſto modo. Poſsibile igitur eſt *A* eſſe,
ſeu *A* poteſt eſſe, aut poſſet eſſe, quis non ſtatim aſſentiat? Quiſue hoc poſito & admiſſo pro
poſsibili abſolutè, ſe non à contradictione defendat? Si autē poſsibile ſit *A* eſſe aut ſi *A* poteſt,
aut poſſet eſſe, *A* eſt, imo & neceſſe eſt *A* eſſe, & *A* eſt neceſſe eſſe, & hoc per ſe. Dica-
tur ſiquidem ad modum Philoſophorum loquendi illud neceſſe eſſe, quod per ſe, & de ſe ne-
ceſſarium eſt eſſe. neceſsitate abſoluta: quod ſcilicet non potuit, nec poteſt, nec poterit non
|| oppoſite eſſe, & poſsibile eſſe || *oppoſito modo*, quod ſcilicet potuit, poteſt, aut poterit eſſe & non eſ-
ſe. Nam neceſſe eſſe perfectius eſt & melius, quam poſsibile eſſe, præſertim in bono perfe-
cto & ſummè perfecto. Non enim poſſet recedi ab illo, niſi illud vel totaliter, vel partialiter
irrecuperabiliter omittendo, quod nullus dubitat eſſe malum. Eſt quoque neceſſe eſſe in bo-
no perfecto actus bonus perfectus completus in bono, & purus à potentialitate imperfecta C
incompleta, & à corruptibilitate mala. Poſsibile vero eſſe priuationem huius actus puri, po-
tentialitatem imperfectā, incompletam habilitatem ad malum, & corruptibilitatem importat.
Nonne & eſſe forte & firmū, imò ſummè forte & firmū, præſertim in bono perfecto & ſum-
mè perfecto, melius & perfectius iudicandum, quam eſſe debile & infirmum? quare & neceſſe
eſſe, quàm poſsibile eſſe, quod & multis alijs rationib⁹ poſſet oſtendi: ſed cuius mens intrinſe-
cùs non ſentit? Cuius animus non conſentit? Si quis autē ex abundanti teſtes deſideret, ecce
Ariſt. qui *9.* Met. 13. & poſt diffuſe dicit, & probat actum præcedere potentiā 3 modis; ſcili-
cet ratione, id eſt definitione; ſubſtantia, id eſt perfectione; & tempore, ſcilicet in indiuiduo ge-
nerante: ſed è contra in indiuiduo generato. Qui & infra *19.* docens, quod in bonis actus eſt
melior potētia, & in malis deterior, ita ſcribit: Melior & honorabilior ſtudioſa potentia actus:
neceſſe autem & in malis, finem & actum eſſe deteriorem potentia. Et ſupra *17.* Sempiterna,
inquit, priora ſubſtantia ſunt corruptibilibus; eſt autem nihil potentia ſempiternum. Ratio D
vero hæc: omnis potentia ſimilis contradictionis eſt, quod ergo poſsibile eſſe, contingit eſſe
& non eſſe. Idem ergo poſsibile eſſe, & non eſſe; poſsibile vero non eſſe, contingit non eſſe,
contingens autem non eſſe corruptibile eſt, aut ſimpliciter aut hoc ipſum quod dicitur con-
tingere non eſſe. Nihil ergo incorruptibilium ſimpliciter, potentia ens ſimpliciter, nec eorum
quæ ex neceſsitate ſunt, & quidem ipſa prima. Nam ſi hoc non eſſent, nihil vtique eſſent:
Vbi & videtur talem innuere rationem; Illud quod eſt per ſe, non dependens ab alio, prius
natura, perfectiuſq; eſt illo, quod non eſt per ſe, ſed aliundè dependens: id quod eſt neceſſe eſſe
eſt huiuſmodi, reſpectu illius quod eſt poſsibile eſſe. Hunc & Auerroes ſequitur in Cōment.
quem & Auicenna ſecutus 1. Met. *6.* dicit, quod neceſſe eſſe ſecundū ſe non habet cauſam, &
quod eſt poſsibile eſſe, per ſe habet cauſam, & probat, quod neceſſe eſſe, non habet aliquid a-
liud ſibi coæquale, nec aliquid prius eo: ſed ipſum per ſe ipſum eſt primum omnium aliorum.
Qui & infra octaui *6.* dicit, quod neceſſe eſſe eſt perfectum, & pluſquam perfectum. Si igi- E
tur *A* poteſt eſſe, poteſt eſſe *A*; quare & poteſt eſſe neceſſe eſſe, cum hoc ſit perfectius & me-
lius, quā poſsibile eſſe, poteſtq; eſſe neceſſe eſſe per ſe. Eſſe namq; bonū per ſe, eſt ſufficientius,
dignius, perfectius & melius, quam eſſe bonum per aliud, alio indigere, & ab alio dependere,
ſicut cuiuſlibet animus iudicat, & memorati Philoſophi conteſtantur. Et ſi poteſt eſſe neceſſe
eſſe per ſe, eſt neceſſe eſſe: imò & neceſſariū eſt ipſum eſſe neceſſe eſſe (alias enim eſſet poſsibi-
le eſſe) ſed hoc eſt impoſsibile eſſe. Ponatur enim in eſſe; ſicut eſt poſsibile, quod *A* ſit neceſ-
ſe eſſe, & hoc per ſe, & ſequitur quod nunquam potuit, poteſt, aut poterit non eſſe, cuius
oppoſitū dicebatur. Quod etiam ſemel eſt poſſibile eſſe, ſemper eſt poſſibile eſſe; & quod ſe-
mel eſt neceſſe eſſe per ſe, ſēper eſt neceſſe eſſe. Quicquid enim ſemel per ſe & formaliter ſim-
pliciter

A pliciter nullam repugnantiam implicat, neque vnquam; & quicquid ſemel, & ſemper: Con-
ſecutio namque quæ ſemel eſt formalis ſimpliciter, ſemper ſic fuit, & erit, quia eſt per ſe &
abſolute neceſſaria; quare nunquam poteſt deficere conſequendo. Et quæ aliquando non
eſt formalis ſimpliciter, nec vnquam fuit aut erit; quia ſi eſſet aliquando, eſſet & ſemper.
Cuius inſuper animus concipit naturam de ſe poſsibilem verti in naturam de ſe neceſſariam,
vel è contra? Rurſum paululum prælibandum, omne quod dicitur poſsibile, ſiue potens, per
aliquam potentiam hoc dicitur: & hoc vel per potentiam propriam, ſicut res exiſtens, habens
potentiam actiuam vel paſsiuam, vel per potentiam alienam; ſicut non entia poſsibilia fore,
& effectus futuri dicuntur poſsibiles potentia actiuorum & paſsiuorum illorum, quia viz. hæc
poſſunt illos agere, illa pati. Quodlibet etiam quod dicitur poſsibile potentia alicuius paſsiui,
dicitur poſsibile potentia alicuius actiui: Quomodo namque poteſt poſsibile quicquam pa-
ti, quod nil poteſt agere? Aut quomodo poteſt effectus aliquis fieri, quem facere nihil poteſt?
B Et ſi quis quaſi ad videndum ſolem facem requirit, ſic ad iſtam veritatem per ſe notam teſtem
depoſcat: Ecce Auerroes ſuper 1. de Cœlo & Mundo comm. 124. qui dicit poſsibile non eſt
poſſibile, niſi in reſpectu agentis & patientis, & impoſsibile eſt imaginari aliquid eſſe poſ-
ſibile in reſpectu patientis, & impoſsibile in reſpectu agentis, quoniam continget, vt ſit pati-
ens impoſsibile, & poſsibile impoſsibile. Omne ergo non ens, quod dicitur poſsibile ſiue po-
tens, ſic dicitur per potentiam alicuius actiui. Si ergo *A* non eſt, & poteſt eſſe, per aliquam
potentiam poteſt eſſe, & non per potentiam propriam, cum nullam habeat; cum etiam nihil
omninò poſsit ſe facere & producere de non eſſe ad eſſe: Nam omne faciens aliquo modo
præcedit, ſaltem naturaliter, ſuum factum; ſed nihil ſeipſum præcedit: cum inſuper ſecun-
dum præmiſſa, omne non ens dictum poſsibile, ſic dicatur per potentiam alicuius actiui, nec
A poteſt eſſe per potentiam alienam. Hoc enim ſecundum prius oſtenſa, eſſet per potentiam
alicuius actiui, quod poſſet facere *A*: ſed nullum eſt tale, cum omne aliud ab *A* ſit incompa-
C rabiliter minus *A* & impotens ipſum cauſare. Si etiam *A* cauſetur ab alio, non eſt *A* [Deus.]
Perfectius enim eſt eſſe per ſe ſufficienter, omnino incauſabiliter & independenter ab alio, &
ſummam & primam cauſam aliorum, quàm ab alio dependere, & alteri ſubijci vt effectus.
Non poteſt ergo *A* eſſe ab alio quouiſmodo, quod & poſſet oſtendi per multas alias rationes.
Per nullam ergo potentiam poteſt *A* eſſe, cuius oppoſitum dicebatur Quare contradictionem
includit, *A* non eſſe, & poſſe eſſe; & verum eſt, & neceſſarium eſt *A* poſſe eſſe: falſum ergo
& impoſsibile eſt, *A* non eſſe. Quapropter verum & neceſſarium eſt *A* eſſe. Quamobrem
& verum eſt, & neceſſariũ Deum eſſe: eſſe quoq; tam perfectum & bonum, quod nihil perfe-
ctius vel melius eſſe poſſet. Secunda vero ſuppoſitio ſequitur ex hac prima: Sequitur enim ex
ipſa Deum eſſe primum & ſummum omnium entium; hoc vero notorio coaſſumpto,
quod eſſe primum & ſummum eſt perfectius & melius, quam eſſe poſterius & inferius alio,
aut alteri coæquale. Si quis autem teſtem deſideret, ecce Philoſophus qui 2. de Cœlo &
D Mundo 34. teſtatur expreſſe, quod ſurſum eſt honorabilius & diuinius; quam deorſum: &
anterius, quam poſterius. Qui & vna cum alijs Philoſophis ſæpè docet nuſquam in eodem
genere plura principia coæqualia, & æquè prima ſimpliciter reperiri. Vnde & Apoc. 1. Ego
ſum Α & Ω, principium & finis, primus & nouiſsimus.

Habet corollarium morale continens 40. partes contra 40. errores; quarum prima eſt, contra Protagoram dubitantem Deum eſſe. 1.

EX hijs autem, quaſi poriſmatice videntur multi multipliciter aberrantes poſ-
ſe clarè reduci ad ſemitam veritatis, dum tamen ipſa dignetur precedere, ſi-
cut ductrix.
Ex hijs ergo certificetur Protagoras, qui ſicut recitat Lactantius 1. Inſti-
E tut. Diuinarum aduerſus Gentes 1. Deos vocauit in dubium.

Contra Diagoram & inſipientem negantes Deum eſſe. 2.

REſipiſcat Diagoras, qui, ſicut ibi ſimiliter recitatur, poſtea Deos excluſit. Sapiat etiam ali-
quando inſipiens, qui recitante Propheta, dixit inſipide, Non eſt Deus.

Contra dubitantes vel negantes Deum habere realiter, æquiualenter, vel ſupereminenter omnem virtutem, & quamlibet bonitatem: & vniuerſaliter quicquid melius eſt ha- 3.

 bere,

bere, quam non habere, omniue modo omnimode bonum eſſe, & omnimodam bonitatem habere, quod melius eſt eſſe & habere, quam non eſſe & non habere, ac omne vitium & malitiam non habere: & vniuerſaliter omne illud non habere, quod non habere eſt melius quam habere, aut aliquod habitum aliquo alio modo habere, quod non habere eſset melius quam habere, aut quicquam fruſtra ſuperfluumue habere: vel non ſemper eſse ſummè felicem, beatum, actualem ſeu actum, ita quod nihil felicius, beatius, vel actualius eſse poſset. A

PRoficiant Deum eſſe fatentes, ſed dubitantes, vel negantes ipſum habere realiter, æquiualenter, vel ſupereminenter omnẽ virtutẽ & quamlibet bonitatem, & vniuerſaliter quicquid eſt melius habere, quam non habere, omniuè modo omnimode bonum eſſe, & omnimodam bonitatem habere, quod melius eſt eſſe & habere, quam non eſſe, & non habere, ac omne B vitium & malitiam non habere: & vniuerſaliter omne illud non habere, quod non habere eſt melius quã habere; aut aliquod habitum aliquo modo habere, quod non habere eſſet melius quàm habere: aut quicquam fruſtra ſuperfluumue habere; vel non ſemper eſſe ſummè felicem, beatum, actualem, ſeu actum, ita quod nihil felicius, beatius vel actualius eſſe poſſet. Alias enim poſſet aliquid eſſe perfectius, melius, atque decentius, quam ſit Deus, quod Suppoſitio prima vetat. Actualitas etiam ſumma Dei per hoc ſpecialiter demonſtratur, quod actus eſt melior & perfectior potentia, & præcipuè actus bonus potentia ſua bona. Sicut ex oſtenſione primæ Suppoſitionis apparet. Et ſi aliqua potentia ponatur in Deo; illa de neceſſitate eſt bona, ſicut docent priores particulæ huius partis. Nulla ergo potentialitas; ſed ſumma actualitas eſt in Deo, ſicut prima Suppoſitio clarè monſtrat, quod & demonſtratur ſimiliter per proximam particulam huius partis. Si namque Deus ſit ſummè beatus & felix, eſt ſummè actualis: Quis enim neſciat iſta conſiſtere non in habitu, ſed in actu, quod & Phi- C loſophi manifeſtant.

4. *Contra negantes Deum eſse virtutis & bonitatis cuiuſlibet ſimpliciter infinitæ.*

EXtendant ſe negantes Deum eſſe virtutis & bonitatis cuiuſlibet ſimpliciter infinitæ. Si namque aliqua virtus eius aut bonitas eſſet tantum finita, poſſet augeri. Quare & Deo aliquid melius eſſe poſſet, quod Suppoſitio prima damnat. Hij etiam refelluntur clariſſimè per proximam partem huius. Secundum hanc autem Dei virtutem & potentiam infinitam, & reſpectu ipſius iuxta prætacta ſuperius de potentia exiſtimo verum eſſe, quod Geometræ ſupponunt lineam rectam poſſe quantumlibet pertrahi in continuum & directum, & ſuper centrum quodcumque ſpatium quantumlibet occupando circulum deſignare, vt patet primo Elementorum Euclidis: & Philoſopi naturales mediũ poſſe quantumlibet ſubtiliari & ſimi- D lia: & vniuerſaliter omne illud quod apud Logicos, ſeu quoſlibet alios dicitur per ſe & abſolutè poſsibile, quod ſcilicet per ſe contradictionem formaliter non includit, licet non ſit poſſibile per naturam, per potentiam ſcilicet naturalem.

5 *Contra dicentes Deum non plenè ſibi ſufficere, ſed alio indigere.*

APerientur dicentes Deum non plenè ſibi ſufficere; ſed alio indigere. Hoc autem ex 2. partibus proximis, & ex prima Suppoſitione conſequitur euidenter: Conſtat enim notoriè ſufficientiam eſſe bonum. Quare & Philoſophus in de Mundo 11. loquens de Deo, ſic ait: Non eget artificio, aut alieno adminiculo, velut noſtri Reges indigent cliẽtela propter impotentiam. Et 1. de Cœlo & Mundo 100. neque habet prauum nihil, neque indigens eorum, quæ ipſius bonorum vllo eſt. Quare & 24. Definitionum de Deo à totidem Philoſophis editarum 11. dicit ita: Deus eſt ſemper exiſtens, neceſſitate ſolus ſibi abundanter ſufficiens. E Quod & teſtatur Sadai vnum de nominibus Dei Hebraicis, quod, vt dicit Rabbi Moſe de Duce dubiorum, ſiue neutrorum 61. Idem eſt quod ſufficientia, eo quod non eget eſſentia alicuius entis, neque eget alio extra ſe ad firmitatem eſſentiæ ſuæ: ſed ſua eſſentia ſufficit ſibi. Ieronymus etiam in lingua Latina & Hebræa peritus ad Marcellam de 10. nominibus, quibus apud Hebræos Deus nominatur epiſtola 99. dicit, quod 10. horum nominum eſt Sadai, quod robuſtum & ſufficientem ad omnia perpetranda accipere poſſumus.

6. *Contra credentes Deum non neceſſariò, ſed contingenter eſſe ſummè perfectum & Deum, ipſumque eſſe mutabilem, iraſcibilem, placabilem, triſtabilem, lætabilem aut paſ-*

ſibilem

A *ſibilem nouiter quacunque alia paſsione; opinantes quoque quod Deus ſit nomen accidentale, & non eſsentiale ſimpliciter.*

MVtentur credentes Deum non neceſſariò,ſed contingenter eſſe ſummè perfectum & Deum, ipſumque eſſe mutabilem[nouiter]iraſcibilem,placabilem,triſtabilem, lætabilem,atque paſsibilem,nouiter quacunque alia paſsione: opinantes quoque,quod Deus ſit nomen accidentale, & non eſſentiale ſimpliciter. Quod autem Deus ſit neceſſariò ſummè perfectus & Deus, ex prima Suppoſitione conſequitur euidenter; cum perfectius & melius ſit ſic eſſe; quam contingenter, ſicut patet ex pręmiſsis in oſtenſione Suppoſitionis illius. Si inſuper Deus non neceſſariò ſit ſummè perfectus, & Deus, poteſt eſſe non talis: quod ſi ponatur reprobabitur & oppoſitum eius probabitur, ſicut prima Suppoſitio probabatur. Quamobrem neque Deus eſt mutabilis quouiſmodo; quia non ad melius, cum ſit ſummè bonus; nec ad
B deterius, cum ſit neceſſario ſummè bonus (ſicut proximo demonſtratur) neque ad æque bonum. Hoc enim ſuperfluum videretur contra tertiam partem huius, niſi fortaſsis hoc faceret propter bonum proprium conſeruandum,& tunc indigeret motu contra quintam partem, vel propter bonum creaturæ: & ſic adhuc indigeret motu,nec ipſe ſibi ſufficeret ad faciendum quod vellet. Si etiam Deus poſſet mutari ad bonum æquale, cur non ad minus? Si etiam Deus perdat temporaliter & adquirat aliquam bonitatem,non ſemper habet omnimodam bonitatem,præcipuè infinitam contra tertiam partem huius & quartam. Si inſuper Deus eſſet mutabilis, eſſet potentialis, & non ſummè actualis, ſeu actus, contra vltimam particulam tertiæ partis huius. Ex his autem vlterius patenter infertur, quod Deus non eſt nomen accidentale, ſed eſſentiale ſimpliciter: præſertim ſi imponatur ab illa ſumma perfectione & maxima bonitate: Alias enim Deus poſſet non eſſe Deus, atque mutari, contra 2. priores particulas huius partis.

C

Contra negantes Deum eſse omnipotentem actiuè, & nullipotentem paſsiuè, id eſt, non poſse ab alio quicquam pati. 7.

NEgentur,qui negant Deum eſſe omnipotentem actiuè, & nullipotentem paſsiuè; id eſt, non poſſe ab alio quicquam pati. Quod enim ſit omnipotens actiuè tertia pars & quarta demonſtrant: Conſtat enim quod potentia actiua eſt virtus quædam & bonum, nec poteſt pati ab alio; quia tunc eſſet mutabilis contra proximam, poteſtque eius impaſsibilitas, ſicut & eius immutabilitas demonſtrari.

Contra opinantes Deum non eſse ſubſtantiam & potentiam rationalem, habentem intel- 8.
D *lectum & liberam voluntatem, cognoſcentem actualiter & volentem: putantes quoque voluntatem diuinam non eſse vniuerſaliter efficacem, id eſt,non impedibilem, non fruſtrabilem, non defectibilem vllo modo.*

RAtiocinentur melius opinantes Deum non eſſe ſubſtantiam & potentiam rationalem,habentem intellectum & liberam voluntatem,cognoſcentem actualiter & volentem; putantes quoque voluntatem diuinam non eſſe vniuerſaliter efficacem,id eſt,non impedibilem, non fruſtrabilem,non defectibilem vllo modo. Patet namque ex prima Suppoſitione Deum eſſe, & eſſe ſubſtantiam, cum ipſa ſit perfectior accidente, quare & ſubſtantiam atque potentiam rationalem; cum ipſa irrationali rationabiliter præferatur: quapropter & habentem intellectum & liberam voluntatem, quod & tertia pars oſtendit; cognoſcere quoque ac velle
E actualiter,non tamen habitualiter,cum hoc ſit perfectius,ſicut & actus bonus potentia verſus bonum. Voluntas quoque diuina eſt vniuerſaliter efficax modo dicto. Hoc enim eſt perfectius, quàm quod eſſet impedibilis, fruſtrabilis, aut defectibilis vllo modo. Si etiam Deus quicquam vellet, & illud non haberet, nec fieret, non eſſet ſummè beatus & fœlix,ſed miſer, præſertim cum nihil velit,aut velle poſſit, niſi iuſtè per tertiam partem huius, quæ & beatificat ipſum ſummè. Quis enim neſciat fœlicitatem & beatitudinem eſſe bonum integrum & perfectum, beatiuſque quoque eſſe, habere quodcunque iuſtè deſideratum, ſeu volutum, quàm carere? Si namque propter vnius voluti non habitionem non eſſet quis minus beatus, nec propter non habitionem alterius, & eadem ratione adhuc vlterius, & ſic deinceps, quare nec eſſet quis minus beatus, etſi omnibus & ſingulis volutis & deſideratis careret. Sed cuius animus

mus ita ſentit, niſi forſitan inſenſati? Quare & Philoſophus 1. Ethic. 9. dicit fœlicitatem eſſe bonum per ſe ſufficiens & perfectum. Boetius quoque 3. de conſolat. Philoſophiæ Proſa 2. dicit, quod beatitudo eſt bonum, quo quis adepto, nil vlterius deſiderare queat, quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque bona intra ſe continens: cui ſi quid abſoret, ſummum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus quod poſſit optari. Liquet ergo eſſe Beatitudinem ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Nonne etiam lætius, iucundius, & delectabilius eſt habere deſiderata & voluta, quam ipſis inuitè carere? Quis hîc diſſentit? cuius animus non ſic ſentit? in Beatitudine vero ſumma, ſumma lætitia, iucunditas & delectatio continetur. Deus autem eſt ſemper ſummè beatus per tertiam partem huius: quare nunquam aliquo voluto caret inuitè. Amplius autem quis neſciat optimè conſequi; Si Deus poteſt hoc, & vult hoc, facit hoc, cum nihil deficiat requiſitum, quod & Philoſophia ſæpe teſtatur? Quare & ex oppoſito, ſi Deus non facit hoc, & vult hoc, non poteſt hoc, aliquo poſſibili demonſtrato: non eſt ergo omnipotens, ſed impotens reputandus, contra 7. partem huius, quod & teſtatur 12. 24. Definitionum 24. Philoſophorum de Deo, ſic dicens: Deus eſt cuius voluntas eſt deificæ potentiæ. A B

Contra credentes Deum aliquid ignorare.

9. IGnorentur credentes Deum aliquid ignorare. Tales autem videntur quidam Philoſophi, & vulgares: apparet enim quibuſdam, quod Ariſtoteles 12. Meta. 51. velit aſſerere Deum non cognoſcere aliquid extra ſe; & quod Auerroes ibi in comment. 51. velit aſtruere Deum non cognoſcere vilia, neque ſingularia, quibus & Auicenna 8. Metaphyſicæ ſuæ 6. & Algazel. 3. Metaphyſicæ ſuæ primo, ſententia ſexta conſentire videntur. Cicero quoque de Diuinatione negat à Deo omnem præſcientiam futurorum. De quorum ſimilibus Iob. 22. recitatur hoc modo. Quid nouit Deus? & quaſi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli perambulat. Et Pſalmo 72. Et dixerunt, quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo. Et infra Pſa. 93. Et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Sed hij omnes per tertiam partem & quartam faciliter corrigentur: Conſtat enim quod ſapientia, ſcientia & diſcretio approbatiua, vel reprobatiua præclariſſimæ ſunt virtutes. C

Item per partem proximam Deus cognoſcit actualiter, & ſi aliquid cognoſcit, maximè videtur quod ſeipſum cognoſcat. Perfectius quoque videtur ſeipſum cognoſcere, quam penitus ignorare. Quare ſecundum primam Suppoſitionem ſeipſum cognoſcit. Quomodo etiam ſecundum tertiam partem huius eſt Deus ſummè beatus, ſi nullo modo ſentiat, percipiat, aut ſciat ſe eſſe beatum? Deus igitur ſeipſum cognoſcit, & non imperfectè & diminutè propter ſecundam Suppoſitionem & tertiam partem & quartam. Cognoſcit ergo ſe perfectè & ſummè perfectè, ita quod nihil perfectius poſſet cognoſcere, vel cognoſci. Cognoſcit ergo ſe ſecundum ſuam eſſentiam, & ſecundum omnes ſuas conditiones, relationes & circumſtantias vniuerſas. Sed non eſt res aliqua qua Deus non ſit prior, ſuperior, melior atque perfectior, ſicut Suppoſitio prima docet; cuius etiam Deus non ſit cauſa, principium, & finis, ſicut & Philoſophi conteſtantur. Non eſt ergo res quam Deus non cognoſcit propriè & diſtinctè; Hæc enim cognitio perfectior eſt confuſa. D

Item vel ſcit Deus quod eſt aliquid aliud præter ipſum, vel neſcit: Si ſciat & non confuſè, cum ſcientia diſtincta actualior & perfectior ſit cõfuſa; diſtinctè ergo cognoſcit aliquid extra ipſum, & qua ratione vnum & omnia per partem quartam præmiſſam: Si neſciat eſſe aliquid præter ipſum, hoc eſt mirabilius & abſurdum; Poſſet enim tunc veriſimiliter credere nihil eſſe penitus præter ipſum, quare & decipi turpiter & errare contra tertiam partem huius.

Item ſecundum præmiſſa Deus cognoſcit perfectè ſeipſum; cognoſcit ergo & ſe eſſe potentiæ infinitæ, omnipotentem & voluntatis vniuerſaliter efficacis ſecundum quartam, ſeptimam, & octauam partes præmiſſas. Scit ergo ſe poſſe facere, deſtruere & mouere aliquid extra ipſum. Quod ſi ponatur, tunc illud cognoſcit; operatur enim non temerè ſed ſcienter, & non nouit illud nouiter propter ſextam partem: & quia prius ſciuit ſe poſſe & velle ſic facere, & ita ſe facturum: æternaliter ergo illud nouit, quare & quodlibet aliud ſimili ratione. E

Item ſi Deus quædam vera neſciret, poſſet deſiderare & velle ſcire illa; omnis enim rationalis natura naturaliter ſcire deſiderat: quare & cum per partem proximam habeat voluntatem vniuerſaliter efficacem, poſſet illa ſcire & non nouiter; quia tunc non ſemper eſſet actualiſſimus, ſcientiſſimus, perfectiſſimus, beatiſſimus, & immutabilis penitus contra tertiam partem & ſextam: Neceſſariò ergo æternaliter omnia vera nouit.

Item

A Item quanquam aliquæ res ſunt viles, ſcientia tamen illarum eſt prætioſa & nobilis, ſicut teſtantur omnes Philoſophi naturales de animalibus, partibus, & de generatione animalium pertractantes; præſertim in eis qui per ſcientiam vilium non vileſcunt, vileſcereue non poſſunt. Deus autem teſte ſexta parte vilificari non poteſt: Ipſe ergo omnia perfectè & diſtinctè cognoſcit. Verum ſi quis ſubtilius conſiderare voluerit; inueniet, quod omnis natura, & res quælibet naturalis, & omnis eſſentia ſecundum illud quod eſt, bona eſt, & pulchra, ſicut & Philoſophi conteſtantur. Cur ergo non decet Deum bonum & pulchrum iſta cognoſcere? An fortè quia ſunt minus bona & pulchra quàm ipſe? Quomodo ergo [non] poteſt talia facere, & ſeruare, per eius omnipotentiam & efficaciſſimam voluntatem, ſecundum proximas partes huius? Quomodo etiam decet hominem, tam dignam naturam & nobilem cognoſcere viliora?

Item, quomodo poſſet Deus congruè remunerare ſuos cultores, & ſuos contemptores bonos & malos, ſi ipſorum merita ignoraret?
B

Item, cur fruſtra porrigimus preces [Domino] Deo, ſi illas audire non poſſit?

Amplius autem quis dubitat eſſe melius, ordinatius, atque decentius, vt Deus qui prima Suppoſitione probante (ſicut in oſtenſione ſecundæ Suppoſitionis apparet) præeſt Mundo & alijs vniuerſis, præſit omnibus ſapienter, poſsit, ſciat & velit expedire ſupplicationes ſibi porrectas, bonos præmiare, malos corrigere, vel punire? Alioquin minus hebetaretur ſtimulus ſpei & amoris, rumperetur lorum timoris & effrænaretur audacia delinquendi. Quare & totus ordo rerum humanarum tam ad Deum, quam ad proximum quaſſaretur. Si autem Ariſtoteles voluerit dicere, Deum non intelligere aliquid præter ipſum, quia quodlibet tale eſt vile, ſaltem reſpectu dignitatis diuinæ nihil eſt, ſicut ex præmiſſis apparet. Eadem etiam ratione nihil aliud poſſet facere aut mouere contra ſeptimam partem huius. Illud etiam quod Auerroes videtur arguere, Deum ſcilicet non habere ſcientiam particularium, & diſtin-
C ctam particularium & ſingularium, quia illa ſunt infinita, & non determinantur à ſcientia, non debet mouere; quia Deus eſt ſimpliciter infinitus & quælibet virtus eius, ſicut prima Suppoſitio & quarta pars demonſtrant; Imo Deus eſt magis infinitus quacunque multitudine infinita, quam ponit Auerroes particularium exiſtentium, cuiuſcunque ſpeciei fuerint, aut etiam omnium ſpecierum: quia quacunque tali multitudine infinita cuiuſlibet ſpeciei, eſt alia maior multitudo, viz. congregata ex illa, & alia ſimili alterius ſpeciei: tota etiam multitudine infinita omnium particularium exiſtentium poſſet aliqua maior eſſe; imò & dupla, tripla, quadrupla & deinceps ſimul, vel ſucceſsiue. Deus autem eſt tam magnus & infinitus, quod nihil maius aut infinitius eſſe poſſit, ſicut prima Suppoſitio & quarta pars oſtendunt, quare & correſpondenter quælibet virtus eius. Scientiuitas ergo Dei & eius capacitas nulla multitudine finita, neque infinita ſingularium exiſtentium vnius ſpeciei, vel pariter omnium ſatiatur: ſed vnamquamque earum etiam totam multitudinem, ſi ponatur, ex omnibus congregatam excedit
D quodammodo infinitè. Quod inſuper aliqui argumentantur; ſi Deus cognoſceret ſingularia, cum illa ſint mutabilia, & eius cognitio ſimiliter eſſet mutabilis; verum eſſet, ſi illa cognoſceret ſicut homo, alterabiliter paſsibiliterque ab eis: ſed non ſic illa cognoſcit propter ſextam & ſeptimam partes huius; imò materialiter & actiuè, ac ſi oculus fixus per extramiſsionem videret partes fluminis ſuccedentes.

Contra fingentes Deum ex membris humanis, vel alijs, ſeu quibuſcunque diuerſis componi, neganteſque ipſum eſse ſubſtantiam ſimplicíſsimam, impartibilíſsimam, nullam compoſitionem, partibilitatem, magnitudinemue habentem, magnitudinem ſcilicet corporalem. 10.

RESipiſcant compoſitores Dei, fingentes ipſum ex membris humanis, vel alijs, ſeu quibuſ-
E cunq; diuerſis componi: Sciant quoq; Deum eſſe ſubſtantiam ſimpliciſsimam, impartibiliſsimam, nullam compoſitionem, partibilitatem, magnitudinem habentem, magnitudinem ſcilicet corporalem. Si namq; compoſitio talis eſſet in Deo, non repugnaret partibus diſtrahi, & ab inuicem ſeparari, quare nec toti mutari, minui, vel corrumpi, quod præmiſſa corrumpunt. Quomodo inſuper eſſet Deus ſummè perfectus, ſiue ſufficiens & beatus, ſicut præmiſſa teſtantur, ſi neceſſariò dependeret ab alijs, & alijs neceſſarijs indigeret? Actualius etiam atq; potentius videtur ex ſe, & per ſe ſufficienter exiſtere, quam alieno fulcimento & adminiculo ſupportari. Deus autem eſt ſummè actualis & potens, ita quod nihil actualius & potentius eſſe poſſet, ſicut prima Suppoſitio, & alia priora demonſtrant. Si etiam Deus componeretur ex partibus, quælibet pars componens, vel ſaltem forma partes illas perficiens, vniens, & coniungens

iungens eſſet naturaliter, prior Deo, contra primam Suppoſitionem, ſicut in oſtenſione A
ſecundæ Suppoſitionis apparet. Ad hæc autem, vel Deus componitur ex partibus homogeneis tantum, vel etiam heteromogeneis: Si tantum homogeneis, animalia & cœlum perfectiùs componuntur contra primam Suppoſitionem, & tertiam partem hujus: Si ex heteromogeneis partibus componatur, illæ ſunt diſsimilis officij, diſparis dignitatis, & non æquè perfectæ: quare & aliqua earum non eſt ſummè & infinitè perfecta contra quartam partem præmiſſam [hujus.]

Amplius autem ſi Deus ex partibus componatur; vel aliqua earum eſt infinitæ perfectionis ſimpliciter omniquaq; vel nulla: Si aliqua, ipſa eſſet Deus, ſicut Suppoſitio prima monſtrat; eſſet quoq; ſuperfluum, quod Deus plures partes haberet, cum illa ſola ſufficeret ad quæcunq; contra tertiam partem hujus: Si nulla, offenditur quarta pars hujus. Ad idem tunc quælibet pars poſſet eſſe perfectior, & ſic Deus, quod Suppoſitio prima damnat. Præterea partes Dei vel ſunt finitæ, vel infinitæ in numero: Si finitæ, totus Deus eſt perfectionis finitæ B
contra primam Suppoſitionem & quartam partem. Si infinitæ, idem ſequetur, quia quælibet iſtarum, cum ſit tantum finitæ perfectionis, poſſet augeri: quare & ſimiliter Deus totus. Infinitatem quoque || *huius* 2[3]. Suppoſitio excludit, & tota ſimul natura, ac cuiuſlbet animus ipſam refugit & abhorret: altera particula huius partis conſequitur ex priori & ex prima Suppoſitione cum tertia parte & quarta.

|| huiuſ. modi

11. *Contra Zabios, & ſapientes eorum cœlum pro Deo colentes.*

ERubeſcant Zabij & ſapientes eorum cœlum pro Deo colentes. Ipſi namque teſte Auerroe ſuper 1. Met. comment. 41. credentes cœlum eſſe æternum, æſtimabant ipſum ex ſe eſſe motionis æternæ, nec oportere ponere principium aliquod nobilius ipſo, quare &, vt videtur, ipſum pro Deo colebant: ſed iſti per proximam corrigentur. Cœlum inſuper eſt C
virtutis & potentiæ, * finitæ, eſt quoque mutabile, alterabile, illuminabile, & obſcurabile: Deficiunt quoque cœlo multæ perfectiones & bonitates poſsibiles; non eſt igitur Deus ſicut præcedentia manifeſtant. Quare & Auerroes ibi præmiſit: hoc quidem, ſcilicet inuenire primum mouens ſimpliciter eſt valde difficile & clauſum, & ideo ille locus fuit lapſus ſapientum.

* & cuiuſlibet bonitatis.

12. *Contra adoratores Solis vel Lunæ, Martis vel Iouis, cuiuſcunque ſigni cæleſtis, vel quorumcunque ſignorum, & vniuerſaliter cuiuſlibet partis cœli.*

CEſſent adoratores Solis & Lunæ, Martis & Iouis, cuiuſcunque ſigni cœleſtis, vel quorumcunque ſignorum, & vniuerſaliter cuiuſlibet partis cœli propter rationem de toto cœlo præmiſſam. D

13. *Contra fabricantes ſibi Deos temporales, homines, animalia, arbores, ignem, aut quamcunque rem talem.*

FEriantur qui Deos ſibi fabricant *tales*, || homines, animalia, arbores, ignem, aut quamcunque rem talem. Tales fuerunt quidam Gentiles antiqui, qui homines quoſdam viuos, quoſdam vero mortuos, Deos ſibi fecerunt, ſicut quamplures hiſtoriæ conteſtantur. Vnde & Plato 2. Timæi. 3 Sit, inquit, noſtra credulitas comes aſſertioni priſcorum virorum, quod Terræ Cœlique filij ſunt Oceanus & Thetis, horum porrò Saturnus & Rhea & Phorcus. Saturni porrò & Rheæ proles Iupiter & Iuno, & cæteri qui ſunt in ore hominum & mentibus, & de quorum fraternitate fama celebratur; atque ex his alij nati ſunt, qui putantur Dij. Hiſtoriæ quoque Romanæ teſtantur, & recitat Aug. 4. de Ciuitate 27. E
quod Scęuola doctiſsimus Pontifex Romanorum diſputauit triplex genus Deorũ, Poeticum, Philoſophicum, Principum, ſeu Ciuile, de quorum ſecundo ſic dicit: Secundum non congruit ciuitatibus, quod habeat aliqua ſuperuacua, aliqua etiam quæ obſit populis noſſe. De ſuperuacuis non magna eſt cauſa: Solet enim & à viris peritis dici; ſuperflua non nocent. Quæ ſunt autem illa, quæ prolata in multitudinem nocent? Hæc, inquit, non eſſe Deos Herculem, Eſculapium, Caſtorem, Pollucem: Proditur enim à doctis, quod homines fuerint, & humana conditione defecerint. Tales fuerunt antiqui Babilonij, qui colebant Draconem, ſicut Dan. 14. recitatur. Tales etiam fuerunt Aegyptij veteres Bouem pro numine adorantes. Vnde Solinus de Mirabilibus Mundi 7. agens de Aegypto & rebus eius, ſic ait: Inter omnia

|| temporales

quæ

A quæ Aegyptus habet digna memoratu, præcipuè Bouem mirantur quem Apidem,ſeu Apim
vocant,hunc ad inſtar colunt Numinis, inſignem albæ notæ macula, quæ dextero lateri eius
ingenita corniculantis Lunæ refert faciem. Statutum enim ſpatium eſt, quod vt affuerit,
profundo ſacri fontis immerſus necatur, ne diem longius trahat, quam licebit. Mox alter,
nec ſine publico luctu requiritur,quem repertum centum Antiſtites Memphim perſequuntur,
vt incipiat ibi ſacris initiatus ſacer fieri. Delubra, quibus ſuccedit aut incubat, myſticè Thala-
mos nominant, dat *omnia* || manifeſtantia de futuris, illud maxime, ſi de conſulentis manu ci- ||omina.
bum capiat: denique auerſatus Germanici Cæſaris dexteram prodidit ingruentia,nec multo
poſt Cæſar extinctus eſt;pueri Apim aggregatim ſequuntur,& repentè velut lymphatici ven-
tura præcinunt. Bos illi oſtenditur fœmina in anno ſemel,&ipſa non abſque certis inſignibus,
quæ ſimul atq; inuenta eſſet oblata eſt,eadem die neci datur.Apis natalem Memphi celebrant
iactu pateræ aureæ, quam proijciunt in vili ſtatim gurgite: Hæc ſolennitas per ſeptem dies
B agitur, quibus diebus cum Sacerdotibus quaſdam crocodili inducias habent, nec attrectant
lauantes. Verum octauo die, cæremonijs iam peractis, velut reddita ſæuiendi licentia ſolitam
reſumunt atrocitatem.Hunc autem Apim Papias in Elementario ſuo, & Iſidorus 6. Etym.44.
dicunt fuiſſe Taurum Aegypti Serapi conſecratum, cuius & imaginem affirmant Iudæos de
Aegypto profectos ſibi in eremo fabricaſſe. Sunt etiam quidam recentiores, qui teſte Marco
de Venetijs 3. de conditionibus, & conſuetudinibus Orientalium regionum 25. In India
Maiori in regno Var bouem adorant, dicentes bouem rem eſſe ſanctiſsimam, neque boues
occidunt, neque carnes eorum ob reuerentiam comedunt: Cum autem moriuntur boues,
adipe eorum domos ſuas perungunt, & infra eiuſdem 28. dicit quod in prouincia Maabar,
ſcilicet in maiori India, cum hij qui bouem adorant ad bella procedunt, quilibet ſecum de-
fert de pilis bouis ſyluestris. Credunt enim Bouem ſyluestrem tantæ ſanctitatis eſſe, quod
quicunque ſuper ſe de pilis ſuis || *portauerit* in omni periculo tutus erit. Tales fuerunt & illi ||habuerit,
C Indi, qui || *vt* apparet ex epiſtola Alexandri ad Ariſtotelem de ſitu Indiæ,& eius vaſtitate co- ||ſicut
lebant arbores Solis & Lunæ, quæ de quibuſcunque interrogatis, etiam tacita cogitatione
ſine pronuntiatione quacunque reſponſa viridica cunctis dabant, quibus & Sacerdos Indicus
ſolenniter miniſtrabat; vbi & de interrogatione Alexandri & arborum reſponſione mirabili
ſcribitur iſto modo: Vidimus ab Occidente iubare fulgentibus Phœbi radijs percuſſa arbo-
rum cacumina, & Sacerdos ait, ſurſum, inquit, omnes intuemini, & de quibus rebus quiſ-
que conſulturus eſt, occultè cogitet ſilentio, nemo palam pronunciet: Cum ego & amici, &
commilitones accuratiùs ſumus intuiti, ne inter nemorum denſitatem, aliqua in morem
hominum nos illuderet falſitas, mox interueniente nullo tali dolo, vſque ad cacumina ramoſ-
que proſpeximus, ſtantibus nobis cominus diuina auribus occupauimus oracula. Cogita-
bam ſi deuicto orbe terrarum, in patriam triumphans ad Olympiadem matrem meam ſoro-
reſque meas chariſsimas reuerti poſſem, cui ſubito Indico ſermone tenuiſsimo reſpondit ar-
D bor. Inuicte bellis Alexander, vt conſuluiſti numen,vnus eris dominus orbis terrarum: ſed
viuus amplius in patriam non reuerteris, quoniam fata ita de capite tuo ſtatuerunt. Tum
ego oraculum cum ignorarem, interrogaui quale eſſet, Indicus interpretatur, quem ego par-
tim muneribus, partim minis, vt quæcunque arbores dicerent,iudicare coegi. Quare cog-
nitis omnibus, percuſsis flentibuſque,qui mecum erant in comitatu palamque, ſic moris erat,
& aliud conſulturus eram, & intraturus veſpertino tempore. Sed nondum exorta erat Lu-
na, cum rurſus inuitati ad lucum iuxta ſacras arbores conſtitiſſemus, mox ſolita conſuetudi-
ne adoramus,tres fideliſsimos induxeram mecum amicos, Perdicam,& Diconam, & Philo-
tam: quia nullum metuebam vltra, nec in me quicquam erat metuendum, vbi neminem fas
erat interfici. || *Conſului* igitur, vbi moriturus eſſem, & tum ad primum Lunæ ortum per- ||conſulo
cuſſa cornu ſplendoreque accepto,arbor Græcè reſpondit; Alexander, inquit,plenum iam
finem ætatis habes: ſed ſequente anno menſe Maio in Babilone morieris: à quo minimè ſpe-
E ras, decipieris. Et infra, intraui tertio conſulturus ab eadem mihi ſacratiſsima Solis arbore,
cuius mortem de manu percuſſoris habeam præcauendam; quemue exitum mater mea, ſo-
roreſque meæ habituræ ſint. arbor Græcè dixit: Si mortis tuæ tibi inſidiatorem prodidero,
ſublato eo facilè inſtantia fata mutabis, mihi quoque tres iraſcentur ſorores, quod veridica
oracula earum impenſa prodiderim; ſcilicet Clotho, Lacheſis & Atropos. Igitur ad annum
& menſes 8. in Babilone morieris, non ferro, vt ſuſpicaris, ſed veneno: Mater tua tur-
piſsimo, ac miſerando quandoque exitu inſepulta iacebit in via, præda auium ferarumque:
Sorores tuæ felices dici erunt fato: tu etiam, etſi breue ſupereſt tempus, Dominus tamen
orbis terrarum eris; nunc modò caue ne nos vlterius ſciſciteris, vnde excede terminos luci
noſtri: quæ omnia ita contigiſſe Iuſtinus & alij Hiſtoriographi conteſtantur.

Fuerunt

Fuerunt etiam multi qui ignem pro Deo colebant, eo quod vincere & conſumere alia vi- A
deatur. Hij autem omnes poſſunt vt proximi faciliter caſtigari: Deus enim, vt præmiſſa circa 1ᵃᵐ Suppoſitionem teſtantur, eſt neceſſe eſſe. Nulla ergo res temporalis, generabilis, corruptibiliſuè eſt Deus. Si etiam aliquis purus homo ſit Deus; vel homo eſt à ſe, vel ab alio. Si à ſe, cur non alius homo ſimiliter, cum ſit eiuſdem naturæ? aut cur non poteſt alius facere ſe Deum, ſicut & ille ſe fecit? Si ab alio, ille alius videtur potius eſſe Deus, & ille eſt de quo Suppoſitio 1ᵃ· canit. Quis etiam niſi irrationabilior beſtia, poſuerit beſtiam Deum ſuum, arborem, ignem, aut rem irrationalem quamcunque [rem] omnia vel alia neſcientem, voluntatem inefficacem habentem, rem non omnipotentem, ſed debilem, indigentem, paſsibilem, interfectibilem, deſtructibilem etiam, & ſi ſtuduerit ſe ſaluare, contra 1ᵃᵐ· Suppoſitionem & partes præmiſſas? O miſerabiliter miſerabilis, miſer homo, ſi tamen homo, cur non verecundaris naturam irrationalem naturaliter viliorem, ignobiliorem, imperfectiorem & tibi ſubiectam adorare & colere pro Domino Deo tuo? cuius etenim animus non præponit De- B
um ſuum ſibi ipſi, & omnibus alijs in ordine dignitatis, ſicut Suppoſitio 1ᵃ docet?

14. *Contra nugatorios & nugaces, qui multitudinem oneroſam deorum æqualium eiuſdem ſpeciei, ſeu naturæ adorant.*

REfrænentur nugatorij & nugaces, qui multitudinem oneroſam deorum æqualium eiuſdem ſpeciei ſeu naturæ adorant, quaſi eis minus ſufficiat vnus talis. Si namque Suppoſitio 1ᵃ ſit vera, ſufficit pleniſsimè vnus Deus. Nam vbi nequaquam ſufficeret, deficeret ſibi perfectio & bonitas aliqualis, quæ poſſet ei alteriue adeſſe, quod & tertia pars & ſeptima huius monſtrant. Cum ergo ipſe ſolus omniquaque ſufficiat, cur ſine cauſa ſuperfluè ponitur alius, alijue ponuntur, cum quilibet ſapiens Philoſophus vel alius; imò & ipſa natura hoc refugiat & deuitet. Et ſi quis teſtem requirat, ecce Philoſophus 3. de Cœlo & Mundo 39. qui C
dicit, non neceſſe facere elementa infinita: omnia enim hæc ſcilicet compoſita reddentur finitis exiſtentibus. Et infra 35. manifeſtum, quia multo melius finita facere principia, & hæc vt minima omnibus ijſdem futuris, quemadmodum dignificant & qui in diſciplinis: Cur ergo multos Deos æquales colendo, hunc vnum inſufficientem efficiunt? vel ſi hunc credunt ſufficere, cur in huius iniuriam & contemptum, amorem, honorem, & gloriam, debitos ipſi ſoli, ab ipſo vnico ſubtrahunt, alijſque impendunt? Qui etiam ita fingunt circa naturam diuinam, plurimum dæuiant & aberrant? Non enim eſt multiplicabilis, nec plurificabilis in multa indiuidua omnino ſimilis rationis, quæ ſubſtantialiter & ſolo numero differant, ſicut ſpecies naturales: imò nec poſſet eſſe aliud indiuiduum illius naturæ. Si enim poſſet,
|| Deus. poſſet eſſe ſummè perfectum & bonum: Quare & ſic eſſet || ſicut ſuperius probabatur, in concluſione primæ Suppoſitionis: & eadem ratione qua vnum aliud poſſet eſſe, poſſet eſſe & aliud, & aliud, & ſic ſuper numerum infinita: quare & actualiter ita eſſent, quod cu- D
iuſlibet animus renuit, & ſecunda Suppoſitio interdicit.

Item poſsibile eſt ſimpliciter abſolutè vnicum Deum eſſe. Quis non ſtatim conſentiat? Quis non hoc poſito & admiſſo, pro poſsibili abſolutè ab omni contradictione faciliter ſe defendat? & ſi ſit poſsibile vnicum Deum eſſe, illum viz. quem ſecundum præmiſſa neceſſe eſt eſſe, qui & ſit *A* neceſſe eſt ergo vnicum illum eſſe, & omnem alium Deum non eſſe. Sit enim *B*. alius quidam Deus, & ſecundum priora poſsibile eſt *B*. non eſſe Deum, quare & ſecundum ſextam partem non eſſe *B* ergo vel eſt impoſsibile eſſe vel poſsibile eſſe poſsibilitate contradictionis, quare & neceſſe eſt *B*. Deum non eſſe; ſicut præhabita in oſtenſione primæ ſuppoſitionis lucidè manifeſtant: vel breuius, omnem Deum neceſſe eſt eſſe Deum, ſicut prima Suppoſitio & ſexta pars demonſtrant: *B* non neceſſe eſt eſſe Deum; ſecundum præmiſſa, *B* ergo non eſt Deus. Multitudo quoque deorum æqualium ſi ponatur, nonne eſt aliquo modo perfectior vno Deo. Quare & nullus eorum eſt ſummè perfectus. Quamobrem E
neque Deus, ſicut Suppoſitio prima monſtrat. Iſte inſuper vnicus verus Deus continet totam eſſentiam & perfectionem poſsibilem ſuæ ſpeciei, ſiue naturæ, ſicut Suppoſitio prima probat. Non eſt ergo alius Deus talis: imò non eſſe poteſt, quia non ſimul cum iſto propter cauſam præmiſſam, nec poſt iſtum corruptum, ſeu iſto quomodocunque non ente, [nihil foret] ſicut Suppoſitio prima monſtrat. Hæc autem ratio, de quocunque alio indiuiduo cuiuſcunque alterius ſpeciei, ſiue in naturalibus, ſiue in artificialibus, ſiue in quibuſlibet alijs per ſe pa-
|| 93. tet. Si quis tamen teſtimonio gaudeat, ecce Philoſophus 1. de Cœlo & Mundo || 92. oſtendens non eſſe, nec poſſe eſſe plures Mundos, ſic ait: Neque vna neceſsitas plures eſſe Mundos, neque contingit factos eſſe plures, ſiquidem iſte ex tota eſt materia, quemadmodum eſt.

Sic

A Sic autem fortè quod dicitur, magis erit manifeſtum. Et ſequitur 94. Si enim eſt ſimitas curuitas in naſo aut carne, & eſt materia ſimitati caro: ſi ex omnibus vna fiat caro, & exiſtat in hac ſimum, nihil vtique aliud, neque erit ſimum, neque contingit factum eſſe. Similiter autem etſi homini ſunt materia carnes & oſſa, ſi ex omni carne & omnibus oſsibus homo fiat, & || *poſsibilibus* exiſtentibus diſſoluta eſſe, non vtique contingit eſſe alium hominem. Similiter autem & in alijs. Et ſequitur 95. Cœlum autem eſt quid ſingularium, & eorum quæ ex materia: ſed ſi non ex parte ipſius conſtat, ſed ex omni, non vtique erit aliud, neque continget factos eſſe plures propter omnem materiam comprehenſam eſſe. Super quod Auerroes Comment. 95. dicit, quod demonſtrationes ad impoſsibile ſunt de genere ſignorum: ſed hæc demonſtratio probans Mundum eſſe vnicum, eſt propter quid. Habet enim cauſam pro medio termino, & ideo dat nobis ſcientiam huius rei cum ſua cauſa, & iſte eſt perfectiſsimus modorum. Quis etiam dubitat quid ſit dignius, honorabilius atque perfectius, eſse per ſe ſummum & primum ſine pari, quàm neceſsario parem habere, etiam etſi nollet? Deus ergo per primam Suppoſitionem parem non habet. Cur etiam non poſſet vnus deorum æqualium & numeraliter differentium, ſicut Angeli vel homines, velle quod alius nollet, & è contra? Nulla enim videtur ratio, quare de potentia abſoluta non ſic poſſet, cum nullius eorum volutio ab altero pendeat, ſicut nec ipſe, nec ſit idem numero, quod volutio alterius, ſicut nec ipſe idem quod alius. Quare & quilibet eorum poſſet quemlibet alium, & quoſlibet alios impedire, & miſerum, ac miſeros facere, & è contra; quod prima Suppoſitio, tertia pars & octaua refellunt. Huius autem rei teſtes ſunt pene omnes Philoſophi Naturales, Diuini & Morales: Omnes namque Philoſophi Naturales (paucis exceptis) ponunt vnicum primum motorem, qui ſecundum eos eſt Deus. Diuini ſimiliter ponunt expreſsius vnicum primum ens, vnicam primam cauſam, vnicum ſummum Deum. Vnde & Ariſt. 12. Metaph. vltimo. Entia non volunt diſponi malè, nec bonum pluralitas principatiuum. Vnus ergo Princeps, quod & probat Auicenna 1. Metaph. 6. & 7. ſicut ſuperius tangebatur; & Algazel 2. Metaph. ſuæ 1°. Morales quoque Philoſophi, de Politijs tractantes dicunt Monarchiam eſſe optimam politiam, præſertim ſi reperiatur vnus ſufficienter idoneus, nec plures ſimul principari debere, niſi propter defectum vnius idonei vnicè principari. Hæc liber Ethicorum & Politicorum Ariſt. hæc Iura Ciuilia Gentium, hæc omnium ciuitatum, communitatum & Regnorum Legalia conteſtantur. Rem etiam Militarem, & negotia bellica pertractantes, vnicum ſemper eſſe ducem ſupremum aſſerunt optimum. Hoc autem totum in minori mundo, in minori communitate ſcilicet virium hominis (vnde & omnes aliæ communitates humanæ originaliter deriuantur) magis apparet. Sunt enim in homine collegialiter ſociatæ vires exteriores, interiores, ſenſus, appetitus, voluntas, & ratio. Sed quis ignorat vnicam iſtarum debere naturaliter principari, & alias ſubſeruire? Vnde & Philoſophus in Secreto ſecretorum, Partis 3. Capitulo 8. Quando, inquit, creauit Deus altiſsimus hominem, conſtituit corpus ſuum ciuitatem quandam, & eius Intellectum Regem in ipſa: conſtituit ei 5. Baiulos, ſcilicet 5. Senſus præſentantes ei quæcunque. Sic ergo in maiori Mundo, etiam in Ciuitate mundi ampliſsima ſentiendum. Sic enim digniſsimè honorabiliſsimè & optimè conuenit ipſi Deo & alijs vniuerſis: quare & per primam Suppoſitionem neceſſe eſt ſic eſſe. Non eſt ergo poſsibile, quod ſint Dij multi, æquales, eiuſdem ſpeciei, ſolo numero differentes. Amplius autem ſecundum multorum Philoſophorum & Philoſophicorum virorum concordem ſententiam, ſi ſint Dij multi vniuocè nullus eorum per ſe & primo eſt Deus: ſed omnes per aliquam vnam naturam priorem ipſis communem & communiter inhærentem, quæ per ſe & primo eſt talis, & alij ſecundo per illam. Nullus ergo illorũ eſt Deus, quia non primum & per ſe primum; ſed tantum illa vna natura communis, ſicut prima Suppoſitio manifeſtat. Perfectius quoque eſt eſſe bonum per ſe & primo, quam per aliud & ſecundo, ſicut nullus ignorat, & Philoſophi atteſtantur. Non eſt ergo Deus qui per ſe & primo non eſt Deus, ſicut prima Suppoſitio & tertia pars demonſtrant. Quoniam inſuper ſunt hij Dij, qui non ſunt actualiſsimi, puriſsimi, ſimpliciſsimi, & per ſe ſufficientiſsimi, ſed per aliud conſtituti, contra primam Suppoſitionem, & partes præmiſſas?

(Margin markers B, C, D, E in the left margin.)

|| impoſſ.

Contra fingentes multos Deos æquales, natura ſeu ſpecie differentes. 15.

PAueant quoque fingentes multos Deos æquales, ſed natura, ſeu ſpecie differentes; quorum vnus præſit Orienti, alius Occidenti; vnus Auſtro, alius Boreæ; vnus frugibus, alius vitibus; vnus paci, alius ſaluti; vnus vni ſpeciei, & alius alij præponatur. Hij quidem vt proximi, primæ Suppoſitionis virtute faciliter inſtruentur. Quis etiam non facilè videat, ſi ſint Dij multi diuerſi ſpecie, vel natura, quodcunque iſtorum carere perfectione ſpecifica & propria

pria alterius cuiuſcunque, quare & non eſſe ſummè perfectum, quin aliquid perfectius eſſe A
poſſet? Quamobrem conſequenter & nullum eorum eſſe Deum, ſicut prima Suppoſitio &
tertia pars demonſtrant.

16. *Contra ponentes confuſionem multorum Deorum inæqualis virtutis & diſparis dignitatis, ſiue eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ.*

CONfundantur ponentes confuſionē multorum Deorum inæqualis virtutis, & diſparis dignitatis; ſiue eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ. Tales autē fuerunt nonnulli antiqui, qui tamen ponentibus Deos pares & ſimpliciter æquè primos, in hoc melius poſuerunt, quod dixerunt, omnes præter vnum ſolum quem Iouem vocabant, illi vnico ſubijci, ſicut Principi ſiue patri. Vnde Philoſophus 1. Polit. 8. Bene, inquit, Homerus Iouem appellauit, dicens, Pater virorumque Deorum, Regem horum omnium patrem dicens, & ſupra eiuſdem 1. Deos, inquit, omnes dicunt regi. Hic etiam fuerat vetus error veterum Romanorum. Vnde Aug 4. de Ciuit. B
Dei 5. Quando autem poſſunt vno loco libri huius commemorari omnia nomina Deorum aut Dearum, quæ illi grandibus voluminibus vix comprehendere potuerunt, ſingulis rebus propria diſpertientes officia numinum: Et infra 6. ipſum Iouem Deorum omnium dearumque Regem eſſe volunt. Hunc Varro credit etiam ab hijs coli, qui vnum Deum ſolum ſine ſimulachro colunt, ſed alio nomine nuncupari: per quos (vt credo) intellexit Iudæos, vnde Ioſephus 12. Antiquit. Iudaicæ 2. refert, quod quidam Ariſtæus ſapiens dixit Ptolomæo Philadelpho Regi Aegypti: Cognoui Iudęos factorem omnium Deum colere, quem nos Zena, id eſt, Iouem nominamus. Philoſophus etiam in de Mundo, vltimo, oſtendens
|| Zima quod Deus cum ſit vnus, eſt tamen multinomius, dicit quod vocatur *Zeus* & Iupiter: quem & Hermes de verbo æterno 21. ſimiliter Iouem vocat. Plato quoque, teſte Ambroſio de bono morti ;, Iouem, & Deum, & mentem totius dixit. Tartari etiam qui colunt magnum Deum & immortalem, Marco de Venetijs 1. de Conditionibus & conſuetudinibus Orientalium C
|| 50 Regionum ||58. referente, colunt etiam Deum quem vocant Natagay: quem Deum terræ putant gerere quoque curam ipſorum ac fructuum terræ, filiorum & gregum ipſorum, & hunc maxime reuerenter. Hij autem horribiliter deuiant. Non enim eſt Deus, qui non eſt ſummè perfectus, ſicut Suppoſitio prima monſtrat.

17. *Contra negantes Deum eſſe vnicum, & non plures, affirmanteſue eſse poſſibile plures eſſe, neganteſque neceſse eſse ſimpliciter eſse vnicum & non plura, affirmanteſue eſse poſſibile plura eſse.*

REuereantur negantes Deum eſſe vnicum, & non plures, affirmanteſque eſſe poſſibile plures eſſe, neganteſque neceſſe eſſe ſimpliciter eſſe vnicum & non plura, affirmanteſue eſſe poſſibile plura eſſe. Tales autem fuerunt multi Philoſophi & famoſi. Nam ſicut recitat D
Aug. 8. de Ciuit. Dei 12. Plotinus, Iamblicus, Porphyrius, Apuleius & Platonici cæteri, ac etiam ipſe Plato ſacra eſſe facienda dijs plurimis putauerunt. Sed hij omnes dignentur agnoſcere, quod nec ſunt, nec eſſe poſſunt dij plures æquales vel inæquales, eiuſdem ſpeciei vel diuerſæ, ſicut partes priores lucidè manifeſtant. Quod autem vnum ſit, neceſſe eſſe ſimpliciter puta Deus, prima Suppoſitio clarè monſtrat, & quod ſit vnicum, & non plura, oſtendit prima particula huius partis. Nihil eſt enim neceſſe eſſe ſimpliciter, niſi Deus. Deus enim non habet aliquam cauſam, à qua dependeat in eſsendo, ſicut prima Suppoſitio & quinta pars probant, nec habet aliquam partem ſicut decima pars oſtendit. Quodlibet ergo aliud à ſe ipſo poſset poſſibiliter abſolutè Deus deſtruere & manere: Poſset enim velle illud non eſse; quare & iuxta partem octauam facere illud non eſse, quod & pars ſeptima per omnipotentiam Dei monſtrat: præſertim cum quodlibet aliud à Deo, ſit minus eo, quia non ſummè perfectum, ſicut prima Suppoſitio loquebatur: imo & improportionaliter & infinitè quodam- E
modo minus eo, quia infinitè quodammodo diſtans à ſumma perfectione prædicta. Adhuc autem quis dubitat, eſse poſsibile abſolutè eſse vnicum neceſse eſse ſimpliciter, puta Deum! Quis non ſtatim conſentiat? Quis non hoc poſito & admiſſo pro poſsibili abſolutè, ab omni
* neceſſe eſſe repugnantia ſe faciliter defendet? Quodlibet ergo aliud a Deo, poteſt non eſse * ſimpliciter. Quare & quodlibet aliud non eſt neceſse eſse ſimpliciter, ſicut ex oſtenſione primæ Suppoſitionis poteſt euidenter oſtendi. Amplius autem ſi non ſit aliquod neceſse eſſe ſimpliciter præter Deum, nec poteſt eſse aliquod aliud præter eum, ſicut oſtenſio primæ Suppoſitionis perſpicuè demonſtrauit, quod & ſi falſigraphus ponat eſse, deſtructur continuo per præmiſsa. Iſtud quoque teſtatur Auicenna 1. Metaphyſicæ ſuæ 6. & 7. & Algazel. 2. Metaphyſ. ſuæ 1.

Contra

A

Contra ponentes multa principia prima ſimpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod vnum illis commune; puta bonum & malum, ac conſequenter vlterius ſomniantes duos Deos huiuſmodi, ſiue plures. 18

VErecundentur inuerecundè ponentes multa principia prima ſimpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducatur ad aliud, nec omnia ad aliquod vnum illis commune: puta bonum & malum, ac conſequenter vlterius ſomniantes duos Deos huiuſmodi, ſiue plures. Huius autem erroris videtur Empedocles eſſe pater: videns enim nedum bona fieri, ſed & mala, poſuit vnum principium bonum, à quo bona cuncta procederent: aliud verò malum à quo procederent cuncta mala: quæ etiam amorem ſeu amicitiam, & litem ſeu odium aliquoties nominauit. Vnde Philoſophus 1. Metaph. Capitulo 10. Quoniam, inquit, contraria bonis ineſſe videbantur, & non ſolum ordinatio & bonum, ſed inordinatio & turpe; & plura mala melioribus, & praua bonis: Sic alius aliquis Amorem induxit & Litem, ſingula ſingulorum cauſam iſtorum. Si quis enim aſſequatur & accipiat ad intellectum, & non ad quem balbutit dictus Empedocles, inueniet Amorem quidem cauſam eſſe || *bonorum*, Litem verò malorum. Quare ſi quis dixerit quodammodo primum dicere Empedoclem bonum & malum principia, forſam benè dicet: ſi bonorum omnium ei bonum eſt cauſa, & malorum malum. Hunc & ſecutus Pythagoras duas alaſtogias, ſyſtichias, coëlementationes, ſeu coordinationes, 10. viz principiorum ex vna parte, & 10. ex altera dicitur poſuiſſe, ſicut breuiter tangitur 12. Metaph. || 37. vbi in nona Tranſlatione habetur coelementatio, in Tranſlatione verò quam Auerroes exponit alaſtogia: quod verbum Alexander & Auerroes ſimiliter breuiter ad intellectum prædictum exponunt. Euſtratius verò ſuper illud Philoſophi 1. Ethicorum 7. Probabilius autem videntur Pythagorici dicere de ipſo, ponentes in bonorum coordinatione vnum comment. 56. plenius hoc exponens, ſic ait: Duas ſyſtichias, id eſt, coordinationes Pythagorici expoſuerunt, quæ ſequendo ipſum Euſtratium ſic poſſunt deſcribi:

|| agatorum

|| 39.

B C (margin)

1. Terminus.	*Infinitum.*
2. Perfectum.	*Superfluum.*
3. Vnum.	*Multitudo.*
4. Dextrum.	*Siniſtrum.*
5. Maſculus.	*Fœmina.*
6. Rectum.	*Curuum.*
7. Lumen.	*Tenebra.*
8. Tetragonus.	*Altera parte longius.*
9. Quieſcens.	*Motum.*
10. Bonum.	*Malum.*

D

Sequendo verò Alexandrum, videtur quod deſcriptio deberet tranſponi, collocando viz. Bonum & malum in alaſtogiarum capitibus velut ſumma, aliaque ſub ipſis: ita quod vna diceretur alaſtogia boni; altera verò mali, quod & conuenientius mihi videtur, licet textus quem exponit Auerroes dicat, quod intellecta per ſe & ſubſtantia prima ſunt alaſtogia vltima: Hoc enim intelligo aſcendendo. Videtur quoque Alexander dicere, quod hi Pythagorici ordinarunt primum ſub genere quod eſt bonum; vltimum verò in malo, quod ſi ſit verum oportet tollere alia duo quæ ponit Euſtratius, & loco eorum ponere iſta duo. Ipſemet verò Philoſophus 1. Metaph. 12. tam in ordinatis quàm in ordine diſcrepat ab vtroque. Ait enim: Alij 10. dicunt principia eſſe, ſecundum coëlementationem dictam, Finitum, infinitum; Par, impar; Vnum, plura; Dextrum, ſiniſtrum; Maſculum, fœminam; Quieſcens, motum; Rectum, curuum; Lucem, tenebras; Bonum, malum; Quadrangulare, longius altera parte. Puto autem quod Philoſophus non multum ponderauit, quia nec multum oportuit, horum ordinem iſto loco. Cauſa verò Pythagoræ (ſicut ibi recitatur) fuit, quia denarius eſt perfectus, eo quod omnium comprehendit numerorum naturam. Quare & poſuit 10. Sphæras cœleſtes, quamobrem & fortaſsis voluit ponere 10. Deos Hanc autem cauſam Pythagoræ, ſecutus Architas Pythagoricus, ſicut recitat Boetius 2. Arithmet. 41. ante Ariſtotalem 10. prædicamenta conſtituit hac famoſa. Hijs autem quidam alij ſuccedentes motiuo Empedoclis prius tacto decepti, dixerunt, vt recitat Auerroes ſuper 12. Metaphyſ. commeat. 52. Duos Deos eſſe: quorum vnus cauſat bona, alius verò mala. Huius autem erroris inuentor, potiuſué ſectator, fuit Manes Maniacus, & innanis pater Manichæorum. Videtur

E

tur tamen rationabilius ex præmiſsis, quod ipſe & ſui Empedoclini,ſeu Pythagorici ſint vocandi. De iſto autem mane in Eccleſiaſtica Hiſtoria lib. 7. cap. 28. ſcilicet penultimo ſcribitur iſto modo: Manes quidam ſecundum nomen ſuum inſaniens, etiam inſtinctu dæmonis agitatus, inuiſam hæreſim docet, vbi & multa ſcribuntur de eo. B. etiam Aug. de Hæreſibus 46. De iſto Mane & Manichæis hæreſique illorum pertractat, & alijs libris multis contra eos aliquemue eorum conſcriptis. Iſidorus quoque 8. Etymol. 9. & recitatur in Canone cauſa 24. Quæſtione vltima, Capitulo vltimo. Vbi & multi hæretici cum eorum hæreſibus recitantur, cuius & ſecta peruerſa, in aliquibus partibus licet paucis etiam vſque hodie perſeuerat. Hij autem omnes dupliciter deuiant, quare & ſunt dupliciter reducendi. 1. quia aſſerunt multos Deos, contra proximo iam oſtenſa. 2. quia aſtruunt Deum malum: Nam quomodo poſſet eſſe aliquis Deus malus prima Suppoſitione & tertia parte huius conſtantiſsime reclamante? Motiuum quoque iſtorum nullum debet mouere, nam quælibet res exiſtens, quatenus exiſtens bona eſt, & nulla mala ſimpliciter, ſicut inuicta ratio manifeſtat, & B poſteriores, profundiores ac famoſiores Philoſophi atque Doctores Catholici conteſtantur; quare nec inconueniens aliquod, ſi à Deo bono procedat. Quod autem de numero denario arguunt, non valet denarium nec minutum, nec enim perſuaſionis Rhetoricæ vim attingit.

19 *Contra Poetas mentientes Deum hominibus ſtudioſis aut alijs inuidere.*

PVniantur Poetæ, mentientes Deum hominibus ſtudioſis vel alijs inuidere: Tales fuerunt quidam antiqui, Philoſopho 1. Metaph. in Prologo recitante; ſed hij, ſcilicet vt proximi, refellentur, cum inuidere ſit malum, quos & breuiter ibi refellit Philoſophus, allegans Prouerbium, Multa mentiuntur Poetæ.

20 *Contra fabricantes deos inhoneſtos & turpes, comedentes, bibentes, mulieribus commiſcentes, in rebus aut ludis inhoneſtis, turpibus & ſcenicis delectantes.* C

HOneſtentur qui ſibi Deos fabricant inhoneſtos & turpes, comedentes & bibentes, mulieribus commiſcentes, in rebus aut ludis inhoneſtis turpibus & ſcenicis delectantes, & omnes qui ſibi huiuſmodi Deas fingunt. Tales autem fuerunt antiqui Babylonij, qui Beel Deum ſuum comedere putarunt & bibere, ſicut Dan. 14. recitatur. Tales etiam fuerunt antiqui Romani & Græci, qui Deos ſuos comedere & fornicari credebant, & in rebus ac geſticulationibus talibus delectari; quare & eis Ludos Scenicos dedicarunt; ſicut ex eorum hiſtorijs ſatis conſtat. Tales videntur & Tartari, de quibus Marcus de Venetijs 1. de Condit. & Conſuetud. Oriental. Regionum 58. dicit, quod quilibet Tartarus habet in domo ſua idolum Natigay Dei eorum prædicti, & idola vxoris ſuæ, & filij; & quando vadunt ad prandium, vel ad cœnam, prius cum pinguedine carnium coctarum ora iſtorum Deorum ſuo- D rum perungunt, partem quoque brodij extra domum effundunt, vt ſic dij iſti recipiant partem ſuam. De talibus autem dijs ſicut recitat Aug. 8. de Ciuit. Dei. 13. opinabantur Gentiles, quod ſicut Dij boni & honeſti ſacris honoribus ſunt placandi, vt iuuent; ſic & dij mali & inhoneſti ne lædant; quare & rebus ſuis diuinis Ludos Scenicos adiunxerunt. De talibus quoque Dijs & Ludis ac picturis eorum loquens Philoſophus 7. Polit. vltimo, ita ſcribit: Totaliter quidem turpiloquium ex Ciuitate, ſicut aliquid aliud, oportet Legiſlatorem exterminare: ex dicere enim de facili quodcunque turpium, fit & ipſum facere prope. [Curandum] maximè quidem ergo ex iuuenibus, quatenus, neque dicant, neque audiant nihil tale. Si quis autem apparuit aliquid dicens aut agens, [aliquod] vetatum, liberum quidem, nondum autem dignificatum de mentione in conuiuijs, dehoneſtationibus punire & verberibus; ſeniorem autem ætate hac in honorationibus illiberalibus vtilitatis gratia: Quoniam autem dicere aliquid talium exterminamus manifeſtum, quia & videre, aut picturas, aut ſermones inhoneſtos. Cura quidem igitur eſt Principibus nihil neque ſculpturam, neque picturam E eſſe talium actionum, niſi apud aliquos deos tales, quibus & laſciuiam attribuit lex. Adhuc autem dimittit lex eos qui habent ætatem amplius prouectam, & pro ipſis & pueris cultu honorare deos: Iuniores autem neque Iamborum, neque Comœdiæ ſpectatores ponendum, antequam ætatem accipiant in qua exiſtet communicare iam dementatione, & ab ebrietate, & ab eo quod fit à talibus nocumento omnes impaſsibiles faciet diſciplina. Nunc quidem igitur in tranſcurſu horum fecimus ſermonem: poſterius autem inſiſtentes oportet determinare magis, ſiue non oportet. Primo, ſiue non oportet dubitantes, & qualiter oportet: ſecundum præſens autem tempus meminimus tanquam neceſſariò; fortè autem non bene dicebant

[illegible] &c p.338.f

A bant quod tale Theodorus Tragœdiæ geſticulator; Nulli enim vnquam permiſit aut ſe inducere,neque vilium hypocritarum tanquam appropriatis Theatris primis auditibus: accidit autem idem hoc & ad hominum collocutiones, & ad eas quæ rerum: omnia enim amamus, prima magis; propter quod oportet iuuenibus facere omnia extranea quæ praua: maximè autem quæcunque ipſorum habent infectionem aut inhæſionem. Quid etiam Plato de Ludis Scenicis huiuſmodi dijs exhibitis ſentiat, audi; Aug. vbi prius narrante,quod etiam Poetas ipſos, qui tam indigna deorum maieſtate atque bonitate carmina compoſuerunt, cenſet de ciuitate pellendos: Cui & concordat Scæuolā doctiſsimus Pontifex Romanorum, ſicut geſta eorum teſtantur, & recitat Aug. 4. de Ciuit. Dei. 27. diſtincto triplici genere deorum, ſcilicet Poetico, Philoſophico, & Ciuili: Primum dicit eſſe nugatorium, eo quod multa de dijs fingant indigna; quia viz. deos ſic deformant, vt nec bonis hominibus comparentur, cum alium faciunt furari alium adulterare: ſic item aliquid aliud turpiter atque ineptè dicere,
B ac facere tres inter ſe deas certaſſe de præmio pulchritudinis, victas duas à Venere Troiam euertiſſe; Iouem ipſum conuerti in Bouem, aut Cygnum, vt cum aliqua concumbat; Deam homini nubere; Saturnum filios deuorare. Nihil denique poſſe confingi miraculorum atque vitiorum, quod non ibi reperiatur,atque ab deorum natura longè abſit. Verum ſicut priores, ad bonitatem deorum, ſeu Dei; ita iſtos ad honeſtatem prima Suppoſitio, & tertia pars adducit. Nonne honeſtas magna virtus & bonitas reputanda?

Item ſi Deus comedat,vel hoc eſt propter neceſsitatem, aut propter voluptatem: Non propter neceſsitatem, ſicut prima Suppoſitio, quinta pars, ſexta & ſeptima clarè docent; tunc etiam poſſet corrumpi, quod corrumpitur per præmiſſa. Si propter voluptatem, quomodo non eſt intemperatus, aut incontinens reputandus? contra tertiam partem huius: Deus etiam ſufficit pleniſsimè ſibiipſi ad pleniſsimam voluptatem, lætitiam,gaudium,beatitudinem, & fœlicitatem perfectam, ſicut quinta & tertia partes demonſtrant. Omnis quoque viciſsim
C comedendo delectans viciſsim mutatur, & habet os & alia membra, ad actum huiuſmodi requiſita: Deus autem nequaquam, ſicut ſexta & decima partes oſtendunt.

Similiter etiam poteſt oſtendi Deum non contingere mulierem, præſertim cum Deus ſit neceſſe eſſe, & inimitabilis, non egens hærede, neque auxilio alicuius, ſicut præmiſſa teſtantur. Si etiam Deus ita generaret, ex fœmina, ſiue dea; quid dignius quam Deum alium generaret? ſicque eſſent dij multi contra 17. partem huius. Si etiam aliqua dea ponatur, videtur quod ſit aliquo modo Deus, cum Deus ſit nomen eſſentiale per ſextam partem huius. Quare & erunt dij multi & diſparis dignitatis; videtur namque quod dea ſit imperfectioris conditionis quam Deus; contra 16 & 17 partes huius. Quomodo inſuper talis dea honorabitur tanquam Deus, cum ſit imperfectioris conditionis? quare & non ſummè perfecta: quapropter nec Deus, ſicut prima Suppoſitio manifeſtat.

D

Contra Idololatras. 21.

PRoijciant Idololatræ idola ſua cuncta, maſculina, fœminina, vel neutra, humanæ, beſtialis, alteriuſue figuræ. Talia ſiquidem idola multi antiqui Gentiles antiquitùs coluerunt; nonnulli etiam vſque hodie in partibus orientis huiuſmodi idola colere perhibentur: Sed quodlibet idolum, ſi ſit alicuius perfectionis, potentiæ, & virtutis, eſt tantum finitæ, & poſſet eſſe maioris; Deus autem nequaquam, ſicut ſuppoſitio prima docet. Idolum etiam eſt factibile, & corruptibile: Deus verò neceſſe eſſe, ſicut eadem ſuppoſitio manifeſtat. Idolum inſuper indiget ſupportante, & pluribus alijs, & eſt mutabile, potentia irrationalis, compoſitum ex diuerſis: Deus autem nequaquam, ſicut quinta, ſexta, octaua, & decima partes docent. Nonne etiam homo, beſtia, arbor, cœlum, Sol, & Luna, eſt perfectioris naturæ quàm idolum, metallum, quodcunque lignum, lapis vel lutum? & tamen nullum iſtorum eſt Deus,
E ſicut 13. 12. & 11. partes monſtrant: quare nec aliquod idolum eſſe poteſt. Omnes quoque Idololatræ ponunt multitudinem idolorum, quare & deorum, contra 17. partem huius. Idola inſuper ponuntur habere ſexum & membra diuerſa, quod poteſt refelli per præmiſſa in oſtenſione proximæ partis huius. Faciunt quoque Idololatræ idola ſua de nobiliori, & ignobiliori, perfectiori, & imperfectiori materia: ſed prima Suppoſitione probante, Deus eſſe non poteſt, quo aliquid perfectius reperitur. Idolum quoque factum de nobiliori materia; puta de auro, poſſet habere maiorem materiam, & forſitan puriorem, plures gemmas, & lapides meliores, quare & melius eſſe poſſet: Deus autem nequaquam. Hîc fortaſsis Idololatræ reſpondebunt, dicentes, illud materiale idolum, non per ſe materialiter eſſe Deum; ſed cum fuerit modo debito carminatum, dedicatum, & conſecratum, recipere quandam virtu-

 tem,

tem,& ſic fieri deum, & eſſe. Sed hij poſſunt redargui ſicut prius; quoniam ſi ſit ita, ille deus A eſt nouus, & non eſt neceſſe eſſe mutabilis, paſsibilis, deſtructibilis, indigens, compoſitus, plurificabilis, ſi locis diuerſis conſecratio talis fiat: Deus autem nequaquam, ſicut præhabita manifeſtant. Illa inſuper virtus quam recipit idolum conſecratum, vel eſt Deus, vel non; ſi eſt Deus, & compoſitum ex idolo materiali, & illa virtute eſt Deus; quare vel ſunt dij multi, vel idem Deus pars ſui ipſius. Ad idem, ſi illa virtus eſt Deus, vel eſt ille Deus, de quo prima Suppoſitio loquitur, vel alius: Si ille, cur non compendioſiùs colitur ſine idolo conſecrato? præſertim cùm non indigeat idolo, cùm etiam idolum dicatur formula ad imaginem, & ſimilitudinem alterius rei formata: Deus autem incorporeus eſt omninò; quare, nec propriè poteſt habere aliquam formulam, aut ſimilitudinem corporalem decima parte teſte. Ille inſuper verus Deus, per nullam incantationem, aut carminationem ad idolum trahi poteſt, cùm ſit immutabilis, impaſsibiliſque omninò. Si alius, ſunt dij multi, contra 17. partem huius. Si virtus illa non ſit Deus, nec idolum materiale eſt Deus, quomodo ergo ex duobus non dijs B fit Deus? Illa quoque virtus, ſi non ſit Deus, eſt tamen finita, & poſsit eſſe maior, & ſimiliter idolum materiale; quare & totum pariter congregatum: Deus autem nequaquam, prima Suppoſitione, & quarta parte vetante. Item, ſi homo facit ſibi Deum, vel hoc facit virtute propria, vel virtute alterius: Si virtute propria, videtur quòd ipſe ſit dignior Deo ſuo, ſicut quodlibet faciens ſuo facto: Si virtute alterius, vel alterius Dei, vel non Dei: ſi alterius Dei, ergo non ſufficit ille Deus, eruntque dij multi: Si non Dei, quomodo poteſt non Deus, facere vnum Deum? & minus maius, & tam maius? Item, ſi homo faciat ſibi Deum, Deus ille magis tenetur homini, quam econtra: ſicut filius patri ſuo, & factum factori.

Aliter forſitan reſpondetur, quòd idolum materiale poſt conſecrationem huiuſmodi ritè factam, totum tranſſubſtantiatur, conuertiturque in Deum: Sed quomodo poteſt res corporalis in rem incorporalem immediatè conuerti; Deus enim eſt incorporalis, impartibiliſque omninò decima parte teſte. Hæc quoque conuerſio poteſt multis modis refelli, ſecundum C data ab eis: Videtur enim cuilibet ſenſui, omni experimento teſtante, quod ibi ſit idem idolum materiale quod prius; Quare, ſi aliqua conuerſio ibi fiat, magis videtur Deum conuerti in idolum, quàm econtra. Ille inſuper Deus in quem conuertitur idolum, vel eſt nouus, vel æternus: Non nouus, prima Suppoſitione vetante: Si æternus, vel eſt ille Deus, de quo prima Suppoſitio loquitur, vel alius, &c. ſicut contra reſponſionem priorem. Et ſi adhuc dixeris conſequenter, quòd Deus moratur in cœlis, nec aduertit quæ circa nos aguntur in terris, nec auxilium nobis præſtat, niſi per huiuſmodi conſecrationem deſcendat in formam idoli ad habitandum nobiſcum: facis Deum mutabilem contra ſextam; nec aduertis, quòd Deus ſemper ſcit omnia per nonam partem, & quod habet voluntatem vniuerſaliter efficacem per octauam. Nonne ergo, cùm Deus habitet in ſummo cœli cacumine, videt omnia quæ geruntur in terra, omnem neceſsitatem tuam, omnem petitionem tuam oris, & cordis? Nonne etiam ſi velit quod iuueris in terra, & habeas petitionem quamcunque efficaciſſime, D ſtatim fiet? Et nonne tantò libentius petitiones tuas exaudiet, quantò honorabilius & melius ſentis de ipſo? Et nonne honorabilius & melius eſt, quòd ipſe exiſtens in cœlo, ſciat & poſſit iuuare te in terra, quam quod nec hoc ſciat, nec poſſit, niſi relicto cœlo deſcendat ad terram? Sic ergo ſenti de Deo, præſertim cum prima Suppoſitio, & partes præmiſſæ infallibiliter hoc demonſtrant. Præterea idolo conſecrato, vel Deus accedit voluntariè, vel neceſſariò & inuitè: Si voluntariè, cognoſcit in cœlo conſecrationem factam tali tempore, & tali loco in terra; Cur ergo non ſimiliter alia vniuerſa? Quòd autem neceſſario, inuitus & coactus per conſecrationem huiuſmodi deſcendat de cœlo, quis dixerit, prima Suppoſitione, parte tertia & ſeptima conſtantiſſime reclamante?

Amplius autem quis faciet conuerſionem huiuſmodi? Si homo, virtute propria, aut verborum ſuorum, cur non poteſt facilius facere omnem conuerſionem minorem cuiuſlibet ſcilicet rei materialis, in quamlibet aliam? Si Deus hanc faciat, cum in omni factione & motione E faciens & mouens ſint ſimul cum facto & moto, Deus fuit ibi ſimul cum idolo iam conuerſo, & prius natura quam conuerſio illa fiebat; ad habendum ergo Deum ibi præſentem, non oportuit fieri conuerſionem huiuſmodi.

Adhuc autem Hermes triplex Triſmegiſtus in libro ſuo de Verbo æterno factor, cultor, & defenſor idolorum, dicit idola & ſtatuas eſſe aliquos deos: non tamen Deum ſummum; ſed ipſi ſubiectos, ipſoque minores, quos & dicit ab hominibus effici, & hanc eſſe hominum maximam poteſtatem, ipſoſque ex animabus corporibuſque componi: & quia homines non poſſunt animas facere, euocant animas Dæmonum, Angelorũ, vel hominũ, & ipſas imaginibus ſacris induunt, ſicut 25.40.& ſequentibus claré patet. Vnde & 40. omnium, inquit, mirabilium

A bilium vincit admirationem, quod homo diuinam potuit inuenire naturam, eamque efficere. Quoniam ergo proaui noſtri multum errabant circa Deorum rationem increduli, & non aduertentes ad cultum religionemque diuinam, inuenerunt artem qua deos efficerent; cui inuentæ adiunxerunt virtutem de mundi natura conuenientem, eamque miſcentes, quoniam animas facere non poterant, euocantes animas Dæmonum, vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus ſanctis, diuiniſque myſterijs, per quas idola & benefaciendi & malè vires habere potuiſſent. Et infra eodem 40. idem oſtendit de animabus humanis, & ſupra 25. loquens Aſclepio ſtatuas contemnenti. O, inquit, Aſclepi, videſne quatenus tu ipſe diffidas ſtatuas animatas ſenſu & ſpiritu plenas, tantaque facientes & talia, ſtatuaſque futurorum præſcias, & vates multa prædicentes, imbecillitates hominibus facientes, eaſque curantes. Sed ſi Triſmegiſtus loquatur de Deo, ſeu dijs vniuoce, per 16. & 17. partes huius faciliter corrigetur. Si autem loquatur æquiuocè, non eſt nimis curandum: cognitis namque rebus inane videtur circa
B nomina nimium altercari.

Verum de religione quam plurimum eſt curandum, cum ergo Triſmegiſti ille Deus vnus, de quo prima Suppoſitio loquitur, ſit ſummè ſciens, ſummè bonus, ſummè pius & clemens, ſummè largus & potens, ſit etiam vtique præſens, ſicut eadem Suppoſitio, & partes ſequentes demonſtrant, & tu ipſe in eodem libro tuo diuerſis locis fateris, cur deos alios, aut deum alium tibi fingis? Cur non poteſt tibi ſufficere iſte vnus? præſertim cum iſte Deus in qualibet bonitate excedat quemlibet alium, & quoſlibet alios infinite, ſicut tertia pars & quarta euidenter oſtendunt. Cur ergo ipſum minus ſufficientem exiſtimas, aut minus propitium ſupplicanti? Cur etiam in eius præiudicium & contemptum, dijs alijs manufactis honorem diuinitatis impendis, ab alijſque impendi procuras. Cur etiam inſuper Dæmonibus, Spiritibus reprobis & malignis, inimicis veri Dei & amicorum ſuorum, idola conſecras, cultum præſtas, veri Dei cultui derogando. Nonne Bel, Aſtaroth, & cætera nomina idolorum ſunt
C nomina Dæmonum & Spirituum malignorum, ſicut Libri Necromantici de officio Spirituum & alij manifeſtant? Quid, quæſo, differt conſecratio idoli, à conſecratione magica Capitis Veneris, aut Saturni. Imo tale caput debitè conſecratum, multum diuinius idolo videretur. Caput namque huiuſmodi plurimi Spiritus incolere perhibentur: idolum verò vnus. Sed quis neſciat caput taliter conſecratum, ſeu potius execratum, Deum non eſſe, nec diuino honore colendum. Cur etiam Latriam cuicunque creaturæ impendis cultum, ſcilicet debitum ſoli Deo, non enim te latet Triſmegiſte Pater Philoſophorum (vt puto) quod Deus eſt cauſa finalis cuiuſlibet creaturæ, ſicut etiam per primam Suppoſitionem cum ſecunda facilè ſuadetur. Nulla ergo creatura propter ſe finaliter eſt amanda, honoranda, nec colenda: ſed finaliter propter Deum, vt ſic ipſe in ea finaliter & principaliter honoretur.

Reſpondebis fortaſsis, dicendo, quod ſic & non aliter iſtos Deos honoras, cultumque Duliæ non Latriæ eis præbes. Sed cur quæſo, Diabolum inimicum Dei & omnium amicorum
D ſuorum, Angelorum & hominum ſic adoras? Nunquam enim audiui de idolo nomine alicuius ſancti Angeli dedicato; ſed tantum nomini Bel, Aſtaroth, aut ſimilium, quos omnes Dæmones & reprobos ſpiritus eſſe conſtat.

Et ſi adhuc dixeris aliquem Sanctum Angelum inhabitare aliquod idolum conſecratum, quomodo quæſo, ad conſecrationem tuam ingreditur idolum, voluntarie an coacte? Voluntarie non videtur. Quomodo namque S. Angelus & beatus, ſocietatem glorioſiſsimam Angelorum, & glorioſiſsimum cœlum gratis relinqueret, & ad carcerem idoli tenebroſum deſcenderet, & ſolitarius ibi maneret? Si etiam voluntarie accedit ad idolum, poſſet non accedere; quare & poſt totam conſecrationem huiuſmodi rite factam poſſet idolum non eſſe Deus; ſed tantum materia quæ præceſsit: ſicque vos non Deum, ſed tantum illam materiam colerctis, quod & vos (vt puto) negatis. Si inſuper voluntarie veniat, voluntarie ibi moratur, poteſtque voluntarie recedere quandocunque, & ſic vos deluſi adorabitis vnum truncum.
E Neque ad conſecrationem tuam coactus ingreditur & inuitus. Sic enim Angelus beatus in cœlo, efficeretur miſer in terra. Quomodo etiam vires tuæ, fortiſsimi Angeli vires excedunt, aut prudentia tua ſuam? Quomodo etiam vires carminum, aromatum, & herbarum tranſcendunt terminos naturales, in ſummum cœli conſcendunt, Angeloſque depellunt, includunt, incarcerant, & inſolubiliter ipſos ligant?

Si inſuper huiuſmodi conſecratio poteſt vnum Angelum cœleſtem inuitum de cœlo detrahere, cur non vnum alium, & adhuc alium, & alios vniuerſos, & ita totum cœlum ab Angelis vacuare? Nonne etiam eadem hora, qua tu in loco tuo aliquem Angelum euocas, poſſet & alius alibi eundem ſimiliter euocare, ad quem ergo veſtrum veniret? certe ad neutrum, ſicque eritis ambo deluſi, & adorabitis purum lapidem ſiue lignum.

Adhuc autem, ſi quis idolo tuo in loco tuo nomine cuiuſpiam Angeli conſecrato, euocet A eundem Angelum ad aliud idolum alibi, per conſecrationem, carminationem, herbas, gemmas, thura, aromata, & omnia huiuſmodi fortiora, nonne idolum tuum relinquet, aliudque adibit? Prætere a, conſecratione tua ceſſante, & te vnà cum alijs dormiente, quid Angelũ inuitum ibi perpetuò detineret? effectus enim continuatus, cauſam continuantem requirit. Quod autem aliqua vis characterum, herbarum, aromatum, aut gemmarum, haberet tantum dominium ſuper tam potentem, & nobilem creaturam, eſſet omninò diſſonum rationi, & contrarium ordini naturali. Quomodo etiam non eſt contrarium ordini naturali, quod homo inferior præſit ſuperioribus Angelis imperando, mittendo, & ſicut voluerit, compellendo? magis enim deceret è contra, ſicut videmus in qualibet politia, in quacunque familia, in omni domo congruè ordinata.

Dices forſitan, Triſmegiſte, ſicut in libro tuo quandoque videris innuere, quod homo eſt perfectior & ſuperior Angelo in ordine naturali, cur ergo creaturæ tibi ſubiectæ te ſubijcis, & ipſam pro Deo tuo honoras & colis? magis enim deceret è contra. B

De animabus quoque humanis bonis & ſanctis ſimiliter arguendum, præſertim cum te autore, recedentes a corpore cœlum ſcandant.

Amplius autem ſi efficis tibi Deum, videtur quod quoquomodo maior, digniorque ſis ipſo, ſicut faciens facto ſuo; & quod Deus tuus, ſi ſit gratus, magis tenetur te diligere, honorare, & colere, quàm tu ipſum: magis enim feciſti pro eo. Eſſe namque ipſi dediſti ſicut & pater: imò amplius quàm pater filio ſuo dedit, cuius & eſſe continuè in nutu arbitrij tui pendet. Potes enim per aliquid contrarium conſecrationi priori ipſum reſoluere, ipſumue per ignem, malleum aut ſecurim redigere in puluerem, & in nihilum. Nec ratio tua Hermes alicui rationali debet concludere animali: ſcis enim benè, ſicut & Necromantici, & alij benè ſciunt, quod Dæmones, reprobi & maligni ſunt præſcij futurorum, & multa mirabilia etiam in corporibus hominum operantur: non tamen ſunt dij colendi ab hominibus; ſed cauendi tanquam inimici C ipſorum peſtiferi, & callidi ſeductores.

Quidam verò ſubtilius reſpondentes, & ad veram religionem propinquius accedentes, dicunt, quòd Deus verus, etſi ſit vnus, & incorporalis, & ſimplex, habet tamen multas virtutes, quas, & per quas, ſeipſum oſtendit, effectus plurimos corporales & ſenſibiles faciendo, à quibus & correſpondenter multis nominibus appellatur. Vnde Philoſophus in De mundo vltimo dicit, quòd Deus cùm ſit vnus, eſt tamen multinomius ſecundum multitudinẽ illorum quæ innouat, & quorum eſt cauſa, & quod vocatur Iupiter, & alijs multis nominibus. Oſtendebatur quoque ſuperiùs per teſtimonia alia, quòd Deus Iupiter appellatur. Quare & Albricius London, De origine deorum, ſiue in Poëtaſtro ſuo in Prologo, dicit Deum vocari Vitunctum, quia vitam præſtat; Sentinum, quia ſenſum: vocaturque Iupiter in æthere, Iuno in aëre, Diana in terra, & diuerſo ſexu, pro quo & allegat hos verſus Valerij Soriani:

Iupiter Omnipotens rerum Regumque repertor, D
Progenitor genitrixq́, Deûm, Deus vnus & idem.

Quare & iſti reſponſales dicunt vlterius, quòd ipſi fabricant idolum tantummodo Deo vero, etſi multum diſsimile & indignum; ſimiliori tamen modo, & digniori, quo ſciunt & poſſunt. Multa etiam idola fabricare ſe dicunt vnico Deo vero, propter multitudinem nominum, effectuum, & virtutum illius; ſicque idola iſta colunt, non propter ipſa idola vllo modo; ſed vt per ipſum vnicum Deum verum, & multiplicem eius virtutem multipliciter venerentur: Et hæc videtur reſponſio ſapientium veterum Romanorum. Sed vtinam omnes idolorum cultores ſic ſaperent, ſic ſentirent. Verùm ad quid, rogo, oportet tot nomina imponere vni Deo? tot & tam varia idola fabricare? cùm poſſet compendioſius, breuius, leuius, & vtilius, vnico nomine proprio dici Deus, & ſimiliter etiam ſine idolo adorari: Ipſo namque ſub iſto nomine adorato, coadorantur neceſſariò omnes eius virtutes; non enim realiter differunt hæ ab eo, ſicut quinta & decima partes docent, & reſponſio confitetur. Qui autem Dei E virtutes non niſi ſingillatim, & per ſingula idola adorare voluerit, nunquam ſingulas adorabit: imò neceſſe eſt, vt plures incomparabiliter non adoret, quam vnquam adoret, cùm Deus habeat infinitas virtutes, ſicut tertia pars demonſtrat: ipſe verò tantum finitas & paucas poſſit diſtinctè cognoſcere, & tantum finita idola fabricare.

Nonne etiam compendioſius vtiliuſque apparet, quod in quacunque neceſsitate habeas vnum certum refugium ſufficientiſsimum omniquaque, ſicut eſt Deus, quinta parte, ſeptima, octaua, & nona teſtantibus, ad quod promptè ſemper ſupplicando recurras? quam quòd ſecundum doctrinam Varronis, in infirmitate ad Eſculapium, in bello ad Martem, in mari ad Neptunum, pro vino ad Liberum, pro aqua ad Nymphas, & ita in ſingulis neceſsitatibus

A bus ad ſingulos Deos, nominaue Deorum, ſeu Dei recurras? potes enim in multas neceſſitates incidere, vnde neſcias ad aliquem proprium Deum refugere deprecando, niſi fortaſſis volueris fingere tibi aliquem nouum Deum, & ipſi idolum nouum fabricare: ſed priuſquam hoc feceris, forte peribis. Sufficiat igitur tibi ſemper, vbique, in omnibus ſufficientiſſimus, & omnipotentiſsimus, & clementiſsimus, vnicus verus Deus, & vnicum nomen eius, relicta multitudine idolorum.

Caueat quoque ſibi, quicunque ſubtilis & doctus, dum virtutes Dei multas & varias prædicat, dum ipſum variè nominat, & varia idola fabricat, licet ipſe ſanè intelligat, quod hę virtutes in Deo nequaquam realiter differant; ſed ſint idem, & Deus realiter tantum vnus & ſimplex; ne forte rudes ſimplices & indoctos faciat credere, quod hæ virtutes realiter differant; quod etiam ſint dij multi realiter differentes ſecundum multitudinem nominum, & differentias idolorum.

B

Contra Arrianos. 22

CONuertantur aridi Arriani, non minimam partem Aſiæ auertentes, qui teſte Aug. de Hæreſibus 49. & Iſidoro 8. Etymol. 11. & in Canone vbi prius Perſonarum Diuinarum ſubſtantiam ſeparant, ipſaſque inæquales, & non coæternas coaffirmant: ſed Filium creaturam temporalem patris, & Spiritum S. creaturam Filij temporalem: quoniam ſi ſic eſſet, eſſet & pluralitas inæqualitaſque Deorum contra præmiſſa, & contra primæ Suppoſitionis edictum.

Quomodo etiam Deus eſſet, qui æternus & neceſſe eſſe non eſſet, ſicut Suppoſitio prima monſtrat, & præcedentia docuerunt?

Contra Donatiſtas. 23

C

REuertantur Donatiſtæ, totam fere Aphricam abducentes, ſimiles & diſſimiles Arrianis, dicentes diuinas Perſonas eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, ſed magnitudinis inæqualis. quia Filium minorem Patre, & Spiritum Sanctum vtroque, ſicut nonnullæ Hiſtoriæ, & Aug. de Hæreſibus 69. & Epiſtola 32. ad Bonifacium conteſtantur. Sed hij dignentur agnoſcere, quod Deus eſſe non poteſt, qui non eſt ſummè perfectus, ſicut Suppoſitio 1ª. docet.

Contra Sabellianos. 24

REuereantur Sabelliani ponentes in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto vnitatem & identitatem eſſentiæ & perſonæ. Deum enim neceſſe eſt eſſe, & neceſſe eſt eſſe Deum, ſicut Suppoſitio 1ª. monſtrat, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: ſed tale quid impoſſibile eſt eſſe; vel ſi quo-
D modolibet poſſet eſſe, Deus eſſe non poſſet. Si enim idem ſit Pater & Filius; vel hoc eſt reſpectu ſuiipſius, vel reſpectu alterius: Non reſpectu ſuiipſius; nulla enim res ſeipſam gignit, efficit, aut producit (hoc enim contradictionem includit) || *iudice* animo cuiuſcunque, || teſte quod & præcedentia manifeſtant: Si reſpectu alterius, Deus ergo Filius eſt ab alio à ſe, alio inquam perſonaliter & eſſentialiter. Illud ergo ſic aliud, vel eſt Deus, vel non: Si eſt Deus, ſunt dij multi, contra prius oſtenſa: Si non eſt Deus, Deus gignitur, & eſt à non Deo; cuius oppoſitum Suppoſitio 1ª. monſtrat, ſicut præcedentia declarabant. Nec poteſt quis pro Sabellio reſpondere, dicendo Deum non ſimul eſſe Patrem & Filium & Spiritum Sanctum; ſed ſucceſſiuè cum voluerit, ſigillatim nunc hunc, tunc illum, alias verò iſtum. Nam quando eſt filius, neceſſe eſt eum eſſe filium alicuius Patris, ſiue parentis; hæc enim ad inuicem neceſſario referuntur, ſicut nullius animus permittitur ignorare. Sed nec poteſt eſſe filius ſui, nec alterius, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, hypotheſi eius ſtante: eſſet quoque Deus
E mutabilis contra ſextam partem præmiſſam.

Contra non diſtinguentes, ſed concedentes ſimpliciter Deum eſse infinitæ virtutis & potentiæ infinitæ, etiam intenſiuè. 25

DIſtinguant & ſeparent purum à vili, & verum intellectum à falſo, qui dicunt Deum eſſe infinitæ virtutis, & potentiæ infinitæ. De infinitate ſiquidem ſecundum durationem tantummodo, vel ſecundum extenſionem, ſeu ſecundum alios modos improprios, quos tangit Philoſophus 3. Phyſ. nullus videtur velle debere intelligi tale dictum, ſed ſecundum intenſionem

intenſionem ſolummodo, quod & ſecundum infinitatem huiuſmodi poteſt habere duplicem A intellectum: Vnum proprium, ſcilicet quod Deus propriè ſit intenſus, eiuſque virtus & potentia infinitè, quaſi lux quædam remiſſa intenderetur, donec eſſet infinitè intenſa; vel quod ab initio eſſet infinitè intenſa, ſicut caliditas, & qualitates aliæ naturales ſub certis gradibus ſunt intenſæ: Sed ſic Deus non eſt intenſiuè propriè infinitus, nec aliqua virtus eius. Quicquid enim propriè eſt intenſum, irrepugnanter poſſet remitti. Poſſet ergo Deus & virtus eius remitti, & eſſe imperfectior quam ſit modo, quam potentiam cum eius actu, pars quarta & Suppoſitio prima vetant.

Si etiam Deus propriè eſſet intenſus, eſſet irrepugnanter poſsibile aliquod eſſe ſuppoſitum remiſsius eiuſdem ſpeciei, ſeu naturæ: & cum Deus ſit nomen eſſentiale, quia aliter Deus poſſet non eſſe Deus, illud Suppoſitum remiſsius poſitum eſſet Deus, quare & ſecundum quartam partem eſſet ſummè perfectum, quapropter & ſummè intenſum. Prius inſuper erat oſtenſum non eſſe poſsibile eſſe multos deos inæquales eiuſdem ſpeciei ſiue naturæ: Cur etiam B non poſſet Deus remiſsior intendi ad ſummum, & ad æqualitatem intenſioris, cum ſit eiuſdem naturæ: ſicque poſſent eſſe dij multi æquales, eiuſdem ſpeciei, ſolo numero differentes: eſſet quoque Deus mutabilis, quod erat ſuperius reprobatum.

Hoc idem poſſet & aliter multipliciter demonſtrari, ſed iſta puto debere ſufficere amatori cuilibet veritatis. Eſt ergo Deus non intenſus propriè, nec remiſſus, non intenſibilis, nec remiſsibilis; ſed indiuiſibiliſsimæ, immutabiliſsimæ, ſtabiliſsimæ, ſimpliciſsimæque naturæ: Eſt tamen verè, licet impropriè quodammodo infinitæ virtutis, infinitæ fortitudinis, infinitę potentiæ intenſiuè; quod poteſt intelligi 3. modis. Primo reſpectu aliarum potentiarum actiuarum, ſcilicet æquiualenter, & etiam præualenter: Nam quantamcunque actionem ſeu effectum poteſt iſta potentia actiua, puta caliditas & dupla huius & quadrupla, & ita deinceps, poteſt Deus propria potentia, ſine auxilio cuiuſcunque, inſuper & maiorem: imò & ſi poſſet eſſe caliditas infinita intenſiue & agere tantum, ſimiliter poſſet Deus. Secundo, quantum ad C ſpeciem actionis: Poteſt enim Deus propria potentia de nihilo aliquid facere & creare, quod nulla alia potentia quantumlibet magna poteſt. Tertio quantum ad menſuram actionis extrinſecæ ſeu effectus: Omnem enim effectum, quem alia cauſa facit in aliquo tempore, poſſet Deus facere in minori tempore quantumlibet & minore, imò etiam in inſtanti: Poteſt quoque Deus in aliquam operationem extrinſecam ſeu effectum, & maiorem in duplo, in quadruplo, & ita deinceps quantumlibet ſine fine. Non eſt ergo aliquod maximum quod poteſt, nec minimum quod non poteſt, quare veraciter dici poteſt potentiæ infinitæ. Nam ſecundum Philoſophum 1. de Cœlo & Mundo 116. & per Auerroem in Comment. Potentia actiua definitur & terminatur per maximum, in quod poteſt, vel ſecundum ſubtilius forſitan intuentes, per minimum, in quod non poteſt.

26 *Contra pictores Dei, ipſum varijs qualitatibus, attributis, habitibus, vel actibus accidentalibus accidenteuè aliquo depingentes.* D

DEſiſtant pictores Dei, ipſum varijs qualitatibus, attributis, habitibus vel actibus accidentalibus & realiter diuerſis ab eo, aut quibuſlibet accidentibus, accidenteue aliquo depingentes: Tales etenim qualitates & accidentia talia nō eſſent infinitè intenſa propter præmiſſa; neque finitè, propter quartam partem præmiſſam. Illa quoque accidentia vel eſſent infinita numero, vel finita: non infinita, melius eſt enim perfici per finita & paucioribus indigere, quam pluribus. Hoc ergo Suppoſitio prima non ſinit, nec ſecunda permittit: nec poſſunt poni finita, quia tunc plura numero plus valerent. Sic quoque Deus non eſſet ſummè perfectus, nec haberet omnem potentiam & virtutem, quod tamen Suppoſitio prima monſtrat.

Amplius autem quod Deus nullis accidentibus diſponatur; imò nec aliquo accidente, attentis prioribus clarè patet: Si namque accidentibus aliquibus, aut accidenti alicui ſubiaceret, E non eſſet actus puriſsimus, nec maximè actualis contra tertiam partem huius.

Rurſum ſi Deus habeat aliquod accidens, vel illud eſt ſuperfluum, vel neceſſarium, aut vtile: non ſuperfluum, propter tertiam partem huius; neque neceſſarium, vel vtile, propter 5am.

Adhuc autem cum accidens poſsit adeſſe & abeſſe ſubiecto manente, ſi Deus per aliquod accidens diſponatur, eſt mutabilis contra ſextam partem præmiſſam.

27 *Contra deſperationem ſiue ex magnitudine, ſiue ex multitudine peccatorum.*

REſpirent Cainitæ atque Iudaici, ex quantacunque magnitudine, vel multitudine ſcelerum deſperantes. Cainitæ dicuntur à Cain, qui propter iniquitatis ſuæ magnitudinem de venia

A venia deſperauit: Maior, inquit, eſt iniquitas mea, quam vt veniam merear, Gen. 4.

Iudaici a Iudæis dicuntur, qui propter multitudinem peccatorum ſuorum deſperant: Pertinaciter namque credunt, & mihi ipſi pauco tempore euoluto conſtanter dixerunt, quod ſi quis quarta vice peccauerit, non eſt ei poſsibilis venia, nec pœnitentiæ medicina, quod intelligendum eſt de eodem genere peccati, & de eo qui aliquando lapſus eſt in peccatum, & per miſericordiam Dei, & pœnitentiam reſurrexit; qui & poſt pœnitentiam recidiuans ſecundo eſt lapſus, & ſecundo ſimiliter reſurrexit, qui & adhuc recidiuando tertio labitur, tertio quoq; reſurgit; qui ſecundum ipſos, ſi quarto labitur, reſurgere non valebit, ſed omnis ei adimitur ſpes ſalutis. Hæc autem eorum opinio videtur eis fundari, Amos 1. vbi Dominus dicit ita; Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non conuertam eum: & ita de tribus ſceleribus & quatuor, Gazæ, Tyri, Edom, Ammon, Moab, Iuda & Iſrael conſequenter. Et quærenti mihi à quodam perito Iudæo, ſi contingat quenquam inter eos quarto peccare, quid faB ceret: reſpondit, Quod quicquid libuerit, ſicut certiſsimè Diabolo traditus & damnatus, & tandem fortaſsis, in aliquo nemore aut deſerto vagabitur errabundus, & aliqua ſe miſera morte perdet.

Sed tam hos, quàm illos prima Suppoſitio arguit, & reducit ad ſpem miſericordiæ, veniæ & ſalutis. Si namque Deus eſt ſummè bonus, ita quod nihil melius eſſe poſſet: eſt & ſummè miſericors, ita quod nihil miſericordius poſsit eſſe, aut etiam cogitari. Eſt & ſimili modo ſummè pius & clemens, ſummè diues & potens, ſummè liberalis, ſummè largus, ſummè magnificus, & bonitatibus omnibus ſummè bonus, & ſupra quam intelligi valeat ſummè plenus, ſicut tertia & quarta partes oſtendunt: Quis enim vel leuiter hæſitat miſericordiam, pietatem, clementiam, potentiam, liberalitatem, largitatem, magnificentiam, & cætera talia eſſe præclariſsimas bonitates; Peccatum autem hominis quantumcunque magnum, finitum eſt, & paruum. Poſſet enim augeri, poſſetque eſſe peccatum aliud maius illo, imo eſt quaſi || *punctus* nihilum, & inane reſpectu diuinæ miſericordiæ, pietatis & clementiæ infinitiſsimè infinitæ, ſicut quodcunque finitum, reſpectu cuiuſlibet infiniti. Cur ergo tanta miſericordia & pietas, tanta clementia & poteſtas, non poſsit tantillum peccatum ſuperare, tollere, & purgare? Cur tanta liberalitas, & tanta largitas, & tam magna magnificentia non poſsit debitum tantillum dimittere filio prodigo pœnitenti, humiliter ſupplicanti, & vnde redderet non habenti? Cur non tantillam eius indigentiam pleniſsimè releuare, imo & vltra hæc aliqua magna munera ei dare? præſertim cùm ex dimiſsionibus, & largitionibus talibus, ipſius diuitiæ, & copiæ infinitæ nulla inopia minuantur, nihil ei decreſcat: ſed quodammodo magis accreſcat vnum inæſtimabile iocale, vna clariſsima margarita, vna prætiociſsima anima, vna digniſſima creatura, & per illam aliæ forſan multæ. Cùm etiam per hoc ciues eius domeſtici & amici magno gaudio gratulentur, & magis eum laudent, glorificent, & adorent.

|| penitus.

C

Nonne potentius eſt poſſe hæc facere, quàm non poſſe? & nonne miſericordius, & clementius, liberalius, & magnificentius eſt potentem ſic facere miſero, indigenti, veraciter
D pœnitenti, deſiſtere proponenti, & humiliter ſupplicanti; quam auertere faciem, obſtruere aurem, cor, incompaſsibiliter obdurare, & fontem innumerabilis miſericordiæ miſeris præparatum miſericorditer obturare? Nonne ergo poſſe ſic facere, atque ſic facere conuenientiſſimè conuenit bono Deo, ac decentiſsimè eum decet, ſicut Suppoſitio prima monſtrat. Qui etiam dixerit vſque ad tantum, aut tantum, poteſt Deus peccatum dimittere, abluere, & purgare, & vltra non poteſt; nonne bonitati, diuinæ potentiæ, & miſericordiæ infinitæ ſimpliciter omniquaque finem præſtituit, limitem & menſuram? & ipſam quaſi ſub modio comprimit & coarctat? Quicunque ergo quantacunque magna magnitudine peccati depreſſus ſecurè pœniteat, indubitanter accedat, certam ſpem hauriat miſericordiæ, veniæ, & ſalutis. Quare & quicunque quantalibet multa multitudine peccatorum tranſfixus confidenter redeat ad ſpem vitæ. Quodlibet namque peccatorum ſuorum finitum eſt & paruum: quare & tota
E multitudo ſimiliter ſuorum omnium peccatorum, præſertim cùm omnia illa, vt dicunt, ſint quatuor, vel ſaltem finito & breui numero compræhenſa: poſſetque tota illa multitudo adhuc peccando vlterius [in numero] adaugeri, poſſetque in malitia augmentari, & in duplo, & in centuplo, & quantum volueris maior eſſe, ſi viz: quælibet vnitas quodlibet peccatorum ſimplicium eſſet auctum, & proportionaliter augmentatum: poteſtque eſſe multitudo alia peccatorum maior numero, & in malitia multipliciter maior illa. Hæc ergo multitudo finita eſt & paruula, quaſi nihil reſpectu diuinæ miſericordiæ, & potentiæ, pietatis, & clementiæ, largitatis, & magnificentiæ infinitiſsimè infinitæ ſupra omnem numerum & menſuram, ſicut prima Suppoſitio cum tertia & quarta partibus clarè monſtrant, & cætera ſicut ſupra.

Quis inſuper audeat dicere, ad tantum, aut tantum numerum poteſt Deus peccata dimittere,

tere, & manum pietatis extendere, & non vltra: Bonitas namque, potentia, ſapientia, miſericordia, & cæteræ Dei virtutes, ſicut ſunt infinitæ, ſimpliciter intenſiuè, ſic etiam innumeroſè, ſicut prima Suppoſitio, cum tertia & quarta partibus manifeſtant. Vos etiam ſpecialiter conuenio, ô Iudæi: Nonne aliquo committente ſemel aliquam leuem gulam, ſuperbiam, aut aliquod leue peccatum, & ſtatim per pœnitentiam reſurgente, & ſic 2° & 3°. & adhuc 4°. ex praua conſuetudine & humana fragilitate peccante; nonnne, inquam, poſſet quis committere prima vice vnum grande peccatum, puta horribiliſſimam blaſphemiam, crudeliſſimum homicidium, turpiſſimum inceſtum, aliudue peccatum æque ponderans, vel præponderans huic quarto peccato, hijs quatuorue peccatis, & de illo quantumlibet graui & magno miſericordiam conſequi, & veniam impetrare, ſicut præhabita docuerunt, quod & bene facitis concedendo. Cur ergo non de illo quarto peccato huic æquali, vel forte minori omnibus circumſtantijs ponderatis? A

Si inſuper alicuius Patris aut Domini eſſet vnus Filius, ſiue ſeruus totus timoroſus, proponeretque vitare offenſam Patris aut Domini, quantum poſſet, & ad hoc multipliciter laboraret: ex ignorantia tamen aut fragilitate humana, ſemel offendit Patrem aut Dominum, & ſtatim cum lachrymis & omni ſatisfactione poſſibili reconciliationem diligenter quærit & accipit, & ſic ſecundò & tertiò conſequenter; qui & ſimiliter quartò peccat, & ſimili modo vel deuotiori, ſi poteſt, reconciliationem requirit, cum firmo propoſito nunquam amplius delinquendi; & hoc totum, non timore pœnæ; ſed amore iuſtitiæ, non timore ſeruili; ſed amore deuotiſſimo filiali; eſſetque eiuſdem Patris aut Domini alius filius, ſiue ſeruus totus ſuperbus, contumax & rebellis, qui in contemptum Patris ſui aut Domini proponeret ſemper peccare, nunquam pœnitere, nunquam ſatisfacere, nec vnquam reconciliationem aliquam impetrare, & ita viuat ſceleritatiſſimè multis annis, ſemper pro viribus ſcelera ſceleribus cumulando: nonne ille habilior & diſpoſitior eſt quam iſte, ad miſericordiam conſequendam, & ad reconciliationem plenariam impetrandam? Alias etenim occaſio nimia præberetur, vt homines velut porci peccatis ſuis iacerent vſque ad veſperam vitæ ſuæ, & tunc tandem quando vlterius peccare non poſſent, ſemel & ſimul de peccatis omnibus pœniterent, quantumlibet tepidè, vel remiſsè: Sed quis quæſo ſic ſapit, niſi qui deſipit & inſanit? B C

Tu quoque Iudæe, nonne vnquam quartò dimiſiſti filio tuo, aut ſeruo extraneo delinquenti, humiliter & veraciter pœnitenti; puto quod quinto, ſexto, & ſeptimo, immò & ſeptuageties ſepties ſi oportuit & deinceps. Et ſi tu non feciſti, ſcio quod ego feci, & multi alij ſæpius ſic fecerunt: Et nonne & Deus ſummè bonus eſt ita miſericors, ſicut miſer peccator? immò incomparabiliter longè miſericordior ſuper omnem numerum & menſuram, ſicut 1ª. Suppoſitio clariſſime manifeſtat. Quicunq; ergo quantalibet multa multitudine peccatorum grauatus, ſecurè pœniteat, peccare deſiſtat; & ſpem certam accipiat gratię, vitę & gloriæ conſequendę. Motiuum autem Iudęorum ſi intelligatur ad literam non facit pro eis. Veritas enim eſt quod Dominus quoſdam peccatores de plurimis peccatis quandoque conuertit: quoſdam autem de paucis, etiam de vno actuali aut originali tantummodo aliquoties non conuertit. Si autem moraliter exponatur, etiam non facit pro eis: Nam moraliter exponendo, primum peccatum poteſt intelligi malum illecebroſè, & voluntariè cogitare: Secundum malo conſentire: Tertium opere adimplere: Vel primum eſt velle malum facere: Secundum quærere opportunitatem faciendi: Tertium nacta opportunitate, opere conſummare: Quartum verò peccatum eſt, ita finaliter permanere ſine pœnitentia aut correctione in vita præſenti, à quo peccato Dominus non conuertit in vita præſenti, quia tunc ſic non finaliter permaneret, nec etiam poſt hanc vitam: Confitentur enim Iudæi, quod ſi ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem; in quocunque loco ceciderit ibi erit, Eccl. 11. D

28 *Contra Cainitas credentes Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere, niſi prius tantum vel amplius merendo ſatisfecerit, & ſatisfaciendo meruerit quantum deliquit.* E

CAueant Cainitæ credentes, & ideo forſitan deſperantes, Deum nullum peccatorem ad gratiam reconciliationis admittere; niſi prius tantum vel amplius merendo ſatisfecerit, & ſatisfaciendo meruerit quantum deliquit. Nonne hoc intendebat Cain, cum dixit, Maior eſt iniquitas mea quàm vt veniam merear: quaſi diceret; Si iniquitas mea eſſet minor & parua, poſſem ſatisfaciendo proportionaliter veniam promereri: ſed ſi ſic eſſet, qui ſemper peccauit grauiſſimè multis annis, vſque ad ſenectam aut ſenium, deberet neceſſariò deſperare: Non enim poteſt tantum ſatisfacere & mereri, quantum deliquit, contra proximò præoſtenſa.

Qomodo

A Quomodo inſuper eſſet Deus ſummè miſericors ita quod nihil miſericordius eſſe poſſet, ſicut prima Suppoſitio & præmiſſa teſtantur, ſi nulli offenſam, aut debitum peccati dimitteret, niſi plena ſatiſfactione præmiſſa? Non eſt hoc opus miſericordiæ, ſed iuſtitiæ & rigoris: imò non ſic facere impietas atque crudelitas videretur: Nonne etiam homo bonus & miſericors quandoque remittit iniuriam ſupplicanti ſine ſatiſfactione plenaria præcedenti? quanto magis Deus, qui prima Suppoſitione docente, incomparabiliter melior & miſericordior demonſtratur.

Contra Pelagianos ſeu Cainitas fingentes Deum nulli beneficium gratis dare, ſed tantùm pro ſuo merito præcedente. 29.

Palleant Pelagiani, imò potiùs Cainitæ, filij & ſectatores Cain, fingentes Deum nulli beneficium gratis dare; ſed tantum pro merito præcedente. Nonne innuit ſatis Cain, quod venia
B nulli datur, niſi meruerit illam prius? quare & quod neque gratia eſt venia, ſeu quâ fit venia peccatorum. Pelagiani verò, filij & ſectatores Cain, quod pater eorum dixit implicite, dicunt explicite; gratiam ſcilicet, ſecundum merita noſtra dari: Et ſi gratia non gratis detur, quid aliud gratis datur? Nonne ideo apud Heſiodum, Homerum, Chryſippum, & alios veteres Græcorum Poetas, tres Gratię, Iouis filiæ, ſorores, manibus implexis ridentes, iuuenes, virgines, veſte ſoluta atque perlucida deſcribuntur? Et vt de cæteris taceam, quare virgines, & veſte ſoluta, niſi vt gratias beneficiorum gratuitas, nullum prætium intercedens proſtituat, aut corrumpat? in quibus & ſecundum Senecam 1. de Benef. 3. nihil eſſe alligati decet nec aſcripti. Non & ideo Philoſophus 2. Rhet. ſuæ 11. definiens gratiam, ſit, inquit, Gratia ſecundum quam dicitur, habens gratiam ſubuenire indigenti, non pro aliquo, neque vt aliquid ſibi ſubuenienti, ſed vt illi aliquid. Hic igitur Cain maledictus eſt auctor & pater peſti-
C fer Pelagianorum peſtilentium in hac parte: O generatio quàm peruerſa, & filij infideles. Sed nonne ſi Suppoſitione prima docente, Deus eſt ſummè bonus, ita quod nihil melius eſſe poſſet; & eſt ſummè liberalis, ita quod nihil liberalius eſſe poſſet, aut etiam cogitari? Et nonne liberalius eſt dare quam vendere? gratis dare, quam pro aliquo merito veluti quodam præmio præcedenti, aut etiam ſubſequenti? Nonne homo liberalis multa ſic donat; cur ergo non Deus liberalior infinitè?

Contra indoctos artis amandi, neſcientes Deum eſſe propter ſeipſum amandum, & cætera propter Deum, omneſque actus humanos ad ipſum propter ſe finaliter ordinandos, ipſumque eſſe ſuper omnia diligendum, putantes quoque hominem pro quantiſcunque bonis lucrandis ſiue ſeruandis, aut quantiſcunque malis pœnalibus habitis amouendis, ſiue non habitis præcauendis potentem iſta non facere, non peccando debere 30.
D *ſaltem ſcienter quicquam etiam minimum facere contra Deum, contra præceptionem, contra prohibitionem diuinam, ipſum vel leuiſſimè quomodolibet offendendo contra conſcientiæ regulam diuinitùs inſtitutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum ſcienter peccare.*

Si quis in hoc artem populo non nouit amandi,
Hic legat, & lecto carmine, doctus amet.

SCiat ergo omnis homo Deum eſſe propter ſeipſum amandum, & cætera propter Deum, omneſque actus humanos ad ipſum propter ſeipſum finaliter ordinandos, quare & Deum eſſe ſuper omnia diligendum. Quapropter & nullum hominem pro quantiſcunque bonis lucrandis, ſiue ſeruandis, aut quantiſcunque malis pœnalibus habitis amouendis, ſiue non ha-
E bitis præcauendis, dum tamen poſſet iſta non facere non peccando, debere ſaltem ſcienter quicquam etiam minimum facere contra Deum, contra præceptionem aut prohibitionem diuinam, contra conſcientiæ regulam diuinitus inſtitutam, vel quomodocunque quantumlibet minimum ſcienter peccare, ipſum vel leuiſsimè quomodolibet offendendo. Conſtat ſiquidem tantum bonum quantum eſt Deus, eſſe amandum, & non propter aliud, ordine congruo, naturali: non enim ad aliud naturaliter ordinatur. Quoniam ſecundum ordinem naturalem, vilius ordinatur ad dignius, & minus perfectum ad magis perfectum, & minus bonum ad maius: quodlibet autem citra Deum, eſt minus perfectum & bonum, quàm ipſe, ſicut Suppoſitio prima monſtrat.

Item, dignius, perfectius & melius eſt eſſe amandum propter ſe, quam propter aliud, ſicut ex

ex præmiſsis apparet, nec aliquis dubitat. Cum ergo Deus ſit amandus, eſt propter ſe aman- A
dus, ſicut prima Suppoſitio, & tertia pars oſtendunt.

Item, ſi Deus eſſet amandus propter aliud, ſecundum ordinem rectum amandi, illud eſſet
magis amandum: finis enim magis amatur, quàm id quod eſt ad finem; & id quod propter
ſe amatur, quàm illud quod ſolummodo propter aliud, ſicut cuiuſlibet animus experitur,
teſtis quoque eſt Philoſophus 1. Poſter.2. Semper, inquiens, propter quod vnumquodque,
illud magis eſt; vt propter quod amamus, illud amicum magis eſt: ſed quod bonum magis a-
mandum, ſummo & maximo bono Deo?

Item inter amanda, hoc quidem ſecundum ordinem dignum amandi eſt propter illud a-
mandum, & illud propter aliud aliquid, & deinceps, & ſic non eſt infinitus proceſſus, ſicut ſe-
cunda Suppoſitio manifeſtat, ſicut & cuiuſlibet animus ſibi dicit. Eſt ergo aliquid quod pro-
pter ſeipſum finaliter eſt amandum, & alia propter illud, & quid dignius tale, quam Deus.

|| naturaliũ Item ſecundum hæc eadem, aliquis eſt finis omnium entium|| *naturalis*: finis autem ſecun- B
dum ordinem naturalem eſt perfectior, dignior, melior hijs quæ ſunt ad finem, & propter
ſeipſum amandus, & alia propter ipſum, ſicut & hic præmiſſa, & Philoſophi conteſtantur.
Sed quid eſt perfectius, dignius & melius omnibus entibus naturalibus, niſi Deus? Ipſe ergo
eſt finis omnium naturalis, & propter ſeipſum amandus, & alia propter ipſum. Secunda par-
ticula ſequitur ex hac prima, & ex præhabitis circa primam. Tertia particula ſequitur ex ſe-
cunda, & ex præhabitis circa primam: Conſtat enim hominem, cum ſit rationalis creatura,
rationabiliter debere omnes actus ſuos ad finem aliquem ordinare: quilibet autem finis in-
tentus ab homine, ſi non ſit vltimus, debet rationabiliter ordinari ad finem vlteriorem & vlti-
mum qui eſt Deus. Quarta particula conſequitur euidenter ex prima & ſecunda particulis
huius partis. Quinta particula videtur ſequi ex quarta.

Item bonæ perſonæ & magnæ cauenda eſt offenſa, & melioris ac maioris perſonæ magis;
quantum ergo cauenda eſt offenſa perſonæ diuinæ, qua melior & maior eſſe non poſſet, ſicut C
Suppoſitio prima docet; certe tantum, quod pro nulla re debet ſcienter committi.

Item dicat falſigraphus, ſi audeat, oppoſitam partem huius, quenquam ſcilicet debere ſe-
cundum exigentiam rationis, pro aliquo bono captando, aut aliquo malo vitando, quod po-
teſt non facere ſine peccato, offendere Deum ſcienter, qui & ponatur ſic Deum offendere fa-
ciendo *A* factum: vel ergo omnibus ponderatis *A* eſt recte factum omnino, vel peccatum,
vel actus indifferens, ſiue neuter. Si recte factum, non offendit Deum, qui per primam Sup-
poſitionem, & tertiam partem rectiſsimus, iuſtiſsimus, & rationabiliſsimus comprobatur.
Quomodo ergo offenditur, ſi quis in quocunque caſu poſitus, rectiſsime, & rationabiliſsime,
quia ſecundum exigentiam rationis rectiſsime operatur: etiam ſicut ipſemet Deus conſu-
leret & dictaret. Quale inſuper quæſo factum Deo placebit, ſi factum rectiſsimum ipſi diſpli-
ceat & offendat: imo magis videtur quod ſi contemneret iſtam rectiſsimam rationem & ſen-
tentiam ipſam Dei, non ſic faciendo, offendere Deum: ſicque ex vtraque parte huius biuij D
contradictorij, quicquid faceret, de neceſsitate Deum offenderet, quod diuinæ non congruit
pietati, clementiæ, iuſtitiæ, bonitati.

Ad hæc autem ſi *A* ſit recte factum, eſt meritorium, quare & ſecundum primam Suppoſi-
tionem, & tertiam partem huius nequaquam puniendum à Deo, ſed potius præmiandum.
Qui enim ſecundum tres partes præmiſſas quibuſdam non rectè ſed & male agentibus, quan-
doque dat bona, quomodo rectè agentibus reddet mala; vel bona non reddet? & quomodo
præmiabit *A* factum, quod ipſum offendit, quod ei diſplicet, & quod odit. Præterea vel Deus
iuſte offenditur & iraſcitur pro *A*, vel iniuſtè: Si iuſte, *A* eſt iniuſtum: Si iniuſte, Deus eſt iniu-
ſtus contra primam Suppoſitionem & tertiam partem huius. Si autem dicatur *A* eſſe peccatum,
non deberet fieri, nec fit ſecundum exigentiam rationis. Quare ſi faciens *A*, omnibus ponde-
artis, faciat per omnia ſicut debet, & ſecundum dictamen rectiſsimæ rationis, etiam ſicut Deus
ipſe conſuleret & dictaret, non peccat. Quid eſt enim peccatum, niſi quædam obliquitas à re- E
ctitudine practicæ rationis? Præterea patet cuilibet, & teſtatur Philoſophus 3. Top. quod ne-
ceſſaria ſunt magis eligenda non neceſſarijs, etiam ſi illa fuerint meliora: Non peccare autem
contra Deum, & vniuerſaliter non peccare, ſaltem ſcienter, eſt neceſſarium cuilibet creaturæ
rationali; quia de ſubſtantia ſuæ regulæ naturalis, rationis viz. ſiue ſyndereſis ipſi naturaliter
| inſitæ. | *inditæ*, & diuinitus inſtitutæ ad ipſam in omnibus regulandum. Alia autem quæ ſine peccato
poſſunt dimitti, nequaquam ipſi neceſſaria iudicanda. Nec poteſt quis dicere, quod *A*. ſit
actus indifferens, ſiue neuter, tunc enim non offenderet mitem Deum. Cur etiam tunc ipſum
offenderet, potiùs quam placaret. Si etiam *A*. fiat vt debet omnino ſecundum falſigraphum,
cur actus indifferens reputandus, & potius rectè factum?

Contra

A *Contra effrænes dicentes omnia bonis & malis æqualiter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere; mentienteſque Deum quenquam abundanter punire, ſcilicet vltra condignum, vel etiam ad condignum, & parcè quempiam præmiare, ſcilicet citra condignum vel non vltra condignum; fingentes quoq; diuinæ pietati, & miſericordiæ infinitæ nuſquam congruere punire quodcunque delictum, ſed totum ſemper dimittere miſericorditer impunitum.* 31.

REfrænentur effrænes, dicentes omnia bonis & malis æqualiter euenire, malum aliquod impunitum, vel bonum aliquod irremuneratum manere: mentienteſque Deum quenquam abundanter punire, ſcilicet vltra condignum, vel etiam ad condignum, & parcè quempiam præmiare, ſcilicet citra condignum, vel non vltra condignum: fingentes quoque diuinæ B pietati & miſericordiæ infinitæ nuſquam congruere punire quodcunque delictum; ſed totum ſemper dimittere miſericorditer impunitum. Iſti ſunt multùm rudes & groſsi, bona & mala naturæ, ſiue Fortunæ palpabilia tantummodo perpendentes. Nonne ſecundum proximam partem huius, malis ſcienter peccantibus, & Deum offendentibus quantumlibet minimum, ſtatim inſeparabiliter euenit tantum malum, peccatum tam malum, quod pro quantiſcunque bonis lucrandis, ſiue ſeruandis, aut quantiſcunque malis pœnalibus habitis amouendis, ſiue non habitis præcauendis illud admittere non deberent? Bonis verò è contra diuinæ præceptioni quotieſcunque ſicut tenentur ſcienter parentibus, ſtatim inſeparabiliter euenit tantum bonum, tam nobile meritum, & tam incomparabiliter prætioſum, quod pro quantiſcunque bonis non lucrandis, ſiue non ſeruandis: aut quantiſcunque malis pœnalibus non tollendis, ſeu non cauendis, illud prætermittendo negligere non deberent, per proximò nunc præmiſſa de malis; quia tunc ſcienter diuinam iuſsionem contemnerent & peccarent. Etſi meritum C ex neceſsitate ſeruientis Deo ſit tam prætioſum, tam magnum, tam bonum, quo modo meritum ſeruientis ex libertate ſpontanea nullum erit? O rudis anima & indocta, quæ bona & mala terrena & carnalia, minima & pœnè nulla faciliter reſpicit, & hæc moralia & ſpiritualia maxima non perpendit.

Nullus inſuper iuſtus homo diſcretus & potens, permittit ſuis ſeruitoribus aut ſubiectis bonis & malis omnia || *æqualiter* euenire: ſed differenter, ſecundum differentias meritorum, || ſimiliter. melioribus prouidens meliora. Deus autem eſt quolibet homine iuſtior, diſcretior, & potentior infinitè, ſicut prima Suppoſitio, & partes ſequentes oſtendunt. Vnde & euidenter apparet, quod nullum malum remanet impunitum. Quantum namque malum omnem ſcienter peccantem ſtatim inſeparabiliter ſequitur, patet ex tricesima & oſtenſione primæ particulæ huius partis.

Nonne etiam omnis peccans eo ipſo fit malus & culpabilis, vel peior & culpabilior, amittitque priſtinam libertatem, innocentiam, & immunitatem quam prius habuit, reſpectu illius D peccati, fit Deo diſsimilior, remotiorque ab eo? Et nonne hoc eſt pœna, & pœna quàm magna? & vnde hoc niſi à prima iuſtitia, à primo retributore omnium, qui eſt Deus, ſicut Suppoſitiones oſtendunt. Ex || *quibus* & ſimili modo patet, quod Deus nullum bonum irremuneratum manere permittit. Abſit enim quod Deus eſſet pronior ad puniendum peccantes, quàm ad præmiandum merentes. Hoc enim potius videretur crudelitatis, impietatis, & immiſericordiæ, quam ſummæ bonitatis, pietatis, & miſericordiæ, contra 1am Suppoſitionē, 3am partem & 4am. Deus autem nullum malum impunitum relinquit, ſicut proximò docebatur. || quo.

Quantum etiam bonum inſeparabiliter ſtatim conſequitur, omnem ex neceſsitate Deo debitè ſeruientem, præcedentia manifeſtant. Quomodo ergo nullum bonum conſequitur Deo liberaliter ſeruientem? Nonne inſuper quicunque benè, meritoriè & laudabiliter operatur, eo ipſo eſt melior & laudabilior, quàm ſi nullatenus mereretur? Et nonne hæc inſeparabilis E remuneratio, meriti pulchra merces? & vnde talis remuneratio, talis merces, niſi à prima iuſtitia, primo retributore omnium, qui eſt Deus? ſicut Suppoſitiones demonſtrant.

Quomodo etiam deceret ſummè iuſtum, liberalem, potentem, & abundantem, indefectibilium theſaurorum amatores, & operarios ſuos, ſecundum doctrinam triceſsimæ irremuneratos relinquere, abijcere vacuos, & facere ipſos æquales alijs vanis ipſum nequaquam amantibus, nec quicquam operantibus propter ipſum.

Nec Deus punit quempiam abundanter vltra condignum; hoc enim eſt iniuſtum, impium, immiſericors, & crudele: Deus autem nequaquam per tertiam partem huius, nec etiam ad condignum. Hoc enim videtur ſeueritatis, immiſericordiæ, & rigoris, quæ longè abſunt à Deo, imo & virtutes oppoſitæ pleniſsimè ſunt in eo, per tertiam partem, & quartam.

C Nonne

Nonne etiam pro quacunque offenſa ſaltem ſcienter in Deum commiſſa, poſſet iuſtè rependi quantacunque pœna actualis damni & ſenſus etiam adnihilatio offendentis, pro quantacunque namque tali pœna ſeu etiam adnihilatione vitanda non deberet committi, 30ª. huius teſte. Deus autem offenſoribus ſuis finitam pœnam & paruam infligit, quare & poſſet iuſtè infligere quantumlibet grauiorem: remittit ergo miſericorditer cuilibet offenſori ſuo punito pœnam maiorem incomparabiliter, quam infligit. Nec decet Deum parce quempiam præmiare citra condignum: hoc enim vel eſt impotentiæ, vel iniuſtitiæ, illiberalitatis, parcitatis, tenacitatis, & auaritiæ, quæ longe ſunt à Deo: immò & virtutes oppoſitæ plenariè ſunt in eo per tertiam quartam & ſeptimam partes huius. Vel planius forſitan iſto modo: Deus vel vult reddere merentibus ad condignum & non poteſt, & tunc eſt impotens contra ſeptimam: vel poteſt, ſed non vult, & tunc eſt iniuſtus, illiberalis & parcus, contra tertiam partem huius. A

Neque decet Deum præmiare quempiam ad condignum tantummodo, & non vltra. Præmiare namque operarium ad condignum, eſt iuſtitiæ & neceſſitatis, non gratiæ aut liberalitatis. Ipſe autem eſt ſuperexcellentiſsimè generoſus, & ſuperabundantiſſimè liberalis, per primam Suppoſitionem, tertiam partem & quartam, nec per quantamcunque largitionem magnificam ſuæ copiæ minuentur. Non enim poterunt minui quouiſmodo per ſeptimam & octauam. B

Deus etiam ſecundum proximam particulam huius partis, quibuſcunque immeritis inimicis & offenſoribus ſuis malis, quam magna beneficia gratis donat, ipſos non modicum citra condignum miſericorditer puniendo, pœnam quamplurimam remittendo. Quomodo ergo decet, vt ſuis amatoribus & ſeruitoribus ſecundum doctrinam 30. nullam gratiam faciat, nihil gratuitè tribuat, nihil liberaliter largiatur; ſed vix parce ſimplex debitum eis reddat.

Nonne etiam homo liberalis & potens operarios ſuos quandoque vltra condignum remunerat? Deus autem eſt quolibet homine liberalior, & potentior infinitè per tertiam partem & quartam. Neque pietati diuinæ & miſericordiæ infinitæ repugnat punire peccantes: Non enim hoc facit tantum ex odio aut zelo vindictæ: Hoc enim ſuam maximam bonitatem, pietatem & miſericordiam nuſquam decet; ſed zelo correptionis, caſtigationis, emendationis & glorificationis puniti ſi velit: alioquin aliorum per ipſum, ſemper autem propter bonum, propter decorem & * ordinem vniuerſi. Eſt enim tam bonus & pulcher, tam purus à malo & turpi, quod nihil finaliter poteſt intendere niſi bonum & pulchrum, ſicut prima Suppoſitio & tertia pars oſtendunt. C

* propter

Nonne etiam quam miſericors & pius eſt Deus, tam iuſtus & ſapiens comprobatur, prima Suppoſitione, tertia parte & quarta teſtantibus? Sed quomodo decet ſummè ſapientem & iuſtum, peccantes non peccantibus, & non peccantes peccantibus per omnia coæquare?

Nonne etiam ex ſuperioribus clarè patet, omnem peccantem ſtatim inſeparabiliter eo ipſo ex neceſſitate iuſtitiæ indiſpenſabilis iuſtè puniri, & vnde hoc, niſi à 1°. iuſto diſpoſitore cunctorum, à 1ª. iuſtitia, à primaria veritate? Hoc ergo neceſſariò eſt à Deo, ſicut Suppoſitiones oſtendunt. D

Quis etiam neſciat in omni recta politia duo requiri, quibus ciues retrahantur à vitijs, & ad virtutum ſtudia proueh antur. Timorem videlicet & amorem, timorem pœnarum peccantibus, & amorem præmiorum merentibus? Cur ergo non decet Deum inſtitutorem atque rectorem magnæ politiæ mundanæ, ſimilia ex ſimilibus cauſis ſtatuere ſuis ſubditis vniuerſis? Nonne multos videmus ſpreto terrore pœnarum peccantibus ſtatutarum, effrænes diſcurrere ad illecebras peccatorum. Quantò magis hoc facerent, ſi nulla eſſet pœna peccantibus comminata? Quod & plurimi alij ſimiliter facerent, qui nunc ſolo timore pœnarum ſe abſtinent à peccatis.

E

32 *Contra Philoſophos præſumentes ſe poſſe cognoſcere Deum plenè & eius quamlibet actionem; deridentes propterea Chriſtianos credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creaturæ virtute diuina, quæ per viam rationis humanæ neſciunt demonſtrare.*

REprimantur Philoſophi præſumentes ſe poſſe cognoſcere Deum plene, & eius quamlibet actionem, ceſſentque deridere & contemnere Chriſtianos, credentes nonnulla de Deo, & de actionibus eius miris, de actionibus etiam creaturæ virtute diuina, quæ per viam rationis

nis

A nis humanæ neſciunt demonſtrare. Nonne anima tua paruula & finita? Deus autem ſupra menſurā magnus, & omnifariam infinitus; Infinitus inquam, quodammodo numeroſè & extenſiuè propter infinitatem omnimodam virtutum & bonitatum quas habet, ſicut tertia pars oſtendit, infinitus etiam quodammodo intenſiue, ſicut quarta pars dicit. Quomodo ergo potes capere eum plene? diſcutere eum plene? cognoſcere eum plene? Imò erubeſce Philoſophe, & ſcientia ſuperbiens, dedignare tam paruum Deum habere, vt tu paruus, per paruam mentem tuam totum ipſum ſcruteris, omnia eius ſecreta rimeris, capias & cognoſcas plenarie ipſum totum. Deus namque ſicut eſt infinitæ entitatis, ita & infinitæ veritatis & cognoſcibilitatis; quare à nullo finito per virtutem ſuam finitam plenè cognoſcitur: Sed tantummodo à ſe ipſo, per ſeipſum, per virtutem ſuam propriam infinitam, niſi fortaſsis accommodet homini oculum ſuum, & virtutem ſuam cognoſcitiuam infinitam, totum videlicet ſemetipſum, vt ſic per ipſum totum Deum, poſsit quoquo modo cognoſcere totum Deum.

B Adhuc quæſo Philoſophe, dic mihi quid plenè cognoſcis? puto non audere te dicere quod paruulam vel minimam creaturam. Scio quod non perfectè cognoſcis minimum atomum in Sole, nec minimum puluerem terræ, neque minimam guttam aquæ. In omni namque corpuſculo infinitæ figuræ lineares, ſuperficiales, & corporales diuerſæ numero, quantitate, qualitate & ſpecie continentur. Quare etiam correſpondenter concluſiones Geometricæ infinitæ, etiam ſeſe ordinabiliter conſequentes, ita quod poſterior ſciri non poteſt, niſi per priorem. In omni quoque corpuſculo infinitæ ſpecies numerorum, & infinitæ concluſiones Arithmeticæ continentur, etiam ordinatè ad inuicem ſe habentes. Harum autem concluſionum infinitarum demonſtratiuè ſcibilium quot ſcis quæſo Philoſophe? Puto quod finitas & paucas. Do tibi plures Philoſophos quotcunque volueris, etiam infinitos, omnes ſummo ingenio præditos, ſummo ſtudio deditos, per quantumlibet tempus, etiam per mille millia annorum, C circa iſtas concluſiones Geometricas aut Arithmeticas in ſcibilitate diſpoſitas ſecundum ordinem ſupra dictum. Vos ergo omnes pariter Philoſophi infiniti, quot ſcitis de iſtis concluſionibus infinitis? finitas proculdubio, finitas & paucas: quare & remanent infinitæ, quarum propter ſui difficultatem & veſtri exilitatem, nullus veſtrum per ſe aliquam ſcire poteſt, nec omnes pariter ſcire poſſunt. Nonne ergo quilibet veſtrum, & tota pariter omnium multitudo magis neſcit quam ſcit de rebus, & de ſcibilitate corpuſculi cuiuſcunque? Si ergo minimum non potes plene cognoſcere, quin imò neceſſario infinitè magis ipſum neſcis, quàm cognoſcis; Quomodo maximum cognoſcere plenè potes? Noli præſumere, agnoſce te hominem & humiliter confitere, te magis infinitè neſcire Deum, quam ſcire.

Nonne etiam, vt videtur per Suppoſitionem ſecundam, & ſecundum Philoſophicam diſciplinam: Si aliquid ſit difficile ad plenariè cognoſcendum, & aliquid magis difficile, & aliquid adhuc magis, & ita deinceps, aliquid eſt ſummè difficile, & quid niſi Deus? In creaturis D namque, ſicut in concluſionibus Mathematicis ordinatis, poſterior ſemper eſt difficilior præcedente, nec aliqua difficillima, ſicut nec vltima reperitur. Quid ergo difficillimum cognitu, niſi Deus? quod & eius immenſitas, atq; infinitas maxima numeroſè quodammodo ac extenſiue & intenſiue per primam Suppoſitionem tertiam partem & quartam teſtata lucidè manifeſtant In quacunque autem ſerie infinita concluſionum huiuſmodi infinitæ ſunt, quarum nulla propter ſui difficultatem ab aliquo Philoſopho, aliquibuſue Philoſophis demonſtratiue propriè ſciri poteſt. Quomodo ergo Deus difficilior cognitu infinitè quacunq; illarum, & omnibus illis ſimul, qui & ſcit omnes illas perfectè, & alias ac alias infinities infinitas, ſicut pars nona demonſtrat, plenariè ſciri poteſt. Sapiat ergo ſobriè quicunque Philoſophus & iſtam veritatem pro maxima Philoſophia agnoſcat, nihil citra Deum poſſe cognoſcere plenè Deum niſi fortè per eum. Si mihi non credit, credat profeſsionis ſuæ hominibus viginti quatuor Philoſophis, qui totidem definitiones de Deo concorditer ſtatuerunt, E quarum 16ª ita canit. Deus eſt quem voces non ſignificant, nec intellectus intelligunt propter diſsimilitudinem: & 21ª Deus inquit, eſt tenebra in anima poſt omnem lucem derelicta, & 23ª Deus eſt qui ſola ignorantia mente cognoſcitur. Vnde & Hermes de verbo æterno 35. Senſus, inquit, ſummi Dei ſola veritas eſt, cuius veritatis in mundo nec quidem extrema linea vmbra dignoſcitur? Quare & Plato in 2° Prologo Timæi, ſic ait: Opificem genitoremque vniuerſitatis tam inuenire difficile eſt, quam inuentum impoſsibile eſt dignè profari. Si ergo Philoſophus incomparabiliter infinitè magis neſciat Deum quam ſciat, quomodo operationem eius quamlibet plenè ſciet? Si namque ſit incomprehenſibilis in eſſendo, cur non ſimiliter in agendo? cum actio quodammodo proportionetur agenti. Dic mihi, quæſo Philoſophe, nonne es tu finiti & parui ingenij? finitæ & paruæ ſcientiæ ſicut præmiſſa teſtantur?

ſtantur? Deus autem eſt infiniti, & infinitæ ſimpliciter omniquaque, ſicut 1ª. Suppoſitio A
tertia, quarta, ac nona partes oſtendunt. Quam faciliter ergo poteſt excogitare aliquid mirabile faciendum, & modum aliquem mirabilem faciendi, ad cuius compræhenſionem plenariam ingenioſitas tua aſcendere non valebit? Et cum per eandem Suppoſitionem, tertiam partem & ſeptimam Deus ſit æqualis potentiæ ad quodlibet, quomodolibet faciendum, ſicut ad excogitandum illud vt fiat, aut ſic fiat, quam faciliter poteſt facere aliquod opus mirabile, ſecundum modũ aliquem mirabilem faciendi, ad cuius plenam indaginem, ingenium tuum extendere ſe non poſſit? Immò & operationem rei paruulæ naturalis, cognoſcere plenè non potes. Nonne paruula ignis ſcintilla illuminando & calefaciendo, cauſat infinitos circulos luminoſos, & Sphæras ſe inuicem continentes, & inuicem ſe ſecantes, infinitas quoque Pyramides luminoſas, Pyramides viſuales, ſecundum qualitates & differentias infinitas, infinitas quoque lineas radioſas, & radios viſuales incidentes, reflexos, & refractos, ſi medium ſit deforme, habenteſque alias proprietates præclaras, & differentias infinitas, in quibus (ſicut & B
ſecundum præmiſſa) infinitæ concluſiones Geometricæ & Arithmeticæ continentur; ſic & perſpectiuæ aliæ infinitæ; & quis has omnes poteſt plenè cognoſcere?

Nunquid etiam plenè noſti actionem magnetis in ferrum, & multas huiuſmodi actiones, ſecretas naturæ proprietates, & modos huiuſmodi actionum?

Amplius autem quam rem, aut quam actionem naturalem certè & perfectè cognoſcis? In illa namque quam melius te putas cognoſcere, alius tibi Philoſophus contradicet, & quamplures alij, tibi vni. Immò & tu ipſe forſitan hodiernus, tibi ipſi contradicis heſterno, aut tibi hodierno craſtinus contradices: vel ſi fortè multi tibi contemporanei opinioni tuæ conſentiant; trãſeat illa periodus, veniat alia; & tot fortaſſis vel plures, tam ingenioſi & ſtudioſi, vel magis, tuam ſententiam per aliquam probabilem rationem Sophiſticam fortè, vel veram, quę tibi non patuit, reprobabunt; mirantes te tam turpiter deliraſſe, & tam aperta, tamque facilia ignoraſſe: Nonne proceſſus temporis hæc demonſtrat? Cui ergo ſententiæ certitudinaliter adhærebo? C

Nonne etſi duo vel tres Philoſophi tibi æquales, vel maiores ſentirent contrarium tuæ ſententiæ, minus firmiter adhæreres, etſi adhuc plures, adhuc & minus? Quare & videtur ſi quam multi ſeu omnes Philoſophi & vulgares concorditer ſentirent conteſtanter oppoſitum, tu etiam ipſo conſentires, & à priore ſententia reſilires. Quid ergo Philoſophia huiuſmodi naturalis, niſi fides firmata ex defectu rationis apparentis contrariæ fortioris, ex defectu multitudinis teſtium oppoſitum conteſtantis, qui defectus reducitur ad priorem? Quid ergo in talibus niſi fides, nec vlla ſincera ſcientiæ certitudo? Quod & quædam ſecta Philoſophorum non parua, ſcilicet Academicorum, minus ſuperbè, & magis ſobrie ſapientium planè ſentit. Dicunt enim non contingere quicquam ſcire, quod intelligendum videtur in materijs dubijs, vbi probabilis contradictio reperitur.

Nonne etiam Philoſophi, ſecundum conſuetudinem audiendi & recipiendi à pueritia hæc, D
vel illa, & ſecundum profeſſionem Sectæ, quam tenent; puta Academicæ, Peripateticæ, Stoicæ & ſimilium, quamplurima gratis dicunt ſine violentia rationis, ſicut Philoſophorum omnes libri lucidè manifeſtant? Quod etiam ex iſto clare perpenditur, quod quælibet harum Sectarum, probabiliter ſuſtinet ſententiam alteri diſplicentem, ſicut & quilibet ſciens, poteſt probabiliter ſuſtinere abſque contradictione euidenti, per indeclinabilem violentiam rationis, in materijs probabiliter dubijs, ſatis multis, & forſitan vniuerſis.

Quare & Philoſophus in Prædicamentis, agens de hijs quæ ſunt ad aliquid; fortaſſe, inquit, difficile ſit de huiuſmodi rebus confidenter declarare, niſi ſæpius pertractata: Dubitare autem de ſingulis non erit inutile. Quid igitur in Philoſophicis talibus niſi fides? Quare & Plato 2. Tim. 3. Diuinarum, inquit, poteſtatum, quæ Dæmones nuncupantur, præſtare rationem maius eſt opus, quàm ferre valeat hominis ingenium. Ergo compendium ex credulitate ſumamus. Credamus ergo hijs qui apud Seculum prius, vbi & Calcidius ſentit E
idem. Vide & Hermes de verbo æterno 35. Contingit, inquit, hominibus, vt quaſi per caliginem, quæ in cælo ſunt videamus, quantum poſſibile eſt per conditionem humani ſenſus: Hæc autem intentio pro videndis tantis anguſtiſſima eſt, nobis latiſſima, cum viderit felicitate conſcientiæ.

Ariſtoteles etiam 2. Metaph. 1. De veritate, inquit, theoria, ſic quidem difficilis eſt; ſic verò facilis. Signum autem eſt, neque dignè nullum adipiſci ipſam poſſe, nec omnes exortes eſſe: Et infra; Sicut, inquit, Nicticorarum oculi ad lucem diei ſe habent; ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea quæ ſunt omnium naturæ manifeſtiſſima. Qui etiam 6. Ethic. 9. Oportet, inquit, attendere expertorum, & ſeniorum, & prudentium, indemonſtrabilibus enuntiationibus

A tionibus & opinionibus, non minus demonſtrationum. Et 1. Elench. 2. Oportet eum qui diſcit, credere. Et 2. de Cœlo 34. dicit; Quòd videre oportet qualiter habens & credendo prius humano modo, aut firmius: & ſupra 1. eiuſdem 22. Accidit, inquit, hoc ſufficienter, vt ad humanam dicere fidem. Ecce quomodo iſti Philoſophi, in ſuis Philoſophicis fidem fideliter profitentur? Et ſi Philoſophi hoc faciant in materia naturali, cur non patiuntur Chriſtianos ſimiliter facere in morali? In ipſa namque ſecundum Philoſophum ſufficit minor ſuaſio, & minor requiritur certitudo.

Erras quoque non parum Philoſophe, credendo te poſſe demonſtratiuè probare omnem operationem diuinam: Nam ſecundum partem octauam, Deus eſt potentia rationalis, liberæ voluntatis. Non eſt ergo ratio demonſtratiua voluntatem ſuam naturaliter antecedens, quæ ipſum ad ſingula facienda, vel non facienda compellat: Sed ſicut tu potes multa liberè facere & dimittere; ſic & Deus: Quorum ſi hoc voluerit facere, illud dimittere rationabile eſt ſic
B eſſe, quia iuſtum eſt ſic eſſe, per tertiam partem huius: rationabile, inquam, ratione concomitante & ſequente voluntatem diuinam, non naturaliter præcedente. Nec potes obuiare, dicendo Deum debere ſemper facere melius poſsibilium, & hanc rationem neceſſariam ipſius præcedere voluntatem, & ipſam in ſuis agendis neceſſariò regulare. Deus enim non poteſt facere melius, ſcilicet optimum quod poteſt facere. Si enim poſsit, ponatur quod & ſit *A*. vel ergo *A*. eſt Deus, vel non: Si eſt Deus, eſt aliquis Deus factus, & nouus, & dij multi, contra primam Suppoſitionem, & 17. partem huius: Si non eſt Deus, eſt minus perfectum & bonum, quàm Deus; & non indiuiſibiliter, ſed diuiſibiliter per latitudinem infinitam, ſicut facilè eſt Philoſopho demonſtrare. Cùm ergo per quartam & ſeptimam partes huius, Deus ſit potentiæ infinitæ, & plenè omnipotens, poteſt facere aliquid melius & melius, & melius ſine fine.

Quis etiam dubitat Deum poſſe facere res meliores quàm ſint? Non enim impeditur ex defectu ſcientiæ propter primam Suppoſitionem, & quartam partem; nec ex defectu poten-
C tiæ propter eandem Suppoſitionem tertiam, quartam, & ſeptimam partes huius. Secundum hoc etiam, Deus non eſſet potentia rationalis & libera, vel ſaltem non ſummè libera in agendo, contra primam Suppoſitionem, octauam partem, & quartam. Secundum hanc quoque ſententiam, cùm omnia eueniant à prouidentia, & voluntate diuina, ſicut Philoſophi confitentur, omnia ſemper euenirent, ſicut & Deus ſemper cuncta vellet, & faceret de neceſsitate ſimpliciter abſoluta, contra primam Suppoſitionem, & tertiam partem huius, cùm alius modus faciendi ſit perfectior, quod & Philoſophi ipſi negant. Videris quoque Philoſophe in verbis proprijs laqueari; nonne dicendo Deum neceſſariò facere melius, id eſt, optimum poſsibilium fieri, innuis alia eſſe poſsibilia fieri, & Deum poſſe facere alia?

Si etiam Deus ſemper faciat melius; cùm melius ſit legem bonam & veram diuinitùs dari hominibus, quàm non dari: Deus dedit hominibus talem legem, & quam legem, ſi non le-
D gem ſanctiſsimam Chriſtianam?

Verum cùm ſecundum præmiſſa Deus non poſsit plenè cognoſci ab homine, per ſcrutinium naturale; imò infinitè magis neſciatur neceſſariò, quàm ſciatur, & multiplex operatio eius poſsibilis ſaltem ſimiliter: Cur non poſſet Deus, ſi vellet, aliqua ſuipſius ſecreta, & etiam operationum ſuarum, quando voluerit, quibus voluerit, & quo modo voluerit reuelare per Angelos, per Prophetas, aut etiam per ſeipſum? Nonne tu potes ſecreta cordis tui, & actionum tuarum, alijs qui ea inueſtigare non poſſunt, per teipſum, aut alios reuelare? Ceſſent ergo Philoſophi contemnere Chriſtianos credentes quædam eis diuinitùs reuelata de Deo, & de eius operibus quæ neſciunt demonſtrare, dum tamen ſciant ea à demonſtrationibus veſtris contradictorijs defenſare. Nonne debet cuilibet Chriſtiano, imò & prophano pro demonſtratione ſufficere, Deus dicit? Ipſe enim errare & mentiri non poteſt, per primam Suppoſitionem, & tertiam partem huius. Huiuſmodi autem ſunt Articuli fidei Chriſtianæ.

E Scio Philoſophe, & confidenter me ſcire affirmo, quod non eſt Articulus aliquis magnus, vel paruus, de ſubſtantia fidei Chriſtianæ, quam Deus non prius multis temporibus ante fidei huius exordium, per Prophetas ſolennes, velut per quoſdam prænuntios reuelauit; ſicut euidenter oſtendunt Libri authentici Noui & Veteris Teſtamenti. Non enim eſt Articulus fidei Chriſtianæ, qui etiam Philoſopho iudice non corrupto, non ſophiſtico, non proteruo; ſed indifferente, ſolido, ſobrio, & veritatis amico, efficaciter poſsit fundari in Veteri Teſtamento, in veteribus Prophetijs, ſicut & conſtat antiquitùs veraciter contigiſſe. Tradentibus namque Hiſtorijs, Conſtantinus Imperator Romanorum, per Sylueſtrem Papam, ad fidem Chriſti Romæ conuerſus, & ab Helena regina matre ſua, relictis idolis, in Deum Iudæorum credente, & tunc in Iudæa agente grauiter increpatus, eò quòd in Chriſtum hominem cruci-

fixum, potius quam in Deum Iudæorum credere maluiſſet: Rogauit Reginam, quatenus ſecum adduceret Magiſtros ſapientiſsimos Iudæorum, diſputaturos cum Doctoribus Chriſtianorum: Quæ veniens ſecum adduxit 140 viros doctiſsimos Iudæorum, ex quibus 12. præclariſsimi ſunt electi; Abiathar, Ionas, Godolias, Annan, Doeth, Cuſi, Beniamin, Aroel, Iubal, Thara, Silion & Zambri, duobuſque Philoſophis Gentilibus ſapientiſsimis Cratone & Zenophilo, de conſenſu partium, Iudicibus conſtitutis, Imperatore & Regina aſsidentibus, & magna multitudine Chriſtianorum, Iudæorum atque Gentilium circumſtante, ad diſputationis negotium properatur: vndecim quoque Magiſtris Iudæorum prædictis, opponentibus ſingillatim, & impugnantibus fidem Chriſti, Syluester reſpondens, ſingulos ſingillatim ex Scripturis eorum proprijs conuincebat, decernentibus Iudicibus ſupradictis: 12us verò nolens per argumentum vocale arguere; ſed reale miraculum magicum faciens, vero miraculo ſuperatur. Quapropter, Regina, Iudices, & cæteri infideles qui aderant, ad fidem Chriſti pariter ſunt conuerſi. A

Nec poteſt quis dicere, Chriſtianos in ſuæ fidei firmamentum Vetus Teſtamentum, & libros Prophetales huiuſmodi veteres nouiter confinxiſſe, quaſi fidem ipſorum futuram antiquitus prædixiſſent. Conſtat enim de initio fidei Chriſtianæ, conſtat de Hiſtorijs Gentium multum præcedentibus, fidem noſtram teſtantibus euidenter de Patriarchis, Prophetis, & rebus veteris Teſtamenti. Ecce & teſtis famoſus Ptolomæus 2. ſcilicet Philadelphus, Rex Aegypti, qui ſicut Hiſtoriæ Græcorum & Iudæorum teſtantur, teſtatur & Ioſephus 1. Antiquit. Iudaic. in Prologo & plenius 12. lib. 2. Fecit ſibi transferri in Alexandria per 72. Hebræos totum vetus Teſtamentum de Hebræo in Græcum, annis quam plurimis ante Chriſtum. B

Nonne etiam Iudæi, inimici capitales fidei Chriſtianæ, ab Abraham & Moyſe inſtituti, per quam plurima tempora ante fidei noſtræ principium vſque hodiè perſeuerant, totum Vetus Teſtamentum, & libros huius Prophetales habentes, & in lingua ipſorum Hebraica, aut vicina, ab antiquis Patribus & Prophetis, antiquis temporibus editos & conſcriptos concorditer atteſtantes? C

Etſi quæſieris, cur ergo ipſi non credunt in omnibus fidem Chriſti? dico, quod multi eorum, & qui melius intellexerunt Legem & Prophetas ipſorum, certiſsimè crediderunt, Chriſto firmiſsimè adhæſerunt, Euangelia conſcripſerunt, Epiſtolas proprias addiderunt, Nouum Teſtamentum in Veteri fundauerunt, fidem Chriſti conſtantiſsimè tenuerunt, & feruentiſsimè prædicarunt, etiam vſque ad martyrium conſummatum, ſicut Apoſtoli & Euangeliſtæ Iudæi conuerſi teſtantur. Vnde & Ioſephus Iudæus Hieroſolymita, & Sacerdos ex Sacerdotibus, qui citò poſt Dominicam Paſsionem illas famoſas ſcripſit Hiſtorias, adhuc in Iudaiſmo perſiſtens, ſicut patet 1. de Bello Iudaico in Prologo, & infra lib. 3. & 20. Antiquit. Iud. vltimo 18° Antiquit. eiuſdem 8. ſic ait: Fuit autem ijſdem temporibus Ieſus ſapiens vir (ſi tamen virum eum nominare fas eſt) erat enim mirabilium operum effector & Doctor omnium eorum, qui libenter quæ vera ſunt audiunt; Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex Gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat: hunc accuſatione primorum noſtræ Gentis virorum, cum Pilatus in crucem agendum eſſe decreuiſſet, non deſeruerunt hij qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die, iterum viuens, ſecundum quod diuinitus inſpirati Prophetæ, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerant: Sed & in hodiernum diem à Chriſtianorum qui ab ipſo nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat & genus. D

Multi quoque eorum adhuc ſæpius conuertuntur: multi autem propter ſuperbiam & malitiam voluntatis non credunt, vel nolunt ſe credere confiteri, niſi fortaſsis mortis articulo imminente: Multi non credunt, ſeu non conuertuntur expreſsè propter quandam conſuetudinem peſsimam in quibuſdam partibus obſeruatam, ſecundum quam omnia bona Iudæi conuerſi, ſuo Domino confiſcantur.

Multi quoque propter ignorantiam Legis & Prophetarum, & pro defectu ſanæ doctrinæ non credunt; præſertim cum propter odium fidei Chriſtianæ in oppoſitis principijs, & in alio intellectu Legis & Prophetarum, quamuis nimis extraneo & plurimum violento; ac etiam expoſitionibus antiquorum & ſolenniorum Doctorum ſuorum contrario, ab ipſis cunabulis inſtruantur. Non enim latet nos Philoſophos, quantam vim habeat conſuetudo à pueritia introducta. E

In eiſdem etiam libris Propheticis continetur, quod Iudæi in pœnam peccatorum ſuorum, in tantam cæcitatem mentis inciderunt, quod etiam clariſsima non viderunt; quapropter & quod non conuerterentur ad fidem Chriſti communiter, ante veſperam, & nouiſsimos dies mundi, quod etiam oculi Gentilium illuminarentur & conuerterentur ad Chriſtum:

Moyſes

A Moyſes namque omnibus bonis promiſſis populo Iudæorum, dum tamen mandatis Dominicis obedirent, ſubiunxit: Quod ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ; & multis maledictionibus recitatis, adiecit: Percutiat te Dominus amentia & cœcitate, ac furore mentis, & palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Iſaias quoque præco Chriſti & fidei Chriſtianæ clariſſimus; immo Dominus per Iſaiam ſic ait: Vade & dices populo huic; audite audientes me, & nolite intelligere, & videte viſionem, & nolite cognoſcere, excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum. Qui & iterum in perſona populi ſui loquens more Prophetico de Meſſia, Quaſi, inquit, abſconditus eſt vultus eius & deſpectus, vnde nec reputauimus eum: putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum.

B Nonne & Angelus Danieli, ſic ait: Tu autem Daniel claude Sermones, & ſigna Librum, vſque ad tempus ſtatutum, cum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti, & complebuntur vniuerſa hæc: Et ego audiui, & non intellexi, & dixi, Domine mi, quid erit poſt hæc? & ait, Vade Daniel quia clauſi ſunt ſignatique Sermones vſque ad tempus præfinitum; eligentur & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi, & impiè agent impij, neque intelligent omnes impij, porrò docti intelligent. Cui & adhuc concorditer Iſaias, Obſtupeſcite & admiramini, fluctuate & vacillate, inebriamini & non à vino mouemini, et non ab ebrietate, quoniam miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſoporis, claudet oculos veſtros, Prophetas & Principes veſtros qui vident viſiones, operiet; et erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, quem cum dederint ſcienti literas, dicent lege iſtum, & reſpondebit, non poſſum, ſignatus eſt enim: & dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt à me, & timuerunt me mandato hominum

C & doctrinis, ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & ſtupendo. Peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur; & audient in die illa ſurdi verba Libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt, Hæc dicit Dominus, non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubeſcet: ſed cum viderit filios ſuos opera manuum mearum in medio ſui ſanctificantes nomen meum, & ſanctificabunt ſemen Iacob, & Deum Iſrael prædicabunt, & ſcient errantes ſpiritu intellectum, miniſtratores diſcent legem.

Hæc autem & multa ſimilia de Iudęorum auerſione, & Gentilium conuerſione in Libris Propheticis continentur, qui etiam perhibent, quod & ipſi finaliter ad Dominum conuertentur. Moyſes namque prophetatis populo Iudaico multis malis, propter peccata ſua futura ſubiunxit: Nouiſſimo autem tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. De quibus & Dauid; Conuertentur, inquit, ad veſperam: quibus & concordat

D Ieremias; In nouiſſimis diebus intelligetis conſilium eius; & iterum; In nouiſsimo dierum intelligetis ea. In tempore illo dicit Dominus, ero Deus vniuerſis cognationibus Iſrael, & ipſi erunt mihi in populum, quibus & conſonanter Oſee: Dies multos expectabis me, ſed & ego expectabo te, quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod, & ſine Teraphim; & poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quęrent Dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſsimo dierum Dauid, inquit, Regem ſuum, id eſt Meſſiam; de ipſo namque promittebatur diuinitus Dauid Regi, quod de ſemine eius deſcenderet, & regeret regnum eius, quare & Meſſias frequenter nomine ipſius Dauid in libris Propheticis figuratur.

Fuerat inſuper prophetatum Iudæis, quod propter peccatum ſuum committendum in Chriſtum, deſtrueretur Ciuitas eorum famoſa Ieruſalem, & nobile templum eius, quod ipſi irrecuperabiliter perderent terram ſuam, & diſpergerentur per terras extraneas, miſeri, vagi

E & profugi, circumquaque, quod & paucis annis poſt fidei noſtræ principium, fuit efficaciter adimpletum, & vſque hodie perſeuerat per annos viz. mille 200. immo penè 300. quod & ipſimet Iudæi concorditer atteſtantur: quod totum ideo fortaſſis eſt factum, vt tu & multi alij, per ipſos & libros ipſorum omni ſuſpicione carentes, pro nobis contra ipſos, verum non fictum teſtimonium perhibentes, conuertamini & confirmemini in hac fide.

Nec poteſt quis fingere illos Prophetas fuiſſe fictores & pſeudo prophetas. Quomodo namque videtur credibile, quod qui tantum auerſabantur omnimoda vitia, coluerunt & docuerunt omnes virtutes clam & palam, & hæc tam conſtanter fecerunt, vt etiam martyrium ſuſtinerent, quod qui tot & tanta miracula in vita & in morte fecerunt, fecitue Dominus per illos, ſeu pro eis, eſſent fictores? Quomodo etiam in hijs ſolis quæ ad nos pertinent ſunt fictores

ctores, cùm in omnibus alijs præteritis quæ dixerunt, tam de gente & terra ipſorum, quàm A
alijs, puta de Babylonijs, & Regibus Babylonis, ac ipſamet ciuitate, de Aegyptijs Regibus, & terra ipſorum, de Perſis & Medis, & Cyro Rege nominatim; de Græcis, de Romanis, & alijs Prophetæ verisſimi comprobentur, ſicut rerum exitus demonſtrauit, ſicut plurima Chronica ſatis authentica & famæ celebris manifeſtant? Quomodo etiamſi fuiſſent fictores, finxiſſent filijs ſuis & ciuibus tanta mala; nobis autem qui nondum nati ſumus tanta bona? Quomodo etiam ſunt fictores, cùm in præteritis omnibus, quæ ad gentem ſuam pertinent, quæ etiam ad Religionem Chriſti pertinent, inueniantur verisſimi prædictores, ſicut exitus rerum probat, ſicut ſuperius tangebatur? Quis etiam dubitat Deum poſſe illuminare & inſpirare ſic hominem, vt reddat eum Prophetam? Nonne prima Suppoſitio, nona pars & ſeptima euidenter hoc probant? Cur ergo non decet Deum ſummè prouidum, & cuncta ſua prouidentia moderantem, ſicut prima Suppoſitio, & partes ſequentes oſtendunt, & Philoſophi confitentur ſic facere? imo decet. Decet igitur quod Propheta ſit Dei Secretarius, hominum B
conſiliarius, Dei & hominum mediator, diuinam hominibus nuncians voluntatem, in hijs præſertim quæ cultum Dei & Religionem concernunt.

Omnes quoque magni Philoſophi quorum ſcripta reſpexi, concedunt Prophetias, & veros Prophetas fuiſſe. Vnde & Ariſt. Secreti ſecretorum, vltimæ partis primo, dicit; Quòd Prophetæ probati ſunt purisſimi intellectus, & veræ viſionis, quod & vult Auerroes ſuper de Somno & Vigilia exponendo, vbi & allegat Socratem ad hoc idem. Auicenna quoque 4. de Anima. 4. & 10. Metaphyſ. 1. 2. & 3. concedit Prophetas; quod & ſimiliter Algazel 5. Phyſicæ ſuæ 6. 7. & vltimo ſatis planè. Ptolomæus inſuper Albumazar, Haly, & Aſtrologi cæteri Prophetas pariter & Prophetias confitentur.

Amplius autem omnes vera ſomnia concedentes, vera indicia futurorum, præteritorum & præſentium habent, & conſequenter Prophetarum & Prophetiarum concedere veritatem: veritatem autem Somniorum concedunt omnes Philoſophi & vulgares. Ariſtoteles ſiqui- C
dem in De Somno & Vigilia, vera ſomnia, vera rerum indicia, & vera præſagia futurorum verè concedit. Vbi & Auerroes; Iſtarum, inquit, comprehenſionum quædam dicuntur
* quædam Somnia & * Diuinationes, & quædam Prophetiæ; & quidam homines negant illa, & dicunt ea accidere caſu: ſed negare ea, eſt negare ſenſata, & maximè negare ſomnia: nullus enim homo eſt, qui non vidit Somnium quod enunciauit ſibi aliquid futurum, & cùm homo experimentauerit hoc multoties, videbit, quòd hoc non accidit caſu, ſed eſſentialiter & illæ aliæ comprehenſiones ſcilicet Philoſophiæ; licèt non ſint viſæ, ſcilicet ita communiter, tamē ſunt valdè famoſæ; & res quæ ſunt famoſæ apud omnes ſunt neceſſariæ aut ſecundū totum, aut ſecum partem. Impoſsibile enim eſt vt famoſum ſit falſum ſecundum totum, & ſermo de iſtis omnibus idem eſt, & ideo ſermo de quidditate Somnij ſufficiet, quia cauſæ eorum non differunt niſi ſecundum magis & minus, ſed tantum differunt ſecundum nomina & modum.

Poſtea verò dicit, quod interpretator eſt ille, cui largitur intellectus intentiones corpora- D
les, cui aſsimilantur in ſomno intentiones ſpirituales. Interpretantis autem conditionem allegat ab Ariſtotele, ita dicens, & oportet interpretantem, ſicut dicit Ariſtoteles, vt ſemper ſit cogitans, & mundus non declinans ad mores bruti animalis. Algazel quoque 5. Phyſicæ ſuæ 3. determinat de interpretatione & præſagio Somniorum: Auicenna ſimiliter 4. de Anima 2. concedit vera Somnia futurorum prænuncia.

Adhuc autem & cauſam Prophetiæ, ſicut & Somniorum verorum Philoſophi inquirentes, dicunt concorditer, Quod eſt Deus, & quod ipſe illuminat & inſpirat Prophetas aliquoties vigilantes, & aliquoties dormientes, & quod hoc eſt ex ſollicitudine & cura diuina circa homines, vt ſic poſsint cauere nociua, & vtilia adipiſci. Vnde Philoſophus in Secreto Secretorum partis vltimæ 1. ſcribit; Si quis quærat cauſam Prophetarum, qui probati ſunt in hoc mundo purisſimi intellectus, & veræ viſionis cum miraculis iuuatiuis, prouenit ex abſtractione animæ à deſiderijs, & concupiſcentijs, & nociuis, cùm fuerit dominans ſuper corpus, & E
virtus flammea exiſtens in corde non deſinat. Hæc autem virtus flammea ſecundum eum eſt intellectus agens, intellectum poſsibilem illuminans, non comburens. Et ſupra partis ſecundæ primo; Deus excelſus & glorioſus ordinauit modum & remedium ad temperantiam humorum, & conſeruantiam ſanitatis, & ad plurima alia adquirenda, & reuelauit ea ſanctis Prophetis, ſeruis ſuis, & iuſtis Prophetis ſuis, & quibuſdam alijs, quos præelegit, & illuſtrauit ſpiritu diuinæ ſapientiæ, & dotauit eos dotibus ſcientiæ: Scilicet ab iſtis ſequentes viri Philoſophiæ principatum, & originem habuerunt Indi & Perſes, Græci & Latini, ab iſtis hauſerunt & ſcripſerunt Artium & Scientiarum principia & ſecreta; quia in Scripturis ipſorum nihil falſum, nihil reprobum inuenitur, ſed à ſapientibus approbatum. Et infra 26. dicit;

Quòd

A Quòd Enoch nouit hoc ſecretum, quod dicitur gloria ineſtimabilis, & theſaurus Philoſo-
phorum per viſionem.

Auicenna quoque & Algazel locis ſuperius allegatis, dicunt ſimiliter Prophetam eſſe à
Deo per inſpirationem, & illuminationem diuinam, & hoc ex prouidentia & gubernatione
ipſius. Vnde & Auicenna 10. Metaph. 3. dicit quod Propheta eſt ex Deo, & ex miſ-
ſione eius, & quod in ſapientia Dei neceſſarium eſt ipſum mitti, & quicquid conſtituit, non
eſt niſi illud quod apud Deum fuit vt conſtitueretur.

Ptolomæus inſuper propoſitione prima Centilogij ſui dicit, quod aliqui propter vim ani-
mæ in eis dominantem, licet non habeant multam ſcientiam artis aſtrorum, habent ex meliori
parte cognitionem futurorum, & ſunt propinquiores veritati, quam Aſtrologus. Super quod
dicit ibi Haly in Comment. quod duplex eſt via cognoſcendi res futuras: vna, vt aſpiciat quis
motum & opera ſtellarum, & libros huiuſmodi antiquorum, iunctis experientijs quas pro-
B bauit: & alia via eſt, quando quis per diuinam gratiam, & inſpirationem habuerit ſcien-
tiam futurorum. Multi enim ſunt qui dant vera iudicia de futuris, quorum nec ſignificatio-
nes, nec rationes inuenimus in operatore, ſiue in opere, ſiue in operato; ſed quod dicunt ex
eorum cordibus manat, & ex hijs multos vidimus, & hæc via cum pura fuerit, à Philoſo-
phis vocatur diuina: & ideo dicit Ptolomæus, quod quidam eorum qui ſunt ſub circulo Lu-
næ, habent huius Artis ſcientiam per doctrinam: alij verò per inſpirationem diuinam. Qua-
propter & Socrates recitante Auerroe ſuper de ſomno & vigilia, ratiocinando hominibus
Athenarum ſic ait: O homines, ego non dico quod veſtra ſcientia illa diuina ſit falſa; ſed ego
dico, quod ego ſum faciens ſcientiam humanam.

Amplius autem quicunq; concedunt vera ſomnia eſſe à Deo, concedunt ſimiliter prophetias:
ſed omnes prædicti Philoſophi fatentur concorditer vera ſomnia eſſe à Deo, ſicut libri eorum
locis prætactis indicant euidenter. Quare & Auerroes ſuper de ſomno & vigilia dicit, quod ea-
C dem eſt cauſa ſomniorũ || *diuinatiuorum* & Propheti
ę, ſicut ſuperius recitatur; vbi & recitat opi- || diuinationum.
nionem vulgarẽ ſic ſcribens: Vulgus dicit, quod ſomnia ſunt ab Angelis, & diuinationes à Dæ-
monibus, & Prophetię à Deo, aut cum medio, aut ſine medio. Sed ipſemet oſtẽdit diffuſè, quod
vera cauſa verorum Somniorum & Prophetiæ eſt Deus, qui verè ſcit omnia futura huiuſmodi,
& eſt omnium vera cauſa: vnde & dicit, quod intellectus in actu, cuius eſſe declaratũ eſt in libro
de Anima, ſcilicet intellectus agens, qui dat & agit primas propoſitiones, ſcilicet prima prin-
cipia complexa, dat ſimiliter cognitionem in Somno, & addit, ſed differunt, quia in cognitio-
nibus vniuerſalibus dat principia vniuerſalia facientia cognitionem illius quod erat ignotum.
Hic autem in Somno dat cognitionem rei ignotæ ſine medio, & iſte modus dationis largæ
eſt valdè nobilis, & attribuitur principio nobiliori, ſcilicet principio voluntatis: imo eſt à re
diuina & ex perfecta ſollicitudine circa homines; & quia Prophetia intrat hunc modum da-
tionis, attribuitur Deo & rebus diuinis, ſcilicet Angelis: Et infra dicit, quod Somnia ſunt
D propter ſollicitudinem Dei circa homines, vt ſciat res futuras vtiles & nocentes, vt ſit para-
tus contra illas: & ideo fuit ſuſtentata hæc virtus cum hac enunciatione nobili, & compre-
henſione ſpirituali; & ideo dicitur quod eſt || *vna* pars || Prophetiæ & hoc manifeſtum eſt in || vera.
ſomnio Pharaonis, de quo interrogauit Ioſeph. || Philoſophiæ.

Ex hijs omnibus apparet euidenter, quam intrepidè, quam ſecurè, quam conſtanter,
quam firmiter ſit credendum veris Prophetis: nihil enim Prophetant hominibus, niſi
quod viderant & didicerant priùs apud Deum; ipſis ergo ſicut Deo eſt credendum, ipſe eſt
enim qui loquitur per Prophetas, ſicut præhabita ſuaſerunt.

Nonnè & diſcipuli Doctoribus, Philoſophi minores maioribus, & poſteriores priori-
bus nedum Philoſophis, verum & non Philoſophis fidem ſæpius adhibent, etiam vbi ſimpli-
citer aſſerunt ita eſſe, vbi nec euidens argumentum, nec exilis quidem ſuaſio ſuffragatur,
ſicut ſuperius tangebatur. Quod & adhuc recitare & confirmare non piget Plato, ſiquidem
E 2. Tim. 3. Locuturus de Angelis, & dijs poſterioribus, ſeu ſecundis, ſic ait: Inuiſibilium
diuinarum poteſtatum, quæ Dæmones nuncupantur, preſtare rationem maius eſt opus,
quam ferre valeat hominis ingenium: Ergo compendium ex credulitate ſumatur: Creda-
mus ergo hijs qui apud ſeculum prius, cum ipſi cognationem propinquitatemque diuini
generis præferrent è natura maiorum Deorum atque aliorum, deque genituris ſingulorum
æterna monumenta in libris poſteritati relinquerunt: Certè Deorum filijs aut nepotibus non
credi ſatis irreligioſum, quamuis incongruis ſed neceſſarijs argumentis dicant, tum quia de
domeſticis rebus pronunciant, credendum eſſe meritò puto: ſit ergo noſtra quoque credu-
litas comes aſſertioni || priſcorum virorum. Vbi & Calcidius exponendo Platonem ſcribit || priſtinorum.
de Pythagora dictum eſſe, ipſum dicere, proptereaque quæri vltra non oportere: ergo in-
quit,

quit, neque probationes ſemper adhibendæ, nec perſuadens aſſertio hijs quæ dicuntur à priſcis diuina quadam ſapientia præditis. A

Ariſtoteles etiam 1. Elench. 2. oportet, inquit, eum qui diſcit credere: & 2. de Cœlo & Mundo 2. oportet bene perſuaſibilem ſeipſum exhibere antiquis, & maximè Patrum noſtrorum veros credere eſſe Sermones: Vbi Tranſlatio quam habet Auerroes: Oportet, inquit, nos credere Sermones antiquorum, vetuſtiſsimorum, veriſsimorum, & maximè quia ſunt parentes noſtri. Si ergo auctoribus talibus, neque demonſtrantibus, neque ſuadentibus, ſed aſſerentibus ſimpliciter ita eſſe, in materia Philoſophica ſit credendum; quanto magis præclariſsimis & famoſiſsimis toti orbi Prophetis diuinitùs inſpiratis, diuinituſque edoctis, ſicut præcedentia docuerunt? Sed quos reputabimus veros Prophetas, quibus dignè & certè credamus in omnibus, ſi non illos præclaros per totum orbem celebriter diffamatos? Illos, inquam, antiquos de Veteri Teſtamento, de Lege veteri Iudæorum, qui in omnibus dictis ſuis, de rebus præteritis tam varijs & tam multis veriſsimi comprobantur. Cur ergo in paucis articulis fidei Chriſtianæ nequaquam eis rationabiliter eſt credendum? Et ſi prophetias alterius B alterius gentis requiris, ecce Sybilla famoſiſsima Propheteſſa inter Gentiles, cuius fama nec Philoſophos latuit, nec Poetas, quæ in libro ſuo expoſitorio viſionis ſeu ſomnij quod 100. viri ex Senatu Romanorum viderunt ſinguli vna nocte, viz. 9. Soles multipliciter varios & diuerſos: per 9. Soles 9. futuris generationibus intellectis, expeditoque de expoſitione trini Solis, ſubiungit de quarto. Quartus Sol quarta generatio eſt, erunt homines quod verum eſt abnegantes & in diebus illis exurget mulier de ſtirpe Hebræorum nomine Maria, habens ſponſum nomine Ioſeph, & procreabitur ex ea ſine commixtione viri de Spiritu Sancto filius Dei nomine Ieſus; & ipſa erit virgo ante partum, & virgo poſt partum, qui vero ex ea naſcetur, erit verus Deus & verus homo ſicut omnes Prophetæ prædicauerunt, & adimplebit legem Hebræorum, & adiunget ſua propria in ſimul, & permanebit regnum eius in ſecula ſeculorum. Naſcente autem eo exercitus Angelorum à dextris & à ſiniſtris erunt, dicentes; Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Veniet namque ſuper eum C vox dicens; Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et ſequitur; Erant ibi ex Sacerdotibus Hebræorum, qui audientes hæc verba, indignati dixerunt ad eam; Iſta terribilia ſunt verba, ſileat hæc Regina. Et ſubditur; Reſpondens Sybilla dixit eis: O Iudæi, neceſſe eſt iſta fieri, ſed vos non credetis in eum. Dixeruntque, Nos non credimus, quia Verbum & Teſtamentum dedit Deus patribus noſtris, & non auferet manum ſuam à nobis. Reſpondit eis iterum: Deus cœli generatutus eſt ſibi filium, vt ſcriptum eſt, qui ſimilis erit Patri ſuo, & poſtea vt infans per ætates creſcet, & inſurgent Reges in eum, & Principes terræ. In diebus illis erit Cæſari Auguſto celebre nomen, & regnabit in Roma, & ſubijciet omnem terram ſibi. Non multi vel non pauci, non tres, neque duo ſunt dij; ſed vnus Deus ſolus & immenſus, qui fecit Cœlum, Solem, Stellas & Lunam, frugiferamq; Terram, & vndoſum Mare: Qui autem illum honorant, æternam vitam hæreditabunt, perpetuumque ipſi hæreditabunt Paradiſum D ſimul amæniſsimum hortum. Mortuorum verò reſurrectio erit, & claudorum curſus velociſsimus erit, ſurdi audient, & cæci videbunt, loquentur non loquentes, & de panibus quinque & duobus piſcibus marinis, multa millia hominum ſaturabuntur, & colligent reliquias fragmentorum & duodecim cophinos exinde replebunt: in ſpem populorum veritatem docebit, ventos compeſcet verbo, maréque furens ſedabit, pedibus mare calcans, ambulanſque ſuper vndas, infirmitatem hominibus ſoluet, ſurgere faciet & mortuos, repellens multos dolores, & de pane vno ſeu vino, ſaturatio erit || viuorum. Sed cum hæc omnia fuerint perfecta quæ dixi, in ipſo reſoluetur omnis lex, & in manus impiorum poſtea veniet: Poſt hæc conuenient Sacerdotes Hebræorum contra Ieſum, quia multa ſigna faciet, & comprehendunt eum: dabunt autem Deo alapas iniectis manibus, & impuro ore in ipſum ſpuent venenatos ſpiritos; dabit vero ad verbera ſimiliter ſanctum dorſum, & colaphos accipiens, tacebit, ne quis agnoſcat quod verbum, vel vnde venit. Inferis loquetur, & corona ſpinea coronabitur, ad cibum autem fel, & ad ſitim ei acetum dabunt, & ſuſpendent eum in ligno & occident; ipſa enim inſipiens tuum Deum non intellexiſti ludentem mortalium ſenſibus, ſed ſpinis coronaſti & horridum fel miſcuiſti. Templi verò velum ſcindetur medium, & medio die nox erit E tenebroſa in tribus horis; vel ſecundum aliam literam, dies erit tenebroſus per tres horas, & ſortē mortis ſumet tribus diebus ſomno ſuſcepto, & tunc ab inferis regreſſus ad lucem veniet, primus reſurrectionis principium mortalibus oſtendet, quia die tertia reſurget, & oſtendet ſe diſcipulis ſuis, & ipſis videntibus aſcendet in cœlum, & regni eius non erit finis: dicent me inſanam & mendacem Sybillam: cum autem facta fuerint, tunc demum reminiſcentur mei, & nullus poſtea me dicet inſanam, ſed Dei Magam: Hæc aut Sybilla ſcripſit omnia iſta Græcè,

|| al. Virorū.

A Græcè, quæ & prophetato de proceſſu mundi, ex tunc vſque ad finem: in fine prophetiæ ſuæ protulit quoſdam verſus in Græco, quorum literæ capitales, has quinque dictiones Græcas efficiunt; ΙΗΣΟΥ͂Σ ΧΡΙΣΤΌΣ ΘΕΟΥ͂ ΥἹΟΣ ΣΩΤΉΡ: quę ſonant Latinè, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS, SALVATOR. Verſus autem in Latinum tranſlati ſecundum ſententiam, & ferè ſecundum correſpondentes literas capitales ſunt iſti verſus Sybillæ.

1. *Iudicij ſignum, tellus ſudore madeſcit;*
2. *E Cælo Rex adueniet, per ſæcla futurus.*
3. *Scilicet in carne præſens vt iudicet orbem.*
4. *Vnde Deum cernent, incredulus atque fidelis,*
5. *Celſum cum Sanctis, æui iam termino in ipſo.*
6. *Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipſe.* B
7. *Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis,*
8. *Reijciunt ſimulachra viri, cunctam quoq; Gazam:*
9. *Exuret terras ignis, pontumque polumque.*
10. *Inquirens tetri portas confringet Auerni.*
11. *Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni,*
12. *Tradetur, fontes æterna flamma cremabit*
13. *Occultos actus retegens; tunc quiſque loquetur*
14. *Secreta, atque Deus reſerabit pectora luci*
15. *Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes*
16. *Eripitur ſolis iubar, & chorus interit aſtris;* C
17. *Voluetur cælum, lunaris ſplendor abibit.*
18. *Deijciet colles, valles extollet ab imo,*
19. *Non erit in rebus hominum ſublime vel altum.*
20. *Aequantur campis montes, & cærula ponti,*
21. *Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit*
22. *Sic pariter fontes torrentur fluminaque igni,*
23. *Et tuba tunc ſonitum triſtem dimittet ab alto.*
24. *Orbe gemens facinus miſerum, varioſque labores*
25. *Tartareumque Chaos monſtrabit terra dehiſcens,*
26. *Et coram hoc Domino Reges ſiſtentur ad vnum,* D
27. *Recidet è cælo igniſque ſulphureus amnis.*

Defectus autem correſpondentiæ in Capitalibus literis poſſet faciliter corrigi, ſi quis vellet. Et ſequitur poſt hos verſus. Tunc iudicabit Deus ſecundum vniuſcuiuſq; opus, & ibunt impij in gehennam ignis æterni; iuſti autem præmium vitæ æternæ recipient: & erit cœlum nouum, & terra noua, & mare iam nouum erit, & regnabit Dominus cum Sanctis, & ipſi regnabunt cum illo in ſæculorum ſæcula, Amen.

Ecce & alia Sybilla Prophetiſſa Gentilis. Decem namque Sybillæ Prophetiſſæ teſtantibus Chronicis fuiſſe leguntur. Ecce, inquam, alia Sybilla, quæ circa Chriſti aduentum Octauiano Auguſto, & primo vocato Auguſto, Rege Romanorum imperante toti mundo, ſecundum Prophetiam alterius Sybillæ præmiſſam, & hoc pacificè per annos 12. ſine bellis, ſicut & E Prophetæ alij prædixerunt, ipſam conſulenti, ſi deberet permittere ſe adorari pro Deo, ſicut obtulerunt ei Romani, præmiſſo ieiunio triduano reſpondit ſecundum Prophetiam alterius Sybillæ præmiſſam, ſtatimque apertum eſt cœlum, & ſplendor nimius irruit ſuper eum, qui & vidit in cœlo Virginem quandam pulcherrimam ſtantem ſuper quoddam altare, & puerum in brachijs ſuis tenentem. Audiuit quoque vocem dicentem; Hæc ara Filij Dei eſt; qui multum admirans, & ſuper terram proiectus, adorans, retulit Senatoribus viſionem, quam & ipſi nimium mirabantur, in cuius viſionis dignam memoriam Romæ, in loco vbi Imperatori apparuit, conſtructa eſt quædam Eccleſia S. Mariæ, quæ dicitur Ara cœli.

Nonne hæc omnia teſtimonium reddunt Chriſto? Ecce Balaam alienigena, qui ſimiliter teſtimonium dixit Chriſto. Ecce & ille olim mortuus & ſepultus, cuius ſepulchrum in Conſtantinopoli

ſtantinopoli anno primo Conſtantini Imperatoris, cum matre ſua Irene caſu erat effoſſum, A
per Scripturam in lamina aurea ſecum iacente, ſic ait: Chriſtus naſcetur ex Virgine Maria,
& credo in eum. Sub Conſtantino & Irene Imperatoribus; O Sol, iterum me videbis. Si cre-
das dictum huius ſecundum, ſicut & rei euentus illud veriſsimum demonſtrauit, cur non &
primum? cùm & ſicut videtur in confirmatione illius primi, addidit hoc ſecundum?

Ecce adhuc aliud huiuſmodi teſtimonium admirandum: Tempore ſiquidem Ferrandi
Regis Caſtellæ in Toleto Hiſpaniæ, quidam Iudæus comminuendo vnam rupem pro vinea
amplianda, in medio lapidis inuenit concauitatem vnam, nullam penitus diuiſionem haben-
tem neque ſciſſuram, & in concauitate illa reperit vnum librum quaſi lignea folia habentem,
qui Liber tribus linguis ſcriptus; viz. Hebraicè Græcè & Latinè, tantū de litera habebat quan-
tum vnum Pſalterium, & loquebatur de triplici mundo ab Adam vſque ad Chriſtum, proprie-
tates hominum cuiuſcunque mundi exprimendo, & principium tertij mundi poſuit in Chri-
ſto, ſic dicens: In tertio mundo filius Dei naſcetur ex virgine Maria, & pro ſalute hominum B
|| Ferdinandi. patietur. In eodem quoque Libro ſimiliter ſcriptum erat, quod tempore || *Ferrandi* Regis Ca-
ſtellæ debuit inueniri, qui & tunc veraciter eſt inuentus in teſtimonium alterius veritatis. Ecce
teſtes teſtificantes Chriſtum futurum, ecce & teſtes teſtificantes ipſum præſentem. Ioannes
Baptiſta in vtero matris ſuæ, & poſtea in ætate virili: Ecce Symeon Iuſtus, ſenex; Ecce &
Anna annoſa, omnes ſanctiſſimi, & pollentes ſpiritu prophetiæ: Ecce & 3. Magi Orienta-
les, præclari, qui doctrina Balaam prædicti inſtructi, ſtella Duce mirabili, Chriſto nato mu-
|| ſubarrauit nera detulerunt. Quis Chriſtianus hos tantos teſtes corrupit, || ſubornauit & docuit, vt
Chriſto noſtro teſtimonia talia perhiberent, quando nec nomen Chriſti, aut Chriſtiani inno-
tuit cuicunque? Hæc autem ſtella fortaſsis fuit Cometes ille viſus Romanis & Octauiano Au-
guſto, quo imperante natus eſt Chriſtus, de quo Plinius 2. Naturalis Hiſtoriæ ita ſcribit: Co-
metes in vno totius Orbis loco colitur in Templo Romæ, admodum fauſtus Diuo Augu-
|| apparauit ſto iudicatus ab ipſo, qui incipiente eo || *apperuit* ludos, quos faciebat Veneri Genitrici, C
non multum poſt obitum Patris Cæſaris, in Collegio ab eo inſtituto. Namque hijs verbis
|| prædictis || *proditis* ipſis ludorum meorum diebus, Sidus Crinitum per ſeptem dies in regione Cœli,
ſub Septentrionibus eſt conſpectum: id oriebatur circa vndecimam horam diei, clarumque
& omnibus terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignari vulgus credidit Cæſaris animam, in-
ter Deorum immortalium numina receptam, quo nomine id || *inſignium* Simulachro capitis
|| ſigni, & inſigni. eius quod mox in foro conſecrauimus, adiectum eſt: Hæc ille in publicum interiore gaudio
ſibi illuminatum, ſeque in eo naſci interpretatus eſt, & vt verum fateamur, ſalutare; || *idem*
|| id terris fuit. Verum Calcidius de ſtella iſta præclara, clarius multum ſcribens, ſuper 2. Tim.
Platonis, tractando de Stellis rarò apparentibus, nunciantibus morbos & mortem ſubiungit:
Eſt quoque alia ſanctior & venerabilior hiſtoria, quæ perhibet ortu ſtellæ cuiuſdam non mor-
bos morteſque denunciatos; ſed deſcenſum Dei venerabilis ad humanæ conuerſationis re-
rum mortalium gratiam: quam ſtellam, cum nocturno itinere ſuſpexiſſent || *Chaldæorum pro-* D
|| Chaldæa profecti. *fecto* ſapientes viri, et in conſideratione rerum cæleſtium ſatis exercitati, quæſiſſe dicuntur
|| puerili recentem ortum Dei, repertaque illa Maieſtate || *paruuli* veneratos eſſe & vota tanto Deo
conuenientia nuncupaſſe.

Ouidium de Vetula, & Albumazar loquentes de Chriſto, tranſilio hîc ſcienter. Nonne &
Chriſtum atteſtari videntur caſus Templi Pacis, & ſtatuæ Romuli in hora Natiuitatis Chriſti
de virgine glorioſa? de quibus erat prædictum, quod non caderent, donec virgo pareret.
Nonne & ipſum teſtatur caſus omnium Idolorum Ægypti, ad eius introitum in Ægyptum?
Nonne & ipſum ſolemniter atteſtantur Angeli multi cœleſtes, in ipſa hora Natiuitatis ſuæ
annunciando gaudium magnum Paſtoribus, quia natus tunc fuit Saluator Chriſtus Domi-
nus in Ciuitate Dauid, laudandoque Deum, & dicendo Gloria in excelſis Deo, & in terra
pax hominibus bonæ voluntatis?

Nonne & ipſum teſtatur illa apparitio glorioſa die Epiphaniæ quo fuerat baptizatus? E
Nonne & ipſum atteſtari videtur eclipſis illa Solis, qua Chriſto in carne paſſo, in medio men-
ſis lunaris, circa plenilunium conſuetum, ab hora ſexta vſque ad nonam Sol fuerat obſcura-
tus. Sed aliquis forſitan cogitabit hanc obſcurationem fuiſſe quodammodo caſualem, per
interpoſitionem alicuius nubis denſæ tunc temporis occurrentis: Sed ſi ita fuiſſet non eſt ve-
riſimile, vllo modo, tot & tantos Hiſtoriographos, puta Mathæum, Marcum, & Lucam, in
libris fundamentalibus fidei Chriſtianæ, concorditer hoc conſcripſiſſe; præſertim quia tunc
illa nubes fuiſſet multum denſa, magna & lata: immo benè maior & latior, quam tota terra in
meridie obumbrata. Quis enim Philoſophus ignorat Solem eſſe maiorem terra? quare & li-
neas ductas ab extremitatibus totius terræ, ſeu cuiuſlibet partis terræ, ad contingentiam So-
lis

A lis in punctis oppoſitis recedendo à terra continuè plus diſtare. Quamobrē & nullam nubem excludere totam illam incidentiam luminis, niſi fuerit latior tota terra, & qualibet parte terræ totaliter obumbrata. Quis quicquam horum ignorat, qui Aſtronomiæ, Geometriæ, & Perſpectiuæ vel limen perſpexit? Sed ſicut Euangeliſtæ teſtantur Chriſto patiente ab hora ſexta tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram vſque ad nonam, quod fortaſſis de vniuerſa terra Iudææ debet intelligi. Oportuit ergo nubem illam fuiſſe denſiſsimam & latiſsimam, & ab omnibus benè perceptam. Quid ergo notabile & memorabile ſcripſiſſent noſtri Euangeliſtæ & Hiſtoriographi hæc ſcribendo? Quare & Lucas diligentiſsimus inquiſitor & ſcriptor, cauſam alijs ſuperaddens; Obſcuratus, inquit, eſt Sol. An putandum ſimiliter caſuale, quod tunc etiam velum Templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſque deorſum? quod terra mota eſt, quod petræ ſciſſæ ſunt, quod monumenta aperta ſunt, quod || *multorum* Sanctorum || multa. corpora ſurrexerunt, ſicut eædem Hiſtoriæ conteſtantur? Non ſic autem, non ſic putabant B inimici eius, Centurio & qui cum eo erant: ſed hijs viſis dicebant, verè Filius Dei erat iſte, ſicut non tacent Hiſtoriæ ſupradictæ.

Fuit igitur hæc Eclipſis huius luminaris, cœleſtis, ſupernaturalis, inſinuans aliquid circa cœli & naturæ autorem. Quare & Dionyſius Areopagita Philoſophus adhuc Gentilis, hæc videns: Aut, inquit, Deus naturæ patitur, aut mundi machina diſſoluetur; & quia credidit mundi machinam duraturam, credidit Deum pati: quare & Aram erexit intitulatam, Ignoto Deo. Quapropter & Paulo Chriſtum Deum ignotum Athenienſibus & Philoſophis prædicante, recepit Dionyſius fidem Chriſti. Modum autem huius Eclipſis ſcribit idem Dionyſius ad Polycarpum ſummum Sacerdotem Epiſtola ſeptima, vbi contra Apollophanem Sophiſtam iſta negantem, ſic ait: Dic ipſi quid dicis de defectu facto in Cruce Saluatoris: ambo enim apud Heliopolim tunc præſentes & coaſtantes inopinabiliter Lunam Soli incidentem videbamus, non enim erat conuentus, tempus, & rurſus ipſam à nona hora vſque ad veſpe- C ram, ad Solis Diametrum ſupernaturaliter reſtitutam. Rememora autem & quiddam aliud ipſi: nouit enim quod Eclipſim ipſam ex Oriente vidimus inchoatam, & vſque ad Solarem terminum venientem, poſtea egredientem, & rurſum non ex eodem & defectum & repurgationem, ſed ex contrario ſecundum Diametrum factam. Talia eius ſunt temporis ſupernaturalia, & ſoli Chriſto qui eſt omnium cauſa poſsibilia, qui facit magna & mirabilia, quorum non eſt numerus. Hoc dicit ſibi, & ſi poſsibile eſt, Apollophanes reprehende, & contra me tunc compræſentem tibi, & ſimul inſpicientem, & ſimul indicantem, & ſimul admirantem ſi quid & diuinationem. Tunc neſcio vnde Apollophanes incepit, & ad me: ſicut quæ fuerit conferens dixit: Hæc, O bone Dionyſi, ſunt mutationes diuinarum rerum, tanta ſicut in Epiſtola ſunt à nobis dicta: tui autem erit ſufficienter, & deficientia adimplere, & adducere perfectè Deo virum ſapientem in multis exiſtentem, & forſitan non dedignaturum manſuetè dicere ſuper ſapientem religionis noſtræ veritatem.

D Si quis autem diligenter conſideret, videbit multa miracula in iſta Eclipſi; quod Luna tam velociter ab oppoſito ad oppoſitum mouebatur, quod in medio menſis Lunaris fiebat Eclipſis Solaris quod Eclipſis Solis incipiebatur ex parte orientali Solis: quod pars Solis primò eclipſata, fuit vltimò repurgata; & quæ vltimò eclipſata, primò purgata: quod habuit tantam moram, ſcilicet, per tres horas: quod Luna tam velociter redijt vndè venit: quod venit per Orientem, vel redijt contra proprium motum ſuum, ſiue proprius motus eius ſit ab Occidente in Orientem velocior motu Solis, ſiue ſub deficiendo è contra. Hæc omnia eſſe contra naturam, nullus ignorat, qui in huiuſmodi vel modicum fuerit eruditus. Quis ergo hæc potuit facere, niſi ille qui olim Ioſue pugnante contra quinque Reges, quos Dominus delere decreuit, atque orante, fecit Solem ſtare & Lunam: Solem in medio cœli, vt non feſtinaret occumbere ſpatio vnius diei, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis prædictis. Quis hæc potuit facere, niſi ille, qui tempore Iſaiæ Prophetæ Dominum inuocantis, & Ezechiæ Regis E Iudææ, fecit Solem reuerti, donec vmbra in Horologio 10. lineis, & totidem gradibus correſpondenter rediret, ſicut ſacratiſsimæ Hiſtoriæ, & per orbem famoſiſsimæ clarè produnt? Hoc autem ſignum, referente Dionyſio vbi prius, Babylonios conuenienter in ſtuporem mouit, & ſine pugna Ezechiæ ſubiecit, ſicut cuidam æquali Deo, & homines excedenti, quod & maximè Perſarum ſacerdotalibus effertur memorijs. Crede ergo Apollophanes noſtris Hiſtorijs, præſertim Euangelicis, apud nos tam authenticis, tam famoſis, maximè vbi Hiſtoriam nudam tradunt. Si enim tu non credideris Hiſtorijs Gentis noſtræ, quomodo credam ego Hiſtorijs Gentis veſtræ? aut quomodo credet quicunque cuicunque Hiſtoriæ Gentis non ſuæ? aut etiam Gentis ſuæ, quam oculis ſuis non viderit adimpletam? Sed abſit ab hominibus hoc venenum: hoc enim redderet homines incredibiles, illegales, inſociabiles, inhumanos,

incommunicabiles, inciuiles, & omnia penè humanitatis fœdera diſsiparet. Quis enim nouit A de qua terra, aut patria, de qua gente aut parentela deſcendit; per quem, & à quo patria & parentela ſua, & ipſe tot bona ſuſcepit, niſi per Hiſtorias & teſtimonia ſeniorum? Et ſi in hac parte Hiſtorijs gentis noſtræ non credis, nec credis Hiſtorijs Iudæorum, Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, imò nec Dionyſio & Polycarpo viris præclaris, qui illam Eclipſim ſimul præſentialiter inſpexerunt, quis ergo tibi credet? Cur ergo non credis Hiſtorijs referentibus illud eſſe præteritum, quod Sybilla, & antiqui Prophetæ prædixerunt à diu eſſe futurum, Prophetia Sybillæ ſatis expreſſa ſuperius recitatur.

Nonne & hoc eſt, quod Amos Propheta prædixit: Erit, inquiens, in die illa dicit Dominus, occidet Sol in Meridie; & tenebreſcere faciam terram in die luminis: & loquitur ibi ad literam, de finali exterminatione Iudæorum, ſicut litera præcedens & ſequens euidenter oſtendit, quæ citò poſt mortem Chriſti prædicato Euangelio inter Gentes, etiam apud Romanos per Titum & Veſpaſianum erat plenariè conſummata, quæ & vſque hodiè perſeuerat. Quibus omnibus & alij antiqui Prophetæ multa ſimilia prædixerunt. Sed abſit quod quiſquam B ita intelligat de Eclipſi luminarium naturali: quomodo namque videtur credibile tantos Prophetas Eclipſim naturalem & conſuetam, pro aliquo ſigno magno ſpiritu Prophetico prædixiſſe, quam vnus puer certiſsimè ſciret prædicere cum eius circumſtantijs vniuerſis per ſcientiam naturalem?

Argutia autem tua, Apollophanes Sophiſta, vix ſophiſtica dici meretur, vix enim apparentia tenui coloratur: peccat verò mortaliter in materia & in forma: in forma quidem, quomodo namque tenet locus ab autoritate negatiuè? Auctor non dicit, ergo non verum. Quomodo ergo conſequitur, nullus Græcorum, aut Barbarorum conſiderantium talia iſtud ſcripſit, ergo ita non fuit, præſertim cùm conſiderantes talia, nunquam viderunt vel audierunt quicquam tale accidere, in medio menſis Lunaris: ſciebantque quod nec tunc poſſet contingere per naturam. Quare etſi huiuſmodi tenebræ tunc fiebant, non conſiderabant, ſaltem diligenter, putantes illas accidere ex obiectu alicuius nubis condenſæ, vt fieri ſæpè ſolet. C

Poſſes quoque contra alia ſigna cœleſtia memorata ſuperius, ſimiliter cauillare. Verum tranſcende, quæſo, modicum ſtatum Sophiſtæ, & diſce Eclipſim Solis etiam vniuerſalem, nequaquam vbique & omnibus apparere, ſicut Eclipſis Lunæ apparet, & hoc eſt propter diuerſitatem aſpectus, ſicut non Sophiſtica, ſed Philoſophica, ſcilicet Mathematica, Theoremata clarè monſtrant, quare & poſſet Eclipſis Solis in aliqua terra contingere, etſi ipſi in Græcia non viderent etiam claro die.

In materia quoque peccas, dicendo nullum Græcorum Eclipſim illam vidiſſe, aut de ipſa mentionem feciſſe, ſicut præhabita manifeſtant. Nonne etiam reſurrectio Chriſti à morte, atteſtatio Angelorum, aſcenſio eius in cœlum multis videntibus, atteſtatio Angelorum, miſſio Spiritus Sancti promiſsi, cum inſpiratione Diſcipulorum rudium, laicorum, tam mirabili, tam efficaci, tam valida, vt ſtatim linguis omnium loquerentur, intelligerentque Scripturas, D teſtimonium perhibent Ieſu Chriſto?

Nonne & alia miracula eius omnimoda tantum excedentia vires naturæ, quæ & quanta teſtantur Hiſtoriæ noſtræ authenticæ & famoſæ faciunt fidem certam. Solent enim Philoſophi ab effectibus ſenſatis & notis, ad cauſas ignotas procedere inquirendo. Fuerunt autem apud Chriſtum multi miraculoſi effectus, & apud Chriſtianos in eiuſdem nomine, vſque hodie perſeuerant: puta conuerſio ſubita aquæ in vinum, ſaturatio quinque millium hominum ex quinque panibus, & duobus piſcibus, relictis duodecim cophinis fragmentorum: mundatio ſubita leproſorum, illuminatio ſubita cæcorum, conſolidatio ſubita paralyticorum; &, vt plurima breuibus comprehendam, quorumcunque languorum curatio ſubita & perfecta; imo & ſubita, & vera reſuſcitatio veraciter mortuorum, ſicut quamplures Hiſtoriæ ſatis authenticæ concorditer atteſtantur, ſicut & antiqui Prophetæ, & Sybillæ de ipſo antiquitùs prædixerunt, quod & inimici noſtri Iudæi, & Ioſephus conteſtantur. Horum ergo effectuum O Philoſophe, dic tu cauſam, nonne ſicut effectus iſti vires totius naturæ creatæ tranſcendunt, ſic & cauſa ipſorum? E

Scio autem quod à proteruis Sophiſtis qui volunt videri Philoſophi, ad hæc & huiuſmodi multipliciter reſpondetur. Quidam namque irreligioſi omnia miracula negare ſimpliciter non verentur. Sed iſti ſicut Apollophanes ſuperius corrigentur: Inciuile namque & inhumanum eſt, omnes Hiſtorias Chriſtianorum, & etiam Iudæorum ſimpliciter abnegare. Quicunque etiam negas miracula, habes conſequenter negare omnem poſsibilitatem miracula faciendi; reputas quoque te poſſe plenè cognoſcere omnem operationem diuinam, contra priorem particulam huius partis, & contra 7am & 8am partes præmiſſas.

Quicunque

A Quicunque etiam negas miracula Chriſtiana, veni & vide ad oculum, adhuc iſtis temporibus in locis Sanctorum per vices miracula glorioſa. Veni in Angliam ad Regem Anglorum præſentem, duc tecum Chriſtianum quemcunque habentem morbum Regium quantumcunque inueteratum, profundatum, & turpem, & oratione fuſa, manu impoſita, ac benedictione, ſub ſigno crucis data, ipſū curabit in nomine Ieſu Chriſti. Hoc enim facit continuè, & fecit ſæpiſsimè viris & mulieribus immundiſsimis, & cateruatim ad eum ruentibus in Anglia, in Alemannia, & in Francia circumquaque, ſicut facta quotidiana, ſicut qui curati ſunt, ſicut qui interfuerunt & viderunt, ſicut populi nationum & fama quam celebris certiſſimè conteſtantur. Quod & omnes Reges Chriſtiani Anglorum ſolent diuinitus facere & Francorum, ſicut Libri Antiquitatum, & fama Regnorum concors teſtantur: Vnde & morbus Regius nomen ſumpſit. Vade in Hiberniam, intra Purgatorium S. Patricii, & experiêris miraculum multipliciter admirandum, quod & nonnulli certiſſimè ſunt experti.

B Amplius autem, ſi Hiſtoriis Chriſtianorum de miraculis apud ipſos factis non credis, crede Hiſtoriis Philoſophorum, Poetarum, Chronographorum, Gentilium, & illorum qui nunquam receperant fidem Chriſti, & ipſis etiam Chriſtianis de miraculis factis apud exteras nationes. Ecce Ariſtoteles famoſus Philoſophus in de Mundo 12. referens vnum magnum mirabile: Fuit, inquit, dudum verſus occaſum terræmotus, qui euertit plurimas ciuitates, atque cum imbribus maximis rabieque ventorum, in quibuſdam locis mare conuertit in aridam, aridamque in mare; factaque ſunt tanta incendia, vt omnia conflagrarent. Nam ignis erumpens de terra quaſi ruptis Aetnæ carceribus, ferebatur in modum fluminis ſuper terram, vbi & fidelium genus numen præcipuè honorauit, vbi & dum quidam iuuenes, parentes & ſenes baiulantes in humeris fuiſſent à rheumate compræhenſi, appropinquaretque eis terribiliter flumen, ignis diuiſum eſt flumen incendij quoque: hoc quidem huc; hoc autem illuc ſe diuertit, ac iuuenes cum ſuis parentibus conſeruauit illæſos. Quod etiam expreſſiùs

C teſtatur Solinus de Mirabilibus Mundi lib. 2. vbi agit de Sicilia, ita dicens: Inter Catinam & Syracuſas certamen eſt de illuſtrium Fratrum memoria, quorum nomina ſibi diuerſæ partes adoptant. Si Catinenſes audiamus Anapius fuit & || *Amphinomus*, ſi quod malunt Syracuſæ Emantiam putabimus & || *Critonem*. Catinenſis tamen regio cauſam dedit facto, in quam cum ſe incendia Aetnæ protuliſſent, iuuenes duo ſublatos parentes euexerunt inter flammas ignibus illæſi. Horum memoriam ita poſteritas munerata eſt, vt Sepulchri locus nominaretur Campus piorum. Idemque infra eodem narrat, quod ibi, ſcilicet in Sicilia eſt Vulcanius Collis, vbi 2. mirabilia demonſtrantur. Sacrificantibus namque conſtruentibus ſarmenta viridia ſuper Aras, nec igne appoſito probatur ſi Deus adeſt placatus per hoc, quod ligna concipiunt ignem ſponte, & nullo inflagrante halitu à numine attenduntur. Vbi & poſt ſacrificium conſummatum, epulantibus alludit flamma, quæ flexuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit non adurit.

|| Amphionius

|| Cratonem

D Simile huic teſtatur Plinius 7. Naturalis Hiſtoriæ, ſub hijs verbis: Haud procul vrbe Roma, in Faliſcorum agro, familiæ ſunt paucæ quæ vocantur Hirpiæ, quæ Sacrificio annuo quod fit ad montem Soraſtem. Apollini ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur, & ob id perpetuo Senatus conſulto, militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent.

Refert quoque Ariſtoteles in Secreto Secretorum Part. tertiæ cap. 14. quomodo Mago Orientali Deum orante, Iudæus qui mulam eius ſibi accommodatam adduxerat, eiectus eſt de ipſa & proſtratus confracta tibia, & ſimiliter collo læſo. Et idem infra eodem part. vlt. cap. 1. approbat miracula Prophetarum iuuatiua; & ſupra eodem part. 3. cap. 1. allegat Hermogenem hæc verba. Pater noſter Hermogenes, qui triplex in Philoſophia optimè Philoſophando dixit; veritas ita ſe habet, & non eſt dubium, quin inferiora ſuperioribus, & ſuperiora inferioribus reſpondent: operator miraculorum vnus & ſolus Deus eſt, à quo deſcen-

E dit omnis operatio mirabilis.

Auicenna quoque 10. Metaph. concedit || *miracula*, & ſimiliter 4. de Anima 4. licet ibi erroneas cauſas fingat: Et ſimiliter Algazel. 5 Philoſophiæ ſuæ 5. miracula confitetur. Albumazar etiam de coniunctionibus Tract. 1. differentia. 3. determinat de miraculis ſolennium Prophetarum licet ſicut & Auicenna, in cauſis eorum aberret. Item Ioſephus 2. Antiquit. vltimo, referens tranſitum Iſrael per medium maris rubri, in argumentum fidei hæc ſubiungit. Nullus verò diſcredat verbi miraculum, ſi antiquis hominibus & malitia priuatis, via ſalutis, licet per mare, ſit facta, ſiue voluntate Dei, ſiue ſponte reuelata, dum & eis qui cum Alexandro Rege Macedoniæ fuerunt olim & antiquitus reſiſtentibus Pamphylicum mare diuiſum ſit, & cum aliud non eſſet iter, tranſitum præbuit eis, volente Deo per eum de-

|| mirabilia

ſtruere Perſarum principatum, & hoc confitentur omnes qui Actus Alexandri, conſcripſerunt. A

Hiſtoria quoque Scholaſtica, vbi actum eſt de Heſter recitat à Ioſepho memorato, quod Alexandro magno orante Deum Iſrael, vt intra montes Caſpios includeret 10. Tribus, prærupta montium acceſſerunt ad inuicem & locum immeabilem perfecerunt. Refert quoque Valerius Maximus lib. 8 1. quod Virgo quædam veſtalis de corruptione ſuſpecta, in argumentum ſuæ integritatis illæſę, oratione Deæ Veſtæ præmiſſa, cribrum plenum aqua de Tyberi in eius Templum integerrimè deferebat. Ouidius de faſtis lib. 4. agens de feſto Cyboles quod nonis Aprilis veteres celebrabant, quam matrem Deorum & Virginem putarunt, quæ & Berecinthia, Idea, Peſsimica, Phrygia, Dea virgo, & cæleſtis virgo fuerat nominata, vt partim patet ibi per Ouidium partim per Aug. 1. de Ciuit. Dei 29. & 2¹. 5°. 26. & 10. 16. & per multos alios Hiſtorias & poëmata pertractantes deſcripto itinerario, quo ipſa à Phrygia verſus Romam, per multa maria ad oſtium Tiberis eſt delata, refert vnum magnum miraculum & ſtupendum: Carina namque (vt dicit) limo Tiberis iam æſtu nimio deſiccati inſidente tam firmiter, vt nullo ingenio, nec vllis viribus amoueri valeret: Claudia Quinta Virgo, ſuper violatione communiter defamata, accedens ad Deam, ſupplici prece ſuſa in purgationem publicam ſuæ famæ, nauem cum zona, ſeu fune, leui conamine, quò voluit prætrahebat, & quia metra iuuant animos aliquorum, paucos verſus Ouidij repeto, qui ſic ait. B

Verſus Ouidij.

Hoſtia contigerat, qua ſe Tiberinus in altum
Diuidit, & campo liberiore natat?
Omnis eques, iuxtaque ſimul cum plebe ſenatus
Obuius ad Thuſci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natiq; viriq; C
Quæq; colunt ſanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contorto brachia laxant,
Vix ſubit aduerſas hoſpita nauis aquas
Sicca diu fuerat tellus, ſitis vſſerat herbas,
Sedit limoſo preſſa carina ſolo.
Quiſquis adeſt, operi pluſquam p parte laborat,
Adiuuat & fortes voce ſonante manus.
Illa velut medio ſtabilis ſedet Inſula Ponto,
Attoniti monſtro ſtantque pauentque viri.
Claudia quinta genus lauſo referebat ab alto,
Nec facies impar nobilitate fuit.
Caſta quidem eſt, ſed non ſic credita, rumor iniquus D
Laſerat, & falſi criminis acta rea eſt.
Cultus & ornatus variè prodiſſe capillos
Obfuit, ad rigidos promtaque lingua ſonos.
Conſcia mens veri fama mendacia riſit,
Sed nos in vitium credula turba ſumus.
Hæc vbi caſtarum proceſſit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis hauſit aquam,
Ter caput irrorat, ter tollit in æthere palmas,
Quicunque aſpiciunt, mente carere putant,
Submiſſoque genu vultus in imagine Diuæ
Figit, & hos egit crine iacente ſonos.
Supplicis alma tua genitrix fœcunda Deorum,
Accipe ſub certa conditione preces.
Caſta negor, ſi tu damnas, meruiſſe fatebor, E
Morte luam pœnas, iudice victa Dea.
Quod ſi crimen abeſt, tu noſtræ pignora vitæ
Re dabis, & caſtas caſta ſequere manus.
Dixit & exiguo funem conamine traxit:
Mira, ſed in ſcena teſtificata loquor:
Mota Dea eſt, ſequiturque ducem, laudatque ſequendo.
Index lætitiæ fertur ad aſtra ſonus.

Sed

A Sed ne indictis ſuſpectis Poëtarum tantummodo videar me fundare: Ecce Titus Liuius qui lib. 9. de 2. Bello Punico hoc teſtatur. Ecce Solinus de mirabilibus Mundi parte vlt. qui ſic dicit: Nauis à Phrygia gerula ſacrorum dum ſequitur vittas caſtitatis contulit Claudiæ principatum pudicitiæ, & ecce ſimiliter Aug. qui primo de Ciu. Dei 16. tam iſtud, quam præcedens, cum quibuſdam alijs recitat & concedit. Idemque Solinus ſupra, eiuſdem primi ſecundo ſic ſcribit: Sacellum Herculis in Boario foro eſt, in quo argumenta & conuiuij & Maieſtatis ipſius remanent: Nam diuinitus neque muſcis illo neque canibus ingreſſus eſt: etenim cum viſcerationem ſacrificij libaret, magnum Deum dicitur imprecatus: clauam vero in aditu reliquiſſe, cuius olfactum refugiunt canes, id vſque nunc durat.

Referunt quoque Hiſtoriæ Tartarorum, & commemorat Haitonus in lib. intitulato, Flos hiſtoriarum terræ orientis, Part. 3. de Chamguis 1° Cham, 1° Imperatore, ſeu Rege Tartarorum, vnum ſtupendum miraculum in hæc verba: Poſtquam Chamguiſcam omnes terras & prouincias, quæ citra montem Belian erant, ſuo imperio ſubiugauit, & illa poſſedit quietè & pacificè, quadam nocte in Somnis vidit aliam viſionem: vidit enim iterum militem album, qui dixit ad eum; Chamguiſcam, voluntas Dei immortalis eſt, quòd tu tranſeas montem Belian verſus Occidentem, & occupabis terras & regna, ibique dominaberis gentibus quas ſubijcies tuo imperio; & vt certus ſis, quod ea quæ tibi dico, ſunt ex parte immortalis Dei; Surge & vade ad montem Belian cum tota Gente tua, ad locum vbi mare iungitur cum eodem, ibique deſcendes, & verſus Orientem cum nouem genuflexionibus nouies immortalem Deum adorabis, & ipſe qui eſt Omnipotens tibi viam oſtendet per quam poteris pertranſire. Chamguiſcam verò viſa viſione, gaudenter ſurrexit, nec in aliquo dubitauit: nam prima viſio quam viderat de alijs certitudinem ſibi dabat. Feſtinanter quoque ſuos vniuerſaliter congregauit, & præcepit quòd ſequerentur eum, cum vxoribus & filijs ſuis, & omnibus quæ habebant. Perrexit itaque quouſque peruenerunt ad locum, vbi mare magnum & profundum montibus adhærebat; nec erat ibi aliquis tranſitus, ſiue via: Continuo verò Chamguiſcam, ſicut præceptum fuerat ab immortali Deo, de equo deſcendit: illud idem omnes facientes vniuerſaliter verſus Orientem flexis genibus nouies adorauerunt, ab omnipotenti & immortali Deo miſericordiam & gratiam implorantes, vt tranſitum & viam eis oſtenderet abeundi. Steterunt in orationibus ſuis nocte illa, & manè ſurgentes, viderunt quòd mare per 9. pedes à monte retroceſſerat, & eis dimiſerat viam latam. Stupefacti fuerunt omnes mirabiliter hoc videntes, & immortali Deo vnanimiter gratias referentes deuotiſsimè, per viam quam viderant, tranſierunt.

Quis ergo niſi nimis duræ ceruicis, & Patrum impius verberator, ſolus tot, & tantis teſtibus contradicet? Et ſi iſtis Hiſtorijs fidem accommodes, cur non Hiſtorijs Hebræorum & Chriſtianorum famoſioribus multum valdè? Quare & alij humanè magis agentes, concedunt miracula Chriſtiana, ſed in aſsignatione cauſæ diſcordant. Alij namque aſsignant cauſam non veram; alij autem veram. Aſsignantes autem cauſam non veram, multipliciter variantur. Aliqui namq; Medici dicunt bonitatem, & proprietatem complexionis optimæ temperatæ, quam vocant temperatam ad iuſtitiam in Chriſto, fuiſſe cauſam effectiuam ſanitatis in corporibus alijs, & quorumcunque miraculorum quæ fecit. Sed iſti faciliter ſanabuntur: Nam etſi poſsint vtcunque faciliter coloratè aſsignare hanc cauſam aliquorum miraculorum Chriſti, puta ſanitatum paucarum quas fecit tangendo: aliorum tamen non poſſunt Chriſtus enim multos ſanauit non tangendo, imò nec domum intrando, ſed in magna diſtantia, vbi pro infirmis rogabatur, conſentiendo. Nôrunt autem Philoſophi & Medici, quod in omni actione & motione reali, & ſpirituali, mouens & motum ſunt ſimul: teſtis eſt ille magnus Philoſophus Ariſtoteles 7. Phyſ 9. & 2. de Anima 74. Illa quoque complexio, & tota eius proprietas fuit tantum finitæ virtutis, quare & mundando leproſum, ſolidando paralyticum, & cæteras infirmitates ſanando, requireret certum tempus, certam alterationem & motum, ſecundum proportionem illius potentiæ ſanatiuæ, ad reſiſtentiam infirmitatis ſanandæ, & vbi eſſet reſiſtentior, & maior infirmitas, ibi requireretur neceſſariò maius tempus, ſicut & Philoſophi & Medici benè nôrunt, eſſetque neceſſariò aliquod medium inter infirmitatem & ſanitatem perfectam, quod Medici ſolent conualeſcentiam appellare: Chriſtus autem ſubitò & perfectè, ſicut non ſine cauſa ſuperius recitaui, infirmos quos voluit, ſanos fecit.

Rurſum, ſecundum hæc eadem, ſi ſic fuiſſet, tanta potuit fuiſſe infirmitas, tam incurabilis, tam mortalis, quod virtus complexionis Chriſti non potuiſſet illam ſanaſſe. Legitur tamen morbos grauiſſimos & ‖*antiquatiſsimos* curauiſſe, nec in aliquo defeciſſe: Quomodo etiam morbum quemcunque quantumcunque mortalem non poſſet curare, qui etiam mortuos ſuſcitauit? ‖ antiquiſſimos

Si inſuper talis & tanta complexio potuit facere tanta miracula, poſſet & quælibet minor complexio facere miracula proportionaliter minora, in proportionale paſſibile, ſicut tam Philoſophi, quam medici conteſtantur. Quæ etiam virtus complexionalis poſſet quatriduanum mortuum iam fœtidum, non tangendo; ſed ſolo verbo, ad vitam perfectam ſubito reuocare, aquam in vinum mutare, panes & piſces tam vehementer multiplicare, ſuper aquas ambulare, ſicut hæc omnia fecit Chriſtus? Quæ Complexio Chriſto pendente in cruce fecit terram moueri, monumenta aperiri, corpora Sanctorum reſurgere; immò & Solem eclipſari modo prædicto? Quæ complexio potuit à morte reſurgere, in Cœlum aſcendere, Spiritum Sanctum demittere, & tam efficaciter Apoſtolos inſpirare? Nunquid omnes Chriſtiani per quos fiunt miracula, illius tantummodæ & non magis omnimodæ complexionis exiſtant? Immò per viros & mulieres, per ſenes & iuuenes, per viuos & mortuos, miracula multa fiunt. Nunquid etiam Moyſes, antiqui Prophetæ, & omnes facientes miracula, iſtius Complexionis fuerunt? Quæ etiam Complexio mare ſiccaret, ſiccatum teneret, montes transferret, faceret Solem ſtare atque redire? A B

Conſtat quoque Complexionem eſſe potentiam irrationalem, quare & ſecundum Philoſophos, ad alterum oppoſitorum tantum valere: potentiam verò factiuam miraculorum ad vtrumque, ſecundum quod exigunt miracula facienda. Nonne etiam Complexio eſt potentia irrationalis, quare & ſecundum Philoſophos, non agit ex electione & liberè; ſed de neceſſitate naturæ; ſicut ignis calefacit. Quapropter & Complexio Chriſti, ſemper & neceſſariò præſente paſſibili, feciſſet quodcunque miraculum, quod facere potuiſſet. Legimus tamen ipſum, & etiam alios feciſſe miracula ſua ſponte & ex libera voluntate.

Quid etiam oporteret Deum orare pro miraculoſis effectibus, ſi non faceret ibi quicquam, cum etiam ſufficiat Complexio naturalis? Sancti tamen per quos fiunt miracula Deum orant, quod eſſet omnino ſuperfluum, niſi ipſe miracula operaretur.

Si etiam aliqua creatura poteſt miracula facere, poteſt & Deus, ſicut Suppoſitio 1ª monſtrat. Cur ergo non facit, quando ſuppliciter exoratur? Immò magis decet Deum ſic facere, & nos credere ita eſſe: Quare & Pater Philoſophorum Hermogenes dicit, quod operator miraculorum vnus & ſolus eſt Deus, cui & Ariſtoteles Secreto Secretorum ſuorum conſentit, ſicut erat ſuperius recitatum; qui etiam ſupra eiuſdem Part. 1. 22. oſtendens quid valeat præcognitio futurorum, puta hyemis nimis frigidæ, æſtatis nimis calidæ, annorum famis & indigentiæ: Confert, inquit, multum futura præſcire, quia melius declinare poſſunt homines, quando ventura præcognoſcunt. Nam & deſtinatorem excelſum tunc precibus implorare debent, quod per ſuam clementiam ab eis futura mala auertat, & aliter ordinet. Non enim ita prædeſtinauit, quod in aliquo ſuæ potentiæ derogaret. Poſſunt ſiquidem homines diuinam clementiam deprecari orationibus, deuotionibus, precibus, ieiunijs, ſeruitijs, ſacrificijs, eleemoſynis, & multis alijs bonis, de commiſſis veniam implorantes, de reatibus pœnitentes, & veriſſimè tunc Deus omnipotens auertet ab eis quod trepidant & formidant. Cui etiam concorditer Auicenna 10. Metaph. ſua 1°. dicit, quod quia primus verus nouit hoc totum, ideo ab eo incipit eſſe omnis eius quod fit, & propter has cauſas proſunt hominibus orationes & ſacrificia, & præcipue Litaniæ pro pluuia, & alia huiuſmodi; oportetque vt timeas reddere malum pro malo, & ſtudeas reddere bonum pro bono. Cuius rei certitudo faciet te refugere malum. Sed certitudo huius rei eſt euidentia miraculorum eius, vbi & loquens de diſpoſitione & vtilitate membrorum animalium, & plantarum, ſic ait: Non eſt ibi cauſa naturalis vllo modo; ſed principium eius eſt ex cura diuina, ſicut & illa pendent ex cura; quantò magis ergo in miraculis ſimiliter ſentiendum? & addidit; ſcias etiam quod plus appropinquat vulgus & tenet & dicit; verum eſt, nec refugiunt hoc niſi illi, qui volunt videri Philoſophi, eò quòd ignorant cauſas & occaſiones iſtorum. C D

Aſtrologi autem puta Albumazar vbi prius, & alij alibi videntes corpus terreſtre minus ſufficere ad miracula facienda, aſcendunt ad cœleſte, dicentes diuerſas coniunctiones & virtutes Corporum cœleſtium in ſignis diuerſis miracula diuerſa cauſare: Verum Aſtrologi ſicut Medici corrigentur. Corpus quoque Cœleſte, aut quæcunque Cœleſtis coniunctio, ſi faciat miraculum hic in terra, cum non poſſit immediatè hoc facere, requirit aliquod medium per quod hoc faciat: hoc autem non eſt tantum ignis aut aer; ſed aliquis magnus homo, in aliqua tali magna coniunctione conceptus, natus, aut præſignatus per illam: videmus enim quod non ſolus aer operatur miraculum, ſed aliquis magnus homo, aliquis ſanctus homo, quod & iſti Aſtrologi confitentur, quod & videtur Ariſtot. dicere in Secreto Secretorum vlt. Part. 1. Sed ſi ſic eſſet, talis homo operaretur miracula virtute ſuæ complexionis ſicut reſponſio prior dixit. E

Quomodo

A Quomodo inſuper conuenit coniunctioni & virtuti cœleſti, virtutem cœleſtem infringere, motus luminarium cœleſtium immutare, facere Solem & Lunam ſtare, redire, & Solem eclipſari per Lunam in medio menſis lunaris modo prædicto?

Quomodo inſuper virtus cœleſtis corporis luminoſa faciat aliquam patriam in terra ſolitam illuminari de die, & obtenebrari de nocte, ſicut & regio circa eam, perpetua caligine tenebroſam? Haytonus ſiquidem in libro ſuo intitulato, Flos hiſtoriarum terræ Orientis Part.1.cap.10.agens de regno Georgiæ,ſcribit ita. In regno iſto Georgiæ apparet quoddam ſtupendum mirabile & multipliciter monſtruoſum, quod dicere non auderem, neque credidiſſem relatione || *cuiuſquam*, niſi prius proprijs oculis aſpexiſſem: ſed quia ibi perſonaliter || cuiuſcunque. fui, & fide vidi etiam occulata, dico quod in illis partibus eſt quædam prouincia Haniſſen, quæ in circuitu benè occupat tres dietas, & tantum quantum extenditur illa prouincia per totum quadam caliginoſa & tenebroſa caligine locus ille taliter offuſcatur, quod nullus eſt qui B poſsit aſpicere quicquam, nec eſt aliquis qui audeat ingredi illam terram, quoniam ad redeundum tramitem ignorat. Habitatores illius regionis aſſerunt ſe ſæpius audiuiſſe voces hominum vociferantium, cantus Galli, hinnitus equorum, & per meatum cuiſdam fluminis quod de loco illo egreditur, apparent ſigna certa, quod ſit gentium habitatio in eodem. Verum eſt quod legendo inuenitur in Hiſtotijs Regni Armeniæ & Georgiæ, quoniã fuit quidam peſsimus Imperator & dominator Perſarum, qui nuncupatur nomine Sanoreus; idola colebat iſte,& perſequebatur crudeliſsimè Chriſtianos. Quadam verò die præcepit, quod omnes habitatores Aſiæ venirent, & ſua idola adorarent, & quicunque edictis imperialibus contrairet, pœnam incendij pateretur: vnde accidit, quod quidam Chriſtiani fideles, Martyrium potiùs elegerunt, quidam idola adorarunt, quidam ad montes fugerunt: Quidam verò boni Chriſtiani tunc temporis, in quadam planicie habitabant, quæ Mogan vulgariter appellatur, & cum nollent aliquo modo idolis immolare, cogitarunt de fuga, & dum ad C partes Græcie crederent ſe transferre, ille peſsimus iniquitatis filius, Imperator cum ſuo exercitu infœliciſsimo obuiauit, dum fugerent, Chriſtianis, in illâ viz. prouincia Haniſſen ſuperius nominata: Cumque iuſſu Imperatoris, deberent Chriſtiani fruſtratim omnes vniuerſaliter detruncari, clamauerunt ad Dominum Ieſum Chriſtum, & continuo illa tenebroſitas perfidorum lumina offuſcauit, & Chriſtiani pergentes recto tramite euaſerunt: iniqui vero in illa tenebroſitatis valle vſque nunc reſident, & reſidere debent, vſque ad finem ſeculi, vt ab omnibus creditur & narratur.

Qualiter etiam virtus cœli Eccleſiam aut columnam ſine fundamento ſtantem, quaſi ſuper flabilem aërem multis temporibus immobilem ſuſtentaret? Marcus ſiquidem de Venetijs, qui multis annis orientales Regiones perſonaliter circuiuit, & quæ ibi vidit & didicit, memoriæ fideliter commendauit, in lib. intitulato,De Conditionibus & Conſuetudinibus Orientalium Regionum, lib.1.39. ſcribit in hæc verba: Samurcham nobilis ciuitas eſt & magna in D Regione illa quæ tributaria eſt Nepoti Magni Kaan, vbi ſimul habitant Chriſtiani,& qui Mahometum adorant, qui ſe Sarracenos vocant. In hac ciuitate tale hijs temporibus factum eſt miraculum Chriſti virtute: Quidam frater Magni Kaan, qui dicebatur Cygatay, qui huic præerat Regioni, inductus à Chriſtianis & doctus, baptiſma ſuſcepit: tunc Chriſtiani Principis fauorem habentes, ædificauerunt Baſilicam magnam in vrbe Samarcham in honore B. Io. Baptiſtæ. Tali autem ingenio fuit per Architectos Eccleſia fabricata, vt tota celſitudo Baſilicæ, ſuper vnam columnam marmoream firmaretur, quæ columna in medio eius erat: Acceperunt autem dum fieret opus quendam Sarracenorum lapidem, de quo baſim formauerunt ſub columna prædicta: Sarraceni verò qui Chriſtianos oderant, de ſublato eis lapide doluerunt; ſed Cyngatin Principem metuentes, auſi contradicere non fuerunt: Factum eſt autem vt moreretur Princeps, cuius filius in Regno, ſed non in fide ſucceſsit; Sarraceni autem impetrauerunt ab ipſo, vt Chriſtiani ſuum eis lapidem reſtituere cogerentur. E Offerentibus verò Chriſtianis illis prætium pro lapide magnum, renuerunt Sarraceni prætium,volentes vt ſublato lapide Eccleſia deſtrueretur cadente columna. Cumque Chriſtianis nullum pro hac re eſſet remedium, B. Io. Baptiſtam, lachrymoſis precibus inuocare coeperunt. Adueniente igitur die quando lapis de ſub columna remouendus fuerat,& à Sarracenis per conſequens ruina totius tecti Eccleſiæ ſperabatur, nutu diuino columna adeo à Baſi ſubleuata eſt, vt per palmorum 3. ſpacium eleuata, ſuſtentaretur in aere, & ſic abſque humani adminiculi fulcimento, vſque hodiè perſeuerat.

Adhuc autem, quomodo poſſet virtus cœleſtis longis temporibus, omni anno, certo die, mare ſiccare, per 7. dies ſiccatum tenere, paruulum in medijs fluctibus derelictum poſt annum peractum incolumem exhibere. Quem celebris enim hiſtoria longè ac latè diffamat,

quomodo

quomodo B. Clemens prædicans fidem Chriſti, à principe infideli proijciebatur in mare cum A
anchora circa collum, ne fortè à Chriſtianis inuentus pro Martyre haberetur: orantibuſque Cornelio & Phæbo eius diſcipulis, mare per tria milliaria ſe retraxit, qui cum magna multitudine Chriſtianorum per ſiccum intrantes, inuenerunt habitaculum ad modum marmorei Templi paratum, & ibi in quadam arca corpus eius decenter compoſitum, & anchoram iuxta eum: in cuius etiam paſsione mare ad 3. milliaria per 7. dies, ariuis quamplurimis ſe retraxit, præbens venientibus ſiccum iter, donec ob furiam barbarorum Romam vbi præfuerat eſt delatus, vbi & in Eccleſia, quæ ab ipſo vocatur S. Clementis, ſolemniter veneratur.

Quomodo etiam durante miraculo recitato, quædam mulier filium ſuum paruulum illuc adduxit, & in fine ſolemnitatis, irruentibus aquis maris, præ nimia feſtinatione ibi reliquit, reuolutoq; anno, cum multitudine Chriſtianorum reuertens, inuênit puerum dormientem: qui excitatus & totus incolumis, putauit ſe tantum vnius noctis ſuauiter dormiuiſſe ſpatio. Multa quidem & alia pœne innumera miracula glorioſa cateruatim ſe offerunt Hiſtorias re- B
uoluenti, quæ per ſolam virtutem cœleſtium corporum nequeunt vel ſophiſticè colorari.

Dicat mihi quæſo Aſtrologus, quę tam potens & miraculoſa coniunctio in factione miraculorum priorum nouiter contingebat? Nonne motus, coniunctiones, paruæ, magnæ, maiores & maximæ, oppoſitiones omnes, aſpectus, proprietates & virtutes cœleſtes, ſunt notæ fidelibus, ſicut infidelibus Aſtrologis, ſeu Aſtrologiæ Sophiſtis, qui propter paucitatem gnatorum in iſta ſcientia, fingunt ſe multa ſcire quæ neſciunt, & multas non cauſas vt cauſas, vt ſic irreprehenſibiliter ſuper cæteros ſe extollant. Si inquam, tu doctus Aſtrologus ſcias aſsignare cauſam cœleſtem. Miraculorum quorumlibet, dic mihi quæſo, quod & quale miraculum, quandò, & vbi continget, quandò incipiet, quantum durabit? Sed noli mihi quæſo illudere, dicendo, quod in Gadibus Herculis aut in profundo Oceani, poſt 100. annos, aut quod poſt terminum vitæ meæ, miraculum tale erit, ne forſitan videatis per fugam ſophiſticam declinare. Vel dic mihi quando & vbi fiebat miraculum hoc vel illud, vel adhuc C
mihi dic, infra quod tempus futurum in certo loco miraculum nullum fiet, vel miraculum tale non fiet; aut infra quod tempus præteritum in certo loco nullum fiebat miraculum, vel tale non fiebat miraculum? Vel ſi mihi neſcias dicere, dicam tibi: quod enim, quale, quando, & vbi Deus voluerit aut voluit, fiet miraculum, aut fiebat; & ſimiliter negatiuè voluntatis autem diuinæ, cùm per 8^{am} partem & 4^{am} ſit ſummè & maximè libera, non poſſum cauſam antecedentem neceſſariam aſsignare, ſicut ſuperius monſtrabatur. Hoc autem euidenter apparet, eò quòd miracula iſta contingunt fuſa prece ad Deum, quod omninò videretur ſuperfluum, friuolum & inane, ſi cœlum hæc faceret, & non Deus, ſicut ſuperius eſt argutum.

Alij autem videntes nullum corpus poſſe ſufficere ad miracula facienda, ponunt ſpiritum cauſam horum: & hij vlterius variantur. Aliqui namque putant, quod ſpiritus hominis anima rationalis humana ſit ſufficiens cauſa horum; non autem quilibet anima quocunq; modo diposita: ſed ſicut dicit Ariſtoteles in ſecreto ſecretorum vltimæ part. 1. Cum anima fue- D
rit ſuperans corpus & dominans & ei pręponderans, facit Prophetã cum miraculis iuuatiuis. Hæc autem reſponſio poteſt corrigi vt priores. Præterea ſi anima ex ſola tali diſpoſitione habituali facit miracula, ſemper & neceſſario facit quæcunque miracula poteſt, quam diu eſt ita diſpoſita ſicut & agens irrationale. Sicut ſi anima ex ſola ſpecie ignis in ipſa combureret, ſemper combureret, quamdiu illam ſpeciem haberet, dormiendo, vigilando & aliud quodlibet faciendo, approximato paſsibili & impedimento remoto. Quare & Auicenna ſequens & ſupplens Ariſtotelem in hac parte, 4° de Anima 4. dicit, quod anima cum fuerit nobilis, ||Principis. conſtans, ſimilis || *principijs*, tunc pro voluntate eius obedit ei, nedum corpus proprium; ſed & corpora extrinſeca, & materia quæ eſt in mundo, ita vt ſanet infirmos, debilitet prauos, permutet elementa, contingat pluuia, ſterilitas & obſorbitio à terra, quemadmodum opus occuli faſcinantis eſt in corpore alieno: vbi & videtur innuere animam facere talia opera, ex fortitudine & firmitate formæ rei ſibi impreſſæ & imaginationis de illa, cuius & imaginariæ E
fictioni conſentit Algazel 5. Phyſ. ſuæ 5. & quidam alij modernorum. Sed huius imaginationis imago faciliter confringetur, & ad nihilum redigetur, per quæ reſponſiones priores. Talis etenim anima volens ſanare quenquam diſtantem, ſi per hoc ipſum ſanaret, hoc eſſet per aliquam actionem expanſam ad ipſum per totum medium interceptum: Norunt enim Philoſophi, & medici non ignorant nihil agere in extremum niſi agendo in medium, etſi non ſemper ſimilem actionem. Quare etſi in illo medio quotcunque infirmi alij ponerentur, ſaltem infirmitate ſimili detenti, omnes ſimiliter ſanarentur.

Illa inſuper anima, volutio, & imaginatio eſt tantum finitæ virtutis; Poſsit ergo eſſe tanta diſtantia inter illam & ægrum, vel in parua diſtantia medium ita indiſpoſitum per denſitatem

tem

A tem aut aliam qualitatem, quod ipſum ſanare non poſſit: poſſent quoq; eſſe tot ægri in aliquo magno exercitu, & comitatu, aut conuentu, quod ſi vellet omnes ſanare, nullum ſanaret: aut tot inimici in aliquo exercitu, quod volendo omnes debilitare vel occidere, neminem læderet: ſed nunquid ſic Chriſtus? Nonne qui ex paucis panibus & piſcibus tot millia hominum ſatiauit tanta copia fragmentorum relicta, potuiſſet (ſi voluiſſet, & oportuiſſet) plura & plura millia ſatiaſſe, paneſque & piſces amplius & amplius multiplicaſſe, & ad maiorem diſtantiam & maiorem, quare & de alijs miraculis ſimiliter ſentiendum.

Talis inſuper anima qualitercunque volens atque imaginans, cùm ſit tantum finitæ virtutis, requirit certum tempus & alterationem ſucceſsiuam ſecundum reſiſtentiam patientis, poſſetque infirmitas eſſe tanta, & reſiſtentiam tantam habere, quod eam ſanare non poſſet, quorum vtrumque eſt falſum de Chriſto, ſicut ſuperius eſt argutum.

Si etiam tam potens anima per tam fortem volutionem & imaginationem poteſt facere B tanta miracula, cur non quælibet anima per proportionalem volutionem & imaginationem, poteſt proportionalia miracula operari? Quomodo etiam poteſt anima volendo aut imaginando mortuos ſuſcitare, & animas à Cœlo vel Inferno ad corpora reuocare? multò autem facilius poſſet præſeruare quenquam à morte, & reddere corpus proprium immortale; imò & omnes homines, & omnes beſtias immortales. Cuius etiam quæſo imaginatio incluſit tantum exercitum, & tantam patriam tenebris, ſicut ſuperius tangebatur? Non imaginatio Chriſtianorum, ipſi enim non videntur tunc imaginati fuiſſe de huiuſmodi tenebris, ſed de fuga; nec imaginatio perſecutorum, ipſi enim (vt videtur) non imaginabantur ſe comprehendi tali caligine, ſed perſequi Chriſtianos, illa quoque tenebroſitas continuè perſeuerat: habet ergo cauſam continuam. Sed quis tali imaginationi vacat continuè? quis ſic imaginando continuè perſeuerat? Cuius imaginatio ſuſtentauerit columnam prædictam baſe ſubtracta? Non Sarracenorum, (ipſi enim potius imaginabantur Eccleſiam ruituram) nec Chriſtiano- C rum, ipſi enim (vt videtur) potius ſperauerunt aliquam vindictam Sarracenis diuinitus inferendam, vel baſim columnæ ibi diuinitùs retinendam, quàm vnum tale inopinatum miraculum à ſæculis inauditum, cuius etiam imaginatio tam continua perſeuerat, vt tantis temporibus columnam ſuſtentaret, continuè etiam dormientibus Chriſtianis? Refert quoq; Marcus de Venetijs 1. de Condit. Orien. Regionum 18. in hunc modū: In illis regionibus, ſcilicet inter Thauriſium & Baldachum, mons eſt qui olim de loco ſuo ad locum alium tranſlatus eſt virtute diuina. Volebant enim Sarraceni Chriſti Euangelium vanum oſtendere, pro eo quod Dominus ait, ſi habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic monti, Tranſi hinc, & tranſibit; & nihil impoſsibile erit vobis. Dixerunt enim Chriſtianis qui ſub eorum dominio in illis partibus habitabant, aut in Chriſti nomine montem illum transferte, aut omnes ad Machometum conuertimini, aut omnes peribitis gladio. Tunc deuotus quidam hic Chriſtianos confortans oratione fuſa fideliter ad Dominum Ieſum Chriſtum, vidente multitudine populo- D rum, montem tranſtulit ad deſignatum locum, propter quod multi ex Sarracenis ad Chriſtum conuerſi ſunt. Sed cuius imaginatio (quæſo) tam fortis, vt transferat vnum montem? O Auicenna magnanime, animam magnam habens, transfer per imaginationem tuam iſtum monticulum, aut minimam glebam eius, & dabo tibi montem aureum poſsidendum. Nonne etiam imaginationes tot Sarracenorum contrariæ detinuiſſent potius ibi montem? Imo potius reputandum hæc, & alia huiuſmodi miracula facta fuiſſe per Chriſtum & Deum, qui vt iuuaret, fuit ſuppliciter exoratus. Cuius etiam imaginatio Saulum Iudæum tam peritum in lege, tam feruentem in lege, tam vehementem perſecutorem fidei Chriſtianæ, tam inopinabiliter, tam potenter, tam mirabiliter conuertebat, tanta de ipſo veraciter prædicebat, in fide Chriſtiana tam perfectè, tam ſubitò imbuebat, vt etiam confunderet Iudæos incredulos & Græcos, ſapientiſsimos etiam Philoſophos ad fidem Chriſtianam conuerteret?

Cuius imaginatio circa corpora Sanctorum Chriſtianorum mortuorum omnimoda mi- E racula operatur? ſicut Hiſtoriæ noſtræ certiſsimè conteſtantur, ſicut & de S. Clemente ſuperius recitatur, ſicut & Marcus de Venetijs 3. de Condit. Oriental. Regionum 27. recitat, quomodo circa corpus S. Thomæ Apoſtoli in Maabar, id eſt, in maiore India, in quadam ciuitate ſepultum, multa miracula etiam iſtis temporibus crebro fiunt. Quare & ipſi Sarraceni illarum partium ipſum quàmplurimum reuerentur, dicuntque ipſum magnum fuiſſe Prophetam, & vocant eum Anar nan, id eſt, ſanctum hominem. Cuius, inquam, imaginatio iſta facit, non imaginatio corporis mortui, nullus neſcit, ſi imaginatio animarum quæ illa corpora animârunt, animæ illæ ſunt potentes, ſanctæ, nobiles, & beatæ. Quis ergo dubitauerit credere, vt credebant? Si imaginatio viuorum colentium illos Sanctos, cur non alibi imaginando ſimiliter acciperent quod optarent? Cur (quæſo) inaniter porrigunt eis preces? cur credunt fallaciter

laciter ſe iuuari per eos, aut per Deum propter eorum merita Deo chara? A

Nonne etiam inter miracula S. Thomæ Cantuar. Archiepiſcopi recitatur, quomodo quædam Domina laſciuiæ cauſa, deſiderans oculos pulchriores, accedens ad tumbam Sancti & hoc orans, ſtatim fuit pœnitus excæcata? nonne eius imaginatio in oppoſitum ferebatur? Cuius inſuper hominis volutio aut imaginatio fecit cœleſtia miracula ſupradicta?

Amplius autem ſi anima talis poteſt miracula facere, poteſt & Deus, ſicut 1ª. Suppoſitio & partes ſequentes lucidè manifeſtant; & nedum eſt potens & ſummè potens miracula facere: verum etiam ſummè clemens, pius, & propitius magnificus, liberalis, ſicut 1ª. Suppoſitio & 3ª. Pars demonſtrant. Nonne ergo decentius credibiliuſque videtur, quod cum dilectores ſui modo præmiſſo 30ª. Parte huius, in neceſſitatibus ſuis magnis, excedentibus vires ſuas ipſum ſuppliciter deprecantur, ipſe eis miraculosè ſuccurrat, præſertim cum hoc eis videat expedire, quam quod immiſericorditer ſe auertat, ipſos abijciat & repellat & perire permittat?

Nonne Hermogenes, ſiue Hermas Pater veſter, & vos ipſi Ariſtoteles & Auicenna iſtud B ſuperius affirmaſtis, Deum videlicet eſſe miraculorum factorem? Quomodo ergo nunc cauſam aliam ſomniatis? Nec te latet, vt æſtimo, Auicenna, quod licet oculus faſcinantis poſſet mirabiliter operari in corpore alieno, nequaquam tamen oportet, quod illa anima poſſet miracula huiuſmodi operari. Non enim vis dicere, quod quilibet, cuiuſcunque complexionis poſſit taliter faſcinare; ſed quidam habentes complexionem infectam, & quandam complexionalem malitiam venenoſam, quam per os & oculos, loquendo & videndo, euaporant & emittunt ſubtiliter, aut alterando inficiunt medium & ſic lædunt. Quare nec hoc faciunt in omni diſtantia, ſed propinqua, ſicut & oculus menſtruatæ inficit ſpeculum, & Baſiliſcus interfecit viua viſa: miracula verò nequaquam proprietatem complexionis ſequuntur, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Cur igitur Auicenna aſtruis aliquid tam mirandum, per tam debilem rationem? & quare Ariſtoteles ſine aliqua ratione; cur etiam contra ſententiam veſtram priorem, nunc ponitis aliam cauſam miraculorum quam Deum? An forte veriſimiliter reſpondetur pro vobis dicendo, dicta veſtra diligenter inſpecta, nullam cauſam effectiuam miraculorum aliam aſſignare: Dictum ſiquidem Ariſtot. videtur poſſe intelligi de cauſa diſpoſitiua ad prophetiam & miracula; non propriè effectiua. Apparet enim ſecundum ſententiam Ariſtotelis in de bona Fortuna, & de ſomno & vigilia prophetiam & vera ſomnia præſagia futurorum eſſe à Deo, & non eſſe homini à ſeipſo; quod & teſtatur Auicenna 4. de Anima & 5. ac 10. Met. & Algazel 5. Phyſ. ſuæ, & Auerroes ſuper de Somno & Vigilia manifeſtè; vbi etiam dicit, quod interpretatio ſomniorum eſt vna ſpecies propheriæ, quod & dicit eſſe manifeſtum in ſomnio Pharaonis de quo interrogauit Ioſeph, & addit & operatur interpretem ſicut dicit Ariſt. vt ſemper ſit cogitans & mundus, non declinans ad mores bruti animalis: Dictum etiam Auicennæ poteſt ſimiliter fortaſſis intelligi & exponi. Fatentur etenim Chriſtiani quod hominibus ſanctæ vitæ gratanter illabitur ſpiritus prophetiæ, & quod Deus libenter pro talibus miracula operatur. Vel forſitan Auicenna, cum dicit animam quamlibet ſimilem principijs poſſe miracula operari, intelligit quod hoc poteſt virtute horum principiorum, quæ ſecundum eum ſunt Deus & Angeli: ſeu quod iſta Principia hoc poſſunt & volunt quandoque per eam ſeu propter eam, propter ſimilitudinem, ſcilicet ſanctitatis & voluntatis huius animæ & ipſorum. C D

Sed hic quæſo, audi benigne, magne Philoſophe, maxime Arabum Auiconna: Nonne cum dicis quod anima ſimilis principijs ita poteſt, innuis quod diſſimilis hæc non poteſt? Cum ergo Chriſtus & perfecti Chriſtiani hoc potuerunt, & poſſunt, ſicut præmiſſa teſtantur, conſequitur euidenter ipſos habuiſſe & habere animas ſimiles principijs ſupradictis. Machometus autem veſter teſte teipſo 9. Metaphyſ. tuæ vltimo, non potuit miracula facere ipſomet teſte, in quodam libro legis veſtræ, vbi petentibus ab eo miracula, ſic reſpondit non miſſus ſum cum hoc. Cæteri etiam Sarraceni, quanquam ſint Monachi, & vitam ducant arctiſſimam, & ſecundum traditiones Machometi ſanctiſſimam, non poſſunt miracula facere; conſtat planè: Nec enim decet, quod diſcipulus ſit ſuper magiſtrum, aut ſeruus domino ſuo maior. Nonne ergo Machometus, & omnes eius diſcipuli Sarraceni & Tartari habent animas diſſimiles principijs memoratis? Cur ergo non efficimini Chriſtiani, vt ſic poſſitis iſtis principijs plenius ſimulari? E

Reſpondebunt forſitan Ariſt. & Auicenna ad præmiſſa dicentes, ſe non negare ſed affirmare Deum facere quædam miracula, & etiam animam talem quædam. Sed tunc, quæſo, diſtinguatis rationabiliter & doceatis diſtinguere inter illa. Nonne etiam ſit ita, maiora & glorioſiora miracula Deo digniſſimè tribuentur? Sed quæ maiora aut glorioſiora miracula, quam præcurſorum & prænunciorum Chriſti, veterum ſcilicet Prophetarum & quam miracula Chriſtia-

A Chriſtiana, ſicut ex hic præmiſſis & hiſtorijs noſtris certiſſimis planè conſtat? Eſt ergo Deus
qui facit illa glorioſa miracula Chriſtiana in atteſtationem fidei Chriſtianæ. Iudæi autem &
eorum Philoſophi inimici Chriſti & fidei Chriſtianæ dicunt Chriſtum feciſſe miracula, non
vera, ſed ficta, per artem Magicam, & per potentiam ſpirituum malignorum. Quidam etiam
Magici in approbationem artis ſuæ infamis dicunt Chriſtum vſum fuiſſe quibuſdam magiſte-
rijs ibi ſcriptis, ſicut patet in libro qui dicitur Vacca Platonis. Sed quomodo non aduertitis
vos Iudæi Manichæos, qui reſpuunt Moyſem & Prophetas, dicentes Deum malum, princi-
pem ſcilicet tenebrarum, auctorem totius veteris Teſtamenti, poſſe vobis ſimiliter reſpon-
dere de omnibus miraculis Moyſi & omnium Prophetarum? Quomodo vos oſtendetis er-
go veritatem miraculorum veſtrorum contra ipſos, & ego contra vos oſtendam veritatem
miraculorum noſtrorum.

Dicetis fortaſſis, vos habere Scripturam authenticam, quæ miracula Moyſi atteſtatur:
B & ego dico confidenter, nos habere Scripturam multo magis authenticam, quæ Chriſti
miracula atteſtatur. Quis enim ſcripſit libros illos & miracula Moyſi? nonne ipſemet? non-
ne ſolus? nonne & miracula nuſquam prius per alios priores Prophetas prædicta? Chriſtus
autem non ſcripſit miracula propria, nec aliquis vnicus illa ſcripſit, ſed 4. magni Scribæ, &
alij multi minores, non ſimul in loco vel tempore, quaſi conſpirantes & Chriſti miracula
concorditer confingentes: Sed quidam in Iudæa, quidam in Italia, quidam in Achaia, &
quidam in Aſia, quidam in vna lingua, & quidam in alia, quidam ſecundum vnum modum,
& quidam ſecundum alium, Chriſti doctrinam, geſta & miracula, concordi ſententia conſcrip-
ſerunt. Horum autem Scribarum & Protonotariorum Chriſti, teſtes ſunt Apoſtoli, viri
præclari, Chriſto continuè aſſiſtentes, in miraculis ſuis præſentes, & ipſa certiſſimè oculis ſuis
videntes, & tam hij, quam illi natura Iudæi.

Nonne & Chriſti miracula fuerunt prænuntiata Prophetice tam per viros, quàm per Sy-
C billam, & eadem ratio de miraculis Prophetarum: vel fortè dicetis conuerſationem factam
Moyſi & Prophetarum veſtrorum, euidenter oſtendere ipſos maleficos non fuiſſe, quare &
ipſorum miracula vera fuiſſe. Et quis vnquam ſanctioris conuerſationis, quam Chriſtus,
ſicut nedum noſtræ hiſtoriæ, ſed & Gentilium conteſtantur? reſpicite facta eius, legite verba
eius, attendite legem eius. Quid vnquam innocentius? quid ſanctius? quid honeſtius valeat * honeſte
reperiri? nonne tandem ita * *conuerſabatur*, ſicut Prophetæ veſtri & Sybilla de ipſo prophetice
prædixerunt? annon ita conuerſabatur Chriſtus, ſicut ſiue Meſſias, quem vos ex peccatis ſe-
cundum prædictiones Propheticas, conuerſari deberet?

Obijcitis forſan ei, quod legem veſtram peruertere nitebatur, ſed male. Non enim legem
veſtram peruertit, ſed expoſuit & impleuit, ſicut & erat diuinitus prophetatum. Amplius au-
tem, cur non attenditis eandem calumniam poſſe ſimiliter obijci vero Meſſiæ, quem vos ſecũ-
dum prędictionem Prohetícam Oſee veſtri, dies multos expectatis: ſed cum aſino adhuc futu-
D rum, cum fecerit miracula ſua vera, quomodo ergo vos eius miracula defendetis, & ego veri
Chriſti noſtri vera miracula defenſabo.

Adhuc autem ſi Chriſtus fuiſſet maleficus, falſus Propheta, & falſa miracula tantum feciſ-
ſet, quomodo fuiſſet à tot, & tam ſolennibus teſtibus, tam concorditer prophetatus futurus,
& etiam præſentialiter atteſtatus, & per veſtrum Ioſephum commendatus, ſicut ſuperius reci-
tatur. Quomodo etiam eſt veriſimile, ſi miracula Chriſti fuiſſent tantum ficta & diabolica ar-
te facta, quod fuiſſent diuinitus prophetata, non reprobando, ſed totaliter approbando?
pręterea ſi Chriſtus fuiſſet maleficus, pſeudo propheta, & legis ſubuerſor, ſecundum legis
veſtrę præceptum debebat occidi, quare & ipſum occidere, nequaquam demeritorium aut pu-
nibile ſed potius meritorium & præmiabile fuiſſe quis dubitat? ſed vos propter eius abnegatio-
nem & occiſionem, fuiſtis & eſtis puniti grauiter, & afflicti per occiſionem veſtri quampluri-
mam in terra veſtra, per Imperatorem & exercitum Romanorum, citò poſt occiſionem
E Chriſti factam, per diſſipationem ciuitatum veſtrarum & templi, per veſtram captiuationem
& demigrationem de terra veſtra perfectam, per veſtram diſperſionem, ſubiectionem & vi-
lipenſionem miſerabilem circumquaque, ſicut hiſtoriæ veſtræ & noſtræ teſtantur, & ſpecia-
liter Ioſephus veſter in ſeptem libris de Iudaico bello ſcriptis, in quo & perſonaliter ipſe fuit,
ſicuti etiam indicat præſens dies. Sed quomodo Deus tam bonus, iuſtus, & clemens (ſicut
Suppoſitio 1ª. & 3ª. Pars oſtendunt) vos tunc tam exceſſiue puniret incomparabiliter am-
plius, quam vllis temporibus retroactis, niſi pro aliquo grandi peccato, quolibet peccato
veſtro priori incomparabiliter grauiori, præſertim cum Deus vobis promiſerit & dederit ter-
ram veſtram perpetuo poſſidendam, quod etiam iuramento firmauit, ſi tamen, vel dum ta-
men

men ſeruaueritis legem eius, ſicut libri veſtri ſæpiſsimè ac clariſſimè atteſtantur? Quod ergo A tam grande peccatum tunc temporis commiſiſtis, ratione cuius tantam miſeriam incurriſtis, niſi illud peccatum in Chriſtum? nonnè priùs adulteria turpiſsima commiſiſtis, prophetas ſanctiſsimos occidiſtis, Dominum reliquiſtis, & idola coluiſtis, & pro hijs, & iſtis ſimilibus immiſit vobis Deus nunc vnum Regem, nunc alium, nunc hos hoſtes, nunc illos qui vos affligerent multis modis, ſed, incomparabiliter mitius & breuius quā in afflictione prædicta? Nonne maxima afflictio veſtra prius, fuit captio Ciuitatis veſtræ Ieruſalem, Templi deſtructio veſtri, captiuatio, tranſmigratio in Babylonē, & per 70. annos detentio veſtra ibi? verùm tranſmigratio illa non fuit perfecta, quin multi in terra propria morabantur, non fuit multum diuturna, non fuit multum amara, quia adhuc inipſa habuiſtis Prophetas vos diuinitus conſolantes, & poſt 70. annos dimiſſi fuiſtis liberi, & reuerſi ad propria, reædificaſtis Ciuitatem & Templum. Hæc autem veſtra captiuatio & tranſmigratio, perfecta diſſipatio Ciuitatis & Templi veſtri perfecta eſt, multum diuturna, quia per annos pœne mille trecentos eſt, multum amara, quia nullum Prophetam toto iſto tempore habuiſtis: Propter quod ergo tam exceſſiuum peccatum circa tempus illud commiſſum, patimini iſtam pœnam, omnes alias pœnas veſtras tam incomparabiliter excedentem, niſi propter illud || *excedentiſſimum* peccatum veſtrum, in Chriſtum Sanctum Sanctorum, omnes alios Prophetas & Sanctos incomparabiliter excellentem? B

|| excellentiſſimum.

Hic fortaſſis dicêtis, hanc calamitatem vobis accidiſſe, propter necem iniuſtam S. Io. Baptiſtæ, aut Iacobi fratris Chriſti, quorum vterque apud vos ſanctiſsimus habebatur: ſed ſi vterque fuit ſanctiſsimus, fuit & veraciſſimus & fideliſſimus recta fide: Iohannes autem atteſtabatur ſolemniter Chriſtum noſtrum, & ad digitum demonſtrauit: Iacobus verò fuit Diſcipulus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, qui & fidem Chriſti conſtantiſsimè tenuit, docuit, prædicauit, vſque ad Martyrium triumphatum, ſicut Hiſtoriæ manifeſtant. Eſt ergo ſanctiſsima & fideliſsima fides Chriſti. Nec etiam Iudæi occidebant, aut occidere conſulebant Io. Baptiſtam, C ſed Herodes Agrippa; quem & ideo dicunt Iudæi ſuum exercitum prodidiſſe, ſicut Ioſephus 18. Antiquit. Iudaicæ 12. planè refert, quod & Hiſtoriæ noſtræ produnt. Neque Iudæi de communi conſenſu S. Iacobum occiderunt, aut eius occiſionem placitam habuerunt; ſed Ioſepho 20. Antiquit. Iudaicæ 16. referente, quidam Ananus Pontifex Iudæorum, facto Concilio Iudicum, ipſum tradidit lapidandum: Quare & Ciues moderatiſſimi Iudæorum, & qui circa legis integritatem ſollicitudinem habuerunt, grauiter hoc tulêre, miſeruntq; ad Regem latenter, rogantes, vt præciperet ei ne perpetraret talia, cum neque prius rectè feciſſet: Quapropter & Rex Agrippa, ipſum à Pontificatu quem tribus menſibus habuit, deponebat. Prius quoque Iudæi Prophetas ſanctiſſimos occiderunt, nec ideò talem miſeriam incurrerunt: immo etſi omnes Iudæi tunc temporis exiſtentes, in mortem Ioannis & Iacobi vnanimiter conſenſiſſent, et ideò à terra ſua expulſi fuiſſent, mortuis patribus homicidis, Deus eorū filios reduxiſſet, maximè ſi factum paternum nullatenus aprobaſſent, nec ratum eſt gratum concorditer habuiſſent, propter promiſſionem diuinam prætactam, etiam iuramento vallatam, D quod viz. Iudæi & filij eorum poſt eos, terram illam poſſiderent perpetuo, ita tamen vel ſi tum eius legitima cuſtodierint? Nonne iſtud in Lege veſtra inuenitur expreſſe? Annon in Numeris legitur, quod Patribus veſtris murmurantibus contra Moyſem; immo potiùs contra Deum, & deſperantibus ſe poſſe ingredi illam terram eis promiſſam, Dominus in pœnam peccati incredulitatis illorum, ſtatuit populum in deſerto per annos 40. donec omnes patres culpabiles eſſent morte conſumpti, & tunc eorum filios innocentes, ſicut promiſerat, introduxit? Nonnè etiam poſt ingreſſum veſtrum, in terram veſtram, propter Idololatriam veſtram per Nabuchodonoſor in Babyloniam tranſmigrati, tantum per 70. annos captiui fuiſtis, poſt quos Patribus Idololatris mortuis, filij innocentes ad propria reuertentes, Ciuitatem & Templum dirutareſtruxerunt? Nonne Moyſes verè præuidens, & prędicens, & teſtes inuocans Cœlum & Terram, quod ſi contra Dominum peccaretis, non longo tempore expectaret; ſed citò deleret vos de Terra veſtra, & in omnes Gentes diſpergeret, remaneretiſq; E pauci in nationibus, ſubiungebat, cumque quæſieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ, poſtquam inuenerint te omnia quæ prædicta ſunt, non dimittet te, neque obliuiſcetur pacti in quo iurauit patribus tuis: Et iterum, cum ergò venerint ſuper te omnes ſermones iſti, & ductus pœnitudine cordis tui in vniuerſis Gentibus in quas diſperſerit te Dominus reuerſus fueris ad eum, & obedieris ei & eius imperijs, reducet te Dominus de captiuitate tua, & rurſum congregregabit te Dominus de cunctis populis in quos te ante diſperſerit, & introducet te in terram quam poſſiderunt Patres tui, reuertetur enim Dominus, vt gaudeat ſuper te in omnibus bonis, ſicut gauiſus

A ſus eſt in patribus tuis: ſi tamen audieris vocem Domini Dei tui, & cuſtodieris præcepta eius, & reuertaris ad Dominum Deum tuum. Cur ergo nunc hæc veſtra calamitas incomparabiliter longè maior, grauior, & diuturnior ſupra modum omnibus retroactis, niſi propter aliquod peccatum, incomparabiliter longè maius, grauius, & diuturnius ſupra modum? Et quod eſt illud, niſi occiſio, occiſionis approbatio & negatio continua Ieſu Chriſti? Si mihi non creditis, credite veſtro Prophetarum clariſsimo Danieli, qui Ioſepho veſtro teſte 10. Antiquit. Iudaicæ vltimo, non ſolùm futura, ſicut alij Prophetæ, prædixit, ſed etiam tempus definiuit, quando hæc neceſſe ſit adimpleri, ſed nuſquam tempus certius definiuit, quam vbi per numerum 70. hebdomadum congruè diuiſarum, prædixit aduentum Sancti Sanctorum Chriſti, Ducis occiſionem Chriſti, negationem veſtri, & quod non foret eius populus qui eum fuerat negaturus; quod Ciuitatem veſtram, ſcilicet Ieruſalem, & Sanctuarium, id eſt, Templum diſsiparet populus cum Duce venturo, & quod finis eius vaſtitas eſſe deberet, &
B deſolatio non tranſitoria, ſed ſtatuta; quod hoſtia & ſacrificium tunc deficeret, & quod abominatio deſolationis foret in Templo; deſolatio, inquam, non temporalis & breuis, ſicut retroactis temporibus, ſed vſque ad conſummationem, & in finem ſtabiliter perſeuerans. Nonne tempus illarum hebdomadum, ſecundum prædictionem & diuiſionem Propheticam in aduentu Chriſti, in occiſione Chriſti, in diſpatione Ciuitatis & Templi per populum Romanorum cum Duce clariſsimè eſt impletum? ſcio quod ſic Iudæi, ſcio quod ſic, ſicut per Hiſtorias Iudaicas & Gentiles poteſt perſpicuè demonſtrari.

Et quanquam aliquis Sophiſtarum veſtrorum voluerit proteruire, ſubtrahendo vel addendo aliquid modicum temporibus regijs in Hiſtorijs deſignatis, & ideo cauillari Hebdomades illas Propheticas nequaquam tunc fuiſſe præciſè impletas, nullo tamen colore poteſt extendere illas hebdomades vſque ad præſens, per annos ferè mille trecentos. Nullæ namque Hiſtoriæ etiamſi trahantur inuitè hoc poſſunt vel tenuitèr colorare loquendo de Hebdomadibus dierum, ſcilicet & annorum, ſicut Patres veſtri, Prophetæ veſtri, & Libri veſtri hacte-
C nus ſunt locuti. Si etiam hebdomades illæ nequaquam tunc fuerunt impletę, dicat mihi (quæſo) aliquis peritus Iudæus, ſi adhuc ſint impletæ, & quando, & monſtret mihi Sanctum Sanctorum, & Chriſtum, qui tunc venit, & cætera Prophetica ſuperius memorata: vel ſi nondum ſint impletæ, quando erunt impletæ? & fundet ſe in Lege, Prophetis, aut veris, non fictis Hiſtorijs coloratè, aut ſi hoc non potes, crede Ioſepho, crede mihi ſcienti monſtrare clariſsimè per Legem, Prophetias antiquas, & veraces Hiſtorias prædictis temporibus ipſas fuiſſe plenariè adimpletas.

Nonne etiam Daniel verè prædixit diſsipationem Ciuitatis & Sanctuarij veſtri, per Ducem & populum Romanorum prædictam, hoſtiæ ſacrificijque defectum & deſolationem veſtræ Ciuitatis & Templi ſtatutam? nonne hoc indicat calamitas veſtra præſens? nonne hoc indicat tranſlatio ciuitatis & Templi de loco ſuo antiquo ad montē Caluariæ, locum viz. Domi-
D nicæ paſsionis Templi, in quam nunquam reædificandi loco ſuo antiquo, ſicut videtur ex pręmiſſo teſtimonio Danielis, & Scripturæ veſtræ teſtantur? Si ergo Daniel hæc verè prædixit, prædixit & veriſimiliter tempus horum, hebdomades ſupradictas. Neque enim res iſtas tantum futuras prædixerat ſed & tempus, verè ergo quando iſta vobis acciderant, erant prædictæ hebdomades adimpletæ, quare & tunc veraciter venit Chriſtus, cùm hæc omnia propheticè ſint connexa. Si autem Daniel iſtam veſtram tantam miſeriam non prædixit, quis alius Prophetarum eam prædixit? Non eſt enim veriſimile vllo modo, quòd Prophetæ veſtri calamitates veſtras improportionaliter minores, tam diligenter vobis prædicerent, & in ſcriptis relinquerent, & de iſta incomparabiliter maxima penitus reticerent? Nonne vnus Prophetarum veſtrorum ſic ait? Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecit, quia non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Si inſuper Daniel non prædixit hanc veſtram tribulationem prædictam, remanet eius Prophetia
E nondum effectuata, quare adhuc expectatis reductionem in terram veſtram, reædificationem Ciuitatis & Templi, & habitationem veſtram ibi per aliqua tempora, & poſt hæc omnia **illud* *aliud
tantum diſsidium imo magis iuxta vocem propheticam Danielis, abſit à vobis tam horrenda calamitas, abſit, abſit, abſit. Teſtantur quoque Doctores veſtri in ſcriptis ſuis frequenter, Templum veſtrum reædificari tertio non debere: Prophetæ autem qui videntur prophetare contrarium, Ieruſalem ſcilicet atque Templum adhuc reædificanda, intelligunt de Ieruſalem Ciuitate & Templo non terreſtri, ſed cœleſti; ſicut Doctores veſtri plurimi conteſtantur. Per hæc igitur & ſimilia non improbabiliter ſuaderi videtur quod Iudæis ſobrijs, & veritatis amicis debeat rationabiliter apparere gentem & terram ipſorum Ciuitatem & Templum fuiſſe, vt præmittitur, deſolata, propter non receptionem; imò abnegationem, blaſphemiam & occiſionem Meſsiæ & Chriſti: filios verò ipſorum, & filios filiorum, vſque in præſens, tam miſera-

miſerabile excidium continuè ſuſtinere propter approbationem, & imitationem continuam A
ſcelerum paternorum. Approbant enim continuè necem Chriſti, nec ipſum credendo, amando, & colendo recipiunt: verum continuè odiunt, abnegant & blaſphemant. Quis igitur his attentis rationabiliter, aut veriſimiliter dixerit, Chriſtum noſtrum fuiſſe maleficum, pſeudochriſtum, & miracula eius ficta?

Adhuc autem quæſo, Iudæi, paululum auſcultetis. Nonne verus Meſsias, ſi nondum venit, ſed veniet, vt ſperatis, cum venerit & vera miracula fecerit non cognoſcetur, non recipietur: imò negabitur, patietur & occidetur à vobis? Nonne poſtea & propterea diſsipabitur terra veſtra, ciuitas, & ſanctuarium? & vos eijciemini & diſpergemini circumquaque ſicut Iſaias & Daniel cæterique Prophetæ, ac alij veſtri doctores clariſsimè prædixerunt? & tunc haud dubio in veſtri excuſationem & ipſius accuſationem, aliquam mendacem calumniam confingetis, dicentes ipſum eſſe maleficum, & miracula eius ficta. Quod enim vera miracula
faciet nullatenus concedetis. Nonne Nobilis ille Propheta veſter in perſona veſtra loquens B
Meſsiæ, ſic ait: Cum feceris miracula, non ſuſtinebimus. Sufficiat igitur quæſo, vobis ſufficiat, quod hactenus aberraſtis, redite quæſo, redite, pœnitentiam agite, miracula Chriſti agnoſcite, & per ipſa ipſorum mirabilem effectorem.

Adhuc autem ex abundanti ecce Rabbi-Moſſe Ben Maymon, maximus Philoſophorum veſtrorum in libro quod de Iudicibus ſcripſit, ait: Ieſus Nazarenus viſus eſt eſſe Meſsias, & interfectus fuit per domum Iudicij, & ipſe fuit cauſa ſeu meruit, vt deſtrueretur Iſrael in gladio, & vt diſpergerentur reliquiæ ipſorum, & vt inferiorarentur. Pro auctoritate verò iſtius Rabby-Moſſe, quæſiui ſemel à quodam magno & famoſo Iudæo, nunquid ſcripta ſua haberentur authentica apud ipſos, qui percutiendo buccam ſuam reſpondit, quod quicquid Moyſes iſte dixit, fuit ita authenticum apud nos, ac ſi exiſſet de bucca Dei: & ſubiunxit; Inter primum Moyſem & iſtum, non ſurrexit tantus inter Iudæos.

Amplius autem ſi Chriſtus noſter fuiſſet vir maleficus, & non bonus, miſericors atque C
pius, hanc veſtram ſubuerſionem, & deſolationem præuidens & prædicens, ipſam nullatenus defleuiſſet, ſed magis riſiſſet: præſertim cum ſciuit certiſsimè & prædixit ſe eſſe crucifigendum à vobis, vos doctrinam ipſius nullatenus recepturos: qui tamen accedens & videns ciuitatem veſtram, prædicenſque ſubuerſionem ipſius ac filiorum ſuorum, ob cauſam præmiſſam, futuram, fleuit, compatiens ſuper illam, ſicut hæc omnia hiſtoriæ noſtræ certiſsimè atteſtantur. Item ſi Chriſtus noſter fuiſſet maleficus & pſeudopropheta, quomodo pro ſaluandis hominibus & Scripturis Prophetarum implendis ſuſtinuiſſet ſcienter & voluntariè talem mortem? quomodo etiam moriens pro ſuis occiſoribus exoraſſet? hæc tamen fecit, ſicut ex hiſtorijs authenticis clarè patet. Annon & Propheta veſter clariſsimus hæc prædixit?
Eſ.53. vbi loquens pleniſsimè de Meſsia futuro & paſſuro, ſic ait: Oblatus eſt quia ipſe voluit; & infra, cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccatum multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus
rogauit. Si etiam Chriſtus noſter fuiſſet maleficus, pſeudopropheta, aduerſarius legis veſtræ, D
quomodo Sancti Prophetæ veſtri & alij, vel Sybilla paſsionem ipſius, modum & circumſtantias paſsionis tam ſollicitè prædixiſſent, ipſam deuotiùs venerando, & veſtram cæcitatem & crudelitatem, atque veſaniam deteſtando? Nonne Dauid Pſalmo 21. multum expreſsè & planè paſsionem, ipſius modum & circumſtantias ſic prædixit: & quod ibi non dixit Pſalmo 68. ſuppleuit. Nonne Iſaias alijque Prophetæ ipſam prædixerunt ſimiliter? Nonne Chriſtus noſter ſtatim moriturus, incepit lingua veſtra illum Pſalmum 21. dicens: Eli, Eli, Lammaſabachthani, euidenter inſinuans, illum Pſalmum fuiſſe prædictum & impletum de ipſo, qui & ſitiens accepto aceto dixit conſummatum fuiſſe, ſicut Hiſtoriæ noſtræ certiſsimè conteſtantur. Liber etiam, qui dicitur Teſtamentum 12. Patriarcharum, plurima & clariſsima teſtimonia perhibet Chriſto noſtro, ſi ſit verus non fictus. Et quare non poſſet eſſe verus, cum Sybilla prædicta, à gente veſtra Prophetica penitus aliena, tam clara teſtimonia dixerit Chriſto noſtro? Cur ergo illi 12. Patriarchæ, filij Iacob Patriarchæ clariſsi- E
mi, & Prophetæ, more paterno teſtando, nequaquam Meſsiæ teſtimonium perhiberent, ſicut & fecit pater eorum, dicendo; Non recedet virga, vel ſceptrum de Iuda, & Legum dator ſiue lator de inter pedes eius, ſiue de medio pedum eius, donec veniat Silo, id eſt Meſsias; ſicut antiqua gloſſa veſtra ibi exponit: quod & aliæ gloſſæ veſtræ alibi conteſtantur? Vnde
|| al. peribit. & Tranſlatio veſtra Chaldaica planè dicit non || *præteribit* opus, ſeu actio poteſtatis, ſeu dominationis Regiæ de domo Iudæ, & Scriba de filijs filiorum eius, vſque in ſæculum, vſque quo veniat Maſsilia, id eſt Meſsias, ſeu Chriſtus, quam Prophetiam, vna cum alijs partibus quæ ſequuntur, in Chriſto noſtro conſtat plenariè adimpletam. Quoniam ſicut Hiſtoriæ veſtræ teſtantur à tempore Moyſis ſemper fuerunt 71. Iudices ordinarij, ſiue Scribæ, habentes poteſtatem

A ſtatem & iuriſdictionem ordinariam, atque regiam, etiam ſanguinis, & omnia iudicia exercendi, qui etiam poſt tranſmigrationem Babylonis, & ablationem coronæ & ſceptri à tribu Iuda per Nabugodonoſor Regem factam, quaſi auctoritate ordinaria & poteſtate regia apud eos manente, iudicia huiuſmodi exercebant, & hoc maximè in Ieruſalem, vrbe Regia, & Metropoli regni Iuda, vſque ad Herodem & Chriſtum, qui & non longè poſt, omnes pariter ſunt deſtructi. Vel ſi iſta prophetia in Meſsia & Chriſto noſtro impleta non fuerit, cum tam Sceptrum quam huiuſmodi Iudices, & iuriſdictio ſeu poteſtas, iamdiu à Iuda planè receſsit; inueniatis vos alium Meſsiam qui venit. Liber inſuper ſupradictus, etſi fortè penes vos nuſquam valeat inueniri, non ideò ſtatim conſequitur quod ſit fictus, potuit enim fuiſſe, quod liber ille fuiſſet tranſlatus in Græcum, ſicut & alij libri veſtri fuerunt, ante illud veſtrum excidium maximum per Romanos, & in illo combuſtus penitus, vel deſtructus; vel etiam quod aliquis talis liber, inter alia ſpolia fuiſſet Romam delatus, & in Romanum tranſlatus combu-
B ſtis alijs libris veſtris huiuſmodi vel deſtructis.

Amplius autem, ſi Chriſtus fuiſſet maleficus, quomodo eſt veriſimile quod omnia prædicta propheticè de Meſsia, fuiſſent in ipſo plenariè adimpleta? Si enim ita eſſet, Prophetæ veſtri & Doctores tradidiſſent vobis doctrinam & notitiam diminutam, & nimis deceptoriam de Meſsia, & certè quicquid reſpondendo finxeritis de multis quæ circa Chriſtum noſtrum acciderant, de tempore Aduentus & Paſsionis Meſsiæ per Iacob & Danielem prædicto, ſicut tangebatur ſuperius, fingere non poteſtis. Amplius autem ſimul contra Philoſophos Iudæorũ & maleficos ſupradictos, Si Chriſtus fuiſſet maleficus, ſocius || *malignorum* ſpirituum & amicus, & per ipſorum potentiam feciſſet miracula, vſus fuiſſet aliquibus ſuffumigijs, annulis, inſtrumentis, characteribus, incantationibus, carminationibus, aut alijs talibus ſicut alij Necromantici faciunt, & ars tradit, & diuerſis ad diuerſos effectus: quare & congruum tempus neceſſarium ei fuiſſet ad miracula facienda. Sed ipſe ſemper pene fecit miracula di-
C uerſa & varia, ſolo verbo, ſolo præcepto, imperio ſuo mero, & hoc ſubito ſine mora, quandoque autem orauit Patrem cœleſtem, dæmonem verò nunquam.

|| malorum.

Si etiam Chriſtus noſter fuiſſet maleficus, videtur quod libentius & || *communius* feciſſet miracula nociua hominibus, ſicut Necromantici & maligni ſpiritus faciunt, quam miracula iuuatiua, præſertim articulo paſsionis ſuæ inſtante: qui tamen omnes malè habentes ſanauit, & in ipſo tempore ſuæ paſsionis & articulo, cuiuſdam ſui tortoris auriculam amputatam per Pètrum, increpato Petro tetigit & ſanauit, ſicut Hiſtoriæ noſtræ docent. Quomodo etiamſi fuiſſet maleficus, tam ſanctiſsimè deceſsiſſet, nullum verbum diabolicum aut profanum emittens, ſed ſanctiſsima verba ſemper? Quis etiam maleficus, maluſue ſpiritus fecit omnia illa miracula, ſpecialiter autem cœleſtia, & reſuſcitationem ſanctorum quæ in morte eius contigerant, ſicut ſuperiùs recitatur.

|| conuenientius.

Adhuc autem, ſi Chriſtus fuiſſet maleficus & Necromanticus, videtur quod propter ſe-
D ctam ſuam ſeruandam & latius ampliandam docuiſſet ſuos diſcipulos artem ſuam. Quicunque tamen totam doctrinam Chriſti reſpexerit diligenter, nuſquam inueniet aliquod tale verbum, nuſquam quicquam reperiet niſi puriſsimum cultum Dei, fidem, ſpem, & charitatem ad Deum, in omni neceſsitate orationem & recurſum ad Deum cum oratione ſanctiſſima ore ſuo dictata, Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, & cætera æquè ſancta. Nihil ibi niſi integra charitas, omnimoda ſanctitas & perfecta honeſtas, cuius etiam doctrinam docti eius diſcipuli imitantes, omnes maleficos cum artibus eorum maleficis tanquam venena peſtifera & velut hæretica & fidei Chriſtianæ contraria damnauerunt, quod & omnia Iura noſtra Canonica & Ciuilia ſanciunt & confirmant. Si etiam Chriſtus per maleficia miracula fecit; Quomodo diſcipuli eius ſancti, ſancti viz. Chriſtiani ſimilia miracula operantur? ſicut & Magiſter eorum promiſerat eis Chriſtus per ſolam inuocationem Dei, Chriſti, Mariæ, alteriuſue ſanctorum, abſque inuocatione quacunque ſpirituum ma-
E lignorum, & ſine quibuſlibet alijs in huiuſmodi artibus conſuetis: immò & qui de talibus artibus nihil penitus didicerunt; ſed ipſas artes cum ſuis artificibus pro viribus deſtruxerunt, & hoc nedum in vita præſenti; verum etiam ſæpius poſt hanc vitam. Malefici autem & Necromantici inter Chriſtianos non faciunt miracula, nec in vita, nec in morte, nec alij Chriſtiani peruerſi: ſed tantum integri Chriſtiani, coram Deo & homine irrepræhenſibiliter conuerſantes. Si autem quis dixerit, quod Dæmones faciunt gratis miracula pro huiuſmodi Chriſtianis, quomodo eſt veriſimile, quod tantum honorarent ſuos præcipuos inimicos, qui ipſos, aras eorum, idola eorum, Templa eorum, & vniuerſaliter omnem honorem & cultum eorum, vita, doctrina, facto & verbo, totis viribus deſtruunt, adnihilant, & confundunt. Nonne magis videtur, quod ſuos cultores ſic po-

tius honorarent, vt ſic ad culturam ſuam homines potiùs prouocarent, quam ad reli- A
gionem Chriſtianam tantam eis infeſtam, contrariam, inimicam? Nonne etiam Hiſtoriæ
noſtræ tradunt, quomodo Cyprianus, ab ipſa pueritia à ſuis parentibus Diabolo conſecratus,
Necromanticus maximus, beatam Iuſtinam Antiochenam virginem Chriſtianam, pro ſe ipſo,
ſeu pro quodā Acladio concupiuit, & ipſam primò per vnum Dæmonem, ſecundò per alium
fortiorem, & tertiò per principem Dæmonū ſollicitauit, multipliciter, etiam per ſeptenniū ad
peccatum, nunc inuiſibiliter, nunc viſibiliter, nunc ſpecie virginis, nunc ſpeciem iuuenis aſſu-
mendo, & in lectum virginis ſubintrando; ipſum quoq; Cyprianum, quandoq; in fœminam,
quandoque in auem, & Acladium in paſſerem transformatum ad thalamum virginis deferen-
do, quos omnes ſigno Crucis ſe muniens ſuperauit, & transformatos ad formam propriam
reformauit? Quomodo etiam idem Dęmon videns ſe non poſſe proficere, in formam Iuſtinę
conuerſus, ſe obtulit Cypriano, vt ſic ſaltem ſuam impotentiam palliaret, & Cypriano dicen-
te benè veniſti Iuſtina, ſtatim ad prolationem nominis virginis euanuit inſtar fumi, quare & B
Cyprianus ad fidem Chriſti conuerſus, tandem pro fide Chriſti, vnà cum Iuſtina Martyrium
conſummauit. Similia quoque leguntur, de Sancto Chriſti Apoſtolo Iacobo Zebedei, qui
Hermogen & Philetum Necromanticos maximos omnia maleficia ipſorum euacuans, per
miracula conuertebat. Si ergo virtute fidei Chriſtianæ, omnia miracula, immò maleficia Dę-
monum deſtruuntur, qua ratione putandum miracula Chriſtana fieri Dęmonum poteſtate?

Amplius autem ſi Diabolus poteſt aliqua miracula facere, poteſt & Deus, ſicut prima
Suppoſitio, tertia & ſeptima partes demonſtrant, &c. ſicut ſupra contra reſponſionem prio-
rem. Nonne & veritatem miraculorum, Chriſtianorum oſtendunt preces Chriſtianorum
amantium Deum, ſecundum doctrinam tertiæ partis hujus; quas in neceſſitatibus maximis,
Deo non Dæmonijs, immo contra Dæmonia offerunt pro miraculoſo auxilio impetrando?
Quomodo namque Deus ſummè bonus & potens, ſummè pius & clemens, ſicut prima Sup-
poſitio, & alia præcedentia manifeſtant, tales amatores ſuos ad ipſum in ſummis periculis fu- C
gientes, clamantes, orantes, repelleret, & Dæmonibus commendaret? Adhuc autem ſi Dæ-
mones ita ſubueniant Chriſtianis Chriſtum & Deum orantibus in neceſſitatibus ſuis magnis,
vel hoc faciunt voluntariè vel inuitè, ſponte vel coacte: non videtur quod ſponte, cum Chri-
ſtus & Chriſtiani tanta fecerint & continuè faciant contra eos: ſi coacte, magna eſt virtus fi-
dei Chriſtianæ, cui ſubſunt Dæmones etiam & coacti, obediuntque inuiti, & deſeruiunt re-
nitentes. Non enim eſt potentia ſuper terram quæ Dæmonibus comparetur, quare & magis
videtur, quod Deus per omnipotentiam ſuam magnam cogat ſic Dæmones, quando volue-
rit, vbi voluerit, & quomodo voluerit, vt cultoribus & ſeruitoribus ſuis deſeruiant Chriſtia-
nis: præſertim cum boni Chriſtiani in ſuis neceſſitatibus exceſſiuis nuſquam vtantur aliquo
magico documento, nuſquam Diabolum, ſed Deum ſuppliciter deprecentur, quantum ergo
diligit Deus & approbat fidem Chriſti?

Obijcient tamen fortaſſis malefici, aliquiſue pro eis, quod ipſi cogunt & violentant Dæ- D
mones ad aliqua facienda. Sed cur non poſſunt ſimiliter cogere Angelos bonos Dei, cùm
ſint eiuſdem naturæ, aut homines viatores bonos aut malos infirmioris naturæ? videtur inſuper
quod poſſit oſtendi per Philoſophicam & Theologicam rationem Liberum Arbitrium natu-
rale ſubſtantiæ rationalis, non poſſe compelli ſeu cogi ad proprios actus ſuos per aliqua verba
ſeu carmina, ſigilla vel ſigna, aromata vel ſuffumigia, herbas vel characteres Cœleſtes aut Ter-
reſtres, neq; per quaſcunque creaturas inanimatas, irrationales aut rationales, etiam quaſlibet
citra Deum. Hoc enim videtur naturali libertati Arbitrij repugnare: Quare & Dæmones à
Magicis inuocati crebrò non veniunt, aliquando autem gratis accedunt ad ſeducendum ani-
mas infelices, ſeductaſue amplius obfirmandum. Nonne etiam alias Dæmones tam malitioſi
& callidi & potentes cogerent homines præcipuè peccatores ad omnia maleficia facienda?
Amplius autem ſi Chriſtus fuiſſet fictor, & feciſſet miracula tantum ficta, cur tempore præ-
dicationis & paſſionis ſuæ ceſſauerunt miracula veſtra vera, nec hactenus renouantur, ſicut & E
Hiſtoriæ veſtræ tradunt. Ex Hiſtorijs namque veſtris & noſtris ſimiliter poteſt patere quod
Romani diſſipabant Ciuitatem veſtram & Templum ſecundum prædictionem Propheticam
Danielis & Chriſti An. 42. poſt Paſſionem ſeu Aſcentionem eius in Cœlum, igitur & Thal-
mud veſtrum Babylonicum clarè dicit, 10. ſigna facta ſunt in domo Sanctuarij: 1. Non abor-
tiuit mulier propter nidorem carnium Sanctuarij, 2. Nec carnes Sanctuarij foetebant vn-
quam, 3. Non fuit vnquam muſca viſa in domo Carnificum, 4. Non contigit accidens Sa-
cerdoti magno in die propitiationis, 5. Non eſt inuenta corruptio in garba ſiue in manipulo,
neque in duobus panibus, nec in panibus propoſitionis: ſtantes per ordines & adorantes e-
rant ſpatioſi, licet retracti à domo Propitiatorij per 11. vlnas, 6. Non nocuit Serpens neque
Scorpio,

A Scorpio, in Ieruſalem, 7 Nunquam dixit homo proximo ſuo anguſtus eſt noſter locus manendi in Ieruſalem, 8. Nunquam pluuiæ extinxerunt ignem lignorum præparationis, neque vicit ventus columniam fumi: licet omnes venti qui ſunt in mundo flarent in eam non poterant eam deuiare: 9. Fragmenta vaſorum fictilium abſorbebantur à locis ſuis, 10. Cineres quoq; altaris interioris et Candelabri abſorbebantur à loco ſuo. Omnia vera iſta ſigna ceſſauerunt per 40. annos ante deſtructionem Templi, ſicut dictum eſt; Signa non vidimus, non vltra Propheta, neque apud nos eſt ſciens vſque quò. Alius quoque liber veſter, qui dicitur Iona, teſtatur quod Magiſtri veſtri tradiderunt quod 40. annis in quibus miniſtrauit Symeon iuſtus, ſors nominis Domini aſcendebat in dextra & 40. annis ante deſtructionem domus, id eſt Templi non aſcendit ſors in dextra, ſed in ſiniſtra. Lingua quoque ſplendoris, laua viz. rubricata ſuſpenſa in Templo conuertebatur in alborem, ſed ex tunc nequaquam; linum etiam veſpertinum prius ſemper ardebat, ex tunc non, ſed extinguebatur quandoque. Ignis ſi-
B militer præparationis qui deberet ardere continuè in altari ſemper fuerat validus, & non fuit neceſſe vt ſupponerent || *multa* ligna, ſed tantum duas aſcellas propter mandatum appoſitionis lignorum: extunc verò & vltra quandoque erat validus & quandoque nequaquam, & tum non ceſſabant Sacerdotes ligna ſupponere tota die. In manipulum inſuper ſiue garbam, & in duos panes facierum ſiue poſitionis ſeu propoſitionis immittebatur tanta benedictio, quod quantumlibet modicum contingeret Sacerdoti, comedebat & ſaturabatur, & adhuc ſuperfuerunt reliquiæ; Ex tunc autem tanta maledictio eſt immiſſa, vt quicquid indè Sacerdotibus prouenirет, non valeret quantum vna faba. Quare & honeſti retrahebant manus ſuas, & guloſi tolerabant. Adhuc autem quòd anno quo mortuus eſt Simeon Iuſtus, prædixit Iudæis ſe moriturum illo anno; quibus ſciſcitantibus vndè ſciret, reſpondit, omni die quo intrabam, ſcilicet Sancta Sanctorum, aſſimilabatur mihi ſenex albis indutus qui mecum intrauit, & mecum exiuit: Hodie verò apparuit mihi ſenex vnus nigris indutus, qui mecum in-
C greſſus eſt, ſed non exiuit: poſteà infirmatus eſt ſeptem diebus & mortuus eſt, & ex tunc ceſſauerunt fratres eius Sacerdotes benedicere, ſcilicet in nomine Domini. Portæ quoque templi aperiebant ſe ſemper ſponte, donec increpauit eas || *Rabban* Iohanan filius Zaqqai, & dixit Templum, Templum, cur deſtruis teipſum? ſcio enim de te, quòd finis tuus erit deſtructio: Super te namque prophetauit Zacharias, Aperi Libane portas tuas, & deuoret ignis Cedros tuos. Hæc eadem & Talmud veſtrum Hieroſolymitanum commemorans, omnibus inquit diebus quibus fuit Simeon Iuſtus exiſtens, aſcendit ſors nominis Dei in dextra &c. ſententialiter ſicut ſupra, & ſequitur, Quadraginta verò annis cùm nondum erat domus deſtructa extinguebatur lumen veſpertinum, & lingua ſplendoris rubeſcebat vt ſanguis, & ſors nominis aſcendebat in ſiniſtra, & erant portę Templi aperientes ſe de nocte, & manicantes reperiebant eas apertas, dixitque Rabban Iohanan, Templum, Templum, quare obſtupeſacis nos? ſcimus quod finis tuus erit ad vaſtationem, & quòd ſuper te prophetauit Zacharias, Aperi
D Libane portas, &c. & deuoret ignis Cedros tuas. Nec latet vos Iudæos neque alios debet latere, quomodò numerando, maiori numero, puta articulo quaſi numero integro recitato ſoletis frequenter digitos, & numeros minores quaſi minutias ſeu fractiones abijcere negligendo. Licet igitur libri veſtri affirment quòd miracula veſtra ceſſauerunt per 40. annos, ante deſtructionem domus ſeu Templi; poteſt tamen eſſe quòd per 42. annos, aut 43. 45. vel circiter anteà ceſſauerunt, tempore ſcilicet Baptiſmi, prædicationis miraculorum operationis, Paſsionis, aut Aſcenſionis Domini Ieſu Chriſti, ſicut potiùs reputo verum eſſe. Verum licet tunc temporis miracula veſtra penitus defecerunt, prius tamen circiter annos centum deficere incæperunt; ſicut & ante noctem profundam lux aliquantulum tenuatur, & ante cæcitatem perfectam viſus aliqualiter obſcuratur. Ioſephus namque veſter. 3. Antiquit. Iud. 8. tradit, quòd Deus omnipotens dereliquit ſcire legentibus ſiue ad ſacra veniat, ſiue ad eſſe nolit; & ſubdit, Et hoc non ſolum Hebræis voluit eſſe manifeſtum, ſed etiam peregrinis.
E Dum ergo ſacrificijs Deus adeſſet, alter lapidum Sardonychum qui in dextro humero Pontificis portabatur, micabat; & ex eo ita ſplendor exiliebat, vt etiam procul poſitis apareret, cùm priùs hoc lapidi non ineſſet, & hoc itaque mirabile eſt, his tamen qui ſapientiam, non abiectionē diuinorum operum nanſciſcuntur. Quod verò eſt mirabilius dicam. Per duodecim enim lapides, quos ſupra pectus Pontifex ſutos in Eſsin, id eſt in rationale portat, victoriā pugnaturis Deus prænunciabat. Tantus enim ſplendor fulgebat in eis, cùm nondum exercitus moueretur, vt omni fieret multitudini manifeſtū eorum auxilijs adeſſe Deū. Vndè Gręci qui noſtras ſolemnitates honorant, eò quod nihil in his contradicere valeant. Eſsin rationalem vocant. Ceſſauit itaq; & Eſsin & Sardonyx ſplendere annis || *ducentis* anteqā hęc ego conſcriberem. Nec mirū, Veniente namq; Meſſia ſecundum Prophetiā Iacob tactam ſuperiùs, aufe-

|| al. plura.

|| Rabba.

|| mille ducentis.

renda fuit à Iuda virga ſeu ſceptrum, & tota ordinaria Iudiciariaque poteſtas, quod non potuit aut non decuit ſubito fieri, ſed per bella ſuccedentia & potentiam veſtram deſtruentia ſucceſſiuè, vt & ſic lucerna veſtra extingueretur ſimiliter ſucceſsiuè, eò quod viam & ſemitas Meſsiæ venturi in proximo, ſicut ex propheτijs & traditionibus maiorum veſtrorum benè ſciuiſtis, aut ſcire debuiſtis, nequaquam debitè præparâſtis, ſicut eſt vobis propheticè imperatum. Quinimò & contra ipſum venientem vos ipſos inimicos, inſidiatores, contradictores, & oppugnatores impios præparâſtis, ſicut rei exitus indicauit, multiſque annis prioribus veſtra legitima neglexiſtis, mala multimoda exercentes, ſicut libri Machabæorum, quos Aſamonæi filios ſeu Aſamonæos vocatis, & libri Ioſephi de Antiquitate & bello Iudaico, vna cum alijs Hiſtorijs conteſtantur. Sed quare tempore Chriſti noſtri prædicto miracula veſtra penitus ceſſauerunt? Nonne quia vos eius glorioſa miracula deprauâſtis, ipſum Autorem miraculorum contempſiſtis, abnegaſtis, occidiſtis, diſcipulos quoque ſuos & totam eius doctrinam à veſtris finibus eieciſtis? Quid mirum ſi Autore miraculorum recedēte à vobis, & miracula pariter receſſerunt? imò & ex receſſu miraculorum à vobis, poteſt non improbabiliter argui receſſus Autoris eorum Domini Dei noſtri, qui teſte Propheta, facit miracula magna ſolus, ſicut & ſupra per teſtimonia Prophetica monſtrabatur: Quare & circa tempus illud audiebatur vox in templo veſtro dicentium, Migremus hinc, migremus ex his ſedibus; ſanctorum videlicet Angelorum. Nonne ergo tunc temporis Dominus & Deus exercituum cum Angelis ſuis ſanctis à vobis veſtriſque ſedibus demigrauit, & ad populum Gentium qui habitabat in tenebris tranſmigrauit, ipſoſque illuminans factus eſt Pater illorum, Pater futuri olim ſæculi, nunc præſentis. A Chriſto namque velut à Patre noſtro dicimur Chriſtiani, cuius præſentiam paternalem, & paternitatem præſentem apud nos lucidè indicant beneficia eius magnifica, miracula ſcilicet glorioſa, ſicut & olim apud vos eius præſentiam indicabant. Dicetis fortaſsis quòd Deus operatur pro vobis continuè vnum miraculum magnum inter inimicos veſtros, tanto vos tempore conſeruando, paſcendo, & neceſſaria miniſtrando. Sed iſtud magis videtur ad veſtram miſeriam, quàm ad veſtrum miraculum deputandum. Nam etſi ſit miraculum, in miſeriam tamen veſtram dignoſcitur redundare, in pœnam peccatorum veſtrorum, ſicut erat de vobis antiquitus prophetatum. * Moſes namque dixit, ſi patrantes malum coram Domino Deo veſtro eum ad iracundiam prouocetis, teſtes inuoco hodie Cœlum & terram, citò vos perituros eſſe de terra, quam tranſito Iordane poſſeſſuri eſtis. Delebit vos Dominus, atque diſperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus eſt Dominus; Non dimittet te, nec omnino delebit. Dauid quoque in perſona Meſsiæ & Chriſti tunc paſſuri à vobis ſic ait; Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei, Diſperge illos in virtute tua & depone eos, &c. quæ & mendacia veſtra execranda adhuc continuata in Chriſtum, & pœnam veſtram indicant euidenter, & vſquequo hæc durabunt, donec ſciant quod Deus dominabitur, nedum Iacob, ſed & finium terræ totius, atque ad veſperam conuertantur. Nonne continuè viuitis in ſubiectione grauiſsima, & miſerabili ſeruitute, in miſeria & ærumna, in dolore multiplici & labore; quod miraculum ſiue mirum quod laborarij omniquaque ex laboribus ſuis viuant, dicente || Poeta

(* Deut. 4.) (* Pſal. 58.) (|| Ouid. de faſtis.)

Omne ſolum forti Patria, eſt vt piſcibus æquor,
Vt volucri vacuum quicquid in orbe patet?

Nec ſunt Chriſtiani inimici veſtri cenſendi vt dicitis, ſed amici. Amore namque Chriſti qui ex vobis deſcendit, volunt, orant, & procurant pro viribus vobis bonum, imò bona maxima in præſenti, & ſimiliter in futuro, ſicuti ſibi ipſis. Quod igitur conſeruamini iſto modo, eſt in pœnam peccatorum veſtrorum, vt etiam per vos alij caſtigentur, ne inſuper lucerna & memoria ſanctorum Patrum veſtrorum penitus extinguatur. Dicit enim Moſes, non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiſcetur pacti in quo iurauit Patribus tuis: & Dauid, Ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Quod & non irrationabiliter fieri creditur, vt libri veſtri prophetici apud vos inimicos fidei Chriſtianæ manentes, fidem Chriſti fideliter atteſtentur, ſicut ſuperius tangebatur; Adhuc autem & propter eos qui ex vobis quotidie conuertuntur, amplius autem & propter reliquias Iſrael, quæ finaliter conuertentur.

Alij autem, puta Saraceni & eorum Philoſophi fatentur miracula Chriſti noſtri, & veram cauſam miraculorum ſuorum, videlicet verum Deum, & veram eius potentiam & virtutem: ſed dicunt vlterius, Illa miracula non probare ipſum fuiſſe Deum, ſicut æſtimant Chriſtiani, ſed aliquem || *magnum* ſanctum || *magnum* Dei amicum, & || *magnum* Prophetam, ſicut Moſes & Mahometes fuerunt, & hæc eſt traditio Mahometi. Sed ſi Chriſtus fuit magnus ſanctus, magnus Dei amicus, & magnus Propheta, ſicut & Deus per tam euidentia miracula demonſtrauit,

(|| Magiſtrū || Magiſtrū || Magiſtrū)

A ſtrauit, non fuit mendoſus ſeductor, ſed verax ductor & doctor. Non fuit ergo doctrina eius mendoſa, ſed vera: In eius autem doctrina habetur ipſum fuiſſe Deum: Fuit ergo veraciter Chriſtus Deus. Hic reſpondebitis forſitan cum Manichæis hæreticis, ſecundum traditionem Mahometi dicentes totam doctrinam Chriſti fuiſſe veram; ſed eius diſcipulos velut rudes ipſam malè intellexiſſe, & ex ignorantia aut ex malitia ipſam ſcribendo multipliciter corrupiſſe; in ipſa autem doctrina Chriſti nullatenus contineri ipſum fuiſſe Deum, Sed forſitan in doctrina per diſcipulos eius corrupta. Sed hic quæſo pacifice auſcultetis. Nonne Autoritatem & Veritatem incorruptam Euangeliorum noſtrorum ſufficienter oſtendunt contra reſponſionem proximam iam ||*præmiſſa*? Nonne rationabiliter potius credendum videtur, ||præmiſſã
quod tot, tales, & tanti Chriſti diſcipuli, Apoſtoli, & Euangeliſtæ cum ipſo continuè præſentialiter conuerſantes, ipſius vitam & opera continuè præſentialiter intuentes, ipſiuſque doctrinam continuè præſentialiter audientes, de iſtis concorditer conſcripſerunt, quàm quod Ma-
B hometes ſolus & abſens, quia per ſexcentos annos & amplius Chriſto poſterior de his ſcripſit? Imò ſcriptura noſtra de Chriſto, quam tot & tales ſcripſerunt concorditer, & fide, vita, ac doctrina continuè teſtabantur, videtur multo magis authentica lege veſtra, quam Mahometes ſolus vel aliquis diſcipulus eius ſolus, aut vxor eius aliqua ſola ſcripſit. Adhuc autem fortaſsis dicetis, quod Mahometus fuit Propheta, quare & quod Chriſti doctrina fuit ei diuinitus reuelata. Verum quanquam fuiſſet Propheta, multa potuerunt fuiſſe, nequaquam ſibi diuinitus reuelata. Nonne ergo magis credendum teſtibus concordibus præſentibus, videntibus, audientibus, palpantibus, quam Mahometo ſoli & abſenti, de cuius prophetia non conſtat ſpecialiter in hac parte? Cur etiam non credendum Chriſtum docuiſſe ſe fuiſſe Deum; cum antiqui Prophetæ Iudeæ, & Sybilla ipſum fore Deum concorditer prophetabant, ſicut ex prophetijs ipſorum poteſt perſpicuè demonſtrari? Quomodo ergo credam ſoli Mahometo, & iſtis multis clariſsimiſq; Prophetis non credam? Nec poteſt quis fingere nos Chriſtianos finxiſſe huiuſmodi Prophetias, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Adhuc autem ſi Mahometes fuit
C Propheta, ita fuerunt Chriſti diſcipuli facta eius ſcribentes, ſicut hiſtoriæ noſtræ docent. Nonne ſecundum Auicennam maximum Philoſophorum veſtrorũ 10. Metaph. ſuæ 2. Prophetia eſt donum ſpiritus ſancti; & quam plene habuerunt diſcipuli Chriſti pariter congregati Spiritum Sanctum, ſeu donum huiuſmodi Spiritus Sancti, quando die Pentecoſtes Spiritus Sanctus in ſpecie ignis repleuit totam domum vbi erant ſedentes, & ipſos omnes, in tantum vt cùm eſſent Hebræi, linguis omnium gentium ſubitò loquerentur? Nonne Petrus & Paulus, & alij Chriſti diſcipuli prophetabant? Nonne Ioannes Chriſti diſcipulus & Euangeliſta, decurſum mundi à tempore Chriſti vſque ad finem mundi in ſua Apocalypſi prophetando deſcripſit, vbi & de Mahometo veſtro, & veſtri per eum ſeductione, & Chriſtianorum per vos impugnatione non tacuit? Nonne & multi alij Chriſtiani multis temporibus clariſſime prophetabant? Diſcipuli quoque Chriſti, Apoſtoli & Euangeliſtæ Euangelia noſtra dictantes, ſcri-
D bentes, ipſaque vita, doctrina, facto, & verbo, etiam vſque ad martyrium & in ipſo martyrio conſtantiſſimè atteſtantes, fecerunt, id eſt, Deus fecit pro eis multa miracula glorioſa tam in vita quàm poſt vitam eorum? Quare & ſecundum reſponſionem veſtram præmiſſam ipſi fuerunt magni ſancti, & magni Dei amici, imo maiores Mahometo veſtro, pro quo Deus miracula nulla fecit, ſicut ſuperiùs tangebatur. Fuit ergo vita & doctrina eorum ſancta & vera, quam Deus per miracula talia approbat & teſtatur. Præterea à tempore Chriſti vſque modo, ſemper inter Chriſtianos miracula durauerunt, per Chriſtianos ſeu pro Chriſtianis, qui ſecundum iſtam doctrinam Chriſti quam habemus, vixerunt. Deus ergo approbat talem vitam pariter & doctrinam. Nonne primò ſancti Martyres Chriſtiani, viri & mulieres innumeri pro iſta fide certantes, miraculis plurimis claruerunt? Nonne & poſtea Doctores Chriſtiani contra Hæreticos pro fide quam tenemus, verbis & ſcriptis concorditer dimicantes, miraculis plurimis claruerunt? Nonne Confeſſores & Virgines ſecundum fidem
E iſtam viuentes, miraculis plurimis claruerunt, ſicut hiſtoriæ plurimæ conteſtantur? Quomodo etiam videtur credibile ſi Chriſtiani errarent communiter in credendo, præſertim cum diligant Deum ſecundum doctrinam proximæ partis huius, quod Deus non reuelaret veritatem alicui Chriſtiano, pro quo facit alia miracula tot & tanta, ſed tantum vni infideli, idololatræ Gentili, veſtro ſcilicet Mahometo? Talis enim fuit priuſquam Prophetiæ munus accepit, ſicut libri veſtri teſtantur. Sic enim reuelauit Chriſto noſtro Iudæo, & per ipſum diſcipulis ſuis Iudæis, quando legem ipſorum voluit exponere ſpiritualiter & implere. Adhuc quæſo aduertite diligenter modum faciendi miracula Chriſti & omnium aliorum. Nonne omnes alij, per quos ſeu pro quibus fiebant miracula, orabant ad Deum tacitè vel expreſsè pro miraculis faciendis, proteſtantes ſe non poſſe miracula facere propria poteſtate, & ſe

Deum

Deum non eſſe; Chriſtus autem creberrimè & pænè ſemper miracula faciens, ſine orationis A
ſuffragio illa fecit, imò & prætendebat ſe facere omnia propria autoritate, propria poteſta-
te, & ſola ſua propria voluntate, vt ſic oſtenderet ſe eſſe Deum, & Deus ab hominibus crede-
retur. Vnde & vt plurimum miracula faciendo, tantum voluntatem faciendi expreſsit, &
ſtatim fiebat miraculum quod volebat, vt ſic euidenter oſtenderet ſe habere voluntatem in-
fruſtrabilem, omnipotentem & generaliter efficacem, qualem nõ habet aliqua creatura, cum
ſit tantum virtutis finitæ, ſed ſolus Deus virtutis ſimpliciter infinitæ, ſicut octaua pars do-
cet. Dixit enim mortuis, paralyticis, alijſque infirmis, ſurge; Cæcis, reſpice; Manco, exten-
de manum tuam; Leproſo, volo, mundare; & multis petentibus multa, fiat, & ſtatim fiebat
miraculum quod volebat; Fuit ergo veraciter Chriſtus Deus. Quomodo namque aliter
Deus ipſum taliter approbaſſet? Quoſdam autem infirmos curauit, quædam alia faciendo
propter miniſterium; quandoque autem orauit Deum Patrem pro miraculo faciendo,
vt ſic oſtenderet quod virtute humanitatis aſſumptæ non potuit miracula facere, ſed B
tantum virtute diuina. Amplius autem Chriſtus fuit maior Propheta & eminentior
Mahometo; quare & vt videtur lex Chriſti lege Mahometi. Nonne ille eſt maior Pro-
pheta qui habet ſpiritum Prophetiæ, & virtutem miracula faciendi, quàm ille qui habet al-
terum horum tantum? Nonne Auicenna clariſſimus Philoſophorum veſtrorum, 4. de Ani-
ma 4. dicit quod proprietas faciendi miracula pendet ex virtute deſideratiua, quæ prouenit
ex anima Prophetæ dignioris prophetiæ; & 10. Metaphyſ. ſuæ. 1. quod certitudo eſt ex eui-
dentia miraculorum; Chriſtus autem excellentiſſimè habuit ambo iſta, ſicut quamplures
hiſtoriæ manifeſtant; Mahometus autem veſter vix tenuiter, ſi tamen aliqualiter, vnum
horum, donum videlicet Prophetiæ. Aliqua namque vera prædixit, ſed pauca, aliqua
verò falſa, ſicut libri veſtri & rerum exitus manifeſtant; ſed miracula nulla fecit, ſicut ip-
ſemet in Scriptura veſtra teſtatur. Annon & hoc idem ſupra, contra quartam reſponſionem
per Autoritatem Auicennæ ſimiliter eſt oſtenſum? Nonne etiam ſanctior Propheta videtur, C
qui ſanctius mundum ingreditur, ſanctius conuerſatur in mundo, & ſanctius exit mun-
dum? Chriſtus autem ſanctius ingreſſus eſt mundum, quia per annuntiationem Angeli-
cam conceptus de Spiritu Sancto, ex Sanctiſſima Virgine Maria, & natus, ſicut liber legis ve-
ſtræ multis locis teſtatur: Sanctius conuerſatus eſt in mundo, ſicut vita, doctrina, & mi-
racula ſua probant, nec vos negatis vt credo; ſanctius egreſſus eſt mundum, ſicut illa mi-
racula maxima, quæ circa mortem eius acciderant, lucidè manifeſtant, reſurrexit à mor-
te, aſcendit in cœlum, promiſit & miſit Spiritum Sanctum ſuis; fuit ergo excellentior Ma-
hometo. Adhuc autem quia vos Philoſophi Saraceni eſtis magni Aſtrologi, & omnia quæ
geruntur inferius cauſis ſuperioribus deputatis, vt ſecundum veſtra principia vobis loquar;
Aduertite quæſo magnam coniunctionem Saturni & Iouis, quæ præceſsit. & præſignifica-
bat Prophetam veſtrum & ſectam cum omnibus circumſtantijs ponderandis; reſpicite &
coniunctionem magnam, imò maiorem & maximam, eorundem cum ſuis circumſtantijs D
vniuerſis, quæ paucis annis Chriſtum præceſsit, & fuit ſignificatrix ſuper Propheta noſtro
futuro & ſecta: Hæc enim & veſtri & noſtri ſciunt promptiſsime calculare, & conſiderate
quæ debeat ſolennior, excellentior & dignior iudicari. Nonne coniunctio illa Chriſti? Quis
Aſtrologus dubitat aut ignorat? Nonne ergo Propheta noſter & ſecta noſtra, Prophetam ve-
ſtrum, & ſectam ſimiliter ſuperant & excellunt? Nonne & Chriſtus & religio Chriſtiana
habuit plurima clariſsima teſtimonia ante, ſimul, & poſt, ſicut præcedentia docuerunt, &
continuata miracula adhuc docent? Veſter autem & veſtra, nulla, vel ſaltem non tot, non talia,
neq; tanta. Adhuc autem lex ducens ad perfectionem & fœlicitatẽ animæ in præſenti & in fu-
turo, melior videtur & dignior illâ, quæ ducit ad fœlicitatem ſeu voluptatem corporis in præ-
ſenti & ſimiliter in futuro: Lex autem noſtra ducit ad perfectionem & fœlicitatem animæ ra-
tionalis principaliter in præſenti & ſimiliter in futuro; veſtra autem ad fœlicitatem ſeu volup-
tatẽ corporis in præſenti, & etiam in futuro, ſicut inſtitutiones & promiſsiones legis noſtræ & E
veſtræ teſtantur. Nonne & Auicenna maximis Philoſophorũ veſtrorum. 9. Metaph. ſuæ vlt.
Lex, inquit, noſtra quã dedit Mahometus, oſtẽdit diſpoſitionẽ fœlicitatis & miſeriæ, quæ ſunt
ſecundũ corpus: ſed alia eſt promiſsio, quæ apprehenditur intellectu, & ratione demõſtratiua,
& hæc eſt fœlicitas & miſeria animarũ, quæ probãtur argumentationib⁹, quãuis noſtræ æſtima-
tiones debiles ſint ad imaginandum eas nunc, propter cauſas quas ego oſtendam. Sapientibus
verò Theologis multò magis cupiditas fuit ad conſequendam hanc fœlicitatẽ, quam fœlici-
tatẽ corporũ, quæ quamuis daretur eis, non tamen attenderunt eam, nec appreciati ſunt eam
comparatione huius fœlicitatis, quæ eſt coniuncta primæ veritati, ſicut oſtendam de ea.
Igitur faciam ſciri diſpoſitionem huius fœlicitatis & miſeriæ, quæ eſt ei contraria; Corporalis
autem

A autem fœlicitas iam aſsignata eſt in lege. Nonne & Galdiffa veſter, & Soldanus, ac alij ma-
iores veſtri ſecundum traditionem legis veſtræ credunt & prædicant, quod mortui veſtri re-
ſuſcitati ad vitam, comedent & bibent omnia delicata, puta lagana, mel, lac, caſeum, & bu-
tyrum, & quod habebunt multas & pulchras vxores, quibus carnaliter miſceantur? Sed quàm
inhoneſtum hoc eſſet in fœlicitate futura, quàm carnale, quàm beſtiale, quàm irrationale,
quis honeſtus Philoſophus facilè non perpendit? Ad quid enim ibi oportebit comedere? vel
propter neceſsitatem, vel propter ſolam voluptatem? Si propter neceſsitatem, erunt ibi cor-
pora hominum alterabilia ad infirmitates, orbitates, triſtitias, & ad mortem, & ita forſitan al-
terata: hoc autem fœlicitati repugnat: Fœlicitas namque ſecundum omnes Philoſophos
veſtros, & alios, eſt bonum, ſtabile, & perfectum. Si propter ſolam voluptatem, quis eos à
gula, incontinentia, aut intemperantia, excuſabit. Si etiam ibi carnaliter comederis, nonne
& carnaliter egeretis, & locum fœliciſsimum turpiter polluetis, & abominationem, fœtorem
B & tædium inuicem parietis? Adhuc autem ſi comedetis ibi & bibetis, nonne & poſtea dormie-
tis, ſicque à fœlicitate ceſſabitis, & miſeriam incurretis. Docent enim Philoſophi concordan-
ter, quòd actus eſt perfectior potentiâ, & vſus habitu; quare & fœlicitas quæ eſt ſummum
bonum humanum in actu & vſu, non in potentia habituuè conſiſtit. Vnde & quidam Philo-
ſophorum præclarus recitat, 1. Eth. vlt. approbando dictum vulgare, Nihil differre ſecun-
dum dimidium vitæ fœlices à miſeris. Ad quid etiam ibi haberetis vxores, vel propter gene-
rationem, vel propter ſolam voluptatem? Non propter generationem: Hic enim tantùm
non ibi eſt locus, tempus, & neceſsitas generandi, nec quiſquam ibi indigebit hærede, cùm
quilibet ibi ſemper vt creditis, immortaliter ſit victurus. Adhuc autem vel ſemper ibi gene-
rabitis, vel ceſſabitis aliquando; ſi ſemper generabitis, producetis immoderatam & onero-
ſam multitudinem filiorum, nec illa ſocietas paradiſi ſeu cœli vnquam erit perfecta, nec fina-
liter conſummata: ſi aliquando generare ceſſabitis, ceſſabitis & à veſtra fœlicitate, & æter-
C nam miſeriam incurretis. Filij quoque veſtri ibi progeniti, vel generabunt ibi vlterius, vel
nequaquam: ſi generabunt, erit ibi infinita & immoderata multiplicatio filiorum. Videtur
quoque quòd filij, qui nunquam beatitudinem meruerunt, erunt ibi ita beati, ſicut Patres eo-
rum, qui ipſam hîc multipliciter meruerunt, cùm ibi non ſit tempus, nec locus merendi: Si
nullatenus generabunt, nunquam beatitudinem conſequentur, ſed miſeri ſemper erunt. Nec
habebitis ibi vxores propter ſolam voluptatem explendam, quis Philoſophus dubitat? quis
honeſtus ignorat? quis ſanus hoc ſperat, niſi porcus forſitan Epicuri? Item vel habebitis ibi
concupiſcentiam & appetitum venereorum ante actum venereorum, vel nequaquam: ſi habe-
bitis, habebitis ibi triſtitiam & dolorem ex dilatione, & carentia delectabilis concupiti. Dicit
enim Philoſophus, 3. Eth. 21. Intemperatus concupiſcit delectabilia, propter quod & triſta-
tur non adipiſcens; cùm triſtitia enim concupiſcentia; qui & 12. Metaphyſ. oſtendens Deum
ſemper optimè ſe habere, 39. probat ipſum ſemper habere maximam delectationem ſeu vo-
D luptatem, & hanc eſſe alicuius actus ſemper præſentialiter exiſtentis, quia actus exiſtens eſt
per ſe & maximè delectabilis; ſpes verò de actu futuro, & memoria de actu præterito non per
ſe, ſed propter actum, & quatenus habent quaſi præſentialiter ipſum actum. Super quod A-
uerroes veſter; Spes, inquit, & rememoratio, quamuis ſint voluptuoſæ, tamen ſunt de rebus
non exiſtentibus in actu, & ſunt voluptuoſa, quia ſperans imaginatur ea eſſe comprehenſa
in actu, & ſimiliter memorans, & innuit quòd comprehenſio voluptuoſa non eſt niſi illius
quod eſt in actu, non in potentia, & quod deſiderium præcedens comprehenſionem magis
videtur dolor quàm voluptas, quod & Auicenna veſter, & omnes Philoſophi & Medici con-
teſtantur, & frequens experientia manifeſtat; triſtitia autem fœlicitati non conuenit, ſed re-
pugnat. Si verò concupiſcentiam nequaquam habebitis, nec habebitis delectationem in o-
pere vt videtur. Ad quid etiam oportebit non concupiſcentes omnino actum huiuſmodi ex-
ercere? Et ſi vos viri cum tot vxoribus plenis voluptatibus affluetis, & hæc fœlicitas veſtra
E erit, cur non & quælibet mulier multos viros habebit, vt ſic ſuis plenis voluptatibus ſimiliter
ſatientur, aut ipſæ ſemper infœlices & miſeræ permanebunt? Amplius autem vel ſemper con-
tinuè exercebitis actum carnis, vel ceſſabitis aliquando per vices: ſed abſit quòd vel leuiter
cogitetis vos exercituros continuè talem actum; ſic enim & porcis apud vos quoque immun-
dis & illicitis ad veſcendum, efficiemini turpiores. Neque etiam poteritis exercere continuè
talem actum cum vna vxore, eò quòd habebitis ibi multas; neque cum multis; quomodo
etiam poterunt multæ vxores viri vnius pro fœlicitate ſua complenda, in tali actu continuè
occupari, niſi cum viris diuerſis adulterium committendo? Et ſi à tali actu aliquando
ceſſabitis minuetur veſtra fœlicitas vel ceſſabit, ſicut præmiſſa teſtantur. Quis || *etiam* || ergo
Philoſophorum ignorat, fœlicitatem humanam tantummodò conſiſtere in operatione
per-

perfectiſsima hominis, & quis neſciat operationem perfectiſsimam hominis eſſe operatio- A
nem ſecundum perfectiſsimam potentiam hominis, circa perfectiſsimum ſuum obiectum?
& quis dubitat animam rationalem eſſe perfectiorem potentiam quacunque potentia corpo-
rali? Quare & certum cuilibet eſſe debet, quòd fœlicitas hominis in cognitione, in coniun-
ctione, & fruitione perfectiſsima Dei conſiſtit, ſicut Hermes, Plato, Ariſtoteles, Auicenna,
Algazel, Auerroes, & omnes Philoſophi tam Sarraceni, quàm alij pariter conteſtantur.
Nonne & delectatio corporalis & anima beſtialis, præcipuè autem venereorum, quàm plu-
rimum impedit operationem animæ rationalis ſpiritualem, & delectationem eius ſinceram?
quare & perfectæ fœlicitati repugnat: Dicit enim Ariſtoteles 7. Eth. 11. Impedimentum, ei
quod eſt prudentem eſſe, delectationes, & quanto magis gaudet, puta ea quæ venereorum:
Nullum enim vtique poſſe intelligere aliquid in ipſa. Cur etiam in tali delectatione carnali
& beſtiali humanam beatitudinem expectatis, & non in delectatione ſpirituali & rationali,
perfectiori, permanentiori, quia continua, honeſtiori, puriori, meliori, atque maiori, præ- B
ſertim cùm ambas ſimul non poſsitis habere? repugnant enim ad inuicem & mutuò ſe ex-
pellunt, ſicut ſuperius proximo docebatur. Et quis Philoſophus neſciat, quòd ſicut poten-
tiæ perfectioris, infatigabilioris, honeſtioris, ſanctioris, & melioris circa conuenientiſsimum
ſuum obiectum, ſicut proportionalis operatio, ſic & proportionalis delectatio rationabiliter
debet eſſe; potentiam autem hominis perfectiſsimam, infatigabiliſsimam, quia immateria-
lem, & incorruptibilem, puriſsimam, honeſtiſsimam, ſanctiſsimam, maximè Deiformem,
& vniuerſaliter optimam eſſe animam rationalem, quis negat? & proportionale eius obie-
ctum quis dubitat eſſe Deum? Nullus ergo permittitur dubitare fœlicitatem delectabiliſſi-
mam, & delectationem fœliciſſimam expectandam in operatione animæ rationalis perfe-
ctiſsima, continuiſſima, ſinceriſſima, & ſanctiſsima circa Deum, ſicut prædicti Philoſophi,
& plurimi alij Gentiles, Iudæi & Sarraceni vnanimiter conteſtantur, & quàm rationabiliter
iuxta præmiſſa? Nonne ſecundum primam ſuppoſitionem, tertiam partem, & quartam, C
Deus eſt ſummè, copioſiſsimè, abundantiſsimè, & infinitiſsimè delectabilis, voluptuoſus, deli-
cioſus, dulcis, ſuauis, amabilis, gaudioſus, fœlix, & || *bonus?* Cur ergo ſecundum partem 7^{am} || beatus.
& 8^{am} non poteſt ſe talem ſuis cultoribus in futura beatitudine exhibere; & ipſos ſuis ſinceris
delicijs & ſemper continuis, ſincerè & continuè æternaliter ſatiare, vt ſic ipſemet eis fœlicitas
delectabiliſsima & delectatio fœliciſsima ſemper fiat? Nonne & hoc pulcherrimè congruit
rationi? Annon ſecundum omnes Philoſophos verè Philoſophos, & ſecundum exigentiam
rationis, homo debet omnia facere propter finem? & cùm non ſit infinitus proceſſus in fini-
bus, ſicut ſecunda ſuppoſitio & ipſi pariter conteſtantur, aliquis eſt omnium finium vltima-
tus, qui propter ſe quæritur, & alij propter ipſum: hic autem eſt beatitudo fœlicitaſque fina-
lis, & in quo quærenda ipſa fœlicitas niſi in Deo? & quid erit iſta fœlicitas, niſi Deus? alio-
quin Deus propter aliud à ſe eſſet amandus finaliter, & à ſuis || *cultoribus* venerandus, contra || amatoribus.
omnes rectè Philoſophantes, & contra 30. partem huius. Nonne & ſecundum 31. partem D
Deus amatoribus & ſeruitoribus ſuis non parcè ſed abundanter retribuet, & vbi & quando
niſi in fœlicitate futura? hi autem ſecundum doctrinam trigeſimæ partis huius, ſuper omnia
nedum exiſtentia, ſed etiam poſsibilia & imaginabilia citra Deum quantalibet, ipſum amant,
& ſeruiunt ei hoc modo, quòd pro quantiſcunque bonis delectabilibus capeſcendis, aut ma-
lis triſtabilibus præcauendis, nuſquam ipſum ſcienter offenderent vllo modo. Nonne ergo
bonum maius ipſis retribuet, & delectationem maiorem? & quod bonum niſi ſeipſum? &
quam delectationem, niſi ſuam propriam infinitam? & quis neſciat delectationem diuinam
eſſe ſanctiſsimam, ſinceriſsimam, honeſtiſsimam, continuiſsimam, & abundantiſsimè infini-
tam, ſicut prima Suppoſitio, tertia, quarta, & 20. partes docent. Hanc autem fœlicitatem
delectabiliſsimam & delectationem fœliciſsimam, & maximè Deiformem nos Chriſtiani ſe-
cundum legem noſtram, Chriſti doctrinam, omnes concorditer expectamus. Nonne ergo
lex noſtra rationabilior, honeſtior, & ſanctior eſt quàm veſtra? Nonne & in Scriptura veſtra
habetur quòd ſol oritur inter duo cornua diaboli: quare & quòd illi qui adorant ad Orien-
tem, adorant diabolum? quòd Aſinus, quando rudit, videt diabolum, & ideo tam horribi- E
lem ſonum facit? quod Gallus quando cantat, videt Angelum, & ideò ita cantat? & multa
ſimilia quæ nullus Philoſophus dubitat eſſe deliramenta inania & figmenta? Videtur quoq;
contra ordinem naturalem quòd legi ſubtiliori, ſpiritualiori, & diuiniori, ſicut eſt lex noſtra,
rudior, carnalior, beſtialiorque ſuccedat, ſicuti eſt lex veſtra. Naturalis enim proceſſus videtur
de rudi ad ſubtile, de carnali ad ſpirituale, de minùs perfecto ad magis perfectum? Nonne &
excellentiam legis noſtræ ſuper veſtram, oſtendunt potentiſsima miracula pro nobis contra vos
diuinitùs ſæpè facta, ſicut multiplicia chronica referunt, quorum & pauca ſuperiùs recitantur?
Reſponde-

A Reſpondebitis forſitan & dicetis, quod etſi lex noſtra eſſet melior, veſtra tamen eſt bona & ſufficiens ad ſalutem, ſed ſi noſtra ſit bona eſt vera & recta; veſtra autem mala falſa, atque erronea, repugnant enim in multis. Si etiam noſtra ſit melior, cur perſequimini eam tantum? cur etiam non || *eligitis* meliorem? aut ſi non omnes velitis, cur non patimini volentes ex vobis ipſam eligere & tenere? ſed ſi quis ex vobis ipſam elegerit, ipſum continuè trucidatis? Audite Auicennam maximum Philoſophorum veſtrorum. 10. Metaph. ſuæ vlt. docentem expreſſè, non debere eſſe aliam legem, niſi illam quæ deſcendit à Deo per Prophetam, cuius inſtitutio optima eſt, & illam eſſe dilatandam per totum mundum, & ſi qui fuerint qui à lege diſcordant, priùs, inquit, corrigantur vt reſipiſcant, || *quod ſi facere* noluerint, occidantur.

|| elegiſtis.

|| etſi.

Ex tota igitur illa longa concertatione colligitur ratio talis breuis, Quicquid Deus reuelauit, & teſtabatur, eſt verum, ſicut prima ſuppoſitio, & tertia pars demonſtrant; Fidem Chriſtianam Deus reuelauit, & teſtabatur ſicut præcedentia manifeſtant; Fides ergo Chriſtiana eſt vera. Scio quòd proterui & cauilloſi proteruient cauillando, vel tacitè cogitantes B quòd præcedentia non demonſtrant Deum reuelaſſe aut teſtatum fuiſſe hanc fidem. Et fateor, quod non eſt ibi demonſtratio Mathematica ex principijs per ſe notis, ſicut nec in Philoſophia naturali, Metaphyſicali, neque morali, ſed qualem materia talis moralis permittit. Nonne benè dicit Philoſophus ille magnus 1. Eth. 3. quòd benè dicetur ſufficienter, ſi ſecundum ſubiectam materiam manifeſtetur? Certum enim non ſimiliter in omnibus eſt quærendum: bona autem & iuſta de quibus Ciuilis intendit, tantum habent differentiam & errorem vt videantur legè ſola eſſe, naturâ verò non. Amabile igitur de talibus dicentes, groſſè & figuraliter oſtendere veritatem: Eodem vtique modo & recipere debitum vnumquodque dictorum, diſciplinati enim eſt in tantum certitudinem inquirere ſecundum vnumquodque genus, in quantum natura rei recipit. Proximum enim videtur & Mathematicum perſuadentem acceptare, & Rhetoricum demonſtrationes expetere. Imò & Plato de rebus naturalibus locuturus in ſecundo Prologo in Timæum, ſic ait, Prædico iam ô Socrates, ſi dum de C natura vniuerſæ rei diſputatur, minimè inconcuſſas & inexplicabiles rationes afferre valuerim, ne miremini, quin potius intuere, ſi nihilo minus quam quiuis alius conſentaneas aſſertiones afferam. Memento enim tam me qui loquor, quam vos qui iudicatis, homines fore, atque rebus ita ſublimibus mediocrem explanationem magni cuiuſdam eſſe onus laboris. Accedat igitur, ſupplico, profeſſor alterius fidei cuiuſcunque, afferatque pro fide ſua rationes quas poteſt; afferat & Chriſtianus pro fide ſua rationes præmiſſas, vel alias poſsibiles meliores, & has & illas, hinc inde iuſto libramine ponderetis, & ſcio, & ſcio me ſcire, quòd veſtræ inueniantur minus habentes.

Plato.

Et ſi quis mihi reſiſtendum putauerit arguendo miracula non poſſe fidem noſtram probare, eò quòd inter Idololatras & Gentiles quandoque fiebant miracula, ſicut ſuperiùs recitatur, niſi fortaſsis fides infidelis eorum per ſua miracula poſsit ſimiliter approbari; Non improbabiliter forſitan reſpondendum, quòd ante tempus Circumciſionis & Legis, & ſimiliter D tempore quo durarunt, fuerunt quidam etiam apud exteras nationes inter Idololatras & Gentiles, qui vel per reuelationem diuinam, vel per doctrinam humanam, vel indagationem, inuentionemque propriam, Deum veraciter cognouerunt, licet fortè tenuiter & velatè, & ipſum ſimiliter coluerunt. Nonne quidam Gentiles Chriſtum || *venturum* clariſsimè prophetabant, ſicut ſuperius tangebatur? cur ergo non decebat Deum in Sanctis ſuis mirabilem, miracula pro talibus operari, vt ſic ipſos in cognitione, & dilectione ſua magis proueheret & firmaret, alioſque ad Religionem ipſorum attraheret imitandam? Tales ſiquidem videntur fuiſſe quidam Iuſti & Prophetæ ante diluuium & poſt diluuium, ante Circumciſionem & Legem. Tempore verò Circumciſionis per Abraham inſtitutæ, Iob rex Edom, quintus ab Abraham Patriarcha, qui poſt electionem Iacob ex Eſau reprobato proceſsit. Tempore quoque Legis datæ per Moſen, tales videntur Regina Auſtri, & viri Niniuitæ, ſicut ſacræ literæ, etiam Euangeliſtæ conteſtantur. Talis inſuper videtur fuiſſe Nabuchodonoſor rex clariſsimus E Babilonis, & primus Monarcha Chaldæorum, poſt ſuam humiliationem, pœnitentiamque peractam; Darius quoque Rex Medorum, qui & à Chaldæis tranſtulit Monarchiam. Talis ſimiliter videtur fuiſſe, lege adhuc durante, ille quoque Alexander nobilis Rex Græcorum, qui & à Medis abſtulit Monarchiam; quod & euidenter teſtatur Cornelius Centurio, vir religioſus & Deo acceptus, nunquam Iudæus, nec dum Chriſtianus effectus. Cur ergo de alijs perſonis ſimilibus non ſimiliter eſt credendum, licet hiſtoriæ diuinæ, vel aliæ de ipſis minimè faciant mentionem? Nonne Deus loquens per Prophetam de ciuitate ſua & ciuibus, generaliter ſuis dicit? Memor ero Rahab & Babylonis ſcientium me; ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic: Nonne & eius Apoſtolus eandem generalitatem

|| futurum.

tem expertus; In veritate, inquit, comperi, quoniam non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed A in omni gente qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Vnde & Auguſtinus in libello ſuo De tempore Chriſtianæ Religionis contra Porphyrium, & De Prædeſtinatione Sanctorum, ad Proſperum & Hilarium, 11. Ab initio, inquit, generis humani aliàs occultiùs, aliàs euidentiùs, nec prophetari deſtitit Chriſtus, nec qui in eum crederent, defuerunt; & ab Adam ad Moſen, & in ipſo populo Iſrael, quæ ſpeciali quodam myſterio gens Prophetica fuit, & in alijs gentibus, antequam veniſſet in carne. Cùm enim nonnulli commemorantur in ſanctis hebraicis libris ex tempore Abrahæ, nec de ſtirpe carnis eius, nec ex populo Iſrael, nec aduentitia ſocietate in populo Iſrael, qui tamen huius ſacramenti participes fuerunt; cur non credamus etiam in cæteris hac atque illa gentibus aliàs alios fuiſſe, quamuis eos commemoratos in eiſdem autoritatibus non legamus? De iuſtis ſiquidem & Prophetis ante circumciſionem vel legem diuinitus inſtitutam, multæ habentur Hiſtoriæ ſatis authenticæ, & famoſæ. De Iob quoque habetur Hiſtoria celebris & vulgata, vnde & Auguſtinus 18. De ciuitate B Dei, 48. Nec ipſos, inquit, Iudæos exiſtimo audere contendere neminem pertinuiſſe ad Deum præter Iſraelitas, ex quo propago Iſrael eſſe cæpit, reprobato eius fratre maiore: Populus enim reuera qui Dei populus propriè diceretur, nullus alius fuit; homines autem quoſdam non terrena ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ ciues patriæ pertinentes etiam in alijs gentibus fuiſſe, negare non poſſunt: quia ſi negant, facillimè conuincuntur de ſancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec Proſelytus, id eſt, aduena populi Iſrael fuit, ſed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus eſt, qui diuino ſic laudatur eloquio, vt quod ad iuſtitiam pietatemque attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur: quæ tempora eius quamuis non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, quem pro ſui merito Iſraelitæ in autoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione poſteriorem fuiſſe quàm Iſrael: Diuinitùs autem prouiſum fuiſſe non dubito, vt ex hoc vno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Iſraelem, quod nemini conceſſum eſſe credendum eſt, niſi cui diuinitùs C reuelatus eſt vnus Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Qui & de perfectione iuſtitiæ hominum, 32. dicit, Quòd iuſti antiqui crediderunt in Chriſtum, gratia eius adiuti, vt gaudentes eum prænoſcerent, & quidam etiam prænuntiarent eſſe venturum, vt in illo populo Iſrael, ſicut Moſes, & Ieſus Naue, & Samuel, & Dauid, & cæteri tales, vel extra ipſum populum, ſicut Iob, vel ante ipſum populum ſicut Abraham, ſicut Noe, & quicunque alij ſunt quos vel commemorat, vel tacet Scriptura diuina. De pœnitentia quoque Nabuchodonoſor ſalutari & conuerſione ad Deum per prædicationem Danielis, & diuinum flagellum docet Hiſtoria Danielis: Quare & Auguſtinus De Prædeſtinatione & gratia Dei, & eſt quintus inter eius Sermones 17. dicit; Quod Nabuchodonoſor poſt innumeras impietates flagellatus pœnituit, & pœnitentiam meruit fructuoſam, Pharaoh verò nequaquam: & quòd hi duo fines habuere diuerſos, quod & recitatur in Canone, 23. quæſtione quarta Nabuchodonoſor. D De Dario quoque videtur patere in hiſtoria Danielis. Nonne & de nobili Alexandro hoc rationabiliter æſtimandum, præſertim quia in doctrina illius præclari Philoſophi, & Magiſtri ſui Ariſtotelis fuerat educatus, qui verum Deum eſſe, & omne ſummum bonum, primum efficiens, & primam formam, & vltimum finem omnium ſciuit, & docuit euidenter, ſicut libri ſui Philoſophici manifeſtant? Ioſephus quoque 11. Antiquit. Iudaicæ vlt. recitat, quomodo cum Alexander poſt captam Gazam indignans, feſtinaret Ieruſalem, Ioaddo principi Sacerdotum poſt ſupplicationem & immolationem Deo oblatas, ab ipſo & populo dormienti Deus præcepit vt confideret, ſertiſque ciuitatem ornaret, portaſque protenus aperiret, & alios quidem cum veſte alba, ipſum autem & reliquos Sacerdotes cum legitimis ſtolis iuſſit occurrere, nihil ſæuum ſperantes pati, Deo prouidente, quod & fecerunt. Et ſubdit, Phœnices verò & Chaldæi Regem ſecuti putabant, quia quicquid potuiſſet furor imperialis permittere in ciuitatem, ipſe committeret, & Principem Sacerdotum ſummis afficeret contumelijs, quod è diuerſo contigit euenire. E Nam Alexander prouidens multitudinem veſtibus albis indutam, Antiſtites verò cum byſsinis ſtolis, ſed & Principem Sacerdotū hiacynthina & aurea ſtola, ſuper caput habentem cydarin, & ſuperlaminam auream, in quo ſcriptum eſt Dei nomen, adijt ſolus, & numen adorauit, & Principem Sacerdotum primus veneratus eſt; omnibus verò Iudæis vna voce Alexandrum ſalutantibus, & circumſtantibus Regibus Syriæ, & reliquis, hoc facientem ſtupuerunt, corruptamque Regis mentem putauerunt. Parmenius verò ſolus eum interrogauit, dicens; Cur eum omnibus adorantibus, ipſe adoraſſet Principem Sacerdotum gentis Iudææ? Cui ille; Non hunc, inquit, adoraui, ſed Deum cuius principatus ſacerdotij factus eſt. Nam per ſomnium in huiuſmodi eum habitu conſpexi,

adhuc

A adhuc in Dio ciuitate Macedoniæ conſtitutus, dumque mecum cogitaſſem poſſe Aſiam vincere, incitauit me, vt nequaquam negligerem, ſed confidenter tranſirem: nam ſe perducturum meum dicebat exercitum, & Perſarum traditurum potentiam; ideoque neminem alium in tali ſtola videns, cum hunc aduertiſſem habens viſionis & probationis nocturnæ memoriam ſalutaui. Exinde arbitror diuino iuuamine me dilectum, Dariumque viciſſe, virtutemque ſoluiſſe Perſarũ. Proptereа & omnia quę meo corde ſperabantur, prouentura confido. Et poſtquã Parmenio locutus eſt, Principẽ Sacerdotum honorans, accurrentibus reliquis Sacerdotibus ad ciuitatem vſq; peruenit, & ad templũ aſcendens ſacrificauit Deo ſecundum Sacerdotis oſtenſionẽ; ipſi autẽ Principi Sacerdotũ, & reliquis Sacerdotibus munificẽter multa donauit. Poſſet quoque fortaſſis & quodammodo aliter, & quodammodo ſimiliter reſponderi, dicendo quoſdam idola adorantes ipſa propter ſe nullatenus adoraſſe, ſed tantummodo propter Deum, diuinaſque virtutes iuxta reſponſionem vltimam vigeſimæ primæ partis, ſicut & nos
B imagines Chriſti, Dei, Trinitatis, Angelorum, & Sanctorum hominum adoramus. Quare & videtur quod Deus potuit ipſos tribulatos clamantes non incongruè exaudiſſe, ipſoſque miraculoſè ſi oportuit adiuuiſſe. Adhuc autem & quodammodo aliter, & quodammodo ſimiliter forſitan dici poſſet, quoſdam Idololatras cognouiſſe & coluiſſe veraciter ſummum Deum, ſub nomine tamen & idolo Dei Iouis, ſicut apparet ex præmiſſis circa decimamſextam partem huius, & nihilo minus præter ipſum alia quædam idola coluiſſe, ſanctis Angelis, hominibus, vel dæmonibus dedicata, non tamen finaliter propter ipſamet idola, neque finaliter propter ipſa quorum fuerant idola, ſed quia ſunt creaturæ, & ſerui, & inſtrumenta Dei, voluntatem ipſius in proſperis & aduerſis circa homines exequentes, vt ſic in ipſis & per ipſa Deum finaliter adorarent, ſicut & nos Deum propter ſe, & ſanctos Angelos eius & homines, & ipſorum imagines adoramus finaliter propter Deum. Et licet fortaſsis in modo colendi Deum ex ſimplici ignorantia, non ex certa malitia errauerunt, diligentes tamen cum
C præ omnibus ſecundum doctrinam trigeſimæ partis huius, volenteſque ſcire, & diligentiam debitam apponentes, quis cultus & modus colendi fuit Deo placitus & acceptus, paratique cultum illum & modum cognitum obſeruare, ipſum interim ſecundum ſuam ſcientiam & conſcientiã honorauerunt, Deus iſta piè & diſcretè reſpiciens, ignorantiæ, & ſimplicitati eorum pepercit, ſinceram vero dilectionem, ſanctam intentionem & voluntatẽ beneuolam acceptauit: Hoc autem conſonum videtur rationi. Non enim videtur quod iuſtiſſimus atque pijſsimus, prima ſuppoſitione tertia parte, & quarta teſtantibus, plus requirat ab homine quàm accepit, & quàm ſit in hominis poteſtate, imò quod illud acceptet, ſi intentione debita offeratur. Nonne etiam ſecundum ſententiam Philoſophorum communem & ſecundum iudicium cuiuſlibet naturale, deliberate proponens dare aliquid, puta aurum, & adhibita diligentia requiſita, deceptus loco illius dat aurichalcum, quod ſi ſciret, nullatenus faceret, non aurichalcum ſed aurum dare videtur, & liberalis merito reputatur, ſicut etiam è contra. Di-
D cit enim Philoſopus. 4. Ethic 2. Non in multitudine datorum quod liberale, ſed in dantis habitu; & ſupra 3[i]. 4[o]. Exiſtente autem inuoluntario quod vi & propter ignorantiam, voluntarium videbitur vtique eſſe, cuius principium in ipſo ſciente ſingularia in quibus eſt operatio; & infra, 6[i]. 10. Iuſta dicimus operantes quoſdam, nequaquam iuſtos eſſe, puta à legibus ordinata facientes vel nolentes, vel propter ignorantiam, vel propter alterum quid, & non propter ipſa quamuis operentur quidem quæ oportet & quæcunque oportet & ſtudioſum; ſed vt videtur, eſt qualiter habentem operari ſingula, velut ſit bonus: dico autem puta propter electionem, & ipſorum gratia operatorum. Electionem quidem igitur rectam facit virtus, quæcunque autem illius gratia nata ſunt fieri, non ſunt virtutis, ſed alterius potentiæ. Dicendum autem ſcientibus manifeſtius de ipſis. Eſt vtique quædam potentia quam vocant deinotera, δεινότητα
hæc autem eſt talis vt ad ſuppoſitam intentionem contendentia poſſet hæc operari & ſortiri ipſis. Siquidem igitur intentio ſit bona, laudabilis eſt; ſi autem praua, aſtutia. Nonne & vi-
E detur Apoſtolum hoc ſentire dicentem; Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominum. Nonne & veritas ipſa dicit, Si oculus tuus fuerit ſimplex totum corpus tuum lucidum erit? Quare & Auguſtinus 2. de ſermone Domini in monte 21. Oculum, inquit, hic accipere debemus ipſam intentionem qua facimus quicquid facimus. Quod ſi munda fuerit & recta, & illud aſpiciens quod aſpiciendum eſt, omnia opera noſtra quæ ſecundum eam operamur, neceſſe eſt bona ſint; omnia opera totum corpus appellauit, quia & Apoſtolus membra noſtra dicit quædam opera quæ improbat & mortificanda præcipit, dicens;

Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſupra terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam, A
& cætera talia: Non ergo quid quiſque faciat, ſed quo animo faciat conſiderandum eſt. Qui
& ſuper titulum Pſalmi. 31. Bonum, inquit, opus intentio facit, intentionem fides dirigit:
Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid, cum facit, aſpiciat; Qui & 83. quæſtionũ 27.
dicit quod mali, per quos agitur id quod ignorant, non iuſtitiæ quæ refertur ad Deum, ſed
maleuolentiæ ſuæ mercedem accipiunt: quemadmodum nec bonis imputatur, quod ip-
ſis prodeſſe volentibus nocetur alicui, ſed bono animo beneuolentiæ prœmium tribuitur.
Qui inſuper in libello de inhoneſta familiaritate mulierum ſic ſcribit, Voluntas prona facien-
di reputatur pro opere facti; quod & ſimiliter videntur iura velle dicentia; Voluntate & pro-
poſito maleficia diſtinguenda. Nonne & Ambr. 1. de offic. Affectus, inquit, tuus operi tuo
nomen imponit; & Hieron. in epiſtola ad Paulinum de omnibus diuinæ hiſtoriæ libris ſic
ait; Non quid inuenias, ſed quid quæras conſideramus. Quis enim poteſt rationabiliter di-
cere, quod voluntas ſincera Domino famulandi ſecundũ doctrinam trigeſimę, non eſt recta, & B
rationabiliter acceptanda, licet in modo famulandi ſurrepat error inuitus? Cur alias Seneca in
ſanctorũ Catalogo poneretur? Nonne B. Hier. de viris illuſtrib⁹ 12. & ponitur præfatio in ep.
Senecæ, ita ſcribit: Lucius Annæus Seneca Cordubenſis Photionis Stoici diſcipulus, & pa-
truus Lucani Poëtæ, continentiſsimę fuit vitæ, quem non ponerem in Catalogo Sanctorum,
niſi me illæ epiſtolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad
Paulum: In quibus cùm eſſet Neronis magiſter, & illius temporis potentiſsimus, optare ſe
dicit eius eſſe loci apud ſuos, cuius ſit Paulus apud Chriſtianos. Hic ante biennium quàm Pe-
trus & Paulus martyrio coronarentur, à Nerone interfectus eſt. Nonne & ſecundum Iura
Canonica, propter hanc cauſam error in perſona & in conditione dirimit matrimonium iam
contractum? Nonne etiam hac de cauſa ignoranter accedens ad vxorem alienam, quam re-
putat eſſe ſuam, ab adulterio excuſatur? Nonne ſcribitur iſto modo, Error perſonæ & con-
ditionis conſenſum coniugij non admittit? Si quis enim paciſceretur ſe venditurum agrum C
Marcello, & poſtea veniret Paulus dicens ſe eſſe Marcellum, & emeret agrum ab illo, nun-
quid cum Paulo conuenit iſte de precio, aut dicendus eſt agrum ſibi vendidiſſe? Item ſi quis
promitteret ſe venditurum mihi aurum, & pro auro offerret mihi Aurichalcum, & ita me de-
ciperet, nunquid dicerer conſenſiſſe in Aurichalcum? nunquid volui emere Aurichalcum? nec
aliquando in illud conſenſi, quia conſenſus non niſi voluntatis eſt. Sicut igitur hic error ma-
teriæ excludit emptionis conſenſum, ſic & in coniugio error perſonæ. Non enim conſenſit in
hunc, ſed in eum quem hunc eſſe putabat. Quod etiam error perſonæ nonnullos excuſet au-
ctoritate illa probatur, qua vxoris ſoror, vtroque inſcio, ſorore videlicet & marito in lectulum
eius iſſe, & à viro ſororis ſuæ cognita perhibetur: quæ tamen ſine ſpe coniugij perpetuò per-
manere cenſeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam excuſatur. Aliter etiam hoc
probatur: Diabolus nonnunquam in Angelum lucis ſe transformat, nec eſt periculoſus error
ſi tunc creditur eſſe bonus, cùm ſe bonum ſimulat. Si ergo tunc ab aliquo ſimplici quæreret, D
ſi ſuæ beatitudinis vellet eſſe particeps, & ille reſponderet ſe in eius conſortium velle tranſire,
nunquid dicendus eſt conſenſiſſe in conſortium diabolicæ damnationis? annon potiùs in par-
ticipationem claritatis æternæ? Item ſi quis hæreticorum nomine Auguſtini, vel Ambroſij
vel Hieronymi, alicui Catholicorum ſeipſum offerret, atque ad ſuæ fidei mutationem pro-
uocaret, ſi ille præberet conſenſum, in cuius fidei ſententiam conſenſiſſe diceretur? non in
hæreticorum ſectam, ſed in integritatem fidei Catholicæ, quam ille hæreticus ſe mentieba-
tur habere. Quæ ergo in perſona decepta errore, non in hunc, ſed in eum, quem ipſe menti-
ebatur ſe eſſe, conſenſit, patet quòd eius coniux non fuerit. Hanc eandem ſententiam cum
4. ſentent. diſt. 30. eiſdem exemplis & Doctores Theologici profitentur. Credo tamen conſtanter quod Deus
pius & iuſtus, omni eum amanti præ omnibus, volentique efficaciter ipſum cultu & modo
debitis venerari, & diligentiam debitam perſeueranter adhibenti, reuelet quandoque religi-
onem debitam & neceſſariam ad ſalutem, religionem videlicet Chriſtianam implicitè vel ex- E
preſſè. Multi namque Iudæi atque Gentiles Chriſtum venturum lucidè præuiderunt, &
propheticè prædixerunt, ſicut non paucæ teſtantur hiſtoriæ, & præcedentia tetigerunt. Quo-
modo namque Deus, qui prima Suppoſitione & partibus ſequentibus, ac Philoſophis multis
teſtantibus, rebus etiam viliſsimis inanimatis & beſtijs prouidet, hominem ſine prouidentia
derelinquet? Et qui 27ª parte cum ſequentibus oſtenſionibuſque earum, ac hiſtorijs multis
probantibus, hominibus nuſquam Deum quærentibus, imò & contemnentibus quandoque
prouidet gratioſè de neceſſarijs ad ſalutem, quomodo piè & perſeueranter ſecundum ſuam
ſcientiam & virtutem, ipſum quærentibus atque colentibus neceſſaria denegabit, faciem ſuam
auertet, ipſos deſpiciet, abijciet, & repellet? Puto quoque veraciter quòd plurimi infideles,
nullam

A nullam vel non debitam diligentiam adhibent ad inquirendum & cognoſcendum debitum cultum Dei; imò & ſi ipſis negligentibus per inſpirationem diuinam, rationem, aut prædicationem humanam gratuitò reueletur & euidenter appareat, quòd lex noſtra ſit melior lege ſua, imò & quod lex noſtra ſit vera, ipſorum autem erronea, ex quadam pertinaci ſuperbia indurati nolunt ſuperba colla curuare, nolunt ſectam antiquam relinquere, nolunt meliorem admittere, nolunt acquieſcere veritati; ſed & reſiſtunt pro viribus, obgarriunt, contradicunt. Contuli enim nuper cum quodam Iudæo perito & multum famoſo de conuerſione ſua ad fidem Chriſti, poſt alia rogans eum vt oraret Deum ſuum deuotè, quatenus illuminaret cor eius, & oſtenderet ei veraciter, quæ lex eſſet melior & acceptior coram eo. Qui mihi reſpondit, quòd nunquam hoc faceret, quia hoc eſſet dubitare aliquo modo de lege ſuo, & aliqualiter hæſitare. Quæſiui, ſi voluit vt ego ſic orarem pro eo Deum ſuum & meum communem, videlicet magnum Deum, & libenter orarem: qui ſtatim B reſpondit, quòd non, propter cauſam dubietatis prædictam. Tunc ego, tu non vis orare pro teipſo, nec permittere, aut gratum habere quòd ego pro te orem, ora quæſo pro me modo prædicto, vt ſic ſaltem eius duritiam contumacem ad orationis beneficium prouocaſſem: qui peremptoriè renuens, Scio, inquit, quòd tu nunquam eris bonus Iudæus; atque ſubiunxit, & ſi tu velis dubitare de lege tua, ego nolo de mea. Amplius autem & aliter & veraciter dici poteſt, quòd quædam ſunt miracula fantaſtica, deluſoria, & Diabolica; quædam vera; Miracula deluſoria fecerunt Magi Aegyptij Pharaonis, ſicut in Exodo recitatur, & talia erant miracula inter Idololatras Infideles, & hæc eſt reſponſio Auguſtini. 10. de Ciuit. Dei 16. huiuſmodi miracula pertractantis. Obijcies forſitan quòd eodem modo poſſunt dicere Infideles de miraculis Chriſtianis; fateor, & dixerunt. Et ſi quæras, quomodo ergo poſſunt refelli; Reſpondeo, ſi hoc dicant vniuerſaliter de omnibus Chriſtianorum miraculis, poſſunt refelli vt prius; ſi particulariter, puta de aliquibus mirabilibus deluſionibus apud C aliquos Chriſtianos fortaſsis pro veris miraculis reputatis, nón ſunt forſitan refellendi. Et ſi quæras vlterius quomodo poſſunt hæc diſcerni; reſpondeo quod probabiliter per circumſtantias, & coniecturas probabiles concurrentes, per ſanctitatem vitæ, per modum credendi, amandi, orandi, & impetrandi miraculum, & per modum miraculi impetrati, & cætera talia, quæ non eſt facile numerare; certitudinaliter autem per illuminationem & inſpirationem diuinam, et per Spiritus Sancti donum, quod ab Apoſtolo diſcretio Spirituum nuncupatur. Hoc enim poteſt Deus facere, per ſeptimam partem huius, & multum decet ipſum hoc facere Chriſtianis ipſum amantibus & colentibus ſecundum doctrinam, 30. partis huius, et ſi non ſemper & generaliter omnibus Chriſtianis; illis tamen quorum intereſt de miraculis iudicare, puta ſummis Sacerdotibus, & principibus Sacerdotum, quando neceſsitas vel opportunitas hoc requirit, ſicut in Canonizatione ſancti cuiuſpiam facienda. Nec mirum: In multis namque hiſtorijs inuenimus, quòd Deus multis principibus gentilibus multa ſe & principa- D tus ſuos concernentia reuelauit, de Pharaone Rege Aegypti, Gen. 41. de Nabuchodonoſor rege Babylonis, Dan. 2. & 4. de Balthaſar ſucceſſore ipſius, Dan 5. de Alexandro rege Græcorum, 11. Antiq Iudaicæ: vlt. ſicut ſuperius recitatur, de Chamgiuſcan primo rege Tartarorum, in Hiſtorijs Tartarorum ſicut ſuperius tangebatur; de Agamemnone rege Græcorum & ſomnio quod de inſtituendo prælio viderat, & in Græcorum Concilio referebat, Scribit Homerus, quòd Neſtor vir magnæ prudentiæ fidem relatis concilians reſpondebat, de ſtatu publico credendum eſt regio ſomnio; Et recitat Macrobius ſuper ſomnium Scipionis. Nonnè & Caiphas cum eſſet Pontifex Iudæorum licet malignus, Spiritu Dei tactus veraciter prophetauit? quanto ergo dignius decet Deum principi noſtro ſummo, noſtro ſummo Pontifici huiuſmodi ſui Spiritus munera impartiri? Adhuc autem Gentiles & eorum Philoſophi forſitan reſpondebunt, dicentes, quòd etſi lex noſtra ſit bona, & melior alia lege poſitiua quacunque, ſola tamen lex naturæ, naturalis videlicet rationis conſcientiæ ſiue ſynderelis ſuf- E ficit cuicunque ad ipſum in omnibus regulandum ad omnia facienda. Verùm ſi lex noſtra ſit bona, & optima, eſt & vera, & in ipſa continetur expreſſè, quòd qui non crediderit, ſicut docet, damnabitur. Item ſi lex noſtra ſit bona & optima poſitiue, eſt & perfectior ſola lege naturæ: continet enim totam perfectionem illius, & addit, inſufficientias eius ſupplet, corrigitq; defectus. Cur ergo illam non eligitis & tenetis? Adhuc autem ſi ſola lex naturæ ſufficeret homini ad quæcunque, cur Deus, qui nihil agit fruſtrà prima ſuppoſitione, tertia parte & vobis ipſis teſtantibus aliam legem & alias leges dedit, antiquam & nouam, ſicut præmiſſa teſtantur, præſertim cùm vtraque ſit difficilior ad ſciendum, & laborioſior ad implendum? Quis enim ſapiens facit quicquam per plura, ad quod ſufficiunt pauciora, ſicut ratio naturalis & omnes Philoſophi concorditer atteſtantur, & ſuperius tangebatur? niſi fortaſsis decen-

tius, vtilius, & melius fiat per plura. Quod ſi eſt verum de legibus poſitiuis, & ſpecialiter Chriſtiana, cur illam non accipitis & tenetis? Géntiles quoque Philoſophi rationem naturalem rati ſe ſequi, vmbra tenui & fallaci, ac mendaci imagine phantaſticæ rationis frequenter ſeducti, irrationabiliter aberrabant; ſicut veriſsima ratio, & ipſorum creberrima contradictio clarè docet. Quomodo ergo tam irregularis, tam enormata regula, & tam fallax ſufficit homini ad ipſum in omnibus dirigendum? Nonne Deus qui prima Suppoſitione, tertia parte, & ſecunda Suppoſitione teſtantibus, ſincera, ſumma, & prima veritas comprobatur, magis veritatem quàm falſitatem, verum quàm falſum obſequium, rectitudinem quàm errorem magis diligit, & acceptat, præſertim circa religionem & cultum diuinum? Nonne ſecundum, 30^am^ partem huius, ſolus Deus propter ſeipſum ſuper omnia effectuoſiſsimè eſt amandus, deuotiſsimeque colendus? quomodo ergo propter errorem irrationabilis rationis & ſeductæ conſcientiæ nihil refert iſtum cultum vero Deo, vel Dæmonijs aut idolis exhibere? Nonne & Gentiles Philoſophi, || *veri* Philoſophi idola reprobârunt, & vnum verum Deum colendum eſſe cenſuerunt: ſed ad quem fructum ſi tantum valeat colere idolum ſicut Deum? Cur inſuper, quæſo, Philoſophi tam laborioſam diligentiam circa cognitionem veritatis impendunt, ſi falſitas & veritas æqualiter ponderent, æqualiter valeant, æqualem fructum parturiant quibuſcunque, dum tamen ſecundum conſcientias ſuas agant. Nonne & vbi error eſt peior & grauior, lex rectificans magis neceſſaria comprobatur; & quis ignoret errorem erga Deum, & circa cultum diuinum eſſe peiorem & grauiorem, quàm erga hominem, & circa politiam humanam? Et hic etiam per ipſos Gentiles Philoſophos leges plurimæ ſtatuuntur. Quomodo ergo non eſt lex || *alia* neceſſaria circa Deum & cultum diuinum? Quare & Ariſt. 7. Polit. 9. partes neceſſarias ciuitatis enumerans; Præcipuè, inquit, ea quæ circa diuinam curam, quam vocant Sacerdotium: cui & Plato, & alij Gentiles Philoſophi conſentiunt in hac parte. Si etiam ſola ratio naturalis ſufficiat homini ad omnia facienda, cur tot leges humanæ etiam ab ipſis Philoſophis inaniter ſtatuuntur? Nonne Plato ſcripſit de legibus multos libros? Ariſtoteles de Ethica & Politica multos? Tullius de Repub. multos libros? & alij multi Gentiles Philoſophi de materia ſimili multos libros? Adhuc autem Philoſophi, audite me paululum patienter. Nonne ſicut œconomus in paruula domo ſua, ſicut Princeps politicus in paruula ciuitate ſua, ſicut rex in paruulo regno ſuo poteſt ſtatuere ſubditis ſuis leges; leges, inquam, poſitiuas, arbitrarias, & voluntarias, quas qui ſeruauerint præmientur, & qui non ſeruauerint aut contempſerint præmijs careant, & debitas pœnas luant; ſic & Deus ſummus œconomus in maxima domo ſua, ſummus Princeps in ſuo maximo principatu, & ſummus Rex regum in maximo regno ſuo, cur ergo non poſsit ſtatuere, vt quicunque legem Chriſtianam ſeruauerint, accipiant gloriam ſempiternam; & qui illam non ſeruauerint, ſed contempſerint, gloriâ careant, & æternam damnationem incurrant? poſſet vtique, quod & fecit, ſicut præcedentia manifeſtant. Erratis quoque Philoſophi originale peccatum, originalem ineptitudinem ad vitam futuram in omnibus hominibus non videntes. Nonne potuit Deus primo homini legem huiuſmodi ſtatuiſſe, vt ſi mandatis diuinis pareret in omnibus, haberet beatitudinem ſempiternam; ſin autem, tam ipſe quàm ſucceſsio ſua tota priuationem beatitudinis & miſeriam ſempiternam, niſi ipſe vel aliquis filiorum ſuorum ſatiſfaceret competenter? Sic namque poteſt homo Princeps terrenus promittere, ſiue dare cuipiam ciuitatem. Qua lege ſtatuta, ſi ille primus homo contra mandatum diuinum peccaret, nonne tota illa progenies reproba fieret, & ad vitam æternam initiabilis haberetur? ſic autem factum fuiſſe, ex lege Chriſtiana colligitur. Quicquid ergo feceritis, ſecundum veſtrum ingenium naturale, niſi ſatiſfeceritis, nihil facitis ad futuram gloriam capeſcendam, obſtante lege prædicta. Dicetis fortaſsis, quòd facile eſt ſatiſfacere Deo pro peccato: ſed nonne ſatiſfacere Deo pro peccato ſcienter in eum commiſſo, eſt reddere aliquid tantum vel maius pro quanto peccatum non debuit fuiſſe commiſſum, præſertim ſi diſtrictè & rigoroſè agatur cum peccante? Aliàs enim non plenè reſtituit Dei honorem contemptibiliter violatum, nec facit ſatis, ſed minus vel nihil; quare nec plenè placat offenſum. Sed quis poteſt reddere Deo tantum, cum per 30. partem huius nullum peccatum deberet committi ſcienter in Deum, pro quantiſcunque bonis ſeruandis ſiue lucrandis, aut quantiſcunque malis pœnalibus habitis amouendis, ſiue non habitis præcauendis. Dicetis fortaſsis quòd peccator per impotentiam excuſatur: Sed etſi forte per impotentiam excuſetur à nouo continuè proprioque peccato, non reddendo quod debet, non tamen ab antiquo debito & peccato, nec redditur habilis ad beatitudinem ſempiternam, lege prædicta vetante. Quid etiam diceret Philoſophus, ſi Deus nullum hominem vellet habere conſortem Angelorum in beatitudine ſempiterna, & fœlicitate incomparabili, niſi ſimilem Angelis, innocentem & virginem à peccato, & à talibus innocentibus & virginibus gene-

Marginal notes: || veſtri. || aliqua. — Section letters: A, B, C, D, E

A generatum, quantumcunque peccator ſatiſfaceret pro peccato? Virgo namque culpabiliter deflorata, etſi ſatisfaciat quantumcunque, non redditur tamen virgo. Adhuc autem fortaſsis dicetis, quod Deus poteſt omne peccatum ſine aliqua ſatiſfactione dimittere ſimpliciter peccatori; ſed iſtud non obſtat: Nam etſi hoc poſſet, non tamen hoc faciet ſecundum legem prædictam: Si etiam iſtud poſſet, poſſet dimittere peccatum ſimpliciter impunitum contra 31. partem. Non improbabiliter quoque videtur ſecundum Philoſophicas rationes, quòd ſi homo ſit modò peccator, & poſtea erit iuſtus, hoc fiet per aliquam mutationem, & non in Deo, propter ſextam partem præmiſſam, nec in aliquo impertinenti, quia hoc impertinens videretur; quare in ipſo homine peccatore: hæc autem mutatio, ſatiſfactio pro peccato, aut non ſine ſatiſfactione eſſe videtur. Nonne & ſecundum omnes verè Philoſophantes, omne malum, ſcilicet pura malitia & peccatum, non eſt res aliqua poſitiua, ſed priuatio vel carentia rei bonæ, aut cuiuſpiam bonitatis; Priuatio autem in ſubiecto apto plenè
B tolli non poteſt, niſi per plenam poſitionem habitus quem priuabat; Non enim poteſt ibi medium reperiri. Et ſi quæſieris, quis ergo poteſt aut potuit tantam ſatisfactionem pro peccato hominis exhibere; Dico quòd Chriſtus ſimul Deus & homo ſufficientiſsimus omniquaque, ſicut prima ſuppoſitio cum ſequentibus partibus clarè probat, ſicut & lex Iudæorum prædixit, & lex Chriſtianorum veracitèr profitetur. Quid ergo reſtat, niſi vt omnes efficiamini Chriſtiani, vt huius ſatiſfactionis participes fieri valeatis?

Contra Philoſophos negantes poſsibilitatem creationis, adnihilationis & recreationis. 33.

REpudient Philoſophi illam Meretriculam fatuam, quam ſub ſpecie ſapientiæ palliatam diutius amauerunt, fallacitèr mentientem creationem, annihilationem, & recreationem non eſſe poſsibilem. Deus enim ſecundum primam ſuppoſitionem quintam partem &
C ſeptimã eſt ſummè perfectus, ſufficiens, potens, et efficax, in tantum quòd nihil perfectius, ſufficientius, potentius, aut efficacius eſſe poſſet: Et nonnè perfectius, ſufficientius, potentius, & efficacius reputandum, facere quippiam propria tantum virtute ex nihilo, quam ex materia præiacente neceſſario requiſita? Item ſi Deus ſit infinitè maioris potentiæ, & efficacæ, quam aliqua cauſa effectiua creata, cur non poteſt in effectum, in modumuè efficiendi proportionalitèr fortiorem atque maiorem ſecundum regulas Philoſophicas naturales? cur ergo creare non poteſt? Amplius autem ſecundum octauam partem præmiſſam, Deus habet voluntatem vniuerſalitèr efficacem; Quare etſi nulla vnquam fuiſſet materia, nec aliquid præter eum, & vellet quippiam aliud eſſe realitèr, ſtatim eſſet. Adhuc autem ſecundum primam ſuppoſitionem & tertiam partem huius, quicquid eſſentiale & intrinſecum dignum Deo tribuitur, ſi poſſit ſine contradictione teneri, teneri debet neceſſario, non negari; Et nonne poſſe creare tribuitur ita Deo, poteſtque facillimè ab omni contradictione defendi; eſt ergo creatio rerum poſsibilis; quare & annihilatio & recreatio pari modo, quarum & poſsibilitas
D poteſt ſimiliter demonſtrari. Annihilatio quoque ſpecialiter, creatione conceſſa, facilitèr ſuadetur: Abſit enim quòd opus exile creatum eſſet potentius ad manendum, quam omnipotens opifex ad deſtruendum ſi vellet; quod & de re qualibet entitatis & virtutis finitæ, etſi creata non eſſet, poſſet ſimilitèr demonſtrari. Nonnè & ſecundum 17am partem huius, nihil aliud à Deo eſt neceſſe eſſe, ſed poſsibile eſſe ſecundum contradictionem; quis ergo non facilitèr videat, Deum cùm ſit neceſſe eſſe, & omnipotens ſimplicitèr omniquaque de ſua potentia abſoluta poſſe annihilare quodlibet aliud? Poſsibilitate verò creationis & annihilationis admiſſa, quis poſsibilitatem recreationis negabit? Appendant quæſo Philoſophi rationes præmiſſas, & rationes ipſorum contrarias iuſta lance, & puto quòd rationes ipſorum inuenientur minus habentes; ſi tamen aliquas habeant rationes deponant togo ſuperbiam excæcantem, & homines errabiles humilitèr ſe agnoſcant, (quod eorum contradictio frequens ad
E inuicem, imò & vnius eiuſdem ad ſeipſum diuerſis temporibus manifeſtat) nec verecundentur proficere, fortiorem ſemper & pulchriorem rationem præ alijs amplectendo, ne fortè alias tam re quam nomine Philoſophi iuſte priuentur, & friuophili nominentur. Aduertant oro ſuppliciter, quam valida ratio requireretur ad tantam famoſitatem reprobandam, quæ ab omni fide & ſecta, & ab omnibus penè hominibus approbatur, præſertim cum tam fortibus rationibus fulciatur. Quare & Philoſophus 10. Eth. 2. redarguens negantes bonum eſſe quod omnia appetunt, quod, inquit, omnibus videtur, hoc eſſe aimus: Interimens autem hanc fidem non omnino credibiliora dicit. Auerroes quoque ſuper de ſomno & vigilia, Res, inquit, quæ ſunt famoſæ apud omnes, ſunt neceſſariæ aut ſecundum totum, aut ſecundum partem. Si autem Philoſophi in hac parte nullam habeant rationem, cur irrationabiliter ita dicunt?

præſertim cùm Deum non poſſe creare, annihilare, & recreare non ſit per ſe notum; imò A
contrarium apud plurimos eſt famoſum.

34 *Contra Philoſophos negantes poſſibilitatem creationis mundi.*

FVgentur Philoſophi affirmantes, quod Deus non potuit mundum creaſſe. Secundum
proximam namque partem Deus potuit aliquam rem creaſſe, cur ergo non mundum, cum
mundus ſit entitatis & virtutis finitæ, Deus autem ſimpliciter infinitæ, ſicut prima Suppoſitio,
3^{a}. pars & 4^{a}. demonſtrant? Poteſt quoque Deus annihilare mundum, ſicut per proximam
partem & probationem ipſius, & per decimamſeptimã partem patet: & ipſum ſimiliter re-
creare per eandem proximam partem huius & oſtenſionem ipſius; quare & potuit ipſum cre-
aſſe ſimili ratione. Potiſsimum etiam quod videtur obſtare, eſt impoſsibilitas creationis ex
nihilo, ſed hoc non obſtat, ſecundum proximam partem huius: Aliæ namque Philoſopho- B
rum argutiæ quam ſint fragiles quis ignorat? Quod tamen vt euidentius cunctis appareat
proceſſus ille 8^{i}. Phyſicorum paululum eſt rimandus; maxime quia ſicut audiui, quidam fi-
deles illo proceſſu infidelium procedentes, vſque in infidelitatis voraginem proceſſerunt.
Videtur autem mihi Chriſti gratia Chriſtiano, etſi non eſſem Chriſtianus, nec alicuius legis
ſectator, ſed amator veritatis tantummodo, etiam videretur, quod ille proceſſus peccat morta-
liter in materia & in forma. Conſtat autem Philoſophis quod prius, & ante accipitur dupli-
citer ad propoſitum, ſcilicet ſecundum naturam & ſecundum tempus. Pono igitur contra te
Ariſtoteles & Auerroes quod mundus incepit & motus in *A* inſtanti, & quod nullum fuit
tempus, mutatio, neque ſucceſsio temporalis, aut aliqua duratio vera mutabilis, aut parti-
bilis, magna, vel parua ante illum primum motum qui ſit *B*. Pono igitur conſequenter quod
nihil omnino præceſsit *A* prioritate aliqua temporali, ſicut nihil præcedit cœlum exterius
prioritate vel ſuperioritate locali, & quod hoc ſit conſequens, patet per teipſum 10. illius 8^{i}. C
dicentem; Prius & poſterius quomodo erunt, tempore non exiſtente, aut tempus, ſi non ſit
motus? & ex alia parte pono, quod Deus æternus, eiuſque æterna ſapientia ac voluntas præ-
ceſsit *A* prioritate naturæ, ſicut cauſa cauſatum. Cum ergo tu Ariſtoteles per totum illum
proceſſum ſupponis quod cuiuſlibet rei factæ non eſſe præcedit neceſſario ſuum eſſe, & hoc
loquendo de præceſsione temporali, vt innuis 10. & tu Auerroes hoc idem dicis expreſſe in
comment. decimooctauo quoque decimoquinto ac alijs hoc ſupponis; Ecce quam impu-
denter petis in principio, quod finaliter probare deberes, ſcilicet quod ante *A* & *B* fuit prio-
ritas temporalis, quæ neceſſario, & vt tu ipſe dicis, aliquem motum ſequitur aut importat.
Hic ergo peccas in forma probandi, & in materia ſimiliter: Hæc enim tua ſuppoſitio repug-
nat veræ meæ poſitioni, quam primo ponebam. Et per idem poteſt faciliter reſponderi ad
omnia talia quæ arguitis, & quæritis arguendo: Si Deus fecit mundum in *A* & *B* tunc in-
cœpit, hoc fuit per aliquam nouam volutionem, quam tunc habuit & non prius, vel propter D
aliquam nouam diſpoſitionem in agente vel paſſo, aut aliquo alio modo, vel propter amotio-
nem alicuius, quo non amoto, noluit operari, vel ſaltem propter præſentiam horæ vel inſtan-
tis, qua vel quo ſemper ante diſpoſuit facere tunc primo mundum & motum; & nullum iſto-
rum fuit ſine mutatione; ergo ante *B* primam mutationem alia mutatio prior fuit. Ecce
quomodo ſemper ſupponitis quod ante *A* fuit mutabilis & longa ſucceſsio temporalis, quod
deberetis probare; huius enim oppoſitum ponebam in primis. Cum etiam quæritis, vel quæ-
ratur pro vobis, quare Deus in *A* fecit mundum & non prius, ecce quomodo innuitis quod
ante *A* fuit aliquid prius prioritate temporali quod non eſt verum: ſed ſimile eſt ac ſi quærere-
tis, quare cœlum eſt terminatum in ſua conuexitate, & non ſupra. Patet ſimiliter quomodo
non ſequitur contra me illud quod magnum impoſsibile reputatis, ſcilicet quod à voluntate
antiqua proueniat immediate actio noua; Voluntas enim Dei æterna quâ fecit mundum, non
eſt antiquior mundo antiquitate ſeu proprietate temporis, ſed naturæ: nec mundus ea no- E
uior aut poſterior tempore ſed natura. Replicabitis forſitan hic dicentes, eadem ratione Deus
non eſt antiquior mundo, & mundus incœpit eſſe, nec eſt æternus, ergo & Deus ſimiliter:
vel ſi Deus non incœpit, ſed eſt æternus, & mundus ſimiliter. Concedo vobis quod Deus
non eſt antiquior mundo antiquitate temporis actualis; & vltra cum dicitis; ergo Deus in-
cœpit eſſe, non ſequitur. Et ſi dicatis, Incipere eſſe eſt nunc eſſe, & nunquam prius fuiſſe;
Deus verò in *A* fuit & nunquam prius, hic dico ſi intendatis definire conuertibiliter incipere
eſſe, per nunc eſſe, & nunquam prius fuiſſe; ſi intelligatis, per nunquam prius fuiſſe, actualiter,
ſcilicet per nullum tempus actuale præcedens, non recte definitis. Imo incipere eſſe, eſt
nunc eſſe, & nunquam prius fuiſſe habitualiter ſiue potentialiter ſcilicet, & ſi tempus prius
fuiſſet.

A fuiſſet, adhuc non fuiſſet in eo, & ſic mundus incœpit in *A* quia licet ante fuiſſet tempus actua-
le, mundus non fuiſſet in eo; ſicut anima Petri non fuit in tempore ante creationem illius,
ſic autem Deus non incœpit eſſe in *A*, quia quantumcunque tempus prius fuiſſet, Deus
neceſſariò fuiſſet in illo: quod autem non priùs tempore fuit, hoc eſt quia tempus defuit ſibi,
non ipſe tempori ſi fuiſſet. Et per idem patet ad aliam partem concluſionis veſtræ, quæ eſt,
quòd Deus non eſt æternus: æternum enim eſt, quod eſt ſine incœptione, & deſitione modo
prædicto. Sicut enim immenſitas Dei non eſt determinata aut reſtricta per hoc quod eſt actu-
aliter tantum in quodam loco determinato, puta in mundo & non extra, ſecundum quorun-
dam Philoſophorum & veſtram ſententiam, quia neceſſariò coexiſteret omniquaque quan-
tocunque maiori ſi eſſet: ſic nec eius æternitas breuitate temporis coarctatur. Si autem intel-
ligatis æternum non ſicut cæteri hominum, ſed modo veſtro, quod eſt per omne tempus actu-
ale, poteſt concedi quòd mundus eſt æternus, ſicut tu Ariſtoteles videris definire æternum, ſeu
B potiùs eius definitionem ab Antiquioribus allegare 1. de Cœlo 100. dicens, Hoc nomen æter-
num diuine enunciatum eſt ab Antiquis. Finis enim continens id quod vniuſcuiuſque tem-
pus, cuius nihil eſt extra ſecundum naturam, æternum vniuſcuiuſque vocatum eſt. Secundum
eandem autem rationem, & totius cœli finis, & omne tempus, & infinitatem continens perfe-
ctio, æternum à ſemper eſſe ſumens denominationem. Poſſemque iuxta ſtultitiam tuam ali-
ter tibi forſitan reſpondere, ſupponendo ſecundum Logicam tuam 1. peri Hermenias, quòd
verbum conſignificat tempus, & concedere tibi iſtam, Deus incœpit eſſe, ſcilicet eſſe in tem-
pore vel in inſtanti, ſeu temporaliter, vel inſtantaneè, ſicut incœpit eſſe Dominus temporis,
& temporalium quorumcunque. In *A* enim Deus fuit inſtantaneè & non priùs: nec ex hoc
ſequitur, quòd Deus non ſit æternus ſed nouus, nec quod ipſe mutetur ſed ipſa, vt ex priori-
bus ſatis conſtat. Adhuc forſitan obuiabitis mihi, ſophiſticè arguere geſtientes, quòd mundus
ſit omninò coæternus cum Deo, ſicut loquebar, quia ſi Deus fecit mundum in aliquo inſtanti
C primo, potuit feciſſe eum non in aliquo inſtanti primo, ſed immediatè poſt inſtans, ſi aliquod
inſtans præceſsiſſet, ſicut fecit motum & tempus immediatè poſt primum inſtans: & ſi ſic fe-
ciſſet mundum cum motu & tempore, mundus fuiſſet æternus. Nunquam enim incœpiſſet
intrinſecè, nec extrinſecè: In nullo enim inſtanti primo fuiſſet, nec in aliquo inſtanti non fu-
iſſet immediatè poſt quod fuiſſet; imò ante quodlibet inſtans fuiſſet, vt patet de ſingulis in-
ductiuè, & nunc non eſt mundus minoris durationis quam tunc fuiſſet: ergo nunc eſt æter-
nus. Ad iſtud autem ſophiſticæ ſtultitiæ argumentum, non oporteret alias reſpondere, niſi
propter conſilium ſapientis, ne talis ſtultus ſophiſticans ſibi ſapiens videatur. Tales enim ſe-
cundum Apoſtolum dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Primò igitur vos proprio gla-
dio caſtigabo: vos enim ponitis ſuperficies corpora terminare. Ponatur ergo per omnipo-
tentiam Dei, & ſecundum proximam partem huius, vel ſicut vos ponitis ſimilia, vel ſaltem ex
talibus conditionaliter argutis multis locis, quòd toto cœlo ſaluo eius conuexa ſuperficies
D deſtruatur, vel arguatur conditionaliter more veſtro. Si illa deſtrueretur ſaluo cœlo, ipſum
eſſet ſimpliciter infinitum. Non enim terminaretur intrinſecè nec extrinſecè, quoniam ad
nullam ſuperficiem ſicut conſtat. Vlterius tamen ex abundanti reſpondeo, & dico, quòd mun-
dus non eſt æternus, ſed incœpit eſſe & hoc extrinſecè, non actualiter; ita quod aliquod tem-
pus vel inſtans actualiter ipſum immediatè præceſsit, ſed habitualiter, vt dictum eſt priùs;
quia ſi fuiſſet tempus æternum, ſuppoſita ætate mundi in aliquo eius inſtanti neceſſariò incœ-
piſſet extrinſecè, & quòd ſic actualiter non incœpit, non eſt propter antiquitatem mundi,
ſed propter defectum temporis præcedentis. Sed nec ſic forſitan obgarrire ceſſabitis, ſed di-
cetis; etſi ante mundum non fuit tempus verum, fuit ſaltem imaginarium, & procedunt ar-
gumenta de tempore tali ficto, ſicut & de vero. Hic autem dico, ſicut tu Ariſtoteles 4. Meta-
phyſ. tuæ probas, quòd res non ſequuntur imaginationem aut æſtimationem: Vnde quan-
tumcunque quis imaginetur tempus ante mundum, non magis propter hoc fuit aliquod tem-
E pus ante, ſicut propter nullam imaginationem cuiuſcunque eſt aliquis locus, aut tempus extra
cœlum, teſte teipſo, 1. de Cœlo 100. ſic dicendo: Manifeſtum igitur quia neque locus, ne-
que vacuum, neque tempus eſt exterius. Adhuc autem vt maiori verecundia vos confundam,
ſicque in agnitionem veritatis, ipſa ducente, reducam. Ponatur ſecundum veſtram groſſam
imaginationem & rudem, quòd ante mundum fuiſſet æterna ſucceſsio || *talis* vera vel ficta, || tempo-
dico tunc, quod in *A* inſtanti ſucceſsionis illius Deus voluntariè produxit mundum, & quòd ralis.
tunc incœpit *B* prima mutatio noua, ſeu primus motus nouus, quem nulla mutatio noua præ-
cedebat, niſi fortè partes illius ſucceſsionis æternæ per vos poſitæ: & cùm arguitis, ergo Deus
tunc vel immediatè ante habuit aliquam nouam diſpoſitionem, quam prius non habuit, qua
mediante tunc produxit mundum & *B*. & non priùs; ergo illa fuit ſibi acquiſita per aliquam
mutationem

mutationem nouam priorem: ergo ante *B* primam mutationem nouam fuit alia mutatio noua prior; dico, quòd iſta ratio procedit de agente irrationali, non autem rationali, vt tu Ariſtoteles 9. Metaphyſ. 10. docuiſti, vbi poſita diſtinctione potentiarum per rationale & irrationale, & aſsignata vna differentia inter illas, alteram aſsignaſti, ſcilicet quòd quando potentiæ irrationales actiuæ & paſsiuæ cum debitis diſpoſitionibus approximantur ad inuicem, neceſſe eſt hanc quidem agere, illam pati; de potentijs autem rationalibus non eſt ita, quod & tu Auerroes ibi comment. 10. planiſsimè conteſtaris. Poteſt ergo agens rationale & voluntarium diſpoſitiſsimum ad agendum, expectare per tempus & tempora, etiam per tempus æternum, & tandem nouiter agere ſine mutatione aliqua præcedente: veſtrum igitur profectum inter 8um Phyſicorum vbi hoc non vidiſtis, & 9. Metaphyſ. vbi hoc vidiſtis, & videndum alijs reuelaſtis, veſtrumque defectum priſtinum retractaſtis, laudo plurimum & commendo. Sed ne propter variationem auctoritas veſtra ſuſpecta forſitan videatur, hoc idem per rationem oſtendam. Si enim non ſic eſſet, nulla eſſet potentia libere contradictoriè ad agendum. Si namque ſit alia, ponatur *A*. primus actus eius liber: Vel ergo poſitis omnibus neceſſariò præuijs & ſufficientibus ad productionem *A*. producitur neceſſario *A*, vel non: Si ſic, cùm omnia illa poni, non ſit liberum, quia *A* eſt primus actus liber, & poſitis illis, neceſſariò ponetur *A*, nec *A* poni erit liberum, nec in poteſtate libera producentis. Item ſi poſita cauſa actiua libera cum omnibus diſpoſitionibus præuijs neceſſarijs & ſufficientibus, neceſſariò ſequatur effectū produci, cum illam ſic poni non ſit in libera poteſtate ipſius, ſed quodammodo neceſſarium; & in omni conſequentia neceſſaria, ſi antecedens ſit neceſſarium, & conſequens erit ſimiliter neceſſarium, non liberum, & contingens, nullus actus liberè producetur, nec potentia rationalis erit liberior irrationali. Nunquam enim producitur actus liber niſi à cauſa rationali diſpoſita, vt dictum eſt. Si autem poſitis illis non neceſſario producitur *A*, ergo illa potentia libera ſtantibus omnibus illis ſemper vniformibus omni modo, poteſt liberè expectare per tempus, & tempora, & tandem nouiter producere *A* ſine mutatione aliqua præcedente, quæ aliquid faciat circa ipſam. Prius enim erat ſufficienter diſpoſita ad producendum *A*, & nunc eſt omninò, ſicut tunc; quare & nunc ſufficienter poteſt producere *A*, & toto tempore medio potuit produxiſſe. Et ſi tu quæras, quare ergo producit nunc *A*, & non priùs; Reſpondent quidam quia vult, quorum reſponſionem non probo; quia ſit *A*, primum velle liberum, tunc non producit *A*, quia vult, per idem velle, quia tunc idem velle præcederet naturaliter ſemetipſum; nec per aliud velle, quia tunc *A* non eſſet primum, & quia tunc reuerteretur eadem quæſtio de illo alio velle, & ſic procederet infinitè. Dico igitur quòd quærens quare &c. quærit cauſam; cauſa autem efficiens eſt illa potentia libera; quia igitur eſt actiua potentia rationalis & libera, liberè tunc producit; cauſa verò finalis eſt finis quem ſibi præſtituit in agendo. Scio tamen quod quæris cauſam, quam non poteris inuenire, ſcilicet qua poſita determinatè & neceſſariò ſequeretur, quod in potentijs actiuis rationalibus non eſt verum, quod tam Autoritas, quàm ratio docuerunt, quod tamen pro veriſsimo ſupponentes per totum illum proceſſum 8i Phyſicorum claudicatis turpiſsimè à ſemitis veritatis. Quod & Auicenna 9. Metaphyſ. ſuæ 1. & Algazel 4. Metaphyſ. ſuæ 1. ſimiliter ſupponentes in veſtram ſententiam inciderunt. In alio quoque videmini vobis certiſsimè demonſtrare, & hoc vniuerſaliter de omni virtute ſiue rationali, ſiue irrationali, ſicut tu Auerroes 9. comment. aſſeris manifeſtè. Data namque prima mutatione arguitis, quòd hac prima alia fuit prior, te Auerroes argutiam Ariſtotelis ſic formante, Motum & motor ſunt in capitulo ad aliquid, & cùm in aliquo tempore hoc non mouet, & hoc non mouetur; & poſt, hoc mouerit, & illud mouetur, manifeſtum eſt quod inter iſta, facta fuit relatio quæ non fuit ante, & omnis relatio ſequitur tranſmutationem: Ergo neceſſe eſt vt ante tranſmutationem poſitam ſit aliqua tranſmutatio in motore, & in moto, aut in vtroque, aut in extrinſeco, verbi gratia quòd ſit illic aliquod impedimentum quod || *auferetur*. Sed ecce quam turpiter deliratis: cum enim ſupponitis quod omnis relatio ſequitur motum aut mutationem priorem, vel intelligitis de ſequela relationis, & prioritate mutationis temporali vel naturali: Si temporali, malè ſupponitis; relatio namque inter agens rationale & paſſum non neceſſario ſequitur mutationem temporaliter præcedentem, ſicut præcedentia docuerunt, ſed quandoque cooritur temporaliter vel inſtantaneè, & conſurgit cum prima eius actione, ſeu agere eius primo, licet naturaliter ſubſequatur: De ſequela verò & prioritate naturali loquendo nec tenuis quidem apparentiæ colorem habetis. Habeo etiam ſpecialiter aduerſum te Auerroes, quod non requiritur neceſſariò aliqua cogitatio aut imaginatio de præſentia temporis, vel inſtantis, vt tu Comment. octauo & decimo quinto, videris ſupponere. Multa enim facimus, quando de præſentia temporis minimè cogitamus, nec inſtantia numeramus

|| auferetur.

A B C D E

A ramus vel ſi hoc contingat, multa facimus non propter præſentiam aut imaginationem huius aut illorum, ſicut nec propter præſentiam ſimiæ, aut cæterorum impertinentium quorumcunque. Deus tamen qui nihil facit caſualitèr quouiſmodo, ſed per ſuam ſapientiam infinitam ſuauitèr cuncta diſponit, nunquam fecit, facit, aut faciet aliquid in aliquo tempore vel inſtanti, cum ab æterno diſpoſuit illud tunc facere, ideoq; ab æterno diſpoſuit facere mundum in *A* inſtanti, & fecit illum in *A* ſine tranſmutatione aliqua præcedente, niſi fortè in illa ſucceſsione æterna, vel eius partibus, quã tu ponis. Et cùm tu dicis comment. 8° quod iſte ſermo eſt non intelligibilis, quia cùm voluntas voluerit facere aliquid in aliqua hora, neceſſe eſt vt in voluntate fiat aliqua concupiſcentia in illa hora, quæ non fuit ante, & illa concupiſcentia erit cauſa propinqua ad agendum in illa hora, & non ante, & cauſa huius concupiſcentiæ eſt præſentia temporis, & præſentia temporis quæ non erat ante eſt tranſmutatio neceſſariò aut ſequens tranſmutationem; concupiſcentia igitur facta per præſentiam temporis eſt
B tranſmutatio extra tranſmutationem primam datam. Ante igitur tranſmutationem poſitam primam eſt alia tranſmutatio, & non poteſt homo ſanus fugere hanc fidem æſtimatione pœnitentiæ. Hic dico veracitèr quod etſi eſſem infirmus in fide, vel mortuus ab omni fide, niſi à fide rationis ſolius, videretur mihi quòd tu tam præſumptuoſe ſophiſticans, & tam notoriè impœnitenter peccans in materia, & in forma, pœnitentia maxima dignus eſſes. Peccas enim grauitèr, ſupponendo quòd Deus non poſſet facere aliquid certâ horâ, quod diſpoſuit tunc facere, niſi tunc reciperet aliquam nouam diſpoſitionem, mediante qua tunc ageret, quam priùs non haberet, quod eſt contra priùs oſtenſa. Peccas etiam mortalitèr contra verum immortale & neceſſarium, innuendo illo commento 8° & expreſſè ſupponendo comment. 15. quòd Deum intelligere ſeu imaginari tempus præſens eſt tranſmutatio ſequens tranſmutationem, quaſi alitèr ex parte ſui intelligat aliquod tempus quando eſt futurum, & alitèr quando eſt præſens, cuius oppoſitum ſexta pars oſtendit; & tu ipſe infrà eodem 8° & alibi, ac alij
C multi Philoſophi ſæpius teſtes eſtis, & quòd præſentia temporis ſit cauſa mouens intellectum diuinum, & efficiens intellectionẽ temporis præſentis in eo contra 7^am^ partem huius, & contra teipſum ſuper 12. Metaphyſ. comment. 51. planè. Erras ſimilitèr innuendo, quòd Deus alitèr ex parte ſui velit aliquod tempus, vel quidlibet aliud quando eſt futurum, & aliter quando eſt præſens, ſicut & circa cognitionem diuinam erraſti, quia tunc eſſet mutabilis contra ſextam. Supponis inſuper quòd præſentia temporis ſit cauſa mouens voluntatem diuinam, & efficiens concupiſcentiam ſeu volutionem in ea contra 7^am^ partem huius. Conſtat autem ſecundum priora, quod intellectus aut voluntas Dei non mouetur aut patitur ab aliquo poſteriori, nec alitèr ex parte ſui intrinſecè, ſed ſimilitèr omni modo intelligit & vult aliquod primò futurum, ſecundò præſens, tertiò præteritum; ideoque ſicut ab æterno, æternis cognitione & volutione cognouit, & voluit creare mundum in *A.* ſic & fecit per eaſdem cognitionem & volutionem præciſe non mutatas omnino, ſic quoq; in tempore facit quemlibet effectum
D immediatum quem facit. Et ſi Chriſtianus Chriſtianum teſtem deſideret, ecce Auguſtinum, 12. de Ciuit. Dei 17, & 14. materiam hanc tractantem. Peccas quoq; non modicum in forma probandi, cum arguis quod ante primam tranſmutationem nouam datam, alia fuit prior, quia præſentia temporis quæ non erat, eſt tranſmutatio neceſſaria, vel ſequens tranſmutationem; hoc enim non eſt contra me. Ponebam enim imprimis *B* primam tranſmutationem nouam, exceptis partibus illius ſucceſsionis imaginariæ fictæ æternę, quam te ponente admiſi, ſi tamen illæ ſint tranſmutationes nouellæ. Ne autem in hoc quod dixi ſuperius, ſcilicet nullam ſucceſſionem aut durationem partibilem temporalem præceſſiſſe mundum, videar onerosus Catholicis, qui aſſueti ſunt audire frequenter & dicere, quòd Deus præceſſit mundum diù, æternaliter, vel etiam infinite, oſtendam quod Catholicè debeat ita dici. Nam ſecundum veritatem Catholicam, nihil aliud à Deo fuerat ante mundum, & per ſextam partem Deus eſt immutabilis omnino, nihil ergo mutabile, nec aliqua tranſmutabilitas fuit ante mundum;
E Quare nec aliqua ſucceſsio aut duratio temporalis, quę ſine qualicunque mutatione nequit intelligi. Item in omni ſucceſsione aliud aduenit, aliudq; recedit: ſed Deo, propter eius immutabilitatem omnimodam, nihil aduenit aut recedit. In Deo ergo nulla fuit ſucceſsio ante mũdum, nec in aliquo alio, cùm nihil aliud fuit ante. Item omnis talis ſucceſsio habet partes maiores & minores, priores & poſteriores: Deus autem ſecundum, 10. & 26. partes, tales partes non habet; Nulla ergo talis ſucceſsio ante mundum fuit in Deo, nec in aliquo alio, cum nihil aliud fuit ante. Itemq; ſi ſic fuiſſet, potuerunt ibi fuiſſe ſignate tales partes, vt hora, dies, menſis, & annus, ſicut in tempore nunc currente, cum tamen nihil fuerat ante mundum, per cuius menſuram aut comparationem potuit fieri talis diſtinctio vel menſura. Nec poteſt quis dicere quòd hæc omnia, ſcilicet mutabilitas, aduentus & receſſus, partibilitas ſecundum maius &

minus,

minus, prius & poſterius, ac menſurata diſtinctio fuerint in puro non ente, cùm in puro non ente nihil penitus poſſit eſſe, niſi forſitan purum non ens. Item omnis mutatio, A
aduentus, & receſſus eſt neceſſariò alicuius actualiter mutati, aduenientis & recedentis. Quodlibet enim horum neceſſariò eſt in aliquo ſubiecto actualiter, ſicut naturalis Philoſophia docet per totum: ſed nullum purum non ens eſt tale. Nec videtur quare talia magis poni deberent in vno non ente, quàm in alio; & non poſſunt poni in quolibet: quare in nullo. Item partibilitas, maioritas, & minoritas ſunt proprietates quantitatis & quanti: ſed non ens non eſt quantum. Item eadem ratione nunc eſſet talis temporalis ſucceſsio extra cœlum. Item non magis videtur, quòd talis quantitas ſucceſsiua fuerat ante mundum, quàm quantitas permanens: ſed hæc ante mundum non fuit. Item ſi ante mundum fuit talis temporalis ſucceſsio, Deus potuit deſtruxiſſe illam ante creationem mundi. Quis ergo in tantum nouit ſenſum Domini, aut conſiliarius eius fuit, vt ſciat dicere, non deſtruxit? Quis etiam (quæſo) poteſt probare neceſſariò ſic fuiſſe, ex quo non neceſſariò ita fuit, ſed potuit non ſic B
fuiſſe? Item ſi talis temporalis ſucceſsio fuerat ante mundum, non oportuit creaſſe tempus cum mundo. Illa enim antiqua ſucceſsio ſuffeciſſet. Item ſi ſic, videtur quòd adhuc duret cum tempore creato præſente, ſicque duo tempora diſtincta totaliter coexiſtunt contra Philoſophum, 4. Phyſ. expreſſè. Item ſola æternitas fuerat ante mundum, ſed in ea nulla eſt ſucceſsio temporalis, vt patet per Boetium, 5. De conſolatione Philoſophiæ proſa vlt. definientem ſic eam; Aeternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſsio; in cuius explanatione ſubſequenter adiungit; Illud iure perhibetur æternum cui neque futurum quicquam abſit, nec præteritum fluxerit, vnde & ſubdit expreſſè quod ponebam inprimis, ſic dicens; Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, ſed ſimplicis potius proprietate naturæ. Cui concordat Auguſtinus ſuper illud Pſalm. 101. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione generationum anni tui, & reſpondens, Qui non veniunt & tranſeunt, nec ideò veniunt vt non ſint. Omnes ènim dies in hoc tempore C
ideo veniunt vt non ſint, omnis hora, omnis menſis, omnis annus, nihil horum ſtat antequam veniat, erit; cùm non venerit, non erit; Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui non mutantur in generatione generationum, erunt: non enim aliud anni tui, & aliud ipſe; ſed anni Dei æternitas Dei eſt, æternitas Dei ipſa eius ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile, vbi nihil eſt præteritum, quaſi iam non ſit; nihil eſt futurum, quaſi nondum ſit. Non eſt ibi niſi eſt, non eſt ibi fuit & erit: quia & quod fuit iam non eſt, & quod erit nondum eſt: ſed quicquid ibi eſt, non niſi eſt. Hæc æternitas vocauit nos, & erupit ex æternitate verbum; iam æternitas, iam verbum, & nondum tempus. Quare nondum tempus? quia factum eſt tempus, quoniam omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et infra ſuper illud, Initio tu Domine terram fundaſti; noui æternitatem tuam, qua præcedis omnia quæ feciſti. Idemque 1. Confeſſ. 6. tractans illud eiuſdem Pſalmi; Anni tui non deficient, dicit, quòd anni Dei ſunt hodiernus dies Dei, qui nunquam peragitur neque tranſit, ſed anni noſtri & dies tranſeunt D
per illum hodiernum Dei. Idem infra eodem, 12, 28. dicit; Quòd aliquid præcedit aliud æternitate, aliquid tempore, aliquid electione, & aliquid origine: æternitate ſicut Deus omnia; tempore, ſicut flos fructum; electione, ſicut fructus florem; origine, ſicut ſonus cantum. Idem quoque 3. De libero arbitrio vlt. exponens illud Pſalmi 83. Quoniam melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper millia, dicit; Quòd mille dierum in temporis mutabilitate intelliguntur, vnius autem diei nomine incommutabilitas æternitatis vocatur. Hanc etiam totam poſitionem videtur Auguſtinus tenere, 12, de Ciuit. Dei 15. cùm ſic dicit; Iſtæ dimenſiones temporalium ſpaciorum, ſcilicet horæ & dies, menſes & anni, quæ vſitatè ac propriè dicuntur tempora, manifeſtum eſt quòd à motu ſiderum cœperunt: vnde & Deus cum hæc inſtitueret, dixit; Et ſint in ſigna & tempora, dies & annos. Vbi enim nulla creatura eſt cuius mutabilibus motibus tempora peraguntur, tempora omninò eſſe non poſſunt. Ideoque Angeli ſemper fuiſſe dicuntur, quia omni tempore fuerunt, ſed non ideò Deo coæterni ſunt, quoniam tempus E
quia mutabilitate tranſcurrit, æternitati immutabili non poteſt eſſe coæternum. Quapropter ſi Deus ſemper Dominus fuit, ſemper habuit creaturam ſuo dominatui ſeruientem, veruntamen non de ſeipſo genitam, ſed ab ipſo de nihilo factam, nec ei coæternam; erat quippe ante illam, quamuis nullo tempore ſine illa, non eam ſpacio tranſcurrente, ſed manente perpetuitate præcedens. Non vult tamen iſtam ſententiam affirmare, quod ideo faciendum putauit, vt legentes videant, à quibus quæſtionum periculis ſe debeant temperare, nec ad omnia ſe idoneos arbitrari; quam doctrinam eius doctiſsimam cum omni reuerentia veneror & amplector. Sed hîc forſitan quis opponet quoniam Auguſtinus 12 de Ciuit. Dei. 12. innuit, quod ante creationem mundi fuerunt infinita retrò tempora, quibus Deus ceſſauit ab illa creatione, & poſt-

A & poſtquæ nouiter mundum creauit. Dicitque ibidem, Quòd Dei à creatione ceſſatio retrorſus æterna tanta eſt, vt ſi ei conferatur quantalibet magna & ineffabilis numeroſitas temporum terminata, non debet videri tanta, quanta eſt gutta humoris breuiſsima oceano comparata. Iſtorum enim vnum eſt per exiguum, alterum verò incomparabiliter magnum, ſed vtrumque finitum, illorum verò eſt alterum infinitum, ſcilicet illa ceſſatio Dei à retrò. Item per rationem, aliter Deus non potuit feciſſe mundum prius quàm fecit, non enim fuerat quicquam prius. Dico ergo quòd hæc & multa ſimilia quæ poſſent adduci, intelligunt quod ante mundum fuerant multi anni, non actualiter ſed potentialiter, ſicut extra cœlum ſunt ſpacia, & millaria infinita, quia Deus potuit feciſſe mundũ prius per quantalibet tẽpora, & annos quotcunq; ſicut poteſt facere extra cœlũ ſpacia, & milliaria ſupra omnẽ numerum terminatũ. Quare & ipſemet 1. de Gen. contra Manichæos. 3. Manichæis quærentibus, ſi in principio aliquo temporis fecit Deus cælum & terram, quid agebat antequam fecit cælum & terram, quid ei
B ſubito placuit facere quod nunquam fecit per tempora æterna? ita reſpondet: his Reſpondemus Deum feciſſe cælum & terram in principio temporis, ſed in Chriſto, cum verbum eſſet apud Patrem, per quem facta ſunt omnia; ſed & ſine principio temporis Deum feciſſe cælum & terram credamus, debemus vtique intelligere quod ante principium temporis non erat tempus: Deus enim fecit & tempora, & ideo antequam faceret tempora, non erant tempora. Non enim poſſumus dicere fuiſſe aliquod tempus, quando Deus nondum aliquid fecerat. Quomodo ergo erat tempus quod Deus non fecerat, cum omnis temporis ipſe ſit fabricator, & ſi tempus cum cælo & terra eſſe cœpit, non poteſt inueniri tempus, quando Deus nondum fecit cælum & terram. Et cap. 4. immediate ſubiungit, cum autem dicitur, quid ei ſubito placuit, ſic dicitur, quaſi aliqua tempora tranſierint, quibus Deus nihil operatus eſt; Non ante tranſire poterat tempus, quod nondum fecerat Deus, quia non poteſt eſſe operator temporum, niſi qui eſt ante tempora. Ratio verò facta irrationabiliter argumentat, &
C irrationabilem cauſam ſumit. Licet enim ante mundum non fuit aliquid prius prioritate temporis, potuit tamen fuiſſe per creationem Dei, in quo potuiſſet mundum ſimiliter prius creaſſe. Cætera autem argumenta veſtra Ariſtoteles, & Auerroes pro æternitate mundi conficta, eo quod gradum apparentiæ & altercationis ſophiſticæ vix attingant, reputaui ſuperfluum diſcutere ſtudioſe; imo & omnia argumenta veſtra pro æternitate mundi loquentia, vix aliquo colore tenui oſtentationis ſophiſticæ fallaciter offuſcantur; vt ſic ad diſputationis ſcrutinium vix ingredi mereantur. Nonne tu Ariſtoteles, Magiſtri tui Platonis & cæterorum Philoſophorum priorum doctrinas, & ſpecialiter in hac parte impudenter contemnens procaciterque impugnans, ſecundum modum veſtrum loquendi, verberator Patrum merito dici potes, ſicut ſcripta eorum & tua luculenter oſtendunt? Nonne & ideo Chalcidius ſuper 2. Timæ: Platonis de te ſic dicit, Hic ſuo quodam more, pleni perfectique dogmatis electo quid viſum ſit, cætera faſtidioſa incuria negligit. Teipſum quoque contra teipſum in teſtem
D citabo 2. Namque de cælo & mundo 80. Videntur inquis, vſque ad aliquid quærere, ſed non vſque quidem vbi poſsibile dubitationis. Omnibus enim nobis hoc conſuetum, non ad rem fieri quæſtionem, ſed ad contraria dicentem. Nonne & 1. Topicorum tuorum, innuens quæſtionem de æternitate mundi eſſe problema neutrum, ſic ſcribis: Sunt autem problemata, & de quibus ſunt contrarij ſyllogyſmi; dubitationem autem habent, vtrum ſic ſe habent, vel non ſic, eo quod in || *vtrumlibet* ſunt rationes veriſimiles, & de quibus rationem || non habemus, cum ſint magna, difficile arbitrantes eſſe, quare aſsignare, vt vtrum mundus æternus eſt vel non. Nam huiuſmodi quæret aliquis: Quare & Galenus in quodam libro ſuo materiam iſtam tractans recitante Auerr. ſuper 1. de Cælo & mundo comment. 22. dicit; quod nullus poteſt ſcire vtrum mundus ſit æternus vel nouus, nec certitudinem aliquam de hoc habere; quare & tu ipſe mortis debitum ſoluturus, ſcholaribus tuis aſtantibus, nequaquam vt prius oſtentatione pompoſa, garrula, et inani, ſed ſincera conſcientia affirmaſti, quod
E in 8. primis libris tuis Phyſicis inueniuntur omnes viæ ſcientiæ, quibus homo poteſt comprehendere, & docere principia ad vias omnium methodorum, & ſcire rationes adductas, ſuper eas quæ rationabiliter adhærent rebus diſputabilibus, & quæ diſcohærent ab eis, non habentes rectam viam per quam aliquid veri ſciri valeat, & huiuſmodi rationes ſunt vicinæ veritati, etſi veræ non ſint, ſunt tamen vtiles vt per eas oſtendatur audacia loquentis in ſcientia ſua ad debilitanda verba ſocij ſui, & ſuperanda verba vi ſuæ ſcientiæ, cum rationibus ordinatis & mirabilibus, eo quod ſocius non habeat potentiã reſiſtendi, & hæc ſcientia eſt vtilis, ſicut ſcorpio in theriaca, quæ licet ſit toxicum, tamen ſi detur patienti, dolorem minuit, & præſtat remedium; hæc autem in libro qui de morte eius ſcribitur 13. planiſsime recitantur.

vtriſque

35. *Contra Philoſophos & Hereticos negantes poſsibilitatem conceptus & partus Virginis, dicenteſque Chriſtum nequaquam de ſancta Maria ſemper Virgine natum eſſe.* A

PVrificent ſe Philoſophi & Hæretici mente corrupti, poſsibilitatem conceptus virginei denegantes, dicenteſque Chriſtum nequaquam de ſancta Maria ſemper virgine natum eſſe. Nōnne Deus omnipotens per ſeptimam partem huius, habens voluntatem vniuerſaliter efficacem ſecundum 8.ᵐ qui poteſt creare ex nihilo aliquid, imò & totum mundum annihilare & recreare ſi velit, hominemque creare ex nihilo ſecundum partes proximas præcedentes, poteſt & ſine viri auxilio formare puerum in vtero virginali? Qui etiam ſecundum præmiſſa circa 32ᵃᵐ partem huius, poteſt & facit omnimoda miracula, cur ſolum miraculum hoc non poteſt? In alijs quoque || *animalium ſpeciebus* quorum fœminæ ſolent communiter ex ſocietate maris concipere, aliquoties inuenitur, quòd ſine mari concipiunt, & pariunt miris modis. B

|| animalibus.

Vnde Virgilius 3. Georg. ſic ſcribit:

Ante omnes furor eſt inſignis equarum.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium, ſuperant montes & flumina tranant,
Continueque auidis vbi ſubdita flamma medullis
Vere magis, quia vere calor redit oſsibus ille,
Ore omnes verſæ in Zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque leues auras, & ſæpè ſine vllis
Coniugijs vento grauidæ, mirabile dictu.

Nec quiſquam reputet iſtud mendacium & figmentum, quia à Virgilio Poëta conſcriptum. In libro namque illo Georgicorum, magis videtur reputandus Philoſophus quàm Poeta, C ſicut materia & proceſſus euidenter oſtendunt; Multi quoque Philoſophi, & Doctores Catholici Poetas, etiam ipſum Virgilium in eodem libro ſolent ſæpius allegare. Illum quoque locum Seruius commentator eius exponens, dicit quòd illæ equæ ſunt de Hiſpania, & quòd fœtus illi à vento concepti ſunt breuioris vitæ, quàm alij naturaliter propagati. Ecce & Plinius 8. Naturalis hiſtoriæ agens de naturis equarum; Conſtat, inquit, in Luſitania circa Vlyſsipponem oppidum & Tagum amnem, equas Fauonio flante obuerſas animalem concipere ſpiritum, idque partum fieri, & gigni pernicisſimum ita, ſed triennium vita non excedere. Cui & concordanter Solinus de mirabilibus mundi 4. agens de Hiſpania & rebus eius, ſic ſcribit; In Luſitania promontorium eſt Artabrum, alij Olyſsipponenſe dicunt. Hoc cœlum, terras & maria diſtinguit; Hiſpaniæ latus finit cœlum, & maria hoc modo diuidit, quod à circuitu eius incipiunt Oceanus Gallicus, & fons ſeptentrionalis Oceano Atlantico & occaſu terminatis: Ibi Oppidum Olyſsippone Vlyxe conditum, ibi Tagum ob arenas aureas cæteris amnibus prætulerunt. In proximis Olyſsipponis equæ laſciuiunt, mira fœcunditate; Nam D aſpirante Fauonij vento concipiunt, & ſitientes viros aurarum ſpiritu maritantur. Et infra 10. tractans de Cappadocia & equis, ſic ait: Edunt equæ & ventis conceptos, ſed hi nunquam vltra triennium æuum trahunt. Ecce & Philoſophus maior iſtis 5. de Animalibus 2. ſic ait; Perdices, ſi ſecundum ventum ſteterint, femellæ à maſculis prægnantes fiunt, frequenter autem & voce, ſi appetentes extiterint, & ſuper volitantibus [ex] afflare maſculum. Ecce hic triplex conceptus fœminæ ſine mare, à vento voce, afflatu; quod & breuiter tangens Solinus 3. de mirabilibus mundi, vbi agit de tertio ſinu Europæ, & perdicibus; Ipſas, inquit, libido ſic agitat, vt ſi ventus à maſculis flauerit, fiant prægnantes odore. Si igitur in alijs ſpeciebus, fœmina virtute naturæ poteſt concipere ſine mari, cur non in ſpecie humana poteſt fœmina pura virgo ſine mare concipere, virtute diuina omnes vires naturæ creatæ incomparabiliter excedente. Et ſi ſit poſsibile virtute diuina, fœminam ſine viro viriliue ſemine poſſe concipere, quis inficiari præſumpſerit Chriſtum virtute diuina de ſancta Maria ſemper Virgine permanente conceptum & natum fuiſſe, præſertim cùm præclara teſtimonia in oſtenſione 32. partis huius prætacta, & multa ſimilia clariſsimè hoc oſtendunt? Nonne & cœli hanc E Dei gloriam enarrabant, & hanc eius iuſtitiam populo nuntiabant, quando mota ſunt cœlum & terra per coniunctionem vnam digniſsimam, modicum priùs quàm Chriſtus deſideratus cunctis Gentibus aduenirer? Qui enim extendit cœlum ſicut pellem, & complicat ſicut librum, in quo & ſicut teſtantur Philoſophi futura figuraliter deſcribuntur, in quo & nihil inaniter eſt deſcriptum, ſicuti nullus negat, ad quid aliud deſignandum deſcripſit in cœlo figuram & ſignum virginis glorioſæ puerum nutrientis? De hac ſiquidem virgine & puero eius

puro

A puro Albumazar doctrinam veterum Chaldæorum ſecutus, 6. maioris introductorij differentia prima, dicit quod in prima facie, prima ſcilicet tertia virginis, oritur puella quam vocamus Celchinus Doraſtora, & eſt virgo pulchra, honeſta, & munda, prolixi capilli, & pulchra facie, habens in manu ſua duas ſpicas, & ipſa ſedet ſuper ſedem ſtratam, & nutrit puerum, dans ei ad comedendum in loco qui vocatur Arabicè Ius, & vocant ipſum puerum quædam gentes Ieſum, & oritur cum ea vir ſedens ſuper ipſam ſedem. Quid hæc ſignificant? quid prætendunt? Dixit enim Deus in creatione luminarium ſupernorum; Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem & noctem, & ſint in ſigna: Illa quoque conſtellatio, ſignum virginis communiter appellatur. Signum relatiuè dicitur ad ſignatum; quid ergo ſignificat iſtud ſignum? quid melius, quid aptius, quid conuenientius, quam quod vna pura virgo continuè manens virgo, puerum cæleſtem proferret, & lacte ſuo nutriret? Si namque fœmina, primo virgo, poſtea ſecundum curſum naturæ deuirginata, conciperet, pareret puerum,
B & nutriret; quale ſignum hoc eſſet, quid magnum, quid mirum, quid extraneum deſignaret? qua ratione ſignum talis ſignati tam glorioſe collocaretur in cælo omnium oculis contemplandum, cum nihil inſolitum figuraret? Quotidie namque fit ita, nec ſignum illud virgo rationabiliter vocaretur, ſed potius mulier ſeu matrona. Non eſt ergo hoc ſignum huius ſignati, ſed alterius ſupradicti. Quare & ille videntiſſimus Eſaias; Dabit, inquit, Dominus ipſe vobis ſignum, Ecce Virgo concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Immanuel, butyrum & mel comedet. Quale rogo ſignum eſſet, ſi virgo deuirginata conciperet? & quare diceretur, quod Dominus ipſe daret ſignum, ſi non ipſe ſupra curſum naturæ aliquid faceret? Sed vir & mulier ſecundum curſum naturæ filium procrearent; Vir autem ſedens ſuper ſedem cum ea, nonne apte ſignificat ſponſum eius, quæ etſi perpetua virgo manſit, multas tamen ob cauſas honeſtas virum accepit, ſecundum prophetiam Sybillę in oſtenſione trigeſimæ ſecundæ partis ſuperius recitatam. Nec ſine myſterio reputandum, quod ſignum virginis
C ſupradictum inter ſigna cœleſtia ponitur ſexto loco. Per hoc enim deſignat ſignatum ſuum futurum in ſexta mundi ætate. Hic autem numerus eſt perfectus teſte Boetio 1. Arithmeticæ 22. quare & hæc ætas perfecta temporis plenitudo: Qua propinquius veniente, facta eſt vna coniunctio maxima & incomparabiliter glorioſa Saturni & Iouis in principio Arietis, cum mutatione triplicitatis aqueæ ad igneam per 6. annos & paucos dies & horas ante Chriſti aduentum. Quod ſi quis velit præciſe & demonſtratiue habere, poteſt faciliter reuoluendo motus eorum, vel facilius per tabulam ad hanc & omnes coniunctiones huiuſmodi nuper factam. Illi autem coniunctioni præfuit Mercurius Dominus virginis, quod ſignum tunc temporis aſcendebat, per quæ omnia ſignificabatur perſpicue prædictum ſignatum ſigni virginis tunc futurum, cœleſtem ſcilicet puerum de virgine naſciturum, qui foret maximus Prophetarum, & traderet nouam legem Nec ſub ſilentio penitus tranſeundum, quod Mercurius interpretatur illuminans occurſum ſigni, & cuius ſigni magis, quam proprij ſigni ſui? hoc au-
D tem eſt virgo, propter ſuas in eo plurimas dignitates, ſicut omnes Aſtrologi conteſtantur. Interpretatur quoque Mercurius ſermo, & dicitur medius currens, quod quid eſt aptius figura quam verbum Dei, media perſona, Dei & hominum Mediator? Si quis autem teſtimonium *Ouidij illius De Vetula* ad autoritatem vel ad voluptatem acceptare voluerit in hac parte, ecce libro 3. de Vetula, loquens generaliter de huiuſmodi magnis coniunctionibus, & ſpecialiter de hac vna, ſic ſcribit;

Vna quidem talis fœlici tempore nuper
Cæſaris Auguſti fuit anno bis duodeno,
A regni nouitate ſui, quæ ſignificauit
Poſt annum ſextum naſci debere Prophetam,
Abſque maris coitu, de Virgine, cuius habetur
Typus, vbi plus Mercurij vis multiplicatur.
E *Cuius erit concors complexio prima futuræ*
Sectæ: Nam nuſquam de ſignis ſic dominatur
Mercurius ſicut in ſigno Virginis: illic
Eſt eius domus, exaltatio, triplicitaſque
Per totum ſignum, nec non & terminus eius
In primis ſeptem gradibus, dictique Prophetæ
Typus habetur ibi, quamuis ſub enigmate, namque
His in imaginibus quæ deſcribuntur ab Indis,
Et Chaldæorum ſapientibus & Babilonis
Dicitur ex veterum ſcriptis aſcendere prima

Virginis in facie, prolixi Virgo capilli, A
Munda quidem, magniq; animi, magniq; decoris
Pluris honeſtatis, & in ipſius manibus ſunt
Spicæ ſuſpenſæ & veſtimenta vetuſta.
Sede ſedet ſtrata, puerum nutrit, puero Ius
Ad comedendum dans, puerum Ieſum vocat iſtum, Gens quædam.
Hæc autem cœli pars aſcendebat in hora,
Qua cum Saturno Iouis eſt coniunctio ſancta,
Super ſignificans ſectamq; triplicitatem
Mutauere ſuam, nec non etiam propè punctum
Veris, vbi fieri coniunctio maxima poſſet
Principio ſigni, propior ſi fortè fuiſſet.
Tunc & erant anni Græcorum quinque trecenti B
Atque nouem menſes, cum ter ſex penè diebus:
Felix cui plenè coniunctio tanta pateret.

Et cætera multa de excellentia huius Prophetæ, & ſectæ ſuæ, fidei, ſiue legis. Nec mirum ſi Deus humanitus naſciturus, more natiuitatis humanæ, quibuſdam beatis præſagijs, & teſtimonijs glorioſis, è cœlo viſibiliter omnibus voluit demonſtrari, vt ſic tam magnum, & admirandum effectum omnibus generaliter ſalutarem, magnum & admirandum indicium omnibus generaliter præmonſtraret, ſicut & Natiuitatem Chriſti mirabilem ſtella mirabilis indicauit, ſicut oſtenſio 32. partis tangebat. Nec quia talis conſtellatio, aut talis coniunctio Chriſtum præceſsit, ideo Chriſtus fuit de virgine naſciturus, aut legem daturus, ſed potius è contra; hæc enim non erant cauſa iſtorum ſed ſignum, nec ideo Dominus ſtellarum & temporum ipſis ſubijcitur, ſed hæc ſibi. Prima namque ſuppoſitione 8ª parte, & Philoſophis ipſis teſtantibus, omnia ſimul cœleſtia, & ſingula ſeparatim ſtatuta diuina inuiolabilitèr ſemper cuſtodiunt, & eius in omnibus deſeruiunt voluntati. Nec debet quenquam mouere quòd hæc Virgo apud Chaldæos deſcribitur vno modo ſuperius recitato, & ſecundum Indos & alios aliter. Imagines enim cœleſtes à varijs variè deſcribuntur, ſecundum aſſumptionem vel abiectionem aliarum ſtellarum, vel ſecundum aliam & aliam ordinationem earundem ſtellarum, ſicut libri ipſorum de imaginibus indicant manifeſtè. Quare & dicit Albumazar vbi ſupra, Quidam ſapientum vnius regionis diuerſi ſunt ab alijs ſapientibus alterius regionis, in creatione harum imaginum, & in figuris, atque eſſe earum, & inuenimus hoc tribus modis. In deſcriptione tamen Virginis prælibata Antiqui Babyloniorum, Perſarum, & Aegyptiorum pariter concordabant, promittente ibidem Albumazar in hæc verba: Et primum incipiemus narrare imagines ſuper quas concordauerunt Antiqui Perſarum, & Babyloniorum, atque Aegyptiorum; poſt hæc narrabimus hoc in quo conuenerunt ſapientes Indorum. Et prædicta deſcriptio Virginis eſt prima quam narrat, vbi & iuxta proceſſum D promiſſum ſubiungit; Et ſecundum Indos oritur in hac facie puella Virgo habens ſuper ſe linteum laneum, & veſtimenta vetera in manu illius, & manus illius ſuſpenſæ, & ipſa eſt erecta in medio Mirceti, volens venire ad manſiones Patrum ſuorum, atque amicorum petere veſtimenta & ornamenta. Secundum Ptolomæum verò 7. Almageſti 4. hæc Virgo deſcribitur ſtans erecta atque alata, ſed ſicut ipſemet ibi teſtatur, in hoc diſcordat à prioribus, ponens longitudinem Virginis, quod ipſi latitudinem poſuerunt. Aliàs enim, vt dicit, latitudo excederet longitudinem, quod non decet. Veruntamen licet in muliere ſtante hoc indecens videatur, in muliere tamen ſedente ſuper ſedem ſtratam & puerum nutriente, non oportet hoc indecens reputari. Veritas tamen eſt, quod deſcriptionem Virginis ſecundum Babylonios, Perſas, & Aegyptios ſupradictam non recitat nec emendat. Sed nonne quæſo rationabilitèr præſumendum, quòd tot & tanti ſapientes concordes iſtam virginem glorioſam aptius figurarent, quam ſolus Ptolomæus ab ijs alijſque diſcordans, maximè cum hanc figu- E rationem eorum videatur penitus non vidiſſe? Nulla tamen figurarum præmiſſarum à myſterio magno vacat. Vt autem iſta Aſtrologica prælibata credibiliora cunctis appareant, de Inuentoribus, Autoribus, & Doctoribus Aſtrologiæ, Aſtronomiæ, & cæterarum huiuſmodi artium paululum diſſerendum. In his ſiquidem artibus plurimum claruerunt filij Seth, Enoch, Noe, Abraham, Solomon, & alij Sancti Patres, ſicut quamplures Hiſtoriæ conteſtantur. Scribit namque Ioſephus 1. Antiquit. Iudaicæ. 1. quòd Seth nutritus & perueniens ad ætatem, qua iam poſſet ea quæ bona ſunt diſcernere, virtuti ſtuduit, & cum fuiſſet vir egregius, imitatores ſui filios dereliquit. Illi autem omnes cum boni fuiſſent orti, in eadem terra ſine aliqua vexatione viuentes fœliciſsimè commorati ſunt, nihilque eis vſque ad vitæ terminum

A terminum crudele peruenit. Diſciplinam verò rerum cœleſtium & ornatum earum primi-
tus inuenerunt, & ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab ejs inuenta videbantur, aut ante-
quam venirent ad cognitionem, deperirent, cum prædixiſſet Adam exterminationem re-
rum omnium, vnam ignis virtute, alteram verò aquarum vi ac multitudine fore ventu-
ram; duas facientes columnas, aliam quidem ex lateribus, aliam verò ex lapidibus am-
babus quæ inuenerant, conſcripſerunt; vt etſi conſtructa lateribus exterminaretur ab im-
bribus, lapidea permanens præberet hominibus ſcripta cognoſcere, ſimul & quia lateralem
aliam poſuiſſent, quæ cum lapidea permanet hactenus in terra Syriæ. Philoſophus quoque
in Secreto ſecretorum partis 2. primo, Deus inquit excelſus & glorioſus ordinauit modum
& remedium ad temperantiam humorum, & ad conſeruantiam ſanitatis, & ad plurima alia
acquirenda; & reuelauit ea ſanctis Prophetis ſeruis ſuis, & iuſtis Prophetis ſuis, & quibuſdam
alijs quos prælegit, & illuſtrauit ſpiritu diuinæ ſapientiæ; & dotauit eos dotibus ſcientiæ.
B Ab iſtis ſequentes viri Philoſophiæ principatum & originem habuerunt, Indi, & Perſes, &
Græci, & Latini ab iſtis hauſerunt, & ſcripſerunt artium & ſcientiarum principia, & ſecreta;
quia in Scripturis ipſorum, nihil falſum, nihil reprobum inuenitur, ſed à ſapientibus appro-
batum. Et infra 26. Dignum eſt, inquit, Alexandro, vt ſcias magnam medicinam, quæ di-
citur gloria inæſtimabilis, quæ etiam vocatur theſaurus Philoſophorum: Ego ſiquidem
nunquam percepi nec veraciter noui, quis eam inuenerit. Quidam enim aſſerunt quòd A-
dam fuit eius iuuentor; Alij autem dicunt quòd Aeſculapius & Hermogenes, Medicus, Hir-
fos, & Donaſtios, & Vatildos Hebræi, & Dioris, & Carans glorioſi Philoſophi, qui ſunt
octo, quibus datum eſt noſſe ſecreta ſcientiarum quæ latebant omnes homines. Iſti ſunt, qui
inquiſierunt, & diſputauerunt de his, quæ ſunt ſupra naturam, de Pleno, de Vacuo, de Fi-
nito, de Infinito, & concorditer conuenerunt in confectione iſtius Medicinæ inæſtimabilis,
quam diuiſerunt in 8. partes. Quidam ſiquidem hoc affirmant, quòd Enoch nouit hoc ſe-
C cretum per viſionem; Volunt enim dicere quòd iſte Enoch fuit Magnus Hermogenes, quem
Græci multum cōmendant, et laudant, & ei attribuunt omnem ſcientiā ſecretam & cœleſtem.
Quare & in Prologo in librum Hermetis Mercurij triplicis Triſmegiſti de Mundo & Cœlo,
ſcribitur iſto modo: Legimus in veteribus diuinorum hiſtorijs tres fuiſſe Philoſophos, quo-
rum primus Enoch, qui & Hermes, & alio nomine Mercurius dictus fuit: Secundus Noe,
qui & ſimiliter Hermes nuncupatus fuit: Tertius verò Hermes Mercurius triplex dictus
fuit, quia & Rex, & Philoſophus, & Propheta floruit. Hic enim poſt diluuium cum ſumma
æquitate regnum Aegypti tenuit, & in liberalibus & in mechanicis artibus præualuit, & A-
ſtronomiam priùs elucidauit, virgam auream, librum latitudinis, & longitudinis, librum ele-
ctionis & || Ezich ſuper æquationem planetarum, & ſuper Aſtrolabium, & alia multa opere || Erich.
luculento compleuit. Ioſephus inſuper 1. Antiquitat. Iudæor. 2. loquens de longitudine vi-
tæ Noe, & aliorum Patrum illius temporis Antiquorum, Illi, inquit, cùm eſſent religioſi &
ab ipſo Deo facti, cumque eis pabula opportuniora ad maius tempus exiſterent præparata,
D tantorum annorum circulis vitæ viuebant: Deinde propter virtutes & glorioſas vtilitates,
quas iugiter perſcrutabantur, id eſt, Aſtrologiam & Geometriam, Deus eis ampliora viuen-
di ſpacia condonauit, quæ nunquam ediſcere potuiſſent, niſi ſexcentis viuerent annis; Per
tot enim annorum curricula magnus annus impletur. In libello quoque de morte Ariſtote-
lis 9. refertur ſecundum ſententiam Melonis diſcipuli Ariſtotelis, quam & Magiſter pluri-
mum commendauit, quòd vſque ad aduentum Noe homines æſtimantes Solem & Lunam
alias quoque ſtellas ex ſeipſis moueri, quare & eſſe primos motores ſimpliciter atque Deos,
ipſis tanquam dijs ſecundum varia idola ſeruierunt; de qualibus & vndecima pars tangebat;
Noe autem fuit primus qui cognouit creatorem ſphærarum, & quòd ipſe eſt principium cu-
iuſlibet motionis; & ipſe habebat ſcientiam, & gradum altiſsimum harum rerum. Albuma-
zar quoque 5. maioris Introductorij, differentia 12 dicit, Quòd in hiſtorijs veterum diuino-
E rum reperitur, quòd Noe Propheta venerandus primus omnium Babyloniam poſt diluuium
populauit, inſtituitq; Babylonios, ſeu Chaldæos; & omnes Chaldæi erant ſapientes in nume-
ro aſtrorum, & ſcientia Iudiciorum, & confluebant ad Doctores eorum ab omnibus climati-
bus amore diſcendi; & ſecundum aſſertionem quorundam, Sem filius Noe docuit hos primam
ſcientiam hanc aſtrorum. Hoc autem teſtimonium Albumazar & ſimilia, ideo maiori fide dig-
num videtur, quia hiſtorias multas nouit, ſicut ille liber Introductorius pluribus locis probat;
Imò & ipſemet Hiſtoriographus vnus erat, dicente Haly ſuper 1. quadripartiti Ptolomæi,
Scimus quod Albumazar antequam Aſtronomiam legeret, erat vnus ex illis qui Chroni-
cas faciebant, ſicut reperimus in ſcriptis. Huic autem concorditer Ouidius ille de Vetula

 libro

A libro tertio De ſcientia iudicijſque aſtrorum, ſic ait:

Hæc ſcripſit prior ille Propheta Noe venerandus,
Et docuit primogenitus Sem filius eius.

In libello quoque de morte Ariſtotelis 9. ſimiliter recitatur, quòd poſt Noe natus eſt Abraham, qui fuit ſapientior omnibus,& ad maximum gradum Prophetiæ peruenit; cognouitque quòd Sol,& Luna, & omnes ſtellæ habebant primum motorem,& ideo non eſt ſecutus viam Patris ſui, & generationis ſuæ, qui idola adorabant. Ipſe ſiquidem Abraham Ioſepho referente, 1.Antiquit. Iudaicæ 5.erat nimis intelligens in omnibus & ſapiens in his quæ audierat, & de quibuſlibet aliquid cogitaret: propterea & virtute prudentiæ maior alijs fuit, & opinationem quam de Deo cuncti tunc habebant, innouare & immutare præualuit. Primus itaque præſumpſit pronunciare Deum Creatorem vnum eſſe cunctorum; reliqua verò licèt ad fœlicitatem tendentia, per præceptum præbentis ſingula quæque dari,& non propria ſubſiſtere virtute confeſſus eſt. Hæc verò conijciebat per terræ paſsionem & maris, & ea quæ contingunt circa Solem & Lunam,& ex omnibus quæ circa cœlum ſemper eueniunt. Virtute enim eis præſente, & prouidentia ordinationis eorum cuncta diſponi docebat, quibus quicunque priuarentur, manifeſti fierent, quia neque ea quæ ad vtilitatem nobis neceſſaria ſunt,ſua poteſtate potuerunt poſsidere, quæ ſcilicet ſecundum iubentis fortitudinem miniſtrantur, cui bonum eſt ſolummodò honorem & actionem tribuere gratiarum. De iſto quoque nobili Abraham, Beroſus & || *Hecatæus* Hiſtoriographi Chaldæorum faciunt mentionem, dicente Ioſepho vbi prius. Meminit autem Patris noſtri Abraham Beroſus, non quidem nominans eum, ſed ita dicens; Poſt diluuium decima generatione, apud Chaldæos fuit quidam vir iuſtus & magnus, in cœleſtibus rebus expertus; || *Hecatæus* etiam ad memoriam eius plus aliquid fecit: Librum enim de eo conficiens dereliquit; Et infra eiſdem, Arithmeticam verò Aegyptijs contulit, & quæ de Aſtrologia ſunt, ipſe contradidit. Nam ante aduentum Abraham in Aegyptum, hæc Aegyptij penitus ignorabant. A Chaldæis enim hæc plantata naſcuntur in Aegypto: vnde etiam perueniſſe noſcuntur ad Græcos. Salomon quoque diuinitùs inſpiratus, vt patet 3.Reg. 3. & 2. Paral. 1. tantam ſapientiam, & intelligentiam, & ſcientiam recepit à Domino, vt nullus ante eum ſimilis ei fuerit, nec poſt eum. De quo 3. Reg. 3. ſcribitur; Dedit quoque Dominus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & præcedebat ſapientia Salomonis, ſapientiam omnium orientalium & Aegyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus. De quo & Ioſephus 8. Antiquit. Iudaicæ 2. dicit; Quòd Deus dedit ei intellectum & ſapientiam, qualem nullus alter hominum habuit, nec Regum, nec priuatorum, vt etiam homines antiquos præcelleret; & nec Aegyptijs qui ſapientia omnibus differre dicuntur comparatus modicum vel minus eſſet, cuius vtique multum nimis ſapientia præcedebat. Compoſuit autem libros quinque, & quatuor millia. Nullam namque naturam ignoratam, inexaminatamque prætcrijt, ſed de omnibus philoſophatus eſt, & diſciplinam proprietatemque earum eminenter expoſuit. Horum igitur Patrum diuinitùs illuminatorum doctrinis doctiſsimis poſteriores Philoſophi informati has glorioſas ſcientias conſcripſerunt, & quædam quodammodò alia non penitus aliena, quia ex primis illis fontibus deriuata || *ſuperaddiderunt* ſecundum quod ipſe Ariſtoteles ſuperius recitauit. Libros autem venerabilium Patrum horum, ſuperbia forſitan quorundam ſophiſticorum Philoſophorum,vt inuentorum gloriam furarentur, deſtruxit, tituloſue mutauit; aut nimia fortaſsis vetuſtas temporis aboleuit. Nonne & in libris noſtris ſacris, Prophetia ipſius Enoch ſeptimi ab Adam ſolenniter allegatur, cuius tamen ſcriptura minimè reperitur?

B C D (margin letters)

|| Lecateus.

|| forte legendum Lecateus.

|| ſimiliter addiderunt.

36. *Contra Epicureos & Sadducæos dicentes Spiritum nullum eſſe, immortalitatem quoque animæ rationalis irrationabiliter abnegantes: & contra Auerrois aſtruentem omnes homines vnicam animam rationalem habere.*

E

CVrentur Epicuræi & Sadducæi ſanentur dicentes Spiritum incorporeum nullum eſſe, immortalitatemque animæ rationalis irrationabiliter abnegantes,auertaturque Auerroes aſtruens omnes homines vnicam animam rationalem habere. Hi autem videntur fuiſſe illi Antiqui, aut imitatores eorum qui recitante Philoſopho locis diuerſis, tantum materialia & materiam, & ſenſibilia poſuerunt & ſenſum, negantes intellectum, vel ipſum eſſe corpus aut formam corporalem, quare & corruptibilem affirmantes, quapropter & ſummum bonum,in voluptatibus corporis ſtatuentes, ſicut porcus in cœno, ita ſe in huiuſmodi voluptatibus volutabant. De Epicuro quem Philoſophi porcum nominauerunt, & de ſectatoribus eius porcinis

A cinis, libri Philoſophici & Grammatici ſæpius recordantur. Pro Sadducæis autem ſciendum,
quod Ioſepus 2. de bello Iudaico. & 18. Antiquit. Iud. 3 dicit quod apud Iudæos 4. Philoſo-
phiæ, & Philoſophorum ſpecies habebantur, Phariſæi, Sadducæi, Eſſæi, ſiue Eſſæni, & Iudaici
à quodam principe ſuo Iuda, ſiue Libertatini, quia pro libertate certantes, qui & ideo 7. de bel-
lo Iudaico Sicarij nominantur. De quarum ſecunda 2. de bello Iudaico, Saducæi, inquit,
illud eſt ſecunda collectio & 18. Antiquit Iudaicæ 3. Sadducæi animas mortales exiſtimant,
ſimulque cum corpore interire: Porro & de Epicuræis & Sadducæis ſacri noſtri codices recor-
dantur. De opinione vero Auerrois prædicta in expoſitione ſua ſuper 3. de Anima com-
ment. 5. & alijs ſequentibus ſatis conſtat. Sed quomodo nullus eſt ſpiritus incorporeus, cum
ſecundum octauam partem & decimam Deus ſpiritus incorporeus comprobetur. Quid e-
nim ſpiritus incorporeus niſi ſubſtantia rationalis incorporea eſt dicendus? Iſte quoque ſpi-
ritus omnipotentiſsimus habens voluntatem vniuerſaliter efficacem ſecundum partem 7am.
B & 8am. cur ſecundum 33am. & 34am. partes non poteſt & potuit creare & creaſſe, & facere &
feciſſe alios ſpiritus ſibi ſimiles, ſicut & alias naturas diſsimiles, & hos quidem à corporibus
abſolutos, quos Angelos appellamus, illos vero corporibus cõiugatos quos animas rationales
vocamus, & vtramq; ſpeciem immortalẽ? Si ergo hoc totum ſit poſsibile, cur negabitur ita eſſe,
cum hoc magis conueniat diuinæ largitati, & omnifariæ bonitati, quam prima Suppoſitio &
partes ſequentes perſpicue docuerũt? præſertim cum iſtud apud omnes magnos Philoſophos,
vere Philoſophos, apud omnem fidem & ſectam, & apud omnes pene homines ſit famoſum,
maxime cum & iſtud rationibus muniatur, & vix vmbra rationis tenui impugnetur iuxta præ-
miſſa circa 32am. & 33am. partes huius. Quot & quam varia experimenta certiſsima multiplices
ſpiritus eſſe probant? Nonne & artes Magicæ, licet malæ, ſpiritus eſſe docent, ſicut & tan-
gebatur ſuperius circa trigeſimamſecundam & vigeſimamprimam partes.

Opiniunculam autem Auerrois quis neſciat eſſe vacuam, falſam, fatuam & confictam,
nullam veriſimilitudinem aut probabilitatem habentem? quare & circa ipſam minus ſollicitè
C laborandum; ne tamen intactam omnino ſe iactet, videtur ſaltem perfunctoriè refellenda.
Quis igitur attentis prioribus diligenter, non clare videat, Deum poſſe ſingulis hominibus
ſingulas animas impartiri, hoc etiam magis Deo conuenit & naturæ; Cur enim Deus alijs
imperfectioribus ſpeciebus, quæ Deum non norunt, non diligunt, neque colunt, daret abun-
danter ſingulis ſingulas animas & formas proprias naturales; & hominibus multum nobilio-
ribus, in natura Deum ſcientibus, diligentibus atque colentibus, omnibus ſimul parciſsime
tantum vnam? cur potius ita de hominibus, quam de vegetabilibus, de alijs animalibus, aut
de corporibus cœleſtibus ordinaret? quæ ratio, vel quæ cauſa, cum de ſimilibus videatur ſimi-
liter ſentiendum? Adhuc autem ſecundum trigeſimamprimam partem, Deus remunerabit
omnem ſuum cultorem plenariè, & abundè, quod non facit in vita præſenti, vt conſtat; fa-
ciet igitur in futura; & nequaquam ſuos contemptores & cultores æqualiter; nec omnes ſuos
D cultores æqualiter, ſicut nec æqualiter meruerunt; Habent ergo ſinguli homines ſingulas a-
nimas, quibus poſt mortem præmientur vel puniantur, vt conuenit, ſingillatim. Nonne &
tu ipſe ſuper illud Philoſophi 1. Eth. 16. de Felice, vt vere bonum & ſapientem omnes exi-
ſtimamus, fortunas decenter ferre, ſic dicis, vt dicitur de Iob, || *Cui* ſit ſalus? Ad quid enim || tibi
orares pro ſalute Iob defuncti, niſi ſperares animam ipſius, & animas virtuoſorum virorum
poſt mortem ſaluandas, ſecundum ſuorum exigentiam meritorum? Amplius autem de re-
muneratione ſeu præmiatione hominum in præſenti; illud namque quo Deus præmiat vir-
tuoſos in vita præſenti, in anima potius quam in corpore eſt ponendum; ſed ſi ſit vna tantum
anima omnium, quicquid de tali prœmio, vel de pœna recipit vnus homo, recipiunt & alij
vniuerſi. Secundum hanc quoque ſententiam inſenſatam, ſi vnus homo haberet in anima
fœlicitatem perfectam, miſeriamuè perfectam, haberent ſimul & omnes, eſſentque omnes ſi-
mul perfecti & miſeri: quare & nec fœlices, nec miſeri, quæ nullus concoſſerit niſi miſer.
E Quomodo inſuper Deus ſapiens, iuſtus, & potens ſua maxima prœmia tam improuidè diſpẽ-
ſaret? Nonne Philoſophus 1. Eth. 14. ita dicit, Si aliud aliquod Deorum eſt donum homi-
nibus, rationabile & fœlicitatem Dei datum eſſe, & maximè humanorum, quanto optimum?
Videtur autem & diuiniſsimorum eſſe. Virtutis enim prœmiũ & finis optimum videtur & di-
uinũ quid & beatum. Et infra 18. Deos * beatificamus & fœlicitamus, & virorũ diuiniſsimos *beatiſsi-
beatificam9. Super quod & tu Auerroes; Nos, inquis, referimus deificatos & electos hominum mos
ad fœlicitatem; Et infra in fine illius primi, ſic ais; Sint grates Deo donatori ſapientiæ & largi-
tori fœlicitatis. Adhuc autem ſi per omnipotentiam ſummam Dei omnes homines fœlices &
miſeri nullo ſuperſtite morerentur, anima rationali ſeruata, aut eſſet ipſa miſera vel beata,
cur potius talis quàm talis, nec ſimul poſſet eſſe miſera & beata? Amplius autem ſecundum

concordem Philoſophorum ſententiam, Naturam eſſe principium motus & quietis illius A
cuius eſt natura, & naturam quæ eſt forma, eſſe horum principium effectiuum; animam quoque rationalem eſſe naturam hominis & formam; quare & ipſam eſſe principium effectiuum omnium motuum & actuum humanorum, ipſamque eſſe finitæ virtutis quis dubitat? Quare & finitæ atque determinatæ potentiæ in agendo. Si ergo tunc moueat localiter corpus hominis vnius quantum poteſt, & ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, quomodo poteſt ſimul mouere ſimiliter aliud tale corpus alterius hominis, velocitate æquali, & tertium corpus, & quartum, & ita deinceps vltra omnem terminum & menſuram, immò & corpora infinita, ſi ponerentur homines infiniti? Quomodo adhuc poſſet aliquis motor finitus mouere per ſe diuerſa mota totaliter ſeparata, & penitùs inconnexa? Nonne Ariſtoteles Deus tuus, & tu cultor eius, 12. Metaphyſ. ſuæ, ex numero motuum cœleſtium arguitis numerum intelligentiarum mouentium? Si tamen vnica anima ſufficit ad mouendum omnia corpora humana multum grauia, multum reſiſtentia, & multum difficilia ad mouendum, tam multa, tam inordinata, & tam inconnexa ad inuicem, cur non ſimili ratione, immò multo maiori, ſufficit vnica intelligentia ad mouenda omnia corpora cœleſtia, à conditionibus talibus aliena, cùm ſint pauca, optimè ordinata ad inuicem & connexa; & nedum corpora cœleſtia nunc exiſtentia, ſed & plura & maiora quantumlibet ſi ponantur, ſicut & vnica anima ſufficit ad mouendum æqualiter corpora hominum vltra omnem numerum & menſuram? Secundum ſententiam tamen veſtram ſi alicui orbi cœleſti apponeretur vna ſtella vlterius, motor eius ipſum omninò non moueret, vel ipſum moueret cum fatigatione & pœna vel tardius. Simili quoque modo poteſt argui de operationibus magis proprijs animæ rationali, puta de intellectione, volutione, memoria, rememoratione, ſyllogizatione & ſimilibus. Quomodo namque ſufficit anima vna finita & parua, ſimul & ſemel ad operationes tales, tam multas, tam varias & diuerſas, nec minus ad quotlibet tales ſimul, quàm ad vnicam ſeparatim? Nonne & ſicut experientia certa docet, & omnes Philoſophi conteſtantur, quòd vna operatio animæ, vel impedit aliam, vel expellit? quomodo ergo poteſt eadem anima tot actiones, tam varias & contrarias ſimul & ſemel perfectiſsimè exercere? Nonne & anima talis finita, & paruula, ſicut eſt entitatis & naturæ finitæ, ſic eſt & capacitatis finitæ? quomodo ergo poteſt ſemel & ſimul tot intellectiones, volutiones, memorias, ſyllogiſmos, ac talia ſine termino, ſine fine capere & tenere? Amplius autem, ſicut Auicenna 5. de Anima 3. & Algazel, 4. phyſicæ ſuæ vlt. hæreſim iſtam redarguunt; Si eſſet eadem anima omnium, eſſet & eadem ſcientia omnium, nec quicquam ſciretur ab vno, quod ab alio neſciretur. Nonne ſi || *eſſet* eadem anima omnium, cum omnis ſcientia hominis ſit in anima ſubiectiuè, & in quolibet homine ſit anima rationalis, in quolibet homine eſt omnis humana ſcientia, omnis habitus, & ſimiliter omnis actus rationali animæ inexiſtens? Quilibet ergo homo habet omnem ſcientiam habitualem, & ſimiliter actualem, quam aliquis alius homo habet, cuius contrarium videmur in nobis certiſsimè experiri. Cur namque ſi haberem lucem clariſsimam in domo ſeu oculo corporali, D
non poſſem eam oculo corporis intueri? aut ſi poſſem, cur non ſimiliter de luce ſcientiarum clariſsima in domo ſeu oculo ſpiritali, & oculo mentis meæ? Dicit enim Philoſophus 1. Eth. 7. Sicut in corpore viſus, in anima intellectus. Cur inſuper ſi haberem in Gazophylacio materiali Theſaurum multiplicem, non poſſem de illo extrahere quod vellem? aut ſi poſſem, cur de Gazophylacio & theſauro meo multipliciori incomparabiliter ſpiritali magis propinquo, magis proprio, & magis poteſtati meæ ſuppoſito, non poſſum ſi velim, etſi totis viribus meis nitar extrahere iota vnum? Nonne experientia communi docente, & ſecundum ſententiam Ariſtotelis, tui ipſius, & aliorũ Philoſophorum concordem, habens habitum, poteſt, cum voluerit, vti illo? cur ergo non poteſt omnis homo, cum habeat omnem ſcientiam habitualem, & omnem ſcientificum habitum actualiter, vti || *omni* pro libito voluntatis? Nonne & Philoſophus, 2. Poſt. vltim. Inquirens qualiter principia cognita nobis fiant, nunquid habitus eorum, cum non inſint, fiant in nobis; aut cum inſint, lateant: E
reprobando ſecundum membrum, ſic ait; Si quidem igitur habemus ipſos, inconueniens eſt; contingit enim certiſsimas habentem cognitiones principiorum demonſtrantem latere. Qui & de problematibus particulæ 30. 2. & 4. idem ſentire videtur; qui & 3. de anima 14. ita dicit; Potentia quodammodo eſt, intelligibilia, intellectus, ſed actu nihil antequam intelligat; oportet autem ſic eſſe, ſicut in tabula, in qua nihil eſt actu ſcriptum, quod quidem accidit intellectui: Vbi & textus quem tu exponis, ſic habet, Quod accidit intellectui debet currere tali curſu, ſcilicet ſicut tabula quæ eſt aptata picturæ, non picta in actu omnino. Quantum autem pondus autoritatis verba Ariſtotelis habeant, & ſpecialiter in hac parte, tu ipſe illo comment. 14. clarè teſtaris, affirmans quod omnes opinantes intellectum eſſe ſimplicem, non

(Margin: B beside "tam multa, tam inordinata"; C beside "vel impedit aliam"; || ſit beside "|| *eſſet*"; || eo beside "|| *omni*".)

A non paſsibilem, abſtractum, & non mixtum corpori non credunt, niſi propter hoc quod dixit Ariſtoteles, Quoniam ita eſt difficile hoc, à Deo. Quòd ſi ſermo Ariſtotelis non inueniretur in eo, tunc valdè eſſet difficile cadere ſuper ipſum, aut fortè impoſsibile niſi inueniretur aliquis talis vt Ariſtoteles. Credo enim quòd iſte homo fuit regula in natura, & eſt exemplar quod natura inuenit ad demonſtrandam vltimam perfectionem humanam in naturis. Et infra *36.* loquens de labore Auempace, in quæſtione de continuatione intellectus agentis cum homine tam diligenti & improbo, quòd illa quæſtio non receſsit ab eius cogitatione, neque per tempus ictus vnius oculi, & alijs difficultatibus & ambiguitatibus illam concernentibus quæſtionem, ſic ais: Cauſa autem iſtius ambiguitatis & laboris eſt, quia nullum ſermonem ab Ariſtotele inuenimus in hac intentione. Qui & ſuper 1. Phyſ. in prologo ita ſcribis, Nomen Autoris eſt Ariſtoteles filius Nicomachi ſapientiſsimus Græcorum qui compoſuit alios libros in hac arte, & in Logica, & in Metaphyſica, & iſte inuenit, & compleuit iſtas tres artes. Inuenit, quia quicquid inuenitur ab Antiquis in hac ſcientia, non eſt dignum quòd ſit pars hu-
B ius: Compleuit, quia nullus eorum qui ſecuti ſunt eum vſque ad hoc tempus, quod eſt mille quingentorum annorum, nihil addidit, neque inuenit in eius verbis errorem, & talem virtutem eſſe in indiuiduo vno miraculoſum & extraneum exiſtet, & hæc diſpoſitio cùm in vno homine reperitur, dignius foret eſſe diuinus quam humanus. Quomodo ergo huius viri diuini, huius tanti Autoris, tam canonica, & tam authentica verba intelligis aut exponis? Nonne comment. 1. 14°. ſupradicto, exponens exemplum Philoſophi comparans intellectum in potentia exiſtentem tabulæ non ſcriptæ, non pictæ, ſic ais; Cum notificauit modum paſsionis in intellectu, cœpit dare de rebus ſenſibilibus exemplum, per quod intelligitur iſta intentio in intellectu materiali, & licet non ſit verum, tamen eſt via ad intelligendum, & ille modus doctrinæ neceſſarius eſt in talibus rebus, licet ſit Rhetoricus. Sed quàm viperea gloſſa tua quę textum ſuum corrodit? quàm improba expoſitio, quæ textum ſuum expellit? quàm proteruus filius, qui dicit Patri ſuo, mentiris? Quis tu? qualis autoritatis? aut quantæ vt tanto Phi-
C loſopho contradicas, præſertim cùm nullam autoritatem maiorem, nec vllam rationem aliquod animal rationale cogentem, probabiliter vel mouentem pro parte tua adducas, ſicut prima ſuppoſitione, & partibus ſequentibus intellectis perfacile eſt videre. Qua ergo temeritate, qua cæcitate, qua audacia, imò qua inſania tanto viro, tanto Philoſopho, tam famoſo, tam procàciter præſumpſeras obgarrire, cùm nullus teſte teipſo in verbis eius ſit error? immò quàm inſenſatus efficeris, cùm non ſentis teipſum contradicere tibi ipſi, dum Ariſtotelem tantum commendas, & ipſi nihilominus contradicis? quis igitur tibi credet? Maiore namque Autore & minore contradicentibus cui potius adhærendum? quis dubitat quin maiori? & quis neſciat Ariſtotelem te maiorem? Timeo igitur plurimos in hac parte propterea plurimum deliraſſe, quia ſcripturam tuam diligentiùs reſpexerunt, & ſcripturas Ariſtotelis neglexerunt. Nonne & tu ipſe ſuper 3. de Anima. comment, 30. loquens de Auempace errante, ſic ais; Illud quod fecit iſtum hominem errare, & nos etiam longo tempore, eſt quia moder-
D ni dimittunt libros Ariſtotelis, & conſiderant libros expoſitorum, & maximè in Anima, credendo quòd iſte liber, impoſsibile eſt vt intelligatur. Nonne idem Philoſophus eodem 3. multis locis, dicit animam intellectiuam eſſe paſsibilem & receptibilem ſpecierum, habereq; omnia intelligibilia, & omnium ſpecies in potentia, non in actu? quare & probat ipſam neceſſariò indigere alio intellectu, puta agente, qui potentialitatem eius perficiat, & ad actum perducat? Nonne illius 3[i]. 5°. dicit animam intellectiuam non habere aliquam naturam niſi paſsibilem, nec eſſe aliquod intelligibile actualiter, priuſquam intelligat illud actu? Nonne verba ſua ſunt iſta? neque ipſius eſt naturam, neque vnam eſſe, ſed ante hanc quod poſsibilis vocatus, itaque animæ intellectus. Dico autem intellectum quo opinatur, & intelligit anima nihil eſt actu eorum, quæ ſunt ante intelligere: vbi & textus quem tu exponis, ſic habet: Non habebit naturam niſi iſtam, ſed quod eſt poſsibilis. || *Illud* igitur de anima quod dicitur || Idem.
Intellectus; & dico intellectum illud per quod diſtinguimus & cogitamus, non eſt in actu a-
E liquod entium antequam intelligat. Et loquitur hic Philoſophus ad ſimilem intellectum ſicut infra 37. vbi dicit; Nunc autem de Anima dicta recapitulantes dicamus iterum, quod omnia ea quæ ſunt, quodammodo eſt anima. Aut enim ſenſibilia quæ ſunt, aut intelligibilia: eſt autem ſcientia quidem ſcibilia quodammodo, ſenſus autem ſenſibilia: Et ſequitur 38. Qualiter autem hoc ſit oportet inquirere. Secantur igitur ſcientia & ſenſus vt res, quæ quidem potentia eſt in ea quæ ſunt potentia quæ || *nullo* actu in ea quæ ſunt actu. Animæ autem ſen- || vero.
ſitiuum & quod ſcire poteſt potentia hæc ſunt, hoc quidem ſcibile, illud verò ſenſibile, neceſſe eſt autem aut ipſa, aut ſpecies eſſe. Ipſa quidem igitur non ſunt; Non enim lapis in anima eſt ſed ſpecies; quare anima ſicut manus eſt; manus enim organum organorum, & intellectus

lectus ſpecies ſpecierum,& ſenſus ſpecies ſenſibilium,verum eſt in potentia non in actu; quare A
& ſupra 6. ſic ait, Bene iam dicentes ſunt, Animam eſſe locum ſpecierum, niſi quod non tota ſed intellectiua, neque actu, ſed potentia ſpecies. Et infra 8. oſtendit quod anima dicitur ſciens ſeu ſcire in potentia duobus modis, remotè videlicet & propinque, ſiue potentia remota ſeu eſſentiali, qualis eſt in homine priuſquam addiſcat; & potentia propinqua ſeu actuali, qualis eſt in habente ſcientiam in habitu, ſed non vtente in actu, à qua potentia poteſt per ſe exire ad actum. Vnde & ſic ait; Cum autem hic ſcilicet intellectus ſingula ſciat, ſciens dicitur quidem ſecundum actum, hoc autem confeſtim accidit cum poſsit operari per ſeipſum, eſt quidem igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen ſimilitèr & ſicut ante addiſcere, aut inuenire. Qui & infra 17. ſcribit ita: Quoniam autem ſicut in omni natura eſt aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem eſt potentia omnia illa, alterum autem cauſa & factiuum, quod in faciendo omnia vt ars ad materiam ſuſtinuit, neceſſe & in anima has eſſe differentias. Et ſtatim 18. & eſt intellectus hic quidem talis in omnia fieri, illæ B
verò in omnia facere. Iſtam quoque ſententiam totam Auicenna, Algazel, & omnes penè Philoſophi alij planè tenent. Si igitur hæc ita ſe habent, quomodo præſumis aſſerere falſum eſſe, quòd Intellectus antequam intelligat, eſt ſicut tabula in qua nihil eſt actu ſcriptum aut pictum? Imò quia iſtud verum eſt, falſum & fatuum eſt quod tu dicis, omnia ſcilicet intellecta ſpeculatiua, omnes ſpecies, omnes ſcientias, omnes habitus, omnes actus, & vniuerſalitèr omnia & ſingula poſſibilia ibi ſcribi actualiter, & æternaliter ibi ſcribi, actualiter & æternaliter ibi pingi, actualiter & æternaliter ibi eſſe. Nonne illo comment. 5. ſic ais, Cum conſideratum fuerit de iſtis intellectis, ſecundum quòd ſunt entia ſimpliciter, non reſpectu alicuius indiuidui, verè dicuntur æterna eſſe, & quod non intelliguntur quandoque & quandoque non, ſed ſemper, quoniam cùm ſapientiam eſſe in aliquo, modo proprio homini, eſt ſicut modum artificiorum eſſe in modis proprijs homini, æſtimatur quòd impoſſibile eſt vt tota habitatio fugiat à Philoſophia, ſicut opinandum eſt quòd impoſſibile eſt vt fugiat ab artificijs natura- C
libus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis, ſcilicet artificijs, verbi gratia, quarta ſeptentrionalis terræ, non carebunt eis aliæ quartæ, quod enim declaratum eſt, quòd habitatio eſt poſſibilis in parte meridionali, ſicut in parte ſeptentrionali; fortè igitur Philoſophia inuenitur in maiori parte ſubſtantiæ in omni tempore. Et infra 20. Intellectus qui dicitur materialis ſecundum quod diximus, non accidit ei, vt quandoque intelligat, & quandoque non, niſi in reſpectu tertiotis imaginationis exiſtentium in vnoquoq; indiuiduo non reſpectu ſpeciei, verbi gratia, quod non accidit ei, vt quandoque intellectum æque intelligat, & quandoque non, niſi in reſpectu Socratis & Platonis, ſimilitèr autem & reſpectu ſpeciei ſemper intelligit hoc vniuerſale, niſi ſpecies humana deficiat omninò, quod eſt impoſsibile. Nonne Plato in Menone ſimilitèr quodammodo poſuit omnem videlicet ſcientiam ſemper eſſe in anima cuiuſlibet, ſed latere; quare & ab Ariſtotele reprobatur: cur ergo non es tu ſimilitèr reprobandus? Si inſuper ita eſſet, quod eſſet officium intellectus agentis; quid ageret circa intellectum D
poſsibilem? quid iuuaret? nullam enim ſpeciem, nullam intentionem, nullam cognitionem agit in eo, cum omnes ſpecies intentio atque cognitio, ſicut & cætera cuncta quæ habet, in ipſo actualitèr, æternalitèr perſeuerent; Quomodo ergo dicunt Philoſoph., & tu ipſe, quod intellectus agentis eſt denudare & abſtrahere intentiones materiales ad immaterialitatem, & ita tranſferre ipſas, de ordine ad ordinem, de materialitate ad immaterialitatem; de phantaſia quæ eſt virtus materialis in intellectum poſsibilem, qui eſt virtus immaterialis, & ſic tandem facere illud quod eſt intellectum in potentia eſſe intellectum in actu? Scio quòd dices hoc verum eſſe reſpectu indiuidui, non reſpectu ſpeciei, aut intellectus humani ſimpliciter. Sed quid quæſo operatur intellectus agens in indiuiduo demonſtrato? Intenſio namq; denudata per eum non tranſfertur nec intrat in intellectum poſsibilem per præmiſſa; remanet ergo in virtute materiali; quare & materialis vt prius licet fortaſsis ſubtilior parum quam prius. Quod tamen ſubtiliter intuendo non videtur dicendum, cum ſtatim in ipſo inſtanti ſenſationis & E
imaginationis intelligatur quodcunque; ſicut omnes communitèr experimur; dicitq; magiſter tuus 3. de Anima. 28. ſentire eſt ſimile ipſi dicere ſolum & intelligere, quam eius ſententiam & tu ibi planiſsimè profiteris. Nonne & intenſione imaginata manente groſſa & rudi, ſicut influit ab obiecto, habita tamen intenſione rei congrua in intellectu, poſſet homo intelligere? cur non poſſet? Adhuc autem quæ neceſsitas ponendi intellectum agentem ad modicum ſubtiliandum intenſionem materialem phantaſticam? Cur non ſicut in alijs animalibus ſufficit ſola phantaſia? Cur non ſimili modo ponis intellectum agentem ad ſubtiliandum intenſiones aliarum virtutum? Quis inſuper legens & non negligens libros Ariſtotelis, Theophraſti, Themiſtij, Auempaçe, Auicennæ, Algazel, & aliorum Philoſophorum dixerit intel-

A intellectum agentem eſſe neceſſarium homini, quia parum ſubtiliat intentiones materiales
phantaſiæ, dum tamen materiales, & in virtute materiali phantaſtica maneant, ſicut prius,
& non potius ad effectum ſuperius recitatum? Amplius intentiones, propoſitiones, diſcur-
ſus, & concluſiones, & cæteri habitus atque actus in anima rationali ſemper ſecundum te
actualiter exiſtentes, vel ſunt finiti in numero, vel ſimpliciter infiniti: non infiniti ſimpliciter
cum ipſa ſit finita ſimpliciter, finitæ entitatis, & capacitatis finitæ; nec etiam poteſt eſſe aliqua
multitudo actualiter & ſimpliciter infinita; ſicut Magiſter tuus, & tu ipſe ſæpius affirmatis. Si
verò ſint tantum finiti, puta centum vel mille, poſsibile eſt aliquos homines & aliquem homi-
nem de hominibus ſecundum te ſimpliciter infinitis in præterito, & in futuro intelligere & ha-
bere. facere & formare aliquam intentionem, propoſitionem, diſcurſum & concluſionem, a-
ctum & habitum, alium ab illis omnibus & ſingulis differentem. Quis negauerit? quis dubi-
tauerit? quis non ſtatim conceſſerit ita eſſe? ſicut enim ſtans in centro circuli, per quemlibet
B ſemidiametrum poteſt exire ad proprium punctum eius in peripheria ſituatum, licet non ſi-
mul nec ſucceſsiuè per omnes ad omnia puncta ſua: ſic & habens principium ſcientificum
ſtat in medio infinitorum diſcurſuum poſsibilium ducentium ad concluſiones proprias infini-
tas, poteſtque per ſingulos ad ſingulas concluſiones exire, etſi non per omnes ad omnes. Poſ-
ſent quoque homines infiniti, per infinitos tales diſcurſus procedere ad concluſiones pro-
prias infinitas, ſicut viros ſcientificos reputo non latere. Eſt ergo aliqua concluſio ſcibilis ab
homine, imò & infinitæ concluſiones ab hominibus ſcibiles, quam & quas intellectus poſsi-
bilis actualiter iam non habet. Hoc idem & de concluſionibus, & opinionibus erroneis po-
teſt ſimiliter apparere. Quis enim neſciat veritatem ſigno ſagittantibus poſito, & puncto in
medio areæ comparari, ad quod contingit attingere paucis modis vel vno, ſed deficere infini-
tis? Quis ergo non videat concluſiones & opiniones erroneas poſſe infinitis modis variari
& multiplicari, præſertim apud homines infinitos. Adhuc autem quis neſciat, ſi ſecundum
C tuam ſententiam mundus ſit æternus ante & poſt, ſecundum curſum communem infinitas
fuiſſe, & futuras eſſe eclipſes Solis & Lunæ, ſcibiles ſpecialiter ab hominibus, imò ſcitas &
ſciendas, ſicut ſecundum aſſertionem tuam præmiſſam magis videtur? Quod & quia conſtat
certiſsimè eſſe poſsibile, ſupponatur: Fuerunt ergo & erunt infinitæ inueſtigationes, conclu-
ſiones, & ſcientiæ propriæ, & ſpeciales de illis: quis enim crediderit eandem eſſe ſcientiam
particularem & propriam, eandem credulitatem, adhæſionem & affirmationem nunc eſſe fu-
turam eclipſin, videlicet nocte iſta vel die, & tunc eſſe futuram eclipſin, videlicet ſeptimo
menſe ſequente. Multi namque ſciunt vnum, & aliud dubitant & ignorant. Aliàs inſuper
idem eſſet, ſcire, credere, adhærere & dicere tunc eſſe futuram eclipſin; & tunc, & tunc, &
tunc quocunque tempore deſignato, quod nullus dubitat eſſe falſum, ſicut & ſatis apparet in
alijs talibus de futuro. Identitas inſuper actuum humanorum immanentium, ſecundum tu-
am ſententiam æternaliter permanens vniformis, ſimiliter refelletur: Quis enim ignoret non
D eſſe eundem actum ſed diuerſum affirmandi intrinſecus & credendi, eclipſis nunc eſt, eclipſis
cras erit, eclipſis heri fuit, & ſimilia, ſicut & affirmationes & affirmata non ſunt eadem, ſed
diuerſa, & à vero in falſum, & è contra infinities permutantur? Nonne etiam actus intelli-
gendi, credendi, amandi, & ſimilia faciendi in infinitum, ſecundum varietatem graduum in
varijs hominibus & temporibus variatur? tanta autem varietas non poteſt in eadem anima
actualiter ſimul eſſe, ſicut præhabita docuerunt. Reſpondebit fortaſsis vicarius tuus, & dicet,
quòd intellectus ſeu homo per intellectum intelligit, & vult multa varia & diſtincta, particu-
lariter propriè & diſtinctè per eandem intentionem ſeu ſpeciem, & per eundem actum reali-
ter non omnino diuerſum. Sed quis neſciat intelligentem per quodcunque quæcunque diuer-
ſa propriè & diſtinctè diſtinguere, ſeu poſſe diſtinguere per idem diſtinctè & propriè inter illa?
& quis dubitat eundem hominem per eandem potentiam, per eandem ſpeciem, & per eun-
dem actum omninò, ſine aliqua diuerſitate adiecta non poſſe diſtinguere diuerſa ipſa, videli-
E cet cognoſcere propriè, particulariter, & diſtinctè? Aliter enim poſſet idem homo per ean-
dem ſpeciem cognoſcere nunc vnum diſtinctè, puta *A*, & non aliud, puta *B*, & aliàs è contra.
Sed quem latet, quòd vnum in quantum vnum præſertim in potentijs naturalibus non liberis,
natum eſt facere ſemper vnum, non aliud nec diuerſum, in eodem paſsibili non diuerſo?
Nonne ratio perſpicuè hoc demonſtrat? quæ namque in talibus cauſa diuerſitatis effectuum?
quare nunc iſte, ||*non* ille producitur, nunc è cõtra niſi in agente vel in paſſo, cum in talibus non || nunc.
ſit electio libera, ſed neceſsitas naturalis? Nonne ideo Ariſtoteles 2. De generat. penult. Idem,
inquit, & ſimiliter habens, ſemper idem innatum eſt facere. Idem tamen aliquoties facit con-
traria, & diuerſa: ſed hoc eſt propter contrarietatem & diuerſitatem aliquam in agente vel
paſſo, ſicut docet idem Philoſophus 9. Met. 10. 9ⁱ. 11°. 12ⁱ. 11°. 5ⁱ. 2°. & 2ⁱ Phyſ. 30°. quod &
expoſitio

expoſitio Auerrois locis illis ſimiliter confitetur. Adhuc autē aliter poſſet intellectus per vni- A
cā ſpeciē generalē diſtinctè cognoſcere omnes ſpecies generū, ſeu generis alicuius,& ſingula
indiuidua ſpecierū: idē quoq; viſus per eandē & vnicā ſpeciē vnius coloris diſtinguere omnes
colorū ſpecies, differentias, atq; gradus. Amplius autē ſi eadem intentio,& idem actus omni-
no ſignificet diuerſa propriè, & diſtinctè, ſignificent ergo *A* intentio, & *B* actus *C* & D di-
uerſa propriè & diſtinctè, componatque homo in mente *A*, cum *A* per *B* actum, pro *C* tan-
tum dicendo, *A* eſt *A* & erit compoſitio illa vera, componatque ſimiliter pro *C* ex parte ſub-
iecti, & pro *D* ex parte prædicati, & erit compoſitio illa falſa; ſicque eadem propoſitio erit ſi-
mul vera & falſa. Secūndum iſtam quoque ſententiam intentiones rerum & ſpecies naturales
in mente eſſent purè æquiuocæ; ſignificarent enim diuerſa, ſecundum eandem intentionem
ſeu nomen, & diuerſam ac propriam rationem: Quapropter & ſignificarent, ſignificareuè
poſſent ad placitum? Cur enim non poſſent ſignificare alia quædam diuerſa,& alia, ſicut iſta?
ſed hæc quis dubitat eſſe falſa, naturæ contraria, & Philoſophiæ diſſona naturali? Nonne & B
Philoſophus 2°. de Anima 135. ita ſcribit? Inquiret autem quis, cuius cauſa plures habemus
ſenſus, ſed non vnum ſolum, & reſpondet, An quatenus minus late aut conſequentia, ſcili-
cet ad ſenſibilia propria, & communia vt motus, magnitudo, & numerus? Si enim eſſet vi-
ſus ſolus, & ipſe albi, laterent vtique magis, & viderentur eſſe idem omnia, propter id quod
conſequuntur ſe ad inuicem ſimul color & magnitudo, nunc quidem quoniam in altero ſenſi-
bili communia ſunt, manifeſtum facit quod aliud quid vnumquodque eorum eſt: Sup-
ponit ergo Philoſophus quòd ſenſus non poteſt diſtinguere inter diuerſa, niſi per diuerſa;
& infra eodem 145. oſtenſo, quod oportet neceſſario, quod quicunque diſcernit inter aliqua
diuerſa, diſcernat per eandem virtutem indiuiſibilem, & in tempore indiuiſibili, ſcilicet in
inſtanti, & mota quæſtione, quomodo virtus indiuiſibilis poſſet percipere & diſcernere con-
traria & diuerſa, reſpondet quod illud quod ſentit diuerſa, ſcilicet diuerſa ſecundum eſſe,
eſt diuiſibile, id eſt, ſecundum rationem, cognitionem, ſeu intentionem diuerſam loco, C
atem || *aut* & numero indiuiſibile, id eſt, ſecundum eſſentiam propriam; vbi & Auerroes, Poſsi-
bile eſt vt iſta virtus iudicans omnia ſimul ſit eadem ſubiecto, & indiuiſibilis, ſed per inten-
tiones quas recipit eſt diuiſibilis vt dicimus de pomo, quod eſt indiuiſibile ſubiecto, & diui-
ſibile ſecundum accidentia diuerſa in eo, ſcilicet odorem, colorem, & ſaporem: Ita quod
diſſoluetur quæſtio ſic; quoniam iſta virtus in quantum eſt diuiſibilis comprehendit res nu-
meratas diuiſibiles, & in quantum eſt eadem, iudicat ea vnico iudicio. Et ſuper 3. de Ani-
ma. com. 9. dicit prius eſſe declaratum, quod quæcunque virtus apprehendit alietatem in-
ter duo, neceſſe eſt quod ſit vna vno modo, & multa alio modo, ſcilicet duabus diſpoſitio-
nibus diuerſis. In iſta quoque ſententia omnes conueniunt exponentes: Hanc ergo reſ-
ponſionem huius vicarij veritas reprobat, nec proprius Dominus approbat, ſed impug-
nat. Amplius autem quomodo in eadem anima indiuiſibili, & in eadem eius potentia indi-
uiſibili poſſunt tam oppoſita, tam contraria, tam perfecta, & tam actualia ſimul eſſe, vt D
puta ſcientia & ignorantia reſpectu eiuſdem; imo ſcientia & deceptio, ac opinio contraria,
vtraque in particulari, & in actu, & ſimul velle & nolle, amor & odium in particulari, &
in actu, & ſimul reſpectu eiuſdem, ſummæ virtutes & vitia contraria ipſis ſumma, ſumma
bonitas & malitia priuatiuè oppoſita, & poſitiuè contraria ei ſumma; ſumma fœlicitas & mi-
ſeria oppoſita ei ſumma? Scio enim, & ſcis, & quis neſcit, quod experientia communi do-
cente, & ſententia Philoſophorum concordi teſtante, oppoſita priuatiuè, & contraria poſi-
tiuè nata ſunt fieri circa idem amborum ſuſceptibile ſucceſsiuè non ſimul, præſertim in actu
completo. Annon verecundaris fateri quod in Anima tua & in te ſunt omnes errores & hæ-
reſes, omnia vitia, & peccata, concupiſcentiæ, malitiæ, & miſeriæ ſpiritales in actu, &
quod inſeparabiliter ibi manent? Sed ſcio reſponſiunculam tuam fictam: Dicis enim, quod
licet ſit eadem anima omnium, non ideo oportere eandem eſſe ſcientiam omnium, quia in-
tentiones imaginatiuæ, quæ ſe habent ad intellectum, ſicut ſenſibilia ad ſenſum, quibus & E
ideo intellectus neceſſariò indiget in ſciendo, in diuerſis indiuiduis ſunt diuerſæ. Hæc autem
imaginaria tua reſponſio, etſi poſsit vtcunque vitare identitatem ſcientiæ in omnibus, alia
inconuenientia ſuperius adducta vitare non poteſt, imo neque identitatem ſcientiæ poterit
euitare, quin ſaltem ſit eadem ſcientia habitualis in omnibus, cum omnis habitualis ſcien-
tia ſit in intellectu, qui eſt idem in omnibus. Poteſt ergo ſecundum præmiſſa quicunq; actuali-
ter vti quacunq; ſcientia cum voluerit, conſiderando actualiter & ſciendo quæcunq; ſaltē ſci-
entia vniuerſali ſimpliciter, propoſitionis vniuerſalis ſimpliciter, cuius termini aut ſimiles pro-
priè in virtute imaginaria non habentur. Adhuc autem ponantur duo, Philoſopus & laicus
ſeu clericus demonſtrationum ignarus, ſimiles ſeu æquales, in imaginatiua & in omnibus alijs
virtutibus

A virtutibus materialibus, intentionibuſq; earum; & habeat Philoſopus demonſtrationẽ ad aliquã concluſionẽ ſubtilẽ, alius verò nullã. Tunc Philoſophus habet certã ſcientiã concluſionis illius, & demonſtratiuè ſcit illam; quare & alius; cum in virtute imaginatiua, & eius intentionibus ſunt ſimiles & æquales, quod tamen quis neſciat eſſe falſum? Nonne & multa ſunt intellecta, quibus nullæ veræ intentiones imaginariæ correſpondent? Quòd autem ſupponis intentiones imaginarias ſe habere ad intellectum, ſicut ſenſibilia ad ſenſum, & intellectum ad cognoſcendum quodcunque ipſis neceſſariò indigere, verum videtur, & de ſententia Philoſophorum in principio, quando intellectus eſt quaſi tabula nuda, in qua nihil eſt pictum vel ſcriptum, donec cognoſcibilium ſpecies acquirantur: Sed cum fuerint acquiſitæ, & in intellectu plenè depictæ, & ſcriptæ, cur non poſsit ipſas legere per ipſas, & cognoſcere res per ipſas abſque vlteriori actione, aut motione intentionum imaginariarum? quod enim eſt iam perfectè generatum, perfectè formatum, perfectè completum, non videtur indigere vlteriùs
B generante, ſed forſitan conſeruante. Adhuc autem quis dubitat intellectum eſſe perfectiorem potentiam potentijs materialibus, virtutibus ſenſitiuis; hæ autem cum fuerint informatæ plenariè per ſpecies obiectorum, ſemper quamdiu ſpecies manſerint, poſſunt ſufficienter per illas cognoſcere illa obiecta, abſque hoc quòd ab illis obiectis aut quibuſlibet alijs moueantur? Quis de virtutibus & ſenſibus interioribus, imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua iſtud non ſentiat in ſeipſo? Quis inſuper in naturalibus vel parum prouectus hoc etiam non aduertat? Quis non eſt expertus illa experimenta in principio perſpectiuæ Alacen recitata, viſu videlicet diu & ſtabiliter intuente viſibilia fortia, & diuertente ſe inde, vel etiam ſe claudente, viſionem priorem manere ſeu apparentiam, & ſimilitudinem priſtinæ viſionis, quæ quidem viſio neceſſariò comprobatur. Quapropter & Philoſophus de ſomno & vigilia, Cùm, inquit, continuè ſentiamus aliquid, transferentibus ſecundum ſenſum ſequitur paſsio, velut de Sole ad tenebras; Accidit enim nihil videre propter adhuc ſubſiſtentem motum in oculis à lumine;
C & ſi ad vnum colorem multo tempore aſpiciamus aut album, vel viridem, eiuſmodi videtur ad quemcunque viſum permutemus; & ſi ad Solem proſpicientes, vel aliquod ſplendidum, concluſerimus, obſeruantibus quidem videtur, ſecundum directionem qua accidit viſum videre, primum quidem huiuſmodi colorem, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureum, quouſque in nigrum veniat colorem & euaneſcat. Hoc idem & ratio clarè monſtrat: Ponatur enim Deum omnipotentem ſeruare in oculo ſpeciem ab obiecto receptam, deſtructo obiecto, & qualibet ſpecie eius in medio extra viſum, habebitque viſus haberéue poteſt omnimodam operationem ſuam intrinſecam ſicut prius; videbitque videréue poteſt vt prius; nihil enim deficit requiſitum. Obiectum enim & medium nullatenus requiruntur, niſi ad ſpeciem in oculo generandam, vel ad genitam conſeruandam. Cur ergo de potentia nobiliſsima intellectus non ſimiliter ſentiendum? Intellectus ergo in principio quando eſt totus potentialis indiget intentionibus huiuſmodi extrinſecis ipſum mouentibus, informanti-
D bus, & actuantibus, ſed cùm plenè informatus & actuatus extiterit, non indiget ipſis vltra, ſed ex tunc poteſt per ſe & ſua intrinſeca ſufficienter cognoſcere vniuerſa; imò ex tunc magis videntur ei obeſſe, quàm prodeſſe, eo quòd diſtrahunt intellectum à ſpeculatione ſincera, & operatione ſua perfecta. Quare & Auicenna de Anima 3. oſtendens, quomodo virtutes animales adiuuant animam rationalem in multis; Anima, inquit, humana iuuatur à corpore ad acquirendum principia conſentiendi & intelligendi, deinde cum acquiſierit, redibit ad ſeipſam: Si autem obſtiterint aliquæ virtutum quæ ſunt intra eam, & impediunt eam, aliquibus diſpoſitionibus retrahent eam à ſua actione ſi verò impedita non fuerit, non egebit eo poſtea in ſuis actionibus proprijs, niſi in aliquibus tantùm, in quibus eſt opus redire ad virtutes imaginatiuas, & conſiderare eas iterum: ad hoc vt percipiat principium aliud ab eo quod habuerat, & adiuuent repræſentare id quod appetitur in imaginatione, & repræſentatio eius in imaginatione firmetur auxilio intellectus; hoc autem contingit in principio tantum & non po-
E ſtea, niſi parum. Cùm autem proficit anima, & roboratur, ſola per ſe operatur operationes ſuas abſolutè; virtutes autem ſenſibiles & imaginatiuæ, & cæteræ virtutes corporales retrahunt eam à ſua actione; verbi gratia, ſicut homo qui aliquando indiget iumento, & eius apparatu quo perueniat eò quò proponit, quò cùm acceſſerit, cauſa quæ fuit perueniendi, eadem eſt prohibendi. Idem 9. Meta. vlt. cùm forma deſcribitur in anima, perficitur ibi apprehenſio viſa, ſed non facit delectari, nec noceri certè, niſi hoc quod eſt deſcriptum in anima, non quod eſt extra: Quicquid autem deſcribitur in anima agit ſuam actionem, quamuis non * ha- ** homo*
beat cauſam extrinſecus; cauſa enim eſſentialis eſt hæc deſcriptio, extrinſeca verò eſt cauſa per accidens, vel cauſa cauſæ. Ampliùs autem quis neſciat omnem potentiam cognitiuam cognoſcere propriè per actum proprium intrinſecum, immanentem, non per aliquid extrinſecum

ſecum

ſecum propriè : cur ergo Laicus benè diſpoſitus in corpore, & in omnibus potentijs corpo- A
ralibus, habens in anima ſua actus ſcientificos clariſsimos, & ſcientiam clariſsimam actualem
||bonum. non poteſt illis vti cùm velit, non poteſt illos percipere ? cur tantum || *lumen* in domo ſua vi-
dere non poteſt ? poſſet enim per oculum corporalem, ſi proportionatum lumen haberet in
oculo corporali, imò & per tactum rudiſsimum ſenſuum proportionaliter informatum perci-
peret, & ſentiret.

Adhuc autem fortaſſis obdurata fronte adijcies reſpondere dicendo, quod intellectus poſ-
ſibilis, ſeu anima rationalis non eſt forma eſſentialis hominis per quam exiſtit, ſed intelligen-
tia quædam cœleſtis, quæ perficit hominem tantummodo cognoſcendo, & per actionem ſu-
am ſolummodo cum homine copulatur. Illo namque comment. 5. ſic ais : Dicamus igitur
quòd manifeſtum eſt, quòd homo non eſt intelligens in actu, niſi propter continuationē intel-
lecti cum eo in actu ; Et eſt etiam manifeſtum quòd materia & forma copulantur ad inuicem,
ita quod Congregatum ex ijs ſit vnicum, & maximè intellectus materialis, & intentio intelle- B
ctiua in actu. Quod enim componitur ex eis, non eſt aliquod tertium aliud ab eis, ſicut eſt de
alijs compoſitis ex materia & forma. Continuatio igitur intellecti cum homine, impoſſibile
eſt vt ſit, niſi per continuationem alterius iſtarum duarum partium cum eo, ſcilicet partis quæ
eſt de eo quaſi materia, & partis quæ eſt de ipſo, ſcilicet intellectu quaſi forma. Et cum de-
claratum eſt ex prædictis dubitationibus, quòd impoſsibile eſt, vt intellectum compleatur in
vnoquoq; hominum, & numeretur per numerationem eorum, per partem quæ eſt de eo quaſi
*ſcilicet. materia, ſcilicet intellectum materialem, remanet vt continuatio intellectorum * cum nobis
hominibus ſit per continuationem intentionis intellectæ cum nobis. Et ſunt intentiones ima-
ginatiuę, ſcilicet partis quę eſt in nobis de eis aliquo modo quaſi forma; & ideo dicere puerum
eſſe intelligentem in potentia poteſt intelligi duobus modis; quorum vnus eſt, quia formæ
imaginatæ quæ ſunt in eo, ſunt intellectę in potentia; ſecundus autem eſt quia intellectus ma-
terialis, qui natus eſt recipere intellectum per intentionem illius formæ imaginatæ, eſt recipi- C
ens in potentia, & continuatus cum nobis in potentia. Declaratum eſt igitur, quod prima
perfectio intellectus, differt à primis perfectionibus aliarum virtutum animæ, & quòd hoc
nomen, perfectio, dicitur de eis modo æquiuoco. Et infra comment. 19. Opinandum eſt, in-
quis, ſecundum Ariſtotelem, quòd vltimus intellectorum abſtractorum in ordine, eſt iſte in-
tellectus materialis; Et comment. 20. ſuper illud verbum textus, Intellectus paſsibilis eſt cor-
ruptibilis ; dicis, quòd Intellectus 4. modis accipitur, pro intellectu materiali, pro intellectu
in habitu, pro intellectu agente, & pro virtute imaginatiua, innuens quòd ibi accipitur pro
virtute imaginatiua. Et infra 33. dicis planè, Actio intellectus eſt alia ab actione virtutis co-
gitatiuæ, quam Ariſtoteles vocauit intellectum paſsibilem, & dixit eam eſſe generabilem &
corruptibilem, & homo non eſt generablis & corruptibilis niſi per hanc virtutem. Et illo
comment, 20. ſic adiungis, & per iſtum intellectum quem vocauit Ariſtoteles paſsibilem, di-
uerſantur homines in 4. virtutibus dictis in Topicis, & per iſtum intellectum differt homo D
ab alijs animalibus. Et quis neſciat hominem per eandem formam eſſentialem conſtitui in
eſſe & ſpecie hominis, per quam differt eſſentialiter ab alijs ſpeciebus ? Forma ergo eſſentialis
hominis per quam eſt homo, & differt eſſentialiter ab alijs ſpeciebus non eſt anima rationalis,
|| aliqua. immaterialis & immortalis, ſed || *alia* forma materialis, generabilis & corruptibilis, puta vir-
tus imaginatiua vel cogitatiua, ſicut tu ſentire videris. Sed quis taliter ſenſerit, niſi forſitan in-
ſenſatus ? Quis enim niſi irrationabiliter irrationabilis neſciat hominem eſſe animal rationa-
le, rationalitatem quoque eſſe differentiam eius eſſentialem, per quam eſſentialiter definitur
in eſſe, & in ſpecie hominis ponitur, & ab alijs animalibus ſeparatur ? Quare & formam eius
eſſentialem eſſe animam rationalem, rationalem, inquam, non ſolum participatiue & impro-
prie, ſed eſſentialiter per ſe & proprie, ſecundum diſtinctionem Philoſophi 1. Eth. in fine.
Adhuc autem ſi forma eſſentialis & vltima hominis eſſet forma materialis & irrationalis eſſen-
tialiter, & rationalis ſolummodo ſecundum participationem & influentiam ab infima intelli-
gentiarum cœleſtium, homo per ſe & eſſentialiter, per omnia ſcilicet eſſentialia ſua eſſet ani- E
mal irrationale, nec rationale deberet poni in definitione ſua eſſentiali. In definitione nam-
que eſſentiali nihil accidentale extrinſecumue ponendum. Secundum eandem inſuper irra-
tionabilem rationem, animalia irrationabilia rationabilia dici poſſent ; participant enim ali-
qualiter ratione : Recipiunt enim ab homine diſciplinam ; cum etiam animæ eorum ſint ma-
teriales, & ſimiles animabus materialibus, ſeu formis eſſentialibus & proprijs hominum, dif-
ferantque ſolummodo in materialitate, in ſubrilitate & ruditate ſecundum magis & minus ;
|| alia. Cur non poſſunt || *animalia* irrationabilia participare quodammodo & recipere aliquam in-
fluentiam rationis ab illa intelligentia, ſicut homo, & dici rationabilia, ſicut homo ? Et ſi
dixeris

A dixeris hominem non eſſe animal rationale, priuſquam intellectus materialis actualiter copuletur cum eo, dices neceſſariò conſequenter infantes non eſſe homines nec animalia rationalia, ipſoſque de vna ſpecie in aliam permutari, de irrationali & beſtiali ad rationalem & humanam, quare & homines poſſe ſimiliter remutari. Amplius autem quomodo & per quid copulatur intellectus cum iſto homine ſingulari? non niſi per ſuam operationem & intellectionem te teſte. Et quis modus alius dari poſſet? Intellectus ergo eſt cauſa efficiens copulationis iſtius, quare & naturaliter prior ea. Sed nonne prius naturaliter eſt habere intellectum quàm intelligere vel operari per ipſum, ſicut & habere viſum quàm videre per ipſum; & ita de alijs formis actiuis & potentijs vniuerſis? Nonne tu ipſe Comment. 18. loquens de intellectu agente, & recipiente ſic ais? Cùm inuenimus nos agere per has duas virtutes cùm volumus, & nihil agit niſi per ſuam formam, fuit neceſſe attribuere nobis has duas virtutes intellectus. Adhuc autem intellectus immaterialis, id eſt, intelligentia illa cœleſtis, vel eſt tantùm
B in cœlo, in orbe lunari, vel in hominibus: Si tantum in cœlo, quomodo intelligit homo, & agit per formam & ſcientiam tantum diſtantem ab eo? Si in hominibus, vel in ſolis hominibus, aut etiam in omnibus alijs rebus orbi lunari ſubiectis: Si in omnibus alijs, hoc videtur valdè mirabile & incredibile, & contrarium Philoſophiæ & opinioni communi. Quæ igitur ratio vel autoritas ad hoc cogit? cur inſuper aliæ intelligentiæ ſuperiores & perfectiores non replent ſimiliter totum ſpacium orbibus ſuis ſubiectum. Illa inſuper intelligentia eſt entitatis tantum finitæ, quare & præſentialitatis, & repletiuitatis, & occupatiuitatis ſimpliciter tantum finitæ. Tantum ergo poſſet eſſe ſpacium orbis lunæ, quòd ipſa non ſufficeret ad replendum & occupandum totum, imò nec vſque ad terram: & ſi ſic eſſet, adhuc nihilominus videretur hominem eſſe animal rationale, & poſſe ratiocinari vt prius. Si autem ponatur in ſolis hominibus, quomodo erit in || *hominibus* diſtantibus, neque adinuicem neque ad aliquod tertium copulatis, & non in medio. Tot inſuper poſſent eſſe homines tot corpora & tanta habere, tantumque diſtare, quòd non poſſet ſufficere ad ipſos plenariè occupandos, ſicut ratio præmiſſa tangebat. || omnibus
C Amplius autem ſicut anima vegetatiua ad vegetabile, & anima ſenſitiua ad ſenſibile; ſic & anima rationalis ad animal rationale: proportionalia namque videntur. Sicut ergo anima vegetatiua & ſenſitiua ad vegetabile & ſenſibile, ſic & anima rationalis ad animal rationale ſe habet. Sed vtraque iſtarum eſt forma eſſentialis, ſubſtantia, actus, ſpecies, ratio, & quod quid erat eſſe illius cuius eſt, ipſum per ſe & propriè eſſentialiter animans, actuans, & informans, conſtituens, perficiens, & inhærens ſicut ratio clarè monſtrat, & planè teſtatur Philoſophus 2. de Anima, definitionem animæ inueſtigans, & inueſtigatā oſtendens. Quare & de anima rationali ſimiliter ſentiendum. Nonne Philoſophus definiens vniuerſaliter animam, dicit ipſam eſſe ſubſtantiam, ſicut ſpeciem corporis Phyſici in potentia vitam habentis, 2. de Anima 4. vbi & textus quem tu exponis dicit, quòd anima eſt forma corporis naturalis, ſuper quem oſtendendo quod anima eſt forma, & quomodo differt à forma || *accidentali* dupliciter, ita ſcribis; || actuali
Quoniam verò eſt ſubſtantia ſecundum formam, manifeſtum eſt ex hoc, quod eſt aliud ab
D accidente, quoniam accidens non eſt pars huiuſmodi ſubſtantiæ compoſitæ, forma autem eſt pars huiuſmodi ſubſtantiæ compoſitæ. Et etiam æquiuocè dicitur forma eſſe in ſubiecto; & accidens eſſe in ſubiecto; ſubiectum enim accidentis eſt corpus compoſitum ex materia & forma, at eſt aliquod exiſtens in actu, & non indiget in ſuo eſſe accidente; ſubiectum autem formæ non habet eſſe in actu ſecundum quod eſt ſubiectum niſi per formam, & indiget forma vt ſit in actu. Eadem quoque ſententia poteſt haberi a Philoſopho, infra 7 ſic ſcribente, Vnde non oportet quærere ſi vnum eſt anima & corpus, ſicut neque ceram & figuram, neque omninò vniuſcuiuſq; materiam, & id cuius eſt materia. Hoc enim vnum & eſſe cum multipliciter dicatur, quod proprie eſt actus eſt. Quod & infra 8. oſtendit per exemplum de dolabra & ſubſtantia eius, ſcilicet forma eius; & nono per exemplum de occulo & viſu, qui eſt ſubſtantia eius ſecundum rationem, ſcilicet forma eius. Vbi & ſubdit, Oportet igitur accipere
E quod eſt in parte, in toto viuente corpore. Proportionaliter namque habet ſicut pars ad partem, totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum ſecundum quod huiuſmodi; Quare & vniuerſaliter ſicut vna anima ad ſuum animatum, ita & alia quæcunq; ad ſuum. Quapropter & Philoſophus ibi 7. Si, inquit, aliquod commune in omni anima oportet dicere, erit vtique actus primus corporis organici phyſici. Quid eſt in omni anima, niſi in omni ſpecie, in triplici ſcilicet ſpecie animæ? Nonne & idem Philoſophus. 1. de Cœlo & mundo. 2. dicit quòd totum & omnia tribus determinata ſunt, quæ enim duo ambos dicimus, & duos ambos, omnes autem non dicimus, ſed de tribus hanc prædicationem dicimus primum. Philoſophus ergo definiens animam intelligit vniuerſaliter de quacunque. Sed ſcio tuam reſponſiunculam cauilloſam. Dicis enim, Induxit hunc ſermonem in forma dubitationis, cum dixit, Si &c. Quis enim neſciat quòd ſi, non ſemper affirmationem excludit, & dubitationem includit, ſicut nec

videtur, aut forte, ſicut pleraque loca Philoſophiæ demonſtant. Nonne & ideo ſtatim infra 8. A
ſubiungit, vniuerſaliter quidem igitur dictum eſt, quid ſit Anima; Subſtantia enim quæ ſecundum rationem; hoc autem eſt quod quid erat eſſe huiuſmodi corporis; vbi & tranſlatio tua habet; Iam igitur diximus, quid eſt Anima vniuerſaliter, & eſt ſubſtantia ſecundũ hanc intentionẽ. Nec debet quenquã mouere, quod dicit Philoſophus infra 11. quòd aliquę partes Animę non ſunt actus corporis: Per hoc enim aſsignat differentiã inter actus animę ſeparabiles à corpore & inſeparabiles, dicens quod partes animæ vegitatiua & ſenſitiua in animalibus non ſunt ſeparabiles à corpore, quia ſunt àctus quarundam partium animalis, actus videlicet quibuſdam partibus animalium propriè inhærentes, ſicut formæ materiales cum materia propria coextenſæ; quare nec poſſunt à ſuis materijs ſeparari. Anima verò rationalis non eſt talis actus alicuius partis corporis, nec totius; quare & ſeparabilis eſt ab eis, ſicut nauta à naui, ſicut innuit ibi Philoſophus. Quare & infra 21. loquens de intellectu, dicit expreſſè quod hoc ſolum contingit ſeparari ſicut perpetuum à corruptibili; reliquæ autem partes ani- B
mæ, manifeſtum quod non ſeparabiles ſint. Nec etiam debet mouere quod dicit ſupra eodem 21. De intellectu autem & perſpectiua potentia, nihil adhuc manifeſtum eſt, ſed videtur genus alterum animæ eſſe, quaſi non ſit comprehenſa in definitione animæ generali præmiſſa: Intelligit enim quod de anima intellectiua nihil ſpeciale & proprium adhuc manifeſtum eſt per aliquam definitionem, & determinationem ſpecialem & propriam, ſicut de alijs Animabus; imò nec ante tertium librum ſequentem, qui ſpecialiter eſt de ipſa. Amplius autem quis neſciat naturam eſſe principium & cauſam mouendi, & quieſcendi in quo primum eſt per ſe, & non ſecundum accidens 2. Phyſ. 3. quare & id quod mouet animal
eſſentialẽ proceſsiuè eſſe formam eius eſſentialem, ſcilicet animam ipſam * eſſentialiter & propriè informantem, quod & ratio comprobat, & Philoſophi conteſtantur. Homo autem mouetur proceſsiuè, loquitur, comedit, & ſimilia operatur per animam rationalem, per voluntatem videlicet rationalem, quam potentiam quandam ſeu partem animæ rationalis haud dubio C
conſtat eſſe. Non enim mouetur motibus ſupradictis ab alijs animabus, aut ab alia Anima. Hoc enim maximè videretur ab anima beſtiali, ab anima ſeu virtute concupiſcibili & iraſcibili, ſed tunc non moueretur liberè huiuſmodi motibus, ſed neceſſariò ſicut brutum. Videmus inſuper & ſentimus, quod virtute concupiſcitiua excitante quenquam fortiſsimè ad mouendum, ad illecebras proſequendas, ipſe per iudicium & voluntatem rationis liberæ ſe reſrænat, quod etiam eadem virtute concupiſcitiua, ſeu iraſcitiua, ſiue fugitiua retrahente quenquam fortiſsimè ab aliquo opere difficili, triſtabili, terribili, virtuoſo, ipſe nihilominus liberè facit illud; alioquin tota Philoſophia moralis eſſet inutilis & inanis. Duorum inſuper hominum æqualiter affectorum in omnibus virtutibus corporalibus & potentijs ſenſitiuis, vnus mouetur, alius non mouetur; vnus proſequitur vitium vel virtutem, alius verò fugit, ſecundum differentiam ſuarum rationalium voluntatum. In anima namque ſeu in parte animæ ratiocinatiua, ſecundum Philoſophum eſt voluntas, in irrationali verò concupiſcentia D
atque ira; quanquam & ſecundum eundem Animalia etiam communicent voluntate, quæ non eſt niſi eorum concupiſcentia ſenſualis. Voluntas igitur rationalis & anima rationalis mouet hominem proceſsiuè & alijs motibus memoratis. In iſta quoque ſententia conueniunt omnes Philoſophi, quorum ſcripta potui reperire; quinimo & tu ipſe ſuper 3. de Anima, vbi Philoſopus materiam iſtam tractat; Anima ergo rationalis eſt natura hominis & forma eſſentialis, ipſum eſſentialiter, per ſe primò & propriè conſtituens, actuans, & informans. Amplius autem, non dubium iſtam ſententiam inſenſatam ſententiæ Ariſtotelis repugnare: Ariſtoteles namque ſentit & docet, quod Anima rationalis non educitur de potentia materiæ, ſicut aliæ, ſed aduenit ab extrinſeco, & fit in quolibet homine ſingulari, nec ipſum temporaliter antecedit, ſed æternaliter ei ſuccedit, ſicut libri ſui diuerſi teſtantur. 1. Namque de Anima. 65. Intellectus, inquit, videtur inferri ſubſtantia quædam exiſtens & non corrumpi: vbi & tranſlatio quam exponis ſic habet; Intellectus autem videtur eſſe ſubſtantia aliqua quæ E
fit in re & non corrumpitur. Et intelligit ibi Philoſopus per intellectum, intellectum materialem, animam ſcilicet intellectiuam, ſicut eius proceſſus indicat euidenter, quod & tu ipſe teſtaris: Qui & 2. de generatione animalium 6. qui eſt 16. de Animalibus in tranſlatione antiqua, & 18. in noua, Inquirit an omnes animæ ingrediantur in materia, in ſpermate, in potentia ſcilicet & virtute, vel nulla; aut nunquid omnes adueniant deforis ſiue nullæ; aut hæ quidem ſic, hæ autem non: Et reſpondendo, oſtenſo quod non eſt poſsibile animas corporales deforis aduenire, ſubiungit; Relinquitur autem intellectum ſolum deforis aduenire, & diuinum eſſe ſolum. Nihil enim ipſius operationi communicat corporalis operatio, vbi & docet quod animæ corporales non ſunt ſeparabiles à corpore, ſed intellectus tantummodo. Idem 12. Metaphyſ.

A taphyſ. 17. & 18. ponens differentiam inter cauſas efficientes & formales, ſic ait; Mouentes
quidē cauſæ, velut prius factæ, exiſtentes; quæ autem vt ratio, ſimul quando enim ſanatur ho-
mo, tunc & ſanitas eſt, & figura aereæ ſphęræ; ſi autem & poſterius aliquid manet, perſcrutan-
dum eſt. In quibuſdā enim nihil prohibet, vt ſi eſt Anima tale non omnis, ſed intellectus: Om-
nem namq; impoſſibile forſan; vbi & tu ſcribis, dixit forte, quia demonſtratio ſuper hoc non
eſt iſtius artis, ſed libri de Anima. Eandem quoque ſententiam in de problematibus, * & Se- * de animalibus.
creto Secretorum locis diuerſis affirmare videtur. Nonne & in libello de morte Ariſtotelis re-
citatur ſententia eius plana, quod anima rationalis creatur à Deo, & quod ſunt ſingulę ſingulo-
rum præmiandæ vel puniendæ poſt mortem ſecundum exigentiam meritorum? iſtam quoq;
ſentent. Ariſtot. Auicenna, & Algazel imitantur: Auicen. 5. de Anima 3. Algazel. 4. Phyſ. ſuæ
vlt. oſtendentes animas rationales eſſe multas ſecundum multitudinem corporum humano-
rum, nec tamen corporibus corporaliter eſſe impreſſas, neque præcedere temporaliter corpo-
B ra, ſed creari in ipſis, vbi & iſtam tuam ſententiam redarguunt & refellunt; quod etiam anima
rationalis non moriatur cum corpore, ſed etiam poſt mortem æternaliter maneat, præmietur
quoque vel punietur ſecundum conuenientiam meritorum ijdem Philoſophi planè docent,
Auicen. 5. de Anima 4. & 9. Metaphyſ. vlt. Algazel 4. Phyſicæ ſuæ vlt & 5. Phyſicæ ſuæ 1.
Imò & iſtam || *ſapientiam* tuam mirabilem omnes ſapientes Philoſophi, omnes ſapientiores || ſententiā
Prophetæ, omnes leges, omnes gentes, & linguæ, & omnes & ſinguli homines inſtinctu natu-
ræ edocti, niſi fortaſsis paucisſimi per doctrinam tuam || *indoctam* ſeducti, concorditer argu- || nodicam
unt & condemnant. Amplius autem prima ſuppoſitione attenta, & partibus ſequentibus in-
tellectis, quis dubitat Deum omnipotentem potuiſſe, & poſſe dediſſe & dare ſingulis homini-
bus ſingulas animas rationales, ſicut & alijs animalibus ſingulis ſingulas animas irrationales,
ſicuti & alijs rebus naturalibus ſingulis ſingulas formas ſuas. Potuit vtique, potuit atque po-
teſt, & magis decet Deum potentiſsimum & largiſsimum feciſſe & facere ſic quàm ſecus,
quod & ſimiliter homines magis decet multas ob cauſas naturales pariter & morales. Cur er-
C go non iſta ſententia potiùs quàm tua tenenda? præſertim cùm iſta ſit tam famoſa, & contra-
ria tam infamis, iſta cunctis fauorabilis, illa omnibus odioſa; iſta tot & tantis rationibus at-
que autoritatibus roborata, illa vix vmbra tenui rationis aut autoritatis fallaciter colorata.
Fortior namque rationum quæ te iuuare videtur, quam tamen de pharetra tua non recolo ex-
iuiſſe, eſt talis; Si non eſſet vt dicis, Anima rationalis ex nihilo crearetur, quod Philoſophi
omnes negant. Sed hic Plato & Platonici reſponderent conſequentiam licet non conſe-
quens euitando, per reuerſionem earundem animarum in diuerſa vel eadem corpora per vices
temporum circularem. Ego tamen conſequentiam & conſequens fateor, ſicut Philoſophi
ſuperiùs memorati, ſicut & omnes Prophetæ & leges, ſicuti & partes præmiſſæ poſsibilitatem
creationis ex nihilo demonſtrabant. Poſſes quoque arguere ſecundum Philoſophiam quo-
rundam, quòd ſi eſſent aliquæ animæ rationales per mortem à corporibus ſeparatæ, eſſent pe-
D nitùs otioſæ, cùm non moueant vllum corpus, ſicut & de Intelligentijs cœleſtibus argumen-
tant. Sed quæ conſequentia? aut quis color? Spiritus rationalis non habet hanc operatio-
nem, ergo nullam, ſed eſt penitùs otioſus. Non ſunt aliæ actiones quamplures quàm motio
corporalis; imò motio corporis cœleſtis vel alterius eſt actio ſpiritus rationalis multùm ac-
cidentalis & extranea; actio verò eius maximè eſſentialis naturalis & propria, eſt intelligere,
diligere, & ſpeculari. Quinimò & actio eius naturaliſsima, perfectiſsima, & fœliciſsima eſt
cognoſcere & diligere Deum plenè, ipſi fœliciter inhærere, & beatificè ipſo frui, ſicut omnes
qui de vera Philoſophia modicum quid guſtarunt, concorditer profitentur. Quare & ſpiritus
rationales cœleſtes non Mouentiæ ſeu motores à mouendo, ſed Intelligentiæ ab intelligendo
appropriatiùs nuncupantur. Quapropter & non improbabiliter poſſet videri, quòd quanto
Intelligentiæ ſunt paucioribus imò minùs operationibus extrinſecis deditæ, tanto beatiores
exiſtunt: tanto namque à contemplatione diuina, inhæſione & fruitione beatifica videntur
E minùs diſtractæ, & ipſi vacare liberiùs, & integriùs poſsidere. Adhuc forſitan arguis, quòd
in Intelligentijs in eadem ſpecie nec eſt, nec eſſe poteſt pluralitas numeralis: quare nec in ani-
mabus rationabilibus ſimili ratione. Sed qua ratione? imò qua ſimilitudine rationis probabis
aſſumptum? Nonne actiones Intelligentiarum eſſentiales & accidentales de quibus ſuperiùs
tangebatur ſunt eiuſdem ſpeciei? quis enim in illis diuerſitatem ſpecificam eſſentialem de-
monſtrabit? Nonne & ſecundum 17. & 33. partes huius, Deus poſſet Intelligentiam quam-
libet annihilare, & aliam ſimillimam ei in ſpecie & in gradu creare? quare & poſſet ſimiliter a-
liâ intelligentia permanente, aliam ſimillimam ei creare, & ambas pariter conſeruare; & ita
tres & quatuor, et vlterius quotquot vellet: alioquin nequaquam plenè omnipotens videre-
tur. Adhuc autem non deſinis obgarrire, ſed dicis; Si poſuerimus quòd Intellectus materi-
H 2 alis

alis eſt numeratus per numerationem indiuiduorum hominum, continget vt ſi ſit aliquid: A
hoc aut corpus, aut virtus in corpore, potentia ſcilicet corporalis corporaliter materialiterq; extenſa, ſicut alias animas eſſe conſtat? Sed iſta conſequentia tam inconnexa quàm inconcinna, tam inartificialis, et tam informis nullum indiuiduum ſcientificorum aut vulgarium hominum habens virtutem congruam intellectus debet illicere aut mouere, ſicut præhabita manifeſtant. Quis enim neſciat Deum omnipotentem poſſe multiplicare animas rationales immateriales ſecundum multitudinem hominum et corporum humanorum; Intelligentiæ quoque multæ mouentes orbes cœleſtes ſunt aut eſſe poſſent eiuſdem ſpeciei eſſentialis, ſicut ſuperiùs monſtrabatur: quare et omnes rectè Philoſophantes, omnes Prophetæ et leges antecedens conſequentiæ tuæ concedunt, conſequens verò negant. Cæteræ verò tuæ argutiæ tanquam ridiculoſæ potiùs dignæ ſunt deſpici, quàm ad curam reſponſionis recolligi vel admitti. Nam ſicut dicit Philoſophus, quolibet contraria opinionibus proferente ſollicitum eſſe ſtultum eſt: Et iterum; Omnes quidem perſcrutari opiniones inanius fortaſsis eſt; ſuffi- B
ciens autem eas maximè, quæ ſuperficie tenus aut apparent, aut exiſtimantur habere aliquam rationem.

37 *Contra Philoſophos negantes motum cœli, & generationem hominum poſſe ceſſare, mortuos poſſe reſurgere cum ſuis corporibus, bonos poſſe ad cœlos conſcendere, & malos deſcendere ad inferna, & vtroſque poſſe ſic viuere in æternum.*

|| abnegantes

CEſſent Philoſophi, || *negantes* motum cœli, & generationem hominum poſſe ceſſare, mortuos cum ſuis corporibus poſſe reſurgere, bonos poſſe ad cœlos aſcendere, & malos deſcendere ad inferna, & vtroſque poſſe ſic viuere in æternum. Ariſtoteles ſiquidem & Auerroes videntur aſtruere quòd motus cœli, generatio & ſucceſsio hominum neceſſario ſunt C
æterni. Epicuræi quoque & multi alij Philoſophi poſsibilitatem reſurrectionis corporum humanorum & præmiationis poſt mortem hominum negant planè. Quibus & Plinius, 2. Naturalis hiſtoriæ fauens ſcribit: Imperfectæ vero in homine naturæ præcipua ſolatia, ne Deum quidem poſſe omnia. Nam nec ſibi poteſt mortem conſciſcere ſi velit, (quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis) nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos, nec facere vt qui vixit non vixerit, qui honores geſsit non geſſerit, nullumque habere in præterita ius præterquam obliuionis, per quæ declaratur proculdubio potentia naturæ, idque eſſe quod Deum vocamus. Vnde beatus Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 88. ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis, tractatu ſecundo, In nulla, inquit, re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixe & contentioſe contradicitur fidei Chriſtianæ, ſicut de carnis reſurrectione? Nam de animæ immortalitate multi etiam Philoſophi gentium multa diſputauerunt, & immortalem eſſe animum pluribus & multiplicibus libris conſcriptis memoriæ re- D
liquerunt; ſed cum ventum fuerit ad reſurrectionem carnis, non titubant ſed apertiſsime contradicunt; Et contradictio eorum talis eſt vt dicant fieri non poſſe vt caro iſta terrena poſsit in cœlum aſcendere. Sed nonne qui ſecundum 33am & 34am partes potuit mundum creare, & poteſt eum annihilare, poteſt facere motum eius ceſſare, & quomodo aliter eſſet omnipotens, & haberet voluntatem vniuerſaliter efficacem ſecundum 7am & 8am partes præmiſſas, præſertim cum hoc nullam contradictionem includat, ſicut apparet ex 34a parte. Hoc ergo tribuendum eſt Deo, ſicut ſuppoſitio prima probat. Motor quoque cœleſtis vel eſt Deus vel non Deus: Si Deus, cum ipſe moueat voluntarie, & ſecundum 8am partem ipſe habet liberam voluntatem, cur ergo non poteſt ceſſare? Si non Deus, eſt inferior Deo, & minor; Deus ergo liberrimæ & efficaciſsimæ voluntatis poteſt facere ipſum ceſſare & eius mobile quietare. Qui etiam ſecundum præmiſſa in oſtenſione 32. partis, fecit Lunam in plenilunio conſueto reuerti velociter vſque ad Solem, & ipſum tam mirabiliter eclipſare, qui fecit Solem retro- E
cedere, atque ſtare, cur non poſſet facere motum cœli ceſſare? Rurſus autem ſi Deus poteſt facere motum cœli ceſſare, cur non & motum generationis humanæ, præſertim cum ille prior regularior minus impedibilis & magis neceſſarius videatur, poteſtque particula iſta ſecunda oſtendi vt prima. Si etiam generatio hominum neceſſario ſit manſura, vel hoc eſt à ſolis hominibus, quod non videtur, cum libere generent; vel à motu cœleſti, quod non videtur, quia ille poteſt ceſſare; vel à Deo, quod non videtur, quia ſi aliquid ibi agat, cum ſecundum partem 8am ipſe ſit agens rationale, ex libera voluntate poſſet non agere. Amplius autem ſi creatio & recreatio rerum, imò & mundi totius ſit poſsibilis, ſecundum 33am & 34am partes, & virginem concipere & parere filium ſecundum 35am partem, cur non reſurrectio hominum

A minum & corporum mortuorum, cuius & poſsibilitas poteſt ſimiliter demonſtrari? Deus
etiam qui ſecundum præmiſſa in oſtenſione 32. partis omnimoda miracula operatur, cur
iſtud miraculum non poterit operari, imò & aliquoties operatur, ſicut ibi fuerat recitatum?
Eſt inſuper Deus alicuius potentiæ reſtitutiuæ deperditorum, reparatiuæ deſtructorum, & re-
formatiuæ deformatorum, & non tantum finitæ, ſed ſimpliciter infinitæ per 4tam partem hu-
ius: Poteſt ergo mortua quælibet ſuſcitare. Item aliqua potentia creata poteſt viua mortifi-
care ſicut morbi, gladij, & venena; ſed abſit quòd aliqua res creata, paruula, & finita ſit po-
tentior ad deſtruendum, quam Deus ad reparandum propter præmiſſa. Et ſi dixeris hæc vera
eſſe, ſi in materia eſſet aliqua potentia redeundi; ſed non eſt ita, quia à priuatione ad habi-
tum non eſt poſsibilis regreſsio, ſicut Philoſophi conteſtantur: videtur quòd menſures diui-
nam potentiam ſecundum modum potentiæ agentium creatorum. Illa enim agendo requi-
runt potentiam naturalem in materia eis ſubiecta, Deus autem nequaquam, cum poſsit cre-
B are ex nihilo, cum etiam omnem potentiam, materiam & rem deſtructam, etiam annihilatam
valeat recreare per 33am partem huius. Nec eſt omninò certiſsimum à priuatione ad habitum
non eſſe regreſſionem poſsibilē; In multis namq; cōtingit, qui quicquā amiſit, rehabere amiſ-
ſum: non eſt ergo hoc certum, præſertim reſpectu potentiæ Dei magnæ. Nec iſti Philoſophi
afferunt aliquod efficax argumentum, & iam allatum eſt argumentum euidens contra eos:
cui ergo parti potiùs adhærendum? Quis etiam neſciat quot hiſtoriæ conteſtentur, homines
ſaltem ſecundum corpora fuiſſe in beſtias transformatas? Nonne magnus ille liber Ouidij
Metamorphoſeôs hoc multis locis teſtatur? Vnde & nomen accepit; ſed planiſsimè 14. li-
bri quinto, vbi recitatur expreſsè, quomodo *Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſsis*, ipſos in
beſtias transformando: & infra eiuſdem 8. narratur ſimiliter de conuerſione ſociorum Dio-
medis in aues. Nec poteſt quis dicere hæc & omnia talia eſſe figmenta poëtica, & mendacia
fabuloſa: Multi namque Autores faciunt mentionem de famoſiſsima malefica illa Circe, &
C de * operibus eius miris. Boetius ſiquidem 4. de Conſolatione Philoſophiæ metro 3. recitat *omnibus.
prædictam transformationem ſociorum Vlyſsis venientium ad hanc Circem, quam deam
appellat, virtute quorundam poculorum carminatorum per eam. Solinus 2. de mirabilibus
mundi dicit Circen Circæos inſediſſe montes, carminum maleficijs varias imaginum facies
mentientem. Papias in elementario ſuo dicit; Circe filia Solis quæ dicta eſt mutaſſe ſocios
Vlyſsis, Circe inſula Orientis, Circæus eſt mons vbi Circe habitauit. Plinius etiam 7. Na-
turalis Hiſtoriæ, perhibet genus Marſorum, qui à Circe deſcenderant, vim naturalem habere
contra venena ſerpentum: De quibus & Solinus de Mirabilibus Mundi 1. Gentem, inquit,
Marſorum ſerpentibus illæſum eſſe nihil mirum. A Circes filio genus ducunt, & ea habita
potentia deberi ſibi ſciunt ſeruitium venenorum. Girgith quoque filia Circes ſcripſit in Ma-
gica de Imaginibus quendam librum. Euvantes ſicut recitat Plinius 8. Naturalis hiſtoriæ,
tradit Arcadas ad quoddam ſtagnum Italiæ duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranſnatare,
& abire in deſerta, transfigurarique in lupos, & cum cæteris eiuſdem generis congregari per
D 9. annos, quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerint, reuerti ad idem ſtagnum, & cùm tranſna-
tauerint effigiem recipere, ad priſtinum habitum, addito 9. annorum ſenio: vbi & ſimiliter
recitatur quòd Fabius dicit eandem ſe recipere veſtem, ſcribiturque ibidem quòd Ithacopas
narrat Demenetum quendam in ſacrifico quod faciebant Arcades in Lycæo cum hoſtia hu-
mana, pueri immolati exta deguſtaſſe, & in lupum ſe conuertiſſe, eundemque decimo anno
reſtitutum. Solinus etiam de Mirabilibus Mundi 2. ſic ſcribit: Inſula quæ Apuliæ oram vi-
det, tumulo ac delubro Diomedis inſignis eſt, & Diomedæas aues ſola nutrit; De quibus &
multis mirabilibus recitatis ſubiungit; Ob hoc ferunt Diomedis ſocios aues factos. Vnde &
Papias, Diomedem Pagam Deum aſſerunt, & ſocios eius in aues conuerſos, vnde & Diome-
deæ aues dicuntur, Græcè Erodios. Græci quoque teſtantur ſocios Diomedis in volucres fu-
iſſe conuerſos, & hoc non fabuloſo poeticoque mendacio, ſed hiſtorica atteſtatione confir-
E mant; quod & 18. de Ciuit. Dei 16. recitat Auguſtinus. Hoc idem & Varro nititur multipli-
citer confirmare, de quo Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei 18. Hoc, inquit, ſcilicet conuerſionem
prædictam ſociorum Diomedis, Varro vt aſtruat, commemorat alia non minùs incredibilia,
de illa Maga famoſiſsima Circe, quæ ſocios quoque Vlyſsis mutauit in beſtias, & de Arcadi-
bus, qui ſorte ducti tranſnatabant quoddam ſtagnum, atque ibi conuertebantur in lupos, &
cum ſimilibus feris per illius regionis deſerta viuebant. Si autem carne non veſcerentur hu-
mana, rurſum poſt 9. annos eodem renatato ſtagno reformabantur in homines. Denique e-
tiam nominatum expreſsit quendam Demenetum guſtaſſe de ſacrificio quod Arcades immo-
lato puero de ſuo Lycæo facere ſolerent, & in lupum fuiſſe mutatum, & anno 10. in figu-
ram propriam reſtitutum, pugillatu ſeſe exercuiſſe, & Olympiaco viciſſe certamine. Nec

propter aliud arbitratur idem hiſtoricus in Arcadia tale nomen affictum Pani Lycæo, & Ioui A
Lycæo, niſi propter hanc in lupos hominum mutationem, quòd eam niſi diuinitùs fieret non
putarent. Lupus enim Græcè Lycos dicitur; vnde Lycæi nomen apparet inflexum: Roma-
nos etiam Lupercos, ex illorum myſteriorum veluti ſemine dicit exortos. Iſidorus etiam 11.
Eth. vlt. Scribuntur, inquit, quædam monſtroſè hominum transformationes, & commutati-
ones in beſtias, ſicut de illa magna famoſiſsima Circe, quæ ſocios quoque Vlyſsis mutaſſe fer-
tur in beſtias; & de Arcadibus, qui ſorte ducti tranſnatabant quoddam ſtagnum, atque ibi con-
uertebantur in lupos. Nam & ſocios Diomedis in volucres fuiſſe conuerſos non fabuloſo
mendacio, ſed hiſtorica affirmatione confirmant. Sed & quidam aſſerunt Strigas ex homini-
bus fieri. Ad multa enim latrocinia figuræ ſceleratorum mutantur, & ſiue magicis cantibus,
ſiue herbarum veneficio totis corporibus in feras tranſeunt. Siquidem & per naturam plera-
que mutationem recipiunt, & corrupta in diuerſas ſpecies transformantur, ſicut de vitulo-
rum carnibus putridis, Apes; ſicut de Equis, Scarabei; de Mulis, Locuſtæ; de Cancris, Scor- B
piones. Ampliùs autem in de mirabilibus quoque Hyberniæ legitur, quòd in partibus Vlto-
niæ, quidam viri ac mulieres conuertuntur in lupos, & poſt ſeptennium reuertuntur. Solinus
quoque de mirabilibus mundi 3. refert quòd Neuri in æſtate mutantur in lupos, & iterum re-
mutantur. Quanta inſuper fama adhuc modernis temporibus in Anglia & Francia diffamat
quoſdam viros, ex quadam proprietate, ſeu infirmitate complexionis, in lupos quandoque
conuerti, & luporum opera exercere, & paſsione ſedata rurſus ad ſeipſos reuerti. Item Au-
guſtinus 18. de Ciuitate Dei 19. Nos, inquit, cùm eſſemus in Italia, audiebamus talia de qua-
dam regione illarum partium, vbi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus in caſeo
dare ſolere dicebant, quibus vellent ſeu poſſent viatoribus, vnde in iumenta illicò verteren-
tur, & neceſſaria quæque portarent, poſt quæ perfuncta opera iterum ad ſe redirent; nec ta-
men in eis mentem fieri beſtialem, ſed rationalem humanamque ſeruari. Cui & concorditer
Wilhelmus Malmesburienſis libro ſecundo de geſtis Anglorum refert, Quòd quidam hiſtrio C
nomine Ephœbus exceptus eſt hoſpitio à duabus aniculis commanentibus in ſtrata publica,
qua Romā itur, quem ſibi ipſi & alijs aſinum videri fecerunt, & pro aſino qui tamen geſticu-
lationes ſolitas prout potuit, exercebat, ad magnum riſum multorum, donec tandem voluta-
tus in aqua ad ſtatum priſtinum remeauit. Nonne & Apuleius in libro ſuo Metamorpho-
ſeos, quem de aſino aureo nominat, planè recitat de ſeipſo, Quòd volens addiſcere à quadam
Maga artem, qua homines in beſtias mutarentur, & hoc experimentaliter in ſeipſo, quòd ipſe
in aſinum eſt mutatus, & priuſquam remutari valeret, in quadam domo maleficè poſitus, à
quibuſdam latronibus ſuperuenientibus, & ipſam ſpoliantibus, ſarcinulis ſuppoſitis eſt abdu-
ctus, qui & poſtea remutatus, de illa ſua transformatione ſcripſit librum prædictum non me-
tro, ſed proſa, ſicut idem liber legentibus patefecit. Nonne etiam ars transformationum &
reformationum huiuſmodi traditur *in vacca Platonis*, ſeu fingitur ibi tradi, in quo & multa
alia turpia, ſuperſtitioſa & Magica continentur. Præterea refert Ouidius 3. Metamorph. D
quòd quidam Tireſias de fœmina mutabatur in virum: Neque neceſſe eſt vt iſtud dicatur
eſſe mendacium, poeticumque figmentum. Plinius enim libro ſeptimo Naturalis hiſtoriæ
ſcribit ita: Ex fœminis mutari in mares, non eſt fabuloſum; Inuenimus in Annalibus, Li-
cinio Craſſo, Longino Conſulibus, Caſium puerum factum ex virgine ſub parentibus, iuſſu
Aruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mucianus prodidit viſum à ſe Argis
Ariſtontem fuiſſe, nupſiſſe, & mox barbam & virilitatem proueniſſe, vxoremque duxiſſe:
Eiuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum. Ipſe in Africa vidi mutatum in marem nuptia-
rum die Lucium ciuem Tiſdritanum. Dicit etiam Auguſtinus de quæſtionibus nouæ & ve-
teris legis 57. tempore Imperatoris Conſtantij manifeſtum eſt puellam in parte Campaniæ
mutatam in maſculum, & Romam perductam. Refert quoque hiſtoria Britonum libro 8°.
quòd Vter Rege Britonum obſidente Gorloys ducem Cornubiæ in caſtello ſuo Dimuliot,
vxore ſua Ygerna, quam Rex ardentiſsimè concupiuit, poſita in Tintagel alio caſtro ſuo tu-
tiſsimo, conſulenteque Vlfin familiarem ſuum, & poſt Vlfin, Merlinum vatem tunc præſen-
tem, quomodò ſuo deſiderio potiretur: Merlinus reſpondit, Vt voto tuo potiaris vtendum E
eſt tibi nouis artibus, & tempori tuo inauditis: Scio medicaminibus meis dare tibi figuram
Gorloys, ita vt per omnia ipſe videaris. Si itaq; parueris, faciam te prorſus ſimulare eum, Vlfin
verò Iordanum de Tintagel familiarē ſuum, alia autem ſpecie ſumptu adero tertius, poteriſq;
tutò adire oppidū ad Ygernam, atq; aditū habere. Et ſequitur, Paruit itaq; Rex diligentemq;
animū adhibuit. Poſtremò commiſſa familiaribus ſuis obſidione, commiſit ſe medicaminibus
Merlini, & in ſpeciē Gorloys transfiguratus eſt. Mutatur etiam Vlfin in Iordanū, Merlinus in
Britaelem, ita vt nemini quod fuerant, cōparerent, ſicque veniens ad Ygernam, ſuſceptuſq;
per

A per omnia tanquam Gorloys, ſuſcitauit ex ea famoſum illum Atturum; & dum hæc agerentur captum eſt caſtrum, & dux occiſus. Et ſequitur, Venerunt nuntij ad Ygernam, qui & necem ducis & obſidionis euentum indicarent. Sed cum Regem in ſpecie Conſulis reſidere iuxta eam inſpexiſſent, erubeſcentes admirabantur ipſum, quē in obſidione interfectum deſeruerant ita eos incolumē præueniſſe. Neſciebant enim quæ medicamenta Merlinus confecerat: Rex autem egreſſus petijt exercitum ſuum, & exuta ſpecie Gorloys in Vter rediјt. Nonne & famoſi & ſacri apices indicant, quandam virgam fuiſſe conuerſam in colubrum & reuerſam, & alias quaſdam virgas in dracones conuerſas? Aquamque conuerſam in ſanguinem, puluerem quoque terræ in Ciniphes; Nabuchodonoſor ita transformatum fuiſſe, quod cor eius ab humano fuit commutatum, & cor feræ ei datum, quodque ab hominibus fuit eiectus, & cum feris fœnum vt bos comedit, donec ſuper eum ſeptem tempora mutarentur, quibus expletis ſenſus ſuus reuerſus eſt ad eum, figura quoque ſua reuerſa eſt ad eum? quam tranſ-
B formationem Hieronymus locū illum exponens, multis exemplis ſimilibus aſtruit, & confirmat. Vnde & Ioſephus 10. Antiquit. Iudaica.9. Vidit, inquit, in ſomnis Rex, quia caſurus de regno cum beſtijs erat habitaturus; & cum degiſſet hoc modo ſeptem annis in deſerto, reciperet denuò principatum; & hoc Daniel expoſuit, & ſicut ei prædixerat, ita prouenit. Nam cum habitaſſet prædictum tempus in eremo, & nullus præſumſiſſet ſeptem illis annis rerum dominium detinere, ſupplicans Deo vt regnum reciperet denuò, reuerſus eſt ad eum. Nullus igitur me culpet, eo quod ita narrauerim ſingula, ſicut in antiquis libris inueniuntur ſcripta. Si igitur talis tranſmutatio corporum humanorum aliarumq; rerum ſit poſſibilis per potentiam qualemcunque & quantamcunque creatam paruulam & finitam, ſicut multi infideles & Philoſophi confitentur, cur per Dei potentiam, imò omnipotentiam infinitiſſimè infinitam, qua maior nec poteſt eſſe, nec etiam cogitari, non eſt poſsibilis reformatio corporum mortuorum ad formam priorem, & quædam transformatio ad quandam formam ſeu ſpeciem me-
C liorem, & ita reſurrectio mortuorum? Amplius autem ſecundum famam communem, & ſecundum Auicennam in oſtenſione partis trigeſimæ ſecundæ ſuperius allegatum, & ſecundum Algazelem 5. Phyſicæ ſuæ 5. & ſecundum alios quoſdam Philoſophos & Gentiles, faſcinatio eſt poſſibilis per viſum & loquelam quorundam ad deteriorationem animalium, macerationem, & mortem. Vnde Virgilius in Bucolicis Ecloga 3ª.

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Teſtes ſunt Iſigonus & Nimphodorus cum Apollonide Philarcho, Plinio, 7. Naturalis Hiſtoriæ taliter referente in Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant Probata, areſcant Arbores, emoriantur Infantes. Eſſe eiuſdem generis || *in Triballis*, & Illyricis adijcit Iſigonus, qui viſu quoq; effaſcinant, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis; quod eorum malum faciliùs ſentire impuberes; notabile eſſe quod pupillas binas in oculis ſingulis habeant: Huius generis & fœ- || interuallis
D minas in Scythia quæ Viciæ vocantur, prodit Apollonides Philarchus; & in Ponto Tibiorum genus, multoſque alios eiuſdem naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam, in altero equi effigiem; eoſdem præterea non poſſe mergi, nec veſte quidem degrauatos. Solinus etiam de mirabilibus Mundi 1. ſic ſcribit, Apollonides perhibet in Scythia fœminas naſci, quæ Viciæ vocantur: Has in oculis pupillas geminas habere, & perimere viſu, ſi quem fortè iratè aſpexerint: Hæ ſunt & in Sardinia. Si igitur debilis creatura per viſum aut verbum tantum valeat ad deteriorationem, aut mortificationem viuorum; cur Deus omnipotens per ſuam omnipotentiam infinitam non tantum & incomparabiliter amplius valeat ad ſimiles contrarioſue effectus? Quis etiam neſciat quantum Necromantia, & aliæ artes Magicæ valeant, ſicut libri Theorici & practici ſcientiarum illarum, & ſancti libri pariter conteſtantur; ſicut & docet fama cōmunis, & experientia nimis frequens; ſicut & de Magiſterijs Cypriani in oſtenſione trigeſimæ ſecundæ partis ſuperius tangebatur? ſi igitur tantum valeant iſtæ artes per po-
E tentiam dæmonum, ſiderum, imaginum, characterum, aut verborum, ſiue per potentiam aliam creatam quamcunque, quantum magis valet Dei omnipotentia infinita? Cur ergo non valet mortuos veraciter ſuſcitare. Si igitur ſecundum præmiſſa Deus omnipotens poteſt cælum quietare, & mortuos ſuſcitare, poteſt & ſuſcitatos ad cœleſtia ſubleuare, & cum ſeipſo habitante in cælis in cæleſtibus collocare. Hoc enim minus videtur quàm illa, quod & poteſt oſtendi vt illa. Deus quoque omnipotens qui ſecundum præmiſſa circa trigeſimam ſecundam partem in cœleſtibus atque terreſtribus omnimoda facit miracula, cur non poterit facere iſtud vnum. Et ſi Deus hoc poteſt, cur non poteſt & malos cum ſuis corporibus ſuſcitatos deprimere ad inferna? Si inſuper Deus poteſt mortuos ſuſcitare ad vitam, poteſt & ſuſcitatos

ſuſcitatos quamdiu voluerit conſeruare in vita; hoc enim minus videtur quàm illud, quod & A
poteſt oſtendi vt illud.

38. *Contra Philoſophos & hæreticos negantes meritum temporale poſſe rationabiliter præmiari præmio ſempiterno, aut peccatum temporale poſſe iuſtè puniri pœnâ æternâ.*

CORrigentur Philoſophi & hæretici diffitentes meritum temporale poſſe rationabiliter præmiari præmio ſempiterno, aut peccatum temporale poſſe iuſtè puniri pœnâ æternâ. Nonne homo quandoque rationabiliter confert terram aut villam ſeruitori ſuo, & ſuis hæredibus perpetuò poſsidendam; & ita conferret illi, ſi *perpetuò viueret* pro breui ſuo ſeruitio temporali? quantò magis decet Deum ſummè bonum, diuitem, liberalem & omni virtute pleniſsimum infinitè, ſicut prima Suppoſitio, tertia & quarta partes oſtendunt, ſeruitores ſuos pro ſuo ſeruitio temporali ſimiliter vel amplius præmiare? Nonne etiam Deus ſummè liberalis & bonus poſſet conferre rationabiliter Angelo vel homini ſemper victuro, bonum aliquod ſempiternum, non pro aliquo merito ſuo priori, ſed purè liberaliter, purè gratis? cur ergo non poſſet benè merentem licèt temporaliter, æternaliter præmiare, præſertim cum Deus quemlibet præmiet vltra condignum ſecundum 31^{am} partem? Amplius autem decet quemlibet Dominum ſcientem & potentem prẹmiare ſeruitores ſuos ſecundum qualitatem & quantitatem ſui ſeruitij & amoris; quilibet autem ſeruiens Deo rectè, ſic diligit eum & colit, quod pro quantocunque bono quantumcunque durabili, non offenderet eum ſcienter ſeruitium debitum ommittendo, aut quicquam ei diſplicens committendo, ſecundum 30^{am} partem huius. Nonne ergo conuenientiſsimè decet Deum ſummè ſcientem, & ſummè potentem rependere ſuo huiuſmodi ſeruitori aliquod bonum maius, & aliquod præmium amplius bono & præmio quolibet temporali, bonum & præmium videlicet ſempiternum? Et ſi quis dixerit, quòd bonitas quædam inſeparabiliter conſequens actum bonum ſecundum præmiſſa circa 31^{am} partem, poteſt pro ſufficienti præmio reputari, quomodo omnes leges benè merentibus alia præmia ſtatuunt, & diſponunt? Si etiam Deus bene merentem non aliter præmiat, præmiat eum parcè, non vltra condignum, contra 31^{am} partem. Quicunque inſuper debitè colit Deum ſecundum doctrinam 30. partis huius, pro quantocunque maiori bono quàm illo, nuſquam eum ſcienter offenderet vllo modo. Quomodo ergo decet Deum ſummè potentem, & copioſiſsimè liberalem, tantum cultum talis ſui cultoris tam parcè, tam exiguè præmiare? Nonne & homo bonus & potens ſeruitores ſuos idoneos amplius præmiabit? Multo conuenientius ergo Deus melior & potentior quolibet homine infinitè. Amplius autem pro quantacunque pœna habita remouenda, vel non habita præcauenda non deberet quis ſcienter peccare, tanta pœna poteſt ei iuſtè imponi pro quocunque peccato ſcienter commiſſo, quare & quantacunque etiam infinita ſecundum durationem per 30^{am} partem huius. Nonne & homo pro delicto temporali in principem temporalem commiſſo perpetuo carceri condemnatur? Et ſi poſſet æternaliter viuere, æternaliter in carcere puniretur, amititque terram ſuam ſeu feudum pro ſe & ſuis hæredibus in æternum, ſicut & quis pro temporali delicto conuictus & pronuntiatus falſarius & periurus, & ita infamis, & ſi æternaliter viueret, pro tali æternaliter haberetur. Cur ergo non ſimiliter de temporali delicto commiſſo in principem ſummum Deum? Nonne & delictum ſcienter commiſſum in perſonam maiorem, puta in patrem aut principem, maiori & diuturniori pœna eſt dignum? Nonne ergo delictum ſcienter commiſſum in Deum omnem Patrem & Principem incomparabiliter excedentem eſt dignum pœna maiori incomparabiliter & æterna? Si namque tale delictum tantum eſſet dignum pœna temporali finita, puta annali, poſſet & ſimile delictum commiſſum in perſonam maiorem per augmentationem perſonæ finitam augeri, donec eſſet dignum pœna æquali, imò & maiori. Adhuc autem cum quis pro peccato ſuo contra Deum ſcienter commiſſo mittitur in carcerem & pœnam, nequaquam iuſtè liberandus videtur, donec ſatiſfecerit pro commiſſo. Sed quomodo poteſt quis, ſi exquiſitè & rigoroſè agatur cum eo, ſatiſfacere Deo pro quocunque peccato ſcienter in eum commiſſo, cum ſecundum 30^{am} partem nullum peccatum deberet ſcienter committi in Deum, pro quantiſcunque bonis ſeruandis, ſiue lucrandis, aut quantiſcunque malis habitis amouendis, ſiue non habitis præcauendis, & ſatiſfacere pro peccato, ſit reddere tantum vel maius, pro quanto peccatum non debuit fuiſſe commiſſum, ſicut oſtenſio trigeſimæ ſecundæ partis fuſius ac plenius arguebat? Siquis autem dixerit, quòd impotentia ſatiſfaciendi ipſum excuſat, contradicetur ei per præmiſſa circa 32^{am} partem iſtius: Secundum hoc etiam videretur, quòd omnis peccator, dum peccat, excuſaretur per impotentiam non peccandi. Non enim poteſt pro tunc non peccare,
ſed

Margin: ‖ poſſet perpetuo viuere

B C D E

A ſed neceſſario pro tunc peccat. Nonne etiam ipſe ſe debitorem conſtituit & impotentem effecit, & hoc per culpam ſuam non abolitam, ſed manentem? Iuſtum quoque videtur, vt fur, vel raptor, qui deberet ſatiſfacere, bona æqualia vel maiora reddendo, ſi non poſsit, interim patiatur pœnas luendo. In punitione namque peccantis honor offenſi ſeu læſi ſublatus aliqualiter reſtauratur, ſatiſfactio qualiſcunque præſtatur, peccatum caſtigatur, peccandi occaſio refrænatur, & iuſtitia conſeruatur, niſi indulgentia fortaſſis offenſi interueniat glorioſa. Adhuc autem impotentia ſatiſfaciendi culpabilis nuſquam videtur excuſare à toto, quin debeat reddere quantum poteſt. Quantumcunque ergo peccans contra Deum, ſemper ſatiſfaciat, & reddat Deo pro viribus quantum poteſt; etiam ſi viuat in æternum, nunquam redditur plenariè excuſatus, quin ſemper ſimiliter facere teneatur, & in ſupplementum ſatiſfactionis debitæ qualecunque, pœnas quas poteſt interim ſuſtinere. Non enim decet optimam politiam optimi legiſlatoris, quod peccans ſcienter, ipſum & leges ſuas contemnens, &
B non peccans; Satiſfaciens & non ſatiſfaciens ſimiles habeantur. Nonne ideo in omnibus legitimis politijs, ſicut præmia benè merentibus ſic & pœnę delinquentibus, & non ſatiſfacientibus ſtatuuntur? Si etiam peccanti ſcienter contra Deum, ſatiſfactio propter impotentiam ſatiſfaciendi remittatur; vel remittitur ei neceſſario abſolute, vel libere: ſi neceſſario abſolute, quæ gratia remittenti? qualis namque liberalitas reputanda, ſi quis illud remittat quod non poteſt non remittere, quod non poteſt habere, quod non poteſt exigere vllo modo? Et quis niſi ingratus præſumſerit dicere, quòd remiſſio debiti non eſt grata? ſi libere * poteſt non remittere. Adhuc autem ſi peccator propter impotentiam ſatiſfaciendi, à ſatiſfactionis debito excuſatur; vel excuſatur & redditur innocens à peccato, vel tenetur continuo reus peccati: Si reddatur mundus & innocens à peccato, ſemper ſic fuit etiam dum peccauit propter impotentiam ſupradictam, vel ſi per aliquod tempus tenetur reus peccati, prædicta impotentia non obſtante, quare non ſic poſſet per tempus æternum? præſertim ſi nullo
C tempore ſatiſfiat: Si tenetur & eſt reus peccati, quantam pœnam neceſſario & inſeperabiliter habet annexam, docet oſtenſio 31. partis. Quomodo etiam quicunq; peccator, quamdiu manet reus peccati, non digne à ſincera beatitudine & conſortio beatorum relegatur, & conſtrictus in carcere detinetur? Si quis autem reſponderit quod illa pœna eſſentialis inſeparabiliterque annexa eſt ſufficiens pro peccato, intentionem huius particulæ non excludit. Non enim vitat, quin peccator pro temporali peccato iſta ſaltem pœna ęternaliter puniatur; Quare nec vitat quin à beatitudine & beatorum Collegio æternaliter excludatur. Poteſt quoque iſta reſponſio corrigi per præmiſſa, ſicut alia reſponſio ſimilis prælibata.

*non

Contra Philoſophos & Hæreticos negantes reſurrectionem mortuorum futuram ad vitam beatam vel miſeram ſecundum differentiam meritorum, concedentesque ipſam eſſe futuram ſiue ſtatim poſt mortem, ſiue poſt ſpacium magni Anni in corporibus beſtialibus, vel humanis, alienis vel proprijs ad vitam mundanam beſtijs vel hominibus ſolitam, temporalem, per conſuetam periodum duraturam; credenteſque vniuerſaliter omnium mortuorum tam bonorum quam malorum reſurrectionem futuram ad vitam & beatitudinem ſempiternam, & nullorum ad pœnam & miſeriam ſempiternam; putantes quoque bonos æternam beatitudinem poſſeſſuros, non tamen in cœlo, maloſque æternam miſeriam habituros, non tamen in inferno; ſed ambos in terra communiter permanſuros; dicentes inſuper corpora bonorum nequaquam ad meliorem, ſinceriorem & cæleſtiorem conditionem in futura beatitudine tranſformanda, aut immortalia tunc futura, ſed in ſtatu priſtino remanſura, corporaué malorum viuentia in æternis ſupplicijs æternaliter minimè duratura; fingentes etiam impudenter fœlicitatem æternam bonorum futuram debere conſiſtere in carnis voluptatibus conſuetis, aut in aliquo alio, ſeu quibuſlibet alijs præter Deum. 39

D

E

RESurgant Philoſophi ad ſpē vitæ negantes reſurrectionē mortuorum futuram ad vitam beatam vel miſeram ſecundū differentiā meritorum. Conſurgant ad lucem ſententię verioris, concedentes reſurrectionē mortuorum futuram, ſiue ſtatim poſt mortem, ſiue poſt ſpacium magni Anni in corporibus beſtialibus vel humanis, alienis vel proprijs ad vitam mundanam, beſtijs vel hominibus ſolitam temporalem, per conſuetam periodum duraturam; credenteſq; vniuerſaliter omnium mortuorum, tam bonorum, quam malorum reſurrectionem futuram

turam ad vitam & beatitudinem ſempiternam,& nullorum ad pœnam & miſeriam ſempiter- A
nam ; Putantes quoque bonos æternam beatitudinem poſſeſſuros , non tamen in Cælo ; ma-
loſque æternam miſeriam habituros non tamen in inferno , ſed ambos in terra communiter
permanſuros ; Dicentes inſuper corpora beatorum nequaquam ad meliorem , ſinceriorem
& cœleſtiorem conditionem in futura beatitudine transformanda , aut immortalia tunc futu-
ra , ſed in ſtatu priſtino remanſura ; corporaue malorum viuentia in æternis ſupplicijs æterna-
liter minime duratura;fingentes etiam impudenter fœlicitatem æternam bonorum futuram
debere conſiſtere in carnis voluptatibus conſuetis,aut etiam in aliquo alio, ſeu quibuſlibet alijs
præter Deum. Reſurrectionem ſiquidem mortuorum futuram Epicuræi & Sadducæi nega-
bant, putantes animam rationalem eſſe mortalem ſicut ſuperius recitatur. Horum quoq; ſen-
tentiam inſenſatam Plinius 7. Naturalis hiſtoriæ,etiam quibuſdam irrationabilibus rationibus
nititur confirmare ſic ſcribens : Poſt ſepulturam aliæ inanium ambages omnibus à ſuprema
die eadem quæ ante primum , nec magis à morte ſenſus vllus aut corporis aut animæ , quam B
ante natalem. Eadem enim vanitas etiam in futurum ſe propagat , & in mortis quoque tem-
pore ipſa ſibi vitam mentitur, alias immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſen-
ſum inferis dando , & manes colendo , Deumque faciendo qui iam etiam homo eſſe deſierit,
ſeu verò vllo modo ſpirandi ratio cæteris animalibus diſtet,aut non diuturniora in vita multa
reperiantur,quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ per-
ſequitur materiam,vbi cogitatio illi? quomodo viſus , auditus , aut qui tangit? qui vſus eius?
aut quod ſine his bonum? quæ deinde ſedes? quantaue multitudo tot ſæculis animarum velut
vmbratum puerilium ſtatus elementorum; ſimilis & de aſſeruandis corporibus hominum &
reuiuiſcendi promiſſa Democrito vanitas , qui non reuixit , ipſoque malo iſta dementia eſt
iterari vitam mortemque. Interea quies nunquam ſi in ſublime ſenſus animæ manet , inter
inferos vmbræ. Perdit profectò iſta dulcedo credulitatis præcipuum naturæ bonum mor-
tem , & duplicat obitum , ſed dolores etiam poſt futuri æſtimationem inuenit; Etenim ſi dul- C
ce viuere , cui poteſt eſſe vixiſſe? Ioſephus etiam 2. de bello Iudaico loquens de Sadducæis,
Animarum , inquit , generaliter vel ſupplici à denegant vel honores : De his inſuper Epicu-
ræis & Sadducæis , & opinione ipſorum Sacræ etiam literæ memorantur. Dionyſius inſuper
de diuinis nominibus 6. recitat inſaniam Simonis abnegantis reſurrectionem corporum
mortuorum, eo quod ſit contra naturam vt dicit. Concedentes autem reſurrectionem futu-
ram vlteriùs ſeperantur. Quidam namque dicunt ipſam futuram ſtatim poſt mortem, per in-
greſſum animarum in alia corpora beſtialia vel humana; omnem aliam præmiationem vel pu-
nitionem poſt mortem homini denegantes. Vnde Ouid. 15. Metamorph. pompoſum proœ-
mium præmittendo,ſic ait;

Magna nec ingenijs inueſtigata priorum,
Quæque diu latuere Canam,iuuat ire per alta
Aſtra, iuuat,terris & inerti ſede relicta D
Nube vehi, validique humeris inſiſtere Atlantis:
Palanteſq; homines paſsim ac rationis agentes
Deſpectare procul,trepidos, obitumq; timentes
Sic exhortari,ſeriemque euoluere fati.
O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Stiga,quid tenebras,& numina vana timetis?
Materiem vatum,falſique pericula Mundi
Corpora ſiue rogus flammâ, ſeu tabe vetuſtas
Abſtulerit,mala poſſe pati non vlla putetis.
Morte carent Animæ,ſemperque priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt,habitantque receptæ.
Ipſe ego(Nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram,cui pectore quondam E
Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atreidæ.
Cognoui clypeum læuæ geſtamina noſtræ
Nuper ab Anthæis , templo Iunonis in Argis.
Omnia mutantur , nihil interit,errat,& illinc
Huc venit,hinc illuc,& quoſlibet occupat artus
Spiritus,èque feris humana in corpora tranſit,
Inque feras noſter,nec tempore deperit vllo:
Vtq; nouis facilis ſignatur cera figuris,

Nec

A *Nec manet vt fuerat, nec formas ſeruet eaſdem,*
Sed tamen ipſa eadem eſt: Animam ſic ſemper eandem
Eſſe, ſed in varias doceo migrare figuras.

Ouidius autem in hac parte videtur ſequi Platonem, qui 2. Tim. 6. agens de ſtatu Animarum poſt mortem, loquenſq; de Animabus vincentibus paſsionis, & victis ab eis, ſic ait: Quaſque dum frænarent, ac ſubiugarent, iuſtam his lenemque vitam fore; ſin autem vincerentur iniuſtam atque confragoſam; victas porrò mutare ſexum atque ad infirmitatem naturæ muliebris relegari ſecundæ generationis tempore; nec à vitijs intemperantiaque deſiſtentibus, tamen pœnam, reiectionemque in deteriora non ceſſare, donec inſtituto, mentiſque congruas immanium ferarum induant formas. Hac etiam occaſione fortaſsis & quidam Philoſophi ſicut tangit Ambroſius de bono mortis, poſuerunt ſummum præmium Philoſophorum magnorum hoc eſſe, vt animæ eorum poſt mortem in Apes, aut Noctilucas tranſirent, vt qui priùs
B alios Philoſophica ſuauitate cibaſſent, poſtea & ipſi mellis dulcedine cibarentur; ſeu vt qui priùs alijs lumen ſapientiæ miniſtraſſent, poſtea & ipſi luminis munere dotarentur; Qui & conſequenter aliorum animas poſuerunt in alia corpora beſtialia correſpondentia demigrare, puta Muſicorum in Luſcinias, Militum in Apros, Principum in Leones. Ex his quoque euidenter apparet Platonem & Ouidium dicere, animas hominum quandoque ad alia corpora humana muliebria & virilia tranſmigrare. His ſimiliter conſenſerunt illi pſeudopoëtæ, qui dixerant ſe Homeri ſpiritum recepiſſe, contra quos inuehit Perſius, ita dicens;

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini me, vt ſic repentè Poeta prodirem.

Tales & fuerunt quidam hæretici aſtruentes Ioannem baptiſtam habere ſpiritum animamque Eliæ, ipſumque perſonaliter eſſe Eliam, occaſione quorundam verborum Euangelicorum,
C quæ viſa ſunt oculis inſipientium hoc ſonare. Alij, puta Plato & eius ſequaces ponunt veram reſurrectionem futuram, reuerſionem videlicet animæ ad corpus ſuum antiquum, poſt ſpacium magni anni: De iſto ſiquidem magno anno Plato 1. Tim. vlt. Eſt, inquit, intellectu facile, quòd perfectus temporum numerus perfectum annum compleat, tum demum cùm omnium octo circumactionum curſus peracti velut ad originem atque exordium circumactionis alterius reuertentur, quam ſemper idem atque vniformis motus dimetietur. Qui & infra 21. 6. loquens de animabus vitioſis & pœnis earum, ac fine pœnarum; Panſam, inquit, malarum non priùs fore, quàm ſecuta eas rata & eadem ſemper volucris illa mundi circumactio cuncta eorum vitia ex igne, aqua, & terra, & aëre contracta omnemque illuuiem deterſerit, inconſultis & immoderatis erroribus ad modum rationis temperiemque redactis, quo poſitis ſordibus expiatæ, purificatæque demum ad antiqui vultus honeſtatem peruenire mereantur. Et ſupra eiſdem, loquens de Animabus victricibus paſsionum, Victricibus inquit, ad comparis
D ſtellæ contuberinum ſedem, reditumq; patere, arcturis deinceps vitam veram & beatam; quas & teſte Auguſtino 22. de Ciuitat. Dei. 27. dixit ad corpora redituras. Huius quoque opinionis fatuitas fuit aliquando multum communis in Anglia apud multos, qui ſicut Chronographi noſtri teſtantur, morientes fecerunt theſaurum ſuum ſepeliri cum eis, vt ſic eum redeuntes ad corpora rehaberent. Quantitas autem huius magni anni diuerſa ponitur à diuerſis: Varro namque de gente populi Romani, ſicut recitat Auguſtinus 22. de Ciuitat. Dei 28. ſic ait; Genethliaci quidam ſcripſerunt eſſe in renaſcendis hominibus quam appellant Palingeneſiam Græci, hanc ſcripſerunt confici in annis numero quadringentis quadraginta, vt idem corpus & eadem anima quæ fuerant coniuncta in homine aliquando, eadem rurſus redeant in coniunctionem. Ioſephus 1. Antiquit. Iudaicæ 2. aſſerit magnum annum per ſexcentorum annorum curricula adimpleri, ſicut ſuperiùs recitatur. Alij verò imitantes Ptolomæum 7. Almageſti 2. ponentes ſphæram 8. moueri ſecundum ſucceſsionem ſignorum per vnum gra-
E dum in omnibus centum annis, dicunt magnum annum triginta ſex millia annorum ſolarium continere. Ex his autem euidenter apparet quòd Plato putauit pœnam malorum eſſe finiendam temporaliter, non æternam, cui & concorditer Auicen. 9. Metaphyſ. ſuæ vlt. dicit, Quia pœna eſt ex accidente extraneo, & tale non durat, nec remanet, ſequitur vt pœna quæ debetur Animæ non ſit perennis, ſed remouetur & deletur paulatim, quouſque purificata perueniat ad fœlicitatem. Cui & Origenes ſimiliter creditur conſenſiſſe. Quidam verò concedentes reſurrectionem futuram ad beatitudinem & miſeriam ſempiternam, imitantes Philoſophos, de quibus eloquitur Auguſtinus ſuperiùs allegatus, exiſtimant quòd reſurgentes recipient hanc & illam communiter hic in terra, non autem hanc in cœlo & illam in inferno; quibus & quidam Iudæi conſentire videntur, dicente Theophilo ſuper illud Lucæ 9. Iohannes ſurrexit

rexit

rexit à mortuis, &c. Iudæi reſurrectionem mortuorum expectabant in vita carnali, & in co- A
meſſationibus & potibus. Vnde & patet, quòd iſti Iudæi putant fœlicitatem futuram debere
conſiſtere in carnis voluptatibus conſuetis, quod & putant Saraceni ſeu Agareni, ſicut ſupe-
rius tangebatur; quod etiam Tartari multi credunt, ſicut euidenter apparet per Marcum de
Venetijs, De conditionibus orientalium regionum locis diuerſis; qui & ſicut recitat idem
Marcus tam impudenter deſipiunt, vt etiam iuuenem mortuum, & iuuenculam mortuam
ſi ſoluti deceſſerint, faciunt ſolenniter deſponſari, vt ſic in vita futura ſuis liberius voluptati-
bus perfruantur.

Sed cur negant Philoſophi reſurrectionem mortuorum futuram ad vitam, cùm eius poſsi-
bilitas ſuperius ſit oſtenſa; tantaque fama, tantæ ſectæ ſeu leges, puta Iudæorum, Chriſtiano-
rum, Saracenorum, ſeu Agarenorum, & Tartarorum; multi præclari Prophetæ, multi quo-
que Philoſophi ipſam concorditer atteſtentur, ſicut ex præmiſsis & hiſtorijs alijs multis patet;
cùm & hiſtoriæ noſtræ certiſsimæ, & quædam aliæ referant euidenter quoſdam mortuos ve- B
raciter ſurrexiſſe, ſicut oſtenſio 32. partis tangebat? Nonne & Plato de Legibus ſiue de Re-
publica, refert quendam militem nomine, Er, Pamphilum natione, in prælio vulneribus in-
teremptum, die 12. quo ipſe cum alijs ibi peremptis cremari debuerat, reuexiſſe; & quicquid
emenſis diebus egerat, aut viderat nuntiaſſe, iudicium publicum humano generi profitendo?
Nec aliquis ſuſpicetur tantum Philoſophum in talibus mendaciter fabulari; hoc enim non eſt
Philoſophis philoſophantibus conſuetum. Nonne & Plinius 7. Naturalis hiſtoriæ, ſcribit
vnum magnum capitulum de reuiuentibus? Nonne & illud nobile volumen Heraclidis apud
Græcos, refert expreſſè quandam fœminam ſeptem diebus exanimem redijſſe ad vitam?
Nonne & Varro narrat ſimiliter quoſdam mortuos ſurrexiſſe, & recitat Plinius vbi prius?
Nonne & Democritus reſurrectionem mortuorum concedit, & Plato reditionem ad vitam,
ſicut ſuperius tangebatur? quem & Porphyrius imitatur, beato Auguſtino, 22. de Ciuitate
Dei 27. recitante. Nonne & Bonellus Philoſophus, ſicut in turba Philoſophica recitatur, di- C
xit Pythagoræ; Omnia ecce Pythagora, moriuntur & viuunt nutu Dei; & ſubdens de re qua-
dam corporali & medicinali, quomodo eſt mortificanda & viuificanda in melius, & hoc per
exemplum de homine confirmando ſic ait, Tunc autem, doctrinæ fili, illa res igne indiget,
quouſque illius corporis ſpiritus vertatur, & per noctes dimittatur, vt homo in ſuo tumulo
& puluis fiat. His peractis, Deus reddet ei animam ſuam & ſpiritum, ac infirmitate ablata
confortatur illa res, & poſt corruptionem emendatur; quemadmodum homo poſt reſurre-
ctionem fortior fit, & iunior quàm fuerat in hoc mundo. Si igitur hæc ita ſe habeant, cur ne-
gant Philoſophi reſurrectionem mortuorum futuram, præſertim cum nullam vel tenuem in
contrarium afferant rationem? quàm cogens tamen & valida ratio requireretur ad irritan-
dum aliquid tam famoſum apud omnem legem & ſectam, maximè cùm eius poſsibilitas ſit
certiſsimè demonſtrata, eiuſque veritas rationabilius affirmata, quàm valeat impugnari, iux-
ta præmiſſa circa 33^{am} partem huius? Nonne ſecundum 36^{am} partem, Anima rationalis eſt D
immortalis, incorruptibilis, & æterna, & ſingulæ ſingulorum, habetque aptitudinem & ap-
petitum naturalem adminiſtrandi corpus humanum, habitandi in eo, & per illud ſuas nobiles
operationes exercendi, ſicut & formæ aliæ naturales ad ſua formata, formabiliaue ſe habent.
Si namque humana non appeteret naturaliter, & amaret coniunctionem, & cohabitationem
cum corpore, ſecundum eſſe ſolitarium ſeparatum, quomodo coniungitur corpori, & ipſum
inhabitans adminiſtrat contra ordinem naturalem? quomodo inſuper eſſet homo ſpecies na-
turalis, & tam nobilis ſpecies, vt etiam Angelis non habentibus corpora, quoquomodo no-
bilior videatur propter multas operationes ſuas nobiles quas hi non habent. Vnde & Hermes
de verbo æterno, 10. loquens de Angelis ſimplicibus, & hominibus compoſitis, ita ſcribit:
Aliqui paucıſsimi prædicti ſortiti ſunt cœli ſuſpiciendi venerabilem curam: quicunque autem
ex duplici naturæ ſuæ confuſione, in interiorem intelligentiam mole corporis reſederunt cu-
randis elementis his quæ inferioribus ſunt prępoſiti. Animal ergo homo non quòd is eo mi- E
nor, quòd ex parte mortalis ſit, ſed eò fortè aptius efficaciuſque compoſitus ad certam ratio-
nem, vt mortalitate auctus eſſe videatur, ſcilicet quoniam vtrumque niſi ex vtraque materia
ſuſtinere non potuiſſet, ex vtraque formatus eſt, vt & terrenum cultum & diuinitatis ſuæ ha-
beret dilectum. Et infra 24. Denique & bonum hominem, & qui poſſet immortalis eſſe ex v-
traque natura compoſuit, diuina atque mortali, & ſic compoſitum eſt per voluntatem Dei,
hominem conſtitutũ eſſe meliorẽ & dijs, quos ex ſola immortali natura formauit, & omnium
mortaliũ, propter quod homo dijs cognitione cõiunctus ipſos religione veneratur, dijq; etiã
pro affectu omnia humana cuſtodiũt. Hic autẽ per deos intelligit Angelos, qui modus loquen-
di apud Platonem, Ariſtotelem, & alios Gręcos Philoſophos crebrius reperitur. Si igitur hęc
ſint

A ſint ita, quomodo anima rationalis æterna, virtuoſa & ſancta, ſemel per mortem ſeparata à
corpore, æternaliter, naturaliter appetet corpori ſociari, & æternaliter naturaliter hoc care-
bit? quomodo æternaliter naturaliter eſuriet & ſitiet coniungi cum corpore, & æternaliter na-
turaliter hoc carebit? quomodo æternaliter naturaliter anhelabit ad regnum ſuum naturale, ad
corpus in quo experientia & ratione docente, & Philoſopho ſuperius atteſtante digniſſimè
præſidet, ſicut Rex in Ciuitate & regno, & æternaliter naturaliter priuabitur ſuo regno? Imò
non videtur iſta carentia atqui priuatio naturalis, ſed potius violenta. Et quomodo tale violē-
tum æternum? Nonne Philoſophi iſtud negant, & quomodo talis appetitus naturalis poteſt
eſſe otioſus & æternaliter otioſus? quomodo Anima talis ſancta ſemper eſuriens & ſitiens re-
manebit? Quare nunquam beata, ſed æternaliter miſera permanebit? iuxta præmiſſa de beati-
tudine circa partem 8^{am}; præſertim cum Deus ſumme liberalis & bonus non parce ſed abunde
remuneret vniuerſos ſecundum 31. partē. Sed quomodo Animam ſanctā hic pro eius amore
B & honore ſecundum doctrinam 30. partis huius eſurientem ſitientem, & multipliciter labo-
rātem abundanter remunerat, ſi ipſam in futuro ſimiliter eſurire, ſitire, & miſeram ſemper eſſe
permittat? miſeram inquam ſemper, quia ſemper carentem re & ſpe, corpore ſemper natu-
raliter concupito. De beatitudine autem in ſpe loquens Philoſophus. 1. Eth. 14. dicit, quòd
Pueri dicti felices propter ſpem beatificantur; De beatitudine verò in re conſtat per ipſum
& alios multis locis. Et ſi forſitan dixeris, quod Deus pro corpore quod appetit, aliquid aliud
ei dabit; illud aliud vel ſedat omninò & ſatiat appetitum illum prædictum, vel non ſic facit;
Non ſedat propter præmiſſa; quamdiu namque Anima ipſa manet, habet quandam aptitu-
dinem & concupiſcentiam naturalem ad corpus ſicut præhabita manifeſtant: Quomodo eti-
am tollitur illa priuatio ſiue carentia quam Anima ſuſtinet, niſi per reſtitutionem corporis
quo priuatur? et quomodo ceſſabit illa concupiſcentia naturalis illa carentia permanente; Si
non ſedat, redeunt inconuenientia prius tacta. Secundum omnes quoque Philoſophos im-
C mortalitatem Animę concedentes, Anima virtuoſa beatitudinem ſeu felicitatem pro præmio
ſuo expectat. Quid enim aliud pro ſufficienti præmio expectaret? non aliquid vilius, nec me-
lius; conſtat clare; quod & præmiſſa circa partem 32^{am} teſtantur. Dicitq; Philoſopus 1. Eth.
14. quod felicitas videtur eſſe virtutis præmium; beatitudo autem ſiue felicitas eſt bonum
humanum finale, vltimum omnium humanorum, ſicut præmiſſa ſecundum partem 32^{am} in-
dicant euidenter. Habito autem fine, & præcipue tali fine, motum ſeu mobile requieſcit per-
fecte; alioquin ille finis non eſſet perfectus. Nacto igitur tali fine perfecto, nihil reſtat vlte-
rius quod tanquam non habitum appetere valeat, nihil exterius in quod tendat, nihil quod
amplius concupiſcat, ſicut & præmiſſa circa partem 8^{am}. lucide manifeſtant; quod & teſta-
tur dictum Ariſtotelis ibi ſcriptum. Quare & Boetius 3. de conſolatione Philoſophiæ proſa
2^{a} ſic ait; Omnis mortalium cura, quam multipicium ſtudiorum labor exercet, diuerſo qui-
dem calle procedit, ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire: id autem eſt bo-
D num, quo quis adepto nihil vlterius deſiderare queat; quod quidem eſt omnium ſummum
bonorum, cunctaq; bona intra ſe continens, cui ſi quid abforet, ſummum eſſe no poſſet, quo-
niam relinqueretur extrinſecus quod poſſet optari. Liquet igitur eſſe beatitudinem ſtatum
bonorum omnium congregatione perfectum. In felicitate ergo & beatitudine finali perfe-
cta, Anima corpus deſideratum habebit. Amplius autem ſi Anima virtuoſa non ſimul beati-
ficaretur cum corpore quod affectat, vel hoc eſſet, quia Deus hoc non poſſet, aut quia non
vellet: Non quia non poſſet, propter 37. partem huius 7^{am} 8^{am}. Nec quia non vellet, cum
ſit ſummè iuſtus, retributiuus, pius, liberalis, & bonus, per primam Suppoſitionem 3^{am}
4^{am} & 31. partes. Amplius autem in qualibet politia recte diſpoſita, ſtatuuntur præmia pro-
uocantia ad virtutes, & pœnæ à vitijs retrahentes; aliter enim plurimi homines pigri ad vir-
tutes, & procliui ad vitia redderentur, quod & omnes Philoſophi concorditer atteſtantur.
Deus ergo totius politiæ mundanæ ſapientiſsimus inſtitutor & rector, ipſam ſine huiuſmodi
E præmijs non relinquit. Sed boni nequaquam ſufficienter præmiantur, nec mali ſufficienter
puniuntur in vita præſenti. Mali namque frequenter in vita præſenti delicijs affluunt, & pro-
ſperitatibus conſolantur; boni vero è contra priuantur delicijs, & aduerſitatibus cruciantur;
imò & beſtię plurimę viuunt delicacius in vita præſenti multis hominibus virtuoſis. Quid eti-
am quæſo dignum retribuet Deus homini temperato propter eius amorem & honorem, ſe-
cundum doctrinam 30. partis huius, à delicijs abſtinenti, & triſtitias ſuſtinenti? quid conue-
nientius quam delicias ampliores, ſecundum trigeſsimam primam partem: quod tamen in
vita præſenti non facit; faciet igitur in futura, præſertim cum facillimè iſtud poſſit, ſicut præ-
habita docuerunt. Si etiam virtuoſus perſeueranter per vitam ſuſtineat triſtia propter Deum,
& tandem mortem triſtiſſimam propter eum, propter eius legem & honorem ſeruandum, &

exhonoratione̅ vitanda̅ ſecundum doctrinam 30. quid niſi vitam delectabiliſsimam ei reddet A ſecundum 31[am] partem? quomodò aliter ſuos milites ad mortem terribilem animaret? Aut enim poteſt reddere talibus ſuis militibus ſtipendia ſufficientia, aut non poteſt. Quis præſumſerit dicere quod non poteſt, propter 7[am]. 8[am]. & 37[am]. partes huius? Si autem poteſt, aut vult aut non vult: Et quis dixerit eum nolle propter 31[am] partem huius; hoc etiam parcitatis & non liberalitatis & bonitatis pleniſsimæ videretur. Poteſt ergo & vult; quare & faciet abundanter ſecundum 8[am] & 31[am] partes. Ampliùs autem quis neſciat hominem appetere naturaliter bonum, & magis maius, & maximè maximum bonum, videlicet ipſius ſatiatiuum perfectè, felicitatem ſeu beatitudinem perfectiſsimè ſatiantem, & omnia deſideria quietantem, ſicut ſuperius tangebatur. Iſte autem appetitus vel debet ſatiari plenariè, vel non debet; & quis dixerit quòd non debet? tunc enim otioſus & innaturalis homini videretur; ſed quomodò naturaliſsimus, generaliſsimus, & maximus appetitus humanus permittitur eſſe talis? quomodò etiam Deus qui prima ſuppoſitione, & partibus ſequentibus, Philoſophis quoque teſtantibus nihil agit fruſtra, talem appetitum otioſum indidit homini, tam perfectæ naturæ, B tam nobili creaturæ? Non ſic ſenſerunt Philoſophi, non ſic ſentiunt niſi forſitan inſenſati. Si autem appetitus prædictus debeat ſatiari, & non ſatiatur in vita præſenti, ſicut experientia crebra docet, ſatiabitur igitur in futura: Erit ergo reſurrectio mortuorum. Ampliùs autem quis neſciat totum hominem ex anima & corpore conſtitutum, non animam ſolam mereri? Quis enim dubitat actiones naturalium ſpecierum eſſe totius compoſiti, non alterius partis tantùm. Quare & Philoſophus 1. de Anima 64. Dicere, inquit, iraſci animam ſimile eſt & ſi quis dicat eam texere vel ædificare. Melius enim fortaſsè eſt, non dicere animam miſereri aut addiſcere aut intelligere, ſed hominem animâ. Et infra 66. Intelligere autem aut amare, aut odire non ſunt illius paſsiones, ſed habentes illam, ſecundum quod illam habet. Et quid iuſtius, quid æquius, quid decentius, quid congruentius, quid conuenientius quàm vt ille qui meruit, præmietur? quæ namque iuſtitia, æquitas, ratioue admittit, quòd vnus mereatur, & non ipſe C ſed alius præmietur, & hoc non breui tempore ſed æterno, præſertim cùm ille cui merendo ſeruierat, poſſet ſi vellet illum qui meruit, in ſeipſo qui meruit æquè faciliter præmiare? Quid ergo conuenientius quàm vt totus homo in anima ſimul & corpore proprio beatificè præmietur: Hoc enim facillimè poteſt Deus, & hoc conuenientiſsimè eum decet, ſicut præhabita ſuaſerunt. Huiuſmodi ergo rationibus Plato, Porphyrius, & alij multi Philoſophi perſuaſi concorditer cenſuerunt, quòd animæ humanæ per mortem à corporibus ſeparatæ, corporibus denuò redderentur, ſicut ſuperiùs tangebatur. Ex his autem euidenter apparet error reſponſionis & opinionis dicentis ſolam animam, aut hominem ſecundum ſolam animam debere præmiari, vel puniri poſt mortem. Quis etiam cum tanta diligentia rationabiliter laboraret, colendo virtutes, abſtinendo à vitijs, pro beatitudine acquirenda, & miſeria præcauenda alteri & non ſibi? Ideò forſitan aliter reſpondetur, dicendo quòd homo ſufficienter præmiatur pro omnibus ſuis bonis operibus in præſenti; & hæc videtur reſponſio Epicuræorum, D Sadducæorum, & Auerrois iuxta prætacta 36[a] parte: Sed hæc refellitur per præmiſſa. Præterea cùm ſecundum 36[am] partem, anima rationalis ſit immortalis & ſingulæ ſingulorum, ipſę poſt mortes hominum permanebunt, & non ſine conuenienti mercede lætitiæ vel doloris. Non enim deceret naturam, quòd tam nobiles animæ corporibus ſeparatæ, actione & paſsione omnimoda, velut dormientes aut mortuæ æternaliter priuarentur, & quòd eſſet omninò æqualiter bonis animabus & malis, neque diuinæ congrueret bonitati ſicut præmiſſa teſtantur, & omnes fatentes immortalitatem & proprietatem animarum vnanimiter confitentur. Et ſi animæ poſt mortem hominum debeant ſufficienter & beatificè præmiari, debent ad ſua corpora remeare ſicut præcedentia ſuaſerunt. Nonne Hermes Mercurius Triſmegiſtus, clarus Propheta, & Philoſophus glorioſus in tantum, vt etiam Pater Philoſophorum, teſte Ariſtotele ſuperiùs allegato appelletur, de verbo æterno 13. dialogizans cum Aſclepio ſcribit ita; Hunc ſcilicet hominem ſic effectum conformatumq; & tali miniſterio obſequioque prępoſitum à E ſummo Deo, cumque competenter mundè mundum ſeruando, Deum piè colendo, dignè & competenter in vtroque Dei voluntati parentem, talem quo munere credis eſſe munerandum? Siquidem cùm Dei opera ſit mundus, eius pulchritudinem qui diligentia ſeruat atque auget, operam ſuam cum Dei voluntate coniungit; cùm ſpeciem quam ille diuina intentione formauit, adminiculo ſui corporis diurno, opere, curaque componit, niſi eo quo parentes noſtri munerati ſunt, quo etiam nos quoque munerati, ſi foret diuinæ "*voluntati* cõplacitum, optamus pijſsimis votis, id eſt, vt emeritos atque exutos mundana cuſtodia, nexibus mortalitatis abſolutos, naturæ ſuperioris partis, id eſt, diuinæ puros ſanctoſque reſtituat? Iuſtè & verè dicis ô Triſmegiſte: Hæc eſt enim merces piè ſub Deo, dilige̅ter cum mundo viuentibus.

" pietati.

A viuentibus. Secus enim impiéque qui vixerint, & reditus denegatur ad cœlum, & conſtituitur
in corpora alia indigna animo ſancto & fœda migratio, vt iſte rationis ſermo proceſſit, ô
Triſmegiſte, futuræ æternitatis ſpe, animæ in mundana periclitantur, ſed alijs incredibile, alijs
fabuloſum, alijs forſan videatur eſſe deridendum. Res enim dulcis eſt in hac corporali vita
qui capitur de poſſeſſionibus fructus. Quare animam obtorto vt aiunt detinet collo, vt in
parte ſui qua mortalis eſt inhæreat, nec ſinit partem diuinitatis agnoſcere inuidens immorta-
litatem malignitas. Et infra 30. De immortali, inquit, aut mortali modo diſſerendum eſt,
Multos enim ſpes, timorque mortis excruciat veræ rationis ignaros. Mors enim efficitur diſ-
ſolutione corporis labore defeſſi, & numeri completi, quo corporis membra in vnam ma-
chinam ad vſus vitales aptantur. Hæc eſt ergo mors, corporis diſſolutio, & corporalis ſenſus
interitus. De hac ſuperuacua ſolicitudo eſt, ſed eſt & alia neceſſaria, quã aut ignoratio aut in-
credibilitas contemnit humana. Quid eſt, ô Triſmegiſte, quod aut ignorant, aut eſſe poſſe
B diffidunt? Audi ergo ô Aſclepi. Cùm fuerit animę è corpore facta diſceſſio, tunc arbitrium
examenque meriti eius tranſiet in ſummi dæmonis poteſtatem, iſque eam cum piam iuſtamq;
peruiderit, in ſibi competentibus locis manere permittit; ſin autem delictorum ille tam ma-
culis vitijſque oblitam viderit, deſuper ad ima deturbans, procellis turbinibuſque aeris, ig-
nis, & aquæ ſæpè diſcordantibus traditur inter cœlũ & terram inundans fluctibus in diuerſa,
ſemper æternis pœnis agitata raptatur, vt in hoc animæ oblit æternitas, quod ſit immorta-
li ſententia æterno ſupplicio ſubiugata. Ergo ne his implicemur, verendum, timendum, ca-
uendumque eſſe cognoſce. Incredibiles enim poſt delicta cogentur credere, non verbis, ſed
exemplis, nec minis ſed ipſa paſſione pœnarum; Non ergo, ô Triſmegiſte, hominum de-
licta ſola humana lege puniuntur. Primò, ô Aſclepi, terrena quæ ſunt, omnia ſunt morta-
lia, tunc ea etiam quæ ſunt corporali ratione pro vitæ meritis aut delictis pœnis obnoxia, tan-
to poſt mortem ſæuioribus ſubijciuntur, quanto in vita forſitan fuerint celata, dum inue-
C nirent. Præcia etenim omnium rerum diuinitate reddentur per iudicium, vt ſunt pro delicto-
rum qualitatibus pœnę. Vbi & conſequenter 31. de remuneratione bonorum, ſubiungit; Con-
tra iuſto homini in Dei religione & in ſumma pietate præſidium eſt. Deus enim tales ab om-
nibus tutat malis. Pater enim omnium vel Dominus, & is qui ſolus eſt omnia omnibus ſe li-
benter oſtendit. Non enim vbi ſit loco, nec qualis ſit qualitate, nec quantus ſit quantitate,
ſed hominem ſola intelligentia mentis illuminans, qui diſcuſsis ab animo errorum tene-
bris, & veritatis luce percepta toto ſe ſenſui intelligentiæ diuinæ commiſcet, cuius amore
à parte naturæ qua mortalis eſt liberatus immortalitatis futuræ concipit fiduciam. Hoc
ergo inter bonos maloſque diſtabit; vnus enim quiſque pietate, religione, prudentia, cul-
tu, & veneratione Dei clareſcit * vera ratione perſpecta, & fiducia credulitatis ſuæ tantum *quaſi ocu-
inter homines, quantum Sol lumine cæteris aſtris anteſtat. Et adhuc infra 41. Auus, in- li
quit, tuus, ô Aſclepi, Medicinæ primus inuentor, ſcilicet Aeſculapius, cui templum conſe-
D cratum eſt in monte Libyæ, circa littus Cortodillorum, in quo eius iacet mundanus homo, id
eſt, corpus; reliquus enim, vel potiùs, ſi eſt homo, totus in ſenſu vitæ melioris remeauit in cæ-
lum. Nonne & Plato 2. Timæ. 4. dicit quod Dij, ſcilicet Angeli poſt diſſolutionem, id fæ-
nus, quod crediderant, ſcilicet animam, facta diſceſſione animæ & corporis debent recipere.
Et infra 6. dicit, quod Animabus corporalium paſſionum victricibus, ad comparis ſtellæ
contubernium ſedem reditumque patere, acturis deinceps vitam veram & beatam. Vnde &
Ambroſius de bono mortis, Hortum, inquit, illum ſibi Plato compoſuit, quem Iouis hor-
tum, alibi Hortum mentis appellauit; Iouem enim & Deum & mentem totius dixit; in hunc
introiſſe animam quam Venerem nuncupat, vt ſe abundantia & diuitijs huius horti repleret,
in quo repleta potu iaceret, potuſque nectar effunderet. Quod & forſitan intelligere volue-
runt illi antiqui Poetæ & Theologizantes, qui recitante Ariſtotele 3. Metaphyſ. 15. poſue-
runt quoſdam guſtantes nectar, & manna, Deos effici immortales. Vnde & Socrates, ſicut
E recitat Ambroſius de bono mortis, feſtinare ſe dixit ad ſuos Deos, ad illos optimos Viros.
Hanc autem ſententiam Socratis Plato eius diſcipulus, cum nonnullis alijs imitatur, ſi-
cut apparet ex oſtenſione decimætertiæ partis huius, & vniuerſaliter omnes dicentes ho-
mines factos Deos. Vnde Plinius 2. Naturalis Hiſtoriæ agens de Deo dicit: Quod
eſt hominibus ad æternam gloriam quædam via: Hac proceres iere Romani, hac nunc
cœleſti paſſu vadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus feſsis rebus ſubue-
niens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi bene merentibus gratiam mos, vt tales numinibus
aſcribantur. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum, & quæ ſupra dixi, ſiderum,
ex hominum nata ſunt meritis; Iouem autem, Mercurium, aliterue alios inter ſe vo-
cati. Hoc autem totum referendum videtur ad animas defunctorum. Quare & Her-

 mes

mes Mercurius Triſmegiſtus de Verbo æterno 41. loquens de Aeſculapio & Hermete A
viris, & Oſire muliere deificatis, & per ſua idola adoratis; Contingit, inquit, ab Aegyptijs hæc ſancta animalia nuncupari, colique per ſingulas ciuitates eorum animas, quorum ſunt conſecrata viuentes ita vt eorum legibus incolantur, & eorum nominibus nuncupentur. Animas autem paſsionibus victas, & vitijs deditas, dicit Plato, 2[i]. Timæ. 6. pœnis debitis puniendas, ſicut ſuperius tangebatur; qui & infra 9. loquens de homine in bonitate, & honeſtate, & prudentia inſtituto, & de contrariè diſpoſito, ita ſcribit; Si ad hunc ſtatum accedat auxiliatrix eruditionis honeſtæ, moderationiſque, diligentia, immunis omni perturbatione atque ægritudine ducet æuum; ſi negligit, claudum iter vitæ ſerpens cum familiari demum ſtultitia reuocabitur ad inferna. Sed hæc quidem nouiſsimè prouenient meritis iam vitæ locatis. Hæc inſuper in libro ſuo de Legibus, ſiue de Republica, immortalitate animæ iam aſſerta, aſtruit conſequenter fructum iuſtitiæ & virtutum præcipuè poſt mortem hominis expectandum, iniuſtitiæ quoque damnum. Quare & ſicut recitat Auguſtinus 1. de Ciuitat. Dei 22. B
Cleombrotus lecto libro Platonis, vbi de immortalitate Animæ diſputauit, ſe præcipitem dedit de muro, vt ſic ab iſta vita migraret ad eam, quam credidit meliorem. Quem & Ariſtoteles eius diſcipulus perſecutus in De Secreto ſecretorum, tertia parte, 7. Si, inquit, anima ſit perfecta & completa ante ſeparationem eius à corpore, virtute vniuerſali quæ ſublimatur per ipſam, & deducitur vſque ad ſupernam perfectionem, & tunc acquirit aliud regimen donec perueniat ad circulum ſeu firmamentum intelligentiæ, cui benè complacuit. Si verò non, Anima dilabitur vſque ad abyſſum infernorum, deinde recipit eam regimen ſine ſpe placendi Deo. Qui etiam moriturus informans, & conſolans ſuos diſcipulos contra mortis timorem, & de ſtatu Animarum poſt mortem, ſicut recitatur in libello de morte eius conſcripto, 6. Sic ait: In primis interrogabo vos ſi confitemini & creditis in ſcientia Philoſophiæ quæ continet omnes ſcientias, quod eſt vera, & qui inquirit eam, inquirit veritatem & rectitudinem, & gradus altiſsimos & diuinos, & per eam eſt differentia inter homines, & alia animalia. Quibus C
confitentibus ita eſſe, ſecundò ſic quærit; Si ita eſt, ſicut dicitis, bonumque prouenit homini, vel prouenit homini in hoc ſæculo in quo ſumus hodie, aut poſt mortem in alio ſæculo: Si vos dicitis; In hoc ſæculo, in quo ſumus priuſquam moriamur, ergo gradus conuenientes ſcientiæ non didiciſtis. Nam plures homines qui non ambulauerunt per viam rectam, nec cognouerunt Creatorem ſuum, finierunt dies ſuos in bono, & annos in deſiderijs eorum; & plures ſapientes ſunt qui multiplicati ſunt in ſcientijs & intelligentijs, & didicerunt doctrinas, & cognouerunt Creatorem ſuum, & habent priuationem boni & pacis. Et vos ſi turbati eſtis, & de morte timetis, quæ eſt via & inceſſus animæ recedentis à corpore ignaro ad comprehendendum gradus diuinos, & coniungendum ſe ſapientibus animabus & lætis, non datis ſcientiæ gradus ſuos nec rationes ſuas, ſed demergimini in anima beſtiali cum alijs beſtijs. Ecce ex iſtis poteſt elici ratio prius facta, quòd quia homines virtuoſi non remunerantur ſufficienter in vita præſenti, remunerabuntur in vita futura: cui & per totum penè librum innititur D
confidenter, oſtenditque homines virtuoſos, puta Philoſophos ſtudioſos nequaquam præmiari plenariè in hac vita, cùm alij omnimodis deſiderijs & delicijs affluant in præſenti, & iſti his priuentur, imò & multis triſtitijs affligantur; præſertim cùm fœlicitas ſeu beatitudo finalis, perfectam dilectionem requirat, ſicut præhabita manifeſtant; quod & ipſemet 1. Eth. & 10. clarè probat: Vnde 1. Eth. 13. Optimum, inquit, & pulcherrimum, & delectabiliſsimum fœlicitas. Et non diuerſa ſunt hæc, ſecundum Deliacam ſuperſcriptionem; Optimum, iuſtiſſimum, deſideratiſsimum autem ſanum eſſe; delectabiliſsimum vero, quo quis optat frui. Omnia enim exiſtunt hæc optimis operationibus; has autem vel vnam harum optimam dicimus eſſe fœlicitatem. Quare & in libello priori 7. alloquitur diſcipulos ſuos ita; Declaraui vobis quòd homo non poteſt comprehendere ſcientias nobiles, niſi per gradus animæ, quando eſt purgata, & perfecta, & ſanctificata ab immunditiis. Et infra 8°. Neſcitis quòd Philoſophus purus & perfectus mortificauit omnia deſideria ſua in hoc ſæculo, in comeſſatione, potu, E
& veſtitu, & alijs delectationibus, & theſauris auri & argenti, & contempſit omnes delectationes. Et infra; Sapiens deſpexit omnes delectationes corporales & odiuit, & perfecit animam ſuam inquirendo ſcientiam Creatoris ſui, qui de nihilo fecit ipſum ens: ipſe eſt qui lætari debuit in morte, quæ eſt receſſus animæ à corpore. Nam quam vtilitatem haberet ipſe in vita, ex quo mortificauit omnes delectationes quæ ſunt deſpectæ & viles? imò exultare debet in tempore quo anima ſua approximauit Creatori ſuo, & delectatur in claritate ſua, quoniam non timet approximare ſe ipſi, nec inuenit contradictorem, nec repulſorem. Sicut animæ quæ ſecutæ ſunt vanitates, nec intenderunt ſcientiis, nec direxerunt vias eorum. Et hi ſunt qui non poſſunt approximare, nec peruenire ad illum locũ, ſed inueniunt contradictorẽ & repulſorem.

A ſorē. Et adhuc infra 13. Beata inquit eſt anima, quę non eſt infecta prauis operibus huius mundi, & intellexit creatorem ſuum, & eſt ipſa quæ reuertitur in locum ſuū in delicijs magnis, non tamen delectationibus corporis quæ ſunt deſpectæ, & væ animæ peccatrici, quæ non habet virtutem, nec poſſe redeundi ad locum ſuum, nec poteſt aſcendere in patriam ſuam, in qua turpia opera delectationis corporis impediunt aſcenſū eius ſurſum. Cuius doctrinā ſcholares ſui ſectantes, ipſo mortuo ſic dixerunt; Ille qui recolligit animas Philoſophorum, recolligat animam tuam, & reponat eam in theſauris ſuis, ſicut dignum eſt animam hominis directi & perfecti ſicut tu es, ſicut finis illius libelli teſtatur. Similem quoque ſententiam de Animabus mortuorum poſt mortem, Auicenna 5. de Anima 6. & 9. Metaphyſ. ſuæ vlt. & Algazel. 4. Phyſicæ ſuæ vlt. & 5. Phyſicæ ſuæ 1. concorditer profitentur. Quibus & concorditer Auerroes, ſuper illud Philoſophi 1. Eth. 16. de Fœlice; vt verè bonum & ſapientem omnes exiſtimamus fortunas decenter ferre, ſic ait, vt dicitur de Iob, Cui ſit ſalus. Cur enim ei mortuo B pro patientiæ ſeu fortitudinis meritis optaret, & oraret ſalutem, niſi ipſum & ſimiles mortuos ſaluandos ſperaret? Iſtis adhuc concorditer Sixtus Pythagoricus in ſententiolis ſuis ait, Immortales crede tibi permanere in iudicio & honores & pœnas. Et iterum, Male viuentes cum è corpore exceſſerint cruciabit malus Dæmon, vſque quo exigat ab eis etiam nouiſſimum quadrantem. Beatus vir, cuius animam nemo reprehendit ad Deum pergentem. Et intra, Sapientem de corpore ſi quis extrudat iniuſte, iniquitate ſua beneficium ei præſtat; abſoluitur enim tanquam de vinculis. Et inferius, Qualia geſſerit ſtudia anima corpus inhabitans, tales habebit teſtes in iudicio; Immmundam animam immundi Dæmones ſibi vindicant. Hanc quoque ſententiam & Italici Philoſophi atteſtantur, Tullius, Seneca, Macrobius, Boetius, alijque quam plures. Vnde & in Prologo Macrobij, ſuper ſomnium Scipionis ſcribitur iſto modo: Sic habeto, omnibus qui Patriam ſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur; Nihil enim eſt illi principi Deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam conſilia C cœtuſque hominum iure ſociati, quæ Ciuitates appellantur. Harum rectores & conſeruatores hinc profecti, huc reuertuntur. Inter doctrinas inſuper & ſapientias Ptolomæi, 1. Almageſti Prologo primo ſcriptas, ſcribitur iſto modo: In bono quod Deus operatur, quaſi bonitatem largi datoris attendere debes, & in malis aduerſis quaſi purgationis & æternæ remunerationis bonitatem, quanto plus fini appropinquas, tanto bonum cum augmento operare. Albumazar: quoque 6. Maioris Introductorij differentia 26. agens de domibus planetarum, Domus, inquit, 9ª vocatur domus peregrinationum & motionis, fidei quoque atque operum bonorum, propter reuerſionem eius ad Iouem ſignificantem eſſe ſecundum, quia natus dum egreditur de ventre matris ſuæ, mutatur de loco in locum, & de eſſe in eſſe, & ex natura Saturni ad naturam Iouis, & ideo ſignificat peregrinationem. Et ſicut Iupiter eſt fortuna, & ſignificauit ex || *fortuna* ſeculi ſubſtantiam & durationem, atque abundantiam quem- || fortunis D admodum iam diximus, & fortuna futuri ſeculi quæ fit per fidem; ideo ſignificauit etiam fidem, & facta eſt huic domui ſignificatio ſimilis eidem ſignificationi. Rurſum etiā quia Iupiter & Venus ſunt fortunæ, & fortunarum ſunt duæ ſpecies, quarum vna eſt fortuna huius mundi, & altera ſæculi futuri; & fortuna alterius mundi eſt dignior fortunâ huius mundi, & || *illa* || ita quæritur per fidem: Et quia Iupiter eſt plus fortuna quam Venus, ideo facta eſt ei ſignificatio ſuper fidem, per quam quæritur fortuna futuri ſæculi, quæ eſt dignior, & facta eſt veneri ſignificatio ſuper fortunas huius mundi, ex ludis, & gaudio, atque lætitia. Nonne & iſti poſteriores Philoſophi iſtam ſuam ſententiam mutuati videntur ab Antiquioribus Philoſophis Hebræorum, iuxta præmiſſa circa 35. partem? Phariſæi namq; referente Ioſepho. 18. Antiquit. Iudaicæ 3. Iudicium Dei futurum eſſe ſentiunt; Illic cunctos homines propria merita recepturos, tam eos quidem qui ſecundum virtutem vixerint, quam illos qui nequitia deprauati ſunt, animas autem immortales dicunt. Qui & 2. de bello Iudaico loquens de Eſſæis E poſitis in tormentis, ſic ait; In medijs cruciatibus ſubridentes, & eis qui tormenta admouerant, illudentes, conſtantes animos cum quadam hilaritate reddebant, ſcilicet quaſi qui eas denuo eſſent recepturi. Et quidam bonis concinentes in hoc Græcorum ſententijs, pronuntiant vltra Oceanum degere, vbi eis ſit repoſita perfruitio. Illic quippè eſſe regionem, quæ nec imbribus, nec niuibus, nec æſtibus aggrauetur, ſed quam Oceano oriens Zephyrus, & leniter aſpirans amœnet; malis autem animabus procelloſa loca & hyberna delegant, plena gemitibus exercendarum ſine fide pœnarum. Videntur autem mihi ſecundum hanc ipſam intelligentiam, Græci quoque fortibus ſuis quos Heroas & Semideos vocauerunt, beatorum Inſulas ſequeſtraſſe; improborum autem animabus locum apud Inferos impiorum, in quo etiam cruciari quoſdam commenti ſunt, Siſyphos videlicet, & Tantalos, & Ixionas, & Titios.

Græci namque Heroas dicunt animas nobiles & benè meritas, in aëre ſeu æthere ſuperiùs ha- A
bitantes. Vnde Iſidorus 8. Eth. 47. ita ſcribit; Heroas dicunt à Iunone traxiſſe nomen; Græ-
cè enim Iuno, ἥρα appellatur; & ideò neſcio quis filius eius ſecundum Græcorum fabulam
Eros fuit nuncupatus, hoc videlicet myſticè ſignificante fabula, quòd aër Iunoni deputetur
vbi volunt Heroas habitare, quo nomine appellant alicuius meriti animas defunctorum quaſi
aëreas, & viros aëreos & cœlo dignos propter ſapientiam & fortitudinem. Hanc quoque
Græcorum ſententiam fabuloſam tangit Ariſtoteles 4. Phyſ. 97. vbi docet, Quòd non perci-
pientes motum, non percipiunt tempus, ſicut neque qui in Sardo fabulantur dormire apud
Heroas cùm expergiſcuntur: Nec debet turbare quòd iſtud fabula perhibetur; Non eſt enim
hæc fabula quæ tam narratione quàm ſignificatione ſit ficta & falſa, ſed quæ ſub narratione
metaphorica, tropica, figurata, Rhetoricæ gratia, vult aliquod verum factum myſticè nun-
tiare. Hæc enim fabulæ ſpecies videtur congruere Rhetoricis, & Poëtis. Multi namque viri
probati poeticas fabulas ad intelligentiam ſolidam exponebant. Quis etiam neſciat illas fa- B
moſas, Aeſopicas, & Libicas fabulas ſenſum præclarum myſticè continere, ſicut Papias in
Elementario ſuo; & Iſidorus 1. Eth. 95. Ariſtoteles 2. Rhetor. 25. & alij alibi conteſtantur.
Quare & ſecundum Philoſophum vbi priùs; Fabula eſt quædam ſpecies perſuaſionis Rhe-
toricæ, diſtincta contra parabolam è diuerſo: vbi & primo recitat vnam fabulam Libicam,
qua Steſichorus diſſuaſit Imeteris volentibus eligere Imperatorem extraneum in ducem ſui
exercitus contra hoſtes, dixit, inquiens, fabulam, Quomodò equus obtinebat pratum ſolus:
Adueniente autem ceruo & corrumpente paſcua, volens punire ceruum, interrogabat quen-
dam hominem, ſi poſſet cum ipſo punire ceruum; ille autem ait, ſi acceperit frænum, & ipſe
aſcenderit ſuper eum, habens lanceam. Cum conſenſiſſet autem, & aſcendiſſet pro eo, vt pu-
niret, ipſe ſeruiuit iam homini. Ita autem & vos, ait, Videte ne volentes aduerſarios punire,
idem patiamini cum equo frænum: Quid enim habetis iam eligentes ducem exercitus Impe-
ratorem? Vbi & mox aliam ſpeciem fabulæ ſubdens, ait, Aeſopus autem in Samo populum C
alloquens, cum iudicaretur Rector populi ad mortem ait, Vulpem tranſeuntem fluuium pro-
pulſam fuiſſe in lacunam, & cùm non poſſet exire, multo tempore affligebatur, & muſcæ ca-
ninæ multæ hærebant ei. Ericius autem errans vt vidit eam, miſertus eſt, interrogauitq; ſi au-
ferat ab ipſa muſcas caninas, eum autem non permiſit. Quærentem autem propter quid; dixit,
Quia iſtæ quidem iam de me plenæ ſunt, & modicum trahunt ſanguinem; ſi autem has abſtu-
leris, aliæ venientes famelicæ epotabunt meum reliquum ſanguinem. Ita & vos viri Samij,
iſte quidem nihil ampliùs nocebit, diues enim eſt: ſi autem occideritis eum, alij venient pau-
peres, qui vos abſorbebunt reliqua furantes. Sunt autem fabulæ concionales, & habent bonũ
hoc, quia negotia quidem inuenire ſimilia facta, difficile; fabulas autem faciliùs: Facere enim
oportet, ſicut & parabolas, ſi quis poterit ſimile videre, quod quidẽ facere eſt ex Philoſophia.
Quare & in prologo Metaphyſ. ſuæ ait, & Philomythus Philoſophus aliqualiter eſt. Annon
& Poetria Philoſophi ſimilia clarè docet; Nonne & 1. Meteor. vlt. exponit fabulam ænigma- D
tizantium Oceanum circulariter fluere circa terram de vapore ſubtiliato ſuperius aſcendente
& ingroſſato inferius deſcendente? Nonne & idem in de mundo vlt. fabulam illam famoſam
de tribus ſororibus fatalibus, quæ communiter appellantur Cloto, Lacheſis, Atropos, ad ve-
rum intellectum de Deo exponendo, ſic ait; Perficitur autem & fabula non inordinatè. Sunt
autem hæc omnia nihil aliud niſi Deus, quemadmodum & ſtrenuus, ait Plato. Nonne & in
prologo Timæ. Plat. 5. iſta Ouidiana fabula de Phaetonte exponitur in hæc verba; Illa etiam
fabula quæ nobis quoque comperta eſt, Phaetontem Solis filium affectantem officium Patris,
aſcendiſſe currus luciferos, nec ſeruatis ſolennibus aurigationis orbitis, exuſsiſſe terrena, ip-
ſumque flammis cœleſtibus conflagraſſe. Fabula quidem putatur, ſed eſt verum. Fit enim lon-
go interuallo mundi circuitionis exorbitatio, quam inflammationis vaſtitas ſequatur ne-
ceſſe eſt; quam & Ariſtoteles in de Mundo 12. licet breuiter ſimili modo intelligit & expo-
nit. Quare & Macrobius ſuper ſomnium Scipionis: Nec, inquit, omnibus fabulis Philo- E
ſophia repugnat, nec omnibus acquieſcit, & vt facilè ſecerni poſſet, quæ ex his à ſe abdicet
ac velut profana ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis excludat, quæ verò etiam ſæpe ac li-
benter admittat, diuiſionis gradibus explicandum, quod & nedum vna diuiſione diffusè pro-
ſequitur, ſed & multis tantum autem non impertinenter de fabulis ſufficiat factum eſſe. Per
præmiſſi autem facilè poteſt cognoſci, quomodò etiam Philoſophi Aegyptij, Hebræi, Græ-
ci, Arabici & Italici, ſeu Latini, pręmiationem & punitionem animarum poſt mortem concor-
diter profitentur. Quibus & concordanter communitas Poetarum Græcorum & Latinorũ ſi-
milem remunerationem bonorum & malorum poſt mortem ſupponit. Dicunt enim bonos
& nobiles quoſdam, puta Saturnum, Iouem, & ſimiles fieri deos poſt mortem, quoſdam verò
transferri

A transferri ad deos, & manere cum eis; malos verò affirmant ad inferna demergi, & pœnis infernalibus cruciari. Ponunt enim 4. ſeu 5. flumina apud Inferos fluere, in quibus Animæ torqueantur, quorum quoddam ſit ardens, quoddam algens, quodlibet autem propriam pœnam habens, ſicut libri Poetici ſæpè monſtrant; hæc autem apud Poetas, Styx Phlegeton, Cochitus ſeu Cocitus, & Acharon, atque Leches ſeu Lethes communiter nuncupantur. De quibus *Ebrandus Bitinienſis* in ſuo Græciſmo, inter nomina græca dicit, Styx, odium; Lethes, obliuio; ſed Phlegeton, ardens; cocitus, luctus; triſte ſonat Acharon, quæ & ab alijs alibi latius exponuntur. Lethes tamen à quibuſdam idcirco obliuio dicitur, eo quod quicunque apud Inferos ex eo potauerit, ſtatim obliuiſcitur || *omnium* & ad ſuperos lætus vadit; qui fortaſſis non ineptè ſignificat fluuium diuinæ clementiæ, quo animæ purgatæ plenariè, viſitatæ ab omni triſtitia liberantur, & ad gaudia cœleſtia transferuntur. Nonne & ſicut tangit Ambroſius de bono mortis, Poetę fabulantur malos apud Inferos ſuſtinere latratus Cerberi, &

|| omnem pœnam

B Cociti fluminis triſtem voraginem, Charontem triſtiorem, furiarum agmina, aut prærepta carcere, tum quibus hidra ſæuior ſedem habeat, tum quoque viſcera reparandis fœcunda ſupplicijs. Ibi vultur immanis ſine vllo fine depaſcitur, Ixionijque orbis perpetuam ſub pœnæ atrocitate vertiginem, tum ſaxi deſuper imminentis ſuper capita accumbentium inter epulas impendentem ruinam. Cerberus autem ſecundum Poetas eſt canis Inferni capita terna habens, Charon portitor Inferni; Furiæ verò dicuntur Deæ Infernales, quæ & Eumenides appellantur, Alecto, Tiſiphone, & Mægæra. Hæ tres fœminæ eſſe finguntur crinitæ ſerpentibus; Hydra ſerpens nouem capitum horrendorum, quorum vno ſucciſo, tria ſuccreſcunt; Ixion ſicut dicunt poſtquam petijt illicitos amplexus Iunonis ad rotam ſerpentibus apud Inferos eſt ligatus; Reliqua verba fabulæ huius patent, in qua nihil à myſterio alienum.

Ampliùs autem ſi homo ſufficienter præmietur pro bonis operibus in præſenti, quod eſt illud præmium, quæ merces, quod bonum? dicetur fortaſſis quod bonitas eſſentialis inſeparabiliter conſequens actum bonum; & hæc ſententia videtur poſſe colligi ex verbis Phi-
C loſophi 9 Eth. 9. dicentis, Iuuabitur ipſe bona agens, & alios iuuabit; Omnis enim intellectus eligit optimum ſibi ipſi; Epieikes autem obedit intellectui. Verum enim quod de ſtudioſo, & Amicorum gratia multa agere & patriæ etiam, ſi oporteat mori. Proijciet enim & pecunias & honores, & totaliter circum pugnabilia bona, procurans ſibi ipſi bonum. Paucum enim tempus delectari valde magis eliget vtique, quam multum quiete & viuere bene annum, quam multos annos qualitercunque; & vnam actionem bonam & magnam, quam multas & paruas. Morientibus autem & hoc forte accidit. Eligunt vtique magnum ſibi ipſis, & pecunias proijciunt vtique in quò plura recipient Amici. Fiunt enim quidem Amico pecuniæ, ipſi autem bonum, maius autem bonum ſibi ipſi tribuit. Sed iſtud refellitur per præmiſſa, circa proximam partem huius, & quia tunc ſimiliter quilibet malus actus ſufficienter puniretur per malitiam inſeparabiliter comitantem, contra prius oſtenſa circa proximam
D partem huius. Quomodo etiam iuſtus Deus qui ſecundum trigeſimam partem huius vult ſe diligi & coli ab hominibus ſuper omnia, Ita videlicet quod pro quantiſcunque bonis in nullo ſcienter ipſum offenderent, pro tanto amore, pro tanto ſeruitio tam modicum eis reddet contra 31am. partem? Quomodo inſuper verax Deus, qui ſecundum eandem 30am. vult ſe diligi & coli ab hominibus, ſuper omnia propter ſeipſum finaliter, non ſeipſum ſed aliud infinale & beatificum præmium eis reddet, iuxta prius tacta in oſtenſione trigeſimæ ſecundæ partis iſtius? Nec bene operans ſufficienter præmiatur per delectationem operationi ſuæ connexam, cum illa ſit minus bona, quam bonitas eſſentialis & moralis inſeparabiliter eam ſequens, ſicut nullus ignorat, ſicuti & oſtendunt præmiſſa circa trigeſimam primam partem. Nonnunquam inſuper meliorem operationem minor delectatio comitatur, forſitan autem nulla, ſicut videtur de operationibus fortitudinis, paſſionibuſuè quibuſdam, ſicut & Ariſtoteles 3. Eth. 18. teſtatur expreſsè. Vnde etiam tunc mala operatio delectabilis, & pecca-
E tum ſufficienter punitur? Hæc quoque reſponſiuncula reprobabitur ſicut prior: Neque laudabiliter operans ſufficienter præmiatur, per alias voluptates, aut delectationes alias corporales, cum illæ ſint minus bonæ bonitatibus & delectationibus alijs ſupradictis, quæ minus ſufficere comprobantur. Multi etiam virtuoſi huiuſmodi voluptates refugiunt, aduerſitates plurimas ſuſtinent, proſperitates non habent, nec delectationibus huiuſmodi potiuntur; imò & minus virtuoſi ac maximè vitioſi, in huiuſmodi voluptatibus maximè volutantur, aduerſitates non ſentiunt, proſperitatibus affluunt, & delicijs perfruuntur, ſicut & beſtiæ effrænatæ. Hi ergo tam beſtiæ quàm homines beſtiales beatiores videntur hominibus virtuoſis. Nonne & ſecundum hic præmiſſa beatitudo ſiue fœlicitas eſt præmium finale virtutis operis, ſeu hominis virtuoſi? Hæc autem non conſtat in porcorum ſpurcitijs, & voluptatibus

bus Epicuri, ſicut præmiſſa circa trigeſimamſecundam partem huius oſtendunt. Poteſt A
quoque reſponſiuncula iſta refelli faciliter per ea quæ prima. Adhuc autem nec bona exterio-
ra fortunæ ſufficienter præmiant virtuoſum virtuoſè agentem. Bonitas namque eſſentialiter
cōſequens actum bonum, omnibus exterioribus bonis præſtat, ſicut poteſt haberi ex oſten-
ſione 31. partis, & hæc nequaquam ſufficienter præmiat virtuoſum, ſicut ſuperius monſtra-
batur. Virtus quoque moralis, & operatio virtuoſa, diuitiis, poſſeſsionibus, dominationi-
bus, honoribus, & cæteris bonis exterioribus incomparabiliter melior comprobatur, ſicut
nullus rectè philoſophantium diffitetur. Quomodo ergo per iſta plenariè præmiatur, præſer-
tim à Deo, qui non parcè præmiat, ſed abundè, teſte 31. parte? Nonne & Ariſtotele iudice, 4.
Eth. 7. Honor eſt maximum eorum, quæ exteriùs ſunt, bonorum; quare & ipſemet in œco-
nomica ſua dicit; Quòd maximè grauiter quiſque fert, honore ſuo priuatus. Quamobrem
& in Ethicis, vbi primò dicit; Quòd virtutis præmium eſt honor; Sed quàm improportio-
nale præmium, quàm vmbratile, quàm inane, quàm diſpar compenſatio, quàm inferior mer- B
ces ſit honor reſpectu virtutis, & operis virtuoſi quis neſciat? Quare & idem Philoſophus 4.
Eth. 8. Virtuti, inquit, perfectæ non vtique fiet dignus honor. Multa quoque ſunt opera vir-
tuoſa ſecreta, non patentia notitiæ alienæ, quibus non redditur dignus honor. Hæc etiam
refelletur vt prior: Certum eſt enim fœlicitatem ſeu beatitudinem eſſe finale præmium virtu-
oſi, & hanc in bonis huiuſmodi non conſtare. Quare & Auerroes cum ſuis ſequacibus dicit;
Fœlicitatem humanam conſiſtere in ſcientijs ſpeculatiuis adeptis: In prologo namque ſuper
1. Phyſ. ſic ait; Eſſe hominis ſecundum vltimam perfectionem eius, & gratia eius perfecta
eſt, ipſum eſſe perfectum per ſcientias ſpeculatiuas, & iſta diſpoſitio eſt ſibi fœlicitas vltima,
& ſuperna vita cum hac ſcientia. Sed iſta reſponſio poteſt corrigi, vt priores. Præterea con-
ſtat fœlicitatem nedum eſſe bonum ſed optimum, & hoc non accidentaliter, ſed eſſentialiter
& per ſe; perfectio autem per ſpeculatiuas ſcientias, non eſt talis. Multi namque in ſcientijs
ſpeculatiuis perfecti eſſe poſſunt, & ſunt inhoneſti, & mali, ſicut ratio & experientia manife- C
ſtant: & Auerroes in prologo ſuper 1. Phyſ. & 8. planè concedit. Sed hac perfectione melior
eſt perfectio per virtutes morales, heroicas, ſeu diuinas. Non enim latet te Auerroes, Ariſto-
telem deum tuum, 7. Eth. 1. ſcribere iſto modo; Ad beſtialitatem autem maximè vtique con-
gruit dicere ſuper nos virtutem heroicam quandam & diuinam, quemadmodum Homerus
de Hectore fecit dicentem Priamum, quoniam valdè erat bonus, neque videbatur viri morta-
lis puer exiſtere, ſed Dei. Quare ſi quemadmodum aiunt, ex hominibus fiunt dij, propter vir-
tutis ſuperexcellentiam talis, vtique quidam erit videlicet beſtialitati oppoſitus habitus. Vir-
tutes autem morales heroicæ ſeu diuinæ non ſunt ſpeculatiuæ tantummodò, ſed practicæ, ſeu
actiuæ, ſeu veriùs operoſæ. Quare & idem Philoſophus 10. Eth. 13. planè docet; Quòd pro
fœlicitate intendendum ad opera & ad vitam: & ſubdit; Secundum intellectum autem ope-
rans, & hunc curans, & diſpoſitus optimè, & Dei amantiſsimus videtur eſſe. Si enim quæ-
dam cura humanorum à diis ſit, quemadmodum videtur, & erit vtique benè rationabile, & D
gaudere ipſos optimo & cognatiſsimo: hoc autem erit intellectus, & diligentes maximè hoc,
& honorantes, & rebeneficiare vt amicis ipſis curantes, & rectè & benè operantes. Quàm
autem hęc omnia ſapienti maximè exiſtunt non immanifeſtum; Deo amantiſsimus ergo, eun-
dem autem conueniens & fœliciſsimum. Super quod & tu Auerroes; Si, inquis, cura ſit deo
de hominibus, vt credit, & vt debitum eſt, gaudet de meliori, & dignius eſt vt benefaciat eis
qui amant eum plus, & honorificet eos & viſitet eos, ſicut eſt diſpoſitio amici cum amico. Vbi
& infra 14. Philoſophus ita ſcribit; Non eſt in operabilibus finis ſpeculari ſingula, nihil vti-
que de virtute ſufficiens ſcire, ſed habere & vti tentandum, vt ſi aliqualiter boni ſimus, & ſu-
pra 2^i. 2°. Quoniam præſens negotium non contemplationis gratia eſt, quemadmodum alia,
(non enim, vt ſciamus, quid eſt virtus, ſcrutamur, ſed vt boni efficiamur, quia nullum vtique
eſſet proficuum eius) neceſſarium eſt ſcrutari ea quæ circa operationes, qualiter operandum
eſt eas; hæ enim ſunt dominæ, ſecundum rectam igitur rationem operari commune. Quare E
& pater Philoſophorum Hermes de Verbo æterno 14. docet; Quòd vera Philoſophia in cog-
noſcenda diuinitate, & ſancta diuinaque religione conſiſtit: & ſubdit; Qui igitur homines
poſt nos erunt, ſophiſtarum calliditate decepti à vera ſcientia puraque Philoſophia auerten-
tur; ſimplici enim mente & anima diuinitatem colere, eiuſque facta venerari, agere etiam
Dei voluntati gratias, quæ eſt bonitas ſola pleniſsima, hæc eſt nulla animi importuna curioſi-
tate violata Philoſophia. Sixtus quoque Pythagoricus in ſententiolis ſuis, ait; Intellige quæ
ſint bona, vt benè agas. Quis etiam neſciat, cùm quæritur; Qualis ſit homo? & reſpondetur
ſimpliciter; Bonus vel malus? quod intelligitur de bonitate vel malitia moris & vitæ, non ſci-
entiæ, aut ignorantiæ ſpeculatiuæ; ſed ibi quòd eſt bonus Philoſophus, aut bonus Clericus,
reſpon-

A reſpondetur. Quod & videtur Philoſophum ſuperiùs innuiſſe, cùm dixit; Non vt ſcia-
mus ſcrutamur, ſed vt boni efficiamur. Quis inſuper (quæſo) tam ſciens, vt in nullo decipi-
atur, aut erret, vt omnia, quæ vult, ſciat & perfectè, vt eius deſiderium in omnibus quietetur,
& plenariè ſatietur? Hæc enim fœlicitas exigit, & beatitudo requirit, ſicut præmiſſa teſtantur.
Quis inſuper ſcientificorum, totus tam beatus & fœlix in vita præſenti, quod etiam in anima
& in corpore, & eorum potentijs plena beatitudine, ſine labore & dolore, ſine defectu & mi-
ſeria, ſine repugnantia aut diſcordia perfruatur? Nonne proficiente anima defecit corpus &
potentiæ corporales? Nonne proficiente corpore defecit anima & langueſcit? Nonne inter
corpus & animam continua diſcordia perſeuerat? Quomodo ergo his ita ſe habentibus, to-
tus homo perfectè beatus, & non miſer potius æſtimandus? Quæ etiam ſecundum iſtam
ſententiam eſſet miſeria vitioſorum? Vel deceptio contraria veræ ſcientiæ, & tunc maiores
Philoſophi propter ſuam contradictionem multiplicem miſeriores ſunt beſtijs, hominibus
beſtialibus, & ſimplicibus idiotis; vel ſimplex carentia ſeu ignorantia ſcientiæ. Et ſic vitio-
B ſiſſimè operans nec quicquam addiſcens, & ſimpliciter nihil addiſcens nec operans quicquam
mali, æquali miſeriæ ſubiacerent. Si etiam ſcientia ſpeculatiua eſſet per ſe & eſſentialiter fi-
nis, fœlicitas, & beatitudo humana, videtur quod homo deberet ſeu poſſet per quæcun-
que media ſibi poſſibilia, deficientibus alijs acquirere illum finem, etiam per peccatum. Nun-
quid etiam ſoli Philoſophi ſpeculatiui & nulli alij, quantumcunque moraliter & deiformiter
virtuoſi, fœlicitabiles ſeu beatificabiles reputandi, cum fœlicitas ſit bonum commune & finis
cuiuſlibet hominis naturalis; cum etiam multi tales magis ament Deum & colant, & magis
obſeruent legem diuinam, & regulam rationis? recolat quæſo Auerroes dicta ſua, & Ariſto-
telis prælibata. Quamobrem & aliquis fortè dicet quòd virtus moralis ſiue heroica, vel eius
augmentum ſufficienter præmiat opera virtuoſa. Sed iſta reſponſiuncula ſicut prima harum
& proxima caſtigatur. Nihil etiam ſufficienter præmiat hominem niſi fœlicitas, ſicut præ-
miſſa teſtantur: Hæc autem non conſiſtit in habitu, ſed in actu, cum actus bonus perfectior
C habeatur potentia verſus bonum, ſicut nullus ignorat, & oſtenſio primæ Suppoſitionis, ac
multi Philoſophi atteſtantur; quod & Philoſophus. 1. Eth 12. clarè probat; Et infra, eiuſ-
dem vlt. dicunt nihil differre ſecundum dimidium vitæ fœlices à miſeris. Contingit autem
hoc decenter; quies enim eſt ſomnus animæ, ſecundum quod dicitur ſtudioſa & praua: Qua-
propter fortaſſis & aliquis has ambas virtutes intellectuales & morales coniunget, dicens in
ambabus coniunctim fœlicitatem conſiſtere, per quam homo plenariè præmietur; & ſic
Auerroes in Prologo ſuper 1. Phyſ. Ariſtotelis ſenſiſſe videtur. Sed iſta, vt priores & proxi-
ma repelletur. Ideo forſitan quiſnam dicet, non habitum virtuoſum, ſed actum eſſe fœlicita-
tem & beatitudinem hominis conſummatã, & præmium eius plenarium, & perfectum in vita
præſenti; & ſic videtur Ariſtoteles opinari. Sed iſta reſponſiuncula reprobabitur, ſicut prima,
& aliæ ſubſequentes. Nonnè & actus quilibet virtuoſus in ſtatu præſenti eſt liber, laudabilis,
& meritorius præmij & melior melioris. Quod ergo præmium illius actus beatifici & fœlicis?
D Non ipſemet: Conſtat, & præcipuè quia aliud puta Deum finaliter intendebat, ſecundum
documentum 30. & quia ſecundum 31. huius, Deus nullum parcè remunerat, ſed abundè.
Nec alius, quia ſic proceſſus contingeret infinitus. Quapropter Ariſtoteles & Auerroes ſub-
tilius, & veritati propinquius cogitantes, dicebant fœlicitatem humanam conſiſtere in con-
iunctione ſeu copulatione eius cum intellectu agente in vita præſenti, licet tempore paruo
duret. Vnde Ariſtoteles 12. Metaphyſ. 38. loquens de primo principio a quo cœlum &
natura dependet, ſic ait: Deductio qualis optima paruo tempore nobis; ſic ſemper illud eſt
nobis quidem impoſſibile; ſuper quod Auerroes, Ex hoc quidem apparet benè quòd Ariſto-
teles opinatur quod fortuna hominum, eo quòd ſunt homines, non eſt niſi per continuatio-
nem eorum cum intellectu, quem declaratum eſt in libro de Anima eſſe principium agens &
mouens nos. Intelligentiæ enim abſtractæ, in eo quòd ſunt abſtractæ, debent eſſe principia
eorum, quorum ſunt principia, duobus modis; ſecundum quod ſunt mouentes, & ſecundum
E quod ſunt finis. Intelligentia enim agens in quantum eſt abſtracta & principium nobis, ne-
ceſſe eſt vt moueat nos, ſcundum quod amatum amans; Et ſi omnis motus neceſſe eſt vt con-
tinuetur cum eo, à quo fit ſecundum finem, neceſſe eſt vt in poſtremo continuemur cum hoc
intellectu abſtracto, ita quòd erimus dependentes à tali principio, à quo cœlum dependet;
quamuis hoc ſit in nobis modico tempore ſicut dixit Ariſtoteles; qui & ſupra 18. ſententiam
ſimilem huic tradit. Qui etiam ſuper tertia de Anima, Comment. trigeſſimo ſexto ſic
ſcribit; Neceſſe eſt vt intellectus agens copuletur nobiſcum, per continuationem intel-
lectorum ſpeculatiuorum, & manifeſtum eſt quòd cum omnia intellecta ſpeculatiua fue-
rint exiſtentia in nobis in potentia, quòd ipſe erit copulatus nobiſcum in potentia, &
cum

cum omnia intellecta ſpeculatiua fuerint exiſtentia nobiſcum in actu, tunc erit copulatus A
nobiſcum in actu, tunc erit ipſe copulatus ſecundum partem, & ſecundum partem non, & tunc dicuntur moueri ad continuationem, et manifeſtum eſt, quòd cum ipſe motus complebitur, ſtatim ille intellectus copulabitur nobiſcum omnibus modis; & tunc manifeſtum eſt quòd proportio eius ad nos in illa diſpoſitione, eſt ſicut diſpoſitio intellectus, qui eſt in habitu ad nos; & cùm ita ſit, neceſſe eſt vt homo intelligat per intellectum ſibi proprium omnia entia, & vt agat actionem ſibi propriam in omnibus entibus; ſicut intelligit per intellectum qui eſt in habitu, quandò fuerit continuatus cum formis imaginabilibus, omnia entia intellectione propria. Homo igitur ſecundum hunc modum, vt dicit Themiſtius, aſsimilatur Deo, in eo quòd eſt omnia entia quoquo modo, & ſciens ea quoquo modo. Entia enim nihil aliud ſunt, quàm ſcientia eius: Nec cauſa entium aliud eſt niſi ſcientia eius, & quàm mirabilis eſt iſte ordo, & quàm extraneus eſt iſte modus eſſendi? Verùm ſi hæc fœlicitas hominis tempore paruo duret, vt dicitis, & ſicut neceſſariò eſt dicendum, cùm omnes homines philoſophantes & alij experiantur certiſsimè ſe carere fœlicitate huiuſmodi penè toto tempore vitæ ſuæ, niſi fortaſſis ſecundum veſtram ſententiam in vltimo vitæ momento potentijs corporeis quaſi extinctis, & ipſo iam penè alienato à corpore in extaſi ſincopi, ſeu in raptu, quomodò ſufficienter compenſatur laboribus & operibus hominis virtuoſis toto tempore ſuo geſtis per centum, quingentos, milleve annos? quomodo tanta ſtrenuitas, tanta pœnalitas, tanta diuturnitas tam breui ſtipendio præmiatur? præſertim à Deo, qui ſecundum præmiſſa ſemper vltra condignum remunerat & abundè, qui & poſſet facilimè ipſum quantumlibet ampliùs præmiare in vita præſenti, anticipando hoc præmium, vel continuando vitam præſentem vlteriùs; vel in vita futura ſecundum 37am & proximam partem huius. Nunquid decet quòd homo princeps terrenus, militem pro ipſo & ipſius honore toto ſuo tempore, annis quàm plurimis ſtrenuiſsimè militantem, lucra & delicias contemnentem, famem & ſitim, æſtus & gelu, verbera, vulnera, vincula, carceres, & pœnas omnimodas fortiſsimè ſuſtinentem, momentanea tantùm delectatione reficiat, momentanea tantùm mercede remuneret, & coronam tantum momentaneam ei reddet, præſertim ſi æquè faciliter poſſet eum quantumlibet ampliùs præmiare? nunquid hoc congruit viro bono? nunquid hoc congruit viro iuſto, clementi, potenti, remuneratiuo, benefico, magnifico, liberali, aut largo? & non potiùs viro parco, *kimbili* & tenaci? Deus autem in omnibus conditionibus virtuoſas excedit quemlibet hominem infinitè, ſicut prima Suppoſitio, tertia pars, & quarta demonſtrant. Quomodò inſuper talis Princeps per tale momentaneum præmium ſufficienter milites animaret, & deſides excitaret ad tantos & tam diuturnos labores, ad tam ærumnoſam & periculoſam militiam tam longis temporibus ſtrenuè exercendam? Quomodò igitur Deus ſuos? Quomodò etiam præmium tantillum, tam fluxibile & tam breue, tanto compenſatur amori, quanto doctus artis amandi in ſchola partis 30æ Deum amat, quo ſuper omnia cogitabilia eam amat, in tantum quòd pro nullis bonis aut malis delectabilibus aut triſtabilibus quantiſcunque quantumlibet diuturnis, D
etiam per tempus æternum, nullo modo ſcienter ipſum offenderet, ſeruitium debitum omittendo, aut diſplicentiam aliquam committendo; præſertim cùm Deus remuneret quemlibet ſecundum qualitatem & quantitatem ſui ſeruitij, operis, & amoris, & non parcè, ſed largè, ſecundum 31am partem, ſicut & oſtenſio proximæ partis tangit. Nonne & ſicut quilibet naturaliter appetit bonum, & maius magis, ita & appetit bonum durabile diuturnum, & durabilius ſeu diuturnius magis, & quanto bonum fuerit melius ſiue maius, tanto ampliùs appetit illud diuturniùs permanere; quomodò ergo iſte appetitus beati, beatitudine tam tranſitoria vix horaria aut momentanea ſatiatur? aut quomodo erit beatus, dum non plenariè ſatiatur, ſed eſurit, ſitit, & appetit, quod non habet, nec eſt in perpetuum habiturus, ſicut præcedentia etiam teſtante Ariſtotele docuerunt. Item talis beatus ſeu fœlix, vel ſcit ſe tantum bonum beatificum amiſſurum, vel credit contrarium, vel neutrum conſiderat. Si ſcit quod amittet, videtur quòd dolet. Quis enim de amiſsione irrecuperabili tanti boni non doleat, cum de amiſsi- E
one minoris boni doleret? Nonne & tu Ariſtoteles 3. Ethic. 18. loquens de forti, ſic ais; Quanto vtique virtutem habeat omnem, & fœlicior ſit, magis in morte triſtitia erit. Tali enim maximè viuere dignum, & iſte maximis bonis priuatur ſciens; triſte autem hoc: vel ſaltem non gaudet perfectè. Pleniùs enim gauderet, ſi ſciret, aut crederet illud bonum manſurum. Quare non videtur perfectè beatus, cùm beatitudo perfecta perfectè contineat cuncta bona ad beatitudinem requiſita, cuiuſmodi gaudium eſſe conſtat. Si credit contrarium, decipitur turpiter non circa impertinens, ſed circa maximum, & proprium bonum ſuum. Quomodò ergo fœlix, qui falſa ſpe decipitur, tanto malo læditur, tali errore cæcatur, & tanta turpitudine maculatur? Quomodò etiam perfectè beatus neſcit ſe bonum ſuum beatificum amiſſurum,

A miſſurum, cùm tu non beatus, hoc ſcias? cùm etiam ſecundum te Auerroes, Beatus tunc
ſciat omnia, ſicut Deus. Si neutrum conſiderat, quomodo ſcit omnia? tu etiam, non beatus,
ſcis quòd perdet beatificum bonum ſuum, cur ergo non ſcit ipſe beatus? Quomodò inſuper
veriſimile æſtimandum quòd de tanto bono ſuo nihil conſideret, an illud amittere debeat, in-
amiſsibiliterue tenere, cùm ſapiens de bonis minoribus conſideret hoc frequenter, cùm etiam
ſecuritas retinendi bonum beatificum acquiſitum, tam deſiderabiliter concupitum, tam lætè
adeptum, tam amorosè poſſeſſum, lætiſsima & beatiſsima eius portio videretur? Nonne &
felix, niſi forte per naturaliſsimam mortem deceſſerit, ſicut paucisſimi vel nulli decedunt,
ante mortem dolorem & triſtitiam ſuſtinebit? Quomodo ergo tunc felicitas, & non mi-
ſeria potiùs expectanda? Ampliùs autem, ſi beatificum præmium hominis expectare-
tur in vita præſenti, nullus vnquam iuuenis, & vniuerſaliter nullus beatitudinem non
adeptus, deberet rationabiliter exponere ſe morti ſcienter pro conſeruatione ‖ *religionis* ‖ legis
B diuinæ, pro defenſione Reipublicæ, pro ſaluatione parentum ſeu amicorum, & vniuer-
ſaliter ex cauſa quacunque. Quis enim debet rationabiliter perdere ſeu non acquirere ma-
ximum bonum ſuum pro nullo bono, vel pro bono minori, pro paruo forſan virtutis aug-
mento momentaneo in præſenti, alioue bono quocunque? Quis etiam neſciat beatitudinem
omne aliud bonum humanum excedere? neque etiam felicitatem adeptus ex quacunque cau-
ſa deberet ſe morti exponere; quia ſic faciens, per triſtitiam vulnerum, & per anticipationem
mortis, beatitudinem ſuam lætam, & maximum bonum ſuum minueret, & curtaret? Nonne
tu Ariſtoteles 3. Eth. 18. Percuti, inquis, doloroſum ſi carnales, & triſte, omnis labor tale eſt, &
quod circa fortitudinem, mors quidem & vulnera triſtia forti: ſed qua ratione niſi nimis irra-
tionabili debet homo deteriorare ſeipſum, facere ſeipſum minus bonum & ommino non
bonum? Nonne & cuiuſlibet animo iudicante & te Ariſtotele atteſtante, Omnis actus
& electio bonum quoddam appetere videntur; ideo bene enuntiauerunt bonum, quod
omnia appetunt; & omnis intellectus eligit optimum ſibi ipſi, & illud cuius cauſa agen-
C da ſunt ſingula, eſt bonum vniuſcuiuſque; totaliter autem optimum in natura om-
nium: quare & de liberali ſic ſcribis, Si autem præter optimum & bene habens con-
tingat ipſum conſumere, triſtabitur. Nullus ergo omnino pro cauſa quacunque de-
beret ſe morti exponere, periculoue mortali. Quis igitur erit fortis pro religione
aut lege diuina, pro Republica vel amicis fortiter dimicabit? Quomodo efficaciter
prouocabitur quiſpiam ad ſtrenuè militandum, ad mortem ſi oportuerit ſuſtinendum,
ſi moriens omnia bona perdat, nec vllam mercedem poſt mortem recipiat in æternum?
Non ſic ſenſit Hermes de verbo æterno, non ſic ſenſit Plato de legibus ſiue de Republica, non
ſic ſenſit Varro, non Tullius, non Macrobius, nec aliquis alius Reipublicæ ſapiens inſtitutor
aut rector, nullus ſic ſenſit, niſi qui inſenſatis conſenſit. Nonne & tu Ariſtoteles 9. Eth. 9. af-
firmas, quod ſtudioſus amicorum & patriæ gratia, ſi oporteat, debet mori? Nonne & 3. Eth.
D agens de fortitudine idem doces? ſed quomodo poteſt quis efficaciter exhortari timidos mor-
tis, deſides, & vecordes ad ſtrenuè militandum, ad mortem non timendum, ſed ipſam ſi opor-
teat alacriter ſuſtinendum, ſi nulla merces vel parca in præſenti ipſis reddatur; imo etſi mo-
riendo beatitudinem quam habuerant, & beatitudinis poſſibilitatem, & omnia bona perdant,
abſq; vlla ſpe retributionis futuræ? Abſit tã miſera inopia, & tam inops miſeria à rerũ natura,
ab vniuerſitate entiũ, à magna Republica magni mũdi, à potentiſſimo & copioſſimo, & largiſ-
ſimo principe ampli mundi; Abſit quod Deus ſuos amabiles amatores, ſuos ſtrenuos milites,
ſuæ iniuriæ defenſores, pro ipſo, ipſius honore, religione, & lege, pro iuſtitia & conſeruatio-
ne Reipublicæ diuinitus inſtitutæ, vſq; ad mortem inflexibiliter dimicantes ſic irremuneratos
abijciat & contemnat, propter trigeſimam primam partem: Nec ipſos ſufficienter remunerat
in præſenti, faciet igitur in futuro. Adhuc autem beatificatio illa quam ponitis eſt nimium
diminuta, quoniam etſi perficiat hominem ſecundum animam, non tamen ſecundum cor-
E pus: Corpus enim tunc deficit, & potentiæ corporales. Illa quoque felicitas ſecundum ve-
ſtram doctrinam eſt actus humanus, & non neceſſarius vt videtur ſed liber, cùm ſit actus no-
biliſſimus hominis, potentiæ nobiliſsimæ rationalis, quæ & vobis dicentibus valet ad oppo-
ſita. Videtur ergo laudabilis, & meritorius præmij, ſed cuius? quod eſt illud præmium? quæ
merces? non ipſa eadem felicitas, idem actus; conſtat: nec felicitas alia, ne fortè proceſſus in
fœlicitatibus accidat infinitus: nec quicquam aliud in præſenti; quid enim? videtur quoque
hominem in extaſi poſitum non habere liberũ vſum ſui. Nonne & tu ipſe Auerroes, ſuper 12.
Metaphyſ. comment. 18. Si, inquis, iſte intellectus denudetur apud perfectionem humanam
à potentia, neceſſe eſt vt deſtruatur ab eo hæc actio, quæ eſt alia ab eo, & tunc aut non intelli-
gemus omnino per hunc intellectum, aut intelligemus ſecundum quod actio eius eſt ſubſtan-
tia eius

tia eius,& impoſſibile eſt vt in aliqua hora non intelligamus per ipſum. Relinquitur igitur cum A
iſte intellectus fuerit denudatus à potentia, vt intelligamus per ipſum ſecundũ quod actio eſt ſubſtantia eius, & eſt vltima proſperitas. Si etiam talis felicitas ſit finale prœmium hominis virtuoſi, quæ finalis miſeria ſiue pœna hominis vitioſi? non ſola priuatio felicitatis iſtius; ſic enim vitioſus & neuter eſſent æqualiter miſeri deputandi,& æquali pœna plectendi. Quid igitur aliud? Nonne & illi qui maximè iungebantur cum principio cœli & ||*naturæ*,cum intellectu agente, cum Deo in vita præſenti, erant illi præclari & famoſi Prophetæ, qui cum Deo, & per Deum, quaſi Deus quodammodo, omnia vel plurima mirabiliſsimè peruidebant, & viſa alijs non videntibus prophetabant, ſicut ſuperiùs tangebatur, vnde & videntes & Prophetæ antiquitùs dicebantur? Ipſi autem concorditer atteſtantur vitam futuram, præmia & ſupplicia ſecundum differentiam meritorum. Poteſt quoque iſta reſponſio corrigi vt priores. Sed auſculta (quæſo) Auerroes ſpecialiter vnum verbum. Nonne cum dicis;Cùm omnia intellecta ſpeculatiua fuerint in nobis in potentia, intellectus agens erit copulatus nobiſcum in B
potentia;& cùm quædam fuerint in nobis potentia, quædam actu, tunc ipſe copulabitur nobiſcum ſecundum partem, & ſecundum partem non, & tunc dicimur moueri ad continuationem; & cùm iſte motus complebitur, cum videlicet omnia intellecta ſpeculatiua fuerint nobiſcum in actu, tunc ipſe erit copulatus nobiſcum in actu, omnibus modis. Nimis manifeſtè quòd prius natura habebit homo omnia intellecta ſpeculatiua ſecum actualiter copulata, quàm intellectus agens copuletur cum eo, & hanc eſſe cauſam copulationis iſtius. Sed hoc eſt impoſsibile manifeſtum, ſicut oſtenſio 32.& 36. partis perſpicuè demonſtrauit. Hoc enim neceſſario eſſet per actus aut habitus infinitos, & infinities infinitos, imò & infinities infinities ſine fine. Quod etiam aſtruis, hominem ſcire tunc omnia, quis eſt hic? quis cunctis retroactis temporibus fuit talis? quis vnquam inuentus eſt talis? quot glorioſi Philoſophi præceſſerunt, ſed quis eorum inuentus eſt talis? Nonne Ariſtoteles deus tuus & Philoſophorum clariſsimus, ipſomet teſte, quadraturam circuli ignorauit? Nonne & alia plurima Mathematicalia, C
Naturalia, Metaphyſicalia, ſeu Theologica, & Moralia ignorauit, ſicut libri ſui indicant euidenter? Nonne & omnes Philoſophi contradixerunt ſibi inuicem in quibuſdam, vſque ad exitum vitæ ſuæ? Quomodo ergo & quando ſciuerunt hi omnia? & ſi non iſti, qui alij ſunt iſti? Quod inſuper adijcis hominem tunc acturum actionem propriam in omnibus entibus ſicut Deum, mirandum quis vnquam Philoſophorum aut aliorum inuentus eſt talis, niſi fortaſsis illi famoſi, & præclari Prophetæ, potentes in opere & ſermone, omnia vel plurima diuinitùs cognoſcentes, & omnimoda miracula in cœlo, in igne, in aëre, in aqua, in terra, & ſub terra, in hominibus, in iumentis, & quaſi in omnibus entibus diuinitùs facientes, ſicut præmiſſa circa 32. partem indicant euidenter. Sed hi concorditer profitentur vitam futuram poſt mortem in gloria & in pœna: Cauſa autem huius tui erroris videtur vnitas intellectus, & animæ rationalis in cunctis hominibus, quam & erroneè poſuiſti, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Nec mirum ſi ex errore error || *prorumpat*, imò ex vno errore errores innumeri propagantur: Cauſa verò erroris Ariſtotelis in hac parte fuit error de æternitate mundi, & generationis humanæ, qui ideo habuit ponere conſequenter tantum animas immortales beatificandas poſt mortem, non totum compoſitum ex anima & corpore congregatum. Non enim ponebat reditum animarum ad corpora, nec eundem hominem numero rediturum, ſicut Platonici poſuerunt. Nec irrationalis ratio Simonis quenquam debet turbare reſurrectionem mortuorum negantis, quia eſt contra naturam, ſi penſetur Deus omnipotens totius autor naturæ. Imo ſi Platonem ſequamur, qui Iohanne Sariſburienſe 2. Policrat. 12. referente, aſſerit naturam eſſe Dei voluntatem, reſurrectio mortuorum erit ſecundum naturam, quia ſecundum voluntatem diuinam: Hunc etiam Simonem Dionyſius, Irenæus, Hpppolytus, Origenes, & Epiphanius redarguunt & refellunt. D

||terræ

||erumpat

Ponentes autem reditum Animarum humanarum ad corpora beſtialia, ſicut Plato, Ouidius, & Platonici cæteri, horribiliter deuiant, & monſtroſè delirant. Quis enim Philoſophorum ignorat formas proprias naturales, materias proprias ſecundum proprias conditiones diſpoſitas affectare, & alias non intrare? quis etiam neſciat ſpecies naturales, puta hominem & aſinum, ſpecificè eſſentialiter ab inuicem diſcrepare per differentias & formas ſubſtantiales, eſſentialiter, ſubſtantialiter, & ſpecificè differentes? quomodo ergo forma ſeu anima hominis conſtituet aſinum vel è contra? Si etiam anima hominis exuens corpus humanum ſtatim indueret beſtiale, & viueret idem homo, ſub alia tamen forma, ſicut fingit Ouidius, ſicut & Plato videtur ſentire, ille homo nunquam moreretur, ſed continuè viueret, cùm vltimum rei permanentis non detur, ſed primum, quod & Ouidius videtur concedere manifeſtè. Dicit enim omnia mutantur, nihil interit. Sed quis inſenſatus conceſſerit hominem, & vniuerſaliter E

hominem

A hominem nullum mori? Si etiam homo non moritur, non reſurget, contra priorem particulam huius partis. Repugnas quoque Ouidi tibi ipſe: nonne infra, eodem, ſic ais;

Tempus edax rerum, tuque inuidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, vitiataq; dentibus æui
Paulatim lenta conſumitis omnia morte.

Et adhuc inferiùs verſus finem, loquens de Iulio Cæſare mortuo, & nobilitate ipſius, & pluribus alijs mortuis, & ſeniore nepotum Iulij, & Auguſto Cæſare tunc viuentibus, ita ſcribis:

Nec niſi cum ſenior ſimiles æquauerit annos,
Aethereas ſedes, cognataq; ſidera tanget.
Hanc animam interea cæſo de corpore raptam,
Fac iubar, vt ſemper Capitolia noſtra forumq;
Diuus ab excelſa proſpectet Iulius æde.
B *Vix ea fatus erat, media cum ſede Senatus*
Conſtitit alma Venus, nulli cernenda, ſuiq;
Cæſaris eripuit membris, nec in aera ſolui
Paſſa recentem animam, cæleſtibus intulit aſtris.
Dumq; tulit numen capere atq; igneſcere ſentit
Emiſitq; ſimul, ſimul euolat altius illa,
Flammiferumq; trahens ſpatioſo limite crinem
Stella micat, natiq; videns benefacta fatetur
Eſſe ſuis maiora, & vinci gaudet ab illo.
Hic ſua præferri quanquam vetat acta paternis,
Libera fama tamen, nulliſq; abnoxia iuſſis
Inuitum præfert, vnaq; in parte repugnat.
C *Sic magnis cedit titulis Agamemnonis Atreus,*
Aegea ſic Theſeus, ſic Pelea vicit Achillis.
Deniq; & exemplis ipſos æquantibus vtar,
Sic & Saturnus minor eſt Ioue, Iupiter arces
Temperat æthereas, & mundi regna triformis.
Terra ſub Auguſto eſt, Pater eſt & Rector vterq;.

Et in fine de teipſo ſic dicis.

Cum volet illa dies, quæ nil niſi corporis huius
Ius habet, incerti ſpacium mihi finiat æui.
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

Nonne hic dicis expreſſè animas benè meritas ad aſtra leuandas, & ibi in manſionibus ſiue D locis differentibus collocandas, ſecundum differentias meritorum? Amplius autem ſi animæ humanæ benè meritæ, ſtatim ad huiuſmodi corpora redeant, & ad huiuſmodi vitam mundanam, quando & vbi ſufficienter pro meritis præmiantur? non quando geſſerunt antiqua habitacula, priora corpora, & in illis ſicut præcedentia manifeſtant, nec quando ab omnibus corporibus ſeparantur, cum ſtatim poſt illa introeant alia, ſicut opinio iſta dicit; neque in ſecundis corporibus beſtialibus; præmiatio namque recta debet præmiatum efficere meliorem, ſed quis dubitat beſtiam eſſe homine viliorem? Qualis quæſo melioratio aut præmiatio reputanda, quòd anima tam nobilis tam perfecta, à corpore tam nobili & perfecto, ad corpus tam ignobilius & vilius pelleretur, quòd tam nobilis creatura in monſtrum tam horridum verteretur? Quomodo talis transformatio ‖ *præmium* & non pœna potius deputanda? aut ſi qualecunque præmium fingi poſſet, non tamen largiſsimum & vltra condignum, ſecundum ſententiam proximæ & 31. partis & oſtenſionum ipſarum. Quomodo inſuper Iuſtus Deus, qui ‖ meritum
E ratione magiſtra nos docet, ipſum eſſe à nobis ſuper omnia diligendum atque colendum, intantum quod pro quantiſcunq; bonis aut malis, non debemus ipſum ſcienter offendere quouiſmodo, ſicut 30. pars teſtatur, pro tanto amore tantoque cultu, tam parcum & paruulum præmium eis reddet contra 31. partem? Quomodo etiam verax Deus, qui ſecundum doctrinam eiuſdem 30. vult ſeipſum diligi & coli ab hominibus finaliter propter ipſum, non ſeipſum ſed aliud infinale prę̄mium eis reddet, aliud inquam incomparabiliter minus ipſo, & quaſi nihilum & inane? quomodo talis beatificatur plenariè? quomodo eius deſiderium ſatiatur? ſicut ſuperius eſt argutum. Nec animę humanæ virtuoſè viuentes, alia corpora humana ſtatim ingreſſę ad vitam mundanam ſic beatificantur ad plenum: Redeunt enim ad laborem ſolitum & dolorē, ad ſtatum merendi nouiter & peccandi, ad ærumnas & miſerias conſuetas.

Sed quomodo talis conditio omnium priorum laborum merces ſufficiens, & felicitas hominis reputanda? Nonne & anima hominis ſicut habet aptitudinem & appetitum naturalem ad corpus, & non indifferenter ad corpus quodcunque, ſed ad corpus humanum, ita & inter humana ad corpus proprium quod gerebat, in quo, & per quod actus nobiles exercebat, & amplius diligebat, quam corpus humanum extraneum, & penitus alienum. Sic enim & miles magis appeteret, & amaret equum & gladium proprios & antiquos, per quos ſtrenuè ſe agebat, quàm alios. Quare & dicit Poëta, *Cum quo conſenuit miles honorat equum.* Recitat etiam Plinius 8. Naturalis hiſtoriæ & aliæ hiſtoriæ conteſtantur, quòd Alexander pro Bucephalo equo ſuo occiſo fecit ſolennes exequias, & ipſum tradidit ſepulturæ, ac circa eius ſepulchrum ciuitatem ædificans, ipſam eius nomine appellauit: Et quid conuenientius, quid decentius, quid congruentius rationi, quàm quòd totus ille qui meruit, totus ipſe idem, non alius præmietur in eiſdem anima & corpore, per quæ ſtrenuitatis opera exercebat? Quid enim aptius & iuſtitiæ remuneratiuæ decentius, quàm vt idem homo qui meruit, in eiſdem anima & corpore quibus meruit, à delicijs abſtinebat, triſtitias ſuſtinebat, famem & ſitim, gelu, & æſtum, vigilias, & ærumnas, verbera, vulnera, carceres, & ſqualores, & fortiſsimam tandem mortem; reunitis ad inuicem, præmietur, amotis moleſtijs, nocumentis, triſtitijs, & ærumnis, foueatur delicijs, & mulceatur lætitijs, & gaudijs perfruatur? Iſtud quoque nedum rationi morali aut diuinæ, verùm etiam naturali conuincitur. Certum namque habetur apud Philoſophos naturales quòd cauſa agens ſeu efficiens præcedit temporaliter ſuum actum, ſuum effectum, ſed formalis nuſquam ſuum formatum, Ariſtotele 12. Metaphyſ. cum Auerroe atteſtante, ſicut in oſtenſione 36æ partis fuerit recitatum. Quomodò etiam fingit Ouidius aliquos meminiſſe alios homines ſe fuiſſe, ſeu aliter nominatos, & tunc eadem, quæ nunc, feciſſe, ac paſſos fuiſſe, quod & alij quidam fingunt; ſed * quomodò? qua veriſimili ratione? Cur enim non poſſum ego de meipſo & alij homines de ſeipſis ſimili ratione? Annon ideò potiùs hoc fingitur à quibuſdam, quia ſicut Græcorum hiſtoriæ teſtantur, Menelaus deuicto Euphorbo poſuit clypeum eius in templo Iunonis, quem accepit Panthoides, qui Pictagoras dicebatur: Quare & dixerunt animam Euphorbi Panthoidem introijſſe, & ipſum fuiſſe Euphorbum. Dicetur fortaſsis quòd Animæ virtuoſæ non ſtatim redibunt ad corpora; ſed interpoſito magno anno, neque tunc ad corpora alia, ſed ad propria reuertentur; ſolæ autem animæ vitioſæ ſtatim redibunt ad corpora aliena beſtialia vel humana; puto Animæ maſculorum ad corpora fœminarum. Sed quomodò fiet ita, cùm Deus ſit pronior ad præmia largienda, quàm ad ſupplicia rependenda, ſicut & abundantiùs præmiat virtuoſos, quàm puniat vitioſos, ſicuti congruit eius magnificæ bonitati, teſte 31a parte; nec anima virtuoſa ſufficienter interim præmiatur pro operibus virtuoſis, ſicut ſuperius eſt perſuaſum? Ampliùs autem ſi maſculus fuerit incontinens voluptatum, quomodò conuenienter punitur, ſi mutetur in fœminam incontinentiorem, & in actibus voluptatis maiorem delectationem habentem, teſtibus Medicis & ſimiliter Tireſia, ſortem virilem & muliebrem experto, Ouidio 3. Metamorphoſ. recitante? pœna namque debet eſſe triſtabilis & contraria voluptati. Quomodo etiam tam delicioſa punitio homines voluptatibus inclinatos, ſufficienter terreret, & retraheret à peccato, ſecundum quod ſuperiùs forſitan tangebatur, & non potiùs forſitan incitaret? Neque etiam in corpora ferarum immanium reuertentur propter ſimiles rationes, & propter rationes ſuperiùs prælibatas. Adhuc autem iuxta præmiſſa de præmiatione bonorum, quid magis conſonum rationi, quàm vt ipſe idem numero qui peccauit, & ipſe idem numero puniatur, quàm vt in eiſdem membris, quibus illecebris fruebatur, è contrario puniatur; quàm vt in eodem corpore, quo ſe voluptatibus balneauit, & è contrario puniatur? Ampliùs autem cùm præmiatio, & punitio contrariæ videantur, & contraria ſecundum Philoſophorum doctrinam nata ſint fieri circa idem; ſi animæ virtuoſæ ſolæ ſine corporibus præmientur, & animæ vitioſæ ſolæ ſine corporibus puniantur, vel ſi animæ vitioſæ cum corporibus puniantur, & animæ virtuoſæ ſimiliter cum corporibus præmiantur, licet illæ in corporibus tabidis, corruptis, & miſeris, hæ autem in corporibus glorioſis. Ampliùs autem quid fiet de animabus eorum, qui nihil boni aut mali egerunt? vel ſtatim reiungentur corporibus, & tunc qualibet; vel diutiùs expectabunt, & quomodo medio tempore ſe habebunt? Neque eſt tenenda ſententia quæ affirmat quaſlibet animas poſt ſpacium magni anni ad corpora propria reuerſuras, & vitam mundanam conſuetam acturas, & ſic omnia eadem numero infinities iteranda. Quando namque & vbi ſic præmiarentur ad plenum homines virtuoſi? Non in vita præſenti mundana, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum; nec in vita cœleſti; Ibi namque non totus homo compoſitus, ſed ſola anima præmiatur, quod præmium non ſufficit homini virtuoſo, & eius operibus virtuoſis, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum; nec in vita mundana

Marginal: * de ſeipſis.

A mundana ſecunda poſt animæ reditionem ad corpus, ſicut ſuperiùs monſtrabatur. Quomodo inſuper tam diminuta præmiatio, tam reſecta, vt non totum ſeruitorem ſuum remuneret, ſed tantum dimidiam eius partem, rationabiliter decet Deum, ſecundũ hic præmiſſa, & 31^am^ partem? quomodo etiam in media illa parte, præmium tam curtatum, tam breue, tam parcũ, aut aliquod pręmium temporale ſufficienter retribuit Dei integro amatori, & eius ſincero cultori, qui ſecundũ doctrinam 30. pro quantiſcunq; bonis delectabilibus intenſiue aut extenſiue, vel etiã duratiue lucrandis, ſeu ipſis lucratis ſeruandis, aut malis pœnalib non habitis pręcauẽdis, ſeu habitis amouendis ipſum ſcienter offenderet quouiſmodo, aliquod ſeruitium debitũ ſubtrahendo, aut aliquid diſplicens faciendo, ſicut hic ſuperius tangebatur, & circa proximam partem huius. Imò rationabilius arbitrandum diuinæ iuſtitiæ, largitati & bonitati ampliſſimè & infinitiſsimè infinitæ congruere, vt tali ſuo amatori & cultori perſeueranti finaliter, militia conſummata tempore opportuno retribuens abundanter, plenas rependat delicias, delecta-
B tiones quaſlibet, & quantaſlibet || *tales* deficientes & fluxibiles, excedentes & duratione vincentes delicias ſempiternas, & omnes aduerſitates & pænalitates, triſtitias & moleſtias, defectus & luctus, labores & dolores, & vniuerſaliter omnem miſeriam releget, & ſequeſtret. Talis etiam anima non eſt perfectè beata, propter appetitum quem habet ad corpus nullatenus ſatiatum & priuationem operationum ſuarum nobilium per corporalia organa ſolitarum; priuationem quoque regni ſui prioris, iuxta ſuperiùs præoſtenſa; nec vnquam erit perfectè beata, quia neque in corpore neque à corpore ſeparata. Talis inſuper anima ſeparata & beata in cælo, vel credit & ſperat ſe ita æternaliter permanſuram, vel ſcit ſe reuerſuram ad corpus, & ad miſerias corporales; vel nihil conſiderat circa iſtud, &c. ſicut ſupra contra reſponſiunculam vltimam particulæ præcedentis. Quare & Auguſtino 22. de Ciuit. Dei 27 referente, Porphyrius Platonicus volens opinionem Platonis corrigere, affirmabat animam purgatiſſimam cum ad patrem redierit, ad mala mundi nunquam vlterius redituram. Auicenna quo-
C que 5. de Anima 4. probat, quod vna anima non transfertur ad multa corpora, nec ad corpus aliud vllo modo; & ſubdit, & hoc ſufficiat ei qui huius rei ſententiam quærit. Debes autem ſcire hoc multis verbis poſſe exponi, quem & Algazel. 4. phyſicæ ſuæ vlt. imitans probat idem. Nec poteſt quis ſic obijcere Chriſtianis: Nos enim tenemus, quod Animæ ſanctæ & à corporibus ſeparatæ, etſi non ſtatim habeant corpora ſua in re, habent tamen in certa ſpe. Sciunt enim certiſſimè quod tempore congruo diuinitus præſtituto, & ob rationabilem & iuſtam cauſam dilato, ipſa recipient & tenebunt æternaliter glorioſa. Conſideret quæſo Plato qualia, quam abſurda de hominibus & animabus humanis affirmet, ſine omni violentia rationis, imò & ſine exili imagine vel vmbra tenui rationis, & ſine autoritatis cuiuſlibet fulcimento. Vnde quæſo tibi autoritas, quin magis temeritas talia ſomniandi, talia prophetandi, talia affirmandi? præſertim cum non profitearis te Prophetam, nec filium aut ſectatorem Prophetæ, ſed purum Philoſophum. In hac parte vnum ſcio, quod ſi ego vel quicunque
D Chriſtianorum Philoſophus non Propheta, nec Prophetam ſecutus tantam ſententiam ſine tantilla ratione aut rationis imagine affirmare præſumerem, tibi & alijs profeſſionis tuæ hominibus meipſum ridiculum exhiberem. Conſideretis vlterius ſupplico Chriſtianorum ſententiam in iſtis articulis, concordi Prophetarum ſententia roboratam, imò ſummi Prophetarum autoritate fundatam Domini Ieſu Chriſti, ſecundum quod præmiſſa circa 32^am^. partem perſpicuè demonſtrabant, pulchris rationibus & conuenientibus ſecundum quod materia patitur confirmatam, ab omni contradictione, impoſſibilitate, & inconuenientia rationabiliter defenſatam, iuxta præmiſſa circa 32^am^. partem iſtius. Quis ergo Philoſopus veritatis amator, & non vanitatis defenſor, cuſtos poſitionis aut ſponſus probabiliorem aut probatiorem, rationabiliorem, & ratiocinatiorem, deſiderabiliorem, vtiliorem, & lætiorem ſententiam lætiſſimè non admittat, ſuſtineat, & defendat? Secundum iſtam quoque ſententiam generatio hominum, & omnes actus humani ſtellarum diſpoſitionibus neceſſariò ſubderentur,
E quod quam ſit indignum, & contrarium ordini naturali quis neſciat? quis enim ignorat animam rationalem eſſe dignioris & nobilioris eſſentiæ, quam aliqua res irrationalis, quare & quam ſtellæ? Quomodo ergo ſecundum ordinem dignum naturalem, iſta in cunctis ſuis operibus illis neceſſariò ſubditur regulanda? Abſit tam irregulare regimen, tam incongrua politia, vt caro ſpiritui, vxor viro, iumentum homini, & fatuus dominetur plenariè ſapienti. Non ſic politiam mundanam inſtituit ſapientiſſimus, potentiſſimus, & optimus Princeps Deus, ſecundum quod prima ſuppoſitio & partes ſequentes conuincunt, quod & omnes morales ac naturales Philoſophi conteſtantur. Mirum eſt inſuper de Platone & Platonicis ita ponentibus, præſertim cum ponant mundum & tempus habere principium & eſſe creatum à Deo, hominem & ſpecies alias vniuerſas, ſicut primus Timæ. euidenter

|| tẽporales

ter oſtendit, & libri Philoſophici ſæpè docent; quod & Ouidius Platonicus 1. Metamor- A
phoſi conteſtatur. Ibi namque ponit productionem rerum ſuperiorum & inferiorum à Deo,
ſecundum ordinem in geneſi recitatum. Si namque in fine magni anni homines idem nu-
mero reuerterentur, ſimili ratione & effectus alij vniuerſi, neque tunc erunt aliqui alij ho-
mines aut effectus, aut idem aliter ſe habentes, propter identitatem omnimodam ſuperiorum
cæleſtiumque cauſarum. Sed quomodo in fine magni anni inſtantis, qui erit initium magni
anni ſequentis omnia nouiter creabuntur, ſicut in eius principio omnia antiquitùs creaban-
tur? Si enim tunc omnia nouiter creabuntur præter Deum, de non entibus creabuntur, ſicut
& antiquitùs creabantur: Omnia ergo entia erunt prius non entia. Non ergo durabit mun-
dus, neque tempus cum rebus ſuis vſque ad finem magni anni, ſed ante deficient vniuerſa ſolo
Deo manente, cuius oppoſitum ponebatur. Quomodo etiam dij ſecundi, ſcilicet Angeli, &
animæ rationales hominum immortales, & à creatione ſua æterni, ſecundum ſententiam eti-
am ipſius Platonis, 2. Timæ. in nihilum reuertentur? Nonne Plato 2. Tim. 3. inducit Deum B
ſic Angelos alloquentem: Dij, quorum opifex, paterque ſum ego; opera ſiquidem vos mea
diſſolubilia naturâ, mea tamen voluntate indiſſolubilia. Omne ſiquidem quod iunctum eſt,
naturâ diſſolubile eſt, at verò quod bona ratione iunctum atque modulatum eſt, diſſolui velle
non eſt Dei; quapropter quia facti generatiq; eſtis immortales quidem nequaquam, nec om-
nino indiſſolubiles eſtis, nec tamen vnquam diſſoluemini, nec mortis neceſsitatem ſubibitis,
quia voluntas mea eſt maior nexus & vegetatior ad æternitatis cuſtodiam, quam illi vitales
nexus, ex quibus æternitas veſtra coagmentata atque compoſita eſt; quod & vult de animabus
humanis, cœlo, & mundo. Si etiam hæc entia omnia, erunt aliquando non entia, illa non
entitas generalis, & rerum priuatio eſt aliquantulum duratura, ſed quantum? nunquid per
ſpacium magni anni, cum tunc non erit annus magnus nec paruus, ſicut nec cœlum, nec mo-
tus cœleſtis? Quid ergo tunc illam durationem moderabitur & taxabitur, quid (quæſo) niſi
voluntas diuina? quid ergo ſi velit vlterius expectare? nunquid poteſt? nonne olim potuit at- C
que fecit? nonne habet liberam diſpoſitionem propriæ voluntatis? vnde ſcit Plato quod om-
nia in fine magni anni ſtatim recreabuntur à Deo? niſi forſitan dixerit, quia Deus optimum
poſsibilium ſemper facit; & eſſe eſt melius quàm non eſſe; ſed hoc ſuperius eſt deſtructum.
Secundum hoc quoque nunquam permitteret res non eſſe, nec niſi optimè vnquam eſſe, cum
ſit plene omnipotens, & voluntatis vniuerſaliter efficacis, ſicut præcedentia docuerunt, & ip-
ſe Plato non negat. Si autem reſponderis, quòd non vniuerſaliter omnia tunc redibunt, ſed
tantùm corruptibilia prius corrupta, & alia continuè permanebunt, videris contradicere tibi-
ipſi. Nonne ſi omnia prius corrupta, tunc eadem numero reuertentur, omnes & ſingulæ cre-
ationes omnium & ſingulorum creatorum in principio magni anni olim corruptæ, tunc eæ-
dem numero reuertentur? quare & omnia & ſingula entia in principio magni anni creata, in
fine eiuſdem denuò creabuntur. Nonne & tunc recreabitur primus homo? nam quomodo ali-
ter tunc redibit? non per generationem naturalem, cum prius non fuit naturaliter genitus ſed D
creatus, vel ſi tunc erit naturaliter genitus non creatus, & in principio ita fuit contra hypo-
theſin; nec videtur naturaliter generandus; à quibus namque parentibus? cur ab iſtis potius
quàm ab illis? hoc etiam foret neceſſariò ex aliqua fœmina deflorata, ſi prius fuit creatus à
Deo ſine aliqua fœmina coagente; nec tunc erat aliqua fœmina deflorata, quoniam à nullo
viro priori, cùm ille fuit primus virorum. Illa inſuper fœmina tunc habebit eum in vtero pri-
mò viuum: Si enim ante erit natus aut viuus redibit ante principium magni anni contra hy-
potheſin; & ſi tunc erit in matris vtero primò viuus, ſic fuit primò creatus; ſed non videtur
quòd fœmina præceſſerit primum virum. Quomodo etiam ſtante hypotheſi fuit creatus in
vtero matris viuus ex præcedenti materia & ſemine genitoris, ſicut erit in principio magni an-
ni futuri? Si etiam fœmina illa pregnans propè finem huius magni anni durabit viua vſque
ad initium magni anni ſequentis, cur non poſt, imò & prius durabit, cùm ſecundum rationem
naturalem, & ſententiam Philoſophorum communem rei permanentis inſtans vltimum non E
ſit dandum? Et ſi ipſa ſic durabit, cur non viri & fœminæ aliæ naturaliter geniti ſatis multi?
Sic ergo fuit in principio magni anni contra hypotheſin. Neque videtur quòd in principio
magni anni futuri creabitur primus homo, cùm viri & fœminæ ſecundum curſum naturalem
ſufficiant ad perpetuandum ſpeciem, & ſuppoſita ſpeciei: non enim videtur quòd in fine mag-
ni anni, omnes homines quaquauerſum ſubitò morientur; tam generalis namque mortalita-
tis ſubitò tunc futuræ, non poſſet fingi aliqua cauſa naturalis niſi cœleſtis, nec ex parte cœli,
niſi ratione motus tardiſsimi ſphæræ octauæ. Sed iſtud ſcientibus naturas & vires cœleſtium
mobilium, motuum, orbium, & ſtellarum, conſtat eſſe fabulam & figmentum. Nonne ho-
mines habebunt Ylec, Alcocoden, & omnes datores, ſeu ſignificatores vitæ & mortis tunc
temporis,

A temporis ſicut ante? Quod etiam dicebatur ſuperius, non ſtatim, ſed poſt ſpacium magni anni animas ad propria corpora reuerſuras, & eoſdē homines numero redituros, ſi annus cōtinere ponatur 440. aut 600. annos cōmunes, facilè reprobatur. Conſtat enim ponētibus in terra rationē cœleſtiū, quòd motus octauæ ſphęræ & planetarū, nullatenus redeunt in tot annis communibus ad priſtina loca ſua, ordinem & aſpectum. Hoc idem & ex lapſu temporis reprobatur: Conſtat enim, quòd Noe, Abraham, Moſes, Dauid, Nabuchodonoſor, Cyrus, Darius, Alexander, Octauianus Auguſtus, Chriſtus, Hermes, Plato, Ariſtoteles, & plurimi ſimiles lapſis tot annis & pluribus præceſſerunt, qui nondum redierunt, nec viſi, nec auditi fuerunt. Adhuc autem ſi mortui in tanto tempore redeant, ſimili ratione & effectus alij vniuerſi; quare & in tanto tempore, quilibet homo idem qui prius, ab eiſdem parentibus, eiſdem hora & loco, eodem actu iterum generatur, iterum moritur, iterumque reſurgit. Sed ſicut diuerſę teſtantur hiſtoriæ, plures vltra tot curricula annorum viuentes, continuè durauere, ſicut & ali-
B quæ ciuitates, lapides, & metalla. Qui verò aſtruunt Magnum annum 36. millia annorum ſolarium continere, poſſunt ſimiliter caſtigari. Habentibus namque cœleſtium motuum diſciplinam, facile demonſtrare, quòd non ſit reditio omnium mobilium cœleſtium ad loca ſua primordialia in tot annis; nec eſt omninò perſpicuum quòd quando ſphæra octaua plenè perficiet motum ſuum, quòd & tunc omnia mota cœleſtia ſimiliter perficient motus ſuos; nec videtur quod ſphæra octaua in tot annis perficiat motum ſuum, imò contrarium faciliter oſtendetur. Neque dicit Ptolomæus quòd ſphæra octaua verè mouetur per gradum vnum in omnibus centum annis, ſed fere. Neq; iſta traditio Ptolomæi de motu ſphærę octauæ certa habetur aut vera, ſicut Albategni, Thebit, & alij poſteriores Aſtronomi certiſſimè repererūt. Si tamen Plato voluerit dicere, quòd animæ virtuoſę redibunt ad corpora, non tamen paſſibilia & miſera, ſed impaſſibilia, & beata, ad vitam non temporalem & miſeram, ſed perpetuam & beatam, & hoc in fine mundi, quando omnia mota cœleſtia plenè redibunt ad pri-
C marium ſtatum ſuum, & ita ab origine mundi vſque ad finem, perficient vnum magnum annum; non longe videretur à ſententia veritatis. Sic enim & quidam Theologi autumant, & diuinant: Dignum namque eis videtur vt omnia circulo peragantur, & ita motus cœleſtes & tempora, vbi incœperant, finiantur. Satis tamen rationabile videretur, quòd ſicut Deus inſtituit Angelos & homines in bono non optimo, vt ſic de bono per melius ad optimum proficiendo aſcenderent, & proficerent aſcendendo, & ſic tandem in optimo finaliter permanerent; ita & mota cœleſtia in locis, dignitatibus, aſpectibus, & cæteris talibus ordinaſſet. His autem non impertinens ſuadere, quòd ſicut boni reſurgent ad beatitudinem ſempiternam, ſic & mali ad miſeriam ſempiternam; Quid enim proportionalius, quid conuenientius æquitati, quid congruentius rationi? Hæc enim ſibi contraria dignoſcuntur. Sicut igitur æternitas in beatitudine beatiſſima portio reputatur; ſic & in miſeria miſerrima portio comprobatur. Quæ aliàs alia pœna digna, in mundi huius ampliſſima politia,
D poſſet ſufficienter malos à malis commiſſis ad pœnitentiam reuocare, & à non commiſſis malitijs deterrere, ſicut ſuperius tangebatur: Nec poteſt quis dicere, quòd ſola comminatio talis pœnæ. Abſit enim quòd Deus veraciſſimus, fideliſſimus, & rectiſſimus Princeps mundi indigeret mendacijs, gauderet periurijs, & fallacias exerceret contra primam Suppoſitionem & partes ſequentes. Si etiam in comminatione pœnarum nos falleret, cur non in promiſſione ſimiliter præmiorum? cur etiam ratione || *dicentis*, vnquam ei in aliquo cre- || docentis
dere deberemus? Nonne & præmiſſa circa proximam partem huius euidenter oſtendunt, peccatum temporale poſſe iuſtè puniri pœna æterna, immò & æternaliter puniri debere, ſi non fuerit hoc correctum, niſi Deus velit gratius & benignius agere, cum malis hominibus, quam cum bonis, cum blaſphematoribus, quam cum amatoribus, cum contemtoribus, quam cum cultoribus, tantam pœnam debitam ſpontaneè remittendo, & tantam gloriam indebitam gratuitò tribuendo. Nonne & terreni Principes poſſunt multa iuſta ſtatu-
E ere, ſtatuuntque de facto, ad quæ ratio naturalis demonſtratiua præcedens omninò non cogit, ſed legiſlatoris arbitrio committuntur, de qualibus dicunt Iuriſtæ, quòd Principi placuit, legis habet vigorem? Nonne ergo poſſet Princeps iuſte ſtatuere, & multum conſonè rationi, quòd quicunque pro Principe aut Republica cui præeſt, perſeueranter, ſtrenuè fecerit, perpetuo præmietur, & quicunq; contrarium fecerit, perpetuò puniatur; quod & iuſtè, æternaliter fierit in perſonis eorum, ſi poſſent viuere in æternum: quod quia non poſſunt, in eorum poſteris, quaſi in ipſis quodammodo in perpetuum exercetur, dum à ſucceſſione hæreditaria repelluntur, & ad multos forſan honores inhabiles decernuntur? Cur ergo excellentiſſimus Princeps Deus, cui humanæ animæ ſemper viuunt, & toti homines ſuſcitati ſimiliter ſemper viuent, ſicut præmiſſa teſtantur, non poſſet circa ſubditos ſuos ſimilia iuſtè

ſtatuere, & efficaciter adimplere, ſicut conuenientiſſimè, proportionatiſſimè decentiſſimè A
congruit rationi, iuſtitiæ, æquitati, ſicut præhabita ſuaſerunt; Imò ſic ſtatuit, & ſanciuit, ſicut
ipſius ſecretarij, referendarij, Prophetæ clariſſimi, Chriſtus præcipuus Prophetarum, &
Legiſlatorum, ſicut præmiſſa circa partem 32. oſtendunt, & cæteri viri diuini veteris Legis
& nouæ vnanimiter conteſtantur. Quibus & Hermes Philoſophus, imo & pater Philoſopho-
rum de Verbo æterno 30. planè concordat, ſicut ſuperius recitatur: Quem & Ariſtoteles, 1.
partis Secreti ſecretorum 18. allegans ſolenniter, ita ſcribit; Caue, quantum potes, effundere
ſanguinem hominum, quia Doctor egregius Hermogenes ſcripſit, dicens; Quando creatura
interficit creaturam ſibi ſimilem, virtutes cœlorum clamabunt ad diuinam Maieſtatem, di-
centes Domino; Domine, ſeruus tuus vult eſſe tibi ſimilis; qui ſi iniuſtè interficitur, reſpon-
det Creator excelſus; Permitte eum qui interficit, quia interficietur in vindictam, & ego re-
tribuam: & toties in ſuis laudibus virtutes cœlorum repræſentabunt mortem interfecti, do-
nec vindicta ſumatur de interficiente. qui erit vnus de perſeueratoribus in pœnis æternis: B
Quod & teſtatur eius autoritas infra, eiuſdem tertiæ partis 7. ſuperius recitata, & aliæ quæ-
dam autoritates præmiſſæ. Auicenna quoque 9. Metaphyſ. vlt. dicit; Quòd anima imperfe-
cta exuta à corpore incidet in maneriem laboris æterni. Algazel inſuper 5. phyſicæ ſuæ 1°.
docet expreſſè; Quòd quædam animæ vitioſæ à corporibus ſeparatæ, æternas pœnas incur-
rent, & æternaliter punientur. Quid etiam aliud per alia quatuor flumina infernalia Poeta-
rum ſemper fluentia, & nunquam deficientia ſuperiùs memorata, quàm pœna infernalis æ-
terna aptius figuratur? Neque Philoſophi aut hæretici dicentes contrarium vllam afferunt ra-
tionem, afferreue poſſunt rationem videlicet efficacem; ſed quaſi hiſtorici in non hiſtoricis,
ſed philoſophicis & diſputabilibus, contra rerum naturam, hiſtoriam nudam texunt; & hiſto-
riam de futuro, cùm tamen non ſint Prophetæ, nec filij Prophetarum. Punire namque pec-
cantes diuinæ miſericordiæ & clementiæ non repugnat, ſecundum 31. partem; neque etiam
punire æternaliter peccantes temporaliter iuſtitiæ Dei repugnat, per proximam partem hu- C
ius. Neque huic repugnat quod ſuperius dicebatur, Deum nullum abundanter vel ad con-
dignum punire: Licèt enim æternaliter puniat; poteſt tamen per vices vel ſemper continuè
punire mitiùs quàm condignè, quàm punitorum iniquitas merebatur, quod & facit, ſicut præ-
miſſa circa 31. partem, & proximam ſuaſerunt. Hi tamen fortaſsis etſi non poſſunt partem
ſuam per rationes aſtruere, conabuntur ſaltem rationes meas deſtruere reſpondendo, dicen-
tes; Quòd ſola priuatio felicitatis æternæ, ſine aliqua pœna ſenſus, eſt pœna ſufficiens omni
culpæ. Sed iſtud ſtatim refellitur per præmiſſa; ſic enim qui plus peccat, & qui minùs, qui e-
tiam nunquam benè, ſed ſemper peſsimè operatur; & qui nunquam bene agit nec malè, eſſent
æqualiter puniendi. Idem itidem facilè reprobatur per proximam partem huius, & oſtenſio-
nem ipſius. Cur etiam ſi ſic eſſet, nequaquam ſufficeret in omni recta politia punire peccan-
tes quoſcunque per ſolam priuationem præmij & honoris, & non per ſupplicia varia & per
mortem? Qui etiam peccat ſcienter præcipuè contra Deum, magis videtur mereri ſupplici- D
um quàm qui rectè agit, mercedem. Nullus enim deberet peccare pro aliquo recte facto.
Magis enim vitandum eſt peccatum, quàm meritum acquirendum, niſi fortaſsis peccatum
vitari non valeat, niſi meritoriè operando, ſicut 31ª pars probat. Beatitudo inſuper & miſeria
ſunt contraria, non ſolum oppoſita priuatiuè; habent igitur fieri per contraria poſitiua, non
ſolum per oppoſita priuatiuè. Si verò ſecundum præmiſſa boni finaliter ſuſcitati ſint æterna-
liter præmiandi, vbi aptius quàm in cœlo, quàm in Dei habitaculo glorioſo, coram facie Dei
ſemper cum eo quem ſuper omnia dilexerint, & finaliter quæſierint? Nonne & ratio iſtud do-
cet? Anima namque humana rationalis eſt incorporalis & immaterialis, neque extenſa ad
extenſionem materiæ, neque educta de potentia materiæ elementaris, aut mixtæ, neque na-
turam materiæ in ſe habens. Quare nec locus ſuus naturalis eſt in terra, nec inter elementa,
aut elementata iſta, ſed ſupra: Omnia namque ſimplicia & compoſita ſecundum ſuas naturas
naturalia exigunt ſibi loca, ſicut experientia manifeſtat, & Philoſophi atteſtantur. Nonne & E
digniori naturæ dignior locus debetur, ſicut fatentur communiter Philoſophi & vulgares?
& quis neſciat animam rationalem immaterialem, & immortalem, materialibus & corruptibi-
libus præualere? & quis locus dignior, quàm qui ſurſum, ſicut nullus hominum diffitetur?
Quare & dicit Philoſophus, 2. de Cœlo & Mundo, 34. Diuinior locus qui ſurſum, eo qui de-
orſum; vbi textus Auerrois ſic habet; Locus ſuperior nobilior inferiori: locatum quoque &
locus conuenientiam, & ſimilitudinem exigunt naturalem, ſicut ratio perſuadet, experimen-
tum oſtendit, Philoſophi & alij confitentur: Anima autem rationalis eſt immaterialis, ſpiri-
tualis, & immortalis; exigit igitur talem locum, locum ſuper hæc omnia materialia & morta-
lia, ſicut & Angeli ſancti cœlum: Hac enim ratione ſuaſi, omnes gentes & populi, Philoſophi
& vul-

A & vulgares concorditer tribuunt Angelis ſanctis cœlum; vndè Philoſophus 1. de Cœlo, 22, Omnes, inquit, eum, qui ſurſum, Deo locum attribuunt, & barbari & Græci; quicunque quidem putant eſſe deos, palam vt immortali immortale coaptatum. Impoſsibile enim aliter; vbi tranſlatio, quam Auerroes exponit, ſic habet; Omnes homines vnanimiter conueniunt, quòd hoc corpus primum glorioſum, eſt locus ſpirituum, ſcilicet Græci, & alij primarum gentium quæ cognouerunt Deum, & eius dominium, & dixerunt hoc; Quoniam illud ſuper quod non cadit corruptio, debet eſſe in loco qui non corrumpitur. Super quod Auerroes, Omnes, inquit, gentes concedentes Deum eſſe, conueniunt in hoc, quod Cælum eſt locus Dei & aliorum ſpirituum, qui vulgariter dicuntur Angeli. Philoſophus etiam 2. de Cælo & Mundo 2. Cælum, inquit, & eum, qui ſurſum, locum Antiqui quidem Dijs attribuerunt, velut exiſtens ſolum immortale. Vbi tranſlatio Auerrois, Omnes Antiqui poſuerunt cælum eſſe locum creatoris propter ſuam incorruptibilitatem & æternitatem; ſuper quod Auerroes, locus æterni eſt æternus. Nonne & ſimilia in natura ſimilem lo-
B cum naturalem requirunt? Spiritus autem ſeu Angeli & animæ rationales ſunt ſimiles in natura, ſicut præmiſſa teſtantur; & omnes gentes, & populi, Philoſophi, & vulgares immortalitatem animæ confitentes pariter confitentur: Locus autem Angelicorum ſpirituum naturalis eſt Cælum, ſicut præmiſſa teſtantur. Adhuc autem beatitudo ſiue felicitas eſt bonum nobiliſsimum, digniſsimum, iucundiſsimum, & ab omnibus aduerſitatibus ſeparatum, & vniuerſaliter integrum & perfectum, ſicut præcedentia docuerunt; Tale autem bonum locum conuenientem requirit, alioquin non erit perfectum. Sed vbi poſſet anima rationalis beata talem locum ſibi conuenientem habere? Non in ſubcœleſtibus: Conſtat planè, ſicut & præmiſſa teſtantur; ſolum enim in cœleſtibus talis locus. Vnde & Philoſophus 1. de Cælo & Mundo in tranſlatione antiqua, & in tranſlatione quam habet Auerroes, vocat Cælum, corpus glorioſum frequenter. His igitur, & huiuſmodi rationibus inclinati, multi Philoſophi, & Poetæ ſuperius recitati, affirmant concorditer, animam virtuoſam atque purgatam, in cœ-
C leſtibus finaliter præmiandam, felicitatem beatitudinemq; finalem in cœleſtibus habituram; Homo autem beatificandus non beatificabitur in anima ſua ſola, ſed in anima ſimul & corpore, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; Totus ergo homo in anima ſimul & corpore ſuſcitatus eſt beatificandus in Cælo, & ibi finaliter præmiandus. Et ecce quàm aptè hoc congruit rationi: Certæ namque formæ naturales appetunt naturaliter certa loca naturalia, & ſimiliter tota compoſita naturalia propter formas. Quamobrem & mouentur naturaliter ad naturalia loca ſua, & in eis naturaliter requieſcunt, ſicut Philoſophi atteſtantur. Locus autem naturalis animæ rationalis eſt Cælum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: Illum ergo locum naturaliter appetit, ad illum mouetur naturaliter, & in illo naturaliter requieſcit; quare & ſimiliter totus homo. Nonne & anima dignior & perfectior eſt quàm corpus? quod ergo dignius & naturalius reputandum, quod Anima regat corpus, quod Anima ducat corpus, quod Anima locet corpus in loco congruo animæ, quam è contra. Nonne ergo totus homo natu-
D ralius locaretur in Cælo, quam in terra? Ibi namque naturaliter locaretur, ſecundum naturaliſsimam formam ſuam, digniſsimam & perfectiſſimam partem ſuam, ſicut præmiſſa teſtantur: In terra autem ſecundum corpus ſuum, & materiam ſuam tantùm; In beatitudine verò finali, ſicut anima naturaliter in cælo locabitur, ſic & corpus; alioquin non foret naturaliſsimum neque aptiſsimum animæ ſic beatæ; Nec anima, nec homo totus haberet felicitatem perfectam, & beatitudinem conſummatam. Nec debet turbare Philoſophos, vel quoſlibet alios quomodo caro iſta terrena poſsit naturaliter in cælum aſcendere & manere. Cur enim Deus omnipotens totius Autor naturæ, qui ſecundum præmiſſa poſſet creare, & recreare totum corpus ex nihilo, mortuos ſuſcitare, & omnimoda miracula, ſicut voluerit, operari, non poſſet mirabiliter, & nobis fortè puſillis incomprehenſibiliter alterare, & ſubtiliare groſsitiē huius carnis, donec naturaliter in cælū aſcenderet, & maneret, ſicut Sol iſta
E groſſa, & grauia ſubtiliat elementa, ſicut etiā Alchymiſtę multa groſſa & grauia ſubtiliāt ſic per ignem? Nonne etiam magnes lapis multum rudis diſponit ſic ferrum corpus multum rude & graue, quod naturaliter aſcendit ad eum, inſequitur ipſum ſurſum ad quantamcunque diſtantiam, & manet cum eo? Cur ergo Deus omnipotens, qui habitat in Cœlis, non poteſt corpora hominum taliter alterare, ad cœleſtia ſubleuare, & cum ſeipſo in cœleſtibus æternaliter collocare? In qualibet inſuper politia rectè diſpoſita, loca probè agentium & improbè, loca præmiorum & pœnarum, ſecundum ſuperius & inferius; honorabile & inhonorabile; delectabile & triſtabile ab inuicem ſunt diſcreta. Quis enim neſciat virtuoſos, & probos primoribus ſedibus honorari? Et quis neſciat vitioſos, & improbos à talibus eijci, carceribus retrudi, lignis ſuſpendi, & alijs locis vilibus & contrarijs mancipari? Boni autem in Dei max-

ima

ima politia ſecundum priora ſunt ſurſum in cœleſtibus præmiandi, & ibi finaliter collo- A
candi. Quid ergo conuenientius, quàm vt mali deorſum in terra, & infra terram, in aliquo
loco horribili intra terram, & habitationem noſtram communem, qui ideò inferus dicitur, &
infernus, puniendi finaliter retrudantur; vt ſic qui Deum Cœli offenderant, cœleſti lumine,
viſu, & fauore priuentur, vt ſic ſpiritus hominis, & totus homo, qui ſecundum præmiſſa de-
buit naturaliter habitaſſe in Cœlis, quia fecit contra naturam, contra Deum naturæ, contra
regulam naturalem amandi, quam 30ª pars tradebat, contra naturam habitet in Inferno; vt
ſic etiam præter alias pœnas ſuas, & locus ipſe innaturalis & horridus ſit pœnalis, vt ſicut bo-
nis omnia conuertuntur in gloriam, ita & malis omnia in miſeriam conuertantur? Dicit enim
Hermes de verbo æterno 19. Ab eo itaque quod viſu priuentur, Græcè ἅδης ab eo quòd in imo
ſpheræ ſint, Latinè Inferi nuncupantur. Dicitque Plato 2. Timæ. 9. quòd negligens Deum
reuocabitur ad Inferna, ſicut ſuperius, pleniùs allegatur: Quibus & Ariſtoteles in Secreto
ſecretorum 3. partis 7. planè conſentit, ſicut ſuperiùs recitatur. His quoque conſentiunt B
quàm plures hiſtoriæ Gentilium & Græcorum, Deos ſuperos & Inferos diſtinguentes, & plu-
rima carmina Poëtarum, ſicut ſuperius tangebatur. Nonne & Philoſopho 2. de Cœlo 73°.
recitante, Pictagorici tradiderunt carcerem Iouis eſſe in medio totius ad centrum, qui & Tar-
tarum, & Spiritus, ſeu homines Tartareos profitentur, Iouemque ipſis inferre minas & pœ-
nas? Recitat enim Philoſophus 2. Poſt. 3. Pictagoricos dicere, ſonare ſeu tonare minarum
cauſa, his qui ſunt in Tartaro, quatenus timeant. Ex his autem euidenter conſequitur corpo-
ra beatorum ad meliorem, ſinceriorem, cœleſtiorem conditionem in futura beatitudine tranſ-
formanda: Quomodò namque aliter aſcendent ad cœlum, & ibi naturaliter requieſcent, ſi-
cut ſuperiùs eſt oſtenſum. Si etiam ſecundum præmiſſa, non tantum vna pars hominis, ſed
totus homo ſimul in anima & corpore eſt præmiandus, & beatificandus finaliter, cùm ani-
ma eius ſit tunc mutanda in melius & incomparabiliter melius, cur non & ſimili modo
corpus? præſertim cùm ſecundum præmiſſa Deus facillimè iſtud poſſit, cum etiam ani- C
mam meliorem, purgatiorem, & cœleſtiorem, & in Cœlo naturaliter habitantem magis
deceat tale corpus, corpus conſimile & conforme; cùm inſuper alias non eſſet homo per-
fectè beatus, quomodo namque cenſendus eſt totus homo perfectè beatus, cuius totum
corpus miſeriæ ſubiacet conſuetæ, contra ſpiritum concupiſcit ſeu appetit, litigat, & repug-
nat? His quoque conceſſis quis neget beatos immortalia corpora habituros? Immorta-
lia, inquam, vel vigore naturæ in melius tranſmutandæ, vel beneficio creatoris & recreato-
ris, beatificatoris & continui ſeruatoris. Quomodò etenim aliter totus homo in anima ſimul
& corpore æterna beatitudine perfruatur, ſicut præcedentia ſuaſerunt? Nonne etiam formæ
& corpora debent naturaliter conformari, & naturali ſimilitudine conuenire? Et quid corre-
ſpondentius, naturalius, & ſimilius, quàm vt forma corruptibilis, temporalis, corpus corrup-
tibile, temporale inhabitet, & informet? Forma verò incorruptibilis & æterna corpus ‖ *in-*
corruptibile & æternum? Hæc autem fuit antiqua opinio plurium Antiquorum, ſicut ſupe- D

‖ corrupti-
bile.

rius tangebatur. Omnes enim dicentes Deos ex hominibus fieri, & hoc dicunt; quod & Phi-
loſophus 3. Metaphyſ. 15. commemorat manifeſtè. Qui & 4. Topic. Quandoque, inquit,
peccant paſſionem in genus paſſi ponentes, vt quicunque immortalitatem vitam ſempiter-
nam dicunt eſſe: Paſſio enim vitæ & caſus immortalitas videtur eſſe. Quoniam autem ve-
rum eſt quod dicitur, palam fiet, ſi quis concedet ex mortali, fieri aliquem immortalem: Nul-
lus enim dicit eum aliam ſumere vitam, ſed caſum aliquem vel paſſionem huic eidem adge-
nerari. Quare non eſt genus, vita immortalitatis. Scio tamen quod Ariſtoteles & Auerroes 3.
Metaphyſ. vbi prius, derident ita dicentes, & hoc fortaſſis quia nequaquam eos intelligunt
propter Metaphoram vſus Mannæ, & Nectaris, vel quia non habent efficacius argumen-
tum. Cur enim non poſſet Deus omnipotens à corpore humano cauſas intrinſecas corrupti-
uas ſubtrahere, aut omnes illas ſic contemperare, proportionare, & coæquare ad inuicem,
quòd incorruptibiles ab inuicem permanerent, ſicut & Medici aſſerunt de corpore complexi- E
onis optimè naturalis, quæ & ab ijs temperata ad iuſtitiam nuncupatur? aut cur non poſſet
omnes illas cauſas taliter alterare? Videmus enim multa actiua naturalia multimode alterata
actiones ſuſpendere naturales. Nonne aurum naturaliter vel artificialiter generatum à Phi-
loſophis naturalibus vniuerſalibus & particularibus, ſcilicet, Alchymiſticis, imputribile, & in-
corruptibile affirmatur? Nonne & Plinius 7. Naturalis hiſtoriæ, ita ſcribit; Puerum ferunt
æſtu & itinere feſſum in ſpecu dormiſſe 57. annis, rerum faciem mutationemque mirantem,
velut poſtero die experrectum; eundem poſtea totidem annis vixiſſe, tanquam illis, quibus
dormiuit, non computatis, quia durauerit annis 157. Cui & aliæ famoſæ hiſtoriæ ſimilia re-
cordantur. Si igitur corpus illius & ſimilium tanto tempore non computruit, imò nec ad pu-
trefactio-

A trefactionem aut corruptionem tendebat, cur non potuit per iterum tantum tempus, & per quantum libet ſic duraſſe etiam infinitum? Idem inſuper Plinius ſimiliter 2°. eiuſdem ſic ſcribit; Celebre phanum habet Veneris Paphos, in cuius quadam area non pluit. Item in ea oppidum Troadis circa ſimulachrum Mineruæ; In eodem & relicta ſacrificia non putreſcunt. Apud nos quoque in Anglia & in Hybernia fertur certiſsimè; Inſulas quaſdam eſſe in quibus nullus moritur, moriue poteſt, ſicut longiſsima experientia manifeſtat, quarum tamen Incolæ morituri exceſsiuo languore vexati, ideoque elati continuò moriuntur. Cur ergo Deus omnipotens non poteſt corpora hominum taliter alterare, quòd immortalia perſeuerent? Et quicquid ſit de virtute propria corporum humanorum, totiuſue vniuerſitatis naturæ creatæ, nulli dubium quin Deus de ſua omnipotentia, & voluntatis efficacia ſimpliciter infinita, poſsit talia corpora hominum glorioſa in vita beata, ſine mortis diuortio æternaliter conſeruare, ſicut & trigeſima ſeptima pars docebat. Nonne Plato ſimilem ſententiam profitetur de
B Angelis ſuperius recitatam; qui & 1. Timæ. 4 dicit; Quòd Deus præclaram illam machinam viſibilem, contiguamque fabricatus eſt, amica partium æquilibritatis ratione ſociatam, quæ immortalis, indiſſolubiliſque eſſet aduerſus omnem caſum, excepta fabricatoris ſui voluntate. Per hæc & poteſt patere propoſitum de corporibus reproborum. Niſi enim reprobi toti in anima ſimul & corpore æternaliter viuerent, nequaquam toti æternam miſeriam ſuſtinerent, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Quomodo autem hoc poſſunt, poteſt per præcedentia ſuaderi, per Salamandram, per Aetnam, & per alia quædam ſimilia, quæ ab igne nullatenus conſumuntur; maximè verò per Dei omnipotentiam infinitam. Ex his autem vlterius inferendum, quòd felicitas beatorum futura, nequaquam conſiſtet in carnis voluptatibus conſuetis, aut in aliquo alio, aliquibuſue alijs præter Deum. Quomodo namque corpus tam purum, tam mirabiliter depuratum, & in omnibus tam beatum, vt homini plenè beato, plenè deſeruiat, quatenus beatitudine ſua plena plenariè perfruatur, & in nullo penitus retrahatur,
C creditur habiturum voluptates & concupiſcentias ſolitas, miſeras, inhoneſtas, ipſum beatum à perfecta beatitudine, quæ conſiſtit in perfecta Dei cognitione, dilectione, delectatione, & inhæſione, multipliciter retrahentes, ſicut præmiſſa circa trigeſimam ſecundam partem oſtendunt? Nonne & perfectius, naturalius, atque beatius homini reputandum, quòd perficiatur ſecundum animam, quàm ſecundum corpus, in quibus contrariantur adinuicem & repugnant? Nonne & ideò virtuoſi & ſtudioſi à carnis voluptatibus continentes, perfectiores alijs meritò iudicantur? Sic ergo erit in felicitate futura, nec erit ibi repugnantia, aut contrarietas aliqualis inter corpus & animam. Tunc etenim ibi foret pœna, triſtitia, & miſeria aliqualis, non felicitas conſummata. Si etiam beatitudo futura & felicitas conſiſteret in carnis voluptatibus conſuetis, & beatitudo ſimiliter poſsibilis in præſenti, ſicque Epicurei, porcini, & voluptatibus omnibus dediti, eſſent beatiores, meliores, & virtuoſiores alijs in præſenti, quia propinquiores beatitudini veræ futuræ, veraciterque beatis. Sed quis iſtud conceſſerit
D niſi porcus forſitan impudens Epicuri? Iſta quoque particula clarè patet ex præmiſsis, circa 32. partem iſtius, & circa partem præſentem, quarum & aliqua iuuat adhuc breuiter memorari. Docent || *namque* prælibata, quòd beatitudo ſiuè felicitas, eſt bonum humanum finale, || ſiquidem
& finis hominis vltimatus, qui non deſideratur aut quæritur propter aliquid aliud, ſed propter ſe tantùm, & cætera propter ipſum. Sed quid ſic rationabiliter deſideratur aut quæritur in omnibus entibus niſi Deus, ſicut 30. pars monſtrauit? Amplius autem, quomodo verax Deus, qui ſecundum 30. partem huius, ſtatuit ſe amari, & coli ab hominibus ſuper omnia alia, ſiue exiſtentia, ſiue cogitabilia, propter ſeipſum finaliter, vltimatè; non ſeipſum, ſed aliud in finale & beatificum præmium eis reddet? Quicquid enim aliud tali amatori & cultori ſuo reddiderit, nihil videtur reddere ſed fraudare; ſicuti ſi paterfamilias pro opera tua diurna promitteret tibi aurum, puta talentum, veſpere autem facto, redderet tibi ſtercus; nonne quodlibet aliud, citra Deum, ipſi collatum quaſi ſtercus videtur reſpectu talenti? imo incomparabi-
E liter longè minus quàm nihilum & inane. Quare & Philoſophus 9. Ethic. 1. loquens de recompenſatione iuſta, & debita in communicatione humana, ſic ait; Contendunt autem cùm altera fiunt ipſis, & non quæ appetunt. Simile enim eſt, quod eſt nihil fieri, cùm eo, quod appetit, non potitur; puta & citharœdo repromittens, & quanto melius caneret, tanto plus; immane autem expetenti promiſsiones pro delectatione delectationem reddidiſſe dixit; Siquidem igitur vterque hoc volebat, ſufficienter vtique habuit: Si autem hic quidem delectationem, hic autem lucrum, & hic quidem habet, hic autem non; non vtique erit quod ſecundum communicationem benè. Quanto magis in communicatione huiuſmodi amatoris & cultoris Dei cum Deo, in qua Deus ipſe finaliter intenditur, quæritur, & ſperatur, ſimiliter ſentiendum? præſertim cùm nullum aliud bonum ſit maius eo, æquale,

aut

aut comparabile de propinquo, ſed quodlibet incomparabiliter vilius, & quaſi nihil & inane? A Nonne & quilibet virtuoſus faciens omnia finaliter propter Deum, ſecundum doctrinam 30. partis huius finaliter Deum intendit, quærit, & mouetur continuè verſus eum? Iſte autem motus cum non ſit circularis, ſed rectus, non debet eſſe naturaliter infinitus, ſicut nec homo naturaliter imperfectus. Sed quomodo naturaliter finietur, & perficietur finaliter iſte motus, fine naturali, naturaliterque intento nullatenus acquiſito, ſed alio? Iſte ergo motus eſt finaliter terminandus in Deo, qui etiam ſecundum Philoſophos, ſicut amatum & deſideratum nos mouet, ſicut Ariſtoteles 12. Metaphyſ. 37. & Auerroes in comment. planè teſtantur; vbi & Philoſophus 38. loquens de primo principio mouente ſicut amatum: Ex tali, inquit, Principio dependet cælum & natura, ſuper quod Auerroes ſic ait: Iam declaratum eſt, quòd Cælum & natura continuatur cum principio quod eſt intellectus, qui eſt in fine gaudij & voluptatis, ſicut erit noſtra diſpoſitio in continuatione cum intellectu qui eſt principium, & ex hoc quidem apparet bene quod Ariſtoteles opinatur, quod fortuna hominum B eo quod ſunt homines, non eſt niſi per continuationem eorum cum intellectu, quem declaratum eſt in libro de Anima eſſe principium agens, & mouens nos. Intelligentiæ enim abſtractę in eo quod ſunt abſtractæ, debent eſſe principia eorum, quorum ſunt principia, duobus modis; ſecundum quod ſunt mouentes, & ſecundum quod ſunt finis. Intelligentia enim agens in quantum eſt abſtracta, & principium nobis, neceſſe eſt vt moueat nos, ſecundum quod amatum amans. Etſi omnis motus neceſſe eſt vt continuetur cum eo à quo ſit ſecundum finem, neceſſe eſt vt in poſtremo continuemur cum hoc intellectu abſtracto, ita quod erimus dependentes à tali principio, à quo Cælum dependet. Adhuc autem ſi felicitas hominis conſummata in quocunque alio citra Deum conſiſteret, non in ipſo, conſiſteret in aliquo bono finito & paruo, cum nullum ſit aliud bonum citra ipſum. Sed quomodo Deus iuſtiſsimus, potentiſsimus, abundantiſsimus, atque largiſsimus, qui ab hominibus tantum amari ſe ſtatuit atque coli, quod pro quantiſcunque bonis non habitis acquirendis, ſeu habitis conſer- C uandis; vel pro quantiſcunque malis pœnalibus non habitis præcauendis, aut habitis amouendis, in nullo ipſum ſcienter offenderent quouiſmodo, ſecundum doctrinam trigeſimæ partis huius, pro tanto amore, pro tanto cultu, pro tanto ſeruitio, tantillum præmium eis reddet? Decet enim quod ſuos non parce remuneret, ſed abundè, ſecundum trigeſimam primam partem. Quid igitur dignum tanto amori, congruum tanto cultui, aut proportionatum tanto ſeruitio, conſummata militia tandem reddet, niſi bonum aliquod maius bonis omnibus quæ ſperauerunt, malis omnibus quæ ſuſtinuerunt, ſaltem quantum in eis fuit, in promptitudine ſcilicet animi, & conſtantia voluntatis pro eius amore, reuerentia, & honore, præſertim cùm facillimè iſtud poſſit, & conuenientiſſimè deceat hunc & illos? Quantum igitur bonum talibus amatoribus, cultoribus, & militibus ſuis reddet, niſi bonum aliquod maius bonis omnibus etiam imaginabilibus citra ipſum: & quod bonum huiuſmodi niſi ipſe? Amplius autem nullum bonum finitum & paruum ſatiat animam aut hominem maius & melius D appetentem, maioris & melioris capacem. Omnes ‖ *autem* certiſſimè experimur, quod bonum naturaliter affectamus, & magis maius, nec in vllo bono finito plenariè quietamur; quinnimo & vltra procedimus, & bonum maius magis appetimus, & optamus. Et quomodo iſte appetitus tam naturalis, tam rationabilis, tam honeſtus, remanebit ſine demerito æternaliter otioſus, præſertim cum à Deo naturæ totius Autore, non inaniter hominibus ſit inſertus? Solus igitur ipſe Deus infinitiſsimè infinitus, iſtum appetitum, iſtud deſiderium, iſtam famem, iſtam eſuriem de ſeipſo, & per ſeipſum beatiſsimè ſatiabit. Sed vbi & quando ſi non in felicitate ‖ *futura*, & in beatitudine quam ſperamus? Teipſum igitur, Deus meus, teipſum propter teipſum ſuper alia cuncta amo, teipſum deſidero, teipſũ finaliter cõcupiſco, teipſum propter teipſum non aliud quidlibet ſemper & in omnibus quæro finaliter ex totis meis præcordijs & medullis, cũ gemitu & ploratu, cum labore continuo & dolore; quid ergo finaliter mihi reddes? ſi non teipſum mihi reddideris, nihil reddes; ſi non teipſum mihi donaueris nihil donas; ſi E non teipſum inuenio, nihil inuenio; nequaquam me præmias ſed crucias vehementer. Prius enim, quando quæſiui teipſum finaliter, ſperaui cito inuenire teipſum finaliter, & tenere, & hac ſpe melliflua in omnibus meis laboribus dulciter conſolabar; nunc autem ſi teipſum mihi negaueris, quicquid aliud dederis, tanta ſpe fruſtratus non ad tempus modicum ſed pro ſemper. Nonne ſemper amore languebo, languore mœrebo, mœrore dolebo, dolore lugebo & flebo, & ſemper inanis & vacuus remanebo? Nonne igitur inconſolabiliter contriſtabor, inceſſabiliter querelabor, interminabiliter cruciabor? Non eſt hoc tuum optime, potentiſſime, clementiſſime, & amantiſſime Deus meus? Nullatenus congruit, nuſquam decet vt Amatores tuos perfectos ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, tam inamicabiliter,

* & deſideratum

‖ enim

‖ æterna

A biliter, imò tam inimicaliter paruipendas, deſpicias, abijcias, & contemnas, verberes, vulneres, torqueas, & affligas tempore ſempiterno, quando te, & in te plenã felicitatem ſperabant, & plenariam beatitudinem expectabant. Tu igitur verax Deus, principium & finis amantium, reddes amatoribus tuis perfectis finaliter temetipſum, felicitatem perfectam, & beatitudinem conſummatam, temetipſum deſideratum finaliter & ſperatum, temetipſum omnis beatitudinis omne bonum, in teipſo beatiſsimo, ſupra quam cogitare ſufficimus beatiſsimè continentem, ſicut per primam ſuppoſitionem, tertiam partem, & quartam, Doctor doctiſsimus tuos diſcipulos docuiſti. Quod igitur Magiſter bone, & Domine, nunc doces nos tenui argumento, tandem quæſo nos doce pleno experimento: quod nunc doces in perfecta cognitione, tandem doce perfecta comprehenſione; quod nunc doces longa ſpe, tandem reipſa doceas longiori. Fac igitur optime Deus meus, vt in tota ſemper vita præſenti, teipſum propter teipſum amem præ omnibus, quæram in omnibus, & tandem in futura inueniam, ac teneam in æternum.
B Obijciet forſitan diſcipulus Epicuri, aut filius Mahometi, quòd homines in vita futura animas ſimul & corpora poſsidebunt; quare & carnales concupiſcentias, atque venereos appetitus, quapropter & actus, ſi ſine vlla triſtitia in omni felicitatis lætitia permanebunt: Sed iſte non aduertit, quomodo ſecundum quintam particulam huius partis, corpora beatorum in felicitate futura nequaquam in ſtatu priſtino remanebunt, ſed ad meliorem & ſinceriorem conditionem diuinitùs mutabuntur. Nonne multi homines concupiſcentijs multis carent? Nonne & idem homo eandem concupiſcentiam diuerſis temporibus habet & non habet? Nonne pueri, decrepiti, & infirmi maleficiati, & frigidi concupiſcentiam venereorum non habent? Nonne caſtratio, camphora, agnus caſtus, ſtercus muris & ſimilia extinguunt veneris appetitum? Cur ergo non poteſt Deus omnipotens corpora beatorum tam ſinceriter depurare, & depurata æternaliter conſeruare, quod nunquam in ipſis aliqua talis concupiſcentia oriatur? Imò & faciet, cum talis concupiſcentia eſſet eis nociua, & perfectę beatitudinis ademptiua. Qui enim ſecundum præmiſſa, corpora iſta terreſtria grauia & mor-
C talia ad cœleſtia ſubleuabit, vt ibi naturaliter maneant, & immortalia perſeuerent, & omnem appetitum carnalem inutilem, & perfectæ felicitati contrarium eis tollet, vt ſic totus homo in anima ſimul & corpore, totus ſincerus ſincera, ſpirituali, & perfecta beatitudine æternaliter perfruatur.

Contra Ariſtotelem aſtruentem mundum non habuiſſe principium temporale, & non fuiſſe creatum, nec generationem hominum terminandam, neque mundum ſeu ſtatum mundi præſentem vllo tempore finiendum. Contra Anaximandrum quoque Platonem, Anaxagoram, Empedoclem, & Maurorum vaniloquos circa idem. 40.

D ARguatur Ariſtoteles aſtruens mundum non habuiſſe principium temporale, & non fuiſſe creatum, nec generationem hominum terminandam, nec mundum, ſeu ſtatum mundi præſentem vllo tempore finiendum. Anaximandros quoque Plato, Anaxagoras, Empedocles, & Maurorum vaniloqui à ſuis erroribus ſimiliter arguantur. Conſiderantibus ſiquidem dicta veterum circa mundum, duæ opiniones ſe offerunt principales; vna & antiquiſsima quòd mundus eſt genitus, & habet principium temporale; & iſta vlteriùs dupliciter variatur. Hi namque affirmant mundum fuiſſe creatum ex nihilo, & hoc à Deo; Illi verò mundum fuiſſe factum ex aliquo, ex aliqua materia præcedente; & hi multipliciter ſeparantur. Anaximandros quidem putat res infinitas latuiſſe ad inuicem quieſcentes in quodã Chaos tempore infinito; & tandem intellectum ſeu Deum ipſas ab inuicem ſegregaſſe, & ſic mundum feciſſe, quem & ponit ſecundum modum rerum ſolitum & communẽ, infinito ſimiliter tempore duraturum. Plato verò exiſtimat res ante mundum motu inordinato æternaliter fluctuaſſe, Deumq; has reduxiſſe ad ordinem, & ſic mundum feciſſe æternaliter permanſurum: His
E quoque & alia opinio poteſt addi, quòd mundus ſit tantummodo ſemel factus, & ſemel tantummodo corrumpendus, quem tangit Philoſophus 1. de Cœlo & Mundo 102. quam & ibi Auerroes imponit Anaxagorę. Superiorem verò Ariſtoteles & ipſe 1. Phyſ. 32. Anaximandro imponunt. Vnde videtur, quòd Anaximandros & Anaxagoras ſint diuerſi, & quòd ille ſuperiorem opinionem poſuerit, & hic iſtam. Sed nullus quæſo de horum nominibus nimis curet: Scientia namq; non in nominibus ſed in rebus. Empedocles autem dicit mundũ fuiſſe factum ex 4. elementis per litem, & rurſum per amicitiam corrumpendum; & hoc dicit in præterito infinities factum eſſe, & in futuro infinities faciendum. Altera verò opinio principalis affirmat mundum eſſe ingenitum; & hæc duplex: Quidam namq; loquentes in lege Maurorum teſte Auerroe ſuper 1. de Cœlo comment. 102. ipſum ingenerabilem, ſed corruptibilem dicunt

cunt eſſe; Ariſtoteles autem primus omnium, mundum eſſe ingenerabilem & incorruptibilem A
præſumpſerat affirmare. Et quia eius opinio videtur famoſior cæteris, etſi ſit poſterior; de ipſa tamen primitus diſſerendum. Ipſa quoque deſtructa, aliæ leuiter deſtruentur. Nonne igitur ſecundum ſententiam tuam, Ariſtoteles, & ſecundum conſequentiam naturalem, ſi mundus eſt æternus anterius, & ſpecies ac generatio humana ſimiliter? et nonnè ſecundum
|| 36 || *31.* partem, & ſecundum ſententiam tuam ſimiliter, animæ humanæ rationales ſunt æternę, & ſingulæ ſingulorum, nec fit circularis redditio animarum ſecundum proximam partem huius, & etiam ſecundum tuam ſententiam in oſtenſione eiuſdem partis præmiſſam? Nonne ergo modo ſunt actualiter huiuſmodi animæ ſimpliciter infinitæ? Quare & ille Algazel, ſectator tuus, & filius in hac parte, infinitatẽ animarũ concedit. Primo namq; Metaphy. ſuæ, definitione ſexta, ſic ait: Ens diuiditur in finitũ & infinitum; Infinitũ verò dicitur 4. modis; quorum duo non ſunt; duos vero eſſe argumentatio deprehendit. Dicitur enim quod motus cœli non habet finem, quia non habet principium, & hoc iam deprehendit argumentatio. Dicitur B
etiam quod animæ humanæ quę à corporibus ſeparantur ſunt infinitæ: Hoc autem neceſſario verum eſt, ſi remoueatur finitas à tempore, & à motu cœli, quod eſt remotio inceptionis. Et infra, Animas humanas quæ ſunt ſeparabiles à corporibus per mortem, concedimus eſſe infinitas numero, quamuis habeant eſſe ſimul; quoniam non eſt inter eas ordinatio naturalis, qua remota deſinant eſſe animæ, eò quod nullæ earum ſunt cauſæ alijs. Iſtud tamen tam contrarium ordini, tam abſurdum, Deo non conuenit nec naturæ, quod & tu Ariſtoteles & omnes Philoſophi, omnes veri Philoſophi ſoletis impoſſibile reputare. Nonne etiam ſecundum tuam ſententiam, & ſecundum ſententiam veritatis, fruſtra ponuntur plura, vbi ſufficiunt pauciora? Ad quid ergo ponuntur animæ infinitæ cum finitæ ſufficiant? Dices fortaſſis, quod Animæ infinitæ ponuntur propter perfectionem vniuerſi maiorem: Alias enim non eſſet ita perfectum. Sed cur magis animæ infinitæ, quam Angeli infiniti, quam ſphæræ, quam ſtellæ, quam cætera huiuſmodi entia infinita? Imò & multitudo finita videtur perfectior infinita: C
Omnis namque numerus perfectus, ſphæricus, circularis, cubicus, quadratus pariter ſiue impariter, par aut impar, digitus, articulus, compoſitus, ſiue cuiuſcunque alterius diſpoſitionis laudabilis eſt finitus, ſicut Arithmetica clarè monſtrat; Numerus autem infinitus nullius huiuſmodi diſpoſitionis laudabilis eſſe poteſt. Eodem quoque modo videtur eſſe de numeris, ſicut de corporibus & figuris; ſed corpus finitum eſt perfectius infinito, ſi eſſet: Habet enim figuram determinatam & certam; Infinitum, nequaquam. Imò & omne corpus regulare, & apud naturam & Geometras laudabile & famoſum eſt finitum; Omne namque corpus huiuſmodi eſt pyramis, cubus, octoedron, duodecaedron, Icoſaedron, vel ſphæra; Figura autem ſphærica ratione docente & Mathematicis, atque Philoſophis naturalibus teſtantibus, eſt perfectiſſima figurarum: quare & cœlum corpus perfectiſsimum habet eam; Infinitum verò nullam habet figuram. Nonne & ordinatum & determinatum eſt melius & pulchrius inordinato & confuſo? quantum namque bonum eſt ordo? quantam pulchritudinem affert D
rebus? Annon tu ipſe Ariſtoteles 13. Metaphyſ. 2. redarguens Ariſtippum & cæteros tales Sophiſtas dicentes, vt recitas 3. Metaphyſ. 3 in Mathematicis non eſſe bonum, ſic ais; Quoniam autem bonum & optimum alterum hoc quidem eſt ſemper in operatione, bonum auautem & in immobilibus, dicentes nihil differre Mathematicas ſcientias; de bono aut optimo mentientur. Dicunt enim & demonſtrant maximè. Non enim ſi non nominant opera & rationes oſtendunt, non dicunt de ipſis. Boni autem maximè ſpecies & ordo, commenſuratio & determinatum, quod maximè oſtendunt Mathematicæ ſcientiæ. Et quoniam mul-
|| videtur eſſe hæc torum cauſa || *videntur hæc*, dico autem puta ordo, & determinatum. Annon & 7. Polit 3. Lex inquis, ordo quidam eſt, & bonam legiſlationem neceſſarium bonam ordinationem eſſe. Valde autem excedens numerus non poteſt participare ordine. Nonne & ideo Pictagorici poſuerunt terminum ſeu finitum & perfectum in coelementatione boni, infinitum verò & ſuperfluum in coelementatione mali, ſicut in oſtenſione 18. partis fuerat recitatum? De pul- E
chritudine verò quis neſciat, quòd in ordine, determinatione, & conuenienti proportione conſiſtat? hoc partes Animalis oſtendunt, hoc partes ædificij, picturæ, ſcripturæ, & cæterorum heterogeniorum huiuſmodi clarè monſtrant. Quod & Alacen. 2. perſpectiuæ, agens de pulchritudine, & cauſis ipſius, per hæc & huiſmodi pulchre docet; vbi & ſic ait; Situs aliquando facit pulchritudinem, & plures intentiones pulchræ non apparent pulchræ niſi propter ordinationem & ſitum tantum, quoniam omnes diſtinctiones ordinatę quaſi pictatæ non apparent pulchrę, niſi propter ordinationem, & ſcriptura non apparet pulchra, niſi propter ordinationem, quoniam pulchritudo non eſt niſi ex compoſitione, & directione figurarum, literarum, & ex compoſitione earum ad inuicem. Si autem compoſitio literarum,

& ordi-

A & ordinatio earum non fuerit ſecundum vnam proportionem, ſed vna magna & alia parua, tunc non erit ſcriptura pulchra, quamuis figuræ literarum per ſe ſint bene poſitæ. Et aliquando apparet ſcriptura pulchra, quando ‖ *compoſitio* eius fuerit proportionalis, quamuis li- (‖ ſcriptura) teræ non ſint in fine bonæ diſpoſitionis: Et ſimiliter plures formæ viſibilium non apparent pulchræ niſi propter diſpoſitionem, & ordinationem partium adinuicem. Et infra, Scriptura non erit pulchra, niſi quando fuerint literæ eius proportionales in figura & quantitate, & ſitu, & ordine, & ſimiliter de omnibus modis viſibilium, cum quibus congregantur partes diuerſæ; & cùm conſideraueris formas pulchras de omnibus modis viſibilium, inuenies, quòd proportionalitas facit pulchritudinem magis quàm aliqua alia intenſio, vel etiam aliquæ aliæ coniunctæ per ſe. Et cum conſiderabuntur intentiones pulchræ, quas faciunt intentiones particulares per coniunctionem earum adinuicem, inuenietur quòd pulchritudo quæ apparet ex coniunctione earum, non apparet niſi propter proportionalitatem earum. Pulchritu-
B do ergo non eſt niſi ex intentionibus particularibus, & perfectio eius eſt ex proportionalitate & conſonantia, quæ fit inter intentiones particulares. Vbi & dicit, quòd numerus facit pulchritudinem, ſicut patet de numero ſtellarum in cœlo, & candelarum in domo. Sed quis, quæſo, numerus facit pulchritudinem, niſi pulcher, niſi qui ex conditionibus & proprietatibus ſuis pulchris, pulchrè ordinatis, & proportionatis adinuicem, pulchrè ſe ingerit contemplanti? Infinitus autem numerus non eſt talis, ſicut ſuperius eſt ſuaſum; Imo ex ſua inordinata confuſione & confuſa inordinatione, indecens, indelectabilis, & turpis potius videretur. Contraria namque regulariter contrariorum ſunt cauſæ, ſicut & tu Ariſtoteles ſæpius confiteris. Si igitur hæc ita ſe habent, quomodo arbitrandum, quòd Deus ſapientiſsimus ſapientiſsimè cuncta diſponens, ſicut præmiſſa oſtendunt, ciuitatem ſuam cœleſtem, propriam domum ſuam, ſuam familiam ſpecialem, ex ſanctis animabus ſeu hominibus conſtitutam ſecundum proximam partem huius, inordinatam faceret & confuſam, indiſpoſitam imperfectam, incompoſitam, indecoram, in multitudine ſcilicet actualiter infinita? Imo ratio-
C nabilius æſtimandum, quòd ipſam in aliquo numero ſapientiæ ſuæ, noto, perfecto, electo, conuenienti, decenti, pulchrè & ſuauiter ordinato ſapientiſsimè diſponebat. Nonne & tu ipſe Ariſtoteles in Politicis tuis oſtendis diffusè; quòd Ciuitas debet habere certum numerum ciuium mediocrem? quomodo ergo cœleſtis illa ciuitas glorioſa habebit confuſionem ciuium infinitam? Cur inſuper potius ſunt ibi homines infiniti, animæue humanæ, quàm Angeli, intelligentiæ, ſphæræ, vel ſtellæ, & quàm modò in mundo ſpecies infinitæ, aut ſuppoſita infinita? Cur (quæſo) hoc monſtrum mirabile in ſpecie iſta ſola? Amplius autem ſi occupatio continua ſineret, & prolixitas non obſtaret, videtur quòd iſta ſententia poſſet per alias rationes quaſi mathematicas quodammodo mathematicè reprobari; quod ideo per aliqua breuia breuiter faciendum, exquiſitiorem diligentiam alijs, vel alteri tempori relinquendo. Si igitur infinitæ ſint animæ, habuerunt, & habent, vel habebunt corpora propria infinita per proximam partem huius. Ponantur igitur illa corpora infinita, vel aliqua infinita ex eis ſecundum
D vnam ſeriem conſequenter, ad modum loquendi Philoſophi, 6. Phyſ. 2. ita quod quodlibet corpus præcedens, habeat aliquod proximum ipſum ſequens, nullo huiuſmodi corpore intercepto. Et ſit illa ſeries ordinata ſecundum vnam lineam rectam, veram vel imaginariam, incipientem hîc in centro horizontis, & ad occidentem in infinitum extenſam, vel ſecundum lineam giratiuam, ab eodem centro per partes proportionales in æquales diametri, aut ſemidiametri horizontis, verſus eius circumferentiam infinities circumductam; vel adhuc ſecundum partes proportionales inæquales alicuius lineæ rectæ, finitæ, puta ſemidiametri horizontis ad occaſum tendentis. Nec corpulentia horum corporum quenquam conturbet; Ponantur enim verè vel imaginariè in illa linea recta vera, vel imaginaria infinita, vel ſi in illa linea giratiua, aut recta finita ipſa volueris ſituare; ponantur poſteriora ſemper minora prioribus proportionaliter vt oportet, vel loco eorum ponantur modo prædicto ſuperficies, lineæ, ſiue puncta,
E quæ tamen corpora nominentur. Ratio quoque iſta de multitudine ſola procedit; & ideo de magnitudine nullus curet. His itaque per Dei omnipotentiam verè, vel per imaginationem fictè ita diſpoſitis, diſponantur & animæ, contra ſua corpora correſpondenter omnino; & ſit *A* tota multitudo omnium animarum, & *B* tota corporum multitudo; *A* igitur multitudinis ſingulæ vnitates; *B* ſingulis vnitatibus, & omnes omnibus, & è contra, æqualiter correſpondent: quælibet enim anima habuit vnicum corpus ſuum, & quodlibet corpus vnicam animam propriam, ſicut ex proxima parte patet; & iſta reſponſio confitetur, quod & oſtendunt ſeries illæ totales, & ipſarum vnitates ſibi inuicem mutuò æqualiter reſpondentes. Quod & vt patulè demonſtretur, his ita diſpoſitis diſtribuantur animæ per Dei omnipotentiam, vel per imaginationem hoc modo: Prima, primo corpori; ſecunda, ſecundo; & ita deinceps, qua diſtributione

butione completa quælibet anima vnicum corpus habebit, & quodlibet corpus vnicam ani- A
mam. Hæc igitur ſingillatim atque coniunctim mutuo ſibi æqualiter correſpondent. Sed
quomodo ſtabit iſtud? Diſpoſitis etenim *A* & *B* vt prius, detur prima anima primo corpori,
ſecunda tertio, vel decimo, vel quantum volueris diſtanti à primo; & tertia anima corpori
tantum diſtanti à ſecundo corpore animato, quantum illud à primo, & ita deinceps donec to-
ta diſtributio huiuſmodi compleatur. Quo facto vel ſingulæ & omnes animæ ſunt huiuſmo-
di corporibus diſtributæ, vel ſunt aliquæ remanentes; Si ſingulæ & omnes ſunt corporibus
talibus diſtributæ, tota *A* multitudo illi parti *B* diuiſim & coniunctim correſpondet æqua-
liter & è contra. Si aliqua anima remanet, cùm ab illa ad primam ſint tantum finitæ, & om-
nia talia corpora præaccepta *B* multitudinis ſunt totidem & finita; quare & tota *B* multitudo
ſimiliter eſt finita, quæ poſita fuerat infinita: Ad aliud verò latus intuitum conuertendo, *A*
& *B* diſpoſitis ſicut prius, dentur primo corpori mille animæ, & ſecundo totidem, & dein-
ceps quamdiu multitudo ſufficit animarum. Vel ergo diſtributio iſta alicubi deſinet, vel ad B
ſingula & omnia corpora ſe extendet: Si alicubi deſinet, cum inter illum locum ſeu corpus
loci illius, & primum corpus ſint corpora finita tantummodo, erunt & totidem; quare &
finiti tantummodo millenarij omnium animarum, & tota *A* multitudo finita, quæ poſita
fuerat infinita. Si autem diſtributio illa ad omnia & ſingula corpora ſe extendit, cuilibet vni-
tati *B* correſpondet vnus millenarius vnitatum *A*, imò & decem, & centum, & mille mille-
narij, & quantuſcunque numerus finitus volueris, ſi tantus diſtribuatur in primis modo præ-
dicto, quod poteſt ſimiliter demonſtrari. Quomodo ergo *A B* multitudines & vnitates ea-
rum ſingulæ ſingulis ſingillatim, & omnes pariter omnibus æqualiter ſibi inuicem mutuò
correſpondent, ſicut ſuperius monſtrabatur, nec opinio diffitetur. Adhuc autem vt ratio
dilucidetur apertius, ponatur quod ſicut mundus & ſpecies humana ſunt æterni anterius, ita
æternaliter habuerit vnicum principem omnium, puta Imperatorem vel Papam, qui & om-
nes exempli cauſa Papæ vocentur. Sicut igitur ſecundum hypotheſin infiniti homines præ- C
ceſſerunt, ſic & Papæ ſimiliter infiniti; quare & nunc ſunt ſolorum Paparum animæ infini-
tæ, quæ ſi diſtribuantur corporibus modo prædicto, ſufficiunt ad ſingula & omnia corpora
animanda; imò & ſufficiunt vt corporibus ſingulis mille animæ, & plures quotcunque vo-
lueris tribuantur, quod poteſt demonſtrari clariſsimè ſicut ſupra. Ex his inſuper conſequitur
euidenter, quòd *A* multitudo ſufficeret ad infinitas *B* multitudines animandas, quod & ita
perſpicuè demonſtratur diſpoſitis *A* & *B* vt prius, detur ſecunda anima primo corpori, &
quarta ſecundo, ſextaque tertio, & ita deinceps, quamdiu multitudo ſufficit animarum,
ſemper in *A* multitudine alternando, in *B* verò multitudine continuè procedendo; & ſic in fi-
ne erũt ſingula & omnia corpora *B* multitudinis animata & adhuc ſupererunt animę infinitæ,
quod poteſt demonſtrari vt ſupra. Quo facto *B* multitudo tollatur, & alia multitudo æqua-
lis ſimiliter reponatur, & fiat diſtributio de animabus reſiduis, ſicut prius, & in fine erit to-
tota iſta ſecunda multitudo corporum animata, & remanebunt vt prius animæ infinitæ. D
Rurſum hæc multitudo ſecunda tollatur, & tertia ſimilis ſimiliter reponatur, & fiat diſtri-
butio ſicut prius, & ita quarto, & quinto, & infinities ſimili modo fiat. Sufficit enim ple-
niſsimè & abundat illa multitudo mirabilis animarum, quod poteſt demonſtrari perſpicuè
ſicut ſupra; quod tamen vt elucidatius videatur; Ponatur, quod facta prima diſtributione
per alternas animas modo prædicto, animæ reſiduæ præter primam anteriorentur per vnum
gradum verſus primam, donec ſituentur ſingulæ correſpondenter ſingulis corporibus, &
omnes omnibus ſicut prius; ad hoc enim plenè ſufficiunt animæ remanentes, quod conſide-
ratis prioribus facillimè demonſtratur. Quo facto *B* multitudo tollatur, & alia multitudo
ſimilis ſimiliter reponatur, & ſimiliter animetur, qua plenariè animata modo prædicto,
fiat anterioratio remanentium animarum vt prius, &c. ſicut ſupra; quod & de multitudine
animarum Papalium poſſet ſimiliter demonſtrari. Ex his quoque vlterius luculenter in-
fertur, quod *A* multitudo ſufficit animare *B* multitudinem, & duplam, & quadruplam, E
& deinceps ſine termino, ſine ſtatu. Quod & patet fortaſsis expreſsius, ſi *B* multitu-
dini addatur *C* multitudo æqualis mixtis vnitatibus alternatim hinc inde, ſecundum
ordinem prætaxatum, vel etiam *C* vnitatibus poſitis ſeparatim correſpondenter *B* v-
nitatibus ſingillatim, & fiat diſtributio animarum continua iſto modo. Da primam pri-
mo corpori *B*, ſecundam primo *C*, tertiam ſecundo *B*, quartam ſecundo *C*, & ſic deinceps,
quamdiu habueris ſufficientiam animarum: qua diſtributione hoc modo completa, nulla
anima ſine corpore, nec vllum corpus ſine anima remanebit, quæ ambo demonſtrantur facil-
lime ſicut ſuprà. Si autem volueris vt omnibus iſtis corporibus plenariè animatis, remane-
ant animæ infinitę vt priùs, fiat alterna diſtributio animarum ſicut ſuperiùs tangebatur, ſecun-
dum

A dum ordinem tamen corporum proximo prælibatum; & fiat anterioratio remanentium ani-
marum, & habebis certiſsimè quod volebas, & ſecundum hunc modum potes adhuc ſimili-
ter addere D aliam multitudinem ſimilem, & E & F & quotcunque volueris, & ipſas ex A
ſimiliter animare: Quod & poteſt demonſtrari ſimiliter de Papalibus animabus. Simili quo-
que modo poteſt oſtendi, quòd quantalibet multitudo corporum communium, & etiam
Papalium correſpondet ſingulis vnitatibus animarum. Sed quis inconuenientias & repug-
nantias tantas feret? vt quid etiam, quæſo, tanta, & tam exceſsiua ſuperfluitas animarum pro
tot corporibus ſeu hominibus animandis, quando plenè ſufficiunt pauciores, etiam animæ
Papales, & adhuc quantumlibet pauciores, ſicut præmiſſa demonſtrant? vt quid ibi ſuper-
fluunt animæ infinitæ, & infinities infinitæ, vt patet perſpicuè ex præmiſsis? vt quid || *etiam* || inſuper.
tanta & tam exceſsiua ſuperfluitas corporum, pro tot ſpiritibus hoſpitandis, pro tot homi-
nibus componendis, quando plenè ſufficerent pauciora, etiam corpora Papalia, & adhuc
B quantumlibet pauciora? vt quid ergo ibi ſuperfluunt corpora infinita, & infinities infinita, ſi-
cut ex prioribus clarè patet? hoc Deum ſapientiſsimum nuſquam decet, ſicut prima Suppo-
ſitio & partes ſequentes oſtendunt, hoc naturæ non conuenit, hoc omnes Philoſophi dete-
ſtantur. Adhuc autem poſitis corporibus B ſecundum ordinem prætaxatum, vel ſine ordi-
ne ad cumulum vnum confuſum, accedant ſingulæ & omnes animæ A, & ingrediantur, aſ-
ſumatque quælibet vnicum horum corporum, nulla duo; omneſque pariter occupent corpora
quot oportet, non plura: quo facto erit aliqua multitudo infinita corporum animata, &
nulla; quòd aliqua, ſequitur euidenter; & quòd nulla probatur, quia nulla poteſt ratio aſſig-
nari, quare hæc magis quàm illa. Quæ namque ratio quare tota B. multitudo per iſtas ani-
mas occupetur, cùm minor ſufficiat, puta multitudo corporum Papalium, quæ ſit C & ad-
huc minor, dum tamen infinita puta D, & ita de alijs infinitis, ſicut præcedentia clarè mon-
ſtrant. Cur ergo B tota potiùs occupatur quàm C, & C quàm D, & ita deinceps, nulla ra-
C tio dari poteſt. Non enim neceſſariò ſequitur quòd occupet totam B, nec totam C, nec D
totam, & ita de alijs vniuerſis, ſicut præcedentia docuerunt. Imò ſi non capiant plura cor-
pora quàm oportet, nullám infinitam multitudinem occupabunt, cum quacunque multitu-
dine infinita ſufficiat eis minor, ſicut præhabita clarè monſtrant. Et ſi falſigraphus forſitan
de maiori voluerit cauillare, dicatur illud maius alio quod continet illud totum & aliquid am-
plius, ſeu aliud quantum vltra ſeu extra. Et ſi quis dixerit, quòd ideò hæ animæ aſſumunt
hæc corpora omnia, quia priùs illa omnia animabant, iſtud repugnat prioribus, quia adhuc
ſuperfluè capiunt & plura corpora quàm oportet, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Neque iſta re-
ſponſio euacuat argumentum; Tollantur enim omnia illa corpora vetera, & loco eorum
creentur tot noua &c. ſicut priùs; vel ponantur tot denarij ad cumulum, vel ſecundum ſeriem
ordinatã, ex quibus quælibet anima, ſeu quilibet homo, cùm fuerit animatus, capiat ſibi vnum
denarium & non plures, &c. ſicut ſupra: Veruntamen qualis hic ſuperfluitas reputanda? quo-
D modò namque poſſent animæ capere parciùs de iſtis corporibus quàm quælibet vnicum, ſin-
gulæ ſingula, nec aliquæ earum, nec omnes ſimul præter illa corpora propria accipiunt aliqua,
vel aliquod in communi. Adhuc autem ſi hic ſit ſuperfluitas animarum pro illis corporibus
animandis, tollatur ſuperfluum, & neceſſarium reſeruetur. Quot ergò animæ reſeruantur?
vel infinitæ, vel tantùm finitæ: Si infinitæ, adhuc eſt ſuperfluitas animarum; ex ipſis nam-
que poſſet cuilibet corpori animæ mille dari; poſſentque illæ animæ mille tales B multitu-
dines animare, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: adhuc ergo ſuperfluitas exceſsiua. Si tantum finitæ,
quomodò illæ ſufficerent ad infinita corpora ſingulariter animanda? Si etiam ſit ibi ſuperflui-
tas animarum, eſt & ſimiliter corporum coæqualium pro tanta multitudine hominum inte-
granda; quare & hominum conſequenter. Sed quomodò tanta hominum multitudo ſine
tot hominibus eſſe poteſt? Quomodo illa hominum multitudo ſubtracta ab eis & ea, ali-
qua multitudine hominum, imò quantacunque volueris, etiam infinita, immutabiliter per-
E manet quanta priùs, & in additione ſimiliter ſimili ratione. Si inſuper ibi vltra neceſsita-
tem ſit ſuperfluitas animarum pro tot hominibus animandis, tot ibi ſuperfluunt animæ,
quot ibi corpora numerantur: Nam cuilibet corpori duæ, imò mille, & quot volueris a-
nimæ correſpondent, ſicut præhabita manifeſtant. Iſtis ergo hominibus omnibus exi-
ſtentibus animatis his omnibus animabus, tollantur tot animæ quot ſunt corpora, &
quilibet homo reddetur exanimis, & quodlibet corpus exanime remanebit. Imò tollas
vnicam animam, & aliquem hominem ſeu aliquod corpus exanimans; Conſtat planè: à
quo namq; aliquam animam tolleres, niſi ab aliquo homine, & aliquo corpore animato. Am-
plius autem ſi iſti homines infiniti pro opere ſuo diurno ex conuentione cum Deo, reciperent
veſpere ſinguli ſingulos denarios, quomodo ſecundum præmiſſa reciperent || *ſuperfluè multos* ||ſuperfluos

 denarios,

denarios, imò denarios infinitos? Quis enim habet, vel qui habent denarios illos ſuperfluos A
infinitos, cum nullus habeat niſi vnum denarium; nec aliqui eorum, nec omnes habent aliquos denarios, aliquemuè denarium in communi; quomodo poſſet quilibet iſtorum ſecundum præmiſſa habere ex iſtis ſolis denarijs non multiplicatis, non auctis, mille denarios, imò decem millia & quotcunque voluerit, etiam infinitos? Si namque quilibet ſic poſſet habere, ſic habet: Omnes enim iſti denarij diſtribuuntur inter ipſos æqualiter ſingillatim. Si etiam ſinguli horum poſſent habere ex iſtis ſolis denarijs non multiplicatis, non auctis, mille vel infinitos denarios, quare non ſic habent? quis facit eis tam grauem iniuriam, tantum damnum? quis ita eos defraudat à ſuo iuſto labore? quis prohibet eos de ſuo iuſto labore, de ſua iuſta mercede reportare commodum quantum poſſunt ſine præiudicio alieno? Hoc ergo totum videtur accidere ex malitia & defectu reddentis eis mercedem. Poſſet namque ſecundum præmiſſa ex iſtis ſolis denarijs non multiplicatis, non auctis, quos per ſuos iuſtos labores communiter meruerunt, tradere vni eorum mille, vel quotcunque denarios etiam infinitos, B
& ita alteri, ac deinceps ſingulis ſingilatim, vel omnibus illis ſimul. Sed quis impoſuerit fraudem vel malitiam vllam Deo, contra primam Suppoſitionem, tertiam, ac 31. partem? Præterea, ponatur quòd hi operarij infiniti ſtarent serioſè diſpoſiti conſequenter, quòd etiam ponerentur ſimili ordine infiniti denarij contra eos, ſicut de animabus & corporibus ſuperius
ll vt ponebatur, præcipiatque Deus "*quod* ſumant omnes & ſinguli ſuam iuſtam mercedem, nec amplius ſibi vſurpare præſumant, & capiant ſinguli ſingulos denarios conſequenter, ita quòd nec vnus quidem denarius relinquatur. Videtur igitur ſecundum præmiſſa, quod iſti ſint rei magnæ culpæ & pœnæ. Capiunt enim multum ſuperfluè, multò plura, imò infinities plura, quam capere oporteret; & totam theſauriam, gazophylacium, ſeu ærarium Domini euacuant, exhauriunt, & conſumunt, vbi poſſent relinquere infinitum theſaurum, infinitas diuitias, denarios infinitos, ſicut præhabita clariſſimè demonſtrabant. Sed ſi Deus ipſos ex iſta cauſa condemnat, condemnaret eos ſi caperent alternos denarios, reliquos dimittendo ternos, quaternos, milleſimos, vel quoſlibet alios reſiduos dimittendo, dum tamen ſinguli caperent ſingulos, quia tunc omnes pariter caperent infinitos; quare & plures infinities quam conuentio exigat, iuſtitiaue requirat. Semper igitur Deus hos ſuos operarios ex hac cauſa argueret & damnaret, quod ſuæ pleniſsimæ non conuenit bonitati, iuſtitiæ, pietati, ſicut prima Suppoſitio, tertia pars & 31. docent. C

Hactenus per viam quantitatis diſcretæ; nunc verò per viam quantitatis continuæ procedendum. Si igitur ſint animæ humanæ actualiter infinitæ, ſecundum proximam partem huius, ſunt aut erunt aliquando ſimul & humana corpora eis correſpondentia ſimiliter infinita; vel ſaltem hoc eſt abſolute poſsibile per Dei omnipotentiam abſolutam: Quali namque ratione poteſt Deus ſimul facere animas humanas actualiter infinitas, poſſet & ſimul totidem corpora eis dare, & totidem homines animare, quod & videtur opinionem velle concedere conſequenter. Ponatur igitur *B* ſeriem infinitorum corporum humanorum æqualium hic incipere, & eſſe infinitam ſimpliciter ad occaſum; vel facilius intellectu, ſit *B* vnum lignum D
quadrangulum æqualis groſsitiei per totum hic incipiens, & in infinitum ſecundum quid ad occaſum procedens, quod ideo dicatur infinitum ſecundum quid, quia eſt infinitum ſecundum vnam dimenſionem puta longitudinem tantum, non omnes; imo ſecundum alias eſt finitum; et quia adhuc ſcundum illam vnam, puta longitudinem eſt infinitum ad vnam partem tantùm, non aliam, ſed finitum; quod ideo, ad differentiam corporis imaginati infiniti ſimpliciter ſecundum omnem dimenſionem, aut longitudinis rectæ infinitæ ſimpliciter ad vtramque partem, infinitum ſecundum quid congruè dici poteſt. Alia verò infinita ſimpliciter nuncupentur: Hæc igitur *B* quantitas ſolida ſeu corporea diſtinguatur per cubos, ſeu pedes, pedaleſuè quantitates, ipſam ſecundum longum per medium, per totam ſuam groſsitiem diuidentes, correſpondenter corporibus hominum & animabus prædictis. Capiatur ergo primus eius cubus, ſeu pes ſolidus, & ponatur meridionalius iuxta ſitum ſuum priorem, ſecunduſque ponatur contiguus primo ex parte orientis, tertius quoque ex parte occidentis, et E
* eius ita deinceps per ſingulos eius cubos * ſeu pedes. Quo facto, ex eiſdem cubis, pedibus ſeu partibus præciſè non multiplicatis, non rarefactis, nec aliquo modo auctis, ex quibus conſtituebatur *B* corpus infinitum ſecundum quid, nunc conſtituitur corpus ſimpliciter infinitum, non ſecundum dimenſionem aliam ſed eandem, quod ſicut præhabita faciliimè demonſtratur. Iſtud namque corpus ſecundo conſtitutum hoc modo non finitur ex parte orientis, quia tunc finiretur ſimiliter ex parte occidentis, & ita ex vtraque parte, quare & pedes finitos tantummodo contineret, quapropter & *B* ſimiliter, cuius oppoſitum ponebatur. Imò quod maius videtur miraculm, ſi capiantur partes eius alternæ, quaternæ, vel quotlibet ſecundum modum

A modum de animabus præmiſſum, & coniungantur modo prædicto, ſecundum quotcunque
mundi diametros facient quotlibet corpora ſecundum longitudinem ſimpliciter infinita, imò
& innumerabilia ſecundum diametros mundi omnes, & adhuc remanebunt infiniti pedes,
quot prius; quod patet facilius, ſi pedibus alternis alijſue ſublatis, reſidui anteriorentur, &
coniungantur vt prius, ſicut de animabus humanis ſuperius docebatur. Amplius autem ex
iſto patenter conſequitur vnum ſtupendum miraculum, & horribiliter monſtruoſum: quòd
videlicet cubi *B* ſeu pedes ſufficiunt ad replendum vniuerſum locum ſitum, ſeu vacuum imaginarium ſimpliciter infinitum, ſecundum omnes dimenſiones ſimpliciter quaquauerſum, ſine
multiplicatione, rarefactione, aut additione quacunque ad faciendum vnum corpus
infinitum ſimpliciter omniquaque. Imo talia duo corpora [a] *ſimiliter* tria, quatuor, & quotcunque volueris, etiam infinita numero, & infinities infinita, & quod adhuc *B* habeat cubos
infinitos quot prius, & permaneat quantum prius, quod & breuius & leuius demonſtratur, ſi
B cubi *B* repletiui loci, vt conſtat, capiantur continui vel alterni, ſicut oportet, & per imaginationem, vel per Dei omnipotentiam, per inſtantia diei infinita, vel per partes diei proportionales inæquales infinitas circa aliquod punctum datum, quaſi circa centrum æqualiter, &
contigui ſeu continui cumulentur, donec ſinguli & omnes ſic fuerint cumulati: quo facto, habebis ibi corpus ex omni parte ſimpliciter infinitum. Alias enim eſſet omniquaque finitum,
& finitos cubos tantummodo contineret; quare & *B* ſimiliter cubos finitos tantummodo tenuiſſet, fuiſſetque finitum ſimpliciter, cuius oppoſitum ponebatur. Quod & patet de filo
quantumlibet gracili, ſecundum quid in longitudine infinito, ad inuicem glomerato. Et ſi
duo, vel quotlibet talia corpora ſimpliciter infinita habere deſideras, fac primo vnum, ex
partibus *B*, alternis reſiduis conſeruatis, quo facto & penitus annihilato per imaginationem,
vel per Dei omnipotentiam, ſecundum 33^am partem huius, fac ſecundum ex alternis adhuc
partibus reſeruatis, quo facto & annihilato, ſimili modo fac tertium & ita deinceps quotieſ-
C cunque libuerit operari, etiam vicibus infinitis, imò & infinities infinitis, & adhuc remanebunt *B* cubi infiniti quot prius, & *B* ſimiliter quantum prius; quod claret lympidius, ſi prima
parte *B* ſemper immobili conſeruata, ſubtracta ſecunda parte ipſius, & quarta, & reſiduis
partibus ſic alternis, reſiduarum partium quælibet poſterior, contiguetur cum parte proxima
præcedente. Per hæc autem & error Epicuri ſiue Democriti infinitos mundos confingens,
confringitur euidenter. Pro iſto ſciendum, quòd Auguſtinus 11. de Ciuit. Dei 5. dicit Epicurum mundos innumerabiles ſomniaſſe; Iohannes verò Sariſburienſis, & poſtea Epiſcopus
Caronotenſis in Policratico ſuo, quem ſcripſit beato Thomæ Archiepiſcopo Cantuarienſi,
quando fuit Cancellarius Regis Angliæ, lib. 8^i. cap. 5°. ſic ait; Alexander, cuius pectus laudis
inſatiabile Anacharſo comiti ſuo ex autoritate Democriti præceptoris innumerabiles Mundos eſſe referenti; Heu, me, inquit, miſerum, quòd nec vno quidem adhuc potitus ſum. Puto autem quod Democritus primo iſtam ſententiam adinuenit, & Epicurus poſtea confirma-
D uit, ſicut de ſententia affirmante cuncta geri fortuitò, Lactantius primi inſtitutionum
diuinarum aduerſus Gentes primo, recitat manifeſtè, ſicut 27. huius primi plenius recitatur.
Et hæc videtur opinio, quam Ariſtoteles 1. de Cœlo & Mundo 76. & poſt, nititur reprobare. Singula namque minima corpora, qualis videtur minimus puluis terræ, de ſingulis mundis aſſumpta, & modo prædicto ad inuicem cumulata, vniuerſum locum, ſitum, ſpacium,
ſeu vacuum verum vel imaginarium totaliter occuparent. Vbi ergo hoſpitarentur alia corpora plura incomparabiliter & maiora? quomodo contentarentur illa ſitu minori, & non totale
ſpatium vniuerſum totaliter occuparent? Quomodo etiam cubi illi, partes fili, ſeu corpora
minima de mundis ſingulis nunc collecta, & ſphæricè cumulata non prius occupabunt tantum ſpacium, quantum modò ſpacium vniuerſum? & quomodo nunc occupant ſpacium amplius, quam tunc fecerunt? præſertim cùm ſecundum doctrinam Geometrarum certiſſimam, ſphæra ſit capaciſsima figurarum. Amplius autem *B* poſito ſicut prius, addatur ei ſe-
E cundum rectum *C* corpus omninò æquale verſus orientem, & contiguetur in *D* puncto, rarefiatque quilibet cubus ſeu pes *B* verſus occidentem, & *C* verſus orientem, & totum *B C*
augebitur ſecundum rectitudinem, ſecundum dimenſionem, ſecundum quam eſt ſimpliciter
infinitum, & ad illam partem, ad quam eſt finitum ſimpliciter, mouebitur motu recto, eritque vnum infinitum ſimpliciter maius alio ſimpliciter infinito, quod & poteſt ſimiliter argui,
condenſando partes verſus *D* punctum. Quod & fortaſsis magis patenter oſtenditur, ſi de *B C*
ſubtrahatur vnus pes vel duo ad *D* & reſidua per imaginationē, & per Dei omnipotentiam,
ſine additione, rarefactione, vel augmentatione quacunq; per ſolum motū localem vnius partiū vel ambarū adinuicem couiungantur, & iterum diſiungantur, & ad diſtantiā ſimilē reducātur. Quod & poteſt ſimiliter argui de corpore poſito ſimpliciter infinito, & ſecundū ſingulas

[a] ſimpliciter.

 partes

partes ſuas & omnes verſus aliquod punctum datum, quantum volueris condenſato aut e- A
tiam rarefacto. Adhuc autem ſi infinitum ſimpliciter poſsit eſſe, cur hoc in vna ſpecie rerum
& non in alia, aliiſque ponendum? Poſſet ergo eſſe homo ſimpliciter infinitus; Poſſet enim
homo habere animam perfectionis naturalis infinitæ ſimpliciter intenſiuè, quare & ſimili ra-
tione corpus proportionaliter adaptatum, quod eſſet neceſſario infinitum: quare & ſingula
eius membra, ſi eſſent naturaliter & proportionaliter adaptata, quod quantam & quam mul-
tiplicem repugnantiam implicat, quis non videt? quod & totam Geometriam ſubuerteret
& fallaret, ſicut poteſt faciliter demonſtrari. Poſt hæc autem per viam fortitudinis, potentiæ,
ſeu vigoris harum innumerabilium animarum. Sit igitur *A* tota iſta innumera multitudo, &
ſint omnes potentiæ coæquales, vel ergo *A* eſt potentiæ actiuæ infinitæ ſimpliciter, qua ma-
ior eſſe non poſſet, vel finitæ ſimpliciter; vel infinitæ ſecundum quid, & ſecundum quid fini-
tæ. Non infinitæ ſimpliciter, quin poſſet aliqua maior eſſe: Poſſet enim augeri per appoſitio-
nem vnitatis & multitudinis finitæ, & etiam infinitæ æqualis, vel quantumcunque maioris per B
augmentationem intenſiuam potentiæ harum omnium animarum, & vtroque modo; imò
& eſt aliqua potentia maior illâ, potentia ſcilicet & omnipotentia ſumma Dei, qua nullo mo-
do poſſet aliqua maior eſſe, ſicut prima Suppoſitio & partes ſequentes oſtendunt. Nec po-
teſt quis dicere, quòd *A* eſt potentiæ finitæ ſimpliciter: tunc enim haberet proportionem
finitam ad hanc ſimplicem potentiam *B* animæ aſsignatæ; & aliqua multitudo finita pars *A*
habet proportionem ſimilem ſeu æqualem ad *B*. ſeu eius potentiam, & aliqua multitudo fini-
ta pars *A* proportionem maiorem, vt patet clariſsimè. Duæ namque animæ ſunt in duplo
potentiores *B* vna, cùm omnes ponantur æquè potentes, & tres in triplo, & ita deinceps, vl-
tra omnem proportionem finitam. Aliqua ergo pars *A*, eſt æqualis *A*, æqualis potentiæ &
virtutis, aliqua quoque maior. Dicit enim nona quinti elementorum Euclidis, Si fuerit ali-
quarum quantitatum ad vnam quantitatem proportio vna, ipſas eſſe æquales: ſi verò vnius
ad eas proportio vna, ipſas æquales eſſe neceſſe eſt. Cuius & octaua ſic ait, Si duæ quantita- C
tes inæquales ad vnam quantitatem proportionentur, maior quidem maiorem, & minor mi-
norem obtinebit proportionem; illius verò ad illas, ad minorem quidem proportio maior,
ad maiorem verò proportio minor erit. Duæ inſuper animæ excedunt *B* in duplo, tres in
triplo, & ita deinceps, vltra omnem proportionem finitam. Omnes ergo hæ animæ infinitę
pariter congregatæ excedunt *B* vnicam infinitè: Sunt ergo potentiæ infinitæ. Ideò fortè di-
cetur inprimis, quòd *A* eſt potentiæ infinitæ ſecundum quid, & ſecundum quid finitæ; ſed
ſecundum præmiſſa, *A* excedit *B* ſimpliciter infinitè, quia vltra omnem proportionem fini-
tam; *A* ergo eſt potentiæ ſimpliciter infinitæ. Capiatur quoque imaginariè vel verè ſecun-
dum hypotheſin, per omnipotentiam magnam Dei *C* potentia actiua ſimpliciter infinita: *C*
igitur, & *A* habent æqualem proportionem ad *B*, quia ſimpliciter infinitam, & *B* ad ambas
illas proportionem æqualem: *A* ergo & *C* ſunt æquales, teſte nona Euclidis præmiſſa. Ad-
huc autem vel *C* & *A* ſunt æqualia vel nequaquam. Si ſunt æqualia, & *C* eſt ſimpliciter infini- D
tum, ergo & *A*; vel ſi ſunt æqualia, & *A* non eſt infinitum ſimpliciter, ſed ſecundum quid
tantum, & ſecundum quid finitum; ergo & *C* ſimiliter contra hypotheſin præcedentem. Si
non ſunt æqualia, *C* eſt maius, alioquin *A* eſſet ſimpliciter infinitum & maius; ſed ſi *C* eſt
maius, poſsibile eſt per imaginationem vel per omnipotentiam ſummam Dei accipere ali-
quam multitudinem talium animarum ei æqualem, quæ ſit *D*: *D* ergo vel eſt multitudo ſim-
pliciter infinita, qua maior aut potentior eſſe non poſſet, vel non eſt tanta, neque tam potens.
Primum dari non poteſt, Omni namque multitudini animarum enti vel poſsibili, eſt abſolutè
poſsibile addere aliam vnitatem, imò & alias innumeras vnitates. Eſt enim aliqua multitudo
maior illa, & incomparabiliter maior illa; multitudo videlicet congregata ex omnibus illis a-
nimabus, & omnibus punctis huius lineæ, ſuperficiei ſeu corporis, vel ex omnibus punctis
mundi, aut ex omnibus rebus mundi. Neque *D* eſt tam potens, quin multitudo potentior
eſſe poſſet: Poſſet enim potentia cuiuſlibet animæ duplicari, & quantumlibet augmentari; E
poſſetque *D* multitudini animarum addi alia multitudo ſimilis Angelorum. Si autem di-
catur, quod *D* non eſt tanta multitudo, neque tam potens, quin aliqua maior & potentior
eſſe poſſet, *D* non eſt potentiæ ſimpliciter infinitæ. Infinito namque ſimpliciter ma-
ius eſſe non poteſt; ſed ſecundum quid tantum, & ſecundum quid finitè: *D* ergo non
eſt æqualis *C*, vel *C* non eſt potentiæ ſimpliciter infinitæ, quorum oppoſita ponebantur.
Amplius autem ponatur per poſsibile abſolutè *C* vnus Angelus tantæ potentiæ intenſiuè,
quod ſit æqualis potentiæ actiuæ cum *A*. Duabus etenim animabus iſtarum poſſet vnus
Angelus in fortitudine adæquari, & tribus, & ita deinceps, quare & omnibus iſtis ſimul *C*:
ergo vel eſt potentiæ tantùm finitæ ſimpliciter intenſiuè, vel ſimpliciter infinitæ: Non tan-
tum

A tùm finitæ, tunc enim haberet proportionem tantùm finitam ad *B*, quare & *A* ſimiliter, & eſſet finitum ſimpliciter omni modo, ſicut ſuperiùs eſt argutum. Nec *C* eſt potentiæ infinitæ ſimpliciter intenſiuè, quia nec *A* eſt potentiæ ſimpliciter infinitæ, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum. Subtrahatur quoque ab A vna anima, vel quotcunque volueris, finitæ, vel etiam infinitæ, puta omnes animæ maſculorum, & relinquantur ſolæ animæ fœminarum, vel etiam Paparum, ſeu quælibet alia minor quantumlibet multitudo, dum tamen infinita, quæ ſit *D*; ponaturque *F* Angelus æqualis *D*, ſicut *C* eſt A; aut ergo *F* eſt potentiæ finitæ ſimpliciter intenſiuè, vel ſimpliciter infinitæ; non tantùm finitæ propter præmiſſa: ſi infinitæ ſimpliciter, eſt æqualis *C*; cùm vnum infinitum ſimpliciter intenſiuè alio tali maius eſſe non poſsit, ſicut nec vna linea recta infinita ſimpliciter maior aut longior alia tali recta: *C* ergo eſt æqualis *D* per octauam quinti Euclidis præmiſſam, & clariùs per ſeptimam ſic dicentem; Si duæ quantitates æquales ad quamlibet tertiam compararentur, earum ad illam erit vna proportio, item illius ad ambas proportio vna: Quare & *D* & A ſunt æquales per nonam
B quinti Euclidis præſcriptam. Simili quoque modo poteſt argui contra iſtos ponendo A quantumlibet minui, non per ſubtractionem animæ alicuius, ſed per remiſsionem potentiæ cuiuſlibet animarum; vel etiam quantumlibet augmentari per appoſitionem plurium animarum, vel per intenſionem potentiæ ſingularum. Omnis ergo multitudo animarum infinita quantumcunque magna vel parua, quantumcunque remiſſæ potentiæ vel intenſæ, omni tali multitudini eſt æqualis. Adhuc autem ſi non omnes tales multitudines ſint æquales multitudine & virtute, ſit A multitudo quæ priùs; *B* verò per imaginationem vel per omnipotentiam multam Dei, multitudo alia infinita Angelorum maior quantum volueris in multitudine, puta exempli cauſa in duplo, & ſimiliter in duplo potentior. Ponatur enim quòd ſinguli Angeli, & ſingulæ animæ ſint potentiæ coæqualis, & ſint A & *B* multitudines omninò diſtinctæ, nullam videlicet vnitatem communem ambabus habentes. Diſponatur igitur *B* ſecundum vnam ſeriem conſequenter, ſicut priùs ſupponebatur
C de A, & cuilibet vnitati *B* diſtribuatur vnica vnitas A quod fieri benè poteſt, ſicut ſuperiùs monſtrabatur, quo facto ſingulæ vnitates A, ſingulis vnitatibus *B* & omnes pariter omnibus mutuò ſibi æqualiter correſpondent, & mutuò ſibi quodammodò ſupponuntur æqualiter. Sunt ergo hæ multitudines in multitudine coæquales; quomodo namque in talibus æqualitas meliùs probaretur? Sic enim apud Geometras in magnitudinibus æqualitas demonſtratur, vnde 1. elementorum Euclidis ſupponitur pro principio per ſe noto, Si aliqua res alij ſupponatur, applicetur que ei, nec excedat altera alteram, illæ ſibi inuicem erunt æquales. Neque vlla videtur ratio poſsibilis aſsignari, quare & quantum *B* excedit A, ſicut nec in partibus temporis ſecundum opinionem tuam, Ariſtoteles, ſimpliciter infiniti: ſicuti etiam de duabus lineis rectis, ſecundum quid, non ſimpliciter infinitis; quarum & æqualitas per ſuppoſitionem ad inuicem ſupra dictam Geometricè demonſtratur. A ergo & *B* quare & omnes duæ multitudines infinitæ, ordinatæ vel ordinabiles ſecundum vnam ſeriem
D conſequenter omninò diſtinctæ, ſunt ſibi inuicem in multitudine coæquales: Quare & in fortitudine, potentia, & virtute. Hoc enim de A & *B* conſequitur manifeſtè, cum ſinguli Angeli ſingulis animabus exiſtant potentiæ coæqualis, Quod & ſequitur euidenter ſi quilibet Angelus ponatur quantumcunque potentior anima, puta in duplo, & omnes Angeli ſint inter ſe æqualis potentiæ, ſicut de animabus ſuperiùs ponebatur. Si namque A & *B* non ſunt æqualis potentiæ, ſed ſunt æqualis multitudinis per præmiſſa, & omnes Angeli ſunt inter ſe æqualis virtutis, & omnes Animæ inter ſe ſimiliter, & quilibet Angelus eſt tantùm in duplo potentior anima ſibi correſpondente, *B* eſt tantùm in duplo potentior A, dicente primo quinti elementorum Euclidis; Si fuerint quotlibet quantitates, aliarum totidem æquè multiplices, aut ſingulæ ſingulis æquales, neceſſe eſt quemadmodum vna illarum ad ſui comparem, totum quoque ex his aggregatum ad omnes illas pariter acceptas ſimiliter ſe habere. Sed ſi *B* ſit tantum in duplo potentior quàm A, ſumatur *C* alia multitudo ani-
E marum æqualis || A in numero & virtute, ita quòd ſingulæ ſingulis, & omnes omnibus in || omnino,
potentia ſint æquales: cui & iterum aſſumatur *D* alia multitudo Animarum æqualis omninò in numero & virtute, & coniungatur *C* & *D* multitudinem *F* reddendo. *C* igitur eſt æqualis potentiæ cum A & *D* ſimiliter. Quare & per 7am quinti Euclidis præmiſſam ſubduplæ potentiæ ad *B*: *F* igitur ex *C* & *D* præciſè compoſitum ipſi *B* in potentia adæquatur: *F* etiam ipſi A in potentia coæquatur. Aequatur namq; ei in multitudine per propria, & ſingulæ animæ *F* ſingulis animabus A in potentia & virtute, ſicut ſuperiùs ponebatur; quare & per 1am quinti Euclidis præſcriptam, totum *F* pariter toti A, pariter in potentia coæquatur. Quapropter & per ſeptimam eiuſdem præmiſſam *A* & *B* ſunt æqualis potentiæ & vigoris: *A* igitur ſimili ratione
eſt æqua-

eſt æqualis in multiudine & fortitudine quantæcunque multitudini imaginariæ, ſeu abſolutè A
poſsibili animarum vel Angelorum, quantæcunque virtutis extiterint intenſiue: Quare &
multitudini infinitæ virtutis ſimpliciter numeroſe & intenſiue ſimiliter ſi ponatur. Amplius
autem quantæcunq; potentię poteſt eſſe aliqua multitudo numerabilis vel innumerabilis ani-
marum, tanta poteſt eſſe & aliqua forma vna, ſeu res vna per intenſionem ſeu extenſionem
potentiæ & vigoris, & etiam è conuerſo. Quis infinitatem concedens, iſtud non conceſſerit
conſequenter? Sit igitur *B* aliqua potentia infinita ſimpliciter intenſiuè, qua maior inten-
ſiuè eſſe non poſſet, & *C* multitudo huiuſmodi animarum imaginaria vel vera illi æqualis;
æqualis, inquā, potentiæ & virtutis; *C* igitur vel eſt multitudinis & fortitudinis infinitæ ſimpli-
citer, ita videlicet quòd maior multitudo aut fortior eſſe non poſſet, vel non eſt tanta, nec tam
fortis. Quòd non ſit tanta nec tam fortis, conſtat certiſsimè per præmiſſa: Eſt enim abſolutè
poſsibile addere *C* aliquam vnitatem, vel aliquas vnitates, & fortitudinem cuiuſlibet animæ
augmentare. Et ſi non ſit tanta, neque tam potens, eſſet abſolute poſsibile, quòd aliqua ma- B
ior & fortior illa eſſet. Eſſet quoque ſimili ratione poſsibile, quòd illi maiori & fortiori multi-
tudini, aliqua vna intenſiua ſiuè intenſa potentia æquaretur, quæ neceſſario eſſet maior *B* po-
tentia poſita infinita ſimpliciter intenſiuè, qua maior intenſiue eſſe non poſſet. Quod & po-
teſt ſimiliter argui, ſi *B* ponatur corpus graue infinitæ grauitatis ſimpliciter omni modo in-
tenſiuè, & ſimiliter extenſiue, cui *C* multitudo huiuſmodi Animarum ponatur æqualis, æqua-
lis videlicet poteſtatis. Amplius autem ſit *A* vna forma, vna Anima infinitæ fortitudinis in-
tenſiue, & ſit *B* per imaginationem, vel per omnipotentiam Dei magnam vnum corpus graue
æqualis grauitatis & potentiæ, id eſt, poteſtatis reſiſtitiuæ, ſicut *A* eſt motiuæ, tunc *A* non
poteſt mouere *B* ſed quodlibet minus eo, ſicut oſtendunt regulæ naturales. Cuius ergo con-
ditionis eſt *B*? videtur quòd infinitum ſimpliciter intenſiue, & ſimpliciter extenſiue. Nam
quodlibet graue minus eſt ſecundum quid & aliquo modo finitum; quare & virtutis ſimili
modo finitæ: *A* verò virtutis ſimpliciter infinitæ, & ſufficienter excedentis ad motum. Quod C
& apparet, ſi *B* ponatur primo corpus graue finitum ſimpliciter grauitate, & ſimiliter quan-
titate, & augeri intenſiue & extenſiue circumquaque per vnum diem velocitando motum v-
trumque quantum oportet, donec in fine ſit infinitum ſimpliciter omniquaque intenſiue &
ſimiliter extenſiue, tunc enim primo *B* eſt æquale *A* æqualis potentiæ & virtutis. Semper
enim prius fuit minoris quia finitæ ſimpliciter intenſiue & etiam extenſiue. Tali inſuper cor-
pori infinitæ grauitatis ſimpliciter omni modo poſſet eſſe aliqua anima æqualis, æqualis vir-
tutis, & non intenſior *A*, cum *A* ſit intenſionis ſimpliciter infinitæ. Eſt ergo *B* corpus infi-
nitæ grauitatis ſimpliciter omni modo. Sed iſtud ſtare non poteſt: Sic enim *C* vnum corpus
graue finitæ & æqualis groſsitiei per totum hic incipiens, & ad occaſum in infinitum exten-
ſum, & ita infinitæ quantitatis ſecundum quid, & ſit grauitatis vniformis infinitæ ſimpliciter
intenſiue, quod tamen non eſt infinitæ grauitatis ſimpliciter, quia non intenſiue & extenſiue,
ſed ſecundum quid tantum ad modum loquendi præmiſſum; *A* ergo non poteſt mouere *C* D
quoniam ſecundum prius oſtenſa *C* adæquatur in quantitate corpori infinito ſimpliciter om-
niquaque; Quare & in grauitate ſimiliter, ſi illud corpus ponatur vniformis grauitatis, & in-
finitæ ſimpliciter intenſiue. Grauitates namque ſequuntur in corporibus talibus quantitates:
Ex partibus namque *C* ſectis ab eo, & ſphæricè cumulatis, ſine additione quacunque, poteſt
fieri vnum corpus infinitæ quantitatis ſimpliciter extenſiue ſicut præhabita demonſtrabant;
quare & infinitæ grauitatis ſimpliciter intenſiue. Imò & duo, & tria talia corpora, & quot
volueris, quorum quodlibet ſit infinitum ſimpliciter extenſiuè, & etiam intenſiue: *C* ergo
nunc eſt ſimpliciter tantæ grauitatis & ponderis, ſicut vnum tale corpus infinitæ grauitatis
ſimpliciter omni modo; Imò ſicut duo, & tria, & quot volueris numerare. Quomodo ergo
A ſufficit *C* mouere? Non enim ſufficit *B* mouere, nec multa *B* nec vnum. Adhuc au-
tem ſi *A* poteſt mouere *C*; *A* excedit *C*: poſſibile eſt ergo accipere aliquam animam æqualis
virtutis cum *C* quia maioris, quoniam infinitæ ſimpliciter, qualis eſt Deus, & ſicut *A* poni- E
tur, & minoris. Sit igitur *D* talis; *D* ergo eſt minor *A* minoris potentiæ & virtutis, ſicut hy-
potheſis iſta ponit; ſed quomodo? vel enim *D* eſt infinitæ intenſionis ſimpliciter, vel finitę:
ſi infinitæ ſimpliciter, eſt æqualis *A*; ſi tantum finitæ, eſt potentiæ finitæ ſimpliciter omni mo-
do, non ergo æqualis *C*. Si etiam eſſet æqualis *C* poſſet leuare, ſeu mouere quodlibet minus
eo, quare & medietatem *C* æque longam cum *C*; ſed quomodo poſſet anima finitæ intenſio-
nis & virtutis ſimpliciter omni modo, leuare ſeu mouere corpus tam graue improportiona-
biliter ipſam excedens? Quod & per proportionalitatem *D* & alterius animæ paruæ virtutis,
& obiectorum eorum per terminos etiam potentiarum ipſarum, poteſt facilè confutari; *A*
ergo non ſufficit *C*. leuare, ſiue mouere: quare nec aliquod tale corpus omninò infinitæ
quantita-

A quantitatis ſecundum quid, & grauitatis infinitæ ſimpliciter intenſiuè. Imo nec *A* ſufficit le-
uare aliquod corpus finitæ quantitatis ſimpliciter omniquaque, dum tamen ſit grauitatis infi-
nitæ ſimpliciter intenſiuè. Si enim ſufficiat, ſit *F* huiuſmodi corpus graue, quod *A* poteſt le-
uare; tunc *A* excedit *F*; poſsibile ergo eſt accipere aliquam animam æqualem. *F* æqualis
potentiæ & virtutis, quia maioris ſicut *A* ponitur, & minoris, ſit ergo *G* talis, &c ſicut ſupra.
Præterea *F* eſt æqualis grauitatis *K* corpori ſimpliciter infinito extenſiuè, finitæ & vniformis
grauitatis intenſiuè, vel ipſum excedit; quod patet, ſi *K* primo ponatur corpus graue vni-
forme finitum extenſiuè, & ſimiliter intenſiuè, & augeatur continuè extenſiuè per vnum di-
em, donec in fine ſit infinitum ſimpliciter extenſiuè, intentione priori manente: *F* enim ip-
ſum ſemper excedit vſque ad finem diei. Quare & tunc vel adhuc ipſum excedit, vel eſt illi æ-
quale, æqualis ſcilicet grauitatis, ſicut magis videtur; *K* quoque in fine, infinitè ſimpliciter
excedit vnam quantitatem ſui pedalem, & *F* ſimiliter. Illa etiam pedalis quantitas infinitè
B ſimpliciter exceditur ab vtraq;. Sunt ergo ſibi inuicē coæquales, per nonā 5. element. Euclidis
ſuperius recitatā. Vnde & conuincitur euidenter, quòd quantūcunq; K fuerit intenſius, vel re-
miſsius vniformiter quam ſit modo, manente F vt prius, adhuc eſſent æqualia, & quantūcun-
que fuerit *F* in quantitate maius vel minus, manentibus alijs ſicut prius, adhuc eſſent æqualia.
Quare & totum, & pars, duplum & dimidium eſſent æqualia, & æqualiter ponderarent, per
nonam quinti elementorum Euclidis præmiſſam. Adhuc autem & ſi *F* poneretur infinitæ lon-
gitudinis ſecundum quid, manentibus alijs ſicut prius adhuc æquaretur *K*; ſi namque *F* con-
tinuè creſceret, donec fieret infinitum hoc modo, ſemper æquaretur *K* vſque tunc. Cur er-
go non tunc? Quod & patet expreſsiùs, ſi accipiatur *L* pars *K* infinitæ longitudinis ſecun-
dum quid, hîc incipiens, & ad occaſum infinitè procedens, finitæ groſsitudinis, & æqualis
per totum, capiaturque alia pars *K* ſimilis *L* & æqualis, cuius grauitas addatur ipſi *L* vel tanta,
tantumuè vlterius intendatur, & fiat in duplo intentior, & ita infinities, de omnibus partibus
C talibus infinitis, donec tota grauitas *K* vel tanta ſit conflata, & congregata in *L*, *K* & *L* infi-
nitæ quantitatis ſecundum quid, & infinitæ grauitatis ſimpliciter intenſiue inuicem adæquan-
tur. Quare & *F* ipſi *L* & pars finita ſuo toti infinito ſecundum quid: imo & ſimpliciter infi-
nito. Ex partibus enim *L* ſine additione quacunque, poteſt fieri corpus infinitum ſimpliciter
extenſiuè, & ſimiliter intenſiuè, ſicut erat ſuperius demonſtratum. *F* igitur tali corpori poſi-
to æquaretur. *F* quoque æquatur *K* tantæ intenſionis, & duplæ, etiam ſi ponatur, & triplæ,
& ita deinceps omnem finitum numerum tranſcendendo, ſicut ſuperius monſtrabatur. Quare
& ſi ponatur infinitæ grauitatis ſimpliciter intenſiue; aliquod namque graue tale eſt maxi-
mum cui *F* æquatur. Quod & apparet ſi *K* ponatur primò finitum ſimpliciter extenſiuè &
intenſiue; & augeatur extenſiue & intenſiue, per vnum diem, donec in fine fiat vtroque mo-
do ſimpliciter infinitum. *F* namque vſque ad finem diei continue ipſum excedebat, quare &
tunc ſimiliter vel ipſum excedit, vel ipſi æquatur: Non enim ab ipſo K tunc exceditur infi-
D nitè, cum K nullam quantitatem aut grauitatem ſubito acquiſiuit, nec *F* vnquam prius ex-
ceſsit. Si quis autem circa præmiſſa proteruire voluerit, recurratur ad libram, & ad æquili-
bram æque diſtanter poſitam horizonti, & de grauitatibus corporum æqualibus vel inæqua-
libus iudicio eius ſtetur. Sit autem libra imaginaria, vel vera per omnipotentiam Dei facta, vel
adiuta, talis virtutis & tantæ, vt quęlibet corpora in ipſa poſsint fideliter ponderari. Quis e-
nim neſciat ſecundum regulas, de ponderibus & ſecundum experientiam quotidianam, ſi v-
num *F* ſuſpendatur ex vna parte æquilibre, & aliud *F* omninò æquale ex altera, quod æqua-
liter ponderabunt; & ſi tertium *F* æquale addatur alterutri, vni non alteri fiet nutus, & quod
brachium declinabit ex parte ponderis grauioris, ponderis duplicati, & ita de grauibus alijs fi-
deliter ponderatis. Adhuc autem iuxta præmiſſa, ſit *A* vna anima potentiæ infinitę ſimpliciter
intenſiue, & *B* alia æqualis ei omnino, & *C* tertia æqualis ambabus coniunctim, & erit tam *A*
quàm B remiſſæ potentiæ, & non infinitæ ſimpliciter intenſiue; vel potentiā infinitā ſimpli-
E citer intenſiue erit alia potentia talis intenſior atque maior, imo in duplo maior, in triplo, in
quadruplo, & ſic quantumlibet procedendo. Quare & vnum ſimpliciter infinitum ſimili mo-
do maius alio ſimpliciter infinito.

Amplius autem per viam actionis & paſsionis: Et primò per viam motus localis hoc mo-
do; Sit A vnum corpus graue finitæ quantitatis ſimpliciter circumquaque, & infinitæ grauita-
tatis ſimpliciter intenſiue. Quod ſi ponatur ſurſum, in medio deſcendet, cum ſit extra locum
ſuum naturalem minimè impeditum: ſed vel deſcendet ſubito vel ſucceſsiuè; Non ſubito,
cùm habeat reſiſtentiam aliqualem; & quia tunc in omni medio & cum omni reſiſtentia ma-
iori & minori finita, ſic faceret. Omne inſuper tale corpus maius & minus in eodem me-
dio, & cum eadem reſiſtentia deſcenderet æquè citò. Quomodo inſuper corpus naturale, &
rude

rude per potentiam naturalem tranſibit ab extremo ad extremum medio prætermiſſo, exi- A
bitque locum clauſum fortiſsimum circumquaque ſine ruptura, apertione, coextenſione, aut compenetratione quacunque? Nec ſucceſsiue, quia quacunque velocitate deſcenderet, tanta deſcenderet aliquod corpus grauitatis finitæ ſimpliciter omnimodo, aliquodque maiori. Nec poteſt Auempace contra ſententiam Ariſtotelis reſpondere, dicendo, corpora grauia & leuia habere ex ſe inclinationem determinatam & tantum finitam, ad velocitatem determinatam atque finitam. Licet enim de elementis ſimplicibus ſecundum diſpoſitionem quam nunc habent, poſſet ſic dici vtcunque, quia habent formas finitæ intenſionis tantummodo; de corpore tamen infinitæ grauitatis ſimpliciter intenſiue ſic dici non poteſt. Quanto namque ſecundum iſtam reſponſionem habet formam & grauitatem intenſiorem, tanto & appetitum, & inclinationem ad motum, & velocitatem maiorem, tantoque velocius naturaliter moueretur. Conſequenter autem per viam alterationis hoc modo; Sit A vnum corpus calidum, puta ignis, finitæ quantitatis ſimpliciter omniquaque, & caliditatis infinitæ B
ſimpliciter intenſiuè, cui & appproximetur B contrarium, combuſtibile finitum ſimpliciter omnimodo; A ergo comburet B, conſtat, ſed vel ſubito, vel ſucceſsiuè ipſum comburet, &c. ſicut ſupra. Adhuc autem & per viam locationis hoc modo: Ignis infinitè intenſus & leuis, vbi naturaliter locaretur? Secundum namque Philoſophorum ſententiam, ſicut & videtur bene rationabile, quod & ideo ſupponatur; ignis quanto fuerit intenſior & leuior, tanto ſuperiorem locum ſeu ſitum naturaliter appetit, & exquirit. Appetit ergo locum infinitè diſtantem à centro, à locouè corporis ponderoſi, quod fortaſsis magis apparet, ſi etiam ponatur terra grauitatis infinitæ ſimpliciter intenſiuè. Sed quis locus diſtat ab alio ſimpliciter infinitè, aut ſecundum quid etiam infinitè? Quis enim neſciat a puncto in vno loco ad punctum in alio, vt dicit Euclides, lineam rectam ducere, quæ neceſſariò eſt finita ſimpliciter ex vtraque parte, quia in illis duobus punctis prædictis hinc indè finaliter terminata. Tota ergo diſtantia inter illa duo loca accepta eſt finita ſimpliciter omnimodo. Amplius C
autem per viam ſolius intenſionis ſimpliciter infinitæ: Sit enim A vna forma infinita ſimpliciter intenſiuè, à qua per imaginationem, vel per omnipotentiam Dei auferatur per remiſsionem aliqua pars finita quæ ſit B; Ab omni namque infinito videtur poſſe auferri aliqua pars finita, & ſit C, altera pars relicta. Tam B ergo quam C ſunt finita ſimpliciter, & conſtituunt totum A; quare & totum eſt finitum ſimpliciter intenſiuè. Vel aliter iſto modo; Remittatur A ſicut volueris, ita tamen, quod non totaliter conſumatur, & ſit pars deperdita B, reſidua verò C; ſi igitur tam B quàm C ſit finitum ſimpliciter; eſt & totum A finitum ſimpliciter; ſi verò C ſit finitum ſimpliciter, ſicut neceſſe eſt dicere & B infinitum ſecundum quid, ſicut aliquis fortè dicit, adhuc totum A eſt finitum ſimpliciter. Finitum namque ſimpliciter adiunctum infinito ſecundum quid, nunquam efficit ſimpliciter infinitum, ſicut in omni materia alia clarè patet, quod & demonſtratiuè probatur. Si namque infinito ſecundum quid addatur aliquod finitum ſimpliciter, tantum finitè au- D
getur & ſit maius quam antè, ſi tamen ſit maius. Nec poteſt quis vlterius fingere cauillando, quod tam B quàm C ſecundum quid eſt infinitum, & ſecundum quid finitum, ſicut ſecundum ſententiam Ariſtotelis, partes præterita & futura temporis ſimpliciter infiniti, quas copulat præſens inſtans; quia infinitum intenſiuè quantumlibet modicum remittatur, eſt ſimpliciter & omniquaque finitum intenſiuè: vt patet de caliditate poſita infinita intenſiuè, quæ ſi quantumlibet remittatur, neceſſariò eſt ſimpliciter omniquaque finita; Finitur enim ſuperiùs intrinſecè ad certum gradum finitum, & inferiùs extrinſecè ad non eſſe caliditatis, ſicut & quælibet forma intenſibilis terminatur. Habet quoque proportionem certam & finitam ſimpliciter omniquaque ad omnem aliam caliditatem finitam ſimpliciter in intenſione, ſicut & in velocitate motionis & actionis, ſicut & grauitas talis haberet ad omnem aliam grauitatem in intenſione, & in velocitate motus localis. Quare & omnis talis, quantumlibet parum remiſſa caliditas, om- E
niquaque & ſimpliciter eſt finita, ſicut Mathematica theoremata de proportionibus manifeſtant. Neque poteſt quis dicere, quòd *B* eſt ſimpliciter infinitum: Finitur enim neceſſariò in copulatione *C* cum ipſo. Ibi enim de neceſsitate eſt aliquis gradus, qui eſt finis communis & terminus vtriuſque, ſicut & aliquis punctus eſſet in continuatione duarum talium linearum. Et quia *B* eſt pars *A*, quare & minus illo: ſed nullum infinitum ſimpliciter eſt minus aut maius alio ſimpliciter infinito. Et ſi quis adhuc licet non intelligenter obgarriat veritati dicendo, quòd vna pars imaginaria caliditatis infinitæ intenſiuè eſt infinita ſimpliciter verſus ſuperius, finita tamen verſus inferius; alia caliditas partialis, cum ſit minor & remiſſior caliditate ſimpliciter infinita, poteſt intendi verſus ſuperius; (omnis enim intenſio eſt

aſcen-

A aſcenſus) non eſt ergo infinita ſimpliciter intenſiuè verſus ſuperius, ſicut præcedentia docue-
runt. Adhuc autem ſit *D* caliditas ſimpliciter infinita, *E* verò talis pars eius; *F* autem reli-
qua pars eiuſdem, & remittatur *D* ad *E*; Ad quamlibet etenim ſuam partem, & ad omnem
gradum poteſt remitti: tunc *E* non eſt infinitum ſimpliciter verſus ſuperius, quia *D* erat ſu-
pra ipſum, & quia pars non eſt æqualis ſuo toti, & quia tunc *D* in nullo eſſet remiſſum.
E quoque habet proportionem finitam ſimpliciter in intenſione, ſicut & in actione ad
quamcunque aliam caliditatem finitam ſimpliciter, ſicut ſuperiùs eſt argutum. Præterea ſi
E ſit finitum ſecundum quid in intenſione, & *F* eſt finitum ſimpliciter, (quia ex omni parte
tam ſuperius quàm inferiùs) ex *E* & *F* non conſtituitur ſimpliciter infinitum, ſicut ſuperiùs
eſt oſtenſum. Amplius autem per viam omnipotentiæ, & ſupereminentiæ ſummæ Dei, ſi
Deus poteſt facere infinitum numeroſè & etiam intenſiuè, poteſt facere aliquid ſemel habe-
re, realiter, æquiualenter, vel ſupereminenter omnes virtutes, & quamlibet earum infinitè,
B ſiue infinitam ſimpliciter intenſiuè: Poteſt ergo Deus facere vnum alium Deum, imò & a-
lios deos multos, contra decimam ſeptimam partem huius. Quomodo inſuper poteſt eſſe
aliquis Deus recens, & non neceſſe eſſe ſimpliciter, nec æternus, contra primam Suppoſitio-
nem, & oſtenſionem ipſius? Ideò fortaſsis dicetur quòd Deus non poteſt facere creaturam,
quæ ſit ex ſe neceſſe eſſe & æterna, quare nec Deum. Sed etſi non poſsit facere creaturam
iſtas virtutes ſeu proprietates habere, faciat ipſam habere omnes alias virtutes poſsibiles
creaturæ, & quamlibet ſimpliciter infinitè. Et ſit *A* vna huiuſmodi creatura: *A* ergo eſt per-
fectiſsima creatura poſsibilis: conſtat planè: ſed quomodò *A* adhuc non eſt perfectionis in-
finitæ ſimpliciter omniquaque nec æqualis perfectionis cum Deo ſimpliciter infinito? eſt
ergo vel finitæ perfectionis ſimpliciter omni modo, vel infinitæ ſecundum quid tantùm, &
ſecundum quid finitæ: Eſt ergo nedum minoris, verùm & in infinitum minoris perfectionis,
quàm Deus ſimpliciter infinitus. Alioquin infinitũ ſimpliciter omni modo non excederet infi-
nitum ſecundum quid tantum, & ſecundum quid finitũ, niſi per finitũ ſimpliciter omni modo,
C quod quis dubitat eſſe falſum, ſicut ſuperiùs monſtrabatur? *A* ergo eſt minoris perfectionis, &
in infinitũ minoris, quàm Deus. Poteſt ergo Deus facere aliquid perfectius *A*; non enim de-
ficit poſsibilitas receptiua ex parte creaturæ creabilis, neq; poſsibilitas effectiua ex parte crea-
toris, per 1am ſuppoſitionem, & 7am partem huius; poteſtq; Deus facere aliam creaturam æ-
qualem *A*, & tertiam æqualem illis || *ambabus*, quare & maiorem A; Non eſt ergo A per- || duabus.
fectiſsima creatura poſsibilis, cuius oppoſitum dicebatur. Adhuc autem ſi Deus poteſt facere
aliquid infinitum numeroſè, & ſimiliter intenſiuè, poteſt facere aliquid omnipotens, ali-
quam rem omnipotentem ſimpliciter ſeu actiuè, quæ fiat, & ſit A: A ergo, vel eſt æquè
potens cum Deo, vel non æquè, ſed minus; Non æquè potens ſicut falſigraphus fortè dicet;
quomodò namque creatura ſuo æquabitur creatori? Sciunt enim Philoſophi, & Theologi
non ignorant, quòd quælibet creatura facta à Deo, ſemper eſſendo dependet ab eo, tan-
D quam à ſuo neceſſario conſeruante; quare & ſimiliter faciendo, nec per ſe ſufficit aliquid
agere ſine Deo, idem ſpecialiter coagente, imò & principaliter præagente: Quomodo er-
go A eſſendo vel agendo poteſt Deo æquari? Nec poteſt quis dicere, quòd A ſuppoſita
eius exiſtentia, eſt tam potens aliquid facere ſicut Deus: Non enim poteſt per ſe & ex ſe ſolo
facere aliquid ſicut Deus, ſicut ſuperius proximo eſt oſtenſum. Imò & poſito per falſam poſi-
tionem falſigraphi, quòd A iam factum poſſet per ſe eſſe & agere, adhuc Deus eſſet poten-
tior, & nedum parum potentior, verum etiam infinitè: Conante namq; A quicquam mouere,
puta rotam aut cœlum vno motu, poſſet Deus impedire A, ne moueret omnino, ſed vt rota
ſtaret immota, aut etiam motu contrario volueretur; quod & poſſet ſimiliter facere, conniten-
tibus duobus A talibus, & tribus, & quatuor & ita deinceps, quotcunq; volueris etiam infinitis.
Quantumcunque namque poteſt aliqua creatura, aut aliquæ creaturæ quotcunque etiam in-
finitæ, poteſt & Deus, ſicut prima Suppoſitio clarè monſtrat. Sed vnum *A* poſſet aliud ſimile
E impedire, & duo *A* poſſent nedum vnicum illud impedire, verum & mouere motu contrario
rotam ſuam, & ſimili modo tria ad duo, & quatuor ad tria, & ita deinceps, etiam innumera-
bilis talium multitudo poſſet per multitudinem æqualem impediri à motu, & per maiorem
poſſet illa rota motu contrario rotari. Si etiam *A* eſſet æquè potens cum Deo, poſſet impe-
dire eum à motu, & duo A poſſent mouere mobile Dei, puta rotam vel cœlum, contra
intentionem, voluntatem, & niſum Dei. Quare & Deus impotens impedibilis volunta-
tis, & miſabiliter miſer eſſet, contra primam Suppoſitionem, & contra ſeptimam, octa-
uam, & tertiam partes huius. Creetur inſuper B æquale A omninò; & C æquale A &
B coniunctim. Quibuſcunque namque duobus, præſertim quibus aliqua ſunt aut eſſe
poſſunt maiora & eſt aliqua virtus maior, poteſt Deus omnipotens de ſua omnipotentia
abſo-

abſoluta facere vnum æquale. His autem duobus tria talia ſunt maiora, eſſeuè poſſunt; et eſt A
nunc actualiter Deus maior ſicut præhabita clarè probant. Sit ergo C æquale A & B coniunctim, æqualis videlicet poteſtatis; C igitur eſt æquale A et B coniunctim. Eſt ergo maius ipſis diuiſim. Neutrum ergo omnipotens dici poteſt; Neutrum enim eorum poteſt quantum C, nec vnum omnipotens poteſt alio minus eſſe, ſicut nec vnum ſimpliciter infinitum alio ſimpliciter infinito. Si inſuper C eſt maius A, cum A & Deus ponantur æquales, C eſt etiam maius Deo, maioris potentiæ & vigoris per ſeptimam quinti Euclidis præmiſſam, quod prima Suppoſitio non permittit, ſi etiam C ſit maius Deo, Deus non eſt omnipotens, et potentiæ ſimpliciter infinitæ, contra primam Suppoſitionem, ſeptimam partem & quartam. Adhuc autem ſi A ſit omnipotens, & æquè potens cum Deo, poteſt facere quicquid Deus: Poteſt ergo ſeipſum annihilare & iterum recreare; hoc enim poteſt Deus, vt patet per 33. & 34. partes, & oſtenſiones earum, poteſtque A facere omnia quæ ad rerum omnium productionem, conſeruationem, & regimen requiruntur. Non ergo neceſſario requiritur Deus ad B
hæc & huiuſmodi facienda; quomodo ergo per iſta probatur Philoſophicè Deum eſſe? Amplius autem quomodo poteſt A dici omnipotens, & æquè potens cum Deo, cum Deus omnipotens poſſit ipſum deſtruere per præmiſſa, & quia alias non eſſet omnipotens: A verò non poteſt deſtruere fortem Deum, ſicut prima Suppoſitio, ſexta pars, & ſeptima lucidè manifeſtant. Si autem dicatur inprimis quod A eſt minus potens quam Deus, tunc non eſt omnipotens per præmiſſa: Si etiam A ſit minus Deo, poſſet eſſe aliqua virtus maior, quod ſi ponatur non eſt omnipotens, ſed deficiens in virtute reſpectu illius: illa quoque virtus poſſet impedire A nè moueret, imò & mouere ſuum mobile contra ipſum. Amplius autem ſi per poſſibile abſolutè ponatur vna alia virtus æqualis A, illa poteſt impedire A quantumcunq; conetur, nè moueat, & duo, non tantummodo impedire, ſed & mouere ſuum mobile contra ipſum; A ergo nequaquam omnipotens ſed impotens reputandum, quod & per rationes præmiſſas poteſt perſpicue demonſtrari. Nec poteſt falſigraphus proteruire dicendo, quòd A C
virtuti omnipotenti non poteſt fieri aliqua alia virtus æqualis, quia tunc Deus non eſſet omnipotens, poteſtq; Deus omnipotens deſtruere A, & ipſo deſtructo facere B virtutem æqualem A. Quare & potuit A manente, & A & B pariter conſeruare, cum ſit plenè omnipotens omniquaque. Adhuc autem vt in paucioribus, imò in vna virtute magis appareat; ſit A creatura habens vnam tantum potentiam actiuam, puta motiuam localiter infinitam ſimpliciter imenſiue: Vel ergo A eſt æqualis Deo in potentia illa vel minor; non æqualis, quod poteſt demonſtrari vt ſupra, nec minor cum ſit in illa ſpecie ſimpliciter infinitum, & vnum infinitum ſimpliciter non poteſt eſſe minus alio ſimpliciter infinito. Si etiam A ſit minus Deo, poſſet fieri aliqua virtus maior A eiuſdem ſpeciei, poſſetque A augeri ad æqualitatem illius, vel citra vel vltra, poſſetque Deus facere aliam creaturam æqualem A in eadem ſpecie, & tertiam æqualem ambabus coniunctim, quare & maiorem A &c. ſicut ſupra. Non eſt ergo A huiuſmodi potentiæ ſimpliciter infinitæ, ſed finitæ ſimpliciter omni modo, ſicut præhabita D
†Ad hoc docuerunt, cuius oppoſitum ponebatur. †Adhuc autem & huiuſmodi multi multipliciter ſatagunt reſpondere, quidem namq; non verecundantur negare, Omne totum eſſe maius ſua parte, neq; concedere totum eſſe æquale ſuę parti; vt ſi A ſit tota multitudo infinita omnium animarum, B verò vna earum, C autem tota reſidua multitudo, dicunt quòd A non eſt maior C ſed æqualis, quod & dicunt, ſicut & habent neceſſario dicere conſequenter, de quibuſlibet duobus quantis infinitis ad inuicem comparatis. Sed nonnè Euclides 1. elementorum ſuorum ſupponit iſtud principium tanquam per ſe notum cuilibet, Omne totum eſt maius ſua parte, quod de parte quantitatiua intelligit, quod & omnes Mathematici atque naturales Philoſophi concorditer profitentur? cui & videtur cuiuſlibet animus ſponte notis terminis conſentire; quod & videtur clarere ex ſignificationibus terminorum. Nonne illud eſt maius alio, quod continet illud & amplius, ſeu aliud quantum vltra vel extra? cuius animus contradicit? cuiuſue animus non ſic dicit? quare & forte ſicut dicit Alacen in perſpectiua E
ſua, illud famoſum principium per talem cognoſcitur ſyllogiſmum. Omne continens aliud & amplius eſt magis illo, Omne totum continet partem ſuam & amplius; omne ergo totum eſt maius ſua parte. Sed quia notis terminis præmiſſæ & conſecutio ſtatim ſunt notæ, non percipitur forſitan talis ſyllogizatio aut diſcurſus; & ideo reputatur concluſio principium per ſe notum. Nonne & multitudo quæcunque puta omnium animarum, additis ſemper vnitatibus augmentatur, ſicut & ſubtractis minuitur, præſertim ſi addatur alia multitudo infinita æqualis priori, aut etiam ſubtrahatur? Quis enim ignorat duplationem & dimidiationem duplum & dimidium ibi eſſe, ſicut definitiones eorum notis terminis cuilibet per ſe notę, cuilibet clarè monſtrant? cuius ſenſus diſſentit? cuius conſcientia non conſentit? tota igitur multitudo

A do omnium animarum ſimpliciter eſt dupla ad totam multitudinem omnium animarum maſculorum, & ſimiliter ad totam multitudinem animarum omnium fœminarum, cum vtraque harum ſit infinita; quare & æqualis alteri per præmiſſa. Quis etiam rogo non potius fugeret ſupplicium duraturum ex hoc nunc vſque in ſæculum, quàm ſupplicium poſt mille annos, aut plures quotlibet inchoandum, & poſt continuè vel diſcontinuè, quantum volueris æternaliter duraturum. Secundum iſtam quoque ſententiam inſenſatam, A pœna æterna continua, & B eius medietas intenſiua eſſent æquales omnino: Vtraque namque eſt *infinita*, quod & poteſt oſtendi à ſimili, & à ſimilitudine proportionum hoc modo; Ponatur C. vnum corpus infinitum ſecundum quid æqualis groſsitiei per totum, & D eius medietas æquè longa cum toto, vel aliud corpus omnino ſeparatum à C, æquè longum cum C; ſed in duplo minus profundum ſeu ſpiſſum per totum. Sicut igitur A ad B, ita C ad D; ſed C eſt æquale D, ſicut videtur reſponſionem fateri, & quia ſecundum præmiſſa, cuicunque menſuræ finitæ ipſius C, P intenſiua,

B puta pedi ſolido, ſiue cubo, correſpondet æqualiter menſura æqualis omnino ipſius D, & è contra; & quantumcunque locum poteſt C replere, poteſt & D ſine additione, rarefactione, aut augmentatione quacunque, & è contra. C ergo & D ſunt omnino æqualia: quare & A & B propter proportionalitatem ipſorum prędictam. Nonne & ſicut hoc lignum finitum ſimpliciter ad medietatem ſuam, ſic & C ad ſuam, puta ad D, & è contra? Si igitur C & D ſunt omnino æqualia, & hoc lignum finitum, & ſua medietas ſimiliter ſunt æquales. Vel ſi hoc lignum finitum eſt duplum ad ſuam medietatem, & C ad ſuam. Nec poteſt quis dicere D non eſſe medietatem C; eſt enim pars C: Conſtat, & falſigraphus confitetur. Sed qualis pars & quota niſi medietas, quod & definitio medietatis oſtendit: C namque cum vna alia tali parte æquali omnino conſtituit integre illud totum. Amplius autem ſit A vnum corpus graue, infinitę grauitatis ſimpliciter intenſiue, ſed finitę quantitatis ſimpliciter extenſiue, puta pedalis; B verò conſimilis grauitatis, ſed ſubduplæ quantitatis, & ſecundum ſapientiam iſtam no-

C uam, A & B ſunt æqualis grauitatis, omninoque æqualiter ponderant & inclinant. Quod tamen vt magis appareat, ponatur vlterius, quòd C ſit vnum corpus graue vniformis grauitatis, & finitę ſimpliciter intenſiue; infinitę tamen quantitatis ſecundum quid, non ſimpliciter extenſiue. A igitur eſt æquale C, æqualis ſcilicet grauitatis, ſicut præcedentia clarè monſtrant; quod & poteſt faciliter demonſtrari: A namque æquatur in grauitate alicui corpori vniformis grauitatis & finitę ſimpliciter intenſiue, & infinitę quantitatis ſecundum quid, vel ſimpliciter extenſiue; & quodlibet tale corpus eſt æquale C, grauitatis videlicet æqualiter ponderantis, ſicut ſuperius monſtrabatur, ſicuti & iſta reſponſio habet dicere conſequenter. Si enim ſicut dicit iſta reſponſio, pars infinita corporis infiniti eſt æqualis ſimpliciter ſuo toti, eſt & eadem ratione æqualis cuilibet infinito; & quodlibet infinitum ſecundum quid vel ſimpliciter, æquale cuilibet ſecundum quid, vel ſimpliciter infinito. A igitur eſt æquale C, æqualiter ponderans, æque graue, & B ſimiliter ſimili ratione: A ergo & B ſunt æqualia illo modo. Sicut inſuper C

D ad ſuam medietatem, quæ ſit D, ita A ad B: ſed ſecundum pręmiſſa C eſt æquale D, quare & A B. Vel ſic, ſicut A ad C, ita B ad D; quare & permutatim, ſicut A ad B, ita C ad D: ſed A eſt duplum ad B, ergo & C ad D, quod reſponſio iſta negat: aut ſi C ſit æquale D, & A B: Dicit enim decima ſexta quinti Elementorum Euclidis; Si fuerint quatuor quantitates proportionales, permutatim quoque proportionales erunt. Si quis verò conceſſerit, quòd A eſt æquale B, grauitatis videlicet æqualiter ponderantis, per æquilibrę æquum iudicium conuincetur, ſicut ſuperius tangebatur. Item ſi A & B ſint æqualis grauitatis æqualiter ponderantis omnino, cum ſint æqualis grauitatis intenſiue, ſunt & æqualis grauitatis ſimiliter extenſiue: In maiore namque corpore huiuſmodi maior virtus. Eadem inſuper ratione, B eſt ęquale duplo ad A, & quadruplo, & corpori tali ſimpliciter infinito. Adhuc autem ſtantibus alijs ſicut prius, ſit D corpus graue quantitatis ęqualis cum C, ſed grauitatis ſubduplę intenſiue; & ſequitur ex pręmiſsis quòd C & D ſunt ęqualia modo dicto: A etiam eſt ęquale vtrique, quod

E intellectis prioribus faciliter demonſtratur. Sed ſi C, & D ſunt ęquè grauia ſimpliciter, & ſunt ęqualia extenſiue, ſunt & ęquè grauia intenſiue. Secundum hoc quoque quantumcunque C intenderetur vlterius etiam infinitè, D manente vt prius, ſemper æqualiter grauia, ęqualiter ponderantia permanerent; quare nec C fieret maius graue quàm ante. Cuius inſuper iuſtę ſtateræ iudicium tantas naturæ iniurias toleraret? Amplius autem ponatur A vna multitudo innumeralis animarum æqualium in virtute, in fortitudine, & vigore, & B alia æqualis omnino, & omnino diſtincta ab illa. Si igitur ponatur æquilibra æquè diſtanter horizonti, & A ex vna parte, & B ex alia, trahens aut pellens, vtraque quantum poteſt, non fiet nutus, ſed ſtabunt omnia ſicut prius. Si verò ad A addatur alia ſimilis multitudo, & fiat C multitudo conſtituta ex illis, ad B autem nihil; trahatque C vel pellat ex

vna parte, & B ex altera quantum poſſunt, adhuc ſtabit æquilibra æqualiter ſicut prius; C namque ſecundum hanc reſponſionem eſt æquale A, quare & B, etſi adhuc ad A & C addatur alia ſimilis multitudo, vel quotcunque volueris, tota multitudo compoſita æquabitur ſemper B in fortitudine & virtute. Quamobrem ſimiliter etſi ſingulæ vnitates A ſingulæ animæ intendantur in potentia & vigore ad duplum & ad quadruplum, etiam in infinitum, manente B per omnia ſicut prius, A ſemper erit æqualis B omnino, æqualis videlicet poteſtatis. Sed cuius æquilibræ æquitas hoc non damnat? Secundum hoc quoque A non creſceret, nec poſſet creſcere in virtute, per quantamlibet appoſitionem virtutis extenſiuè vel intenſiuè vel vtroq; modo coniunctim. Sed cuius animus iſtud capit? cuius animus ita ſapit? A namque eſt finitæ multitudinis ſecundum quid, & finitæ potentiæ intenſiuè, nec potentiæ æqualis cum Deo, ſicut prima ſuppoſitio clarè monſtrat. Eſt ergo abſolutè poſsibile A augeri in potentia & virtute, & Deus hoc poteſt, ſicut prima ſuppoſitio & pars ſeptima clarè monſtrant. Quis enim præſumſerit dicere, quod Deus omnipotens non poſsit augere creaturam, quæ non eſt ſimpliciter infinita, nec habet totam perfectionem capacitatis ſuæ naturæ; imò quantam habet, tanta caret, & iterum tanta, infinities quoque tanta. Adhuc autem & ſecundum iſtam ſententiam inſenſibilem inſenſatam, cùm ſecundum præmiſſa ſcientia Dei ſit infinita ſimpliciter; & ſi verè vel imaginariè detraheretur ab ea aliqua ſcientia finita vel infinita quam habet, puta aliquorum vel omnium theorematum geometriæ, non eſſet minor quàm prius, nec ipſe minus ſciens quàm prius. Eodem modo de eius potentia infinita, ſi detraheretur ab ea aliqua poteſtas finita, vel etiam infinita, puta ſciendi geometricalia, vel creandi, adhuc maneret æquè potens & omnipotens ſicut prius; & ita de perfectione eius quacunque ſeorſim, & de omnibus pariter, ſi ſubtraheretur ab eis quantumlibet ſemper maneret æquè & ſummè perfectus vt prius, ita quod nihil perfectius eſſe poſſet. quomodo ergo & quare ſuperfluitatem tantam habet in omni eius virtute, & in virtutibus vniuerſis contra tertiam partem huius? Si quis autem proteruiat circa Deum, ponatur ſecundum hanc poſitionem verè per omnipotentiam Dei vel imaginariè, aliquid aliud ſcire omnia quæ ſcit Deus, geometricis tantum exceptis, vel poſſe omnia quæ poteſt Deus, creatione excepta, aut habere omnem perfectionem quàm Deus, vna excepta, & erit æquè ſciens, æquè potens, & æquè perfectum cum Deo, cùm pars quælibet infinita ſit æqualis cuilibet ſuo toti, quare & cuilibet infinito ſecundum quid vel ſimpliciter. Imò & ſi aliqua res ponatur infinita ſimpliciter, vel etiam ſecundum quid, in perfectione vnica ſeu virtute, ſicut illa multitudo innumerabilis animarum, aut vna anima omnibus illis æqualis erit perfectionis æqualis ſimpliciter, & virtutis cum Deo, quod facinus tam blaſphemum prima ſuppoſitio, & partes ſequentes non ſinunt, ſed euidenter redarguunt, & refellunt, ſicut præmiſſa per viam omnipotentiæ Dei perſpicuè demonſtrabant. [Robertus quoque Lincolnienſis, Groſſe teſte, ſubtilis ingenij & profundi in quodam tractatu ſuo in lucē incipiente (primam formam corporalem lucem eſſe arbitror) oſtendit omnes proportiones inter finita repertas, inter infinita ſimiliter reperiri: Tota namque multitudo omnium binariorum, vt docet, eſt dupla ad totam multitudinem omnium quaternariorum, & tota multitudo omnium ſeptimanorum quadrupla ad totā multitudinem omnium menſium, & ſimiliter in ſimilibus vniuerſis: quod verum eſſe videtur, ſuppoſito ſecundum opinionem communem, quod actu ſit multitudo talium infinitarum.] Præter hæc autem iſta falſigraphia, etſi impoſsibili iſto dato, " *aliquas* rationes præmiſſas poſſet vtcunque definire; ad multas tamen nec verè nec apparenter ſufficit reſpondere, ſicut conſiderare volentibus facile eſt videre. Scio quod multæ aliæ reſponſiunculæ, & multæ obiectiunculæ, imò & multæ obiectiones multum probabiles ſunt poſsibiles in hac parte, ſed feſtinans ad alia, alijs abundantioribus otio, vel alij tempori has relinquo. Hæc igitur per viam infiniti contra Ariſtotelem & Algazelem hac vice ſufficiat protuliſſe.

alias

Amplius autem ſecundum Philoſophiam tuam Ariſtoteles, quomodo poteſt poſsibile eſſe, eſſe æternum anterius? Mundus autem eſt poſsibile eſſe, ſicut 17ª. pars oſtendit: Philoſophia namque tua planè teſtatur, & animus humanus quaſi naturaliter acquieſcit, quod omne poſsibile eſſe, ſicut non exiſtit ſufficienter ex ſe, ſed continue dependet ab alio, ipſum cauſaliter conſeruante, ſic & totaliter producente. Aliqui tamen putant, quod etſi Mundus ſit nouus, eſſet poſsibile abſolutè ſine aliqua repugnantia formali incluſa, ipſum fuiſſe & eſſe æternum à Deo, ſicut veſtigium æternum à pede æterno, in puluere coæterno, & ſicut imaginem æternam à facie æterna in ſpeculo coæterno: Quod ſi eſt verum, totum dependebat à voluntate diuina. Neque mundum eſſe nouum, neque æternum eſt neceſſarium abſolutè, neque demonſtrabile propter quid & à priori; ſicut nec Deum voluiſſe æternaliter hoc vel illud, ſicut nec voluntatis diuinæ ad effectus extrinſecos, eſt aliqua cauſa neceſſaria antecedens,

A deos, ſicut oſtenſio 33ª & 34ª partium oſtendebat. Quapropter & ſi illud priùs dictum ſit verum, ſimili modo de hac anima, aut alia creatura, licet ſit noua, non eſt tamen neceſſarium abſolutè quòd ſit noua, ſed poſsibile abſolutè quòd ſit æterna. Neq; eius nouitas, neq; æternitas poteſt demonſtrari ſimpliciter à priori. Vtrumq; namq; pendebat à voluntate diuina, cuius nō eſt cauſa præcedens neceſſaria abſolutè, nec ipſa eſt neceſſaria abſolutè, ſed libera libertate appoſita in cauſando. Accede igitur Ariſtoteles, & demonſtra mihi demonſtratione neceſſaria abſolutè, hanc animā, aliamue rem talem, non eſſe æternā ſed nouam; & ego demonſtrabo tibi ſimiliter mundum non eſſe æternum ſed nouum. Verum ſi demonſtrare volueris, caue ne ſumpſeris aliquod verum & neceſſariū per accidens demonſtrando: Aut ſi tu talia tibi ſumas, permitte me ſumere mihi ſimilia, & ego demonſtrabo ſimiliter mundū non eſſe æternum ſed nouum. Ampliùs autem poſsibilitas creationis & incœptionis mundi ſuperiùs eſt oſtenſa. Omnes quoq; Gentes, Hebræi, Græci, Latini, & Barbari; omnes Prophetæ, omnes
B Theologi, & Poëtæ, & omnes Philoſophi ante Ariſtotelem, affirmabant concorditer mundū habuiſſe principiū temporale. Quod & omnes leges, & ſectæ pariter confitentur, ſicut quamplures famoſæ hiſtoriæ, etiam libri tui perſpicuè conteſtantur. Nonne Hermes, qui etiam te Ariſtotele atteſtante, Pater Philoſophorum meruit appellari, tradit mundum & hominem fuiſſe creatum à Deo, & habuiſſe principium temporale? Nonne de verbo æterno 2. ſic ait, In creatore fuerunt omnia antequam creaſſet omnia: Et infra 3. Cœli & ipſius animæ, & omnium quæ mundo inſunt, ipſe gubernator eſt, qui eſt effector Deus. A ſupradictis enim omnibus quorum idem gubernator Deus, frequentatio fertur influens per mundum, & per animam omnium generum, & omnium ſpecierum per rerum naturam: Mundus autem præparatus eſt à Deo receptaculum omniformium ſpecierum. Et 6. Homo in naturam Dei tranſit, quaſi ipſe ſit Deus, homo dæmonum genus nouit, vtpote qui cum eiſdem ſe ortum eſſe cognoſcit. Et 11. Eſt, inquit, ratio plurimis incredibilis, integra autem & vera percipienda
C ſanctioribus mentibus, itaque hinc exordiar. Aeternitatis Dominus eſt Deus primus, ſecundus eſt Mundus, Homo eſt tertius; effector mundi Deus, & eorum, quæ inſunt, omnium ſimul, cuncta gubernando cum homine ipſum gubernatorem compoſuit ipſo gubernatore compoſiti, quod totum ſuſcipiens homo, curam propriam diligentiæ ſuæ efficit, vt ſic & ipſe, & mundus vterque ordinamento ſibi, vt ex hoc omnis diuina compoſitione mundus Græcè rectus κόσμος dictus eſſe videatur. Is nouit ſe, nouit & mundum, ſcilicet vt meminerit quid partibus conueniat ſuis, quæ ſibi vtenda, & quibus ſibi inſeruiendum ſic recognoſcat, grates laudeſque maximas agens Deo, eius imaginem venerans non ignarus ſe etiam eſſe ſecundum imaginem Dei; cuius ſunt imagines duæ, Mundus, & Homo. Et infra 15. loquens de Mundo & rebus mundanis; Non erant, inquit, quando non erant, ſed in eo iam tunc erant, vnde naſci habuerunt. Et 24. Deus pater & Dominus poſt deos, homines effecit, quibus & dicit multa ſimilia multis locis. Qui & in Alchymia ſua, quam Galienus, vt dicit, Antrum Herme-
D tis, ingrediens, in tabula Smaragdina inter manus eius ſcriptam inuenit, ſic dicit: Omnes res ab vno fuerunt, medicatione vnius, & fuerunt natæ res omnes ab hac re vna aptatione. Et infra, Hæc eſt totius fortitudinis fortitudo fortis, quia vincet omnem rem ſubtilem, omnemque rem ſolidam penetrabit, ſicut hic mundus creatus eſt. Qui etiam de Mundo & Cœlo 1. prætitulato de rerum principijs, ita ſcribit; Ab æternitate tempus initians, in æternitatis reſoluitur gremium longiore circuitu fatigatum. Nonne hoc tradit expreſsè tempus habuiſſe principium, & finem ſimiliter habiturum? quare & infra 2. Sicut, inquit, ad centrum circulus, ſic ad æternitatem conſiſtit Mundus temporarius. Et infra eodem, Motus, inquit, rotundus quo firmamentum mouetur, ſemper in vno loco eſt, ab ea hora, quâ diuinæ mentis ratione formatum fuit: Et ſupra eodem, Non fuit iſta genitura Mundi, nec mundus certum diem habuit ortus ſui, nec aliquis eo die interſuit, quo mundus diuinæ mentis ratione formatus fuit, nec eo vſque intentio fragilitatis humanæ ſe potuit extendere,
E nec originem mundi ratione facili concipere, vel explicare; præſertim cum trecentum annorum maior apocataſtaſis, per hypyroſim, vel cataclyſim fiat. Quanta inſuper turba Philoſophorum poſteriorum, quàm celebris, quàm præclara hanc Patris eorum ſententiam concorditer profitetur, turba Philoſophorum oſtendit. Nonne & Sacerdotes Aegyptij penes quos vt dicitur in 1°. Prologo in Timæ. eſt præcipua memoria vetuſtatum, natalem mundi, Sole poſito in Leone inter tertio Calendas Auguſti & vndecimo indicarunt, ſicut Solinus de mirabilibus Mundi 7. agens de Aegypto, & rebus ipſius recitat manifeſtè? Nonne Magiſter tuus Plato affirmat Mundum, res mundanas, Angelum & hominem habuiſſe principium temporale, ſicut liber ſuus qui Timæus vocatur, pluribus docet, quod & libri tui ſæpius memorantur? Nonne Anaxagoras, nonne Pictagoras, nonne Empedocles, nonne Democritus,

critus, nonne Parmenides, & Meliſſus, & vt plures breuiter nominem, nonne omnes Patres A
tui, omnes Philoſophi, Prophetæ, Theologi, & Poëtæ, ante tempus tuum affirmabunt con-
corditer mundum habuiſſe principium temporale, ſicut antiquę teſtantur hiſtoriæ, & libri
tui naturales & Metaphyſicales non tacent? Nonne & tu ipſe 1. de Cœlo & Mundo 102.
inquirens vtrum mundus ſit ingenitus aut genitus, hoc teſtaris ſic dicens; Genitum quidem
igitur omnes eſſe dicunt, & in tranſlatione quam habet Auerroes, omnes antiqui conueniunt
quòd cœlum eſt generatum; ſuper quod filius tuus ac cultor deuotus Auerroes, Omnes,
inquit, conueniunt in hoc quòd Cœlum eſt generatum, & nullus ante ipſum, ſcilicet Ariſto-
telem, dixit, quòd Cœlum non eſt generatum. Qui & ſupra eodem, Comment. 22. dicit te
fuiſſe primum ex Philoſophis Græcis dicentem, quòd Cœlum eſſet ingenerabile. Quare &
Auguſtinus 8. de Ciuit. Dei 12. loquens de materia iſta dicit, quòd Ariſtoteles multos diſci-
pulos in ſuam hæreſin congregauit. Cur ergo aſſertione tui ſolius temeraria non obſtante,
non ita conſtanter tenendum? cur non ita confidenter credendum? cur non ita fiducialiter B
ſentiendum? quomodo tali ac tantæ famoſitati tu primus & ſolus Ariſtoteles præſumſeras ob-
garrire? quomodo tot gentibus, linguis, & populis, tot & tam claris patribus, & Prophetis,
tot Theologis & Poëtis, & tantis ac tam famoſis Philoſophis, tu primus & ſolus audebas in-
cipere rebellare? qua temeritate, qua cæcitate, qua audacia, qua dementia tu primus & ſolus
iſtud facere præſumebas? maximè in tam digna materia, in tam magna ſententia, ad cogni-
tionem & venerationem Dei, & ad Religionem omnium hominum pertinente? præſertim
cum nullam cogentem, imò vix ſophiſticam afferas rationem. Fortior enim tuarum irratio-
nalium rationum vix vel apparentiæ tenuis vmbram habet, ſicut circa 34. partem fuerat de-
monſtratum: Plurimæ verò argutiarum tuarum quas facis contra Magiſtrum tuum Plato-
nem & alios, 8° Phyſ. 1. & 2. de Cœlo & Mundo, & alibi, nullam habent imaginem aut vm-
bram quidem tenuem rationis, ſicut nullus ignorat, qui vix limen Logicæ, aut Philoſophiæ in-
trauit, aut qui vel paruam habet logicam naturalem. Quare nec dignum exiſtimo ipſas reci- C
tare, aut ſoluere diligenter. Omnes enim penè qui vident eas vel audiunt, ſciunt ipſas ratio-
nabiliter impugnare, nullus rationabiliter defenſare, niſi fortè vix contra modum ponendi
Platonis, aut alterius alicuius. Sed contra rem ipſam, & modum ponendi Hermetes, Pro-
phetarum, & Chriſtianorum, nullus ſcit ipſas exiliter colorare, ſicut 33. & 34. partes docent.
Sed quàm validæ rationes, quàm irrefragabiles, quàm inſolubiles, quàm cogentes, quàm vi-
olentæ, quàm claræ, quàm certæ requirerentur ad talem ac tantam famoſitatem immutan-
dam, euertendam, & à cordibus omnium vel plurium, maximè autem ſapientum, euellen-
dam, iuxta præmiſſa de famoſitate circa 33. partem huius, præſertim cum antiqua ſenten-
tia tribuat Deo maiorem honorem, & Religionem hominibus ampliorem? Vnde videtur
mihi pro regula generali ſeu maxima obſeruandum, quòd inter pares ſententias, honorabi-
lior Deo, famoſior, religioſior, & fauorabilior hominibus, ſemper vincat. Vt autem quod
dico magis appareat, pono omnes homines, populos, nationes, omnem legem, ſectam, ſeu fi- D
dem; omnes Prophetas, Poëtas, omnes Philoſophos præteritos & præſentes vſque nunc
concorditer tenuiſſe; et omnes præſentes Piloſophos, & vulgares etiam in pręſenti tenere con-
corditer & conſtanter Mundum fuiſſe creatum à Deo. Et quòd Ariſtoteles ſine munere Pro-
phetię, aut miraculo euidenti, cum ſolis argutijs ſuis contrarijs, nunc veniret contrariũ proba-
turus; quid aut quantum efficeret? quibus Philoſophis vi argumenti concluderet? quot Phi-
loſophorum vi argumenti ad hæreſin ſuam peruerteret? Nullos puto, imò magis exiſtimo,
quòd ipſis ſeipſum ridiculum exhiberet, dicentibus, Hiccine Ariſtoteles ille magnus, ille anti-
quus, ille famoſus? quomodo parua fallacia fallitur? quomodo ſophiſmate puerili illudi-
tur? quomodo filo tenui illigatur? et præſtigio debili excæcatur? quomodo deſipit, & inſa-
nit? Nonne ideo multi poſteriores Philoſophi tuas argutias deriſerunt, & ſectam tuam Peri-
pateticam, & te ſimul eius Autorem vnanimiter contemſerunt, nec ſe vocari Peripateticos,
ſed Academicos, imò Platonicos potius maluerunt? Vnde Auguſtinus 8. de Ciuit. Dei 12. E
Ideo inquit, Platonicos potiſsimum elegi, quoniam de vno Deo qui fecit Cœlum, & terram
quanto melius ſenſerunt, tanto cæteris glorioſiores, & illuſtriores habentur, in tantum alijs
prælati iudicio poſteriorem, vt cum Ariſtoteles Platonis diſcipulus vir excellentis ingenij, &
eloquio Platoni quidem impar, ſed multos facile ſuperans ſectam Peripateticam condidiſſet,
quod deambulans diſputare conſueuerat, plurimoſque diſcipulos præclara fama excellens,
viuo adhuc præceptore in ſuam hæreſim congregaſſet; poſt mortem verò Platonis Speuſip-
pus ſororis eius filius, & Xenocrates dilectus eius diſcipulus, in ſcholam eius quæ Academia
vocabatur, eidem ſucceſſiſſent; atq; ab hoc & ipſi & eorum ſucceſſores Academici appellaren-
tur. Recentiores tamen Philoſophi nobiliſsimi, quibus Plato ſectandus placuit, noluerunt
ſe dici

A ſe dici Peripateticos, aut Academicos, ſed Platonicos, ex quibus ſunt valdè nobilitati Græci, Plotinus, Iamblichus, Porphyrius. In vtraque autem lingua, id eſt, Græca, & Latina, Apuleius Afer extitit Platonicus nobilis. Nonne & Calcidius Platonicus in ſuo Commentario ſuper Timæum Platonis, inſultationes tuas in doctorem tuum Platonem reprimit, deſpicit, & deridet? vbi ſuper partem ſecundam, de te & tuis fautoribus ita ſcribit; Hic ſuo quodam more, pleni perfectique dogmatis electo, quid viſum ſit, cætera faſtidioſa incuria negligit. Et infra; His tam plene, tamque diligenter elaboratis ſcilicet à Platone, iuniores Philoſophi, vt non optimi hæredes, paternum cenſum in fruſta diſsipantes, perfectamque atque vberem ſententiam, in mutilas opiniunculas cæciderunt. Nonne & ille magnus Ptolomæus in ſecundo prolog. Almageſti allegat ſolenniter te, Ariſtoteles, & in quibuſdam recte dictis te ſequitur & commendat: In iſta autem materia nequaquam te ſequitur, ſed planiſsime contradicit. Dicit enim, quòd ſcientia aſtrorum aſsimilat hominem Creatori ſuo: & addit; Nos autem labo-

B ramus vt aliqua ducentia in amorem ſcientiæ ſempiternorum manentium, vſque ad terminum quem eorum conditor eis impoſuit, in ſequentibus huius libri noſtri addamus. Qui & 3. Almageſti, 1. inquirens quantitatem anni ſolaris; Videmus, inquit, conueniens eſſe, vt ſimus contenti quantitate eius quod poſsibile eſt nobis addere, ſcilicet longitudinem temporis quod eſt inter conſimilitudines, & conſiderationes anni, in reuolutionibus propinqui temporis. Inquiſitio verò temporis totius, aut temporis elongati de longinquioribus temporibus conſiderationum per tempus longum multipliciter, dicimus, quòd non eſt ex amore ſcientiæ, nec ex amore veritatis. & quod eſt illud tempus totum, niſi totum tempus à creatione mundi elapſum? Quis enim totum tempus ſi ponatur æternum reuolueret inquirendo, aut inquireret reuoluendo? Albumazar quoque poſterior Ptolomæo, non te, ſed ipſum ſecutus 3. maioris Introductorij, differentia ſecunda ſic ait; Sol per participationem planetarum ei, eſt cauſa temperamenti elementorum, & naturarum, & compoſitionis indiuiduorum elementorum,

C per hoc quod poſuit eis Creator omnipotens de fortitudine naturali. Sed quod diximus, hoc eſt, quemadmodum poſuit igni combuſtionem per ſuam naturam, & ſimiliter poſuit luminare diurnum, id eſt, ſolem, cauſam luminis diei atque caloris vniuerſalis qui eſt in hoc mundo: Et infra, ſi Sol ad circulum fixarum ſtellarum aſcenderet, elementa, & ſimiliter elementata deſtruerentur; ſi verò ad circulum Lunæ deſcenderet, ſimili modo deſtruerentur, eo quod in longitudine eius, vel proximitate fiat deſtructio Elementorum & Elementatorum. Hac igitur de cauſa poſuit Deus altiſsimus Solem in medio ſeptem Planetarum, vt fieret per motum eius naturalem ſuper hunc mundum terreſtrem, temperamentum Elementorum & Elementatorum. Et infra; Dicit Hippocrates Medicus in libro Aleceb. id eſt, hebdomadarum, quòd lumen ſtellarum reddit denſitatem noctis ſubtiliorem, quia nox eſt valde denſa, & nequit eam viſus penetrare; ſed claritas ſtellarum reddit ipſam denſitatem ſubtilem, & ſic penetrat eam oculus: Et ſi hoc non eſſet ita, omne corpus animatum deſtrueretur ab noctis den-

D ſitate. Sol autem in die ſuo calere facit aërem, & reddit eum ſubtilem atque rarum. Propterea enim creauit Deus ſtellas mobiles atque lucentes, vt ſuo lumine aërem calfacerent, & eum ſubtilem redderent, eumque ſuis motibus facerent delicatum, id eſt, ſubtiliorem. Et infra lib. 5. differentia quinta, Quidam dicunt, quòd Planetæ ſunt poſiti in domibus, & gradibus ſuarum exaltationum, ex quibus gradibus incœperunt moueri in initio ſuæ motionis. Quidam dicunt, quòd Planetæ incœperunt moueri ab initio Arietis, & ſunt profecti ſuper eſſe in quo ſunt modò, & ſuper hoc eos æquant; & ſecundum ſententiam propriam, Factor, inquit, omnipotens, & altiſsimus fecit Planetas in initio ſuæ creationis, in gradibus ſuarum exaltationum, ſuper eſſe & motum; poſt hoc noluit corrumpere, vel mutare motus eorum, ab eo quod fuerant. Et infra, eiuſdem differentia ſeptima; Cum fuerit primum minutum Arietis in medio cœli ſuper lineam æqualitatis, erat primum minutum Cancri aſcendens; ideoq; dixerunt Antiqui, quòd Cancer ſit horoſcopus mundi, & eſt dignum, vt ſit horoſcopus in initio incre-

E menti mundi gradus in quo Iupiter in Cancro confortatur. Cùmque 15. gradus Cancri fuerit horoſcopus mundi ſuper lineam æqualitatis, erit 19. gradus Arietis in medio cœli; & cùm fuerit Sol fortior in 15. gradu Arietis, erit 19. gradus Arietis dignior exaltatione Solis. Et iam nouimus quòd nulla cauſa ſit in circulo, quæ non ſit bene & ſapienter diſpoſita, & quod ex ſcientia diſpoſitionis eſt, vt ſit Iupiter in mundi horoſcopo. Et infra, libri ſexti differentia vltima; Domini, inquit, dierum atque horarum à die dominico ſumpſerunt exordium, & hunc diem Planetæ diurno, id eſt, Soli ſapientes conceſſerunt. Nam per ortum Solis, ſeu illius aſcenſionem mundus illuminatur, & per eius occaſum ſeu deſcenſionem tenebris offuſcatur. Incœptum eſt igitur à Sole, & poſuerunt eum dominum diei dominicæ, & horam illius diei primam ſibi conceſſere. Porro incœptio eorum in diebus, eſt à die dominica,

 quam

quam Arabes vocant primam diem. Hoc fecerunt propter duas cauſas; vna, quia in- A
cœptio dierum mundi quibus vtuntur Autores Magiſterij Aſtrorum, ex Perſis & Indis,
fuit ex die dominica; & Sol in initio ipſorum dierum aſcendebat in primo minuto Arietis,
in hemiſphærio orientali, ſuper locum terræ habitabilem, qui vocatur Alkankadar. Et ex
eadem hora & die numerant medium curſum planetarum, & ex eadem hora & die numerant
annos ſuos Antiqui. Longitudo autem Alkankadar à medio terræ eſt ſex horarum,& ex Be-
bilalirac antiqua, quæ eſt vbi defluit Euphrates 108. gradus, qui ſex horas æquales conſti-
tuunt, & quintam vnius. Secunda verò eſt cauſa, quia omnes gentes ſecundum diuerſita-
tem linguarum ſuarum, & diſsimilitudinem ſectarum ſuarum, nominauerunt diem domi-
nicam ex nomine vnius qui eſt initium numeri, & diem illum ſequentem ex nomine ſecundi
numeri, qui eſt dies ſecunda, & ſimiliter nominauerunt cæteros numeros dierum, ſecundum
ordinem numerorum. Qui & 1. de Coniunctionibus differentia 1. dicit, quod à creatione
ad noctem dici Veneris in qua fuit diluuium, fuerunt 2226. anni, vnus menſis, tres dies, & B
quatuor horæ. Ecce quanta fama, quam exquiſitæ hiſtoriæ gentium perantiquæ opiniun-
culam tuam damnant. Nonne & tu ipſe ab ipſa veritate coactus, quandoque videris con-
trarium affirmare? de Mundo namque 2. ſic ais, Mundus dicitur omnis ordinatio & creatio
à Deo, & per Deum conſeruata; Et infrà 11. Reſtat dicendum ſummariè de cauſa omnium
contentiua, quemadmodum & de alijs. Nefas enim de Mundo dicentes, quamuis non
ſubtiliter actum, velut in figurali doctrina, prætermittere principium mundi. Antiquus
quidem igitur ſermo,& paternus eſt cunctis hominibus,quod à Deo omnia & per Deum con-
ſiſtant; vbi alia tranſlatio ita habet: Antiquus ſermo, & paternus eſt omnibus hominibus,
quod ex Deo omnia, & per Deum omnia conſtiterunt. Et ſupra 10. oſtendens quomodo
Mundus conſtat ex rebus contrarijs, & permanet incorruptus, allegans Heraclitum, qui te-
ſte teipſo 1. de Cælo & Mundo 102. poſuit Mundum nouum, ſic ſcribis: Idem autem huic
erat, & quod ab obſcuro dicebatur Heraclito; coniunxit in conuerſa, & non conuerſa, con- C
ueniens & differens, conſonum & abſonum, & ex omnibus vnum, & ex vno omnia. Et im-
mediate ſubiungis, Sic igitur omnium conſtitutionem, cæli dico & terræ vndique totius
permixtum maximè contrariorum principiorum vna decorauit harmonia. Vbi alia tranſla-
tio, vna condidit harmonia; & ſubdis, Siccum humido, calidum frigido, nec non leui mix-
tum graue, & rectum circulato, totam terram & mare, ætherem atque ſolem & lunam, &
totum cælum decorauit; vna alia tranſlatio, Condidit vna quæ per omnia tranſit virtus ex
immixtis & diuerſis, ex aere ſcilicet & terra, igne & aqua, totum orbem creans & diſponens
vnius ſphæræ ſuperficie, ac maximè contrarias in eo naturas, cogens concordare ad inuicem,
& ex his ingenians vniuerſo ſalutem. Qui & in Secreto Secretorum trigeſimæ partis 1. ſic
ſcribis, Scire debes, ó Alexander, quod ſicut in plantis diuerſæ ſunt naturæ, diuerſæque vi-
res diuinitus inditæ, ſic etiam in lapidibus. Et infrà 5. Eſt inquis, iuſtitia pertinens ad ho-
minem in ratiocinio ſui ipſius, & in his quæ ſunt inter ſe & creatorem ſuum: Et inferius ſex- D
to, Scias quod illud primum quod formauit Altiſsimus, Glorioſus, eſt ſimplex ſpiritualis ſub-
ſtantia in fine perfectionis & complementi bonitatis, in qua ſunt formæ rerum omnium, &
vocatur Intelligentia, & deinde exiuit alia ſubſtantia minor gradu ſuo, quæ vocatur anima,
& alia ſubſtantia quæ vocatur Hyle ante commenſurationem, quæ extenditur in longitudi-
nem & latitudinem, & profunditatem, in quo factum eſt corpus ſimpliciter; deinde corpus
habens figuram nobiliſsimam, quæ ſuperat omnes figuras, & eſt verior comparatiue & anti-
quior, & remanſit in loco vno ſphærarum & planetarum, id quod fuit purius ex eo, & quod
fuit ſimplicius. Et adhuc inferius ſeptimo; Scias quod Anima vniuerſalis eſt vis ſpiritualis
orta poſt intelligentiam voluntate diuina, & habet tres vires currentes in corporibus, ſicut
lumen Solis in partibus aeris; vna virium eſt intellectiua, ſecunda ſenſitiua, tertia eſt vegeta-
tiua, quam illuſtrauit glorioſus Deus ſeptem viribus, quæ ſunt vis attractiua, retentitiua, di-
geſtiua, expulſiua, nutritiua, generatiua, informatiua. Adhuc autem & 8. Quando, in- E
quis creauit Deus altiſsimus hominem & fecit eum nobiliſsimum animalium, ei præcepit,
prohibuit, punit, & remunerat eum; conſtituit corpus ſuum ciuitatem quandam, & eius in-
tellectum Regem in ipſa. Quis inſuper erat ille Adam, de quo ſupra, eodem feceras mentio-
nem, ſicut ſuperius recitatur, niſi ille famoſus Adam primus homo creatus à Deo in princi-
pio, quando & cætera creabantur. Nec quiſquam obmurmuret illum famoſum Ariſtotelem
non ſcripſiſſe hunc librum: In libello namque de vita Ariſtotelis ſcribitur iſto modo; Vt au-
tem omnibus hominibus vniuerſaliter benefaceret, ſcripſit Alexandro librum de Regno, do-
cens ipſum qualiter oportet regnare; Philippus quoque tranſlator illius libelli in prologo pri-
mo, dicit; Quem librum peritiſsimus Princeps Philoſophorum, Ariſtoteles compoſuit ad
peti-

A petitionem Regis Alexandri diſcipuli ſui; & alius quidam Doctor in prologo 2. ſic ait, Dedi
operam ad inquirendum librum qui nominatur Secretum Secretorum, quem edidit Prin-
ceps Philoſophorum Ariſtoteles filius Nicomachi de Macedonia, diſcipulo ſuo magno Im-
peratori Alexandro, filio Philippi Regis Græcorum, & Ioannes tranſlator in prolog. 3. Tran-
ſtuli, inquit, librum petitiſsimi Ariſtotelis, primò de lingua Græca in Chaldæam, & de hac in
Arabicam, in quo reſpondetur ad petitionem Regis Alexandri. Hoc idem inſuper celebris fa-
ma tenet; nec obuiat ſtili planicies, aut diuerſitas à ſtilo Ariſtotelis conſueto: Regi namque
multis de cauſis planè fuit ſcribendum; & fortaſsis tranſlatio non de Græco, ſed de Arabico in
Latinum, facit ſententiam planiorem, ſicut & in quibuſdā alijs libris ſuis, quod & poſſet con-
tingere propter prudentiam tranſlatoris, non verba ſemper, ſed ſenſum potiùs transferentis;
ſicut hæc ambo ex prologo 1° patent. Nec textus iſte aut ſtilus eſt planiſsimus omniquaque:
Quis enim planè faciliterque exponit eiuſdem tertiæ partis primum capitulum, de lapide Phi-
B loſophorum non lapide, de diuiſione ipſius in quatuor elementa, de præparatione, & reunione
ipſorum, ac cætera verba abſtruſiſsima ibi ſcripta? Nonne etiam moriturus illo vano appe-
titu antiquo apparentiæ, oſtentationis, gloriæ, & honoris depoſito, illam ſententiam tuam an-
tiquam de æternitate mundi, coram multis ſapientibus correxeras ſapienter, priorem errorem
tuum pompoſum humiliter confitendo, teſte teipſo in libello de morte tua conſcripto, reci-
tato ſuperiùs circa 34^am^ partem? Nonne & in eiuſdem libelli ſeptimo, dicis, quòd quando
homo dominatur voluptatibus ſuis, horrendo oblectamenta corporis, & inquirit delicias ani-
mæ in addiſcendo ſcientias Dei, qui creauit ſua ſapientia ſæculum, & inueſtigat vias ſuas, &
intelligit ſecreta ſua, tunc aperti ſunt oculi animæ, & deliciantur multùm & delectantur de-
lectatione diſsimili delectationibus corporis. Et infra; Delectationes animæ ſunt intelligere
creatorem ſuum, conſiderare opera cœlorum, & ſapientiam ſuam, curſuſque ſphærarum,
& formas earum; & quod omnia formata & fundata ſunt in ſua ſapientia, & in ſua ſcientia.
C Et ſi non poteſt homo comprehendere huiuſmodi magnos gradus, ſpeculetur ſeipſum, &
ſubtilitatem membrorum ſuorum, vnumquodque membrorum præſtantium ſibi motum,
& trahentium corpus ad quietem & motum, & virtutes inſitas in vnoquoque membro ad
ſeruitium corporis, in quo nihil addibile vel mutabile eſt; & per hoc poteſt recognoſcere
creatorem ſuum in mente ſua. Et infra 8°. dicis, quòd ſapiens, qui perfecit animam ſuam in-
quirendo ſcientiam creatoris ſui, qui de nihilo fecit ipſum ens, lætari debuit in morte. Et
infra 12. recitaris dixiſſe; Eſt alia ſpecies hominum, quorum ſenſus & intellectus eſt paratus,
& potens, & omnia vident in animis eorum. Et eorum ſectæ duæ ſunt; quorum primi di-
cunt ſæculum non habere principium neque finem, neque aliquid eſſe ſub Sole nouum, ſed
quòd generatio præterit, & generatio aduenit; terra autem in æternum ſtat, & nullum habet
ſuſtentatorem; & hi ſunt qui negant radicem. Quare & conſequenter ſectam contrariam ap-
probans, priorem tuam ſententiam hanc eandem, vel ſimilem retractaſti, ſicut ſuperiùs dicebа-
D tur. Nec aliquis ſomniet hunc librum eſſe ſomniū & figmentum: de tranſitu namq; minorum
perſonarū libelli ſcribuntur; & quare non eſt veriſimile ad tranſitū tanti & tam famoſi Philo-
ſophi & Doctoris, alios Philoſophos, præſertim Peripateticos, & ſuos diſcipulos, & etiā alios
ob cauſas varias conueniſſe, & memorabilia quæ ibi audierant & viderant conſcripſiſſe, quod
& fama celebris autorizat. Et ſi quis iſtam ſententiam de creatione animæ ex libris Ariſt. com-
munioribus, & famoſioribꝰ audire deſiderat; ecce 1. de Anima 65. Intellectus, inquit, videtur
inferri ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi: vbi tranſlatio quam habet Auerroes, In-
tellectus, inquit, videtur eſſe ſubſtantia aliqua, quæ fit in re, & non corrumpitur. Huic & con-
ſonat illud 12. Metaphyſ. 18. ſuperiùs recitatum, quòd videlicet anima Intellectiua non præ-
cedit tempore indiuiduum cuius eſt, ſed manet poſt ipſum. Patet igitur euidenter ſecun-
dum Ariſtotelem iſtis locis, quòd hæc anima fit in ſuppoſito animato, & ſimul cum illo, &
non educitur de potentia materiæ ſecundum eum, ſicut aliæ formæ materiales, quia tunc eſ-
E ſet corruptibilis, ſicut ille contra eundem. Quomodo ergo fit, & à quo, niſi per creationem à
Deo, præſertim cùm ſecundum ipſius ſententiam iſtis locis nunc proximo recitatam, non fiat
earundem animarum reditio circularis? Ampliùs autem Prophetæ clariſsimi clariſſimè conte-
ſtantur, mundum fuiſſe creatū à Deo, & habuiſſe principium temporale: quantæ verò autori-
tatis exiſtant, quantaq; fides ipſorum vaticinijs fuerit adhibenda oſtenſio 32^æ^ partis oſtendit.

Ex his omnibus poteſt cuilibet ſobrio non proteruo rationabiliter apparere, mundum ne-
dum habuiſſe principium temporale, verum & fuiſſe creatum ex nihilo. Ex qua namque ma-
teria fieret præcedente? qualis eſſet illa, ſimplex, vel compoſita; æterna vel noua? Quare
& tu, Ariſtoteles, multum rationabiliter ſæpe probas, Mundum non fuiſſe factum ex ma-
teria præiacente? Quid ergo conſequentius conſequentia naturali, quàm conceſſo, mun-
dum

dum

dum habuiſſe principium temporale, concedere ipſum fuiſſe creatum ex nihilo conſequenter? Obijcitur forſitan à quibuſdam quòd Chaldæorum ſapientes, & vulgares, ſecundum doctrinam legis ipſorum, ante tempus Ariſtotelis, tenuerunt mundum eſſe verè æternum, ſine principio, ſine fine, ſicut Auerroes ſuper primo de Cœlo & Mundo Comment. 22. & 102. teſtari videtur. In primo quoque Prologo Timæ. Platonis quinto recitatur, vnum Sacerdotem Aegyptium irriſiſſe Solonem, de vna inundatione hiſtoriam recenſentem, cum infinitæ præceſſerint. Et infra eodem, recitatur Sacerdotem dixiſſe Soloni, quòd eadem Dea duas condidit ciuitates, vnam in Grçcia quç vocatur Athena, annis ferè mille ante, alteram in Aegypto quæ vocatur Sais, octo millibus annis ab eius conditione tunc lapſis, ſicut ſacrorum delubrorũ apicibus continetur. Et infra 6. De his, inquit, Sacerdos, maioribus veſtris audies O Solon, qui ante nouem millia annorum vixerunt, quibus vſi ſunt legibus: Ex quibus ſaltem videtur inferri, quòd mundus non incæpit tempore in noſtris ſacris apicibus deſignato, ſed vel multum ante vel nunquam; quod ſacros codices videtur arguere & falſare, & autoritatem eis adimere Prophetalem. Huic & conſonat ille Sacerdos Aegyptius, in Epiſtola Alexandri ad Olympiadem matrem ſuam, aſſerens Alexandro imperium Perſarum & Macedonum plus octo millibus annorum tunc temporis durauiſſe. Quidam verò ſicut recitat Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei. 41. dicunt, Ex quo Aegyptus rationem ſiderum comprehendit, amplius quam centum millia annorum numerari. Verum quantum conijcio ex lege, aut dictis veteribus veterum Chaldçorum, nequaquam ſenſerunt mundum eſſe æternum: Nam quòd habuerunt Legem aut Prophetiam ante diluuium, nullus dicit. Quomodo namq; conſtaret, cum per diluuium omnia perierunt? Imò & Babel, & Babilon, vnde Babilonia, & qui Babilonij nuncupantur, à filijs Noe poſt diluuium fuerat condita & vocata, vbi & lingua Chaldaica erat ſimiliter inſtituta, ſicut hiſtoriæ certæ tradunt. Poſt diluuium quoque Noe, Sem, & Abraham, ipſos Babilonios, ſeu Chaldæos ſcientias docuerunt, ſicut teſtantur præmiſſa circa 35. partem. Hi autem ſciuerunt mundum & cœlum fuiſſe creatum à Deo; Quare & videtur quòd iſtud, non contrarium docuerunt, ſicut & præmiſſa circa 35. partem teſtari videntur. Quapropter & videtur, quòd ipſi eorum diſcipuli iſtud ſimiliter crediderunt, quod & aliunde magis apparet. Ab ipſis namque Babilonijs ſeu Chaldæis erat Philoſophia ad Aegyptios deriuata, & ab his ad Græcos, ſicut præmiſſa circa 35. partem, & aliæ plures hiſtoriæ conteſtantur; et omnes Græci Philoſophi ante Ariſtotelem concorditer tenuerunt, Mundum temporaliter incæpiſſe, ſicut ſuperius recitatur; quare & videtur, quòd hi iſtam ſententiam ab Aegyptijs, & illi à Babilonijs concorditer receperunt. Quomodo namq; ſi Philoſophi Chaldæorum concorditer vel diſcorditer contrarium tenuiſſent, non ſimili modo diſcipuli eorum Aegyptij Doctores Græcorum? Quomodo ergo veriſimile cuipiam, quod omnes Philoſophi Græci vſque ad Ariſtotelem, concorditer tenuiſſent mundum habuiſſe principium temporale? quare & ipſemet Ariſtoteles confitetur, quòd omnes Antiqui conueniunt, quod Cœlum eſt generatum, ſicut ſuperius recitatur: Motiuum verò Auerrois, quod & ab Ariſtotele accipit, nullum debet mouere. Primi namque de Cœlo 22. & ſecundi 2° dicit, quòd Græci & alij primarum gentium conueniunt in hoc, quòd Cœlum eſt locus ſpirituum, & creatoris, & quòd hi ſunt incorruptibiles, quare & locus eorum; quamobrem ſicut Ariſtoteles, & Auerroes arguunt, & æternus. Sed quantum ad ſpiritus hoc non mouet: Nam ſicut ſpiritus incæperunt temporaliter, ita cœlum, & ſicut ſpiritus ſunt incorruptibiles, ita cœlum. Quantum etiam ad creatorem amborum non mouet; Ipſe enim non indiget vllo loco cæleſti, nec alio qualicunque, ſicut prima Suppoſitio, & quinta pars indicant manifeſtè. Imò è contra, Omnis locus, & omne locatum, & vniuerſaliter omnis res alia, ipſo indiget ad eſſendum, cum quidlibet aliud ſit poſſibile eſſe & ipſe ſolus neceſſe eſſe, ſicut præcedentia docuerunt. Probant quoque prima Suppoſitio, & pars ſexta, & Philoſophi confitentur, quòd Deus eſt vbiq;: Quilibet ergo locus, & quælibet res locata eſt incorruptibilis & æterna per rationem veſtram priorem. Verba inſuper Antiquorum ſi ſtricte ponderentur, & propriè intelligantur, videntur ſonare contrarium: Ariſtotele namque teſtante 2. de Cœlo 2. in tranſlatione quam habet Auerroes, Omnes antiqui poſuerunt Cœlum eſſe locum creatoris, qui apud ipſos eſt Deus: Deus ergo ſecundum ipſos, nedum eſt factor entium, ſed creator. Nonnè & Ariſtoteles ſuperius recitabatur teſtificans omnes antiquos dixiſſe cœlum eſſe generatum? quomodo ergo videntur ad contrarium allegandi? Ille verò Sacerdos Aegyptius affirmans Soloni infinitas inundationes tunc temporis præceſſiſſe, vnde ſumpſit ſibi colorem & audaciam ſic dicendi? Non ex ratiocinatione videtur: Nullam enim tetigit rationem, ſed ad hiſtorias ſe conuertit. Sed vnde ſibi talis hiſtoria? non ex viſu, Conſtat; nec ex relatu; Relatus enim non efficit certam fidem ſic eſſe, ſed ſic relatum fuiſſe; neque ex libris in eorum delubris conſeruatis; quis enim

A enim & quali audacia hoc potuit ſcribere confidenter? Nonnè & illa inundatio generalis ſub
Noe, quæ ſummitates altiſſimorum montium Aegyptijs etiam propinquorum, quia in Ba-
bilonia poſitorum quindecem cubitis tranſcendebat; & Baſſan terram veſtram Aegypti at-
tingens habitatores eius, delubra, ſimul & libros deſtruxit, ſicut ſanctiſſimæ, certiſſimæ, fa-
moſiſsimæ hiſtoriæ noſtræ produnt, non ſolum autem hiſtoriæ Chriſtianorum, ſed etiam ‖*In-* ‖ Iudęorum
dorum, imo & Aegyptiorum, & ſimiliter Chaldæorum? Ioſephus namque 1. Antiquit. Iu-
daicæ, 2. poſtquam de iſto generali diluuio referebat, in teſtimonium fidei ſubdit ita. Huius
vero diluuij & Arcæ memoriam faciunt omnes qui hiſtorias barbaricas conſcripſerunt; quo-
rum vnus Beroſus Chaldæus narrans de diluuio, taliter eſt effatus: Dicitur autem & nauis e-
ius, quæ in Armenia venit circa montem Cardi adhuc aliqua pars eſſe, & quoſdam bitumen
exinde tollere, quo maximè homines ad expiationes vtuntur. Meminit autem horum & Hie-
ronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phæniciæ noſcitur conſcripſiſſe; ſed & Manaſſes Da-
B maſcenus, in nonageſimo ſexto hiſtoriarum libro, ita de eis dicit; Eſt & ſuper Miniadam ex-
celſus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos confugientes ſermo eſt diluuij
tempore liberatos, & quendam ſimul in Arca deuectum in montis Sooliæ veniſſe ſummita-
tem, lignorumque reliquias multo tempore conſeruatas. Fuit autem iſte quem etiam Moſes
Iudæorum Legiſlator ſcripſit: Albumazar quoque veterum diuinorum inſtructus hiſtorijs,
iſtud diluuium confitetur, ſicut ſuperius recitatur, quod & faciunt Aſtronomi alij habentes
æram, radices, & tabulas à tempore diluuij inſtitutas. Nonne & Solon ille famoſus vnus de
ſeptem Sapientibus in conuentu Sacerdotum, ſicut primus prologus Timæi Platonis recitat
vbi prius, verba fecit de antiquiſsimis hiſtoricis Athenarum, Phoronæo, & Moba, poſtque in-
undationem mundi Pyrrha & Deucalione, proſequebaturque proſapiam reuocatæ gentis hu-
manæ, vſque ad memoriam parentum, & annorum numerum recenſebat? Adhuc autem ſi
Aegyptus eſſet æterna, & nunquam diluuijs aut incenſionibus vaſtaretur, vt dicit ſacerdos,
cur non Philoſophia, & libri Philoſophici eſſent ibi æterni, & æternaliter conſeruati, ſicut hi-
C ſtorica cognitio, & libri hiſtorici conſeruantur ſecundum Sacerdotem priorem? quomodo
ergo Aegyptij à Chaldæis & Abraham mathematicales ſcientias receperunt, ſicut ſuperius
recitetur, & aliæ hiſtoriæ conteſtantur? Nonne & aliæ tradunt hiſtoriæ à quo & quando Ae-
gyptij primò literas receperunt? quod conſtat factum fuiſſe multum poſt illud diluuium ge-
nerale. Quid ergo ſibi fingit iſte vetus ſacerdos? Nonne & alij ſacerdotes Aegyptij natalem
mundi concorditer profitentur, ſicut ſuperius recitatur? Verum eſt tamen quòd in diuerſis
hiſtorijs multæ inundationes particulares fuiſſe leguntur, ſed vna tantummodo generalis, fa-
moſiſsima illa Noe. Quod etiam de illa mirabili multitudine annorum, ab eodem ſacerdote
vel altero fuerat allegatum, per hæc eadem conſtat certiſsimè falſum eſſe, ſi loquatur de annis
ad modum loquendi communem: Conſtat enim per ſacras hiſtorias Iudæorum, Gentilium,
& Chriſtianorum, etiam per Aſtronomicas tabulas, quòd à diluuio ad Alexandrum, imo &
ad Chriſtum longè pauciores anni habentur. Veruntamen quia verecundum videtur & du-
D rum ipſorum hiſtorias omninò falſare, & penitùs reprobare; quædam annorum diuiſio eſt
notanda: Quis enim neſciat, quòd duplex eſt annus; Solaris, & Lunaris: & Solaris, hic qui-
dem Aegyptius, ſine quadrante, quo vtitur Ptolomæus in Almageſti; quem ſcripſit Alexan-
driæ in Aegypto; alius autem Romanus ſiue Latinus cum quadrante: Lunaris verò, hic qui-
dem Arabicus continens 354. dies, & quintam & ſextam partem diei, quæ vndecim triceſi-
mas diei faciunt; & in biſſextis excreſcet ex iſtis minutijs vna dies; & talibus annis vtitur Ar-
zachel in canonibus, & tabulis ſuis Aſtronomicis. Alius autem hebraicus, ſeu hebræus, & iſte
vlterius bipartitur: Alius enim non biſſextilis, ſeu non emboliſmalis; alius verò biſſextilis,
ſeu emboliſmalis, qui per vnum menſem lunarem 29. dierum, & per vnum diem non biſſex-
tilem, ſeu non emboliſmalem excedit. Et vterq; iſtorũ adhuc vlterius tripartitur; Non biſſexti-
lis enim alius communis ſeu medius 354. dierum; alius ſuperfluus, ſeu abundans 355. die-
rum; alius diminutus 353. dierum. Biſſextilis quoque correſpondenter tripliciter ſeparatur,
E & his annis vtuntur Hebræi, & tota ſacra Scriptura in toto Vetere Teſtamento: Hi autem
ſunt anni iſtis & multis retroactis temporibus communiter vſitati. Sed aduertendum vlterius
vigilanter, quòd antiquioribus temporibus, quandò fuerant homines rudiores, quantitates
annorum non erant tam ſubtiliter deprehenſæ; ſed quidam quandoque annis multum
breuioribus vtebantur. Recitat enim Ouidius, tertio de Faſtis, & aliæ hiſtoriæ conte-
ſtantur, quòd Antiqui Romani vſque ad tempus Numæ Pompilij, annum decem tan-
tùm menſium habuerunt, eò quòd tantum temporis ſufficeret mulieri ad partum; alij ve-
rò priores adhuc annos habuerant breuiores. Vnde Solinus primo de Mirabilibus mun-
di, 2. ſic ait; Ante Auguſtum Cæſarem incerto modo annum computabant; qui a-
pud

pud Aegyptios quatuor menſibus terminabatur; apud Arcadas, tribus, apud Carnanas, ſex. A
Et adhuc eccine breuiores. Plinius enim 7°. Naturalis hiſtoriæ ita ſcribit: Annum alij æſta-
ſte vnum determinabant, & alterum hyeme; Alij quadripartitis temporibus ſicut Arcades,
quorum anni fuere trimeſtres; quidam Lunæ ſenio vt Ægyptij, apud quos aliqui & ſingula
millia annorum vixiſſe produntur. Ecce quod ætas Lunæ, ſcilicet menſis lunaris, aliquando
pro anno apud Ægyptios habebatur; & erat Annus eorum, Annus, inquam, lunaris; & ra-
tionabiliter quoquomodo. Annus enim à circuitu nominatur, ſicut ſignificatio nominis mani-
feſtat, quod & teſtatur ſimiliter Ptolomæus 3. Almageſti. Hac igitur forſitan ratione receſ-
ſum Lunæ à Sole, & regreſſum, annum Aegyptij appellabant. Vnde Iſidorus 5. Eth. 40.
Lunaris, inquit, Annus eſt 30. dierum. Et adhuc fortaſsis Annus aliquando pro hebdoma-
da ſumebatur, eo quòd ſeptem diebus diuerſis completis ſemper ad primum circulariter re-
deatur. His igitur conſideratis, quid mirum, ſi apud Aegyptios tam multa annorum millia
numerantur? Ex his igitur omnibus ſobriè conſideratis, videtur mundum habuiſſe princi- B
pium temporale, quare & generationem hominum terminandam. Alioquin namque ſecun-
dum præmiſſa per proceſſum temporis infinitum excreſceret immoderatus numerus anima-
rum, & hominum ciuium ſupernorum, quod nullo modo videtur decere ciuitatem aut do-
mum diuinam, ſicut præhabita ſuadebant. Cur etiam hoc magis fieret in hominibus quam
in Angelis, ſtellis, aut ſphæris, ſicut ſuperius tangebatur? Nonne & ſecundum proximam
partem huius omnes homines mortui reſurgent ad vitam cum animabus & corporibus ſuis
ſimul? Sed quando, niſi quando ille numerus animarum & hominum fuerit adimpletus,
quem Deus in ſapientia ſua præſtituit ad perfectionem domus & ciuitatis ſuæ celeſtis? Non
enim reſurrexerunt mortui communiter à principio mundi vſq; modo; neque ſingillatim re-
ſurgunt, ſicut moriuntur, ſicut experientia certa docet. Quando ergo reſurgent? quid ex-
pectant niſi impletionem numeri ſupradicti. Hoc idem & per rationem ſumptam ab Ange-
lis ſuadetur. Angeli namque exhibent frequenter hominibus famulatum, in ſomnijs, in pro- C
phetijs, in bellis, aut in alijs neceſsitatibus ſuis quamplurimis nutu Dei: Vnde & Angeli, ſci-
licet nuntij nominantur, ſicut experientia crebra docet, quod & multi Philoſophi, & mul-
tæ præclaræ hiſtoriæ conteſtantur, quod inſuper omnes leges concorditer profitentur. Non-
ne & Hermes Pater Philoſophorum, & Ariſtoteles eius filius dicunt idem? Nonne partis
primæ Secreti ſecretorum Ariſtotelis 19°. ſcribitur iſto modo: Neſcis quod teſte Hermoge-
ne duo ſunt ſpiritus qui te cuſtodiunt, quorum vnus ad dextram & alius ad ſiniſtram cuſtodi-
entes, & ſcientes opera tua cuncta, & reſcribentes creatori quicquid decreueris faciendum.
Beatitudo verò perfecta huiuſmodi ‖ *occupationes* extrinſecas non permittit. Diſtrahunt enim
à perfectione vacationis & contemplationis Angelicæ circa Deum; & beatitudo ipſorum ali-
quando perficietur ad plenum, & non niſi generatione hominum terminata. In occupatio-
nibus quoque huiuſmodi Angeli aliquo modo mutantur; mutatio autem beatitudini perfectę
repugnat, ſicut & bono perfecto. Perfectione namque adepta finaliter, ceſſat motus; Eſt D
enim via ad perfectionem, & potentia imperfecta ad actum perfectum, qui tali potentia me-
lior eſſe conſtat. Dicit enim Philoſopus 3. Phyſ. 15. Motus quidem actus quidam videtur
eſſe, Imperfectus autem: cauſa autem eſt, quoniam imperfectum quod poſsibile, cuius eſt
actus; Et 7. Eth. vlt. Non ſemper, inquit, nullum delectabile idem, propter non ſimpli-
cem eſſe naturam noſtram, ſed eſſe aliquid & alterum, ſecundum quod corruptibilia. Quare
ſi huius natura ſimplex ſit, ſemper eadem actio delectabilisſima erit, propter quod Deus ſem-
per vna & ſimplici gaudet delectatione. Non enim ſolum motus eſt operatio, ſed & immo-
bilitatis; Et delectatio magis in quiete eſt, quàm in motu: tranſmutatio autem omnium dul-
ciſsimum ſecundum Poetam propter maliciam quandam. Quemadmodum enim homo fa-
cile tranſmutabilis malus, & natura quæ indiget tranſmutatione; Non enim ſimplex neque
epieikes. Quapropter & Pictagorici poſuerunt quieſcens in coordinatione boni, motum ve-
rò in coordinatione mali, ſicut clarè demonſtrat ipſorum deſcriptio prælibata, &c. ſicut ſupra. E
Nonne & ſecundum Philoſophos nullum innaturale aut violentum æternum? præſertim in
his qui nunquam peccauerunt contra legem vel Autorem naturæ, vt talia velut pœnam me-
rerentur æternaliter ſuſtinere? Elementa conſtat eſſe in diſpoſitione innaturali, & violenta
quantum ad formas ſuas & loca; & quando accipient diſpoſitionem plenariam naturalem, ni-
ſi generatione hominum & cæterorum animalium quæ ſunt propter homines terminata? Ge-
nerationem inſuper hominum poſſe ceſſare 37ª. pars oſtendit, quam & ceſſare debere ratio-
nes priores ſuadent, imò & probant euidentius, quàm ſententia contraria poſsit probari, aut
etiam ſuaderi, quod & Prophetæ clariſsimi, & omnes leges, licet ſectæ aliquæ diſcrepent,
concorditer profitentur. Nonne ergo Mundus, ſeu ſtatus Mundi ſolitus finietur? Nonne &
ex iſto

‖ operationes

A ex iſto videtur motum cœleſtem ceſſare debere, ſicut & ceſſationis eius poſsibilitas ſuperius
monſtrabatur? Motus enim cœleſtis videtur ordinari finaliter ad generationem, & conſerua-
tionem rerum inferiorum; & hæ omnes ad hominem, ſicut imperfectiora ad perfectius, &
inſtrumenta ad artificem finaliter ordinantur: Omnibus enim iſtis naturaliter præeſt homo,
vtitur quoque ipſis; Vnde & tu ipſe Ariſtoteles 2. Phyſ. 24. dicis; Vtimur propter nos om-
nibus quæ ſunt, ſumus enim quodammodo & nos finis. Quod autem Auerroes, & alij qui-
dam putant motores cœleſtes mouere propter generationem & conſeruationem rerum infe-
riorum ſecundariè, ſed primario & prima intentione propter perfectionem ſuiipſorum, non
eſt omnino certiſsimum. Quomodo namque primus motor, qui ſecundum eos eſt Deus,
motu, aut aliquo extrinſeco ad ſui perfectionem reputabitur indigere, contra quintam partem
iſtius? Aut quomodo Intelligentiæ per tale quid extrinſecum, & non ſufficienter per intrin-
ſeca ſunt perfectæ, præſertim cùm nequaquam ſic moueant ex neceſsitate naturæ, ſicut nec
B anima hominis corpus ſuum, cùm ſunt naturaliter liberæ ſecundum contradictionem, ſicut
& patuit ſtante Sole, contrarieque remoto, ſicut ſuperius recitatur. Non enim hoc fuit per
impedimentum contrarium Intelligentiæ voluntati; tunc enim fuiſſet miſera non beata, ſi-
cut patet ex præmiſsis circa 8am partem iſtius; neque tunc fuit minus perfecta vel beata
quàm priùs: Perfectio enim eius & beatitudo magis in ſuis intrinſecis & contemplatione di-
uina, quàm in aliquo huiuſmodi extrinſeco conſiſtere reputanda. Puto igitur quòd prima in-
tentio Intelligentiæ cuiuſcunque ſit placere Deo, & ideò quando videt Deum velle, quòd tunc
moueat orbem, propter quamcunque cauſam voluerit, tunc mouet propter illam cauſam fina-
liter, ſed finaliùs vt ſic loquar & finaliſsimè propter Deum: Et quando videt ipſum velle quòd
tunc non moueat, nec tunc mouet; Et in hoc, in hac videlicet contemplatione, & dilectione
Dei perfecta, ac conformatione perfecta voluntatis Angelicæ cum diuina conſiſtit principali-
ter perfectio Angelorum. Quare nec ſunt magis perfectè mouentes exteriùs, quàm penitùs
C quieſcentes: Imo videtur quòd motus cœleſtes ſunt principaliter propter hominem magis
quam propter perfectionem Angelorum, vel propter quamcunq; cauſam aliam citra Deum,
propter quem & ad quem omnia principaliter & finaliter ordinantur. Quando namque vti-
litas hominum requirebat, quòd Sol ſtaret, aut motu retrogrado moueretur, & de Luna ſimi-
liter, ſic fiebat, ſicut poteſt colligi ex præmiſsis circa 32am partem iſtius: Et quando vtilitas
hominum exigit, quòd moueatur continuè & variè ſic mouetur, ſicut experientia communis
& Philoſophia teſtantur: Nec iſtud debet reputari mirabile vel abſurdum, cùm hic inferiùs
multa hominibus impendant obſequia, beneficia, & labores: Quare & non irrationabiliter
æſtimandum, quòd ceſſante generatione hominum, & motus cœleſtis ceſſabit. Quod & iux-
ta tacta ſuperiùs videtur per rationem ſumptam ab Angelis poſſe non improbabiliter ſuaderi:
Quis enim dubitat Angelos, ſicut & homines eſſe, aut eſſe debere perfectè beatos? Beatitudo
autem perfecta Angelorum, ſicut & hominum, & cuiuſlibet creaturæ rationalis conſiſtit in
D contemplatione Dei perfecta, ſicut poteſt patere ex præmiſsis circa 23am partem iſtius; quod
& Ariſtoteles & alij Philoſophi confitentur. Quælibet autem creatura rationalis cùm ſit vir-
tutis finitæ, videtur poſſe Deum perfectius contemplari, integriùs perfrui, & pleniùs inhæ-
rere, quando ei ſoli plenariè tota vacat, tota intendit, & ſe totam totaliter ingerit, & infun-
dit, quàm quando circa alia extrinſeca occupatur, præſertim ſi huiuſmodi alia non ſint ad fi-
nem illum eſſentialiſsimè ordinata, ſicut mouere corpora extera & extrinſecus operari, ne-
quaquam ad beatitudinem ſeu fœlicitatem perfectàm eſſentialiſsimè ordinantur: Hæc enim
nullatenus in operatione extrinſeca, aut actione tranſeunte, ſicut nec extra beatum ſeu fœli-
cem conſiſtit, ſed in operatione ſeu potiùs actione intrinſeca immanente, cùm beatitudo ſit
proprium & ſummum bonum beati, fœlicitaſque fœlicis; quod & Ariſtoteles & cæteri Phi-
loſophi pariter conteſtantur: Experimur enim in nobis quòd occupati circa extrinſeca mi-
nùs poſſumus contemplari, quod & Philoſophi atteſtantur. Cur ergo non ſimiliter de Ange-
E lis ſuſpicandum? imò cùm ſint virtutis finitæ, neceſſe videtur ſic eſſe; alioquin poſſent circa
duas operationes extrinſecas, tres & quatuor & quotcunque ſe ſolitiſsimè & pleniſsimè occu-
pare, & non minùs perfectè Deum beatificè contemplari. Videtur igitur quòd operatio &
motio extrinſeca corporum exteriorum aliquo modo diminuat ſummam & perfectam beati-
tudinem Angelorum; & quòd beatitudo eorum perfecta erit in quiete omnimoda non in
motu. Quod & ex hoc veriſimiliter multum apparet, quòd Angeli perfectiores quia ſuperio-
res, & corpora ſuperiora aut perfectiora mouentes paucioribus motibus illa mouent, & ma-
gis à motu recedunt, magiſque ad immobilitatem & quietem accedunt. Beatitudo ergo Ange-
lorum perfecta omnem huiuſmodi occupationem, & motionem excludit, & perfectam va-
cationem, & quietem includit. Nondum ergo eſt beatitudo illorum ſummè perfecta, nec
vnquam

vnquam perficietur ad ſummum, donec mouere ceſſauerint, & extrinſecus occupari. Stabit A
igitur tandem cœlum: Et quando rationabilius ſtare putandum, quàm quando numerus animarum, hominumque ſanctorum, à diuina ſapientia præordinatus, fuerit adimpletus, & in cœleſti palatio collocatus, ſecundum ſententiam proximæ partis huius: vt ſic ciuitas illa cœleſtis, & glorioſiſsima domus Dei tota ſimul in manſionibus ſuis & ciuibus, Angelis & hominibus perficiatur feliciter, & beatificè compleatur, vt ſic omnes ſimul circa Principem ſuum Deum, quietè recumbant; & in eius & eorum delicioſiſſimo conuiuio ſempiterno, vt ſit ipſe plena, perfecta, & quieta eorum refectio, beatitudo, & felicitas cumulata ſecundum proximam partem huius? Perfectiſſimo inſuper corpori naturali tribuenda videtur perfectiſſima diſpoſitio corporalis; quies autem perfectior eſt quam motus, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; quare & corpora naturalia locis naturalibus acquiſitis quieſcunt: Cœlum igitur cum fuerit ſummè perfectum, quieſcet. Ad quid etiam ceſſante generatione hominum moueretur? non propter perfectionem aliquam acquirendam, nec etiam conſeruandam; quam enim per- B
fectionem mouendo ſibi acquireret, aut quam perfectionem poſſet deperdere quieſcendo; cum ſit inalterabile, & incorruptibile, tam ab intrinſeco, quàm extrinſecis vniuerſis? Adhuc autem iuxta tacta ſuperius, quando erit mundus inferior elementaris in diſpoſitione naturaliſſima, in figura, in locatione, in circumdatione elementorum ab inuicem ſphærica & æquali, ac diſpoſitionibus alijs, niſi motu cœli ceſſante? Ex his igitur omnibus non improbabiliter ſuaderi videtur, quod totus mundus ſuperior, & inferior, cœleſtis & elementaris, totuſq; numerus cœleſtium ciuium, Angelorum & hominum ſimul perficietur finaliter, & perfectè beatificabitur totus ſimul. Et fortaſſis tam cœlum quàm mundus inferior recipiet tunc à Deo qualitates & conditiones multipliciter meliores, quàm habeat in præſenti, ita forſitan quòd Elementa ſint peruia lumini, ſed inalterabilia & incorruptibilia ab inuicem, & à cœlo, ad modum Carbunculi, vel Saphyri, Chryſtalli, vel Smaragdi, quemadmodum & de corporibus beatorum ſuperius dicebatur. Nonnè decentiſsimum Deum decet perficere decentiſsmè o- C
pus ſuum, domum ſuam, templum ſuum, & ſuam cælicam ciuitatem? Neque apud Deum omnipotentiſſimum impoſſibile aut dificile aliquid reputandum, ſicut prima Suppoſitio, & partes præmiſſæ lucidè manifeſtant. Terra tamen fortaſſis in aliqua ſui parte, puta in Tartaro, violentiam vel innaturalitatem aliquam perpetuo patietur, ad punitionem malorum, qui contra Legem & Autorem naturæ violenter quodammodo & innaturaliter peccauerunt, vt ſic tam boni quàm mali congruis gradibus ordinentur; ſicque gloria beatorum iſta videntium per amplius pateat, placeat, & delectet. Nonnè & Ptolomæus ſuperius allegatus, planè teſtatur, quòd motus cœleſtes ceſſabunt? Quæ enim ſunt illa ſempiterna manentia vſque ad terminum quem eorum cōditor eis impoſuit, de quibus in libro Almageſti conſiderat, ſi non motus cœleſtes? Non enim putauit quòd cœlum aut cœleſtia corpora ſecundum ſuam ſubſtantiam corrumpentur, ſicut idem Prologus clarè docet. Nonnè & Albumazar 1. maioris Introductorij differentia 2ª vbi agit de aptatione temporum, ita ſcribit? Planetæ non D
corrumpuntur, neque recipiunt augmentum, nec diminutionem, neque defectum, neque detrimentum vſque ad tempus quod Deus voluerit; quod oportet intelligi de Planetis, non ſecundum eorum ſubſtantiam, ſed ſecundum eorum accidentia forſitan imperfecta, & motum. Qui & infra eiuſdem, differentia quinta, agens de prima ſecta ſic ait: Dixerunt vniuerſi Antiquorum Philoſophi, quod efficitur ex motibus Planetarum naturalibus atque durabilibus, effectus naturalis atque durabilis, qui fit vſque ad tempus quod Deus voluerit. Hermes quoque Mercurius triplex Triſmegiſtus de verbo æterno 26. Tunc, inquit, nec terra conſtabit, nec innauigabitur mare, nec cœlum aſtrorum curſibus, nec ſiderum curſus conſtabit in cœlo. Omnis vox diuina neceſſaria taciturnitate muteſcet, fructus terræ corrumpentur, nec fœcunda tellus erit, & aer ipſe mœſto corpore langueſcet. Hæc & talis ſenectus veniet mundi, irreligio, inordinatio, irrationabilitas bonorum omnium. Et ſequitur 27. conſequenter; Cum hæc cuncta contigerint O Aſclepî, tunc ille Dominus & Pater Deus omnipotens & vnus gu- E
bernator omnium, intuens in mores factaq; voluntaria, voluntate ſua, quæ eſt Dei benignitas, vitijs reſiſtens, & corruptelas omnium errorum reuocans, malignitatemq; omnem vel illuuione diluens, vel igne conſumens, vel morbis peſtilentibus vſq; per diuerſa loca diſperſis finiens; ad antiquam faciem mundum reuocabit, vt & mundus ipſe adorandus videatur atque mirandus; Et tanti operis effector, & reſtitutor Deus ab hominibus, qui tunc erant, frequentius laudum præconijs & benedictionibus celebretur. Hæc enim mundi genitura, cunctarum reformatio rerum bonarum, & naturæ ipſius ſanctiſsima, & religioſiſſima reſtitutio per coactum temporis curſum, quæ eſt & fuit ſine initio ſempiterna? voluntas etenim Dei caret initio, quæ eadem & ſi cui eſt ſempiterna. Quod autem dicit mundum ad antiquam faciem

A ciem reuocandum, poteſt intelligi de facie æterna quam æternaliter habuit in mente, & voluntate diuina, ſicut & inſinuant eius verba. Quare & conſequenter 28. ſic ait; Neque enim impenſè vult aliquid qui eſt omnium pleniſsimus, ſed ea vult quæ habet? Vult autem omnia bona, & habet omnia quæ vult; Omnia autem bona & cogitat & vult; hoc eſt autem Deus, eius imago mundus boni; quapropter & infra 38. diſtinguit mundum in mundum intelligibilem in Deo, & ſenſibilem in natura. Quem & ſequitur doctus Plato, 1. Timæ. 2. Animal & mundum ſimiliter diſtinguendo: Qui & infra eiuſdem, 9. diſtinguit mundum in mundum archetypum & ſenſibilem; & archetypum dicit eſſe æternum, ſenſibilem verò temporaliter incœpiſſe, atque imaginem archetypi mundi eſſe. Adhuc autem & Prophetæ clariſsimi illam ſententiam diuinitùs prophetabant, & Sybilla ſimiliter Propheti ſſa, ſicut in oſtenſione 32. partis fuerat recitatum. Amplius autem omnes ponentes mundum non eſſe creatum ex nihilo, ſed factum ex materia præcedente, per præcedentia reformantur. Omnes quoque dicentes mundum eſſe corrumpendum, habent & conſequenter hoc dicere de Animabus, ho-
B minibuſque beatis; quare & per partem proximam corriguntur. Ecce quot & quantos errores hæc vna Suppoſitio paruula arguit, & emendat: imo, vt puto, non eſt aliquis error poſsibilis circa Deum, circa eſſentialia Dei, qui huius Suppoſitionis virtute non poſsit viriliter deſtrui & elidi. Deus namque, ſicut Suppoſitio iſta monſtrat, eſt, & habet quicquid melius eſt eſſe, & habere; & non eſt, nec habet, quicquid melius eſt non eſſe, nec habere. Error autem quilibet circa Deum, contra aliquod horum errat; quare & omnes errores huiuſmodi & errantes, per ipſam poſſunt ad regulam dirigi, & reduci. Quanquam & multi errantes etiam commemorati ſuperius poſsint reduci ſimiliter alijs vijs multis, quos tamen ſupra non tetigi, gratia breuitatis, & vt huius aureæ ſuppoſitionis virtutem permaximam, ſaltem in minimo, declararem, licèt eius continentiæ infinitæ vix hauſerim paruam ſtillam. Hanc igitur ſuppoſitionem veluti lapidem angularem Philoſophorum, & Theologorum, virtuoſiſsimum, pretioſiſsimum, ſpecioſiſsimum, probatum, electum, & omniquaque perfectum in totius ſtru-
C cturæ ſuppoſui fundamento. Sunt tamen, vt puto, nonnulli, qui lapidem hunc probatum, vel ſaltem probationem illius, ſicut & alias opuſculi huius partes, ſatagent reprobare. Experientia namque didici crebriori, quòd ſicut olim Ioſepho referente Sadducæi aduerſus doctores Philoſophiæ ſuæ certare, & reniti ||*annumerauerant* glorioſum: ita & nunc quamplures || [illegible]
quæ ab alijs ſunt conſtructa, deſtruere, vel ſaltem apparere deſtruere moliuntur, gloriam cum Sadducæis, vt timeo, aucupando. Quid enim eſt gloria, niſi ſicut Autores definiunt, frequens de aliquo fama cum laude: Quo vitio illi præ cæteris æſtuant, qui nullum ædificium nec tugurium conſtruxerunt, tantoque audacius aliena dilacerant, quanto proprijs, quia nullis, nulla pericula reformidant; vt ſic ſaltem dum deſtruunt, ſeu potius oculis inſipientium videntur deſtruere conſtructa ab alijs, & ipſimet nihil conſtruunt deſtruendum, glorioſiores appareant conſtructoribus deſtructorum. Vtinam magiſter noſter & Domine, vtinam tam ego, quàm alij Diſcipuli tui & ſerui, remota ſuperbia excæcante, ſimplici mente quæramus, non apparen-
D tiam vacuæ vanitatis, ſed exiſtentiam ſolidæ veritatis; vt ſic, te duce, illam mereamur veraciter inuenire, cognoſcere, & tenere. Scio namque, Domine, te docente, quòd crebro ſuperba, & inuida ſtudia ſuperborum negligis, deſpicis, & derides, infatuas, mutilas, & eclipſas; ſimplicia verò ſimplicium aſpicis, diligis, & congaudes, viſitas, illuminas, & conſummas. His igitur quaſi prælu dialiter prælibatis, ad cauſam Dei propoſitam, diuino ſemper comitante iuuamine, fiducialiter tranſeundum.

E

N CAP.

A

CAP. II.

Quòd Deus eſt omnium aliorum neceſſarius conſeruator: habet Corrollarium habens tres partes.

HActenus igitur in cauſa Dei contra diuerſos Hæreticos generali generaliter perorato, amodò in cauſa eius contra Pelagium ſpeciali ſummi ſemper aduocati patrocinante conſilio ſpecialiter poſtulandum. (1ª. Ratio principalis.) Primò igitur oſtendatur, quod Deus ſit omnium entium neceſſarius conſeruator, neceſſarius, inquam, ex ſuppoſitione, rerum videlicet ſuppoſita entitate; Nihil enim per ſe poſsibile eſſe & non eſſe habet eſſe, niſi ab aliquo per ſe neceſſe eſſe, à quo ſemper dependeat in eſſendo; Sed quidlibet citra Deum eſt per ſe poſsibile eſſe, ſolus verò Deus per ſe neceſſe eſſe: Hoc autem totum apparet ex virtute & connexione cauſarum ex prima ſuppoſitione, & 17ª. parte corollarij primi huius. Nam omne exiſtens determinatè ſubeſſe, quod non per ſe ſufficienter determinatur ad eſſe, per aliquid aliud determinatur ad eſſe: Omne autem exiſtens per ſe poſsibile eſſe, & non eſſe, eſt exiſtens huiuſmodi; ergo per aliud. Illud autem aliud vel eſt per ſe neceſſe eſſe, & habetur intentum; vel eſt per ſe poſsibile eſſe & non eſſe, & tunc per proximam rationem ſequitur ipſum per aliquid aliud determinari ad eſſe, & de illo alio fiat eadem inquiſitio diuiſiua, & cum per ſecundam Suppoſitionem in talibus alijs non ſit infinitus proceſſus, neceſſariò deuenietur ad aliquod per ſe neceſſe eſſe; per quod omne exiſtens per ſe poſsibile eſſe & non eſſe, determinatur ad eſſe; & hæc eſt ratio in virtute Auicennæ, & Algazelis, per quam hanc eandem concluſionem ſe reputant demonſtrare; Auicenna 1. Metaphyſ. & 8ⁱ. multis capitulis: Algazel 2. Metaphyſ. 12. dicto ſuo. Vnde Auicenna 8. Metaphyſ. 3. ita dicit; Cùm dicitur primum principium abſolutè, neceſſe eſt eſſe vnum: cùm autem dicitur cauſa prima materialis, & cauſa prima formalis, & cum his non eſt neceſſe eſſe vnam, quemadmodum hoc debet in neceſſe eſſe: Nulla enim earum eſt cauſa prima abſolutè; ſed neceſſe eſſe, principium etiam eſt iſtarum cauſarum primarum. Ex hoc igitur, & ex eo quod prædiximus manifeſtum eſt, quod neceſſe eſſe, vnum numero eſt, & patuit quod quicquid eſt aliud ab illo cùm conſideratur per ſe, eſt poſsibile in ſuo eſſe, & ideo eſt cauſatum, & bene innotuit, quod in cauſalitate ſine dubio peruenitur ad ipſum; Vnde quicquid eſt, excepto vno quod eſt ſibi ipſi vnum, & ente, quod eſt ſibi ipſi ens, eſt acquirens eſſe ab alio à ſe, per quod eſt ſibi eſſe, non per ſe: Et hæc eſt intentio de hoc, quod res eſt cauſata, ſcilicet recipiens eſſe ab alio à ſe, & habet priuationem quæ certificatur ei in ſua eſſentia abſolutè. Algazel quoque 2. Metaphyſ. vbi priùs, ſic ait, Quicquid eſt aliud à neceſſe eſſe, oportet vt perueniat ab || *illo*, & habeat eſſe ab illo; oſtenſum eſt enim, quod neceſſe eſſe, eſt tantum vnum; ergo omne aliud eſt poſsibile eſſe, & dependet ab illo neceſſe eſſe. Et infra eodem, Oſtenſum eſt quod vniuerſitas eſt || *poſsibilis*, & eget cauſa, & omnes cauſæ ex neceſsitate proueniunt à neceſſe eſſe, quod neceſſariò eſt vnum. Dicitur ergo quod hoc eſt primum principium Mundi. Quare & Hermes de verbo æterno 21. dicit, quod ſumma gubernatorum ſuperiorum & inferiorum ſummo illi Domino paret. Cuncta enim ex eo pendentia atque defluentia. Vnde & Boetius 3. de conſolatione Philoſophiæ proſa vlt. ita ſcribit; Hic eſt veluti quidam clauus atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis atque incorrupta ſeruatur. Ariſtoteles etiam 12. Metaphyſ. 38. ſic dicit, Primum eſt neceſſarium, non contingens aliter, ſed ſimplex. Ex tali igitur principio dependet cælum & natura & 9. Metaphyſ. 17. Quæ ex neceſsitate ſunt, ipſa quidem prima ſunt; Nam ſi hæc non eſſent, nihil vtique eſſet. Et 8. Phyſ. 52. Oportet, inquit, eſſe aliquid primum mouens immobile, & non ſecundum accidens, ſi debet, ſicut diximus, in his quæ ſunt eſſe inceſſabilis quidam & immortalis motus, & manere quod eſt, id eſt, totum vniuerſum ipſum in ſeipſo, & in eodem. Principio enim manente neceſſario, neceſſe manere quod continuum eſt ad principium. Vnde dicitur Deum eſſe principium neceſſarium omnium tam eſſendi quàm mouendi. Iſtam verò Philoſophorum ſententiam non abſque debitis laudibus recitans Auguſtinus 8. de Ciuit. Dei 6. Viderunt, inquit, Philoſophi, quos cæteris non immerito fama atque gloria prælatos videmus, omnem ſpeciem in re quacunque mutabili, quæ eſt, quicquid illud eſt quoquomodo,

Margin: B, C, D, E; || eo; || poſsibile; *Boetius.*; *Ariſtoteles.*; *Auguſtinus.*

A modò, & qualiſcunque natura eſt, non eſſe poſſe niſi ab illo qui verè eſt, quia incommutabiliter eſt. Et hanc eandem ſententiã diffusè proſequitur 2. de libero arbitrio 28. oſtendens quòd omnia mutabilia ad aliquod immutabile reducuntur, quo formantur, & innituntur continuè in eſſendo. Vnde & Philoſophus inde cauſa motus Animalium, qui eſt 12. de Animalibus, *Philoſophus.* in noua tranſlatione 1. & 3. & quaſi per totum, vult quod omne motum innititur aliquo fixo in mouendo; & illud idem dicit Auguſtinus 8. ſuper Geneſim ad literam 13. manifeſtè. *Auguſtinus.* Vnde & Ammonius || Ermenus, in Recordatione in librum peri hermenias Ariſtotelis, ſuper vltimum primi dicit; *Ammonius.* ||Armenus. Dij verè exiſtunt, & tranſmutationem neq; ſecundum intellectum eſt poſſibile ſuſcipere; præcedere quidem neceſſe quod penitus impermutabile eſt id quod qualitercunque tranſmutatur, vt & maneat quod tranſmutatur. Quare in dijs habentibus rationem principij ad entia, præteritum & futurum conſiderari impoſsibile eſt. Fidelis inſuper Abrahami qui [&] Amicus Dei meruit appellari, & perductionem omnium rerum à Deo, & con- *Abraham.*

B ſeruationem productarum ab eo, fideliter atteſtatur, Ioſepho referente, ſicut circa 35^am^ partem primi pleniùs recitatur. *Ioſephus.* Nonne & Apoſtolus ad Hebræos 1. dicens quòd Deus locutus eſt nobis in filio per quem fecit & ſæcula, *Apoſtolus.* qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, &c. videtur tam factionem, quam conſeruationem omnium tribuere ipſi Deo. Quare & Chryſoſtomus iſtud exponendo, homilia 2ª ſic ait; Ferens, inquit, omnia, hoc eſt gubernans; ſiquidem cadentia & ad nihilum tendentia continet. *Chryſoſtomus.* Non enim minus eſt continere mundum quam feciſſe; ſed ſi oportet aliquid audaciùs dicere, adhuc amplius eſt. Nam in faciendo quidem ex nullis exiſtentibus rerum eſſentiæ productæ ſunt; In continendo verò, ea quæ facta ſunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Hic ergo dum reguntur, & ad inuicem ſibi repugnantia coaptantur, magnum & valde mirabile plurimæque virtutis indicium declaratur. Dicitque Auguſtinus in De diuinitatis Dei eſſentia, & de inuiſibilitate, atque incommutabilitate, 1° ſic de Deo; *Auguſtinus.* Proculdubio nullus eſt locus ab e-

C ius præſentia abſens: Super omnem quippe creaturam præſidet regendo, ſubtus eſt omnia ſuſtinendo atque portando, non pondere laboris, ſed infatigabili virtute; quoniam nulla creatura ab eo condita per ſe ſubſiſtere valet, niſi ab eo || *ſuſtinetur* qui eam creauit; extra omnia eſt, ſed non excluſus; intra omnia eſt, ſed non concluſus. ||ſuſtentatur. Iſte autem libellus in quibuſdam codicibus intitulatur Ieronymo, ſed potiùs æſtimo quòd fuerit Auguſtini. Vnde & Gregorius 2. ſuper Ezechielem Gregorius homilia 5^a^. *Gregorius.* Ipſe eſt interior & exterior, inferior & ſuperior, regendo ſuperior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior; ſicque eſt intus vt extra ſit, ſic circundat, vt penetret, ſic præſidet vt portet, ſic portat vt præſideat. Quare & Anſelmus Monolog. 14. loquens de ſumma eſſentia; *Anſelmus.* Liquet, inquit, quoniam ipſa eſt quæ cuncta alia portat, & ſuperat, claudit & penetrat. Huic autem dicto Apoſtoli concordat dictum Philoſophi, in de Mundo vlt. vbi oſtendit quòd Deus cùm ſit vnus, *Philoſophus.* eſt tamen multinomius ſecundum multitudinem eorum quæ innouat, & quorum eſt cauſa;

D & dicit, quòd vocatur Iupiter, quare & non malè dicitur in Orphicis, Iupiter eſt fundum terræ, & cœli ſtelliferi, Iupiter radix Ponti. Nonne & hoc eſt quod docet Sapiens Sapient. 11. *Sapiens.* ſapienter, vbi loquens Deo ſic ait; Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: Quomodo enim poſſet aliquid manere niſi tu voluiſſes, aut quod à te vocatum non eſſet conſeruaretur. Rurſus autem hoc idem per ſimilem rationem, iterum confirmatur. Quodlibet *2^a^ Ratio principalis.* ſiquidem demonſtratum, vt Terra; vel eſt per ſe, vel per aliud & per accidens quodammodo: Si per accidens & per aliud, idem de illo alio eſt quærendum, & cum ſic non poſsit eſſe infinitus proceſſus propter Suppoſitionem 2^am^ aliquid eſt per ſeipſum vnum & primum omnium, quod eſt Deus, per quod cætera ſunt quæcunque. Nec poteſt dici quòd Terra per ſe exiſtat, quia tunc ſemper neceſſario extitiſſet. Per ſe enim includit de omni, vt patet 1. poſter. 4. De omni verò, vt ibi accipitur, importat vniuerſalitatem temporis omniquaque, vt patet per Ariſtotelem ipſum definientem hoc modo; De omni quidem hoc dico, quod vtique eſt non in

E quodam quidem ſic, in quodam autem non, neque aliquando quidem ſic, aliquando autem non; ſed de omni & ſemper. Pro hac autem ratione eſt Auguſtinus in gloſſa ſuper illud ad *Auguſtinus.* Gal. 2. Ab his autem, qui videbantur eſſe aliquid, quales aliquando fuerunt, nihil mea intereſt, ſic dicens; Ipſi non ſunt aliquid, & ſi boni miniſtri Dei ſint; Chriſtus enim in illis eſt aliquid, non ipſi per ſe. Nam ſi ipſi per ſe eſſent aliquid, ſemper fuiſſent aliquid, ſed aliquando peccatores & idiotæ fuerunt. Hæc etiam ratio iam præmiſſa, & quòd per ſe temporis vniuerſalitatem includit, patet ſimiliter per Auguſtinum de immortalitate animæ 15. ſic dicentem; Hæc autem vis, & natura incorporea effectrix corporis vniuerſi, præſenti potentia tenet vniuerſum; Non enim fecit, atque diſceſsit, effectumque deſeruit. Ea quippe ſubſtantia, quæ corpus non eſt, nec, vt ita dicam, localiter mouetur, vt ab ea ſubſtantia, quæ locum obtinet,

 ſeparari

ſeparari queat; & illa effectoria vis vacare non poteſt, quin id, quod ab ea factum eſt, tueatur & ſpecie carere non ſinat, in quantumcunque eſt. Quod enim per ſe non eſt, ſi deſtituatur ab eo per quod eſt, profecto non erit. Et non poſſumus dicere id accepiſſe corpus cùm factum eſt, vt ſeipſo iam contentum eſſe poſſet, etiamſi à conditore desereretur. Quanquam ſi ita eſt, magis id habet animus, quam corpori præſtare manifeſtum eſt, atque ita de proximo immortalis eſſe probatur, ſi poteſt eſſe per ſeipſum. Quicquid enim tale eſt, incorruptibile ſit neceſſe eſt, ac per hoc interire non poſſit, quia nihil ſe deſerit? ſed corporis mutabilitas in promptu eſt, quod ipſius vniuerſi corporis vniuerſus motus ſatis indicat. Vnde diligenter inſpicientibus, quantum talis natura inſpici poteſt, ordinata mutabilitate, id quod mutabile eſt, mutabile reperitur; quod autem per ſe eſt, nec motu quidem vllo habet opus, omni copia ſibi ſeipſo exiſtente, quia motus omnis ad aliud eſt, cuius indiget quod mouetur. Adeſt igitur ſpecies vniuerſo corpori meliore natura ſufficiente, atque obtinente quæ fecit; quare illa mutabilitas non adimit corpori corpus eſſe, ſed de ſpecie in ſpeciem tranſire facit motu ordinatiſsimo. Non enim quæpiam eius pars ad nihilum redigi ſinitur, cum totum capeſſat vis illa effectoria, nec laborante, nec deſide potentia, dans vt ſit omne quod per illam eſt in quantum eſt. Et cap. 16. ita ſcribit; Sed ſi quod nemini dubium, tunc eſt animus ſapientiſſimus, cum veritatem, quæ ſemper eodem modo eſt, ‖ *intimetur*, eique immobilis inhæret, diuino amore coniunctus, & ex illa omnia ſunt, quæ quoquomodo ſunt, ab ea eſſentia ſunt, quæ ſummè maximeque eſt. Aut ab illa eſt animus in quantum eſt, aut per ſeipſum eſt: Sed ſi per ſeipſum, quando ipſe ſibi cauſa exiſtendi eſt, & nunquam ſe deſerit, nunquam interit vt ſupra etiam diſputauimus. Nec poteſt quis dicere quòd Terra per ſe eſt, nec tamen hæc propoſitio eſt per ſe, Terra eſt, vt ſic obuiet rationi præmiſſæ: Nam ſecundum veritatem, & ſecundum Philoſophum in prædicamentis; In eo quòd res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa dicitur; Ergo ‖ *ex* eo quòd res eſt, vel non eſt ſic vel ſic, oratio dicitur ſic vera vel ſic falſa. Vnde & 1. peri hermenias vlt. ſimiliter orationes veræ ſunt quemadmodum & res. Adhuc autem & ſi quis aliquibus rationibus autoritatibuſuè innitens, omninò velit defendere aliqua citra Deum per ſe eſſe & manere; nullo tamen colore poteſt aſtruere, aliqua citra Deum eſſe per ſe æquè dignè, primè, ſummè, perfectè, & æqualiter ſicut Deum, ſicut Suppoſitiones & partes Corolarij primi monſtrant. Quinimò & ſi alia vtcunque dicantur eſſe per ſe, Deus tamen incomparabiliter magis, dignius, prius atque perfectius dicitur per ſe eſſe: et conſtat quòd omnium communicantium idem, nomen, illud cui nomen ‖ *maius* & dignius competit, eſt cauſa cæterorum, ſecundum quod communicant illud nomen: Per hoc enim probat Philoſophus 7. Metaphyſ. 3 quòd Subſtantia eſt cauſa eſſendi cuiuſlibet alterius prædicamenti. Vbi & textus quem Auerroes exponit, Ex hoc quòd ſubſtantia eſt dignior nomine entis quam cætera ſic concludit, Manfeſtum eſt igitur, quòd hæc eſt cauſa eſſentiæ cuiuſſlibet iſtorum, & iſta ſunt propter illud. Super quod Auerroes Comment 3. ita dicit, Cum hoc ſit declaratum de ſubſtantijs, manifeſtum eſt quòd ſubſtantiæ ſunt cauſæ eſſentiæ accidentium, & accidentia non ſunt niſi propter ſubſtantias; et hoc eſt neceſſarium. Quoniam cum declaratum eſt, quòd hoc nomen ens, dicitur de decem prædicamentis, & dignius de ſubſtantijs, & eſt declaratum, quòd cum plura communicant in eodem nomine, & quoddam dignius quibuſdam, id quod eſt dignius iſto nomine eſt cauſa cæterorum & diſpoſitio cæterorum ad cauſalitatem, eſt ſicut diſpoſitio iſtorum in illo nomine. Ex iſtis igitur propoſitionibus concluditur, quòd ſubſtantia eſt cauſa cæterorum prædicamentorum: Quare & Philoſophus 2. Metaphyſ. 4. Vnumquodque verò ipſum maxime aliorum, ſecundum quod & alijs ineſt vniuocè, puta ignis, calidiſſimus. Etenim eſt cauſa alijs hic cauſans; quare & ‖ *veriſſimum*, quod poſterioribus eſt cauſa vt ſint vera. Quapropter ſemper exiſtentium principia ſemper eſſe veriſſima neceſſe eſt; non enim quandoque vera, nec illis cauſa aliquid ita eſt vt ſint; ſed illa alijs: Quare vnumquodque ſicut ſe habet vt ſit, ita ad veritatem; vbi textus Commentatoris habet expreſſius iſto modo; Vnumquodque principiorum propriè eſt cauſa eorum ſecundum quæ ſunt aliæ res, quæ conueniunt in nomine & intentione? Vbi Auerroes, Cum declaratum eſt, quòd cauſa in quolibet genere entium eſt magis digna in eſſe, & in veritate, quam illa quorum eſt cauſa in illo genere, manifeſtum eſt quod ſi eſt hic prima cauſa omnium, vt declaratum eſt in ſcientia naturalium, illa eſt magis digna in eſſe & in veritate, quam omnia entia. Omnia enim entia non acquirunt eſſe & veritatem niſi ab iſta cauſa. Eſt igitur tantum ens per ſe, & verum per ſe, & omnia alia entia & vera per eſſe & veritatem illius. Vnde & Auguſtinus 7. Confeſſ. 15. Aſpexi aliqua, & vidi tibi debere quia ſunt: In te cuncta finita ſunt, non quaſi in loco, ſed quia tu es omni tenens manu & veritate; et omnia vera ſunt in quantum ſunt, nec quicquam eſt falſitas niſi cum putatur eſſe quod non eſt. Quibus concordat

‖ imitetur

‖ in

‖ magis dig.

Philoſophus.

Auerroes.

Philoſophus.

‖ viciſſim

A concordat Auicenna 8. Metaphyſ. 6. dicens, neceſſe eſſe eſt veritas; veritas enim cuiuſq; rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei; ergo nihil eſt dignius eſſe veritatem, quam neceſſe eſſe. Iam autem dicitur veritas id, de cuius eſſe eſt ſententia certa. Ergo nihil eſt dignius hac certitudine, quàm id de cuius eſſe eſt ſententia certa; & cum ſua certitudine ſemper eſt, & cum ſua ſempiternitate ſemper eſt per ſeipſum, & non per aliud à ſe: cæterarum verò rerum quidditates non merentur eſſe, prout ſunt in ſeipſis, nec conſiderata relatione earum ad neceſſe eſſe, ſed merentur priuationem; & ob hoc omnes res prout ſunt in ſeipſis, ſunt falſæ; ſed propter ipſum eſt certitudo earum, & ob hoc omnis res perit, niſi ſecundum quod eſt verſus faciem eius; & ideò dignius eſt, vt ipſe ſit neceſſe eſſe & veritas. Cui & concorditer Eſaias 40. ita ſcribit; Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane *Eſaias.* reputatæ ſunt ei. Vnde & Iob 23. Ipſe enim ſolus eſt. Super quod Gregorius 16. Moral. 14. *Iob.* loquens de Angelis & hominibus, cœlo & terra, & alijs vniuerſis; Sunt, inquit, hæc omnia, *Gregorius.*
B ſed principaliter non ſunt, quia in ſemetipſis minimè ſubſiſtunt; & niſi gubernantis manu teneantur, eſſe nequaquam poſſunt. Cuncta namque in illo ſubſiſtunt à quo creata ſunt, nec ea, quæ viuunt, ſibimetipſis vitam tribuunt; nec ea quæ mouentur, & non viuunt ſuis motibus ad motum ducuntur; ſed ille cuncta mouet qui quædam viuificat, quædam verò viuificata in extrema eſſentia mirè ordinans ſeruat. Cuncta quippe ex nihilo facta ſunt, eorumque eſſentia rurſum ad nihilum tenderet, niſi eam Autor omnium regiminis manu teneret. Omnia itaque quæ creata ſunt, per ſe nec ſubſiſtere præualent, nec moueri, ſed in tantum ſubſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant, acceperunt; in tantum mouentur, in quantum occulto inſtinctu diſponuntur: Ecce enim peccator flagellandus eſt de rebus humanis. Areſcit in ǁ *ardoribus* eius ǁlaboribus, terra, concutitur in naufragijs eius mare, igneſcit in eius ſudoribus aër, obtenebreſcit contra *alias* eum in vndationibus cœlum, inardeſcunt in eius oppreſsionibus homines, mouentur in eius arboribus. aduerſitate & angelicæ virtutes. Nunquidnam hæc quæ inanimata, vel quæ viuentia diximus, ſuis inſtinctionibus, & non magis diuinis impulſionibus agitantur? Quicquid eſt igitur
C quod exterius ſæuit, per hoc ille intuendus eſt, qui hoc interius diſponit: in omni igitur cauſa ſolus ipſe qui principaliter eſt, qui etiam ad Moſen dicit; Ego ſum qui ſum, ſic dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Quare & Plato 2. Timæ. 3. inducit Deum ſic alloquentem alios deos, ſcilicet Angelos iſto modo; Dij, quorum opifex Paterque ſum ego: Opera ſiquidem vos mea diſſolubilia naturâ, mea tamen voluntate indiſſolubilia: Omne ſiquidem quod iunctum eſt, natura diſſolubile eſt; at verò quod bonum ratione iunctum atque modulatum eſt, diſſolui velle non eſt Dei. Quapropter quia facti generatique eſtis, immortales quidem nequaquam, nec omninò indiſſolubiles eſtis, nec tamen vnquam diſſoluemini, nec mortis neceſsitatem ſubibitis, quia voluntas mea maior nexus & vegetatior ad æternitatis cuſtodiam, quàm illi vitales nexus, ex quibus æternitas veſtra coagmentata atq; compoſita eſt. Adhuc autem & cœlum firmiſsimum corporum nequaquam ſibi ſufficit per ſe eſſe. Dicit enim Auerroes de Subſtantia orbis tractatu 2. Debes ſcire, quòd corpus cœleſte, quod eſt ſimplex, & in-
D tranſmutabile ab aliquo extrinſeco, non indiget virtute mouente in loco ſemper tantum, ſed etiam virtute largiente in ſe, & ſua ſubſtantia permanentiam æternam. Quoniam etſi ſit ſimplex, & non habens potentiam ad corruptionem, tamen eſt finitæ actionis neceſſariò, quia eſt finitarum dimenſionum & determinatarum à ſuperficie continente ipſum; & omne tale, cùm intellectus poſuerit illud exiſtens per ſe, abſque eo quòd aliud largiatur ei permanentiam & æternitatem; neceſſe eſt vt ita ſit de finitate permanentiæ ſuæ, ſicut eſt de finitate ſuæ actionis; & ideo neceſſe eſt in intellectu potentiam hic eſſe largientem ipſi permanentiam æternam, quemadmodum largitur ei motum æternum. Vnde & Pſal. 32. Verbo Domini Cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Si igitur ſecundum Auguſtinum, Platonem, & Auerroem, nec animus, nec Angelus, nec cœlum poteſt manere per ſe, ſine conſeruatione & ſuſtentatione diuina, quid aliud poterit ſic manere? Quapropter & Pater Philoſophorum Hermes de Verbo æterno 38. Hic, inquit, ſenſibilis, qui dicitur, mundus receptaculum eſt *Hermes.*
E omnium ſenſibilium ſpecierum, qualitatum, vel corporum, quæ omnia ſine Deo vegetari non poſſunt. Omnia enim Deus, & ab eo omnia, & eius omnia voluntati, quod totum eſt bonum, decens, prudens, & immutabile, & ipſi ſoli ſenſibile atque intelligibile, & ſine hoc nec fuit aliquid, nec eſt, nec erit. Omnia enim ab ipſo, & in ipſo, & per ipſum, & multiformes qualitates, & magnæ quantitates, & omnes menſuræ excedentes magnitudines, & omniformes ſpecies, quas cùm intellexeris, ô Aſclepi, gratias acturus es Deo. Cui & concordanter Apoſtolus ad Ro. 11. Ex ipſo, inquit, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, *Apoſtolus.* ipſi gloria: Quem & quaſi exponens 24. definitionum totidem Philoſophorum de Deo 22ª. ſic *24. Philoſophi.* ait, Deus eſt, ex quo eſt, quicquid eſt non partitione, per quem eſt non variatione, in quo eſt

 non

Auguſtinus non commixtione. Vnde & Auguſtinus 1. Confeſſ. 1. loquens Deo, ſic ait; Non omnino A
eſſem niſi eſſes in me, An potius non eſſem, niſi eſſem in te? ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia? etiam & ſic, Domine, & ſic. Qui & ſuper illud Pſalmi 113. Omnia quæcunque voluit, fecit; In quibus, inquit, eſt ipſe tanquam indigentia continet, non ab
Dionyſius. eis tanquam indigens continetur. Dionyſius inſuper de diuinis nominibus 11. Timotheo interroganti quid ſibi vult quod dicitur Deum per ſeipſum eſſe, nunquid quod Deus per ſeipſum ſit vita, aut ſapientia, aut aliud quicquam tale? reſpondet; Hoc autem dicimus non
|| eſſe " *eſt* paruum, ſed rectum, & ſimplicem declarationem habet. Non enim eſſentiam quandam diuinam aut Angelicam eſſe dicimus per ſeipſam eſſendo, eſſendi, quæ ſunt, omnium cauſam; Solummodo enim eſſendi omnia quæ ſunt, cauſam; tantum enim exiſtendi omnia quæ ſunt, & ipſum eſſe ſupereſſentiale principium, & eſſentia, & cauſale, nec vitæ parentem aliam deitatem præter ſuper diuinam omnium quæcunque viuunt, & editæ vitæ cauſam vitam nec colligentem dicendum principales exiſtentium, & creatrices eſſentias, & ſubſtantias, quas B
quidem & Deos exiſtentium, & creatores promptos confeſtim perfecerunt, quos verè & propriè dicendum, neque ipſi formauerunt, neque exiſtentes, neque patres eorum, ſed per ſeipſum eſſe, & per ſeipſam vitam deitatem dicimus principaliter quidem, & deiformiter & cauſaliter vnum omnium ſuperprincipale & ſupereſſentiale principium & cauſam, participaliter autem editas ex Deo non participante prouidas virtutes, per ſeipſam viuificationem, (ſecundum aliam tranſlationem eſſentificationem) & per ſeipſam deificationem, quas
|| eſſentia exiſtentia propriè ſibimet ipſis participant, & " *exiſtentia*, & viuentia, & diuina, & ſunt & dicuntur, & alia ſimiliter proinde, & primarum ipſarum optimus ſubſtitutor dicitur eſſe deinde totarum earum, deinde particularum ipſarum, deinde totarum ipſarum participantium, deinde particulariter earum participantium. Et quid oportet de his dicere, quando quidem diuinorum noſtrorum Magiſtrorum, & per ſeipſam bonitatis & diuinitatis ſubſtitutricem aiunt pluſquam optimam, & pluſquam diuinam per ſeipſam bonitatem & diuinitatem dicen- C
tes eſſe beneficam & deificam, ex Deo procedentem donationem, & per ſeipſam formam, per ſeipſam formificam fuſionem, & totam formam & particularem formam, & vniuerſaliter bona, & quæcunque alia, quæ ſecundum eundum dicta ſunt & dicentur, modum declarantia, prouidentiam, & bonitatem participatas ab exiſtentibus ex Deo non participante prouenientes. Et infra 5. Omnia, inquit, ad ſemetipſam bonitas conuertit, vt principaliter congregatrix eſt diſperſorum, vt principalis & viuifica deitas, & omnia ipſam vt principium, vt continentiam, vt finem appetunt; & optimum eſt, vt eloquia aiunt, ex quo omnia ſubſiſtunt, & ſunt, tanquam ex cauſa perfectiſsima adducta, & in quo omnia conſtituta ſunt, tanquam in omnipotente conſulto cuſtodita & comprehenſa, & in quod omnia conuertuntur, ſicut in propriam ſingula ſummitatem, & illud concupiſcunt omnia. Et infra, eodem; Sim-
ὤν pliciter omne *on*, id eſt ens ex bono & optimo eſt, & in bonum & optimum conuertitur, & omnia quæcunque ſunt et fiunt, per bonum & optimum ſunt & fiunt, & ad hoc omnia videt, D
& ab ipſo mouentur & continentur, et propter ipſum & per ipſum & in ipſo omne principiũ exemplatiuum, conſummatiuum, intellectuale, ſpeciale, formale, & ſimpliciter omne principium, omnis continentia, omne ſummum, aut, vt comprehendens dicam, omnia quæ ſunt, ex bono et optimo, et omnia quæ non ſunt ſupereſſentialiter in bono & optimo; & eſt omnium principium & finis, ſuperprincipale, & ſuperfinale, quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, & in ipſum ſunt omnia, vt ait ſacer ſermo. Per rationem quoque iam factam oſtendit
Anſelmus. Anſelmus Monolog. 3. & capitulis alijs conſequenter, aliquod eſſe ens quod ſolum eſt per ſeipſum, & per hoc vnum cætera cuncta eſſe, & quod ipſum eſt vnicum non habens æquale nec maius, quoniam quicquid eſt per aliud minus eſt illo. Quare concludit, omnium entium ſumme & maximè ipſum eſſe, et poſt per eandem rationem oſtendit ipſum omnia alia neceſſariò continuè ſuſtinere. Vnde & capit. 13°. ita dicit: Conſtat ergo per ſummam naturam eſſe factum quicquid non eſt idem illi; Dubium autem non niſi irrationali menti eſſe poteſt, E
quod cuncta quæ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeuerant eſſe quamdiu ſunt, quo faciente de nihilo habent eſſe quod ſunt. Simili namque per omnia ratione qua collectum eſt omnia quæ ſunt, eſſe per vnum aliquid, vnum ipſum ſolũ eſſe per ſeipſum, & alia per illud: Simili, inquam, ratione poteſt probari, quia quæcunque vigent, per vnum aliquid vigent, & vnum illud ſolum viget per ſeipſum, & alia per aliud; quod quoniam aliter eſſe non poteſt, niſi vt ea quæ ſunt facta vigeat per aliud, & illud à quo ſunt facta vigeat per ſe ipſum, neceſſe eſt, vt ſicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat niſi per eiuſdem ſeruatricem præſentiam. Et ſubdit capit 14. conſequenter, quòd ſi ita eſt, imò quia ex neceſsitate ſic eſt, conſequitur vt vbi ipſa non eſt, nihil ſit; vbique igitur eſt, & per omnia,

&

A & in omnibus. Et infra; Liquet quoniam ipſa eſt, quæ cuncta alia portat & ſuperat, clau-
dit & penetrat. Si igitur hæc illis quæ ſuperiùs ſunt inuenta iungantur, eadem eſt quæ in om- *3. Ratio*
nibus eſt, & per omnia, & ex qua, & per quam, & in qua omnia. Ampliùs autem omne cau- *principalis.*
ſatum cauſatur ab aliqua cauſa actualiter nunc cauſante, quod patet ex relatione mutua inter
illa, & per Algaz. 1. Metaphyſ. & Auicen. 6. Metaphyſ. & 8. diffuſè*: quilibet autem citra
Deum eſt cauſatum, & ipſe ſolus incauſatus; quilibet ergo præter Deum aliquo modo cauſa-
tur à Deo. Sed iſta cauſatio ſaltem illorum quæ non mouentur, neque nouiter producuntur,
non niſi conſeruatio neceſſaria dici poteſt, quod & patet per prædictos Philoſophos dictis lo-
cis. Nec poteſt dici quòd Deus ||*ideo* dicitur nunc cauſare aliquod cauſatum, quia priùs cau- || non.
ſauit illud, vel cauſam quæ illud cauſauit; hoc enim repugnat Autoribus allegatis; & quia
tunc Pater diceretur modò cauſare filium actualiter exiſtentem, imò & Pater mortuus filium
nunc viuentem, quia cauſauit illum vel cauſam illius. Quare & Algazel. 1. Metaphyſ. vlt. *Algazel.*
B oſtendit, quòd nullum poſsibile eſſe habet eſſe niſi per aliud quod eſt factor eius; quòd etiam
Mundus etſi ſit æternus, poteſt dici factura Dei altiſsimi: & diſtinguens de factore ſubiungit;
Factor autem intelligitur dupliciter: Primò qui extrahit factum de non eſſe, ad eſſe; ſecundò,
vt ſit eſſe rei per illud, ſicut eſſe luminis eſt per ſolem, & videtur Sol factor luminis naturali-
ter. Quidam verò putabant, quòd cùm res haberet eſſe, non indiget factore, ſed quamuis iſte
non ſit, tamen factum ſuum non deſinat eſſe; & fortaſsis præſument dicere, quòd quamuis
ponatur Deum non eſſe, non ſequitur ex hoc mundum non eſſe, & conantur oſtendere hoc
exemplo & ratione; Exemplo ſic, ſicut fabricatori domus mortuo, remanet ipſa domus; Ra-
tione verò ſic, Quod non eſt, indiget datore eſſendi; ſed quod eſt, non ſic eget. Reſpondet
ad exemplum, & dicit, quod fabricator non eſt cauſa domus niſi impropriè, ſed eſt cauſa
motus partium domus dum mouetur ad formam domus; ſed inductâ formâ domus, & ceſ-
ſantibus motibus cauſalitas eius ceſſat. Imò ſecundum eundem ibidem forma fundamenti
C parietis, & partium cæterarum ſunt cauſæ domus. Ad rationem verò dicit, quòd illud quod
iam habet eſſe non indiget datore, ſed conſeruatore, quod ſic probat: Omnis factura de-
pendet à ſuo factore, & hoc non ſecundum ſuum non eſſe, quod habuit, ergo ſecundum
ſuum eſſe; & addit, Igitur quod cœpit eſſe eget factore ſecundum ſuum eſſe tantum, quo-
niam ſecundum hunc modum eſt poſsibile eſſe. Et infra; Poſtquam autem non pendet fa-
ctura ex factore, niſi in quantum habet eſſe, tunc quamdiu permanet in eſſe, indiget factore,
& pendet ex eo ſecundum ſuum eſſe, & eſt propter ipſum, & cum ipſo in omnibus ſuis diſ-
poſitionibus, ſicut eſſe diei eſt propter ſolem, & cum ſole in omnibus ſuis diſpoſitionibus.
Algazel autem in hac ratione, ſicut & in plurimis dictis ſuis ſequitur Auicennam, qui 6.
Metaphyſ. 1. multum diffuſè proſequitur eandem virtualiter rationem, vbi inter cætera ita
dicit; Diuini Philoſophi non intelligunt peragentem principium motionis tantùm, ſicut
intelligunt naturales, ſed principium eſſendi & datorem eius, ſicut eſt creator Mundi. Cauſa
D verò naturalis non acquirit eſſe rei, niſi per motionem aliquam ex modis motionum; er-
go acquirens eſſe in naturalibus eſt principium motus. Et infra eodem, fortaſſe putabit a-
liquis, quòd agente & cauſa non eſt opus, niſi vt res habeat eſſe poſt non eſſe, ſed poſtquam
res habuerit eſſe, ſi deſtruatur cauſa, erit tamen res ſufficiens in ſe. Igitur putabit, quòd res
non indiget cauſa niſi ad incipiendum eſſe, ſed poſtquam incœperit & habuerit eſſe, iam
non indigebit cauſa. Cauſæ igitur apud ſe erunt cauſæ fiendi tantùm, & priores eo quod
fit, non ſimul cum eo. Iam igitur putauit falſum, ſicut tu noſti: Eſſe enim rei poſtquam
res facta eſt, neceſſe eſt vt ſit vel neceſſe eſſe, vel non neceſſe eſſe; & oſtenſo diffuſè, quòd
non eſt neceſſe eſſe per ſe, ſed dependens à neceſſe eſſe per ſe, & in fine capituli ita dicit; Poſt-
quam patuit quòd eſſe quidditatis pendet ab aliquo, in quantum eſt *eſſe illi quidditati, non in * tunc.
quantum ipſum eſt eſſe poſt non eſſe, tunc illud eſſe ſecundum hunc modum cauſatum eſt, &
interim dum durauerit, ſic erit cauſatum pendens ab alio. Iam igitur manifeſtum eſt, quòd cau-
E ſatum eget aliquo quod dat ſibi ipſum eſſe per ſe tantùm; ſed incœptio & alia huiuſmodi ſunt
res quæ accidunt ei, & quòd cauſatum eget datore ſui eſſe ſemper & inceſſanter, quamdiu
habuerit eſſe. Quibus & concorditer Hermes de Mundo & Cœlo 1. agendo de rerum prin-
cipijs, explorans & inquirens quid ſit ſumma & prima cauſa, & quid eius effectus, ſic ait: Eſt
igitur cauſa illa *tu yta olbz*, id eſt, fons habens ſeminarium vitæ, [illegible] quæ dicitur plenitudo
ſcientiæ., bonum bonitatis diuinæ clementiæ quæ per omne mundi corpus in modum circuli
collocata, & nunc extrinſecus, nunc intrinſecus poſita cuncta regit & componit, & ad pro-
curanda & conſeruanda omnia ignita & ſphærica, perpetuare non deſinit agitationem, illic
iungũtur in ſpecie indiuiduali ſingularitate conſcripta, quicquid hyle, quicquid mundus, quic-
quid mundi machina, quicquid tempus, quicquid in temporalibus parturiunt elementa. Illic

textus

textus operis, fatalis ſeries, ſæculorum diſpoſitio, temporalium omnium meta ſummi digito A
diſpoſitoris exarata, Illic nodus perpetuitatis. Mens itaque diuina nulla fatigatione officium
deponit, ſed ſeipſum & mundum, & omnia quæ intra eum ſunt, perpetua, & infatigabili vtilitate, ſeu alias ſtabilitate ſui ſuſtentare non deſinit. Hoc idem & veritas ipſa veriſsimè teſtatur, cum dicit, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor Iohan. 5. quod intelligitur
Iohannes.
non de operatione, qua res tantummodò nouiter producuntur, ſed de conſeruatione neceſſaria productarum, ſicut Auicenna & Algazel ſuperius exponebant. Vnde Auguſtinus 4. ſuper Geneſin ad literam 14. tractans quomodo Deus die 7° ab omni opere requieuit, & quomodò tamen cum hoc, Pater vſque nunc continuè operatur, ſic dicit; Poteſt || *intelligi* Deum requieuiſſe à condendis generibus creaturæ; deinceps autem vſque nunc & vltra operari eorundum generum adminiſtrationem, quæ tunc inſtituta ſunt, non vt ſaltem die 7° potentia eius à cœli & terræ, omniumq; rerum quas condiderat, gubernatione ceſſaret; alioquin continuò dilaberentur. Creatoris namque potentia, & omnipotentis atque omnia tenentis virtus cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ, quæ ſi ab eis aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque creatura concideret. Neque ſicut ſtructor ædium, cum fabricauerit, abſcedit, atq; illo ceſſante atque abſcedente ſtat opus eius; Ita Mundus vel ictu oculi ſtare poterit, ſi ei Dominus regimen ſui ſubtraxerit. Proindè & quod Dominus ait, Pater meus vſque nunc operatur, continuationem quandam operis eius, qua vniuerſam creaturam continet, atque adminiſtrat, oſtendit, & quod ſcriptum eſt de ſapientia eius, Pertingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, de qua || *itidem* ſcriptum eſt, quòd motus eius agilior, celeriorque ſit omnibus motibus, ſatis apparet rectè intuentibus hunc ipſum incomparabilem & ineffabilem, & ſi poſſet intelligi, ſtabilem motum ſuum rebus eam præbere ſuauiter diſponendis, quo vtique ſubtracto, ſi ab operatione ceſſauerit, eas continuò perituras; & illud quod ait Apoſtolus, cum Deum Athenienſibus prædicaret, In illo viuimus, & mouemur, & ſumus, liquide cognitum, quantum humana mens valet, adiuuat hanc ſententiam qua C
credimus & dicimus, Deum in his, quæ creauit, indeſinenter operari. Neque enim tanquam ſubſtantia eius, ſic in illo ſumus, quemadmodum dictum eſt, quòd habeat vitam in ſemetipſo; ſed vtiq; cum aliud ſumus quam ipſe, non ob aliud in illo ſumus, niſi quia id operatur, & hoc eſt opus eius quod continet omnia, & quo eius ſapientia pertingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, per quam diſpoſitionem in illo viuimus & mouemur, & ſumus. Vndè colligitur, quod ſi hoc opus ſuum rebus ſubtraxerit, nec viuemus, nec mouebimur, nec erimus. Claret ergo nec vno quidem die ceſſaſſe Deum ab opere regendi quæ creauit, ne motus ſuos naturales (quibus aguntur, atque vegetantur, vt omnium naturæ ſint; & in eo quod ſunt, pro ſuo quæcunque genere maneant) illico amitterent, & eſſe aliquid omninò deſinerent, ſi eis ſubtraheretur motus ſapientiæ Dei quo diſponit omnia ſuauiter: et ab hoc loco 277. propoſitio ſententiarum Proſperi eſt excerpta. Adhuc autem & Auguſtinus 9. ſuper Geneſin ad literam 23. dicit, quod ſi Deus ſubtrahat naturæ operationē intimam, qua eam ſubſtituit, & facit continuò, tanquam extincta nulla remanebit. Et infra 23. dicit, quòd formatio D
mulieris ex coſta illo opere Dei facta eſt, quod non per Angelos, ſed per ſemetipſum operatus eſt et non demiſit; ſed ita continuantur opera, vt nec vllarum aliarum rerū, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſtat, ſi non operetur. Et ſuper illud Pſalmi 118. Manus tuæ fecerunt me, ſic dicit, Si operatoria Dei potentia rebus ſubtrahatur, intereunt. Qui & 8. ſuper Geneſin ad literam. 19 de Natura & Gratia 26. in ſententijs Proſperi 131. 285. ſententiam ſimilem huic docet. Anſelmus quoque de caſu diaboli 1. dicit, Quoniam non ſolum non eſt alia aliqua eſſentia niſi illo faciente, ſed nec aliquatenus manere poteſt, quod facta eſt, niſi eodem ipſo ſeruante. Cum ipſe deſinit ſeruare quod fecit, quod erat redit in non eſſe. Lumbardus etiam 1° ſentent. diſt. 37. recitat quoſdam dicentes, Cuncta loca ſunt Deo præſentia, & quæ in eis ſunt, nec in eis aliquid operari ceſſat; Nam & ipſa loca, & quicquid in eis eſt, niſi ipſe conſeruet, manere non poſſunt. In eis ergo per ſubſtantiā Deus eſſe dicitur, quia per virtutem E
propriæ ſubſtantiæ ſuæ facit, vt etiam loca ſint, & omnia quæ in eis ſunt, & hanc iſtorum Sententiam approbat, & confirmat. Præterea nulla res habens cauſam formalem poteſt exiſtere ſine ipſa; ſed Deus eſt omnium prima forma, ſicut Suppoſitiones demonſtrant, ſicut etiam 2. Metaph. demonſtratur; quoniam in cauſis formalibus non eſt infinitus proceſſus, ſed eſt omnium vna prima; hæc autem eſt Deus. Duodecimo quoque Metaph. quaſi in principio patet idem; Vnde & Auerroes dicit ibi comment. 6. quod & prius dixerat Alexander, quòd Deus eſt omnium prima forma, primum efficiens, & ſimiliter primus finis. Idem quoque Auerroes ſuper de ſomno & vigilia dicit ita; Cùm iſta indiuidua habent determinatum eſſe, neceſſe eſt, vt nulla eorum ſit intellecta apud abſtractam formam, cuius proportio ad illam

Auguſtinus. || dici || idem *Proſper.* *Auguſtinus.* *Anſelmus.* *Lumbardus.* *4. Ratio principalis.* *Auerroes.*

A Iam eſt, ſicut proportio formæ artificij ad artificiatum. Ipſa enim eſt omnium artifex ſap.7°. *Sapient.7.* Hoc idem & Plotinus affirmat, de quo Auguſtinus 10. de Ciuit. Dei. 4. ſcribit ita; De prouidentia certè Plotinus Platonicus diſputat, eamque à ſummo Deo, cuius eſt inintelligibilis atque ineffabilis pulchritudo vſque ad hæc terrena & ima pertingere floſculorum atque foliorum pulchritudine comprobat, quæ omnia quaſi abiecta, & velociſsimè pereuntia decentiſſimos formarum ſuarum numeros habere non poſſe confirmat, niſi inde formentur, vbi forma intelligibilis & incommutabilis ſimul habens omnia perſeuerat. Quapropter & Auguſtinus de Verbo Domini, ſermone 38. Verbum, inquit, Dei eſt forma quædam, forma non formata, ſed forma omnium formatorum ſine loco ſuperans omnia, eminens omnibus, & fundamentum quoddam in quo ſunt, & faſtigium ſub quo ſunt. Quia enim Deus ſub illo ſunt omnia; verbum in ſe manens innouat omnia, ergo eſt forma omnium rerum, forma infabricata ſine tempore, ſine ſpacijs locorum. Qui & 83. quæſtionum 23. dicit, quòd ipſa ſimilitudo *Plotinus.* *Auguſtinus.*

B do Patris filius dicitur, cuius participatione ſimilia ſunt quæcunque ſunt, vel inter ſe, vel Deo ſimilia; & ſubdit; Ipſa eſt enim ſpecies prima, qua ſunt, vt ita dicam, ſpeciata, & forma qua formata ſunt omnia. Chryſoſtomus etiam ſuper epiſtolam ad Hebræos homil. 2. dicit; Filium eſſe characterem proprium primæ formæ: quod & teſtatur Dionyſius de diuinis nominibus 11°. ſuperius allegatus. Sanctus etiam Ierotenus, Dionyſio 2. de diuinis nominibus recitante, ſic ſcribit; Omnium cauſa & repletiua Ieſu diuinitas, partes vniuerſitati conſocians, ſaluans; & neque pars neque totum eſt, & totum & pars, vt omnem & partem & totum in ſemetipſo coambiens, & ſupereminens, & excellens, perfecta quidem eſt in perfectis, vt ‖ *perfectio* principalis; imperfecta verò in imperfectis tanquam ſuperfecta, & ante perfecta forma formitans in informibus, tanquam forma principalis informis in ipſis formis, tanquam ſuperformis eſſentia totius eſſentiæ, [&] incontaminatas ſupergrediens, & ſupereſſentialiter omni eſſentia remota tota principia & ordiens, deſtinans, & in omni principio & ordine ſu- *Chryſoſtomus.* *Dionyſius.* *Ierotenus.* ‖perfecto

C percollocata, & menſura eſt eorum quæ ſunt. Quorum non ignobilis imitator Robertus Lincolnienſis Epiſcopus in quadam Epiſtola directa Magiſtro Adæ Rufo quærenti; An Deus eſſet prima forma omnium, oſtendit, quòd Deus eſt forma omnium, & etiam prima forma. Et primo ſuppoſito, quòd ſit forma. probat quòd ſit neceſſariò prima forma, quia ante ipſum nihil; Ipſe enim eſt primus & nouiſsimus; deinde probat quòd ſit forma per autoritates, & ſimiliter rationes. Primam autoritatem allegat ab Auguſtino 1. De libero arbitrio; & ita eſt, non connumerato; Vnde malum, ſcilicet primo libro, ſed illo connumerato, ſicut ipſemet Auguſtinus 1. Retract. 9. connumerat, eſt 2. de libero arbitrio 28. dicit igitur Auguſtinus; Si quicquid mutabile aſpexeris vel ſenſu corporis, vel animi conſideratione capere non potes, niſi aliqua numerorum forma teneatur, qua detracta in nihilum recedat neceſſe eſt; Noli dubitare, vbi iſta mutabilia non intercipiantur, ſed dimenſis motibus, & diſtincta varietate formarum, quaſi quoſdam verſus temporum peragant, eſſe aliquam formam æternam & incom- *Auguſtinus*

D mutabilem, quæ neque contineatur, & quaſi diffundatur locis, neque protendatur atque varietur temporibus, per quam cuncta iſta formari valeant, & pro ſuo genere implere, atque agere locorum atque temporum numeros. Omnis autem res mutabilis etiam formabilis ſit neceſſe eſt; ſicut & mutabile dicimus, quod mutari poteſt, ita formabile quod formari poteſt appellauerim. Nulla autem res formare ſeipſam poteſt, quia nulla res poteſt dare ſibi quod non habet; & vtique vt habeat formam, formatur aliquid. Quapropter quælibet res ſi quam habet formam, non ei opus eſt accipere quod habet; ſi quam verò formam non habet, non poteſt à ſe accipere quod non habet; nulla ergo res, vt diximus, formare ſeipſam poteſt. Conficitur itaque vt corpus & animus, cùm ſint mutabilia, forma quadam incommutabili & ſemper manente formentur, cui formæ dictum eſt; Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient: annos ſine defectu pro æternitate poſuit prophetica locutio: De hac item forma dictum eſt, quòd in ſe manens innouat omnia. Hinc etiam comprehen-

E ditur omnia prouidentia gubernari: Si enim omnia quæ ſunt, forma penitus ſubtracta nulla erunt, forma ipſa incommutabilis, per quam mutabilia cuncta ſubſiſtunt, vt formarum ſuarum numeris impleantur, & agantur; Ipſa eſt eorum prouidentia: non enim iſta eſſent, ſi illa non eſſet, & hæc videtur ratio Auicennæ & Algazelis tacta ſuperius, qua per ens poſsibile inuenerunt vnum neceſſe eſſe. Ad hoc etiam allegat Auguſtinus 13. de Confeſſ. talem ſermonem dirigentem ad Patrem; quid te promeruerunt ſpiritualis, corporaliſque natura quas feciſti, vt inde penderent etiam inchoata, atq; ita penderẽt in tuo verbo informata, niſi per idem verbum reuocarentur ad vnitatem tuam, & formarentur, & eſſent ab vno te ſummo bono, vniuerſa bona valde? Et ſequitur, quid te promeruit inchoatio creaturæ ſpiritualis, vt ſaltem tenebroſa fluitaret ſimilis abyſſo, tui diſſimilis, niſi per verbum tuum conuerteretur ad id à quo *Auguſtinus.*

facta

|| ſunt facta || *eſt* atque ab eo illuminata lux fieret, quamuis non æqualiter, tamen conformis formæ A
æquali tibi. Iterumque adducit eundem 2. de Confeſſ. ſic loquentem ad Patrem; Stabo atque ſolidabor in te in forma mea, vita tua. Poſt hæc per quatuor rationes oſtendit, quod Deus ſit forma ad ſeipſum, deinde manifeſtat quomodo Deus eſt forma creaturarum, & vult quod forma in creaturis inueniatur quadrupliciter; Primò, ſicut altera pars compoſiti, ex qua et materia componitur ipſum totum, & ſic Deus non eſt forma creaturarum; Secundò, dicitur forma, ad cuius ſimilitudinem quid formatur, ſicut pes ligneus dicitur forma ſoleæ, quæ ſecundum illum formatur; Tertiò, dicitur forma illud per applicationem, ad quod materia ad eius ſimilitudinem figuratur, ſicque ſigillum eſt forma ceræ, & argilla ſtatuæ fuſilis;
|| anima Quartò, ſimilitudo in || *animo* artificis, ad quam reſpiciens operatur, dicitur forma ſcilicit talis artificiati, nec multum diſtat à forma ſecundi modi, et ſubdit; Imaginare itaque in mente Architecti formam domus fabricandæ ad quam ſolummodo reſpicit, vt ad eius imitationem domum faciat, & imaginare cum hoc per impoſsibile ipſius voluntatem ita potentem, B
quod ſe ſola applicet materiam formandam in domum; & imaginare cum his quod materia domus eſſet fluida, nec poſſet permanere in forma recepta in ſe, ſi ſepararetur à forma in mente Architecti, ſicut aqua figurata ſigillo argenteo, ſeparato ſigillo, ſtatim amitteret figuram receptam. Imaginare itaque voluntatem artificis applicantem materiam domus ad formam in mente ſua, non ſolùm vt ſic formetur in domum, ſed quamdiu domus manet in eſſe domus, vt formata in eſſe ſeruetur. Eo itaque modo quo forma huiuſmodi in mente Architecti eſſet forma domus, eſt ars ſiue ſapientia, ſiue verbum omnipotentis Dei, forma omnium creaturarum; Ipſa enim ſimul eſt exemplar efficiens, formans, & in forma data conſeruans. Et infra dicit æternam Dei ſapientiam ſic eſſe formam omnium, velut ſi imagineris figuram ſigilli argentei eſſe vitam & intelligentiam, intelligentem ſe volentemque figurare ad ſui imitationem & ſimilitudinem magis minuſuè expreſſam ceram fluidam, non potentem per ſe perma-
|| ſua ſimilitudine aliquanta. nere in aliqua figuratione recepta, ipſaque hac ſola voluntate informem & fluidam ceram C
ad ſe moueret, ſibique applicaret, & ſic || *ſuam ſimilitudinem aliquantam* imprimeret, & || *im-*
|| impreſſa *preſſam* ſeruaret; ſic æterna Patris ſapientia eſt forma omnium. Hæc Robertus Lincolnienſis Groſſe teſte, ſed ſubtilis ingenij & acuti. Hoc idem expreſſe teſtatur Ariſtoteles in De
Ariſtoteles. Mundo 11. ita dicens, Nulla natura ſibi per ſe ſufficit priuata ſalute, quæ ex eo, ſcilicet Deo. Quamobrem & quidam Antiquorum moti ſunt ad dicendum quod hæc omnia plena ſunt
Virgilius. Dijs. Vnde & Virgilius in Bucolicis ecloga 3ª. *A Ioue principium, Muſæ, Iouis omnia plena.*
Ieremias. & Ieremiæ 23. Cælum & terram ego implebo, ſeu aliter impleo, ait Dominus; & ſequitur in
Philoſophus. De mundo, vt virtus, quæ reſidet in Cælo & plurimum diſtantibus, de vno loquendo, (in alia tranſlatione, in vno dicere) omnibus fiat cauſa ſalutifera, iſte eſt omnipotens ſermo ſuus, qui de Cęlo à regalibus ſedibus venit ſapient 18. qui ſanat omnia, ſupra 16. Vnde & Apoſtolus
Hermes. ad Hebræos 1. portans omnia verbo virtutis ſuæ. Nonne & iſta de cauſa, Hermes dicit Deum eſſe quodammodo omnia, & nominibus omnium nominari, ſicut Autoritas eius de Verbo D
æterno 38. allegata ſuperius partim docet? Nonne & ſupra, eiuſdem 31. dicit, quod Pater omnium vel Dominus, & is qui ſolus eſt omnia, omnibus ſe libenter oſtendit? & ſupra 22. inquirens nomen Dei ſic ait; Non ſpero totius maieſtatis effectorem, omniumque rerum Patrem vel Dominum, vno poſſe quamuis è multis compoſito, nuncupari nomine, hunc ve-
|| omni rò in nomine, vel potius || *omnium* nomine; ſi quidem is ſit vnus & omnia, vt ſit neceſſe aut om-
Philoſophus nia eius nomine, aut ipſum omnium nominibus nuncupari. Cui & concordanter Philoſophus in de Mundo vltimo agens de diuinis nominibus, ita ſcribit; Cumque ſit vnus, multinomius eſt, nominatus ab omnibus paſſionibus quas innouat ipſe, & hoc extenſo quaſi per ſingula inductiuè, in fine dicit, quod nuncupatur Saluator & Eleutherius (in alia tranſlatione liberator) & in ſumma loquendo, cæleſtis & terreſtris appellandum à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipſe omnium cauſa; propter quod non malè dicitur in Orphicis, Iupiter fundum terræ & cæli, Iupiter radix ponti, Iupiter ſol & luna, Iupiter rex, Iupiter princeps omnium. E
Lucanus. Quare & Lucanus, *Iupiter eſt quodcunque vides.*— An forte & hoc eſt quod Deus ſciſcitanti Moyſi nomen eius, velatè reſpondit, Ego ſum qui ſum, ſic dices filijs Iſraël, Qui
Exodus. eſt, miſit me ad vos. Exod. 3. quaſi velit innuere ſe eſſe ſeipſum ſimpliciter per ſeipſum, & ſe etiam eſſe quodammodo totum ens, eſſentificando videlicet alia vniuerſa. Quare & Dionyſius de diuinis nominibus 1. oſtendens ſummam vnitatem & diuinitatem eſſe innominatam, & tamen nominibus omnium nominatam, ſic ait Scientes Theologi tanquam innominabilem eam laudant, & ex omni nomine innominabilem, & cùm aiunt Diuinitatem ipſam in vna myſticarū ſymbolicæ diuinæ manifeſtationis viſionū increpaſſe dicentē quod nomen tuū? & ſicut ab omni eum denominatiua ſcientia reducens, dicere, vt quid interrogas nomen meum?

A meum?& hoc eſt mirabile, aut nonne hoc verè eſt mirabile nomen quod eſt ſuper omne nomẽ quod innominabile eſt? Multiuocã verò, vt cùm eam iterum introducũt dicentem, Ego ſum *on* (id eſt, ens) vita, lux, Deus, veritas, & cùm ipſi omnium cauſalem Theoſophi multiuocè ex omnibus cauſatiuis laudant, vt optimum, vt exiſtentem, vt ſæculorum cauſalem, vt vitæ largitorem, vt virtutem, vt Dominum dominorum, vt Regem regnantium, vt Antiquum dierum, vt non ſeneſcentem, vt immutabilem, vt ſalutem. Atqui & in animis eum eſſe aiunt, & in animabus, & in corporibus, & in cœlo, & in terra, & ſimul in eodem, eundem immundanum, circa mundanum, ſuper mundanum, ſuper cœleſtem, ſuper eſſentialem, ſolem, ſtellam, ignem, aquam, ſpiritum, roris nebulam, per ſeipſum lapidem & petram, omnia quæ ſunt, & nihil horum quæ ſunt. Sic igitur omnium cauſæ & ſupereminenti & innominabili adunabunt, & omnia, eorum quæ ſunt, nomina, vt diligenter ſit vniuerſorum regnum, & circa ea quæ ſunt omnia, & ab ea vt cauſa, vt principio, vt fine dependentia. Ecce hic innuit euidenter
B Deum eſſe triplicem cauſam rerum, formalem, efficientem, finalem: Et ſequitur, & ipſa ſecundum eloquium ſit omnia in omnibus; & verè laudatur omnium ſubſtantia inchoatiua, & conſummatiua, & continens. Vbi Gloſſa Omnia, inquit, quæ ſunt, eſt Deus, eò quod ex ipſo ſunt omnia; nihil eorum quæ ſunt, quia creatus non eſt. Et infra 5. Optimi diuina nominatio totas omnium cauſales proceſsiones manifeſtans, & in exiſtentia & non exiſtentia extenditur, & ſupra exiſtentia, & ſuper non exiſtentia eſt; vbi Gloſſa, Proceſsionem autem dicit diuinam operationem per quam omnia ad effectum procedunt. Deus inſuper apud Hermetem de Verbo æterno 22. & 31. Pater omnium nominatur; Pater autem teſte Papia in Elementario ſuo Græcum eſt, id eſt, genitor dictus à *pantater* græco quod eſt omnia ſeruans: Quare & Hermes, ſicut ſuperiùs tangitur, dicit de Deo, quòd eſt Pater omnium vel Dominus omnium, vel is qui ſolus eſt omnia, omnia ſcilicet eſſentificans producendo, & ſimiliter conſeruando, ſicut cauſa efficiens omnium & formalis. Hanc eandem ſententiam videtur Hermes docere de Verbo æterno 1. vbi loquens de plenitudine omnium bonorum, quaſi ſe corrigen-
C do ſubiungit; ſi tamen multa ſunt bona, & non vnum in quo ſunt omnia: alterum enim alterius conſentaneum eſſe dignoſcitur, omnia vnius eſſe, aut vnum eſſe omnia; Ita enim ſibi eſſe vtrumque connexum, vt ſeparari alterum ab vtroque non poſsit. Cui & Ariſtoteles concordanter in De mundo 12. per exemplum elegans idem confirmat, Ferunt, inquiens, ſculptorem Phidiam Mineruam (in alia tranſlatione, Palladem) in medio cuiuſdam ſcuti inſiguraſſe, & impreſsiſſe ſuam faciem, & connexuiſſe ſtatuæ quodã occulto artificio, vt neceſſariò ſi quis velit eam auferre, totam ſtatuam diſsiparet, & confringeret. Talem gerit rationem Deus ad Mundum, continens omnium harmoniam & ſalutem. Vnde & Auicenna 8. Metaphyſ. 6. Omnes res perit, niſi ſecundum quod eſt verſus faciem eius, & ideo dignius eſt, vt ipſe ſit neceſſe eſſe, & veritas, & intentio pura: Quibus & conſentit 103. Pſalmus, dicens; Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertente autem te faciem turbabuntur; auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur, in nihilum ſcilicet redi-
D gentur. Annon & iſta de cauſa quidam poſuerunt Deum Animam mundi eſſe? quanquam Plato 1. Timæ. 2. & 6. videatur aſtruere, Animam mundi eſſe productam à Deo, & in medio Mundi ſitam. Vnde & Themiſtius recitante Auerroe ſuper 12. Metaphyſ. comment. 19. loquens de Animalibus ex putredine generatis, & de induſtria & intentione naturæ, ſic ait: Non eſt mirum, quamuis natura non intelligente aliquid de huiuſmodi, & tamen facit hoc inducendo aliquam intentionem, & hoc ‖*demonſtrat*, quod aliquid rememorat ipſam de cauſis nobilibus, vt anima quæ eſt in terra, de qua Plato dicit, quod ‖ *ſit* ex dijs ſecundis. Sed iſtud dictum Themiſtij reprobat Auerroes conſequenter, & dicit quòd animalia talia generantur ex calore cœleſti debitè menſurato: Et ſubdit, Et iſta menſura prouenit ab arte diuina intellectuali, quæ eſt ſimilis vni formæ vnius artis principalis, ſub qua ſunt artes plures. Secundum hoc igitur eſt intelligendum, quòd natura facit aliquid perfectè & ordinatè, quamuis non intelligat, quaſi eſſet rememorata ex virtutibus agentibus nobilioribus eis quæ dicuntur intelli-
E gentiæ; & ideo dicitur quòd omnes proportiones & formæ, quæ ſunt in potentia in prima materia, ſunt in actu in primo motore, & aſsimilantur aliquo modo eſſe eius quod fit in anima Artificis. Annon & Auicen. 4. de anima 4. dicit, quòd eſt vna anima communis Cœli & Mundi, cuius operatio eſt ad naturam totius? Hæc autem anima ſecundum quoſdam eſt Deus, ſecundum quoſdam verò nata, ſeu producta à Deo; quorum ſententiæ non repugnant ad inuicem, neque Catholicæ veritati. Hæc enim Anima poteſt intelligi ratio, ſeu voluntas, verbum, ſeu velle Dei, qua ſeu quo efficit res & ſeruat, quæ nequaquam à Deo eſſentialiter differunt, ſed ſunt Deus per vigeſimam ſextam partem corollarij primi huius. Vnde & Ariſtoteles in De Mundo 11. dicit, quòd Deus in vno dicere, ſeu loquendo ſit omnibus cauſa

Gloſſa. *Dionyſius.* *Gloſſa.* *Hermes.* *Papias.* *Ariſtoteles.* *Themiſtius.* *Auerroes.* ‖ deiurant. ‖ *fit.* *Auerroes.* *Auicenna.* *Ariſtoteles.*

cauſa ſalutis, ſicut ſuperius recitatur. Et infra 14. tractans, quomodo Deus producit res, A
ſic ait, Emiſit ex almo corde operans cogitata; in alia tranſlatione ex magno animo. Cui & Hermes concordans de Mundo, & Cœlo 1. docet, quòd tria ſunt rerum principia, Cauſa ſcilicet, Ratio, & Natura. Per cauſam verò intelligit primam cauſam ſimpliciter penitus non cauſatam, ſcilicet Deum Patrem, qui primò cauſat rationem procedentem
|| finitum ab eo, ſcilicet || *filium* & per ipſum vniuerſam naturam. Quod etiam Pater cauſet filium & ſit cauſa eius æterna, Auguſtinus & Chryſoſtomus atteſtantur; Quare & Hermes vbi prius, Ratio, inquit, ex cauſa, & ex vtroque natura; Et infra, ratio eſt vis quædam à cauſa procedens,
νοῦς à principio cuncta ordinans; vbi & accipit iſta tria, Ratio, *Nous*, & mens diuina indifferenter, & quaſi ſynonomè pro eodem. Dicit enim quòd *Nous*, de qua natura qualitates naturales rebus inſerens qualificans dicitur; Et infra dicit, quòd mens diuina ſine vlla fatigatione mundum & omnia quæ intra eum ſunt non deſinit ſuſtentare, ſicut ſuperius plenius re-
Papias. citatur. Vndè & Papias in Elementario ſuo ait, *Nous* voluntas Dei, vel mens quæ prouidentia B
νοῦς dicitur. Eſt autem intelligibilis eſſentia æmulæ bonitatis, propter indefeſſam ad ſummum
νοῦν Deum conuerſionem, *Noun* id eſt verbum Dei continens originales rerum ſpecies. Nonnè
Auguſtinus. & huic ſententiæ conſonat illud Platonicum, quod Auguſtinus 7. Confeſſ. 9. in libris Platonicis de Græco in Latinum tranſlatis, recitat ſe legiſſe, licet non ſub his verbis, tamen hoc idem omnino. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt, In ipſo vita erat. Et quis Catholicus neſciat hoc eſſe initium ſancti Euangelij ſecundum Iohannem, eiſdem ſententijs atq; verbis? quare & Auguſtinus 10. de Ciuit. Dei 29. Pudet, inquit, doctos homines, ex diſcipulis Platonis fieri diſcipulos Chriſti, qui piſcatorem ſuo ſpiritu docuit ſapere ac dicere, In principio erat verbum, &c. ſuperius recitata; & ſubdit, Quod initium ſancti Euangelij, cui nomen eſt ſecundum Iohannem; Quidam Platonicus, ſicut à ſancto Simpliciano, qui poſtea Mediolanenſi Eccleſiæ præſedit Epiſcopus, ſolebamus C
audire, aureis literis conſcribendum, & per omnes Eccleſias in locis eminentiſsimis proponendum eſſe dicebat: ſed ideo viluit ſuperbis Deus ille magiſter, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Verum quia cauſa rationalis per ſolam rationem non agit ſine concomitantia voluntatis, ijdem Philoſophi ſtudioſius meditantes, Deo cauſæ primæ, ſeu Deo Patri & rationi eius menti ſeu verbo voluntatem inſuper adiunxerunt; voluntas autem teſte
Auguſtinus. Auguſtino 15. de Trinit. 20. ſecundum quandam appropriationem Spiritui Sancto dignoſci-
Hermes. tur pertinere. Vnde idem Hermes de verbo æterno 22. loquens de Deo Patre omnium ita dicit; Hic ſolus vt omnia vtraq; ſexus fœcunditate pleniſſimus, ſemper voluntatis prægnans ſuæ, parit ſemper quicquid voluerit procreare: Voluntas eius eſt bonitas omnis: Hæc eadem bonitas omnium rerum eſt ex diuinitate eius nata. Et infra 23. Ego inquit, & ſenſum, & naturam & mundum dico continere in ſe naturam, & nata omnia conſeruare: Procreatione enim vterque plenus eſt ſexus, & eius vtriuſq; connexio, aut quod eſt verius, vnitas compre- D
henſibilis eſt; quem ſiue Cupidinem, ſiue Venerem, ſiue vtrumque rectè poteris nuncupare. Hoc igitur omni vero verius, manifeſtiuſq; mente percipito, quòd ex illo totius naturæ Deo hoc ſit cunctis in æternum procreandi inuentum, tributumq; miniſterium, cui ſumma Charitas, lætitiæ hilaritas, cupiditas, amorque diuinus innatus eſt. Charitas autem cupiditas, atq; amor ſunt propriè voluntatis, quæ & teſte Auguſtino 15. de Trin. 17. & 20. Spiritui Sancto
Plato. quodammodò propriè tribuuntur. Quare & Plato 1. Timæ. 1. voluntatem, inquit, Dei originem eſſe omnium rerum certiſsimam ſi quis ponat, rectè eum putare conſentiam. Hanc autem voluntatem diuinam Spiritui Sancto aptam, & idem Hermes videtur quandoq; Spiritum nominare. De verbo namq; æterno 15. De his, inquit, huc vſque tractatur; de Spiritu verò & his ſimilibus hinc ſumatur exordium. Fuit Deus & hyle quem Græcè credimus mundum, mundo comitabatur Spiritus, vel inerat mundo Spiritus, ſed non ſimiliter vt Deo, nec Deo de quibus mundus idcircò non erant, quandò non erant, ſed in eo iam tunc erant, vnde naſci ha- E
πᾶν buerunt. *Pan* autem vel mundi natura eſt Spiritus, quamuis nata videatur, à principio tamen in ſe naſcendi, procreandiq; vim poſſidet, atque naturam fœcunditatis. Etenim initium in qualitate naturæ eſt, quæ & conceptus, & partus in ſe poſſidet vim atque materiam. Hæc itaq; ſine alieno conceptu eſt ſolo generabilis. Et infra 18. Spiritu miniſtrantur omnia & vegetantur in mundo, qui quaſi organum vel machina ſummi Dei voluntati ſubiectus eſt. Spiritu agitantur, ſiue gubernantur omnes in mundo ſpecies, vnaquæq; ſecundum ſuam naturam ſibi à Deo diſtributam. *Pan* autem mundus eſt receptaculum, omniumq; agitatio, atq; frequentatio, quorum Deus gubernator, diſpenſans omnibus, quantum rebus mundanis vnicuiq; neceſſarium: Spiritu verò implet omnia, vt cuiuſq; naturæ qualitas eſt. Nonne & hoc eſt, quod ſapiens

A piens proteſtatur, Spiritus, inquiens, Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia Sap. 1. Adhuc autem & idem Hermes de verbo æterno 28. Dei, inquit, natura conſilium eſt voluntatis, bonitas ſumma, voluntas conſilio naſcitur, & ea vult quæ habet; vult autem omnia bona, & habet omnia quæ vult; omnia autem bona & cogitat & vult, hoc autem eſt Deus; eius imago mundus boni. Nonnè & ſententiam iſtam fulcit illa prima 24. definitionum totidem Philoſophorum de Deo, Deus eſt monas, monadem gignens, ſe vnum reflectens ad ardorem; & ſeptima, quæ ſic ait, Deus eſt principium ſine principio, proceſſus ſine variatione, finis ſine fine? Iſtam quoque ſententiam & Porphyrius Philoſophus, Platonis non Chriſti diſcipulus planius atteſtatur, quem alloquens Auguſtinus. 10. de Ciuit. Dei. 29. ſic ait, Prædicas Patrem & eius filium, quem vocas paternum Intellectum ſeu mentem, & horum medium quem putamus te dicere ſpiritum ſanctum, & more veſtro appellas tres Deos; & ſupra. 28. diſſerens cum eodem, Ignorantiam, inquit, & propter eam multa vitia per nullas teletas purgari dicis, ſed per ſolum *patricum noun*, id

Sapien. *Hermes.* *Porphyrius.* *Auguſtinus.* πατρικὸν νοῦν

B eſt paternam mentem, ſiuè intellectum, qui paternæ eſt conſcius voluntatis; hunc autem Chriſtum eſſe non credis. Hic autem nous, mens, ratio, voluntas diuina, ſeu ſpiritus videtur non incongruè appellari Anima mundi & vita. Vndè & Hermes de Verbo æterno. 2. Licet || *Omnium* multiformi imaginum æqualitate variata, & infinitate qualitatum, ex interuallo ſpecies eſſe noſcantur, adunatæ tamen ad hoc, vt totum vnum, ex vno omnia eſſe videantur; Totus itaque quibus eſt formatus Mundus vnus, Anima vna, & Deus vnus. Et infrà vlt: O vitæ vera vita, ô noſtrarum omnium fæcunda prægnatio; cognouimus te totius naturæ tuo conceptu pleniſsimè, cognouimus te æterna perſeueratio. Cui & concordanter Philoſophus in De Mundo vlt. agens de diuinis Nominibus, Vocamus, inquit, eum Iouem, & Zena, vtentes parallelè Nominibus, Zena dicentes à ζῆν græco quod eſt viuere, quaſi diceremus, per quem viuimus, Iupiter ſpiritus omnium, Iupiter indefeſsi ignis motus. Refert etiam Ioſephus. 12. Antiquit. Iudaicæ 2. quòd Ariſtæus Græcus dixit Ptolomeo Philadelpho Regi Aegypti, Cog-

Hermes. || omni. *Philoſophus.*

C noui Iudæos factorem omnium Deum colere, quem nos Zena, id eſt, Iouem nominamus, quòd omnibus indulget ζῆν, id eſt, viuere. Huic & conſonat Albricius de origine Deorum, ſiuè in Poetario ſuo, dicens Deum vocari Vitunetum, quià vitam præſtat; Sentinum, quià ſenſum, ſicut circa 21. partem corollarij primi huius pleniùs allegatur. Vndè & Seruius ille vetus nec ignobilis commentator, ſuper illud Bucol. Virgilij ecloga. 3ª. ----*Iouis omnia plena*; allegat ſimile à Lucano dicente, *Iupiter eſt quodcunque vides, quocunque moueris*;
& addit quod alibi idem dicit;

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem:

Cuius cauſam reddit ibi Seruius, ita dicens, Ipſe enim eſt ſpiritus ſine quo nihil mouetur aut regitur. Quibus & concorditer Ouidius de Faſtis lib. 6° ſic dicit;

Albricius. *Seruius.* *Lucanus.* *Ouidius.*

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,
D *Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.*

Nonnè & hoc eſt quod Apoſtolus diſputans cum Athenienſibus de Deo, allegat à Poetis & docet, cùm ait, In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus, ſicut & quidam veſtrorum Poetarum dixerunt Act. 17. Nullus igitur quæſo mihi ſuccenſeat, ſi allegem quandoque licet rariſsimè aliquos Poetarum, ex quo conſtat ſanctum Dei Apoſtolum hoc feciſſe, ſicque beatus Ieronymus epiſtola. 58. ad Magnum Senatorem vrbis Romæ obijcientem Ieronymo, quòd candorem Eccleſiæ ſordibus pollueret Ethnicorum, eò quòd ſcriptis ſuis inſeruit carmina Poetarum, per Apoſtolum ſe excuſat dicens, quoniàm & Poetas Apoſtolus allegauit, dicitque quòd ille quem allegat hoc loco, fuit Aratus Grcæus Poeta. Arator quoque ſubdiaconus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ lib. 2° ſuper Actus Apoſtolorum, metrificans iſtum locum, ſic ait:

Apoſtolus. *Arator.*

Sacrilegæ nouitatis Amor! vos cernimus Aram
E *Ignoto poſuiſſe Deo, qui condidit Aſtra,*
Qui pelagus, terraſque dedit, quem vita parentem
Vt moueamur, habet, cuius ſpiramus ab igne,
Cuius imago ſumus, de quo cecinere Poetæ,
Hinc hominum conſtare genus; quem prædico, cuncta
Sanxit ab ore ſuo.

Iſtam quoque ſententiam roborat Auguſtinus, tractans iſtam Autoritatem Apoſtoli. 4. ſuper Geneſin. 14. ſuperiùs recitatus. Vndè & Dionyſius de diuinis Nominibus. 6. Laudanda eſt, inquit, laudabilis vita æterna, ex qua per ſeipſam vita, & omnis vita, & à qua in omnia vtcunque vitam participantia viuere propriè vnicuique exſeminatur. Igitur & immortalium An-

Auguſtinus. *Dionyſius.*

gelorum vita & immortalitas, & imperdibile ipſum Angelicæ ſemper motionis ex ipſa,& per A ipſam eſt,vt ſubſiſtit; Idcircò & viuentes ſemper, & immortales dicuntur, & non immortales iterùm,quià non à ſeipſis habent immortaliter eſſe, & æternaliter viuere,ſed ex viuifica & totius vitæ factrice,& continuatrice cauſa; & ſicut in onte,id eſt,in ente dicimus,quià & eiuſdem eſſe eſt cauſalis; ſic & ibi iterum, quià & per ſeipſam vitæ eſt diuina vita vitalis & ſubſtantialis & omnis vita,& vitalis motus ex ipſa vita, quæ eſt ſuper omnem vitam, & omne principium totius vitæ : ex ipſa & Animæ imperdibile habent, & Animalia omnia & germina ſecundum nouiſsimam conſonantiam animæ habent viuere; qua ablata iuxta eloquium deficit vita omnis, & ad terram & deficientia, ad participandum eam infirmitate iterum conuerſa, iterum Animalia fiunt, & donatur quidem primò, & per ſeipſam vitæ eſſe vitam, & omni vitæ, & ab ea per ſingula eſſe propriè, ſingula æſtimatur natura ſubſiſtere. Qui adhuc ſupra 1. dicit quòd Deus eſt omnium cauſa & principium, & eſſentia, & vita; Et infra, eodem, loquens de Deo ſic ſcribit; Optima traditio & ſimpliciter dicendum viuen- B tium vita & eorum quæ ſunt eſſentia, omnis vitæ & eſſentiæ principium, & cauſa, per ſuam vt ſint quæ ſunt,actiuam & continentem bonitatem; hoc à diuinis eloquijs didicimus, & omnem ſic dicere ſacram Theologorum hymnologiam inuenies. Amplius autem omnia eſſentialiter participantia aliquo neceſſario, egent eo: Sed omnia entia citra primum non ſunt eſſentialiter & purè ſimpliciter per ſeipſa ſecundum quod participant primo ente, quod eſt purè eſſentialiter per ſeipſum; Hoc autem totum apparet ex habitudine principiorum & principiatorum, cauſarum & cauſatorum, per ſe et per aliud entium,magis & minus entium; quod & quamplures Autores Philoſophici, & Theologici creberrimè conteſtantur. Hoc enim quaſi quædam regula generalis ſolet tam à Logicis quàm à Philoſophis obſeruari, quod nullus neſcit conſiderans ſcripta veterum diligenter. Supponunt enim creberrimè quod omne quod dicitur aliquale, vel dicitur tale per eſſentiam, & tunc eſt vnicum, vel ſecundum participationem; & quotcunque participantia fuerint, participatum ab omnibus erit vnum; C quam etiam regulam Theologi amplectuntur. Vnde venerabilis Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus Monolog. 1. oſtendens quod ſit aliquod primum & omnium ſummum bonum, ſic dicit; Certiſſimum quidem & omnibus eſt volentibus aduertere perſpicuum, quia quæcunque dicuntur aliquid, ita vt ad inuicem magis vel minus, aut æqualiter dicantur, per aliquid dicuntur quod non aliud & aliud, ſed idem intelligitur in diuerſis, ſiue in illis æqualiter, ſiue inæqualiter conſideretur: Nam quæcunque iuſta dicuntur ad inuicem,ſiue pariter, ſiue magis vel minus, non poſſunt intelligi iuſta niſi per iuſtitiam, quæ non eſt aliud & aliud in diuerſis. Et idem dicit de omnibus bonis diuerſis, quod ſunt bona per aliquod vnum bonum exiſtens idem in diuerſis, & quod ipſum ſolum eſt bonum per ſeipſum; & nullum aliud bonum eſt illi æquale vel maius, quare ipſum eſt ſummum. Eundem quoque proceſſum facit, capit 2. de Magno, & cap. 3. de ente ſeu eſſe, vbi ſic ait; Omne quod eſt, aut eſt per aliquid, aut per nihil; ſed nihil eſt per nihil: Non enim vel cogitari poteſt, vt ſit aliquid non D per aliquid; quicquid eſt igitur non niſi per aliquid eſt: quod cum ita ſit, aut eſt vnum, aut ſunt plura, per quæ ſunt cuncta quæ ſunt: Sed ſi ſunt plura, aut ipſa referuntur ad vnum ‖ *aliquid* per quod ſunt, aut eadē plura ſingula ſunt per ſe, aut ipſa per ſe inuicem ſunt. At ſi plura ipſa ſunt per vnum, iam nō ſunt omnia per plura, ſed potius per id vnū, per quod hæc plura ſunt: Si verò ipſa plura ſingula ſunt per ſe, vtiq; eſt vna aliqua vis vel natura exiſtendi per ſe quam habent vt per ſe ſint; Non eſt autem dubium, quod per ipſum vnum ſunt, per quod habent vt ſint per ſe. Veriùs ergo per ipſum vnum cuncta ſunt, quā per plura, quia ſine eo vno eſſe non poſſunt: Vt verò plura per ſe inuicem ſint, nulla patitur ratio, quoniā irrationabilis cogitatio eſt, vt aliqua res ſit per illud, cui dat eſſe. Similem quoque proceſſum facit Auicenna 1. Metaphyſ. & 8. & Algazel 2. Metaphyſ. & Anſelmus de veritate vlt. de rectitudine & veritate ſimiliter. Quod & vult Auguſtinus 8. de Trinit. 4. vbi ex multis bonis inferioribus arguit vnum omnium ſummum bonum, et multis bonis numeratis dicit, quid plura, & plura, bonum hoc, et bonum il- E lud? tolle hoc & tolle illud, & vide ipſum bonum ſi potes; ita Deum videbis, non alio bono bonum, ſed bonum omnis boni. Et infra, eodem, Non eſſent, inquit, mutabilia bona, niſi eſſet Incommutabile bonum. Cum itaque audis bonum hoc & bonum illud, quæ poſſunt alias dici etiam non bona, ſi potueris, ſine illis, quæ participatione boni bona ſunt, perſpicere ipſum bonum, cuius participatione boni bona ſunt; ſimul enim & ipſum intelligis, cùm audis hoc aut illud bonum. Si ergo potueris illis detractis per ſeipſum proſpicere, bonum, * perſpexeris bonum Deum. Et 8. de Ciuit. Dei 6. Cùm in conſpectu Philoſophorum corpus & animus, magis minuſque ſpecioſa eſſent, viderunt eſſe aliquid, vbi eſſet prima & incommutabilis ſpecies, & ideo nec comparabilis; atque ibi eſſe rerum principium, rectiſsimè crediderunt. Ariſtoteles

5ª. Ratio principalis.

‖ aliud

Auicenna.
Algazel.
Auguſtinus

* bonum.
Auguſtinus.

A ſtoteles quoq; 4.Metaph.18.ex hoc quod aliqua ſunt minus,& magis falſa,& vera quam alia, *Ariſtoteles.*
probat eſſe vnum verum ſimpliciter; quem & Anſelmus Monolog.4. rectiſsime imitatur. Et
hoc idem ſentit Auguſtinus alijs locis multis. Iſtam quoq; ſententiam Dionyſius de diuinis *Dionyſius.*
nominibus multis capitulis, Boetius de Hebdomadibus, & alij Autores quamplurimi locis *Boetius.*
quamplurimis profitentur,ſicut & præmiſſa hic & primo huius aliquantulum atteſtantur.Ad-
huc autem Eſſe ineſt materiæ,formæ,& cõpoſito, ſubſtantiæ, & accidenti,& non primò ſim- *6. Ratio*
pliciter, vel non æquè primò, nec æqualiter ineſt illis; ergo alicui vni primo & maximè, per *principalis.*
quod exiſtens in cæteris ipſis ineſt: hoc autem poni non poteſt, niſi illud quod primò & per ſe
eſt, hoc autem eſt Deus: hoc autem totum clarè oſtendunt præmiſſa in proxima ratione:
Vnde & Philoſophus 2. de Anima 68. ait; Non enim aqua ſecundum quod aqua, neque
aër ſecundum quod aër diaphanum eſt, ſed quoniam natura eadem eſt in his vtriſque; & in
perpetuo ſuperiùs corpore,ſcilicet Cœlo. Vbi Auerroes, Non ſecundum quod aër &c. id eſt,
B quia diaphaneitas non eſt in ſola aqua aut aëre, ſed in corpore cœleſti, fuit neceſſe vt diapha-
neitas non ſit in aliquo eorum,ſecundum quod eſt illud quod eſt, ſed ſecundum naturam com-
munem exiſtentem in omnibus, licet non habeat nomen. Hoc idem confirmari videtur per
eundem Philoſophum 1. Poſter.4.& 5.& 2. Poſt.4.& 5. docentem quod quæcunque paſsio
ineſt multis diuerſis,habet aliquod vnum ſubiectum ſeu cauſam cui primo ineſt,& per ipſum,
ſeu ipſam cæteris quibus ineſt, ſicut eſt habere tres angulos duobus rectis, habere cornua, con-
trarius ſeu contrarij ſtatus, folia fluere, commutatim proportionale, & hoc oſtendit de
alijs vniuerſis, ſiue fuerint ſubſtantialia ſiue accidentalia, ſiue vniuoca, ſiue analoga, ſiue æ-
quiuoca, quod totum Robertus Lincolnienſis magis dilucidat exponendo. Dicetur fortaſsis
quòd illa cauſa diuerſorum in diuerſis eſt vna genere, vel ſpecie, numero autem nequaquam;
ſed ſi cauſæ multæ numeraliter differentes ſint ſimiles in natura, & nomine, vel quælibet illa-
rum eſt talis per ſe, primò, & eſſentialiter, vel per aliud ſecundariò, & participatiue &c. ſicut
ſupra in proxima ratione. Alij fortè dicent, quòd illa cauſa vna diuerſorum in diuerſis eſt
C vniuerſale: Sed ſi vniuerſale ſit aliquid citra Deum, videtur quod aliud vniuerſale hominum,
aliud Aſinorum, & alia aliorum; vniuerſalia ergo illa ſunt multa conuenientia in natura &
nomine &c. ſicut contra reſponſionem priorem. Hoc tamen non improbabiliter ponitur, ſi
per vniuerſale intelligatur aliqua ratio vniuerſalis, ſeu virtus diuina omnium talium vnitiua.
Vnde Pſalmo 32° ſpiritu oris eius omnis virtus eorum, & Ariſtoteles in de Mundo 10. to- *Pſalmus.*
tam terram, & Mare, ætherem, atque Solem & Lunam, & totum cœlum decorauit vna, quæ *Ariſtoteles.*
per omnia tranſit, virtus. Hæc autem virtus omnium vnitiua eſt rerum, Deus, tenax vigor,
& illa vnitas principalis quam laudum carmine hymindicè deprecamur, cuius principalita-
tem oſtendit Boetius 1. Arithmeticæ 6°. cuius titulus de principalitate vnitatis præſcribitur.
Vnde & Auicebrol. in libro quem nominat fontem vitæ, & eſt 35. capit. quinti libri, ſic di- *Auicebrol.*
cit; Omnia omninò diuerſa & diuiſa, tam in ſuperioribus, quàm in inferioribus, ſcilicet in-
diuidua, ſpecies, genera, differentiæ, propria, & accidentia, ac omninò oppoſita & contra-
D ria mouentur ad coniunctionem, & deſiderant conuenientiam, & inquirunt vnitionem,
quia quamuis ſint diuiſa, coniuncta ſunt; & quamuis diuerſa, conuenientia ſunt in aliquo,
quod ea retineat, & coniungat, & conuenire faciat, & radix omnis in hoc eſt hoc, quòd v-
nitas vincit omnia, & eſt diffuſa in omnibus, & retentrix omnium. Cui & concordans Pro- *Proclus.*
clus Philoſophus, propoſitione prima ſic dicit; Omnis multitudo participat aliqualiter vno;
& propoſitione decima quarta: Omne bonum vnitiuum eſt participantium ipſo, & omnis
vnitio bonum eſt, & bonum vni idem. Iſtam inſuper vnitatem omnium vnitiuam teſtatur
dictum Hermetis de Verbo æterno 2. ſuperius recitatum; qui & infra 14. loquens de cœ-
leſtibus, terreſtribus, & medijs; Horum, inquit, omnium effectus naturamque cognoſcens,
miretur, adoret, atque collaudet artem mentemque diuinam; Muſicen verò noſſe nihil aliud
eſſe, niſi iunctarum omnium rerum ordinem ſcire quid quæque ſit diuina ratione ſortita;
Ordo enim rerum ſingularum in vnum, omnium artificis ratione collata, concentum quen-
E dam diuino melo dulciſsimum, veriſsimumque conficiet. Dionyſius inſuper de diuinis no- *Dionyſius.*
minibus. 1. In omni, inquit, ferè actione Theologica, thearchiam videmus diuinitus lauda-
tam, & monadem quidem & vnum propter ſimplicitatem & vnitatem ſupernaturalis impar-
tibilitatis, ex qua vt viuifica virtute vnimur, & partitis noſtris alteritatibus ſupermundanè
complicatis in deiformem Monadem congregamur. Et infra 5. dicit, quod ipſum per ſeipſum
eſſe eſt exiſtentium principium, & exiſtentia omnia & quæ vtcunq; ab eſſe continentur, & hoc
immenſuratè, & conuolutè, & vnitè. Etenim in monade omnis numerus ante ſubſiſtit, & ha-
bet omnem numerum Monas in ſemetipſa ſingulariter, & omnis numerus vnitur quidem in
Monade, quantum autem à Monade prouenit, tantum diſcernitur, & multiplicatur; & in

 centro

centro omnes circuli lineæ ſecundum primam vnitatem conſtitutæ ſunt, & omnes habet ſignum in ſemetipſo ſimplas vniformiter vnitas ad ſe inuicem, & ad vnum principium ex quo procedebant; & in ipſo quidem centro vniuerſaliter adunantur, breuiter autem eo diſtantes breuiter & diſcernuntur, magis autem recedentes, magis, & ſimpliciter quantum centro proximiores ſunt, tantum & ipſi, & ſibi inuicem adunantur, & quantum eo, tantum à ſe inuicem diſtant; ſed & in toto omnium naturæ omnes ſecundum ſingula naturæ A

Dionyſius. rationes convolutæ ſunt, per vnam inconfuſam vnitatem. Et adhuc inferius vlt. agens de vno, quomodo ſcilicet Deo vnum conueniat, ita ſcribit, Vnum verò quia omnia vniuerſaliter eſt per vnius vnitatis excellentiam, & omnium eſt vnius irreuerſibiliter cauſalis: Nullum enim exiſtentium eſt non participans vnius; ſed ſicut ſimilis omnis numerus monada participat, & vnum, duo, & decem dicitur, & ſemis, & vnum, & tertium, & decimum vnum & multitudinem terminat, ſic omnia & vnum omnium pars participant, & eſſendo vnum omnia ſunt exiſtentia, & non eſt omnium cauſa vnum multis vnum, ſed ante omne vnum. Neque enim B eſt multitudo non participans quid vnius, & nihil exiſtentium quod participat, vel quid vnius deorſum omnia ſingulariter omnia, & toto omnia & oppoſita, & vniuerſaliter cõprehendentis; & quidem ſine vno non erit multitudo, ſine autem multitudine erit vnum, ſicut & monas ante omnem numerum multiplicatum, & ſi omnibus omnia vnita quis poſuerit, omnia erunt toto vnum. Sed itaq; & hoc cognoſcendum, quia ſecundum vnum vniuſcujuſq; præcogitata eſt ſpecies, vnire dicitur vnita, & omnium eſt vnum exemplar, & ſi interimas vnum, neq; vniuerſitas, neq; aliquid aliud exiſtentium erit. Omnia enim in ſeipſo vnum vniformiter præambit, & circumpræhendit: Ipſa igitur Theologia totam Thearchiam. Boe-

Boetius. tius quoq; 3ª. de Conſolatione Philoſophiæ, proſa 11ª. probat per ſingula genera entium inductiuè, quod omnia deſiderant vnitatem. Dicit igitur concludendo: Omnia igitur vnum deſiderant, ſed vnum ipſum monſtrauimus eſſe quod bonum eſt; Cuncta igitur bonum petunt, quod quidem ita deſcribas, quod deſideratur ab omnibus. Nam vel ad nihilum cuncta C referuntur, & vno veluti vertice deſtituta ſine rectore fluitabunt; aut ſi quid eſt ad quod vniuerſa feſtinant, id erit omnium ſummum bonorum. Et quot ſunt multitudines ſic vnitæ, tot tales vnitates multitudinum vnitiuæ virtualiter ſunt in Deo: ex quibus quidem exemplaris & archetypus numerus, in iſta ſimpliciſsima vnitate miro modo colligitur, quo cætera numerata format, numerat, & diſponit, & hic eſt mundus ille intelligibilis, & archetypus Hermetis & Platonis, de quo 40ª. pars corollarij primi tangit. Vnde Boetius 1. Arithmeticæ ſuæ 1. Omnia quæcunq; à primæua rerum natura conſtructa ſunt, numerorum videntur ratione formata; Hoc enim fuit principale in animo conditoris exemplar. Hinc enim 4. Elementorum multitudo mutuata eſt, hinc temporum vices, hinc motus aſtrorum, cœliq; conuerſio, & ſupra eodem prolog. 2. pleniſsimè vult hoc idem. Hoc autem lucidum dictum Boetij vi-

Timæus Platonis. detur ſumi ex verbis obſcuris primæ partis Timæi Platonis, cap. 1. quod Chalcidius in commentario ſuo primo, De genitura Mundi intitulat: Vndè Euſtratius ſuper 1. Eth. 6. com- D

Chalcidius. ment. 48. dicit, quod vniuerſalia exemplaria, & ideæ apud Platonem ſunt quidem numerus

Euſtratius. diuinus, per quem velut per exemplum conditor operatur materialem factionem, & hanc ſententiam Platonis contra Ariſtotelem approbat, & defendit; imò fortè Platonem in iſta ſententia noluit Ariſtoteles reprobare. Ideoque dicit Euſtratius, Ariſtoteles fortè noluit obſiſtere Platoni, ſed illis qui ſecundum quod non oportet dicta illius recipiunt. Quibus &

Sapiens. concordat Sapiens dicens Deo: Omnia in menſura, numero, & pondere diſpoſuiſti, Sapient. 11. Quem numerum conſtat non eſſe aliquam creaturam, ſed illum ſapientiæ ſpiritum multiplicem vnicum & ſubtilem Sapient. 7. imò & ipſammet ſapientiam, in qua omnia e-

Auguſtinus. rant facta, Pſalmo 103. Vnde Auguſtinus 2. de libero arbitrio 19. Sapientia abſit quod in comparatione numeri inferior inueniatur, cùm eadem ſit; & 4. ſuper Geneſin ad literam 5. exponens Autoritatem Sapientis adductam ſic dicit, Secundum id quod menſura omni rei modum præfigit, & numerus omni rei ſpeciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem & E ſtabilitatem trahit, ille primitus, & veraciter, & ſingulariter iſte eſt, qui terminat, format, & ordinat omnia, & infra eodem 6. Numerus ſine numero eſt quo formantur omnia, nec formatur ipſe. Hujuſmodi autem numeri vnitates propriæ ſunt rationes in mente diuina omnium creatrices, nutrices, & continuæ ſeruatrices; & hæc forſan ſunt vniuerſalia, quæ plurimi veterum ſomniabant, ſed pauciſsimi hæc videbant: Quare & hanc ſententiam velut altiſsimam in prologo in Vniuerſalia conuoluit Porphyrius, non euoluit; quæ tamen ſententia

Euſtrathius. patet ex prioribus euidenter, vndè & Euſtrathius vbi priùs dicit, quod Vniuerſalia exemplaria, ſeu ideæ ſunt rationes conditrices, & velut notationes facientis. Robertus quoq; Lincolnienſis ſuper 1. Poſt. 7. dicit, quod Vniuerſalia ſunt cognitiones rerũ creandarũ, quæ fuerunt

in

A in prima cauſa æternaliter, & ſunt rationes earum & cauſę formales, & exemplares, & ipſæ ſunt etiam creatrices; & hæ ſunt quas vocauit Plato ideas & mundum Archetypum; & hæ ſunt ſecundum ipſum genera, & ſpecies, & principia tam eſſendi, quam cognoſcendi. Et hoc idem ſentit Auguſtinus. 83. quæſtionum 46. in epiſtola ad Nebridium manifeſtè. Item ſi vniuerſalia ponantur in intellectu, vt videtur Auerroem, Boetiū, & alios multos velle, in quo Intellectu digniùs ponerentur quàm in primo, ſummo, & digniſsimo omnium, qui veriſsimè intelligit Vniuerſa, qui & dormientibus alijs vigilat in æternum? Ampliùs autèm, conſtat certiſsimè aliquas eſſe cauſas entium ſeruatiuas, & exiſtentium ſeruatrices, in quibus ſecunda ſuppoſitione docente proceſſus non ſinitur infinitus. Omnium ergò illarum cauſarum eſt aliqua prima & ſumma; hanc conſtat neceſſariò eſſe Deum, qui prima ſuppoſitione & 5ª. parte corollarij primi teſtantibus à nullo alio conſeruatur; Deus ergò eſt primus & ſummus omnium conſeruator; Vel ergò hoc eſt per ſe, vel per accidens; ſi per ſe, ergò neceſſariò; per ſe enim neceſsitatem includit; quià ſi non eſſet neceſſariò, poſſet non eſſe, & ſic eſſet per accidens, 7ª. Ratio principalis.

B quod patet per definitionem logicam accidentis, ex Iſagoge Porphirij & 1. Topic. Ariſtotelis ſatis notam: Hoc etiam ſatis patet. 1. Poſt. 4. & 6. & 2ⁱ. 4. vbi per ſe cum ſuis conditionibus definitur. Si autem hoc dicatur ens per accidens; & omne per accidens eſt poſterius illo quod eſt per ſe; & ideò ad ipſum reducitur Deum eſſe omnium ſeruatorem, reducitur ad aliquod prius eo, cuius virtute hoc facit: Non ergò Deus, ſed potiùs illud prius eſt primus omnium conſeruator. Quòd autem omne per accidens reducatur ad aliquod per ſe prius, apparet; quià ſicut ſubſtantia præcedit naturaliter omne accidens, & ad ipſam reducitur quodlibet accidens tanquam ad cauſam priorem; ità per locum à ſimili ſeu à proportionalitate, videtur eſſentiale præcedere quodlibet accidentale, & hoc omne ad illud reduci. Item omne cauſatum ſicut habet determinatum modum eſſendi, ſic & videtur habere determinatam cauſam fiendi, & eſſendi; aliter enim non magis fieret, nec eſſet hoc quàm illud: accidens autem eſt infinitum, & indeterminatum omninò, vt patet 2. Phyſ. capit: de caſu, & fortuna, quaſi per

C totum; & 6. Metaphyſ. 4. & poſt diffusè; vbi dicit Auerroes comment. 7. Quod fit caſu à principio habet naturam terminatam, & cauſam terminatam; quod enim eſt accidentaliter accidit illi quod eſt eſſentialiter. Hoc itidem confirmatur; Aliquid eſt per ſe conſeruatiuum entium ſe conſeruans; & illud quod eſt per accidens, non eſt principium illius quod eſt per ſe, ſed magis è contra: Quod enim eſt ab eo, quod eſt per accidens, eſt ſimpliciter per accidens, ſicut quod eſt ab aliquo caſuali, eſt ſimpliciter caſuale: Hoc enim patet per Philoſophum, 2. Phyſ. 44. redarguentem ponentes caſum eſſe cauſam cœli, & omnium cœleſtium, per hoc quod tunc omnia inferiora eſſent caſualia. Dicit enim Auerroes; Cùm poſuerunt quod ex ſe, ſcilicet fortuna, & caſu, fuit ‖ *renouatio* corporis cœleſtis, & motus, qui largitur alijs entibus ordinem, contingit eis vt omnes cauſæ inueniantur ex caſu: quod enim inuenitur in illo quod ex caſu inuenitur, inuenitur ex caſu. Aliàs quoque de entibus per accidens poſſet eſſe ſcientia; de omnibus enim per ſe ordinatis ſcientia poteſt eſſe, quod eſt contra Philoſophum, 2. *Auerroes.* ‖ reuocatio.

D Phyſ. capit. de caſu & fortuna, diffusè probantem, quòd talia non ſunt ſcibilia, neque certa, quia ſunt cauſæ accidentales, & per conſequens infinitæ: & 6. Metaphyſ. 4. De ente ſecundum accidens nulla eſt ſpeculatio; nulla enim ſcientia neque actiua, neque factiua ſtudioſa eſt de eo, neque * *theologica*, quod & totus proceſſus edocet conſequenter; & 1. Poſt. 6. hoc idem oſtenditur manifeſtè. Amplius autem quod eſt perfectius tribuendum eſt Deo, vt patet per primam Suppoſitionem, & tertiam partem primi: ſed per ſe perfectius eſt, quàm per accidens, vt nullus ignorat; nec aliter Deus eſſet per ſe bonum, & potens; Deus ergo per ſe non per accidens eſt primus omnium conſeruator. Item in toto genere conſeruatorum aliquis eſt conſeruator per ſe, & primus naturaliter; & illud quod eſt per ſe & primum naturaliter in quolibet genere, eſt maius, dignius, & melius poſteriori quocunque. Dicit enim Philoſophus, 2. Metaph. 10. Semper enim quæ ante eſt, magis eſt; & quæ poſterior eſt, non eſt. Vbi & textus quem habet Auerroes, ſic ait; Prius enim ſemper magis dignum in eſſe, poſterius autem *Philoſophus.* * theorica *Philoſophus.*

E non ſic: qui & 12. Metaphyſ. 37. Optimum, inquit, ſemper ‖ *autem* proportionale quod primum; quare & Pictagorici poſuerunt primum in coelementatione boni, vltimum verò in coelementatione mali, ſicut oſtenſio decimæ octauæ partis Corollarij primi tangit. Rurſum ſic ad idem; Primum in quolibet genere eſt maximè tale, ſicut 2. Metaphyſic. & 10. ſatis patet, ſicut illud quod eſt æquale per ſe, magis eſt tale, quàm id quod eſt tale per accidens, ſicut manifeſtè patet per Philoſophum, tertio Topic. nec aliquis diffitetur. Adhuc autem ſi hoc ſit per accidens, poteſt non eſſe; omne enim quod ineſt alicui non per ſe & eſſentialiter, ſed tantum accidentaliter, poteſt ſeparari ab eo ſeparato; hoc enim nullam contradictionem includit; & quia quodlibet entium ſufficienter exiſtit, habitis omnibus & ſolis il- *Auerroes.* ‖ aut

 lis,

lis,quæ ad ſuum exiſtere per ſe & eſſentialiter requiruntur; quoniam tunc nihil exiſtentiæ ſuæ A
deeſt;hoc etiam patet per definitionem propriam accidentis; & 1.Poſt.6.ſcribitur iſto modo:
Omne autem aut ſic eſt ſcilicet per ſe primo modo vel ſecundo ; aut per accidens : Accidentia
autem non neceſſaria ſunt;& cõfirmatur per Philoſophum 8.Phyſ. 36. probantem quod non
omne mouens mouetur,quia non per ſe,neque per accidens; Non per accidens,quia ſi ſecun-
dum accidens,inquit, non eſt neceſſe moueri quod mouetur. Si autem hoc eſt manifeſtum,
quod contingit aliquando moueri,nihil eorum quæ ſunt; Non enim neceſſarium eſt accidens,
ſed contingit non eſſe, quod & patet ibi per Auerroë expreſsiùs in comment. Si quis autem
non vereatur concedere, quod rebus exiſtentibus Deus poteſt non eſſe conſeruator earum,
faciliter conuincetur, quoniam antecedens & conſequentia ſunt neceſſaria in ratione,qua per
finitatem rerum & conſeruationem earum,probatur quod aliquis qui eſt Deus,eſt primus om-
nium conſeruator; quare & concluſio ſimili neceſsitate firmatur. Item ſi res ſine conſerua-
tione diuina poſſent exiſtere per ſeipſas,fruſtra conſeruarentur à Deo ſecundum illam maximã B
Philoſophus. Philoſophorum,Fruſtra ponuntur plura,vbi ſufficiunt pauciora:ſed ſecundũ Philoſophum 1.
Apoſtolus. de Cœlo 32. Deus & natura nihil fruſtra faciunt; quomodo & Apoſtolus arguit ad Gal. 2.
Gloſſa. Si per legem, inquit, iuſtitia, ergo Chriſtus mortuus eſt gratis; vbi gloſſa Auguſtini, ſi per le-
gem,id eſt,opera legis, quibus Iudæi confidebant,iuſtitia eſt;ergo Chriſtus mortuus eſt gratis,
id eſt fruſtra ſine cauſa; eſt ergo Deus omnium entium neceſſarius conſeruator. Huius quo-
que ſententiæ teſtis eſt Thomas de Aquino,qui in quæſtionib' ſuis de potentia Dei 35. multi-
pliciter hoc oſtendit, & quæſtione 36ª. quærit, Vtrùm Deus poſſet alicui creaturæ commu-
nicare, quod per ſe in eſſe conſeruaretur abſque Deo, & reſpondet ſub verbis quæ ſequuntur:
Dicendũ,quod ad omnipotentiam Dei non pertinet, quod poſsit facere duo cõtradictoria eſſe
ſimul: In hoc autem quod dicitur, quod Deus faciat aliquid, quod eius conſeruatione non
indigeat, contradictio implicatur. Iam enim oſtenſum eſt, quod omnis effectus à ſua cauſa
dependet, ſecundum quod eſt eius cauſa. In hoc igitur quod dicitur quod Dei conſeruatione C
non indigeat, ponitur non eſſe cauſatum à Deo; & in hoc quod dicitur, quod Deus faciat ip-
ſum, ponitur eſſe cauſatum; Sicut igitur contradictionem implicaret, ſi quis diceret, Deum
facere aliquid quod non eſſet cauſatum ab eo;ita ſi quis diceretDeum facere aliquid,quod eius
conſeruatione non indigeat;vnde vtrumque pari ratione Deus non poteſt.

COROLLARIVM.

EX his igitur omnibus manifeſta eſt concluſio principalis. Vnde non immanifeſte conſe-
quitur hoc poriſma, Nulla res creata ſufficit aliam conſeruare, & quod neceſſe eſt Deum
per ſe & immediatè ſeruare quamlibet creaturam;imò & immediatius quacunque cauſa crea-
ta; immediatè, inquam, nedum immediatione loci aut ſitus, ſed & naturæ ac cauſæ,& imme-
diatius eiſdem modis, vel ſaltem duobus vltimis modis dictis. D

1 *Quod nulla res creata ſufficit aliam conſeruare.*

SI enim, vt dicit principalis concluſio, Deus eſt omnium entium neceſſarius conſeruator,
quælibet res creata neceſſariò indiget conſeruatione diuina, ergo nulla res talis ſufficit
aliam conſeruare.

2 *Secunda eſt, quod neceſſe eſt Deum per ſe & immediate ſeruare quamlibet creaturam.*

QVod etiam Deus per ſe & immediate conſeruet quamlibet creaturam, euidenter oſten-
dent rationes præmiſſæ,ſi ad hoc debitè applicentur : Omne namque de ſe potentiale, ſi E
debeat actuari, hoc neceſſario erit per aliquem actum, non immediatè exterius, ſed omniqua-
que interius actuantem, atque formantem, diffuſumque per totum, vt patet de materia &
forma, de accidente & de ſubiecto. Ille igitur actus ſic actuans potentiale huiuſmodi, vel
eſt actus per ſe purus à nullo alio penitus actuatus, & tunc eſt Deus, & habetur intentum;
vel non eſt actus huiuſmodi, & tunc ille actus de ſe eſt potentialis neceſſario indigens alio
actu ipſum immediatè actuante; & cum propter ſuppoſitionem ſecundam non contingat
ſic in infinitum procedere, tandem neceſſariò finaliter venietur ad vnum actum per ſe pu-
rum, à nullo alio penitus actuatum, qui quodlibet de ſe potentiale, poſitumque ſub actu, per
ſe & immediatè actuat, & informat, nedum exterius circumſtando, verùm interius totaliter
pene-

A penetrando; & quodlibet citra Deum eſt de ſe potentiale, ipſe autem ſolus actus per ſe & pu-
rus, ſicut præmiſſa teſtantur. Item omne de ſe fluxibile & informe, ad hoc quod figatur ſtabili-
ter & formetur, neceſſariò indiget aliqua fixione & forma ipſum immediatè figente atque for-
mante; Huiuſmodi igitur fixio ſiue forma, vel eſt per ſe fixa ſeu fixio, formata ſeu forma,
& tunc eſt Deus, & habetur intentum; vel non eſt talis, & tunc neceſſariò immediatè figitur,
& formatur per aliquam fixionem & formam, & cùm ſuppoſitio ſecunda non ſinat proceſ-
ſum huiuſmodi infinitum, neceſſariò finaliter ſtabitur ad vnam fixionem & formam per ſe,
& puram, à nulla alia fixam quomodolibet aut formatam; & hæc eſt habitudo omnium crea-
turarum & Dei. Hæ autem rationes ſatis concordant cum Autoritatibus Philoſophicis, &
Theologicis ſuperiùs recitatis. Item ſi ſufficeret alicui creaturæ tantùm mediatè conſeruari à
Deo, ſcilicet tantùm mediante alia creatura, cùm illa creatura conſeruans influeret tantùm
virtutem finitam creaturæ conſeruatæ, poſſet Deus creare aliquam creaturam tanto virtuoſi-
B oris permanentiæ illa creatura per aliam conſeruata, quantum virtutis illa conſeruans influit
conſeruatæ. Quæ ſi ponatur creata, non indigebit conſeruatione alicuius creaturæ: Tanto
namque eſt virtuoſioris permanentiæ ex ſeipſa, quantum ſi eſſet debilior, indigeret à creatura
alia confortari: Nec indigebit conſeruatione Dei mediata, quia illa fieret per mediam crea-
turam; quare indigeret conſeruatione mediæ creaturæ, contra proximum præoſtenſum:
Nec indigebit conſeruatione Dei immediata, quia & hac creatura debilior non egebat; erit
igitur aliqua creatura non egens conſeruatione aliqua creatoris, quod præmiſſa concluſio non
permittit. Imò ſecundum iſtud, poſſet Deus tantum || *confortare* res mundi, & totum hunc || confor-
mundum creare, vel alium mundum ſecundum ſe totum, & ſingulas partes ſuas tam fortem, mare.
quòd nullo modo neque immediatè, neque mediatè, neque ſecundum totum, neque ſecun-
dum partem egeret conſeruatione diuina; imò & Deo per imaginationem omninò ſublato,
ſanus & integer permaneret, quod præmiſſa deſtruunt euidenter. Item ſicut Deus eſt vbique
C ſic vbique conſeruat; ſed Deus per ſe & eſſentialiter eſt vbique; quia ſi non, aut nuſquam eſt,
quod nullus non negat; aut eſt alicubi circumſcriptus, quod eius infinitati, & immenſitati
omnimodè contradicit, quas Suppoſitio prima docet, quod & quædam Autoritates præ-
miſſæ teſtantur. Docet namque prima Suppoſitio, tertia pars, & quarta Corollarij primi hu-
ius, quòd quicquid eſt bonitatis, aut perfectionis perfectiſsimæ & infinitiſsimæ eſt in Deo;
ſed magnæ perfectionis eſt poſſe eſſe in multis locis præſentialiter totum ſimul; quare & ſpi-
ritus qui ſic poſſunt, iudicantur perfectiores corporibus, quæ non poſſunt. Summus igitur
ſpiritus propter ſuam perfectionem infinitam ſimpliciter, eſt neceſſariò repletiuitatis &
præſentialitatis infinitæ ſimpliciter, & immenſæ; quare & omnibus locis & ſitubus locatis
& ſituatis de neceſsitate præſentialiter ipſe adeſt, eſſentialiter cuncta replens ſupra omnem eo-
rum menſuram magnus, & immenſus; vt ſicut verè omnipotens dicitur, ſic & veraciter di-
catur omnipræſens: Et hanc arbitror rationem ſacræ Scripturæ atque Doctorum, per quam
D immenſitatem Dei oſtendunt. Vnde vt de multis vnum commemorem, Baruc. 3. ſcribi- *Baruc.*
tur; O Iſrael, quàm magna eſt domus Dei & ingens locus poſſeſsionis eius, magnus & non
habens finem, excelſus & immenſus. Si que Deus eſſet alicubi circumſcriptus, hoc maxi-
mè videretur in Cœlo, quoniam digniſsimus eſt locorum, & adhuc in digniſsima parte
Cœli, ſeu in digniſsimo puncto Cœli, & tunc moto Cœlo, ipſe ſimiliter moueretur contra
ſextam partem Corollarij primi huius. Aliter enim partem Cœli, ſeu punctum digniorem
quandoque relinqueret, & indigniorem intraret. Si autem dicatur ſecundum ſuperficiem ſe-
cundi de Cœlo, & Mundo, Ariſtotelis, quod Deus eſt continuè in vno ſitu nobiliſsimo, ſcilicet
in Oriente, in ſectione duorum circulorum magnorum; Iſtud ſtare non poteſt, quia quare ma-
gis eſſet in oriente Oxon, quàm in oriente London, ſeu Gadum Herculis, vel è contra? Si au-
tem dicatur, ipſum eſſe continuè in oriente totius terræ habitabilis in quauis Amphitritis vel
Oceani ſectione; cum ſecundum naturalem diſpoſitionem cœli & terræ, & ſecundum eun-
E dem Ariſtotelem 2. Meteororum vbi nunc eſt mare, erit quandoq; arida, & è contra, erit ali-
quandò alius oriens totius terræ habitabilis quæ tunc erit, & tunc vel Deus erit tantum in illo,
& ſequitur ipſum moueri localiter de oriente vno ad alium orientem; vel tunc non erit in ori-
ente prædicto, ergo eadem ratione nec nunc eſt. Deus etiam ſi tantum in oriente ponatur,
non erit in loco digniſsimo, cum medium cœli, & centrum Solis, Saturni, ſeu Iouis ſit dig-
nior locus ſeu ſitus. Item ſi Deus ſit tantum in vno particulari loco, vel ſitu, poſſet illum re-
linquere, & alium ingredi, localiterq; moueri. Per hoc quoq; quòd Deus vbique agit & con-
ſeruat, probant Autores ipſum eſſe vbique tripliciter, ſcilicet eſſentialiter, pręſentialiter, & po-
tentialiter, ſicut patet 1. ſentent. Petri, diſt. 37. quod tamen nullatenus ſequeretur, niſi Deus
immediatè omnia faceret & ſeruaret. Vndè Anſelmus Monolog. 13. ita dicit, quoniam ali-
ter

ll nisi vt ea quæ ſunt facta vigeant per aliud, et id &c.

ter eſſe non poteſt, ll *vt ea quæ ſunt facta, vigeant, niſi & id* à quo ſunt facta, vigeat per ſeipſum; neceſſe eſt, vt ſicut nihil factum eſt niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat niſi per eiuſdem ſeruatricem præſentiam; & addit 14. conſequenter; Quod ſi ita eſt, imo quia ex neceſsitate ita eſt, conſequitur vt vbi ipſa non eſt, nihil ſit. Vbique igitur eſt, & per omnia, & in omnibus. Liquet igitur quoniam ipſa eſt, quæ cuncta alia portat & ſuperat, claudit & penetrat, eademque eſt quæ in omnibus eſt, & per omnia, & ex qua, & per quam, & in qua omnia, ſicut erat ſuperiùs pleniùs allegatum, & ſupra eiuſdem ſeptimo præmittebat. Non opus eſt quærere, Vtrum ideo ſint vniuerſa per ipſam ſummam ſubſtantiam, quia alio faciente aut alia materia exiſtente, illa tantum quolibet modo vt res omnes eſſent adiuuerit, cùm repugnet his quæ iam ſupra patuerunt, ſi ſecundo loco & non principaliter ſint per ipſam quæcunque ſunt. A

Auguſtinus.

Auguſtinus quoque de diuinitatis Dei eſſentia primo, oſtenſo per ſcripturam, quòd Deus eſt incircumſcriptus, immutabilis, & immenſus, ſubiungit; Proculdubio nullus eſt locus ab eius præſentia abſens; ſuper omnem quippè creaturam præſidet regendo, ſubtus eſt omnia ſuſtinendo, non pondere laboris, ſed infatigabili virtute; quoniam nulla creatura ab eo condita per ſe ſubſiſtere valet, niſi ab illo ſuſtentetur, qui eam creauit. Extra omnia eſt, ſed non excluſus; Intra omnia, ſed non concluſus. Ecce cauſalis Auguſtini probans Deum eſſe vbique, quoniam, inquit, nulla creatura poteſt ſubſiſtere niſi ſuſtentetur ab illo, qui & Epiſtola 39. quæ eſt de præſentia Dei ad Dardanum facit diffuſum proceſſum ad idem, vbi & inter cætera ita dicit; Sic eſt Deus per cuncta diffuſus, vt non qualitas Mundi, ſed ſubſtantia creatrix Mundi, ſine labore regens, & ſine onere continens Mundum. Et 6. ſuper Geneſin ad literam 33. oſtendit Deum eſſe immutabilem per tempus & locum, licet adminiſtret & moueat mobilia per tempus & locum, cum ſit, inquiens, Ipſe nullo locorum vel interuallo, vel ſpacio incommutabili, excellentique potentia, & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia, & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia: quæ tamen ratio non valeret, niſi Deus per ſe & immediate adminiſtret & moueat vniuerſa. Si enim Deus per ſeipſum ſit exterior & interior re quacunque, & moueat ſic res motas, manifeſtum eſt quod ad ipſum mouere quicquam localiter, non ſequitur ipſum localiter commoueri, eo quòd ipſe eſt in quolibet loco præſens. Nec poteſt quis dicere ideo impropriè tantum dici, Deum eſſe vbique eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter, quia quæcunque eſſentia in quocunque loco exiſtens, & vniuerſaliter omnis locus habet eſſe ab illo, & quia cuncta locata & loca ſunt ei, ſcilicet eius cognitioni præſentia, & eius poteſtati ſubiecta, cum iſta fictio rationibus prioribus deſtruatur; & 1. Sentent. Lumbardi. 37. condemnetur. Item ſi Deus aliquid puta terram tantum mediate ſeruaret, cum aliquam creaturam immediate conſeruet, & eadem ratione, ſi vellet, poſſet terram immediate ſeruare, & in naturaliſſimo loco ſuo, poſſet moueri localiter ad terram ſic ſeruandam, quod præmiſſis repugnat. Item ſi Deus tantum mediate aliqua conſeruaret, hoc maximè videretur de inferioribus rebus iſtis, quòd illas ſeruaret cœleſti corpore mediante; ſed Anima rationalis eſt de ſe tantæ permanentiæ & maioris, quam corpus cœleſte: ergo nequaquam ab illo naturaliter conſeruatur; Hoc enim naturalis ordo requirit, vt à fortiori debilius conſeruetur. Hoc idem & Autoritates oſtendunt; Dicit enim B C D

Philoſophus.

ll Ermenus

Philoſophus in De mundo 8. totam terram & mare, ætherem, atque Solem & Lunam, & totum Cœlum decorauit vna, quæ per omnia tranſit, virtus. Ammonius quoque ll *Armenus* in recordatione in librum peri hermenias Ariſtotelis, ſuper vlt. primi, dicit, magis erat veriſimile æternas res non à prouidentia regi, quam quæ fluxibilem habent naturam; quoniam illa quidem à ſua natura determinationem habent & immutabilitatem talem à dijs ſortita ſubſiſtentiam; quæ autem in generatione propter fluxibilitatem propriæ materiæ in omnimoda tranſmutatione fieri nata, neque eſſe, neque contineri, neque ordinari poſſe ſi non ſortiantur multa virtute conditiua, & prouiſiua eorum, quæ ſemper eodem modo ſe habent, non ſolum totaliore, & ſupereminente, ſcilicet corpori cœleſti, ſed etiam aliqua magis particulari & proximiori, ſicut & hominum videtur ampliori indigentes curâ fœminas quam viros, & inſenſatos quã ſapientes. E

Auicebrol.

Et Auicebrol. 5° fontis vitę 35. ſicut erat ſuperius allegatũ, oſtendens omnia diuerſa, cõtraria, ſuperiora & inferiora per vnitatẽ coniungi, ſic ait; Et radix communis in hoc eſt hoc, quòd vnitas vincit omnia, & eſt diffuſa in omnibus & retentrix omnium. Et infra 36. dicit, Verbum, ſcilicet voluntas poſtquam creauit materiam & formam, ligauit ſe cum illis ſicut eſt ligatio animæ cum corpore, & effudit ſe in illis, & non diſceſſit ab eis, & penetrat ea à ſummo vſque ad infimum. Et adhuc inferius 38. ſic ait: Deſcribere voluntatem impoſſibile eſt, ſed penè deſcribitur quum dicitur, quòd eſt virtus diuina faciens materiam & formam, & ligans illas, & diffuſa à ſummo vſque ad imum, ſicut diffuſio animæ in corpore; Et ipſa eſt mouens omnia & diſponens, quod & manifeſtat exemplo ſic dicens; Materia & forma

A forma eſt ſicut corpus & aër; & anima & voluntas ligans illa, & infuſa in illis eſt ſicut anima
in corpore, lumen in aëre, & intelligentia in anima, & modum infuſionis huiuſmodi ſic oſten-
dit: poſtquam voluntas eſt virtus ſpiritualis, ſed multo excellior, quàm ſpiritualis; non dubi-
tes ipſam infundi materiæ, & comprehendere eam ſimul cum forma, ſicut eſt penetratio vir-
tutis ſolis, id eſt, virtutis diffundentis lumen, & vnitio eius cum lumine in aëre: erit ergo vo-
luntas ſicut virtus, & forma ſicut lumen, & materia ſicut aër. Et 39. dicit; Voluntas penetrat
omnia ſine motu, & agit omnia ſine tempore propter magnam ſuam fortitudinem & vnita-
tem: Cui & autoritates ſacræ concordant; Nam Sap. 1. ſic ſcribitur; Spiritus Domini reple- *Sapientia.*
uit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia: & infra 8. legitur de ſapientia increata quod
attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. De qua & Eccleſiaſtici 1. *Eccleſiaſti-*
dicitur, quòd altiſsimus Creator effudit eam ſuper omnia opera ſua; & Eſaiæ 66. Cælum ſe- *cus.*
des mea, & terra ſcabellum pedum meorum: De quo dicit expreſsius Ieremias 23. Nun- *Eſaias.*
B quid non cælum & terram ego impleo, ait Dominus. Vnde Propheta Pſalmo 138. Quò ibo *Ieremias.*
à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es, ſi deſcendero ad in- *Pſalmus.*
fernum, ades: ſi ſumpſero pennas in diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic
manus tua deducet me, & tenebit me dextra tua. Beatus quoq; Iob 11. de hoc dicit; Excelſior *Iob.*
cælo eſt, & quid facies; profundior inferno, & vnde cognoſces; Longior terrâ menſura e-
ius, & latior mari. Et infra 22. recitat hæreticorum falſam inſaniam in hæc verba; Nubes la-
tibulum eius, nec noſtra conſiderat, & per cardines cæli ambulat. Super quod beatus Grego- *Gregorius.*
rius 16. Moralium 4. dicit; Quis de Deo iſta vel deſipiens ſuſpicetur, qui nimirum dum ſit
ſemper omnipotens, ſic intendit omnibus, vt aſsit ſingulis, ſic adeſt ſingulis, vt ſimul omni-
bus nunquam deſit; ſic itaque exteriora circundat, vt interiora impleat, ſic interiora implet,
vt exteriora circundet, ſic ſumma regit vt ima non deſerat, ſic imis præſens eſt, vt à ſuperio-
ribus non recedat. Sanctus quoque Thomas de Chriſtiana religione ad Raynaldum, ſiue de *Thomas.*
C fide, ſpe, & charitate 133. dicit, quòd Deus immediatè ordinat omnes effectus per ſeipſum,
licèt per cauſas medias exequatur, ſed in ipſa executione quodammodo immediatè ſe habet ad
omnes effectus, in quantum omnes cauſæ mediæ agunt in virtute cauſæ primæ, vt quodam-
modo ipſe in omnibus agere videatur, & omnia opera ſecundarum cauſarum ei poſſunt attri-
bui, ſicut artifici attribuitur opus inſtrumenti: Conuenientius enim dicitur, quòd Faber facit
cultellum, quàm martellus. Habet etiam ſe immediatè ad omnes effectus, in quantum ipſe
eſt per ſe cauſa eſſendi, & omnia ab ipſo ſeruantur in eſſe. Idem quoque in quæſtionibus ſuis
de potentia Dei, quæſt. 20. qua quæritur; Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ;
reſpondendo probat, quòd Deus eſt cauſa cuiuſlibet actionis naturalis & voluntariæ ſex mo-
dis: Primò, quia tribuit virtutem agendi, ſicut dicitur 8. Phyſ. quòd generans mouet graue,
& leue in quantum dat virtutem, per quam conſequitur talis motus. Secundò, quia conſer-
uat eam continuè. Tertiò, quia mouet quodlibet agens ad agendum, & applicat virtutem
D ad actionem, ſicut homo eſt cauſa inciſionis cultelli; & hoc eſt vt dicit, quia nulla res per ſe-
ipſam mouet, niſi mouens non motum: Ideo ſequitur de neceſsitate, quòd Deus ſit cauſa a-
ctionis cuiuſlibet rei naturalis, vt mouens & applicans virtutem ad agendum. Quartò, quia
ipſe eſt agens principale in qualibet actione, & quodlibet aliud agens eſt inſtrumentum illius;
quoniam virtute illius quælibet alia virtus agit; & paulo poſt ſubiungit; ſic igitur Deus eſt
cauſa actionis cuiuſlibet, in quantum dat virtutem agendi, & in quantum conſeruat eam, &
in quantum applicat actionem, & in quantum eius virtute omnis alia virtus agit; & cùm con-
iunximus his, quod Deus ſit ſua virtus, & quod ſit intra rem quamlibet, non ſicut pars eſſen-
tiæ, ſed ſicut tenens rem in eſſe, ſequetur quod ipſe in qualibet re operante immediatè opere-
tur, non excluſa operatione voluntatis & naturæ. Vnde poteſt elici quintus modus, ſcilicet
quod Deus immediatè vbique operatur. Quod & patet clariſsimè per Dominum Stephanum
Pariſienſem Epiſcopum condemnantem quendam articulum ſub hac forma, Quod prima
E cauſa eſt cauſa entium remotiſsima; error ſi intelligatur cum præciſione, ita ſcilicet quòd non
propinquiſsima.

*Tertia, quod neceſſe eſt Deum ſeruare quamlibet creaturam immediatiùs qua-
cunque cauſa creata.* 3.

Deus igitur immediatè quamlibet rem conſeruat, nec immediatè tantum, verum & im-
mediatiùs quolibet alio conſeruante; quia ſi non immediatiùs conſeruaret, cum imme-
diatè conſeruet; aut ergo æquè immediatè conſeruat, ſicut cauſa ſecunda conſeruans, aut
minus immediatè quàm ipſa; Non æquè immediatè, quia Deus & cauſa ſecunda conſeruans
ſunt cauſæ conſeruatiuæ eiuſdem eſſentialiter ordinatæ; & nullæ tales cauſæ, & maximè in
eodem

eodem genere cauſæ habent eundem ordinem ad ſuum cauſatum; ſed neceſſe eſt vnam eſſe A priorem, aliam vero poſteriorem in illo modo cauſandi, ſicut ratio & Philoſophia teſtatur. Aliter enim eadem ratione, quâ poſſent eſſe duæ cauſæ propinquæ eiuſdem cauſati coæquales in ordine, poſſent eſſe & aliæ duæ ſuperiores ſimiliter coæquales, & ſic deinceps; quare & poſſent eſſe duæ cauſæ primæ ſimpliciter in eodem ordine cauſandi penitus coæquales; & duo principia prima ſimpliciter, ac duo Dij, cùm tamen omnia multa qualitercunque ordinata ad vnum aliquid neceſſariò reducantur, ſicut primo huius, & ſecundo præhabita manifeſtant. Docet quoque Philoſophus in ſua Metaphyſica, quod omnium duarum cauſarum huiuſmodi attributarum ad idem, vna reducitur ad aliam, vel ambæ ad tertiam. Cùm ergo Deus, & cauſa ſecunda ſint cauſæ coæquales in ordine conſeruandi, neutra reducitur ad aliam, tanquam propinquior conſeruato ad remotiorem; ergo ambæ reducuntur ad aliquam tertiam priorem ambabus, cuius virtute ambæ conſeruant, quod impoſsibile eſt de Deo, ſicut præcedentia docuerunt, & ſuppoſitiones oſtendunt. Si autem fingatur Deum & cauſam ſecundam eſſe cauſas conſeruatiuas eiuſdem accidentaliter ordinatas; tunc multò magis vel vna B reduceretur ad alteram, vel ambæ ad tertiam eſſentialem priorem, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Item omne nomen conueniens Deo & creaturæ perfectiùs competit ipſi Deo, maximè cum ipſe ſit primum in tali genere; & cauſa quare illud nomen dicatur de alijs quibuſcunque iuxta proceſſum Philoſophi 2. & 10. Metaphyſicæ ſuperius allegatum. Ergo hoc nomen immediatè conſeruans maximè & perfectiſsimè competit ipſi Deo. Quare Deus magis immediatè conſeruat quocunque alio conſeruante; Non ergo æquè immediatè nec minus. Præterea ſi Deus minus immediatè conſeruaret, & per conſequens ſic cauſaret conſeruatum & cauſatum cauſæ ſecundæ quàm ipſa, ipſe non eſſet cauſa propinquiſsima entium, quod eſt damnatum in articulo Pariſienſi præmiſſo, propinquiſsima ſcilicet propinquitate cauſalitatis & naturæ, non tantum ſitus aut loci. Tunc quoque Deus plus diſtaret in conſeruatione, & cauſatione quam cauſa ſecunda; ergo per plura media, vel ſaltem per aliquod medium, & cauſa C ſecunda per nullum; ergo Deus nequaquam illud immediate ſeruaret, nec etiam ſic cauſaret, cuius oppoſitum eſt oſtenſum. Item omnis cauſa ſecunda cauſans, aut conſeruans quodcunque cauſatum, hoc facit per cauſationem ſeu conſeruationem mediam naturaliter inter illa, quæ ideo naturaliter propinquior eſt cauſato ſeu conſeruato, quam illa cauſa ſecunda; Deus autem omnium cauſationem ſeu conſeruationem huiuſmodi per ſe & immediatè conſeruat, ſicut proxima pars corollarij huius docet, ipſamque cum cauſato vel conſeruato copulat, & coniungit, ſicut præhabita manifeſtant; Ergo inter cauſam ſecundam & omne eius cauſatum Deus naturaliter mediat, ipſum immediatiùs concauſando. Item cauſa eſſentialior & magis neceſſaria in eſſe cauſati eſt ei propinquior naturaliter; Deus autem eſt eſſentialior & magis neceſſaria cauſa in cauſatione cuiuſcunque cauſati quàm aliqua cauſa ſecunda; Non enim poteſt eſſe æquè vel minus eſſentialis cauſa alicuius cauſati, ſicut [vel] quàm cauſa ſecunda, ſicut proceſſus præmiſſus de æquè immediatè vel minus oſtendit. Præterea illud D quod per ſe & virtute propria eſt aliquale, eſſentialiùs & magis eſt tale quocunque quod per aliud & virtute aliena eſt tale, ſicut tam Logica quàm Philoſophia varijs locis docet, & ſuperius tangebatur; Prima autem cauſa cauſat cauſatum commune virtute propria & per ſe; cauſa verò ſecunda virtute cauſæ primæ & per illam; ergo cauſa prima eſſentialiùs atque magis; quare & cauſa prima propinquior, coniunctior, & intimior eſt cauſato, quàm materia eius vel forma, vel quæcunque cauſa ſecunda; ergo & propinquior, coniunctior, intimior, atque immediatior cuilibet rei creatæ, quàm aliqua res creata alteri poſſet eſſe. Quamobrem & in cauſatione quacunque cuiuſcunque cauſæ creatæ ſiue ſecundæ, quodcunque cauſatum quomodocunque cauſantis, prima cauſa propinquiùs, coniunctius, intimius, & immediatius idem cauſat. Vnde Commentator ſuper hanc primam propoſitionem de cauſis, Omnis cauſa primaria plus eſt influens ſuper cauſatum ſuum, quàm cauſa vniuerſalis ſecunda, ſic ait. Cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum ſuæ cauſæ, antequam in ipſum agat cauſa vniuerſalis ſecunda quæ ſequitur ipſum; Et infra, Manifeſtum eſt quòd cauſa prima longinqua, E eſt plus comprehendens & vehementius cauſa rei, quàm propinqua; & propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ, quàm cauſæ propinquæ; & hoc quidem non fit ſecundum hoc, niſi quia res imprimis non patitur niſi à virtute longinqua, deinde patitur ſecundò à virtute quæ eſt ſub prima, & prima adiuuat ſecundam ſuper operationem ſuam, quoniam omnem operationem quam cauſa efficit ſecunda, prima ibi efficit; veruntamen efficit eam per modum alium altiorem, & ſublimiorem: Et quando remouetur cauſa ſecunda à cauſato ſuo, non remouetur ab eo cauſa prima; quoniam cauſa prima eſt maioris & vehementioris

Thomas. adhærentiæ cum re quàm cauſa propinqua. Item Sanctus Thomas in quæſtionibus ſuis de potentia

A potentia Dei quæſt. 20. qua quæritur, Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, re-
ſpondendo inter cætera, ita dicit, Deus eſt cauſa omnis actionis, prout quodlibet agens eſt in-
ſtrumentum diuinæ virtutis operantis. Sic ergo ſi conſideremus ſuppoſita agentia, quodlibet
agens particulare eſt immediatum ad ſuum effectum; ſi autem conſideremus virtutem qua fit
actio, ſic virtus ſuperioris cauſæ erit immediatior effectui, quam virtus inferioris: Nam vir-
tus inferior non coniungitur effectui niſi per virtutem cauſæ ſuperioris. Vnde dicitur in libro
de Cauſis, quòd Virtus cauſæ primæ priùs agit in cauſatum, & vehementius ingreditur in ip-
ſum: Sic igitur oportet virtutem diuinam adeſſe cuilibet rei agenti, ſicut virtutem corporis
cœleſtis oportet adeſſe cuilibet corpori elementari agenti; ſed in hoc differt, quòd vbicun-
que eſt virtus diuina, eſt eſſentia diuina; non autem eſſentia corporis cœleſtis eſt vbicunque
eſt ſua virtus. Et iterum Deus eſt ſua virtus, non autem corpus cœleſte, & ideò poteſt dici
quòd Deus in qualibet re operatur, in quantum eius virtute quælibet res indiget ad agendum.

B Non autem poteſt propriè dici, quod cœlum ſemper agat in corpore elementari, licet eius
virtute corpus elementare agat. Vnde & præter quinque modos operationis diuinæ præmiſ-
ſos, poteſt elici ſextus modus, ſcilicet quod Deus in operatione quacunque immediatiùs ope-
ratur quolibet alio operante. Quare & Philoſophus de Mundo vlt. loquens de Deo, ſic ait;
Cum ſit vnus multinomius, nominatus ab omnibus paſſionibus quas innouat ipſe; vocamus
autem eum Iouem; dicitur etiam fulmineus à fulmine, pluuialis à pluuia, tonitrualis tempe-
ſtuoſus, ſerenus, & ſequitur conſequenter; & in ſumma loquendo, cœleſtis & terreſtris ap-
pellandus à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipſe omnium cauſa; propter quod non malè
dicitur in Orphicis, Iupiter primogenitus eſt, Iupiter nouiſsimus, Iupiter caput, Iupiter me-
dius. Ecce quomodò Philoſophus 1° docet, Deum eſſe generaliter omnium rerum cauſam;
ſecundò verò oſtendit ipſum eſſe ſpecialiter cauſam triplicem cuiuſcunque, ſcilicet primam,
vltimam, ſeu finalem, & mediam; Eſt, inquit, Iupiter primogenitus & caput pro cauſa pri-
C ma; eſt Iupiter nouiſsimus pro cauſa vltima ſeu finali; eſt etiam Iupiter medius pro cauſa
media quorumcunque: ideoque expreſsius ſic adiungit; Deus itaque ſicut antiquus ſermo
teſtatur, initium, medium, & finem habet omnium entium; Deus ergo ſecundum Philoſo-
phum quacunque cauſa ſecunda quomodocunque cauſante quodcunque cauſatum, eſt in
cauſando prior, poſterior, & immediatior omniquaque. Vnde Dionyſius de diuinis nomini-
bus 5. dicit, quòd ipſe eſt exiſtendi omnium ſubſtantificum principium, medietas, & conſum-
matio: quod & Autoritates præmiſſæ, dicentes, quòd Deus eſt omni re interior, ſonare vi-
dentur. Nec ignoro reſponſiones quorundam fingentium, fingereue potentium Autores
non ideo dicere Deum omnia conſeruare, quia immediatè per ſeipſum, & propriè ipſa ſer-
uat, ſed tantùm mediante Cœlo, vel aliquo alio, & per illud, vel quia prohibet corruptiua,
vel quia permittit rem eſſe, aut non deſtruit rem cùm poſsit; ſed has omnes falſas inſanias
quas vanitas confingebat confringet faciliter veritas præmiſſorum.

D Obijciunt autem quidam, Non videtur conſonum rationi, quòd quælibet res creata, fini-
ta, paruula, & tantilla, tanta forma, & tanto conſeruatore indigeat ſimpliciter infinito. Alij
verò obijciunt aliter, Si Deus eſt omnipotens poteſt facere aliquid potens ſufficienter exi-
ſtere per ſeipſum. Adhuc autem obijciet fortè quiſnam, Deum digniſsimum, pulcherri-
mum, & honeſtiſsimum non decere, per ſeipſum & immediatè quibuſlibet obſcœnitatibus
immiſceri, ſicut nec quæuis opera turpia facere, aut quæque negotia vilia exercere; Imò
tam ſublimi maieſtati potiùs conueniret in aliquo loco digniſsimo, puta in ſummo cœli ver-
tice reſidere, aliquam operationem nobiliſsimam ſibique propriam exercendo, alijs operi-
bus vniuerſis, alijs cauſis ſecundis, velut ſubiectis ſibi miniſtris gradualiter aſsignatis. Quare
& Philoſophus in De Mundo 11. ſic ait, potiùs æſtimandum eſt, & quod conueniens eſt &
magis aptum Deo, vt virtus quæ reſidet in cœlo, & plurimum diſtantibus de vno loquendo,
omnibus fiat cauſa ſalutifera, magis quàm iens & perueniens quò non eſt bonum nec ho-
E neſtum operari per ſe in terra. Hoc enim nec hominum ducibus conuenit cuilibet inſi-
ſtere operi, vt principi exercitus vel ciuitatis ſeu domus, & ſi opus ſit, ſupellectilem ſarci-
re, vel aliquod vilius agere, quod in magno Rege non quodcunque mancipium exerce-
ret; quod & probat à ſimili per Xerxem Regem, qui morabatur in Suſis ſeu Baſtanis,
qui multa fecit in multis prouincijs, non tamen per ſeipſum, ſed per officiarios varios ad
varia deputatos. Ad primum autem iſtorum perſpicuè reſpondendum, quia quælibet crea-
tura eſt creata, finita, paruula, & tantilla, ideo per 17. partem Corollarij primi huius, eſt de
ſe poſsibile eſſe & non eſſe. Quare ſecundum præmiſſa indiget neceſſario aliquo per ſe ne-
ceſſe eſſe ipſum continuè ſuſtentante, quare & Deo, eadem 17. parte teſte. Secundum facili-
ter ſoluitur; quia etſi Deus ſit omnipotens, non tamen poteſt facere aliquid impoſſibile ſim-
pliciter

pliciter abſolute, quare nec poteſt facere alium Deum, nec aliud neceſſe eſſe, ſed tantum poſſibile eſſe per 17. partem dictam, &c. ſicut ſupra. Iſtam reſponſionem confirmat Thomas ſuperius memoratus. Tertium autem obiectum Petrus 1. Sentent. diſt. 37. dicit eſſe tam friuolum vt nec reſponſione ſit dignum; quod tamen ſoluit per duo exempla, quorum primum eſt, quod ſicut ſpiritus creatus, ſcilicet Anima rationalis ſordibus corporis leproſi & quantumcunque polluti nequaquam polluitur, ſic nec Deus. Secundum eſt, quod ſicut radius ſolaris per pollutionem quancumq; diffuſus, nequaquam polluitur; ſic nec Deus. Auguſtinus quoq; de Agone Chriſtiano per idem exemplum eodem modo reſpondet. Vndè & Sapientiæ 10. dicitur de Sapientia increata; Attingit autem vbiq; propter mundiriam ſuam, vapor eſt virtutis Dei & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera, & ideo nihil coinquinatum in illam incurrit. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Eſt enim hæc ſpecioſior Sole, & ſuper omnem diſpoſitionem ſtellarum luci comparata, prior, ſeu aliter, purior inuenitur. Hæc autem reſponſio ſic poterit confirmari. Perfectius eſt, omni deturpatiuo poſſe reſiſtere, nequid deturpationis patiatur ab illo, & per conſequens non poſſe penitus pollui, quam ſic poſſe. Prima ergo Suppoſitio hoc dat Deo: Aliter autem, nec minus rationabiliter poteſt dici, quòd ſicut quælibet res in quantum eſt, bona eſt, vt omnes Philoſophi & Theologi ſimul docent; ſic & omnis res in quantum eſt, pulchra eſt; Nam pulchritudo rei eſt eius diſpoſitio naturalis: Vndè Philoſophus 7. Phyſ. 17. in tranſlatione quam Commentator exponit, ſic ait; Pulchritudo & fortitudo ſunt de cap. relationis; Sunt enim diſpoſitiones Animalium in reſpectu nobiliſsimi Animalium; et dico laudabiliſſimam diſpoſitionem illam, quæ eſt naturalis ſphæra. Super quod dicit Auerroes, quod pulchritudo, & fortitudo ſunt diſpoſitiones laudabiles in Animalibus, quæ non intelliguntur niſi in reſpectu laudabiliſſimæ diſpoſitionis, ſicut in reſpectu Animalis nobiliſſimi; diſpoſitio enim laudabiliſſima Animalis eſt, vt in omnibus ſuis diſpoſitionibus ſit ſecundum curſum naturæ; & pulchritudo in aliquo Animali eſt diſpoſitio in ſua creatione conſiderata ſecundum ſuam diſpoſitionem quam habet in comparatione nobiliſſimi Animalium in illa ſpecie, & eſt illud quod in omnibus ſuis diſpoſitionibus eſt ſecundum curſum naturę. Quod & teſtatur Auicenna 8. Metaphyſ. 7. ſub his verbis, Pulchritudo omnis rei, & ſuus decor eſt, vt ſit quemadmodum conuenit ei. Vndè & Plato 1. parte Timæ. vbi ſecundum Chalcidium in Comment. agit de genitura mundi, ſic ait; Nec fas erat bonitati præſtanti quicquam facere niſi pulchrum, & ſecundum eum præſtans Dei bonitas cuncta fecit; quare & ſecundum eundem cuncta fuerant pulchra: quare & ſimili ratione, cuncta quæ ſunt, in quantum ſunt, pulchra ſunt. Quare & Auguſtinus de Natura boni. 13. loquens de varijs modis rerum, ſic ait; In his omnibus quæcunq; parua ſunt in maiorum comparatione contrarijs nominibus appellantur, ſicut in hominis forma qua maior eſt pulchritudo, in eius comparatione ſimiæ pulchritudo deformitas dicitur; & fallit imprudentes, tanquam id ſit bonum & hoc malum. Et infra 15. probat quòd turpitudo non ſit omninò malum, ſed bonum, & hoc ſpecialiter de Simia, quia ipſa poteſt fieri turpior; ergo & in ea poteſt minui pulchritudinis bonum; quare & pulchritudinis bonum habet. Quid igitur dedecet pulchrum pulchris miſceri? & pulchrius minus pulchris, vt ſic magis pulchrum appareat, eaq; ſua pulchritudine in deturpabili illuminet & exornet? Quare & Philoſophus in De Mundo 10. ait totam terram & mare, ætherem atq; Solem, & Lunam decorauit vna, quæ per omnia tranſit, virtus. Vndè & Dionyſius de diuinis nominibus 4. ait, Bonum autem & pulchrum non ſeparandum in ipſa, in vno omnia comprehendenti cauſa. Hoc enim in exiſtentibus omnibus in participationes & participantia diuidentes, bonum quidem eſſe dicimus pulchri particeps, pulchrum verò participationem pulchrificæ omnium bonorum cauſæ; ſuper eſſentiale autem bonum pulchrum quidem dicitur, propter ab eo omnibus exiſtentibus traditam propriè vnicuique pulchritudinem, & velut omnium benè compactionis & claritais cauſale, inſtar lucis fulminans ſimul omnibus pulchrificas fontalis radij ſui traditiones, & velut omnia ad ſeipſum vocans. Imò nedum decet Deum eſſe vbique præſentem, ſed indecentiſſimum, & impoſſibiliſſimum ſibi eſſet, locis & locatis exiſtentibus non ſic eſſe, quia tunc Deus non eſſet, ſicut in oſtenſione ſecundæ partis præmiſſi Corollarij demonſtrantur. Quòd autem dicit Philoſophus, Deum non per ſe operari in terra; verum eſt, non ſic per ſe, quin per cauſam ſecundam, & per aliud agens inferius, ſicut per ſe, & per nullum illorum operationem ſuam propriam operatur. Hanc autem materiam parumper diffuſius perſequebar propter pulchritudinem eius magnam, & quia videtur non paruum ſequentium fundamentum.

Auguſtinus. *Sapientiæ liber.* *Philoſophus.* *Auerroes.* *Auicenna.* *Plato.* *Auguſtinus.* *Philoſophus.* *Dionyſius.*

A B C D E

CAP.

A

CAP. III.

Quòd Deus eſt neceſſaria cauſa efficiens cuiuſlibet rei factæ: habet Corollarium habens tres partes.

HVic autem addendum, quòd Deus eſt neceſſaria cauſa efficiens cuiuſ-
libet rei factæ: Minus enim videtur rem per ſe exiſtere, vel aliam con-
ſeruare, quàm per ſe facere aliquid cùm non eſſet. Sed nulla creatura
poteſt in hoc minus, ſicut capitulum proximum docuit; quare nec in
B hoc maius: Deus ergo neceſſario apponet manum ad quamlibet fa-
ctionem. Rationes quoque factæ de conſeruatione poſſunt fieri de
factione, terminis permutatis; & multæ autoritatum de conſeruatio-
ne loquentium, loquuntur de factione ſimiliter. Sunt etiam præter
autoritates ſuperius allegatas, multæ quæ perhibent teſtimonium veritati. Ariſtoteles qui- *Ariſtoteles.*
dem in De mundo 11. Antiquus, inquit, ſermo, & paternus eſt cunctis hominibus, quod à
Deo omnia, & per Deum conſiſtant. Et infra; Eſt, inquit, reuera ſaluator & genitor omnium
Deus, quæcunque quocunque modo fiunt in hoc mundo; Et ſequitur, in alia tranſlatione;
At verò per ſe operatur laborioſi animalis laborem ſuſtinens, ſed & potentia vtens impaſsi-
bili. Et infra eodem oſtendit, quòd Deus vnica actione facit omnia opera huius mundi, ſic di-
cens; Sicut autem in choræa inchoante Choraula concinit tota choræa virorum & mulierum,
varijs vocibus acutis & gradibus, vnam harmoniam continuam continuantibus; ſic ſe habet
res & in Deo, qui cuncta diſponit, & ſequitur conſequenter: videtur maximè comparari quod
C agitur eis quæ fiunt tempore belli, quando buccina ſignificat exercitui; tunc enim vnuſquiſq;
audito clangore, hic quidem ſumit clypeũ, alius coxalia & caſsidẽ, & baltheũ adaptat; & hic
quidem frænat equum, ille aſcendit bigas, alius præbet ſignum; mox autem dux inſidiare con-
ſiſtit in inſidijs, princeps autem aciei in acie, miles autem in cornu, inermis verò recurrit ad
propria; omnia autem ſub vno ſignificatore mouentur nutu Ducis qui fungitur poteſtate; ſic
& de vniuerſo ſapiendum. Nam ab vno mouente omnibus excitatis fiunt propria, & hoc in-
uiſibili ente & occulto, quod nequaquam eſt impedimento nec illi ad agendum, nec nobis ad
credendum. Hæc autem vnica Dei actio, non eſt motus cœli, ſicut aliqui ſomniant, ſed vni-
cum Dei loqui, ſeu dicere, ipſomet Ariſtotele eodem cap. atteſtante, ſicut cap. proximo reci-
tatur. Hoc idem conſequenter per aliud ſimile ſic oſtendit; Nam anima per quam viuimus,
& ædes, & vrbes habemus, inuiſibile ens videtur per opera ſua. Nam totus vitę decor ab
hac inuentus eſt, & ordinatus, & contentus; culturæ terræ, plantationes, excogitatio artium,
D legum vſus, ornatus, & ciuilitas, inteſtina negotia, extra terminos prælia ſeu pax. Hæc opor-
tet & de Deo conſiderare ſeu intelligi ſecundum aliam tranſlationem, ente fortiſsimo, ſpecie
verò ſpecioſiſsimo, vita immortali, virtute potentiſsimo, ſeu optimo ſecundum aliam tranſ-
lationem. Quapropter inuiſibilis factus omni naturæ videtur ex ipſis operibus. Nam paſsio-
nes omnes tam quæ per aërem, quàm quæ ſuper terram, & quæ in aqua, dicentur verè opera
Dei diffundentis ſuper mundum; ex quo ſecundum naturalem Empedoclem; Omnia quæ-
cunque ſunt & poſtmodum erunt, proceſſerunt arbores, & viri cum fœminis, feræ quoque &
volucres; nec non piſces in aquis nutriti. Vnde Apoſtolus ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei à crea-
tura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur; ſempiterna quoque eius virtus &
diuinitas; quod & ſentiunt ſancti Patres literaliter exponentes. Sapientiæ quoque 13. per hoc
contra idololatras diſputatur; Vani, inquit, ſunt omnes homines quibus non ſubeſt ſcientia
Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere quid eſt, neque operibus atten-
E dentes agnouerunt quis eſſet artifex. Et ſequitur; A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ
cognoſcibiliter poterit Creator videri. Et infra eodem; Si autem tantum potuiſſent ſcire, vt
poſſent æſtimare ſæculum, quomodo huius dominum facilius non inuenerunt? Adhuc au-
tem & Philoſophus in De mundo 11. dicit de Deo; Cumque ſit vnus, multinomius eſt *Philoſophus.*
nominatus ab omnibus paſsionibus quas innouat ipſe; vocamus autem eum Iouem, dici-
tur etiam fulmineus à fulmine, pluuialis à pluuia, tonitrualis, tempeſtuoſus, ſerenus, &
finita tali inductione, quaſi per ſingula in fine ſubiungit; & in ſumma loquendo, Cæleſtis
& terreſtris appellandus à qualibet natura & fortuna, velut ens ipſe omnium cauſa, prop-
ter quod non malè dicitur in Orphicis, Iupiter Arigikeminus, ſecundum aliam tranſlationem

Princeps fulminum; & ſequitur Iupiter Caput, Iupiter medius, à Ioue omnia generata ſunt. In iſtam quoque ſententiam conſentiunt Hermes, Plato, Auicenna, Algazel, Auerroes, Autor de cauſis Commentator ipſius, & turba Philoſophorum non parua. Iſtam quoque ſententiam vtriuſque teſtamenti ſeries ſæpiſsimè conteſtatur. Vnde Eſaiæ 45. Ego Dominus faciens omnia hæc; Et infra eodem, omnes dicentes contrarium maledicit; Væ, inquit, qui contradicit factori ſuo, teſta de ſamijs terræ; Et ſupra || 26. Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera noſtra operatus es Domine. Quare & in hymno trium puerorum, Omnes creaturæ tanquam opera Domini per ordinem excitantur ad benedicendum Domino, quaſi operatori ſuo gratias relaturæ; & Ioannis 5. veritas ipſa dicit, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor: vnde & ſupra; 1°. Omnia per ipſum facta ſunt. Vbi Auguſtinus homilia prima, Omnino ergo Fratres ſic accipite, Omnia per ipſum facta ſunt, vniuerſa creatura per ipſum facta eſt, maior & minor. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiſcunque ſubſtantia eſt, quæ poſſet habere pondus, numerum, menſuram, niſi per illud verbum & ab illo creatore, cui dictum eſt, Omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti; Deus fecit omnia, & in ſuis gradibus collocauit. Omnia ergo per ipſum, Fratres, omnino omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Idem infra homilia octaua; Sicut, inquit, quod miſerunt miniſtri in hydrias, in vinum conuerſum eſt opere Domini; ſic & quod nubes fundunt, in vinum conuertitur eiuſdem opere Domini. Illud autem non miramur, quia omni anno fit; aſſiduitas amiſit admirationem. Quis eſt enim qui conſiderat opera Dei quibus regitur & adminiſtratur totus hic mundus, & non obſtupeſcit? Obruitur miraculis: ſed quia homines in aliud intenti perdiderunt conſiderationem operum Dei, in qua darent laudem quotidiè creatori; ſeruauit ſibi Deus inuſitata quædam, quæ faceret, vt tanquam dormientes homines ad ſe colendum, mirabilibus excitaret. Mortuus reſurrexit, Mirati ſunt homines; tot quotidiè naſcuntur, & nemo miratur. Si tamen conſideremus prudentiùs maioris miraculi eſt eſſe qui non erat, quàm reuiuiſcere qui erat. Et 3. de Trinit. quaſi per totum librum per exempla plurima probat idem. Vnde cap. 5. dicit quod vis diuina, quæ totam ſpiritualem corporalemque naturam adminiſtrat, omnium annorum certis diebus facit pluuiam; ſed quando fecit pluuiam ad preces Eliæ quaſi contra diſpoſitionem aëris naturalem, miraculum dicebatur. Ita Deus operatur fulgura & tonitrua; ſed quando in monte Sina inuſitato more fiebant, miracula videbantur. Quis attrahit humorem per radicem vitis ad botrum, & vinum facit niſi Deus, qui & homine plantante & rigante incrementum dat? Sed cùm ad nutum Domini Aqua in Vinum inuſitata celeritate conuerſa eſt, etiam ſtultis fatentibus vis diuina declarata eſt. Quis Arbuſta fronde & flore ſolenniter veſtit niſi Deus? verùm cùm floruit virga Sacerdotis Aaron colloquuta eſt quodammodo cum homine dubitante Diuinitas; Et lignis certè omnibus, & omnium animalium carnibus gignendis atque formandis communis eſt terrena materies, & quis ea facit, niſi qui dixit, vt hæc terra produceret, & in eodem verbo ſuo, quo creauit, regit, & agit. Ex his omnibus ſatis patet, quod Deus qui facit rara miracula, facit ſimiliter cætera opera conſueta. Nonne & hoc eſt quod docet Apoſtolus ad Rom. 11. ita dicens, Ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia? Nonne & iſte eſt vnus articulus fidei ſicut ſymbolum Nicænum teſtatur? docens credere in Deum Patrem factorem viſibilium omnium, & inuiſibilium, & in Filium per quem omnia facta ſunt? Amplius autem, Deus facit omnem hominem, & vniuerſaliter omne Animal totum ſecundum corpus & animam, & non agentia naturalia ipſa ſola; quare & ſimili ratione, omnem rem factam. Dicit enim Philoſophus 11. de Animalibus in antiqua tranſlatione, Dicendum naturas Animalium ſiue ſit nobiliſſimum ſiue ignobile, quoniam natura quæ creauit animalia erit cauſa magnæ dilectionis in illis, qui poſſunt cognoſcere cauſas naturæ, ſcilicet Philoſophis naturæ, quando conſiderant in animali vili; & propter hoc debemus conſiderare formas eorum, & delectari in Artifice qui fecit eas, quoniam artificium operantis manifeſtatur in operato; verbi gratia, quia in operatione imaginum apparet ſcientia artificis, & propter hoc licet vt nos videamus, vel alias non vitemus conſiderationem in naturis Animalium vilium, & non ſit hoc nobis graue ſicut pueris, & in omnibus rebus naturalibus eſt mirabile; & propter hoc debemus inquirere naturam cuiuſlibet Animalis, & ſcire quod in omnibus Animalibus eſt res naturalis nobilis, quoniam non fuit naturatum vllum eorum otioſè neq; caſualiter, ſed quantumcunq; erit ex operationibus naturæ, non erit niſi propter aliquid; & omne quod fuit aut erit, non fuit neque erit niſi propter aliquid, & * complementum, & propter hoc habet locum & ordinem nobilem. Huic & conſonat dictum Auerrois ſuper 12. Metaphyſ. comment. 19. ſecundo huius præmiſſum. Nonne & ideo Iob. 10. loquens Deo ſic ait, Manus tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me totum in circuitu, ſecundum

*Margin notes: Eſaias. — || 36. — Danielis. 3. — Auguſtinus. — Auguſtinus — Apoſtolus. — * in — Auerroes. — Iob.*

Section letters in the right margin: A, B, C, D, E.

A ſecundum punctuationem beati Gregorij 9. moral. 26. Et infra, Nonne ſicut lac mulſiſti me,
& ſicut caſeum me coagulaſti; pelle & carnibus veſtiſti me, oſsibus & neruis compegiſti me?
& Propheta, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, Pſal. 118. vnde & Dominus Pro- *Propheta.*
phetarum, priuſquam te formarem in vtero, noui te. Ier. 1. Quare & Auguſtinus exponens il- *Ieremias.*
lud Pſalmi 118. præmiſſum, dicit hoc poſſe dupliciter intelligi, vno modo ſecundum Adam,
ex quo cùm ſint omnes homines propagati, quis hominum, quando iſte factus eſt, etiam ſe
factum non poteſt dicere, originis ſeminiſque ratione? Alio modò, quia vnuſquiſq; non ſine
opere Dei etiam de parentibus ſit ipſo creante, ipſis generantibus, quoniam ſi operatoria po-
tentia Dei rebus ſubtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino ſiue de mundi elementis, ſiue de
genitoribus, ſiue de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus. Idem 9. ſuper Geneſin ad li-
teram 23. Quale, inquit, miniſterium Deo exhibuerint Angeli in illa mulieris formatione, quis
audeat affirmare? certiſsimè tamen dixerim ſupplementum illud carnis in coſtæ locum, ipſi-
B uſque fœminæ corpus & animam, conſormationemq; membrorum, omnia viſcera, ſenſus
omnes, & quicquid erat quo illa & creatura & homo & fœmina erat, non niſi illo opere Dei
factum, quod Deus non per Angelos, ſed per ſemetipſum operatus eſt, & non dimiſit, ſed iſta
continuantur opera, vt nec illarum aliarum rerum, nec ipſorum Angelorum natura ſubſiſtat,
ſi non operetur. Amplius autem Deus facit omnia vegetabilia, nec agentia naturalia ſola ſuffi-
ciunt, quare & alia vniuerſa, ſimili ratione. Nonne hoc eſt quod dicit Apoſtolus 1. ad Cor 3. *Apoſtolus.*
Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus? Quare & Au- *Auguſtinus.*
guſtinus 9. ſuper Geneſin ad literam 22. dicit, quòd Agricolæ non ſunt creatores ſegetum, aut
arborum; Non enim qui plantat aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.
Et dicit quòd Agricola nihil facit creſcere, ſed ille qui omnia in menſura & numero, & pon-
dere diſponit, qui dat incrementum: Nec Medicus adhibens medicamina ſanat ægros, ſed na-
tura illud agit interiore motu nobis occultiſsimo; cui tamen ſi Deus ſubtrahat operationem
C intimam, qua eam ſubſtituit, & facit, continuo tanquam extincta nulla remanebit. Idem 3. de
Trinit. 7. Apoſtolus, inquit, diſcernens interiùs Deum creantem atque formantem ab operi-
bus creaturæ quæ admouentur extrinſecus, & de Agricultura ſimilitudinem aſſumens, ait;
Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Sicut ergo in ipſa vita noſtra, men-
tem iuſtificando formare non poteſt niſi Deus, prædicare autem exterius Euangelium homi-
nes poſſunt: Ita creationem rerum viſibilium Deus interius operatur, exteriores autem ope-
rationes, ſiue bonorum, ſiue malorum Angelorum vel hominum, ſiue etiam quorumcunque
Animalium, ſecundum imperium ſuum, & à ſe partitas diſtributiones poteſtatum & " *appeti-* "appetitio-
tudines commoditatum; ita rerum naturæ adhibet in qua creat omnia, quemadmodum terræ nes.
Agriculturam. Hoc idem & veritas ipſa veraciter conteſtatur de Lilijs & Fœno, quod Deus
ſic veſtit; ſicut Matth. 6. & Luc. 12. recitatur.

Prima, quòd nulla res poteſt aliquid facere ſine Deo. 1.

D *Secunda, quòd nulla res poteſt aliquid facere, niſi Deus per ſe & immediate faciat illud idem.* 2.

Tertia, quòd nulla res poteſt aliquid facere, niſi Deus faciat illud idem immediatius quo-libet alio faciente. 3.

VNde conſequitur manifeſtè, quòd nulla res poteſt aliquid facere ſine Deo; & quod nulla
res poteſt aliquid facere, niſi Deus per ſe & immediatè faciat illud idem, imò & immedia-
tiùs quolibet alio faciente, immediatè, inquam, nedum localiter, ſed & naturaliter atque cau-
ſaliter, & immediatiùs eiſdem modis, vel ſaltem naturaliter atque cauſaliter. Minus eſt enim
rem factam ſeruare in eſſe, quàm ipſam facere de non eſſe; ſed per Corollarium ſecundi, Nul-
la res poteſt aliam rem factam ſeruare in eſſe ſine Deo ipſam ſimiliter conſeruante, & hoc im-
mediatè, imò & immediatiùs quolibet alio conſeruante; quare nec aliqua res poteſt rem fa-
E cere de non eſſe ſine Deo ipſam ſimiliter faciente, & hoc immediatè, imò & immediatiùs
quolibet alio faciente. Item omnis res ſicut poteſt aliquid facere, ſic poteſt & factum ſeruabile
ſeruare in eſſe, quia hoc eſt facilius: ſed ſi detur oppoſitum corollarij prælibati, aliqua res
poteſt aliquid facere ſine Deo, vel ſine Deo idem immediatè aut immediatiùs faciente. Poteſt
ergo aliqua res ſic aliquid conſeruare contra coroll 2[i] prædictum. Rationes quoq; & Autori-
tates ad corollarium illud adductæ corollarium iſtud probant: Si quis autem præſumpſerit
dicere, quòd Deus dicitur omnia facere, non quia immediatè per ſe, & propriè iſta facit, ſed
tantùm mediante Cœlo, & quia fecit agentia, & patientia naturalia, vel conſeruat, aut quia
permittit, ſiue non impedit, ſeu contra impedimenta defendit, reprimetur faciliter per præ-
miſſa, ſicut proximum huius præſumptionem ſimilem reprimebat.

A

CAP. IIII.

Quod qualibet creatura mouente, Deus neceſſario commouet: habet Corollarium quatuor partium.

IStis autem præcognitis, ignorari non poteſt, qualibet creatura mouente Deum neceſſario commouere; Minus enim eſt exiſtere quam mouere: Aliqua enim exiſtunt, quæ non mouent, & quæ mouere non poſſunt; ſed quicquid mouet exiſtit; & per ſecundum huius, nulla B
creatura per ſe poteſt exiſtere, quare nec per ſe mouere ſufficit ſine Deo. Item per tertium huius nulla creatura poteſt per ſe producere vllum motum, nec per ſecundum, ſeruare productum; Deus ergo requiritur tanquam neceſſarius coadiutor. Omnes inſuper rationes, aut ferè, & Autoritates quamplures pro conſeruatione, & factione diuina rerum adductæ, poſſunt & pro commotione eius adduci, mutatis terminis prout decet. Amplius autem ſicut eſt in minori mundo, ſic videtur eſſe in maiori mundo; ſed in minori mundo ſcilicet in homine, vel animali, ſic eſt quod omnis motus eius, ſecundum quod hujuſmodi, prouenit à principio ſuo formali & eſſentiali ſcilicet Anima, ſicut patet 2°. de Anima 37. ergò omnis motus in majori Mundo proueniet à ſuo tali principio, ſcilicet ipſo Deo; & hæc videtur reſponſio A-
Philoſophus. riſtotelis in de Mundo, 11. ſicut patet in illa longa Autoritate tertio hujus ſcripta; quare & ſententiam iſtam tenet, & infra, cap. 13. oſtendit eandem ſententiam per ſimilem rationem; C
Dicit enim, ipſe immobilis cuncta mouet & circumfert quò vult, diuerſis idæis & naturis, velut, inquam, & ciuitatis lex immobilis ens diſponit, in animabus vtentium anima quæ ſecundum ciuilitatem; & hoc oſtendit quaſi inductiuè per ſingula opera ciuitatis; & concludendo, Sic, inquit, exiſtimandum eſt vtique & de maiori ciuitate, de Mundo dico: Lex enim nobis
|| iſta æquè declinans Deus. Adhuc autem eſt || *illa* ſententia præmiſſa, ponens Deum animam
Auicenna. magni mundi; & Auicennæ 9. Metaph. 1. dicentis, Cœlum eſt Animal obediens Deo. Auer-
Auerroes. roes quoque ſuper 12. Metaph. Comment. 39. ait declaratum ratione eſſe aliquod vnum æternum valdè nobile, et eſt illud quod mouet omne; hoc eſt igitur Deus. Item ſi creatura poſſet per ſe mouere vna ſpecie motus, poſſet & omni; quare per ſe poſſet alterare, generare, & facere multa noua, quod capitulum proximum non permittit. Item omnis res habens formam non mouet niſi per eam, ſicut Philoſophia tota clamat; ſed ſicut ſecundum hujus oſtendit, Deus eſt forma omnis formæ, et eſt actus ſubſtantialis qua omnis forma eſt id quod eſt, D
quod patet ex eodem; Eſt ergo forma ſubſtantialis omnis formæ; per hanc rationem probatur 2° de Anima, Animam eſſe formam animati: Ergo nulla forma mouet niſi per Deum; ergo nec aliquid formatum poteſt mouere niſi per illum. Itidem ſic ad idem, Omne formatum mouens mouet per formam maximè ſibi eſſentialem, et principalem, ſecundum quod eſt tale formatum, ſed Deus eſt forma maximè eſſentialis, et principalis cuiuſcunque formati; Quis enim Deo & creatura exiſtentibus cauſis vnius cauſati in eodem genere cauſæ tribuat Deo quod imperfectius eſt & minus? neque enim ſecundo huius præmiſſa hoc ſinunt. Item Auguſtinus 22. de Ciuit. Dei 20. allegat à Cicerone talem definitionem Dei, Deus eſt mens quædam ſoluta et libera, ſecreta ab omni concretione mortali, omnia ſentiens & mouens, ipſaque prædita nutu ſempiterno, et hoc reperit in libris magnorum Philoſophorum vt dicit. Item Deus eſt prima cauſa in genere cauſarum mouentium, ſicut formalium, et finalium, ſicut oſtenditur 8. Phyſ. 12. Metaph. et à multis Philoſophis multis locis, & ex ſecunda Suppoſi- E
tione poteſt haberi; ſicut nulla cauſa poſterior mouet niſi in virtute cauſæ prioris, vt patet per primam Propoſitionem de Cauſis cum ſuo Comment. ſuperius allegato, et quia primum in quolibet genere, eſt cauſa poſterioris cuiuſlibet illius generis, ſicut ſecundo huius præmiſſa teſtantur; Deus ergo neceſſario commouet cum omni mouente; alias inſuper non poſſet
alia || *aliqua* via ſumi à mouentibus inferioribus ad probandum aliquod primum mouens, contra Ariſtot. 7. et 8. Phyſ. 12. Met. Alexandrum, Auerroem, Auicennam & cæteros Philoſophos quaſi omnes; quibus & Autores Theologici conſentiunt in hac parte. Itē Inſtrumentum non mouetur artificioſè niſi ab artifice; omne autem mouens poſterius eſt inſtrumentū primi mouētis; aliàs enim non eſſet naturaliter poſterius eo, ſed prius vel etiā coequeuū, vel extra omnē

ordinem

A ordinem penitus diſparatum. Vnde dicit Boetius 4. de Conſolatione Philoſophiæ proſa 6ª. *Boetius.*
Omnis generatio rerum, " *cunctuſque* mutabilium naturarum progreſſus, & quicquid aliud "cunctiq;
aliquo mouetur modo, cauſas, ordinem, formas ex diuina mentis ſtabilitate ſortitur. Sicut e-
nim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, mouet operis effectum, & quod ſimpli-
citer, præſentarièque proſpexerit, per temporales ordines ducit; Ita Deus prouidentia qui-
dem ſingulariter, ſtabiliterque diſponit facienda, fato verò, hæc ipſa, quæ dipoſuit, multipli-
citer, ac temporaliter adminiſtrat. Hoc etiam teſtatur Auerroes ſuper De ſomno & vigilia, *Auerroes.*
dicens; Quòd cauſæ futurorum non ſunt determinati eſſe apud nos, ſed apud naturam intelle-
ctiuam, a qua quæcunque recipit natura ſenſibilis, & à qua mouetur, ſicut inſtrumenta mo-
uentur à forma artificij; & ideo nullum indiuiduum eſſentialiter fit à natura, niſi per ſcienti-
am antecedentem, quoniam inſtrumentum artificis, ſicut dicit Ariſtoteles, non mouetur niſi
ſecundum artificem. Ecce quòd Auerroes commentator vniuerſaliter ita ſentit, & allegat A-
B riſtotelem ad hoc idem. Qui & ſuper 12 Metaph. comment. 44. dicit; Quòd primum mo-
uens & mouentia inferiora multum aſsimilantur artificijs quæ ſeruiunt ſibi ad inuicem, & iu-
uant ſe ad inuicem erga vnum artificiale; & ſunt illa, quorum quædam ſunt principantia alijs,
& omnia reducuntur ad vnum artificium, & perficiuntur ab inuicem, & omnia reducuntur
ad accipiendum omnia ſua principia ab artificio vniuerſali continente ea, & ideo ſcientia pro-
pria primi Dei, eſt ſicut Philoſophia prima, & ſcientia propria principijs quæ ſunt ſub eo, eſt
ſimilis ſcientijs particularibus, quæ ſunt ſub prima Philoſophia, ſicut dixit Nicomachus Peri-
pateticus in ſua prima Philoſophia. Iſtam quoque ſententiam Hermes planè teſtatur De *Hermes.*
Verbo æterno 14. ſicut ſecundum huius præmiſit. Vnde & Auguſtinus 6. De Trinit. vlt. *Auguſtinus*
Filius eſt ars quædam omnipotentis & ſapientis Dei, plena omnium rationum viuentium in-
commutabilium, & omnes vnum in ea, ſicut ipſa vnum de vno cum quo vnum ibi nouit om-
nia, Deus qui fecit per ipſam; Ipſe enim eſt omnium artifex ſapientiæ 7. Confirmatur à ſi-
mili, quia per Philoſophum 2. de Anima vbi prius; Omnia phyſica corpora animæ inſtru-
C menta ſunt; & cùm Deus incomparabiliter excedat quamlibet animam, omnia ſunt inſtru-
menta ipſius. Artificium quoque Dei teſtari videntur expreſſè quædam proximo huius præ-
miſſa. Quare & ille diuinus Eſaias 29. & 45. vocat Deum figulum factorem & fictorem; *Eſaias.*
hominem verò lutum, opus figmentum, & teſtam; quod ſequens Apoſtolus ad Rom. 9. eiſ- *Apoſtolus.*
dem nominibus eos vocat. Dominus quoque per Eſaiam 10. aſsimilat Senacherib Regem *Eſaias.*
Aſſur virgæ & baculo furoris, & ſecuri in qua ſecat Deus, & ſerræ tractæ à Deo, & virgæ quam
leuat Deus: vbi dicit Gloſſa; Sicut hæc inanimata tantum ſunt inſtrumenta, nihil per ſe faci-
entia, ſed per eum qui mouet ea; ſic nec Senacherib per ſe, ſed in Dei virtute operatus eſt.
Hoc idem, de artifice ſcilicet, & inſtrumentis, teſtatur & Thomas de Aquino de fide, ſpe, &
charitate 133. ſicut ſecundum huius allegat. Amplius autem Auguſtinus 8°. ſuper Geneſin *Auguſtinus*
ad literam, oſtendit diffuſè, quòd Deus mouet omnem creaturam ſpiritualem & corporalem,
voluntariam, & aliam qualemcunque ſuis motibus vniuerſis; vbi & 29. diſtincto opere diui-
D næ prouidentiæ bipartitò, ſcilicet creationis, & adminiſtrationis, quo prouidet toti vniuerſi-
tati & ſingulis creaturis, ſic ait; Spiritus Creator mouet ſeipſum ſine tempore & loco, mouet
conditum ſpiritum per tempus ſine loco, & mouet corpus per tempus & locum. Cui & con-
cordanter Dionyſius de diuinis nominibus 4. loquens de bono & optimo quod in Deo lau- *Dionyſius.*
datur, ſic ait; Hoc vnum optimum & bonum ſingulariter, eſt omnium multorum bonorum,
& optimorum cauſale, & ex hoc omnes exiſtentium eſſentiales ſubſiſtentiæ, vnitates, diſcre-
tiones, immutabilitates, alteritates, ſimilitudines, diſsimilitudines, ſocietates contrariorum,
diſtinctiones vnitorum, prouidentiæ ſuperiorum, viciſsitudines æquiformium, conuerſiones
inferiorum omnium, ſemetipſis cuſtoditiuæ, & immutabiles habitationes, & collocationes; &
iterum, omnium in omnibus propriæ vnicuique ſocietates, & compaginationes, & inconfuſæ
amicitiæ, & harmoniæ vniuerſitatis, & vniuerſæ concretiones inſolubiles continentiæ exiſten-
tium non deficientes ſuſceptiones faciendorum ſtatus omnes & motus, alij intellectualium, a-
E lij animatum, alij corporum. Status eſt enim omnibus & motus ſuper omnem motum, &
omnem ſtatum, collocans vnumquodque in ſuimet ratione, & mouens in proprium motum.
Vbi & conſequenter oſtenſo, quomodo Angeli & animæ mouentur circulariter, directè &
obliquè, ſubiungit; Horum igitur & ſenſibilium in vniuerſo trium motuum, & multo
prius vnoquoque manſionum, & ſtationum, & collocationum cauſale eſt, & continens,
& finis, bonum & optimum, & ſuper omnem ſtatum & motum. Propterea om-
nis ſtatus & motus ex ſeipſo, & per ſeipſum, & in ipſum, & propter ipſum. Etenim
ex ipſo, & propter ipſum, & eſſentia & vita omnis & mentis & animæ, & omnes natu-
ræ, omnes coniunctiones, conſummationes, termini, ordines, omnis eſſentia, omnis vir-

 tus,

tus, omnis operatio, omnis habitus, omnis ſenſus, omnis ratio, omnis intellectus, omnis illuminatio, omnis ſcientia, omnis ſummitas, & ſimpliciter omne *on*, ex bono & optimo eſt, & in bonum & optimum conuertitur, & omnia quæcunque ſunt & fiunt, per bonum & optimum ſunt & fiunt, & ad hæc omnia videlicet & ab ipſo mouentur & continentur, &c. ſecundo huius plenius recitata. Sanctus inſuper Ierotheus in amatorijs hymnis ſuis, recordante Dionyſio vbi prius, ſic ait; Vna quædam eſt ſimplex virtus ſeipſam mouens ad vnitatem quandam temperantiam * ex optimo, vſque ad exiſtentium nouiſſimum, & ab illo iterum conſequenter per omnia vſque optimum, & ex ſeipſa, & per ſeipſam, & ad ſeipſam, ſeipſam reuoluens, & in ſeipſam ſemper eodem modo reuoluta. Nonne & Sapiens idem docet, Omnibus, inquiens, mobilibus mobilior eſt ſapientia; attingit autem vbique & cum ſit vna, omnia poteſt, & permanens in ſe omnia innouat; Attingit ergo à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Nonne & veritas ipſa dicit; Pater meus vſque modo operatur & ego operor, & veritatis Apoſtolus, in ipſo, inquit, viuimus, & mouemur, & ſumus. A B

Ierotheus.

* quandam

1 *Prima, Quod nihil poteſt quicquam mouere ſine Deo idem per ſe & propriè commouente.*

2 *Secunda, Quod nihil poteſt quicquam mouere ſine Deo immediatè idem mouente.*

3 *Tertia, quod nihil poteſt quicquam mouere ſine Deo idem mouente immediatius alio motore quocunque.*

4 *Quarta, Quod nulla propoſitio tribuens quodcunque creatum cuicunque cauſæ ſecundæ, eſt immediata ſimpliciter.*

VNde & ſanis oculis repeto manifeſtum, quod nihil poteſt quicquam mouere ſine Deo idem per ſe & propriè commouente, & ſine Deo immediatè idem mouente, imò & immediatiùs alio motore quocunque; immediatè, inquam, & immediatiùs prout corollaria ſecundi & tertij exponebant. Et ex hoc corollario naturali manifeſtè conſequitur aliud corollarium Logicale, Nullam ſcilicet propoſitionem tribuentem quodcunque cauſatum cuicunque cauſæ ſecundæ, eſſe immediatam ſimpliciter. Iſtud corollarium naturale ſatis apparet ex præmiſsis in iſto capitulo, iunctis corollarijs tertij, & ſecundi cum probationibus eorundem: Quo ſecurè ſuppoſito, corollarium Logicale faciliter demonſtratur. Nam nulla propoſitio habens cauſam naturaliter mediantem inter eius extrema, quæ ſcilicet ſit cauſa naturaliter media inhærentiæ extremorum eſt immediata ſimpliciter, ſicut primus poſteriorum oſtendit; quælibet autem propoſitio talis eſt huiuſmodi, ſicut corollarium proximum naturale cum alijs corollarijs prioribus clare probat. Si quis autem reſpondeat cauillando, quod Deus omnia mota mouet, non tamen propriè, immediatè, & per ſeipſum, ſed tantum mediante alio, puta Cœlo, vel quia fecit motorem, & rem motam, ſeu quia ipſa conſeruat, aut quia permittit, ſiue non impedit, ab impedictibuſue defendit, refelletur faciliter per præmiſſa, ſicut ſecundum huius, & tertium ſimiles || *refellebat*. Et ſi quis obijciat contra capitulum, quod tunc Deus latraret, comederet ſiliquas, mentiretur, furaretur, cum abſurditatibus cæteris ſilendis potius quàm dicendis, & contra Corollarium, quod Philoſophus tam in Logica, quàm in Philoſophia multas propoſitiones huiuſmodi eſſe immediatas affirmat: Dicendum, quod primum non procedit, quia illa verba non ſignificant actiones huiuſmodi abſolutè, ſcilicet tantum ſecundum id quod eſſentialiter ſunt aut fiunt; ſed cum quadam relatione ad creaturam, quatenus ab ipſo profluunt & emanant. Pro ſecundo dicendum quod Philoſophus in talibus loquitur, ſicut Philoſophus naturalis, ſcilicet de immediatione cauſæ ſecundæ, cauſæ ſcilicet naturalis; & hæc eſt immediatio ſecundum quid, quia tantum in genere creatorum; non autem de immediatione ſimpliciter, quæ ſimpliciter omnem mediam cauſam priuat. C D E

|| repellebat

CAP-

A

CAP. V.

Quod Deus non eſt mutabilis vllo modo: habet Corollarium quinque partium.

Oſtenſo igitur quòd Deus eſt principium effectiuum cuiuſlibet
mutationis & motus, reſtat conſequenter oſtendere, quòd Deus
non eſt mutabilis vllo modo; hoc autem ſequitur euidenter ex
ſexta parte Corollarij primi huius; & licet ibi videatur ſufficien-
ter oſtenſum; eſt tamen hic ex cauſa aliquibus rationibus & Au-
B toritatibus amplius muniendum. Conſtat ſiquidem ſecundum
præmiſſa tertio huius & quarto, quòd Deus omnia facit & mo-
uet; & in omni factione & motione eſt aliquis factor & motor
infactibilis & immobilis, alioquin eſſet proceſſus infinitus in eis
contra Suppoſitionem ſecundam; quod & quædam præmiſſa
ſecundo huius teſtantur. Et quis dignior talis, quàm primus &
ſummus factor & motor; quod & quædam 2°. 3°. & 4°. huius præmiſſa teſtari videntur.
Iſtam quoq; concluſionem propter rationem præmiſſam multi Philoſophi, & Theologi con-
teſtantur. Præterea ſi Deus eſſet aliquo modo mutabilis, non eſſet actus pu[rissi]mus, contra ſe-
cundam ſuppoſitionem, & tertiam partem Corollarij primi huius. Vnde & Philoſophus 12. *Philoſophus.*
Metaphyſ. 38. Quoniam autem eſt mouens ipſum quidem immobile, actu ens, hoc non con-
uenit aliter ſe habere vllatenus. Vbi Auerroes, Illud quod mouet primum motum, cùm ſit *Auerroes.*
C non motum, quia eſt actus purus ſine aliqua potentia, impoſsibile eſt vt habeat aliquam diſ-
poſitionem ab ea quã habet. Item ſi Deus quomodolibet mutaretur, non eſſet ſummè vnus
& ſimpliciter, neq; ſummè neceſſe eſſe, contra 1^{am} ſuppoſitionem 2^{am} partem, & alias Corol-
larij primi huius, & Philoſophos & Theologos multis locis. Vnde Philoſophus 5 Metaph. 6. *Philoſophus.*
diſtinguens neceſſarium, ſcribit ita; Primum & proprium neceſſarium quod ‖ *ſimplex* eſt; ‖ ſimplici-
hoc enim non conuenit pluribus modis habere; quare nec aliter & aliter; Iam enim pluribus ter.
modis vtique haberet: Et 12. Metaphyſ. diſtinguens neceſſarium 38. ſic dicit; Hoc autem
non contingens aliter, ſed ſimplex; ex tali igitur principio dependet cœlum & natura: & Aui-
cen. 1. Metaph. 6. Neceſſe eſſe per ſe eſt neceſſariũ omnibus ſuis modis; & infra noni; 1°. Ne-
ceſſe eſſe, per hoc eſt neceſſe eſſe, omnibus ſuis modis, quòd non poteſt eſſe ei alia diſpoſitio
futura quæ non erat. Item ſi Deus poſſet mutari, cur non poſſet mutari in peius; quomodo
etiam nullatenus alio indigeret, contra 1^{am} Suppoſitionem, & partes Corollarij primi huius?
D Vnde & Hermes de verbo æterno vlt. Nihil, inquit, deeſt ei, qui ipſe eſt omnia, aut in eo ſunt *Hermes.*
omnia; & Sixtus Pictagoricus in ſententiolis ſuis ait, Deus quidem nullius eget; quare & Pro- *Sixtus Py-*
pheta Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, Pſalmo 15. & Apoſtolus; *thagoricus.*
Hic cœli & terræ cùm ſit Dominus, non in manufactis habitat templis, nec manibus huma- *Propheta.*
nis colitur indigens aliquo. Item tunc eſſet paſsibilis vt patet per ſe; quoniam omne mutari eſt *Apoſtolus.*
pati; & ſic arguit Auerroes ſuper 5. Metaph. comment. 6. Si fuerit poſsibile mutare in aliam
ſpeciem, ſcilicet diſpoſitionem aut modum, tunc natura eius erit de natura paſsibilis recipi-
entis multas ſpecies, quod reputat impoſsibile; & ita videtur cùm agere ſemper præſtantius ſit
quàm pati. Vnde Ariſtoteles 3. de Anima 19. Semper, inquit, honorabilius agens patiente,
& principium materia; & 4. Eth. 1. virtutis magis eſt benè facere, quàm benè pati; & Auguſt.
12. ſuper Geneſin ad literam 29. Omni modo, inquit, præſtantior eſt qui facit, ea re, de qua
aliquid facit; & idem probat 6. Muſicæ ſuæ diffusè; & 83. quæſt. 28. Omne, inquit, efficiens
E magis eſt quàm id quod efficitur; & de immortalitate animę dicit idem: Item tunc mutare-
tur [ab alio,] vel ſaltem hoc poſſet, vt patet per Ariſt. 7. Phyſ. & Auerr. in comment. & Aui-
cen. 1. Metaph. 3. qui volunt concorditer, quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio. & ſic
eſſet in potentia reſpectu alterius inferior & paſsiuus; quæ omnia primæ ſuppoſitioni, & tertię
parti Corollarij primi derogant multum nimis. Et hæc videtur ratio Algazel. 2. Met. dicto 9. *Algazel.*
Neceſſe eſſe, inquit, non poteſt permutari, quia non ab alio nec à ſeipſo, quia nulla res agit ali-
quid in ſeipſa vllo modo. Ariſt. etiam 1° de Cœlo 110. multas iſtarum rationum more ſuo bre- *Ariſtoteles*
uiter comprehendens, ſic ait; In *Enkidijs* philoſophiſmatibus circa diuina multoties declara-
tum eſt rationibus, quod diuinum intranſmutabile neceſſarium eſſe omne primum & ſum-
mum, quod ſic habens teſtificatur dictis, neq; aliud melius eſt quod mouebit; Illud enim vtiq;
erit

erit diuinius, neque habet prauum nihil, neque indigens eorum quod ipſius bonorum vllo eſt. A
Hermes. Hoc idem ſatis multæ Autoritates Philoſophicæ & Theologicæ conteſtantur; Vnde Hermes de verbo æterno oſtenſo 33. Deum mouere omnia cœleſtia & terreſtria, ſuperiora, & inferiora, temporaria ratione diuina lege conſcripta 34. ſic ait, Cunctis ergo ita ſe habentibus nihil ſtabile, nihil fixum, nihil immobile, nec naſcentium, nec cœleſtium, nec terrenorum; ſed ſolus Deus, & merito ſolus; Ipſe enim in ſe eſt & à ſe; et circum ſe totus eſt plenus, atque perfectus, iſque ſua firma ſtabilitas eſt, nec alicuius impulſu, nec loco moueri poteſt, cum in eo *Ariſtoteles.* ſint omnia, et in omnibus ipſe eſt ſolus. Quare & Ariſtoteles 12. Metaph. 51. Deus non tranſ- ‖quidem mutatur; In indignius enim tranſmutatio, et motus ‖*quidam* tale; et 9. Metaph. 2. Paſſibilitas eſt in deterius & corruptionis; vbi Auerroes, Omne quod patitur, aut patitur ad peius, aut patitur ad corruptionem; et 8. Phyſ. 36. et poſt diffuſè oſtendit Philoſophus, Primum mouens non moueri omninò, quia neq; eſſentialiter, neque accidentaliter vllo modo; vbi & 37. allegat Anaxagoram ponentem intellectum, qui eſt primum principium, neceſſario eſſe im- B
Boetius. paſſibilem, immixtum, & immobilem. Boetius quoque 3. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vltima allegat à Parmenide, diuinæ forma ſubſtantiæ rerum orbem mobilem rotat, dum ſe immobilem ipſa conſeruat. Vnde & 24. definitionum 24. Philoſophorum de Deo 19. ita dicit, Deus eſt ſemper mouens immobilis. Hoc idem Auicen. Algazel, Ammonius, Auerroes, & alij plures Philoſophi pluries conteſtantur. Quod & Autoritas ſacra docet; vndè Pſalmo 43. Tu ipſe Rex meus, & Deus meus; vbi Auguſtinus, Tu es ipſe, non enim mutatus es; tempora mutata video, Creator temporum non mutatur, & Exod. 3. Ego ſum qui ſum; & Pſalmo 101. Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es. Gloſſa; tu autem qui dixiſti Ego ſum qui ſum, idem ipſe es, id eſt, immutabilis, & omnipotens; hæc enim ſunt ex te, per te, & in te; non tamen ſunt quod ipſe es, qui es mutans non mutatus, faciens non factus, mouens ſed manens. Vnde & Num. 23. Non eſt Deus vt filius hominis vt mutetur Mala. 3. Ego Dominus, & non mutor. Iac. 2. Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio; 1. ad Tim. vlt. qui ſolus habet immortalitatem, id eſt, immutabilitatem; vnde beatus Auguſtinus 1. de Trin. 1. ſic dicit, Dictum eſt ad Moſen Ego ſum, qui ſum; et qui eſt miſit me ad vos; ſed cum eſſe aliquo modo dicatur & corpus & animus, niſi proprio quodam modo vellet intelligi, non id vtique diceret; & id quod ait Apoſtolus, qui ſolus habet immortalitatem, cum & Anima quodammodò immortalis eſſe dicatur, & ſit, non diceret ſolus habet, niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt, quam nulla poteſt habere creatura, quoniam ſolius creatoris eſt. Hoc et Iacobus dicit, Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt commutatio nec momenti obumbratio. Hoc et Dauid, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipſe es; proinde ſubſtantiam Dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia faciẽtem, & ſine vllo ſuo temporali motu temporalia creantem intueri, & plenè noſſe difficile eſt. Et 5. de Trin. 2. breuius docet idem, vbi vult quòd ſolus Deus omninò mutari non poteſt; & ſubdit, Quod mutatur D
non ſeruat ipſum eſſe; & quod mutari poteſt, etiamſi non mutetur, poteſt quod fuerat non eſſe, ac per hoc non illud ſolum quod non mutatur, verum illud quod omninò mutari non poteſt ſine ſcrupulo occurrit, quod veriſſimè dicatur eſſe. Et 1. de doctrina Chriſtiana penult. ſentent. 37. Ille ſummè ac primitus eſt, qui omninò incommutabilis eſt. Idem vult 12. de
Gregorius. Ciuitate Dei 1, 2, 3. & aliis locis multis. Quare & beatus Gregorius 18. Moral. 31. ſuper illud Iobi 28. Nec commemorabuntur in comparatione eius, Propheta, inquit, eiuſdem incommutabilitatem eſſentiæ contemplatus, ait. Omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Hinc ad Moſen dicitur, Ego ſum, qui ſum, & dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Solus quippe veraciter eſt, qui ſolus incommutabiliter permanet. Nam omne quod modò ſic eſt, modò aliter eſt, iuxta non eſſe eſt; permanere enim in ſuo ſtatu non poteſt; atque aliquo modo ad non eſt itur, dum ab eo quod fuerat ſemper ad aliud per momenta temporum duci- E
Petrus Lumbardus. tur. Hoc idem oſtendit & Petrus 1. Sententiarum ſuarum diſt. 8. & diſt. 37. Autoritates Sanctorum copioſius allegando.

Prima

A

Prima, quòd Deus eſſentialiter & præſentialiter neceſſariò eſt vbique, nedum in mundo, & in eius partibus vniuerſis: 1.

Verumetiam extra mundum in ſitu ſeu vacuo imaginario infinito. 2.

Vnde & immenſus & incircumſcriptus veraciter dici poteſt. 3.

Vnde & videtur patere reſponſio ad Gentilium & Hæreticorum veteres quæſtiones; Vbi eſt Deus tuus? &, Vbi Deus fuerat ante mundum? 4.

Vnde & ſimiliter clarè patet, quòd vacuum à corpore poteſt eſſe, vacuum vero à Deo nequaquam. 5.

EX his autem veriſimiliter, ſi verè veritas ipſa nouit, videtur corollariè inferendum, quòd
B Deus eſſentialiter & præſentialiter eſt vbique, nedum in mundo, & in eius partibus vni-
uerſis; verumetiam extra mundum in ſitu ſeu vacuo imaginario infinito; Vnde & immen-
ſus & incircumſcriptus veraciter dici poteſt, quanquam dicatur immenſus, & incircumſcrip-
tus etiam alia ratione. Vnde & videtur patere reſponſio quædam clara ad gentilium & hæ-
reticorum veteres quæſtiones, quas à fidelibus quæritabant; Vbi eſt Deus tuus? &, Vbi Deus
fuerat ante mundum? quorum vnum metricè ſic quæſiuit;

Dic vbi tunc eſſet, cum præter eum nihil eſſet?

Vnde & ſimiliter clarè patet, quòd vacuum à corpore poteſt eſſe, vacuum verò à Deo nequa-
quam. Quòd autem Deus neceſſariò ſit vbique in mundo, ſequitur manifeſtè. Si enim in
aliquo eius loco non ſit, & poteſt eſſe in illo, cum per ſeptimam partem primi ſit omnipo-
tens, hoc poteſt per motum, & non per motum creaturæ, quia nunc eſt ibi creatura & conti-
nuè prius fuit, quæ, eadem ratione, qua alia creatura ſufficit & ſuffecit ad exiſtentiam Dei ibi,
C nec per motum ſui, ſicut capitulum oſtendebat: Hoc idem ex Corollario ſecundi huius, &
eius oſtenſione oſtenditur euidenter. Pro ſecunda parte probanda ſuppono, quòd A ſit ſi-
tus fixus imaginarius huius mundi, & B ſitus ſimul imaginarius extra mundum diſtans ab A,
& quod Deus moueat mundum ab A ad B, ſituans eum in B: tunc per primam partem huius,
& per Corollarium ſecundi huius, & oſtenſionem ipſius, Deus nunc eſt in B, vel ergo prius
fuit ibi vel non: Si fuit, eadem ratione prius fuit, & nunc eſt vbique imaginariè extra mun-
dum; Si non, eadem ratione nunc non eſt in A, ſed in B: Deus ergo prius fuit in A, & non in
B: & nunc non eſt in A, ſed in B omnino diſtante, ergo receſsit ab A, & acceſsit ad B, ergo &
localiter ſeu ſitualiter mouebatur, ſicut & anima noſtra mouetur ad corporis noſtri motum.
Hic reſpondent quidam ſequentes Philoſophum, 1. de Cœlo, ſupponentes omnem motum
localem neceſſariò eſſe ſurſum vel deorſum, vel circularem, ſcilicet à medio, ad medium,
vel circa medium: ſed iſtum motum ſi poneretur, non eſſe aliquem prædictorum; quare &
D dicunt non eſſe poſsibile mundum ſic moueri. Sed iſti diuinam potentiam, imo omnipoten-
tiam grauiter mutilant, & detruncant. Potuit quoque Deus in principio creauiſſe hunc
mundum in B; cur ergo nunc non poteſt ponere illum in B? Poteſt etiam nunc creare alium
mundum in B; cur ergo non poteſt ponere hunc mundum in B? Hæc etiam reſponſio dam-
natur à Stephano Pariſienſi Epiſcopo in hæc verba; Quòd Deus non poteſt mouere cœlum *Stephanus.*
motu recto; & eſt ratio, quia tunc relinqueretur vacuum. Nec iſta reſponſio difficultatem
euitat: Ponatur enim, quòd Deus ſine motu locali creet alium mundum in B, & annihilet
iſtum mundum in A, & reuertitur difficultas. Alij etiam ſequentes Philoſopum, vt videtur,
reſpondent dicentes; Non eſſe aliquem ſitum aut vacuum extra mundum; quare nec Deum
ibi eſſe, nec poſſe mundum illuc mouere. Sed hi habent dicere conſequenter, Deum de om-
nipotentia ſua nullatenus potuiſſe feciſſe mundum maiorem in aliquo, nec minorem, quod
E eius omnipotentiam nimis reſtringeret, & nimium coarctaret. Habent etiam dicere, quòd
Deus neceſſariò fecit mundum in A ſitu, & quòd ante mundum fuit A ſitus, & non alius. Sed
cur iſte, non alius? cur tantus, non maior, nec minor? vel enim hoc fuit à Deo, vel per ſe,
non ab eo: Si à Deo, potuit & ab eo fuiſſe ſitus maior & maior, & alius, & alius ſine fine,
propter eius potentiam infinitam: Si autem per ſe, non ab eo, quæ virtus? quæ ratio? quæ
natura hunc ei præciſum, & impertranſibilem terminum inuiolabiliter limitauit? cùm ille ſi-
tus imaginarius nullam naturam habeat poſitiuam, ſicut nullus ignorat; alias etenim eſſet ali-
qua natura poſitiua, quę nec eſſet Deus, nec à Deo, cuius oppoſitum 2um. & 3um. huius docent;
eſſetque coæterna Deo, quod nullus recipit Chriſtianus. Quare & Stephanus Pariſienſis *Stephanus.*
Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quòd multa ſunt æterna, nec Deus poſſet illa de-

ſtruere

ſtruere etſi vellet, quare & omnipotentia priuaretur. Ratio quoque horum militat contra A
eos: Si enim ſecundum Philoſophum, & ſecundum ſuppoſitionem ipſorum vacuum eſſe non poſsit, nec ſitus imaginarius corpore non repletus, Mundus eſt æternus, quod eſt hæreticum, quod & negant, vel ante creationem ipſius erat ſitus eius imaginarius vacuus, nec corpore occupatus. Hanc etiam reſponſionem, & eius irrationalem rationem damnat Articulus recitatus: His igitur nequaquam obſtantibus, videtur præmiſſam rationem procedere inoffenſè. Rurſum Deus in principio creans mundum, & quamlibet partem eius, ſimul fuit cum Mundo, & qualibet parte eius: Nam ſicut patet ex 7°. Phyſ. 9. & poſt, & 2. de Anima 74. In omni motu, & in omni actione mouens & agens eſt ſimul cum moto & paſſo.
Auguſtinus Vnde & Auguſtinus homilia ſecunda, ſuper illud Ioan. 1. In Mundo erat, & Mundus per eum factus eſt; Quomodo, inquit, erat in mundo? & reſpondet, quomodo Artifex regens quod fecit; Non enim ſic fecit, quomodo facit Faber foris ſecus eſt arcam quam facit, & illa in alio loco poſita eſt, cùm fabricatur; & quamuis iuxta ſit, ipſe alio loco ſedet qui fabricat, B
& extrinſecus eſt ad illud quod fabricat; Deus autem infuſus Mundo fabricat, vbique poſitus fabricat, & non recedit aliquo, non extrinſecus quaſi verſat molem quam fabricat, præſentia maieſtatis facit quod facit, præſentia ſua gubernat quod fecit. Sic ergo erat in mundo, quomodo per quem mundus factus eſt. Vel ergo Deus priùs natura fuit ibi, quàm creauit ibi, & quàm creatura fuit ibi, vel è contra: Si priùs naturâ fuit ibi, hoc non fuit per creaturam, nec per creare, ſed per ſeipſum & non nouiter, quia tunc per ſeipſum nouiter mutaretur; fuit ergo ibi æternaliter per ſeipſum; quare & eadem ratione fuit æternaliter per ſeipſum vbique in vacuo, ſeu ſitu imaginario infinito, & adhuc eſt vbique ſimiliter extra mundum: Nec poteſt quis dicere quod è contra, priùs naturâ eſt creaturam creari, quàm eſſe hic vel ibi; & prius naturâ eſt Deum creare ibi, quàm creaturam creari ibi. Hæc enim eſt cauſa huius: & adhuc prius natura eſt Deum eſſe ibi quàm creare ibi, ſicut & prius natura, eſt, quàm creet; ſicut & quodlibet aliud agens: Non enim quia Deus vel quodlibet aliud agens agit, ideo C
eſt; nec quia agit ibi, ideo eſt ibi, ſed potiùs è contra. Ad idem, creato Mundo in hoc ſitu, Deus fuit hic, vel ergo nouiter vel æternaliter; ſi nouiter, hoc fuit per aliquam mutationem vel motum in Deo, vel in alio, puta mundo; ſed non per mutationem in Deo, ſicut quintum oſtendit; nec per mutationem in mundo, quia Deus prius naturâ fuit ibi quàm mundus crearetur, vel quomodolibet mutaretur, ſicut præcedentia manifeſtant. Non eſt ergo Deus nouiter factus ibi, ſed æternaliter fuit ibi: quare & eâdem ratione æternaliter fuit, eſt, & erit vbique in ſitu imaginario infinito. Simili modo, & forſitan planiori poteſt idem oſtendi, ſupponendo Deum creare aliquid puta *A* per aliquam diſtantiam extra cœlum, ſicut patet ex præmiſsis, quod poteſt; Poteſt enim mouere mundum ad alium ſitum diſtantem, potuitque creaſſe Mundum in ſitu diſtante, quare & adhuc poteſt ibi creare. Creet igitur ibi *A*, tunc Deus immediatè agit ibi *A*, & conſeruat, ſicut præmiſſa hic, & in corollario ſecundi huius oſtendunt. Eſt ergo Deus ibi immediate & eſſentialiter per ſeipſum; vel ergo prius naturâ eſt D
ibi, quàm *A* ſit ibi, vel è contra, &c. ſicut prius. Ad idem, Creato ibi *A*, Deus eſt ibi; vel ergo nouiter, vel æternaliter, &c. ſicut ſupra. Amplius autem, Deus eſt in ſitu Mundi, vel ergo ad hoc quod ſit ibi indiget neceſſario creaturâ, quaſi quodam innixorio ſeu reclinatorio fulcimento, ſeu fundamento ipſum ſuſtinente ne cadat, ne defluat, ne potius euaneſcat, vel non ſic indiget creaturâ; primum dici non poteſt propter præmiſſa, priùs enim naturâ eſt Deus in ſitu cuiuſlibet creaturæ, quàm ipſa creatura, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum, nec ipſe ſuſtinetur aut portatur à creaturâ, nec aliquo modo creatura innititur, ſed è contra, ſicut ſecundum huius oſtendit. Deus etiam ante quamlibet creaturam in aliquo ſitu fuit: Hoc enim eius perfectioni & ſufficientiæ infinitæ, quam prima ſuppoſitio cum partibus ſequentibus ei dedit, nimium repugnaret; Eſt ergo Deus fundamentum ſine fundamento, in nullo ſcilicet priori fundatum, ſed primum & originarium fundamentum omnium aliorum, cui omnia alia, quia de ſe inſtabilia, velut fundamento per ſe fixo, ſtabili, & immobili innituntur, à quo & iugiter ſuſtinentur, & continuè ſupportantur, ſicut ſecundum huius multipliciter oſtendebat: Non E
ergo è contra. Poteſt igitur Deus eſſe in ſitu quo voluerit, ſine indigentia creaturæ, & non nouiter, quia non per motum ſui ſicut quintum oſtendit, ergo æternaliter quieſcendo. Deus ergo eſſentialiter per ſeipſum in omni ſitu vbique æternaliter & immobiliter perſeuerat. Præterea perfectius eſt eſſe in aliquo ſitu vbique, & in ſitibus multis ſimul, quam in vnico ſitu tantum; quapropter & ſpiritus qui hoc poteſt, perfectior eſt corpore quod non poteſt; ſed Deus eſt ſpiritus infinitè perfectus, ſicut prima Suppoſitio & eius oſtenſio manifeſtant; hoc ergo ei conuenit infinitè, & hoc ſine indigentia creaturæ, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum, & ſine mutabilitate quacunque. Eſt ergo Deus neceſſariò, æternaliter, infinitè vbique in ſitu imaginario

A ginario infinito; vnde & veraciter omnipræſens ſicut & omnipotens dici poteſt. Poteſt quoque ſimili ratione dici quodammodo infinitus, infinitè magnus, ſeu magnitudinis infinitæ, etiam quodammodo licet Metaphyſicè & impropriè extenſiue; Eſt enim inextenſibiliter & indimenſionabiliter infinitè extenſus. Infinitæ namque magnitudini, & extenſioni imaginariæ, & cuilibet parti eius totus ſimul plenariè coexiſtit; quare & ſimiliter dici poteſt, Immenſus enim non menſus, nec menſurabilis vlla menſura, & incircumſcriptus, quia non circumſcribitur ab aliquo ipſum plenariè circundante; nec ſic poteſt ab aliquo circumſcribi, ſed ipſe omnia circumſcribit, continet, & circundat. Vnde & Sixtus Pictagoricus in ſententiolis ſuis ait; Magnitudinem Dei non inuenies, etiamſi pennis volare poſses. Huic autem ſententiæ atteſtatur ſecunda 24. definitionum de Deo, à 24. Philoſophis poſitarum, quæ dicit, Deus eſt ſphæra infinita, cuius centrum eſt vbique & circumferentia nuſquam; & 18. Deus, inquiens, eſt ſphæra, cuius tot ſunt circumferentiæ, quot puncta; & 10ª ita *Sixtus Pythagoricus.*

B dicens, Deus eſt, cuius poſſe non ‖ ***numeratur***, cuius eſſe non clauditur, cuius bonitas non terminatur. Hanc quoque ſententiam Autoritates Theologicæ teſtari videntur: Dicit enim Salomon loquens Deo; Cœlum & Cœli Cœlorum te capere non poſſunt. 3. Regum 8. & 2. Paralipom. 6. Cœlum & Cœli Cœlorum te non capiunt. Cui & concordat Eccleſia canens ita: Sancta Dei genitrix quæ dignè meruiſti concipere quem totus orbis nequiuit comprehendere &c. & rurſum: ‖ menſuratur. *Salomon.* *Paralipom.*

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis,
In tua ſe clauſit viſcera factus homo.

Quare & Hieronymus ad Marcellam de quinque quæſtionibus, Epiſtola 96. reſpondendo ad vltimam, Non ambiges, inquit, ſic in Dominico corpore habitaſſe Deum verbum, vt & in patre eſſet, & cœli circulum clauderet, atque in omnibus infuſus eſſet, & circumfuſus, idem vt cuncta penetraret interior, & contineret exterior. Stultum eſt ergo illius potentiam vnius *Hieronymus.*

C corpuſculi paruitate finiri, quem non capit Cœlum, & tamen qui vbique erat, etiam in filio hominis totus erat. Dicit quoque Baruc. 3. O Iſrael, quàm magna eſt domus Domini, & ingens locus poſſeſsionis eius; magnus & non habens finem, excelſus & immenſus. Vnde & Propheta, magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis Pſalmo 144. Et Iob 11. loquens de Deo ſic ait, Excelſior Cœlo eſt & quid facies, profundior inferno, & vnde cognoſces; longior terrâ menſura eius, & latior mari. Super quod Gregorius 10. Moral. 8 dicit, quòd Deus tranſcendendo omnia concludit; qui & infra 16ⁱ libri 12. ſuper illud Iob 23. Si ad orientem iero, non apparet &c. Creator, inquit, omnium in parte non eſt, quia vbique eſt, & tunc minùs inuenitur, quando is qui totus vbique eſt, in parte quæritur. Incircumſcriptus namque ſpiritus omnia intra ſemetipſum habet, quæ tamen & implendo circundat, & circundando implet, & ſuſtinendo tranſcendit, & tranſcendendo ſuſtinet. Auguſtinus etiam 9. de diuinitatis Dei eſſentia dicit, quòd ſolus Deus eſt incircum- *Baruc.* *Propheta.* *Iob.* *Gregorius.* *Auguſtinus.*

D ſcriptus, immutabilis & immenſus: & addit, de cuius immenſitate in libro Beati Iob ſcriptum eſt, Excelſior Cœlo eſt, &c. ſuperius recitata: Qui & 8. ſuper Geneſin ad literam 33. dicit quòd Deus nullo eſt locorum vel interuallo, vel ſpacio, incommutabili, excellentique potentia, & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia; & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia. Nonne & hoc eſt, quod Propheta, licet obſcurè, inſinuare videtur; Quis, inquiens, menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Eſ. 40. quaſi diceret, Nonne Deus? Et Dominus per Prophetam, Cœlum ſedes mea, terra ſcabellum pedum meorum, Eſaiæ vlt. Quare & Gregorius ſecundus ſuper Ezechielem, homilia quinta; Deus, inquit, vbique eſt, & vbique totus eſt; Ait enim, Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum; & de ipſo ſcriptum eſt, Qui Cœlum metitur palmo, & terram pugillo concludit; ex qua re neceſſe eſt, quòd is qui Cœlo vt ſedi præſidet, ſuper & intus eſt; & qui cœlum palmo metitur, & terram pugillo concludit, exteriùs ſuperiùs, & inferiùs eſt. Vt ergo *Propheta.* *Eſaias.* *Gregorius.*

E indicaret omnipotens Deus interiorem ſe eſſe, & ſuperiorem omnibus, Cœlum ſibi ſedem eſſe perhibuit; vt verò ſe oſtenderet omnia circundare, cœlum metiri palmo, & terram ſe aſſerit pugillo concludere. Beatus inſuper Auguſtinus 7. confeſſ. 5. vniuerſam creaturam comparans creatori, ſic ait; Fecit vnam maſſam grandem, diſtinctam generibus corporum, creaturam tuam, ſiue reuera quæ corpora erant, ſiue quæ ipſe pro ſpiritibus finxeram; & eam feci grandem, non quantum erat quod ſcire non poteram, ſed quantum libuit, vndique verſum, ſanè finitam, te autem Domine ex omni parte ambientem, & penetrantem eam, ſed vſquequaque infinitum, tanquam ſi mare eſſet vbique & vndique per immenſa infinitum ſolum mare, & haberet intra ſe ſpongiam quamlibet magnam, & finitam tamen, plena eſſet vndique ſpongia illa ex omni ſua parte ex immenſo *Auguſtinus.*

menſo mari: ſic creaturam tuam finitam, te infinito plenam putabam, & dicebam: Ecce Deus, & ecce quæ creauit Deus, & bonus Deus, atque validiſſimè longiſſimeq; præſtantior, ſed tamen bonus bona creauit; & ecce quomodò ambit atque implet ea. Nec debet obſtare, quòd Autoritates ſcripturæ præmiſſæ ſæpius exponantur ad alium intellectum: Quis enim ignorat ſacram Scripturam virtute multiplici ſancti Spiritus impręgnatam, intellectum multiplicem continere, & parere multos ſenſus? His autem partibus huius Corollarij patefactis, reſiduę patefient. Si quis verò contra poſſibilitatem motus totius mundi ſecundum rectum, de quo ſuperius tangebatur, obijciat ſententiam Philoſophi prius tactam, videlicet quòd omnis motus eſt à medio ad medium, vel circa medium huius mundi; dicendum quod loquitur de ſpeciebus naturalium motuum naturalium corporum, & partium huius mundi. Et ſi quis adhuc eum obijciat vacuum reprobantem, dicendum, quòd fortaſſis intelligit, quòd vacuum non eſt neceſſario & naturaliter ponendum in mundo, nec etiam extra mundum, propter effectus, propter quos Pictagorici, Democritus & Leucippus, & multi antiquiores Philoſophi illud ponunt, ſcilicet propter motum localem, propter motum augmentationis & diminutionis, condenſationis & rarefactionis, propter motum alterationis, & propter diſtinctionem entium nè ſint vnum, ſeu propter reſpirationem cœli ab infinito vacuo extra ipſum, ſicut patet 4. Phyſ. 3. & 4. de cœlo & mundo, 2. de Anima, alijs quoque locis. Quod & dupliciter poni videtur; vno modo tantummodo priuatiuè, ſcilicet ipſa pura priuatio, ſeu carentia pura pleni; alio modo poſitiuè & hoc adhuc dupliciter; vno modo vt eſſet tantum dimenſio corporea à formis naturalibus ſeparata, quaſi eſſet corpus Mathematicum, ſeu ipſa ſola quantitas à rebus naturalibus alijs ſeparata; et ſic 4. Phyſ. accipitur aliquando; alio modo vt haberet etiam virtutem actiuam, & ſecundum locum motiuam, vt patet 4. de Cœlo. Definitur etiam apud eum vacuum aliquandò, quòd ſit locus non repletus, natus autem repleri; Locus autem ſecundum eundem eſt vltimum, ſcilicet vltima ſuperficies corporis continentis; tale autem vacuum non eſt extra Cœlum; nec eſt ibi locus, aut ſitus natus repleri, ſecundum naturas rebus naturalibus inſtitutas. Verum eſt tamen quòd argumenta ſua nequaquam de irrefragabili neceſſitate conuincunt, quin Deus poſſet de omni potentia ſua abſoluta facere vacuum vbi vellet in mundo, vel extra, quin etiam nunc de facto; Sit ſitus imaginarius vacuus extra mundum, vacuus, inquam, à corpore, & à quolibet alio præter Deum, ſicut præcedentia ſuaſerunt. Sunt autem illa argumenta ſua, ſicut & plurima alia, quædam probabiles argutiæ, in materia naturali, & magis ad hominem contrarium profitentem, quam ad rem ipſam, quod nihilominus multum valet in ſcrutinio veritatis. Vnde & ipſemet 2. de Cœlo 80. Videntur, inquit, vſque ad aliquid quærere, ſed non vſque quidem vbi poſſibile dubitationis. Omnibus enim modis hoc conſuetum, non ad rem fieri quæſtionem, ſed ad contraria dicentem. Adhuc autem opponitur, quod ſi eſſet ſitus huiuſmodi vacuus extra hunc mundum, eſſet poſſibile mundum alium ibi eſſe, contra eundem Philoſophum 1. de Cœlo 76. & poſt, hoc multipliciter reprobantem. Sed quis concluſionem hanc negat aut dubitat, niſi fortaſſis qui & omnipotentiam Dei negat, aut dubitat; quod ſi quis fecerit, primæ Suppoſitionis, & ſeptimæ partis Corollarij primi huius auxilio corrigetur. Argumenta autem Philoſophi in hac parte, ſimilia ſunt alijs eius argutijs ſuperius memoratis. Et ſiquis adhuc non deſinat obuiare dicendo, ſi præmiſſa ſint vera, neceſſe eſt Deum eſſe in hoc ſitu quocunque ſignato, quod videtur eius omnipotentiæ infinitæ, & libertati digniſſimæ plurimum contraire, imò & ipſum inuitum in carcere compedire irreceſſibiliterque vincire. Sed aduertat obijciens, quod poteſt ſimiliter obiici contra eum: Exiſtentibus namq; ſitibus & ſituatis, locis & locatis realibus, neceſſe eſt Deum eſſe in quocunque illorum, neceſſe eſt ſimiliter Deum eſſe in toto ſitu imaginario, & etiam in ſitu aliquo partiali; poſſet enim alias nuſquam eſſe, quare & non eſſe. Non eſt ergo hoc in Deo imperfectionis, illiberalitatis, aut impotentiæ alicuius, ſed potentiæ infinitæ, ſicut & quod eſt neceſſario actus purus, quod neceſſario actualiter cogitat, & cognoſcit quodlibet, licet vile, ſicut etiam neceſſario generat, & hoc non filiam, ſed filium, nec alium filium, neque multos, ſed iſtum vnicum neceſſario abſolutè. Eſt ergo perfectionis & potentiæ infinitæ, quòd Deus neceſſario ſit vbique: Alias enim non eſſet ſummè perfectus & potens, quia non ſummè in actu, ſeu potius ſummus actus, ſed potentialis & mobilis; quare & ſecundum aliquid imperfectus, ſicut quintum huius plenius oſtendebat. Hæc autem nequaquam temerariæ aſſertionis, ſed ſobriæ inquiſitionis gratia dicta ſint pariter & accepta.

CAP.

A

CAP. VI.

Quòd Deus habet diſtinctam ſcientiam omnium.

HIS ita conſtantibus, certum eſt Deum habere ſcientiam omnium præſentium, præteritorum, & ſimiliter futurorum ſummè actualem, & particularem, diſtinctam & certam. Hoc autem ex nona parte Corollarij primi huius luceſcere quis non videt? quod tamen adhuc ex cauſa aliquibus rationibus & teſtimoniis nequaquam inutile plenius confirmare. Deus igitur cuncta conſeruat, efficit, atque mouet, ſicut
B ſuperius eſt oſtenſum, ſed non ſine ſapientia diſponente, quoniam tunc prudens homo melius faceret facta ſua, quàm glorioſiſsimus Deus ſua, quod & tertia pars corollarij primi docet. Aliàs quoque Deus non deberet naturaliter præeſſe ſapientibus hominibus, ſicut rector, ſed magis è contra; quoniam ſecundum Philoſophum, 1. Metaph. Sapientem non ordinari oportet ſed ordinare, nec hunc ab altero, ſed ab hoc minus ſapientem ſuaderi; & 5. Eth. 11. Non ſinimus principari hominem, ſed rationem; & 1. Polit. 1. quòd poteſt mente præuidere, hoc principans naturâ, & dominans naturâ; & 3. lib. 9. Qui intellectum iubet principari, videtur iubere principari Deum & leges; qui autem hominem iubet, apponit & beſtiam. Qui & in De Secreto Secretorum 1. partis 4. Scias, inquit, quod intellectus eſt caput regiminis; & infra 3. partis 5. loquens de Rege; In hoc, inquit, aſsimilandus eſt Deo, & oportet ideo Regem aſsimilari, & imitari altiſsimum in omnibus ſuis operibus; Deus verò ſapiens eſt atque ſciens, & eius præconium, & eius nomina *Philoſophus.*
C glorioſa ſunt in ipſo, & magnitudo eius dominij maior eſt ſupra commendationem, ergo & ſapientia. Et infra; Inuentum eſt ſcriptum in vno lapide lingua Chaldæa, Rex & Intellectus ſunt fratres, alter altero indigens, nec vnus ſine reliquo, ſed ſicut ex prima & ſecunda ſuppoſitionibus, & 17. parte apparet, & 12. Metaph. in fine probatur, quòd ipſe eſt vniuerſaliter omnium entium vnus princeps; habet ergo ſapientiam omnia ſuauiter diſponentem. Item aliqua ſingularia præſentia Deus cognoſcit, ergo eadem ratione quæcunque; nam tantummodo cognita amat, & curat; ſed rationabiliter viuentes amat & curat, dicente Philoſopho, 10. Eth. 13. Secundum intellectum operans, & hunc curans, & diſpoſitus optimè, & Dei amantiſſimus videtur eſſe. Si enim quædam cura humanorum à dijs ſit, quemadmodum videtur, & erit, vtique bene rationabile, & gaudere ipſis optimo, & cognatiſsimo; hoc autem eſt intellectus; & diligentes maxime hoc, & honorantes, & rebeneficiare vt amicis ipſis curatis recte & benè operantes. Vbi Auerroes; Si cura ſit Deo de hominibus, vt creditur, & vt debitum *Auerroes.*
D eſt, gaudet de meliori, & dignius eſt vt benefaciat eis qui amant eum plus, & honorificet eos, & viſitet eos, ſicut eſt diſpoſitio amici cum amico. Ariſtoteles quoque 2. Rhetor. 28. ſic dicit; Si iuſta dixeris, homines te odient; ſi iniuſta, dij; ſi autem iuſta dixeris, dij te amabunt; ſi iniuſta, homines. Item aliter Deus non eſſet iuſtus remunerator bonorum, nec vltor malorum contra multa præmiſſa in partibus corollarij primi huius, & contra Hermetem dicentem de Deo; Qui nullius malefactoris opus iuſtificat, & nullum benefactorem præmijs priuat; & contra Ariſtotelem in De mundo vlt. ſic dicentem de Deo; Hunc ſemper comitatur vltio & iuſtitia. Qui & in De bona fortuna 1. dicit; Deum dignificamus Dominum exiſtentem talium, vt diſtribuat dignis & bona & mala; & 4. De conſolatione Philoſophiæ, proſa 1. Philoſophia Boetio ſic reſpondet; Eſſet infiniti ſtuporis, omnibuſque horribilius monſtris, ſi vti tu æſtimas, in tanti velut patrisfamilias diſpoſitiſsima domo, vilia vaſa colerentur, & pretioſa *Ariſtoteles.* *Boetius.*
E ſordeſcerent; ſed non eſt ita. Nam ipſo, de cuius nunc regno loquimur, Autore cognoſces ſemper quidem potentes eſſe bonos, malos verò abiectos ſemper atque imbecilles, nec ſine pœna vnquam eſſe vitia, nec ſine præmio virtutes. Quod & Seneca multis locis, & omnes morales Philoſophi cum Poetis vnanimiter conteſtantur; imò & hæc eſt quaſi communis animi conceptio omnium gentium in quacunque lege viuentium vel etiam ſine lege. Amplius autem ſuperfluum videretur & vanum, ſperare in Deum, & orare eum, niſi intelligeret ſpem & preces; ſed omnes homines cuiuſcunque ſectæ ſperant in Deum, & orant; vnde & ||*ille* Ariſt. ethnicus in De mundo 12. dicit ita; Tota vita largitur ſummũ locũ Deo; & omnes extendimus manus ad cœlũ dum oramus: huic & conſonat dictũ ſuũ in Secreto Secretorum ſuorum, 1. parte 2. & dictum Auicen. 10. Metaph. ſuæ 1. primo huius in oſtenſione 32. partis *Seneca.* ||ipſe

 corol-

corollarij recitata. Nonne & Plato in prolog. in Timæum, Omnibus, inquit, mos eſt, & quaſi quædam religio, qui de maximis vel de minimis rebus ſunt acturi aliquid, præcari ad auxilium Diuinitatem, ſeu aliter precari auxilium Diuinitatis; quod & ſtatim facit ibi deuotè, immediatè ſubiungens; Quanto nos æquius eſt, qui vniuerſitatis naturæ, ſubſtantiæque rationem præſtituri ſumus, inuocare diuinam opem, niſi plane ſæuo quodam furore atque inexplicabili raptemur amentia. Sit igitur meis precibus comprehenſum maximè, vt ea à nobis dicantur, quæ Deo placeant, tum vt nobis quoque ipſis conſequentia, propoſitoque operi decentia proferamus; Et infra 2ª. 17. acturus de materia prima ait, deinde etiam nunc auxiliatorem inuocabimus ante auſpicium dictionis liberatorem, ex turbida & procelloſa & *Hermes.* cœpti iam ſermonis iactatione. Cui & Hermes concordanter de verbo æterno 9. Deum, inquit, rogamus, vt tribuat nobis facultatem reddendæ rationis iſtius. Et infra vlt. Hoc, inquit, loquens Deo deprecamur, vt nos velit ſeruare perſeuerantes in amore cognitionis *Sixtus Pythagoricus.* tuæ, & nunquam ab hoc vitæ genere ſeparari. Sixtus quoque Pictagoricus in ſententiolis B ſuis ait, Exordium à Deo ſume in agendo quæ agis; & rurſum, Hæc poſce à Deo, quæ dignum eſt præſtare Deum; & iterum, Ea pete à Deo, quæ accipere ab homine non potes; & infra, Niſi petas à Deo illud quod habueris, non perpetuo obtinebis. Quare & Boetius 5. de conſolatione Philoſophiæ proſa vlt. dicit ita, Manet ſpeculator deſuper cunctorum præſcius Deus, bonis præmia, malis ſupplicia diſpenſans; neq; fruſtra ſunt in Deo poſitæ ſpes, preceſque, quæ cùm ſint rectæ inefficaces eſſe non poſſunt. Amplius autem ſcientia Dei oſtenditur euidenter per miracula glorioſa pro ſuis cultoribus, in neceſſitatibus ſuis ad eum clamantibus ſæpe facta, de quibus trigeſima ſecunda pars corollarij primi huius pleniùs diſſerebat. Item ſi Deus neſciret quæcunque præſentia, inſipiens homo ſciret, & beſtia multa cognoſceret, quę Deus perfectiſſimus ignoraret. Item ſi Deus aliqua præſentia ſciat, & non omnia; poſſibile *Ariſtoteles.* eſt feliciſſimum Deum decipi & errare, & miſerum eſſe nimis. Quare & Ariſtoteles 3. Metaph. 15. deducit Empedoclem ponentem quidlibet cognoſci per ſimile, & Deum non habere odium, ad hoc impoſsibile, quod accidit feliciſſimum Deum minus prudentem eſſe alijs. C Non enim cognoſcit elementa omnia, nam odium non habet; Notitia verò ſimilis à ſimili. & in De mundo 11. aſſimilat Xerxem Regem, qui intellexit omnia per miniſtros, Deo, qui omnia videt, & audit. Hoc idem & nomen Dei in lingua Græca teſtatur: Deus enim dicitur *Θεὸς θεωρῶ* Græcè Theos à theoro, quod eſt videre, eò quòd videat omnia. Quare & Auicenna 8. Me- *Auicenna.* taph. 6. dicit, Neceſſe eſſe non intelligit quicquid eſt niſi vniuerſaliter, & tamen cũ hoc non deeſt ei aliquid ſingulare, & ideo non deeſt ei id quod eſt nimium in cœlo & in terra; & hoc eſt *Sixtus.* de mirabilibus quod non poteſt imaginari, niſi qui fuerit ſubtilis ingenij. Quapropter & Sixtus in ſententiolis ſuis monet, Nunquam putes Dei ſapientiam inſenſibilem; & rurſum cogitatio hominis Deum non latet, & ideo cogitatio tua pura ſit ab omni malo: Et infra, Nequa- *Ptolomæus.* quam latebit Deum agens iniuſtè, ſed ne cogitans quidem. Cui & concordanter Ptolomæus, ſicut recitatur in primo prologo Almageſti, Conueniens, inquit, eſt intelligenti pro Deo ve- D recundari, cùm ea quæ ipſi non ſunt grata cogitat. Amplius autem aliquis eſt intellectus agens omnem cognitionem noſtram intellectualem & ſcientiam quam habemus, ſicut probat Philoſophus 3. de Anima 17. & Auerroes ibi; & Auicenna 5. de Anima 5. & Algazel 5. Phyſicæ ſuæ primo. Hic autem intellectus agens ſi ſit Deus, habetur intentum; ſi autem cum Auicenna 9. Metaph. 3, & cum Algazele 5. Phyſ. ſuæ 1. dicatur eſſe infima intelligentia cœleſtium, ſcilicet orbis Lunæ, ipſa ſcit omnia, & ſi ipſa ſcit omnia, quomodo Intelligentia ſumma Deus aliquid horum neſcit? Adhuc autem cum Intelligentia quælibet citra Deum, ſit de ſe potentialis ad intelligendum, ſicuti ad eſſendum, ſicut ex ſecundo huius apparet, quis educit potentialitatem eius ad actum? quis perficit & continet eam in actu? quis facit eam intelligentem in actu niſi intelligentia ſumma Deus, qui de ſe & per ſe actualiſſimè ſemper intelligens perſeuerat: Hæc igitur intelligentia ſumma Deus, omnem intellectionem in omni natura intellectiua inferiori efficit, & conſeruat, ſicut tertium, quartum, & ſecun- E dum huius perſpicuè manifeſtant. Hæc autem ſententia de intellectu agente, videlicet quòd ſit Deus, confirmatur per Philoſophum in De bona fortuna 2. dicentem, Palam, quemadmodum in toto Deus, mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis, diuinum rationis autem principium, non ratio, ſed aliquid melius, quid ergo erit melius & ſcientia & intellectu, niſi Deus? virtus enim ſcilicet, eſt Deus intellectus organum; & infra in Secretis Secretorum 1. part. 1. Deus, inquit, influit ſuas diuitias abundanter in animas ſapientum, & ſtudentibus tribuit gratiam cognoſcendi, cui nihil difficile, ſine quo nihil eſt poſſibile poſſideri. Idem infra eiuſdem 2. partis 1. dicit quod *ǁ medicabilibus* Deus excelſus & glorioſus multa ǁ *meditabilia* & alia plurima reuelauit ſanctis Prophetis, & quibuſ-

A quibuſdam alijs quos præelegit, & illuſtrauit ſpiritu diuinæ ſapientiæ, & decorauit eos dotibus ſcientiæ, ſeu dotauit. Et hoc idem vult Auerroes ſuper 3. de Anima, comment. 25.36. & ſuper de ſomno & vigilia, vbi aſsignat cauſam ſomniorum verorum; & ſuper 12. Metaphyſ. comment. 18. & 38. Platonici quoque, vt recitat Auguſtinus 8. de Ciuitate Dei 7. dixerunt ipſum Deum eſſe lumen mentium, ad diſcenda omnia, à quo facta ſunt omnia. Hoc idem teſtantur orationes Platonis & Hermetis ſuperiùs recitatæ. Nam quomodo peterent à Deo ſcientias ſibi dari, niſi ipſe ſcientiarum ſit Dominus atque doctor? Quare & Plato. 2. Timæ. 15. dicit, quòd bono Philoſophiæ nihil vnquam maius ad hominum genus diuina munificentia commeauit; & Hermes de Verbo æterno 35. Tibi, inquit, Deus ſumme, gratias ago, qui me videndæ diuinitatis luminaſti lumen: Et infra vlt. Gratias, inquit, tibi ſumme, exuperantiſsime. Tua enim gratia tantum ſumus cognitionis tuæ lumen conſecuti, quoniam omnibus paternam pietatem, & religionem, amorem, & quæcunque eſt dulcior efficacia præbere dignaris. *Auguſtinus.* *Plato.* *Hermes.*

B Ex his igitur patet, quòd Deus ſcit omnia nunc præſentia, & eiſdem rationibus ſimiliter oſtendetur, quòd ſemper ſciuit, & ſciet omnia quæ tunc erant, aut erunt præſentia: Et cùm per quintum huius nihil addiſcat de nouo, nec aliquod ſcitum amittat, ipſe ſemper ſcit omnia præſentia, præterita, & futura. Vnde & Ariſtoteles in De bona fortuna 2. Deus, inquit, bene videt futurum & præſens, & quorum perijt ratio, id eſt, præterita. Cui concordat Ammonius ſuper 1. peri hermenias vlt. ita ſcribens, Dicendum quidem deos cognoſcere omnia facta entia & futura modo dijs conuenienti; hoc autem eſt vna, & determinata, & infallibili cognitione; Propter quod quidem & contingentium ſcientiam dicendum ipſos comprehendere. Et infra; Cognoſcere, inquit, ipſos contingentia, ipſorum natura eſt, propter quod, hæc quidem indeterminatam habentia naturam, poſſe quidem & euenire, & non euenire; illos autem velut modo nobiliori, quàm ſit ipſorum natura, cognitionem illorum præaccipientes determinatè & hæc ſcire. Etenim res partibiles impartibiliter, & indiſtanter cognoſcere ipſos eſt neceſſarium, & plurificata vnitiue, & temporalia æternaliter, & generabilia ingenerabiliter. *Ammonius.*

C Quare & Auicenna 4. de Anima 2. dicit, Omnia quæ in mundo ſunt præterita, præſentia, & futura, habent eſſe in ſapientia creatoris. Hermes inſuper de verbo æterno 9. Neque, inquit, credibile eſt Deo diſpliciturum eſſe quod placuit, cùm & futurum idemque placiturum multo ante ſciuerit. Et infra 30. dicit, quòd diuinitas eſt præſcientia omnium rerum. Præſcientiam quoque Dei ſpecialiter probant claræ Prophetiæ, claræ viſiones, & veracia ſomnia, vera præſagia futurorum; de quibus omnibus triceſima ſecunda pars Corollarij primi huius plenius pertractauit. In iſta quoque ſententia concordant omnes Philoſophi de quibus audiuerim præter vnum, qui in ea parte non eſt Philoſophus, ſed magis vaniloquus & ſophiſta: Imò nec meretur nomen ſophiſtæ, quoniam apparentiam nullam habet. Hic enim Cicero ſcripſit librum bene magnum de diuinatione, in quo, recitando multorum veriſsima ſomnia, quin potius clariſsimas viſiones, diui- *Auicenna.* *Hermes.*

D nationem per ſomnia lucidè demonſtrauit. Sed in contrariam partem lapſus reſpondet ad omnia nullum ſoluens, negando omnem diuinationem & præſcientiam qualemcunque; qui & auſu ſacrilego ponens os in Cœlum, in tam cæcam blaſphemiam prorumpebat, vt etiam Deum negaret præſcium futurorum, dicens fortè cum inſipiente in corde ſuo non eſt Deus; ſin autem inſipiente inſipientius & inſipidius ſapiebat, ſcilicet Deum eſſe, & ipſum eſſe inſipientem, & inſcium futurorum. Adhuc autem Aſtrologi & Medici ſæpe per ſigna naturalia multa futura prognoſticant & prædicunt; quomodo ergo Deus neſcit aliquod futurorum? Quomodo etiam Geomantici, Necromantici, Augures, & alij diuinantes, imò & dij Gentium, multa vera ſæpiùs prædixerunt, vt tuæ, Marce Romane, plurimæ conteſtantur hiſtoriæ, abſque omni ſcientia, vel ſaltem coniectura probabili de futuris? Et ſi ipſi habuerunt ſcientiam huiuſmodi ſaltem paruam, vel qualemcunque coniecturam tenuiſsimam, veram tamen, quis neſciens, ſeu potius inſaniens Deum audebit aſſerere neſcium futurorum; cum

E per primam Suppoſitionem, tertiam partem, & quartam Corollarij primi huius, neceſſario conſequatur ipſum ea cognoſcere perfectiùs infinitè. Amplius autem ſi Deus ſecundum præmiſſa habet ſcientiam omnium præſentium, præteritorum, & ſimiliter futurorum, cum ſcire actualiter & particulariter, diſtinctè & certè ſit perfectius, quàm ſcire tantum habitualiter, potentialiter & vniuerſaliter, confusè & incertè; Deus ſcit omnia illis modis, imò & ſummè ſcit omnia, & ſecundum ſummitatem modorum illorum, ſicut prima Suppoſitio, tertia pars & quarta lucidè manifeſtant.

COROLLARIVM. A

Habet Corollarium, quod Deus habet diſtinctam ſcientiam omnium, nedum præſentium, præteritorum & futurorum: verum & omnium poſsibilium & impoſsibilium, imaginabilium & cognoſcibilium quouiſmodo, vnde & omniſciens, ſicut & omnipotens veraciter dici poteſt.

VNdè & conſequitur euidenter ſapientiſſimum Deum noſtrum, nedum habere ſcientiam huiuſmodi omnium præſentium, præteritorum & futurorum, verum & omnium poſſibilium, & impoſsibilium, imaginabilium, & cognoſcibiliũ quouiſmodò; vndè & omniſciens, ſicut & omnipotens veraciter dici poteſt. Hoc autem Corollarium ſeu poriſma per priora, ſicut prior concluſio faciliter demonſtratur. Hæc dixerim contra eos, qui non probauerunt Deum habere in notitia, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob; credenteſq; cuncta B mundana omni deſtituta regimine, fortuitis motibus agitari. Sed quia in hoc nullus Catholicus vel leuiter hæſitat, nullam Autoritatem Catholicam credidi adducendam, cum tamen hoc teſtetur pleniſſimè vtriuſque ſeries Teſtamenti.

CAP. VII.

Obijcit contra ſextum & ſoluit.

HIc forſan aliquis ſeminator verborum Sophiſticus obijciet in hunc modum: Omni multitudini conuenit ſaltem imaginariè addere vnitatem; ergo multitudini omnium cognitorum à Deo. Quod ſi addatur, ſequitur Deum non cognoſcere diſtinctè totam illam ſecundam C multitudinem, quoniam vnam eius vnitatem, ſcilicet illam nouiter additam non cognoſcit. Item ſit A multitudo omnium punctorum imaginabilium cognitorum à Deo, B verò multitudo omnium animarum imaginabilium cognitarum à Deo, & C multitudo omnium Angelorum imaginabilium cognitorum à Deo, & D multitudo compoſita ex B & C tantum; tunc A eſt æquale B & C diuiſim, quare & minus D. Poteſt ergo augeri imaginariè ad æqualitatem illius; quod ſi ponatur, Deus totam illam multitudinem A ſic auctam non cognoſcit diſtinctè. Item ponatur ſecundum ſententiam Ariſtotelis mundus æternus anterius, & ſit A multitudo omnium dierum præteritorum in mente diuina, ſecundum illud Propheticum, Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui; et B multitudo omnium annorum, eclipſium, ſeu æquinoctiorum priorum; tunc A eſt maius B; conſtat: ſicut enim dies vnius anni ſe habent ad illum; ita omnes dies pariter congregati, ad omnes annos pariter D congregatos: Et de multitudine eclipſium, & æquinoctiorum ſimiliter ſentiendum; alias etiam A eſſet æquale B; quare & pars toti. Eadem etiam ratione multitudo omnium horarum, & minutarum quotlibet, imò & inſtantium æquaretur multitudini eclipſium, æquinoctiorum, annorum communium & magnorum, quinimò & multitudini myriadum qualicunque annorum; quare & multitudo omnium inſtantium prçteritorum ſimpliciter æquaretur multitudini inſtantium æquinoctialium, eclipſalium, annalium, & myriadalium, inchoantium ſcilicet ſeu terminantium eclipſes, annos paruos aut magnos, myriadeſuè annorum, quod quis conceſſerit? A ergo eſt maius B; quod ſi conceſſeris, diſtribuatur imaginariè, vel verè in mente diuina, heſterni diei vna, & proxima vnitas B, puta vna, & proxima eclipſis præterita, & diei diem heſternum proximo præcedenti eclipſis proxima ante illam, & ita deinceps ſemper continuè retrogradè procedendo; & tandem tota diſtributione completa, cuilibet vnitati A correſpondebit æqualiter vna vnitas B, & è contra, quod patet clariſſimè. Alioquin, alicubi in E aliquo die præterito deſineret talis diſtributio vnitatum B, & cum dies ille diſtet à die præſenti per dies finitos tantummodò, B haberet finitas tantummodò vnitates? vnitates ergo A & B mutuò ſibi æqualiter correſpondent; quare & totæ illæ multitudines ſunt æquales. Quinimò & B eſt maius A quantum volueris, in duplo, in decuplo, & deinceps. Cuilibet namque vnitati A diſtribuantur modo quo prius duæ, aut decem, ſeu quot volueris vnitates B, &c. ſicut ſupra. Deus ergo non nouit diſtinctè multitudines totas tales, quare nec aliquam multitudinem infinitam. Item poſſum imaginari ſaltem fictè aliquid, quod Deus non intelligit, & ita facio. & illud intelligo: Ergo aliquid intelligo quod Deus non intelligit; et ita facio, & illud intelligo, quod Deus non intelligit. Ad idem cum audis proferri aliquid, quod Deus non intelligit,

A telligit, tu aliquid intelligis per prolatum; ergo tu intelligis, quod Deus non intelligit; ergo Deus non intelligit intelligibilia vniuerſa. Item, ſi Deus intelligat omnia intelligibilia, et non poteſt ea omnia, quia impoſsibilia non poteſt, magis eſt intelligens quàm potens, ergo non eſt omnipotens, nec potentiæ infinitæ: Omne enim minus alio eſt finitum. Ad idem, ſi potentia ſit minor eius intelligentiâ, poſſet ſaltem imaginariè augmentari ad eius æqualitatem, & ſic poſſet fieri potentior, quàm ſit modò. Item multitudo omnium punctorum realiter exiſtentium, vel etiam poſsibilium, ſeu imaginabilium eſt ſimpliciter infinita; Aliàs enim poſſet illis adhuc adhuc vlteriùs vnus punctus, & ſic prima multitudo quæ ponitur omnium punctorum, non eſſet omnium punctorum; ergo illa multitudo replet & ſatiat totam capacitatem intellectiuitatis diuinæ. Non enim eſt in aliquo minor ea, quoniam tunc eſſet aliquo modo finita, & non ſimpliciter infinita. Item, ſi Deus intelligat omnia, vel ergo confusè vel diſtinctè; non confusè, propter capitulum proximum; nec diſtinctè, quia tunc haberet in ſe aliqua, & tot diſtincta realiter, quot cognoſcit diſtinctè. Aliqua enim diſtincta neceſſario re-
B quiruntur ad diſtinctionem quamlibet faciendam, ſicut videtur patere ex oſtenſione 36. partis corollarij primi huius. Nec poteſt quis concedere multitudinem infinitam, neque finitam habituum vel actuum cognitiuorum realiter diuerſorum in Deo, propter 26. partem corollarij primi huius. Item Philoſophus 12. Metaph. 51. per multas rationes oſtendit, Deum non intelligere aliud à ſeipſo; vbi & Auerroes oſtendit, quòd ſcientia Dei non eſt vniuerſalis, quia vniuerſalis ſcientia importat potentiam reſpectu ſingularium, & nulla eſt potentia in eius ſcientia, vt ſupponit, nec eſt particularis, vt arguit, quia particularia ſunt infinita, & non determinantur à ſcientia; patet ergo propoſitum. Item Dominus dicit quibuſdam; Amen dico vobis, neſcio vos, Matth. 25. & ſupra, eodem 24. De die autem illa & hora, nemo ſcit, neque Angeli cœlorum, neque Filius. Et Gen. 22. Temptauit Deus Abraham, & poſt experientiam dixit Abrahæ; Nunc cognoui quòd timeas Deum: ergo hoc prius non cognouit, vel vanè ſic dixit: Et Exod. 16. dixit Dominus ad Moſem; Pluam vobis panes de cœlo, & populus colli-
C gat, vt temptem eum, vtrum ambulet in lege mea, an non. Et Deut. 13 Temptat vos Dominus Deus veſter, vt palam ſciat, vtrum diligatis eum an non: & Ierem. 11. ſic ſcribitur; Non cognoui, quia cogitauerunt ſuper conſilia. Item Sancti frequenter excitant Dominum vt cognoſcat, dicentes; Audi, vide, intellige, memento Domine huius vel illius; Memor eſto, cogita, recordare, vt patet crebertimè in Scriptura, quod non eſſet, ſi ſemper omnia cognoſceret actualiter & diſtinctè; & Scriptura ſæpè commemorat Deum, quandoque de aliquibus recordari, & aliqua obliuiſci, & de aliquibus pœnitere. Item Tobiæ 12. dixit Raphael; Ego obtuli orationem tuam Domino. Item dicit Hieronymus ſuper illud Abakuc 1. Facies hominis quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem; Abſurdum eſt ad hoc deducere Dei Maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula, quot culices naſcantur, quotuè moriantur, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo, quotue piſces natent in aquis, & ſimilia. Item, quòd Deus neſciat omnia vera contingentia de futuro videtur; quia hoc eſſet neceſſariò, vel
D contingenter; non neceſſariò, quia non neceſſariò ſunt vera, ergo nec ſcita, nec contingenter, quia tunc poſſet illa non ſcire; & quia nullum non verum eſt ſcitum à Deo, contingit omne verum contingens eſſe non verum; ergo contingit ſaltem pro poſsibili nullum verum contingens eſſe ſcitum à Deo. Docet enim Philoſophus 1. prior. vbi agit de mixtione contingentis, & in eſſe, quòd maiore de in eſſe non vt nunc, aut in hoc tempore, ſed ſimpliciter; & minore de contingenti ad vtrumlibet, ſequitur concluſio de contingenti pro poſsibili. Hoc idem ſic probatur; Contingit omne verum contingens eſſe non verum: ponatur ergo in eſſe, & habetur propoſitum. Modus arguendi patet per Philoſophum, vbi prius, probantem mixtionem prædictam per hoc, quòd ex oppoſito concluſionis, quod erit vna de neceſſario, & minore poſita in eſſe, ſequitur in mixtione neceſſarij, & in eſſe prius oſtenſa, vna concluſio de neceſſario, quæ infert oppoſitum primæ maioris.

E Huic autem ſtulto contra diuinam ſapientiam ſophiſticè garrienti, ſecundum conſilium Sapientis expedit reſpondere iuxta ſuam ſtultitiam, ne ſibi ſapiens videatur. Poteſt igitur non improbabiliter primo dici, quòd iſta argutia non impugnat cognitionem diuinam, quoniã ſi quis conceſſerit aliquã eſſe multitudinem omnium cognitorum à Deo, negabit tibi aliud quod aſſumis, omni ſcilicet multitudini poſſe addi aliam vnitatem, diceтque hoc ſolum eſſe verum de multitudine finita, cui neceſſariò infinitæ deficiunt vnitates, non de multitudine ſimpliciter infinita, quæ omnes continet vnitates. An non fortè & aliter, nec minus probabiliter dici poteſt, quod iſta argutiuncula ſcientiæ diuinæ non obuiat, nec reſiſtit? Aequaliter enim arguit nullam eſſe multitudinẽ omnium imaginabilium, ſeu cognoſcibilium, ſicut Deum talis multitudinis ſcientiam non habere. Quòd enim Deus talẽ multitudinem non

Philoſophus. *Auerroes.* Mat. 25. Gen. 22. Exod. 16. Deut. 13. Ier. 11. Tobi. 12. *Hieronymus.* *Reſponſio.*

cognoſcat,poteſt dupliciter cogitari,vel quia talis multitudo eſt,& Deus illam nō nouit,quod A
nullus niſi forſitan neſcius vel leuiter ſuſpicatur: vel quia nulla talis multitudo eſt vllo modo
eſſendi; quare nec intelligibilis,aut cognoſcibilis vllo modo, ſicut non eſt ſcibile,hominē eſſe
non hominē,aſinum,vel Leonē,quod & videtur non inopinabiliter dici poſſe. Si enim eſſet a-
liqua multitudo omnium imaginabilium,ſeu cognoſcibilium ſimpliciter,eſſet & aliqua multi-
tudo omnium punctorum imaginabilium, ſeu cognoſcibilium, omnium talium animarum,
& ſimiliter Angelorum, ſicut argutia ſequens tangit. Sit igitur *A* multitudo omnium pun-
ctorum imaginabilium, ſeu cognoſcibilium, *B* verò omnium talium Animarum, *C* autem
omnium talium Angelorum; & *D* tota multitudo compoſita ex *B* & *C* tantum ſicut ſuperius
ponebatur; harum igitur trium multitudinum quælibet eſt æqualis cuilibet vt videtur: Nul-
la enim ratio poteſt reddi, cur hæc illam excedat potius quàm è contra: Si inſuper vna ha-
rum, puta *B* ſit minor alia, puta *C*; poteſt augeri imaginabiliter ad æqualitatem illius. Non
ergo *B* ab initio omnes animas imaginabiles continebat; poſſetque *C* minui ad æqualitatem B
B,& tamen omnes Angelos imaginabiles continere; nihil enim ei eſſet detractum; quia ſi
quid, quantum? quis rationabiliter dicet quantum? quod contradictionem concludit: Hæ
igitur tres multitudines, *A B C* ſingulæ ſingulis ſunt æquales *D*, ergo eſt dupla ad ſingulas ſin-
gulatim, ſicut oſtendunt præmiſſa, circa vltimam partem corollarij primi huius. Videtur igi-
tur poſſibile A imaginariè augmentari ad æqualitatem *D*; Cur enim non poteſt numerus
minor augeri ſaltem ſecundum imaginationem ad æqualitatem maioris; ſicuti & è contra?
Imò imaginor *A* æquari *D*, Imaginor etenim quamlibet vnitatem *D* habere vnum proprium
punctum ſibi; cur etiam quæſo multitudo talium irrationalium vnitatum punctorum non
poſſet eſſe,aut imaginari ęqualis multitudini rationalium vnitatum animarum & Angelorum?
quid impedit? quid reſiſtit? Imò imaginor quamlibet animam & Angelum habere in ſe de-
cem, centum, aut quot volueris ſpecies ſeu ſimilitudines cognitorum. Hæ ergo ſunt plures
iſtis; & cur non poſſum imaginari tot puncta? imò imaginor quamlibet ſpeciem punctum C
eſſe,aut punctum proprium poſſidere; Imaginor inſuper ſingulas animas & Angelos in no-
ua puncta conuerſos,manentibus punctis prioribus. Nonne ergo tota multitudo punctorū
imaginabilium augmentatur? Imaginor etiam quemlibet pūctum,& quamlibet animam con-
uerti in Angelum manentibus prioribus Angelis; Nonne ergo tota multitudo imaginabilium
Angelorum imaginabiliter adaugetur? Ad hæc autem ſit *E* multitudo omnium punctorum
luminoſorum imaginabilium,& *F* multitudo omnium punctorum tenebroſorum imaginabi-
lium,& *G* multitudo congregata ex eis; vel ergo *E* eſt æqualis *A* vel minor; Non ęqualis,quia
pars eius ſicut & pars *G*, & quia tunc eſſet æqualis *G* ſuo toti: Nec minor, quia eadem ratione
eſſet minor *B* & *C* diuiſim,quod poteſt deſtrui per priora. Imaginor inſuper quod quilibet pū-
ctus fieret luminoſus, *E* ergo multitudo *A* multitudini adæquatur. Poteſt quoque ſimiliter
argui de animabus & Angelis, ſupponendo aliquam eſſe multitudinem omnium animarum
imaginabilium ſapientium, ſeu bonarum, & aliam eſſe multitudinē omnium animarum ima- D
ginabilium inſipientium ſeu malarum, & de Angelis pari modo, &c. ſicut ſupra. Adhuc au-
tem & poſſet fieri ſimilis prologiſmus de hominibus integris in corpore & anima, de mani-
bus,digitis,dentibus, & capillis eorum; imò & de punctis corporum eorundem: Data nam-
que hypotheſi conſequitur euidenter,quod quælibet multitudo omnium horum imaginabili-
um,puta hominum,ſeu corporum humanorum,eſſet æqualis cuilibet multitudini ſimili, puta
manuum,digitorū,dentium capillorum,quinimo& punctorum. Ex his igitur,vt videtur,poteſt
non improbabiliter apparere, nullā eſſe multitudinem omnium imaginabilium,ſeu cognoſci-
bilium,in ſpecie punctorū,animarum,vel ſimilium;quare nec vniuerſaliter omnium;ſicut nec
eſt aliqua multitudo omnium finitorum imaginabiliū,nec aliqua multitudo omnium quę nō
ſunt omnia,cum tamen multa ſint quę non ſunt omnia;nec aliqua multitudo omnium pauco-
rum,tribus etiam in perſonis Diuinis; neq; aliqua multitudo omnium compoſſibilium de nu-
mero quatuor contradictoriorum poſſibilium ſignatorum. Nulli tamen dubium debet eſſe, E
quin omnis multitudo cognoſcibilium quouiſmodo, & quorumlibet cognoſcibilium multitu
do diſtinctiſſimè cognoſcatur à Deo,ſicut proximum huius docet. Et ſi adhuc non deſinas ob-
garrire, ergo Deus neſcit, quot puncta cognoſcit; imò ſcit: Scit enim quod duo cognoſcit,
& ſi intelligas per quot, quotcunq; ad maximum ſeu plurimum, ita quod non vltra, eſt aliquis
forſitan qui concedet,non quia aliquā punctorum multitudinē, aut aliqua puncta Deus igno-
ret; ſed quia nulla eſt multitudo punctorum omnium quæ cognoſcit, ſicut præhabita ſuade-
bant. Simili namq; modo oportet te concedere,quod Deus neſcit,quot puncta finita cogno-
ſcit;quod neſcit quot latera, vel angulos ſcit in figura rectilinea, æquilatera & æquiangula
contineri; quod neſcit quot pedes ſcit in circumferentia, vel diametro circuli poſſe eſſe;

quòd

A quòd neſcit in quot partes æquales ſcit continuum ſimul actu eſſe diuiſum; imò fortaſsis quod
magis videtur mirabile apud quoſdam, quòd Deus non ſcit puncta finita poſſe eſſe tot, quot
ſcit puncta finita poſſe eſſe; quod Deus non ſcit finitam rectilineam poſſe habere tot latera æ-
qualia, & angulos æquales, quot ſcit finitam rectilineam poſſe habere; quòd Deus non ſcit
circulum poſſe eſſe quantumcunque ſcit circulum poſſe eſſe; quòd Deus non ſcit continuum
poſſe eſſe diuiſum in quotcunque partes ſcit ipſum poſſe eſſe diuiſum, quòd Deus neſcit quæ
eſt menſura communis latus quadrati & diametrum commenſurans, quanquam de quadran-
gulis benè ſciat; quod neſcit quæ ſunt omnia, quæ non ſunt omnia; quæ ſunt omnia pauciora
tribus; quæ ſunt omnes diuinæ perſonę pauciores tribus perſonis diuinis, quamuis benè ſciat,
quòd omnia multa pauciora tribus ſunt duo, & hoc totum non propter defectum ſcientiæ, aut
cognitionis in Deo, ſed quia illa non ſunt ſcibilia, ſicut falſa, & impoſsibilia; ideoque nec poſ-
ſunt à ſcientia comprehendi. Quod verò arguitur conſequenter, ſoluitur forſitan per hoc
B idem: Non enim diuinæ ſcientiæ derogat, ſed potiùs reprobat multitudinem talem eſſe. Sen-
tentia namque Ariſtotelis poſita, nulla fortaſsis eſt multitudo omnium dierum, annorum,
eclipſium, ſeu æquinoctiorum priorum in mente diuina, nec extra; ſicut nulla eſt multitudo
omnium finitorum eorum, neque omnium quæ non ſunt omnia eorundem; omnem tamen
multitudinem horum præteritorum, & omnia hæc præterita diſtinctiſsimè nouit Deus. An
fortaſsis per hanc rationem ad impoſsibile deducentem poteſt ſententia Ariſtotelis reprobari,
& oppoſitum demonſtrari? cùm ſecundum eius ſententiam, ſicut eſt aliquod totum tempus
infinitum, ſic & aliqua tota multitudo omnium dierum, menſium, & cæterorum huiuſmodi
infinita, ſicut Corollarium primi tangit. Aliqui forſitan reſpondebunt fatendo *A* & *B*, & om-
nes tales multitudines eſſe ad inuicem coæquales; Sed iſta proteruia priùs fuerit propulſata:
Et cùm adhuc proponis, quod potes imaginari ſaltem fictè aliquid, quod Deus non intelli-
git, & ſic vltra procedis; O minùs intelligens! cur non vis intelligere, quòd proprio gladio
C poſsis ſimiliter referiri; Si enim imaginari valeas quouiſmodo, quòd Deus non intelligit, cur
non ſimiliter imaginari valebis, quòd tu ipſe non intelligis? cùm multa & ſatis plura non in-
telligas quàm diſtinctè intelligas? & cur non vlterius deducis ex iſto, te intelligere aliquid,
quod non intelligis? Et cùm vlterius ore ſtulto ebullis ſtultitiam, cùm audis, inquiens, pro-
ferri aliquid quod Deus non intelligit, tu aliquid intelligis per prolatum: Ex ore tuo te iudi-
co ex verbis tuis; Cum audis, inquio, proferri aliquid, quod tu non intelligis, tu aliquid in-
telligis per prolatum &c. ſicut priùs: hanc autem ſtultitiam hominibus illis relinquo vlteriùs
maſticandam, quibus quod ſtultum eſt || *Dei* tanquam ſapientius acceptatur. Cùm verò ar- || Deo.
guitur, quòd ſi Deus intelligat omnia, plura intelligit quàm poſsit; dicendum quòd quic-
quid Deus intelligit, poteſt intelligere. Quare non ſequitur quod Deus ſit magis intelli-
gens quàm ſit potens. Si autem loquaris de poſſe ad extra producere, ſic non propriè ſed
multum impropriè ſit magis intelligens quàm ſit potens, quia reſpectu cuiuſlibet cuius eſt
D potens, eſt intelligens, & non è contra; & ſic non ſequitur vltra, quòd non ſit omnipotens.
Ex hoc enim dicitur verè omnipotens, quia poteſt omne poſsibile, non quia poteſt omne
imaginabile, aut eſſe fingibile, vt probat Lumbardus 1. ſentent. diſtinct. 42. licet ibi per di-
cta ſanctorum oſtendat ſimiliter, quòd ideo Deus dicitur omnipotens, quia poteſt quicquid
vult, quod conuenienter poteſt intelligi, ideò ipſum omnipotentem verè dici, quia poteſt
quicquid vult, id eſt, quodcunque ab eo volubile fieri, & hoc eſt omne poſsibile, vt eſt dictum.
Et ſimiliter dicitur potentiæ infinitæ productiuæ ad extra, quia eius potentia non finitur ad
aliquod poſsibile, nec ad aliqua poſsibilia, quod vel quæ non poteſt. Aliud autem argumen-
tum de multitudine omnium punctorum realium poſsibilium vel imaginabilium non proce-
dit: Sicut enim arguit illam multitudinem replere, & ſatiare totam capacitatem intellectus
diuini; ſic poſſet argui, quòd eadem repleret & ſatiaret totam capacitatem entitatis, ſeu
poſsibilitatis eſſendi, ita quòd nihil aliud poſſet eſſe. Hoc idem etiam aliter ſoluitur per præ-
E miſſa. Ad aliud dico, quòd Deus intelligit dictinctiſsimè vniuerſa, nec per aliqua diſtincta
in eo, ſed tantum per ſuam vniſsimam, & ſimpliciſsimam claritatem, quæ ex multitudine
ſuæ virtutis & fortitudinis infinitæ æquiualet, imò incomparabiliter præualet omni multi-
tudini ſimilitudinum, exemplarium, idearum, habituum, actuum, & accidentium quo-
rumcunque, ſicut tertia pars, & quarta Corollarij primi docent. Et hoc eſt quod fideliſ-
ſimus, & diſertiſsimus Eſaias 40. ſic teſtatur; Leuate, inquit, in excelſum oculos ve-
ſtros, & videte quis creauit hæc; qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex
nomine vocat, præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutiſque eius, neque vnum
relictum fuit, ſcilicet ſecundum gloſſam, alienum à numero & cognitione eius. Auto-
ritates verò Philoſophicæ in contrarium allegatæ intelliguntur de entibus finitæ fortitu-
dinis,

dinis, & virtutis. Talia enim, vt videtur, nō poſſunt aliqua diſtinctè cognoſcere, niſi per aliqua A
correſpondenter diſtincta, niſi forſan hoc ſit per hanc claritatem diuinam, ex ſua infinita virtute ſupplentem in eis vicem huiuſmodi diſtinctorum. Pro Autoritate Philoſophi dicendum, quòd non intendit probare Deum non intelligere aliud à ſeipſo, ſed probat hæc tria, quod Deus non intelliget in potentia, quòd Deus eſt ſua intelligentia, & quòd Deus non intelligit aliud à ſe, ita quòd patiatur, & cauſaliter perficiatur ab eo ſicut intellectus humanus, quod legentibus, & non negligentibus illud capitulum cum expoſitionibus Auerrois, Thomæ, & aliorum Doctorum poterit apparere. Pro illo autem dicto Euangelico quod ſequitur, eſt ſciendum quod ſcientia Dei eſt duplex, ſcilicet ſimplicis cognitionis ſeu notitiæ, & approbationis & complacentiæ, quæ vltra ſimplicem cognitionem ſeu notitiam addit approbationem, beneplacitum, & complacentiam voluntatis. Diſtinctio iſta patet per beatum Gre-
Gregorius. gorium 25. Moral. vlt. tractantem illud Matth. 25. Amen dico vobis, neſcio vos; Nec aliter poteſt intelligi niſi quòd non approbat, vel reprobat quos ſic neſcit. Cognoſcet enim ſimplici B
notitia, quibus ſic dicet. Vnde & Apoſtolus 1. ad Cor. 8. Si quis diligit Deum, hic cognitus
Lumbardus. eſt ab eo. Hanc quoque diſtinctionem allegat Lumbardus 1. Sentent. diſt. 36. à Caſſiodoro ſuper Pſalterium, & ab Auguſtino ſimiliter, & in libro ſuo ad Heluidium, vbi dicit, Si ad ſcientiam referas, non ignorat Deus quibus dicet, Non noui vos, ſed eorum improbatio hoc verbo inſinuata eſt, & 83. quæſtionum 60. Cum Deus dicitur neſcire, pro eo dicitur, quod non approbat, id eſt in diſciplina ſua, & doctrina non agnoſcit; vbi & tertium ſenſum eiuſdem dicti ſubiungit, Dictum eſt, inquit, neſcio vos, pro eo quod vtiliter facit neſcientes quod ſcire inutile eſt; ſicq; dicitur Deus neſcire, pro facere neſcientes. Vbi & alias Autoritates obiectas exponit ſimiliter; Sicut, inquit, ſcire Deus dicitur, etiam cum ſcientem facit, ſicut ſcriptum eſt, Tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligitis eum; non enim ſic dictum eſt quòd neſciat Deus, ſed vt ipſi ſciant, quantum in eius dilectione profecerint, quod niſi tentationibus non plenè ab hominibus agnoſcitur; ideo bene accipitur quod dictum eſt, Solum Patrem C
ſcire de die illa, quia ipſe ſolus facit Filium ſcire; et quod dictum eſt neſcire Filium, quia facit neſcientes homines, id eſt, non prodit eis, quod inutiliter ſcierent. Et hunc vltimum modum
Auguſtinus. loquendi ſcripturæ probat 1. de Trin. 12. efficaciter & diffuſè 5. ſuper Geneſin 20. & ſuper titulum Pſalmi 6. et hæc eadem expoſitio patet per Gloſſas in locis ſuperius allegatis. Vnde
Gloſſa. ſuper illud Geneſ. 22. tentauit Deus Abraham, dicit Gloſſa, vt notificaret ei perfectionem, quam non ignorabat; et ſuper illud infra, eodem, nunc cognoui &c. id eſt, cognoſcere feci. Pro alijs quæ ſequuntur, dicendū quòd Deum audire, videre, & ſimilia, tripliciter poſſunt intelligi; Propriè, vt important operationes ſeu paſſiones proprias ſenſuum, & ſic Deo non competunt; Non enim eſt Animal, nec corporeos ſenſus habet: Tranſumptiuè, & hoc dupliciter, ſcilicet aut vt important cognitionem aut affectionem diuinam, & ſic non intelligunt Sancti, cum dicunt, Domine exaudi, vide, vel aliquid ſimile; (In his enim vniformiter ſemper [ita] ſe habet) Aut vt important diuinæ cognitionis aut affectionis opus extrinſecum & effe- D
ctum, & ſic intelligunt Sancti, cum orant. Et quia ſecundum Philoſophum 6. Topic. Omnes transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt, hæc ſimilitudo fuit cauſa, quare talia ab hominibus transferuntur ad Deum. Homines quando vident, vel audiunt, iraſcuntur & placantur; cognoſcunt & afficiuntur interius, vnde & exterius operantur; quare & iſtæ cauſæ pro ſuis effectibus ſæpè figuratiue ponuntur, vt manus pro ſcriptura; cum dicimus de bona litera, hæc eſt bona manus; & lingua pro loquela, cum dicimus, locutus eſt lingua Anglica, vel latina, id eſt, tali loquela, & eſt 33. color Rhetoricus de exornatione verborum, ſicut Tullius vlt. 2. ſuæ Rhethoricæ manifeſtat, à quo et denominatio denominatur. Eſt quoq; in talibus ſecundus modus æquiuocationis, vel amphiboliæ, eo quòd dictio vel oratio accipitur tranſumptiuè, quandò ſoliti ſumus ſic dicere, vt patet per Philoſophum 1. Elench. vbi amphiboliæ ſententias dubias & obſcuras certificat, & ſerenat; qui modus loquendi in ſacra ſcriptura, nedum ad Deum, verum etiam ad inanimata transfertur quandoque. Dicit enim E
Dominus Hoſeæ 2. Exaudiam cœlos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, vinū et oleum, & hæc exaudiēt Iſrael. Vnde Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 118. Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, ſic ait, Nunquid obliuio, ſicut in hominem, cadit in Deum? Cur ergo dicitur ei, Memento? & reſpondet, Non vt hominibus iſta contingunt, ita intelliguntur in Deo; Nam ſicut Deum pœnitere dicitur, quando præter hominum ſpem res mutat, conſilio non mutato, quia conſilium Domini in æternum manet; Ita dicitur obliuiſci, quandò tardare videtur adiutorium, vel promiſſum, vel non retribuere digna peccantibus, vel ſi quid huiuſmodi, tanquam eius memoria ſit elapſum quod ſperatur, ſiue timetur, & non fit, dicuntur iſta locutione morali, qua humanus moueatur affectus, quamuis Deus hæc faciat certa diſpoſitionē,

A ſitione, non deficiente memoria, nec obſcurata intelligentia, nec voluntate mutata. Cum
itaque dicitur ei, Memento, orantis deſiderium, quia promiſſum poſcit, oſtenditur, & non
Deus, quaſi ei de mente id exciderit, admonetur. Memento, inquit, verbi tui ſeruo tuo, hoc
eſt, imple promiſſum ſeruo tuo. Et 83. quæſtionum 52, oſtendit idem per totum; & in fine *Auguſtinus.*
De pœnitentia Dei, dicit; Mutare certum aliquid, & in aliud transferre, non facere ſolemus
niſi pœnitendo; quanquam diuina prouidentia cuncta certiſsimo ordine adminiſtret, tamen
ad humilem humanam intelligentiam, ea quæ incipiunt eſſe, nec perſeuerant quantum per-
ſeueratura ſperata ſunt, quaſi per pœnitentiam Dei dicuntur ablata. Gloſſa quoque ſuper Ge-
neſin 6. vbi agitur de pœnitentia Dei ſuper hominum factione; Non, inquit, in Deum pœni- *Gloſſa.*
tentia cadit, cui eſt de omnibus tam fixa ſententia, quàm certa || *præſcientia*; ſed vtitur Scrip- || præſcientia.
tura vſitatis verbis, coaptans ſe noſtræ paruitati, vt ex cognitis incognita cognoſcamus. Vide-
tur igitur pœnitere dum opus mutat, voluntate tamen & diſpoſitione immobili permanente.
B Aliter quoque poteſt exponi, Deum pœnitere, ſcilicet ad modum pœnitentis ſe habere, pro
quo dicit Gloſſa ſuper illud, 1. Reg. 15. Pœnitet me quod conſtituerim Saul Regem, id eſt, *Gloſſa.*
ad modum pœnitentis faciam delendo regnum eius. Et hæc expoſitio conſonat Auguſtino,
83. quæſt. 52. ſuperius allegato: quibus & concordat Anſelmus. 1. Cur Deus homo 9. expo- *Anſelmus.*
nens illud quod legitur Luc. 2. Ieſus proficiebat ſapientia, &c. Non, inquit, quia ita erat, ſed
quia ille ſic ſe habebat, ac ſi ita eſſet; & hoc eſt, quod dicit Lumbardus 3. ſentent. diſt. 13 vlt.
Quod autem allegatur de Raphaele, quod obtulit orationem Tobiæ Domino, non concludit
quòd Dominus illam prius neſciuit, & didicit tunc ab eo; imo ipſum offerre orationem coram
Domino, non fuit, niſi conſulere voluntatē diuinam de tali oratione, ſi, & quantum, ac quan-
do, vel quomodo debuit exaudiri. Vel forſan Raphaelem offerre Domino orationem Tobiæ,
fuit ipſam ſuis precibus Domino commendare. Vnde & Auguſtinus 5. ſuper Geneſin ad lite-
ram 19. ſic ait; Non ſanè propter inferiorum ſcientiam nuntijs indiget, quaſi per eos fiat ſci-
entior, ſed illo ſimplici ac mirabili modo nouit omnia ſtabiliter atque incōmutabiliter; habet
C autem nuntios propter nos, & propter ipſos, quia illo modo Deo parere & aſsiſtere, vt cum
de inferioribus conſulant, eiuſque præceptis & iuſsis obtemperent, bonum eis in ordine pro-
priæ naturæ atque ſubſtantiæ. Autoritas verò Ieronymi ſoluit ſeipſam, in hoc quod dicit per
ſingula momenta. Deus enim ſcit omnia ſimul & ſemper, non per vices temporum; ſicut
ipſa ſcita incipiunt eſſe, vel deſinunt more humano, quoniam apud ipſum non eſt tranſmu-
tatio, nec viciſsitudinis obumbratio, Iac. 1. & 5. capitulum demonſtrauit. Soluitur etiam per
hoc quod conſequenter adiungit; Non ſimus, inquit, tam fatui adulatores Dei, vt dum pro-
uidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nos ipſos iniurioſi ſimus, eandem irrationabilium,
& rationabilium curam eſſe dicentes. Vult ergo Ieronymus negare à Deo ſcientiam, qua pro-
uideat irrationalibus, ſicut rationalibus creaturis; his enim ſtatuit leges, & præmia, vel ſup-
plicia ſempiterna; illis autem nequaquam. Et hoc eſt quod dicit Apoſtolus, 1. ad Corinth. *Apoſtolus.*
D 9. Nunquid de bobus cura eſt Deo, ſcilicet talis cura quæ dirigat eos in meritis, & coronet in
præmijs, licèt ſecundum Sapientem, Sap. 6. & 12. Cura ſit Deo de omnibus, qua ſcilicet at- *Sap. 6. & 12*
tingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter modis ſuis. Et hæ ſunt reſ-
ponſiones Lumbardi, 1. Sentent. diſt. 39. Illud autem argumentum mixtum poteſt excludi
faciliter; ſicut enim arguit contra diuinam ſcientiam, ſic poteſt argui contra ipſorum contin-
gentium veritatem. Nam nullum non verum eſt verum: contingit ad vtrumlibet omne ve-
rum contingens eſſe non verum, ergo contingit pro poſsibili; Nullum verum contingens eſſe
verum: ergo contingit neutram partem contradictionis in talibus eſſe veram, ſed pariter am-
bas falſas. Sic ergo ab iſto inuolucro Logico non Theologico euoluuntur Theologi, & Lo-
gici inuoluuntur.

CAP. VIII.

E *Quòd Deus habet volutionem & amorem communiter, & ſpecialiter ad quæcunque.*

NVnc autem reſtat conſequenter oſtendere, Deum habere volutionem & amo-
rem communiter & ſpecialiter ad quæcunque, quoniam ſecundum priora De-
us omnia conſeruat, facit, & mouet, & non ſine cognitione, & ſapientia diſpo-
nente, ſicut ſextum huius oſtendit. Sed hæc ſine voluntate nihil conſeruant,
faciunt, neque mouent, quoniam ipſa cognitio eius eſt ſola, ita eſt impoſsibi-
lium ſicut poſsibilium, & poſsibilium quæ nunquam fient ſicut faciendorum; & ita præteri-
torum

torum ſicut futurorum; & ita futurorum in remoto, ſicut in propinquo; & ita omnium futurorum, ſicut præſentium, quæ actualiter modo fiunt vel conſeruantur iam facta. Si ergo cognitio ſola per ſe faceret aliquid vel ſeruaret, ſemper & ſimul faceret omnia ſupradicta. Item cognitio diuina de ſe videtur indifferens ad faciendum, vel non faciendum; imò ipſa per ſe ſola non apparet factiua; ergo nihil poteſt efficere niſi per aliquid determinans limitetur; hoc autem poni non poteſt niſi Diuina volitio actualis. Item ſic videtur in productione rerum à Deo, ſicut in productione motus proceſſiui ab animali; In hac autem non ſufficit ſola cognitio, ſed cum hac requiritur appetitus, vt probat Ariſtoteles 3. de Anima, vbi inquirit principium huius motus; & probat primò quod non eſt potentia vegetatiua; ſecundò, quòd non eſt potentia ſenſitiua; tertiò, quòd non eſt ratio, neque intellectus ſpeculatiuus, nec practicus; quartò, quòd nec appetitus eſt Dominus huius motus; quintò, quòd hæc duo ſcilicet phantaſia & appetitus, ſiue intellectus & voluntas mouent Animal proceſſiuè. Iſta patent per Auerroem ibi expreſſiùs comment. 44. & deinceps; & idem probatur in de motu Animalium manifeſtè. Item ſecundum Philoſopum 9. Eth. 7. Omnis artifex diligit ſuum opus, & omnis bene faciens bene patientem cui ſcilicet benefacit, & hoc magis quàm è contrario diligatur; & omnia ſunt opera Dei ſummi Artificis, ſicut præcedentia docuerunt, eiuſque beneficia liberaliſſimè diſtributa. Item quia aliter Deus non ſeruaret nec ageret libere, quoniam nulla eſt actio libera, quæ non proficiſcitur à libera voluntate, & ſic homo ruſticus & ſeruilis liberior eſſet Deo. Aliter quoque Deus nullam voluntatem haberet, contra octauam partem corollarij primi huius, vel non poſſet vti propria voluntate cum alijs abſurditatibus infinitis. Adhuc autem modus liber & voluntarius operandi ad extra, eſt melior & nobilior alio; quare & potentia rationalis, quæ taliter operatur, reputatur nobilior irrationali, quæ aliter operatur. Iſte ergo modus operandi ad extra quæcunque tribuendus eſt Deo teſte tertia parte corollarij primi huius: Iſtam quoque ſententiam & quædam Autoritates. 2°. huius præmiſſæ lucidè conteſtantur: Dicitque Algazel 3. Metaph. ſententia 7. quod primus eſt volens, & omnia fluunt ab eo, & placent ſibi, nec aliquid horum odit. Hoc autem ille antiquus Empedocles aſpiciebat à longe. Hic enim vt recitat Ariſtoteles 3. Metaph. 15. poſuit duo generalia rerum principia, ſcilicet Amorem & odium, ſed in Deo poſuit amorem ad omnia ſine odio cuiuſcunque. Quibus concordat Sapiens Sapient. 11. alloquens Dominum in hunc modum, Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti, quomodo autem poſſet aliquid manere niſi tu voluiſſes, aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur.

Ariſtoteles. Auerroes. Philoſophus. Algazel. Empedocles. Ariſtoteles. Sapiens.

A B C

CAP. IX.

Quod voluntas diuina eſt cauſa efficiens cuiuſlibet rei factæ, mouens ſeu motrix cuiuſlibet motionis, ac vniuerſaliter omnium amantiſsima genetrix, nutrix & viuifica conſeruatrix. D

HVic autem coniũgendum exiſtimo quod Diuina voluntas eſt cauſa efficiens cuiuſlibet rei factæ, mouens ſeu motrix cuiuſlibet motionis, ac vniuerſaliter omnium amantiſsima genetrix, & viuifica conſeruatrix. Hoc totum ex 3. 4. & 2. cum proximo ſequitur manifeſtè. Quod & * quibuſdam rationibus & Autoritatibus Philoſophicis & Theologicis poterit confirmari. In huiuſmodi namque cauſis non eſt infinitus proceſſus per ſuppoſitionem ſecundam; eſt ergo aliqua omnium vna prima, quæ eſt Deus ſicut ſuperius eſt oſtenſum; ſed illa non poteſt poni Deus ſecundum ſuam eſſentiam abſolutam, quoniam illa quantum eſt de ſe æqualiter & indifferenter ſe habet ad poſſibilia, quæ nunquam fient, ſicut ad facienda; & ad futura remota, ſicut propinqua, & ad mouentia ſicut ad quieſcentia; ergo & hæc omnia ſimiliter & æqualiter ſemper eſſent; maximè quia ſi quid fiat ab eſſentia eius ſola ſine aliqua voluntate, illud fit per modum naturæ & neceſſitatis, ſicut effectus cauſarum naturalium, cum libertas in ſola voluntate ponatur: Et tales cauſæ naturales quando poſſunt, debita diſpoſitione paſſi ſuppoſita neceſſariò ſemper agunt. In hoc enim differunt hæ cauſæ à cauſis voluntarijs participantibus rationem, vt patet 9. Metaph. 10. & ſimiliter in comment. quare cùm omnes cauſæ inferiores ſiue ſecundæ in cauſatione ſua quacunque ſubdantur neceſſariò primæ cauſæ, E

** propter hæc*

A cauſæ, omnes cauſationes earum, ſicut & quælibet cauſatio primæ cauſæ proueniunt de neceſſitate naturæ, & penitùs abſoluta; quare vniuerſaliter omnis libertas & contingentia, ac meritum deſtruetur. Non enim decet cauſarum ordinem naturalem, vt cauſa inferior ſecunda ſit liberior, quàm ſuprema, & prima, nec eſt aliquo modo poſsibile. Hæc enim eſt in omnibus regulans, illa in omnibus neceſſariò regulata, hæc ſubijciens, illa ſubiecta, hæc præcedens & dominans, illa ſequens in omnibus, & ancillans. Si etiam Deus ageret ad extra purè naturaliter, ageret ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, quare & neceſſariò infinitæ, eſſetque omnis eius effectus ſimpliciter infinitus, & ſibi æqualis, cùm omni minori plus poſsit, ſicut Suppoſitio prima monſtrat: Nec cauſa huiuſmodi omnium poteſt poni ſola diuina cognitio, ſicut capitulum proximum oſtendebat. Nulla ergo reſtat talis cauſa ſufficiens, niſi ponatur diuina voluntas. Item quicunque agit aliquid liberè, agit illud voluntariè, Deus autem agit liberè quicquid agit ad extra; perfectius eſt enim ſic agere; alias etiam irrationabiles eſſent gratia-

B rum actiones, & inanes preces omnium erga Deum. Item alias Deus nullam voluntatem haberet, vel non vteretur propria voluntate in omnibus effectibus ſupradictis qui ſunt ab eo, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum, quod tamen ſine dubio magis decet. Hoc idem multi Philoſophi conteſtantur: Nam doctus Plato 1. Timæ. 1. vbi de genitura Mundi agit, loquens de Deo, ſic dicit; Optimus erat ab optimo; porrò inuidia longè relegata eſt. Itaq; conſequenter cuncta ſui ſimilia, prout cuiuſque natura capax beatitudinis eſſe poterat, effici voluit; quam quidem voluntatem Dei, originẽ rerum certiſsimã ſi quis ponat, rectè eum putare conſentiam. Ecce quantũ ad productionẽ rerum à Deo, qui & de conſeruatione rerũ à Deo, ſecundi tertio ſentit idem, ſicut ſecundo huius pleniùs recitatur. Cui & eius diſcipulus Ariſt. in de Mundo 13. concordat, cùm dicit vniuerſaliter, quod in naui Nauta ſeu gubernator, ſecundum aliam tranſlationem, in curru Auriga, in choreis Choraula, in ciuitate Lex, in agmine, ſeu exercitu ſecundum aliam tranſlationem, Dux; hoc Deus in Mundo: Ipſe enim immobilis cuncta mouet, & cir-

Plato.

Ariſtoteles.

C cumfert, quò vult, diuerſis ideis, & naturis. Et infra eodem, Vineæ, & palmæ, & Perſici ficus, dulces & oliuæ, vt ait Poëta, & infructiferæ, quarum tamen eſt opus ob aliud, vt Platanus, Pinus, Buxus, Tilia, Populi, Cupreſſus, & ſimilia; Animantium quoque tam domeſtica, quàm ſilueſtria, quæ in aëre, terra, vel aqua degunt, generantur, creſcunt, & corrumpuntur, diuinis parentia decretis (ſecundum aliam tranſlationem, mandatis.) Decreta autem & mandata ſunt opera voluntatis. Idem ſupra, eiuſdem 9°. Sicut, inquit, inchoante Choraula, concinit tota Chorea varijs vocibus acutis & grauibus, vnam harmoniam continuam continuantibus, ſic ſe habet res in Deo, qui cuncta diſponit: Nam ſecundum ſupernam infuſionem ab agnominato Choraula mouentur ſemper Stellæ, totumque Cœlum incedit; & fulgidus Sol diuidens diem & noctem, & quatuor anni tempora; Fiunt autem pluuiæ, & venti, & rores, & paſsiones propter primam & originalem cauſam. Sequuntur autem hæc effluxus fluminum, maris inundationes, ortus arborum, fructuum maturationes, Animalium

D generationes, nutritiones omnium, & crementa, & corruptiones, cooperante ad hæc & vniuſcuiuſque conditione. Quando ergo omnium Dux (ſecundum aliam tranſlationem Princeps) & genitor innuit (ſecundum aliam tranſlationem, præcipit) omni naturæ latæ inter cœlum & terram, mouetur continuò in circulis & metis (ſecundum aliam tranſlationem, terminis) proprijs, quandoque diſparens, quandoque apparens, oſtendens mille ideas (ſecundum aliam tranſlationem, formas) & iterum abſcondens ex vno principio. Innuere autem & præcipere eſt operatio voluntatis. Idemque in de Secreto ſecretorum 1. part. 23. Rex eſt in regno, ſicut pluuia in terra, quæ eſt Dei gratia cœli benedictio, terrę vita, viuentium iuuamentum; quare & homines laudant Deum conſiderantes ſigna ſuæ gratiæ, dona miſericordiæ, ſcilicet pluuias & ventos, & cæteras impreſsiones quas emittit de theſauro miſericordiæ ſuæ, qui hyemis & æſtatis frigora & calores ſumma prouidentia incuitabiliter ſtabiliuit; qui & ſupra 1. dicit, quòd Deus ſtudentibus tribuit gratiam cognoſcendi; gratiam autem & miſericordiam face-

E re, prouidere, & ſtabilire, quis neſcit competere voluntati? Nec debet iſte liber inter Apocrypha numerari, eò quòd loquitur de gratia & miſericordia Dei, qui magis videntur termini Theologici, quàm Philoſophici. Libri enim Philoſophici omnibus ſatis noti loquuntur de eiſdem. Philoſophus enim 10. Eth. 14 ponit triplicem opinionem qualiter homines fiunt boni, dicens; Fieri autem bonos exiſtimant hi quidem natura, hi autem conſuetudine, hi autem doctrina. Et vult quod quælibet iſtarum opinionum habeat aliquid veritatis, & pro prima opinione ſubdit; quod quidem igitur naturæ manifeſtum, quod non in nobis exiſtit, ſed per aliquam diuinam cauſam, & verè benè fortunatis exiſtit: Vbi Auerroes; Quidam hominum putantur eſſe boni per naturam, & quidam per doctrinam, & patet quoniam quod de hoc eſt per naturam non eſt à nobis, ſed per gratiam quandam diuinam; illis quoque fortuna bona eſt veraci-

Philoſophus.

Auerroes.

veraciter. Nec poteſt aliquis fingere quod per iſtam cauſam diuinam, & gratiam, ac fortunam, A
intelligatur tantum quædam influentia cœleſtis, ſeu ſtellica, qualem Aſtronomi ſolent in nati-
Philoſophus. uitatibus ſeu conceptionibus ſomniare; quoniã ſecundum eundẽ Philoſ. in de bona fortuna 2. Bona fortuna eſt à Deo, qui immediatè mouet intellectum benè fortunati ad enfortunia conſequenda, dicit enim ſic; Quod autem quæritur hoc eſt, quid motus principiũ in anima? palam quemadmodũ in toto, ſcilicet in vniuerſo. Deus enim mouet aliquo modo omnia quæ in nobis, diuinum autem rationis principium, non ratio, ſed aliquid melius, quid ergo erit melius & ſcientia & intellectu, niſi Deus? Virtus enim intellectus organum & propter hoc, quod olim dicebantur benè fortunati vocantur, qui ſi impetũ faciunt, dirigunt ſine ratione exiſtentes, & conſiliari non expedit ipſis: Habent enim principium tale quod melius intellectu & conſilio;
Auerroes. qui autem rationem, hoc non habent, neq; diuinos inſtinctus. Auerr. quoque in Prol. 1. Phyſ. dicit quòd gratia hominis perfecta, eſt, ipſum eſſe perfectum per ſcientias ſpeculatiuas. Et quòd intelligat de gratia quæ gratis datur à Deo, patet per eundem ſuper 1. de Cœlo Comment. 32. dicentem, quod ipſe longo tempore fecit moram, eo quòd non intellexit explanationem illius loci; vbi probat Ariſtoteles, quòd nullus eſt motus contrarius motui circulari; et ſubdit, Sed Deus induxit me ad veritatem. Idemque ſuper 2. de Anima Comment. 34. de miſericordia Dei dicit, Sollicitudo diuina cum non potuit facere viuum permanere ſecundum indiuiduum, ‖ *miſerta* eſt in dando ei virtutem qua poteſt permanere ſecundum ſpeciem. B

‖ miſerata

Hermes. Iſtam quoque ſententiam de gratia Dei præmiſſam, Hermes de verbo æterno vlt. atteſtatur,
Sixtus Pythagoricus. ſicut ſexto huius fuerat recitatum; de qua & Sixtus Pictagoricus in ſententiols ſuis ait: Gratia Dei fato non ſubiacet. Amplius autem plurimi antiquorum Philoſophorum, poſuerunt amorem Dei originale principium quorumcunque; Amor autem à voluntate minimè ſeparatur. Recitat ſiquidem Philoſophus 1 Metaph. Heſiodum & Parmenidem dicentes amorem Deorum prouidentem omnibus eſſe principium generationis vniuerſi, qui amor omnia condidit, quem neceſſe eſt eſſe in entibus & eſſe cauſam, quæ res ipſas moueat, & congreget. C
Empedocles. Et idem ſenſit Empedocles ſicut 3. Metaph. 15. ab eodem Philoſopho recitatur, & in multis locis Philoſopiæ tangit opiniones ponentium amorem & odium, ſiue amicitiam & litem eſſe principia generationis & corruptionis in entibus quibuſcunque, quod non improbè dicitur, ſi intelligatur, quod amor ſeu velle Dei ſit cauſa, quare aliquid generatur, et permanet; et nolle eius ſit cauſa quare aliquid non generatur, vel non permanet, ſed corrumpitur generatum.
Auicebrol. Auicebrol quoque in libro quem nominat fontem vitæ hoc ipſum probat diffuſè, & maximè libro 5° à cap. 35. quaſi per totum vſque ad finem, ſicut ſecundum huius plenius recitauit; qui & 37. ita dicit, Omnes iſti motus in ſubſtantijs ſpiritualibus, & corporalibus deriuati ſunt à voluntate; ergo oportet ex hoc vt omnes ſubſtantiæ ſpirituales & corporales ſint mobiles à voluntate, cuius exemplum eſt, quòd voluntas animæ mouet corpus, aut quieſcere facit aliquod membrum eius, ſicut eſt quies cum retinetur anhelitus; & hic motus qui diffuſus eſt in omnibus ſubſtantijs à voluntate, eſt diuerſus in fortitudine & debilitate propter diuerſitatem D
recipientium, non propter diuerſitatem voluntatis in ſe. Et cap. vlt. Creatio aſſimilatur verbo quod loquitur homo, quia homo cum loquitur, verbis forma eius & intellectus imprimitur in auditu Auditoris, & in intellectu eius; & ſic dicitur quod ſublimis & ſanctus locutus eſt verbum, & intellectus eius impreſſus eſt materiæ, & ipſa retinuit eum, ſcilicet quia forma creata eſt impreſſa materiæ & depicta in ea.
Auicenna. Item Auicenna 9. Metaph. 7. oſtendens quòd nihil fiat à caſu, ſed quòd omnia proueniant à cura diuina, ſic ait; Non eſt tibi via dicere, quid fiat per caſum, quia ratio inducit te ad iudicandum, quòd omnia fiunt ex gubernatione & diſpoſitione. Oportet enim vt ſcias, quòd cura eorum eſt ex hoc; quòd primus ſcit ſeipſum, & quòd ab ipſo eſt neceſſitas ordinationis bonitatis, & quòd ſua eſſentia eſt cauſa bonitatis & perfectionis, ſecundum quod poſſibile eſt rebus & placet ei, ſicut prædictum eſt. Idem 10. Metaph. 1. dicit, hoc totum fluit deſuper, nec ſequitur ex imaginatione cœleſtium tantum, ſed quia primus verus nouit hoc totum, ideo ab eo incipit eſſe onus eius quod fit; Et infra eodem, de naturalibus & voluntarijs, cœleſtibus & terreſtribus dicit ita; Collectio igitur horum E
Algazel. omnium prouenit neceſſario ex neceſſitate diuinæ voluntatis. Idem oſtendit Algazel. 3. Metaph. ‖ *ſententia* 7ª manifeſtè, quia non agit tantum ex natura, ſed ex ſcientia, & omnis actio quæ ſubiacet ſcientiæ, ſubiacet voluntati; omne igitur quod fluit ab ea, placet ſibi, nec aliquid horum odit. Iſtam quoque ſententiam conteſtantur Autoritates quamplures ſecundo
Apocalipſis. huius præmiſſæ. Hoc idem per Scripturam Canonicam oſtenditur euidenter; Apoc. enim 4. vigenti quatuor teſtes omni exceptione maiores concorditer hoc teſtantur, ante ſedentem in throno dicentes; dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt. Pſalmiſta quoque

‖ ſum.

Pſalmo

A Pſalmo 148. omnibus cœleſtibus ad laudandum Dominum per ordinem excitatis, hanc cau- *Pſal.* 148.
ſam ſubiungit, quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt; ſicut etiam legitur
Geneſ. 1. de operibus ſex dierum, dixit Deus, fiat hoc, & fiat illud, & factum eſt ita: Man- *Gen.* 1.
date autem eſt proprium voluntatis, & dicere ſimiliter in hoc loco. Dicit enim Rabbi Moſe *Rabbi Moſe*
de duce dubiorum 63. Quòd verbum eſt triplex; ſcilicet prolatum linguâ, conceptus men-
tis, & voluntas; vltima duo tantùm competunt creatori; & exponendo illud Pſalmi; Verbo
Domini cœli firmati ſunt, dicit, quòd hoc ſignificat, quòd hæc fuerint inuenta cum intentio-
ne & voluntate eius. Et poſtquam Pſalmiſta excitauit cœleſtia ad Dominum collaudandum,
ſimiliter hortatur terreſtria conſequenter; Laudate, inquit, Dominum de terra, dracones, &
omnes abyſsi, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt Verbum eius, id
eſt præceptum voluntatis illius. Non ſolùm autem iſta, ſed eadem ratione & alia vniuerſa.
Vnde Auguſtinus 3. De Trinit. 8. docet, quòd eorum quæ vſitato curſu naturæ fiunt frequen- *Auguſtinus.*
B ter, ſicuti ſunt ortus ſiderum, & occaſus, generationes, & mortes animalium, ſeminum &
germinum innumerabiles diuerſitates, nebulæ & nubes, niues & pluuiæ, fulgura & tonitrua,
fulmina & grandines, venti & ignes; frigus & æſtus, & omnia talia eorum, etiam quæ
eodem ordine fiunt, ſed rarò ſicut ſunt defectus luminum ſpecies inuſitatæ, ſiderum mon-
ſtra, terræ motus, & omnium ſimilium prima & ſumma cauſa non eſt niſi voluntas Dei. Vn-
de & in Pſalmo; Cùm quædam, inquit, Auguſtinus huius generis commemorata eſſent, vt ig-
nis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, ne quis iſta fortuitò, vel cauſis tantùm corpo-
ralibus, vel etiam ſpiritualibus, tamen præter voluntatem Dei exiſtentibus, agi crederet,
continuò ſubiecit, quæ faciunt Verbum eius. Item Pſalmo 134. Omnia quæcunque vo- *Pſalmus.*
luit Dominus, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſsis. Et Iudith 9. Hoc *Iudith.*
factum eſt, quod ipſe voluiſti; ſatiſque ſunt multa ſimilia in Scriptura. Item Auguſtinus 3. *Auguſtinus.*
de Trinitate 4. Voluntas Dei in cœleſti patria, in beatis ſpiritibus, tanquam in excelſa ſede
C reſidens, velut in domo ſua & templo; inde ſe ‖ *quidem* ordinatiſsimis creaturæ motibus, pri- ‖ quibuſdã
mò ſpiritualibus, deinde corporalibus, per cuncta diffundit, & vtitur omnibus, ad incom-
mutabile arbitrium ſententiæ ſuæ, ſiue incorporeis, ſiue corporeis rebus, ſiue irrationabi-
libus, ſiue rationabilibus, ſpiritualibus ſiue bonis per eius gratiam, ſiue malis per propriam
voluntatem; & quaſi per totum illum librum multis capitulis oſtendit, quod diuina volun-
tas eſt prima, & ſumma omnium rerum cauſa. Idem Enchirid. 6. dicit; Satis eſt Chriſtiano
creatarum rerum cauſam ſiue cœleſtium, ſiue terreſtrium, ſiue viſibilium ſiue inuiſibilium,
non niſi bonitatem credere Creatoris. Idemque primo de Gene. contra Manich. Volun-
tas Dei omnium quæ ſunt ipſa eſt cauſa. Qui ergo dicit; Quare Deus fecit cœlum & ter-
ram? reſpondendum eſt, quia voluit. Voluntas enim Dei cauſa eſt cœli & terræ. Idem quo-
que de Quæſtionibus Oroſij, 39. Omnis cauſa creaturæ, voluntas eſt Creatoris. Præte-
rea, omne quod eſt, aut fit, Deo Autore eſt, & fit, ipſo volente, vt patet per Auguſtinum,
D 83. Quæſtionum 3. quid nominis taliter exponentem, Deo Autore cùm dicitur, illo volente
dicitur; Deus autem eſt cuiuſlibet rei Autor. In autoribus enim non eſt infinitus proceſſus, ſed
aliquis omnium primus Autor; hic neceſſariò erit Deus. Dicit quoque Auguſtinus 12. de Ci-
uit. Dei 5. Naturarum nulla omninò eſt, cuius non ſit Autor, & Conditor Deus. Hoc etiam
alibi ſæpiſsimè reperitur; & hoc eſt quod tota teſtatur Eccleſia in Paſchali gaudio ſic hymni-
zans; Quis Autor omnium, &c. Hugo quoque de Sacramentis lib. 1. part. 4. cap. 10. & vlt. o- *Hugo*
ſtendit, quòd diuina voluntas eſt rerum omniũ prima cauſa. Ex his omnibus patet principale
propoſitũ pro qualibet ſui parte. Vt tamen ex abundanti iam rationibus præoſtenſa, per groſ-
ſum exemplũ ſenſibilius manifeſtem, imaginor, quòd ſicut pondus ſe habet in horologio no-
ſtro paruo, ſic Deus in horologio mundi magno. Sicut enim hîc pondus, dum ſua vnica mo-
tione rotam principalem circumfert, omnibus motibus omnia mota mouet, & ſingulis ſingu-
la, quietata quoque quietat, & quieta conſeruat, temporibus definitis eo quod ad inuicem,
E & cùm rota artificialiter conatur: Sic Deus in mundo, dum ſua vnica volutione rotam cœ-
leſtem primariam circumuoluit, omnia eius mota tam variè, & quieta ſimiliter adminiſtrat;
& hoc tanto regularius eſt in mundo, quàm in horologio manufacto, quanto tam pondus
eius, quàm rota ordinatius diſponuntur, quantoque cætera entia ad inuicem, ad rotam, & ad
pondus virtuoſioribus, licet occultioribus nexibus artificioſius colligantur. Vnde Sapient 11. *Sapient.* 11.
Omne in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. Quare beatus Aug 4. ſuper Geneſin ad *Auguſtinus.*
literam 5. hanc autoritatem Sapientis exponens, inquirenſq; ſi eſſet, quomodo hæc tria; men-
ſura, ſcilicet, numerus, & pondus ſint Deus, vel non Deus, ſic ait; Secundum id quod noui-
mus menſuram in his quæ metimur, & numerum in his quæ numeramus, & pondus in his
quæ appendimus, non eſt Deus iſta; ſecundum id verò quod menſura omni rei modum præ-

R figit,

ſigit, & numerus omni rei ſpeciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem & ſtabilitatem A trahit ille primitùs, & veraciter, & ſingulariter iſta eſt qui terminat omnia, regulat omnia, format omnia, & ordinat omnia; nihilque aliud dictum intelligitur, quomodo per cor & linguam humanam dici potuit, Omnia in menſura, numero, & pondere diſpoſuiſti, niſi omnia in te diſpoſuiſti. Magnum eſt, paucíſq; conceſſum excedere omnia quæ metiri poſſunt, vt videatur menſura ſine menſura; excedere omnia quæ numerari poſſunt, vt videatur numerus ſine numero; excedere omnia quæ appendi poſſunt, vt videatur pondus ſine pondere. Huic autem imaginationi & Hermes concordans, de verbo æterno 18. Spiritu, inquit, miniſtrantur omnia in Mundo, qui quaſi organum vel machina ſummi Dei voluntati ſubiectus eſt; Et infra 26. ſic ſcribit, Totus hic mundus Dei opus immutabile, glorioſa conſtructio, bonum multiformi imaginum varietate compoſitum, machina voluntatis Dei * ſuo operi abſque inuidia ſuffragantis. Hoc idem poteſt imaginari quis veriùs, ſi imaginetur horologium habens rotam perpetuæ motionis, virtute ponderis immanentis, non extrinſecus dependentis; Deus B enim ſecundum præhabita eſt ‖ *interimum* omni rei. Sed adhuc poteſt quis hoc imaginari veriſſimè, imaginando rotam perpetuæ motionis ex virtute aliqua attractiua vel etiam expulſiua æternaliter quieſcente, velut ſi rota haberet in extremitatibus radiorum, aut in periferia ſua ferrum, vel ſit ferrea ipſa tota, quod vel quam Magnes attractiuus vel aliter expulſiuus, aut indiuerſis extremis vtriuſque virtutis propinquus ex vna ſui parte ſemper patenter aſpiceret; ex alia verò parte per aliquod obſtaculum occultaretur ab eo, vel ingenioſius aliter quouiſmodo. Quod igitur Magnes quietus attrahens vel expellens in horologio tali paruo, hoc Deus immobilis volens vel nolens in horologio Mundi magno: Vnde Sapient. 7. Permanens in ſe omnia innouat. Adhuc autem fortaſſis poſſet hoc totum ſimilius & propinquius exemplo propoſito cogitari, ſupponendo iuxta 2ª. & 4ª. huius præmiſſa, Deum primò ſeipſum motu quodam immobili, inuariabilique mouere, & omnia alia omnibus ſuis variabilibus motibus conſequenter: Vnde & Hermes de verbo æterno 34. Deum, inquit, agitari credibile eſt in ſeipſum ea- C dem immobilitate. Hæc autem cogitatio Dei, ſeu motio eius, æterna volutio reputanda. Hæc autem imaginatio, licet groſſa à Phyſiologorum, Aſtrologorum, & Theologorum ſubtili ſcientia non diſcordat. Sed ne cum quibuſdam Aſtrologis liberas hominum voluntates ſubijcere videar aſtrorum neceſſariæ ſeruituti, imaginor adhuc vltra, quod ſicut maior Mundus eſt horologium quoddam magnum, ſic homo qui ſecundũ Philoſophos dicitur minor Mundus, eſt horologium quoddam paruum, illud quodammodo naturale, hoc voluntarium, illud ſtabile, hoc portatile; & ſicut ibi pondus, ſeu virtus voluntatis diuinæ mouendo per ſe primũ eius motum, ſcilicet primam intelligentiam, cum maxima rota cœli, mouet cætera naturalibus motibus quibuſcunque, ſicut 12. Metaphyſ. demonſtratur: ſic & mouendo per ſe primum motum in homine, ſcilicet Animam rationalem cum tota cordis vel capitis, mouet reliqua hominis [organa] & hominem ipſum totum voluntarijs motibus quibuſcunque; & hoc eſt quod à Philoſopho in De bona fortuna erat ſuperius allegatum, ſcilicet quòd principium motus in A- D nima noſtra, quemadmodum in toto vniuerſo eſt Deus. Mouet enim, vt dicit, Omnia quæ in nobis, diuinum rationis principium non ratio, ipſe virtus exiſtens intellectus organum; Vnde & Parab. 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud. Quare nec dubium, quin ita ſit de cordibus quorumlibet aliorum, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit; & æqualiter eſt illi cura de omnibus, ſicut Sapient. 6. dicitur ſapienter. Quare & Eſaiæ 40. dicitur; Ecce gentes quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt coram eo; vbi gloſſa, quod ſcilicet momentum ex nihilo in vtramlibet partem inclinatur. Quare & ſinguli petimus cum Pſalmiſta dicentes: Inclina cor meum in teſtimonia tua & non in auaritiam Pſal. 118. Super quod dicit Aug. Quid eſt inclinatum ad aliquid cor habere, niſi hoc velle? orat igitur vt velit, cùm dicit: Inclina cor meum, &c. Vnde B. Aug. 4. ſuper Gen. ad lit. 5. ſuper Autoritatem Sapientis prædictam, immediatè poſt expoſitionem eius ſuperius recitatam, ſubiungit; Neq; enim menſura, & numerus, & pondus in lapidibus tantummodo & in E lignis, atq; huiuſmodi molibus, & quantis corporalibus animaduerti & cogitari poteſt. Eſt enim menſura aliquid agendi ne ſit irreuocabilis & immoderata progreſſio, & numerus affectionum animi, & virtutum, & eſt pondus voluntatis & amoris; ſed hæc animorum atq; mentium menſura aliâ menſurâ cohibetur, & numerus alio numero formatur, & pondus alio pondere rapitur. Menſura autem ſine menſura eſt cui æquatur quod de illa eſt; Numerus ſine numero eſt quo formantur omnia, nec formatur ipſe; Pondus ſine pondere eſt quo referuntur omnia vt quieſcant, & hæc tria ſunt Deus, ſicut ex eodem loco erat ſuperius allegatum.

Margin notes: *[..]rmo* ; ‖ *int[..]num.* ; *[H]ermes.*

Habet

A *COROLLARIVM.*

Habet Corollarium per omnia quæ facta fuerunt, facta fuerunt à voluntate diuinâ, & quæ facta erunt, facta erunt ab ea.

VNde cognoſcitur euidenter quòd omnia quæ facta, ſeruata, ſeu mota ſunt, fuerunt, aut erunt, hæc ſunt, fuerunt, & erunt à voluntate diuina, & hoc modis in Corollarijs tertij huius, ſecundi, & quarti præmiſsis. Hoc autem Corollarium tam patenter ex præmiſsis conſequitur, quod probatione non eget: Si enim neceſſe eſt omnia præſentialiter modò facta, præſentialiter fieri à voluntate diuina, eſt & correſpondenter neceſſe de præteritis & futuris, de ſeruatis quoque ſimiliter atque motis; quibus perſpectis, & prætactis Corollarijs intellectis, modos prædictos moderatos arbitror non latere. Poſſunt autem & hic reſponſiunculæ fabricari, quales in capitulis ſupradictis, & ſimiliter confutari.

B

CAP. X.

Quòd voluntas diuina eſt vniuerſaliter efficax, inſuperabilis & neceſſaria in cauſando, non impedibilis nec fruſtrabilis vllo modo.

NVnc autem reſtat oſtendere conſequenter quòd diuina voluntas eſt vniuerſaliter efficax, inſuperabilis, & neceſſaria in cauſando, non impedibilis, nec fruſtrabilis vllo modo. Hoc autem totum ex octaua parte Corollarij primi huius cognoſcitur euidenter; quod tamen hic ex cauſa, aliquibus rationibus & Autoritatibus confirmandum. Quis ergo neſciat optimè conſequi, ſi Deus poteſt aliquid facere, & vult illud facere, facit illud, aut faciet pro tempore deſtinato potentia & voluntate manente: nihil enim ei deeſt ad facere requiſitum. Dicitque Philoſophus 9. Metaph. 10. Potens ſecundum rationem omne, neceſſe quando deſiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere; & 2. Rhetor. 24. Si potuit, & voluit, egit. Omnes enim cum potentes velint, agunt. Et 5. Polit. 7. Quæ autem volunt potentes, agunt omnes: Quare & docente Philoſopho 1. Prior. ex oppoſito concluſionis cum eadem minore, inferendo oppoſitum maioris prioris, optimè ſequitur è contrario, Deus non facit hoc, & vult facere hoc, ergo non poteſt hoc facere. Non eſt ergo omnipotens, ſed impotens in hac parte, contra 7^am^ partem Corollarij primi huius, & contra fidem Eccleſiæ generalem. Vnde & Auguſt. Enchirid. 76. Omnipotenti, inquit, Deo ſemper quàm facile eſt, quod vult, facere; tam facile eſt quod non vult eſſe, non ſinere. Hoc niſi credamus, periclitatur ipſum noſtræ confeſsionis initium, qua nos in Deum omnipotentem credere confitemur. Neq; enim ob aliud vocatur veraciter omnipotens, niſi quoniam quicquid vult, poteſt; nec voluntate cuiuſpiam naturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Item voluntas diuina eſt actus potentiæ, vt eſt notũ, & non minoris quàm infinitæ, propter 1^am^ ſuppoſitionem & 4^am^ partem Corollarij primi huius. Superat ergo omne finitum, nec ab aliquo ſuperatur, nec ab aliquo infinito, quia ſolus Deus eſt talis per 17^am^. partem Corollarij primi huius; nec ipſe ſuperat propriam voluntatem, nec habet in ſe contrarium illi quicquam. Quare dicit Auguſt. 5. de Ciuit. Dei 9. In eius voluntate ſumma eſt poteſtas: & Enchirid. 75. Ipſa eſt efficaciſsima. Item ſi voluntas diuina fruſtraretur ab aliquo, vel etiam vinceretur, hoc maximè videretur à voluntate creata Angelica vel humana; ergo hæc illam excederet in virtute, quod 1^a^ ſuppoſitio non concedit. Dicitq; Eſaiæ 47. Non reſiſtet mihi homo, & ſupra eodem 14. Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? & Apoſtolus ad Rom. 9. voluntati eius quis reſiſtet? Scribitur quoque Heſteræ 13. & Eccleſia ſancta canit, Domine Deus omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui poſsit tuæ reſiſtere voluntati; ſi decreueris ſaluare nos, continuò liberabimur: & Pſal. 113. Omnia quæcunque voluit, fecit; quod tractans Auguſtinus Enchirid. 75. dicit, quod vtique non eſt verum, ſi aliqua voluit & non fecit, & quod eſt indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret, quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Item ſi Deus non ſemper faceret quicquid vellet, indigeret auxilio ad aliqua facienda, contra quintam partem Corollarij primi huius, & contra quædam quinto huius præmiſſa. Ad hoc etiam ſunt Autoritates Philoſophicæ & Theologicæ multæ valdè. Hermes ſiquidem de verbo æterno,

[Margin: C; Philoſophus.; Auguſtinus.; D; Auguſtinus.; Eſaias.; E; Apoſtolus.; Heſt. 13.; Pſal. 113.; Hermes.]

no 9. loquens de Deo, dicit, quòd omnia ex eius voluntate dependent: Et addit; Etenim A
de ipſa eſt ſumma perfectio, vtpote cùm voluiſſe & perfeciſſe vno eodemque temporis puncto compleat; Placitum enim Dei neceſſitas ſequitur, voluntatem comitatur effectus. Et infra 22. Hic, inquit, ſolus, vt omnia vtraque ſexus fœcunditate pleniſſimus, ſemper voluntatis ſuæ prægnans, parit ſemper quicquid voluerit procreare. Ariſtoteles etiam in de Mundo vlt. oſtendens quòd Deus cum ſit vnus, eſt tamen multinomius, & quædam illorum nominum exponendo ſic dicit, Reor autem & neceſſitatem nihil aliud dici, niſi quod inſupirabilem ſubſtantiam, Adraſtiam verò ineuitabilem cauſam entem. Dicitq; Auicenna 10. Metaph. ſuæ 1. Collectio horum omnium prouenit neceſſario ex neceſſitate diuinæ voluntatis; Et Auguſtinus 6 ſuper Geneſin ad literam 20. Voluntas creatoris rerum neceſſitas eſt, et hoc ibi per magnum proceſſum diffuſe oſtendit. Et idem 3. de libero arbitrio 3. Voluntas illius mihi eſt neceſſitas. Idemque Enchirid. 83. Rogandus eſt vt velit, quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. Dicitque Anſelmus 2. Cur Deus homo 17. Si vis omnium, quæ fecit, & paſſus eſt, veram ſcire B
neceſſitatem, ſcito omnino ex neceſſitate fuiſſe, quia ipſe voluit. Itemque Auguſtinus Enchirid. 77. tractans illud Apoſtoli 1. ad Tim. 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri; Et illud Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos & noluiſti, oſtendit quòd voluntas diuina non impeditur, nec aliquo modo fruſtratur in iſtis, & multis capitulis ſequentibus idem probat. Vnde & 83. dicit, quòd quantælibet ſint voluntates Angelorum, & hominum bonorum & malorum volentes illud quod Deus vult, vel aliud; Dei omnipotentis voluntas ſemper inuicta eſt & 84. Omnipotens velle non poteſt inaniter quodcunq; voluerit; & 85. Non eſt credendum Deum omnipotentem voluiſſe aliquid fieri, factumque non eſſe. Qui enim ſine vllis ambiguitatibus ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſicut veritas cantat, omnia, quæcunque voluit, fecit, profecto facere non voluit, quodcunque non fecit. Quare & per Eſaiam 46. Deus ſic dicit, Omnis voluntas mea fiet: Et infra eodem 55. Verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui. Item alias Dei propoſitum in ali- C
quo fruſtraretur, fruſtrariuè poſſet, quod eſt expreſſe contra Anſelmum 1. Cur Deus homo 4. 20. 26. & ſecundi 4. & 8. Item Cyprianus glorioſus Dei Martyr & Doctor exponendo illud orationis Dominicæ, Fiat voluntas tua ſicut in Cœlo, ſic & in terra, ſic dicit; Oramus non vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quò minus, quod velit, faciat? Et hoc eſt quod ille leproſus proteſtabatur fideliter, cum dicebat, Domine ſi vis, potes me mundare Marc. primo & Luc. quinto, quod & indubitanter oſtendit reſponſio Saluatoris cum dixit Volo, mundare? Hanc etenim voluntatem mundationis effectus continuò ſequebatur, ſicut Euangeliſta ſubiungit; Et cum hoc dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt. Super quod Beda primi libri ſuper Marcum 6. dicit, Ipſa leproſi confeſſio Religionis & fidei plena eſt; In voluntate enim Domini tribuit poteſtatem; Et infra, nihil eſt medium inter opus Dei atque præceptum quia in præcepto eſt opus; denią; dixit, & facta ſunt. Vides igitur quod dubitari non poteſt, quia voluntas Dei poteſ- D
tas * eſt; Et infra, Simulq; illud mirabile, quòd eo ſanauit genere, quo fuerat obſecratus: Si vis, potes me mundare; Volo, inquit, Mundare, habes voluntatem, habes etiam pietatis effectum. Non ergo vt pleriq; Latinorum putant, iungendum eſt, & legendum Volo mundare, ſed ſeparatim, vt primo dicat, Volo; deinde imperet, mundare. Qui & lib. 2° ſuper Luc. 5. idem ad eundem ſenſum exponit. Thomas etiam in Gloſſa ſuper Marcum recitat à Chryſoſtomo ibi iſtud, Per hoc non ſolum opinionem leproſi non deſtruxit, ſed magis confirmauit; Verbo enim morbum fugat, & quod leproſus verbo dixerat, hic opere adimpleuit. Et ſuper illud Luc. 5. recitat idem Gloſſator ab Ambroſio iſtud verbum: Eo ſanat genere, quo fuerat obſecratus. Nihil autem medium eſt inter opus Dei & præceptum, vt intelligas medentis effectum virtutem operis. Vbi & hoc recitat à Cyrillo, à maieſtate proceſsit imperioſum mandatum; qualiter ergo in ſeruis computatur vnigenitus filius, qui volendo tantummodo cuncta poteſt legitur de Deo Patre, quod omnia quæcunque voluit, fecit: Qui verò E
ſui Patris poteſtate fungitur, quomodò diuerſificabitur in natura ab eo? Mirare tamen in his Chriſtum diuinè & corporaliter operantem: Diuinum eſt enim ita velle, vt præſto fiant omnia, humanum autem extendere dexteram. Quod & luce clarius teſtatur Eccleſiaſtes 8. ſic dicens, Omne quod voluerit, faciet, & ſermo illius poteſtate plenus eſt. Damaſcenus Sentent. vlt. concorditer ita dicit, Qui puluerem in corpus voluntate ſolum tranſmutauit, qui vniuerſorum eſt conditor, qui omnia hæc conſtruxit præcepto. Ita igitur crede & mortuorum reſurrectionem futuram eſſe, diuina virtute, & voluntate, & nutu; Concurrentem enim habet cum voluntate virtutem. Hoc etiam tenet Hugo de Sacramentis lib. 1. part. 4. cap. 15. & Lumbardus 1. Sentent. diſt. 45. plane.

Ariſtoteles. *Auicenna.* *Auguſtinus.* *Anſelmus.* *Auguſtinus.* *Cyprianus.* *Beda.* * Dei *Thomas.* *Chryſoſtomus.* *Ambroſius.* *Eccleſiaſtes.* *Damaſcenus* *Hugo.* *Lumbardus.*

Habet

A

COROLLARIVM.

Habet Corollarium, quòd ad Deum velle facere, ſeu fieri quippiam per ſe, vel per aliud quodlibet quouiſmodo, neceſſario ſequitur illud fieri illo modo, nec modo noſtro conando alias vires apponit, nec eſt in eo vltra intellectum dictantem, & voluntatem conſentientem alia virtus executiua ponenda: nec aliter ſe habet operans, quàm quieſcens; & quòd diuina voluntas eſt primum principium liberum.

EX his autem conſequitur manifeſtè quòd, ad Deum velle facere, ſeu fieri per ſe, vel per aliud quodlibet quouiſmodo, neceſſariò ſequitur illud fieri illo modo; nec modo
B noſtro conando, alias vires apponit; nec eſt in eo vltra intellectum dictantem, & voluntatem conſentientem, alia virtus executiua ponenda, vt ponitur à quibuſdam; nec aliter ſe habet operans quàm quieſcens; ex quo nec minus euidenter infertur, quòd voluntas diuina ſit primum principium liberum. Si enim aliquid aliud, quàm Deum velle, requireretur ad facere, voluntas ſua non eſſet per ſe ſufficiens ad agendum contra priora. Item voluntas Dei eſt aliquo modo operatiua extra ſe, ſicut voluntas noſtra mouet primum motum corporale in nobis & non tantùm finitè: hoc enim primæ ſuppoſitioni, tertiæ parti primi, & quartæ repugnat. Nec vlla eſt ratio quare potius ſub vno gradu finito, quàm ſub alio, ergo infinitè. Non ergo exigit aliquam virtutem executiuam poſteriorem in Deo, quaſi defectus ſuæ efficaciæ ſupplementum. Item, ſi talis virtus executiua ponatur, illa naturaliter mediat inter voluntatem diuinam & opus, contra autoritates Bedæ & Ambroſij ſuperiùs allegatas; & eſt contra Damaſcenum dicentem, quòd voluntate ſolum tranſmutauit, &c. Alia verò pars huius corollarij per hoc patet, quòd æqualiter poteſt quis velle operans, & quieſcens, & maximè
C Deus ipſe, cùm per quintum huius omnino mutari non poſsit. Dicit & Auguſtinus in ſententijs Proſperi 157. Non eſt fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile eſt omne quod patitur: Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laborioſa cogitetur induſtria, quia nouit & quieſcens agere, & agens quieſcere. *Auguſtinus.* Quòd etiam voluntas diuina ſit primum principium liberum hinc apparet, quoniam per ſuppoſitionem ſecundam, in principijs liberis non eſt infinitus proceſſus, ſed eſt aliquod vnum primum, & illud non poteſt poni in aliqua cauſa ſecunda; quia per capitula proxima omnis cauſa ſecunda in omni ſua cauſatione neceſſariò ſubditur cauſæ primæ. Si etiam prima cauſa non ageret liberè ſed purè neceſſariò; cùm omnes cauſæ ſecundæ in cauſatione ſua quacunque ſubdantur neceſſariò primæ cauſæ, vt nonum & decimum clarè docent; omnes cauſationes earum, ſicut & omnis cauſatio primæ cauſæ purè neceſſariò prouenirent; quare libertas, contingentia, & meritum totaliter deperiret. Nec decet cauſarum ordinem naturalem
D vt cauſa inferior & ſecunda ſit liberior, quàm ſuprema, & prima, nec eſt poſsibile vllo modo; hæc eſt in omnibus regulans, illa in omnibus neceſſariò regulata; hæc ſubijciens, illa ſubiecta; hæc præcedens & dominans, illa ſequens in omnibus & ancillans, ſicut præmiſſa nona & decima manifeſtant. Primum ergo principium liberum neceſſariò eſt in Deo, & non in eſſentia ſua primò, quia per prima & ſecunda capitula, ipſa eſt neceſſe eſſe omninò; nec in intellectu diuino, quia neceſſariò intelligit vniuerſa; nec in aliqua potentia alia à voluntate; omnes enim aliæ potentiæ ſunt purè naturales, & voluntate ſemota, ſi agerent, purè naturaliter & neceſſariò agerent, ſicut principium noni capituli oſtendebat. Libertas ergo eſt in ſola voluntate ponenda, & prima ſimpliciter in prima ſimpliciter, quæ eſt Dei.

E

A

CAP. XI.

Quod primum principium neceſſarium & verum incomplexum eſt Deus; & quod principium complexum primum ſimpliciter eſt de Deo: puta Deus eſt, Deus ſcit omnia, Deus vult omnia, vel aliquid ſimile.

INuento ſiquidem primo principio libero, reſtat conſequenter inquirere primum principium neceſſarium, & verorum om- B nium primum verum. Eſt ſiquidem apud Philoſophos duplex neceſſarium atque verum; Incomplexum ſcilicet & complexũ; ex prioribus autem reputo manifeſtum; quod ſicut Deus eſt primum ens omnium entium, & prima cauſa eſſendi quodcunq; ſic eſt primum verum & neceſſarium incomplexum, & prima cauſa eſſendi quodlibet neceſſarium ſiue verum. Nam ſicut 2°. cap. fuerat allegatum; Primum in quolibet genere eſt cauſa omnium aliorum ſecundum quod ſunt in illo genere, & maximè dignum nomine illius generis; Deus autem eſt primum in genere verorum incomplexorum, ſicut ex præhabitis poteſt faciliter apparere. Hoc idem clarè teſtari videtur Philoſophus 2. Metaph. 4. & Auerroes in comment. Nec non Auicenna 8. Metaph. 6. ſicut ſecundum huius plenius recitauit. Quibus & C concordat. Auguſt. 7. Confeſſ. 15. ibi ſimiliter recitatus. Vnde & Anſelmus de veritate 7. Putas eſſe aliquid, aliquando, aut alicubi, quod non ſit in ſumma veritate, & quod || *vim* non acceperit quod eſt, in quantum eſt, aut quod poſſit aliud eſſe quàm ibi eſt? Non eſt putandum: Eſt igitur veritas in omnium quę ſunt eſſentia, quia hęc ſunt, quod in ſumma veritate ſunt. Sed quia de primo vero incomplexo dubium non videtur, non æſtimo circa illud vlterius immorandum; De primo autem vero complexo eſt dubitatior difficultas: Dicit enim Philoſophus 4. Metaph. 9. quod hoc eſt primum principium complexorum, Idem ſimul ineſſe, & non ineſſe eidem, & ſecundum idem eſt impoſſibile; ſed ne tanto Philoſopho tantillus videar obgarrire, ſciendum quod duplex eſt principium, cognoſcendi ſcilicet & eſſendi, vel, quoad nos & quoad naturam; Ipſe autem loquitur ibi de primo principio cognoſcendi, & apud nos tantum, per quod generaliter in omnibus ſcientijs regulamur, ſicut proceſſus textus & comment. ſatis oſtendit. Principium autem complexorum primum ſimpliciter eſt de Deo vt puta Deus D eſt, vel Deus ſcit omnia, vel Deus vult omnia, vel aliud quicquam tale: Primum enim in genere verorum complexorum, ſicut eſt in quolibet alio genère eſt cauſa, quare omnia poſteriora ſunt vera. Ergo eſt cauſa ſic eſſendi realiter, ſicut ſignificat quodlibet verum ſequens: Nam ſecundum Philoſophum in prædicamentis, In eo quod res eſt vel non eſt, ratio vera vel falſa dicitur: & nullum verum poſterius eſt cauſa quare primum ſit verum. Sic ergo eſſe realiter, ſicut ſignificat primum verum, erat cauſa ſic eſſendi realiter, ſicut ſignificat quodlibet verum ſequens, & nullum verum ſequens erit cauſa ſic eſſendi realiter, ſicut ſignificat primum verum. Cauſa autem quare ita eſt realiter ſicut ſignificat, quodcunque verum non dictum de Deo, eſt in Deo, nec aliquod aliorum eſt Deo cauſa eſſendi, ſicut ex præhabitis in iſto capitulo & alijs ſatis patet. In Deo ergo, ſiue de eo eſt primum ſimpliciter principium totius generis complexorum. Item Deus eſt prima cauſa cuiuſlibet eſſentiæ, ſeu modi eſſendi, ergo & cuiuſlibet veritatis. Item verum, quod poteſt eſſe verum ſine alijs & non è E contra, eſt prius eis: ſed ſic ſe habet, Deus eſt, ad alia vera quæcunque. Item ſicut illud quod eſt notiſsimum in cognitione apud nos, eſt ſic, primum principium, vt patet per Philoſophum vbi prius: ſic illud quod eſt notiſsimum ſimpliciter & apud naturam, eſt primum principium correſpondenter; Illud autem eſt, Deus eſt, licet propter corruptionem corporis animam aggrauantis hoc de difficili cognoſcamus. Vnde Philoſophus 2. Metaph. 1. Difficultate theoriæ de veritate ſecundum duos exiſtente modos, non in rebus, ſed in nobis eſt eius cauſa. Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei ſe habent, ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea quæ ſunt omnium naturæ manifeſtiſſima: Vbi Auerroes; Difficultas in rebus quæ ſunt in fine veritatiſ, ſcilicet in primo principio, & in principijs diſtinctis à materia,

|| idem

Auerroes.

A teria, eſt ex nobis, non ex illis. Idem poſſet argui ex firmitate primi principij, quoniam ſicut eſt primum ſic eſt firmiſsimum, vt patet per Philoſophum 4. Metaph. 8. & quia omnia alia vera innituntur veritati illius, vt originali radici, & primario fundamento: ſed nulli dubium, quin, Deum eſſe, firmiſsimum ſit verorum. Item verum incomplexum eſt prius naturaliter vero complexo, ſicut ſimplex compoſito, & cauſa & principium eius; ergo principium ad principium huiuſmodi proportionaliter ſe habebit; Deus autem eſt principium totius veri incomplexi, ſicut prior pars huius capituli demonſtrauit. Item in ordine verorum non eſt infinitus proceſſus; ſed eſt aliquod primum verum, quod eſt cauſa omnium aliorum: Sed illud eſt, Deus eſt, cùm non habeat aliquod verum prius cauſam illius. Item illud verum quod eſt tantum cauſans alia vera, non cauſatum ab eis, eſt primum: hoc autem eſt, Deus eſt. Item illud quod eſt veriſsimum omnium, eſt principium omnium: hoc autem eſt Deus, quia ipſe maximè eſt, ſicut præhabita docuerunt. Item Anſelmus de Veritate 10. dicit, quòd *Anſelmus.*
B ſumma veritas nulli quicquam debet, ſed omnia debent illi, & ipſa eſt cauſa omnium aliarum veritatum, & nihil eſt cauſa ipſius: Et diſtincta veritate in cauſantem & cauſatam, dicit quòd veritas quæ eſt in rerum exiſtentia eſt effectus ſummæ veritatis; Ipſa verò eſt cauſa veritatis, quæ eſt cognitionis, & eius quæ eſt in propoſitione. Idem infra eodem vlt. probat diffusè quòd eſt vna veritas, & illa eſt ſumma veritas, qua omnia vera ſunt vera. Idemque Monolog. 18. & Auguſtinus 1. Soliloquiorum 21. & 2[i] libri 20. ex æternitate veritatis probant æternitatem Dei. Veritatis verò æternitatem ſic probant, Hoc ſemper fuit verum, Aliquid eſt futurum, & hoc ſemper erit verum, Aliquid eſt præteritum; ergo & aliqua veritate; quare & illa veritas nunquam incœpit, nec deſinet: ergo veritas eſt æterna. Hæc autem probatio non concludit, ſi aliqua propoſitio poſsit eſſe vera per ſe ſine ſuperiore veritate in Deo cauſante veritatem in tali propoſitione, & illam continuè ſuſtinente; Vnde Anſelmus de veritate 10. exponens hanc probationem, quam in ſuo Monologio recitat ſe feciſſe, diſcipulo ſuo dicit;
C Iam intelligere potes quomodo ſummam veritatem in meo Monologio probaui non habere principium vel finem per veritatem orationis. Cum enim dixi, quandò non fuit verum, quòd futurum erat aliquid? Non ita dixi, ac ſi abſque principio iſta oratio fuiſſet, quæ aſſereret futurum eſſe aliquid, aut iſta veritas eſſet Deus: ſed quoniam non poteſt intelligi, quando, ſi oratio iſta eſſet, veritas illi deeſſet; vt per hoc, quia non intelligitur quando iſta veritas eſſe non potuerit, ſi eſſet oratio in qua eſſe poſſet, intelligatur illa veritas ſine principio fuiſſe, quæ prima cauſa eſt huius veritatis: quippe veritas orationis non ſemper poſſet eſſe, ſi eius cauſa non ſemper eſſet. Etenim vera non eſt oratio, quæ dicit futurum eſſe aliquid, niſi reipſa aliquid ſit futurum; neque aliquid eſt futurum ſi non eſt in ſumma veritate: Similiter intelligendum eſt de illa oratione quæ dicit, quòd præteritum eſt aliquid. Nam ſi nullo intellectu veritas orationi huic ſi facta fuerit, deeſſe poterit; neceſſe eſt vt eius veritatis, quæ ſumma cauſa eſt iſtius, nullus finis intelligi poſsit. Idcirco namque verè dicitur præteritum eſſe aliquid, quia
D ita eſt in re, & ideò eſt aliquid præteritum, quia ſic eſt in ſumma veritate. Quapropter ſi nunquam potuit non eſſe verum, futurum eſſe aliquid, & nunquam potuit non eſſe verum præteritum eſſe aliquid, impoſsibile eſt principium ſummæ veritatis fuiſſe, aut finem futurum eſſe. Item Auguſtinus 26. contra Fauſtum 2. Quicquid præteritum eſt, iam non eſt; non ergo eſt, quod verè dicimus fuiſſe, ſed ideò verum eſt illud fuiſſe, quia in noſtra ſententia, quippe qua dicimus aliquid fuiſſe, ideo vera eſt, quia illud de quo dicimus, iam non eſt. Hanc ſententiam Deus falſam facere non poteſt, quia non eſt contrarius veritati. Quòd ſi quæras, vbi ſit hæc vera ſententia, prius inuenitur in animo noſtro, cùm id verum ſcimus & dicimus: ſed ſi & de animo noſtro ablata fuerit, cùm id, quod ſcimus, obliti fuerimus, manebit in ipſa veritate. Semper enim verum erit, fuiſſe illud quod erat, & non eſſe, & ibi verum erit iam fuiſſe quod erat, vbi verum erat antequam fieret, futurum eſſe quod non erat. Huic veritati Deus non poteſt aduerſari, in quo eſt ipſa ſumma & incommutabilis veritas, qua illuſtratur vt ve- *Auguſtinus*
E rum ſit, quicquid in quorumcunque animis & mentibus verum eſt. Idem ſuper illud Pſalmi quarti; Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? ſola veritas facit beatos, ex qua vera ſunt omnia. Idem quoque ſuper illud Pſalmi 55. In Deo laudabo ſermones meos, in Deo laudabo ſermones, quia ibi eſt fons ſermonum verorum. Eſt ergo in Deo vero primum principium cujuſlibet veritatis.

A

CAP. XII.

Oſtendit quale ſit illud primum principium, quia affirmatiuum, & quod ſit illud quod Deus eſt, ſeu Deus eſt Deus.

INuento igitur quòd primum principium complexum eſt in Deo, vel de eo, reſtat vlterius quærere, quale & quod eſt illud. Primo ergo quærendum eſt, quale ſit illud, vtrum Affirmatiuum, vel potius negatiuum. Quod autem non ſit purè negatiuum, apparet, quia pura negatio nihil ponit; Primum principium complexorum ponit, & cauſat omnia vera complexa ſequentia, ſicut capitulum proximum demonſtrauit; B non eſt ergo purè & totaliter negatiuum. Nec eſt negatiuum prægnans, ſeu implicans, quia talis negatiua virtute ſolius negationis penitus nihil ponit, ſed ſi forſitan quicquam ponat, hoc eſt virtute alicujus affirmatiuæ prioris quam importat: ergò illa affirmatiua per ſe potiùs eſt primum principium complexorum. Ipſa enim per ſe eſt cauſa veritatis in alijs; ſed illa negatiua non niſi per illam, ergò illa prior. Sed nihil tale eſt primum verum complexum, & cauſa veritatis in alijs, quo eſt aliud verum priùs, & alia cauſa prior. Item ſicut 2. capitulum oſtendebat, omne quod eſt per accidens aliquale, reducitur ad aliquod priùs, quod per ſe eſt tale: talis autem negatiua implicatiua ſeu prægnans tantùm per accidens ponit & cauſat in alijs veritatem; ergò reducitur ad aliquod per ſe priùs, cujus virtute hoc facit; illud ergò aliud priùs & magis cauſat veritatem in alijs; Igitur illud eſt potiùs principium complexorum. Hoc etiam aliud eſt priùs verum, & cauſa veritatis hujus negatiuæ, ergo illa non eſt primum verum, nec primum principium complexorum. C Item ſecundum Philoſophum 1. Poſt. 17. Demonſtratio affirmatiua eſt dignior, melior, & nobilior, prior & potior negatiuâ, & propoſitio affirmatiua propoſitione negatiua ſimiliter, vt ibi dicit & probat. Omnis enim negatiua per affirmatiuam probatur, & cognoſcitur, non è contra. Item ſicut demonſtratio affirmatiua ad negatiuam, ſic propoſitio affirmatiua ad negatiuam; ſed demonſtratio affirmatiua præcellit negatiuæ in conditionibus ſupradictis; quare & propoſitio affirmatiua præcellit ſimiliter negatiuæ. Quod autem affirmatiua probet negatiuam & non è contra; patet ex libro Priorum de omnibus ſyllogiſmis. Et quod negatiua cognoſcitur per affirmatiuam, & non è contra, ſequitur ex ipſo, & patet ſimiliter; quia priuatio cognnoſcitur per habitum, & non è contra, vt probat Philoſophus 3. de

Auicenna. Anima 25. & patet ſimiliter in Comment. Vnde & Auicenna 1. Metaph. 5. Eſſe notius eſt quam non eſſe; Eſſe enim cognoſcitur per ſe, non eſſe verò per eſſe. Quibus & conſentit Au-

Auguſtinus. guſtinus 12. de Ciuit. Dei 7. dicens tenebras & ſilentium eſſe nota, non ſanè in ſpecie, ſed in D ſpeciei priuatione: Affirmatio autem eſt eſſe quodammodo & habitus, vel hæc importat; Negatio verò non eſſe atque priuationem. Item omnis negatiua vera habet affirmatiuam veriorem priorem, quæ ſit cauſa illius, vt patet per Philoſophum 2. peri hermenias vlt. ſic dicentem, Si quod bonum eſt, & bonum eſt, & malum non eſt; hoc quidem ſecundum ſe, ſcilicet eſt bonum, illud verò ſecundum accidens, ſcilicet non eſt malum: Accidit enim ei malum non eſſe; magis hæc in vnoquoque vera, quæ ſecundum ſe eſt, & etiam falſa; ergo hæc bonum eſt bonum, verior eſt & prior, quam iſta, bonum non eſt malum. Eſt etiam cauſa illius, quia enim bonum eſt bonum, ideo non eſt malum, & non è contra; quia non eſſe malum, penitus nihil ponit, & per conſequens nihil cauſat. Primum ergo principium complexorum nullatenus negatiuum, ſed affirmatiuum firmiter arbitrandum. Oſtenſo igitur quale ſit iſtud principium, iam ſupereſt inueſtigare vlterius quod ſit illud, Vtrum videlicet ſit Deum eſſe, an Deum ſcire omnia vera, vel Deum velle omnia vera; quodlibet enim horum poſſet tale principium eſtimari: Nam ſicut ex 9° huius apparet, voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium, quare & omnium veritatum; ergo Deum velle eſt primum principium complexorum. E Sed hæc æſtimo non eſt vera; Illud enim non eſt primum verum quo eſt aliud verum prius; ſed Deum velle habet aliud verum naturaliter prius eo, ſcilicet Deum cognoſcere, quoniam Deus naturaliter prius cognoſcit quodlibet volitum quam velit illud. Omnis enim volitio eſt neceſſario præcogniti, ſicut tam Philoſophis quam Theologis ſatis conſtat. Ideoque poterit apparere Deum cognoſcere ſiue ſcire, eſſe principium iam quæſitum. Sed apparentia iſta fallit; Eſt enim aliud verum naturaliter prius iſto, ſcilicet Deum eſſe, Deum eſſe cognitiuum, Deum eſſe omnipotentem cum ſimilibus ſuis, diſtinguendo & multiplicando iſta in Deo, & ſecundum

A dum prius & poſterius ordinando, non eſſentialiter omninò ſiue realiter, ſed intellectualiter aut imaginariè, ſicut tam Philoſophi quam Theologi ſolent loqui, ſicut ab Ariſtotele in De Mundo fuit ſuperius allegatum. Et patet idem per eundem 12. Metaph. multis locis, & per Auerroem Commentar. 39. hoc idem plenius declarantem; quod etiam doctus Plato, Auicenna, Algazel, & Auicebrol teſtantur concorditer, ſicut probant ſuperius allegata. Sic etiam loquitur Apoſtolus ad Romanos 1. cùm dicit; Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur; ſed ſempiterna quoque eius virtus ac deitas; & alibi in ſacra Scriptura crebertimè. In libris quoque Auguſtini de Trinitate, & alijs ac cæterorum Sanctorum, omniumque Doctorum diſtinguuntur quodammodo, potentia, ſcientia, & voluntas: Multa enim poteſt, & ſcit, quæ non vult. Idem patet de iuſtitia, gratia, & miſericordia, & multis ſimilibus, omnibus ſatis notis. Vt autem iſtud principium poſsit facilius inueniri, ſciendum ſecundum Philoſophum 2. Metaphyſic. Quòd licèt Deus de ſe, & apud naturam exiſtat notiſsimus, intellectus tamen animæ noſtræ ſic ſe habet ad eum, ſicut oculi *Ariſtoteles.* *Plato.* *Auicenna.* *Algazel.* *Auicebrol.* *Apoſtolus.*

B Nycticoracum ad lucem diei, ſcilicet ipſum Solem; & hoc eſt æqualiter ex limoſitate corporalis materiæ oculos animæ obumbrantis. Quamdiu igitur corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſum plurima cogitantem, non poteſt homo intelligere Deum perfectè ſicuti eſt, ipſomet dicente Moſi deprecanti. Non poteris videre faciem meam, non enim videbit homo, & viuet, Exod. 33. Quare ſecundum Philoſophum, 1. Phyſic. & alibi; Innata eſt nobis via à notioribus nobis ad notiora naturæ, quæ ſunt ſimpliciter notiora, à poſterioribus ſcilicet ad priora, & a cauſatis ad cauſas. Nomina igitur quibus Deum cognoſcimus, non ſignificant ipſum per ſe eſſentialiter, & penitus abſolutè, quonum à creaturis, & effectibus notioribus nobis transferuntur ad ipſum ignotiorem nobis, licèt ſimpliciter notiorem. Ideoque dicit Philoſophus in De Mundo vlt. Cumque ſit vnus, multinomius eſt nominatus ab omnibus paſsionibus quas innouat; Vocatur enim Iupiter, Zima, filius Saturni, Enicus, fulmineus, pluuialis, tonitrualis, tempeſtuoſus, ſerenus, & in

C ſumma loquendo, cœleſtis & terreſtris appellandus à qualibet natura, & fortuna, velut ens ipſe omnium cauſa; cui & concordant Hermes atque Dionyſius ſuperius recitati. Vnde & Rabbi Moſe de duce dubiorum, 58. Omnia nomina Creatoris quæ inueniuntur in libris ſunt ſumpta ab operibus, præter vnum nomen quod eſt appropriatum ei, ſcilicet tetragrammaton, & idcirco vocatur nomen ſeparatum, quia ſignificat ſapientiam Creatoris ſignificatione pura in quo non eſt participatio. Si igitur vt hic dicit, nomen Domini tetragrammaton, vel quodlibet aliud ſignificet Deum purè, ſubijciaturque verbo ſeu prædicato ſimpliciſsimo, ſiue puriſsimo dicto de Deo, propoſitio ſic affirmans erit primum ſimpliciter verorum omnium complexorum, & principium primum intrinſecum totius generis complexorum. Si autem nullum nomen creatum, nec aliquid aliud ab vnico Dei Verbo, quod eſt eius imago perfecta, ſignificet eum purè, quod reputo magis probabile; ponatur quòd hoc nomen, Deus, quod eſt tetragrammaton, quatuor ſcilicet literarum, imponatur Deo *Rabbi Moſe*

D ab eſſentia eius pura, & ſignificet eum puriſsimè, quo poterit comprehendi ab aliqua creatura, & propoſitio coniungens ſimpliciſsimè & puriſsimè verbum vel prædicatum puriſsimum cum iſto ſubiecto, eſt principium iam quæſitum, ſcilicet Deus eſt, vel Deus eſt Deus. Quod autem proprijſsimum & puriſsimum nomen Dei, ab eius pura eſſentia imponatur, patet, ipſomet docente Moyſem nomen eius ſcire volentem, dicendo; Ego ſum qui ſum, Exod. tertio: quam autoritatem tractans Rabbi Moſe, vbi prius 61. vult quòd hoc nomen maximè competat ipſi Deo, & ſignificat Neceſſe eſſe; & ſupra 58. dicit; Quòd nomen Dei tetragrammaton, quod eſt Deo maximè proprium, fortaſsis ſignificat ſuper ratione Neceſſe eſſe; quare nomen ſumptum à pura eius eſſentia videtur ſibi proprijſsimè conuenire. Apparet ergo quòd Deus eſt, vel Deus eſt Deus, ſit primum principium complexorum, ſi prædicatum & verbum eſſentialiſsimè, & proprijſsimè correſpondenter ſignificet vt ſubiectum. Sunt autem vera duplicia, ſuperiora ſcilicet, & inferiora; inferiora vera, ſunt omnia

E dicta de creabilibus, vel creaturis; & vniuerſaliter de quocunque quod non eſt Deus, vel etiam de Deo per reſpectum ad aliud, vt Deus eſt Dominus omnium, vel Creator: Vera ſuperiora ſunt, quæ in ſolo Deo conſiſtunt; vt, Deus eſt potens, ſapiens, atque bonus. Horum autem hæc quidem ſunt quodammodo poſteriora naturaliter, hæc priora. Poſterius enim eſt Deum velle, quàm cognoſcere; & cognoſcere, quàm eſſe: Eſſe enim naturaliter hæc præcedit & vniuerſaliter omnia talia attributa. Quod licèt de ſe ſatis appareat, poteſt tamen per ſimile ſuaderi. Eſſe enim ſimpliciter in rebus creatis præcedit naturaliter omne eſſe earum determinatum ad eſſe tale vel tale, dicente quarta propoſitione de cauſis, Prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſum creatum aliquid; quare & ſimili ſic videtur ‖ *de omnium* ‖ ab omni

nium Creatore. Item per ſuperiùs habita, Primum principium complexorum eſt affirma- A
tiuum, quid ergo poſſit aliud affirmare quàm eſſe primum de ente primo, puriſſimum de
puriſſimo, & ſimpliciſsimum de ſimpliciſsimo; quælibet enim affirmatio alia poſterior erit
tali. Videtur igitur Deum eſſe, vel Deum eſſe Deum, eſſe ſimpliciter primum principium
complexorum. Illud enim verum eſt principium cęterorum, quod naturaliter ipſa præce-
dit. Vnde & Anſelmus de veritate 10. Omnia ſummæ veritati debent; ipſa verò nulli quic-
quam debet, nec vlla ratione eſt quod eſt, niſi quia eſt. Hic forſan aliquis ſic opponet, Il-
lud non eſt primum verum quo eſt aliud verum prius; ſed Deum eſſe, habet aliud verum pri-
us, ſcilicet Deum poſſe eſſe; ſequitur enim de quocunque, hoc eſt, ergo hoc poteſt eſſe, &
non conuertitur; ergo per illam definitionem prioris notiſsimam, Deum poſſe eſſe, eſt prius
|| ipſum naturaliter quàm ‖ *hunc* eſſe. Hæc autem argutia peccat in materia: Prius enim eſt Deum
eſſe, quàm poſſe eſſe, quod videtur mirabile, ſed eſt verum: Omne enim poſsibile ſeu po-
tens eſſe aliqua potentia exiſtente priore eſt tale; Deus autem non eſt potens eſſe per aliquam B
potentiam alienam, Non enim indiget vllo tali, nec per potentiam aliam præcedentem,
cum nulla ſit talis: eſt ergo Deus potens ſeu poſsibile eſſe per potentiam propriam ſibi actua-
liter inhærentem; Potentia autem poſsibilitas ſeu poteſtas eſt vnum attributum diuinum, pri-
us ergo naturaliter eſt illud cui attribuitur & inhæret, ſcilicet eſſentia pura Dei; quare & Deum
eſſe videtur prius naturaliter, quàm Deum poſſe eſſe, ſicut ibi poteſt prioritas aſſignari. Hoc
autem totum ex primo huius apparet. Cauſa autem quare magis apparet contrarium, eſt
quia ita eſt in omnibus alijs citra Deum, à quibus ſicut ſuperius dicebatur, aſſurgimus ad cog-
nitionem Dei, iudicantes ſic eſſe in omnium Creatore, ſicut eſt in omnibus creaturis. In his
enim omnibus poſſe eſſe præcedit actualiter eſſe; Totus enim mundus prius potuit eſſe quàm
eſſet, & cùm non ens nullam potentiam habeat, mundus quando non fuit, non fuit poſsibile
Anſelmus. eſſe per potentiam propriam, ſed diuinam; Vnde Anſelmus de Caſu diaboli 12. quod nihil eſt
omnino nihil habet, & ideo nullam habet poteſtatem, & ſine poteſtate omnino nihil poteſt, &
mundus antequam fieret nihil erat; ergo omnino nihil antequam eſſet, potuit; non potuit er- C
go eſſe, antequam eſſet; quare antequam eſſet poſsibile, & impoſsibile fuit eum eſſe; ei quidem
in cuius poteſtate non erat, vt eſſet, erat impoſsibile; ſed Deo in cuius poteſtate erat, vt fieret,
erat poſsibile: quia ergo Deus prius potuit facere mundum, quàm fieret, ideo eſt mundus, non
quia mundus potuit prius eſſe.

CAP. XIII.

Ex iſtis quaſi Corollariè 12. partes infert.

EX hoc autem multa quaſi corollaria videntur inferri; D

1 *Quod actus eſt ſimpliciter prior potentia.*

PRimò, actum eſſe ſimpliciter priorem potentia in mobilibus
& non mobilibus, temporalibus & æternis. Hoc ex priori-
bus ſatis patet, loquendo de primo actu ſimpliciter, qui eſt puriſ-
ſima, abſolutiſsima, & actualiſsima eſſentia ſummi Dei, ex qua
velut ex radice poſteriora pullulant, tanquã propagines, omnia
attributa diuina, quibus mediantibus ex ſua fœcunditate inhau-
ſta germinat cæteras creaturas. Quare & Ariſtoteles 9. Me-
taph. 13. & poſt diffuſè probat quod actus in omni motiuo &
immobilitatiuo eſt prior potentia tribus modis, ſcilicet ratione, id eſt, definitione, ſapientia, id E
eſt, perfectione, & tempore quodammodo, & quodammodo non; quodlibet enim indiui-
duum generatum prius eſt in potentia quàm in actu, ſicque potentia prior eſt actu; ſed illud à
quo indiuiduum generatur eſt neceſſariò prius in actu, ſicque actus præcedit potentiam tem-
pore, docente Philoſopho: Semper enim ex poteſtate ente fit actu ens, ab actu ente, ſemper
mouente aliquo primo; mouens autem actu iam eſt. Et infra 17. Palam quia prior actus po-
tentia, ſubſtantia, & tempore; ſemper enim præaccipitur actus alius ante alium, vſque ad eum,
qui eſt ſemper mouentis primum: At verò & magis propriè; Nam ſempiterna priora ſub-
ſtantia corruptibilibus; vbi dicit Auerroes, Actus qui eſt motor præcedit tempore rem
motam, & aſcendit hoc ad primum motum & primum motorem. Declaratum eſt enim in
Phy-

A Phyſicis,quod omnia mota reducuntur ad primum motorem,qui eſt actus in quo non eſt potentia omninò, ſcilicet ad mutabilitatem aliquam in ſeipſo, vt 5um capitulum præmonſtrauit.

Quòd eſſe eſt prius ſimpliciter, quàm non eſſe. 2.

VNde & ſecundò monſtratur quod eſſe prius eſt ſimpliciter quàm non eſſe; eſſe ſcilicet primi actus, ſicut ex proximo ſatis patet. Vnde Auerroes ſuper 9.Meta. comment.13. vniuerſaliter quia potentia eſt non eſſe, & actus eſſe,neceſſe eſt vt eſſe præcedat non eſſe. Rurſum autem ſi hoc non eſt, verum eſt, & ita eſt, quod hoc non eſt; quare & ſecundum proximo huius præmiſſa, aliqua veritate & entitate priore verum eſt, & ita eſt,quod hoc non eſt. Dicitque Philoſophus 1.Poſt.17. quòd affirmatiua prior eſt negatiua, ſicut eſſe prius eſt non eſſe.

Quod neceſſarium eſt prius poſsibili contradictionis. 3.

TErtio quoque ex eodem colligitur, neceſſarium eſſe prius poſsibili contradictionis; hoc enim euidenter apparet ex 17ª parte, & alijs primi huius. Neceſſarium etiam poteſt eſſe
B ſine tali poſsibili,non è contra; Nam per ſecundum omne tale poſsibile neceſſariò conſeruatur à Deo. Item ſi neceſſarium non ſit prius poſsibili contradictionis; eſt igitur compar, vel poſterius;ſed non eſt compar & coæquæuum cum eo,quia cum non ſunt duo æquè prima ſimpliciter,oporteret illa duo reduci ad aliquod prius ambobus,tanquam ad primum principium & primam cauſam illis communem, ſed nihil tale poterit aſsignari; nec poſsibile contradictionis poteſt eſſe prius neceſſario, quia tunc potentia præcederet actum; & non eſſe,eſſe; quod eſt contra proximo nunc oſtenſa. Item ſi poſsibile contradictionis eſſet prius neceſſario, cùm tale poſsibile non de neceſsitate cauſet tale neceſſarium, poſſet eſſe ſine illo, quod eſt contra ſecundum huius, ſicut ſuperius eſt argutum. Item quod non habet cauſam prius eſt eo quod habet cauſam; ſed ſecundum Auicennam 1.Metaph.6. Neceſſe eſſe per ſe non habet cauſam, & quod eſt poſsibile eſſe per ſe habet cauſam; Et infra eodem 8. Neceſſe eſt id quod per ſeipſum eſt veritas, poſſe verò eſt "*eſſe* per aliud à ſe; & cap.6.probat, quod neceſſe eſſe non habet "veritas.
C aliquid ſibi coæquale, nec aliquid prius eo; ſed ipſum per ſeipſum eſt primum omniũ aliorum.

Quod neceſſarium eſt prius impoſsibili. 4.

QVarto vero ex hoc poteſt cognoſci quòd neceſſarium eſt prius impoſsibili: Poſsibile enim eſt prius impoſsibili ſicut affirmatio negatione,habitus priuatione, & eſſe non eſſe; & neceſſarium eſt prius poſsibili, ſicut nouiſsimè probatur. Item neceſſarium ſe habet ad impoſsibile, ſicut affirmatiuum ad negatiuum,habitus ad priuationem, & eſſe ad non eſſe; hæc autem illa præcedunt.

Quod purè neceſſe eſſe, ſeu pura neceſsitas eſt prius ſimpliciter quolibet alio, ac radix prima & fundamentum primarium omnium aliorum. 5.

QVinto ex eodem colligitur,quòd purè neceſſe eſſe,ſeu pura neceſsitas eſt prius ſimpliciter quolibet alio, ac radix prima & fundamentum primarium omnium aliorum; hoc autem
D intellectis prioribus faciliter cognoſcetur. Poteſt tamen ex abundanti breuiter ſic oſtendi; ſi non ſit ita, aliquid aliud eſt prius naturaliter neceſſariò, vel coæquale cum eo; ſed nullum non neceſſarium eſt prius eo, quia cum omne ens poſterius conſtituatur in quolibet ſuo eſſe per ens primum, ſequeretur quod neceſſarium conſtitueretur in eſſe neceſſario per ens non neceſſarium,ſed poſsibile vel contingens, quod eſt impoſsibile manifeſtum, quia adhuc deſtructo poſsibili maneret neceſſarium per ſeipſum, & quia nihil poteſt dare alteri firmius eſſe quàm habet. Item ſi vna pars contradictionis eſt poſsibilis, reliqua eſt poſsibilis, & ſi vna eſt neceſſaria, reliqua eſt impoſsibilis; & ſi poſsibile conſtituat neceſſarium ex poſſe non eſſe,ſequitur neceſſariũ non eſſe; ergo ex poſsibili ſequitur impoſsibile & ex vero falſum. Tunc etiam poſſibile vel contingens eſſet prius neceſſario contra priora. Nec aliquid non neceſſariũ eſt coæquale cum neceſſario,ſecundum præcedentia documenta;eſt ergo neceſſe eſſe principiũ omnibus alijs,& omnium prima cauſa. Opponet ſe forſitan aliquis cõtra iſta, quia ſecundum priora
E Deum eſſe eſt 1um principium,& per conſequens Deum ſimpliciter eſſe, prius eſt quàm ipſum neceſſariò eſſe,ſeu eſſe neceſſe eſſe,& quia ſicut pars præcedit totũ,ſic eſſe neceſſe eſſe: Dicendum ſecundum priora, quòd ſi Deus eſt, ſit 1um principium, hoc nomen Deus ſignificat 1um ens eſſentialiſsimè & propriiſsimè; quare & ſimili ratione maximè neceſſe eſſe,& prædicatum ſeu verbum ſignificabit quantum poterit correſpondenter, ſicque Deum eſſe, ſi ſit primum principium per ſe, & primò ſignificat neceſſe eſſe ſic eſſe. Et qualecunque eſſe, prædicatum ſeu verbum ſignificet, cùm ſubiectum ſit prius naturaliter prædicato & verbo, & ipſum ex ſe primò eſt neceſſe eſſe, adhuc neceſſe eſſe præcedit aliud eſſe quodcunq;. Quod autem aſſumitur conſequenter quòd eſſe præcedit neceſſe eſſe,vt pars totum, non eſt verum: Nam neceſſe eſſe non habet aliquã partem priorem, nec aliquid prius omninò quo conſtituatur in tali eſſe; ſed ipſum per ſe & primò eſt ſimplicisſimè tale eſſe.

Quod

6. *Quod principium primum complexum ſumme & pure neceſſarium eſt & firmum.* A

VNde & 6° patet indubiè, quòd principium primum complexum, ſummè & purè neceſſarium eſt & firmum; Hoc enim de ſummè & firmiſſimè neceſſe eſſe correſpondenter enuntiat eſſe, ſicut præcedentia manifeſtant.

7. *Quod neceſſarium nequaquam rectè per poſsibile vel per impoſsibile definitur.*

SEptimo concluditur manifeſtè, quod neceſſarium nequaquam rectè per poſsibile, nec per impoſsibile definitur; Nihil enim rectè definitur per aliquid poſterius eo, ſicut 2. Poſt. & 7. Metaph. demonſtratur, ſed vtrumque iſtorum eſt poſterius neceſſario; Non ergo rectè definitur neceſſarium per hoc quod non eſt poſsibile non eſſe, vel per hoc quod impoſsibile eſt non eſſe. Ideoque Auicen. 1. Metaph. 5. reprobat definitiones Antiquorum de neceſſario, poſsibili, & impoſsibili, eo quòd definiebant illa per ſe inuicem circulando, vt patet de defi- B
nitionibus quas ibi recitat ab Antiquis; dicitq; ex his tribus id quod dignius eſt intelligi eſt neceſſe eſſe, quoniam neceſſe eſſe ſignificat vehementiam eſſendi; eſſe verò notius eſt quam non eſſe; eſſe enim cognoſcitur per ſe, non eſſe verò per eſſe.

8. *Quod neceſſe eſſe non poteſt ſimpliciter definiri.*

VNde & octauo conſtare poterit euidenter, quòd neceſſe eſſe, non poteſt ſimpliciter definiri, (Non enim habet aliquid ſimpliciter prius eo) Notificari tamen nobis & deſcribi poteſt quodammodo per deſcriptionem à poſterioribus, & ignotioribus, ſed notorioribus nobis ſumptam, ſicut in omnibus ferè ſcientijs creberrimè definitur.

9. *Quod affirmatiua eſt prior qualibet negatiua, & quod quælibet negatiua vera reducitur ad aliam affirmatiuam priorem & cauſam veritatis illius.* C

HInc nono ſimiliter clarè patet, affirmatiuam eſſe priorem qualibet negatiua, & omnem negatiuam veram reduci ad affirmatiuam priorem, quę ſit cauſa veritatis illius. Primum namque principium quod eſt affirmatiuum eſt prima cauſa cuiuſlibet alterius veritatis, ſicut præhabita manifeſtant. Item hoc eſt verum de negatiua de qua minus videtur, de tali ſcilicet cuius vtrumque extremum eſt impoſſibile eſſe, vt Chimera non eſt Tragelaphus; Hæc enim eſt vera, ergo habet aliquam cauſam veritatis; ſed illa non eſt ſoli termini, quia illi ſoli per ſe non magis redderent propoſitionem veram quam falſam; imò nec veram, nec falſam; Nec illa cauſa poteſt eſſe Chimæra, nec Tragelaphus; hæc enim nihil ſunt & per conſequens nihil cauſant; eſt ergo aliquid exiſtens cauſa veritatis ‖ *illius*: Hic autem poteſt quis inſtare, (‖ illis) Nam propoſitio immediata non habet aliquam Propoſitionem priorem, quæ ſit cauſa veritatis illius, quoniam tunc per illam poſſet oſtendi à priori; ſed aliqua eſt Propoſitio negatiua immediata, vt patet in libro Poſt. quaſi per totum. Dicendum quòd Propoſitionem eſſe im- D
mediatam poteſt eſſe dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, vel in aliquo determinato genere, ſeu etiam per priuationem medij ſimpliciter, vel in certo genere. Primo modo nulla propoſitio negatiua eſt immediata, ſicut ratio ſuadere videtur; ſecundo modo eſt, ſcilicet non omninò & ſimpliciter ſed in genere Propoſitionum negatiuarum, ſicut per priuationem Propoſitionis negatiuæ prioris, per quam à priori valeat demonſtrari, & ſic poteſt intelligi dictus liber.

10. *Quod prima cauſa cuiuſlibet negationis veræ eſt in Deo.*

ET ex hoc videtur decimo, quòd prima cauſa cuiuſlibet negationis veræ ſit in Deo; Cuiuſlibet enim negationis veræ aliqua affirmatiua prior eſt cauſa, ſicut proximo eſt oſtenſum, & cuiuſlibet affirmatiuæ veræ prima cauſa eſt primum principium complexum, ſcilicet Deum eſſe, ſicut præcedentia docuerunt.

11. *Quod Deus eſt prima Cauſa cuiuſcunque non eſſe.* E

EX iſto autem vndecimo videtur inferri, Deum eſſe primam cauſam cuiuſcunq; non eſſe: A quolibet enim non ente verè negatur eſſe; huius autem veritatis negatiuæ Deus eſt prima cauſa, ſicut oſtenſum eſt proximo; eſt ergo prima cauſa ſic eſſendi vel non eſſendi, ſicut ſignificatur per illam; Nam in eo quòd res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa dicitur, vt prędicamenta Ariſtotelis docuerunt. Item Deus eſt prima cauſa cuiuſlibet eſſe ſeu entis; & aliquod ens ſeu eſſe eſt cauſa alicuius non eſſe vel non entis, ergo Deus eſt prima cauſa alicuius non eſſe, vel non entis, ergo & cuiuſcunque per ſimilem rationem. Bonum enim non eſſe malum eſt quoddam non eſſe, & huius cauſa eſt bonum eſſe bonum; et homo non eſt Aſinus; quia,

A quia eſt animal rationale ſeu homo. Et in purè non entibus patet idem; Aliquod enim factibile non eſt factum, nec eſt, quia nullum faciens fecit illud; Species enim vel res quæcunque factibilis à ſolo Deo, ſicut alia ſtella in cœlo, vel alius angelus, ideo non fiebat nec erat, quia Deus non fecit, ſicut ſaluatio nauis non fuit, quia nauta non affuit, ſed abfuit forſitan occupatus, vt patet per Ariſtotelem, 5. Metaph. 2. & per Anſelmum de Conceptu virginali 5.

Quòd prima cauſa cuiuſlibet impoſsibilitatis & repugnantiæ eſt in Deo. 12.

DVodecimò profertur ex iſto, quòd prima cauſa cuiuſlibet impoſsibilitatis ſeu repugnantiæ eſt in Deo: Si enim impoſsibilitas & repugnantia capiantur negatiuè, patet per proximo nunc oſtenſa; ſi enim in Deo ſit prima cauſa cuiuſcunque negationis veræ, & non eſſe, ergo & negationis, & non eſſe cuiuſlibet impoſsibilis & repugnantis, & quia quælibet negatiua vera reducitur ad affirmatiuam priorem, & ſic ad primum principium, ſcilicet Deum eſſe, ſicut ex ſuperioribus ſatis patet. Si verò affirmatiuè & poſitiuè ſumantur, patet ſimiliter, B cùm per capitula proxima conſtet, Deum eſſe omnium talium cauſam primam. Item cuiuſlibet impoſsibilitatis & repugnantiæ eſt aliqua cauſa, & Deus eſt cauſarum omnium prima cauſa: Hoc etiam poteſt probari, ſicut præcedentia probabantur; verum eſt enim, quòd hæc eſt impoſsibilis, quocunque impoſsibili demonſtrato; huius autem veritatis, quare & ſic eſſendi, prima cauſa eſt primum principium, ſcilicet Deum eſſe. Item verum eſt quòd impoſſibile eſt Chimæram eſſe Tragelaphum; huius autem veritatis cauſa non eſt ſoli termini, nec Chimæra, aut Tragelaphus, nec aliquod non ens; quia quod omnino nòn eſt, nihil omnino cauſare poteſt; aliquod ergo entium eſt cauſa illius, & Deus eſt omnium entium prima cauſa. Item omne quod eſt naturaliter & eſſentialiter prius alio, eſt aliqua cauſa eius; quia ſi non, tunc poſſet eſſe ſine illo priori; quodlibet enim poſterius poteſt eſſe ſine quocunque priori, à quo cauſaliter non dependet in eſſe: Poſitis enim omnibus & ſolis illis prioribus, à quibus poſterius cauſaliter dependet in eſſe, poteſt poſterius illud poni; quia ſi non, hoc eſſet C propter defectum alicuius cauſæ eſſentialis, quæ neceſſario præexigeretur ad cauſandum illud in eſſe; ſed iam ſunt poſitæ omnes tales cauſæ, nec poteſt fingi, quod hoc ſit propter defectum alicuius cauſæ accidentalis, cùm non repugnet rei eſſe ſine quocunque ſibi accidentali, vt patet per illam definitionem accidentis notiſsimam ſuperius memoratam. Patet ergo quod ſi prius non ſit cauſa poſterioris, poſterius poteſt eſſe ſine illo priori; & ſi poſterius aliquod poteſt eſſe ſine priori ſignato, illud non eſt prius naturaliter & eſſentialiter illo poſteriori, ſed accidentaliter forſan tantum quod deſtruit hypotheſim præacceptam. Imo potius videtur quod illa ſint coæqualia, vel ſecundum nullum ordinem eſſentialem connexa: Si enim illud prius non ſit cauſa poſterioris, vtrumque poteſt eſſe ſine reliquo, ergo non ſunt naturalius nec eſſentialius ad inuicem ordinata, quàm vnitates Arithmeticæ vel quælibet inconnexa, quod etiam ſubuertit hypotheſim prius fixam. Hoc ergo ſuppoſito, arguitur iſto modo; Omne quod eſt naturaliter & eſſentialiter prius alio eſt aliqua cauſa eius: ſed neceſſarium eſt naturaliter D & eſſentialiter prius impoſsibili, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; ergo neceſſarium eſt aliqua cauſa impoſsibilitatis & repugnantiæ cuiuſcunque, & omne neceſſarium eſt primum neceſſarium, ſcilicet ipſe Deus, vel cauſatum & dependens ab ipſo, ſicut præcedentia docuerunt. Imaginor enim quòd ſicut ſecundum præhabita primum omnium ſit pura neceſsitas, ſiue purum neceſſe eſſe, ſtans omnino per ſe, non dependens ab alio quouiſmodo; à quo ſicut per eius ſimilitudinem & conformitatem omne aliud neceſſarium vel poſsibile, eſt neceſſarium eſſe, vel poſsibile eſſe: ſic per eiuſdem diſsimilitudinem, & contrarietatem ſeu oppoſitionem, omne impoſsibile eſt impoſsibile eſſe; puto igitur quod omné impoſsibile eſſe, ideo eſt impoſsibile, quia ipſum neceſſé eſſe neceſſariò ſibi repugnat, & ſic immobiliter prohibet illud eſſe. Sed ne forſan mihi dicatur, quod res non ſequuntur imaginationem, ſicque huius imaginationis imago ad nihilum redigatur, muniam eam aliqua ratione. Omne enim impoſsi- E bile eſſe propterea eſt impoſsibile eſſe, quia neceſſario & firmiter repugnat ſibi eſſe: ſed in ipſo impoſsibili eſſe, cùm omnino non ſit, non eſt aliquid; quare nec aliqua neceſsitas, firmitas, ſeu repugnantia; illa ergo neceſsitas ſeu repugnantia eſt in aliquo exiſtente, ita quod impoſsibile eſt illud eſſe, quia aliquod exiſtens per ſe primo & neceſſario ſibi repugnat; illud verò impoſsibile repugnat huiuſmodi exiſtenti, nõ per ſe & primo, ſed tantũ per repugnantiã exiſtentis, quia ſcilicet illud exiſtẽs ſibi repugnat, ſicut eſt in relatiuis tertij modi, quæ dicuntur ſecundũ menſurabile & menſuram, cuiuſmodi ſunt ſenſibile, ſcibile, & intelligibile, ſeu ſenſatum, ſcitum & intellectum cum ſuis correlatiuis. Hæc enim dicuntur relatiua, non quia per ſe, & eſſentialiter referuntur, ſed quia accidit eis, quod alia, ſcilicet correlatiua per ſe & eſſentialiter referuntur ad illa, & menſurantur ab eis, vt patet quinto Metaphyſicorum 20. & ſimi-

liter in Commentar. Videtur ergo, quod omne impoſsibile eſſe, ideo ſit impoſsibile eſſe, quia aliquod exiſtens per ſe & primò ſibi repugnans prohibet illud eſſe; omne autem exiſtens eſt prima & pura neceſsitas, ſeu neceſſe eſſe, vel cauſatum & dependens ab eo. Item impoſsibile & poſsibile dicuntur ad inuicem relatiuè ſecundum priuationem, vt patet 5. Metaph. vbi prius; ſed de impoſsibili cum ſit purè non ens, nulla relatio per ſe & eſſentialiter poteſt conſurgere ſeu fundari, quia tunc duo purè non entia poſſent referri ad inuicem per ſe & eſſentialiter, ſine coexigentia alicuius exiſtentis omnino: Iſta ergo relatio per ſe & primò fundatur in extremo poſitiuo, ſcilicet in poſsibili, & emanet ab eo, & ſic attribuitur, & accidit quodammodo extremo alteri priuatiuo, ſicut de relatiuis tertij modi proximo dicebatur. Poſsibile ergo cauſat iſtam relationem & impoſsibilitatem, & neceſſe eſſe eſt prius poſsibili eſſe, & cauſa illius, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, & Deus eſt prima cauſa omnium poſsibilium & neceſſariorum, ac omnium cauſationum illorum. Item ideo impoſsibile eſt impoſsibile, quia repugnat poſsibili, imò quia poſſibile ſibi repugnat. Poſſibile ergo eſt prima cauſa huius repugnantiæ & impoſſibilitatis, & Deus eſt prima cauſa omnis alterius cauſationis & cauſæ: Iſtud poteſt confirmari per hoc quod omnia oppoſita reducuntur ad prima oppoſita, quæ ſunt habitus & priuatio, vt patet 10. Metaph. 15. & 12. Metaph 23. & ibi probatur, quod illa ſunt in genere ſubſtantiæ; habituale autem & poſitiuum eſt naturaliter prius alio; quare & aliqua cauſa eius ſicut præcedentia manifeſtant. Primus ergo habitus in genere ſubſtantiæ, ſcilicet Deus ipſe, eſt prima cauſa cuiuſlibet priuationis, quapropter & impoſſibilitatis & repugnantiæ cuiuſcunque. Item cauſa propinqua quare quicquam eſt poſsibile, eſt, quia Deus illud poteſt, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: Ergo cauſa propinqua quare quicquam non eſt poſſibile, eſt quia Deus illud non poteſt; & quia Deus hoc non poteſt, non eſt propter defectum potentiæ in eo, cum ſit omnipotens. Vnde Auerroes ſuper 8. Phyſ. 4. Agens non poſſe facere aliquid impoſsibile, non eſt diminutio agentis; Imò propter abundantiam ſuæ potentiæ infinitæ, ideoque potentiſſime hoc non poteſt; hoc enim non poteſt quia repugnat ſuæ potentiæ infinitæ; Imò quia ſua potentia infinita immobiliter ſibi repugnat, ſicque neceſſariò prohibet illud eſſe. Et quia ſecundum prius oſtenſa, Actus etiam in Deo præcedit potentiam, ideo ſua potentia impoſsibili tali repugnat, quia ſuus actus puriſsimus immobiliter & neceſſario ſibi repugnat; & hoc eſt, quia eſt purum neceſſe eſſe, ſeu pura neceſſitas: Hoc enim eſt primum ſimpliciter omnium affirmationum & negationum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; & hæc videtur totius impoſſibilitatis reſolutio conſummata. Hæc autem ratio fundatur in dicto Philoſophi 1. Poſt. 12. vbi inquirit medium negatiuum demonſtratiuũ propinquum concluſionis negatiuæ; vt quare paries non reſpirat? oſtendens non poſſe dici quia non eſt Animal, quia tunc eſſe Animal eſſet cauſa propinqua reſpirandi, & ſic omne Animal reſpiraret: Si enim negatio eſt cauſa ipſius non eſſe, affirmatio eſt cauſa eſſe; ſicut eſſe ſine menſura calidi & frigidi eſt cauſa non ſanandi, ſic eſſe cum menſura eorũ eſt cauſa ſanandi; & ſimiliter, ſi affirmatio eſt cauſa eſſe, & negatio eſt cauſa non eſſe. Item quodcunque eſt impoſſibile, Deus illud non poteſt: Vel ergo illud eſt impoſſibile, quia Deus illud non poteſt, & ſic habetur propoſitum; vel ideo Deus illud non poteſt, quia eſt impoſſibile; & ſic ſecundum proximo allegata, Ideo Deus poteſt quodcunque poſsibile, quia illud eſt poſſibile; ſic quoque poſſibile eſſe poſſibile eſſet prius naturaliter, quam Deum illud poſſe, & cauſa prima, quare Deus hoc poſſet, quod præcedentia non permittunt, & tunc Deus reciperet potentiam & perfectionem ab alio, nec ſufficeret pleniſſime ſibi ipſi, nec eſſet omnium prima cauſa. Etiam ſi ſic eſſet, aliqua creatura, imò, quod videtur indignius, aliquod purè non ens non creatũ nec creabile prohiberet, impoſſibilitaret, & ineuitabili neceſſitati ſupponeret omnipotẽtem vt faciat, vel ne faciat hoc vel illud, & ſimiliter cogeret intellectum diuinum ad intelligendum huiuſmodi & ſciendum, & eius voluntatem potentiſſimam atque liberrimam ad volendum. Hanc autem ſententiam tenet Henricus de Gandauo 8. de quolibet quæſt. 3. dicens quod non eſt verum dicere de aliquo impoſſibili ſimpliciter quod Deus non poteſt hoc facere, quia illud non poteſt fieri: ſed potius non poteſt fieri, quia Deus non poteſt illud facere; ſicut & in affirmatiua, non dicitur Deum poſſe aliquid facere, quia illud poteſt fieri, ſed è contrario. Hoc idem probat ſimiliter Ioannes Scotus ſuper 1. ſenten. diſt. 43. per rationem priorem fundatam ex primo Poſt. & per aliam ſimilem, & hoc tenens finaliter dicit ibi, quod nihil eſt impoſſibile ſimpliciter, niſi quod includit contradictoria, & incompoſſibilia, quæ ex rationibus ſuis formalibus ſunt incompoſſibilia, & ab eo ſunt principaliter incompoſsibilia, à quo principiatiuè habent ſuas rationes formales, ſcilicet ab intellectu diuino, formaliter tamen ex ſe. Obijciet forſitan aliquis contra dicta per dictos Doctores: Henricus enim tenet contrarium 6. de quolib. quæſtione tertia manifeſtè, ſcilicet quod prima cauſa quare

Auerroes. *Henricus de Gandauo.* *Ioannes Scotus.* *Henricus de Gandauo.*

A B C D E

A quare aliquid eſt poſſibile eſt ex Deo; ſed prima cauſa quare aliquid eſt impoſsibile eſt ex ſe. & ex natura rei, communiſsimè loquendo de re, ſcilicet vt eſt communis ad omnia intelligibilia exiſtentia vel non exiſtentia; & ad hoc allegat Auicennam 4. Metaph. dicentem, quòd ideo agens non poteſt, quia non eſt poſsibile in ſe. Idem quoque Iohannes probat contrarium vbi prius, & arguit iſto modo; Nihil eſt impoſsibile ſimpliciter niſi cui ſimpliciter repugnat eſſe, & hoc primo ex ſe, quia ex ſuis primis & per ſe rationibus formalibus, circumſcribendo quodlibet aliud; imò & ſi per impoſsibile Deus non eſſet, adhuc illud eſſet impoſſibile. Dicitque ibidem quòd poſsibilitas & impoſsibilitas, poſsibilium & impoſsibilium reducuntur principiatiue ad intellectum diuinum, non ad eius omnipotentiam ſeu potentiam, quod videtur præhabitis obuiare. Ad hæc autem dico quod videtur mihi cum Iohanne prædicto vbi priùs, quòd Henricus per dictum ſecundum dictum primum corrigit, ſeu retractat. Poſſet tamen ipſe Henricus, Auicenna, & Iohannes intelligere, quòd nulla pura priuatio ſeu *Auicenna.* *Iohannes Scotus.*

B impoſsibilitas priuatiua per ſe & primò, quæ non dependeat ab aliquo poſitiuo priori, eſt in Deo, quæ ſit cauſa priuationis & impoſsibilitatis impoſsibilium, ſicut aliquid poſitiuum in eo per ſe & primò eſt cauſa cuiuſlibet poſsibilitatis poſsibilium: ſed impoſsibilitas ex parte rei impoſsibilis, id eſt, pura & prima neceſsitas non eſſendi rem impoſsibilem eſſe, eſt cauſa quare Deus & quodcunque actiuum non poteſt; hæc autem neceſsitas poſitiua ſecundum præhabita eſt in Deo. Sed ratio Iohannis non procedit; Impoſsibili enim eſſe, non per ſe & primò repugnat eſſe, ſed quia primum eſſe neceſſario ſibi repugnat, ſicut ſuperiùs erat dictum. Nec eſt hoc primo ex rationibus formalibus quas imaginatur; Si enim illę rationes ſint aliquo modo cauſæ, reducuntur ad cauſam priorem, ad Deum ſcilicet cauſarum omnium cauſam 1am; & hoc patet per ipſummet ibi dicentem quòd talia ſunt principaliter incompoſsibilia ab eo, à quo habent principiatiue rationes ſuas formales, ſcilicet ab intellectu diuino. Quod autem dicit, & ſi Deus non eſſet, adhuc tale quid eſſet impoſsibile, ſi impoſsibile ſumatur affirmati-

C ue, falſum eſt; quia ſi ipſe non eſſet, nihil poſitiuum vel affirmatiuum eſſet; ſi autem ſumatur purè negatiue ſcilicet pro non poſsibile eſſe, ſic verum eſt: Ipſe enim eſt prima & ſumma potentia, qua quodlibet poſsibile neceſſario eſt poſsibile, ideoque ipſo non ente, nihil eſſet poſſibile, ſed ex hoc non ſequitur quod volebat: Vel aliter & fortè meliùs poteſt dici, quòd Deum non eſſe, neceſſarijſsimè contradictionē includit; quare & poſito Deum non eſſe, nedum vna pars contradictionis in multis & fortè in omnibus, ſed & altera neceſſariò conſequetur. Poteſtque ſimiliter argui contra illum; Dicit enim quòd intellectus diuinus eſt cauſa impoſsibilitatis in rebus. Licet enim Deus nihil intelligeret circa impoſsibile, quia ſecundum eum licet Deus non eſſet adhuc impoſsibile, eſſet impoſsibile; ergo per conſequentiam propriam intellectus diuinus non eſt cauſa impoſsibilitatis illius. Et quod dicit, quòd poſsibilitas, & impoſsibilitas reducuntur principiatiue ad intellectum Dei, non ad eius omnipotentiam ſeu potentiam, videtur mirabile, quoniam ſecundum modum ſuum imaginandi creberrimum, eſſentia diuina eſt

D principium potentiæ in Deo: cùm actus præcedat potentiam in eo, & ipſa eſt aliquo modo prior actuali intellectione eius. Ex hoc enim videtur potentiſsimè & perfectiſsimè intelligere vniuerſa, quia habet potentiā intellectiuam perfectiſsimā & potentiſsimam. Videtur igitur eſſentia ſiue purum eſſe, principiū potentiæ ſiue poſſe, & hoc intellectionis actualis; & quicquid eſt principiū principij, eſt principium principiati. Eſſentia ergo & potentia diuina ſunt priora principia poſsibilitatis & impoſsibilitatis, quàm intellectus diuinus. Probat autem hoc dictum ſuum ſic, Per quodcunq; in Deo poſsibile primo conſtituitur in eſſe intelligibili, illud eſt prima ratio poſsibilitatis; ſed per omnipotentiam vt diſtinguitur contra intellectum, non conſtituitur creatura in eſse intelligibili, ſed per intellectum. Sed minor huius rationis videtur peccare; Si enim intellectus diuinus conſtituat aliquid in eſse intelligibili, cum hoc non poſsit eſse, non intelligendo illud, conſtituit ipſum in eſse intelligibili, intelligendo illud; & cùm conſtituere aliquod conſtitutum in aliquo eſse, ſit prius naturaliter quàm illud conſtitutum eſse

E tale, videtur quòd Deus prius naturaliter intelligat quodcunque intelligibile, quàm illud ſit intelligibile; quod tamen non apparet, imò magis videtur contrarium. Videtur enim quòd ſcibile in eſse ſcibili præcedat ſcientiam, & intelligibile in eſse intelligibili, intellectū. Videtur enim quòd eſsentia diuina ex infinitate ſuæ potentiæ & virtutis, diſtinctiſsimè & quodammodò nominatim conſtituit intelligibiliter & continet intelligibilia vniuerſa, & eorum omnium primas, puriſsimas & proprijſsimas rationes; & hæ ſunt ideæ de quibus Philoſophi & Theologi tot loquuntur, ſicq; quodammodo præueniens intellectum diuinum, offert iſta ſibi vt obiecta, & ſic intellectus intelligit omnia cōſequenter. Et hoc videtur Eſaias teſtari 40 de Deo ſic dicens. Omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutiſq; eius, neq; vnū relictū fuit; vbi gloſsa interlinearis, præ multitudine fortitudinis ſic exponit, quia eſt omni-

potens;ergo eius omnipotentia eſt cauſa ſuæ intellectionis, & prior ea,& hoc modo prædicto. A Et ex hoc ſpecialiter poſſet argui cõtra Scotum. Si enim omnipotentia Dei ſit cauſa ſuæ intellectionis, & ſua intellectio ſit cauſa conſtituens intelligibilia in eſſe intelligibili, ergo & ſua omnipotentia iſta conſtituit in hoc eſſe: Quicquid enim eſt cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. Et hoc poſſet confirmari ex proprijs dictis ibi: Probat enim quòd omnipotentia Dei eſt prior creaturâ, ſecundum quodlibet ſuum eſſe, ſiuè exiſtentia, ſiuè intelligibile, per hoc,quòd hæc omnipotentia eſt ex ſe formaliter neceſſaria, creatura verò poſsibilis ſecundum quodlibet ſuum eſſe, & tale neceſſarium præcedit omne tale poſsibile, ſicut ipſe ſibi ſupponit, & ego ſuperius oſtendebam, eſt ergo cauſa illius ſicut præcedentia ſuaſerunt. Item contra rationem aliam dicti ſui; Dicit enim quòd Intellectus diuinus producit aliqua duo intelligibilia in eſſe intelligibili, & illa ſic producta ex rationibus ſuis formalibus,per ſe & primò repugnant, & ſunt incompoſſibilia; videtur quòd eadem ratione deberet conſequenter hoc dicere, de compoſſibilibus, poſsibilibus, ſimilibus,æqualibus, maioribus, minoribus, & vniuerſaliter de B omnibus poſitiuis, ſcilicet quòd acceptis rationibus ſuis formalibus per ſe & primo ſunt talia per ſeipſa, ſeu per rationes ſuas formales. Ratio namq; formalis albi tantum facit album eſſe album, ſicut non eſſe nigrum, imò prius & magis. Album enim per hoc quod eſt album non eſt nigrum, & vniuerſaliter omnis negatiua vera, reducitur ad aliquam affirmatiuam veram priorem, vt patet per priora; et ſic nullius poſitiui citra Deum, prima cauſa ſeu ratio eſſet in Deo, cum tamen Deus ſit omnium talium prima cauſa, & ſicut ipſemet dicit, quòd poſsibilitatis cuiuſlibet prima ratio eſt in Deo.

CAP. XIIII.

Quod diuina voluntas eſt cauſa cuiuſlibet futuri atque præteriti, quare ipſum eſt tale. C

VT autem tractatus de cauſalitate voluntatis diuinæ finaliter compleatur, oſtendendum exiſtimo quòd diuina voluntas eſt cauſa cuiuſlibet futuri ſiue præteriti, quare ipſum eſt tale. Nam ſecundum Philoſophum 2. Poſt. 3. quæ verè eſt cauſa eſſendi quodcunque, eadem eſt cauſa fiendi, facti eſſe, & futuri eſſe, & ſecundum Lincolnienſem, hæc eſt concluſio 18. illius ſecundi: ſed diuina voluntas eſt verè cauſa eſſendi quodcunq; ſicut capitulum nonum probat. Vnde Auguſtinus 22. de *Auguſtinus.* Ciuit. Dei 2. Secundum illam voluntatem Dei, quæ cum eius præſcientia ſempiterna eſt, profecto in Cœlo & in terra, omnia quæcunque voluit non ſolum præterita vel præſentia, ſed etiam futura iam fecit. Verum antequam veniat tempus quo voluit vt fieret, quod ante tempora vniuerſa præſciuit atque diſpoſuit, dicimus, Fiet quando Deus voluerit: D ſi autem non ſolum tempus quo futurum eſt, verum etiam vtrum futurum ſit, ignoramus, dicimus, Fiet ſi Deus voluerit, non quia Deus nouam voluntatem quam non habuit, tunc habebit; Sed quia id, quod ex æternitate in eius immutabili præparatum eſt voluntate, tunc erit. Hoc idem patere videtur per Anſel. Mono. 18. & de Veritate 10. & per Auguſt. 1. *Anſelmus.* Soliloq. 21. ſecundi eiuſdem 20. & 26. Contra Fauſt. 2. ſicut vndecimum huius tangit; quod *Auguſtinus.* & magis apparet, ſi quis attendat Auguſtinum ibidem contra Fauſtum, nedum ponere cauſas rerum futurarum, præſentium, & præteritarum in Deo, ſed& in voluntate diuina. Vnde ſic ait, Quid de Helia factum ſit neſcimus, hoc tamen de illo credimus, quod vera ſcriptura teſtatur; Illud ſanè ſcimus de eo factum, quod Dei voluntas habet, quod autem Dei voluntas non habet, fieri de quocunque omnino non poſſe. Proinde ſi mihi dicatur, poſſe fieri vt caro, verbi gratia, huius vel illius hominis in corpus cœleſte mutetur; concedo fieri poſſe, ſed vtrum futurum ſit, neſcio; et ideo neſcio, quia quid habeat de hac re Dei voluntas, me latet: Illud E tamen me non latet, ſine dubio futurum, ſi hoc Dei voluntas habet. Et infra, tam non poſſunt futura non fieri, quam non fuiſſe facta præterita, quoniam non eſt in Dei voluntate vt eo ſit aliquid falſum, quo verum eſt. Quapropter omnia quæ verè futura ſunt ſine dubio fient, ſi autem facta non fuerint, futura non erunt. Ita omnia quæ verè præterita ſunt, ſine dubio præterierunt. Item futura & præterita * nullum eſſe habent omnino, ergo nec aliquid cauſæ habent, nec aliquid veritatis; quare nec veraciter ex ſe habent eſſe futurum, neque præteritum. Habent ergo hæc propter aliquam aliam cauſam, & illa non poteſt eſſe purè non ens propter idem; vel ſaltem illa reducitur ad cauſam aliquam exiſtentem, & omnium cauſarum exiſtentium voluntas Dei omnipotentis eſt prima ſumma & efficiens. Item voluntas

* ex ſe

Dei

A Dei eſt cauſa, quare quodcunque futurum ad vtrumlibet eſt futurum; ergo eadem ratione quorumlibet aliorum: Antichriſtus enim ex ſe nullum eſſe habet omninò; ergo ex ſe non magis determinatur ad vnam partem contradictionis, quàm aliam; ergo de ſe tantum non eſt futurum, ſed purè indifferens. Si ergo ſit futurus, hoc eſt per aliquam cauſam determinantem; ſed illa cauſa neceſſariò eſt diuina voluntas, vel ad illam reducitur, vt ad primam & ſupremam cauſam determinationis illius. Item Antichriſtus futurus non magis ex ſe habet, vnde ſit futurus, quam Prochriſtus æqualiter poſſibilis futurus, ſed nunquam verè futurus: ſed iſte non eſt ex ſe futurus, ergo nec ille, ſed per aliquam aliam cauſam, quæ ſine diuina voluntate cauſare non poteſt. Adhuc autem, aliquod non futurum poſſibile tamen fore, vt A poteſt Deus facere, fore, & eſſe futurum; quod ſi fiat, voluntas diuina eſt cauſa quare A eſt futurum; quare & ſimiliter de ſimilibus vniuerſis. Quapropter & Iohannes ſuper 1. Sentent. diſt. 39. dicit; Quod nihil tale de futuro eſt verum ante determinationem voluntatis diuinæ, ſed illa determinatio præcedit naturaliter ſicut cauſa. Item eadem eſt cauſa nunc quare futurum quodlibet

B eſt futurum, quæ fuit ante mundum: ſed tunc voluntas diuina fuit cauſa omnium futurorum, ergo adhuc eſt; cùm ſecundum quintum capitulum Deus ſit immutabilis omni modo. Item magis eſt eſſe futurum, quàm eſſe poſſibile; ſed nullum futurum ex ſe habet eſſe poſſibile, ergo nec futurum: Omne enim poſſibile, aliqua potentia eſt, poſſibile; ſed nullum futurum habet aliquod eſſe, ergo nec aliquam potentiam. Nullum ergo futurum eſt poſſibile eſſe niſi quia aliquod præſens poteſt facere illud eſſe: ſed nullum præſens poteſt facere aliquid ſine voluntate Dei coagente; nulla ergo poſſibilitas, aut cauſa poſſibilitatis eſt in futuris, ſed in præſentibus, & prima & ſumma omnium cauſarum, & poſſibilitatum, ſeu potentiarum præſentium eſt in Deo. Eadem quoque eſt cauſa poſſibilitatis futurorum nunc, ſicut ante mundum: ſed tunc fuerat ſolus Deus, vt patet per venerabilem Anſelmum, De caſu diaboli, 12. manifeſtè; ſecundum quod capitulum 12. allegauit. Item omne quod neceſſe eſt eſſe aliquale, aliqua neceſſitate neceſſe eſt eſſe tale; ſed nullum præteritum habet aliquod eſſe, ergo nec ali-

C quam neceſſitatem; & quodlibet tale neceſſe eſt eſſe præteritum; ergo hoc eſt per aliquam neceſſitatem præſentem, quæ neceſſariò eſt Deus, vel dependet ab eo, quare & à voluntate illius. Vnde & Anſelmus 2. Cur Deus homo 17. Omnis neceſſitas aut impoſſibilitas Dei ſubiacet voluntati; illius autem voluntas nulli ſubditur neceſſitati aut impoſſibilitati; nihil enim eſt neceſſarium aut impoſſibile, niſi quia ipſe ita vult. Item primum verum eſt cauſa cuiuſlibet veri ſequentis, quare & cauſa ſic eſſendi realiter, ſicut ſignificat quodlibet verum ſequens: Primum autem verum eſt in Deo, ſicut cap. 11. cum 12. docuit: ergo in Deo eſt cauſa eſſendi verum, quodlibet verum de futuro, & ſic eſſendi, ſicut ſignificatur per illud, & hoc non eſt ſine voluntate præcedente, vel etiam concomitante. Item Deus cum voluntate ſua præcedit naturaliter omne præteritum, & futurum, ergo eſt cauſa eorum, ſicut capitulo proximo eſt oſtenſum. Hoc etiam tenet expreſſè Petrus Lumbardus, 1. Sentent. diſt. 45. 4. ſic dicens, hæc itaque ſummè bona voluntas cauſa eſt omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, ſiue futura

Anſelmus.

D ſunt. Nonne & hoc eſt quod viginti quatuor Seniores concorditer atteſtantur, dicentes ſedenti in throno, Tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt, Apocal. 4. Erant, inquam, ſicut exponunt Doctores prius in prædeſtinatione, in arte, in Sapientia Dei, & creata ſunt poſterius in opere, & effectu.

Apocalypſ.

COROLLARIVM.

Et habet corollarium: Si Deus eſſe defineret, nihil eſſet præteritum nec futurum, verum nec falſum, poſſibile vel impoſſibile, neceſſarium vel contingens, nec etiam poſſet eſſe: ex quo & oppoſitum ſequitur euidenter, videlicet ipſum Deum, & ſic aliquid præfuiſſe, eſſe, & fore. O quàm neceſſarium eſt hunc eſſe, quàm tam impoſſibile eſt

E *deſinere vnquam eſſe, & quod Deum qualitercunque non eſſe, contradictionem neceſſariiſſimè continet & importat; & quod neceſſe eſſe, videtur maximè proprium nomen Dei.*

VNde videtur corollarium mirum ſequi, ſcil. ſi Deus eſſe deſineret nihil eſſet præteritum, nec futurum, verum, nec falſum, poſſibile vel impoſſibile, neceſſarium vel contingens, nec etiam poſſet eſſe: ex quo & oppoſitum ſequitur euidenter, ſcilicet ipſum Deum, & ſic aliquid præfuiſſe, eſſe, & fore, & ſimiliter alia poſſe eſſe per omnipotentiam Dei magnam. O quàm neceſſarium eſt hunc eſſe, quem tam impoſſibile eſt deſinere vnquam eſſe, quem etiam

qualitercunque non eſſe, contradictionem neceſſarijſſimè continet & importat. Vnde forſitan poteſt licet ænigmaticè elici maximè proprium nomen Dei, ſcilicet eſſe neceſſarium, ſeu neceſſe eſſe, quod debet intelligi de eſſe per ſe & de neceſſario ſumma neceſſitate, includente videlicet repugnantiam contradictoriam non eſſendi. Quod autem ſi Deus eſſe deſineret, nihil eſſet præteritum nec futurum, ex iſto capitulo patet, & quod nihil eſſet verum, neque verè eſſet aut non eſſet ex 11° & 12°. cùm nihil poſſit eſſe verum aut verè, ſine primo verò quod eſt in Deo, ex quo conſequitur quod nihil eſſet falſum, quia ſi vnum oppoſitorum eſſet falſum, reliquum eſſet verum, & quod nihil eſſet poſſibile vel impoſſibile, neceſſarium vel contingens patet per capitulum proximum: Omnia enim iſta originantur à Deo. Et quod nullum horum etiam poſſet eſſe, patet, quia nullum iſtorum poſſet eſſe ſine Deo; ſed ſi Deus non eſſet, ipſe non poſſet eſſe, quia ſi poſſet eſſe, eſſet ſicut præmiſſa in probatione primæ Suppoſitionis oſtendunt: Reliquæ verò partes vſque ad penultimam ſatis patent. Pro penultima verò ſciendum quod aliquid poteſt dici multipliciter non eſſe; Primò, vt futurum; ſecundò, vt præteritum; tertiò, vt aliquid poſſibile eſſe, quod non erit, eſt, nec fuit; quartò, quod ſimpliciter impoſſibile eſt eſſe, & contradictionem includens, ſicut Chimæra, vel commenſurabilitas diametri quadrati & coſtæ. Ponatur igitur cum Diagora, vel cum inſipiente, tanquam abſolutè poſsibile, nec vllam contradictionem includens, Deum non eſſe: Si ergo Deus non eſt, aliquo prædictorum modorum non eſt: Si primo modo, aliquando incipiet eſſe, & erit Deus nouus & recens; quare & erit Deus, erit ergo neceſſe eſſe & æternus, ſicut oſtenſio primæ Suppoſitionis oſtendit; hic ergo contradictio implicatur. Si ſecundo modo, Deus eſt præteritus & non præſens, & fuit Deus, fuit ergo neceſſe eſſe & æternus, ſicut probatio primæ Suppoſitionis monſtrauit: Hic eſt ergo contradictio manifeſta. Si tertio modo Deus non eſt & poteſt eſſe, ergo eſt & eſt neceſſe eſſe, ſicut prædicta probatio plane probat; hic ergo contradictio importatur. Si quarto modo, quod poteſt eſſe non poteſt eſſe; eſt enim abſolutè poſſibile Deum eſſe, ſicut præmiſſa in oſtenſione primæ Suppoſitionis perſpicuè manifeſtant; imò & eſt neceſſarium ſimpliciter abſolutè, quod Deum eſſe ſit poſsibile ſimpliciter abſolutè, ſicut præhabita in eadem oſtenſione demonſtrant; hic ergo contradictio includitur euidenter. Rurſum Deum eſſe eſt neceſſe, ita quod ipſum non eſſe contradictionem includit; hoc enim euidenter oſtendit probatio memorata: Dicatur enim poſsibile abſolutè quod neceſſario abſolutè in conſequentia formali ſimpliciter contradictoria non includit; Impoſsibile verò & neceſſarium, ſeu neceſſe correſpondenter ſumantur, &c. ſicut ibi. Conſtat enim quod eſt poſsibile abſolutè eſſe aliquod tale neceſſe eſſe; quis enim hoc poſito & admiſſo nequaquam faciliter ab omni ſe contradictione defendat? Amplius autem quàm impoſsibile eſt aliquid, tam neceſſarium eſt aliquid, quàm enim impoſſibile eſt contradictoria eſſe ſimul vera, tam neceſſarium eſt contradictoria non eſſe ſimul vera; & vniuerſaliter quam impoſſibile eſt aliquid eſſe, tam neceſſarium eſt illud non eſſe; & quàm impoſſibile eſt aliquid non eſſe, tam neceſſarium eſt illud eſſe, ſicut poſſet faciliter demonſtrari: ſed neminem reputo hoc neſcire. Eſt autem aliquid tam impoſsibile, quod ipſum eſſe verum contradictionem includit; eſt ergo & aliquid tam neceſſarium, quod ipſum eſſe falſum ſimiliter contradictionem includit. Sed quid eſt magis neceſſarium quàm Deum eſſe? quis audet dicere hoc vel illud, cum ipſum ſit primum in genere neceſſariorum, & cauſa omnium neceſſariorum poſteriorum, quare & maximè neceſſarium ſupra cuncta, ſicut præmiſſa capitula docuerunt? Hoc idem euidenter oſtendunt multa corollaria 13°. prælibata. Idem ſimiliter poteſt oſtendi per viam veri & falſi, quoniam quàm falſum eſt aliquid, tam verum eſt aliquid: quàm falſum enim eſt aliquid eſſe vel non eſſe, tam verum è contra eſt illud non eſſe ſeu eſſe; ſed aliquid eſt tam falſum, quod ipſum eſſe verum contradictionem includit, quare & aliquid eſt tam verum quod ipſum eſse falſum contradictionē includit. Sed quid eſt verius primo vero, ſicut ratio iam præmiſsa, & priora capitula manifeſtant? quid autem eſt ſimpliciter & naturaliter primum verum? Nonne, Deus eſt, ſicut duodecimum demonſtrauit? Præterea, ſi Deus non eſt, verè Deus non eſt, aliqua ergo veritate Deus non eſt, eſt ergo aliqua veritas, quare & prima veritas, quæ eſt Deus. Si [a] *etiam* aliqua veritas, vel aliquid omnino eſt, Deus eſt; quia illa vel illud neceſſario eſt Deus vel à Deo, ſicut ſecundum huius oſtendit. Si inſuper Deus non eſt, ita eſt quod Deus non eſt, quia verum eſt quod Deus non eſt, quia verè non eſt; per aliquod ergo eſſe ita eſt, quòd Deus non eſt; omne autem eſſe eſt primum eſſe, quod eſt Deus, vel à primo eſſe, ſicut idem ſecundum demonſtrat; ergo Deus eſt. Hæc autem videtur ratio Auguſtini in Soliloquijs ſuis, & Anſelmi Monol. & de veritate 11°. huius ſcripta. Ex his videtur clare patere, quod quælibet negatiua aliquam affirmationem implicat & includit. Nam quælibet negatiua innuit & includit, verè non eſſe, quod negat; Nonne etiam ſequitur, *A* non eſt *B*

[a] autem

A eſt *B*, ergo verè *A* non eſt *B*. De quibuſcunque namque verum & neceſſarium eſſe videtur,
verè hoc eſt illud, vel verè hoc non eſt illud; quare ſiue quicquam ſit ſiue non ſit, de ne-
ceſsitate Deus eſt, quia aliqua veritas. Adhuc autem ſi Deus non eſt, nihil verè eſt nec verè
non eſt; Nihil verè eſt hoc vel tale, nec verè non eſt hoc vel tale, quia nulla veritate ſecun
dum præmiſſa; quare & quidlibet verè eſt & verè non eſt, & ‖ *quidlibet* verè eſt & verè non ‖ quodlibet.
eſt quidlibet, [& qualelibet] omniquaque. Amplius autem poteſt ſimiliter argui per viam
poſsibilitatis, & neceſsitatis; quoniam ſi Deus non eſt, poſsibile eſt ipſum eſſe, vel poſsibile
eſt ipſum non eſſe; aliquâ ergo potentiâ eſt hoc poſsibile; aliqua ergo eſt potentia, & ali-
quod potens per illam, ſicut ex decimo quarto huius patet; aliquid ergo eſt, ergo & Deus. Si
etiam Deus non eſt, neceſſe eſt ipſum non eſſe, ſaltem pro nunc, & neceſſe eſt ipſum non eſſe
Deum; ergo aliqua neceſsitate alicuius neceſſarij exiſtentis, ſicut eodem 14°. eſt oſtenſum
&c. ſicut priùs. Item ſi Deus non eſt, aliqua eſt cauſa poſitiua illius non eſſe, & prior illo, ſi-
B cut 13um huius monſtrat, &c. ſicut priùs. Adhuc autem ſi Deus non eſt, nec creatura eſt, nec
aliquid penitùs: eſt tamen abſolutè poſsibile creaturam eſſe & aliquid eſſe; eſt enim in rei
veritate nunc verum & poſsibile, & quod ſemel eſt, vel eſſe poteſt poſsibile abſolutè, ſem-
per neceſſario abſolutè eſt poſsibile abſolutè, accipiendo hos terminos ſicut ſupra, & ſicut
probatio primæ Suppoſitionis pleniùs hos exponit. Quod enim ſemel contradictionem for-
maliter, ſimpliciter non includit, nec vnquam; quia conſequentia quæ aliquando de ſe &
per ſe non eſt formalis ſimpliciter, neque vnquam; & quæcunque poteſt aliquando eſſe non
formalis ſimpliciter, ſemper neceſſariò eſt non formalis ſimpliciter, ſicut & quæcunque poteſt
aliquando eſſe formalis ſimpliciter, ſemper neceſſario eſt formalis ſimpliciter, ſicut nullus Lo-
gicorum ignorat. Quis enim ignorat conſequentiam formalem ſimpliciter eſſe abſolutè ne-
ceſſarium conſequendo? & cuius animus capiat neceſſarium abſolutè, poſſe fieri vel eſſe poſ-
ſibile ſecundum contradictionem ad eſſe & non eſse, vel è contra? quis etiam dubitat quòd
C quicquid per ſe & eſſentialiter eſt aliquale, ſemper ſaltem dum eſt, neceſsario eſse tale? Alias
enim non eſset tale per ſe, & eſsentialiter, ſed per aliud, quod poſset adeſse & abeſse ipſo ma-
nente, & ‖ *accidentaliter*, cuius cauſa eſt, quia quicquid eſt quamdiu eſt, ſeipſo, & ſua eſsentia ‖ actualiter.
carere non poteſt: Quamobrem & quicquid per ſe, & de ſe eſsentialiter eſt aliquale, ſemper
dum eſt, neceſsario abſolutè eſt tale. Et hinc eſt vt puto, quòd Philoſ. 1. Poſter. 4. dicit, quòd
per ſe importat de omni & ſemper, ſicut 2° huius plenius recitatur. Deo ergo non ente creatu-
ra & aliquid poteſt eſſe; quare & creator & Deus poteſt eſſe, & ſi poteſt eſſe, eſt, ſicut præ-
miſſa hic & primò huius oſtendunt. Si etiam aliquid poteſt eſſe, verè aliquid poteſt eſſe; ergo
aliqua veritate, & aliqua potentia alicuius potentis nunc entis; eſt etiam neceſſe creaturam
poſſe eſſe; ergo aliqua neceſsitate alicuius neceſsarij exiſtentis &c. ſicut ſupra. Si inſuper ali-
quid poteſt eſse, hoc eſt per actum priorem, & aliquis eſt actus prior natura potentia ſicut pri-
ma pars 13^{i} docuit, & per 3^{am} partem huius, neceſsarium eſt prius poſsibili ſecundum con-
D tradictionem; Ille autem actus prior, & neceſsariũ illud prius, neceſsariò eſt a Deo, vel Deus.
Si etiam creatura non eſt, illo non eſse, & illa negatione eſt aliquod eſse prius, & aliqua affir-
matio prior naturâ, & cauſa illius, ſicut 2ª pars, & 9^{a} 13^{i} oſtendebant: illa neceſsario eſt à
Deo, vel Deus, quod & euidenter confirmant 10^{a} & 11ª partes eius. Si ergo Deus non eſt,
Deus eſt; & ſi Deus eſt, Deus eſt: Tu es ergo veraciter Deus meus; imò & nedum es, verum
etiam neceſsarijſsimè es in tantum quod nihil aliud magis neceſsariè aut tam neceſsariè eſse
poſset; Præter te namque, qui ſolus verè es, vix ‖ *aliud* eſt. Nihil enim aliud de ſe neceſsario ‖ aliquid.
eſt, aut ex ſe eſt, imò de ſe nihil eſt, ſed ex te, per te, & in te, nec quippiam aliter eſse poteſt.
Nonne hoc vidit tuus ſecretarius Eſaias, cùm dixit, Quis menſus eſt pugillo aquas, & Cœlos *Eſaias.*
palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes,
& colles in ſtatera? ecce Gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt;
omnes Gentes, quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum, & inane reputatæ ſunt ei.
E O Domine Deus meus, numquid hoc famulo tuo familiariſsimo Moſi indicaſti, quando ei
nomen tuum quærenti, tanquam pro nomine tibi proprio reſpondiſti; Ego ſum, qui ſum, ſic
dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos? O Domine Deus meus, quàm admirabile nomen
tuum; verè Domine admirabile quodlibet nomen tuum, ſed quàm admirabile ſpeciali-
ter iſtud nomen? Hinc & alius Moſes ſapiens, & Sapientes, quibus credita ſunt eloquia *Rabbi Moſe*
tua, ſecutus, dicit; quod omnia nomina tua transſumuntur ab operibus, præter vnum qua-
tuor literis exaratum, & ideò tetragrammaton Græcè dictum, quod, vt dicit, ſignificat ſub-
ſtantiam tuam purè, non participando aliquid alienum; quod & idcircò nomen tuum ſepara-
tum vocatur; quapropter & dignè reuerentiæ tantæ fuit, vt non niſi in Sanctuario dice-
retur, & à Sacerdotibus tuis ſanctis, & hoc in die ieiunij, in benedictione Sacerdotali, à
maximo

maximo Sacerdote. Nec docebant hoc nomen niſi diſcipulum ad hoc idoneum, & ſemel in A
ſeptimana, non amplius. Dicitque hic Moſes dux dubiorum, & tamen dubius in hac parte, &
fortaſſis ſignificat ſuper ratione neceſſe eſſe; quod & puto te, Domine, priori Moſi, licet ſub
nubilo oſtendiſſe, quando dixiſti, Ego ſum, qui ſum, ſic dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me
ad vos. Hoc nomen mihi eſt in æternum, mihi, inquis. Dicunt Grammatici tui, Domine, pro-
nomen in oratione poni debere cauſa diſcretionis, aut ſignificantiæ faciendæ, Cum ergo di-
cis, Mihi, videris innuere hoc nomen diſcrete tibi competere, quia tibi ſoli per te ſolum, &
non per aliud, quia tunc potius illius alterius nomen eſſet, & nulli alij niſi per te; aliter ete-
nim ita eſſet nomen alterius ſicut tuum: Quare & ſimiliter innuis, vt opinior, tibi ſignifican-
ter competere nomen iſtud, excellentius ſcilicet quam alteri cuicunque. Dixiſti ſimiliter, Do-
mine, quod iſtud nomen eſt tibi in æternum; non dixiſti, eſt nunc, fuit priùs, erit poſteriùs, ſed
eſt in æternum; Eſſe autem in æternum, ſiue fuiſſe, aut fore, & ſic per ſe eſſe, quid melius ſig-
nificare videtur, quam ſtabilitatem, immutabilitatem, & firmiſsimam neceſsitatem eſſendi? B
Docuiſti etiam me Doctor dulciſsime in capitulo præcedenti, quod neceſſe eſſe præcedit quo-
dammodo, ſicut balbutiendo vix poſſum exprimere, quodlibet aliud tuum eſſe; vnde & ſequi
videtur ipſum eſſe primum, & ſummum tuorum nominum diuinorum. O Domine, Pater
meus, vt ſinas tuum puerulum [pauiulum] coram te pueriliter ludere; Ecce video neceſſe
eſſe, tua prouidentia diſponente, nedum in ſignificatione nomini tuo magno tetragramma-
ton conuenire, verum & quodammodò in numero literarum. Habet enim tantum quatuor
literas, quatuor ſpecies literarum. O neceſſe eſſe, propter nomen tuum ſuſtentalabiliſſimum
meum eſſe. Super te totus ſemper innitar, fulciar, te conforter, totis præcordijs tibi adhære-
am, totis virtutibus tibi inhæream, totus in te transformer, æternaliterque confirmer. Contra
ſ quiſpiam hæc autem fortaſſis obijciet || *quiſnam* ita; Si voluntas diuina ſit cauſa futuritionis in rebus,
cauſat futuritionem in eis; aliquando ergo hanc cauſat. Prius ergo res aliqua non fuit futura,
ſed tunc incipit eſſe futura. Item ſi voluntas diuina eſſet cauſa futuritionis omnium futuro- C
rum, eſſet cauſa veritatis omnium Propoſitionum verarum, etiam contingentium de futuro;
& cum voluntas diuina libere velit ad extra, poſſet circa futura contingentia nihil velle; quod
ſi faceret omnes propoſitiones huiuſmodi de futuro, omni veritate carerent; eſſentque ambo
contradictoria in talibus ſimul falſa, quare & ſimiliter ſimul vera. Sed hæ argutiæ ſi procede-
rent, etiam demonſtrarent Deum de ſua omnipotentia abſoluta, non poſſe facere quicquam
fore, ſeu quicquam eſſe futurum, cum tamen multa ſint poſſibilia fieri immediate ab ipſo ſolo,
quæ nunquam fient ab eo, quæ ſi vellet fore, neceſſario forent & eſſent futura per 10. & non
niſi per voluntatem diuinam; Imò & ſecundum ſapientiam iſtam terrenam, Deus nullum fu-
turum poſſet quomodolibet impedire, facereuè non fore, niſi per deductionem eius ad eſſe, fa-
cere ſcilicet ipſum nunquam fore, eſſe, aut fuiſſe. Sed quare non poſſet Deus omnipotens
actum futurum impotentis hominis, & creaturæ alterius impedire, & aliquem actum ſuum
futurum non facere, contra primam Suppoſitionem, octauam partem, 32. & 34. Corolla- D
rij primi huius, & contra Prophetam dicentem, quòd Deus libere egit, quare & agit, &
aget ſimili libertate. Siquis tamen iſta directè voluerit ſoluere, reſpondendum quòd Deus
cauſatione æterna, ſcilicet volitione æterna immutabili, & infruſtrabili omni modo facit fu-
Ariſtoteles. tura eſſe futura. Quare & Ariſt. in de Mundo 11. oſtenſo, quòd omnia quæ ſunt in Mundo, ſunt
verè opera Dei, ſubiungit, Ex quo, [id eſt Deo] ſecundum naturalem Empedoclem, om-
nia quæcunque ſunt, & poſtmodum erunt, proceſserunt, quaſi diceret cum Propheta, vel
Propheta cum eo, Qui fecit quæ ventura ſunt, ſicut & Pater cauſatione & generatione æter-
na filium ſuum æternum cauſat & generat. Replicabis fortaſſis, quod etſi ſecundum præmiſ-
ſa, res futura in nullo inſtanti, menſuraue temporis incipiat eſſe futura; in aliquo tamen in-
ſtanti, vel menſura, vel ſigno originis, ordinis, ſeu naturæ incipit eſſe futura, quod non ma-
gis videtur de iſtis, quam de illis. Sed iſtud vix verbaliter, nihil realiter obuiat ſupradictis. De-
cipit enim fortaſſis ſignificatio verbi (Incipere) ſignificantis cum tempore, cum fluxu, & ſuc- E
ceſſione temporalis menſuræ, & inceptionem tantummodò ſimilem temporalem. Si autem
ita tantum ſignificet, obiectio non obſiſtit. Si verò verbum (Incipere) poſſit vtcunque ſine
offenſa locutionis communis, & Autorum transferri ad ſignificandum proceſſionem, cauſa-
tionem, originationem, & ordinem qualemcunque, non temporis, ſed naturæ; non video cur
non poſſit concedi, rem incæpiſſe eſſe futuram, habuiſſe videlicet cauſam ſuæ futuritionis,
ipſam naturaliter, cauſaliter, & originaliter præcedentem, ſicut præhabita docuerunt. Ve-
runtamen ſic loquendo, non aliter incæpit res eſſe futura, quam ſemper continuè incipit eſſe
futura, dum manet futura, ſicut æternaliter fuiſſet, & eſſet, de pede, puluere, & veſtigio ſempi-
ternis, de Patre & Filio ſempiternis, inter quos Auguſtinus prioritatem originis aſſeuerat; ſi

tamen

A tamen in illa ineffabili trinitate, fas ſit incœptionem qualemlibet affirmare, quanquam gene-
ratio filij videatur principari, ſeu initiari, quodammodo à Patre, tanquam à termino à quo
procedit, & terminari in filio velut in termino ad quem tendit. Quis enim negauerit Patrem
eſſe principium filij? Nec reputo quempiam tam proteruum, vt neget omnino futura aliquam
cauſam || *futuritionis* habere, dicatque quòd iſta, Tu curres, & quælibet propoſitio vera de fu- || futuri
turo ſit primum principium & primum verum ſimpliciter, aut ipſi coæquale ſeu compar in or- communis.
dine veritatis, præmiſsis capitulis intellectis. Quis etiam negare præſumpſerit voluntatem
diuinam eſſe, aut eſſe poſſe cauſam prædeſtinationis, electionis, & ſaluationis ſanctorum.
Ad alteram autem argutiam quidam forſitan reſponderent, quòd Deus poteſt ſuſpendere
omnem actum voluntatis ſuæ circa futura, & non futura quæcunque, & ſic facere quodam-
modo nihil eſſe futurum, quare & facere quamlibet affirmationem huiuſmodi eſſe falſam. Sed
etſi Deus poſsit facere nihil eſſe futurum, & nullam propoſitionem de futuro ſimplicem cate-
B tegoricam eſſe veram, non tamen poteſt facere, quin quælibet diſiunctiua, inter talem affir-
matiuam, & ſuam oppoſitam negatiuam ſit vera. Nullius ergo diſiunctiuę huiuſmodi veritas,
à diuina voluntate dependet, ſed eam præcedit naturaliter & neceſſariò vt videtur; quare & al-
terius partis veritas vt apparet. Ideo forſan dicetur, quòd res futura, puta A, de ſe & per ſe
non eſt futura, ſed eſt non futura, & hoc antecedēter voluntati diuinæ: Nulla tamen res eſt fu-
tura, niſi antecedenter à voluntate diuina, nec hoc contradictionem includit. Sicut namq; ſe-
cundum Philoſophū contradictio temporalis debet eſſe pro eodem tempore, ſeu inſtanti; ſic
& contradictio naturalis pro eodē ordine, inſtanti, ſeu ſigno naturæ. Non igitur contradicunt,
quòd A primo antecedenter voluntati diuinæ de ſe non ſit futurum, & ſecundo ſubſequenter
voluntati diuinæ, & per eam ſit futurum, ſicut nec iſta; iſtud ante generationem ſeu creatio-
nem fuit non ens, & nunc poſt eſt ens. An fortè melius dicitur, quòd quælibet propoſitio
vera de futuro, tam negatiua quàm affirmatiua contingens diuinæ ſubijcitur voluntati, &
C ab ea originatur, cauſaliterque dependet. Omnis namque talis propoſitio libertatem quan-
dam importat; Primum autem principium liberum eſt in voluntate diuina, ſicut corollarium
decimi huius monſtrat, ibi eſt ergo principium primum, & cauſa cuiuſlibet alterius libertatis.
Adhuc autem ſi pars huiuſmodi negatiua nequaquam voluntati diuinæ ſubeſſet cauſaliter ſed
præeſſet, ipſa eſſet de ſe naturaliter determinata, & neceſſaria quodammodo, niſi quatenus
impediretur fortaſsis à voluntate diuina. Quapropter in talibus negatiuis & affirmatiuis, non
eſſet ex parte rei contingentia ad vtrumlibet, & æqualis; neque tales affirmatiuæ, & negatiuę
conuerterentur æqualiter per oppoſitas qualitates, quod nullus non negat; neque Philoſo-
phus 1. Prior. Imò tales propoſitiones potius de contingenti nato, de contingenti in pluribus
vel in paucioribus, quàm de contingenti ad vtrūlibet ſiuè æqualiter dicerentur. Infinitæ nam-
que plures huiuſmodi negatiuæ, quam affirmatiuæ ſunt veræ, ſicut infinitè plura poſsibilia
non futura, quàm ſint futura, ſicut & ſunt de ſe naturaliter non futura. Quòd etiam de ſe eſt
D indifferens ad ambo oppoſita, ad neutrum determinatur ex ſe ſolo; ſed quodlibet po-
ſsibile eſſe & non eſſe, ſeu fore & non fore, aut contingens ad vtrumlibet, ſiue æquali-
ter ad hæc & illa, videtur eſſe huiuſmodi: Poteſt enim eſſe & non eſſe, fore & non fore. Talis
inſuper negatiua contingens vera de futuro, puta B non erit, vel eſt per ſe vera, & res illa non
futura ſine alia cauſa ſuæ non futuritionis quacunque, vel per aliud, & per aliam cauſam prio-
rem: Si per ſe, ergo ſemper & neceſſariò vt videtur, per ſecundo huius præmiſſa. Secundum
hoc quoque, B non erit, eſſet primum principium complexum ſimpliciter, contra 11°. & 12°.
huius præmiſſa. Si inſuper illa negatio non haberet cauſam priorem, ſimili ratione nec ali-
qua vt videtur, ſed quodlibet ens vel non ens, quicquid non eſſet, per ſe, non per cauſam
priorem illud non eſſet; quod enim per ſe non eſt, per ſe non eſt ſubſtantia, quantum, nec
quale contra proximo huius præmiſſa. Nonne & 2. pars, 9. 10. & 11. proximi iſtud damnant?
Aliàs inſuper nec Deus, nec aliqua creatura poſſet facere aliquid non eſſe futurum, nec quali-
E tercunque non eſſe. Sed quis non viderit ſic non eſſe? Quare & Auguſtinus 26. contra Fau- *Auguſtinus.*
ſtum 2. Deus, inquit, quod facturus erat, vtique ſciebat, & ideo ſimul ſciebat illud futuru non
fuiſſe, quod ne fieret facturus erat. Negationum quoque de quibus minus videtur, eſt aliqua
cauſa prior, harum videlicet, Chimæra non eſt, Chimæra non eſt Tragelaphus & ſimilium, ſi-
cut proximum huius docet. Nonne etiam ſecundum proximo huius ſcripta, ſi, Deum velle
quicquam fore eſt cauſa futuritionis illius, & Deum nolle quicquam fore eſt cauſa non futu-
ritionis illius? Et ſi quis dicat in primis, quòd B non eſt per ſe ſolum non futurum, ſed per ali-
quam aliam cauſam priorem illa cauſa neceſſariò eſt in Deo, * vel reducitur ad aliquam cau- * vel reduci-
ſam entem in eo, & illa cauſa in Deo, vel eſt diuina eſſentia, potentia, vel intellectus voluntate tur ad Deū,
ſemota, vel eſt diuina voluntas. Si diuina eſſentia, potentia, vel quicquid voluntatem eius vel---
præce-

|| minime

præcedit, cùm cauſa illa ſit || *merè* neceſſaria in eſſendo, & ſimiliter in cauſando, ſicut ex corollario decimi huius patet, B eſt neceſſariò non futurum, contra hypotheſin, ſicut Chimæra de neceſsitate non erit, & de neceſsitate non erit Tragelaphus. Si autem cauſa illa ſit diuina voluntas, ſicut diuina voluntas eſt cauſa futuritionis || *quorumcunque* contingenter, & liberè futurorum, ſic & non futuritionis cunctorum ſimiliter minimè futurorum. Neq; verum videtur, quod dicebatur in primis, Deum videlicet poſſe ſuſpendere omnem actum voluntatis ſuæ circa futura, & non futura quæcunque; Imò neceſſe videtur quod circa quodcunque futurum, vel non futurum, imò & circa quodcunque obiectum volubile vel nolubile habeat aliquem actum diſtinctum & proprium voluntatis. Nam quomodo aliter eſſet ſummus, ſeu ſumme actus actuoſus aut etiam actualis, ſicut prima Suppoſitio, & tertia pars corollarij primi docent. Nec hoc à voluntate diuina liberè ſecundum contradictionem dependet, ſicut nec ipſum eſſe ſumme actualem, immutabilem, & perfectum, ſed eſt neceſſarium abſolutè, quare & neceſſe eſt, quod cuiuſlibet contra dictionis huiuſmodi velit ſpecialiter vnam partem, alteram verò nolit. Quapropter & quod ſic volendo verificet quamlibet diſiunctiuam inter partes oppoſitas contingentes; Neutram tamen partem alicuius contradictionis huiuſmodi neceſſe eſt ſimpliciter Deum velle, nec etiam Deum nolle, ſed quamlibet talem partem poteſt liberè ſecundum contradictionem velle & nolle: Vnde & euidenter apparet quod quanquam diſiunctiua huiuſmodi ſit neceſſaria neceſſitate ſimpliciter abſoluta, & antecedente naturaliter voluntatem diuinam; ita videlicet quod neceſsitas eius aut veritas diuinæ non ſubiacet voluntati, neque contradictoriæ libertati, aut huiuſmodi liberæ poteſtati, vtriuſque tamen partis eius veritas aut falſitas ſic eius ſubijcitur voluntati cauſaliter, originaliter, & naturaliter, ipſa poſterior ipſam ſequens, ſicut & Deus vult neceſſariò ſimpliciter hoc aut illud, *A* & *B* contradictorijs contingentibus demonſtratis, neutrum tamẽ horum vult neceſſario ſed maximè liberè maxima contradictoria libertate. Adhuc forſitan ſic inſtatur; Si voluntas diuina ſit cauſa futuritionis, & non futuritionis rerum, ipſa eſt cauſa veritatis huius diſiunctiuæ, hoc erit, vel hoc non erit, quæ ſit *A*; quare & naturaliter prior ipſa; In illo ergo inſtanti ſeu ſigno priori cauſæ, originis, ſeu naturæ, quod ſit B, aut in inſtanti, ſeu ſigno priori *B* non eſt *A* verum, aut poſſet non eſſe verum, cum tamen ſit neceſſarium abſolutè. Sed hæc argutia quem moueat aut conturbet? Nonne probaret ſimiliter *B* nullam cauſam ſuæ veritatis habere, nec Deum eſſe, aut aliquam aliam propoſitionem eſse naturaliter prius veram, ſed ipſam eſse primum principium, aut ipſi coæquale ſeu compar in ordine veritatis, quod pręcedentia non permittunt? Nonne & probaret ſimiliter intellectionem aut verbum Dei nullam cauſam habere, aut poſse non eſse? Poſsunt autem & hic reſponſiunculæ quædam fingi, quales ſecundo huius, tertio, atque quarto, & deſtrui ſicut illæ, iuuante corollario noni huius.

A B C (margin letters)

CAP. XV. D

Quod res ſcitæ non ſunt cauſæ Diuinæ ſcientiæ.

Quibuſdam autem ignorantiæ nebulis circa diuinam ſcientiam iam priùs eius lumine diſſipatis, nunc ſupereſt oſtendere eodem lumine dirigente, quod res ſcitæ non ſunt ſcientiæ Dei cauſæ. Scire namque eſt magnæ perfectionis in Deo: Si ergo ſcientia Dei cauſetur à ſcitis, ipſe recipit perfectionem ab alio, ergo non eſt ex ſe ſummè perfectus. Item tunc non eſſet per ſe ſufficientiſsimus; indigeret enim ſcitis à quibus poſſet ſuffragia ſuæ ſcientiæ mendicare: quo modo ergo erit incomparabiliter glorioſus, qui mendicatis ſuffragijs gloriatur? quod etiam deſtruit 5ª. pars corollarij, primi, huius; & quædam præhabita quinto huius. Item ſi ſcita eſſent cauſæ effectiuæ diuinæ ſcientiæ, præcederent illa, tempore, vel natura; ſed quomodo, cum iſta ſint temporalia, hæc æterna? hæc autem ratio paruula apud Doctores quamplurimos eſt famoſa. Si etiam ita eſſet, Deus aliquo modo pateretur ab eis, contra ſeptimam partem corollarij primi huius; quare & aliquo modo ſimiliter mutaretur contra quintum iſtius. Quapropter & eſſet quoquomodo inferior, & ignobilior rebus ſcitis. Item tunc intellectus diuinus de ſe eſſet in potentia & indifferentia ad ſciendum hoc, vel ſuum oppoſitum, & actuaretur & E

A tur & determinaretur per aliud, ſicut noſter, & ſic non eſſet actus ſummus nec primus, quæ omnia prima Suppoſitio cum tertia parte corollarij primi huius deſtruit & refellit. Hæ autem videntur rationes Philoſophi 12. Metaph. 51. vbi apparet probare Deum non intelligere aliquid aliud à ſeipſo, non tamen hoc intendit probare, ſed probat principaliter ibi tria; Primum eſt quod Deus non intelligit in potentia, quemadmodum dormiens, quia tunc non eſſet venerabilis & inſignis. Secundum eſt quod ipſe eſt ſua intelligentia, id eſt, ſuus actus quo intelligit; Nam aliter eſſet in potentia, nec optima ſubſtantia; Per Intelligere enim honorabile, id eſt, per actum intelligendi diuerſum ab eo, habet intelligentis honorem. Tertium eſt quòd Deus non intelligit aliud à ſe, ita quòd patiatur & perficiatur ab eo, tanquam à cauſa, ſicut Intellectus noſter vt patet in principio capituli manifeſtè. Poſtquam enim priùs oſtendit primitatem immaterialitatem, perfectionem, & vnitatem Dei, volens conſequenter oſtendere, quomodò Deus intelligit, ſubdit dicens; Quæ autem circa Intellectum, habent
B quaſdam dubitationes: Videtur quidem enim apparentium diuiniſsimum; quomodo verò habens tale erit, vtique habet quaſdam difficultates. Vbi Auerroes, quomodo &c. Quæſtio non eſt in hoc, quòd Deus debet eſſe perfectiſsimum, & nobiliſsimum omnium, ſed quæſtio eſt, quomodo erit hoc, quod eſt in fine perfectionis in ſe, ſecundum quod eſt talis diſpoſitionis, ſcilicet Intellectualis. Igitur iuxta iſtud primum loquitur per totum capitulum, conſequenter oſtendens, quòd Deus non intelligit aliud à ſe, ita quòd Intellectus diuinus patiatur ab alio, habeatque perfectionem ſuæ intellectionis ab eo, tanquam à cauſa, ſicut Intellectus noſter perficitur ab alio patiendo, ſicut ex 3. de Anima ſatis patet. Vnde Auerroes vbi prius, Si intelligit aliud, tunc ſubſtantia eius non eſt actus eius, ſed potentia, quâ fit iſta actio; quapropter perficitur neceſſariò per hanc actionem, ſicut Intellectus perficitur in nobis per id quod intelligit. Non erit ergo ſubſtantia nobiliſsima omnium entium, quia nobilitas non eſt ei, niſi quia perficitur per aliud, quod aliud neceſſe eſt vt ſit nobilius eo, quia intellectum eſt perfectio *Auerroes.* *Auerroes.*
C intelligentis. Et infra eodem, exponens illum textum ſuum; Et ſi alterius, quid eſt illud quod eſt vnum, & non aliud, ſic dicit; Et ſi intelligat aliud, quid eſt illud quod ſemper eſt ſuum eſſe, & vnum ſine alio; hoc enim non eſt, quia eſt ſcilicet intelligens per eſſe alterius è contrario illi quod poſitum eſt de primo principio, ſcilicet quòd ſemper eſt, ſine hoc, quod indiget altero. Et citò poſt iſta, impoſsibile eſt vt Intellectus eius perficiatur, per quodcunque ſit: Aliud enim quod intelligit quodcunque, intellectus eius conſequitur illud, & eſt ſub eo in ordine; ſed Intellectus diuinus eſt valdè nobilis & perfectus. Et ſubdit Ariſtoteles conſequenter; Palam ergo quod diuiniſsimum, & honoratiſsimum intelligit, & non tranſmutatur, ſcilicet per aliud de potentia ad actum, ſicut Intellectus noſter, quod dupliciter probat ſtatim: Primo ſic, In indignius enim tranſmutatio; non omnis tranſmutatio in quocunque eſt in indignius, ſed in ipſo ſolo de neceſsitate ſic eſſet, quoniam in æquè dignum, vel dignius tranſmutari non poſset, cùm nec ſit, nec eſse poterit quicquam tale. Idem ſecundo ſic probat; Et motus quidem iam *Ariſtoteles.*
D tale, ſcilicet tranſmutatio de potentia ad actum; ſed oſtenſum eſt prius ſupra 38° & alijs locis multis, ipſum eſse immobilem omni modo. Vbi Auerroes, Cuius Intellectus eſt exiens de potentia in actum, ſicut eſt de noſtro Intellectu, Intellectus eius eſt motus, & omnis motus eſt à motore: quapropter primum patitur, & mouetur ab alio, quod reputat impoſsibile manifeſtum. Et infra eodem; deducit ad hoc impoſsibile, quòd perficiatur per vilius ſe, & ſubdit, Manifeſtum eſt quod principium nobiliſsimum non acquirit nobilitatem niſi per ſuam actionem; quemadmodum Intellectus in eis qui intelligunt non acquirunt nobilitatem niſi per actionem intellectus. Si igitur primum intelligit vilia, ſic ſcilicet, quòd perficiatur ab eis, contingit vt ſua nobilitas ſit in intelligendo vilia; ita ſcilicet quòd acquirat nobilitatem ab eis. Quapropter & ſua actio erit viliſsima actionum: Vile enim eſset tam nobili Principi nobilitatem ſuam ab ignobilioribus ſubditis mendicare. Et quia quodlibet vile in nobiliori eſt vilius, in || *ipſo* eſset viliſsimum, cùm ſit nobiliſsimus omniũ, & honorabilior vniuerſis. Quare & Com- *Auerroes.* || ideo.
E mentator in fine comment. ſic dicit; Hoc nomen (ſcientia) æquiuocè dicitur de ſcientia ſua & noſtra; ſua enim ſcientia eſt cauſa entis, ens autem noſtræ ſcientiæ. Patet igitur ex prædictis, quòd ſententia Ariſtotelis & Auerrois eſt, Deum non intelligere aliud à ſe à quo perficiatur, vel quòd ſit cauſa intellectionis diuinæ, quod & expoſitiones aliorum ſimiliter atteſtantur. Nullus igitur æſtimet tantum Philoſophum, in tam ſolenni materia tam turpiter delitaſce, vt vel leuiter crederet Deum nihil omnino cognoſcere, niſi tantummodò ſemetipſum. Dicit enim Auerroes in principio illius commenti, Iſta quęſtio eſt nobiliſsima omnium quæ ſunt de Deo, ſcilicet ſcire, quid intelligit, & eſt deſiderata ab omnibus naturaliter. Amplius autem Themiſtius recitante Auerroe ſuper 3. de Anima 36. dicit quòd, Entia nihil aliud ſunt quàm ſcientia eius, id eſt, Dei, neque cauſa entium aliud eſt niſi ſcientia eius. Quare & Ammonius *Auerroes* *Auerroes.* *Themiſtius.* *Ammonius.*

ſuper

ſuper 1. peri hermenias vlt. dicit, quòd Dij habent ſcientiam contingentium, velut omnia ea, A
quæ in Mundo, producentes, & cauſæ aut concauſæ omnium exiſtentes. Et infra; Cognoſcere, inquit, contingentia, ipſorum natura eſt, propter quod hæc quidem in determinatam habentia naturam, poſse quidem & euenire, & non euenire; illos autem velut modo nobiliori, quàm ſit ipſorum natura cognitionem illorum præaccipientes determinatè & hæc ſcire. Etenim res partibiles impartibiliter, & indiſtanter cognoſcere ipſos eſt neceſsarium, & pluriſicata vnitiuè, & temporalia æternaliter; & generabilia ingenerabiliter; cognitionem, inquam, illorum præaccipientes, ex prioribus, ſcilicet cauſis & principijs, videlicet, ex ſe ipſis, non ex rebus poſterioribus quibuſcunque. Cui & concordanter tam in ſententia, quam
Dionyſius. in modo loquendi Dionyſius de Diuinis nominibus ſeptimo, Diuinus animus omnia continet, omnibus remota ſcientia, iuxta omnium cauſam in ſeipſo, omnium ſcientiam præambiens, priuſquam Angeli fierent, ſciens, & adducens Angelos & omnia alia ab intus, & ab eo, vt ſic dicam, principio ſciens, & in eſſentiam ducens; Et hoc arbitror tradere eloqui- B
Eccleſiaſtici. 23. um, cum ait, Sciens omnia ante generationem eorum. Non enim ex exiſtentibus exiſtentia diſcens nouit Diuinus animus, ſed ex ſe & in ſe ſecundum cauſam, omnium ſcientiam, & cognitionem, & eſſentiam præfert, & ante coambiuit, vbi alia tranſlatio, præhabet, & præaccepit: Et ſequitur, Non ſecundum ſpeciem ſingula contemplans, ſed ſecundum vnam cauſæ circumſtantiam omnia ſciens & continens, ſicut & lux ſecundum cauſam in ſeipſa cognitionem tenebrarum præambiuit, vbi alia tranſlatio, præaccepit: Et ſequitur, Non aliundè videns tenebras quam a lumine. Semet igitur diuina ſapientia cognoſcens, cognoſcit & omnia, immaterialiter materialia, & non partitè partita, & multa vniuerſaliter vbi alia tranſlatio, & indiuiſibiliter diuiſibilia, & multa vnitiuè: Et ſequitur, Ipſo vno omnia & cognoſcens, & adducens. Etenim ſi ſecundum vnam cauſam Deus omnibus exiſtentibus eſſe tradit, ſecundum eandem vnitam cauſam ſciuit omnia, vt ex ipſo exiſtentia, & in ipſo ante ſubſtituta; & non exiſtentibus accipiet eorum ſcientiam, ſed & ipſis ſingulis ſcientiæ eorum erit largitor, C
non videns Deus propriam habet ſui ſcientiam, alteram autem communem exiſtentia
** alia tranſlatio, Non igitur propriam habet, &c.* omnia comprehendens; * Ipſa enim ſeipſam omni modo cognoſcens collocatio vbi eorum quæ ab ipſo ſunt, & quorum eſt cauſa ignorantiæ. Hac igitur Deus exiſtentia cognoſcit, non ſcientia exiſtentium, ſed ipſa ſua; vbi alia tranſlatio ita habet; Ipſa omnium cauſa ſeipſam cognoſcens vacat alicubi, ſi ea quæ ſunt ab ipſa, & quorum eſt cauſa, ignorauerit. Hoc idem
Algazel. oſtendit Algazel 3. Metaph. ſententia ſeptima, & inter multa ſic dicit; In neceſſe eſſe nihil eſt in potentia. Reſtat igitur, vt dicamus quòd eum præſcire ordinem vniuerſitatis, eſt
Auicenna. cauſa fluendi ordinem vniuerſitatis ab eo. Auicenna quoque 8. Metaph 6. & 7. probat idem.
Iohannes. Scotus. Item Iohannes ſuper 1. Sentent. diſt. 39. Quæſt. 2. adhærens rationi Auerrois prætactæ, dicit quòd vera non mouent intellectum diuinum ad apprehendendum talem veritatem, quia tunc intellectus diuinus vileſceret, quia pateretur ab alio ab eſſentia ſua. Amplius autem Deus omnia facta facit, tertio huius teſte, & non ſine ſcientia propria præcedente, per quin- D
tum iſtius; Illa autem ſcientia Dei præcedens, æternaliterque præcedens, à poſterioribus & temporalibus rebus factis fieri nuſquam poteſt. Item præterita & futura omninò non ſunt, ergo omninò nihil cauſant in ſcientia Dei. Ergo nec præſentia, quia non aliter ex parte Dei cognoſcuntur ab eo quandò ſunt præſentia, quam quando erant futura, vel erunt præterita, cum Deus ſit immutabilis omni modo, ſicut capitulum quintum docet. Item tunc purè non entia non cognoſceret, cum penitus nihil cauſent. Item tunc Deus pateretur à rebus neceſſario, quia neceſſario ſcit omnia, quod videtur eius ſummam libertatem etiam rerum viliſſimarum ſubijcere ſeruituti. Item tunc à re fortiori, & perfectiori magis pateretur, & magis illam cognoſceret, & cum res quandò habet eſſe præſens actuale, habet eſſe perfectius, quam quandò habet eſſe tantum potentiale & futurum, ſequitur quod Deus non magis cognoſcat Petrum, quam ab initio cognoſcebat; & ſi quid creſcat, vel decreſcat in aliqua entitate, creſcet ſimiliter vel decreſcet in cognitione diuina, quod eius immutabilitas non permittit. Item E
tunc Deus non eſſet primum in genere cauſæ efficientis, quoniam nihil efficit niſi per cognitionem. Sibi namq; Pſal. 103. ita pſallit, Omnia in ſapientia feciſti; cognitionis autem eius principium effectiuum eſt res cognita, ergo naturaliter eſt prior tali cognitione, ergo & omni operatione precedente ab illa. Iterum ſic ad idem, In omni ordine mouentiū mouens non mo-
Philoſophus. tum prius eſt mouente moto, vt patet expreſſe per Philoſ. 3. de Anima 54. & per Auer. ſimili-
Auerroes. ter in Com: ſed res cognita eſt mouens intellectum diuinum non mota; Intellectus verò diuinus mouens & motus: ergo res cognita eſt primum efficiens & primum mouens ſimpliciter, & non Deus. Item tunc Deus non eſſet omnium prima cauſa, non enim cauſat extrinſeca niſi ſapientia diſponente, & huius eſt cauſa prior, ſcilicet ipſum ſcitum, quod magis patet de futuris.

A futuris. A enim eſse futurum eſt cauſa præſcientiæ Dei, & Deus non eſt cauſa, quare A eſt futurum, quia tunc penitus ignoranter cauſaret. Ergo A eſſe futurum, eſt hic ſimpliciter prima cauſa: imò & cùm præſcientia Dei ita ſit hic effectus, quòd nullo modo cauſa, cauſatur ab aliqua cauſa priori quæ non eſt Deus, quæ omnia ab omnibus Philoſophis, & Theologis vnanimiter condemnantur. Item contingentia ad vtrumlibet non ſunt de ſe magis determinata ad vnam partem quàm ad aliam, quia tunc non eſſent ad vtrumlibet: ergo non poſſunt de ſe determinatè cauſare in Deo cognitionem vnius partis, nec alterius; ergo illa non ſunt cauſæ diuinæ ſcientiæ vllo modo. Item ſi ſic, Deus non eſſet cauſa efficiens ſeu mouens in illa motione qua mouetur à ſcibili, contra tertium huius & quartum. Item tunc res haberet hoc, quod ſic ſit motiua Dei à ſe ſola, non à Deo; Deus enim non cauſat aliquid niſi ſcientia præcedente, nec Deus eſſet cauſa talis veritatis. Hoc eſt motiuum, ſeu mouet, quæ repugnant præhabitis, 2°. 3°. & 4°. 11°. & 13°. manifeſtè. Item ſi res cognita eſſet cauſa cognitionis diuinæ, cauſaret eam ſecundum modum ſuum eſſendi; quia ſecundum Philoſophum 2 Metaph. Vnumquod- *Philoſophus.*

B que ſicut ſe habet vt ſit, ita ad veritatem; quare & ita ad cognitionem cauſatam ab eo. Ergo res ſcita eſſet menſura ſcientiæ Dei naturaliter prior eo: Illud enim eſt menſura prima alterius, ſecundum quod aliud primariò menſuratur. Quod etiam patet per Philoſophum, 10. Metaph. 5. dicentem, quod ſcientia & ſenſus magis menſurantur à rebus ſcibilibus & ſenſibilibus, quàm eas menſurent; quia ſecundum Auerroem ibi, ſcientia & ſenſus ſequuntur entia, non è contra: Et eſt hoc verum communiter de omni ſcientia, quæ cauſatur à ſcitis; Non enim eò quod ſcitur aliquid tali ſcientia, ſic eſt ex parte rei, ſed è contra: Et hoc patet in expoſitione illius loci ſecundum S^um^. Thomam; vbi & ſic addit; Si qua vero ſcientia eſt, quæ eſt cauſa rei ſcitæ, oportet quòd ſit eius menſura, vt ſcientia artificis eſt menſura artificiati, quia vnumquodque artificiatum menſuratur ſecundum hoc, quod perfectum eſt ad ſimilitudinem artis, & hoc modo ſe habet ſcientia Dei reſpectu omnium. Hoc etiam ſatis poteſt probari ex illo proceſſu Philoſophi, quoniam ſicut in omni alio genere eſt vna menſura prima

C naturaliter omnium in tali genere contentorum, ita eſt in genere ſcibilium; ſed talis menſura præter diuinam ſcientiam nulla poterit aſsignari: Apud quem enim melius poneretur menſura ſcibilium, quàm apud illum qui per ſuam ſapientiam, cuius non eſt numerus, nec menſura, omnia in menſura, & numero, & pondere diſponebat, Sapient. 11. Vnde & Eſaiæ 40. *Sapient. 11.* Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera? Videretur namque nimium indecens & indignum, vt artificiatum menſuram daret artifici, & creatura metas poneret Creatori. Vnde Boetius 5. de Conſolatione Philoſophiæ, proſa vlt. dicit; Indignum eſſe, ſi ſcientiæ Dei cauſam futura noſtra præſtare dicantur. Hæc enim ſcientiæ vis præſentaria notione cuncta complectens, rebus modis omnibus ipſa conſtituit; quod & ſtatim probat per aliam rationem; Nihil verò, inquit, poſterioribus debet; quaſi argueret iſto modo; Omnis habens bonum ab aliquo primo, debet ſibi aliquid, vt gratiam vel amorem: ſed Deus nil debet *Eſai. 40.* *Boetius.*

D poſterioribus, ergo nullum bonum habet ab eis. Vnde Apoſtolus ad Rom. 11. Quis prior *Apoſtolus.* dedit illi, & retribueretur ei? Et ex hoc verbo, poſterioribus, poſſet elici aliud argumentum; quòd ſi res ſcitæ eſſent cauſæ diuinæ ſcientiæ, cùm cauſa ſit prior naturaliter cauſato; res ſcitæ eſſent priores naturaliter ſcientia Dei, quod videtur abſurdum, cùm ipſe ſit primus. & nouiſſimus, principium & finis. Hoc idem probat ſuprà eodem, proſa 3. pulchrè & diffusè: dicitque; Neque illam probo (id eſt, approbo) rationem, qua ſe quidam credunt hunc quæſtionis nodum poſſe diſſoluere. Aiunt enim, non ideo quid eſſe euenturum, quoniam illud prouidentia futurum eſſe proſpexit, ſed è contrario potius, quoniam quid futurum eſt, id diuinam prouidentiam latere non poſse, cuius rationem ponit, dicens; Quàm præpoſterum eſt vt æternæ præſcientiæ talium rerum euentus cauſa eſſe dicatur, quia cauſa prior naturaliter eſt cauſato? Ponitque ſtatim aliam rationem ad idem, cùm dicit; Quid autem eſt aliud arbitrari, ideo

E Deum futura, quoniam ſunt euentura, prouidere, quàm putare, quæ olim acciderunt, cauſam ſummæ illius eſse prouidentię? Dicitque Petrus Lumbardus, 1. Sent. diſt. 45. 4 quòd *Lumbardus.* voluntas Dei eſt cauſa omnium, quæ nulla cauſâ præuenitur, quia æterna eſt, ideoque cauſa illius quærenda non eſt. Item prædeſtinatio eſt æterna, ergo nulla eſt cauſa generationis illius, ergo futura non ſunt cauſa illius. Adhuc autē ſic ad idem; Si ſcita eſſent cauſæ diuinæ ſcientiæ, ipſa multum adiuuarent eum in ſciendo, & darent ſibi conſilium, & oſtenderent illi agenda; & ſic fatuus homo, vel aſinus, eſset adiutor neceſſarius, conſiliarius, & doctor ſapientiſsimi Dei noſtri; quod omnes aures Catholicæ reſpuunt vel audire. Eſaias quoque quadrageſ. *Eſaias.* hoc planè determinat, ita dicens; Quis adiuuit Spiritum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi cum quo init conſilium, ac inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ,

Apoſtolus. ſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi? Quem ſequens Apoſtolus ad Romanos vndecim. ita quærit; Quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hoc etiam probat Anſelmus de Concordia, ſexto, per rationem ſumptam à prioritate cauſationis prius factam; cui & concordat Hugo De Sacramentis libro primo, part. quarta, capite primo. Item Auguſtinus 15. de Ciuitate Dei, decimoter. Ad omnia quippe ſcienda quæ ſcit, ſufficit ſibi illa perfectio: vniuerſas autem creaturas ſuas, ſpirituales & corporales, non quia ſunt, ideo nouit; ſed ideo ſunt, quia nouit; Non enim neſciuit, quæ fuerat creaturus: & ſupra 6. capit. vlt. ita dicit, Cùm decedant, & ſuccedant tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcientiæ Dei. Non enim hæc quæ creata ſunt, ideo ſciuntur à Deo, quia facta ſunt; ac non potius ideo facta ſunt, vel mutabilia, quia immutabiliter ab eo ſciuntur. *Auguſtinus* Item 13. Confeſſ. vlt. ſermonem dirigens Deo dicit; Nos ea, quæ feciſti, vidᴇmus, quia ſunt, tu autem quia vides, ea ſunt; & ſupra 7ᶦ. 4ᵒ. Quid improuiſum tibi, qui noſti omnia? & nulla natura eſt, niſi quia noſti eam. A B

CAP. XVI.

Contra quoſdam dicentes, quod res ſcitæ ſunt cauſæ ſine qua non diuinæ ſcientiæ, ſed non cauſa.

SVnt autem quidam claudicantes in duas partes, dicentes ſcita eſſe cauſam ſine qua non diuinæ ſcientiæ, ſed non cauſam, qui talem rationem aſſignant: Deus non ſcit ſine ſcitis, ergo ſcita ſunt cauſæ ſine qua non ſuæ ſcientiæ; & hæc videtur ſententia Petri Lumbardi 1. ſentent. ſuarum, diſt. 38. & quidam alij hunc ſequuntur. Sed hi claudicant à ſemitis veritatis. C Cùm enim dicunt, quod ſcitum eſt cauſa ſine qua non diuinæ ſcientiæ, vel intelligunt ibi per hoc nomen, Cauſa, ſicut nomen ſignificat apud Philoſophos, Theologos, & omnes literatos, vel etiam idiotas qui loquuntur de Cauſa, ſcilicet illud quod aliquo modo cauſat, ſaltem vt cauſa partialis & concauſa; vel non ſic intelligunt, ſed aliquo alio modo hactenus inaudito, vocando forſitan cauſam alicuius ſine qua non, omne ſine quo non eſt illud, ſiue cauſet illud, ſiue cauſetur ab eo, ſiue ſit ſibi impertinens omni modo. Si primo modo intelligant, cum omnis cauſa partialis vel concauſa cuiuſcunque, ſit aliqua cauſa eius (alias enim Pater non eſſet cauſa filij, quia homo generat hominem, & Sol, nec ligna vel lapides cauſa domus) ſequitur quod *Philoſophus.* ſcitum ſit aliqua cauſa diuinæ ſcientiæ, quod hi negant. Item ſecundum Philoſophum 2. Phyſ. & 5. Metaph. quatuor ſunt principalia genera cauſarum, & multo plures modi cauſarum; ſed D quilibet modus cuiuſcunque cauſæ reducitur ad aliquod principale genus cauſæ: Si ergo loquantur de cauſa, ſicut ipſe, ſequitur quod iſte modus cauſæ ſine qua non, ad aliquod horum generum reducatur. Eſt ergo ſcitum cauſa efficiens, materialis, formalis, vel finalis diuinæ ſcientiæ: Habent ergo ſimpliciter concedere, quod eſt cauſa. Si autem concedant quod ſcitũ eſt cauſa partialis, vel cõcauſa, & ſic aliquo modo cauſa diuinæ ſcientiæ, redeunt contra eos omnes rationes capituli præcedentis. Item tunc habent concedere, quod ſicut ſcitum eſt cauſa humanæ ſcientiæ, ſic diuinæ; Scitũ enim non eſt niſi cauſa partialis & cõcauſa humanæ ſcientiæ, non principalis. Senſus enim exteriores, & interiores, & intellectus noſter poſsibilis, & intellectus agens ſunt cauſæ principales illius; quod tamen non concedit, ſed negat Philoſophorum & Theologorũ ſententia ſuperius allegata. Item tunc ſcita eſſent cauſa talis, ſcientiæ approbationis, ſeu approbatiuæ Dei, quæ vltra ſimplicem notitiam addit beneplacitum voluntatis, & cum illa ſit cauſa rerũ, ſicut capitulum nonũ probat, idem reſpectu eiuſdem, eodẽ genere cauſæ, ſcilicet efficientis, eſt cauſa & cauſatum, & prius & poſterius naturaliter eadem ſpecie pri- E oritatis reſpectu eiuſdem. *Lumbardus.* Item ſecundum eundem Petrum ibidem, ſcientia Dei, quæ eſt ſimplex notitia, eſt tantum cauſa ſine qua non ſcitorum, ſcitaque ſimiliter cauſa eius; ergo idem eodem modo cauſa & cauſatum reſpectu eiuſdem. Si autem ſecundo modo intelligant, habent dicere conſequenter, quod omne volutum eſt cauſa voluntatis diuinæ, & ſcientiæ approbatiuæ illius, cùm tamen è contrario ſit dicendum, ſicut per capitulum nonum patet, & per Petrum vbi prius, & diſt. 45. ſequente. Item contra rationem eorum, vel intelligunt ſic, quod hoc non eſt ſine illo de facto, ergo eſt cauſa illius ſine qua non; vel quod hoc de neceſsitate non eſt ſine illo, ſed neceſſario ſunt coniuncta. Si detur primum, tunc habent ſimiliter dicere,

A dicere, quod latratus canis, vel admiratio ignorantis eſt huiuſmodi cauſa eclipſis & Dei; imò & vniuerſaliter, quod quidlibet eſt talis cauſa cuiuſlibet & cauſat; hæc enim omnia coexiſtunt. Si detur ſecundum, tunc filius Dei eſt cauſa patris, & diuinæ eſſentiæ, & ſapientiæ genita cauſa quare pater ſapit, & ſic pater ſapit ſapientia genita; & quodlibet attributum, & quicquid neceſſario eſt in Deo, eſſet cuiuſlibet horum cauſa; quæ nullus Theologus dubitat eſſe falſa. Et ſi pes neceſſariò ſemper ſtetiſſet in puluere, veſtigium fuiſſet cauſa pedis æterna; & idem eſt de ſplendore cauſato ab igne, & imagine cauſata in ſpeculo ab obiecto, temporalibus vel æternis; & vniuerſaliter de omni cauſato ſuam cauſam neceſſariò comitante, ſicut paſsio neceſſario ſequitur actionem, effectus efficiens, & omne cauſatum vniuerſaliter ſuum cauſans, quæ omnia omnibus ſunt abſurda.

B

CAP. XVII.

Diſtinguit ſcita diuina, quia quædam præcedunt quodammodo eius ſcientiam, & quædam ſequuntur; oſtenditq́; hæc eſſe cauſam quoquo modo diuinæ ſcientiæ, illa nuſquam.

NE tamen iſtud generaliter nimis intelligas, huiuſmodi ſcitorum à Deo eſt quædam diſtinctio aduertenda: quædam enim horum ſcientiam Dei præcedunt quodammodò, & alia ſubſequuntur. Præcedunt ipſam diuina || *eſſentia* omnipotentia, diuinus Intellectus, & his ſimilia (Prius enim naturaliter Deus eſt, & habet omnipotentiam, & Intellectum, || ſcientia.
C quàm intelligat quid vel ſciat) Alia vero hanc ſequuntur. Illa igitur ſcita quæ præcedunt naturaliter diuinam ſcientiam, ſunt cauſa illius; Omne enim quod eſt prius naturaliter alio, eſt aliqua eius cauſa, ſicut 13um præoſtendit. Item omne neceſſariò præſuppoſitum ad quodcunque videtur eſſe aliqua eius cauſa: ſi enim non eſſet aliqua eius cauſa, cur non poſſet exiſtere ſine illo, præſertim præſuppoſito, priuſque neceſſariò requiſito? De neceſſario tamen ſequente quodcunque aliter ſentiendum, ſicut effectus ſequitur neceſſario effectorem, licet non ſit cauſa illius: Sed Deum eſſe, habere potentiam, & intellectum, neceſſariò præſupponuntur ad eius ſcientiam, ergo ſunt aliqua cauſa eius. Item potentia Intellectiua, ſiue Intellectus producit, ſicut cauſa efficiens, omnemque ſuam intellectionem, & quemlibet ſuum actum; ergo Intellectus diuinus eſt cauſa cuiuſlibet ſuæ intellectionis, & ſcientiæ cuiuſcunque. Sic enim Deus producit & cauſat æternaliter ſuum verbum, & Pater Filium ſuum ſanctum, & eſt cauſa eius æterna, ſicut
D ex ſecundo huius apparet: Reliqua vero intelligibilia, quæ non ſunt Deus, habent ſecundum Patrum ſententiam, duplex eſſe; ſcilicet intelligibile, & exiſtentiæ, ſeu reale, id eſt, ſunt intelligibilia priuſquam exiſtant in actu completo. Primum eſſe iſtorum præcedit quodammodò intellectionem diuinam; Prius enim quodammodo ſunt intelligibilia, quàm intelligantur à Deo, non per ſe (cùm enim nihil ſint omnino, nullam aptitudinem ſeu potentiam || *per* ſe habent, vt conſtat ex prioribus) ſed per Deum, & ſic quodammodo ſunt cauſæ intellectionis diuinæ, non autem verè ipſa (cùm nihil ſint omnino) ſed ſola eſſentia diuina, ex ſe primò omnium intelligibilium ideis & rationibus proprijs grauida & fœcunda præuenit intellectum diuinum, hæc omnia ei clariſsimè, diſtinctiſsimè, & quaſi nominatiſsimè offerendo, quam & quæ intuens intelligit vniuerſa, ſicut 7um & 13um ſuadebant. Videtur enim mihi quod eſſentia diuina ſit velut quoddam ſpeculum intelligibile, clariſsimum, infinitum, nihil ab obiectis patiens, recipiens, aut reflectens, ſed actiuè ex ſua infinitiſsima claritate, diſtinctè non confuſè || ex
E vultus proferens & ideas omnium intelligibilium obiectorum; in quod ſpeculum oculus intellectus diuini proſpiciens, hæc omnia ſpeculatur. Non autem opinor quòd rationes huiuſmodi ſeu ideæ in diuina eſſentia ab ipſa eſſentialiter, & realiter diſtinguantur, ſicut verba Patrum videntur ſonare in auribus aliquorum, ſed quod hæ omnes ſint realiter idem quod diuina eſſentia, imò quòd hæc eſſentia vniſsima, & ſimpliciſsima ex ſe ſola ſic omnia intelligibilia repræſentet, ſicut ex primo & 7° huius patet. Vnde & Auguſt. 6. de Trinit. vlt. loquens de Arte omnipotentis Dei plena omnium rationum, & Omnes, inquit, vnum in ea; Qui & de gaudijs iuſtorum & pœnis malorum, ſiue de triplici habitaculo ita ſcribit; Omnia Dei vnum ſunt in Deo, excepto quod ad relationem pertinet: Nam ſapientia Dei & veritas, & æternitas, non ſunt diuerſa inter ſe, ſed vnum ſunt, ſicut cætera omnia. Sapientia Dei non magis ſapientia *Auguſtinus.*

eſt quàm veritas, & non magis veritas quàm ſapientia, & non magis veritas quàm æternitas, A
quàm cætera Dei omnia. Vnum enim ſunt in Deo, & non magis, ſolum hæc inter ſe eadem ſunt in Deo, ſed non aliud ſunt quàm ipſe Deus, & mundus erat in Deo antequam in ſemetipſo erat, non Mundus ſed Deus. Cui & concordanter Anſelmus Monol. 33. docet, quòd Deus vno, eodemque verbo dicit ſeipſum, &c. & infra 34. Opus quod fit ſecundum aliquam artem, non ſolum quandò fit, verum etiam & antequam fiat, & poſtquam diſſoluitur, ſemper eſt in ipſa arte, non aliud quàm quod eſt ars ipſa. Idcircò cum ipſe ſummus ſpiritus dicit ſeipſum, dicit omnia quæ facta ſunt: Nam & antequam fierent, & cum iam facta ſunt, & cum corrumpuntur, ſeu aliquo modo variantur, ſemper in ipſo ſunt, non quod ſunt in ſeipſis, ſed quod eſt idem ipſe. Etenim in ſeipſis ſunt eſſentia mutabilis ſecundum immutabilem rationem creata; In ipſo verò ſunt ipſa prima ‖ *eſſentia*, & prima exiſtendi veritas. Eſſe verò exiſtentiæ & completum cuiuſlibet creaturæ non præcedit intellectionem diuinam, nec eſt cauſa illius, ſed ſubſequitur eam, & cauſatur ab ea; Non enim inſipienter, ſed per ſuam ſapientiam B
cuncta facit, ipſamet teſtante, Quandò præparabat Cœlos, aderam; quandò certa lege & gyro vallabat Abyſſos, quandò æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminum ſuum, quandò legem ponebat aquis, ne tranſirent ‖ *terminos* ſuos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens Parab. 18. & Pſal. 103. Omnia in ſapientia feciſti. Iſta igitur hæc præcedit vt principale & inſtrumentale efficiens ſua facta. Nec iſta repugnant in aliquo duobus capitulis nunc præmiſſis: Illa enim loquuntur de ſcitis poſteriobus diuina ſcientia in eſſe exiſtere, & de ſcitis quæ tantum ſunt Intelligibilia, prout contra rationes & ideas eſſentiæ diuinæ prædictas imaginariè diſtinguuntur, quæ ſecundum illa eſſe non ſunt aliqualiter ſcientiæ Dei cauſæ.

Anſelmus. ‖ exiſtentia ‖ fines

COROLLARIVM.

Et habet Corollarium, quod diuina ſcientia, quæ eſt notitia eius ſimplex, eſt verè cauſa cuiuſlibet rei factæ, non ſolum cauſa ſine qua non. C

VNdè conſtare poterit euidenter quod diuina ſcientia quæ eſt notitia eius ſimplex, eſt verè cauſa cuiuſlibet rei factę, non ſolum cauſa ſine qua non, vt dicit Petrus Lumbardus diſt. 38. in ſuis ſententijs vbi prius. Hæc ſatis teſtantur Autoritates hic & 15. allegatæ, & hoc probant ſimiliter proximæ rationes: Hæc enim ſcientia Dei præcedit naturaliter quodlibet eius factum, & neceſſario præſupponitur ad quodcunque. Item intellectio & cognitio actualis mouet voluntatem, & eſt cauſa volutionis illius, vt poſſet probari per eadem argumenta, & per Philoſophum 3. de Anima 54. & ante, & poſt; diuina volutio actualis eſt cauſa cuiuſlibet rei factæ, ſicut capitulum nonum probat, & quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Sic enim & Filius eſt cauſa Spiritus Sancti, ſicut & Pater Filij, ſicut ſuperius tangebatur.

D

CAP. XVIII.

Diſtinguit diuinam ſcientiam incomplexam quodammodo & complexam: diſtinguit ſimiliter ſcibilia complexa in priora quodammodo & poſteriora voluntate diuina: & oſtendit quòd priora ſunt Cauſa ‖ quoquomodo diuinæ ſcientiæ complexæ, poſteriora verò nequaquam, ſed quod Deus per voluntatem ſuam ſcit ‖ illa.

‖ quodammodo ‖ omnia

EST autem pro maiori notitia diuinæ ſcientiæ vlterius aduertendum, E
quòd ſecundum Philoſophum 3. de Anima, tres ſunt operationes intellectus humani, ſcilicet ſimplicium apprehenſio, compoſitio, & diuiſio, ac diſcurſus; quarum tertia Deo non conuenit, quia nihil eſt ſibi ignotum, nec poteſt perficere nouam ſcientiam adquirendo, & quia talis operatio ſine potentia & imperfectione eſſe non poteſt: Sed prima & ſecunda ſibi conueniunt modo ſuo. Omnia enim incomplexa & ſimplicia comprehendit, & omnia complexa compoſita vel diuiſa quodammodo componit & diuidit, affirmat & negat. Vocetur igitur prima ſua ſcientia ſiue

A notitia incomplexa, ſeu ſimpliciter apprehenſiua aut intuitiua, vel ſimplex apprehenſio aut intuitio: ſecunda verò vocetur complexa, compoſitiua vel diuiſiua, affirmatiua aut negatiua vel adhæſiua; aut in abſtracto compoſitio & diuiſio, affirmatio vel negatio, ſiue adhæſio: non enim propriè & diſtinctè, ſed ſimilitudinariè balbutiendo vix tenus poſſum vel ſcio, ignarus homuncio, excelſa ſcientiæ Dei mirabilis reſonare: Confortata eſt enim, & non poſſum ad eam. Oſtenſo igitur quòd Deus ſcit omnia ſcibilia ſcientia incomplexa, non per ſcita poſteriora, ſed per ſuam claram eſſentiam, ſibi omnia diſtinctiſsimè præſentantem, nunc reſtat conſequenter oſtendere quomodo Deus ſcit omnia ſcibilia complexa: Pro quo eſt primò ſciendum, quòd ſcibilia complexa & vera ſunt duplicia: quædam enim naturaliter præcedunt voluntatem diuinam, & quædam eam naturaliter ſubſequuntur. Præcedit eam naturaliter Deum eſſe, Deum eſſe æternum, Deum eſſe omnipotentem, & ſimilia: Non enim quia Deus vult ſic eſſe, ideo ſic eſt, ſed potius è contrario. Sequuntur autem eam mundum eſſe,

B quamlibet creaturam eſſe, & vniuerſaliter omnia illa vera complexa, quorum veritas cauſatur & pendet ab ipſa. Illa igitur vera complexa quæ voluntatem diuinam præcedunt, ſcit Deus per ſuam ſolam eſſentiam, ſicut alia vera incomplexa, ſicut poteſt cognoſci ex proximo huius ſcriptis: Illa verò quæ voluntatem eius ſequuntur, non ſcit Deus per illa complexa, neque per aliquid aliud voluntate eius ſemota, ſed per ſuam voluntatem, vel per ſuam ſubſtantiam cum ſua voluntate, ita quòd ad ſcientiam ‖*eius* complexam eſt ſua voluntas neceſſariò prius ‖ ſuam naturaliter requiſita. Prima pars huius, videlicet Deum non ſcire complexè vera complexa poſteriora per ipſa, poteſt oſtendi, ſicut oſtenſum eſt ſupra, ipſum non ſcire incomplexè aliqua poſteriora per illa. Secunda verò poteſt ſic oſtendi; Deus præſcit vera de futuro, & non per aliquas propoſitiones habitus aut actus exiſtentes in eo realiter diuerſos ab eo, per 26. partem corollarij primi huius. Per quid ergo niſi per ſuam propriam voluntatem? Nec poteſt quis dicere Deum præſcire complexè Antichriſtum fore, per ipſummet Antichriſtum,

C propter capitula prælibata, cùm etiam Antichriſtus in ſe nihil ſit, nihil per ſe agit aut cauſat; Antichriſtus quoque non eſt de ſe determinatus ad fore, ſicut 14. docuit. Quomodo ergo per ſe facit determinatè hoc ſciri? Nec etiam poteſt dici, quòd Deus præſcit futura per futuritionem eorum; Tunc etenim, vt videtur, res futuræ eſſent cauſa, ſeu cauſæ diuinæ ſcientiæ contra præmiſſa. Illa inſuper futuritio, ſi nihil eſt, penitus nihil cauſat; ſi autem ſit aliquid reale diuerſum à Deo, arguitur, ſicut prius. Illa inſuper futuritio eſt aut fuit aliquando cauſata à Deo ſecundum priora: Quomodo ergo prius ſciuit Deus illam eſſe futuram? quomodo etiam prius ſciuit illa futura eſſe futura, aut illud futurum eſſe futurum? Adhuc autem illa futuritio vel facit rem eſſe futuram contingenter & indeterminatè, vel neceſſariò & determinatè; ſi contingenter & indeterminatè, quomodo ſcit Deus per illam determinatè & certè rem fore? Nonne etiam illa futuritio nunc determinatè & certè exiſtit, & ex illa determinatè & neceſſario ſequitur, quòd res erit? quomodo ergo vitabitur, quin omnia quæ euenient, de neceſsita-

D te euenient & nihil penitus contingenter? Si vero illa futuritio ponatur eſſe in Deo, maximè videtur quòd ſit ponenda in voluntate diuina, cùm hæc ſit cauſa determinationis & futuritionis omnium futurorum. 14°. huius teſte, ſicque fundatur intentio principalis. Nec adhuc rationabiliter opinandum, quòd Deus ſciat futura per ſolam ſuam eſſentiam, eius voluntate remota: Ipſa enim de ſe ſola indifferens eſt æqualiter & indeterminata ad repræſentandum diuino intellectui Antichriſtum fore, & Antichriſtum non fore, ſicut vtrumque æqualiter poteſt fore & ſciri à Deo. Neutrum igitur ex ſe ſola ſine determinatione aliqua præuia repræſentat. Neque ſimiliter arbitrandum, quòd Deus ſciat futura per intellectum eius ſolum, aut quòd ipſe determinet diuinam eſſentiam ad oſtendendum hoc futurum vel illud, cùm ipſe de ſe ſit indifferens ad vtrumque oppoſitorum contingentium, ſicut & eſſentia ipſa Dei, cùm etiam intellectus ſolus non ſit practicus iſto modo voluntate [eius] remota, ſicut ex 8°. & 9°. huius apparet; cùm inſuper intellectus voluntate ſemota ſit principium neceſſarium, ſicut conſtat, & per corollarium decimi huius patet, quodlibet futurum neceſſariò eſſet futurum, &

5. Opinio

6. Opinio.

E præſcitum à Deo, ſicque contingens æqualiter deperiret. Nec poteſt determinari vt quidam volunt per infinitatem ſeu immenſitatem ſuæ ſcientiæ, quia poſita immenſitate ſuæ ſcientiæ, adhuc poteſt indifferenter ſcire Antichriſtum fore & non fore, ſicut Antichriſtus poteſt indifferenter fore & non fore: ergo neutrum ſciet ſine alia determinatione præuia limitante, aut terminante. Item determinatio qua Deus determinatur ad ſciendum quicquam, prior eſt naturaliter quàm illud ſcire, ſiue ſcientia ex tali determinatione prouenìens: Sed Deus determinatur ad ſciendum Antichriſtum fore per infinitatem ſuæ ſcientiæ; ergo infinita Dei ſcientia prior eſt naturaliter, quàm ipſum ſcire Antichriſtum fore; & cum illa includat ſcientiam huius, Antichriſtus erit, ſequitur quod ſcientia Dei, qua ſcit

7. Opinio

 Anti-

Antichriſtum fore, præcedat naturaliter ſemetipſam. Hoc confirmatur, quia Deus non determinatur ad ſciendum Antichriſtum fore primò & adæquatè per totam ſuam ſcientiam infinitam: Nullæ enim ſunt partes eius, vt burnellus rudit, eclipſis fuit, & ſimiles infinitæ, quas licet non haberet, non minus poſſet ſcire Antichriſtum fore. Imò vt videtur per nullam aliam partem ſuæ ſcientiæ infinitæ determinatur ad ſciendum Antichriſtum fore, niſi per ſcientiam propriam huius, quod eſt Antichriſtus erit, vel per ſcientiam cauſarum futuritionis Antichriſti, ſed non per ſcientiam propriam huius, quoniam tunc eadem ſcien- A
8ª. opinio. tia præcederet ſemetipſam. Nec per ſcientiam cauſarum ſecundarum ſuarum, quoniam tunc ſciret diſcurſiuè talia à cauſis ad cauſata, quod eſt contra prædicta. Item, fiat argumentum de effectu futuro ſemper contingenter ad vtrumlibet donec fiat, ſicut erit aliqua volutio libera creaturæ; tunc de futuritione talis effectus futuri nulla poteſt eſſe determinatio per ſuas cauſas, vel per earum ſcientiam, cùm illæ ſint omnino indeterminatæ, & ad vtrumlibet ad illum cauſandum & non cauſandum. Idem eſt de futuritione Antichriſti. B
Non enim neceſſario ſed contingenter producetur à ſuis cauſis; Alias enim non eſſet contingenter futurus ad vtrumlibet, vt ſupponitur communiter, ſed determinatè & neceſſario euenturus: vel fiat argumentum de effectu futuro, quem ſine alia cauſa Deus immediatè faciet per ſeipſum. Quomodo inſuper præſciuit res fore ante productionem & exiſtentiam ſuarum cauſarum? Nunquid aliter quàm nunc, aut nunc quàm tunc contra ſententiam quinti huius. Nec etiam poteſt dici, vt alij forſan vellent, quod Deus determinatur ad ſcien-
9ª. opinio. dum huiuſmodi per infinitatem & immenſitatem ſuæ ſcibilitatis, ſeu ſcientiuitatis, non ſcientiæ actualis. Poſita namque ‖ *&* ſtante ſua ſcibilitate, ſeu ſcientiuitate immenſa, poteſt
‖ ſeu adhuc indifferenter ſcire Antichriſtum fore vel non fore, ſicut ipſe indifferenter poteſt fore, & non fore: Ergo neutrum determinatè ſciet, ſine alia determinatione præuia limitante.
10ª. opinio. Eodem modo poteſt oſtendi, quod Deus non determinatur ad ſciendum huiuſmodi per ſuam
11ª. opinio. omnipotentiam, nec per ſuam perfectionem ſimpliciter infinitam: Quidam verò parum C
12ª. opinio. propinquius accedentes, affirmant quod Deus per ſolam permiſſionem voluntatis ſuæ, per hoc ſcilicet quod vult permittere, ſeu permittet actiua poſteriora agere hæc aut illa, præſcit futura. Sed hi ſupponunt actiua poſteriora poſſe agere aliquid ſine Deo, & voluntate diuina idem per ſe & propriè coagente, contra tertium huius, quartum, & nonum. Permiſsione quoque diuina ſola ſuppoſita, ſi agens rationale & liberum poſſet quippiam liberè agere, poſſet & vtrumque oppoſitorum æqualiter contingenter, & neutrum. Quomodo ergo per hanc ſolam ſcit Deus determinatè & certè, quod hoc aget, & illud dimittet? Ex omnibus ergo his videtur, quod Deus præſcit futura & non futura, fore & non fore per volutionem [& nolutionem] naturaliter quodammodo præuiam voluntatis. Amplius autem per hoc ſcit Deus futura, per quod primò ſunt futura; ſed hoc eſt diuina voluntas, ſicut decimumquartum oſtendebat, & rationes pro illa concluſione adductæ poſſunt conuerti ſimiliter ad
Philoſophus hanc probandam. Item teſtante Philoſopho 1. Poſter. 2. Scire eſt per cauſam cognoſcere, D
Deus autem veriſsimè ſcit futura, ergo per cauſam veriſsimam, omnes alias cauſas, & cauſationes earum virtualiter continentem, & hæc eſt ſua voluntas, ſicut nono & decimo quarto eſt oſtenſum: & poteſt confirmari per Auerroem ſuper de ſomno & vigilia, vbi inquirit cauſam ſomniorum diuinatiuorum, ſiue propheticorum de futuris; & oſtendit quod eſt ex perfecta ſollicitudine Dei circa homines; vlteriuſque oſtendens, quomodo Deus hæc ſciat, dicit quod ſcit iſta per hoc quod ſunt determinati eſſe, & habent cauſam determinatam, & naturam vniuerſalem intellectam, quæ eſt prima cauſa in eſſe eorum, ſicque ſunt intellecta apud naturam intellectiuam, à qua natura ſenſibilis recipit quæcunque & mouetur, ſicut inſtru-
*forte leg. artificis menta mouentur à forma * artificij, nec aliquod indiuiduum fit eſſentialiter à natura niſi per ſcientiam antecedentem, quoniam ſicut allegat ab Ariſtotele, inſtrumentum artificis non mouetur, niſi ſecundum Artificem: ſecundum ipſum ergo Deus ſcit futura per cauſam determinantē hoc ad eſſe, & factiuam ipſorum, & hæc eſt diuina voluntas, ſicut 14um. & 9um. E
oſtendunt; & hoc videtur eſſe de mente ſua; maximè cùm ſuper 12. comment. 51. dicat quod ens non eſt ſcientiæ Dei cauſa, ſed è cōtra: cùm ergo ſecundum eum Deus ſciat futura per cau-
‖ aliquam ſam determinantē illa ad eſſe, & non per ‖ *aliam* cauſam extra ſe, ergo per cauſam ſibi intrinſe-
Ammonius. cam, quæ non poteſt eſſe alia quā voluntas. Cui & concordanter Ammonius ſuper 1. perihermenias vlt. Dicendum, inquit, Deos cognoſcere omnia, facta, entia, & futura modo Dijs conuenienti; hoc autem eſt vna, & determinata, & infallibili cognitione, propter quod quidem & contingentium ſcientiam dicendum ipſos comprehendere, velut omnia quæ in mundo producentes, & perpetuarum quidem ſubſtantiarum ipſos cauſas exiſtentes, generabilium autem concauſas, ſecundum ſuas proprias operationes, & velut videntes non ipſas ſolùm

ſubſtan-

A ſubſtantias, ſed virtutes ipſarum, & operationes eas quæ ſecundum naturam, & eas quæ
præter naturam; quod quidem præter naturam ſimul intrauit cum neceſſario ordine ſub-
iecto, vel ſubiectum decurrentiæ entium in his quæ nata ſunt hoc participare, non princi-
paliter ſed ſecundum modum qui dicitur parypoſtaſeos, ſcilicet ſecus exiſtentiæ. Et infra
dicit, Deos cognoſcere contingentia modo nobiliori quàm ſit ipſorum natura, cognitionem
illorum præaccipientes determinatè, & hæc ſcire; ſed vnde accipientes & præaccipientes
cognitionem illorum? ex quo præcedente principio, ſiue cauſa, niſi ex propria voluntate
determinata, & indefectibili cauſa rerum, & conſimili cauſa ſcientiæ apud eos? Iſtam quo-
que ſententiam videtur Dionyſius de diuinis nominibus 7. efficaciter atteſtari, ſicut 15°. hu-
ius plenius recitatur. Item Deus rectè ſcit futura contingentia, ergo per aliquid quod realiter
eſt certum; ſed hoc non eſt aliquod futurum contingens, cùm illud non ſit certum, nec ali-
qua cauſa inferior ſufficiens ad productionem illius in cauſatione eius eſt certa, ſed contingens
B ſimiliter vt effectus: Alias enim ille effectus eſſet certè & determinatè futurus. Relinquitur
ergo quòd Deus iſta ſciat per ſuam voluntatem ſibi certiſsimam, qua vult omnia illa fore.
Iſtud poſſet confirmari per Auerroem ſuper 9. Metaph. comment. 21. dicentem, quòd ſcire *Auerroes.*
illa, quæ ſemper ſunt, immutabiliter vno modo, eſt ſcire; ſed ſcire eſſentiam mutabilem
dicitur æſtimare. Item hæc vltima ratio, & concluſio principalis patet per Iohannem Sco- *Iohannes*
tum ſuper 2. ſentent. diſtinct. 37. quæſt. 2. redarguentem opinantes quòd voluntas creata ſit *Scotus.*
cauſa totalis ſui velle ſine Deo coagente, per hoc, quòd ſi ſic eſſet, Deus non eſſet naturaliter
præſcius futurorum, quia non habet ſcientiam de futuris contingentibus, niſi quia certitudi-
naliter nouit determinationem voluntatis ſuæ reſpectu eorum; quæ voluntas eſt immutabilis,
& impotentialis. Sed ſi voluntas creata ſit cauſa totalis ſui velle, & ipſa ſe habet contingen-
ter ad illud velle, ergo quantumcunque ponatur voluntas diuina determinata ad vnam
partem eorum quæ dependent à voluntate creata, ipſa poteſt aliter velle, & ita non ſequi-
C tur certitudo ex cognitione determinationis voluntatis diuinæ. Qui & ſuper 1. ſentent. *Scotus.*
diſtinct. 41. reprobans opinionem dicentem ideò Deum quenquam prædeſtinare ad vitam,
quia præuidet ipſum benè vſurum libero arbitrio ita ſcribit: Sed contra iſtud arguitur, Pri-
mò, quia Deus non præuidet ipſum bene vſurum libero arbitrio, niſi quia vult & præordi-
nat iſtum bene vſurum, eo quòd ſicut dictum eſt diſt. 39. Certa præuiſio futurorum contin-
gentium, eſt ex determinatione voluntatis ſuæ. Et infra, factis duabus inſtantijs de Iuda
ſiue Lucifero peccaturo, arguto que quòd ſola permiſsio non ſufficit ad certitudinem diui-
næ ſcientiæ, ſic reſpondet: Primum iſtorum ſoluitur per hoc quod Deus præſcit ſe coope-
raturum ad ſubſtantiam illius actus qui erit peccatum, hoc autem præſcit quia vult coope-
rari illi; ſi erit peccatum commiſsionis, vel præſcit ſe non cooperaturum ad actum aliquem
ſi non vult ipſum, & hoc, ſi erit peccatum omiſsionis; & ſciendo ſe cooperaturum ad ſub-
ſtantiam talis actus non cum circumſtantijs debitis, vel non cooperaturum ei ad actum ne-
D ceſſarium, & per conſequens, quòd omittet, ſcit hunc peccaturum, non ſolùm quia ſcit ſe
permiſſurum hoc, ſed quia ſcit ſe cooperaturum huic ad ſubſtantiam actus non circumſtan-
tionati, & per conſequens iſte committet; vel non cooperaturum ei ad actum neceſſarium, &
per conſequens iſte omittet. Item Sanctus Thomas de Chriſtiana religione ſiue de fide, ſpe,
& charitate 138. dicit, quod contingentia effectuum cauſarum ſecundarum non poteſt certi-
tudinem diuinæ prouidentiæ perturbare, quia efficacia voluntatis diuinæ certitudinem ſibi
præſtat: Voluntas enim Dei cùm ſit vniuerſalis cauſa rerum, non ſolùm vt aliquid fiat, ſed vt
ſic fiat, ad efficientiam diuinæ voluntatis pertinet, non ſolum vt fiat quod vult fieri, ſed vt hoc
modo fiat, quo illud vult fieri, vt ſic diuina voluntas impleatur efficaciter. Idem quoque ſu-
pra eodem 133. dicit, quod contingentia, prout ſunt virtualiter in ſuis cauſis non ſunt deter-
minata ad vnum, vt de eis certa cognitio poſsit haberi, tamen prout ſunt actu in ſuo eſſe in Dei
æterno, iam ſunt determinata ad vnum, & poteſt de eis certa haberi cognitio. Qui & ſuper 1. *S. Thomas.*
E ſent. diſt. 38. qu. vlt. quærente, Vtrum ſcientia Dei ſit contingentium; & infra ſuper diſt. 40 qu.
quarta quærente, de certitudine prædeſtinationis eandem ſententiam planè tenet: ſed contin-
gentia talia determinari poſſunt niſi per voluntatem diuinā ſicut 14. oſtendebat, & pro iſta de-
terminatione poſſet allegari Autoritas Auerrois ſuper de ſomno & vigilia abbreuiatè ſupe- *Auerroes.*
rius memorata. Hoc idem videtur ſentire Anſelm. de caſu diaboli 21. vbi vult, quòd nihil ve- *Anſelmus.*
rè ſcitur, niſi quod certa ratione intelligitur; Quare & Deus non propriè dicitur habere præ-
ſcientiam futurorum, ſed magis præſentium ſcientiam, quia omnia futura ſunt ei præſentia. Et
idem dicit de Concordia 7° & Boetius 5° de Conſolat. Philoſophiæ proſa ſexta quod videtur *Boetius.*
non poſſe intelligi aliter, niſi quòd Deus per hoc ſciat omnia futura, quia ſunt ei præſentia, id
eſt, per ſuam inſuperabilem, & immutabilem voluntatem præſentialiter determinata, & de-
creta,

creta certitudinaliter, vt fiant in futuro. Vndè & de ipſo Propheticè dicitur, Qui fecit quæ A
Eccleſiaſtes. ventura ſunt; Et Eccleſiaſtis 6. Qui futurus eſt, iam vocatum eſt nomen eius; ſed hoc eſſe
Eſaias. non poteſt niſi præuia voluntate; et hoc videtur Deus innuere, Eſaiæ 46. ſic dicens, Ego ſum
Deus annuntians ab exordio nouiſsimum, & ab initio quæ nec dum facta ſunt, dicens Con-
ſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet: quaſi velit innuere, quòd per hoc annun-
tiet, vel annuntiare poſſit ab exordio nouiſſimum, quia omne ſuum Conſilium & voluntas
Origines. immutabiliter ſtabit, & fiet. Quomodò inſuper melius poſſet intelligi Origines ſuper Epi-
ſtolam ad Romanos, quòd non propterea aliquid erit, quia illud ſcit Deus futurum, ſed quia
futurum eſt, ideo ſcitur à Deo antequam fiat; quam quòd quia aliquid eſt futurum in voluti-
one & prædeſtinatione diuina, ideo cauſaliter præſcitur à Deo notitia ſimplici, non è contra.
Quare & Auguſtinus 26. contra Fauſtum 2. Potius, inquit, verum eſt quod Deus ſcit, quàm
quod opinatur homo. Vndè tam non poſſunt futura non fieri, quàm non fuiſſe facta præte-
rita, quoniam non eſt in Dei voluntate, vt eo ſit aliquid falſum quo verum eſt. Hæc ergo B
ſunt talia & ſcita à Deo per voluntatem ipſius. Idem de bono perſeuerantiæ 49. Caſtitas,
Charitas, Pietas, &c. quæ Dei eſſe aliqui confitentur, eaque ab illo præcognita, ac per hoc
‖ 5. 3. ipſa eſſe prædeſtinata negare non poſſunt. Et infra, eodem ‖ 53. Dei donaque dantur electis,
ſi nulla eſt prædeſtinatio, non præſciuntur à Deo; Præſciuntur autem; eſt igitur prædeſtina-
tio quam defendimus: Omnis autem prædeſtinatio à voluntate procedit: Omnia ergo quæ
præcognita ſunt à Deo, voluta ſunt ab eo, & non ſimul nec poſt naturaliter, ergo prius; vo-
luntas ergo Dei eſt cauſa eius ſcientiæ ſicut præhabita ſuaſerunt. Iſtam quoque ſententiam te-
ſtari videntur illi præclari 24. Seniores Apocalypſ. 4. ſicut 14. huius tangit. Et ſicut argu-
tum eſt de ſcientia Dei reſpectu contingentium futurorum, quod eſt per voluntatem diui-
nam, ſic poteſt argui de eius ſcientia reſpectu omnium futurorum, præſentium, & præterito-
rum, quæ voluntatem ipſius naturaliter conſequntur, decimoquarto & nono Capitulo adiu-
uante, maximè cum non aliter ſciat præſentia ſiue præterita, quam futura, propter eius im- C
mutabilitatem omnimodam quinto Capitulo demonſtratam. Hic autem per voluntatem in-
telligo omnem actum voluntatis, ſiue volutio, ſiue nolutio fuerit, ſiue actus alius qualiſcun-
Pſal. 72. que. Hæc pro illorum fatuorum quæſtione non fatua, qui dixerunt, Quomodò ſcit Deus, qui
fortè propter perplexitatem eius ambiguam, & inſolubilem apud ipſos, putabunt non eſſe
ſcientiam in excelſo.

CAP. XIX.

Obiicit & reſpondet.

VT autem hæc prædicta magis appareant, paruo diſputationis ſcrutinio
ſunt rimanda. Arguitur, quod Intellecta poſteriora ſunt cauſa intel- D
lectionis diuinæ. Omne enim quod mouet intellectum ad intellectio-
nem, eſt cauſa intellectionis illius, quare & ſuæ ſcientiæ: ſed omne in-
tellectum à Deo mouet intellectum diuinum; omne enim intellectum
mouet intelligentem & eius intellectum, vt patet 3. de Anima, quaſi
per totum; & 12. Metaph. 37. dicit noua tranſlatio, Intellectus au-
tem ab intelligibili mouetur; Et tranſlatio quam Commentator expo-
nit, Intellectus verò eſt ex intellecto, quod Auerroes ſic exponit, id eſt eſſentia intellectus eſt
2. in intellecto. Item illud quod eſt naturaliter prius alio, & prius neceſſario requiſitum eſt ad
aliud, eſt aliqua eius cauſa, ſicut ex prædictis apparet, ſed intelligibile & ſcibile ſic ſe habet ad
3. intellectum & ſcientiam Dei, ſicut 13. & 17. capitula præmonſtrarunt. Item rem eſſe, vel
4. non eſſe eſt cauſa veritatis, & veritas eſt cauſa ſcientiæ, non è contra. Item cognitio incom-
5. plexorum eſt cauſa ſcientiæ complexæ, ſcientia ergo Dei complexa cauſatur à ſcitis. Item E
videtur quòd diuina ſcientia non ſit cauſa ſcitorum, quia tunc cum ſemper ſciat æqualiter
6. omnia, omnia ſemper æqualiter cauſarentur. Et tunc cum æqualiter ſciat non entia ſicut en-
7. tia, ipſa etiam æqualiter vt entia cauſarentur. Item poſterius non eſt cauſa prioris; ſed intel-
lectio, & ſcientia eſt poſterius intelligibili & ſcibili: ſequitur enim, Intellectio & ſcientia eſt,
ergo intelligibile & ſcibile eſt, & non conuertitur, ſaltem formaliter; ergo ſecundum illam
regulam logicalem in prædicamentis, intelligibile & ſcibile eſt prius intellectione & ſcientia;
8. quare & hæc poſteriora ſunt illis. Item, ſicut intellectus eſt prior naturaliter voluntate, ſic
& cognoſcere prius velle: Nullus etenim poteſt velle niſi præcognitum, quare & ſcire, ac præ-
9. ſcire quodcunque complexum, quàm velle illud, aut velle ſic eſſe. Adhuc autem, tunc Deus
præ-

A præſciret futura per talem diſcurſum; Quicquid volo fieri, fiet; hoc volo fieri, ergo fiet; ſicque eſſet aliquo modo potentialis, & non ſummè actualis, contra primam Suppoſitionem, & tertiam partem corollarij primi huius. Præterea, dicit Origenes ſuper Epiſtolam ad Romanos, quòd non propterea aliquid erit, quia illud ſcit Deus futurum; ſed quia futurum eſt, ideo 10.
ſcitur à Deo antequam fiat. Item Auguſtinus reſpondendo ad ſeptimam quæſtionem Oro- 11.
ſij; In Deo, inquit, voluntas ſapientiam non poteſt præire; ergo prius eſt rationabiliter ſapere, quàm rationabiliter velle. Item Eccleſiaſtici primi; Sapientiam Dei præcedentem om- 12.
nia quis inueſtigauit? prior omni creata eſt ſapientia: ergo ſapientia Dei, & eius ſcientia voluntatem ſuam præcedunt. Amplius autem contra hoc quod dicitur, quòd aliqua ſunt vera 13.
priora naturaliter voluntate diuina, quia tunc eadem ratione aliqua neceſſaria & impoſsibilia eſſent priora ipſa, quod videtur contra Anſelmum 1. Cur Deus homo, 17. ſic dicentem; Omnis quippe neceſsitas & impoſsibilitas eius ſubiacet voluntati, illius autem voluntas nulli
B ſubditur neceſsitati, aut impoſsibilitati: Nihil enim eſt neceſſarium, aut impoſsibile, niſi quia ipſe ita vult; ipſum verò aut velle aut nolle aliquid propter neceſsitatem, alienum eſt à veritate.

Pro primo autem iſtorum ſciendum, quòd aliquid mouere aliud dupliciter poteſt intelligi; *Reſponſio.*
propriè ſcilicet, aut metaphoricè: propriè ſicut eſt in mouentibus & motis realiter & propriè, vt loquitur Philoſophus in libro Phyſic. quaſi per totum: metaphoricè, ſicut finis dicitur mouere; & omne apparens bonum vel malum mouet ad proſecutionem vel fugam, vt loquitur 3. de Anima, 7. Eth. 12. Metaph. & alibi multis locis. Vnde & primo De generatione 7. ponit diſtinctionem iſtam ſub his verbis; Eſt enim factiua cauſa, vt vnde principium motus, ſcilicet propriè; cuius autem gratia, id eſt, finalis, non factiua; ideo ſanitas non factiuum eſt, niſi ſecundum Metaphoram. Propriè ergo loquendo non eſt verum, quod omne intellectum mouet intelligentem: Multa enim intelligo, quæ omninò non ſunt, quare & omninò propriè mouere non poſſunt. Multa etiam exiſtentia intelligo, quæ propriè me non mouent: in-
C telligo enim Phœnicem Arabiæ, & mirabilia Indiæ, & quomodo mouerent hæc propriè, me exiſtentem Oxoniæ, cùm ſecundum Philoſophum 7. Phyſ. In omni motu mouens & motum ſunt ſimul, vel ſecundum ſeipſa, vel ſaltem ſecundum medium quod immediatè mouetur à primo mouente, & immediatè mouet vltimum motum virtute primi mouentis, vt patet 2. de Anima 74. Hæc autem nec immediatè me mouent, nec ſufficiunt totum medium alterare: Metaphoricè verò loquendo verum eſt, omne intellectum mouere intelligentem, non quia ipſum propriè, ſed quia eius ſimilitudo, intentio, ſeu imago, in virtute memoratiua, imaginatiua, vel in ipſo intellectu mouet quodammodo intelligentem ad intelligendum, ſicut ſecundum autoritatem Philoſophi, finis & ſanitas non exiſtens mouet hominis voluntatem; non autem hi propriè, ſed multum metaphoricè, quia cognitio horum tantummodo mouet quempiam ad volendum, & voluntas ſic mota mouet ad vlterius perſequendum: quare & fi-
D nis dicitur ſæpè à Philoſopho primum mouens. Intellecta igitur à Deo mouent intellectum diuinum, non propriè, ſed tantum metaphoricè, quia ideæ & ſimilitudines eorum in Deo, id eſt, diuina eſſentia, quæ omnia intelligibilia diſtinctiſsimè repræſentat, mouent ſeu mouet quodammodo intellectum diuinum ad intelligendum intelligibilia vniuerſa; & quia Deus has ideas & ſimilitudines habet à ſeipſo tantummodò, & nullo modo à poſterioribus intellectis, non dicitur moueri ab eis ad intelligendum, niſi fortaſsis multum metaphoricè, & minus propriè vt eſt dictum. Secundum ſoluitur per hoc idem; Non enim intelligibile ſemper ſecundum ſeipſum & propriè eſt prius intellectione, cùm multa non entia non intelligantur, ſed ſecundum ſuam ideam, & ſimilitudinem, vt eſt dictum. Ad tertium ſimiliter eſt dicendum, Nulla enim veritas creata eſt cauſa propriè dicta diuinæ ſcientiæ, ſed prima veritas increata, qua omnia alia vera, ſunt vera, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; vel diuina voluntas, quę eſt cauſa infallibilis omnis veritatis creatæ, ſicut præcedentia docuerunt. Nec iſta veritas à po-
E ſterioribus veris cauſatur in Deo, ſed ineſt ſibi penitus à ſeipſo; quare nec vera poſteriora cauſant propriè diuinam ſcientiam, ſed forſitan nimium tranſumptiuè; quia ſcilicet idea, ſeu imago huius veritatis in mente diuina quodammodo ſcientiam Dei cauſat: nec rem eſſe, vel non eſſe, eſt cauſa talis veritatis in Deo, vt maior ſupponit, ſed potius eſt è contra. Quartum ſoluitur per prædicta: Licet enim cognitio incomplexorum in Deo ſit cauſa ſuæ ſcientiæ complexæ; quia tamen illa cognitio ineſt ſibi tantummodo à ſeipſo, nec acquiritur ei à cognitis incomplexis, non ſequitur quod ipſa cauſent propriè ſcientiam Dei complexam. Quintum verò per hoc ſoluetur, quod diuina ſcientia cognitionis ſolius, ſeu ſimplicis notitię non eſt ſufficiens cauſa rerum, ſed cum ea requiritur etiam ſcientia approbationis, & beneplacitum voluntatis, vel aliquis talis actus in voluntate diuina. Sextum ſoluitur per hoc idem.

Ad ſep-

Ad ſeptimum reſpondendum, per reſponſionem ad primum, & ſequentia argumenta. Intelligibile enim & ſcibile non ſunt priora intellectione & ſcientia propriè, & per ſeipſa (Multa enim non entia intelliguntur & ſciuntur) ſed tantum Metaphoricè, ſcilicet ſecundum ſuas ſimilitudines & ideas. Pro octauo eſt ſciendum quod intellectus diuinus priùs quodammodo naturaliter ſuo velle, & ideo neceſſario ſimpliciter & penitus abſolutè cognoſcit ſimplici notitia veluti incomplexa, omnia complexa cogitabilia vera vel falſa, poſsibilia vel impoſsibilia; non tamen notitia complexa adhæſiua, quæ ſcientiæ noſtræ complexæ & compoſitiuæ ſuperius comparatur: Sic enim non ſcit talia, priuſquam per voluntatem ſuam antecedenter & cauſaliter fiant vera, ſicut decimum quartum huius pandit? Sic enim & tu æqualiter cognoſcis in tempore notitia ſimplici incomplexa, complexionem huiuſmodi, Tu facis hoc aut illud, Tu vis hoc aut illud, priuſquam ſit ita, ſicut quando eſt ita, non tamen ſcientia adhæſiua complexa, niſi quando eſt ita, & poſtquam eſt ita, ſaltem ordine naturali, ſicuti etiam & tales propoſitiones ſunt veræ. Neque nonum procedit: Non enim Deus arguitiuè B tantum, & non intuitiuè ſcit futura, ſicut Aſtrologus calculator incluſus ſcit eclipſin futuram vel præſentem ſupra horizontem proprium vel ſub illo, per certam demonſtrationem, non per claram intuitionem; Sed ſicut videns Solem, videt eum per ſpeciem eius receptam in oculo, priorem naturaliter viſione & cauſam illius, ſine quolibet argumento. Non enim ad hoc quod videat Solem, oportet quod arguat iſto modo, Quicunque habet ſpeciem Solis in oculo, videt Solem; Ego ſic habeo: ſed ſtatim habita ſpecie Solis in oculo, videt Solem: Sic & voluntas diuina reſpectu alicuius futuri, velut propria eius ſpecies, repræſentat intellectui diuino illud futurum fore, & ille per illam hoc ſine omni diſcurſu immediatiſsimè comprehendit, ſicut oculus corporalis per ſpeciem Solis, Solem. Illud autem Origenis videtur ſolutum capitulo præcedente. Obijciet quiſpiam fortè, quod Petrus 1. ſentent. diſt. 38. aliter hoc exponit; ſed decimum ſextum huius reſpondet. Rurſum fortaſsis obijcitur, quod quidam alij Doctores, adhuc aliter hoc exponunt, dicentes, quod cùm dicitur, quod futurum C eſt ideo ſcitur à Deo, hic denotari cauſam conſequentiæ, non eſſendi: ſed ſi Origines loquatur de cauſa conſequendi tantummodo, non eſſendi, cur dicit, non propterea aliquid erit, quia illud ſcit Deus futurum? cùm tamen optimè conſequatur, Deus ſcit hoc eſſe futurum, ergo hoc erit. Adhuc autem poteſt obijci acrius iſto modo, ſi res prius naturaliter eſt futura, quàm Deus hoc ſciat, & rem eſſe futuram eſt cauſa diuinæ præſcientiæ: ſimili ratione & res præſentes prius naturaliter ſunt præſentes, quàm Deus hoc ſciat; & res eſſe præſentes eſt cauſa ſcientiæ Dei talis, contra decimum quintum & decimum ſextum planè. Sed hic ſciendum rem eſſe futuram in voluntate & prædeſtinatione diuina cauſaliter, non in propria ſua natura extrinſecus, eſt cauſa diuinæ ſcientiæ ſeu præſcientiæ. Ipſe namque nullatenus indiget rebus extrinſecis ad ſciendum, ſicut præhabita ſuaſerunt, ſed omnia futura habet ſecum intrinſecus cognitiuè, cauſatiuè, intuitiuè, ſeu ſcientificè ex ſe tantum, ſicque ſcit illa, quare & præſentia ſimili modo intrinſecus omniquaque. Alias namque aliter intrin- D ſecè primò ſciret futura, ſecundò præſentia, tertiò verò præterita; quare & intrinſecè mutaretur, cuius oppoſitum, quintum docet. Omni ergo eodem modo intrinſecus ſunt res primo futuræ in voluntate diuinæ, ſecundò præſentes, tertiò verò præteritæ, & ſemper ſimiliter & æqualiter ei præſentes & cognitæ apud eum, & cauſæ ſuæ ſcientiæ, ſemper ſimiles & æquales. Vnde & Hermes de Verbo æterno 15. loquens de Mundo & rebus mundanis, ſic ait, Non erant quando non erant, ſed in eo iam tunc erant, vnde naſci habuerunt: cui multi Philoſophi, Theologique concordant. Quare & Sapiens Domino, inquit, Deo omnia ſunt agnita antequam crearentur, ſic & poſt perfectum reſpicit omnia, ſic, inquit, non aliter intrinſecè quouiſmodo. Adhuc forſitan replicabis, et dices, Si velle Dei eſt cauſa exiſtentiæ rerum extra in opere & effectu, eſt cauſa immediata exiſtentiæ talis rerum, ſicut corollarium decimi huius docet, & eſt ſimiliter cauſa ſcientiæ Dei complexæ exiſtentiæ rerum huiuſmodi; quare & exiſtentia talis rerum exterior in opere & effectu, eſt prior naturaliter E diuina ſciẽtia ſupradicta; quapropter & aliqua cauſa eius, per decimo tertio & decimo ſeptimo huius præmiſſa, contra decimum quintum, decimum ſextum, & decimum ſeptimum huius planè. Vel aliter fortè dices, ſcientia Dei cõmplexa, eſt cauſa exiſtentiæ rerũ extra, & non in eodem ordine cum voluntate diuina, cùm ſit poſterior illa cauſaliter & naturaliter, ſecundum proximo huius præmiſſa, nec cauſa prior naturaliter, ſicut per eadem patere videtur. Eſt ergo cauſa rerum poſterior naturaliter voluntate diuina, quare & medians inter illam & huiuſmodi ſuum effectum, contra Corollarium decimi prælibatum. Sed quis non videt peccatum primi iſtorum? Quis enim neſcit nuſquam ſequi, *A* & *B* ſunt effectus ſiue cauſata *C* cauſæ, & *A* eſt immediatus, ergo prior *B*, & cauſa illius? Cur enim non poſſet vna cauſa duos effectus

Hermes.

Ecclesiaſt. 23.

fectus

A fectus immediatos habere, quorum neuter alterius eſſet cauſa? Neque ſola voluntas diuina
ſcientiam Dei cauſat; Nulli enim dubitandum videtur quin intellectus diuinus actum ſuum
intelligendi, & intellectionem ſcientificam ſuam cauſet. Cur ergo intellectus diuinus intuens
immediatè in actum voluntatis diuinæ, quo efficit immediatè res extra, non poſsit imme-
diatius, vel ſaltem ita immediatè ſcire per illum ſic fore, eſſe, aut fuiſſe exterius, præſertim
cùm ille actus voluntatis diuinæ intellectui diuino ſufficiat ad ſciendum, ita videlicet quòd
res poſteriores, in proprijs ſuis naturis nihil omnino ad ſcientiam Dei agant, ſicut præhabita
ſuadebant; imò & immediatior quoquomodo videtur Intellectus diuinus voluntati diuinæ,
& actus actui, quam voluntas Dei aut eius volutio rebus extra. Neque ſcientia Dei com-
plexa videtur cauſa rerum exterius, niſi quatenus notitiam ſimplicem incomplexam, & be-
neplacitum ſeu voluntatem Dei includit. Illud Auguſtini per hoc ſoluetur, quòd loquitur
ibi de ſapientia Dei quoad intra, qua ſapit illa quæ præcedunt naturaliter voluntatem diui-
B nam, cuiuſmodi eſt generatio filij. Non enim voluntate præcedente generat, ſed natura, vt
docet Auguſtinus 15. de Trinit. 20. & ſcientiæ talium non eſt voluntas Dei cauſa, ſicut pro-
ximum huius pandit. Quæſiuit enim Oroſius, An voluntate genuit Pater filium, an neceſ-
ſitate; Reſpondet Auguſtinus, quòd nec voluntate, nec neceſsitate, quia neceſsitas in Deo
non eſt, & præire voluntas ſapientiam non poteſt, quæ eſt filius. Aliud Eccleſiaſtici poſſet
eodem modo gloſſari. Videtur enim, quod loquatur ibi de filio qui eſt Sapientia, de Sapien-
tia Dei Patris, & ideo dicit ibi, Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis. Aliter poteſt dici,
quòd videtur intelligere, quòd ſapientia Dei præcedat omnia extra Deum, ſcilicet omnia
creata, non omnia intra eum. Namque dicit ibi, prior omni creata eſt ſapientia. Et infra 24.
expreſsius, in perſona diuinæ ſapientiæ dicit ita; Ego ex ore altiſsimi prodiui, primogenita
ante omnem creaturam; Ego feci in Cœlis, vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula
texi omnem terram. Anſelmus autem videtur intelligere, de neceſsitate & impoſsibilitate
C poſterioribus voluntate diuina, in rebus creabilibus, vel creatis, qua neceſsitate ſecundum
ipſum ibi, neceſſarium fuit quodammodo Chriſtum mori, & impoſsibile non mori. Vnde
& ſtatim poſt præmiſſa ſubiungit; quare, quoniam quæ vult, & non niſi quæ vult, facit, ſicut
nulla neceſsitas, ſiue impoſsibilitas præcedit eius velle aut nolle; ita nec eius facere, aut non
facere, quamuis multa velit immutabiliter & faciat.

CAP. XX.

Diſtinguit ſimiliter voluta in priora & poſteriora voluntate diuina, & oſtendit, quòd voluta poſteriora non ſunt cauſa volutionis diuinæ, nec cauſa ſine qua non; & quod voluta priora ſunt aliqua cauſa eius.

D

His ita conſtantibus ratum erit, quòd voluta poſteriora volutione di-
uina, non ſunt cauſa volutionis diuinæ, nec cauſa ſine qua non, vt
fingitur à quibuſdam, & quòd voluta priora ſunt aliqua cauſa eius.
Sunt autem aliqua voluta priora volutione diuina, vt Deum eſſe, De-
um eſſe omnipotentem, bonum, cognoſcentem, & ſimilia. Alia verò
poſteriora, vt totum mundum eſſe, & ſingulas partes eius. Hæc igitur
tria de volutione diuina poſſunt oſtendi ſimiliter ſicut tria priora ca-
pitula, ſcilicet 15um 16um & 17um tria ſimilia de diuina ſcientia oſten-
debant; poſſuntque per locum à ſimili, aliter ſuaderi; ſic eſt in ſcientia diuina; quare & in
E volutione diuina, maximè cùm voluntas ſit ita libera vel liberior intellectu. Item prima pars
huius poteſt oſtendi per hoc, quòd voluntas Dei eſt cauſa omnium poſteriorum, vt nonum
& decimum quartum capitula docuerunt: ſi ergo aliquod iſtorum eſſet cauſa volutionis di-
uinæ, illud eſſet cauſa ſuiipſius. Item aliter Deus neſciret vera poſteriora, ſicut decimi
octaui ſententia manifeſtat. Nec Deus eſſet certus de eis, quoniam ad eius volutionem ne-
ceſſario præexigitur cauſa incerta, ſcilicet illa poſteriora, vt futura contingentia, & hæc
ad eius ſcientiam, ſicut eodem 18° planiùs eſt argutum. Item cum Deus de neceſsitate cu-
iuſlibet contradictionis alteram partem ſciat, & hoc in omnibus ſcitis poſterioribus per
ſuam voluntatem, per idem Capitulum, ſi volutio eius cauſetur à poſterioribus volutis, vo-
luntas diuina neceſſario patitur ab eis volutionem aut nolutionem; quomodò ergo habet li-
beram

beram voluntatem? Item ſi voluntas Dei patiatur à talibus non neceſſario ſed liberè, poteſt non A
ſic pati, & facere omnia nihilominus. Fruſtra ergo ponitur eam ſic pati. Item ſi Deus per volun-
tatem ſuã poſſet vna vice non ſic pati, alia ſic pati, poſſet aliquo modo mutari contra quintũ.
Quicquid enim patitur à cauſa mutabili, mutabiliter patitur, & eſt mutabile. Item perfectius
eſt ſimpliciter agere, & non pati à talibus, quam ſic pati, ſicut præcedentia docuerunt; Hoc
ergo, non alia, tribuendum eſt Deo, ſicut Suppoſitio prima dictat. Item futura contingentia
non ſunt cauſa mouens voluntatem diuinam, quia tunc prius naturaliter eſſent futura quam
mouerent, & quam Deus vellet illa eſſe futura, contra 14. & 18. ſicut & 15. de ſcientia talium
arguebat. Hoc etiam poſſet oſtendi per multas Autoritates nono cap. allegatas, & ſpecialiter
per illas, quæ dicunt; quòd voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium; ſi tamen ab a-
lio moueretur, illud eſſet prius & ſuperius: Omnis enim cauſa efficiens, ſiue mouens eſt prior
naturaliter & ſuperior ſuo moto. Item hoc planè tenet Petrus Lumbardus 1. Sentent. diſt.
45. 4 ſic dicens; Hæc itaque ſummè bona voluntas, eſt cauſa omnium quæ naturaliter fiunt, B
vel facta, ſiue futura ſunt, quæ nulla præuenta eſt cauſa, quia æterna eſt, ideoque cauſa illius
Auguſtinus. quærenda non eſt. Ad quod multas Autoritates adducit, primo Auguſtini 83. Quæſtionum
28. dicentis, Qui querit, quare voluerit Deus mundum facere; cauſam quærit voluntatis Dei;
Omnis autem cauſa efficiens maior eſt eo quod efficitur, nihil autem maius eſt voluntate Dei.
Item Auguſtinus 1. de Geneſ. contra Manichæos 5. Cauſas voluntatis Dei Manichæi ſcire
quærunt, cum omnium, quæ ſunt, ipſa ſit cauſa. Si voluntas Dei habet cauſam, eſt aliquid
quod antecedat voluntatem Dei, quod nefas eſt credere. Qui ergo dicit, quare Deus fecit cœ-
lum & terram? reſpondendum eſt ei, quia voluit: qui autem dicit, quare voluit? maius ali-
quid quærit quam eſt voluntas Dei; nihil autem maius inueniri poteſt? Compeſcat ergo ſe
humana temeritas, & id, quod non eſt, non quærat ne id quod eſt, non inueniat. Hoc etiam
Hugo. tenet Hugo de Sacramentis libro primo, parte quarta, capite primo, dicens, Prima
rerum omnium cauſa voluntas eſt creatoris, quam nulla præcedens cauſa mouet, nec ſub- C
ſequens aliqua confirmat, quoniam ex ſemetipſa iuſta eſt. Et infra, vltimo. Hic igitur con-
ſtat ordo rerum, vt poſt prima poſteriora ſequantur; Prima omnium eſt voluntas creatoris,
quoniam ex ipſa ſunt omnia; poſt ipſam ſequuntur, quæ ſunt ex ipſa: Prima ſunt, quæ in ea
ſunt; ſecunda ſunt, quæ ex ea ſunt: Quæ in ea ſunt, æterna ſunt, nec gradum habent, nec ſuc-
ceſſionem, quoniam in vnitate conſiſtunt, & in æternitate non tranſeunt; quæ ex ea ſunt, cre-
ata ſunt per eam. Aliæ verò partes ſequentes poſſunt oſtendi, ſicut 16. & 17. de non cauſa-
tione, & cauſatione diuinæ ſcientiæ, ſimilia oſtendebant.

CAP. XXI.

Obiicit, & reſpondet, diſtinguitq́ rationabile & iuſtum per prius voluntate diuina, per poſterius & per mixtum. D

HIC autem poſſunt multa obijci contra dicta de voluntate diuina, ſicut
Capitulum proximum obijcit contra dicta de diuina ſcientia, & ſimi-
liter poſſunt ſolui. Præterea poteſt etiam ſpecialiter obijci contra di-
cta: Si enim voluta priora ſunt cauſa volutionis diuinæ, voluntas di-
uina aliquam cauſam habet, contra Autoritates Auguſtini proximo al-
legatas; Et tunc voluntas Dei non eſſet prima & ſumma cauſa om-
nium poſteriorum: Cognitio namque & voluta priora ſunt prior &
ſuperior cauſa illius cauſæ, quare & omnium cauſatorum ſuorum.
Item voluntabile mouet voluntatem, & appetibile appetitum, vt patet in libris de Anima, E
Eth. & alibi multis locis; et Deus vult & appetit voluta poſteriora. Item omne agens rati-
onale propter aliquem finem agit, vt patet ſecundo Phyſicorum & alibi ſatis crebrè; Fi-
nis autem mouet agentem, ſicut Philoſophia Naturalis, Metaphyſicalis, & Moralis concordi-
ter ſæpè docent. Item omnis volens aliquid ſapienter vult illud propter aliquam rationem;
ratio ergo mouet volentem ad ſic volendum. Item omnis volens aliquid iuſtè, vult illud,
|| voluntatem. quia iuſtum eſt eum ſic velle: hoc ergo mouet || *volentem* vt velit. Ad primum iſtorum di-
cendum, quòd illa concluſio non eſt contra Autoritates adductas, quia omnes illæ loquuntur
de volutis poſterioribus, vt de creatione mundi, & ſimilibus, non de volutis prioribus: Quis
enim negaret voluntatem Dei volutionem eius producere & cauſare, ſicut ex 17. huius patet.
Pro

A Pro ſecundo dicendum, quòd duplex eſt cauſa rerum in Deo, videlicet, ſufficiens & neceſſaria; qua ſcilicet poſita res neceſſariò ponetur; & ſic voluntas Dei eſt cauſa omnium poſterius cauſatorum, ſicut præcedentia clarè monſtrant; ſicque loquendo de cauſa, voluntas Dei eſt prima & ſumma omnium talium cauſatorum, & ſic intelligunt autoritates obiectæ; alia eſt cauſa partialis, non neceſſaria, qua ſcilicet poſita, non neceſſariò ſequitur rem poni, ſicque cognitio eſt aliqua cauſa horum poſterius cauſatorum, ſicut ex decimo ſeptimo huius patet. Cognitio tamen non per ſe ſufficienter & neceſſariò producit omnia cognita: Deus enim cognoſcit æqualiter quæcunque non entia, quæ non producit, ſicut & entia quæ producit; & de tali cauſa priori videtur concludere argumentum. Ad tertium patet per reſponſionem ad ſimile argumentum capite decimo nono, de motione intellectus diuini à rebus intellectis. Voluntas enim Dei non mouetur propriè à volitis poſterioribus, ſed metaphoricè, forſan nimis; quia ſcilicet mouetur ab eorum ſimilitudinibus ſeu ideis, ſiue ab eorum cognitione in
B intellectu diuino; ſed hæ nullo modo cauſantur à volitis poſterioribus, ſicut 15. 16. 17. & 19. plenius oſtendebant; quare nec volitio Dei ab his cauſatur. Pro quarto ſciendum, quòd duplex eſt finis, vt patet primo Ethicorum, 1. & alijs locis multis, ſcilicet finis vltimus, & finis medius: finis vltimus propter quem Deus vult & operatur quodcunque, eſt ipſemet, ſicut etiam ipſemet eſt finis vltimus actionis cuiuſlibet omnis rei, vt patet duodecimo Metaphyſicorum, & alibi in Philoſophia frequenter, cui & ſacra Scriptura concordat. Vnde Parabol. *Parabol.*
16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus; & hæc eſt cauſa finalis potiſsima voluntatis diuinæ, & cuiuſlibet operationis illius; quare & Sancti per hanc cauſam ſæpè Dominum precabantur. Vnde ſanctus Dauid Pſalmo vigeſim. quarto; Propter nomen tuum, *Dauid.*
Domine, propitiaberis peccato meo. Oratque ſanctiſsimus Ieremias decimoquarto Deum, *Ieremias.*
dicens; Fac propter nomen tuum, Domine, quoniam multæ ſunt auerſiones noſtræ. Sanctus quoque Daniel nono, ſic orat; Propter temetipſum, inclina Deus aurem tuam; & hoc eſt, *Daniel.*
quòd veritas ipſa planè teſtatur, Eſaiæ 43. Ego ſum, inquit, Ego ſum ipſe qui deleo ini- *Eſa.* 43.
C quitates tuas propter me: Et infra 48. Propter nomen meum longe faciam furorem meum; 48.
propter me faciam, vt non blaſphemer, & gloriam meam alteri non dabo. Et Ezechiel. 36. *Ezechiel.*
Hæc dicit Dominus; Non propter vos ego faciam, domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum; non propter vos ego faciam: notum ſit vobis. Quanquam & iſta de cauſa efficiente poſſunt intelligi. Finis enim mouet voluntatem quodammodo. & efficit ipſum velle, & de iſto fine argumentum non tenet, quia non eſt de volitis poſterioribus, imo prioribus. Eſt etiam voluntatis diuinæ cauſa finalis media quodammodo, licet multum impropriè, ſcilicet, omnis creatura, propter quam alia ordinatur à Deo, ſicque homo eſt cauſa finalis totius alterius creaturæ, ſaltem irrationalis, & illius volitionis diuinæ, qua voluit hanc & fecit; hæc enim tota propter hominem ordinatur, vt per multorum Patrum ſententias ſatis conſtat; quibus & concordat Philoſophus, ſecundo Phyſicorum, 24. ſic dicens; Vti-
D mur propter nos omnibus quæ ſunt; Sumus enim quodammodo, & nos finis. Et ſic loquitur *Machabæorum lib.*
Scriptura, ſecundo Machabæorum 5. Non propter locum, gentem, inquit, ſed propter gentem, locum Dominus elegit; & Marc. 24. Propter electos breuiabuntur dies illi; & Marc. 2. *Marcus.*
Sabbatum propter hominem factum eſt, non homo propter Sabbatum; & Ioannes duodecimo; Non propter me vox hæc venit, ſed propter vos. Et primo ad Corinthios 11. Non *Iohannes.*
eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Talis autem finis non mouet propriè voluntatem diuinam, ſed metaphoricè, vt dictum eſt in reſponſione ad proximum argumentum. Pro quinto argumento, oportet inquirere; Vtrum ratio moueat, & dirigat Quæſtio
voluntatem diuinam. Quòd ſic eſt ‖ *argutum*, & poteſt confirmari per illud Auguſtini ad ſep- bona de ra-
timam quæſt. Oroſij, 19. cap. allegatum; In Deo præire voluntas ſapientiam non poteſt; ergo tione.
prius eſt rationabiliter ſapere, quam rationabiliter velle. Idemque de quæſtionibus veteris & ‖ arguunt,
nouæ legis; Potuit Deus cuncta ſimul facere, ſed ratio prohibuit. Item Apoſtolus ad Epheſ. *Auguſtinus.* *Apoſtolus.*
E 1. ſic dicit de Deo; Qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ; vbi Gloſſa ſic exponit, id eſt, ſecundum voluntatem ſuam, quæ ex ratione, quaſi diceret, Quare nos magis elegit ad officium prædicationis vel Apoſtolatus, neſcimus; ſed *tamen conſilio fecit, non * cum
temerè; & poteſt confirmari, quoniam conſilium eſt quidam diſcurſus rationis, vt poteſt haberi ex 3. Eth. 7. & proceſſu ſequenti; aliàſque illud indignum ridiculum verificaretur de Deo; *Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas*: Et hoc probat ſapientia ſua, quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſpoſuit omnia ſuauiter. Item ſi Deus bene quicquam vellet, & faceret ſine ratione præiudicante, eadem ratione ſic poſſet homo contra Apoſtolum, 1. ad Tim. 5. *Apoſtolus.*
Sine præiudicio nihil facias, id eſt, ſine priori iudicio; & Parabol. 4. Palpebræ tuæ præcedant *Parab. cap.* 4
greſſus tuos. Et Eccl. 15. Deus ab initio conſtituit hominē, & reliquit illū in manu conſilij ſui. *Eccleſiaſticus.*

Philoſophus. Idem patet per Philoſophum 3. Eth. de electione & conſilio. Confirmatur hæc ratio, quia A homo factus eſt ſecundum animam ad imaginem Dei, ſcilicet ſecundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Si ergo in Deo voluntas ducat rationem, ſic debet in homine correſpondenter: Aliter enim non eſſet imitatio, nec ſimilitudo perfecta: Item alias nemo poſſet diſputare cum Deo, de aliquo facto ſuo. Nam vbi nulla eſt ratio, nulla diſputatio poteſt *Iob.* eſſe, contra illud Iob 13. Cum Deo diſputare cupio, & ita facit, Quare, inquiens, lacero carnes dentibus meis? quare tacens conſumor? cur faciem tuam abſcondis? & alibi frequenter proponit multas ſimiles quæſtiones; quare & dicit, Si fuero iudicatus, ſcio quod iuſtus inueniar; Et infra 19. Intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me. Item *Apoſtolus.* ad Epheſ. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem; Et ad Rom. 9. Vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret; Electio autem eſt appetitus conſiliatiuus, vt patet 3. Eth. 6. & ſexti ſecundo: Conſilium ergo eſt cauſa electionis, & voluntatis diuinæ. Item Anſel- *Anſelmus.* mus 1. Cur Deus homo 10. Sicut in Deo quodlibet paruum inconueniens ſequitur impoſ- B ſibilitas, ita quamlibet paruam rationem, ſi maiori non vincitur, comitatur neceſsitas; & ſic procedit per totum illum librum ſic oſtendendo, quod rationale fuit Deum facere vel non facere hoc vel illud, & per hoc concludendo ipſum feciſſe vel non feciſſe hoc aut illud; quare & capite ſeptimo ita dicit, Sufficere nobis debet ad rationem voluntas Dei cùm aliquid facit, licet non videamus cur velit. Voluntas namque Dei nunquam eſt irrationalis: *Lumbardus.* Ergo ratio mouet voluntatem diuinam, & efficit eius velle. Dicitque Petrus Lumbardus 1. ſentent. diſtinct. 42. 1. quod voluntas Dei rationalis eſt & æquiſsima. Ad partem contrariam arguitur iſto modo. Si ratio moueat voluntatem diuinam, illa non cauſatur in Deo ab aliqua creatura, ſicut ex prioribus ſatis patet, ſed eſt ſibi intrinſeca & eſſentialis, ergo eſt neceſſaria; ergo voluntas Dei neceſſariò ſibi conſentit; alias enim in Deo poſſet eſſe repugnantia voluntatis & rationis; quare & peccatum ſcienter contra conſcientiam rationabiliter informatam; ſicque Deus neceſſario ageret ad extra quicquid agit. Item ſi ratio moueret voluntatem diuinam, maior ratio magis moueret: Cùm ergo Deus poſſet facere omnia melio- C ra quàm facit, & hoc eſſet melius, & rationabilius ſi fieret; ergo hoc magis mouet voluntatem eius, ergo ſic vult, & facit. Item quicquid Deus facit, poſſet illud dimittere, & facere aliud æquè bonum. Nulla ergo eſt ratio, quare hoc dimittit, & illud facit, magis quàm è contra. Confirmatur per ſimile de homine; Si enim homini potenti ſaluare tantum vnum hominem à morte, occurrant duo morituri niſi ipſe ſubueniat, ſuppoſita per omnia paritate, vtrumlibet iſtorum ſaluando, & reliquum dimittendo, bene facit; & hoc ſine aliqua ratione præuia voluntati. Nulla enim eſt ratio potior pro iſto quàm pro illo, & idem eſt de præferente vnum duorum idoneorum æqualiter ad aliquam dignitatem, & de dante liberaliter munus *Luc. 4.* vni multorum æquè dignorum, vel etiam dignorum inæqualiter minus digno. Vnde Luc. 4. Multæ viduæ erant, &c. & ad nullam earum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mu- || nemo lierem viduam; & multi leproſi, &c. & || *nullus* eorum mundatus eſt niſi Naaman Syrus; ſic- D *Matth.* que fecit ille Paterfamilias Euangelicus, de quo Matth. 20. dando tam liberaliter operantibus in vinea ſua vna hora, quàm alijs operantibus toto die, dicens cuilibet murmuranti, Volo huic nouiſsimo dare, ſicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere, nec allegauit, ſicut *Iob.* nec oportuit, aliam rationem. Et hoc eſt quod ſonare videtur illud Iob 34. Ipſo concedente pacem, quis eſt qui condemnet? Ex quo abſconderit vultum ſuum, quis eſt qui contempletur eum? Super quod B. Greg. 25. Moral. 14. ita dicit, Nemo ergo diſcutiat, cur ſtante populo Iudaico dudum in infidelitate Gentilitas iacuit? & cur ad fidē Gentilitate ſurgente Iudaicum populum infidelitatis culpa proſtrauit? Nemo diſcutiat cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito? Si enim Gentilitatem miraris aſſumptam, ipſo concedente pacem, quis eſt qui condemnet? ſi Iudæam obſtupeſcis perditam, ex quo abſconderit vultum ſuum, quis eſt qui contempletur eum? Itaque conſilium ſummæ & occultæ veritatis ſatisfactio apertæ rationis. Vnde in Euangelio Dominus, cùm de huiuſmodi rei cauſa loqueretur, ait, Confiteor tibi Pa- E ter, Domine cœli & terræ, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis; Ita Pater: atq; mox tanquam rationem quandam abſconſionis, & reuelationis adiungens, ait; Quia ſic fuit placitum ante te. Et infra eodem 15. Vnde & in vinea laborantibus mercedem reddens, cùm quoſdam operarios inæquales in opere æquaret in præmio, & plus in mercede quæreret qui labori amplius inſudaſſet, ait; Nonne ex denario conueniſti mecum? Volo autem & huic nouiſsimo dare, ſicut & tibi. Annon licet mihi, quod volo, facere? In cunctis ergo quæ exterius exponuntur, aperta cauſa rationis, eſt occultæ iuſtitia volunta- *Eccleſiaſt.* tis: Quare videtur quod ſit ſimiliter in omnibus factis Dei. Vnde Eccleſiaſt. 8. Intellexi, quod || Sole. omnium operum Dei, nullam poſsit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt ſub || *Cælo*;

Si

A Si tamen aliqua ratio operum Dei eſſet, poſſet aliquo modo ab homine inueniri, ſicut & poteſt de Deo, qui omnia opera ſua præcellentia incomparabili antecedit. Dicitque Anſelmus *Anſelmus.* Proſ 11. Illud certè nulla ratione comprehendi poteſt, cur de ſimilibus malis, hos magis ſaluet Deus quam illos per ſummam bonitatem; & illos magis damnet quàm illos per ſummam iuſtitiam. Item Danielis 4. Iuxta voluntatem ſuam facit, tam in virtutibus cœli, quàm *Daniel.4.* in habitantibus terræ,& non eſt qui reſiſtat manui eius,& dicat, Quare feciſti? Et Iob 9. Quis *Iob.* dicere poteſt Deo, cur ita facis? Vnde & ille profanus Auerroes ſuper 12. Metaph. comment. 51. dicit, Declaratum eſt igitur, aliquod ens eſſe ſciens, de quo non eſt fas dicere ſibi. *Auerroes.* Quibus concordat Apoſtolus ad Roman. 9. ſic dicens, Voluntati eius quis reſiſtet? O homo, *Apoſtolus.* tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? & hoc oſtendit per argumentum de indifferentia rationis differentium factorum, ſicut ſuperius arguebam. An, inquit, non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere ali-

B ud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? & multa ſunt talia in Scriptura. Ad hoc autem poſſet quis breuiter reſpondere & dicere, quod duplex eſt ratio, Increata ſcilicet & creata; Ratio increata mouet voluntatem Dei, non creata, ſicque procedunt argumenta ſuis vijs hinc inde. Tamen vt iſta magis appareant, eſt parum diutius immorandum. Quædam enim ſunt rationabilia priora naturaliter voluntate diuina, vt Deum eſſe, Deum eſſe æternum, omnipotentem,& ſimilia; & hæc rationabilia, & horum ratio benè poſſunt & poteſt mouere voluntatem diuinam, vt in ſuo ſimili ſuperius eſt oſtenſum: & alia ſunt rationabilia poſteriora naturaliter voluntate diuina, & dependentia ab illa tanquam à ſua cauſa, & nullum horum, nec ratio poſterior alicuius iſtorum hanc mouet aut determinat voluntatem. Imò quia Deus vult ſic fieri, rationabile eſt quòd ſic fiat, non è contra, ſicut etiam eſt de homine præferente vnum duorum æqualium, & alterum dimittente, in aliquo caſu præmiſſorum: Quia enim homo præfert iſtum, eſt rationabile hunc præferri: & hoc eſt quod dicit

C finis Autoritatis Gregorij iam adductæ. Et præter hæc, videntur aliqua rationabilia mixta quodammodo ex vtriſque, ſicut hanc creaturam ſubijci creatori, & Deum eſſe Dominum huius rei: Non enim hoc eſt rationabile neceſſario, & penitus abſolutè, quia tunc præcederet naturaliter voluntatem diuinam, & ſemper de neceſsitate abſoluta ſic eſſet: ſed eſt rationabile conditionaliter, ſiue ex ſuppoſitione, videlicet, ſi iſta creatura vel res exiſtat, & iſta conditionalis, eſt rationabilis ſimpliciter abſolutè, ſi aliqua creatura ſit, debet ſubijci creatori, & ipſe dominari illius, & priùs naturaliter eſt ‖ *rationabile* quàm voluntas Dei ſic velit, nec ‖ rationalis. eius ratio, ſeu rationabilitas dependet ab ea. Eſt enim aliqua prima ratio in Deo neceſſaria abſolutè, prior naturaliter voluntate ſua, ſicut forſitan Deum eſſe, vel Deum eſſe veracem ſeu veritatem, ex qua multa alia neceſſariò conſequuntur; & ſunt vt æſtimo, omnia illa quæ ſunt neceſſaria abſolutè; Ex antecedente enim neceſſario tantum neceſſarium neceſſario conſequetur, & omne neceſſarium abſolutè eſt primum neceſſarium, vel neceſſariò redu-

D citur ad illud, & neceſſariò ſequitur ex illo. Si enim ſequatur ex illo, & non neceſſariò, hoc eſt per aliquod medium contingens, puta per voluntatem diuinam; ſed nihil dependens à cauſa contingenti, & libera, eſt neceſſarium abſolutè; hæc igitur omnia neceſſaria abſolutè ſunt ſimiliter rationabilia abſolutè. Si enim antecedens in conſequentia neceſſaria eſt ‖ *rationabile* abſolutè, & conſequens ſimiliter erit rationabile abſolutè, nec aliquo modo dependens à voluntate diuina, quoniam nec antecedens, nec conſequentia dependent ab ea, ‖ rationale quare nec conſequens dependebit. Hæc igitur conditionalis, Si iſta creatura eſt, Deus eſt Dominus eius, eſt rationabilis abſolutè, & prius naturaliter, quàm voluntas Dei ſic velit; ſed exiſtentia conditionis, ſcilicet quòd iſta creatura eſt, cauſatur & dependet à voluntate diuina; & eſt rationabile quod iſta creatura ſit, quia Deus vult eam eſſe, non è contra: Non enim fuit potior ratio quare voluit facere iſtam, & dimittere aliam poſsibilem æqualem huic per omnia, quàm è contra. Quare videtur quòd iſta, Deus eſt Dominus huius rei, ſit ratio-

E nabilis mixtim quodammodo vt eſt dictum; Quod enim Deus ſit Dominus huius rei, ſi hæc res ſit, eſt rationabile ſimpliciter priùs voluntate diuina, ſed quod hæc res ſit, cauſatur, & dependet ab ea, ideoque eſt rationabile poſterius huiuſmodi voluntate. Eſt autem adhuc pro ſecundo membro iſtorum rationabilium, vlterius aduertendum, quòd quædam eſt ratio obligans, quædam præponderans, quædam verò congruens, & concomitans: Ratio obligans eſt, quæ dictat quenquam debere, & teneri, facere vel dimittere hoc aut illud, quam qui habet, & non ſequitur ipſam, peccat, & talis ratio non eſt in Deo reſpectu volitorum poſteriorum, ſed eſt in nobis frequenter. Ratio autem præponderans eſt, quæ dictat, quòd melius eſſet facere hoc quàm illud, vel quòd melius eſſet hoc facere, quàm dimittere, & talis ratio non mouet, nec concludit voluntati diuinæ, nec

eam determinat ad agendum: Poſſet enim Deus facere meliora, quàm facit, & multa bona, A
quæ non facit. Ratio verò congruens & concomitans eſt, quæ dictat quòd congruum eſt, & bonum facere vel omittere hoc aut illud, & ſic loquendo de ratione, Deus vult rationabiliter quæcunque voluta poſteriora; et ſic homo rationabiliter vult præponere, & præponit vnum duorum æqualium, vel forſitan inæqualium minus dignum in aliquo caſuum præmiſſorum. Si enim hoc fiat, congruum eſt & bonum, & talis ratio non obligat, nec determinat Deum aut hominem, ſed tantum ſufficit ad volendum. Homini tamen tutum eſt ſemper & ſanctum, vt conformet voluntatem ſuam rationi præponderanti, vbicunque talem poteſt habere, & ſic forſan intellexit Apoſtolus, cum dicebat, Nihil ſine præiudicio facias, vbi ſcilicet poteſt tale præiudicium præponderans, vel etiam obligans reperiri. Vbi verò non poteſt, ſicut eſt in prælatione vnius duorum æqualium, ſufficit pro ratione voluntas, vel ſaltem ratio congruens, & concomitans, vt eſt dicta, & de tali præiudicio poſſet ſimiliter intelligi Autoritas memorata. Deus autem non poteſt ſequi per omnia rationem præponderantem, niſi faceret omnia poſſibilia, & horum quodlibet infinitum, quod contradictionem includit, vt alibi eſt oſtenſum. Sufficit igitur ſibi in talibus pro ratione voluntas, vel ſaltem ratio congruens, & concomitans prætaxata. His igitur plenè viſis, ſolutio argumentorum omnium pro, & contra non poterit non videri. Nunc autem pro ſexto argumento, & vltimo, ſupereſt ſimiliter perſcrutari, Vtrum iuſtitia moueat, aut dirigat voluntatem diuinam; Quòd ſic argutum eſt prius, & poteſt argui pro, & contra, ſicut de ratione, & rationabili eſt argutum. Omnis enim vera ratio videtur quædam iuſtitia, & omne rationabile quoddam iuſtum. Præterea poteſt ſpecialiter argui ad partem affirmatiuam per Auguſtinum de Quæſtionibus veteris, & nouæ legis dicentem, Omnia quidem poteſt Deus, ſed non facit niſi quod conuenit veritati eius & iuſtitiæ. Veritas ergo & iuſtitia mouent voluntatem Dei ad agendum. *Item 2. ad Tim. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex; Et 2. ad Theſ. 1. Si tamen iuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem his, qui vos tribulant, Et alibi in C
Scriptura Canonica, & Sanctorum, atque Doctorum inuenitur creberrimè, quòd Iuſtitia exigit, & requirit, quòd Deus retribuat vnicuique ſecundum merita prout geſſit. Vndè & Parab. 11. Pondus æquum voluntas eius. Item non eſſe iuſtum eſt cauſa, quare Deus aliquid non vult, nec facit; ergo eadem ratione eſſe iuſtum eſt cauſa, quare aliquid vult & facit. Per hoc enim videtur Abraham audacter contra Deum arguiſſe Gen. 18. Num perdes iuſtum cum impio? Abſit à te vt rem hanc facias, & occidas iuſtum cum impio, fiatq; iuſtus ſicut impius; non eſt hoc tuum, qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc. Item aliàs voluntas Dei eſſet prima, & ſumma iuſtitia, & quicquid vellet, eo ipſo eſſet iuſtum; ſed hoc eſt planè contra Anſelmum 1. Cur Deus homo 12. ſic dicentem, Quod autem dicitur, quod vult Deus iuſtum eſt, & quod non vult non eſt iuſtum, non ita intelligendum eſt, vt, ſi Deus velit quodlibet inconueniens, iuſtum ſit, quia ipſe vult; Non enim ſequitur, Si Deus vult mentiri, iuſtum eſſe mentiri; ſed potius Deum illum non eſſe. Item alias non eſſet aliquid D
per ſe iuſtum, ſed tantum iuſtum poſitiuum à voluntate diuina; ergo nec aliquid eſſet per ſe iniuſtum, ſed tantum quia prohibitum ab eadem, quod videtur contra Philoſophum 5. Eth. 12. ſic dicentem, Politici autem iuſti hoc quidem naturale eſt, hoc quidem legale; Naturale quidem quod vbique eandem habet potentiam, & non in videri vel non, id eſt, non conſiſtit in iudicio legiſlatoris, eo quòd ſic ſibi videtur, vel non videtur; et addit, Legale autem, quod ex principio quidem nihil differt, ſic vel aliter; quandò autem ponitur, differt; puta mna redimi, & capram ſacrificare, ſed non duas oues; & ſimile habetur in Canone Diſt. 1. Quòd etiam aliquid ſit per ſe iniuſtum, non ſolum quia prohibitum, patet per Auguſtinum 1 de libero arbitrio 6. dicentem, Non ideo malum eſt adulterium, quia vetatur lege, ſed ideo vetatur lege quia malum eſt; Docetque Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Leuiticum 62. & recitat Gloſſa ſuper 19. Leuit. quòd aliqua ſunt iniuſta & mala, quia prohibita, aliqua verò è contra, ſicut mendacium. Item alias voluntas Dei eſſet ſumma lex, & principium totius iuſtitiæ, E
quod videtur contra Auguſtinum 1. de libero arbitrio 13. ſic dicentem, Lex illa incommutabilis cui ſemper eſt obtemperandum, ſumma ratio nominatur; Non eſt ergo voluntas, quia ratio eſt in Intellectu. Et infra eodem, Lex æterna eſt, qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima; et hæc lex, vt videtur, non dependet à voluntate diuina, ſed eſt immutabiliter per ſe iuſta. Oppoſita pars iſtius poteſt etiam per aliqua ſuaderi: In regulis enim iuſtitiæ ſiuè legis, non eſt aſcendere infinitè propter Suppoſitionem ſecundam, ſed eſt aliqua ſumma omnium & principium aliarum. Illa non poteſt eſſe in aliqua creatura, ſed neceſſario eſt in Deo; Et non eſt ratio, nec vlla lex neceſſaria in Deo prior eius voluntate? Nulla enim eſt lex aut ratio, quare duorum poſſibilium æqualium, vult & facit vnum, & non aliud, ſicut ſuperius eſt argutum;

Quæſtio bona de Iuſtitia.

Auguſtinus.

*Hæc vel illa *Apoſtolus.*

Parab. 11.

Gen. 18.

Philoſophus.

Auguſtinus.

A gutum; ergo illa ſumma lex & iuſtitia neceſſariò eſt voluntas. Vnde Anſelmus Proſ. 11. Id *Anſelmus.*
ſolum iuſtum eſt quod vis, & non iuſtum, quod non vis; & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi *Auguſtinus.*
61. Semel locutus eſt; Si quæras quid iuſtum, quid iniuſtum, reſpice vbi ſemel locutus eſt
Deus, & ibi inuenies fontem iuſtitiæ. Hoc poſſet confirmari per leges humanas eccleſiaſti-
cas, & etiam ſæculares: Frequenter enim in Eccleſiaſticis legibus dicit Papa; Placuit nobis
ſic, vel ſic, quod eo ipſo pro lege ſtatuitur, & tenetur; Leges quoque imperiales habent ple-
runque ſimile fundamentum, vnde & dicunt; Quòd Principi placuit, legis habet vigorem:
Sed ita liber eſt Deus in condendis legibus pro ſua tota Republica gubernanda, ſicut & hi pro
ſua. Voluntas ergo Dei eſt pro lege ſufficiens, & lex ſumma. Hic autem poteſt reſponderi
per omnia, de iuſtitia ſiue iuſto, ſicut de ratione & rationabili ſuperius eſt reſponſum, & ſicut
rationabilia ſunt ibi diuiſa, ſic poſſunt & hic iuſta. Quædam enim ſunt iuſta priora naturali-
ter voluntate diuina, nec dependent ab ea, vt Deum eſſe, Deum eſſe æternum, omnipoten-
B tem, & ſimilia, & hæc iuſta, & horum iuſtitia bene poſſunt & poteſt mouere voluntatem Dei
ad volendum; alia vero ſunt iuſta poſteriora; alia quidem mixta, ſicut de rationabilibus e-
rat dictum. Legalia quoque ac Leges ſimiliter diuiduntur; mixta forſan ſunt talia; bonos
præmiari, & malos puniri, & ſimilia. Et ſicut in alio genere eſt aliquod proprium & primum
principium, per quod cætera regulantur, ſicut præcedentia docuerunt: ſic in genere legali-
um & iuſtorum eſt neceſſariò aliqua prima lex, & iuſtitia, quæ eſt prima regula, & primum
principium, à qua, vel à quo originaliter omnia alia legalia, & iuſta ſequentia deriuantur,
& in omnibus diriguntur. Hoc autem principium proprium videtur infallibilis veritas di-
uinæ eſſentiæ, cui velut immobili fundamento omnia iudicia iuſtitiæ innituntur. Quod ille
Dauid, teſtis veritatis eximius, videtur teſtari, cùm dicit; Principium verborum tuorum *Dauid.*
veritas; In æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ, Pſalmo 118. Quare & ab iſto principio
tota lex, veritas nominatur, ſupra eodem; Lex tua veritas. Hæc autem prima iuſtitia eſt
iuſta per ſe, & primò, neceſſariò, & penitus abſolutè, nullo modo dependens à voluntate di-
C uina, ſed naturaliter prior ea: Ex hoc autem primo iuſto multa alia iuſta neceſſariò conſe-
quuntur, & ſunt, vt arbitror, omnia illa, quæ ſunt iuſta neceſſariò abſolutè, non quia præci-
piuntur à Deo, vel homine qualicunque; quorum etiam oppoſita ſunt iniuſta neceſſariò
abſolutè, quod poteſt oſtendi, vt ſupra de rationabilibus ſimile fuit oſtenſum. Et cum iſtis
iuſtis aut iniuſtis non poteſt Deus nec homo in minimo diſpenſare, ſicut nec mutare neceſſa-
rium vel impoſsibile abſolutè: Hæc enim non ſubſunt voluntati diuinæ, nec hominis quo-
uiſmodo, ſicut nec antecedens, nec conſequentia, à quo & per quam ab illo iuſtiſsimè con-
ſequuntur, cuiuſmodi ſunt; Creaturam, ſi ſit, ſubijci Creatori, & beneficiatum teneri bene-
factori, ſaltem Deo benefactori; nullum debere peccare, & ſicut forſitan eſt; nullum debere
quicquam facere contra conſcientiam propriam, aut contra præiudicium propriæ rationis;
& tale forſitan eſt mentiri, ſicut videtur Anſelmus velle, vbi fuerat allegatus. Hoc enim vi- *Anſelmus.*
D detur contraire alicui veritati; quare & primæ veritati, quæ eſt principium totius legis,
ac iuſticiæ diuinæ pariter & humanæ: & ſine dubio tale eſſet Deum mentiri, de quo loquitur
Anſelmus ibidem. Hæc autem ſunt iura naturalia ſimpliciter, quæ in ipſa natura naturante
immobiliter ſunt fundata. Ex hac autem prima regula omnium legalium & iuſtorum, multa
alia legalia & iuſta ſequuntur, non neceſſariò vt priora, ſed liberè & contingenter, quia per
medium liberum & contingens, ſcilicet per voluntatem diuinam, & hæc ſunt omnia legalia
temporaliter inſtituta. Vnde Auguſtinus, primo De Libero arbitrio, decimotertio, diſtincta *Auguſtinus.*
duplici lege, ſcilicet, temporali ſeu commutabili, æterna ſeu incommutabili dicit; In iſta
temporali lege nihil eſſe iuſtum atque legitimum, quod non ex hac æterna ſibi homines deri-
uauerunt. Quare & Hugo primo De Sacramentis 4. parte prima, loquens de voluntate di- *Hugo.*
uina, ſic ait; Secundum eam iuſtum eſt, quod iuſtum eſt, quod vtique iuſtum non eſſet, ſi
ſecundum eam iuſtum non eſſet. Cum ergo quæritur, quare iuſtum eſt quod iuſtum eſt?
E conuenientiſsimè reſpondetur, quia ſecundum voluntatem Dei eſt, quæ iuſta eſt. Cùm au-
tem quęritur, quare & ipſa iuſta eſt? hoc ſanius reſpondetur, quoniam primæ cauſæ nulla
cauſa eſt, cui ex ſe eſt, eſſe quod eſt; Hæc autem ſola eſt, vnde ortum eſt quicquid eſt, &
ipſa non eſt orta, ſed æterna. Vnde & Sapient. 12. Virtus tua iuſtitiæ initium eſt: Et Eſaiæ *Sapient. 12.*
51. Attendite ad me, populi mi, quia lex à me exiet, & iudicium meum in lucem popu- *Eſaias.*
lorum requieſcet. Iuſtorum quoddam ſequitur neceſſariò ex ſuppoſitione, & inſepara-
biliter naturam creatam, vt, Hominem eſſe rationalem, omnes homines eſſe ſimiles in ſpe-
cie; &, Totum eſſe maius ſua parte, & ſic de ſimilibus; & iſtud eſt ius naturale ſimplici-
ter naturæ creatæ, & omnino neceſſarium, cum quo nec Deus, nec homo naturalis poteſt
diſpenſare, ſtante tali natura creata. Quoddam verò ſequitur naturam creatam, non omni-
no neceſ-

no neceſſariò, ſed in maiori parte, quod quaſi omnes, & vbique faciunt inſtinctu naturæ, non A
conſtitutione humana, cuiuſmodi ſunt, Hoc quenquam facere alij, quod ſibi vult fieri, & ſimiliter negatiuè, prolis dilectio, & eius educatio, benefactorum retributio, violentiæ violenta repulſio, fidei ſeruatio, & ſimilia; & ſic frequenter & pœnè ſemper loquuntur Autores & leges de iure naturali: Et cum iſto iure naturali ex cauſa poterit diſpenſari; talia enim naturalia ſecundum Philoſophum 2. Phyſic. ſemper vel in maiori parte vno modo ſe habent, ſed quandoque & in minori parte deficiunt. Vnde Gratianus in Canone diſt. 13. Aduerſus naturale ius nulla diſpenſatio admittitur, niſi fortè duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum neceſſe ſit eligi: Hoc enim videtur vnum ius naturale, Nullum apparens malum eſſe eligendum, cum quo diſpenſatur in caſu, ſi neceſſe ſit quenquam eligere apparens malum maius vel minus, & hæc eſt epieikeia iuris naturalis, ſicut alia ſimilis eſt iuris poſitiui legalis vt patet 5. Eth. 16. Hoc autem ſecundo modo vel primo omne illud videtur ius ſeu iuſtum naturale, ad quod eſt fortior ratio, cùm homo naturaliter habeat rationem pro regula ſua naturali; B
quare & ius naturale videtur, quod hanc ſequatur; & horum oppoſita ſunt prohibita, quia mala, & non è contra. Adhuc autem eſt quoddam iuſtum à prima iuſtitiæ regula, non neceſſario ſed libere deriuatum, quod neutro iſtorum modorum eſt naturale, ad quod ſcilicet antequam ſtatuatur, non eſt fortior ratio pro, quàm contra, & tale eſt ius merè poſitiuum &
Philoſophus. legale. Vnde Philoſophus 5. Eth. 12. Iuſtum legale eſt quod ex principio nihil differt ſic vel aliter; quando autem ponitur, differt, ſicut ſi Dominus præcipiat ſubdito duorum omnino æqualium facere hoc quidem primo, illud autem ſecundo, tunc primò iuſtum eſt ſic fieri, & non aliter, & talia videntur omnia quæ in caſu æqualitatis & indifferentiæ, forte dirimi ſtatuuntur, vel etiam permittuntur, cuiuſmodi forſan fuit, non comedere de fructu ligni ſcientiæ boni & mali; & ſimile his videtur quod eſt, infra decendium appellandum. Nam nulla ratio magis cogebat ab initio ad 10. dies, quàm ad 11, vel ad 9. ſed aliquis terminus fuit neceſſarius, ideoque oportuit legiſlatorem congruum terminum definire. Et huiuſmodi videntur C
omnia quæ ideo ſunt mala, quia prohibita, non è contra; Et in talibus vera eſt illa Maxima Iuriſtarum, Quod Principi placuit, legis habet vigorem, & Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas; & ſimiliter in quibuſdam alijs, in quibus ſecundum veritatem eſt fortior ratio pro, quàm contra; ſed non conſtat omnibus ita eſſe. Ne igitur quilibet ſecundum phantaſiam proprij capitis poſſet ſibi fingere rationem, & ſic facere ſibi legem, ne fortaſsis vmbra rationis ſub ſpecie veræ rationis ſubreperet; expedit quod omnia talia, quamuis ſecundum veritatem ſint per ſe rationabilia atque iuſta, quia tamen pluribus dubia, legiſlatoris diſcreto arbitrio ſerenentur, & eius Autoritate iuſta decernantur & certa, ſicque quod Principi rationabiliter placuit ſtatuendo, legis habet vigorem determinatum & certùm, & priùs non habuit niſi dubium & incertum: Et cum talibus legibus ſit diſpenſatio, ſicut in vtroque iure apparet. In talibus inſuper epieikeia pluries locum habet 5. Ethic. 16. atteſtante. Præterea eſt quædam iuſtitia obligans, quædam præponderans, quædam verò congruens, & concomitans, D
ſicut de ratione ſuperiùs erat dictum: Per hæc autem & alia iam præmiſſa patet reſponſio ad omnia argumenta.

CAP. XXII.

Quod Deus habet volutionem vel nolutionem actualem distinctam contra obiectum quodlibet voluntatis.

Conſequens autem dictis videtur oſtendere, quod diuina voluntas habet volutionem vel nolutionem actualem, propriam & diſtinctam circa E
quodcunque obiectum voluntatis bonum vel malum, verum vel fictum, poſsibile vel impoſsibile, præſens, præteritum, & futurum. Hoc autem quantum ad omnia talia quæ ſunt poſteriora voluntate diuina per cap. decimum octauum oſtendetur: Omnia namque talia ſcit complexè eſſe talia, & hoc non poteſt niſi præuia voluntate per aliquem actum ſuum. Item ſi non eſt ita, aliquod eſt obiectum circa quod Deus nō habet actum aliquem voluntatis, & certum eſt quod poteſt habere; ergo ipſe eſt in potentia, & quaſi dormiens reſpectu talis obiecti; quare & poteſt eſſe actualior, nobilior, & perfectior quàm ſit modo. Modo ergo non eſt actualiſsimus, nobiliſsimus, & perfectiſsimus, quod prima ſuppoſitio, & 3ª. pars corollarij

A rollarij, primi vetant. Actus enim prior eſt potentia, definitione, perfectione, & tempore, ſicut ex 9. Metaph. 13. & poſt conſtat; vbi dicit Auerroes comment. 16. Signum eius quod *Auerroes.* actus eſt, complementum & perfectio eſt, quoniam actus eſt operatio, & operatio eſt complementum, & perfectio operantis; & ideo actus in lingua Græca ſignificat id, quod ſignificat complementum & perfectio; * & comment. 17. dicit, quod primus motor eſt actus purus, *operantis. in quo non eſt potentia omninò; & ſuper 12. Metaph comm. 38. dicit, quòd illud, quod mouet primũ motum, cùm ſit actus purus ſine aliqua potentia, impoſsibile eſt vt habeat aliquam diſpoſitionem ab ea quam habet. Item ſi in Deo eſſet potentia, illa eſſet bona, & omni tali potentia actus ſuus eſt melior & honorabilior, vt probatur 9. Metaph. 19. Item ſicut intelligere in actu ſe habet ad intelligere in potentia; ſic & velle, vel nolle in actu, ad velle vel nolle in potentia: ſed intelligere in actu perfectius eſt quàm intelligere in potentia; quare & velle & nolle in actu, perfectius eſt quàm hæc in potentia; ergo per primam Suppoſitionem, &

B tertiam partem Corollarij primi, iſta tribuenda ſunt Deo. Nonne 12. Metaph. 51. per hoc *Philoſophus* probat Philoſophus, Deum intelligere in actu, non in potentia, ſub his verbis, Si non intelligat, quid vtique erit inſigne venerabile, ſed habet quemadmodum [vt ſit] dormiens; vbi A- *Auerroes.* uerroes, Neceſſe eſt, ſi eſt Intellectus, vt ſemper ſit alterum iſtorum duorum, aut ſecundum diſpoſitionem, in qua ſciens non vtitur ſua ſcientia, aut in qua vtitur; ſi detur primum, eſt quaſi dormiens, & non inuenitur in eo diſpoſitio nobilis, & hoc eſt inconueniens. Item fœlicitas conſiſtit in vſu, non in poſſeſsione; in operatione, non in habitu, ſicut probat Philoſophus 1. *Philoſophus.* Eth. 12. per hoc quòd habitus poteſt ineſſe nullum bonum facienti, vt dormienti, ſed operatio non; & idem habetur ſupra 5. & infra vlt. vbi & allegat dicentes, Nihil differre ſecundum dimidium vitæ fœlices à miſeris; Deus autem eſt fœliciſsimus, quare & actualiſsimus. Hoc autem totum patet expreſsius 10. Ethic. 12. vbi probat Philoſophus quòd fœlicitas eſt operatio ſpeculatiua, per hoc quòd dij ſunt maximè beati & fœlices, & hoc operando non dormiendo,

C & hæc operatio erit neceſſario ſpeculatiua; vbi dicit Auerroes, Deus glorioſus, & Angeli, *Auerroes.* nobilioris ſunt ſtatus & fœlicitatis, quàm cætera entia; Ideo actum habent: non decet enim vt ſint dormientes. Nonne ideo Algazel 3. Metaph. ſentent. 7ª dicit, quòd, In neceſſe eſſe nihil eſt in potentia, *Algazel.* & Dionyſius de diuinis nominibus 7° deducit ad hoc tanquam ad impoſſibile, *Dionyſius.* quòd Deus vacat alicubi, ſicut 15um huius plenius recitauit. Annon & Propheta Pſal. 120 *Propheta.* dicit de Domino, Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſraelem, multum videlicet aut modicum otiando, ab opereue vacando? In beatitudine quoq; futura Angelorum & hominum, nulla erit otioſitas, ceſſatio, neque vacatio intellectus, aut etiam voluntatis, ſicut tam rationes quàm Autoritates nos docent, ſed actualis & perfecta operatio vtriuſque iugiter perſeuerans: quomodo ergo de Deo tunc, & nunc, & ſemper beatiori incomparabiliter infinitè, non ſimiliter æſtimandum? Item talis diſpoſitio in intellectu, voluntateue noſtra habet quandam indifferentiam, potentialitatem, & imperfectionem annexam; quare & in Deo

D ſimiliter: Non eſt ergo ponenda in eo teſte prima Suppoſitione, & tertia parte Corollarij primi huius: & propter iſtam rationem, Iohannes ſuper 1. ſent. diſt. 39. qu. 2. ſententiam iſtam *Iohannes* tenet; Dicit enim quòd Libertas voluntatis noſtræ, quæ eſt indifferens ad actus oppoſitos, *Scotus.* habet neceſſariò aliquam imperfectionem annexam, quia potentialitatem paſsiuam, & mutabilitatem, & ideo talis libertas non eſt ponenda in Deo. Item Deus circa quodcunq; obiectum habet memoriam, & Intelligentiam, ſicut ex capit. 6° patet. Si ergo circa aliquod obiectum non habet aliquem actum voluntatis, memoria, intelligentia, & voluntas erunt inæquales in Deo, cùm tamen in nobis ſint æquales, ſicut 10i de Trin. penult. & 15i. 23° declaratur. Videretur etiam quædam inæqualitas in diuinis perſonis, quibus hæc appropriantur à Patribus orthodoxis Nonne etiam ſi ſic eſſet, aliqua potentiarum illarum non eſſet ſummè perfecta, contra tertiam partem, & quartam Corollarij primi huius? Amplius autem, ſi Deus circa certum voluntatis obiectum nullum actum haberet, & poteſt habere, videtur quod poſsit aliquo

E modo mutari contra quintum iſtius, ſicut ſi nullum actum intellectus nec voluntatis haberet circa aliquod obiectum omnino, & poſſet habere circa quodcunque, & poneretur in eſſe, videretur mutatus: Sic etenim eſt è contra; quoniam ſi ab omni actu tali ceſſaret, appareret in aliquo tranſmutatus. Adhuc autem niſi Deus de neceſsitate haberet aliquem actum voluntatis circa quodcunque eius obiectum, poſſet nullum actum voluntatis habere circa Antichriſtum, neque vt foret, neque vt non foret; quare &, vt videtur ſecundum 14° huius præmiſſa, Antichriſtus neque eſſet futurus, neque non eſſet futurus, & ita de alijs contradictorijs poſterioribus vniuerſis. Item ſi non derogaret in aliquo perfectioni voluntatis diuinæ, circa vnum obiectum nullum actũ habere, ita nec circa aliud, & alia vniuerſa. Item tunc eadem ratione intellectui diuino non repugnabit in aliquo circa vnũ obiectũ, nullũ actum cognitionis habere, nec

circa

circa aliud,& ſic de ſingulis ſingillatim & omnibus pariter; quare nõ derogaret ſuę perfectioni A
in aliquo,quòd ſemper eſſet tanquã dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Fortaſſis autem nequaquam opinandum videtur, quòd Deus ex cognitione, ſeu volutione obiectorum,aliquam perfectionem acquirat; ſed quia eſt ſummè perfectus, ideo tales perfectas operationes producit; ſicut non ideo Sol eſt perfectius lucidus, nec lux eius perfectior, quia perfectè illuminat medium, ſed quia eſt perfectè lucidus, & lux eius perfecta, ideo perfectè illuminat; ſi tamen iſtæ operationes perfectæ ſubtrahentur à Deo, Deus eſſet imperfectior,non propter ſubtractionem alicuius perfectionis ſibi acquiſitę per illas,ſed propter ſubtractionem potentiarum perfectarum, ſummæ actualitatis, & ſuæ omnipotentiæ, à quibus vel à qua operationes iſtæ procedunt; ſicut ſi illuminatio medij diſpoſiti non fieret à Sole,Sol eſſet imperfectior, non propter ſubtractionem alicuius perfectionis quam acquiſiuit ex illuminatione, ſed per ſubtractionem lucis illius,per quam illuminare deberet. Nec ex hoc ſequitur aliqua abſurda neceſſitas in voluntate diuina, ſicut nec in eius Intellectu, ſed virtus,efficacia, actualitas,& bonitas infinita, quæ nec vult, nec poteſt imperfici, otiari, nec in minimo B
dormitare; ſicut etiam eandem voluntatem nulla ſequitur indigna neceſſitas, ſi immutabiliter amet & velit eſſentiam diuinam, perſonas, Chriſtum,& promiſſam gloriam ſaluandorum futuram, & præteritam ſaluatorum; ſed ſuperdigna ſtabilitas, & liberrima communicatio bonitatis.

COROLLARIVM.

1. *Et habet Corollarium, quod Deus vult omne verum, & non vult poſitiue, ſed reſpuit omne falſum.*

2. *Quod ſi Deus vult aliquod antecedens, vult quodlibet eius conſequens, & non vult poſitiue omne ſibi repugnans.*

3. *Quod quorumlibet repugnantium vnius habet velle, alterius vero nolle.* C

4. *Quod ad Deum velle quodcunque, conſequitur ipſum nolle eius oppoſitum; & è contra.*

5. *Quod ad Deum non velle quodcunque affirmatiue vel negatiue ſignificatum, conſequitur ipſum oppoſitum eius velle.*

6. *Quod ad Deum non nolle quodcunque, conſequitur ipſum oppoſitum eius nolle.*

7. *Quod ad Deum nolle poſitiuè quodcunque conſequitur ipſum nolle idem etiam priuatiuè, & ſimiliter è conuerſo.*

8. *Quod quicquid qualitercunque eſt, Deus vult illud ſic eſſe, & quicquid qualitercunque non eſt, Deus non vult illud ſic eſſe.*

EX his autem & alia quædam abſcondita, digniſſima tamen viſu lucidè conſequuntur.
1. Primò, quòd Deus vult omne verum, & non vult poſitiuè ſeu reſpuit omne falſum. Se- D
2. cundò ſi Deus velit aliquod antecedens, vult quodlibet eius conſequens, & non vult poſitiuè omne ſibi repugnans.
3. Tertio, quòd quorumlibet repugnantium ſeu incompoſſibilium vnius habet Deus velle, alterius verò nolle.
4. Quartò quòd ad Deum velle quodcunque, conſequitur ipſum nolle eius oppoſitum, & è contra.
5. Quintò, quòd ad Deum non velle quodcunque affirmatiuè vel negatiuè ſignificatum, puta A eſſe, vel A non eſſe, conſequitur ipſum oppoſitum eius velle.
6. Sexto, quòd ad Deum non nolle quodcunque affirmatiuè vel negatiuè prolatum, conſequitur ipſum oppoſitum eius nolle.
7. Septimò, quòd ad Deum nolle poſitiuè quodcunque, conſequitur ipſum nolle idem etiam priuatiuè, & ſimiliter è contrario.
8. Octauo, quòd quicquid qualitercunque eſt præſens, præteritum, vel futurum, verum vel falſum, poſſibile vel impoſſibile, neceſſarium vel contingens, Deus vult illud ſic eſſe; Et quicquid qualitercunque non eſt, Deus non vult illud ſic eſſe. Prima pars Corollarij huius conſequitur manifeſtè; Si enim, vt docet Capitulum, Deus habet aliquem actum voluntatis circa E
verum quodcunque, & circa nullum verum habet actum nolendi, quia tunc per 10. huius illud non eſſet verum; Non enim ita eſſet realiter ſicut ſignificat; habet ergo circa verum quodcunque actum volendi. Altera verò particula huius partis ſimili modo patet; Si namque docente Capitulo, Deus habet actum voluntatis circa quodcunque falſum, & circa nullum falſum, ſcilicet rem falſo ſignificatam, habet actum volendi, quia tunc per 10. huius realiter & veraciter ita eſſet. Circa falſum ergo quodcunque habet Deus actum nolendi, nolutionem ſcilicet quod ſit ita realiter ſicut ſignificat. Secunda pars Corollarij ſequitur ex priori,& partes huius ſecundæ correſpondenter ex partibus huius primæ, duabus notiſſimis maximis coaſſumptis, Si antecedens eſt verum, & conſequens; Et omne repugnans vero eſt falſum.

Tertia

A Tertia pars euidenter ſequitur ex prima, cum hac regula logicali; Omnium repugnantium, & incompoſsibilium vnum eſt verum, alterum verò falſum. Quarta ſequitur ex tertia manifeſtè, hoc vero notorio ſuffragante, Deus nihil ſimul vult & non vult; Quinta, & ſexta per tertiam demonſtrantur. Prima pars ſeptimæ huius patet ex illo notorio in oſtenſione quartæ partis præmiſſo; falſa verò pars eius plenariè ſequitur ex tertia parte huius. Octaua patet ex prima, quia partes correſpondenter ex partibus: Quicquid enim qualitercunque eſt, verum eſt ſic eſſe. Quare per primam primæ, Deus vult illud ſic eſſe: & quicquid qualitercunque non eſt, falſum eſt illud ſic eſſe; quare per 2. primæ Deus non vult illud ſic eſſe.

CAP. XXIII.

B
Quòd tam ſcientia Dei quàm eius voluntas immutabilis eſt omninò.

POſt hæc autem reputo demonſtrandum, quòd tam ſcientia Dei, quàm eius voluntas immutabilis ſit omninò: Si enim hæc mutaretur vel illa, commutaretur neceſſariò ipſe Deus, contra 5. cap. iam præmiſſum. Hoc etiam per rationes & autoritates illius capituli poteſt ſufficienter oſtendi, & ex abundanti per alias confirmari: Si namque ſcientia Dei aliquoties mutaretur, hoc maximè videretur circa futura, cùm fiunt preſentia, & ſic in preteritum dilabuntur; ſed hoc non eſt verum, quoniam iſta nullo modo ſunt cauſa diuinę ſcientię; ſed è contra, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; quare ſemper eodem modo, nec quomodolibet aliter
C intrinſecè hęc cognoſcit. Quare & Auicenna 8. Metaph. 6. & Auic.
Algazel 3. Metaph. 1. Sent. 6. oſtendunt Deum non ſic ſcire ſin- Algaz.
gularia ſeu particularia, primò futura, ſecundò pręſentia, tertiòq; præterita, quod ſecundum mutationem eorum aliquo modo mutetur; ſed ſemper ſimiliter, nec vnquam aliter vllo modo. Quapropter & idem Aui. 9. Met. 1. dicit; Neceſſe eſſe per hoc eſt, neceſſe eſſe omnibus ſuis modis, quia non poteſt eſſe ei aliqua diſpoſitio futura, quæ non erat. Quamobrem & Ammo- Ammonius
nius ſuper 1. perihermenias vlt. Dij, inquit, verè exiſtunt, & tranſmutationem neque ſecundum intellectum ſuſtinere eſt poſsibile. Et infra; Cognoſcere, inquit, contingentia, ipſorum ſcilicet deorum natura eſt: propter quod hæc quidem indeterminatam habentia naturam, poſſe quidem & euenire, & non euenire; illos autem velut modo nobiliori, quam ſit ipſorum natura, cognitionem illorum pręaccipientes, determinatè & hæc ſcire. Etenim res partibiles impartibiliter, & indiſtanter cognoſcere ipſos eſt neceſſarium, & plurificata vnitiuè, & temporalia æ-
D ternaliter, & generabilia ingenerabiliter. Non enim vtique ſuſtinebimus, quòd dicatur ſimul cum fluxu rerum cognitionem deorum decurrere, neque eſſe aliquid apud ipſos aut præteritum, aut futurum, neque dici de ipſis, erat, vel erit, vt in Timęo aſſumpſimus, cùm ſint ſignificatiua cuiuſdam tranſmutationis; ſolum autem ipſum eſt, & hoc non ipſum quod connumeratur cum ipſo erat, & cùm erit, & cõdiuiditur cum ipſis; ſed quod intelligitur ante omnem temporalem inſinuationem, & quod ſignificat ipſorum inuertibilitatem, & indecidentiam; quod quidem & magnus Parmenides omni intellectuali in eſſe denuntiat: Non enim erat, neq; erit; eſt autem ſolùm. Cui & concordanter Boetius 5. de Conſol. Phil proſ. vlt. ſcribit ita; Omne Boetius
iudicium ſecundum ſui naturam, quæ ſibi ſubiecta ſunt, comprehendit; eſt autem Deo ſemper æternus, ac præſentarius ſtatus; ſcientia quoque eius, omnis temporis ſupergreſſa motionem, in ſuæ manet ſimplicitate pręſentiæ; infinita quoque præteriti ac futuri ſpacia complectens,
E omnia quaſi iam geruntur, in ſua ſimplici cognitione conſiderat. Itaque ſi præſentiam penſare velis, qua cuncta dignoſcit, non eſſe || *præſentiam* quaſi futuri, ſed ſcientiam nunquam deficientis inſtantię, rectius æſtimabis. Hoc idem etiam volunt concorditer omnes Philoſophi & Theologi de ęternitate loquentes, & de actionibus intrinſecis Dei æternis, æternitate non tempore menſuratis. Amplius autem Eccleſiaſt. 23. Domino, inquit, Deo antequam crearentur omnia ſunt agnita, ſic & poſt perfectum reſpicit omnia. Quod tractans beatus Aug. 15. de Trinit. 13. dicit ita; Vniuerſas creaturas, non quia ſunt, ideo nouit, ſed ideo ſunt, quia nouit; nec aliter ſciuit creata quàm creanda; non enim eius ſapientię aliquid acceſsit ex eis, ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat, & quando oportebat, ille manſit vt erat. Ita enim ſcriptum eſt in libro Eccleſiaſtico; Antequam crearentur, omnia nota ſunt ei, ſic & poſtquam conſummati ſunt,

|| præſentiam

Eccleſiaſt. 23

Auguſtinus

Dionyſius. ſic inquit, non aliter. Eandem quoque ſententiam roborat Dionyſius de diuinis nominibus, A
Auguſtinus 7. ſicut 15. recitauit. Adhuc autem & Aug. 6. de Trin. vlt. ſcribit ita; Cùm decedant,& ſuccedant tēpora,non decedit vel ſuccedit ſcientia Dei. Nō enim hęc quę creata ſunt,ideo ſciuntur à Deo quia facta ſunt,ac non potius ideo facta ſunt vel mutabilia,quia immutabiliter ab eo ſciuntur.Idem de quæſt.Oroſij 22. Deus omnia ab æterno, ſtabilito conſilio ſuo,quæ voluit, fecit, nec aliter facta,aliter facienda vidit; Eodem itaque modo videt facta,quo viderat facienda. Idem 5. ſuper Gen. ad literam 18. Quomodo, inquit, nota Deo erant, quæ non erant? & rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent,& erant, & non erant; Erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura; Et infra, Ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe, cum ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret, apud quem
Auguſtinus. non eſt commutatio nec momenti obumbratio. Idem 11. de Ciuit.Dei 21. Quid aliud intelligendum in eo quod per omnia dicitur,vidit Deus quia bonum eſt, niſi operis approbatio ſecundum artem facti,quæ ſapientia Dei eſt;Deus autem vſq; adeo non cùm factum eſt, tunc didicit bonum, vt nihil eorum fieret, ſi ei fuiſſet incognitum. Dum ergo videt; quia bonum eſt, quod niſi vidiſſet antequam fieret,non vtique fieret,docet bonum eſſe,non diſcit;& Plato quidem plus auſus eſt dicere,Deum ſcilicet elatum gaudio mundi vniuerſitate perfecta; vbi & ipſe, Non vſq; adeo deſipiebat, vt putaret Deum ſui operis nouitate factum beatiorem, ſed ſic oſtendere voluit artifici ſuo placuiſſe iam factum,quod placuerat in arte faciendum;non quod vllo modo Dei ſcientia varietur, vt aliud in eo faciunt quæ nondum ſunt, aliud quæ iam ſunt, aliud quæ fuerunt. Non enim more noſtro ille quod futurum eſt proſpicit, vel quod præſens eſt aſpicit,vel quod præteritum eſt reſpicit, ſed alio modo quodam à noſtrarum cogitationum conſuetudine longe alteq; diuerſo.Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutata,ſed omnino incommutabiliter videt,ita vt illa quidem quę temporaliter fiunt,& futura nondum ſint, & præſentia iam ſint, & præſentia iam non ſint. Ipſe verò hæc omnia ſtabili ac ſempiterna C
præſentia comprehendat,nec aliter oculis,aliter mente; Non enim ex animo conſtat & corpore,nec aliter nunc,aliter antea,& aliter poſtea,quoniam non,ſicut noſtra, ita eius quoq; ſcientia trium temporum, præſentis videlicet & præteriti, vel futuri varietate mutatur, apud quem non eſt immutatio,nec momenti obumbratio. Neq; enim eius intentio de cogitatione in cogitationem tranſit, in cuius incorporeo contuitu ſimul aſſunt cuncta quæ nouit. Idem ſuper illud Pſalmi 138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me,dicit, quod Deus loquebatur ad Moſem per aliquam creaturam corporalem aſſumptam, non quomodo loquitur in ſubſtantia ſua: Quomodo enim loquitur in ſubſtantia ſua? Locutio Dei, verbum Dei eſt; verbum Dei Chriſtus eſt; verbum illud non ſonat & tranſit, ſed ſemper incommutabiliter manet verbum, per quod omnia facta ſunt, Cui verbo dicitur (Ipſa eſt enim & ſapientia Dei) Mutabis ea, & mutabuntur, Tu autem idem ipſe es; Et alio loco de Sapientia cùm ſcriptura diceret, In ſeipſa manens, ait, Innouat omnia; Illa ergo ſapientia ſtans, ſi dici debeat vel ſtans; dicitur au- D
tem propter incommutabilitatem, non propter immobilitatem, & eodem modo ſe ſemper habens, nullo loco, nullo tempore variata, nuſquam aliter quàm hic aut ibi; nunquam aliter quàm nunc aut antea, Ipſa eſt locutio Dei. Idem 4. de Trinit. 1. vnum eſt verbum Dei per quod facta ſunt omnia, quod eſt incommutabilis veritas; Ibi principaliter atque incommutabiliter ſunt omnia ſimul, non ſolum quæ nunc ſunt in hac vniuerſa creatura, verumetiam quæ fuerunt,& quæ facta ſunt. Ibi autem nec fuerunt,nec futura ſunt, ſed tantummodo ſunt, & omnia vita ſunt,& omnia vnum ſunt,& quod magis mirum eſt, & vna eſt vita,ſic enim omnia per ipſum facta ſunt, vt quicquid factum eſt in his in illo vita ſit, & facta non ſit. Ampliùs ſi ſcientia Dei eſſet mutabilis, eſſet & aliquo modo mortalis, vt patet ex 5°. huius præmiſſis; Quomodo ergo dicente Apoſtolo, Solus habet immortalitatem 1. ad Timoth. vlt. quomodo etiam alio Apoſtolo,& Euangeliſta docente;Quod factum eſt in ipſo, vita erat Io. 1. qualis vita? mortalis? quis mortalium ita dicet? Nonne & hoc videtur contra Aug. proximo re- E
citatum? qui & 1. Confeſſ. 6. Tu Domine ſemper viuis,& nihil moritur in te, quoniam ante primordia ſæculorum, & ante omnia quod ante dici poteſt,tu es; & Dominus meus es,Dominuſque omnium quæ creaſti; & apud te rerum omnium inſtabilium ſtant cauſæ, & rerum omnium mutabilium immutabiles manent origines, & omnium irrationabilium & temporalium ſempiternæ viuunt rationes.Et infra 12ⁱ. libri 10°. Tu æternus es habens immortali
|| motiuè tatem, quoniam ex nulla ſpecie || *motus* mutaris, nec temporibus variatur voluntas tua, quia non eſt immortalis volūtas quæ alia atq; alia eſt. Vnde & ſumitur 183ª. propoſitio ſententiarū Proſperi, quæ ſic dicit, Vera æternitas Dei eſt, qui ſolus habet immortalitatem, quoniam ex
|| motiuè nulla ſpecie || *motus* mutatur, nec temporalis eſt voluntatis. Non enim immortalis eſt volun-

A voluntas quæ alia & alia eſt; Cur ergo non ſimiliter de ſcientia ſentiendum? Imò audi ipſummet ſuper Ioan. Homilia 23. partis primæ dicentem, Tranſi omnem mutabilem ſpiritum, tranſi ſpiritum qui modo ſcit, modo neſcit, modo meminit & obliuiſcitur, vult quod nolebat, non vult quod volebat, ſiue patiatur iam iſtas mutabilitates, ſiue pati, poſsit; tranſi hæc omnia. Non enim inuenis in Deo aliquid mutabilitatis, non aliquid quod aliter nunc ſit, aliter paulò ante fuerit: Nam vbi inuenis aliter & aliter, facta eſt ibi quædam mors; Mors enim eſt non eſſe quod fuit. Iſtam quoque ſententiam confirmat Gregorius 18. Moral. 31. ſicut ex quinto huius apparet. Ex his autem arbitror immutabilitatem diuinæ ſcientiæ apparere, qua conceſſa, quis immutabilitatem diuinæ voluntatis negabit? Nonne ſimilis ratio eſt hinc inde? Nonne & quædam Autoritates præmiſſæ ipſam clarè teſtantur? Amplius autem ſi voluntas Dei eſſet mutabilis, & alternabilis ſucceſsiuè, poſsibile eſſet aliquem incipere eſſe ſaluandum, & aliquid eſſe futurum, & ſimiliter deſinere abſque poſitione in eſſe.

B Ponatur enim quod Deus heri noluit poſitiue Petrum eſſe ſaluandum, & *A* eſſe futurum, ſed quòd voluit oppoſitum, & quòd hodiè velit vtrumque; tunc per decimum heri Petrus non fuit ſaluandus, nec *A* futurum, & hodiè eſt ſaluandus, & *A* futurum, quod eſt impoſsibile manifeſtum. Et idem poteſt argui de deſitione prædicta, ſupponendo oppoſita præmiſſorum. Item ſi voluntas Dei eſſet mutabilis, ipſe neſciret certè futura contingentia: Non enim poteſt certitudinaliter illa ſcire niſi per aliquod certum, ſicut decimo octauo eſt oſtenſum; nec Deus ſcit futura contingentia niſi per voluntatem ſuam, & ſi illa ſit alternabilis ſucceſſiue, ipſa eſt incerta, ſicut voluntas humana. Nam ſicut neſcio nunc quòd cras ſcribam, per hoc quod nunc volo cras ſcribere, quia voluntas mea medio tempore poteſt mutari; Ita videtur quòd Deus nunc neſciat quòd Antichriſtus erit, per hoc, quòd nunc vult eum fore, ſi voluntas eius poſſet ſimiliter alternari. Hoc enim dato, non ſequitur, Deus nunc vult Antichriſtum fore in *A* tempore vel inſtanti, ergo Antichriſtus tunc erit. Poteſt enim poſt præ-

C ſens velle, ante *A*, habere nolle vel non velle reſpectu illius, & continuare illud vſque ad *A*, & ſemper; quod ſi ponatur in eſſe, ſequitur veritas antecedentis, & oppoſiti conſequentis. Hoc etiam Autoritates ſacræ teſtantur: vnde Pſalmo 32. Conſilium autem Domini in æternum manet, Cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Gloſſa, *id eſt*, non ſunt mutabiles, ſed æternæ, & prædeſtinatio eius immutabilis eſt, in qua omnia repoſita ſunt. Et ſumitur hæc Gloſſa ab Auguſtino ſuper eundem locum Pſalmi tractatu 1. dicente, Cogitationes ſapientiæ eius non ſunt mutabiles, ſed manentes in ſæculum ſæculi. Simile eſt illud Pſalmi 116. Veritas Domini manet in æternum: & illud Pſalmi 118. Initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea; & illud Apoſtoli 2. ad Timoth. 2. Firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc, Nouit Dominus qui ſunt eius. Et ad Hebr. 6. Volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interponit iuſiurandum: Et Eſaiæ 46. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet: & Ierem. 31. In charitate per-

Pſalmus. *Gloſſa.* "prima. *Auguſtinus.* *Apoſtolus.* *Eſaias.* *Ieremias.* *Auguſtinus*

D petua dilexi te, ideò attraxi te, miſerans; In charitate, inquit, perpetua, non nouella. Hoc idem expreſsè dicit Auguſtinus 3. de Trinit. 2. exponens illud Pſalmi 121. Ieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum; per Idipſum, inquit, hoc loco, illud ſummum & incommutabile bonum intelligitur, quod Deus eſt, atque ſapientia voluntaſque ipſius, cui cantatur in alio loco, Mutabis ea, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es: & cap. 3. quòd omnium viſibilium, & " *inuiſibilium* factorum cauſa eſt inuiſibilis, & incommutabilis voluntas Dei. Et cap. 4. Deus vtitur omnibus ſiue incorporeis, ſiue corporeis rebus, ſiue rationalibus ſiue irrationalibus, ſiue bonis ſiue malis, ad incommutabile arbitrium ſententiæ ſuæ. Et Enchirid. 75. loquens de Tyrijs, & Sidonijs, quos Deus noluit ſaluos fieri, dicit, quòd in reſurrectione in clariſsima luce ſapientiæ videbitur, quod nunc piorum fides habet, quàm certa & immutabilis, & efficaciſsima ſit voluntas Dei. Et 83. quæſt. 27. Lex Dei incommutabilis manet, & omnia mutabilia pulcherrima gubernatione moderatur. Et 1. de libero arbitrio 13.

"mutabilium.

E Lex illa quæ ſumma ratio nominatur, qua lex temporalis fertur & mutatur, eſt incommutabilis in tantum, quod ipſa variari non poterit vllo modo. Quod & ſententiæ Proſperi conteſtantur, quas ideo libenter allego, quia quoties eas allego, duos teſtes omni exceptione maiores adduco, Auguſtinum ſcilicet & Proſperum Aquitanicum, qui velut apes argutula ſugens medullas de floribus operum Auguſtini in aluearí ſententiarum iſtarum, in fauos melliſluos componebat. Harum igitur ſententiarum propoſitio 342ª ſic dicit; Lex omnium artium cùm ſit omnino incommutabilis, ſatis apparet ſupra mentem noſtram eſſe legem quæ veritas dicitur. Nam hæc eſt illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis Artificis: & propoſitione 42. Mutabilium diſpoſitionem immutabilis ratio continet: & 169. Cogitatio & recognitio Dei mutandarum rerum eſt incommutabilis

mutabilis ratio. Neque enim ſicut hominem ita Deum, cuiuſquam facti ſui pœnitet, cuius de A
omnibus omnino rebus tam fixa eſt ſententia, quam certa præſcientia. Et propoſitione 158.
Quod in operibus prius dicitur aut poſterius, nõ ad facientẽ, ſed ad facta referendũ eſt; Aeterna enim eſt, & incõmutabilis voluntas eius, nec conſilio alternatim variatur, in qua ſimul eſt
Auguſtinus. quicquid in rebus creandis, vel ordinandis, aut præceſſit aut ſequitur. Item Aug. 5 de Trin. vlt.
Deus autem, abſit, vt aliquem temporaliter diligat quaſi noua dilectione quæ in ipſo ante non erat, apud quem nec præterita tranſierunt, & futura iam facta ſunt. Itaque omnes Sanctos ſuos ante mundi conſtitutionem dilexit, ſicut prædeſtinauit; ſed cum conuertuntur ad illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur, vt eo modo dicatur, quo poteſt humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur & placidus bonis, illi mutantur, non ipſe, ſicut lux infirmis oculis aſpera, firmis lenis eſt, ipſorum ſcilicet mutatione, non ſua. Idem 15. de Trin. 20. recitat dialecticam Eunomij Hæretici deridendam, qui poſuit vnigenitum Dei verbum non eſſe filium naturæ, ſed voluntatis, accidentem ſcilicet Deo volens aſſerere volunta- B
tem, qua gigneret filium; videlicet ideo, quia nos aliquid aliquando volumus, quod ante non volebamus; quem redarguit ſtatim dicens, Quaſi non propter iſta mutabilis intelligatur noſtra natura, quod abſit, vt in Deo eſſe credamus. Non enim ob aliud ſcriptum eſt, multæ cogitationes in corde viri, Conſilium autem Domini manet in æternum, niſi vt intelligamus ſiue
* omne credamus, ſicut æternum Deum, ita æternum * eius eſſe Conſilium, ac per hoc immutabile, ſicut ipſe eſt. Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntatibus veriſſimè dici poteſt. Multæ voluntates in corde viri, voluntas autem Domini manet in æternum. Hoc idem dicitur ab eodem multo diffuſius 22. de Ciuit. Dei 2. diſtinguendo de voluntate Dei. Accipitur enim quandoque pro effectu voluntatis diuinæ, & ſic eſt mutabilis, quandoque verò pro illa ſua voluntate, quæ eſt ſempiterna cum eius præſcientia, & ſic nunquam habet nouam voluntatem, ſed ſemper eandem quæ immutabilis perſeuerat. Hoc idem oſtendit multum diffuſè ſupra 12. 17. & 14. Idem 8. ſuper Gen. ad literam 17. de diuina prouidentia loquens, dicit, C
Deus omnipotens, & omnia tenens, incommutabili æternitate, veritate, & voluntate, ſemper idem non per tempus, nec per locum motus, mouet creaturas per locum & tempus. Idem patet per eundem 5. de Ciuit. Dei 9. & alijs locis, & libris non paucis; & per Anſelmum de Con-
Gregorius. cordia 3. & 4. & 2. Cur Deus homo 17. alibique frequenter. Dicitque beatus Gregorius 26. Moral. 4. Omnipotens Deus etſi plerunque mutat ſententiam, conſilium nunquam. Et
Eſaias. idem habetur in Gloſſa Eſai. 38. vbi tractat de adiectione 15. annorum ad vitam Ezechiæ.
Gloſſa. Adhuc autem audi Auguſtinum vtramque ſimul ſententiam egregiè confirmantem 12. Con-
Auguſtinus. feſ. 15. ſic dicendo, Veritas mihi dicit de vera æternitate creatoris, quòd nequaquam eius ſubſtantia per tempora varietur, nec eius voluntas extra ſubſtantiã ſit; vndè non eum modo velle hoc, modo velle illud, ſed ſimul & ſemel, & ſemper velle omnia quæ vult, non iterum & iterum, neque nunc iſta, nunc illa, nec velle quod nolebat, aut nolle quod volebat, quia talis voluntas mutabilis eſt, & nullum mutabile eſt æternum, Deus autem noſter eſt æternus. Item D
quod mihi dicit in aure interiore, expectatio rerum venturarum fit contuitus cum venerint, idemq; contuitus fit memoria, cum præterierint. Omnis porrò intentio quæ ita variatur mutabilis eſt, & omne mutabile æternum non eſt, Deus autem noſter æternus eſt. Hæc colligo atq; coniungo, & inuenio Deum meum, Deum æternum non aliqua noua voluntate condidiſſe creaturam, nec ſcientiam eius aliquid tranſitorium pati. Has quoque ambas ſententias, de ſcientia, & voluntate Dei prædictas Anſel. Cant. Rob. Lincolnienſis, Hugo de S. Victore. P. Lumbardus, alijque Doctores non pauci vnanimiter conteſtantur: Imponitur quoque Aegyptijs tanquam error, quod ipſi putabant voluntatem diuinam poſſe per ſacrificia immutari.

COROLLARIUM.

1. *Et habet Corollarium, quod Deus nullum nouiter diligit neque odit;*
2. *Nec magis aut minus vna vice quam alia;*
3. *Nec preces aut quæcunque merita bona vel mala flectant aut mutant voluntatem diuinam in minimo huc vel illuc:* E
4. *Et quod omne ſaluandum aut damnandum, præmiandum vel puniendum ſub quocunque gradu, voluit ab æterno ſaluari vel damnari; præmiarj ſimiliter vel puniri ſub eodem gradu præciſe; & hoc nedum voluntate Conditionali, aut indeterminata, ſed ita abſo-*
1. *luta & determinata, ſicut vult in præſenti vel finali iudicio, aut poſt volet.*

2. VNde ſequitur manifeſtè, quòd Deus nullum nouiter diligit neque odit; nec magis aut
3. minus vna vice, quam alia: nec preces aut quæcunque merita bona vel mala flectunt
aut

A aut mutant voluntatem diuinam in minimo hac aut illuc; & quod omnem ſaluandum aut damnandum, præmiandum vel puniendum ſub quocunque gradu, voluit ab æterno ſaluari, vel damnari, præmiari ſimiliter vel puniri, ſub eodem gradu præciſè, & hoc nedum voluntate conditionali aut indeterminata, ſed ita abſoluta & determinata, ſicut vult in præſenti, vel in finali iudicio, aut poſt volet. Hoc autem totum ex præcedentibus ſequitur manifeſtè. Sed ne in tam ſublimi materia ex phantaſmate capitis mei, tantillum videar ſomniare, Maiorum meorum teſtimonijs & rationibus hoc oſtendam. Prima igitur pars huius & ſecunda patent per illud Apoſtoli ad Epheſ. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ; & ad Romanos 9. Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, dictum eſt, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt; Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Hoc idem patet per Petrum Lumbardum 3. Sent. diſt. 32. & per teſtimonia quæ adducit. Tertia autem pars eius ſequitur ex prioribus euidenter, poteſtque probari per reſponſionem ſaluatoris filijs Zebedæi, adorante matre eorum, & petente quatenus diceret, vt ſederent, vnus ad dextram, & vnus ad ſiniſtram in regno ſuo, qui ſic illis reſpondit; Sedere ad dextram meam vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à * Patre, Mat. 20. Si tamen hoc poſſent preces & merita impetrare, ipſe poſſet hoc dare. Hoc etiam patet per reſponſionem Samuelis, quam dedit Sauli; cùm enim dixiſſet ſibi Samuel; Pro eo quod abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Deus, ne ſis Rex, rogauit eum Saul, vt portaret peccatum ſuum, reuerteretúrque cum eo, vt Dominum adoraret qui recuſans reſpondit; Triumphator in Iſrael, non parcet, & pœnitudine non flectetur; Neque enim homo eſt vt agat pœnitentiam, 1. Reg. 15. Cùmque Samuel lugeret Saulem, increpans eum Dominus, dixit ei; Vſquequo tu luges Saulem, cùm ego proiecerim eum, ne regnet ſuper Iſrael? infra 16. Simile eſt illud Ierem. 7. Proijciam vos a facie mea, tu ergo noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem vel orationem, & non obſiſtas mihi, quia non exaudiam te. Et infra, eodem, 11 præcepit illud idem: vbi Gloſſa; Præcipitur Prophetæ ne pro eis oret in quos eſt conſummata ſententia, ne videatur oratio eius infirma, & meritò non exaudita. Ne aſſumas pro eis laudem, quaſi ne replicando hiſtoriæ veteris clementiam, qua miſereri ſoleo, & laudando meam nitaris mutare ſententiã. Et infra 14. Poſt confeſſionem multiplicem peccatorum, & deuotã orationem Ieremiæ, Dominus dixit ei; Noli orare pro populo iſto in bonum; cùm ieiunauerint non exaudiam preces eorum, & ſi obtulerint holocauſta & victimas non ſuſcipiam ea quoniam gladio, & fame, & peſte conſumam eos. Nonne & hoc eſt quod Dominus planè docet Ezec 14 per Noe, Danielem, & Iob, qui etſi fuerint in medio populi peccatoris, cui Dominus ſupplicia prædicebat, non liberarent filios, neque filias, ſed ſe ſolos. Quare & Gregorius ſicut recitatur in Canone 23. q. 4. Cum ſuperna: ſic ait; Cùm indignatio ſeſe, vt ita dixerim, medullitus mouet, hanc opinio humana non remouet, nec ſe cuiuſlibet vtiliter deprecatio obijcit, cùm ſemel Deus aliquid ab intimis iraſcendo diſponit. Quibus concordat Aug. 21. de Ciu. Dei 24. ſic dicens; Si de aliquibus ita certa eſſet Eccleſia, vt qui ſint illi etiam noſſet, qui licèt adhuc in hac vita ſint conſtituti, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quàm nec pro ipſo. Simile etiam eſt illud Apoſtoli ad Hebr. 12. Eſau cupiens hæreditare benedictionem reprobatus eſt. Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquiſiſſet eam: Gen. 27. ſcribitur, quòd eiulatu magno fleuit. Simile quoq; eſt illud Num. 23. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur; dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit? Cui conſonat illud 2. ad Tim. 2. Ille fidelis permanet, ſeipſum negare non poteſt: Gloſſa; Ille, ſcilicet Chriſtus, permanet fidelis in dictis ſuis, & verè fidelis quia non poteſt negare ſeipſum, qui eſt veritas; quod faceret, ſi dicta ſua non impleret. Et ne hoc videretur libertati voluntatis diuinæ in aliquo derogare, ſtatim ſubiungit; Hoc autem quòd ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ; & eſt Auguſtini homil. 53. 1. partis ſuper Iohan. qui etiam 15. de Trin. 14. Verbum inquit, Dei falſum habere aliquid nunquã poteſt, quia immutabiliter ſic ſe habet, vt ſe habet de quo eſt. Non enim poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem. Potenter hoc non poteſt; Nec eſt infirmitas iſta ſed firmitas, quia falſa eſſe non poteſt veritas. Hæc etiam pars 3. patet per beatum Greg. 1. dial 21. & allegatur in Canone 23. q. 4. Obtineri, dicentem; Obtineri nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non ſunt, ſed ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, vt precibus eorum obtineantur. Nam ipſa quoque perennis regni prædeſtinatio, ita eſt à Deo diſpoſita, vt ad hoc electi ex labore perueniant, quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante ſæcula diſpoſuit dare. Cui & concordat Aug. 10, de Ciu. Dei 12. ita dicens; Incommutabile conſilium penes ipſum eſt, in cuius diſpoſitione

[Margin: 4. — *Apoſtolus.* — *Lumbardus.* — B *Mat. 20.* — * meo — *1. Reg. 15* — *Ierem. 7.* — C — *Ezech. 14* — *Gregorius.* — D *Auguſtinus.* — *Apoſtolus.* — *Gen. 27.* — *Num. 23.* — *Apoſtolus.* — *Gloſſa.* — E *Auguſtinus.* — *Gregorius.* — *Auguſtinus*]

iam tempora facta ſunt,quęcunq; futura ſunt.Nam temporalia mouens temporaliter non mo- A
uetur,nec aliter nouit faciēda quàm facta,nec aliter inuocantes exaudit,quàm inuocaturos vi-
det.Nam & cùm exaudiunt angeli eius,ipſe in eis exaudit tanquā in vero non manufacto tem-
plo ſuo, ſicut in humilibus ſanctis ſuis, eiuſque temporaliter fiunt iuſſa æterna eius lege con-
ſpecta. Qui & ſupra 5ⁱ.9°. ſic ſcribit, Non ſunt fruſtra leges, obiurgationes, exhortationes,
laudes,& vituperationes, quia & ipſas futuras eſſe præſciuit Deus,& preces valent ad ea impe-
tranda, quæ ſe precantibus conceſſurum eſſe præſciuit. Et infra 21ⁱ. 24°. ſic ait, Eccleſia
orat pro omnibus hominibus, nec tamen pro omnibus exauditur, ſed pro his ſolis, qui etſi
aduerſantur Eccleſiæ, ita ſunt tamen prædeſtinati, vt pro eis exaudiatur. *15°.* quoque de
Trinit. 13°. vult hoc idem. Item ſi voluntas Dei poſsit per aliquas preces mutari, liceret, &
pium eſſet orare pro Angelis, hominibuſque damnatis, contra Auguſtinum 21. de Ciuit. Dei
24. planè, & contra fidem Eccleſiæ generalem. Item ſi ſic, hoc maximè videretur per pre-
ces digniſſimas ſanctiſsimæ matris ſuæ, ſanctorum Angelorum,& animarum ſanctarum; ſed B
iſti nihil audent velle, nec petere, neque poſſunt, niſi quod viderint Deum velle. Vnde Pe-
Lumbardus. trus Lumbardus 3. ſentent. diſt. 31. Qui, inquit, in patria ſunt, adeo iuſtitiæ Dei addicti
ſunt, vt nihil eis placeat, niſi quod Deo placeat, ac per hoc illorum tantum ſalutem volunt,
quos Deus ſaluari vult, eoſque ſolos ſicut ſe diligunt. Qui & 4. ſentent.diſt.45. ſic ſcribit,De-
us dicitur exaudire preces quorundam non ſolum quando effectui mancipat, ſed etiam quan-
do innoteſcit curiæ Angelorum & ſanctarum animarum, quid inde futurum ſit vel non, &
quod cognoſcunt in Dei voluntate eſſe, volunt & ipſi. Adeo enim voluntati addicti ſunt ſu-
pernæ, vt nihil præter voluntatem eius queant velle. Intercedunt ergo ſancti pro nobis ad
Deum, & merito dum eorum merita ſuffragantur nobis, & affectu, dum vota noſtra cupiunt
adimpleri, quod tamen non faciunt, niſi in voluntate Dei implenda didicerint. Apparet igi-
tur quod voluntas Dei per preces & bona merita non mutatur, quare nec per mala. Quar-
ta verò pars patet per partes priores, & probationes earum, & quia ſi Deus aliud vel aliter
vellet vna vice quàm alia, voluntas eius, & ipſe ſimiliter mutaretur. Poteſt autem hoc i- C
dem ſpecialiter ſic probari: Quando Deus creauit naturam Angelicam & humanam, a-
liquid de ipſa finaliter intendebat abſolutè & determinatè, (Illa enim ſapientia quæ attingit
à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, non agit ſtultius ſeu vaniùs quàm
natura, & voluntas creata, quæ agunt actiones determinatas propter finem determinatum,
vt patet 2. Phyſ. diffuſè;) & non intendebat quod tota ſtaret, & beatitudine finaliter frue-
retur, quia tunc eius propoſitum fruſtraretur, quod capitulum decimum non permittit; &
idem argumentum de Lucifero, Adam, & Iuda, & qualibet perſona quæ cecidit, vel
Auguſtinus damnatur. Vnde dicit Auguſtinus 5. contra Iulianum *6.* Ex numero electorum nullus
perit; cæteri autem mortales qui ex hoc numero non ſunt, ſed vaſa iræ facti ſunt, ad vtili-
tatem naſcuntur iſtorum: Non enim quenquam eorum Deus temerè aut fortuito creat, aut
quid de illis boni operetur, ignorat, cùm & hoc ipſo bonum operetur, quod in eis huma- D
nam creat naturam, & quod ex eis ordinem ſæculi præſentis exornat. Deus ergo non inten-
debat ſtatum cadentium, nec beatitudinem damnandorum, quare & vt per vigeſimum ſe-
cundum videtur, intendebat aliquo modo caſum & damnationem cuiuſcunque talis, quod &
Pſal.103. Pſalmiſta videtur ſentire Pſalmo 103.cùm ſic dicit,Draco iſte quem formaſti ad illudendum
Eccleſiaſt. 39. ei, ſi per Draconem Lucifer deſignetur. Et Eccleſiaſtici *39.* Sunt ſpiritus qui ad vindictam
creati ſunt,&c. Et ſupra, eodem *26.* Qui tranſgreditur à iuſtitia ad peccatum, Deus parauit
eum ad romphæam; quibus & conſonare videtur dictum Saluatoris de filio perditionis, ſcili-
cet Iuda,Ioan.*17.*& Apoſtolus 2.ad Theſſ 2.de homine peccati,filio perditionis,ſcilicet Anti-
chriſto; quanquam & iſta à ſanctis Patribus aliter exponantur. Hæc etiam videtur ſententia
Apoſtolus. Apoſtoli ad Rom.*9.*dicentis, Annō habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud
quidem vas in honorem,aliud verò in contumeliam? quod & ſtatim exponit de vaſis iræ aptis
Auguſtinus. in interitum,& vaſis miſericordiæ in gloriam pręparatis;quem locum Apoſtoli Auguſtinus 5. E
contra Iulianum recitat expreſsiùs pro iſta ſententia, ſecundum tranſlationem aliam in hæc
verba, Si autem voluit Deus oſtendere iram,& demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa
patientia vaſa iræ,quæ perfecta ſunt in perditionem,&c.

CAP.

A

CAP. XXIIII.

Obiicit contra immutabilitatem diuinæ ſcientiæ, & reſpondet.

OBijcitur autem contra immutabilitatem diuinæ ſcientiæ iſto modo. Deus ſciuit Chriſtum pati, & nunc neſcit, ergo ſcientia ſua mutatur. Item Deus neſciuit hoc inſtans eſſe, & nunc ſcit. Item Deus præſciuit Chriſtum pati vel paſſurum, & nunc non præſcit. Itemque Iudith 9. Illa poſt illa cogitaſti. Pro iſtis autem ſciendum quòd Deus aliter intel-
B ligit complexa quam nos; Nos enim ſemper intelligimus talia comparando ad præſens inſtans, Omnis enim propoſitio componitur ex nomine & verbo, communiter loquendo de verbo, ſicut Priſcianus, & cæteri Latini loquuntur, vt comprehendit præſens, præteritum, & futurum; non ſicut loquuntur Græci, qui teſte Ariſtotele 1. peri hermenias, vocant verbum tantum verbum præſentis temporis, reliqua verò caſus verborum; & vt patet ibi, omne verbum conſignificat tempus; Currit enim conſignificat tempus præſens, ſcilicet nunc eſſe curſum, Curret verò vel currebat quod complectitur ſcilicet præteritum vel futurum; & hoc manifeſtum eſt, quia currebat ſignificat feciſſe curſum prius ſecundum tempus, curret verò futurum curſum poſterius; & vt patet 5. Metaph. 16. Prius ſecundum tempus in præterito eſt remotius à nunc præſenti, in futuro verò quod eſt propinquius ipſi nunc, ipſo nunc vt principio, & primo ente ad quod alia comparantur. Nos autem propter debilitatem intellectus noſtri non poſſumus
C diſtinctè cognoſcere omnes particulas temporis ſemper fluentes, & continuè ſuccedentes; Ideoque accipimus præſens inſtans quod de toto tempore eſt actualiſsimum, & nobis notiſsimum, & ponimus illud pro ſigno, & termino quodam certo, per comparationem ad quod ſeu quem, intelligimus præſentia, præterita, & futura. Quare & propoſitiones noſtræ ſignificantes cum tempore, neceſſariò ſignificant iſto modo, ſcilicet relatiue, & comparatiue ad præſens inſtans quodcunque. Ideoque hæc propoſitio Chriſtus patitur, continuè diuerſum ſignificat, & diuerſum, ſecundum quod diuerſa inſtantia fiunt præſentia ſucceſsiue, & Chriſtus patiebatur, & patietur, conſignificant pari modo, ſicut ſpecies in oculo fixo vidente in certo ſitu partes fluminis continuè decurrentes, continuè ſignificat diuerſam partem fluminis, & diuerſam; & ſicut tales propoſitiones in anima ſic videntis, iſta pars directè mihi obijcitur in hoc ſitu, & hæc pars eſt ſuperior, hæc verò inferior, vel hæc pars eſt prior, & hæc poſterior, ſemper alia & alia ‖*repræſentans*, in comparatione ad varias partes, varijs vicibus oculo præſentatas. Quare ‖*repræſentant.*
D & hæc propoſitio Chriſtus patietur aut patitur, quæ aliquando fuit vera, nunc eſt falſa; & hæc propoſitio Chriſtus patiebatur, quæ aliquando fuit falſa, nunc eſt vera; & quia ſcientia, credulitas, & opinio noſtra ſunt per propoſitiones huiuſmodi, variantur ſimiliter ſicut illæ. Deus autem ex ſua infinitiſsima claritate comprehendit omnes res particulares, & omnes particulas temporis, ſicuti ſunt, veriſsimè per ſeipſum: Non enim indiget comparatione vel relatione præteritorum vel futurorum ad præſens inſtans, more infirmitatis humanæ, ſed intelligit omnia ſimul & præſentialiter æquè clarè; & hoc eſt, quia non ſcit per tales propoſitiones verbales mutabiles, ſed per ſuam eſſentiam, & propriam voluntatem, quæ ſemper vniformiter, & inuariabiliter omnia repræſentant. Quemadmodum ſi poneretur viſus punctualis quieſcens in centro cœli circumuoluti, & videret per extramiſsionē & actiuè non paſsiuè, ſicut Deus res videt; videret ſemper vniformiter, ſine omni mutatione ſui, circumgiratas continuè ſingulas partes cœli, & eandem partem nunc in oriente, nunc in meridie, nunc in occidente: Sic &
E Deus omni eodem modo ex parte ſui intrinſecè videt aliquid primo futurum, ſecundo præſens, tertiò verò præteritum; & hoc eſt quia non videt patiendo quicquam a viſis, ſeu paſsiuè, ſed agendo potiùs ſeu actiuè, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Hanc autem cauſam diuerſitatis ſcientiæ Dei & noſtræ inſinuans Auguſt. 15. de Trin. 13. ita dicit; Deus non aliter ſciuit creata, quàm creanda; non enim eius ſapientiæ aliquid acceſsit ex eis; longè eſt huic ſcientiæ ſcientia noſtra diſsimilis, quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili, non eſt aliud ſapere, aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere, hoc eſt eſſe; noſtra verò ſcientia eſt in rebus plurimis, propterea & amiſsibilis eſt, & receptibilis, quia non hoc nobis eſt eſſe quod ſcire. Quamobrē eſſentia Dei, ſeu voluntas quæ eadem eſt, ſicut primò oſtendebat intellectui diuino Chriſtum paſſurum, ita omni eodem modo poſt oſtendit ſibi Chriſtum pati, & nunc oſtendit Chriſtum paſſum fuiſſe, ideoq; *Auguſtinus.*

Deum ſcire hæc tria, imò potiùs hoc vnum tripliciter nominatum eſt idem ſcire & eodẽ modo A
omnino, ſicut ſi nos haberemus aliquam vnam propoſitionem vniformiter ſignificantem na-
turaliter vel ex impoſitione, ſicut eſſentia ſeu voluntas Dei ſibi ſignificat, primò Chriſtum
paſſurum, deindè pati, & demum paſſum, & haberemus ſemper vnam ſcientiam confor-
mem illi propoſitioni; tunc eodem modo, ſine aliqua mutatione in noſtra ſcientia, ſciremus
eandem rem futuram, præſentem, & præteritam. Cum ergo in primis aſſumitur, Deus ſciuit
Chriſtum pati, & nunc neſcit, Prima debet diſtingui penes compoſitionem & diuiſionem, vel
eo quòd poteſt loqui de dicto, vel de re dicti; In ſenſu verò compoſito, & de dicto, videtur vl-
terius diſtinguenda, eo quòd Propoſitio, complexum, ſeu dictum poteſt accipi pro Propoſi-
tione, complexo, vel dicto extra mentem diuinam, vel in ipſa, quatenus ibi poteſt ſimilitudi-
nariè aſſignari complexum, ſcientiaque complexa, ſicut 18. capitulum ſuadebat. In ſenſu
igitur compoſitionis, & de dicto, extra mentem diuinam eſt vera: Deus enim ſciuit talem
Propoſitionem, Chriſtus patitur, ſcilicet in tempore Paſſionis. Et ſi arguitur in hoc ſenſu, B
Deus ſciuit illam, & nunc neſcit, igitur Deus, vel ſaltem ſcientia eius mutatur, dicendum hoc
non ſequi; imò hoc eſt propter mutationem Propoſitionis de vera ſignificatione in falſam, &
de veritate in falſitatem; ſicut nec ſequitur de oculo fixo intuente in eodem ſitu continuè par-
tes fluminis ſuccedentes, quòd ipſe mutetur, eo quòd prius vidit aliquam partem quam nunc
non videt; Immò ſufficit quòd illa pars mutetur; ſicut etiam non ſequitur, Deus prius fuit
Dominus diluuij, & nunc non eſt, ergo Deus mutatur, ſed forſan diluuium ipſum mutatur,
ſicut & in puris creaturis non ſequitur in talibus relatiuis. Et ſi adhuc arguatur, ſaltem ſequi-
tur, quòd Deus pauciora ſcit quam ſciuit; dicendum hoc non ſequi, quia ſicut prius iſta fuit
ſcita & nunc eſt neſcita, ita ſua contradictoria prius fuit neſcita, & nunc eſt ſcita. Adhuc for-
ſitan Sophiſticus calumniator inſtabit; Ponatur, inquiet, quòd contradictoria ſua non ſit nec
aliqua talis vera, tunc ceſſat recompenſatio huius pro illa, tunc ergo ſciet pauciora quam pri-
us. Item cuiuſlibet contradictionis altera pars eſt melior, dignior, & nobilior, vt patet ex pri- C
oribus, & ſcientia de melioribus, dignioribus, & nobilioribus, eſt melior, dignior, & nobi-
lior, vt patet per Philoſophum 1. de Anima 1. & 1. Metaph. in Prologo 6. Metaph. 3. & per
Auerroem ibi, & ſuper 2. de Cœlo Comment. 60 ergo tota diuina ſcientia eſt perfectior hac
vice quam illa. Ad primum iſtorum dicendum quòd eſt ſatis poſſibile quòd ſciat pauciora
complexa extrinſeca in eſſe exiſtere, quàm prius, non tamen intrinſeca in eſſe ſcibili. Imò poſ-
ſibile eſt, quod nullum verum complexum, nec etiam incomplexum extrinſecum ſciat in eſſe
exiſtere, quia poſſibile eſt quòd omnia deſtruantur, ſicut nec ſciuit ante mundum, quando
nullum illorum exiſtebat, nec tamen ſi ſic eſſet, haberet minorem ſcientiam tunc quam prius.
Non enim ſcit per talia vera creata, ſed tantum per vera ſibi intrinſeca, & æterna, ſicut præ-
cedentia docuerunt; et illa vera manent ſemper æqualia omni modo penitus non mutata.
Sed adhuc forſitan replicabit & dicet, ſit A talis Propoſitio, vel quaſi ſimilitudinariè lo-
quendo in mente diuina, Chriſtus patitur, & B ſuum contradictorium, tunc A prius fuit D
verum, & nunc eſt falſum, & è contra de B, ergo illa vera intrinſeca Deo mutantur, quare
& ipſe Deus neceſſario commutatur. Dicendum, quòd A non ſignificat ſicut iſta Propo-
ſitio creata, Chriſtus patitur, quia tunc continuè ſignificaret, vel conſignificaret diuerſi-
modè, vel diuerſa ſecundum diuerſitatem inſtantis vel temporis, in quo eſſet, ſicut ſuperius
eſt oſtenſum; ſed ſemper immobiliter conſignificat idem tempus omninò ſeu inſtans. Ideo-
que ſicut tempore paſſionis ſignificauit præſentialiter, Chriſtum tunc pati, ita nunc ſignifi-
cat eodem modo omninò, Chriſtum fuiſſe tunc paſſum, æquiualenter iſtis duabus Propoſi-
tionibus noſtris, Chriſtus nunc patitur, quæ fuit in tempore Paſſionis, & Chriſtus tunc pa-
tempore tiebatur, quæ eſt in * præſenti. Adhuc autem non deſinet obgarrire, ſed dicet A nunc eſt
verum, & B ſimiliter; verum eſt enim Chriſtum non pati, ergo contradictoria ſunt ſimul
vera. Hic autem dicendum, quòd quot ſunt inſtantia in toto tempore, tot Propoſitiones af-
firmatiuas & negatiuas imaginariè diuerſas correſpondentes illis habet Deus de quocun-
que ſimiles talibus, Chriſtus patitur in hoc inſtanti, Chriſtus patitur in illo inſtanti, & E
ita de cæteris; Intelligit enim Deus omnes Propoſitiones intelligibiles veras vel falſas. Et
quia ſecundum Philoſophum primo Elenchorum, Contradictio eſt oppoſitio vnius &
eiuſdem non nominis tantum, ſed rei & nominis, ſecundum idem, & ad idem, ſimiliter,
& in eodem tempore; ſi A & B ſint contradictoria, oportet quòd referantur ad idem tem-
pus; Ergo A in mente diuina affirmat pro inſtanti vel tempore Paſſionis, ſic oportet,
quòd B neget pro eodem, & tunc B eſt falſum; Si autem capiatur vna alia ſimilis B,
quæ negat Chriſtum pati pro aliquo inſtanti vel tempore, puta pro præſenti illa eſt vera,
quæ & ſit C, ſed C non contradicit A, quia non pro eodem inſtanti vel tempore af-
firmant

A firmant & negant, ſicut iſta non contradicunt, Chriſtus patiebatur tunc, & Chriſtus non patitur nunc, nec C & B conuertuntur, quia negant pro diuerſis inſtantibus vel temporibus ſicut iſta, Chriſtus non patitur nunc, Chriſtus non patiebatur tunc. Per hæc patet reſponſio, ſi prima accipiatur in ſenſu compoſitionis, & de dicto extra mentem diuinam. Hunc autem reor eſſe intellectum dicentium quòd Deus eſt pelagus infinitum, omnem contradictionem abſorbens, & quòd in æternitate diuina omnia vera, futura, præſentia, & præterita, ſunt ſimul vera, quos quidam moliuntur arguere, quia tunc contradictoria eſſent ſimul vera, & eadem propoſitio ſimul vera & falſa. Qui ideo non concludunt, quia Deus non ſcit quicquam per propoſitiones creatas affirmatiuas & negatiuas, quæ neceſſario contradicunt, quia quandocunque ſunt, ſunt ſimul in eodem inſtanti, & affirmant & negant pro illo, ac vtraque talium alternatur ſucceſsiuè à veritate in falſitatem, vel è contra: ſed quicquid Deus ſcit, complexè ſcit per propoſitiones ab initio increatas, quæ licet ſecundum quid contradicere videantur, quia more contradictoriorum affirmant & negant idem de eodem; non tamen ſim-
B pliciter contradicunt, quia non ſic affirmant vel negant pro eodem tempore vel inſtanti, nec vnquam aliqua talium poſt veritatem induit falſitatem, quia copulatio extremorum in mente diuina, non eſt volubilis, ſecundum volubilitatem temporis vel inſtantis, ſed ſemper ſtabiliter copulat pro eodem, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Per hæc eadem patet reſponſio ad ſecundum argumentum præmiſſum, quia Deus omnem partem contradictionis intrinſecæ, quam ſemel ſciuit, ſtabiliter ſemper ſciet; ſi autem loquatur de parte contradictionis extrinſecæ, ex natura tali ſcientia Dei nec perficitur, nec imperficitur, ſicut à nulla tali cauſatur, ſicuti nec à poſterioribus rebus ſcitis, ſicut præcedentia docuerunt. Per hæc patet reſponſio circa iſtam, Deus ſciuit Chriſtum pati, ſi ſumatur in ſenſu compoſito & de dicto; ſi autem ſumatur in ſenſu diuiſo, & re dicti, videretur forſitan vlterius diſtinguendum, ſicut iſta. Laborans ſanabatur, eo quod pati poteſt ſupponere ſeu apponere pro pati nunc vel prius. Primo modo non eſt vera, Deus enim nunquam ſciuit Chriſtum nunc pati. Secundo modo
C eſt vera; Deus enim ſciuit Chriſtum pati prius, ſcilicet tempore paſsionis. Si igitur arguatur in hoc ſenſu, Deus ſciuit Chriſtum pati, & nunc neſcit Chriſtum pati, ergo Deus ſciuit aliquid quod nunc neſcit; eſt æquiuocatio manifeſta. In maiori enim ſumitur pati, pro pati prius; in minori verò pro pati nunc; in ſecunda namque ſunt omnia verba præſentis temporis, nec ampliatiua ad præteritum vel futurum. Si autem minor ſumatur concorditer cum maiori, realiter non vocaliter oportet ſic dicere; Deus neſcit Chriſtum paſſum fuiſſe, eritque diſcurſus peccans in materia non in forma. Hæc enim minor erit falſa, quoniam idem omnino realiter, eſt, Deum prius ſciuiſſe Chriſtum tunc pati, & Deum nunc ſcire, Chriſtum tunc paſſum fuiſſe. Per hæc quoque, vt arbitror, poteſt haberi recta ſolutio illius antiqui ſophiſmatis Oxonienſis, Deus ſcit quicquid ſciuit. Secundum etiam argumentum per eadem poteſt ſolui. Argumentum verò tertium capitale de præſcientia per ſimilem logicam poteſt ſolui; & hæc videtur Logica Petri Lumbardi, primo Sententiarum ſuarum, Di-
D ſtinct. 44. capite vltimo, & Diſtinct. 41. 6. & Algazel 3. Metaphyſ. ſentent. 6. Dictum autem Iudith, in tertio argumento poteſt intelligi de ordine effectuum cogitationis diuinæ, non de ordine cogitationum in Deo.

CAP. XXV.

Obijcit contra immutabilitatem diuinæ voluntatis, & ſoluit.

E Iſdem quoque rationibus poteſt aliquis impugnare immutabilitatem voluntatis diuinæ, & eiſdem defenſionibus poteſt defendi. Poteſt etiam & alijs rationibus ſpecialibus ſic argui contra illam, Deus creauit totam naturam rationalem ad beatitudinem, & voluit tunc quod tota beatificaretur, & nunc non vult, imò vult contrarium, videlicet, quòd magna pars eius ſuſtineat miſeriam ſempiternam. Item quando Iudas fuit in charitate, & gratia, Deus voluit eum ſaluari; hæc enim ſecundum Auguſtinum 15. de Trinitate 18. ſola diuidit inter filios regni æterni, & perditionis æternæ, & gratia efficit gratum Deo, nunc autem vult eum damnari; & ita vniuerſaliter de iuſtis caſuris, & iniuſtis ſurrecturis, & finaliter permanſuris. Item Deus offenſus peccantibus & auerſus, per preces, & alia merita conuertitur, & placatur; & è contra

de iuſtis peccantibus; Alias enim preces vanæ, & inutiles viderentur, & peccata impunita relinqui: & hæc videtur fides generalis Eccleſiæ, & continentia veteris teſtamenti & noui; Vnde Ierem. 18. ait Dominus, Repente loquar aduerſum gentem & aduerſum regnum vt eradicem & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam; agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei: Vt ſubito loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud, Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam ſuper bono quod locutus ſum vt facerem ei. Item Ezech. 33. Si dixero quòd vita viuet, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur: Si autem dixero impio morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, vita viuet, & non morietur. Item Ionæ 3. Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt ſuper malitiam, quam locutus fuit, v faceret eis, & non fecit. Item Zachar. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos dicit Dominus. Item dicit Hieronymus in expoſitione Amos Prophetæ, & allegatur in Canone de pœnitentia diſt. 1. Si agamus; Si agamus pœnitentiam ipſum quoque Deum ſuæ pœnitebit ſententiæ; & rurſus; Promittit proſpera, ſi pœnitentiam egerimus, quod ſi negligentia diſſoluamur, & illum pœnitebit ſponſionis, promiſſaque mutabit; Idem ſuper illud Dan. 4. & allegatur in Canone vbi priùs. Quamobrem, Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas in miſericordijs pauperum, ſi fortè ignoſcat Deus delictis tuis; quod ſi prædixit, ſcilicet Daniel, ſententiam quæ mutari non poteſt, quomodo hortatur ſcilicet ipſum Nabuchodonoſor ad eleemoſynas pauperum, & miſericordiam, vt Dei ſententia permutetur? & reſpondit dicens quod facilè ſoluitur exemplo Regis Ezechiæ, quem Eſaias dixit eſſe moriturum, & Niniuitarum, quibus dictum fuerat, Adhuc 40. dies ſunt & Niniue ſubuertetur; & inde ad preces Ezechiæ & Niniue Dei ſententia mutata eſt. Rurſum bona agenti ſi aſſerit polliceri indulgentiam, alioquin & in reuerentia loquitur Deus ſe mala minari ſuper gentem, etſi bona fecerit miſericordias clementia commutare rurſum aſſerit polliceri, & ſi male fecerit, dicit ſuam mutare ſententiam, non in homines, ſed in opera quæ mutata ſunt. Neque enim hominibus Deus iraſcitur, ſed vitijs, quæ cùm in homine non fuerint, nequaquam punit quod mutatum eſt. Totum etiam nouum teſtamentum, quid aliud ſonat, vel docet, niſi pœnitentibus & conuerſis miſericordiam Dei, & amicitiam in præſenti, & gloriam in futuro, ac impœnitentibus & auerſis horum contraria, quæ ſine mutatione voluntatis diuinæ non fiunt. Adhuc autem & legitur ſæpe de Deo, quod ipſum pœnitunt de bono aliquo, & de malo; quomodo ergo non eſt mutabilis voluntatis? Vt quid etiam verax Deus nos ad orationem & preces toties excitaret, dicendo, Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis, & Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis, & oportet ſemper orare, & nunquam deficere, cum multis ſimilibus, niſi preces huiuſmodi diuinam flecterent voluntatem, & aliquid quod pro nobis non prius diſpoſuit, impetrarent? Si enim ab initio immutabiliter voluit omnia omnibus euenire, cùm ſecundum capitulum 10um. voluntas eius ſit efficax, & infruſtrabilis omni modo, & ſine precibus non minus quodlibet diſpoſitum pro quolibet eueniret; omnes ergo preces, omnes quoque Letaniæ, quibus Sanctos rogamus orare pro nobis, vanæ & ſuperfluæ videbuntur. Item Deus non eſt minoris potentiæ quàm figulus: ſed figulus poteſt habere diuerſas, & contrarias voluntates ad inuicem ſuccedentes; ergo & Deus hoc poteſt; & illud videtur argumentum Domini Ierem. 18. dicentis ad Ieremiam: Surge & deſcende in domum figuli, & deſcendit, & ecce faciebat opus, & diſſipatum eſt vas; conuerſuſque fecit illud vas alterum, ſicut placuerat in oculis eius, & dixit Dominus ad Ierem. Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere domus Iſrael? Ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, repente loquar &c. ſuperius allegata. Item Deus poteſt facere, & ſæpè facit multos nouos effectus ‖ *immediatè* per ſeipſum, & à voluntate antiqua non poteſt ‖ *immediatè* prouenire actio noua, vt dicit Philoſophus 8. Phyſ. & Auerroes ſimiliter in comment. 8. 15. ac alijs; ergo hoc eſt per voluntatem nouam. Voluntas ergo diuina mutatur. Ad primum iſtorum patet per præhabita circa corollarium vigeſimi tertij; veruntamen pro intellectu Sanctorum, poteſt dici, quod Deus ſic creauit rationalem naturam, quod tota fuit capax beatitudinis, & tota fuiſſet beatitudinem conſecuta, niſi gratis peccaſſet, & ſic ſe indignam ad beatitudinem reddidiſſet. Pro ſecundo argumento ſciendum, quod charitas ad propoſitum accipitur dupliciter in ſcriptura, ſcilicet pro charitate increata & creata; Charitas increata adhuc dupliciter ſcilicet communiter & eſſentialiter, & ſic competit toti Trinitati, & cuilibet perſonarum; Propriè quoque ac perſonaliter & ſic appropriatur Spiritui Sancto tantum; & accipitur etiam propriè pro voluntate diuina; vt pa-

Margin notes: *Ierem.* 18. — *Ezech.* 33. — *Ionæ* 3. — *Zachar.* — *Hieronymus.* — *Ierem.* 18. — ‖ in mente — ‖ in mente — *Philoſophus.* — *Auerroes*

Margin letters: A, B, C, D, E

A vt patet per Auguſt. 15. de Trinit. 19. & 20. ac alijs locis multis. Charitas verò creata eſt effectus huius charitatis increatæ in cordibus fidelium, quo charè diligimus Deum & proximum; Vnde Apoſtolus ad Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Sp. Sanctum, & ſic eſt vna virtus Theologica; imo ſecundum eundem Apoſtolum 1. ad Cor. 13. maior trium Theologicarum virtutum, quod ſatis apparet per ſententiam omnium Doctorum pœnè concordem. Aliter autem accipitur charitas minùs ad propoſitum, pro charitate naturali, morali, ſeu paſsionali, qua quis ex natura, ſeu ex virtute morali, aut ex paſsione habet ſibi quid charum. Vnde 2. Machab. 14. Alchimus autem videns charitatem Nicanoris & Iudæ ad inuicem &c. & ſecundum Philoſophum 5. Metaph. quaſi per totum, & alibi multis locis; & ſicut patet etiam ex 2° capitulo, Omne quod dicitur de diuerſis, dicitur de aliquo eorum primò, per cuius participationem & attributionem variam cæterorum ad ipſum, modis ſuis competit alijs: ſic & charitas primò dicitur de charitate increata eſſentiali, ex qua velut originali fonte, cæteræ ſicut *Auguſtinus.* *Apoſtolus.* *Apoſtolus.* *2. Mac. 14.* *Philoſophus.*

B riuuli quodammodo deriuantur. Gratia verò poteſt ſimiliter accipi, vt videtur; Eſt enim gratia increata, & creata, ſiue gratia gratificans, ſeu gratis dans, & gratia gratis data: Gratia increata & gratificans eſt diuina voluntas non propter aliquod meritum antecedens, nec propter aliquam retributionem, aut vtilitatem propriam ſubſequentem, ſed gratis volens æternaliter bonum alicui, temporaliterque dans ſibi; Gratia verò creata, ſeu gratis data eſt effectus huius gratiæ increatæ. Secundum membrum huius diſtinctionis eſt omnibus ſatis notum, ſed primum non eſt omnibus ita notum, ſed poteſt innoteſcere ex illo Apoſtoli ad Eph. 1. Benedictus Deus Pater, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſsionem peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ eius. Ecce quod voluntas Dei eſt gratia gratificans, quia gratis vult bonum alicui, & ideo dicit Gloſſa, Gratia prædeſtinauit nos, id eſt, ſola gratia præelegit, id eſt, voluntate gratuita. Eſt e-

C tiam gratia gratis dans bonum, quia redemptionem & remiſsionem peccatorum, vbi ſimiliter patet effectus gratiæ gratis dantis. Ideoque dicit Auguſtinus 9. ſuper Geneſ. ad literam 26. quod in voluntate Dei eſt gratia per quam ſalui fiunt peccatores; & iſtam diſtinctionem ponit Petrus Lumbardus 2. ſentent. diſtinct. 27. 5. planè. Vtraque verò gratiarum iſtarum poteſt intelligi generaliter & ſpecialiter. Poteſt enim dici gratia gratis volens & dans generaliter quodcunque bonum, vel ſpecialiter volens alicui bonum iuſtitiæ & gloriæ ſempiternæ, & dans ſibi aliquam ſpecialem virtutem, qua poſsit conſequi tale bonum, & correſpondenter per omnia dicitur gratia gratis data: Hæc etiam gratia increata gratificans ſeu gratis dans, quæ eſt diuina voluntas, poteſt accipi dupliciter, ſicut charitas; Communiter & eſſentialiter, & ſic competit toti Trinitati & cuilibet perſonarum; & ſpecialiter ac perſonaliter & ſic appropriatur ſpiritui ſancto; vt patet per Auguſtinum 15. de Trinit. 20. ideoque Scriptura creberrimè attribuit gratiam ſpiritui ſancto, velut ſpeciali quodammodo & proprio *Auguſtinus.* *Lumbardus.*

D Autori. Aliter accipitur gratia minùs ad propoſitum pro illo quod refertur Deo pro beneficio gratioſo, ſicut dicimus, Gratias agamus Domino Deo noſtro: Hæ etiam omnes gratiæ ſecundum quandam imitationem accipiuntur ſimiliter in creaturis; voluntas enim creata volens & dans gratis bonum alicui creaturæ poteſt dici gratia gratificans, & dans gratis, & bonum datum poteſt dici gratia gratis data: Dicitur etiam gratia illud quod recipiens pro tali beneficio refert danti. Inter autem omnes has gratias, Primò dicitur gratia de gratia eſſentiali increata, quæ omnes alias gratias deſtillat gratiſsimè & deriuat, ſicut de charitate chariſsima ſuperiùs erat dictum. Voluntas etiam Dei accipitur multipliciter, ſcilicet propriè pro voluntate ſua eſſentiali, quæ vocatur ab Apoſtolo ad Rom. 12. beneplacens & perfecta; Impropriè autem & figuratiuè accipitur pro ſuo effectu, ſiue pro ſuo ſigno, vt patet per Auguſtinum 22. de ciuit. Dei. 2. & per Hugonem de Sacram. lib. 1. par. 4. & per Petrum Lumbard. 1. ſent. diſt. 45. & eſt quidam color Rhetoricus quem Tullius vlt. ſuæ nouæ Rhetoricæ denomi-

E nationem appellat. Cum igitur accipitur in argumento, quando Iudas fuit in charitate & gratia, Deus voluit eum ſaluari, loquendo de charitate, & gratia increata ſpecialiter, quatenus ſcilicet Deus habet aliquem ſibi charum, & gratificat eum ad vitam æternam, non eſt verum; quia Iudas nunquam fuit in tali charitate, vel gratia; quoniam Deus nunquam habuit eum gratum, aut charum ad vitam æternam. Si autem loquatur de charitate gratiaq; creatis, & de voluntate Dei propriè & eſſentiali, non eſt verum, quia Deus nunquam ſic voluit Iudam ſaluari, & cùm hoc probatur, quia ſola charitas diuidit inter filios regni, & perditionis, loquendo de charitate creata, non eſt verum. Multi enim peccatores ſurrecturi & permanſuri finaliter hanc non habent; multi quoq; Iuſti caſuri, & ſic permanſuri finaliter illam habent. Sed ſola charitas increata, quæ hos habet charos ad regnum, & hos non habet, diuidit inter filios regni, & perditionis, ſicut in principio lucem à tenebris diuidebat; & de illa charitate loquitur ibi

Auguſtinus,

Auguſtinus, vt patet capitulo allegato, & capitulo ſequenti diffusè. Et quòd hæc charitas, A
ſcilicet chara Dei voluntas immutabiliter, & infallibiliter diuidat hos ab illis, per 20um. 21um.
22um. & decimum faciliter apparebit. Hæc enim charitas eſt Spiritus Sanctus, diuidens
Apoſtolus. ſingulis prout vult 1. ad Cor 12. & hoc expreſſius ſentit Apoſtolus ſupra, eodem 4. cum quærit, Quis enim te diſcernit? quaſi velit quærere, quis diſcernit te electum à reprobis, & innu-
Auguſtinus. ere, quòd ſolus Deus te ſic diſcernit; Et ſic exponit Auguſtinus hanc Autoritatem multis locis; quorum vnus ſcilicet de Correptione & gratia, allegatur in Gloſſa, cum dicit; Quis enim te diſcernit à maſſa perditionis? nullus niſi Deus, ſolus ipſe ſeparat te à perditis; ſed quia homo inflatus poſſet reſpondere, vel voce, vel cogitatione, & dicere diſcernit me fides mea, & iuſtitia & oratio mea, occurrit Apoſtolus dicens, Quid habes, quod non accepiſti? ideoque hæc quæſtio ſequitur immediate aliam quæſtionem. De gratia quoque eſt ſimiliter dicendum per omnia, quæ & qualiter efficit, vel non efficit quempiam gratum Deo. Si autem loquatur de voluntate ſigni ſeu effectus voluntatis diuinæ, cum præmittitur quandò Iudas fuit in charitate, Deus voluit eum ſaluari, verum eſt. Et cum arguitur vltra; Nunc non vult eum ſaluari, B
ergo voluntas Dei mutatur, loquendo vniformiter benè concludit, ſcilicet, quòd effectus & ſigna voluntatis diuinæ mutantur, nec hoc eſt contra 23. capitulum, quoniam illud probat immutabilitatem voluntatis & volutionis diuinæ eſſentialis & intrinſecæ, beneplacentis & & perfectæ. Aliter poteſt dici, videlicet quòd Iudas, quandò fuit in charitate & gratia, fuit charus & gratus Deo, ſecundum præſentem tunc iuſtitiam qua bonus erat, & ſic ſcriptus fuit in libro vitæ, ſicq; Deus voluit eum ſaluari, non autem penitus abſolutè, & hoc patet per
Ambroſius. beatum Ambroſium ſuper illud ad Rom. 9. vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam, ſic dicentem, Sunt quidam quibus gratia data eſt in vſum, vt Sauli, Iudæ & illis diſcipulis, quibus Dominus dixit, Nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo, & poſt abierunt retrò. Sed hoc Dominus de eis dixit propter iuſtitiam cui deſeruiebant, ac ſi diceret, Digni eſtis nunc vita æterna, quia erant boni; ſecundum præſcientiam verò, in numero C
malorum erant; & allegatur hæc Autoritas in Gloſſa diffuſius; et hoc propter iſtam autorita-
Lumbardus. tem tenet Petrus Lumbardus 3. Sentent. diſt. 21. 1. Similem diſtinctionem de Filijs Dei facit
Auguſtinus. Auguſtinus de Correptione & gratia 28. & 29 docens, quòd quidem ſunt filij Dei ſecundum prædeſtinationem & præſcientiam, quidam ſecundum ſuſceptam temporaliter gratiam; & ſub alijs adhuc verbis; Aliqui ſunt filij Dei Deo, aliqui verò nobis, id eſt, aliqui ſecundum diuinum iudicium, aliqui ſecundum humanum; Et ſupra 24. facit diſtinctionem ſimilem
Gratianus. de Electis; Et infra, 73. de filio pacis. Has autem diſtinctiones Auguſtini recitat Gratianus diffuſè de Pœnitentia diſt. 4. Si ex bono. Pro tertio argumento ſciendum, quòd offenſa Dei, & eius placatio, ira, vel amor, ſententia boni vel mali, & ſimilia, poſſunt dupliciter accipi, ſcilicet pro voluntate, ſeu volutione diuina ſic affecta, vel pro talibus eius effectibus ſiuè
Auguſtinus. ſignis; ſicut de eius voluntate nunc eſt dictum. Vnde & Auguſtinus 2. ad Simplicianum 20. docens, quomodò paſſiones humanæ poſſunt Deo attribui, videlicet ſeparando indignum à D
digno, ſic ait, De ira hominis detraho turbulentum motum, vt remaneat vindictæ vigor, atq; ita vtcunque aſſurgo ad notitiam illius, quæ appellatur ira Dei. Item de miſericordia ſi auferas compaſſionem cum eo, quem miſerearis, participatæ miſeriæ, & remaneat tranquilla bonitas ſubueniendi, & à miſeria liberandi, inſinuatur miſericordiæ diuinæ qualiſcunque cognitio. Zelum quoque Dei non repudiemus & aſpernemur, cum ſcriptum inuenimus, ſed auferamus de humano Zelo pallidam tabem doloris, & morbidam perturbationem animi, remaneatque illud ſolum iudicium quo corruptio caſtitatis impunita eſſe non ſinitur, & aſſurgimus vt incipiamus aliquo modo capere zelum Dei. Quapropter cum legimus etiam Deum dicentem, Pœnitet me, conſideremus quod eſſe ſoleat in hominibus opus pœnitendi, proculdubio reperitur voluntas mutandi, ſed in homine cum dolore animi eſt. Reprehendit enim in ſe, quòd temere fecerit. Auferamus ergo iſta quæ de humana infirmitate atq; ignorantia veniunt, & remaneat ſolum velle, vt non ita ſit aliquid quemadmodum erat, ſicq; poteſt aliquantum intimari menti noſtrę, qua regula intelligatur, quod pœnitet Deũ: Cum enim pœnitere E
dicitur, vult non eſſe aliquid, ſicut fecerat, vt eſſet; ſed tamen & cum ita eſſet, ita eſſe debebat, & cum ita eſſe non ſinitur, iam non debet eſſe ita perpetuo quodam & tranquillo æquitatis iudicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate diſponit. Qui & ſuper illud Pſalmi 82. In ira tua turbabis eos, Meminerimus, inquit, ſanè iram Dei ſine vlla affectione turbulenta nos debere intelligere. Ira quippe eius dicitur ratio iuſta vindictæ, tanquam ſi lex dicatur iraſci, cum miniſtri eius ſecundum eam commoti vindicant. Quod etiam ira Dei, offenſa, & ſimilia ſumantur quandoque pro diuinæ voluntatis ſic affectæ effectibus ſiuè ſignis, præcedentia manifeſtant. Primo igitur modo loquendo, offenſa Dei, ſeu ira immutabilis eſt omnind,

A ninò; ſecundo modo frequenter mutatur, & ſic dicitur voluntas diuina mutari non per mu-
tationem ſui ſed aliorum; vt patet per Auguſtinum 5. de Trinit. vlt. & 22. de Ciuit. Dei 2. ſi-
cut 23. allegauit, & in hoc ſenſu procedunt autoritates Prophetarum, & Ieronymi allegatæ.
Multæ quoque tales prophetiæ comminatoriè multa prædicunt, nec eueniunt; non enim hęc
prædicunt vt eueniant: vnde Ieronymus in Gloſſa autoritatis Ezechielis 33. allegatæ: Non *Hieronymus*
ſtatim ſequitur, vt quia Propheta dicit, eueniat quod prædicit; Non enim prædicit vt veniat,
ſed minatur ne veniat. Nec quia Deus loquitur, neceſſe eſt fieri quod minatur, ſed vt pœni-
teat cui minatur, & non fiat quod futurum eſt, ſi verba Dei contemnantur; ita quòd in talibus
prophetijs videtur ſemper intelligi conditio quædam talis, niſi pœnitueritis de peccatis. Vn-
de & in prologo Gloſſæ ſuper Pſalterium, ponitur duplex prophetia, ſcilicet ſecundum præ-
deſtinationem, quam neceſſe eſt ſemper impleri ſecundum tenorem verborum; & ſecundum
comminationem, vt 40. dies ſunt & Niniue ſubuertetur, quæ non ſemper impletur ſecun-
B dum verborum ſuperficiem, ſed ſecundum tacitæ intelligentiæ ſignificationem; & ſimile ha-
bètur in Gloſſa ſuper illud Mat. 1. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum
eſt per Prophetam dicentem; Ecce virgo, &c. Hoc etiam vult Auguſtinus ſuper illud Pſalmi *Auguſtinus.*
50. Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi, dicens; Sub hoc merito Niniuitæ pœ-
nituerunt, & certam miſericordiam meruerunt. Stetit ergo Niniue, & non eſt euerſa. Ego
autem puto impletum eſſe, quod Propheta dixit; Reſpice quæ fuit Niniue, & vide quia euer-
ſa eſt in malo, & ædificata in bono; & ſic intelligit Gregorius 16. Moral. 4. ſuper illud Iob *Gregorius*
22. Qui ſublati ſunt ante tempus ſuum, cùm dicit; quòd Deus plerunque mutat ſententiam,
conſilium nunquam, id eſt, ſenſum verborum, non diſpoſitionem eius æternam; & ſic expo-
nit eum Gloſſa, Eſaiæ 38. Sic plerunque fit mutatio diuinæ ſententiæ, quòd non ſemper ad li- *Gloſſa.*
teram adimpletur. Illud autem de pœnitentia Dei obiectum ſoluitur per præmiſſa, quod & *Eſaias.*
ſeptimum huius ſoluit. Ad aliud autem quod arguitur de orationibus & letanijs, patet per fi-
nem 23. Non enim eſt imaginandum, quòd Deus prius quicquam velit, vel non velit, & mo-
C re inſtabilis hominis vincatur precibus, & mutetur, nec quòd Sancti in Cœlo multiplicatis
precibus flectant voluntatem diuinam, ſicut homines in terra humanam, ſicut ex præcedenti-
bus ſatis conſtat. Dicitque Petrus Lumbardus 4. Sent. diſt. 45. vlt. Oramus Sanctos vt in- *Lumbardus.*
tercedant pro nobis, id eſt, vt merita eorum ſuffragentur nobis. Sancti enim non orant De-
um facere hoc vel illud, niſi viderint Deum ſic velle, niſi forſan ſit quicquam tale, ſuper quo
ignorant voluntatem diuinam, ſicut nos in pluribus ignoramus. Sed hic poteſt aliquis ſic in-
ſtare; Si Deus velit aliquid facere, fruſtrà videtur orare eum quòd hoc faciat, & ſi nolit ali-
quid facere, ad nullas preces hoc faciet, ergo ſuperfluunt omnes preces. Item tunc non eſſet
generaliter orandum pro omnibus, nec pro quolibet proximo viatore: Conſtat enim quod
triticum non creſcit ſine zizanijs, nec grana ſine paleis; & quòd ciues ciuitatis Dei, & ciuitatis
diaboli ſemper currunt promiſcuè in præſenti. Quare conſtat Deum nolle omnes ſaluari. Si
D ergo voluntas ‖ *ſua* per nullas preces poſsit mutari, quicunque orat pro omnibus, ſcit ſe non ‖ Dei
exaudiendum à Deo; quare ſine ſpe & vanè ſcienter ſic orat. Ad primum iſtorum dicendum
quod ſupponit vnum falſum, horrendum cuilibet Chriſtiano, quod & repugnat Chriſti ope-
ribus & doctrinæ; videlicet, quòd fruſtrà ſit Deum orare, vt ſuam faciat voluntatem. Chri-
ſtus enim imminente ſua triſtiſsima paſsione contriſtatus & mœſtus ſic orauit; Pater mi, ſi
poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis, Mat. 26.
Et infra eodem; Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua:
qui & Mat. 6. nos docuit ſic orare; Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum, ad-
ueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Licèt enim velit bonum ali-
quod nobis dare, non vult tamen nos penitus otiari, ſed vult quòd ſemper diligentes & vigi-
les hæc per preces, & ‖ *cætera* merita impetremus. Vix igitur meo iudicio aliqua vtilior, aut ef- ‖ certa
ficacior oratio in quibuſcunque proſperis vel aduerſis, de eligibili aut fugibili qualicunq; po-
E terit inueniri, quàm quòd homo ex toto corde, ex tota mente, & ex omnibus viribus ac me-
dullis, in omnibus & ſingulis Domino ſemper dicat; Fiat voluntas tua. Sic enim fiet vt homo
nihil ſui ſibi retineat, ſed & ſe totum, & omnia ſe concernentia quouiſmodo diuinæ totaliter
ſubijciat voluntati, Dei tantummodò nuſquam ſui in maximo, & in minimo volens integer-
rimè gloriam & honorem, nihil curando penitus, aut timendo, ſed amplectendo lætiſsimè
ſi oporteat, propter Deum, iacturam rerum, honoris, & famæ, infamiam, irriſiones, perſecu-
tiones, & qualeſcunque miſerias, excepta diſplicentia Dei omnipotentis ſola. “ Hoc enim, “ Supple [Fiat voluntas tua]
& ſic nullus poteſt dicere ſine infima humilitate, & altiſsima charitate; & ſi quis non po- & hoc in modo
teſt ſtatim hoc & ſic dicere, de hoc pœniteat, & velit hoc, ac dicat ſic vtcunque & oret, quo ſequitur
vt poſsit ſic dicere liberè & perfectè, & adhuc talis oratio eſt indubitanter plurimùm [Sic enim fiet, &c.]
fructuoſa.

fructuoſa. Pro ſecundo videtur dicendum quòd quidam ſunt ſimplices habentes zelum Dei,ſed non ſecundum ſcientiam,qui neſciunt quod filij regni & perditionis ſunt ſemper mixti in præſenti,vel ſi qui eſſent aliquo modo filij perditionis, credunt ſe poſſe pijs precibus mutare voluntatem diuinam,& impetrare,vt efficiantur filij regni,qui generaliter orantes piè pro omnibus,non peccant, quoniam ignorantia & pia intentio hos excuſat; imò & merentur plurimum ſic orando. Vnde B.Aug.22.de Ciuit.Dei.2.diſtincta voluntate duplici Dei,vna ſcilicet eſſentiali & æterna,& alia quam vult Deus & efficit in cordibus electorum,ſic dicit; Secundum ergo hanc voluntatem qua Deum velle dicimus, quod aliquos efficit velle à quibus futura neſciuntur,multa vult nec facit: Multa enim volunt fieri Sancti eius ab illo inſpirata ſancta voluntate,nec fiunt ſicut orant pro quibuſdam piè ſancteque,& quod orant,non facit,cùm ipſe in eis hanc ordinandi voluntatem Sancto Spiritu ſuo fecerit; ac per hoc quando ſecundum Deũ volunt & orant ſancti,vt quiſq; ſit ſaluus,poſſumus illo modo locutionis dicere; vult Deus & non facit,vt ipſum dicamus velle,qui,vt velint iſti,facit.Simile habetur 3.Reg 8.quod ait Dominus ad Dauidem,quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domũ nomini meo, bene feciſti hoc ipſum mẽte tractans,verùm non ædificabis mihi domum; vbi Gloſſa,Argumentum,quod voluntas alicuius actus placet,etſi nõ actus. Hoc idem patet per Aug.Enchirid. 8.& per Anſelmum multis locis oſtendentem,quod rectitudo voluntatis eſt velle,ſicut Deus vult eam velle, non autem velle id quod vult Deus;quod & Petrus Lumbardus 1 ſent.diſt vlt.manifeſtat. Alij autem ſcientes,vel opinantes prædicta,non poſſunt,vt videtur,orare abſolutè pro omnibus vt ſaluentur; hoc enim ratio clare probat. Quis enim rationabiliter oraret, niſi ſe exaudiendum ſperaret,imò & quando crederet contrarium pro conſtanti? Quis enim rationabiliter aggreditur opus quodcunq; ſine ſpe, imò cum de deſperatione qualiſcunq; fructus aut finis? hoc eſt enim contra omnem rationem agentium & naturam; Omnia namque agentia tam naturalia quàm voluntaria propter aliquem finem agunt,vt patet per Philoſophum 2.Phyſ.49.& quantum ad voluntaria in Philoſophia ſua morali quaſi per totum.Vnde & Apoſtolus 1.ad Cor.9. Debet in ſpe,qui arat,arare,& qui triturat,in ſpe fructus percipiẽdi; Et 2.Machab.12. Niſi eos qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret,ſuperfluum videretur & vanum orare pro mortuis; qui ergo non ſperant omnes ſaluãdos, ſed ſciunt contrarium,non debent orare abſolutè pro omnibus vt ſaluentur. Imò ſi quandoq; generaliter orant pro omnibus vt ſaluentur,oportet quod tacitè ſaltem intelligant de omnibus prædeſtinatis ad vitam,vel optent quòd oratio ſua valeat omnibus ſi quantum & vt coram Deo placitum fuerit & acceptum; non quòd per orationem ſuam à Deo quaſi inuito quodammodo velint aliquid extorquere. Primo autem iſtorum modorum orauit Saluator dicens, Ego pro eis rogo, non pro Mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi,quia tui ſunt, Ioan. 17.& huic conſonat dictum Aug.21. de Ciuit.Dei 24. ſupra 23. allegatum. Quod ſi Eccleſia eſſet certa,qui adhuc exiſtentes in via,ſunt prædeſtinati cum Diabolo in ignem æternum,non magis oraret pro eis, quàm pro Diabolo; Alioquin enim pium eſſet nominatim orare pro illo certæ,quia reuelatæ,perditionis filio Antichriſto. Qui ergo nũc ſunt certi,ſaltem in genere,quod in præſenti via & vita ſemper ſunt tales, nõ debent orare pro omnibus abſolutè, ſed aliquo dictorum modorum. Sed hic poteſt aliquis replicare, quod tunc nullus debet orare pro quocunque viatore: Neſcit enim an ſit prædeſtinatus, an finaliter reprobatus. Dicendum qui credit quempiam eſſe ſaluandum, vel per preces ſuas poſſe ſaluari,bene poteſt orare pro eo etiam etſi ſit damnandus,ſicut ſuperius de omnibus erat dictum: Si enim neſciat vel dubitet,poteſt orare,ſaltem ſub tacita conditione prædicta; Hanc autem conditionem tacitam iuris diuini,quilibet videtur habere ſi habeat charitatem,qua voluntatem diuinam præfert in omnibus propriæ voluntati: Abſolute autem omnino non videtur orandum pro aliquo viatore. Ad aliud principale de figulo patet per prædicta; Succeſsio enim voluntatum contrariarum in ipſo non eſt ſine impotentia & imperfectione,quia cum potentia præcedente actum, quæ neceſſariò imperfectionem importat, ſicut præhabita manifeſtant; Deus autem eſt infinitæ perfectionis & actualitatis; Ideo non eſt in potentia ante actum ad volitiones contrarias ſucceſsiuè. Hoc igitur non eſt impotentiæ,aut imperfectionis in ipſo, ſicut præcedentia docuerunt. Autoritas autem Ieremiæ intelligit,quod Deus poteſt mutare effectus ſuæ locutionis, aut cogitationis, ſicut figulus mutat effectus ſuæ artis,arte ſemper eadem immobili permanente, & talis mutatio eſt poſsibilis in voluntate diuina, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum. Nec hæc ponit aliquam mutationem intrinſecam in eſſentiali voluntate Dei,ſed extrinſecam in regnis, & gentibus permutatis. Quod autem objicitur de illo proceſſu 8ⁱ.Phyſ.non procedente ſed claudo, reijcitur euidenter per 34^am^. partem corollarij primi huius.

Auguſtinus. *3.Reg.8.* *Auguſtinus.* *Anſelmus.* *Apoſtolus.* *2.Machab.12.* *Ioan.17.* *Auguſtinus.*

A B C D E

CAP.

A

CAP. XXVI.

Quòd tota vniuerſitas rerum eſt bona, & nulla res per ſe mala.

HIc autem in mediaſtino pro præcedentibus & ſequentibus oſtendendum, totam vniuerſitatem rerum omnium eſſe bonam, nec eſſe in ea aliquid quod ſit malum. Huius enim oppoſitum Empedocles, Pictagoras, Manes, & Manichæi hæretici dicere videbantur, ſicut 18ᵃ pars Corollarij primi docet. Omne ſiquidem per ſe volubile & amabile à
B bono & ſapiente, eſt aliquo modo bonum, vt tam Philoſophi, quàm Theologi pariter conteſtantur: & quælibet pars mundi eſt per ſe volubilis & amabilis à Deo, ſicut & per ſe creabilis, & conſeruabilis eſt ab eo, ſicut ex capitulis 2.3.6.8.& 9. poterit apparere. Item omnis veritas eſt bona, quia recta, iuſta, & ſancta; & omnis eſſentia eſt veritas, veritatemue habens, quoniam ens & verum conuertuntur, ſicut ex præmiſsis 2. & 11. huius apparet. Vnde & Ariſtoteles 2. Metaph.4. *Ariſtoteles.*
Vnumquodque ſicut ſe habet, vt ſit, ita ad veritatem; & 5. Metaph. vbi diſtinguitur ens, Eſſe ſignificat quia verum; non eſſe autem quia non verum ſed falſum. Et idem recitat 6ᵗ,4ᵒ, & eodem 5ᵒ, vbi falſum diſtinguitur, dicitur, quòd falſum dicitur quod non eſt; quare & quod eſt dicitur verum. Et Auicenna 8. Metaph.6. Neceſſe eſt veritas, veritas autem cuiuſ- *Auicenna.*
cunque rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei. Anſelmus quoque in libello ſuo de *Anſelmus.*
veritate probat, quòd omnis eſſentia, & omnis actio, eſt veritas, iuſtitia, & rectitudo, vt patet
C capit.6.7.& 8. & quaſi per totum libellum; & Auguſtinus 83. quæſtionum 1. Omnis anima, *Auguſtinus.*
eo anima eſt, quo vera anima eſt; Omnis ergo anima à veritate habet, vt omninò ſit. Cur ergo non ita de alia re quacunque? Quare & 7. Confeſſ. 15. dicit ita, Omnia vera ſunt, in quantum ſunt, nec quicquam eſt falſitas, niſi cum putatur eſſe quod non eſt. Item Deus quia eſt ſummè ens, eſt ſummè bonus & perfectus, quoniam tam Philoſophi, quam Theologi, probantes Deum eſſe, probant vnum primum ens; & ex hoc oſtendunt illud eſſe maximè ens & perfectiſsimum & optimum; quare & omnia alia entia, quantum participant ſuo eſſe, tantum proportionaliter ſunt bona naturaliter & perfecta. Et hoc innuit Ariſtoteles obſcurè *Ariſtoteles.*
1. de Cœlo 100. cùm dicit, Totius Cœli finis, & omne tempus infinitatem continens, & perfectio æternum eſt, à ſemper eſſe ſumens denominationem immortalis & diuinus, vnde & alijs communicatum eſt, his quidem clarius, his autem obſcurius eſſe & viuere. Auguſti- *Auguſtinus.*
nus quoque 1. de doctrina Chriſtiana penult. dicit idem ſatis clarè, Quia Deus bonus eſt, ſu-
D mus, & in quantum ſumus boni ſumus, & in quantum mali ſumus, in tantum minus ſumus. Ille ſummè ac primitus eſt, qui omninò incommutabilis eſt, & qui pleniſsimè dicere potuit, Ego ſum, qui ſum: Cætera, niſi ab eo, eſſe non poſſunt; & in tantum bona ſunt, in quantum acceperunt vt ſint. Item ſi aliquid ſit per ſe malum, illud eſt contrarium per ſe bono; illud ergo, vel ſaltem primum in genere malorum, eſt æquale primo in genere bonorum; quoniam contraria ſicut conſtat, poſita ſunt ſub eodem genere & maximè diſtant; Ideoque ſicut dicit Ariſtoteles 1. de Cœlo 44. Contrariorum ſi alterum eſt determinatum, & alterum determina- *Ariſtoteles.*
tum erit; vbi Auerroes in comment. probat hoc dicens; Hoc manifeſtum eſt ex deſcriptione *Auerroes.*
contrariorum, quæ ſunt in fine remotionis, & cùm vtrumque eorum maximè diſtat, neceſſe eſt vt ſit æqualiter in contrarietate, ſcilicet vt neutrum ſit fortius reliquo; ſed cùm poſuerimus alterum eorum finitum, & alterum infinitum, tunc non contrariabuntur ſibi æqualiter, quoniam forma contrarietatis quæ eſt in altero eorum non erit æqualis formæ contrarietatis
E alterius: & addit, Et manifeſtum eſt per ſe vt ſint in eodem gradu contrarietatis; & ſi non, non in fine diſtabunt. Poſsibile enim eſſet addere ſuper minus, vt eſſet magis contrarium, quod probat tripliciter eſſe falſum; Primò, quia tunc idem haberet plura contraria, ſcilicet ſumma: ſecundò, quia tunc illud quod poſitum erat in maxima diſtantia, non erit ita, quod eſt contrarium poſitionis: tertiò, quia tunc non eſſet eadem proportio vnius contrariorum ad reliquum, & è contra, cuius oppoſitum aſſerit eſſe notum. Si igitur hæc ſint ita, malum eſt infinitum, & æquè forte cum Deo omnipotenti, apud quē non erit impoſsibile omne verbū. Poſſet ergo impedire & fruſtrare Deum bonum ab omni opere ſuo bono, & ſic non eſſet omnipotens cum alijs abſurditatibus infinitis. Hoc idem probat Aug. 83. qu. 6. hoc modo, Omne quod eſt aut corporeū eſt aut incorporeū; Corporeū ſenſibili, incorporeū autē intelligibili ſpecie continetur:

tinetur: Omne ergo quod eſt, ſine aliqua ſpecie non eſt; vbi autem aliqua ſpecies eſt, neceſſario aliquis modus eſt; et modus aliquid boni eſt; ſummum ergo malum nullum modum habet; Caret enim omni bono; Non eſt igitur quia nulla ſpecie continetur, totumque hoc nomen mali, de ſpeciei priuatione repertum eſt. Item ſi ſit aliquid per ſe malum, illud eſt contrarium ſummo bono, Domino Deo bono contra Ariſtotelem 12. Metaphyſ. cap. vltim. ſic ſcribentem, Non eſt contrarium primo nihil; Et Auguſtinus 12. de Ciuit Dei 2. Ei naturæ quæ ſummè eſt, contraria nulla eſt, niſi quæ non eſt. Ei quippe quod eſt contrarium non eſt, et propterea Deo & ſupernæ eſſentiæ, & Autori omnium qualiumcunque eſſentiarum, eſſentia nulla contraria eſt. Amplius autem quod naturaliter appetit & amat bonum, eſt aliquo modo bonum. Si enim eſſet per ſe, & perfectè malum, eſſet per ſe & perfectè contrarium bono: ſed nullum talium contrariorum naturaliter appetit & amat aliud, ſed magis odit & fugit; ſed quilibet naturaliter appetit bonum. Nam 1. Eth. 1. dicitur, quod benè enuntiauerunt bonū, quod omnia appetunt. Et 2°. de anima 34. Omnia appetunt diuinū & immortale. Quod & ratio manifeſtat; Omne enim habens finem naturalem naturaliter appetit illum; ſed Deus eſt finis vltimus omniumentium, ſicut ex ſecunda Suppoſitione poſſet oſtendi, & probatur expreſſe 12 Met. & alibi multis locis in Philoſophia Ariſt. & ſimiliter Auicennæ; vndè & Parab. 16. omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus; & Apocal. 1. Ego ſum Alpha & Omega, principium & finis. Auicenna quidem hoc totum de communi appetitu boni clarè teſtatur 8. Metaph. 6. dicens, Neceſſe eſſe per ſe eſt bonitas pura, & bonitatem deſiderat omninò quicquid eſt; Id autem quod deſiderat omnis res eſt eſſe, & ‖*perfectum* in eſſe in quantum eſt eſſe; & eſſe eſt bonitas pura & perfectio pura; et omninò bonitas eſt id quod deſiderat omnis res iuxta modulum ſuum, quoniam per eam perficitur eius eſſe. Item quidlibet vel eſt operatio, vel habet aliquo modo operationem aliquam naturalem, ſed omnis operatio, quare & cauſa operans, appetit aliquo modo bonum. Nam ſecundum Ariſtotelem 1. Eth. 1. Omnis ars & omnis doctrina, ſimiliter autem & actus, & electio, bonum quoddam appetere videtur; Ideo benè enuntiauerunt bonum, quod omnia appetunt. Et 1. Politic. 1. Eius, quod videtur, boni gratia, omnia operantur omnes. Et Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 32. Beata gens cuius eſt Dominus Deus eius, poſt magnum proceſſum concludit; Depellendæ ergo miſeriæ cauſæ, & acquirendæ beatitudinis cauſæ, faciunt omnes homines, quicquid vel boni faciunt, vel mali. Boetius quoque 3. de Conſolatione Philoſophiæ proſa ſecunda ſic dicit, Omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diuerſo quidem calle procedit, ſed ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire; Et ſecundo de Cœlo 34. Natura ſemper facit contingentium quod optimum; Et ſecundo de generatione penult. In omnibus, inquimus, quod melius, deſiderare naturam ſemper. Hoc idem poteſt aliter ſic oſtendi. Omnis agens appetit aliquem finem proprium, vt patet 2. Phyſ. diffuſè; et 1. Eth. 1. & 9. Metaph. 16. & alibi multis locis; Finis autem ſemper habet rationem boni, vt patet 2. Phyſ. 23. vbi dicitur, Non omninò vltimum eſſe finem, ſed optimum; et ſimile habetur inſra, eodem 31. Dicitur, quòd finis eſt potiſſima cauſa, & ſemper eſt, vel videtur bona; et 2. Metaph. 8. Qui auferunt finem, auferunt boni naturam; et 3. Metaph. 3. et 2. Phyſ. 74. & alibi ſæpiſſimè eadem ſententia reperitur. Rurſum ſic ad idem, Omne agens deſiderat naturaliter finem vltimum communem cuiuſlibet actionis, qui eſt ſine dubio ſummè bonus, & propter hoc eſt finis cuiuſlibet entitatis & factionis. Dicit enim Philoſophus 3. Met. 3. Quod eſt bonum ſecundum ſe & propter ſuam naturā finis eſt, ita quòd illius cauſa & fiunt, & ſunt cætera. Item ſicut vult ſecunda Suppoſitio, & in Philoſophia oſtenditur multis locis quòd non eſt infinitus proceſſus in finibus; oportet ergo quòd ſit vnus finis primus, & vltimus, communiſq; toti generi finium, & cauſa finalis omnium finium aliorum, ſicut eſt in quolibet alio genere, vt 2. & 10. Met. Ariſt. demonſtratur: ſed nullus talis finis citra Deum poterit aſſignari. Et hoc eſt quod Philoſophus autoritatibus pluribus cōteſtatur. Dicit enim 12. Met. 37. Quod autem eſt cuius gratia, id eſt, cauſa finalis, in immobilibus definitio oſtendit, id eſt definitio cauſæ finalis quam ſtatim adiungit, dicens, Eſt enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem eſt, hoc verò non eſt; Mouet autem vt amatum; Motum verò, ſcilicet primum motum ab eo alia mouet. Vbi Auerroes declarans definitionem finium, dicit ita, Perfectionum propter quas mouetur perfectum, quædam ſunt qualitates vt ſanitas, quædam ſunt ſubſtantiæ extrinſecæ à re, quæ mouetur ad eas, vt aſſimiletur eis, vt inueniuntur omnes actiones ſeruorum, quoniam ſunt erga intentionem Domini ſui, ergo dicuntur eſſe propter Dominum, & ſimiliter entia cum hoc primo principio. Hoc autem primum mouens mouet primū motum, ſicut primum amans primū amatum. Primum enim cœlum mouetur ab iſto motore ſecundū deſiderium, vt aſſimiletur ei ſecundum ſuum poſſe, ſicut amans mouetur vt aſſimiletur ſuo amato;

Alia

Margin: A (beside "tinetur…"); *Ariſtoteles.* *Auguſtinus.* (beside "rium ſummo bono… ſcribentem"); *Philoſophus.* (beside "git; ſed quilibet"); B (beside "bonū, quod omnia"); *Apocalipſis.* (beside "16. omnia propter"); ‖ perfectio (beside "quid eſt; Id autem"); *Ariſtoteles.* (beside "operans, appetit"); C (beside "omnis doctrina"); *Auguſtinus.* (beside "gratia, omnia operantur"); *Boetius.* (beside "li. Boetius quoque"); *Ariſtoteles.* (beside "ad vnum tamen"); D (beside "dicitur, Non omninò"); *Philoſophus.* (beside "nis cuiuſlibet entitatis"); E (beside "gratia, id eſt, cauſa finalis")

A Alia verò corpora cœleſtia mouentur ſecundum deſiderium ad motum primi corporis, & ideo plenè habent motum duplicem; ea autem quæ ſunt ſub iſtis mouentur mediantibus iſtis motibus: Generationem verò & corruptionem faciunt motus duplices oppoſiti, continuationem verò vnus motus æternus. Et ſupra eadem particula textus; Quod bonum, & propter ipſum eligibile in eadem coelementatione, & optimum ſemper & probabile quod primum, vt dicit textus quem Commentator exponit: aliud autem quod eligitur propter ſe in vniuerſitate electorum, eſt valdè nobile cùm primò acquiritur. Vbi Auerroes; Illud quod diligitur & deſideratur propter ſe inter hæc principia abſtracta, eſt illud quod eſt in fine nobilitatis, & ſimplicitatis, & vnitatis; & verſus ipſum mouetur omne motu velociori & maiori motibus proprijs vnicuique eorum. Eſt enim electum per ſe, & amatum omnibus; tale autem eſt perfectum in fine, & illud acquiritur per ſe, & omnia quæ acquiruntur, propter ipſum acquiruntur. Vnde Philoſophus 2. De cœlo & mundo 63. Quod eſt optimè habens nihil indiget acti- *Philoſophus.*
B onis; eſt enim ipſum quod cuius gratia, ſcilicet finis: actio autem ſemper eſt in duobus, cùm & cuius gratia fit, & quod huius gratia: aliorum autem animalium pauciores, plantarum autem parua quædam & vna fortè. Aut enim vnum aliquid eſt quo ſocietur vtique quemadmodum & habet, aut & multa: omnia autem præuia ſunt ad optimum; vt textus quem Commentator exponit; Actiones hominis ‖ *multiplíciter*, & non ſunt propter ſe, ſed propter aliud, (‖ multiplicantur.) quoniam non eſt perfectæ nobilitatis. Res autem perfectæ nobilitatis non indiget operatione qua ſit nobile: nam ipſum eſt illud propter quod fit operatio; & omnis actio, & perfectio operationis, erit per id quod facit operationem propter aliquid, & propter id propter quod eſt operatio facientis, ſcilicet propter finem iſtum nobilem & perfectum. Et ſecundo De anima 34. Animal facit animal, & planta plantam, quantum ipſo ſemper diuino & immortali participent ſecundum quod poſſunt: Omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia quæcunque agunt ſecundum naturam. Boetius 3. de Conſol. Philoſoph. proſ. 11. oſtendit *Boetius.*
C diffuſè quodlibet entium appetere finem & bonum proprium & commune; non commune propter proprium, ſed è contra. Dicit ergo quod id ad quod vniuerſa feſtinant eſt omnium ſummum bonorum, & illud eſt finis omnium rerum quod deſideratur ab omnibus, quod quia bonum eſſe collegimus, oportet rerum omnium finem bonum eſſe fateamur. Et infra proſa 12. Cùm Deus bonitatis clauo omnia gubernare iure credatur, eademque omnia ſicuti docui ad bonum naturali intentione feſtinent; vnde dubitari non poteſt quin voluntariè regantur, ſeque ad diſponentis nutum veluti conuenientia, contemperataque rectori ſponte conuertantur. Ita inquam neceſſe eſt. Nihil ergo eſt quod naturam ‖ *ſeruans* Deo contraire conetur, nihil inquam; nec eſt aliquid quod ſummo huic bono vel poſſit, vel velit obſiſtere. Qui & in (‖ conſeruans) de Hebdomadibus, tenet, inquit, communis ſententia doctorum, omne quod eſt ad bonum tendere; omne autem tendit ad ſimile; quæ igitur ad bona tendunt, ipſa bona ſunt. Item poſſet confirmari per Auguſtinum, qui vult multis locis quòd omnes homines neceſſariò velint *Auguſtinus.*
D beatitudinem, & propter ipſam volunt & agunt vniuerſaliter quicquid volunt vel agunt, vt erat ſuperius allegatum. Ideoque non poteſt dici, quòd hæc omnia dicta Autorum intelliguntur de actionibus naturalibus non voluntarijs. Quædam enim autoritates loquuntur expreſſè de Angelis & hominibus, & etiam eadem ratio eſt hinc indè. Aliter quoque, entia nobiliora, ſcilicet voluntaria, & actiones nobiliores, & nobilioris potentiæ, puta voluntariæ negligentius diſponerentur, & peius, cum tamen ſecundum Philoſophum, 2. De cœlo & *Philoſophus.* mundo 50. Natura non curet vilia, deſpiciens pretioſa. Vnde videtur mirabile quoddam ſequi, omnem videlicet actionem cuiuſlibet creaturæ eſſe frui vel vti, & nullam abuti. Sed ad mentem Sanctorum iſtud non ſequitur, quia licèt quælibet actio creaturæ quodammodo referatur in Deum, non tamen præciſè cum circumſtantijs debitis, vt oportet. Item pax eſt tam magnum bonum, vt nullus dubitet quin ſit bonum, nec conſulat circa ipſam; ſed omnes ipſam propter ſe appetunt ſicut finem. Vnde Philoſophus 3. Eth. 8. Conſiliamur non de fini- *Philoſophus.*
E bus, ſed de his quæ ad fines. Neque enim conſiliatur Politicus ſi pacem faciat, neque reliquorum aliquis de fine, ſed ponentes finem aliquem, qualiter & per quæ erit, intendunt. Item omnia entia naturaliter appetunt quandam pacem, concordiam ſcilicet naturalem, & debitam harmoniam, tam intrinſecè quàm extrinſecè circumquaque, ſicut patet in ſimplicibus & in mixtis, ſimilibus, & contrarijs vniuerſis, ſed in hominibus maximè. Nam pacifici volunt pacem, & ſimiliter bellicoſi. Nam ſicut dicit Philoſophus 10. Eth. 11. Bellamus, vt pacem ducamus: nullus enim eligit bellare eius quod eſt bellare gratia, neq; præparare bellum; videretur *Philoſophus.* enim omnino violentus occiſor quis eſſe, ſi amicos oppugnatores faceret, vt pugnæ & occiſiones fierent. Quare & teſte rege maximo Artaxerxe; Pax cunctis mortalibus eſt optata. *Heſter 13.* Vnde & Auguſtinus 15. de Ciuit. Dei 11. Pax eſt tam magnum bonum, vt nihil gratius ſo- *Auguſtinus.*

leat audiri, nihil deſiderabiliùs concupiſci, nihil melius inueniri; & pacem omnia bona & A
mala, in omni operatione, bona, & mala, deſiderant & amant, nec pacem vllo modo po-
Auguſtinus. terunt non amare. Hoc autem totum Auguſtinus 19. de Ciuit. Dei 12. & 13. planè dicit, & probat. Amplius autem ordo naturalis eſt bonum, & omnia habent ordinem naturalem, quare & omnia bonum habent. Hæc autem ratio fere tota patet 13. Metaph. 2. vbi Ariſtoteles diſtinguens de bono, & redarguens Ariſtippum, & cæteros tales Sophiſtas ponentes non eſſe bonum in Mathematicis, ſicut 3. Metaph. 3. recitatur, oſtendit in Mathematicis eſſe bonum, ſic dicens; Quoniam autem bonum & optimum, alterum hoc quidem eſt ſemper in operatione; bonum autem & in ‖*mobilibus*, dicentes nihil dicere Mathematicas ſcientias de bono aut & optimo, mentientur. Dicunt enim, & demonſtrant maximè: Boni autem maximè ſpecies & ordo, commenſuratio, & determinatum quod maximè oſtendunt Mathematicæ ſcientiæ. Et quoniam multorum cauſa videntur hæc, dico autem puta ordo & determinatum. Idem patet 3. de Cœlo, & Mundo 24. vbi dicitur, Inordinatè nihil eſt aliud quàm præ- B
‖immobilibus

ter naturam; Ordo enim propria ſenſibilium natura eſt. Item illud eſt bonum quod tribuit cuique quod eſt ſuum, ſed hoc facit ordo: Auguſtinus enim 19. de Ciuit. Dei 13. ordinem ſic definit, Ordo eſt parium diſpariumq; rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio, quod ſatis concordat dicto Ariſtotelis præcedenti: Quare et 15. de Ciuit. Dei 22. definit breuiter ſic virtutem quod eſt ordo amoris. Item niſi ordo eſſet magnum bonum, non tam diligenter in Sacris literis notaretur. In rationali quidem Iudicij debuerunt poni 4. ordines lapidum, & nomina filiorum Iſrael ſecundum ordinem natiuitatis ſuæ & lucernæ per ordinem collocari. Regina quoque Saba videns ordinem miniſtrantium Salomonis, dixit, Beati ſerui tui. Ordo ſimiliter Melchiſedechi non minimum commendatur; & quaſi tota lex & prophetia locis varijs
Apoſtolus. talibus eſt reſperſa. Apoſtolus quoque monet Corinthios, vt omnia fiant in eis ſecundum ordinem & honeſtè, Et Coloſſenſibus ſcribens dicit Apoſtolus ſe gaudere videndo ordinem eorum. Quod autem omnia habeant aliquem ordinem naturalem, per hoc oſtenditur, quia omnia habent vnum finem naturalem, vt proximo eſt oſtenſum; & quia omnia eſſentialiter C
& naturaliter ad inuicem ordinantur eſſendo æqualiter plus vel minus. Ariſtoteles quoque 12. Metaph. capite vltimo inquirit, in quo conſiſtat naturale bonum & optimum vniuerſi, vtrùm ſcilicet in aliquo bono ſeparato, aut in ordine? & reſpondendo, oſtendit quod in vtroque, ſicut bonum exercitus conſiſtit in ordine, & duce, & ponit ibi duplicem ordinem omnium entium naturalem, ad inuicem ſcilicet, & ad primum; & hoc pulchrè oſtendit ibi
Ariſtoteles. Auerroes comment 52. Et 1. Metaphyſ. capite nono recitat Ariſtoteles rationem Antiquorum ab iſta veritate coactorum, vt dicit, ad ponendum, licet non ſatis diſtinctè vnam cauſam
1. finalem communem omnibus entibus. Videbant enim quod omnibus entibus eſt, *on*, & bene in ordine naturali; & quod hoc non poſſet eſſe ab aliquo elemento, nec à caſu aut fortuna; quare concludebant vnum eſſe principium generale bonitatis totius. Ideoque Anaxagoras dixit intellectum quendam eſſe in Animalibus, & in natura cauſam terræ & mundi, & D
ordinis totius; & cauſam ſic dicendi accepit ab Hermitimo Dacomenio, ſicut ſtatim conſequenter capite decimo recitatur; & hanc ſententiam Philoſophus approbat. Quare videtur
Boetius. quod hæc ſit Philoſophorum ſententia generalis. Dicitque Boetius 4. de Conſol. Philoſ. proſa 6. Ordo quidem cuncta complectitur, nequid in Regno prouidentiæ liceat temeritati.
Ariſtoteles. Adhuc autem Ariſtoteles in de Secret. Secretorum 1. part. 23. dicit quod Creator cuncta, ſua ſapientia æquali pondere, & certo numero, & ordine deſtinauit. Cui & concorditer Sa-
Sapient. 11. piens Sapient. 11. Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti, quare & in ordine naturali. Hæc etiam tria magnum bonum important, vt patet per Auguſtinum 4. ſuper
Auguſtinus. Gen. 4. & infra 2. de libero arbitrio 19. & vlt. 5. de Ciuit. Dei 11. De prædeſtinatione Sanctorum 4. & alibi multis locis: Qui & 11. de Ciuit. Dei 15. Non eſt, inquit, vlla natura, quam non ille conſtituit, à quo eſt omnis modus, omnis ſpecies, omnis ordo, ſine quibus nihil rerum inueniri, vel cogitari poteſt, & quodlibet horum trium eſt bonum; quælibet E
ergo res exiſtens aliquod bonum habet, & eſt ſimiliter ipſa bona. Amplius autem omne ve-
Philoſophus rè ens eſt verè cognoſcibile poſitiuè, quia ſecundum Philoſophum 2. Metaph. 4. vnumquodque ſicut ſe habet vt ſit, ita ad veritatem, quare ad cognitionem: ſed malum non eſt cognoſcibile poſitiuè & per ſe, ſed priuatiuè & per comparationem ad bonum, ſicut priuatio per ſuum habitum. Dicit enim Philoſophus 3. de Anima 25. quod priuatio, malum
Auerroes. & nigrum ſuo contrario aliquo modo monſtratur & cognoſcitur; vbi dicit Auerroes, quod vniuerſaliter omnes priuationes non cognoſcuntur niſi per ſua contraria, ſcilicet per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus, & hoc intendebat per nigredinem priuationem albedinis; & 12. Metaphyſ. 37. innuit Philoſophus illud idem, Intelligi-

A telligibilis, inquiens, altera coëlementatio, & huius ſubſtantia prima; quare conſtat eum loqui de coelementatione boni, cùm dicit, quòd illa eſt intelligibilis per ſe, innuens. quòd coelementatio contraria, ſcilicet mali, non eſt intelligibilis per ſe, ſed per accidens, quod exponens Auerroes, allegat ab Alexandro quòd illa quæ ſunt intellecta per ſe ſunt de Allaſtochia boni; quæ autem mali per accidens ſunt intellecta, ſcilicet per priuationem boni, & omnium principiorum contrariorum cuiuſcunque tranſmutationis, vnum eſt quaſi forma, & aliud quaſi priuatio. Allaſtochia autem quæ eſt quaſi forma eſt intellecta per ſe, quæ autem eſt quaſi priuatio eſt intellecta, ſed non per ſe: Priuatio enim non intelligitur niſi in ||*reſpectu* habitus, qui eſt forma. His autem concordat Auguſtinus 12. de Ciuitate Dei 7. dicens, quòd velle inuenire cauſas peccati malæ voluntatis & defectionum talium, eſt ac ſi quis velit videre tenebras, aut audire ſilentium; quod tamen vtrumque nobis notum eſt per oculos, & per aures, non in ſpecie, ſed in ſpeciei priuatione. Nemo ergo ex me ſcire quærat, quod

Auerroes. || ratione. *Auguſtinus.*

B me neſcire ſcio, niſi fortè vt neſcire diſcat, quod ſciri non poſſe ſciendum eſt. Amplius autem ſi aliquid eſſet per ſe malum, hoc maximè videretur de actu malo moraliter; ſed quilibet talis eſt aliquis motus; quare & actus, & perfectio mobilis ſeu moti in quantum huius, vt patet 3. Phyſ. Ariſtotelis ſatis diffusè. Item ad idem, Omnis actus eſt finis, complementum, & perfectio naturalis potentiæ, cuius eſt actus. Dicit enim Ariſtoteles 9. Metaph. 15. finis autem actus, & huius gratia potentia ſumitur. Non enim vt viſum habeant vident Animalia, ſed vt videant, viſum habent; & hoc ibi per magnum proceſſum oſtendit. Quare & omnis actus eſt bonum aliquod naturale; & hæc eſt ratio Auicennæ 9. Metaph. 8. dicentis, Nihil in actionibus inuenitur dici malum, quod non ſit perfectio cauſæ agentis; & fortaſsis non eſt malum niſi in reſpectu patientis triſtitiam per illam actionem; vel in reſpectu cauſæ ſuperioris, quæ deberet prohibere, ſicut iniuria illata à virtute iraſcibili eſt propria perfectio illius virtutis, & quantum ad illam eſt actio talis bona, ſed eſt malum iniuriati, vel

Auicenna.

C animæ rationalis quæ deberet fugere hanc virtutem. Idem oſtendit per aliud exemplum ſatis conueniens de combuſtione facta per ignem, quæ eſt perfectio propria formæ ignis, & per conſequens bonum eius, ſed eſt forſan malum combuſti, vel illius qui ignem accendit. Item homicidium & adulterium non ſunt per ſe mala, nec aliqui actus exteriores, quia non in pueris, morionibus, dormientibus, ſeu etiam furioſis, cùm careant arbitrio libero voluntatis cauſalis. Hæc patet ex ſecundo huius præmiſsis. Ad idem, ſi homicidium ſit per ſe malum, homicidium ſecundum quod homicidium eſt malum, quoniam ad per ſe, ſiue ſecundum ſe ſequitur ſecundum quod, vt patet 5. Metaph. 23. vbi illa definiuntur; & ſi homicidium ſecundum quod homicidium eſt malum, omne homicidium eſt malum, vt patet 1. Prior. cap. de reduplicatiuis; & Auerroes ſuper 5. Metaph. comment. 3. Homo ſecundum quod eſt homo, non eſt artifex idolorum, quoniam tunc omnis homo eſſet artifex Idolorum. Item quicquid ineſt alicui per ſe, ineſt ei eſſentialiter, vt patet 1. Poſt. & 5. Metaphyſ. vbi

Philoſophus. *Auerroes.*

D priùs, & quicquid ineſt alicui eſſentialiter, ineſt neceſſariò omnibus ſuppoſitis, vt patet 2. de Cœlo 59. vbi arguitur quòd ſi vna ſtella eſt ſphæricæ figuræ, ergo & omnis. Vbi dicit Auerroes, Neceſſe eſt vt illud quod exiſtit in aliquo indiuiduorum ſpeciei ex rebus eſſentialibus, exiſtat in omnibus indiuiduis illius ſpeciei, & figura eſt ex rebus eſſentialibus. Venerabilis quoque Anſelmus Cantuarienſis de caſu diaboli 19. oſtendens quòd omnis voluntas, actus ſcilicet voluntatis, in quantum eſt, bonum eſt, & nulla res malum, ſic probat: quòd voluntas primi Angeli, qua voluit eſſe ſimilis Deo, non fuit malum, ſcilicet eſſentialiter & per ſe, quia tunc filius Dei non vellet ſimilis eſſe Patri: & addit, Aut ſi velle quaſlibet infimas voluptates eſſet malum, ||*malum* diceretur voluntas brutorum. Item ſi homicidium per ſe ſit malum non per accidens, cùm ſemper & vbique homicidium ſit ipſummet, & habeat ſe totum, ſemper & vbique eſt malum: Si enim nunc vel hic non ſit malum, & tunc vel ibi ſit malum, hoc eſt propter aliquid quod accidit ſibi nunc & hic, ratione cuius nunc & hic eſt malum;

Ariſtoteles. *Auerroes.* *Anſelmus.* || mala.

E quod cùm alibi, & alias ab eo fuerit ſeparatum, tunc & ibi non erit malum; Non eſt ergo malum ſolummodo per ſeipſum, nec per aliquid ſibi eſſentiale, vt eſt anima, vel riſibilitas homini; talia enim ſeparari non poſſunt; eſt ergo tantum malum per accidens, quia per aliquid tale, quod poteſt ſibi adeſſe, & abeſſe præter corruptionem ſubiecti. Venerabilis quoque Anſelmus Cantuarienſis in De conceptu virginali 4. arguit iſto modo; Si appetitus concupiſcentiales per ſe iniuſti eſſent, quoties illis conſentiretur, iniuſtũ facerent, ſed quando bruta animalia illis conſentiunt, non dicuntur iniuſta. Item ſi actus adulterij & homicidij per ſe ſint mali, cùm actus ſecundũ eſſentiam ſimilis ſit in coniugatis, & non cõiugatis, in innocentibus & reis mortis, erit & peccatũ in iſtis. Ad idẽ ponatur, quod propter nimiã ſimilitudinem, vel aliam cauſam ex ignorantia inculpabili vir cognoſcat vxorem alienã credens eam eſſe propriam,

 & ſimili-

& ſimiliter occidat innocentem poſitum in carcere loco nocentis, iuſte damnati, & debite cu- A ſtoditi, neuter peccat, ſed meretur in caſu. Ergo tales actus per ſe, & ſecundum ſuam ſubſtantiam non ſunt mali, ſed aliquandò ſunt boni, ſicut actus carnales cum propria vxore, dum creditur aliena, eſt peccatum mortale, & occiſio nocentis crediti innocentis. Iſtud apparet Geneſ. 29. de Rachel & Lea; et in Canone 29. Quæſt. 1. & 4. Sent. Petri, diſt. 30. de ſimilibus manifeſtè. Adhuc autem ad idem, Iuſtitia & iniuſtitia ſunt priuatiuè oppoſita, quare & nata ſunt fieri circa idem, vt patet in prædicamentis; et 5. Metaph. Ariſtotelis: ſed iuſtitia eſt in ſola rationali creatura; ergo & iniuſtitia, & nòn in talibus actibus exterioribus; Imò non videtur magis per ſe peccatum in talibus actibus, quàm in ſimilibus actibus beſtiarum. Hæc autem quaſi tota ratio eſt Anſelmi de Conceptu virginali, vbi ſimiliter oſtendit peccatum originale per hoc quod eſt iniuſtitia non eſſe in ſemine, aut corpore, ſed tantum in anima rationali. Amplius autem videtur, quòd nullus actus interior per ſe eſt malus, quia nec blaſphemia, nec odium Dei, quod poteſt oſtendi, ſicut de actibus exterioribus eſt oſtenſum in morionibus, & B etiam furioſis; & quia quilibet talis actus eſt quædã perfectio naturalis talis potentiæ naturalis. Præterea intelligere & velle ſunt operationes diuerſæ; Ponatur ergo quòd Deus creet aliquam naturam, quæ poſſit libere velle & nolle, & facere cætera opera voluntatis, & non intellectualiter nec rationabiliter iudicare, ſed ſimpliciter comprehendere ſicut bruta, tunc talis natura blaſphemando, vel odiendo Deum non peccaret, quia non faceret contra iudicium, ſeu regulam rationis. Tales ergo actus non ſunt per ſe mali, ſicut ex præoſtenſis apparet. Amplius autem homo poteſt ſine culpa ſua aliqua præcedente multipliciter decipi per apparentias plurimas, & Sophiſtica argumenta. Ponatur ergo quòd ille Behemot calliidiſſimus Sophiſtarum cuius argutiæ ſunt perplexæ, aliquem ſimplicem, ſine culpa ſua priori, inuoluat, & illaqueet tam perplexè, vt ſibi videatur omninò, quod niſi blaſphemet Deum, vel odiat, neceſſario plus peccabit, iſte tunc ſecundum iudicium rectiſſimæ rationis tenetur blaſphemare Deum, vel odire, ne alias incidat in maius peccatum, quoniam ſecundum communem animi C conceptionem, de duobus malis, minus malum eſt eligendum, cuius cauſa eſt, quia in bonis eſt è contrario, ſcilicet quod maius eſt magis eligendum. Vnde 5. Eth. 5. In boni ratione fit minus malum ad maius malum, eſt minus magis eligibile maiori; eligibile autem bonum, & magis maius. Idem patet per beatum Gregorium 32. Moral. 17. ſuper illud Iob. 40. Nerui teſticulorum eius perplexi ſunt, dicentem, Horum teſticulorum nerui perplexi ſunt, quia ſuggeſtionum eius argumenta implicitis innexionibus alligantur, vt pleroſque ita peccare faciant, quatenus ſi fortaſſe peccatum fugere appetant, hoc ſine alio peccati laqueo non euadant, vel culpam faciant, dum vitant, ac nequaquam ſe ab vna valeant ſoluere, niſi in alia conſentiant ſe ligari. Et hoc oſtendit per multa exempla, quorum primum eſt, Siquis iurauerit ſe celaturum ſecreta alterius, qui indicat ſibi poſt iuramentum, quod intendit committere ſecretum homicidium, quod ille iuratus, non niſi prodendo hoc ſecretum propoſitum valeat impedire, tunc tantæ perplexitatis laqueis alligatur; quod ſi ſecretum prodiderit, videatur ſibi reus per- D iurij, ſi non prodiderit, reus homicidij. Aliud exemplum ponit de aliquo ſimplici, qui promittit obedientiam integram prælato, qui || *primo* præcipiat ei facere quod non decet, tunc talis eſt perplexus: Si enim obediat, facit peccatum & peccat, ſi non obediat incurrit inobedientiam, ſicut credit. Vbi contra omnes tales perplexitates ponit remedium generale, ſcilicet vt perplexus ſemper eligat minus malum. * Dicit enim ſic; eſt tamen quod ad deſtruendas eius verſutias vtiliter fiat, vt cum mens inter minora & maxima peccata conſtringitur, ſi omninò nullus ſine peccato euadendi aditus patet, minora ſemper eligantur; quia & qui murorum ambitu nè fugiat, vndique clauditur, ibi ſe in fuga præcipitat, vbi murus breuior inuenitur, & hoc totum allegatur in Can. diſt. 13. Nerui, & ſimile ſcribitur 22. Quæſt. 4. Non ſolum; & multa ſimilia multis capitulis poſt & ante. Item ad idem, eſt illud capitulum ſupra, eadem diſtinctione, Duo mala; & ſumitur à Concilio Toletano 8. Duo mala, inquit, licet cautiſſimè ſint præcauenda, tamen ſi neceſſitas periculi vnum ex eis perpetrare compulerit, ad id debemus E reſoluere, quod minori nexu noſcitur obligari; Quid autem leuius ex his, quidvè grauius ſit, puræ rationis acumine inueſtigemus. Et ad hoc facit, quod in capite illius diſtinctionis præmittitur; ſcilicet quod aduerſus naturale ius, nulla diſpenſatio admittitur, niſi forſan duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum neceſſe ſit eligi. Idẽ docet planiſſimè Iſid. 3. de ſum. bono 5. Ponatur ergo quòd alicui ſimplici qui voluit & iurauit alicui prælato obedientiã in omnibus integrã, præcipiatur ab illo prælato, vel à diabolo qui transfigurat ſe in illum prælatũ, quòd odiat Deũ & blaſphemet, & iudicet quòd talis actus contra Deũ ſit minus malum, quia ibi eſt vnum peccatũ tantum, & contra Deum tantum, & multum excuſatum per præceptum prælati, credatq; quòd non obedire in hoc caſu ſit maius peccatũ, quia contra prælatum ſuum, & contra Deum,

Gen. 29. *Lumbardus.* *Gregorius.* || poſt. *nempè Gregorius.* *Iſidorus.*

A Deum, cuius vices gerit, & quòd ſit violare iuramentum, & apoſtatare à voto. Vel ponatur,
quòd Diabolus, qui transfigurat ſe in Angelum lucis, transfiguret ſe in magni conſilij Ange-
lum, Dominum Ieſum Chriſtum,& præcipiat alicui ſimplici credenti quòd ſit Chriſtus,quòd
blaſphemet, & odiat Deum per momentum, quod ſi non fecerit, blaſphemabit Deum, & o-
diet in æternum damnatus,credatque minus malum eſſe blaſphemare vel odire Deum in hoc
caſu, quàm non obedire mandanti, & hoc fiat ſine culpa talis aliqua præcedente. Videmus
enim, quòd multi Sancti per argumenta ſophiſtica decipiuntur frequenter. Et ſaltem hoc eſt
poſsibile de diuina potentia abſoluta. Et ſi dicatur quòd hoc eſt ad minus propter peccatum
originale præcedens, ſit peccatum originale baptiſmo deletum, & ſit talis in charitate, tunc
nunquam in pœnam peccati originalis incidet in ignorantiam, quæ inducat eum neceſſariò
in mortale peccatum. Item talis credulitas eſt vnus ‖ *actus* poſsibilis fieri, vt patet per conſili- ‖ intellectus
um,& per textum Iob; qui non poteſt intelligi ſicut litera primò ſonat, eo quod Beemot ta-
B lia membra non habet, patetque per Gregorium,& per Gratianum ſimiliter vbi prius,& ratio
docet idem. Poteſt enim quis credere falſum manifeſtius, & minus veriſimile, vt oppoſitum
primi principij, vel quòd omnia mouentur vel quieſcunt, & ſimilia, ſicut 4. Metaphyſico-
rum, & alibi recitatur: ſed talis actus credulitatis perplexæ nec in fieri, nec in eſſe dependet à
culpa priori, tanquam ab aliqua ſua cauſa, ſicut inductiuè patebit. Eſt ergo abſolutè poſsibile
ſine culpa priori credulitatem huiuſmodi fieri & manere. Item ponatur, quòd Deus crearet
hominem ſine peccato originali vel alio in gratia, talis conditionis, qualis nos ſumus, de quo
ſic decepto arguatur, vt prius. Et ad omnia ſubterfugia obſtruenda,ponatur quòd talis ſit per-
plexus, credat, quòd ſi expectet, deliberet,conſulat, vel oret Deum,peccabit grauius eo ipſo:
ſit enim hæc credulitas pars perplexitatis illius, ponaturque quòd præcipiatur ſibi, quòd ſta-
tim faciat hoc vel illud, & credat ſe obligari ad ſtatim faciendum, ſine omni expectatione vel
aliquo huiuſmodi; vel ponatur in carcere, vbi non poſsit habere conſilium: & prætere a licet
C oret Deum, ex quo Deus non tenetur, nec per preces cogitur ad agendum, ſed quicquid agit
ad extra, liberè ſemper agit, ponatur de ſua potentia abſoluta quòd non exaudiat deprecan-
tem. Talis ergo ſic perplexus ſi eligat, & faciat quod credit eſſe minus malum, non peccat:
nullus ergo talis actus per ſe eſt peccatum. Sed aliquis forſan dicet, quòd ſi ſic eligat, in hoc
caſu, nihilominus ipſe peccat, quia ipſe eligit, & facit minus peccatum, ſecundum autoritates
ſuperius allegatas, quare & aliquo modo peccat. Hoc autem non videtur: Nullus enim fa-
ciendo quod debet peccat, talis autem facit quod debet. Nullus etiam faciendo ſe-
cundum rectiſsimum iudicium rationis, Sanctorum, Canonis, & Concilij generalis pec-
cat; hic autem ſic facit. Itemque ſi talis peccet, hoc eſt mortaliter in multis caſibus, vt vi-
detur, & ſi non ſic eligat, ipſe peccat mortaliter: talis ergo in charitate, in iuſtitia, & in recti-
tudine voluntatis, hæres regni cœleſtis, hæc omnia de neceſsitate amitteret, & inuitus, quod
multis Sanctorum & Doctorum teſtimonijs reprobatur. Et hoc videtur expreſſè contra bea-
D tum Gregorium vbi prius,& allegatur in Canone vbi prius: Dicit enim, cùm in dubijs con- *Gregorius.*
ſtringimur, vtiliter in minimis ſubdimur, ne in magnis ſine venia peccemus. Auguſtinus quo- *Auguſtinus.*
que de mendacio 13. ſentit idem, vbi poſt longam diſputationem præhabitam ſic concludit;
Ita igitur concludendum eſt, vt quæcunque aliena peccata, exceptis his quæ immundum faci-
unt, in quem committuntur non euitet quiſque peccatis ſuis neque pro ſe, neque pro quo-
quam,ſed ea ſufferat potius fortiterque patiatur; illa verò quæ ita committuntur in homi-
nem, vt eum faciant immundum, etiam peccatis noſtris euitare debemus; ac per hoc neque
peccata dicenda ſunt, quæ propterea fiunt vt illa immunditia deuitetur. Quicquid enim ita
fit, vt, niſi fieret, iuſtè reprehenderetur,non eſt peccatum, nullumque peccatum eſſet, quic-
quid propter talia vitanda factum eſſet. Propter ergo hæc euitanda quiſquis mentitus fuerit,
non peccat. Et infra, eodem 26. Hæc certè omnis diſputatio quamuis alternet ‖ *affirmationi* ‖ affirmati-
& negationi de eſſe mentiendum, nemo tamen poteſt dicere, hoc ſe in exemplo, aut verbo onem &
E Scripturæ inuenire, vt diligendum vel non odio habendum vllum mendacium habeatur, ſed negationẽ
interdum mentiendo faciendum eſſe quod oderis, vt quod amplius deteſtandum eſt deuite-
tur. Sed in hoc errant homines, quòd ſubdunt pretioſa vilioribus: Cùm enim conceſſeris ad-
mittendum eſſe aliquod malum,ne aliud grauius admittatur,non ex regula veritatis,ſed ex ſua
quiſque cupiditate atque conſuetudine metitur malum, & hoc putat grauius quod ipſe am-
plius exhorreſcit, non quod amplius reuera fugiendum eſt. Et addit 27. conſequenter; Quæ
ſanctitatis religioniſque cauſa ſeruantur, cùm hæc violare iniurioſi voluerunt, etiam peccatis
minoribus, non tantum iniurijs aliorum, ſi conditio proponitur, & facultas datur, redimen-
da ſunt; & tunc, iam deſinunt eſſe peccata quæ propter grauiora vitanda ſuſcipiuntur. Sicut
enim in rebus vtilibus, velut in pecunia, aliouè commodo non vocatur damnum, quod prop-

ter maius lucrum amittitur: ſic & in rebus ſanctis non vocatur peccatum, quod admittitur ne A
grauius admittatur; aut ſi & illud damnũ dicitur quod aliquis perdit, ne amplius perdat, voce-
tur & hoc peccatũ; dũ tamen ſuſcipiendũ eſſe, vt amplius euitetur, ita nemo dubitet, ſicut ne-
mo dubitat cauendi maioris damni cauſa, patiendũ eſſe quod minus eſt. Itẽ 22.q.4. Si aliquid;
Beda. allegatur à venerabili Beda in homilia, 44. hoc modo, Si aliquid nos incautiùs iuraſſe contige-
rit, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud ſalubri conſilio mutandum no-
uerimus ac magis inſtante neceſsitate peierandum nobis, quàm pro vitando periurio, in a-
liud crimen grauius eſſe diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal,
ſed ad interceſsionem Abigail mox remiſit, nec aliquid culpæ ſe pro tali periurio contraxiſſe
doluit. Et hoc idem ratio manifeſtat, nam quicunque eligit minus malum, vt ſic fugiat ma-
ius malum, non cenſetur eligere minus malum, ſed fugere maius malum; quarè nullum pec-
Philoſophus catum incurrit. Dicit enim Philoſophus. 9. Eth. 1. Propter delectationem & vtilitatem ami-
citia exiſtente, diſſolutio fit cùm non fiant, quorum gratia amabant; non enim ipſos ama- B
Anſelmus. bant, ſed exiſtentia; Cui & concordantèr Anſelmus de caſu Diaboli: 13. Qui vult aliquid
propter beatitudinem, non aliud vult, quàm beatitudinem; Et de concordia. 8. Qui ſolùm
propter aliud rectitudinem voluntatis ſeruat, non eam diligit, ſed illud propter quod eam ſer-
Auguſtinus. uat, & ideò non dicendus eſt iuſtus, nec talis rectitudo nominanda eſt iuſtitia. Dicitque Au-
guſtinus, 11. de Trinit. 6. Quod ſi quis voluntatem videndi referat ad aliud, vult vtique aliud,
nec iam videndi voluntas erit, aut ſi videndi, non hoc videndi, tanquàm ſi velit quis videre
cicatricem, vt inde doceat vulnus fuiſſe, aut ſi velit feneſtram videre vt per feneſtram videat
tranſeuntes. Et infrà, eodem, Rectè ſunt voluntates omnes ſibimet religatæ, ſi bona eſt illa
quò cunctæ referuntur; ſi autèm praua eſt, prauæ ſunt omnes. Et 83. quæſt. 36. Si placere
vis hominibus vt eis proſis ad diligendum Deum, non iam hoc ſed aliud cupis. Et hæc vi-
dentur ſonare Autoritates de mendacio iam præmiſſæ. Quod etiam ex Scriptura canonica
Eſaias. videtur haberi; Dicit enim Eſaias in perſona Dei Holocauſta Arietum, &c. talia nolui & cer- C
tum eſt quòd illa aliqualitèr voluit, quia illa præcepit in lege, ſed noluit iſta propter ſe, ſed
propter alium finem, quem ſatis exprimit infra, eodem, cum ſic dicit Lauamini, mundi eſtote
Micheas. &c. quærite iudicium, & ſubuenite oppreſſo, &c. Et hoc eſt quod Michæas clariùs manifeſtat;
Quid, inquit, dignum offeram Domino? Nunquid offerã ei Holocauſta, & vitulos aniculos?
Nunquid placari poteſt Deus in millibus Arietum, aut in multis millibus hircorum pingui-
um? Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudi-
Pſalm. 50. cium & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo. Et Pſalmo. 50. Si vo-
luiſſes ſacrificium, dediſſem: Vtique Holocauſtis non delectaberis: Sacrificium Deo ſpiritus
Marc. 9. contribulatus. Et Marc. 9. Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo,
me recipit; & quicunque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed eum qui miſit me. Et ſic loqui-
Apoſtolus. tur Apoſtolus 1. ad Cor. ſic dicens, Si volens hoc ago, ſcilicet Euangelizauero, mercedem
habeo; Sin autèm inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt, innuens quod ſi prædicet Euangelium D
pro lucro temporali, prædicet illud inuitus, ſcilicet non volens Euangelium, ſed lucrum; quod
patet ibi expreſsiùs per Auguſtinum in gloſſa dicentem, Si coactus inopia earum rerum quæ
temporali vitæ ſunt neceſſariæ, prædico Euangelium, alij per me habebunt mercedem, ego
autem non, quià non ipſum Euangelium diligo, ſed eius prætium in illis temporalibus con-
ſtitutum. Quarè videtur quòd perplexus eligens ſuo iudicio minus malum, vt fugiat maius
malum, ad mentem Autorum iſtorum non eligit vllum malum, ſed quantum in eo eſt, fugit
potius omne malum; quarè nec videtur peccare. Autoritates verò dicentes quòd talis debet
eligere minus peccatum, intelligunt, quod debet eligere illud, quod videtur ſibi minus pec-
catum, & quod in omni alio caſu eſſet peccatum: Tantùm enim in hoc caſu licet homini eli-
gere & facere, quod credit eſſe peccatum, & cùm hoc ſit ius naturale, vt omnis homo fugiat,
& non eligat ſibi malum, contra iſtud ius naturale diſpenſatio admittitur tantummodo, in hoc
caſu, ſicut ſuperius recitatur. Ampliùs autèm & iſtam ſententiam Autoritates quamplures E
Ariſtoteles. Philoſophicæ & Theologicæ innuunt & confirmant. Ariſtoteles ſiquidem, 1. Eth. 6. dicit,
quòd bonum ęqualiter dicitur enti, & hoc oſtendit inductiuè per omnia prædicamenta: Vbi
Auerroes. Auerroes ſic dicit, Cùm nomen boni ſynonimè dicatur nomini entis, dicetur ambiguè de 10.
prædicamentis, id eſt, non ſecundum intentionem vnam. Item 4^{i}. Eth. 12. Malum ſeipſum
deſtruit, & ſi integrum ſit, importabile fit. vbi Auerroes, malum corruptio eſt ſui ipſius,
quandò aggregatæ fuerint omnes eius partes, cùm non ſit hoc tolerabile. Item Auicenna. 8.
Metaph. 6. neceſſe eſſe per ſe eſt bonitas pura, & bonitatem deſiderat omninò quicquid eſt;
Id autem quod deſiderat omnis res eſt eſſe, & perfectio in eſſe in quantũ eſt eſſe; Priuatio verò
in quantum eſt priuatio, non deſideratur, niſi in quantũ eam ſequitur eſſe & perfectio. Id igitur
quod

A quod verè deſideratur eſt eſſe. Eſſe eſt bonitas pura & perfectio pura; & omninò bonitas eſt id quod deſiderat omnis res iuxta modulū ſuū, quoniā per eam perficitur eius eſſe, malitia verò non habet eſſentiam, ſed eſt priuatio ſubſtantiæ, & vilitatis diſpoſitionis ſuæ. Idem 9. Met. 7. & 8. diſtinguit de malo & dicit, quod dicitur quadrupliciter, ſcilicet opus abhorribile, principium eius, ſcilicet mores, triſtitia & dolor, & defectus rei a ſua perfectione: Et infra cap. 8. probat, quòd nulla actio eſt per ſe mala, quia quælibet actio eſt perfectio agentis, vt erat ſuperiùs allegatum: Et infra eodem, facta definitione entis per bonum & malum, ſubdit, quòd autem totum eſt malum, vel in quo præualet, vel eſt æquale malum bono nondum inuenitur. Iſtam quoque ſententiam Auicenna, & Algazel 5. Metaph. vlt. profitetur. Boetius quoque 3. de Conſolat. Philoſoph. proſa vlt. hoc ſic probat, Deus omnipotens nihil non poteſt, & facere malum non poteſt; Malum ergo nihil eſt. Idem infra eiuſdem 4. proſa 6ª. ſic dicit; Naturarum omnium conditor Deus, ad bonum dirigens cuncta diſponit, dumque ea quæ

Algazel. *Boetius.*

B protulit in ſui ſimilitudinem retinere feſtinat, malum omne de Reipublicæ ſuæ terminis, per fatalis ſeriem neceſsitatis eliminat. Venerabilis etiam Anſelmus Cantuarienſis, in De conceptu virginali idem probat diffuſè, ſicut ſuperiùs erat tactum; Vnde cap. 4. dicit, Nihil enim ſiue ſubſtantia, ſiue actio, ſiue aliquid aliud per ſe conſideratum eſt iuſtum niſi iuſtitia; vel iniuſtum, vel peccatum, niſi iniuſtitia. Et quinto, Ex his ergo facilè cognoſcitur quia iniuſtitia nullam habet eſſentiam, quamuis iniuſtæ voluntatis affectus & actus, qui per ſe conſiderati aliquid ſunt, vſus iniuſtitiam vocet. Hac ipſa ratione intelligimus malum eſſe nihil: ſicut enim iniuſtitia non eſt aliud quàm abſentia debitæ iuſtitiæ, ita malum non eſt aliud quàm abſentia debiti boni: & de caſu diaboli 8. Idem ex intentione demonſtrat & in fine capituli ſic concludit; Neque ergo voluntas praua, neque praua voluntatis conuerſio eſt ipſum malum, quo Angelus vel homo fit malus, quod nihil eſſe dicimus. Et 9. dicit, quòd illud malum eſt iniuſtitia quæ eſt priuatio iuſtitiæ; & malum nihil aliud eſt quàm boni priuatio. Et 16. Omni-

Anſelmus.

C no nihil aliud reprehendo in voluntate mali Angeli, quàm abſentiam iuſtitiæ, ſiue non habere iuſtitiam. Et 19. oſtendit idem per duas rationes ſuperiùs recitatas, & concludendo dicit; Vnde ſequitur nullam voluntatem eſſe malum ſed eſſe bonum in quantum eſt, quia opus Dei eſt. Et 20. ponit diſtinctionem de malo, Eſt enim malum ſimplex, quod non eſt aliud quam malum, quod nihil eſt, ſcilicet ipſa iniuſtitia; aliud verò eſt malum, ſcilicet natura, in qua eſt iniuſtitia, quoniam eſt aliquid & aliud quàm iniuſtitia, quæ malum & nihil eſt: Et 26. iterum diſtinguens de malo, dicit, malum eſſe duplex, ſcilicet malum iniuſtitiæ quod ſemper nihil eſt, & malum incommoditatis, quod & ſubdiuidit; quoddam enim tale malum nihil eſt vt cæcitas, quoddam verò eſt, vt triſtitia & dolor. Idem de Concordia 6. Bonum quod eſt iuſtitia, aliquid verè eſt; malū verò quod eſt iniuſtitia, omni caret exiſtentia; quod in tractatu de caſu diaboli, & in libello, quem de conceptu virginali, & de originali peccato titulaui, apertiſsimè monſtraui, non eſt iniuſtitia qualitas, aut actio, aut aliqua eſſentia, ſed tantùm abſentia debitæ iuſtitiæ.

D Hoc idem & Hugo 1. de Sacram. 5. part. 26. docet. Item ſi malum eſſet aliquid, hoc maximè videretur de mala voluntate, & cum illa non ſit æterna, haberet cauſam efficientem, quod negat Auguſtinus 12. de Ciuit. Dei 9. oſtendens quòd Deus fuit cauſa efficiens voluntatis bonæ in Angelis iam beatis, & quod voluntatis malæ in Angelis reprobatis non fuit aliqua cauſa efficiens, ſed deficiens, & quòd talem voluntatem nihil facit niſi defectio, qua deſeritur Deus, cuius defectionis etiam cauſa vtique deficit. Et ſupra 8. poſt longam ratiocinationem concludit; Nemo ergo quærat efficientem cauſam malæ voluntatis. Non enim eſt efficiens ſed deficiens, quia nec illa eſt affectio ſed defectio. Idem quoque quaſi per totum librum de Natura boni eandem concluſionem oſtendens, quòd malum nihil eſt, & quod omnia in quantum ſunt, bona ſunt, & à Deo, vnde cap. 1. dicit, Bona omnia ſiue magna, ſiue parua per quoſlibet rerum gradus non poſſunt eſſe niſi à Deo. Omnis natura in quantum natura eſt, bonum eſt; omnis igitur natura non poteſt eſſe niſi à Deo. Et infra 3. & 13. dicit, quòd à Deo eſt omnis

Auguſtinus. *Auguſtinus.*

E modus ſiue magnus, ſiue paruus, & ita de ſpecie & ordine: Et 4. Malum nihil aliud eſt, quàm corruptio modi, ſpeciei, vel ordinis naturalis; mala itaq; natura dicitur quæ corrupta eſt. Et 5. Corruptio autem ſi omnem modum, ſpeciem, & ordinem in rebus corporalibus auferat, nulla ‖ *natura* remanebit. Idem 7. confeſſ. quaſi per totū, non breui diſputatione oſtendit malū non eſſe aliquid, & cap. 12. ſic cōcludit; ergo ſi corruptibilia omni bono priuabuntur, omnino non erunt, ergo quamdiu ſunt, bona ſunt; ergo quæcunq; ſunt, bona ſunt, quia ſingula ſunt bona, & ſimul omnia valdè bona. Et cap. 13. ſubdit, dicens; Tibi non eſt malum, nec vniuerſę creaturæ tuæ, quia extra non eſt aliquid, quod corrumpat, & irrumpat ordinē quem impoſuiſti ei. Item 4. ſuper Gen. ad literam 14. Si Deus bona facere non poſſet, ‖ *nulla eſſet potentia*, ſi autem poſſet nec faceret, magna eſſet inuidentia, quia ergo omnipotens & bonus, omnia valdè bona fecit.

‖ ſpecies. ‖ impotens eſſet.

fecit. Idem patet Enchirid. 6.& 7. tertij de libero arbitrio 19. 12ⁱ de Ciuit. Dei. 6. & alijs locis multis. Vnde & Eccleſiaſtici 39. Opera Domini vniuerſa bona valde; Et infra eodem, Non eſt dicere, hoc illo nequius eſt, omnia enim in tempore ſuo comprobabuntur. Item Ambroſius in libro quem de Iſaak, & Anima conſcribebat, ſic ait; quid ergo eſt malum niſi boni indigentia; & iterum, Ex bonis igitur mala orta ſunt. Non enim ſunt mala niſi quæ priuantur bonis. Item huic ſententiæ fauet Lumbardus 2. Sentent. Diſt. 25. dicens, Quidam autem diligentèr attendentes verba Auguſtini, nec indoctè tradunt voluntatem malam, & actus malos in quantum ſunt, vel in quantum actus ſunt, bona eſſe; & omnem voluntatem & actum, bonam Dei naturam eſſe dicunt: Et ſimile huic videtur ſentire infra eodem, Diſt. 36. & ſimiliter Diſt. 45. primi. Iſtam quoque ſententiam planè docet beatus Dionyſius de diuinis nominibus multis locis, per nonnullas rationes præmiſſas, ſpecialiter autem 4°. Vt autem tractatum de malo quibuſdam ambiguum certo fine concludam, ecce breuiſsimum & certiſsimum argumentum; Illud pro certo debet teneri Catholicum, cujus oppoſitum pro certo habetur B

Hieronymus. Hæreticum; Talis autem eſt præſentis capituli concluſio principalis. Dicit enim Ieronymus lib. 12. ſuper Eſaiam, exponens illud Eſaiæ 45. Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Confundatur hæreſis quæ malorum arbitratur conditorem Deum, cum hic malum non contrarium bono, ſed pro afflictione ponatur & bello: ſecundùm illud quod in Euangelio ſcriptum eſt; Sufficit diei malitia ſua. Confundatur Marcion duos Deos intelligens, vnum bonum & juſtum, alium malum & iniuſtum, alterum inuiſibilium, & alterum viſibilium conditorem, à quibus prior lucem faciat, ſecundus tenebras; ille pacem, hic malum, cum vtrunq; pro diuerſitate meritorum vnus Deus idemque condi-

Hieronymus. derit. Et accipit hic Hieronymus malum non pro homine vel Angelo denominatiuè malo, & quodammodò ſubjecto malitiæ, ſed pro per ſe malo, ſiue pro ipſa per ſe & pura malitia, juxta hoc quod alibi loquitur & definit. Nam ſuprà eodem, lib. 1. ſuper illud Eſaiæ 2. Quieſcite ab homine, cujus ſpiritus in naribus ejus, quia excelſus reputatus eſt ipſe, ſic dicit in iſto C loco: Bama apud Hebræos non excelſus dicitur, ſed excelſum, id eſt, ipſa altitudo atq; ſublimitas, quaſi diceretur, non eſt diuinus ſed diuinatio, non riuus ſed fons, non homo ſed humanitas. Eſt ergò hæreticum arbitrari Deum conditorem malorum culpæ, vt Propheta & Ieronymus hic loquuntur, cum tamen ſecundum capitulum tertium, & ſecundum eos ſit conditor omnium, etiam malorum, afflictionis & bellorum; quare & eſt hæreticum arbitrari ma-

Iſidorus. lum culpæ eſſe aliquam rem omninò. Iſidorus etiam 8. Ethic. 5. ſeu 12. hæreſes varias ab hæreticis varijs recitando, ſic dicit; Colitani ſeu Colicitani, dicunt Deum non facere mala contra illud quod ſcriptum eſt; Ego Dominus creans mala, & ſtatim ſubjungit, Floriani dicunt è contrario, Deum creaſſe mala, contra hoc quod ſcriptum eſt, Fecit Deus omnia bona, & recitatur in Canone 24. q vlt. Quidam autem, vbi Hæretici cum ſuis hæreſibus numerantur, & Deum eſſe Creatorem omnium, & factorem allegata jam probant, nec quiſquam Catholicorum ignorat; hoc enim Symbolum Nicenum nomine totius Eccleſiæ generaliter profitetur, credo inquit, in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium, ſicut & capitulum tertium oſtendebat. D

COROLLARIVM.

Et habeat Corollarium, quod bonum & per ſe malum, ſeu bonitas & pura malitia non ſunt contraria propria, ſed oppoſita priuatiuè.

VNdè manifeſtum eſt, quod bonum & per ſe malum, ſeu bonitas & pura malitia, non ſunt contraria propriè, ſed oppoſita priuatiuè: Si enim eſſent contraria propriè, eſſent ſub eodem genere poſita, & per differentias poſitiuas contrarias, & diſtantes maximè conſtituta, cum tamen per ſe malum, ſeu pura malitia nihil ponat; cùm ergo ſint oppoſita, & vnum illorum tantummodò poſitiuum, conſtat hæc eſſe oppoſita priuatiuè. Nec quenquam debet mouere, quod Philoſophus frequenter ponit bonum & malum quaſi contraria, quia hoc facit E ponendo exemplum: De exemplis verò quæ ponit, non ſemper ſupponit quod ſit ita, ſed vt ſentiat qui addiſcit, vt patet per eundem, 1. Prior. Vel aliter poteſt dici, quod cùm Autores quandoq; affirmant bonum & malum contraria, intelligunt per contraria oppoſita; vel per malum, malum afflictionis & pœnæ ſenſibilis, ſecundum diſtinctionem Auicennæ, & Anſelmi ſuperiùs recitatam. Sed objiciet aliquis forſitan contra dicta, dictum Philoſophi, 2. Eth. 7°. in hæc verba; Non ſuſcipit omnis operatio, neq; omnis paſſio medietatem: quædam enim confeſtim nominata conuoluta ſunt cum malitia, puta gaudium de malo, inuerecundia, inuidia, & in operationibus adulterium, furtum, homicidium; hæc enim omnia & quæ talia, dicuntur

A cuntur ſecundùm ipſa, mala eſſe, ſed non ſuperabundantiæ ipſorum, neq; defectus. Non eſt igitur vnquam circa hæc dirigere, ſed ſemper peccare, neq; eſt benè vel non benè circa talia, in eo quod vt oportet, & quandò, & quomodò, puta adulterari, ſed ſimpliciter facere quodcunque horum, peccare eſt. Similem quoque ſententiam dicunt Doctores Catholici multis locis, & Lumbardus 2. Sent. diſt. 40. pro iſta ſententia recitat Auguſtinum. Pro iſtis dicendum, ſicut innuit Anſelmus de Conceptu virginali 4. quòd nomina poſſunt imponi dupliciter acti- *Anſelmus.*
bus iſtis malis; vel ſic quòd abſolutè ſignificent ſubſtantiam talis actus; vel ſic quod cum actu conſignificent aliquam malam circumſtantiam comitantem. Quare dicit ibi Anſelmus; Dantur quibuſdam actionibus nomina, quibus ſignificatur eas iniuſtè fieri, vt fornicatio, & mendacium: ſed aliud intelligitur cùm ipſa actio vel prolocutio, aliud cùm vtrum iuſtè vel iniuſtè conſideratur. Denique omnis eſſentia eſt à Deo, à quo nihil eſt iniuſtum, & ſic ſoluuntur obiecta: Auguſtinus enim & Philoſophus accipiunt illa nomina ſupradicta ſecundo modo, non primo; quare non obuiant præoſtenſis. Quòd autem Auguſtinus ſic loquatur, apparet per *Auguſtinus.*
B hoc quod dicit; Ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt. Et quòd Philoſophus ſic loquatur, videtur. Non enim dicit, quòd aliquis talis actus eſt realiter per ſe malus, ſed quòd quædam confeſtim nominata conuoluta ſunt cum malitia, innuens, quòd quædam nomina ſignificant malos actus, non abſolutè ſecundum eſſentiam actuum, ſed conſignificant, & conuoluunt malitiam ſimul cum ipſis; & hoc ſatis patet per hoc quod nominauit homicidium inter illa, quod non eſt per ſe malum, vt patet per ipſummet, 10. Ethic. 14. à legis poſitoribus allegantem, quod oportet prouocare ad virtutem obedientes quidem boni gratia; inobedientes vero & degeneriores pœnis & punitionibus: inſanabiles autem exterminare, quod & omnium gentium legibus eſt ſancitum.

C

CAP. XXVII.

Quòd omnia à prouidentia diuina eueniunt.

Conſequens autem dictis videtur de prouidentia indagare. Recitante namque Lactantio primi inſtitutionum diuinarum aduerſus gentes. 1. Democritus eſt autor ſententiæ ponentis omnia fortuito fieri, & confirmator Epicurus; vnde & Philoſophus 2. Phyſic. 44. Sunt, inquit, quidam, qui cœli huius & mundanorum *Philoſophus.*
omnium cauſantur eſſe caſum: à caſu enim fieri volutionem, & motum diſcernentem in hunc ordinem, omne. Hi autem, ſicut apparet ex primo De generatione & corruptione; & 1. Metaph. videntur fuiſſe Democritus & collega eius Leucippus, qui po-
D ſuerunt omnia fieri ex corporibus indiuiſibilibus, ſed concurrentibus differenter, ſecundum || *riſutos* diatigi, & tropi, id eſt, || riſmos
ſecundum figuram, ordinem, & poſitionem; huiuſmodi autem concurſum dixerunt fieri fortuitò ſeu à caſu, quos & imitans Epicurus ſimiliter æſtimauit. Quare & Iſidorus 8. Ethic. 19. dicit, quòd Epicurus dixit; Nulla diuina prouidentia inſtructum eſſe, aut regi mundum; ſed originem rerum Atomis, id eſt, inſecabilibus ac ſolidis corporibus aſsignauit, quorum fortuitis concurſionibus vniuerſa naſcuntur: Aſſeruit autem & Deum nihil agere. Ioſephus quoque 10. Antiquit. Iudaicæ vlt. dicit; Quòd Epicurei prouidentiam vitæ negant, & Deum res hu- *Ioſephus.*
manas curare non exiſtimant, neque à beata incorruptibilique ſubſtantia pro ſtabilitate cunctorum, gubernari iudicant vniuerſa, ſed hunc mundum ſine rectore, & ſine cura aliqua ferri ſponte confirmant. Alij vero non ita vniuerſaliter, ſed diuidentes dixerunt; Cœleſtia proui-
E dentia gubernari, inferiora verò quæcunque fortuitis motibus agitari. Alij autem irrationabilius opinantes, opinionem contrariam protulerunt. Verùm contra hos omnes, quin magis pro his omnibus oſtendendum, omnia quæ eueniunt à diuina prouidentia euenire, ac eius prouidentiæ legibus ordinari. Quid enim eſt prouidentia, niſi procul videntia, ſeu præuidentia intellectus, cum procul violentia, ſeu præuolentia voluntatis: Deus autem habet ſcientiam omnium, ſicut capitulum ſextum docet, & illa eſt quædam cauſa cuiuſlibet ei factæ, 17° atteſtante: habet quoque Deus volutionem ad omnia, ſicut 8. 9. & 22. oſtendunt, & neutra harum eſt noua per viceſimum tertium, & volutio Dei eſt efficax, nec poteſt fruſtrari per 10. Patet ergo omnia quæ eueniunt à diuina prouidentia euenire. Item per cap. proximum, omnia ſunt bona, quare & ſecundū priora à primo bono deſcendunt, & non perperam & improuidè, ſed

ſed prouidè & diſcretè. Itē,bonus paterfamilias omnia eū concernētia curat,& prouidet quā- A
tum ſcit & poteſt, nec quicquā relinquit inordinatū in domo,ſed omnia ſuis locis & tempori-
Aristoteles. bus ordinat curioſè; Vnde & Ariſtoteles 1. Oeconomicæ ſuæ 3. ita dicit, Quotquot conue-
nit per ſe fieri, oportet & curam ſcilicet per ſe fieri, & ſequitur, Oportet priùs ſeruis Do-
minos ſurgere, & dormire vltimos, & nunquam ſine cuſtodia domum eſſe, ſicut & ciuita-
tem; & quæcunque oportet facere, nec noƈte, nec die omittere. Et infra, eodem, Domum
etiam ad rerum cuſtodiam conſtruendū, pro nutrimentis, indumentis, alijſque rebus anima-
tis, ſeruis, liberis; fœminis, maſculis; extraneis, & ciuibus; ad ſalutem & ad ſanita-
tem, pro æſtate, frigida; pro hyeme, calida; & oportet vnumquodque in loco ſuo poni.
Quanto magis ille magnus Paterfamilias, cuius magnitudinis non eſt finis, & ſapientiæ eius
non eſt numerus, cuius & bonitas eſt immenſa, totam magnam domum ſuam, cum om-
Matth 20. nibus eius contentis, omni tempore prouidè gubernabit? Vnde Matth. 20. Simile eſt reg-
Chryſoſtom, num Cœlorum homini Patrifamilias, Vbi Chryſoſtomus, Homo Paterfamilias Chri- B
ſtus eſt, cui cœlum & terra quaſi vna domus eſt; familia autem cœleſtium, terreſtrium, & in-
ferarum creaturarum. Item ſi Deus non omnia prouideret, hoc videretur imperitiæ, impo-
tentiæ, malitiæ, vel negligentiæ, quæ omnia longiſsimè ſunt à Deo: imò tam Deum quàm
Boetius. alia magis decet, vt per ipſum omnia prouide gubernentur. Vnde Boetius 4. de Conſolat.
Philoſophiæ proſa ſexta, Ita res optimè geruntur, ſi manens in diuina mente ſimplicitas in-
declinabilem cauſarum ordinem promat; hic verò ordo res mutabiles, & alioquin temerè
fluituras coercet, quo fit, vt tametſi nobis hunc ordinem minimè conſiderare valentibus,
confuſa omnia perturbata quæque videantur, nihilominus tamen ſuus modus ad bonum di
Auguſtinus. rigens cuncta diſponit. Cui concordat Auguſtinus 1. de libero arbitrio 13. ita dicens, Ae-
terna lex eſt qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſsima; & 3ⁱ. 7°. Quicquid tibi vera ra-
tione melius occurrerit, ſcias feciſſe Deum, tanquam bonorum omnium conditorem; & 4.
ſuper Gen. ad literam 14. Si Deus poſſet bona facere, nec faceret, magna eſſet inuidentia; C
|| vnitas Et de quantitate Animæ 18. Iuſtitia Dei hæc || *vniuerſitas* ſuſtentatur & regitur, qua factum
Algazel. eſt vt non modo ſint omnia, ſed ita ſint, vt omnino meliùs eſſe non poſsint. Algazel quo-
que 3. Metaph. ſententia ſeptima ita dicit, Omne quod eſt, ſcilicet numerus ſtellarum, &
menſura earum, diſpoſitio terræ & Animalium, & quicquid eſt quod habet eſſe, ſecundum
modum, quo eſt, fuit, quia ex omnibus modis eſſendi hic fuit conuenientior illi, & quicquid
aliud poſsibile eſt præter hoc, imperfectum eſt reſpectu huius quod nunc eſt: Completa igi-
|| eiuſdem tur eſt cura cum completudine bonitatis. Item ſimiliter videtur eſſe in omnibus entibus || *vni-*
Ariſtoteles. *us* ſpeciei, & generaliter in omnibus entibus omnium ſpecierum, quia ſecundum Philoſo-
phum 1. Oeconomicæ ſuæ primo capite; In minimis natura ſingulorum reperitur; ſed ita eſt
de hominibus, quod niſi haberent rectorem communem ipſos ad bonum publicum dirigen-
tem, ſed quilibet intenderet bono ſuo priuato, eorum reſpublica diſponeretur peſsimè, vel
periret; & licet in diuerſis prouincijs haberent diuerſos Principes & rectores, niſi adhuc ipſi D
haberent vnum ſuperiorem communem Principem, & rectorem, contingeret error, qualis
prior. Quomodo prouidentia indigens ab abundante congruè iuuaretur, niſi autoritate
Principis communis ambarum? Omnium igitur Prouinciarū & hominū eſt naturaliter vnus
Princeps; hoc enim eſt melius vniuerſis. Omnia namq; naturaliter bonum deſiderant, ſicut ex
Philoſophus. proximo huius patet, & maius bonū magis. Quare & Philoſophus 1. Polit. 1. dicit, quod in ho-
minibus eſt principans & ſecundum naturam propter ſalutem. Et infra, eodem; probat quod
Ciuitas eſt cōmunitas naturalis, quia eſt finis duarum cōmunitatum naturalium, ſcilicet dom⁹
& viciniæ, & finis cuiuſlibet rei eſt ſibi naturalis. Secundò probat idem per hoc, quod optimū
& ſufficientiſsimum cuiuſlibet eſt ſibi naturale, quia eſt finis eius; optimum autem & ſufficien-
tiſsimum dicit eſſe in communitate ciuili: Quare concludit ſic dicens, ex his igitur manifeſtum,
quod eorum quæ naturâ ciuitas eſt, & quod homo naturâ ciuile Animal eſt, & per eaſdem ra-
tiones poteſt oſtendi, quòd omnium hominum deberet eſſe naturaliter vna cōmunitas ab vno E
Principe gubernata; quare & vniuerſaliter omnium entium per ſimilem rationem, & hæc vi-
detur determinatio Ariſtotelis, 12. Metaph. vlt. vbi arguit contra Pictagoricos ponentes nu-
merum Mathematicum eſſe primum rerum principium, per hoc quia tunc ſubſtantia vniuerſi
eſſet inconnexa, nec entia mutuò ſibi conferrent, & eſſent multa principia non ſubinui-
cem nec ſub aliquo alio ordinata; ſed hoc eſt contra naturalem diſpoſitionem entium,
& vniuerſi. Non eſt ergo ita; & hoc eſt quod dicit his verbis, Entia non volunt diſponi ma-
lè, nec bonum pluralitas principatuum; vnus ergo Princeps; hic autem Princeps ſecundum
Damacenus totum ſuum proceſſum ibi eſt Deus; & hæc videtur ratio Damaceni 1. ſentent. 3. & Lumbardi
Lumbardus. 1. ſentent. diſt. 3. multorumq; Philoſophorum & Doctorum alijs locis multis. Item partes A-
nimalium

A nimalium & plantarum,& totius vniuerſi ſunt optimè & vtiliſsimè ordinatę;huius autem cau-
ſa non poteſt eſſe aliquod elementum,nec aliqua cauſa particularis, quare ſecundum Philoſo-
phum natura vniuerſalis,quæ eſt Deus. Et hæc fuit ratio Antiquorum Philoſophorum,à 9° &
10 capitulis 1ⁱ Metaph. capitulo proximo allegata. Vnde Auicenna 10.Metaph.1. Cùm vo- *Auicenna.*
lueris ſcire quòd res vtiles quas intelligis,inducunt ad commoditates in natura, conſidera diſ-
poſitionem vtilitatis membrorum in animalibus & plantis, & quomodò vnumquodq; eorum
eſt cauſatum, & non eſt ibi cauſa naturalis vllo modo, ſed principium eius eſt ex cura diuina,
ſicut etiam illa pendēt ex cura. Scias etiam quòd plus appropinquat vulgus, & tenet, & dicit,
verum eſt; nec refugiunt hoc niſi illi qui volunt videri Philoſophi, eò quòd ignorant cauſas
ſeu alias iſtorum. Ariſtoteles quoque in de Animalibus aſsignans cauſam diſpoſitionis mem- *Ariſtoteles.*
brorum Animalium, dicit quòd natura ſic ordinauit propter melius & ſalutem Animalis,
quod planè teſtatur eius Autoritas 11. de Animalibus ſuperiùs recenſita,& in hoc omnes Phi-
B loſophi & Medici ſunt concordes. Frequenter quoq; ſupponit Ariſtoteles, quòd natura ſem-
per facit id quod eſt melius. Vnde 2. de generat. penult. In omnibus inquimus, quod melius
deſiderare naturam ſemper; & 2. de Cœlo 34. Natura ſemper facit contingentium quod op-
timum; & 50. Nihil, vt contingit, facit natura, & irrationabile eſt ipſam de animalibus cu-
raſſe, & deſpexiſſe prætioſa, ſcilicet cœleſtia, ſed videtur ſtudioſè factum quod facit: Et 59.
Natura nihil irrationabiliter,neque fruſtra facit: Et ſupra 56. Neque animata,neque violenta
feretur latione nullum ipſorum,cœleſtium ſcilicet corporum,velut futurum prouidente natu-
ra, quoniam non hoc modo ſe habente motu,nihil vtique erit: Circa hunc locum, & alijs lo-
cis multis,talia multa dicit. Et quòd hæc natura apud Ariſtotelem ſit Deus, patet per eius ver-
ba, quæ conuenire non poſſunt irrationali naturæ, nec rationali alicui, niſi primæ; quod &
dictum ſuum ex libello de morte Ariſtotelis recitatum ſuperiùs planè docet. Vnde 1. Oecono-
micæ 1. dicit, Natura replet periodo procreationis prolis ſemper eſſe,cùm per vnum nequeat,
C per ſpeciem tamen, ſicut præordinata fuit à diuino vtriuſque natura maſculi & fœminæ ad
communitatem. Auerroes quoque ſuper 2. de Anima comment 34. dicit quòd ſollicitudo di-
uina cùm non potuit facere generabile & corruptibile permanere ſecundum indiuiduum,
miſerta eſt in dando ei virtutem quæ poteſt permanere in ſpecie. Adhuc autem quid rectiùs
æſtimandum naturam vniuerſalem,quàm animam mundi communem? Hæc autem eſt Deus,
ſicut præmiſſa 2° huius oſtendunt, quod & multa ſimiliter ibi tacta probare videntur. Am-
pliùs autem & principalis ſententia per multa Philoſophorū teſtimonia comprobatur. Ariſt. *Ariſteteles.*
enim præter ſuperius allegata in De ſecreto ſecretor. 1. part. 23. dicit, quòd Deus omnes im-
preſsiones, frigora, & calores in hyeme & æſtate ſumma prouidentia ineuitabiliter ſtabiliuit.
Idem in De mundo 13. Deo gubernante,ſemper immobiliter & diligenter regitur totus decor
cœli & terræ diuiſus ſecundum omnes naturas. Hoc etiam planè tenent Auicen. 8. Met. 9. & *Auicenna.*
10. & Algazel. 5. Phyſ. & 5. Met. Auerroes quoque ſuper 12. Meta. comment. 37. dicit, quòd *Algazel.*
D Deus habet curam & ſollicitudinē circa omnia entia, tam circa indiuidua,quàm circa ſpecies; *Auerroes.*
& comment. 52. dicit,quod principium voluntarij & naturalis oportet vt habeat intentionem
actionis ordinatam ad 1ᵃᵐ cauſam; & ſciendum quòd hæc eſt ſententia Ariſtotelis in ſollici-
tudine,& recitatis duabus opinionibus contrarijs,quarum vna poſuit Deum habere ſollicitu-
dinem circa quodcunque; & alia, quòd nulla eſt ſollicitudo omninò, dicit; Et veritas eſt in
hoc, quòd ſollicitudo eſt, & quòd ſi aliqua ſint ſine ſollicitudine, proueniunt ex neceſsitate
materiæ, non ex diminutione agentis; ſed nulla proueniunt ex neceſsitate materiæ niſi forſan
ſicut ipſemet loquitur, ſuper 2. Phyſ. comm. 88. cùm dicit, Illa quæ inueniuntur in rebus natu-
ralibus de neceſsitate non propter aliquid, vt mors Animalis, ſunt propter materiā; & illa quę
inueniuntur in eis propter aliquid, ſunt propter formam; & tales priuationes licet aliquo mo-
do intendantur à Deo, non tamen ita principaliter ſicut habitus & forma: Hæ namq; propter
illos intenduntur finaliter, non è contra. Vnde Sap. 1. Deus mortem non fecit: Et Eccleſ. 39. *Sapient. 1.*
E Fames & mors ad vindictam creata ſunt. Adhuc autem Calcidius ſuper 2ᵃᵐ partem Timæi *Eccleſiaſtici,*
Platonis, ſic ait, Priſcorum hominum genus omnia quę ad vſum hominum vitæq; facultatem *39.*
agendam, diuino conſilio & prouidentia demanant, auxiliantibus atque operantibus tam po- *Calcidius.*
tentijs quàm rationibus, hæc ipſa quæ auxiliantur deos putabat, propterea quòd rudibus ani-
mis nondum inſederat vera Dei ſciſcitatio. Erant enim Paſtores, & Syluacedi, cæteriq; huiuſ-
modi ſine ſtudio humanitatis; vbi & ad prouidentiā affirmandā adducit Platonē, Pictagorā,
Orpheum, Lipponem, & Muſæum; totaq; ſecta Stoicorum diuinam prouidentiam concor-
diter profitetur, teſte Lactantio vbi prius. Ad hoc etiā faciunt multæ Autoritates Philoſophi-
cæ, & Theologicę, 1° huius 2, 3, 4, 6, 9, & proximo allegatæ, quæ de ſollicitudine, prouidentia,
gubernatione, & ſimilibus faciunt mentionē. Præterea Aug. 8. ſuper Gen. ad lit. à cap. 11. vſq; *Auguſtinus.*
ad

ad finē oſtendit,multumq; diffusè opus diuinæ prouidentię bipartitū,creationis ſcilicet & ad- A
miniſtrationis,cui tota ſubiacet creatura; & 9.24. idem & 1. de lib.arbitr. 11. Nihil rerum eſt
quòd non adminiſtret diuina prouidentia; et idem 2. 28.34.& 3.2. ac alijs libris, & locis non
paucis,quorum vnum nunc tangā alijs prætermiſſis 5. de ciuit.Dei 11. dicit ita, Deus qui fecit
hominem rationale animal ex anima & corpore,qui eum peccantem nec impunitū eſſe permi-
ſit, nec ſine miſericordia dereliquit, qui bonis & malis eſſentiam cum lapidibus, vitam ſemi-
nalem cum arboribus, ſenſualem cum pecoribus, & intellectualem cum ſolis Angelis dedit,
à quo eſt omnis modus, omnis ſpecies, omnis ordo, menſura, numerus, & pondus; & quic-
quid naturaliter eſt,cuiuſcunque generis eſt, à quo ſunt ſemina formarum, formæ ſeminum,
motus ſeminum atque formarum, qui dedit carni originem, pulchritudinem, valetudinem,
propaginis fœcunditatem, membrorum diſpoſitionem, ſalutem,concordiam, qui & animæ
irrationali dedit memoriam ſenſum & appetitum, rationali autem mentem,intelligentiam,&
voluntatem, qui non ſolum cœlum & terram, nec ſolum Angelum & hominem, ſed nec exi- B
gui & contemptibilis animantis viſcera, nec auis penulam, nec herbæ floſculum, nec arboris
folium, ſine ſuarum partium conuenientia & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo eſt
credendus regna hominum, eorumque dominationes, & ſeruitutes à ſuæ prouidentiæ legi-
Lactantius. bus alienas eſſe voluiſſe. Lactantius inſuper, vbi prius, oſtendit multipliciter & diffuſè diui-
nam prouidentiam generalem. Huius autem Lactantij, & libri eius prædicti, qui continet 7.
Hieronimus. libros, beatus Ieronymus de viris illuſtribus 80. & beatus Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei 24.
Auguſtinus. laudabilem faciunt mentionem Nulli igitur videatur eius Autoritas contemnenda. Iſidorus
Iſidorus. etiam, vbi prius, recitat ab Epicuro nulla diuina prouidentia inſtructum eſſe mundum aut re-
Ioſephus. gi, tanquam hæreſin ſeu errorem, ſicut eius proceſſus euidenter oſtendit. Ioſephus quoque
2. Antiquit. Iudaicæ vlt. recitat Moſen ſic dixiſſe, De Dei prouidentia deſperare immenſæ ve-
Pſal. 118. ſaniæ eſt. Item Pſalmo 118. Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.
Et 146. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et 148. ſta- C
tuit ea in æternum,& in ſæculum ſæculi, præceptum poſuit & non præteribit. Et Sapient. 12.
Non eſt alius Deus quàm tu, cui cura eſt de omnibus: Totaque Scriptura Canonica veteris
Teſtamenti & noui dicit creberrimè Deum prouidere de rebus, curare, ordinare, ſtatuere,diſ-
ponere, præparare, facere, gubernare,& multa ſimilia, quæ tam ſecundum faciē literæ, quam
ſecundum expoſitionem ſanctorum ad diuinam prouidentiam referuntur. Pro quibus om-
nibus ſufficiat adducere vnum irrefragabile teſtimonium veritatis dicentis, Reſpicite volati-
lia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea,& pater veſter cœ-
leſtis paſcit illa: Conſiderate lilia agri, quomodò creſcunt; Non laborant,neq; nent, neq; Sa-
lomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnum ex iſtis;& fænum agri quod hodiè eſt, &
cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, Mat. 6. Et infra 10. Nonnè duo paſſeres aſſe væne-
unt, & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro: Quod omnes expoſitores Ca-
tholici ad diuinam prouidentiam referunt, quorum vnius nunc pro omnibus memorabor. D
Auguſtinus Dicit ſiquidem Auguſtinus in ſententijs Proſperi propoſitione 286. Cum Saluator dicit v-
num paſſerem non cadere in terram ſine voluntate Dei,& quòd fœnum agri quod poſt paulu-
lum mittendum in clibanum eſt, ipſe tamen formet ac veſtiat, nonnè confirmat, non ſolum to-
tam iſtam mundi partem mortalibus rebus & corruptibilibus deputatam, verum etiam viliſ-
ſimas eius abiectiſſimaſque particulas diuina prouidentia regi, ne fortuitis perturbari moti-
bus, ea quorum cauſas comprehendere non poſſumus, æſtimemus.

CAP. XXVIII.

De Fato.

HIC autem pro iſta materia plenius pertractanda facienda eſt inquiſi-
tio quædam breuis de Fato. Multi namq; aſſerunt Fatum eſſe; Mul- E
ti quoque ac maximè Doctores Catholici negant Fatum. Stoici ſi-
Boetius. quidem teſte Boetio ſuper 1. peri hermenias vlt. aſſerunt Fatum eſſe,
Auguſtinus. & omnia geri Fato: quod & Auguſtinus 5. de Ciuit. Dei 8. & 9. ſi-
militer atteſtatur quibus & conſentiunt multi Philoſophi & Poëtę.
Quibus è contrario Auguſtinus 1. part. ſuper Iohan. homilia 37. O ſi
cor tuum non eſſet fatuum, non crederes Fatum; quod & ſupra ho-
milia 31. ſimiliter reprobat, & condemnat: Qui & 2. ſuper Gen. ad literam 25. dicit, quod
Fatum eſt à ſanitate Fidei reſpuendum. Idem etiam de quæſtionibus veteris & nouæ legis,
Quæſt.

A Quæſt. 115. magno luctamine deſtruit fatum aſtrorum, & artis Matheſeos, quia ſi ponatur,
deſtruit liberum arbitrium in hominibus & in Deo, & Chriſtum & eius facta neceſsitati ſup-
ponit. Qui inſuper 2. contra Fauſtum agens de ſtella Chriſti Magos ducente, reprobat fatum
ſtellarum à Chriſto, & ab hominibus vniuerſis. Beatus quoque Gregorius, homil. 10. quæ *Gregorius.*
eſt de Epiphania, de eadem ſtella loquens, ſic dicit; ſciendum quòd Priſcillianiſtæ hæretici,
qui naſci vnumquemque ſub conſtitutionibus ſtellarum putant, hoc in adiutorium ſui erroris
aſſumunt, quòd noua ſtella exijt, cùm Dominus in carne apparuit, cuius fuiſſe fatum eandem
ſtellam putant. Sed abſit à fidelium cordibus, vt eſſe aliquid fatum dicant, quod & rationibus
multis redarguit conſequenter. Ieronymus etiam lib. 11. ſuper illud Eſaiæ 38. In diebus illis
ægrotauit Ezechias, &c. Fati, inquit, quæſtio ſoluitur, ac neceſsitatis vincula, atque cauſarum,
quòd nequaquam dies mortis ſingulis præſtituta ſit, ſed voluntate Dei, & ignotis mortalibus
cauſis, vel viuat aliquis, vel moriatur; præſertim cùm & in iſta vita, nunc mortis neceſsitas
differatur, & poſt mortem reſuſcitatos plurimos legerimus. Ambroſius inſuper in ſuo Hexa- *Ambroſius.*
B meron, agens de opere 4. diei diffuſo proceſſu fatum redarguit & refellit. Gregorius quoque *Gregorius.*
Nicenus, vt allegatur in Gloſſa, Mat. 2 arguit contra ponentes fatum per hoc, quod tunc ora- *Nicenus.*
tiones eſſent inſipientes, & natura contingentis deſtrueretur, nec eſſet liberum arbitrium vo-
luntatis. Idem vult Chryſoſtomus ſuper illum locum Matthæi, & multi Catholici tractato- *Chryſoſto-*
res. Quibus & concordat ille Ouidius Naſo Pelignenſis, 1. de Vetula, vbi agit de ludo decio- *mus.*
rum, & illum damnat, eo quòd non innititur ratione, ſed caſu fortuito deciorum, hominum-
que fortuna, ſeu fato, ſic dicens; *Nec ſcis fortunas hominum, &c. Si Fatum ponas, fatui qui Fa-
ta ſequuntur.* Nam poſito fato, libertas arbitrij non eſſet, ſed libertas eſt aliquid, *Nihil ergo-
Eſt Fatum fatuum; fatui qui Fata ſequuntur.* Horum autem, vt vtar verbis Philoſophi, 1. Ethi.
12. hoc quidem multi, & veteres dicunt, hoc autem pauci & glorioſi viri. Neutros autem
horũ rationabile peccare in vniuerſis ſed vnũ aliquid vel plurima dirigere. Ad illam ergo, quę
magnos ſtudioſis affert fructus, ſcientiam diuidendi ſecundum traditionem Peripateticæ diſ-
C ciplinæ recurro. Fatum igitur ſecundum Doctorum ſententiam dupliciter dicitur; vno modo
vis communis Aſtrorum, quæ generaliter omnia quæ fiunt in mundo ineuitabiliter neceſsita-
te regulat, & coercet; ſpecialiter autem virtus quædam ſiderea conſiſtens in conſtitutione ſi-
derum, horâ qua quis conceptus eſt aut natus, quæ & omnium futurorum circa tunc natum,
neceſsitatem imponit. Aliter autem dicitur Fatum à fando, à famine ſcilicet ſeu fatione Io-
uis ſecundum Stoicos, & alios ethnicos Philoſophos & Poetas, qui apud eos fuerat ſummus
Deus, quod apud Catholicos poteſt dici Fatio, Famenuè Dei. Fatum ſiderum ſeu aſtrale, præ-
ſertim ſi neceſsitatem importet, non eſt ponendum, ſicut præmiſſa circa 32. partem, & 39.
corollarij primi docent; & ſic Doctores ſuperius recenſiti, imò & omnes Doctores catholici
concorditer Fatum damnant. Si tamen fatum ſiderum nequaquam neceſsitatem, ſed quan-
dam diſpoſitionem, & inclinationem in hominibus ad quoſdam actus importet, non videtur
penitus abnegandum: Fatum verò diuinum eſt proculdubio concedendum. Nonne ſcrip-
D tum eſt in exordio creaturæ; Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux? & ita de cæteris creaturis?
& alibi; Ipſe dixit & facta ſunt: Omnia enim quæcunque voluit, fecit, quia voluntas eius per-
fecta; iſtud autem fatum diuinum eſt maximè voluntatis diuinæ, quæ eſt efficax rerum cauſa,
ſicut præcedentia docuerunt. Hæc autem diſtinctio patet per Auguſtinum 5 de Ciuit Dei, *Auguſtinus.*
1. 8. & 9. vbi & primo membro reprobato diffuſè dicit de ſecundo, quòd Stoici omnem con-
nexionem ſeriemque cauſarum, qua fit omne quod fit, Fatum appellant, quod totum Dei
ſummi tribuunt voluntati & poteſtati, qui veraciſsimè creditur cuncta præſcire, & nihil inor-
dinatum relinquere; ſed ipſam præcipuè Dei ſummi voluntatem, cuius poteſtas inſuperabi-
liter per cuncta porrigitur Fatum appellare probantur, quoniam Iouem appellant, quem ſum-
mum Deum putant, à quo connexionem dicunt pendere Fatorum. Et infra 9. Omnia, inquit, *Auguſtinus.*
fato fieri non dicimus, imò nulla fieri fato dicimus, quoniam fati nomen, vbi ſolet à loquen-
E tibus poni, id eſt, in conſtitutione ſiderum, qua quiſque conceptus aut natus eſt, quoniam res
ipſa inaniter aſſeritur, nihil valere monſtramus; ordinem autem cauſarum, vbi voluntas Dei
plurimum poteſt, neque negamus, neq; fati vocabulo nuncupamus, niſi fortè vt fatum à fan-
do dictum intelligamus, id eſt, à loquendo. Non enim abnuere poſſumus eſſe ſcriptum in li-
teris ſanctis; Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui, quoniam poteſtas Dei eſt, & tibi Domine
miſericordia, quia tu reddes vnicuique ſecundum opera eius: Quod enim dictum eſt; Semel
locutus, intelligitur immobiliter, hoc eſt incommutabiliter eſt locutus, ſicut nouit incommuta-
biliter omnia quæ futura ſunt, & quæ ipſe facturus eſt. Idemque ſupra eiuſdem 1. Prorſus, in-
quit, diuina prouidentia regna conſtituuntur humana, quæ ſi propterea quiſquam fato tribu-
at, quia ipſam Dei voluntatem vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, lin-

Iſidorus. guam corrigat. Cui concordat Iſid.8.Eth.45.dicens; Fatū dicunt Gentiles eſſe, quicquid dij fantur, quicquid Iupiter fatur; à fando igitur Fatum dicunt,id eſt, à loquendo,quod niſi hoc nomen iam in alia re ſoleret intelligi, quo corda hominum volumus inclinare, Fatum à fando poſſumus rationabiliter appellare: Non enim poſſumus abnuere, &c. verba Auguſtini præmiſſa. Adhuc autem eſt alia diſtinctio à Fato bimembris : Vno enim modo accipitur Fatum actiuè pro famine ſeu fatione voluntatis diuinæ ſeu Dei omnia diſponentis : alio modo paſsiuè, ſicut & nomen magis ſonat pro effectu & diſpoſitione paſsiua huius fati ipſis rebus diſpoſitis inhærente. Primum membrum patet per Auguſtinum 5. de Ciuitate Dei 8. ad hanc partem Senecam, Homerum, & Stoicos allegantem : Allegat enim à Seneca iſtos verſus; A

Duc me ſumme Pater, altique poli dominator,
Quocunque placuit; nulla parendi mora eſt.
Aſſum impiger, fac nolle, comitabor gemens, B
Maluſque patiar facere quod licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt:

Ab Homero autem allegat hos verſos, quos Cicero vertit in Latinum:

Tales ſunt hominum mentes, quali Pater ipſe
Iupiter antiferas luſtrauit lumine terras.

Dicitque Auguſtinus, quod per hos verſus quos Stoici allegant pro opinione ſua de Fato, apertiſsimè declaratur, quid ſentiant eſſe Fatum, quoniam Iouem appellant, quem ſummum Deum putant, à quo connexionem dicunt pendere Fatorum. Vnde videtur quod Ariſtoteles 2. de Anima 148. iniuſtè reprehendit Homerum, imponens ſibi, quod ipſe opinatur intelligere eſſe corporeum, vt ſentire, quia dixit vt recitat, quod talis intellectus eſt in terrenis hominibus, qualem ducit in die Pater virorum deorumque. Non enim per Patrem viro- *Ariſtoteles.* rum atque Deorum intellexit Solem vel aliquid corporeum, vt Ariſtoteles tacitè innuit, & ſui expoſitores dicunt expreſſè, ſed ipſum Iouem tam hominum quàm aliorum Deorum ſummum Patrem, vt patet per verſus eius prædictos, iſtam ſententiam ſapientes. Nec debet obſtare quod dicit lumine, quaſi velit dicere quod Iupiter hoc faciat aliquo materiali lumine mediante: Poteſt enim intelligere congruè per hoc lumen intellectum agentem, qui teſte *Pſalmiſta.* teipſo 3. de Anima 18. lumini comparatur; Vnde & Pſalmiſta 35. In lumine tuo videbi- *Philoſophus.* mus lumen. Hoc etiam Primum membrum huius diſtinctionis de Fato patet per Philoſophum in De mundo vlt. exponentem tria ſtatuta Fatorum, ſicut & Iſidorus 8. Eth. 45. præteriti Atropos, futuri Lacheſis, præſentis Clotho, & dicentem, Perficitur autem fabula, ſcilicet de triplici Fato, non inordinatè. Sunt autem hæc omnia nihil aliud niſi Deus, quemadmodum & ſtrenuus ait Plato : Vnde patet quod hæc opinio etiam ſit Platonis. Secundum verò membrum diſtinctionis præmiſſæ patet per Philoſophiam 4. de Conſol. Phiſ. proſa 6ª. ſic *Boetius.* Boetium informantem; Omnis generatio rerum, cunctuſq; mutabilium naturarū progreſſus, & quicquid aliud aliquo mouetur modo, cauſas, ordinem, formas ex diuina mentis ſtabilitate ſortitur. Hæc in ſuæ ſimplicitatis arte compoſita multiplicem rebus gerendis modum ſtatuit, qui modus cum in ipſa diuinæ intelligentiæ puritate conſpicitur, prouidentia nominatur; Cùm verò ad ea quæ mouet atque diſponit refertur, Fatum à veteribus appellatum eſt, quæ diuerſa eſſe facilè liquebit. Nam prouidentia eſt ipſa diuina ratio, in ſummo omnium Principe conſtituta, quæ cuncta diſponit; Fatum verò inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Prouidentia namque cuncta pariter quamuis diuerſa, quamuis infinita complectitur; Fatum verò ſingula digerit, in motu, locis, formis, ac temporibus diſtributa, vt hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mentis adunata proſpectu, prouidentia ſit; eadem verò adunatio digeſta atque explicata temporibus, Fatum vocetur, quæ licèt diuerſa ſint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex prouidentiæ ſimplicitate procedit, ſicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens mouet operis effectum, & quod ſimpliciter præſentarièque proſpexerat, per temporales ordines ducit: Ita Deus prouidentia quidem ſingulariter ſtabiliterque diſponit facienda; Fato verò hæc ipſa quæ diſpoſuit, multipliciter ac temporaliter adminiſtrat, Siue igitur famulantibus quibuſdam prouidentiæ diuinæ ſpiritibus fatum exercetur, ſeu anima, ſeu tota inſeruiente natura, ſeu cœleſtibus ſiderum motibus, ſeu Angelica virtute, ſeu dæmonum varia ſolertia, ſeu aliquibus horum, ſeu omnibus fatalis ſeries texitur, illud certè manifeſtum eſt immobilem, ſimplicemque gerendarum formam rerum eſſe prouidentiam; Fatum verò eorum quæ diuina ſimplicitas gerenda diſpoſuit mobilem nexum, atque ordinem temporalem; quo fit vt omnia quæ Fato ſubſunt, prouidentiæque ſubiectę ſunt, cui etiam ipſum quoque ſubiacet Fatum. C D E

A Ex his autem videtur quod Boetius tantummodo ponit Fatum ſecundum effectum, non au-
tem ſecundum efficientiam voluntatis diuinæ, ſicut Theologi, & Philoſophi ſupra dicti. Vide-
tur etiam quòd voluntariè arguat Stoicos in expoſitione primi peri hermenias Ariſtotelis, vbi
agit de futuris contingentibus, eo quòd poſuerunt omnia prouenire à Fato: Ipſi enim loque-
bantur de Fato ſecundum efficaciam voluntatis diuinæ, vt ex prædictis apparet. Quare & ab
omni errore reali, etſi non vocali forſitan ſunt immunes, ſicut præcedentia docuerunt. Hæc
enim vox Fatum apud Catholicos eſt ſuſpecta, licet res ipſa ſit ſincera. Oſtenſo ergo quomo-
do Fatum ſit, vel non ſit, & quid ſit, iam reſtat oſtendere quale ſit. Primò igitur oſtenden-
dum eſt, quòd Fatum à fando, ſeu famine Dei dictum, eſt quodammodo cauſa cunctorum,
quæ fiunt naturaliter voluntate, vel aliter quouiſmodo; hoc ſiquidem proximum huius pro-
bat. Quod autem omnia voluntaria à Fato proueniunt, ſcilicet à fando ſeu connexione cau-
ſarum, per proximum & nonum huius apparet. Omnes etiam qui loquuntur de Fato, tantum
B vel magis ponunt ipſum in rebus humanis voluntarijs, quàm alijs quibuſcunque. Quod &
patet 5. de Ciuitat. Dei 6. & 9. vbi dicit Auguſtinus; Non eſt autem conſequens vt ſi Deo
certus eſt omnium ordo cauſarum, ideo nihil ſit in noſtræ voluntatis arbitrio; & ipſæ quippè
noſtræ voluntates in cauſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, eiuſque præſentia continetur;
quoniam & humanæ voluntates humanorum operum cauſæ ſunt. Atque ita qui omnes re-
rum cauſas præſciuit, profectò in eis cauſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit,
quas noſtrorum operum cauſas eſſe præſciuit: Qui & infra, diſtinctis tribus ſpeciebus gene-
ribuſue cauſarum, per fortuitum, naturale, & voluntarium, & iterum per cauſam quæ facit,
& non fit; quæ facit & fit, & quæ fit magis quàm facit; & his omnibus ſpeciebus ad volunta-
tem diuinam reductis, ſubiungit; Quomodo igitur ordo cauſarum, qui præſcienti certus eſt
Deo id efficit, vt nihil ſit in noſtra voluntate, cùm in ipſo cauſarum ordine magnum habeant
locum noſtræ voluntates. Contendat ergo Cicero cum eis qui hunc ordinem cauſarum di-
C cunt eſſe fatalem, vel potiùs ipſum Fati nomine appellant, quod nos abhorremus præcipuè
propter vocabulum, quod non in re vera conſueuit intelligi. Quòd verò negat ordinem om-
nium cauſarum eſſe certiſsimum & Dei præſcientiæ notiſsimum, plus nos quàm Stoici dete-
ſtamur. Quapropter & voluntates noſtræ tantum valent, quantum Deus eas valere voluit,
atque præſciuit, & ideo quicquid valent certiſsimè valent, & quod facturæ ſunt, ipſæ omnino
facturæ ſunt, quia valituras ac facturas ille præſciuit, cuius præſcientia falli non poteſt; quod
etiam capit. 10 expreſsiùs manifeſtat: Cui concordat Autoritas Boetij ſupra dicta, ſed infra
eadem proſa expreſsiùs ita dicit; Hæc fati ſeries ſeu prouidentia actus fortunaſque hominum
indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit.

CAP. XXIX.

De Caſu & Fortunâ.

D PErtinens autem dictis videtur ſimili modo inquirere de Caſu & Fortu-
na. Multi enim hæc concedunt, & multi ſimiliter ipſa negant. Demo-
critus namque & Epicurus & eorum ſequaces, nedum iſta concedunt,
verum etiam nimiam eis tribuunt dignitatem, dicentes caſualiter ſeu
fortuito fieri vniuerſa, ſicut ex 27° huius patet. Vnde & antiquus ille
Saluſtius; Profectò, inquit, fortuna in omni re dominatur. Iſta quoque
concedunt quaſi omnes Philoſophi, Poëtæ, & vulgus. Ariſtoteles hæc
concedit 2. Phyſ. diffusè, & in libro ſuo de bona fortuna, & alibi mul-
tis locis. Auicenna quoque, Algazel, Auerroes, & Boetius hæc concedunt Ouidius etiam de
Arte amandi; *Caſus vbique valet, ſemper tibi pendeat hamus, Quo minime credis gurgite piſcis erit.*
Idem de Ponto, *Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo; Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.*
E Alia quoque multa ſatis ſunt talia de Poëtis. Vulgus ſimiliter iſta ponit, quod monſtrant ad-
uerbia dubitandi, quæ quaſi in omni ſermocinatione creberrimè ſunt adiecta Literæ quo-
que ſacræ de caſu non tacent. Vnde 2. Reg. 1. Caſu veni in montem Gilboæ; & 3. Reg. *2. Reg. 1.*
vlt. Vir quidam in incertum ſagittam dirigens caſu percuſſit Regem Iſrael: Et Eccleſia- *3. Reg. vlt.*
ſtis 9. Vidi nec velocium eſſe curſum, nec fortium bellum, nec ſapientium panem, nec Do- *Eccleſ. 9.*
ctorum diuitias, nec artificum gratiam, ſed tempus caſumque in omnibus. Veteres quoque
Gentiles, ſpecialiter autem Aegyptij & Romani Fortunam pro Dea colebant, ſicut hiſtoriæ
multæ tradunt, quam & aliqui Iudæorum auerſi à Domino aliquoties coluerunt: De qui-
bus Eſaiæ 65. Vos qui reliquiſtis Dominum, qui ponitis Fortunæ menſam &c. numerabo *Eſaiæ 65*
vos in gladio. Quoties etiam in Sacra Scriptura ponuntur aduerbia dubitandi, quæ omnia

 fortunæ

fortunæ conuenire videntur. His autem è contrario Stoici Caſum & Fortunam penitus abnegant, affirmantes omnia fato geri prouidentiaque diuina; quibus et conſentiunt quidam Antiqui Fortunam & Caſum ſimiliter deſtruentes, quoniam eſt inferre vnumquodq; eorum quæ fiunt in aliquam cauſam determinatam & certam, ſicut Philoſophus 2. Phyſ. 42. breuiter memoratur: His & videntur quidam Doctores Catholici conſentire. Vt igitur iſti quaſi in extremis contrarij ad medium concordiæ reducantur, ſciendum, quòd omnes qui loquuntur de Caſu, & Fortuna, dicunt hæc eſſe, quandò aliquid accidit præter intentionem agentis, vt patet per prædictos Autores, & per communem conceptum omnium de ipſis loquentium. Aliquid ergo contingere præter intentionem agentis poteſt dupliciter cogitari; vel prẹter intentionem cuiuſlibet agentis omninò, ita quòd à nullo ſimpliciter intendatur, vel præter intentionem alicuius cauſæ particularis, vel cuiuſlibet cauſæ inferioris: Primum poteſt vocari ſimpliciter caſuale aut fortuitum; Secundum verò ſecundum quid; Nihil igitur eſt ſimpliciter caſuale, neque fortuitum, ſed ſecundum quid tantum, ſicque tollitur repugnantia ſupra dicta. Quòd autem nihil ſit caſuale ſimpliciter neque fortuitum, oſtenditur iſto modo. Nihil quod fit à propoſito, & ex intentione agentis, eſt ſimpliciter caſuale aut fortuitum: ſed omne quod fit, fit à propoſito, & ex intentione agentis: Iſtud autem agens putatur ab Aſtrologis eſſe cœlum, ſeu virtus cœleſtis, quæ omnia etiam quæ videntur eſſe fortuita, certa ratione, & determinata cauſatione producit. Quare & quoſdam planetas fortunatos, imò & fortunas appellant, puta Solem & Lunam: pars quoque fortunæ in Natiuitatibus, in inceptionibus operum, & in omnibus rebus humanis valere quàm maximè æſtimatur: quare & excellentiſſima omnium partium reputatur. Hinc & decimam domum eſſentialem aſſignant. Hæc autem à die accipitur à Sole in Lunam, in nocte verò è contrà, & proijcitur ab aſcendente. De qua & Albumazar 8. maioris Introductorij, differentia 3ª. ſcribit ita; Proprietas ſignificationis eius eſt ſignificare animam & fortunam, illius atque eius virtutes, & ſignificat vitam & corpora, & ſubſtantiam ac profectum, & fortunam, ditationem quoq; ac paupertatem, aurum & argentum, vtilitatemq; & grauitatem, fori laudem, & bonam famam, & ſublimitatem nati, & regni, atq; principatus; & ſignificat diuites, & honorem, ſublimitatem quoque, & bonum ac malum, præſentem quoque & abſentem, apparentem, atq; occultum, ſignificat quoq; intentionem & initium operum & rerum, & hæc pars præponitur omnibus partibus, quemadmodum præponitur Sol per ſplendorem omnibus planetis, & ipſa eſt ſublimior & pretioſior omnibus partibus. Et hinc eſt fortaſſis quòd bona huiuſmodi apud multos, etiam apud Philoſophos, bona fortunæ creberrimè nuncupantur. Alij autem videlicet Antiqui Gentiles putabant eſſe vnam Deam diſtribuentem, aut ſubtrahentem omnia bona huiuſmodi pro libito voluntatis abſque aliqua ratione; quare & depinxerant ipſam cæcam, ipſamq; fortunam dicebant. Sed hi ambo per proximo huius præmiſſa & ſuperiora capitula refelluntur, præſertim ſi Aſtrologi ponant actus humanos de neceſſitate ſubeſſe virtuti cæleſti, aut ipſam quicquam penitus agere ſine Deo idem ſpecialiter intendente, & ſimiliter faciente. Quod eſt igitur illud agens, quod ex certa intentione, & determinato propoſito cuncta facit, & efficit omnia, niſi Deus, qui eſt omnium agentium primum agens, & omnia facit ſecundum propoſitum & intentionem propriæ voluntatis, ſicut 28. & 27. huius monſtrant? Item Caſus, & Fortuna ſunt cauſæ per accidens, vt patet 2. Phyſ. & omnis cauſa per accidens reducitur ad aliquam cauſam per ſe, ſicut ſecundum huius oſtendit, & omnis cauſa per ſe ad Deum; Deus ergo eſt prima cauſa iſtorum, & non temere & neceſſario, ſed ſecundum ſuæ propoſitum voluntatis. Sed nè in iſta ſententia videar ſingularis, ecce multi Philoſophi, & Theologi ſententiam hanc tenentes. Ariſtoteles enim 2. Phyſ. inter opiniones recitatas de Caſu & Fortuna, oſtendit quomodo illa opinio habeat veritatem, quæ ponit nihil fieri à Fortuna, dicens quòd Fortuna eſt cauſa nullius ſimpliciter, ſed tantum per accidens ſub his verbis; Et vt nihil à Fortuna videbitur vtique fieri. Omnia quidem enim hæc rectè dicunt, quoniam rationabiliter eſt quidem enim vt ſit à Fortuna; ſecundum accidens enim fit, & eſt cauſa, vt accidens Fortuna, vt autem ſimpliciter nullius; vt domus ædificator quidem cauſa eſt, ſecundum accidens autem tibicen. Quod autem omnis Fortuna reducatur ad Deum, patet per eundem in De mundo; vlt. oſtendentem, quomodò, cum ſit vnus, eſt tamen multinomius, ab omnibus paſſionibus quas innouat, ſicut inductiuè declarat, & in fine ſic ait, & in ſumma loquendo, cœleſtis & terreſtris appellandus, & à qualibet Natura & Fortuna, velut ens ipſe omnium cauſa. Et infra dicit, Deum vocari *heimarmenen* eo quod copulat & diſiungit, & Nemeſin à diſtributione vnicuique facta, quæ videntur conuenire Fortunæ. Vndè & Damaſcenus 39. Sentent. exponit *heimarmenen* per Fortunam. Hoc autem probat expreſſius in libro ſuo de bona Fortuna, vbi recitat 5. opiniones de ipſa, ſcilicet quòd ſit à Deo, à Natura, à rerum euentu, à ratione, & ab appetitu, circa

Albumazar (margin)
εἱμαρμένην (margin)
Damaſcenus. (margin)
Ariſtoteles. (margin)

Margin section letters: A, B, C, D, E

A circa quas diſputatiuè procedit. Et cap. 2. reprobat duas vltimas opiniones; Primò, illam de appetitu, quoniam illius eſt appetitus aliqua cauſa, illa vel eſt natura vel fortuna: ſi natura, ergo magis dicitur natura cauſa illius quam fortuna, & talis magis diceretur bene naturatus, quàm bene fortunatus: ſi fortuna ſit cauſa illius, tum fortuna erit cauſa omnium actuum humanorum, cùm ſit cauſa eius quod ſit intelligere & conſiliari; & addit arguendo; Non enim conſiliabatur conſilians antequam conſiliaretur, ſed eſt principium quoddam, neque intellexit intelligens priuſquam intelligeret, & hoc in infinitum. Non igitur eius, quod eſt intelligere, intellectus eſt principium, neque conſiliandi conſilium. Quid igitur aliud quàm fortuna? Itaque à fortuna omnia ſunt; & reſpondet, dicens; Aut eſt aliquod principium cuius non eſt aliud extra ipſum, aut quia tale ſecundum eſſe, tale poteſt facere; quod autem quæritur, hoc eſt; Quid motus principium in anima? Palam, quemadmodum in toto, Deus; Mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis diuinum; Rationis autem principium, non ratio, ſed aliquid melius: quid igitur erit melius & ſcientia & intellectu, niſi Deus? Virtus enim intellectus organum. Et propter hoc quod olim dicebantur, benè fortunati vocantur, qui ſi impetum faciunt, dirigunt ſine ratione exiſtentes, & conſiliari non expedit ipſis; habent enim principium tale quod melius intellectu & conſilio; qui autem rationem, hoc non habent, neque diuinos inſtinctus. Et capite primo dicit, In Anima ineſt naturâ tale, quo impetu ferimur ſine ratione: ad quæ vtique benè habebimus. Et ſi quis interroget ſic habentem, propter quid hoc placet ſibi operari? Neſcio, inquit, ſed placet mihi, ſimile patiens his quæ à Deo aguntur. Etenim à Deo vecti, ſine ratione impetum habent ad operari aliquid: qui & ſecundo Rhetoricorum, viceſimo tertio, agens de bonis Fortunæ, & benè fortunatis, ſic ait; Magis impræmeditatiui propter bonam fortunam ſunt: Vnus autem aſſeritur mos optimus bonæ fortunæ, qui amatores Dei ſunt, & habent ſe ad diuinum aliqualiter credentes propter facta bona à Fortuna, ſed quare hoc, niſi Deus eſſet Autor Fortunæ? Qui & decimo Ethicorum, decimoquarto, recitat triplicem opinionem, C quomodo homines fiunt boni, ſic dicens; Fieri autem bonos exiſtimant hi quidem naturâ, hi autem conſuetudine, hi autem doctrinâ; & determinans veritatem primæ opinionis, ſic dicit; Quod quidem igitur naturæ, manifeſtum, quòd non in nobis exiſtit, ſed per aliquam diuinam cauſam, vt verè benè fortunatis exiſtit: ſuper quod dicit Auerroes; Quidam hominum putantur eſſe boni per naturam: & quod de hoc eſt per naturam, non eſt à nobis, ſed per gratiam quandam diuinam illis, quorum fortuna bona eſt veraciter. Item Auicenna decimo Metaphyſicorum, primo, dicit; Principium omnium vtilitatum eſt ex cura diuina, & ſcias quòd plus appropinquat vulgus & tenet, & dicit; Verum eſt, nec refugiunt hoc, niſi qui volunt videri Philoſophi, eò quòd ignorant cauſas & occaſiones iſtorum. Et loquens de aduerſitatibus, & proſperitatibus, eleemoſynis, & peccatis, & ſimilibus, ita dicit; Cauſa iſtorum omnium non eſt hic, ſed illinc: Principia autem horum omnium proueniunt ad naturam, voluntatem, vel caſum: Naturæ verò principium eſt illic; ſed voluntates noſtræ D ſunt poſtquam non fuerunt; quicquid autem eſt, poſtquam non fuit, cauſam habet; ergo omnis noſtra voluntas cauſam habet; cauſa autem huius voluntatis non intendit ad infinitum, ſed ad aliqua quæ accidunt extrinſecus, terrena ſcilicet vel cœleſtia; ſed terrena perueniunt ad cœleſtia. Collectio igitur horum omnium prouenit neceſſariò ex neceſsitate diuinæ voluntatis; caſus autem fit ex concurſu horum omnium. Cùm enim reſolueris omnia, reducentur ad ea, quorum neceſsitas ſolummodò à Deo omnipotente dependet, iudicium autem Dei eſt prima poſitio ſimplex. Hoc etiam innuit Boetius in Expoſitione primi peri hermenias vbi prius; vbi diſtincto triplici animali, ſcilicet, ſubiecto naturæ, Cœlo, ac rationi cum libero voluntatis arbitrio, declaratiſque duabus prioribus ſpeciebus: de tertia, ita dicit; Quæ nos ſumus cuncti diuinæ prouidentiæ ſubiecti; ex ipſa quoque * Diuorum voluntate pendemus. Itaque nec cœleſtium neceſsitas tota ſubruitur, nec caſum diſputatio hæc de rebus eliminat; per quod innuit, vt videtur, quòd in rebus ſit caſus reſpectu cauſarum particularium & inferiorum, non autem reſpectu diuinæ prouidentiæ, & voluntatis, quibus in cunctis ſubijcimur, & à quibus in omnibus dependemus. Quod & quinto de Conſolatione Philoſophiæ, proſa prima, diffuſiùs & expreſsiùs manifeſtat: ſiquidem, inquit, aliquis euentum temerario motu, nullaque cauſarum connexione productum eſſe caſum definiat, nihil omninò caſum eſſe confirmo. Ecce quod nihil eſt ſimpliciter caſuale, quia non præter intentionem Dei, quod litera ſequens oſtendit: Quis enim coercente in ordinem cuncta Deo, locus eſſe vllus temeritati reliquus poteſt? Et recitata definitione Ariſtotelis de Caſu, & poſito exemplo de fodiente humum cauſa colendi agrum, inueniente theſaurum abſconditum, dicit, Foſſio humi & abſconſio theſauri ſunt fortuito

Boetius.

* diuinorũ

B, E (margin letters)

cauſæ compendij, id eſt, Caſus, quod ex obuijs ſibi, & confluentibus cauſis, non ex gerentis intentione prouenit, neque vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, vt ea pecunia reperiretur intendit. Patet igitur ſecundum eum, quod nihil dicatur ſimpliciter caſuale, ſed tantum reſpectu alicuius cauſæ particularis, ſeu reſpectu inferiorum cauſarum, quod & verba eius ſequentia pleniùs manifeſtant, cùm dicit; Liquet igitur definire Caſum eſſe inopinatum ex confluentibus cauſis, in his quæ ob aliud geruntur, euentum; Concurrere autem atque confluere cauſas facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte deſcendens cuncta ſuis temporibus locisque diſponit, quod & metrum ſequens exemplariter manifeſtat. Hæc etiam planè videtur ſententia Auguſtini 1. Retract. 1. dicentis, Non mihi placet toties me appellare fortunam, quamuis non aliquam Deam voluerim hoc nomine intelligi, ſed fortuitum rerum euentum vel in corporis noſtri, vel in externis bonis aut malis; vnde & illa verba ſunt, quæ nulla religio dicere prohibet, fortè, forſan, forſitan, fortaſſis, fortaſſè, fortuitu, quod tamen totum reuocandum eſt ad diuinam prouidentiam. B
Hoc etiam ibi non tacui, dicens; Etenim fortaſſè quæ vulgò Fortuna nominatur, occulto quodam ordine regitur; Nihilque aliud in rebus caſum vocamus, niſi cuius ratio & cauſa ſecreta, ſeu in occulto eſt. Dixi quidem hoc, veruntamen pœnitet me ſic illic nominaſſe Fortunam, cùm videam homines habere in peſſima conſuetudine, vt vbi dici debet, hoc Deus voluit dicere, hoc voluit Fortuna. Idem 83. quæſt. 24. Quicquid caſu fit, temerè fit; quod temere fit, prouidentia non fit: ſi ergo caſu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur: Nihil ergo caſu fit in mundo. Idem 5. de Ciuit. Dei 9. Nos eas cauſas quæ dicuntur fortuitæ (vnde & Fortuna nomen accepit) non eſſe dicimus nullas, ſed latentes, eaſque tribuimus, vel Dei veri, vel quorumlibet ſpirituum voluntati. Idem ſuper illud Pſalmi 9. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, Non in toto corde confitetur Deo, qui de prouidentia eius in aliquo dubitat. Omnes cruciatus qui corporaliter inferuntur, aut exercent conuerſos ad Deum, aut vt conuertantur admonent, aut iuſtæ damnationi vltimæ præparant obduratos, & ſic omnia ad diuinæ prouidentiæ regimen referuntur, C
quæ ſtulti caſu, & temere, & nulla diuina adminiſtratione fieri putant. Idem quoque ſuper illud Pſalmi 148. Ignis, grando, nix, &c. quæ faciunt verbum eius; Quare addidit, quæ faciunt verbum eius? Multi non volentes contemplari & diſcernere creaturam locis ſuis, & ordine ſuo ſub nutu & iuſſu Dei agentem motus ſuos, viſum eſt illis, quia ſuperiora omnia Deus gubernat, ſed inferiora non curat, non gubernat, non regit, ſed caſui dimittuntur. Sed non conſentias illis; blaſphema enim ſunt & execrabilia Deo, quia totum prouidentia Dei fit in terra. Omnibus itaque locis, regionibus, temporalibus, ſua quæque diſtribuit & ordinat. Longum eſt commemorare diligentiorem conſiderationem omnium rerum; quis illam explicat? tamen qui oculos habent, vident viſa quæ placent & laudantur, non tamen ipſa, ſed ipſe qui fecit: ita omnia laudabunt; hæc ergo quæ videntur caſibus agitari, faciunt verbum eius, & in omni motu ſuo ſeruiunt verbo Dei. Hoc idem apparet per Apoſtolum ad Eph. 1. dicentem; Nos ſorte vocati ſumus; Quid enim eſt ſors niſi fors, fortuna, vel caſus? Hæc autem ſors eſt diuina electio & voluntas, vt patet ibi per gloſſam, & per Auguſtinum ſuper illud Pſalmi 30ⁱ. In manibus tuis ſortes meæ, tractatu tertio ſic dicentem: Sors dicitur Dei gratia, qua ſalui facti ſumus, quæ bene dicitur ſors, quia hominis non eſt electio, ſed voluntatis Dei, quia nulla noſtra merita inuenit, ſed ſorte voluntatis ſuæ nos ad ſalutem vocauit, quia voluit, non quia digni fuimus, non ex operibus ne fortè quis extollatur: Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Hæc quodammodo ſors occulta eſt; voluntas Dei in humano genere ſors eſt; ſors veniens de Dei occulta voluntate, apud quem non eſt iniquitas; Non enim ille perſonas accipit, ſed occulta illius iuſtitia tibi ſors eſt. Quid etiam magis caſuale aut fortuitū quàm ſors, ſortiumq; euentus, qui tamē voluntate diuina cognoſcitur moderari, ſicut euidenter oſtendit vtriuſq; ſeries teſtamenti. Quare & Apoſtoli in locum Iudæ Apoſtatæ alterum electuri dantes ſortes dixerunt, Tu Domine oſtende quem elegeris. Vnde & Parab. 16. Sortes in ſinum mittuntur, ſed à Domino temperantur. Quapropter & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 30ⁱ. vbi priùs, ſic ait, Non in manibus hominum, ſed in manibus tuis, quæ ſunt iſtæ ſortes? quare ſortes? Audito nomine ſortium non debemus Sortilegos quærere: Sors enim non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem: Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli. Iſtud etiam recitatur in Canone 26. quæſtione 2. Sors non eſt. Ampliùs autem pro caſu & fortuna pleniùs indagandis, videtur quod vtrumque ſumatur actiuè & paſſiuè, ſecundum efficientiam, & ſecundum effectum; ſecundum cauſam, & ſecundum cauſatum, ſicut & de Fato ſuperiùs dicebatur. Actiuè ſecundum efficientiam & cauſam loquitur de eis Philoſophus 2. Phyſ. definiens vtrumque, quod

[Margin notes: Auguſtinus (beside "plariter manifeſtat"); Apoſtolus (beside "ius, & in omni motu"); Act. 1. (beside "noſcitur moderari"); margin letters A, B, C, D, E as printed]

A quod eſt Cauſa ſecundum accidens,&c. ibi ſcripta; quod & patet ſpecialiter de Fortuna per hic præmiſſa. Quòd verò caſus accipiatur paſsiuè,ſecundum effectum & cauſatum,etiam nomen ſuum indicare videtur: Caſus enim apparet ſignificare paſsiuè; Quid enim eſt caſus niſi quod cadit ab alio,ſicut effectus à cauſa? quare & cõmuniter dicimus, Mirabilis caſus accidit, ſeu contigit tali viro. Quapropter & definitio caſus à Boetio recenſita, dicit Caſum eſſe inopinatum ex confluentibus cauſis, in his quæ ob aliud geruntur, euentum; Cui & concorditer Auguſtinus ſuperius recitatus; Nihil, inquit, aliud in rebus caſum vocamus, niſi cuius ratio, & cauſa ſecreta ſeu in occulto eſt. Caſus autem actiuè ſecundum efficientiam & cauſam acceptus potiùs,vt videtur,caſuatio ſeu caſuantia diceretur. Quòd etiam fortuna ſumatur paſsiuè, & ſecundum effectum & cauſatum,videtur ſimiliter ex conſueto modo loquendi; Dicimus enim communiter mirabilis fortuna proſpera vel aduerſa accidit tali viro,volentes dicere quòd aliquod enfortunium vel infortunium ipſi acciderit. Vnde & Philoſ.1. Ethic. oſtendens quòd B fœlicitas non conſiſtit in bonis fortunæ, quia ipſa permanens, & nequaquam facilè tranſmutabilis, fortuna autem contrariè; 15° dicit fortunam multoties recirculari circa eoſdem, recirculari, inquit, paſsiuè: Et infra 16. loquens de Fœlice, cui contingunt proſpera vel aduerſa; Vt, inquit, verè bonum & ſapientem omnes exiſtimamus, fortunas decenter ferre. Quare & Auguſtinus ſuperiùs recitatus, dicit quòd nomine fortunæ noluit intelligere aliquam deam, ſed fortuitum rerum euentum. Adhuc autem conſideratis ſuperioribus diligenter videtur; quòd fortuna actiuè ſecundum efficientia & cauſam accepta,poſſet vlteriùs ſubdiſtingui. Poteſt enim ſumi pro cauſa quæ agit ex propoſito ad aliquem certum finem, & cauſat finem alium non intentum, ſicque loquitur Philoſophus 2. Phyſ. de ipſa, & ſic tantummodo competit cauſis inferioribus, Deo autem nequaquam, ſicut præhabita monſtrauerunt: Poteſtque accipi pro cauſa ſecreta nobiſque occulta præter cognitionem, intentionem, & opinationem noſtram, licet non ſuam, quippiam producente; & ſic poteſt competere cauſis inferioribus, & ſi- C militer ſuperioribus, Angelis atque Deo. Vnde Philoſ. 2. Phyſ. 47. Sunt, inquit, quidam quibus videtur eſſe quædam cauſa fortuna, immanifeſta autem humano intellectui, tanquam diuinum quoddam ens & felicius. Iſtam quoque ſententiam roborat Auguſt 5. de Ciuit. Dei 9. ſuperiùs recitatus; quam & ſpecialiter de Deo, & de voluntate diuina teſtari videntur multa Philoſophica, & Theologica prælibata. Verùm hic fortaſsis quiſnam mihi obijciet illum Auerrois, qui ſuper 2. Phyſ. 48. reprobat Auicennam, eo quòd 1. Phyſ. ſuæ 13. poſuit aliquid eſſe & dici caſuale quia eſt caſuale reſpectu vnius cauſæ, licet reſpectu alterius ſit neceſſarium. Sed iſtud non obſtat, quoniam Auicenna loquitur de caſuali ſecundum quid, non autem ſimpliciter, quia ſic ſecundum eum nihil eſt caſuale, vt patet per Autoritatem eius: 10. Metaph. ſuæ 1. ſuperiùs allegatam. Auerroes verò, qui ex more, libenter capit hominem in ſermone, arguit contra verba Auicennæ, non contra intellectum, probando quòd ex illa cauſa nihil debeat dici ſimpliciter caſuale, ſicque concludit tantùm verbaliter, nihil verò realiter contra D eum. Vnde Parab. 19. Qui tantum verba ſectatur, nihil habebit. Quare & Auicenna poteſt dicere Auerroi, ſicut Affratagoras Socrati quondam dixit, vt idem Auerroes recitat à Themiſtio ſuper 3. de Cœlo comment. 17. Si, inquit, tua contradictio contra me eſſet ſecundum intellectũ meę intentionis, certè concluderetur mihi; cùm autem tu non intelligis intentionem mei ſermonis, non reputo mihi concludi. Neutri tamen horum fauendo, ſed præhonorando veritatem, videtur mihi quòd nihil dicitur abſolute nomine caſuale ſecundũ communẽ vſum loquendi Philoſophorum, aut vulgi, niſi quod eſt caſuale reſpectu cuiuſcunq; cauſæ ſuæ inferioris nobis notæ, vel ſaltem reſpectu cauſæ principalis nobis notæ, non autem quod eſt caſuale, ſeu præter intentionem cauſæ inſtrumentalis & acceſſoriæ qualiſcunque. Non enim ſi quis ex induſtria occidat hominem gladio, illa occiſio dicitur caſualis, quæ tamen eſt præter intentionem gladij, qui tantùm intendit deſcendere & ſecare, & præter intentionem aëris, qui intendens principaliter aliud, acceſſoriè forſitan ad hoc agit.

E

CAP. XXX.

Quod res voluntariæ diuinæ prouidentiæ legibus gubernantur.

NE quis autem credat præhabita de prouidentia tantum in rebus naturalibus vera eſſe, videtur ſpecialiter oſtendendum, quòd & voluntaria nequaquam ab huiuſmodi prouidentiæ legibus eximuntur: Hoc enim ſequitur ex 27° capitulo, & poteſt oſtendi ſimiliter per rationes & Autoritates illius; quod etiam ex abundanti proxima duo capitula faciunt manifeſtum. Item quilibet ſapiens Paterfamilias meliora & perfectiora magis & ſollicitius prouidet

det atque curat: Rationabilia autem & voluntaria ſunt meliora & perfectiora alijs naturali- A
bus: Sunt enim finis eorum, ſicut 21. docet. Et hæc videtur ratio Saluatoris contra Epicu-
ræos, ſibi ſollicitos, nec in diuina prouidentia ſpem ponentes ſalubriter admonentis, Ne ſol-
liciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, neq; corpori veſtro, quid induamini, Nonne Ani-
ma plus eſt quàm Eſca? Et corpus plus quàm veſtimentum? reſpicite volatilia cœli, quoniam
non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa.
Nonnè vos magis pluris eſtis illis? quis veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cu-
bitum vnum? Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodò creſ-
cunt, non laborant, neque nent; Dico autem vobis, quoniam neque Salomon in omni glo-
ria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum agri quod hodiè eſt, & cras in cli-
Math.6. banum mittitur, Deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei? Matth. 6. Ex quibus ſic con-
cludit, Nolite ergo ſolliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus? aut quid bibemus? aut quo
operiemur? hæc enim omnia Gentes inquirunt? ſcit enim Pater veſter, quia omnibus his in- B
|| vobis digetis? ſed quid || *nobis* valeret iſta Patris ſcientia, niſi ſecundum eam filijs prouideret? In hoc
autem proceſſu vt patet intuenti, & dicit Chryſoſtomus, arguit Chriſtus duplici argumento,
ſeu loco, Primò à maiori ad minus deſcendens, cum præpoſuit, Nonnè anima plus eſt quàm
eſca, & corpus plus quàm veſtimentum? Secundo è contra à minori ad maius aſcendens, cum
Chryſoſtomus. præponit, Reſpicite volatilia cœli, &c. additque Chryſoſtomus ſuper illud, Nonnè vos plu-
ris eſtis illis? Omnia animalia Deus propter hominē fecit, hominem autem propter ſe: quanto
ergo pretioſior eſt hominis creatio, tanto maior eſt Dei ſollicitudo de ipſo: ſicq; iſtum locum
exponunt multi ſancti Doctores, quos pro parte recitat ibi Gloſſa. Item poſtquam Saluator,
Mat. 10. prædixit Apoſtolis perſecutiones, quas erant paſſuri pro nomine ſuo, vt eos contra
timorem mortis per diuinam prouidentiam confortaret, ſic dixit, Nolite timere eos qui oc-
cidunt corpus. Nonnè duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine
Patre veſtro? veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere; multis C
paſſeribus meliores eſtis vos; vbi dicit Chryſoſtomus, quod rurſus ſermonem de prouiden-
Hieronymus. tia Dei inducit, Dicitque Ieronymus ſicut allegatur in Gloſſa, & eſt ſenſus, Si parua animalia
abſque Deo Autore non decidunt, & in omnibus eſt prouidentia, & quæ in his peritura ſunt
ſine Dei voluntate non pereunt, vos qui æterni eſtis non debetis timere, quòd abſque Dei vi-
uatis prouidentia. Quod autem ait, veſtri capilli capitis omnes numerati ſunt, immenſam
Dei erga homines oſtendit prouidentiam, & ineffabilem ſignificat effectum, quod nihil no-
Hillarius. ſtrorum lateat Deum; Secundum verò Hillarium & Chryſoſtomum, numeratio capillo-
Chryſoſtomus. rum diligentiam diuinæ prouidentiæ circa nos oſtendit. Hanc etiam rationem videtur Apo-
Apoſtolus. ſtolus confirmare 1. ad Cor. 9. vbi vult, quod prouidentia, ſeu cura Dei circa naturalia, & ir-
rationalia quaſi nulla ſit, reſpectu curæ eius circa nos, ſic dicens; Scriptum eſt in lege, Non
alligabis os boui trituranti: nunquid de bobus cura eſt Deo? aut propter nos vtique dicit?
Nam propter nos ſcripta ſunt. Quibus & concordat Philoſophus 2. de Cœlo 50. vbi argu- D
endo contra ponentes aſtra moueri motu proprio, ſupponit quòd natura magis curat prætio-
ſa, ſic dicens; Adhuc autem irrationabile, nullum organum ipſis; ſcilicet aſtris naturam de-
diſſe ad motum; nihil enim, vt conuenit, facit natura, neque de Animalibus curaſſe, ſic autem
pretioſa deſpexiſſe. Item alias euacuaretur tota Scriptura de Prædeſtinatione Sanctorum, &
Reprobatione malorum.

CAP. XXXI.

Quòd actiones voluntariæ diuinæ prouidentiæ ſupponuntur.

ADhuc autem poſſet aliquis proteruire dicendo, ipſas res voluntarias E
ſub prouidentia contineri, ſed non ipſas voluntarias actiones. Quare
videtur expediens iſtam proteruiam refrænare, quod per Capitula
proxima & probationes eorum fieri planè poteſt. Item per rationes
& Autoritates capituli proximi, Voluntaria prouidentiæ diuinæ ſub-
|| intellectum. duntur, & hoc ſpecialibus cæteris, ergo ſecundum || *mentem* Autorum,
hoc eſt ſecundum quod, vel quæ ſunt voluntaria, ſcilicet ſecundū ſuas
voluntarias actiones; Nam ipſa potentia volutiua, & quæcunque alia
præter voluntarias actiones, ſunt purè naturalia, & neceſſaria. In prouidentia ergo talium
non eſt per viros diſcretos tanta diſcretio facienda, à prouidentia naturalium cæterorum, imò
verius

A verius poſſet dici; Facies hominis quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem,
Abacuc 1. niſi Deus etiam prouideret voluntarias actiones. Item per capit. nonum, Volun- *Abacuc*
tas Dei eſt cauſa motiua cuiuſlibet motionis, & non perperam ſed cum ſapientia diſponente,
& neutra earum noua, ſed æterna, ſicut præcedentia docuerunt: patet ergo propoſitum per
definitionem prouidentiæ ſupradictam. Item omnes actiones naturales tam animatorum,
quàm inanimatorum à prouidentia, quia ab eius voluntate & ſcientia producuntur, ſicut
ex prioribus ſatis patet, & quia naturaliter & neceſſariò fiunt; ergo reducuntur ad primum
neceſſe eſſe, à quo effluunt & dependent; quod & de actionibus irrationalium, de quibus
minus videtur, patet per Auguſtinum De fide, ad beatum Petrum, triceſimo primo dicen- *Auguſtinus.*
tem; Illa animalia irrationalia præſentis ſæculi curſum atque ornatum ſecundum Creatoris
incomprehenſibilem peragunt voluntatem, quę de ſuis factis nullam rationem redditura ſunt,
quia rationalia non ſunt; actiones autem voluntariæ ſunt meliores & acceptiores Deo. Iſtis e-
B nim retributionem congruam præparauit, non illis, ſicut tam Philoſophi, quam Theologi di-
cunt concorditer vno ore. Quare & ſollicitiori prouidentia diſponuntur, ſicut capit. proxi-
mum arguebat; quod & ſatis patet per Apoſtolum ad Eph. 1. & 2. vbi ponit duplicem præ- *Apoſtolus.*
ordinationem, ſeu prædeſtinationem; primam iuſtitiæ, & iuſtorum operum in præſenti; ſe-
cundam gloriæ, & præmiorum in futuro. Vnde pro præordinatione iuſtitiæ cap. 1. dicit; Ele-
git nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati, & pro præordinatione
iuſtorum operum, cap. 2. ſic dicit; Ipſius ſumus factura, creati in operibus bonis, vt in illis am-
bulemus. Hoc autem totum patet ibi per gloſſam, hanc duplicem præordinationem ſeu præ- *Gloſſa.*
deſtinationem latiùs proſequentem, & ſub his verbis Ieronymi allegantem; Diſtinguit duas *Hieronymus.*
Dei præordinationes & earum effectus, quarum altera eſt de præſenti ad iuſtitiam, altera eſt
de futuro ad coronam. Auguſtinus etiam De gratia & libero arbitrio, viceſimo primo, expo- *Auguſtinus.*
nens autoritatem ex ſecundo capite allegatam, ſic dicit; Quid eſt hoc quod dixit; Non ex o-
peribus ne quis extollatur? Audi, & intellige; non ex operibus tuis ex te tibi exiſtentibus, ſed
C tanquam his in quibus Deus te finxit, id eſt, formauit, & creauit; hoc enim ait; Ipſius ſu-
mus figmentum creati in operibus bonis, non illa creatione qua homines facti ſumus, ſed illâ
de qua ille dicebat, qui vtique homo erat; Cor mundum crea in me Deus. Idem De fide ad
Petrum. triceſimo ſecundo ſic dicit; Illi cum Chriſto regnabunt, quos Deus gratuita bonitate
ſua prædeſtinauit ad regnum. Qui enim eos tales prædeſtinando præparauit, præparauit vti-
que ſecundum propoſitum vocandos, vt obediant, iuſtificandos, vt accepta gratia rectè cre-
dant, & benè viuant. Vnde patet clariſsimè, quòd Deus præparauit prædeſtinatis ad re-
gnum obedire, rectè credere, & benè viuere, quæ ſunt voluntariè agere, ſeu voluntariæ acti-
ones. Hæ igitur ad diuinam prouidentiam reducuntur. Item Auguſtinus octauo ſuper Ge- *Auguſtinus.*
neſin ad literam 11. & poſt diffuſè, oſtendit Deum præeſſe vniuerſæ creaturæ, rationali &
irrationali, etiam voluntatibus quibuſcunque, opere prouidentiæ bipartito, ſcilicet creatio-
D nis, & adminiſtrationis; Creationis quantum ad productionem cuiuſlibet creaturæ; admi-
niſtrationis, quantum ad actiones & paſsiones, & cæteros eius motus, quod capite decimo
tertio per locum à ſimili ſic oſtendit; Sicut motus cuiuſlibet membri animalis eſt ab anima,
& etiam innititur aliquo fixo in mouendo: ſic motus creaturæ cuiuſlibet eſt à Deo, & ipſo
velut fixo innititur, dum mouetur. Idem primo Confeſsionum, ſext. Exceperunt conſola-
tiones lactis humani, nec mater mea, vel nutrices meæ ſibi vbera implebant: ſed tu mihi, Do-
mine, dabas alimentum infantiæ, ſecundum inſtitutionem tuam, & diuitias ad fundum vſ-
que rerum diſpoſitas. Et infra eiuſdem 12. Vrgebar ad addiſcendum literas, & benè mihi fi-
ebat, nec qui vrgebant me, benè faciebant, ſed bene mihi fiebat abs te, Deus meus. Illi e-
nim non intuebantur quatenus referrem, quod me addiſcere cogebant, præterquam ad ſa-
tiandas inſatiabiles cupiditates copioſæ, inopiæ, & ignominioſæ gloriæ: Tu verò cui nume-
rati ſunt capilli capitis noſtri, errore omnium, qui mihi inſtabant vt diſcerem, vtebaris ad vti-
litatem meam; & ſeptimi 6°. De conſulentibus Mathematicos, ipſiſque Conſultis, ſic dicit;
E Tu iuſtiſsimè Moderator vniuerſitatis conſulentibus, conſultiſque neſcientibus, occulto in-
ſtinctu agis, vt dum quiſque conſulat, hoc audiat, quod eum oportet audire occultis meritis a-
nimarum ex abyſſo iuſti iudicij tui. Item omnes voluntarię actiones ſunt à fato diuino, & nihil
penitus in actibus voluntarijs caſuale aut fortuitum abſolutè, ſicut 28. & 29. docent; quare om-
nes voluntariæ actiones à diuina prouidentia deriuantur. Item omnia proſpera vel aduerſa
quæ contingunt hominibus per voluntarias actiones, prouidentur à Deo, quare & omnes
tales voluntariæ actiones: Si enim eſſent caſuales reſpectu Dei, quicquid proueniret ab eis,
eſſet ſimiliter caſuale. Ariſt. namque in De bona fortuna, 2. probat, quòd fortuna non eſt *Ariſtoteles.*
cauſa intellectionis & conſilij, quia tunc omnia eſſent à fortuna. Omnia enim opera noſtra ab
intentione

intentione & conſilio ſunt cauſata, vel ſaltem de talibus intelligitur argumentum. Quare & A
Auerroes. Auerroes ſuper 2. Phyſ. 44. redarguit opinantes motum Cœli eſſe à caſu, quia cùm ipſe lar-
gitur alijs entibus ordinem, omnes aliæ cauſæ inuenirentur ex Caſu. Quod enim inuenitur
ex illo, quod eſt ex caſu, inuenitur ex Caſu. Hoc idem ratio perſuadet: Si enim Deus inten-
dit rationabiliter aliquem finem prouenientem per voluntarias actiones, vel intendit ipſum
immediatè facere per ſe ſolum, vel per alia media, vel neutro modo intendit; Non primo
modo, quia non ſic facit: ſi ſecundo modo, vel per eadem media per quæ producitur,
& ſic habetur propoſitum, vel per alia, & ſic voluntas eius fruſtratur in aliquo, vel muta-
tur, contra priora: ſi neutro modo, non intendit rationabiliter illum finem. Quicun-
que enim intendit rationabiliter vllum finem, intendit ſimiliter media per quæ proueniat ta-
Aristoteles. lis finis, niſi velit illum immediatè facere per ſeipſum, vt patet 3. Ethic. 8. vbi ſic dicitur,
Ponentes aliquem finem, qualiter & per quæ erit, intendit, & ad hoc totum capitulum illud
facit. Quod autem omnia proſpera à diuina prouidentia deriuentur, ex prioribus ſatis con- B
ſtat; Poteſtque ex abundanti aliter ſic oſtendi. Alias recipiens talia, non teneretur reddere
gratias Deo pro illis, quod nullus affirmare præſumet niſi inimicus gratiæ, vtriuſque teſtamen-
ti ſubuerſor, ſanctorum Patrum irriſor, & omnium Catholicorum Doctorum indoctiſſimus
reprehenſor; qui docent non fictas aut fatuas gratias, ſed veras & diſcretas ſemper pro omni-
Eccleſiaſt. bus agere Domino Deo noſtro. Nam gratiæ fatuorum effunduntur Eccleſ. 20 & ſecundum
26. Aug. de prædeſtinatione Sanctorum *26.* Si quis homini gratias ageret, pro eo quòd illum vel
Auguſtinus. putaret non præſciuiſſe, vel noſſet, adulatio vel irriſio veriùs quàm gratiarum actio diceretur;
ſed nolite errare, inquit Apoſtolus, Deus non irridetur. Et ſecundum eundem de bono perſe-
uerantiæ 2. Irriſoria eſt illa gratiarum actio, ſi ex hoc gratiæ aguntur Deo, quod non dona-
uit ipſe, nec fecit. Item alias talia proſpera non eſſent dona Dei, quod quia deſtruit vtriuſ-
que ſeriem teſtamenti, & fidem quaſi communem animi conceptionem cunctis innatam, ſeu
potiùs ab eis deſtruitur, nullus fidelis concedet, & vix aliquis infidelis. Item hoc patet de Po- C
teſtatibus, Dignitatibus, & omnibus Prælatijs. Vt autem à ſublimioribus & dignioribus in-
choetur; Si aliquis poſſet eſſe Papa ſine Domino prouidente, non eſſet nobis certum quòd
Papam Dominus prouideret; quare nec ſcribere deberemus tali diuina prouidentia ſummo
Pontifici, qui tamen ſtilus eſt omnibus conſuetus, & admiſſus à curia, & hactenus compro-
batus: Nec alij Prælati aut Reges deberent ſic ſcribere. Talis Dei gratia Epiſcopus vel Rex,
nec nos eis, ne forte inueniamur falſi teſtes Dei, dicendo teſtimonium aduerſus Deum, quòd
prouidit quem non prouidit, quod non eſt paruum periculum, ſicut patet 1. ad Cor. 15. quia
Auguſtinus ſecundum Auguſtinum (& Gloſſa allegat) non minori ſed maiori fortaſſis ſcelere in Deo lau-
datur falſitas, quàm vituperatur veritas. Item hoc eſt verum de ſæcularibus Regibus, quare &
de Eccleſiaſticis quibuſcunque; quod primò de Regibus Angliæ, declarandum. Refert ſiqui-
Malmeſbu- dem Wilhelmus Malmesburienſis, de geſtis Regum Anglorum & Pontificũ l. 2. c. 106. de Ed-
rienſis. wardo Confeſſore ſanctiſſimo in hæc verba; Viderat quondam ſomni reuelatione ſęculi illius D
felicitatẽ Brithwoldus Wintonienſis Epiſcopus; viderat, & annuntiauerat. Nam dum tempo-
re Regis cunctationis, cæleſtibus apud Glaſtoniam lucubraret excubijs, ſubijſſetq; eum cogi-
tatio, quæ frequenter eum angebat, de regia ſtirpe Anglorum penè deleta; hæc meditanti ſopor
irrepſit, & ecce in ſuperna raptus, videt Apoſtolorũ Principem Petrum, ipſum Edwardum qui
tunc in Normannia exulabat in Regem conſecrare, cælibe deſignata vita, & certo 24. annorũ
regni numero computato, eidemq; conquerenti de poſteritate, reſpondere, Regnum Anglo-
rum eſt Dei, poſt te prouidit ſibi Regem ad placitum ſuum. Omnes ergo Reges Anglorum
diuina prouidentia ſublimantur; quare & alij vniuerſi. Domini enim eſt terra & plenitudo
eius. Hoc idem patet de inſtitutione & deſtitutione Regum, & diuiſione ac tranſlatione reg-
norum, in libris Regum & Paralip. multis locis; Primo de inſtitutione Saul 1. Reg. *9.* & de
1. Reg. 9. *1. Reg. 15.* eius deſtitutione 1. Reg. 15. De inſtitutione Dauidis 1. Reg. *16.* de diuiſione regni tempo-
re Salomonis prædicta, ſed propter merita Dauidis dilata ad tempus Roboam, tuncque com- E
pleta: De inſtitutione Ieroboam in 10. tribubus, Roboam verò & filiorum eius in reſiduo, vt
3. Reg. 11. 12. remaneret Lucerna Dauidi 3. Reg. 11, & 12. Ideoq; Roboam cum tribu Iuda & domo Benia-
min volente pugnare contra Ieroboam, & domum Iſrael, vt reintegraret regnum, dixit eis
Dominus per Prophetam, Non aſcendatis, nec pugnetis; A me enim factum eſt verbũ hoc 3.
2. Paral. 11. Reg. 12. & 2. Paral. 11. Reuertatur vnuſquiſq; in domũ ſuam, quia hoc mea geſtum eſt volun-
Parabol. 28. tate. Vnde Paral. 28. Propter peccata terræ multi Principes eius. Et Eccleſ. 10. In manu Dei
Eccleſ. 10. poteſtas terræ, vtilem rectorem in tempore ſuſcitabit ſuper eam, Regnum à gente in gentem
transferetur propter iniuſtitiã, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Hęc autem ideo
voluit Deus in regno ſuo peculiari, ſcilicet Hebręorũ facere manifeſta, vt per pauciorẽ vel vnu
docerent

A doceret in pluribus,& vniuerſaliter in omnibus ira eſſe. Vnde Apoſtolus ad Rom.13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; non eſt autem poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt, a Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordini reſiſtit. Item 1.Per.2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis ad vindictã malefactorum, laudem verò bonorum. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantũ bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Adhuc autem hoc eſt verum de regnis de quibus minùs videtur, ſcilicet infidelium & malorum,quare & vniuerſaliter quorumcunque. Vnde Amos 9. Nunquid non vt filij Aethiopum vos eſtis mihi filij Iſrael,dicit Deus? Nunquid non Iſrael aſcendere feci de terra Aegypti, & Palæſtinos de Cappadocia, & Sirios de Syrene? Ecce oculi Domini ſuper regnum peccans, & conteram illud à facie terræ. Cui concordat Apoſtolus ad Rom.3. An Iudæorum Deus tantùm,nonne & gentium? imò & gentium. Et infra 10. Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci; Nam idem Dominus *Apoſtolus.* *Amos.* *Apoſtolus.*

B omnium. Pro quo oſtendit Aug.5. de Ciuit. Dei, & alibi multùm diffusè, quòd Regnum Romanorum fuit à Deo. Vnde & 5° 11. ita dicit; Deus ſummus,qui ſingulas partes mundi magnas & paruas diſponit, nullo modo eſt credendus, regna hominum eorumq; dominationes, & ſeruitutes à ſuæ prouidentiæ legibus alienas eſſe voluiſſe; & loquitur ibi principaliter de Regno & Imperio Romanorũ, pro tempore infidelitatis eorum. Idem ſupra eiuſdem 1. Cauſa magnitudinis & diuturnitatis Romani Imperij, nec fortunata eſt, nec fatalis, ſecundum opinionem dicentium eſſe fortunata, quæ nullas cauſas habent, vel non ex aliquo rationali ordine venientes,& fatalia, quæ præter Dei & hominum voluntatem, quadã neceſsitate contingunt, prorſus diuina prouidentia regna conſtitueret humana. Et idem patet 4° 33° manifeſtè. Item Hieron.lib.5° ſuper Eſaiam, quem amabili propriè hiſtorica expoſitione conſcripſit in 10. viſiones Eſaiæ 8. Babylon,Philiſtijm, Moab, Damaſci, Aegypti, deſerti maris, Idumeæ, Arabiæ, vallis viſionis,& Tyri,quæ ſecundum eum ibi melius dicuntur 10. onera: Verbum enim He- *Auguſtinus.* *Hieronymus*

C braicum (Meſſa) onus vel pondus intelligitur,pro quo ſeptuaginta,viſio,transferebant, tractat materiam hanc diffusè; & ſuper illud Eſaiæ 22. Onus vallis viſionis,ſic dicit, Septuaginta manifeſtiùs tranſtulerunt,vallis Sion: Hæc enim ciuitas eſt ſeminarium Prophetarum,in qua extructum eſt templum,& viſiones Domini multiplicatæ ſunt, quæ licet fundetur in monte, nequaquam mons appellatur, ſed vallis, eò quòd humiliata ſit; quod etiam loquitur Ieremias, quando accipit calicem plenum vini, & dat vniuerſis gentibus, ac nouiſsimè porrigit Ieruſalem, vt bibat, ac vomat, & ruat, & inſaniat, ſignificans à Babylonijs hanc eſſe vaſtandam. Ex quo intelligimus omnium, Creatorem, æqualiter eſſe Deum, & eodem cuncta diſpenſare iudicio, iuxta hoc quod ipſe loquitur per Amos, Nunquid non vt filij Aethiopum &c. ſuperiùs recitata, ne putarent idcircò Iudæi ſe meritorum habere priuilegium, quia educti eſſent de Aegypto; Dicit etiam cæteras gentes ad alias terras tranſlatas eſſe ſuo imperio. Item hoc patet ſpecialiter de quatuor magnis regnis, nullique ignotis,primò Chaldæorum ſeu Babyloni-

D orum, ſecundò Medorum & Perſarum, tertiò Græcorum, quartò Romanorum, de quibus habetur ſparſim in Scriptura frequenter & coniunctim, Dan.2. ſub Metaphora quatuor partium ſtatuæ ipſi Nabuchodonoſor per ſomnium reuelatæ; & infra 7. Sub ſpecie quatuor grandium beſtiarum viſarum per ſomnium Danieli. Vnde & Daniel ipſe ſic dicit, Ipſe Dominus mutat tempora,& ætates,transfert regna atque conſtituit; vbi gloſſa, Non ergo miremur, ſi quandoque cernimus Regibus Reges, & Regnis Regna ſuccedere. Omnia fiunt de arbitrio eius qui cauſas omnium nouit, qui omnia condidit & malos Reges patitur ſuſcitari, vt puniant malos, emundent bonos. Et infra, dixit Daniel Nabuchodonoſori primo Monarchæ Chaldæorum; ſpecialiter iſto modo, Tu Rex Regum es, & Deus Cœli, regnum,& fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia in quibus habitant filij hominum, & beſtiæ agri, volucreſque cœli dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa conſtituit. Cui concordat ſanctiſsimus Ieremias 27° capit. in perſona Domini ita dicens; Ego feci terram, *Dan. 2* *Ierem.27.*

E & hominem, & iumenta, quæ ſunt ſuper faciem terræ vniuerſæ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento, & dedi eam qui placuit in oculis meis; Et nunc itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſoris Regis Babylonis ſerui mei, inſuper & beſtias agri dedi ei, vt ſeruiant ei, & ſeruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius & ipſius: Et infra 43. Ecce ego mittam & aſſumam Nabuchodonoſor Regem Babylonis ſeruum meum, & ponam thronum eius ſuper lapides iſtos, & ſtatuet ſolium ſuum ſuper eos, venienſque percutiet terram Aegypti. Hoc idem teſtatur vox de cœlo ruens,in hæc verba; Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex, Regnum tuum tranſijt à te, donec ſcias quòd dominetur excelſus in regno hominum,& cuicunque voluerit, det illud, Dan.4. & infra 5. habetur expreſsè de deſtructione huius primi regni, & inſtitutione

ſecundi

ſecundi per Scripturam, Mane, Thechel, Fares, & interpretationem illius, Balthaſari vltimo A Regi dicentem, Numerauit Deus regnum tuum,& compleuit illud;diuiſum eſt regnum tuum, & datum Medis & Perſis, quod & ſtatim completum eſt, capta Babylone à Dario & Cyro, Regibus Medorum & Perſarum, & Baltazar interfectõ. De Cyro etiam Darij ſucceſſore dicitur, Eſaiæ 45. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram vt ſubijciam ante faciem eius Gentes,& dorſa Regum vertam,&c. Vnde & idem Cyrus 2. Paralip. vlt. & 1. Eſd. 1. ſic dicit,Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus Cœli. De tertio quoque regno, ſeu tertia Monarchia, puta Græcorum,cui præfuit Alexander, apparet idem ſpecialiter per præmiſſa in oſtenſione 32. partis Corollarij, primi huius. De quarto regno Monarchico, videlicet Romanorum, Auguſtinus 5. de Ciuit. Dei diffuſè, ſpecialiter docet idem. De regnis iſtis magnis & Infidelium, hæc ſufficiant iſta vice. Per quæ, licet de regnis malorum, propoſitum ſatis appareat, poteſt tamen ex abundanti breuiter ſic oſtendi. Iob. 34 Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Super quod dicit Gregorius 25. B Moral. 15. Nullus qui talem rectorem patitur, eum, quem patitur, accuſet, quia nimirum ſui fuit meriti peruerſi rectoris ſubiacere ditioni; Et infra 16. Secundum merita ſubditorum tribuuntur perſonæ regentium. Hoc etiam Auguſtinus 5. de Ciuit. Dei diffuſè oſtendit: Vndè 20. de Nerone ſic ait, Cuius fuit tanta luxuries, vt nihil putaretur ab eo virile metuendum, tanta crudelitas vt nihil molle habere crederetur ſi neſciretur; etiam talibus tamen dominandi poteſtas non datur niſi ſummi Dei prouidentia,quandò res humanas iudicat talibus Dominis dignas. Aperta de hac re, vox diuina eſt,loquente Dei ſapientia, Per me Reges regnant,& tyranni per me tenent terram. Sed nè Tyranni non peſſimi atque improbi Reges,ſed vetere nomine fortes dicti exiſtimentur, vndè ait Virgilius, *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe Tyranni:* Apertiſſimè alio loco de eo dictum eſt; Qui regnare facit hominem hypocritam propter peruerſitatem populi. Et infra 22. dicit, quod verus Deus quandò voluit,& quantum voluit, regnum dedit Romanis, Aſſyrijs, & Perſis, ſic & Neroni & Domitiano crudeliſſimo, ac C Apoſtatæ Iuliano. Hæc planè Deus verus regit,& gubernat vt placet; hæc ergo de Regnis & Regibus ſufficiat induxiſſe.

Eſaias. *Iob.34.* *Gregorius.* *Auguſtinus.*

Nec poteſt quis fingere, quòd Deus iſta magna prouideat, & minora non curet: Hanc enim inſipientiam redarguit Sapient. 6. dicens, Non ſubtrahet perſonam cuiuſquam Dominus, nec verebitur perſonam cuiuſquam, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt ei de omnibus; Et Iob 34. Non accipit perſonas Principum; quod & ratio perſuadet; Si enim Deus prouideat Papas,& Imperatores ſeu Reges, cur non Cardinales & Duces? Et ſi iſtos prouideat, cur non Archiepiſcopos & Comites; et ſi iſtos, cur non Epiſcopos & Barones, & ſic gradatim à maximis ad minimos deſcendendo. Vndè Parab. 29. A Domino egreditur iudicium ſingulorum; Et Iob 34. ſuper gentem, & ſuper omnes homines &c. Super quod Gregorius 25. Moral. 15. ita dicit; Hoc quod in maximis fieri cernimus, etiam in nobis ſingulis cautè timeamus. Sic enim intenduntur diuina iudicia ſuper vnam animam, D ſicut ſuper vnam vrbem; ſic ſuper vnam vrbem, ſicut ſuper vnam gentem; ſic ſuper vnam gentem, ſicut ſuper vniuerſam generis humani multitudinem, quia & ſic intendit Dominus ſingulis, ac ſi vacet à cunctis, & ſic ſimul intendit omnibus, ac ſi vacet à ſingulis: Qui enim omnia adminiſtrando implet, regit implendo, nec vniuerſis deeſt cum diſponit vnum, nec vni deeſt cum diſponit vniuerſum, cuncta ſcilicet naturæ ſuæ potentia quietus operatur. Huius etiam prouidentiæ legibus bellorum victoriæ diſponuntur. Hoc ſequitur ex prioribus, & poteſt probari vt priora. Per victorias etenim, regna & dominationes plurimæ acquiruntur, quæ per prouidentiam Dei dantur. Item hoc patet in pugna Iſrael contra Amalech; In qua cum eleuaret Moſes manus, vincebat; ſin autem paululum remiſiſſet, Amalech ſuperabat Exod. 17. Item patet Ioſue 7. de illis 3000. pugnaturis aſcendentium contra Hay; qui ſtatim terga vertentes ceciderunt, per prona fugientes, dixitque Dominus ad Ioſue, non poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet, quia pollutus eſt anathemate, non ero vltra vobiſcum. E Ecce cauſa fugæ illorum & victoriæ inimicorum, Non ero vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt. Nonnè & ſequens hiſtoria, ſpecialiter autem 11. perſpicuè docet idem? Nonnè 11. ſcribitur, Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra filios Iſrael & caderent, & non mererentur vllam clementiam ac perirẽt. Nonnè & ſtrenuiſſimus ille Dauid ſic ait; Nouerit vniuerſa Eccl. hęc, quia nõ in gladio, nec in haſta ſaluat Dominus. Ipſius enim eſt bellum 1. Reg. 17. Nonnè & ad Amaſiã regem Iuda habentẽ tantum 30. millia pugnatorũ de proprijs, et ideò conducentẽ centum millia robuſtorũ de Iſrael, vt pugnaret, contra Edom, Homo Dei ſic ait, O Rex, nè egrediatur tecum exercitus Iſrael; non eſt enim Deus cum Iſrael; quod ſi putas robore exercitus bella conſiſtere, ſupra

Sapient.6. *Iob.34.* *Parabol. 29.* *Iob.34.* *Gregorius.* *Exod.17.* *Ioſue 7.*

A ſuperari te faciet Dominus ab hoſtibus tuis. Dei quippe eſt adiuuare, & in fugam vertere, ſecundo Paralip. 25. Nonne & Ionathas cum Armigero ſuo tantùm, ſtationem Philiſtijm audacisſimè & fœlicisſimè aggreſſurus, præmiſit, quia non eſt Domino difficile ſaluare, vel in multitudine, vel in paucis, 1. Reg. 14? Hoc autem & benè intellexit ille ſtrenuiſsimus militum Machabæus, qui ſuos paucos & ieiunio fatigatos contra multitudinem maximam ſic armabat; Facile eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt: ipſe Dominus conteret eos ante faciem noſtram, 1. Machab. 3. Et infra eodem; Sicut fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat. Et 2. vlt. Dominus non ſecundum armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dat dignis victoriam. Nonne huic veritati teſtimonium perhibent, ille equus terribilem habens ſeſſorem, duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, ſpecioſi amictu, 1. Machab. 3. Illi etiam quinque viri de cœlo, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præſtantes, 2. Mac. 10. Sanctus etiam Ieremias defunctus mundo, viuens cœlo, dans Iudæ gladium aureum, munus à Deo? infra vlt. Ille quoque Angelus Domini, qui vna nocte percuſsit in caſtris Aſſyriorum 185000. 4. Reg. 19. accedat & ille teſtis veridicus eximius Prophetarum, Regumque clariſsimus ſanctus Dauid totum Pſalmum 43. in teſtimonium proferens veritatis; Deus auribus noſtris audiuimus, &c. opus quod operatus es, &c. manus tua gentes diſperdidit, &c. nec in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachiũ eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua, &c. ſingula quę ſequuntur: & ſupra 31 Non ſaluatur rex per multam virtutẽ, & gygas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem; in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, &c. vt eruat à morte animas eorum. Et quia ipſe fuit per inimicos maximè infeſtatus, & maximas victorias habuit, eas quaſi in Pſalmis omnibus, non ſibi, ſed Domino tribuit, cum actione humillima gratiarum. Quid etiam aliud eſt; Non in fortitudine ſua roborabitur vir? &, Ne dixeris fortitudo mea, et robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt, ſed recorderis Domini, quòd

2. Paralip. 25. — *1. Reg. 14.* — *1. Machab. 3.* — *2. Machab. 10.* — *4. Reg. 19.* — *Pſalm. 43.*

B (margin, at "dæis præſtantes")

C ipſe tibi vires præbuit. Deuteronom. 8. Et infra triceſimo ſecundo; Propter iram inimicorum meorum diſtuli, ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum, & dicerent; Manus noſtra excelſa & non Dominus fecit hæc omnia. Et Ierem. 46. Non fugiet velox, nec ſaluari ſe putet fortis. Quid etiam aliud ſonat, quod occurrit toties in Scriptura, quòd Dominus immittet timorem ſuum ſuper hoſtes, quòd ipſe erit Dux belli: quòd erit cum ſuis in bello; pugnabit pro ſuis; præcedet eos; concludet inimicos in manibus ſuorum; conuertet eos in fugam; ſubuertet hoſtes; deponet, humiliabit, interficiet, conteret, & confringet cum ſuis ſimilibus infinitis? Et vt in paucis multa concludam; ad hoc facit totius vtriuſque ſeries Teſtamenti, vbi fit mentio de pugna corporali, vel etiam ſpirituali. Sed, vt opinor, hoc Dominus in populo ſuo electo, & in pugna corporali, manifeſta virtute oſtendere dignabatur, vt quia in paucioribus via maior, & per corporalia ſpiritualia cognoſcuntur, oſtenderet ſaltem

Deut. 8. & 32. — *Ierem. 46.*

D occulta ſua virtute generaliter in omnibus ita eſſe, & in pugna præcipuè ſpirituali, vt ſic doceret impotentes & miſeros, vbi ſperare, & quærere fortitudinem, victoriam, & ſalutem. Hæc enim omnia in figura contingebant illis; ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, primo ad Corinthios 10. Cui autem iſta non placent, ſperet in principibus, confidat in homine, ponat carnem brachium ſuum, & à Domino recedat cor eius, ſperet in arcu ſuo, eius gladius ſaluet eum, & ſi quandoque contingat ſibi victoria, non referat gratias, nec in hymnis & confeſsionibus Dominum benedicat; quia non fecit ſibi magna, nec victoriam dedit illi: nec dubito ſi fuerit ſaltem nomine Chriſtianus, quin erit ingratior Deo vero, quàm aliquis infidelis Deo falſo, ſeu dijs falſis, cuius vel quorum gratiæ & virtuti ſuam aſcribit victoriam & honorem; eique vel eis, ſecundum ritum ſuum, gratias referens, cædit victimas, & pingues hoſtias immolat ac ſolennes. Sperent tales, vt volunt, mihi autem in qualibet pugna mea adhęrere Deo, bonum eſt, ponere in Domino Deo meo ſpem meam. Tur-

E ris enim fortiſsima nomen Domini, ad ipſam currit iuſtus & exaltabitur. Ponat me iuxta ſe, & cuiuſuis manus pugnet contra me: Omnia namque poſſum in eo qui me confortat, in me autem nihil, quia nec minimum aliquid cogitare. Hoc autem totum Iuſtinianus Imperator Romanorum excelſus humiliter profitetur, Codice, de veteri iure enucleando, cùm dicit; Deo noſtrum gubernante imperium, quod nobis à cœleſti Maieſtate traditum eſt, & bella fœliciter peragimus, & pacem decoramus, & ſtatum Reip. ſuſtentamus, & ita noſtros animos ad Dei omnipotentis erigimus adiutoriũ, vt neque armis confidamus, neq; noſtris militibus, neq; bellorum Ducibus, neque noſtro ingenio, ſed omnem ſpem referamus ad ſolam ſummæ prouidentiã Trinitatis. Hoc etiã vniuerſalis confitetur Eccleſia, quę cùm Dominum orat pro pace, prętendit veraciter nõ fallaciter iſtã cauſam, quia non eſt alius qui pugnat pro nobis, niſi

Iuſtinianus.

tu Deus

Auguſtinus. tu Deus noſter. Probatur quoque propoſitum per Auguſtinum 19.deCiuit.Dei 15.ſic dicentem; Omnis victoria cùm etiam malis prouenit,diuino iudicio victos humiliat, vel emendans A
Daniel. peccata, vel puniens. Teſtis eſt & homo Dei Daniel, cùm in captiuitate poſitus,peccata ſua, vel peccata populi Domino confitetur, & hanc eſſe cauſam illius captiuitatis pio dolore teſtatur. Et licet conſtet ex prioribus, ſapientiam, diuitias, & proſperitates cæteras per diuinam
3.Reg.3. prouidentiam tribui, poteſt tamen per pauca teſtimonia confirmari. Tertio namque Reg. 3. dicit Dominus Salomoni, Dedi tibi cor ſapiens & intelligens, diuitias & gloriam; Et Ec-
Eccleſ.1. cleſiaſtici primo; Omnis ſapientia à Domino Deo eſt; quod & Rex Dauid ſpiritu Dei plenus
1.Paral.vlt. pleniſsimè conteſtatur 1. Paralip. vlt. ſub his verbis, Tua eſt, Domine, magnificentia, & poteſtas, & gloria, atque victoria: Cuncta enim quæ in cœlo, & quæ in terra, tua ſunt, tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria: Tu dominaris omnium, In manu tua virtus & potentia, magnitudo, & imperium: Quis ego, & quis popolus meus, vt poſſimus tibi hæc vniuerſa promittere? Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et quia tota ſcriptura talibus teſtimonijs conuenientibus eſt repleta, ſufficiat hæc breuiter tetigiſſe. Hoc B
Auguſtinus. etiam patet per Auguſtinum tractatu 2. ſuper illud Pſalmi trigeſimi ſecundi; Confitemini Domino in cithara, in pſalterio 10. chordarum pſallite illi, dicentem, Cithara ex inferiori parte habet quod ſonat, Pſalterium verò ex ſuperiori, vt Cithara ſignificet vitam terrenam, Pſalterium cœleſtem, quæ eſt in 10. mandatis, & in vtraque laudandus eſt Deus. In vita terrena eſt proſperitas & aduerſitas, in omnibus proſperis laudandus eſt Deus, & quiſquis ex iſtis non laudat, ingratus eſt, quia Dei ſunt, nec ab altero dantur. Aduerſitates ſunt in doloribus, languoribus, preſſuris, tentationibus, tribulationibus; vbiq; laudet Deum qui citharizat, non attendat quia inferiora ſunt, ſed quia regi & gubernari non poſſunt niſi ab illa Sapientia, qui attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Non enim cœleſtia regit & terrena deſerit, aut non illi dicitur, Quo abibo à ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiã? Si aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero ad infernum, ades; vbi ergo deeſt, qui nuſquam non eſt? In omnibus ergo proſperis vel aduerſis, confitere Domino in cithara; ſi tibi abundet, C gratias age danti; ſi tibi deſit, aut damno auferatur, cithariza ſecurus, & dic, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, Sit nomen Domini benedictum. Item hoc eſt verum de proſperitate illa de qua minus videtur, ſcilicet malorum, quod tamen multi
Ieremias. moleſtè ferunt; imo & Sancti aliqui, vt videtur. Vnde Ierem. 12. Iuſtus quidem es Domine ſi diſputem tecum; veruntamen iuſta loquar ad te; Quare via impiorum proſperatur; bene eſt omnibus qui præuaricantur & inique agunt; Plantaſti eos, & radicem miſerunt: Ecce ta-
Iob. men quod tribuit iſta Deo. Quod & Sanctus Iob vehementer admirans, non contra hominem, ſed contra Deum diſputare, Auditores ſic reddit attentos; Attendite me & obſtupeſcite, & ſupponite digitum ori veſtro; & ego quando recordatus fuero, pertimeſco, & concutiet carnem meam tremor. Deinde quæſtionem talem proponit, Quare impij ſubleuati ſunt confortatique diuitijs, Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & D nepotum, domus eorum ſecuræ ſunt, & non eſt virga Dei ſuper illos; bos eorum concepit & non abortiuit, vacca peperit, & non eſt priuata fœtu ſuo; egrediuntur quaſi Reges paruuli eorum, & infantes eorum exultant luſibus, tenent tympanum & citharam, qui dixerunt Deo, recede à nobis, viam ſcientiarum tuarum nolumus. Quis eſt omnipotens vt ſeruiamus ei? & reſpondet, veruntamen quia non ſunt in manu eorum bona ſua, ſed, ſupple, in manu Domini, ſicut dixit ſuperius, Dominus dedit, Dominus abſtulit, concilium impiorum longe ſit à me Iob 21. Hanc ſimiliter quæſtionem tractat Pſalmiſta diffuſè Pſalmo ſeptuageſimo ſecundo præmittens periculum videndo proſperitatem malorum; Erat enim penè proſtratus, ſicut plurimi proſternuntur; Mei, inquit penè moti ſunt pedes, &c. quia zelaui ſuper iniquos, &c. quia non eſt reſpectus morti eorum, &c. In labore hominum non ſunt, &c. Ideo tenuit eos ſuperbia, prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, poſuerunt in Cœlum os ſuum, &c. & dixerunt, Quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo; Ecce ipſi peccatores E & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias: quaſi argueret, ergo non ſcit Deus nec curat, nec diſtribuit prouidè res humanas: quod argumentum aliquando concludebat Pſalmiſtæ, vel fortè alicui alij, in cuius perſona ex iam præmiſſis, concludit, cùm dicit; Et dixi, Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, &c. & fui flagellatus, &c. ſed ſtatim hanc concluſionem reprobat ex ipſa ad manifeſtum impoſsibile deducendo ſubiungens; Si dicebam, Narrabo ſic, ſcilicet vt dicit illa concluſio, Ecce nationem filiorum tuorũ reprobaui, ſci-
Auguſtinus. licet reprobandam oſtendi, quod eſt impoſſibile manifeſtum: vbi dicit Auguſtinus, Si dicebam, Narrabo ſic, ſcilicet quod Deus non curat res humanas, ecce generationem filiorum tuorum reprobaui, ſcilicet Abraham, Iſaac, Iacob, & Prophetarum, qui omnes dixerunt Deum

A Deum curare res humanas. Hoc idem licet ex prædictis ſit patulum, poteſt tamen oſtendi
ſpecialiter de aduerſitatibus omnibus & flagellis, malis & bonis contingentibus indiſtinctè.
Omnia enim hæc ſunt pœnæ patientium; omnis autem pœna eſt aliquo modo pœna peccati,
& iuſta, & à Deo, vt patet per Auguſtinum 1. Retract. 9. de concupiſcentia carnis aduerſus *Auguſtinus.*
ſpiritum ſic dicentem, Omnis autem pœna ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt; ſi autem iniuſta pœ-
na eſt, quam pœnam eſſe nemo ambigit, iniuſto aliquo dominante, homini impoſita eſt.
Porro quia de omnipotentia Dei & iuſtitia dubitare dementis eſt, iuſta hæc pœna eſt, & pro
peccato aliquo impenditur; Omne autem iuſtum, à prima iuſtitia, quæ eſt Deus, eſt iuſtum, vt
ex ſecundo capitulo ſatis conſtat. Idem 5° contra Iulianum, dicit Iuliano, Si non eſt hæc pœna
peccati, profectò iniqua pœna eſt, & iniuſtum facis Deum, quo iubente vel ſinente; aut infir-
mum, quo non auertente infligitur innocenti; & 83. quæſt. 24. Deus iuſtus gubernans vni-
uerſa nullam pœnam ſinit immeritò infligi. Item aliter tolleretur afflictis magna cauſa pati-
B entiæ, ſpei, conſolationis & gaudij, cùm in tribulationes varias incidunt. Quis enim ita pati-
enter, ſperanter, conſolatoriè & gaudenter talia ſuſtinebit, ſi credat ea accidere ab inimico
tantùm, vel à caſu, nec per ea purgari peccata, & exerceri virtutes, aut præmia cumulari, ſicut
ſi credat hæc immitti ſibi à Deo, ad aliquod tale bonum? Vnde Seneca in libello quem ſpe-
cialiter de materia iſta ſcripſit intitulato Seneca ad Lucilium, Cùm mundus prouidentia re-
gatur, quare multa mala bonis viris accidunt? Bonus vir diſcipulus eſt Dei, æmulatorque &
vera progenies, quem parens ille magnificus, virtutum non leuis exactor ſicut ſeueri Pa-
tres, duriùs educat. Itaque cùm videris bonos viros acceptoſque Dijs laborare, ſudare, per
arduum extendere, malos autem laſciuire, & voluptatibus fluere, Cogita filiorum non eſſe
delectari vernularum licentia, illos diſciplina triſtiori contineri, horum ali audaciam. I-
dem tibi de Deo liqueat, bonum virum in delicijs non habet, experitur, indurat, ſibi illum
præparat. Miraris tu, ſi Deus ille bonorum amantiſsimus, qui illos quam optimos eſſe at-
C que excellentiſsimos eſſe vult, fortunam illis cum qua exerceantur, aſsignat; Ego verò non
miror ſi aliquando ‖*impetum* capiant Dij dum ſpectant magnos viros colluctantes cum a- ‖voluntatem.
liqua calamitate: Nobis interdum voluptati eſt, ſi adoleſcens conſtantis animi, irruentem
feram venabulo excepit, ſi Leonis incurſum interritus pertulit, tantoque ſpectaculum eſt
gratius, quanto illud honeſtior fecit. Non ſunt iſta, quæ poſsint deorum in ſe vultum con-
uertere; hæc puerilia & humanæ oblectamenta leuitatis; Ecce ſpectaculum dignum, ad
quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus; Ecce par Deo dignum, vir fortis cum fortuna ma-
la compoſitus, vtique ſi & ‖*prouocauit*. Non video, inquam, quid habeat in terris Iupiter ‖prouocatus.
Pulchrius, ſi conuertere animum velit, quàm vt ſpectet Catonem iam partibus non ſe-
mel fractis, ſtantem nihilominùs inter ruinas publicas, rectum gubernatorem in tempeſta-
te, in acie militem intelligas. Ignis aurum probat, miſeria fortes viros. Nihil enim vide-
tur infelicius eo, cui nihil vnquam aduenit aduerſi; Non enim licuit illi ſe experiri, vt ex vo-
D to illi fluxerint omnia, vt ante votum. Malè tamen de illo Dij iudicauerunt. Indignus vi-
ſus eſt à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignauiſsimum quemque refugit; quaſi dicat,
Quid ergo? iſtum mihi aduerſarium aſſumam, ſtatim arma ſubmittet; Non opus eſt in illum
tota potentia mea, leui comminatione pelletur, non poteſt ſuſtinere vultum meum; alius
circumſpiciatur, cum quo poſſumus conferre manum; pudet congredi cum homine vinci
parato; Ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi. Et infra, Veniamus ad Re-
gulum, Quid illi fortuna nocuit? Quod illum documentum fidei, documentum patientiæ
fecit? Figunt cutem claui, & quocunque corpus fatigatum inclinauerit, vulneri incumbit;
In perpetuam vigiliam ſuſpenſa ſunt lumina, quanto plus tormenti, tanto plus erit gloriæ.
Malè tractatum Socratem iudicas, quòd illam potionem publicè mixtam non aliter quàm
medicamentum immortalitatis obduxit? quaſi diceret, Non eſt ita. Vbi & oſtendit gene-
raliter quòd mala, quæ videntur accidere bonis viris, non ſunt mala ipſis, ſed bona, vtilia,
E & pro ipſis, & alijs vniuerſis, quorum dijs maior eſt cura. Nonne & hoc eſt quod Dominus
ipſe dicit, Non delebo Gentes, quas dimiſit Ioſue, vt in ipſis experiar Iſraelem, vtrum cu-
ſtodiant viam Domini, & ambulent in ea, annon? Iudic. 2. & ſequitur, Hæ ſunt Gentes,
quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, & omnes qui non nouerant bella Cana-
næorum, & poſtea diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus, & haberent conſuetudinē præ-
liandi quinq; Satrapas Philiſtinorū &c. Iudic. 3. Quare & beatus Iacobus monet, dicens; Om- *Iudic. 3.*
ne gaudium exiſtimate, fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis, ſcientes quod pro- *Iacobus.*
batio fidei veſtræ patientiā operatur; patientia autem opus perfectum habet. Iac. 1. Quare &
Apoſtoli ibant gaudentes à conſpectu Cnocilij, quoniam digni habiti ſunt, pro nomine Ieſu,

contume-

Acts 5. contumeliam pati Act. 5. & ad Rom. 5. Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit. Et 1. Pet. 1. In quo exultabitis modicum nunc, ſi oportet, contriſtati in varijs temtationibus, vt probatio fidei veſtræ multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur. Hoc idem, quantum ad bonos, tribulationes variæ Iob oſtendunt, ipſomet capitulo primo dicen- A
Auguſtinus. te, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt: Vndè Auguſtinus, ſuper illud Pſalmi 32. quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt; Diabolus non potuit nocere Iob, niſi accepta poteſtate à Deo, quandò ille permiſit, ille potuit; non ergo ille potuit, ſed qui permiſit; Ideoque Iob benè eruditus non ait, Dominus dedit, Diabolus abſtulit, ſed Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, non ſicut Diabolo placuit, & hoc totum ad meritum & gloriam ſancti ſui. Pro quo dicit idem ſuper illud Pſalmi 34. Confundantur & reuertantur; Diabolus non habuit poteſtatem auferendi bona ſancti Iob, niſi cum eam accepit à ſumma poteſtate: quare & dixit, Mitte B
manum tuam, id eſt da poteſtatem. Deus autē qui Diabolo permiſerat vt illa tolleret, ſeruum ſuum interius non deſerebat, ſed ad Diabolum ſuperandum animam ſerui ſui frameam ſibi fecit.
Tobias. Idem probat tribulatio ſancti Tobiæ, teſte Raphaele, quia, inquit, acceptus eras Deo, neceſſe erat vt tentatio probaret te.
Auguſtinus. Proſper. Pro quo dicit Auguſtinus in ſententijs Proſperi, propoſitione 221. Profectus fidelium ſine tentatione non prouenit, nec ſibi quiſquam innoteſcit, niſi probationis examine, nec coronabitur, niſi qui vicerit, neque vincet, niſi * certauerit: quis autem certat niſi inimicum habens & tentationi reſiſtens? Idem quoque ſuper illud Pſalmi 148. Ignis, grando, nix &c. quæ faciunt verbum eius, de occiſione Innocentis per fulmina, ſeu quodcunque aliud genus mortis ſic dicit; Quicquid hic accidit contra voluntatem noſtram, noueritis non accidere niſi de voluntate Dei, de ipſius prouidentia, ordine, nutu, & legibus. Et ſi nos non intellexerimus quid, quare fiat, demus hoc prouidentiæ ipſius, quia non fit ſine cauſa, & non blaſphememus: Omnia enim, quæ vanis videntur in rerum natura te- C

* qui

Auguſtinus. mere fieri, non fiunt niſi iuſſu eius. Idem ſuper illud Pſalmi 57. Sicut cera liquefacta auferentur, Sunt hic pœnæ, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuerſa genera dolorum & tribulationum, & iſta Dei iudicio diſpenſantur; ſed multis ſunt ad probationem, multis ad damnationem. Idem ſuper illud Pſalmi 31. Gloriamini omnes recti corde. Quid eſt recti corde? non reſiſtentes Deo; Quiſquis homo quicquam patitur præter voluntatem, afflictiones mœrores, labores, & humiliationes non tribuit niſi voluntati Dei iuſtæ; Ipſe eſt rectus corde. Peruerſi autem corde praui & diſtorti ſunt, qui mala, quæ patiuntur, iniquè ſe pati dicunt, dantes illi iniquitatem, per cuius voluntatem patiuntur; aut quia non audent ei dare iniquitatem, auferunt ei gubernationem. Et hi diſtorti corde tres habēt ſententias; Aut quòd non eſt Deus, ſicut dixit ſtultus in corde ſuo; Aut quòd iniuſtus eſt Deus, qui non diſtribuit peiora peioribus; Aut quòd Deus non gubernat res humanas.
Hieronimus. Item Ieronymus lib. 4. ſuper Eſaiam, tractans illud 28. capituli, Nunquid tota die arabit arans &c. ita dicit; Deus variè genus diſ- D
penſat humanum; nunc punit, nunc miſeretur; nunc corripit, nunc defendit, nunc arat, nunſerit nunc maturas fruges metit, & demeſſas in areis terit, orbemque ſuum gubernat, vt voluerit.
Boetius. Cui concordat Boetius de Conſolatione Philoſophiæ proſa quarta, cum dicit; De hoc quidem tu iuſtiſſimum putas, omnia ſcienti prouidentiæ diuerſum, id eſt, contrarium videtur; vndè & quædam cauſa victrix in bello placuit Dijs tanquam iuſta, non Catoni; victa verò Catoni, non Dijs, ſicut teſtatur Lucanus. Sed opinionem Catonis reprobat ſtatim dicens, Igitur quicquid videas contra ſpem geri, rebus quidem rectus ordo eſt, opinioni verò tuæ peruerſę confuſio. Et infra eadem proſa oſtendit; Quare ex diuina prouidentia quibuſdam bonis non contingunt aduerſa, quibuſdam verò contingunt, & de malis ſimiliter, quibuſdam bonis non contingunt aduerſa, quia ſunt infirmi, nec ſufficerent ſuſtinere, ſed forſan deſinerent colere innocentiam per quam non poſſent retinere fortunam. Eſt alius ita perfectus, quòd prouidentia nefas iudicat quibuſlibet aduerſis ipſum contingi; Sunt qui- E
dam boni quandoque ſummè prælati, vt per eos malorum improbitas retundatur; alijs verò bonis mixta pro animorum diſtribuit qualitate. Quare quoſdam bonos pronos tamen ad luxuriam, alia aduerſitate remordet, ne longa fœlicitate luxurient; alios duris exagitat, vt animi virtutes patientiæ vſu, atque exercitatione confirment; Alij puſillanimes pluſquam oportet metuunt, aſperaque tamen poſſunt ſufferre; alij * præſumptuoſi plus æquo aduerſitates quaſi facillimas ſibi deſpiciunt, quas tamen ſufferre non poſſunt: Hos in cognitionem ſui per experientiam triſtium prouidentia Dei ducit. Quidam autem boni inexpugnabiles omni ſupplicio exemplum cæteris præbuerunt, inuictam eſſe virtutem: Et ſubdit, quanquam rectè atque diſpoſitè, & ex eorum bono quibus accedere videntur, nulla dubitatio

* autem

bitatio

A bitatio eſt; Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum, ad Rom. 8. Statimque oſtendit, quòd ex cauſis ſimilibus accidunt improbis proſpera & aduerſa; aduerſa quidem tribus de cauſis; prima, quia talia meruerunt; ſecunda, vt eorum ſupplicia alios deterreant à peccato; tertia vt ipſi improbi per talia emendentur: proſpera verò eis contingunt multis de cauſis: Prima, vt boni hoc videntes eliciant argumentum, quid de tali fœlicitate, ſcilicet diuitiarum & huiuſmodi debeant iudicare, quæ etiam improbis famulatur: ſecunda, quia aliqui mali efficerentur peiores, ſi rei familiaris inopiam paterentur, cui morbo prouidentia diuina pecuniæ collectione medetur: Tertia, vt habens conſcientiam ſordidam, dum in pœnam dignam peccati pertimeſcit amittere bona fortunæ quæ habet, mutet mores & dum fortunam amittere metuit, nequitiam derelinquat: Quarta, vt quanto quorundam malorum talis fœlicitas amplius cumulatur, tanto eos in profundiorem infœlicitatem præcipitet, cùm fuerit eis ablata. Nam ſecundum eundem ſupra eodem, lib. 2. proſa 4. In omni aduerſitatę B fortunæ infœliciſsimum genus eſt infortunij fuiſſe fœlicem. Deinde conſequenter oſtendit, quare malis ius permittitur puniendi, & dicit hoc ideo fieri, vt exercitij bonis, & malis eſſet cauſa ſupplicij; ex quo ſæpè illa ſumma prouidentia protulit inſigne miraculum, vt malos mali bonos efficerent. Ad hoc facit ſimiliter, quod narrat Iacobus de Vitriaco, de quodam Heremita ſpiritu aggreſſo blaſphemiæ, in tantum quòd cœperat cogitare iudicia Dei iuſta non eſſe, eò quòd malos proſperari permittit, & bonos affligi. Cui Angelus in ſpecie hominis miſſus à Domino; Sequere, inquit, me, & videbis iudicia Dei occulta; quem cùm ſecutus fuiſſet ad domum cuiuſdam boni viri, eis tota nocte lætæ hoſpitalitatis officijs exhibitis, furatus eſt cyphum hoſpitis, quem maximè diligebat, eumque cuidam maligno, qui eos ſecunda nocte exceperat, erogabat: Tertia verò nocte à benigno hoſpite ſunt benigniùs hoſpitati, cuius famulum mane de quodam ponte præcipitans ſubmergebat; & quarta nocte à bono ſimiliter benè recepti, filium eius paruulum vagitantem, nec eos dormire ſinentem occidit. Quibus viſis Heremitæ volenti eum dimittere, ita dixit; Ego ſum miſſus C tibi à Domino, vt occulta eius iudicia tibi prodam. Primus ergo hoſpes noſter nimis dilexerat illum cyphum, ideoque pro bono ſuo abſtuli ſibi cyphum, illumque donaui hoſpiti noſtro malo, vt mercedem ſuam recipiat in præſenti. Tertij verò famulum ſubmergebã, quia in corde ſuo firmauit dominũ ſuum die craſtina occidiſſe, ſicq; bonũ dominũ à morte, & malum famulum ab homicidio operis pręſeruaui, vt ille in inferno mitius puniretur. Quarto autẽ hoſpes priuſquã haberet filium & herędẽ, largus eleemoſynas faciebat; ſed nato ſibi filio & herede manũ retraxit. Quare & ab eo cauſam auaritiæ abſtuli, & in paradiſum attuli animã innocentis. Cuius etiam facti vel ſimilium aſsignat Sapiens aliam cauſam, dicens; Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius, Sap. 4. Hæc & ſimilia de ſanctis Iob, & Tobia voluit Deus oſtendere manifeſtè quòd fiebant ab eo; vt illud idẽ in omnibus ſimilibus generaliter nos doceret, & ſic contra aduerſa omnia per patientiam nos armaret. D Vnde Tobiæ 2. Hanc temptationem ideo permiſit Deus illi euenire, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob. Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturæ ſpem habeamus, ad Romanos 15. Quòd etiam tribulationes per malos malis & bonis illatæ immittantur à Deo, probat 77. Pſalmus dicens; Miſit in eos iram indignationis ſuæ; indignationem, & iram, & tribulationem, immiſsiones per Angelos malos. Vt autem tam longam ſeriem breui ſermone concludam, ſicut ſparſim in Scriptura Canonica, & ſcriptis Patrum varijs continetur, quinque de cauſis flagella contingunt, ſicut etiam 4. Senten. Lumbardi, diſt. 15. recitatur: Primò, vt iuſtis merita per patientiam augeantur, vt Iob: Secundo, ad virtutum cuſtodiam contra ſuperbiam, ſicut Paulo, vt patet, 2. ad Cor. 12. Tertiò, ad corrigenda peccata, ſicut lepra Mariæ, vt patet Num. 12. Quartò, ad manifeſtandum opera Dei, vt patet de cæco nato, Ioh. 9. Quintò, ad inchoationem pœnæ in preſenti, quatenus hic videatur quid in inferno ſequatur, ſicut illud Deut. 32. E Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſsima. Vnde & Ier. 17. Duplici contritione contere eos; ſicut fuit de Herode, vt patet Act. 2. & multis ſimilibus multis locis. Item hoc eſt verum, nedum in adultis, ſed in paruulis, de quibus minus videtur. Vnde Auguſtinus de bono perſeuerantiæ, 35. ſic dicit; Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus ſubuenire, illis autem non, cùm ſit vtriſque cauſa communis; aut res humanas in paruulis non diuina prouidentia, ſed fortuitis agi caſibus opinabimur, cùm rationales vel damnandæ vel liberandæ ſint animę, quandoquidem nec paſſer cadit in terram ſine voluntate Patris noſtri, qui in cœlis eſt; aut parentum negligentię tribuendum eſt, quòd paruuli ſine baptiſmate moriuntur, vt nihil ibi agant diuina iudicia. Quid dicam quòd paruulus aliquando ante baptiſma expirat, etiam feſtinantibus parentibus, & paratis miniſtris, vt paruulus baptizetur,

Iacobus de Vitriaco.
Sapient. 4.
Tobi. 2.
Pſal. 77.
2 *ad Cor.* 12
Num. 12.
Iohan. 9.
Deut. 32.
Ierem. 17.
Act. 2.
Auguſtinus.

Deo tamen nolente non datur, qui eum paulul um in hac vita non tenuit vt daretur? Quid eſt A
etiam quod aliquando paruulis infidelium filijs potuit, ne irent in perditionem, & filijs fide-
lium non potuit baptiſmate ſubueniri? vbi certè oſtenditur, quod perſonarum apud Deum
non ſit acceptio; alioquin cultorum ſuorum potiùs quàm inimicorum filios liberaret. Qui
Auguſtinus. & de Correptione & gratia 27. Mirum eſt & verum, quod filios quoſdam amicorum ſuo-
* bonorum rum, * hoc eſt regeneratorum bonorum, quia fidelium, ſine baptiſmo hic paruulos exe-
untes, quibus vtique ſi vellet, huius lauacri gratiam procuraret, in cuius poteſtate ſunt
omnia, alienat à regno ſuo, in quod parentes mittit illorum; & quoſdam filios inimicorum
ſuorum facit in manus Chriſtianorum venire, & per lauacrum introduci in regnum, à quo
eorum parentes alieni ſunt, cùm & illis malum, & iſtis bonum meritum nullum ſit paruu-
lis ex eorum propria voluntate. Certè hæc iudicia Dei quoniam iuſta & alta ſunt, nec vitu-
perari poſſunt nec penetrari. Idem de gratia, & libero arbitrio 50. Aliquando filijs infi-
delium præſentatur hæc gratia, cùm occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodo- B
cunque perueniunt; aliquando fidelium filij non eam conſequuntur; aliquando impedi-
mento exiſtente ne poſsit periclitantibus ſubueniri. Fiunt verò iſta per occultam Dei proui-
dentiam, cuius inſcrutabilia ſunt iudicia, & inueſtigabiles viæ. Hoc etiam totum vniuerſa-
lis Eccleſia in ſuis rationibus profitetur, Dirige, inquiens, actus noſtros in beneplacito tuo,
&c. Et iterum, Aſsit nobis virtus Spiritus Sancti, cuius & ſapientiâ conditi ſumus, & proui-
dentia gubernamur; Et iterum, Deus, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur,
te ſupplices exoramus, vt noxia cuncta ſubmoueas, & omnia nobis profutura concedas,
manifeſtè ſupponens, quod omnia noxia & ſimiliter profutura diuina prouidentia di-
ſponantur.

CAP. XXXII.

C

Quod omnia proueniant à Dei prouidentiâ actualiter diſpo-nente, non ſolummodo permittente.

Sed quia inter Autoritates Sanctorum, quæ de prouidentia Dei loquun-
tur, aliquæ de permiſsione faciunt mentionem; poſſet forſitan appa-
rere, quod per prouidentiam ſolam permiſsionem intelligant. Iam
reſtat oſtendere omnia prouenire à prouidentia actuali præceptiua, ſeu
etiam poſitiua, quæ ſcilicet ponit actualem voluntatem in Deo. Hoc
autem ſimilibus rationibus oſtendetur, quibus ſuperiora capitula ſunt
oſtenſa, maximè quia capitula loquentia de ſcientia & voluntate di-
uina, per quæ probatur vniuerſalis prouidentia, loquuntur de ſcientia D
& volutione Dei actuali & poſitiua, non tantummodo permiſſiua. Item alias non ſapientiſ-
ſimè, nec perfectiſſimè, nec decentiſſimè diſponeret vniuerſum. Item omnia inanimata, &
irrationabilia quæ non dependent à voluntarijs actionibus actualiter prouidentur, & omnes
operationes eorum, ſicut 27um. & 31um. docent, multo magis ergo omnia voluntaria, & omnes
voluntariæ actiones, ſicut ex 30. & 31. patet. Illa quoque teſtimonia Philoſophica priùs
adducta non poſſunt intelligi congruè de prouidentia permiſsiua, neque alia teſtimonia ſcrip-
turæ, & Sanctorum poſſunt intelligi ſub hoc ſenſu. Quomodo enim Saluator Matth. 6. à
nobis ſolicitudinem rationabiliter remoueret, ſi nos curaret tantummodo permittendo,
& nihil actualiter prouidendo? Quomodo etiam Matthæi decimo, contra timorem mor-
tis pro nomine ſuo illa ſomnolenta prouidentia nos armaret? Quis enim fiducialius decer-
taret, quia Deus permittit tantummodo hoc vel illud? Qualis etiam confortatio eſſet iſta,
Vnus paſſerum non cadit ſine Patre veſtro permittente, & vos eſtis meliores illis; No- E
lite ergo timere quia vos non cadetis ſine Patre veſtro hoc maius permittente, & indif-
ferentiùs negligente? Imò non eſſet confortatio ſed irriſio manifeſta. Quid etiam nobis
prodeſſet numeratio capillorum, ſi nihil nobis ampliùs actualiter prouideret, ſed permitte-
ret omnia currere in incertum, & fortuitis motibus agitari? Quomodo etiam in numeratio-
ne capillorum ineffabilis Dei affectus, & immenſitas ac diligentia prouidentiæ notaretur, ſi-
cut ſuperiùs allegatur? Loquela quoq; Dei actum importat; ſed omnia ſunt ab illa, quia à fan-
do, ſeu famine ſummi Dei, ſicut 28um. oſtendit. Alias etiam multa fierent à caſu ſimplici-
ter & fortuna: Non enim quicquid permittitur eſt intentum, quod 29um. damnat. Adhuc
autem Iob, Tobias, & narratio Iacobi probant prouidentiam actualem; omnis quoque ad-
uerſitas

A uerſitas quæ eſt iuſta pœna peccati. Neque videtur modus loquendi Scripturæ, Doctorum, nec vulgi vocare nudam permiſsionem, prouidentiam, quia ſic quilibet proximus cuilibet prouideret. Dicitque Anſelmus de veritate 8. Secundum id quod agit, magis propriè videtur dici agentia & percutientia; & ſecundum id quod patitur actio, & percuſsio. Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicuntur, ſicut prouidentia à prouidente, & continentia a continente; quæ, ſcilicet agens & percutiens, prouidens & continens ſunt actiua. Patet ergo quòd prouidentia ex ſua ſignificatione non tantùm permiſsionem, ſed actum aliquem, ſiue agentiam quandam importat. Amplius autem ſi iſta expoſitio ſit Scripturæ conueniens, cùm Scriptura loquatur ſimiliter de prædeſtinatione, creatione, gubernatione, gratiæ & cæterorum bonorum collatione, peccatorum remiſsione, & multis ſimilibus, omnia poſſent per ſolam permiſsionem exponi, quod tamen quantum Chriſtianæ fidei derogaret, vel potiùs ipſam totam ſubuerteret, nullus ambigit Chriſtianus. Item tunc ſancti Patres tam laborioſè probantes, omnia prouidentia gubernari, inaniter laborarent: Non enim docerent *Anſelmus.*
B aliquod dubium aut ignotum; Nullus enim ignorat omnia fieri Domino permittente. Item omnia quæ hic aliquo modo contingunt, aliquas cauſas habent, & omnes illæ cauſæ reducuntur ad aliquam primam cauſam, ſicut ſecunda Suppoſitio, & ſecundum capitulum manifeſtant: & hæc omnium prima cauſa eſt Deus vt nulli eſt dubium: Deus ergo hæc omnia aliquo modo cauſat, & non neceſsitate naturali, nec caſualiter, ignoranter, improuidenter, aut temerè; ergo per voluntatem cum certa ſcientia prouidentem. Item mater amans, prudens, & potens actualiter prouidet filijs vniuerſa; Deus autem Pater noſter cœleſtis incomparabiliter eſt amantior, prudentior, & potentior omni matre; quare & prouidentia actuali non permiſsiua aut obliuioſa tantummodo prouidet nobis cuncta. Vnde & Eſaiæ 49. Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te, Gloſſa, vt ſemper *Eſaias.*
C videam & memorem, ne te arbitreris penitus derelictam: quid tamen valeret illa viſio vel memoria Intellectus ſolius, niſi adeſſet ſimiliter prouida beneuolentia voluntatis? Ideoque infra eodem ſubiungit, Eos qui iudicauerunt te, iudicabo, filios tuos ſaluabo, Ego Dominus ſaluans te, & redemptor tuus. Item Eſaiæ 10. dicitur de Senacherib Rege Aſſur; Væ Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe eſt indignatio mea in manu eorum; ad gentem fallacem mittam eum, contra populum furoris mei; Mandabo illi vt auferat ſpolia, & diuidat prædam, & ponat illum in conculcationem. Dominus ergo in talibus eſt agens principale, & Tyrannus quilibet tantùm inſtrumentale: Ideo ſequitur, Et erit cùm impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion & Hieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius; Dixit enim, In fortitudine manus meæ ego feci, & in ſapientia mea intellexi, &c. Et ſequitur, Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? Quomodo ſi eleuetur *Eſaie 10.*
D virga contra leuantem ſe, aut exaltetur baculus qui vtique lignum eſt; propter hoc &c. ſequitur eius pœna, vbi dicit Gloſſa, quaſi ſicut hæc inanimata ſunt inſtrumenta nihil per ſe facientia, ſed per eum qui mouet ea: ſic nec Senacherib per ſe, ſed in Dei virtute operatus eſt; Vnde & gloriatio eius ſtulta & vltione digna. Super quod etiam dicit Hieronymus lib. 4. ſuper Eſaiam, O ſtultiſsime mortalium, Dei iram, tuam putas eſſe ſapientiam, & illius iuſsionem ad tuam refers fortitudinem, quomodo ſi ſecuris glorietur contra eum, qui ſecurim tenet, & ſerra contra eum à quo trahitur, & dicant opera cuncta quæ per ſecurim & ſerram fiunt ſua eſſe ſe arte perfecta: Et ſi eleuet quiſpiam virgam, & exaltet baculum cum potentia ad percutiendum quem voluerit; & ipſa virga aut baculus glorientur & dicant à ſe percuſſum eſſe qui percuſſus eſt; ſic & tu, cùm organum fueris Dei voluntatis, erigeris in ſuperbiam, & cuncta quæ geruntur, tuæ gloriaris fuiſſe virtutis. Hæc eadem ſententia multo pleniùs capitulo quarto patet. Item Eſaiæ 13. Onus Babylonis &c. ego mandaui ſanctifi- *Hieronymus.* *Eſaias.*
E catis meis, & vocaui fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea, Dominus exercituum præcepit militiæ belli venientibus de terra procul à ſummitate Cœli, Dominus & vaſa furoris eius, vt diſperdat omnem terram. Super quod dicit Hieronymus ſuper Eſaiæ lib. 5. Nos hiſtoriæ ordinem proſequentes, hos ſanctificatos & fortes dicimus eſſe Medos, de quibus in conſequentibus apertiùs Scriptura teſtatur dicens, & eſt, Ecce ego ſuſcitabo ſuper vos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint: & ſubdit, Nec mirum, ſi Medos ad ſubuerſionem Babylonis ſanctificatos vocet, cùm per Ieremiam, ipſum Nabuchodonoſor qui eius imperio ſeruiebat, deſtruens præuaricatricem Ieruſalem, ſeruum ſuum dixerit & columbam. Porrò quod ait, Fortes in ira mea & exultantes in gloria mea, oſtendit eos non ſuis viribus, ſed Dei ira, tam ſublimis regni potentiam ſubuertiſſe. Vnde & Dan. 1. Tradidit *Hieronymus.*

Dominus

Dominus in manu eius, id eſt, Nabuchodonoſor, Iaochin Regem Iudæ &c. Gloſſa, cuius, A
Ieremias. ſcilicet Domini, voluntate factum eſt, non viribus hoſtium. Item Ierem. 31. Qui diſperſit Iſrael, congregabit eum, Gloſſa, Non ergo potentiæ hoſtium, ſed Domini voluntas. Et ſupra 10. Scio Domine inquit Propheta, quòd non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet; & dirigat greſſus ſuos; vbi Gloſſa, Erubeſcant, qui aiunt vnumquemque ſuo regi arbitrio.
Dauid. Non eſt enim hominis via eius &c. Vndè Dauid, à Domino greſſus hominis derigetur. Nec poteſt quis exponere iſtam autoritatem de hominis bonis vijs, & greſſibus bonis tantum, propter Dei gratiam neceſſario requiſitam, quæ non eſt totaliter in hominis poteſtate, quia Ieremias loquitur ibi ad literam de via hominis Babylonij, ſcilicet Nabucodonoſor regis Babylonis, ſicut infra multoties exprimit nomen eius venturi, tanquam flagellum & malleus iræ Dei, vt in pœnam peccati vaſtaret Iudæam, ſicut litera præcedens & ſequens oſtendit. Dicit enim vox auditionis, Gloſſa, Babylonij venientis, Ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis, vt ponat Ciuitates Iuda in ſolitudinem, & habitaculum Draconum. Babylon namq; B fuit ex parte Aquilonis reſpectu Iudęæ, dicente Hieronymo ſuper illud Dan. 11. Contereetur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos Cœli, quòd Aegyptus eſt ad Meridiem, Macedonia ad Occidentem, Siria & Babylonia ad Septentrionem, & Aſia ad Orientem reſpectu Iudęæ. Quare & Ierem. Dominus ad Ieremiam ſic dixit, Ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ: Gloſſa, Iudęæ: Quia ecce ego conuocabo omnes congregationes regnorum Aquilonis, Gloſſa, Regi Babylonis ſubiectas, Et venient & ponent vnuſquiſque ſolium ſuum in introitu portarum Ieruſalem, & ſuper omnes muros eius in circuitu, & ſuper vniuerſas vrbes Iuda, & loquar iudicia mea cum eis ſuper omni malitia eorum, qui dereliquerunt me, & libauerunt Diis alienis. Quapropter & infra 27. Dominus vocat Nabuchodonoſor ſeruum ſuum, Nunc, inquiens, ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſerui mei. Et ſequitur Ierem. 10. immediate poſt literam ſuperius recitatam, Scio Domine, quòd non eſt hominis via eius, Gloſſa, hominis Babylonij, C ſed noſtri meriti & tuæ indignationis. Et ſequitur, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos, Corripe me, Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, nè fortè ad nihilum redigas me. Iſte tamen homo Babylonis hoc non fecit ex charitate, ſed ex crudelitate, nec zelo iuſtitiæ aut obedientiæ voluntati diuinæ, ſed magis ſuperbiæ, & libidinis dominandi. Quare non meruit, ſed peccauit, ſicut & fuit de Senacherib Rege Aſſur, vt ſuperius eſt oſtenſum. Hoc enim patet expreſſè Ierem. 25. Vbi Dominus, Pro eo, inquit, quòd non audiſtis verba mea, ecce ego mittam & aſſumam vniuerſas congregationes Aquilonis, & Nabuchodonoſor ſeruum meum Regem Babylonis, & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius, & interficiam eos & cætera cuncta mala. Et ſequitur conſequenter, & ſeruient Regi, ſeu Regibus Babylonis, 70 annis; Cumque impleti fuerint anni 70. viſitabo ſuper Regem Babylonis, & ſuper gentem illam, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum, & ponam illam in ſolitudines ſempiternas. Quod & infra 50. habetur expreſſius, vbi & pec- D catum eius & pœna clarius exprimuntur: Recedite, inquit, de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini, quoniam eccè ego ſuſcito, & adducam in Babylonem, congregationem gentium magnarum, & præparabuntur aduerſus eam, & in die capietur, & erit Chaldæa in prędam; omnes vaſtantes eam replebuntur, ait Dominus, quoniam exultatis & magna loquimini diripientes hęreditatẽ meam. Confuſa eſt mater veſtra nimis & adęquata puluerí quæ genuit vos. Eccè erit nouiſſima in gentibus, & deſerta in via & arens, ab ira Domini, non habitabitur, ſed redigetur tota in ſolitudinem. Properamini contra Babylonem, per circuitum debellate eam, quia Domino peccauit? Ceciderunt fundamenta eius, & deſtructi ſunt muri eius, quoniam vltio Domini eſt, vltionem accipite de ea. Sicut fecit facite ei, diſpergite ſatorem de Babylone, & tenentem falcem à facie gladij columbæ. Gloſſa, Nabuchodonoſor columbam vocat, non per ſimplicitatem, ſed pro ſtultitia ſuperbiæ. Et ſequitur in Propheta, Grex diſperſus Iſrael, Leones eiecerunt eum; Primus comedit eum Rex Aſſur, iſte E nouiſſimus exoſſauit eum, Nabuchodonoſor Rex Babylonis. Propterea hæc dicit Dominus, Eccè ego viſitabo Regem Babylonis, & terram eius, ſicut viſitaui Regem Aſſur; Et ſequitur modus viſitationis, diſſipa & interfice, vox belli in terra, & commotio magna; quomodò confractus eſt & contritus malleus vniuerſæ terræ. quomodò verſa eſt Babylon in deſertum? Et ſequitur, Eccè ego ad te, ſuperbe, Dicit Dominus, quia veniet tempus viſitationis tuæ, & cadet ſuperbus, & cętera non pauca ſimilia poſt & ante. Hoc etiam totum planè teſtatur onus Babylonis non leue Eſ. 13. Prophetatum. Item Ierem. 47. dicitur ipſi Nabuchodonoſor ſub nomine mucronis in perſona afflictorum. O mucro Domini, vſque quò non quieſces, ingredere in vaginam tuam, refrigereris & ſile, & reſpondet Propheta pro eo, Quomodò quieſcet

A eſcet cùm dominus præceperit ei aduerſus Aſcalonem,&c. vbi Gloſſa, quaſi diceret, Non po-
teſt gladius quieſcere, niſi Domino iubente, cuius vindictam exercet. Item Thren.3. Quis
eſt iſte qui dixit, vt fieret Domino non iubente? Vbi Gloſſa,Quis eſt iſte quàm ſtultus,quàm
audax qui dixit, vt fieret Domino * non iubente, quo iuſtè diſponente omnia fiunt. Et oſten- *ſuo
dit hoc multum diffuſè, tam in malis quàm in bonis. Hæc omnia ſignificant diuinam proui-
dentiam, non permiſsiuam tantummodò ſed actualiter præceptiuam. Nec poteſt quis dice-
re, quòd Deus prouidet illa magna, ſed aliqua parua non curat; ſi enim prouideat facta Papa-
rum & Imperatorum vel Regum, cur non Cardinalium atque Ducum? & ſi horum, cur non
Archiepiſcoporum & Comitum? & ſi horum,cur non Epiſcoporum & Baronum,Rectorum
& militum? & ſic de maximis ad minimos, de ſuperbis ad humiles, & de diuitibus ad paupe-
res deſcendendo, ſicut capitulum proximum arguebat: maximè quia abſcondit myſteria ſua
à ſapientibus & prudentibus, & paruulis ea reuelat. Annon & Angeli puſillorum ſemper vi-
dent faciem Patris in cœlis, qui & humilia reſpicit de propinquo, & alta à longè cognoſcit?
B qui etiam ipſe pauper elegit pauperes in hoc mundo? Item Apoſtolus, Auguſtinus, Iero-
nymus, Gregorius, & alij ſancti Doctores ſupponentes, quod omnia in figura continge-
bant illis, & quòd ſcripta ſint ad doctrinam & correptionem noſtram, trahunt maiora
huiuſmodi ad minora, & ad alia ſimilia vniuerſa. Dicit quoque Ieronymus libro quarto,ſuper
Eſaiam vbi prius: quicquid autem Aſſyrio dicitur, id eſt, Sennacherib Regi Aſſyriorum, ad
hæreticorum ſuperbiam, & ad Diabolum referri poteſt, qui ſecuris, & ſerra, & virga in
Scripturis appellantur, eò quòd per illum infructuoſæ arbores ſuccidantur, & diuidatur at-
que ſerretur incredulorum duritia, & percutiantur virgâ, qui non recipiunt diſciplinam.
Idemque onus Babylonis, quod libro quinto exponebat hiſtoricè, vt eſt dictum, libro ſexto,
exponens anagogicè, dicit; Quòd Babylon,quæ interpretatur confuſio,ſignificat iſtum mun-
dum, qui in maligno poſitus eſt, & non ſolùm linguas, ſed opera ſingulorum menteſque con-
fundit; & Nabuchodonoſor Rex eius ſignificat Diabolum; & eius ſanctificati fortes & Du-
C ces, Apoſtolos & Apoſtolicos viros ac Duces Eccleſiæ: omneſque Doctores totam ſacram
Scripturam in locis ſimilibus ſimili modo intelligunt & exponunt. Item maxima & horribi-
liſsima mala quæ vnquam fuerant facta, ſcilicet perſecutio, & occiſio Chriſti & Apoſtolo-
rum, ac cæterorum eius membrorum ab actuali Dei prouidentia emanârunt. Non eſt enim
probabile quòd Deus Pater ſuum vnicum filium tam dilectum, de quo Angelis ſuis manda-
uit, vt cuſtodirent eum in omnibus vijs ſuis, quem etiam ipſemet nunquam dimiſit, quoniam
vnum ſunt,vnquam caſui, vel fortunæ aut infortunijs maximis expoſuerit negligenter; nec
quenquam permiſit tangere Chriſtum ſuum, aut quicquam ſibi accidere quouiſmodo, niſi ex
ſapientiſsimo conſilio ſuæ prouidentiſsimæ voluntatis. Sic enim parens ſapiens, bonus, &
potens ſuo filio tenerrimo prædilecto, ſi poſſet, in omnibus prouideret. Hoc namque maxi-
mè decet, & congruit, nec aliter congruit,vt capit.27. & ſequentia docuerunt. Et hoc videtur
Eſaias 53 teſtari,cùm dicit; Oblatus eſt quia ipſe voluit. Nec dubium quin Pater & Filius ſint *Eſaias.*
D inſeparabilis voluntatis; quare & multi fideles hoc vnanimiter conteſtantur,dicentes; Domi-
ne,tu qui feciſti cœlum & terram,mare,& omnia quæ in eis ſunt,qui Spiritu Sancto per os Pa-
tris noſtri Dauidis pueri tui dixiſti;Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?
Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus
Chriſtum eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuũ Ieſum,
quem vnxiſti,Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus
tua,& conſilium tuum decreuerunt fieri, Act.4. Et ſimile eſt quod dicit Apoſtolus ad Rom.11.
Secundum Euangelium quidem inimici propter vos. Et 1.ad Cor.11. Oportet hæreſes eſſe,
vt qui probati ſunt,manifeſti fiant in vobis. Harum autem trium autoritatum duas primas tra-
ctat Auguſtinus De prædeſtinatione Sanctorum,21.ad intellectum præmiſſum,& ſubdit;
Tanta quippe ab inimicis Iudæis manus Dei & conſilium * prædeſtinauit fieri,quanta neceſſa- *prædeſti-
E ria fuerunt Euangelia propter nos. Et idem De correptione & gratia,22.dicit,quòd Deus ele- natione
git Iudam,ad effundendum ſanguinem ſuum,& vt per eius opus damnabile Chriſti opus ve-
nerabile compleretur. Item Lumb. 3. Sen.diſt.20.ita dicit;De Chriſto legitur,quòd ſit tradi-
tus à Patre,& quòd ſeipſum tradidit,& quòd Iudas eum tradidit,& Iudæi;Ipſe ſe tradidit,quia
ſponte ad paſsionem acceſsit; & Pater eum tradidit, quia voluntate Patris, imo totius Trinit.
paſſus eſt;Iudas tradidit prodendo,& Iudæi inſtigando; & fuit actus Iudæ, & Iudæorum ma-
lus,& actus Chriſti,& Patris bonus; opus Chriſti & Patris bonum, quia bona Patris & Filij
voluntas. Malum fuit opus Iudæ & Iudæorum quia mala fuit intentio. Diuerſa fuerunt
ibi facta ſiue opera, id eſt, diuerſi actus & vna res, ſiue factum, ſcilicet paſsio illa. Ideo Do-
ctores aliquando vniunt in facto illo Patrem,Filium, Iudam, & Iudæũ, aliquando diſtingunt,
Reſpici-

Reſpicientes enim ad paſsionem, vnum opus illorum dicunt; attendentes intentiones & a- A
Auguſtinus ctus facta diuerſa diſcernunt. Vnde Aug. Facta eſt, inquit, traditio à Patre, facta eſt tradi-
tio à Filio, & à Iuda facta eſt traditio; vna res facta eſt, id eſt, paſsio; quid ergo diſcernit in-
ter eos? quia hoc fecit Pater & Filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quod
non quid faciat homo, ſed qua intentione conſiderandum eſt. In eodem facto, id eſt, ope-
ratione inuenimus Deum, quo Iudam: Deum benedicimus, Iudam deteſtamur, quia Deus co-
gitauit ſalutem noſtram, Iudas cogitauit pretium, quo vendidit Dominum ſuum; Filius pre-
tium quod dedit pro nobis. Diuerſa igitur intentio diuerſa facta facit, cum tamen vna res ſit
ex diuerſis. Ecce dicit vnam rem ibi fuiſſe, & diuerſa facta, quia fuit vna ibi paſsio, ſed diuer-
ſi actus; & actus quidem Iudæ & Iudæorum mali, quibus operati ſunt Chriſti paſsionem, quæ
bonum eſt, & opus Dei eſt. Paſsio igitur Chriſti & opus Iudæorum dicitur, quia ex actibus
eorum prouenit: & opus Dei, quia eo Autore, id eſt, eo volente fuit. Vnde Auguſtinus,
Nemo aufert animam Chriſti ab eo, quia poteſtatem habet ponendi & ſumendi: Ecce ha- B
bes Autorem operis. Ponet Animam; ecce habes opus Autoris: & vt generaliter conclu-
dam quoties Chriſtus in carne aliquid patitur, opus Autoris eſt: quia enim ſua voluntate,
non alio cogente perpetitur, ipſe Autor eſt operis. Item Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 103.
Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt, aſcendunt montes, & deſcen-
dunt campi, &c terminum poſuiſti, &c. iuſsit Imperator; ſed quis iuſsiſſet niſi Deus tonu-
iſſet? Quia Deus voluit, illi iuſſerunt & factum eſt: Ergo nullus hominum arroget ſibi ali-
quid; formidabunt aquæ ſed à voce tonitrui tui; Et infra, eodem, Aſcendunt montes, ſci-
licet poteſtates ſæuiendo, & deſcendunt placando; quare non ſæuiunt modo, quare non
dant operam, ſi non poſſunt euertere terram noſtram, ſaltem contegere eam? Audi, termi-
num poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque reuertentur tegere terram. Ampliùs autem ſi
non omnia prouenirent à prouidentia actuali, aliquis actus poſſet eſſe ſimpliciter malus, in-
iuſtus, & inordinatus; ordinatione ſcilicet præcedente. Eſt enim duplex ordinatio, ſcilicet C
præcedens & ſubſequens; Ordinatio præcedens eſt quæ præordinat rem ad eſſe, ſicut Deus
præordinauit creare mundum; Ordinatio ſubſequens eſt, quæ poſita re in eſſe, ordinat il-
lam certo ordine per aliquid ſibi conueniens, vt actum malum per miſeriam & per pœnam.
Talis igitur actus malus ſi non procedat à prouidentia præceptiua, ſed tantummodo per-
miſsiua, eſt iniuſtus ſimpliciter & inordinatus, ordinatione ſcilicet præcedente. Nihil enim
eſt iuſtum in talibus, niſi quòd primæ regulæ iuſtitiæ conformatur, quæ eſt actualis Dei
voluntas, ſicut vigeſimum primum docet, nec aliquid præordinatum ſimpliciter, quod non
præordinatur ab illa quæ eſt principium huius ordinis & primaria ordinatrix. Nullus au-
tem actus quantumcunque malus eſt ſimpliciter iniuſtus aut inordinatus ordinatione præ-
cedente, quoniam tunc totum vniuerſum non optimè diſponeretur. cuius contrarium
vigeſimum ſeptimum capitulum allegauit. Meliùs autem & ſapientiùs diſponitur vni-
uerſum, ſi tales actus diſponantur ordinatione præcedente & ſubſequente, quam tan- D
tummodo ſubſequente. Quilibet ergo talis actus iuſtus eſt reſpectu Dei illum volentis, &
reſpectu patientis qui illum patitur propter peccata ſua, vel propter aliquam aliam cau-
ſam approbatam à voluntate diuina, licet reſpectu agentis particularis, vt diaboli aut ho-
minis ſit iniuſtus, qui hunc facit animo maleuolo & nocendi, non animo diuinæ iuſtitiæ ex-
ercendæ, ſicut ſi tortor aliquem ſuſpendendum iuſtè traditum ſibi à Iudice, non amore exe-
quendi iuſtitiam, ſed libidine vindicādi ſuſpendat, & ſicut ſi ſeruus iuſſus verberare filium Do-
mini, verberet eum animo vindicandi, non animo ex mandato Domini caſtigādi. Quemad-
Eſaias. modum dicitur Iſa. 10. de Senacherib Rege Aſſyriorū, qui fuit virga furoris Dei in populū de-
linquentem; ſed quia hic neſciuit, nec animo tali fecit, peccauit, Vę, inquit, Aſſur, virga furoris
mei, ad gentē fallacem mittam eum, contra populū furoris mei mandabo illi, vt ponat illum
in conculcationē. Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita ęſtimabit, ſed ad conterēn-
dum erit cor eius, non ad corrigendum: Dicit enim, Nunquid non Principes mei ſimul Reges E
ſunt? &c. totum proprijs viribus ſuperbè tribuendo. Et ideo ſequitur comminatio pœnæ ſibi,
Et erit, inquit, cùm impleuerit Dominus cuncta opera ſua (non Senacherib) in monte Sion,
viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum
eius. Dixit enim, In fortitudine manus meæ, ego feci, &c. Et ſequitur pœna eius; Propter hoc
mittet Dominus in pinguibus eius tenuitatem, &c. Illa ergo conculcatio populi iuſta
fuit reſpectu Dei illam volentis, & per illam virgam ſuam illam facientis, fuit iuſta ſimi-
liter reſpectu populi patientis, ſed non reſpectu Senacherib illam crudeliter & ſuperbè
quaſi proprijs viribus inferentis. Idem patet de Nabuchodonoſor ſicut ſuperiùs eſt oſten-
ſum, & de multis alijs flagellationibus populi Dei ſæpiſsimè in Scriptura. Verùm ne

in

A in tanta ſententia quicquam ex ſenſu proprio videar dicere inſenſatè, ecce Doctores ſenſati qui hoc ſentiunt manifeſte Dicit igitur beatus Auguſtinus 83. quæſtionum 27ª iſto modo; Fieri poteſt vt per malum hominem diuina prouidentia vt puniat & opituletur. Nam Iudæorum impietas & Iudam ſupplantauit, & Gentibus ſaluti fuit. Item fieri poteſt, vt diuina prouidentia per hominem bonum & damnet & adiuuet, ſicut ait Apoſtolus, Alijs ſumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Sed cùm omnis tribulatio aut pœna impiorum ſit, aut exercitatio iuſtorum, quia eadem tribula & paleam concidit, & frumentum à paleis exuit, vnde & tribulatio nomen accepit. Rurſum cùm pax & quies à moleſtijs corporalibus & bonos lucretur, & malos corrumpat, omnia hæc diuina prouidentia pro meritis moderatur animarum· Sed tamen non ſibi eligunt boni miniſterium tribulationis, nec mali amant pacem: quare ipſi quoque per quos agitur id quod ignorant, non iuſtitiæ quæ refertur ad Deum, ſed maleuolentiæ ſuæ mercedem accipiunt; quemadmodum nec bonis imputa- *Auguſtinus.* *Apoſtolus.*

B tur, quòd ipſis prodeſſe volentibus noceetur alicui, ſed bono animo beneuolentiæ præmium tribuitur. Summo enim Deo cuncta benè adminiſtrante quæ fecit, nihil inordinatum in vniuerſo, nihilque iniuſtum eſt, ſiue ſcientibus, ſiue neſcientibus nobis: Sed cùm in parte offendit anima peccatrix, tum quia pro meritis ibi eſt, vbi eſſe talem decet, & ea patitur, quæ talem pati æquum eſt, vniuerſum Dei regnum nulla ſui fœditate deformat. Quamobrem quoniam non omnia nouimus, quæ de nobis benè agit ordo diuinus in ſola bona voluntate, ſecundum legem agimus; in cæteris autem ſecundum legem agimur, cùm lex ipſa incommutabilis maneat, & omnia mutabilia gubernatione pulcherrima moderatur. Idem de Natura boni 11. Naturæ Dei omnino noceri non poteſt, nec alicui naturæ ſub Deo iniuſtè noceri poteſt, quia & cùm peccando aliqui iniuſte nocent, voluntas iniuſta eis imputatur. Poteſtas autem qua nocere permittuntur non eſt niſi à Deo, qui & ipſis neſcientibus, nouit quid illi pati debeant, quibus eos nocere permittit. Et infra eodem 32. quia nocentium poteſtas non eſt

C niſi à Deo, ſicut ſcriptum eſt; Per me Reges regnant, & Tyranni per me tenent terram; Dicit & Apoſtolus, Non eſt poteſtas niſi à Deo. Et Iob; Qui regnare facit hypocritam propter peruerſitatem populi: Et de populo Iſrael dicit, Dedi eis Regem in ira mea; Iniuſtum non eſt vt improbis accipientibus nocendi poteſtatem, & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Nam per poteſtatem diabolo datam & Iob probatus eſt, vt iuſtus appareret, & Petrus tentatus ne de ſe præſumeret; & Paulus Colaphizatus, ne ſe extolleret; & Iudas damnatus vt ſe ſuſpenderet. Cum ergo per poteſtatem quam diabolo dedit, omnia iuſtè ipſe Deus fecerit, non tamen pro his iuſtè factis præmium, ſed pro iniqua nocendi voluntate, quæ ipſius diaboli fuit, ei redderetur ſupplicium. Item Beatus Gregorius 2. Moral. 12. ſuper illud Iob 1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ &c. ita dicit; Quia verò conſolatio non ſolum ex conſideratione conditionis adhibenda eſt, ſed etiam ex iuſtitia conditoris, rectè ſubiungit, Dominus dedit, dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt. *Apoſtolus.* *Iob.* *Gregorius.*

D Sanctus vir, tentante aduerſario, cuncta perdiderat, ſed tamen ſciens, quia contra ſe Satan tentandi vires niſi permittente Domino non habebat; Non ait, Dominus dedit, diabolus abſtulit; ſed, Dominus dedit, Dominus abſtulit. Fortaſsè enim fuerat dolendum, ſi quod conditor dederat hoſtis abſtuliſſet; at poſtquam non abſtulit niſi ipſe qui dedit, ſua recepit, non noſtra abſtulit. Vbi & benè ſubiungitur, Sicut Domino placuit ita factum eſt: Cum enim in hac vita, ea, quæ nolumus, patimur, neceſſe eſt vt ad eum qui iniuſtum velle nihil poteſt, ſtudia noſtræ voluntatis inclinemus. Magna quippè eſt conſolatio in eo quod diſplicet, quòd illo ordinante erga nos agitur, cui non niſi iuſtum placet. Si igitur iuſta placere Domino ſcimus, pati autem nulla, niſi quæ Domino placuerint, poſſumus, iuſta ſunt cuncta quæ patimur; & valdè iniuſtum eſt, ſi de iuſta paſsione murmuramus. Hoc etiam teſtatur Anſelmus de Veritate 7. ita dicens; Si omnia hæc ſunt, quod in ſumma veritate ſunt, ſine dubio hæc ſunt quod debent. Quicquid verò eſt quod debet, rectè eſt. Igitur omne *Anſelmus.*

E quod eſt, rectè eſt. Et infra 8. mouet ‖*dubitationem* de peccato, quomodo ipſum rectè ſit, cùm deberet non eſſe; & de actu malæ voluntatis ſpecialiter ita quærit, An putas eſſe debere malæ voluntatis affectum? Et reſpondet, quod debet eſſe & non eſſe. Debet enim eſſe, quia benè & ſapienter ab eo, quo non permittente fieri non poſſet, permittitur: & non debet eſſe, quantum ad illum cuius iniqua voluntate concipitur: Sicut cùm peccans, ab aliquo, ad quem non pertinet, percutitur, quoniam iſte debet percuti, & ille non debet percutere, debet eſſe & non debet eſſe percuſſio, & ideò recta, & non recta, negari non poteſt. Quòd ſi ad ſupernæ ſapientiæ & bonitatis conſideres iudicium ſiuè ex altera parte tantum, ſiue ex vtraque, agentis ſcilicet & patientis eſſe non debeat percuſsio, quis audeat negare debere eſſe quod à tanta ſapientia ‖ diſputationem.

Titus. pientia & bonitate permittitur? Neget qui audeat, ego non audio. Item Titus, ſicut allegatur in Gloſſa, ſuper illud Luc. 13. Adetant nuntiantes de Galilæis, quorum Pilatus ſanguinem miſcuit cum ſacrificijs eorum, ſic dicit: Manifeſtat etiam hic, quia quæcunque ex iudicijs accidunt in reorum ſupplicium, non ſolum iudicantium poteſtate, ſed etiam nutu Dei contingunt. Vndè ſiue iuſta conſcientia puniat Iudex, ſiue aliud intendens condemnet, commendandum eſt negotium diuinæ cenſuræ. *Chryſoſtomus.* Et Chryſoſtomus ſuper illud infra, eodem, 18. Cecidit hic turris in Silo & occidit eos, ſic dicit; Non omnes punit dans alijs inducias pœnitendi, nec tamen cunctos futuræ punitioni reſeruat, nè plures prouidentiam abnegarent. Licet tamen ſic facerent, nulli negarent prouidentiam permiſſiuam, talia ergo cuncta proueniunt à prouidentia præceptiua. Tota quoque Scriptura tam veteris Teſtamenti quàm noui, tribuit Deo omnia pœnè verba actiua, vt adducere inimicos, timorem immittere & pauorem, in fugam conuertere, humiliare, deponere, euellere, diſperdere, diſſipare, deſtruere, flagellare, percutere, vulnerare, occidere, ac eorum contrario cum multis nominibus ſimilibus, cuiuſmodi ſunt ſaluator, adiutor, protector, defenſor, ſalus, virtus, protectio, defenſio, fortitudo, cum ſuis ſimilibus infinitis, quod non eſſet niſi Deus aliquo modo hoc faceret, & non tantum permitteret, vt videtur. Quare & hæc omnia continentur ſub ſua prouidentia non permiſſiua tantummodo ſed actualiter poſitiua, & quodammodò præceptiua. Hoc autem videtur argumentum Apoſtoli ad Rom. 11. *Apoſtolus.* Quia enim dicit diuinum reſponſum, Reliqui mihi ſeptem millia virorum qui non curuauerunt genua ſua ante Baal, arguit ipſe quòd fuit ſecundum operationem & electionem Dei, ſic concluдens: Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ, ſalui facti ſunt. *Gloſſa.* Et ſimiliter arguit Gloſſa ſuper illud Ierem. 31. Qui diſperſit Iſrael, congregabit eum, dicens; Non ergo potentiæ hoſtium, ſed Domini voluntas; Dominus ergo hæc omnia verè facit. *Eſaiæ 45.* Vndè & Eſai. 45. Ego Dominus & non alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum, ego Dominus faciens omnia hæc. Nec aliquis Propheticæ veritati contradicat, nè væ maledictionis incurrat; Sequitur enim ibi, Væ qui contradicit factori ſuo, teſta de ſamijs. Quicunque etiam hanc vniuerſalem multitudinem operum virtutis Dei, mendaci gloſſa conantur reſtringere, inter inimicos Domini computantur dicente Pſalmiſta, *Pſal. 65.* Pſalmo 65. Iubilate Deo omnis terra, &c. Dicite Deo, quàm terribilia ſunt opera tua, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui; et vſq; ad finem Pſalmi proſequitur opera Domini communiter in proſperis & aduerſis. Alias inſuper detraheretur hominibus initium & finis Chriſtianæ Religionis, ſcilicet timor & amor; Initium namque ſapientiæ timor Domini, finis vero præcepti, imò & totius legis plenitudo eſt amor & charitas. Per timorem quis recedit à malo, & per amorem perſeuerat in bono: Timor concipitur ex aduerſis, amor ex proſperis generatur. Qui ergo tollit à Deo proſpera & aduerſa, niſi ſecundum illam improuidam prouidentiam tantummodò permiſſiuam, non actualiter poſitiuam, tollit ab eo timorem pariter & amorem. *Auguſtinus.* Ideoque dicit Auguſtinus 83. Quæſtionum 36. Nihil verius eo quod dictum eſt, Initium ſapientiæ timor Domini. Nemo eſt quippè, qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem. Eo fit, vt homines, quos nondum delectat pulchritudo virtutis, pœnis à peccando deterreantur, quæ veriſſimè per ſanctos viros & diuinos prædicantur. Vt ergo timeatur Deus, diuina prouidentia regi omnia perſuadendum eſt, non tam rationibus quas qui poteſt inuenire, poteſt etiam & pulchritudinem ſentire virtutis, quàm exemplis vel recentibus ſiqua occurrunt, vel de Hiſtoria maximè veteris Teſtamenti & noui. Quicunque etiam iſtam prouidentiam Dei tollit, tollit & cuilibet tribulato, patientiæ, ſpei, conſolationis, & gaudij maximam portionem? Quis enim tam patienter, ſpecialiter, conſolatoriè, & gaudenter ſuſtinebit aduerſa, ſi credat ea ſibi accidere ab inimico tantummodò, vel à caſu, nec per ea purgari peccata, exerceri virtutes, aut præmia cumulari, ſicut ſi credat hæc immitti ſibi à Deo actualiter prouidente, propter aliquod tale bonum? imò ſic firmiter credere, ſanctis Dei omnibus aſpera leniebat, retundebat acuta, & dura quælibet molliebat, amara quoque & contraria ſingula dulciter temperabat, eratque in triſtibus omnibus ſolatium ſingulare, quod & mihi etiam peccatori eſt principale remedium in aduerſitatibus quibuſcunque. O quàm facilè contraria ſuſtinet qui Deum timet vel amat, credens Deum velle ipſum talia ſuſtinere, qui nihil niſi ſapientiſſimè & iuſtiſſimè poteſt velle. Hoc, vt opinior, iugum Domini reddit ſuauè, & onus eius leue, & præſtat laborantibus requiem animabus; quod & planè teſtatur Autoritas beati Gregorij 2. Moral. 12. ſuperius recitata. Spem quoque in Deo tollit ab hominibus, qui ſic ponit, & dat eis ſpem in Principibus, in hominibus, & in carne; Hi enim hominem ab aduerſitatibus veraciter liberant, & in proſperitatibus verè locant, Deo quaſi dormiente quodammodo & tantummodo permittente; in quorum conſilium non veniet anima mea, imò conſilium eorum longè ſit à me, quia longe

A longè eſt à conſilio veritatis, quoniam ipſum eſt conſilium vanitatis. Omnia enim quaſi aduerſa vel proſpera mandauit Deus antiquis Patribus nota facere filijs ſuis, vt cognoſcat generatio altera, filij qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filijs ſpecialiter ad hunc finem, vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Dei, Pſalm. 77. Mihi igitur Deo *Pſal. 77* adhærere bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam; hæc enim ſpes non confundit. Item ſic ponens, nedum tollit prædicta ab hominibus in aduerſis, ſed & in proſperis tollit Deo amorem, honorem, & actionem multiplicem gratiarum, ſicut capitulum proximum arguebat. Quis enim Deum ſuum amabit, & honorabit, & gratias ſibi aget, quia ſolummodò permittit ſibi proſpera euenire, ſicut & quandoque facit latro, vel tyrannus, quantum faceret ſi ea ſibi ex ſpeciali amore poſitiuè, prouiſa actualiter & veraciter ſibi daret? Item ſic ponere, ponit homines cum ingratis & inſipiente in negatione Dei, & reddit eos ad mala omnia proniores. Vnde Iob viceſimo primo, recitata malorum proſperitate multiplici, ſicut patet capi- *Iob.* tulo proximo, dixerunt mali Deo; Recede à nobis, quaſi dicerent; Satis benè nobis eſt ſine
B te, & quaſi cum inſipiente, negantes Deum, dixerunt; Quis eſt Omnipotens vt ſeruiamus ei? Pſalmo quoque 72. recitata ſimiliter proſperitate malorum, vt patet capitulo proximo; Dixe- *Pſal. 72* runt; Quomodo ſcit Deus, &c. Ecce ipſi peccatores obtinuerunt diuitias, quaſi arguerent, ergo non ſcit Deus, vel non curat, nec iuſtè diſtribuit res humanas, & quaſi vlterius dicerent ſaltem corde, ergo non eſt Deus; & ecce pronitas quæ ſuboritur ad peccandum: Et dixi, ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, &c. & ſupra, eodem; Mei autem pœnè moti ſunt pedes, pœnè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Et Eccleſia- *Eccleſ. 9.* ſtis 9. Vniuerſa æquè eueniunt iuſto, & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & ſacrificia contemnenti; ſicut bonus ſic & peccator, vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita ſua, & poſt hoc ad inferos deducentur. Et ſupra eodem, octauo; Quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque vllo timore filij hominum perpetrant mala. Contra hæc igitur & huiuſmodi pericula, Dei actualis pro-
C uidentia eſt in omnibus prædicanda.

CAP. XXXIII.

Quòd reſpectu cuiuſcunq; eſt Dei permiſsio, eſt & eius volutio actualis.

His autem non impertinenter coniungendum exiſtimo, quòd reſpectu cuiuſcunque eſt Dei permiſsio, eſt & eius volutio actualis: Hoc ſiquidem ex capitulo proximo ſequitur euidenter. Item per viceſimum ſecundum huius; Deus habet aliquem actum voluntatis reſpectu cuiuſcunque permiſsi, & non actum nolutionis, quia, per decimũ, tunc non fieret, quare nec eſſet permiſſum. Hoc idem & probant autoritates ca-
D pitulo proximo allegatæ, ad hoc quod nihil eſt iniuſtum ſimpliciter, quia à Deo permiſſum; ſi tamen illa permiſsio nullum actum voluntatis haberet, non redderet quicquam iuſtum, ſicut ſuperius eſt argutum. Item dicit Auguſtinus *Auguſtinus.* Enchir. 75. Non fit aliquid niſi Omnipotens fieri velit, vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Et ſequitur cap. 76. Nec dubitandum eſt Deum facere benè, etiam ſinendo fieri quæcunque fiunt malè; Non enim niſi iuſto iudicio ſinit, & profectò bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Quamuis ergo ea quæ mala ſunt in quantum mala ſunt, nõ ſunt bona; tamen vt non ſolùm bona, ſed etiam vt ſint mala bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum vt eſſent mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotente bono, cui ſine dubio ſemper quàm facile eſt quod vult facere, tam facile eſt quod non vult eſſe, non ſinere. Ex quo videtur, quòd Deus habet actum poſitiuum volunratis, volendi actualiter vel nolendi circa quodcunque. Probat enim quod bonum eſt mala
E eſſe per hoc, quòd aliàs non permitterentur ab omnipotente bono; quod etiam probat per hoc, quòd quàm facile eſt ipſum facere quod vult, tam facile eſt non ſinere eſſe quod non vult, innuendo quòd quidlibet vult eſſe, vel non vult illud eſſe. Vel ergo intelligit ibi, non vult poſitiuè, vt importat actum poſitiuum contrarium huius verbi, vult, vel purè negatiuè. Si poſitiuè, habetur propoſitum, ſcilicet quòd ipſe ſupponit iſtam diſiunctiuam in Deo circa quodcunque, Deus vult hoc, vel non vult hoc poſitiuè: ſi purè negatiuè, tunc per hoc non probat, quia niſi bonum eſſet mala eſſe, mala non eſſent, nec ſinerentur eſſe, quod tamen intendit, cùm dicit; Tam facile eſt quod non vult eſſe non ſinere, innuendo quòd ſi mala eſſe non eſſet bonũ, ſed malum, Deus hoc nollet, & ſic non ſineret illa eſſe, quare nec ipſa eſſent. Si tamen intelligat, non vult, purè negatiuè, ſic poſſet eſſe medium in Deo inter vult & non vult actualiter

 poſitiuè,

poſitiuè, ſicut eſt in lapide, & homine dormiente; & ſic non ſequitur, non vult hoc, ergo A
hoc non fit, ſicut non ſequitur de homine qui poteſt impedire aliquod factibile, vel etiam pro-
|| ſiuit mouere, non vult hoc, purè negatiuè loquendo, ergo hoc non fit, nec || *ſinit* hoc eſſe; imò
poteſt fieri ab alio, licet ipſe non velit, dum tamen actualiter poſitiuè non nolit, quia tunc
non impediet alium facientem. Item ſicut per hoc, quod dicit, quàm facile eſt ipſum quod
vult facere, intelligit aliquem actum; ſic videtur, quod per hoc quod dicit, tam facile eſt ipſum
quod non vult eſſe non ſinere, intelligat aliquem actum æquè facilem, & æqualiter efficacem,
nolle videlicet poſitiuè. Conſtat inſuper quod ille ſinit atque permittit, qui poſſet prohibere
nec facit; quare & ille non ſinit, qui poteſt prohibere & facit. Cùm ergo dicit Auguſtinus,
Quàm facile eſt Deo quod non vult eſſe non ſinere, per non ſinere, intelligit prohibere, quod
aliquem actum inportat; ſed quem actum niſi nolle poſitiuè, quod per 10um. tam efficax eſt
ad impediendum ſeu prohibendum, ſicut velle ad faciendum quodcunque? Quod etiam in
modo loquendi Auguſtini, non vult, importet aliquem actum poſitiuum contrarium volutio- B
ni, patet per eum infra, eodem, 80. ſic dicentem; Quantum ad Angelicam & humanam crea-
turam peccantes attinet, quod Deus noluit, fecerunt; quantum verò ad omnipotentiam Dei
nullo modo id efficere valuerunt. *S*i tamen hoc verbum, Noluit, ſolam negationem impor-
taret, videtur quod Angelus & homo potuit facere quod Deus noluit, nec hoc eius omnipo-
tentiæ in aliquo derogaret. Item 1. cap. 80. infra, ſic dicit, Miro & ineffabili modo non fit præ-
ter voluntatem Dei, quod etiam contra voluntatem eius fit, quia non fieret, ſi non ſineret; nec
vtique nolens ſinit, ſed volens; nec ſineret bonis fieri malè, niſi omnipotens, & de malo facere
poſſet bene. Idem 22. de Ciuit. Dei 4. Multa fiunt à malis contra voluntatē Dei: ſed tantæ eſt
ille ſapientiæ, tantæq; virtutis, vt in eos exitus ſiue fines, quos bonos & iuſtos ipſe præſciuit,
tendant omnia, quæ voluntati eius videntur aduerſa. Item 26. contra Fauſtum, illud ſane ſci-
mus factum quod Dei voluntas habet; quod autem Dei voluntas non habet, fieri de quoquam
omnino non poſſe: Ergo Deus nedum permittit, ſed actualiter vult fieri omne factum. Idem
ſuper illud Pſal. 61. Semel locutus eſt Deus, Deus ſuo conſilio permiſit filium ſuum occidi ab C
iniuſtis; Et infra, eodem, Deus non permiſiſſet, niſi iuſtum eſſet; Iudicio permittit; menſura, nu-
mero, & pondere permittit. Permiſſio ergo Dei habet ſecum conſilium, iudicium, menſuram,
numerum & pondus, ergo & actum aliquem voluntatis. Idem de bono perſeuerantiæ 56. alle-
gat S. Gregorium ſic dicentem; Vnius diuinitatis quæſo vos confitemini trinitatem; ſi verò ali-
ter vultis, dicite vnius eſſentiæ; & Deus vocem dari vobis à Sancto Spiritu deprecabitur, id eſt,
rogabitur Deus, vt permittat vobis dari vocem, qua quod creditis, confiteri poſſitis. Illa tamen
vox permiſſa vobis dari eſſet veraciter & propriè donum Dei: Ad hoc enim adducit ibi Gre-
gorium, vt teſtetur, credere in Deum, &, quod credimus, confiteri, donũ Dei eſſe. Item B. Greg.
6. Moral. 11. ſuper illud Iob 5. Qui comprehendit ſapientes in aſtutia eorum, &c ita dicit: Se-
pè enim nõnulli humana ſapientia inflati, dum deſiderijs ſuis diuina iudicia contraire conſpi-
ciunt, aſtutis eius reluctari machinationibus conantur, & quo ad votum ſuum vim ſupernæ D
diſpenſationis intorqueant, callidis cogitationibus inſiſtunt, ſubtiliora conſilia exquirunt; ſed
inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt, atq; omnipotentis Dei con-
ſilio dum reſiſtere nituntur, obſequuntur, quia ſepè & hoc eius diſpoſitioni aptè militat, quod ei
|| reluctat per humanum ſtudium friuolè || *reſultat*. Sapientes ergo Dominus in ipſa eorum aſtutia com-
prehendit, quando eius conſilijs humana facta etiam tunc congruè ſeruiunt, cùm reſiſtunt. Et
infra 12. Iuſtus namq; & miſericors mortaliũ acta diſponens, alia concedit propitius, alia per-
mittit iratus, atq; ea quæ permittit, ſic tolerat, vt hæc in ſui conſilij vſum conuertat. Vnde mi-
ro modo fit, vt & quod ſine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non ſit; quia dum
in bonum vſum mala facta vertuntur, eius conſilio militant etiam quæ eius conſilio re-
Pſalmiſta. pugnant. Hinc enim per Pſalmiſtam dicitur, Magna opera Domini exquiſita in omnes
voluntates eius. Sic quippe eius opera magna ſunt, vt per omne, quod ab hominibus
agitur, eius voluntas exquiratur. Hinc rurſum dicit, Omnia quæcunque voluit, Do- E
Salomon. minus fecit, in Cœlo & in terra. Hinc Salomon ait: Non eſt ſapientia, non eſt pruden-
tia, non eſt conſilium contra Dominum. Reſtat ergo, vt in cunctis quæ agimus, vim ſuper-
næ voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitæ debet noſtra actio deuotè famulari, &
quaſi ducem ſui itineris perſequi, ne ei etiam nolens ſeruiat, ſi hanc ſuperbiens declinat. Vi-
tari enim vis ſuperni conſilij nequaquam poteſt, ſed magna ſibi virtute hanc temperat, qui ſe
ſub eius nutibus refrænat, eiuſque ſibi pondera leuigat, qui hanc ſubiecto cordis humero
volens portat. Ex quibus oſtenditur evidenter, quod reſpectu cuiuſcunque eſt diuina permiſ-
ſio, eſt & diuina volutio actualis, quod & plenè teſtatur eius Autoritas 2. Moral. 11. capitulo
proximo recitata. Sed contra iſtud militare videntur multa dicta Sanctorum, diſtinguentium
permiſ-

A permiſsionem contra voluntatem diuinam, & dicentium eum multa permittere quę non vult,
nec amat. Vnde & Hoſæ. 8. Ipſi regnauerunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non *Hoſæ.8.*
cognoui: & Ierem. 14. Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, & non miſi eos, & non *Ierem.14.*
præcepi eis, neque locutus ſum ad eos. Et infra 23. non mittebam Prophetas, & ipſi curre-
bant; non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Item tunc quicunque qualitercunq; intraret
in ouile, *in Eccleſiam, intraret per oſtium, quoniam per Deum & Chriſtum, nec aliquis *id eſt,
aſcenderet aliunde, quod eſt contra illum bonum paſtorem, Iohan. 10. Item tunc non eſſet
nemeſandum, & indignè ferendum, quòd indigni in magnis dignitatibus præferuntur, quod
eſt contra communem conſuetudinem & doctrinam Sanctorum. Vnde & Eccleſiaſtis 10. Eſt *Eccleſ.10.*
malum quod vidi ſub Sole, quaſi per errorem egrediens à facie Principis, poſitum ſtultum in
dignitate ſublimi, & diuites ſedere deorſum: Vidi ſeruos in equis, & Principes ambulantes
quaſi ſeruos ſuper terram. Item tunc nullus deberet de aliqua dignitate, vel aliquo ſtatu quo-
B cunq; deponi, Deus enim poſuit eum ibi: Nec aliquis deberet ſcribere, Talis permiſsione di-
uina, talis, vel talis, ſed prouidentia, vel voluntate, ſeu electione diuina. Neq; eſſet reſiſtendum
in aliquo cuilibet quidlibet facienti, quia illud ex voluntate & ordinatione Dei facit. Vnde & *2.Paral.11.*
Roboam cum domo Iuda & Beniamin, volentibus pugnare contra Ieroboam & ſuos, vt rein-
tegraret regnum diuiſum, dixit ad eos Dominus per Semeiam Prophetam: Non aſcendetis,
neque pugnabitis contra fratres veſtros; reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam, quia hoc
mea geſtum eſt voluntate. 2. Paral. 11. & 3. Reg. 12. Quibus conſentit Apoſtolus ad Rom. 13. *Apoſtolus.*
ita monens, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à
Deo; quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt: Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſi-
ſtit; qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Item tunc eſſet obediendum præ-
cepto cuilibet cuiuſcunque, & cuilibet ſuggeſtioni & appetitui cuicunque; omnia enim iſta ne-
dum ex permiſsione, verùm & ex volutione Dei procedunt. Pro iſtis autem faciliùs diſſoluen-
C dis, ſciendum ſecundum Philoſ. 3. Eth. 1. quòd velle dupliciter dicitur, ſcilicet ſimpliciter, & ſe-
cundum quid ſicut Mercator in periculo naufragij ſimpliciter vult ſalutem, ſed quia fortaſsis
hanc habere non poteſt niſi merces eijciat, vult eijcere merces ſuas; non autem vult hoc ſim-
pliciter, ſed propter ſalutem. Vnde & Parab. 13. vult & non vult piger. Auguſt. quoque de ſpi- *Parab.*
ritu & litera 26. ita dicit; Neque dici ſolet quiſpiã voluntate feciſſe ſi quid fecit inuitus, quan- *Auguſtinus.*
quam ſi ſubtiliùs aduertamus, etiam quod quiſque inuitus facere cogitur, ſi facit, voluntate fa-
cit: ſed quia mallet aliud, ideo inuitus, id eſt, nolens facere dicitur. Malo quippe ‖ *aliquo* quis ‖ alio
facere compellitur, quod volens euitare, facit quod cogitur; ac per hoc ſi facit, non quidem
plena & libera voluntate, ſed tamen non facit niſi voluntate. Dicunt etiam iura, quòd coacta
voluntas eſt voluntas: Tales autem operationes ſecundum Philoſ. vbi priùs, ſunt mixtæ ex
voluntario & inuoluntario, & ideo quandoque denominantur ab vno illorum & dicuntur vo-
luntariæ, quandoq; ab alio & dicuntur inuoluntariæ, vel non voluntariæ, ita quòd ſecundum
D Auguſt. nunc allegatum, talis inuitus & nolens facere dicitur. Quare dicit Philoſ. 2. Topic.
quòd deſiderium reſpectu alicuius deſiderati poteſt eſſe triplex; aut vt finis, vt ‖ *ſanitas*; aut vt ‖ ſanitatis;
eorum quæ ſunt ad finem, vt conſuere, vel conficere; aut vt eorum quę ſunt ſecundũ accidens,
velut in vino ad mixtum dulce. Non enim quoniam vinum, ſed quoniam dulce; nam per ſe,
dulce deſiderat, vinum autem per accidens. Si ‖ *enim* auſterum ſit, iam non deſiderat; per ac- ‖ autem
cidens ergo deſiderat. Et 7. Ethic. 9. Si quis hoc propter hoc eligit aut perſequitur, ſecundum
ſeipſum quidem hoc eligit & perſequitur, ſecundum accidens autem quod prius; ſimpliciter
autem dicimus quod ſecundum ſeipſum. Et ſecundum eundem 6. Metaph. 4. Accidens vi-
detur propinquum non enti; & ideo Plato non malè poſuit ſophiſticam circa non ens, quia
circa ens per accidens; quare & nulla eſt ſpeculatio circa illud; nec vlla ſcientia actiua, facti-
ua, vel Theologica ſtudioſa eſt de eo. Et 1. Phyſ. 74. ſic dicit, Quoniam maximè propriè
dicimus Medicum aliquid facere, aut pati, aut fieri ex medico, ſi ſecundum quod Medicus,
E hoc patiatur aut faciat, manifeſtum quod ex eo quod non eſt, aliquid fieri, & hoc ſignificat in
quantum non eſt. Ideoque Autores, & Doctores Philoſophici & Theologici, loquentes fre-
quenter, vt decet, propriè, & in propoſitionibus non per accidens, ſed ſimpliciter & per ſe
veris, dicunt volentem aliquid tantùm per accidens dicto modo, non velle illud vel nolle.
Quare & Philoſophus 8. Ethic. 3. dicit, quòd amicitiæ propter vtile & propter delectabile *Philoſophus*
ſunt amicitiæ ſecundum accidens. Et infra 9. 1. propter hæc inquit, videlicet vtile & dele-
ctabile, amicitia exiſtente diſſolutio fit, cùm non fiant, quorum ‖ *gratia* amabant. Non e- ‖ ratione
nim ipſos amabant, ſed exiſtentia: Et quid eſt amare, niſi velle bonum amato, dicente Phi-
loſopho 8. Ethic. 3. Amantes autem ad inuicem volunt bona adinuicem; Cui & concor-
danter Anſelmus de Caſu diaboli * 13. Qui vult aliquid propter beatitudinem, non aliud * dicit

 vult

hoc idem patet ex multis a-lijs &c.

vult quàm beatitudinem, || *cum multis alijs* Autoritatibus 26. huius ad hoc idem adductis. Sic A
& Deus ſimpliciter vult Electos ſaluari, & æterna beatitudine præmiari; ſed quia decet, quòd merita eorum præcedant, ordinauit eis tyrannos rebelles & multiplices inimicos, ſicut Senacherib, Nabuchodonoſor & alios, tanquam virgas furori ſui, vt ſic viſitaret in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, ſicque eos miſericorditer caſtigaret, vel innocentes à peccatis taliter præſeruaret, vel etiam virtutes eorum vtiliter exerceret. Quid enim mereretur patientia humilium & iuſtorum, niſi eam tribularet & pungeret iniuria malignorum, quæ omnia ex ſuperioribus ſatis patent? quare & tales perſecutores iuſtorum non vult Deus ſimpliciter eſſe vel perſequi, ſed tantum ſecundum quid & per accidens propter Electos; ideoque dicitur frequenter Deum nolle illos, nec operas eorum, ſed tantum permittere, ſicut infirmus, qui vt curetur, debet ſecari, vel vri, non dicit, volo, ſed dicit, ſi ſic oportet, permittam. Non dicit, volo, quia non vult ſimpliciter, vult tamen ſecundum quid & per accidens, ſcilicet gratia ſanitatis, qui etiam modus loquendi habetur in ſacra Scriptura expreſſè Gen. 47. dicente Ioſeph Aegyptijs, Accipite & ſerite agros vt fruges habere poſſitis, quintam partem Regi dabitis, & quatuor reliquas permitto vobis in ſementem & cibos, liberis & familijs veſtris. Dixit, permitto: nec dubium quin voluit eos habere quatuor reliquas partes pro ſe & ſuis, ſed principaliter magis voluit habere quintam partem ad vſus Regis, cuius negotijs ſpecialiter intendebat. Et Tobiæ 2. loquens Scriptura de excæcatione Tobiæ, ſic dicit: Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ ipſius, ſicut & ſancti Iob; Ecce dicit, quòd Dominus permiſit, & tamen voluit illam tentationem, quia fuit bona, & nullo modo mala per culpam, quod patet teſtante Raphaele infra, eodem 12. Quia inquit, acceptus eras Deo, neceſſe erat vt tentatio te probaret, & hoc non fuit niſi ex voluntate diuina. Deus ergo hanc voluit non tamē ſimpliciter & propter ſe, ſed ſecūdum quid & per accidens, in quantum ſcilicet fuit occaſio patientiæ in Tobia, & poſteris boni exempli. Patet ergo quomodò reſpectu eiuſdē diuina permiſſio & eius actualis volutio non repugnant. Per hoc patet ad primum de Hoſea, quòd Regnauerunt & non ex me, ſcilicet volente ſimpliciter, licet ſecūdum quid & per accidens, vt eſt dictum; vel aliter, Regnârunt, & non ex me, quantum ſcilicet in eis fuit, quia fortè contra conſcientiam propriam, & contra iuſtitiam humanam & legalem, licet non contra iuſtitiam ſimpliciter quæ eſt diuina, ſicut capitulum proximum oſtendebat probando, quòd nihil eſt iniuſtum ſimpliciter. Ad alia verò de Ieremia & Iohanne patet per idem quòd Indigni prælati non ſunt indigne ferendi, ſed dignè quoad diuinam iuſtitiam, quæ ſic diſponit; poſſunt tamen indignè ferri quantum ad iuſtitiam propriam; ſi aſcenderint minus iuſte, nobis tamen ſubditis tutum reputo & ſalubre, nè murmuremur faciliter contra qualeſcunque prælatos, ſed ipſos ſupportemus humiliter propter Deum, qui præpoſuit eos nobis: Si enim ſint muti vel mali, hoc forſitan eſt in pœnam peccatorum noſtrorum, qui tales meremur habere. Vndè Iob 34. Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi: Super quod dicit beatus Gregorius 25. Moral. 15. Nullus, qui talem rectorem patitur, eum accuſet, qui nimirum ſui fuit meriti peruerſi rectoris ſubiacere ditioni. Culpam ergo proprij magis accuſet operis, quàm iniuſtitiam gubernantis. Et infra, eodem 16. Sic ergo ſecundum merita ſubditorum tribuuntur perſonæ regentium: Quandoque verò ſubditi propter peccata ſua nedum malum prælatum ſuſcipiunt, ſed quod eſt magis mirabile, is quem bonum ſuſceperant, permutatur in malum. Quare dicit Gregorius inferius vbi prius: ſic pro qualitatibus ſubditorum diſponuntur acta regentium, vt ſæpè pro merito gregis etiam verè boni derelinquat vita Paſtoris. Ille, Deo atteſtante, laudatus Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus, Dauide peccante, ſuſcepit. Cur hoc? quia videlicet ſecundum merita plebium diſponuntur corda Rectorum: Iuſtus verò Iudex peccantis vitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit; ſed quia ipſe, ſua ſcilicet voluntate ſuperbiens à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæuiens quæ corporaliter populum perculit, Rectorem quoque populi intimo cordis dolore proſtrauit. Prælatus etiam bonus admiſſus & permanens bonus continuè, propter ſubditorum peccata, quandoque à prædicationis & correptionis officio redditur obmuteſcens. Vndè Dominus Ezechieli ſic dixit, Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Vbi Gloſſa ſuper verbum exaſperans, quaſi diceret, Tantæ amaritudinis ſunt, & contra Deum contentionis, vt non obiurgationem tantum mereantur audire. Ex quo patet, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos peccantes eſſe, qui à Domino corrigantur. Corrigant ergo prius ſubditi vitam ſuam, & contra Prælatos ſuos non murmurentur; ſed deuotè pro eis Dominum deprecentur, in cuius manibus corda ſunt Regum,

Iob. 34
Gregorius.

B C D E

A Regum, & omnium Prælatorum. Neque procedit quod arguitur conſequenter, quia ſicut
Deus poſuit Prælatum in alto, ita, ſi deponatur, eum deponit. Ipſe enim eſt, qui depoſuit po-
tentes de ſede, nec poſuit eum ibi pro ſuo perpetuo, ſed ad tempus, ſicut dedit regnum Na-
buchodonoſor, & ſemini eius poſt eum, non pro ſemper, ſed donec veniret tempus terræ e-
ius, & ipſius, ſicut ex Ieremiæ viceſimo ſeptimo, prius fuerat allegatum; non intelligendo
per tempus terræ eius & ipſius, tempus durationis regni in aliqua magna, maiori, ſeu maxi-
ma coniunctione neceſſariò prætaxatum, quæ innouat ſectas & regna, (ſicuti mentiuntur A-
ſtrologi mentientes, qui nedum tempora magnorum regnorum præfinire conantur, ſed etiam
tempus fidei Chriſtianæ, Albumazar de coniunctionibus atteſtante) ſed tempus à Domino
præſtitutum. Ipſe enim mutat tempora & ætates, tranſfert regna, atque conſtituit, Dan. 2. &
regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, Eccleſiaſt. 10 Et ſicut à gente in
gentem, ita de tribu in tribum, de perſona in perſonam, cuius teſtes ſunt Saul & Dauid, ſicut
ſuperius tangebatur. Et ſicut transfert regna, ita & minores quaſlibet dignitates. Quia igi-
B tur aliqui minus digni, quandoque occupant dignitates, & hoc quantum ad eos attinet, ſci-
licet ſecundum humanam & inferiorem iuſtitiam minus iuſtè, quamuis quantum ad diuinam
& ſuperiorem iuſtitiam aliquo modo iuſtè, benè poſſunt iſti Iudices, ſecundum humanam
& inferiorem iuſtitiam iudicantes, eo quòd circa futura ignorant diuinam & ſuperiorem iuſti-
tiam, ſcilicet Dei iuſtiſsimam voluntatem, velle eos deponi, licet forſan non penitus abſo-
lutè, ſed cum iſta conditione expreſſa vel tacita; Si placitum fuerit coram Deo, & ne vlte-
rius agere ad depoſitionem talium Prælatorum; & ſi contingat ſic agi eoſque deponi, hoc
totum fit ſecundum diuinam & ſuperiorem iuſtitiam, vt eſt dictum. Hoc autem totum con-
firmare videtur autoritas Auguſtini ad Simplicianum præſcripta viceſimo quinto huius.
Quintum argumentum poteſt in caput arguentis ſimiliter retorqueri. Si enim quia aliqui ſcri-
bunt; Talis permiſsione diuina talis vel talis, ideo pura permiſsione non voluntate Dei eſt
talis vel talis: Simili ratione, quia aliquibus ſemper ſcribitur; Tali diuina prouidentia vel e-
C lectione diuina, vel Dei gratia ſummo Pontifici, Epiſcopo, ſiue Regi, omnes tales diuina
prouidentia & gratia præferuntur, & nullus eorum pura permiſsione diuina, cum tamen
aliqui eorum ſint, aut eſſe poſſunt mali, ſicut & in minoribus dignitatibus conſtituti. I-
tem ſi quia Aliquis ſcribit, Permiſsione diuina talis, propterea pura permiſsione Dei eſt
talis, cum omnes in cæteris paruis dignitatibus conſtituti ſemper ſic ſcribant, omnes
ſemper pura Dei permiſsione ſunt tales, & nullus eius volutione ſeu electione, aut pro-
uidentia actuali, quod ratio non permittit, cum inter eos ſint multi ſancti & boni, ac Deus
ita curet puſillum gregem vt magnum, ſicut præcedentia docuerunt. Quià tamen Dei per-
miſsio minor videtur quam eius gratia, prouidentia, electio, ſeu voluntas, ideò Minores
humilitatis cauſa ſic ſcribunt. Ad ſextum verò de non reſiſtendo cuilibet facienti, dicendum
ſicut ad quartum de depoſitione Præſidentium erat dictum: quoniam ſicut Deus vult ali-
quem quodlibet facere, ita vult ſibi reſiſti, ſi ſibi ab aliquo reſiſtatur &c, ſicut ibi. Et ſi tu ar-
D guas, ergo fruſtra ordinauit primam actionem, quam ordinauit ſimiliter deſtrui per ſecun-
dam; vnus enim ædificans, vnus deſtruens, quid prodeſt illis niſi labor? Eccleſiaſtici triceſi-
mo quarto. Reſpondeo, quod ſic poſſet probari, quod non ignis & aqua nec vlla contra-
ria deberent eſſe in Mundo: Nam vnum contrariorum impedit & deſtruit alterius actio-
nem; imò, quod eſt magis mirabile, boni Angeli quandoque mutuo ſibi reſiſtunt, & inui-
cem præliantur; vnde Dan. decimo Princeps Regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno *Dan. 10.*
diebus: Et infra eodem, Et nunc reuertar vt prælier aduerſus Principem Perſarum, qui am-
bo Angeli boni fuerunt, vt patet per Gregorium, & recitat ibi Gloſſa. Et aliqua eſt bona *Gregorius.*
voluntas et iuſta, contraria tamen quodam modò voluntati diuinæ; vt patet de bono filio, *Gloſſa.*
qui patrem ſuum vult viuere, quem Deus vult mori, vt patet per Auguſtinum Enchirid. 10. & *Auguſtinus.*
recitat Lumbardus primo Sententiarum diſtinct. 48. 1. & 22. de Ciuitat. Dei 2. diſt. duplici
E voluntate Dei, vna eſſentiali & æterna, qua vult Deus, alia temporali qua alios facit velle, de
hac ſecunda ſic dicit; Secundum hanc voluntatem qua Deum velle dicimus, quod alios efficit
velle, à quibus futura neſciuntur, multa vult, nec facit. Multa enim volunt fieri Sancti eius
ab illo inſpirata ſancta voluntate, nec fiunt, ſicut cum orant pro quibuſdam ſanctè pieque
quod orant non facit, cum ipſe in eis hanc orandi voluntatem ſancto Spiritu ſuo fecerit. Quod
& Dominus teſtabatur expreſſe cum dixit Dauidi; Quòd cogitaſti in corde tuo ædificare do-
mum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans. 3. Reg. 8. Illa ergò voluntas ſeu co-
gitatio placuit Deo, & tamen opus in quod tendebat, finaliter non placebat. Statim enim ſub-
iunxit, veruntamen non ædificabis mihi domum. Vbi dicit & Gloſſa, argumentũ, quod volun-
tas actus placet, & ſi non actus. Ex omnibus iſtis patet, quod licet Deus aliquid ordinet, non

oportet quod velit nihil ſibi reſiſtere, nec illud deſtruere; imò ipſe omnia agentia & reſiſtentia, A
generantia & corrũpentia, & vniuerſaliter omnia contraria ordinauit, eiſq; tam agendo quam reſiſtendo, generando & corrumpendo & generaliter faciendo, & non faciendo proprios conſtituit terminos quos nullatenus præteribunt. Ad vltimum patet [per] idem: Præcepta namq; tyrannorum, ſuggeſtiones diaboli, & appetitus carnis vult Deus fieri, non vt eis obediatur ab
Gen. 22. omnibus, ſed ad punitionem peccatorum, vel ad humiliationẽ & ad præcauendum peccata, vel etiã ad exercitationẽ virtutum, & cumulum meritorum. Nec mirum; Ipſe enim Deus, aliquando præcipit aliquid, & prohibuit aliquid, nec tamen voluit hoc fieri, nec illud non fieri, vt patet Geneſ. 22. de Abraham, cui præcepit filium immolare, nec tamen eum voluit immolari: ſed ad probandum fidem Abrahæ ſic præcepit. Et Matthæi nono de duobus cæcis illuminatis, quibus dixit, Videte ne quis ſciat; illi autem exeuntes diffamauerunt eum in totam terram illam, nec tamen in hoc ſecundum Patrum ſententiam peccauerunt. Et hoc eſt quod docet Lumbardus 1. ſententia diſtinctione 45. & 47 manifeſtè. His tamen B
nequaquam obſtantibus, inficiari non poteſt, quin ratio permiſsionis & volutionis propriæ, ſcilicet actualiter poſitiuæ in Deo & hominibus ſit diuerſa, non tamen contraria. Homines namque volunt aliqua fieri, quæ & fieri permittunt, non tamen volunt quicquid permittunt, neque permittunt quicquid volunt: Nullus enim propriè permittere dicitur ſemetipſum quippiam operari, ſed alium quem poſſet impedire ſi vellet. Quare & ſimili ratione videtur, quod Deus non quicquid vult, permittit; imò quicquid permittit fieri à quocunque, vult illud fieri ab eodem: Ipſe namque voluntariè efficit illud, idem ſicut 8um. huius; & 9um. perſpicuè manifeſtant.

CAP. XXXIV.

Si, & quomodo Deus vult, & non vult, peccatum.

C
HIc reſtat conſequenter inquirere, An Deus velit peccatum, Et videtur quod aliquo modo velit; Deus namque permittit peccatum; quare videtur per
|| ipſe velit peccatum. capitulum proximum quod aliqualiter || *illud velit.* Item per capitulum vigeſimum ſecundũ, Deus habet velle vel nolle reſpectu peccati, & non nolle; quia tunc non fieret per capitulum 10. ergo velle. Item Deus voluntariè prouidet atque facit omnia opera voluntaria tam mala quàm bona, cum omnibus ſuis circumſtantijs poſitiuis, vt eſt ex prioribus manifeſtum, quæ neceſſariò peccatum important. Item peccatum eſſe eſt verum, & non eſt primum verum, ſicut ex duodecimo huius patet; eſt ergo verum ex primo vero, ſicut ex eodem 12°. & 13°.
|| Deus, clarè liquet: Primum autem verum eſt || *in Deo*, vt patet ibidem; Deus ergo eſt cauſa huius veritatis, & non niſi voluntariè. Vult ergo Deus hanc eſſe veram, Peccatum eſt; quare & ſic eſſe ex parte rei, ſicut ſignificatur per illam: vult ergo peccatum eſſe; quanquam Lumbardus 1. ſentent. diſt. quadrageſima ſexta reputet hoc argumentum ſophiſticum, & reſpon- D
ſione indignum, cui tamen videtur indigniùs reſpondere, & reſponſionem per inſtantiam indigniſsimam confirmare. Nam ſecundum Philoſophum 2. Topic. Inſtantia eſt argumentum ad oppoſitionem; hæc autem inſtantia nihil opponit contra poſitionem priorem: Dicit enim argumentum non tenere, ſicut & in ſimili non ſequitur, Deus prohibet furtum fieri, & furtum fieri verum eſt, ergo prohibet verum. Verum eſt, quòd non ſequitur, nec eſt inſtantia, ſicut credit. Prohibere namque importat negationem, ſcilicet velle aut præcipere quicquam non fieri aut non eſſe, quare & confundit terminum ſequentem confuſè & diſtributiuè, ita quod pro dici de nullo contingit deſcendere ad quodlibet ſuppoſitum negatiuè, vt patet ex primo Priorum; modo non ſequitur, Deus prohibet furari, & omne furari eſt aliquid operari, ergo Deus prohibet aliquid operari; quia iſte terminus, aliquid operari, in Minore ſupponit ſeu ſignificat confuſè tantùm, ita quod non contingit ibi deſcendere ad quodlibet E
eius ſuppoſitum; & in concluſione accipitur confuſè & diſtributiuè vt eſt dictum, ex qua mutatione ſuppoſitionis oritur fallacia figuræ dictionis. Nec dubium quin illa concluſio non ſequatur, quia ſi Deus prohibet aliquid operari, vult vel præcipit ne aliquid operetur, & ſic non licet aliquid operari: Si tamen arguatur hoc modo, Deus prohibet furari, & furari eſt aliquid operari, ergo aliquid operari & aliqua operatio prohibetur à Deo, bene ſequitur, & eſt concluſio illa vera. Et eodem modo videtur eſſe de vero & eius prohibitione; Veritas enim ſequitur eſſe vel non eſſe rei: Si enim arguitur hoc modo; Deus prohibet hoc verum, vel hanc eſſe veram, Fur furatur, & hoc eſt verum, Fur furatur, ergo Deus prohibet verum, non ſequitur; bene tamen ſequitur, quod aliquod verum, vel aliquam propoſitionem eſſe veram

A ram Deus prohibet. Quilibet enim tenetur cauere tale verum de ſe ipſo, Iſte furatur; & hoc
eſt ratione alicuius prohibitionis diuinæ; Deus enim poſſet rationab liter prohibere, & ita
effectualiter & realiter videtur prohibuiſſe cuilibet de ſeipſo, ne talis vnquam ſit vera, Iſte fu-
ratur, Iſte mæchatur, & ſic de omnibus malis ſimilibus: Quare & Beati ſunt illi aduerſum
quos omne malum dixerunt mentientes. Amplius autem hæc eſt vera, Peccatum eſt; Aliqua
ergo eſt cauſa veritatis illius, & Deus eſt cauſarum omnium prima cauſa, & omnis cauſa ſe-
cunda cauſat in virtute primæ cauſæ, ſicut præcedentia docuerunt. Item aliqua eſt cauſa ve-
ritatis illius, & non ſoli termini, nec ipſum ſolum peccatum, cùm ipſum nihil ſit, vt patet
per 26um huius: Eſt ergo aliqua cauſa poſitiua *; & Deus eſt omnium talium prima cauſa. * eius;
Item peccatum eſt quædam priuatio, vt patet 26° huius, & omni negatione & priuatione
prior eſt affirmatio & habitus, & cauſa illius, ſicut decimo tertio huius patet; & omnis affir-
mationis & habitus Deus eſt prima cauſa, vt patet ibidem. Item Deus eſt prima cauſa cuiuſ-
B libet eſſe & non eſſe, ſicut 11am, 12um, 13um, & 14um probauerunt: Quare & non eſſe iuſtitiæ
debitæ, & eſſe peccati. Item alias Deus non optimè diſponeret vniuerſum, nec perfectiſsi-
mè ordinaret. Melius enim & perfectius eſt ordinare, & diſponere, imò prædiſponere &
præordinare, ſicut capitulo proximo erat dictum, de omnibus, tam malis quàm bonis, tam
priuatiuis quàm poſitiuis; quàm de bonis & poſitiuis tantummodo. || *Alias enim* mala & || aliaſque
priuatiua relinquerentur inordinata, ordinatione huiuſmodi præcedente; & eſſet aliquid in-
iuſtum & indecorum ſimpliciter, quod ordinem vniuerſi iuſtiſsimum & pulcherrimum non
minimum deturparet, quod videtur contra præhabita capitulo præcedenti. Item omne quod
bonum eſt eſſe, à primo bono bonum eſt eſſe, & Deus vult illud eſſe; Peccatum autem eſſe
bonum eſt, vt patet per Autoritatem Auguſtini capitulo proximo allegatam. Hugo quo- *Hugo.*
que 1. de Sacramentis 4. part. 14. oſtendit quòd Deus vult mala eſſe, quia hoc bonum eſt.
Et ſupra 13. ita dicit; Si dicitur Deus vult malum, graue eſt auditui, & non recipit hoc pia
C mens de bono, quia vult malum. Et ideo refutat hoc pia mens, non quia quod dicitur, non
benè dicitur, ſed quia quod benè dicitur, non benè intelligitur: Habet enim zelum Dei, ſed
non ſecundum ſcientiam. Item omne quod expedit hominibus, eſt à primo bono vtili om-
nibus, & Deus vult illud expedire, & eſſe; ſed peccata expediunt hominibus, nedum alie-
na, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, ſed etiam propria. Vnde ad Roman. 8. Diligentibus Deum
omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſancti; Talibus
enim vt ait Auguſtinus de correptione & gratia 35. vſque adeo Deus omnia cooperatur in
bonum, vt ſi qui horum deuiant, & exorbitant, & hoc ipſum eis faciat proficere in bonum,
quia humiliores || *redduntur* atque doctiores, vt Petrus; & Pſalmo 82. Imple facies eorum || redeunt
ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Auguſtinus quoque 14. de Ciuitate Dei 13. *Pſalmus.*
Audeo dicere, ſuperbis eſſe vtile incidere in aliquod apertum, manifeſtumque peccatum, vn- *Auguſtinus.*
de ſibi diſpliceant, qui ſibi placendo ceciderant: Salubrius enim Petrus ſibi diſplicuit, quan-
D do fleuit, quàm ſibi placuit, quando præſumpſit. Hoc dicit & ſacer Pſalmus, Imple facies
eorum ignominia, &c. Item omne quod facit ad pulchritudinem vniuerſi, Deus totius pul-
chritudinis pulcher Autor vult eſſe: Peccatum eſt huiuſmodi; Nam ſecundum illam pro-
pheticam ſententiam & famoſam 2. de Cœlo 40. & 3. Meteor. & 1. Elench. Contraria, ſiue
oppoſita iuxta ſe poſita magis apparent. Vnde & in De mundo 10. ita dicit; Quidam mira- *Philoſophus*
tus eſt, quomodo mundus conſtans ex contrarijs principijs, dico autem ſiccis & humi-
dis, frigidis, & calidis, non corruptus eſt olim; quaſi quis miraretur ciuitatem quo pa-
cto perſeuerat, conſiſtens ex contrarijs gentibus, egenis dico & diuitibus, iuuenibus, ſe-
nibus, debilibus, fortibus, ex reprobis atque probis; in alia tranſlatione, ex malis atque
bonis; ſed ignorant, quòd erat ciuilis vnanimitatis, in alia tranſlatione, concordiæ mirabi-
liſsimum, dico autem quod è multis vna, & ſimilis ſuſcipitur omnis natura, & fortuna.
Fortaſsis autem gliſcit contrariorum natura, & ex his efficere conſonum, non ex ſimilibus.
E Velut ergo Marem fœminæ copulauit, nec vtrumque proprio ſexui, & primum fœdus
coniunxit per contraria non per || *ſimilia ſicut videtur. Ars* quoque naturam imitans facit || ſimilia.
hoc. Nam pictura alborum, nigrorum, citrinorum, & rubeorum colorum commiſcens Sed & vi-
naturas, egit præcedentibus imagines conſonas; Muſica verò acutos pariter & gra- detur ars
ues, longos & breues ſonos commiſcens, in vocibus diuerſis vnam harmoniam perfe-
cit: Grammatica verò ex vocalibus & conſonantibus literis mixturam faciens, totam
artem ex eis conſtituit. Idem autem huic erat & quod ab obſcuro dicebatur Heraclito,
Coniungit conuerſa, & non conuerſa, conueniens, & differens, conſonum & abſo-
num, & ex omnibus vnum, & ex vno omnia. Sic igitur & omnium conſtitutionem,
Cœli, dico, & terræ vndique totius permixtam, maximè contrariorum principiorum vna
decorauit

decorauit harmonia, ſiccum humido, calidum frigido, graue leui, rectum circulato decorauit: totam terram, & mare, ætherem, atque Solem & Lunam, & totum cœlum decorauit vna, quæ per omnia tranſit virtus; ex immixtis & diuerſis, ex aere, terra, igne & aqua totum orbem creans & diſponens vnius ſphæræ ſuperficiæ; ac maximè contrarias in eo naturas cogens adinuicem concordare, & ex his ingenians vniuerſo ſalutem. Et infra, eodem; De omnibus quaſi contrarijs ita dicit. Hæc autem omnia videntur cauſa boni facta, & præſtare ſalutem per ſæcula. Alacen quoque 2. Perſpectiuæ ſuæ oſtendit; Quòd nedum lux & ſimilitudo, verum & vmbra, obſcuritas, & diuerſitas facit pulchritudinem aliquandò, vbi & exempli gratia dicit, quòd pulchritudo ſtellarum non apparet, niſi in nigredine noctis, & quòd ſtellę in noctibus obſcuris ſunt pulchriores, quàm in noctibus Lunæ. Cui concordat ſapiens Eccleſiaſtici 33. ita dicens: Quare dies diem ſuperat, & lux lucem, & annus annum, & Sol Solem? et reſpondet; A Domini ſcientia ſeparati ſunt, facto Sole, & præceptum cuſtodiente, per Dei ſapientiam diuiduntur; & immutauit, vel alias immutabit tempora & dies feſtos eorum, & ex ipſis poſuit in numerum dierum, & omnes homines de terra in multitudine diſciplinæ Domini ſeparauit eos, & immutauit vias eorum, & ex ipſis benedixit & exaltauit, ſanctificauit, & ad ſe applicauit; ex ipſis maledixit, & humiliauit, & conuertit illos ad ſeparationem ipſorum, quaſi lutum figuli in manu ipſius plaſmare & diſponere illud, omnes viæ eius ſecundum diſpoſitionem eius, ſic homo in manu illius qui ſe fecit, contra malum bonum eſt, & contra vitam mors, ſic & contra virum iuſtum peccator, & ſic intuere in omnia opera Altiſsimi, duo contra duo, & vnum contra vnum. Dicitque Auguſtinus 11. de Ciuitate Dei 18. Nullum Deus Angelorum vel hominum creaſſet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet, quibus eos bonorum vſibus commodaret, atque ita ordinem ſæculorum, tanquam pulcherrimum carmen ex quibuſdam quaſi antithetis honeſtaret. Antitheta enim quæ appellantur in ornamentis locutionis, ſunt decentiſſima, quæ latinè appellantur oppoſita, vel contra poſita. Sicut ergo iſta contraria contrarijs oppoſita, ſermonis pulchritudinem reddunt; ita quadam non verborum, ſed rerum eloquentia contrariorum oppoſitione ſæculi pulchritudo componitur. Apertiſſimè hoc poſitum eſt in libro Eccleſiaſtici iſto modo; Contra malum, bonum; & contra mortem, vita; ſic contra pium, peccator. Et infra, eodem 23. Sicut pictura cum colore nigro * loco ſuo poſita; ita vniuerſitas rerum, ſi quis poſſet intueri, etiam cum peccatoribus pulchra eſt, quamuis per ſeipſos conſideratos ſua deformitas turpet. Idemque de vera religione 73. dicit, quod pulchritudo vniuerſi non eſt conſideranda in vna parte tantum, ſed in omnibus, & in toto. Error quoque noſter parti mundi adhærens per ſe fœdus eſt: ſed ſicut niger color in pictura cum toto fit pulcher, ſic totum iſtum agonem decenter edit ex contrarijs incommutabilis diuina prouidentia. Idem quoque Enchirid. 7. In vniuerſitate illud quod malum dicitur, bene ordinatum & loco ſuo poſitum eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis. Idem inſuper de Natura boni 16. ita dicit, Priuationes ſic in vniuerſitate naturæ ordinãtur, vt non indecenter habeant vices ſuas. Nam & Deus certa loca & tempora non illuminando decenter tenebras facit; Si enim nos continendo vocem decenter interponimus ſilentium in loquendo, quanto magis ille quarundam rerum priuationes decenter facit, ſicut rerum omnium perfectus Artifex. Vndè & in hymno trium puerorum, etiam Lux & tenebræ laudant Deum, id eſt, laudem eius in benè ‖ *confidentium* cordibus pariunt. Item omne iuſtum à primo iuſto ſcilicet Deo eſt iuſtum; et Deus vult illud eſſe iuſtum & eſſe. Omnis pœna peccati eſt iuſta, ſicut patet 31. huius, & vnum peccatum eſt pœna alterius: Dicit enim Propheta, Non veniat mihi pes ſuperbiæ, &c. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare Pſalm. 35. Quare & Salomon; Fouea, inquit, profunda os alienæ; cui iratus eſt Dominus, incidet in eam Parab. 22. Quod & patet ad Rom. 1. de illis qui cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Quapropter tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam. Vndè & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 35. præmiſſum, Audite, inquit, pedem ſuperbiæ, Qui cum cognouiſcent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt. Venit ergo illis pes ſuperbiæ, vndè venerunt in profundum. Tradidit illos Deus in diſideria cordis eorum, facere quæ non conueniunt. Qui & ſuper illud Pſalmi 57. Sicut cera liquefacta auferentur, ſic dicit, Iſtas pœnas pauci vident, propterea eas maximè commemorant Spiritus Dei. Audi Apoſtolum dicentem; Tradidit illos Deus, &c. Et enumerat multa quæ peccata ſunt, & pœnas dicit eſſe peccatorum. Nam primum peccatum ſuperbia eſt, vltima pœna ignis aut Infernus. Peccata verò damnatorum media inter illud primum peccatum, & hanc vltimam pœnam, & peccata ſunt, & pœnę, vt adulter ſit, iam pœna eſt, vt mendax, vt auarus, vt fraudulentus, vt homicida iam pœnę ſunt. * Cuius pecati pœnę? prioris Apoſtaſiæ, illius ſuperbiæ,

Marginal notes: *Alacen.* (beside "ſalutem per ſæcula"); *Eccleſiaſtici. 33.*; *Auguſtinus.*; * in; ‖ conſiderantium; *Pſalmus 35.*; *Parabol. 22.*; *Rom. 1.*; *Auguſtinus.*; * peccatoris. Section letters in right margin: A, B, C, D, E.

A ſuperbiæ, qua dixerunt ſe eſſe ſapientes, quia à ſe habere dicebant, quod à Deo acceperant: Quod & docet ſimiliter, quinto contra Iulianum 3. & poſt diffusè & ſimiliter libro ſexto; Dicit quoque Gregorius ſuper Ezechielem homil. 11. Peccatum quod per pœnitentiam citius *Gregorius.* non deletur, aut peccatum eſt, & cauſa peccati, aut peccatum, & pœna peccati, aut peccatum ſimul & cauſa & pœna peccati. Vnde Moſes: Nondum completa ſunt peccata Amorræorum: *Moſes.* & Dauid; Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: & alius Propheta; Sanguis *Dauid.* ſanguinem tetigit, id eſt, peccatum peccato redditum eſt. Paulus quoque ait; Propterea tradidit *Hoſea.* illos, &c. Iohanni quoque per Angelum dicitur; Qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc. *Paulus.* Quem ſequitur Iſidorus ſecundo De ſummo bono 19. dicens; Quòd peccatum præcedens *Iohannes.* eſt cauſa ſequentis peccati, ſequens verò peccatum pœna eſt præcedentis delicti, neq; dum quicunque iuſti ſunt à Deo impelluntur vt mali fiant, ſed dum mali iam ſunt, indurantur, vt deteriores exiſtant, ſicut dicit Apoſtolus, Quoniam veritatem Dei non receperunt, vt ſalui fierent; *Apoſtolus.*
B immiſit illis Deus ſpiritum erroris. Facit ergo Deus quoſdam peccare, ſed in quibus iam talia peccata præceſſerunt, vt iuſto iudicio eius mereantur in deſiderijs ire. Reſpondebitur forſitan quòd vnum peccatum eſt pœna alterius, ſed ſecundum ſubſtantiā puram actus, non ſecundum deformitatem ipſius; ſed quomodo eſt hoc verum de actu peccati, cui magna delectatio, & nulla penitus triſtitia admiſcetur? cùm etiam nullus actus ſit eſſentialiter per ſe malus, per 26. huius. Et ſiquis dixerit, quòd talis actus peccati eſt nociuus homini & pœnalis, in quantum aufert ab eo iuſtitiam debitam quam habebat, & oppoſitam priuationem inducit, habet dicere conſequenter, quòd ablatio & priuatio talis paſſiua, eſt potius eius pœna, & illa per ſe & propriè eſt peccatum, ſicut 26. huius & Doctores plurimi conteſtantur: Alioquin etiam poſt peccare non remaneret peccatum. Quare & Petrus 2. Sent diſt. 35. vlt. dicit, quòd priuatio & *Lumbardus.* corruptio boni dicitur pœna ſecundum effectum, id eſt, ſecundum paſſionem, quæ eſt effectus peccati, id eſt, peccare, ipſum & ipſam cauſantis, & dicit quòd hæc pœna eſt Dei. Vnde & Auguſtinus de vera religione, 24. Defectus, inquit, iſte qui peccatum vocatur, ſi tanquam
C febris inuitum occuparet, rectè iniuſta pœna videretur quæ peccantem conſequitur, & quæ damnatio nuncupatur. Qui & 5. contra Iulianum 14. loquens de malo homine malè operante ſic ait; Quòd profectò illi peccatum eſt, quia malum facit, & pœna peccati quia malum ſe patitur. Et ſi quis adhuc reſpondeat ad dictum Apoſtoli, & ſimilia, ſic gloſſando; Deus tradidit illos, &c. id eſt, deſerendo tradi permiſit, ſicut etiam quidam Doctores gloſſare videntur, poteſt argui per cap. proximum, ſi permiſit eos ſic tradi, quòd voluit eos ſic tradi. Item dicit Auguſtinus, *Auguſtinus.* & concordant alij duo ſancti, quòd vt adulter ſit, & mendax, &c. ſunt pœnæ peccati prioris. Sunt ergo aliquo modo iuſta, volitaque à Deo. Item peccatum ſecundum eſt aliquo modo pœna peccati prioris, vt patet per teſtimonia Scripturæ, & Doctores prædictos; & ſi hoc non ſit per intentionem nec voluntatem Dei, nec per intentionem nec volutionem peccantis, nec alicuius alterius hoc eſſet purè caſualiter contra 29. huius; & etiam tunc non ordi-
D natè nec iuſte puniret illud: Nihil enim ordinatè vel iuſtè punit aliud, niſi ab aliquo iuſto Iudice ordinetur in pœnā illius. Item tunc Deus non aliter traderet malos in deſideria ſeu peccata quàm bonos: Ambos enim tradit tantummodò permittendo, quod eſt contra Scripturam & Doctores præmiſſos. Propter namque pedem ſuperbiæ præcedentem ceciderunt, qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Quare & dicit Iſidorus; Neque dum *Iſidorus.* quicunque iuſti ſunt à Deo impelluntur vt mali fiant, &c. innuendo quòd aliqui dum iniuſti ſunt, ſic impellantur à Deo, vt deteriores exiſtant; & ideò dicit expreſſè quòd Deus facit tales peccare non alios; quod etiam ſapiunt verba Apoſtoli allegata; Quoniam veritatem *Apoſtolus.* Dei non receperunt, immiſit illis Deus ſpiritum erroris; vbi tranſlatio Ieronymi dicit expreſſiùs; Ideò immittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, 2. ad Theſ. 2. Et Scriptura vbique loquens de talibus dicit; Propter quod, Ideo, Eò quod, vel aliquod ſimile, quod ſignificat cauſam, oſtendendo per hoc quòd peccatum præcedens eſt cauſa ſequentis. Item
E Lumb. 2. Sent. diſt. 30. oſtendit, quòd vnum peccatum eſt pœna alterius, & dicit; quòd peccatum in quantum eſt pœna peccati prioris eſt à Deo, non autem in quantum peccatum. Vel ergo intelligit, quòd vt eſt pœna peccati, eſt à Deo tantummodò permittente, & ſic eſt, vt eſt peccatum; differentia ergo nulla: vel quòd eſt à Deo volente & ordinante, & tunc Deus vult peccatum fieri & eſſe, ſaltem in quantum eſt pœna peccati prioris. Item iſta videtur periculoſa reſponſio, niſi per permiſſionem intelligat voluntatem Dei ſecundum quid, ſicut capitulum proximum exponebat, ſicut & Doctores, ſic quandoq; gloſſantes dictum Apoſtoli & ſimilia, poſſunt exponi: Hæc eſt enim reſponſio & expoſitio Iuliani hæretici, 5. libro contra eum ab Auguſtino diffuſiùs reprobata. Iulianus enim ſicut ibi 4. capitulo recitat Auguſtinus, ſic expoſuit dictum Apoſtoli; Tradidit illos Deus, &c. id eſt, tradidit deſerendo, & non potentia, ſed patien-

patientia. Contra quem ſic inuehit Auguſtinus, Quæris inaniter,quomodo intelligendus ſit tradere Deus, multum laborans, vt oſtendas eum tradere deſerendo. Et infra, eodem, Dixit Apoſtolus quid mali ante feciſſent, & adiunxit, Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum. Proinde hæc præcedentis eſt pœna peccati, & tamen etiam ipſa pectum. Sed tu contra diſſerens eo modo tibi videris iſtam ſoluiſſe quæſtionem, quia deſiderijs ſuis Apoſtolus traditos dixit. Iam enim flagitiorum iniquis deſiderijs æſtuabant,& adiungis quomodo per potentiam tradentis Dei, putandi ſunt in talia facta cecidiſſe. Et Auguſtinus contra eum, Quid ergo plus factum eſt, obſecro te? aut vt quid diceret Apoſtolus, Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, ſi iam erant poſſeſsi quoquomodo malis deſiderijs cordis ſui? Nunquid autem conſequens eſt, vt ſi quis habeat mala deſideria, iam etiam conſentiat eis ad committenda eadem mala? * ac per hoc, aliud eſt habere mala deſideria, aliud tradi eis, vt conſentiendo eis poſsideatur ab eis, quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Et infra 5. recitat multa de ſcriptura, per quæ oſtendit vnum peccatum eſſe pœnam alterius. Dominus, inquit, miſcuit illis ſpiritum erroris, & ſeduxerunt Aegyptum; Iterum, Quid errare feciſti nos,Domine, à via tua, obduraſti corda noſtra vt non timeremus te; Iterum, Ecce tu iratus es,& nos peccauimus, propterea errauimus; Iterum, Per Dominum confortatum eſt cor gentium, vt obuiam irent Iſrael, vt exterminarentur; Iterum, Non audiuit Rex Roboam, &c. vt Dominus ſtatueret verbum Prophetæ; Iterum, Non audiuit Amaſias, quoniam à Domino erat vt traderetur; Iterum, Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt,&c. Mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio; Iterum, Propheta ſi errauerit, ego Dominus ſeduxi Prophetam,&c. Et iterum, Miſit iram & indignationem per Angelos malos; & poſt teſtimonium de Amaſia, dicit alia multa ſe poſſe commemorare, in quibus liquido apparet, occulto iudicio Dei fieri peruerſitatem cordis, vt non audiatur quod verum dicitur & inde peccetur, & ſit ipſum peccatum præcedentis etiam pœna peccati. Nam credere mendacio, & non credere veritati, vtique peccatum eſt: Venit tamen ab ea cæcitate cordis, quæ occulto iudicio Dei, ſed tamen iuſto etiam peccati pœna monſtratur. Et infra, eiſdem,ſic alloquitur Iulianum, Quid eſt autem quod dicis, cùm deſiderijs traditi dicuntur, relicti per diuinam patientiam intelligendi ſunt,& non per potentiam in peccata compulſi,quaſi non ſimul poſuit hæc duo idem Apoſtolus, & patientiam & potentiam? vbi ait, Si autem volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam attulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in interitum. Et Infra 6. Quis dicat non peccaſſe Achab ſpiritui credendo mendacij? Quis dicat hoc peccatū non fuiſſe pœnam peccati venientem de iudicio Dei, ad quem legit mendacem ſpiritum ſiue miſſum,ſiue permiſſum? quis horum aliquid dicit, niſi qui dicit quod vult,& quod verum eſt audire non vult?quis verò ita deſipiat, vt cùm audierit quod in Pſalmo canitur, Ne tradas me Domine à deſiderio meo peccatori, hoc dicat oraſſe hominem, ne Deus ſit patiens erga eum, ſi Deus non tradit vt mala fiant, niſi patientem bonitatem præbendo cùm fiunt? Quid eſt autem quod quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem, niſi vt non tradamur concupiſcentijs noſtris? vnuſquiſque enim temptatur, à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. An fortè hoc à Deo petimus, vt non ſit erga nos patiens bonitas eius? Non ergo eius inuocamus miſericordiam, ſed potiùs iracundiam prouocamus. Quis iſta ſapiat ſanus, imò vel quis furioſus hæc dicat? Tradit ergo Deus in paſsiones ignominiæ, vt fiant quæ non conueniunt, ſed ipſe conuenienter tradit, & fiunt eadem peccata & peccatorum ſupplicia præteritorum, & ſuppliciorum merita futurorum: Si quis autem dixerit cum Lumbardo, quod Deus vult peccatum ſub ratione, qua eſt pœna, non ſub ratione qua eſt peccatum, poteſt ſic argui contra eum; Iſta pœna & peccatum per ſe, ſcilicet ſub ratione qua eſt peccatum neceſſario & inſeparabiliter coniunguntur,& illa neceſſitas & inſeparabilitas eſt à Deo, ſicut ex præcedentibus ſatis patet: Ipſe enim eſt prima neceſsitas, & primum neceſſe eſſe. Vult ergo illa ſic coniungi & eſſe coniuncta, & eſſe; vult ergo peccatum eſſe. Item quicunque ſcit aliqua duo eſſe neceſſario & inſeparabiliter copulata, & vult illa taliter copulari, & ſcienter ac rationabiliter vult vnum, vult reliquum, maximè ſi circa vtrumque habeat aliquem actum voluntatis, ſicut vigeſimum ſecundum oſtendit de Deo; Deus autem ſcit & vult iſta duo taliter copulari, & ſcienter ac rationabiliter vult vnum, ſcilicet pœnam peccati, ergo & peccatum. Hoc ſtatim poteſt patere, quia ſi *A* & *B* taliter copulentur, & Deus vult *A* fieri & poteſt, *A* fit, & *B* neceſſario fit cum eo; & Deus nihil caſualiter operatur, ſed totum ex intentione ſapientiſſima omnia ſuauiter diſponente, ſicut vigeſimum nonum docet. Deus ergo vult *B* & quodammodo facit illud. Adhuc autem in conſequentia neceſſaria qui vult antecedens vult conſequens vt videtur, ſaltem in vniuerſali, licet non in particulari, & ſub propria forma ſua.

Margin notes: A; * deſideria?; B; C; *Apoſtolus.*; *Auguſtinus*; D; E

A ſua. Qui namque vult aliquod totum, vult aliquo modo omnes neceſſarias partes eius: Docet quoque Philoſophus 2. Priorum, quòd quicunque opinatur aliquod antecedens, & quodlibet eius conſequens ſimiliter opinatur, ſaltem in vniuerſali, licet fortaſsis quandoque in particulari, & ſub forma propria opinetur oppoſitum cuiuſpiam conſequentis. Cur ergo nequaquam de volutione ſimiliter iudicandum? Sed abſit quòd Deus quicquam velit in vniuerſali & confusè, & illud nolit in particulari & diſtinctè, aut ſic oppoſitum eius velit, ſicut præcedentia clarè monſtrant. Scit enim Deus diſtinctiſsimè quicquid in antecedente quolibet continetur: Omnem enim conſequentiam bonam nouit, vultque omnem bonam conſequentiam eſſe bonam. Quomodo ergo Deus quodlibet ſuum volitum rationabiliter ſummè volens, vult aliquod antecedens, & aliquod conſequens eius non vult, non ſolummodò priuatiuè, ſed etiam poſitiuè, per actum videlicet volutioni contrarium poſitiuum. Si enim quicquam non velit, cur non poteſt rationabiliter illud ſic nolle? Sed quis tantam con- *Philoſophus.*

B trarietatem & irrationabilitatem in Deo vel leuiter ſuſpicatur? Nonne & ſi Deus velit quicquam, cui multa neceſſariò ſunt annexa, quomodolibet fieri à quocunque, illud ſic fiet ab eo cum annexis huiuſmodi vniuerſis, decimo huius teſte? & ſi aliquod tale annexum Deus non velit, poteſt rationabiliter illud nolle, nolutione videlicet poſitiua; quod ſi ponatur per idem decimum illud non fit. Simul ergo illud fit & non fit, & ſimiliter illud totum. An non & ſi Deus vult aliquod antecedens, illud eſt iuſtum ſaltem reſpectu voluntatis iuſtitiæque diuinæ? quare & quodlibet conſequens eius eſt ſimili modo iuſtum. Quapropter & a Deo totius Autore iuſtitiæ volitum & amatum, ſicut priora teſtantur, & Pſalmus 10. conteſtatur, Iuſtus, inquiens, Dominus, & iuſtitias dilexit: Alioquin etiam poſſet Deus ſimul velle aliquod antecedens, & aliquod conſequens eius nolle, imò & velle oppoſitum conſequentis, quare & aliquod iuſtum nolle, & oppoſitum iuſti velle. Nonne & ſecundum omnem rationem & legem, Logicam, Philoſophicam, humanam, & diuinam, qui concedit, fatetur, dat, aut di-

C cit aliquod antecedens, facit & ſimiliter omnia & ſingula, quæ neceſſario conſequuntur, nec debet admitti, neque permitti in oppoſito alicuius huiuſmodi conſequentis. Quis enim oppoſita, repugnantia, contradictoriaue admittet rationabiliter ab eodem, quia nec veritas hæc admittit? Quomodo ergo Deus per ſuam rationabiliſsimam voluntatem aliquid ordinat, dat, aut dicit, & aliquid ipſum neceſſariò conſequens nullatenus ordinat, nec dat, aut dicit; quinimo vult, & dicit oppoſitum huius conſequentis? & licet iſta per ſe ſatis perſpicua videantur; Ecce tamen teſtimonium Philoſophi 2. Topic. dicentis, Omnis qui dixit quidlibet, quodammodo multa dixit, eo quod plura ſunt vnumquodque ex neceſsitate conſequentia, vt ſi hominem eſſe dixit, & quoniam animal eſt, dixit, & quoniam animatum eſt, & quoniam bipes, & quoniam mentis & diſciplinæ ſuſceptibile. Quare quolibet vno interempto conſequentium, interimitur & quod in principio eſt. Vnde & Thomas 1. contra Gentiles 81. ſic ait; Sapientis voluntas ex hoc quod eſt de cauſa eſt de effectu, qui ex cauſa de *Philoſophus* *Thomas.*

D neceſsitate ſequitur: Stultum enim eſſet velle Solem exiſtere ſuper terram, & non eſſe diei claritatem. Et infra 83. Quicunque vult aliquid, neceſſariò vult ea quæ neceſſariò requiruntur ad illud, niſi ſit ex parte eius defectus, vel propter ignorantiam, vel quia à recta electione eius quod eſt ad finem intentum, abducitur per aliquam paſsionem, quæ de Deo dici non poſſunt. Si ergo Deus volendo ſe, vult aliquid aliud à ſe, neceſſarium eſt eum velle omne illud quod ad volitum ab eo de neceſsitate requiritur, ſicut neceſſarium eſt Deum velle animam rationalem eſſe, ſuppoſito quod velit hominem eſſe. Et infra 84. Si igitur Deus neceſſario vult ea quæ requiruntur ad hoc quod ſupponitur velle, impoſsibile eſt eum velle ea quæ eis repugnant. Hoc etiam teſtatur Philoſophus 3. Ethic. 12. ſub his verbis, Irrationabile iniuſta facientem non velle iniuſtum eſſe, aut ſtuprantem, incontinentem. Si autem non ignorans aliquis operatur ex quibus erit iniuſtus, volens iniuſtus vtique erit. Item alias poſſet quis ſimili ratione, duorum taliter coniunctorum, puta vnius rei ſpiritualis & alte- *Philoſophus.*

E rius temporalis, emere vnum vel vnam rem ſcilicet temporalem, reliquum vel reliquam non emendo, ſed eam quaſi gratis recipiendo, ſine aliqua Symonia, cuius contrarium videtur determinatum per Dominum Papam Paſchalem, ſicut recitatur in Canone, Cauſa 1. quæſt. 3. Si quis obiecerit, in hæc verba: Si quis obiecerit, non conſecrationes enim, ſed res quæ ex conſecratione proueniunt, penitus deſipere probatur. Nam quiſquis eorum alterum vendiderit ſine quo nec alterum prouenit, neutrum inuenditum dereliquit. Et recitat hoc Lumbardus 4. ſentent. diſtinct. 25. Ad hoc etiam facit Auguſtinus 83. quæſt 15. arguens iſto modo; Intellectus intelligit ſe, ergo eſt finitus ſibi, nec infinitus eſſe vult, quamuis poſsit, quia notus ſibi eſſe vult. Amplius autem poteſt ſimiliter argui de actibus homicidij, furti, & ſimilibus, [cum quibus] cum ſuis omnibus circumſtantijs poſitis ne- *Auguſtinus.*

ceſſario

ceſſario coniunctum eſt peccatum. Quod ſi Deus ſic vult illos, imò & facit, ſicut præcedentia docuerunt, quòd etiam vult peccatum. Iſtam quoque ſententiam & Iohannes Scotus, ſuper 1. Sentent. diſtinct. 41. tenere videtur 18. huius præſcriptus. Oppoſitum autem huius multipliciter ſuadetur: Si Deus vult peccatum, Deus eſt Autor peccati, teſte Auguſtino 83. Quæſt. 3. ſic dicente, Deo Autore cum dicitur, illo volente dicitur; Et tunc Deo Autore fieret homo deterior, contra Auguſtinum ſupra, eodem, taliter arguentem; Nullo homine ſapiente autore, fit homo deterior; eſt autem Deus omni homine ſapiente præſtantior, multo minus: Igitur autore Deo non fit homo deterior. Et infra Quæſt. 21. probat, quòd Deus non eſt autor mali, quia non eſt cauſa deficiendi, nec tendendi ad non eſſe quod fit peccando, cum ipſe ſit ſummum bonum & cauſa eſſendi. Item ſi Deus vellet peccatum, cum per decimum voluntas ſua non poſſit eſſe non efficax, ipſe eſſet aliqua cauſa peccati, & cum in omni cauſatione ipſius cum creatura, ipſe ſit cauſa prima; vt videtur, ſequeretur, quòd Deus eſſet prima cauſa peccati, contra Auguſtinum 3. De libero arbitrio 28. diſputatione inueſtigantem primam cauſam peccati, & ſic finaliter concludentem; Aut igitur voluntas eſt prima cauſa peccandi, aut nullum peccatum eſt cauſa peccandi, nec eſt cui rectè imputetur peccatum niſi peccanti: Non eſt ergo cui rectè imputetur niſi volenti. Et infra 35. Peccata, vt iamdiu ‖ *diſſeruimus*, non niſi propriæ voluntati animatum tribuenda ſunt, nec vlla vlterior peccatorum cauſa quærenda eſt. Item ſi Deus vult peccatum, & per 10. voluntas ſua eſt efficax, Deus facit peccatum, & qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, Ioh. 8. Deus ergo eſt ſeruus peccati & peccat. Item Auguſt. in de Confutatione hæreticorum 16. falſa capitula ſibi imponentium, reſponſione 5. dicit; Quòd à Deo prorſus non eſt peccatum, nec cuiuſquam peccati autor eſt, ſed naturæ Creator; et ferè in qualibet reſponſione, dicit expreſſè, quòd nullus ex Dei voluntate cadit in peccatum, nec prædeſtinauit aliquos ad peccandum. Item tunc poſſet quilibet licitè gaudere de peccato proprio, & ſimiliter alieno quocunque: Scit enim quòd Deus vult illud. Item tunc omnis malè volens habet rectitudinem voluntatis; hæc enim eſt velle ſicut Deus vult eum velle, vt patet per Anſelmum de libero arbitrio 8. & de concordia 5. & quilibet talis vult ſicut Deus vult eum velle. Item tunc quilibet ſciens hanc partem deberet, vel ſaltem licitè poſſet velle peccare; quia illa eſt voluntas Dei iuſta cui cognitæ debet homo quantum poteſt, ſe licitè conformare. Quare & ſic faciens non peccaret, ſimul ergo peccaret & etiam non peccaret. Vndè & Auguſtinus 3. de libero arbitrio 26. Si hoc debet quiſque quod accepit, & ſic homo factus eſt vt neceſſario peccet, hoc debet vt peccet. Cum ergo peccat, quod debet, facit; quod ſi ſcelus eſt dicere; neminem natura ſua cogit vt peccet, ſed nec aliena. Et infra 28. loquens de prima cauſa malæ voluntatis, ſic ait; Quæcunque illa cauſa eſt voluntatis, aut iuſta profectò eſt, aut iniuſta; ſi iuſta, quiſquis ei obtemperauerit, non peccabit. Et Anſelmus De veritate duodecimo. Quicquid debet eſſe rectè & iuſtè eſt, nec aliquid rectè & iuſtè eſt niſi quod debet eſſe. Item nullus iuſtè eſt accuſator, aut vltor facti, cuius eſt autor; ſed Deus iuſtè eſt accuſator & vltor peccati. Item Pſalmo quinto; Non Deus volens iniquitatem tu es; & 44. dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem; & Parab. 6. Sex ſunt, quæ odit Deus, & ſeptimum deteſtatur anima eius &c. Et Abacuc 1. Domine, mundi ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris; Et Ioh. 1. Sine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum, ſecundum Auguſtinum homilia prima. Imò & iſtam ſententiam tota Scriptura Canonica, & omnes ſancti, & doctores videntur profiteri concorditer, & vnanimiter ſuſtinere.

[Margin: ‖ ſuaſum eſt — *Auguſtinus.* — *Anſelmus.* — *Auguſtinus.* — *Anſelmus.* — *Pſalm. 5. & 44.* — *Parabol. 6.* — *Abacuc.* — *Iohan. 1.* — *Auguſtinus.* — Right margin: A, B, C, D]

Hæc igitur quę videtur diſcordia, ſi per diſtinctionem de voluntate præmiſſam capit. proximo, reducatur ad medium, forſitan concordatur: Deus enim nequaquam ſimpliciter vult peccatum, ſed ſecundum quid tantummodò, vt eſt dictum. Deum namq; velle ſimpliciter aliquod factũ, vt ſonat in communi modo loquendi, eſt diligere illud approbare tanquã bonum & finaliter pręmiare, & quia Scriptura & Sancti ſic loquuntur, negant Deum velle peccatum. Vulgus etiã intelligit ſic & non aliter, ideoq; illud non eſt dicendũ coram eis, quia illud nimis abhorrent; & benè, ſecundũ intellectum quē habent. Tantum enim intelligunt Deum velle E ſecundum primum membrum diſtinctionis pręmiſſæ. Vndè dicit Hugo 1. de Sacr. 4. part. 13. Cum dicitur, Deus vult bonũ, bene ſonat, ſi verò dicitur Deus vult malũ, graue eſt auditui, & non recipit hoc pia mens de bono, quia vult malũ. Videtur enim hoc ſolum dici cum dicitur, Deus vult malũ, quia bonus malum diligit, & approbat quod prauũ eſt, & amicam ſibi reputat iniquitatem, & gaudet de conſimili & bonum putat quod malum eſt; & ideo ‖ *refutat* hoc pia mens, non quia quod dicitur non benè dicitur, ſed quia quod benè dicitur, non benè intelligitur. An non etiam dici poſſet, quod in toto vniuerſo non eſt inordinatio, deformitas aut peccatum ſimpliciter, ſed ſecundum quid tantum? non ſimpliciter, quia non in reſpectu cauſæ primæ & ſummæ, omnia poſitiua & priuatiua, entia & non entia cum ſumma ſapientia, pulchritudine,

[Margin: *Hugo.* — ‖ refugit]

A chritudine, & iuſtitia ſuauiter diſponentis, ſicut præmiſſa decimo tertio huius, 14°. & 33°.
ſuaſerunt. Nonne & 33. huius oſtendit, quòd nullus actus eſt iniuſtus ſimpliciter, imo quòd
omnis actus eſt iuſtus reſpectu voluntatis diuinæ, licèt aliquis ſit iniuſtus reſpectu voluntatis
creatæ, à voluntate diuina, (quantum ad ipſam attinet licèt non poſsit ſimpliciter) delirantis:
Docetque viceſimum ſextum huius, quòd omnis actus ſecundum ſubſtantiam ipſam actus,
non eſt malus, ſed bonus, & factus à Deo, quod & nonum huius confirmat. Quilibet ergo a-
ctus reſpectu Dei autoris eſt iuſtus; quare & omne neceſſariò conſequens actum quemcunq;:
Si enim antecedens eſt iuſtum, & quodlibet ipſum neceſſariò conſequens iuſtum erit, ſicut &
verum; Et aliquis talis actus, & aliquod ipſum neceſſariò conſequens eſt peccatum. Videtur
ergo quòd non ſit aliqua inordinatio, deformitas, aut peccatum ſimpliciter in toto vniuerſo,
ſed ſecundum quid tantummodo, reſpectu videlicet inferiorum cauſarum, ordinationem ſu-
perioris cauſæ volentium, licèt non valentium perturbare. Quare & quantum in eis eſt, ip-
B ſam violant & perturbant, ſicut ex viceſimo ſexto, & proximo huius patet. Quapropter &
poteſt non improbabiliter æſtimari, quod Deus ſaltem ſecundum quid vult peccatum, licèt
non ſimpliciter, quia non ſecundũ ſeipſum, ſicut triceſimum tertium hoc verbum ſimpliciter
exponebat. Non enim vult peccatum niſi forſan ſicut Medicus in medicaminibus ſuis * vene- * vult
num, in quantum ſcilicet valet ad exercitium bonorum, ad punitionem malorum, ad pulchri-
tudinem vniuerſi per antiperiſtaſin contemplandam, & ad ſimilia ſuperiùs recitata. Quare &
Ammonius ſuperius recitatus dicit; quod Dij habent cognitionem omnium, etiam contin- *Ammonius.*
gentium, velut omnia, quæ in mundo producentes, nedum ſubſtantias, ſed & operationes ea-
rum, eas quæ ſecundum naturam, & eas quæ præter naturam. Et addit; Quod quidem præ-
ter naturam ſimul intrauit cum neceſſario ordine ſubiecto decurrentiæ entium, in his quæ na-
ta ſunt hoc participare, non principaliter, ſed ſecundum modum qui dicitur, parypoſtaſeos,
ſcilicet, ſecus exiſtentiæ. Algazel etiam quinto Metaphyſicorum vlt. agens de prouidentia *Algazel.*
C Dei, & malo, ſic ait; Bonum prouiſum eſt per ſe, malum vero prouiſum eſt accidentaliter.
Vnumquodq; igitur ordinatum eſt, & hæc eſt ſimiliter ſententia Auicennæ. Nonne & Scrip-
tura & Eccleſia ſic loquitur, ſæpè dicens; Deum nolle mortem peccatoris aut impij, nec in ho-
minum perditione lætari? An non Dominus ipſe dicit; Nunquid voluntatis meæ eſt mors im-
pij? Eze. 18. An non & Sap. 1. ſic ſcribitur; Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione *Ezechiel.* 18
viuorũ; quibus & occurrunt multa ſimilia in Scriptura. Annon & cõſimilia Eccleſia ſępè canit? *Sapient.* 1.
Sed quomodo debent iſta ſanè intelligi? certum eſt enim quòd Dominus damnabit impi-
os, maledictos, & filios perditionis, ad mortem & perditionem æternam, & hoc volendo non
volitione noua ſed æterna, nec volitione triſti ſibi, ſed læta, quinimò ſummè læta, ſicut 39ª.
pars corollarij primi huius, 9. huius, & 23. cum tertia parte corollarij primi huius, Scrip-
tura Canonica, & fides Eccleſiæ clarè docent. Annon & Scriptura teſtatur, quòd fames &
mors ad vindictam creata ſunt, Eccleſiaſt. 39. Annon & Deuteronom. 28. Moſes ita dicit; *Eccleſiaſti-*
D Quòd ſi audire nolueris vocem Domini tui, &c. venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, *ci 39.*
&c. Et ſicut ante lætatus eſt Dominus ſuper vos, benè vobis faciens, ſic lætabitur diſperdens *Deut.* 28.
vos atque ſubuertens. Annon & Sapientia Dei dicit rebellibus; Ego in interitu veſtro ridebo?
Parabol. 1. nec mirum: Lætabitur enim Dominus in omnibus operibus ſuis, Pſalm. 103. Et *Parabol.* 1.
quomodo iſta contrarietas, vt videtur, ad concordiam reducetur, aut nulla eſſe monſtrabitur, *Pſal.* 103.
niſi ſuffragio diſtinctionis præmiſſæ? Quare & Auguſtinus 5. contra Iulianum 15. Hæc, in- *Auguſtinus.*
quit Iuliano, aſſeueras eſſe contraria, quaſi fieri non poſsit, vt vnum atque idem malum, &
Diaboli iniquitate, & Dei æquitate peccantibus ingeratur; neque hinc ſibi ipſa diuina aduer-
ſantur eloquia, quia ſcriptum eſt; Deus mortem non fecit; itemque ſcriptum eſt; Vita &
mors à Domino Deo, quia deceptor hominis cauſa mortis eſt Diabolus, quam non vt primus
autor eius, ſed vt peccati vltor intulit Deus. Huic quoque modo loquendi de velle, & nolle,
concordant nonnulla Philoſophica, & Theologica proximo huius ſcripta. Secundum di-
E ſtinctionis igitur biuium prælibatæ, currunt, vt videtur, nec obuiant iam obiecta. Illud nem-
pe Auguſtini, Deo autore, non fit homo deterior, videtur poſſe intelligi modo dicto, videli-
cet Deo autore principaliter, id eſt, principaliter hoc volente. Et ſi cuipiam hoc non placet,
dicat mihi quomodo, Deo autore, facit homo omnem actum peccati, ſecundum ſubſtantiam
totam actus, ſicut tertium huius, & 4. 26. 27. & ſequentia maniſeſtant? & quomodo iſtud Deo
conueniat, & non illud? & ſi Deo autore homo hæc facit, quomodo Deo autore non fit ho-
mo deterior? & certè per hoc vnum poteſt ad omnia pœnè obiecta quodãmodo reſponderi.
Verum eſt tamẽ & aliter, & veraciter dici poſſe, quòd videlicet, Deus nõ eſt autor peccati, ſicut
rectè facti; huius enim ſic eſt autor, quòd ipſe ſolus ſupernaturaliter creat, & dat rectè facienti
fidẽ, ſpem, & charitatẽ, & forſitã alios habitus ad meritũ inclinantes, & omne meritũ facientes,

non ſic autem ex parte peccati. Vt tamen intentio Auguſtini & aliorum Sanctorum magis A apparear, aduertendus eſt modus eorum loquendi & intelligendi, cùm negant Deum velle peccatum, & cauſa negationis huius eſt penſanda. Cauſa autem huius negationis videtur iſta, quia Apoſtolus, & Auguſtinus, ac alij Sancti poſuerunt prædeſtinationem, præſcientiam, & ſimilia ex parte Dei, voluerunt Pelagiani, & alij hæretici excuſare peccantes à ſuis peccatis, & retorquere cauſam & culpam in Deum, qui ſic prædeſtinauit vel præſciuit. Volunt igitur Sancti dicere, quod Deus per ſuam prædeſtinationem, præſcientiam vel aliquid huiuſmodi non cogit eos contra voluntatem ſuam ad peccandum; ſed quod ipſi peccant libere & propria voluntate; & quod Deus prædeſtinando, præſciendo, ſeu volendo peccata non peccat, nec facit iniuſtè, nec eſt prima cauſa imputabilis, ſeu culpabilis peccatorum, ſed quod

Anſelmus. prima cauſa imputabilis & culpabilis eſt propria voluntas peccantis. Vnde Anſelmus de Concordia 5. dicit; Conqueruntur multi quia putant ad ſalutem vel ad damnationem nihil valere liberum arbitrium, ſed ſolam neceſsitatem propter Dei præſcientiam. Et infra 7. Quidam clamant, dicentes, Sic præſcitum & prædeſtinatum erat à Deo, & ideo neceſsitate factum B eſt, nec aliter fieri potuit, quos & redarguit conſequenter. Et infra vlt. dicit, quod ſolâ culpâ

Auguſtinus. hominis mala fiunt, quæ operatur, non culpâ Dei. Quare & Auguſtinus 3. de libero arbitrio 4. & in ſententijs Proſperi 381. Deus, inquit, neminem ad peccandum cogens, præuidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non iudicet iuſtus, quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim memoriâ tuâ non cogis facta eſſe, quæ præteriere; ſic Deus præſcientia ſua non cogit facienda quæ futura ſunt. Et ſicut tu quædam, quæ feciſti, meminiſti, nec tamen quæ meminiſti omnia feciſti: Ita Deus omnia quorum autor eſt, præſcit, nec tamen omnium, quæ præſcit, ipſe autor eſt: quorum autem non eſt malus autor, iuſtus eſt vltor. Ecce quod negat Deum præſcium peccatorum cogere ad peccandũ; & quod priùs dixit ſimpliciter, quod Deus non omnium, quæ præſcit, quia non malorum eſt autor, ſtatim determinat & exponit, Quorum, inquiens, non eſt malus autor; & ſubdit, Iuſtus eſt vltor: ſicque Deum à

Apoſtolus. peccato excuſat, & peccatorem accuſat. Item Apoſtolus ad Rom. 9. tractans de prædeſti- C natione Iacob, & reprobatione Eſau, non ex operibus, ſed ſecundum electionem Dei vocantis. Quid ergo dicemus, nunquid iniquitas apud Deum? Abſit; Et ſupra, 3. Quid ſiquidẽ illorũ non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax, ſicut ſcriptum eſt, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam Dei commendat, quid dicemus? nunquid iniquus eſt Deus, qui infert iram? Abſit: Si enim veritas Dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquam peccator, iudicor? Vbi remouet à Deo

Gloſſa. iniquitatem, infidelitatem & iniuſtitiam; vbi Gloſſa recitat quoſdam carnaliter ſapientes, qui ex illo dicto prophetico, Peccaui, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicatis, arguebãt, quod Deus voluit nos peccare, vt comparatione noſtri, iuſtus appareret, & dum dimitteret nobis peccata, miſericors; & quod peccata noſtra illi proficiunt atque proſunt; & D quanto ampliùs peccamus, tanto magis ei placet, & ampliùs iuſtitia & ſanctitas eius creſcit.

Ambroſius. Vbi & dicit Ambroſius ſicut recitat ibi Gloſſa, Manifeſtum eſt, quod ſi ad gloriam Dei proficit mendacium hominum, vt ille ſolus verus appareat, peccatores non ſunt dicendi, qui peccant, quia non voluntate, ſed impulſu eius videbuntur peccare, quod abſit; & eſt ſenſus, Si Deus meo mendacio, id eſt peccato, verax appareat, quare me iudicat tanquam peccatorem?

Auguſtinus. Item Auguſtinus Enchirid. 78. Cum, inquit, reſpondiſſet Apoſtolus, Abſit, id eſt, Abſit vt ſit iniquitas apud Deum; mox vt probaret, nulla hoc Dei iniquitate fieri dicit: Moſi enim ait, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Idem de prædeſtinatione contra Pelagianos 9. ſic ait, Qui abſque prædeſtinationis gratia ſunt, id eſt, alieni à propoſito Dei, & perdurant in operibus malis; ſi etiam ex hac migrauerint vita, vt vos putatis, non eos dicimus ita à Deo hominum opifice ordinatos, vt perirent, tanquam ipſe illis mores malæ vitæ creauerit, ipſe ad omne opus mortis inuitos præcipitauerit. Abſit hoc à E diuino propoſito: Non enim volens iniquitatem eſt Deus, nec mandauit cuipiam impiè agere. Ecce intellectus & gloſſa autoritatum talium in ſcriptura. Et infra vlt. Quoniam hic ‖ *liquide*

‖ lucidè vtraq; pars dicere nihil valemus, credamus tantum reũ mortis ex Iudicis voluntate pendere, ne quiſquã putaret, diuino vitio fieri, non omnes ſaluari, dixit Apoſt. Qui vult omnes ſaluos fieri. Quapropter omnes homines qui ſaluantur, Deo volente ſaluantur: Deus enim noſter, Deus ſaluos faciendi, & Domini, exitus mortis, & quia ira in furore eius, & vita in voluntate eius. Et de prædeſtinatione Sanctorum 12. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus. Præſcit autem quæ non facit, ſicut quæcunque peccata, quia etſi ſint quædam, quæ peccata ſunt & pœnæ peccatorum, vnde dictum eſt, Tradidit illos

Deus

A Deus in reprobam mentem vt faciant, quæ non conueniunt, non ibi peccatum Dei eſt, ſed
iudicium. Et 5. contra Iulianum 5. loquens de Achab decepta per falſos prophetas, ſic dicit,
Rex ipſe peccauit, falſis credendo prophetis: At hæc ipſa ||*erat* & pœna peccati, Deo iudi- || ira
cante & mittente Angelum malum, vt apertius intelligeremus, quomodo in Pſalmo dictus ſit
miſiſſe iram indignationis ſuæ per Angelos malos. Sed nunquid errando? nunquid iniuſtè
quicquam, vel temerè iudicando, ſiue faciendo? Abſit: Sed non fruſtra illud dictum eſt, Iu-
dicia tua, ſicut multa abyſſus, & ô altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei &c. Idem 1.
Retract. 21. dicit, Dixi, nullius mortem Deus quærit, quod ſic accipiendum eſt, quia homo ac-
quiſiuit ſibi mortem, deſerens Deum, vel non recurrens ad Deum ſecundum quod ſcriptum
eſt, Deus mortem non fecit. Ecce, ſecundum quid, id eſt, non ſecundum illud, ſeu illum mo-
dum qui peccatum importat, eſt mors à Deo, ſecundum ||*quid*, vel ||*quod* eſt ab homine; & || quod,
addit, Sed etiam illud non minùs verum eſt vita & mors à Domino Deo eſt. Et infra 26. Ne || quem
B malè intelligatur quod dixi, Deus mali autor non eſt, quia omnium quæ ſunt, autor eſt, quia
in quantum ſunt omnia, in tantum bona ſunt, & ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam ma-
lorum, quæ vtique malum eſt his qui puniuntur; ſed hoc ita dixi, quemadmodum dictum eſt,
Deus mortem non fecit, cùm alibi ſcriptum ſit, Mors & vita à Domino Deo eſt. Malum eſt qui-
dem malum, ſed in bonis operibus Dei, quoniam iuſtum eſt, vt mali puniantur; & vtique bo-
num eſt omne quod iuſtum eſt. Item Greg 25. Moral. 15. ſuper illud Iob 34. Regnare facit hy- *Gregorius.*
pocritam, &c. quòd ergo tunc Antichriſtus ſuper impios regnabit, non eſt ex iniuſtitia iudi-
cantis, ſed ex culpa patientis. Et infra, Qui malum rectorem patitur, culpam proprij magis ac-
cuſet operis, quàm iniuſtitiam gubernantis. Lumbardus quoq; tales autoritates intelligit mo- *Lumbardus.*
do dicto, pro quo 1. ſent. diſt. 38. adducit Auguſtinum ſuper Iohannem dicentem, Deus futu- *Auguſtinus.*
rorum præſcius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorũ, ſed non fecit: Non enim ideò
quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit; Illorum enim pec-
C cata præſciuit, non ſua. Idemq; de gratia, & libero arbit. 3. contra excuſantes peccantes, & ac-
cuſantes Deum, ſic dicit; Sunt homines, qui etiam de ipſo Deo ſe excuſare conantur, quibus
dicit Iacobus Apoſtolus, Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur; Deus enim in- *Iacobus.*
tentator malorum eſt. Item de ipſis ſe excuſare volentibus reſpondet liber Prouerb. Salomo- *Prouerb.*
nis, Inſipientia viri violat viam eius, Deum autem cauſatur in corde ſuo: Et liber Eccleſiaſtici *Eccleſia-*
dicit, Ne dixeris, quia propter Deum receſsi; ne dixeris, quia ipſe me induxit. Et infra 5. Ne- *ſticus.*
mo cauſetur Deum in corde ſuo, ſed ſibi imputet quiſque cùm peccat, neq; cùm aliquid ſæuum
operatur, alienet hoc à propria voluntate. Et ſi quis arguat, quòd eadem ratione eſſet dicendũ,
quòd Deus non vult, nec facit merita noſtra bona, quia neminem cogit inuitè mereri; Dicen-
dum quòd merita aliter tribuuntur Deo quàm peccata, ſcilicet propter habitus à ſolo Deo
creatos, & nobis infuſos ad merita excitantes, & merita omnia facientes; & quia Deus in me-
rito cuiuſcunq; eſt 1ª cauſa imputabilis & laudabilis, propter illud & meritum diligit & appro-
D bat, & præmium ei parat; non ſic ex parte peccati. Vnde Anſel. de concordia 6. Facit, inquit,
Deus in omnibus volũtatibus, & operibus bonis, & quòd eſſentialiter ſunt, & quòd bona ſunt;
In malis verò non quòd mala ſunt, ſed tantùm quòd per eſſentiam ſunt. Quomodo autẽ Deus
bona faciat ſola ſua bonitate, & mala ſolâ culpâ hominis, vel diaboli; & qualiter homo bona
faciat, per liberum arbitrium præſtante gratia, & malum ſola ſua operante propria voluntate;
& quid habeat Deus in malis ſine culpa ſua, & homo in bonis cum laude ſua, vt tamen bona
hominis videantur apertè imputanda Deo, & mala homini, cùm de gratia & libero arbitrio
tractabimus, vt puto, Deo donante apertiùs patebit. Similiter intelligendum eſt quod dicit
Scriptura Sacra & Doctores ſæpiſsimè, ſcilicet pœnam eſſe à Deo, non culpam: Pœna e-
nim eſt à Deo tantùm ſine homine coagente, non ſic culpa; & pœna ſimiliter eſt à Deo pu-
niente, imò prima & principali cauſa puniente; ſed culpa vel peccatum non ſic eſt à Deo,
tanquam à prima cauſa culpabili vel peccante. Et ſi adhuc dicatur quòd ſemper malè ſapit
E multis dicere, Deum qualitercunque velle peccatum, pro certo verum eſt, & hoc forſan
ſecundum Hugonem vbi prius, non quia quod dicitur, non benè dicitur, ſed quia quod
benè dicitur, non benè intelligitur. Vtinam igitur acciperent ſal ſapientiæ, ſaperent & in-
telligerent ſapidam ſano guſtui veritatem, ſcirentque nullum eſſe malum in mundo, quod
non eſt propter aliquod magnum bonum, & forſitan propter aliquod maius bonum. Cur
ergo ſubtraheretur à mundo & à Deo totius mundi autore, iſte modus benefaciendi, ſeu
benefactionis mirus & magnus; Imò miraculoſius videtur, & maius facere bona ex ma-
lis, quàm ex bonis, aut facere bona ſola. Et proculdubio ita malè ſapit multis, ſi dicatur
Deum velle & facere actum inceſtus patris cum filia, filij cum matre, profeſsi continen-
tiam cum profeſſa, parricidij, ſeditionis, blaſphemiæ, & cæterorum ſimilium; & tamen

tam Sancti, quàm Philoſophi ita dicunt, ſicut præhabita manifeſtant: Quis enim in tali A
inceſtu præparat ſemen & mouet, creat & infundit animam fœtui, niſi Deus? Et quomodocunque ſonet, ſic loquuntur Sancti Dei, imò Spiritus Dei qui loquitur in eis, ſicut erat
Eſai. 26. ſuperius recitatum. Et Eſaiæ 26. Domine, omnia opera noſtra operatus es in nobis; Et in-
|| cauſans fra 45. Ego Dominus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & || *creans* malum,
Amos. Et Amos 3. Si erit malum in Ciuitate quod Dominus non fecit? Dicitque Apoſtolus 2. ad
Apoſtolus. Corinth. 5. quòd Chriſtum pro nobis peccatum fecit Deus, quod non paucorum ſimplicium auribus ſecundum ſuperficiem literæ iudicantium multum horribilius inſonaret; Ideoq; Iudex noſter iuſtiſſimus ſic prohibuit, & aliter docuit iudicare, Nolite inquit, iudicare ſecun-
Iohan. 7. dum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate Ioh. 7. Per hæc patet ad obiecta, quæ arguunt de autorizatione peccatoris à Deo, & quomodò Deus non ſit prima cauſa peccati, quia non eſt prima cauſa imputabilis ad culpam, & de tali loquitur ibi planè autoritas Auguſtini, & ſumitur fortaſſis modus ille loquendi ex illo Pſalmi 31. Beatus vir, cui non imputauit Dominus B
peccatum. Ad aliud quod arguit, quòd Deus facit peccatum, redarguendum ſimiliter de actu reali peccati: Reſpondendum tamen per diſtinctionem penes ſecundum modum amphiboliæ. Poteſt enim illa ſumi propriè vel tranſmutiuè, & ſecundum vſualem modum loquendi, & ſicut dicit Philoſophus 1. Elench. quandò ſoliti ſumus ſic dicere. Primo modo non eſt vera, quia peccatum propriè nihil eſt nec eſſe poteſt per 26. huius; quare nec eſt factibile à quocunque; Quapropter & ſicut idem 26. recitat ab Auguſtino, Peccatum ſic non habet aliquam cauſam efficientem, ſed tantum deficientem. Tranſſumptiuè poteſt adhuc intelligi dupliciter; Primò, ſicut eſt vſitabilior modus loquendi, ſecundum quod dicimus, quod facere peccatum eſt peccare, & qui facit peccatum peccat; & ſic loquitur Euangiliſta, & ſic Deus non facit peccatum; Secundò quòd Deus facit aliquẽ actum poſitiuũ in creatura rationali, ex quo conſequitur, vel cum quo coniungitur peccatũ illius creaturæ, non Dei, & ſic Deus facit peccatum: Ipſe enim omnia opera noſtra facit, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Ad aliud Aug. de con- C
fut. hæret. reſpondetur ſimiliter inſtantiuè per actum poſitiuum peccati; alia tamen reſponſio patet ex proceſſu ibi & alibi, ſicut iam fuerat allegatum: Cum enim dicit peccatum non eſſe à
* à Deo Deo & ſimilia, intelligit modo dicto, ſcilicet quòd peccatum non eſt *Deo cogente, ſeu impellente quenquam inuitè, & ita quòd reddat hominem excuſatum, & Deum accuſatum. Vndè
Auguſtinus. reſponſione 16. ita dicit, Non perſeueraturi, cum à pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex ſua voluntate deficiunt. Eccè non ex Dei opere, ſecundum quod voluntatem eorum excludat, aut ei contrarietur, ſed aduerſatiuè, & contrariè ex ſua voluntate deficiunt. Et ſequitur, Nec impelluntur vt cadant, nec eijciuntur vt deſerant. Ecce per hoc negat coactionem aut violentiam à Deo inferri talibus ad peccandum. Item ſupra, ponitur hæc obiectio vndecima contra eum, quòd quandò inceſtant patres filias, & filij matres, ideo fiat, quia Deus ita prædeſtinauit vt fieret. Reſpondet Auguſtinus, Si Diabolo obijceretur, quòd talium facinorum ipſe autor, ipſe eſſet incentor, puto quòd aliqua ratione exonerare ſe D
hac poſſet inuidia, & alium ſcelerum patratorem, de ipſorum voluntate vinceret, quia & ſi delectatus eſt furore peccantium, probaret tamen ſe non intuliſſe vim criminum. Qua ergo inſipientia, quauè dementia definitur ad Dei eſſe referendum conſilium, quòd nec Diabolo in totum aſcribi poteſt? Ecce quòd ad intellectum Auguſtini, Diabolus etiam non eſt autor peccati humani, ita quòd homo per illum ſe poſſet totaliter excuſare, quia non infert vim criminum, nec peccatum Diabolo poteſt aſcribi in totum, quia homo conſentit, & cooperatur liberè & propria voluntate. Aliud quòd quilibet poſſet licitè gaudere, procedit ſimiliter de eſſentia actus mali, & nihilominus non procedit. Ponatur enim quòd Deus velit te triſtari & non gaudere, & facias hoc ſcienter, ergo debes de hoc gaudere; quomodò ſequitur? Et ſicut forſan bonus filius & gratus non debet gaudere
|| Domino de morte patris ſui temporali vel æterna, quamuis ſciat illam ſibi à || *Deo* infligi, ſicut nec fortè beata Maria, neque Diſcipuli de occiſione Chriſti gaudebant, ſed magis dole- E
bant, ſicuti & cæteri Chriſtiani deuoti, ſcientes nihilominus nihil circa Chriſtum caſualiter aut fortuitu contigiſſe, ſed totum ex voluntate diuina & prouidentia diſponente. Et ſi adhuc forſitan replices, Si Deus vult peccatum, debes tu aut potes ſimiliter licitè illud velle, quare & ſimiliter gaudere de illo, dicente Scriptura, Deſiderium ſi compleatur, delectat animam, Parabol. 13. Poteſt ſecundum Anſelmi, Auguſtini, & aliorum Patrum ſententiam reſponderi, quòd rectitudo voluntatis non ſemper eſt quenquam velle quod Deus vult, ſed quod Deus vult eum velle cum circumſtantijs requiſitis, quapropter & ſimiliter de gaudere. Vel forſitan poſſet dici, quòd peccatum in quantum eſt pœna, & à Deo, eſt illius tamen quodam modo, ſicut ex præmiſſis hic & triceſſimo ſecundo huius apparet,

& ſic

A & ſic forſan poteſt homo gaudere de illo, non autem in quantum eſt peccatum liberæ volun-
tatis. Pro quo dicit Gregorius, viceſimo ſecundo, Moral. 10. ſuper illud Iob triceſimo pri- *Gregorius.*
mo, Si gauiſus ſum ad ruinam eius qui me oderat; Cùm peruerſum quenquam omnipotens
Deus percutit, condolendum eſt miſeriæ pereuntis, & congaudendum iuſtitiæ Iudicis. Illud
autem Anſelmi, quòd rectitudo voluntatis eſt quenquam velle, ſicut Deus vult eum velle,
procedit ſimiliter de ipſa ſubſtantia actus mali. Conſtat quoque quòd illa definitio ſecundum
illa verba præciſe non eſt conuertibilis cum rectitudine voluntatis, illa, inquam, rectitudine,
quæ reddit volentes rectos corde, & iuſtos moraliter: Sic enim equus, pueri, moriones, & ſi-
miles, quodcunque volentes, eſſent moraliter recti corde & iuſti, ſicut ex nono huius, 27. &
ſequentibus planè conſtat. Neque ſi Deus velit quippiam fieri per Iohannem, & ipſe volun-
tariè, ſed ignoranter, & non intendenter hoc facit, ignorando videlicet, quòd Deus hoc velit
fieri per eum, neque habendo intentionem directam ad Deum, ſed præter eum vel contra, ſi-
B cut frequenter contingit, ſicuti 32. huius præmiſſa teſtantur, dicendus eſt velle rectè morali-
ter neque iuſtè, ſicut Philoſophis moralibus, & Theologis ſatis conſtat: Quis enim neſciat
opera ex intentione operantium iudicanda, ſicut tota ſecta Stoicorum concorditer atteſtatur.
Philoſophus etiam ſeptimo Politicorum 15. Duo, inquit, ſunt in quibus fit bene omnibus; v- *Philoſophus.*
num quidem in eo quod eſt intentionem & finem actionum poni rectè; vnum quidem inue-
nire actiones ferentes ad finem. Et ſexto Ethicorum 10. Opus perficitur & ſecundum pruden-
tiam, & ſecundum moralem virtutem: Virtus quidem enim intentionem facit rectam, pru-
dentia autem quoad hanc. Et infra; Iuſta dicimus operantes quoſdam nequaquam iuſtos
eſſe, puta à legibus ordinata facientes, vel nolentes, vel propter ignorantiam, vel propter
alterum quid, & non propter ipſa, quamuis operantur quidem quæ oportet, & quæcunque
oportet ſtudioſum, ſed vt ſic videtur, & qualiter habentem operari ſingula, velut ſit bonus.
Dico autem puta propter electionem, & ipſorum || *gratiam* operatorum. Qui & ſecundo E- ||gratia
C thicorum, quarto, ponit conuenientiã artis & virtutis in iſto, quòd ad hoc, quòd aliquis ſit ar-
tifex, puta Grammaticus, non ſufficit quod faciat opus artis, puta opus grammaticum, ſed
& requiritur, quòd faciat illud artificialiter, puta grammaticè ſecundum grammaticam ſcili-
cet exiſtentem in eo: Dicit enim; Contingit grammaticum quidem facere & à caſu, & alio
ſuppoſito. Tunc igitur grammaticus, ſi grammaticum quidem faciat, & grammaticè, hoc
autem eſt ſecundum eam, quæ in ipſo eſt, grammaticam, innuens quòd contingit ſimiliter in
virtute. Vbi & ſtatim ponit differentiam artis & virtutis ſic dicens; Adhuc neque ſimile eſt in
artibus & virtutibus. Quæ enim ab artibus fiunt, bene habent in eis, ſufficit igitur hæc quali-
ter habentia fieri: quæ autem ſecundum virtutes fiunt, neque ſi hæc qualiter habeant, iuſte vel
temperatè operata ſunt, ſed & ſi operans qualiter habens operetur: Primum quidem ſi ſciens,
deinde ſi eligens, & eligens propter hoc. Quis inſuper neſciat operationes morales nequa-
quam ex ſola ſubſtantia operis, ſed multo per amplius ex circumſtantijs diſcernendis; qua-
D rum vna eſt, nec minima, qua intentione, cuius finis obtentu, cuius finaliter gratia opus fiat.
Quare & Philoſophus tertio Ethicorum. 3. ſeptem circumſtantias morales enumerat, quis,
quid, circa quid, & in quo, quo, cuius gratia, & qualiter. Iſtam quoque ſententiam planè
monſtrant multæ autoritates Catholicæ recenſitæ in oſtenſione 32. partis corollarij primi hu-
ius; imo & totius fidei Catholicæ ſummus Autor, ſub Metaphora oculi ſimplicis atque ne-
quam: Hanc enim quis vſpiam dubitat ad intentionem interioris oculi referendam. Qua-
propter & ipſemet Anſelmus qui de veritate 12. docet, quòd veritas, rectitudo & iuſtitia ſunt
idem realiter, imo & quod inuicem ſeſe definiunt, De libero arbitrio 3. & 8. & de concordia,
5. & 8. definit iuſtitiam eſſe rectitudinem voluntatis propter ſe ſeruatam, videlicet propter ip-
ſam rectitudinem ſiue iuſtitiam, quod fieri nuſquam poteſt niſi per intentionem directam fina-
liter ad rectitudinem ſeu iuſtitiam propter ipſam. Quare & de concord. 8. ſic ait; Sed ne quis e-
xiſtimet autoritate diuina dici iuſtum illum vel rectum, qui non niſi propter aliud tenet recti-
E tudinem voluntatis, Dicimus iuſtitiam eſſe rectitudinem voluntatis propter ſe ſeruatam: Qui
enim ſolum propter aliud illam ſeruat, non eam diligit, ſed illud propter quod illam ſeruat, &
ideo non eſt dicendus iuſtus, nec talis rectitudo nominanda eſt iuſtitia. Idem & de veritate 12
præmiſſo, quod quicquid debet eſſe rectè & iuſtè eſt, nec aliquid rectè & iuſtè eſt niſi quod
debet eſſe; quærit, an lapis deſcendens debeat dici iuſtus, quia facit quod debet? & reſpon-
det quod non, quia non vult quod facit. An etiam equus volens paſcere, valeat dici iu-
ſtus quia volens facit quod debet? & reſpondet, quod non, quia iuſtitiam ſeu rectitudinem
non agnoſcit. An inſuper quicunque homo volens quod debet, rectè velit & habeat rectitu-
dinẽ voluntatis? & reſpondet quod non, quia poteſt hoc facere neſciens, vt ſi quis vult claudere
oſtium contra illum, qui, ipſo neſciente, vult alium in domo occidere. Amplius autẽ an ille qui

ſcit ſe debere velle quod vult, ſemper rectè velit, & habeat rectitudinem voluntatis? & reſ- A
pondet quod non, quia poteſt contingere vt intelligens velit quod debet, & nolit ſe debere,
ſicut cùm latro cogitur ablatam pecuniam reddere. Adhuc autem, An omnis qui ſcit & vult
ſe debere velle quod vult, habeat rectitudinem voluntatis, & reſpondet quod non, ſicut eſt de
illo qui cibat pauperem eſurientem, propter inanem gloriam conſequendam. Et addit, Om-
nis voluntas ſicut vult aliquid, ita vult propter aliquid; Nam quemadmodum conſiderandum
eſt quid velit, ſic videndum eſt cur velit; quippe non magis recta debet eſſe volendo quod
debet, quàm volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet & cur, &
quid. Omnino namque nihil volumus, niſi ſit cur volumus; Iuſtus autem cùm vult quod
debet, ſeruat voluntatis rectitudinem, non propter aliud, in quantum iuſtus dicendus eſt,
quàm propter ipſam rectitudinem. Ex his igitur omnibus clarè patet, non omnem volen-
tem, ſicut Deus vult eum velle, ideo ſemper neceſſario ſimpliciter rectè velle, niſi ſcienter,
ſcientiâ ſaltem in moralibus requiſitâ, & intendenter hoc velit, vt ſcilicet credat Deum ſic B
velle, & ideo finaliter, ſecundum intentionem & propoſitum ſuum ſic velit, vt diuinam non
ſuam perficiat voluntatem. Poſſet autem qui vellet, multò breuius exponere ſic Anſel-
mum, cùm dicit; Quod rectitudo voluntatis, eſt quenquam velle, ſicut Deus vult eum vel-
le; quod accipit ibi, vult, pro vult ſimpliciter, diligit, & approbat, non ſecundum quid,
vt eſt dictum; & non quilibet qui vult aliquid, vult ſicut Deus vult, ſimpliciter diligit, &
approbat eum velle. Et ſi adhuc replices contra iſtud ponendo quenquam ſcire, Deum velle
ipſum committere peccatum adulterij, quod ideo ſcienter & intendenter modo prædicto
committat, qui tunc peccat, & non peccat; peccat enim peccatum adulterij committendo,
non peccat cùm hoc agendo rectè velit & agat, & habeat rectitudinem voluntatis & opera-
tionis, ſicut ex præmiſsis videtur. Si per peccatum adulterij intelligas actum, qui ſolet eſſe
adulterium & peccatum, videtur quod aliquis ex diſpenſatione ſeu iuſsione diuina poſſet ip-
ſum committere, non peccando, ſicut videtur fuiſſe ad literam de Hoſea; qui Domino im- C
perante accepit vxorem fornicationum, & fecit filios fornicationis ex ea, ſicut Hoſeæ pri-
mo apparet, ſicut & quidam Doctores intelligunt, quanquam & quidam ſentire contra-
rium videantur: Conſtat ſiquidem ex præmiſsis vigeſimo ſexto huius, talem actum non
eſſe per ſe peccatum. Et ſi adhuc obſtare coneris, ponendo quenquam ſcire, Deum velle
ipſum committere aliquod peccatum exiſtens peccatum, actum peccati cum malitia conuolu-
tum; qui ideo ſcienter & intendenter modo prædicto ipſum committat, tunc peccat, ſicut hy-
potheſis clarè probat, & non peccat ſecundũ reſpõſionem præmiſſam: Poſitio tua repugnan-
tiam & contradictionem patenter includit, videlicet ipſum peccare, & ſimiliter non pecca-
re. Quilibet enim cognoſcens voluntatem diuinam, & faciens aliquid propter eam tantum-
modo & ſecundum eam in omnibus, videtur bene facere & non peccare. Sed ex hoc forſitan
argues, Deum habere aliquam voluntatem circa hominem & liberum actum eius, cui homo
non poteſt ſe meritoriè conformare, quantumcunque Deus illam cognoſcendam illi reuelet, D
& reuelare conetur, volũtatem videlicet qua vult hominem peccare, committereuè peccatum,
exiſtens peccatũ. Nonne & tu fateberis Deum habere aliquã voluntatẽ circa Angelum & ho-
minẽ confirmatos, cui ſe ſcienter non poſſunt meritoriè conformare? Conſtat enim confirma-
tos in beatitudine conſummata, non poſſe vlterius in merito proficiſci, & ſi pro meritoriè, po-
ſueris, rectè ſeu iuſtè, conſtat adhuc Deum poſſe velle quẽpiam non ſe conformare iuſtè & re-
ctè voluntati diuinæ, cui voluntati quomodo ſcienter, iuſtè & rectè ſe poterit conformare?
Poteſt quoque Deus velle quempiam facere quippiam ignoranter, cui voluntati quomodo
poſſet quis ſe ſcienter aptare? Poteſt etiam Deus velle hominem errare, credendo hoc fal-
ſum vel illud, & quomodo huic voluntati poteſt ſe ſcienter aliquis conformare? Quomo-
do namque poteſt quis ſcienter errare credendo in particulari, & ſub propria forma ſua di-
* ſcienter ſtinctè falſum quodcunque? Quis etenim ita * ſciens aliquid eſſe falſum, credit illud ſimili-
ter eſſe verum? Poteſt inſuper Deus velle, quempiam velle & orare meritoriè, ſanctè, E
& iuſtè, iuſiè, inquam, reſpectu ipſius volentis aliquid fieri, credendo ignoranter &
erroneè illud fieri, Deo placere, aut Deum hoc velle, Deo volente contrarium &
non illud, cui voluntati quomodo quiſquam conformauerit ſe ſcienter? Adhuc autem for-
taſsis non deſines obiectare, ponendo quenquam ſcire Deum velle, peccare ipſum, tunc
talis debet, aut licitè poteſt peccare. Debet namque poteſtuè licitè diuinæ ſe ſubdere volun-
tati; & ipſi ſe plenariè conformare, præſertim cùm eam cognoſcit. Sed iſtud procedit ſi-
militer de eſſentia actus turpis, & nihilominus ſoluitur per præmiſſa. Neque adhuc fortaſsis
ceſſabis, ſed dices, Tu bene ſcis aut credis, quod aliquando peccabis; ſcis ergo aut credis
ſecundum præmiſſa Deum hoc velle. Quare & tu ipſe debes aut potes licitè idem velle.

Sed

A Sed iſtud procedit ſimiliter de ſubſtantia actus mali; ſoluitur etiam per præmiſſa. Ad aliud patet per idem, per ſubſtantiam ſcilicet actus turpis, & per alia iam præmiſſa. Conſequentia inſuper claudicat, nec procedit: Ponatur enim quòd ſcias, Deum velle te nihil velle, vel quòd velit te velle ipſum ſolum, ergo debes hoc velle, quomodo ſequitur? Illud autem Auguſtini & Anſelmi de debere, ad confirmationem huius adductum, ſoluitur per præmiſſa: Procedit enim ſimiliter de ipſa eſſentia actus mali: neque etiam quicunque facit quod debet, ideo ſtatim iuſtè facit, aut rectè, niſi ſcienter & intendenter hoc faciat modo dicto, ſicut præcedentia manifeſtant; quod & teſtatur Anſelmus ſuperiùs recitatus. Veruntamen debitum fieri, poteſt dupliciter attendi, reſpectu videlicet voluntatis diuinæ, & reſpectu voluntatis rationalis creatæ; Reſpectu voluntatis diuinæ omnia debent fieri ſicut fiunt, & iuſtum & rectum eſt cuncta ſic fieri ſicut fiunt, ſicut præhabita clarè monſtrant; Reſpectu verò voluntatis rationalis creatæ, illud ſolùm in actionibus eius eſt debitum fieri, iuſtum, & rectum, quod facit ſcienter, &
B intendenter ad Deum, & ex eius amore finaliter propter eum, ſicut per hic præmiſſa, & per 30am partem Corollarij primi patet. Ad illud etiam Auguſtini; Si voluntas eſt iuſta, quiſquis ei obtemperauerit, non peccabit, ſimiliter reſpondendum: Pro alio autem conſtat, quòd quis poteſt iuſtè & rationabiliter accuſare atque vlciſci aliquod factum, cuius eſt aliquo modo autor, puta ſi faciens nequaquam hoc faciat ſcienter, intendenter, & animo exequendi autoritatem, ſeu voluntatem ſui autoris, ſed modo contrario, & animo malignandi, ſicut præhabita docuerunt. Ad autoritates Scripturæ patet per prædicta: Poteſt tamen ſic obijci, Deus vult peccatum, ergo aliquo modo diligit peccatum, & odit omne peccatum; ergo idem diligit atque odit: Dicendum, quòd loquendo de diligere & odire ſecundum quid, concluſio eſt vera de Deo, ſicut & de homine: Poteſt enim quis diligere aliquem tanquam patrem, & odire eum tanquam punientem; Deum autem diligere aliquem, eſt velle ſibi bonum, & odire eum, velle ſibi malum, ſicut ex 25o conſtat, & ſic vult electis ſuis bonum æternum & malum
C temporale; reprobis autem contrariè; & ipſi diabolo vult magnum bonum naturæ, & magnum malum pœnæ, & miſeriæ ſempiternæ: Vel poteſt dici in his omnibus, ſicut dicitur à nonnullis, quòd ſicut peccatum & omnis priuatio non intelligitur per ſe, ſed in comparatione ad ſuum habitum, & non propriè poſitiuè, ſed quodammodo priuatiuè, ſicut 26um tradit; ſic etiam peccatum eſt a Deo volitum priuatiuè; quilibet tamen actus ſecundum id quod eſt, quia, vt ſic, bonus eſt, eſt volitus a Deo propriè poſitiuè. Hæc autem reſponſio, ſi plenè ſufficiat, & maioribus placeat, placet mihi: Mallem enim in huius magnitudine quæſtionis maiores audire, quam ipſe minimus reſpondere.

CAP. XXXV.

D *Contra Pelagium, quòd gratia gratis datur à Deo, non præcedentibus meritis comparatur.*

AMpliùs autem, quia ſub prouidentia Dei magnifica diuina munera continentur; neceſſe videtur, qui de prouidentia Dei vult agere, de diuinis muneribus non ſilere. Omnia ſiquidem præter Deum, quinimo etiam Deus ipſe, diuina munera || *computantur*, ſicut tertium huius, & || comprobantur,
4, 2 9, 27, & ſequentia manifeſtant. Quare dicit Apoſtolus quòd ipſe dat omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia. Hoc igitur cognito, *Apoſtolus*
vlteriùs oſtendendum quòd Deus dat omnia munera ſua gratis. Non enim eſt cupidus, neque indigens alicuius, ſicut tertia pars, & quinta Corollarij primi docent: Sic etiam dare eſt magnificentius & liberalius, melius & perfe-
E ctius, quàm alio modo dare, ſeu potiùs vendere, pro aliquo commodo prouenturo ex munere donatori. Hic igitur modus dandi Deo incunctanter eſt dandus, per primam Suppoſitionem, & tertiam partem Corollarij primi huius, ſicut & viceſima nona pars eiuſdem Pelagianos redarguit. Quapropter & quodlibet donum Dei poteſt non incongruè, gratia Dei dici, gratia ſcilicet gratis data: Hæc autem gratia communis eſt omnibus creaturis irrationalibus & rationalibus, gratis pariter & ingratis. Nec ſine gratiarum actione gratiſsima vlterius aduertendum, quòd eſt quædam gratia, quædam ſpecies gratiæ iam prædictæ, gratis omnibus multùm grata, quæ nedum gratis datur à Deo, verùm etiam cui datur, efficit gratum Deo, charum, amicum, & filium in præſenti, & conſortem gloriæ in futuro. De hac igitur gratia, ipſa me dirigente, per omnia, contra Pelagianos ingratos, & gratiæ inimicos, paululum

paululum differendum. Dicunt nempè Pelagiani peſtiferi, quòd hæc gratia Dei ſumma, ne- A
quaquam gratis datur à Deo, ſed præcedentibus meritis comparatur. Verum hi Pelagiani per
hic præmiſſa, & per 29. partem Corollarij primi, huius, pelluntur in pelagus & plectuntur.
Præterea ſi Deus det merita aut quæcunque adiutoria alicui prædeſtinato ad Regnum, non dat
ea propter aliquam vtilitatem Dei ſecundum priora, ſed vt ille prædeſtinatus conſequatur
Regnum per ea, quia rationabiliter vult; & poteſt oſtendi per 22um iſtius; & ſi vult ipſum
habere merita, vt per ea conſequatur Regnum, prius naturaliter vult ipſum habere Regnum;
hæc enim eſt cauſa finalis quodammodò, quare vult ipſum mereri, ſcilicet vt per hoc acqui-
rat ſibi Regnum, & gratis acceptat eum ad Regnum prius quàm velit aut acceptet merita eius.
Quia ergo primò ex ſua liberalitate magnifica, gratis acceptat ad regnandum, nec decet
quòd ad tantum regnum aſcendat immeritus, vult eum mereri, & dat ſibi adiutorium, &
gratiam ad merendum. Gratia ergo gratificans & gratia gratis data, ſecundum diſtinctionem
25. ſcriptam, præcedit naturaliter omnia merita cuiuſcunque. Hoc poſſet probari à ſimili: Si B
enim pater velit filium mercari, vt emat agrum, prius naturaliter vult ipſum habere agrum,
quàm mercari; hæc enim eſt cauſa finalis illius, ideoque gratis dat ſibi pecuniam, non prop-
ter hoc quòd mercatus eſt, ſed vt mercetur, & ſic agrum acquirat. Hoc etiam totum con-
firmatur per illud Philoſophicum vulgatum ex 2. Phyſ. 89. & 3. de Anima 49. & 3. Eth. 8.
In operabilibus, primum in intentione eſt vltimum in executione. Item voluntas fertur in fi-
nem per ſe & primò, in tantum quòd non conſulit circa ipſum, ſed non fertur in media, niſi
tantummodò propter finem; ideoque de ipſis conſulit ſtudioſè. Quare prius vult finem
Philoſophus. quàm media. Vndè Philoſophus 2. Eth. 8. Conſiliamur autem non de finibus, ſed de his
quæ ad fines: Neque enim Medicus conſiliatur, ſi ſaluabit, nec Rethor ſi perſuadebit; nec
Politicus ſi pacem faciet; neque illorum aliquis de fine, ſed ponentes finem aliquem, quali-
ter, & per quæ erit, intendunt. Item Deus benè præſcit & vult, quòd quicunque habet perſe-
ueranter bona merita, regnabit; nec aliquis poteſt habere bona merita perſeueranter, niſi ip- C
ſemet velit, operetur, donet, & ſeruet, per nonum iſtius; Prius ergo tempore & naturâ vult
Deus quenquam regnare, quàm debet ſibi bona merita; quare & priuſquam habeat bona
merita. Non ergo propter merita, tanquam propter cauſam priorem, ipſum gratificat & ac-
ceptat ad Regnum, ſed gratis omnino, & propter hoc dat ſibi gratiam ad merendum.

Ego autem ſtultus à ſcientia Dei & vanus, quando Philoſophicis literis intendebam, er-
rore contrario ſeducebar. Quandoque enim audiui Theologos iſtam tractare materiam, &
pars Pelagij mihi verior videbatur. In Scholis enim Philoſophorum, raò ſolebam quicquam
audire de gratia, niſi æquiuoce forſan dicta; ſed tota die audiui, quòd nos ſumus Domini no-
ſtrorum actuum liberorum, & quòd in noſtra poteſtate eſt, operari benè vel malè, habere
virtutes vel vitia, cum ſimilibus ſuis multis. Et ſi quandoque in Eccleſia audiui lectionem A-
Apoſtolus. poſtoli gratiam extollentem, & liberum deprimentem arbitrium, cuiuſmodi eſt illud ad Rom.
9. Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, & multa ſimilia, ingrato mihi gra- D
tiæ diſplicebat. Cum Manichæis quoque credebam Apoſtolum, velut hominem, potuiſſe in
aliquo, à veritatis ſemita deuiaſſe. Poſtea verò adhuc nondum Theologiæ factus auditor,
prædicto argumento velut quodam gratiæ radio viſitatus, ſub quadam tenui veritatis ima-
gine, videbar mihi videre à longe gratiam Dei omnia bona merita præcedentem tempore &
natura, ſcilicet gratam Dei voluntatem, qui prius vtroque modo vult merentem ſaluari, &
prius naturaliter operatur meritum eius in eo, quam ipſe, ſicut eſt in omnibus motibus primus
Auguſtinus. Motor; vndè & ei gratias refero, qui mihi hanc gratiam gratis dedit. Auguſtinus etiam hoc
errore Pelagij ſe fatetur quandoque deceptum, in tantum quòd textus Apoſtoli gratiam com-
mendantis, teſtimonijs Legis & Prophetarum nequaquam ſibi videbatur congruere, ſed eti-
am aduerſari; à quo errore ad veritatis notitiam ſimilis ratio deducebat: Dicit enim de præ-
deſtinatione Sanctorum quarto. Cum ſimiliter vt Pelagius errarem, putans fidem, qua in
Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis in nobis. & per illam nos impetrare Dei E
dona, neque fidem putabam Dei gratia præuenire, hoc præcipuè Apoſtoli teſtimonio ictus,
conuictus ſum, Quid habes, quod non accepiſti, ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non
acceperis? Et ſeptimo Confeſſ. vlt. poſtquam confeſſus eſt, quomodò per libros, ſapien-
tiam, & ſcientiam ſæculares erat inflatus, & poſtea diuina gratia viſitatus, ſic dicit; Auidiſſimè
arripui venerabilem ſtilum Spiritus tui, & præ cæteris Apoſtolum Paulum, & perierunt illæ
||concluſiones. ||*queſtiones*, in quibus aliquandò viſus eſt mihi aduerſari, & non congruere Teſtimonijs Le-
gis & Prophetarum textus ſermonis eius, & apparuit mihi vna facies eloquiorum caſtorum,
& inueni quicquam verum illac legerem, hac cum commendatione gratiæ tuæ dici, vt qui vi-
det non ſic glorietur quaſi non acceperit; Quorum etiam veſtigia in tota iſta materia quan-
tum

A rum poſſum, ſpecialiter inſequor, quia vnus mihi videtur tam Logicus, quam Philoſophus Apoſtolorum, aliuſque Doctorum. Multi quoque, vt timeo, moderni Philoſophi, hanc falſam inſaniam ſub ſpecie veræ ſapientiæ charius amplectuntur. Videtur enim multis, multum veriſimiliter colorata, conueniens experientiæ & conſona rationi (falſa enim quandoque probabiliora ſunt veris) quam tamen ſi verè philoſophari voluerint, poſſunt philoſophicè confutare, non dico per rationes hîc poſitas, aut ponendas, ſed fortè per alias fortiores, quas preueniente Dei gratia poterunt inuenire. Amplius autem gratia Dei duce, proceditur iſto modo: Nullus poteſt habere merita, nec perſeuerare in eis, niſi Deus det & ſeruet, vt proximo eſt oſtenſum; & ſi vellet dare malo bona merita & ſeruare ea, ſicut facit bono, ipſe mereretur, & perſeueraret ſimiliter ſicut bonus, ſicut decimum clarè probat. Non ergo propter merita, ſed gratis eligit hunc, non illum. Item ſi Deus propter bona merita priora det gratiam, quare ergo dat illa merita? non propter alia merita priora, ne forte ſic proceſſus fieret infinitus; gratis ergo dat illa, quare & gratiam. Hæc enim ex vi nominis ſui, inter omnia data, gratiſsimè

B dari videtur. Nec poteſt dici, quòd dat huic bona merita, quia præſcit quòd bene vſurus eſt illis, quia ita faceret quilibet, ſi Deus vellet quòd bene vteretur illis, vt patet per decimum. Nec aliàs poterit, ſicut capitulum nonum probat; quomodo etiam poſſet quis bonis meritis malè vti, aut non bene, cùm bonum meritum bonus vſus, ſeu actus exiſtat? Item ſi Deus daret alicui gratiam propter merita, ergo quia merebitur, vellet ipſum regnare, & quia merebitur, vellet ipſum habere merita. Ipſum ergo mereri eſſet cauſa volutionis diuinæ mouens voluntatem diuinam, & ipſa, patiens à mereri, contra viceſimum, & quod ipſe merebitur, eſſet cauſa, quare Deus vult ipſum mereri, quod falſum eſt; contrarium enim eſt verum. Propter hoc enim, quòd Deus vult ipſum mereri, ipſe merebitur, ſicut 14. oſtendebat. Adhuc autem, tunc Deus, quantum eſt de ſe, eſſet in potentia, & in differentia pura, ad volendum hunc habere gratiam, vel carere, & pateretur, actuaretur, & determinaretur per meritum huius bonum vel malum, quod perfectioni, & actualitati eius ſummæ repugnat, ſicut ex vice-

C ſimo huius patet. Item, ſi Deus non daret gratiſsimè gratiam, ſed propter aliquam cauſam inferiorem contingentem & liberam, non certe præſciret ſe daturum illam, ſicut decimum octauum huius oſtendit: Eâdem enim cauſa præcisè qua Deus primò præſcit ſe daturum gratiam, pro tempore dationis ſcit ſe dare illam. Nam propter quamcunque cauſam tunc dat gratiam, ſemper præſciuit & voluit dare gratiam propter illam; alias enim haberet mutabilem voluntatem, contra viceſimum tertium. Item ſi Deus daret gratiam pro meritis, hoc vellet & faceret, quia ſic fieri iuſtum eſſet, cùm tamen ſit è contra & non ita, ſicut viceſimum primum docet. Item tunc collatio gratiæ, & meritum hanc præcedens non continerentur ſub diuina prouidentia, cùm per capitulum decimum ipſa ſit efficax, ſed relinquerentur caſui & fortunæ contra 27um, & alia quæ ſequuntur. Item per primam ſuppoſitionem Deus eſt tantum bonum, quod non poteſt intelligi aliquid maius eo, & bonum eſt ſui ipſius communicatiuum, & maius magis; Deus ergo eſt ita liberaliter communicatiuus & datiuus,

D quòd liberalius communicari vel dari non poterit cogitari: ſed liberalius eſt dare gratis omninò nullo penitus merito præcedente; ſic ergo Deus dat, maximè cùm non indigeat bonis noſtris; & quid liberalius vel gratius dabit quàm gratiam? dat ergo gratiam Deus gratis. Hoc autem & ſignificatio nominis gratiæ ſignificare videtur, quod ſit videlicet gratis data, in quo fundans ſe Apoſtolus ad Romanos, vndecim. probat per demonſtrationem ducentem ad impoſsibile, ſcilicet ad abnegationem eiuſdem à ſe, gratiam non eſſe ex operibus: Si, inquit, gratia, non ex operibus, alioquin, id eſt, ſi detur oppoſitum, Gratia, iam non eſt gratia. Et ſupra 4. Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Item aliqui homines virtuoſi, vt liberalis & magnificus, dant purè liberaliter & gratis omninò, ſecundum exigentiam ſuæ virtutis ſine aliquo merito præcedente, vel etiam ſubſequente, vt 4. Eth. docetur; ergo & Deus cùm ſit omni homine virtuoſior, liberalior, & magni- *Apoſtolus.*

E ficentior infinitè; imò & ſi iſti virtuoſi hoc faciant amicis, vel etiam non inimicis tantummodo, ipſe nedum hoc faciet amicis, & non inimicis, ſi qui tales ſunt medij, ſed etiam inimicis. Nam ſecundum Auguſtinum, Enchir. 56. Minus bonum eſt erga eum eſſe beneuolum, ſiue etiam beneficum, qui tibi nihil mali fecerit, ſed illud multò grandius, atque magnificentiſsimæ bonitatis eſt, vt tuum quoque diligas inimicum, & ei bonum velis & facias. Vnde Apoſtolus ad Romanos, quint. Commendat, id eſt, commendandam oſtendit, Deus charitatem ſuam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt & cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius. Item decentius videtur, quod bona diſpenſentur ſecundum voluntatem ſapientioris & melioris, quàm ſecundum voluntatem minus ſapientis & boni; Deus autem omni homine eſt ſapientior & melior infinitè; *Auguſtinus.* *Apoſtolus*

nitè; decentius ergo videtur, quod omnia diſpenſentur ſecundum voluntatem diuinam, quàm A
cauſaliter à priori ſecundum merita voluntatis humanæ. Vnde ad Epheſ. 1. Qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Item nulli dubium, quin Deus poſſet conferre gratiam ſuam gratis, & hoc eſſet miſericordius atque decentius; quis ergo in tantum nouit ſenſum Domini, aut conſiliarius eius fuit, quod audeat negare Deum ſic facere, cùm debeat hoc potiùs affirmare, qui & in paruulis ita facit notoriè, ſicut trigeſimum primum huius allegat? Et ſi quis dicat, Non eſt iuſtum ſic fieri; quare non ſic facit; ſciat ex vigeſimo primo huius, nihil eſſe iuſtum in talibus, niſi quia volutum eſt à Deo, non è contra: Non enim quia iuſtum eſt, ideo volutum eſt à Deo. Item ſi quis meruit gratiam ſuam dignior eſt illa, quàm ſi illam non meruiſſet; Dignus eſt enim operarius mercede ſua, Luc. 10. & ad Rom. 4. Ei, qui operatur, merces imputatur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; quilibet ergo homo habens gratiam quam meruit, dignior eſt illâ, quàm Chriſtus gratiâ vnionis, vel quacunque alia gratia ſibi in principio gratis data, (Non enim meruit hanc B
vel illam) quod quicunque conceſſerit, monſtrabit ſe non eſſe membrum Chriſti, ſed potius Antichriſti, cùm ſe efferat ſupra caput. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 19. *Auguſtinus* Eſt præclariſſimum lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe Saluator Chriſtus Ieſus, qui, vt hoc eſſet, nullis præcedentibus meritis comparauit. Aperiat itaque nobis in capite noſtro ille fons gratiæ, vnde vnicuique ſecundum menſuram per cuncta eius membra ſe diffundit; ea gratia fit ab initio fidei ſuæ homo quicunque Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus. Et ſequitur capitulo vigeſimo; Quiſquis in capite noſtro præcedentia merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe in nobis membris eius præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Et Enchirid. 27. & de bono perſeuerantiæ penult. & vlt. ſimilia multa dicit; vbi capite vltimo ita dicit, Qui hunc fecit hominem iuſtum ſine vllo merito præcedente, ipſe ex iniuſtis facit iuſtos, ſine vllo merito præcedente ipſorum, vt ille caput, illi membra ſint eius. Item poſitio huic contraria aufert à Deo gratiarum actionum & laudum, timoris & honoris maximam portionem; ſpem quoque hominis C
eradicat à Deo, & fundat in ſeipſo: Quis enim gratias aget æqualiter, & laudabit, timebit Deum & amabit, ſi reddat meritis ſuis præmium debitum, ſicut ſi gratis ipſum etiam inimicum præueniat, & conferat cuncta bona? Quare etiam non ſperabit in ſeipſo, cùm ſufficiat ipſe ſibi? quæ tamen quàm pernicioſa ſunt omnia, & Chriſtianæ doctrinæ contraria, quis ignorat? Hoc etiam teſtatur copioſiſsimè vtriuſque ſeries Teſtamenti, vnde pauca teſtimonia nunc adducam. *Deut. 9.* Deuteronomij nono; Neque enim propter iuſtitias tuas ingredieris, vt poſsideas terram. *Iob 13.* Iob 31. Si lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſsimum: Super quod dicit beatus Gregorius 22. Moral. 9. *Gregorius.* Per manum quippe operatio, per os autem locutio deſignatur. Manum ergo ſuam oſculatur ore ſuo, qui laudat quod facit, & virtutem ſuæ ſibi tribuit operationis Sancti autem viri ſciunt, non virtute propria, ſed præueniente D
gratia, ad meliora ſe vota vel opera commutatos. Et quia Autoris ſui gratiam negare conuincitur quiſquis ſibi tribuit quod operatur, protenus ſubdit, quæ eſt iniquitas maxima, &c. quia illum negat, cuius deſpecta gratia, ſibi vires boni operis arrogat. *Pſal. 55.* Pſalmo 55. Pro nihilo ſaluos facies eos, & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem Pſalmo 105. & ſupra 67. Pluuiam voluntariam ſegregabis hæreditati tuæ, &c. Super quod Auguſtinus in expoſitione præmiſſa, ſubiungit; Multò congruentiùs intelligitur ipſa gratia pluuia voluntaria, quia nullis præcedentibus operum meritis, gratis datur. Si enim gratia, non ex operibus; alioquin gratia, iam non eſt gratia; Non enim dignus ſum, inquit, vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei; Gratiâ autem Dei ſum, id quod ſum; hoc eſt pluuia voluntaria. Voluntariè quippe genuit nos verbo veritatis, hæc eſt pluuia voluntaria. Adhuc autem *Eſa. 52.* & Eſaiæ 52. Gratis, (gloſſa, id eſt veſtra ſponte) venundati eſtis, & ſine argento redimemini; *Hoſ. vlt.* Gloſſa, id eſt, nullo merito veſtro, ſed gratuito Dei beneficio. Et Hoſ. vlt. Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpontaneè; gloſſa, id eſt, ſola miſericordia, quia ipſe prior E
dilexit nos. Quod & in Nouo Teſtamento, in tempore gratiæ clarius demonſtratur. Ipſe *Ioan. 6.* enim autor omnis gratiæ per Ioannem, Dei gratiam, planè dicit; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum; &, Nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit à Patre meo, Ioh 6. Et infra 15. Sine me nihil poteſtis facere; Et ſupra 3. Spiritus vbi vult, *Marc. 3.* ſpirat; & infra 5. Filius, quos vult, viuificat; & Marc. 3. Vocauit ad ſe quos voluit, & venerunt ad eum; *Iacob. 1.* Et Iacobi 1. Voluntariè genuit nos, verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius, & ſimilia multa valdè. Teſtis eſt & Apoſtolus ipſe Paulus, vas electionis gratuitæ, in quo effectus gratiæ gratis datæ euidentiſsimè || *patuit*, quem non inſiſtentem bonis operibus

|| apparuit

A operibus, imò nec deſiſtentem à malis, ſed adhuc ſpirantem minarum, & cædis in diſcipulos
Domini, ac Chriſtianorum ſanguinem, vt vir Belial, ſitientem, ac ipſum Dominum perſequen-
tem ſubitò circumfulſit lux de Cælo cum qua & ipſum præuenit gratia Ieſu Chriſti, vt Act. *Act.9.*
9. patet. Hic igitur ſpecialiter quodammodo filius gratiæ, nec ingratus, ipſam gratiam ma-
trem ſuam in omnibus penè Epiſtolis deuotius honorat, extollit, & prædicat, præcipueque
defendit; qui ad Romanos quaſi per totam Epiſtolam prolixè diſputans & acutè, principaliter
iſta facit. Vnde capitulo 3. ita ſcribit, Omne os obſtruatur & ſubditus fiat omnis mundus
Deo; Gloſſa, totum ei tribuens, nihil meritis proprijs, quia ex operibus legis non iuſtifica-
tur omnis caro, & iuſtificati gratis per gratiam ipſius: Et ad Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per *Epheſ.2.*
fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur: Et ad
Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ, *Tit.3.*
quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Hoc idem ad Rom. 9. *Rom.9.*
B & 11. nedum dicit, ſed probat per Autoritates veteris Teſtamenti, & per rationem ſimiliter.
Nono enim allegat illud Exodi 33. quod Dominus dixit ad Moſen, Miſerebor cuius volue-
ro, & clemens ero in quem mihi placuerit. Vnde concludit Apoſtolus, Igitur non volentis,
neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: Si tamen gratia & miſericordia eſſet ex operibus, po-
tius diceretur, Miſerebor & clemens ero ei, qui hoc meruerit; &, Eſt volentis & currentis,
id eſt, in merito operantis, vt Deus miſereatur, & gratiam largiatur: Et 11° probat idem per *Rom.11.*
vnam autoritatem. 3. Reg 19. dicentem, quòd Deus reliquit ſibi ſeptem millia virorum, qui
non curuauerunt genua ſua ante Baal. Vnde concludit, Sic ergo in hoc tempore reliquiæ,
ſecundum electionem gratiæ, ſaluæ factæ ſunt, & ſtatim poſt probat idem per demonſtratio-
nem ducentem ad impoſſibile, ſcilicet ad abnegationem eiuſdem à ſe, ſcilicet, Si gratia ſit
ex operibus, iam non eſt gratia, ſicut erat ſuperiùs allegatum. In hac etiam ſententia omnes
Doctores Catholici vnanimiter ſunt concordes, inter quos Auguſtinus, quia ſicut Apoſtolus
C primò fuit infidelis & blaſphemus & inimicus gratiæ Ieſu Chriſti, poſtquam præuentus ea-
dem gratia, ſimiliter eſt conuerſus quodammodo ſingulariter imitatus Apoſtolum, factus
eſt gratiæ laudator, gratiæ magnificus ac ſtrenuus propugnator. Item ad hanc partem po-
teſt adduci vnum peremptorium argumentum; Pars enim contraria, quæ ponit gratiam ſe-
cundum merita noſtra dari, eſt hæreſis Pelagiana quam nedum Patres Catholici in Epiſco-
pali iudicio Palæſtino damnârunt, verùm & Pelagius ipſe hæreticus ibidem damnari metu-
ens, ſimiliter condemnauit, vt patet per Auguſtinum de hæreſibus 88. & de prædeſtinatione
Sanctorum 2. & de gratia & libero arbitrio 11, & per Iſidorum 8. Ethic. 19. & recitatur in
Canone 24. quæſt. vlt. Quid autem. Hanc etiam hæreſin plenè & ſollicitè deſtruit Auguſti-
nus, in diuerſis libris contra Pelagianos in genere, & contra quoſdam eorum, vt contra Iulia-
num & Cæleſtium in ſpecie per libros alios ſpeciales, vt ſatis nôrunt, qui libros Auguſtini
nouerunt. Pro hac quoque ſententia, & contra hæreſin Pelagianam, adducit Lumbardus 2. *Lumbardus*
D ſentent. diſtinct. 24. & multis diſtinctionibus ſequentibus, multa & efficacia teſtimonia veri-
tatis, quæ gratiam operantem & cooperantem ſimiliter clarè probant. Contra hæc autem
Pelagius obijcit ſic quærendo, Si gratia gratis detur, cùm omnes homines de ſe ſint pares,
quare datur huic, non illi? Quæro etiam ego à ſic quærente, quare Deus de infinitis anima-
bus, & quibuſlibet alijs rebus æquè poſſibilibus, & æque bonis per omnia, ſi crearentur, creat
has non illas? Quærat etiam iſte, ſicut in perſona talium quærit Auguſtinus de prædeſtina-
tione Sanctorum 19. Ego ſum homo ſicut Chriſtus eſt homo, cur non ſum quod ille? Dei
enim gratia ille talis ac tantus eſt; cur diuerſa eſt gratia, vbi natura communis? certè non eſt
perſonarum acceptio apud Deum. Et quaſi reſpondendo quærit Auguſtinus; Quis, non
dico Chriſtianus, ſed inſanus hoc dicat? Idem in homilia viceſima ſexta ſuper illud Iohan.
6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit illum, ſic quærenti, quaſi non
reſpondendo reſpondet; Magna, inquit, gratiæ commendatio; Nemo venit niſi tractus,
E quem trahat & quem non trahat, quare illum trahat & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi
non vis errare: Huic tamen quærenti reſpondet 21um huius. Adhuc autem Pelagiani ingrati
gratiæ, non deſinunt obuiare, ſed ſicut falſigraphi errantes, non intelligentes Scripturas, ne-
que veritatem Dei, ſicut beatus recitat Auguſtinus, de gratia & libero arbitrio 11. talia teſti-
monia de ſacra Scriptura ad roborationem ſui erroris colligunt, & proponunt: Conuertimini
ad me, & ego conuertar ad vos: & 2° lib. Paral. Dominus vobiſcum || ſi vos eſtis cum eo. & || cùm
ſi quæſieritis eum, inuenietis eum; ex quibus nituntur arguere gratiam ſecundum merita noſtra
dari. Sed fruſtra, cum alibi ſic ſcribatur, Deus virtutum conuerte nos, Deus tu conuertens
viuificabis nos; &, Poſtquam conuertiſti me, ego egi pœnitentiam, Ier. 31. & Thren. vlt. con-
uerte

uerte nos Domine ad te & conuertemur, Innoua dies noſtros ſicut à principio. Ecce quòd A
Dominus nos lapſos ad gratiam innouat, ſicut & per eam in principio nouos facit. In talibus
tamen præceptorijs, Conuertimini ad me &c. ſecundum Auguſtinum ibidem, capit 11. &
12. manifeſtat liberum arbitrium voluntatis. Et infra 23. Quandò iubetur, vt operentur, li-
berum præuenitur arbitrium, ſed ideò cum timore & tremore, ne quis ſibi tribuat quòd benè
operatur; imò ſi Pelagius haberet dimidium oculum, poſſet videre, quòd Deus eo ipſo quòd
|| præcepit ſic ||*præcipit*, peruenit voluntatem, ipſam excitans ad agendum, non tamen vt ſine ipſo hoc fa-
ciat, ſed cum ipſo, ſicut præcedentia docuerunt. Quapropter & dicit, Sine me nihil poteſtis
Iohn. 15. facere, Ioh. 15. Et Apoſtolus 1. ad Cor. 15. Abundantius omnibus laboraui, non autem
1. *Cor.* 15. ego, ſed gratia Dei mecum. Similem quoq; falſigraphiam recitat Auguſtinus, de prædeſtina-
Auguſtinus tione Sanctorum 13. in hæc verba; Cum dicitur, inquiunt, Si credideris, ſaluus eris, vnum
horum exigitur, alterum offertur; quod exigitur in hominis, quod offertur, in Dei eſt pote-
ſtate; & quærendo, ſic obijcit contra eos; Cur non vtrumque in Dei eſt poteſtate, & quod B
iubet, & quod offertur? Et ſtatim probat quòd ſic. Rogatur enim vt det, quod iubet; Rogant
enim credentes vt ſibi augeatur fides; Rogant pro non credentibus vt eis donetur fides; Et in
ſuis igitur incrementis, & in ſuis initijs, Dei donum eſt fides quamuis & ipſa, cum dicitur, Si
credideris, ſaluus eris, propoſito præmio ſalutis, à nobis exigatur. Ideò enim hoc & ſimilia
nobis præcipiuntur, & Dei dona eſſe monſtrantur, vt intelligatur, quòd & nos ea faciamus, &
Ezechiel. Deus facit, vt illa faciamus, ſicut per Prophetam Ezechielem apertiſſimè dicit; Ego faciam
vt faciatis. Attendite, & videbitis Deum promittere ſe facturum vt faciant, quæ iubet vt fiant.
Vndè Ezechiel 36. Non propter vos ego faciam, domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum
meum adducam vos in terram veſtram, effundam ſuper vos aquam mundam & mundabimi-
ni; & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum
ponam in medio veſtri; auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, & faciam vt in
præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Poſſetque non inconueni- C
enter intelligi, Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, hoc modò; Conuertimini ad
me per gratiam operantem & liberum arbitrium voluntatis, & ego conuertar ad vos per gra-
tiam cooperantem, gratiam priſtinam conſeruando, vel pleniorem donando, ſecundum quod
Apocalipſis. Apoc. vlt. ſcribitur, Sanctus ſanctificetur adhuc. Vndè & Anſelmus de Concordia 10. Di-
Anſelmus. citur, inquit, conuerſis, conuertimini, aut vt magis conuertantur, aut vt ſeruent quod conuerſi
ſunt. Adhuc autem & quidam Pelagij aduocati non deſinunt oblatrare, multa quidem &
manifeſta verba Epiſtolæ, ſicut dicunt, beati Ieronymi ad Demetriadem de Inſtitutione virgi-
nis, allegando, contra adiutorium gratiæ, & pro ſufficientia liberi arbitrij ad opera quælibet
virtuoſa. Sed hi, vt videtur, negligentes in hac parte ſcripta maiorum, Scripturam Pelagia-
nam, quàm Auguſtinianam, Scripturam Hæreticam, quàm Catholicam charius amplectun-
tur. Conſtat nempè legentibus, & non negligentibus Epiſtolarium beati Ieronymi, duas eſſe
Epiſtolas intitulatas Ieronymo ad Demetriadem, quarum vna ſcilicet 94. tale habens initium, D
Inter omnes materias, proculdubio eſt ipſius, in qua nihil de excellentia liberi arbitrij conti-
netur; altera autem videlicet 93. incipiens iſto modo, Si ſummo ingenio parique fretus ſcien-
tia, quæ liberum arbitrium patenter extollit, conceditque gratiam, ſed ambiguam, fatuam, &
fallacem, nequaquam Ieronymi Doctoris Catholici eſt credenda. Neque enim ſtilum eius
ſapit, proceſſum, nec ſenſum, ſed alios multum diſtantes, ſicut lectoribus facile eſt videre;
concordatque multum in ſententia, & in ſtilo, Epiſtolæ magnæ Pelagij directæ ad Paulinum
Epiſcopum, libro eius pro libero arbitrio, qui quatuor libros tenet, & alijs opuſculis eius mul-
tis. Quare & ipſius Pelagij veriſimiliter æſtimanda. Nonnè & ipſe Pelagius in libello fidei
ſuæ, quem miſit Romam ad Papam Innocentium, ſcribit ita? Legant Epiſtolam quam ad ſa-
cram Virginem Chriſti Demetriadem in Oriente conſcripſimus, & inuenient ita nos homi-
nis laudare naturam, vt Dei ſemper gratiæ addamus auxilium; & quæ eſt illa Epiſtola, niſi
Auguſtinus illa ſuperius memorata? Quare & Auguſtinus primo contra Pelagium, & Cœleſtium, de E
gratia Chriſti, & peccato originali 23. 28. 29 30. & 31. aſſerit illam Epiſtolam eſſe Pelagij,
recitans, diſcutiens, & condemnans quaſdam particulas eius plane; Qui & cum Alypio, Epi-
ſtola 71. ad Iulianam, Ad ſanctam, inquit, Demetriadem quiſnam ſcripſit librum? & recitat
Guido. diſcutiendo quaſdam particulas Epiſtolæ ſupradictæ. Adhuc autem & Guido Prior Carthu-
ſiæ, in Epiſtola ſua miſſa ad Lazarum Priorem Durbonenſem, & fratres, pro Epiſtolis beati
Ieronymi, dicit planè prædictam Epiſtolam, non eſſe Ieronymi, imò Pelagij. Venerabilis ve-
Beda. rò Beda 1. ſuper Cant. Canticorum, (qui eſt ſpecialiter contra Iulianum) de gratia Dei, 12.
Multas particulas huius Epiſtolæ recitans & condemnans, affirmat hanc eſſet Iuliani, filij
Pelagij, & alumni; Vndè & ſic ait in libro quem ad Demetriadem Virginem Chriſti, de in-
ſtitutione

A ſtitutione virginis, ſcripſit, hæc eadem de potentia liberi arbitrij, quomodo ſentiat, pandit; quem videlicet librum nonnulli noſtrum ſtudioſè legentes, ſancti & catholici Doctoris Ieronymi eſſe, temerè arbitrantur, minimè prouidentes, quòd ſuauitas eloquentiæ demulcentis, & hæreſeos peruerſitas ſeducentis manifeſtè probet, illius hoc opuſculum non eſſe. Quin potius ipſe fidem eius vel magis perfidiam in dialogo Attici & Critaboli, quem, viuente Pelagio, edidit, cùm adhuc Iulianus ab eo paruulus quaſi in cauerna colubri nutriebatur regulus, diuinis expugnauerit ac perculerit eloquijs. Quidam tamen reſpicientes ad pauca, enuntiant facilè, nihil tale in primo libro Bedæ ſuper Cantica reperiri. Sed hi nimirum falluntur, putantes primum librum Bedæ expoſitorium ſuper Cantica, eſſe ſimpliciter primum librum, ſed non eſt ita. In primo namque libro, non exponit textum Cantici, ſed priuſquam ad expoſitionem Cantici accedat, per totum illum primum librum, errores & hæreſes librorum Iuliani diſcutit, & diuellit: quare & in multis codicibus iſte primus liber nullatenus reperitur. Quicunque tamen initium vltimi libri eius ſuper Cantica viderit, manifeſtè videbit ipſum dicentem
B ſe primum illorum librorum contra Iulianum ſcripſiſſe, qui & in non defectuoſis codicibus crebriùs reperitur. Hic autem liber in quibuſdam codicibus initium tale habet: Primo admonendum putaui lectorem, vt opuſcula Iuliani, &c. in aliquibus verò tale; Scripturus Dei iuuante gratia, in Cantica Canticorum, primò admonendum, &c. ſicut ſupra. Nec quiſquam exiſtimet Bedam, dicentem illam Epiſtolam eſſe Iuliani, contradicere Auguſtino dicenti illam eſſe Pelagij: hæc enim non repugnant. Frequenter namque contingit, quòd multi coniuncti vnam Epiſtolam mittant, aut forſitan ambo ſimul dictârunt, & Pelagius quia ſenior & magiſter, illam nomine ſuo miſit, quàm poſtea Iulianus ſibi voluit vſurpare. Omnes tamen hi teſtes concorditer atteſtantur, quòd illa Epiſtola non eſt beati Ieronymi, ſed Pelagij, aut alicuius Pelagiani hæretici, & profani.

COROLLARIVM.

C

Contra Caſsianum mediantem, dicendo, Deum dare quibuſdam gratiam ſuam gratis abſque merito præcedenti, quibuſdam verò non niſi prius ipſam recipere mereantur: quare & quod nullus ſeruus peccati mortalis poteſt proprijs tantum viribus liberari.

Ex his igitur euidenter apparet, Caſsianum mediare volentem inter Catholicos, (affirmantes vniuerſaliter in omnibus Deum primam gratiam gratis dare, & Pelagium æſtimantem Deum dare cuilibet gratiam pro merito præcedenti, & nulli ſimpliciter, purè gratis) dicendo Deum aliquibus dare gratiam gratis purè, aliquibus verò pro merito præcedenti, grauiter delirare: quamobrem & quod nullus ſeruus peccati mortalis, poteſt proprijs tan-
D tùm viribus liberari. Illud autem totum poriſma patentèr conſequitur ex præmiſsis. Errorem quoque Caſsiani prædictum ſanctus Proſper, per totum pœnè libellum intitulatum ſancti Proſperi pro prædicatoribus gratia Dei, contra librum Caſsiani Presbyteri, qui prænotatur de protectione Dei, diſcretè redarguit, & diffusè repellit: Huius autem Caſsiani errores in iſta materia in collationibus Patrum ſcribuntur: Altera verò pars eius per hoc ſpecialiter ſuadetur, quòd omnis ſeruus peccati mortalis ingratus eſt Deo, & ſine gratia gratificari non poteſt, nec hanc proprijs tantùm viribus poteſt acquirere per priora. Infœlix ergo homo, quis eum liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum, ad Roman. 7. quod & Autoritates omnium Catholicorum Doctorum materiam iſtam tractantium vnanimiter conteſtantur.

E

A

CAP. XXXVI.

Contra Procuratores Pelagij aſſerentes, quod etſi merita non ſint cauſa collationis gratiæ principalis, ſunt tamen cauſa ſine qua non confertur.

LIcet autem Sancti Patres iſtam Pelagianam hæreſin ſuccederunt, ex venenata tamen eius radice in multorum cordibus profundata, quædam non penitus ſpuria, ſed peſtifera vitulamina, quia non ſaporem ſed colorem mutantia, non deſinunt pullulare: Dicunt enim aliqui talium, quod merita non ſunt cauſa principalis gratiæ nobis datæ, ſed cauſa ſine qua non datur. B Sed quis non videat iſtos & eorum ſimiles hæreſin Pelagianam tantum vocaliter declinare, & ipſam realiter prędicare? Mutant vocem propter horrorem nominis hæretici euitandum, vt ſic eandem prauitatis ſententiam ſophiſticè palliatam, & laruatam fallaciter, cautiùs introducant, ſicque corda ſimplicium corrumpant facilius & ſeducant. Vox quidem vox Iacobi eſt, ſcilicet viri fidelis, Deoque dilecti, ſed manus iniquam ſententiam inſerentes, manus ſunt Eſaui, viri ſcilicet infidelis & Deo odibilis. Quis etiam mentis tam inops, vt non percipiat, quàm læto corde tales reconciliarent Pelagium, Cœleſtinum, Iulianum, & cæteros Pelagianos hæreticos, ſi auderent, ac Paulum, Auguſtinum, Gregorium, & cæteros catholicos condemnarent? Igitur ſi merita noſtra ſunt cauſa ſine qua non gratiæ nobis datæ, per capitulum decimum ſextum poteſt oſtendi, quòd merita ſunt aliquo modo cauſa, vt concauſa, & cauſa partialis gratiæ nobis datæ. Nec Pelagius vnquam deſipiebat in tantum quòd voluit dicere, merita eſſe cauſam totalem gratiæ datæ à Deo, quia hoc eſſet ponere & excludere Deum datorem gratiæ nobis datæ. C In quo ergo diſentiunt iſti à Pelagio? Item tunc gratia eſſet ex meritis & operibus contra capitulum proximum. Item omnia argumenta ibi probantia, quod gratia datur gratis, non pro præcedentibus meritis, iſtam falſigraphiam reprobabunt ſimiliter, ſi debitè proferantur. Item ſi intelligant per cauſam principalem, cauſam principaliſsimam omnium & ſupremam, ſic nec mala merita ſunt cauſa damnationis & pœnæ, nec aliqua cauſa inferior eſt cauſa alicuius effectus, ſicut præcedentia manifeſtant. Rurſumque ſecundum iſtud, iniuſtus ſimiliter mereretur primam gratiam, ſicut iuſtificatus ſecundam, ſcilicet gratiæ primæ augmentum; cùm tamen primum negetur ab omnibus, ſicut capitulum proximum docuit, ſecundum verò catholice concedatur. *Parabol.4.* Vnde Parab. 4. Acquire prudentiam, & dabit capiti tuo augmenta gratiarum. *Auguſtinus.* Et Auguſtinus ad Bonifacium Papam, D *Lumbardus.* ſicut recitat Lumbardus 2. ſentent. diſt 26. ſic ſcribit; Non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici; *Proſper.* Et in ſententijs Proſperi, propoſitione 95ª. Creſcit ſemper charitatis facultas, dum vſu maior, & largitate fit ditior. Itē ſi merita ſint prior cauſa dationis gratiæ quàm ſit Deus, tunc qui ſic meretur, priùs venit ad Deum quàm è contra, & potiùs trahit Deum ad eum quàm è contra; Quomodo ergo dicit, *Ioan.6.* Nemo venit ad me, &c. Ioan. ſexto? Quomodo ergo dicit, Non vos me *Ioan.15.* elegiſtis, ſed ego elegi vos, Ioan. 15? Et ſine me nihil poteſtis facere; & quomodo tunc dicit *Apoſtolus.* Apoſtolus, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quod & Philoſophicè ſtatim probat, quoniam, inquit, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. ad Rom. 11. Et quomodo ergo dicit ad Epheſ. 2. Gratia ſaluati eſtis, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, cùm tamen originaliter ſit ex vobis? Item ſi merita ſint concauſa, vel cauſa partialis dationis gratiæ, iſta datio partim tribuenda eſt Deo, partim nobis; imò E & pars prior eſt noſtra, ſicut iam fuit oſtenſum; poſterior verò Dei contra gloſſam verbi Apoſtolici allegati dicentem, Gratia præeunte, id eſt, gratuita Dei voluntate, non ex vobis, id eſt, ex vi naturæ veſtræ, quia Dei Donum eſt purè, non partim ex operibus. Item dicit Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 3. Nolens Pelagius tam claris teſtimonijs Apoſtolicis repugnare, & tamen volens à ſeipſo ſibi eſſe quod credit, quaſi componit homo cum Deo, vt partem fidei ſibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod eſt elatius, primam tollit ipſe, ſequentem dat illi; & in eo quod dicit eſſe amborum, priorem ſe facit, poſteriorem Deum. Ecce quomodo ſic dicentes, mentē & verba Pelagij ampleċtuntur. Item tunc bene poſſet quęri, quare hunc trahit Deus, & hunc non trahit: Habet enim veram cauſam, ſcilicet meritum aliquod

A aliquod antecedens, contra Auguſtinum ſuperius recitatum. Quomodo etiam ſaluant iſti gratiam operantem, quæ in omnibus præuenit peccatores? Si autem iſti obijciant illud Auguſtini, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te, & ſimilia: ergo oportet quod aliquid coagas ad hoc, quòd gratia tibi detur; dicendum, quòd verum eſt forſitan in adultis; non tamen oportet me aliquid agere antecedenter, ſed ſubſequenter, ita quòd infuſa mihi gratia benè velim & faciam; ſed infuſio gratiæ eſt prior naturaliter, me autem bene velle & facere, illam naturaliter conſequitur, ſicut efficiens ſuus effectus, & cauſam ſuum cauſatum. Sic autem reſpondet Lumbardus 2. ſent. diſt. 26. (cùm obijcitur quòd gratia non præcedit hominis voluntatem) per illud Auguſtini ſuper Iohannem, vbi priùs, Nemo poteſt venire ad me, & reliqua: Cætera poteſt homo ‖*nolens*, credere autem non niſi ‖*volens*; & per illud gloſſæ ſuper illud Gen. 24. Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem, quia fides eſt voluntatis, non neceſsitatis: Dicit igitur, Ad quod reſpondentes dicimus, hæc omnia dicta eſſe, *Lumbardus.* ‖ volens, ‖ nolens;

B quia non eſt fides, niſi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, ſed cauſa, & natura; quam reſponſionem confirmat per Auguſtinum Enchirid. 23. dicentem, quòd bona voluntas in eis donis eſt, quæ non præcedit, & ipſa iuuat quibus præuenitur, dum eis conſentit, quod & ſupra capitulis multis expreſsiùs continetur. Quærit enim ſic, Cùm proculdubio, ſi homo eius ætatis eſt, vt ratione vtatur, non poſsit credere, ſperare, diligere, niſi velit, nec peruenire ad palmam vocationis Dei, niſi voluntate cucurrerit: quomodo ergo non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? niſi quia voluntas, vt ſcriptum eſt à Domino præparatur: alioquin ſi propterea dictum eſt, Non volentis &c. ſed miſerentis, &c. quia ex vtroque fit, id eſt, ex voluntate hominis & miſericordia Dei, vt ſic dictum accipiamus, Non volentis &c. quaſi diceretur non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei; nec ſufficit ſola miſericordia Dei, ſi non ſit etiam voluntas hominis; ac per hoc, ſi rectè dictum ſit, Non volentis hominis, ſed miſerentis eſt Dei, quia illud voluntas hominis ſola non implet; cur non è contrario rectè dicitur, Non miſerentis Dei, ſed

C volentis eſt hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet? Porrò ſi hoc dicere nullus Chriſtianus audebit, ne Apoſtolo apertiſsimè contradicat, reſtat vt propterea recte dictum intelligatur, Non volentis, ſed miſerentis eſt, vt totum detur Deo, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam: Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia, quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa. Item eadem diſt. 26. allegat Auguſtinum dicentem, Cùm fides impetrat iuſtificationem, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed hoc fit voluntate comitante non ducente, pediſſequa, non præuia. Idem ſupra, diſt. 25. vlt. dicit, quòd Dei gratiam non adiuuat voluntas hominis vel operatio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, quod & diffusè oſtendit diſtinct. 26. & 27. conſequenter. Auguſtinus quoque de prædeſtinatione contra Pelagianos 3. ſcribit ita; Stulte, Deus eſt, qui iuſtificat impium, non præuentus humana voluntate, ſed ipſe præueniens hominis voluntatem miſericordia ſua: Deus enim, in- *Lumbardus* *Auguſtinus.*

D quit, meus, miſericordia eius præueniet me. Audi & alium Prophetam loquentem, Conuerte me, Domine, & conuertar; Sana me, & ſanabor: vnde & Apoſtolus, Iuſtificati, inquit, gratis per gratiam ipſius. Audi gratis, & tace de meritis: Qui & de natura & gratia 32. loquens de iuſtificatione noſtra, ſic ait; Vbi quidem operamur & nos, ſed illo operante nos cooperamur, quia miſericordia eius præueniet nos: Et de bono perſeuerantiæ 48. dicit, quòd Deus eorum præuenit voluntatem, quibus datur gratia, ideo vtique ne non gratis dari videatur, ſed ſecundum præcedentis merita voluntatis, ſicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur. Idem Hypog. 52. In omni opere facto prior eſt voluntas Dei, poſterior liberi arbitrij, id eſt, operatur Deus, cooperatur homo. Quòd ſi dicas vt dicere conſueuiſti, quia ego prior volui, Deus voluit, iam meritum facis, vt gratia ex operibus iam non ſit gratia, ſed merces: hoc loco redarguit te Apoſtolus, dicens; Si ergo gratia, iam non ex operibus, alioquin *Propheta.* *Apoſtolus.* *Auguſtinus.*

E gratia iam non eſt gratia, gratia mihi donatur, non redditur. Qui & de hæreſibus 88. dicit, quòd Pelagius non ‖*prapoſuit* gratiam libero arbitrio, ſed infideli calliditate ſuppoſuit. Iſidorus inſuper 8. Eth. 5. ſent. 14. tractans de diuerſis hæreticis & eorum hæreſibus, dicit, quòd Pelagiani liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, & recitatur in Canone 24. quæſt. vlt. Quidam autem; vbi Gratianus ſequens Iſidorum enumerat multos hæreticos, cum hæreſibus eorundem. ‖ propoſuit

A

CAP. XXXVII.

Contra quoſdam Pelagianos dicentes hominem poſſe ex ſe tantum debitè præparare; quod ſi faciat, Deus dabit ſibi gratiam ſuam gratis.

SVNT adhuc alij opinantes quòd homo non poteſt ex ſe mereri propriè gratiam; poteſt tamen ſe debitè præparare, & tunc Deus ſibi dabit gratiam ſuam gratis: ſicut in naturalibus, cum B materia fuerit debitè præparata, inducitur ſtatim forma. Hæc autem præparatio vel iuuat in aliquo, vel non iuuat: Si non iuuat, non præparat, nec diſponit; ſi iuuat, eſt aliquo modo laudabilis & meritoria, & aliqua cauſa gratificationis contra duo capitula proxima; & ſic redeunt contra hunc errorem omnia argumenta facta hic & ibi. Item ſecundum hoc, principium fidei eſt à nobis, ſupplementum verò à Deo, quod recitat *Auguſtinus.* Auguſtinus & reprobat, de Prædeſtinatione Sanctorum 2. dicens: Si non pertinet ad Dei gratiam, quòd credere cæpimus, ſed illud potius quod propter hoc nobis additur, ac per hoc principium fidei noſtræ priores damus Deo, vt retribuatur nobis ſupplementum eius; ſed quis dicat eum qui iam cæpit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri? Vndè fit, vt iam merenti, cætera dicantur addi retribu- C tione diuina, ac per hoc gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, quod obiectum ſibi Pelagius, nè damnaretur ipſe, damnauit. Et de præparatione poteſt argui ſimiliter omni modo. Simili modo arguit de gratia & libero arbitrio capitulo 12. 17. 18. Item ipſa præparatio eſt gratuitum donum Dei, vt 9um & 20um capitula manifeſtant, quod & 27um cum 10° & eodem *Ioh. 15.* 20° comprobabit, & ſatis patet per ſummum Autorem noſtrum Iohan. 15. ſic dicentem, Sine *2. Cor. 3.* me nihil poteſtis facere, & per Diſcipulum ſuum Paulum 2. ad Corinth. 3. confitentem; Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum, quòd non ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et 1. ad Corinth. 4. Quid habes, *1. Cor. 4.* quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Et ad Rom. 11. *Rom. 11.* Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia; Vndè & Auguſtinus virtute iſtarum *Auguſtinus.* autoritatum ſuffultus procedit per totum librum de Prædeſtinatione Sanctorum, oſtendens quòd principium fidei, complementum, & finis, & totum penitus eſt à Deo. Vndè capit. 7. D dicit de Electis gratis conſecuta eſt electio, quod conſecuta eſt, non præceſſit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis, quod probat per illud Pſalmi ſuperius allegatum, Pro nihilo ſaluos fecit illos; Et infra 14. Omnis hæc ratio, qua defendemus gratiam verè || teſtimoniorum eloquijs. eſſe, id eſt, non ſecundum merita noſtra dari, quamuis euidentiſſimè diuinorum || *teſtimonijs eloquiorum* aſſeratur, tamen apud eos, qui niſi ſibi aliquid aſſignent quod priores dent & retribuatur eis, ab omnis ſtudio pietatis reprimi ſe putant, laborat aliquanto in ætate maiorum volentium voluntatis arbitrio, ſed vbi venitur ad paruulos, & ad ipſum mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, omnis deficit præcedentium gratiam humanorum aſſertio meritorum. Idem de bono perſeuerantiæ 67. Attendant, quomodò falluntur qui putant eſſe à nobis, vt petamus, quæramus, & pulſemus; Et hoc eſſe dicunt, quòd gratia præceditur merito, vt ſequatur illa, cum accipimus petentes, & inuenimus quærentes, aperiturq; pulſantibus, nec volunt intelligere, etiam hoc diuini eſſe muneris vt petamus, quæramus atque E pulſemus. Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater: ad *Ambroſius.* quod etiam allegat beatum Ambroſium, ſic dicentem, Et orare Deum, gratiæ ſpiritualis eſt, ſicut ſcriptum eſt, Nemo dicit, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu Sancto. Item tunc recipere gratiam eſſet volentis & currentis, contra Apoſtolum ad Romanos 9. quoniam eius eſt ſe *Auguſtinus.* debitè præparare. Et confirmatur per Auguſtinum Enchirid. 23 ſuper hac autoritate Apoſtoli diſputantem, & ipſam præparationem voluntatis noſtræ Deo totaliter tribuentem, vt erat contra errorem proximo allegatum. Idem patet per eum de duabus animabus 15. & recitatur 2. Sentent. Petri diſt. 26. dicentem, quod voluntas vt non admittat malum & adipiſcatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia, quòd & confirmat per illud Apoſtoli,

Non

A Non volentis, neque currentis,&c. Idem patet per eundem 1. Retractat.23. & de prædeſtinatione Sanctorum quarto, dicentem, quod Deus præparat voluntatem; & infra ſexto. Licet credere vel non credere ſit in arbitrio voluntatis humanæ, tamen in electis præparatur voluntas à Domino: Et inferius ſeptimo; Cum multi audiunt verbum veritatis, alij credunt, alij contradicunt, cum in alijs præparatur, in alijs non præparatur voluntas à Domino. Et De gratia & libero arbitrio, viceſimo primo; Formamur & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, ſed præparauit Deus omnipotens, vt in illis ambulemus. Nonne & regalis Propheta dicit Deo; Præparans montes in virtute tua, Pſalm. ſexageſ. quarto. montes, ſcilicet in ſtatu vitæ excelſos, ſed ipſe præparans montes, non montes ſeipſos, & hoc virtute tua, non ſua. Quare & infra; Flumen, inquit, Dei repletum eſt aquis; hoc eſt ſecundum Auguſtinum, populus Dei repletus eſt Spiritu Sancto, id eſt, ſpiritualibus donis eius. Paraſti cibum illorum, ſcilicet ſpiritalem, quoniam ita eſt præparatio eius. Vbi Pſalterium Romanum, quod Auguſtinus exponit, ſic habet; Quoniam ita eſt præ-
B paratio tua: ſuper quod Auguſtinus; Non quia te promeruerunt, quibus peccata donaſti, (merita enim illorum mala erant) ſed tu propter miſericordiam tuam, quia ita eſt præparatio tua; ita paraſti cibum illorum. Quomodo etiam præparauit ſe Paulus crudeliſsimè ſæuiens contra Chriſtum ad Chriſti gratiam promerendam? quomodo Matthæus? & quomodo alij ſimiles? Nonne quoſdam infirmos legimus Dominum curauiſſe, à quibus, aut pro quibus non fuerat deprecatus, neque qui ſe in aliquo præparabant, ex miſericordia ſua ſola? Nonne & homo miſericors, pius, & bonus, ſciens & potens ſic faceret? Cur ergo non Deus in omnibus melior infinitè? & ſi infirmitates corporales ſic ſanet, cur non ſimiliter, imò potius ſpiritales? Nonne anima plus eſt quàm corpus? ſimilior Creatori & charior Redemptori? Sed obijcient forſan iſti, quòd illud Pſalmi 9. Præparationem cordis audiuit auris tua: & Parabol. 16. Hominis animum eſt præparare, & Domini gubernare linguam; & 1.Reg.2. Ipſi præparantur cogitationes. Item orationes & eleemoſynæ Cornelij non dum baptizati, nec fidelis, *Pſal.9.* *Parab.16.* *1.Reg.2.*
C aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei; quare præcepit ſibi per Angelum, vt Simonem accerſeret, qui accerſitus & veniens ipſum Cornelium baptizauit, vt patet Act. 10. Ergo propter illam præparationem per orationes & eleemoſynas meruit baptizari. Item in tali adulto baptizando ante baptiſmum ſunt multæ cogitationes, & deliberationes de baptizari, & tandem conſenſus, & hac tota præparatione completa, datur gratia baptiſmalis. Primum autem iſtorum nihil concludit, quoniam ita Deus exaudit orationes noſtras, quæ tamen non ſunt tantùm nec primo à nobis, ſed à Deo in nobis. Accepimus enim ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, ad Rom. 8. quod exponens Apoſtolus ad Gal. 4. dicit; Miſit Deus ſpiritum Filij in corda noſtra clamantem Abba pater, id eſt, clamare nos facientem, ſicut patet per expoſitiones Sanctorum, & per Auguſtinum de bono perſeuerantiæ, *66.* per quem cum beato Ambroſio, cap. *67.* reſponſio tota patet, ſicut erat ſuperius allegatum. *Apoſtolus.*
D Ad aliud cùm allegant, quòd Hominis eſt animum præparare, & Domini gubernare linguam: verum eſt certè, ſed non ſolius hominis eſt animum præparare, ſed etiam Domini, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: Ideo vtrumque iſtorum eſt Domini. Quis enim ignorat maius eſſe, & melius animum præparare ad ſapienter loquendum, quàm eloqui præparata? Quoniam ſecundum Catonem; Sermo datur cunctis, animi ſapientia paucis. Et quis non dico Chriſtianus, ſed vel Pelagianus audeat ſibi ipſi tribuere quod melius eſt & maius, Domino vero Deo quod deterius eſt & minus? Vnde Iacob. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. Et Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſerm. 15. Eris opus Dei, non ſolum quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es: melius eſt enim hominem iuſtum eſſe, quàm hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis, quàm Deus fecit. Idem ſuper illud Pſalmi, 144. In iuſtitia tua exultabunt. Nemo Deo tribuat quòd eſt, & ſibi quòd iuſtus eſt; Melius enim tribuis tibi quàm Deo; melius enim *Auguſtinus.*
E eſt iuſtum eſſe, quàm hominem eſſe. Et Bernardus de gratia, & libero arbitrio, 10. Abſit vt naturæ voluntatis ipſi perfectionem, Deo autem tantùm creationem tribuamus, cùm longè nimirum melius ſit eſſe perfectam, quàm *factam*; & cum dictum ipſum nefas videatur Deo quod minus, nobis quod excelſius ſit attribuere. Auguſtinus quoque 12. de Ciuit. Dei 9. arguit iſto modo; Si boni Angeli fuerint prius ſine bona voluntate, eamq; in ſe ipſi Deo non cooperante fecerunt, ergo meliores à ſeipſis quàm ab || *ipſo* facti ſunt. Abſit autem, ſi non potuerunt ſeipſos facere meliores, quàm eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit, profecto & bonam voluntatem, qua meliores eſſent, niſi operante adiutorio creatoris habere non poſſent. Qui & 1. contra Pelagium & Cœleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali 22. redarguens Pelagium æſtimantem cogitationem immitti à Deo, ſed dilectionem eſſe || illo

 à nobis

à nobis, ſic ait, Cogitationem & dilectionem, ſicut ſunt diſcernenda diſcernat, & cùm ſit v- A
trumq; donum Dei, ſed vnum minus, alterum maius, non hic iuſtitiam noſtram per laudem iuſtificatoris noſtri extollat, vt horum duorum quod minus eſt diuino tribuat adiutorio, quod autem maius eſt humano vſurpet arbitrio; & ſi conſenſerit, nos gratia Dei accipere charitatẽ, non ſic ſentiat, tanquam vlla meritoria bona noſtra præceſſerint. Nam vnde merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Vt enim acciperemus dilectionem, qua diligeremus, dilecti ſumus, cùm eam nondum haberemus. Hoc Ioan. Apoſt. apertiſſimè dicit, non quod dilexerimus Deum, ſed quia ipſe dilexit nos; optimè omnino atq; veriſsimè. Non enim haberemus, vnde eum diligeremus, niſi hoc ab illo, cum prior nos diligeret, ſumeremus. Quid autem boni faceremus, niſi diligeremus? aut quomodo bonum non facimus, ſi diligam⁹? Etſi enim Dei mandatum videtur aliquando à non diligentibus, ſed à timentibus fieri, tamen vbi non eſt dilectio, nullum opus bonum imputatur, non rectè bonum opus vocatur, quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, & Fides per dilectionem operatur. Quia tamẽ Salomon B
videtur ponere differentiam aliquam inter animum præparare, & linguam gubernare; ſciendum quod gubernare eſt alicuius rectoris ſuperioris, reſpectu alicuius inferioris per illum directi; Agere autem eſt cuiuſcunq; cauſæ actiuæ ſiue ſuperioris ſiue inferioris, & ideo poteſt dici, quod ignis calefacit ferrum; ſed fabri eſt gubernare, & moderari calorem & calefactionem: ſic & hominis eſt animum præparare, non tamẽ ſolius, ſed ſicut cauſæ inferioris actiuæ cum cauſa ſuperiori actiua, & in virtute illius qui eſt Dominus; ſed Domini ſolius tanquam ſupremi rectoris eſt gubernare linguam, tamen homine ſubagente, ſicut fabri eſt gubernare malleum ſonos varios concitantem. In manu enim Dei & nos & ſermones noſtri. Multum etiam congruè diceretur, Domini ‖ *eſt* animum ‖ *gubernare*, & hominis ‖ *præparare* linguam. Illud autem 1. Reg. 2. Ipſi præparantur cogitationes, intelligit Gloſſa ſic, id eſt, cogitationi eius, quaſi diceret, Nullæ cogitationes latent eum, & hoc videtur prætendere totus verſus: Recedant, inquit, vetera de ore veſtro. quia Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes. De C
Cornelio verò dico, quod quantamcunque bonam præparationem habuit, accepit iam gratis à Deo, ſicut præcedentia docuerunt. Nec etiam erat penitus infidelis. Quomodo enim Deum oraſſet, & pro eius amore eleemoſinas erogaſſet, niſi aliquo modo credidiſſet in eum? non tamen habuit plenam fidem, vel non reuelatam in omnibus, ſed velatam, & his modis reſpondit Aug. obijcientibus eandem inſtãtiam, de prædeſtinatione Sanctorum 8. Solet, inquit, dici, Ideo credere meruit, quia vir bonus erat, & antequam crederet, quod de Cornelio dici poteſt, cuius acceptæ ſunt eleemoſynæ, & exauditæ orationes antequam credidiſſet in Chriſtum, nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? ſed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſaluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſt. Petrus, quamuis niſi Dominus ædificet domum, in vanum ‖ *laborauerunt* ædificantes eam. Quicquid igitur & antequam in Chriſtũ crederet, & cum credidiſſet, bene operatus eſt Cornelius, totum dandũ eſt Deo, ne forte quis extollatur. Ad vltimum patet per idem; omnes enim tales D
cogitationes fiunt gratis à Deo, ſine quo nihil poſſumus facere, cùm non ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. Pro quo dicit Aug. de prædeſtinatione Sanctorum 2. Quis non videat prius eſſe cogitare, quàm credere? Nullus quippe credit niſi prius cogitauerit eſſe credendum. Quamuis enim raptim, quamuis celerrimè credendi voluntatem, quædam ſanctæ cogitationes ante volent, moxq; illa ita ſequatur, vt quaſi coniũctiſsima comitetur, neceſſe eſt tamen, vt omnia quæ creduntur, præueniente ‖ *cogitatione* credantur. Quod ergo ad religionem pertinet atq; pietatem, nõ ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Verum licet iſta ita ſe habeant, non eſt tamen intentionis meæ negare omnem præparationem & diſpoſitionem præuiam charitati, & gratiæ in adultis: Scio enim quod timor ſeruilis, timor pœnæ, timor incommodi, amor commodi, & virtutes morales, multum retrahunt à peccato, inclinant ad opera bona, & ſic ad charitatem & gratiam, & ad opera verè grata præparant & diſponunt, ſicut ſatis oſtendunt autoritates quamplurimæ 3. E
ſentent. Petri diſt. 34. ſcriptæ. Nullus tamen aliquid horum poteſt, nec ſe quouiſmodo diſponere ſine Deo ſpecialiter id agente, ſicut præcedentia manifeſtant. Veruntamen collatio gratiæ non ſemper ſequitur præparationem huiuſmodi, ſicut nec ipſam gratiam collatam perſeuerantia, prædeſtinatiuè ad vitam, ſicut præhabita clare docent.

‖ eſſe

‖ præparare.

‖ gubernare,

‖ laborant

‖ cognitione

CAP.

A

CAP. XXXVIII.

Contra quoſdam Pelagianos dicentes quòd Deus præuenit hominem in gratiæ collatione pulſando, & homo ipſam acceptionem gratiæ aperiendo & conſentiendo, ex ſe tamen pulſanti, & ſic ipſam quodammodo promerendo.

ADhuc autem ſunt alij tam validis teſtimonijs non audentes reſiſtere; ideoque dant Deo primitias extrinſecas gratiæ & fidei, ac bonorum ſi- B milium, ſed hominibus gratiam ipſam & fidem cum cæteris bonis huiuſmodi: Dicunt enim Deum ſemper præuenire pulſando & excitando ad gratiam, fidem, & ad bona ſimilia, & hominem ſubſequi aperiendo, & conſentiendo, & hoc ex proprijs viribus per ſeipſum, iuxta illud Apoc. 3. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Hi autem faciunt Deum ſuæ gratiæ publicum venditorem, hominesque emptores. Dicunt enim eum ſicut mercatorem pauperculum clamare, & pulſare ad ianuas, & ad oſtia ſingulorum; aperienti verò pro ſua apertione gratiam ſuam dare, quod tamen veriùs commutare, ſeu vendere diceretur. Faciunt quoque Deum ſcriptorem pauperculum & conductitium ſuam operam publicantem, & pro precio paruulo, pro apertione & cœna, aperientium nomina in libro vitæ ſcribentem, ſicque gratia ex præcedentibus operibus noſtris erit, contra C 35um huius, cuius & omnia redeunt argumenta. Pro quo & dicit Auguſtinus de verbis Apoſtoli, vt allegat Lumbardus in Gloſſa ſuper illud ad Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, &c. non ex operibus, Ne putes te promerendo accepiſſe, qui nihil promereris niſi accepiſſes; gratia præceſſit meritum tuum; non gratia ex merito, ſed meritum ex gratia: Nam ſi gratia ex merito, emiſti eam, non gratis accepiſti. Item homo non poteſt aperire, nec conſentire in talibus ex ſeipſo, ſed ex voluntate diuina, vt capitulum nonum docet, quod & probant Autoritates ſuperiùs allegatæ, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit illum. Secundum iſtos tamen, homo licet pulſatus à Deo, non habens adhuc Patrem, aperiendo pulſanti, veriùs traheret ad ſe Patrem; &, Sine me nihil poteſtis facere, ergo nec aperire. nec ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ergo nec aperire credendo: Minus eſt enim cogitare quàm credere. Quod licet ſatis appareat, ecce teſtis idoneus Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 2. ſic dicens, Credere nihil eſt aliud, quàm cum aſſenſione cogitare; Non enim D qui cogitat, credit; cùm ideo cogitant plerique ne credant; ſed cogitat omnis qui credit. Quod ergo ad religionem pertinet atque pietatem, ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmet ipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra qua credere incipiamus ex Deo eſt. Quocirca, ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum vel perficiendum ‖ *quodcunque* opus bonum, vnde & in omni opere bono & incipiendo & perficiendo ſufficientia noſtra ex Deo eſt: Ita nemo ſufficit ad incipiendam & perficiendam fidem, quoniam fides, ſi nec cogitatur, nulla eſt; & non ſumus idonei cogitare aliquid, quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Quomodo etiam verum eſt, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei; &, Gratia ſaluati eſtis per fidem; & hoc non ex vobis, donum enim Dei eſt, non ex operibus? Et, Quid habes quod non accepiſti, ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? quod humiliter ſapiens, & veraciter profitens ille E Doctor egregius, & Martyr glorioſiſsimus Cyprianus Epiſtola ſua vndecima, quæ intitulatur De diſciplina Chriſtianæ religionis ad Quirinum capite quarto dicit; In nullo nobis gloriandum, quia noſtrum nihil eſt; quod probat quia in Euangelio ſecundum Iohannem ſcribitur, Nemo poteſt quicquam accipere niſi datum illi fuerit de Cœlo: Item in Epiſtola Pauli ad Corinth. Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Quod & Beatus Auguſtinus frequenter allegat ab eo, De correptione & gratia, decimo nono; De bono perſeuerantiæ 43. De prædeſtinatione Sanctorum 3. Item licet Deus ſic pulſet, non per hoc nos eligit, quoniam pulſat ſimiliter non electos, ſed nos aperientes eligimus eum, contra ipſummet dicentem, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 23. Si propterea electi erant,

Auguſtinus. *Auguſtinus.* ‖ aliquod *Cyprianus.* *Auguſtinus.*

erant, quia crediderant, ipſi enim prius vtique elegerant, credendo in eum vt eligi mererentur: Auſert autem hoc omnino qui dicit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos; electi & ipſi proculdubio elegerunt eum, quandò crediderunt in eum; vndè non ob aliud dicit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, niſi quia non eligerunt eum vt eligeret eos; ſed vt eligerent eum, elegit eos, quia miſericordia eius præuenit eos ſecundum gratiam, non ſecundum debitum. Et licet ſic pulſet, nihil dat nobis, ſed nos aperientes damus ſibi conſenſum, contra illud Apoſtoli, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Item ſecundum quod ſuperius eſt argutum, hæc poſitio tribuit nobis quod melius eſt & maius, Deo verò quod deterius eſt & minus: Quis enim dubitauerit aperire melius & vtilius nobis eſſe quam pulſare, cum pulſare ſine apertione non proſit, ſed obſit. Item ſi homo poteſt ex proprijs viribus aperire pulſanti, & conſentire excitanti, cum infidelis adultus, qui ſatis audiuit loqui de fide Chriſti, & retinuit in habitu ſeu memoria quæ audiuit, poteſt eadem ratione ſecundum ſententiam Philoſophi 2. de Anima exire de actu primo ad actum ſecundum, & intelligere, & cogitare actualiter talia quandò voluerit, & poteſt ex ſe conſentire; Ergo ex ſe ſine Deo poteſt acquirere ſibi gratiam & fidem, & omnia requiſita contra iam præmiſſa. Item quandò Deus ſic pulſat, quid intendit? Vel intendit, quòd pulſatus aperiat, vel quòd non aperiat, vel medio modo; Neutrum intendit: Si intendat quòd aperiat, per capitulum decimum omnis pulſatus aperit, quod non eſt verum; multi enim frequenter reſiſtunt Spiritui Sancto Dei: Si intendat quòd non aperiat, per idem decimum aperire non poteſt: Si neutrum intendit, per Capitulum nonum non poterit aperire; Et etiam ſi aperiret, illa apertio eſſet caſualis reſpectu Dei, quia præter eius intentum, nec ſub prouidentia diuina contenta, ſed fieret à Deo tantummodò permiſſiuè, contra Capitulum 27. 28. 29. 30. 31. 32. & 33. manifeſtè: Hoc etiam eſt contra 22. iſtius. Item ſic aperire pulſanti eſt meritorium, ergo per prius naturaliter procedit à gratia, quàm à voluntate humana, ſicut allegatum eſt prius; Non ergo prima gratia ſequitur illam apertionem vt præmium meritum cui debetur. Item iſte fuit error Pelagij, vt patet per Auguſtinum de Prædeſtinatione ſanctorum 25. dicentem; Ipſi Pelagiani putant acceptis præceptis iam per nos ipſos fieri liberæ voluntatis arbitrio ſanctos & immaculatos; ſed rectè hoc teſtimonio Pelagianus error arguitur, vbi dicit Apoſtolus, Ideo nos electos in Chriſto, & prædeſtinatos ante conſtitutionem mundi, vt eſſemus ſancti & immaculati. Cum ergo nos prædeſtinauit, opus ſuum prædeſtinauit, quo nos ſanctos & immaculatos facit. Hoc quoque errore ipſe etiam Auguſtinus aliquandò errauit, ipſomet teſtante ſupra, eodem 4. Cum, inquit, ſimiliter errarem vt Pelagius, putans fidem, qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, illo præcipuè teſtimonio Apoſtoli, Quid habes, quod non accepiſti, &c. ictus ipſe conuictus ſum. Neq; enim fidem putabam gratia præueniri, niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis; vt autem prædicato nobis Euangelio conſentiremus, noſtrum eſſe propoſitum & nobis ex nobis eſſe arbitrabar, quem errorem non nulla opuſcula mea ſatis indicant. Hunc autem errorem indicare videtur liber ſuus de Spiritu & litera; In cuius Capitulo 26. quærit, An fides ſit in poteſtate noſtra? Et magna diſputatione præmiſſa, capitulo 31. per quandam diſtinctionem reſpondet, ſcilicet quòd partim enim eſt diuino muneri tribuenda, partimque nobis; Eſt diuino muneri tribuenda propter duo; Primò quia fides de libero exiſtit arbitrio, quod à Deo cum creamur accepimus; Secundò, quia viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus, ſiuè extrinſecus per Angelicas exhortationes, ſiue per mandata legis, ſiuè intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem; & addit, Sed conſentire vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergo modis quandò Deus agit cum anima rationali vt ei credat, (neque enim credere poteſt quodlibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat) profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos; Conſentire autem vocationi Dei vel diſſentire ab ea, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt, quæ res non ſolum non infirmat quod dictum eſt, Quid habes quod non accepiſti, verum etiam confirmat. Accipere quippè & habere anima non poteſt dona de quibus hoc audit, niſi conſentiendo, ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt; accipere autem & habere vtique accipientis & habentis eſt. Cuius erroris retractationem ex primo Retract. ſuarum 23. recitat Auguſtinus de Prædeſtinatione Sanctorum 4. Dixit enim exponendo quaſdam propoſitiones Epiſtolæ ad Romanos, Quod credimus, noſtrum eſt, quod bonum operamur, illius eſt, qui credentibus dat Spiritum Sanctum; Et retractando, dicit; Quòd profectò non dicerem, ſi iam ſcirem ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum eſt propter

A propter ſpiritum fidei & charitatis. Et quod paulò prius dixi, noſtrum eſt credere & velle, illius autem dare credentibus facultatem benè operandi; verum eſt quidem, ſed eâdem regulâ, & vtrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ad hoc etiam facit quod ex decimo tertio capitulo de prædeſtinatione Sanctorum, triceſimum quintum huius allegat. Videtur tamen quòd Auguſtinus de ſpiritu & litera, reſponſionem prædictam non dixerit determinando finaliter, ſed potius dubitando, & diſputatoriè inquirendo. Illo namque capitulo triceſimo primo dicit; Hæc diſputatio ſi quæſtioni illi ſoluendæ ſufficit, ſufficiat: Et infra; Cui reſponſio iſta diſplicet, quærat doctiores. Item tunc ſecundum iſtos, non eſſet niſi vna vocatio, ſcilicet pulſans & excitans, non aperiens, & inducens, & faciens conſentire, quod eſt planè contra Auguſtinum de prædeſtinatione Sanctorum, viceſimo ſecundo diſtinguentem duplicem vocationem, Vnam, quâ dictum eſt; Multi ſunt vocati; Et aliam vnde agit, qua vocantur electi & fiunt, de qua dicit A-

B poſtolus; Sine pœnitentia ſunt dona Dei & vocatio, id eſt, ſine mutatione ſtabiliter fixa. Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes ſunt docibiles Dei: Nec poteſt eorum quiſquam dicere; Credidi vt ſic vocarer; præuenit eum quippe miſericordia Dei, qua ſic vocatus eſt vt crederet. Hanc etiam vocationem capitulo viceſimo tertio dicit; Vocationem ſecundum propoſitum Dei, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, ſecundum propoſitum ſcilicet voluntatis diuinæ non ſuæ. Vnde & capitulo viceſimo ſexto, magna diſputatione contra Pelagianos præhabita, ſic concludit; Ergo Deus operatur in cordibus hominum vocatione illa ſecundum propoſitum ſuum, de qua multum loquuti ſumus, non vt inaniter audiant Euangelium, ſed eo audito, conuertantur, & credant. Item hoc eſt contra Apoſtolum, primo ad Corinthios, tertio, ſic ſcribentem; Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, quia ſecundum Gloſſam, iſti non dant aliquid ex ſe, ſed ſolus Deus

Apoſtolus. *Apoſtolus. Rom. 8.* *1. Cor. 3.*

C qui dat intrinſecus incrementum. Item Auguſtinus de Fide ad Petrum, 64. Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem, quem nulla aduerſitas prohibet, verba ſanctæ Legis & Euangelij legere & audire, ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit, vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitùs bona voluntate mandata Dei facere velit & poſsit. Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate, ſcilicet ſua, non noſtra, ſecundum gloſſam ad Philippenſes, ſecundo: Item primo ad Theſſalonicenſes ſecundo; Gratias agimus Deo ſine intermiſsione quia cum accepiſtis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt, verbum Dei, qui operatur in nobis qui creditis in id ipſum. Si tamen Deus non aliter operaretur in pulſando & vocando aperientes & credentes, quàm alios, non diceret Apoſtolus; Qui operatur in vobis qui creditis: Imo ſatis videtur exprimere, quid Deus in

Auguſtinus.

D eis ſpecialiter operatur, cùm dicit in id ipſum, ſcilicet idipſum quod creditis. Vnde Auguſtinus tractans hoc verbum de prædeſtinatione Sanctorum, viceſimo ſexto, dicit; Quid eſt quòd hinc gratias Deo agit? nempe vanum eſt atque inane, ſi cui gratias agit, hoc ipſe non fecit; ſed quia hoc vanum & inane non eſt, profectò Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipſe fecit, cùm percipiſſent ab Apoſtolo verbum auditus Dei, cùm exciperent illud non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt, verbum Dei. Igitur Deus operatur in cordibus hominum non vt inaniter audiant Euangelium, ſed eo audito conuertantur & credant. Nonne & hoc eſt quod veritas ipſa dicit; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum? Scriptum eſt in Prophetis; Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me, Ioh. ſexto. Super quod Auguſtinus, prima parte ſuper Iohannem homilia viceſima ſexta, dicit; Omnes regni illius homines docibiles Dei erunt, non ab hominibus audient, & ſi ab hominibus audiunt, tamen quòd intelligunt, intus datur, intus coruſcat, in-

Auguſtinus.

E tus reuelatur; quid faciunt homines forinſecus annuntiantes? Quid facio ego modò cùm loquor? ſtrepitum verborum ingero auribus veſtris. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid dico? aut quid loquor? exterior cultor arboris, interior eſt creator; qui plantat & qui rigat extrinſecus operatur, hoc facimus nos, ſed neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus, hoc eſt, Erunt omnes docibiles Dei. Qui omnes? omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. Videte quomodo trahit Pater. Idem decimo quinto de Ciuitate Dei, ſexto loquens de multiplici correctione hominum facta per homines, Hoc, inquit, modo curantur ciues ciuitatis Dei, in hac terra peregrinantes, & pacem ſupernæ patriæ ſuſpirantes; Spiritus autem ſanctus operatur intrinſecus, vt valeat aliquid medicina quę adhibetur extrinſecus; alioquin etiā ſi Deus ipſe vtens creatura ſibi ſubdita in aliqua ſpecie humana

mana ſenſus alloquatur humanos, ſiue iſtos corporis, ſiue illos quos iſtis ſimillimos habemus in ſomnis, nec interiore gratia mentem regat atque agat, nihil prodeſt homini omnis prædicatio veritatis. Facit autem hoc Deus, à vaſis miſericordiæ iræ vaſa diſcernens, diſpenſatione qua ipſe nouit multum occulta, ſed tamen iuſta. Venerabilis quoque Beda 2. ſuper Luc. 4. tractans illud Luc. 5. Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cœpimus, in verbo autem tuo laxabo rete, ſic ait: Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam; niſi Dominus cor illuſtrauerit auditorum, Doctor in nocte laborat; niſi in verbo gratiæ ſupernæ relaxata fuerint inſtrumenta diſputationum, fruſtra vocis ſuæ prædicator iaculum mittit, quia fides populorum non in ſapientia verbi compoſiti, ſed diuinæ vocationis munere prouenit. Gregorius etiam 11. Moral. 5. ſuper illud Iob 12. Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet, ita ſcribit, Omnipotens Deus humanum cor deſtruit cùm relinquit, ædificat cùm replet. Vnde plerumque fit vt cùm audientis cor, exigentibus culpis, omnipotentis Dei gratia non repletur, incaſſum exterius à prædicatore moueatur, quia mutum eſt os omne quod loquitur, ſi ille interius in corde non clamet, qui aſpirat verba quæ audiuntur. Hinc Propheta ait, Niſi Dominus ædificauerit, &c. Hinc Salomon dicit, Conſidera opera Dei, quod nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit. Nec mirum ſi à corde reprobo prædicator minime audiatur, dum nonnunquam ipſe quoque Dominus, in his quæ loquitur, reſiſtentium moribus impugnatur. Hinc eſt enim quod Cain, etiam diuina voce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ, iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat. Qui & homilia 30. ſuper Euangelium exponens illud Ioan. 14. Ille vos docebit omnia, ita ſcribit; Quia niſi iſdem ſpiritus cordi aſſit audientis, otioſus eſt ſermo Doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligat, quia niſi virtus intus ſit, quâ doceat, Doctoris lingua exterius in vanum laborat. Ecce vnam loquentis vocem omnes pariter auditis, nec tamen pariter ſenſum auditæ vocis percipitis. Cum ergo vox diſpar non ſit, cur in cordibus veſtris diſpar eſt vocis intelligentia, niſi quia per hoc quod vox loquentis communiter admonet, eſt magiſter interior, qui de vocis intelligentia quoſdam ſpecialiter docet? De hac vnctione ſpiritus rurſus per Ioannem dicitur, Sicut vnctio eius nos docet de omnibus. Per vocem ergo non inſtruitur, quando mens per ſpiritum non vngitur. Sed cur iſta de doctrina hominũ loquimur, quando & ipſe conditor non ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per vnctionem ſpiritus non loquatur. Certè Cain priuſquam fratricidium opere perpetraret, audiuit, Peccaſti, quieſce; ſed quia culpis ſuis exigentibus, voce eſt admonitus, non vnctione ſpiritus, audire verba potuit, ſed ſeruare contempſit. Gloſſa quoque ſuper illud Ierem. 36. Ex ore ſuo loquebatur, &c. & ego ſcribebam, ſic ait; Etiam auditoribus neceſſaria eſt gratia Spiritus Sancti: Niſi enim aſſit ſpiritus, ſermo Doctoris eſt otioſus; vnam loquentis vocem omnes pariter in Eccleſia audimus, ſed non omnes pariter intelligimus, ſed ſicut vnctio Dei docet nos de omnibus. Ipſe quoq; conditor non ad eruditionem homini loquitur, ſi per vnctionem ſpiritus non loquatur. Dictum eſt enim ad Cain, Peccaſti, quieſce; ſed quia culpis prohibentibus non eſt vnctus, verba Dei audire potuit, ſed non ſeruare. Sic Ioachim & ſerui eius verba Dei audire poterant aure corporis, ſed non cordis. Cui & concordat Aug. de Correptione & gratia 10. ita dicens, Tunc ſalubris eſt correptio quando ſupernus medicus* reſpicit: Non enim aliquid proficit, niſi cum facit, vt quantumcunq; peccati ſui pœniteat; & quis hoc facit, niſi qui reſpexit Petrum Apoſt. negantem, & fecit flentem? & iſtam ſententiam per totum librum oſtendit. Amplius autem ſi homo ex ſe tantũmodo aperiret Deo ſic pulſanti, vocanti, & gratiam offerenti, videtur quod quidam obſtinati, vel alij, ex cauſis varijs nullatenus aperirent, quod falſum eſt, quoniam quicunq; iuxta ſententiam Apoſt. ſecundũ propoſitum Dei vocati ſunt ſancti, neceſſario veniunt ſine mora; Nam alias fruſtraretur diuinæ propoſitum voluntatis, quod capitulum 10um. non permittit; ideoq; Marc. 3. dicitur, vocauit ad ſe quos voluit, & venerunt ad eũ. Nec poteſt dici, quod Deus vocando electos non proponit, nec vult quod veniant, ſed hoc eorum relinquit arbitrio; Nam per cap. 22um. vel vult illud, vel eius oppoſitum; & non eius oppoſitum, quia tunc per cap. 10um. non venirent, nec etiam Apoſt. & Aug. tunc eos ſpecialiter nominarent vocatos ſecundum propoſitum, ſcilicet Dei vocantis, vt patet ad Rom. 8. & per Aug. de prædeſtinatione Sanctorum ſuperius allegatum: & ſi cap. illud‖ 22um. non eſſet, non deceret, quod Deus pulſaret indeterminatus quid faceret, & determinaretur ab alio, ſicut ſuperius eſt argutum; & quia tunc haberet volutiones nouellas, & aliqualiter mutaretur contra capitulum 23. & 5. nec deceret etiam vllo modo, quod aliqui caſualiter aut fortuito reſpectu Dei, fierent ſancti filij Dei & hæredes regni, propter capitulum 27. & alia quæ ſequuntur. Non ergo videtur quòd aliquis qualiſcunque quantumlibet obſtinatus ſecundum propoſitum Dei vocatus, reſiſtat. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatio-

Margin notes: *Gregorius.* — *Propheta.* — *Salomon.* — *Gregorius.* — *Gloſſa in Ierem. 36.* — *Auguſtinus.* — * cor — *Marc. 3.* — ‖ *23um.*

Margin letters: A, B, C, D, E

A deſtinatione Sanctorum 9. loquens de gratia huius vocationis ſic dicit; Hæc itaque gratia
quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur: ideò
quippe tribuitur, vt cordis duritia primitùs auferatur. Quando ergo Pater intùs auditur &
docet, aufert cor lapideum, & creat cor carneum, ſicut Propheta prædicente promiſit. Item
Iohan. 6. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet; id eſt, omnis prædeſtinatus & electus:
ſi tamen hoc dependeret originaliter ab illorum libera voluntate, non Dei, aliqui ipſorum
forſitan non venirent. Ideo dicit ibi Beda, Hi autem ſunt quos Pater dat filio, quos per oc- *Beda.*
cultam inſpirationem facit credere in filium. Cui conſentit Auguſtinus de prædeſtinatione *Auguſtinus.*
Sanctorum 9. ſic dicens; Omne quod dat mihi Pater, &c. Quid eſt, ad me veniet, niſi cre-
det in me? ſed vt fiat, Pater dat. Videtur etiam quòd ſi ipſi crederent per ſeipſos, magis ip-
ſimet darent ſe filio, quàm Pater tantùm pulſans: Per ſolum namque pulſare, nequaquam
de ſorte filij ſunt effecti, ſed per credere fidem eius. Ad idem facit, quod infra dicitur, eo-
B dem, Omnis qui audit à Patre & didicit, venit ad me; ergo Pater docet eos & facit eos cre-
dere in filium. Vnde cùm immediatè præmiſit, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater tra-
xerit illum, quaſi exponendo illum modum trahendi, ſubiungit, Scriptum eſt in Prophetis,
& erunt omnes docibiles Dei; Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me, quaſi dice-
ret, Pater trahit ad me ſic docendo. Hoc etiam ſatis exprimit Auguſtinus de prædeſtinatio- *Auguſtinus.*
ne Sanctorum; vbi priùs, Quid eſt, inquiens, Omnis qui audiuit à Patre, &c. niſi nullus eſt
qui audiat à Patre, & diſcat, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à Patre & di-
dicit, venit; profectò omnis qui non venit, non audiuit à Patre nec didicit. Valdè remota
eſt à carnis ſenſibus ſchola hæc, in qua Pater auditur, & docet vt veniat ad filium; ibi eſt &
ipſe filiùs, quia ipſe eſt verbum eius per quod ſic docet, nec agit hoc cum carnis aure ſed
cordis. Simul eſt & ſpiritus Patris & Filij; neque enim ipſe non docet aut ſeparatim docet;
Inſeparabilia enim ſunt opera Trinitatis. Item ſi peccator poſſet per ſe credere prædicanti,
C & peccata dimittere, poſſet ſe per ſe diſcernere & ſeparare ab alijs peccatoribus, audienti-
bus, nec facientibus modo dicto, contra Apoſtolum 1. ad Corinth. 4. Quis enim te diſcer-
nit? ſcilicet à perditis, vel perdendis, quaſi dicat, ſolus Deus; quod textus ſequens oſten-
dit, cùm dicit, Quid enim habes, quod non accepiſti? &c. quem intellectum teſtatur Augu-
ſtinus de correptione & gratia, & allegatur ibi in Gloſſa Lumbardi, ſic dicens; Quis enim
te diſcernit à maſſa perditorum? Nullus, niſi Deus: ſolus ipſe ſeparat te à perditis: Sed
quia homo inflatus poſſet reſpondere voce vel cogitatione & dicere, diſcernit me fides mea,
iuſtitia mea, & oratio mea, occurrit Apoſtolus dicens, Quid enim habes quod non acce-
piſti? Idem de prædeſtinatione Sanctorum 6. ſic dicit, Natura in qua nobis data eſt poſsibi- *Auguſtinus.*
litas habendi fidem non diſcernit ab homine hominem; ipſa verò fides diſcernit ab infideli
fidelem; ac per hoc, vbi dicitur, Quis enim te diſcernit? quid habes quod non accepiſti?
*quiſquam audet dicere, habeo fidem ex meipſo, non ergo accepi; profectò contradicit *quiſquis
D apertiſsimè veritati; non quia credere vel non credere non eſt in arbitrio voluntatis huma-
næ, ſed in electis præparatur voluntas à Domino; ideo ad ipſam quoque fidem, quæ in vo-
luntate eſt, pertinet. Quis enim te diſcernit? quid habes quod non accepiſti? & ſequitur ca-
pitulo ſeptimo; Multi audiunt verbum veritatis,, ſed alij credunt, alij contradicunt; volunt
ergo iſti credere, nolunt illi, quis hoc ignoret? ſed cùm in alijs præparatur, in alijs non præ-
paratur voluntas à Domino; diſcernendum quid eueniat de miſericordia eius, quid de iudi-
cio. Idem de gratia & libero arbitrio 16. Dicunt Pelagiani vitam æternam meritis noſtris
reddi; etſi merita noſtra ſic intelligerent, vt etiam dona Dei ipſa ||*agnoſcerent*, non eſſet re- ||cognoſ-
probanda iſta ſententia: quoniam verò merita humana ſic prædicant, vt ea ex ſemetipſo ha- cerent.
bere hominem dicant, rectiſsimè reſpondet Apoſtolus, Quis enim te diſcernit? quid habes
quod non accepiſti? ſi autem acceperis, quid gloriaris, quaſi non acceperis? prorſus talia
cogitaſti. Veriſsimè dicitur, dona ſua coronat Deus, non merita tua, ſi tibi à teipſo, non ab
E illo ſunt merita tua; Hæc enim ſi talia ſunt, mala ſunt, quæ non coronat Deus; ſi autem
bona ſunt, Dei dona ſunt, quia ſicut dicit Iacobus, Omne datum optimum &c. dicit, &
Iohannes præcurſor Domini, Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de-
ſuper; vtique de cœlo in terram venit Spiritus Sanctus, quando Ieſus aſcendit in altum cap-
tiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus; & ſequitur capitulo decimo ſeptimo. Si er-
go Dei dona ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tanquam merita tua, ſed
tanquam dona ſua. Iſtam quoque ſententiam diffusè perſequitur conſequenter; Qui & ſuper
illud Pſalmi 118. Retribue ſeruo tuo &c. Nuſquam, inquit, ſe extollat humana ſuperbia: do-
nis ſuis Deus retribuit bona præmia, ſed iſte qui iam orat, & dicit, Retribue ſeruo tuo, viuam, ſi
penitus

penitus iam eſſet mortuus, non oraret, ſed ab illo accepit initium bonæ concupiſcentiæ, à quo A
vitam poſcit obedientiæ. Idem ad Sixtum Presbyterum, recitante Petro 3. Sentent. diſt. 27. Cum, inquit, Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat quàm munera ſua; vndè vita æterna quæ à Deo in fine præcedentibus meritis redditur, quia & eadem merita, quibus redditur, non à nobis ſunt, ſed in nobis facta ſunt per gratiam, & ipſa rectè gratia nuncupatur, quia gratis datur, nec ideo gratis quia non meritis datur, ſed quia data ſunt per gratiam & ipſa merita quibus datur. Amplius autem ſicut ex 2. capitulo poterit apparere, in genere aperientium eſt aliquod primum aperiens principale, in cuius virtute aperiunt aperientia cætera, veluti inſtrumenta cetera; vt hæc ſint quaſi claues poſſibiles, ipſum verò potentia vtens claue:
Apoc.3. Ipſum enim eſt ille ſanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, qui claudit, & nemo aperit Apocalipſis tertio ſicut prædictum erat Eſaiæ 22. Dabo clauem domus Dauidis ſuper humerum eius, & aperiet, & nemo erit qui claudat, & claudet & nemo erit qui aperiat. Ideoque tota deuotè orat Eccleſia cum Pſalmiſta, Domine, Labia B
mea aperies, & cum Machabæis, Adaperiat Dominus cor veſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis. Ipſe igitur Dominus aperit corda noſtra, & vniuerſaliter quaſlibet vires noſtras, quod in apertione aurium ſurdi, & ſolutione vinculi linguæ eiuſdem muti, geminato miraculo oſten-
Marc.7. dere dignabatur, dum digitos ſuæ potentię in auriculas eius miſit, & ſputo ſuæ clemētiæ tetigit linguam eius, & ſuſpiciens in cœlum ingemiſcendo ſic ait, Effata, quod eſt adaperire. Marc.7. qui ſurdus & mutus ſecundum Bedam, in quadam homilia, ſignificat genus humanum, quod, poſtquam contempto diuino mandato ſuaſioni ſerpentis obediuit, & lignum vetitum deguſtauit, ſurdum & mutum ſpiritualiter eſt effectum. Et ſecundum eundem recitat ibi Gloſſa,
Act.14. Suſpexit in cœlum, vt indè mutis loquelam, indè auditum ſurdis, indè cunctis infirmitatibus
|| Lidda medelam doceret eſſe quærendam. Item Act. 14. Aperuit Deus gentibus oſtium fidei. Hu-
Act.16. ius etiam apertionis diuinæ teſtis eſt illa || *Lydia* purpuraria, cui Dominus aperuit cor intende-
Coloſſ.4. re his quæ dicebantur à Paulo, Act. 16. Quod & conteſtatur Apoſtolus ad Coloſſ. 4. dicens, C
Auguſtinus. Orationi inſtate, vt Deus aperiat vobis oſtium ſermonis, & multa ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in Scriptura. Super hoc autem verbum Apoſtoli dicit Auguſtinus de prædeſtinatione ſanctorum 27. per hunc modum, Quomodò aperitur oſtium verbi, niſi cum ſenſus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur, & diſputantur admittat, nè per infidelitatem corde clauſo ea quæ dicuntur improbet ac repellat? Vndè & ad Corinth. ait. Oſtium mihi apertum eſt magnum & euidens, & aduerſarij multi. Quid hic aliud poteſt intelligi, niſi prædicato ibi per eum primitus Euangelio crediſſe multos, & multos fidei ejuſdem aduerſarios extitiſſe, ſecundum illud Domini, Nemo venit ad me, niſi cui fuerit datum à Patre meo: Et vobis datum eſt noſſe myſterium regni, illis autem non eſt datum. Oſtium ergò apertum eſt in eis quibus datum eſt, aduerſarij autem multi ex eis quibus non eſt datum. Dicitq; idem Apoſtolus; Cum veniſſem Troadem in Euangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, &c. valefaciens illis, exij in Ma- D
cedoniam. Quibus vale fecit niſi eis qui crediderant, in quorum ſcilicet cordibus Euangelizanti apertum eſt oſtium? & facta parua digreſsione ſubjungit; Verùm redeamus ad apertionem oſtij, quaſi initium fidei audientium ſignificat Apoſtolus; Quid eſt, orantes ſimul, vt Deus aperiat vobis oſtium verbi, niſi apertiſsima demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab eo fieri crederetur. Hoc donum cœleſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat, cui ſicut Scriptura dicit in actibus Apoſtolorum; Deus aperuerat ſenſum, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: Sic enim vocabatur vt crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adjuuando, vel judicando, vt etiam per eos impleatur, quod manus ejus & conſilium prædeſtinauit fieri. Melius igitur mihi videtur & tutiùs, totum regimen oſtiorum noſtrorum oſtiario tali committere, qui nunquam ſopore deprimitur, nulla illuſione decipitur, nulla corruptione allicitur, nec vlla vincitur poteſtate, qui aperiendo vel claudendo nunquam errare poteſt in minimo: quam E
totum nobis, vel partem ſibi, & partem nobis impotentibus, fatuis, & corruptis, qui vix vnquam aperimus vel claudimus non errantes: Non tamen vt nos ſomnolentiæ vacemus & o-
Auguſtinus. tio, ſed vt ſub ejus fœlici regimine, non ſupra, nec ſecus, ſemper operibus gratia vigilantiſsimè inſiſtamus. Vndè Auguſtinus de bono perſeuerantiæ, 9. Tutiores viuimus, ſi totum Deo damus, non nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Ipſi ergo me totum tota deuotione committo, ac eius gratiſsimæ gratiæ totaliter me ſubmitto. Et ſi obijciant illud Apoc.3. Si quis aperuerit &c. Et illud dilecti pulſantis, Aperi mihi ſoror mea Cantic. 5. dicendum, ſicut ad ſimilia 35. cap. dicebatur, quòd per huiuſmodi liberum arbitrium excitatur, nec ex hoc ſequitur; quòd poſſit ſolis proprijs viribus aperire, ſicut nec implere omnia alia diuina mandata, quæ ſimiliter imperantur.

C A P.

A

CAP. XXXIX.

Contra quoſdam putantes hominem ex ſe tantum poſſe mereri primam gratiam de congruo, non de condigno.

PRæter iſtos autem ſunt alij non contenti gratia gratis data, ſed volunt
quòd vendatur à Deo,& ematur ab eis aliquo precio licèt vili,congruo
tamen vt aſſerunt, non condigno. Dicunt enim homines ex ſolis pro-
prijs viribus gratiam Dei mereri de congruo, non autem de condigno.
B Et quia iſte error eſt famoſior cæteris his diebus, & nimis multi per ip-
ſum in Pelagianum præcipitium dilabuntur; neceſſarium videtur ip-
ſum diligentiori examine perſcrutari. Porro hic error non multum dif-
fert realiter ab alijs ſuperius recitatis, poteſt cum illis ſimiliter confuta-
ri: Nam omnes pœnè rationes, & autoritates contra illos adductæ, contra hunc procedunt
ſimiliter recta fronte. Sequitur enim ex iſta, quòd gratia ſit ex operibus & meritis, cum erro-
re Pelagij radicali; ſequitur etiam quòd gratia ſit ex meritis ſaltem, vt ex cauſa partiali & con-
cauſa cum primo errore ſequente; & quòd merita illa de congruo ſint ſaltem cauſa & diſpoſi-
tio præparatoria gratiæ cum ſecundo, & quod quis poſsit mereri de congruo per ſe ſolum, ſi-
cut tertius error ponit, quòd homo poteſt ſolis proprijs viribus aperire. Præterea ſi quis de
congruo primam gratiam mereatur, hoc eſt priuſquam habeat gratiam ſaltem prioritate na-
turæ; ſed priùſquam habeat gratiam de qua loquor, ſcilicet gratificantem ad regnum, non ha-
C bet etiam charitatem. Ipſa enim ſola diuidit inter filios perditionis, & regni, vt dicit Auguſti-
nus 15. de Trinit. 18. & patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 13. quare nec diligit Deum om-
ninò, vel ſaltem non amore gratuito, ſed liberè & principaliter propter illum. Quapropter
nec aliquid meretur ab eo, & maximè nullum bonum gratuitum arram certam boni maximi
ſempiterni: Nam qua fronte vendicat quis remunerationem à Deo, cui nullum munus dona-
uit? aut quo titulo exigit retributionem ab eo, cui nunquam aliquid tribuit? & quomodo me-
retur quis quicquam à Deo, qui nihil facit pro eo? Vnde Matth. 6. Attendite, ne iuſtitiam ve- *Matth.6.*
ſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud
Patrem veſtrum qui in cœlis eſt: vbi Chryſoſtomus; Quid autem à Deo recipies, qui Deo ni- *Chryſoſto-*
hil dediſti? Nam quod propter Deum fit, Deo datur, quod autem propter homines fit, in ven- *mus.*
tos effunditur. Ad hoc & facit efficaciter Auguſtinus, 1. contra Pelagium & Cæleſtium de *Auguſtinus.*
gratia Chriſti, & de peccato originali, 22. ſicut 37um recitauit. Adhuc autem & ſi quis amet
D Deum, & faciat pro eo, non propter ſe, ſed vt proſpera ſibi concedat, vel aduerſa prohibeat,
redit idem. Quomodo namque talis plus meretur à Deo, quàm venditor ab emptore? &
præter hoc, magis diligit conceſsionem iſtorum, & prohibitionem illorum, quàm Deum, &
cùm iſta diligat propter ſeipſum, magis diligit ſeipſum quàm Deum. Semper enim propter
quod vnumquodq; illud magis eſt: vt propter quod amamus, illud magis amicum eſt, 1. Poſt.
2. Imo ſicut 26. capitulo fuerat declaratum; Qui diligit aliquid propter aliquem certum fi-
nem, non diligit hoc, ſed finem; ergo nedum ſic diligens non meretur, ſed peccat; facit enim
contra rectum & debitum ordinem diligendi, teſte parte 30. corollarij, primi, huius; & con-
tra præceptum de diligendo Deum ex toto corde, & tota anima, & tota fortitudine atque
mente, Deuteron. 6. & Mat. 22. Talis quoque ſe fruitur, & vtitur ipſo Deo; ergo conſtat eum
peccare, vt patet diffuſè per Aug. De doctrina Chriſt. cap 1. & poſt: & recitat Lumb. 1. Sent.
diſt. 1. Patet etiam quòd talis non meretur. Nullus enim operando meretur, niſi habeat inten-
E tionem rectam, ſcilicet recti finis: Nam ſicut in naturalibus motus denominatur à fine, ſic & in
moralibus, ſicut & patet ex 34. huius. Talis autem extra charitatem non habet intentionem
rectam: Nulla enim eſt intentio recta, niſi quæ finaliter immediatè tendit in Deum, vel forſitan
mediatè, quę fortè immediatè fertur in creaturam, & per illam finaliter in Deum, & hoc ſuper
omnia gratuito propter ipſum, ſicut 30. pars corol. 1. docet. Si enim propter aliquid aliud fi-
naliter appetatur, iam illud aliud magis eſt finis intentus, ſicut præhabita manifeſtant; & cum
cætera naturalia in quantum acceperunt à natura, in tantum per inclinationē naturalem hoc
faciant; homo qui ad hoc accepit potentiam intellectualem, & liberè volutiuam, debet hoc fa-
cere ſcienter & liberè ſecundū potentias ad hoc finaliter ſibi datas. Homo ergo quicunq; agē-
do non ſic dirigit actualiter nec habitualiter intentionē ſuā finaliter in Deum, & hoc gratuitò

propter ipſum, facit contra naturalem ordinem vniuerſi; quare & peccat innaturaliter contra A
naturam,& contra Deum, principium,& finem,ac ſummum autorem totius naturæ, & ordinis naturalis, vel ſaltem non meretur. Hoc etiam patet per Auguſtinum 1. de doctrina Chriſtiana, vbi prius; Si enim intentio illa ſit recta, intendens fruitur Deo, vel per illam vtitur creatura: & ſi fruitur Deo, patet propoſitum; Si autem vtitur creatura, cùm ſecundum Auguſtinum ibidem, vti ſit id, quod in vſum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt; alias abuti eſt, non vti; Nam vſus illicitus abuſus, vel abuſio nominari debet. Adhuc patet, Nam vſus creaturæ,ſi non referatur in Deum, eſt vſus illicitus; ergo peccatum, vel ſaltem non eſt recte factum; ergo illa intentio non eſt recta; nec alicuius intentio ſine charitate & gratia gratuito ſuper omnia fertur in Deum; quoniam ſicut nullius intellectus ſine fide fideliter fertur in Deum, ita nullius affectus ſine gratia gratè fertur in Deum, ita quod habeat Deum gratuito ſuper omnia ſibi charum: Eadem enim eſt proportio hic & ibi. Item ſi homo ſine gratia charitatis poſſet Deum amare gratuito ſuper omnia alia, & poſſet ſimiliter B
cognoſcere omnia alia mandata, & ſeruare ea; quia qui poteſt maius, poteſt & minus; ſed mandatum de dilectione Dei eſt primum & maximum, Matt. 22. Imò quicunque ſic Deum diligeret, nullo modo ſcienter eum offenderet, nec aliquod eius mandatum contemneret. (Hoc enim tantæ dilectioni repugnaret expreſſè) ſed ea omnia pro viribus conſeruaret. Dicit enim Philoſophus 9. Eth. 4. Ponunt amicum volentem & operantem bona vel apparentia illius gratia, puta amati; & 2. Rhetor. ſuæ 5. Sit, inquit, velle, amare alicui quæ putat bona, illius gratia, ſed non ſui, & ſecundum poſſe actiuum eſſe horum: Vnde & Sapientiæ ſexto; Dilector, cuſtodia, ſeu cuſtoditio legum illius eſt: Quare & veritas ipſa dicit, Siquis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, Ioan. 14. Super quod Gregorius hom. 30. Probatio dilectionis exhibitio eſt operis. Hinc in epiſtola ſua, iſdem Ioannes dicit, Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt; verè enim diligimus, ſi mandata eius ſeruamus; verè diligimus, ſi à noſtris voluptatibus nos coarctamus. Nam qui adhuc per illicita deſideria defluit, profecto Deum non amat, quia ei in voluntate ſua contradicit. Apoſtolus ad C
Rom. 13. ſimiliter arguens, ſic concludit; Plenitudo ergo legis eſt dilectio; quare nec ſine gratia charitatis, poſſet quis eſſe in ſtatu ſalutis. Nam Luc. 10. dicit Saluator, Hæc fac, id eſt, ſerua mandata, & viues. Fruſtra ergo ponuntur hi tres habitus, ſcilicet fides, ſpes, & charitas ſupernaturaliter nobis infuſi, cùm ſine his naturalia noſtra nobis ſufficiant ad faciendum & ſeruandum omnia diuina mandata, ſicut Pelagius aſſerebat, vt recitat Auguſtinus de hæreſibus 88. & Petrus 2. ſentent. diſt. 28. & Iſidorus 8. Eth. 14. & Canon. 24. quæſt. vlt. Quidam autem. Sed Doctores noſtri Catholici dicunt nos iſtis tribus habitibus, vel alijs proportionalibus indigere, quia cùm animæ noſtræ aſpectus & affectus per molem corporis ſeu peccati, vel per naturalem impotentiam deprimantur, in tantum quod non poſſunt Deum videre debitè, nec amare, vel etiam propter improportionem tam excellentis obiecti, neceſſariò indigent fide vel lumine gloriæ, & charitate ſeu gratia, quæ ipſos eleuent ad Deum videndum D
debitè & amandum. Vnde & Papa Clemens quintus damnat hæreſin Begardorum dicentem, quod anima non indiget lumine gloriæ ipſam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum, Extra de hæreticis, Ad noſtrum. Et hoc nedum nos in ſtatu præſentis miſeriæ, ſed etiam Angeli & primi parentes in ſtatu primæ innocentiæ ſimiliter indigebant, quando nullum obicem poſuerunt mortalem, nec minimum venialem, vt dicit Lumbardus, & probat per autoritates Auguſtini 2. ſentent diſt. 5ª. 24ª. & 29ª. planè. Et ſi quis dicat, quod virtutes morales ſatis eleuent affectum ad Deum gratè amandum, contradicetur ei faciliter per priora: Incidit enim in errorem Pelagij ſupra dictum, quod videlicet homo ſolius liberi arbitrij viribus ſine gratia poſsit omnia Dei mandata efficaciter adimplere, ſicut præcedentia monſtrauerunt. Adhuc autem quid ſimile, ſic eleuat Angelos ad amandum? Amplius autem virtutes morales ex operibus generantur, vt patet 2. Eth. 1. & 2. nec ſpeciem ſuam aut terminos ſuos excedunt, ſed ad ſimiles operationes tantum inclinant, ex qualibus generabantur. Vnde dicit ibi Philoſophus cap. 2. Operationes & virtutes in eiſdem erunt: Sicut enim ex recedere à voluptatibus efficimur temperati, ſic effecti maximè poſſumus recedere ab ipſis; & ſicut aſſueti contemnere terribilia & ſuſtinere ipſa efficimur fortes, ſic effecti maximè poterimus ſuſtinere terribilia. Cùm ergo nullus ex puris naturalibus diligat Deum gratuito ſuper omnia propter ſeipſum, ſed propter aliquem alium finem, habitus ex talibus multiplicatis dilectionibus generatus tantummodo inclinabit ad Deum ſimiliter, & non aliter diligendum. Quapropter & idem Philoſophus 8. Eth. & 9. oſtendit, quod quilibet etiam virtuoſus, primo & maximè diliget ſemetipſum, & quod ab hac dilectione omnis alia dilectio & amicitia deriuatur. Octaui namque 2. ſic ait, Videtur autem & quod ipſi bonum amare vnuſquiſque; E
& in-

Philoſophus *Sapient.* *Ioan. 14.* *Gregorius.* *Apoſtolus*

A &infra 7. Sibi ipſi maximè vnuſquiſque vult bona; & noni libri 4. Amicabilia autem quæ ad amicos, & quibus amicitiæ determinantur, videntur ex his quæ ad ſeipſum veniſſe: & infra 8. quærit, Vtrum oportet amare ſeipſum maximè, & arguit pro, & contra, & determinat quòd oportet; vbi & infra 9. Omnis, inquit, intellectus eligit optimum ſibi ipſi; epieikes autem obedit intellectui: verum enim quòd de ſtudioſo, & amicorum gratia multa agere, & pati, & ſi oporteat, mori: Proijciet enim & pecunias & honores, & totaliter circumpugnabilia bona, procurans ſibi ipſi bonum. Paucum enim tempus valdè delectari magis vtique eliget, quàm multum quiete; & viuere bene annum, quàm multos annos qualitercunque; & vnam actionem bonam, & magnam, quàm multas & paruas. Morientibus autem & hoc fortè accidit, eligunt vtique magnum ſibi ipſis, & pecunias proijciunt vtique, in quo plura recipient amici. Fiunt enim quidem amico pecuniæ, ipſi autem bonum, maius autem bonum tribuit ſibi ipſi. Ecce ſecundum doctrinam Philoſophi quòd virtuoſus in operatione
B ſua maximè virtuoſa intendit, & amat finaliter, non Deum gratuito propter Deum, ſed proprium bonum ſuum, proprium commodum & ſeipſum, & Deum fortaſsis propter ſe hominem. Vnde & Sixtus Pictagoras in ſententiolis ſuis ait; Sine Deo non poteris viuere Deo; & infra, Sapientem fatum non facit; gratia enim Dei fato non ſubiacet. Quapropter & Anſelmus de Concord. vlt. dicit, quòd voluntas quæ eſt inſtrumentum, & naturalis libertas arbitrij ſine iuſtitia otioſa eſt & ancilla facta eſt ſuæ affectionis quæ ad commodum eſt, quia remota iuſtitia nihil poteſt velle, niſi quod illa vult, affectio ſcilicet commodi; hæc autem iuſtitia proculdubio eſt gratia Dei ipſa, ex gratia ue dependet. Iuſtitia namque tribuit vnicuique quod eſt ſuum; quare & Deo amorem gratuitum ſuper omnia propter ipſum, ſecundum partem 30am Corollarij, primi huius; quod fieri ſine gratia nuſquam poteſt, ſicut præcedentia ſuaſerunt. Hoc idem Anſelmus, & alij Doctores Catholici ſæpius conteſtantur: Dicit enim Apoſtolus, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, ad Rom. 3. & iterum, Iuſtificati gratia ipſius, *Anſelmus.* *Apoſtolus.*
C hæredes ſimus, ad Titum 3. & iterum, Gratia regnet per iuſtitiam, ad Rom. 5. & infra 10. de quibuſdam opinionis contrariæ ſcribit ita; Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti; quod tractans Auguſtinus de verbis Apoſtoli, ſerm. 15. Iuſtitia, inquit, ſit, ſed ex gratia ſit; à Deo tibi ſit, tua non ſit: qui & exponens illud Pſalmi 118. Feci iudicium & iuſtitiam, ſcribit ita; Iuſtitiæ nomine hoc loco non ipſa virtus ſed opus eius ſignificatum eſt. Quis enim facit in homine iuſtitiam, niſi qui iuſtificat impium? hoc eſt per gratiam ſuam ex impio facit iuſtum. Vnde Apoſtolus, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: Facit ergo iuſtitiam, id eſt, opus iuſtitiæ, qui habet in ſe iuſtitiam, quibus & multi Autores ſimilia multa dicunt. Quapropter & euidenter apparet nullam virtutem Philoſophicam ſeu moralem eſſe veram virtutem, ſimpliciter rectam, aut iuſtam, ſine charitate & gratia ipſam perficiente, erigente in Deum & ad ipſum finaliter propter ipſum gratuitò dirigente. Non enim parum deeſt virtuti, cui deeſt vera cauſa finalis, recta intentio, iuſtus finis, & præcipuè ta- *Rom.* 3. *Tit.* 3. *Rom.* 5. & 10. *Auguſtinus.* *Apoſtolus.*
D lis finis, qualis cognoſcitur eſſe Deus. Vnde nec minùs clarè perpenditur, nullum opus virtutis huiuſmodi per charitatem & gratiam non formatæ; & vniuerſaliter nullum opus cuiuſpiam, veram virtutem charitatis & gratiæ non habentis, eſſe ſimpliciter virtuoſum, rectum, aut iuſtum; quinimò & quodlibet tale opus, eſt aliquo modo peccatum. Nam quomodò poſſet opus eſſe virtuoſum, rectum, & iuſtum ſimpliciter, quod non à tali virtute procedit, quæ rectam cauſam finalem ſimpliciter, rectam intentionem, & iuſtum finem non habet? imò quomodo poſſet opus non eſſe quouiſmodo obliquitas aut peccatum, quod à recto, debito, & iuſto fine ſimpliciter ad alium detorquetur, & ibi requieſcit finaliter vltimatè? Quare & Plato atque Platonici Philoſophi excellentes veras virtutes non eſſe dicebant, niſi quæ menti quodammodo imprimuntur a forma illius æternæ immutabiliſque ſubſtantiæ, qui eſt Deus: An & hæc eſt virtus de qua Ariſtoteles 7. Ethic. 1. dicit, Quandam eſſe ſuper nos virtutem heroicam & diuinam? Quapropter & Auguſtinus 4. contra Iulianum 4. recitat opi- *Plato.* *Ariſtoteles.* *Auguſtinus.*
E nionem contrariam tanquam errorem Pelagianorum, ſic alloquens Iulianum; Soletis, negantes Dei dona eſſe virtutes, quibus rectè viuitur, & eas naturæ voluntatique humanæ non gratiæ Dei tribuentes, hoc vti argumento, quòd eas nonnunquam habeant infideles. Et infra 5. Acerbiſsimi, inquit, gratiæ inimici, exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus ſine adiutorio gratiæ ſolum eſt naturæ bonum, licet ſuperſtitionibus mancipatum, qui ſolius libertatis ingenitæ viribus, & miſericordes crebrò, & modeſti, & caſti inueniuntur, & ſobrij. Sed horum errorem, erroneum argumentum redarguit conſequenter, oſtendens diffuſè quòd nulla eſt in infidelibus vera virtus, nec aliquod opus rectum; imò & quòd omne opus infidelium eſt peccatum; quòd etiam virtutes infidelium ſunt veraciter dona Dei; quare & ſexto ſic ait,

Abſit vt ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit iuſtus verè, niſi viuat ex fide; Iuſtus enim ex fide A viuit. Quis porrò eorum qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam fortè tu ſolus, iuſtum dixerit infidelem, iuſtum dixerit impium, iuſtum dixerit Diabolo mancipatum? Porrò ſi veram iuſtitiam non habent impij; profectò nec alias virtutes comites & ſocias, ſi quas habent, veras habent; ac per hoc nec continentia, ſiuè pudicitia, vera virtus eſt impiorum, quia cum non ad ſuum referuntur autorem dona Dei, hoc ipſo malo, his vtentes efficiuntur iniuſti. Et infra 8. Noueris, inquit, non officijs ſed finibus à vitijs diſcernendas eſſe virtutes; officium eſt autem quod faciendum eſt; cum itaq; facit aliquid homo vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur; quæ tamen non attẽdens fines ab officijs ſeparaſti, & virtutes veras officia ſine finibus appellãda eſſe ‖ *dixiſti*; ex quo te tanta abſurditas ſequitur, vt veram appellare cogaris iuſtitiam, etiam cuius Dominam repereris auaritiam. Siquidem manus abſtinere ab alieno, ſi officium cogites, poteſt videri eſſe iuſtitiæ; ſi tamen quæritur, quare fiat, & reſpondetur, nè plus pecuniæ litibus B pereat, quomodò iam hoc factum verè poterit eſſe iuſtitiæ, cum ſeruiat auaritiæ, quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, quæ omninò quicquid facerent, propter illam vel adipiſcendam facerent, vel tenendam? Abſit autem, vt virtutes veræ cuiquam ſeruiant niſi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum conuerte nos. Proindè virtutes quæ carnalibus delectationibus, vel quibuſcunque commodis & emolumentis temporalibus ſeruiunt, veræ prorſus eſſe non poſſunt; quæ autem nulli rei ſeruire volunt, nec ipſæ veræ ſunt. Veræ quippè virtutes Deo ſeruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus; Deo ſeruiunt in Angelis, à quo donantur etiam Angelis; quicquid autem bonum fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera ſapientia pręcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt. Et infra 12. recitat replicationem Iuliani hæretici, & reſpondet ſic dicens; Ecce eadem commemoro quæ ipſe poſuiſti. Si gentilis, qui non viuit ex fide, nudum, operuerit, periclitãtem liberauerit, ęgri vulnera fouerit, diuitias honeſtæ amicitiæ C impenderit, ad teſtimonium falſum nec tormentis poterit impelli; quæro abs te, vtrum hæc opera bona benè faciat an malè, ſi enim quamuis bona, malè tamen facit, negare non potes eum peccare, qui malè quodlibet facit; ſed quia eum non vis peccare cum iſta facit, profectò dicturus es, & bona facit, & benè. Fructus ergo bonos facit arbor mala, quod fieri non poſſe veritas dicit. An dicis hominem infidelem arborem bonam? placet ergo Deo, & vbi erit quod ſcriptum eſt, Sine fide impoſsibile eſt placere Deo? Vide itaque vtrum infidelẽ voluntatem audeas dicere bonam voluntatem: Sed fortè dicturus es, miſericors voluntas bona eſt; rectè iſtud diceretur, ſi quemadmodum fides Chriſti, id eſt, fides quæ per dilectionem operatur ſemper eſt bona, ita miſericordia ſemper eſt bona: ſi autẽ & reperitur meſericordia mala, qua perſona pauperis accipitur in iudicio; propter quam poſtremò rex Saul meruit à Domino & vtique miſericordiæ damnari, quia contra eius præceptum captiuo regi per humanum peperit affectum; attente cogita, nè fortè miſericordia bona non ſit, niſi quæ bonæ huius fidei fuerit; imò re- D ſponde, vt hoc ſine dubitatione proſpicias, vtrum bonam miſericordiam exiſtimes infidelem? Porrò ſi vitium eſt malè miſereri, proculdubio vitiũ eſt miſereri infideliter; quòd ſi & ipſa per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono malè vtitur, qui infideliter vtitur; & hoc bonum malè facit, qui infideliter facit; qui autẽ malè facit aliquid profectò peccat, ex quo colligitur etiam ipſa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipſorum eſſe, ſed illius qui benè vtitur malis; ipſorum autem eſſe peccata, quibus & bona malè faciunt, quia non fideli ſed infideli, id eſt, ſtulta & noxia hoc faciunt voluntate. Et infra 13. Intellige quod ait Dominus, Si oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum erit; Si autem oculus tuus eſt ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit; & hunc oculum agnoſce intentionem qua quiſq; facit quod facit, & per hoc diſce eum qui non facit opera bona, intentione fidei bonæ, hoc eſt quæ per dilectionem operatur, totum quaſi corpus, quod illis, velut membris, operibus conſtat, tenebroſum eſſe, hoc eſt plenum nigredine peccatorum. Amor enim mundi quo quiſque ami- E cus eſt huius mundi, non eſt ex Deo; amor fruendi quibuſcunque creaturis ſine amore creatoris non eſt à Deò; Amor autem Dei, quo perueniatur ad Deum, non eſt niſi à Deo patre per Ieſum Chriſtum in Spiritu Sancto. Per hunc amorem Creatoris benè quiſq; vtitur creaturis; ſine hoc amore Creatoris nullus quiſquam benè vtitur creaturis. Quem imitatus & Beda contra Iulianum 13. Quod, inquit, dicit (ſcilicet Iulianus) multos Philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam, aliaſque de Naturæ bono habuiſſe virtutes, conſtat quòd quicunque Philoſophorum Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam neſcierunt, hi nullam verè virtutem, ſicut nec veram ſapientiam habere nulla ratione potuerunt. Vndè & in ſententijs Proſperi propoſitione 106. Omnis infidelium vita peccatũ eſt; Bonum enim nihil eſt ſine

ſummo

‖ duxiſti

A ſummo bono. Vbi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus. Quapropter & Apoſtolus, primo ad Corinthios, decimo tertio, Omnes virtutes in charitate radicari demonſtrat. Ex his igitur plane conſtat, quòd nulla virtus Philoſophica aut moralis, ſine gratia charitatis, eſt ſimpliciter vera virtus, recta, aut iuſta, nec valet erigere voluntatem creatam ad Deum ſuper omnia propter Deum gratuitò diligendum, quin potius ipſam deflectit, deflexamue detinet, ad cuiuſlibet commodum proprium, & ſeipſum. De neceſsitate ergo requiritur aliqua virtus ſuperior ſupernaturalis, heroica, & diuina, puta gratia gratis data à Deo, ad erigendum voluntatem creatam inſufficientem ex ſeipſa, ad diligendum Deum ſuper omnia gratuitò propter Deum, & finaliter propter eum. Hoc autem videtur & congruè figurari Ezechielis primo, vbi Propheta ſic ait; Vidi & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit ad me; Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos, ſicut & omni homini ex peccato, ſeu conditione naturæ cadenti, ſeu iacenti lon- *Ezechiel.*
B gè inferius, imperatur; ſed quia per ſeipſum non ſufficit ſurgere, neque ſtare, rectè ſubiungitur, & ingreſſus eſt in me ſpiritus poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos, &c. Quis enim eſt hic ſpiritus, niſi ſpiritus gratiæ, ſpiritus Dei ſanctus? Quare & Gregorius primo ſuper Ezechielem, homilia nona, ſic ait; Ecce diuina vox iacenti Prophetæ iuſſit, vt ſurgeret; ſed ſurgere omninò non poſſet, niſi in hunc Omnipotentis Dei ſpiritus intraſſet. Huic & concordanter Daniel ita dicit; Iacebam conſternatus ſuper faciem meam, *Daniel.* vultuſque meus hærebat terræ, & ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum, &c. Danielis decimo: Quæ enim eſt hæc manus, niſi manus diuinæ gratiæ adiutricis? Quapropter & Auguſtinus De ſpiritu & litera, vndecim. dicit *Auguſtinus.* ita; Demonſtrare nitimur non in eo nos diuinitus adiuuari ad operandam iuſtitiam, quòd legem Deus dedit plenam bonis ſanctiſque præceptis; ſed quia ipſa voluntas noſtra ſine qua operari bonum non poſſumus, adiuuetur, & erigatur, impertito ſpiritu gratiæ, ſine quo adiu-
C torio doctrina illa litera eſt occidens. Petrus quoque ſecundo Sent. ſuarum diſtinct. 24. Eſt, *Lumbardus.* inquit, in anima rationali voluntas, vel qua naturaliter vult bonum, licèt tenuiter & exiliter niſi gratia iuuet, quæ adueniens iuuat eam & erigit, vt efficaciter velit bonum. Et infra Diſtinct. 25. vltim. Voluntas, inquit, hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, niſi per gratiam liberetur, & adiuuetur; liberetur quidem vt velit, & adiuuetur vt perficiat, quia vt ait Apoſtolus; Non eſt volentis velle, neque currentis currere, id eſt, operari, ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio; ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando, vt velit bonum, & præparatam adiuuat, ne fruſtra velit, id eſt, vt perficiat. Amplius autem ſecundum omnes Philoſophos, naturales & morales, omnis forma, & omnis habitus moralis vel intellectualis per operationem ſuam cognoſcitur, & per operationes diſtinctas & varias, formæ diſtinctæ & variæ demonſtrantur. Cur ergo per ope-
D rationem charitatis & gratiæ, quæ eſt Deum ſuper omnia charè & gratis diligere, forma ſeu habitus charitatis & gratiæ non probatur? Item omnes Doctores de baptiſmo, & eius effectu ſcribentes tenent concorditer, quòd cuilibet ritè baptizato in ſuo baptiſmo, tres virtutes Theologicæ, ſcilicet fides, ſpes, & charitas infunduntur, vnà cum gratia informante. Et vt de cætero, nullus ſuper hoc audeat dubitare, ſancta Eccleſia iſtud certiſsimè definiuit. Nam Iohannes Papa Extra, In conſtitutionibus Clementis, de ſumma Trinitate, & fide Catholica, recitata vna opinione dicente per virtutem Baptiſmi paruulis quidem culpam remitti, ſed gratiam non conferri; & alia aſſerente, quòd culpa ipſis in baptiſmo remittitur, ac virtutes, & informans gratia infunduntur quoad habitum; etſi non pro illo tempore quoad vſum, ſubiungit; Nos attendentes generalem efficaciam mortis Chriſti, quæ per baptiſma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem ſecundam, quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & di-
E ctis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, ſacro approbante conſilio duximus eligendam. Item nullus poteſt exercere operationem propriam alicuius formæ niſi præhabita illa forma, ſicut nullus poteſt percutere fortiter, niſi præhabita fortitudine, nec videre acutè niſi præhabito viſu acuto; & in intellectualibus, & moralibus ſimiliter; Nullus enim poteſt facere ſapienter aut prudenter niſi præhabita ſapientia vel prudentia; nec in moralibus poteſt quis generaliter benefacere, niſi præhabita aliquali virtute in genere, à qua tanquam à forma bona ſeu bonitate actio bona procedat. Vnde ſecundo Ethicorum ſexto oſtendit Philoſophus quòd virtus ha- *Philoſophus.* bentem perficit, & eius opus bonum reddit; cui & ſimile ex ſexto Ethicorum, 10. recitat triceſimum quartum huius, & idem videtur de qualibet virtute in particulari, & operatione illius.

Nullus ergo poteſt iuſtè velle, niſi præhabita iuſtitia, nec diligere Deum charè niſi præhabita charitate. Quicunque ergo caret iuſtitia, charitate, & gratia, non poteſt ex ſe iuſtè vel charè aut gratè velle nec facere, nec hanc poteſt ex ſe habere. ſicut præcedentia docuerunt; & poteſt probari; quia ſi poſſet, hoc eſſet gratè merendo, ſeu volendo, vel non ſic faciendo; ſed non gratè merendo, ſeu volendo, quia hoc non poteſt niſi præhabita gratia per proximam rationem; nec non gratè aliquid faciendo; Non enim congruit rationi, quod gratia detur in præmium & mercedem ei, qui nihil gratum fuerit operatus. (Nam ſecundum Apoſtolum 1. ad Cor. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipit ſecundum ſuum laborem) nec carens ea poteſt eam recipere à ſola alia creatura. Nullus enim poteſt gignere aut facere filios Dei, & conſtituere hæredes regni cœleſtis, niſi Deus Pater, & Dominus huius regni. Reſtat igitur vt gratia ſecundum nomen ſuum, ſine vllis meritis præuijs gratis detur ingratis, à Deo datore liberaliſsimo gratiarum. Et propter hanc rationem Anſelmus de Concordia, eandem ſententiam profitetur; vbi poſtquam oſtendit capitulo octauo; quod rectè velle eſt finis rationalis creaturæ, & quod iuſtitia eſt rectitudo voluntatis propter ſe ſeruata, quoniam qui ſolum propter aliud illam ſeruat, non illam diligit, ſed illud propter quod eam ſeruat, & ideo non eſt dicendus iuſtus, nec talis rectitudo nominanda eſt iuſtitia, nono capitulo ſic adiungit; Dubium non eſt, quia voluntas non vult rectè niſi quia recta eſt: Sicut namque viſus non eſt acutus, quia videt acutè, ſed idcirco videt acutè quia eſt acutus; Ita voluntas non eſt recta, quia rectè vult, ſed rectè vult quoniam recta eſt; Cùm autem vult hanc rectitudinem, proculdubio rectè vult. Non ergo vult rectitudinem niſi quia recta eſt; Idem autem eſt voluntati rectam eſſe & rectitudinem habere; palam igitur eſt, quia non vult rectitudinem, niſi quia rectitudinem habet. Idem de veritate 12. Rectitudinis acceptio prius eſt naturâ quàm habere aut velle illam, quoniam illam habere aut velle, non eſt cauſa acceptionis, ſed acceptio facit illam velle, & habere. Et ſicut patet per eundem De cauſa Diaboli 17. Deſertor Angelus amiſſà iuſtitià, non poteſt ex ſe habere voluntatem iuſtitiæ; Imò & ſicut apparet ſupra eiuſdem 12. Angelus diſpoſitus ad volendum, non potuit ex ſe habere ſuam primam voluntatem, neque beatitudinis aut iuſtitiæ, ſed voluntatem commodi naturalem. Huic & conſonat dictum eius De concordia vlt. ſuperius recitatum; qui & ſupra 9. poſt ſuperius recitata, oſtendit quod nullus poteſt rectitudinem illam recipere niſi à Deo; Conſideremus nunc, inquit, vtrum aliquis hanc rectitudinem non habens, aliquo modo eam à ſe habere poſſit; vtique illam à ſe habere nequit niſi aut volendo, aut non volendo; volendo quidem nullus valet eam per ſe adipiſci, quia nequit eam velle, ſcilicet rectè, niſi eam habeat; quod autem nolendo valeat eam aſſequi mens nullius accipit: Nullo ergo modo poteſt eam habere ex ſe; ſed neque ab alia creatura: Sicut namque creatura nequit creaturam ſaluare, ita non poteſt illi dare per quod ſaluetur. Sequitur ergo quod nulla creatura rectitudinem habeat, niſi per Dei gratiam. Deo ergo largiente inuenimus gratiam eius ad ſaluandum hominem cum libero arbitrio concordare; ita vt gratia ſola poſsit hominem ſaluare, nihil eius libero arbitrio agente; ſicut fit in infantibus & in intelligentibus, vt ipſa ſemper adiuuet liberũ arbitrium naturale, quod ſine illa nihil valet ad ſalutem, dando voluntati rectitudinem, quam ſeruet per liberum arbitrium. Et quamuis non omnibus det, quoniam cui vult miſeretur, & quem vult indurat; Nulli tamen dat pro præcedenti aliquo merito, quoniam, quis prior dedit Deo & retribuetur ei? Si autem voluntas per liberum arbitrium, ſeruando quod accepit, meretur aut augmentum acceptæ iuſtitiæ, aut poteſtatem pro bona voluntate, aut præmium aliquod, hæc omnia fructus ſunt primæ gratiæ; & gratia pro gratia, & ideo totum imputandum eſt gratiæ, quia neque volentis eſt quod vult, neque currentis eſt quod currit, ſed miſerentis eſt Dei. Nonne & hoc eſt quod dicit Propheta, Scio, inquiens, Domine quod non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Ierem. 1. Cuius eſt ergo, niſi illius de quo alius Propheta ſic ait, Apud Dominum greſſus hominis dirigetur, & viam eius volet, Pſalmo trigeſimo ſexto; Imò ſicut alia litera clarior, A Domino greſſus hominis diriguntur primò, & poſt directionem iam factam, viam eius ſcilicet Domini volet homo ſecundò. Hoc enim Aug. exponens ſic ait, Ipſe homo vt velit viam Domini, ab ipſo Domino eius greſſus dirigentur: Nam ſi Dominus non dirigeret greſſus hominis, tam praui erant vt ſemper per praua irent, & ſemitas curuas ſequendo redire non poſſent. Ipſe eſt ergo qui direxit greſſus noſtros, vt viam eius vellemus. Qui & 1. ad Simplicianum 24. ait; Ad frangendam atque deijciendam ſuperbiam hominum ingratorum gratiæ Dei, & audientium gloriari de meritis ſuis, iſta commemorantur: Cùm enim nondum nati fuiſſent, neque aliquod egiſſent bonum aut malum, non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt, Quia maior ſeruiet minori. Vocantis eſt ergo gratia; percipientis verò gratiam conſequenter ſunt opera bona, non quæ

Margin notes: *Apoſtolus.* *Cor. 3.* (beside lines 8–9); *Anſelmus.* (beside line 13); *Ierem. 1.* (beside line 48); *Pſal. 36.* (beside line 50); *Auguſtinus.* (beside line 52).

Section letters in right margin: A, B, C, D, E.

A quæ gratiam pariant, ſed quæ gratia pariantur. Non enim vt ferueat, calefacit ignis, ſed quia
feruet; nec ideo benè currit rota, vt rotunda ſit, ſed quia rotunda eſt: ſic nemo propterea be-
nè operatur vt accipiat gratiam, ſed quia accepit. Non enim poteſt juſtè viuere, qui non fue-
rit juſtificatus, nec omninò viuere, qui non fuerit viuificatus; Iuſtificat autem gratia, vt ju-
ſtificatus poſsit juſtè viuere. Prima eſt igitur gratia, ſecunda opera bona. Idem de fide ad
Petrum, 18. dicit, quod Deus intellectuali naturæ, Angelis ſcilicet & hominibus cognoſcen-
di ac diligendi ſe facultatem voluntatemque donauit, vt eam vnuſquiſque & habere poſſet &
perdere; ſi quis tamen eam ſponte perderet, ſuo eam deinceps arbitrio reſumere non vale-
ret, vt illius eſſet, illius ſanctæ cogitationis initia gratuitæ dono bonitatis denuò renouandis
quibus vellet infundere, cujus fuit in ipſo creationis exordio, nullis præcedentibus meritis,
ſpiritus & corpora, locis atque affectionibus, prout ipſe ſapiens voluit congruis, mirabiliter
B ordinare. Et infra 21. Bonæ inquit voluntatis & cogitationis initium non homini ex ſeipſo
naſci, ſed diuinitùs & præparari & tribui, in eo Deus euidenter oſtendit, quod neque diabo-
lus, neque aliquis Angelorum ejus, ex quo ruinæ illius merito in hanc ſunt inferiorem detruſi
caliginem, bonam potuit aut poterit reſumere voluntatem. Quod ſi poſsibile eſſet, vt humana
natura, poſtquam à Deo auerſa bonitatem perdidit voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere
potuiſſet; multò poſsibilius hoc natura haberet Angelica, quæ quanto minus grauatur terre-
ni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prædita facultate: Sed oſtendit Deus vndè bona
voluntas hominibus detur, quam ſic amiſerunt Angeli cum haberent, vt amiſſam deinceps
habere non poſſent. Idem 12. de Ciuit. Dei, 9. probat, quod ſi boni Angeli fuerunt prius
ſine bona voluntate, non potuerunt eam habere ex ſe; quia ſi eam ipſi, Deo non operante,
fecerunt, meliores à ſeipſis, quam ab illo facti ſunt; quod abſit: & ſi non potuerunt ſeipſos
facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit; profectò & bonam
voluntatem qua meliores eſſent, niſi operante adjutorio creatoris habere non poſſent. Sed
C objicietur fortaſsis per illud, 2. Eth. 1. & 2. quod virtus moralis generatur ex operibus ſimi-
libus præcedentibus, vt juſtitia, temperantia, & fortitudo, ex juſtè, temperatè, & fortiter o-
perari; ergò aliquis poteſt virtuoſè operari non habendo virtutem. Item aliàs fatuum vide-
retur & vanum appetere & deſiderare virtutes: Nullus enim hoc poteſt niſi eas habendo;
ſed ſuperfluum videtur & fatuum aliquem deſiderare, & appetere hoc quod habet. Item hoc
videtur in artibus manifeſtum: Nullus enim habet artem citharizandi, aut ædificandi, niſi
prius citharizando, aut ædificando, vt patet per Philoſophum, 2. Eth. 1. & 9. Meta-
phyſ. 14. Ad hæc poteſt reſponderi ſicut reſpondet Philoſophus 2. Eth. 4. ad ſimilem quæ-
ſtionem. Quia enim dictum erat prius, quod virtus ex operibus generatur; quæreret aliquis,
inquit, qualiter dicimus, quoniam oportet iuſta operantes iuſtos fieri, & temperata tempe-
rantes? Si enim operantur iuſta & temperata, iam ſunt iuſti, & temperati. Et reſpondet
quod tales non operantur iuſtè & temperatè, ſed iuſta & temperata: & dicit quod opera
D iuſta & temperata dicuntur, quandò ſunt talia, qualia iuſtus & temperatus operabitur. Ali-
ter tamen nec improbabiliter poteſt dici, quod quicunque talia operatur, & non omninò ca-
ſualiter, ſicut bos inuenit leporem aut perdicem, hoc facit ex aliqua forma virtutis, & virtu-
te, quam habet, largè loquendo. Nam ſecundum eundem Philoſophum, 6. Eth. vlt. duplex
eſt virtus, vna principalis, alia naturalis; vel vna acquiſita, alia vero innata: & hoc probat
per communem experientiam, ita dicens; Omnibus enim videtur ſingulos morum exiſtere
natura; aliqualiter enim iuſti, & temperati, & fortes, & alia habemus confeſtim à natiuitate.
Etenim pueris & beſtiis naturales exiſtunt habitus, ſed ſine intellectu nociui videntur, quem-
admodum corpori forti ſine viſione moto accidit falli fortiter, propter non habere viſum, ſic
& hic. Si autem accipiat intellectum habitus ſimilis exiſtens, tunc erit propriè virtus. Et ra-
tio hoc conuincit: Si enim propter hoc, quod homo poſt multa triſtia opera ſentit ſe fortiter
inclinari ad talia faciliter & delectabiliter operandum, concludit ſe habere virtutem mora-
E lem taliter inclinantem. Quare ſi quis naturaliter, ſimiliter, vel vehementiùs, faciliùs, & de-
lectabiliùs inclinetur, non || *concludit* ſe habere virtutē huiuſmodi naturalem? & hanc forſan || probat
virtutem contra virtutem acquiſitam quam hic vocat principalem, in prædicamentis diſtin-
guens, ſub nomine diſpoſitionis poſuit in prima ſpecie qualitatis. Has etiam virtutes ne-
dum naturales aut morales, ſed etiam intellectuales & artificiales, Mathematici videre ſe re-
putant in natiuitatibus puerorum; Ideoque antiqui prudentes, inueſtigata diligenter & cog-
nita naturali habilitate pueri cuiuſcunque ſecundum illam quemlibet ad quodlibet congruè
applicabant. Quare & inter eos tunc temporis omnes artes excellentiſsimè viguerunt.
Vndè & 3 Eth. 13. ſcribitur iſto modo, Innaſci oportet quemadmodum viſum habentem,
quo iudicat benè, & quo ſecundum veritatem bonum deſiderabit, & eſt bene natus, cui hoc
innatum

innatum eſt benè: Quod enim maximum & optimum, & quod ab alio non poſſibile accipere, neque diſcere; ſed quale innatum eſt, tale habebit, & quod benè & optimè hoc innatum eſſe perfecta & vera erit vtique bona natiuitas. Quare & Ariſtoteles 5. Polit 9. recitat Socratem affirmantem naturam producere prauos & meliores diſciplina; & addit, Hoc ipſum dicens fortè, non malè: Contingit enim eſſe aliquos, quos diſciplinari, & fieri ſtudioſos impoſsibile eſt. Quapropter & in ſecret. ſecret. 3. part. 10. ſcribit ita; Eſt conſideranda geneſis in quibuſdam, quia generatus ſæpè diſponitur juxta vim Planetarum, qui ſunt in regione ſuæ geneſeos, & ſi fortè contingat, quod genitores genitum doceant aliquam artium, natura ſuperior attrahet eum multoties ad artem ſideris conuenientem. Nam ſimile huic accidit quibuſdam hominibus, qui conuenerunt in quadam villa, & hoſpitati fuerunt apud quendam textorem, cui natus eſt in illa nocte filius, cuius geneſin hoſpites acceperunt, & ordinauerunt eius Planetas. Fuit ergo eius geneſis in Venere, & in Marte, gradu ſuo exiſtente Geminis cum Libra; ſidera verò contraria & peſsima nondum fuerunt orta: Oſtendit ergo eis geneſis, quod Puer erat futurus ſapiens, curialis, velocis manus, boni conſilij, diligendus à Regibus: Occultauerunt ergo hoc, cœlantes à Patre. Creuit ergo natus in proſperitate & crediderunt, ac niſi ſunt genitores inſtruere eum aliquam artem de operibus ſuis, ſed nihil potuit ex his addiſcere: Verberantes autem ipſum, & flagellantes grauiſsimè, expoſuerunt ipſum voluntati ſuæ. Inclinauit ergò ſe juuenis ad homines poſsidentes diſciplinas, & acquiſiuit ſcientias, & ſciuit curſus & tempora ſupercœleſtia, & mores, ac regimina Regum, & ecce factus eſt bajulus Regis. Vbi & immediatè ſubjungit; Contrarium huic accidit ex mirabilibus operibus & diſpoſitionibus Planetarum, & naturis eorum, illud quod conuenit, vt duobus natis Regis Indiæ, facta comparatione ad geneſin, ſed occultum fuit Regi. Quandò ergo creuit vnus puerorum, credidit Rex eum inſtruere ſcientijs; Miſit ergo eum per Indiam, & per alias Prouincias honorificè, ſicut decet filium tanti Regis; ſed nihil profuit diligentia Patris, quia non potuit inclinare animum & naturam, niſi ad fabrile artificium. Propter quod turbatus eſt Rex valdè, conuocauitque ſapientes omnes ſui Regni, qui requiſiti, omnes conueniunt in hoc quod relinqueretur his ad quæ natura pueri reducebat ipſum; factum eſt ergo ità, & multoties accidit huic ſimile. Quamobrem & Ouidius 1. de vetula rèfert ità:

A B C

Tempus erat cum Philoſophos Reſpublica quondam
Quærebat magnis in ſumtibus, vtilitati
Communi vigilans, & eos tractabat honeſtè
Vt ſibi conſulerent ſummis in rebus agendis.
Tunc viſum ſenioribus eſt, in qualibet vrbe
Vt pueros dociles ex pluribus ingenioſis
Eligerent mittendos ad gymnaſia, cauſâ
Diſcendi, quibus ad victum ſtipendia grata
Præſtarent vrbs quæque ſuis. Et ibi faciebant D
Diſcerni per iudicium Pyſiognomicorum,
Quæ quibus ars diſcenda foret, ſic ars ſua cuique
Aſsignabatur, ſic niſſæ quilibet arti
Semper adhærebat, & in vna quemlibet eſſe
Perfectum ſat erat, nec eum mutare licebat.
Tunc viguere artes, perfectè cognita quæque
Tunc erat, & poterat perfectè poſteritati
Tradi, ſcribendiſque libris per magna vacabat:
Tunc matheſeſ ſolæ doctrinæ nomine dignæ
Sectores habuere ſuos, tunc vtilitatis
Quæque quid afferret clarebat apud ſtudioſos. E

Poteſt igitur homo ex virtutibus talibus ſibi innatis talia operari, ſed non charè, nec gratè modo prædicto: Charitas enim & gratia non ſunt nobis innatæ: Eramus enim naturâ filij iræ ad Epheſ. 2. Et per hæc patet ad obiecta, & maxime ad primum & vltimum obiectorum; Secundum verò non procedit: Licet enim aliquis habeat virtutem, poteſt deſiderare virtutem dupliciter, ſcilicet vt ſibi plenius augeatur, ſicut Apoſtoli à Domino petierunt, Adauge nobis fidem Luc. 17. vel vt ſtabiliter conſeruetur iuxta illud Pſalmi 15. Conſerua me, Domine, & 67. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis; & ſic reſpondet Anſel De concordia vbi prius. Si autem adhuc aliquis inſtantius vrgeat, ſupponendo, quod non quilibet habet

Epheſ. 2.
Luc. 17.
Pſal. 15. & 67

A habet virtutem quamlibet naturalem, vel ſi habeat, tollat Omnipotens ſibi vnam, puta ar-
tem citharizandi, & adhuc poteſt addiſcere, citharizare, & non niſi artificialiter operando,
quia ſi inartificialiter, & multiplicet talia opera, ipſa generabunt ſimilem habitum in eo, vt pa-
tet 2. Eth. vbi prius; non ergo acquiret artem, ſed magis inertiam & errorem. Poteſt ergo non
habens artem, artificialiter operari; quare & carens virtutibus, virtuosè. Dicendum quòd ‖ *ad* ‖ adhuc
hoc quòd talis citharizet exiliter quantumcunque, habet in anima ſua ex propria inuentione,
aut imaginatione vel exauditione & aliquali doctrina, aliquod idolum, & aliqualem ſimilitu-
dinem citharizationis, quę ipſum aliqualiter dirigit citharizando; aliter enim non magis à pro-
poſito tangeret vnam chordam quàm aliam, nec magis à propoſito citharizaret quàm ſaltaret
ſed forſan purè caſualiter, ſicut bos cornibus citharam ventilando, & ex tali tactione chorda-
rum quantumcunque multiplicata, nunquam fieret citharœdus. Dico ergo quòd talis ex pro-
pria imaginatione vel auditione alterius habet aliquam ſpeciem & formam citharizationis à
qua ſua citharizatio procedit, & per vſum creſcit continuè ad perfectum; & hæc videtur reſ-
B ponſio Philoſ. 9. Met. 14. dicentis; Videtur impoſsibile eſſe citharœdum eſſe, qui non citha- *Philoſophus.*
rizauit: nam addiſcens citharizare citharizando addiſcit. Vnde ſophiſticus elenchus factus eſt,
quia non habens quis ſcientiam, faciet cuius eſt ſcientia; addiſcens enim non habet ſcientiam;
& reſpondet; Sed quia, inquit, eius quod fit, factum eſt aliquid, & totaliter eius quod moue-
tur, motum eſt aliquid; palam autem in his quæ de motu, hoc & diſcentem neceſſe habere ali-
quid ſcientiæ forſan; vbi textus Auerrois dicit expreſsius & ſine forte, & addit; Non ergo mo-
uetur aliquod ad aliud, niſi de illo ad quod mouetur in ſe; vbi dicit Auerroes; Omne quod ge- *Auerroes.*
neratur & fit aliquid, impoſsibile eſt hoc fieri niſi habeat aliquid, ex eo quod habebit in po-
ſtremo: verbi gratia, quoniam impoſsibile eſt vt citharizet, niſi qui habet aliquid de arte citha-
rizandi; & ideo aſinus non addiſcit citharizare, neque homo qui non eſt innatus citharizare.
De charitate autem & gratia non poſſumus habere minimam ſcintillam à nobis, nec ab aliqua
creatura, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; quare nec aliquid gratè facere propter Deum; quapro-
C pter nec aliquid mereri ab eo, niſi prius eam dederit nobis gratis. Adhuc autem fortitan quiſ-
nam dicet, quòd gratia multum facilitat hominem ad implendum Dei mandata, & dicitur ne-
ceſſaria homini hac de cauſa; ſed tunc poſſet homo ſine gratia, licet difficilius hæc implere
contra priora. Cur etiam non poſſent Angeli, mole corporis deprimentis nullatenus aggraua-
ti ſine gratia facillimè hæc implere, contra præmiſſa? Amplius autem & iſte eſt Pelagij filius in
hac parte. Ipſe enim dixit gratiam ad hoc dari hominibus, vt quæ facere per liberum iubentur
arbitrium, facilius poſſent implere per gratiam, ſicut de ipſo recitat Auguſt. de hæreſ. vbi pri- *Auguſtinus.*
us, primo contra Pelagium & Cæleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali, 7. & 23. de
verbis Apoſtoli ſermone 13. & alijs locis multis. Item hæc hæreſis fuit damnata ſolenniter in
Concilo Mileuitano, cui interfuit Auguſtinus, contra Pelagianos, ſicut recitatur in Canon. de
Conſecrat. diſt. 4. ca. vlt. in hæc verba; Placuit, vt quicunq; dixerit ideo nobis gratiam iuſtifi-
D cationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs poſsimus implere per gra-
tiam, tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſsimus etiam ſine illa
implere mandata diuina, anathema ſit. Et hoc idem recitat ſanctus Proſper in libro ſuo de *Proſper.*
prædicatoribus gratiæ Dei contra Caſsianum 21. vnà cum ratione Pontificum, propter quam
illud dictum Pelagij tanquam hæreticum damnauerunt, atque inquit; In illius damnatæ ſen-
tentiæ foueam cadat, qua dicitur a Deo nobis gratiam iuſtificationis dari, vt quod facere per
liberum iubemur arbitrium, facilius poſsimus implere per gratiã; tanquam etſi gratia non da-
retur, non quidem facile, ſed tamen poſſemus etiam ſine illa implere diuina mandata; quod &
Catholici Pontifices dignum anathemate cenſuerunt. Vtendum eſt nobis eo, quo vſi ſunt te-
ſtimonio dicentes; De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait; Sine me
difficilius poteſtis facere, ſed ait; Sine me nihil poteſtis facere. ‖ *Adhuc* vicarius Pelagij forſitan ‖ Ad hæc.
reſpondebit, & dicet, ideo gratiam eſſe neceſſariã ad implendum diuina mandata, quia per ip-
ſam diuina mãdata reuelantur hominibus, & boni ac mali diſcretio demonſtratur; qua reuela-
E tione & diſcretione per gratiã habita, poteſt homo ea implere viribus propriæ voluntatis: Sed
iſtud reuincitur per præmiſſa. Rurſum & ſecundũ iſtam ſententiam; Ante legem datam homi-
nibus vel Angelis, gratia non fuiſſet eis neceſſaria ad Deum ſuper omnia gratuitò diligendum;
vel ſi nunc legis potẽtia tolleretur, & homo lege naturali naturalis rationis iudicio traderetur,
gratia Dei nullatenus indigeret, quorum oppoſita ſuperius patuerunt. Adhuc autem & hoc
dato, Pelagij error redit. Auguſtinus namque primo contra Pelagium & Cæleſtium de gra-
tia Chriſti, & de peccato originali, ſecundo, loquens de Pelagio, ſcribit ita; Gratiam Dei &
adiutorium, quo adiuuamur à Domino, ad non peccandum, aut in natura & libero ponit
arbitrio, aut in lege aut doctrina; vt videlicet cùm adiuuat Deus hominem vt declinet à
malo

malo, & faciat bonum, reuelando, & oſtendendo quid fieri debeat, adiuuare credatur, A non etiam cooperando, & dilectionem inſpirando, vt illud quod faciendum eſſe agnouerit, faciat. Et infra 7. recitat verba Pelagij ſub hac forma; Adiuuat nos per doctrinam & reuelationem ſuam, dum cordis noſtri oculos aperit, dum nobis, ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat, dum diaboli pandit inſidias, dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ cœleſtis illuminat; qui hoc dicit, gratiam tibi negare videtur, an & liberum hominis arbitrium & Dei gratiam confitetur? Et infra 8. Hoc, inquit, eſt gratiam Dei ponere in lege aut doctrina. Hic itaque apparet hanc eum gratiam confiteri, qua demonſtrat & reuelat Deus, quid agere debeamus, non qua donat atque adiuuat vt agamus, cùm ad hoc potiùs valeat legis agnitio, ſi gratiæ deſit opitulatio, vt fiat mandati præuaricatio. Vbi enim non eſt lex, ait Apoſtolus, nec præuaricatio; & concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret; Non concupiſces. Ac per hoc vſque adeo aliud eſt lex, aliud gratia, vt lex non ſolum nihil proſit, verùm etiam plurimum obſit, niſi adiuuet gratia, & hoc oſtendatur legis vtilitas, quoniam B quos facit præuaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & vt concupiſcentias malas ſuperent adiuuandos: Iubet enim magis, quàm iuuat; docet morbum eſſe, non ſanat; Imò ab ea potius, quod non ſanatur, augetur; vt attentius & ſolicitius gratiæ medicina quæratur, quia litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Idem de gratia & libero arbitrio 25. Quid eſt, inquit, quod vaniſſimi homines, & peruerſiſſimi Pelagiani, legem dicunt eſſe Dei gratiam, qua iuuamur ad non peccandum? Quid eſt quod miſeri dicunt, qui ſine vlla dubitatione tanto Apoſtolo contradicunt? Ille dicit peccatum vires aduerſus hominem accepiſſe per legem, & eum per mandatum, quamuis ſanctum, & iuſtum, & bonum, tamen occidere, & per bonum operari ei mortem, de qua non liberaretur, niſi viuificaret eum ſpiritus, quem litera occiderat, ſicut alio loco dicit, Litera occidit, ſpiritus autem viuificat; & illi indociles contra lucem Dei cæci, & contra vocem Dei ſurdi, occidentem literam viuificare dicunt, & viuificanti ſpiritui contradicunt. Et infrà 28. Quis ita ſcit ſurdus aduerſus A- C poſtolicas voces? quis ita deſipiat, imò inſaniat neſciens quid loquatur, vt audeat dicere legem eſſe gratiam, cùm clamet, qui ſciebat quid loqueretur, Qui in lege iuſtificamini à gratia excidiſtis? Idem adhuc de ſpiritu & litera 2. ſic ait, Illis acerrimè ac vehementiſsimè reſiſtendum eſt qui putant ſine adiutorio Dei per ſeipſam vim voluntatis humanæ, vel iuſtitiam poſſe perficere, vel ad eam tendendo proficere: & cùm vrgeri cœperint, quomodo id præſumant aſſerere fieri ſine ope diuina, reprimunt ſe, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quàm ſit impia & non ferenda; ſed aiunt, ideo iſta ſine ope diuina non fieri, quia & hominem Deus creauit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta ipſe docet, quomodo homini ſit viuendum, & in eo vtiq; adiuuat, quod docendo ignorantiam aufert, vt ſciat homo in operibus ſuis, quid euitare, & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter inſitum viam demonſtratam ingrediens, continenter, & piè, & iuſtè viuendo ad beatam eandemque æternam vitam peruenire mereatur. Nos autem dicimus humanam voluntatem D ſic diuinitus adiuuari ad faciendam iuſtitiam, vt præter quod creatus eſt homo cum libero voluntatis arbitrio, præterque doctrinam quâ ei præcipitur, quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum Sanctum, quo fiat in animo delectatio, dilectioque ſummi illius, atque incommutabilis boni quod Deus eſt; etiam nunc cùm adhuc per fidem ambulatur, nondum per ſpeciem, vt hac ſibi velut arra data gratuiti muneris, inardeſcat inhærere Creatori, atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei bene ſit, à quo habet vt ſit. Nam neque liberum arbitrium quicquam, niſi ad peccandum, valet, ſi lateat veritatis via; & cùm id quod agendum, & quo intendendum eſt cœperit non latere, niſi etiam delectet, & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur; vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non per liberum arbitrium quod ſurgit ex nobis, ſed per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Adhuc autem & Concilium ſuperius allegatum, ſicut recitatur in canone vbi prius, cap. penult. ita dicit, Quiſquis dixerit eandem gratiam Dei per E Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſum nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere debeamus, aut valeamus, anathema ſit. Si quis autem in inſaniam tantam proruperit, vt dicat gratiam Dei neceſſariam homini ad implenda diuina mandata eſſe liberum arbitrium à Deo homini gratis datum, à Pelagiani voragine pelagi abſorbetur. Conſtat enim ex autoritatibus Auguſtini præmiſsis, hanc eſſe Pelagianæ veſaniæ vanitatem; qui & 1. contra Pelagium & Cœleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali 2. Cum, inquit, Pelagius tria conſtituat, atque diſtinguat, quibus diuina mandata dicit impleri, poſsibilitatem

A litatem, volūtatem, actionem; poſsibilitatem ſcilicet qua poteſt homo eſſe iuſtus; voluntatem qua vult eſſe iuſtus; actionem qua iuſtus eſt; horum trium primum, id eſt, poſsibilitatem datam confitetur a creatore naturæ, nec eſſe in noſtra poteſtate, ſed eam nos habere ſi nolimus; duo verò reliqua, id eſt, voluntatem & actionem noſtram eſſe aſſerit, atque ita nobis tribuit, vt nobis non eſſe, niſi a nobis contendat. Ecce patenter quid Pelagius gratiam Dei vocat, poſsibilitatem videlicet naturalem a creatore naturæ, beneficio creationis *gratuito* nobis datam. ‖ gratis Hanc etiam hæreſin recitat Auguſtinus de natura & gratia 53. & de gratia & libero arbitrio 28. & eam redarguit hic & ibi. Iſte quoque ſic errans incidit in hæreſin Pelagij ſupradictam, quæ ponit hominem per liberum ſuum arbitrium poſſe implere diuina mandata, qui & poteſt faciliter corrigi per præmiſſa. Præterea dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 15. Abundantiùs illis omnibus laboraui, non autem ego, ſed gratia Dei mecum: Et quomodo non ipſe, ſed gratia, ſi ipſe vel liberum eius arbitrium gratia nuncupetur. Adhuc autem Pelagiani quidam moder-
B ni reſpondent, dicendo, quòd homo ex naturalibus ſuis puris poteſt diligere Deum ſuper omnia gratis propter ſeipſum, ſecundum ſubſtantiam ipſam actus, non tamen meritoriè, vel ſaltem non meritoriè de condigno, licet forſan de congruo, ſine gratia comitante: Sed iſtud non congruit rationi, & refellitur per præmiſſa. Præterea, ſecundum iſtos, habens gratiam diligendo Deum, & ſeruando eius conſilia ac mandata poteſt mereri etiam de condigno; cur ergo ſi carens gratia faciat pro Deo ſimilia vel maiora æque recta intentione vel rectiori, æquè ſincero affectu vel ſinceriori, æquè grato amore vel etiam gratiori, non ſimiliter vel magis meretur? Nam quantum eſt ex parte operum vel operantium, opus huius eſt æque bonum cum opere illius vel melius; quare & æquè acceptabile pro ſolutione antiqui debiti pro peccato, & pro redemptione animæ ſuæ, & pro mercatione regni cœleſtis. Si ergo Deus pretium huius accepter, & æquè iuſtum vel iuſtius pretium illius repellat, eſt perſonarum acceptor, nec iudicat æquitatem. Item ſecundum omnes Catholicos, imò & ſecundum inimicos gratiæ ip-
C ſos Pelagianos hæreticos, gratia multum alleuiat cuiuſlibet operis grauitatem: Reddit enim iugum Domini ſuaue, & onus eius leue. Carens ergo gratia, ſimilia operans, cum habente difficiliùs operatur; plus ergo meretur. Dicit enim Philoſ. 2. Eth 3. circa difficile autem ſemper ars fit & virtus; etenim bene, melius in hoc; id eſt, quod ſine difficultate eſt bene, in hac eſt melius; & 3. Eth. 18. probat, quòd fortitudo magis conſiſtit circa timores, quàm audacias, & quòd hæc laudabilior eſt quàm illa, & ſecundū quoſdam, quàm temperantia, per hoc quòd difficilius eſt triſtia ſuſtinere, quàm à ‖ *delectabilibus* abſtinere; & 5ⁱ. libri 2ᵒ. Peſsimus, inquit, qui ad ſeipſum & ad amicos vtitur malitia; optimus autem non qui ad ſeipſum virtute, ſed qui ad alterum; hoc enim opus difficile. Venerabilis quoque Beda 2. de Temporibus 1. ad hoc idem allegat Hieronymum ſuper Euangelia ponentem nuptias in 30. fructu, & viduas in 60. hac de cauſa: Quanto, inquit, maior eſt difficultas ab expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere, tanto maius & præmium. Ampliùs autem tunc carens gratia, poſſet diligere Deum
D ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute, & mente finaliter propter ipſum: & proximum, ſicut ſeipſum ſimiliter propter Deum, & cætera præcepta atque conſilia in omnibus obſeruare; quare & eſſe in ſtatu ſalutis, finaliterq; ſaluari ſecundum præmiſſa & contra præmiſſa: Sola namq; Dei gratia efficit Dei filios & amicos, ſicut priora teſtantur; dicitque Propheta Qui coronat te miſericordia & miſerationibus, Pſal. 102. Et Apoſtolus magis planè, Gratia autem Dei vita æterna ad Rom. 6. quod & tenet fides Eccleſiæ generalis. Alij adhuc fingunt, quod homo ſine gratia ex ſeipſo poteſt perficere diuina mandata ſecundum ſubſtantiam operis, non tamen ſecundum intentionem mandantis, quæ eſt quod fiant in gratia: ſed horum fictio confringetur vt aliæ præcedentes. Iſtud quoque videtur mirabile, quia reſpiciendo vetus Teſtamentum & nouum, & omnes Doctores & expoſitores eorum, non apparet aliud eſſe de intentione mandantis, niſi gratis hæc facere propter Deum; & eo ipſo videtur eis, quòd talis ſit in gratia, ſcilicet arguendo à poſteriori ad prius, & ab effectu ad ſuum efficiens;
E & eodem modo omnes Doctores, & prædicatores veteres, & moderni, prædicando & docendo populum Dei viam ſalutis, nihil aliud prædicant, niſi quòd gratis propter Deum faciant eius mandata, & conſilia; nec dicunt, faciatis hæc in gratia; imò dicunt, vt videtur, quòd eo ipſo, quòd hæc ſic faciant, gratiam Dei habent, illam ſcilicet de qua loquor, quæ gratificat nos ad vitam, velut radicem à qua pullulant iſti rami. Et huius contrarium non videtur mihi ſine periculo prædicandum, ſcilicet quòd licet quis diligat Deum gratis ex toto corde &c. & exerceat omnia opera pietatis erga proximum propter Deum, & ſuſtineat propter eum omnia pœnalia & aduerſa perſeueranter vſq; ad finem, & tunc ardentiſsimo & puriſsimo Dei amore, propter defenſionem legis Dei, morte duriſsima conſummetur, adhuc tradetur morti ſecundæ, & tormentis infernalibus ſine fine. Prædicent hoc qui velint, ego non auderem talia prædicare,

Marginal notes: *Philoſophus* (beside "Dicit enim Philoſ."); ‖ delectationibus (beside "delectabilibus"); *Propheta.* *Apoſtolus.* (beside "dicitque Propheta … Et Apoſtolus").

dicare, ne fortè cùm alijs prædicarem, ipſe reprobus efficerer, dum ſpem piorum ſubruerem, & multorum refrigeſcere facerem Charitatem. Eccè quam expreſſa ſunt ad hoc teſtimonia veritatis; Ecce teſtimonium Ioelis 2. Quicunq; inuocauerit nomen Domini ſaluus erit; quod & Apoſtolus ad Rom. 10. conteſtatur; Et Luc. 10. quæſiuit quidam à Domino, Magiſter, quid faciendo vitam æternam habebo? At ille dixit, In lege quid ſcriptum eſt? ille reſpondit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. & proximum tuum ſicut te; dixitque illi, rectè reſpondiſti, hæc fac & viues. Si tamen potuiſſet hæc feciſſe ſine gratia gratificante ad vitam, non fuit vera iſta doctrina veritatis; Non enim ſequitur, Hæc fac, etiam perſeueranter vſque ad finem, ergo viues; hoc enim poſſet facere ſine gratia, ſine qua vtique nullus viuet; Et ſi tu dicas, quòd Saluator intellexit, quòd hæc faceret in gratia; cum ergo ille modus faciendi ſit magis neceſſarius quàm ipſum factum, nec eſt homini per ſe notus, nec ipſe docendo, & præcipiendo iſtum modum expreſſit, videtur quòd talis doctrina ſit nimium diminuta, & quòd inijciat hominibus laqueum, & eos in damnationis æternæ periculum introducat. Tacet enim gratiam, ſine qua nullus gratificatur, nec intrat ad vitam, & exprimit vnum factum mortuum; innuendo patenter quòd hoc facere ſufficiens eſt ad vitam; velut ſi medicus infirmo ſimplici, ipſum conſulenti quid faciendo vitam temporalem haberet, abſolutè reſponderet dicendo, Comede carnes || *tiri*, nec diceret ſibi modum quo in || *tiriaca* ſalubriter præparantur, faciliter huiuſmodi ſimplici mortis ferculum præpararet, quod quilibet zelans medicus euitabit: ſed abſit quòd medcus corporum, ſit zelantior noſtro medico animarum. Dominus enim zelotes nomen eius Exod. 34. Ad hoc idem eſt totus ille longus ſermo Dominicus Iohan. 15. Ego ſum vitis vera, &c. vbi docet diſcipulos quomodò fructificare debent, ſcilicet manendo in ipſo, vbi & conſequenter exponit, quomodo debent manere in ipſo: Manete, inquit, in dilectione mea; & adhuc ſicut Magiſter bonus, docet quomodò debent in dilectione eius manere, Si inquiens, præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea; & poſt exponit ſingulariter quomodò ſeruare debent præcepta ſua, de quibus pluraliter dixit eis, cum dicit, Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Quam adhuc ſimilitudinem noluit in expoſitam pertranſire, ſed dixit, Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis *. Quicunq; ergo hanc dilectionem habet, manet in Deo, & fert in gratia fructum multum. Item Cyprianus, Auguſtinus, & vnanimiter omnes Doctores, & tota ſancta Dei Eccleſia indubitanter affirmant, quòd quicunq; licet non renatus ex aqua, pro confeſſione Chriſti fuerit interfectus, baptiſmo ſanguinis proprij baptizatus, ſtatim in Cœlo cum Sanctis Martyribus corona gloriæ coronatur, & hoc eſt quod Chriſtus ipſe teſtatur, Matth. 10. ita dicens; Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis eſt. Huic quoque ſimilem tenent ſententiam, de adulto baptizari volente & morte præuento, ſicut allegat Lumbardus 4. Sent. diſt. 4. & alibi ſæpè claret; quòd tamen temerariè nimis affirmare præſumerent, ſi poſſent hæc fieri ſine gratia charitatis, ſine qua conſtat neminem poſſe ſaluari. Item gratia iſta eſt quidam habitus, & diligere Deum ſuper omnia gratuitò propter ipſum proprius actus eius; actus autem eſt finis, & perfectio habitus, ſicut viceſſimum primum capitulum oſtendebat; Quare & habitus eſt propter actum non è contra. Ad hoc ergo vult Deus, quod homines habeant gratiam, vt per eam faciant gratuitò opera prætaxata. Si ergo poſſent ſine gratia iſta ſic facere, ſufficeret Deo, & illis; Imò nulla ratio, nulla cauſa, nulla vtilitas Deo nec homini videretur, quare hæc fieri deberent in gratia, cum poſſent æqualiter fieri ſine ipſa, ſed potius videretur quantum ad omnem actionem, ſuperflua penitus & inanis, ſicut quantum ad omnem ſignificationem cifra cum fuerit vltima figura: Et ſiquis dicat quòd ad hoc vult Deus, quòd opera noſtra fiant in gratia, quia ſic poſſunt facilius fieri, incidit in errorem Pelagij ſupradictum, & etiam tunc qui faceret ea ſine gratia, propter difficultatem maiorem amplius mereretur, ſicut ſuperius eſt argutum. Item quilibet habitus moralis vel alius cognoſcitur per ſuum effectum, ſcilicet per hoc, quod aliquis opera talis virtutis promtè & delectabiliter operatur; Vndè ſecundo Ethic. tertio. Signum autem oportet facere habituum ſuper venientem voluptatem, vel triſtitiam operantibus. Qui enim recedit à voluptatibus corporalibus, & hoc ipſo gaudet, temperatus eſt, & qui ſuſtinet pericula & gaudet, vel non triſtatur, fortis; Et ſecundo Poſt. vlt. arguit Ariſtoteles contra Platonem ponentem habitus || *cognitiuos* principiorum ineſſe nobis à natura, ſed latere, ſic dicens; Si quidem habemus ipſos, inconueniens eſt; Contingit enim certiſsimas habentem cognitiones principiorum demonſtrantem latere. Cum ergo charitas & gratia ſit habitus perfectiſſimus, poteſt per operationes cognoſci, & hoc videtur ipſa veritas docuiſſe, cum dixit, A fructibus eorum cognoſcetis eos. Mat. 7. Et infra 12. Ex fructu arbor cognoſcitur. Et Ioh. 13. dat pro hac

Margin notes: || θηρια viperę; || theriaca; * ſuis; || cognitionis

Margin letters: A, B, C, D, E

A hac cognitione habenda regulam generaliter ſpecialem, & ſpecialiter generalem; in hoc, inquit, Cognoſcent omnes, quia Diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem, quod & infra 15. proſequitur planius multum & plenius, ſicut ſuperius erat allegatum. Et in iſta ſententia videntur Doctores, & Tractatores Scripturæ Canonicæ vnanimiter concordare: Quicunque ergo talia operatur, & taliter habet gratiam charitatis. Item ſi operans in gratia aliquid mereatur, ergo et carens gratia, ſi ſimilia ſimiliter operetur: Nam actus illius per omnia eſt æquè bonus, ſicut actus alterius gratioſi, maximè cùm gratia ſua nullo modo informet, nec efficiat aut dirigat actum ſuum. Si dicatur, quòd gratia, eo ipſo quòd ſtat ibi, reddit actum meritorium, hoc non videtur, cùm in actu facto ex puris naturalibus nihil penitùs faciat, ſicut in cucumerario formido nihil cuſtodit, ſed ſtat ibi cæca, ſurda, & muta, ac mortua, nec plus facit ad talem actum gratia illa in anima, quàm faceret in ‖ *calice*, in burſa, vel in arca. Item, ſi actus gratioſus propter hoc reddatur meritorius, quia fit à gratioſo, licèt non à gratia, ſequitur quòd actus ſui indifferentes, imò & peccata venalia, & ‖ calce;
B vniuerſaliter omnes actus ſui ſint meritorij regni Dei, & hoc etiam de condigno, cùm tamen poſsit diligere vxorem ex affectione carnali, mentiri iocosè, dare eleemoſynam propter inanem gloriam venialem, & multa ſimilia ex puris naturalibus, non ex gratia ſibi data. Poſſet quoque talis gratia poni realiter in non grato, imo peccante ‖ *mortaliter*, nec tamen eius opera propter ipſam meritoria redderentur. Vnde manifeſtum eſt non eſſe idem, fieri in gratia, & fieri ex gratia, ſed omne quod fit ex gratia fit in gratia, non è contra. Manifeſtum eſt quoque non propterea opus eſſe meritorium, quia fit in gratia, ſed quia fit ex gratia; & omne opus factum ex gratia eſſe meritorium, non autem omne opus factum in gratia: Hæc omnia patebunt faciliter ex præmiſsis. Item ad hoc eſt totus ille proceſſus Anſelmi ſuperius recitatus; dicit enim planiſsimè, quòd quicunque vult rectitudinem, rectè vult, & ideò prius naturaliter illam habet, ſicut cauſam effectiuam illius effectus; & loquitur ibi de rectitudine gratiæ, vt patet De Concordia, nono, & De gratia, ſine qua nullus ſaluatur, vt patet ſupra, octauo, ſicut & ſuperius tangebatur, & ad idem vadit proceſſus Auguſtini prætactus. ‖ realiter
C Eſt adhuc alia ſimilis cauillatio quæ dicit; Quòd homo ex ſe poteſt Deum diligere ex toto corde, &c. & facere omnia alia ſecundum ſubſtantiam operum, nihil tamen omnino merebitur, vel ſaltem nihil de condigno, quia non facit ea ſecundum intentionem mandantis, quæ eſt, vt dicunt, quòd faciat ea aliquo modo meritoriè, vel meritoriè de condigno: Hæc autem ineptia poteſt refelli ſimiliter cum priori. Item quid intelligit per meritoriè facere? ſi facere in charitate & gratia propter Deum, tunc non differt à poſitione priori; ſi facere ſic quòd merces ſibi aliqua debeatur, hoc eſt omninò irrationabile & contrarium rationi. Si enim opus ſit meritorium, propter hoc quod merces ſibi debetur, prius eſt mercedem ſibi deberi quàm opus eſſe meritorium, cùm tamen ſit è contra? Propter hoc enim quod opus eſt meritorium, merces ſibi debetur: aliter etenim nulla foret cauſa, nec
D ratio, cur huic operi deberetur merces, & non illi. Prius ergo naturaliter eſt opus eſſe meritorium, & dignum mercede, quàm mercedem ſibi deberi. Item mercedem deberi, vel dependet ab opere, vel ab aliquo alio impertinenti: Si ab opere, quicunque facit congruè tale opus, meretur; & iſte ſecundum hanc poſitionem ſine gratia ita facit: Si ab impertinenti; hoc videtur contra omnem rationem & legem. Item in toto Veteri Teſtamento, & Nouo, facientibus mandata promittit Deus mercedem: Si tamen intelligat ſic; Fac mandata mea meritoriè, & eris dignus mercede, & habebis mercedem, ridiculoſa eſſet illa promiſsio ſeu doctrina; Non enim docet aliquod dubium aut ignotum niſi forſitan dubitanti, An ſit Deus, vel, An ſit iuſtus. Conſtat enim cuilibet, quod quilibet potens, tenetur reddere mercedem meritoriè operanti pro eo, & reddet niſi ſit iniuſtus: Videtur ergo, quòd Deus intelligat ad communem modum intelligendi hominum, quos docebat, ſcilicet, Fac hoc, & habebis mercedem, id eſt, Fac hoc propter me, & propter amorem meum, & ha-
E bebis mercedem, & ſic poteſt non habens gratiam ſecundum iſtos prædictos. Item exiſtenti in gratia debetur merces pro opere, & iſte extra gratiam ſecundum iſtos poteſt facere ſimile opus, vel maius pro Deo, amore ſimili vel maiori; Cur ergo non meretur iſte quantum ille, vel maius? Item non eſt aliquo modo probabile, quòd Deus ſummè liberalis & diues, miſericors atque iuſtus, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua, diligentem eum gratuitò propter eum ex omnibus viribus mentis & corporis, & proximum ſicut ſeipſum ſimiliter propter Deum, qui & abhorret omnia mala, amplectitur cuncta bona, ſuſtinet omnia triſtia, & tandem mortem amariſsimam propter Deum, ſine omni mercede abijciet, & contemnet, maximè cùm ipſemet hoc teſtetur planiſsimè, etiam interpoſito iuramento, Matth. 10. in hæc verba; Quicunque potum dederit vni ex

minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. Sed obijcient forſan iſti, quod ſi nullus poſſet diligere Deum ex toto corde, &c. & facere omnia facienda, & dimittere omnia dimittenda gratuito propter Deum, niſi eſſet in gratia charitatis; tunc poſſet homo ſcire quando eſſet in gratia charitatis, contra illud Eccleſ. 9. Neſcit homo, vtrum amore, an odio dignus ſit. Item talia opera magnalia poſſunt fieri abſque gratia charitatis: Poteſt enim quis abſque charitate, vt patet 1. ad Cor. 13. habere omnem fidem, & facere miracula maxima, ita vt montes transferat, diſtribuere omnes facultates ſuas in cibos pauperum, & tradere corpus ſuum ita vt ardeat. Ad primum obiectum patet per dicta vigeſimo quinto huius, quod aliquis prædeſtinatus ad vitam, exiſtens in peccato mortali grauiſsimo, ſicut fuit Dauid, quando propter adulterium, doloſum homicidium committebat, non minus tunc amabatur à Deo, quàm amabitur in futuro; & ſimiliter præſcitus ad mortem exiſtens in maxima charitate, non minus tunc oditur à Deo, quàm vnquam odietur poſt lapſum profundiſsimum in peccatum, & pœnam, ſicut fuit de Iuda Domini traditore, niſi forſan ſecundum præſentem iuſtitiam, & plurimum tranſmutiuè. Ideoque nullus hominum poteſt ſcire, vtrum odio vel amore dignus ſit, quia qualiſcunque ſit modo, neſcit exitum quem habebit, nec vtrum ſit prædeſtinatus finaliter filius vitæ vel mortis. Et hoc eſt quod eadem Scriptura teſtatur: Cùm enim præmiſit, Neſcit homo vtrum amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta; Nulli autem dubium, quin homo poſsit ſcire ſe eſſe dignum odio ſecundum præſentem iuſtitiam: Poteſt enim ſcire ſe eſſe in peccatis grauiſsimis, & in actuali voluntate grauiſsima committendi, & in deſperatione ſalutis, ſicut fuit de Iuda & Cayn. Simili quoque modo eſt mihi probabile quod homo veriſimiliter poteſt ſcire, ſaltem ſecundum præſentem iuſtitiam ſe eſſe in gratia & dignum Dei amore, per hoc ſcilicet quod diligit Deum ex toto corde, &c. ita quod nollet eum in minimo ſaltē offendere pro omni fugibili euitando, nec pro omni deſiderabili conſequendo, velletque voluntatem diuinam in omnibus adimplere, etiam etſi nunquam foret pœna vel præmium, ſed tantum gratuito propter ipſum, & per alia ſigna multa. Vt autem expediam me breuius licet non verius, poteſt dicta Autoritas ſic exponi; Neſcit homo vtrum amore vel odio dignus ſit, id eſt, finaliter, ſicut ipſemet ſe exponit continuò vt eſt dictum. Quantum ad aliud, verum eſt, quod ſine gratia charitatis fiunt opera multa magnalia, ſed non opus dilectionis Dei ex toto corde, &c. modo dicto, nec illa fiunt amore gratuito propter Deum. Et ideo bene dicit Apoſt. Si fecero hæc & illa, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt; & ſtatim per ſuos effectus definit quodammodo & notificat charitatem; Charitas, inquit, patiens eſt, benigna eſt, &c. quaſi velit patenter innuere, qui veraciter hæc non habet, charitatem non habet, & qui veraciter iſta habet, habet ſimiliter charitatem: Nam ſecundum eundem ad Rom. 11. Si delibatio ſancta eſt, & maſſa. Hoc autem totum argumentum à principio eius vſq; huc tam longe protenſum, tam breui reſtringitur ſyllogiſmo, quicunque meretur de congruo gratiam à Deo, facit ante acceptionem gratiæ tempore vel natura, aliquid gratè pro eo; Nullus facit ſic ante aliquid gratè pro eo.

Item ſi quis carens gratia poteſt mereri gratiam primam de congruo, & habens gratiam poteſt mereri augmentum ſuæ gratiæ tantum de congruo, non autem de condigno; carens gratia poſſet ſimiliter primam gratiam promereri, ſicut habens gratiam, gratiam ſuam augeri; cùm tamen primum iſtorum ſit Hæreſis Pelagij à Patribus reprobata; ſecundum verò ab omnibus Catholicis eſt conceſſum: Non ergo ſimiliter poſſunt mereri primus primum, & ſecundus ſecundum: Quod autem gratia habita mereatur augeri, probat Autoritas Auguſtini ſuperius allegata, Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Vnde & Parab. 4. Poſside ſapientiam, & dabit capiti tuo augmenta gratiarum. Et quod hoc non ſit de condigno, poteſt oſtendi per rationes trigeſimi quinti capituli oſtendentes quod gratia non ex meritis aut operibus præuijs, quoniam tunc non eſſet gratia, ſed debitum, cùm omne augmentum gratiæ ſit gratia, & omnis gratia vniuocè dicatur cum alia gratis data. Item ſi quis poteſt mereri augmentum gratiæ de condigno, poteſt mereri altiorem ſedem in Cœlo & intenſiorem beatitudinem, & magnam latitudinem, & portionem illius æternam ſimiliter de condigno, quod falſum eſt. In iuſtitia enim commutatiua de condigno requiritur ad minus æquale pro æquali, vt patet 5. Ethic. 6. & poſt diffuſè, ſed operatio momentanea gratioſi non eſt æque bona, ſicut tanta portio beatitudinis ſempiterna; Vnde Apoſtolus ad Rom. 8. Exiſtimo quod non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis; Gloſſa, exiſtimo, & ſcio, quod paſsiones huius temporis, id eſt, temporales & momentaneæ, non ſunt condignæ, id eſt ſufficientes, ſi diſtrictè ageretur nobiſcum, ad promerendam futuram gloriam: Tribulatio namque ipſa eſt

Apoſtolus. Rom. 8. Gloſſa.

cum

A cum fine, merces erit ſine fine; & multo maior erit ibi gloria quam hic labor. Iſtam quoque
ſententiam docet expreſsiùs Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 36. A Domino greſſus hominis
dirigetur, & viam eius volet, Noli, inquiens, tantùm attendere qua iturus es, ſed quo venturus
ſis; tolerabis dura temporalia, ſed ad læta peruenies ſempiterna; ſi vis ||*ſuſtinere* laborem, at- || ſuſcipere
tende mercedem; miraberis tantum dari pro tanto labore. Nam vtique, fratres, pro æterna
requie labor æternus ſubeundus erat, & æternam felicitatem accepturus, æternas paſsiones
ſuſtinere deberes; ſed ſi æternum ſuſtineres laborem, quando peruenires ad æternam felicita-
tem? quo fit vt neceſſariò temporalis ſit tribulatio tua, qua finita venias ad felicitatem infini-
tam. Sed tamen, fratres, poſſet eſſe tribulatio longa pro æterna felicitate, verbi gratia, vt cùm
felicitas noſtra finem non habebit, miſeria noſtra, & labor noſter, & tribulationes noſtræ diu-
turnæ eſſent: Nam etſi millia annorum eſſent, appende mille annos contra æternitatem; quid
appendis cum infinito quantumcunque finitum? decem millia annorum, decies centena mil-
B lia ſi dicendum eſt, & millia millium quæ finem habent, cum æternitate comparari non poſ-
ſunt. Dicitur forſitan, quòd quia Deus promiſit operantibus regnum æternum, merentur il-
lud de condigno, & alias non mererentur illud de condigno: Sed iſtud non videtur, quia il-
lam promiſsionem nullus de condigno potuit promereri, nec ſine hac ||*potuit* mereri de con- || poſſunt
digno regnum æternum; Nullus ergo ſimpliciter de condigno potuit, aut poteſt mereri reg-
num æternum. Nec operatio alicuius poſt promiſsionem eſt melior, quàm fuit ſimilis ante
promiſsionē; ſed nulla operatio ante promiſsionem meruit regnū de condigno: Nec illa pro-
miſſio facit opus melius, vt patet per ſubſtantiā operis, & per omnes eius circumſtantias indu-
ctiuè; imò forſitan minus bonum: Facit enim intentionem minùs ſinceram; Qui enim priùs
operabatur purè propter Deum ſolum, nunc forſitan operatur propter retributionem pro-
miſſam. Item tunc Deus non ita libero modo confert vitam æternam, ſicut fecit ante pro-
miſsionem; quia tunc omnino liberè contulit, nunc autem ex neceſsitate promiſsionis, & de
C neceſsitate iuſtitiæ conſeruandæ, quod videtur eius ſummæ libertati, & immutabilitati perfe-
ctæ plurimum derogare. Tunc etiam meritoriè operans cogeret Deum ad reſuſcitandum ip-
ſum, & æternaliter præmiandum, vel ad offenſam iuſtitiæ incurrendum; vbi eſt ergo eius
ſumma libertas, inſuperabiliſq; poteſtas? Item non minùs obligat Deum promiſsio ſua æter-
na mentalis interior in verbo, vel ſpiritu ſuo ſancto æterno, quàm temporalis verbalis exte-
rior, miniſterio forſan Angeli alicuius; ſed quicquid temporaliter, vocaliter exteriùs promit-
tebat, æternaliter, mentaliter interiùs in verbo, vel ſpiritu ſuo ſancto æterno promiſit, quod
immutabilitas eius omnimoda per 5am & 23um capitula demonſtrabit. Item ita Deus promi-
ſit, quòd quicquid peteremus in nomine ſuo daret nobis, & Samuel orauit pro Saule, & Iere-
mias pro populo, & multi pro multis reprobis exorabant. Meruerunt ergo de condigno au-
diri, & Deus eos non audiuit, ſicut viceſimum quintum huius allegat; fecit igitur eis iniu-
riam manifeſtam, quod nullus niſi manifeſtè iniuſtus audebit vel tacitè cogitare. Item prin-
D cipaliter, ſi quis meretur augmentum gratiæ de condigno; vel ergo meretur augmentum
eius continuum, vel diſcretum; ſi diſcretum tantummodo, & per vices, tunc per vnum mag-
num meritum, meretur vnum certum augmentum; quare per medietatem meriti, medieta-
tem præmij & augmenti, & ita proportionaliter ſecundum ſingulas partes ſuas. Meretur
ergo de condigno gratiam ſuam continuè augmentari. Omnis etiam ratio quæ probat ali-
quem mereri de condigno gratiam ſuam augeri per vices & diſcretè; & quòd continuè ſi-
militer comprobabit: Quod ſi detur, dabitur conſequenter quodlibet opus gratiæ mereri
de condigno remiſsionem cuiuſcunque pœnæ temporalis hic & in purgatorio, imò & om-
nium talium pœnarum quorumlibet punitorum, ſi debitè offeratur & detur ad illum effe-
ctum; quod non videtur, quia tunc ſuperfluum videretur facere multa & magna opera gra-
tiæ pro pœnis, vel etiam pro peccatis venialibus redimendis, cùm de condigno ſufficeret bre-
uis ſalutatio virginis glorioſæ, imò & minimus cogitatus. Et idem ſequitur de peccatis mor-
E talibus quantiſcunque. Minima enim contritio, vt videtur [nonnullis] * ex gratia, tollit cul- * facta
pam & commutat pœnam æternam in temporalem. Cùm ergo quælibet contritio forſitan
ſit intenſior, quàm neceſſariò requiratur, medietas intenſiua illius non neceſſario requiſita au-
fert totam pœnam temporalem relictam; vel ſaltem ſi contritio continueretur vlteriùs per
quantumlibet paruum tempus, auferret totam pœnam: Quodlibet enim opus gratiæ me-
retur de condigno incomparabiliter maius omni tali remiſsione temporali, ſcilicet augmen-
tum gratiæ, & proportionaliter augmentum gloriæ ſempiternum; quodlibet ergo tale meri-
tum de condigno, etiam pro quocunque minori ſufficiet de condigno; ſicut 5. Ethic. docent
commutatiuæ iuſtitiæ ſanctiones: Dicitq; Anſelmus 2. Cur Deus homo 20. Quid iuſtius in-
telligi valet, quam vt cui datur pretium maius omni debito, ſi debito datur affectu, dimittat

 omne

omne debitum? Si autem dicatur, quod commutare tale meritum quo meretur augmentum gratiæ & gloræ ſempiternæ, pro remiſſione pœnæ temporalis, temporaliumue pœnarum, eſſet ſibi præiudicium ſempiternum; ideoque Deus æquius iudicans hoc non facit; Adhuc ſtat ratio prius facta, maximè cum volenti non fiat iniuria, ſecundum Iuriſtas, & ſecundum Philoſophum 5. Eth. 17. Nullus patitur iniuſtum volens. Imò videtur quòd quilibet poteſt diſpenſare egenis pio affectu illud quod eſt ſibi debitè acquiſitum, nulli alteri præiudicium inferendo; vel ponatur quòd offerat meritum illud Deo pro aliquo mortuo & damnato ad tantam miſeriam vel minorem, & ratio dicta ſtabit. Etiam ſecundum reſponſionem prædictam nullus poſſet per aliquod opus gratiæ mereri plenam remiſſionem, nec etiam mitigationem pœnæ leuiſſimæ temporalis, ſemper eodem præiudicio prohibente, quod conſtat eſſe falſiſſimum iudicio totius Eccleſiæ indulgentias concedentis, & pœnitentias in alia pietatis opera permutantis. Item ſine omni commutatione, quicunque meretur continuè, & condignè incomperabiliter maius, ſcilicet augmentum gratiæ & gloriæ ſempiternum, citius vel ſaltem A æque citò meretur condignè incomparabiliter minus, ſcilicet remiſſionem quantæcunq; pœnæ temporalis; Quicunque ergo incipit ex gratia meritoriè operari, ſtatim in primo inſtanti, vel immediatè poſt remittitur ſibi de debito & condigno quælibet pœna temporalis. Item B quòd nullus mereatur augmentum continuum gratię de condigno, videtur, quia tunc cuilibet operi gratiæ, certum augmentum gratiæ deberetur, maiori maius, minori minus, ac æquali æquale. Sint ergo duo filij gratiæ pares in gratia, & in omnibus alijs, hoc excepto, quod vnus pro peccato mortali, vel ſolummodò veniali, ſit debitor pœnæ temporalis, & agant æqualia opera gratiæ, ita quòd debitor pœnæ per illud meritum penitus abſoluatur; vel ergo vltra illam abſolutionem à pœna, meretur aliquod præmium in vita futura, vel nihil omninò; Non nihil omninò, quia tunc poſſet contingere quòd adultus baptizatus, diligens actualiter Deum ſummè, & in Sanctis operibus actualiter ſe exercens magno tempore vitæ ſuæ, etiam martyrium ſuſtinens pro Christo, & lege ipſius, æqualiter præmiaretur, in vita futura cum vno par- C vulo baptizato, qui nunquam aliquid boni fecit. Hoc enim conſequitur euidenter, ſi hæc omnia iungantur in pœnitentiam congruam peccatori, aut ſi hæc omnia æquè ſufficiant pro ſatisfactione peccati ſeu peccatorum ſuorum; vbi eſt ergo quod vtrumque teſtamentum creberrimè repromittit, quod Deus vnicuique ſecundum opera ſua reddet? Secundum iſtam quoque ſententiam videretur, quòd magis expediret peccantibus differre ſatiſfactionem ſibi iniunctam, vel ſaltem proueniabilus debitam, vſque ad purgatorium poſt terminum vitæ præſentis, & alijs bonis operibus non ſatiſfactorijs, neque factis animo ſatiſfaciendi pro peccato, ſed ſimpliciter directis in Deum, & meritorijs ſimpliciter inſudare. Sic etenim faciendo, & ſic finaliter decedendo, acquireret ſibi magnum præmium ſempiternum, & ſuſtineret poſt mortem paruam pœnam purgatoriam temporalem. Sed quis hoc præſumſerit affirmare? Adhuc autem ſi ſit ita, talis æternaliter puniretur, ſaltem pœna damni, per ſubtractionem videlicet portionis gloriæ ſempiternæ, quam fuiſſet alias habiturus; Sed quis præſumſerit fa- D cere cœlum carcerem, ſeu locum pœnalem? Quomodò etiam verum erit, quòd Iacobus proteſtatur de Deo, qui, inquiens, dat omnibus affluenter & non improperat; ſi tamen ſic faceret, daret opprobrium ſempiternum homini pœnitenti pro peccato commiſſo, & dimiſſo, diminutionem videlicet gloriæ ſempiternæ. Imò & ſi ſic eſſet, nullus vnquam ſatiſfaceret, aut poſſet ſatiſfacere in vita præſenti pro aliquo peccato licet paruo & minimo: Si enim ſaluetur, punietur pro illo peccato pœna damni æterna in cœlo, per ſubtractionem aliquam gloriæ ſempiternæ, quam pro illo bono opere per quod ſatiſfacit, fuiſſet alias habiturus; quod quis præſumſerit dicere, vel etiam cogitare? Mirum inſuper & nimis admirabile videretur; quòd qui ex chariſſima charitate, & chariſſima gratia, chariſſimè & gratiſſimè Deum diligeret ſuper omnia propter ſeipſum, & ſic opera ſua licet ſatiſfactoria pro peccato faceret propter Deum, nihil perpetui præmij mereretur, nec quicquam boni omninò, niſi paruam dimiſſionem pœnæ paruulæ temporalis. Quomodò namque æquitati congrueret aut iuſtitiæ conueniret, vt E prætium digniſſimum maximo premio ſempiterno, pro debito minimò, pro pœna minima temporali ſolummodò acceptaret, cum plus valeat infinitè? ſic enim vſuras exigeret nimis graues. Quaptopter fortaſſis dicetur, quod talis meretur aliquod præmium ſempiternum; vel ergo minus quàm alius liber à debito pœnæ huiuſmodi, æqualiterve cum illo: Si minus aut ergo minus æternaliter, aut temporaliter tantum minus; Non minus æternaliter propter rationes præmiſſas. Ponatur enim quòd Petrus paruulus baptizatus factus adultus, peccando mortaliter cadat à gratia baptiſmali, quæ ſit A, & Paulus adultus in gratia conſtitutus, per aliquod pium opus mereatur B. gratiam, quæ ſit æqualis A vel minor, vltra gratiam ſuam priorem, vel tantùm eius augmentum: Petrus verò carens,

gratia,

A gratia, qui ſecundum hypotheſin poteſt eam mereri de congruo, faciat ſimile pium opus, merendo de congruo primam gratiam poſt peccatum, quæ ſit C; aut ergo C eſt æqualis A, vel minor, vel maior: ſi æqualis, redit inconueniens prætaxatum, quòd videlicet adultus laudabiliter operans, beatificetur æqualiter cum paruulo ſolummodò baptizato. Si autem C ſit minor A inconuenientia maior erit. Si verò ſit maior, cur Petrus minus diſpoſitus ad merendum quàm Paulus, per ſimile pium opus plus meretur quàm ipſe? Paulus enim meretur B, gratiam æqualem A, tantummodò vel minorem; Imo ponatur, quòd Paulus per aliquod bonum opus mereatur B gratiam minorem quantumuis A gratia, & conſequens erit, Petrum per ſimile bonum opus mereri æqualem gratiam vel minorem; imo videtur rationabiliter quòd minorem, cùm ſit minus diſpoſitus ad merendum. Adhuc autem ſi C ſit maior A, hoc eſt ſecundum aliquam proportionem finitam; Ponatur ergo quòd meritum Petri per quod meretur C gratiam proportionaliter minoretur, vel infra; & redeunt inconuenientia prælibata; præſertim ſi ſecundum Pelagianam hypotheſin, Deus nullam gratiam gratis det Petro,
B ſed tantùm propter & ſecundum meritum antecedens. Adhuc autem ponatur Petrum & Paulum in gratia æquali conſtitui, & Petrum debitorem pœnæ paruulæ pro peccato, Paulum verò nequaquam, & ambos æqualia opera meritoria operari, &c. ſicut ſupra contra reſponſionem priorem. Sequitur enim planè, quòd magis expediret Petro ſatisfactionem illam differre, vſque purgatorium poſt hanc vitam; quòd etiam Petrus ſaluatus in cœlo, æternaliter punietur; quòd Deus dat ei parcè, & improperat ei ſemper; quod nunquam ſatisfaciet, nec vnquam poteſt ſatisfacere pro peccato quocunque; quod inſuper Deus immiſericorditer, crudeliter, & iniuſtè agit cum eo, portionem videlicet meriti, cui dignè debetur portio gloriæ ſempiterna pro ſatisfactione pœnæ paruulæ compenſando, cùm hoc infinitè plus valeat de condigno, & tam iniquè eius præmium defalcando. Adhuc autem ſi aliquod bonum opus excedat pro ſatisfactione huius, & aliquod minus ſufficiat ſecundum præmiſſa & ſicut Pelagiani fatentur, aliquod æqualiter ſufficit, &c. ſicut ſupra. Amplius autem
C quantum minus æternaliter meretur Petrus quàm Paulus, ſecundum quid debet quantitas illius minoritatis attendi, niſi fortaſsis ſecundum quantitatem pœnæ æternæ prius ſibi debitæ pro peccato mortali; ſed illa forſitan fuit intenſior gloria quàm Paulus meretur: quare & Petrus per illud opus ſatisfactorium nihil meretur de gloria ſempiterna contra hypotheſin; imo nec plenè ſe exuit à toto debito pœnæ antiquæ. Neque neceſſe eſt, quòd peccatum Petri præcedens fuit mortale, aut pœna perpetua puniendum. Nonne & ſi Petrus ſit iam in ‖*gloria* conſtitutus, liber eſt à debito pœnæ æternæ, & debitor forſitan pœnæ ſolummodò temporalis? Quomodo ergo Deus iuſtus exigit nunc ab eo debitum, & ſatisfactionem pro pœna æterna? Ideo fortaſsis dicetur in primis quòd in caſu priori, Petrus meretur aliquod præmium ſempiternum, temporaliter tantùm minus quàm Paulus, tantum videlicet minus & breuius extenſiuè, per aliquod certum tempus finitum, quanta fuit pœna temporalis per ‖ gratia
D meritum ſuum dimiſſa, & ex tunc æquale extenſiuè & intenſiuè ſimiliter in æternum; ſed nequaquam talis deformitas, imo plena conformitas reputatur à Patribus ponenda in ſanctis, in fœlicitate futura, & beatitudine conſummata, neque tempus meriti, aut profectus putatur in cœlo poſt finale iudicium à Patribus Orthodoxis; nec etiam locus carceralis aut pœnalis in cœlo à ſanctis Patribus æſtimatur. Quis etiam dixerit nullum ſatisfacere, neque poſſe ſatiſfacere per pia opera quantacunque, pro quantulocunque peccato in vita præſenti, quin poſt hanc vitam, ſi tranſeat ad futuram, punietur ibi aliqua pœna damni? Simili etiam ratione videtur, quòd duorum æqualiter meritorum non ſimul decedentium, ſed huius, in principio quaſi mundi, & illius in fine, prior expectaret poſteriorem, nec vllum beatitudinis guſtum perciperet ante eum. Quamobrem & fortaſsis dicetur, quòd in caſu præmiſſo, Petrus & Paulus æqualiter omninò merentur, ergo æquale augmentum gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro; quare & Petrus ſimpliciter plus meretur; dimiſsionem videlicet pœnæ ſuæ, contra hypotheſin iam præmiſſam. Si autem dicatur cum Apoſtolo ad Romanos,
E 5. Quòd vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, ideo quia Ieſus Chriſtus, per quem gratia & veritas magis applicat virtutem ſuæ benedictiſsimæ & immaculatiſsimæ paſsionis ad meritum illius, qui eſt debitor pœnæ temporalis, propter ſuum delictum, ſicque ei vltra meritum ſuum commune cum alio, etiam pœna remittitur temporalis. Hoc autem non ſoluit, quia ſicut dicit Apoſtolus, vbi abundauit delictum ſuperabundauit & gratia; eſt ergo remiſsio illa pœnæ ex gratia, non ex merito de condigno; neque reſponſio iſta iuuat Pelagianos ingratos debitum meritorum in talibus nullam gratuitam gratiam profitentes; nec ratio vlla cogit Chriſtum paſſum magis ſibi aſsiſtere, cùm ſit indignior, vel ſaltem non dignior, quàm ſit alter imò cùm aſsiſtat voluntariè, poteſt aſſiſtere minus vel æqualiter,

liter, ſicut placet: Aſsiſtat ergo æqualiter, & ſtat argumentum incolume, ſicut priùs. Tunc A etiam ſecundum iſtud, quantacunque eſſet pœna temporalis quam deberet, paſsio Chriſti quantolibet paruo merito copulata tolleret illam totam. Nulla enim videtur ratio quare tantam tolleret nec maiorem; imo ſi propter hoc quod in aliquo tantum ſuperabundauit delictum, tanta ſuperabundauit & gratia, eadem ratione in alio, vbi magis ſuperabundauit delictum, maior proportionaliter ſuperabundauit & gratia tollens illud, nec minus aliquid meretur de augmento gratiæ & gloriæ ſempiternæ. Dicunt alij quod ille debitor pœnæ, habebit neceſſario vnam circumſtantiam meriti, quam alius non habebit, ſcilicet quod opus ſuum ſit pœnitentia & Eccleſiaſticum Sacramentum, & illa circumſtantia tollit pœnam temporalem, & meritum principale acquirit augmentum gratiæ & gloriæ ſempiternum. Sed iſtud non ſoluit: Ponatur enim, quod reus peccati venialis, & pœnæ temporalis ſine confeſsione & ſacramentali pœnitētia pro illis tollendis faciat aliquod pium opus, & alius immunis omnino æqualiter mereatur: Vel ponatur quod ille immunis credat ſe reum ſimilis peccati, & tantæ B pœnæ debitorem, & pro illis tollendis faciat ſimiliter ſimile opus omnino: Vel ponatur adhuc quod ſic credens conteratur, confiteatur, & faciat ex gratia omnia æqualiter ſicut reus, & reuertitur argumentum: Vel adhuc ponatur quod talis reus peccati mortalis tempore legis priſcæ, quæ forſitan ad oris confeſſionem nullatenus obligauit, per gratiam Dei, contritionem, & alia opera ſancta ſatisfecerit pro peccato; aut quod aliquis tempore nouæ legis non habens copiam Confeſſoris, ſimiliter ſatisfaciat pro peccato ſuo mortali, ſine pœnitentiæ ſacramento, & tollitur reſponſiuncula iam præmiſſa. Amplius autem ſi quis meretur augmentum gratiæ de condigno, tunc opera æquè grata æquale merentur augmentum; faciat ergo Ioannes aliquod opus gratiæ tantummodo pro ſeipſo, dicendo cum ſancto Dauide, Miſerere mei Deus; Petrus verò faciat opus gratiæ æquè meritorium pro alijs, & ipſorum gratia intendatur, dicendo cum Apoſtolo, ad Philip. 1. Hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet; tunc gratia Ioannis ſecundum aliquid certum augetur, & gratia Petri tantum; æ- C qualiter enim meretur; & gratia illorum pro quibus Petrus orat, augetur in aliquo: Quicquid enim petierimus Patrem in nomine Filij dabit nobis; Petrus ergo ſimpliciter plus meretur, quod contradicit hypotheſi manifeſtè. Videtur etiam quod oratio Petri in gratia eſſet meriti infiniti: Sint enim multi infideles diſpoſiti ad gratiam fidei Chriſtianæ, pro quibus oret Petrus tantum generaliter, vt conuertantur ad fidem, & fiat vnum ouile, & vnus paſtor. Cùm ergo quicquid petierimus Patrem in nomine Filij, dabit nobis, aliquem vel aliquos illorum conuertet; & cùm nulla ſit cauſa maior pro vno quàm pro alio, (eſto quod æqualiter diſponantur) ſequitur quod ſinguli conuertentur; & eadem ratione ſic fieret, ſi eſſent centum, vel mille, vel in aliquo numero quantocunque. Oratio ergo Petri, quantum eſt de ſe, non eſt meriti limitati, ſed potiùs infiniti. Confirmatur hæc ratio, quia ſi oratio Petri tantum vni valeret, eſſet certi meriti; ſi valeat duobus, eſt maioris, & ſic deinceps; & quanto eſt maioris meriti, tanto dignior eſt, vt pro pluribus acceptetur: Quanto ergo pro D pluribus orat, & auditur, tanto adhuc pro pluribus digniùs audietur. Rurſum cùm nullo modo rationabile videatur, quod meritum orationis Petri plus valeat ex debito, alij, vel alijs, quàm ipſi Petro, cum Pſalmus trigeſimus quartus dicat, Oratio mea in ſinu meo conuertetur, videtur quod illa oratio ſit etiam ipſi Petro meriti infiniti. Si autem dicatur, quod quanto pluribus meretur gratiam, tanto cuilibet illorum minorem meretur; quare ratio illa non procedit; hoc ſtare non poteſt: quia tunc mereretur aliquibus minorem gratiam gratia baptiſmali, & minorem gloriam ſempiternam, quàm ſit minima gloria paruulorum, aut quæ per ſe poſſit ſentiri. Amplius autem quod opera æquè grata non mereantur condigne gratiam augeri æqualiter, ſuadetur; quia tunc eadem ratione mererentur æqualiter cætera bona cuncta; cum tamen duorum æqualium prior decedens ſemper æquè intenſè, & cum hoc diutius alio glorietur. Item tunc exiſtens in gratia poſſet per orationes ſuas mereri de condigno primam gratiam alteri gratiam non habenti; non ergo eſſet gratia per prædicta; imò & poſ- E ſet mereri de condigno ſibi ipſi gratiam primam dari: Oret enim in gratia; quod ſi contingat eum cadere ab ea peccando mortaliter, Deus infundat ſibi gratiam reſurgendi, & ſit oratio ſua tam efficax, quod hoc impetret de condigno, tunc ſi peccet mortaliter, Deus tenetur ex merito ſuo condigno priori, dare ſibi gratiam primam qua reſurgat. Item tunc adultus in primo inſtanti, quo ſibi infunditur gratia, poteſt meritoriè illa vti. ſicut planè docet Anſelmus, De veritate, 12. quod & multis rationibus, & autoritatibus aliàs erat ſuaſum, &, vt æſtimo, perſuaſum. Quare & poteſt mereri condignè, & recipere in eodem inſtanti augmentum illius. Et cum in qualitate intenſa non ſit cumulus partium remiſſarum, ſed ſit ||vniuoca ſemper tantùm || *vnica* qualitas purè ſimplex, vt hic ſuppono, quia hoc vt arbitror alibi eſt oſtenſum;

A oſtenſum; poteſt ergo mereri condignè gratiam ſuam primam, quod eſt contra poſitionem
iſtorum, & contra Catholicam veritatem, ſicut 35um cap. declarauit. Rurſum ſi in inſtanti me-
reatur condignè certum augmentum gratiæ ſibi dari, ſequitur quòd ſi ſimiliter mereatur con-
tinuè per aliquod totum tempus, merebitur condignè augmentum gratiæ infinitum; vel per
aliquod totum tempus continuum, merendo ſimiliter, ſicut in inſtanti æqualiter tantùm me-
rebitur condignè ſicut in inſtanti, & per aliquod totum tempus continuum adhuc minus.
Ampliùs autem tunc aliquis gratioſus poſſet mereri condignè cuilibet viatori, etiam reprobo
gratiam conuerſionis, & gloriam ſempiternam cum aliquibus prædeſtinatis peioribus illis
poſsit; cuius oppoſitum patuit de Samuele orante pro Saule, & Ieremia orante pro populo
Iudæorum, & per Auguſtinum 21. de Ciuitate Dei 25. vniuerſaliter de omnibus reprobis,
ſicut 25um capitulum allegauit. Item aliquis finaliter reprobatus habet aliquoties charita-
tem, qui poſtea reſpicit, & ſimiliter abit retrò, vel ſaltem hoc eſt poſsibile, alioquin omnis ha-
B bens charitatem & gratiam neceſſariò ſaluaretur; quod & fuit verum de Saule, & Iuda, ſicut
Doctores affirmant: Talis autem exiſtens in gratia quantacunque, non poteſt mereri con-
dignè, quòd Deus eum amet ad vitam; Exerceat enim ſe talis reprobatus in operibus gratiæ
quantumcunque, etiam decies millies pluſquam faciat vnus prædeſtinatus; nec adhuc Deus a-
mat eum ad vitam, ſed tantum odit eum ad mortem, ſicut vnquam faciet in futuro; Cùm e-
nim talis poſt omnia merita ſit mortuus & ſepultus in Inferno, finaliterque damnatus, certum
eſt Deum non amare ipſum ad vitam, ſed odire ad mortem; quare nec vnquam eum amauit,
nec etiam non odiuit, ſicut 23. & 25. docent. Præterea ſi talis poſsit mereri condignè, quòd
Deus eum amaret, poſſet mouere voluntatem diuinam de reprobatione ad prędeſtinationem,
de odio ad amorem, vel ſaltem poſſet eam à priori & ||*efficienter* mouere, contra 20um. & ſi ||efficaciter
vnus exiſtens in gratia non poteſt mereri condigne quòd ametur ad vitam *æternam*, ergo nul- ||perpetuã
lus. Similiter quoque poteſt oſtendi, quòd nullus exiſtens in gratia poteſt mereri de congruo
C cauſaliter & antecedenter voluntati diuinæ, quòd ametur à Deo ad vitam æternam, vel quòd
magis ametur ab eo. Amplius autem videtur, quòd nullus poteſt mereri de condigno, & de ri-
gori iuris aliquid boni à Deo, niſi forſitan ſit tale bonum, quod ad meritum inſeparabiliter
conſequatur, ſicut eſt fortaſsis eſſe merentem bonum & iuſtum ſimpliciter vel in parte; Alias
enim qui mereretur, cogeret Deum & voluntatem diuinam neceſſariò ad reddendum, vel ad
reddere volendum mercedem, vel ad perdendum iuſtitiam. Si enim iuſtus Dominus in om-
nibus vijs ſuis permaneat, & aliquis mereatur condignè quicquam ab eo, iuſtum eſt vt hoc ha-
beat, & omne tale iuſtum à voluntate Dei eſt iuſtum, ſicut 21um docet. Quare neceſſe eſt vt
velit reddere illud ſibi; maximè cùm per 22um habeat actum voluntatis circa retributionem
mercedis, quapropter & cùm non deficiat ſibi poſſe, neceſſe eſt vt reddat, ſicut decimum
oſtendebat; ſicque creatura cogeret Deum velle, & etiam extrinſecus operari, quod nullo
modo permittet prima Suppoſitio, & eius perfectio infinita, neque 20um poterit conſentire.
D Item ponatur ſecundum aduerſarios, quòd Iohannes heri meruit de condigno *A* bonum cras
ſibi reddi à Deo; Heri ergo fuit iuſtum, & volitum à Deo, quòd *A* cras redderetur Iohanni;
ponatur etiam quòd hodiè demereatur *A*; Deus ergo hodie non vult reddere *A* Iohanni;
quare & per 23um nec heri volebat; imò hodiè vult quod nunquam habebit *A*, quapropter &
per idem 23um volebat heri ſimiliter. Adhuc autem ſi quis poteſt quicquam condignè mereri
à Deo poteſt, vt videtur, mereri condignè ſibi vel alteri exiſtenti in gratia, vt perſeueret finali-
tęr & ſaluetur; quod ſi fecerit, talis viator non poteſt peccare mortaliter nec damnari. Item per
20um huius, nullum meritum eſt motiuum voluntatis diuinę quare nec cauſa, quare Deus vult
dare cuiquam hoc vel illud. Et per eadem argumenta poteſt oſtendi, quòd nullus cauſaliter &
antecedenter meretur de congruo quicquam boni à Deo, ſuppoſito quod nullum congruum
ſit iniuſtum, ſicut nullum iniuſtum videtur congruum, & quòd omne congruum ſit iuſtum, vo-
lutumq; à Deo. Item nullus meretur condignè quicquam ab alio, qui nihil prius facit pro eo,
E aut dat ſibi. Nam opus proprium laborantis debet mercedem præcedere tempore vel natura.
Si enim omnem operationem à Deo priore recipiat, & in eius virtute continuet, non vide-
tur per hoc mereri condignè quicquam ab eo, ſed magis teneri ſibi poſt operationem ſuam
quàm ante; quia tunc plus boni benignè recepit ab eo, quàm ante, & maximè qui nihil pro-
prium dantis donat, ſed tantùm bonum illius cui donatur. Nullus autem homo priùs facit pro
Deo; Ipſe enim in qualibet factione & motione eſt ||*primus* factor & motor, ſicut ex ſupe- ||principalis
rioribus clarè patet. Quid ergo meretur homo condignè per huiuſmodi factionem? Hæc *Apoſtolus.*
autem videtur ratio Apoſtoli ad Rom. 11. Quis, inquit, prior dedit illi, & retribuetur ei? quo- *Rom. 11.*
niã ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Vnde conſtat, quod ex gratia ſola dat bona, non
ex merito præcedenti. Quare & Aug. ſuper illud Pſal. 32. Omnia opera eius in fide, innuens *Auguſtinus,*
diſtinctio-

diſtinctionem de debitore & debito ita dicit; Teneamus Deum fideliſsimum debitorem, quia A
tenemus miſericordiſsimum promiſſorem: Neque enim aliquid ei mutuum commodauimus,
vt debitorem teneamus, cùm ab illo habeamus quicquid ei offerimus. Quis enim prior dedit
illi, & retribuetur ei? quoniam ab ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: Ergo non ei ali-
quid dedimus, & debitorem tenemus. Vnde ergo debitorem? quia fideliſsimum promiſſo-
Anſelmus. rem; Cui concordat Anſelmus de Concordia 9. dicens, Deus nulli dat pro præcedenti meri-
to. Quando quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Idemq; 1. Cur Deus homo 20. Deus nulli
quicquam debet, ſed omnis creatura illi debet, & ideo non expedit homini, vt agat cum Deo
quemadmodum par cum pari. Lumbardus etiam 1. Sentent. diſt. 43. ſequens Auguſtinum,
dicit Deum non eſſe debitorem noſtrum niſi forſitan ex promiſſo, non ex commiſſo. Hoc
Cyprianus. idem ſentit Cypryanus ſuperius allegatus, cum dicit, in nullo nobis gloriandum, quoniam
Gloſſa. noſtrum nihil eſt. Et Gloſſa ſuper illud ad Rom. 4. Ei autem qui operatur, merces non impu-
tatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, Quod, inquit, benè operamur accepta gra- B
tia, non nobis ſed illi tribuendum eſt, qui per gratiā nos iuſtificauit: Nam ſi debitam ante gra-
|| confidas tiam mercedem vellet reddere, peccatoribus pœnam redderet debitam. Non igitur tibi || *blan-
diaris* de meritis, cum tibi reddi mercedem ſecundum debitum operis audis, tanquam non ſit
in opere gratia retribuentis, ſicut in fide eſt gratia iuſtificantis. Vix enim mihi ſuadeo vllum
opus dici èx debito, remunerationē Dei depoſcere, cum etiam hoc ipſum quod agere aliquid
poſſumus, vel cogitare, vel proloqui, ipſius dono & largitione faciamus. Beatus quoque Ber-
nard. de gratia & lib. arbit. vlt. tractans de corona iuſtitiæ reddenda Apoſtolo vult hoc idem.
Item per primam Suppoſitionem & tertiam partem Corollarij primi huius, nihil, quod aliquo
modo minuit libertatem tribuendum eſt Deo; ſed debere de condigno, & puro iuris rigore
minuit libertatem, & aliquo modo ſubijcit ſeruituti; Nam liberior eſſet Dominus, qui haberet
ſeruos operantes, & nihil teneretur eis ex debito vel rigore, ſed tantum ex ſpontanea libertate,
quàm qui teneretur ſeruis ſuis operantibus ex neceſſario debito & rigore, & ad reddendum C
poſſet compelli inuitus, qui etiam alias ſubiaceret iniuriæ ſeruituti. Item per eadem nihil quod
minuit libertatem donantis, tribuendum eſt Deo, ſed debitum minuit; Liberalius enim eſt
dare gratis quam debitè. Item nullus meretur aliquid ab alio de condigno, qui non facit ali-
quid, quod ſibi aliquo modo ſit bonum, ſed tantummodò facienti; ſed per quintam partem
Corollarij primi huius, nullus homo facit aliquod bonum Deo. Quare & Iob 22. Quid pro-
Iob. 22. des Deo, ſi iuſtus fueris, aut quid ei confers, ſi immaculata fuerit vita tua? ſed quicquid boni
facit homo, proficit ſibi ipſi. Vndè & Auguſt. 3. de lib. arbit. 25. Deus nulli debet aliquid,
Auguſtinus quia omnia gratuitò præſtat, & ſi quis dicat aliquid ab illo deberi meritis ſuis, certè vt eſſet non
ei debebatur. Non enim erat cui deberetur, & tamen quod meritum eſt conuerti ad eum ex
quo es, vt ex ipſo etiam melior ſis, ex quo habes vt ſis? quid ergo ei prærogas vt tanquam de-
bitum poſcas, quando ſi nolles ad eum conuerti, nihil ei deeſſet, tu autem miſer eſſes? omnia
ergo illi debent, primo quòd ſunt, in quantum naturæ ſunt; deindè quicquid melius poſſunt D
eſſe ſi velint quæcunque acceperunt vt velint, & quicquid oportet eas eſſe. Item nullus carens
gratia, poteſt ex ſe ſatiſfacere Deo condignè pro peccato originali, aut minimo actuali ſicut
videtur ex præmiſſis circa 32am partem, 38am & 39am Corollarij primi huius; quare nec me-
reri quicquam ab eo de debito & condigno. Quicquid enim boni talis poterit facere, minus
eſt debito pro peccato. Nam alias talis poſſit ex ſe mereri condignè gratiam in præſenti, &
Anſelmus. gloriam in futuro contra priora. Hoc etiam probat Anſelmus 1. Cur Deus homo 21. & 22.
quod & beatus Iob videtur ſentire cum dicit, Peccaui, quid faciam tibi ô Cuſtos hominū? Iob
7. quaſi dicat, Peccaui, quid faciam tibi pro ſatiſfactione condigna? innuendo, quòd nihil. Su-
Gregorius. per quod beatus Greg. 8. Moral. 21. dicit; Eccè fatetur malum quod fecit, ſed bonum, quod
Deo in recompenſationem debeat offerre, non inuenit; quia ad abluendam culpam, quælibet
humanæ actionis virtus infirma eſt, niſi hanc miſericordia parcentis foueat, & non iuſtitia
rectè iudicantis premat. Itē nullus poteſt reddere plenariè debitū quod accepit à Deo; quare E
nec quicquam mereri ab eo ex purè debito, & condigno; Filius enim non poteſt reddere patri
carnali quantū debet; quanto minus poteſt quis reddere quantū debet Patri cœleſti. Si enim
filius poſſit reddere patri quantū debet; reddat, & eſt abſolutus ab omni obligatione naturali
Philoſophus. & debito erga patrē, ita quòd nullo caſu emergente plus tenetur patri, quam extraneo cuicūq;
|| retribuendum quod lex naturæ, & gratitudinis non permittit. Vndè Philoſ. 8 Eth vlt. Reddendum || *tribuen-
tem* quod contingit; Poſſe enim amicitia requirit, non quod ſecundū dignitatem. Neq; enim
in omnibus eſt, quemadmodum & in his, quæ ad Deos, hominibus, & parentes. Nullus e-
nim ſecundum dignitatem aliquandò vtrique retribuet: in potentiam autem famulans epi-
eikes eſſe videtur; debentem enim reddendum; nihil autem faciens dignum eorum, quæ ſub-
fuerunt,

A fuerunt, operatus eſt; quare ſemper debet. Item quicunque recepit aliquid ab alio, tenetur ad æquale ſi poſsit, ſicut lex gratitudinis clarè probat; vnde dicit Philoſophus, 8. Eth. 13. Potenti retribuendum ſecundum dignitatem eorum quæ paſſus eſt, & ſponte; cui & concordat autoritas proximo allegata. Et 5. Eth. 8. ponitur quædam ſpecies iuſtitiæ commutatiuæ retribuere proportionaliter beneficio præaccepto: Dicitur enim ibi; In contra facere proportionale commanet ciuitas, ſi autem non, ſeruitus videtur eſſe; ſi enim non, retributio non fit, retributione autem commanent: propter quod & gratiarum ſacramentum promptè faciunt, vt retributio fit, hoc enim proprium gratiæ: refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit, & rurſus ipſum incipere gratiam facientem, quod & ſeptem libri Senecæ de beneficijs ſæpiſsimè cõteſtantur. Quare & ſi plus recepit, quàm retribuere valeat, tenetur retribuere quantum poteſt, quod & prima autoritas Philoſophi planè dicit. Sed Deus plus fecit pro nobis quàm poſſumus reddere ad condignum, ſicut vult prima autoritas Philoſophi memorata, & patet, quia
B Deus dedit homini totum ſeipſum, & omnes ſuas potentias, ac habitus ſiue actus ſicut præcedentia manifeſtant: Hæc ergo omnia debet Deo. Adhuc autem vltra iſta, Deus dedit homini, & pro homine miſero, & captiuo, flammis perpetuis obligato, ſeipſum incarnatum, paſſum, mortuum & ſepultum in preciũ temporaliter redimendo; promittit inſuper & dat ſeipſum totum in præmium fœliciter conſummando, quod excedit quemlibet purum hominem infinitè: Quilibet ergo homo debet Deo infinitè pluſquam eſt, & poteſt, vel ad minimum quantum poteſt. Confirmatur hæc ratio per Anſelm. in illa Meditatione ſua de redempt. humanæ animæ, *Anſelmus.*
‖*Chriſtiana* anima de graui morte reſuſcitata, dicentem; Certe Domine, quia me feciſti, debeo ‖ Chriſti
amori tuo meipſum totum; quia me redemiſti, debeo meipſum totum, imo tantum debeo amori tuo pluſquam meipſum, quantum tu es maior me pro quo dediſti teipſum, & cui promittis teipſum. Reſpondetur fortè ſecundum eundem Anſelm. 2. Cur Deus homo, 18. dicentem; Cùm dicis creaturam debere Deo quod melius ſcit ac poteſt, ſi intelligis ex debito, & non ſub-
C audis, ſi Deus iubet, non eſt ſemper verum. Siquidem non debet homo virginitatem ex debito, ſed ſi vult debet vti coniugio: ſed iſtud non ſoluit; Deus enim non iubendo, non deſtruit lege gratitudinis, quàm ſanciuit, & hac lege quilibet benefaciatus tenetur benefactori ad æquale vel maius, vel ſaltem ad id quod poteſt, vt volunt autoritates priores. Item ſi Deus exigeret, homo teneretur facere quantum poſſet; ſi autem non exigat, ſed voluntati propriæ liberũ derelinquat, plus facit pro eo, cùm libertatem maiorem concedat; quare & hoc ipſo, homo plus vel ſaltem tantum obligatur Deo, quàm vel quantum eſſet aliàs obligatus. Hìc aliquis forſitan reſpondebit, quòd Deus poteſt totam illam obligationem remittere: Dicit enim Philoſ. 8. *Philoſophus.*
Eth vlt. ſtatim poſt autoritatem allegatam de retributione dijs & parentibus facienda, quibus autem debetur, poteſtas dimittere & patri vtique. Sed rurſum contra iſtum reuertitur argumentum: nam tantum debitum, & tantam obligationem remittere eſt beneficium vnum non paruum. Pro illo ergo cum alijs amplius obligatur, ſicut ſi creditor omnem pecuniam accom-
D modatam debitori liberè condonaret, & quantum poſſet, omnem obligationem remitteret, tanto ipſum ſibi arctius obligaret, quanto ſecundum beneficium primum excederet. Verùm ne Anſelmo & Ariſt. videar contraire, dico, quòd ſicut poteſt elici ex ſententia vtriuſque; Debere eſt dupliciter, ſcilicet potentialiter ſeu habitualiter, & actualiter; actualiter debere, intelligo actualiter obligari ad aliquid faciendum ſub pœna peccati, ſicut eſt de operario conducto ad certam operam faciendum, ſicq; non tenemur facere quicquid poterimus propter Deum; & hæc eſt fortè mens Anſelmi, & ſic ſecundum Ariſt. pater poteſt dimittere ſilio, & Deus homini, ne ſibi, quantum potuerit, obligetur. Potentialiter verò ſiue habitualiter debere intelligo quenquam beneficiatum ex beneficio præaccepto, habere obligationem in potentia & in habitu ad aliquid faciendum, quæ cùm benefactori placuerit, poteſt reduci ad actum, ſcilicet ſi exigat hoc ab eo; velut ſi Iohannes traderet Petro, 10. interpoſita tali conditione; Habeas liberè iſta 10. niſi contingat me ipſa repetere; quæ ſi repetam, mihi reſoluere tenearis; & ſic quę-
E libet rationalis creatura tenetur Deo per omnia quantum poteſt, ſcilicet ſi velit exigere hoc ab ea. Quapropter nihil boni poteſt ex ſtricto, debito, & violento rigore mereri ab eo, ſicut nec Petrus pro illis, 10. quicquam emere à Iohanne. Quod enim habeat quodammodo liberum, & proprium hoc vel illud ad merendum, emendum, vel aliquid faciendum non ex ſe, ſed ex Deo, & hoc non ex aliquo debito præcontracto, ſed omnino de gratia & permiſsione libera ſuæ gratuitæ voluntatis. Amplius autem quod nullus de congruo primam gratiam mereatur, quia vel hoc eſſet congruitate antecedente voluntatem diuinam, & mouente eam ad gratiam faciendam; vel conſequente illam, & dependente ab ea: ſi congruitate antecedente, cum omnis talis congruitas ſit quædam ratio, & iuſtitia, rationabile eſt & iuſtum ratione & iuſtitia antecedentibus voluntatem diuinam, quòd Deus det gratiam ſuam tali; quare & per 21. hoc eſt neceſſariò

ceſſariò rationabile & iuſtum;neceſſe ergo eſt Deum hoc facere,vel facere contra neceſſariam A
rationem & iuſtitiā,& peccare;& etiā tunc talis congruitas inferior moueret voluntatē diuinā
cótra 20.& ipſam de ſe indifferentē determinaret,eſſetq; à diuina prouidentia penitus aliena,
contra 27.& alia quæ ſequuntur.Si congruitate conſequente voluntatem diuinam,tunc illa eſt
poſterior voluntate diuina; quare & per 20.nullo modo mouet illam ad volendum conferre
gratiam, tanquam meritum excitans & inducens. Item, ſi ſit ita, congruum eſt Deum dare
gratiam ſic merenti,quia hoc volitum eſt à Deo;ergo hoc nedum eſt congruum vt hi dicunt,
ſed etiam eſt condignum, quicquid Deus vult fieri, dignum & iuſtum eſt fieri, ſicut vigeſi-
mum primum capitulum demonſtrauit, nec aliquis dubitat, qui de diuina iuſtitia eſt ſecurus,
& ſcit quod omne iuſtū eſt dignum. Dicent fortaſsis quod bene eſt dignū, ſed non condignū;
ſed quid eſt condignum,niſi cum ratione & iuſtitia dignū? Quare & Heſt.6. ſcribitur iſto modo,
Hoc honore condignus eſt,quemcunq; Rex voluerit honorare. Itidem ſic ad idem,omne ſuf-
ficiens eſt condignum (ſic enim exponit Gloſſa, illud ad Rom.8. Non ſunt condignæ paſ- B
ſiones,&c. condignæ, id eſt, ſufficientes) ſed tale opus eſt ſufficiens ad gratiam impetran-
dam. Nam nihil ſibi deeſt; Impetrat enim illam. Illud etiam eſt ſufficiens, quod Deus vult
& diſcernit ſufficere ex parte operantis, & tale eſt opus huiuſmodi ſecundum poſitionem iſto-
rum: Si autem dicatur, quod non eſt condignum, id eſt, æquè bonum, ita nec opus in gratia
eſt æquè bonum cum augmento gratiæ temporalis & gloriæ ſempiternæ, ſicut ſuperius eſt ar-
gutum. Item ſi hoc ſit congruum congruitate conſequente voluntatem diuinam, ſcilicet
quia Deus vult ſic fieri, tunc etiam qui nihil boni facit, ſed peccat mortaliter & grauiſsimè,
ſicut fecit Paulus, quando adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, nomen
Chriſtianum conabatur delere, meretur de congruo gratiam ſibi dari; quia Deus vult quod
ſic fiat: Ipſe enim per gratiam ſuam operantem gratuitè præuenit peccatores ſicut ſuperius
eſt oſtenſum. Et ſi dicatur, quod Deus dat talibus gratiam, ſed non pro talibus malis factis,
ideoq; per talia non merentur de congruo gratiam ſibi dari; ergo ſecundum iſtos, illis qui me- C
rentur gratiam primam de congruo, Deus dat illam propter merita ſua priora; ergo gratia
iam non eſt gratia, ſicut ſuperius eſt argutum, & etiam tunc illa merita antecedenter & cauſa-
liter à priori mouent voluntatem diuinam, & cauſant volitionem in ea, cuius contrarium di-
cebatur, ſcilicet quod congruum eſt Deum ſic facere congruitate tantummodo conſequente
voluntatem diuinam: huius quoque contrarium vigeſimum capitulum oſtendebat. Item
Auguſtinus. Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 118[i]. Retribue ſeruo tuo, quadruplicem retributionem di-
ſtinguens, oſtendit, quod Deus retribuit bona pro malis: Dicit enim, Quatuor retributio-
nes ſunt: Aut mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt im-
pijs; aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis; aut bona pro malis,
ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium; aut mala pro bonis, ſicut Iudas per malitiam per-
ſecutus eſt Chriſtū. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinēt ad iuſtitiam, tertia ad
miſericordiā;quartam Deus neſcit:Hæc autē tertia primiꝰ eſt neceſſaria;niſi enim retribueret D
bona pro malis,nullo modo eſſent,quibꝰ retribueret bona pro bonis. Poteſt autē hæc ratio ali-
ter fieri ſub hac forma, cùm quis Dei gratiam meretur de congruo, vel quia Deus vult ſic eſſe,
ideo hoc eſt congruum;vel quia hoc eſt congruū,ideo Deus vult ſic eſſe:Si detur primū, ita ſi-
militer eſt cōdignum, & ita eſt de peſsimè operante,& etiam tunc,eſt iuſtū poſterius voluntate
diuina;quapropter non eſt cauſa illius;Prius enim naturaliter Deus vult ſic eſſe,& ſic volendo
facit illud eſſe congruum;non ergo quia hoc eſt congruum,Deus vult ſic eſſe:Si detur ſecundū,
tunc per vigeſimum hoc non eſt iuſtum poſitiuū & contingens aliter ſe habere,quia omne tale
iuſtum dependet à voluntate diuina; ſed eſt iuſtum neceſſarium abſolutè, vel ſaltem eſt iu-
ſtum mixtim, & ſic, ſuppoſito quod tale factum ſit de neceſſitate, eſt iuſtum, & ſic Deus de
neceſſitate ſeruandæ iuſtitiæ daret gratiam ſic merenti. Item Deus poteſt liberè non dare gra-
tiam ſic operanti: Ponatur ergo quod non faciat, tunc non eſt congruum; vel ſi vni ſic ope-
ranti dat gratiam, & alteri operanti ſimiliter non dat illam,non ergo eſt hoc per ſe congruum, E
& ideo volitum à Deo, ſed è contra. Item facilius eſt cuicunque exiſtenti in gratia mereri de
congruo quod Deus eum amet, vel quod plus eum amet ad vitam, quàm carenti gratia me-
reri primam gratiam,& quod ametur à Deo ad vitam æternam; ſed præſcitus ad mortem exi-
ſtens in gratia, hoc non poteſt, ſicut ſuperius eſt argutum. Item cùm quis meretur à Deo
quicquam de congruo,cum omne congruum ſit iuſtum,quia omne iniuſtum eſt incongruum,
illud eſt iuſtum, & oppoſitum eius iniuſtum; quare & impoſsibile circa Deum, ſicut prima
Suppoſitio, & 3. pars corollarij primi probant; dicitque Anſelmus 1. Cur Deus homo 10.
In Deo quantumlibet paruum inconueniens ſequitur impoſsibilitas, & ſi oppoſitum eius ſit
impoſsibile, hoc eſt neceſſarium, & omne iuſtum neceſſarium eſt condignum: Quicunque
ergo

A ergo meretur à Deo quicquam de congruo, meretur etiam de condigno. Dicitur fortè quod
aliquis meretur à Deo quicquam de congruo, quia ſi Deus hoc reddat, congruum eſt, & pro
certo ita eſt ſi Deus reddat ſibi pœnam: non magis ergo meretur de congruo gratiam quam
pœnam; & ſimiliter ſi peccanti grauiſsimè Deus reddat gratiam, congruum eſt, ergo meretur
eam de congruo; & ſi duo omnino ſimiliter operentur, & Deus det vni gratiam, alteri non
det || *vllam*, vnus meretur eam de congruo, & non alius, cùm tamen per omnia ſimiliter ope- ||illam;
retur; & etiam ſi Deus ſic reddat, ſic fieri eſt condignum; nihil enim in talibus dignum eſt aut
condignum, niſi quia volutum eſt à Deo, quia nec rationabile, neque iuſtum, ſicut 21. capitu-
lum oſtendebat, & Heſt. 6. Tali honore condignus eſt, quemcunque Rex voluerit honorare. *Heſt.6.*
Item ſecundum iſtos, homo carens gratia, poteſt mereri aliquid de condigno, ſed gratiam
tantùm de congruo; vel ergo eſt aliquod maximum, quod poteſt mereri de condigno, vel mi-
nimum quod non poteſt; Si detur maximum quod poteſt, ſit illud *A*, vel ergo *A* eſt bonum fi-
B nitum, vel infinitum: Si finitum, poteſt adhuc aliquid mereri vlterius, *A* ergo non eſt maxi-
mum quod poteſt mereri: Si infinitum, hoc non videtur, quia quilibet actus ſuus fuit finitus,
& omnes ſimul finiti in merito & valore, & quia adhuc poſſet plus mereri, nec Deus poſſet
eum præmiari condignè, quia non poteſt facere infinitum, ſicut ex oſtenſione 40^x^ partis Co-
rollarij, primi patet; nec poteſt negari prima diuiſio, Si aliquod bonum poſsit de condigno
mereri, aliquodq; non poſsit; Capiatur enim paruum bonum quod poteſt mereri condignè,
quod imaginariè creſcat continuè, donec ſit tantum, quantum condignè mereri non poſsit.
Tunc *A* in aliquo inſtanti, quod ſit *B* incipiet eſſe tantum quantum talis condignè mereri
non poſsit: Vel ergo *A* incipiet in *B*, intrinſecè eſſe tantum, ſcilicet quòd tunc primò erit
tantum, & tunc eſt aliquod nimitum quod mereri condignè non poteſt: Non enim poteſt
condignè mereri, quantum tunc erit *A*, & quantumlibet minus poteſt; vel *A* incipiet extrin-
ſecè eſſe tantum, quantum talis condignè mereri non poſsit, ſcilicet quod tunc non erit tan-
C tum, ſed immediatè poſt erit, & tunc *A* erit maximum quod talis poteſt condignè mereri:
Quoniam tantum poteſt mereri condignè, quantum *A* erit in *B*, vt datur, & nihil vlterius ma-
ius eo. Item mereantur de || *congruo* Iohannes & Petrus infideles æqualiter, & æque diu pri- || condigno
mas gratias ſibi dari, & Iohannes poſt certum tempus in *A* inſtanti recipiat gratiam, ſecun-
dum quod meruit; Petrus verò in *A* decedat: Ex quo ergo meruit æqualiter cum Iohanne,
nec per eum ſtat, quod decedit, vt pono, Deus ipſum de congruo æquali gratia præmiabit,
finaliterque ſaluabit, cùm nullo baptiſmo fluminis, flaminis, aut ſanguinis fuerit baptizatus,
quod videtur contra Euangelium, & omnes Doctores, & fidem Eccleſiæ generalem. Vnde
Iohan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei, & *Iohan.3.*
hoc ad literam realiter, vel ſaltem ſpiritualiter, & virtualiter, ſicut Doctores exponunt, quod
ſit in adultis, credendo, & baptizari volendo, vel pro Dei amore ſanguinem proprium effun-
dendo. Item dicit Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 50. Suſpicentur homines quælibet *Auguſtinus.*
D merita bona, quæ putant præcedere, vt iuſtificentur per Dei gratiam, non intelligentes, cùm
hoc dicunt, nihil aliud quàm negare ſe gratiam: Qui ergo merita de congruo gratiæ Dei præ-
ponunt, gratiam Dei negant. Obijciet forſitan aliquis contra dicta: Primò probando quòd
aliquis poteſt mereri condignè gloriam ſempiternam: Nam Sapient. 3. dicitur ſic de Iuſtis, *Sapient.3.*
In paucis vexati, in multis bene diſponentur, quoniam Deus temptauit illos, & inuenit illos
dignos ſe: Et Eccleſiaſtici 26. Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ, ergo ani- *Eccleſ.26.*
ma continens meretur condignè præmium infinitum: & Luc. 10. Dignus eſt operarius mer- *Luc.10,*
cede ſua; merces autem operariorum in vinea Chriſti eſt denarius gloriæ infinitæ: Et infra
eiuſdem 20. Illi qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis &c. Et Apoc. 3.
Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt, cum ſuis ſimilibus ſatis multis. Hoc idem
ratio manifeſtat; omnis enim actus virtuoſus melior eſt incomparabiliter omni bono vtili,
vel delectabili diſtincto contra bonum honeſtum, virtuoſum, & iuſtum; alias enim bonum v-
E tile vel delectabile poſſet tantum augeri, quòd eſſet æquè bonum cum felicitate quæ conſiſtit
in actibus virtuoſis, vt patet 1. Eth. 9. & pòſt, imò & quòd eſſet melius, & ſic cùm felicitas ſit
maximum bonum humanum, vt patet ibi & alibi, per omnes vulgares Philoſophicos, & The-
ologicos, ipſa eſſet in pecunijs aut voluptatibus ſtatuenda, contra omnes ſanè ſapientes, &
contra totum proceſſum Philoſophi memoratum. Tunc quoque tantum acceptaretur à Deo
magnum bonum datum, vel delectabile derelictum, quantum actus maximus virtuoſus; & e-
tiam tantum vel magis ſecundum rectam rationem poſſet homo eligere diuitias, & voluptates
æternas ſine iuſtitia & virtute, etiam ad quam tenetur ſicut actum || *virtutis*, cùm tamen eligen- || veritatis
do ſic peccet, & faciat contrariũ rationi. Videtur inſuper, quòd illud ſit melius homini, quod
habitum neceſſariò efficit ipſum bonum, quàm quod habitũ non ſic facit, ſed ipſum malum &
miſerum

miſerum eſſe ſinit; Actus autem virtuoſus habitus à quocunque neceſſariò efficit ipſum bonũ; A
Philoſophus. ſed omnis pecunia & voluptas poteſt adeſſe malo & miſero cuicunq; ſic autem probat Philoſ.
1. Eth. 12. fœlicitatem non in poſſeſsione vel habitu, ſed in operatione ponendam. Dicit
enim, differt autem non parum in poſſeſſione vel vſu, optimum exiſtimare, & in habitu vel o-
peratione. Habitum quidem enim contingit nullum bonum perficere exiſtentem, vt puta dor-
mienti & aliter otioſo, operationem autem non poſſibile eſt; operabitur enim ex neceſſitate
& benè operabitur. Item qui diligit Deum ſuper omnia toto corde, & facit omnia propter
eum, non poteſt remunerari condignè minori quàm Deo; Nullus enim amor videtur recom-
penſandus condignè bono minori quam tanto, quanto amans amatum ſuum præponit, &
quantum citius relinqueret quàm amatum; Si enim amor eſt recompenſandus amore, ergo
& maior maiore, & æqualis æquali; Nam alias proportio debita claudicaret. Amor autem
in potente otioſus eſſe non poteſt: Amare enim eſt velle bonum amato & facere, ſicut docent
præmiſſa 39. huius; Deus ergo omnipotens amatus ab homine ſuper omnia toto corde, ip- B
ſum de condigno æqualiter redamans vult ſibi bonum, ſuper omnia bona bonum, & hoc po-
teſt, hoc ergo ſibi retribuit, vel retribuet pro tempore opportuno. Tale autem bonum ſuper
omnia alia bona bonum, eſt tantummodò ipſe Deus. Deus ergo ſeipſum de condigno retri-
buet ſic amanti; ſicut & patet ex oſtenſione 32. & 34. partis Corollarij primi huius. Vndè &
Anſelmus. Anſelmus Monol. 70. Nihil poteſt eſſe præmium huius amoris, niſi quod ſupereminet in om-
nibus naturis: Quid enim ſumma bonitas retribuet amanti, & diſideranti ſe niſi ſeipſam?
Nam quicquid aliud retribuat, non retribuit, quia nec compenſatur amori, nec conſolatur
Philoſophus. amantem, nec ſatiat deſiderantem Pro quo & dicit Philoſophus 9. Eth. 1. Contendunt autem
cum altera fiunt ipſis, & non quæ appetunt. Simile enim eſt, quod eſt nihil fieri, cum eo quod
appetit, non potitur. Hoc iterum confirmatur; Amicitia enim & amor talem proportionalita-
tem, vt videtur, condignè requirit, quòd quantum proportionaliter per vires ſuas, vel ſupra, ſi
poſſet, amans faceret pro amato; tantum proportionaliter ſecundum vires ſuas, amatus fa- C
ciat pro amante; ſed homo ſic amans Deum, faceret pro eo, & daret ſibi ſi poſſet bonum, ſu-
per omnia bona bonum, & melius: Deus ergò cum ſit omnipotens, de condigno faciet ſibi
tantum. Item quòd homo poteſt mereri condignè aliquod bonum, videtur. Nam quodlibet
opus bonum eſſentialiter & inſeparabiliter ſequitur quædam bonitas, quædam rectitudo,
quædam iuſtitia, pulchritudò, decentia, ſeu honeſtas, vel etiam actualiter bonum eſſe, rectum
& iuſtum; & hæc videtur aliqua ſua merces, quam de condigno meretur. Ampliùs autem
non decet ſummam iuſtitiam, & clementiſsimam bonitatem, promptiùs punire peccantes,
quam præmiare benè operantes, ſicut & videtur ex 31. parte corollarij, primi, huius: ſed
quemlibet peccantem ſtatim, & inſeparabiliter ſequitur ſua pœna, ſcilicet iniuſtitia, pecca-
tum, & ſeruitus peccati, priuatio iuſtitiæ, & libertatis quam prius habebat, ſaltem reſpectu il-
larum iniuſtitiæ, & ſeruitutis, quas nouiter tunc incurrit; ſicut & patet per eandem 31am
partem; quare & è contrario, in quolibet bono facto. Licet autem ſatis conſtare debeat, quod D
quicunque peccans eo ipſo neceſſariò & inſeparabiliter incurrit peccatum, iniuſtitiam, & ſer-
uitutem peccati, eſſe peccatorem, iniuſtum, & ſeruum peccati, cum priuationibus ſuprà di-
ctis, & multis malis ſimilibus, quæ remanent in eo etiam poſt peccare, ſicut inhæſerunt ſibi
quandò actu peccauit, quæ omnia ſunt digna pœna prioris peccati, ſeu peccare; Poteſt ta-
men hoc ex abundanti aliquibus teſtimonijs authenticis confirmari. Autor enim Autorum
Iob. 7. Iohan. 8. ſic dicit; Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Vndè & Iob. 7. Peccaui:
Quid faciam tibi, O cuſtos hominum? quare poſuiſti me contrarium tibi? videlicet per pec-
catum, & factus ſum mihimet ipſi grauis, ſcilicet per pœnam. Super quod dicit Gregorius
8. Moral. 22. Hæc contrarietas culpæ facta eſt homini pondus pœnæ, vt corruptioni ſuæ
malæ liber ſeruiat, qui benè ſeruus de incorruptionis libertate gaudebat. Hoc idem vult Au-
guſtinus 1. de libero arbitrio, 20. & 2. 1. ſed manifeſtiùs 3. 19. & poſt oſtendit, quod
omne vitium & peccatum eſt corruptio naturæ, & alicuius boni naturalis; & idem patet per E
eundem, 12. de Ciuit. Dei 6. & Enchirid. 7. Manifeſtiſsimè verò hoc oſtendit 3. de libero
arbitrio, 24. dicens, quia nemo ſuperat leges omnipotentis Creatoris; non ſinitur anima nòn
reddere debitum: Aut enim reddit benè vtendo quod accepit, aut amittendo, quod vti benè
noluit. Itaque ſi non reddit faciendo iuſtitiam, reddet patiendo miſeriam: Nullo autem in-
teruallo temporis iſta diuiduntur, vt quaſi alio tempore non faciat quod debet, & alio patia-
tur quod debet, ne vel puncto temporis vniuerſalis pulchritudo turpetur, vt ſit in ea peccati
dedecus ſine decore vindictæ. Hoc etiam patet conjunctim in bonis factis & malis: Dicit e-
Hermes. nim Hermes de Deo; Qui nullius malefactoris opus juſtificat, & nullum benefactorem præ-
Ariſtoteles. mijs priuat: Cui & Ariſt. cõcordanter in De Mundo vlt. Hunc inquit, ſemper comitatur vltio,

vel

A vel iuſtitia, puniens, vel cruciatiua, derelinquentium diuinam legem; beatus autem & fœlix à
principio confeſtim particeps eſſet. Gen. etiam 4. dicit; Nonne ſi benè egeris, recipies, ſcilicet *Gen. 4.*
ſtatim, ſin autem malè, ſtatim peccatum in foribus aderit? Dicitq; Auguſtinus 8. ſuper Geneſin *Auguſtinus.*
ad literam 31. Diuina prouidentia regens vniuerſam creaturam, adminiſtrat naturas, vt ſint
volentes, vt nec infructuoſæ bonę, nec impunitæ malæ ſint: Nam in ſeipſis malè volentes ha-
bent interiorem pœnam ſuam, eandem ipſam iniquitatem ſuam. Ergo ſic bonæ habent inte-
riorem mercedem ſuam, ipſam æquitatem & rectitudinem facti ſui. Idem De quantitate ani-
mæ, vltim. Deus ſummus & verus incorrupta lege omne quod condidit, regit; animam in
nullo actu deſerit ſine pœna vel præmio. Idem ſuper illud Pſalmi 118. Iuraui, & ſtatui cu-
ſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ; Fide cuſtodiuntur iudicia iuſtitiæ Dei, cùm ſub Deo iuſto iudice,
nec rectum factum infructuoſum, nec peccatum creditur impunitum. Item amari vel odiri à
Deo, videtur præmium non paruum, vel pœna; Deus autem amat benè facientes, & odit pec-
B cantes. Dicit enim Ariſtoteles, ſecundo, ſuæ Rhetoricæ, 28. Si iuſta dixeris, homines te odi- *Ariſtoteles.*
ent; ſi iniuſta, dij; ſi autem iuſta dixeris, dij te amabunt; ſi iniuſta, homines. Idem de bona
Fortuna, primo; Deum dignificamus, Dominum exiſtentem talium, vt dignis diſtribuat &
bona, & mala. Idemque decimo Ethicorum, decimo tertio; Secundum intellectum ope-
rans, & hunc curans, & diſpoſitus optimè, & Dei amantiſsimus videtur eſſe: Si enim quæ-
dam cura humanorum à dijs fit, quemadmodum videtur, & erit vtique benè rationabile, &
gaudere ipſos de optimo, & cognatiſsimo, hic autem erit intellectus, & diligentes maximè
hoc & honorantes, & rebeneficiare vt amicis ipſis curatis. Vbi Auerroes; Si cura ſit Deo de *Auerroes.*
hominibus, vt creditur, & vt debitum eſt, gaudet de meliori, & dignius eſt vt benefaciat eis,
qui amant eum plus, & honorificet eos, & viſitet eos, ſicut eſt diſpoſitio amici cum amico. Di-
citque Boetius 4. De conſolatione Philoſophiæ, proſa 1. Ipſo, de cuius nunc regno loqui- *Boetius.*
mur, autore, cognoſces ſemper quidem potentes eſſe bonos, malos verò abiectos ſemper atq;
C imbecilles; nec ſine pœna vnquam eſſe vitia, nec ſine præmio virtutes. Idemque ſpecialiter
de virtute, & operibus virtuoſis, ſupra eiuſdem tertij proſa 4. Ineſt dignitas propria virtuti,
quam protinus in eos, quibus ipſa fuerit adiuncta transfundit; & intelligit, vt videtur, hìc &
prius per virtutem, nedum ſolum habitum, ſed & actum; cui & concordanter Ouid. de Ponto,
ſic ait;

Non facilè inuenies multis in millibus vnum,
Virtutem precium qui putet eſſe ſui:
Ipſe decor rectè facti, ſi præmia deſint,
Non mouet, & gratus pœnitet eſſe probum.

Vnde & Auerroes ſuper 1. Eth. 12. Actus qui fit ſecundum exigentiam virtutis, virtus eſt. Et *Auerroes.*
Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 36. Iuſtus autem miſeretur, & commodat; ſi habet foris facul- *Auguſtinus.*
tatem, dat ipſam charitas, ſi autem non habet dat beneuolentiam; habet ſemper vnde det, cui
plenum pectus eſt charitatis. Ipſa eſt charitas, quæ dicitur & voluntas bona, & accipit ibi vo-
D luntatem pro actu voluntatis, ſicut totus proceſſus oſtendit; qui & tertio De doctrina Chri-
ſtiana, 10. ſicut & recitat Petrus primo Sententiarum, diſtinct. 17. Charitatem, inquit, voco
motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe, ac proximo propter Deum. Idem, in
libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apoſtoli; Nec mors nec vita
poterit nos ſeparare à charitate Dei; Charitas Dei, inquit, hìc dicta eſt virtus, quæ animi no-
ſtri rectiſsima affectio eſt, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Simili quoque modo
videtur loqui Propheta, cùm dicit; Feci iudicium & iuſtitiam, id eſt, actum iuſtitiæ, ſiue opus,
quòd ideò Auguſtinus exponens ſic ait; Iuſtitiæ nomine hoc loco non ipſa virtus, ſed opus
eius ſignificatum eſt. Dicitur quoque communiter, & triceſima prima pars corollarij primi
docet, quòd Deus præmiat bona merita vltra condignum; bonum ergo meritum exigit ali-
quid de condigno. Præterea quod Deus vult fieri, & promittit rectè operantibus, dignum eſt
fieri, & condignum; ſed ipſe vult & promittit, quòd qui perſeueranter benè faciunt, habebunt
E pro mercede gloriam ſempiternam; ergo illam condignè merentur. Adhuc autem, Chriſtus
meruit ſibi, & nobis multa bona, ſicut allegat Lumbardus 3. Sent. diſt. 18. 19. & poſt; &
quis ‖ *audebit aſſerere*, quòd hæc non meruit de condigno, maximè cùm ſicut Chriſtus excedit ‖ aſſeret,
quemlibet purum hominem infinitè, ſic & meritum Chriſti, meritum cuiuſlibet puri homi-
nis videtur excedere? potuit ergo Chriſtus mereri quantumlibet de condigno. Pro quo dicit
Anſelmus, ſecundo, Cur Deus homo, 14. Putaſne tantum donum, tam amabile poſſe *Anſelmus.*
ſufficere ad ſoluendum quod debetur pro peccatis totius mundi, & reſpondet; imo plus
poteſt in infinitum: ergo meruit de condigno omnibus ſaluandis gloriam ſempiternam.
Vnde Apocalypſ. quinto; Dignus es, Domine, accipere librum & aperire ſignacula eius, *Apocal. 5.*
quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro reg-

num. Ecce quid meruit nobis condignè. Et ſequitur; Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem; Ecce quid condigne meruit ſibi ipſi. Amplius autem ſicut argutum eſt priùs, quod nullus meretur quicquam boni condigne, ſimiliter omnino poterit argui, quod nullus meretur quicquam mali condignè, quod ſi quis conceſſerit, cogetur concedere conſequenter Deum eſſe iniuſtum, qui punit tam grauiter peccatores, cùm nullam pœnam A

Iob 11. meruerint de condigno; Scripturam quoque veritatis mentiri fatebitur: Vnde Iob 11. vtinam Deus loqueretur tecum, & intelligeres, quod multò minora exigaris ab eo, quàm mere-

Gregorius. tur iniquitas tua: Super quod dicit Gregorius 10. Moral. 6. Qui multiplicitatem intelligit

Iob.33. legis Dei, cuncta quæ patitur, quàm ſint minora perpendit, & Iob 33. Peccaui & verè de-

Pſal.84. liqui, &, vt eram dignus, non recepi; Et Pſalmo 84. Mitigaſti omnem iram tuam: Et Aba-

Abacuc.3. cuc 3. Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis: quibus & ſunt alia multa ſimilia in

Rom.6. Scriptura. Dicit quidem Apoſtolus ad Rom. 6. Stipendia peccati mors, gratia autem Dei, vita æterna; Gloſſa; Mors æterna eſt ſtipendium peccati, id eſt digna retributio pro peccato; vita autem æterna ſola gratia Dei datur, quam expoſitionem per multas multorum autoritates confirmat. Præterea vnum argumentum præmiſſum volens oſtendere, quod quicquid homo meretur de congruo, meretur etiam de condigno, eſt contra communem ſcholam, vel ſaltem contra magnam eius partem, hæc ab inuicem diſtinguentem. Vt autem obiecta facilius diſſoluantur, ſciendum, quod non eodem modo ſe habent Deus & homo ad reddendum præmium pro merito qualicunque bono vel malo: Homo namque ſicut Rex vel alius publico edicto promulgat, quod qui fecerit tale quid bonum vel malum pro congrua mercede recipiet hoc vel illud, manetque ipſe indifferens & indeterminatus in voluntate ſua, circa ſibi ſubiectos, quis quid habebit; & ſi vnus faciat tale bonum, alius verò malum, iam per hoc determinatur eius indifferentia voluntatis; per hoc quoque antecedenter, cauſaliter, & efficienter mouetur ei voluntas ad volendum & ad præmiandum, & puniendum ſecundum præcedentia merita hunc & illum: Non ſic autem Deus, ex ſe ſolo nihil à poſterioribus mendicando, ſemper æquè determinatè vult, & non vult quæcunque, ſicut 20um. huius 21um. 23um. B C

Rom.9. 25um. 27um. & ſequentia docuerunt. Quod & planiſsimè teſtatur Apoſtolus ad Rom. 9. de Iacob & Eſau ſic dicens, Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et ſi quis obijciat, quod tota ſacra Scriptura, & omnes Doctores, imò & vniuerſalis Eccleſia indubitanter affirmant Deum præmiaturum bonos propter merita ſua bona, & malos propter mala ſua merita puniturum; Quia propter, quia, ideo & ſimilia aliquam cauſam vt frequenter ſignificant, oſtendendum in primis, quod meritum non eſt aliqua cauſa æterni præmij ſubſequentis: Non enim eſt cauſa materialis, quia ipſa neceſſario ſimul eſt cum ſuo materiato, ſed actus meritorius, quo illud præmium meruit, tunc non manet: Nec eſt cauſa formalis; Ipſa enim eſt ſimul neceſſario cum formato: Nec finalis, quia magis videtur è contra, ſicut appatet ex 35. huius: Nec efficiens, quæ tamen magis apparet, quia nec in actu, nec in potentia: Non in actu; Nam ſecundum Philoſophum 5. Metaph. 3. Agentia ſingularia ſimul ſunt & non ſunt, & ipſa quorum ſunt cauſæ, vt hic medicus cum hoc conualeſcente, & hic ædificator cum hoc ædificato: ſed actus meritorius præcedit præmium tempore, nec eſt ſimul cum eo: Nec eſt cauſa efficiens præmij in potentia, quia tunc aliquando exiret in actum, & actualiter efficeret præmium ſempiternum, & tunc vt præmittitur eſſet ſimul cum eo: Nec poteſt quis dicere quod ideo meritum eſt cauſa efficiens præmij, quia nunc primum mouet voluntatem Dei prius naturaliter indeterminatam, & determinat eam, efficiendo in ea volitionem actualem & certam ad præmium conferendum, quia 20um. 23um. 25um. & 35um. huius prohibent ita dici. Eſt igitur vlterius aduertendum quod hæc dictio, Propter, eſt multiplex penes ſecundum modum æquiuocationis. Nam primo & principaliter ſignificat cauſam eſſendi; ſecundario verò & aliqualiter tranſumtiuè ſignificat cauſam cognoſcendi, ſiue innoteſcendi; & adhuc aliquando ſignificat ordinem: Quod autem ſignificet cauſam eſſendi nullus ignorat; & quod ſignificet etiam cauſam cognoſcendi, patet per Philoſophum 1. Poſt. 12. dicentem, quod ſi cauſæ & effectus æquè prædicantium, id eſt, conuertibilium, vt Planetas eſſe propè, quod eſt cauſa, & non ſcintillare, quod eſt eius effectus, non cauſa, id eſt, effectus ſit notior, tunc demonſtratio per hanc erit, vt quod propè ſunt Planetæ, propter id D E

‖ſignificat quod non ſcintillant. Ecce ſecundum eum, quod propter, non ‖*ſignat* ibi cauſam eſſendi, ſed effectum, qui eſt cauſa tantummodo cognoſcendi; quare & ordinato ſyllogiſmo demonſtratiuo per terminos *A B C* ſubdit; quare demonſtratum eſt, quod erraticæ propè ſunt. Hic igi-

tur

A tur ſyllogiſmus non eſt propter quid, ſed propter quia: Non enim ex eo, quod non ſcintillant, propè ſunt; ſed propter id quòd propè ſunt, non ſcintillant. Ecce quomodo primò concedit, & ſecundo negat Planetas eſſe propè, propter id quòd non ſcintillant; & hoc eſt, quia, propter, primò ſibi ſignificat cauſam tantummodo cognoſcendi, ſecundo verò cauſam eſſendi. Hoc etiam concordat cum toto proceſſu illius capituli, & ſequentium, vbi demonſtratio ab effectu vocatur demonſtratio quia; cùm tamen hæc dictio, quia, ſignificet cauſam, ſicut & propter: Quare ibi ſignificat cauſam tantummodo cognoſcendi, licet Donatus poteſtati coniunctionis non cauſali, ſed rationali irrationabiliter ſupponat quia, quapropter, propterea, & multa ſimilia, quæ ſunt cauſalia manifeſtè, ſicut & poteſtati eius cauſali ſupponit, ſi, niſi, & talia, quæ poteſtati conditionali fuiſſent potiùs ſupponenda, quam penitus prætermiſit. Hoc etiam ſatis probat illud frequens exemplum Philoſophi, & vulgatum, videlicet propter quid anguli trianguli valent duos rectos? propter id quòd angulus extrinſecus valet duos intrinſe-
B cos ſibi oppoſitos, cùm tamen quantitas anguli extrinſeci nullo modo ſit cauſa, imò nec effectus, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Neutrum enim illorum eſt cauſa materialis, efficiens, formalis, nec finalis alterius, cum vtrumque poſsit ſine reliquo ſemper eſſe. Angulum tamen extrinſecum valere duos extrinſecos ſibi oppoſitos eſt cauſa tantùm cognitionis noſtræ, quare tres anguli trianguli valent duos rectos: Per hoc enim demonſtratiuè docetur ſic eſſe, ſicut 2ª pars 32æ primi elementorum Euclidis oſtendit. Ideoque dicit Auerroes ſuper 8. Phyſ. comment. 58. quòd tres ſunt demonſtrationes, ſcilicet cauſæ, & eſſe tantum, & cauſæ & eſſe. Sed ne in cauſa Catholica teſtes tantummodo Ethnicos videar miniſtrare, ecce quid fidelisſimus Paulus dicit, Chriſtus factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ſcilicet quòd nominetur Deus. Hoc tamen nomen habuit ante ſuam paſsionē; imò & naturaliter ante omne meritum ſuum habuit illud nomen: Ille enim homo prius natu-
C raliter fuit, & prius naturaliter Deus fuit, quam fecerit aliquid, aut meruerit quouiſmodo. Nam omne agens præcedit naturaliter ſuam quamlibet actionē. Chriſtus ergo non meruit eſſe Deus, ſed hoc fuit datum ſibi gratiſsimè, ſine quouis merito præcedente, ſicut ex 35º huius patet. Lumbard. quoq; 3. ſent. diſt. 6. multas autoritates ad hoc idem adducit; & infra 18. tractans autoritatem Apoſtoli ſupradictam, dicit quòd homo ille non meruit hic tantum bonum, ſcilicet nomen Dei; non ergo videtur, quòd aliquo modo per obedientiam paſsionis meruit illud nomen, niſi quantum ad cognitionem & manifeſtationem non Deo, ſed hominibus hoc primo ignorantibus, & per eius paſsionem, reſurrectionem, aſcenſionem, & ſimilia addiſcentibus, & verè ſcientibus, ipſum eſſe non tantummodo hominem, ſed & Deum*; & hoc eſt *hominem, quod dicit ibi Lumbardus; Quomodo ergo hoc, inquit, dicitur, per obedientiam donatum eſt ei hoc nomen? & reſpondet ſecundum tropum illum in Scriptura creberrimum, hoc accipiendum eſt quo dicitur res fieri, quando innoteſcit. Poſt reſurrectionem verò, quod ante fuit in
D obſcuro, in euidenti poſitum eſt, vt ſcirent homines & dæmones. Vnde & Saluator ipſe Iohan. 13º ita dicit, In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueri- *Iohan. 13.* tis ad inuicem. Poſſet ergo dici, quòd cùm dicitur, Iſte propter tale meritum tale præmium conſequetur, hæc dictio, Propter, non ſignificat cauſam eſſendi, ſed cognoſcendi. Per meritum enim innoteſcit hominibus, dæmonibus, & forſitan Angelis quale præmium quis habebit. Hoc etiam verbum, propter, ſignificat ordinem aliquando, nec incongruè: Nam ſecundum præmiſſa 35º huius, Deus primò vult homini præmium & gloriam tanquam finem, & ideo vult ſibi & facit merita congrua, velut quædam media præuia ad hunc finem: quare & vt tandem rectè finaliter ordinentur, tribuit eis finem; propter quem & ad quem ipſe finaliter ordinauit. Poteſt ergo, propter, aliquoties ordinem deſignare, vt dictum Apoſtoli intelligatur hoc modo, Factus eſt obediens &c. propter quod & Deus exaltauit illū, id eſt, poſt quod præcedens ordinatum à Deo, ad iſtud ſubſequens, quod non niſi poſt illud fieri ſtatuebat. Pro
E quo Anſelmus tractans eandem autoritatem Apoſtoli 1. Cur Deus homo 9. ſic dicit, Quòd *Anſelmus* autem cùm dixiſſet Apoſtolus, Humiliauit ſeipſum &c. propter quod Deus &c. non ita dictum eſt, quaſi nullatenus potuiſſet peruenire ad hanc exaltationem, niſi per hanc mortis obedientiam, & hæc exaltatio non niſi in retributionem huius obedientiæ collata ſit (Prius enim quam pateretur, ipſe dixit omnia ſibi eſſe tradita à Patre, & omnia Patris eſſe ſua) ſed quoniam ipſe cum Patre, ſanctoque ſpiritu diſpoſuerat ſe non aliter quàm per mortem, celſitudinem omnipotentiæ ſuæ mundo oſtenſurum, quippe quod non niſi per illam mortem fieri diſpoſitum eſt, cùm per illam fit, non incongruè dicitur propter illam fieri? Si enim intendimus facere aliquid, ſed proponimus nos prius facturos aliud per quod illud fiat, cum iam factum eſt quod volumus præcedere, ſi fit quod intendimus, rectè dicitur

 propterea

propterea fieri, quoniam factum eſt, propter quod differebatur, quia non niſi per illud fieri A diſpoſitum erat. Nam ſi fluuium, quem equo & naui tranſire poſſum, propono me non niſi naui tranſiturum, & idcirco differo tranſmeare, quia nauis abeſt; cum iam præſto eſt nauis, ſi tranſeo, rectè de me dicitur; Nauis parata fuit, propterea tranſiuit. Et non ſolum ita loquimur, quando ſequens fit per id quod præcedere volumus, ſed etiam quandò non fit per illud, ſed tantummodò poſt illud facere aliud aliquid ſtatuimus: Si quis enim differt cibum ſumere, quia nondum ea die miſſę celebrationi affuit, peracto quod prius facere volebat, non incongruè illi dicitur; Iam ſume cibum, propterea quia jam feciſti, propter quod ſumere differebas; Multò igitur minus inuſitata eſt locutio, cum Chriſtus dicitur exaltatus propterea quia mortem ſuſtinuit, per quam & poſt quam illam exaltationem facere decreuit. Ponitque aliam expoſitionem. || *eiuſdem dicti Apoſtolici* in hæc verba; Poteſt hoc & eo modo intelligi, quo idem Dominus legitur profeciſſe ſapientia, & gratia apud Deum, non quia ita erat, ſed quia ille ſic ſe habebat, ac ſi ita eſſet. Nam ſic per mortem exaltatus eſt, quaſi propter illam hoc fieret. Si B quis igitur de merito & pręmio capitis noſtri Chriſti, & membrorum ſuorum Chriſtianorum, quantum ad cauſalitatem propoſitam velit dicere conſequenter, ecce tres modi dicendi præmiſſi authenticorum Patrum noſtrorum, ſed quia iſta ſententia ambigua videtur & dubia, & poſſet probabiliter contradici, maximè ſi à capite transferatur ad membra, vellem libenter || *ſine* præiudicio aut reprehenſione venerabilium Patrum & Autorum meorum, propter minus ſapientes, inter quos plus ego qui non ſufficio profunda Dei ſerutari, deſiderarem etiam vehementer ſi eſſet poſſibile ſententiam clariorem, vel ipſam eandem clariùs tamen dictam, & magis à contradictione remotam. Vndè & Alexander, vt recitat Auerroes ſuper 2. de cœlo, comment. 1. de ſententia Ariſtotelis ita dicit; Nos non ſumus ſuſtentati ſuper ſententiam huius hominis inter omnes alios, niſi quia videmus ipſam minoris ambiguitatis, & remotiorem à contradictione. Videtur igitur mihi, quod remota omni lege retributionis per voluntatem Dei ſtatutæ, non eſt verum quod propter tale factum bonum vel malum, præmium tale C debetur, quia tunc eſſet neceſſarium abſolutè, nec Deus poſſet in contrarium ſine offenſione iuſtitiæ, ſed de neceſsitate abſoluta ſic vellet & faceret ſic ad extra, ſicut ſuperiùs eſt argutum: ſed quod tale factum, tale præmium mereatur, hoc eſt, quia Deus ſic voluit, & ſtatuit tale in lege, quæ voluntas & lex perſeuerant continuè, non mutatæ, ſicut 23. capitulum oſtendebat. Cum ergò dicitur, iſte propter tale meritum, tale præmium conſequetur, diſtinguendum eſt, eò quod hæc dictio, Propter, poteſt ſignificare cauſam, quæ ſit virtus & efficacia meriti talis ſolius, & ſic non eſt verum, ſicut proximo eſt oſtenſum: ſi autem in illo merito, imò ſuprà & ante meritum importet cauſam quæ ſit voluntas diuina, & lex eius de retributione cuilibet operi bono vel malo ſimiliter facienda, verum eſt & catholicè concedendum. Propter hoc enim quod iſte ſic meruit, & legem iam poſitam tale præmium conſequetur, hoc eſt, quia Deus vult quemlibet ſecundùm ſua opera pręmiari; & iſte ſic operatur, ideò tale præmium conſequetur. Et cum dicitur, Deus vult iſtum propter ſua merita præmiare, ſi, Propter, ſignificet D cauſam poſteriorem in merito mouentem voluntatem diuinam, determinantem ipſam & educentem de potentia ad actum volendi, non eſt verum, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum: Si autem ſignificet voluntatem diuinam verè cauſam præcedentem omne meritum & præmium, quæ ipſum, vt meruit præmiabit, verum eſt, & certum. Verum eſt enim quod Deus habet voluntatem, quæ eſt prima cauſa omnium meritorum & ſimiliter præmiorum. Poteſt autem & aliter congruè ſatis dici, quod meritum eſt cauſa efficiens præmij, non propriè, ſed ſolummodò tranſumptiuè, quia ſcilicet efficit formam in merente, qua ſecundum præſentem juſtitiam ſit idoneus ad præmium vel ad pœnam; vel ſic breuiùs, Quia efficit merentem talem, qualicunque & ſoli eſt præmium ordinatum. Nam ſecundùm ordinationem præſentis juſtitiæ, nullus adultus prætaxatam gloriam conſequetur, vel pœnam, niſi priùs per merita ſua bona adepta quadam formoſa forma, qua formetur idoneè ad gloriam conſequendam; vel per merita ſua mala, quadam deformi forma, qua idoneè deformiter quodammodò formetur ad pœ- E nam. Sic ergò propter meritum debetur præmiū, & eſt meritum cauſa præmij effectiua, quia inducit formam qua quis fit idoneus ad præmium capiendum, ſicut ſacerdos & miles propter hoc quod ordines receperunt, hic celebrat, ille militat, & honoribus propriis honorantur. Et cum dicitur, Deus vult iſtum propter ſua merita præmiare, ſi, Propter, ſignificet cauſam poſteriorem effectiuam volutionis diuinæ, negandum; ſi autem ſignificet cauſam in merito effectiuam quodāmodò formæ cuiuſdā, vel etiam ipſam formā, qua iſte ſit idoneus præmio voluto ſibi à Deo, ſecundum præſentem iuſtitiam, concedendū. Deus ergò vult iſtum propter ſua merita præmiare, hoc eſt, iſte propter merita ſua modo dicto talis eſt, quales Deus vult & ſtatuit præmiare. Pro quo B. Bern. de grat. & lib. arbit. cap. vlt. ita dicit; In eo Deus Paulum coronæ ſtatuit

|| illius dicti Euangelici

|| abſque.

A ſtatuit promeritorē,cùm operū,quibus illa erat repromiſſa corona habere dignatus eſt coadjutorem; Porro coadiutorē;fecit volentem,hoc eſt ſuæ voluntati conſentientem;itaq; voluntas in auxilium reputatur in meritū.Si igitur à Deo voluntas eſt & meritū,nec dubium quod à Deo ſit velle & perficere pro bona voluntate; Deus ergo autor eſt meriti, qui & voluntatē applicat operi,& opus explicat voluntate: Alioquin,ſi propriè appellentur ea quæ diximus,noſtra merita,ſpei ſunt quædam ſeminaria,charitatis incentiua,occultę prædeſtinationis indicia, futuræ fœlicitatis præſagia,via regni,non cauſa regnandi. Adhuc autem & 3.non incongruè dici poteſt; Iſte eſt propter merita præmiandus, id eſt, propter merita ordinanda, ita quod; Propter, ſignificet ibi cauſam finalem ordinis vniuerſi à Deo decentiſsimè prædeſtinati: Non enim decet, quòd vniuerſalis ordo in minimo perturbetur, ſicut tractatus de Prouidentia manifeſtat. Dicitque Auguſtinus 1.De libero arbitrio, 13: Lex Dei æterna eſt, qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſsima; & Anſelmus 1. Cur Deus homo, 12. Deum non decet aliquid inordinatum in ſuo regno dimittere; & ſecundum eundem ſupra,eodem; Recte ordinare peccatum ſine ſatisfactione,non eſt niſi punire,& per hoc oſtendit,quòd omne peccatum ſine ſatiſfactione eſt neceſſariò puniendum: & Auguſtinus ſimili ratione ſuffultus, 3.De libero arbitrio, 24. oſtendit idem; Imo & quòd peccatum & pœna nullo interuallo temporis diuiduntur, ne vel puncto temporis vniuerſalis pulchritudo turpetur. Quare & in rectè factis ſimiliter conſtat eſſe, ſicut præſens capitulum ſuperius oſtendebat. Et iſte modus dicendi concordat cum ſecundo modo dicendi recitato ſuperius ab Anſelmo. Cùm ergo dicitur, iſte eſt propter merita præmiandus, hoc eſt,iſte eſt præmiandus propter merita finaliter ordinanda, id eſt, propter finalem ordinem meritorum prætaxatum à Deo. Et cùm dicitur, Deus vult iſtum propter merita præmiare, hoc eſt,Deus vult iſtum præmiare propter merita finaliter ordinanda,id eſt, vult quòd talis ſit finis talium meritorum, ſecundum ordinem ab ipſo talibus || *præſtitutum*, ita quòd merita nullo modo antecedenter, cauſaliter, à priori, mouent,determinant, vel actuant voluntatem diuinam ad præmia rependenda. Vnde Auicen. 8. Met.7.Deus, inquit, diligit ordinem bonitatis vniuerſi, ſed non patitur ab eo, nec concupiſcit. Et ſi quis adhuc quærat, ſi non propter merita, quare ergo eligit,vel reprobat hunc vel illum? cap. 21. & alia hîc reſpondent: quare autem ſemper quærit cauſam,cauſa autem formalis volitionis illius,eſt quodammodo ipſe Deus, efficiens verò cauſa prior quodammodo eſt ſua voluntas, poſterior verò inter res creatas, nulla eſt omninò. Et hoc eſt quod dicit Apoſtolus ad Rom. 9. cùm prædixit, quòd Deus Iacobum dilexit, & Eſauum odio habuit, & hoc non ex operibus, ſed ex voluntate, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret,inducit quærentem quæſtionem prædictam, cui ſic reſpondet; Voluntati eius quis reſiſtet? O homo,tu quis es qui reſpondeas Deo? quaſi diceret; Non eſt talis cauſa prohibens aut efficiens voluntatem diuinam, per quam valeat reſponderi, quare hunc dilexit, & illum odiuit; & hoc ſtatim per locum à ſimili, ſeu per locum à minori, ſic probat; Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit,quid me feciſti ſic?id eſt, propter quam rationem præponderantem,motiuam,& effectiuam volitionis tuæ? certè non: imo ſine omni ratione priori præponderante poteſt liberè ex eadem maſſa facere vnum vas tale,aliud verò tale; & hoc eſt quod ſubdit; Annon habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Et infra, 11. planius dicit idem; O altitudo,inquiens,diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei,quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? ſcilicet per aliquam rationem effectiuam priorem,quia nulla eſt talis omninò. Et hoc eſt quod ſtatim ſubiungit; Quis enim cognouit ſenſum Domini, ſcilicet rationem aliquam præcedentem,quare ſic fecit,quaſi diceret, Nullus;quia hoc non eſt cognoſcibile,cùm non ſit verum: & ſubdit expreſsiùs; Aut quis conſiliarius eius fuit, ſcilicet quæ poſterior res cauſata fuit cauſa prior, & quaſi offerens rationem, cui innitebatur diuinum conſilium operando; ideoq; planiſsimè ſtatim ſubdit; Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quaſi dicat,nullus,nec aliqua res poſterior ipſo Deo,quod & ſtatim oſtenſiuè demonſtrat, E cùm dicit; Quoniam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia,quo modo cap. 20. & alia eandem concluſionem oſtendunt. Vnde & Aug De correp.& gratia 12.ita dicit; Quare ſic iſti,illi aliter,atq; aliter alij innumerabilibus & diuerſis modis vocentur? Abſit, vt dicamus iudicium luti eſſe debere,non figuli. Auguſtinus autem in hac parte ſequitur nedum Apoſtolum,ſed etiam Sapientem, Sap 15. ſic dicentem; Figulus de eodem luto fingit vaſa munda,& his contraria; horum autem vaſorum quis ſit vſus,iudex eſt figulus. Et iterum De correpṫ & gratia, 25. Si à me quæritur; Cur eis Deus perſeuerantiam non dedit,quibus eam qua maximè viuerent,dilectionem dedit,me ignorare reſpondeo; Vnde Apoſtolus; O homo,tu quis es, qui reſpondeas Deo; &, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei,&c. Idem de bono perſeuerantiæ, 16. Cur,inquis,in eadem cauſa,me quàm illum potius puniet? aut illum,quàm me potius

Marginalia: B (beside "tum in ſuo regno dimittere"); C (beside "voluntatem diuinam"); D (beside "propter quam rationem"); *Auguſtinus.* *Anſelmus.* || prædeſtinatum. *Auicenna.* *Auguſtinus.* *Sapient. 15.*

tius

tius liberabit? hoc non dico, ſi quæris quare? quia fateor me non inuenire quid dicam, quia in hac re, ſicut iuſta eſt ira eius, ſicut magna eſt miſericordia eius, ita inſcrutabilia iudicia eius. Si autem quæratur, per quare, cauſa finalis, & hoc de reprobatione malorum, quia hoc pleroſque magis ſollicitat; dicendum ſecundum vigeſimum primum capitulum, quòd cauſa finalis vltima eſt Deus: Vniuerſa namque propter ſemetipſum operatus eſt Dominus, impium quoque ad diem malum, Parabol. 16. Ecce quòd impium ad diem malum operatus eſt Dominus, propter ſemetipſum finaliter vltimatè. Cauſa autem finalis media eſt tam multiplex, quàm multa bona ex reprobatis proueniunt, quorum aliqua trigeſimum primum huius, & 34um. pandunt; quorum & vnum eſt manifeſtatio Dominij; & virtutis illius, ipſomet teſtante Exod. 9. Idcirco poſui te, ſcilicet Pharaonem, mihi contrarium, vt oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Si enim Pharao nequaquam Domino reſtitiſſet, quomodo Deus tot miracula oſtendiſſet? & Pſal. 105. Saluauit eos propter nomen ſuum, vt notam faceret potentiam ſuam. Per hanc quoque autoritatem ſimiliter reſpondet Apoſtolus ad Rom. 9. cùm ait, Dicit enim Scriptura, quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam, & vt annuntietur nomen meum in vniuerſa terra; Et ſequitur, Quod ſi volens Deus oſtendere iram ſuam, & notam facere potentiam ſuam; ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, &c. ſed quia ſecundum 21um. huius, homo eſt finis omnium aliorum, & hominum electi ſunt finis quodammodo reproborum; ideo reprobati ordinantur finaliter ad vtilitatem electorum: Vnde Apoſtolus ad Rom. 9. Maior ſeruiet minori, ſcilicet reprobatus electo; & infra 11. Inimici propter vos, ſcilicet electos; & 2. ad Cor. 4. Omnia propter vos; & 2. ad Tim. 2. expreſsius, Omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur: & ad hoc idem eſt teſtimonium Dei quod maius eſt, Exod. 10. Moſi de Pharaone ſic dicit, Ego indurauì cor eius, & ſeruorum illius, vt faciam ſigna mea hæc in eo, & narres in auribus filij tui & nepotum tuorum, quoties contriuerim Ægyptios, & ſigna mea fecerim in eis, & ſciatis quod ego Dominus. Ecce cauſa finalis, vt ſciatis, ſcilicet vos electi, quia ego ſum Dominus: Quomodo enim mali Deum timerent, bonique amarent in tantum, niſi vidiſſent, vel audiſſent tam validam manum Dei, malorum tam potentem vltricem, bonorum verò tam ſtrenuam adiutricem, ſicut omnia illa miracula circa Ægyptios & Hebræos terribiliter & amabiliter manifeſtant. Eſt inſuper alia cauſa finalis non parua, ſed magna vtilitas electorum, vt videlicet pœna vnius ſit metus multorum, imò verius, vt pœna multorũ ſit metus paucorum, (Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi) quatenus ſcilicet electi ſcientes culpas & pœnas perpetuas reproborum, ad timoris & humilitatis officia prouocentur, & ad iugis orationis inſtantiam conuertantur. Quapropter Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 17. Hominibus, inquit, videtur; omnes qui boni apparent fideles perſeuerantiam vſque in finem accipere debuiſſe; Deus autem melius eſſe iudicauit, miſcere quoſdam non perſeueraturos certo numero ſanctorum ſuorum, vt quibus non expedit in huius vitæ temptatione ſecuritas, non poſsint eſſe ſecuri: Multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus; Quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Et infra 37. Ideo quippe non perſeueraturi perſeueraturis prouidentiſsima Dei voluntate miſcentur, vt eſſe diſcamus non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, & cum timore & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur: Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Qui & de ſancta virginitate 16. An non propter aliud credendum eſt permittere Deum vt miſceantur numero veſtræ profeſsionis, multi & multæ caſuri & caſuræ, niſi vt his cadentibus timor veſter augeatur, quo ſuperbia comprimatur, quam ſic odit Deus, vt contra hanc vnam tantum ſe humiliaret altiſsimus. Eſt adhuc & tertia cauſa non parua, vt ſcilicet filij gratię & electi, videntes ſe non meritis proprijs, ſed gratia Dei gratis à reprobis ſeparari, gratia Dei grata magis appareat, & electi filij gratię reddãtur Autori gratiſsimo gratiæ gratiores. Quare & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 87. Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua? &c. Occurrebat, inquit, quæſtio, quiſnam ſit vſus iſtorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad vtilitatem corporis ſui, quod eſt Eccleſia, vt in eis demonſtretur, quæ ſit Dei gratia in prædeſtinatis, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: Vnde ipſum corpus in alio Pſalmo dicit, Deus meus, miſericordia eius præueniet me. Iſti etiam reprobi nedũ in via, verum etiam in patria, vtiles ſunt electis, vt ſcilicet viſa illorum miſeria, horum gloria gratior habeatur. Oppoſita namque iuxta ſe poſita magis apparent, ſicut 34um. pandit, & horum quàm gratuitus liberator, & || *gratioſiſſimus* præmiator, qui hos æqualiter ſicut illos potuit æternaliter damnauiſſe, charius diligatur. Vnde Pſalmus 57. ita dicit, Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam; Et Eſaiæ vlt. Egredientur & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vſq; ad

[Margin letters: A, B, C, D, E]

Rom. 9. — *Rom. 11.* — *2. Cor. 4.* — *Exod. 10.* — *Auguſtinus.* — || glorioſiſſimus — *Pſal. 57.* — *Eſaiæ vlt.*

A ad ſatietatem viſionis omni carni; vbi Gloſſa, ſuper verbum ad ſatietatem viſionis, Quia videbunt eos à ſe iuſto iudicio ſeparatos, amiſſa potentia qua ſæuiebant contra bonos, & vindictā in illos tantam, vt maiorem non expoſcant, qui modo dicunt, vſquequo Domine non vindicas ſanguinem noſtrum? Satiabuntur quoq; de beatitudine ſua agentes gratias, viſa impiorum ineffabili pœna. Quare & Gregor. hom. 40. tractans illam hiſtoriam Euangelicam de diuite ſepulto in inferno, & Lazaro mendico portato in ſinu Abrahæ, ita ſcribit, Iuſti in tormentis ſemper intuentur iniuſtos, vt hinc eorum gaudium creſcat, quia malum conſpiciunt quod miſericorditer euaſerunt, tantoque maiores redemptori ſuo referunt gratias, quanto vident quod in alijs, ipſi perpeti, ſi eſſent relicti, potuerunt: nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud iuſtorum animum fuſcat aſpecta pœna reproborum, quia vbi iam compaſsio miſeriæ non erit, minui proculdubio bonorum lætitia non valebit. Quid autem mirum, ſi dum iuſti iniuſtorum tormenta conſpiciant, hoc eis veniat in obſequio gaudiorum; quando & in pi-

Gloſſa.

Gregorius.

B ctura niger color ſubſternitur, vt albus vel rubeus clarior videatur. Sic ergo vt dictum eſt, tanto bonis ſua gaudia excreſcunt, quanto eorum oculis damnatorum mala ſubtus iacent quæ euaſerunt; & quamuis eis ſua gaudia ad perfruendum plenè ſufficiant, mala tamen reproborum abſque dubio ſemper aſpiciunt; quia qui Creatoris ſui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non poſsint. Qui & 4. dial. 46. Petro quærenti, Sed nullus iuſtus crudelitate paſcitur delinquentis: ſeruus à iuſto Domino idcirco cædi præcipitur, vt à nequitia corrigatur; Ad hoc ergo vapulat, vt emendari debeat; Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, ſi ad correctionem non perueniunt, quo fine ſemper ardebunt? Ita reſpondet; ſed omnipotens Deus, qui pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur, quia autem iuſtus eſt, ab iniquorum vltione in perpetuum non ſedatur; ſed iniqui omnes æterno ſupplicio deputati, ſua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, ſcilicet vt iuſti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis reſpiciant ſupplicia, quæ euaſerunt, quatenus tanto

C magis diuinæ gratiæ in æternum debitores ſe eſſe cognoſcant, quanta in æternum mala puniri conſpiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. Quapropter & Auguſtinus de gaudijs Iuſtorum, & pœnis malorum ſic ait; Tunc communis reus & hoſtis diabolus in conſpectu omnium electorum Dei damnabitur, cuius damnatio & intolerabilis pœna delectabile ſpectaculum præſtabit electis; tunc ardentiſsimo amore liberatorem ſuum & omnium bonorum datorem amabunt, & ſine fine, & ſine faſtidio clamore cordis laudabunt. Iſtam quoque ſententiam Petrus 4. ſentent. diſt. vlt. profitetur. Suppoſito ergo, quòd miſeria damnatorum aliquo modo valeat gloriæ ſaluandorum, poteſt argui, quòd Deus hanc ad illam finaliter ordinauit: Alias namque hoc fieret à caſu vel fortuna, nec à prouidentia diuina procederet; quare nec ſaluandi de illa ſuæ gloriæ portione, Deo gratias agere tenerentur, contra 27um & alia quæ ſequuntur. Quare & hæc planè videtur ſententia Apoſtoli ad Roman. 9. in ſolutione eiuſdem quæſtionis dicentis, Suſtinuit Deus in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, vt

Auguſtinus.

Lumbardus.

D oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ, in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum 10. Cur Deus non omnes doceat, aperuit Apoſtolus, quia volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem, & vt notas faciat diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam. Idemque expreſsius 5. contra Iulianum 6. Ex numero electorum nemo perit; cæteri autem mortales, qui ex hoc numero non ſunt, & ex eadem quidem maſſa, ex qua & iſti, ſed vaſa iræ facti ſunt, ad vtilitatem naſcuntur iſtorum: Non enim quenquam eorum Deus temerè ac fortuitò creat, aut quid de illis boni operetur ignorat, cùm & hoc ipſo bonum operetur, quòd in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem ſæculi præſentis exornat. Ecce triplex bonum ex reprobis, vtilitas electorum, bonum naturæ, ſæculique ornatus. Ponatur quoque ſecundum pium zelum multorum, licet non ſecundum ſcientiam, quòd totus infernus, cum omnibus ſuis domeſticis reprobatis tolleretur de

Auguſtinus.

E medio, eſſetq; cœlum tantummodo cum ciuibus ſuis ſanctis, tunc ſæculum eſſet multum perfectum, & ſi Deus ſic feciſſet, multum bene feciſſet; Nunc autem tanto perfectius & tanto melius facit Deus, quantum perfectionis & bonitatis continent in ſe illæ nobiles creaturæ damnatæ, quantum etiam reſplendentiæ & apparentiæ purioris ‖ *illa comparatio* veluti contrarietatis extremæ confert Iuſtis, tanquam ſcintillæ fulgentibus, & vt ſtellæ: Quis enim, vel cuius ratio prohibuiſſet Dominum ab initio, ſi fuiſſet placitum coram eo, creaſſe cœlum plenum electis in gloria, & Infernum plenum reprobis in pœna, vt hoc illi comparatè apparuiſſet glorioſius & fuiſſet? Non deerunt tamen, qui hos humano miſerarentur affectu, & pia compaſsione contenderent ſic fieri non debere. Sed cur non miſerantur paruulos, nedum non peccantes, ſed peccare penitus neſcientes, ſine Sacramento baptiſmatis decedentes, æterni ignis ſupplicio puniendos,

‖ illorum operatio

puniendos, vt dicit Auguſt. de Fide ad Petrum 59. & 24. planè? Cur etiam non contendunt A
cum Deo, vt iudicium ſuum retractet, quo talium paruulorũ non Fato aut fortuitu, ſed ex ſuæ conſilio voluntatis, hunc aſſumit ad baptiſmum, ad regnum, ad gloriam; illum relinquit, imò & repellit quodammodo à baptiſmo ad carcerem & ad pœnam, ſicut planè teſtatur autoritas Auguſtini de bono perſeu. 35. cum alijs ſibi ſimilibus 31. huius præmiſsis? Cur etiã non miſerantur beſtias innocentes, tot miſerijs & tot mortibus ſubiacere? Cur hinc Deum non cauſantur? cur etiam nequaquã figulum criminantur ex eadem maſſa luti facientem vnum vas in honorẽ, aliud vero in contumeliã, & contemptum? Annon eſt Deus ita liber dominus ſuorum ſicut figulus eſt ſuorum? Et hæc videtur ratio Apoſtoli ad Rom. 9. in ſolutione huius, quæ in manibus vertitur, quæſtionis. Imò audi, & diligenter exaudi; cogita, & vigilanter recogita

Auguſtinus Auguſtinum in libello de Prædeſtinatione & gratia Dei, qui in libro Sermonum ſuorum præſcribitur quintus Sermo 18. ita ſcribentem; Qua tandem impudentia homo de Deo lutum de figulo iudicabit, non ſolum dicens, Quid me feciſti ſic, ſed etiam de alijs damnabili curioſitate B
perſcrutans, & dicens, quare de eadem maſſa feciſti alium quidem ſic, alium verò ſic? Si humanum genus quod creatum primitus conſtat ex nihilo, non cum debito mortis & peccati origine naſceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet in interitum, quis omnipotenti Creatori diceret, quare feciſti ſic? qui enim, cum non eſſent, eſſe donauerat, quo fine eſſent habuit poteſtatem, nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis diuinum diſcreparet arbitrium? quia poteſtatem habet figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Qui & ſuper titulum Pſalmi 70. ita dicit; In omnibus ſanctis Scripturis, gratia Dei quæ liberat nos, commendat ſe nobis, vt commendatos habeat nos: Quis enim ei diceret, quid feciſti, ſi damnaret iuſtum?

|| vt. quanta ergò miſericordia eius || *ſi* iuſtificet iniuſtum? Et ſi adhuc obijcias, quod Deus potuit ordinaſſe mundum, & gloriam electorum ſufficienter benè & congruè per alium modum magis benignum, & ſine perditione alicuius tam nobilis creaturæ; non ergò decuit tam pi- C
um & iuſtum, aliquem Angelum aut hominem æternæ gratis miſeriæ præparare: Fateor indubitanter, quod potuit ſic, & potuit aliter reparaſſe genus humanum, quam per paſſionem & mortem Chriſti. Cur ergò ex tota compaſſione non quæreris tam celſi Regis filium vnicum, tam innocentem, tam delicatum, tam tenerum, imo & Dominum Deum tuum pro te nocente & miſero ſeruo tuo, tam contemptibiliter apprehendi, tam crudeliter flagellari, vulne-

|| iſtud. rari, lacerari, & tandem morte turpiſsima conſummari? cur non || *ibidem* Dei iudicium reuocas, irritas, & annullas? Et licet Deus voluntatem tuam ſecutus, benigniùs & meliùs ordinaſſet, cum adhuc ſemper meliùs poſſet, & meliùs ſine fine, ſemper remaneret eadem querela, cur ſic ordinauit, & non melius, cum ita faciliter potuit meliùs ordinaſſe. Compeſcat ergò ſe iſta queruloſa temeritas contra Deum, nec irrationabiliter quærat rationem ſuperiorem voluntate diuina, cum ipſa in talibus volutis poſterioribus ſit ſummitas rationis, non rationis pediſſequa vel ancilla, ſed è contra; hanc enim ratio ſequitur, vt Dominam D

Eccleſiaſt. 8. & Magiſtram, ſicut vigeſimum primum capitulum demonſtrauit. Vndè Eccleſiaſtis 8. Intellexi quod omnium operum Dei nullam poſſit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt ſub Sole. Eccè pro volutis poſterioribus, & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniet, etiamſi dixerit Sapiens ſe noſſe, non poterit reperire. Compeſcat ergo ſe omnis humana querimonia contra Deum, & pro ratione in cunctis ſibi ſufficiat, ſic Deum &

Eccleſiaſt. 7. Dominum voluiſſe. Vndè & Eccleſiaſtis 7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſsit corrigere quem ille deſpexerit; In die bona fruere bonis, & malam diem præcaue: Sicut enim hanc, ſic & illam fecit Deus, vt non inueniat homo contra eum iuſtas querimonias. Amplius autem ad autoritates canonicas forſitan te conuertes, obijcieſque illud Apoſtoli 1. ad Tim. 2.

1. Tim. 2. *Ezech.* 18. qui vult omnes homines ſaluos fieri; & illud Ezech. 18. Nunquid voluntatis meę eſt mors impij? dicit Dominus, & non vt conuertatur, & viuat? Et illud Act. 10. Non eſt perſonarum

Act. 10. *Gregorius.* acceptor Deus; Et illud Marc. vlt. Prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Dicitque Gre- E
gorius 4. Moral 24. ſuper illud Iob 3. Nunc dormiens ſilerem &c. Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret: ſed hi qui nunc per redemptionem ſaluãdi ſunt ſoli ab illo electi naſcerentur. Ad hæc autem dicendum, Autoritates ſacræ Scripturæ obiectas non poſſe intelligi ſecundum ſuperficiem literalem, ſicut decimum & viceſimum tertium huius probant. Harum igitur primam, non ego, ſed Patres Catholici multis modis exponunt: Ambroſius enim ibi exponens Apoſtolum, primò quærit. Si Deus, qui omnipotens dicitur, omnes homines vult ſaluos fieri, cur non impletur eius voluntas? ſecundo reſpondet, Sed in omni locutione ſenſus & conditio latet. Vndè dicit Petrus Apoſtolus, Omnis ſcriptura indiget interpretatione: Vult enim Deus omnes homi-

nes

A nes ſaluos fieri,ſed ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult, vt nolentes ſaluentur, ſed vult ip-
ſos ſaluari, ſi & ipſi velint: Nam qui legem omnibus dedit, nullum excepit à ſalute. Et ſuper
illud ad Rom. 9. Miſerebor cui miſertus ero, Non iniuſtè iudicat,qui omnes vult ſaluos eſſe,
manente iuſtitia. Auguſtinus quoque Enchirid. 77. mouet eandem quæſtionem, & *Auguſtinus.*
longa diſputatione ſuper inſuperabilitate voluntatis diuinæ præmiſſa cap. 83. ſic reſpondet;
Debemus ita intelligere quod ſcriptum eſt, Qui vult omnes homines ſaluos fieri, tanquam
diceretur nullum hominem fieri ſaluum, niſi quem ſaluum fieri ipſe voluerit; Non quòd
nullus ſit hominum,niſi quam ſaluum fieri velit, quod cap. 84. confirmat per ſimile, ita di-
cens;Sic enim intelligimus quod in Euangelio ſcriptum eſt,Qui illuminat omnem hominem,
non quia nullus eſt hominum qui non illuminatur,ſed quia nullus niſi ab ipſo illuminatur.De-
inde ſubiungit aliã quęſtionẽ eiuſdem;aut certè,inquit ſic dictum eſt,Qui omnes homines vult
ſaluos fieri, non quòd nullus hominum eſſet, quem fieri ſaluum nolit, qui virtutes miraculo-
rum noluit facere apud eos, quos dicit acturos pœnitentiam, ſi feciſſet; ſed vt omnes homi-
B nes, omne genus hominum intelligamus per quaſcunque differentias diſtributum, Reges,no-
biles, & ignobiles,priuatos, ſublimes, humiles, doctos & indoctos, integri corporis, debiles,
ingenioſos, tardiores, fatuos, diuites, pauperes, mediocres,mares,fœminas,infantes,pueros,
adoleſcentes, iuuenes, ſenes, in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus,
in profeſsionibus omnibus, in voluptatum & concupiſcentiarum varietate innumerabili con-
ſtitutos,& ſi quid aliud differentiarum eſt in hominibus. Quam expoſitionem cap. 85. mon-
ſtrat cum proceſſu Apoſtoli concordare; Præceperat, inquit Apoſtolus, vt oraretur pro om-
nibus hominibus, & ſpecialiter addiderat, pro regibus & his qui in ſublimitate ſunt, qui puta-
ri poterant faſtu potentiori, & ſuperbia ſæculari fidei Chriſtianæ humilitatem abhorrere.Pro-
inde dicens;Hoc enim bonum eſt coram Saluatore Domino noſtro,id eſt,vt etiam pro talibus
oretur,ſtatim vt deſperationem tolleret, addidit; Qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad
agnitionem veritatis venire; quod confirmat per ſimile ſtatim dicens; Iſto locutionis modo
C & Dominus vſus eſt in Euangelio,vbi ait Phariſæis; Decimatis mentham, & rutam,& cumi-
num, & omne olus. Neque enim Phariſæi & quæcunque aliena, & omnium per omnes ter-
ras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo omne olus, omne olerum genus, ita
& illic omnes homines, omne hominum genus intelligere poſſumus; & hoc eſt quod logicè
ſolet dici, quod poteſt in talibus diſtributio fieri pro ſingulis generum, vel pro generibus ſin-
gulorum,ſicut hic; Omne animal fuit in arca Noë. Vnde Gen. 7. Ingreſsi ſunt ipſi, & omne
animal ſecundum genus ſuum. Et iſtam eandem expoſitionem eiuſdem dicti ponit de correp-
tione & gratia,61.quam etiam roborat per illud Euangelicum iam præmiſſum; Qui decima-
tis omne olus, & per illud quod dicit Paulus; Omnibus per omnia placeo. Et infra 74. aliter
hoc exponit;Vult,inquiens,Deus omnes homines ſaluos fieri,id eſt,facit omnes homines vel-
le ſaluos fieri,quia ipſe operatur velle; & ſimilem modum loquendi habet 22.de Ciu.Dei 2.ſi-
D cut erat ſuperius allegatum. Idem quoque De prædeſt.Sanctorum,10.ſimile dictum ſic expo-
nit; Sicut integrè loquimur,cùm de aliquo literarum magiſtro, qui in ciuitate ſolus eſt Domi-
nus;Omnes iſte hîc literas docet, non quia omnes diſcunt,ſed quia nemo niſi ab illo diſcit qui-
cunque ibi literas diſcit: Ita rectè dicimus; Omnes Deus docet venire ad Chriſtum, non quia
omnes veniunt,ſed quia nemo aliter venit. Idem quoque de natura, & gratia dicit idem,ſcili-
cet quòd omnes viuificantur per Chriſtũ,quia nullus niſi per ipſum,ſicut dicimus, quòd Ma-
giſter literarum in ciuitate docet omnes,quia nullus diſcit niſi quem ipſe docuit. Illud autem
Ezechielis obiectum ſoluitur per illam diſtinctionem de velle quam 34. fecit, & ſi quis vlti-
mum eius verbum voluerit ponderare,ſcilicet,& non vt conuertatur & viuat,quaſi hoc ſit vo-
luntatis diuinæ,vt omnis peccator conuertatur & viuat, reſpondendum eſt ſecundum iam di-
cta. Et illud Act. ſupradictum; Non eſt perſonarum acceptor Deus, ſi debet exponi ad men-
tem dicentis, debet intelligi modo dicto, ſcilicet quòd Deus non eſt acceptor perſonarum ſe-
E cundum genus,non ſecundum ſpeciem ſeu numerum: Non eſt,inquam,Deus acceptor perſo-
narum ſecundum genus,quin ex omni gente & natione vocet & recipiat ad ſalutem; & iſta vi-
detur mens Petri Apoſtoli,qui hoc dixit. Ipſe enim prius credidit,vt videtur,quòd ſoli Iudæi
eſſent accepti à Deo ad fidem Chriſti & regnum, iuxta illud Mat. 15. Non ſum miſſus niſi ad *Mat. 15.*
oues quæ perierant domus Iſrael; & ſupra 10. In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Sa- *Mat. 10.*
maritanorũ ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Sed poſtquam
audiuit quanta gratia Dominus etiam illum Gentilem Cornelium viſitauit, aperiens os ſuum,
dixit; In veritate comperi,quoniam non eſt perſonarũ acceptor Deus, ſed in omni gente, qui
timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Vult ergo tantùm dicere S.Petrus, quòd
Deus non eſt perſonarum acceptor, quæ ex circumciſione ſunt tantum, excluſis alijs quibuſ-
cunque

cunque, ſed in omni alia gente, natione, vel lingua, qui timet Deum & operatur iuſtitiam, ac- A
ceptus eſt illi; & eiuſdem opinionis cum Petro erant fideles cæteri ex Iudæis; & etiam Apoſto-
li alij, vt videtur; vnde infra eodem; Obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerant
cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus S. effuſa eſt: & infra 11. Audierunt autem Apo-
ſtoli & fratres, qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt gratiam Dei, & honorifica-
bant Deum. Vnde dicit Aug. De bono perſeu. 35. Quid eſt quòd aliquando paruuli infideliũ
baptizantur, fidelium verò non? vt certè oſtendatur, quòd perſonarum apud Deum non eſt
acceptio; alioquin fidelium potius quàm infidelium filios liberaret: cui & concordat eius au-
toritas de correptione & gratia, 27. De gratia & lib. arbit. 50. quas 31. habet. Et quòd Deus ſit
perſonarũ acceptor ſecundũ numerũ, patet per eundẽ, infra eodẽ, ſic dicentẽ; Hunc Deus ſuſ-
citauit tertia die, & dedit eũ manifeſtũ fieri non omni populo, ſed teſtibus pręordinatis à Deo.
Et infra 13. Crediderunt, quotquot pręordinati erant ad vitã æternã. Vnde & Apoſt. ad Rom.
4. ſecundum propoſitum gratiæ Dei, ſicut & Dauides dicit beatitudinẽ hominis, cui Deus ac- B
cepto fert iuſtitiam ſine operibus. Et infra 9. Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent
boni aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex
voluntate dictũ eſt, quia maior ſeruiet minori. Et infra eodem, Miſerebor cui miſerebor, &c. Et
non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, cum toto proceſſu capituli ad hoc idem.
Quod tractans Auguſtinus Enchirid. 78. ſic dicit; Ambo gemini naturâ iræ filij naſceban-
tur, nullis quidem operibus proprijs, ſed originaliter ex Adam vinculo damnationis aſtri-
cti; ſed qui dixit, Miſerebor cui miſertus ero, Iacob dilexit per miſericordiam gratuitam,
Eſau autẽ odio habuit per iudicium debitum, quod cùm deberetur ambobus, in altero alter a-
gnouit non de ſuis diſtantib⁹ meritis ſibi eſſe gloriandũ, quod in eadem cauſa idem ſupplicium
non incurrit, ſed de diuinæ gratiæ largitate, quia, Neque volentis, neque currentis, ſed miſe-
rentis eſt Dei. Et de bono perſeuerantiæ 26. Duorum geminorum, quorum vnus aſſumitur,
vnus relinquitur, diſpar eſt exitus, merita communia. Et ſupra eiuſdem 19. Ex duobus par- C
uulis originali peccato pariter obſtrictis, cur iſte aſſumatur, ille relinquatur, & ex duobus æta-
te iam grandibus impijs, cur iſte ita vocetur, vt vocantem ſequatur, ille autem aut non voce-
tur, aut non ita vocetur, Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei; Ex duobus autem pijs, cur huic do-
netur perſeuerantia vſque in finem, illi autem non donetur, Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei.
Idemque Enchirid. 75. Tunc non latebit, quod nunc latet, cur de duobus vnus eſſet aſſu-
mendus per miſericordiam, alius per iudicium relinquendus, in quo is qui aſſumeretur agno-
ſceret, quid ſibi per iudicium deberetur, niſi miſericordia ſubueniret, cur ille potius
quàm iſte fuerit aſſumptus, cùm cauſa vna eſſet amborum. Dicitque beatus Gregorius 25.
Moral. 14. ſuper illud Iob trigeſimo quarto, Ipſo concedente pacem, quis eſt qui con-
demnet, nemo diſcutiat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito. Quibus &
concors eſt Anſelmus Proſolog. 11. Deo ſic dicens, Si vtcunque capi poteſt, cur malos po-
tes velle ſaluare; illud certe nulla ratione comprehendi poteſt, cur de ſimilibus malis, hos ma- D
gis ſalues quàm illos per ſummam bonitatem, & illos magis damnes quàm illos per ſum-
mam iuſtitiam. Hoc etiam plane probant Ieremias, Ioannes Baptiſta, & beata virgo Maria,
quæ ſine omni merito præcedente ſanctificabantur in vtero, alijs omnino ſimilibus derelictis.
Si quis autem huiuſmodi ſanctificationis qualiacunque merita ſibi fingat, ponatur quòd alia
virgo ſimilis virgini glorioſæ ſimiliter omnino vixiſſet; & ſi nullo modo Deus ſit acceptor ſin-
gularium perſonarum, ſequitur quòd Deus ex ea fuiſſet ſimiliter incarnatus, ſicque multas
matres vnicus Dei Filius habuiſſet: Ego autem credo firmiſsimè, quòd etſi omnes filiæ do-
mus Iacob, ſicut & domina mea vixiſſent; nulla tamen earum talis fuiſſet in acceptatione di-
uina, & quod ipſi ſoli præ omnibus virginis & matris donaſſet gaudium & honorem, ex ipſa
ſingulariter incarnatus; Nullo tamen modo videtur, quod tanta ſapientia, quæ omnia diſ-
ponit ſuauiter, vnicam ſibi matrem ſtudioſa prouidentia non ſingulariter & æternaliter præ-
elegit, ſed quæ foret mater eius, quaſi negligenter reliquit meritis & voluntatibus hominum E
varijs, & tanquam caſui & fortunæ, ac velut caſui taxillorum. Verùm quia Domino reue-
lante didiceram, quòd opera Dei reuelare, & confiteri honorificum eſt & gratum; Ecce bre-
uis hiſtoria ad hoc idem. Sciui quendam clericum iuuenem, ſeruitorem deuotum virginis
glorioſæ, qui vt puriſsimæ virgini non habenti maculam neque rugam mentis aut corporis
acceptius deſeruiret, caſtitatem perpetuam nedum carnis ſed & cogitationis, & voluntatis
munditiam ei vouit; & idem votum in deuotionibus ſuis quotidiè renouabat. Cui inuidens
callidus ille ſerpens, qui mille per mæandros fraudeſque fluxuoſas quieta corda non deſinit
agitare, tantum virus temptationis infudit, vt inciperet ſollicitè cogitare, & dubius quodam-
modo diſputare de valore, merito, & præmio caſtitatis, qui tandem fallaciter eſt deluſus in
tantum,

A tantum, vt paruipenderet caſtitatem etiam virginis benedictæ, & conſequenter totam ſan-
ctiſsimam vitam eius, æſtimans quòd ſi alia fœmina ſimilem vitam aut ſanctiorem duxiſſet,
ſimilis ei in cæteris, beatiorue fuiſſet. Quapropter & amando, & obſequia ſolita exhiben-
do, remiſſus & tepidus eſt effectus, qui dum quadam nocte dediſſet oculis ſuis ſomnum, me-
dentis gratiæ radio viſitatus, ductus ſibi videbatur per quendam in locum vnum amœnum,
veluti paradiſum, vbi & oſtenſa fuerat ei arbor incomparabiliter ſpecioſa, & ſimiliter pretio-
ſa, quæ radicata in terra, erigebatur in cœlum, in cuius ſummitate, quaſi in nidulo puer paruu-
lus quieſcebat, eratque arbor ſecundum longitudinem ſpaciatim pulcherrimis nodis diſtin-
cta; volentique ſcire quæ, & qualis eſſet hæc arbor, reſponſum eſt ita: Hæc eſt virginitas ſan-
ctæ Mariæ, ſtatimque vno nodorum arboris ad inſtar oris aperto, facta eſt vox dicens, Etſi
omnes filiæ domus Iacob, ſicut illa vixiſſent, nulla tamen talis fuiſſet. Hoc etiam totum de
acceptatione & præpoſitione vnius perſonarum æqualium & etiam minus dignæ 21°. capitu-
B lo magis patet. Ad id vltimum de prædicatione obiectum, dicendum, ſicut de oratione 23um.
& 25um. dicunt; Chriſtus enim qui ipſemet prædicauit hominibus ore proprio benedicto, vel
per ſuos Apoſtolos, vel alios prædicatores quoſcunque, noluit quod omnes audientes com-
pungerentur, & acquieſcerent veritati; Imò noluit quòd aliquid aliud, aut aliter in minimo
fieret vnquam per aliquem ſuum ſermonem, quàm plenè fiebat, ſicut capitulum 10. manife-
ſtat. Vnde Eſai. 55. Quomodo deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, *Eſaiæ 55.*
ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem co-
medenti: ſic erit verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum,
ſed faciet quodcunque volui, & proſperabitur in his ad quę miſi illud. Et ſi tu quæras, quare er-
go voluit prædicare omnibus indiſtinctè; Reſponſio patet per prædicta: Dicendum tamen
quod hoc voluit propter eruditionem electorum, & punitionem reproborum. Vnde Mat. 13. *Matth. 13.*
& alibi frequenter, Qui habet aures audiendi, audiat: & Matt. 19. Non omnes capiunt ver-
C bum iſtud, ſed quibus datum eſt; qui poteſt capere, capiat. Et Iohan. 9. In iudicium ego in *Iohan. 9.*
hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant. Et Matth. 13. Inter-
rogatus à diſcipulis, quare turbis in parabolis prædicaret, reſpondit, quia, Vobis datum eſt
noſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum. Ideo in parabolis loquor eis, quia
videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, vt adimpleatur in eis Pro-
pheta Eſaiæ dicentis, Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non vide-
bitis; Incraſſatū eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt,
ne quando oculis videant, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem
eos. Et eſt Eſaiæ 6 ſub verbis parum diſtantibus à prædictis. Et Marc. 4. expreſsiùs patet idem; *Eſaiæ 6*
vbi poſtquam Dominus turbæ in parabolis prædicauit 12. Apoſtolis ita dixit, Vobis datum *Marc. 4.*
eſt noſſe myſteria regni Dei; Illis autem qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, vt Videntes
videant, & non videant, & audientes audiant & non intelligant, ne quando conuertantur, &
D dimittantur eis peccata. Sed puri homines, qui neſciunt diſtinguere inter electos & repro-
bos, debent omnibus prædicare, optando eis ſalutem, ſicut & orare pro omnibus, ſicut 23um
& 25um capitula monſtrauerunt. Vnde Eccleſiaſtis 11. Mane ſemina ſemen tuum, & veſpere
ne ceſſet manus tua, quia neſcis quid magis oriatur, hoc aut illud, &. ſi vtrumque ſimul, me-
lius erit. Ideoque debet prædicatio fieri omnibus indiſtinctè, vt electi ædificentur ad vitam,
reprobi verò vt minus noceant, & vt minus mali fiant, minuſque damnentur, vel vt per præ-
dicationem huiuſmodi, velut per quendam gladium ſpiritus, ſeu quandam virgam ſpiritua-
lem oris Domini feriantur, & vt nobis meritum augeatur: Dicit enim Apoſtolus ad Eph. 6.
Aſſumite gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei. Et Eſaiæ 11. Percutiet terram virga oris ſui,
& ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. Et 2. ad Corinth. 2. Chriſti bonus odor ſumus *2 Cor. 2.*
Deo in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt; alijs quidem odor mortis in mortem, alijs
autem odor vitæ in vitam. Et Luc 10. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite,
E Pax huic domui. & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra: ſin autem, ad
vos reuertetur. Vnde Auguſt. de correptione & gratia 68. Patiantur ſe homines corripi, quan- *Auguſtinus*
do peccant, nec de ipſa correptione argumententur contra gratiam, nec de gratia contra cor-
reptionem; quia & peccatis iuſta pœna debetur, ad ipſam pertinet iuſta correptio; quæ me-
dicinaliter exhibetur, etiam ſi ſalus ægrotantis incerta eſt, vt ſi is, qui corripitur, ad prædeſtina-
torum numerum pertinet, ſit ei correptio ſalubre medicamentum; ſi autem non pertinet, ſit
ei correptio pœnale tormentum; ſub iſto ergo incerto ex charitate adhibenda eſt. Idem in-
fra 75. Quantum ad nos pertinet, qui prædeſtinatos à non prædeſtinatis diſcernere non va-
lemus, omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda nobis medicinaliter ſeuera cor-
reptio; Dei autem eſt facere eam illis vtilem, quos ipſe præſciuit, & prædeſtinauit conformes
fieri

fieri imaginis filij ſui. Et ſequitur 76. Si enim aliquando timore corripimus, ne aliquis inde pereat, cur non timore etiam corripimus, ne aliquis inde plus pereat; & ſupra 73. tractans Autoritatem Lucæ præmiſſam, Ad nos, inquit, cum neſcimus quiſnam ſit filius pacis ſecundum prædeſtinationem Dei, aut non; ſic pertinet nullum exceptum facere, nullumque diſcernere, ſed velle omnes ſaluos fieri, quibus prædicamus hanc pacem. Neque enim metuendum ne perdamus eam, ſi ille cui prædicamus, non eſt filius pacis, ignorantibus nobis; Ad nos enim reuertetur, id eſt, nobis proderit. Dictum autem Gregorij non contradicit præmiſsis: Si enim primus parens perſeueranter ſtetiſſet, Deus aliter ordinaſſet: His igitur prælibatis, iam reſtat proſequi quæ ſequuntur. Cùm ergo inprimis arguitur, quòd quis poteſt mereri à Deo aliquid de condigno, pro ſolutionis materia eſt ſciendum, quod mereri eſt facere aliquid præmiandũ, id eſt, dignum vel debitum præmiari; omne autem debitum, dignum, vel condignum eſt rationabile atque iuſtum; Ideoque ſicut 21. capitulum de rationabili, & iuſto diſtinxit; ſic eſt de debito, digno, & condigno ſimiliter diſtinguendum; quod de condigno, quia de ipſo arguitur, ſufficiat demonſtrare, ipſoque cognito reliqua non latebunt. Eſt igitur condignum priùs naturaliter & antecedenter voluntati diuinæ, vel poſterius & ſubſequenter, vel etiam mixtum quodammodo ex ambobus: Vel ſub alijs verbis idem; Eſt condignum per ſe abſolutè, & de inflexibili rigore iuſtitię: eſt condignum per accidens & reſpectu voluntatis diuinę, & de iuſtitia dependente ab ea; Eſt condignum mixtum quodammodò ex vtriſque. Pro modo quoq; loquendi communi omnium, proprioq; Doctorum vlterius eſt ſciendum; quòd mereri de condigno diuerſimodè ſumitur in bono & in malo; dicitur enim quòd quis peccans meretur condignè pœnam æternam, quia tam malum eſt illud peccatum, quòd ex ſola eius malitia pœna æterna ſine omni iuris iniuria infligi poterit ſic peccanti; Dicitur autẽ quòd nullus meretur condignè vitam æternã quia nullius opus eſt tam bonũ aut tam meritorium apud Deum, vt ei ex illius ſolius bonitate aut merito vita ęterna ſine omni gratia debeatur, imò nec quicquã boni diſtincti omninò, ſicut ſuperius eſt argutum. Hi tamen duo modi eius quod eſt mereri condignè, poſſunt reduci ad aliquod vnum commune vniuocum, analogumuè ambobus, quod forſan eſt facere aliquid, cui iuſtè poteſt retribui pura merces; ita quòd hæc dictio, pura, excludat in mercede omne gratis illatum bonum, vel malum, & hoc eſt condignum potentiale, quia iuſtè poteſt retribui ſibi merces. Poſſum ergo à principio altius ordiendo, diſtinguere aliter de mereri, & demereri condignè, ſcilicet actualiter & potentialiter: Actualiter mereri, eſt facere aliquid præmiandum, ſcilicet cui præmium actualiter debeatur, & ſic nullus peccans meretur pœnam aliam quàm habebit; Non enim eſt dignum aut debitum, quòd aliter puniatur, quàm Deus ipſum ſtatuit puniendum; & iſtud, mereri, poteſt ſubdiſtingui tribus modis prædictis: Mereri autem potentialiter eſt facere aliquid præmiabile, ſcilicet cui præmium poſſet reddi; ſicq; omnis peccans mortaliter tam damnandus quàm ſaluandus meretur maiorem pœnam quàm habebit, & forſan pœnam æternam quantamlibet intenſiue: Poſſet enim Deus iuſtè punire quemlibet ſic peccantem maiori pœna quàm puniet, & forſitan quantacunq;. Illud autem mereri, ſeu mereri condignè potentialiter eſt mixtum quodammodò ex mereri condignè antecedenter, & ſubſequenter voluntati diuinæ, ſicut 21. huius in ſuo ſimili planius exponebat: Quod enim faciat hoc vel illud, dependet à voluntate diuina ſecundum 9. cap. ſed quòd facto hoc vel illo poſſet vel non poſſet dignè ſibi retribui pura merces, neceſſarium eſt omninò. Loquendo ergo de mereri condignè actualiter primo modo, ſcilicet antecedenter voluntati diuinę per ſe & abſolutè, videtur quòd nullus poteſt quicquam mereri à Deo bonum nec malum ſicut oſtendebant alia argumenta; ſecundo autem modo poteſt, nam omne quod Deus vult & ſtatuit, dignum eſt & condignum, ſicut ſuperius monſtrabatur. Tertio modo ſimiliter poteſt quis mereri condignè actualiter bonum & malum à Deo, ſcilicet tale bonum vel malum quod ſupra probatum eſt ſequi inſeperabiliter ſuum opus. Quòd enim faciat tale opus pendet ex voluntate diuina, ſicut 9. cap. oſtendebat: ſed quòd facto tali opere cum ſuis circumſtantijs vniuerſis comitetur tale bonum vel malum non dependet a voluntate diuina, ſed de neceſſitate conſequitur, ſicut ad hunc currere, hunc moueri. Quare & vnum de prioribus argumentis non tenet, illud ſcilicet quod arguebat, iſtud præmium neceſſariò conſequens neceſſitare voluntatem diuinam ad ipſum volendum reddere, & reddendum, qui ipſum meretur; quoniam ſicut ipſa liberè vult & facit tale meritum in quocunq;, ſic & omnia quę neceſſariò conſequuntur. Per hanc etiã diſtinctionẽ pręmiſſam multa ſoluuntur, quæ ſuperius ſunt arguta. Ad illud autem quod arguit, actũ virtuoſum mereri condignè omne bonum vtile & delectabile diſtinctum contra bonum honeſtum, quia melior eſt hoc & illo; Dicẽdum hoc non ſequi, ſicut ſi Ioha. ſaluet vitam Petri, non propterea Petrus tenetur ſibi reddere omnia bona ſua, cum tamen quantumcunq; multa ſint, & magna, ſint multum minora benefi-

cio

A cio prę accepto; ſicut etiam ſi Iohannes doceat Petrum ſcientias; & virtutes licet ſint incomparabiliter meliores omnibus bonis Petri, non ideo tenetur Petrus retribuere Iohanni omnia bona ſua; imò ſufficit retribuere in talibus ſicut poteſt, & ſolet retribui competenter. Vnde Phi. 9. Eth. 1. In quibus autem non fit propter confuſionem, id eſt, promiſſionē miniſtrationis, id eſt, certæ retributionis, hi quidem propter ſeipſos, id eſt, accipientes aut dantes, dictum eſt, quoniam inaccuſabiles ſunt: Talis enim ſecundum virtutem amicitia, & retributio facienda ſecundum electionem; hoc enim amici & virtutis. Sic autem videtur & Philoſophia communicantibus; Non enim ad pecunias dignitas menſuratur, pretiumq; equè ponderans non vtiq; fiet, ſed fortè quod ſufficiens, quemadmodum ad deos & parentes contingens. Et hoc forſan eſt quia Petrus ſine ſuo magno detrimento non ſufficit retribuere equè ponderanter Iohanni; & licèt Deus ſufficiat, non tamen tenetur; Nullus enim merendo facit aliquid boni Deo, ſed ſibi; quare ergo tenetur Deus hoc retribuere de condigno? Et ſi tu dicas, quòd ego ſic arguebam ſuperius; Fateor, ſed hoc contra ponentes gratum mereri à Deo augmentum gratiæ de *Philoſophus.*

B condigno; & ſic videtur argumentum procedere quòd mereatur condignè remiſsionem pœnæ temporalis cuiuſlibet quæ eſt minor. Aliud verò quod arguit, illum qui ſuper omnia amat Deum, debere ab eo ſimiliter redamari, non benè aduertit analogiam in alijs amicitijs obſeruandam: Non enim quantum dignior amatur ab aliquo, tantum readamare tenetur; ſufficit enim quòd minus redamet ſecundum excellentiam ſtatus ſui. Dicit enim Philoſophus 8. Eth. 7. Analogum autem in omnibus ſecundum ſuperabundantiam exiſtentibus amicitijs, id eſt, vno extremo amicitiæ ſuper aliud abundante in bonitate, & amationem fieri oportet puta meliorem magis amari quàm amare, & vtiliorem, & aliorum vnumquemque ſimiliter. Cùm enim ſecundum dignitatem amatio fiat, tunc fit aliqualiter æqualitas, quod vtique amicitiæ eſſe videtur; & cùm Deus ſit melior & dignior infinite quocunque, videtur proportionalitatē ſequendo, quòd ipſe ſub nullo gradu amoris tenetur amantem quempiam redamare; & maximè quia ‖ *ille* liberè dat ſibi totum illum amorem, teneturq; Deum diligere quantum poteſt, ſicut *Philoſophus.* ‖ *ipſe*

C ſuperiùs probabatur; & hoc poteſt breuis ratio ſuadere. Sint enim Iohannes, & Petrus, cum multis alijs Deum ſuper omnia æqualiter diligentes; tunc ſi Deus teneretur rediligere ſuper omnia quemcunq; illorum, teneretur rediligere Iohānem ſuper Petrum, & è contra, & quemlibet ſuper quemlibet, & ſuper cæteros vniuerſos, & ſuper B. Mariam, & ſicut vnicum verbum ſuum. Congruit tamen multum & decet Deum purè gratuitò ſuos tales amatores ineffabiliter redamare, imò verius præamare; & hoc eſt quod teſtatur ille fidelis amicus Iohannes plurimùm dilectus & diligens, primæ ſuæ Epiſt. 4. dicens; In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Ad Anſel. & Ariſt. reſpondendum quòd talis tantùm meretur ſecundum propriam præſtitutionem, non ſecundum rigorem iuſtitiæ abſolutum; confirmatio verò huius rationis infirmabitur per prædicta. Ad cætera verò argumenta ſequentia, vſq; ad argumentum de merito Chriſti factum præhabita reſpondebunt: Et illud

D poteſt ſolui per diſtinctionem pręmiſſam de mereri condignè. Nam primo modo, antecedenter videlicet voluntati diuinæ, & de abſolutè neceſſario & inflexibili rigore iuſtitiæ videtur, quòd Chriſtus non meruit ſibi, nec nobis reſurrectionem à morte & vitam æternam, nec quicquam huiuſmodi: Si enim feciſſet, eſſet neceſſarium abſolutè quòd Deus hæc redderet ſibi & nobis, cùm non poſsit eſſe iniuſtus; ſicque Deus ſuſcitaret, & beatificaret electos de neceſsitate ſimpliciter abſoluta, & non de beneplacito liberæ voluntatis, quod 9. cap. non permittit. Videtur quoq; poſsibile, licèt nullus homo peccaſſet, Filium Dei aſſumpſiſſe hominem paſsibilem, & omnia vel ſimilia, aut maiora vel pluries feciſſe, & paſſum fuiſſe, ſicut nunc fecit, non propter aliquod præmium ſibi, vel alijs applicandum, ſed ſinceriſsima charitate tantummodò propter Deum, & poſt hæc omnia depoſuiſſe, & annihilaſſe hominē ſic aſſumptum nunquam poſtea reſumendū, & omnes alios homines, ac quamlibet creaturā, nunquā aliquid creaturus; & idem videtur poſsibile, ſuppoſito lapſu hominis in peccatum, quoniam contradictionē formaliter nullatenus infert; & ſi ita fuiſſet, Chriſtus nec ſibi nec alijs meruiſſet aliquid de condig-

E no primo modo prædicto; quare nec nunc, quia quantum meriti ſeu boni operis nunc habebat, tunc tantum vel amplius habuiſſet. Chriſtus inſuper non meruit per naturam ſuam diuinam ſed humanam, & hoc non ex naturalibus ſuis tantùm, ſed ex gratia gratis data, ſicut 35. capitulum allegauit; quod & Lumbar. 3. Sent. diſt. 13. & 18. ſimiliter atteſtatur. Hoc quoque videtur ſentire Apoſtolus ad Rom 1. dicens de Chriſto; Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri. Vbi Gloſſa; Ipſe ſecundum quod homo eſt, prædeſtinatus eſt, id eſt, ſine meritis ſola gratia præelectus, non ſolum vt eſſet caput noſtrum, ſed vt nec originem traheret, nec voluntate perpetraret peccatum, & vt ex mortali natura clarificaretur immortaliter. Si ergo immor- *Apoſtolus Rom. 1.*

 talitatem

talitatem ſibi non meruit de condigno, nec aliquid aliud vt videtur; quare nec nobis. Ipſe etiam Dominus Ieſus Chriſtus videtur hoc teſtari realiter & in facto, agendo gratias Deo Patri quoniam audiuit eum, Iohan. 11. Si tamen meruit de condigno, & puro debito audiri à Patre, nullæ gratiæ fuiſſent ei reddendæ, ſicut tricesimum primum capitulum arguebat: Quis enim verus & ſapiens illi gratias aget aut retribuet, qui nunquam ſibi fecit aliquid gratioſum aut tribuit quicquam gratis, cùm proprium ſit gratiarum actionis huius, vt ſit retributio beneficij gratis facti. Pro quo dicit Philoſophus 5. Eth. 8. In contrafacere proportionale commanet ciuitas; retributione autem commanent; propter quod & gratiarum ſacramentum promptè faciunt, vt retributio ſit; hoc enim proprium gratiæ; refamulari enim oportet ei qui gratiam fecit, ſcilicet reagendo ei gratiam, qui primo aliquid gratis fecit. Cui concordat Tullius 2°. veteris ſuæ Rhetoricæ, definiendo gratiam iſto modo; Gratia eſt, in quâ, amicitiarum & officiorum, id eſt, beneficiorum alterius memoria, & alterius voluntas remunerandi continetur: Vnde & Poeta, *Gratia pro rebus merito debetur inemptis.* Si autem gratia eſſet rationabiliter referenda ei qui non facit aliquam gratiam, ſed debitum purum tantum, emptor & venditor, locans & conducens, mercenarius ſeu ſeruus & dominus deberent mutuò gratias agere ſibi ipſis, quod ratio prohibet, quia ſine gratiarum actione huic inde eſt plenariè ſatisfactum, & in omnibus retributum; quare ergo expectaretur vlterius gratiarum actio, quæ eſt quædam retributio vt dictum eſt: Nec conſuetudo hoc habet; & abſit quod omnes tales ſint mutuò ingrati, cùm nullus poſſit eſſe ingratus niſi gratiæ gratis factæ; ſed ſecundum Apoſtolum ad Rom. 4. Ei, qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; quare non videtur quòd à tali operario ſit aliqua graria ſuo domino referenda: Vnde Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Et infra 17. Quis veſtrum habens ſeruum arantem aut paſcentem, qui regreſſus de agro dicit illi ſtatim; Tranſi, recumbe; & non dicit, Para quòd cænem, & præcinge te, & miniſtra mihi donec manducem, & bibam, & poſt hæc, tu manducabis & bibes; Nunquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quod imperauerat ei? Non puto. Ex quo ergo Chriſtus gratias egit Patri quia eum audiuit, videtur quod non meruit de condigno, vt permittitur, exaudiri; quare nec quicquam omnino ſimili ratione. Et cùm arguitur quòd meritum Chriſti excedit meritum cuiuſlibet puri hominis infinitè, quia ſic Chriſtus excedit quemlibet hominem; forſitan non oportet; quia ſic poteſt argui de eius intellectione, volutione, locutione, ambulatione, & alia eius operatione quacunque: Meritum tamen Chriſti poteſt conſiderari dupliciter; vno modo quantum ad actum ipſum merendi, qui propriè dicitur meritum, & ſic videtur fuiſſe tantum finitum, ſicut anima, potentia, actus, & habitus vnde proceſsit: Nam ſecundum præmiſſa 40ª. parte corollarij, primi, huius, Nulla creatura eſt, nec eſſe poterit infinita: nec valet illa cauſalis; quia Chriſtus excedit quemlibet hominem infinitè, ideo meritum Chriſti ſimiliter; quia ſic Deus excedit quamlibet creaturam, & tamen non quilibet motus factus, vel poſsibilis fieri immediatè à Deo, ſimiliter excedit motum factum à qualibet creatura. Et ſpecialiter hæc cauſalis de merito Chriſti non tenet, quia Chriſtus habet duas naturas, diuinam ſcilicet infinitam, & ſecundum illam non meruit; & humanam finitam, & ſecundum illam tantummodo meruit. Aliter poteſt conſiderari meritum Chriſti, ſcilicet quantum ad pretium, quod per illud obtulit Deo Patri, & ſic poteſt dici congruè infinitum; Per actum enim meritorium propriæ voluntatis humanæ, ſe ipſum totum filium Dei perfectum Deum & hominem obtulit Deo Patri in pretium pro hominibus redimendis. Quapropter licet aſſumpſiſſet naturalia humana imperfectiora quantumlibet, & ſic per actum voluntatis meritorium remiſsiorem in proportione quacunque ſeipſum ſimiliter obtuliſſet; vel licet forſitan in naturalibus iam aſſumptis per actum voluntatis meritorium remiſſiorem quantum volueris ſe obtuliſſet ſimiliter pro hominibus redimendis, ipſos ſufficientiſſimè redemiſſet, non ratione infinitatis actus, voluntatis, aut meriti propriè, ſed ratione infiniti huius pretij infinities infiniti per meritum illud oblati; ſicut ſi duorum volentium emere eandem rem vænalem, vnus cum feruentiſsima voluntate offerat pretium minus iuſto, alter cum remiſſiſſima voluntate offerat pretium iuſtum, vel maius, hic rem habebit, ille carebit, & hoc non ratione diuerſitatis actuum voluntatum, ſed prætiorum tantummodo oblatorum. Vnde & 1. Tim. 2. Vnus, inquit, Apoſtolus Deus, & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Et ſecundum iſtam ſententiam poteſt intelligi dictum Anſelmi 2. Cur Deus homo 14. ſuperiùs allegatum, & hoc apparet per eundem infra eodem 20°. ſic dicentem; Quid miſericordius intelligi valet quàm peccatori tormentis æternis damnato, & vnde ſe redimat non habenti, Deus Pater dicit, Accipe vnigenitum meum, & da pro te; & ipſe Filius, Tolle me, & redime te; Quaſi enim hoc

Rom. 4. *Luc.* 6. *Luc.* 17. *Anſelmus.*

A B C D E

A hoc dicunt, quando nos ad Chriſtianam fidem vocant, & trahunt: Quid etiam iuſtius, quàm vt ille cui datur precium maius omni debito, ſi debito datur affectu, dimittat omne debitum. Sed dato quòd meritum Chriſti fuiſſet infinitum in ſpecie meriti propriè, adhuc non ſequitur quòd meruiſſet aliquid de condigno primo modo, ſcilicet antecedenter voluntati diuinæ; quia adhuc voluntas diuina priùs natura feciſſet in voluntate Chriſti humana meritum eius quodcunque, & priùs æternaliter & tempore, & natura voluiſſet Chriſtum, & quemlibet Chriſtianum habere quicquid per illud meruit ſibi vel ſuis, ſicut ex præmiſsis capitulo iſto & alijs poterit apparere. Et ſi mihi non creditis, ſaltem credite veritati dicenti, Ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me, Pater ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar, Iohan. 12. Et ſupra 5. Non poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico, & iudicium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me, Patris. Quod tractans Auguſtinus ſuper Iohan. parte 2ª. homilia 45. ſeu. 99. totius ſic *Iohan. 12.* *Iohan. 5.* *Auguſtinus.*

B dicit, Propter perſonam Filij vnam ex duabus ſubſtantijs diuina humanaque conſtantem, aliquando ſecundum quod Deus eſt loquitur, vt eſt illud quod ait, Ego & Pater vnum ſumus; aliquando ſecundum id quod homo eſt, vt eſt illud, Quoniam Pater maior me eſt, ſecundum quod accepimus ab eo dictum & hoc vnde nunc diſputo, Non poſſum à me ipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico. His tamen non obſtantibus, quidam conantur aſtruere, quòd Chriſtus meruit de condigno tam ſibi quàm nobis. Illud enim meretur quis condignè quod ſi exigat eſt neceſſarium ſibi reddi: ſed ſi Chriſtus exigat gloriam ſibi & nobis, eſt neceſſarium eam reddi. Chriſtus quoque merendo voluit gloriam reddi ſibi & ſuis, & quicquid voluit, neceſſe erat impleri; Aliter enim voluntas diuina poſſet fruſtrari, quod capitulum 10um prohibet manifeſtè. Quibus breuiter reſpondendum, quoniam primum aſſumptum non eſt verum vniuerſaliter intellectum. Si enim Chriſtus ſecundum quod poſsibile fuit ei ſicut omnipotentia Dei monſtrat, & patet per Lumbardum 3. ſentent. diſt. 18. aſſumpſiſſet corpus impaſ-

C ſibile & perfectè glorioſum, quale nunc habet, & ſine omni merito exegiſſet gloriam ſibi vel nobis, fuiſſet neceſſarium illam reddi, non quia illam meruiſſet condignè, ſed quia ita voluiſſet, & voluntas ſua humana neceſſariò fuiſſet conformis voluntati diuinæ ſicut ex præmiſsis apparet, & quia peccare non poteſt, & voluntas diuina neceſſario ſemper eſt iuſta, & efficaciter adimpleta; vel ſi potuit voluntate humana voluntati diuinæ contraire aut difformiter voluiſſe, non fuiſſet neceſſarium tale volitum ſibi reddi, quia nec iuſtum, ſicut 21um capitulum oſtendebat. Quicquid etiam Pater vel Spiritus Sanctus exigit eſt neceſſarium ſibi reddi, ſicut 10um huius probat, & tamen nihil merentur. Si autem illud primum aſſumptum intelligatur hoc modo, quòd omne illud meretur quis condignè, quod ſi exigat ratione meriti de condigno primo modo, ſcilicet antecedenter voluntati diuinæ, & de rigore abſolutæ iuſtitiæ, eſt ſimiliter neceſſarium ſibi reddi; dicendum vt priùs, quòd nec Chriſtus, nec alius poteſt ſic mereri actualiter quicquam à Deo; quare nec Chriſtus poteſt ratione huius meriti exigere quic-

D quam à Deo, niſi Chriſtus poſsit errare, & velle contrariè aut difformiter voluntati diuinæ: & ſi exigendo quicquam ſic faceret, non eſſet neceſſarium ſibi reddi, quia nec iuſtum, ſicut 21um capitulum demonſtrabat. Alterum quoque argumentum præmiſſum per iam habita poteſt ſolui: Reſidua verò obiecta ſuperiùs per præcedentia ſunt reiecta, vſque ad vltimum eorum quod fuit de diſtinctione meriti de congruo, & condigno, pro quo videtur talis diſtinctio facienda, quòd meritum de condigno accipitur tripliciter vt eſt dictum; meritum verò de congruo eſt meritum potentiale de quo ſuperius dicebatur, ſcilicet tale opus bonum vel malum quod de congruitate ſeu congruentia operis eſt præmiabile, ſcilicet poſsibile & habile præmiari; non quod de congruitate ſeu congruentia aliqua priori voluntate diuina ſit actualiter præmiandum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum.

COROLLARIVM.

E *Coroll. contra quoſdam alios recentiſsimos Pelagij defenſores, fingentes quòd licet homo nullo modo poſsit primam gratiam promereri, poteſt tamen ipſam proprijs tantùm viribus impetrare.*

EX his autem clarè conuincitur error quidam recentiſsimus Pelagianorum fingentium, quòd licet homo nullo modo neque de condigno, neque de congruo valeat gratiam promereri; poteſt tamen ipſam proprijs tantum viribus impetrare. Vnde & nec minùs clarè poteſt retundi error quidam Pelagianus ficturus forſitan & dicturus, quòd Deus non dat gratiam homini propter aliquod meritum antecedens, ſed propter merita ſua futura præuiſa ab eo: ſicut ſator ſeminat bonum ſemen in terra quam præuidet fructus vberes allaturam: Hi autem

 errores

errores poſſunt faciliter corrigi per hîc & ſuperioribus capitulis prælibata. Multi quoque vt A paruuli baptizati continuò decedentes, effectiuè grandes recipiunt gratiam, qui nunquam ex ea proferunt fructum bonum, nunquam fructus dulces afferunt, ſed amaros; nunquam vuas faciunt, ſed labruſcas; aut ſi quandoq; faciant opera quædam grata, reuertentes ad vomitum & gratiam ſuffocantes, faciunt plura mala, & in ipſis proficiunt & perdurant finaliter || *obdurati.*

|| obſtinati

CAP. XL.

Quòd gratia, quæ eſt habitus gratis datus à Deo vna cum voluntate humana eſt cauſa efficiens propriè cuiuſlibet boni & meritorij actus ſui.

POST hæc autem gratia Dei mecum oſtendet, vt ſpero, quòd ipſa eſt cauſa efficiens propriè cuiuſlibet actus boni; gratia ſcilicet gratis data, quæ eſt habitus animæ à Deo gratis infuſus, iuxta diſtinctionem de gratia 25. factam, de qua etiam capitula proxima loquebantur. Si nempè gratia non eſſet cauſa efficiens propriè actus boni, poſſet homo ex naturalibus proprijs ſine ipſa implere Dei mandata, & perficere quemlibet actum bonum contra proximo præoſtenſa: Si enim habens gratiam efficit quemlibet actum ſuum, gratia nihil penitus coagente, ſic poſſet & ipſâ remotâ; Non enim remoueretur cauſa efficiens totalis, nec etiam partialis. Item ſi gratia ſeu charitas non faciat actum dilectionis humanæ quo implet mandatum de dilectione, eadem ratione nec fides & ſpes, habitus infuſi, vt patet per capitulo proximo allegata, faciunt actus credendi, & ſperandi. Poſſet igitur homo ex ſe & ſuis naturalibus, & naturaliter acquiſitis, credere, ſperare, diligere, & facere quicquid debet, quod eſt error Pelagij manifeſtus, & contra proximo præoſtenſa. Item virtutes Theologicæ & ſupernaturales non ſunt minus efficaces ſimilum actuum, quam virtutes naturales, morales, & intellectuales; ſed hæ omnes efficiunt propriè actus ſuos: Quis enim dubitat formas & virtutes naturales efficere ſuos actus? Et quis neſciat virtutes morales efficere actus morales, & virtutes intellectuales conformiter actus tales? cur aliter, non ſimiliter operarentur carentes iſtis virtutibus, ſicut eas habentes, ex quo eis non deeſt aliquod principium effectiuum? Quare & Philoſ.2. Eth.1.2.& 3. oſtendit virtutes morales ex operibus generari, ipſaſq; generatas ſimilia opera generare; vbi & cap. 3. poſt oſtenſionem huius multiplicem, ita dicit; Supponitur ergo virtus eſſe talis circa voluptates & triſtitias optimorum operatiua, malitia autem contrarium; Et infra finaliter concludendo, ſic ait, Quoniam quidem igitur eſt virtus circa delectationes & triſtitias; & quoniam ex quibus fit, ab his & augetur, & corrumpitur non ſimiliter factis; & quoniam ex quibus fit, D circa hæc & operatur, dictum ſit. Qui & ſupra 1° 7° definit Felicem ſecundum virtutem perfectam operantē, quod & ſæpiſſimè innuit alijs locis multis. Itē gratia ſeu charitas facit intentionem rectā, eleuat & erigit voluntatē, ſicut capitulo proximo eſt oſtenſum, ſicuti & in moralibus facit virtus moralis, teſte Philoſ. ibi, & 34. huius plenius allegato. Item virtus, & maximè ſumma virtus ſcilicet gratia ſeu charitas non eſt minus efficax quam vitium; vitiū autem efficit actus malos: quare & gratia ſeu charitas actus bonos. Vt autem taceā de vitijs moraliter acquiſitis, quis neſciat, quis non ſentiat quales actus efficiat vnum vitium radicale, lex membrorum tyrannus naturæ, fomes peccati, concupiſcentia ſeu concupiſcibilitas carnis noſtræ, quod & plerunque peccatum originale à Doctoribus appellatur? teſtis eſt experientia nimis crebra, nimium violenta; Teſtis eſt Apoſtolus, Ego inquiens, carnalis ſum venundatus ſub peccato; quod enim operor non intelligo: Non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, illud facio; Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Condelector enim E legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, ad Rom.7. Teſtes ſunt Gloſſæ & expoſitiones ſanctorum hanc literam exponentes. Teſtis eſt penè tota 40. diſtinctio ſecundi ſententiarum Lumbardi, vbi & iſtam ſententiam planè tenet, & per Auguſtinum confirmat; Ait enim, Originale peccatum dicitur fomes peccati, ſcilicet concupiſcentia, vel concupiſcibilitas, quæ dicitur lex membrorum, ſeu languor naturæ, ſiuè tyrannus qui eſt in membris noſtris, ſiuè lex carnis. Vndè Auguſtinus in libro De baptiſmo paruulorum; Eſt in nobis concupiſcentia, quæ non eſt permittenda regnare; ſunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ, quæ ſunt arma Diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ; Languor

B (margin, beside opening of chapter) · C (margin, beside "acquiſitis") · *Philoſophus.* (margin) · *Apoſtolus.* (margin) · *Rom. 7.* (margin) · *Auguſtinus.* (margin)

A Languor autem iſte eſt tyrannus qui mouet mala deſideria. Et infra; Nomine autem concupiſcentiæ non actum concupiſcendi, ſed vitium prauum ſignificauit, cùm eam dixit carnis legem. Vnde idem in Tractatu de verbis Apoſtoli, ait; Semper pugna eſt in corpore mortis huius, quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quamdiu viuimus; quotidiè minui poteſt, finiri autem non poteſt. Quæ eſt autem concupiſcentia cum qua nati ſumus? vitium vtique eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit; adultum etiam concupiſcentem reddit. Cùm ergo cupiditas ſit tam pugnax, tam efficax, & tam multipliciter actuoſa, quomodo eam reprimit, minuit, & ſuperat charitas, ſi penitus nihil agat, ſi nihil penitus moueat, ſi ſit penitus otioſa? Non ſic autem, non ſic ſentit Apoſt. 1. ad Cor. 13. Charitas, inquiens, patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, quaſi diceret euidenter; Non hæc ſed contraria horum facit; quare & ſtatim ſubiungit; Congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Quod & *1.Cor.13.*

B Aug. de 4. virtutibus charitatis; Quod omnia tolerat, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, pulchrè monſtrat. Vnde inter cætera, in perſona Abrahæ, cui ſecundam harum virtutum attribuit, ita dicit; Virtus charitatis in me manens omnia credit, & facit, & dicit. Audio enim eam ſine ſtrepitu vocis intus ad cor loquentem, & infra; O charitas quæ tantum potes in hac pugna mortalitatis adhuc ſollicita, quantum poteris in illa perfecta pace ſecura? Qui & Enchirid. penult. Minuitur, inquit, cupiditas charitate creſcente, donec veniat hic ad tantam magnitudinem qua maior eſſe non poſſit; ibi autem quis explicet quanta charitas erit, vbi cupiditas, quam coërcendo ſuperet, nulla erit? quando ſanitas ſumma erit, quando contentio mortis nulla erit? Idem ad Anaſtaſium ſicut allegat Petrus 2. Sent. diſt. 26. Sine ſpiritu non eſt voluntas hominis libera. Cùm enim cupiditatibus vincatur, non eſt libera ad bonum, niſi liberata fuerit, non autem liberatur, niſi per Spiritum charitas diffundatur in cordibus. Non eſt libera voluntas niſi gratia eam liberet per legem fidei, id eſt, non eſt libera ſine fide operante per *Auguſtinus.*

C dilectionem, & illa ſufficienter & verè bona eſt: Non enim eſt fructus bonus, qui de charitatis radice non ſurgit: Si verò aſsit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni. Qui & de ſpiritu & litera, 13. Non eſt, inquit, fructus bonus, qui de charitatis radice non ſurgit; qui & recitante Petro, 3. Sentent. diſt. 31. ſic ait; Radix omnium malorum eſt cupiditas, & radix omnium bonorum eſt charitas. Sed qualis radix eſt charitas? viua, an mortua? non mortua; conſtat planè: & quomodo viua ſi nihil viridi operis ſiue fructus germinet, aut producat? Qui etiam ſuper Pſalmum 31. Sermon. 1. tractans illud Apoſtoli ad Rom. 13. Plenitudo legis eſt dilectio ſeu charitas, ſecundum aliam tranſlationem, ſic ait; Nunquid charitas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? ſed fortè tantummodò mali nihil facis, nec aliquid boni. Ergo nec charitas permittit te non || *præſtare* quicquid potes ei quem diligis. Nonne illa eſt charitas quæ orat etiam pro inimicis? ergo non deſerit amicum, qui benè optat inimico. Itaque *|| patrare*

D ſi fides ſine dilectione ſit, ſine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei adde illi ſpem & dilectionem, & noli cogitare quod opereris; nam ipſa dilectio vacare non poteſt. Cui etiam concordanter Greg. hom. 27. ſuper Euang. exponens illud Iohan. 15. Hoc eſt præceptũ meum vt diligatis inuicem, ita dicit; Omne mandatum de ſola dilectione eſt, & omnia vnum præceptum ſunt, quia quicquid præcipitur in ſola charitate ſolidatur. Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt, ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, ſi non manet in radice charitatis. Præcepta ergo dominica & multa ſunt, & vnum; multa ſunt per diuerſitatem operis, vnum in radice dilectionis. Qui & infra hom. 30. Nunquã, inquit, Dei amor eſt otioſus; operatur enim magna, ſi eſt; ſi verò operari renuit, amor non eſt. Dicitq; Petrus 2. Sent. diſt. 26. Quòd ipſa gratia non eſt otioſa, ſed meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Rurſum Apoſt. ad Gal. 5. dicit; Quòd fides per charitatem operatur; & iterum 1. ad Cor. 15. Gratia, inquit, Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua *Gregorius.* *Lumbardus* *Gal. 5.*

E non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui, non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quis ergo dixerit charitatẽ ſeu gratiam nihil penitus operari? Si quis ſic ſenſerit, legat libros, & expoſitiones Auguſtini & aliorum Doctorum ſuper autoritates iſtas, & plurimas alias ſimiles, & deſinet ſic ſentire. Hoc idem teſtantur autoritates quamplurimæ capitulis proximis allegatæ; inter quas ille Aug. Hypognoſt. 6o. De bono perſeu. 48. 36. huius, & 1. ad Simplic. 24. & ille Anſelmi De concordia, & de veritate tactæ capitulo proximo ſunt expreſſæ. Quis etiam vel atrium exterius Theologiæ parum ingreſſus, illam diuiſionem communiſsimam de gratia operante & cooperante ignoret? cùm omnes pœnè Doctores atque diſcipuli creberrimè hanc affirment. Vnde & Petrus, ſecundo Sententiarum, Diſtinct. 5. 26. 27. & 29. ipſam diligenter explanat. Qui & diſtinct. 25. vlt. loquens de libertate naturæ & gratiæ. Vtramque *1.Cor.15*

 inquit,

inquit, Libertatem notat Apoſtolus, cùm ex perſona hominis non redempti, ait, velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio, ac ſi diceret; Habeo libertatem naturæ, ſed non habeo libertatem gratiæ, ideo non eſt apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, niſi per gratiam liberetur, & adiuuetur, vt perficiat, quia, vt ait Apoſtolus, Non eſt volentis velle, neque currentis currere, id eſt operari, ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bonum, cuius gratiam non aduocat hominis voluntas, vel operatio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat ne fruſtra velit, id eſt vt perficiat; & diſt. 26. immediatè ſubiungit, Hæc eſt gratia operans & cooperans; Operans enim gratia præparat hominis voluntatem vt velit bonum, gratia cooperans adiuuat ne fruſtra velit: Vnde Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit, quia ipſe vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: Vt ergo velimus operatur; cùm ergo volumus, & ſic volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur; tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, bona pietatis opera, nihil valemus. Et ſubdit Petrus, Ex his verbis ſatis aperitur, quæ ſit operans gratia, & quæ cooperans; Operans enim eſt quæ præuenit voluntatem (Ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas vt ſit bona, bonumq; efficaciter velit) Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam ſequitur adiuuando; vbi & infra allegat Auguſtinum de prædeſtinatione Sanctorum dicentem, quod gratia non datur ſecundum alia merita, ſed efficit omnia bona merita. Diſtinctione quoque vigeſima ſeptima ita ſcribit, Quidam non inerudité tradunt, virtutem eſſe mentis bonam qualitatem ſiue formam, quæ animam informat, & ipſa non eſt motus, vel affectus animi, ſed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur, & erigatur; & ita ex virtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus vel affectus animi; vbi & ſtatim ‖*dicit* ſic eſſe de gratia & voluntate humana. Et infra, In bonis merendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium, & ſanatur atq; iuuatur voluntas hominis vt ſit bona, quæ ipſa etiam donum Dei eſt, & hominis meritum, imò gratiæ, quia ex gratia principaliter eſt, & gratia eſt: Vnde Auguſtinus ad Sixtum Presbyterum, Quid eſt meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum meritum noſtrum non in nobis facit niſi gratia? Ex gratia enim, vt dictum eſt, quæ præuenit & ſanat arbitrium hominis, & ex ipſo arbitrio procuratur in anima bonus affectus, ſiue bonus motus mentis, & hoc eſt primum hominis bonum meritum; ſicut verbi gratia ex fide, virtute, & hominis arbitrio generatur in mente bonus quidam motus, & remunerabilis, ſcilicet ipſum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus prouenit valde bonus, ſcilicet diligere: ſic de cæteris virtutibus intelligendum eſt. Idem 3. ſentent. diſt. 36. dicit, quòd charitas eſt mater omnium virtutum, ſed qualis mater? ſterilis, an fœcunda? & quomodo ſterilis cùm ſit mater? ſi autem ſit fœcunda, quomodo nihil parit? Hic autem multi Pelagianorū amici conantur multipliciter reſpondere, qui tamen omnes in hoc vno concordant, quod gratia virtus creata ſeu charitas non verè & propriè efficit actus bonos ſecundū ſubſtantiam actuū, ſed vel omninò non efficit, vel tantum efficit aliquo modo improprio & tranſūpto. Aliqui namq; dicunt quòd gratia ſeu charitas virtus creata nullo modo efficit actus bonos, ſed gratia & charitas increata quæ eſt Deus & Spiritus Sanctus Dei, & ſic intelligunt omnes autoritates dicentes gratiam ſeu charitatem efficere quenquam actum. Sed iſti etſi poſſent vtcunque ſubterfugere iſto modo quaſdam autoritates præmiſſas, rationes tamen non poſſunt. Quiſquis etiam catholicus Authoritates huiuſmodi quaſdam in ſuperficie literæ, quaſdam verò parum interius ſanis oculis intuetur, ſtatim poteſt percipere alium intellectum, de gratia ſcilicet & charitate creata. Vnde & Petrus 2[i]. ſent. diſt. 27. inter cætera ſuperiùs allegata, Cùm, inquit, ex gratia dicuntur eſſe bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id eſt, Deus, vel potiùs gratia gratis data, quæ voluntatem hominis præuenit, (Non enim eſſet magnum, ſi hæc à Deo dicerentur eſſe, à quo ſunt omnia) ſed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita, quæ cùm ex gratia ſola eſſe dicantur, non excluditur liberum arbitrium, quia nullum meritū eſt in homine adulto quod non ſit per liberum arbitrium, ſed in bonis merendis ‖ *cauſæ* principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia qua excitatur liberum arbitriū, & ſanatur atq; iuuatur voluntas hominis, vt ſit bona. Alij verò dicunt, quod ideo dicitur gratia efficere bonū actum, quia excitat voluntatem vt ipſa efficiat bonū actum. Sed hi etiā per rationes præmiſſas rationabiliter conuincuntur. Itē ſi gratia excitet voluntatē, mouet aliqualiter voluntatē, & aliquem actum agit, & ſi hoc faciat præueniendo voluntatē nondum agentē, cur non poteſt ſimili ratione coagere actū meritorium cum ipſa agente? quis etiam niſi ingratus

Auguſtinus.

‖ oſtendit

‖ eſſe

A ingratus gratiæ, dabit gratiæ Dei actum peiorem ſeu minus bonum, & proprijs naturalib, ma-
gis bonum ? quis enim ignorat actum meritorium eſſe incomparabiliter meliorem, quam nu-
dam excitationem ad illum, cum qua ſtat nihil mereri, imò peccare ; hoc autem non ſinunt ſu-
perioribus capitulis allegata. Poſſet quoque homo vel Angelus velle, & facere ſine huiuſmo-
di excitante, cùm nihil coagat hic nec ibi ; quare & ſine gratia implere omnia Dei mandata,
quod eſt error Pelagij, ſicut capitulum proximum recitauit. Poſſet inſuper voluntas humana
ſimiliter à non gratia excitari, puta à ratione, à virtute morali, à Doctore, ab inſtinctu ſeu in-
clinatione naturali, ab alijſque diuerſis ; hæc igitur alia ſine gratia ſufficiunt ad faciendum
mandata. Secundum hoc etiam voluntas creata eſſet principalior cauſa meriti, quàm gratia ;
hæc enim principaliter imò ſingulariter efficit meritum, illa verò tantummodò excitat ad a-
gendum : hoc autem eſt planè contra Apoſtolum ſuperiùs allegatum, Abundantiùs illis om-
nibus laboraui, non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Quomodo namque debet iſtud intelli-
B gi, niſi quòd non ego principaliter & gratia inſtrumentaliter, ſed è contra, quod & planè teſta-
tur dictum Lumbardi contra reſponſionem proximam allegatum. Alij æſtimant quòd gratia
facit actus bonos, non effectiuè, ſed tantùm formaliter, ſicut albedo facit ſubiectum album, &
anima animatum, & quælibet forma ſuum formatum: Sed iſta poſſunt refelli per rationes &
autoritates præmiſſas. Item gratia quæ eſt habitus infuſus, non eſt forma naturalis & eſſenti-
alis actus volendi ipſius grati, ſicut nec aliquis habitus ſui actus ; eſt enim actus actualior ha-
bitu, nec ſubiectum habitus naturale, nec compoſitus ex habitu & ||*actu* ſicut ex forma & ma- ||alio
teria, ſed eſt ſimplex ; nec gratia eſt cauſa materialis actus boni, puta debitæ dilectionis Dei &
proximi, nec cauſa finalis ſicut nullus ignorat ; nec cauſa efficiens vt hi dicunt ; poſſet ergo
homo facere illum actum, & implere mandata ſine gratia, ex naturalibus ſuis tantum ſicut Pe-
lagius delirabat ; nulla enim cauſa deficeret requiſita. Siquis autem dixerit, quòd gratia eſt
forma impropriè, & ||*actualis* quodammodo actus boni, quia videlicet informat voluntatem ||acciden-
C illum agentem, incidit in pelagus Pelagij ſupra dictum. Habet etiam dicere conſequenter talis
quòd omnis actus a tali voluntate procedens eſt bonus & gratus, quia gratia ſimiliter infor-
matus, quod non eſt verum de actibus paruulorum, nec de actibus omnibus adultorum, quia
non de actibus indifferentibus venialibuſq; peccatis. Eadē etiam ratione omnis actus ſapientis
eſſet ſapiens, ſapienterue factus, temperati temperatus, temperatèue factus, & eodem modo
de virtutibus & vitijs vniuerſis, quod nullus dubitat eſſe falſum. Iſti quoque contra Apoſto-
lum ponunt gratiam vacuam, id eſt otioſam, ſicut gloſſa exponit ; quare videntur gratia vacui
& inanes. Alij adhuc putant, quòd ideò gratia dicitur agere bonos actus, quia ligat & repri-
mit concupiſcentiā repugnantem, qua ligata grata voluntas efficit gratos actus. Sed iſtos rati-
ones & autoritates præmiſſæ conuincunt. Quomodo etiam gratia ligat & reprimit concupiſ-
centiam repugnantē, ſi penitus nihil agat, ſicut ſuperius tangebatur ? aut ſi gratia ad repreſſio-
nem concupiſcentiæ quicquam agat, cur non ad productionem actus boni ſimili ratione, ſicut
D contra 2am reſponſionē ſuperius eſt argutum ? Item homines in gratia conſtituti habent quan-
doq; concupiſcentiam ita fortem, & aliquoties fortiorem quàm homines gratia deſtituti, ſicut
vita multorum ſanctorum, & ſpecialiter S. Paulus 1. ad Cor. 12. de ſeipſo euidenter oſtendunt.
Poſſunt ergo tales homines gratia deſtituti facere actus bonos, & implere Dei mandata ſicut
& tales in gratia conſtituti. Quare & iſti ſicut priores pelagi Pelagiani voragine abſorbentur.
Hoc idem poteſt & aliter ſic oſtendi ; quia quantum concupiſcentia ligatur, & ſedatur per gra-
tiam, tantum poſſet ſedari per virtutes morales, per medicinam, per alterationem naturalem,
& in quibuſdam per complexionem propriam naturalem. Poſſent ergo tales virtute naturæ,
ſine huiuſmodi gratia ſeruare omnia Dei mandata ; quare & iſti in pelagus Pelagij relabun-
tur. Ad idem, ſi gratus, concupiſcentia per gratiam parùm repreſſa, poteſt producere mag-
num actum, magnumque meritum poteſt & non gratus per concupiſcentiam in modico am-
pliorem modicum amplius impeditus, ſimilem actum producere, licet proportionaliter fortè
E minorem, & fortè tanto meliorem quanto difficiliorem, ſicut capitulum proximum arguebat:
cauſæ namque ſimiles inæquales producunt effectus ſimiles inæquales. Vnde Philoſophus 3.
de Cœlo 72. reprobans ponentes ignem ardere propter angulos, propter acutiem ſcilicet an-
gulorum ; Si, inquit, calefacit & ardet ignis propter angulos, omnia erunt elementa calefacti-
ua ; magis autem fortè alterum altero ; Omnia enim habent angulos puta & quod octo ba-
ſium, & quod duodecim baſium, & pyramis, Democrito autem & ſphæra, angulus quidem
ens ardet ; quare differunt eo quòd magis & minùs. Item tunc Angelus & homo in ſtatu inno-
centiæ ante lapſum, nequaquam indiguit gratia ad merendum ; non enim habebat concupiſ-
centiam reluctantē, cuius oppoſitum cap. proximum oſtendebat. Vnde & Auguſt. Enchir. 87. *Auguſtinus*
Illam, inquit, immortalitatem in qua poſſet non mori natura humana perdidit per liberum ar-
bitrium ;

bitrium; hanc in qua non poſsit mori, eſt acceptura per gratiam, quam fuerat, ſi non peccaſſet, A acceptura per meritum, quamuis ſine gratia nec fuerat tunc, nec vllum meritum eſſe potuiſſet. Quia etſi peccatum in ſolo erat libero arbitrio conſtitutum, non tamen iuſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur. Hoc idem & Petrus 2. Sentent. diſt. 5.24. & 29. probat, & tenet. Alij opinantur quòd ideo gratia dicitur facere actus bonos, quia characterizando animam Domino, & veſte Domini induendo, reddit eam terribilem aduerſariæ poteſtati, vt eam non audeat aggredi, ſicut aliam, quæ his caret; ſicq; poteſt anima talis grata, grata opera liberè operari. Sed hi vt proximi in puteum interitus, in Pelagij pelagus propellentur. Alij arbitrantur, quòd ideo gratia dicitur efficere actus bonos, quia liberat & iuſtificat hominem à peccato, quod impediuit eum nè faceret actus bonos. Sed iſti per rationes & autoritates principales; & etiam contra 4^tam^ reſponſionem præmiſſas, cum Patre eorum Pelagio refellentur. Pelagiani etiam propter iſtam ſententiam ſpecialiter reprobantur: Ponunt enim, vt recitat Auguſtinus de gratia & lib. B arbitrio 16. quòd illa gratia ſola non ſecundum merita noſtra datur, qua nobis dimittuntur peccata; illam verò quam expectamus in fine, ſcilicet vitam æternam ſecundum merita noſtra dari, intelligentes merita noſtra exiſtere nobis à nobis, non à gratia Dei neque à Deo. Vndè Auguſtinus recitato iſto Pelagianorum errore, ſubiungit, reſpondendum eſt eis, Si merita noſtra ſic intelligerent, vt etiam ipſa dona Dei eſſe cognoſcerent, non eſſet reprobanda iſta ſententia quoniam verò merita humana ſic prædicant, vt ea ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſſimè reſpondet Apoſtolus, Quis enim te diſcernet? quid autem habes quod non accepiſti? ſi autem acceperis, quid gloriaris quaſi non acceperis? Prorſus talia cogitanti veriſſimè dicitur, dona ſua coronat Deus, non merita tua. Si tibi à te ipſo non ab illo ſunt merita tua, mala ſunt quæ coronat Deus; ſi autem bona ſunt, Dei dona ſunt, per eius ſcilicet gratiã gratis datam. In Mileuitano quoq; concilio contra Pelagianos celebrato, cui interfuit Auguſtinus vt patet Epiſtola 134. inter eius Epiſtolas, & habetur in Canone de Conſe- C crat. diſtinct. 4. concorditer eſt ſancitum, vt quicunque dixerit gratiam Dei qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non adiutorium vt non committantur, anathema ſit. Sunt autem & multę alię reſponſiunculæ tortuoſæ, quæ per pręmiſſa hic & prioribus capitulis iuuante Dei gratia, imò principaliter operante, faciliter dirigentur. Poſt hæc autem obijcitur contra iſta; Nam ſi gratia propriè efficiat actum gratum, gratus facilius & fortius * operabitur quam non gratus. Iſte namq; habet magnum adiutorium gratiæ, ille nullum; cuius oppoſitum, vt videtur, per experimentum oſtendunt ingratiſsimi peccatores. Item ſit A totus vnus actus meritorius factus à gratia & voluntate humana; Et B. pars A facta à gratia; C verò pars eius facta à voluntate humana tantum; ergo C eſt meritorium, ſeu A pro C tantum, quia C tantum fit ab hominis libera voluntate; In ipſa namque meritum omne conſiſtit. Item præſtituat ſibi homo certum gradum dilectionis, quem haberet ſine gratia coagente; tunc ſi diligat gratia coagente, diliget D vltra illum gradum; diliget ergo ſaltem tam intenſè, violentè & inuitè; quare non meritoriè. Gratia ergo ſi ponatur actiua, tollit meritum & arbitrij libertatem. Item gratia & voluntas humana vel ſunt æquè potentes, vel non æquè; ſi æquè, vtraq; poteſt impedire reliquam nequid agat, ſicque gratia poſſet violenter prohibere hominem nè peccaret, & nè vellet hoc vel illud: ſicq; omnis habens huiuſmodi gratiam, eſſet finaliter confirmatus: ſi non æquè, aut ergo gratia eſt potentior vel voluntas; ſi gratia, redit abſurditas proxima; poteſt quoque gratia facere voluntatem velle inuitè, inuitamque detinere in actu volendi: Si voluntas ſit potentior gratia, poteſt debilitari voluntas, vel fortificari gratia, donec ſit æquè potens vel potentior, quod ſi ponatur reponitur difficultas. Item cum gratia ſit agens ‖ *irrationale*, & non ex electione, ſi ſit agens, neceſſario ſemper agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ quantum poteſt; quamcunque ergo actionem cuiuſcunq; ſpeciei vel gradus agit ſemel gratia ſiuè gratus, & ſemper. Nec etiam videtur conſonum rationi, quòd agens irrationale agat actum liberum, & liberè, ſed neceſ- E ſitate naturę. Item tunc non eſſet in poteſtate hominis ſeruare mandata, neq; ſaluari; cum non ſit in poteſtate ſua habere huiuſmodi gratiam neceſſariò requiſitam. Multa quoq; ſimilia poſſent opponi, ſed iſtis ſolutis patebit ſolutio aliorum ſimilium Dei gratia reuelante. Ad has autem ingratas inſtantias iuuante gratia reſpondendum. Pro prima igitur quis Theologus dubitat charitatem & gratiam facere iugum Domini ſuaue, & onus eius leue, cum tot Doctores doceant hoc, tot locis? Quod & videns ille Dei ſecretarius Eſaias, Qui, inquit, dat laſſo virtutem, & his, qui non ſunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem ſperant in Domino mutabunt fortitudinẽ, aſſument pennas ſicut Aquilæ, currẽt & non laborabunt; ambulabunt & non deficient, Eſa. 40. Quocirca de

[Margin notes: * & delectabilius; ‖ irrationabile; *Eſaias.*]

A ca de malis in perſona maloru Sapiens ita dicit, Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles; vias autem Domini ignorauimus; quibus & multa ſimilia profert Scriptura. Verum pro ſufficientiori & ſubtiliori ſolutione huius inſtantiæ aduertendum, quòd ſecundum capitulo proximo præoſtenſa, operatio propria charitatis & gratiæ eſt diligere Deum charè & gratuitè ſuper omnia finaliter propter ipſum, & ſic facere reliqua propter Deum; huiuſmodi autem dilectionem & operationem nullus carens charitate & gratia poteſt habere; ſed quamdiu his caret, neceſſariò diligit maximè proprium commodum & ſeipſum, & propter commodum proprium & ſeipſum finaliter reliqua operatur. Dilectio ergo & operatio charitatis ſeu gratiæ, ſiue chari & grati, procedens à charitate & gratia differt ſpecificè à dilectione & operatione non chari & non grati. Sicut enim obiecta dilectionum & dilecta finaliter differunt ſpecie, ſic & propriæ dilectiones eorum: ſic enim eſt in cognitione & viſione propria & diſtincta; alias etiam omnes volutiones & dilectiones eſſent eiuſdem ſpeciei *Sapiens.*
B ſpecialiſsimæ, & omnes cognitiones & viſiones ſimiliter; & ita de potentijs alijs, & operationibus proprijs quibuſcunq;. Vnde & Philoſophus, 8. Eth. 3. Ex hoc quòd ſunt tres ſpecies amabilium, ſcilicet vtile & delectabile, honeſtum ſeu virtus, oportet tres eſſe ſpecies amationum & amicitiarum: Dicit enim, differunt autem hæc adinuicem ſpecie; & amationes ergo & amicitiæ æquales numero amabilibus. Et infra 7. Altera autē eſt amicitiæ ſpecies, quæ ſecundū ſuperabundantiam, puta patri ad filium, & totaliter ſeniori ad iuniorem, viroque ad vxorem, & omni imperanti ad imperatum: Differunt autem hæ adinuicem; non enim eadē parentibus ad filios, & imperantibus ad imperatos, ſed neque patri ad filium, & filio ad patrem; neque viro ad vxorem, & vxori ad virum; Altera enim vnicuique eorum virtus & opus, altera autem & propter quæ amant, alteræ igitur & amationes & amicitiæ. Anſelmus quoque De libero arbitrio, 7. facta diſtinctione de voluntate, in inſtrumentum naturale, quo volumus, & in vſum ſeu opus illius, ſubiungit; Illa quæ opus eſt tam multiplex eſt quàm multa, & quàm *Philoſophus.* *Anſelmus.*
C ſæpe volumus, ſicut & viſus qui eſt opus, & viſio nominatur tam numeroſus eſt quàm numeroſa, & quàm numeroſè videmus. Hoc idem poteſt & breuiter Theologicè ſic oſtendi; Si non gratus poſſet diligere & facere quodlibet dilectione & factione eiuſdem ſpeciei cum grato, poſſet ſine gratia ſimiliter implere omnia mandata, ſicut gratus, quod eſt error Pelagij, ſicut capitulum proximum manifeſtat. Dilectio ergo grati ex gratia & non grati ſunt ſpecie differentes. Poteſt tamen gratus quandoque diligere & operari, non ex gratia ſed ex amicitia naturali, ex affectione commodi, ex appetitu delectabilis & vtilis ſibi ipſi faciendo actum indifferentem, vel etiam veniale peccatum. Vel ergo inſtantia comparat actum grati ex gratia procedentem ad actum quemcunque non grati, & tunc illi differunt ſpecie, nec aliquod experimentum oſtendit, quòd non gratus poteſt ita fortiter agere actum eiuſdem ſpeciei cum actu grati ex gratia procedente; quare non inſtat; vel comparat actum grati non ex gratia procedentem ad actum non grati ſimilem ſpecie, & ſic benè poſſunt æquè fortiter agere, quia
D gratia non coagit, nec adiuuat ibi gratum; quare nec inſtantia iſta inſtat. Pro ſecunda, ſciendum quod illa nullo modo procedit, quia ſimiliter poſſet oſtendi, quòd Deus non agit actum meritorium voluntatis, cuius oppoſitum patet ex tertio huius, & quarto, & multis capitulis alijs prælibatis. Imaginatur etiam vnum falſum: Si enim A habeat, & ſicut habet, partes diuerſas, tam gratia quam voluntas efficit ipſum totum, & quamlibet eius partem non diuiſim ſed coniunctim, non ſucceſsiuè ſed ſimul, ſicut Deus & voluntas; ſicut etiam duo homines trahunt nauem. Vnde Bernardus De gratia, & libero arbitrio, viceſimo terti o; Ad hoc, inquit, gratia præuenit liberum arbitrium, vt iam ſibi deinceps cooperetur, ita tamen quod à ſola gratia cæptum eſt pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non ſingillatim, ſimul non viciſsim per ſingulos effectus operetur, non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt, totum quidem hoc, & totum illa, ſed vt totum in illa, ſic totum ex illa. Tertia tollitur, ſicut ſecunda: Similiter namque poſſet oſtendi, quòd Deus non
E agit actum liberum & meritorium voluntatis. Quæ & ex abundanti nihilominus ſoluitur, ſicut prima: Non enim poteſt homo ſine gratia diligere ſub aliquo gradu dilectione illius ſpeciei, cum dilectione à gratia procedente. Vt tamen radicem eius effodiam, dico quòd licet non gratus poſſet diligere ſimiliter ſpecie, ſicut gratus ex gratia, inſtantia non inſtaret: Non enim ipſum faceret violentè & inuitè velle aut tam intenſè velle; ſed de volente & reluctante faceret gratis volentem, & voluntariè diligentem; Hoc enim eſt propriū gratię, ſicut pręmiſſa hic de gratia manifeſtant. Quod & ſpecialiter manifeſtat conuerſio S. Pauli, & ille quem ad preces Sancti Stephani ſundatoris Grandimontenſis ordinis, diuina gratia conuertebat. Refert ſiquidem Williamus de Aluernia partis tertiæ ſui tripartiti 22 hoc modo, pro quodam tali, qui etiam prohibebat, ne pro eo oraretur, & qui dicebat ſe nolle vllo modo obtinere gratiam

tiam pœnitentiæ vel conuerſionis, eo inuito & renitente orationem fecit pro eo ſanctus Ste- A
phanus inſtitutor Grandimon. ordinis cum conuentu ſuo, & exauditus fuit. Cùm enim
pro illo oraſſent, venit ad eos homo ille annuntians eis, qualiter viſitatus eſſet, & faciens
confeſſionem de peccatis cum multa deuotione & lacrymis pœnitentiam egit: Peccat etiam
grauiter eò quòd ignorat elenchum. Quomodo namque repugnant, quod aliquis nunc vult
vnum, & prius noluit illud, aut voluit eius oppoſitum? quæ repugnantia? aut quare vult ta-
lis inuitè? Exempli ſiquidem cauſa, ponatur quòd iſte præſtituit ſibi heri, quod hodiè paſ-
ceret vnicum pauperem; & quòd hodie vberiori gratia viſitatus velit paſcere duos, & paſ-
cat, quæ violentia? quæ repugnantia inter iſta? Videtur quoque multum probabile quod
homo poteſt cum gratia & ex ipſa velle quantumcunque remiſſè: Poteſt ergo homo ex gra-
tia diligere ſub tanto gradu, quantum ſibi præſtituit, & quantum fuiſſet ſine gratia habiturus,
& etiam ſub minori. Quarta peccat vt tertia, & ſecunda: ſic enim poſſet probari quòd Deus
non agit liberos actus noſtros, & etiam quod gratia confirmationis violentaret voluntatem B
confirmati ad non peccandum, & ad beatificum actum ſuum, quæ tamen vt tertia poteſt ſol-
ui. Quinta ſi quid probaret, probaret ſimiliter quòd nec finis, nec ſpecies eius in anima, nec
eius cognitio mouerent volentem, nec aliquo modo efficerent actum liberum voluntatis con-
tra præmiſſa 19. & 21°. huius. Quis etiam Philoſophiam parum ingreſſus, non legit illud ca-
pitulum 3ⁱ. de Anima, De mouente; vbi ſatis oſtenditur quòd phantaſia eſt vna cauſa mo-
uens animalia, & intellectus homines proceſſiuè; quod quomodo debet intelligi, niſi quod
phantaſia eſt vna cauſa efficiens appetitus in illis; intellectus verò, ſcilicet ſpecies obiecti in
intellectu, ſeu actus intelligendi, ipſa ſcilicet intellectio, voluntatis in iſtis, quo & qua mouen-
tur animalia & homines proceſsiuè, ſicut euidenter colligitur ex proceſſu? Quis non videt il-
lum proceſſum 12. Metaphyſ. vbi oſtendit Philoſophus quòd primum mouens quod eſt
Deus, mouet, vt dicit noua tranſlatio, ſicut appetibile & intelligibile mouent non mota, & ſi-
cut amatum; & ſicut dicit tranſlatio quam Auerroes exponit, mouet ſicut deſideratum & in- C
tellectum, & ſicut amatum. Super quod Auerroes comment. 36. Hoc, inquit, mouens
eſt mouens quia agit motum, & quia eſt finis motus; hæc autem differunt in nobis, ſcili-
cet id quod mouet nos in loco, ſecundum quod eſt agens, & quod mouet nos ſecundum
quod eſt finis; & habet duplex eſſe; in anima, & extra animam: Quod enim eſt in ani-
ma, eſt agens motum, ſecundum verò quod eſt extra animam eſt mouens ſecundum fi-
nem; verbi gratia, quoniam balneum duplicem habet formam, in anima, & extra ani-
mam; & extra illlam formam quæ eſt in anima deſideramus aliam formam, quæ eſt extra
animam, & propter illam formam quæ eſt in anima deſideramus aliam formam quæ eſt ex-
tra animam; Forma igitur balnei in quantum eſt in anima, eſt agens deſiderium & motum;
ſecundum autem quod eſt extra animam, eſt finis motus non agens. Hoc idem & ratio
manifeſtat; Agnitio namque eſt neceſſario præſuppoſita volutioni; eſt ergo aliqua cauſa eius
ſicut in ſuperioribus eſt oſtenſum; & non cauſa materialis, formalis, neque finalis; eſt ergo D
efficiens cauſa eius: & hæc videtur ratio Philoſophi tertio de Anima, vbi fuerat allegatus.
Eſt etiam cognitio naturaliter & eſſentialiter prior volutione, quare & aliqua cauſa eius, ſicut
decimo tertio huius patet, &c. ſicut prius. Ex his autem cognoſcitur quod non eſt diſſo-
num rationi ſicut ſexta ſupponit, quod agens irrationabile liberum actum agat, imò neceſſa-
ria ratio hoc requirit; quod tamen ſolum agens irrationabile hunc faceret, eſſet, ſed quod cum
rationabili hunc faciat, nullo modo diſſonat rationi. Vltima verò inſtantia eſt purè Pelagia-
na. Probaret enim gratiam non eſſe neceſſario requiſitam ad obſeruantiam mandatorum,
nec ad ſalutem perpetuam conſequendam, nec magis obuiat dicenti gratiam eſſe acti-
uam, quàm non actiuam, dum tamen dicat ipſam requiri neceſſariò ad ſalutem, ſicut
neceſſe eſt quemlibet dicere, qui Pelagianam hæreſin noluerit profiteri, ſicut priora ca-
pitula manifeſtant.

E

CAP.

A

CAP. XLI.

Quòd gratia prius naturaliter quàm voluntas humana efficiat actus bonos.

OStenſo quidem quòd gratia cum voluntate efficit bonos actus; vlte-
rius inquirendum nunquid ambæ æquè primò ſecundum naturam,
vel altera priùs naturaliter reliqua; & ſi ſic, quæ illarum. Puto autem
quòd gratia gratis infuſa priùs naturaliter voluntate faciat actus bo-
nos: Voluntas enim humana peccati grauedine ſeu naturæ in tantum
B deprimitur, quòd non poteſt niſi ſe & commodum ſuum diligere fina-
liter propter ſemetipſam, ſcilicet voluntatem, niſi virtute gratiæ eriga-
tur ad Deum ſuper omnia propter ſeipſum tantummodo gratuito dili-
gendum, ſicut 39um probat. Huiuſmodi autem erigens neceſſario præuenit ſic erectum in aſ-
cenſione illius, ſicut videtur patere de lapide ſuperiùs eleuato; maximè autem quia anima ſic
depreſſa non poteſt ‖*ex* ſe in aſcenſionem aliquam illius ſpeciei, ſicut proximo huius patet: ‖ per
Sicut enim homo grauis & debilis iacens in terra, non potens multum nec modicum ſe per ſe
erigere, poteſt tamen cum alio ipſum præueniente & continuè præerigente, & ne recidat con-
tinuè ſuſtinente, quodammodo coerigere ſemetipſum & ad hoc quòd ſe erigat, indiget neceſ-
ſario in principio, & continuè huiuſmodi præerigente, & continuè ſuſtinente, ſic voluntas
creata gratia deſtituta, gratiaue adiuta. Hoc autem nedum eſt verum propter depreſsionem
liberi arbitrij per peccatum, verùm propter grauedinem liberi arbitrij naturalem, qua ad prin-
C cipaliter diligendum ſe & proprium commodum &c. propter iſta naturaliter alligatur, nec
‖*valet* aſcendere ad aliquid ſupra ſe, puta Deum ſuper ſe &c. gratuitè diligendum, niſi per gra- ‖ valeret
tiam præueniatur & erigatur continuè, & ne recidat, continuè ſuſtentetur, ſicut ex 39° & 40°
huius patet. Hoc autem totum videtur Daniel congruè figuraſſe cùm dixit, Non remanſit in *Daniel.*
me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium,
& audiui vocem ſermonum eius, & audiens iacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vul-
tus meus hærebat terræ, & ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper arti-
culos manuum mearum, & dixit ad me, Daniel, vir deſideriorum, Intellige verba, quæ ego
loquor ad te, & ſta in gradu tuo; nunc enim ſum miſſus ad te. Cumque dixiſſet mihi ſermo-
nem iſtum, ſteti tremens, & ait ad me: Noli metuere Daniel, Dan. 10. Vnde Gregorius 22. *Dan. 10.*
moralium 18. ſuper illud Iob 31. Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum, Nemo, in- *Gregorius.*
quit, infima deferens repentè fit ſummus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum
D quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio velut aſcenſionis quibuſdam gradibus
peruenitur: vnde hoc aptè ſubiungitur, per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum. Hinc
Propheta dicit, Excitatus ſum, & defecit paulisper ſpiritus meus: Quid eſt itaque quod ait,
Spiritus meus, niſi ſpiritus hominis, videlicet ſpiritus elationis? & quia per occultam gratiam
ad amorem Dei temperata deſuper menſura proficimus; quanto in nobis quotidiè de Dei
ſpiritu virtus creſcit, tanto noſter ſpiritus deficit; qui ſpiritus erroris, quia non à nobis ſubitò
funditus amputatur, benè paulisper defeciſſe perhibetur: Tunc verò in Deo plenè perficimus
cùm à nobis ipſis funditus defecerimus: Hæ itaque creſcentium menſuræ virtutum, ſancti vi-
ri vocibus gradus dicuntur. Quod & infra ſequenti capitulo, per illud factum Danielis ſupe-
rius allegatum confirmans; Bene, inquit, Daniel Propheta, loquente ad ſe Domino, dum po-
ſitionem nobis ſui corporis inſinuare ſtuduit, hæc meritorum incrementa ſignificauit: Ait
enim, Audiui vocem verborum, & audiens iacebam conſternatus ſuper faciem meam, vul-
E tuſque meus hærebat terræ, & ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſu-
per articulos manuum mearum, & dixit ad me, Daniel, vir deſideriorum, Intellige ver-
ba, quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo, Nunc enim miſſus ſum ad te. Cumque
dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens, & ait ad me, Noli metuere: Quam videli-
cet poſitionem ſui corporis, dum verba intrinſecus loquentis audiret, nequaquam nobis
tanta cura exprimeret, ſi à myſterijs vacare cognouiſſet; In Scriptura enim ſacra, Iuſti vi-
ri non ſolum quod dicunt, prophetia eſt, ſed & plerumque quod agunt. Vir itaque San-
ctus interiùs myſterijs plenus, per poſitionem quoque corporis exprimit virtutem vocis;
& per hoc quòd primùm in terra proſtratus iacuit, per hoc quod ſe poſtmodum manuum
ſuarum articulis, & in genibus erexit, per hoc quòd ad extremum erectus quidem ſed
tremens

tremens conſtitit in ſemetipſo, nobis omnē ordinem noſtri prouectus innoteſcit. Vbi & verbis A Propheticis expoſitis ordinatè, ſuper vltimum, ſcilicet Noli timere, Aptè, inquit, diuina voce ſubiungitur, Noli metuere, quia cum plus ipſi, quod timeamus, agnoſcimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur quod amemus, quatenus & contemptus noſter pauliſper tranſeat in timorem, & timor tranſeat in Charitatem; vt quia quærenti nos Deo per contemptum reſiſtimus, per timorem fugimus, & contemptu quandoque & timore poſtpoſito ſolo ei amore iungamur: Pauliſper enim eum timere dediſcimus, eique vi ſolius dilectionis inhæremus. Appoſitis igitur quaſi quibuſdam gradibus prouectus noſtri mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, & poſtmodum per charitatē ad alta amoris leuamus. Huic etiam conſonat dictum eiuſdem 22. Moral. 9. præmiſſum 35. huius. Huic * ſimiliter ſatis concordat Ezechiel, Cecidi, inquiens, in faciem meam, & audiui vocem loquentis, & dixit ad me, Fili hominis, ſta ſupra pedes tuos, & loquar tecum; & ingreſſus eſt Spiritus in me, poſtquàm locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſuper pedes meos, Ezech. 1. His & concordat Apoſtolus, B Gratiâ, inquiens, Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui, non autem ego ſed gratia Dei mecum, 1. ad Cor 15. Hæc autem prioritatem gratiæ inſinuant euidenter. Certum eſt enim Apoſtolum laboraſſe, ipſomet teſtante. Cur ergo dicit non ego, ſed gratia, niſi vt innuat gratiam primò & principaliter quaſi efficiens principale efficere bonos actus, hominem verò non ſic, ſed ſecundariò inſtrumentaliter & ſubſeruienter gratiæ ſic agenti? Quare Gregorius 1. ſuper Ezechielem homilia 9. tractans verba Ezechielis & Apoſtoli iam præmiſſa, ſic ait, Ecce diuina vox iacenti Prophetæ iuſſit vt ſurgeret, ſed ſurgere omninò non poſſet, niſi in hunc omnipotentis Dei Spiritus intraſſet; quia ex omnipotentis Dei gratiâ ad bona opera conari quidem poſſumus, ſed hæc implere non poſſumus, ſi ipſe non adiuuat qui iubet. Sic Paulus cum diſcipulos admoneret, dicens, Cum metu & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini, illicò quis in eis hæc ipſa bona operaretur adiungit, dicens, Deus enim eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona C voluntate. Hinc eſt quòd ipſa veritas diſcipulis dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Et infra, ſed ſciendum eſt quòd mala noſtra ſolummodò noſtra ſunt; bona autem noſtra, & omnipotentis Dei ſunt, & noſtra, quia ipſe aſpirando nos præuenit vt velimus, qui adiuuando ſubſequitur, nè inaniter velimus, ſed poſſimus implere quæ volumus. Præueniente autem gratia & bona voluntate ſubſequente, hoc quod omnipotentis Dei donum eſt, fit meritum noſtrum; quod benè Paulus breui ſententia explicat dicens, Plus illis omnibus laboraui, qui nè videretur ſuæ virtuti tribuiſſe quod fecerat, adiunxit, Non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Quia enim cœleſti dono præuentus eſt, quaſi alienum ſe à bono ſuo opere agnouit, dicens, Non autem ego; ſed quia præuenientis gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quo libero arbitrio eandem gratiam eſt ſubſecutus in opere, adiunxit, Sed gratia Dei mecum; ac ſi diceret, In bono opere laboraui non ego, ſed & ego. In eo enim quòd ſolo Domini dono præuentus ſum, non ego; In eo autem quòd Deum voluntate ſubſecutus, & ego. His igitur bre- D uiter contra Pelagium & Cœleſtium dictis, ad exponendi ordinem redeamus. Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos & loquar tecum. Notandus nobis eſt ordo locutionis & operis; quia prius ſimilitudo gloriæ Domini apparet vt deijciat; poſtmodum alloquitur vt reuelet; deindè ſuperabundantis gratiæ Spiritum mittit, & leuat, ac ſupra pedes ſtatuit. Niſi enim aliquid De æternitate in mente videremus, nunquam in facie noſtra ‖ *pœnitendo* caderemus. Sed iam iacentes vox Domini conſolatur, quod tamen nos facere noſtra virtute non poſſumus; ipſius ergo nos Spiritus implet & leuat, & ſuper pedes noſtros ſtatuit, vt qui proni in pœnitentiam pro culpa iacuimus, recti poſtmodum in bono opere ſtemus. Ex his autem verbis Gregorij diligenter inſpectis, euidenter apparet, quòd eſt hæreſis Pelagij, dicere gratiam non præcedere liberum arbitrium, ſed è contra, quod & planè teſtantur Auguſtinus, Iſidorus, & Canon, ſicut 36. huius fuerat ‖ *recitatum*. Vndè etiam Lumbardus 2. Sent. diſt. 26. allegans Auguſtinum etiam ad hoc idem, ſic ait, Bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. E Vndè Auguſtinus ad Bonifacium Papam ſcribens contra Pelagianos, inquit, Cum fides impetret iuſtificationem, ſicut vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſo meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, voluntate comitante non ducente, pediſſequa non præuia; & ſubdit Lumbardus, Ecce expreſſè hic habes quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum, & ipſa voluntas bona pediſſequa eſt gratiæ non præuia. Fulgentius etiam Eccleſiæ Imſpenſis Epiſcopus, referente Iſidoro in Catalogo virorum illuſtrium decimo quarto ſcripſit, & miſit ad Epiſcopos duos libros de veritate Prædeſtinationis, in quibus demonſtrat quòd gratia Dei in bonis voluntatem humanam præueniat. Iſtam quoque Sententiam Apoſtolus planè docet, Non, inquiens, volentis,

[Margin notes: * etiam — *Ezech.* 1. — 1. *Cor.* 15. — *Gregorius.* — ‖ penitus — ‖ allegatum — *Lumbardus.* — *Auguſtinus.* — *Fulgentius.*]

A volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ad Rom 9. Cur enim diceret, non eſſe volen-
tis velle, neque currentis currere, ſcilicet operari, ſed miſerentis Dei, niſi vt oſtenderet, hoc eſſe
Dei, & diuinæ miſericordiæ & gratiæ primò & principaliter, & tanquam prioris agentis; vo-
lentis autem & currentis non ſic, ſed ſecundariò & inſtrumentaliter, & vt poſterioris agentis,
ſicut & de ſimili dicto eius ſuperius eſt oſtenſum. Hunc etiam intellectum Apoſtolici dicti hu-
ius ſatis oſtendunt expoſitiones Auguſtini Enchir. 23. & de duabus animabus, 15. 36. & 37.
huius ſcriptæ. Vnde & Petrus 2. Senten. diſt. 25. vlt. Voluntas, inquit, hominis quam natura-
liter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum, vel opere implendum, niſi per
gratiam liberetur & adiuuetur; liberetur quidem vt velit; & adiuuetur vt perficiat; quia vt ait
Apoſtolus; Non eſt volentis velle, neque currentis currere, id eſt, operari, ſed miſerentis Dei,
qui operatur in nobis velle & operari bonum; gratiam non aduocat hominis voluntas vel o-
peratio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando, vt velit bonum, & præparatam
B adiuuat, ne fruſtra velit, id eſt, vt perficiat. Qui & infra diſt. 26. tractans quaſdam autori-
tates, quæ videntur aſſerere fidem & actum fidei eſſe liberæ voluntatis; Hæc, inquit, ita ſunt
dicta, quia non eſt fides niſi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit
non tempore, ſed cauſa, & natura. Vnde Auguſtinus ſupra congruenter dicit, quòd Bona
voluntas in eis donis eſt, quæ non præcedit, & ipſa iuuat, quia ea iuuat, quibus præuenitur,
dum eis conſentit ad effectum boni, & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur. Item
quis neſciat cauſam priorem eſſe principaliorem poſteriori? gratia autem eſt cauſa principalis
cuiuſlibet boni actus, ſicut proximo huius contra reſponſionem ſecundam apparet. Iſtam
quoque ſententiam planè docent autoritates quamplurimæ, 36. huius & ſequentibus alle-
gatæ, quam & Eccleſia tota Catholica Catholicè profitetur, orans hoc modo; Tua nos, Do-
mine, gratia ſemper præueniat & ſequatur, ac bonis operibus iugiter præſtet eſſe intentos; ſi
tamen nos prius naturaliter operemur quàm gratia, cur petimus vt ipſa nos præueniat ope-
C rando? Nos etiam potius præſtamus illam bonis operibus eſſe intentam, quàm ipſa nos præ-
ſtet. Si autem dicatur quòd gratia nos præuenit liberando à peccato, non autem actus meri-
torios propriè faciendo, contradicit ei capitulum proximum, oſtendendo gratiam efficere
propriè bonos actus; cui etiam poteſt ſpecialiter contradici, ſicut ſextæ reſponſioni eiuſdem
fuerat contradictum. Aliter dicitur, quòd gratia prius naturaliter efficit primum bonum a-
ctum humanum; alios autem ſequentes voluntas prius naturaliter operatur. Sed cur tam va-
riè, quæ ratio diuerſitatis, cùm totum agens & actum ſint primo & poſt ſimilis rationis? Con-
tra iſtam quoque reſponſionem procedunt rationes & autoritates iam præmiſſæ; ſpecialiter
autem illa Apoſtoli; Non ego, ſed gratia Dei mecum. Loquitur enim Apoſtolus de ſeipſo,
non pro inſtanti ſuæ conuerſionis, ſed pro tempore ſubſequenti quo ſemper fuit in gratia, &
cum gratia laborauit; quod & planè teſtatur Gregorius ipſam exponens, ſicut ſuperius alle-
gatur. Hoc idem conteſtatur ſimiliter Auguſtinus ſuperius allegatus, dicendo, quòd gratia
D meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente; pediſſequa,
non præuia: Loquitur enim expreſſè de merito, quo gratia meretur augeri, quod primo actui
bono ſuccedit.

COROLLARIVM.

Corollarium quòd tam Deus, quàm gratia eius creata efficit propriè, prius naturaliter quemlibet actum bonum creaturæ rationalis, quàm ipſa; & quòd auctores dicentes Deum facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Dei gratiam eadem || ſimiliter *facientem, dicenteſq́; gratiam Dei facere opera noſtra bona, non excludunt, ſed includunt Deum eadem ſimiliter operantem.* || *ſimpliciter*

E

EX his autem euidenter infertur quòd tam Deus quàm gratia Dei creata efficit propriè &
prius naturaliter quemlibet actum bonum creaturæ rationalis, quàm ipſa; & quòd autores
dicentes Deum facere opera noſtra bona, non excludunt ſed includunt Dei gratiam eadem
ſimiliter facientem; dicenteſque Dei gratiam facere opera noſtra bona, non excludunt ſed in-
cludunt Deum eadem ſimiliter operantem. Quòd autem Deus efficiat propriè quemlibet a-
ctum bonum, patet ex tertio huius, & quarto. Patet ſimiliter ex 27. & ſequentibus cum deci-
mo huius planè. Et quòd gratia ſimiliter faciat, & etiam prius natura, quàm creatura rationa-
lis, patet per 40. & 41. huius. Quòd autem Deus priùs naturaliter faciat, quàm creatura ra-
tionalis in bona factione amborum communi, quis non conceſſerit, conceſſo, quòd gratia

Dei ibi prius naturaliter faciat, quàm huiuſmodi creatura? Quis enim vel leuiter cogitabit A gratiam Dei creatam priùs naturaliter agere in actione eis communi, quàm eius autorem? quàm eius & omnium primum motorem? Hoc idem rationes & Autoritates trigeſimi quinti huius, & ſequentium, & ſpecialiter Gregorij ſuper Ezechielem allegata ſuperius ſatis probant: Reliquæ verò partes ſequuntur lucidè ex præmiſsis. Patent quoque creberrimè in Scriptura ſacra & in tractatoribus eius ſacris, qui mixtim & indifferenter affirmant, nunc gratiam Dei facere opera noſtra bona, & nunc Deum; iſta pro eodem habentes. Exponentes quoque Sacram Scripturam dicentem Dei gratiam facere in homine actum bonum, dicunt ſæpiſsimè Deum facere illum actum & ſimiliter è contrario; volētes quoque oſtendere Deum facere bonos actus humanos, oſtendunt Dei gratiam illos facere, & è contra; ſicut multæ Autoritates in capitulis iam præmiſsis, & alibi in Sacra Scriptura, & in ſcriptis Sanctorum planiſsimè conteſtantur; quas non oportebat hic tangere, quia nedum diligenti, verum etiam negligenti lectori ſe offerunt copioſè. B

CAP. XLII.

Quod Deus prius naturaliter efficit quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, quàm gratia.

POſtquam autem Deo, & Dei gratia deducente, oſtenſum eſt proximo, Deum & gratiam Dei creatam efficere propriè quemlibet actum bonum voluntatis creatæ, & vtrumque priùs natura voluntate creata; vlterius oſtendendum, quod Deus & Spiritus Sanctus Dei priùs naturaliter efficit quemlibet talem actum, quàm gratia eius dicta. Quis hoc C tanquam principium notorium non admittit? quis non annuit? quis diſſentit? Verùm propter aliquos tardiores, ecce oſtenſio huius breuis: Cùm ſiquidem Deus & gratia efficiunt actum bonum voluntatis creatæ; aut ergo ambo æquè primò ſecundum naturam, vel Deus priùs naturaliter gratia, vel è contra; non ambo æquè primò, quia tunc illa duo agentia, & mouentia reducerentur ad aliquod tertium prius vtroque illorum virtute cuius ambo agerent, & mouerent, ſicut Philoſophia plenè teſtatur, ſicut ex ſecunda Suppoſitione, ex duodecimo & decimo tertio huius poteſt oſtendi. Nec Deus poſterior naturaliter gratia, ſicut in oſtenſione corollarij proximi breuiter monſtrabatur. Quis etiam neſciat quod ſit dignius & perfectius eſſe cauſam priorem & principalem naturaliter, quàm poſteriorem & inſtrumentalem atque ſubſeruientem? Deus ergo eſt talis, ſicut Suppoſitio prima monſtrat. Quis inſuper neſciat Deum eſſe vniuerſaliter D omnium primam cauſam, & primum motorem? Item verum eſt gratiam agere, & non eſt primum verum ſimpliciter, ſicut ex vndecimo, duodecimo & decimo tertio huius patet, ſed cauſatum ab eo; Deus ergo eſt cauſa veritatis iſtius, & efficit iſtam veram; Deus ergo prius naturaliter agit quod gratia agit, quàm ipſa: Videtur ergo imaginandum hoc modo in productione boni actus humani; quòd ſicut trigeſimum nonum tangit Deus gratiſsimè & liberaliſsimè nullo modo præuentus, nec ab alio excitatus, primò vult homini vitam æternam, & quia non vult eam adulto ſine proprijs meritis, gratiſsimè & liberaliſsimè vult ea merita, & etiam gratiam per quam mereatur, quam & gratiſsimè & liberaliſsimè ei infundit, ipſam creans, & mouens, & per ipſam hominem ad bene agendum, ita quod Deus in iſta motione eſt ſimpliciter primum mouens & non motum; gratia ſecundum mouens & motum voluntas creata, ſeu creatura rationalis tertium mouens & motum; actus verò bonus productus motum & non mouens. Sicut etiam peccatum ſeparat nos à Deo, ſic charitas & gratia con- E iungit nos cum eo, & eſt quodammodo vnio Dei cum homine, hominiſque cum Deo, per quam & ſanat infirmum, erigit eliſum, excitat otioſum, & dirigit operantem. Oſtenſum eſt autem capitulo proximo, quod gratia præuenit hominem, & prius naturaliter efficit actus bonos; ſed irrationabile videretur, quod res inanimata, & irrationalis ſcilicet gratia, ſeu charitas regularet rem animatam, & rationalem maximè in actibus ſuis liberis, & rationabilibus, niſi ipſa ab aliqua re rationali principaliter regularetur, & ſuperius regeretur: Regulatur autem gratia ſeu charitas in agendo à Spiritu Sancto tanquam à principaliori & ſuperiori agente. Vnde Apoſtolus, Charitas, inquit, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, ad Rom. 5. Et iterum, Dominus dirigat corda veſtra in charitate Dei

Rom.5.

2.ad

A 2. ad Theſſ. 3. Et rurſum, Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus; & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus; & diuiſiones operationum ſunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus 1. ad Cor. 12. Et adhuc, Quicunque, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei ad Rom. 8. Et infra, Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba Pater: Et inferius; Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram, & poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id eſt, poſtulare nos facit ſecundum Gloſſam & expoſitiones ſanctorum. Vnde & Auguſt. de perfectione iuſtitiæ 21. Graue, inquit, non eſt, quod diligendo fit, non timendo: Laborant autem Iudæi præceptis, qui ea timendo conantur implere; ſed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit ‖ *præcepti ſarcinam* leuem, non ſolùm non prementem onere ponderum, verum etiam ſubleuantem vice pennarum; quæ tamen charitas vt habeatur etiam tanta, quanta in corpore mortis huius haberi poteſt, parum eſt noſtræ voluntatis arbitrium, niſi adiuuet gratia

2. Theſſ. 3.

1. Cor. 12.

‖ timorem

B Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: diffunditur quippe in cordibus noſtris, quod ſæpè dicendum eſt, non per nos ipſos, ſed per S. Sanctum qui datus eſt nobis. Et infra 22. charitati Dei non eſt graue mandatum Dei, qui non niſi per S. Sanctum diffunditur in cordibus noſtris, non per arbitrium humanæ voluntatis, cui plus dando quam oportet, ignorant iuſtitiam Dei. Et inferius 33. dicit, quòd Deus facit, & adiuuat vt ſimus perfecti, & ſine infirmitate peccati: & ſubdit, & hæc nobiſcum agit gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum non ſolùm præceptis, ſacris exemplis, ſed etiam Sp. Sancto, per quem latenter diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ interpellat gemitibus inenarrabilibus, donec in nobis ſanitas perficiatur, & Deus, ſicuti eſt videndus, in æterna veritate monſtretur. Idem de libertate arbitrij ad Hilarium 2. Illud, inquit, quod dicunt ſufficere homini liberum arbitrium ad dominica implenda mandata, quamuis Dei gratia, & Spiritus Sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omni modo anathematizandum eſt, & omnibus execrationibus deteſtandum: qui enim hoc

Auguſtinus.

C aſſerunt, à gratia Dei penitùs alieni ſunt, quia ignorantes Dei iuſtitiam, ſicut de Iudæis dicit Apoſtolus, & ſuam volentes conſtituere, etiam iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Plenitudo quippe legis non eſt niſi charitas, & vtique charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos ipſos, ſeu per vires propriæ voluntatis, ſed per Sp. Sanctum qui datus eſt nobis. Idem de ſpiritu, & litera 13. Quid ſunt, inquit, leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Sp. Sancti, qui eſt digitus Dei, quo præſenti diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, & finis præcepti? Idem 6. contra Iulian. 26. ſic alloquitur Iulianum; Tu à veſtro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dom. noſtrum ſic in ſola remiſſione peccatorum verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & deſideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus noſtris per S. Sanctũ, qui ab illo datus eſt nobis. Idem de gratia & libero arbitr. 36. Charitas, inquit, quamuis parua & imperfecta Petro non deerat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam: Putabat enim ſe poſſe, quod ſe velle

D ſentiebat; & quis iſtam etſi paruam dare cœperat charitatem, niſi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit, quoniam ipſe vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens? Propter quod ait Apoſtolus, Certus ſum quòd qui operatur in nobis opus bonum, perficiet vſq; in diem Ieſu Chriſti. Hoc idem oſtendit Auguſtinus diffuſè de verbis Apoſtoli ſerm. 13. tractans autoritates Apoſtoli tactas, & alijs locis multis.

COROLLARIVM.

Corollarium, quòd Deus & Spiritus Sanctus dicuntur quoquomodo charitas & gratia, qua charè & gratis nedum Deus diligit ſe & hominem, verum etiam qua homo ſimiliter diligit Deum & proximum.

EX his autem poteſt colligi quoquomodo, quòd Deus & Spiritus Sanctus dicitur charitas

E & gratia, qua charè & gratis nedum Deus diligit ſe & hominem, verùm etiam qua homo ſimiliter diligit Deum & proximum. Secundum diſtinctionem namque de charitate & gratia 25° præmiſſam, charitas & gratia purè & ſummè dicitur chara & grata Dei voluntas, ſiue dilectio qua charè & gratis diligit ſemetipſum. Secundo accipitur pro eadem voluntate ſeu dilectione, quatenus per eam charè & gratis, ſcilicet non propter aliqua præcedentia merita, nec propter commodum ſuum diligit creaturam. Tertiò ſecundum illum tropum creberrimum in Poëtria, in Philoſophia, & in Theologia, quo effectus nominatur nomine facientis, qui & eſt vnus color rhetoricus, quem Tullius vltimo nouæ ſuæ rhetoricæ denominationem appellat, dicitur charitas & gratia habitus à ſecunda charitate, ſcilicet à voluntate diuina creaturæ charè & gratis infuſus, qui & ex alia cauſa, ex ſimilitudine ſcilicet ad charitatem primo

modo, vel ſecundo acceptam poteſt ſimiliter tranſumtiuè quodammodò charitas & gratia A nominari. Nam ſecundum Philoſophum 6. Top. Tranſlatio facit notum quodammodò quod ſignatum eſt, per ſimilitudinem: Omnes enim transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt: In hoc autem ſunt ſimiles, quia ſicut Deus charè & gratis diligit ſe & creaturam per charitatem & gratiam primo vel ſecundo modo acceptam, ſic & creatura per huiuſmodi habitum ſibi gratis infuſum. Quarto propter eaſdem cauſas poteſt dici charitas & gratia actus quo charè & gratis diligitur Deus & proximus à tertia charitate, ſcilicet ab habitu charitatis & gratiæ deriuatus. Quinto ſecundum ſimilem tranſumptionem, dicitur gratia quod || *gratis* repēditur pro gratia gratis facta, ſicut docent Poëtę Philoſophi, Theologi, & modus loquendi crebetrimus apud omnes. Hæc autem patent quodāmodò ex 25. huius. Patent ſimiliter per Robertum Lincolnienſem Epiſcopum, qui in quodam tractatu de gratia & iuſtificatione peccatoris, ſic ait; Gratia, eſt bona voluntas Dei, qua vult nobis dare quod non meruimus, vt nobis ex dato benè ſit, & non vt ipſi donanti aliquid indè proueniat. Sic etiam B conſueuit dici gratia, talis voluntas vnius hominis erga alium. Conſequēter à gratia ſic dicta, dicitur etiam gratia ipſum donum quod datur à tali voluntate. Tertio dicitur gratia, || *affectus* & laus debita repenſa ab ipſo recipiente. Patet itaque quòd omne bonum quod in nobis eſt, ſiuè ſit gratuitum, ſiuè naturale, à gratia Dei eſt, quia nullum eſt bonum quod ipſe non velit eſſe, & eius velle eſt facere. Non eſt ergo bonum, quod ipſe non faciat bonum, & perſeuerantiam in bono ipſe facit: Nihilominus tamen hæc eadem facit noſtra voluntas libera, ſicut granum germinat, & vi intrinſeca quadam germinatiua, & Solis calore cum terræ humore. Et infra, Bona voluntas, qua homo conformis eſt voluntati diuinæ, eſt gratia data à gratia, quæ eſt voluntas diuina, & tunc dicitur gratia infundi, cum voluntas diuina in noſtrā voluntatem incipit operari; Omne autē bonum quod in nobis operatur Dei bona voluntas, vt dictum eſt, gratia data dicitur, ſed ſola conformitas voluntatis noſtræ voluntati diuinæ eſt gratia data, quæ nos reddit gratos Deo; & bona voluntas Dei hanc conformitatem in nobis efficiens, & C conſeruans, inter cæteras Dei voluntates ſola dicitur gratia gratificans; & hæc voluntas Dei quæ eſt gratia gratificans prior eſt natura, quàm ſit voluntatis noſtræ ad bonū conuerſio. Alia eſt gratia gratificans, voluntas ſcilicet diuina conſeruandi in bono voluntatem conuerſam ad bonum: Charitas autē ſeu gratia quę eſt Deus, dupliciter ſumitur, ſcilicet eſſentialiter, & communiter toti Trinitati, & cuilibet perſonarum; aliter autē perſonaliter & propriè, & ſic appropriatur Spiritui ſancto tantū, ſicut docet Aug. 15. De Trin. 17. 19. & 20. manifeſtè. Vndè illo viceſſimo Voluntas, inquit, Dei, ſi propriè dicenda eſt aliqua in Trinitate perſona, magis hoc nomen Spiritui Sancto competit, ſicut charitas; Nam quid eſt aliud charitas quàm voluntas? Eſt igitur Spiritus Sanctus charitas prima & ſumma, qua Deus charè diligit ſe & hominem, qua & homo charè diligit Deum & proximum; per ipſum ſummam charitatem datur homini habitus charitatis, diffunditurque in actum, quo charè Deum, proximumque amamus. Hunc autem arbitror intellectum Auguſtini octauo, & decimo quinto de Trinitate, & alibi, D vbi intentiſſimè conatur oſtendere quòd charitas eſt Deus, & Spiritus Sanctus Dei, ſicut Lumbardus primo Sentent. diſtinct. decimo ſeptimo recitat copioſè: Qui & ipſe ſimiliter fortaſsis poſſet intelligi & exponi, quanquàm pertinaciſſimè moliatur probare, non eſſe aliam charitatem in homine, quàm Spiritum Sanctum tantum, ſicut proceſſus ſuus, & verba ingloſſabiliter aſtruunt, vt videtur. Obijcietur fortaſſis quòd ſimili modo poſſet Deus, & Spiritus Sanctus, dici fides, & ſpes noſtra, quia ab ipſo eſt fides, ſpes, habitus, atque actus, *Lumbardus.* quibus credimus & ſperamus. Petrus quoque primo Sentent. diſtinct. decima ſeptima dicit, Non eſſe dictum per expreſſionem cauſæ, Deus charitas eſt, eo ſcilicet quòd charitas ſit ex Deo, & non ſit ipſe Deus, ſicut dicitur Patientia & Spes noſtra, non quia ipſe ſit, ſed quia iſta ſunt nobis ab eo, ad quod probandum adducit autoritatem Auguſtini 15. de Trinitate & eſt decimo ſeptimo capitulo eius ſcripta. Ad primū horum dicendū, quòd ſi modus loquendi admitteret, poſſet Deus ſecundum tropum prædictum dici fides noſtra, ſicut dicitur E ſpes noſtra, patientia quoq; noſtra: Verum vlterius aduertendum, quòd Deus & Spiritus Sanctus poteſt dici charitas noſtra multo conuenientius & propinquius propriæ veritati, & minus tranſumptè, minuſq; Metaphoricè, quàm fides, vel ſpes noſtra; Nam ſicut ſuperius tetigi, vna cauſa huius tropicæ locutionis, & denominationis vnius rei nomine alterius eſt, quia vna earum eſt cauſa efficiens alterius earundem; Alia autem cauſa ſecundum Philoſphum eſt vnius rei ad aliam ſimilitudo; vtroque autem iſtorum modorum, Deus et Spiritus Sanctus charitas hominis dici poteſt: Nam charitas hominis tam habitus quàm actus ſit ab illo; Deus quoque ſeu Spiritus Sanctus, & charitas hominis ſunt plurimum ſimiles in re & in nomine, in tantum quòd vterque quodammodo vnivoce, quia concorditer in re

|| gratia
|| affectio

A in re & in nomine charitas nuncupatur. Quis enim ignorat, quòd Deus & Spiritus Sanctus charitas eſt, & quòd charitas hominis creata, charitas eſt? & quis neſcit, quòd Deus & Spiritus Sanctus ſua charitate charè diligit primò Deum, ſecundò hominem propter Deum; quòd etiam homo ſua charitate charè diligit primò Deum, ſecundò hominem propter Deum? Non ſic autem vniuocè poteſt Deus dici fides vel ſpes noſtra: Non enim in ænigmate quicquam credit, ſed omnia clarè videt; nec etiam quicquam ſperat, ſed pleniſsimam certitudinem de omnibus ſemper habet; nos tamen facit credere & ſperare; quare & primo modo prædicto, poſſet dici quodammodo fides & ſpes noſtra. Ad ſecundum poſſet dici quòd Petrus intelligit Deum dici charitatem, non per expreſsionem cauſæ || *tantummodo*, ſicut dicitur patientia, & ſpes noſtra, ſed etiam propter ſimilitudinem vniuocam ſupradictam. Veruntamen aduertendum quòd autoritas Auguſtini nihil facit ibi pro Petro, nec capit eam ad debitum intellectum. Intendit enim per illam oſtendere, quòd Spiritus San- ||quodammodo

B ctus eſt charitas qua nos diligimus Deum & proximum, & hoc non per expreſsionem cauſæ, ſed propriè ſecundum ſeipſum. Vnde & recitatis verbis Auguſtini ſubiungit; Ex prædictis clareſcit, quòd Spiritus Sanctus charitas eſt, qua diligimus Deum & proximum. Sed ſine dubio reſpicienti diligenter illud capitulum decimum ſeptimum, 15[i]. De Trinitate quod allegat, euidenter apparet, quòd Auguſtinus principaliter tractat illud, primo Iohan. 4. & oſtendit, quòd non dicit ſignificatione cauſæ, ſicut Deo dictum eſt; Tu es patientia mea, & Domine, ſpes mea; & ideo non eſt dictum; Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; ſed verè & propriè per ſubſtantiam, ſicut dicitur; Deus, Spiritus eſt, oſtenditque quòd charitas ſumitur communiter, vt quælibet perſona in Trinitate, Charitas nuncupetur, & propriè vt conueniat Spiritui Sancto tantùm. Intelligit quoque ibi, & loquitur de charitate, qua Deus diligit ſe, & hominem, non è contra, ſicut verba ſua præmiſſa teſtantur; Non, inquit, dictum eſt, Domine, charitas mea, aut Tu es charitas mea; ſed ita dictum eſt; Deus charitas eſt: Et infra eo-

C dem, dicit, Iohannem Apoſtolum commemoraſſe Dei dilectionem, non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos, & hanc dilectionem Spiritum Sanctum eſſe.

CAP. XLIII.

De pœnitentia ſalutari ſecundum opiniones diuerſas, & de clauium poteſtate.

POſt hæc autem videtur agendum de iuſtificatione iniuſti, & pœnitentia ſalutari, circa quam multiplex verſatur opinio, principaliter autem

D duplex; quarum vna eſt Pelagianorum, quæ ponit peccatorem primò naturaliter pœnitere, & per hoc ſecundo gratiam & iuſtificationem mereri, recipere, & habere: Alia eſt aliorum quorundam, quæ dicit Deum primò naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipſumque ſecundò ſalubriter pœnitere. Prima autem iſtarum dupliciter variatur: Nam quidam Pelagianorum affirmant gratiam præcedere naturaliter iuſtificationem: Quidam verò è contra; Primi namque ponunt peccatorem primo naturaliter pœnitere: ſecundo per hoc recipere gratiam, & tertio per hanc iuſtificari: Alij autem è contra dicunt peccatorem primo naturaliter pœnitere, ſecundo per hoc iuſtificari, & ſic tertio recipere gratiam. Et iſti adhuc vlterius bifariè diuiduntur: Aliqui namque putant, quod ſolus peccator per contritionem peccatum ſuum expurget, & ſic iuſtificet ſemetipſum: Alij vero exiſtimant, quod Deus hoc facit, propter meritum tamen contritionis temporali-

E ter & naturaliter antecedens. Eſt ergo opinio Pelagianorum generaliter tantùm vna, ſpecialiter autem trina. Has autem eorum opiniones communem, & proprias multis teſtimonijs Scripturæ ſacræ, & alijs aſtruere moliuntur. Talia namque, vt refert Auguſtinus De gratia & *Auguſtinus.* libero arbitrio, vndecimo, Pelagiani colligunt de Scripturis; quale eſt, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, vt ſecundũ meritũ conuerſionis noſtræ ad Deum, detur nobis gratia eius, qua ad nos & ipſe conuertatur. Et Dominus vobiſcum, cùm vos eſtis cum eo; &, Si quæſieritis eum, inuenietis eum, & ſimilia. Qui & De prædeſt. Sanctorum 13. ita ſcribit; Cùm dicitur, inquiunt Pelagiani; Si credideris ſaluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur; quod exigitur in hominis, quod offertur in Dei eſt poteſtate. Quis etiam, ſicut dicunt, ignorat pœnitentiam eſſe remiſſoriam peccatorum, & cauſam iuſtificationis iniuſti, & reconciliationis,

 & accep-

A & acceptationis diuinæ? quare & priorem tempore vel natura remiſſione peccati, iuſtificatione iniuſti, & acceptatione diuina: hoc enim oſtendunt communiter vetus teſtamentum & nouum; omnes Doctores Catholici de pœnitentia pertractantes, iuraque diuina, canonica, & humana. Vnde Ierem. 18. Repente, inquit Dominus, loquar aduerſum gentem, & aduerſum regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud: ſi pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſum eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Item Ionæ 3. Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit. *Gloſſa.* Gloſſa, Quotidie populis comminatur Deus, vt agant pœnitentiam; quod ſi conuerſi fuerint, *Auguſtinus.* ipſe quoque conuertit ſententiam, & populi conuerſione mutatur: Vnde & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 50[i]. Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi, Ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt, & certam miſericordiam meruerunt. Idem de vera & falſa pœtentia 1. ſic ait. Quanta ſit appetenda gratia pœnitentiæ omnis Autoritas clamat, omnis B beatorum vita conatur oſtendere. Languores enim ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat, ſanitatem auget quam conſeruat, claudis greſſum, aridis copiam, cæcis reſtituit viſum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia ſanat, omnia reintegrat, omnia lætificat, temperat ſucceſſus, conſtringit impetus, moderatur exceſſus, ignorans ſe per hoc recognoſcit, quærens ſemper hanc inuenit, hæc eſt quæ homines ad Angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Iſta ouem perditam monſtrauit quærenti; & decimam drachmam obtulit anxianti, hæc diſſipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus cuſtodi curandum reſeruauit, in hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conſeruatur; fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia, ipſa ignis conſumens. Item medicina præcedit medicatum, pœnitentia eſt medicina ſicut patet per autoritatem proximam Auguſtini; Qui & infra 13. Credat, inquit, pænitẽs hanc ſcilicet pœnitentiam eſſe medicinam. Qui & de pœnitentia 1. dicit, Quàm ſit vtilis & neceſſaria pœnitentiæ medicina, &c. Qui & infra 8. dicit, Peccata medicamento pœnitentiæ deſiccari: Quare & Eccleſia tota orat, Sana me Domine medicamento pœnitentiæ Deus. Item Ambroſius ſicut allegatur C *Ambroſius.* in gloſſa ſuper illud Lucæ 5. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam; Vſurpatores, inquit, iuſtitiæ non vocantur ad gratiam: Nam ſi gratia ex pœnitentia, vtique *Chryſoſtom'* qui faſtidit pœnitentiam abdicat gratiam. Item Chryſoſtomus ſicut allegatur in gloſſa ſuper illud Lucæ 3. Prædicans baptiſmum pœnitentiæ, Venit, inquit Ioannes hortans illos pœnitentiam agere, vt per pœnitentiam effecti meliores atque contriti, ad recipiendum veniam ſatagant: Aptè ergo cùm dixiſſet, quòd venit prædicans baptiſmum pœnitentiæ, adiecit, In remiſſionem peccatorum, quaſi diceret, Idcirco ſuadebat illis pænitere, vt ſubſequentem veniam facilius impetrarent, credentes in Chriſtum: Nam niſi pœnitentia ducerentur, *Pſal.* 31. nequaquam expoſcerent gratiam. Item Pſalmiſta, Dixi, inquit, Confitebor aduerſum me in iuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei Pſal. 31. Prius ergo dixit D in corde, & propoſuit confiteri, & poſt tempore vel natura, & propter hoc peccati impietas *Auguſtinus* eſt remiſſa. Vnde Aug. illud exponens, Magna, inquit, res; dixi, pronunciabo, non dixit pronuntiaui, & tu dimiſiſti; dixi, pronuntiabo & tu dimiſiſti; quia eo ipſo quod dixit pronuntiabo, oſtendit quod nondum ore pronuntiauerat; ſed corde pronunciauerat hoc ipſum dicere pronuntiabo, pronuntiare eſt, ideo tu dimiſiſti impietatem cordis mei. Cui & concordat Caſſiodorus idem exponens: Dicitque Ioannes Chryſoſtomus ſicut allegatur in canone de pœnitentia diſt. 1. Nunc autem. Si recorderis peccatorũ tuorũ, & frequenter ea in conſpectu Dei pronunties, & pro eis clementiã eius deprecceris, citius illa delebis. Item ſicut allegatur ſupra, eadem, & 4. ſent. diſt. 17. Non poteſt, inquit, quiſquam gratiam Dei recipere niſi purgatus fuerit ab omni ſorde peccati, ſeu ab omni peccato per pœnitentię confeſſionem, per donum baptiſmi ſalutaris, ſeu etiam per baptiſmum. Item Ezec. 18. Si, inquit Dominus, impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, &c. vita viuet; Et infra, Cum auerterit ſe impius E ab impietate ſua, &c. Ipſe animam ſuam viuificabit; Conſiderans enim & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet. Item Propheta, Lauabo, inquit, per ſingulas noctes lectũ meum lacrymis meis Pſal. 6. Super quod Aug. Lectũ lauabit per ſingulas noctes, vt tantis lachrymis impetret efficaciſsimã de Dei miſericordia medicinam. Item Pſal. 84. planiſsimè dicitur, Iuſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos, Quod Auguſt. exponens, Iuſtitia, inquit, illa eſt in confeſsione peccatorum; veritas enim ipſa eſt; Iuſtus enim debes eſſe in te, vt punias te; Ipſa eſt prima hominis iuſtitia vt punias te malum, & faciat te Deus bonum. Quia ergo ipſa eſt prima hominis iuſtitia, ipſa fit via Deo, vt veniat ad te Deus. Ibi illi fac viam in cõfeſsione peccatorum. Vnde & Ioannes cùm baptizaret in aqua pœnitentię, & vel-

A & vellet ad ſe venientes pœnitere de ſuis prioribus factis, hoc dicebat; Parate viam Domi-
no, Rectas facite ſemitas eius. Placebas tibi in peccatis tuis, ô homo, diſplice tibi quod eras,
vt poſsis eſſe quod non eras: Parate viam Domino; præcedat iſta iuſtitia vt confitearis pec-
cata, veniet ille & viſitabit te, quia ponet in via greſſus ſuos: eſt enim vbi ponat greſſus ſuos,
eſt vbi ad te veniat. At antequam confitereris peccata, intercluſeras à te viam Dei; non erat
qua ad te veniſſet; confitere vitam & aperis viam, & veniet Chriſtus, & ponet in via greſſus
ſuos, vt te informet veſtigijs ſuis. Item Pſalmo 103. Confeſsionem & decorem induiſti, con-
feſsionem primò, & per illam decorem ſecundò, quod & teſtatur expoſitio Auguſtini. Quis
etiam neſciat illam hiſtoriam Euangelicam famoſiſsimam, de Magdalena fœliciſsima pecca-
trice, quæ perhibet ipſam feruenti dilectione, & lachrymis plurimis remiſsionem peccato-
rum & veniam, diuinamq; amicitiam meruiſſe. Vnde Luc. 7. Remittuntur, inquit Dominus,
ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et infra, dixit autem ad mulierem, Fides tua te
B ſaluam fecit, vade in pace; In pace, inquit Theophilus, id eſt, in iuſtitia; nam iuſtitia eſt pax
hominis ad Deum. Vnde & Apoſtolus ad Rom. 2. Factores legis iuſtificabuntur. Et Iacobi 2.
Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, non ex fide tantùm. Item Petrus 4. ſent. diſt.
14. Pœnitentia, inquit, longè poſitis à Deo neceſſaria eſt vt appropinquet; vbi & allegat à Ie-
ronymo quòd pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium, quia ſi quis veſtem innocentiæ
in baptiſmo perceptam corrumpit peccando, pœnitentiæ remedio reparare poteſt. Prima
tabula eſt baptiſmus vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus; ſecunda pœnitentia qua
poſt lapſum reſurgimus, dum vetuſtas reuerſa repellitur, & nouitas perdita reſumitur. Poſt
baptiſmum prolapſi per pœnitentiam renouari valent, ſed non per baptiſmum; additq; Pe-
trus, de pœnitentia dicitur & ſacramentum & virtus mentis: Eſt enim pœnitentia interior &
exterior; exterior ſacramentum eſt, interior virtus mentis eſt, & vtraque cauſa ſalutis eſt, &
iuſtificationis. Hoc idem videtur & ratio confirmare; nam ſi gratia iuſtificans gratis detur
C ante contritionem, & pœnitentiam tempore vel natura, non oportet peccatorem ampliùs
conteri, nec vlteriùs pœnitere, cum iam ſit iuſtificatus & iuſtus. Item ſi Deus vnum peccato-
rem non pro aliquo merito præcedenti, ſed purè gratis iuſtificet, cur non alium, & alium, & ſic
omnes. Item ſi Deus purè gratis nunc quenquam iuſtificet, cur potiùs nunc quàm alias pòſt,
vel ante. Item ſpecialiter pro opinione ſecunda ſequitur manifeſtè; Iſte habet gratiam, ergo
eſt ſine peccato mortali, & non conuertitur, quia aliquis ſine gratia poſſet eſſe ſine peccato, ſi-
cut forſitan Angeli & primi homines in ſua creatione fuerunt; hoc ergo eſt naturaliter prius
illo. Rurſum, ſi habere gratiam ſit prius naturaliter deletione peccati, poteſt eſſe ſine illa; po-
teſt ergo peccator ſimul eſſe in gratia & in peccato mortali. Hunc autem generalem Pelagia-
norum errorem, 35um & ſequentia generaliter dirigunt & reducunt: Oſtendunt enim nullum
poſſe mereri primam gratiam vllo modo. Item qui conteritur & pœnitet de peccatis, vel hoc
facit iuſtè, bene, meritoriè, & laudabiliter, ſicut debet, vel aliter: Si aliter non meretur iuſtifi-
D cationem nec amicitiam iuſti Dei: ſi iuſtè & bene, iam prius habet iuſtitiam, charitatem, &
gratiam iuſtificantem, ex qua ſicut ex cauſa efficiente naturaliter præcedente, & velut origi-
nali radice procedit, & pullulat huiuſmodi iuſtus actus, ſicut ex 39°, 40°, & 41° conſtat; ſpeci-
aliter autem ex dictis Anſelmi de Concordia 9. de veritate 12. & Auguſt. ad Simplicianum 24.
& rurſum Anſelmi de caſu diaboli 17. & 12. ac de Concordia 9. & vlt. & Auguſtini de Fide ad
Petrum 18 & 21. præmiſsis 39. huius. Qui & ſuper illud Pſalmi 110. Confeſsio & magnifi-
centia opus eius, ſic ait, Quid magnificentius quàm iuſtificare impium? ſed opus fortaſsè ho-
minis præuenit iſtam magnificentiam Dei, vt cùm fuerit peccata confeſſus iuſtificari mereatur,
non inquit ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chri-
ſto in operibus bonis: Iuſtitiam enim homo non operatur niſi iuſtificatus: Credens autem in
eum qui iuſtificat impium, à fide incipit vt bona opera, non præcedentia quod meruit, ſed con-
ſequentia quod accepit, oſtendant. Oſtenſum eſt etiam 40° huius planè, non eſſe fructum bo-
E num, qui de charitatis radice non ſurgit; vnde & Oſe. vlt. Ex me, inquit Dominus fructus tuus
inuentus eſt; Gloſſa, Omnis operatio, & veteris & noui Teſtamenti obſeruatio ex meo pro-
ceſsit dono; dicitq; Auguſt. ſuper illud Pſalmi 50. & Sp. S^{um} tuum ne auferas à me; eſt autem
S. Sanctus in confitente; iam ad donum S. Sancti pertinet quia tibi diſplicet quod feciſti; im-
mundo ſpiritui peccata placent, ſancto diſplicent. Quamuis igitur adhuc veniam depreceris,
tamen ex ea parte qua tibi diſplicet malum quod cõmiſiſti, Deo coniungeris: Hoc enim & tibi
diſplicet, quod & illi: Iam duo eſtis ad expugnandã febrẽ tuam, & tu & medicus: quia ergo nõ
poteſt eſſe confeſsio peccati, & punitio peccati à ſeipſo in homine, cùm quiſque ſibi iraſcitur, &
ſibi diſplicet ſine dono S. Sancti, non eſt, nec ait S. S^{um} tuum da mihi, ſed ne auferas à me. Item
qui pœnitet, vel pœnitet amore iuſtitiæ, vel timore pœnæ, aliaue ex cauſa: ſi amore iuſtitiæ,
amore

amore ſcilicet gratuito Dei ſuper omnia propter Deum, iam prius natura habet charitatem & A
gratiã, vndè diliget ita Deum, ſicut proximo eſt argutum: ſi timore pœnæ aliaue de cauſa, puta propter commodum propriũ, & non amore iuſtitiæ ſupradicto, quomodò per hoc iuſtificationem & amicitiam Dei meretur, ſicut 39. plenius Philoſophicè & Theologicè docebatur? Intentio namq; recta efficit opus rectum, & ipſam ſecundum Philoſophum 6. Eth. 10. efficit rectam virtus; Nulla autem virtus eſt recta ſine charitate & gratia, quæ efficit gratum Deo, ſicut
||ibidem || *idem* 39. monſtrat. Quis enim dubitat in dilectione Dei ſuper omnia gratuita propter ipſum, & proximi propter Deum totam legem & Prophetas pendere, cum Mat. 22. veritas hoc teſtetur? Quare & dicit Apoſtolus, Finis pręcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Et 1. ad Tim. 1. Vndè & Auguſtinus Ench. penult. Omnis inquit, præcepti finis eſt charitas, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit, vel timore pœnę vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus noſtris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur. Charitas quippè iſta Dei eſt & proximi, & vtiq; in his duobus præceptis tota lex B
pendet & Prophetæ. Adde Euangelium, adde Apoſtolos; Non enim aliundè vox iſta eſt, finis præcepti eſt charitas. Quæcunq; ergo mandat Deus, & quæcunq; non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligendũ Deum, & proximum propter Deum; quod & planè teſtatur eius autoritas 1. contra Pelagium & Cœleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali 22. quam 37. huius habet. Qui & de Spiritu & litera 13. Mandatũ, inquit, ſi fit timore pœnę, non amore iuſtitię, ſeruiliter fit non liberaliter, & ideo nec fit; Non enim fructus bonus eſt, qui de charitatis radice non ſurgit. Porrò autem ſi aſſit fides quę per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei ſecundum interiorem hominem, quæ delectatio non literæ, ſed Spiritus donum eſt, etiam ſi alia lex in membris adhuc repugnat legi mentis, donec in nouitatem, quæ de die in diem in interiore homine augetur, tota vetuſtas mutata pertranſeat, liberante nos de corpore mortis huius gratia Dei. Ex iſto autem loco videtur tranſumi regula illa Iuris in fine 5ⁱ Decretalium, quę aſcribitur Auguſtino ſic dicens; Qui C
ex timore facit præceptum, aliter facit quàm debet, & ideo iam non facit. Item quicunq; ſalubriter pœnitet, hoc facit ex grato Dei amore naturaliter præcedente. Nam propter aliquem finem hoc facit; ſi propter Deum, diligit Deum gratis propter ſe, quod non poteſt niſi præhabita charitate, ſicut 39. patet: ſi propter alium finem, non ſalubriter pœnitet; nec vitam meretur, ſicut ex eodem 39. & alijs præmiſſis patet. Item per Corollarium 41. huius, Deus operatur, & præoperatur in homine quodlibet opus bonum, & per idem Corollarium hoc facit per gratiam gratis infuſam, & prius naturaliter operantem voluntate humana, quare & omnem contritionem & pœnitentiam ſalutarem. Item ſi quis, vt dicunt, per contritionem meretur remiſſionem peccati mortalis, meretur ſimiliter remiſſionem pœnæ æternæ debitæ pro peccato, vel ſecundum totum, vel ſecundum partem eius infinitam duratione, quia ſaltẽ meretur tranſlationem illius pœnæ æternæ in pœnam aliquam temporalem; & ſi hoc meretur in vno inſtanti vel breui momento, vna vice ſcilicet pœnitendo; ſi alio inſtanti, vel tempore, ſcilicet a- D
lia vice ſimili modo pœniteat, merebitur plenã remiſſionem pœnæ cuiuſlibet temporalis, cum pœna quælibet temporalis ſit incomparabiliter minor æterna; ſicque ſuperflueret pœnitentia quæ in Eccleſia pœnitentibus ſolet imponi in vita præſenti, & etiam ignis purgatorius poſt hanc vitam: Sequitur etiam quòd quælibet contritio quantumcunq; remiſſa vel breuis tollat omnem culpã venialem, & omnem pœnam debitã veniali, vel etiam venialibus quibuſcunq; cum ſufficiat tollere omnem culpam mortalem, & pœnam æternam debitam pro mortali, ſeu portionem eius aliquã infinitam, quæ ſunt incõparabiliter his maiores, quod nullus neſcit eſſe contrarium rationi, & Catholicæ veritati. Imò & ſequitur euidenter quamlibet contritionem quantumlibet tepidam, & remiſſam, dum tamen circumſtantijs debitis fulciatur, mereri plenã remiſſionem quanticunq; peccati mortalis, quoad culpam, & quoad pœnam quamcũq; æternam & etiam temporalem. Quòd autem quantulacunq; contritio circumſtantijs debitis co- E
mitata omne peccatum mortale quoad culpam deleat ſeu excludat, & ipſi Pelagiani, & alij communiter confitentur, quod & tam rationibus, quàm Autoritatibus multipliciter poſſet oſtendi? Sed quia vix aliquis hæſitat ſuper iſta, ſufficiat vnica ratione, & vnico, imò trino teſtimonio hoc probare. Omnis namque talis contritio procedit à charitate & gratia, quæ omne peccatum mortale perimit & excludit. Iohannes quoq; Chryſoſt. de reparatione lapſi, & allegatur in Can. de pęnit. diſt. 3. Talis; & 4. Sent. Petri diſt. 14. Talis, inquit, crede mihi, talis eſt erga homines pietas Dei, nunquàm ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincere & ſimpliciter offeratur; etiam ſi ad ſummum quis perueniat malorum, & tamen indè velit reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit libenter, amplectitur, facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum, quod-

que

A que eſt adhuc prȩſtantius & eminentius, etiamſi non potuerit quis explere omnem ſatiſfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & breui quantumlibet tempore geſtam non reſpuit pœnitentiam, ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quamuis exiguæ conuerſionis perdere mercedem. Amplius autem & ſequitur contra iſtos, quòd quantulacunque contritio deleat omne peccatum mortale plenariè quoad pœnam: Ponatur enim Petrum habere A peccatum, cui debeatur B pœna æterna, & per C contritionem mereri remiſsionem A quoad culpam, & quoad D pœnam, partem B infinitam, & non quoad totum B: Ponaturque Paulum habere duo ſimilia peccata vel plura, & ſimiliter conteri pro ſuis multis, ſicut Petrum pro ſuo vno; Tunc Paulus per ſuam contritionẽ meretur ſibi remitti vnã partẽ infinitam vnius pœnæ ȩternæ æqualis B debitæ pro vno ſuo peccato, & aliam partem infinitam alterius pœnæ æternæ æqualis B debitæ pro alio ſuo peccato, quæ duæ partes ſimul iunctæ excedunt, imo & quodammodò infinitè excedunt totum B. Si ergo Paulus per ſuam contritionem || *tantam* remiſſionem ſibi meretur, & Petrus per ſuam æqualem; multo rationabilius & dignius meretur ſibi || totam
B remiſsionem totius B longe minorem, maximè cùm Petrus ſit innocentior & diſpoſitior ad merendum. Vt autem hoc idem breuius & clarius oſtendatur, ſupponatur veritas iſta nota; Omnium duarum pœnarum vniformium & ſimilium ſpecie habentium principium & non finem, inæqualium in intenſione & duratione, intenſior quantumlibet quantumcunque duratione ſit minor ſeu breuior, eſt ſimpliciter tamen maior. Veruntamen, ne quis dicat hanc ſuppoſitionem non eſſe ſatis notoriam, ecce demonſtratio eius breuis; ſit K vna pœna ignis vniformis intenſa incipiens in L inſtanti futuro interminabiliter duratura; & M alia pœna ſimilis vniformis remiſsior, incipiens in N inſtanti præſenti æternaliter permanſura. K igitur non eſt æqualis M, nec minor, ergo maior. Si namque aduerſarius dixerit K eſſe æqualem M, ſit O pars M, incipiens in L & ex tunc æternaliter duratura, & P reliqua pars illius; Q vero pars intenſiua K imaginaria vel vera, vt aliqui opinantur, æqualis O & R reſidua pars K, cùm ergo K & M ſint æquales, ſi ab eis demantur æqualia, puta O & Q, partes reſiduæ ſunt æquales, ſicut cuilibet per ſe patet, & Euclides primo Elementorum ſuorum hoc pro manifeſto
C ſupponit. P ergo & R ſunt æquales, quod eſſe falſiſsimum nullus neſcit, cùm P ſit omni modo finita, R verò infinita ſecundum durationem, & vniformis per totum, ſicut lucidè ſequitur ex præmiſsis, quod & poteſt oſtendi faciliter eſſe falſum. Quia vel P & R ſunt æqualis intenſionis vel non: ſi ſic P eſt æqualis omnino parti finitȩ R tantæ in duratione, quanta eſt P; eſt enim ſimilis ſpecie, & æqualis ei intenſiuè, & ſimiliter extenſiuè; quare & illa pars R eſt æqualis ſuo toti, cum ſint æquales tertio, puta P. Si autem P & R non ſint intenſionis æqualis, vna harum eſt intenſior: ſi R remittatur ad æqualitatem P, vel intendatur P ad æqualitatem R, & tunc non erunt æquales, ſed R maior P, ſicut iam proximo docebatur; multo magis ergo nunc R eſt maior. Si autem P ſit intenſior, hoc non eſt infinitè ſed tantùm finitè. Ponatur ergo exempli gratia quod in aliqua proportione multiplici, puta in decuplo, vel centuplo, vel in alia, ſi-
D cut placet, & diuidatur P in partes intenſiuas æquales ſecundum numerum denominationis proportionis datæ, puta in decem, vel centum, & tunc quælibet illarum erit intenſionis æqualis cum R, coniunganturque ſingulæ in longum ſecundum durationem, & ſit T tota pœna vniformis congregata ex eis: Tunc T eſt finita ſimpliciter in duratione vt conſtat, & intenſionis æqualis cum R, ergo minor R, ſicut ſuperius monſtrabatur, quod & in quantitatibus continuis permanentibus poteſt facillimè demonſtrari. Adhuc autem ſenſibilius forſitan ſic ad idem; P pœnæ intenſæ poteſt aliqua pœna ſimilis ſpecie remiſsior, ſed prolixior, finita tamen duratione anterius & poſterius adȩquari omnibus ponderatis: aliqua namque talis pœna poteſt eſſe maior in pœnalitate, punientior, & fugibilior illâ ſimpliciter, omnibus ſcilicet ponderatis; quare & aliqua ei æqualis, talis videlicet, quæ quanto ex remiſsione eſt leuior, tanto ex duratione ſit grauior. Huic quoque pœnæ ſecundæ remiſsiori ſeu prolixiori poteſt & ſimili ratione aliqua tertia pœna remiſsior hac ſecunda, ſed prolixior, finita tamen duratione
E ante & poſt ſimiliter adæquari, quæ ſi ponatur, neceſſario eſt æqualis ipſi P, cum ambæ ponantur æquales pœnæ ſecundæ. Huic etiam tertiæ pœnȩ poteſt ſumi quarta remiſsior, ſed prolixior ſimili modo æqualis; & huic quartæ quinta. & ita deinceps, donec veniatur ad aliquam æquè intenſam, imo & minus intenſam R pœnâ, finitamque tempore hinc & inde, quȩ ſecundum præmiſſa neceſſario erit æqualis P, & minor R; quare & P ſimiliter minor R neceſſario comprobatur. Si autem falſigraphus non deſinat proteruire, dicendo P non excedere R in aliqua proportione multiplici, ſed alia qualicunque; intendatur P vel remittatur R, donec fiat proportio multiplex inter illas, &c. ſicut ſupra. Si verò dicatur in primis K eſſe minorem M, & M maiorem K, intendatur K, vel remittatur M vniformiter, donec ſint pœnæ æquales, quantitate durationis priori ſeruata, &c. ſicut prius. Nulli

enim

enim eſt dubium, quin K poſsit per ſolam intenſionem fieri maior pœna ſimpliciter, A
quàm ſit M & M per ſolam remiſsionem minor quàm ſit K. Aliqua namque intenſio vni-
formis per totum K plus auget K quàm vna extenſio omnino finita per vnum tempus vtrobi-
que finitum, ſicut ex præcedentibus clare patet; ſed aliqua extenſio K finita puta ab L ad N
vel vltra, auget K vltra M, ſicut certiſſimè conſtat cunctis; quare & aliqua intenſio ſimiliter
ipſum auget: Si ergo K nunc ſit minor pœna quàm M; & poteſt per ſolam intenſionem fie-
ri maior pœna, poteſt ſimiliter fieri & æqualis, & idem contingit de M per remiſſionem, &
reciſionem ad L vel vltra. Item aliter ſic ad idem, Si K ſit minor pœna quàm M, ſeruetur
intenſio & vniformitas eius prima, & extendatur verſus N continuè donec ſit æqualis pœna
ſimpliciter omnibus adæquatis cum M, hoc enim poteſt. Poteſt namque ſic per ſolam ex-
tenſionem verſus N fieri maior pœna: Si enim ſic extendatur ad N quis non videt K eſſe
maiorem pœnam quàm M, cùm ſit æqualis extenſiuè & maior intenſiuè? Extendatur ergo
K cum intenſione & vniformitate priori ad aliquod certum inſtans, ita quod ſic fiat æqualis B
pœna cum M omnibus ponderatis; tunc illud inſtans non poteſt poni N nec prius N, quia
tunc K eſſet notoriè maius M, ſicut nunc proximo docebatur; nec poteſt poni inter N & L
ſicut erat ſuperius demonſtratum: Patet ergo ſuppoſitio præaccepta. Quæ & poteſt inſu-
per oſtenſiuè ſic breuiter demonſtrari: K componitur præciſè ex Q & R; M verò ex O & P;
& Q eſt æquale O, & R maius P, ſicut nullus ignorat, ſicuti etiam ſuperiùs monſtrabatur;
eſt ergo totum K maius toto M; eſt enim pars K æqualis M, illa videlicet quæ componitur
ex Q & vna parte R æquali P, ſicut cunctorum oculis eluceſcit, patetque per illud commu-
ne principium per ſe notum, Si æqualibus æqualia addas, tota fient æqualia, quod ideo Eu-
clides primo elementorum ſuorum inter communes animi conceptiones enumerat: Si ergo
pars K eſt æqualis M, cum K ſit maius illa parte, ſicut illud vulgatum principium, Omne to-
tum eſt maius ſua parte lucidè manifeſtat, eſt ſimiliter maius M ſicut omnibus clarè patet, ſi-
cuti etiam 7um. 5^{i}. elementorum Euclidis clarè demonſtrat, Si, inquiens, duæ quantitates C
æquales ad quamlibet tertiam comparentur, earum ad illam erit vna proportio: item illius
ad ambas proportio vna. Patet igitur veritas prælibata; Retento igitur caſu præmiſſo de Pe-
tro, & A eius peccato, & B pœna eius æterna, & C contritione eiuſdem, & D parte infini-
* eius ta * B per C remiſſa; Ponatur Paulum habere E peccatum maius A, cui & debeatur F pœ-
na æterna ſimilis ſpecie B ſed intenſior, & ſic maior, & per G contritionem æqualem C mere-
ri remiſſionem H partis infinitæ F; igitur per veritatem præmiſſam, H eſt maior pœna quàm
B: Si ergo Paulus per G contritionem meretur quod maius eſt, videlicet remiſsionem H,
multo magis Petrus per C contritionem æqualem meretur quod minus eſt, videlicet remiſ-
ſionem totius B pœnæ maximæ, cùm ipſe ſit melior, innocentior, & habilior ad merendum.
Quis enim iuſtus creditor Dominus ſiue Iudex illud recuſat à ſuo debitore oblatum pro ſolu-
tione debiti minoris, quod non de gratia ſed de iure ſufficit pro ſolutione maioris, quod & ab
alijs debitoribus non de gratia, ſed de iure acceptat pro plena ſolutione maioris, maioris in- D
quam, non in minimo, ſed quantum volueris cogitare, ſicut faciliter poteſt oſtendi. Item
ponatur, quod Petro debeatur pœna æqualis pro aliquo peccato illi parti pœnæ remiſſæ
Paulo per ſuam contritionem, & quod Petrus æqualiter conteratur: Petrus ergo per ſuam
contritionem meretur remiſsionem plenariam pœnæ ſuæ: Quælibet ergo contritio ſufficit
ad remiſsionem plenariam cuiuſlibet culpæ & pœnæ. Item medietas intenſiua C contritio-
nis in Petro, & quælibet partia pars eius, ſeu alia contritio quantumcunque remiſsior fulta cir-
cumſtantijs requiſitis mereretur deletionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam,
B licet minorem D; quare & altera medietas C in Petro, ſeu tota C contritio, quæ eſt in duplo,
vel quantum-vis intenſior & melior illa contritione remiſsiori prędicta, multò magis meretur
remiſsionem paruæ partis B reſiduæ, imò & aliquid magnum vltra. Alias etenim contritio
illa tota non plenè remuneratur à Deo, nec etiam aliqua pars illius. Cuiuſlibet enim partis
ſignatæ medietas mereretur remiſsionem A quoad culpam, & quoad partem infinitam B, E
& cur non meretur vna medietas quantum altera? Cur ergo non meretur remiſsionem par-
uæ partis pœnæ reſiduæ, & aliquid vltra, tantum quantum remiſsio A quoad culpam, &
quoad partem pœnæ infinitam dimiſſam excedit reſiduam partem pœnæ? Sed quis præ-
ſumpſerit dicere Deum non remunerare plenariè quemlibet actum bonum, contra 31^{am}. par-
tem corollarij primi huius? Vnde & Dominus ipſe dicit, Omnis qui reliquerit domum,
Matth. 9. &c. propter nomen meum, centum accipiet: Matth. 9. & Marc. 10. Nemo eſt qui relique-
Marc. 10. rit domum, &c. propter me, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc; & Luc. 6.
Luc. 6. Date, & dabitur vobis; menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperfluentem
Sapient. 3. dabunt in ſinum veſtrum; Dicitque Sapiens, In paucis vexati, in multis bene diſponentur

Sapient.

A Sapient, 3. quod & euidenter oſtendit vtriuſque ſeries teſtamenti. Non ſolum autem ſe-
quitur contra iſtos, Deum non remunerare plenariè quemlibet actum bonum, verùm etiam
hoc non poſſe: Si enim * poſsit, remuneret Deus plenè *C* contritionem Petri: vel ergo hoc fa- * hoc
cit remittendo ei totam culpam *A*, & totam pœnam *B* vel *D*, & dando ſibi gloriam infinitam
extenſiuè & intenſiuè ſimiliter, vel aliquid minus iſto, aliquaue minora; Non totum hoc ſicut
nullus ignorat, & quia Petrus adhuc per actum remiſsiorem tantùm æqualiter meruiſſet, quia
plus non poſſet, ſicque *C* actus non remuneraretur ad plenum; omnes etiam qui merentur vi-
tam æternam infinitam gloriam extenſiuè & intenſiuè ſimiliter merentur, ſicque periret diffe-
rentia cœleſtium manſionum, nec minus: Dicatur enim quòd meretur remiſsionem culpæ
A, & pœnæ *B* vel *D*, & *O* gloriam infinitam extenſiuè, ſed intenſiuè finitam: Tunc *O* gloria
vel eſt magis bona, & eligibilis quàm *A* & *B*, ſeu *D* ſunt mala, & fugibilia, vel æquè, vel mi-
nùs: Si magis & non infinitè, ſed tantùm finitè, dicatur ergo exempli cauſa quòd in centu-
B plo, diuidaturque *C* in plures partes imaginarias intenſiuas, puta in mille, & ſecundum prius
oſtenſa vna illarum partium per ſe ſola mereretur remiſsionem plenariam *A* culpæ, & alicu-
ius pœnæ infinitæ: Quare & alia æqualis mereretur ad minus remiſsionem pœnæ reſiduæ
temporalis, & quælibet aliarum ſimili ratione gloriam infinitam extenſiuè tam bonam & eli-
gibilem, quàm mala & fugibilis fuit culpa & pœna remiſſa: Omnes ergo hæ partes virtualiter
concurrentes merentur gloriam infinitam extenſiuè, intenſiorem *O*; & ſic per vlteriorem di-
uiſionem *C* in plures partes & plures, poteſt procedi vltra omnem intenſionem gloriæ aſsig-
nandam. Ex hoc autem & euidenter apparet quòd *O* non poteſt poni æquale *A* & *B*, ſeu *D*,
nec minus. Item ſecundum iſtos quælibet contritio quantumlibet paruula meretur remiſsio-
nem plenariam quantorumlibet venialium, & quantarumlibet pœnarum temporalium debi-
tarum: Quia ſi non, detur *A* contritio quæ hæc nullatenus mereatur, & ſit *B* alia contritio
minor; tunc ſecundum priùs oſtenſa, *B* in peccatore mortaliter meretur remiſsionem peccati
C mortalis quoad culpam, & quoad partem pœnæ debitæ infinitam, & hæc incomparabiliter
excedunt quantalibet venialia, & pœnas quantaſlibet temporales: Sed quæ iuſtitia, quæ æ-
quitas, quæ lex dictat acceptare aliquod pretium pro ſolutione iuſta, legali, & plenaria maxi-
mi debiti, & maius pretium pro ſolutione plenaria minimi debiti recuſare. Item adhuc ſecun-
dum iſtos quælibet contritio meretur remiſsionem plenariam omnis culpæ & pœnæ: quæli-
bet enim culpa mortalis & forſitan venialis peior eſt, & fugibilior omni pœna ſenſus vel dam-
ni non includente culpam, ſicut 30a pars Corollarij primi docet; & quælibet contritio mere-
tur remiſsionem plenariam omnis peccati mortalis, & quorumlibet mortaliũ quoad culpam,
ergo & ſimiliter quoad pœnam: Sit enim Petrus reus duorum, & quotumlibet mortalium pec-
catorum, & Paulus tantùm vnius minoris quolibet peccato Petri, & vnius pœnæ debitæ pro
illo; tunc ſi Petrus pœniteat, meretur dimiſsionem duorum, vel quotlibet plurium maiorum
malorum, (quia tot mortalium peccatorum) quàm ſint illa duo mala Pauli: cur ergo Paulus
D ſimiliter pœnitendo, non merebitur dimiſsionem plenariam totius culpæ ſuæ & pœnæ? Item
ſecundum iſtos quælibet contritio eſt efficaciæ infinitæ, & meriti infiniti. Quotcunq; namque
peccata mortalia, & quantumcunq; grauia quotcunque & quantiſcunque infernalibus pœnis
digna quis habeat, ad quamlibet contritionem meretur remiſsionem omnium peccatorum
mortalium quoad culpam, & quoad abſciſionem partis infinitæ à qualibet pœnarum inferna-
lium debitarum. Item contra iſtos ſimiliter ſequitur, quemlibet actum bonum in gratia & ex
gratia procedentem eſſe ſimiliter meriti infiniti, cùm quilibet actus bonus in gratia, ex gratiaq;
procedens ſit melior, vel ſaltem ita bonus & meritorius, ſicut ſimilis actus ſine gratia, ex gratia-
ue non factus, & aliquis talis actus, puta contritio præuia gratiæ eſt meriti infiniti, ſicut nunc
proximo eſt argutum. Item ſi quis per contritionem meretur 1am gratiam poſt peccatum, vi-
detur quòd meretur tantam gratiam, quantã priùs habuit & amiſit peccando, ſi habuit gratiam
ante peccatum: Alias enim pœnitentia diminutè non perfectè ſanaret & viuificaret pœniten-
E tem, nec plenariè reconciliaret ipſum Deo, ſed Deus illi improperaret peccatum ſuum præce-
dens, per ſubtractionem portionis gratiæ præcedentis, contra illud Iac. 1. Dat omnibus afflu-
enter, & non improperat. Aliter quoq; talis ſi ſic decederet puniretur in cœlo æternaliter pœ-
na damni, ex ſubtractione videlicet portionis gratiæ & gloriæ debitæ ſibi priùs; imò & quan-
tumcunque diu viueret & mereretur, adhuc in cælo æternaliter puniretur huiuſmodi pœna
damni; ſemper enim minus haberet quàm ſimiliter operans fuiſſet alias habiturus, & hoc pro-
pter peccatum ſuum præcedens. Videtur etiam ſi reſurgat in gratia minori quàm cadendo a-
miſit, quòd peccatum ſuum non eſt plenè dimiſſum: Peccauit enim tantam gratiam amit-
tendo, & à Deo & Domino ſuo quodammodo ſubtrahendo quam ſemper debuit cuſtodiſſe,
& cum vſuris etiam reddidiſſe; nec eſt abſolutus ab iſta obligatione propter ſuum peccatum,

quia

quia ſi non peccaſſet non fuiſſet abſolutus: nec congruit quòd ex ſuo peccato reportet lucrum A
& libertatẽ maiorem: ſed certũ eſt, quod non plenè dimittitur peccatũ, donec plenè reſtituatur
Matth.5. ablatum, maximè ſi obligatio non ſoluatur. Vndè Matt. 5. Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius Iudici, & Iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris; Amen dico tibi, Non exies indè, donec reddas nouiſsimum quadrantem: Et Luc. 12. Non exies, donec etiam nouiſsimum minutum reddas. Scribitq; Au-
Auguſtinus guſtinus ad Macedonium, ſicut allegatur in Canone 14. Quæſt. vlt. Si res. quòd non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Et infra, illud fidentiſſimè dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit nè malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem quantum honeſtè poteſt, ad reddendum non compellit, ſocium eſſe fraudis & criminis. Vbi & ſequenti capitulo
Gregorius. allegatur Gregorius, Diſtrictè præcipiens, quòd ſi res ablata non poſſit reſtitui, pretium eius detur. Quare & Anſelmus primo. Cur Deus homo viceſſimo. Tene, inquit, certiſſimè quòd ſine ſatiſfactione, id eſt, ſine debiti ſolutione ſpontanea, nec Deus poteſt pec- B
catum dimittere impunitum, nec peccator ad beatitudinem, vel talem, qualem habebat antequam peccaret, pervenire; & viceſſimo primo, Secundum menſuram peccati oportet ſatiſfactionem eſſe; & viceſſimo quarto dialogizans ſic ſcribit, Intende in diſtrictam iuſtitiam, & iudica ſecundum illam, vtrum ad æqualitatem peccati homo ſatiſfaciat Deo, niſi id ipſum quod permittendo ſe vinci à Diabolo, Deo abſtulit, Diabolum vincendo reſtituat; vt quemadmodum per hoc quod victus eſt, rapuit Diabolus quod Dei erat, & Deus perdidit; ita per hoc quod vincat, perdat Diabolus & Deus recuperet B. Nec diſtrictius nec iuſtius poteſt aliquid cogitari A. Putaſnè ſummam iuſtitiam, hanc iuſtitiam poſſe violare? B Non audeo cogitare. A Nullatenus ergo oportet, aut poteſt accipere homo à Deo, quod
‖ reſtituat Deus illi dare propoſuit, ſi non ‖ *reddit* Deo totum quod illi abſtulit, vt ſicut per illum Deus perdidit, ita per illum recuperet. Imò videtur quòd oportet plus reddere, quàm ſimplex ablatum, aliquid videlicet ſatiſſactorium pro contemptu, iniuriauè illata: Quare & in lege di- C
Exod.22. uina ſcilicet, Exod. 22. Præcipitur, quòd qui furatus fuerit aliquid, reddat in caſu quintuplum,
Leuit.5. quadruplum, ſiuè duplum, cui & conſonat lex ciuilis. Leuiticorum etiam 5to iubetur, quòd ſi quis fecerit damnum in rebus Domino conſecratis, in rebuſuè proximi, reſtituat integrè omnia, & inſuper quintam partem offerat etiam Sacerdoti iuxta menſuram & æſtimationem
Anſelmus. peccati. Quare & Anſel. 1. Cur Deus homo 11. Quamdiu, inquit, peccator non ſoluit quod rapuit, manet in culpa, nec ſufficit ſolummodo reddere quod ablatum eſt, ſed pro contumelia illata plus debet reddere, quam quod abſtulit. Nec poteſt quis dicere quòd impotentia reddendi totam gratiam amiſſam excuſat, quia non ſoluit obligationem habendi gratiam, & reddendi, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; & quia ſic quilibet damnatus homo & Diabolus excuſare-
Anſelmus. tur à debito, & peccato. Hoc idem probat Anſel. 1. Cur Deus homo 25. lucidè & diffuſè. Etiam conſiderando ſubtilius, noua impotentia ſoluendi antiquum debitum fortaſſis excuſat à nouo peccato & continuo, propriè accipiendo peccatum, ita quòd non ſoluendo non pec- D
cat propriè, nouiter, & continuè alio, alioq; peccato, ſicut loquitur Auguſt. 3. de lib. arbit. 30. & ſicut eſt de hominibus dæmonibuſq; damnatis, ſed non ſic excuſat nec exonerat impotentem
‖ enim à debito ſuo antiquo. Quis ‖ *etiam* neſciat ſecundum omnia iura diuina pariter & humana, impotentiam deſcendẽtem ex culpa nulla tenus excuſare, ſed forſitan potius aggrauare, maximè culpa non remiſſa, ſed ipſa manente? Et quomodò remittitur culpa iuſtè & plenè niſi per ſatiſfactionem plenariam præcedentem ſicuti etiam omnia iura dictant? Et ſi quis dixerit, culpam quandoq; dimitti de gratia & miſericordia Domini, non iuuat Pelagianos dicentes homines mereri dimiſsionem & veniam peccatorum, & ſic gratiam & miſericordiam Domini conſequenter, & non per gratiam remiſsionem fieri peccatorum. Et ſi quis fortè vellet indagare profundius, videretur Deum non poſſe dimittere plenarie peccatum quoad culpam, niſi prius ſatiſfacto pro illo plenarie quoad culpam. Nam ſicut poteſt haberi ex 26. huius, & omnes Doctores concordant, Peccatum proprie non eſt aliquid poſitiuum, ſed tantummodò priua- E
tiuum; priuatio autem tolli non poteſt niſi per poſitionem habitus præcedentem ſaltem naturâ; nec tanta vel tanta priuatio plenarie poteſt tolli ſine poſitione tanti vel tanti habitus præcedente, Si enim ponatur minor habitus, & non tantus, tota illa priuatio nequaquam plenarie tollitur, ſed aliqua portio eius manet, ſicut patet in naturalibus, in artificialibus, & in moralibus
‖ plene euidenter. Non poteſt ergo Deus, vt videtur, dimittere & tollere ‖ *plenariè* peccatum quoad culpam, niſi prius naturâ ponendo plenarie habitum quem priuauit, ſeu priuat. Nec ſemper eſt verum, quòd reſurgens in gratia minori quàm amiſit, eſt impotens ad gratiam tantam reddendum: Poteſt enim diu viuendo, & bene operando, tantam gratiam promereri, ſicut Pelagiani fatentur. Non ergo peccatori mortaliter nunc contrito, & ſic merenti,

A renti, & reddenti minorem gratiam quam amiſit, dimittitur plenariè peccatum ſuum mortale quoad culpam; nec etiam dimittitur donec tantam gratiam plenariè meruerit, & meruerit,& reddiderit plenariè tantam; ſicque culpa mortalis & gratia iterum ſtabunt ſimul, ſicque aliquis ſimul eſſet gratus Deo & charus, & non gratus nec charus, ſed inimicus Dei, odio habituſq; à Deo, viuus & mortuus, filius regni æterni, & perditionis æternæ. Si ergo ſecundum præmiſſa, reſurgens ad gratiam reſurgat ad tantam à quanta cecidit per peccatum, quantulacunque contritio meretur gratiam, & conſequenter gloriam quantamcunque; ſicque omnis contritio quantumlibet paruula & remiſſa, eſſet quodammodo efficaciæ infinitæ, & meriti infiniti, quia quantamcunque gratiam & gloriam poſſet homo ſtatim per illam mereri; poteſt enim peccando amittere quantamcunque. Ponatur quoque Petrum, gratiam paruam habentem, parùm peccando mortaliter illam gratiam amiſiſſe, & ſtatim poſt paruulam morulam in peccato, in qua adhuc ſe ad pœnitendum diſpoſuit, multum intenſè & feruidè pœnitere, & ſic gratiam promereri. Vel ergo meretur ſic infinitam gratiam intenſiuè, vel tantùm finitam:

B Si infinitam, eadem ratione & quilibet pœnitens, cùm pœnitentia Petri non excedat pœnitentiam alterius infinitè: Si tantùm finitam, ſit illa A, ponaturque vlterius Paulum habentem B gratiam, quantum volueris, maiorem A quantumuis grauius peccando mortaliter B gratiam perdidiſſe, ac in peccato diutiſsimè permanſiſſe, " *ſeque indiſponendo* pro viribus ſcelera ſemper ſceleribus cumulaſſe, & tandem multùm remiſſè & tepidè pœnitere, tamen cum circumſtantijs opportunis. || ſicque diſponendo Paulus ergo ſecundum præmiſſa qui in principio peccauit grauiſſimè, diutiſsimè perſtitit in peccato, indiſpoſuitque ſe continuè ad pœnitentiam, & ad gratiam toto corde ſemper, vt potuit, ſcelera cumulando, ad minimam contritionem meretur B gratiam maximam ſibi reddi. Cur ergo Petrus qui in principio minus peccauit, minus in peccato permanſit, non adiecit peccatum ſuper peccatum, ſed ſe ad pœnitentiam & gratiam diſponebat maximè, feruentiſsimè, & perfectiſsimè pœnitendo, meretur minorem gratiam & non tantam? quæ ratio, quæ æquitas, quæ iuſtitia hoc dictaret? quinimo potius videretur è con-

C tra, cùm omnes circumſtantiæ malæ pœnitentiæ, & gratiæ derogantes ſunt multo minores cum Petro; circumſtantiæ quoque bonæ pœnitentiam & gratiam promouentes multò maiores. Dicetur fortaſsis hanc circumſtantiam meliorem eſſe cum Paulo, quòd primò habuit gratiam ampliorem: Verum haud dubiè, illa circumſtantia potius aggrauat, quàm alleuiat eius peccatum; Quis enim niſi fortaſsis ingratus negauerit legem gratitudinis naturalem inſolubiliter obligare beneficiatum, & amatum ſuo benefactori & amatori ad ſimilia rependenda, & magis beneficiatum & amatum ad hoc arctius obligari? quare & tanto magis peccare, ſi bonum gratitudinis non rependat, multoque peramplius ſi ingratitudinis malum reddat, ac offenſam incurrere grauiorem? Vnde Philoſophus 7. Polit. 7. Ad conſuetos, inquit, & ad amicos animus attollitur magis quàm ad ignotos, paruipendi putans; propter quod & Archilolus conuenienter amicis querelans, diſputat ad animum; Non enim ab amicis, à lanceis perforationes. *Philoſophus.*

D Et infra, Ariſtoteles ipſe dicit; Magnanimi naturâ non ſunt agreſtes, niſi ad iniuſta agentes; hoc autem magis adhuc ad conſuetos patiuntur, ſi iniuſtè pati putant, & hoc accidit ſecundum rationem: Apud quos enim deberi beneficentiam putant cum nocumento, & hac priuari putant: Vnde dictum eſt; Sæui inimici fratrum, & hi quidem vltra diligentes, hi autem & vltra odiunt; dicitque Propheta; Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo; tu verò homo vnanimis dux meus, & notus meus, &c. Pſal. 54. *Pſal. 54.* Auguſtinus ſimiliter de vera & falſa pœnitentia, 14. & allegatur in Canone de pœnit. diſt. 5. Conſideret; & 4. Sent. Petri diſt. 16. *Auguſtinus.* Ingratus, inquit, exiſtit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit: In hoc enim quiſque peccator fit culpabilior, quo Deo eſt acceptabilior; Ideo enim Adam plus peccauit, quia maiori ſeu omni bono abundauit. Et ſi quis adhuc dicat in magis amico & grato peccante culpam eſſe maiorem; veruntamen ſi pœniteat, ipſum nihilominus recipi ad amicitiam pri-

E ſtinam pleniorem, vel hoc eſt de gratuita gratia recipientis huiuſmodi pœnitentem, vel de debito, & merito præcedenti. Si de gratia, hoc non iuuat Pelagianos in aliquo gratuitam gratiam recuſantes, & ipſam ſecundum debitum meriti venditantes; ſi de debito, meritique valore, multò magis videtur eum qui minus peccauit, & feruentius pœnitet tantam gratiam & amicitiam promereri. Maximè quoque videtur indignum reconciliatione perfecta, cum qui fuit amiciſsimus, & inimiciſsimè peccando diſceſsit per contritionem minimam, ac frigidiſsimam quærere reconciliationem perfectam, & amicitiam maximam præcedentem. Si enim hanc debitè quæreret, deberet rationabiliter pœnitere ſecundũ magnitudinẽ offenſæ & amicitię præcedentis, vel amplius ſi valeret. Iſte ergo frigidiſsimè pœnitens, videtur nimis paruipendere offenſam, & carentiam amicitiæ, quam requirit. Vnde & Philoſophus 2. Rhe-

toricæ ſuæ 4. oſtendens per quæ miteſcunt, & manſueſcunt irati, ſic ait; Sit itaque manſuefactio, deſtitutio, & quietatio iræ. Si ergo iraſcuntur paruipendentibus, paruipendere autem voluntarium, manifeſtum quòd & his qui nihil horum faciunt, aut inuoluntariè faciunt, mites ſunt, & his qui confitentur & pœnitent: tanquam enim habentes ſatisfactionem id quod eſt teſtari de factis, ceſſant ab ira: Satisfactio autem debet eſſe ſecundum qualitatem, & quantitatem peccati, ſicut ſuperiùs erat tactum. Cui & concordanter Ioannes Baptiſta, Genimina, inquit, viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira; facite ergo dignos fructus pœnitentiæ Luc. 3. quaſi dicat, Non eſt alia via fugę. Super quod Gregorius, ſicut allegatur in Gloſſa, Nec ſolum, inquit, fructus pœnitentiæ admonet eſſe faciendos; neque enim par fructus eſſe boni operis dicitur eius qui minus, & eius qui ampliùs deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit: Per hoc ergo cuiuſlibet conſcientia conuenitur, vt tanto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora ſibi intulit damna per culpam. In ſententijs quoque Petri 4. diſt. 16. ſcribitur iſto modo, Satisfactio à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, ſcilicet vt ſecundum qualitatem & quantitatem culpæ ſit qualitas & quantitas pœnæ: Non enim par debet eſſe fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Si etiam illa circumſtantia quæ eſt maiorem gratiam habuiſſe pœnitentiam Pauli vltra pœnitentiam Petri in aliquo, ‖ *melioretur*, deterioretur, ſeu minoretur tantum vel amplius per remiſſionem actus pœnitentialis in Paulo, ſubtus intenſionem actus pœnitentialis in Petro, & reuertitur argumentum. Ampliùs autem ſi peccator cadens à maxima gratia, ſtatim cùm pœniter totam illam ſubito mereatur, multo magis ſi ſine peccato in ſua gratia permanſiſſet, & quilibet iuſtus in tanta gratia perſeuerans diligendo Deum ſuper omnia, & propter eum vitando peccatum, & ſimilia faciendo, in ſingulis inſtantibus ſeu momentis tantam gratiam promeretur, maximè cùm habeat circumſtantias alias magis idoneas ad merendum, ſicque in breuiſsimo tempore quiſquis merebitur infinitam gratiam intenſiuè. Idem poteſt ſimiliter argui de pœnitente continuante actum pœnitentiæ quem incæpit, vel ipſum continuè intendente, quod in quolibet breuiſsimo tempore merebitur gratiam infinitam: Cùm enim in principio ſubito meruit tantam, & in quolibet inſtanti, ſeu particula temporis ſubſequenti, iterum tantam nouiter meruit, quia actus eſt pœnitentialis, æqualiter vel magis meritorius ſemper fuit. Amplius autem, quantam ergo gratiam ſtatim meretur peccator qui nunquam fuit in gratia, nunc contritus? Certum eſt quod aliquam eo quod nunc per contritionem efficitur gratus Deo; ſi dicas quod magnam, vel paruam ſecundum quod ſua contritio fuit magna vel parua; poteſt ergo per aliquam contritionem puta per A ſtatim mereri gratiam ſub B gradu, quæ vel eſt minor gratia baptiſmali quæ ſit C, æqualis, vel maior: Non minor, quia tunc adultus qui per ſeipſum actualiter meruit, in caſu, decederet cum minore gratia, & tranſiret ad minorem gloriam quàm paruulus tantummodo baptizatus: Quomodo ergo Deus vnicuique ſecundum opera ſua reddet, ſicut vtrumque Teſtamentum ſæpè teſtatur. Secundum iſtud quoq; videretur poſsibile, aliquem poſſe tam remiſſè mereri quod haberet in vita futura minorem gloriam intenſiuè, quàm ſit vna delectatio paruula in præſenti, puta videre aliquod delectabile minimum vel guſtare, quod quis Chriſtianus non reſpuit vel profanus, cum ſecundum Philoſophos, & Theologos, fœlicitas & beatitudo ſit bonum ſufficiens & perfectum? Nam ſecundum Philoſophum 1. Eth. 9. Fœlicitas eſt bonum perfectum, & per ſe ſufficiens, quod facit vitam nullo indigentem. Dicitque Boetius 3. de conſolatione, proſa ſecunda, quod beatitudo eſt bonum, quo quis adepto, nil vlterius deſiderare queat, quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque bona intra ſe continens, cui ſiquid abſoret, ſummum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus quod poſſet optari. Liquet igitur eſſe beatitudinem, ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Dicitque Propheta, Adimplebis me letitia cum vultu tuo, delectationes in dextra tua vſque in finem; Pſal. 15. Et infra 16. ‖ *Satiabor* cum apparuerit gloria tua: Vnde & Apoc. 7. Non eſurient neq; ſitient amplius; & 1. ad Cor. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum. Si autem dicatur quod B eſt æqualis C, conſequens eſt quod in caſu, adultus qui per ſeipſum actualiter meruit, æqualiter præmietur cum paruulo tantummodo baptizato, qui nunquam aliquid meruit: Quomodo ergo Deus vnumquemque ſecundum opera ſua & merita præmiabit? Rurſum ponatur quempiam, qui nũquam habuit gratiam, conteri minori contritione quã A, & tunc, per hypotheſin, meretur minorẽ gratiã, quàm ſit B vel C, quod erat proximo reprobatum. Si verò dicatur B eſſe maiorem C, hoc eſt in certa proportione finita: Ponatur ergo quempiam conteri contritione minori A proportionaliter, vel infra, & tunc, ſecundum hypotheſin, merebitur gratiam

Gregorius. ‖ meliorq; *Philoſophus.* *Boetius.* *Pſal. 15.* *Pſal. 16.* ‖ Sanabor, *Apo. 7.* *1. Cor. 2.* A B C D E

A gratiam æqualem C vel minorem,quorum vtrumq; fuerat iam deſtructum. Si autem dicatur
imprimis, quod quilibet contritus huiuſmodi , meretur ad minus tantam gratiam , quanta eſt
gratia baptiſmalis ; vel ergo ſemper meretur tantam æqualiter, vel ſemper maiorem,vel quan-
doque tantam, quandoque maiorem, nunquam tantam æqualiter,ſicut ſuperius eſt oſtenſum;
& quia tunc inæqualiter pœnitentes æqualem gratiam mererentur , quod repugnat omni iu-
ſtitiæ,maximè vbi nulla gratuita liberalitas admiſcetur, ſicut eſt in iuſtificatione iniuſti, ſecun-
dum Pelagianorum hypotheſin ſupradictam ; ſemper ergo maiorem : ſed ſi per certam con-
tritionem, puta per *A* mereretur *B* maiorem gratiam *C* gratia baptiſmali, cur non per *D* con-
tritionem minorem proportionaliter *A*, ſicut *C* eſt minor *B*, vel infra,merebitur *E* gratiam æ-
qualem *C* vel minorem ? Semper ergo proportionaliter meritis præmia ſunt reddenda , ſicut
dictat omnis iuſtitia humana pariter & diuina, maximè vbi pura præmia rependuntur, &
nihil de gratia gratis datur. Item qui peccando grauiſsimè maximam gratiam perdidit, &
B continuò poſt peccauit grauiſsimè per minimam contritionem maximam gratiam promere-
tur, cur ergo non ille qui nunquam habuit gratiam, nec in gratitudinem tantam exercuit, per
contritionem maiorem non meretur tantam gratiam, vel maiorem, & ſic gratiam quantam-
cunque etiam infinitam ? Item ſi omnis huiuſmodi pœnitens , ſtatim cùm meretur , meretur
maiorem gratiam baptiſmali,cur non ſi continuet illum actum,continueue intendat, in quan-
tolibet paruo tempore merebitur gratiam infinitam ? Cur etiam non quilibet iuſtus in gratia
conſtitutus per quemlibet actum ſuum æquè bonum cum actu huius pœnitentis,vel quantum
volueris,meliorem,meretur tantam gratiam vel maiorem,& ſic in quantalibet particula tem-
poris gratiam infinitam ? ſicut ſuperiùs eſt argutum : Et idem poteſt ſimiliter argui de exceſſu
gratiæ quam meretur vltra gratiam baptiſmalem. Si quis autem contra præmiſſa omnino vo-
luerit proteruire, dicendo cadentem à magna gratia per peccatum , nequaquam per quantu-
lamcunque contritionem reſurgere ſemper ad tantam,ſed ſemper vel aliquoties ad minorem;
C præter rationes præmiſſas oppoſitum oſtendentes, poteſt & per præmiſſa iam proximo ſpe-
cialiter caſtigari ; talis enim vel reſurgit ad minorem gratiam baptiſmali, æqualem , vel maio-
rem &c. ſicut priùs. Amplius autem quomodo poteſt mortuus vitam mortuis impetrare , &
mortuum quodammodo ſuſcitare, alium vel ſeipſum ? vel enim hoc faceret per opus viuum,
vel mortuum ; non per mortuum, nullus neſcit ; ſi per viuum, priùs naturaliter habet vitam :
Omnis enim operatio præſupponit naturaliter formam à qua procedit,ſicut 39. patet. Non
ergo per huius opus viuum tribuit mortuo vitam gratiæ ſpiritualem : Nam ſicut arbor non
priùs natura profert fructum viuum , & poſt naturaliter & ideo eſt viua , ſed è contra ; ita &
homo quę arbor euerſa à Philoſophis nominatur. Vnde Saluator Ioh. 15.ſicut palmes inquit, *Iohan.15.*
non poteſt ferre fructum à ſemetipſo,niſi manſerit in vite; ſic nec vos niſi in me manſeritis. E-
go ſum vitis,& vos palmites, qui manet in me,& ego in eo,hic fert fructum multum,quia ſine
me nihil poteſtis facere,nihil ſcilicet boni,ſine mea gratia faciente.Super quod Auguſt part.2. *Auguſtinus.*
D ſerm.27. ſeu.81. totius ; Præciſo,inquit,palmite poteſt de viua radice alius pullulare ; qui au-
tem præciſus eſt, ſine radice non poteſt viuere. Denique adiungit, & dicit , Sicut palmes non
poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic & vos niſi in me manſeritis. Magna
gratiæ commendatio, Fratres mei, corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborum. Ecce
cui ſi audent reſpondeant, qui ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere,iuſtitiæ
Dei non ſunt ſubiecti : ecce cui reſpondeant ſibi placentes , & ad bona opera facienda Deum
ſibi neceſſarium non putantes. Nonne huic reſiſtunt veritati homines mente corrupti, repro-
bi circa fidem,qui reſpondent & loquuntur iniquitatem,dicentes, A Deo habemus quòd ho-
mines ſumus,à nobis ipſis autem quòd iuſti ſumus ? quid dicitis qui vos ipſos decipitis,non aſ-
ſertores, ſed præcipitatores liberi arbitrij, ex alto elationis, per inania præſumptionis, in pro-
funda ſubmerſionis ? Nempe vox veſtra eſt, quòd homo ex ſemetipſo facit iuſtitiam, hoc eſt
altum elationis veſtræ : ſed quid vos ſequatur videte, &,ſi eſt in vobis vllus ſenſus, horrete.
E Qui enim à ſemetipſo fructum exiſtimat ferre, in vite non eſt ; qui in vite non eſt, in Chriſto
non eſt ; qui in Chriſto non eſt, Chriſtianus non eſt, hæc ſunt || *profunda ſubmerſionis veſtræ.* || ſigna reprobationis veſtræ.
Etiam atque etiam conſiderate,quid adhuc veritas adiungat,& dicat,Ego ſum,inquit,vitis,vos
palmites,qui manet in me,& ego in eo,hic fert fructum multum,quia ſine me nihil poteſtis fa-
cere ; ne quiſquam putaret ſaltem paruum aliquem fructum poſſe à ſemetipſo palmitem ferre,
cum dixiſſet hic fert fructum multum, non ait, quia ſine me paruum poteſtis facere, ſed nihil
poteſtis facere. Siue ergo paruum, ſiue multum, ſine illo fieri non poteſt, ſine quo fieri nihil
poteſt : quia &, ſi paruum attulerit palmes, eum purgat Agricola, vt plus afferat ; tamen niſi
in vite manſerit, & vixerit de radice , quantumlibet fructum à ſemetipſo non poteſt ferre :
Quamuis autem Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet , tamen iſtam gratiam palmiti-

Alquinus. bus non præberet, niſi etiam Deus eſſet. Super quod & Alquinus ſicut allegatur in Gloſſa, A
Omnis, inquit, fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos ſua gratia liberauit, & ſuo
Matth. 7. auxilio prouenit, vt fructum plus afferre valeamus. Huic & concordat illud Matth. 7. Non
Auguſtinus. poteſt arbor mala fructus bonos facere? Super quod Auguſtinus 2. De ſermone Domini in monte 36. Arbor, inquit, eſt ipſa anima, id eſt, ipſe homo, fructus verò opera hominis. Non ergo poteſt malus homo bona operari, neque bonus mala. Malus ergo ſi vult bona operari, prius bonus fiat. His etiam ſimile eſt exemplum de terra, ſemine, pluuia, & calore. Non enim quia ſemen viuificatur, & creſcit ideo terra eſt bona, nec ideò recipit pluuiam, & calorem cœleſtem; ſed prius naturaliter eſt terra bona habens humorem & calorem de Cœlo, & ideò ac poſt naturaliter germinat fructum bonum, ideoque ſemen ſeminatum in ea viuificatur & creſcit: ſic & de terra arida cordis noſtri, & ſemine verbi Dei in peccatoris anima ſeminato, iuxta parabolam & expoſitionem Dominicam, Mat. 13. & Luc. 8. plenius recitatam de pluuia gratiæ, & calore charitatis, de Cœlo cœlitus deſcendente. Nec tamen gratiam & chari- B
tatem eſſentialiter ſeparo, ſed coniungo, vt tam gratia quam charitas ſit calida & humida, habens virtualiter caliditatem & humiditatem quę ſunt principia vitę, in quibus & vita conſiſtit, ſicut tam Philoſophi naturales, quam Medici atteſtantur. Quod autem charitas ſit quidem calor cœleſtis, & quidam ignis diuinus, quis dubitat? quis non ſentit? Vndè & Autor chariſſi-
Luk. 12. mus charitatis, Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur? Luc. 12. Quare & Sanctus Spiritus in ſpecie ignis ſuper diſcipulos mittebatur, ſicut hiſtoria Acto-
Act. 2. rum 2° teſtatur. Primum quoque iſtorum tractans Gregorius primo ſuper Ezechielem ho-
Gregorius. milia quinta. Cum, inquit, carnalis mens Sanctum Spiritum accipit, ſpirituali amore ſuccenſa malum plangit quod fecit, & terra ardet quandò accuſante ſe conſcientia, cor peccatoris vritur, atque in dolore pœnitentiæ crematur. Hinc rurſus ſcriptum eſt, Deus tuus ignis conſumens eſt: Quia enim mentem quam repleuerit, eam à peccatorum rubigine mundam reddit creator noſter, & ignis dicitur, & conſumens. Qui & ſuper Euangelia, homilia triceſſi- C
ma, Spiritus, inquit, Sanctus repentino ſonitu ſuper diſcipulos venit, menteſque carnalium in ſui amorem permutauit, & foris apparentibus linguis igneis, intus facta ſunt corda flammantia, quia dum Deum in ignis viſione ſuſcipiunt, per amorem ſuauiter arſerunt. Et infra, Ignis eſt Deus, atteſtante Paulo, Deus noſter ignis conſumens eſt. Deus quippè ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo conſumitur. De hoc igne veritas dicit, Ignem veni mittere in terram; Et quid volo niſi vt ardeat? Terra enim vocata ſunt corda terrenna, quæ dum ſemper infimas in ſe cogitationes congerunt, à malignis ſpiritibus conculcantur; ſed ignem Dominus in terram mittit, cum flatu Sancti Spiritus cor carnalium incendit. Non ſolum autem
Iohan. 4. charitas ignis dicitur, ſed & aqua, teſte veritate Ioh. 4. dicente, Si ſcires donum Dei &c. dediſſet tibi aquam viuam, Et infra, Aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vi-
Chryſoſtomus. tam æternam; Vbi Chryſ. ſicut allegatur in Gloſſa; Spiritus Sancti gratiam quandoq; Scriptura ignem, quandoq; aquam vocat, oſtendens quoniã non ſubſtantię ſunt hęc nomina repræ- D
ſentatiua, ſed actionis, per ignis quidem appellationem, erectiuum, & calidum gratiæ, & conſumtiuum peccatorum ænigmaticè inſinuat; per aquæ verò nuncupationem purgamentum quod eſt ex Spiritu, & multum refrigerium recipientibus eum mentibus oſtendit. Vbi & Theophilus in Gloſſa ſimiliter allegatus gratiam Spiritus Sancti dixit aquam viuam, id eſt, viuificatiuam, refrigeratiuam, & motiuam: Nam gratia Spiritus Sancti ſemper mouet illum qui bonum operatur, aſſenſiones in corde ſuo diſponens. Sed quis melior expoſitor Sancto Euangeliſta, qui ſuper pectus Domini in cæna recubuit, qui infra ſeptimo recitato dicto Chriſti, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, exponendo ſubiungit, Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Quòd autem charitas aqua ſeu aquæ dicatur, Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 103. Qui tegit aquis ſuperiora eius, ſermone primo & ſecundo diffuſè ſatis oſtendit. Quòd etiam gratia nomine pluuiæ, humoris, roris, & ſimilium deſignetur, ſacra Scriptura, & ſacri Doctores ſæpius manifeſtant: E
Dicit enim Propheta pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ; & Infirmata eſt,
Pſal. 67. tu verò perfeciſti eam, Pſalmo 67. Tu, inquit, non ipſa ſe, ſed tu perfeciſti eam, id eſt, ſanaſti
Auguſtinus. eam per huius pluuiæ medicinam. Super quod Auguſtinus, vna expoſitione præmiſſa alteram adiungendo, Multo, inquit, congruentius intelligitur ipſa gratia pluuia voluntaria, quia nullis præcedentibus operũ meritis gratis datur; Si enim gratia, non ex operibus, alioquin gratia iam nõ eſt gratia: Non enim dignus ſum, inquit, vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei, gratia autem Dei ſum id quod ſum; hæc eſt pluuia voluntaria, voluntariè quippè genuit nos verbo veritatis, hęc eſt pluuia voluntaria; Hanc ergo pluuiam voluntariã nullis prę-cedentibus meritis operum bonorum ſegregauit Deus hæreditati ſuæ; & infirmata eſt; agnouit

enim

A enim non eſſe ſe aliquid per ſeipſum, non viribus ſuis, ſed gratię Dei tribuendo eſſe quod eſt. Vnde & Apoſtolus qui dixerat legem infirmatam eſſe per carnem, quia caro non implet quod per Spiritum impletur, id eſt, per gratiam ſpiritualem, ipſe item dicit, vt iuſtitia legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum, hoc eſt ergo Tu verò perficiſti eam, quia plenitudo legis charitas, & charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per nos ipſos, ſed per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Qui & infra Pſalmo, 146. dicit de Deo; Parat terræ pluuiam, id eſt, terrenis cordibus gratiam, cuius pluuiæ effectum ſubiungens; Qui, inquit, producit vel ſecundum literam Auguſtini; Exoriri facit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum; Qui, inquam, principaliter producit in montibus, id eſt, hominibus prius terreſtribus per peccatum, ſed poſt hanc pluuiam factis cœleſtibus & excelſis, vel in montibus, id eſt, elatis hominibus fœnum & herbam ſeruituti hominum, id eſt, fructus bonos hominibus valituros; ſuper quod Auguſtinus; Ecce, inquit, fructus pluuiæ, qui exoriri facit, &c. Cui & ſimile eſt illud Pſalmi, 84. Dominus dabit benignitatem, vel ſuauitatem ſecundum literam Auguſtini, & terra noſtra dabit fructum ſuum; Dominus, inquam, dabit benignitatem gratiæ ſuæ primò, & terra noſtra dabit fructum ſuum ſecundò. Super quod Auguſtinus; Cogitate, inquit, de verbo quod audiſtis, ne ſemen rapiant volatilia, vt poſsit ibi germinare quod ſeminatum eſt, ſed niſi Deus pluerit, quid prodeſt, quod ſeminatur? hoc eſt, Dominus dabit ſuauitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum; veniat imber Dei, & fructificet quod ibi ſeminatum eſt. Cui & concordat illud Eſaiæ, 55. Deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti. Hæc ergo pluuia gratiæ facit ſemen verbi Dei in audientibus germinare. Dicit quoque Robertus Lincolnienſis, ſicut capitulo proximo allegatur, Deus & gratia Dei, ac etiam noſtra voluntas facit bonum in nobis, ſicut granum germinat & vi intrinſeca quadam germinatiua, & ſolis calore, cum terræ humore. Vnde & Petrus, ſecundo Sententiarum, diſtinct. 27. Sicut, inquit, pluuiâ rigatur

B (margin, at "tatem, vel ſuauitatem"); *Eſaiæ 55.*; *Lincolnienſis.*; *Lumbardus.*

C terra, vt germinet, & faciat fructum: ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt, inſpiratur gratia, quod ſolus Deus facit, non homo cum eo, qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id eſt, ſanatur, & præparatur vt bonum velit, ſecundum quod operans dicitur, & iuuatur vt bonum faciat, ſecundum quod dicitur cooperans; & illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia voluntatem hominis infirmam ſanat & adiuuat. Et infra; Ex gratia quæ præuenit, & ſanat arbitrium hominis, & ex ipſo arbitrio procreatur in anima bonus affectus, ſiue bonus motus mentis, & hoc eſt primum hominis bonum meritum. Hoc autem totum congruè figuratur in illa virga Ieſſe, Virgine benedicta, quæ prius quàm proferret fructum ſalutis, plena gratia perhibetur, ſicut docet hiſtoria, Luc. 1. Quem ordinem præuidens Eſaias; Rorate, inquit, cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum; Aperiatur terra, & germinet Saluatorem, Eſaiæ 45. Hoc etiam totum *Eſa. 45*

D tum ſaluberrimus ille fructus, ſalus vera, & veritas, quæ orta eſt de hac terra, veraciter atteſtatur: Ipſa namque Matth. decimo tertio, ſicut ſuperius tangebatur, parabolizans de ſemine; *Matth. 13.* Alia, inquit, ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: Quia ergo ſemen cecidit in terram bonam, ideo dedit fructum, non è contra; erat ergo prius naturaliter terra bona, quod ſine charitate & gratia eſſe non poteſt: Quælibet enim terra quæ hanc virtutem non habet, ſterilis eſt & mala, ſicut nullus Theologorum ignorat, ſicuti etiam Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. planè docet; Charitas namque diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ, teſte Auguſtino 15. de Trinitate 18. Eſt etiam charitas fons proprius bonorum & ſanctorum, de quo dicitur; Nemo alienus communicet tibi, teſte ſimiliter Auguſtino ſuper illud Pſalmi 103. Qui tegit aquis ſuperiora eius, Sermone 1. Habuit ergo hæc terra prius naturaliter charitatem, quàm fecerat fructum bonum. Quare & dicit, quòd alia ceciderunt in terram bonam, non quòd fecerunt terram bonam. Terra ergo fuit bona, priuſquam ſemen ce-

E cidit in eam. Vnde & Luc. 8. Quod autem in terram bonam, hi ſunt, qui corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt. Quamobrem & Mat. 12. Facite, inquit, arborem bonam, & fructum eius bonum; arborē bonā primò, & fructū bonū ſecundo; quare & ſubdit; Siquidem ex fructu arbor bona cognoſcitur. Progenies viperarum. quomodo poteſtis bonum loqui, id eſt, benè loqui, cùm ſitis mali? Ex abundantia enim cordis, os loquitur; bonus homo de bono theſauro ſuo profert bona. Sed quis eſt iſte bonus theſaurus boni hominis, niſi charitas quæ ſola hominem bonum facit. Vnde Aug. de verbis Dom. Serm. 12. Admonet, inquit, nos Dominus, vt bonæ arbores ſimus, vt bonos fructus habere poſſimus; Ait enim, aut facite arborem bonam, &c. vbi ait, aut facite arborem bonam, &c. hoc vtique eſt præceptum ſalubre, cui obedientia neceſſaria eſt: quod autem dicit, Aut facite arborem malam, *Luc. 8.* *Matth. 12*

 &c. non

&c. non eſt præceptum vt facias,ſed monitio vt caueas; contra hos enim dixit, qui putant ſe, A
cum mali eſſent, bona loqui poſſe, vel bona opera habere; hoc Dominus Ieſus dicit non poſ-
ſe: Prius enim mutandus eſt homo, vt opera mutentur: ſit ergo vnuſquiſque arbor bona,
non ſe arbitretur habere bonos fructus, ſi manet arbor mala; non erit fructus bonus niſi ar-
boris bonæ; muta cor, & mutabitur opus; extirpa cupiditatem, planta charitatem: ſicut e-
nim eſt radix omnium malorum cupiditas, ſic eſt radix omnium bonorum charitas. Quare
Anſelmus. & Anſelmus de Concordia 10. Sicut, inquit, terra innumerabiles herbas & arbores, ſine
quibus natura humana non alitur, aut etiam quibus perimitur, ſine omni hominis cura pro-
fert; illas verò quæ nobis ad vitam nutriendam maximè ſunt neceſſariæ non ſine magno labo-
re atque cultore, nec abſque ſeminibus: Ita corda humana ſine doctrina, ſine ſtudio, ſponte
quaſi germinant cogitationes & voluntates nihil vtiles ſaluti, aut etiam noxias; illas verò ſine
quibus ad ſalutem animæ non proficimus, nequaquam ſine ſui germinis ſemine, & laborioſa
cultura concipiunt, aut germinant; vnde illos homines quibus talis cultura impenditur, agri- B
culturam Dei vocat Apoſtolus. Eſt autem ſemen agriculturæ huius verbum Dei, imò non
verbum, ſed ſenſus, qui percipitur per verbum; vox autem ſine ſenſu nihil conſtituit in cor-
de, nec ſolum ſenſus verbi, ſed omnis ſenſus, vel intellectus rectitudinis, quoniam mens hu-
mana ſiue per auditum, ſiue per lectionem, ſiue per rationem, ſiue quolibet alio modo conci-
pit, ſemen eſt rectè volendi. Nullus namque rectè velle poteſt, quod priùs corde non conci-
pit; velle autem credere quod eſt credendum, eſt rectè velle. Quod autem dicit Apoſtolus
Fidem eſſe ex auditu, intelligendum eſt quod Fides eſt ex hoc quod concipit mens per audi-
tum, neque ita vt ſola conceptio mentis facit fidem in homine; ſed quia fides nequit eſſe ſine
conceptione. Addita namque rectitudine volendi, conceptioni, per gratiam fit fides, quia
credit quod audit; Et infra, Verum miſsio, prædicatio, auditus, intellectus nihil ſunt, niſi ve-
lit voluntas quod mens intelligit, quod voluntas facere nequit niſi accepta rectitudine: Rectè
namque vult, cùm vult quod debet. Ita quod mens ex auditu verbi concipit, eſt ſemen præ- C
dicantis, & rectitudo eſt incrementum quod dat Deus, ſine quo neque qui plantat, neque qui
rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Et inferius, Videamus in exemplis, quo-
modo verbum fit ſemen, cum audiunt quibus dicitur, Si volueritis, & audieritis me, intelli-
gunt & cogitant, quod dicitur velle audire, hoc eſt obedire; Qui enim audit, & non obedit,
dicitur non audire; ſed obedire nequeunt niſi velint; velle autem obedire eſt rectè velle; Re-
ctè verò velle nemo poteſt, niſi habeat rectitudinem voluntatis, quam nullus habet homo ni-
ſi per gratiam. Itaque quod dictum eſt, Si volueritis, &c. ſemen eſt, nequaquam per ſe ali-
quem fructum germinans ſine adiectione rectitudinis. Ex quibus & poteſt patere, quod du-
plex eſt rectitudo voluntatis, habitualis, & actualis; ſcilicet habitus gratiæ, & actus inde pro-
cedens; quod & poteſt per exemplum congruum apparere. Prius natura eſt, habere aurem
ſanam quàm ſanè audire, & hæc cauſa illius non è contra; Auris autem ſpiritualis cordis hu-
mani, ſine charitatis & gratiæ medicina ſana eſſe non poteſt. Quare & noſter Medicus ſalu- D
taris ſurdum ſanaturus, primo impoſuit digitos ſuos in auriculas eius, quod gratiæ collatio-
|| Effeta, nem ſignificat, & ſecundo dixit ei ||*Euphata*, quod eſt Adapetire, & ſic ſtatim apertæ ſunt aures
Marc.7. eius, ſicut Marc. 7. recitatur: quod & congruè innuens poſt ſermonem ſuum parabolicum
Matt.13. de ſeminante, ſemine, &c. Matth. 13. ſtatim adiunxit, Qui habet aures audiendi audiat, &
*Ioan.*8. ſimiliter Luc.8. Quare & Ioan. 8. dixit malis Iudæis, Qui ex Deo eſt, verba Dei audit, prop-
*Luc.*8. terea vos non auditis quia ex Deo non eſtis. Qui, inquam, ex Deo eſt prius, verba Dei audit
poſterius, & ſupra, eodem, Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non poteſtis au-
dire ſermonem meum. Super quod Chryſoſtomus, ſicut allegatur in gloſſa, Primò ergo
Chryſoſtom. captanda eſt virtus quæ verbum diuinum exaudiat, quoniam quamdiu quis curatus non eſt in
auditu proprio, à verbo, quod dicit ſurdo, Aperiaris, auditu percipere nequit. Et infra 18.
Omnis qui eſt ex veritate audit vocem meam, qui, inquam, eſt ex veritate priùs, ex hoc audit
vocem meam poſterius, non è contra. Super quod, Auguſtinus ſuper Ioan. parte ſecunda
Auguſtinus. ſerm. 61°. ſent. 115°. totius, quòd, inquit, ait; Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem me- E
am, gratiam commendauit, qua ſecundum propoſitum vocat, de quo propoſito dicit Apo-
ſtolus, Scimus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum
propoſitum vocati ſunt, propoſitum ſcilicet vocantis non vocatorum, quod alibi apertius ita
poſitum eſt, Collabora Euangelio ſecundum virtutem Dei, ſaluos nos facientis, & vocantis
vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gra-
tiam. Nam ſi naturam cogitemus in qua creati ſumus, cùm omnes veritas creauit,
quis non eſt ex veritate? ſed non omnes ſunt, quibus vt audiant veritatem, & credant ex ipſa
veritate præſtatur nullis proculdubio præcedentibus meritis, ne gratia non ſit gratia. Si enim
dixiſſet

A dixiſſet, Omnis qui audit vocem meam ex veritate eſt, ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait, ſed ait, Omnis qui eſt ex veritate audit meam vocem, ac per hoc non ideo eſt ex veritate quia eius audit vocem, ſed ideo audit quia ex veritate eſt, id eſt, quia hoc illi donum ex veritate collatum eſt. Vnde & 376^{a} propoſitio ſententiarum Proſperi eſt excerpta. Hoc idem & planè teſtantur Autoritates Auguſtini de Fide ad Petrum 64. 15^{i} de Ciuitate Dei 6. Gregorij 11. moral. 5. Bedæ 2. ſuper Lucam 4. ſicut 38um plenius recitauit. Quod etiam videtur innuere illud Lucæ 10. In quamcunque domum intraueritis, *Luc. 10.* primum dicite, Pax huic domui, & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra. Non igitur quia ſuper illum requieſcit pax illorum, ideò ille filius pacis efficitur, ſed è contra. Vnde Auguſtinus de correptione & gratia 73. Non, inquit, dictum eſt ſuper quem requieuerit pax veſtra, fiet filius pacis, ſed ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum, ſeu ſuper illam domum pax veſtra. *Auguſtinus.* Iam ergo & antequam illi annunciaretur hæc pax, filius pacis erat,

B ſeu ibi erat. Ex his autem euidenter ‖ *cognoſcitur*, quòd in illa ſacra Scriptura, quam Pater ſanctificauit & miſit in mundum, de qua nec iota vnum, aut apex vnicus præteribit, non eſt otioſus ordo verborum, neque factorum, ſed cauſis profundis & myſterijs plurimis totus plenus. ‖ agnoſcitur, Hoc idem poteſt & aliter ſic oſtendi, Prius natura eſt hominem recipere medicinam, quàm ab infirmitate ſanari; Non enim quia ſanatur, ideo recipit medicinam, ſed è contra; & prius natura eſt hominem eſſe ſanum, quàm facere opera ſanitatis pro[illegible] ſimilem rationem. Sola autem gratia eſt languidæ animæ medicina, ſicut ex præmiſsis apparet, dicitque Auguſtinus de verbis Apoſtoli, ſerm. 13. Gratia medicina eſt; prius ergo natura eſt recipere *Auguſtinus.* gratiam quàm ſanari; & ſic ſanari, quàm ſana, ſanitatiſue opera exercere. Vnde Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 31. Beati, quorum &c. Totum, inquit gratiæ eius imputetur, non meritis noſtris; Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: ‖ *Deus* ergo ‖ Dum tegat vulnera, noli tu; nam ſi tu tegere volueris, erubeſcens medicus non curabit. Medicus

C tegat, & curet, Emplaſtro enim tegit, ſub tegmine medici ſanatur vulnus, ſub tegmine vulnerati cælatur vulnus. Hanc etiam prioritatem gratiæ cœleſtis ingratis, infirmis, & peccatoribus gratis datæ, ad dimiſsionem peccati, & operationem boni myſticè nobis inſinuat Dominus Ieſus Chriſtus, dum ſurdum & mutum curando miſit digitos ſuos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius, & ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait Euphata, quod eſt adaperire, & ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ, & loquebatur rectè, ſicut Marc. 7. recitatur; Ecce quòd infirmo primò per manus impoſitionem infunditur gratia Spiritus Sancti, ſecundò per eam ſanatur, & tertiò ſanatus opera ſana facit. Hic autem myſticus intellectus poteſt per ipſum factum, & modum, ac ordinem faciendi attentis alijs ſimilibus in Scriptura quamplurimis confirmari, quem & ratificant expoſitiones Sanctorum. Huic & conſonat illud Matth. 12. Oblatus eſt ei dæmonium habens cæcum & mutum, & curauit eum ita vt loqueretur, & videret. *Mat. 12.* Primò curauit infirmum, ſecundò curatus opera ſana

D fecit. Vnde & Lucas, Cùm, inquit, eieciſſet dæmonium locutus eſt mutus Luc. 11. ſuper quod *Luc. 11.* Beda, ſicut allegatur in Gloſſa, Dæmoniacus, inquit, iſte apud Matthæum, non ſolùm mutus, *Beda.* ſed & cæcus fuiſſe narratur. Tria ergo ſigna ſimul in vno homine perpetrata ſunt, Cæcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus à dæmone liberatur, quòd quotidiè completur in conuerſione credentium, vt expulſo primùm dæmone fidei lumen aſpiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur, quod & pulcherrimè demonſtratur in illa muliere quæ habebat ſpiritum infirmitatis 18. annis, & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum aſpicere, quam cùm vidiſſet, Ieſus vocauit ad ſe, & ait illi, Mulier dimiſſa es ab infimitate tua, & impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabit Deum, ſicut Luc. 13. recitatur. Quid autem eſt hæc mulier ſic infirma, niſi anima peccatrix, vel humana natura, longo tempore, ſcilicet ter 6. annis, hoc eſt ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ cunctis annis, quia ſenarius eſt perfectus, vt patet 1. Arithmeticæ Boetij 22. graui onere peccati depreſſa, nec potens per ſe ſurſum ad Deum reſpi-

E cere per affectum? hanc autem non flentem, non rogantem, nec aliquod meritum præferentem vidit Ieſus Saluator, qui non quæſitus venit quærere & ſaluum facere quod perierat; vidit, inquam, internæ miſerationis aſpectu & vocauit ad ſe, gratuitam gratiam gratuitè inſpirando, ſicque ipſam ſanauit, vbi gratia operans lucidè indicatur. Sed quia nec ſic poteſt hæc mulier ſe erigere ad aliquod opus bonum, ſine ſuo medico ipſam vlteriùs ſpecialiter adiuuante, cooperante, imò & præoperante, ipſamque priùs naturaliter erigente, impoſuit illi manus ita primò, & confeſtim erecta eſt ad benè operandum, & glorificauit Deum ſecundò; quare & benè dicit, erecta eſt potiùs quàm erexit ſe: Priùs enim & potius per manum Dei erigitur, quàm erigat ſemetipſam, vbi & gratia cooperans perſpicuè demonſtratur. Huic autem intellectui myſtico conſonant expoſitiones Sanctorum: Vnde & Auguſtinus de Verbis Domini

Domini ſermone 31. ſic ait, Quid illa mulier decem & octo annos habens in infirmitate? ſex A diebus Deus perfecit opera ſua, ter ſeni decem & octo faciunt arbore ficulnea hoc decem & octo anni in illa muliere ſcilicet genus humanū ante legem, ſub lege, & ſub gratia curua erat, ſurſum aſpicere non poterat, quia Surſum corda ſine cauſa audiebat, ſed erexit eam Dominus. Eſt ergo ſpes, ſed filijs, quouſque veniat dies iudicij, multum ſibi dat homo, & quid eſt homo iuſtus homo, magnum aliquid eſt homo, ſed cum iuſtus homo gratia Dei eſt iuſtus homo, nam quid eſt homo niſi quod memores eius? Quod & patenter oſtenditur in curatione paralytici, cui Saluator primò dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua, & ſecundò Surge, tolle grabatum tuum, & vade, ſicut Euangelica prodit hiſtoria Luc. 5. quod & multis alijs Euangelicis miraculis curatiuis iſtis ſimilibus poteſt ſimiliter demonſtrari. Hoc idem & aliæ quam plures Autoritates Catholicæ lucidè manifeſtant. Dicit ſiquidem Dominus per Eſaiam 43. Non me inuocaſti Iacob, nec laboraſti in me Iſrael, non obtuliſti mihi arietem holocauſti tui, & victimis tuis non glorificaſti me. Non te ſeruire feci in oblatione, nec laborem tibi præ- B bui in thure, non emiſti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriaſti me: Veruntamen ſeruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis; Ego ſum, ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam, & iudicemur ſimul: narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris; Ego inquit ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, id eſt, propter me miſericordiam meam gratis, non propter merita tua priora. Quare & ſubdit, Reduc in memoriam, & iudicemur ſimul, narra ſiquid habes, vt iuſtificeris; quaſi dicat, nihil habes quo iuſtificationem merearis, vel ſecundum tranſlationem ſeptuaginta, Dic tu prior iniquitates tuas vt iuſtificeris, & tunc ironicè loquitur; Et tantum valet, quaſi dicat manifeſtè nihil potes dicere. Quid autem iuſtificationum habuiſti, niſi iniquitates, quibus iuſtificationem nullatenus meruiſti? Quamobrem & dicit Apoſtolus Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, ad Rom. 3. Super quod Gloſſa, & eſt principaliter Auguſtini de Spiritu & litera 8. Iuſtificati ſunt gratis, id eſt, ſine meritis præce- C dentibus, & hoc per gratiam ipſius, id eſt, per gratuita dona. Gratia quippè Dei, donum Dei eſt; Donum autem maximum ipſe Spiritus Sanctus eſt; Non ergo iuſtificati ſunt per legem, non per propriam voluntatem, ſed per gratiam Chriſti; non quod ſine noſtra voluntate fiat, ſed voluntas noſtra infirma oſtenditur per legem, vt ſanet gratia voluntatem, & ſana voluntas impleat legem non conſtituta ſub lege, nec indigens lege. Ipſa igitur eſt gratia qua iuſtificatur impius, id eſt fit iuſtus qui prius erat impius, & ideo percipiendæ huius gratiæ merita nulla præcedunt, quia meritis impij non gratia ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita; datur autē gratuita, quia nihil boni ante feceramus vndè hoc mereremur, quia nihil præceſſerat in noſtris meritis niſi vndè damnari deberemus. Non igitur inuenit merita bonorum, ſed merita ſuppliciorum. Ergo iuſtificati ſunt gratis, quia nihil operati erant per gratiam ipſius. Qui & de Spiritu, & litera 20. Cum dicat, inquit, Apoſtolus gratis iuſtificari hominē per fidem ſine operibus legis, nihil aliud vult intelligi in eo quod dicit gratis, niſi quia iuſti D ficationē opera non procedūt. Apertè quippè alibi ait, Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nō eſt gratia. Idē ad Tit. 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitię quę fecimus nos, ſed ſecundū ſuam miſericordiā ſaluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quē effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorē noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpē vitæ æternæ. Idem ad Rom. 3. Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro corā illo. Vbi eſt ergo gloriatio tua? excluſa eſt; per quā legem? factorum? non, ſed per legem fidei. Arbitramur enim iuſtificari hominem ſine operibus legis. Sed dicet forſitan aliquis hoc debere intelligi de operibus legalibus ſacramentalibus, & ceremonialibus, quæ in lege veteri fuerant vſitata, non autem de operibus moralibus decalogi, quæ vtraque lex admittit. Alium tamen intellectum proceſſus illius epiſtolæ vnà cum alijs manifeſtat euidenter, oſtendens Apoſtolum velle loqui etiam de operibus decalogi ſupradictis. Intendit enim Apoſtolus, ſicut proceſſus epiſtolæ, & ex- E poſitiones Catholicæ conteſtantur redarguere Iudæos & Græcos, ac omnes Gentiles conuerſos ad iuſtitiam fidei Chriſtianæ mutuò altercantes, & ſe ſuper ſe mutuò extollentes; Iudæos quidem dicentes ſe iſtam iuſtitiam meruiſſe per obſeruantiam, & opera legis ſuæ, ipſis Gentilibus nihil merentibus, ſed offendentibus grauiter idola adorando; Græcos verò & Gentiles è contrario aſſerentes, ſe ex ſimplici ignorantia idola coluiſſe, ipſamque fidem Chriſti per Apoſtolos prædicatam ſtatim cum gaudio recepiſſe, Iudęos autem habentes Legem & Prophetas tanto grauiùs deliquiſſe, occidendo Chriſtum teſtificatum à Lege & Prophetis, eiuſque Apoſtolos contemnendo. Sed quomodo contradiceret verè Iudæis dicendo; Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo, niſi intelligeret vniuerſaliter quòd ex nullis operibus,

Luc. 5. *Eſai. 43.* *Rom. 3.* *Gloſſa.* *Auguſtinus.* *Tit. 3.* *Rom. 3.*

A peribus, nec ex vllo opere legis iuſtificabitur vlla caro, ſacramentalibus, ceremonialibus, vel moralibus quibuſcunque, ſed per legem fidei Chriſtianæ; fidei, inquam, non mortuæ, aut informis ſeu nudæ, ſed per gratiam & charitatem viuæ, formatæ atque veſtitæ. Quod & verba Apoſtoli indicant euidenter. Cùm enim præmiſit; Ex operibus Legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo, immediatè ſubiungit; Per Legem enim cognitio peccati; quod infra 7. clarius expenendo; Peccatum, inquit, non cognoui niſi per Legem: Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi Lex diceret; Non concupiſces. Sed quæ & qualis eſt Lex quæ concupiſcere prohibet? Nonne Decalogi & moralis? Quare & ſupra, eodem; Seruiamus, inquit, in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ, quia & ſicut ipſemet dicit; Litera occidit, ſpiritus autem viuificat, 2. ad Corinth. 3. quod intelligitur ad literam, non de intellectu Veteris Teſtamenti in ſacramentalibus, & ceremonialibus ſecundum ſuperficiem literæ, & ſpirituali ac myſtico intellectu, ſed de decem Mandatis Decalogi moralibus, in tabulis lapideis Moſi traditis,
B & per Moſem populo promulgatis. Quare & immediatè ſubiungit, quod ſi miniſtratio mortis deformata lapidibus fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filij Iſrael in faciem Moſis, propter gloriam vultus quæ euacuatur, quomodo magis miniſtratio ſpiritus eſt in gloria? Quod ergo apud Apoſtolum eſt, Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, ſed per legem fidei, hoc eſt litera occidit; Spiritus autem viuificat, ſcilicet, gratia Spiritus Sancti, quæ non eſt ex operibus ſecundum literam legis factis: Nam ſecundum eundem 1. ad Cor. 12. *1.Cor.12.*
Spiritus S. diuidit ſingulis prout vult; prout vult, inquam, liberaliter & gratis non prout debet, ex meritis alicuius. Hunc autem intellectum Apoſtoli ex Autoritatibus recitatis, alijſq; ſimilibus docet diligentiſſimè Auguſtinus de ſpiritu & litera quaſi per totum, ipſumque probat per verba Apoſtoli ſicut ſupra, ſicut multis ibi capitulis clarè patet. Vbi & cap. 12. poſt magnum ſcrutinium ſic concludit; His ergo conſideratis, colligimus non iuſtificari hominem præceptis bonæ vitæ niſi per fidem Ieſu Chriſt, hoc eſt non lege operum ſed fidei, non
C litera ſed ſpiritu, non factorum meritis, ſed gratuita gratia. Et infra viceſſimo quarto, Lex, inquit, fidei charitas eſt conſcripta in corde atque diffuſa perficitur ſperantibus in eo, vt anima ſanata non timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ operetur bonum. Qui & ſuper Pſalmum triceſimum primum tractatu primo, eundem intellectum, eandemque ſententiam clarè docet; vndè ſic exorditur ſermonem, Pſalmus gratiæ Dei & iuſtificationis noſtræ, nullis præcedentibus meritis noſtris, ſed præueniente nos miſericordia Domini Dei noſtri commendatus maximè ore Apoſtolico, à noſtra tenuitate ſuſceptus, eſt tractandus; Pſalmus, inquam, ore Apoſtolico commendatus ad Rom. 4. vbi Apoſtolus materiam iſtam tractat. Ibi namque ſic ait; *Rom.4.*
Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus; Beati, quorum, &c. Gloſſa accepto, id eſt, acceptabiliter, id eſt, gratis fert, quaſi impotenti accedere infert iuſtitiam, id eſt, remiſsionem peccatorum, & opera bona, & hoc ſine operibus præcedentibus. Auguſt. quoque ſuper Pſalmum prædictum, vbi prius; Nulla, inquit, opera debemus *Auguſtinus.*
D præponere fidei, id eſt, vt ante fidem quiſque dicatur benè operari ea: Ipſa enim opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera ſua ante fidem; vbi fides non erat, bonum opus non erat; bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit; non valde attendas quod homo faciat, ſed quid, cùm facit, aſpiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Et loquitur ibi de fide non mortua, aut informi, ſed charitate formata, ſecundum illud Apoſtoli ad Gal. 5. Fides quæ per charitatem operatur, ſicut & diffuſiùs eius proceſſus oſtendit. Quare & dicit; Fides aſſumpta ſpe, & dilectione incipit bene operari. Vbi & Aug. ſic quærit; Quomodo iuſtificatur homo per fidem, ſine operibus? reſponderet ipſe Apoſtolus; Propterea hoc tibi dixi, O homo, ne quaſi de operibus tuis præſumere videreris, & merito operum tuorum accepiſſe fidei gratiam. Noli ergo præſumere de operibus ante fidem noueris, quia te peccatorem fides inuenit; & ſi te fides data iuſtum fecit, impi-
E um inuenit quem faceret iuſtum. Credentes, inquit, in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam. Si iuſtificatur impius, ex impio iuſtus fit: ſi ex impio iuſtus fit, quæ ſunt opera impiorum? iactet etiam impius opera ſua, & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupiſco, & ſimilia; hæc omnia dicat, quæro vtrum pius ſit an impius? impius es, & nulla ſunt opera tua, ſed crede in eum qui iuſtificat impium, vt poſſint & opera tua eſſe opera bona. Nam nec bona illa appellauerim quamdiu non de radice bona procedunt. Et infra; Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſsio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur opera mala; ſi quod debetur iſtis operibus, Deus redderet, vtique damnaret; ſtipendium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur niſi damnatio? bonis quidem quid debetur? merces regnum cœlorum; tu autem in malis operibus inuentus es; ſi

redda-

reddatur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? non tibi Deus reddit debitam pœnam, ſed donat indebitam gratiam, debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo eſſe in fide per indulgentiam. Iam fides illa aſſumpta ſpe, & dilectione incipit bene operari. A
Quapropter & gloſſa ſuper illud ad Rom. 3. ſuperius allegatum, Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, ſic ait, Nos Apoſtoli arbitramur hominem quemcunque etiam gentilem iuſtificari per fidem ſine operibus legis carnalibus, id eſt, ſine circumciſione & neomenijs, aut veneratione Sabbathi; vel ſine operibus legis quibuſlibet etiam moralibus; ſed hoc intelligendum eſt de operibus præcedentibus fidem, non ſequentibus, ſine quibus inanis eſt fides, vt Iacobus ait, Fides ſine operibus mortua eſt, & ipſe Paulus ait, Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Bene igitur Apoſtolus fidem prædicans Gentibus, vt oſtenderet, non merito bonorum operum perueniri ad fidem, ſed fidem ſequi bona opera, dicit, Hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis; non quin credens, poſt per dilectionem debeat operari, vt & Abraham voluit filium immolare; B
Sequuntur enim opera iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum, ſed ſola fide ſine operibus præcedentibus fit homo iuſtus. Hoc idem videtur Propheta innuere, cùm ſic ait, Retribue ſeruo tuo, viuifica me; & cuſtodiam ſermones tuos Pſalm. 118. Super quod Auguſtinus, Si bona, inquit, pro bonis ſibi poſtulauit retribui, iam cuſtodierat verba Dei; Non autem dixit, Retribue ſeruo tuo quia cuſtodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bono obedientiæ flagitaret, ſed dixit, Retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua: quid eſt aliud quàm dicere, mortuos ea cuſtodire non poſſe, infideles vtique, de quibus dicitur, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quapropter ſi mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles, quoniam Iuſtus ex fide viuit, nec poſſunt cuſtodiri verba Dei, niſi per fidem, quæ per dilectionem operatur, hanc ſibi poſcit, qui dicit, Retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua: & quoniam ante fidem, non homini debentur niſi mala pro malis; retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis hanc retributionem rogat, qui dicit, Retribue ſeruo tuo, viuam & cuſtodiam verba tua: Quatuor enim retributiones ſunt; Aut mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impijs; aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis; aut bona pro malis ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium; aut mala pro bonis, ſicut Iudas per malitiam perſecutus eſt Chriſtum. C
Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iuſtitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis; tertia pertinet ad miſericordiam, vt retribuantur bona pro malis; quartam Deus neſcit: Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco poſuit, primitus eſt neceſſaria. Niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribueret bona pro bonis: Vide illum Saulum poſtea Paulum, Non ex operibus, inquit, iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit; Et iterum, Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino vt eſſem fidelis, hoc eſt vt viuerem, quia iuſtus ex fide viuit: Mortuus ergo erat per ſuam iniuſtitiam, antequam viueret per Dei gratiam. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc eſt vitam pro morte, talem ſcilicet retributionem, qualis hic poſcitur, Retribue ſeruo tuo, viuam; Sed iſte qui iam orat & dicit, Retribue ſeruo tuo, viuam; ſi penitus iam eſſet mortuus, non oraret, ſed ab illo accepit initium bonæ concupiſcentiæ, à quo vitam poſcit obedientiæ. Habebant enim aliquam fidem, qui dicebant, Domine, auge nobis fidem: Ille verò & incredulitatem ſuam confitebatur, nec fidem diffitebatur; qui cùm eſſet interrogatus, ſi crederet, ait, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Iam vtique viuere incipiens poſtulat vitam, qui credens orat obedientiam, non pro ea ſeruata præmium, ſed vt ſeruetur, auxilium: vitâ quippe creſcente viuiſcit per omnem diem, qui renouatur de die in diem. Item Iob 33. Reſpiciet homines, & dicet, Peccaui; Reſpiciet, inquam, primò gratuitæ miſerationis aſpectu, gratis gratiam inſpirando, & homo peccator ſecundò per gratiam compunctus dicet; Peccaui, id eſt, pœnitebit de peccatis. Quare & Gregorius 24. Moral. 5. illud verbum exponens, Se, inquit, peccatorem eſſe non cognoſceret, ſi iuſtitiam non haberet: Nemo quippe tortitudinem ſuam, niſi cùm rectus eſſe cœperit, deprehendit; Nam qui omnino peruerſus eſt, neque hoc poteſt videre quod eſt; qui verò peccatorem ſe intelligit, iam ex parte aliqua eſſe iuſtus inchoauit, atque id quod non iuſtus fecerat, ex eo, quod eſt iuſtus, accuſat, qua accuſatione ſua Deo inhærere inchoat, dum rectum contra ſe iudicium proferens, hoc in ſe, quod illi ſentit diſplicere condemnat. Recepta ergo iuſtitia ſua, dicet homo iſte, Peccaui, & notandum quod præmittitur, Reſpiciet homines, & deinde ſubiungitur, & dicet, Peccaui. Quare & infra 40. Dominus dixit Iob; Interrogabo te, & indica mihi, ſi habes brachium ſicut Deus, & voce ſimili tonas, reſpiciens omnem arrogantem humilia, reſpice cunctos ſuperbos & D E

bos &

A bos & confunde eos, &c. & ego conſiliabor, quod ſaluare te poſſit dextra tua, quaſi diceret; hæc non poteſt homo, ſed Deus. Super quod Gregorius 32. Moral.7. Reſpiciens, &c. ac ſi dicat, vt ego; Duobus autẽ modis à Domino peccator vnuſquiſque reſpicitur, cùm aut à peccato conuertitur, aut ex peccato punitur: De reſpectu enim conuerſionis dicitur, quia reſpexit Dominus Petrum, & recordatus Petrus fleuit amarè; de reſpectu rurſus vltionis dicitur, Vultus Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Vtriſque autem modis in humilitate arrogans ſternitur, quia aut pœnitendo cognoſcit culpam, aut pereundo percipit pœnam. Et infra ſuper illud, Et ego conſiliabor, &c. ac ſi apertè diceret, Si potes hæc facere, quæ protuli, tibi & non mihi deputo bona omnia quæ feciſti; ſi verò non potes, liquet quòd à reatu nequitiæ tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad beatum Iob dicitur, quòd ſua virtute non ſaluetur, & tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri viribus longè ſunt, deſpecto Dei adiutorio, ſua ſe fortitudine ſaluari poſſe confidunt, pro quibus quid
B deprecari aliud debemus, niſi vt ſi iam dona bonorum operum perceperunt, hoc quoque donum accipiant, vt à quo hæc acceperint, diſcant. Huic etiam conſonat illud Abacuc.3. Aſpexit, & diſſoluit Gentes, & contriti ſunt montes ſæculi. Similem quoque ſententiam videtur docere Propheta cùm dicit, Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant, Pſal.103. Tunc ſiquidem terra tremuit, & montes fumigant, quando peccator frigidus, & ſiccus, elatus & durus, reſpectu Dei compunctus feruentem imbrem fumantium lachrymarum emittit. Porrò iuxta iſta & alia loca Scripturæ, videtur Deum Soli, & Dei reſpectum Solis radio comparari: Sicut enim Sol, ſolariſq; radius eſt lucidus & calidus effectiue, ſic & Deus diuinuſq; reſpectus. Ipſe enim eſt Sol intelligentiæ illuminans intellectum, ipſe eſt Sol iuſtitiæ inflammans effectum, dirigenſque effectum. Huius autem Solis radius, ſeu reſpectus in mentem incidens peccatoris, ignorantiæ tenebras effugat, & infinitam multitudinem peccatorum, ac infinitas circumſtantias horridas manifeſtat; ſicut & Solis alterius radius
C infinitam multitudinem atomorum, qui radius ſeu reſpectus a peccatore ſe reflectens in Deum erigit oculos peccatoris, ipſumque attrahit, & conuertit, vt reſpiciat iſtum Solem clariſſimum à quo multum auerſus, in oculis tamen eius tot & tam ſordida perpetrauit. Sicque reſpectus iſte, ſeu radius pœnæ trans nubem peccati horridam & condenſam, fulgorem Solis atque calorem priuantem, fulgura, & tonitrua terribilia diuinæ offenſionis & comminationis iaculat, & producit; ſicque ſpiritu compunctionis & timoris infra terram peccatricem concepto efficitur terræ tremor, qui & per os peccatoris, quaſi per quendam meatum terræ exire feſtinans in confeſsionem erumpit, & ſic tandem nubes iſta peccati diſſoluitur in pluuiam lachrymarum omnium ſordium purgatiuam, & ſuper niuem dealbatiuam animæ peccatricis. Hæc autem pluuia cœleſti virtute recepta terram peccatoris maledictam arentem & ſterilem compluendo ſanctificat, irrigat, & fœcundat, quam nec ſic compluram deſerit radius diuini reſpectus, ſed fouet & refouet, miris modis fructificare facit, ad maturitatem perducit, ipſam-
D que tandem mirabiliter alteratam in cœlum attrahit & adducit: Fouet poſt tempeſtatem huiuſmodi & pluuiam lachrymarum ſerenitatem conſcientiæ, & conſolationem multiplicem infundendo; quod quædam anima deuota experiens, Poſt tempeſtatem, inquit, tranquillum facis, & poſt lachrymationem & fletum exultationem infundis: Refouet exhalando vaporem ſuauem meditationis, redamationis, & orationis cœlicæ & ſinceræ; vnde & quandoque remittitur abundans pluuia lachrymarum, vt ſic fiat huiuſmodi pluuiæ generatio circularis; quandoque verò ros cœlicus cœleſtis ſaporis, cœleſtis dulcoris cibans & inebrians dulciter guſtatores, hic Manna, hic aqua refectionis, hic ebrietas domus Dei. Per hunc radium ſeu reſpectum gelida reſoluuntur, lutoſa & lubrica reſtringuntur, marcida reuireſcunt, & mortua reuiuiſcunt. Hic radius fructiferam terram facit gratiam inſpirando, matrem bonorum operum & nutricem; quæ & ad maturitatem perducit perſeuerantiam tribuendo, quæ & deinde hanc terram virtute cœleſti mirabiliter alteratam, vacuatam grauitate groſsitieque terreſtri,
E in cœlicamque naturam mutatam, velut concham cœleſti rore repletam, in cœlum attrahit, eleuat, & adducit. Cùm ergo Dei reſpectus ſit tantæ efficaciæ, & virtutis, non mirum ſi Eccleſia Dei toties dum affectet, totieſque imploret: Hæc autem breuiter moralizaſſe ſufficiat. Præmiſsis quoque concordat illa hiſtoria Euangelica Luc.22. de peccato Petri reſpectu Domini, & fletu Petri amaro; Conuerſus, inquit, Dominus reſpexit Petrum, & recordatus eſt Petrus &c. & egreſſus foras fleuit amarè. Notandus eſt ordo verborum; Conuerſus, inquit, Dominus reſpexit Petrum: Ecce quòd Dominus miſerendo priùs conuertit ſe ad peccatorem, quàm peccator ad eum: Ecce quòd priùs reſpicit peccatorem gratiam gratuitam inſpirando, quàm peccator pœniteat de peccatis. Super quod Beda, ſicut allegatur in Gloſſa; Reſpicere, inquit, eius, miſereri eſt, quia non ſolùm cùm agitur pœnitentia, verum etiam vt agatur Dei miſericordia

Luc.22.

Beda.

Auguſtinus miſericordia neceſſaria eſt. Super quod etiam Auguſtinus de conſenſu Euangeliſtarum, ſicut A ibi ſimiliter allegatur; Mihi, inquit, videtur illa reſpectio diuinitus facta, & ſicut dictum eſt, reſpice & exaudi me, & conuertere Domine, libera animam meam, ita dictum arbitror, Conuerſus Dominus reſpexit Petrum. Idem Hypognoſt. 50. Si peccator ſola voluntate ſua præſumat mundari, non poteſt, imò nec ex corde compungitur; quia Petrum, niſi Dominus reſpexiſſet, nunquam pœnitentia motus amarè fleuiſſet. Pœnitentia ergo res optima & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum, ſed omne datum optimum, Iacobus inquit Apoſtolus, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Beatus quoque Ambroſius libro nono ſuper Lucam, Auguſtin. 1. contra Pelagium & Cœleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali recitante, ſic ait, Bonæ lacrymæ quæ culpam lauant; Denique quos Ieſus reſpicit, plorant. Negauit primò Petrus, & non fleuit, quia non reſpexerat Dominus; negauit ſecundò, non fleuit, quia adhuc non reſpexerat Dominus; negauit & tertio, reſpexit Ieſus, & ille amariſſimè fleuit. Legant iſti Euangelium, & videant Dominum B Ieſum tunc intus fuiſſe cum à Sacerdotum principibus audiretur; Apoſtolum verò Petrum foris & deorſum in atrio cum ſeruis ad forum nunc ſedentem, nunc ſtantem, ſicut veraciſſima & concordiſſima Euangeliſtarum narratione monſtratur. Vndè non poteſt dici, quòd corporalibus oculis eum Dominus viſibiliter admonendo reſpexerit, & ideò quod ibi ſcriptum eſt, Reſpexit eum Dominus, intus actum eſt in mente, actum eſt in voluntate, miſericordia Domini latenter ſubuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia ſua viſitauit Petrum, interioris hominis vſque ad exteriores lacrymas mouit, & produxit affectum.

Iſidorus. Dicitque Iſidorus 2. de ſummo bono 12. Quiſquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei viſitari ſe ſciat præſentia: Nam tunc Petrus fleuit, quandò in eum Chriſtus aſpexit; vndè & in Pſalmis, Reſpexit & commota eſt, & contremuit terra; greſſus Dei ſunt in corde hominis interioris, quandò bona deſideria ſurgunt vt calcentur mala. Patet igitur quòd miſericordia Dei & gratia pœnitentiam antecedit, ſicut cauſa efficiens ſuum effe- C ctum. *Ier. 31.* Quare & Ier. 31. in perſona peccatoris conuerſi, Poſtquam, inquit, conuertiſti me, *Gloſſa.* egi pœnitentiam. Gloſſa ſuper poſtquam, non ante, non per me. Et poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum, confuſus ſum & erubui: Gloſſa, poſtquam, non ante non per me. Item Thren. vlt. Conuerte nos, Domine, ad te, & conuertemur; Gloſſa Conuerte nos per gratiam, & conuertemur quantum in nobis eſt arbitrio libertatis. Vndè, gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit. Gratia enim vocantis præcedit & excitat libertatem voluntatis; Noſtrum eſt quod decidimus, Dei quod reſurgimus; Homines enim caro ſunt, ſpiritus vadens & non rediens: Non eſt enim volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei; Notandum tamen quòd gratia Dei non conuertimur, niſi & noſtra voluntate conuerta- *Exod. 33.* mur. Nonnè & hoc idem oſtendebat Dominus Moſi, Exod. 33. quandò dixit, Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuit? non dicit, miſerebor & clemens ero qui hoc meruerit pœnitendo, ſed cui gratis voluero, & cui placuerit mihi gratis. Quam expoſitio- D nem autorizans Apoſtolus ad Rom. 9. diſputando de gratia & gratuita Dei voluntate, Moſi, inquit, dicit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cuius miſerebor. Igitur non volentis; neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Et infra, Ergo cuius vult miſeretur, & quē *Hoſ. vlt.* vult indurat. Nonnè & hoc teſtatur dominus Hoſeæ vlt. cum ſic dicit, Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpontaneè? Gloſſa, ſola miſericordia, quia ipſe prior dilexit nos. Nonnè & hoc eſt quod dicit Dominus populo peccatrici Eſa. 52. Gratis venundati eſtis & ſine argento redimemini? Gloſſa, ſine argento, nullo merito veſtro, ſed gratuito Dei beneficio. Et quid aliud ſenſit Propheta dicens Deo, Pro nihilo ſaluos facies eos, Pſal. 55. pro nihilo, pro nullo ſcilicet merito præcedente, ſed gratia tua ſola? Vndè Auguſt. illud exponens, Nullis, inquit, eorum meritis præcedentibus ſaluos facies eos; Qui prius fui blaſphemus, inquit, & perſecutor, & iniurioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum. Accipiebat literas à Sacerdotibus, vt vbicunq; inueniret Chriſtianos, alligaret & adduceret. Nulla ergo huius bona merita præceſ- E ſerant, imò talia præceſſerant, de quibus damnaretur; nihil boni attulit, & ſaluus factus eſt. Pro nihilo ſaluos facies eos; non afferrent hircos, arietes, tauros, non dona & ornamenta afferrent templo tuo; non aliquid de conſcientia bona libaminis ſuperfundunt, totum in illis tetrum, totum aſperum, totum deteſtandum, & cum ad te illi nihil afferant vndè ſaluentur, pro nihilo ſaluos facies eos, id eſt, gratis data gratia. Qui & de gratia & lib. arbit 49. Per Spiritum Sanctum, inquit, operatur in cordibus electorum bona, qui operatus eſt vt ipſa corda eſſent ex malis bona. Et ſequitur 50. Suſpicentur homines quælibet merita bona quæ putant præcedere, vt iuſtificentur per Dei gratiam, non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil aliud quam negare ſe gratiam. Quid aliud eſt quod veritas ipſa dicit; Nemo poteſt venire ad me, niſi

Pater

A Pater, qui miſit me, traxerit illum, Iohan. 6. Secundum iſtos tamen peccator primò meritoriè poenitendo, potius traheret ad ſe Patrem & Filium quàm è contra. Quid aliud intellexit Apoſtolus, quando dixit; Ignoras quoniam benignitas Dei te ad poenitentiam adducit? ad Rom. 2. Benignitas ergo Dei poenitentiam antecedit, efficit, & producit. Et 2. ad Tim. 2. Ne quando det illis Deus poenitentiam. Dat ergo Deus poenitentiam per gratiam præcedentem. Quæ & Auguſtinus pertractans, 5. contra Iulianum 5. Nullum, inquit, eligit dignum, ſed eligendo efficit dignum; nullum tamen punit indignum. Ait, inquis, Apoſtolus; Bonitas Dei ad poenitentiam te adducit; verum eſſe conſtat, ſed quem prædeſtinauit, adducit, quamuis ipſe ſecundum duritiam ſuam, & cor impoenitens, quantum ad ipſum attinet, theſaurizet ſibi iram in diem iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Quantamlibet enim præbet patientiam, niſi ipſe dederit, quis aget poenitentiam? An oblitus es, quod idem ipſe Doctor ait; Ne forte det illis Deus poenitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis; ſed iudicia eius ſicut multa abyſſus. Qui & de vera, & de falſa poenitentia, 16. Cùm, inquit, opus ſit non hominis, ſed Dei fructifera poenitentia, inſpirare eam poteſt quandocunque ſua miſericordia, & remunerare ex miſericordia, quos damnare poteſt ex iuſtitia. Quod & Gloſſa ſuper illud ad Timotheum ſuperius allegatum planiſsimè conteſtatur. Quare & in fine libri ſancti Proſperi, pro Prædicatoribus gratiæ Dei contra librum Caſsiani, vbi recitantur 13. capitula excerpta de geſtis habitis contra Pelagium hæreticum & alijs eius libellis in Palæſtina Synodo condemnata, vltimum aſſerebat, quòd poenitentia non detur ſecundum gratiam & miſericordiam Dei, ſed ſecundum meritum & laborem eorum, qui per poenitentiam digni fuerint miſericordia. Vbi & conſequenter inter 13 ſanctiones illas 13. hæreſes deſtruentes 13ª. ita dicit; Vt fateatur ſecundum miſericordiam & gratiam Dei veniam poenitentibus dari, non ſecundum meritum eorum, quandoquidem & ipſa poenitentia donum Dei dixit Apoſtolus, vbi ait de quibuſdam; Ne forte det illis Deus poenitentiam. Ex his autem patet correptio totius opinionis Pelagij generaliter & ſpecialiter primæ partis: Nunc autem contra duas partes reſiduas, primò generaliter procedendum.

Ioh. 6. *Rom. 2.* *2. Tim. 2.* *Auguſtinus.*

B C

Aſſerunt enim ambæ remiſsionem peccati & iuſtificationem iniuſti præcedere gratiam tempore vel natura. Sed ſecundum quod poteſt haberi ex viceſimo ſexto huius, & ſecundum omnes Philoſophicos & Theologicos tractatores, malum ſeu ipſa malitia & peccatum, malitiaque peccati non eſt aliquid poſitiuum, ſed tantummodo priuatiuum. Nulla autem priuatio pellitur a ſubiecto, niſi per poſitionem habitus in ſubiecto, & hoc naturaliter præcedentem. Inductio namque & poſitio habitus eſt cauſa expulſionis & remotionis priuationis oppoſitæ. Non enim poteſt priuatio aliquo modo tolli, niſi per poſitionem habitus repugnantis manente ſubiecto ſuſceptibili vtriuſque. Nam quomodo tolletur mors niſi per vitam, cæcitas niſi per viſum, tenebræ niſi per || *lumen*, nuditas niſi per veſtem, aut quomodo neſcientia niſi per ſcientiam auferetur? Quomodo ergo tolletur malitia priuatiua, niſi per poſitionem habitus bonitatis cauſaliter, & ideo naturaliter præcedentem. Sola autem charitas ſeu gratia eſt huiuſmodi habitus bonitatis, ipſumue poſt peccatum mortale reſtituens, & conſeruans, ſicut ex præmiſsis apparet. Peccatum etiam eſt immunditia, & priuatio munditiæ debitæ; quare non poteſt tolli niſi per poſitionem habitus munditiæ, charitatis, & gratiæ præcedentem: Non enim poteſt tolli per actum poenitentiæ ſine huiuſmodi habitu, quia actus poenitentiæ nequaquam per ſe ei repugnat, & quia tunc ceſſante actu, rediret immunditia peccatorum. Quare & Dominus, Ezech. 36. ordinem iſtum mundationis inſinuans; Effundam, inquit, ſuper vos aquam mundam, & mundabimini, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra. Gloſſa; Nota quòd cor nouum, & ſpiritum nouum dat poſt effuſionem aquæ. Eundem quoque ordinem mundationis peccati per ignitum lapidem, ſeu per ignem, quo charitas figuratur, exprimens Eſaias; Volauit, inquit, ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, vbi Septuaginta habent Carbunculus, quem forcipe tulerat de Altari, & tetigit os meum, & dixit; Ecce tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur, Eſaiæ capitulo ſexto. Super quod Gloſſa dicit; Quòd ille vnus ſic volans eſt Chriſtus à Patre miſſus, qui ſolus dimittit peccata, quæ dimittit tota Trinitas; & quòd ille calculus ſeu Carbunculus, eſt charitas, dicitque; Quòd illud Altare eſt Altare, quod Iohannes vidit in Apocalypſi, quod plenum calculis ignitis eſt, quibus poſſunt peccata purgari. Et nota ordinem euidenter expreſſum; Tetigi, inquit, hoc, ſcilicet charitate labia tua, ſcilicet priùs ſecundum naturam, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur poſterius, ſcilicet ſecundum naturam, quare & dicit congruè; Auferetur.

|| lucem, D *Ezech. 36.* *Gloſſa.* E *Eſaiæ 6.* *Gloſſa.*

Peccatum quoque eſt turpitudo, & priuatio pulchritudinis debitæ; quare non tollitur niſi per poſitionem habitus pulchritudinis repugnantis; charitas autem & gratia eſt animæ pulchritudo, vel illam reſtaurans. Quare & Auguſtinus ſuper Pſalmum 103um. tractatu primo, tractans illud Cantici Canticorum ſecundum tranſlationem antiquam, Quæ eſt iſta quæ deſcendit dealbata? Dealbata, inquit, quia non per ſe alba, & addit; Prius, inquit, fui blaſphemus,& item; Fuimus enim & nos aliquando natura filij iræ ſicut & cæteri, Accedit gratia illuminans & dealbans: Primò nigra fuiſti, ſed facta es alba ex gratia ipſius; Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Idem poſſet ſimiliter argui, quia peccatum eſt iniuſtitia,infirmitas,& mors animæ peccatricis; gratia verò iuſtitia,ſanitas,& vita animæ ſpiritalis,vel ipſam reportans. A

Adhuc autem ſpecialiter contra primam iſtarum dicentem hominem ſe per ſe à peccato mundare; vel hoc eſt per actum mundum vel immundum. Si per mundum ipſe priùs eſt mundus ſicut ex præmiſſis apparet: Vnde & Matth.23. Væ vobis, &c. qui mundatis quod deforis eſt calicis & perapſidis, intus autem pleni eſtis rapina & immunditia? Phariſæe cæce, munda priùs quod intus eſt calicis & parapſidis, vt fiat illud quod deforis eſt mundum. Dicitque Apoſtolus ad Titum primo, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum eſt, ſed inquinatæ ſunt mens eorum & conſcientia. Nec per actum immundum. Quomodo namque poſſet immundus per ſuam immunditiam immundum purgare? Vnde & Eccleſiaſtici 34. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Talis autem qui ſe per ſe à peccatis ſuis ||*emendat*, & ſic gratiam promeretur, non habet orare cum cæteris Eccleſiæ filijs, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, ſed Domine, redde mihi iuſtitiam ſecundum exigentiam meritorum meorum; nec habet vlteriùs dicere, Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, ſed iuſtitiarum tuarum, dele iniquitatem meam. Imò non hoc debet rationabiliter petere, cum non Deus, ſed ipſe iniquitates ſuas deleat, ſicut dicit: Quare nec habet conſequenter orare, Amplius laua me, &c. Aſperges me Domine, hyſopo & mundabor,&c. Talem quoque non oportet aliquod participium vendicare benedicti ſanguinis Ieſu Chriſti, qui pro multis erat effuſus in remiſsionem peccatorum, ſicut Euangelia & tota Dei Eccleſia conteſtantur: Poteſt enim ſe per ſe mundare. Non ſic autem, non ſic Dominus ipſe ſentit, cum per Eſaiam 43. ita dicit, Ego ſum, ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas, Ego ſum, inquit, ego ſum ipſe, ſcilicet diſcretiuè, ſic vt teſtantur Grammatici, id eſt, ego, & nullus alius, qui deleo iniquitates tuas: Ipſe enim eſt Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. & peccata mundi ſicut Eccleſia tota canit. Quare & Theophilus ſicut allegatur in Gloſſa, Quare, inquit, non dixit peccata mundi, ſed peccatum? vt videlicet per hoc quod dixit peccatum, vniuerſaliter peccatum videretur innuere, ſicut conſueuimus dicere, quod homo eiectus eſt de paradiſo, id eſt omne genus humanum. Docetque Aug. ſuper illum locum ſermone 4°. quod vtrumq; iſtorum, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi, debet accipi diſcretiuè modo prædicto. Qui etiam ſicut allegatur in Canone de Conſecrat. diſt.4. Nemo. & 4. ſentent. Lumbardi diſt. 18. Nemo, inquit, tollit peccata mundi niſi Chriſtus, qui eſt Agnus tollens peccata mundi. Cui & ſimile eſt illud infra, eodem, Hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto, quod & ſimiliter intelligit Aug. ibi ſermone 5°. hiſtoria ſcholaſtica, alijq; Doctores, Hic ſcilicet, & non alius, ſed hic ſolus; quibus & conſonat illud Actor. 15. Qui nouit corda Deus teſtimonium perhibuit dans illis Spiritum Sanctum,&c. fide purificans corda eorum, & alia loca multa. Quare & Aug. in ſermone de remiſsione peccatorum, ſicut allegatur in Can. 1. q. 1. Vt euidenter. Vt euidenter, inquit, oſtenderet Dominus, à Spiritu Sancto, quem donauit ſuis fidelibus, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco ſic ait, Accipite Spiritum Sanctum, & continuò ſubiecit, Si cui dimiſeritis peccata, remittuntur ei, hoc eſt, Spiritus Sanctus dimittit, non vos. Idem ſuper illud Ioan. 20. Accipite Spiritum Sanctum, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt, part. 2. homilia 67. ſeu 121. totius, ſic ait; Eccleſiæ charitas quæ per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus noſtris, participum ſuorum peccata dimittit; Eorum autem qui non ſunt eius participes, tenet; ideo poſtea quàm dixit, Accipite Spiritum Sanctum, hoc continuò de peccatorum remiſsione, ac detentione ſubiecit. Quare & dicit Propheta, Emitte Spiritum tuum, & creabuntur,& renouabis faciem terræ, Pſalmo 103. Super quod Aug., Pauperes, inquit, ſpiritu noluerunt habere ſpiritum ſuum, habebunt ſpiritum Dei; hoc enim dixit, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Emittes ſpiritum tuum & creabuntur: Ipſius enim figmentum ſumus, dicit Apoſtolus creati in operibus bonis. A ſpiritu eius accepimus gratiam, vt iuſtitiæ viuamus, quia ipſe eſt qui iuſtificat impium

Margin: B (beside "deforis eſt calicis"); || *emendat*; C; *Theophilus.*; D; E

A impium. Auferes ſpiritum eorum, & deficient; emittes ſpiritum tuum & creabuntur, & in-
nouabis faciem terræ, id eſt, nouis hominibus confitentibus ſe iuſtificatos eſſe, non à ſe iu-
ſtos, vt gratia Dei ſit in illis. Vide quales ſint, quibus innouata eſt facies terræ. Paulus dicit;
Plus enim illis omnibus laboraui. Quid eſt Paule? attende ſi tu ſis ſpiritus tuus; Non ego in-
quit, ſed gratia Dei mecum. Quid ergò, quia cum abſtulerit ſpiritum noſtrum, in puluerem
noſtrum conuertimur, vtiliter intuentes infirmitatem noſtram, vt accepto eius ſpiritu recreë-
mur. Dicit quoque Propheta; Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Ia-
cob, remiſiſti iniquitatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum, Pſal. 84. Cui & con-
corditer Auguſtinus ſuper illud Pſalm. 31. Beati, quorum, &c. Pſalmi inquit, titulus intelli-
gentiæ vocatur. Prima ergò intelligentia vt noueris te peccatorem; conſequens intelligen-
tia eſt, vt cum ex fide per dilectionem benè cœperis operari, nec hoc viribus tuis, ſed gratiæ
Dei deputaueris, quia totum gratiæ eius deputatur, non meritis noſtris; Beati, quorum re-
B miſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata; ſi texit Deus peccata noluit aduertere.
Vbi & Ieronymus; Quibus Deus dimittit peccata, tegit. Quibus autoritatibus recitatis à Pe-
tro, 4. Sentent. Diſt. 18. Ex his, inquit, apertè oſtenditur, quòd ipſe Deus pœnitentem ſol-
uit à debito pœnæ, & tunc ſoluit, quandò intùs illuminat inſpirando cordis veram contritio-
nem; cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & autoritates atteſtantur. Nemo enim de peccato verè
compungitur, habens cor contritum & humiliatum niſi in charitate; qui autem habet chari-
tatem, dignus eſt vita; Nemo autem ſimul dignus eſt vita & morte, non eſt igitur tum ligatus
debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſinit, ex quo diligere & pœnitere cæpit; Solus
ergò Deus hominem interiùs mundat à macula peccati, & à debito æternæ pœnæ ſoluit, qui
per Prophetam ait; Ego ſolus deleo iniquitates & peccata populi. Et infra, varia Doctorum
ſententia recitata; Ecce, inquit, quàm varia à Doctoribus traduntur. & in hac tanta varietate
quid tenendum? hoc ſanè dicere ac ſentire poſſumus, quòd ſolus Deus dimittit peccata & re-
C tinet, & tamen Eccleſiæ contulit poteſtatem ſoluendi ac ligandi: ſed aliter ipſe ſoluit vel ligat,
aliter Eccleſia. Ipſe enim per ſe tantum ita dimittit peccatum, quia & animam mundat ab
omni interiore macula, & à debito æternæ mortis ſoluit; Et addit infra; Oſtenſum eſt, in-
quit, qualiter Sacerdotes dimittunt peccata vel retinent, & tamen retinuit ſibi Deus poteſta-
tem quandam ſingularem dimittendi vel retinendi, quia ipſe ſolus per ſe debitum æternæ
mortis ſoluit, & animam interiùs purgat. Talis quoque non eget alio Saluatore vel medico;
ſcilicet Ieſu Chriſto: Poteſt enim ſeipſum ſaluum facere, & ſanare; imo nec medicus iſte quen-
quam ſaluat à peccato vel ſanat, ſed quilibet ſemetipſum: Fruſtrà ergò venit quærere, & ſal- *Luc. 19.*
uum facere quod perierat, Luc. 19. Fruſtra vocatum eſt nomen eius Ieſus, id eſt, ſalutaris vel
Saluator, cum nemini ſit cauſa ſalutis, ſed quilibet ſibiipſi. Iſte ergò molitur extinguere, ſeu
peruertere nomen Chriſti. Non ſic autem, non ſic, ſed potiùs nomen ſuum conuertat, & qui
fuit Pelagianus, fiat Chriſtianus; qui fuit diſcipulus Pelagij in perfidiæ Pelago naufragantis,
D fiat diſcipulus Ieſu Chriſti à peccati Pelago liberantis. Quare & Angelus Domini dixit Io- *Matth. 1.*
ſeph; Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum à peccatis eorum, Math.
1. Cui & concorditer Petrus repletus de ſpiritu ſancto, de Domino Ieſu Chriſto, dixit, quod
non eſt in aliquo alio ſalus; nec enim nomen aliud eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo o-
porteat nos ſaluos fieri, Act. 4. Quod & benè videns Propheta; Tu es, inquit, ipſe Rex meus, *Act. 4.*
& Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob, Pſalmo 43. & ſuprà 26. Dominus, inquit, illuminatio *Pſal. 43.*
mea, & ſalus mea. Et infrà 40. Sana animam meam, quia peccaui tibi; Et interiùs, 102. qui *Pſal. 26.*
ſanat omnes infirmitates. Quare & Ierem. 17. Sana, inquit, me Domine, & ſanabor; ſal- *Pſal. 40.*
uum me fac, & ſaluus ero; quibus & multa ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in Scriptura Item ſicut *Pſal. 102.*
tangebatur ſuperiùs; Quomodò poteſt mortuus mortuo vitam dare? mortuus mortuum ſuſ- *Ierem. 17*
citare? Nullus enim poteſt facere opus vitæ, niſi habeat priùs vitam quilibet autem peccator
mortaliter, eſt ſpiritualiter mortuus. Quis etiam hominum præſumit de ſe tantum, vt poſ-
E ſit corporaliter mortuū coporaliter ſuſcitare? quis ergò præſumet ſe poſſe ſpiritualiter mor-
tuum, ſpiritualiter ſuſcitare, cum hoc ſit tantum vel magis, ſicut ſpiritus & vita ſpiritualis eſt
tantus ſeu tanta, vel major corpore, corporalique vita? Vndè Anſelmus de lib. arb. 10. Cum,
inquit, libera voluntas deſerit rectitudinem, ſeruit peccato per impoſsibilitatem per ſe
recuperandi eam. Sic ergo fit ſpiritus vadens & non rediens, quoniam qui facit peccatum,
ſeruus eſt peccati. Quippe ſicut nulla voluntas, antequam haberet rectitudinem, potuit eam
Deo non dante, capere, ita cum deſerit acceptam, non poteſt eam, niſi Deo reddente, reci-
pere; Et maius miraculum æſtimo, cum Deus voluntati deſertam reddit rectitudinem, quam
cum mortuo vitam reddit amiſſam: Corpus enim neceſsitate moriendo non peccat, vt vitam
nunquam recipiat; voluntas verò per ſe rectitudinem deſerendo, meretur vt illâ ſemper in-

 digeat.

digeat. Idem ſecundo, Cur Deus homo decimo ſexto. Mirabilius inquit, Deus reſtaurauit humanam naturam, quam ‖ *inſtituit* (Aequaliter enim vtrunque Deo facile eſt) ſed homo antequam eſſet, non peccauit, vt fieri non deberet; poſtquam verò factus eſt, peccando meruit, vt quod & ad quod factus erat, perderet; tanto ergo mirabilius Deus illum reſtituit quam inſtituit, quanto hoc de peccatore contra meritum, illud non de peccatore nec contra meritum fecit. Chryſoſtomus quoque ſicut allegatur in Gloſſa ſuper illud Luc. 5. Quid eſt facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula? Palam, inquit, eſt quia conſolidare corpus facilius eſt; quanto namq; nobilior eſt anima corpore, tanto eſt excellentior abſolutio criminum. Verum quia illud non creditis, eo quod lateat, adijciam quod minus eſt, apertius tamen, quatenus quod eſt magis occultum per hoc demonſtretur. Quibus & concorditer Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 9. Narrabo omnia mirabilia tua; Narrat, inquit, omnia mirabilia Dei, qui ea non ſolum in corporibus palam, ſed in animis inuiſibiliter quidem, ſed longè ſublimius, & excellentius fieri videt. Nam terreni homines, & occulis dediti magis mirantur reſurexiſſe in corpore Lazarum mortuum, quam reſurrexiſſe in anima perſecutorem Paulum. Dicit quoque Propheta loquens ad Deum, Nunquid mortuis faciet mirabilia, aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua, & iuſtitia tua in terra obliuionis? Pſal. 87. Quid autem hæc aliud ſignificare videntur, niſi quòd ſolus Deus facit mirabilia ſpiritualiter, mortuos & ſepultos, perditos & oblitos ſua præueniente gratia ſuſcitando; Vndè Auguſtinus primum horum verſuum exponendo Medici, inquit, Eccleſiaſtici, quamuis non de ſuo curent, quia nec Medici corporis curant de ſuo, tamen quantumlibet per fidele miniſterium opitulentur ſaluti, viuentes curare poſſunt, non mortuos excitare de quibus dictum eſt, Nunquid mortuis faciet mirabilia? Nimis enim occulta Dei gratia eſt, qua hominum mentes quodammodò reuiuiſcunt, vt poſſint à quibuſlibet eius miniſtris præcepta ſanitatis audire; quam gratiam commendat in Euangelio dicens, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum, & paulo poſt, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Supra dixerat, Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt, & tanquam huius rei cauſam exponens, Propterea, inquit, dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi ei fuerit datum à Patre meo, vt oſtenderet etiam ipſam fidem, qua credit, & ex morte ſui cordis anima reuiuiſcit, dari nobis à Deo. Quantumlibet ergo ex ipſa, excellentes verbi prædicatores, & veritatis etiam per miracula ſuaſores tanquam magni medici agant cum hominibus, ſi mortui ſunt, & tua gratia non reuixerint; Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici reſuſcitabunt, & hi quos exuſcitabunt, confitebuntur tibi? hæc enim confeſsio indicat viuos. Nam ſicut alibi ſcriptum eſt, A mortuo velut qui non ſit, perit confeſſio; qui & ad eandem ſententiam ſequentes verſus exponit, ſuper tertium ita dicens; Nec medici impios ſuſcitabunt vt confiteantur tibi in quibus occulta tua gratia non operatur, qua trahantur vt credant, quia nemo venit ad me, niſi quem tu attraxeris. Petrus inſuper 4. Sent. diſt, 18. dicit quòd purgationem animæ à macula peccati, ſolus Deus facit, qui ſolus ſuſcitat animam & illuminat, quod Sacerdotes nequeunt qui tamen ſunt Medici animarum. Vndè Propheta, Nunquid Medici ſuſcitabunt & confitebuntur tibi? Item Eccleſiaſtici decimo ſeptimo; A mortuo quaſi nihil, perit confeſsio, vel ſecundum aliam tranſlationem, A mortuo velut qui non ſit, perit confeſſio. Qui ergo confitetur peccatum, non quia confitetur, eſt viuus. Non enim poteſt mortuus facere opus vitæ, ſed prius ſaltem natura eſt viuus, & ideo efficit opus vitæ. Iſtam quoque ſententiam roborat expoſitio Sancti Auguſtini ſuperius allegata. Qui & de verbis Domini Sermone octauo, Confitentur, inquit, ſiuè laudantes Deum, ſiuè accuſantes nos ipſos. Pia eſt vtraque confeſsio, ſiuè cum te reprehendis qui non es ſine peccato, ſiuè cum illum laudas qui non poteſt habere peccatum. Si autem benè cogitemus, reprehenſio tua laus ipſius eſt? Quare enim iam confiteris in accuſatione peccati tui, in accuſatione tui ipſius, quare confiteris niſi quia ex mortuo factus es viuus. Scriptura, quippe ait, A mortuo quaſi qui non ſit, perit confeſsio. Si perit à mortuo confeſſio, qui confitetur, viuit; Et ſi peccatum confitetur, vtique à morte reuixit. Si peccati confeſſor reuixit à morte; quis eum ſuſcitauit? Nullus mortuus eſt ſui ipſius ſuſcitator; quis eum ſuſcitauit? Niſi qui remoto lapide clamauit, dicens, Lazare prodi foras. Quid eſt autem foras prodire, niſi quod occultum erat, foras prodere? qui confitetur, foras prodit; Foras prodire non poſſet niſi viueret, viuere non poſſet niſi Dei vocatio eſſet. Dicitque Bernardus De gratia & libero arbitrio 23. Ait Apoſtolus, Quid habes quod non accepiſti? crearis, ſanaris, ſaluaris, quid horum tibi ex te O homo? quid horum non impoſſibile libero arbitrio, nec creare qui non

Margin notes: ‖ inſtaurauit (beside line 2); *Pſal.* 87. (beside "Paulum. Dicit quoque Propheta"); *Bernardus.* (beside "niſi viueret"). Section letters A, B, C, D, E in right margin.

A non eras, nec iuſtificare peccator, nec mortuus poteras teipſum reſuſcitare, vt cætera prætermittam bona, quæ aut ſanandis neceſſaria ſunt, aut ſaluandis repoſita. Quod dicimus de primo, patet & vltimo, ſed & de medio nemo dubitat, niſi qui ignorans Dei iuſtitiam, & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ Dei non eſt ſubiectus: Quid enim agnoſcis creantis potentiam, ſaluantis gloriam, & ſanantis ignoras iuſtitiam? *Sana me, ait, & ſanabor, ſaluum me fac, & ſaluus ero, quoniam laus mea tu es.* Iuſtitiæ Dei iuſtitiam agnoſcebat, à quo ſperabat æquè tam ſaluari à peccato, quàm à miſeria liberari, ideo illum & laudem ſuam, non ſe merito ſtatuebat. Quis eſt qui eſt, qui ignorat Dei iuſtitiam? quis ſeipſum iuſtificat? quis eſt qui ſeipſum iuſtificat? qui merita ſibi aliundè præſumit quàm à gratia. Cæterum qui fecit, quod ſaluaret, etiam dat vnde ſaluet. Ipſe merita, inquam, donat, qui fecit quibus donaret. Et ſequitur 24 Igitur qui rectè ſapiunt triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrij, ſed diuinæ gratiæ in ipſo, ſiue de ipſo; prima, creatio; ſecunda, reformatio; tertia, eſt conſummatio. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit, quod erat, per formam reformari deiformem, membra non perfici niſi cum capite. Ex his apparet, quòd ſolus Deus viuificat, & reſuſcitat per gratiam mortuos per peccatum: Quod bene aduertens Propheta; Viuificabis, inquit, nos; & nomen tuum inuocabimus, Pſalmo 79. Viuificabis nos, ita ſolus vitam gratiæ inſpirando, & hoc primo, & viuificati nomen tuum inuocabimus viua inuocatione ſecundò. Et infra 84. Deus, tu conuerſus, vel ſecundum aliam literam conuertens, viuificabis nos; tu, inquam, ſingulariter, diſcretiuè conuerſus ad nos per beneficium gratiæ, ſeu conuertens, viuificabis nos. Et infra 118. In æquitate tua viuifica me, in æquitate, inquam tua, non mea; vbi habet litera Auguſtini; In iuſtitia tua viuifica me. Super quod dicit; *Auguſtinus.* Non in mea, ſed in tua iuſtitia viuifica me, hoc eſt, charitate; quia in me vnde morerer, habui; vnde autem viuam, non inuenio niſi in te. Et infra; Secundum miſericordiam tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui; Secundum miſericordiam tuam, non ſecundum C iuſtitiam meritorum viuifica me, & hoc primò, & cuſtodiam teſtimonia oris tui ſecundò. Quare & Medicus noſter, ſalus, & vita; Sicut, inquit, Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius quos vult, viuificat, Iohan. 5. Hi ergo ſuſcitant ſpiritualiter mortuos, non mortui ſemetipſos, &c. hoc gratuita voluntate, non pro ſuſcitatorum merito præcedenti, Filius, inquit, quos vult, viuificat, non eos qui viuificari merentur. Solus enim Deus poteſt de lapidibus, de lapideis hominibus, frigidis, ſiccis, & duris, filios Abrahæ ſuſcitare, ſicut ex Matthæo & Luc. tertio, ſciri poteſt: Tertium autem prædictorum errorum ſufficienter rectificant prælibata.

Secunda autem opinio principalis affirmans gratiam naturaliter præcedere remiſsionem peccati, & iuſtificationem iniuſti, bifariam diſpertitur: Aliqui namque dicunt, quòd gratia ſecundum id quod eſt abſolute, præcedit remiſsionem peccati, & iuſtificationem iniuſti, non autem in quantum eſt gratia, ſed ſic ſubſequitur hanc & illam: Alij verò ponunt, quòd gratia D in quantum eſt gratia, naturaliter hæc præcedit. Prima autem iſtarum diſcordat parum vocaliter à principali opinione Pelagij recitata, realiterque concordat; quæ ideò poteſt corrigi ſicut illa, accipiendo gratiam & cæteros terminos requiſitos cum reduplicatione ad mentem Scripturæ Canonicæ & Doctorum. Quæ & poſſet alijs vijs quampluribus ad veritatem reduci: ſed quia videtur nimium puerilis, non eſt ei viriliter reſiſtendum; ætas enim prouectior, & intellectus maturior hanc fugabit. Habentes autem intellectum, & ſenſus magis digeſtos, ponenteſque gratiam in quantum eſt gratia præcedere remiſsionem peccati, & iuſtificationem iniuſti, dupliciter variantur: Aliqui namque dicunt gratiam præcedere iuſtificationem mediatè, alij verò immediatè. Primi quippe iſtorum affirmant, Deum primò naturaliter gratis infundere gratiam peccatori, ipſumq; peccatorem ſecundo ordine naturæ elicere aliquem actum purgatiuum peccati, & ſic per actum huiuſmodi mediantem mereri, & conſequi remiſsionem peccati: Et iſti circa actum illum medium diuerſimodè ſentientes, in quinque ſe-E ctas diuiduntur vlterius ſpeciales. Prima exiſtimat, quòd ille actus medius purgatiuus ſit cordis contritio; Secunda, quòd ſit oris confeſsio; Tertia, quòd ſit abſolutio; Quarta, quòd ſit operis ſatisfactio; Quinta, quòd ſit pœnitentia ſacramentalis, qualis in Eccleſia celebratur integra & perfecta: non enim putant ſufficere aliquam partem ſolam. Prima quidem iſtarũ, quæ videtur ſubtilior cæteris, opinatur Deũ primo naturaliter dare gratis gratiã peccatori; ipſumq; peccatorẽ ſecundo ordine naturę diligere gratis Deũ; & tertio naturaliter pœnitere, & per hęc mereri remiſsionẽ peccati, offenſæ diuinæ, pœnę æternę, amicitiã diuinã, & vitã ęternam, ſicq; quarto ordine naturali percipere dimiſſionem peccati, quintò remiſsionem offenſæ diuinæ, ſextò relaxationem pœnæ æternæ, ſeptimò reconciliationem amicitiamque diuinam, octauò vitam æternam, licet hæc omnia tempore, ſeu inſtanti temporis potiùs ſimul fiant. Hanc

autem opinionem videntur Doctores quamplurimi profiteri, quibus & conſentire videtur A
Gloſſator decretorum ſuper principium primæ diſtinctionis de pœnitentia, materiam iſtam tractans: Dicit enim quod gratia præcedit contritionem tanquam cauſa, & contritio remiſſionem ſimiliter ſicut cauſa. Et infra, Nota, inquit, quod hæc omnia ſimul ſunt tempore, iuſtificatio, contritio, dilectio, remiſsio, ſed quædam tamen ex his naturaliter præcedunt, & priora ſunt naturâ: Neceſſe enim habeo intelligere quòd prius quis habeat gratiam quàm conteratur; præcedit ergo gratia, ſequitur dilectio, quoniam qui gratiam habet, diligit, quam ſequitur contritio; qui enim diligit conteritur; ſequitur remiſsio; qui enim conteritur ei remittitur. Autoritates autem plurimæ, quas illa prima diſtinctio de pœnitentia recitat Gratianus, & Petrus 4. ſentent. diſt. 17. quarum & aliquæ pro Pelagianis ſuperiùs recitantur, videntur planè teſtari, peccata per ſolam contritionem dimitti. Quibus & ratio ſuffragatur; || *Aliter* enim videretur ſuperfluum conteri de peccatis; cùm etiam pœnitere ſit liberum homini, poſſet accepta gratia non pœnitere, & ita eſſe iuſtificatus & iuſtus ſine aliqua B
pœnitentia poſt vel ante: Verùm iſtam opinionem videntur corripere rationes per viam meriti contra primam opinionem Pelagianorum præmiſſæ. Hanc etiam corrigunt rationes per viam vitæ & mortis, ſanitatis & infirmitatis, bonitatis & malitiæ arboris ſiue terræ, & aliæ ſimiles contra Pelagianos adductæ. Dilectio namque & contritio, quibus peccator meretur remiſsionem peccati, ſunt opera viua, ſana, & bona; quare & ipſe prius natura eſt viuus, ſanus, & bonus, ſicut ſuperius plenius eſt deductum, ſicut & euidenter teſtantur Anſelmus de Concordia 9. Auguſtinus 1. || *ad* Simplicianum 24. ſicut tangebatur ſuperiùs, & trigeſimum nonum plenius allegauit. Item ſicut per vigeſimum ſextum huius patet, & per omnes Doctores concorditer, peccatum ſeu peccati malitia non eſt aliquid poſitiuum, ſed tantummodo priuatiuum, & non contritionis nec alicuius actus omnino, quia tunc ceſſante actuali contritione, vel illo alio actu quocunque, ſtatim rediret peccatum. Eſt igitur priuatio habitus alicuius, qui ei opponitur poſitiuè, & hoc immediatè in ſubiecto C
diſpoſito, ſicut lux & tenebræ: Iſte autem habitus oppoſitus immediate peccato eſt gratia, per gratiamuè ſuppletur, vel gratia neceſſario ipſum immediate reſtituit peccatori; aliter enim poſſet quis ſimul eſſe in gratia, & in peccato mortali, quod præoſtenſis repugnat. Gratia ergo infuſa immediatè deletur peccatum, ſicut per lucem tenebræ immediate tolluntur; vel ſtatim gratia immediate reſtituit habitum oppoſitum immediate peccato, qui immediate per ſe tollit peccatum, ſicque gratia, tantum illo habitu mediante tollit peccatum, ſicut Sol tenebras aëris, tantum ſuo radio mediante: Non ergo actu dilectionis aut contritionis cauſaliter & naturaliter mediante. Item gratia eſt prior naturaliter contritione, & contritio non eſt eius effectus neceſſarius, nec ipſam neceſſario inſeparabiliter conſequens, quia tunc omnis recipiens & habens gratiam ſemper neceſſariò pœniteret, quod conſtat eſſe falſum de Sanctis Angelis, de hominibus ante lapſum, de paruulis baptizatis poſt lapſum, de ſanctis adultis in vita habentibus gratiam Dei ſemper, non dolentibus tamen ſemper, & de Domino Ieſu Chriſto. Poteſt ergo gratia peccatori infuſa pro tunc D
eſſe ſine actu contritionis in ipſo, ſicut & poſt, ſicuti etiam alij habitus infuſi, poſſibileſque infundi, puta intellectuales & morales ſine actibus proprijs eſſe poſſunt, præſertim cum contritio ſit actus ſpontaneus liberæ voluntatis. Cum etiam gratia & contritio ſint duo effectus Dei in corde contrito, & gratia prior naturâ, & contritio poſterior, nec inſeparabiliter ipſam ſequens; quod ſi ponatur in eſſe, cum ſecundum hypotheſin peccatum non tollatur niſi per actum contritionis, erit peccator ſimul in gratia & in peccato mortali; vel ſi in hoc caſu peccatum tollatur ſine actu contritionis, hoc eſt per aliquem habitum, oppoſitum immediatè peccato, qui eſt gratia, vel immediatè allatus per gratiam, ſicut ſuperius tangebatur; quare & prius ſimiliter tollebatur: Habitus enim ſemel immediatè oppoſitus per ſe & eſſentialiter alicui priuationi, ſemper opponitur ei ſimiliter, ſicut ex ſecundo huius poteſt haberi. Si quis autem reſpondeat quod gratia non eſt habitus ille oppoſitus immediatè peccato, nec illum immediatè reſtituit, ſed aliquo medio mediante; illud E
aliud vel eſt habitus, vel actus; Non actus propter præmiſſa; & quia iſta reſponſio defendit dicentem in caſu præmiſſo, peccatum deleri ſine contritione, & actu peccatoris priori; Nec rationabiliter dici poteſt, quod illud ſit habitus; quis enim eſt ille? Ille etiam habitus vel neceſſario & inſeparabiliter conſequitur gratiam, vel contingenter & ſeparabiliter: Si contingenter & ſeparabiliter poſſibile eſt quod gratia infuſa ſit ſine illo; & quòd peccator ſit ſimul in gratia, & in peccato mortali, ſicut ſuperius eſt argutum: Si neceſſario & inſeparabiliter, eadem ratione ab initio fuiſſet dicendum habitum oppoſitum immediatè peccato, immediatè conſequi gratiam: Per hoc enim in nullo minuitur ſed augetur

|| alias

|| contra

A tur potiùs difficultas, ſicut facile eſt videre. Item quælibet forma, & quilibet habitus naturalis, moralis, & intellectualis immediatè denominat ſuum formatum & habituatum, ſicut immediatè opponitur priuationi huius formæ, ſeu habitus, circa ſuum ſubiectum diſpoſitum, puta lux lucidum, iuſtitia iuſtum, ſapientia ſapientem, & ita de alijs vniuerſis. Cur igitur gratia & charitas non immediatè denominat quenquam gratum, & charum, maximè cùm eſſe gratum & non eſſe gratum, ſeu eſſe non gratum, ſiue ingratum, ſicut charum & acharum, circa ſubiectum diſpoſitum, puta circa creaturam rationalem, ſint immediatè oppoſita priuatiuè? Cur etiam gratia, ſeu charitas quæ eſt vita ſpiritualis, ſanitas, & pulchritudo habentis non immediatè denominat ipſum viuum ſpiritualiter, ſanum, & pulchrum, ſicut vita, ſanitas, & pulchritudo cuiuſpiam naturalis denominat naturaliter ipſum talem? Cur etiam gratia non immediatè efficit & denominat magnos gratos, ſicut facit paruulos baptizatos, ſicut & primos homines, ſi fuerunt creati in gratia, vel ante peccatum, gratiam

B habuerunt, ſicuti etiam Angelos, cùm ſecundum illud vulgatum Philoſophi, Vnum in quantum vnum natum ſit facere ſemper vnum. Item ad inductionem peccati mortalis ſtatim immediatè conſequitur expulſio gratiæ; quare & eodem modo è contra ſimili ratione. Hanc etiam opinionem rectificant Autoritates præmiſſæ, dicentes, Peccatorem iuſtificari per gratiam Dei gratis, non ex operibus, aut meritis præcedentibus peccatoris, quod & Autoritates & rationes quamplures contra opiniones Pelagianorum præmiſſæ concorditer atteſtantur: Hæc eadem opinio propter multa alia eius dicta, poſſet & multipliciter aliter caſtigari. Secunda dictarum ſectarum tali innititur rationi: Si ante oris confeſsionem dimittantur peccata, non eſt neceſſarium confiteri: Qua etenim ratione tenetur homo confiteri peccata, quæ non dubitat eſſe dimiſſa? Cur etiam non ſimiliter teneretur baptizatus adultus nouiter confiteri peccata in baptiſmo dimiſſa, quod nullus dubitat eſſe falſum? Quare & Dominus præcipit, dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris Eſaiæ 43. ſecundum Tranſlatio- *Eſai.43.*

C nem Septuaginta, vt recitat ibi Gloſſa. *Gloſſa.* Auguſtinus quoque ſuper illud Pſalmi 74. Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum, Confitere, inquit, & inuoca. *Auguſtinus.* Confitendo enim mundas teipſum, quo veniat inuocatus, Ante inuocationem præcedit confeſsio, confeſsio tua te mundat. Qui & ſuper illud Pſalmi 95. Confeſsio & pulchritudo in conſpectu eius, Pulchritudinem, inquit, amas? Vis eſſe pulcher? confitere; non dixit pulchritudo, & confeſsio, ſed confeſsio & pulchritudo: Fœdus eras? confitere vt ſis pulcher: Peccator eras? confitere, vt ſis iuſtus; confeſsio & pulchritudo in conſpectu eius. Confiteantur enim peccata ſua, vomant mala quæ auidè vorauerant, non redeant ad vomitum ſuum ſicut canis immundus, & erit confeſsio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, priùs eligamus confeſsionem, vt ſequatur pulchritudo. Iſtam quoque ſententiam planè teſtatur expoſitio Auguſtini ſuper illud Pſalmi 103. Confeſsionem & decorem induiſti *; & ſuper illud Pſal. 84. *Auguſtinus.* Iuſtitia ante eum ambulabit &c. ſuperiùs recitata. Dicitque Ambroſius in libro de Paradiſo, * amictus lumine ſicut veſtimento.

D ſicut allegatur de pœnitent. diſt. 1. Alij è contra, & 4. ſent. Petri, diſt. 17. Non poteſt quiſquam iuſtificari à peccato niſi fuerit ante confeſſus: Qui & in ſermone quadrageſimæ, ſicut eiſdem locis ſimiliter allegatur; Confeſsio, inquit, animam à morte liberat, confeſsio aperit paradi- *Ambroſius.* ſum, confeſsio ſpem ſalutis tribuit. Item Auguſt. de vera & falſa pœnitentia 13. & allegatur *Auguſtinus.* locis prædictis, In hoc, inquit, quòd pœnitens per ſe ipſum dicit Sacerdoti, & erubeſcentiam vincit timore offenſi, fit venia criminis: Fit enim veniale per confeſsionem, quod criminale erat in operatione; vtroque etiam loco prædicto multæ Autoritates ſimiles recitantur. Verum correptio huius ſectæ ex correptione ſectæ prioris ſequitur euidenter: Si namque cordis contritio procedens à gratia non præcedit deletionem peccati, multo magis nec oris confeſsio cùm hæc ſit poſterior. Per eadem quoque per quæ reducta fuerat prima ſecta, poteſt & ſecunda reduci. Peccatum enim eſt priuatio quædam tantum, & non confeſsionis nec alicuius actus, quia tunc ceſſante confeſsione, vel illo actu, rediret peccatum: Eſt igitur priuatio habitus ali-

E cuius, qui vel eſt gratia, vel per gratiam reſtitutus, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, & hoc ante confeſsionem nedum natura, ſed tempore, quando gratia ingrato gratis infunditur, & conteritur de peccatis, ſicut & præhabita manifeſtant. Item ſi peccatum mortale non deleretur ante oris confeſsionem in peccatore recipiente gratuitam gratiam & contrito, volenteque confiteri, & Confeſſorem diligenter & diu quærente, ſtarent diu ſimul gratia & peccatum mortale, quod erat ſuperiùs reprobatum. Quis etiam Catholicus dubitat in peccatore ex gratia iam infuſa debitè pœnitente, & confiteri volente, ac confeſsionem diligenter quærente, peccata ante confeſsionem dimitti, ipſumque, ſi moriatur in via verſus Sacerdotem, ſaluari; & ſi huic ſic mortuo ante confeſsionem dimittantur peccata, cur non ſimiliter ſi vixiſſet donec ad Sacerdotem veniſſet? cur non ſimiliter alteri ſimili non morienti in via, ſed vſque poſt con-

feſsionem

ſeſsionem viuenti? quæ ratio diuerſitatis? quæ cauſa varietatis cæteris paribus circa iſtos? A Hoc autem & illi decem viri leproſi, qui ad iuſſionem Dominicam dum irent quærere Sacerdotes vt ſe eis oſtenderent, ſunt mundati, de quibus Luc. decimo ſeptimo, lucidè manifeſtant. Quod etiam euidenter oſtendit ille leproſus, quem Dominus primò, manu tetigit, & mundauit, & poſtea præcepit, vt oſtenderet ſe Sacerdotibus, & offerret quod præcepit Moſes in teſtimonium illis offerri, ſicut Matth. 8. & Marc. 1. plenius recitatur. Oſtenderet, inquam, ſe per Confeſſionem oris, & offerret quod præcepit Moſes per ſatiſfactionem operis, quod lex iubet. Quis etiam dubitat infidelem adultum ad prædicationem fidelis conuerſum corde, & credentem in Chriſtum, volentem baptizari, & quærentem diligenter Baptiſtam; etiam ante baptiſmum aquæ, baptiſmo flaminis à mortalibus omnibus baptizari, & ſi ſic decedat, ſaluari, ſicut ſatis oſtenditur quarto Sent. Petri diſtinct. 4. Et extra, de Baptiſmo & eius effectu: Debitum. Cur ergo non ſimiliter in Baptiſmo pœnitentiæ ſalutaris? Hoc idem probatur multipliciter, De pœnitent. diſtinct. 1. per leproſos prædictos, & Autoritates ac B rationes quamplurimas efficaces: Verum eſt tamen quòd Gratianus arguit pro, & contra, & neutram partem affirmat, ſed Lectoris iudicio derelinquit, ſicut capitulo penultimo clarè patet. Autoritates verò & rationes pro ſententia prima ibi adductæ efficaciter illam probant; quæ autem ad oppoſitum adducuntur, quædam magis probant propoſitum ſi inſpiciantur ſubtiliter, quædam procedunt contra negligentes ſeu contemnentes oris Confeſſionem, & propoſitum confitendi, ſicut totum patet ibi per Gloſſam, & per Petrum 4. Sentent. diſtinct. 17. vbi & ſententiam iſtam probat & tenet. Tertia ſecta ſe fundat in clauium poteſtate. Non

Mat. 16. enim falſo aut fruſtra Dominus dixit Petro, Tibi dabo claues Regni Cœlorum; Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in Cœlis; Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in Cœlis, Matth. 16. Qui & generalius, Quorum, inquit diſcipulis congregatis, remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt, Iohan. 20.

Iohan. 20. Quis etiam Chriſtianus ignoret, vicarium Chriſti in terris, & alios inferiores prælatos & C Sacerdotes minores virtute harum clauium à peccatis abſoluere pœnitentes? aliquos vinculo excommunicationis ligare, & aliquos ſoluere? Alias quoque vt arguit, ſuperfluum eſſet abſolui. Hæc autem ſecta ad intellectum Sectatorum ſtare non poteſt: Si enim neque cordis contritio, neque oris confeſſio præcedit deletionem peccati, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, multo magis nec abſolutio Sacerdotis, cum hæc, ſi fiat legitimè, ſit

Lumbardus. poſt illas. Poteſt quoque ſecta hæc corrigi ſicut proxima eſt correcta. Quare & Petrus 4. Sentent. Diſt. 18. probat & tenet peccata eſſe deleta ante abſolutionem à Sacerdote impenſam. Item ſi in abſolutione Sacerdotis dimittantur peccata, vel Sacerdos per abſolutionem ſuam ea dimittit, vel Deus ad abſolutionem illius. Sacerdos autem non propriè delet pecca-

Ambroſius. ta, ſed ſolus Deus ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum: Vndè & Ambroſius, ſicut allegatur, 4. Sentent. Petri, Diſt. 18. & de Pœnitent. Diſt. 1. Alij è contra. Verbum, inquit, Dei dimittit peccata, Sacerdos eſt Iudex, Sacerdos quidem officium ſuum exhibet, ſed nullius poteſtatis D

Hieronimus. iura exercet. Dicitque Hieronymus ſicut allegatur in Gloſſa, ſuper illud Matth. 16. Quodcunq; ligaueris, &c. & 4. Sent. Petri, diſt. 18. Iſtum locum Epiſcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cum apud Deum non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis vbi iubentur oſtendere ſe Sacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant, non quod leproſos, Sacerdotes faciant, & immundos; ſed quod habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſsint diſcernere qui mundus, quiuè immundus ſit. Quomodò igitur ibi leproſum Sacerdos immundum facit, ſic & hic alligat vel ſoluit Epiſcopus vel Presbyter. Quis etiam vel leuiter æſtimabit Sacerdotem abſoluendo exteriùs, creare interiùs gratiam in anima peccatoris purgatoriam peccatorum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum? Quare & Dominus præcepit per Moſen, Aaron, & filijs eius, dicens; Sic benedicetis filijs Iſrael, & dicetis eis; Benedicat tibi Dominus, & cu- E ſtodiat te; oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui: Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem; Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego be-

Num. 6. nedicam eis, Numer. 6. Ego, inquit, ſcilicet ſolus benedicam eis, id eſt, effectum benedictionis, ſcilicet gratiam, augmentumue gratiæ intrinſecus dabo eis. Nec Deus ad abſolutionem Sacerdotis, ſemper tribuit gratiam, vel dimittit peccata. Hujuſmodi namque clauigeri harum cœleſtium clauium poſſunt aliquoties delirare, ligando ſcilicet putatiuè & eorum iudicio aliquos, qui ſecundum veritatem & Dei iudicium, à peccati vinculo ſunt ſoluti, & ſol-

Origines. uendo ſimiliter aliquos, qui veraciter ſunt ligati. Quare & Origenes ſicut recitat eum Petrus, 4. Sentent. Diſt. 18. ſic ait, Exiit quis à charitate, à fide, à veritate; per hoc exiit de caſtris Eccleſiæ,

A cleſiæ, etiamſi Epiſcopi voce non abijciatur, ſicut è contra: aliquis non recto iudicio foras
mittitur, ſed ſi non egit vt mereretur exire nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur,
intus eſt, & qui foras eſt intus videtur retineri, quod & planè teſtatur Ieronymus ſuperius al-
legatus. Quare & Petrus 4. Sentent diſtinct. 16. recitato dicto Ieronymi immediatè ſubiun-
git; Apertè hîc oſtenditur, quòd non ſequitur Deus Eccleſiæ iudicium quæ per ſurreptionem
interdum, & ignorantiam quandoque iudicat; Deus autem iudicat ſemper ſecundum verita-
tem, & in remittendis, & in retinendis culpis. Cui & concorditer Innocentius tertius; Extra
de ſententia excommunicationis; A nobis ſæpe quæſitum. Iudicium, inquit, Dei veritati, quę
non fallit, neque fallitur, ſemper innititur; iudicium autem Eccleſiæ nonnunquam opinio-
nem ſequitur, quam & fallere ſæpè contingit & falli: propter quod, contingit interdum, vt
qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus, & qui liber eſt apud Deum, Eccleſia-
ſtica eſt ſententia innodatus. Quod & poteſt elici infra, eodem, Inquiſitioni tuæ, & ſupra, de
reſtitutione ſpoliatorum, Literas. Vbi traditur manifeſtè, quòd ſi alter coniugum poſt matri-
B monium celebratum, deprehendat pro certo impedimentum legitimum, quod tamen pro-
bare non poteſt, ratione cuius non poſſunt ſine peccato mortali carnaliter commiſceri, quan-
tumcunque ad inſtantiam alterius coniugis per cenſuras Eccleſiaſticas iudicialiter compella-
tur ad debitum carnale reddendum, nullo modo hoc debet, ſed potius toto tempore vitæ ſuæ
excommunicationis ſententiam humiliter ſuſtinere. Quarta ſecta videtur fundari in illo com-
muni ſuperius allegato; Non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, cui & multa ſimi-
lia ibi ſimiliter poſita ſuffragantur. Quare & Leo Papa, ſicut allegatur de pœniten. diſtinct. *Leo.*
1. & 4. Senten. Petri, diſt. 17. Chriſtus, inquit, hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem,
vt confitentibus pœnitentiæ ſatiſfactionem darent, & eoſdem ſalubri ſatiſfactione purgatos
ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Quapropter &
Raphael Tobiæ 12. Eleemoſyna, inquit, à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & *Tobiæ 12.*
facit inuenire vitam æternam. Vnde & Parab. 15. Per miſericordiam & fidem purgantur pec- *Parab. 15.*
C cata; & Saluator, Luc. 11. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Quibus & *Luc. 11.*
multa ſimilia, de ieiunio, & oratione, & de huiuſmodi occurrunt ſæpiùs in Scripturis. Hæc
etiam poteſt ſimiliter corrigi, ſicut & aliæ ſunt correctæ. Ex præcedentibus quoque patet
nullius eleemoſynas ſeu opera quælibet eſſe chara, grata, acceptaue Deo quamdiu ipſe eſt in
peccato mortali extra charitatem & gratiam, non charus, non gratus, nec acceptus ab eo.
Vnde & Parab. 15. Victimæ impiorum abominabiles Domino, vota iuſtorum placabilia. Et *Parabol. 15.*
Eccleſiaſt. 34. Dona iniquorum non probat altiſsimus, nec reſpicit in oblationibus iniquo- *Eccleſiaſ. 34*
rum, nec in multitudine ſacrificiorum propitiabitur peccatis. Et Eſaiæ, 1. Ne offeratis, in- *Eſai. 1.*
quit Dominus, vltra ſacrificium fruſtra; Incenſum veſtrum abominatio eſt mihi, neomeniam,
& Sabbata, & Feſtiuitates alias non feram; Iniqui ſunt cœtus veſtri; Kalendas veſtras, & ſo-
lennitates veſtras odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens; & cùm ex-
D tenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis, & cùm multiplicaueritis orationem,
non exaudiam; Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Quare & Gen. 4. Reſpexit, inquit, *Gen. 4.*
Dominus ad Abel, & ad munera eius; Ad Abel, inquit, ſcilicet ad offerentem ſeu dantem pri-
mò, & ad munera eius ſecundò, & propter dantem, ad munera, non è contra. Vnde & beatus
Gregorius 22. Moral. 11. ſuper illud Iob 31. Oſtium meum viatori patuit; Ab omnipotente, *Gregorius.*
inquit, Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. Munda-
ri etenim prius debet animus, qui eleemoſynam præbet, quia omne quod datur Deo, ex dan-
tis mente penſatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori noſtro homine cogitationis im-
mutatione tergenda eſt, quia iram Iudicis placare neſcit oblatio, niſi ex munditia placeat offe-
rentis. Vnde ſcriptum eſt; Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autem, & ad mu-
nera eius non reſpexit. Neq; etenim ſacrum eloquium dicit; Reſpexit ad munera Abel & ad
Cain munera non reſpexit, ſed prius ait, quia reſpexit ad Abel, ac deinde ſubiunxit, & ad mu-
E nera eius: & rurſum dicit, quia Non reſpexit ad Cain, ac deinde ſubdit, nec ad munera eius:
ex dantis quippe corde id quod datur, accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, ſed ex Abel
munera oblata placuerunt. Prius namq; ad eum legitur Dominus reſpexiſſe qui dabat, quam
ad illa quæ dabat. Qui & ſicut recitat Gratianus, 14. quęſt. 5. Scriptum: ſic ait, Scriptum eſt, Vi-
ctimæ impiorũ abhominabiles ſunt Deo, & vota iuſtorũ placabilia. Neq; enim in Dei iudicio,
quid, ſed à quo ‖ *detur*, inſpicitur. Hinc eſt enim quòd ſcriptum eſt; Reſpexit Deus ad Abel & ‖ datur,
ad munera eius; ad Cain autem & ad munera eius non reſpexit. Dicturus quippe quòd Do-
minus reſpexit ad munera, præmiſit ſollicitè, quia reſpexit ad Abel; ex qua re patenter oſten-
ditur, quia non offerens à muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt. Dona quippe ini-
quorũ non probat Altiſsimus, nec reſpicit in oblationibus eorũ, nec in multitudine ſacrificiorũ
propitiabitur

propitiabitur peccatis eorum. Item Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia 14. Offerat, in- A
Auguſtinus. quir, pœnitens Deo mentem, & cordis contritionem, deinde & quod poteſt de poſſeſſione, tunc quod offert, ſecurus offerat. Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ſed prius dicit ad Abel, quàm ad munera: Sumens enim mentem, quam cognouit humilem & puram, remunerauit eius largitatis munera. Idem Enchirid. 59. Qui, inquit, vult dare ordinate eleemoſynam, à ſeipſo debet incipere, & eam primitus ſibi dare, & interiora mundare, ſicut alibi legitur, Mundate quæ intus ſunt, & quæ foras ſunt, munda erunt. De hac eleemoſyna admonens Dominus, Veruntamen, inquit, quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Quem & Petrus 4. ſentent. diſt. 15. ſententialiter recitans, Hac, inquit, eleemoſyna quam ſibi debet homo primitus, mundantur interiora, ad quod hortans Chriſtus ait, Mundate quæ intus ſunt; Immundis enim nihil eſt mundum, ſed polluta ſunt eorum mens & conſcientia. De ieiunio autem, oratione, & ſimilibus ſimili ratione, ſimiliter iudicandum. Quinta ſecta per hoc ſe munit, quod aliqua pœnitentia eſt remiſſiua B
peccati, ſicut in principio fuerat allegatum, & quæ dignius quam pœnitentia illa grata quæ procedit à gratia, exercetur in Eccleſia, & eſt ſaluberrimum ſacramentum. Quare & Petrus 4. ſent. diſt. 1. definiens Sacramentum, Sacramentum, inquit, propriè dicitur, quod ita eſt ſignum gratiæ Dei, & inuiſibilis gratiæ forma, vt ipſius imaginem gerat, & cauſa exiſtat. Dicitque Auguſtinus, ſicut allegatur 4. ſent. Petri, diſt. decima ſeptima & de Pœnitentia, diſt. 1. Agite pœnitentiam qualis agitur in Eccleſia, Nemo dicat ſibi, occultè ago, Apud Deum ago, Nouit Deus qui mihi ignoſcit, quia in corde ago; ergo ſine cauſa dictum eſt; Quæ ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cælis; ergo ſine cauſa claues Eccleſiæ datæ ſunt; fruſtramus etiam verbum Chriſti. Quamobrem & Petrus 4. ſent. diſt. 14. dicit quod pœnitentia exterior eſt Sacramentum & cauſa ſalutis & iuſtificationis, ſicut ſuperius plenius allegatus. Si etiam pœnitentia ſit ſacramentum, eſt ſacræ rei ſignum; ſic enim ſacramentnm communiter definitur, & poteſt haberi ex Auguſtino 10. de Ciuit. Dei 11. & recitat Petrus 4. ſent. diſt. 1. C
Sed quid ſanctiùs deſignaret, quàm ſanctificationem peccatoris prophani & emendationem peccati? Aliter etiam videtur, quod tota pœnitentia ſacramentalis eſſet ſuperflua, vel ſaltem aliqua pars illius. Huius etiam ſectæ viti poſſunt, per quæ & alij, refrænari. Quis etiam dubitat pœnitentem, ante pœnitentiam totam peractam, à peccato quoad culpam, à macula ſcilicet peccati eſſe mundatum, licet non à reatu pœnæ ſolutum? Quid aliter fieret de debitè pœnitente, confitente, pœnitentiam admittente, & illam debitè inchoante atque continuante, ſed ante pœnitentiam peractam plenariè decedente? Quis neſciat talem ad purgatorium ignem tranſire? ſi tamen cum peccato mortali decederet, deſcenderet ad infernum, vbi tantum punitio non purgatio peccatorum. Quid etiam ſentiendum de ſero pœnitentibus in mortis articulo, in vltimo vitæ anhelitu & hiatu, nec perficientibus pœnitentiam debitam in præſenti? Decedunt tales cum peccatis ſuis mortalibus? Abſit, Abſit; peccat mortaliter qui hoc D
dicit, ſicut nullus dubitat Chriſtianus. Quis etiam neſciat Sacerdotem longam pœnitentiam pro peccato mortali agentem, poſſe miſſam licitè celebrare ante pœnitentiam conſummatam? & cui dubium, nullum in peccato mortali poſſe licitè celebrare? Propter hæc ergo talia prælibata, videtur mihi opinio vltima eſſe vera, & gratiam præcedere iuſtificationem immediatè, nullo ſcilicet actu iuſtificati temporaliter vel naturaliter mediante: Ipſam quoque iuſtificationem iniuſti præcedere ſecundum naturam actus, & opera eius iuſta; ipſam inſuper iuſtificationem in quocunque adulto aliquos actus iuſtos, puta dilectionem & contritionem ſemper de facto naturaliter conſequi, & inſeparabiliter comitari. Porro iuxta præmiſſa 23. & 25°. huius, credo, quod Deus intrinſecè, quantum ſcilicet ad actum ſeu affectum intrinſecum voluntatis, ſemper omnino æqualiter, æquè gratuito, æquè charè dilexit, diligit, & diliget iuſtificandum, ſeu iuſtificatum quemcunque, puta Paulum, ante conuerſionem, in ipſa, & poſt ipſam. Credo etiam iuxta præmiſſa multis capitulis quod dilectio iſta Dei æterna, ſit purè gratuita, quia nullis præuenta meritis creaturæ; Quare & conſequenter, vt in nullo ſim E
ingrat, gratiſſimæ & latiſſimæ gratiæ liberaliſſimi ac magnificentiſſimi Domini Dei mei; ſed vt ei pro omnibus quæ tribuit mihi gratis, gratiam plenam retribuam, ſaltem beneficia eius in genere, generaliter agnoſcendo iuxta prius oſtenſa, contra opiniones præmiſſas, Confiteor Deum meum, ſicut æternaliter gratuito me dilexit, & æternaliter gratiam iuſtificatricem, tempore placito coram eo, mihi gratis conferre diſpoſuit; ſic tempore placito veniente, gratis infundere gratiam iuſtificantem mihi iniuſto, iuſtificare me gratis, lauare iniuſtitias meas gratis, ſuſcitare & ſanare me gratis, debitum pœnæ æternæ dimittere mihi gratis, atque in pœnam temporalem vertere ipſam gratis, facere me filium regni gratis, & hoc, ipſum, non me, per ipſum, & per gratiam ſuam, non per me, ſed in me, & de me,

facere

A facere purè gratis. Vlteriùs autem iuxta Corollarium, 41. huius; Per ipſum, & per gratiam ſuam mihi gratis infuſam, & per me ſimul ac in me, conſequenter naturâ & inſeparanter eius gratuitis beneficiis memoratis gratis facere meipſum Deum gratis diligere, & de offenſis omnibus pœnitere. Eia ergò, Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius; Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Hoc etiam teſtificari videtur ſancta Dei Eccleſia, ita canens: E ſurſum agnus mittitur laxare gratis debitum. Omnes pro indulgentia vocem demus cum lacrymis, laxare inquit gratis, non pro aliquo merito præcedenti debitum culpæ mortalis, & pœnæ debitæ æternalis. Quare & benè ſubjungit; Omnes pro indulgentia, ſcilicet culpæ & pœnæ prædicta, & naturaliter priùs facta vocem demus cum lacrymis, vocem ſcilicet interiorem dilectionis, cum lacrymis, id eſt, cum amaritudine contritionis, & actu pœnitentiæ ſubſequenter. Quod & Dominus per Eſaiam 45. prædicens; Ipſe, inquit, de Cyro ſub typo Chriſti, captiuitatē meam dimittit, non in pretio, nec *Eſaiæ 45.*
B in muneribus. Quare & Petrus 4. Sent. Diſt. 18. Sicut, inquit, poteſtatem baptiſmi retinuit ſibi Deus, ita & pœnitentiæ, & ideò ſicut interiùs animam gratia ſua illuminat, ita & ſimul debitum æternæ mortis relaxat: Ipſe enim per ſeipſum pœnitentium peccata tegit, & tunc tegit quandò ad pœnam non reſeruat. Tunc ergò tegit, quandò debitum pœnæ æternæ ſoluit. Quod autem ipſe tegat, apertè dicit Auguſtinus, exponens illum locum Pſalmi; Beati, quorum tecta ſunt peccata, id eſt, cooperta, & oblita. Si enim || *texuit* Deus peccata, noluit aduertere, & ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergò dicit à Deo tecta, vt Deus non videat, id eſt, vt æternaliter non puniat. Videre enim Deum peccata, eſt ad pœnam imputare, auertere autem faciem à peccatis, hoc eſt, ea ad pœnam non reſeruare. Item Ieronymus; Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in judicio reuelantur. Item Caſſiodorus; Qui grauia habent peccata, alijs Deus imputat, alijs per miſericordiam non imputat. Ex his apertè oſtenditur, quod ipſe Deus pœnitentem ſoluit à debito pœnæ, & tunc ſol- *Lumbardus.* *Auguſtinus.* || texit. *Hieronymus.* *Caſsiodorus.*
C uit, quandò intùs illuminat, inſpirando cordis veram contritionem, ſcilicet habitualem, id eſt habitum charitatis ſeu gratiæ effectiuum contritionis, & ipſam tunc ſimul tempore facientem: quarè & immediatè ſubjungit; Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & autoritates atteſtantur. Nemo enim de peccato verè compungitur, habens cor contritum & humiliatum, niſi in charitate; qui autem habet charitatem, dignus eſt vita; Nemo autem ſimul dignus eſt vita & morte; non eſt ergò tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſinit, ex quo diligere & pœnitere cœpit, ex quo, inquam, diligere & pœnitere cœpit, ſcilicet habitualiter, id eſt, ex quo recepit charitatem quæ eſt habitus dilectionis & pœnitentiæ effectiuus, & tunc ſimul efficiens hanc & illam; & innuit hic rationem contra opinionem proximam priùs factam: quarè & immediatè poſt addit; Ex tunc ergò ſolutus eſt ab ira, quæ non manet ſuper illum qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum qui non credit. Hoc autem non poteſt intelligi, niſi de credere habitualiter, ſcilicet de fidem habere ſicut credunt paruuli baptizati, & adulti dormientes,
D & actum fidei non habentes; vbi & ſtatim infert; Non ergò poſtmodum per Sacerdotem, cui confitetur, ab ira æterna liberatur, à qua jam liberatus eſt per Dominum, ex quo dixit Confitebor, ex quo ſcilicet inſtanti temporis, propoſuit confiteri, vel ex quo inſtanti naturæ dixit habitualiter, Confitebor, id eſt, recepit charitatem, ſeu gratiam quæ eſt habitus ſic dicendi. Similiter quoque poteſt oſtendi quod recepto habitu charitatis, non priùs naturaliter per actum pœnitentiæ liberetur ab ira, & à debito pœnæ æternæ, à qua priùs naturaliter fuit per illum habitum liberatus, ſicut ſuperiùs contra opinionem proximam pleniùs eſt deductum. Quare & ſubdit finaliter concludendo; Solus ergò Deus hominem interiùs mundat à macula peccati, & à debito æternæ pœnæ ſoluit, qui per Prophetam ait; Ego ſolus deleo iniquitates & peccata populi. In iuſtificatione autem peccatoris adulti, quamuis juſtificetur per habitū charitatis ſeu gratię antecedentē naturaliter actum dilectionis aut pœnitentiæ ſalutaris, actus tamen hujuſmodi ſecundū legem ſtatutā in juſtificato requiritur comitanter, velut quod-
E dam gratuitum conſequens ex antecedente tam grato, & veluti quidam fructus ſanctus ex arbore priùs mortua, ſterili & maledicta, nunc autem viuificata, fœcundata, & ſanctificata, procedens, veluti etiam conuerſio quędam ſpontaneè peccatoris ad Deum, qui peccando ab eo ſpōtaneè ſe auertit, veluti inſuper triſtitia quædam ſpontanea peccatoris in reconciliatione ejus ad Deum, quem priùs delectatione ſpontanea offendebat. Quare & Ier. 31. in perſona peccatoris conuerſi ſic ait; Conuerte me & conuertar, quia tu es Dominus Deus meus: Poſtquam enim conuertiſti me, egi pœnitentiam. Qui & Thren. vlt. Conuerte, inquit, nos, Domine, ad te & conuertemur, quod & Gloſſa ſuperiùs allegata, lucidè atteſtatur. Quare & Aug. de verb. Apoſt. ſerm. 15. Sine te te fecit Deus; Non enim adhibuiſti aliquem conſenſū vt te faceret Deus: quomodo cōſentiebas, qui non eras? qui ergò fecit te, ſine te, non iuſtificat te ſine te. Ergo fecit *Ierem. 31.* *Thren. vlt.* *Gloſſa.* *Auguſtinus.*

neſcientem,

|| re ſine iuſtitia tua. *Bernardus.*

neſcientem, iuſtificat volentem, tamen ipſe iuſtificat, || *ne ſit* iuſtitia tua. Cui & concordanter Bernardus de gratia & libero arbitrio 24. Qui inquit, rectè ſapiunt, triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrij, ſed diuinæ gratiæ in ipſo, ſiuè de ipſo; prima, creatio; ſecunda, reformatio; tertia, eſt conſummatio. Cum ergo conſumatio fieri habeat de nobis ſiuè etiam in nobis, non autem à nobis; creatio verò facta ſit & ſine nobis; ſola reformatio quæ eſt nobiſcum quodammodò propter voluntarium conſenſum noſtrum, in meritum nobis reputabitur. Reformatio ipſa ſunt ieiunia noſtra, vigiliæ, continentia, & opera miſericordiæ, cæteraque virtutum exercitia, per quæ vtique conſtat interiorem noſtrum hominem renouari de die in diem, dum & intentio terrenis incuruata curis, de imis paulatim ad ſuperna reſurgat, & affectio circa carnis deſideria languens ſenſim in amorem ſpiritus conualeſcit, & memoria veterum hominum turpitudine ſordens, nouis, boniſq; actibus candidata in dies inclareſcit. In his ergo tribus interior renouatio conſiſtit, rectitudine ſcilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bonæ operationis, per quā benè ſibi conſcia memoria eniteſcit. Verum hæc, cum certum ſit diuino in nobis || *actitari* ſpiritu, Dei ſunt munera; quia verò cum noſtræ voluntatis aſſenſu, noſtra ſunt merita: Non enim vos eſtis inquit qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Auguſtinus etiam de pœnitentia 2°. Omnis, inquit, qui iam ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum accedit ad Sacramentum fidelium, || *niſi* eum pœniteat vitæ veteris, nouam non poteſt inchoare ab hac pœnitentia cum baptizatur, ſoli paruuli immunes ſunt? Nondum enim vti poſſunt libero arbitrio, quibus ad conſecrationem remiſsionemq; originalis peccati prodeſt eorum fides à quibus offeruntur, vt quaſcunq; maculas delictorum per alios, ex quibus nati ſunt, contraxeru nt aliorum etiam interrogatione ac reſponſione purgentur. Cæterorum hominum nullus tranſit ad Chriſtum vt incipiat eſſe quod non erat, niſi eum pœniteat fuiſſe quod erat. Hæc prima pœnitentia præcipitur Iudæis dicente Petro Apoſtolo, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum, Qui & de vera & falſa pœnitentia 10. Qui per ſe, inquit, peccauit, per dolorem proprium, per fidem Eccleſiæ indulgentiam acquiſiuit, hoc per baptiſmum ita reddit hominem mundum & nouum, vt nihil remaneat, quod Deo diſpliceat; ſine pœnitentia nulli profuit baptiſmus qui peccauit ſpontaneus; & ſupra 2°. Qui, inquit, conuertitur neceſſario dolet ſe habere quod gaudet perdere. Tenet quoque conſtanter fides Eccleſiæ generalis, quod peccata voluntaria in adultis ſine pœnitentia nullatenus remittuntur; & non remittuntur per actum pœnitentiæ cauſaliter & naturaliter præcedentem gratiam iuſtificantem, vel remiſsionem peccatorum mortalium quoad culpam, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Remittuntur ergo cum actu pœnitentiæ gratiā & remiſsionem huiuſmodi conſequente, ſicut & præcedentia manifeſtant.

|| incitari

|| quod

COROLLARIVM.

Corollarium, quòd illud eſt prius ſecundum naturam ſiue prius naturaliter alio, quod eſt Cauſa illius quod aliquid, à quo ad aliud tenet Conſequentia ſubſiſtendi, & non è contra, eſt prius illo ſecundum naturam. Quare & quod non omne à quo non conuertitur conſequentia ſubſiſtendi eſt prius ſecundum naturam, ſed ſecundum ſuperioritatem ſeu vniuerſalitatem ſecundum conſequentiam, ſiue ſecundum quemlibet alium talem modum, quod non quicquid eſt prius alio ſecundum naturam poteſt eſſe ſine illo; nec etiam quicquid poteſt eſſe ſine alio, & non è contra, eſt prius iſto ſecundum naturam, ſed ſecundum aliquem alium modum ita dictum; niſi fortaſſis prius ſecundum naturam dicatur æquiuocè tribus modis.

EX his autem quædam veritatis ſcintillæ, Logicis, Philoſophis, Theologis, & omnibus amatoribus veritatis non modicum vtiles eluceſcunt, quòd videlicet, Illud eſt prius ſecundum naturam, ſiuè prius naturaliter alio quod eſt cauſa illius, quod videtur debere intelligi de cauſa efficiente, materiali, atque formali, licet ſecundum modus ſpeciales diuerſos; De cauſa autem finali non tantum videtur, imò magis videtur oppoſitum, quod illa ſit poſterior naturaliter actione, ſeu re, cuius eſt cauſa finalis. Item quod aliquid à quo ad aliud tenet conſequentia ſubſiſtendi & non è contra, eſt prius illo ſecundum naturam; quarè & quòd non omne, à quo non conuertitur conſequentia ſubſiſtendi eſt prius ſecundum naturam, ſed ſecundum ſuperioritatem, ſeu vniuerſalitatem, ſecundum non conſequentiam, ſiue ſecundum quemlibet alium talem modum. Item quòd non quicquid eſt prius alio ſecundum naturam, poteſt eſſe ſine illo, nec etiam quicquid poteſt eſſe ſine alio & non è contra, eſt prius illo ſecundum

A cundum naturam, ſed ſecundum aliquem alium modum iam dictum, niſi fortaſsis prius ſe-
cundum naturam dicatur æquiuocè multis modis. Prima pars huius ex præmiſsis apparet, &
quia eſt vtilis in doctrina, & vix ab aliquo dubitatur, ipſam commemorare oportuit potius
quàm probare: Hanc enim concorditer atteſtantur Logica, naturalis ſcientia, & diuina, quam
& Theologia ac Theologi conteſtantur, de quarum copia, teſtimonij gratia pauca ſumam.
Philoſophus ſiquidem in Prædicamentis, poſitis quatuor modis Prioris, ſubiungit; Videtur
autem, præter eos qui dicti ſunt, alter eſſe Prioris modus. Eorum enim quæ conuertuntur ſe-
cundum exiſtentiæ conſequentiam, quod alterius quomodolibet cauſa eſt, dignè prius natu-
ra illo dicitur; quia verò quædam ſunt huiuſmodi, palam eſt. Eſſe namque hominem con-
uertitur ſecundum exiſtentiæ conſequentiam ad veram de ſe orationem. Nam ſi eſt homo,
vera eſt oratio, qua dicitur, quoniam homo eſt; & ſi vera eſt oratio qua dicitur, quia homo
eſt, tunc conſequitur hominem eſſe: eſt autem vera oratio quidem nequaquam cauſa quòd ſit
res, veruntamen videtur quodammodo res cauſa vt ſit oratio vera. Dum enim res eſt, aut non
B eſt, aut vera oratio aut falſa dicatur neceſſe eſt; ideoque ſecundum quinque modos prius alte-
rum altero dicitur. Quis etiam in naturali ſcientia, aut in metaphyſicali ſapientia dubitet
cauſas eſſe priores & ſuperiores apud naturam cauſatis, puta ſimplex compoſito, generans
generato, agens acto, & vniuerſaliter mouens moto. Quomodo namque aliter demonſtra-
rent Deum eſſe primum, & ſummum omnium ſecundum naturam? Quis etiam Theologus
neſciat Deum verè & realiter præceſſiſſe mundum & tempus, nec tamen temporaliter, aut ſe-
cundum aliquam durationem ſucceſsiuam, & longam veram, & realem, ſed tantùm ſecun-
dum cauſam & naturam, ſicut oſtendunt præmiſſa, 34. parte corollarij primi huius? Hoc
idem teſtatur Boetius, quinto de Conſolatione Philoſophiæ, proſa vltima. Auguſtinus 12.
Confeſſ. 28. ſicut eadem pars allegat, & Anſelmus de veritate, 12. ſicut triceſimo nono pa-
tet. Quot etiam teſtimonia, triceſimo quinto, & citra copioſè præmiſſa oſtendunt gratiam
præcedere opera noſtra bona, quod non temporaliter, ſed cauſaliter atque naturaliter opor-
C tet intelligi? Quare & Petrus, ſecundo Sententiarum, Diſtinct. 26. Bonam, inquit, volun-
tatem fides præuenit, non tempore, ſed cauſa & natura. Quis etiam negauerit Deum eſſe pri-
mam cauſarum, & ipſum prius cauſaliter, & ideo prius naturaliter agere in actione communi,
ſicut artificem inſtrumento, ſicuti etiam ex proximo huius patet. Reliquæ verò particulæ hu-
ius primæ partis per hæc & huiuſmodi faciliter apparebunt. Prima particula ſecundæ partis
euidenter conſequitur ex hac prima. Sequitur enim, Deus ſuſcitat iſtum ſpiritualiter vel cor-
poraliter, ergo iſte viuit correſpondenter, & non conuertitur; Iſte viuit ſpiritualiter vel corpo-
raliter, ergo Deus ſuſcitat iſtum ſic vel ſic. Cum enim diu continuè vixerit, erit antecedens ve-
rum, & conſequens falſum planè, quia Deus nequaquam continuè ſuſcitat iam viuentem, ſed
in inſtanti vnico ſuſcitauit. Aliqui quoque viuunt naturaliter, quos Deus non naturaliter
ſuſcitat, nec naturaliter ſuſcitauit, ſicut illi, qui nunquam erant naturaliter mortui: Aliqui
D etiam viuunt ſpiritualiter, quos Deus non ſic ſuſcitat, nec etiam ſuſcitauit, ſicut ſancti Ange-
li, Chriſtus, & forſitan Mater Chriſti. Deus etiam viuit, qui nunquam fuerat ſuſcitatus;
quare ad hoc viuere nullatenus ſequitur, quòd Deus hoc ſuſcitet, ſed è contra. Ponatur ergo
quòd Deus iſtum prius ſpiritualiter mortuum, nunc ſpiritualiter ſuſcitet vitam gratiæ inſpi-
rando, tunc optimè ſequitur, Deus hunc ſuſcitat, ergo hic eſt viuus, & non conuertitur ſicut
ſuperius eſt oſtenſum, & tamen Deum hunc ſuſcitare eſt prius ſecundum naturam, quàm
hunc eſſe viuum: Eſt enim cauſa illius; quia enim Deus hunc ſuſcitat, ideo eſt viuus, & non
è contra. Similiter, optimè ſequitur, Deus vult ſuſcitare nunc iſtum, ergo iſte eſt viuus, per
decimum huius, & non conuertitur, ſicut præcedentia manifeſtant. Et tamen Deum velle
ſuſcitare nunc iſtum eſt prius naturâ, quàm iſtum eſſe viuum; eſt enim [cauſa] illius, cauſa ef-
ficiens. Similiter optime ſequitur; Deus hoc creat, vel vult creare nunc hoc, ergo hoc eſt & non
conuertitur; non enim creat creata continue, ſed conſeruat, & tamen hoc eſt prius illo natura,
E quia cauſa illius. Similiter optime ſequitur; Iſte homo habet gratiã, ergo eſt mundus à peccato
mortali, & non conuertitur. Aliquis enim poſſet eſſe mundus à peccato mortali, & non ha-
bere gratiam, ſicut forte ſecundum quoſdam fuit de primis parentibus ante lapſum, pro ali-
qua morula, quod non habuerunt gratiam neque culpam, vel ſaltem potuit ſic fuiſſe, & ta-
men habere gratiam eſt prius naturâ, quia cauſa illius: Gratia namque purgat peccata morta-
lia, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Secunda verò particula huius 2. clariſsimè ſequitur ex hac pri-
ma; quibus patentibus, tertia ſatis patet. Obijcitur forſitan, quòd Phil. in Præd. ponendo mo-
dos prioris, aſsignans ſecundum, dicit illud eſſe prius ſecundum naturã, à quo non conuertitur
ſubſiſtendi conſequentia. Non eſt ita: Dicit enim Philoſophus quod illud eſt prius, quod
non conuertitur ſecundum ſubſiſtendi conſequentiam, & à quo non conuertitur in eo quod

 eſt con-

eſt conſequentia; non tamen dicit, quod illud eſt prius natura ſed potiùs contra dicit. Dicit A
enim quod quinque ſunt modi Prioris, ſicut erat ſuperiùs recitatum, ſcilicet ſecundum tempus, non conuerſionem conſequentiæ, ordinem, honorabilitatem, & ſecundum naturam; ſi tamen ſecundus eſſet idem cum quinto, eſſent quatuor modi tantum. Prima autem particula tertiæ partis corollarij prælibati ſequitur euidenter ex prima particula ſecundæ partis illius. Nam ſecundum illam aliquid eſt prius alio ſecundum naturam, à quo ad illud aliud tenet conſequentia ſubſiſtendi; Non poteſt ergo ſubſiſtere ſine illo; quod & poteſt aliter demonſtrari. Deum namque || *velle* gratificare ingratum, iuſtificare iniuſtum, dare ei gratiam & iuſtitiam facere eum gratum & iuſtum, eſt prius naturaliter quia cauſaliter, quàm ipſum eſſe gratum & iuſtum, ſicut præhabita docuerunt. Deum etiam velle gratiam creatam eſſe ſeu quamlibet creaturam, & creare ipſam eſt prius naturâ quàm ipſam eſſe, quia cauſa illius, ſicut nonum huius oſtendit, & tamen hæc ſine illis eſſe non poſſunt, ſicut decimum huius probat, & mutua relatio manifeſtat. Prius quoque natura eſt dare quàm recipere, agere quàm pati, B
mouere quàm moueri, & tamen ſeparari non poſſunt. Prius ſimiliter naturaliter quia cauſaliter eſt iſtum recipere gratiam & habere quàm peccata deleri, ſicut ſuperius monſtrabatur; ſicut & prius naturaliter, quia cauſaliter eſt aërem recipere lucem & habere, quàm tenebras effugare, ſicut & Solem eſſe, quàm lucere intra vel extra, ſuppoſita diſpoſitione omnimoda requiſita; quod & videtur vniuerſaliter verum eſſe de omnibus, quæ neceſſariò & inſeparabiliter conſequitur aliqua propria paſsio, ſeu aliquod proprium, aliqua actio, aliquiſuè effectus. Si quis verò obijciat, quòd hæc eſt vna communiſſima regula & maxima generalis, Quicquid eſt prius alio ſecundum naturam, poteſt exiſtere ſine illo; videtur mihi quod non; Nec occurrit mihi ratio, neque Autoritas, in qua poſſit ſecurè fundari ita generaliter intellecta: Poſſet tamen verificari per aliquas exceptiones, ſicut regulæ Iuriſtarum, excipiendo ſcilicet caſus prætactos, & alios ſicut oportet. Secunda verò particula huius tertiæ ex ſecunda particula partis ſecundæ conſequitur euidenter. Oppoſitum autem videntur ſentire Plato, Ariſtoteles, & Auerroes Philoſophi nominati: Ariſtoteles namque 5. Metaph. 16. poſitis mul- C
tis modis, quibus aliqua dicuntur priora & poſteriora, ſubiungit; Alia verò ſecundum naturam & ſubſtantiam, quæcunque contingit eſſe ſine alijs, & illa non ſine illis, qua definitione vſus eſt Plato, quibus & concordat Auerroes in commento. Poteſt dici, quod illud eſt intelligendum ſecundum famoſitatem potiùs, quàm ſecundum veritatem, & ſecundum opinionem Platonis; vel aliter quod poteſt intelligi ſicut alia regula ſimilis iam præmiſſa. Tertia autem particula huius tertiæ partis, per tertiam particulam ſecundæ faciliter oſtendetur. Verùm & aliter dici poteſt quod multi æquiuocant in prioritate naturæ; Aliqui namque magis propriè & profundè loquentes vocant prius ſecundum naturam, ſecundum cauſalitatem, ſicut prima particula primæ partis corollarij prælibati; Alij autem famoſè & conſuetè magis quàm verè, ſecundum non conuerſionem conſequentiæ, ſiue ſecundum conſequentiam; alij verò ſecundum poſſibilitatem eſſendi ſine alio, non è contra, ſicut ex præmiſ- D
ſis apparet. Alij adhuc vocant prius ſecundum naturam, quod prius intenditur à natura, & ſic totum dicitur prius parte, & finis illo quod eſt ad finem: Vnde Philoſophus 1. Polit. 1. dicit, quod Ciuitas eſt prior natura quàm domus & vnuſquiſque. Ampliùs autem & Prius ſecundum naturam non improbabiliter dici poteſt perfectius ſecundum naturam: Hæc autem à multis ſophiſtarum decipulis, à multis Pelagianorum muſcipulis, à multis multorum tendiculis, in iſta materia & alijs pluribus elaqueant, liberant, & præſeruant. Vt autem omnes ſagittæ peſtiferæ in Pelagianorum pharetra præparatæ faciliùs retundātur, vlterius aduertendum, quod Pœnitentia dupliciter ſumitur, ſicut etiam pœnitere, ſicut & credere, & multa ſimilia. Talia namque quandoque ſignificant actionem, ſeu actum, quandoque verò habitum ſeu aptitudinem ad agendum: Actionem verò ſeu actum ſignificant propriè, & maximè vſitatè; tranſumptiuè autem ſecundum illam metaphoram, & ſpeciem illam tropi, qua nomen effectus ad ſuam cauſam quandoque transfertur, ſignificant habitum productiuum hu- E
iuſmodi actionis, ſeu aptitudinem ad agendum, & eſt ſatis creber modus loquendi tam apud vulgares, quàm apud diuerſarum ſcientiarum peritos. Dicimus enim communiter, dicuntq; Autores ſimiliter, Aquila videt acutè, equus currit velociter, homo ridet, canis latrat, & ita de alijs, quamuis omnino dormiant vel quieſcant, non actum, ſed habitum ſeu aptitudinem intendentes, quod in libris de hiſtoria Animalium ſæpiſsimè reperitur. Quare & Philoſophus 2. Eth. 6. Virtutem definiens, & definitionem eius oſtendens, Dicendum, inquit, quoniam omnis virtus, cuius vtique fuerit virtus, & id bene habens perficit, & opus eius bene reddit; puta oculi virtus & oculum ſtudioſum facit, & opus eius: Oculi enim virtute bene videmus; ſimiliter & equi virtus & equum ſtudioſum facit, & bonum ad currendum, & ferendum

|| poſſe

A dum aſcenſorem, & expectandum bellatores. Si vtique hoc in omnibus ita habet, & hominis
virtus erit vtique habitus, ex quo bonus homo fit, & à quo bene ſuum opus reddit. Cui & con-
cordanter Apoſtolus, Charitas, inquit, patiens eſt, benigna eſt, omnia ſuffert &c. 1. ad Cor. *Apoſtolus.*
13. Quare & Auguſtinus de bono coniugij 37. & pòſt, multis capitulis docet diffusè, quòd *1. Cor. 13.*
continentia, patientia, & huiuſmodi quæ propriè ſonant in actum, quandoque & apud quoſ- *Auguſtinus.*
dam ſunt in opere ſeu in vſu, quandoque verò & apud quoſdam in habitu, non in actu. Sic e-
tiam loquitur veritas ipſa dicens, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non
crediderit, condemnabitur, Marc. 16. quod intelligendum videtur de habitualiter credere, ſci- *Marc. 16.*
licet fidem, id eſt, habitum fidei habere propter paruulos baptizatos, qui non credunt actua-
liter, ſed tantum habitualiter, id eſt, non habent actum fidei, ſed tantummodo habitum, nec
damnantur. Quare & Innocentius tertius ſcribens Arelatenſi Epiſcopo, ſicut recitatur Extra, *Innocentius.*
de baptiſmo & eius effectu, Maiores recitat, approbando quòd nonnulli concedunt, quòd par-
B uuli credunt, non per vſum, ſed per habitum fidei quem || *ſuſcipimus* in baptiſmo, ſicut & alia || ſuſcip[illegible]
multa verba ſecundum communem vſum loquendi, non ad actum, ſed ad || *aptitudinem* refe- || [illegible]
runtur. Cui & concorditer Auguſtinus, ſicut allegatur de conſecrat. diſtinct. 4. Quis autem: tem
Quis, inquit, neſcit, credere eſſe in infantibus || *baptizari? non credere autem non baptizari?* qui *Auguſtinus.*
& Epiſtola 14. ad Bonifacium quærentem, cùm interrogatur de paruulo baptizato, An credat || baptizatis
in Deum, & reſpondetur, quòd credit, nunquid hoc accipiendum ſit pro tunc vel pro futuro,
ſcilicet quòd credet in maiori ætate, reſpondendo, ſic ait; Nil eſt aliud credere, quam fidem
habere; ac per hoc, cùm reſpondetur paruulum credere, qui fidei nondum habet affectum,
reſpondetur eum fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad Deum prop-
ter conuerſionis ſacramentum: Qui & de alijs reſponſionibus pro paruulo redditis, de alijs
eius operibus ſentit idem: Nec mirum ſi nomen actus transferatur ad habitum, quia & quan-
doque ſimilis tranſlatio fit è contra, ſicut ex 39° patet. Patet ergo ex præmiſsis per locum à
C ſimili, quòd pœnitere & pœnitentia, conteri & contritio, & ſimilia, quandoque ſignificant
actum ſeu vſum, quandoque verò ſignificant habitum effectiuum talis actus ſeu vſus, & ipſum
actualiter facientem, habitum ſcilicet charitatis & gratiæ datum gratuito peccatori, vnde be-
nè, iuſtè, & meritoriè Deum gratuito diligit, & propter eum pœnitet de peccatis. Quare &
Petrus 4. ſent. diſt. 14. Imbutos, inquit, vitijs animos exuere, atque emendare virtutis eſt per-
fectæ atque cœleſtis gratiæ, & ideo ſane ita poteſt definiri pœnitentia, Pœnitentia eſt virtus, *Lumbardus*
vel gratia, qua commiſſa mala, cum emendationis propoſito, plangimus, & odimus, & plan-
genda vlterius committere nolumus. Autoritates ergo quamplurimæ affirmantes pœniten-
tiam delere peccata, infirmitates ſanare, mortuos ſuſcitare, & ſimilia, ſeu iſta per pœniten-
tiam fieri, poſsit iuxta præmiſſa conuenienter intelligi de pœnitentia habituali prædicta, quæ
eſt cauſa pœnitentiæ actualis: Quare & Gloſſa ſuper principium diſtinctionis de pœnitentia,
pro opinione contraria ſuperiùs allegata, Remiſsio, inquit, peccatorum præcedit cordis con-
D tritionem: Non enim poteſt quiſquam verè conteri, niſi priùs habeat fidem per dilectionem
operantem. Dicuntur ergo peccata dimitti per contritionem, hoc eſt per illud quod facit cor-
dis contritionem, id eſt, per charitatem. Pœnitentia inſuper actualis quædam eſt formata,
quædam informis; quædam meritoria, quædam præparatoria: De pœnitentia autem informi
dicitur Sapient. 5. Tunc dicent intra ſe pœnitentiam agentes, &c. & Mat. 27. Tunc Iudas pœ- *Sapient. 5.*
nitentia ductus retulit 30. argenteos &c. quibus & occurrunt multa ſimilia in Scriptura: Pœ-
nitentia autem actualis formata & meritoria eſt, quæ procedit ex charitate & gratia, ac for-
matur; Informis verò & præparatoria eſt quædam triſtitia de peccato, timore pœnæ, timore
incommodi, timore ſeruili, præcedens temporaliter gratiam, & præparans peccatorem ad
dimiſsionem peccati, ad operationem boni, & ad receptionem gratiæ & pœnitentiæ ſaluta-
ris, ſicut 37° docebatur; talis autem pœnitentia ſemper vel plurimum, ſicut credo, præcedit
gratiam, iuſtificationem, & veram pœnitentiam in adultis: Eiuſmodi etiam eſt omnis diſpli-
E centia, horror, abominatio, deteſtatio, & improbatio peccatorum, gratiam iuſtificantem, &
veram pœnitentiam antecedens. Talis autem pœnitentia communiter naſcitur ex timore
pœnæ inferni, ex timore incommodi, ex timore ſeruili: Quare & Dominus hunc timorem
velut vtilem peccatoribus imprimit etiam ingeminando, ſic dicens; Timete eum qui poteſt
& corpus & animam perdere in gehennam, Matth. 10. & Luc. 12 Timete eum qui poſtquam
occidit habet poteſtatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete. Vnde & Parab. 15.
Per timorem Domini declinat omnis à malo. Et ſupra 1. Timor Domini principiū ſapientiæ,
quod Beda exponens, ſicut allegat Petrus 3. ſen. diſt. 34. Duo, inquit ſunt timores Domini, ſer-
uilis qui principiū eſt ſapientiæ, & amicalis qui perfectionē ſapientiæ comitatur; ſeruilis prin-
cipiū ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primò, timore corripitur diuinoꝫ ne punia-

 tur, ſed

tur, ſed hunc perfecta charitas foras mittit; ſuccedit huic timor Domini Sanctus permanens A
in ſæculum ſæculi. Beatus etiam Auguſtinus exponens illud Pſal. 127. Beati omnes qui timent
Dominum, loquens de iſto duplici timore, quorum vnus eſt caſtus & permanet in ſæculum
ſæculi, & alius excluditur charitate, ſic ait, Aliqui propterea tantum timent, ne aliquid mali in
|| accedat terra patiantur, nè illis ægritudo || *accidat*, nè damnum, nè orbitas, nè alicuius amiſſio chari, nè
exilium, nè damnatio carceris, nè aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt, adhuc iſte
timor non eſt caſtus; adhuc audi, Alius non in hac terra pati timet, ſed gehennas timet; vndè
terruit & Dominus, audiſtis cum Euangelium legeretur, vbi vermis eorum non moritur, & ig-
nis non extinguitur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura ſunt impijs, timent & conti-
nent ſe à peccato, timent quidem, ſed non amant iuſtitiam: cum autem per timorem ſe conti-
nent à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit, quod durum erat, amari, & dulceſcit Deus, &
iam incipit homo propter ea iuſtè viuere, non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem.
Excluſus eſt ergo timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus; quis enim timor caſtus? Secun- B
dum quem debemus Fratres mei, intelligere quod dictum eſt, Beati omnes qui timent Domi-
num, qui ambulant in vijs eius. Qui & exponendo Epiſtolam primam Iohannis homilia 9ª.
Incipiat, inquit, timor, quia initium ſapientiæ timor Domini: Timor quaſi locum præparat
charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui præparauit locum; quia
ſicut vidimus per ſetam introduci lumen quandò aliquid luminatur; ſeta prius intrat, quæ niſi
prius exeat, non ſuccedit lumen; ſic primo timor occupat mentem, non ibi autem remanet
timor, quæ ideo intrauit vt introduceret charitatem. Autoritates ergo quæ videntur aſſe-
rere pœnitentiam præcedere & facere iuſtificationem, & purgationem peccatorum, poſſunt
intelligi de pœnitentia informi & præparatoria, quòd hæc facit, quia mouet & excitat, diſpo-
nit & præparat vt hæc fiant. Omnia autem iſta & iſtis ſimilia, puta vndè principium mutati-
onis, Conciliator, Medicus, & vniuerſaliter omne mutans ad tertiam ſpeciem cauſæ, quæ
communiter appellatur efficiens, reducuntur, ſicut Philoſ. 2. Phyſ. 29. & 31. & 5. Metaphyſ. 2. C
manifeſtat. Talis autem videtur fuiſſe baptiſmus pœnitentiæ, quem Iohannes prædicauit in
remiſſionem peccatorum, ſicut Luc. 3. recitatur. Super quod verbum Chryſoſtomus ſicut re-
citatur in Gloſſa, & partim per Pelagianos obijciebatur ſuperius, ita dicit, Cum nondum ob-
lata eſſet hoſtia, nec deſcendiſſet Spiritus, qualiter erat fienda remiſſio? quid eſt ergo quod
Lucas dicit, In remiſsionem peccatorum? Erant ſiquidem Iudæi ignari, nec culpas proprias
perpendebant. Quoniam igitur hæc erat cauſa malorum, vt peccata agnoſcerent ad redemp-
torem quærendum, venit Iohannes hortans illos pœnitentiam agere; vt per pœnitentiam ef-
|| Apertè fecti meliores atque contriti ad recipiendum veniam ſatagant. || *Aptè* ergo cum dixiſſet, quod
venit prædicans baptiſmum pœnitentiæ, adiecit In remiſſionem peccatorum, quaſi diceret,
Idcirco ſuadebat illis pœnitere, vt ſubſequentem veniam facilius impetrarent credentes in
Chriſtum. Nam niſi pœnitentia ducerentur, nequaquam expoſcerent gratiam. Vndè bap-
tiſma illud nullam aliam habuit cauſam, niſi quòd præparatorium erat ad fidem Chriſti. Hoc D
idem tenet beatus Gregorius, & alij Catholici tractatores. Quare & Petrus 4. Sentent diſt. 2.
ſic ait, Baptiſmum Chriſti Iohannes ſuo baptiſmo prænuntiauit, qui primus baptizaſſe legi-
tur, ſed in aqua, non in ſpiritu, ſicut ipſe ait, Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam: Sola
enim corpora abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptiſmus verò Iohannis fuit in pœ-
nitentiam non in remiſſionem, baptiſmus Chriſti in remiſſionem; quia Iohannes baptizans
homines ad pœnitentiam vocabat, & quos baptizabat pœnitere docebat, ſecundum illud;
Veniebant ad Iohannem in Iordanem, confitentes peccata ſua; ſed in baptiſmo Iohannis
non dabatur peccatorum remiſſio quæ data eſt in Chriſti baptiſmo. Ad quid ergo, ex quo
non conferebat gratiam, vtilis erat baptiſmus Iohannis? quia homines vſu baptizandi præpa-
rabat ad baptiſmum Chriſti. Quare & ſimiliter Auguſtinus ſuper illud Pſal. 110. Confeſsio
& magnificentia opus eius, tales Autoritates taliter intelligēdas oſtendens, Quid inquit, mag-
nificentius quam iuſtificare impium? ſed opus fortaſſe hominis præuenit iſtā magnificentiam E
Dei, vt cum fuerit peccata confeſſus, iuſtificari mereatur. Deſcendit enim de templo iuſtifica-
tus publicanus magis quam ille Phariſæus; quia neque oculos audebat ad cœlum leuare, ſed
percutiebat pectus ſuum, dicens, Domine, propitius eſto mihi peccatori Hæc eſt magni-
ficentia Domini, iuſtificatio peccatoris, quoniam qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat
humiliabitur: Hæc eſt magnificentia Domini, quoniam cui plurimum dimittitur, plurimum
diligit: Hæc eſt magnificentia Domini, quoniam vbi abundauit peccatum, & ſuperabundauit
gratia, ſed fortaſſe ex operibus; Non, inquit, ex operibus, nè forte quis extollatur; Ipſius
enim ſumus figmentum creati in Chriſto, in operibus bonis. Iuſtitiam enim homo non ope-
ratur niſi iuſtificatus; Credens autē in eum qui iuſtificat impium, à fide incepit, vt bona opera
non

A non præcedentia quod meruit, ſed conſequentia quod accepit, oſtendant. Vnde ergo illa confeſsio? nondum quidem eſt opus iuſtitiæ, ſed delicti improbatio. Ecce ergo ſecundum Auguſtinum, quòd confeſsio peccati iuſtificationem peccatoris præcedens, non eſt opus iuſtitiæ, ſed tantùm improbatio delicti, abominatio & deteſtatio peccatorum, quæ ſine diſplicentia, triſtitia, & pœnitentia ſimili nuſquam fuit. Verùm ne quis Pelagianorum hanc ſaltem confeſsionem præparatoriam & informem ſibi audeat vendicare, ſtatim ſubiungit; Sed nec in ipſa de te, homo, glorieris, vt qui gloriatur, in Domino glorietur: Quid enim habes quod non accepiſti? Non ergo ſola magnificentia qua iuſtificatur impius, ſed & confeſsio & magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus? qui cui vult, miſeretur;& quem vult,obdurat: nunquid iniquitas apud Deum? abſit. Pœnitentiam quoque actualem formatam, & meritoriam iuſtificare iniuſtum, & delere peccata dupliciter poteſt intelligi, ſcilicet antecedenter naturaliter, & concomitanter ac ſubſequenter ſecundum legem ſtatutam. Antecedenter,ita quòd præcedat naturaliter iuſtificationem, & deletionem peccati, & falſum eſt, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: B concomitanter & ſubſequenter ita, quòd in omni iuſtificatione peccatoris adulti, & deletionem ſui peccati ſecundum legem præſentem inſeparanter concomitetur,& naturaliter ſubſequatur talis pœnitentia actualis, verum eſt, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Hoc modo loquitur beatus Iacobus Apoſtolus in Epiſtola ſua, cap. 2°. vbi eum Pelagiani ſuperius allegârunt, dicendo hominem iuſtificari non ex fide tantùm, ſed ex operibus etiam extrinſecis, quæ magis opera nuncupantur, quia non iuſtificatur ſine illis, id eſt, non manet iuſtus * ex ſola fide ſine operibus, cùm opportunitas, ſiue neceſsitas fuerit operandi, quia fides tunc ſine operibus moritur per abſceſſum charitatis, quæ eſt vita & forma fidei Chriſtianæ, quæ & ſemper cùm opus fuerit, operatur, ſicut vtrumque præcedentia manifeſtant. Quare & ſecundum eum fides per opera conſummatur, & viuida conſeruatur,& homo iuſtus ſeruatur. Intendit enim principaliter ibi refellere hæreſim quorundam occaſione forſitan illius verbi Dominici; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit, ſeu illius dicti Apoſtolici; Neminem ſcilicet iuſti- C ficari ex operibus, ſuperius allegati, dicentium omnem baptizatum, & credentem in Chriſtum eſſe iuſtum & ſaluandum etiam ſine bonis operibus quibuſcunque. Vnde ſic ait; Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? nunquid fides poterit ſaluare eum? Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis de vobis illis; Ite in pace, calefaciamini & ſaturamini, non dederit autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera,mortua eſt in ſemetipſa. Tu credis, quoniam vnus eſt Deus; bene facis; & Dæmones credunt & contremiſcunt. Vis autem ſcire,O homo inanis, quoniam fides ſine operibus otioſa eſt, vel ſecundum aliam literam mortua eſt? Abraham pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides conſummata eſt; & impleta eſt Scriptura, dicens; Credidit Abraham Deo, & re- D putatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus homo iuſtificatur, & non ex fide tantùm: Sed quis legens hiſtoriam Geneſis, neſciat Abraham fuiſſe iuſtum, & familiarem Dei amicum, priuſquam obtulit filium ſuum, ſeu potius voluit obtuliſſe. Non fuit ergo ex iſto opere iuſtificatus antecedenter, ſed tantùm concomitanter & ſubſequenter,ex iſto ſcilicet opere ſubſecuto fidem ſuam & iuſtitiam,quando neceſsitas hoc exigit, fidelis & iuſtus in ſua fide & iuſtitia conſeruatus, quam alias perdidiſſet, præceptum Domini contemnendo. Quare & Auguſtinus ſuper Pſal.31. tractat. primo, volens concordare dictum *Auguſtinus.* Pauli ad Rom 4. Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt,habet gloriam, ſed non apud Deum; quid enim dicit Scriptura; Credidit Abraham Deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam,& dictum Iacobi memoratum obijciendo & reſpondendo,ſic ait; Vides, inquit hæreticus, quia non ex operibus,ſed ex fide iuſtificatus eſt Abraham. Faciam ergo quicquid volo, quia etſi bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum,deputatur mihi ad iuſtitiam. Reſpondeo ergo E tanquam contra Apoſtolum,& dico de ipſo Abrahā,quòd inuenimus etiam in Epiſt. alterius Apoſtoli,qui volebat corrigere homines,qui malè intellexerant iſtum Apoſt. Iacobus enim in Epiſt.ſua contra eos,qui nolebant bene operari,de ſola fide præſumentes ipſius Abrahæ commendauit opus,Paulus fidem. Non ſunt ſibi aduerſi Apoſtoli; dicit autem opus omnibus notum,Abraham filium ſuum immolandum Deo obtulit; magnum opus, ſed ex fide: laudo ſuperædificationem operis,ſed video fidei fundamentum; laudo fructum boni operis,ſed in fide agnoſco radicem. Si autem hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet qualecunque illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic teneret fidem Abraham; vt cùm ei Deus imperaret offerre ſibi immolandum filium, diceret apud ſemetipſum; Non facio & tamen credo, quia me etiam contemnentem iuſſa ſua liberat Deus, fides ſine operibus mortua eſſet,

* ſcilicet

tua eſſet, & tanquam radix ſine fructu ſterilis atque arida remaneret. Quid ergo? nulla A
opera debemus præponere fidei, id eſt, vt ante fidem quiſque dicatur benè operari? Er-
go, Fratres, ex fide iuſtificatus eſt Abraham; ſed ſi fidem opera non præceſſerunt, tamen
ſecuta ſunt. Nunquid enim fides tua ſterilis erit, ſi ſterilis non es? ſterilis non eſt ipſa, tene
fidem operaturus; Dicit enim idem Apoſtolus fidem quæ per dilectionem operatur. Idem
de ſpiritu & litera 20. concordans illud dictum Apoſtoli per Pelagianos ſuperius allegatum,
Factores legis iuſtificabuntur, ad Rom. 2. cum alio eius dicto, Arbitramur iuſtificari homi-
nem per fidem abſque operibus legis, ad Rom. 3. Neque, inquit, contra ſeipſum diceret
quod ait, Factores legis iuſtificabuntur, tanquam per opera non per gratiam iuſtificentur,
cùm dicat gratis iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, nihil aliud volens intelligi
in eo quod dicit gratis, niſi quia iuſtificationem opera non præcedunt. Apertè quippe alibi
ait, Si gratiâ, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia; ſed ſic intelligendum
eſt, Factores legis iuſtificabuntur, vt ſciamus eos aliter non eſſe factores legis, niſi iuſtificen- B
tur, non vt iuſtificatio factoribus accedat, ſed vt factores iuſtificatio præcedat. Quid enim
eſt aliud iuſtificari quàm iuſti facti, ab illo ſcilicet qui iuſtificat impium vt ex impio fiat iuſtus.
Si enim ita loqueremur vt diceremus, Homines liberabuntur, hoc vtique intelligeretur eis,
qui iam homines eſſent, accedere liberationem; ſi autem diceremus, Homines creabuntur,
non vtique intelligeretur eos creari qui erant, ſed ipſa creatione homines fieri; Ita ſi dictum
eſſet, Factores legis honorabuntur, non rectè intelligeremus, niſi honorem illis, qui iam eſ-
ſent factores, legis accedere; cùm verò dictum eſt, Factores legis iuſtificabuntur, quid aliud
dictum eſt, quàm iuſti iuſtificabuntur? Factores enim legis vtique iuſti ſunt; ac per hoc tan-
tundem eſt ac ſi diceretur, Factores legis creabuntur, non qui iam erant, ſed vt ſint, vt ſic
intelligerent etiam Iudæi legis auditores, indigere ſe gratia iuſtificatoris, vt poſſent eſſe facto-
res. Simili quoque modo dicuntur peccata per oris confeſsionem dimitti, ſicut ſecunda ſecta
mediantium oſtendebat, quod tamen non poteſt intelligi antecedenter tempore nec natura; C
ita videlicet quòd oris confeſſio antecedat tempore vel natura dimiſſionem peccatorum
mortalium quoad culpam, ſicut & contra eandem fuit oſtenſum, ſed concomitanter & ſub-
ſequenter ſecundum legem ſtatutam, quia videlicet ad iuſtificationem iniuſti, & conſerua-
tionem iuſtitiæ, oportet ſecundum legem Eccleſiæ, ſi facultas affuerit, quod oris confeſſio
ſubſequatur; alioquin propter contemptum redeunt peccata priùs in contritione & propoſi-
to confitendi deleta; redeunt, inquam, verè vel imputabiliter, ſeu æquè ponderanter ſecun-
dum reatum, vel etiam præponderanter propter aggrauationem noui contemptus adiuncti.
Hoc modo ſimiliter dicuntur peccata in adultis per baptiſmum remitti: Quis enim catholi-
cus dubitat omnes peccatores magnos & paruos in remiſſionem peccatorum communiter
baptizari, ſicut baptiſma in remiſſionem peccatorum eſt communiter inſtitutum? Quis enim
non profitetur Concilium Nicenum, quod pro tota Chriſti Eccleſia & ſingulis filijs eius di-
cit, Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum? Multi tamen adulti ante bap- D
tiſmum aquæ ſeu fluminis, in baptiſmo flaminis credendo in Chriſtum, & in baptiſmo pœni-
tentiæ à peccatis omnibus ſunt mundati, ſicut ſuperius contra ſecundam ſectam mediantium
monſtrabatur: Iſti ergo baptizantur in remiſſionem peccatorum, non antecedenter, ſed ſubſe-
quenter modis prædictis. Adhuc autem pœnitentiam actualem iuſtificare iniuſtum, & de-
lere peccata poteſt habere duplicem intellectum, ſcilicet effectiuè vel oſtenſiuè, manifeſtati-
uè, ſeu etiam ſignificatiuè. Actualis namque pœnitentia, & maximè qualis in Eccleſia cele-
bratur, oſtendit, manifeſtat, & eſt ſignum quod pœnitens iuſtificatur, & quod eius peccata
ſunt deleta: Sic enim communiter & catholicè dicimus per oris confeſsionem, & poteſta-
tem clauium, ſcilicet abſolutionem ſacerdotis peccata dimitti, ſicut ſecunda ſecta, & tertia me-
diantium demonſtrabant, quod tamen non poteſt intelligi proprie, effectiue, ſicut contra eaſ-
dem ſuperiùs eſt oſtenſum, ſed manifeſtatiue & ſignificatiue: Manifeſtant enim, & ſunt ſig-
na in foro Eccleſiæ quod peccata ſunt dimiſſa confeſſis & abſolutis ſecundum leges Eccleſiæ E
conſtitutas. Quare & de pœnitentia diſt. 1. poſtquam valide eſt probatum, peccata per gra-
tiam ante confeſſionem dimitti, ſubiungitur; fit itaque confeſſio ad oſtenſionem pœniten-
tiæ, non ad impetrationem veniæ; & ſicut circumciſio data eſt Abrahæ in ſignum iuſtitiæ
non in cauſam iuſtificationis, ſic confeſsio offertur Sacerdoti in ſignum veniæ acceptæ, non
in cauſam remiſsionis accipiendæ. Quare & Gloſſa ſuper principium illius primæ diſtinctio-
nis, recitata opinione dicente, quod ſola cordis contritio non delet peccata, vbi copia Sacer-
dotis habetur, ſubiungit; ſed quicquid dicat, dic quod nec cordis contritione, nec oris confeſ-
ſione peccata dimittuntur, ſed tantum gratia Dei; ſed ipſa cordis contritio ſignum eſt pecca-
ta eſſe dimiſſa, ſicut exterior ſatisfactio eſt ſignum cordis contritionis. Cui & concorditer
Petrus

A Petrus 4. ſent. diſt. 17. Confeſſio, inquit, eſt teſtimonium conſcientiæ Deum timentis. Huic & conſonat illud ſuperius allegatum, quod Chriſtus præcepit leproſi mundato oſtendere ſe Sacerdotibus, & offerre pro emundatione ſua non impetranda ſed habita, quod præcepit Moſes in teſtimonium illis; non dixit in efficientiam, ſed in teſtimonium, & in ſignum munditiæ conſecutæ. Quare & congruè Leuit. 14. vbi traditur ritus leproſi mundandi, præcipitur quòd leproſus mundandus adducatur ad Sacerdotem; qui cùm inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei vt offerat hæc & illa, vt ſic qui mundus eſt, iure purgetur. Sed quomodo mundatur nouiter ſeu purgatur, cuius lepra iam priùs eſt mundata, & mundata inuenta, niſi quia mundatus, ſeu mundus purgatus, ſeu purus oſtenditur iudicio Sacerdotis: Certum eſt enim Sacerdotes legales, leproſos nequaquam miraculosè & effectiuè mundaſſe, ſed mundatos per priùs ſeu mundos tantummodo indicaſſe, quod & planè exprimunt verba legis, Cùm, inquit lex prætacta, Sacerdos inuenerit lepram eſſe mundatam, faciet hæc & illa. Qui etiam B modus loquendi ſupra eiuſdem 13. expreſsius & ſæpius inuenitur, vbi traduntur leges de eo quod apparet, ſed dubitatur eſſe leproſus, quòd debet adduci ad Sacerdotem, & ſecundum eius iudicium reputari mundus vel immundus: vbi & in caſu quo iudicabitur eſſe mundus, quandoque dicit quòd mundabit eum Sacerdos, id eſt, mundum iudicabit; quandoque quòd talis mundabitur, id eſt, mundus iudicabitur, ſicut planum eſt, & Gloſſa teſtatur. Quare & textus ſatis planè ſeipſum exponens in caſu prædicto, quandoque dicit quòd conſiderabit eum Sacerdos, & mundum eſſe decer et, quandoque verò quòd pronunciet eum mundum. Vbi etiam in caſu quo debet iudicari immundus, quandoq; dicit, quòd contaminabit eum Sacerdos, id eſt, ſecundum Gloſſam, contaminatum iudicabit; & quandoque dicit expreſsiùs quòd talem teneri à lepra iudicabit; quandoque verò quòd Sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. Quod & planè teſtatur autoritas beati Hieronymi contra ſectam tertiam allegata. Quare & Petrus 4. ſentent. diſtinct. 18. Aliter, inquit, ſoluit Deus C vel ligat, aliter Eccleſia. Ipſe enim per ſe tantùm ita dimittit peccatum, quia & animam mundat ab omni interiore macula, & à debito æternæ mortis ſoluit; Non autem Sacerdotibus hoc conceſsit, quibus tamen præbuit poteſtatem ligandi & ſoluendi, id eſt, oſtendendi homines eſſe ligatos & ſolutos. Vnde & Dominus leproſum ſanitati prius reſtituit per ſe, deinde ad Sacerdotes miſit, quorum iudicio oſtenderetur mundatus. Item & Lazarum iam viuificatum obtulit diſcipulis ſoluendum, quia etiamſi aliquis ſit apud Deum ſolutus, non tamen in facie Eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium Sacerdotis. In ſoluendis igitur culpis vel retinendis ita operatur Sacerdos Euangelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis qui contaminati erant lepra, quæ peccatum figurat, idque iuris & officij habent Sacerdotes Euangelici, quod olim habebant legales ſub lege in curandis leproſis. Hi ergo dimittunt peccata vel retinent, dum dimiſſa à Deo vel retenta iudicant vel oſtendunt. Similiter etiam loquitur Auguſtinus de ſpiritu & litera 20. vbi poſita vna expoſitione illius Apoſtolici dicti ad D Romanos, Factores legis iuſtificabuntur, ſuperiùs recitata, ſubiungens ſecundam, ſic ait, Aut certe ita dictum eſt, Iuſtificabuntur, ac ſi diceretur, Iuſti habebuntur, iuſti deputabuntur, ſicut dictum eſt de quodam, Ille autem volens iuſtificare ſe, id eſt, vt iuſtus haberetur, & deputaretur. Vnde aliter dicimus, Deus ſanctificat ſanctos ſuos; aliter autem ſanctificetur nomen tuum. Illud ideo quia ipſe illos facit ſanctos eſſe qui non erant ſancti; Hoc autem ideo, vt quod ſemper apud ſe ſanctum eſt, ſanctum etiam ab hominibus habeatur, id eſt, ſanctè timeatur. Ad ſimilem ergo modum loquendi non incongruè poteſt dici, quòd contritio ſeu pœnitentia actualis iuſtificat impium, & delet peccata, ſcilicet oſtenſiuè, manifeſtatiuè, ſeu etiam ſignificatiuè, licet non propriè effectiuè. Ampliùs autem pœnitentiam actualem delere peccatum, poteſt intelligi quantum ad culpam, vel quantum ad pœnam, ſeu ſatisfactionem debitam, ſeu ſtatutam. Quis enim ignorat peccatorem debitè pœnitentem, & autoritate clauium à peccato ſolutum eadem autoritate ad pœnam & ſatisfactionem ligari? Quanquam igitur peccator E per infuſionem gratiæ ſtatim immediatè iuſtificetur, & à peccato purgetur quantũ ad culpam ſeu maculam, manet tamen obligatus ad pœnam temporalem, & ad ſatisfactionem congruam faciendam. Contritio autem & pœnitentia interior & exterior, puta, confeſsio, erubeſcentia, ieiunium, oratio, & eleemoſyna eſt pars huius pœnæ & ſatisfactionis prædictæ. Contritio tamen & pœnitentia interior poſſet eſſe tanta, tam vehemens tam intenſa, quòd ipſa planè ſufficeret ſine alia pœnitentia aut ſatisfactione extrinſeca facienda. Rationabiliter ergo dici poteſt, contritionem & pœnitentiam actualem iuſtificare iniuſtum & delere peccata, quantum ad ſolutionem pœnæ & ſatisfactionis debitæ pro peccato. Dicitur enim peccator iuſtificari, & purgari à peccato per ſatisfactionem & opera ſatisfactoria, puta per ieiunium, per orationes, per eleemoſynas, & ſimilia, ſicut quarta ſecta mediantium recitat, cùm tamen certum

Lumbardus.

Lumbardus.

Auguſtinus.

certum ſit, peccatum quantum ad culpā & maculam prius eſſe dimiſſum, ſicut contra eandem A
fuit oſtenſum, quod ideo debet intelligi modo dicto. Sic autem loquitur lex, imò Dominus in lege, Leuit. 4. & 5. frequenter dicendo, ſi quis peccauerit hoc modo vel illo, offerat hoc vel illud, rogabitque pro eo Sacerdos, & dimittetur ei. Vbi & primo capitulo præcipitur, quòd anima quæ peccauerit tali modo, agat pœnitentiam de peccato, & offerat hoc vel illud rogabitq; pro eo Sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei; & infra magis expreſſè iubetur quòd anima inferens damnum in rebus ſanctificatis Domino, in rebuſuè proximi, reſtituat integrè cuncta ablata, & inſuper quintam partem, offeratque arietem immaculatum de gregibus Sacerdoti, iuxta menſuram & æſtimationem peccati, qui orabit pro eo, & dimittetur ei pro ſingulis quæ faciendo peccauit. Huic & conſonat, quòd contriti, confeſſi, & abſoluti, quare & perfectè mundati à culpis & maculis peccatorum, adhuc pro ſatiſfactione à Sacerdotibus eis iniuncta, dicendo frequenter orationem dominicam, orant Patrem Cœleſtem, dicentes, Dimitte nobis debita noſtra, vel ſicut Luc. 11. recitat, dimitte nobis peccata B
noſtra. Dimitte, inquimus, nobis debita noſtra ſiuè peccata, quantum ſcilicet ad offenſam tuam & iram, quantū ad punitionem & ſatiſfactionem, quæ prius dimiſiſti quantum ad maculam ſiuè culpam. Quare & Anſelmus 1. Cur Deus homo 20. dialogizando ſic ait, Quid eſt quod dicimus Deo, dimitte nobis debita noſtra, & omnis gens orat Deum, quem credit, vt dimittat ſibi peccata: Si enim ſoluimus quod debemus, cur oramus vt dimittat? Nunquid Deus iniuſtus eſt, vt iterum exigat quod ſolutum eſt? Si autem non ſoluimus, cur fruſtra oramus vt faciat, quod quia non conuenit facere non poteſt, aut qui non ſoluit fruſtra dicit dimitte; qui autem ſoluit, ſupplicat, quoniam hoc ipſum pertinet ad ſolutionem vt ſupplicet. Huic

Gregorius. quoq; concordat quod refert beatus Gregorius ſuper Euangelia homilia 34. de quodam nomine Victorino, qui erat opulentæ ſubſtantiæ & peccator, ſed reatus ſui conſideratione compunctus, erexit ſe contra ſe, mundi huius omnia dereliquit, Monaſterium petijt; in quo nimirum Monaſterio tantæ humilitatis, tantæq; ſibi diſtrictionis extitit, vt cuncti fratres, qui illic C
ad amorem diuinitatis exercuerant, ſuam cogerentur vitam deſpicere, dum illius pœnitentiam viderent. Studuit namq; toto mentis anniſu cruciare carnem, proprias voluntates frangere, furtiuas orationes quærere, quotidianis ſe lacrymis lauare, deſpectum ſui appetere, oblatam à fratibus venerationem timere. Hic itaq; nocturnas fratrum vigilias præuenire conſueuerat, & quia mons in quo Monaſterium ſitum eſt ex vno latere in ſecretiori parte prominebat, illic conſuetudinem fecerat ante vigilias egredi, vt ſe quotidiè in fletu pœnitentiæ quanto ſecretius tanto liberius mactaret: Contemplabatur namq; diſtrictionem venturi iudicij ſui, & iam eidem iudici concordans puniebat in lacrymis facinoris ſui reatus. Quadam autem nocte, explorante & vidente Abbate Victorino, in ſecreto montis latere diu in oratione proſtrato, lux cœlitus diffundebatur ſubito ſuper eum, tantaq; claritas ibi ſe ſparſit, vt tota pars regionis illius ex ipſa candeſceret; Vox etiam pariter venit dicens, Dimiſſum eſt tibi peccatum tuum. Adhuc autem iuxta diſtinctionem præmiſſam poteſt elici alia conſequenter. Pœnitentiam ſiqui- D
dem actualem iuſtificare iniuſtum, poteſt intelligi vel quantum ad deletionem maculæ peccati ſeu culpæ, vel quantum ad plenam reconciliationem Deo offenſo, & reformationem plenariam ſtatus ſui. Dimiſſo namq; peccato cuipiam quoad culpam, adhuc remanet Deus ei iratus; vult enim adhuc ei punitionem ſeu pœnam ſatiſfactoriam pro peccato. Ira namq; Dei ſicut dicebatur 25. primi, & turba Doctorum teſtatur, non eſt aliqua commotio, turbatiouè ipſius, ſed tantum voluntas puniendi, & eius effectus, ipſa videlicet punitio ſiuè pœna. Quod benè aduertens Propheta, & plangens, ſic ait, Deus conuerte nos &c. Domine Deus virtutum quouſq; iraſceris ſuper orationes ſerui tui, ſcilicet iam cōuerſi; Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in menſura? Pſal. 79. In menſura, ſcilicet pœnæ contra mēſuram culpæ, ſicut Eſaiæ 27. dicitur, & præcedentia manifeſtant. Quare & Auguſt. exponens verſum Pſalmi, de ira Dei pręmiſſum, ſic ait, Iraſcebaris in orationem inimici tui, & adhuc iraſceris in orationem ſerui tui. Conuertiſti nos, agnouimus, & adhuc iraſceris in orationem ſerui E
tui. Ita planè iraſceris vt Pater, corrigens; non vt iudex, damnans. Ne putes iam tranſiſſe iram Dei quia conuerſus es; tranſijt à te ira Dei, ſed nè damnet in æternum; flagellat autem non parcit, quia flagellat omnem filium quem recipit, ſed tamen quamdiu iraſceris in orationem ſerui tui, non iam inimici tui? quamdiu ſic cibabis nos, & cætera ſupradicta? Nec etiam peccator, peccato dimiſſo, ſtatim habet reformationem plenariam ſtatus ſui, ſicut euidenter ſequitur ex prædictis; adhuc etiam remanet debitor pœnæ, & ſatiſfactionis debitæ pro peccato. Habet quoque vt plurimum quandam infirmitatem ex peccato contractam, ſcilicet facilitatem ad malum & difficultatem ad bonum. Ad reformationem ergo plenariam impetrandam, valet contritio & pœnitentia interior, & exterior pœnitenti, ſicut ſequitur

quitur

A quitur ex præmiſsis, ſicuti etiam teſtatur Bernardus de gratia & libero arbitrio, 24, ſuperius recitatus. Quare & Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia, 17. Studeat, inquit, quiſque delicta corrigere, vt poſt mortem non oporteat pœnam tolerare: Quædam enim peccata ſunt, quæ ſunt mortalia, & in pœnitentia ſunt venialia, ſed non ſtatim ſanata; Sæpè enim quidam æger moreretur, ſi non medicaretur, nec ſtatim ſanatur; languet victurus, qui erat moriturus. Et ſupra 13. Peccatum fit veniale per confeſsionem quod erat criminale in operatione; & ſi non ſtatim purgatur, fit tamen veniale quod commiſerat mortale. Dicitque Anſelmus, 1. Cur Deus homo, 25. Beatitudinem nulli dari debere, niſi illi cui penitùs dimiſſa ſunt peccata, nec hanc dimiſsionem fieri niſi debito reddito quod debetur pro peccato ſecundum magnitudinem peccati. Innuit ergo planè quòd peccatum dimittitur aliquatenus, ſed non penitùs, partialiter, non totaliter, diminutè, non plenè ante ſolutionem plenariam totius debiti pro peccato. Per hæc autem & huiuſmodi diuina gratia inſpirante, autoritates præmiſſæ & aliæ ſimiles, *Bernardus.*

B quæ videntur iſtam ſententiam impugnare ad concordiam reducentur, omnes Pelagianorum argutiæ diſſoluentur, & omnes obiectiones aliæ ſopientur. Porrò licèt peccatum per infuſionem gratiæ ante naturaliter contritionem, confeſsionem, abſolutionem, & ſatisfactionem plenariam, quantum ad culpam & maculam deleatur, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: remanet tamen peccator obligatus ad ſatisfactionem plenariam & debitam pro peccato, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Contritio autem, confeſsio, abſolutio, ſeu abſolutionis debita quæſitio, & receptio, & quælibet operis ſatisfactio eſt ſatisfactoria quoquomodo, quia partialiter vel totaliter pro peccato, valetque ad meritum, ad humilitatem, ad cauendum peccatum, & ad carnem belligeram ſubiugandum. Nihil ergo horum eſt ſuperfluum, inutile, otioſum, ſicut ſuperius eſt obiectum. Quare & Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia, 13. Erubeſcentia, inquit, ipſa partem habet remiſsionis. Ex miſericordia enim hoc præcepit Dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per ſeipſum dicit ſacerdoti, & erubeſcentiam vincit

C timore offenſi, fit venia criminis. Fit enim veniale per confeſsionem quod erat criminale in operatione; & ſi non ſtatim purgatur, fit tamen veniale quod commiſerat mortale. Multum enim ſatisfactionis obtulit, qui erubeſcentiæ dominans, nihil eorum quæ commiſerit, nuntio Dei denegauit. Et quoniam verecundia magna eſt pœna, qui erubeſcit pro Chriſto, dignus fit miſericordia. Vnde patet, quòd quanto pluribus confitebitur in ſpe veniæ turpitudinem criminis, tanto faciliùs gratiam conſequetur remiſsionis: Ipſi enim ſacerdotes plus poſſunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittit Dominus. Quamobrem & Petrus, 4. Sent. diſt. 17. vlt. Si, inquit, quæritur ad quid valet confeſsio, cùm in contritione iam deletum ſit peccatum; dicimus quòd quædam punitio eſt ſicut ſatisfactio operis. Per confeſsionem etiam intelligit ſacerdos qualiter debeat iudicare de crimine, per eam quoq; peccator fit humilior & cautior. Cui & concorditer Gloſſa ſuper principium diſtinct. De pœnit. quærit ad quid pœnitentia exterior, & confeſsio eſt neceſſaria, cùm peccatum ſit prius dimiſſum per

D confeſsionem, ſiue per contritionem, & reſpondet; Hoc fit ad humilitatem & ad iuſtitiam exercendam, & vt ſatisfaciat Eccleſiæ quam læſit, & vt ipſe & alij reddantur cautiores. Et ſubdit; Si autem ſubtiliter intueatur, gratiæ Dei, non contritioni eſt attribuenda remiſsio peccatorum. Vnde euidenter apparet, quòd Gloſſator non dicit illud quod erat allegatum ſuperius, pro parte contraria, ex hac Gloſſa, ſecundum ſententiam propriam & ſubtilem, & etiam quia tunc planè contradiceret ſibi ipſi, ſicut præcedentia manifeſtant, ſed ſecundum opinionem aliorum communem, & inter omnes, communiteruè loquentes famoſam. Nec quiſquam, quæſo, Theologus me cauſetur eo quòd gloſſulam iſtam non Theologicâ ita tractem. Pelagiani namque obijciunt eam mihi, quod ergo malum ipſos gladio proprio referire? Græcis enim ac barbaris, ſapientibus quoque & inſipientibus debitor ſum effectus, neque ignoro, quoniam quod ſtultum eſt Dei ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus aliquibus aliquando: qui verò aliter ſenſerit, loquatur ipſe ſapientiam inter perfectos,

E det ſolidum cibum prouectis. Mecum agitur multum benè ſi Chriſti paruulis lac miniſtrem, ſi declaratio ſermonum meorum illuminet, & det paruulis intellectum. Vtinam omnibus omnia ita fiam, vt omnes lucrifaciam veritati. Quod verò arguebatur ſuperius, cùm pœnitere ſit in hominis libera ‖ *poteſtate*, poteſt accepta gratia minimè pœnitere, & ita eſſe iuſtificatus & iuſtus ſine quacunq; pœnitentia poſt vel ante. Fortè, benè concludit de potentia abſoluta; poſſet enim fortaſsis Deus omnipotens ita iuſtificare adultum per habitum ſine actu, ſicut iuſtificat paruulos baptizatos & ſanctificatos in ventre: ſecundum legẽ autem iam poſitam non concludit, cuius cauſam exiſtimo, quia actus contritionis non fit à ſolo homine, nec antecedenter ab homine cum Deo, ſed à Deo antecedenter cum homine, ſicut corollarium 41. docet. Deus enim in ſanctitate magnificus, quandocunq; inſpirat peccatori adulto habitũ charitatis ‖ voluntate

ritatis

ritatis & gratiæ, aſpirat & actum, quem & per ſuam infruſtrabilem voluntatem, ſicut decim. A
huius docet, in homine & cum homine, ſed prius naturaliter homine irreſiſtibiliter, & inde-
fectibiliter operatur. Iſta quoque ſententia nequaquam euacuat clauium poteſtatem : Po-
teſtas namque & vſus earum ad multa & magna in foro priuato & publico ſe extendit, primo
ad indicationem & notificationem veræ abſolutionis à peccato impenſæ à Deo, ſicut ſuperi-
us dicebatur, dum tamen fiat conformiter abſolutioni diuinæ, & iudicio Eccleſiæ triumphan-
tis, concorditer quoque conditioni ſeu merito abſoluti ſicut præcedentia manifeſtant. Vn-
de & Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia 13. Dixit, inquit, Dominus, Quodcunque ſol-
ueris ſuper terram, ſoluetur in cælis, hoc eſt, ego Deus & omnes ordines cæleſtis curiæ, &
omnes ſancti in gloria mea laudant nobiſcum & confirmant quos ligatis & ſoluitis; Non dix-
it, quos putatis ligare & ſoluere, ſed in quos exercetis opus iuſtitiæ & miſericordiæ, alia ope-
ra veſtra in peccatores non cognoſco. Dicitque Gregorius homilia 26ª. ſuper Euangelium,
exponendo illud Ioannis præmiſſum, Quorum remiſeritis peccata, &c. quod ſæpè agitur, vt B
ille qui iudicij locum tenet, vel damnet immeritos, vel alios ipſe alligatus ſoluat, ſæpè in ſol-
uendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſatum merita ſequitur; vn-
de fit vt ipſa hac alligandi & ſoluendi poteſtate ſe priuet, qui hanc pro ſuis voluntatibus, &
non pro ſubiectorum moribus exercet; ſæpè fit vt erga quemlibet proximum odio vel gra-
tia moueatur paſtor : Iudicare autem dignè de ſubditis nequeunt, qui in ſubditorum cauſis
ſua vel odia, vel gratiam ſequuntur. Vnde rectè per Prophetam dicitur, Mortificabant a-
nimas quæ non moriuntur, & viuificabant animas quæ non viuunt: Non morientem quippe
mortificat qui iuſtum damnat, & non victurum viuificare nititur, qui reum à ſupplicio ſol-
uere conatur: Cauſæ ergo penſandæ ſunt, & tunc ligandi atque ſoluendi poteſtas exercen-
da: videndum quæ culpa, aut quæ ſit pœnitentia ſecuta poſt culpam, vt omnipotens Deus
quos per compunctionis gratiam viſitat, illos paſtoris ſententia abſoluat. Tunc enim vera
eſt abſolutio præſidentis, cùm interim arbitrium ſequitur Iudicis; quod bene quatriduani C
mortui reſuſcitatio illa ſignificat, quæ videlicet demonſtrat, quia priùs Dominus mortuum
vocauit, & viuificauit dicens; Lazare, veni foras, & poſtmodum is qui viuens egreſſus fue-
rat à diſcipulis eſt ſolutus, ſicut ſcriptum eſt, Cumque egreſſus eſſet qui fuerat ligatus inſti-
tis, tunc dixit diſcipulis, Soluite, & ſinite abire: Ecce illum diſcipuli iam viuentem ſoluunt,
quem magiſter iam reſuſcitauerat mortuum; Si enim diſcipuli Lazarum mortuum ſoluerent,
fætorem magis oſtenderent, quam virtutem. Ex qua conſideratione intuendum eſt, quod il-
los nos debemus per paſtoralem autoritatem ſoluere, quos Autorem noſtrum cognoſcimus
per ſuſcitantem gratiam viuificare; quę nimirum viuificatio ante operationem rectitudinis in
ipſa iam cognoſcitur confeſſione peccati. Quare & Petrus 4. ſent. diſt. 18. Quomodo, in-
quit, verum eſt, Quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cælis, & quodcunque
ligaueris, &c. Aliquando enim oſtendunt Sacerdotes ſolutos vel ligatos, qui non ſunt tales D
apud Deum, & reſpondit; Sed intelligendum eſt hoc in illis quorum merita ſolui vel ligari
poſtulant. Tunc enim ſententia Sacerdotis, iudicio Dei, & totius cæleſtis curiæ approbatur
& confirmatur, cùm illa ex diſcretione procedit, vt reorum merita non contradicant. Quoſ-
cunque ergo ſoluunt vel ligant, adhibentes diſcretionis clauem, reorum meritis ſoluuntur
vel ligantur in cælis, id eſt, apud Deum, quia in iudicio diuino ſententia Sacerdotis ſic pro-
greſſa approbatur, & confirmatur. Secundò, Sacerdotes Eccleſiaſtici aliquos verè ligant, &
ſoluunt, aliquos ſcilicet notoriè criminoſos arcendo à communione Sacramentorum Eccle-
ſiæ, & eoſdem reconciliatos ad eadem admittendo: Licet enim talis gratia Dei præuentus
pœniteat, & verè abſoluatur à peccatis omnibus coram Deo, non tamen recipietur ad Eccle-
ſiaſtica Sacramenta niſi emundatus & abſolutus iudicio Sacerdotis. Hoc autem bene apparet
de publicè peccantibus, & ideo publicè pœnitentibus, in capite ieiunij de Eccleſia patenter
eiectis, & peracta pœnitentia in cæna Domini reaſſumptis. Quod & bene figurabatur in La-
zaro notoriè mortuo & ſepulto, quem Dominus per ſe primitus ſuſcitauit, deinde præcepit E
diſcipulis, vt eum adhuc ligatum ſoluerent, ſinerentque abire Ioan. 11. euidenter oſtendens
quod notoriè mortuus per peccatum, licet Chriſto vocante per gratiam reuiuiſcat, debet ta-
men venire foras per oris ianuam, confitendo, & ſolui, id eſt, abſolui à vinculo quo apud
Eccleſiam tenebatur, & permitti libere abire, libertate Eccleſiæ militantis. Vnde Auguſti-
nus primæ partis ſuper Iohan. ſermone 49. hunc locum exponens, quid, inquit, hoc ſigni-
ficat? quando contemnis, mortuus iaces, ſepultus iaces, quando confiteris, procedis: quid
eſt procedere, niſi ab occultis velut exeundo manifeſtari. Sed vt confitearis Deus facit, mag-
na voce clamando, id eſt magna gratia vocando; ideo cùm proceſſit mortuus adhuc ligatus,
confitens & adhuc reus, vt ſoluerentur peccata eius miniſtris, hoc dixit Dominus; Soluite
cum

A eum & ſinite abire: Quid eſt, ſoluite, & ſinite abire? quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cæ-
lo. Qui & de verbis Domini ſerm. 8. poſtquam per exemplum de Lazaro oſtendit confitentē
peccatum priùs eſſe ſuſcitatum à Domino, ſicut ſuperiùs pleniùs recitatur, opponendo, & re-
ſpondendo ſubiungit; dicet ergo aliquis, Quid prodeſt Eccleſia, ſi iam confeſſor voce Domi-
nica reſuſcitatus prodit? Quid prodeſt Eccleſia confitenti, cui Dominus ait, Quæ ſolueritis
in terra, ſoluta erunt & in cælo? Ipſum Lazarum attende, Cum vinculis prodijt, iam viuebat
confitendo, ſed nondū liber ambulabat, vinculis irretitus. Quid ergo facit Eccleſia, cui dictum
eſt, Quæ ſolueritis ſoluta erunt, niſi quod ait Dominus continuo ad diſcipulos, Soluite illum
& ſinite ‖ *ire.* Dicitq; Alchinus ſicut recitatur in Gloſſa ſuper Iohan. 11. Chriſtus ergo ſuſcitat, ‖ abire.
quia interius per ſeipſum viuificat; ſoluunt diſcipuli, quia per miniſterium Sacerdotum abſol- *Alcuinus.*
uuntur viuificati. Tertiò Eccleſiaſtici Sacerdotes poſſunt verè ligare vinculo excommunicati-
onis, & ſoluere in Eccleſia militante à communione Sacramentorum & fidelium ſeparando
B & reconciliando, in tantum quòd licet conſtet Eccleſiæ de aliquo excommunicato, quòd verè
pœnituit, & quod per eum non ſtetit, quò minus reconciliaretur Eccleſiaſticæ vnitati, & ſic de-
ceſsit, quare & quòd ſit abſolutus veraciter coram Deo & in Eccleſia triumphante; non debet
haberi pro filio Eccleſiæ militantis, donec per eam fuerit abſolutus, ſicut & docet expreſsè In-
nocent. Papa, Extra, de ſent. excomm. A nobis eſt ſæpè quæſitum. Vbi de tali excommunica-
to & mortuo ita ſcribit, Contingit interdum, vt qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam
ſit ſolutus, & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica eſt ſententia innodatus. Vinculum ergo
quo peccator ligatus eſt apud Deum, in culpæ remiſsione diſſoluitur. Illud autem quo liga-
tus eſt apud Eccleſiam, cùm ſententia remittitur, relaxatur; quod in ſuſcitatione Lazari ſer-
mo Euangelicus manifeſtat, quem priùs Dominus ſuſcitauit, & Apoſtolis præcepit poſtmo-
dum ſoluere ſuſcitatum. Vnde quantumcunque ſe quis iuramento præſtito, quòd Eccleſiæ
mandato pareret, humiliare curauerit, quantacunque pœnitentiæ ſigna præceſſerint, ſi ta-
C men morte præuentus, abſolutionis non poterit beneficium obtinere, quamuis abſolutus a-
pud Deum fuiſſe credatur, nondum tamen habendus eſt apud Eccleſiam abſolutus: Poteſt
tamen & debet ei Eccleſiæ beneficio ſubueniri, ſi de ipſius viuentis pœnitentia per euidentia
ſigna conſtiterit, defuncto etiam abſolutionis beneficium impendatur. Quartò Eccleſiaſtici
Sacerdotes poſſunt verè ligare & ſoluere pœnitentias varias grauiores vel leuiores pœniten-
tibus iniungendo, iniunctas mitigando, mutando, & fortaſsis per Indulgentias de immenſo
theſauro Eccleſiæ omnem exteriorem pœnitentiam miſericorditer relaxando, poſſuntque
forſitan ex ampliſsima miſericordia Domini abſoluere pœnitentes ab omni pœnitentia, &
pœna extrinſeca in præſenti, vel in futuro debita pro peccato. Quare & Auguſtinus de vera
& falſa pœnitentia 13. Ipſi, inquit, Sacerdotes poſſunt confitentibus ‖ *parcere*, quibus crimen ‖ proficere
remittit Dominus. Lazarum enim de monumento iam ſuſcitauit, obtulit diſcipulis ſoluen-
dum, per hoc oſtendens poteſtatem ſoluendi conceſſam Sacerdoti. Dixit enim, Quodcun-
D que ſolueris ſuper terram, ſoluetur in cælis; hoc eſt, Ego Deus, & omnes ordines cæleſtis cu-
riæ, & omnes ſancti in gloria mea laudant nobiſcum, & confirmant quos ligatis & ſoluitis;
non dixit, Quos putatis ligare & ſoluere, ſed, in quos exercetis opus iuſtitiæ & miſericordiæ,
alia opera noſtra in peccatores non cognoſco. Quintò Eccleſiaſtici Sacerdotes verè abſol-
uunt ab obligatione qua peccator, opportunitate conceſſa, tenetur ſecundum legem in Eccle-
ſia poſitam confiteri Sacerdoti ſua peccata, & abſolui ab eo: Hoc enim ſemel facto, non tene-
tur vlteriùs ſic facere de eiſdem. Sextò Eccleſiaſtici Sacerdotes abſoluunt veraciter & finaliter
quodammodo à peccatis, quia iuxta præmiſſa, licet peccata per infuſionem gratiæ deleantur
ante confeſsionem, & abſolutionem obtentam, tamen niſi peccator, habita facultate, poſtea
confiteatur & abſoluatur, reuertuntur quodammodo & nouiter imputantur, imò & propter
contemptum clauium aggrauantur. Septimò poteſtas clauium, abſolutio Sacerdotis, & pœ-
nitentiæ Sacramentum valet ad augmentum gratiæ conſequendum. quod debet non medio-
E criter quemlibet excitare ad ſæpiſsimè confitendum. Hæc namque ſecundum Auguſtinum, vt
recitat Petrus 4. ſent. diſt. 1. eſt diſtantia Sacramentorum veterum & nouorum, quòd illa tan-
tùm promittebant, & ſignificabant, hæc autem dant ſalutem. Eodemque modo videtur eſſe
de baptiſmo pœnitentiæ, ſicut de baptiſmo aquæ; ſed baptiſmus aquæ confert adulto priùs
baptizato Spiritu Sancto, & accedenti in gratia, augmentum gratiæ & virtutum dicente Hie-
ronymo, ſicut Petrus allegat 4 ſentent. diſtinct. 4. Fides quæ fideles facit in aquis baptiſmi
datur, vel nutritur, quia non habenti ibi datur, & iam habenti vt plenius habeatur, quod & te-
net ibi Petrus expreſsè. Quare & octauo, valet iſta poteſtas, ad diminutionem & repreſsio-
nem concupiſcentiæ, fomitiſque peccati: Docente namque Auguſtino Enchirid. penult. &
alibi multis locis, Charitate creſcente minuitur cupiditas & decreſcit. In baptizato quoque
primo

primo baptiſmo flaminis, cùm poſtea recipit baptiſmum in aqua, debilitatur fomes peccati, A
ſicut 4. ſentent. Petri diſtinct. 4. docetur, cur ergo non ſimiliter in baptiſmo pœnitentiæ ſentiendum? Iſte quoque effectus deberet excitare non modicum ad creberrimè confitendum. Ad illud autem quod arguebatur ſuperius, Si pœnitentia eſt Sacramentum, eſt ſignum ſacræ rei ipſam ſequentis: quidam reſpondent ſicut recitat Petrus 4. Sent. diſt. 23. hoc non eſſe verum de Sacramento pœnitentiæ, ſicut nec ſemper in alijs Sacramentis, quæ efficiunt quod figurant. Quibus & concorditer ipſe Petrus ſuper eodem diſt. 4. quærendo & reſpondendo, ſic ait; Si quæritur cuius rei baptiſmus ille ſit Sacramentum, qui datur iam iuſto, dicimus Sacramentum eſſe & rei quæ præceſſit, id eſt, remiſſionis ante per fidem datæ; nec mireris rem aliquandò præcedere Sacramentum, cum aliquandò etiam longè poſt ſequatur, vt in illis qui ficte accedunt, quibus, cum poſt pœnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe, in quibus fuit baptiſmus Sacramentum huius ſanctificationis quam pœnitendo habent. Aliter autem, & forſitan verius iuxta præcedentia dici poteſt, quòd Sacramentum pœnitentiæ eſt ſignum ſacræ rei B
per ipſum ſemper collatæ, augmenti ſcilicet gratiæ præcedentis. Quaſdam etiam Autoritates & rationes per Pelagianos obiectas exponunt, & ſoluunt 35. & 21. huius.

CAP. XLIIII.

De Prædeſtinatione ſecundum quid nominis.

Philoſophus. POST hæc autem De prædeſtinatione aliqua breuia breuiter ſunt dicenda, de qua, quid nominis eſt ſciendum. Nam ſecundum Philſophum 1. Elench. Qui nominum virtutis ignari ſunt, paralogizantur & ipſi diſputantes, & alios audientes; cui & concordans Apoſtolus 1. ad
1. Cor. 14. Cor. 14. ita dicit, Si neſciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor barba- C
barus, & qui loquitur mihi barbarus. Dicitur ergo deſtinare ſecundum Grammaticos, mittere, deputare, ſignare, aſcribere, ordinare, & iſtis vltimis modis loquitur ſacra Scriptura. Vndè 2. ad Cor. 9. Vnuſquiſque
Sap. 5. prout deſtinauit in corde ſuo, &c. Gloſſa, deſtinauit, id eſt, præordinauit. Et Sap. 5. Tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum, &c. Quare & Prædeſtinare, & Prædeſtinatio dicitur eiſdem modis. Vndè beatus Auguſtinus ſimili via incedens de Prædeſtinatione contra Pelagianos ſecundo definit Prædeſtinationem hoc modo, Prædeſtinatio eſt præmittendo, & præuidendo, vel præordinando futurum aliquid.

CAP. XLV.

Quòd Prædeſtinatio realiter ſit ponenda quid ſit, quot modis dicatur; quòd non ſit propter opera, ſed ſecundum Dei gratuitam voluntatem. D

NVNC autem habito quid Prædeſtinatio nominaliter dicitur, reſtat inquirere nunquid ipſa realiter ſit ponenda, & quòd ſit ponenda realiter 27. & ſequentia ſatis probant; quam & teſtatur vtriuſque ſeries
Exod. 32. Teſtamenti. Vndè Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Iſte autem liber ſcriptus à Deo quid aliud poteſt intelligi, quam eius Prædeſtinatio de futuris, ſi-
Pſal. 68. cut omnes expoſitores Catholici conteſtantur; & Pſal. 68. deleantur de
Pſal. 138. libro viuentium; Et Pſal. 138. In libro tuo omnes ſcribentur. Et Eſa. E
Eſai. 4. 4. Sanctus vocabitur omnis qui ſcriptus eſt in vita, in Ieruſalem; & Dan. 12. In tempore illo
Dan. 12. ſaluabitur populus meus, omnis qui inuentus fuerit ſcriptus in libro. In nouo ſimiliter teſtamento Apoſtolus Prædeſtinationem teſtatur, non ſuppreſſo nomine ſed expreſſo, vbi agit de
Rom. 1. Filio Dei Prædeſtinato ad Rom. 1. Et infra 8. de his quos Prædeſtinauit conformes fieri ima-
Epheſ. 1. ginis filij ſui; Et ad Epheſ. 1. De his quos elegit ante mundi conſtitutionem, & Prædeſtina-
Matth. 20. uit in adoptionem filiorum. Ipſa ſimiliter veritas veraciter hoc docebat, Matth. 20. loquens de ſeſſione ad dextram vel ſiniſtram à Patre ſeſſoribus præparata. Et infra 25. de regno parato à mundi origine regnaturis; Pro qua & Act. 10. ſcribitur de teſtibus præordinatis à Deo; Et infra 13. Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam; quam & Au-
toritates

A toritates de electione diuina cum multis ſuis ſimilibus in vtroque teſtamento inſinuant euidenter. Hanc quoque omnes Doctores, imò & omnes docti pariter & indocti Catholici Catholicè confitentur. Nunc autem terminata quæſtione De prædeſt. Si eſt; ſupereſt conſequenter inquirere quid eſt realiter prædeſtinatio iam inuenta, & ſicut poteſt haberi ex 9. & 27. & ſequentibus cum adiutorio 23. Ipſa eſt æterna præuolutio Dei, ſiue præordinatio voluntatis diuinæ circa futurum. Et hæc dupliciter poteſt ſumi, vno modo generaliter, ſcilicet pro præordinatione diuina reſpectu cuiuſcunque futuri, & ſic eſt conuertibile cum prouidentia, ſicut ex 27. & ſequentibus apparebit; ſicque loquitur Philoſophus in Secretis Secret. partis 1. cap. 16. Deus, inquiens, cuncta ſua ſapientia æquali pondere, & certo numero & ordine deſtinauit. Et infra eiſdem lib. & parte 22. cap. dicit, quòd Deſtinator excelſus non ita prædeſtinauit futura, quòd in aliquo ſuæ potentiæ derogaret. Alio modo ſpecialiter, ſcilicet pro præordinatione voluntatis diuinæ circa creaturam rationalem, angelicam vel humanam; & iſte eſt
B communis modus loquendi Scripturę Canonicę & Doctorum. Et adhuc ſicut volutio Dei accipitur bino modo, ſimpliciter ſcilicet & ſecundum quid, bonorum videlicet & malorum, ſicut 34. & præcedentia docuerunt: ſic & ei duplex huiuſmodi prædeſtinatio correſpondet, ſimpliciter & ſecundum quid, bonorum atq; malorum. Quòd autem prædeſtinatio ſit bonorum, nullus Theologorum ignorat: ſed quia ab aliquibus forſan dubitatur, An ſit malorum ſimiliter, hoc oſtendam. Hoc enim, vt prætactum eſt, ſequitur ex 34. cum præcedentibus, & 27. & ſequentibus, & ex corollario 23. cap. & rationibus, & autoritatibus quas adducit, & ex illo 23. cum hoc vero notiſsimo cuilibet Chriſtiano, quòd Deus vult & in finali iudicio, & poſt volet multos Angelos malos & homines æternis ignibus cruciari. Item dicit Aug. 21. de Ciu. Dei 25. quòd aliqui in hac vita prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum Diabolo, ſicut 23 plenius allegauit. Idem ſuper Iohan. parte 2. hom. 53. ſiue 107. totius, exponens illud Iohan. 17. Nemo ex his periјt, niſi filius perditionis, vt Scriptura impleretur, ſic ait, Filius perditio-
C nis dictus eſt traditor Chriſti, perditioni prædeſtinatus ſecundum Scripturam, quæ de illo in Pſalmo 108. maximè prophetat. Idemq; Enchir. 80. dicit; Quòd Deus aliquos iuſtè prędeſtinauit ad pœnam, & aliquos benignè ad gratiam. Hoc idem poteſt haberi de bono perſeuerantiæ 45. & 49. & alibi multis locis. Sed aliqui iſtam ſententiam non tenentes prædeſtinationem in talibus per ſimplicem præſcientiam ſemper exponunt: quæ expoſitio ſi ſit conueniens, videtur poſſe conuenire toti ſacræ Scripturæ, Doctoribus noſtris, & Sanctis, vbicunque de prędeſtinatione etiam bonorum faciunt mentionem, quod ſatis conſtat eſſe contrarium Catholicæ veritati. Item ſi Deus habet præſcientiam talium, ergo & volutionem, ſicut 18. cap. oſtendebat; quare & prædeſtinationem aliquam voluntatis. Item contrarium iſtius potius inuenitur, ſcilicet pro prædeſtinatione præſcientiæ nomen poni. Vnde Apoſt. ad Rom. 11. Non repulit Deus plebem ſuam quam præſciuit, & loquitur ibi de reliquijs Iudæorum prædeſtinatis ad regnum, quæ gratia ſaluæ fiunt. Pro quo dicit Aug. de bono perſeu. 54. Aliquando præ-
D deſtinatio ſignificatur etiã nomine præſcientiæ, ſicut ait Apoſt. Non repulit Deus plebem ſuam quam præſciuit, quod non rectè intelligitur niſi prædeſtinauit, quod circumſtantia ipſius lectionis oſtendit, quod & ſicut breuiter tetigi, diffuſius manifeſtat. Item iſtam geminam prędeſtinationem ponit Iſidorus manifeſtè 2. De ſummo bono 6. ſub his verbis; Gemina eſt prędeſtinatio, ſiue electorum ad requiem, ſiue reproborum ad mortem. Mira diſpoſitio eſt ſupernæ diſtributionis per quam hic iuſtus amplius iuſtificatur, & impius amplius ſordidatur, malus ad bonum aliquando conuertitur, bonus ad malum aliquando reflectitur. Cui concordat Anſelmus de Concordia 7. ita dicens; Non ſolùm prædeſtinatio bonorum, ſed & malorum poteſt dici. Non eſt ergo inconueniens, ſi hoc modo dicimus prædeſtinare Deum malos, & eorum mala opera, quando eos & eorum opera mala non corrigit; ſed bona ſpecialiùs præſcire & prædeſtinare dicitur, quoniam in illis facit quòd ſunt, & quòd bona ſunt, at in malis non niſi quod ſunt eſſentialiter, non quod mala ſunt. Sæpiſsimè tamen dicunt Sancti, quòd prædeſti-
E natio eſt tantum bonorum, quod ideo eſt, quia prædeſtinatio malorum, non eſt prædeſtinatio ſimpliciter & per ſe, ſed tantùm per accidens, & ens per accidens propinquum eſt non enti, ſicut de volutione cap. 33. erat dictum: prædeſtinatio verò malorum, reprobatio communiter nuncupatur. Et quia ſecundum Aug. 4. ſuper Gen. ad literam 6. dum res conceditur non eſt de vocabulis laborandum, & ſecundum Phil. 2. Topic. Nominationibus quod || *quid* res nuncupandum vt pluries, quæ autem rerum ſint, huius vel non huius, non attendendum pluribus. Vocetur prædeſtinatio bonorum, prædeſtinatio abſolutè; prædeſtinatio verò malorum reprobatio nominetur. Poteſt autem prædeſtinatio ſic deſcribi; Prædeſtinatio eſt æterna præparatio à voluntate diuina gratiæ finalis in via, & beatitudinis ſempiternæ in patria, creaturæ rationali. Quam Auguſtinus De prædeſtinatione Sanctorum 12. breuius ſic definit; quod

Iſidorus.

Anſelmus.

|| quidem

Eſt gratiæ præparatio; ſed oportet quòd intelligat modo dicto. Multis enim præparatur gratia vel donatur qui cadunt ab ea, finaliterque damnantur; ſed de prædeſtinatis nullus vnquam perijt aut peribit. Huius autem prædeſtinationis effectus ſunt collatio gratiæ in præſenti, iuſtificatio à peccato, bona merita, finalis perſeuerantia, & beatitudo perpetua in futuro. Sciendum quoque quod hæc prædeſtinatio in bono eſt duplex, ſcilicet gratiæ & meritorum in præſenti, & gloriæ & præmiorum in futuro, vt poteſt elici ex eius deſcriptione præmiſſa, & ex 31. cap. & habetur expreſſè ex ſent. Apoſtoli ad Eph. 1. & 2. cum gloſſa 31°. cap. allegatis. Reprobatio verò & eius effectus per horum oppoſita cognoſcuntur. Quia verò ſancti & Doctores dicunt frequenter quod Deus prędeſtinauit & præparauit reprobis ignem & pœnam, ſed non peccata, nec eos ad peccandum; poſſet quis arguere contra iſtud per cap. proximum 23°. cap. adiuuante, vel per iſtud dictum Sanctorum poſſet arguere contra cap. 34. eodem 23°. ſuccurrente. Et poteſt hic de prædeſtinatione ſimiliter reſponderi, ſicut de volitione 34°. cap. eſt reſponſum, & in principio huius cap. tangebatur. Nunc autem reſtat inquirere, Vtrum ex parte prædeſtinati ſit aliqua cauſa prædeſtinationis diuinæ, & quod non, cap. 20ᵘᵐ. manifeſtat. Item ſi aliqua eſſet cauſa, illa maximè videretur bona opera prædeſtinati; ſed illa antequam ſint nihil cauſant; Nullus ergo eſt prædeſtinatus antequam operetur; prædeſtinatio ergo Dei eſt temporalis & noua contra cap. proximum, & 23ᵘᵐ. & contra ſcripturam canonicam cap. proximo allegatam, & contra omnes Doctores catholicos materiam hanc tractantes. Nec poteſt dici quod præſcientia operum prædeſtinati eſt cauſa prædeſtinationis diuinæ, quia illa ſunt priùs naturaliter prædeſtinata à Deo ipſi prædeſtinato, quàm præſcita à Deo: Nam Deus prius naturaliter vult ipſum habere talia merita, & per illa regnum cælorum quàm hoc ſciat; & per hoc quod ſic vult, ſcit ſic eſſe vel fore, ſicut cap. 18ᵘᵐ. oſtendebat. Scientia igitur vel præſcientia meritorū non cauſat prædeſtinationem in Deo. Adhuc autem Deus prædeſtinauit Petro, primò regnum, & merita finaliter propter regnum, non è contra, ſicut apparet ex 35°. huius. Item propter quamcunque cauſam Deus præparauit æternaliter gratiam alicui cōferendam, propter eandem cauſam confert temporaliter eam ſibi, per cap. 23ᵘᵐ. & quia aliter voluntas Dei fruſtraretur, contra cap. 10ᵘᵐ. Nam ab æterno voluit conferre nunc gratiam propter opera, & non facit, ſed, ſecundum hypotheſin, propter opera prædeſtinati Deus præparauit æternaliter ſibi gratiam conferendam. Igitur propter opera confert temporaliter eam ſibi, contra 35ᵘᵐ. cap. & aliâ quæ ſequuntur. Vel aliter oſtenſiuè propter quodcunque Deus non confert temporaliter gratiam, non præparauit æternaliter gratiam conferendam; Omne opus eſt illud propter quod Deus non confert temporaliter gratiam. Item quam gratis Deus confert temporaliter gratiam cuicunque, tam gratis præparauit æternaliter ſibi gratiam conferendam: ſed Deus gratiſsimè confert temporaliter gratiam non propter præcedentia merita ſecundum quod 35ᵘᵐ. cap. & ſequentia docuerunt. Item prædeſtinatio eſt gratia Dei gratificans prædeſtinatos ad vitam ſecūdū diſtinctionem gratię 35°. & 42°. præmiſſam: Quare non eſt ex operibus aut meritis quibuſcunq; ſecundum quod 35ᵘᵐ. cap. & ſequentia demonſtrabant. Quod autem prædeſtinatio ſit gratia Dei patet, quia omnis volitio Dei reſpectu boni extrinſeci alicui conferendi, gratis emanat non ex aliqua cauſa inferiori eam à priori cauſante, ſicut per 20ᵘᵐ. huius patet. Pro quo & dicit Apoſtolus ad Eph. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, quod cap. 25ᵘᵐ. pleniùs pertractauit. Præterea omnes penè rationes probantes gratiam gratis dari, probabunt ſimiliter quod prædeſtinatio gratis fiat. Ampliùs autem, hoc eſt planè contra Apoſtolum ad Rom. 9. dicentem de Iacob & Eſau, Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. In quibus, ſub nomine filiorum promiſsionis filios prædeſtinationis oſtendit, vt patet ibi ex ſerie lectionis, & per expoſitionem omnium catholicorum Doctorum exponentium illum locum. Et infra, oſtendit Apoſtolus per ſacram Scripturam, quod prædeſtinatio eſt ex miſericordia voluntatis diuinæ, non ex operibus, ita dicens, Moſi dicit Dominus, Miſerebor cui miſereor, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor, & concludit; Ergo non volentis neque currentis, id eſt, non quilibet operantis ſed miſerentis eſt Dei; & allegato alio loco ſcripturæ de Pharaone iterum ſic concludit; ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Si tamen illa volitio cauſaretur ab operibus talium & ſequeretur ea, non congruè diceret ſed magis deberet dicere iſto modo; Qui bene operatur vel operabitur, huius vult miſereri; & qui male, hunc vult indurare; & hoc eſt originaliter & principaliter volentis & currentis, non miſerentis Dei: ideoque ſupra dixit planiſsimè, Non ex operibus ſed ex vocante, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret,

A neret, non ſecundum aliqua merita quouiſmodo. Nec credo aliquem tam hebetem, tam effrontem, tam inuerecundè & friuolè cauillantem, qui dicat Apoſtolum non intellexiſſe de operibus tunc futuris, ſed tantum præſentibus quæ nulla tunc fuerunt. Nam quomodo tantus doctor vas electionis primitias ſpiritus habens, qui non ab homine didicit aut accepit, ſed per reuelationem Domini Ieſu Chriſti, qui & ſapientiam loquebatur inter perfectos, tam perfectos & doctos vt Romanos tam indoctè docuiſſet, vt cùm Iacob & Eſau nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, non ex operibus tunc præſentibus dictum eſſe Maior ſeruiet minori, & Iacob dilexi &c. Quis enim indoctiſsimus ignoraret, quòd cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, nihil deberi eis propter opera tunc præſentia dici poſſe? aut cui non videretur ridiculum ſi dixiſſet, Prædeſtinauit illos priuſquam eſſent, & ante mundi conſtitutionem propter opera, quæ tunc præſentialiter habuerunt, cùm hoc nuſquam dubitauerit vel etiam idiota? omnis autem doctrina Chriſtiana debet eſſe alicuius vti-
B lis & ignoti, hoc autem non eſt vtile alicui Chriſtiano, nec poteſt ab aliquo ignorari: Et quomodo tam ſtudioſè, ſi infructuoſè; adduxiſſet teſtimonia & exempla veteris Teſtamenti cum diſputatione tam vigili ad illam concluſionem probandam, quæ nunquam potuit eſſe dubia aut ignota? Quomodo etiam ex iſta concluſione taliter intellecta, ſcilicet de operibus talium qui non præſentialiter operantur, nec vnquam fuerant operati vlteriùs procedendo concluderet concluſiones ‖ *alias* quæ ſequuntur; quarum prima eſt, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: ſecunda, ergo, Cui vult miſeretur, & quem vult indurct. Niſi enim intelligeret dictum ſuum communiter de operibus præteritis, præſentibus aut futuris, nulla eſſet connexio rationis, nec dixiſſet vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret. Nam ſi propoſitum Dei ſequatur opera futura, non eſt ſecundum electionem ſuam, ſed ſecundum electionem meritoriam futuram illorum qui merebuntur. Nec debuit dixiſſe, non ex operibus, ſed ex vocante, imò magis è contra, non ex vocante, ſed ex operibus illorum futuris, per quæ ‖ illas
C primò & originaliter Deus excitatur quodammodo & vocatur ad prędeſtinandum, ſicq; Deus potius diceretur vocatus, & ipſi vocantes, nec debuit concluſiſſe, ergo neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, imò potiùs non miſerentis eſt Dei, ſed curſuri & voluturi: Hic eſt enim principium & origo cur Deus miſeretur, non in Deo. Nec iterum debuit concluſiſſe, ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat; ſed ſic, ergo cuiuſcunq; bene voluturi Deus miſeretur, & quemcunque malè voluturum indurat. Item ſi Apoſtolus ibi negaret prædeſtinationem & vocationem Dei eſſe ex operibus præteritis, vel præſentibus tantum non futuris, ſed permitteret eam eſſe ex futuris, ſicut tunc aliqui Iudæorum conuerſorum Romæ morantium voluerunt aſſerere, ſcilicet illi qui dixerunt propter merita ſua & parentum ſuorum in obſeruantia legis Moſaicæ ſe gratiam Chriſti, & fidem Euangelij accepiſſe, vt patet per proceſſum Epiſtolæ ad Romanos, & Lumbardus in prologo gloſſę ſuper illam Epiſtolam, hoc recitat ab Haymone & Auguſtino, & ſicut Pelagiani nunc aſſerunt, ſcilicet electos prædeſti-
D nari propter merita ſua futura, quomodo eos refelleret, & gratiam commendaret, quod tamen principaliter voluit, ſicut per epiſtolam totam patet, & per Lumbardum in prologo vbi prius, & per multas Autoritates Haymonis, & Auguſtini illuc per eum adductas. Et quod hoc ſpecialiter intendebat per illum proceſsum, ex 9° cap. allegatum, patet per Auguſt. Enchirid. 78. dicentem, Apoſtolus gratiam commendabat, ad cuius commendationem de illis in Rebeccæ vtero geminis, fuerat iam loquutus, Quibus nondum natis, nec aliquid agentibus boni ſeu mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei permaneret, non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt, quoniam maior ſeruiet minori. Item ſecundum eundem Apoſtolum, Deus non confert gratiam præſentialiter propter opera, ſicut capitulum 35. & ſequentia pleniùs allegarunt, ergo nec eam propter futura opera præparauit: Ipſe enim habet immobilitatem conſilij teſte adhuc eodem Apoſtolo cap. 6. ad Hebræos; imò ſicut vocat exiſtentes ad gratiam non propter opera ſua præſentia, ſic nec futuros prædeſtinat propter futura, ſed hos & illos ſimili-
E ter purè gratis. Vnde ad Rom. 4. vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt; & quomodo vocat ea, idem vocatus Apoſtolus de ſeipſo teſtatur; Vocauit, inquit, me per gratiam ſuam ad Gal. 1. & 2. ad Tim. 1. vocauit nos vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt in nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſæcularia, manifeſtata autem nunc per illuminationem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc eſt ergo ſententia Apoſtoli in verbis ſuis ad Romanos ſuperius pertractatis, quòd Deus vocat & prædeſtinat purè gratis, non ex operibus præteritis, præſentibus, aut futuris. Et hoc teſtatur Auguſtinus expreſsè ſermone ſuo de prædeſtinatione & gratia Dei, vbi tractat prædictam Autoritatem Apoſtoli ſub his verbis: Si ſecundum futuros eorum mores dicitur diuinum decreuiſſe iudicium, profectò illud euacuabitur quod præmiſit Apoſtolus dicens, Non ex ope-

ribus ſed ex vocante dictū eſt, quia Maior ſeruiet minori: Non enim ait ex præteritis operibus, A ſed cùm generaliter dixit non ex operibus, ibi & præterita intelligi voluit & futura; præterita, ſcilicet, quæ nulla erant, & futura quæ nondum erant; Prædeſtinatus eſt Iacob vas in honorem, ſed non ex operibus, quia non ex operibus, ſed ex vocante dictū eſt, Maior ſeruiet minori: Et nè fortè vaſa in honorem Prædeſtinata ſuis aliquid viribus tribuendo, negarent gloriam Creatori, alio eos loco Apoſtolus vaſa miſericordiæ nominauit, vt totum, quicquid eſſent, ſecundum miſericordiam ſe eſſe cognoſcerent: Sic enim & alibi idem dicit Apoſtolus, Et hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Hoc idem patet per Gloſſam Lumbardi ſuper literam allegatam: Ibi namque ſecundum expoſitionem illius, oſtendit Apoſtolus Iacob non fuiſſe Prædeſtinatum & Eſau reprobatum, neque propter merita præcedentia, neque propter futura; vndè ſic dicit, Maior, id eſt, Eſau ſeruiet minori, id eſt, Iacob. Et ne quis putet hoc fieri ex præcedenti merito illorum, quia hoc dictum eſt ei, id eſt, matri, cum nondum nati fuiſſent, & quia poſſent in vtero & luctando aliquid meruiſſe verè videri, ſubdit, Aut cum B nondum egiſſent aliquid boni vel mali, Ideo autem dictum eſt, vt propoſitum Dei maneret, id eſt impleretur, ſecundum electionem, id eſt, ſecundum gratiam qua elegit, non ſecundum debitum meritorum, qua eligendos ipſe facit non inuenit, non ex operibus; ſicut oſtendit non pro meritis præcedentibus illud fuiſſe dictum, ita pro futuris meritis amborum dictum fuiſſe hoc oſtendit. Quare dico, Non pro præcedentibus eorum meritis hoc dictum eſt. Iterum dico, quòd non ex operibus bonis vel malis futuris, quæ bona vel mala non erant futura, niſi appoſita gratia vel ſubtracta, ſed ex vocante vel vocatione id eſt ex gratia Dei. Idem 1. Sentent. diſt. 41. dicit, Elegit Iacob, & Eſau reprobauit, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc haberent, quia nulla habebant, quoniam nec ipſi exiſtebant, nec propter futura merita, quæ præuidebat, vel illum elegit, vel illum reprobauit? Opinati ſunt tamen quidam Deum ideò elegiſſe Iacob, quia talem futurum præſciuit, qui in eum crederet, & ei ſeruiret, quod Auguſtinus aliquandò ſe ſenſiſſe dicit in libro Retractationum, vbi apertè oſtendit, quòd ſi propter C futura merita electus fuiſſet, iam non ex gratia eſſet electio. Non ergo ideò electus eſt a Deo, quia talis futurus erat, ſed ex electione talis factus eſt. Hanc eandem ſententiam docet idem Apoſtolus ad Epheſ. 1. dicens, Elegit nos ante mundi conſtitutionem vt eſſemus ſancti & immaculati: Non dicit quia fuimus, aut futuri fuimus ſancti & immaculati, ſed vt eſſemus ſancti & immaculati; & ſequitur qui Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, non ſecundum merita voluntatis noſtræ; & ſequitur, Nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, non noſtræ, nec ſecundum opera noſtra futura. In hoc autem quòd dicit, Nos ſorte vocati ſumus, videtur imitatus eſſe Pſalmiſtam Pſal. 23. Domino ſic dicentem, In manibus tuis ſortes meæ; Super quod Aug. tract. 3. ita dicit, Quare ſortes? ſors enim non aliquid mali eſt, ſed res in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. Sortē igitur dixit quantum exiſtimo gratiam qua ſalui facti ſumus; quare ſortes appellant gratiam Dei, quia in ſorte D non eſt electio, ſcilicet meritorum, ſed voluntas Dei. Nam vbi dicitur, iſte facit, iſte non facit, merita conſiderantur, & ſi merita conſiderantur electio eſt non ſors. Quandò autem Deus nulla merita noſtra inuenit, ſorte voluntatis ſuæ ſaluos nos facit quia voluit, non quia digni fuimus, hæc ſors merito eſt tunica Domini deſuper contexta, quæ ſignificat Charitatis æternitatem, cum diuidi non poſſet, ſors ſuper eam miſſa eſt; Ad quos verò peruenit, eos ſignificat, qui videntur ad ſortem peruenire Sanctorum; hæc ſors eſt occulta Dei voluntas. Idem ſexto contra Iulianum viceſimo primo dicit, Damnabiles illo creante naſcuntur qui Creator eſt omnium, & per mediatorem à damnatione liberantur debita, ſed gratuita miſeratione non debita, quos elegit ante mundi conſtitutionem per electionem gratiæ, non ex operibus vel præteritis, vel præſentibus, vel futuris, alioquin gratia iam non eſt gratia, quod maximè apparet in paruulis, quorum nec præterita dici poſſunt opera quia non fuerunt, nec præſentia quia nihil operantur, nec futura quoniam in illa E ætate moriuntur. Idemque ſupra eiuſdem libro quinto, capitulo ſexto dicit, Ipſi ſunt electi, & hoc ante mundi conſtitutionem, qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ſint, ſed Electi per electionem gratiæ. Vndè & dicit idem Doctor de Iſrael, Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Et nè fortè ante mundi conſtitutionem ex operibus præcognitis putarentur Electi, ſecutus adiunxit, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Item iſte fuit vnus de erroribus Pelagij hæretici, dicere ſcilicet Deum Prædeſtinare propter merita futura præſcita, ſicut tangit Auguſtinus de Prædeſtinatione ſanctorū multis locis? Vndè cap. 24. tractans dictum Apoſtoli ad Eph. 1. ſuperius allegatū, ſic dicit, Præſciebat vt ait Pelagius qui eſſent futuri ſancti & immaculati per liberæ voluntatis

A luntatis arbitriũ, & ideò eos ante mundi conſtitutionē in ipſa ſua præſcientia qua tales futuros eſſe præſciuit, elegit. Eligit ergo, inquit, antequam eſſent, prædeſtinans filios ſuos quos futuros ſanctos, immaculatoſque præſciuit, quem ſic reprobat Auguſtinus. Intueamur verba Apoſtoli, atque videamus, vtrum propterea nos elegerit ante mundi conſtitutionem, quia ſancti & immaculati futuri eramus, aut vt eſſemus. Benedictus, inquit, Deus qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, ſicut eligit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, ſed vt eſſemus; certum nempe & manifeſtum eſt: Ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipſe prædeſtinans, vt tales per gratiam eius eſſemus. Hoc etiam errore aliquando fallebatur Auguſtinus, ſicut ipſemet teſtatur ſupra, eiuſdem 4. quem ſuum errorem nonnulla eius opuſcula ſatis indicant, ſicut dicit; quorum vnum fuit expoſitorium quarundam propoſitionum ex Epiſt. ad Rom. quod in libro Retractationum ſuarum retractaſſe ſe recitat in hæc verba diſputans; Quid elegerit Deus in nondum
B nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauit? de quibus propter hoc commemoratur, quamuis longè poſtea prolarum ſit propheticum teſtimonium; Iacob dilexi, Eſau autem odio habui, ad hoc perduxi ratiocinationem vt dicerem; Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præſcientia, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum eligeret. Nondum diligentius quæſieram nec inueneram, qualis ſit electio gratiæ, de qua dicit Apoſtolus; Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt, quæ vtique non eſt gratia, ſi eam vlla merita præcedant, & eſt iſta retractatio 1. Retractat. 23. Fuit igitur prima ſententia Auguſtini, quòd Deus non prædeſtinauit propter opera futura diſtincta contra fidem, & hanc non retractat ſed approbat, ſed propter fidem futuram, ſcilicet propter actum fidei, ſeu propter ipſum credere, ſicut verba ipſius oſtendunt. Dicit enim; Fidem elegit in præſcientia, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum eligeret; Et infra proinde quod continuò dixi, dicit enim idem A-
C poſt. Idē Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquā dictũ eſt, Deus qui credit omnia in omnibus, ac deinde ſubiunxi; Quòd enim credimus, noſtrũ eſt, quòd autē bonum operamur, illius eſt, qui credentibus dat Spir. S. profectò non dicerem, ſi iam ſcirem etiā ipſam fidem inter Dei munera reperiri: & iſtam ſententiā velut inſenſatā reprobat & retractat. Hæc eſt ergo vltima ſententia Aug. quòd Deus nullũ prædeſtinat propter actũ credendi futurum, ſcilicet quia credet in eum, nec propter aliqua opera ſua futura. Similem quoq; errorem priori de prædeſtinationis materia poſuit Aug. 83. qu. 68. quem 1. Retract. 26. partim retractat expreſſe, partim in ſuo ſimili. Ex quo enim vnam ſententiam retractat tanquam erroneam, certum eſt ipſum velle quamlibet aliam ſimilem haberi pro retractata, quoniam de ſimilibus eſt ſimiliter iudicandum. Etiam hoc tenet Lumb 1. Sen. diſt. 41. & poteſt dici, quòd hunc errorem retractauit expreſsius, poſtquam librum Retract. perfecit, ſcilicet de prædeſtinatione Sanctorum, 4. vbi dicit, ſicut erat ſuperius recitatum, quod nonnulla opuſcula ‖ *eius* ſatis indicant hunc er- ‖ ſua
D rorem. Ibi ergo hunc ſuum errorem reprobat, & retractat, vbicunque occurrerit in ſuis opuſculis vniuerſis. Idem quoque infra, eodem 11. & 12. facit ſimilem retractationem ſimilis ſententiæ de opuſculo ſuo contra Porphyrium, de tempore Chriſtianæ religionis. Item Aug. de correptione & gratia, 56. tractans de promiſsione ſeminis Abrahæ multiplicandi, facta ſibi per Deum, Gen. 15. ita dicit; Neque enim eos ſcilicet prædeſtinatos propterea promiſit Abrahæ, quia præſciuit à ſeipſis bonos futuros, nam ſi illud vtique eſt, non ſuum ſed eorum eſt quod promiſit. Item ſi Deus prædeſtinat quempiam propter opera ſua futura, quare prædeſtinat opera illa ſibi, ſicut 31. cap. demonſtrauit, non propter alia opera priora & illa propter alia, nè fortè hoc procederet ſine fine. Reſtat ergo vt tam merita quàm præmia prædeſtinet purè gratis. Item prius quodammodo prædeſtinat Deus alicui præmium quàm meritum. Prædeſtinat enim præmium tanquam finem, & meritum velut medium ad hunc finem, ſicut 35. cap. arguebat, prædeſtinat ergo meritum futurum propter præmium futurum & non è contra. Item
E reprobatio, de qua magis videtur, non eſt propter opera futura, ergo nec prædeſtinatio. Apoſtolus enim ad Ro. 9. ponit eas à pari. Cum enim, inquit, nondum nati fuiſſent, aut egiſſent aliquid boni vel mali, vt ſecundum electionem, propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt; Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Super quod dicit Aug. Enchi. 70 Sentiens Apoſtolus quemadmodum poſſet hoc quod dictum eſt; Iacob dilexi, Eſau autem odio habui, permouere eos, qui penetrare intelligendo non poſſunt hanc altitudinē gratiæ, ait; Nunquid iniquitas eſt apud Deum? Abſit, iniquũ enim videtur, vt ſine vllis bonorũ, malorũuè operũ meritis vnũ Deus diligat, oderit alterum. Idem patet per eundē Apoſt. infra, eodem, dicentē; Cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat: & iterum; An non habet poteſtatē figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem

vas in honorem,aliud verò in contumeliã?Hic tamen ſciendum ſecundũ Lum.1.Sen.diſt.41. A quod tam prædeſtinatio quàm reprobatio poteſt dupliciter accipi. Prædeſtinatio enim accipitur pro æterna Dei præparatione gratiæ alicui conferendæ & pro eius temporali effectu, ſcilicet ipſius gratiæ collatione ; Reprobatio verò accipitur pro æterna Dei nolutione gratiæ alicui, * & pro eius temporali effectu, ſcilicet gratiæ priuatione ſeu deſertione, & hæc vocatur obduratio, vbi & dicit Lumbardus,quod ipſius Dei æternæ reprobationis nullum eſt meritum. Et infra, eadem diſtinctione, Reprobauit Deus quos voluit, non propter merita futura quæ præuideret, veritate tamen rectiſſima, & à noſtris ſenſibus remota. Si quis autem Deo odibilis voluerit ſophiſticè cauillare dicendo,quod opera futura non ſunt cauſa principalis prædeſtinationis,& ſic omnia præmiſſa debere intelligi, ſed quod ſunt cauſa ſine qua non, cùm Deus ſimiliter conferat gratiam temporaliter, ſicut prædeſtinauit eam æternaliter, ſicut ſuperius eſt argutum, ſequitur Deum conferre gratiam temporaliter propter merita operum, tanquam propter cauſam ſine qua non, licet non ſicut propter cauſam penitus principalem, B quod 36um. capitulum reprobauit. Poteſtque iſta proteruia ſimiliter confutari, ſicut capitulum decimum ſextum ſimilem confutauit. Item quis tantum deſipiat quod dicat beatum Auguſtinum, quando expoſuit quaſdam propoſitiones epiſtolæ ad Romanos, & ſcripſit librum 83. quæſtionum, ſeu 68^am^. quæſtionem illarum, & dixit, quod merita futura fuerunt cauſa prædeſtinationis diuinæ, ſicut erat ſuperius recitatum, tanquam inſipienter & inſipidè ſapuiſſe, vt crederet merita futura fuiſſe cauſam principalem prædeſtinationis diuinæ, ita quod Deus non eſſet principalior cauſa illius; imò nulli ſane ſapienti dubium, quin Auguſtinus tunc intellexit, ſicut tale dictum communiter ſolet intelligi, & ſicut apud communes homines talia verba ſonant, quia ſecundum eundem Auguſtinum de doctrina Chriſtiana, ſic debet quilibet Doctor loqui: & ſecundum Philoſophum 2. Topic. Nominationibus quid res nuncupandum vt pluries: Nam ea quæ ſunt in voce debent notificare animæ paſſiones,vt docet idem Philoſophus 1. peri hermenias, & Auguſtinus 15. de Trinit. 10. quod & diffuſè C docet Apoſtolus 1. ad Corinth. 14. Dicit enim; Fratres ſi venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, niſi loquar vobis aut in reuelatione, aut in ſcientia, aut in prophetia,aut in doctrina. Tamen quæ ſine anima ſunt, vocem dantia ſiue tibia,ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint,quomodo ſcietur quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam vocem det tuba, quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos, per linguam, niſi manifeſtum ſermonem dederitis, quomodo ſcietur id quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes : Tam multa vt puta genera linguarum ſunt in hoc mundo : Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei,cui loquor, barbarus, & qui loquitur, mihi barbarus: Sed in Eccleſia volo magis quinque verba ſenſu meo loqui, vt alios inſtruam, quàm decem millia verborum, lingua. Vnde & Nehemiæ 8. Legit in libro legis Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendum. Et quod dictum eſt de loquela,idem intelligendum eſt de Scriptura,quoniam ſecundum Philoſophum 1. peri harmenias & Auguſtinum 15.de Trinit.10. Ea quæ ſcribuntur ſunt notæ eorum quę D ſunt in voce,& ſecundum Apoſtolum ad Rom.15. quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Auguſtinus ergo quando primò docebat prædeſtinationem fieri propter merita futura præſcita à Deo, intellexit ſicut communiter apud omnes talia verba prætendunt, & quando hoc recitauit ſimiliter. Secundum ergo poſteriorem ſententiam Auguſtini, non eſt verum ad communem hominum intellectum quenquam prædeſtinari propter opera ſua futura,& communis hominum intellectus de tali propoſitione, Iacob prædeſtinatur propter opera ſua futura, eſt iſte, quod opera Iacob futura præſcita à Deo fuerunt aliqua cauſa ſaltem partialis mouens Deum ad ipſum prædeſtinandum ad regnum, non quod fuerunt cauſa totalis & principalis, ita quod Deus non ageret ibi quicquam, vel non principaliùs ageret Deus prædeſtinationem, quàm illa. Ex his quoque apparet, quod omnes Doctores catholici, & concilia, imò & Eccleſia tota Dei condemnantes hæreticos errores Pelagij, ponentes gratiam ſecundum merita noſtra dari, & prædeſtinari quoſcunque propter merita ſua E futura, intelligunt modo dicto: Quare conſtat illam aſſertionem eſſe hæreticam, quæ aſſerit merita cauſam ſine qua non, cauſam ſcilicet partialem mouentem, ſeu excitantem Deum ad prædeſtinandum quemcunque, vel ad gratiam alicui conferendum. Et ſi iſte non ſit intellectus communis Eccleſiæ, & Eccleſiaſticorum Doctorum de cauſatione meritorum reſpectu gratiæ, & prædeſtinationis, aſſignet falſigraphus iſte ſine intellectu, ſi poſſit, alium intellectum communem competentiorem, aut etiam competentem, ſaltem ſecundum fictionem capitis ſui phantaſtici, & ille ſuus intellectus, & error ſuus ſecundum illum intellectum per præhabita, & meliùs fortè per alia, quæ me latent, tanquam non intellectus, nec intelligibilis catholicè,ab intelligentibus catholicè, ſicut ſpero,ſatis intelligibiliter conuincetur. Sed conſiderent

* non conferendæ

A ſiderent quæſo tales, & timeant, quoniam Spiritus Sanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, ac ideò in conſpectu Domini deprecentur humiliter, vt det eis iuxta ſuum eloquium, intellectum, & nequaquam iuxta ſuum intellectum, eloquium Domini detur ei, & iſte eſt intellectus bonus omnibus facientibus eum ſemper.

COROLLARIVM.

Corollarium quòd nullus prædeſtinatur aut reprobatur propter opera quæ faceret ſi vlterius viueret, nec vllus ſaluatur propter opera, vel damnatur.

EX his autem colligitur hoc poriſma, Nullus prædeſtinatur aut reprobatur propter opera quæ faceret, ſi vlterius viueret, nec vllus ſaluatur propter opera vel damnatur: Nam ſecundum præhabita, nullus prædeſtinatur, aut reprobatur propter opera ſua verè futura, &
B minùs videtur, quòd quiſquam propter opera, quæ faceret ſi vlteriùs viueret, prædeſtinetur, aut etiam reprobetur: Et ſi nullus prædeſtinetur aut reprobetur propter huiuſmodi opera, ergo nec ſaluatur, vel damnatur *, quoniam propter nihil aliud ſaluatur quiſpiam vel damnatur, quàm propter illud, propter quod fuit prædeſtinatus ſaluari, vel reprobatus damnari, quoniam ſaluatio & damnatio cuiuſcunque procedit à voluntate diuina, quæ || *inuariabilis* eſt omninò, ſicut capitulum 23um demonſtrauit. Poteſt tamen ex cauſis aliquibus hic valere, diſtinctio illa de, propter 39° huius præmiſſa. Et ne ego infimus in tam ſublimi materia ſolus videar aliquid definire, ecce ad hoc fidem Catholicam manifeſtam quæ in Symbolo Athanaſij fideliter profitetur, Ad cuius aduentum, omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem, (De factis, inquit, non de faciendis, ſi vixiſſent vlteriùs) & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum, ſcilicet iuxta bona vel mala quæ egerunt; non quæ egiſſent, ſi vixiſſent diutiùs. Ecce ad hoc idem Doctorem præcipuum, ſanctum Paulum 2. ad Corinth. 5. dicentem, Omnes
C nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum: Prout geſsit, inquit, non prout geſsiſſet, ſi vixiſſet vlteriùs. Cui ſententiæ ſatis concordabit forma futuri iudicij, Matth. 25. ſcripta: In finali namque iudicio recitabuntur bona vel mala, quæ fecerint iudicandi, & pro illis adiudicabuntur gloriæ ſiue pœnæ; De bonis verò vel malis quæ feciſſent, ſi vixiſſent diutiùs, mentio nulla fiet. Hanc eandem concluſionem probat Auguſtinus diffuſe de prædeſtinatione Sanctorum 14. & per magnum proceſſum ſequentem, & de bono perſeuerantiæ 21. & multis capitulis conſequenter, & infra eiuſdem 34° & 35° planè.

* propter huiuſmodi opera, || immutabilis

CAP. XLVI.

D *Contra quoſdam concedentes prædeſtinationem & reprobationem ad gloriam & ad pœnam, ſed negantes has eſſe ad aliquos certos gradus.*

EST adhuc circa prædeſtinationis & reprobationis materiam quædam tam ſtulta loquacitas, vt forſitan ſtultius videatur ſibi contradicere ſtudiosè, quàm ipſam dicere fabulosè. Dicit enim Philoſophus 3. Metaph. 15. de fabulosè ſophiſticantibus, Non eſt dignum cum ſtudio intendere: veruntamen quia ſapiens præcipit ſtulto reſpondere, ne ſibi ſapiens videatur, reſpondebo ſibi non ſtudiosè ſed perfunctoriè obuiando. Quidam igitur videntes prædeſtinationem & reprobationem,
E tam firmè fundatas, quòd non poſsint eas omnino perimere, ſaltem moliuntur ipſas in aliquo mutilare: Concedunt enim quoſdam eſſe prædeſtinatos ad gloriam, & quoſdam reprobatos ad pœnam; dicunt tamen nullum eſſe prædeſtinatum vel reprobatum ad aliquem certum gradum gloriæ ſiue pœnæ. Hæc autem poſitio nullam rationem vel Autoritatem ad ſuam intentionem probandam citat nec miniſtrat, ſed velut in hiſtoricis tantum ſimpliciter aſſerit ita eſſe; quare & eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Tamen ex abundanti adducam rationes aliquas contra ipſam: Completo finali iudicio, Deus || *volet* & parabit cuilibet gradum ſuum gloriæ ſiue pœnæ; quare & per 23um priùs ſic parauit & voluit ab æterno: quapropter & per capitula proxima prædeſtinauit ſic fieri ab æterno. Item hoc æternaliter præſciebat, ergo per 18um capitulum hoc æternaliter præuolebat. Hoc

|| ſtatuet

Hoc idem probant 22. & 27 & alia quæ ſequuntur, imò & omnia, quæ probant Prædeſtinati- A
onem in genere, probabunt eam ſimiliter in ſpecie, & in gradu; & omnia quæ hanc vltimam
reprobare deberent, & illam primam ſimiliter reprobabunt. Item Deus prædeſtinauit cuili-
|| præmium bet gradum meriti, ergo & || *premij*; quod autem aſſumſi, per capitulum 31. patet, & poteſt
|| cauſa adhuc patere vlterius, quia nulla || *creatura* ſine Deo faciente, mouente, & conſeruante, poteſt
aliquid facere, aut mouere, imò nec actionem aut motum actualiter exiſtentem vlterius con-
|| ſecundum ſeruare, ſicut capitulum tertium, quartum, & || *decimum quartum* oſtendunt; Nulla ergo || *cre-*
|| cauſa *atura* poteſt per ſe intendere motum ſuum aut meritum ſine Deo, hoc enim eſt maius. Si ergo
Deus intendat temporaliter meritum alicuius, hoc non eſt purè naturaliter, nec per ſolam
cognitionem, ſed per eius volitionem, ſicut octauum & nonum demonſtrant, & per 23. hæc
volitio non eſt noua, ſed æterna; per capitula ergò proxima Prædeſtinauit ſic forè. Item
gratia agit omnem gradum meriti, & non niſi acta & mota per Deum, ſicut capitulum 40.
oſtendebat, &c. ſicut proximo eſt argutum. Item mereri multum & intenſè eſt melius quàm B
mereri ſimpliciter & remiſſè; per præmiſſa ergo 38. huius illud eſt à Deo. Vndè ad Phil. 1.
Qui cæpit In nobis opus bonum perficiet; vbi Gloſſa, & eſt Auguſtini, Cooperando in nobis
Deus perficit, quod operando incipit, quia ipſe vt velimus, operatur incipiens, qui volenti-
bus cooperatur perficiens. Et ſexto contra Iulianum 18. Ignorantia, & concupiſcentia re-
mittuntur in renaſcentibus, minuuntur in proficientibus; Ignorantia minuitur veritate magis
magiſque lucente, concupiſcentia minuitur charitate magis magiſque feruente; Nihil boni
horum duorum eſt à nobis: Non enim ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui
Beda. ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Item venerabilis Beda ſuper Cantic. tra-
ctans illud Cantici ſeptimi, Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius, ſic dicit;
Deſcendit Dominus in hortum ſuum, cum cœleſtia dona fidelibus largitur, aſcendit in pal-
mam, cum augmenta virtutum proficientibus electis donet, eos ad profectum prouehat, dig-
nanter impendit; Et infra, eodem, ſuper illud, Quæ eſt iſta quæ aſcendit innixa ſuper dilectum C
meum? meritò ſuper illum innixa, ſine cuius adiutorio non ſolùm ad ſummam aſcendere, ſed
nec reſurgere quidem valebat: Nam & virtutum profectus, & ipſa fidei initia, non niſi Domi-
no largiente habere poterimus. Item ſi Deus Prædeſtinaret, & prouideret ſuis meritum abſo-
lutè, & non aliquem certum gradum, quantum ad gradum Deus derelinqueret meritum im-
prouiſum, & committeret illud caſui, ſeu fortunæ, nec regeretur prouidentia aliqua, neq; cura,
quod capitulum 27. cum ſequentibus non permittit; cui & Sapiens ſimiliter contradicit, Sa-
Sapient. 11. pient. 11. dicens Deo, Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. Philoſophus
Philoſophus. quoque in ſecreto ſecretorum part. 1. cap. 16. concorditer ei dicit, Deus cuncta ſua ſapientia
æquali pondere, & certo numero, & ordine deſtinauit, & ſtatuit ſeruis ſuis ea, vt ſeruiant ei;
& decimo tertio Metaphyſ. capitulo ſecundo, ſic dicit, Boni autem maximè ſpecies &
ordo, commenſuratio & determinatum. Vndè ergo hæc bona niſi à primo in genere bo-
Hermes. norum, quod influit cæteris omne bonum? Vndè & Hermes de Mundo & cœlo 1. Illic, in- D
quit, textus operis fatalis ſeries ſæculorum diſpoſitio, temporalium omnium meta ſummi di-
gito diſpoſitoris exarata, ſicut ſecundo huius fuerat plenius recitatum. Quare & Boetius 4.
De conſolatione Philoſophiæ, proſa ſexta introducit Philoſophiam dicentem, Omnis gene-
ratio rerum, cunctuſque mutabilium naturarum progreſſus, & quicquid aliud aliquo moue-
tur modo, cauſas, ordinem, formas ex diuinæ mentis ſtabilitate ſortitur. Hæc in ſuæ ſimpli-
citatis arce compoſita multiplicem rebus gerendis modum ſtatuit, qui modus cum in ipſa
diuinæ intelligentiæ puritate conſpicitur, prouidentia nominatur; cum verò ad ea quæ mouet
atq; diſponit refertur, fatum à veteribus appellatum eſt, quæ diuerſa eſſe facilè liquebit. Nam
prouidentia eſt ipſa diuina ratio quæ cuncta diſponit; Fatum verò inhærens rebus mobilibus
diſpoſitio, per quam prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus, quod & ſingula dirigit in motu
Auguſtinus. locis, formis, ac temporibus diſtributa, ſicut 28. plenius allegauit. Vndè Auguſtinus 2. de lib.
arbitrio 28. Quantacunq; bona quamuis minima, quamuis magna, niſi ex Deo eſſe non poſ- E
ſunt, quæ quantumlibet deficiant, & in id tendant vt non ſint, tamen aliquid formæ illis rema-
net, vt quoquomodo ſint; quicquid autem cuipiam rei deficienti remanet ex illa forma eſt quę
neſcit deficere, motuſq; ipſos rerum deficientiũ vel proficientium excedere numerorum ſuo-
Proſper. rum leges non ſinit. Hanc autem propoſitionẽ beatus Proſ. hinc excerpſit, & cap. 380. ſenten-
tijs ſuis inſeruit, cui & talis titulus eſt pręſcriptus, Nihil in creaturis quibuſlibet creator inordi-
natum relinquit. Idemq; Auguſt. 4. ſuper Gen. ad lit. 5. tractans autoritatem ſapientis prædi-
ctam, & oſtendens quomodò iſta tria ſunt [Deus] & quomodò non, ſic dicit: Secundum id
quod nouimus, menſuram in eis quæ metimur, & numerum in eis quæ numeramus, & pondus
in eis quę appendimus, non eſt Deus iſta, ſecundum id verò quod menſura omni rei modum
præfigit,

A præfigit, & numerus omni rei ſpeciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem ac ſtabilitatem trahit, ille primitus, & veraciter, & ſingulariter ille eſt, qui terminat omnia, & format omnia, & ordinat omnia, nihilque aliud dictum intelligitur. Quomodo per *cor*, & linguam humanam dici potuit; Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti, niſi omnia in te diſpoſuiſti? Neque enim menſura, & numerus, & pondus in lapidibus tantummodò & lignis, & huiuſmodi mobilibus, & quantumcunque corporalibus vel terreſtribus, vel cœleſtibus animaduerti & cogitari poteſt. Eſt etiam menſura aliquid agendi ne ſit irreuocabilis, & immoderata progreſsio, & eſt numerus affectionum animi & virtutum, quo ab ſtultitiæ deformitate ad ſapientiæ formam decuſque colligitur, & eſt pondus voluntatis & amoris, vt appareat quanti quidque in appetendo, fugiendo, præponendo, poſtponendoque pendatur. Sed hæc animorum atque mentium menſura alia menſura cohibetur, & numerus alio numero formatur, & pondus alio pondere rapitur. Menſura autem ſine menſura eſt, cui æquatur quod de illa eſt, nec aliunde ipſa eſt; Numerus ſine numero eſt, quo formantur omnia, nec formatur [corpus]

B ipſe; pondus ſine pondere, quo referuntur omnia vt quieſcant. Et infra, eodem 7. Sciamus ergo ita dictum eſſe omnia in menſura, numero, & pondere diſpoſita, tanquam dictum eſſet; Illa diſpoſita vt haberent proprias menſuras ſuas, & proprios numeros, & proprium pondus, quæ in eis pro ſui cuiuſque generis mutabilitate mutarentur, augmentis & diminutionibus, multitudine & paucitate, leuitate & grauitate ſecundum diſpoſitionem Dei. Et de Prædeſtinatione contra Pelagianos 4. Quis hanc menſuram, hunc numerum, hoc pondus Dei ſufficit comprehendere, vt conſtitutiones eius vniuerſas in his tribus definitionibus valeat enarrare? In menſura puto quòd conſtet qualitas, in numero quantitas, in pondere ratio æquata. Vnde & Num. 22. Si dederit mihi Balaak plenam domum ſuam auri & argenti, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt plus vel minus loquar. Huic etiam ſententiæ vltimæ planè concordat Greg. 27. Moral. 22. ſuper illud Iob 37. Nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cuncta per circuitum: quocunque eas, voluntas gubernantis duxerit ad omne, quod præce- Num. 22.

C pit illis. Item quis Chriſtianus tam indeuotus & aridus, qui nunquam oret Deum, vt cogitationes ſuas purificet, deuotionem augmentet, & dilectionem inflammet, ac bonis operibus faciat abundare, cùm tota Eccleſia humiliter deprecetur; Omnipotens ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti Filij tui mereamur bonis operibus abundare. Et Apoſtolus hoc orat proximo, quis ergo hoc non orabit pro ſeipſo? hoc, inquit Apoſt. Oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet ad Philip. 1. & 1. ad Theſ. 3. Vos inquit, Deus multiplicet, & abundare faciat in charitate, ſeu charitatem in inuicem & in omnes, & quem ad hoc orauit niſi Deum? Et cur Deum ad hoc *rogamus*, niſi ipſe faciat quod rogamus? alias enim ipſum rogare, vanum & deriſorium videretur. Quare B. Aug. De bono perſeu. 2. probans perſeuerantiam non eſſe a nobis, ſed à Deo arguit iſto modo; Cur perſeuerantia poſcitur a Deo ſi non donatur a Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cùm id ab eo peri- [rogamus] [*Auguſtinus*]

D tur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſum eſſe in hominis poteſtate? Sed nolite errare, inquit Apoſt. Deus non irridetur; ſi aliquid a tanto diuite veraciter & fideliter poſcis, ab illo, à quo poſcis te accipere, crede quod poſcis; noli eum labijs honorare, & ſuper eum cordic extollere, credens à teipſo tibi eſſe, quod ab illo te fingis orare. Et idem habetur infra, eiuſdem 36. & 12. vbi ſemper vult Aug. quòd nihil eſt petendum à Deo, niſi quod creditur faciendum ab eo; & De gratia & lib. arbit. 29. Dicimus; Ne nos inferas in temptationem, vt peccata caueantur, quod a Patre, qui in cœlis eſt, nulla ratione peteremus, ſi virtute voluntatis humanæ hoc poſſemus efficere. Et infra, eodem, dicit B. Cyprianum in libro ſuo De Oratione Domin. oſtendere ea quæ implenda iubentur in Lege, & in oratione eſſe poſcenda, quod vtiq; vt dicit Auguſtinus; Vaniſsimè fieret, ſi ad illa agenda, ſine diuino adiutorio, voluntas humana ſufficeret. Et De ſancta virginitate 17. Teſtes ſunt voces piarum deprecationum, ipſa quæ præcipiuntur à Deo non fieri, niſi dante atque adiuuante qui præcipit: Mendaciter enim petuntur, ſi ea non

E adiuuante eius gratia facere poſſemus. Beatus quoque Cyprianus, homil. 5. quæ intitulatur De Dominica Oratione, exponens illum verſiculum, Et ne patiaris nos induci in temptationem, ſic ait; Quando rogamus, ne in temptationem veniamus, admonemur imbecillitatis & infirmitatis noſtræ, ne quis ſe inſolenter extollat, cùm Dominus Ieſus humilitatem docens, dixerit; Vigilate & orate ne intretis in temptationem; ſpiritus quidem promptus eſt caro autem infirma; vt dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſsio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter cum timore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur. Hanc etiam autoritatem adducit Auguſtinus ad eandem concluſionem de bono perſeuerantiæ, 9. & hoc idem innuit Dominus euidenter, Matth. ſeptimo, cùm ſic dicit; Petite & dabitur vobis, ſeu & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Ab illo ſcilicet à quo petitis, quæritis, & quem

& quem pulſatis. Et Apoſtolus ad Rom. 10. Idem Dominus omnium, diues in omnes A qui inuocant illum, ſcilicet diuitias, vt Dominus, large diſtribuens omnibus qui intus fideliter vocant illum. Vnde Pſalmiſta, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui Pſalmo 36°. & Iac. 1. Si quis veſtrum indiget ſapientia poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei; Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans; qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Non ergo exiſtimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino : Poſtulans igitur fideliter nullatenus hæſitando, debet ſperare, quod accipiat à Domino poſtulata; quod & teſtatur creberrimè vtriuſque ſeries teſtamenti : Cùm ergo fideliter poſtulemus à Domino bonorum operum incrementa, nulli Catholico hæſitandum quin hæc nobis Dominus tribuat affluenter. Vnde Apoſtolus 2. ad Cor. 9. Potens eſt Dominus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum; Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ. Vnde ſanctus Proſper in libro ſuo, pro B prædicatoribus gratiæ Dei 2°. cap. recitat vnam definitionem Caſſiani catholiciſſimam ſicut dicit : Ex quibus, inquit, manifeſtè colligitur, non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi : Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum, qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis, dicente Apoſtolo, Qui dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & creſcere faciet fructus iuſtitiæ veſtræ. Ampliùs autem quis tam fatuus adulator qui ageret gratias Deo pro aliquo, quod non crederet ſe recepiſſe ab eo, ſicut 31um. cap. arguebat? & quis tam ingratus, vt nunquam referat gratias Deo, pro bonorum actuum & operum incremento? Quippe cùm dicat Apoſtolus 2 ad Theſſal. 1. Gratias agere debemus Deo ſemper pro vobis, Fratres, ita vt dignum C eſt, quoniam creſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum inuicem. Super quod Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 40. ſic ait, Hæc dixit Apoſtolus, ne forte de tanto bono quod ex Deo habebant, tanquam ex ſeipſis id habentes, extollerentur. Quod ergo ſuper creſcit fides veſtra, inquit, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum inuicem, gratias agere debemus Deo de vobis. Item Deus prædeſtinauit Samſoni tantum meritum, vt multipliciter abſtineret, eſſetque Nazaræus Domini, & populum Iſrael de manu Philiſtinorum inciperet liberare, Iudicum 7. Item prædeſtinauit ſimiliter tantum meritum Salomoni, vt ædificaret ſibi templum 2i. Regum 7°. Et Eſaiæ tantum vt poneret os eius quaſi gladium acutum, vt eſſet ſalus Domini vſque ad extremum terræ, cum multis alijs eminentijs meritorum Eſaiæ 49. Et Ieremiæ tantum, vt eſſet Propheta in gentibus, vt ad omnia ad quæ mitteret eum iret, vt vniuerſa, quæ mandaret ſibi, loqueretur, & vt conſtitueretur ſuper D gentes & regna, vt euelleret, & deſtrueret, & diſperderet, & diſsiparet, & ædificaret ſimiliter, & plantaret, Ierem. 1. & Ioanni Baptiſtæ tantum, vt coram Domino magnus eſſet, vinum & ſiceram non biberet, & multos filiorum Iſrael conuerteret ad Dominum Deum ſuum, præcederetque ante Dominum in ſpiritu, & virtute Eliæ, Luc. 1. Imò & vt Angelus diceretur, qui & præpararet viam ante faciem Ieſu Chriſti, ſicut Malach. 3. & Matth 11. ſatis patet; Et Paulo tantum, vt de ipſo prædiceret Dominus Ieſus Chriſtus, Vas electionis mihi eſt iſte, vt portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael : Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati, ſicut Actorum 9°. patet : Multa quoque ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in Scriptura. Et quis tandem audeat dicere nullum certum gradum meriti fuiſſe prædeſtinatum Domino Ieſu Chriſto, ſed hoc per incuriam fuiſſe neglectum, dimiſſumque caſui & fortunæ, cum omnes penè Prophetæ de eius maximis meritis in ſpiritu Domini ſtudioſiſsimè prophetarunt, ac ipſemet Chriſtus dixerit Patri ſuo, Domine probaſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſsionem meam, & reſurrectionem meam, E intellexiſti cogitationes meas de longe : ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti, &
Pſalm. 138. omnes vias meas præuidiſti, Pſal. 138. Nec poteſt quis fingere, quod aliquibus prædeſtinat certum gradum meriti, & aliquibus non; vel alicui aliquem gradum meriti futuri, & alicui non, propter cap. 27. & alia quæ ſequuntur, & quia non ſubtrahet perſonam cuiuſquam Dominus, qui eſt dominator omnium, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam, quoniam puſil-
Sap. 6. lum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus Sap. 6. Ad hæc autem proteruus forſitan reſpondebit, quod Deus non prædeſtinauit iſta magna merita memorata, ſed tantum prædixit. Sed iſtud ſtare non poteſt, quia ſi Deus iſta verè prædixit, iſta præſciuit, quare & iſta præuoluit æternaliter, atque prædeſtinauit, ſicut 18um. 23um. & capitula proxima clarè

A clarè monſtrant. Poteſt quoque haberi ex 31° huius,quòd Deus prædeſtinauit merita cuncta cunctis,quare & merita iſta iſtis: Patet inſuper ex ſerie Scripturæ ſuperiùs allegatæ,quòd Deus nedum prædixit, verùm & promiſit merita illa magna: Quare & ipſemet fuit illa facturus, & hoc per voluntatem ſuam,non nouam, ſed æternam, &c. ſicut ſupra. Ioſue ſiquidem 23. *Ioſue 23* ſcribitur, Sicut ergo Deus impleuit opere quod promiſit, & proſperè cuncta venerunt; ſic adducet ſuper vos quicquid malorum comminatus eſt, eò quòd præterieritis pactum Domini Dei veſtri. Et Apoſtolus ad Rom. 4.loquens de promiſsione quam fecit Dominus Abrahæ, Gen.15 Quòd ſemen eius eſſet futurum,ſicut ſtellæ cœli,ſic dicit, In repromiſsione Dei non hæſitauit diffidentia,ſed confortatus eſt fide,dans gloriam Deo, pleniſsimè ſciens quòd quæcunque promiſit Deus,potens eſt & facere. Quam autoritatem tractans Auguſt. de correp. & *Auguſtinus* gratia 36.dicit; Ipſe ergo illos bonos facit, vt bona faciant: Neque enim eos propterea promiſit Abrahæ,quia præſciuit à ſeipſis bonos futuros; Nam ſi illud vtique eſt non ſuum ſed eo-

B rum eſt quod promiſit. Non autem ſic credidit Abraham,ſed quia quæ promiſit,potens eſt & facere, non ait,quæ præſciuit potens eſt promittere,aut quæ prædixit potens eſt oſtendere,aut quæ promiſit potens eſt præſcire; ſed, quæ promiſit,potens eſt & facere: Ipſe igitur eos facit perſeuerare in bono, qui bonos facit. Idem de prædeſtinatione Sanctorum 3. Cauendum eſt, fratres dilecti à Deo, ne homo ſe extollat aduerſus Deum, cùm ſe dicit facere quod promiſit Deus. Nonne fides promiſſa eſt Abrahæ? Ille dans gloriam Deo pleniſsimè credidit,quoniam quæ promiſit Deus potens eſt & facere. Ipſe igitur fidem gentium facit,qui potens eſt facere quod promiſit. Et infra eiuſdem 12. Promiſit Deus quod ipſe facturus fuerat, non quod homines,quia etſi faciant homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipſe facit vt illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt vt ipſe faciat quod promiſit: alioquin vt Dei promiſſa compleantur, non in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate, & quod à Domino promiſſum eſt, ab ipſis redditur Abrahæ. Idemq; de ſpiritu & litera 18. Hoc Deus promittit quod ipſe facit: non e-

C nim ille promittit & alius facit, quod iam non eſt promittere,ſed prædicere: Vnde & 45. propoſitio ſententiarum Proſperi eſt excerpta. Et ſiquis adhuc non erubeſcat vlteriùs cauillare, dicendo,In autoritatibus Scripturæ præmiſsis,de meritis non eſſe promiſsionem ſed prædictionem,audiat Apoſtolum ad Rom.9. dicentem, Non omnes qui ex Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitæ, neque qui ſemen ſunt Abrahæ,omnes filij ſunt Abrahæ, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, Gen.21. id eſt, Non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſsionis, æſtimantur in ſemine. Promiſsionis enim verbum hoc eſt, Secundum hoc tempus veniam,& erit Saræ filius, Gen.18.Dicitq; Auguſt.de ſpir.& lit.18. Ipſa eſt promiſsio Abrahæ qua ei dictum eſt,In Iſaac vocabitur tibi ſemen: Si ergo hæc verba,In Iſaac vocabitur tibi ſemen,& erit Saræ filius,ſunt verba promiſſoria; cur non alia ſimilia ſimiliterq; prolata? Ampliùs autem malorum operum vt tribulationum & perſecutionum eſt certus terminus præſtitutus, quare & bonorum: non enim eſt minor cura Deo de bonis operibus quàm de malis. Vnde Pſalmo 79. Cibabis nos pa-

D ne lachrymarum,& potum dabis nobis in lachrymis in menſura; & Pſalmo 103. Aſcendunt montes & deſcendunt campi in locum quem fundaſti eis,terminum poſuiſti quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Vbi Auguſt. tract.2. per montes & campos nequaquam diuerſos intelligit ſed eoſdem,ſcilicet poteſtates ſæculares diuerſimodè ſe habentes. Vnde ſic dicit, Quamdiu aſcendunt montes & deſcendunt campi, ſæuierunt & placati ſunt; cùm ſæuierunt, montes erant, cùm placati ſunt campi facti ſunt: fundauit enim eis locum: quare non ſæuiunt modò? quare non inſaniunt? quare non dant operam ſi non poſſunt ſubuertere terram noſtram, certè contegere? quare non? Audi; Terminum poſuiſti quem non tranſgredientur,neque reuertentur tegere terram; terminum acceperunt debitum, quia tranſgredi non poſſunt impoſitum finem. Item Pſalmo 94. In manu eius ſunt omnes fines terræ,& altitudines montium ipſius ſunt: Super quod dicit Auguſtinus, Terrenæ poteſtates aduerſatæ ſunt Eccleſiæ; Leges contra Eccleſiam promulgarunt, nomen Chriſtianum de-

E lere de terra conati ſunt. Tu fortè de tot tentationibus propter ſcandala mundi turbaris; ſed nec ipſa ſcandala tibi aliquid faciunt, quoniam menſuram à Domino acceperunt, quoniam ipſius eſt mare: Eſt enim mare mundus iſte, nec ſæuire fluctus poſſunt, niſi vſque ad littus vbi ipſe terminum poſuit. Nulla ergo tentatio niſi acceperit menſuram à Domino, aliquid tibi tollit, aliquid corrigit aliquid complanat, aliquid mundat. Et quinto de Ciuitate Dei 22. Hæc,ſcilicet regna terrena Deus vnus & verus regit & gubernat vt placet, ſic etiam tempora ipſa bellorum, ſicut in eius arbitrio eſt iuſtoque iudicio & miſericordia, vel atterere vel conſolari genus hominum, vt alia citiùs alia tardiùs finiantur. Hoc idem beatus Iob dilucidè manifeſtat: Vnde 28. ſic ait; Ipſe, ſcilicet Deus, fines mundi intuetur, & omnia quæ ſub cœlo ſunt, reſpicit, qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura.

menſura, quandò ponebat pluuijs legem, & viam procellis ſonantibus. Et infra 38. Circumdedi illud, ſcilicet mare, terminis meis, & poſui vectem, & oſtia, & dixi, vſque hunc venies, & non procedes amplius. Item quilibet Prædeſtinatus habebit gradum præmij, ſecundum gradum virtutum ſuarum, & maximè charitatis ſeu gratiæ, quia quanto quis fuerit melior, tanto melius ſibi erit; Et ſecundum Philoſophum 2. Ethic. 6. Omnis virtus cuius fuerit virtus & id benè habens perficit. Et ſecundum Auguſtinum Enchirid. 95. Charitas quanto in quocunq; maior eſt, tanto melior eſt in quo eſt; ſed omne augmentum veræ virtutis, charitatis ſeu gratiæ eſt à Deo agente illud & volente, & hoc non volutione noua ſed antiqua. Prædeſtinauit ergo Deus cuilibet certum gradum harum virtutum in via, & præmiorum in patria. Quòd autem Deus faciat augmentum virtutum in via, ex hoc probatur, quòd Deus facit augmenta bonorum operum ſicut ſuperius eſt probatum, ex quibus habitus ſemper augentur; vt patet per Philoſophum 2. Ethic. 2. vel ſi qui ſint habitus qui non augentur ex operibus, illi à ſolo Deo augentur. Item per ſecundum capitulum nulla *creatura* ſola poteſt ſeruare aliquam virtutem in eſſe, quare nec in aliquo certo gradu, quia hoc eſt idem vel maius. Item omnes penè rationes & autoritates probantes augmenta operum eſſe à Deo, probabunt ſimiliter augmenta virtutum eſſe ab eo, & ſpecialiter argumenta de petitione & gratiarum actione? Fideles enim petunt à Deo fideliter augmentum virtutum, quare & Eccleſia tota ſic orat, Da nobis quæſumus Domine, fidei, ſpei, & charitatis augmentum. Vndè & Apoſtoli iam fideles dixerunt, Domine adauge nobis fidem. Luc. decimo ſeptimo, & Pater pueri infirmati, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Marc. 9. Apoſtolus quoque 1. ad Theſſal. 3. Vos, inquit, multiplicet Dominus, & abundare faciat charitate etiam inuicem & in omnes, & multa ſimilia occurrunt ſæpius in Scriptura. Item quis tam acharis & ingratus, vt pro augmento charitatis & gratiæ Deo non referrat gratiam, cum pro augmento bonorum temporalium, hoc faceret prompto corde? Porrò & Apoſtolus 2. ad Theſſal. 1. ſic dicit, Gratias agere debemus Deo ſemper pro vobis, ſicut dignum eſt, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum in alterum. Cum ergo augmentum virtutis petatur à Deo, & pro ipſo accepto agantur gratiæ dignæ Deo, certum eſt illud dari ab eo, ſicut ſuperius eſt argutum. Hunc quoque gradualem profectum virtutum & meritorum, certoſque terminos proſperitatum & aduerſitatum, ipſiuſque vitæ humanæ diuinitus conſtitutos, oſtendit beatus Iob dicens, Conſtituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt, Iob 14. Et infra 31. Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum. Super quorum primum beatus Gregorius 12. Moral. 1. Nulla, inquit, quæ in hoc mundo hominibus fiunt abſque omnipotentis Dei occulto conſilio veniunt: Nam cuncta Deus ſecutura præſciens ante ſæcula decernit, qualiter per ſæcula diſponantur. Statutum quippè iam homini eſt, vel quantum hunc mundi proſperitas ſequatur, vel quantum aduerſitas feriat, nè electos eius aut immoderata proſperitas eleuet, aut nimia aduerſitas grauet. Statutum quoque eſt, quantum in ipſa vita mortali temporaliter viuat. Benè ergo dicitur, Conſtituiſti terminos eius qui præteriri non poterunt; quod tamen intelligi etiam iuxta ſpiritum valet, quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, & quædam dona præcipimus, à quibuſdam verò repulſi, in imis iacemus: Nemo enim eſt qui tantum virtutis apprehendit quantum deſiderat, quia omnipotens Deus interiora diſcernens, ipſis ſpiritualibus prouectibus modum ponit, vt ex hoc bono quod apprehendere conatur, & non valet, in illis ſe non eleuet, quæ valet. Super ſecundum verò 22. Mor. 18. & 19. pulchrè docet eandem ſententiã, ſicut 41. huius plenius recitatur. Qui & infra 20. oſtendit hoc idẽ per illud Mar 9. Credo Domine, adiuua incredulitatẽ meam; Et per illud Lu. 17. Auge nobis fidem; Et per authoritatẽ Eze. 47. quã moraliter exponendo ſic ait; Ipſa quoque ſapientia quę eſſe bonorum operum ſolet magiſtra, anhelanti menti per incrementa tribuitur, vt ad eam proculdubio magni moderaminis gradibus aſcendatur, quod benè Ezec. Propheta figurata narratione denunciat, qui de eo viro quẽ in excelſo monte viderat, narrat, dicens, Menſus eſt cubitos mille, & transduxit me per aquã vſq; ad talos, rurſumq; menſus eſt mille, & tranſduxit me per aquam vſq; ad genua, & menſus eſt mille, & tranſduxit me per aquã vſq; ad renes, & menſus eſt mille, & tranſduxit me ad torrentem quem non potui pertranſire, quoniam intumuerunt aquæ profundæ torrentis, qui non poteſt tranſuadari: Quid namque millenario numero niſi collati muneris plenitudo ſignificatur? Hic autem proceſſus Gregorij recitatur in Canone De pœnitent. diſtinct. 2. Hæc quæ de charitate. Amplius autem charitas ſeu gratia eſt habitus, non naturaliter acquiſitus, nec naturaliter acquiribilis ab aliqua *creatura*, ſed ſupernaturaliter gratis infuſus à Deo, ſicut 35. capitulum & ſequentia docuerunt; Quare nec poteſt naturaliter *augmentari*: Eſt enim eiuſdem naturæ ſub quolibet eius gradu. Sicut ergo à ſolo Domino creatur, ſic & ab ipſo ſolummodò augmentatur. Vnde Pſalmiſtæ

Margin: A (beside "menſura … Circum-"); B and "causa" (beside "bus, illi à ſolo Deo … ſer-"); C (beside "ſic dicit …"); D (beside "in ipſa vita mortali …"); "causa" (beside "aliqua creatura") and "augmentari" (beside "docuerunt; Quare nec poteſt naturaliter augmentari").

A Pſalmiſta, Pſalm. 137. Deo dicit: Multiplicabis in anima mea virtutem : dicitque Apoſtolus,
2. ad Cor. 3. Transformamur de claritate ad claritatem à Domini Spiritu; & ad Rom. 12. V-
nicuique ſicut diuiſit Deus menſuram fidei. Super quod dicit Gloſſa quæ aſcribitur Auguſti-
no, quam ſcilicet fidem, Deus menſuratè diuiſit. Nam & fidem menſuratè partitur vnicuique.
Qui & ſuper illud Pſalmi 118. Legem pone mihi, Domine, &c. Sermone 11. Cur, inquit, iſte
adhuc poſcit ſibi legem poni, quæ vtique ſi non ei poſita fuiſſet, non viam mandatorum Dei
in cordis latitudine, id eſt, charitate, legis plenitudine cucurriſſet? Sed quia proficiens lo-
quitur, & Dei donum nouit eſſe quod proficit, quid aliud petit, cùm ſibi legem poni petit,
niſi vt in ea magis magiſque proficiat? Denique addidit; Et exquiram eam ſemper: Quid e-
nim exquirit quod habet, niſi quia & habet agendo, & exquirit proficiendo? Sed quid eſt
ſemper? An ſemper dictum eſt quamdiu hic viuitur, quia tamdiu proficitur? Et infra, eo-
dem, ſuper illud eiuſdem Pſalmi; Da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua, Sermone de-
cimo octauo, ſic dicit; Proficit noſter intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides profi-
B cit ad credenda quæ intelligat, & eadem ipſa vt magis magiſque intelligantur in ipſo intelle-
ctu proficit mens: ſed hoc non fit proprijs tanquam naturalibus viribus, ſed Deo adiuuante
atque donante, ſicut medicina fit, non natura vt vitiatus oculus vim cernendi recipiat. Qui
ergo dicit Deo, Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua, non omni modo expers eius
eſt velut pecus, nec ita quamuis homo vt in eorum numero deputandus ſit, qui ambulant
in vanitate mentis ſuæ obſcurati intelligentia, alienati à vita Dei: Nam ſi talis eſſet, nec hoc
diceret. Non autem parui intellectus eſt noſſe à quo poſcendus eſt intellectus, & cogitan-
dum eſt, quanto ſint altius intelligenda diuina mandata, quando ad ea diſcenda ſibi adhuc
dari intellectum petit, qui iam ſic intelligit, & qui eloquia Dei ſe cuſtodiſſe ante iam dixit.
Item primo ad Corinthios, duodecimo; Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, &
diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, & diuiſiones operationum ſunt, idem
verò Deus qui operatur omnia in omnibus; vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad
C vtilitatem; alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ, alteri
fides, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum,
alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum: hæc autem omnia operatur vnus at-
que idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Hic autem oſtendit Apoſtolus manifeſtè tam
habitus virtutum, quàm actus diuidi ſingulis ſecundum Sancti Spiritus voluntatem, & ab v-
no Deo, qui omnia in omnibus operatur. Vnde conſtat tam eorum initia, quàm augmenta
eſſe ſimiliter diſtributa. Hoc planè teſtatur Auguſt. De prædeſt. Sanct. 13. ita dicens; Cùm di- *Auguſtinus.*
citur, inquiunt, ſcilicet Pelagiani; Si credideris ſaluus eris, vnum horum exigitur, alterum of-
fertur; quod exigitur in hominum, quod offertur in Dei eſt poteſtate. Cur non vtrumque in
Dei, & quod iubet, & quod offertur? Rogatur enim vt det quod iubet; Rogant credentes vt ſibi
fides augeatur, rogant pro non credentibus, vt eis donetur fides; & in ſuis ergo incrementis, &
D in ſuis initijs Dei donum eſt fides. Sic autem dicitur; ſi credideris ſaluus eris, quēadmodum di-
citur, Si Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: nam & hic ex duobus vnum exigi-
tur, alterum offertur; Si Spiritu, inquit, facta carnis mortificaueritis, viuetis. Vt ergo ſpiritu
facta carnis mortificemus exigitur, vt autem viuamus offertur. Vnde igitur placet, vt facta
carnis mortificare non donum Dei eſſe dicamus, neque id donum Dei eſſe fateamur, quo-
niam exigi audimus à nobis, præmio vitæ ſi hoc fecerimus, oblato? Abſit vt hoc placeat par-
ticipibus, defenſoribus gratiæ; Pelagianorum eſt iſte error damnabilis, quorum mox Apo-
ſtolus ora obſtruxit, adiungens; Quotquot enim Spiritu Dei aguntur hi filij ſunt Dei, ne fa-
cta mortificare nos carnis, non per Dei, ſed per noſtrum ſpiritum crederemus: de quo Dei
Spiritu & ibi loquebatur, vbi ait; Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus diui-
dens propria vnicuiq; pro vt vult, inter quę nominauit & fidem. Eſt ergo error Pelagianorum
damnabilis participare fidem aut gratiam, ſcilicet eius initium & augmentum, vnum ſcilicet
E dando Deo, alterum verò nobis, totum enim eſt totaliter dandum Deo, ſicut patet per eun-
dem, ſupra, eiuſdem tertio ſic dicentem; Si fidem noſtram operatur Deus miro modo agens
in cordibus noſtris, vt credamus, nunquid metuendum eſt ne totum facere non poſſit, &
ideo ſibi homo primas eius vendicat partes, vt nouiſsimas ab illo accipere mereatur?
Videte ſi aliud agitur iſto modo, niſi vt gratia Dei ſecundum merita noſtra detur quo-
libet modo, ac ſic gratia iam non ſit gratia. Redditur namque hoc pacto debita non donatur
gratis: Debetur enim credenti vt à Domino fides eius augeatur, & ſit merces fidei captę fides
aucta. Et infra eodem; Componit homo cum Deo, vt partē fidei ſibi vendicet, atq; illi partem
relinquat, & quod eſt elatius, primam tollit ipſe, ſequentem dat illi, & in eo quod dicit eſſe
amborum, priorem ſe facit, poſteriorem Deum; ex quo patet quod fides augetur à Deo, &

quod elationis eſt, quod homo partem fidei ſibi tribuat, partem Deo. Totum igitur bonum A noſtrum totaliter demus Deo, dicente Auguſtino de bono perſeuerantiæ 9. Tutiores viuimus ſi totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Item iſte fuit error Caſsiani Pelagiani. Ipſe enim vt recitat ſanctus Proſper in libro pro prædicatoribus gratiæ Dei contra Caſsianum 25. in ſecunda ſua definitione ſic dixit; Adeſt, igitur inſeparabiliter nobis diuina protectio, tantaque eſt erga creaturam ſuam pietas creatoris, vt non ſolum comitetur eam, ſed etiam præcedat iugiter prouidentia, quam expertus Propheta, confitetur dicens; Deus meus, Miſericordia eius me præueniet; qui tamen in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eam atque confortat, & incitat ad ſalutem, incrementa tribuens ei quam ipſe plantauit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe, contra quem Proſper immediatè ſubiungit; Iam in hoc à præmiſſa definitione diſceditur, & quod totum gratiæ datum fuerat, ex parte nunc in libero arbitrio deputatur. Item error Pelagianus dedit nobis fidei noſtræ principium, & Deo totum augmentum, vt patet de prædeſtinatione B Sanctorum 2. & 3. Iſte error dat Deo principium & nobis totum augmentum; Tantum ergo diſtat hic ab alio, quantum conuertens à conuerſa; Imò iſte videtur deterior quàm ſit ille. Ille namque tribuit homini partem fidei priorem ſed peiorem, ſcilicet minus bonam, poſteriorem autem ſed meliorem dat Deo; iſte verò è contra partem meliorem tribuit homini, & peiorem dat Deo. Item ſi augmentum gratiæ eſſet homini tribuendum, hoc eſſet propter meritum hominis, quia ſcilicet meritum voluntatis humanæ præcederet, augmẽtum gratiæ ſequeretur, quod eſt contra Auguſtinũ ſcribentem ad Bonifacium Papam, contra Pelagianos, vt recitat Lumbardus 2. ſent. diſt. 26. in hæc verba; Ipſa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici, voluntate comitante non ducente, pediſſequa non præuia; cui & concordat capitulum quadrageſimum primum probans gratiam in agendo præcedere voluntatem humanam. Capitulum quoque trigeſimum nonum probat nullum mereri augmentum gratiæ de condigno, imò quod ipſum augmentum gratiæ gratis datur, quare & gratis prædeſtinabatur ab eo, ſicut ſæpius eſt argutum. Hoc inſuper teſtatur Apoſt. ad Col. 2. ſic dicens, Nemo vos C ſeducat, || *volens* in humilitate & religione Angelorum quæ non vidit, ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & coniũctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentũ Dei. Super quod Gloſſa, Caput, id eſt, Chriſtum, ex quo, id eſt de cuius plenitudine, accipiendo, totũ corpus, id eſt Eccleſia per nexus charitatis & coniunctiones fidei & ſpei & operum, in quibus fideles coniuncti ſunt & ſimiles, ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei, id eſt, quantum Deus prouidit: Augmentum ergo virtutum & operum eſt prouiſum & prædeſtinatum à Deo ſub quolibet eius gradu, quare & prædeſtinato cuilibet prædeſtinatus eſt beatitudinis certus gradus. Hæc enim ſibi inuicem mutuò correſpondent, quòd & penè per omnia poteſt oſtendi per quæ de gradu operum & virtutum ſuperiùs eſt oſtenſum. Ampliùs autem ſpecialiter ad hoc idem, diuerſitas manſionum in domo Patris cœleſtis, non minùs eſt ad perfectionem & ornatum ciuitatis D Dei glorioſæ, quàm numerus ciuium; ſed hic eſt prædeſtinatus à Deo, ergo & illa. Hunc autem numerum non ſolum aſſerit, ſed & probat venerabilis Anſelmus 1. Cur Deus homo 16. In hunc modum; Rationalem naturam quæ Dei contemplatione beata vel eſt, vel futura eſt in quodam rationabili & perfecto numero præſcitam eſſe à Deo, ita vt nec maiorem nec minorem illum eſſe deceat; non eſt dubitandum. Aut enim neſcit Deus in quo numero melius deceat eam conſtitui, quod falſum eſt, aut ſi ſcit in eo illam conſtituet, & hæc eadem ratio procedit ſimiliter de gradibus præmiorum. Dicitque Auguſtinus 3. de libero arbitrio 18. Si omnes peccaſſent Angeli nullam inopiam facerent ad regendum imperium ſuum creatori Angelorum: Non enim vel bonitas eius quaſi aliquo tædio, vel omnipotentia difficultate deficeret ad creandos alios quos in eis ſedibus collocaret, quas peccando alij deſeruiſſent, aut creatura ſpiritalis quantilibet numeri pro ſuis meritis damnaretur, anguſtare poſſet ordinem, qui conuenienter & decenter excipit quoſcunque damnatos. Si ergo in ſedibus peccantium ſint alij collocandi, certus videtur numerus prætaxatus, & E ſi ſit certus ordo qui conuenienter & decenter excipiat quoſcunq; damnatos, multo magis videtur eſſe ſimiliter de ſaluatis. Idem Ench. 21. Superna Ieruſalem mater noſtra ciuitas Dei nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, aut etiam vberiori copia fortaſſe regnabit. Neque enim numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonum nouimus in quorum locum ſuccedentes filij ſanctæ matris Eccleſiæ, quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace, de qua illi ceciderant, ſine vllo temporis termino permanebunt: Sed illorum ciuium numerus, ſiue qui eſt, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eſt eius artificis qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt, ac in menſura, & numero, & pondere cuncta diſponit. Idemque

que

A que de correptione & gratia 61. Prædeſtinatorum ita certus eſt numerus, vt non addatur eis quiſquam nec minuatur ab eis, quod probat per duas autoritates Scripturæ: Prima eſt Mat.3. Facite, inquit Iohannes Baptiſta, fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere apud voſmetipſos, Patrem habemus Abraham; potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcipere filios Abrahæ, vt oſtendat ſic eſſe iſtos amputandos, ſi non fecerint fructum, vt non deſit numerus qui promiſſus eſt Abrahæ: Tamen apertius in Apocalypſi dicitur, Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam: & eſt Apoc. 3. Si enim alius non eſt accepturus niſi iſte perdiderit, certus eſt numerus electorum, id eſt, non poteſt augeri vel minui, ſicut exponit Lumbardus 1. ſentent. diſtin. 40. ſicut & videtur rationabilis intellectus. Cui ſatis conſonat illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. Super quod Gregorius 25. moral.9. dicit, Notandum, quia dum alijs cadentibus, ad ſtandum alij ſolidari perhibentur, electorum numerus certus ac definitus oſtenditur. Vnde etiam Philadelphiæ Eccleſiæ per
B Angelum dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Adhuc autem iuxta præmiſſa diuerſitas graduum manſionum in cœlo, non minùs ad diuinam prouidentiam & prædeſtinationem pertinere dignoſcitur, quàm nomina ciuium cœleſtium futurorum: ſed nomina propria omnium electorum ſub diuina prouidentia & prædeſtinatione certiſsimè continentur. Dicit enim Propheta de Deo, qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat Pſalmo 146. Per ſtellas autem Auguſtinus & omnes Doctores electos & prædeſtinatos intelligunt. Nonne & iſtud congruè figuratur in illo præcepto Dominico, Tollite ſummam vniuerſæ congregationis filiorum Iſrael, per congregationes & domos ſuas, & nomina ſingulorum? Numer.1. Nonne & veritas ipſa dicit, Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis, Luc 10. & Iohan.10. proprias oues vocat nominatim? Super quod Auguſtinus ſermone 45. Habet enim nomina eorum ſcripta in libro vitæ. Hinc dicit Apoſtolus, Nouit Dominus qui ſunt eius. Amplius autem diuerſitas graduum cœleſtium manſionum cœle-
C ſtis Eccleſiæ pulchritudinem conficit & ornatum, ſicut ſonorum diuerſitas melodiam perficit dulciorem, & colorum varietas picturam efficit pulchriorem, ſicut nullus ignorat: Vnde ſicuti & teſtantur Philoſophica & Theologica de contrarijs & diuerſis præmiſſa 34. primi. Quare & Alacen. 2. perſpectiuæ ſuæ, capitulo de pulchritudine, Diuerſitas, inquit, facit pulchritudinem, quoniam figuræ membrorum animalis ſunt diuerſarum partium, & non ſunt pulchræ niſi propter diuerſitatem partium; quoniam ſi naſus totus eſſet æqualis groſsitudinis, eſſet in fine turpitudinis; & pulchritudo eius non eſt propter diuerſitatem duorum extremorum eius, & eius pyramidalitatem, & ſimiliter pulchritudo ſuperciliorum non eſt niſi quando extrema eorum fuerint ſubtiliora reſiduis anterioribus, & ſimiliter omnia membra animalis quando intuentur, inuenitur quòd pulchritudo eorum non niſi ex diuerſitate figurarum partium eorum, & ſimiliter Scripturæ, quoniam ſi partes omnes Scripturæ eſſent æqualis groſsitudinis, non apparerent pulchræ, quoniam extrema literarum non apparent pulchra,
D niſi quando fuerint ſubtiliora reſiduo, quoniam etſi extrema literarum, & media earum, & continuatio earum eſſent vniuſmodi ſpiſsitudinis, eſſet Scriptura in fine turpitudinis: diuerſitas ergo facit pulchritudinem. Cur etiam aliter præciperet Deus cortinas tabernaculi fieri variatas, & velum pulchra varietate contextum? cur aliter ex varietate veſtitus laudaret Propheta reginam cœleſtem, triumphantem Eccleſiam, ſponſam Chriſti, non habentem maculam, neque rugam, dicendo, Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumamicta varietate? & quis pulchritudinis huius autor, niſi totius pulchritudinis pulcherrimus autor Deus, & non voluntate mutabili & nouella, ſed immutabili & æterna, ſicut præhabita perſpicuè docuerunt?

COROLLARIVM.

E *Corollarium, quòd omnes gradus gratiarum, meritorum, proſperitatum, aduerſitatum, gloriæ ſiue pœnæ, in præſenti & in futuro ſimiliter ſunt prædeſtinati à Deo æternaliter & diſtinctè.*

EX his autem perſpicitur euidenter, quòd omnes gradus & ſinguli gratiarum, meritorum, proſperitatum, aduerſitatum, gloriæ, ſiue pœnæ, in præſenti & in futuro ſimiliter ſunt prædeſtinati à Deo æternaliter & diſtinctè. Iſtud totum Corollarium tam patenter conſequitur ex præmiſsis, quòd probationis auxilio nuſquam eget.

 A

CAP. XLVII.

Obijcit, & reſpondet.

OBijciunt autem Pelagiani contra præmiſſa de Prædeſtinatione & Reprobatione, conantes ipſas vel omnino deſtruere, vel ſaltem oſtendere ipſas eſſe ſecundum merita perſonarum. Deus, inquiunt, irrationabiliter nihil agit; & non eſt aliqua ratio quare Prędeſtinet aut reprobet potius vnum quam alium. Prędeſtinat ergo vel reprobat omnem vel nullum; Et non omnem, ſicut omnes dicunt concorditer, ergo nullum. Vel ſi ſit aliqua ratio quare Prædeſtinat vel reprobat hunc non illum, B illa non poteſt fundari niſi in meritis, & differentia meritorum. Quare & Ioachim Abbas de Flore, de præſcientia Dei & Prædeſtinatione electorum, dialogizando inter Benedictum quærentem & ipſum reſpondentem, aſſignat duplicem rationem & cauſam Electionis, Prædeſtinationis, & miſerecordiæ Dei, quarum prima eſt aptitudo ad miſericordiam, ſalutem, & bonum; ſecunda, actio ipſa bona; contrariorum verò contrarias cauſas ponit & contrarias rationes. Item dedit eis poteſtatem filios Dei fieri Iohan. *1*. quòd ergo homines ſecundum Prædeſtinationem & gratiam filij Dei fiant eſt in eorum libera poteſtate, & non niſi per merita Deo grata. Huic & concordat Propheta Pſal. *68*. vbi recitatis peccatis quorundam ſubiungit; Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur. Et illud Apocalypſ. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quam ſcilicet Deus ſuis electoribus repromiſit. Item ſi Adam non peccaſſet, nullus fuiſſet reprobatus, ſed quilibet prædeſtinatus; vtrumque ergo iſtorum eſt propter meritum correſpondens. Item iniquum & cru- C delè eſſet, hominem vel Angelum nocere alteri ſine culpa aliqua præcedente, nec hoc poſſet facere ſine culpa; quanto magis ergò Deum iuſtiſsimum & pijſsimum hoc non decet? quare nec decet quod aliquem reprobet, & ad id ignem æternum prædeſtinet, niſi propter culpam aliquam præcedentem. Verum prima iſtorum irrationabilis ratio, per præmiſſa, 21°. & 35°. & capitulis ſequentibus lucidè poteſt ſolui. Quod autem ad confirmationem adducitur de Ioachim, licet fuerit magnus Doctor, autoritatem magnam non habet; ſicut in materia de trinitate fuit Arrianus, vt patet in libello quem edidit contra Petrum Lumbardum De Trinitate, ſeu de eſſentia Trinitatis, & per Innocentium tertium, & Concilium generale, ſicut recitatur, Extra de ſumma Trin & fid. Catholica, Damnamus: ſic in iſta materia fuit Pelagianus, ponendo cauſam originalem Prædeſtinationis & Reprobationis, non ex parte Dei Prædeſtinantis & Reprobantis, ſed ex parte Prædeſtinatorum & Reprobatorum, aptitudinem ſcilicet atque actum, ſicut ſuperius recitatur. Laborat tamen vt periculoſum pelagus Pelagiano- D rum declinet, dicendo, cauſam Electionis & Reprobationis diuinæ eſſe aptitudinem ad miſericordiam, vel ad iram, non autem ad opera neque actus. Et Benedicto quærenti, quænam ſit illa aptitudo ad bonum vel ad malum, ſi non ſit opera bona vel mala, vt dicit Apoſtolus de Iacob, & Eſau, reſpondet, quòd non eſt opus, ſed receptaculum gratiæ vel iræ, ex quarum prima, bona; ex ſecunda, mala opera oriuntur. Et infra, dum hos vel illos Deus eligeret, non quæſiuit in eis iuſtitiam, quam ipſe erat daturus, ſed ſolam materiam humilitatis, & miſerabilitatis, id eſt, vt eſſent apti ad miſericordiam. Verum quia nimis propè ripam pelagi Pelagiani acceſſit, præcipitium paſſus, ipſius voragine eſt abſorptus, vt etiam diceret cauſam Prædeſtinationis & Reprobationis eſſe merita perſonarum. Et vt diffuſum eius proceſſum ſuccinctè recolligam, vult quòd cauſa Prædeſtinationis ſit humilitas, Reprobationis, ſuperbia. Dicit enim, Abiectio & miſeria eſt propriè cauſa diuinæ electionis, Vndè Apoſtolus, Videte, Fratres, vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, ſed quæ ſtulta ſunt mundi E elegit Deus. Et infra liquet luce clarius, quòd non pro iuſtitia aſſumatur aliquis à Deo, ſed pro miſeria, non pro operibus, ſed pro exilitate, non pro fortitudine ſed pro infirmitate, non pro ſapientia, ſed pro ſtultitia, non pro nobilitate, ſed pro ignobilitate; ſicut Phariſæus ille repulſus eſt pro iuſtitia ſua, publicanus verò aſſumptus pro ſuis peccatis, non quia iniuſtitiam amat Deus, & odit innocentiæ puritatem, ſed quia repellit ſuperbientem de iuſtitia, parcit autem humilibus pœnitentibus de peccatis. Et infra, Electionis cauſa eſt abiectio & afflictio, non quia iſta ſimpliciter placent Deo, ſed quia pariunt humilitatem quam ſolam requirit Deus virtutem in Angelis & in hominibus. Et infra, Quia præſciuit Dominus populum Iudaicum futurum ſuperbum, odiuit & repulit eum, Ex quibus & euidenter apparet quòd ſit contrarius

ſibi

A ſibi ipſi. Quomodo etiam ſtare poteſt quòd aptitudo, prædeſtinationis vel reprobationis ſit cauſa, cùm æquè aptorum vnus aliquoties aſſumatur, & alius relinquatur, imo & aliquando aſſumitur minus aptus, & relinquitur magis aptus? Quomodo etiam eſt abiectio & miſeria cauſa prædeſtinationis diuinæ, cùm multi, vt timeo, hic abiecti, miſeri, & mendici finaliter reprobentur, multi etiam hic ſemper nobiles, fœlices, & diuites prædeſtinentur ad vitam? In ſanctis etiam Angelis prædeſtinatis, & finaliter confirmatis nunquam fuit abiectio, neque miſeria qualiſcunque, quia nec culpæ, nec pœnæ, quæ inſuper abiectio vel miſeria fuit cauſa, quare Chriſtus prædeſtinatus eſt Dei Filius in virtute, ad Rom. 1. quod & poſſet multis rationibus alijs reprobari. Sed quia non multi adhærent, ſufficiant iſta pauca. Cùm autem allegant Iohannem dicentem; Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, videtur eos velle aſtruere aliquos fieri ſeu poſſe fieri nouiter filios Dei ſecundum prædeſtinationem, vt ſcilicet de non prædeſtinatis, quare & de reprobatis fiant nouiter & temporaliter prædeſtinati, & deſinant ſimiliter eſſe reprobati, contra prius oſtenſa 23. & 45. huius, quod & contradictionem euidenter in-
B cludit, ſicut ex eiſdem locis poteſt perſpicuè demonſtrari. Dictum quoque Iohannis magis videtur probare contrarium: Non enim dicit; Dedit eis poteſtatem filios Dei ſe facere, ſed filios Dei fieri. Sed à quo? nunquid ex ſeipſis, nunquid ex propria voluntate? quis vnquam ſe gignit? quis vnquam naſcitur ex ſeipſo? quis filius Diaboli poteſt ſe gignere, & parere filium Dei? Audi quod ſequitur; Neque, inquit, ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Non ergo ipſi ſe ipſos, ſed Deus filios Dei facit. Quare & Philoſophus 5. Metaph. 17. & 9. Metaph. 2. oſtendit, quòd duplex eſt poteſtas, & potentia, actiua ſcilicet & paſsiua: Tale eſt ergo quod hic dicitur; Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, quale eſt illud quod dicitur ad Rom. 8. quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt: Dedit ergo Deus hominibus poteſtatem filios Dei fieri, ſcilicet animam rationalem & liberum arbitrium liberè & voluntariè receptiuum gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro, vt ſic tam hic quàm ibi filij Dei fiant, vt tamen in præſenti cùm facti ſint filij Dei per fidem & gratiam præuiam in filios Dei adoptan-
C tem, liberè faciant grata opera filiorum, vt ſic grati filij liberè perſeuerent, in tantum quòd nihil poteſt iſtam filiationem eis eripere niſi velint. Quare & dicit ibi Chryſoſtomus, ſicut allegatur in Gloſſa, dixit; Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, oſtendens quòd multo opus ſtudio, vt eam, quæ in baptiſmo adoptionis formata eſt, imaginem incontaminatam ſemper cuſtodiamus, ſimul autem & oſtendens quoniam poteſtatem hanc nullus nobis vel auferre poterit, niſi nos ipſi auferamus; ſimul etiam oſtendere vult, quoniam hæc gratia aduenit volentibus & ſtudentibus. Etenim in poteſtate eſt liberi arbitrij, & gratiæ, operatione filios Dei fieri. Et Auguſtinus homil. 3. ſuper Iohannem; Quare, inquit, naſcuntur omnes in peccato? quia nemo natus eſt præter Adam; vt autem naſcerentur ex Adam, neceſsitatis fuit ex damnatione, naſci per Chriſtum voluntatis eſt & gratiæ; non coguntur homines naſci per Chriſtum; non quia voluerunt, nati ſunt ex Adam, omnes tamen qui ex Adam, cum peccato peccatores; om-
D nes, qui per Chriſtum iuſtificati & iuſti, non in ſe, ſed in illo. Nec etiam dicendo; Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ab illa factione Deum excludit, & hominem ſolum includit; neq; ſi factio illa ſit amborum communis, hominem ibi præponit, & Deum poſtponit ordine naturali. Quare & dicit; Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, non ſe facere: Et iterum; Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, qui huius diuinæ generationis principium eſt & autor. Quare & Beda, ſicut allegatur in Gloſſa; Carnalis, inquit, ſingulorum generatio à complexu coniugij duxit originem, at verò ſpiritualis Spiritus Sancti gratia miniſtratur. Et Chryſoſtomus; Hæc autem narrat Euangeliſta, vt vilitatem & humilitatem prioris partus, qui eſt per ſanguinem & voluntatem carnis addiſcentes, & altitudinem ſecundi, qui per gratiam & nobilitatem eſt, cognoſcentes, magnam quandam hic ſuſcipiamus intelligentiam, & dignam dono ipſius qui genuit, & multum poſt hæc, ſtudium demonſtremus. Dicitque Auguſtinus homilia tertia ſuper Iohannem; Quotquot receperunt eum, dedit
E eis poteſtatem filios Dei fieri, ſi filij fiunt, naſcuntur; ſi naſcuntur, quomodo naſcuntur, non ex carne, non ex ſanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Gaudeant ergo quòd ex Deo nati ſint, præſumant ſe pertinere ad Deum, accipiant documentum quia ex Deo nati ſunt; Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Si Verbum non erubuit naſci de homine, homines erubeſcent naſci de Deo? Neque dicendo; Dedit eis poteſtatē filios Dei fieri, dicit, quòd dedit eis poteſtatē filios Dei fieri per pręcedentia opera meritorū, ſicut Pelag. ſomniat. Abſit quòd Euangeliſta ſuo Domino contradicat, quia ipſomet recitante infra 6. ſic ait; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illū: &, Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datū à Patre meo. Abſit etiā quod ſibi ipſi in tam breui ſerie contradicat: cito namq; poſt hæc verba eius ſuperiùs recitata, dicit quòd verbū fuit

Beda.

Chryſoſtomus.

Auguſtinus.

plenum gratiæ & veritatis, & addit, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Accepimus, inquam, primò gratiam * gratis datam & veritatem, quia gratiam ante promiſſam, & ſic gratiam pro gratia, gratiam ſcilicet gratis datam pro grata promiſsione gratuitæ gratiæ prophetice priùs facta, vel accepimus in ſpe certa ſecundò gratiam beatitudinis in futuro, pro gratia in re, & gratis operibus in præſenti. Quare & Auguſtinus homilia 3ª. ſuper Ioannem, ſic ſcribit, non ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia; ſed ſic ait; Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, vbi neſcio quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepiſſe, & inſuper gratiam pro gratia: Accepimus enim de plenitudine eius primò gratiam, & rurſum accepimus gratiam pro gratia; quam gratiam primò accepimus? Fidem; In fide ambulantes in gratia ambulamus. Vnde enim meruimus hoc? quibus noſtris præcedentibus meritis? gratia tibi data eſt, non merces reddita. Vnde vocatur gratia quia gratis datur: Non enim præcedentibus meritis emiſti quod accepiſti. Hanc ergo accepit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur; quid meruit, interroget iuſtitiam, inueniet pœnam; interroget miſericordiam, inueniet gratiam. Sed hoc & promiſerat Deus per Prophetas: Itaque cùm venit dare quod promiſerat, non ſolum gratiam dedit, ſed & veritatem. Quomodo exhibita eſt veritas? quia factum eſt quod promiſſum eſt: quid eſt ergo gratiam pro gratia? Fide promeremur Deum, accipis præmium immortalitatem & vitam æternam, & illa gratia eſt, Nam pro quo merito accipis vitam æternam? pro gratia. Dona ſua coronat Deus, non merita tua. Poteſt quoque multum congruè intelligi & exponi ad literam, de his qui facti ſunt actualiter filij Dei per fidem & gratiam in præſenti, quod dedit eis poteſtatem, ſcilicet gratiam liberum arbitrium adiuuantem, filios Dei fieri in futuro, in regno cœlorum. Quare & præmittit, Quotquot autem receperunt eum, ſcilicet per fidem formatam, in eum credendo, dedit eis, &c. Quare & Theophilus, ſicut allegatur in gloſſa, Quia, inquit, in reſurrectione filiationem perfectiſsimam conſequemur, ſecundum quod Apoſtolus dicit, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri, dedit poteſtatem filios Dei fieri, id eſt, hanc gratiam in futura gratia conſequendi. Cùm verò obijciant illud Pſal. Deleantur de libro viuentium, ſi intelligant ſecundum ſuperficiem literalem, hunc concedere, quod prædeſtinatio & reprobatio eſt temporalis; ita ſcilicet quod aliquis priùs fuit prædeſtinatus, & non reprobatus, & nunc non eſt prædeſtinatus ſed reprobatus; Si enim quis temporaliter deleatur de libro viuentium, tunc eſt ita contra prius oſtenſa. Quare oportet quòd habeat alium intellectum. Poteſt ergo intelligi de deletione ſecundum præſentem iuſtitiam, ſecundũ diſtinctionem 25°, præmiſſam; vel deleantur, id eſt deleti, hoc eſt non ſcripti habeantur, ſeu oſtendantur, ſecundum quod ſubditur, Et cum iuſtis non ſcribantur. Vel etiam deleantur ſecundum propriam ſpem illorum, ſicut & Deus dicitur pœnitere, ſicut ſeptimum recitauit. Quare & Auguſt. ſuper illum Pſal. tractatu 2°. Fratres, inquit, non ſic accipere debemus, quoniam quenquam Deus ſcribit in libro vitæ & delet eum. Si homo dixit, quod ſcripſi, ſcripſi, de titulo vbi ſcriptum erat Rex Iudæorum, Deus quenquam ſcribit & delet? Præſcius eſt, prædeſtinauit omnes, ante conſtitutionem mundi, regnaturos cum filio ſuo in vitam æternam, hos conſcripſit, ipſos continet liber vitæ: Quomodo ergo inde delentur, vbi nunquam ſcripti ſunt? hoc dictum eſt ſecundum ſpem ipſorum, quia ipſi ſe ſcriptos putabant. Quid eſt deleantur de libro vitæ? & ipſis conſtet non [illos] ibi eſſe. Sic ergo illi qui ſe ſperabant tanquam merito iuſtitiæ ſuæ in libro Dei ſcriptos cùm perducta fuerit eorum damnatio, etiam ad || *cognitionem* eorum, delebuntur de libro viuentium, id eſt non ibi ſe eſſe cognoſcent. Nam verſus qui ſequitur, exponit quod dictum eſt, Et cum iuſtis non ſcribantur: Dixi ergo, deleantur ſecundum ſpem ipſorum, ſecundum autem æquitatem tuam quid dico? non ſcribantur. *Intelligentes* illud Apocalypſis ad literam, Tene quod habes, ne alius, vel vt nemo accipiat coronam tuam, habent ſimiliter dicere, aliquem poſſe temporaliter & nouiter coronam prædeſtinationis amittere, & alium admittere, & ita conſequenter hunc deſinere temporaliter & nouiter eſſe prædeſtinatum, & incipere eſſe reprobatum, & illum è contra; quod præcedentia non permittunt. Nec Ioannes, imò nec ſpiritus in Ioanne dicit aut innuit quenquam per ſe & proprijs viribus, ſine Dei auxilio tenere aut poſſe tenere ſuam coronam, in bona ſcilicet vita & bonis operibus perſeuerare vſque in finem; aut quenquam poſſe per ſe & viribus ſuis tantum ſine Deo ſpecialiter operante, accipere coronam prædeſtinationis aut gratiæ in præſenti vel gloriæ in futuro, ſicut 2um. 9um. & 35um. & ſequentia cum 45°. probant. Hoc idem & verba fideliſsima eiuſdem loci fideliſsimè conteſtantur. Hæc dicit ſanctus & verus qui habet clauem Dauidis, qui aperit & nemo claudit, qui claudit & nemo aperit: Ecce dedi coram te oſtium

Margin notes: * ſcilicet; *Theophilus.*; || agnitionẽ; || Allegãtes

Section letters: A, B, C, D, E

A te oſtium apertum, quod nemo poteſt claudere, quia modicam habes virtutem, & ſeruaſti
verbum meum, & ego ſeruabo te ab hora tentationis. Ecce venio citò; Tene quod habes
&c. vbi patenter docetur, quòd perſeuerantia in bono eſt primò ex conſeruatione diuina, ſe-
cundò ex cooperatione humana; quanto magis inchoatio & adeptio bonæ vitæ non eſt ho-
mini à ſe ſolo. Cùm ergo dicitur, Tene quod habes, &c. præuenitur & excitatur bonus, vt in
bono finaliter perſeueret: Sic enim fortaſsis erat prædeſtinatus, vt per talem exhortationem
Dei vel hominis perſeueraret finaliter & coronam acquireret & teneret iuxta præmiſſa 23° *Auguſtinus.*
huius. Vnde & Auguſtinus de bono perſeuer. *64.* Qui nondum ſunt vocati, pro eis vt vocen-
tur, oremus; fortaſsis enim ſic prædeſtinati ſunt vt noſtris orationibus concedantur, & acci-
piant gratiam, qua velint & efficiantur electi; Deus enim qui omnia prædeſtinauit, implebit.
Poteſt quoque iſtud Apocalypſis exponi, ſicut & illud Pſalmi præmiſſum; Poteſt enim quis
amittere, vel accipere coronam vitæ ſecundum præſentem iuſtitiam, vel ſecundum manife-
B ſtationem, vel ſecundum ſpem firmam. Quare & Auguſtinus de bono perſeuerant. *7.* pro-
bans perſeuerantiam finalem non poſſe amitti, & innuens diſtinctionem de amitti, ſic ait, Per-
ſeuerantiam vſque in finem, quoniam non habet niſi qui perſeuerauerit vſque in finem,
multi eam poſſunt habere, nullus amittere. Sed ne forte dicatur perſeuerantiam vſque in fi-
nem non amitti quidem cùm data fuerit, id eſt, cùm perſeueratum fuerit vſque in finem, ſed
tunc amitti quodammodo quando agit homo per contumaciam, vt ad eam peruenire non
poſsit, ſicut dicimus hominem qui non perſeuerauerit vſque in finem, amiſiſſe vitam æter-
nam vel regnum Dei, non quod iam acceperat & habebat, ſed quod acciperet ſi perſeueraſſet;
verborum controuerſias auferamus, & nonnulla etiam quæ non habentur, ſed habenda ſpe-
rantur, poſſe dicamus amitti. Quod verò arguitur, Si Adam non peccaſſet, nullus fuiſſet re-
probatus, ſed quilibet prædeſtinatus, non probat iſta ex meritis dependere. Quantum enim
ad formam illationis ſtat oppoſitum manifeſtè. Si namque, ſicut ex 45° videtur, Deus non
C prædeſtinat homini certum finem, vel hominem ad certum finem, puta vitam propter opera
ſua futura, ſed è contra, nullo modo concludit, quia ſi homo aliter feciſſet, Deus aliter præ-
deſtinaſſet, à poſteriori ad prius: Hominem enim aliter feciſſe, non fuiſſet cauſa, nec prius
cauſaliter aut naturaliter, quare Deus prædeſtinaſſet aliter, ſed è contra. Cuius exemplum
eſt, Si Chriſtus non feciſſet opera bona, non fuiſſet prædeſtinatus filius Dei, ergo propter
opera ſua bona prædeſtinatus eſt filius Dei; Fallit; Si Paulus non prædicaſſet, non fuiſſet præ-
deſtinatus, ſeu electus vt prædicaret; ergo quia prædicauit, prædeſtinatus fuerat prædicator?
Non, ſed è contra: Si Sol nunquam luceret, nec ignis calefaceret, non fuiſſet prædeſtinatus,
vt ſic faceret; ergo quia ſic facit, prædeſtinatus eſt ſic facere? Non; ſed quia prædeſtinatus,
ſeu præordinatus eſt ita facere, ita facit. Nec eſt omniquaque clariſsimum, quòd ſi Adam
non peccaſſet, nullus fuiſſet reprobatus. Videtur enim nonnullis non fuiſſe neceſſarium, li-
cet Adam ſtetiſſet, quòd tota ſua poſteritas fuiſſet ſtatim effecta impeccabilis, & finaliter
D confirmata; ſed fuiſſe poſsibile poſteros ſuos habuiſſe libertatem contradictionis ad bo-
num & malum. Tenendo tamen cum Anſelmo 1. Cur Deus homo 19. quòd ſi Adam ſte-
tiſſet finaliter, tota ſua poſteritas fuiſſet impeccabilis confirmata, tunc ſecundum ſententiam
Gregorij 4. Moral. *39°* huius præmiſſam, nullus reprobatorum generatus fuiſſet, ſed ſoli illi
qui nunc ſunt prædeſtinati ad vitam; nec ideò peccatum Adæ eſt prima cauſa reprobatio-
nis, ſed ſi ipſe non peccaſſet, Deus aliter ordinaſſet, ſicut ſuperiùs dicebatur. Et ſi obijcias
contra iſtud, quòd aliquis prædeſtinatus generatur quandoque ab aliquo reprobato, ſicut
Chriſtianus à non Chriſtiano, & bonus Chriſtianus à malo, nec fuiſſet ab aliquo genitus, ſi
Adam non peccaſſet, non ergo ſoli nunc prædeſtinati fuiſſent tunc nati; non mihi, ſed beato
Gregorio potiùs contradicis. Veruntamen pro defenſione beati Gregorij, poteſt multipli-
citer reſponderi; vno modo, quòd ſi Adam non peccaſſet, ſoli illi fuiſſent tunc nati, qui ſunt
nunc electi; hoc eſt, ſolummodo tot fuiſſent tunc nati, quot ſunt nunc electi; vel aliter, ſoli
E illi &c. verum eſt ſecundum animas. Tunc enim Deus creaſſet animas illas tantum, quæ nunc
ſunt animæ electorum, licet quaſdam fortaſsis corporibus alijs copulaſſet: vel adhuc forſi-
tan aliter poteſt dici, quòd ſoli illi ſecundum animas, & ſecundum corpora fuiſſent tunc nati,
qui ſunt nunc electi; ſed aliquis electus nunc genitus ab vno patre puta à reprobo, fuiſſet tunc
genitus ab alio, videlicet ab electo. Sed obijcis mihi fortè, Si enim ſic eſſet, Iſaac potuit ge-
nuiſſe Abraham patrem ſuum, quod videtur abſurdum: æquali etiam ratione, imò maiori
potuit genuiſſe quemlibet alium hominem, & homines infinitos, contra præmiſſa in oſtenſi-
one 40. partis Corollarij, primi, huius. Si inſuper ita fuit, cur potius genuit Iacob, quam
quemlibet alium hominem, cum ipſe fuit indifferens, & mater ſimili ratione? Adhuc autem ſi
ſit ita.

ſit ita, ponantur duo homines æquè potentes ad generandum Iohannē futurum, apponantq; A operam requiſitam, & vterque generabit eundem Iohannem in diuerſis locis. Cur enim potius hic quam ille? & ſi hic vel ille ſolus egiſſet, Iohannem proculdubio genuiſſet; quare & nunc cum ſimili modo agat. Poſſet quoque ſecundum iſtam ſententiam homo iuuenis ſuum auum ſenem nouiter generare, & reddere eum puerum iuuenem vnius diei; ſimulque decrepitum & infantem, cum alijs abſurditatibns multis valdè, imò & poſſet mortuum ſuſcitare. Poſſet enim aliquem generare, qui olim fuit mortuus & ſepultus. Dicunt quoque Philoſophi, quod ſi agens eſt idem & paſſum idem, actum erit idem; quare & à contrario, Si agens aut paſſum ſit diuerſum, puta pater vel mater, actum diuerſabitur, puta proles. Pro ſolutione iſtorum, dicendum quod duplex eſt ſententia circa identitatem hominis numeralem; vna, quòd ad identitatem hominis numeralem, nequaquam requiritur identitas numeralis corporis hominis, neque ſecundum totum, neque ſecundum aliquam ſui partem, ſed ſola identitas animæ numeralis; ita quòd ſi anima Petri poneretur in copore Pauli, vel B alterius cuiuſcunque, eſſet nihilominus idem Petrus; Altera, quòd ad identitatem hominis numeralem, requiritur identitas animæ numeralis, & etiam corporis vel ſecundum totum vel ſecundum partem aliquam principalem, partesuè aliquas principales. Secundum primam autem ſententiam, omnia obiecta faciliter poſſunt ſolui, dicendo quòd non eſt in poteſtate hominis generantis, generare A vel B iſtum, vel illum, ſed in poteſtate Dei, animam quam voluerit infundentis. Supponendo quoque ſecundam ſententiam, non improbabiliter reſpondendum, quòd idem filius poteſt ex diuerſis patribus generari, non tamen ex diuerſis ſeminibus, quæ tribuunt filio materiam corporis principalem. Quòd autem idem ſemen, quod ab vno deciditur, ab alio poſſet decidi, apparet, quia illud ſemen eſt ſuperfluum alimenti, ex tertia digeſtione relictum, & ſi alius penitus ſimilis idem alimentum aſſumeret, cæteris paribus eandem partem ipſius digerendo conuerteret in ſubſtantiam ſuam, quam alius, & eandem ſuperfluitatem, relinqueret; ſicut vnus ignis combuſtibili certo applicitus generat vnum ig- C nem; & ſi alius penitus ſimilis ſimiliter fuiſſet applicitus, & non primus, eundem ignem numero generaſſet, quem primus; eo quòd quodlibet combuſtibile ſeu eius materia, eſt in potentia propinqua, ſeu proxima ad vnum ignem tantummodo, ſeu vnicam formam ignis, alioquin eſſet in potentia proxima ad infinitos ſeu infinitas ſimpliciter. Ex his poteſt faciliter elici reſponſio ad obiecta. Illud autem Philoſophicum, Si agens eſt idem & paſſum idem, actum erit idem; non videtur ſtatim ſimpliciter concedendum: Idem namque pater & mater diuerſis temporibus generant proles diuerſas; Et idem Sol in eodem aere ſeu vitro, & in eadem Luna, diuerſis temporibus generat lumen diuerſum. Quapropter & Auerroes ſuper 12. Metaphyſ. Ariſtotelis 11. ſcribit ita, Si materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit erit vnum: Subiectum enim cum fuerit vnum, & potentia exiſtens in eo fuerit vna, & agens vnum, tunc nulla erit cauſa multitudinis. Pro argumento de iniquitate, & crudelitate ſciendum quòd non omnis pœna rationabiliter illata homini ab homine, propter culpam ſu- D am præcedentem infertur, ſed aliquoties ad cautelam, multiplicique de cauſa, ſicut multis locis apparet in Scripturis diuinis pariter & humanis. Quare & quædam regula Iuris dicit, Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus, Extra de Regulis Iuris in ſexto cui & multa *Lumbardus.* iura ciuilia, canonicaque concordant. Oſtendit quoque Petrus 4. Sentent. diſtinct. 15. quòd quinque de cauſis flagella contingunt hominibus in præſenti; quandoque ad correctionem peccati, quandoque ad inchoationem pœnæ peccati, quandoque ad augmentum meriti, ſicut de Iob, & Tobia, quandoque ad vitationem peccati, vt patet de Paulo 2. ad Cor. 12. de Angelo Satanæ, quandoq; verò ad gloriam Dei, vt patet de cæco nato, Iohan. 9. Quandoq; etiam punitur quis publica pœnitentia ſiuè pœna, vt alij timeant, & ita deterreantur à malo, & confirmentur in bono, ſicuti lex diuina, canonica, & ciuilis concorditer atteſtantur. Si quis etiam temporaliter puniatur, pro temporali commodo aliorum, cur non temporaliter & æternaliter pro temporali & æterno commodo electorum, vt in præſenti magis fugiant malum, & F eligant bonum, & in futuro magis lætentur, arctius diligant, & amplius laudent Deum: Multiplex enim vtilitas tam in præſenti quàm in futuro, ex reprobis, fit electis; imo & ipſi reprobi propter electos ſpecialiter ſunt creati, ſicut ex 39. patet. Quæ ergo iniquitas, aut crudelitas apud Deum, ſi prædeſtinet, & faciat vnam creaturam ſuam ad ſeruitium alterius creaturæ, & vtramque ad ſuum ſeruitium, laudem, gloriam, & honorem? præſertim cum nullam æternaliter puniat niſi dignam æterna pœna ſcilicet ſuo peccato hoc dignè & iuſtè æternaliter exigente, quod & miſerecordiſſimè & pijſſimè ſemper punit, quia multum valdè, & infinitè quodammodò citra condignum, ſicut poteſt haberi ex 39. huius. Si etiam, vt videtur ſecundum ſententiam Auguſtini 3. de libero arbitrio 11. & 11. de Ciuitate Dei 27. miſerum eſſe ſit eligibilius

A gibilius quàm non eſſe, quæ iniquitas aut crudelitas apud Deum, ſi dat alicui creaturæ multa
bona, & magna, licèt puniat eam cum alia eius creatura bona, puta cum pœna ſenſus, dum
tamen totus eius ſtatus ſit magis eligibilis quàm fugibilis, imo & pro illo, tanquam pro bene-
ficio tenetur reddere grates Deo. Cur ergo non arguunt iſti, Deum eo quòd punit beſtias in-
nocentes, & paruulos baptizatos non minima pœna ſenſus; qui etiam tradidit innocentiſsi-
mum Filium ſuum, & Dominum noſtrum Chriſtum pœnis acerrimis, crudeliſsimiſque tor-
mentis? Si etiam Deus omnipotens liberrimus Dominus totius ſubditæ creaturæ, cuius mera
voluntas eſt lex iuſtiſsima totius ſubditæ creaturæ, ſicut ex || 12. patet, puniret æternaliter in- || 21.
nocentem, præſertim ſi ad perfectionem vniuerſi, vtilitatem aliorum, & honorem ſuipſius,
quis præſumeret litigare cum eo, redarguere eum, & dicere, Cur ſic facis? Nullus, credo, ſi-
cut ex || 12. & 39. claret. An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud || 21.
quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? ad Rom. 9. Verum eſt tamen quòd
B Deus æternaliter nullum puniuit ſine culpa ſua temporaliter præcedente, & æternaliter per-
manente, non tamen propter culpam tanquam propter cauſam antecedenter mouentem vo-
luntatem diuinam, Deus quenquam æternaliter reprobauit, ſed propter quaſdam cauſas fi-
nales, ſicut 20 & 39. plenius eſt oſtenſum. Non ſic autem ſed aliter longè de homine reſpe-
ctu hominis ſentiendum: Homo enim non habet merum imperium ſuper proximum, nec e-
ius voluntas eſt lex ſumma, ſed ſubditur legi ſuperiori diuinæ, qua tenetur diligere proximum
ſicut ſeipſum. Quidam tamen, vt Scotus ſuper 1. Sentent. diſt. 41. volentes vitare reproba-
tionem eſſe cauſaliter ex operibus reprobati, & etiam crudelitatem in Deo, dicunt quòd Luci-
fer ſiue Iudas primò offertur voluntati diuinæ in ſuis puris naturalibus ſine culpa, & ſic non
vult eum damnare; ſecundò Deus vult, & ex hoc ſcit ſe cooperaturum cum eo, ad ſubſtanti-
am actus mali, & ſic ipſum peccaturum mortaliter committendo, vel non cooperaturum cum
eo ad ſubſtantiam actus boni, & ſic ipſum peccaturum mortaliter omittendo, & quatenus
C præuidet eum talem, vult ei damnationem & pœnam. Ratio tamen Scoti nequaquam eui-
denter hoc probat, ſicut præcedentia manifeſtant: Eſt enim ſimilis argumento de iniquitate &
crudelitate præmiſſo. Veruntamen ſi iſta poſitio ſtet cum præmiſsis hîc & 45. hu-
ius, & Deum ab omni iniquitate & crudelitate planè excuſet, & pla-
cet Sattapis, placet mihi. Spiritus veritatis nos do-
ceat veritatem. *AMEN.*

Explicit Liber primus.

D

CAP.

E

A

THOMAE
B
BRADWARDINI
LIBER II.

CAP. I.
Quòd liberum arbitrium ſit, & quid ſit.

TRactatu ſiquidem præmiſſorum huc-
C vſque continuo, progreſſoque in longius quàm putaui, timeo ne fortè ſi continuata ſerie prolongetur vlteriùs, laſsitudinem inferat fatigatis, & faſtidium ingerat delicatis. Quare ſicut congruitas poſtulat interciſionem quandam, hic facio; ſequentia breuiùs tractaturus. Rurſum igitur aliud faciendo principium, ammodo de libero arbitrio differendum. Quædam enim præhabita, videntur liberum arbitrium penitus tollere: quædam autem eius poteſtatem adimere: quædam verò eius perimere libertatem: quæ tamen omnia, maiorum meorum regulis innitendo, & ſanctorum Patrum inhærendo veſtigijs, iuuante me Domino, pro ſuæ libertatis arbitrio, ſpero
D fideliter concordare. Inprimis igitur videtur mihi ipſum liberum arbitrium ſtatuendum: Et quod liberum arbitrium ſit ponendum, omnes Theologi, omnes Logici, omnes Morales Philoſophi, & ferè omnes Philoſophi Naturales vnanimiter conteſtantur. Veruntamen, propter aliquos, qui fortè trepidarent timore vbi non eſt timendum, videtur hoc mihi breuiter oſtendendum: Conſtat ſiquidem ex ſecundo, tertio, & quarto primi, Deum omnia extra ſe ſeruare, facere, & mouere, & hoc non ex neceſsitate naturæ, ſicut potentiæ purè naturales cognitione carentes: nec ex ſola cognitione ſenſitiua & appetitu naturali irrationali, ſicut cæteræ potentiæ naturales irrationales, ſed ex rationali iudicio, ſeu arbitrio intellectus, ſicut ſextum Capitulum primi docet: nec ex illo ſolo, ſed cum libera voluntate, ſicut octauum & nonum capita primi probant. Quare conſtat Deum habere arbitrium liberum voluntatis; *arbitrium* inquam, propter iudicium rationis ſeu intellectus: & *liberum*, propter poteſtatem ſpontaneam voluntatis: Nam propter has duas operationes harum duarum potentiarum in
E vna mente, liberum arbitrium ‖ *hac* duo nomina pro vno nomine ſibi ſumpſit, ſicut ipſa ratio ‖ ſic
nominis manifeſtat: & quia arbitrium rationis debet præcedere voluntatem, melius *arbitrium liberum*, quàm *liberum arbitrium* vocaretur. Vnde Auguſtinus Hypognoſtic. 31. *Auguſtinus.*
dicit, cur liberum arbitrium dicatur eſſe paululum differendum: Arbitrium, inquit, ab arbitrando rationali conſideratione, vel diſcernendo quid eligat quidue recuſet, puto quod nomen accepit: Idem, liberum dictum, quod in ſua ſit poſitum poteſtate, habens agendi quod velit poſsibilitatem. Cui & concordat Bernardus de gratia & libero arbitrio 4. planè: Liberum quoque arbitrium, non tantùm Deo, ſed & rationali competit creaturæ: Nam neceſsitas & contingentia ſeu libertas, circa creaturam, naturaliter contrariè opponuntur; & vnum illorum eſt naturale, ſcilicet neceſsitas, ergo & reliquum: Contraria

traria namque in tantum ſibi mutuo correſpondent, quod nedum ſi vnum eſt naturale reli- A
quum eſt naturale, verum quod ſi vnum eſt terminatum, & reliquum eſt terminatum, & hoc
Philoſophus. eodem gradu: Dicit enim Philoſophus 1. de Cœlo 44. Contrariorum ſi alterum determina-
Auerroes. tum eſt, & reliquum determinatum erit: Super quod dicit Auerroes in commento, hoc eſt
manifeſtum ex deſcriptione contrariorum quæ ſunt in fine remotionis. Nam 10. Metaph.
14. deſcribuntur contraria, quod ſunt, Ea quæ poſita ſunt in eodem genere & maximè diffe-
Auerroes. runt; & addit Auerroes, vbi ſupra, Et cum vtrumq; eorũ maximè diſtet, neceſſe eſt vt ſint ęqua-
liter in contrarietate: ſcilicet, vt neutrũ ſit fortius reliquo & manifeſtum eſt per ſe vt ſint in eo-
dem gradu contrarietatis, quod ſtatim probat dicens; Et ſi non, non in fine diſtabunt. Poſſibile
enim eſſet addere ſuper minorem, vt eſſet magis contrarium, & tunc idem haberet plura con-
traria: Et illud quod erat poſitum in maxima diſtantia, non eſt ita quod eſt contrarium poſiti-
onis. Ex quo patet quod nedum eſt contingentia & libertas in creatura, ſed & tanta, quanta ne-
Apoſtolus. ceſſitas eſt in ipſa. Regula quoque Apoſtolica docet idem: ſcilicet quod ſi vnum contrario- B
rum eſt, & reliquum debet eſſe: ſi eſt inquit, Corpus animale eſt, & ſpirituale, 1. ad Cor. 15. Si
igitur eſt neceſſitas, eſt & libertas; & ſi in aliqua creatura ſit contingentia & libertas, inter om-
nes creatura rationalis videtur iſto priuilegio difformi honoranda. Item nulli dubium, quod
aliquam creaturam eſſe liberi arbitrij eſt abſolutè poſſibile, quum nullam contradictionem in-
cludat: quare & poſſibile eſt Deum omnipotentem talem creare: Nam alias non eſſet omni-
potens; quæ creata non videretur alterius rationis à creatura rationali præſenti, quare & crea-
tura rationalis nunc præſens, cum libero arbitrio eſt creata. Item omnis argutia, quæ molitur
oſtendere nullam creaturam liberum arbitrium actualiter nunc habere, procedit ſimiliter de
creatura poſſibili habere liberum arbitrium ſi actualiter poneretur, & contra ipſam nequa-
quam concluderet: quare nec concludit contra creaturam rationalem actualiter exiſtentem.
Ex his autem euidenter apparet, quod liberum arbitrium, ſeu potius arbitrium liberum po-
Definitio liberi arbitrij. teſt definiri ſeu deſcribi hoc modo, Quod ipſum eſt potentia Rationalis rationaliter iudi- C
candi, & voluntariè exequendi. Iſtis autem concordat, Hugo 3. Sent. 20. & 1. de Sacrament.
part. 5. cap. 20. & 21. & Pet. 2. Sent. diſt. 24. & 25. Alij quoq; multi, alijs locis multis.

CAP. II.

De actu liberi arbitrij & eius obiecto.

STabilita igitur libera voluntate, reſtat conſequenter inquirere de
actu, & obiecto ipſius. Docet ſiquidem experientia & natura,
quod Actus eius eſt velle, & nolle; diligere, & odire; Obiectum
Quæſtio 1. vero ipſius, bonum, & malum apparens. Verum qui vellet
profundius fodere, poſſet rationabiliter quærere, Nunquid v- D
terque actus prædictus, ſcilicet velle, & nolle ſit æquè primus,
& proprius voluntati; quod non videtur. Quia omnis potentia
vna ſicut habet eſſentiam & formam vnam, ita finem, perfecti-
onem & operationem vnam ſaltem primam & maximè pro-
priam & eſſentialem. Si autem illi duo actus non ſunt æquè
primi & proprij voluntati, vel vnus eorum reducitur ad alte-
rum, vel ambo ad tertium, qui eſt primus & proprijſſimus actus
eius; virtute cuius alij ei inſunt, iuxta præmiſſa, ſecundo primi. Sed nullus videtur actus vo-
luntatis prior naturaliter velle, & nolle; diligere & odire; aut magis proprius voluntati. Simili
quoq; modo poteſt inquiri de obiecto primo & proprijſſimo voluntatis, An illud ſit bonum
vel malum, vel aliquod tertium, quod eſt neutrum. Videtur igitur, quod breuiter poſſet dici,
quod actus primus & proprijſſimus voluntatis eſt, velle obiectum ſuum primum & proprijſ- E
ſimum, quod eſt bonum, & quia vult bonum, ideo non vult malum, ideo odit malum, ideo fu-
git malum: Bonum namque eſt naturaliter prius malo, ſicut patet ex ſecundo, & 26. primi.
Quæſtio 2. Verum cum conſtet voluntatem velle bonum & nolle malum, inquirendum vlterius; An
poſſit ſcienter velle malum, & neutrum aliquid, ſcilicet, quod nec apparet ſibi bonum nec
malum. Ego puto quod ſic; etſi non per ſe, cum magno tamen bono coniuncto: puta ſi
quis non haberet *A* magnum bonum niſi cum illo, vel prius haberet *B* paruum malum; poſ-
ſet velle *B* malum, etſi non per ſe, nec propter ſe, vt tamen per illud conſequeretur *A* bonum;
ſicq; adhuc iuxta præmiſſa, primò & principaliter vellet bonum; imò & quodammodò ad
modum loquendi multorum, nihil aliud vellet, quam bonum, ſicut patet 26. primi, & idem
eſt de

A eſt de neutro. Amplius autem ex iſtis poteſt & alia quæſtio ſuboriri; Nunquid videlicet voluntas poſsit ſcienter velle per ſe purum malum? quod ſcilicet appareat ei omnibus modis malum? nec habens aliquod bonum aliquo modo coniunctum ſubſequens vel præcedens? nec etiam ipſa volitio appareat ſibi bona, ſed etiam omnibus modis mala? Quibuſdam autem videtur quod ſic, quia aliàs voluntas non haberet plenariam libertatem. *Nota reſponſionem quorundam.* Oppoſitum tamen huius videtur conſequi ex præmiſsis: Si namque bonum ſit obiectum primum & proprium voluntatis, & velle bonum primus & proprius actus eius; non poteſt quicquam velle *Reſponſio.* niſi virtute iſtorum, & finaliter propter bonum. Item natura humana propoſito ſibi malo horret & refugit; licet fortaſsis delectabile & vtile concupiſcat, ſicut cuiuſlibet animus in ſe ſentit, niſi quis fuerit forſitan manichæus, animam eſſentialiter malam habens, & eſſentialiter tenebroſam, ab eſſentialiter malo Deo & Principe tenebratum contra 1.&26. 1. Item per 26. primi quælibet res eſt bona, quare & experientia generali mõſtrante videmus, quod omnes

B res naturales, inanimatę animatę; inſenſibiles, ſenſibiles; & irrationales appetunt eis bonum, & fugiunt eis malum; qua ergò irrationali ratione ſola res rationalis quæ irrationalibus cunctis præſtat, appetet & diliget ſibi malum, & odiet ac fugiet ſibi bonum? Si etiam per 26. primi, quælibet res naturalis ſit bona, & quilibet actus eius, & quicquid eſt poſitiuum in ea; quomodò poteſt aliqua res naturalis amare per ſe aliquid quod apparet omnibus modis malum, & nullo penitus modo bonum, nec bono coniunctum cum omnis amicitia ſiue amor ſemper *Amicitia eſt ratione ſimilitudinis.* ſit ratione ſimilitudinis & conuenientiæ aliqualis, & nunquam ratione diſsimilitudinis, aut contrarietatis perfectæ, ſicut vniuerſalis experientia manifeſtat? Quis vnquam hominum, hominem ſibi per omnia contrarium & aduerſum, inimicantem, inſidiantem, nocentemque in omnibus, nec vnquam prodeſſe volentem aut valentem propter hoc ipſum dilexit? & non potius odio habuit? vel ſi eum nequaquam odio habuit, ſed dilexit, hoc fecit forſitan propter virtutem patientiæ acquirendam ſiue firmandam, ſicut legitur apud multos de Socrate

C Philoſopho, quod ideo duxit Xantippen Calfurniam contentioſiſsimam in vxorem. Vel fortè hoc fecit propter meritum & præmium augmentandum: vel propter Deum qui præcepit diligere inimicos, & ſic per ſe & finaliter dilexit bonum, & malum huiuſmodi finaliter propter bonum. Quare & dicit Boetius primo Muſicæ in prologo; Amica eſt ſimilitudo, diſsimilitudo odioſa, atque contraria; gaudet enim gens modis, morum ſimilitudine. *Boetius.* Neque enim fieri poteſt, vt mollia duris, dura mollioribus adnectantur, aut gaudeant, quia amorem delectationemque ſimilitudo conciliat. Quod & multi antiqui Philoſophi conteſtantur, vt patet 8. Eth. 1. dicentes; Similem ad ſimilem; vt Koloyum, ad Koloyum, & quod ſimile ſimile appetit. Quare & vulgariter dicitur; *ὅθεν τὸν ὅμοιον φαϲὶν ὡς τὸν ὅμοιον, καὶ κολοιὸν ποτὶ κολοιόν. i. graculum graculo, Ariſt. Eth. 8 cap. 1.*

Eſt, & ſemper erit, ſimilis ſimilem ſibi quærit.

Vnde & Eccleſiaſt. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi; ſic & Omnis homo proximum ſibi; *Ecclef. 13. verſ. 17. 18.* Omnis caro ad ſimilem ſibi coniungetur, & omnis homo ſimili ſibi ſociabitur. Item ſi quis

D poteſt velle & diligere per ſe malum, poteſt & aliquem diligere propter puram malitiam, & alius eum ſimili modo è contra, ſicque erit amicitia inter eos ſolummodò propter malum, ſine vllo reſpectu ad bonum, quod eſt contra Ariſtotelem 8. Ethic. 2. contra Tullium de Amicitia, contra Senecam de Beneficijs: imo & vniuerſaliter contra omnes Philoſophicos & Theologicos de Amicitia pertractantes; qui omnes dicunt concorditer cauſam amicitiæ eſſe bonum. Quare & Ariſtoteles vbi prius, volens conſiderare de Amicitia, & ſpeciebus ipſius; *Ariſtoteles.* De ipſis, inquit, fiet manifeſtum cognito amabili; videtur enim non omne amari, ſed amabile, hoc autem eſſe bonum, ſcilicet honeſtum vel delectabile, vel vtile: Videbitur autem vtile eſſe per quod fit bonum aliquod vel delectatio; quare amabilia vtique erunt & bonum, & delectabile, & fines. Vbi & ſtatim quærendo ſic ait; Vtrum ergo bonum amant, vel quod ipſis bonum. Diſſonant enim quandoque hæc & reſpondendo ſubiungit; Videtur autem & quod ipſi bonum amare vnuſquiſque; & eſſe ſimpliciter, quod bonum, amabile: vnicuique

E autem, quod vnicuique. Amat autem vnuſquiſque non ens ipſi bonum ſed apparens, & infra 3. Differunt autem hæc, ſcilicet tria bona amabilia ſupradicta adinuicem ſpecie, & amationes, *Philoſophus.* ergo & amicitiæ æquales numero amabilibus. Item, ſi quid ſit deſideratum & amatum per ſe quia tale, quanto magis fuerit tale, tanto erit deſiderabilius & amabilius, vt patet de bono honeſto, delectabili, & vtili manifeſtè. Patet etiam ex conſideratione Philoſophi, ſecundo Topic. de magis & minus, vt ſi voluptas bonum, & magis voluptas, magis bonum. Dicitque Auerroes ſuper duodecimum Metaphyſicorum, com. 36. quod primò affectatum eſt bonum, & cum quanto magis aliquid æſtimatum fuerit magis bonum, tanto deſiderium erit maius. Si ergo purum malum ſit per ſe deſideratum, maius magis deſiderabitur, & maximum maximè, puta ſumma miſeria, quam tamen maximè fugeret omnis miſer pariter & non miſer.

Vnde & Auguſtinus Enchiridio 86. Nec, inquit, culpanda eſt voluntas, aut voluntas A
non eſt, aut libera dicenda non eſt? qua beati eſſe ſic volumus, vt eſſe miſeri non ſolum nolimus, ſed nequaquam velle prorſus poſsimus. Item, malum ex ratione mali eſt odibile, & inimicabile cuicunque; & non videtur quod idem ſub eadem ratione omnino, eidem non aliter ſed ſimiliter omnino diſpoſito poſsit eſſe odibile, inimicabile; ſeu oditum, inimicum & etiam amabile, amicabile, amatum ſiue amicum, & maxime ſummè tale, & etiam ſummè tale. Item omne amabile, ſeu amatum, & præcipuè propter ſe tantum eſt finis, vel in ratione finis ſe habet, ſicut cuiuſlibet animus in ſe ſentit; quod etiam teſtatur Autoritas Philoſophi 8. Eth. 2. præmiſſa, & aliæ autoritates quamplures; Finis autem præſertim vltimus, & propter ſe ſolùm deſideratus eſt bonum, vel apparens bonum, & ſub ratione boni ſe habet; ſicut omnes Philoſophi tractantes de cauſis concorditer atteſtantur. Item, ſimili ratione, qua quis poteſt diligere purum malum, poteſt & odire ſimiliter purum bonum quia ſcilicet purè bonum, bonum ſcilicet quod eſſet ſibi omnibus modis bonum vtile, delectabile & honeſtum, & nullo penitus modo malum, [nec aliquod malum] habens annexum; ita etiam B
quod per illud odium nullum aliud bonum acquireret, nec malum excluderet, quod alias emineret: Quare & poteſt quis odire bonum quodlibet, quia bonum; & maius magis, & maximum maximè, puta fœlicitatem & Deum; cuius contrarium cuiuſlibet animus experitur, & multiplex ratio manifeſtat. Multiplex quoque autoritas Philoſophica, & Theologica atteſtatur nullum poſſe velle per ſe aut appetere purum malum, ſed in omnibus ſuis operibus appetere ſemper bonum, vel ſaltem apparens aliquo modo bonum, vtile ſcilicet,
Philoſophus. delectabile & honeſtum. Vnde Philoſophus 1. Eth. 1. Omnis, inquit ars, & omnis doctrina ſimiliter autem & actus, & electio bonum quoddam appetere videtur; ideo bene enuntiauerunt bonum, quod omnia appetunt. Et infra *17*. Manifeſtum quoniam eſt fœlicitas honorabilium & perfectorum; videtur autem ita habere, & *propter* eſſe principium: Huius enim gratia reliqua omnia omnes operantur. Cui & concorditer Auguſtinus 8. de Ciuit. Dei 8.

imo c. 12. in fine. propter hoc id eſt propterea.

Eſt, inquit, Philoſophiæ pars moralis, quam Græco vocabulo dicunt Ethicam, vbi quæritur C
Auguſtinus. de ſummo bono, quo referentes omnia, quæ agimus, & quod non propter aliud, ſed propter ſe ipſum appetentes, idque adipiſcentes, nihil quo beati ſimus vlterius requiramus. Ideo quippe & finis eſt dictus, quia propter hunc & cætera volumus, ipſum autem non niſi propter
Auguſtinus ter ipſum. Qui & 13. de Trin. 5. Verum eſt, inquit, quod omnes homines eſſe beati volunt, idque vnum ardentiſsimo amore appetunt, & propter hoc cætera quæque appetunt, & ſupra eiuſdem 3. Si quis diceret, Omnes beati eſſe vultis, & miſeri eſſe non vultis diceret aliquid, quod nullus in ſua non cognoſceret voluntate. Quicquid enim aliud quiſquam
Auguſtinus. latenter velit, ab hac voluntate quæ omnibus & in omnibus ſatis nota eſt, non recedit. Qui & ſuper illud Pſalmi 32. Beata gens cuius eſt Dominus, Deus eius, tractatu 3. Amant, inquit, omnes beatitudinem, & ideo peruerſi ſunt homines, quia mali volunt eſſe, miſeri nolunt; & cùm ſit malitiæ indiuidua comes miſeria, quid eſt, ideo volunt mali eſſe ne miſeri ſint? Conſiderate paululum hoc in omnibus hominibus qui mala faciunt, beati eſſe ſemper D
volunt: Furtum facit; quæris quare? propter famem, propter neceſſitatem; Ergo ne miſer ſit malus eſt, & ideo miſerior eſt quia malus eſt. Depellendæ ergo miſeriæ cauſa, & acquirendæ beatitudinis cauſa, faciunt omnes homines, quicquid vel boni faciunt, vel mali.
Boetius. Quare & Boetius 3. de Conſ. Philoſophiæ, proſa 2. Omnis, inquit, mortalium cura quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diuerſo quidem calle procedit, ſed ad vnum tamen bea-
Anſelmus. titudinis finem nititur peruenire. Anſelmus quoque de caſu Diaboli 22. & poſt, pro manifeſto ſupponit quod malus Angelus non potuit velle vnde miſer eſſet, qui accepit inſeparabi-
Philoſophus. liter velle vt beatus eſſet. Amplius autem Philoſophus 1. Polit. 1. Eius, inquit, quod videtur boni gratia, omnia operantur omnes; manifeſtum quod omnes bonum aliquod conie-
cap.4. cturant. Et 3. Eth. 10. ſupponit quod voluntas eſt reſpectu alicuius finis; & opinione duplici recitata, vna quod ſit reſpectu per ſe boni, & altera quod ſit reſpectu apparentis boni; ſecundum propriam opinionem ſubiungit dicendum ſimpliciter quidem & ſecundum veritatem voluntabile eſſe per ſe bonum, vnicuique autem quod videtur. Et 2. Phyſ. 31. dicit quod cauſa finalis eſt bonum aliorum, quæ enim eſt cuius cauſa, potiſsima eſt, (&) finis aliorum vult eſſe, differt autem nihil eandem dicere bonam, vel videri bonam. Qui & 5. Met. 3. ſub verbis parum diſtantibus dicit idem, & 3. de Anima 51. dicit quod appetibile eſt bo-
Auicenna. num aut apparens bonum. Auicenna quoque 8. Met. 6. dicit: Bonitatem deſiderat omnino quicquid eſt; illud autem quod deſiderat omnis res eſt eſſe, & perfectio in eſſe; in quam eſt eſſe, & eſſe eſt bonitas pura & perfectio pura, & omnino bonitas eſt id quod deſiderat om-
Boetius. nis res iuxta modulum ſuum, quoniam per eam perficitur eius eſſe. Quare & Boetius 3. de Conſ-

A Conſ. Philoſophiæ proſa 10. Omnium, inquit, expetendorum ſumma atque cauſa bonum eſt: Quod enim nec re, nec ſimilitudine vllum in ſe retinet bonum, id expeti nullo modo poteſt contraque etiam quæ natura bona non ſunt, tamen ſi eſſe videantur, quaſi vera bona ſint, appetuntur: quo fit vt ſumma, cardo, atque cauſa expetendorum omnium bonitas eſſe credatur iure. Cuius verò cauſa quid expetitur, id maximè videtur optari; veluti ſalutis cauſa quiſpiam velit equitare, non tam equitandi motum deſiderat, quàm ſalutis effectum. Cùm igitur boni gratia omnia petantur, non illa potiùs, quam bonum ipſum, deſiderantur ab omnibus; ſed propter quod cætera optantur, beatitudinem eſſe conceſsimus; quare ſic quoque ſola quæritur beatitudo. Dionyſius quoque de diuinis nominibus 4. ſic ait: Exiſtentia pulchrum & bonum deſiderant, & omnia quæcunque faciunt, propter hoc, quod videtur bonum faciunt; & omnis exiſtentium intentio principium habet & finem bonum. Nihil enim ad mali naturam reſpiciens facit: Et infra, Boni gratia ſunt omnia, & quæcunque bona, & *Dionyſius.*
B quæcunque contraria; etenim iſta facimus bonum conſiderantes; Nullus enim ad malum reſpiciens facit quæ facit. Cui & concorditer Auguſtinus in quæſt. ſuper lib. Numerorum quæſt. 23. exponens illud verbum, peccatum nolentium, ſic ait: Omnes quippe homines qui ſcientes faciunt quod non licet, vellent licere, vſque adeò ipſum peccare nemo appetit propter hoc ipſum, ſed propter hoc quod ex eo conſequitur. Dicitque Petrus 2. ſent. diſt. 39. quod ſuperior ſcintilla rationis, quæ etiam, vt ait Hieronymus, in Cain non potuit extingui, bonum ſemper vult & malum odit. Quod & teſtantur multæ autoritates præmiſſæ 26. primi, aliæ quoque Philoſophicæ, & Theologicæ plures valdè. Conſequenter autem poſſet ‖ *quæri*, An voluntas poſſet ſcienter nolle poſitiue ſeu odire bonum. Et credo quod poſſet ſaltem per accidens, ſi videlicet nolendo & reſpuendo aliquod paruum bonum poſſet conſequi aliquod maius bonum, vel vitare aliquod maius malum, ſicut & poteſt velle malum vt ſuperiùs dicebatur. Hic autem poſſet quæri vlteriùs, An voluntas poſſet ſcienter nolle & odire per ſe pu- *Auguſtinus.* *Petrus.* *Quæſtio 4.* ‖ inquiri *Reſponſio.* *Quæſtio 5.*
C rum bonum, quod ſcilicet apparet, & quia apparet omnibus modis bonum: Et arguunt quidam quod ſic; quia aliter voluntas non eſſet libera omniquaque: Sed iſtud ſtare non poteſt; Sicut enim prima ratio volubilis & amabilis eſt bonum vel apparens bonum, vt præmiſſa teſtantur, ita nolubilis & odibilis, malum, vel apparens malum; contrariorum namque ſunt contrariæ rationes: Non poteſt igitur quis nolle per ſe, quod non apparet aliquo modo malum, inhoneſtum ſcilicet, inutile, neque triſte. Videtur quoque æquè poſsibile diligere per ſe malum, & odire per ſe bonum, quia ſcilicet purum bonum, ſed hoc non eſt poſsibile ſicut ſuperius eſt oſtenſum, quare nec iſtud. Poſt hæc autem rationabiliter inquirendum; Nunquid voluntas poſsit non velle purum bonum ſibi oblatum. Si enim non poſsit, cùm non ſit in poteſtate ipſius quid & quando ſibi appareat purum bonum, non eſt in poteſtate ſua quid aut quando velit, quare nec quid faciat dicente Philoſopho 9. Metaphyſ. 10. Potens ſecundum rationem omne neceſſe quando deſiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere, *Reſponſio.* *Quæſtio 6.*
D qui & 5. Polit. 7. & 2. Rhetor. 24. dicit hoc idem, ſed hoc libertatem deſtrueret voluntatis, quam proximum conſtruebat. Si autem poſſet non velle purum bonum ſibi oblatum, & per præmiſſa neceſſe eſt quod non nolit illud, nec odiat, poteſt ergo nullum actum habere circa illud obiectum, quare & ſimili ratione circa vnum aliud obiectum, & aliud, & circa quodcunque, & ita penitus otiari per tempus, & tempus quodcunque cuius oppoſitum ſentire videmur. Item tunc cauſa ſufficienter diſpoſita ad agendum, poſſet vna vice agere, & alia non agere, ſtante eadem diſpoſitione præcisè, quod videtur contrarium rationi, cùm nulla ſit ratio potior cur agat aut quieſcat vna vice, quàm alia. Pro his autem ſciendum quod velle & nolle quandoque accipitur pro actu rationali voluntatis, quandoque verò pro actu naturali, ſcilicet pro concupiſcentia vel ira, qui ſunt motus virtutis concupiſcibilis, & iraſcibilis irrationalis; Primo modo loquendo, velle & nolle eſt liberum, & in hominis libera poteſtate, ſicut ex proximo huius patet; ſicque poteſt voluntas circa aliquod purum bonum ſibi *Solutio.*
E oblatum neque elicere velle, nec nolle, ſed penitùs otiari; poteſtque eadem voluntas, eodem modo præcisè diſpoſita aliàs illud velle. Hoc enim euidenter apparet ex differentia inter potentiam rationalem & irrationalem 9. Metaphyſ. 10. rationabiliter aſsignata, ſicut 34ª pars Corollarij primi, primi pleniùs manifeſtat. Secundo autem modo loquendo velle & nolle non eſt liberum, nec in hominis, ſicut nec in beſtiæ libera poteſtate, ſed neceſſarium neceſſitate naturali, & frequenter inuitum, ſicut nimis certitudinaliter & frequenter dolentes & gementes cum ſanctiſs° Apoſtolo experimur. Sunt tamen hi motus quodammodo in hominis poteſtate, quatenus ſcilicet habet virtutem rationalem ſuperiorem, qua poteſt eis reſiſtere, eos reprimere & plurimum refrænare, quam quia non habent beſtiæ, non ſic poſſunt. Quod benè aduertens Philoſ. 1. Eth. vlt. diſtinguens multipliciter ſpecies & potentias animæ

 irrationa-

irrationalis, inquit; hæc quidem aſſimilatur communi & plantatiuo; dico autem cauſam eius A
quod eſt nutriri & augeri;videtur vtiq; & alia quædam natura animæ irrationalis eſſe, partici-
pans quidem aliqualiter ratione; Incontinentis enim & continentis rationem habens lauda-
mus,rectè enim & ad optima deprecatur ratio; videtur autem in ipſis aliud præter rationem
innatum,quod aduerſatur & obuiat rationi. Firmiter enim quemadmodum diſſolutæ corpo-
ris particulæ,in dextrum præeligentium mouere, in ſiniſtrum prauè feruntur, & in anima ſic;
ad contraria enim motus incontinentium. Sed in corporalibus quidem videmus, quod per-
uerſè motum eſt; in anima verò non videmus. Fortaſſis autem nihilminus in anima exiſti-
mandum aliquid eſſe præter rationem, contrarians huic & obuians; qualiter autem alterum,
nihil differt. Ratione autem & hoc videtur participare quemadmodum diximus. Obedit igi-
tur rationi quod continentis;Amplius autem forſitan ſubiectius eſt quod ſobrij & fortis;Om-
nia enim conſonant rationi. Videtur vtique & irrationale duplex; plantatiuum, quoddam e-
nim nequaquam communicat ratione; Concupiſcibile verò & vniuerſaliter appetibile parti- B
cipat aliqualiter ſecundum quod exaudibile eſt ei, & obaudibile; Ita vtique & patris & ami-
corum dicimus habere rationem, & non quemadmodum Mathematicorum. Quoniam au-
tem ſuadetur aliqualiter à ratione irrationale, nunciat & ſuaſio, & omnis increpatio & depre-
catio; ſi autem oportet & hoc dicere rationem habere, duplex erit & rationem habens, hoc
Quæſtio 7. quidem principaliter & in ſeipſo, hoc autem quemadmodum à patre audibile aliquid. Simili
quoque modo poſſet inquiri; Nunquid voluntas poſſit non nolle purum malum ſibi obla-
Quæſtio 8. tum,ad quod & poteſt ſimiliter argui,& ſimiliter reſponderi. Amplius autem poſſet quis quæ-
rere conſequenter, Nunquid voluntas poſſit velle, & nolle quodcunq; ſuum obiectum ſub
Reſponſio. quocunq; gradu, cum non ſit ibi reſiſtentia qualiſcunque. Sed cum ſit determinatæ entitatis,
videtur ſimiliter determinatæ actiuitatis. Aliter etiam qui diligeret quippiam ſecundum vlti-
mum ſui poſſe,diligeret illud ſub gradu infinito ſimpliciter intenſiuè contra prius oſtenſa par-
Quæſtio 9. te 40ª. Corollarij primi, primi. Adhuc fortaſsis quæreretur; Nunquid de eſſentia liberi arbi- C
trij ſit naturaliter libertas, ſeu poſsibilitas contradictionis, & hoc reſpectu cujuſlibet actus ſui.
Reſponſio. Hoc enim videtur ex ſignificato nominis importari. Oppoſitum tamen eſt certum, de libe-
ro arbitrio Dei quo diligit ſe, quo quælibet perſonarum diuinarum diligit quamlibet aliam
Quæſtio 10. & ſeipſam, ſicut per primam ſuppoſitionem poteſt oſtendi. Amplius autem & iuxta iſtud vl-
terius quæri poteſt; Nunquid liberum arbitrium, quod de ſe naturaliter eſt contradictionis,
ſemper liberè ſecundum contradictionem poſsit in oppoſitum cuiuſlibet actus ſui; hoc enim
Reſponſio. videtur in ſignificato nominis contineri. Oportet tamen diſtinguere tempora & liberi arbitrij
qualitates: Pro tempore namque & qualitate beatitudinis confirmatæ non poteſt, ſicut ratio
beatitudinis confirmatæ demonſtrat,& omnes Doctores Catholici vnanimiter conteſtantur.
Pro tempore verò & qualitate viæ, poteſt in oppoſitum priuatiue non agere, ſcilicet, talem a-
ctum,non tamen ſemper poteſt in oppoſitum poſitiuè,in actum ſcilicet contrarium poſitiuum
reſpectu cuiuſcunque obiecti, ſicut præcedentia manifeſtant. D

COROLLARIVM.

Corollarium, quòd non ideo dicitur liberum Arbitrium, quia liberè poteſt velle & nolle quodcunque, ſed quia liberè poteſt velle quodcumque obiectum ſuum volubile, & nolle quodcunque obiectum ſuum nolubile.

EX his autem reputo manifeſtum, quod non ideo dicitur liberum arbitrium, quia liberè poteſt velle,& nolle quodcunque, ſed quia liberè poteſt velle quodcunq; obiectum ſuum volubile,& nolle quodcunque obiectum ſuum nolubile;ſicut ſi viſus eſſet potentia libera, non ideò tamen poſſet videre ſonum,& inuiſibilia cætera, ſed viſibilia ſua tantum. Nec ideò dicitur liberum, quia liberè poteſt velle aut nolle quodcunque ſuum obiectum quocunque modo ſicut præcedentia docuerunt, ſed modo potentiæ ſuæ apto. Nec ideò dicitur liberum arbi- E trium quia liberè poteſt in oppoſitum cuiuſlibet actus ſui, vt præmiſſa demonſtrant,ſed quia ex rationali arbitrio ſiue iudicio ſpontaneè illum agit, ſicut primum huius oſtendit. Nec ideò dicitur liberum arbitrium quia liberè poteſt benefacere & peccare, ſicut ex præmiſſis conſequitur euidenter,ſed propter cauſam proximo aſſignatam.

CAP.

A

CAP. III.

Quod nulla cauſa inferior poteſt neceſsitare voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum ſuum ad meritum propriè, vel peccatum.

COnſequenter autem reſtat oſtendere, quod nulla cauſa inferior, vel ſecunda, poteſt neceſsitare voluntatem creatam ad rationalem & liberum actum ſuum, ad meritum propriè vel
B peccatum. Nam ſecundum primo huius oſtenſa, creatura rationalis eſt liberi arbitrij, & naturaliter libera; Imò & ita libera, ſicut creatura irrationalis eſt naturaliter neceſſaria; ſeu neceſsitabilis ſiue ſerua. Sed hæc eſt tam neceſsitabilis & ſerua naturaliter quod poteſt neceſsitari à cauſa ſecunda; ergò & ipſa tam libera quod non poteſt neceſsitari ab aliqua cauſa ſecunda: Si enim beſtia neceſsitetur ab aliqua cauſa ſecunda, neceſsitabitur a qualibet fortiori; quare nec ab illa, nec ab aliqua fortiori cauſa ſecunda neceſsitabitur voluntas creata, multó magis nec a debiliori quacunque: Item ſi voluntas humana poſſet neceſsitari per aliquam cauſam ſecundam, hoc plurimum videretur per ſtellas, & virtutes cœleſtes, quæ videntur habere efficaciam maximam in ſubiecta, etiam in homines, in tantum, vt periti in Aſtrologia & alijs ſcientijs indiciarijs in
C influentia cœleſti fundatis videantur frequenter prædicere ipſorum mores & actus. Sed iſtud non congruit rationi: Stellæ namq; & virtutes cœleſtes ſunt res materiales & irrationales; Anima autem humana rationalis & immaterialis, ſicut Philoſophi & Theologi conteſtantur, quare perfectior & ſuperior naturaliter quam res illæ. Conſtat autem eſſe contrarium ordini naturali, vt immateriale materiali, rationale irrationali perfectius imperfectiori, & ſuperius inferiori neceſſariò ſupponatur, & per irrationalem motum eius ordinetur in omnibus & regatur, præſertim in proprio ſcilicet rationali & libero actu ſuo. Quis enim niſi forſitan aſinus, dixerit aſinum debere naturaliter regere hominem, non è contra? aut quis irrationabilior aſino dixerit rem inanimatam imperfectiorem aſino debere naturalitèr hominem regulare? non ſic autem, non ſic; ſed contrarium ordinem naturalem naturaliter experimur, quem & omnes Philoſ. conteſtantur, qui & Gen. primo exprimitur euidentèr. Nec ſolùm videmus hominem ipſa inſenſibilia, & irrationalia debere naturalitèr regulare, verùm inter ipſos homi-
D nes ſapientem inſipientem, & magis ſapientem minus ſapientem ordine congruo regulare debere. Quarè & dicit Philo. 1. Met. principalior eſt ſubſeruiente magis eſſe ſapientiā: Non enim ordinari oportet ſapientem, ſed ordinare, neq; hunc ab altero ſed ab hoc minus ſapienten ſuaderi. Et 6. Eth. 6. dicit, quod ſapientia eſt quemadmodū caput habens ſcientiā *honorabiliſsimorū*, & 1. polit. 1. Principans inquit, & ſubiectū naturâ propter ſalutē. Quod enim poteſt, mente prævidere principans naturâ & dominans naturâ, quod & conſequenter 2. & 3. 6. manifeſtat; & infra 3. 9. Qui intellectum iubet principari, videtur iubere principari Deū, & leges: qui autem hominē iubet, apponit & beſtiā: qui & 5 Eth. 11. Non ſi minus inquit principari hominē, ſed rationē. In ſecreto quoq; ſecretorū partis 3. 5. Dicitur quod inuentū eſt ſcriptum in vno lapide lingua Chaldæa, Rex & Intellectus ſunt fratres. Quare & ſapientiſsimus Regū terræ, Intelligens, inquit, gubernacula poſsidebit. Parab. 1. & Auguſtinus, 1. de libero arbitrio 16. Irrationabilibus, inquit, animæ motibus cùm ratio dominatur ordinatus homo dicendus eſt. Neq;
E enim ordo rectus, aut ordo appellandus omnino eſt, vbi deterioribus meliora ſubijciuntur. Ratio iſta ergo vel mens, vel ſpiritus cùm irrationales animi motus regit, id dominatur in homine, cui dominatio æterna lege debetur. Et infra 19. oſtenſo quod nullus animus vitioſus animum virtutoſum valeat ſuperare ſubiungit, iam corpore omni qualemlibet animum meliorem, potentioremque eſſe non te arbitror negaturum: Nemo id negat qui quod facilè eſt, videt, aut ſubſtantiam viuentem non viuenti, aut eam quæ vitam dat, ei quæ accipit, eſſe præferendam: Multo minus ergo corpus, qualecunque id ſit, animum virtute prædictum vincit. Finget forſitan aliquis reſpondendo corpora cæleſtia eſſe animata & perfectiora hominibus animatis; quarè & ſatis congruere ordini naturali, quod ipſa hominibus dominetur. Verùm ſi ſint animata, vel anima materiali & extenſa, vel im-

|| Honorabiliorum.

materiali & indiuiſibili ; ſi materiali illa neceſſariò eſt irrationalis , & imperfectior anima hominis immateriali & rationali, ſicut plurima Philoſophia teſtatur , quare & ipſa imperfectiora hominibus. Talis inſuper anima in ſphæra cœleſti vel ſtella Philoſophicè reprobatur. Si autem dicatur animata anima rationali puta intelligentia, adhuc non vitat: Non enim || *agunt* in inferiora & homines per animam illam immediatè, cùm ipſa ſit tantum in cœlo; ſed tantum per aliquam virtutem materialem & irrationalem defluentem ab eis in medium & in homines animaſque humanas, puta per lumen, vel motum. Ipſamet quoque intelligentia, etſi eſſet immediatè applicata ad animam hominis, non poſſet eam neceſsitare ad velle, quia nec per ſuam ſolam ſubſtantiam, neque per aliquem ſuum actum: Non per ſolam ſuam ſubſtantiam, cum ipſa per ſe ſit indifferens ad cauſandum velle, & nolle, & vnum velle & aliud: Nec per aliquem ſuum actum, cùm quilibet actus eius ſit accidens, quare & imperfectior, inferior, & impotentior naturaliter anima hominis. Vna etiam intelligentia non poteſt neceſsitare aliam ad volendum, quare nec hominem. Si etiam cœlum per huiuſmodi animam poſſet neceſsitare hominem ad bonum; ita & ad malum: Multi namque per quaſdam ſtellas tam fortiter inclinantur ad malum, ſicut alij per alias inclinantur ad bonum, ſicque ſancti Angeli cùm nulli alij ſint in cœlo impellerent homines ad peccatum. Quare & Auguſtinus 3. de libero arbitrio 19. probat, & tenet, quod neque libido, nec animus vitioſus, nec corpus, nec animus vel mens habens virtutem poteſt aliam mentem virtuoſam ab arce virtutis deijcere, & libidini ſubiugare; & ſubdit, Quare illud reſtat vt reſpondeas; ſi potes, vtrum tibi videatur rationabili & ſapienti mente quicquam eſſe præſtantius. Nihil præter Deum arbitror; & mea iſta ſententia eſt. Item tunc Angeli eſſent animæ; Cœlum quoque poſſet, ſeu potuiſſet mereri, & peccare, ſaluari atque damnari, beatificari, & miſerum fieri, quare & eſſet proximus noſter, & ſicut proximus ab hominibus diligendum. Sed hæc eſſe deliramenta & phantaſmata vana quis Philoſophorum, aut Theologorum, vulgariumue ignoret? Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum affirmantem, quod corpora cœleſtia mouentur à principio intrinſeco quod eſt Anima, & quod mouentur per animam & per virtutem appetitiuam, ſicut animal; & alium aſtruentem quod anima cœli eſt intelligentia; & orbes cœleſtes non ſunt inſtrumenta intelligentiarum ſed organa, ſicut auris, & oculus eſt inſtrumentum virtutis ſenſitiuæ; & alium aſſerentem, quod natura quæ eſt principium motus in corporibus cœleſtibus eſt intelligentia mouens; error, inquiens, ſi intelligitur de natura intrinſeca; quæ eſt actus vel forma. Item experientia docet contrarium: Capta namque conceptione, vel natiuitate alicuius optima vel peſsima quoad mores, poteſt per parentes, per amicos per ſeipſum contrariè educari, & in contrarijs moribus confirmari; ſicut poſſet, qui vellet, faciliter experiri, multique Aſtrologi multipliciter ſunt experti. Vnde Pater Philoſophorum Hermes de Cœlo & mundo 9. agens de poteſtate Planetarum ſuper hominem à tempore conceptus vſque ad tempus partus, & ab illo vſque ad tempus mortis, ſic ait: Hæc poteſtas naturalis apta à primordio format & operatur, & naturam humanam non lege coactionis ſed amicitiæ moderatur. Natura enim humana ex ipſa ſuperiorum poteſtate nec talis, nec talis efficitur, ſed aptitudinem naturalem & ſolam ſortitur, vnde poſtmodum natura vel vita qualitates vel actus tales vel tales potentius ſuſcipit. Quare & dicit Ptolomæus in centilogio verbo primo: Hæc indicia, quæ tibi trado, ſunt inter neceſſarium & poſsibile, hoc eſt apud eum qui rerum naturas, & ſtellarum opus conſiderat, & verbo 5. Aſtrologus optimus multum malum prohibere poterit, quod ſecundum ſtellas venturum eſt, cùm eius naturam præſciuerit, & verbo 95. Ferè ſemper accidit, vt id quod aſcendit in omni facie harum figurarum, ſimile ſit operi eius: Facies figurarum ſingularum, id eſt, ſignorum ſingulorum ſunt tres ſecundum totidem denarios graduum diſtributæ. Super quod Haly in commento ſic ait, Figuræ quæ aſcendunt cum faciebus ſcriptæ ſunt in Dazange, || *nec non &* Indi commendant eas, & alijs indicijs præferunt. Ego quippe vidi quoſdam qui indicabant per illas in his quæ accidunt, & noui etiam quendam, cuius natiuitatis Aſcendens fuit prima facies Arietis, & plures ſignatores eius in terminis Saturni: Erantque indumenta eius ſplendida & munda, bene redolentia & ipſe ſplendidè viuebat. Accidit autem quod vna die dum ſederem cum eo; erat enim mihi familiaris, dixi ei; Hæc quidem indumenta ſignatoribus tuis ſunt contraria; & ille ait, Quicquid vides, ego facio propter oculos hominum; & ſi denudarem tibi deſiderium meum, addiſceres quod valdè nitor contra voluntatem animi mei, & quod ſum in maximo labore: Et ego dixi ei, Nullum eſt dedecus id operari, quod eius natura exquirat, ſed tunc eſt maximum dedecus, cùm mala conſuetudo naturam ſuperat, & ipſe mihi dixit, Nil ego ago quod meo ſedeat animo || *nunc* qui-

dem

Margin notes: || agit — *Auguſtinus* — Haly — || nec & — || tunc

Margin letters: A — B — C — D — E

A dem appeto vt amplecterer nigram aliquam vel aliquem nigrum cum qua forem inuolutus
in guadagna alba de pilis hircinis texta, & vt iacerem cum eo per noctem: ſcit tamen Deus
ſemper abhorrui coïtum virilem; & licet hoc appetam, nolo tamen reuelare volunta-
tem animi mei propter milites meos, & homines circumſtantes; & hoc probat viam indi-
ciorum, quia in prima facie Arietis aſcendunt quædam, quorum vnum eſt vir niger inuo-
lutus guadagna alba. Item omnes Doctores Catholici reprobant fatum ſtellicum ſeu ſtel-
larum, præſertim ſi neceſsitatem importet, ſicut viceſimum octauum primi aliqualiter reci-
tauit. Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum affirmantem, quod *Stephanus.*
voluntas noſtra ſubiacet poteſtati corporum ſupracœleſtium, & alium aſſerentem quod vo-
luntas & intellectus non mouentur in actu per ſe, ſed per cauſam ſempiternam, ſcilicet per
corpora cœleſtia; & alium aſtruentem, quod orbis eſt cauſa voluntatis Medici vt ſanet, &
alios ſimiles iſtis multos. Amplius autem ſi voluntas humana poſſet neceſsitari ad libe-
B rum actum ſuum per aliquam cauſam ſecundam, videretur quòd per vehementem temp-
tationem, hoc poſſet: ſed quantacunque ſit tentatio, tanta poſſet eſſe incitatio per ſtellas, &
virtutes cœleſtes, cùm ſit certiſsimum quod multum incitant homines & inclinant, & in-
citatio nulla per ſtellas poteſt neceſsitare voluntatem humanam, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum.
Item quantum aliqua temptatio excitat, tantum poteſt & aliqua diſpoſitio in corpore, ex
ſtellis & complexione reſultans: ſed iſtud conuincitur eſſe falſum per experientiam ab Haly
ſuperius recitatam; poteſt quoque conuinci per experientiam de Hypocrate in ſecreto ſe-
cretorum 4. partis 1. ab Ariſtotele recitatam, vbi ſic ſcribit: Diſcipuli Hypocratis ſapien-
tis depinxerunt formam eius in Pergameno, & portauerunt eam Philimoni dicentes; con-
ſidera hanc figuram, & indica nobis qualitatem complexionis eius; qui reſpiciens compo-
ſitionem & diſpoſitionem figuræ comparauit partes eius dicens: Iſte homo luxurioſus eſt,
deceptor, amans coitum; ob quam rem voluerunt eum interficere, dicentes; O ſtulte, hæc
C eſt figura dignioris & melioris hominis qui ſit in hoc mundo. Philimon autem pacificauit
eos, & correxit dicens, hæc eſt figura ſapientis equidem, ſed hæc quæ quæſiuiſtis de mea
ſcientia, oſtendi vobis, & quid inde ſentio ſecundum ipſam. Quando ergo peruenerunt
ad Hypocratem, dixerunt ei quid fecerunt, & quid reſpondit eis Philimon & indicium,
quibus dixit Hypocrates, certè verum dixit Philimon, non prætermiſit vnam literam.
Veruntamen ex quo ego reſpexi & conſideraui hæc turpia eſſe & reprobanda, conſtitui a-
nimam meam regere ſupra ipſa; & retraxi eam ab ijs, & triumphaui ſuper retentione con-
cupiſcentiæ meæ. Hæc eſt itaque laus & ſapientia Hypocratis; quia Philoſophia nihil a-
liud eſt quàm abſtinentia, & victoria concupiſcibilium. Quare & Ariſtoteles in libro Ethic.
quaſi per totum, Plato, Socrates, Seneca, & omnes Morales Philoſophi in Philoſophia ſua
Morali frequenter oſtendunt, frequentiuſque ſupponunt, benè operari & malè, virtutes
& vitia eſſe in hominis libera poteſtate; quod & Autor humanæ naturæ in inſtitutione ip-
D ſius euidenter expreſsit. Quando namque Cain iratus fuerat vehementer in fratrem ſuum
Abel, Dominus dixit ei, Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne ſi bene egeris,
recipies? ſin autem malè ſtatim peccatum in foribus aderit: ſub te erit appetitus eius & tu
dominaberis illius. Quare & Auguſtinus 1. de libero arbitrio 18. Iam, inquit, & regnum *Auguſtinus.*
humanæ mentis, humanam eſſe ſapientiam, & eam poſſe etiam non regnare compertum
eſt; & ſequitur 19. Putaſne iſta mente cui regnum || *in libidines* æterna lege conceſſum eſſe || etiam libi-
cognoſcimus, potentiorem eſſe libidinem? Ego enim nullo pacto puto: nec enim eſſet ordi- dinis
natiſsimum vt impotentiora potentioribus imperarent. Quare neceſſe arbitror eſſe, vt plus
poſsit mens quàm cupiditas, eo ipſo quo cupiditati rectè iuſteq; dominatur. Auguſt. quoque
de lib. arbit. 5. probat diffusè nullam tentationem poſſe vincere voluntatem: vnde ſic ait; Quis
poteſt dicere voluntatem non eſſe liberam ad ſeruandam rectitudinem, & liberam à tentati-
one & à peccato? Si nulla tentatio poteſt illam niſi volentem auertere à rectitudine ad pecca-
E tum, id eſt, ad volendum quod non debet? Cum ergo mentitur, non aliena mentitur poteſtate,
ſed ſua. Nonne vides ex dictis cōſequi quod nulla tentatio poteſt vincere rectam || *voluntatem.* || rationem.
Nam ſi poteſt habet poteſtatem vincendi, & ſua poteſtate vincit; ſed hoc eſſe non poteſt, quo-
niam voluntas non niſi ſua poteſtate vincitur; quare nullatenus poteſt tentatio vincere rectā
voluntatem. Et cum dicitur, impropriè dicitur: non enim aliud intelligitur quàm quod volun-
tas poteſt ſe ſubijcere tentationi. Et infra 7. Intellige, inquit, voluntatē inſuperabilem & nulla
alia vi ſuperabilem fortitudinem habere. Vides igitur quod cum homo habitam rectitudinem
voluntatis aliqua ingruente tentatione deſerit, nulla vi aliena abſtrahitur, ſed ipſa ſe conuertit
Si quis forſitan cogitet ſimiliter eſſe de beſtijs, ecce diſſimilitudinem magnam valdè. Beſtiæ
namq; naturali neceſſitate appetitum ſequuntur delectabilia proſequendo, & triſtia fugiendo;
homo

Anſelmus. homo autem nulli neceſſitati ſubijcitur naturali. Quare & Anſelmus de libero arbitrio 5 dyalogizando ſic ſcribit: Quomodo non eſt libera voluntas, quam aliena poteſtas ſine ſuo aſſenſu ſubijcere non poteſt? Nonnè ſimili ratione poſſumus dicere voluntatem equi eſſe liberam, quæ non appetitui carnis ſeruit niſi volens? N. Non hic eſt ſimiliter. In æquo namq; non ipſa voluntas ſe ſubijcit, ſed naturaliter ſubiecta ſemper neceſſitate appetitui carnis ſeruit: In homine verò quamdiu ipſa voluntas recta eſt, nec ſeruit, nec ſubiecta eſt cui non debet, nec ab ipſa rectitudine vlla vi aliena auertitur, niſi ipſa, cui non debet volens conſentiat; quem conſenſum non naturaliter, nec ex neceſſitate ſicut equus, ſed ex ſe apertè videtur habere. Amplius autem duplex eſt temptatio, per triſtia, per delectabila; per aduerſa, per proſpera; & vniuerſaliter per mali timorem, & boni amorem: Harum autem prima fortior eſt & maior; Quilibet enim naturaliter plus horret & refugit triſte malum, quam bonum delectabile concupiſcat, ſicut tam in nobis, quam in beſtijs experimur: Naturaliter enim magis videmur amare bonum quod habemus, & timemus per triſte malum auferri, quam deſideremus bonum B
non habitum, nondum noſtrum. Quilibet namque naturaliter magis amat ſeipſum, & ſua, quam appetat, vel amet, non ſua, cum non appetat aut amet naturaliter alia niſi prop-
Philoſophus. ter ſeipſum, ſicut patet 39. primi. Quare & Philoſophus 3. Ethic. 18. Difficilius, inquit,
Auguſtinus. eſt triſtia ſuſtinere, quàm à delectabilibus abſtinere. Cui & concorditer Auguſtinus 83 Quæſtionum 36. Nemo eſt inquit, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem. Videmus enim quaſdam immaniſſimas beſtias ideò maximè voluptatibus absterreri, dolo-
|| ſubijcere rum metu: Eſt ergo temptatio per triſtia fortior aliâ, & hæc humanam non poteſt || *ſubigere* voluntatem, quare nec illa. Quod autem hæc non poſsit humanam vincere voluntatem euidenter apparet, quia fortiſſima temptatio huius ſpeciei non poteſt voluntatem humanam ſubijcere, quare nulla. Fortiſſima namq; temptatio per triſtia, eſt per mortem, præſertim per mortem triſtiſſimam dicente Philoſopho 3. Ethic. 14. quod fortis eſt circa terribilia maxima; Nullus enim magis ſuſtinet pericula; terribiliſſimum autem mors. Sed hæc humanam non ſupe- C
rat voluntatem: Quot enim fideles, hæretici, & infideles potius elegerunt & voluntariè ſuſtinuerunt mortem duriſſimam, quam profeſsionem, voluntatem, operaue mutarent, ſicut hiſtoriæ plurimæ conteſtantur? Quot etiam Gentiles Philoſophi viuendo moraliter, & ſecundum regulam honeſtatis temptationes fortiſſimas ſuperarunt, & appetitus belligeros rationis imperio ſubiugarunt, ſicut hiſtoriæ de vitis eorum conſcriptæ lucidè manifeſtant? Amplius autem ſi aliqua cauſa ſecunda poſſet humanam ſubijcere voluntatem, hoc de diabolo plurimum videretur, cuius eſt permagna poteſtas, de qua Iob. 41. Non eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei, ſed ipſe non poteſt voluntatem hominis ſuperare, ſicut præcedentia manifeſtant, teſtaturq; Auguſt. 1. de libero arbitrio 19. ſuperius allegatus. Nec etiam poteſt per eſſentiam ſuã ſolam voluntatem hominis ſuperare, ſicut de bonis Angelis ſuperius monſtrabatur; nec per aliquem actum ſuum; quia ille actus eſſet aliqua temptatio; ſed nulla temptatio poteſt humanã vincere voluntatem; ſicut iam proximo eſt oſtenſum. Quanta etiam mala face- D
ret ſpiritus ille malus in mundo, ſi haberet dominium ſuper hominum voluntates? Quot etiam viri & fœminæ eius temptationibus inuictiſſimè reſtiterunt, tam inter fideles, quam etiam
Obiectio 1. infideles? Poteſt tamen rationabiliter obijci contra dicta. Obiectum namq; delectabile, ſiue triſte eſt alicuius virtutis in mouendo voluntatem humanam ad volendum vel nolendum, & ipſa voluntas eſt virtutis tantum finitæ in reſiſtendo ſicut in eſſendo, vel ergo minoris; æqualis, vel maioris; ſi minoris, neceſſariò ſuperatur; ſi æqualis vel maioris, augeatur obiectum donec ſit maioris potentiæ in mouendo quam voluntas humana in reſiſtendo, vel capiatur
|| aliquod || *aliud* obiectum tanto potentius voluntate humana, quanto ipſa eſt potentior primo obiecto, & ab illo neceſſitabitur ad volendum vel ad nolendum. Voluntas quoque humana reſiſtendo illecebræ patitur difficultatem, ſicut nimis certè ſæpius experimur, ſicuti etiam Philoſophi & Theologi conteſtantur: Dicit enim Philoſophus ſecundo Ethicorum 3. Difficilius eſſe voluptati pugnare, quàm iræ; circa difficilius autem ſemper ars fit & virtus. Et ter- E
|| 1. tio Ethicorum || *ſecundo*, Eſt inquit, difficile quandoque iudicare quale pro quali eligendum, &
|| cognito quid pro quo ſuſtinendum; adhuc autem difficilius immorari || *cognitis*; *vt enim multum eſt*,
ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ quæ quidem expectantur triſtia, quæ autem coguntur, turpia. Et infra || 18. Difficilius eſt
|| 9. triſtia ſuſtinere, quam à delectabilibus abſtinere. Et Anſelmus de libero arbitrio 5. dicit, quod difficile eſt non mentiri propter mortem vitandam, Et 6. dicit quod difficile eſt nobis ſeruare rectitudinem voluntatis, cum temptationibus conſentimus, quod etiam tam ipſe, quàm alij ſæpius atteſtantur. Quare & morales Philoſophi, & Theologi ac Canoniſtæ tenent concorditer, quod quantitas temptationis maior vel minor minuit, vel augmentat, alleuat vel aggrauat culpam conſentientis, & pœnam. Cum ergo voluntas humana reſiſtendo illece-

A illecebræ difficultatem aliquam patiatur, & ſit tamen finitæ potentiæ ſicut & eſſentiæ, tam
fortis poteſt eſſe illecebra, & tantam difficultatem cauſare, quod voluntas humana illam non
valeat ſuperare; ſed neceſſariò ei || *cedet*. Item obiectum delectabile & triſte irreſiſtibiliter ſu- || cedat.
perat voluntates paruulorum, morionum, furioſorum, & perfectè forſitan ebriorum; ſed vo- 2.
luntas adultorum benè diſpoſita non eſt infinitè potentior eſſentialiter nec accidentaliter vo-
luntatibus prædictorum; poteſt ergò ab obiecto aliquo ſuperari. Conſtat quoque volunta-
tem ſæui & voluntatem furioſi vel alteriùs ſimilis eſſe eſſentialiter & naturaliter ęquipotentes;
Illa quoque paſsio in corpore furioſi cum obiecto extrinſeco eſt finitæ potentiæ ad mouen-
dum. Si ergò tentatio vel obiectum quodcunque tam potens ſanam ſani moueat volunta-
tem, ipſam neceſſariò ſuperabit propter æqualitatem proportionis hinc indè. Item beſtiæ ne- 3.
ceſsitantur ab obiectis, & homo non eſt infinitè fortior beſtia, poteſt ergò & ipſe ab aliquo
obiecto neceſsitari ſimiliter ad volendum. Item beatitudo finalis eſt aliqua creatura, & ipſa 4.
neceſsitat voluntatem beati ad beatificum actum ſuum, & ad non peccandum: Ipſa enim
B ratio beatitudinis perfectè conuincit; tenentque omnes Doctores concorditer quod beatus
perfectè & finaliter confirmatus non poteſt miſer fieri aut peccare. Item aliqua fortis tenta-
tio poteſt ſuperare tentatum, & facit quandòque ſicut multi ſe dicunt eſſe expertos. Vndè 5.
Philoſophus 7. Eth. 7. Non, inquit, ſi quis à fortibus, & ſuperexcellentibus delectationi- *Philoſophus.*
bus vincitur vel triſtitijs, admirabile, ſed condonabile, ſi contratendens quemadmodum
continere tentantes riſum repentè effundunt. Quod benè videtur expreſsiſſe Apoſtolus, 1. ad *Apoſtolus.*
Cor. 10. Fidelis inquiens Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra || *illud* quod poteſtis, || id.
ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt poſsitis ſuſtinere. Quare & Anſelmus de li- *Anſelmus.*
bero arbitrio, 6. in perſona diſcipuli; Non poſſum inquit, diſsimulare quandam impotenti-
am eſſe in voluntate, quam ferè omnes experimur; cum tentationis violentia ſuperamur.
Monetq; Auguſt. de vera & falſa pœnitentia 14. quod pœnitens conſideret quanta virtus fue-
rit impugnatione. Sunt qui non ſolum non vincuntur, ſed vltrò peccato ſe offerunt, nec expe- *Auguſtinus.*
C tant tentationem ſed præueniunt voluptatem. Hæc quoq; autoritas Auguſtini allegatur de
pœnitentia, Diſt. 5. Conſideret & 4. Sent. Petri, Diſt. 16. Gregorius quoq; 2. Moral. 8. ſuper
illud Iob 1. Ecce vniuerſa quæ habet in manu tua ſunt, tantum in eum ne extendas manum tu- *Gregorius.*
am. Conſideranda eſt, inquit, in verbis Domini diſpenſatio ſanctæ pietatis: quomodò hoſtem
noſtrum permittit, & retinet, relaxat & refrænat; alia ad tentandum dat, ſed ab alijs religat; v-
niuerſa quæ habet, in manu tua ſunt; tantum in eum ne extendas manum tuam; ſubſtantiam
perdit, ſed tamen corpus protegit, quod quidem poſtmodum tentatori traditurus eſt. Sed ta-
men non ſimul ad omnia relaxat hoſtem, ne vndiq; feriens frangat eum: Mala enim cum mul-
ta electis eueniant, mira conditoris gratia ex tempore diſpenſantur, vt quę coaceruata perime-
rent, poſsint diuiſa tolerari. Hinc Paulus ait, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra
quā poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam exitū, vt poſsitis ſuſtinere. Hinc Dauid ait; Proba
D me Domine & tenta me, ac ſi apertè dicat, priùs vires inſpice, & tunc vt ferre valeo, tentari me
permitte. Qui & 3. Mor. 2. ſuper illud Iob. 2. Ecce in manu tua eſt, verumtamen animam illius
ſerua; Ecce, inquit iterum permiſsionem verberis, comitatur cuſtodia protectionis, & electum
ſuum diuina diſpenſatio cuſtodiendo deſerit, & deſerendo cuſtodit; alia || *primus* prodit, alia || vero.
protegit: Si enim totum Iob desereret in manu tanti aduerſarij, homo quid eſſet? In ipſa ergò
iuſtitia permiſsionis, permiſcetur quædam libra pietatis, quatenus in vno eodemq; certamine
& ſeruus humilis expreſsione proficiat, & hoſtis ſuperbiens ex permiſsione ſuccumbat. Qui e-
tiam 34. Mor. 16. ſuper illud Iob. 41, Non eſt ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei, ſic ait,
poteſtas eius ſuper terram cunctis eminentior perhibetur, quia etſi actionis ſuæ merito in-
fra homines cecidit, omne tamen hominum genus naturæ Angelicæ conditione tranſcendit:
Quamuis enim internæ fælicitatis beatitudinem perdidit, naturæ ſuæ tamen magnitudinem
non amiſit, cuius adhuc viribus humana omnia ſuperat, licet ſanctis hominibus meritorum
E ſuorum deiectione ſubiaceat. Aliquis etiam timore vnius magni mali, puta mortis immi-
nentis, niſi forſitan mentiatur, eijciat theſaurum aut merces in mare, aut aliquid huiuſmo- 6.
di faciat; compellitur neceſſariò ſic facere in hoc caſu: Vnde Dan. 14. recitato quomodo
Babylonij congregati aduerſus Regem dixerunt, Trade nobis Danielem, alioquin interfi-
ciemus te, & domum tuam, ſubiungitur; Vidit ergo Rex quod irruerent in eum vehemen-
ter, & neceſsitate compulſus tradidit eis Danielem. Quare & iura Ciuilia, & Canonica
ſanciunt multis locis, quod quæ vi metuſuè cauſâ fiunt, nulla debeant firmitate ſubſiſtere, ſed
in irritum reuocari. Quamobrem & Philoſophus 3. Eth. 2. dicit, quod in aliquibus coactis 1.
ſit venia, quando propter hæc, operatur aliquis quæ non oportet, quæ humanam naturam *Philoſophus.*
excedunt, & nullus vtique ſuſtineret. Ad hæc autem, ſi voluntas eſſet tam libera, poſsibile 7.
eſſet

eſſet eam ſcienter bonum non velle, & malum velle, eligere, facereque ſcienter, quod videtur contra Philoſophum 3. Eth. 3. ſic dicentem; Ignorat quidem omnis malus, quæ oportet operari, & à quibus fugiendum, & propter tale peccatum iniuſti & vniuerſaliter mali fiunt. Qui & 7. Eth. 2. allegat à Socrate, nullum exiſtimantem operari præter optimum, ſed propter ignorantiam. Qui & infra 3. diſtinguens de ſcire, ſcilicet in vſu ſeu actu, & in habitu; & in vniuerſali, & in parte ſeu particulari, dicit quod ſciens in actu, ſeu in vſu & in particulari, non poteſt agere quæ non oportet. Et infra eodem, Cùm, inquit, vna fiat ex ipſis, neceſſarium concluſum; vbi quidem (ſcilicet in ſpeculatiuis) oportet dicere animam, in factiuis autem operari confeſtim; puta ſi omne dulce guſtare oportet, hoc autem dulce, vt vinum, aut aliquod ſingularium; neceſſarium potentem, & non prohibitum ſimul hoc operari. Qui etiam de cauſa motus Animalium, qui eſt duodecimus de Animalibus ſecundum nouam tranſlationem, diffuſiori proceſſu idem oſtendit. Item indicia Aſtrologorum & ſimilium Phyſionognomicorum & ſimilium de moribus actubuſque humanis ſunt vera & certa: Mores ergo & actus humani ſtellas & complexionem neceſſariò conſequuntur. A B

ὅταν ἢ μία γένητ' ἐξ αὐτῶν ἀνάγκη τὸ συμπερανθὲν, ἔνθα μὲν φάναι τὴν ψυχὴν, &c.

8ª.

Reſponſio 1°.

Pro primo autem iſtorum, ſoluendo; ſecundum Philoſophos Naturales & Medicos, eſt ſciendum quod delectatio cuiuſcunque virtutis ſeu potentiæ perceptiuæ cauſatur ex conuenientia, & certa proportione, ſeu habitudine naturali obiecti delectabilis creati cum potentia delectante: cuiuſcunque autem rei delectabilis creatæ ad quamcunque potentiam natam delectari in illa, eſt aliqua maxima conuenientia, & aliqua proportio ſeu habitudo conuenientiſsima naturalis, puta A delectabilis ad B potentiam liberam, C conuenientiſsima habitudo: A verò delectabili ſub C gradu, poteſt B reſiſtere, & || *eſſe* maioris virtutis in reſiſtendo, quam illud in mouendo, ſicut præcedentia manifeſtant. Quare A quantumlibet augmentato poteſt B reſiſtere faciliùs tunc quàm priùs: Licet enim A ſit delectabilius abſolutè, & fortius tunc quàm prius & magis motiuum, non tamen reſpectu B, ſed tunc minus delectabiliter vel forſitan indelectabiliter ſeu triſtabiliter eam mouet propter diſſolutionem illius proportionis conuentiſsimæ præcedentis. Huius autem rei exemplum conueniens eſt in viſibili, & in viſu: Certum eſt enim viſum videre lucem, & hoc optimè ac delectabiliſsimè in proportione ac conuenientia quadam certa, vltra quam vel citra ſi lux intendatur, vel remittatur, non ita bene videbitur, nec tantam delectationem cauſabit, ſed fortaſsis triſtitiam, quod & patet ſimiliter in alijs ſenſibus & ſenſatis. Quare & euidenter apparet, quod tales argutiæ ſunt fallaces; hoc delectabile tantum mouet hunc hominem; ergo duplum in duplo plus, ſeu fortiùs, & quadruplum in quadruplo, & ſic deinceps, propter cauſam prædictam. Patet quoque in ſimili, quod forma arguendi non tenet, ſicut nec || *hæc*, ſphæra luminoſa maior tenebroſa illuminat incidenter medietatem ipſius & aliquam partem vltra, ergo ſphæra luminoſa in duplo maior priore, in duplo magis illuminat tenebroſum, vel vltra || *medietatem* tenebroſæ partem duplam reſpectu prioris, & quadrupla quadruplam; & ita deinceps; ſic enim aliqua ſphæra luminoſa finita aliam tenebroſam illuminaret ſecundum totam ſuperficiem incidenter; quod qui vel atrium exterius Perſpectiuæ paululum introſpexit, videt clariſsimè falſum eſſe, & impoſſibile manifeſtum. Simile eſt de oculo vidente ſphæram maiorem oculo ſecundum aliquam ſui partem in diſtantia certa data, quia in maiori diſtantia maius, ſcilicet maiorem partem videt de illa, & in maiori diſtantia ſemper maius, non tamen proportionaliter ſemper maius; tunc enim in aliqua diſtantia certa data videret hemiſphærij eius totum, & in vlteriori diſtantia adhuc vltra, & ita in diſtantia aliqua totam ſuperficiem talis ſphæræ, quæ qui de perſpectiua modicum quid perſpexerit, perſpicit impoſsibilia magna eſſe. Imò & patet clariſsimè, quod agutia talis fallit. Hoc delectabile tantũ allicit, & mouet hunc hominem, ergo magis delectabile magis eum allicit atque mouet. Si enim delectabile datum ponatur in proportione conuenientiſsima ad mouendum hunc hominem, & per intentionem delectabilis ſoluatur proportio, minùs delectabiliter ipſum mouet, vel tunc forſitan indelectabiliter, immò & triſtabiliter eum mouet. Ex quibus etiam patet ſimiliter quod in hac proportione conuenientiſsima eſt difficultas maxima reſiſtendi, quare & ſi per augmentum delectabilis ſoluatur proportio, minuitur difficultas. De triſtabili autem ſicut de delectabili idem ſentiendũ. Patet ergò quod nullum delectabile triſtabileue creatum poteſt neceſsitare hominem ad volendum vel ad nolendum, præſertim quamdiu liberum arbitrium manet ſanum. C D E

|| eſt

|| hic

|| medium

Obiectio.

Obijcitur forſitan contra dicta. Sit enim *A* gradus delectabiliſsimus, *B* potentiæ præceptiuæ, & *A* ſit in aliqua ſpecie naturali quæ ſit *C*. Erit *C* ſpecies maximè delectabilis tali potentiæ, in tantum quod nulla ſpecies magis delectabilis tali potentiæ poſſet eſſe etiam per omnipotentiam Dei magnam. Ad iſtud autem iuxta || *priora* dicendum videtur, quod ſicut inter omnes gradus

|| præmiſſa

A dus poſsibiles vnius ſpeciei, eſt aliquis gradus maximè delectabilis *B* potentiæ aſsignatæ, quia
maximè proportionatus & conueniens in habitudine naturali; ſic & aliqua ſpecies inter om-
nes ſpecies poſsibiles, propter ſimilem rationem: neque iſtud repugnat omnipotentiæ Dei
magnæ, ſicut nec ei repugnat, quod *A* poſito æquali, vel ſimili *B* perfectè, non poteſt ei
quicquam æqualius aut ſimilius fabricare. Adhuc autem poteſt & probabiliter obijci iſto
modo, Viator poteſt proficere in merito & in gratia, in peccato, & in malitia vltra quemcunq;
terminum aſsignatum. In quo namque inſtanti vitæ præſentis, in qua ætate, aut in quo ter-
mino figes metam; quod & maximè apparebit, ſi vita præſens viatoris per eius potentiam,
qui vitæ & mortis habet imperium, quantum volueris prolongetur, etiam vltra terminum
naturalem, ſicut de Enoch & Elia creditur factum eſſe: alioquin etiam rediret hæreſis Begar- *In conſtitu-*
dorum, Extra de hæreticis. Ad noſtrum damnata: quæ dixit quod homo in vita præſenti tan- *tionib' Cle-*
tum & talem perfectionis gradum poteſt acquirere quod reddetur penitus impeccabilis, & *mentis.*
B amplius in gratia proficere non valebit: Nam vt dicunt, ſi quis ſemper poſſet proficere po-
teſt aliquis Chriſto perfectior inueniri. Et ſi homo poſsit proficere in merito & peccato, in
gratia & in malitia vltra terminum quemlibet aſsignatum; poteſt & in præmio & in pœna,
in delectatione & afflictione, in lætitia & in triſtitia conſequenter, cùm Deus vnicuique ſe-
cundum opera ſua reddet. Adhuc autem creatura rationalis quæcunque eſt capacitatis ſim-
pliciter infinitæ, & capax gratiæ quantæcunque. Ex quo namque hæc creatura eſt gratiæ
tantæ capax, eſt & cuiuſcunque maioris; cùm maior quæcunque ſit ſubtilior, perfectior
& conuenientior in natura, nec maior gratia locum aut ſitum maiorem requirat, cur etiam
non poſſet Deus omnipotens gratiam maximam quam creauit in aliqua creatura rationali
permagna, in aliqua minori creaſſe, & in aſino, vel in ligno? ſi inſuper anima iſta parua non
ſit capax gratiæ huius magnæ, Deus omnipotens totius Autor naturæ poteſt eam augere vt
fiat capax illius: Quodlibet enim finitum poteſt Deus omnipotens quantumlibet augmen-
C tare, & ſi anima quælibet ſit capax gratiæ quantæcunque, eſt & conſequenter gloriæ quantæ-
cunque, quare & delectationis quantælibet in præſenti. Amplius autem quælibet anima
rationalis & quilibet homo videtur habere in vita præſenti bonitatem quodammodò infini-
tam intenſiuè, & etiam extenſiuè, videlicet numeroſè; innocentiam ſcilicet, libertatem &
immunitatem à peccato quantolibet intenſiuè, & peccatis quantiſlibet & quotlibet nume-
roſè, etiam infinitis, quorum nullum commiſit, & quorum quodlibet, aut quæ omnia po-
tuit commiſiſſe, aut poſſet committere in futuro, præſertim ſi ſtatus vitæ præſentis quan-
tumlibet prolongetur, etiam in æternum. Eſt ergo anima rationalis quæcunque capax bo-
nitatis vel innocentiæ infinitæ ſimpliciter; quare & delectationis & gloriæ ſimili ratione.
Anima namque rationalis ſincera quæ immaculato calle tranſit ad cœlum, debet rationabi-
liter delectari, ſuper vna innocentia ſua, puritate, & libertate huiuſmodi inuiolata finali-
ter cuſtodita, & ſuper duabus magis, & hoc in duplo: cur enim amplius de hac quàm de il-
D la, maximè ſi ponantur æquales? Imò plus quàm in duplo, ſi ſecunda ſit maior quàm
prima, & correſpondenter de tribus & de quatuor, ac deinceps, quare & de infinitis ſim-
pliciter infinitè. Imò & quæcunque talis innocentia, libertas, & immunitas à peccato quo-
cunque videtur bonitatis & eligibilitatis ſimpliciter infinitæ. Eſt enim eligibilitatis maio-
ris quantiſcunque bonis alijs naturæ, fortunæ, gratiæ, ſeu gloriæ poſitiuis, vel etiam pri-
uatiuis, cuiuſmodi ſunt priuationes malorum, etiam infinitis & infinities infinitis, quo-
rum non electio repulſio, ſeu contemptus non includit peccatum, ſicut ex tricesima parte
Corollarij primi claret, quapropter, & delectationis correſpondenter; proportionaliter-
que maioris: Quid enim magis delectat quemcunque niſi illud quod magis deſiderat,
& affectat? Vnde Philoſophus 1. Ethic. 13. Vnicuique eſt delectabile ad quod dicitur a-
micus talium, vt puta equus quidem amanti equum, ſpectaculum autem amanti ſpecta-
culum: eodem autem modo & iuſta amanti iuſtum, & ideo quæ ſecundum virtutem a-
E manti virtutem, quod & deſcriptio deliaca conteſtatur, definiens delectabiliſsimum quo
quis optat frui. Quare & Sapiens; Deſiderium ſi compleatur, delectat animam, Parab.
decimo tertio: Propterea quicquid eſt finitæ capacitatis poteſt ſatiari plenariè aliquo bo-
no finito; ſed anima rationalis non ſic poteſt: Quocunque namque bono habito, aut
quotcunque & quantiſcunque bonis habitis citra Deum ſimpliciter infinitum nequaquam
finaliter quietatur, ſed ſemper maius bonum & maius, & Deum maximum bonum poſsi-
bile ſpretis alijs concupiſcit; imò & ſi Deus eſſet bonitatis finitæ tantummodo non ſatiare-
tur illo plenariè, ſed appeteret meliorem. Adhuc autem & omnis beatus in patria habe-
bit claram ſcientiam omnium & diſtinctam; Alioquin poſſet falli, quod beatitudini per-
fectæ repugnare videtur, quod & poteſt multis Catholicis teſtimonijs confirmari. Ha-
bebit

bebit ergo omnis beatus in patria ſcientiam infinitam, quare & nunc omnis viator beatifi- A
candus, & vniuerſaliter omnis homo eſt capax ſcientiæ infinitæ, & capacitatis ſimpliciter in-
Nota De Anima Christi finitæ. Amplius autem ſpecialiter Anima Chriſti eſt finitæ entitatis ſicut apparet ex 40. parte
Corollarij primi, & 39. primi, & ipſa eſt & fuit capacitatis infinitæ ſimpliciter, ſcientiæ, gra-
tiæ, & gloriæ: quare & quælibet alia. Ipſa enim habet, & ſemper habuit claram ſcientiam
Lucas. omnium: Dicit enim Lucas quod ipſe puer ſapientia plenus erat. Luc. 2. & Iohan. 3. non
Iohannes. ad menſuram dat Deus ſpiritum, & cui alij niſi Chriſto? quod & Doctores gloſſantes teſ-
tantur: quod & Anſelmus, 2. Cur Deus homo 13. per rationes, & Petrus 3. Sentent. diſtinct.
13. & 14. per Autoritates oſtendunt. Habuit ergo Chriſtus, & habet ſecundum animam ſa-
pientiam, & ſcientiam infinitam, quare & gratiam & gloriam conſequenter. Alioquin vide-
retur quod Deus poſſet eum plenius præmiare & beatificare perfectius, & per amplius quàm
Petrus. ſit modo. Dicitque Petrus 3. Sentent. diſtinct. 13. Chriſtum, ſecundum Iohannem, tantum
à conceptione accepiſſe ſapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt Deus ei plenius conferre non B
Reſponſio. potuerit. Ad hæc autem ſub correctione maiorum, poteſt non improbabiliter reſponderi, di-
Beatitudo. ſtinctionibus aliquibus prælibatis. Beatitudo quidem & gloria poteſt ſumi pro beatitudine &
Beatitudo 1. gloria increata, atque creata. Prima eſt Deus, qua ipſemet, & beati beatificantur & glorifi-
cantur licet diſpariter, ipſomet teſtante, Ego protector tuus ſum & merces tua magna ni-
Gen. 15. mis, Gen. 15. Quare & Eccleſia tota rogat, Tu eſto noſtrum gaudium, qui es futurus præ-
Eccleſia. mium, quod & ſuadent præmiſſa in Corollario primi, primi. Beatitudo, & gloria creata eſt
Beatitudo 2. aliquod bonum creatum ſimplex vel congregatum ex multis, à prima beatitudine & gloria
Gratia & Charitas. deriuatum, videlicet à Deo creatum. Gratia etiam ſeu charitas poteſt ſumi ſimiliter bino
modo, pro increata ſcilicet & creata, ſicut 42. primi plenius declaratur. Proficere quoque in
Proficere in merito. merito habet duplicem intellectum; vnum, quantum ad vim virtutemvè meriti, ita videli-
cet quod proficiens fiat melior intenſiue; alterum quantum ad numerum meritorum. Et hæc
eſt diſtinctio Petri 3. Sentent. diſtinct. 18. de merito capitis noſtri Chriſti. Loquendo igitur C
de beatitudine, gloria, ſeu gratia increata; eſt creatura rationalis capax quodammodò beati-
tudinis, gloriæ, & gratiæ infinitæ, Dei videlicet, qui eſt beatitudo, gloria, & gratia infinita,
modo tamen finito, & diſpari in diuerſis, nec ſic procedit obiectio contra dicta. Loquendo
autem de beatitudine, gloria, gratiauè creata, dicendum videtur iuxta præmiſſa; quod con-
ſiderata menſura & gradu entitatis cuiuſcunque ſubſtantię rationalis creatæ, eſt aliqua ſpecies
gloriæ, & gratiæ, naturaliſſimè, conuenientiſſimè, & proportionaliſſimè correſpondens,
& illius ſpeciei aliquis certus gradus, & cur, ſicut ſupra. Ad illud autem quod obijcitur de
viatore, quod poteſt proficere in merito, & in gratia vltra quemlibet terminum aſſignatum,
quantum ad profectum in gratia; præmiſſa reſpondent. Et ſimiliter quantum ad capacita-
tem gratiæ de qua fiebat poſterius argumentum. Sicut enim viſus exterior eſt capax alicuius
lucis, & ſpeciei luminis aut coloris & maioris ac maioris quantilibet ſine fine, ſicut aer
& aqua, non tamen ad melius videndum, & melius infinitè; ſed cuilibet oculo eſt aliquis D
gradus conuenientiſſimus, & proportionaliſſimus quo optimè poteſt vti ad actum videndi,
& de guſtu ſimiliter reſpectu ſaporum & ſaporabilium ſpecierum, Sic & aſpectus & affectus
interior videtur aliquo modo capax alicuius luminis gloriæ & gratiæ ſecundum eſſentiam ip-
ſam rei, & maioris ac maioris quantumlibet, ſicuti forſitan Aſinus ſiue lignum, ſicuti ſuperius
eſt argutum: non tamen ad maiorem & meliorem vſum, & maiorem & meliorem vlterius
infinitè. Sed cuicunque creaturę rationali eſt aliquis gradus luminis, gloriæ ſeu gratiæ con-
uenientiſſimus, proportionaliſſimus & aptiſſimus, ad videndum guſtandumque Deum, De-
um videlicet gratuitò diligendum, & beatificè perfruendum: Ad hos enim effectus indiget
Papa Clemens. anima rationalis lumine gloriæ, & dono gratiæ, teſte Papa Clemente, Extra de hæreticis vbi
prius, & 39. primi. Tali ergo gradu gratiæ habito in præſenti à viatore quocunque, non po-
teſt vlterius proficere in gratia, ita videlicet quod gratia eius vlterius augeatur, quanquam in
ſtatu vitæ præſentis quantumlibet conſeruetur, & talis videtur gradus gratiæ, quem viator E
adultus in gratia conſtitutus, optimè ſe exercens toto tempore vitæ ſuæ, per totam videlicet
ſuam periodum naturalem in termino illius haberet, animauè illius per totumuè tempus me-
rito deputatum, quod ſecundum Petrum 2. Sent. diſt. 5. & 11. eſt in Angelis vſq; ad diem iu-
dicij. Quamobrem & forſitã videretur, quod de animabus humanis haberet idem dicere con-
Obiectio. ſequenter, vel aliquis gradus notus Deo. Sed obijcitur contra iſta; Viator habens gradum
huiuſmodi gratiæ eſt optimè diſpoſitus ad merendum, & ſi vita ſua conſeruetur vlterius, poteſt
vlterius multipliciter benefacere & mereri, quare & acquirere gratiam pleniorem. Alioquin
opportunitate benefaciendi conceſſa, tantum ſibi valeret quieſcere, quantum optimè operari.
Talis quoque poteſt peccare, & deficere cadereque à gratia ſua magna, quare & proficere in
merito,

A merito, & in gratia conſequenter. Aliàs etiam rediret hæreſis Begardorum prętacta. Pro his *Reſponſio.*
ſoluẽdis non irrationabiliter dici poteſt, quod gradus huiuſmodi gratiæ non habetur in vita
præſenti ſecundum curſum communem, ſed in termino huius vitæ, vel in fœlicitate futura,
& ſi ponas quod Deus talem hominem miraculoſè conſeruet, poteſt vlteriùs reſponderi quod
Deus de cuius gratia eſt quod aliquid boni meremur ab eo, in illo gradu præſtituit terminum
meritorum, ita quòd opera huiuſmodi hominis non ſint ex tunc meritoria, ſed potiùs præmiatoria & glorificatoria operanti, & alijs fructuoſa, ſicut eſt de pijs operibus beatorum perfectè
(cujuſmodi ſunt vt creditur à quibuſdam, Chriſtus, Maria, Iohannes, & Angeli confirmati)
quæ miſeris exhibentur. Vel aliter dici poteſt, quod talis poteſt proficere in merito quantum *2. Reſponſio.*
ad numerum meritorum, & ad merendum forſitan aliis multa bona, ſed non ſecundum vim
meriti aut virtutem, nec etiam ſibi ipſi vt gratia ſua aut gloria augeatur: Habet enim actualiter in præſenti tantam plenitudinem ||*gratiæ*, debeturq; ſibi etiam in præſenti tanta plenitudo || gloriæ
gloriæ pro futuro, quantæ eſt capax modo prædicto, quanta ſcilicet optimè & delectabiliſſimè
B poteſt vti. Et ſi forſitan replicces, quod ſi talis fuiſſet ſanctificatus in vtero ad gradum gra- *Replicatio.*
tię prætaxatum, nunquam in tota vita ſua potuit quippiam meruiſſe; dicendum quod potuit,
& non potuit modis dictis. Nec aliquis ſeruulus reputet iſtud graue: ſic enim fuit de Domino
noſtro Chriſto, dicente Gregorio primo ſuper Ezechielem, homil. 6ª. Redemptor noſter qui *Gregorius.*
ex conceptione & natiuitate perfectus Deus & homo exiſtit, iuxta virtutes animæ, quo potuiſſet proficere omninò non habuit, in membris autem ſuis, quæ nos ſumus quotidiè proficit.
Quod & Petrus 3. Sent. diſt. 18. planiſsimè conteſtatur: Neque etiam ſancti Angeli confir- *Petrus*
mati per officia nobis exhibita aliquid nunc merentur, ſicut multis videtur, quod de Enoch &
Elia nonnullis apparet. Et conſtat certiſſimè quod poſt diem iudicij, & adeptionem beatitudinis conſummatæ, neque Angeli, neque homines diligendo Deum, & inuicem Deum laudando, & ipſi in omnibus ſeruiendo aliquid merebuntur. Alioquin beatitudo creaturę rationalis
nunquam foret perfecta, nunquam finaliter conſummata. Adhuc autem aliquis ſubtilis for- *3. Reſponſio.*
C taſſe ſubtilius & ſi non veriùs reſpondebit, quòd aliquem fieri meliorem dupliciter poteſt intelligi, vno modo per bonitatem abſolutam, & realiter poſitiuam, cuiuſmodi eſt bonitas gratiæ & virtutis, aliter autem quodammodo relatiuè: Videtur enim quod homo habens gratiam
& virtutes morales non in ſummo, benè operando fieret melior, & ſi Deus ſecundum poſsibile abſolutum non daret ei augmentum gratiæ, nec virtutis, melior, inquam, relatiuè per relationem videlicet ad opera bona quæ fecit & dicet forſitan conſequenter, quòd homo habens gradum gratiæ prætaxatum bene operando fit melior ſecundo modo non primo. Sed
quomodo fit quis melior niſi in aliquo bono creſcat, acquirat, & habeat maius bonum, quod
per poſitionem hic non facit, dicitque Auguſtinus Enchirid. 127. Charitas quanto in quocunque maior eſt, tanto melior eſt in quo eſt. Secundum iſtam quoque ſententiam Chriſtus profecit in bonitate & melior continuè, meliorque fiebat, nec adhuc deſiuit fieri melior opem mi-
D ſeris impendendo. Quinimo & Deus ipſe fieret continuè melior, benè continuè operando Iſta quoque reſponſio non multum difficultatem noſtram concernit. Licet enim talis bonitas
poſsit augeri in homine quantumcunque, non tamen gratia nec virtus, habitus nec actus, delectatio nec gloria augeretur vltra terminum limitatum. Quod autem fuit obiectum, ſi habens huiuſmodi gradum gratiæ benè operando nequaquam augmentum gratiæ mereretur,
tantum valeret ſibi quieſcere, quantum optimè operari nuſquam procedit, nec tenet ſicut
præcedentia manifeſtant. In caſu etiam niſi talis benè operaretur proximo ſuccurrendo, vel
legem Dei tuendo iuſtè amitteret gratiam ſuam totam: valeret igitur ſibi operatio ſua bona,
ad gratiam habitam conſeruandam. Nec mouet quod argutum fuit conſequenter; Talis poteſt peccare & cadere à gratia, ergo & proficere in merito & in gratia, niſi fortaſsis intelligatur de profectu in merito quantum ad numerum meritorum & in gratia, quantum ad grata opera facienda, & gratiam conſeruandam. Nec redit hæreſis Begardorum præmiſſa. Volue-
E runt enim aſtruere, quod homo in vita præſenti, ſuppoſita ætate communi, & conuerſatione
religionis communi ſine alio ſanctitatis priuilegio excellenti, poſſet tantum ac talem gradum
perfectionis acquirere, & habere, quod omninò impeccabilis redderetur, & amplius in gratia
proficere non valeret, & quod ita poſſet longo tempore conuerſari,: quare & conſequenter
dixerunt ſicut Decretalis recitat vbi prius, quod ieiunare non oportet hominem, vel orare
poſtquam gradum perfectionis huiuſmodi fuerit aſſecutus, quia tunc ſenſualitas eſt ita perfectè ſpiritui & rationi ſubiecta, quod homo poteſt liberè corpori concedere quicquid placet;
quod etiam illi qui ſunt in prædicto gradu perfectionis, & ſpiritu libertatis non ſunt humanæ
ſubiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obligantur, quia vt aſſerunt, vbi ſpiritus Domini, ibi libertas, quod inſuper homo ita poteſt finalem beatitudinem ſecundum

omnem gradum perfectionis in præſenti aſſequi, ſicut eam in vita obtinebit beata. Sed A hæc conſtat eſſe deliramenta inania & mendoſa, nec ex præcedentibus conſequuntur. Sed adhuc fortaſsis muſſitans cogitabit, quod etſi iſta ſint vera de merito, gratia & gloria, non tamen de peccato, malitia, atque pœna. In his || *enim* non poteſt terminus aliquis poſsibilis homini aſsignari, vltra quem ſi viuat quantumlibet non poſſet peccare vlterius, & vlterius ſine fine, faciendo videlicet ſcienter & liberè quæ ſunt mala: quare & poteſt ſemper fieri magis malus & magis & amplius puniendus. Circa iſtud poteſt eſſe duplex opinio reſponſiua: Vna, quod eſt aliquis gradus maximus peccati, malitiæ & pœnæ cuicunque creaturæ rationali poſsibilis, quo adepto non poteſt in illis vltra proficere intenſiuè, & iſte videtur gradus quem dæmones poſt iudicium finale habebunt, & homines reprobati; alioquin ciuitas Babylonis atque diaboli nequaquam tunc acciperet finem ſuum, ſed adhuc eſſet in via, ciuitate Dei finaliter conſummata; cùm tamen conſonum videatur, & conſonum dictis Patrum, quod Deus ſimul perficiat totum mundum, dicitque Auguſtinus Enchir. 121. poſt reſurrectionem verè facto vniuerſo impletoque iudicio, ſuos fines habebunt ciuitates duæ, vna B Chriſti, altera diaboli; vna bonorum, altera malorum, vtraque tum Angelorum & hominum, iſtis voluntas, illis facultas non poterit vlla eſſe peccandi. Sed iſta opinio non ſatis plenè reſpondet: Si enim quælibet creatura rationalis ſit capax certi gradus peccati, & malitiæ & non vltra, & damnati vſque ad gradum illum incluſiuè proficient vt ſupponit, aliqui damnati diu peccabunt poſt iudicium conſummatum, illi videlicet qui cum paruo peccato mortali modico tempore ante iudicium morientur, nec attingent ante iudicium gradum illum. Adhuc autem ponatur per omnipotentiam Dei magnam, quod aliquis homo tam diu viuat in vita præſenti ſemper peccando, donec attingat & habeat gradum illum peccati atque malitiæ, & adhuc ſi vita ſua & vires prolongentur vlterius, poteſt peccare vlterius. [vlteriuſque peccare] Poteſt enim furari, occidere, & mæchari ſcienter, ſciendo videlicet quod eſt contra Deum & contra Dei mandatum. Dicetur fortaſsis quod talis, habito tali gradu, non poteſt operari vlterius liberè, ſed neceſſariò & coactè. Amittit enim tunc plenè vſum liberi arbitrij, & ſubijcitur neceſſariò ſeruituti peccati, diaboli, & cuiuſlibet tentamenti, C quare nec peccare propriè reputandus. Sed iſtud non eſt neceſſarium abſolutè: Poſſet enim Deus omnipotens ſeruare in eo plenam arbitrij libertatem, reſtituereuè ablatam ſine præſeruatione à peccato, aut dimiſsione peccati, quod ſi fiat poteſt peccare vlterius ſicut ante. Aliter forſitan dicitur quod quæcunque creatura rationalis eſt finitæ capacitatis & certæ; quapropter habito maximo gradu peccati & malitiæ cuius eſt capax, non poteſt peccare vlterius; ſed iſtud non videtur propter rationem præmiſſam. Malitia etiam non eſt res aliqua poſitiua teſte 26. primi, ſicut gratia & virtutes, ſed ſolummodo priuatiua, & hoc nequaquam charitatis aut gratiæ, immediatè eſſentialiter proprieque loquendo, ſed libertatis à peccato, & à peccatis omnibus poſsibilibus non commiſsis, puritatis, immunitatis, & innocentiæ naturalis, & hæc videtur tanta naturaliter in quocunque, quanta peccata poſſet committere nec commiſit. Opinio autem ſecunda exiſtimat quod homo poteſt in infinitum peccare vltra D quemcunque terminum poſsibilem aſsignari, & quod mali poſt finale iudicium ſic peccabunt, & ſimiliter de puniri videlicet pœna ſenſus. Sed ſecunda particula opinionis iſtius || *deſtruitur* per præmiſſa. Si inſuper mali poſt finale iudicium peccabunt vlterius, qua ratione & boni nõ ſimiliter merebuntur, contra præmiſſa? Tertia quoq; eius particula refellitur per priora. Omnis namq; potẽtia perceptiua creata, materialis, aut immaterialis, ſicut eſt entitatis determinatæ, finitæ, & certæ, ita videtur capacitatis, actiuitatis, & perceptiuitatis determinatæ, finitæ, & certæ; Non ergo poteſt aliqua creatura rationalis aliquod perceptibile, ſeu ſenſibile puta ignem bene ſentire ſiue percipere, & aliquem in duplo meliùs, & aliquẽ in quadruplo, & ſic vlterius ſine fine; ita videlicet quod ſenſatio ſua, ſiue perceptio, actus videlicet ſentiendi ſeu percipiendi fiat in duplo intenſior, melior & perfectior, & in quadruplo & deinceps; & niſi ſic multiplicetur ſenſatio ſuo, non ſic multiplicabitur ſua pœna, videlicet pœna ſenſus: Res enim animata, quidquid patiatur, eo quod non ſentit, non punitur; homo etiam ſi poneretur in igne, & eum non ſentiret, non eſſet ei pœna, ſicut fuit de tribus pueris in camino. Et ſi duo diſparis complexionis ponerentur in igne æquali, & omnia dimitterentur ſuis naturis, non æqualiter punirentur, ſed tenerior & paſsibilior amplius puniretur non propter potentiam extrinſecam ampliorem, ſed propter ſenſationem intrinſecam pœnalem maiorem. Si quis inſuper ſub certo gradu finito & paruulo cruciaretur ab igne, quantumcunque ignis multiplicaretur, ſi eius ſenſatio nullatenus augeretur, non ampliùs puniretur. In ipſa namque ſenſatione ſeu perceptione eſt tota afflictio, tota pœna, videlicet pœna ſenſus; quod & ex hoc euidenter apparet, quod ſi per potentiam Dei magnam ignis quantuſlibet cuipiam

|| autem

Reſponſio 2ex Opinio 1ª.

Nota cur & quomodo malitia ſiue culpa ſit priuatiua.

Opinio 2ª. tripartita

|| videtur deſtrui

Cõtra 2am. partẽ huius ſecundæ opinionis.

Contra tertiam partẽ ſecundæ opinionis.

A cuipiam apponatur, ſine ſenſatione non cruciatur in aliquo nec punitur; ſi autem ſola ſenſatio pœnalis intrinſeca conſeruetur igne remoto, punitur æqualiter ſicut priùs. Adhuc autem ſimili ratione qua quis eſt capax pœnæ & triſtitiæ infinitæ, aut infinitæ pœnæ, triſtitiæque eſt capax, eſt & delectationis creatæ, gratiæ, gloriæ, & beatitudinis infinitæ contra priora: Igitur ſub correctione maiorum videtur conſequenter dicendum, quod ſicut cuilibet creaturæ rationali eſt aliqua delectatio maxima creata poſsibilis, ſic & aliqua triſtitia maxima, & aliqua maxima pœna ſenſus, & hæc videtur conſiſtere in maxima ſenſatione rei maximè contrariæ & pœnalis. Videtur tamen propter præmiſſa contra opinionem priorem, quòd homo vltra quemcunque terminum poſsibilem aſsignari, in infinitum poteſt peccare. Sed obijcies forſitan ſupponendo quod quis peccauerit, donec meruerit maximum gradum ſibi poſsibilem pœnæ ſenſus, & quod adhuc peccet vlterius: aut ergo punietur pœna ſenſus, & deſtruitur reſponſio nunc præmiſſa, aut non ſic punietur vlterius, & remanebit peccatum aliquod impunitum contra 31am partem Corollarij primi primi; & contra 39um primi. Item tunc damnati odiendo & contemnendo Deum, & mala ſimilia faciendo, ſemper peccarent, contra priora. Hic non improbababiliter dici poteſt, quod omnis damnatus punietur illa pœna quam habebit pro peccatis ſuis omnibus non dimiſsis, & in caſu prætacto, vbi duo peccantes inæqualiter, vnus videlicet donec meruerit maximum gradum illum præciſè, & alius capacitatis æqualis plus peccans puniretur æqualiter pœna ſenſus, quia maior peccator non poteſt ſic magis puniri, non tamen ſimpliciter æqualiter punirentur, ſed magis peccans, magis etiam puniretur: Pro quo ſciendum quòd duplex eſt pœna peccati, vna accidentalis, vt puta verbera, vincula, carceres, ignes, amiſsiones bonorum & damna, & cætera talia quæ poſſunt adeſſe & non adeſſe peccanti: Et de tali pœna loquendo, ſæpè videtur contingere quòd peccantes æqualiter, inæqualiter puniuntur; ſicut videtur de duobus homicidis æqualibus, quorum vnus impœnitens occiditur in præſenti, & alter impœnitens naturali morte decedit; *Reſponſio propria.* *Obiectio.*

B

C quorum inſuper primus ſi habuit maxima bona talia, diuitias, & terras, omnia confiſcantur; omnia illa perdit pro ſe & hæredibus ſuis ſemper; Alter verò & ſi habeat tanta bona, ſi non fuerit conuictus legitimè, & damnatus, nequaquam: vel ſi nulla habeat, etiam damnatus legitimè nulla perdit. Similiter quoque videtur de habente maximam charitatem, cui & ſecundum præſentem iuſtitiam debetur maxima beatitudo in cœlo, peccante mortaliter æqualiter cum habente charitatem minorem aut nullam. Alia eſt pœna eſſentialis, eſſentialiter annexa peccato, & inſeparabiliter concomitans ipſum, ſemper videlicet eſſe malum, ſeruitus peccati, amiſsio libertatis prioris, ‖*puritatis*, immunitatis & innocentiæ præcedentis, ſicut ex 31a parte Corollarij primi, primi, magis apparet: & hæc pœna incomparabiliter excedit omnem aliam pœnam ſenſus aut damni non importantem peccatum, ſicut & patet ex eadem 31a parte; & iſta pœna, qui plus peccat, neceſſariò plus punitur. Et ſi obijcias illud Apoc. 18. Quantum ſe glorificauit, & in delicijs fuit, tantum dato illi tormentum [& luctum;] Dicendum quod verum eſt ad literam, imò magis: pro glorificatione namque, & deliciarum affluentia temporali habebit tormentum & luctum æternum, & ſi per tantum & quantum intelligas proportionaliter intenſiuè, verum eſt cæteris paribus, & ſi ſit capax, ſicut & illud legis talionis, Reddet oculum pro oculo & cætera talia, oportet intelligi & exponi. Si namque cæcus oculum videntis erueret, quomodo oculum ſuum pro oculo illi reddet? Aliter poteſt dici quod illud Apoc. eſt verum de facto, ſicut & multa ſimilia in Scriptura; quia de facto, & ſecundum legem communem, ſicut veriſimiliter creditur, nullus merebitur pœnam ſenſus maiorem quàm ſit capax, imò nec tantam: Neq; ex dicto priori de poſsibili conſequitur de ineſſe, quod damnati ſemper peccabunt, loquendo propriè de peccato quod (ſecundum Auguſt. 3. de libero abitr. 30.) libera voluntate & à ſciente committitur: Videtur enim quod damnati poſt finale iudicium amittent libertatem arbitrij quantum ad liberum vſum ſuum; Tunc enim veritate teſtante in tenebras exteriores mittentur. Et nonne eadem veritate docente lumen corporis eſt ‖*oculus*, *oculus* interior ſpiritalis; Fient igitur tunc vt videtur inſani, cæci, amentes & penitus furioſi. Tunc ‖*enim* ſecundum vocem Propheticam oculus talis turbabitur à furore, & hoc forſitan tunc continget, vel quia Deus in pœnam abuſus libertatis arbitrij, vel ex alia forſan cauſa auferet eam ab eis, vel quia propter vehementiam nimiam tormentorum, amittent omne exercitium liberum rationis. Vnde Auguſt. Pſal. 6um exponens; Sunt, inquit, tenebræ exteriores, quę magis ad diem iudicij pertinere intelliguntur, vt penitus extra Deū ſit, quiſquis dum tempus eſſet, corrigi noluit; penitus autem eſſe extra Deum quid eſt, niſi eſſe in ſumma cæcitate? Ad illud autē quod arguebatur ſuperiùs quod Deus poteſt capacitatē animæ rationalis quantumlibet augmentare; dicendū videtur, quòd ſi capacitatē animæ rationalis augmentet, augmentat & proportionaliter potentiā reſiſtendi tentationibus, ne ſuccumbat. Veruntamen, ex ‖perdito ‖viſus & oculus ‖verò

D

E

 quo

‖ actualis quo capacitas animæ non eſt ſibi ‖ *accidentalis*, ſed eſſentialis, videtur quod nullius animę capacitas poſſet augeri, niſi eſſentia animæ eſſentialiter augeretur; quod fieri nuſquam poteſt eadem anima numero permanente. Poteſt tamen Deus omnipotens quacunq; anima aſſignata facere aliam animam capacitatis maioris quantumlibet, aliamq; maioris. Quod verò fuit argutum, quemlibet hominem in præſenti habere bonitatē ſimpliciter infinitam non eſt verum: Nulla enim eſt nec eſſe poteſt bonitas infinita ſimpliciter niſi Deus; ſicut docet Coroll. primi, primi. Et ſi eſſet verum, vtcunq; non obſtat: Bonitas enim talis non eſt actiua, nec motiua voluntatis, ſicut obiectum delectabile eam mouet, quare nec coactiua aut neceſſitariua ipſius. Probatio quoq; vlterius non procedit; quoniam etſi homo haberet bonitatem innocentialem huiuſmodi infinitam, non delectaretur de illa ſimpliciter & propriè infinitè; ſicut nec de infinita multitudine ſuarum partium, aut punctorum vel inſtantium temporis, quo benè, meritoriè & iucundè vixit, ſeu viuet, aut theſauro infinito intenſiuè, extenſiuè, & numeroſè verè vel ſecundum firmam opinionem ipſius habito aut habendo, neq; ſimul delectatur de qualibet infinitarum bonitatum innocentialium ſi ponantur delectatione ſingulari, propria, & diſtincta, ſed de aliquibus forſitan ſucceſsiuè, aut ſimul de omnibus vna delectatione communi, ſicut & in exemplis alijs prælibatis. Illud autem quod arguitur conſequenter, quod bonum libertatis & innocentiæ à peccato eſt melius & eligibilibus bonis alijs quibuſcunque etiam infinitis, quorum non habitio non importat peccatum, quare & delectationis maioris & ſimpliciter infinitæ, fallit, deficit, non procedit niſi fortaſsis ad aliquem extraneum intellectum; videlicet quòd firmius, conſtantius, amantius, & pręeligentius delectatur de bono prędicto, quam de quantiſcunque alijs ſupradictis, & hoc eſt infinitè quodammodò extenſiuè, aut etiam numeroſè, ad bona videlicet alia innumerabilia comparando; non tamen infinitè ſimpliciter intenſiuè. Tunc enim tantū gauderet de vno minimo tali bono, ſicut de bono maiori, & bonis alijs ſimilibus, & melioribus vniuerſis, etiā ipſo Deo: Omnes quoq; beati, etiam paruuli æqualiter tunc gauderent, & viatores & cōprehenſores ſimiliter, quilibet enim horū gauderet infinitè ſimpliciter intenſiuè. Sed forſitan replicabis dicendo, Si talis homo non gaudet de tali bono innocētiæ infinitè ſimpliciter intenſiuè, gaudet ſub aliquo gradu finito, & capiatur aliquod bonum, quo poſſet ſine peccato carere, quod vocetur bonum indifferens, de quo habito gaudeat; vel ergò gaudet æqualiter de his bonis, vel de altero horum magis: Non æqualiter, quia bonum innocentiæ eſt infinite eligibilius, & amabilius alio, nec minus de bono innocentiæ propter idem; minus ergo gaudet de illo bono indifferenti accepto, & hoc non infinite, ſed tantum finite. Poteſt ergò illud bonum indifferens tantum augeri, quod æqualiter imò & plus gaudeat de illo, quam de alio, contra præmiſſa. Rurſum ſit *A* gradus delectationis finitus, quo hic gaudet de bono innocentiæ ſupradicto, & *B* gradus multum intenſior delectationis beatificæ cuius eſt capax, qua tamen poteſt carere ſine peccato. Hic igitur magis deſiderat, eligit, atque amat illud innocentiæ ſuæ bonum, quam delectationem illam *B* quantumcunq; maiorem; quare & ſecundum præmiſſa magis gaudet de illo, contra hypotheſin vt videtur, cum de maiori gaudio videatur magis gaudendum. Pro iſtis ſoluendis, ſciendum quod hominem magis gaudere de iſto bono quàm de illo dupliciter poteſt intelligi, ſicut ſuperius tangebatur; Vno modo firmius, amantius, præeligentius, extenſius ſeu numeroſius ad bonum videlicet aliud, bonauè alia comperando, & ſic homo magis infinitè quodammodò delectatur de innocentiæ ſuæ bono, quam de bono indifferenti, aut bonis indifferentibus quantiſcunque, ſub gradu tamen delectationis finito intrinſecè intenſiuè, & forſitan multum remiſſo. Sic parentes magis gaudent in filio vnico, quàm de Aſinis infinitis; ſic virtuoſus magis gaudet in bono virtutis quàm in bonis fortunæ quantumlibet cumulatis: & ſic vniuerſaliter de bono maiori cuilibet cæteris paribus amplius eſt gaudendum. Alio modo recentius, feruentius & intenſius, & ſic plerunque aliquis magis gaudet de bono minori, quam de maiori, puta de vna auicula, de vno ludicro paruulo, de ſtrenuitate vnius Leporarij aut Falconis, quam de maiori, puta de vna villa, comitatu, aut regno; ſic quiſpiam magis gaudet de vna re perdita & inuenta, quàm de pluribus & melioribus conſeruatis; ſic dux exercitus magis gaudet de ‖ *vno* milite probo à periculo incolumi redeunte, quàm de mille alijs, aut exercitu toto reſiduo tutè morantibus infra caſtra. Per hæc, vt puto, patet quædam reſponſio ad obiecta. Ad illud autem quod ſuperius erat obiectum; quod quicquid eſt capacitatis finitæ poteſt ſatiari plenariè aliquo bono finito; dicendum videtur, quod hoc eſt verum de anima rationali, & de bono finito creato, non tamen quatenus eſt bonum creatum finitum ſolummodo, & ibi finaliter perſiſtendo, ſed quatenus ipſam copulat, & coniungit finaliter cum bono increato, æterno, ſimpliciter infinito, ipſam plenariè ſatiante, & tale bonum finitum creatum videtur aliqua diſpoſitio Deiformis, aliqua lux ſincera purgans & eleuans animam

[Marginalia: A, B, C, D, E (section letters, right margin); *Replicatio.* (left margin, beside "Sed forſitan replicabis"); ‖ vnico (left margin, beside "ſic dux exercitus")]

A animam ad lucem inacceſsibilem tam diſtantem perſpicuè contemplandum, ipſamque animam connectens & copulans cum hac luce, ad ipſam beatificè perfruendum; & hæc diſpoſitio, ſeu lux à quibuſdam Doctoribus, & à Papa Clemente de hæreticis vbi prius, lumen gloriæ nuncupatur, ſicut apparet ex 39. primi. Aliter poſſet dici quod quanquam anima ſit capacitatis finitæ, non poteſt tamen ſatiari plenariè niſi bono infinito, quod tamen bonum non capit ſimpliciter infinitè, nec omninò ita plenè ſicut illud bonum ſeipſum, ſed modo quodam finito iuxta capacitatis ſuæ menſuram, & anima excellentior in gradu eſſentiæ, ſeu naturæ excellentius & plenius ipſum capit. Nulla tamen creatura ipſum poteſt capere infinitè ſimpliciter omniquaque, ſicut ipſum ſeipſum, ſicut diuinæ perſonæ mutuò ſe capiunt & fruuntur. Nec iſtud in anima, ſeu creatura rationali eſt ſingulariter admirandum. Nulla enim creatura irrationalis exigua ſatiatur plenariè niſi per Deum ſimpliciter infinitum. Ipſe enim eſt cauſa finalis omnium vltimata, ſicut apparet ex Corollario primi, primi: quod & Philoſophia ſæpè teſtatur. Omnia igitur naturaliter ipſum deſiderant,
B quare nec quietantur finaliter ſine ipſo, abſque hoc, quòd ipſum participent modis ſuis, ſecundum menſuram & varietatem capacitatum ſuarum ipſis naturaliter inditarum. Quare & Philoſophus, 2. de Anima, 34. Naturaliſsimum, inquit, omnibus viuentibus ineſt, quæcunq; perfecta, & non orbata, aut generationem ſpontaneam habent, facere alterum, quale ipſum, animal quidem animal, planta autem plantam, quatenus ipſo ſemper & diuino, & immortali participent ſecundum quod poſſunt. Omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia quæcunque agunt ſecundum naturam. Qui & 3. Phyſ. 30. recitans & approbans ſententias omnium antiquorum Philoſophorum naturalium de infinito, videlicet quòd eſt principium, non ex principio, & ingeneratum, & incorruptibile quod continet omnia & gubernat, & quod hoc infinitum eſt, diuinum, ſeu Deus, ſic ait; Rationabiliter autem & principium || *ipſum* ponunt omnes: nec enim fruſtra poſsibile eſt ipſum eſſe, neque aliam ineſſe ipſi potentiam, niſi ſicut principium. Omnia enim principium ſunt, vel ex principio, infiniti autem non eſt princi-
C pium: eſſet enim vtique ipſius finis; amplius autem, & ingeneratum & incorruptibile, || *ſi* eſt quoddam principium; quod enim fit, neceſſe eſt accipere finem, & finaliter omnis eſt corruptionis. Quare ſicut dicimus, non huius principium; ſed hoc aliorum videtur eſſe, & continere omnia, & omnia gubernare, ſicut affirmant, quicunque non faciunt extra infinitum aliquam cauſam; vt intellectum aut concordiam; & hoc eſſe diuinum. Immortale enim & incorruptibile eſt, ſicut affirmant Anaximandros, & plurimi Philoſophorum, & vbi tranſlatio iſta noua & antiqua ſimiliter ita dicit, (& hoc eſſe diuinum; immortale enim & incorruptibile eſt) tranſlatio, quam Auerroes habet, ſic dicit; Et quod hoc eſt Deus; eſt enim immortalis & incorruptibilis. Et notandum quod dicit, ſicut affirmant quicunque non faciunt extra infinitum aliquam cauſam, ſupple agentem; & iſti ſunt, vt dicit Auerroes, omnes Antiqui præter Anaxagoram, qui poſuit cauſam agentem intelligentiam, & Empedoclem, qui poſuit litem & amici-
D tiam, & Democritum. Nec debet mouere, quod Auerroes ibi ſic dicit; Sed vt mihi videtur, non ponit infinitum. Verum eſt enim quod Ariſtoteles non ponit infinitam quantitatiuè, ſed Deum infinitum qualitatiuè & virtualiter, ſicut ſeries textus pandit, & probat ratio Antiquorum. Hæc enim videtur ratio Antiquorum; Nullum generatum aut corruptibile eſt primum principium; omne finitum eſt corruptibile, quia finalitas omnis eſt corruptionis, cuius ratio poteſt vlterius aſsignari, quia nihil finitę entitatis, potentiæ, & virtutis eſt de ſe neceſſe eſſe, ſed poſſibile eſſe ſecundū contradictionē. Non enim repugnaret illud nō eſſe, ſicut etiam 17 pars corollarij primi, & ſecundum primi oſtendunt. Quare & ſemper indiget aliquo per ſe neceſſe eſſe, ad ipſum in eſſe continuè ſuſtentandum, ſicut idem ſecundum monſtrauit. Quapropter & voluerunt dicere conſequenter, quod primum rerum principium eſt infinitum, infinitæ ſcilicet entitatis, potentiæ, & virtutis, & ideo neceſſe eſſe purè per ſeipſum, & propterea quod iſtud principium omnia alia poſsibilia ſecundum contradictionem continet, & gubernat: continet
E omnia in eſſendo, gubernat omnia in agendo, ſicut ſecundum, tertium, & quartum primi docebant. Quamobrem & benè dixerunt vlterius quòd iſtud principium eſt diuinum, ſeu Deus. Modus ſiquidem loquendi apud Græcos creberrimus eſt, vti hoc concreto, ſeu denominatiuo Diuinū, pro hoc abſtracto, ſeu principali, Deus. Quare & vna tranſlatio dicit Diuinum, & alia dicit Deus. Et ecce ratio Antiquorū, quare dixerunt quod iſtud principium eſt diuinum. Immortale enim & incorruptibile eſt, ſcilicet Diuinum: quare & alia tranſlatio habet ita: & quod hoc eſt Deus: Eſt enim immortalis & incorruptibilis; quod oportet intelligere excluſiuè hoc modo; Quia ſolus Deus eſt de ſe & per ſe immortalis, & incorruptibilis, & neceſſe eſſe ſimpliciter, ſicut docet 17. pars Corol. 1. primi, & primum principium rerum eſt tale ſimiliter, ſicut ſuperius dicebatur, primum principium rerum eſt Deus; & hæc, vt arbitror, eſt vera expoſitio huius

Philoſophus.

Philoſophus.

|| illud

|| &

ſitio huius loci, quem negligens Auerroes, & vt timeo neglectus à Deo, ſic ait; Sermo eius A
Reprobatio Commentatoris. in hoc manifeſtus eſt per ſe. Et ſi ſermo eius in hoc ſit manifeſtus per ſe, cur dicis ſimpliciter ſine diſtinctione aut determinatione quacunque, ſed vt mihi videtur non ponit infinitum; cum ipſe Ariſtoteles approbet præmiſſam ſententiam Antiquorum: Dicit enim, Rationaliter autem & principium ipſum ponunt omnes: & infra tam in noua tranſlatione quàm antiqua ſic ait; Quare ſicut dicimus, non huius principium, ſed hoc aliorum videtur; dicimus, inquit, non dicunt: Rationes quoque ipſorum approbare videtur, ſicut & debent neceſſariò approbari, ſicut præcedentia probauerunt: Si etiam concluſionem & rationes ipſorum nullatenus approbaſſet, ex quo tam exquiſitè has recitat, videtur quod ſecundum conſuetudinem ſuam communem illas in aliquo reprobaſſet, ſicut in eodem libro atque capitulo, & aliàs de alijs opinionibus & rationibus Antiquorum circa eandem materiam ſæpè facit. Si etiam mihi non credis, crede ipſi Ariſtoteli Deo tuo: Ipſe namque primo de Cælo & mundo 100. dicit ita: Hoc nomen diuinè enuntiatum eſt ab antiquis, Finis enim continens id quod vniuſcuiuſque vitæ tempus, cuius nihil eſt extra ſecundum naturam, æternum vniuſcuiuſque B
vocatum eſt; ſecundum eandem autem rationem & totius cæli finis & omne tempus, & infinitatem continens perfectio, ęternum eſt à ſemper eſſe ſumens denominationem, immortalis & diuinus, vnde & alijs communicatum eſt, his quidem clariùs, his autem obſcurius eſſe & viuere. Etenim quemadmodum in Eucyclijs philoſophiſmatibus circa diuina multoties declaratum eſt rationibus quod diuinum intranſmutabile neceſſarium eſſe primum & ſummum, quod ſic habens teſtificatur dictis; neque enim aliud melius eſt quod mouebit. Illud enim vtique erit diuinius, neque habet prauum nihil, neque indigens eorum, quæ ipſius, bo-
Ariſtoteles. norum, nullo eſt. Idem quoque 8. Phyſ. 78. & conſequenter tradit expreſſè, quod omnis potentia in corpore eſt finita, & quod mouens cælum per tempus infinitum eſt potentia infinita, quod tamen peſsimè intelligis & exponis, contradicens planiſsimè Ariſtoteli tuo Autori, Alexandro, Platoni, Ioanni Grammatico, Auicennæ, & etiam tibi ipſi, ſicut commento. 79. C
Quæſtio Cōmentatoris. patet. Quæris enim ſi hæc propoſitio, Omnis corporis potentia eſt finita, contineat corpus cœleſte, dicis quod iſta quæſtio eſt valde difficilis & multum ſcrupuloſa, & quod eſt fortior omnibus dubitationibus, quæ poſſunt accidere hic: & reſpondendo dicis, quod ex vi verborum Ariſtotelis apparet, quod potentia eius paſsiua, ſcilicet ſuſceptiua motionis eſt finita. Sed hic proculdubio, nec capis vim verborum Ariſtotelis nec virtutem. Conſtat enim clariſsime Ariſtotelem ibi loqui de potentia actiua, & motiua, atque mouente corpus cæleſte per tempus infinitum vt dicit, & hoc de prima & ſumma tali potentia; & probare ipſam non habere magnitudinem corporalem, nec eſſe in magnitudine corporali, cùm ſit infinita, & omnis potentia in magnitudine ſit finita: Aliter enim moueret & ageret in non tempore, in inſtanti: & quia omnis potentia in magnitudine finita ſimiliter eſt finita, & magnitudo infinita non eſt ponenda; hæc eſt certiſsimè abbreuiata ſententia huius loci; & cui dubium quin D
ibi loquitur de magnitudine corporeuè cæleſti? Quis enim vel leuiter ſomniaret potentiam mouentem cælum eſſe in aliquo elemento, aut ex elementis compoſito, & non potius in ipſomet cælo, in corpore ipſo cæleſti? hoc & enim aliqui, ſcilicet Zabij putauerunt, teipſo ſuper 12. Met. 41. teſte, alius autem nemo. Videtur igitur quod Ariſtoteles innititur hic virtualiter illi communi conceptioni, & concordi ſententiæ Antiquorum, ex 3. Phyſ. 30. iam præmiſſæ; quod ſcilicet finalitas omnis eſt corruptionis, & quod velit dicere, quod corpus cæleſte, cùm ſit finitæ quantitatis & entitatis, eſt ſimiliter finitæ potentiæ & virtutis, quare & quod non eſt de ſe & per ſe neceſſe eſſe, ſed poſsibile eſſe ſecundum contradictionem: quapropter & quod indiget aliquo per ſe & de ſe neceſſe eſſe, ac ideo potentiæ infinitæ, ipſum in eſſe continuè ſuſtinente atque mouente, ſicut ſecundum, & quartum primi pleniùs docuerunt. Quare & bene dixerunt Antiqui, 3. Phyſ. 30. quod infinitum quod eſt rerum principium omnia continet, & gubernat: Hæc igitur videtur ſententia Ariſtotelis iſtis locis & pluribus alijs, ſicut ſecundum primi pleniùs manifeſtat. Hæc eſt ſententia Alexandri, Plato- E
nis, Ioannis Grammatici, & Auicennæ teſte teipſo, illo commento 79. prædicto, imò & hæc eſt ſententia tua in de ſubſtantia orbis, & alibi, ſicut ſecundum primi diffuſius patefecit.
2ª. Quæſtio Commentatoris. Moues ibidem & aliam quæſtionem, quomodo ſequitur, ſi potentia infinita eſſet in corpore, quod moueret in inſtante, & non ſequitur ſi fuerit extra corpus, & reſpondendo nihil reſpondes: dicis tamen ſi potentiam infinitam poſueris in corpore, ſequitur quod motio eius ſit non in tempore; ſi verò illam poſueris non in corpore, tunc non dicetur finita nec infinita, eo quod non eſt in corpore: Non igitur ſequetur quod ſit mouens non in tempore, cum in his non poſsit intelligi vna potentia maior alia: Maius enim & minus ſolus eſt quantitatis. Sed quis tam rudis vt non palbabiliter videat, quomodo hic contradictoria implicentur, quàm

vanum

A vanum ſit totum hoc dictum, fictum, friuolum, & inane: Non ſic igitur, non ſic debet quæſtio iſta ſolui. Imò ſic magis, ſi potentia infinita eſſet in aliquo corpore, ſicut forma corporea & extenſa, non eſſet potentia rationalis, ſed irrationalis ſicut liber de Anima manifeſtat; quare & non ageret ex electione, ſed ex neceſsitate naturæ, & ſecundum vltimum potentiæ ſuæ ſemper, ſicut 9. Met. 10. & alibi declaratur. Si verò ponatur à corpore ſeparata, eſt potentia rationalis agens & mouens ex arbitrij libertate ſicut 9um primi ſuaſit. Adhuc autem & Ariſtoteles 12. Metaphyſ. 41. ſimili modo probat primam & ſempiternam ſubſtantiam eſſe à magnitudine ſeparatam, cùm habeat potentiam infinitam, & nulla potentia in magnitudine habeat infinitam; quare & tu ipſe ibidem moues eandem quæſtionem, quam priùs, ſed alio modo reſpondes & contrario reſponſioni priori, dicendo, quod motus cœleſtis componitur ex duobus motoribus, quorum vnus eſt finitæ motionis, & eſt anima exiſtens in eo, & alter motionis infinitæ, & eſt potentia quæ non eſt in materia, vbi, etſi in multis delires; videris tamen concedere,

B quod motor cœleſtis à materia ſeparatus eſt potentiæ infinitæ nedum in duratione, quia ſecundum te ſic eſt anima illa cœli quam fabricas, ſed & in fortitudine & virtute. Hæc pro ſalute veritatis, contra expoſitionem expulſoriam veritatis & peruerſoriam tantorum Doctorum tam ſolennium teſtium veritatis, quod tamen fortaſsis 17. parte Corollarij primi, aut ſecundo primi fuiſſet conuenientiùs pertractandum: ſed quod ibi incuria prætermiſit, curioſius hic ſupplendum. Ad illud autem quod obijciebatur ſuperiùs de infinita ſcientia beatorum in patria; Reſpondendum videtur quod duplex eſt ſcientia Beatorum in proprio genere & in verbo; vna creata, & altera increata. Prima non videtur ponenda infinita ſimpliciter, propter præmiſſa in oſtenſione vltimæ partis Corollarij primi, primi; & licet ſecunda ponatur infinita in eis, non obuiat ſupradictis, neque videtur conſequens vllo modo, quòd ſi Beatus neſciat omnia in proprio genere, per ſcientiamue creatam, ideo poſsit falli, propter certam claritatem ſcientiæ, qua fruitur increatè. De ſcientia autem animæ Chriſti cum reuerentia ſumma Chri-

C ſti, poteſt & ſimiliter reſponderi; de gratia verò eius & gloria ſicut ſupra, cùm ſicut tangebatur ſuperiùs, anima Chriſti videatur creatura entitatis finitæ, quare & capacitatis, intellectiuitatis, amatiuitatis, & cuiuſlibet virtutis finitæ reſpectu cuiuſlibet habitus & actus creati, ſiue creabilis, modo ſuperiùs prætaxato: Neque ex iſto conſequitur inconueniens Begardorum, quod poſſet aliquis Chriſto perfectior inueniri. Non enim eſt, nec eſſe deceret aliquod membrum Chriſti tantæ capacitatis ſpiritualium munerum, quantæ caput. Veruntamen hic ſciendum quòd gratia Chriſti eſt duplex, vna dilectionis, alia vnionis: Gratia dilectionis eſt habitus creatus animæ eius infuſus, qua diligit Deum & proximum, & hæc videtur finita, ſicut & alij eius habitus atque actus: Gratia vnionis poteſt dici illa gratia, qua diuinitas Verbi ſic eſt vnita humanitati Chriſti, vt Deus & homo vnus ſit Chriſtus in eiuſdem ſuppoſiti vnitate, & hæc quodammodò eſt infinita. Infinitum namque munus diuinæ gratiæ gratis collatum eſt illi homini, vt ſit & realiter & veraciter ipſe Deus ſimpliciter infinitus; quæ gratia nulli alij vnquam

D fuit conceſſa, nec eſt nec erit; & quantumcunq; gratia dilectionis in alijs augeretur, nunquam attingerent iſtam gratiam vnionis. Et ſic poteſt intelligi, quod Deus non ad menſuram ſpiritum illi dedit. Ipſe namque ſic conceptus eſt de ſpiritu ſancto, & natus in virgine, vt eſſet idem veraciter, eſſentialiter, & ſubſtantialiter filius Dei & virginis Deus, & homo; vel aliter intelligendo per ſpiritum Spiritus Sancti dona; Deus dedit ei ſpiritum ad ſatietatem ſuæ capacitatis omnimodam extenſiuè, numeroſè & etiam intenſiuè: non ad aliquam menſuram minorem ſicut dedit alijs membris Chriſti. Quare & de ipſo antonomaſticè & diſcretiuè videtur dixiſſe Propheta: Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini, Eſ. 11. 2. Quapropter & Auguſtinus 1^a^ parte ſuper Iohan. ſerm. 14. ſcribit ita, quid eſt hoc; Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum? inuenimus quia ad menſuram dat Deus ſpiritum; Audi Apoſtolum dicentem, ſecundum menſuram donationis Chriſti; hominibus ad menſu-

E ram dat, vnico filio non dat ad menſuram. Quomodo hominibus ad menſuram? alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientię ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij Prophetia, alij dijudicatio ſpirituum; alteri genera linguarum, alij donatio curationum; aliud habet ille, & aliud habet iſte; & quod habet iſte, non habet ille; menſura eſt diuiſio quædam bonorum, ergo hominibus ad menſuram datur, & concordia ibi vnum corpus facit: quomodo aliud accepit manus vt operetur, aliud oculus vt videat, aliud auris vt audiat, aliud pes vt ambulet, ſic ſunt etiam diuerſa dona fidelium, tanquam membris ad menſuram cuique propriam diſtributa; ſed Chriſtus qui dat, non ad menſuram accipit. Ad hæc autem & aliter intelligendo per ſpiritum opera ſpiritus, poteſt dici, quod Deus non ad menſuram ſpiritum ei dedit. Potuit enim Chriſtus & poteſt operationes Spiritus ſancti omnimodas exercere,

cere, & hoc, vt videtur inſinuat textus ſequens, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu e- A
ius, per manum enim ſolent poteſtas operatiua & opera deſignari, vndè & Chryſoſtomus (& recitat ibi gloſſa) Spiritum, inquit, hic actionem Spiritus dicit: Vult enim oſtendere quoniam omnes quidem nos in menſura ſpiritus actiones ſuſcipimus; Chriſtus autem omnem ſpiritus ſuſcipit actionem. Secundum hæc quoque poteſt intelligi & exponi verbum Petri Lumbardi ſuperius allegatum. Ex his igitur omnibus patere videtur quod nullum delectabile triſtabileuè creatum poteſt neceſſitare voluntatem rationalem creatam, ad rationalem actum ſuum volendi ſiuè nolendi, præſertim quamdiu iudicium rationis & liberum arbitrium manet ſanum, licet poſſit ad actum concupiſcentialem, ad concupiſcentiam ſcilicet ſenſualem ſiue carnalem, quæ non ſubijcitur legi mentis, ſed aduerſus ſpiritum reluctatur. Veruntamen pro iſtis & alijs obiectionibus, quæ ſequuntur, ſciendum quod ſicut experientia nimis certè nos docet, obiectum delectabile actualiter mouens hominem & titillans aliquantulum minuit & obſcurat iudicium rationis, debilitat, & abſorbet. Quis hoc ſe B
in ſe ipſo expertum ſæpius diffitetur? quis vt temptationes alias prætermittam, febribus æſtuans, oblata aqua fontali, aliovè delectabiliſsimo ſibi potu, æqualiter iudicat abſtinendum, ſicut faceret extra febres, etiam & ſi ſit Medicus ſapiens & expertus? Pro ſtatu tamen liberi arbitrij benè ſani aliter fuiſſe videtur: Videtur enim quod nulla illecebra, ante peccatum minuebat in aliquo iudicium rationis; ſed hoc accidere homini in pœnam peccati prioris. Quare & pro ſtatu liberi arbitrij infirmati & taliter vulnerati videtur quòd licet iudicium rationis non eſſet depreſſum per obiectum delectabile vel vtile ipſum mouens, hominem poſſe illud eligere ratione etiā actualiter prohibente, ſemper tamen de facto, vel in maiori parte opinor accidere modo dicto, pro ſtatu infirmitatis liberi arbitrij, ſicut omnes communiter experimur.
Philoſophus. Secundum hoc autem puto intelligi illud Philoſophi allegatum cum ſuis ſimilibus, Ignorat quidē omnis malus, quę oportet operari, & à quibus fugiendum, & propter tale peccatum iniuſti, & vniuerſaliter mali fiunt, 3. Eth. 3. quare & 6ⁱ 10. Peruertit, inquit, malitia & mentiri facit circa practica principia; & 7ⁱ 3° & 10. dicit quòd incontinens & in paſſione exiſtens habet ſcientiam non in vſu, ſeu in actu perfecto, ſed in habitu, ſicut dormiens & vinolentus. Et ſexto dicit quòd concupiſcentia inſidiatur, quemadmodum Venerem aiunt; Doloſæ enim Cyprigenæ, & variam Corrigiam, & Homerus, deceptioque furata eſt intellectum ſpiſſè ſapientis. Et infra 11°. Impedimentum, inquit, ei, quod eſt prudentem eſſe, delectationes, & quanto magis gaudet, puta eum quæ Venereorum: Nullum enim vtique poſſe intelligere aliquid in ipſa. Cui & concorditer Daniel 13. ſpecies inquit decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum. Vndè & Eccleſiaſtici 9°. Auerte faciem tuam à muliere compta, & non circumſpicias ſpeciem illius; propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Dicitque Propheta; Supercecidit ignis, & non viderunt Solem, Pſalmo 57. Supercecidit inquam, ignis concupiſcentiæ, & non viderunt Solem intelligentiæ manifeſtè, de quo Sapientiæ 5. Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis; quod & clarè teſtatur expoſitio Auguſtini. Quare & Philoſophus 2. Eth. vltim. dicit, quòd in omni maximè obſeruandum delectabile, & delectationem 1. Quod igitur plebis Senes patiebantur ad Helenam pulcherrimam, ſcilicet meretricem, hoc oportet pati, & nos ad delectationem, & in omnibus illorum dicere vocem, ſcilicet Fuge, Fuge. Quamobrem & Iob concordanter ſic ait; Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, Iob. 31. quod Gregorius 21. Moral. exponit diffuſe ad intellectum prætactum. Ex his igitur euidenter apparet, delectationem & concupiſcentiam, poſſe liberum arbitrium & iudicium rationis multum obnubilare, inficere & ligare; Imò & tam vehemens poteſt eſſe, quod omnem vſum rationalem liberi arbitrij abſorbebit, & reddet hominem amentem ſimilem ebrijs pueris, morionibus & iumentis. Experimur namque certiſsime in ebrijs & infirmis, in pueris, morionibus, & inſanis contrarijſque iſtorum. Probat quoque Philoſophus in De Philoſophia, quod animæ ſequuntur corpora, diſpoſitionem ſcilicet corporalem. Ego autem vidi, & noui quendam quaſi ſtolidum & amentem, qui dicebatur ex concupiſcentia cuiuſdam mulieris in ſtatum huiuſmodi incidiſſe: Quis enim neſciat vires mirabiles cardiacæ paſsionis? quare & dicit Philoſophus ſeptimo Ethic. tertio. Iræ & concupiſcentia Venereorum, & quædam talium manifeſte & corpus tranſmutant, quibuſdam autem & inſanias faciunt, qui & 2. Poſt. 4. dicit Achillem fuiſſe magnanimum, nec velle tolerare iniuriam, & ideò inſaniſſe. Secundum hæc igitur forſitan poteſt concedi aliquod obiectum delectabile ſiue triſte poſſe neceſsitare hominem ad aliquod faciendum, non tamen ad rationalem & liberum actum ſuum. Poteſt enim adimere homini vſum rationis, & liberi arbitrii, & reddere eum amentem, & tunc

Marginal notes: C (beside "iuſti, & vniuerſaliter mali fiunt"); *Daniel.* (beside "re aliquid in ipſa"); *Eccleſiaſticus.* (beside "ſubuertit cor tuum"); *Propheta.* (beside "piſcentia quaſi ignis"); *Sap.* and D (beside "Solem intelligentiæ manifeſtè"); *Iob.* (beside "nos ad delectationem"); *Philoſophus.* and E (beside "rum. Probat quoque Philoſophus")

A tunc ſicut nauis nautæ regimine deſtituta ab impellentibus iacietur, ſicut equus indomitus ruptis loris à voluptatibus attrahetur, & ſicut puer, morio, ſeu inſanus concupiſcentiam in omnibus proſequetur. Poteſt tamen dici iuxta præmiſſa, quòd beſtiæ, pueri, moriones, & ſimiles, non omninò neceſsitantur à ſuis obiectis, ſed quod ipſa ex ſeipſis quadam neceſsitate naturali obiecta ſua cognita neceſſariò proſequuntur vel fugiunt, ſicut lapis deſcendit, & ſicuti planta creſcit. Adhuc autem quiſnam fortaſsis aliter reſpondebit, dicendo pueros, moriones, ebrios, & inſanos habere liberam voluntatem, & liberum vſum eius, quamuis careant vſu & arbitrio rationis, ſicut ſi Deus omnipotens faceret creaturam intellectu carentem, ſed aliam potentiam cognitiuam habentem cum libera voluntate: Hoc enim omnipotentiæ Dei videtur poſsibile, præſertim cùm intellectus & voluntas ſint potentiæ diuerſæ, ſaltem in opere. Nec ideo poteſt inferri eos poſſe mereri: Non enim ſola libertas ſufficit ad merendum, ſed requiritur rationalis cognitio obiecti, & finis præcedens & iudicium congruum ra-
B tionis. Nec etiam poteſt inferri ipſos habere liberum arbitrium propter cauſam prædictam: Liberum enim arbitrium, ſeu potius arbitrium liberum ſecundum primo huius oſtenſa duo importat; rationale ſcilicet arbitrium iudicandi, & poteſtatem liberam exequendi. Nec obſtat quòd dicit Philoſophus 3. Eth. 5. quod pueri non communicant electione: Electio namque vt patet per eundem infra eiuſdem *6.* eſt cum ratione & intellectu, vbi & *9.* ſic ipſam definiuit; Electio eſt conſiliabile deſiderium eorum quæ in nobis; conſilium autem, ſicut nullus ignorat, & Phil. ibi teſtatur non eſt niſi cum ratione & iudicio intellectus. Nec obſtat quod dicit, 2. Phyſ. 59 quòd infans non habet propoſitũ. Propoſitum enim intellectũ & rationẽ importat; *Philoſophus.* quare & textus quem habet Auer. dicit ibi, quòd infans non habet electionẽ. Nec obſtat quòd dicunt Theologi paruulos non habere lib arbit. ſeu vſum ipſius propter cauſam prædictã. Mihi tamen magis videtur quòd ſicut per ‖*malas* diſpoſitiones prædictas in corpore hominis impeditur, & omninò ſuſpenditur ratio & vſus rationalis intellectus, ita & vſus rationalis & li- ‖nonnullas
C ber affectus. Et ſicut pro tunc ligatur potentia intellectiua, ita & potentia voluntatiua, & dominatur totaliter appetitus & concupiſcentia ſenſitiua, ſicut ſuperius dicebatur. Pro illo autem quod arguitur conſequenter, ſciendum, iuxta præmiſſa, quòd pueri, moriones, beſtiæ, & *Reſponſio ad argum. 2. 3.* ſimiles nullam habent potentiam reſiſtendi motionibus obiectorum, ſed ipſas, cùm poſſunt, hoc eſt ſi impediti non fuerunt, neceſſariò proſequuntur; homo autem non ſic, ſed eodem modo diſpoſitus habet potentiam contradictionis liberè reſiſtendi, & liberè proſequendi, ſicut primum & ſecundum huius oſtendunt. Quare & euidenter apparet quòd homo non habet infinitè maiorem potentiam, imo nec maiorem in minimo taliter reſiſtendi, quàm illa; cum illa nullam potentiam habeat taliter reſiſtendi, niſi fortaſsis alicui placeat dicere multum impropriè, quodlibet quantum eſſe infinitè maius non quanto, & omne potens infinitè potentius non potente, & omnem liberam creaturam infinitè liberiorem non libera creatura. Quod *Reſponſio ad 4.* autem arguitur beatitudinem finalem creatam neceſsitare voluntatem beati ad actum beati-
D ficum, & ad non peccandum, quia talis beatus non poteſt fieri miſer, neque peccare; nequaquam concludit. Poteſt enim ſimiliter argui, quòd tempus & locus immortalitas, actus beatificus, & quæcunque conditio ſit beati, ipſum ſimili modo neceſsitat. Licet enim nullus beatus finaliter poſsit ceſſare ab actu beatifico, vel peccare, non tamen de neceſsitate conſequitur hoc eſſe propter ‖ *neceſsitationem* beatitudinis creatæ, imo ſicut magis videtur, ‖ neceſsitatem ſtat quod ſit ex neceſsitate obiecti beatifici, finis, & agentis, ſcilicet Dei, qui beatos efficit & confirmat. Quod autem obijcitur fortem temptationem poſſe ſuperare temptatum, ſol- *Reſponſio ad 5.* uitur per præmiſſa: Poteſt enim fortaſsis alienare temptatum ab vſu liberi arbitrij, & ſic eum proſternere, non alienatum autem nulla temptatio ſuperat propriè, poteſt tamen dici impropriè ſuperare, quia videlicet tantam difficultatem reſiſtendi infert temptato, quòd mauult cedere, quàm ipſam diutius ſuſtinere. Tanta quoque eſt aliquoties difficultas, quòd dicitur impoſsibilitas reſiſtendi, ſicut & difficile dicitur impoſsibile aliquando. Sic enim lo-
E quitur Philoſophus 3. Topic. vbi dicit, quod poſsibile eſt magis eligendum impoſsibili, hoc *Philoſophus.* eſt facile difficili, quoniam impoſsibile propriè non eſt eligendum, ipſomet teſte 3 Eth. 5. Vnde & Anſel. de lib. arbit. 5. Eſt, inquit, ratio, quam frequens habet vſus cur inuitus & nolens *Anſelmus.* & ex neceſsitate dicitur aliquis facere, quod tamen volens facit. Nam quod non niſi difficile facere valemus, & ideo non facimus, dicimus nos hoc facere non poſſe, et neceſsitate nos, ſiue inuitos deſerere, & quod ſine difficultate dimittere nequimus, & idcirco facimus, hoc nos inuitos nolentes & ex neceſſitate facere aſſerimus. Hoc ergo modo qui mentitur ne moriatur, mentiri inuitus, & nolens dicitur, & ex neceſſitate, quia mendacium vitare non valet ſine mortis difficultate: ſicut igitur qui mentitur propter vitam, impropriè dicitur inuitus mentiri, quoniam mentitur volens, itaque non propriè dicitur inuitus velle mentiri, quoniam

niam hoc non niſi volens vult. Et infra 6. Dubitare, inquit, non debes hanc impotentiam A
ſeruandi rectitudinem, quam dicis in noſtra voluntate cum temptationibus conſentimus, non eſſe ex impoſſibilitate, ſed ex difficultate; frequenti namque vſu dicimus, nos non poſſe aliquid, non quia nobis eſt impoſsibile, ſed quia illud ſine difficultate non poſſumus: hæc autem difficultas non perimit voluntatis libertatem. Per hæc autem ſoluuntur Autoritates obiectæ: Si quis autem innitatur Autoritati Iob dicentis, quod non eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur diabolo, & Autoritati Gregorij exponentis, dicendo quod in omnibus motiuis & mobilibus experimur fortius mouere debilius, etiam inuitum, ſeu contra appetitum, & inclinationem naturalem, dicendum quod hoc non eſt verum, ſi intelligatur vniuerſaliter de omni motiuo & mobili, & de omni ſpecie motionis: Non enim quia terra magna eſt, & maioris virtutis in mouendo quàm aër paruus in reſiſtendo, ideo eſt maioris virtutis ad eleuandum ſeu calefaciendum aërem, quàm ipſe ad reſiſtendum, ſed ad deprimendum & frigefaciendum aërem. Hæ namque ſunt actiones propriæ terræ in aërem. Eodem modo & ſi B
diabolus ſit fortior homine ad mouendum ipſum localiter, & ad ipſum multipliciter alterandum, quàm homo ad reſiſtendum his motibus; non tamen ad faciendum hominem velle, rationali ſcilicet actu volendi, ſicut nec fortior poteſt neceſsitare debiliorem ad ſic volendum, quod & præcedentia manifeſtant. Veruntamen iuxta præmiſſa poteſt fortaſsis diabolus alienare hominem ab vſu liberi arbitrij, & ipſum tunc ducere vt iumentum. Nec etiam quis timore mali horribilis imminentis neceſsitatur propriè ad * volendum, ſeu aliquid faciendum, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum, ſed tantum impropriè modo prædicto propter magnam difficultatem illatam: Actio namque talis eſt voluntaria quoquomodo, non tamen ſimpliciter: A voluntate namque procedit motus operatioque membrorum. Quare & Philoſophus 3. Eth. 1. loquens de talibus operationibus coactis quodammodo, ita dicit: Mixtæ quidem igitur ſunt tales operationes, aſsimulantur autem magis voluntarijs; voluntariæ enim ſunt tunc, cùm operatæ ſunt; finis autem operationis ſecundum tempus eſt, & voluntarium autem & inuoluntarium dicendum, quando operatur; operatur autem volens. Etenim principium mouendi organicas partes in talibus operationibus, in ipſo eſt: Quorum autem in ipſo principium, in ipſo & operari; Et voluntaria itaque talia, ſimpliciter autem forſitan inuoluntaria: Nullus enim vtique eligeret ſecundum ſeipſum talium aliquid. Cui & concordat Anſelmus de libero arbitrio 5. ſuperius recitatus. Quod autem allegatur à Philoſopho 3. Eth. 2. quod in illis coactis ſit venia, quæ humanam naturam excedunt, & nullus vtique ſuſtineret, poteſt exponi per magnitudinem difficultatis, quam homo refugit ſuſtinere iuxta ſuperiùs prælibata; ita quod non eſt ibi neceſsitas propriè ſicut & præcedentia docuerunt: quare & Philoſophus immediatè ſubiungit; Quædam autem fortaſsis non eſt cogi, ſed magis moriendum patientem duriſsima: Etenim Euripidis Alcmæonæ deriſoria videntur cogentia matrem occidere. Quomodo autem omnis malus ignorat, exponebatur ſuperius, ex quo & patet ſimiliter quomodo ſciens, vel neſciens in actu, & in particulari agit, quæ non oportet. D
Illud autem dictum Socratis allegatum, erat ſuperius reprobatum, & Philoſophus illud damnat, niſi fortaſsis illud antiquum Socraticum; (Hoc tantum ſcio quod neſcio) ipſum valeat excuſare, quod tamen indefendibiliter ipſum accuſat, & inſolubiliter ipſum ligat. Pro ſyllogyſmo autem practico reſpondendum, quod qui habet huiuſmodi ſyllogiſmum, Omne dulce eſt guſtandum, Hoc eſt dulce, Hoc ergo eſt guſtandum. Si habeat voluntatem conformem, & non ſit prohibitus, neceſſario conformiter operatur; aliter non eſt verum: Alias etenim Philoſophus incidit in illam ſententiam inſenſatam Pariſijs condemnatam, quod homo neceſſariò obedit in omnibus rationi, ſicut & Socrates videtur damnabiliter incidiſſe. Pro indicijs autem Aſtrologorum, Phiſiognomonicorum & cæterorum ſimilium; aduertendum quod ſtellæ & virtutes cœleſtes multum diſponunt, & vehementer inclinant corpus humanum ad aliqua conuenientia proſequenda, & contraria fugienda; Et hæc diſpoſitio eſt virtus ſeu vitium naturale, de qua multi Philoſophi naturales, morales, & Aſtrologi ſæpe tractant: de qua & 34. primi breuiter tangebatur: Hæc autem virtus ſeu vitium naturale tam vehementer inclinat ad delectationes & operationes proprias, ſicut virtus moralis ad ſuas; imò & multo vehementius aliquando. Manifeſtè namque videmus quoſdam ſtatim à puero ita affici ad aliqua perſequenda, quod vix & difficillimè refrænantur, ſicut trigeſimum nonum primi aliqualiter oſtendebat. Vnde & Philoſophus 5. Polit. || 9. recitat Socratem affirmantem, Naturam quandoque producere prauos, & * meliores diſciplina; prauos quidem, quorum epitritus fundus quinario coniugatus duas harmonias exhibet, quando numerus diagrammatis huius ſolidus fuerit. Vbi & ſecundum ſententiam propiam ſic ſubiungit; Contingit enim eſſe aliquos, quos diſciplinari & fieri ſtudio-

Margin notes:
* aliquid
Philoſophus.
Reſponſio ad 7um.
|| 12.
Ariſtoteles.
* κρείττους παιδείας i. qui emendari diſciplina non poſſunt.

Margin letters: C (beside "…& voluntarium autem & inuoluntarium dicendum…"), E (beside "…poſitio eſt virtus ſeu vitium naturale…").

A ſtudioſos viros impoſsibile eſt. Quare & dicunt Aſtrologi quod ſi quis habeat natiuitatem fortem ad aliquod vitium, quantumcunque exerceatur in virtute oppoſita, nunquam firmabitur in illa perfectè, quin ad huiuſmodi vitium facillimè relabetur. Hæc ergo pronitas, diſpoſitio, ſeu concupiſcentia naturalis tam firmè inhærens, tam vehementer impellens, & tam delectabiliter attrahens non auellitur, non vincitur, non ſubijcitur, niſi cum forti pugna, cum triſti lucta, cum labore multiplici, & dolore: at plurimi hominum diffugiunt triſtitias & labores; delicias, & mollities amplectuntur; quare & proſequuntur vt plurimum ſuas concupiſcentias naturales: & hinc eſt quòd Aſtrologi, Phiſiognomonici, & ſimiles multoties dicunt verum; circa habitus autem diſpoſitiones, & aptitudines naturales iudicia certa habent; circa actus verò humanos non habent iudicia ita certa, quia nulla neceſsitate firmata, ſicut præcedentia docuerunt, ſicuti etiam qui vult, poteſt multoties experiri in natiuitatibus plurimorum, & alijs iudicijs conſuetis. Dicat enim mihi talis Iudex; Tu tunc duces vxorem, tunc
B filium generabis, tunc recipies diuitias & honores, cras talem locum adibis, & facies hoc vel illud; & pro tunc & fortè pro ſemper à talibus abſtinebo. Dicat etiam mihi talis de paruulo meo nato, Iſte erit tam inhoneſtus, tam malus; tot & tantis vitijs deditus, & ego procurabo omnia vitiabilia in tantum remoueri ab eo; ipſumque in tantum ad contrarium artificialiter alterari, tam ſtudioſè in virtutibus omnibus educari, & tanta diligentia cuſtodiri, ipſummet quoque ita ‖*præmuniam* & inducam, quòd non erit tam malus, imò nec malus, ſed ‖ inſtruam
bonus, licet forſitan non tam bonus moraliter, ſicut ſi fuiſſet natus habilior ad virtutes. Nam ſicut ſecundum Ptolomæum in Centilogio verbo 8. Anima ſapiens adiuuat opus ſtellarum, quemadmodum ſeminator fortitudines naturales; ſic ſecundum eundem ſupra eiuſdem verbo 5. Aſtrologus optimus multum malum prohibere poterit, quod ſecundum ſtellas venturum eſt, cùm eius naturam præſciuerit: ſic enim præmuniet eum cui malum futurum eſt, vt poſsit aliquid pati, ſicut & teſtantur experimenta ſuperiùs recitata.

C

COROLLARIVM.

Corollarium, quod voluntas creaturæ rationalis non eſt paſsiua tantummodo, ſed actiua; & quod voluntas per cauſas ſecundas ſufficientiſsimè diſpoſita ad agendum poteſt vna vice non agere, & alias agere liberum actum ſuum: quare & quod bonis inæqualibus propoſitis voluntati non neceſſariò volet maius; imo & propoſito bono honeſto, & malo inhoneſto delectabili, tamen multum vel vtili, poteſt ſcienter bono illo neglecto eligere illud malum. Quare & quod cum recta ratione in intellectu eſt error poſsibilis in affectu. Quod etiam appetitus irrationalis non neceſsitat hominē ad agendum; quod corpora cœleſtia non neceſsitant voluntatem: Quod Diabolus non neceſsitat voluntatem; & quod nulla tentatio neceſsitat voluntatem: Quod tantum purum malum
D *voluntati oſtenſum ipſam neceſsitat ad non volendum, & purum bonum, ad non nolendum poſitiuè, id eſt, ad non odiendum: ipſaue voluntas naturali neceſsitate neceſſario hæc non poteſt, vbi etiam oſtenditur conſequenter quod fortè multum deceret & plurimum expediret Theologis & perfectis Catholicis Aſtrologiam & alias tales ſcientias non neſcire.*

EX his autem exiſtimo refulgere quòd voluntas creaturę rationalis non eſt paſsiua tantummodo ſed actiua; & quòd voluntas per cauſas ſecundas ſufficientiſsimè diſpoſita ad agendum, poteſt vna vice non agere, & alias agere liberum actum ſuum; quare & quod bonis inæqualibus propoſitis voluntati non neceſſariò volet maius; imò & propoſito bono honeſto & malo inhoneſto, delectabili tamen multùm vel vtili, poteſt ſcienter bono illo neglecto eligere
E illud malum; quare & quòd cum recta ratione in intellectu eſt error poſsibilis in affectu, quod etiam appetitus irrationalis non neceſsitat hominem ad agendum, quòd corpora cœleſtia non neceſsitant voluntatem, quod diabolus non neceſsitat voluntatem, & quod nulla tentatio neceſsitat voluntatem; quomodo etiam eſt capacitatis finitæ & quomodo infinitæ. Quod tamen purum malum voluntati oſtenſum ipſam neceſsitat ad non volendum, & purum bonum ad non nolendum poſitiuè, id eſt, ad non odiendum, ipſave voluntas naturali neceſsitate neceſſario hæc non poteſt; quod inſuper forſitan multum deceret, & plurimum expediret Theologos & perfectos Catholicos Aſtrologiam & alias tales ſcientias non neſcire. Hæc autem ex præmiſsis hic et proximo tam lucidè conſequuntur, quod alia declaratione non egent. Per quæ & multi errores damnati per Stephanum Pariſienſem Epiſcopum reprobantur;

bantur; quod videlicet voluntas de ſe eſt indeterminata ad oppoſita ſicut materia; deter- A
minatur ab appetibili, ſicut materia ab agente; quod appetitus intellectiuus ceſſantibus impedi-
mentis neceſſariò mouetur ab appetibili; quòd voluntate exiſtente in diſpoſitione in qua na-
ta eſt moueri, & mouente ſic diſpoſito quod natum eſt ſic mouere, impoſſibile eſt volunta-
tem non velle; quod etiam poſt concluſionem factam de aliquo faciendo, voluntas non
manet libera, quòd voluntas hominis neceſſitatur per ſuam cognitionem ſicut appetitus
bruti; quòd voluntas neceſſario perſequitur quod principaliter creditur à ratione, & quòd
non poteſt abſtinere ab eo quod ratio dictat; & quod ſi ratio eſt recta, voluntas eſt re-
cta; quòd voluntas manente paſſione & ſcientia in particulari & in actu non poteſt age-
re contra eam; quòd homo agens ex paſſione coactè agit; & quod homo in omnibus
actionibus ſuis ſequitur appetitum, & ſemper maiorem, quibus & quidam alij ſimiles ſupe-
rius recitantur. Sunt quoq; plurimi ſimiles, quos nec hic nec ibi oportuit recitare. Nonnè &
diligenter conſideratis, & debitè ponderatis pręmiſſis, & alijs ſimilibus prętermiſſis videretur B
multum decere, & plurimum expedire Reip. Chriſtianæ, quod Theologi & perfecti Catho-
lici Aſtrologiam, & alias doctrinales ſeu Mathematicales ſcientias non neſcirent, vel prop-
ter vtilitates earum præclaras, ſi oportuerit, exercendas, vel ſaltem propter abuſores earum,
& falſo nomine ſapientum gloriantes efficacius confutandos. Quomodo namq; non logicus
logicum, non Mathematicus Mathematicum, iners artificem in arte propria artificialiter re-
Ptolomæus. darguet, & conuincet, quin magis in ſe riſum aſtantium concitabit? Magnus quoq; Ptolomę-
us 1. Almageſti Prol. 2° ſic ait, O quam bonum fuit quod Ariſtoteles diuiſit theoricā, cum eam
in tria prima genera diſtribuit, in Naturale, Doctrinale, & Theologicum; & dicto de Naturali,
& Theologico; de Doctrinali, id eſt, Mathematico ſic adiungit. Hoc quoq; non parum valet
ad duorum reliquorum modorum ſcientiæ compræhenſionem, & præcipuè ſcientiæ Dei ex-
celſi. Ipſa namq; eſt ſcientia ad ſciendum Deum altiſſimum propter rationem cum perſcruta-
tione & intellectu, quæ & eius ſimilia verè & manifeſtè ſignificant Deum qui non alteratur, & C
*id eſt, A- non mouetur, & non eſt accidens, neq; eſt factus; quoniā ipſa, * noſtra ſcientia quam de ipſo
ſtrologia. habemus altiſſimo, vicina exiſtit, & quia ipſa eſt ſemita ducens ad *ipſum. Prętera in actioni-
*id eſt, De- bus quoq; & honeſtatibus morum laudabilium non eſt eius neceſſitas parua; Imò nihil eſt eâ
um. magis adiuuās ad acuendos noſtræ mentis oculos, & intellectus ad conſiderandum ea, quæ o-
peribus aſſimilantur diuinis propter bonitatē moderaminis & paruitatem arrogantiæ, & quo-
niā ipſa facit eū qui perſeueranter inquirit eam, hanc cœleſtem pulcherrimè diligere, & ducit
eum ad perſeuerantiam diuini ſtudij, & coniungit eum ipſi, quod animę ſimile eſt propter bo-
Auicenna. nitatem formæ, & aſſimulat eum creatori ſuo. Quare & Auicen. 1. Metaph. 3. ſcribit ita, Ordo
huius ſcientiæ, ſcilicet diuinæ eſt, vt diſcatur poſt ſcientias naturales & diſciplinales; poſt na-
turales ideò quia multa quæ hîc conceduntur ibi probantur; poſt diſciplinales verò ideò, quia
intentio vltima in hac ſcientia eſt cognitio gubernationis Dei altiſsimi, & cognitio ſingulorum
ſpiritalium, & ordinum Angelorum ſuorum, & cognitio ordinationis in compoſitione circu- D
lorum, ad quam ſcientiam impoſſibile eſt peruenire niſi per cognitionem Aſtrologiæ; ad ſcien-
tiam verò Aſtrologiæ nemo poteſt venire niſi per ſcientiam Arithmeticæ & Geometricæ. In
his quoq; ſcientijs plurimum claruerunt filij Seth, Enoch, Noe, Abraham, Moſes, Solomon,
Daniel, & alij ſancti Patres, ſicut quamplures hiſtorię conteſtantur, ſicuti & oſtenſio 35. partis
Gen. 1. Corollarij primi primi aliquantulū recitauit. Nonnè & Creator ipſe in exordio rerum dixit,
fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & ſint in ſigna? Annon &
veritas ipſa dicit; erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis, & quis neſcit ſignum ad ſignatum refer-
ri? Cur ergo per hæc ſigna non eſt iudicandum de eorum ſignatis? Nonnè & Dominus ipſe
dixit, Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis nimbus venit, & ita fit, & cum
Auſtrum flantem, dicitiſq; æſtus erit, & ita fit? hypocritæ, faciem cœli & terræ poteſtis proba-
re, hoc autem tēpus quomodò non probatis? Luc. 12. & Mat. 16. facto veſpere dicitis, ſerenum
erit, rubicundum enim eſt cœlum; & mane, hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum: Fa- E
ciem ergo cœli dijudicare noſtis; ſigna autem temporum non poteſtis? Licet ergo & expedit
per ſigna inferiora & ſuperiora, de futura temperie & intemperie iudicare; iſta namque iu-
dicia temporum, non videtur Chriſtus Autor temporum reprobare, ſed potius approbare,
ſed in hoc ſpecialiter ipſos redarguit; quod non potuerunt, neſcierunt, ſeu noluerunt pro-
bare, nec dijudicare tempus ſeu tempora ſui aduentus, aduentumuè ſuorum. Quare & beatus
Hieronymus. Hieronymus ſuper illud Matth. præmiſſum, ſenſus, inquit, manifeſtus eſt, quòd ex elemen-
Hiſtoria. torum ordine & conſonantia poſſunt & ſereni, & pluuioſi dies prænoſci. Hiſtoria quoque
Scholaſtica tractans illud verbum Gen. 1. præmiſſum, dicit quòd luminaria cœleſtia ſunt ſig-
Baſilius. na ſerenitatis & tempeſtatis; quod & tractans beatus Baſilius homilia ſexta ſui hexameron;

Neceſſitas,

A Neceſsitas,inquit,humanę vitæ, ſicut longior vſus docet, ſignorũ vocationes & obſeruationes inuenies; ſi tamen non amplius eas quam oportet,inquiras: Multa enim ſuper futuris imbribus poſſumus dicere,plurima quoque de vaporibus terrarum, motibuſque ventorum,ſeu per partes venientium, ſeu generaliter vbique ſpirantium, & vtrum violenter an placidè ſint venturi: Vnum itaque ex demonſtrationibus habetur ſolis, quod oſtendit nobis Dominus dicens,futuram tempeſtatem cùm cœlum cœperit igneo rubore triſtari,[ſupra de mane Matthæi 16.] & infra; Horum igitur obſeruatio quantum commoditatis impendat hominibus, quis ignorat? Poſſunt enim nauigaturi intra portum retinere claſſem,futura pericula præuidẽtes;viator item cautus effectus ex cœli triſtitia tranquillitatis tempus expectat; Agricultores quoque ſeminibus & plantis ſolidam diligentiam commodantes, & memoratis inſtructi ſignis opportunitatem congruam præſtolantur: Siquidem ſolutiones etiam rerum omnium in ſole, & luna & ſtellis videnda prodigia Dominus prædicauit dicens, Sol conuertetur in tenebras,& Luna non dabit lucem ſuam: Verum hæc iudicia ſunt mundanæ conſummationis.

B Hiſtoria quoque Scholaſtica agens de ortu Iubilæi, ſic ait; Abraham peritus erat aſtrorum, in quibus etiam ſecundum quoſdam Zoroaſtrem Magicæ artis inuentorem, inſtituit; noueratque quod aëris intemperies quæ fit ex eleuatis vel depreſsis Planetis ſemper vſque ad quinquaginta annos ad temperiem redit,& quod vidit fieri in aſtris, voluit imitari in terris. An non & vtilitas ſcientiarum huiuſmodi videtur euidenter patere ex præcognitione, promotione,& repreſsione poſsibili virtutum & vitiorum moralium, & intellectualium, naturalium quodammodo, ſicut teſtantur hic præmiſſa & trigeſimum nonum primi? Quare & Philoſophus 2. Eth. 10. inquirens quod ‖ *vnum* extremum magis contrarietur virtuti in medio; oſtendit quod in aliquibus vnum, cuius cauſa eſt ex re ipſa; in alijs verò aliud, cuius cauſa eſt ex nobis; & hæc duplex, generalis, & ſpecialis: pro generali ſic ait; Ad quæ enim ipſi magis nati ſumus aliqualiter, hæc magis contraria medio videntur, puta ipſi magis nati ſumus *Hiſtoria.* *Philoſophus.* ‖ vitium

C ad delectationes, ideo facilius mobiles ſumus ad intemperantiam, quàm ad temperantiam: pro ſpeciali verò infra 11°. dicit; Et intendere oportet & ad quæ & ipſi facilè mobiles ſumus; Alij enim ad alia apti nati ſumus; Hoc autem erit notum ex delectatione & triſtitia facta circa nos; In contrarium autem nos ipſos attrahere oportet: Multum enim abducentes,à peccando in medium veniemus. Annon & vtilitatem ſcientiæ iſtius oſtendunt præmiſſa 32ª. & 35ª.& 39ª. parte Corollarij primi, primi? Amplius autem quantam virtutem habeat artificioſa congregatio & diſgregatio radiorum ſeu luminum, quis eruditus ignorat? Annon per iſtud magiſterium poſſent qualitates, conditiones & mores hominum, ciuitatum, atque regnorum mutari in melius & firmari? per quod aliud magiſterium poſſet id fieri? De quo in ſecundo prologo in Secretum Secretorum Ariſtotelis ſcribitur quod Alexander direxit ſuam epiſtolam ad Ariſtotelem ſub hac forma, O Doctor egregie, rector iuſtitiæ, ſignifico tuæ prudentiæ me inueniſſe in terra Perſidis quaſdam gentes abundantes ratione & intelle- *Epiſtola Alexandri ad Ariſtotelem*

D ctu penetrabili, ſtudentes ſuper alios dominari, & regnum acquirere: Vnde nos proponimus occidere vniuerſos: quicquid ſuper hoc decreueris, nobis ſignifica tuis ſcripturis; & ſequitur, Cui Ariſtoteles ita reſpondit; Si non potes mutare illius terræ aërem & aquam, inſuper diſpoſitionem ciuitatum, imple tuum propoſitum ſi potes,& dominare ſuper eos cum bonitate & exaudi eos cum benignitate; quod ſi feceris, fiduciam habeas cum Dei adiutorio,quod omnes erunt ſubiecti ad tuum beneplacitum, & præceptum, & per amorem quem habebunt in te, dominaberis in eis pacificè cum triumpho. Alexander igitur accepta epiſtola ſuum adimpleuit conſilium diligenter; & erant Perſæ magis obedientes ſuo imperio, quàm omnes aliæ nationes. Nonne & Artheſius Philoſophus Magiſterij huius virtute, mille & vigeſimo quinque annis aſtruit ſe vixiſſe, & alia mirabilia perfeciſſe, quod & alij ſimiliter aſſeuerant? Nonne & de Moſe Act. 7. ſcribitur iſto modo, Eruditus eſt Moſes omni ſapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus ſuis, de quo & hiſtoria ſchola-

E ſtica ſuper exod. recitato, quomodo Moſes nutritus in Ægypto tranſiuit in Aethiopiam, & Aethiopes debellauit, & Tharbis filiam Regis Aethiopum in vxorem aſſumpſit, & quomodo Moſi redire volenti ipſa nullatenus acquieuit, ſubiungit; Proinde tanquam vir peritus aſtrorum imagines ſculpſit in gemmis huius efficaciæ, vt altera memoriam, alia obliuionem conferret, cumque paribus annulis eas inſeruiſſet, alterum, ſcilicet obliuionis annulum præbuit vxori, alterum ipſe tulit, vt ſicut pari amore, ita paribus annulis inſignirentur: Cœpit ergo amoris viri mulier obliuiſci, & tandem liberè in Aegyptum regreſſus eſt. Qui & ſicut dicunt Hebræi, tradidit eis quantitatem menſis Lunaris, quo feſta legalia obſeruarent: Hic autem ſicut eorum computus atteſtatur, eſt 29. dies, 12. horæ, 793. puncta: Punctum autem eſt ſpecies mirabilis fractionis, ſcilicet 1080. pars horæ, quod eſt 3. ſecunda, & 20. tertia, ita *Nota quantitatem menſis Lunaris.*

quod menſis Lunaris medius ſecundum Moſen continet, 29. dies 12. horas 44. minuta, 3. A
ſecunda, & 20. tertia; qui eius quantitatem melius & verius poſuit, quàm Abrachis, qui conſiderauit in Rodo; quam Ptolomæus, qui conſiderauit in Alexandria; quàm Arzachel, qui compoſuit canones & tabulas ſecundum annos Arabum ad Toletum; & quam multi alij eum ſequentes: Abrachis enim, ſicut recitat Ptolomæus 4. Almageſti 2. poſuit quantitatem medij menſis Lunaris 29. dies, 31. minuta diei 50. ſecunda 8. tertia, 9. quarta & 30. quinta ferè; vnum autem minutum diei eſt 24. minuta horæ; quoniam ſicut dies ad ſuum minutum, ita hora ad ſuum minutum igitur permutatim: quantitas ergo menſis ſecundum eum eſt, 29. dies, 12. horæ 44. minuta horæ, tria ſecunda, quindecim tertia, quadraginta octo quarta fere. Ptolomæus verùm multum poſterior Abrachis, 4. Almageſti 3. concordat cum eo in quantitate menſis in omnibus, exceptis quintis diei quæ ponit præciſè 20. quantitas ergo ſecundum eum menſis Lunaris eſt in diebus, horis, minutis horæ, ſecundis & tertijs ſicut priùs & 44. quarta præciſè. Arzachel autem poſterior iſtis multum videtur ponere quantitatem menſis Lunaris multo minorem, videlicet 29. dies 12. horas; 44 minuta ſicut tabulæ ſuæ teſtantur, B
quod & videtur eum neceſſariò oportere, cùm ſecundum eum in ſuis canonibus, & ſecundum omnes concorditer annus Arabum communis contineat præciſè 354. dies, & quintam, & ſextam diei partem, quæ ſunt vndecim trigeſimę diei; trigeſima autem diei cùm ſit dupla ad vnum minutum diei, continet 48 minuta horæ, ſicut conſtat ex præmiſſis: Continet igitur talis annus 354. dies 8. horas & 48. minuta horæ, cuius 12ª. pars, ſcilicet vnus menſis Lunaris eſt, 29. dies; 12. horæ, & 44. minuta præciſè. Iſte ergo diminuit à quantitate menſis per Moſen poſita vnum punctum, à qua etiam Abrachis, & Ptolomæus diminuunt, ſed non tantum. Qui & ſibi ipſis repugnant, ſicut ex quantitatibus medij motus ſolis, & medij motus Lunæ in vno die, quas ponunt extracto centro lunæ in die, & tabulato continuè per 60. dies, vel per 15. dies, & 60. horas, eliciendo demonſtratiuè quantitatem dimidij vel integri menſis lunaris medij; cùm in omni coniunctione & oppoſitione media centrum lunæ C
ſit nihil omnino, id eſt 12. ſigna præciſè, & ab omni coniunctione media ad oppoſitionem mediam & è contra, pertranſeat, 12. ſigna præciſè, & ab omni coniunctione, ſeu oppoſitione media ad proximam ſimilem, 24. ſigna præciſè poteſt clariſsimè demonſtrari. Per quam viam rectiſſimam rectiſſimè incedendo eſt alibi demonſtratum quantitatem medij menſis lunaris continere ad minus quantum poſuit Moſes & fortaſsis vlterius aliquas fractiones, quod & moderni Aſtronomi confitentur. Ex his autem euidenter apparet defectus lunationum & menſium lunarium in Calendario Latinorum, quibus Paſcha, & feſta Chriſtianorum mobilia regulantur, ex quibus & patet quomodo rectificari deberent. Et quis huiuſmodi ſcientijs non adiutus iſta rectificare præſumet, aut transferre Calendarium Iudæorum ad vſum faciem Latinorum, & ſic reducere Paſcha Chriſtianorum vt ſecundum ſtatutum Concilij Niceni, & alia plurima plurimorum Patrum ſtatuta ſemper fiat dominica ſequente Paſcha D
Iudæorum; ſcilicet, aliquo die azymorum, videlicet à 14. luna primi menſis lunaris vſque ad 21. diem eiuſdem, quod nunc, & à prima creatione Calendarij Chriſtiani frequenter contingit poſterius, quandoque per 4. quandoque per quinque integras ſeptimanas, quandoque autem continget poſterius ſemper per vnum menſem, quandoque verò ſemper per duos, & ita deinceps, donec annus integer taliter tranſigatur, & tunc reincipiet cum errore priore. Quis etiam huius ignarus ſcientiæ veraciter capiet introitum ſolis in Arietem, æquinoctiumque vernale, ſeu temporis verni principium, vt ſecundum exigentiam proximi pleni lunij fiat

Deut. Paſcha ſecundum præceptum legis Deut. 16. in hæc verba; obſerua menſem nouarum frugum, & verni principium temporis, vt facias phaſe Domino Deo tuo. Salomon quoque

Solomon. diuinitus inſpiratus vt patet 3. Reg. 3. & 2. Paralip. 1. tantam ſapientiam, intelligentiam & ſcientiam recepit à Domino, vt nullus ante eum ſimilis ei fuerit, nec poſt eum, de quo & 3. Reg. 3. ſcribitur, Dedit quoque Dominus ſapientiam Solomoni, & prudentiam multam nimis, & præcedebat ſapientia Solomonis ſapientiam omnium Orientalium, & Aegyptio- E

Ioſephus. rum, & erat ſapientior cunctis hominibus. De quo & Ioſephus octauo Antiquitatis Iudaicæ 2°. dicit; quod Deus dedit ei intellectum & ſapientiam, qualem nullus alter hominum habuit, nec Regum, nec priuatorum, vt etiam homines antiquos præcelleret, & nec Aegyptijs, qui ſapientia omnibus differre dicuntur, comparatus, modicum vel minus eſſet; cuius vtique multum nimis ſapientia præcedebat. Compoſuit autem libros 5. & 4. millia. Nullam namque naturam ignoratam inexanimatamque præterijt, ſed de omnibus Philoſophatus eſt, & diſciplinam proprietatemque earum eminenter expoſuit, præſtitit autem ei Deus vt etiam contra dæmones ad vtilitatem hominum, & eorum curas ediſceret, & incantationes inſtituit quibus ægritudines ſoleant mitigari; Modos etiam coniurationum quibus obſtricti

A ſtricti dæmones ne denuò redeant effugati, inuenit, & hæc cura hactenus apud nos multum præualere dignoſcitur. Vidi etenim quendam Eleazarum de gente noſtra, præſente Veſpaſiano & eius filijs & Tribunis, alioque ſimul exercitu, curantem eos qui a Dæmonibus vexabantur: Modus autem medicinæ fuit huiuſmodi; Intulit naribus eius qui à dæmonio vexabatur annulum habentem ſubter ſignaculum radicem à Solomone monſtratam; deinde dæmonium per nares odorantis abſtraxit, & repente cecidit homo, Poſtea coniurauit eum, iuramentum obijciens Solomonis, ne ad eum denuo remearet, id eſt cantica quæ ille compoſuit, ſuper eum edicens; volens ſatisfacere atque probare præſentibus Eleazarus hanc ſe habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem aqua plenum, aut peluem, & dæmoni imperabat, vt hæc ab homine egreſſus verteret; & videntibus præberet iudicium quod hominem reliquiſſet, quo facto ſapientia Solomonis cunctis innotuit. Daniel inſuper vt patet Dan. 1. didicit excellenter omnem ſapientiam, & ſcientiam Chaldęorum de cæleſtibus & terrenis ſicut *Daniel.*

B gloſſa teſtatur, qui tamen in corde ſuo propoſuit ne pollueretur de menſa Regis immundis veſcendo: Vbi dicit Hieronymus, ſicut recitat ibi gloſſa, qui de menſa Regis & de vino potus eius non vult comedere ne polluatur, vtique ſapientiam & doctrinam Babyloniorum, ſi ſciret eſſe peccatum, nunquam acquieſceret diſcere quæ non licebat; diſcunt autem, non vt ſequantur, ſed vt iudicent atque conuincant; quomodo ſi quiſpiam aduerſum Mathematicos velit ſcribere imperitus Mathematices riſui pateat, & aduerſus Philoſophos diſputans ſi ignoret dogmata Philoſophorum; Diſcunt ergo ea mente doctrinam Chaldaicam, qua Moſes omnem ſapientiam Eegyptiorum didicerat: Qui & in Prologo in Eſaiam ſic ait, Legant priùs & poſtea deſpiciant, ne videantur non ex iudicio ſed ex odij præſumptione ignorata damnare: qui etiam epiſtola 74. ad Minerium & Alexandrium Monachos, de reſurrectione ſic ſcribit; Meum propoſitum eſt antiquos legere, probare ſingula, quæ bona ſunt, & à fide Catholicæ Eccleſiæ non recedere. Septimo quoque hiſtoriæ Eccleſiaſticæ 7°. ſcri- *Hieronymus* *Hieronymus* *Eccleſiaſtica*

C bitur iſto modo, quòd Dionyſius Epiſcopus ita dixit; Ego & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perſcrutor, etiamſi videar ad horam, verbis eorum pollui; ſed & multum mihi confert hoc ipſum, quod ex eorum verbis arguere eos poſſum: denique cùm aliquis ex fratribus cum presbyteris me à lectionibus talibus prohiberet, diuina me viſio confirmauit, euidenter proloquens in hunc modum; Lege omnia quæcunque in manus tuas peruenerint, quia probare quæque & diſcernere potes, quandoquidem ex initio hæc tibi fuit cauſa credendi: amplexus ſum viſionem quæ & Apoſtolicæ ſententiæ concordabat dicenti, Omnia legite, quæ bona ſunt tenete. Illa quoque Autoritas ſupraſcripta Hieronymi ſuper Danielem cum multis ſimilibus; diſt. 37ª. in canone recitatur. Vnde & Auguſtinus 5. Confeſſ. 5. loquens de quodam hæretico Manichæo, qui ſe Spiritum Sanctum habere, & ſcire omnia impudentiſſimè aſſerebat, ſic ait; Non parui ſe æſtimari voluit, ſed Spiritum Sanctum conſolatorem & ditatorem fidelium tuorum, autoritate plenaria perſonaliter in ſe eſſe *hiſtoria.*

D perſuadere conatus eſt: Itaque cùm de cœlo ac ſtellis, & de ſolis ac lunæ motibus falſa dixiſſe reprehenderetur, quamuis ad doctrinam religionis iſta non pertineant, tamen auſus eius ſacrilegos fuiſſe ſatis emineret, cùm ea non ſolum ignorata, ſed etiam falſa tam veſana ſuperbiæ vanitate diceret, vt ea tanquam diuinæ perſonæ tribuere ſibi niteretur. Sciui & ego quãdam famoſam maleficam, quæ in quadam eclipſi lunæ quam aſpicientes plurimi mirabantur iuxta opinionem laicam laicorũ putantium eclipſin accidere ex maleficio alicuius ſortilegæ, dixiſſe vicinis, Ecce qualem poteſtatem habeo ſuper lunam; Niſi permiſeritis me in pace, & ſatisfeceritis de contumelijs & opprobrijs mihi illatis, tollam à vobis lunam, ſtellas, & ſolem, ac cœli beneficium vniuerſum; Cui duxeram reſpondendum, quod faceret ſic de luna nocte proxima, aut menſe proximo, vel ſequente; aut faceret ſic de ſole in craſtino, aut aliquo die ſeptimanæ ſequentis, vel ſaltem quod diceret, quando proximè ſic faceret de luna, vel ſole, & quantam partem auferret, à qua parte inciperet & quamdiu duraret huiuſmodi

E paſsio alterius luminaris, & omnes faceremus ſibi in omnibus quicquid vellet: ſin autem; ego dicerem ei, quando primò ſimiliter contingeret circa lunam & ſolem, quanta pars luminis tolleretur, ex qua parte inciperet eclipſari, & quamdiu duraret eclipſis etiam ipſa inuita, & cum cunctis ſuis maleficijs renitente, quæ non potuit reſpondere. Apud Iudæos autem à tempore Moſis fuerunt ſeptuaginta ordinarij Iudices, præcipiente Domino per Moſem; Congrega mihi ſeptuaginta viros, &c. Num. 11. imò ſecundum Talmud eorum ſeptuaginta vnus, quia talem numerum Moſes cum illis ſeptuaginta conſtituit: De his verò Iudicibus & geſtis eorum, eſt vnus liber, qui vocatur Hebraicè Sanhedrim, id eſt Iudicium Ordinariorum, in quo ſcribitur iſto modo: Non erant conſtituentes in Sanhedrim, ſcilicet in ordine ſeu officio ſeptuaginta, ſeu ſeptuaginta vnius Iudicum ordinariorum, niſi dominos

ſapientiæ, ſtaturæ, apparentiæ atque ſenectutis, & Dominos incantationum atque ſcientes A
ſeptuaginta linguas, ne oporteat eos audire ab ore Interpretis: ſtatura, & apparentia require-
batur vt haberentur in reuerentia; & quod eſſent Domini incantationum, vt conuincerent &
occiderent incantantes ſiue maleficos in ſuis incantationibus & maleficijs confidentes. Hæc
autem non ſine cauſa digrediendo pauliſper ſufficiat breuiter tetigiſſe.

CAP. IV.

Quod liberum arbitrium tentatum non poteſt proprijs viribus ſine Dei auxilio & eius gratia tentationem aliquam ſuperare. B

OStenſo iam proximo quod nulla cauſa ſecunda, nec vlla temp-
tatio poteſt neceſſitare liberum arbitrium ad rationalem & libe-
rum actum ſuum; reſtat non impertinenter oſtendere, quod li-
berum arbitrium temptatum, non poteſt proprijs viribus ſine
Dei auxilio & eius gratia temptationem aliquam ſuperare. Op-
poſitum enim huius ſuperbus Pelagius aſtruebat: Dixit enim
quod homo ſolius liberi arbitrij viribus poteſt perficere Dei
|| 39°. mandata; ſicut || *tertio* primi plenius recitatur: in fine quoque
libri Beati Proſperi pro prædicatoribus gratiæ Dei contra Caſ-
ſianum, vbi recitantur 13. errores Pelagij; duo huius proferun-
tur, Non eſſe liberum arbitrium ſi Dei indigeret auxilio, quo- C
niam in propria voluntate habet vnuſquiſque facere aliquid, aut non facere, & victoriam no-
ſtram non eſſe ex Dei adiutorio, ſed ex libero arbitrio. Hoc idem teſtatur Concilium Mileui-
tanum, cui interfuit Auguſtinus & Anſelmus Eccleſiæ Romanæ legatus contra Pelagianos,
in quo ſcribitur iſto modo. Placuit omnibus Epiſcopis qui fuerunt in hac ſancta Synodo,
conſtituere hæc quæ in præſenti Concilio definita ſunt; & ſequitur; Placuit, vt qui dixerit
gratiam Dei qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum ad ſolam remiſſionem
peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non etiam ad adiutorium vt non committan-
tur, anathema ſit, & recitatur in canone de Conſecratione diſt. 4. in fine. Vnde & Auguſti-
Auguſtinus nus 1. contra Pelagium & Cæleſtinum, de gratia Chriſti, & de peccato Originali 23. ſcribit
ita in libro ad virginem ſacram ſcilicet Demetriadem; cùm dicit diuinam mereamur gratiam,
vt facilius nequam ſpiritui, Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus, ſignificat profectò quid ſa- D
piat; vt quid enim hoc verbum interpoſuit, illud eſt facilius? an verò non erat integer ſen-
ſus vt nequam ſpiritui, Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus? ſed quantum detrimentum hoc
additamento fecerit, quis non intelligat? Volens vtique credi tantas eſſe naturæ vires, quas
extollendo præcipitat, vt etiam ſine auxilio Spiritus Sancti, & ſi minus facile, tamen aliquo
modo nequam ſpiritui reſiſtatur. Iſte igitur error Pelagij, licet per iam dicta videatur
deſtructus; poteſt tamen ex abundanti per alia aliter, & non inutiliter deſtrui & conuinci:
Omnis namque temptatio vel excitat ad agendum prohibitum, vel retrahit ab agendo præ-
ceptum; quare & omnis temptatio propriè ſuperatur, vel à prohibito quieſcendo, vel præ-
ceptum agendo; Sed nullus poteſt agere ſine Deo agente, ſicut tertium, & quartum primi o-
ſtendunt; nec aliquis poteſt ab agendo quieſcere ſine Deo quietem eius cauſando; ſi enim
quieſcere ſit agere patet per prædicta; ſi verò ſit purè non agere, patet per 10um. & Corolla-
ria 13^{i}. primi libri. Item per 22um. primi, quemlibet temptatum Deus neceſſariò vel vult ſu-
perare temptationem, & tunc per 10um. eiuſdem inſuperabile auxilium fert temptato, vel E
non vult ipſum ſuperare, imò vult ipſum non ſuperare, & tunc per idem 10um. nullatenus ſu-
perabit. Vel arguatur hoc modo; Ponat falſarius temptatum temptationem ſine Dei auxi-
lio ſuperare; tunc per 22um. primi, Deus habet actum voluntatis circa iſtud ſuperare: vel er-
go volutionem vel nolutionem; ſi volutionem, ergo per 10um. primi inſuperabile auxilium
dat temptato; ſi nolutionem, ergo per idem 10um. nullatenus ſuperat temptamentum. Aliter
breuiùs, Temptatus ſuperat; verum eſt ergo temptatum ſuperare; quare & per Corolla-
rium 22^{i}. primi Deus vult illum ſuperare, &c. ſicut prius. Nec poteſt quis fingere, quod
temptatus prius naturaliter ſuperat, & ideo poſt naturaliter Deus vult ipſum ſuperare, ſicque
illa diuina volutio non facit temptato auxilium, quia per 22um. & 24um. primi illa volutio eſt

æterna

A æterna,& per vigeſimum & vigeſimum primum, eiuſdem illa non cauſatur ab huius ſeparare. Item talis victoria placet Deo, ergo approbat & vult illam,& non volutione nouella, nec cauſata poſterius à tali victoria, vt proximo eſt argutum, ſed priori illa æternaliter tempore & natura, vt decimum octauum primi cum tribus ſequentibus manifeſtat: ergo per decimum primi ipſa eſt auxiliatrix inſuperabilis ſuperanti. Item alias non omnis temptati victoria eſſet à diuina prouidentia præſtituta, ſed aliqua dimitteretur caſui & fortunæ contra vigeſimum ſeptimum primi, & alia quæ ſequuntur. Item per trigeſimum primum primi, victoria corporalis ſub diuina prouidentia continetur, ſed victoria ſpiritualis melior eſt quam illa, ergo per trigeſimum primi, iſta ſine diuina prouidentia eſſe non poteſt. Item omnes rationes & autoritates probantes victoriam corporalem dari à Domino, probabunt idem de victoria ſpirituali: Omnia namque ſcripta de victorijs corporalibus in veteri teſtamento, ſpirituales victorias præfigurant: Nam ſecundum Apoſtolum primæ ad Cor 10. Omnia in fi-
B gura contingebant illis, ſicut trigeſimum primum primi plenius pertractauit. Vnde & Gregorius, & allegatur in Canone 23. quæſtione prima: Niſi bella, (ſic ait) Niſi bella iſta carnalia figuram bellorum ſpiritualium gererent; nunquam vt opinor Iudaicarum hiſtoriarum libri diſcipulis Chriſti, qui venit pacem docere, legendi in Eccleſiis fuiſſent ab Apoſtolis traditi. Item reſiſtere maiori temptationi eſt maioris virtutis, & minori minoris, ergo quantumlibet paruæ reſiſtere eſt alicuius virtutis: ſed nulla virtus quicquam poteſt ſine Domino virtutum, qui eſt virtutum omnium prima virtus, ſicut 2um. 3um. & 4um. capitulum primi docent, quod & Pſalmiſta fideliter proteſtando dicebat Pſalmo 139. Domine, Domine, virtus ſalutis meæ, obumbraſti ſuper caput meum in die belli; ne tradas me Domine à deſiderio meo peccatori; & Pſalmo 59°. Da nobis Domine auxilium de tribulatione, quia vana ſalus hominis; in Deo faciemus virtutem; & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos, qui & Pſalmo 32°. magis expreſſè; Verbo, inquit, Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus co-
C rum; Vbi Auguſtinus tractatu primo per Cælos intelligit iuſtos; & tractatu tertio ita dicit; *Auguſtinus* Non habuerunt aliquid ex ſe, & tanquam ſupplementum à Domino perceperunt: Spiritu enim oris eius, non pars, ſed omnis virtus eorum; & infra eodem tractatu tertio, dicit, quod Cœli ſunt Apoſtoli, & loquens eis quaſi ex perſona Domini, ita dicit; Ecce ego mitto vos ſicut oues inter lupos: Iam ergo armate vos virtute propria? Abſit; imò nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis, quia ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Item cùm maioris virtutis & difficultatis exiſtat magnæ temptationi reſiſtere, quàm elicere paruum actum; ſi quis ſine Dei auxilio poteſt hoc maius, poteſt & hoc minus, contra 3um. & 4um. Capitulum primi libri, & contra Auguſtinum proxime allegatum. Quare & Gregorius 22. Moral. 9 ſuper illud Iob 31. Si lætatum eſt, &c. & oſculatus ſum *Gregorius.* manum meam, &c. Sancti, inquit, viri ſciunt ſe non virtute propria, ſed præueniente ſuper-
D na gratia ad meliora vota vel opera commutatos, & quicquid in ſe boni inſpiciunt, immortalis gratiæ cognoſcunt donũ, eique de accepto munere debitores fiunt, qui & præueniendo dedit eis bonũ velle, quod noluerunt; & ſubſequenter conceſsit bonum poſſe quod volunt. Vnde bene per Ioan. dicitur, Adorauerunt viuentem in ſæcula ſæculorum, mittentes coronas ſuas ante thronum Domini: Coronas namque ſuas ante thronum mittere eſt certaminum ſuorum victorias non ſibi tribuere, ſed autori; vt ad illum referant gloriam laudis, a quo ſe ſciunt vires accepiſſe certaminis: Beatus ergo Iob qui ſic bona quæ operatus eſt, narrat, vt tamen hęc ſuæ operationi non tribuat, ſed ad Autoris laudem recurrat; manum ſuam ore ſuo ſe oſculatum fuiſſe denegat; ac ſi patenter dicat; Ego mea opera tanquam mea non profero, quia Autoris ſui gratiam negare conuincitur quiſquis ſibi tribuit, quod operatur: Vnde & protinus ſubdit, quæ eſt iniquitas maxima & negatio contra Deum altiſſimum. Liquet enim quia illum negat cuius deſpecta gratia ſibi vires boni operis arrogat, quod rectè quoque & iniqui-
E tas maxima vocatur; quoniam omne peccatum quod ex infirmitate eſt, ſpem nequaquam perdit, quia à ſuperno Iudice veniam requirit; præſumptio autem virtutis propriæ tanto grauius in deſperatione eſt, quanto longiùs ab humilitate, cùmque vires ſibi tribuit operis, ad adiutorium non recurrit Autoris. Quare & Auguſtinus ſuper Ioannem parte prima, & ho- *Auguſtinus.* milia 53a. recitans duplicem hæreſin ita ſcribit; Quoſdam nimia voluntatis ſuæ fiducia extulit in ſuperbiam, & quoſdam nimia voluntatis ſuæ diffidentia deiecit in negligentiam: Illi dicunt, quid rogamus Deum ne vincamur temptatione, quod in noſtra eſt poteſtate? iſti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in Dei eſt poteſtate? O Domine, O Pater qui es in cœlis ne nos inferas in quamlibet iſtarum temptationum, ſed libera nos à malo: Audiamus Dominum dicentem, Rogaui pro te Petre, ne fides deficiat tua: Ne ſic exiſtimemus fidem

noſtram eſſe in libero arbitrio, vt diuino non egeat adiutorio. Audiamus & Euangeliſtam A
dicentem, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ne omnino exiſtimemus in noſtra poteſtate non
eſſe quod credimus; veruntamen in vtroque illius beneficia cognoſcamus: Nam & agendæ
gratiæ ſunt, quia data eſt poteſtas, & orandum ne ſuccumbat infirmitas. Ipſa eſt fides quæ
per dilectionem operatur, ſicut eius menſuram Dominus cuique partitus eſt, vt qui gloriatur,
non in ſeipſo, ſed in Domino glorietur. Item ſi homo poſſet proprijs viribus ſine gratia Dei
& Deo temptationem aliquam ſuperare, poſſet ſimiliter peccata nondum commiſſa vitare,
quod eſt hæreſis Pelagiana teſte Auguſtino, de gratia & libero arbitrio 29. Dicunt, inquit,
ſcilicet Pelagiani, gratiam Dei quæ data eſt per fidem Ieſu Chriſti, quæ neque eſt lex, nec na-
tura, ad hoc tantum valere vt peccata præterita dimittantur, non vt futura vitentur, vel re-
pugnantia ſuperentur: ſed hoc ſi verum eſſet, vtique in oratione Dominica cùm dixiſſemus,
Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, non adderemus, Et
ne nos inferas in temptationem: Illud autem dicimus vt peccata dimittantur, hoc autem vt
caueantur, ſiue vincantur, quod à Patre, qui in cœlis eſt, nulla ratione peteremus, ſi virtute B
voluntatis humanæ hoc poſſemus efficere: Et 6°. contra Iulianum, 26. Verum tu à veſtro
Auguſtinus. dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ſic
in ſola remiſsione peccatorum verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, deſideria vincen-
da carnalia, diffundendo charitatem in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui ab illo
Concil. Mi- datus eſt nobis. Concilium quoque Mileuitanum recitatum ſuperius dicit idem: Et ſiquis
leuit. dixerit, iſta debere ſic accipi, quod per gratiam facilius poſſunt vitari peccata, conuincitur per
Reſponſio 2^{a}. idem Concilium, & per alia teſtimonia ſatis authentica recitata 39°. primi. Si autem quis
finxerit, ideo gratiam eſſe neceſſariam ad vitanda peccata, quia facit hominem cognoſcere
peccata, & diſcernere inter peccata & non peccata, qua diſcretione per gratiam habita, per
liberum arbitrium poteſt ea vitare, reuincitur per idem Concilium, & alia teſtimonia eodem
39°. capitulo recitata. Adhuc autem fortaſſè aliquis tam effronter proteruiet vt dicat gra- C
tiam quæ eſt neceſſaria ad vitandum peccata eſſe liberum arbitrium homini gratis datum, vt
ſciat reprobare malum, & eligere ſibi bonum: Sed & iſte Pelagianus refellitur per præhabita,
capitulo memorato. Amplius præter iſtas eſt alia falſigraphia quæ ſibi videtur ſubtilior, aſ-
ſerens tantum illam gratiam Dei neceſſariam homini ad vitanda peccata, quæ ſic temperat
temptatoris potentiam, vt non permittat ipſum temptare quemcunque ſupra id quod poteſt
proprijs viribus ſuſtinere: Hæc autem ſubtilitas hæreticæ vanitatis ſtatim retunditur malleo
catholicæ veritatis. Supponit enim quod aliqua cauſa inferior, vel ſecunda poſſet neceſſitare
liberum arbitrium ad volendum contra 3um. huius 2^{i}. Item tunc liberum arbitrium poſſet
eſſe ex naturalibus ſuis tam potens, & temptator tam impotens, quod iſta gratia nullatenus
|| ſpiritum indigeret, quia quantumcunque Deus || *ipſum* dimiſerit effrenatum, liberum arbitrium viribus
proprijs vires illius excederet; quare ſic temptatus ad ſuperandam temptationem huiuſmodi,
& minorem quamcunque nulla Dei gratia penitus indigeret, contra præmiſſa hoc eodem Ca- D
pitulo. Item Chriſtus ſecundum animam humanã excellebat in naturalibus, vt rationabiliter
creditur, excellentiſsimum Angelorum; & ſimiliter beata virgo glorioſiſsima mater eius, &
forſitan aliquis alius, nec dubium quin Deus poſſet talem creare; poſſet ergo beata virgo &
talis creatus forſitan vel creandus omnem Diabolum proprijs viribus ſine aliqua gratia ſupe-
rare, quare & mundum & carnem facilius: Non enim eſt ſuper terram poteſtas quæ compa-
retur ei, Iob 41. Item iſte fuit implicitè error Pelagij, & explicitè cuiuſdam Pelagiani, ſcilicet
Proſper. Caſsiani in libro ſuo prænotato de protectione Dei, in quo ſicut recitat ſanctus Proſper in li-
bro ſuo pro prædicatoribus gratiæ Dei, contra dictum librum Caſsiani, 25. 12. definitiones
ponebat, quarum tantum prima fuit catholica, reliquæ verò vndecim hæreticæ & Pelagiano
veneno prægnantes, in quarum decima vt recitatur Capitulo eodem 25. & 20. ita ſcripſit;
Quod etiam in Iob probatiſsimo athleta ſuo, cùm eum Diabolus expetiſſet ad ſingulare cer-
tamen, diuinam legimus prouidiſſe iuſtitiam; Si enim contra inimicum non ſua virtute ſed
Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque vlla virtute patientiæ ſuæ, diuina E
tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas & tota inimici crudelitate quæſitas temptati-
onum moles & exitia pertuliſſet, quomodo non illam calumnioſam diabolus quam prius e-
miſerat vocem aduerſus eum iuſtiùs iteraſſet, Nunquid Iob gratis colit Deum? Nonne tu
vallaſti eum, & vniuerſam ſubſtantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam; hoc eſt
ſine eum ſuis mecum viribus decertare, niſi in faciem tuam benedixerit tibi: ſed cùm nullam
huiuſmodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum audeat iterare, non Dei ſed il-
lius ſe victum viribus confitetur, licet etiam Dei gratia non in totum defuiſſe credenda ſit, quę
tantam temptatori tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi nouerat habere virtutem,

A non eum ab illius impugnatione ſic protegens, vt nullum virtuti humanæ relinqueret locum, ſed hoc tantum procurans, ne violentiſsimus inimicus animam eius amentem faciens, & impotem ſenſu, impari eum, atque iniquo certaminis pondere prægrauaret. Contra quem Proſper eodem capitulo 20°. multis oppoſitis inter cætera ita quærit; Cur inuictiſſimæ veritatis arce deſerta, gradatim ad præcipitia Pelagiana decurris, vt remoto longiùs Deo, & à ſuſtentatione hominis ſeparato, tantam libero arbitrio potentiam tribuis, vt non ſolum amiſſionem multiplicium facultatum, & totius ſimul familiæ ac neceſſitudinum acerbiſsimum finem conſtanter æquanimiterque ſuſcipiat, ſed & ipſius quoque corporis proprij ineffabiles cruciatus propoſito nudæ voluntatis euincat: Quicunque ergo ſic dixerit præcipitio Pelagiano dilabitur. Item arguit contra eum quia dixit Iob gratia Dei protectum in temptatione minori, ſcilicet in amiſsione exteriorum bonorum, & non in maiori, ſcilicet in afflictione proprij corporis, animæque tormentis; quaſi, inquiens, vir ille in damnis atque orbitatibus *Proſper.*
B debuerit ſuperna protectione circumtegi; in carnis autem ſuæ animæque tormentis non eguerit adiuuari. Et iterum, ſi magnitudine animi, qua illata per ſingulos omneſque artus tot mortium pœna non ſuperat nihil plus inter ſanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illuſtrius, eamque aſſerit ex humana tantum virtute ſubſiſtere; quid erit laudis ac meriti quod inter ſtudia quietis & pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de ſuis viribus coronaſti. Item arguit contra eum, quod habuit gratiam Dei qua vicit, quia habuit Spiritum Sanctum & Deum quo vicit: Vnde ſic dicit; Quæro ergo abs te, videaturne tibi vir iſte, cùm illis quæ legimus ſupplicijs probaretur, habuiſſe in ſe Spiritum Sanctum? ſi habuiſſe dicis, certum eſt, quia Deus quem non deſeruit, adiuuit; ſi autem receſſiſſe ab eo Spiritum Sanctum dixeris, propheticus te eiuſdem ſermo conuincit dicens; Scio enim quod redemptor meus viuat, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum, Circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, quem viſurus
C ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo: quod ſi de Incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac reſurrectione eius qui eſt primitiæ dormientium, & de ſpe redẽptionis quæ in ipſo repoſita eſt omnibus ſanctis, rectè intelligitur prophetatum, manifeſtè apparet non diſceſſiſſe à templo ſuo gratiam Dei, & feciſſe tam tunc dominium in hoc ſancto ſuo, quod poſtea in Apoſtolis, & Martiribus ſuis ſpondebat eſſe faciendum, dicens; Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini; Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis: Et infra eodem ait, Neſciebat ex illo ſe habere quod habebat; ſed ait, Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo; ipſe habet conſilium & intelligentiam, de quo dicit, In cuius manu anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis: Et iterum, Operi manuum tuarum porrigis dexteram; tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis; ſignaſti quaſi in ſacculo delicta mea, ſed curaſti
D iniquitatem meam: Non ergo deſeruerat Dominus quem curabat; neque opem ſuam abſtulerat ab eo, cui purificatoria remedia quibus clariùs niteſceret, admouebat. Et capitulo 21°. quod autem dicis gratiam Dei ad Iob ex eo intelligendam non penitus receſſiſſe, quod temptatori eius tantam dederat poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi nouerat habere virtutem; nonne rectius veraciuſque loquereris, ſi vbi dixiſti quantam & illum reſiſtendi nouerat habere virtutem, diceres potiùs quantam & illi reſiſtendi nouerat ſe dediſſe virtutem: In eius enim verbi correctione totam iſtam gloriam, quam humanis viribus aſſignare voluiſti, ſobrietate aliqua temperares; vt illa mirabilis in tanta afflictione patientia, & Dei adiutorio, & libero hominis aſcriberetur arbitrio; ſed veritus es naturæ humanæ minuere laudem, ſi ei profitearis à Deo datam eſſe virtutem: Ideo conflictus illius atque victoriæ non vis credi Deum cooperatorem fuiſſe, ſed tantummodo ſpectatorem, vt cui perſuadere potueris per naturalem liberi arbitrij facultatem tam arduum certamen victum, dubitare non audeat in leuio-
E ribus cauſis, multo liberiores eſſe bonæ voluntatis effectus, atque ita in illius damnatæ ſententiæ foueam cadat, qua dicitur à Deo nobis gratiam iuſtificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, &c. ſicut 39. primi plenius recitauit. Et 25°. capitulo recitata iſta 10ª. definitione Caſsiani, Proſper ipſam redarguendo ſubiungit; Si Deus ſciuit tantummodo quod Iob poſſet, non etiam donauit, vt poſſet, teſtis patientiæ eius non auxiliator fuit, & in quo erit neceſſarium gratiæ adiutorium, ſi humanis ſolis viribus tanta illi eſt parta victoria? Item in fine libri, vbi recitantur 13ª. capita Pelagiani hæretici in Palæſtina ſynodo condemnata; iſtud ponitur 12um. victoriam noſtram non eſſe ex Dei adiutorio, ſed ex libero arbitrio: Tredecim verò capitulorum ſequentium contra prædicta 13. condemnata, in eadem ſynodo ſancitorum 12^{m}. ita dicit, vt fatea-

tur

tur quando contra temptationes concupiſcentiaſque illicitas dimicamus, quamuis illic debeamus & propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed ex adiutorio Dei noſtri victoriam: A Non enim aliter verum erit, quod Apoſtolus ait, Non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Dicit adhuc forſitan Pelagij procurator, præmiſſa ſic debere intelligi, quod gratia Dei eſt neceſſaria homini vt temptatio meritoriè ſuperetur, & peccatum meritoriè caueatur, non autem vt temptatio ſuperetur ſimpliciter, vt peccatum ſimpliciter caueatur: qui refelletur ſimiliter, ſicut ſimilem vaniloquum refellebat 39um. primi. Item quomodo euadet iſte ſententiam Palæſtinæ ſynodi memoratam, in qua præter illa quæ quomodo potuit, auſus eſt defendere Pelagius, obiecta ſunt ſibi, 13. capita memorata damnata, quæ niſi remota omni tergiuerſatione anathematiſet, ipſe anathema factus eſſet, & quomodo iſte ſe ab omni tergiuerſatione purgabit? Et de 13. capitulis memoratis ſancitis, ſic dicitur; Hæc omnia ſimpliciter ſine vllis fateatur ambagibus, ſi quis in autoritatem catholicam & ipſius Pelagij expreſſa in Eccleſiaſticis geſtis verba conſentit: ſed quomodo iſte hæc fatetur ſimpliciter, B & ſine vllis ambagibus, qui diffitetur & negat ſimpliciter duodecimum capitulum iam præmiſſum, ſcilicet quando contra temptationes & concupiſcentias dimicamus, non ex propria voluntate, ſed ex adiutorio Dei noſtri eſſe victoriam? & vix cum ambage extraneæ gloſſæ omni intellectui diſſonæ confitetur, quod victoria temptationum meritoria eſt à Deo, cùm neutrum capitulum nec damnatum ſcilicet, nec ſancitum aliquam mentionem fecerit de victoria meritoria, ſed tantum planè loquebatur de victoria abſolutè: Nec ille eſt communis modus loquendi nec intelligendi, ſed ſicut eſt communis loquutio de victoria abſolutè, ſic eſt & communis intellectio de victoria abſolutè, quare & ſic accipiendæ ſunt huiuſmodi dicta ſemper, ſicut plenius docuit quadrageſimum ſextum primi. Item ſi aliquis ſine gratia poteſt temptationem proprijs tantum viribus ſuperare, licet non meritoriè, ſic poſſet in gratia conſtitutus (Gratia enim non impedit naturam ſed promouet) poſſet ergo gratioſus ſine gratia vel Deo iuuante proprijs tantum viribus temptationes ſuperare, ſicut prius potuit, C quando fuit gratia deſtitutus, vel ſicut poteſt alius gratia Dei carens: Poſſet ergo gratioſus omnia pati & facere pro temptationibus ſuperandis & peccatis vitandis nihil penitus promerendo cum abſurditatibus alijs contra ſimilem fictionem deductis 39°. primi. Item tunc poſſet homo ſine gratia ſaltem non meritoriè vitare peccatum quod eſt contra Auguſtinum de gratia & libero arbitrio 23. vbi dicit, Quando cognoſcit homo peccatum, ſi non adiuuet gratia vt cognitum caueatur, ſine dubio lex iram operatur, ergo & peccatum, imò ſecundum Apoſtolum 2. ad Cor. 3. litera occidit, ſpiritus autem viuificat, id eſt, ſecundum Auguſtinum per totum librum ſuum de ſpiritu & litera qui totus eſt expoſitorius huius dicti, litera legis prohibens peccatum, occidit per peccatum mortale conſtitutum ſub lege niſi ſpiritus gratiæ viuificans iuuet eum: Vnde idem Apoſtolus ad Rom. 7. Peccatum, vt appareat peccatum per bonum, id eſt, legem, operatum eſt mihi mortem, vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum. Vnde Auguſtinus de ſpiritu & litera 3. Attende, inquit, Apoſt. D ad Rom. explicantem quod ſcripſit ad Corint. Litera occidit, ſpiritus autem viuificat, ſic magis accipiendum, quemadmodum ſupradiximus; quoniam legis litera, quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus viuificans deſit, occidit: ſciri enim facit peccatum potius quã caueri, & ideo magis augeri quàm minui, quia malæ concupiſcentiæ etiam præuaricatio legis accidit, & idem dicit 256. propoſitione ſententiarũ Proſperi hinc excerpta. Item Bern. de gratia & libero arbitrio 20. Inter diuinum ſpiritum & carnis appetitum, tenet medium quendam locum liberum arbitrium, & tanquam in deuexo latere montis admodum ardui inter vtrumque pendens, ita in appetitu, infirmatur per carnem, vt niſi ſedulò ſpiritus adiuuet infirmitatem eius per gratiam, non ſolum non valeat iuſtitiæ, quæ eſt iuxta Prophetam ſicut montes Dei, aſcendendo de virtute in virtutem apprehendere culmen, ſed etiam de vitio ſemper in vitium ſuo ipſius pondere deuoluta ruat in præceps: de multis autem ſimilibus ſufficiant iſta pauca.

Obiectio. Et ſi quis obijciat, quod ſuperbus temptatus de furto poteſt reſiſtere, fur temptatus de adulterio poteſt reſiſtere; adulter temptatus de homicidio poteſt reſiſtere, & quod multi infideles ſicuti morales Philoſophi multis temptationibus ſine gratia reſtiterunt, & illas ſtrenuè ſuperarunt: E

Reſponſio. Dicendum quod gratia accipitur multis modis; ſicut 25um. & corollarium 42^{i}. primi docebant. Ad propoſitum autem cum dicitur, nullũm temptatum poſſe ſine gratia Dei temptationi reſiſtere, vel ipſam ſuperare, ſeu vincere; intelligitur gratia gratis iuuans, ſcilicet Spiritus Sanctus, & quodcunque adiutorium increatum vel creatum, quod gratis iuuat temptatum, vel gratis datur temptato vt temptationi reſiſtat, ſuperet, ſiue vincat; & hoc patet per illud, quod à beato Proſpero ſuperius allegaui. Probans enim quod Iob non proprijs viribus, ſed Dei gratia ſuperauit, oſtendit quod habuit Spiritum Sanctum in eo, qui ipſum

A ipſum adiuuit, & gratiam illam quandoque vocat Spiritum Sanctum iuuantem, quandoque gratiam Dei, quandoque adiutorium Dei, quandoque Deum ſeu Dominum adiuuantem, & vtitur his omnibus pro eodem; ſicque loquitur ſynodus Palæſtina in duobus capitibus allegatis: Damnat enim capitulum Pelagij, quod dicebat victoriam noſtram non eſſe ex Dei adiutorio, ſed ex libero arbitrio, & ſanxit aliud capitulum quo docemur, quod quando contra temptationes & concupiſcentias illicitas dimicamus, non ex propria voluntate, ſed ex adiutorio Dei noſtri victoriam. Item Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 9. recitat ſcripturam liberum arbitrium ſic mouentem, Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum, & addit, Quod tamen vt fiat, adiuuat gratia, quæ niſi adiuuerit, nihil lex erit, niſi virtus peccati; Et ideo dicit Apoſtolus; Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil eſt aliud quàm donum Dei in iſto certamine liberum arbitrium adiuuantis. *Apoſtolus.* Sacra quoque Scriptura ſub talibus
B nominibus, adiutorium, fortitudo, virtus, firmamentum, ſalus, & huiuſmodi, quandoque intelligit ipſum Deum adiuuantem, fortificantem & cetera facientem quandoque verò non ipſum Deum, ſed talia dona Dei, ſicut de vtraque intelligentia ſimul Eccleſ. 34. pulchrè ſcribitur in hæc verba; *Eccleſiaſticus.* Oculi Domini ſuper timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meridiani, deprecatio offenſionis, & adiutorium caſus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans ſanitatem, & vitam, & benedictionem. Quod autem ſub talibus nominibus intelligantur talia dona Dei, patet copioſiſſimè in Scriptura; quod etiam ſub talibus nominibus intelligatur aliquoties Deus ipſe, patet per Pſalmiſtam Pſalmo 17. ſic dicentem; Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum & refugium meum, & cornu ſalutis meæ, *Pſalmus.* & multa ſimilia occurrunt ſæpiſſime in Pſalmis, & alibi in Scriptura: & quia Deus tam multipliciter gratis ſe præbet hominibus, & tam multiplicia dona hominibus gratis donat, hæc omnia gratiæ nomine nun-
C cupantur. Patet ergo quod & quomodo nullus temptatus ſolius liberi arbitrij viribus ſine gratia Dei & eius auxilio poteſt temptationem aliquam ſuperare.

CAP. V.

Quod liberum arbitrium quantacunque gratia creata ſuffultum ſine alio Dei auxilio ſpeciali non poteſt temptationem aliquam ſuperare.

D His autem quid conuenientius quam monſtrare, quod liberum arbitrium quantacunque gratia creata ſuffultum ſine aliquo Dei auxilio ſpeciali, non poteſt temptationem aliquam ſuperare. Hoc ſiquidem euidenter demonſtrant proximè iam præmiſſa. Quod etiam clarè patet ex Corollario 41°. primi. Præterea, aliter viator reprobatus finaliter, præſentialiter tamen exiſtens in gratia quantacunque poſſet per ſe, ſine alio Dei auxilio ſuperare quamcunque temptationem de peccato mortali, vel aliquam certam datam quod ſi fecerit morietur in gratia, & erit prædeſtinatus ad vitam; ſicque aliquis reprobatus ad mortem poſſet ex operibus prædeſtinari ad vitam: imò & reprobatus poſſet facere ſe prædeſtinatum ad vitam contra 43um. primi libri. Hîc ſemel audiui quendam reſpondere dicendo, *Reſponſio.* quod nullus poteſt facere ſe prædeſtinatum, poteſt tamen aliquis facere, quod ſit prædeſtinatus, id eſt, ſecundum eum poteſt facere aliquid quo facto ipſe prædeſtinatus erit ad vitam. Hæc autem reſponſio peccat in duobus; primò in hoc, quod nititur ſeparare,
E quæ ſeparari non poſſunt, ſcilicet quod quis faciat ſe prædeſtinatum, & quod faciat, quod ſit prædeſtinatus: Si enim faciat quod ſit prædeſtinatus, hoc eſt per aliquod meritum quod eſt cauſa totalis, vel ſaltem partialis efficiens quod ſit prædeſtinatus, quia ſcilicet per illud meritum mouet & excitat Deum ad ipſum prædeſtinandum: ergo illud meritum eſt ſimilis cauſa efficiens, mouens & excitans ad ipſum eſſe prædeſtinatum, ergo ſimiliter efficit ſe prædeſtinatum, ergo ſimiliter facit ſe prædeſtinatum. Peccat ſecundò, dicendo quod quis poteſt facere quod ſit prædeſtinatus, id eſt, ſecundum eundem, poteſt facere aliquid quo facto ipſe erit prædeſtinatus: Nam ille ablatiuus quo facto, vel ſignificat ibi cauſam prædeſtinationis, vel ordinem prioris ad poſterius, vel nec cauſam, nec ordinem, ſed aliquid diſparatum; ſi cauſam, ergo factum ſuum eſt cauſa prædeſtinationis diuinæ contra 43um. primi libri; ſi ordinem,

dinem, ergo poſt illud factum eſt prædeſtinatus, & prius non fuit, ergo prædeſtinatio eſt temporalis, & quotidiana, non æterna contra quadtageſimum ſecundum capitulum primi libri; A
ſi aliquid diſparatum, ergo eadem ratione canis poteſt facere quod quis ſit prædeſtinatus: Poteſt enim canis facere aliquid, vt latrare, quo facto aliquis homo erit prædeſtinatus, ſicut æternaliter ante fuit. Hic adhuc reſpondit, dicendo diuiſionem priorem eſſe inſufficientem & addit quartum membrum, ſcilicet quod ille ablatiuus || *ſignat* ibi effectum prædeſtinationis, & hoc modo expoſuit dictum ſuum; Aliquis poteſt facere quod ſit prædeſtinatus, quia poteſt facere aliquid quo aliquid, quo facto ipſe erit prædeſtinatus, id eſt, quo facto, ſequitur tanquam ab effectu ad cauſam, & à poſteriori ad prius quod ipſe ſit prædeſtinatus. Quare & conſequenter dicendo habet concedere quod poteſt facere Deum eſſe, vel quod Deus ſit, & mundum eſſe vel quod mundus ſit: Poteſt enim facere aliquid quo facto ſequitur ſicut ab effectu ad cauſam, & à poſteriori ad prius, Deum aut mundum eſſe, vel quod Deus ſit aut mundus. Item eadem ratione haberet concedere, quod poteſt facere ſe prædeſtinatum, quia poteſt facere eius effectum. Si autem dicatur, quod ille ablatiuus eſt abſolutus, & poteſt exponi tripliciter, ſcilicet per ſi, quia, vel dum, quare præmiſſa ratio non procedit, hoc faciliter excludetur, quoniam ſi exponatur per ſi, eadem ratione habet concedere, quod poteſt facere Deum eſſe, vel quòd Deus ſit. Nam ſi ipſe quicquam facit, ſequitur Deum eſſe, & quod Deus ſit, ſicque omnis effectus poſterior facit ſuam cauſam priorem eſſe, Nam ſi ille effectus eſt, illa cauſa eſt: Si autem exponatur per quia, ſequitur opus ſuum eſſe cauſam ſuæ prædeſtinationis contra quadrageſimum tertium primi libri: Si verò exponatur per dum, eadem ratione canis poteſt facere quod quis ſit prædeſtinatus; Poteſt enim latrare, & dum ipſe latrat aliquis eſt prædeſtinatus, ſicque quodlibet operans facit ſeipſum eſſe & quodlibet aliud; facit enim aliquid, & dum facit illud, ipſummet eſt & quodlibet aliud. Item ſi quis poteſt facere vt ſit prædeſtinatus, faciat; tunc illud facere eſt prius naturaliter quam vt ſit prædeſtinatus; quia omne facere præcedit naturaliter ſuum factum quod falſum eſt: Quia quicunque nunc eſt, vel poſt erit prædeſtinatus, fuit prius æternaliter prædeſtinatus ſicut quadrageſimum ſecundum primi docebat. Item omnis factio eſt mutatio de contradictorio in contradictorium ſcilicet de non facto in factum; nam alias faciens faceret prius factum, & factum ſimul eſſet in termino à quo & in termino ad quem, ſicque vanum eſſet mouere: * Patet quoque Philoſophum 5. Phyſ. 7. & poſt; & 6. Phyſ. 32. & per Auerroem in comment: Qui ergo facit quod ſit prædeſtinatus, prius fuit non prædeſtinatus & nunc eſt prædeſtinatus contra capitulum allegatum. Item ſi quis poſſet fortem temptationem proprijs viribus ſuperare, poſſet ſimiliter meritum ſuum augere (illud enim eſt difficultatis longè maioris) contra quadrageſimum quartum primi. Item cum ſuperare temptationem ſit meritorium, poſſet temptatus per multiplicatas ſuperationes proprijs viribus, ſine Dei auxilio ſimiliter multiplicare meritum ſuum, & virtutes, & acquirere ſibi præmium vltra terminum diuinitus ſibi præſtitutum contra quadrageſimum quartum primi. D
Item ſi gratus reprobatus temptatus poſſet ex ſe ſuperare temtationem de peccato mortali, poſſet ex ſe mori in gratia, & ſaluari, quare poſſet ex ſe augere numerum electorum, vel vnitates illius numeri permutare, quod eſt contra præhabita 46. primi. Hic forſitan reſponderet Lumbardus, ſicut reſpondet 1 ſent. diſt. 40. in hæc verba; reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, & verum eſſe numerum electorum non poſſe augeri vel minui, quia non poteſt vtrumque ſimul eſſe, ſcilicet vt aliquis ſaluetur & non ſit prædeſtinatus, vel vt prædeſtinatus ſit & damnetur. Sed iſta expoſitio ſiue gloſſa nimis extraneatur à textu. Nam Sacra Scriptura, & ſacri Doctores cùm dicunt numerum talium vel talium non poſſe augeri vel minui, intelligunt ſicut Philoſophi & Logici, & ſicut cæterarum artium cæteri profeſſores, & ſicut communitas hominum intelligere ſemper ſolet, ſcilicet quod numero talium vel talium non poteſt apponi vlterius talis vnitas vel auferri; non quod aliqua eius vnitas ſimul ſit talis, & non talis: ſic & Dominus ipſe videtur intellexiſſe Gen. 17. cum dicebat, Super Iſmael quoque exaudiui te; ecce benedicam eum, & augebo & multiplicabo eum valde; non aliud volens intelligi niſi quod Iſmael aliquem numerum hominum generaret, quem augeret apponendo multas ſimiles vnitates, non autem quod aliquis ſimul eſſet Iſmaelita, & non Iſmaelita; quare & immediatè ſubiungit; Duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam; & Exod. 23. paulatim expellam eos de conſpectu tuo, donec augeatis, & poſſideas terram; & 1. Paralip. 21. Augeat Dominus populum ſuum in centuplum quàm ſunt, & Pſalmo 104. Auxit populum ſuum vehementer; & Act. 5. augebatur credentium multitudo; vbi nihil aliud datur intelligi, niſi quod numero ſiue multitudini credentium apponebantur aliæ ſimiles vnitates ſcilicet credentium; non autem quod quis ſimul ſit fidelis, & non credens, vel

Margin notes: || ſignificat; * vt; *Lumbardus.*; *Gen.*; *Exod*; *Paralip.*; *Pſalmus.*; *Act.*; section letters B, C, E.

A vel credens & non fidelis. Imò ſecundum iſtam reſponſionem ſequitur multitudo credentium non poſſe augeri vel minui, quia non poteſt vtrumque ſimul eſſe, ſcilicet vt aliquis ſit fidelis & non credens, vel credens & non fidelis; & vlterius ſequitur, quod numerus viuorũ ac mortuorum, numerus virginum aut corruptarum non poteſt augeri vel minui: Nullus enim poteſt ſimul eſſe viuus & mortuus, nec vlla ſimul virgo & corrupta; & ita de ſimilibus vniuerſis; quare & habet dicere conſequenter, quod nullorum numerus poteſt augeri vel minui propter ſimilem rationem. Item ſicut ipſemet dicit ibidem, in his & huiuſmodi loquutionibus, ex ratione dicti diiudicanda eſt ſententia dictionis; ratio verò dicti Auguſtini de Correptione & gratia 61. ſcilicet, Prędeſtinatorum ita certus eſt numerus, vt non addatur ei quiſquam, nec minuatur ab eis; & infra, eodem; Certus eſt numerus electorum; eſt iſta quia alius non eſt accepturus coronam, niſi iſte perdiderit, iuxta illud Apoc. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quod dictum cum ſua ratione recitat ibi Lombardus: Cum *Auguſtinus.* *Apocal.* *Lumbardus.*

B ergo hæc ſit ratio Auguſtini; Nullus extra numerum electorum eſt accepturus coronam niſi aliquis de numero electorum ſuam perdiderit; ergo certus eſt numerus electorum, & in ratione ſua non intelligit aliud, niſi quod ſiquis electorum ſuam coronam perdiderit, alius apponetur loco ſuo, & coronam illius accipiet, non quod ſimul ſit reprobatus, & prædeſtinatus, aut ſaluandus & non prædeſtinatus, vel prædeſtinatus & non ſaluandus; ergo concluſio eſt intelligenda ſimiliter; ſcilicet, quod certus eſt numerus electorum nec augendus ita quod aliqua vnitas apponatur, niſi alia ſubtrahatur; nec minuendus ita quod aliqua vnitas ſubtrahatur niſi alia apponatur; non autem quod non poſſunt augeri vel minui, ita quod aliquis ſimul eſſet prædeſtinatus & reprobatus. Eadem quoque videtur ratio dicti Iob 34. Conteret multos & innumerabiles & ſtare faciet alios pro eis, & dicti beati Gregorij ſuper illud, ſicut recitauit quadrageſimum quartum primi, quare & eadem ſententia dictionis. Item ſi Auguſtinus intelligeret modo dicto, quid doceret vtile aut ignotum? Nullus enim catholicus,

C imò nec hæreticus ſciens quid nominum dubitauit, an aliquis ſimul ſoluetur & non ſit prædeſtinatus vel è contra. Nec iſta verba, numerus electorum eſt certus, nec poteſt augeri vel minui ſignificat communiter iam modo dicto; ſed quod numero electorum non poteſt addi aliqua vnitas nec auferri: quare in doctrina Chriſtiana debent accipi iſto modo, vt quadrageſimum tertium primi docet. Item iſta reſponſio Lumbardi habet pro eodem, numerum electorum poſſe augeri vel minui & prædeſtinatum poſſe damnari, vel reprobum poſſe ſaluari, ſicut patet volentibus legere paſſum illum, quæ tamen veraciter non ſunt idem: Poteſt enim quis imaginari faciliter quod A qui eſt prædeſtinatus poſſit damnari, & B qui eſt reprobatus poſſit ſaluari abſque hoc quod numerus electorum, vel etiam reproborum poſſit augeri vel minui; per hoc ſcilicet, quod A coronam ſuam amitteret, & B ipſam acciperet, iuxta dictum Angeli Apoc. 3. & per hoc, quod A contereretur, & B reſtitueretur pro eo, iuxta dictum Iob 34. ſicut etiam non eſt idem, numerum ſignorum ſuper horizontem poſſe augeri

D vel minui, & aliquod ſignum ſuper horizontem poſſe occidere, vel aliquod ſignum ſub horizonte poſſe oriri: talis enim occaſus vel ortus eſt poſsibilis, imò & neceſſarius; augmentum verò vel decrementum ſignorum ſuper horizontem eſt impoſsibile: Semper enim neceſſario ſunt tantum ſex ſigna ſuper horizontem, & neceſſario tantum reliqua ſex ſub illo, ſicut in alijs libris demonſtratur, ſemperque ſicut vnum occidit, aliud oritur, & è contra. Item iſta reſponſio non euacuat argumentum, quia ſignatus reprobatus poteſt per ſe ſuperare temptationem de peccato mortali, & mori in gratia; poteſt hoc facere nullo prædeſtinato cadente nec caſuro; ergo ad communem modum loquendi ſacræ Scripturæ, & Doctorum prædictorum; ipſe poteſt augere numerum electorum contra allegata 44°. primi: Ponatur enim quod numerus electorum præſtitutus à Deo ſit ſeptem, & parum ante iudicium finale ſint ſex ſaltem, & ſint A B duo viatores in gratia; A prædeſtinatus, B verò reprobatus, nec ſint plures, & temptentur ſimiliter: Si ergo B poſſet ex gratia ſua & ſeipſo ſine alio Dei auxilio ſu-

E perare finaliter omnem temptationem de peccato mortali, & faciat; non propter hoc cogetur A ad peccandum finaliter & ad mortem; imò poteſt ſimiliter ſuperare, quod ſi faciat, erit numerus electorum octo: ergo B poteſt augere numerum electorum. Ad idem poteſt expreſſius argui, ſi ponatur parum ante iudicium numerum electorum eſſe completum, & A in gratia viatorem reprobatum temptatum, &c. ſicut prius Et ſi quis conceſſerit numerum electorum poſſe augeri vel minui modo dicto, habet contra eum allegata ſuperius 44° primi Item ſi poſſit augeri, ponatur in eſſe, tunc numerus electorum augetur, ergo prius fuit minor quàm ſit modo, quod falſum eſt, quia quantuſcunque nunc eſt, tantus fuit æternaliter præſtitutus & prædeſtinatus à Deo futurus, vt 23um. & 42um. primi docebant. Item ſi electorum & prædeſtinatorum numerus augeatur, hoc eſt per appoſitionem alicuius vnitatis, *2. Reſponſio*

tis, quæ ſit A; ergo A eſt nunc de iſto numero & prius non fuit: ergo A nunc eſt electus & A
prædeſtinatus, & priùs non fuit, contra capita memorata. Quare forſitan aliquis ſubtilius
3ª. Reſponſio. reſpondebit, dicendo numerum electorum non poſſe augeri vel minui, ſed poſſe eſſe maiorem vel minorem, quàm præfuit, vel ſit modo, cùm tamen vnum videatur inferre oppoſitum alterius, & è contra; Videtur quoque ſi talis numerus poſsit eſſe maior, quod poſſet fieri maior per oppoſitionem alicuius vnitatis, &c. ſicut prius. Item tunc aliquis, puta B qui non eſt prædeſtinatus, poſſet eſſe prædeſtinatus remanentibus omnibus alijs prædeſtinatis, vt prius contra illud Apoc. 3. Tene, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam; vbi ſignificatur expreſſè ſecundum expoſitionem Auguſtini, & Gregorij recitatam, quod alius non eſt accepturus coronam electionis, aut prædeſtinationis diuinæ, niſi iſte vel alius ſibi ſimilis ſuam perdiderit. Et ſimili ratione, aliquis ſicut A qui eſt prædeſtinatus, poſſet reprobari manentibus omnibus reprobis, ſicut prius; contra illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles & ſtare faciet alios pro eis, & contra beatum Gregorium ſuper illud. Item tunc nu- B
merus electorum poſſet eſſe maior vel minor, perfectus vel imperfectus, abundans vel diminutus contra rationem Anſelmi & Auguſtini recitatam, 44°. primi. Item tunc numerus electorum poſſet eſſe maior vel minor, quaſi in omni ſpecie numeri ſaltem finiti, ergo non eſt aliter definitus & certus, niſi ſic quod eſt finitus: cur ergo Scriptura ſacra & doctores tantum laborant inaniter ad oſtendendum quod ille numerus eſt definitus & certus, ſi nihil aliud intelligant niſi quod eſt finitus, non autem præciſè tantus aut tantus; cùm hoc nulli ſit dubium, nec vtile ad ſciendum, quare nec docendum, vt quadrageſimum tertium primi docet? Cur etiam dixit Auguſtinus verborum ſubtiliſsimus ponderator, prædeſtinatorum ita certus eſt numerus, vt non addatur eis quiſquam nec minuatur ab eis, ſi nihil aliud intelligi voluit niſi quod numerus prædeſtinatorum eſt ita certus, quod non addatur eis quiſquam nec minuatur ab eis de facto, ſicut eſt de omni alio numero quorumcunque numeratorum: Nam quælibet numerata aliquo certo numero continentur, ita quod de facto non addatur eis quicquam C
ſimile, nec minuatur ab eis, quia tunc eſſent in alio numero non in illo: Ad quid ergo tam ſollicitè docuit, & per loca Scripturæ tam ſtudiosè probauit ſpecialiter ergo ſic eſſe de numero electorum, cum hoc ſit generaliter verum de quolibet numero quorumcunque, & ſine autoritate ſcripturæ aut alia probatione quacunque notis terminis ſatis notum? Item tunc numerus electorum dependeret à voluntatibus hominum, ſcilicet à meritis eorum futuris bonis vel malis; ſed ſecundū ponentes hominem poſſe ex ſe ſine Deo ſuperare temptationem, & elicere bonum velle, tales hominum voluntates ſunt ſimpliciter ad vtrumlibet contingentes, & reſpectu Dei penitus caſuales, quia præter ſuum propoſitum accidentes, & quod fit à contingenti ſeu caſuali eſt contingens ſeu caſuale ſimiliter vt patet ex 29°. primi, ergo numerus electorum eſt contingens ad vtrumlibet & caſualis, ergò non eſt definitus & certus, contra ſuperius allegata. Item ſecundum iſtud numerus electorum non eſſet præordinatus à Deo, ſed relictus contingentibus voluntatibus hominum, caſui, & fortunæ, contra ſuperius allegata, & D
ſpecialiter contra illud Sap. 11. Omnia in menſura, numero & pondere diſpoſuiſti. quia ſecundum data, homines magis diſponunt electos & prædeſtinatos in numero, quam faciat Deus ipſe: Nam antecedenter & cauſaliter quia homines diſponunt voluntates ſuas hoc modo vel illo, ideo Deus ſubſeruienter & ſubexecutiuè diſponit numerum electorum tantum vel tantum. Item ſi homo poſſet ex ſe ſuperare tentationem quamlibet ſine Deo, vanum eſſet orare Deum vt tentationem aliquam ſuperaret, vanum eſſet pro tentationis victoria gratias agere Domino Deo noſtro, vt docent quadrageſimum quartum & trigeſimum primum primi, quod quicunque conceſſerit, nedum vanus, ſed & prophanus hæreticus ab omnibus
Philoſophus. eſt habendus, cùm etiam ethnicus ille Philoſophus 1. partis ſecret. ſecretorum 1. pro Alexandro, ſic oret; Dominus cuſtodiat te ab omni opere inhoneſto; cùm & tota Eccleſia Chriſtiana ſecundum doctrinam capitis ſui Chriſti, non vanè, ſed ſanè Patrem ſuum qui eſt in cœlis, ſic orent, Ne nos inducas in tentationem, vt patet Matth. 6. & Luc. 11. Idemque Magi- E
ſter præcepit diſcipulis ſuis, dicens, Vigilate, & orate ne intretis in tentationem, Marc. 14. & Luc. 22. Et ſi quis non erubuerit fingere allegata intelligi de magnis tentationibus, ſed quod paruas poteſt homo vincere per ſeipſum, conuincitur per Philoſophum vbi prius. Cur etiam non docuit Chriſtus ſic orare, Ne nos inducas in magnam tentationem, ſed ſimpliciter, Ne nos inducas in tentationem, niſi quia de omni tentatione hoc volebat intelligi? & quis tam præſumptuoſus & fatuus, vt ipſum ſuper fatuitate orationis argueret qui Patrem cœleſtem oraret ne ipſum in aliquam omnino tentationem induceret, magnam, aut paruam, cùm tota Eccleſia ipſum ſic oret, ab omni malo libera nos Domine; & iterum, Concede quæſumus omnipotens Deus Sanctum nos Spiritum votis promereri ſedulis, quatenus eius

gra-

A gratia ab omnibus liberemur tentationibus; & iterum, Ductore ſic te præuio, vitemus omne noxium; & iterum, Omnipotens & miſericors Deus, vniuerſa nobis aduerſantia propitiatus exclude, cum multis ſimilibus multis locis? Et hoc eſt quod Apoſtolus ad Rom. 8. fideliter profitetur, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, quoniam propter te mortificamur tota die; æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis; ſed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos; non dicit, in aliquibus, ſed, in his omnibus ſuperamus, & hoc ſicut dicit Gloſſa, non propter nos, ſed propter eum qui dilexit nos. Aug. verò de gratia & libero arbitrio 17. & 37. & Proſper contra Caſſianum 21. allegant eandem autoritatem ad eandem concluſionem probandā, non cum iſta præpoſitione (propter) ſed (per) ſed in his omnibus, ſuperuincimus, dicit Auguſtinus; ſuperamus, dicit Proſper; & ambo, per eum qui dilexit nos. Quis etiam tam ingratus vt Deo non referat gratias cùm vicerit tentamentum? *Apoſtolus.* *Auguſtinus.* *Proſper.*

B & ſi quis ſit talis audiat Apoſtolum 1. ad Cor. 15. ſic dicentem, Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum; & 2. ad Cor. 2. Deo autem gratias qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu; Audiat & Pſalmiſtam Pſalmo 65. dicentem, Benedicite gentes Deum noſtrum, & auditam facite vocem laudis eius, qui poſuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos, id eſt, affectus & amores meos; ſed illud commune Auguſtini, Pes meus, amor meus, illo feror quocunque feror: Qui & de libertate arbitrij ad Hilarium 4. dicit, Animus velut pondere amore fertur, quocunque fertur; & 11. de ciuitate Dei 28. ita corpus pondere ſicut animus amore fertur, quocunque fertur. Vbi Pſalmiſta Dominum benedicit & quia poſuit animam ſuam de morte culpæ ad vitam gratiæ, & quia non dedit eam per affectus aliquos vel amores à gratia commoueri ad culpam. Audiant etiam Machabæos, qui in hymnis & confeſsionibus benedicebant Dominum qui magna fecit in Iſrael, & victoriam dedit illis 2. Machab. 10. audiat inquam talis, & *Apoſtolus.* *Pſalmus.* *Auguſtinus pes, eſt amor* *Machabæi.*

C non minus gratè referat gratias Domino pro victoria ſpirituali, quàm ipſi retulerant pro victoria corporali. Amplius autem proportionaliter ſe habere videntur fortitudo corporalis ad victoriam corporalem; & fortitudo ſpiritualis, ſcilicet gratia, ad victoriam ſpiritualem; ſed ex ſola fortitudine corporali ſine Deo iuuante non prouenit victoria corporalis, ſicut probat 31um. primi; quare nec ex fortitudine ſpirituali ſeu gratia ſine Deo iuuante victoria ſpiritualis poterat prouenire: Vnde & 1. Reg. 2. ſic ſcribitur, Pedes Sanctorum ſuorum ſeruabit, & impij in tenebris conticeſcent, quia non in fortitudine ſua roborabitur vir; & Pſalmo 32. Non ſaluatur Rex per multam virtutem, & Gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ: fallax equus ad ſalutem, in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur: In quo ergo? in eo quod ſequitur; Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius. Ad quem effectum? ad eum qui ſequitur, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame: Dicant ergo & verè dicant corde & ore omnes Catholici verſum ſequen- *Reg.* *Pſalmus.*

D tem; Anima noſtra ſuſtinet Dominum, quoniam adiutor & protector noſter eſt, ita quod non ſit quiſquam de quo veraciter poſſit dici; Ecce homo, qui non poſuit Deum adiutorium ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, in multitudine ſcilicet, ſeu magnitudine virtutum ſuarum, Pſalmo 51. Nec ſint, qui Deo dicant cum impijs, Recede à nobis Iob 21. ſed dicat quilibet cum Pſalmiſta, Adiutor meus eſto Domine, ne derelinquas me, Pſalmo 26. Vnde Aug. de Correptione & gratia 3. In bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis, nec ita vt cùm quiſque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat ſui liberatoris auxilio, ſed ita potiùs vt ab illo audiens, Sine me nil poteſtis facere; Dicat ei & ipſe, Adiutor meus eſto, ne derelinquas. Idem de perfectione iuſtitiæ hominum 33. Deo dicitur, Adiutor meus eſto ne derelinquas me; Non vtique ad corporalia capeſſenda, & mala cauenda, ſed ad gerendam perficiendamque iuſtitiam; propter quod dicimus, Ne nos || *inferas* in tentationem, *Auguſtinus* || inducas.

E ſed libera nos à malo. Nec adiuuatur, niſi qui & ipſe aliquid agit; adiuuatur autem ſi inuocat, ſi credit, ſi ſecundum propoſitum vocatus eſt: Currimus ergo cum proficimus, dum ſanitas noſtra in proficientibus currit, vt ex omni parte perfecti, ſine vlla ſimus omnino infirmitate peccati; quod non ſolum vult Deus, verum etiam vt impleatur facit atque adiuuat; & hoc nobiſcum agit gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum præceptis, ſacramentis, exemplis, ſed etiam Spiritu Sancto per quem latenter diffunditur charitas in cordibus noſtris; & ſupra eodem 21. oſtendit quomodo Dei præcepta ſint grauia, & quomodo leuia, & dicit quod grauia ſunt timenti, leuia ſunt amanti. Vnde ſic ait, Laborant in Dei præceptis qui ea timendo conantur implere, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam leuem, non ſolum non prementem onere ponderum, verumetiam ſub-

leuantem vice pennarum, quæ tamen charitas vt habeatur etiam tanta, quanta in corpore A
mortis huius haberi poteſt, parum eſt noſtræ voluntatis arbitrium, niſi adiuuet gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: Diffunditur quippe in cordibus noſtris, quod ſæpè dicendum eſt, non per noſipſos, ſed per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis: qui enim dicit, Fiat cor meum immaculatum, & itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, & non
‖ iniquitas; dominetur mei omnis ‖ *iniuſtitia*; & Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, & Ne nos inferas in tentationem, &c. huiuſmodi; hoc vtique orat vt præcepta Dei faciat, quæ vt fierent nec iuberentur ſi nil ibi noſtra voluntas ageret, nec oraretur, ſi ſola ſufficeret. Et capitulo 22°. debent commoneri charitati Dei non eſſe graue mandatum Dei, quæ non niſi per ſpiritum diffunditur in cordibus noſtris, non per arbitrium humanæ voluntatis, cui plus dando quàm oportet, ignorant iuſtitiam Dei: Quantacunque ergo charitas habeatur, non ſufficit liberum arbitrium ad facienda Dei præcepta, quæ omnem concupiſcentiam illicitam prohibent, & conſenſum in omnem tentationem nefariam interdicunt: ſed adhuc indiget auxilio Spiritus B
Sancti, per quem charitas diffundatur in eo ad talia facienda. Gloſſa quoque ſuper illud Pſalmi 32. Non ſaluatur Rex per multam virtutem, &c. ita dicit; Agit de ſpiritualibus: ſicut enim ſupra dixit, Quomodo fiant iuſti, ſcilicet à Deo per gratiam, ita & hic dicit, Quod poſtquam facti ſunt, ab eodem adiuuantur, & in bono conſeruantur, quaſi ſic fiunt iuſti, ſed nec facti ſua virtute ſaluantur, quia non ſaluatur Rex, &c. Hoc idem poſſet oſtendi per 42um. capitulum primi libri, vbi docetur, quod gratia ſeu charitas nihil agit, niſi quatenus à Spiritu
Auguſtinus Sancto dirigitur in agendo: Vnde Auguſtinus 5°. contra Iulianum 3. Quando, inquit, Deo donante ex vera viuitur fide, ipſe Deus adeſt & menti illuminandæ, & concupiſcentiæ ſuperandæ & moleſtiæ perferendæ. Item ſi gratioſus poſſet omni tentationi reſiſtere, vel hoc eſſet per auxilium gratiæ, vel per liberum arbitrium ſuum tantum; ſi per auxilium gratiæ, hoc eſſet quia gratia in illa reſiſtentia aliquid ageret, aut moueret, vel fortificaret tentatum, aut eius fortitudinem conſeruaret, & quicquid horum gratia faciat, hoc ſola non facit ſed Deus C
per eam, ſicut 2um. 3um. 4um. & 42um. capitula primi docent. Si per liberum arbitrium ſuum tantum, ergo fruſtra datur ſibi gratia ad hoc faciendum, niſi dicatur quod per gratiam hoc facilius faciat, quod erat ſuperiùs reprobatum; imò tunc ſequitur, quod homo ſine gratia, vel alio Dei auxilio qualicunque per liberum arbitrium ſuum tantum poteſt omni tentationi reſiſtere, & ſtrenuè ſuperare, quod ſuperiùs eſt damnatum. Item aliquis habens paruam chari-
Auguſtinus. tatem, per illam ſine alio Dei auxilio ſpeciali tentationem ſuperare non valet, dicente Auguſtino de gratia & libero arbitrio 36. qui vult facere Dei mandatum, & non poteſt, iam quidem habet voluntatem bonam, ſed adhuc paruam & inualidam; poterit autem cùm magnam habuerit & robuſtam: quando enim Martires illa magna mandata fecerunt, magna vtique voluntate, hoc eſt magna charitate fecerunt; de qua charitate ipſe Dominus ait, maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Ipſam charitatem A- D
poſtolus Petrus nondũ habuit, quando timore ter Dominum negauit: Timor enim non eſt in
Ioannes. charitate, ſicut ait Ioannes Euangeliſta in Epiſtola ſua; ſed perfecta charitas foras mittit timorem; & tamen quamuis parua & imperfecta non deerat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam: Putabat enim ſe poſſe, quod ſe velle ſentiebat. Item quamtamcunque
Auguſtinus. gratiam quis habeat, adhuc ſemper indiget auxilio Dei ne peccet. Vnde Auguſtinus de natura & grati 26. dicit, Medicus homo cum ſaluauerit hominem, iam de cætero ſuſtentandum elementis & alimentis corporalibus Deo dimittit: Ipſe autem Deus cum ſpiritualiter ſanat ægrum vel mortuum, id eſt, iuſtificat impium, & eum ad perfectam ſanitatem, hoc eſt ad perfectam vitam iuſtitiamque perduxerit, non deſerit, ſi non deſeratur, vt piè ſemper iuſteque viuatur; ſicut enim oculus corporis etiam pleniſsimè ſanus, niſi candore lucis adiutus non poteſt cernere; ſic & homo etiam perfectiſsimè iuſtificatus niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere: Sanat ergo Deus non ſolum vt deleat quod peccauimus,
Auguſtinus. ſed & præſtat etiam ne peccemus. Et idem oſtendit 8. ſuper Geneſin ad literam 19. pulchrè E
multum & diffuſè. Item ſi quis etiam in charitate ſine Deo iuuante, poſſet reſiſtere tentationi, & faceret, ipſe haberet magnum patientiæ meritum, & hoc à ſeipſo, non à Deo, quod falſum eſt; quia omne bonum non primum à primo bono deſcendit, & quia bona merita ipſis
Auguſtinus. merentibus prædeſtinantur à Deo, ſicut trigeſimum primum & 45. capitula primi docent; dicitque Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 16. Quoniam Pelagiani merita humana ſic
Apoſtolus. prædicant vt ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſsimè reſpondet Apoſtolus; quis enim te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti? Si autem acceperis, quid gloriaris, quaſi non acceperis? prorſus talia cogitanti veriſsimè dicitur, Dona ſua coronat Deus, non merita tua, ſi tibi à teipſo, non ab illo ſunt merita: Hæc enim ſi talia ſunt, mala ſunt, quæ non coronat

A coronat Deus; ſi autem bona ſunt, Dei dona ſunt; quia ſicut dicit Iacobus, Omne datum *Iacobus.*
optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum: Vnde di-
cit & Ioannes Domini noſtri præcurſor, non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei *Ioannes.*
datum deſuper, vtique de cœlo: Inde etiam venit Spiritus Sanctus; quando Ieſus aſcendit
in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus; & ſequitur capitulo 17. Si
ergo dona Dei ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tanquam merita tua, ſed tan-
quam ſua dona; qui & ad Sixtum Presbyterum vt recitat Lumbardus 2. ſent. diſt. 27. ita ſcri- *Lumbardus.*
bit; Cùm Deus coronat merita noſtra, nil aliud coronat quam munera ſua. Hanc quoque
ſententiam ſacra Scriptura & eius ſacri Doctores ſæpiſſime conteſtantur: Vnde præter ea
quæ ſuperius fuerant allegata, Pſalmiſta Pſalmo 17. Deo dicit; quoniam in te eripiar a tenta-
tione, & in Deo meo tranſgrediar murum; gloſſa, in te & per te, non à me eripiar à tentatio-
ne diaboli: & Pſalmo 90. Deus ipſe cum ipſo ſum in tribulatione eripiam eum; & Eccleſia-
B ſtici 33. timenti Deum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus eum conſeruabit, & libe-
rabit à malis; & Iob 5. In ſex tribulalationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te ma- *Iob.*
lum; & hoc eſt quod dicit Pſalmus trigeſimus tertius; Multæ tribulationes iuſtorum, & de *Pſalmus.*
omnibus his liberabit eos Dominus, & Pſalmo 65. Qui poſuit animam meam ad vitam, &
non dedit in commotionem pedes meos; & Pſalmo 24. Firmamentum eſt Dominus timen-
tibus eum; & oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos,
& Pſalmo 93. Quis conſurget mecum aduerſus malignantes, aut quis ſtabit mecum aduer-
ſus operantes iniquitatem; niſi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitaſſet in inferno
anima mea: Si dicebam motus eſt pes meus, miſericordia tua adiuuabat me; ſecundum nu-
merum dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam; &
Pſalmo 103. Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate; auertente autem te
faciem turbabuntur; auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur:
C vbi gloſſa; Manus eſt poteſtas Dei, quæ abunde replet omnia, ergo aperiente te manum tu- *Gloſſa.*
am, id eſt, poteſtatem tuam, omnia implebuntur bonitate; auertente autem te faciem, multi
impleti bonitate Dei, ſibi tribuerunt, quod habebant, & facti ſunt ſibi placentes; volens autem
eos probare Deus, quod non à ſe habent ſed à Deo, vt cum bonitate habeant humilitatem, ali-
quando eos perturbat; auertit ab eis faciem, & cadent in tentationem, & ita oſtendit illis, quia
quod iuſti erant, & rectè ambulabant, eo regente fiebat. Et Pſalmo 117. Dominus mihi
adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo; imò & ‖ *ego* deſpiciam inimicos meos: bonum ‖ eo
eſt confidere in Domino, quàm confidere in homine, aut in principibus; omnes gentes circui-
erunt me, & in nomine Domini, quia vltus ſum in eos, &c. talia. Impulſus & euerſus ſum vt
caderem, & Dominus ſuſcepit me, fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in
ſalutem; dextera Domini fecit virtutem, dextra Domini exaltauit me, & Pſalmo 137. Si am-
bulauero in medio tribulationis, viuificabis me, & ſuper iram inimicorum meorum ‖ *extendes* ‖ extendiſti
D manum tuam, & ſaluum me fecit dextra tua; & Pſalmo 22. Si ambulauero in medio vmbræ *Pſalmus.*
mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es; quem verſum allegat Proſper contra Caſ- *Proſper.*
ſianum 21. ad eandem concluſionem probandam: & illud, Salus iuſtorum à Domino; &
protector eorum eſt in tempore tribulationis, & illud Apoſtoli ad Rom 8. ſuperius allega-
tum, & illud quod Chriſtus dixit Petro Luc. 22. Ecce Satanas poſtulauit vt cribraret vos ve-
lut triticum; ego autem rogaui pro te Petre, ne fides deficiat tua; & immediatè ſubiungit, Quiſ- *Luc.*
quis in tribulationibus non deficit ab illo, ſe non dubitet adiuuari; ad quem quotidiè corda v-
niuerſorum fidelium clamant, Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo; quoni-
am cuſtodit Dominus animas Sanctorum ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos; quod
dictum Euangelicum recitat Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 10. ad hoc idem. Item
Iob 6. quæ eſt fortitudo mea vt ſuſtineam, & infra 17. Libera me & pone iuxta te, & cuiuſ- *Iob.*
uis manus pugnet contra me; ſicut dicit Apoſtolus ad Rom 8. Si Deus nobiſcum, quis
E contra nos; & Pſalmiſta vbi prius; ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala,
quoniam tu mecum es. Item Dominus ipſe Iob 40. Iob dicebat, Accinge ſicut vir lumbos tu-
os, interrogabo te, & indica mihi; Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis
me vt iuſtificeris? Si habes brachium ſicut Deus, & ſi voce ſimili tonas, circunda tibi deco-
rem & in ſublime erigere, & eſto glorioſus; diſperge ſuperbos in furore tuo & reſpiciens om-
nem arrogantem humilia, & ego confitebor quod ſaluare te poſſit dextera tua; quaſi diceret,
Si potes facere ſupra dicta, poteſt & tua dextera te ſaluare; ſin autem non poteſt, quod patet
per beatum Gregorium 32. Moral. 8. dicentem, cum qua hæc Dominus intentione præmiſe-
rit, fine ſubditæ quæſtionis oſtendit, dicens; Et ego confitebor tibi quod ſaluare te poſſit *Gregorius.*
dextera tua, ac ſi apertè diceret; Si potes terribilia hæc facere, ipſe quæ protuli; tibi, & non

mihi deputo omnia bona quæ feciſti; ſi verò peccantes alios reſpiciendo non potes perdere, A liquet quod à reatu nequitiæ tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad B. Iob dicitur, quod ſua virtute non ſaluetur, & tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri viribus longe ſunt, deſpecto Dei adiutorio, ſua ſe fortitudine ſaluari poſſe confidunt. Item 1. ad Corinth. 10. dicit Apoſt. fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt poſſitis ſuſtinere; ex quo patet, quod ſi Deus cum tentatione prouentum non faceret, tentatus ſuſtinere non poſſet: Vnde Auguſtinus de libertate Arbitrij ad Hilarium 2. ſic ait; Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona ſi diuinitus adiuuetur; Docet hoc ipſa Dominica oratio; Fruſtra enim Dominum rogantes dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ne nos inferri deſerendo permittas: Fidelis enim Deus ait Apoſtolus qui vos non permittit tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam exitum vt poſſitis ſuſtinere; vt quid hoc dixit ipſum Dominum facere, ſi hoc ſine ipſius adiutorio in ſola noſtra poteſtate eſt? Nam & ipſa lex in hoc adiutorium data eſt illis, qui ea legitime vtuntur, vt per illam ſciant, vel quid iuſtitiæ iam acceperant, vnde gratias agant, vel quid adhuc eis deſit, quod inſtanter petant; qui autem ſic audiunt, quod ait lex, Non concupiſces, vt hoc, quod didicerunt, ſufficere ſibi arbitrantur, nec adiutorio gratiæ ad faciendum quod iuſſum eſt, dari ſibi virtutem credunt & potentiam, ad hoc eis lex ſubintrauit, vt abundet delictum. Idem dicit idem Apoſtolus ad Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini; ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis; & ne crederemus hoc fieri ſpiritu noſtro non Dei, continuò ſubiungebat; quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Quare Beatus Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 26. ſic dicit; nec debetis in homine, hoc eſt in vobis ipſis, non in Domino gloriari, quando non ſecundum carnem viuitis, ſed ſpiritu actiones carnis mortificatis; vt autem non ſe extollerent quibus iſta dicebat, exiſtimantes ſe ſuo ſpiritu tanta hæc bona opera facere poſſe, non Dei; propterea cùm dixiſſet, ſi autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis; continuò ſubiecit; Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt: quando ergo ſpiritu facta carnis mortificaueritis, vt viuatis, illum glorificate, illum laudate, illi gratias agite, cuius ſpiritu agimini, vt iſta valeatis, vt vos filios Dei eſſe monſtretis; & eandem autoritatem Apoſtoli ad eundem ſenſum exponit de prædeſtinatione Sanctorum, 13. & 6. contra Iulianum 14. Item Sapientiæ 8. dicit Sapiens iſto modo; Vt ſciui quoniam non poſſum aliter eſſe continens niſi Deus det; & hoc ipſum erat ſapientia ſcire, cuius eſſet hoc donum; adij Dominum, & deprecatus ſum illum; & Matth. 19. loquens Saluator de continentia virginali dicebat, Non omnes capiunt verbum iſtud; ſed quibus datum eſt, & qui poteſt capere, capiat. Apoſtolus quoque 1. ad Cor. 7. loquens de continentia virginali, viduali, & coniugali, ſic ait, volo autem omnes homines eſſe ſicut memet ipſum, ſcilicet virginaliter continentem; ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius ſiquidem ſic, alius verò ſic: Ergo nullus poteſt ex ſe ſine dono Dei virginaliter, vidualiter aut coniugaliter continere: Et ad iſtum ſenſum iſtas autoritates tractat Proſper contra Caſſianum 22. & Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 8. dicens, Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt; quibus enim non eſt datum, aut nolunt, aut non implent, quod volunt, ita vt hoc verbum, quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donũ eſt, & liberi arbitrij. De ipſa quoq; pudicitia coniugali, Apoſtolus ait; Quid vult, faciat; non peccat ſi nubat, & cùm hoc Dei donum eſt, dicente ſcriptura, à Domino iungitur mulier viro: Ideo Doctor gentium & pudicitiam coniugalem per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam per quam nullus concubitus quæritur ſermone ſuo commendans, & hoc & illud donum Dei eſſe monſtrauit, ſcribens ad Corinthios & admonens coniuges ne ſe inuicem fraudent, quos cùm admonuiſſet, adiecit; Vellem autem omnes homines eſſe ſicut meipſum, quia vtique ab omni concubitu continebat, & continuò ſubiunxit, ſed vnuſquiſque proprium donum à Deo habet, alius ſic, alius autem ſic: Et ſequitur nono capitulo, Nunquid tam multa quæ præcipiuntur in lege Dei, ne fornicationes & adulteria committantur; indicant aliud quam liberum arbitrium: Neque enim iuberentur niſi homo haberet propriam voluntatem, qua diuinis præceptis obediret, & tamen donum Dei eſt, ſine quo ſeruari caſtitas præcepta non poteſt: Vndè ait ille in libro Sapientiæ; Cum ſcitem quia nemo eſſe poteſt continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientia ſcire cuius eſſet hoc donum; vt autem iſta non ſeruentur caſtitatis ſancta mandata, vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus, vbi ſi dixerit, volo ſeruare, ſed vincor à concupiſcentia mea, mihi reſpondet Scriptura, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum, quod tamen vt fiat, adiuuat gratia, quæ niſi adiuuerit, nihil lex erit, niſi virtus peccati: Augetur enim concupiſcentia, & maiores vires accipit lege prohibente niſi adiuuerit ſpiritus gratiæ,

A tiæ, & addit capitulo 10°. propter quod dicit & cæleſtis Magiſter, Vigilate & orate ne intretis in tentationem: Ergo vnuſquiſque contra ſuam concupiſcentiam dimicans, oret ne intret in tentationem; Nemo autem intrat in tentationem, ſi voluntate bona vincat concupiſcentiam malam, nec tamen ſufficit arbitrium voluntatis humanæ, niſi à Domino victoria concedatur: Si enim dixiſſet Saluator, ‖ *Vigilate* ne intretis in tentationem, admonuiſſe tantummodo videretur hominis voluntatem; cùm verò addidit & orate, oſtendit Deum adiuuare, ne intret in tentationem, & per eandem rationem probat 4. contra Iulianum 2. continentiam coniugalem eſſe donum Dei; & ſimiliter cap. 3°. & 5°. contra Iulianum 15. Bene, inquit, diſcernis inter bonum minus coniugale, & bonum amplius continentiæ, ſed tuum dogma non deſeris inimiciſsimum gratiæ Dei: Dicis enim quod Deus continentiæ gloriam libertate electionis honorauerit, dicens, Qui poteſt capere, capiat; tanquam hæc capiatur, non Dei munere, ſed arbitrij libertate; & taces, quod ſupra dixerat, non omnes capiunt hoc ‖ Vigiletis

B verbum, ſed quibus datum eſt; vide quæ dicas, vide quæ taceas, & cap. vlt. Auguſtinus ſic alloquitur Iulianum; quod vos dicitis, Chriſtiana doctrina non dicit, id eſt vt verba tua ponam, hominem ſufficere ingenitis ſibi motibus ſcilicet, concupiſcentiæ dare leges; hoc non dicimus, ſed dicimus quod dixit Apoſt. cum hinc loqueretur, vnuſquiſq; proprium donum habet à Deo, & quod dixit Deus, ſine me nihil poteſtis facere; & non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt, cum poſſet dicere non omnes capiunt verbum hoc, ſed qui voluerunt, ſi verum eſt quod dicitis vos. Idem quoque de ſancta virginitate 17. ita dicit, de ipſa continentia loquens; Apoſtolus ait, Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius ſic, alius quidem ſic: Quis ergo donat iſta? Quis diſtribuit propria, vnicuique ſicut vult? Nempe Deus, apud quem non eſt iniquitas; ac per hoc qua æquitate ille faciat alijs ſic, alijs autē ſic, homini noſſe aut impoſſibile aut omnino difficile eſt, quin tamen æquitate faciat dubitare fas non eſt. Quid itaque habes quod non *Auguſtinus*

C accepiſti? aut qua peruerſitate minus diligis à quo amplius accepiſti? Quapropter ‖ *hoc* poſſit indubitandæ humilitatis cogitatione, à ſe ſibi putet eſſe Dei virgo, quod talis eſt, ac non potius hoc donum optimum deſcendere deſuper à Patre luminum. Et 18. cap. probat idem per illud Sap. 8. ſuperius allegatum; & infra, Quiſquis ab initio pudicus permanet ab illo regitur, & quiſquis ex impudico fit, ab illo corrigitur, & quiſquis in finem impudicus eſt, ab illo deſeritur, & quaſi per totum illum librum concluſionem iſtam cum ſuis annexis oſtendit, ipſomet dicente, 2. Retract. 23. Poſteaquam ſcripſi de bono coniugali, expetebatur vt ſcriberem de ſancta virginitate, nec diſtuli; at id Dei munus, & quàm magnum, & quanta humilitate cuſtodiendum eſſe, vno ſicut potui, volumine oſtendi. Imò quod eſt maius miraculum, quilibet homo quodcunque peccatum committeret, niſi Deus eum ſpecialiter præſeruaret, teſte beato Auguſtino in De ſancta virginitate; qui poſtquam virginitate plurimum extollebat, & ſibi charitatem aſsignauit cuſtodem, tollens virginibus fatuis occaſionem quæ ‖ hæc *Auguſtinus.*

D poſſet earum minuere charitatem, quia ſcilicet ipſis ſemper caſtè viuentibus parum dimittitur; oſtendit eas ardentius debere Deum diligere, qui eas in peccata cadere non permiſit, quam lapſas quibus quæcunque peccata dimiſit, & quod debeant deputare tanquam eis omnino dimiſſum, quicquid mali ab eis non eſt illo regente commiſſum, quod tamen non eſſet aliquomodo verum, niſi Deus ſic pręſeruaret quemcunque à quocunque peccato non commiſſo, quod aliter illud committeret niſi quoque præſeruatus, amplius reparato Deum diligere teneretur. Vnde cap. 17. ita dicit; fortè minus timebis, magiſque inflabis, vt modicum diligas eum, qui te tantum dilexit, quia modicum tibi dimiſit, viuenti videlicet à pueritia religioſè, pudicè pia caſtitate, ‖ *illibata* virginitate, quaſi non tu multò ardentius debes diligere eum qui flagitioſis ad ſe reuerſis quæcunque dimiſit, in ea te cadere non permiſit; aut verò ille Phariſæus qui propterea modicum diligebat, quia modicum ſibi dimitti æſtimabat, nunquid ob aliud hoc errore cęcabatur, niſi quia ignorans Dei iuſtitiam, & ſuam volens conſtituere, iu- *Auguſtinus.* ‖ inlicita

E ſtitię Dei ſubiectus non erat? Vos autem genus electum, & in electis electius virginei chori ſequentes agnum, etiam vos gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus ne forte quis extollatur: Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis, vt in illis ambulemus: Ergone hunc quanto eius donis ornatiores eſtis, tanto minus amabitis? auertat tam horrendam ipſe dementiam. Proinde quoniam verum veritas dixit, quod ille cui modicum dimittitur, modicum diligit; vos vt ardentiſsimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberè vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimiſſum, quicquid mali à vobis non eſt illo regente commiſſum: Oculi enim noſtri ſemper ad Dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes noſtros; & niſi Dominus cuſtodiat ciuitatem in vanum vigilat, qui cuſtodit eam, & continuò de continentia ſpecialiter

probat idem vt ſuperius allegaui; & addit, Ita non putabit modicum ſibi dimiſſum, vt modicum diligat, & ignorans Dei iuſtitiam, ac ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſubijciatur. In quo vitio Simon ille laborauit, quem ſuperauit mulier, cui dimiſſa ſunt peccata multa, quoniam dilexit multum; ſed cautius atque verius cogitabit omnia peccata ſic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus cuſtodit ne comittantur: & capitulo 23. Quicquid mali ipſo cuſtodiente non committitis, tanquam ab illo remiſſum deputate, ne modicum vobis exiſtimantes dimiſſum, modicum diligatis. Qui & in ſermone de Magdalena 6. O inquit, Phariſæe, ideo parum diligis, quia parum dimitti ſuſpicaris; non quia parum dimittitur, ſed quia parum reputas eſſe quod dimittitur: Quid ergo, inquit ille? Ego qui homicidium non feci, homicida deputandus ſum? qui adulterium non commiſi, pro adulterio puniendus ſum? aut iſta mihi dimittenda ſunt, quæ non commiſi? Ecce iterum conſtitue duos, & loquamur ad eos; Venit vnus ſupplex peccator coopertus ſpinis tanquam hericius, & nimis timidus tanquam lepus; ſed petra eſt refugium herinacijs & leporibus; venit ad petram, inuenit ad petram refugium, auxilium accipit; Alius non multa commiſit, quid ei faciemus vt multum diligat? quid perſuadebimus? contra Domini verba veniemus, cui modicum dimittitur, modicum diligit? Ita planè, cui modicum dimittitur: ſed ô tu qui dicis te non multa commiſiſſe, quæro, quo regente? Nonne Deo? Deo gratias quòd motu & voce vera intellexiſſe vos ſignificaſtis. Iam vt video ſoluta quæſtio eſt: Hic multa commiſit, & multorum debitor factus eſt; ille gubernante Deo pauca commiſit; cui deputat iſte quod dimiſit, hinc & ille deputet quod non commiſit; adulter non fuiſti in illa tua vita præterita plena ignorantiæ, nondum illuminatus, nondum bonum malumque diſcernens, nondum credens in illum, qui te neſcientem regit; hoc tibi dicit Deus tuus, regebam te mihi, ſeruabam te mihi, vt adulterium non committeres; ſuaſor defuit, & vt ſuaſor deeſſet, ego feci; locus & tempus defuit; & vt hæc deeſſent ego feci; affuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus; vt non conſentires, ego terrui; Agnoſce ergo gratiam eius, cui debes, & quod non commiſiſti. Mihi debet iſte, quod factum eſt, & dimiſſum vidiſti; mihi debes & tu, quod non feciſti; Nullum eſt enim peccatū quod fecit homo, quod non poſsit facere alter homo, ſi deſit rector à quo factus eſt homo. Item 22ª. propoſitio ſententiarum Proſperi, cui & præmittitur titulus de adiutorio Dei, ſic dicit, Diuini eſt muneris cum & rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate atque iniuſtitia continemus. Sed hic forſitan aliquis reſpondebit, & dicet, quod liber Auguſtini prædictus intitulatur non de virginitate ſimpliciter, ſed de ſancta virginitate; Ideoque omnia illa de virginitate ſeu continentia ſuperius allegata, debent intelligi de ſancta virginitate, aut continentia ſancta, & alia ſimilia, cuiuſmodi tantum in fidelibus reperitur, propter ſanctimoniam caſtitatis quæ omnes virtutes perficit, & conſummat, quia omnis ſancta continentia quantum ad ſuam ſanctitatem eſt à Deo, ſed quantum ad continentiam ipſam ſimpliciter eſt à libero arbitrio voluntatis, ideoque & in infidelibus reperitur. Hoc autem refellitur per capitulum proximum manifeſtè, & per autoritatem Auguſtini in ſermone de Magdalena præmiſſam. Nec iſta falſigraphia effugerat ſanctos Patres: Hæc enim fuit proteruia Iuliani hæretici Pelagij ſectatoris, quam oppoſuit Auguſtino dicenti quod continentia fuerat donum Dei; Continentia enim vt dixit Iulianus in infidelibus reperitur ex libero voluntatis arbitrio ſine alio dono Dei. Vnde Auguſtinus 4. contra Iulianum 5°. ſic dicit; Acerbiſsimi generis inimici exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare virtutibus, in quibus ſine adiutorio gratiæ, ſolum eſt naturæ bonum, licet ſuperſtitionibus mancipatum; qui ſolius libertatis ingenitæ viribus, & miſericordes crebro & modeſti & caſti inueniuntur & ſobrij: Ad hæc autem Auguſtinus reſpondet dupliciter; Primò quod hæc etiam in infidelibus ſunt dona Dei, nec tantum à libero procedunt arbitrio; Secundo quia hæc & huiuſmodi in infidelibus non ſunt veræ virtutes. Vnde & in eodem 5°. capitulo, ſic redarguit Iulianum; Quanto ſatiùs, ſi te impios ita laudare delectat, vt non audias dicentem Scripturam, qui dicit impium iuſtum eſſe, maledictus erit in populo, & deteſtabilis in gentibus, ſed virtutibus veris eos prædices abundare? Quanto, inquam, ſatius hæc ipſa in eis dona Dei eſſe fatereris, ſub cuius occulto iudicio, nec iniuſto, alij fatui, alij tardiſsimi ingenij, alij obliuioſi, alij acuti memoreſuè naſcuntur; & ita de omnibus differentijs alijs vitiorum atque virtutum proſequitur inductiuè, & addit in fine capituli; quanto ergo tolerabilius illas quas dicis impijs eſſe virtutes diuino muneri, potius quam eorum tribueres tantummodo voluntati, licet ipſi hoc neſciant, donec ſi ex illo ſint prædeſtinatorum numero accipiant ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciant quæ à Deo donata ſunt eis. Et infra 6°. capitulo probat idem per autoritatem ſcholæ Pythagoricæ & Platonicę, ita dicens; Verum tu in hac cauſa, etſi ad ſcholam Pythagoræ prouoces aut Platonis; vbi eruditiſſimi atque doctiſsimi viri multo excelſiores

Marginalia: *Auguſtinus.* (beside "vobis exiſtimantes dimiſſum…"); *Proſper.* (beside "eſt homo. Item 22ª…"); *Reſponſio.* (beside "iniuſtitia continemus…"); *Auguſtinus.* (beside "arbitrio ſine alio dono Dei…"). Section letters in right margin: A (first line), B (beside "dus tanquam lepus…"), C (beside "res, ego terrui…"), D (beside "à libero arbitrio voluntatis…"), E (beside "tem Scripturam…").

A res cæteris Philoſophica nobilitate, veras virtutes non eſſe dicebant, niſi quæ menti quodammodo imprimuntur, à forma illius æternæ immutabiliſq; ſubſtantiæ qui eſt Deus; etiam illic aduerſum te, quantum donat, qui nos vocauit, pietatis libertate, clamabo, nec in iſtis eſt vera iuſtitia: & infra eodem probat ſpecialiter quod continentia infidelium non ſit vera virtus; & dicit, nec continentia ſiue pudicitia vera virtus eſt impiorum, quia cùm non ad ſuum referuntur Autorem Dei dona, hoc ipſo malè his vtentes efficiuntur iniuſti: Ergo continentia & pudicitia etiam impiorum ſunt dona Dei, & capitulo 10. dicit quod omnia bona infidelium, ſiue in animi ſiue in corporis bonis ſint, Dei dona ſunt, & inferius 12. poſt longum proceſſum finaliter ſic concludit, Ex quo colligitur etiam ipſa bona opera quæ faciunt infideles, non ipſorum eſſe, ſed illius qui bene vtitur malis. Quem venerabilis Beda ſequens contra eundem Iulianum hæreticum fecit ſpecialiter vnum librum; in cuius capitulo 12. inter multos eius errores recitat iſtum vnum; Quam multos Philoſophorum, inquit Iulianus,
B audiuimus, & legimus, & ipſi vidimus caſtos, patientes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, honores ſimul ac delicias mundi reſpuentes, & amatores iuſtitiæ non minus quàm ſapientiæ, vnde quæſo hominibus alienis à Deo, quæ Deo placent? Vnde hæc illis bona niſi de naturæ bono? & cùm vt dixi, vel vnum omnia vel ſingulos ſingula habere videamus; cumque hominum vna natura ſit, exemplo ſuo inuicem ſibi oſtendunt omnia in omnibus eſſe poſſe quæ vel ſingula inueniuntur in ſingulis, quod & iam ſine Deo homines oſtendunt quales à Deo facti ſint. Vide quid Chriſtiani facere poſſint, quorum in melius per Chriſtum reſtaurata natura eſt, & qui diuinæ gratiæ iuuantur auxilio; cui Beda capitulo 13. ſic reſpondet, *Beda.* quod dicit multos Philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam aliaſque de naturæ bono habere virtutes, conſtat quod quicunque Philoſophorum Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam neſcierunt, hi nullam veram virtutem nec veram ſapientiam habere vllam potuerunt: In quantum verò vel guſtum aliquem ſapientiæ cuiuſlibet, vel virtutis imagina-
C tionem habebant, deſuper hoc totum acceperunt, non ſolum munere primæ conditionis, verumetiam quotidiana eius gratia, qui creaturam ſuam nec ſe deſerentem deſerens, dona ſua prout ipſe iudicauerit hominibus, & magna magnis, & parua largitur paruis. Auguſtinus *Auguſtinus.* quoq; in ſermone de patientia qui eſt quadrageſimus nonus inter eius ſermones capitulo 12. Si quis, inquit, non habens charitatem quæ pertinet ad vnitatem ſpiritus, & vinculum pacis quo Catholica Eccleſia congregata connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus ne Chriſtum neget patitur tribulationes, anguſtias, famem, nuditatem, pericula, perſecutionem, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel beſtias, vel ipſam crucem timore gehennarum & ignis æterni; nullo modo iſta culpanda ſunt, imò verò & hic laudanda patientia eſt: Non enim dicere poterimus melius ei fuiſſe, vt Chriſtum negando nihil horum pateretur quæ paſſus eſt confitendo, ſed æſtimandum eſt fortaſſe tollerabilius ei futurum iudicium, quàm ſi Chriſtum negando cuncta illa vitaret; ſed merito quæri poteſt vtrum & iſta patientia do-
D num Dei ſit, an viribus tribuenda ſit voluntatis humanæ, qua quiſquis ab Eccleſia ſeparatus, non pro errore qui eum ſeparauit, ſed pro veritate ſacramenti ſeu verbi quæ apud eum remanſit, timore pœnarum æternarum pœnas patitur temporales. Cauendum eſt enim ne fortè ſi Dei donum iſtam patientiam dixerimus, hi quibus ineſt, etiam ad regnum Dei credantur pertinere; ſi autem illam donum Dei negauerimus, cogamur fateri ſine adiutorio & munere Dei in voluntate hominis eſſe poſſe aliquid boni: Neque enim hoc non eſt bonum vt credat homo, æterno ſupplicio ſe eſſe puniendum ſi negauerit Chriſtum, & pro iſta fide qualecunque ſupplicium perferat, & contemnat humanum: proinde ſicut negandum non eſt hoc eſſe donum Dei; ita intelligendum eſt, alia eſſe dona filiorum illius Ieruſalem quæ ſurſum eſt libera mater noſtra. Hæc ſunt enim quoddammodo hæreditaria in quibus ſumus hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti: Alia verò quæ poſſunt accipere etiam concubinarum filij, quibus Iudæi carnales, & ſchiſmatici, vel hæretici comparantur; quamuis enim
E ſcriptum ſit, Eijce ancillam & filium eius, neque enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac, & Abrahæ dixerit Deus, In Iſaac vocabitur tibi ſemen; quod ſic eſt Apoſtolus interpretatus, vt diceret, id eſt, non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed filij promiſſionis deputantur in ſemine, vt intelligeremus ſemen Abrahæ ſecundum Iſaac propter Chriſtum ad filios Dei pertinere, qui ſunt corpus Chriſti & membra, id eſt, Eccleſia Dei vna, vera, germana, catholica, tenens piam fidem; non eam quæ per elationem vel timorem, ſed eam quæ per dilectionem operatur; Tamen etiam filios concubinarum, quando à filio ſuo Iſaac dimiſit Abraham, nonnulla eis largitus eſt munera, ne relinquerentur omnino inanes, non vt tenerentur hæredes. Sic enim legimus, Dedit autem Abraham omnem cenſum ſuum Iſaac filio ſuo, & filijs concubinarum ſuarum dedit Abraham munera, & dimiſit eos ab Iſaac filio ſuo: Si ergo filij

filij ſumus liberę Ieruſalem, alia dona exhæreditatorum, alia intelligamus hæredum: hi enim A
hæredes ſunt, de quibus dicitur; Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater. Item hæc reſponſio ſupradicta non ſtat cum illo dicto Sapientis; Vt ſciui, quod non poſſum eſſe continens niſi Deus det: Loquitur enim ibi de continentia abſolutè, non tantum de ſancta continentia in ſanctitate, ſcilicet caſtitatis: Nec ſtat cum illo dicto Saluatoris, Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, ipſo indicente, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur; diſcipuli eius dixerunt; ſi ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere, ſed ſupple, expedit continere; quibus ita dicentibus ſic reſpondit, Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt: Sicut ergo ipſi loquebantur abſolutè de nubere, & intellexerunt de continere; ſimiliter videtur quòd Saluator reſponderit ad ſimilem intellectum; nec etiam poteſt ſtare cum illo dicto Apoſtoli, Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem B
ſic, alius verò ſic: Ipſe enim loquebatur fidelibus iam conuerſis habentibus charitatem; ergo illa proprietas, ſiue alietas non poteſt intelligi de alietate continentiæ quantum ad habitum ſeu || *carentiam* ſanctitatis, & quia || *ſanctitatis carentia* non dicitur ibi ab Apoſtolo donum Dei, intelligitur ergo de proprietate, ſeu alietate ipſius continentię eſſentialiter., ſcilicet virginalis, vidualis; & etiam coniugalis; Fidelium habentium ſanctitudinem caſtitatis; & ſic illum locum exponunt omnes catholici tractatores. Item Auguſtinus vt erat ſuperius allegatum, tractans illud dictum Apoſtoli, dicit quod impoſſibile, aut omnino difficile eſt homini noſſe, qua æquitate Deus faciat alijs ſic, alijs autem ſic; ergo Deus facit alium fidelem virginaliter, alium coniugaliter continere; quod etiam clarè patet, quia ſi continentia virginalis, vel coniugalis fidelium dependeret tantummodo ex libero arbitrio voluntatis humanę, facile eſſet homini noſſe, cur alius continet ſic, alius verò ſic; quia ſcilicet, alius liberè vult ſic, alius verò liberè vult ſic. Item continentia à quocunque peccato eſt donum Dei, vt erat C
ab Auguſtino ſuperiùs allegatum, ergo continentia coniugatorum fidelium ab actu coniugali culpabili venialiter; imò & omnis continentia fidelium vel infidelium à quocunque lapſu fornicationis, adulterij vel inceſtus eſt ſpecialiter donum Dei; omnis ergo continentia nedum ſecundum ſuam circumſtantiam quæ eſt ſanctitas caſtitatis, ſed ſecundum ſuam ſubſtantiam, ſiue ſit caſtitati coniuncta, ſiue ſeiuncta, eſt veraciter donum Dei. Nec debet videri mirabile, quod Deus donat infidelibus caſtitatem, quia ſicut 31um. primi demonſtrat, omnes res etiam infidelium diuina prouidentia gubernantur; ipſe enim gratis, dat eis corpus & animam, & quicquid boni qualitercunque habent: Vnde Gen. 20. legitur, quod Abimelech Rex Ierare tulit Saram vxorem Abrahæ, ſed eam non tetigit, cuius cauſa redditur ibi talis; Dixit ad eum Deus, Ego ſcio quod ſimplici corde feceris, & ideo cuſtodiui te ne peccares in me, & non dimiſi vt tangeres eam; & ſupra eodem 12. ſcribitur ſimile, ſcilicet quod Sarai vxor Abraham ſublata eſt in domum Pharaonis Regis Aegypti, & quod Deus flagellauit Pharao- D
nem & domum eius plagis maximis propter eam; in tantum quòd eam omnino non tetigit, vt ſupplent omnes Catholici tractatores. Patet ergo quod quicunque ſuperat tentationem carnis nefariam, non tantum liberi arbitrij viribus, ſed auxilio Dei hoc facit: Quare & in omnibus tentationibus alijs patet idem. Vnde Pſalmiſta Pſalmo 120. Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam; Per diem Sol non vret te, nec Luna per noctem; Dominus cuſtodit te ab omni malo; & Pſalmo 123. Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, niſi quia Dominus erat in nobis, cùm exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos, cum iraſceretur furor eorum in nos; forſitan aqua abſorbuiſſet nos; Iſte autem eſt quintus Pſalmus gradualis, & quintus gradus vt dicit ibi gloſſa, eſt, vt liberati à periculis non ſibi, ſed Domino tribuant; & ne hoc aduerbium dubitandi fortè ſeu forſit in quenquam ad dubitandum inducat, nunquid Pſalmiſta hæc dixerit aſſerendo, an potius dubitando, ſciendum ſecundum gloſſam, quod pro hoc Græco (ἄρα) verbo dubitationis; E
Latini poſuerunt forſitan, quod intelligibilius diceretur, An putas; vt ſit ſenſus cùm exurgerent homines in nos, an putas quod viuos deglutiſſent nos; quaſi diceret, imò certè, ideoque ſecundum gloſſam in prima parte Pſalmi ſancti memores quanta euaſerunt, ſoli miſericordiæ Dei aſcribunt; in ſecunda verò gratias agunt, quia liberati ſunt, dicentes; Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum; Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium, laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram; & Pſalmo 124. Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Item Apoſtolus 2. ad Cor. 4. dicit; Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas

|| charitatē
|| charitatis
Auguſtinus.
Gen.
Pſalmus.
Apoſtolus.

A mitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur ſed non anguſti-
amur; aporiamur, ſed non deſtituimur, perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur; de-
ijcimur, ſed non perimus; & hoc ſicut ipſemet dicit ſupra eadem 1. Vt non ſimus fidentes
in nobis, ſed in Deo. Ad hoc idem facit planiſſimè & pleniſſimè vtriuſque ſeries teſtamenti
in lege, Prophetis, Pſalmis, Hagiographis, Euangelijs, ac etiam Epiſtolis vniuerſis. Satis er-
go reputo cuilibet humili catholico perſuaſum, nullum tentatum ſolius liberi arbitrij viribus
ſine gratia vel cum gratia quantacunque, ſine alio Dei auxilio || *ſpeciali* poſſe tentationem ali- || ſpirituali
quam ſuperare; & ſi quis aliter ſapiat quantumlibet gratioſus, caueat ne fortè non ſobriè ſa-
piat; ſed potius plus ſapiens quàm oportet; deſipiat, præſumat talis de ſua virtute, ſed caueat,
quia Deus de ſua virtute præſumentes humiliat; Dicat in abundantia ſua, non mouebor in
æternum; ſed aduertat quid ſequitur, Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtu-
tem, & caueat ne fortè auertat faciem ſuam ab eo, & factus ſit conturbatus, nec vlla ſit vtili-
B tas in ſanguine ſuo, dum in corruptionem deſcendat; Dicat cum Angelo Laodicææ Eccle-
ſiæ, Diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo, ſed caueat quod Amen teſtis fidelis & ve-
rus Angelo illi dicit; Scio opera tua, quod neque calidus neque frigidus es: Vtinam calidus
eſſes aut frigidus, ſed quia tepidus es & non frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore
meo, quia dicis quod diues ſum, & locupletatus & nullius egeo; & neſcis quia || *miſer* es, & || mendicus
miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Non dicat Patri cœleſti ne nos inducas in tenta-
tionem, & dicam ſibi audacter quod in tentationem peſſimam eſt inductus; nec dicat, Deus
in adiutorium meum intende nec cætera talia, quæ verax & humilis Dei Eccleſia cum omni
deuotione dicere nuſquam ceſſat, ſed in arcu ſuo ſperet, & eius gladius ſaluet eum, & ſine
dubio ipſe auertat adiutorium gladij eius, & non auxiliabitur ei in bello. Deſtruet eum ab e-
mundatione, & ſedem eius in terra collidet; Minorabit dies temporis eius, & eum confuſio-
ne perfundet; videbunt quoque iuſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent; Ecce
C homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum: Non ſic autem ſobrij eccleſiæ filij, non ſic
ſapiunt, non ſic deſipiunt, non ſic inſaniunt, ſed humiliter & veraciter ſanè dicunt; Deus
noſter, refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis; propte-
rea non timebimus, dum turbabitur terra, propria firmitate præſumens, & montes elati, vires
proprias extollentes, in cor maris profundiſſimi transferentur.

CAP. VI.

Quod illud Dei auxilium ſpeciale eſt voluntas eius inuicta.

D

POſtquam in præcedentibus eſt oſtenſum nullum tentatum ſoli-
us liberi arbitrij viribus ſine gratia, vel cum gratia quantacun-
que abſque alio Dei auxilio ſpeciali poſſe tentationem aliquam
ſuperare; Reſtat conſequenter inquirere, quod ſit illud auxili-
um quo tentati omnia ſuperant tentamenta, & ſine quo in omni-
bus ſuperantur. Illud autem auxilium cùm non ſit liberum ar-
bitrium, nec gratia creata ſeu charitas, quæ ſunt maxima dona
Dei creata, & maximi auxilij, quid poteſt eſſe niſi diuina volun-
tas? Nam cuicunque Deus auxiliatur, voluntariè auxiliatur, ſi-
cut quicquid agit ad extra non natura, nec ex ſola cognitione,
E ſed voluntate illud agit, ſicut octauum & nonum capitula primi
docent. Abſit etiam quod quenquam fortuito aut caſualiter
adiuuaret, quia tunc vigeſimum ſecundum, vigeſimum ſeptimum, vigeſimum octauum, &
vigeſimum nonum primi eum turpiter obiurgarent: Voluntas ergo diuina eſt illud auxilium
ſine quo tentatus quilibet ſuperatur, ſicut ex 22°. primi, & alijs præhabitis ſciri poteſt, & per || tentamen-
quod tentatus quilibet ſuperans efficaciter ſuperat || *tentatorem*, ſicut 10um. primi cum præ- tum.
miſſis oſtendit: Vnde ſanctus Dauid in pugna ſpirituali ſatis expertus, quia frequenter ſu- *Pſal. 29.*
peratus & ſuperans, ita dicit; Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius; Ira ſcilicet,
in culpam proſternens cui Dominus indignatur, & vita in innocentia ſuſtinens cui Dominus
voluntariè auxiliari dignatur; quanquam & aliter exponatur, ſed iſtam expoſitionem totus
proceſſus

proceſſus illius Pſalmi 29^{i}. prætendit : Exaltabo, inquit, te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, A
nec delectaſti inimicos meos ſuper me, Domine Deus meus, clamaui ad te, & ſanaſti me ;
Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum : & tunc
excitando ad gratiarum actionem pro tantis beneficijs Domino ſtatim ſubdit ; Pſallite Domino
ſancti eius, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius, quoniam ira in indignatione eius,
Gloſſa. & vita in voluntate eius, & ſecundum gloſſam ſuper verſum ſequentem, Illa ira eſt fletus qui
Pſalmus. eſt omnimoda hominis miſeria tam culpæ, quàm pœnæ. Idem Pſalmo 5°. Domine, inquit,
Gloſſa. vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos ; vbi gloſſa, Bona voluntas qua nos coronaſti,
nobis eſt vt ſcutum contra inimicum quo protegimur, & ipſa eſt vt corona, id eſt arma, quibus
expugnatur inimicus ; hæc eſt ſcutum contra eum qui tentationibus & tribulationibus
ſuggerit deſperationem, & eſt ſenſus, bona voluntas tua protegit nos & vincere facit ; vel ita,
ſcutum quod à rotunditate dicitur, duo facit, quia corpus munit, & caput coronat ; Ita gratuita
Dei voluntas qua nos vocat, eſt defenſio hic contra omnia ; & in futuro corona. Idem B
Pſalmus. Pſalmo 43. Nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit
eos, ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam placuiſti in
ijs ; & Pſalmo 88. Gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu no-
Gloſſa. ſtrum, Gloſſa ; Tu es gloria, id eſt, exaltatio virtutis eorum quos non ſolum illuminat, ſed
Machab. etiam poſſe dat, & in beneplacito tuo, id eſt, quia tibi beneplacuit, non quia digni ſumus, exaltabitur
cornu noſtrum. Item 2. Machab. vlt. Dominus non ſecundum armorum potentiam,
ſed prout ipſi placet, dat ignis victoriam. Et ne qua fallacia malitiæ Pelagianæ tibi ſur-
Heſter. repat, audi vnde quiſquis ſit dignus hoc enim honore condignus eſt quemcunque rex volue-
Auguſtinus. rit honorare ; Heſteræ 6. dicitque Auguſtinus de prædeſtinatione ſanctorum 12. Item quod
dixi, ſalutem, religionis illius nulli vnquam defuiſſe qui dignus fuit, & dignum non fuiſſe
cui defuit ; Si diſcutiatur & quæratur vnde quiſque ſit dignus, non deſunt qui dicant voluntate
humana, nos autem dicimus gratia vel prædeſtinatione diuina : Quicunque ergo eſt C
dignus victoria, non eſt ex ſe dignus, ſed ex Dei gratuita voluntate, quæ & dignum victoria
efficit, & victorem.

CAP. VII.

Quod nullus non tentatus, ſolius Liberi Arbitrij viribus, ſine gratia vel cum gratia quantacunque creata abſque alio Dei auxilio poteſt peccatum aliquod euitare. D

VT autem tractatum de vitatione peccati perficiam, tantum ſupereſt vt præhabitis conſequenter oſtendam, nullum etiam non
tentatum ſolius liberi arbitrij viribus ſine gratia, vel in gratia
quantacunque abſque alio Dei auxilio poſſe peccatum aliquod
|| tentamentum, euitare. Facilius namque eſt tentato vitare || *peccatum*, quàm
non tentato vitare tentationem ; Nam tota die tentamur inuiti,
ſed nunquam propriè peccamus inuiti ; ſed nullus tentatus ſolius
liberi arbitrij viribus ſine gratia, vel cum gratia quantacunque
abſque alio Dei auxilio poteſt vitare peccatum de quo tentatur,
vt tria præmiſſa capitula docuerunt ; ergo nullus non tentatus
ſolius liberi arbitrij viribus ſine gratia vel in gratia quanta- E
cunque abſque alio Dei auxilio poteſt vitare, quin de peccato
tentetur, & ſi tentatus fuerit de peccato, & auxilium Dei non aſſit, neceſſariò ſuperatur ſecundum
capitula memorata. Item quicunque non tentatur, hoc neceſſariò eſt à Deo, quod
non tentatur, ſicut 11^{a}. pars 13^{i}. primi probat ; & per 22um. primi Deus neceſſariò habet aliquem
actum voluntatis circa talem non tentari, & non nolutionem, quia tunc per decimum
primi, non tentaretur, ergo volutionem, quæ per idem decimum ipſum tentari non ſi-
Auguſtinus. nit : Vnde Auguſtinus in ſermone ſuo in natali ſanctæ Mariæ Magdalenæ cap. vlt. Hoc, inquit,
tibi dicit Deus tuus ; regebam te mihi, ſeruabam te mihi vt adulterium non committeres,
ſuaſor defuit, & vt ſuaſor deeſſet, ego feci ; locus & tempus defuit, & vt hæc deeſſent,
ego

A ego feci. Item ſi quis non tentatus || *hoc & ſic* poſſet, ponatur in eſſe; tunc per vigeſimum ſecundum primi Deus habet aliquem actum voluntatis circa iſtam euitationem, & non nolutionem, quia tunc per decimum primi, ipſa non fieret; ergo volutionem; ergo per idem decimum ipſa inſuperabile auxilium ſibi præſtat. Item illa vitatio vel fit agendo, vel non agendo; ſi agendo, Deus eſt ibi prima cauſa agens, ſicut tertium, & quartum capitula primi probant; ſi non agendo, adhuc Deus eſt prima cauſa illius non actionis, ſicut vndecima pars 31. primi docet. Item ſecundum allegata capitulo tertio huius ſecundi; Gratia eſt neceſſaria ad cauendum peccata, & hoc vt videtur etiam non tentatis: Quædam enim allegatorum ibi loquuntur generaliter de quibuſcunque indiſtinctè, non faciendo mentionem aliquam de tentatis, & illa gratia vel eſt Spiritus Sanctus, vel aliquod eius donum creatum, quod nihil facit niſi ipſo Sancto Spiritu dirigente, vt patet ex eodem tertio & quarto ſequenti. Item ſecundum oſtenſa eodem quarto, quilibet homo committeret quodcunque peccatum, ſi non
B eſſet à Deo ſpecialiter præſeruatus.

|| peccatum vitare ſic

COROLLARIVM.

Corollarium, quod diuina voluntas ſicut tentatos à ruinâ conſeruat, ſic & non tentatos tam à tentatione quàm à peccato præſeruat.

VNde manifeſtum eſt quod diuina voluntas ſicut tentatos à ruina conſeruat, ſic & non tentatos tam à tentatione, quàm à peccato pręſeruat: Iſtud corollarium per præhabita poteſt ſimiliter demonſtrari, ſicut quintum capitulum concluſionem ſimilem demonſtrauit. O ergo mira circa nos miſeros & ingratos diuinæ pietatis dignatio, quæ non tentatos à tot & tantis tentationum turbinibus intactos præſeruat; tentatos in tot & tantis tentationum incurſibus inuictos conſeruat, & per ipſam non per ipſos vincentibus tot & tanta præmia coacer-
C uat: vt igitur ipſa ducente ab ingratitudine redeamus, rogemus humiliter vt & ipſa donante accipere mereamur non ſpiritum huius mundi, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſaltem ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, in quo clamantes Abba Pater humillimas gratias in omnibus rependamus.

CAP. VIII.

De perſeuerantia quid ſit, & quod nullus viator quantacunque gratia creata ſubnixus, ſolius Liberi Arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratiæ poſſit perſeuerare finaliter ſine alio Dei auxilio ſpeciali.

D

POſt hæc de perſeuerãtia eſt agendum: ſuperbus namq; Pelagius aſtruere præſumebat, quod homo ſolius liberi arbitrij viribus poſſit omnia Dei mandata perficere, & omnia peccata vitare, ſicut ex quarto ſecundi huius apparet; quare & perſeuerare finaliter ex ſeipſo, quod & diuerſi libri beati Auguſtini contra Pelagianos editi conteſtantur: In primis igitur videndum de Perſeuerantia, quid ſit ipſa: Hanc autem Tullius 2. veteris ſuæ
E Rhetoricæ ſic definit; Perſeuerantia eſt in ratione bene conſiderata ſtabilis & perpetua manſio: Ariſtotelis verò 7. Eth. 7. ipſum perſeuerare definit hoc modo; Perſeuerare eſt in eo quod eſt detinere, & pro differentia illius ad continere, ſubiungit; Continentia autem in eo quod eſt ſuperare, quemadmodum & non vinci in vincere, propter quod & eligibilius continentia perſeuerantia. Cognito autem quid ſit perſeuerantia reſtat conſequenter oſtendere, nullum viatorem corrupto corpore aggrauatum in quantacunque creata gratia conſtitutum, ſolius liberi arbitrij viribus, vel etiam cum adiutorio gratiæ poſſe perſeuerare finaliter ſine alio Dei auxilio ſpeciali: Nam per cap. proximum, Nullus viator quantumlibet gratioſus poteſt ſic vitare peccatum mortale. Item

Nullus

Nullus viator quantumlibet gratioſus poteſt ſic vitare tentationem de peccato mortali, ſicut A
Corollarium proximum inferebat; & ſatis conſtat ex capitulo proximo, quod & de ſe mul-
|| poſſet tum euidenter apparet, & ſi ſit tentatus de quocunque peccato mortali, non ||*poteſt* illud vita-
re, ſicut quartum & quintum huius oſtendunt. Item iſtam concluſionem omnia penè ar-
gumenta probabunt, quæ ſimiles concluſiones de tentationibus ſuperandis & peccatis vitan-
dis in quatuor cap. proximis probauerunt; & pro iſta concluſione ſimiliter facit totum ſe-
cundum capitulum primi libri. Ad hoc idem ſunt ſatis multæ autoritates Scripturæ canoni-
cæ & Doctorum, quarum aliquæ fuerant ſuperius allegatæ, quibus ſatis plures, ſi quis volue-
Pſalmus. rit, remanent allegandæ, ex quibus paucas & breuiter allegabo. Pſalmus 118. Domino Deo
Ioſue. dicit; Ordinatione tua perſeuerat dies, id eſt, angelus ſiue homo lucidus luce iuſtitiæ; Ioſue
quoque 14. ſcribitur Caleb ſic dixiſſe; conceſſit Dominus vitam mihi, ſicut pollicitus eſt vſ-
que in præſentem diem; quadraginta & quinque anni ſunt ex quo Dominus loquutus eſt ver-
bum iſtud; Hodie octaginta quinque annorum ſum ſic valens, vt eo valebam tempore, illius B
in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat tam ad bellandum quàm ad gradiendum, ſed
Num. per quem tanta fortitudo ſibi perſeuerauit, niſi per illum qui Num. 14. ſic promiſit? Seruum
Deut. meum Caleb inducam in terram hanc. Et Deut. 29. Adduxit vos, ait Moſes, quadraginta
annis per deſertum; Non ſunt attrita veſtimenta veſtra, nec calceamenta pedum veſtrorum
vetuſtate conſumpta ſunt; panem non comediſtis, vinum & ſiceram non bibiſtis, vt ſciretis,
Apoſtolus. quod ipſe eſt Dominus Deus veſter: ſed quia ſecundum Apoſtolum 1. ad Cor 10. Omnia
in figura contingebant illis, quid poſſet per iſta melius figurari, quàm quod Domino nos
ducente omnibus annis peregrinationis iſtius per deſertum inuium huius mundi, ipſo perſe-
uerantiam largiente, non ſunt attrita veſtimenta noſtra ſpiritualia, ſcilicet virtutes, nec calce-
amenta pedum noſtrûm, ſcilicet dona genuinæ charitatis, duplicisue amoris, ſcilicet Dei &
proximi, vetuſtate conſumpta ſunt per abuſum; panem doctrinæ non comedimus, qui ſine
ipſo confirmaret cor noſtrum; vinum & ſiceram deuotionis non bibimus, quæ cor noſtrum C
perſeueranter lætificent ſine ipſo; nec tamen defecimus vt ſciamus, quia ipſe Dominus Deus
noſter, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia ſunt & conſtant; qui & omnia verbo
ſuæ virtutis ſuſtinet, & ſupportat, teſte eodem Apoſtolo ad Rom. 11. & ad Hebræ. 1. Simile
eſt illud Gen. 27. Frumento, vino, & oleo ſtabiliui eum. Quid etiam aliud quam perſeue-
rantiam ſonant iſta, Conſerua me Domine; Verbo Domini Cœli firmati ſunt, id eſt, ſecun-
dum Auguſtinum iuſti ſiue Apoſtoli; Statuit ſupra petram pedes meos; Manda Deus virtuti
tuæ; Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis; Qui fundaſti terram ſuper ſtabilita-
tem ſuam; Cuſtodi nos Domine vt pupillam oculi; Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem,
fruſtra vigilat qui cuſtodit eam; & multa ſimilia multis Pſalmis: Dicitque diſertiſſimus E-
Eſaias. ſaias 26. cap. Vrbs fortitudinis noſtræ Syon Saluator, ponetur in ea murus, & Antemura-
Dauid. le ad cuſtodiendum, ſcilicet ciuitatem. Sanctus quoque Dauid 1. Paralip. vlt. ſic orat Do-
minum pro populo ſibi deuoto, Domine Deus, cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis D
eorum, & ſemper in venerationem tui mens iſta permaneat; quid aliud petijt, quam perſeue-
rantiam conſummatam? & cur eam petebat à Deo, ſi non daretur ab eo, ſed vnuſquiſque
viribus proprijs illam poſſet habere, ſicut quadrageſimum ſextum primi pleniùs arguebat?
Auguſtinus. Vnde beatus Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 2. per idem argumentum eandem concluſi-
|| præcipitur onem oſtendit: Cur, inquit, Perſeuerantia iſta ||*petitur* à Deo, ſi non datur à Deo? An &
iſta irriſoria petitio eſt, cùm illud ab eo petitur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo non
dante, eſſe in hominis poteſtate? ſicut irriſoria etiam eſt illa gratiarum actio, ſi ex hoc gratiæ
aguntur Deo, quod non donauit ipſe, nec fecit: Sed nolite errare, inquit Apoſtolus, Deus
non irridetur; & huic argumento multum innititur quaſi per totum illum librum, vt patet
cap. 3. 6. & 9. vbi & allegat hoc à beato Martyre Cypriano, de Dominica oratione, & eſt e-
|| iſte piſtola ſua quinta, & alijs locis multis. Et ſicut ||*ille* Dauid pro perſeuerantia populi ſui Deum
orauit, ſic & Dauid noſter Dominus Chriſtus pro populo ſuo Deum Patrem orauit; Pater, E
inquiens, ſanctè ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos; cùm
eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo, quos dediſti mihi cuſtodiui, & nemo ex his
perijt niſi filius perditionis, vt Scriptura impleatur: & infra, Non rogo vt tollas eos de
mundo ſed vt ſerues eos à malo: cuius doctrinam Sacerdotes ſui ſequentes ſic orant; Cu-
ſtodi quæſumus Domine Eccleſiam tuam propitiatione perpetua, & quia ſine te labitur hu-
mana mortalitas, tuis ſemper auxilijs & abſtrahatur à noxijs & ad ſalutaria dirigatur. Item 3.
Reg. Reg. 13. ait Dominus ad Eliam, Dereliqui mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum
genua non ſunt incuruata ante Baal; & omne os, quod non adorauerit eum oſculans ma-
* eius num *. Quicunque ergo non incuruat genua ſua ante Baal, vt à iuſtitia deflectatur in opere,
nec

A nec ore cordis aut corporis eum adorauerit, aut oſculatus fuerit manum eius in cogitatione
vel loquutione, non viribus ſuis aut meritis, ſed data gratis perſeuerantia à Domino cuſtodi-
tur: Non enim diceret Dominus, Dereliqui mihi ſeptem millia virorũ,&c. ſi non ipſe, ſed ipſi
ſe potius Domino reliquiſſent, dum per ſe, non per eum, idola reliquerunt; ſic etenim arguit
Apoſtolus ad Rom. 11. oſtendens quod reliquiæ Iſrael per gratiam ſaluæ || *fiant*; Nunquid, || fuerint
dicit Apoſtolus, Repulit Deus populum ſuum? Abſit; An neſcitis in Elia, quid dicit Scrip-
tura? quid dicit illi diuinum reſponſum? reliqui mihi ſeptem millia virorum qui non curua-
uerunt genua ſua ante Baal; ſic ergo & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gra-
tiæ Dei ſaluæ factæ ſunt; ſi autem gratia, iam non ex operibus; ex hoc ergo quod Deus dicit,
Reliqui mihi,&c. innuit Apoſtolus quod Deus hoc fecit, non ipſi, & quod Deus hoc gratis fe-
cit, ſcilicet ſecundum electionem gratiæ, non pro meritis; ſi enim pro eorum meritis hoc fe-
ciſſet, ipſi per ſua merita prius & principalius quodammodo hoc feciſſent; ſic ergo, inquit,
B & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ Dei ſaluæ factæ ſunt, ſicut, ſupple in
illo tempore illæ reliquiæ, ſeu illi relicti ſalui facti ſunt, non à ſe, ſcilicet, ſed à Deo, & hoc
gratis, non ex operibus. Beatus etiam Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 54. tractans iſtud *Auguſtinus.*
Apoſtolicum argumentum, ſic ait; Apoſtolus, vt oſtenderet Dei gratia fuiſſe relictas reliqui-
as, non meritis operum eorum, ſecutus adiunxit, An neſcitis in Elia quid dicit Scriptura?
Quemadmodum interpellat Deum aduerſus Iſrael, &c. ſed quid dicit illi, inquit, reſponſum
diuinum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum qui non curuauerunt genu ante Baal; Non
enim ait relicta ſunt mihi, aut reliquerunt ſe mihi, ſed reliqui mihi; Sic ergo, inquit, & in
hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt; ſi autem gratia, iam non ex o-
peribus. Item Eſai 40. Deus ſempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, non defi- *Eſaias.*
ciet, nec laborabit, qui dat laſſo virtutem, & his qui non ſunt, fortitudinem & robur multi-
plicat; deficient pueri & laborabunt. Gloſſa, id eſt pueriliter viuentes, & iuuenes in infirmi-
C tate cadent, ſcilicet de virtutibus propriis præſumentes; & addit, Qui autem ſperant in Do-
mino, mutabunt fortitudinem; aſſument pennas ſicut Aquilæ, current & non laborabunt,
ambulabunt & non deficient. Et infra 48. Super Deum Iſrael conſtabiliti ſunt; Et infra, Hæc
dicit Dominus gubernans te in via qua ambulas. Item Ierem. 32. Ecce ego congregabo eos *Ierem.*
de vniuerſis terris, & reducam eos ad locum iſtum, & habitare eos faciam confidenter, & da-
bo eis cor vnum & animam, ſeu alias viam vnam, vt timeant me vniuerſis diebus, & feriam
eis pactum ſempiternum, & non deſinam eis benefacere, & timorem meum dabo in corde e-
orum vt non recedant à me: Vnde claret, quod tam reditio à malo, quàm permanſio in bo-
no finaliter, ſcilicet vniuerſis diebus, pacto ſempiterno vt nunquam recedatur à Domino,
quæ eſt perſeuerantia vſque in finem, non eſt ſufficienter nec antecedenter ab homine, ſed à
Deo: Vnde & Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 2. eandem concluſionem per eandem au- *Auguſtinus.*
toritatem oſtendit; Hanc enim, inquiens, ſcilicet perſeuerantiam promiſit Deus, dicens,
D Timorem meum dabo in cor eorum, vt à me non recedant; quod quid eſt aliud, quam quod
talis ac tantus erit timor meus quem dabo in cor eorum, vt mihi perſeueranter adhæreant?
Cui & Sanctus Dauid, Sancti Spiritus cithara aptiſſimè concinit Pſalmo 79. dicens, Deus *Dauid.*
virtutum, conuerte nos, reſpice de cœlo, & vide, & viſita vineam iſtam, quantum ad con-
uerſionem à malo; & perfice eam, quam plantauit dextera, quantum ad perfectionem in bo-
no; & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi, fiat manus tua, ſcilicet perſeueranter ſuſti-
nens & confirmans ſuper virum dexteræ tuæ, quem ſcilicet Spiritus Sanctus dexteræ tuæ di-
gitus, de ſiniſtra ad dexteram conuertebat; & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi ip-
ſum nullatenus dimittendo; & non diſcedimus à te: More prophetico præteritum ponit pro
futuro; quaſi diceret manifeſtè; Si hæc cuilibet noſtrum feceris, non diſcedemus à te, ſed per-
ſeuerabimus tecum vſque in finem; Et ideo ſubiungit reliqua de futuro; Viuificabis nos,
ſcilicet vita æterna, quia qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit, Matth. 10. Ideo-
E que ſubiunxit, Domine Deus virtutum conuerte nos, ſcilicet de malo ad bonum, & Oſten-
de faciem tuam, ſcilicet voluntatem tuam, nos in bono perſeuerantes finaliter faciendo, &
ſalui erimus: Vnde & Beatus Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 11. ita dicit; Poſt caſum
hominis non niſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, vt homo accedat ad eum, neque ni-
ſi ad gratiam ſuam voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo, hanc poſuit in illo in quo ſor-
tem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui vniuerſa operatur, & per
hoc ſicut operatur vt accedamus, ita operatur ne diſcedamus; propter quod ei per prophetam
dictum eſt; Fiat manus tua ſuper virum dexteræ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti
tibi, & non diſcedimus à te: Ille certè non eſt Adam primus, in quo diſcedimus ab eo, ſed
Adam nouiſſimus, ſuper quem fit manus eius, vt non diſcedamus ab eo; Chriſtus enim to-

tus cum membris ſuis eſt propter Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, plenitudo eius: Cum ergo ſit ſuper eum manus Dei vt non diſcedamus ab eo, ad nos vtique peruenit opus Dei, hæc eſt in manus Dei quo opere Dei fit, vt ſimus in Chriſto permanentes cum Deo; In Chriſto enim ſortem conſecuti ſumus prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui vniuerſa operatur: Manus igitur Dei eſt iſta non noſtra vt non diſcedamus à Deo. Item 2. ad Cor. vlt. Oramus, inquit Apoſtolus, veſtram conſummationem, & quid aliud eſt hoc quàm orare eorum perſeuerantiam conſummatam? ſed à quo hoc orauit niſi à Deo? à quo ergo datur niſi ab eo? Idem ad Rom 14. Potens eſt Deus ſtatuere illum de quo nullus ad literam dubitat; hoc ergo nequaquam tantus doceret Apoſtolus, niſi aliud vellet intelligi, ſcilicet quod omnem ſtantem Deus per ſuam potentiam ſtatuit, non illius, quia non dicit, potens eſt homo ſeipſum ſtatuere, ſed potens Deus illum ſtatuere. Vnde Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 18. ſic ait; Voluntate Dei ſtat, qui ſtat; potens eſt enim Deus ſtatuere illum; Non ergo ſeipſe, ſed Deus. Idem de correptione & gratia 56. tractans eandem autoritatem ſic: Apoſtolus reſpiciens ad prædeſtinatos ait; Stabit autem; & ne hoc ſibi arrogarent; Potens eſt enim Deus, inquit, ſtatuere eum: Ipſe itaque dat perſeuerantiam qui ſtatuere potens eſt eos qui ſtant, vt perſeuerantiſsimè ſtent. Idemque Apoſtolus ſupra, eiuſdem 4. ſimiliter loquebatur, cùm dixit quòd Abraham in repromiſsione Dei non hæſitauit, pleniſſimè ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere, id eſt potenter faceret quæ promiſit; Alias enim rationabiliter hæſitaſſet; quod & patet per Auguſtinum de Correptione & gratia 52. de Prædeſtinatione ſanctorum 3. & 12. ſicut allegatum eſt plenius 46°. primi. Eodem quoque modo loquitur beatus Iudas Apoſtolus in hæc verba; Ei autem qui potens eſt vos conſeruare ſine peccato, & conſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in exultatione glorioſa, &c. Vnde Auguſtinus de Correptione & gratia 17. Apoſtolus, inquit, Iudas, cùm dicit, Ei autem qui potens eſt, &c. Nonne apertiſſimè oſtendit donum Dei eſſe in bono perſeuerare vſque ad finem? Quid enim aliud ſonat, qui poteſt conſeruare vos ſine offenſione, & conſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ imaculatos in lætitia, niſi perſeuerantiam bonam? Item quis tam inſulſe deſipiat, vt neget perſeuerantiam eſſe donum Dei, cùm dicat ſanctiſſimus Ieremias; Timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me: Multa quoque alia teſtimonia adducta ſuperius hoc teſtantur, cùm etiam ſecundum beatum Apoſtolum Iacobum, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum Iac. 1. & quod donum melius perſeuerantia viatori? Quis etiam Chriſtianus tam tepidus vt Deum non oret, vt in bono finaliter perſeueret? ſed ad quid perſeuerantiam poſcit à Deo, ſi non donetur ab eo? & quicunque eam donum Dei eſſe conceſſerit, concedet neceſſariò conſequenter, eam non eſſe ſufficienter aut antecedenter ab homine, ſed à Deo: Si enim ſic eſſet homini ex ſeipſo, non ita congruè donum Dei, ſicut donum hominis diceretur, nec ab eo congruè peteretur, ſicut 46. primi pleniùs oſtendebat; cùm tamen nihil magis congruum videatur quàm ab eo hanc petere, qui hanc donat: Dicit etiam Apoſtolus ad Eph. 2. gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt; hæc igitur eſt cauſalis Apoſtoli, quia eſt donum Dei, ideo non eſt ex vobis. Et per iſtam rationem probat Auguſtinus de bono perſeuerantiæ ipſam non eſſe homini à ſeipſo ſed à Deo; vnde capitulo ſecundo ſic dicit, Videamus vtrum hæc perſeuerantia de qua dictum eſt, Qui perſeuerauerit vſque in finem hîc ſaluus erit, donum ſit Dei; quod ſi non ſit, quomodo verum eſt, quod ait Apoſtolus, Vobis datum eſt pro Chriſto non ſolum vt credatis in eum, verum etiam vt patiamini pro eo? horum quippe vnum pertinet ad initium, alterum ad finem; vtrumque autem eſt Dei donum, quia vtrumque dictum eſt eſſe donatum; quid autem dici poteſt, cur perſeuerantia vſque in finem non donetur in Chriſto, cui donatur pati pro Chriſto? aut vt expreſsiùs loquar cui donatur mori pro Chriſto: Nam & Petrus Apoſtolus donum Dei hoc eſſe demonſtrans, Melius eſt, inquit, benefacientes, ſi velit voluntas Dei, pati, quàm malefacientes; cum dicit, Si velit voluntas Dei, oſtendit diuinitus dati, nec omnibus Sanctis vt pro Chriſto patiantur; Neque enim quos non vult voluntas Dei peruenire ad experientiam gloriamque paſsionis, non perueniunt ad regnum Dei ſi perſeuerauerint in Chriſto vſque in finem. Si quis dicat iſtis non dari iſtam perſeuerantiam, qui ægritudine corporis vel quocunque caſu moriuntur in Chriſto, cùm longè difficilior donetur illis à quibus ſuſcipitur & mors ipſa pro Chriſto; ſed cui nihil difficile eſt, vtramque donat; hanc enim, ſcilicet faciliorem promiſit Deus dicens, Timorem meum dabo in cor eorum, vt à me non recedant. Et infra eodem, Per hoc quod perſeuerantia poſcitur à Deo, oſtendit eam eſſe donum Dei, & propter hoc quod eſt donum Dei, non eſſe homini à ſeipſo, nec in hominis poteſtate ſi ipſe non dederit: Vnde ſic dicit; Cur perſeuerantia iſta poſcitur à Deo, ſi non donatur ab eo? An & irriſoria petitio eſt,

Marginalia: *Apoſtolus.* (beside "mus, inquit Apoſtolus"); *Auguſtinus.* (beside "ſum ſtatuere"); A (right, line 1); B (right); *Apoſtolus.* (beside "ſtant, vt perſeuerantiſsimè"); *Iudas.*; *Auguſtinus*; C (right); *Iacobus.*; *Apoſtolus.*; D (right); *Auguſtinus.*; *Petrus.*; E (right)

A eſt, cùm id ab eo petitur, quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo non dante eſſe in hominis po-
teſtate? ſicut irriſoria eſt etiam illa gratiarum actio, ſi ex hoc gratiæ aguntur Deo, quod non
donauit ipſe nec fecit; ſed nolite errare, inquit Apoſtolus, Deus non irridetur, ô homo;
nec verborum tuorum tantum, verumetiam cogitationum teſtis eſt Deus; ſi aliquid a tanto
diuite veraciter & fideliter poſcis, ab illo à quo poſcis te accipere crede quod poſcis; Noli
eum labijs honorare, & ſuper eum corde te extollere, credens à teipſo tibi eſſe, quod ab illo
te fingis orare An ab illo perſeuerantia iſta fortè non poſcitur, cùm ipſa oratione quæ do-
minica nuncupatur, quando oratur à Sanctis, nihil penè aliud quàm perſeuerantia poſci in-
telligatur? quod & per ſingulas petitiones illius orationis ſecundum expoſitionem beati Mar-
tyris Cypriani in libro ſuo quem de hac re condidit, cuius titulus eſt de Dominica oratione,
& eſt inter epiſtolas ſuas quinta, & ſecundum expoſitionem ſimiliter propriam ſatis diffuſè
& planè quatuor capitulis ſequentibus manifeſtat. Vnde & capitulo 3°. allegat Cyprianum *Cyprianus.*
B dicentem; Dicimus, Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus Deo, vt ſanctificetur
orationibus noſtris, ſed quòd petamus ab eo vt ſanctificetur nomen eius in nobis. Cæterum
à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? ſed quia ipſe dixit, Sancti eſtote, quoniam &
ego ſanctus ſum; id potius & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe
cœperimus, perſeueremus: Et infra eodem; Hæc inquit, ſanctificatio vt in nobis permaneat,
oramus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio, & viuificatio, quæ Dei gratia ſu-
mitur, ipſius protectione ſeruetur; & addit Auguſtinus, In ſanctificatione igitur perſeue-
rantiam, hoc eſt, vt in ſanctitate perſeueremus, nos ab eo petere: Iſte Doctor intelligit, cum
ſanctificati dicimus, Sanctificetur nomen tuum: Quid enim eſt aliud petere, quod accepi-
mus, niſi vt id quoque nobis præſtetur, ne habere deſinamus; & ita proſequitur infra eodem
capitulo, & in cæteris conſequenter; & idem prorſus ad eandem concluſionem habetur de
Correptione & gratia 16. & 17. vbi cap. 16°. ita dicit; Negare quidem non poſſumus perſe-
C uerantiam in bono proficientem vſque in finem magnum eſſe Dei munus, nec eſſe niſi ab illo
de quo ſcriptum eſt, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, de-
ſcendens à Patre luminum; & cap. 17. probat idem multis autoritatibus ſacræ Scripturæ; Si
dixerimus, inquit, perſeuerantiam ſic eſſe hominis, vt ei non ſit ex Deo, illud primitus euacu-
atur quod ait Dominus Petro, & eſt Luc. 22. Rogaui pro te vt non deficiat fides tua: Quid
enim ei rogauit niſi perſeuerantiam vſque in finem, quæ profectò ſi ab homine homini eſſet,
à Deo poſcenda non eſſet? Deinde cùm dicat Apoſtolus, ſcilicet 2. ad Cor. vlt. Oramus
autem Deum ne quid faciatis mali, proculdubio perſeuerantiam eis orat ad Deum: Neque e-
nim nihil malum facit, qui bonum deſerit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum,
non perſeuerans in bono: Illo etiam loco, vbi dicit, Gratias ago Deo, &c. quoniam qui cœ-
pit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Ieſu Chriſti, quid aliud eis, quàm perſeue-
rantiam in bono, vſque in finem vitæ Dei miſeratione promittit? Item vbi dicit, Salutat vos
D Epaphras ſemper certans pro vobis in orationibus, vt ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate
Dei, quid eſt vt ſtetis, niſi vt perſeueretis? Quid eſt etiam quod in Actibus Apoſtolorum le-
gimus, Crediderunt autem quotquot erant ordinati in vitam æternam? Quis in æternam vi-
tam potuit ordinari, niſi perſeuerantiæ dono, quandoquidem qui perſeuerauerit vſque in
finem, hic ſaluus erit? qua ſalute niſi æterna? vbi & innuit notabile argumentum quod eſt
tale; Si Deus quenquam præordinat ad aliquem certum finem, præordinat ſibi omnia neceſſa-
ria media ad hunc finē, & quæcunq; cuicunq; præordinat hæc & donat. Et de bono perſeue-
rantiæ, 3. facit ſimile argumentum, quod ſcilicet quicunque vult aut poſcit aliquem certum
finem, vult & poſcit quodlibet medium, ſine quo non poteſt conſequi illum finem: Vnde ſic
dicit; Cùm dicimus, Adueniat regnum tuum, Num aliud poſcimus niſi vt veniat, & no-
bis quod eſſe venturum non dubitamus omnibus Sanctis? ergo & hic qui iam Sancti ſunt,
quid orant, niſi vt in illa ſanctitate, quæ eis data eſt, perſeuerent? Nec enim aliter tibi veniat
E Dei regnum, quod non alijs, ſed his qui perſeuerant vſque in finem certum eſt eſſe venturum,
Et adhuc conſequenter eodem capitulo, ſcilicet de Correptione & gratia 17. probat idem
per iſtam petitionem orationis dominicæ; Sanctificetur nomen tuum, ſecundum expoſitio-
nem propriam & beati Martyris Cypriani, ſicut ex capitulo 3°. de bono perſeuerantiæ ſupe-
riùs allegaui. Idem infra eodem 26. Si confiteatis donum Dei eſſe perſeuerare in bono vſque
in finem, cur hoc donum * illi accipiant, illi non accipiant? puto quod mecum pariter noſtis; * Dei
aut ſi ad liberum arbitrium hominis, quod non ſecundum Dei gratiam, ſed contra eam de-
fendis, pertinere dicis, vt perſeueret in bono quiſquis vel non perſeueret, non Deo donante
ſic perſeuerat, ſed humana voluntate faciente. Idemque de Natura & gratia 27. Admonen- *Auguſtinus.*
tur, inquit, illi, ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſeque extollendo grauius pereant, quàm

 ſini-

ſi nihil operarentur boni; quibus dicitur cum tremore & timore veſtram ipſorum ſalutem operamini; Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & operari. Et vt in breuibus longa dicam, totus liber Auguſtini de bono perſeuerantię, & ferè totus liber eius de Correptione & gratia à 16°. capitulo conſequenter iſtam concluſionem, quod perſeuerantia non eſt homini à ſeipſo, per hoc medium quod eſt donum Dei, ſe reputat demonſtrare. Item A

Hieronymus Hieronymus ſuper illud Dan. 1. Dedit Deus autem Danieli gratiam & miſericordiam in conſpectu principis Eunuchorum; Ex quo, inquit, intelligimus pro neceſsitate rerum, ſi quandoque ſancti diliguntur ab infidelibus, Dei eſſe miſericordiæ, non bonitatis hominum

|| cum peruerſorum: || *Cui* & concordat Pſalmus 105. dicens, Dedit eos in miſericordias, in con-

Auguſtinus ſpectu hominum qui cæperant eos. Audi adhuc quæſo Auguſtinum de Correptione & gratia, 59. tuba Sancti Spiritus intonantem; In hoc, inquit, loco miſeriarum vbi tentatio eſt vita humana ſuper terram, virtus in infirmitate perficitur: quæ virtus? niſi vt qui gloriatur in Domino glorietur, ac per hoc de ipſa perſeuerantia boni noluit Deus ſanctos ſuos in viribus ſuis, ſed in ipſo gloriari, qui eis non ſolum dat adiutorium, quale primo homini dedit, ſine quo non poſſunt perſeuerare ſi velint, ſed in eis etiam operatur & velle, vt quoniam non perſeuerabunt, niſi & poſſint & velint, perſeuerandi eis & poſsibilitas & voluntas diuinæ gratiæ B

|| attenditur largitate donatur: Tantum quippe Spiritu Sancto || *accenditur* voluntas eorum, vt ideo poſſint, quia ſic volunt, ideo ſic velint, quia Deus operatur vt velint. Nam ſi in tanta infirmitate vitæ huius ipſis relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei ſine quo perſeuerare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate ſua ſuccumberet voluntas, & ideo perſeuerare non poſſent, quia deficientes infirmitate voluntatis nec vellent, aut non ita vellent vt poſſent: Subuentum eſt igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideo quamuis infirma, non tamen deficeret, nec aduerſitate aliqua vinceretur. Et cap. 49. Nunc autem, id eſt, poſt lapſum, quibus deeſt tale adiutorium iam pœna peccati eſt; quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum, & tanto amplius datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, vt non ſolùm aſsit, ſine quo permanere non poſſumus, etiam ſi velimus, verumetiam tantum ac tale ſit vt velimus; ſit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perſeueranter tenendo non ſolum poſſe C

Auguſtinus. quod volumus, verumetiam velle quod poſſumus, quod non fuit in homine primo; & 53. Primo homine, qui in eo bono quo factus eſt, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adiutorium perſeuerantiæ, non quo fieret vt perſeueraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeuerare non poſſet: Nunc verò ſanctis in regnum Dei per gratiam prædeſtinatis, non tale adiutorium perſeuerantiæ datur, ſed tale vt eis perſeuerantia ipſa donetur, non ſolùm vt ſine iſto dono perſeuerantes eſſe non poſſint, verumetiam vt per hoc donum non niſi perſeuerantes ſint: Non enim ſolum dixit, Sine me nihil poteſtis facere; verumetiam dixit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum faciatis, & fructus veſter maneat; Quibus verbis non ſolum eis iuſtitiam, verumetiam in illa perſeuerantiam ſe dediſſe monſtrauit. Item ponere hominem gratum poſ- D

Auguſtinus ſe perſeuerare in gratia per ſeipſum, fuit error Pelagij: quod patet per Aug. de bono perſeuerantiæ 3. vbi volens oſtendere per petitiones orationis Dominicæ, ſecundū expoſitionem B. Martyris Cypriani perſeuerantiam in bono eſſe gratuitum donum Dei, & non eſſe homini à ſeipſo, ſic ait; Legite aliquanto intentius eius expoſitionem, B. Cypriani martyris libro quē de hac re condidit, cuius titulus eſt de dominica oratione, & videte ante quot annos, contra ea quæ erant futura Pelagianorum venena, quale hic antidotum præparauit. Nam ibi ſunt quæ maximè contra eos catholica defendit Eccleſia; quorū eſt vnum, gratiā Dei non ſecundū merita noſtra dari, quoniam dona Dei ſunt, & Dei gratia etiā conferuntur vniuerſa merita iuſtorum; Et infra eodem; horū tertium hoc loco vlt. poſui, ſolum non tractatur niſi in ſupradicto glorioſi martyris libro: De duobus verò cæteris tanta illic proſperitate diſſeritur, vt ſupradicti hæretici noui inimici gratiæ Chriſti longè ante reperiantur conuicti eſſe quàm nati. In his ergo meritis ſanctorum, quæ nulla niſi Dei dona ſunt, etiam perſeuerantiam donum Dei eſſe ſic loquitur; Dicimus ergo, inquit, Sanctificetur nomen tuum, &c. ſicut erant ſuperiùs recitata; hoc idem patet per autoritates Auguſtini & Concilij Mileuitani, & Synodi Palæſtinæ, vt capitulum tertium huius ſecundi ſuperius allegauit; Quare & in ſententijs Proſperi propoſitio 131. dicit, Sicut duo ſunt officia medicinæ, vnum quo ſanatur infirmitas, aliud quo cuſtoditur ſanitas: Ita ſunt duo dona gratiæ, vnum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animæ perſeuerare virtutem; cuius ſimile ex libro de natura & gratia 26. quartum capitulum huius ſecundi ſuperius recitauit. Cui etiam ſimile 8. ſuper Geneſ. ad literam 19. E

ſcribitur

A ſcribitur in hæc verba; Neque enim tale aliquid eſt homo, vt factus deſerente eo qui fecit eum, poſsit aliquid agere bene tanquam ex ſeipſo; ſed tota actio ſua bona eſt ad eum conuerti à quo factus eſt, & ab eo iuſtus, pius, ſapiens, beatuſque ſemper fieri, & non recedere ſicut à corporis medico, ſanari, & abire; quia medicus operarius corporis fuit extrinſecus ſeruiens naturæ intrinſecus operanti ſub Deo qui operatur omnem ſalutem gemino illo opere prouidentiæ, de quo ſupra locuti ſumus; Non ergo ita ſe debet homo ad Deum conuertere, vt cùm ab eo factus fuerit iuſtus, abſcedat; ſed ita vt ab illo ſemper fiat; eo quippe ipſo cùm ab illo non diſcedit, eius ſibi præſentia iuſtificatur, & illuminatur, & beatificatur operante & cuſtodiente Deo, dum obedienti, ſubditoque dominatur: Nec enim vt dicebamus, (ſicut operatur homo terram, vt culta atque fœcunda ſit, qui cum fuerit operatus abſcedit, relinquens eam vel aratam vel ſatam, vel rigatam, vel ſi quid aliud, manente opere quod factum eſt cum operator abſceſſit) Ita Deus operatur hominem iuſtum, id eſt, iuſtificando eum, vt ſi abſceſſerit,
B manеat in abſcedente quod fecit; ſed potius ſicut aer præſente lumine non factus eſt lucidus, ſed fit, quia ſi factus eſſet, non vtique fieret, ſed etiam abſente lumine lucidus maneret; ſic homo Deo ſibi præſente illuminatur, abſente autem continuò tenebratur; à quo non locorum interuallis, ſed voluntatis auerſione diſceditur, & ab hoc loco 285ª. propoſitio ſententiarum Proſperi eſt excerpta, & ſequitur cap. 20. Ille vtique operetur hominem bonum & cuſtodiat, qui incommutabiliter bonus eſt; ſemper ab illo fieri, ſemperque perfici debemus inhærentes ei, & in ea conuerſione, quæ ad illum eſt, permanentes, de quo dicitur, Mihi adhærere Deo bonum eſt, & cui dicitur, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. Item Anſelmus de concord 9. dicit, Quibus autem modis, poſt rectitudinem eandem acceptam, gratia liberum arbitrium adiuuet, vt ſeruet quod accepit, quamuis non omnes valeam enumerare, (multifariam enim hoc facit,) tamen non erit inutile aliquid inde dicere. Nemo certè ſeruat rectitudinem hanc acceptam niſi volendo, velle autem illam aliquis nequit non habendo,
C do, habere autem illam nullatenus valet niſi per gratiam; ſicut ergo nullus eam accepit niſi gratia præueniente, ita nullus eam ſeruat, niſi eadem gratia ſubſequente: Nempe quamuis illa ſeruetur per liberum arbitrium, non tamen eſt tantum imputandum libero arbitrio quantum gratiæ, cum hæc rectitudo ſeruatur. quoniam illam liberum arbitrium non niſi per gratiam præuenientem & ſubſequentem habet & ſeruat; ſic autem gratia ſubſequitur donum ſuum, vt nunquam, ſiue magnum, ſiue paruum ſit, illud dare deficiat, niſi liberum arbitrium volendo aliud, rectitudinem quam accepit, deſerat. Idem in meditationibus ſuis in quadam oratione quæ intitulatur pro inimicis, ſic ait; Omnipotens & piè Domine Ieſu Chriſte, ſicut nihil boni potui incipere ſine te, ita nec poſſum conſummare vel cuſtodire abſque te. *Auguſtinus.*

COROLLARIUM.

D *Corollarium, Quod nullus Viator ſolius Liberi Arbitrij vel gratiæ viribus, aut amborum coniunctim ſine alio Dei auxilio ſpeciali poteſt perſeuerare per aliquod tempus omnino.*

VNde manifeſtum eſt, nullum hominem pro hoc ſtatu ſolius liberi arbitrij viribus, vel gratiæ createҿ quantҿlibet, ſine alio Dei auxilio poſſe nedum perſeuerare finaliter. ſed nec per aliquod tempus omnino, quod per præcedentia ſatis patet. Item ſi quis poſſet ſic perſeuerare per vnam horam, cùm in fine illius horæ eſſet ita fortis ſpiritualiter ſicut prius, vel forſitan potius fortior, poſſet adhuc æquè faciliter vel facilius perſeuerare, ſimiliter per aliam horam ſequentem, & ſic per omnes, & ita finaliter contra capitulum iam præmiſſum. Item ſi quis ſic poſſet perſeuerare per vnam horam, poſſet & finaliter: Nam finis illius horæ erit ſibi forſitan finis vitæ; ſi enim duorum æqualium vnus multis annis victurus poteſt ſic perſeuerare per horam,
E ram, poteſt & alter victurus tantum per horam; quare poteſt ſic perſeuerare finaliter, quod præmiſſum cap. non permittit. Item ſicut ſecundum cap. primi docet, omne quod eſt naturale, & non eſt per ſe tale, ſed eſt mutabile in non tale, ſi manere debeat immutatum, oportet quod innitatur continuè alicui per ſe fixo; quare & continuè quilibet iuſtus Deo; Vnde Eſa. 50. Speret in nomine Domini, & innitatur ſuper Deum ſuum; Vbi Gloſſa, Vt humana fragilitas diuina maieſtate ſuſtentetur; & Canticorum vltimo, Quæ eſt illa quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens, innixa ſuper dilectum meum, ſeu ſuum? Vnde Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 15. dicit, Ita neceſſarium eſt homini, vt gratia Dei non ſolum iuſtificetur impius, ſed etiam cùm fuerit iuſtificatus ambulet cum eo gratia, & incumbat ſuper ipſam ne *Eſaias.* *Gloſſa.* *Cantic.* *Auguſtinus.*

cadat: Propter hoc ſcriptum eſt in Canticis Canticorum de ipſa Eccleſia, quæ eſt iſta quæ A
aſcendit dealbata incumbens ſuper fratruelem ſuum; dealbata eſt enim quæ per ſeipſam alba eſſe non poſſet, iam verò alba facta bene ambulat, ſed ſi ſuper eum à quo dealbata eſt, perſeueranter incumbat.

CAP. IX.

Quod nec homo nec Angelus cum quantacunque gratia ante lapſum potuit perſeuerare finaliter, vel ad tempus ſine alio Dei auxilio ſpeciali. B

OStenſo, quod homo poſt lapſum per gratiam reparatus non poteſt ſolius liberi arbitrij viribus, ſeu etiam gratiæ creatæ quantælibet, ſine alio Dei auxilio perſeuerare finaliter, nec ad tempus; Reſtat oſtendere conſequenter quod homo nec Angelus ante lapſum quantacunque gratia creata ſuffultus ſic potuit perſeuerare finaliter, vel ad horam: hoc nempe per rationes oſtendentes concluſionem principalem capituli proximi ſimiliter oſtendetur. Item ſi liberum arbitrium in gratia ante lapſum ſic perſeuerare valebat, valebat ſimiliter tentationem quamlibet ſuperare, & peccatum quodlibet præcauere, & cum iam poſt lapſum non ſit infinitè debilius, quia ſic totam ſuam fortitudi- C
nem penitus amiſiſſet, poſſet & nunc cum tanta gratia quantam tunc habuit tentationem aliquam ſuperare, tentationem ſcilicet debiliorem in tantum, in quantum ipſum liberum arbitrium eſt debilius nunc quàm prius, ſicut proportionalitas debita clare probat; quod eſt contra quartum capitulum huius ſecundi. Vel etiam ſic ad idem, quantum liberum arbitrium eſt debilitatum per lapſum, tantum habeat gratiam ampliorem, ita quod ſemper eadem proportio conſeruetur, &c. ſicut prius. Et ſi quis voluerit reſpondere dicendo, quod ante lapſum nulla fuit difficultas omnino reſiſtere tentatori, ſed poſt lapſum ſemper eſt aliqua difficultas, quare ratio non procedit: Imò illa reſponſio retrocedet: Si enim liberum arbitrium proprijs viribus, vel cum gratia ſine alio Dei auxilio tunc potuit ſine difficultate omni tentationi reſiſtere, poſſet & nunc, licet cum difficultate * aliqua. Difficultas enim nequaquam totam liberi arbitrij poſsibilitatem excludit, & impoſsibilitatem includit, quia ſi ſic eſſet, nequaquam difficile, ſed impoſsibile diceretur; adhuc enim vires liberi arbitrij licet debilitate & D
cum difficultate aliqua reſiſtentes alicuius tentationis ſeu tentatoris vires excedunt. Multi quoque ſancti in hoc ſtatu ſine aliqua difficultate aut moleſtia, imò cum magna facilitate & lætitia tentationes quamplurimas, vt creditur, ſuperabant, multa quoque peccata de quibus nullatenus tentabantur ſine dificultate aliqua, imò & cum facilitate maxima præcauebant. Nec eſt omnino clariſsimum, quod Angelo vel homini ante lapſum nulla fuerit penitus difficultas: Mirum enim videtur ſi homo tunc potuit omne pondus ſine quacunque difficultate, imò & æquali facilitate qualitercunque mouere; Nec minus videtur mirabile ſi omnem literam ſeu colorem in || *qualicunque* lumine intenſo vel remiſſo, & ad quamlibet diſtantiam magnam vel paruam, ſine aliqua difficultate, incertitudine aut errore, imò cum æquali facilitate, certitudine & verificatione tunc potuit diſcreuiſſe; iſta tamen propenſiori ſtudio derelinquo, proſequens quod incæpi. || *Sanctus* igitur Auguſtinus loquens de homine ante lapſum Enchirid. 88. ſic dicit; Sic factus eſt homo rectus, vt & manere in eadem rectitudine poſſet E
non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri peruerſus arbitrio. Idem de eodem de correptione & gratia 48. ſic ait, Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem; in illa quippe eum fecerat rectum; dederat adiutorium ſine quo in ea non poſſet permanere ſi vellet, & capit. 49. de homine & Angelo ante lapſum, Si, inquit, hoc adiutorium vel angelo vel homini cum primum facti ſunt, defuiſſet, quoniam natura talis non erat facta, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere ſi vellet, non vtique ſua culpa cecidiſſet; adiutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſet; & infra eodem, primus homo vt reciperet bonum gratia non egebat, quia nondum perdiderat; vt autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratiæ ſine quo omnino non poſſet. Idemque de natura & gratia 50. recitatis cuiuſdam argumentis per locum à ſi-

* in aliquo legitur aliquali

|| quocunq;

|| Beatus *Auguſtinus.*

A mili oſtendere molientis, quòd non peccare in noſtra poteſtate ſit poſitum, ita dicit; Sicut iſtæ ſimilitudines falſæ ſunt, ita & illud propter quod eas voluit adhibere; ſequitur enim, & dicit, Simili ergo modo de non peccandi poſsibilitate intelligendum eſt, quod non peccare noſtrum ſit, in noſtra ſcilicet poteſtate; & addit Auguſtinus, *Si de integra & ſana hominis natura* loqueretur, quam modò non habemus, nec ſic rectè diceret, quod non peccare noſtrum tantummodo ſit, quamuis peccare noſtrum eſſet natura, & ibi eſſet adiutorium Dei, & tanquam lumen ſanis oculis, quo adniti videant. Idem quoque ad idem: 14. de Ciuitate Dei penult. dicit ita, Cur non permitteret Deus vt à malo Angelo primus homo qui rectus, hoc eſt bonæ voluntatis creatus fuerat, tentaretur, quando quidem ſic erat inſtitutus, vt ſi de adiutorio Dei fideret bonus homo, malum Angelum vinceret; ſi autem creatorem atque adiutorem Deum ſuperbè ſibi placendo deſereret, vinceretur, meritum bonum habens in adiuta diuinitus voluntate recta, malum vero in deſerente Deum voluntate peruerſa; quia & ipſum fidere de adiutorio Dei non quidem poſſet ſine adiutorio Dei, nec tamen ab his diuinæ gratiæ beneficijs
B ſibi placendo recedere non habebat in poteſtate: Nam ſicut in hac carne, viuere ſine adiutorio Dei & ſine adiumentis alimentorum non eſt, non autem in ea viuere, in poteſtate eſt, quod faciunt qui ſeipſos necant; Ita bene in ea viuere ſine adiutorio Dei etiam in Paradiſo non erat in poteſtate, erat autem in poteſtate malè viuere. Ex his ergo patet prima pars concluſionis principaliter oſtendendæ ex quibus etiam cum corollario proximo & rationibus ipſum probantibus patebit ſimiliter & ſecunda.

CAP. X.

Obicit & reſpondet.

C

HIc fortaſsis obijciet aliquis contra dicta: Nam Lumbardus 2. ſentent. diſt. 24. poſtquam allegauit quaſdam autoritatum dictarum aſſerentium Dei adiutorium eſſe neceſſarium homini vel Angelo ante lapſum, ad manendum in bono quod tunc acceperant, ita dicit; Hîc conſiderandum eſt quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere ſi vellet; & reſpondet; Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ ſinceritas, & viuacitas; & ad hoc facit, quod dicit Auguſtinus de Correptione & gratia, 48. Dederat adiutorium ſine quo non poſſet permanere ſi vellet; vt autem vellet in eius reliquit libero arbitrio; poſſet ergo permanere ſi vellet, & 57. vt ‖*non* acciperet hoc donum Dei, id eſt perſeuerantiam
D in bono primus homo, ſed perſeuerare vel non perſeuerare in eius relinqueretur arbitrio; tales vires habebat eius voluntas, quæ ſine vllo fuerat inſtituta peccato, & nihil ipſi ex ſeipſa concupiſcentes reſiſtebat, vt dignè tantæ bonitati, & bene viuendi fælicitati perſeuerandi committeretur arbitrium. Idem de bono perſeuerantiæ, 10. Non diſcedere à Deo, & non inferri in tentationem non eſſe omnino in viribus liberi arbitrij quales nunc ſunt; fuerat autem in homine antequam caderet; quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præſtantia, quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui Diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt. Idemque Hypognoſt. 28. vt liberum arbitrium cum poſsibilitatis bono, quo valeret implere quod voluiſſet Adam, factum intelligas: audi quid dicat ſcriptura ſancta in libro Eccleſiaſtico, Deus, inquit, ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui &c. quid eſt, autem, reliquit eum in manu conſilij ſui, niſi, dimiſit eum in poſsibilitate liberi arbitrij ſui? In manu enim poſsibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare
E potuiſſet, ſi ſeruare Domini mandata voluiſſet. Sed proculdubio miror non modicum, magiſtrum bonum, Doctorem catholicum, ſectatorem Auguſtini præcipuum, eius vera doctrina contempta, ad Pelagianas fallacias in hac parte fallaciter deuolutum. Nam ſicut 39um. primi retexuit, Pelagiani dixerunt, gratiam quæ eſt neceſſaria homini ad implendum diuina mandata, eſſe naturalia hominis; & liberum voluntatis arbitrium à Deo homini gratis datum. Quomodo ergo ‖*ponit* illud ‖*diuinum* adiutorium homini & Angelo ante lapſum, ad ſtandum in bono, neceſſariò requiſitum, eſſe naturalia ſua, & liberum arbitrium voluntatis? Dicet fortaſsis quod non eſt idem ſtare in bono, & implere diuina mandata. Quare licet liberum voluntatis arbitrium tunc fuerit homini vel Angelo adiutorium ſufficiens ad ſtandum in bono, non tamen ad implendum diuina mandata, ſicut Pelagius poſuit. Verùm ſi liberum arbitrium

Lumbardus.

Auguſtinus.

‖ vero

Auguſtinus

Auguſtinus

Contra Lūbardum

‖ potuit
‖ datum

bitrium tunc ſuffecerat homini ad ſtandum in bono, ergo & ad non comedendum de ligno A ſcientiæ boni & mali, quia per comeſtionem de illo cadebat; quare & fuit ſufficiens homini ad implendum diuinum mandatum, de non comedendo de ligno prædicto, quod ſolum ſibi fuerat imperatum, vt patet Gen. 2. quare & prædictus error Pelagiani adhuc redit, ſcilicet, hominem per ſolum liberum arbitrium poſſe ſeruare Dei mandata. Et ſi adhuc reſpondeat, quod ſecus eſt de homine pro ſtatu ante lapſum, & pro ſtatu poſt lapſum, (Nam poſt lapſum non poteſt homo per liberum arbitrium ſine gratia ſeruare Dei mandata, ſicut mentiebatur Pelagius, ſed potuit ante lapſum.) Contra, ſi homo per ſolum liberum arbitrium ſine gratia tunc potuit ſeruare Dei mandata, ergo & mereri: Non enim videtur alia ratio quare Deus ſibi præcepit ne comederet de illo ligno, quod nullo modo fuiſſet malū ſi non fuiſſet prohibitū, niſi vt haberet in quo poſſet mereri. Quis enim audeat dicere, quòd Deus præcepit homini aliquid vtile Deo, aut inutile homini, & quod nullius vtilitatis fuiſſet tunc homini diuinis

Auguſtinus iuſsionibus paruiſſe? Vnde Auguſtinus 8. ſuper Geneſin ad literam 21. inquirens cauſam il- B lius diuini mandati, ponit prohibitionem trimembrem: Nam quandoque prohibetur aliquid per ſe malum, ſicut guſtare herbam mortiferam, quod ſiue prohibeatur, ſiue non, ſemper eſt malum facienti, & ideo prohibetur, ne prohibitus malum incurrat: Quandoque autem prohibetur aliquid, quod ſi fiat eſt malum prohibenti, vt ſi diues prohibeat quempiam pecuniam ſuam contingere, & ideo prohibetur ne prohibens malum incurrat: quandoque verò aliquid prohibetur, quod non eſt malum prohibenti, nec illi cui prohibetur, niſi quia prohibitum, & ideo prohibetur, non vt prohibens, aut prohibitus vitet malum, ſed tantum vt prohibitus captet bonum, bonum, inquam, meritum, obediendo ſcilicet prohibenti: & iſtud prohibitorium Dei mandatum ſub membro tertio continetur; qui & inter cætera ita dicit, Ab illo ligno, quod malum non erat, prohibitus eſt, vt ipſa per ſe pręcepti conſeruatio bonum illi eſſet, & tranſgreſsio malum: Et infra eodem; Cùm verò illud tangitur, quod nec tangenti obeſſet, ſi non prohiberetur, nec cuilibet alteri quamlibet tangeretur, quare prohibitum eſt, C niſi vt ipſius per ſe bonum obedientia, & ipſius per ſe malum inobedientia monſtraretur? Et adhuc interius in eodem, Dominus quidem cur iuſſerit viderit, faciendum eſt à ſeruiente quod iuſsit, & tunc fortè videndum eſt à promerente cur iuſſerit; à promerente, inquit, & addit, Sed tamen vt cauſam iuſsionis huius non diutius requiramus, ſi hæc ipſa magna eſt vtilitas homini quod Deo ſeruit, iubendo Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit; & hæc Autoritas allegatur in gloſſa Gen. 2. & 2. ſententiarum Lumbardi diſt. 17. Item ſi homo perſtitiſſet in bono, meruiſſet per hoc confirmationem, & beatitudinem ſempiternam, & hoc potuit per liberum arbitrium ſine gratia, ergo & illud; quod autem per ſtationem, confirmationem &

Auguſtinus. beatitudinem meruiſſet, ſatis apparet, quia ſi ſic Angeli meruerunt, dicente Auguſtino de Correptione & gratia, [89] 39. Boni Angeli per ipſum liberum arbitrium in veritate ſteterunt, eamque de caſu ſuo nunquam futuro certiſsimam ſcire meruerunt. Et capit. 40. Diabo D lus & Angeli eius, et ſi beati erant antequam caderent, erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium ipſius manſionis acciperent. Et 41. Hominem fecit cum libero arbitrio, & quamuis ſui futuri caſus ignarum, tamen ideo bonum, quia & mori & miſerum non fieri in ſua poteſtate eſſe ſentiebat: In quo ſtatu recto, ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere voluiſſet, profectò ſine mortis & infælicitatis vllo experimento, acciperet illam, merito huius permanſionis beatitudinis plenitudinem, qua & ſancti Angeli ſunt beati, id eſt, vt cadere non poſſet vlterius, & hoc certiſſimè ſciret: & 48. Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem; In illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum; Dederat adiutorium ſine quo in ea non poſſet permanere ſi vellet, ſed quia noluit permanere, profectò eius eſt culpa, cuius meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet; ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt, & huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua E eis certiſsimum ſit, ſemper ſe in illa eſſe manſuros. Et de bono perſeuerantiæ 10. Angeli qui,

Gregorius. diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, ad ſecuritatem perpetuam non cadendi peruenire meruerunt. Beatus quoque Gregorius 27. Moral. 25. ſuper illud Iob 37. Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos qui ſolidſsimi quaſi ære fuſi ſunt, ſic ait; Poſſunt per cœlos, hi, qui in cœleſtibus ſunt conditi Angelici ſpiritus deſignari, de quibus bene dicitur, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt: Natura namque æris eſt rubigine difficile conſumi; & virtutes Angelicæ, quæ in diuino amore fixæ perſtiterint, lapſis ſuperbientibus Angelis hoc in munere retributionis acceperunt, vt nulla iam rubigine ſurripientis culpę mordeantur, vt in contemplatione conditoris ſiue fælicitatis fine permaneant, & in hoc, quod ſunt conditæ æterna ſtabilitate

tate

A tate ſubſiſtant. Ex quibus Autoritatibus incidenter apparet, præter prædictum errorem Lumbardi alius adhuc duplex: Primus dicit Angelos ante ſuam confirmationem ipſam nullatenus meruiſſe, qui ponitur 2. ſententiarum ſuarum diſt. 5. quem per multas alias multorum ſanctorũ autoritates poſſem conuincere, niſi per hoc ab incepti propoſito cogerer declinare: Ad præſens namque tantum proponebam oſtendere quod homo ſi manſiſſet in bono, & ſeruando Dei mandatum reſtitiſſet tentanti, per hoc aliquid meruiſſet, ſicut ſancti Angeli ſimiliter meruerunt, quod & per autoritates præmiſſas me reputo oſtendiſſe. Vnde patet ſecundus error Lumbardi qui ponit 2. ſentent. diſt. 24. vt vtar proprijs eius verbis, quod recedere à malo, & non conſentire tentationi, non feciſſet illi, ſcilicet Adæ ante lapſum meritum, etiamſi non conſenſiſſet, quia nihil in eo erat, quod ad malum impelleret, ſicut Angelis, qui non ceciderunt, non fuit meritum quod ſteterunt, id eſt, quod non corruerunt; Nobis autem meritum eſt aliquando, ſi malum non facimus, ſed reſiſtimus ibi duntaxat, vbi cauſa ſubeſt, quæ nos *Error Lumbardi.*
B id facere mouet, quia ex peccati corruptela proni ſunt ad lapſum greſſus noſtri: Vbi autem non interuenit cauſa nos ad malum impellens, non meremur ſi ab eo declinamus; cum tamen dicat Auguſtinus 14. de Ciuitate Dei, penult. ſicut capitulum proximum allegauit, quod primus homo ſic erat inſtitutus, vt ſi de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum Angelum vinceret, meritum bonum habens in adiuta diuinitus voluntate recta. Anſelmus quoque de caſu diaboli 14. inquirens quomodo bonus Angelus ſuam beatitudinem meruit, ita dicit; Angelus nec poteſt, nec debet eſſe beatus niſi velit, & niſi iuſtè velit; neceſſe eſt vt ſic faciat Deus vtramque voluntatem in illo conuenire, vt & beatus eſſe velit, & iuſtè velit, quatenus addita iuſtitia ſic temperet voluntatem beatitudinis, vt & reſecet voluntatis exceſſum, & excedendi non amputet poteſtatem; vt cùm per hoc quia & volet eſſe beatus, modum poſſet excedere, per hoc quod iuſtè volet & non volet excedere, & ſic iuſtam habens beatitudinis voluntatem, poſsit & debeat eſſe beatus, qui non volendo, quod non debet velle cùm tamen poſſet, mere- *Anſelmus.*
C atur vt quod velle non debet, nunquam velle poſsit. Beatus etiam Gregorius 34. Moral. 6. ſuper illud Iob 41. Cum ſublatus fuerit, ſcilicet Leuiathan, timebunt Angeli, & territi purgabuntur, dicit, quod ſub futuri temporis modo præterita deſcribuntur, & addit; Nec rectæ intelligentiæ ſenſum reliquimus, ſi credamus, Leuiathan iſto ab arce beatitudinis cadente, in ruina eius etiam electos angelos expauiſſe, vt cum iſtum ex illorum numero ſuperbiæ lapſus eijceret, illos ad robuſtius ſtandum timor ipſe ſolidaret: Vnde & ſubditur, & territi purgabuntur; Purgati enim ſunt, quia nimirum iſto cum reprobis legionibus exeunte, ſoli in cœleſtibus ſedibus qui beatè in æternum viuerent, remanſerunt; Huius ‖ *itaque* lapſus eos & terruit & purgauit; terruit, ne conditorem ſuum ſuperbè deſpicerent, eius ſcilicet ſimilitudinem appetendo; purgauit verò, quia exeuntibus reprobis actum eſt, vt electi ſoli remanerent, & quia cunctorum opifex Deus ſcit ad bonorum cuſtodiam bene vti etiam mala actione, reproborum lapſum cadentium vertit in prouectum manentium, & vnde punita eſt cul- *Gregorius.* ‖inquam,
D pa ſuperbientium, in humilibus Angelis & inuenta & ſolidata ſunt augmenta meritorum: Iſtis namque cadentibus, illis in munere datum eſt, vt cadere omnino non poſsint: Ergo ſecundum Anſelmum & Gregorium, Angeli confirmati, ſuam confirmationem per ‖ *huiuſmodi* meruerunt, quod non voluerunt, quod non debuerunt, & per hoc, quod cum Leuiathan ſuperbiæ lapſus eijceret, iſti ex timore robuſtius & ſolidius perſtiterũt, & per hoc quod territi, nequaquam conditorem ſuum ſuperbè cum alijs deſpexerunt; ergo ſecundum vtrumque non conſentiendo tentati, ſuam beatitudinem meruerunt: Nam ſicut Eua per ſerpentem tentabatur antiquum, ſic & boni Angeli per illum Leuiathan tentabantur; de quo exponitur vno modo illud Apoc 12. Factum eſt prælium magnum in cœlo, Michael & Angeli eius præliabantur cum Dracone, ſcilicet reſiſtendo; & Draco pugnabat, & Angeli eius, id eſt, tentando, & non valuerunt, nec locus eorum inuentus eſt amplius in cœlo; & proiectus Draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas, qui ſeducit vniuerſum orbem, pro- ‖hoc
E iectus eſt in terram, & Angeli eius cum eo miſsi ſunt. Vnde ſi ratio Lumbardi diligentiori ſcrutinio ventiletur, videbitur multum infirma: Licet enim in homine ante lapſum, & in Angelis iam beatis non erat aliquid, quod ad malum impelleret; erat tamen extra ipſos tentator fortiſsimus, qui ipſos quantum potuit, impulit ad peccandum: qui eos fortaſſe ad malum tantum tunc impulit, quantum aliqua parua tentatio hominem nunc impellit: Non eſt enim ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei; Iob 41. quomodo etiam ſecundum catholicos tractatores, peccatum Angeli ideo eſt irremediabile, quia ex ſe non aliunde tentatus peccauit; peccatum verò hominis ideo remediabile, quia non penitus ex ſe, ſed aliunde tentatus peccauit, niſi illa tentatio hominem ad peccandum aliquantulum impuliſſet, alias in ‖ *nullo* excuſabilior videretur, quia peccauit tentatus, quam ſi non tentatus peccaſſet: Quomodo etiam ‖malo
mulier

mulier nullo modo impellebatur ad comedendum de ligno prohibito, cùm dicat Scriptura Gen. 3. Vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum & pulchrum oculis aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit: Nonne illa apparens ſibi bonitas, pulchritudo, & delectabilitas, eam ad comedendum quoquo modo impulit & attraxit, cum dicat Virgilius in Bucol. — trahit ſua quemque voluptas? cùm & hoc ſatis teſtetur Philoſophus 3. de Anima in fine cap. de mouente & in libro Ethic. quaſi per totum. Dicitque beatus Gregorius 21. Moral. 2. ſuper illud Iob 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Nec Eua lignum vitæ contigiſſet, niſi hoc prius incaute reſpiceret; ſcriptum quippe eſt, vidit mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, &c. huic ergo penſandum eſt, cum quanto debemus moderamine erga illicita viſum reſtringere, nos qui mortaliter viuimus; ſi & mater viuentium per oculos ad mortem venit: Hinc Propheta dicit, Oculus meus deprædatus eſt animam meam; concupiſcendo enim viſibilia, inuiſibiles virtutes amiſit: quæ ergo interiorem fructum per exteriorem viſum perdidit, per oculum corporis pertulit prędam cordis; Et allegat hoc gloſſa ſuper Gen. vbi prius; Quomodo etiam malus Angelus ſimilitudinem Dei appetijt, ſi non prius hoc apparuit ſibi bonum, cum tam ſecundum Philoſophos, quàm Theologos nil aliud appetatur; & qualiter conſequenter ad huius appetitum per talem apparentiam nullo modo allectus fuerat, aut impulſus. Dicitque Auguſtinus Enchirid. 87. quod illam immortalitatem in qua poſſet non mori, natura humana perdidit per liberum arbitrium, hanc immortalitatem in qua non poſsit mori, eſt acceptura per gratiam, quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritum, quamuis ſine gratia; nec tunc vllum meritum eſſe potuiſſet, quia etſi peccatum in ſolo erat libero arbitrio conſtitutum, non tamen iuſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum adiutoriū præberetur; quam Autoritatem recitat Lumbard. 4. ſent. diſt. 29. & addit, Ecce his verbis ſatis oſtendit, quòd ante peccatū homo indigebat gratia operante & cooperante: Non enim habebat, quo pedē mouere poſſet ſine gratiæ operantis & cooperantis auxilio; habuit tamen quo ſtare poterat. Vnde patet expoſitio Lumbardi in principio capituli recitata, autoritatum Auguſtini dicentium diuinum adiutorium fuiſſe neceſſarium homini ante lapſum, ad ſtandum in bono, aſſerens hoc eſſe liberum eius arbitrium, non eſt verax: Non enim veraciter exprimit mentem Autoris, ſed eſt contraria menti eius, nec fideliter recitat eius verba, ex quibus poſſet fideliter || *conuinci* mens ipſius: Cùm enim recitauit illud Enchirid. 87. Sic prius oportebat hominem fieri, vt & bene velle poſſet, & malè; nec gratis ſeu fruſtra, ſi bene; nec impunè, ſi male; cur ſubticuit quod eodem capitulo ponitur conſequenter, & erat ſuperius proximo recitatum; videlicet, etſi peccatum erat in ſolo libero arbitrio conſtitutum, non tamen iuſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur: Quomodo ergo adiutorium illud diuinum, per quod ſuffeciſſet iuſtitiæ retinendæ, & ſine quo liberum arbitrium non ſufficit, liberum arbitrium dici poteſt? quia ſi ſic, nihil aliud diceretur, niſi quod liberum arbitrium per ſeipſum ſuffeciſſet iuſtitiæ retinendæ, & ſine ſeipſo nullatenus ſuffeciſſet; quorum primum negat Auguſtinus expreſſè, & ſecundum nullus dubitet idiota. Cur itaque poſt hanc 2 ſentent. diſt. 29. recitatam ab eo, ſubiunxit, quod homo ante peccatum ſine gratiæ operantis & cooperantis auxilio habuit quo ſtare poterat, cum tamen dicat Autoritas, quod tunc non ſic ſufficiebat liberum arbitrium iuſtitiæ retinendæ? Ergo nec tunc ſic ſuffecit ſtare in ea. Cur etiam diſt. 24. ſuppreſsit, quod Auguſtinus adhuc eodem capitulo immediatè ſubiungit; ſicut enim mori eſt in hominis poteſtate cùm velit; Nemo eſt enim qui non ſeipſum, vt nihil aliud dicam, vel non veſcendo poſsit occidere; Ad tenendam ergo vitam voluntas non ſatis eſt, ſi adiutoria ſiue alimentorum, ſiue quorumcunque tutaminum deſint, ſic homo in Paradiſo ad ſe occidendum, relinquendo iuſtitiam idoneus erat per voluntatem; vt autem ab eo teneretur vita iuſtitiæ, parum erat velle, niſi ille, qui eum fecerat, adiuuaret; niſi forſan quia per hoc ſignificatur expreſſè, quod ad tenendam iuſtitiam quam homo in Paradiſo habebat, ipſius liberum voluntatis arbitrium ſine alio Dei || *adiutorio* non ſuffecit. Cur etiam quæſo cum recitaret in eadem diſt. Autoritates Auguſtini de Correptione & gratia 49. & 48. capitulis hic capit. proximo plenius recitatas: cur inquam, pertranſiuit ſilentio alia dicta Auguſtini ibidem, quæ ſua prædicta expoſitio deſtruit, vel potius ab eis deſtruitur? Nam capit. 47. dicit ita; Iſtam gratiam non habuerat homo, qua nunquam vellet eſſe malus, ſed ſane habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet, ſed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet. Idem ibidem capit. 48. Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem: In illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat adiutorium ſine quo in ea non poſſet permanere ſi vellet; vbi

ſemper

Marginalia: *Virgilius.* *Gregorius.* *Auguſtinus.* *Lumbardus.* || conijci || auxilio — A B C D E

A ſemper diſtinguit inter hanc gratiam, ſeu hoc adiutorium, & liberum arbitrium voluntatis. Idem ibidem cap. 49. Si autem hoc adiutorium vel Angelo vel homini cum primum facti ſint, defuiſſet, quoniam natura non erat facta vt ſine diuino adiutorio poſſet manere ſi vellet, non vtique ſua culpa cecidiſſet: Adiutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſet: Sed ſi hoc adiutorium ſit liberum voluntatis arbitrium, quomodo potuit vel Angelo, vel homini defuiſſe? certe non aliter quàm natura ſua ſibi exiſtenti potuit defuiſſe: Intelligit ergo de adiutorio alio per quod liberum arbitrium iuuaretur, vnde & ſubdit; Nunc autem, ſcilicet pro ſtatu hominis poſt peccatum, quibus deeſt tale adiutorium, iam pœna peccati eſt: quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum. Idem ibidem, cap. 52. Primo vtique homini, qui in eo bono quo factus erat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adiutorium perſeuerantiæ, non quo fieret vt perſeueraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeuerare non poſſet. Et

B capit. 60. Ita factum eſt, vt voluntas hominis inualida & imbecilla, ſcilicet poſt peccatum, in bono adhuc paruo perſeueret per virtutem Dei, cum voluntas primi hominis fortis & ſana in bono ampliori non perſeuerauerit, habens virtutem liberi arbitrij, quamuis non de futuro adiutorio Dei, ſine quo non poſſet perſeuerare, ſi vellet: Ex quibus, vt reor, ſatis apparet legentibus, & non negligentibus literas Auguſtini allegatas à Lumbardo locis prædictis, ipſum Auguſtinum eiſdem locis velle liberum arbitrium, & illud Dei adiutorium ad perſeuerandum in bono, homini vel Angelo neceſſariò requiſitum ſemper diſtingui realiter, & differre. *Nota.* Idem quoque oſtendunt Autoritates eiuſdem de Natura & gratia, & de Ciuitate Dei capit. proximo allegatæ. Et ſiquid acutius dixerim, & cum minori reuerentia, quàm deceret contra Dominum meum Magiſtrum Petrum Lumbardum, imò & Chriſtum Domini Pariſienſem Epiſcopum; excuſet me quæſo zelus Domus Dei & catholicæ veritatis, qui me contra Pelagianorum commenta vehementer accendit: Non enim contra ipſum aliquid dixeram, *Nota expoſitionem.*

C ſed contra ſuum errorem, quia errori Pelagij plurimum eſt affinis; Conceſſo namque quod Angelus vel homo ante peccatum, per ſolum liberum arbitrium potuit perſeuerare in bono quod habuit, concederetur faciliter conſequenter, quod homo poſt peccatum reparatus per gratiam, poſſet in ea perſeuerare finaliter per ſolum liberum arbitrium voluntatis; ſicut capitulum proximum plenius deducebat, quod eſt contra capitulum ſeptimum iam præmiſſum. Ad illud autem dictum Auguſtini de correptione & gratia 48. quod videtur facere pro hac parte, Dederat, inquit, adiutorium ſine quo non poſſet permanere, ſi vellet; vt autem vellet in eius reliquit libero arbitrio; poſſet ergo permanere ſi vellet; dicendum, quod hoc non probat, quod illud adiutorium ſit liberum arbitrium, ſed magis videtur innuere contrarium, ſcilicet quod à libero arbitrio ſit diſtinctū, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: Poſſet, inquit, permanere ſi vellet; cuius cauſam immediatè ſubiungit, quia inquiens non deerat adiutorium, per quod poſſet perſeueranter bonū tenere, || *ſi* vellet; vult ergo dicere quod illud adiutorium fuit non || quod

D ipſum liberum arbitriū, ſed aliquid ſibi oppoſitū, per quod ſi vellet illi inniti, perſeuerare valeret, & quod ſi deſereret perſeuerare non poſſet; pro quo ſupra eiuſdem 47. expreſsius dicitur iſto modo; Iſtam gratiā habuit primus homo, in qua ſi permanere vellet, nunquā malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe nō poſſet, ſed eam per liberum arbitrium deſerere poſſet, quoniā liberum arbitriū ad malum ſufficit, ad bonum autem parū eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti Deo bono; quod adiutoriū ſi homo ille per liberum arbitrium non deſeruiſſet, ſemper eſſet bonus; ſed deſeruit, & deſertus eſt; tale quippe erat adiutorium quod deſereret cum vellet, & in quo permaneret ſi vellet. Illud aliud eius dictum c. 57. patet per idem: Non enim ſequitur, licet perſeuerare, & non perſeuerare in hominis relinqueretur arbitrio, quod adiutorium Dei, ſine quo perſeuerare non poſſet ſi vellet, ſit eius liberum arbitrium; imò quod potuit perſeueraſſe ſi voluiſſet, non tamen viribus ſolius liberi arbitrij, ſed illius diuini adiutorij ſæpe dicti, quod eum ad perſeuerandum finaliter adiuuiſſet, niſi illud prius

E culpabiliter impuliſſet, ſicut ſuperius proximo erat dictum. Cum autem dicit de bono perſeuerantiæ 10. Non diſcedere à Deo, & non inferri in tentationem non eſſe in viribus liberi arbitrij, quales nunc ſunt, fuiſſe autem in homine antequam caderet; intelligit, quod cum æquali adiutorio & cæteris paribus, hoc eſt minus & difficilius in viribus liberi arbitrij nunc, quā tunc erat: Ita quod tunc non omnino nullo, ſed minori adiutorio quā nunc egebat: Cuius cauſa eſt, quia tunc ſecundum Aug. de Corrept. & gratia 57. vt perſeuerare vel non perſeuerare in hominis relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quæ ſine vllo fuerat inſtituta peccato, & nihil ipſi ex ſeipſa concupiſcentialiter reſiſtebat, vt dignè tantę bonitati, & bene viuendi fælicitati perſeuerandi committeretur arbitrium; Nunc verò poſteaquam eſt illa magna, peccati merito, amiſſa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remanſit infirmitas: *Expoſitio.*

tas: Nunc, inquit, maioribus donis adiuuanda remanſit infirmitas, ſcilicet libertatis arbitrij, A
ergo tunc ſaltem minoribus fuit adiuuanda libertas; & ſupra eiuſdem 54. ſic ait, Maior quip-
pe libertas eſt neceſſaria aduerſus tot & tantas tentationes, quæ in Paradiſo non fuerunt, do-
no perſeuerantiæ munita atque perfecta, vt cum amoribus omnibus, terroribus, & errori-
bus ſuis vincatur hic mundus: Et ſequitur 55. Hæc Sanctorum martyria docuerunt; Dein-
de ille Adam ſcilicet, & terrente nullo, & inſuper contra Dei terrentis imperium, libero vſus
arbitrio non ſteti in tanta fælicitate, in tanta non peccandi facilitate: Iſti autem non dico ter-
rente mundo, ſed ſæuiente ne ſtarent, ſteterunt in fide. Vnde hoc, niſi donante illo, à quo
miſericordiam conſecuti ſunt vt fideles eſſent, à quo acceperunt ſpiritum non timoris, quo
perſecutionibus cederent, ſed virtutis, & charitatis, & continentiæ, quo cuncta minantia,
cuncta inuitantia, cuncta cruciantia ſuperarent? Is ergo eſt vnus intellectus Auguſtini in au-
Expoſitio ſecunda. toritate ſua præmiſſa. Alius eius intellectus eſt iſte, quod homo pro ſtatu huius miſeriæ indi-
get multiplicius adiutorio diuino ad perſeuerandum in bono, quàm pro ſtatu innocentiæ in- B
diguit primus homo. Nam pro iſto duplici ſtatu adiutorio Dei eget, vno vt liberetur à ſer-
uitute peccati; alio vt conſeruetur in libertate boni: Primo pro primo ſtatu primus homo
non eguit, ſed ſecundo, vt partim ex prioribus, partim ex alijs ſatis patet. Pro quo & Au-
guſtinus de Correptione & gratia 49. dicit; Nunc autem quibus deeſt tale adiutorium pœ-
na peccati eſt; quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum; &
tanto amplius datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, vt
non ſolum adſit ſine quo permanere non poſſumus etiamſi velimus, verumetiam tantum ac
tale ſit, vt velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perſe-
ueranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verumetiam velle quod poſſumus, quod
non fuit in homine primo; vnum enim illorum in illo fuit, alterum non: Namque vt reci-
peret bonum gratia non egebat, quia nondum perdiderat; vt autem in eo permaneret, ege-
Auguſtinus. bat adiutorio, ſine quo id omnino non poſſet. Idemque de eodem Enchirid. 87. ita dicit; Ho- C
mo in Paradiſo ad ſe occidendum, relinquendo iuſtitiam, idoneus erat per voluntatem; vt ab
eo teneretur vita iuſtitiæ, parum erat velle, niſi ille qui eum fecerat, adiuuaret; ſed poſt illam
ruinam maior eſt miſericordia Dei, quando & ipſum arbitrium liberandum eſt à ſeruitute,
cui dominatur cum morte peccatum. Illa verò Autoritas Hypognoſt. in contrarium alle-
gata, quæ dicit liberum arbitrium Adæ factum cum poſsibilitatis bono, quo valeret imple-
re quod voluiſſet, & quod ipſa fuit prima gratia, qua ſtare potuiſſet, ſi ſeruare mandata Do-
mini voluiſſet, non probat, quod illud poſsibilitatis bonum, & illa prima gratia, aut illud diui-
num adiutorium ſæpius memoratum ſit liberum arbitrium, ſed magis videtur probare con-
trarium: Cum enim dicit liberum arbitrium cum illo bono creatum, nec vult dicere illud
cum ſe ipſo creatum, videtur diſtinguere inter illa, innuendo quod liberum arbitrium non
fuit creatum ab initio totum nudum, ſed tanta gratia ſplendidum & veſtitum, vt quod volu- D
iſſet, potuiſſet impleſſe, ſeruaſſe ſcilicet mandata dominica, & ſtetiſſe, ſi hoc facere voluiſſet;
ſed adhuc vltra gratiam iam prædictam indiguit alio Dei auxilio ad hoc volendum; Nam
neque tunc quicquam potuit voluiſſe ſine adiutorio manus eius, qui ſecundum Apoſtolum
Apoſtolus. ad Philippen. 2. operatur in nobis velle, & perficere: Et quod Auguſtinus hoc modo in-
telligat, ipſummet in teſtem adduco de Correptione & gratia 47. de eadem materia ſic dicen-
tem; Iſtam gratiam non habuerat homo primus, qua nunquam vellet eſſe malus; ſed ſane
habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero ar-
bitrio bonus eſſe non poſſet: ergo illa gratia à libero arbitrio differebat; & immediatè ſub-
iungit; ſed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet; nec ipſum eſſe ergo Deus vo-
luit ſine ſua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad ma-
lum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti Dei bono, quod
adiutorium ſi homo ille per liberum arbitrium non deſeruiſſet, ſemper eſſet bonus; ſed deſer-
uit, & deſertus eſt: Tale quippe erat adiutorium, quod deſereret cum vellet, & in quo per- E
maneret ſi vellet, non quo fieret vt vellet. Hæc eſt prima gratia quæ data eſt primo Adam,
ſed hæc potentior in ſecundo Adam: Prima eſt enim qua fit, vt habeat homo iuſtitiam ſi ve-
lit, ſecunda ergo plus poteſt, qua etiam fit vt velit, & tantum velit, tanto ardore diligat, vt
carnis voluntatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat; nec illa quidem parua
erat qua demonſtrata eſt etiam potentia liberi arbitrij, quoniam ſic adiuuabatur, vt ſine hoc
adiutorio in bono non maneret, ſed hoc adiutorium ſi vellet, deſereret; hæc autem tanto
maior eſt, vt parum ſit homini per illam reparare perditam libertatem; parum ſit denique
non poſſe ſine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono ſi velit, niſi etiam effi-
ciatur vt velit. Et infra cap. 49. ſic ait, Si hoc adiutorium vel Angelo, vel homini, cum
primum

A primum facti ſunt, defuiſſet; quoniam natura talis non erat facta, vt ſine diuino adiutorio poſſet || *manere* ſi vellet, non vtique ſua culpa cecidiſſet: Adiutorium quippe defuiſſet ſine || permanere quo manere non poſſet; nunc autem quibus deeſt tale adiutorium, pœna peccati eſt; quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum, & tanto amplius datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit; vt non ſolum adſit, ſine quo permanere non poſſumus, etiamſi velimus; verumetiam tantum ac tale ſit vt velimus; ſit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perſeueranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verumetiam velle quod poſſumus; quod non fuit in homine primo; vnum enim illorum in illo fuit, alterum non. Acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quo poſſet: Nam ſi habuiſſet, perſeueraſſet; poſſet enim etiam, ſi vellet, perſeuerare. Hoc idem eiuſdem teſtatur Autoritas 14. de Ciuit. Dei penult. cap. proximo allegata; *Auguſtinus.* Primus, inquit, homo ſic erat inſtitutus, vt ſi de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum
B Angelum vinceret, meritum bonum habens in adiuta diuinitus voluntate recta; quia & ipſum fidere de adiutorio Dei non quidem poſſet ſine adiutorio Dei. Patet ergo, quod licet primus homo ante peccatum potuit perſeueraſſe, ſi voluiſſet, tamen ſine Dei auxilio non potuit illud velle; quare nec perſeuerare finaliter, nec ad tempus, ſicut capitulum proximum aſſerebat.

CAP. XI.

Quod perſeuerantia non eſt aliquod donum Dei creatum à charitate & gratia realiter differens & diſtinctum.

C

VT autem iſtud diuinum adiutorium neceſſarium libero arbitrio ad perſeuerandum in bono, memoratum ſuperius generaliter confuſè, cognoſcatur diſtinctius; iam || *reſtat* oſtendendum, || remanet quod perſeuerantia non eſt aliquod donum Dei creatum à charitate & gratia realiter differens, aut diſtinctum: Si enim eſſet, non repugnaret illa ſeparari ab inuicem, & aliquem habere charitatem & gratiam, qui perſeuerantiam non haberet, & ſi hoc poſſet per vnum momentum, poſſet per aliud, & deinceps vſq; ad finem, ſicque aliquis ſine perſeuerantia finali perſeueraret
D finaliter, quod contradictionem includit. Item ſi ſic, habens charitatem ſine perſeuerantia per momentum, poſſet in fine illius momenti tranſire morte naturali, vel alia, ſine perſeuerantia finali diuinitus ſibi data, & ſic ſine perſeuerantia finali poſſet ſaluari; contra illud Matth. 10. Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit, hic, ſcilicet diſcretiuè, quia hic & non alius, dicente Domino Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, vita viuet, & non morietur; omnium iniquitatum, quas operatus eſt, non recordabor, in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet; ſi autem auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius non recordabuntur; in præuaricatione ſua qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis morietur. Et Eccleſiaſtis 11. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Nulli etiam dubium, quin quicunque
E habuit donum charitatis & gratiæ, & non finaliter perſeuerat in eo, cadit ab eo per peccatum mortale, in quo perdurat ad mortem, & eſt filius mortis æternæ: Talis ergo in charitate & gratia moriens, tamen ſine perſeuerantia finali ſimul æternaliter hæreditabit vitam & mortem; Vitam, quia moritur in charitate, quæ ſecundum Auguſtinum 15. de Trinitate [Dei] *Auguſtinus.* 18. ſola eſt quæ diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ; Mortem, quia ſine perſeuerantia finali decedit. Item è contrario procedendo, ſi hæc diſtinguerentur realiter, poſſet aliquis ſine charitate & gratia habere finalem perſeuerantiam & ſaluari, quia qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit, Matth. 10. quod eſt contra autoritatem Auguſtini præmiſſam. Imò nec poſſet quiſquam eſſe beatus perfectè ſine charitate & dilectione Dei actiua & paſſiua: Maximum namque bonum maximè ſibi deeſſet; videtur etiam quod

ſi perſeuerantia poſſet eſſe ſine charitate & gratia, poſſet eſſe ſine quocunque alio tali bono. A
ſed hoc videtur repugnantiam importare, quod ſcilicet aliquis perſeueret,& non in aliquo tali bono; Perſeuerantia namque aliquod tale bonum in quo fundetur, & maneat, neceſſariò præſupponit. Item ſi hæc ſic differrent, perſeuerantia eſſet maius bonum, & melius charitate; Eſſet enim forma ipſam perficiens & conſummans, ac ad coronam perducens, ſine qua charitas nihil valeret ad vitam, & in cuius virtute omnia bona merita faceret, non è contra, quod non eſt dandum, quia nullius virtutis actus proprius ſiue finis eſt melior actu ſeu fine proprio charitatis, qui eſt diligere Deum ſummè: Mandatum enim de dilectione Dei eſt
Matth. maximum & primum mandatum, teſte veritate Matth. 22. Apoſtolus quoque prædicaturus
Apoſtolus. de charitate 1. ad Cor. capit. 13. immediatè ante, ſcilicet cap. 12. vt auditores beneuolos redderet, & attentos, talem propheticum ad commendationem charitatis præmiſit, Æmulamini chariſmata meliora, & adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro; & ſtatim cap. 13. de ipſa charitate proſequitur in hunc modum; Si linguis hominum loquar, & Angelorum, B
charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans,&c. qui & in fine capit. ſic concludit, Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas;
Auguſtinus quem & ſecutus beatus Auguſtinus 15. de Trin. 18. loquens de charitate, ſic ait; Nullum eſt iſto dono Dei excellentius. Item ſi ſic eſſet, perſeuerantia haberet aliquem actum proprium, diſtinctum ab actibus proprijs aliarum virtutum: Habitus enim per actus proprios, ſicut formæ per operationes proprias diſcernuntur, ſicut Naturalis & Moralis Philoſophi pariter & Theologi conteſtantur; ſed talis actus perſeuerantiæ proprius aſsignari non poteſt: non enim poteſt poni actus memoriæ, intelligentiæ, nec etiam voluntatis, vt inductio per ſingulos manifeſtat, nec omnino alius dici poteſt. Item ſi perſeuerantia à charitate differret realiter, cum ipſa ſit neceſſaria ad ſalutem, Dominus dediſſet aliquod ſpeciale mandatum de ipſa; quod tamen nuſquam reperitur in teſtamento veteri, nec in nouo, aut obſeruantia mandatorum Domini non eſſet ſufficiens ad ſalutem; cùm tamen quærenti quid faceret vt C
Marc. vitam æternam perciperet, Dominus ſic reſpondit, Mandata noſti, ne adulteres, ne occi-
‖habebis das, &c. Marc. 10. ac ſi diceret manifeſtè; Hæc ſi facias, vitam æternam ‖*percipies*; & Luc.
Luc. 10. Legiſ perito, quærenti a Domino quid faciendo vitam æternam poſsideret, requiſiuit ab eo, In lege quid ſcriptum eſt? quo reſpondente, Diligis Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum, ſicut teipſum, Dominus dixit illi, Hoc fac, & viues: Nec mirum, quoniam in his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ, Matth. 22. Vel arguatur hoc modo, Obſeruantia mandatorū ſufficit ad ſalutem, & perſeuerantia differt à charitate realiter, ergo non continetur ſub mandato de charitate, ſeu dilectione, nec ſub aliquo alio, quia hoc minus videtur, ergo ſine perſeuerantia poteſt quis ſaluari. Vel adhuc ſic ſi libet, Obſeruantia mandatorum ſufficit ad ſalutem, & non ſine perſeuerantia finali, ergo illa continetur ſub aliquo præceptorum, & hoc non erit niſi ſub mandato de dilectione & charitate; ergo illa
Perſeuerantia habitualis & actualis. & charitas nequaquam realiter diſtinguntur: Quare mihi videtur, quod perſeuerantia habitualis ſit charitas habitualis, ſeu perdurans; perſeuerantia verò actualis ſit peramatio, & ipſum perſeuerare finaliter peramare. Vnde & Anſelmus de caſu Diaboli 3. Perſeuerare D
Anſelmus. in faciendo aliquid, vt vno verbo dicatur, eſt perficere: Nam perſeuerare in ſcribendo aliquid dicimus perſcribere, in ducendo, perducere: Dicamus ergo ſi etiam non ſit in vſu, quod perſeuerare in voluntate ſit peruelle, quare & perſeuerare in charitatis amore, de quo dici-
Matth. tur Matth. 10. Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit, eſt finaliter peramare. Vel aliter poteſt dici conſonantius ipſi voci, & fortè propinquius ipſi rei, quod perſeuerare eſt perſeruare mandata, & perſeuerantia perſeruantia mandatorū. Vel adhuc generalius iſto modo; Perſeuerantia habitualis eſt iuſtitia habitualiter perſeruata; perſeuerantia actualis eſt iuſtitiæ perſeruantia actualis, ipſum verò perſeuerare eſt iuſtitiam perſeruare.

COROLLARIVM. E

Corollarium, Quod nomen perſeuerantiæ nullam rem abſolutam eſſentialiter ſignificat, ſed accidentaliter & relatiuè, charitatem videlicet ſiue iuſtitiam cum reſpectu futuræ permanſionis continuè vſque in finem, & quod non improbabiliter poſſet dici perſeuerantiam eſſe ipſam relationem huius.

VNde manifeſtum eſt, quod nomen perſeuerantiæ nullam rem ſignificat eſſentialiter aut etiam abſolutè; ſed accidentaliter & relatiuè tantummodo, ipſam ſcilicet charitatem ſiue iuſti-

A iuſtitiam, cum reſpectu ad finem, id eſt cum reſpectu futuræ permanſionis continuæ vſque in finem, quare & non improbabiliter poſſet dici, perſeuerantiam eſſe ipſam relationem huiuſmodi, quod videtur innuere definitio Ariſtotelis, & maximè Tullij, cap. 7°. recitata; de quo nolo diſſerere plus hoc loco: ſatis enim, vt arbitror, erat de relationibus alibi diſputatum. Iſtud corollarium ex præmiſsis in iſto capitulo ſatis patet. Poteſt tamen ex abundanti aliter ſic oſtendi; Si etenim perſeuerantia ſignificaret eſſentialiter & abſolutè aliquam rem in viatore, cùm illa non ſit de eſſentia viatoris, nec ipſam eſſentialiter conſequens, vt patet in multis ipſa carentibus, poſſet viator habens finalem perſeuerantiam, ipſam amittere; ita quod verùm eſſet, ipſum finalem perſeuerantiam amiſiſſe, ſicut eſt de habitibus cæteris, & alijs actionibus abſolutis, quod tamen contradictionem includit: Si enim perſeuerantiam finalem amiſit, aliquando eam habuit, ergo tunc fuit perſeueraturus finaliter, quare & non caſurùs, & tunc ſimiliter fuit caſurus, ſicut euentus ſubſequens demonſtrauit: vel aliter, ſi iſte cecidit in pecca-
B tum mortale, ſemper prius fuit caſurus, ergo nunquam fuit non caſurus, ergo nunquam habuit perſeuerantiam, ergo nunquam eam amiſit, contra hypotheſin prius datam. Vnde Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 7. ita dicit, Dicimus quippe caſtum, quem nouimus caſtum, ſiue ſit, ſiue non ſit in eadem caſtitate manſurus, & ſiquid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti poteſt, dicimus eum habere quamdiu habet; & ſi amiſit, dicimus habuiſſe: Perſeuerantiam verò vſque in finem, non habet quiſquam, niſi perſeuerauerit vſque in finem, multi eam poſſunt habere, nullus amittere, & ſupra eiuſdem primo capit. probat idem.

CAP. XII.

Obijcit & reſpondet.

C

PEr hoc autem corollarium iam præmiſſum, patet reſponſio ad aliquas obiectiones poſsibiles fieri contra dicta: Si enim vt dictum eſt perſeuerantia non differret realiter à charitate, cum perſeuerantia ipſa eſt idem realiter charitati, ergo & omnis habens charitatem habet perſeuerantiã, quod falſum eſt, quia multi eam habentes ſunt peccaturi mortaliter & caſuri, ſicut fuit de Saule & Iuda & alijs nimis multis. Adhuc autem ſicut multi Doctores teſtantur, & ſicut potuit indubitanter fuiſſe; ponatur omnes Angelos charitatem ſeu gratiam recepiſſe, & ipſam per tempus aliquod tenuiſſe; & ſit A inſtans commune acceptionis
D gratiæ: Omnes enim, vt videtur, gratiam, ſicut & eſſentiam, pariter acceperunt; & C inſtans confirmationis bonorum; & P peccationis malorum: Certum eſt autem ſecundum omnes Doctores, quod A P tempus eſt idem A C tempori, vel pars eius. Conſtat namque quod poſt confirmationem bonorum, nullus malorum incæpit peccare in cœlo, & cùm boni habuerunt perſeuerantiam per totum A C tempus, quia charitatem ſeu gratiam continuè permanentem, habuerunt etiam perſeuerantiam per totum A P tempus; ergo & mali ſimiliter, quod eſt falſum; vel ſi mali nunquam perſeuerantiam habuerunt, nec boni: Cur enim Deus æquiſsimus tantum diſcerneret inter illos ante omne demeritum vel peccatum, vt munus perſeuerantiæ iſtis daret, illis verò negaret. Propter hanc etenim rationem, Auguſtinus 11. ſuper Geneſin ad literam 24. & 11. de Ciuit. Dei 11. & 13. Anſelmus de caſu diaboli 24. & Petrus 2. ſentent. diſt. 4. videtur iſtam diſcretionem negare de præſcientia Angelorum, quod videlicet boni fuerunt præſcij ſuæ beatitudinis futuræ, & mali non fuerunt præſcij ſui caſus, quod tamen videtur multo amplius
E ponderandum de perſeuerantia ſine qua non eſt ſalus. Item ſi perſeuerantia ſit idem realiter charitati, cum charitas in diuerſis ſit maior & minor, ſic erit de perſeuerantia conſequenter: Petrus ergo fuit magis perſeueraturus, quàm Linus, ergo magis non amiſſurus ſuam charitatem, vel eam magis ſeruaturus, quod non oportet: in tantum enim poteſt quis ſeruare bonum ſuum minus ne cadat ab illo, ſicut alius ſuum maius. Item cùm perſeuerantia addat ſupra charitatem reſpectum continuationis per totum tempus vſque ad finem, quantitas illius reſpectus ſequatur aliquo modo quantitatem ſui fundamenti, ſcilicet charitatis, ſequitur ipſum in maiori charitate eſſe maiorem, ergo & perſeuerantiam illam maiorem: Ille enim reſpectus eſt quaſi formale in perſeuerantia, & charitas materiale. Sequitur etiam, quod cùm

Obiectiones.

Auguſtinus. *Anſelmus.* *Petrus.*

tempus ad finem ſit maius & minus & finis remotior & propinquior, quod ille reſpectus ex A
eis conſurgens ſit maior & minor, quare & perſeuerantia conſequenter. Imò & è contrario
arguendo, cum ille reſpectus non poſsit augeri vel minui, & ſit forma ipſius perſeuerantiæ,
ſequitur ipſam perſeuerantiam non poſſe augeri vel minui, & cum perſeuerantia ſit donum
Dei creatum, ſequitur quod Deus de ſua omnipotentia infinita, aliquod donum ſuum creatum
finitum non poſsit augere vel minuere quouiſmodo. Item ſi perſeuerantia ſit idem realiter
charitati, & ſuperaddat reſpectum continuitatis ad finem, nullus qui habet, & habuit conti-
nuè charitatem, poſſet rationabiliter perſeuerantiam à Domino poſtulare: Nihil enim poteſt
à Domino rationabiliter poſtulare, niſi quod à Domino poteſt accipere, ſed perſeueran-
tiam non poteſt accipere; Si enim poſſet, ponatur, ergo, iſte nunc accipit perſeuerantiam, er-
go nunc accipit charitatem cum tali reſpectu, vel ſaltem talem reſpectum; ſed charitatem il-
lam non recipit, quia illam prius habuit; nec illum reſpectum ad finem, quia ſi nunc ſit perſe-
ueraturus finaliter, ita fuit prius quamdiu continuè habuit charitatem. Vel aliter iſto modo; B
Iſte accipit perſeuerantiam; ergo eſt perſeueraturus vſque in finem, ergo ita fuit prius, quan-
diu habuit charitatem, ergo prius continuè habuit perſeuerantiam, ergo non accipit illam
modo. Item ſit aliquis in charitate peccaturus mortaliter, & finaliter reuicturus, & eandem
charitatem numero accepturus, & finaliter ſeruaturus; tunc iſte non perſeuerabit, quia pecca-
bit mortaliter, & tamen habet perſeuerantiam; Nam cras poſt pœnitentiam habebit perſe-
uerantiam: Supponatur, & nunc habet eandem charitatem numero, quam tunc habebit, &
reſpectu finis eiuſdem numero; ergo & nunc habet eundem reſpectum numero, ergo & ean-
dem perſeuerantiam numero. Item iſte, in iſta charitate, quam nunc habet, eſt perſeueratu-
rus vſque in finem, quia cras ſic eſt perſeueraturus, ergo nunc habet perſeuerantiam. Item
ſi iſte non habet perſeuerantiam, non perſeuerabit, nec eſt perſeueraturus, cum tamen cras
perſeuerabit, & erit perſeueraturus, ergo iſte incipiet eſſe perſeueraturus, & propoſitio de
futuro nunc falſa incipiet eſſe vera, hæc ſcilicet, Iſte perſeuerabit finaliter. Item ſi ſic; per- C
ſeuerantia habita non poſſet amitti, ſicut capitulum proximum demonſtrabat, cum tamen illa
charitas viatoris poſsit amitti, & per conſequens ille reſpectus in prima fundatus: Sequitur
etiam quod Deus dedit aliquod munus creatum alicui, quod ipſemet non poteſt auferre nec
deſtruere vllo modo, imò & quod homo ſit potentior ad retinendum, quam Deus ad aufe-
rendum illud munus. Item ſi perſeuerantia eſſet huiuſmodi donum Dei, aliquando illam
perſeueranti donaret; vel ergo in inſtanti, vel tempore; ſi in aliquo inſtanti, ergo cui datur tunc
accipit, & habet perſeuerantiam, & perſeuerat; ergo prius perſeuerauit, ergo prius continuè
habuit perſeuerantiam, ergo non accipit illam modo: Perſeuerare namque quandam ſucceſ-
ſionem importat, ſicut mouere, cuius alia pars præcedit, aliaque ſuccedit; Importat enim con-
tinuationem in bono. Alias etiam poſſet quis perſeuerare finaliter tantum per inſtans, ſcili-
cet ſi immediatè poſt inſtans acceptionis perſeuerantiæ finalis per diuinam potentiam de me-
dio tolleretur; quod non eſt verum, quia ibi non eſſet principium nec finis, ſed indiuiſibili- D
erit ter totum ſimul. Si autem donetur in tempore hoc ‖ *eſſet* per tempus aliquod totum primo,
ſicut loquitur Philoſophus *6.* Phyſ. 44. vbi definit illud hoc modo; Dico autem, primum
inquit, quod non per alterum aliquid ipſius eſſe huiuſmodi ſit, & arguo, ſicut arguit ibi Phi-
loſophus; Sit ergo illud tempus primum in quo Deus dat perſeuerantiam A C, & B medium
eius inſtans; tunc in B iſte habet perſeuerantiam; ergo illa vel datur ei in B, vel dabatur in A
B, & vtrūlibet concedatur, non datur tunc in B C, ergo non in toto A C primò. Item talis mu-
tatur de non perſeuerante in perſeuerantem, ergo ſecundum Philoſophum vbi prius 44. cùm
mutatus eſt primum eſt in illo, in quod mutatus, ſicut à 40. vſque ad 44. demonſtrat vniuer-
ſaliter in omni mutatione ſic eſſe; & in illo 44. demonſtrat, quod omne illud in quod aliquid
mutatum eſt primò neceſſe eſt atomum eſſe. Idemque Philoſophus 8. Phyſ. *69.* oſtendit,
quod in omni mutatione de vna paſsione, ſeu diſpoſitione in ſibi oppoſitam eſt vnum ſignum,
ſcilicet vnum nunc vtriſque commune & priori & poſteriori, & vnum & idem numero, huius E
quidem finis, illius autem principium, quod ſemper eſt poſterioris paſsionis, ſicut ſi D ſit non
album toto A B tempore, & album toto B C tempore, erit album in B, nunc ſeu in inſtanti;
quare ſi quis ſit non perſeuerans toto A B tempore, & toto B C tempore perſeuerans, in B
Anſelmus. inſtanti erit neceſſariò perſeuerans. Anſelmus etiam de veritate 12. dicit, iuſtitiam mox
cùm datur à voluntate ſeruari, quare & tunc perſeueratur in ea. Item ſi perſeuerantia eſſet
huiuſmodi donum Dei, daretur hominibus in vita præſenti, vel poſt eam; Non poſt, con-
ſtat, loquendo de finali perſeuerantia viatoris; nec ante, quia ponatur tunc quod Petrus via-
tor habeat, & diu prius habuit perſeuerantiam, tunc verum eſt Petrum habuiſſe perſeueran-
tiam, ergo neceſſe eſt eum habuiſſe perſeuerantiam. Nam ſecundum Philoſophum 1. peri
herme-

A hermenias, quodlibet verum de præterito eſt neceſſarium; & ſi neceſſe ſit Petrum habuiſſe perſeuerantiam, cum ex illo ſequatur ipſum eſſe perſeueraturum finaliter, & ex neceſſario non ſequitur niſi neceſſarium, vt liber Priorum oſtendit, neceſſe eſt Petrum eſſe perſeueraturum finaliter, cum tamen ſit viator potens peccare mortaliter, & ſic amittere charitatem. Item tunc qui habet, & diu habuit charitatem, caſurus tamen ab ea, non habet nunc, nec vnquam habuit perſeuerantiam, & tamen poteſt eam habere pro nunc, imò & poteſt nunc eam prius continuè habuiſſe; poteſt enim non cadere, ſed perſeuerare finaliter, ex quo ſequitur ipſum nunc perſeuerare & prius perſeueraſſe toto tempore quo habuit charitatem, & quicquid ſequitur ex poſsibili eſt poſsibile, ſicut nullus Logicus, nec Theologicus dubitat: Quare qui nunc non habet, nec habuit vnquam perſeuerantiam, poteſt eam habere pro nunc, & eam prius continuè habuiſſe, ergo eſſet contingentia in propoſitionibus de præterito & præſenti, ſicut in illis de futuro, quod eſt contra Philoſophum 1. peri hermenias capit. vlt. & contra Boe-
B tium ibi in comment. Et 1. de Cœlo penult. ſic ait, Neque enim vna virtus eius quod eſt factum eſſe eſt, ſed eius quod eſt eſſe aut futurum eſſe, quod & ſatis plane dicit ibi Auerroes commentator. Lumbardus quoque 2. ſentent. diſt. 25. dicit, quod liberum arbitrium ad præſens vel ad præteritum non refertur, ſed ad futurum; ergo nec liberum arbitrium Dei; Deus ergo non poteſt dare nunc perſeuerantiam, nec poteſt nunc dediſſe perſeuerantiam non habenti, & ei qui nunquam eam habebat, quare nec talis poteſt eam nunc habere, aut prius continuè habuiſſe. Item Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 7. ita dicit; Non dicant homines perſeuerantiam cuiquam datam vſque in finem, niſi cùm ipſe venerit finis, & perſeueraſſe cui data eſt, repertus fuerit, vſque in finem; Et idem eandem quaſi ſententiam capitulo primo dicit. Sed illud ſoluit aliud, & aperit mentem eius: Dicit enim, Itaque vtrum quiſque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam duxerit, incertum eſt; Si enim priuſquam moriatur cadat, non perſeueraſſe veriſsimè dicitur: Quomodo ergo perſeuerantiam qui non per-
C ſeuerauerit accepiſſe vel habuiſſe dicendus eſt? Vult ergo dicere, quod de nullo quamdiu duxerit iſtam vitam eſt determinatum & certum, quod perſeuerantiam finalem accepit, non quod nullus eam accepit, imò frequentiſsimè oſtendit eius oppoſitum, ſicut præmiſſa capitula recitabant: Alia autem obiecta reijcientur faciliter virtute corollarij præoſtenſi, communi Logica ſuccurrente.

CAP. XIII.

Quod illud auxilium ſine quo nullus perſeuerat, & per quod quilibet perſeuerat, eſt Spiritus Sanctus, diuina bonitas & voluntas.

D

OStenſo quod liberum arbitrium ante lapſum, vel poſt, quantacunque gratia creata ſubnixum, non potuit perſeuerare finaliter nec ad tempus, ſine alio Dei auxilio ſpeciali; nunc reſtat oſtendere, quod ſit illud * auxilium, quo ſuffultus perſeuerans quilibet perſeuerat, & ſine quo perſeuerare penitus nullus poteſt: ** Dei* Hoc autem adiutorium eſt Spiritus ſanctus, diuina bonitas & voluntas, ſicut 8. & 9. capitula prima faciliter demonſtrabant; quod & poteſt oſtendi ſicut quintum huius ſecundi ſuam principalem concluſionem huic ſimilem oſtendebat: quod etiam te-
E ſtantur Autoritates illis capitulis allegatæ; quibus & alias paucas addam. Auguſtinus ſiquidem de Correptione & gratia, *Auguſtinus.* 47. & 49. ſicut finis noni huius ſecundi plenius allegauit, oſtendit quod illud diuinum adiutorium neceſſariò requiſitum libero arbitrio ad hoc quòd perſeueret in bono, non ſolùm eſt ſine quo perſeuerare non poſſumus etiamſi velimus, ſed & efficit vt velimus; ſed quid eſt id ſine quo velle non poſſumus, & quod velle nos facit, & volitiones noſtras efficit, niſi Deus, qui ſecundum Apoſtolum ad Philipp. 2. operatur in nobis velle, & hoc per Spiritum ſanctum, & *Apoſtolus.* ſuam omnipotentiſſimam voluntatem, ſicut 8. & 9. capitula primi probant? Nam diuina bonitas & voluntas frequenter in Scriptura canonica & Doctorum Spiritui ſancto appropriatè quodammodo aſsignantur. Quare dicit Auguſtinus de Correptione & gratia, 47. Prima

|| ſic
|| ſit

gratia quæ data eſt primo Adam, eſt qua || *fit*, vt habeat homo iuſtitiam ſi velit, ſecunda plus poteſt, qua etiam || *fit* vt velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, vt carnis volũtatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat, voluntate ſcilicet ſpiritus ſancti, ſicut intelligit Apoſtolus ad Rom. 8. cùm dicit, Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis; & vt oſtendat quo ſpiritu illud fiat, ſtatim ſubiunxit, Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei; & quod illud dictum Apoſtoli de mortificando facta carnis ſpiritu, non intelligatur de ſpiritu hominis, ſed ſpiritu ſancto Dei, teſtantur Autoritates Auguſtini de Gratia, & Libero arbitrio 26. de Prædeſtinatione ſanctorum. 13. & 6. contra Iulianum. 14. ſicut quartum huius ſecundi plenius allegauit. Item de Correptione & Gratia. 59. De ipſa perſeuerantia, inquit, Boni, noluit Deus ſanctos ſuos in viribus ſuis, ſed in ipſo gloriari, qui eis non ſolùm dat adiutorium quale primo homini dedit, ſine quo non poſſunt perſeuerare, ſi velint; ſed in eis etiam operatur & velle; vt quoniam non perſeuerabunt niſi poſsint, & velint, perſeuerandi eis poſſibilitas & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur; tantum quippe ſpiritu ſancto accenditur B voluntas eorum, vt ideo poſsint quia ſic volunt, ideo ſic velint, quia Deus operatur vt velint. Nam ſi in tanta infirmitate vitæ huius ipſis relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei, ſine quo perſeuerare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ſuccumberet, & ideo perſeuerare non poſſent, quia deficientes infirmitate voluntatis nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis vt poſſent. Idem de bono perſeuerantiæ 8. Petimus ne inferamur in tentationem, vt hoc non fiat, & exaudimur; vtique non fit, quia Deus non permittit vt fiat; Et capitulo 18. Voluntate ſua cadit qui cadit, & voluntate Dei ſtat, qui ſtat; Et 36. Vnde, inquit, ſatis dilucide oſtenditur, & inchoandi, & vſque in finem perſeuerandi gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, ſed donari ſecundum ipſius ſecretiſsimam eandemque iuſtiſsimam, ſapientiſsimam, beneficentiſsimam voluntatem. Ad hoc etiam facit illud Pſalmi 32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum, cum expoſitione Auguſtini ſuperius recitata; Et illud Pſalmi 36. Confirmat autem iuſtos Dominus, & illud Pſalmi 50. Spiritu principali confirma me, & illud 2. ad Tim. 1. Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitat in vobis; Et illud Pſalmi 72. Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me &c. Et illud Pſalmi 29. Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem; præſtitiſti, inquit, decori meo charitatis, & gratiæ, virtutem perſeuerantiæ. Vnde Auguſtinus de Gratia & Libero arbitrio 14. ita dicit, Si gratia ſe ſubtraxerit, cadit homo non rectus, ſed præcipitatus libero arbitrio; Quapropter nec quando cœpit homo habere bona merita, ſibi debet tribuere illa, ſed Deo, cui dicitur in Pſalmo, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me: dicendo ne derelinquas me, oſtendit ſi derelictus fuerit, nihil boni valet ipſe per ſe: Vnde & ille ait, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: putauerat enim ſuum fuiſſe bonum, quod ei ſic abundabat vt non moueretur, ſed vt oſtenderetur illi cuius eſſet illud bonum, de quo tanquam de ſuo cœperat gloriari; paululum gratia deſerente admonitus D dicit, Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem; auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Idem de Correptione & Gratia 35. dicit, Diſcunt prædeſtinati, quibus omnia cooperantur in bonum in ipſa vita iuſta, cum tremore ſe exultare debere, non ſibi arrogando tanquam de ſua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia ſua, Non mouebor in æternum; propter quod eis dicitur, Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta: neque enim ait, ne veniatis ad viam iuſtam, ſed pereatis de via iuſta. His verbis vſus eſt Apoſtolus vbi ait, Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini; & oſtendens quare cum timore & tremore, Deus eſt, inquit, qui operatur in nobis & velle & operari. Non enim habebat hunc timorem & tremorem qui dicebat, In abundantia ſua, Non mouebor in æternum, ſed quia filius erat promiſsionis non perditionis, expertus Deo paululum deſerente, quid eſſet ipſe, Domine, inquit, In voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem; auertiſti faciem tuam à E me, & factus ſum conturbatus; ecce doctior ob hoc & humilior, eam tenuit viam iam videns & confidens in voluntate ſua, Deum decori eius præſtitiſſe virtutem; quod ipſe ſibi tribuens, & de ſe præſumens in tali abundantia quam præſtiterat Deus, non de eo, qui eam præſtiterat, dicebat, Non mouebor in æternum; factus ergo conturbatus vt ſe inueniret, & humiliter ſapiens, non ſolùm æternæ vitæ, verum etiam in hac vita piæ conuerſationis & perſeuerantiæ, in quo ſpes habenda eſſet, addiſceret. Idemque de verbis Apoſtoli ſermone primo, tractans eius autoritatem præmiſſam, ſic ait; Iam inquis, ambulo viam iuſtam; opus erat vt diſcerem, opus erat vt per doctrinam legis ſcirem quid agerem, habeo liberum voluntatis arbitrium, quis me ab iſta via ſeparabit? ſi legas diligenter inuenies quiddam de ſua quadam abundantia quam

Auguſtinus. *Pſalmus.* *Auguſtinus.* *Auguſtinus.* *Apoſtolus.* *Auguſtinus.*

A quam tum acceperat extollere ſe cœpiſſe, Dominum autem miſericordem vt doceret humi-
litatem, quod dederat abſtuliſſe, illum verò ſubitò inopem remanſiſſe, & miſericordiam Dei
recordatione confeſſum, dixiſſe, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum; ego
dixi, homo dixi, omnis homo mendax, ego ergo dixi in abundantia mea; tanta erat abun-
dantia mea vt hoc dicere auderem, non mouebor in æternum; quid inde? Domine in volun-
tate præſtitiſti decori meo virtutem, auertiſti faciem tuam à me & factus ſum conturbatus: oſ-
tendiſti, inquit, mihi, quia illud quod abundabam de tuo erat, oſtendiſti mihi vnde peterem,
cui tribuerem quod acceperam, cui gratias agere deberem, ad quem currerem ſitiens, vnde im-
plerer, & quo impletus eſſem, ad quem cuſtodirem: fortitudinem enim meam ad te cuſtodi-
am, vt quo te largitore impleor, te Saluatore non perdam: hoc vt oſtenderes auertiſti faciem
tuam à me, & factus ſum conturbatus; conturbatus quia ſiccatus; ſiccatus, quia exaltatus:
quid ergo Dominus dicit, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore; ſic & Apo-
B ſtolus, Cum timore, inquit, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini; Deus eſt enim
qui operatur in vobis; ergo exultate cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus & pereatis
de via iuſta: Nunquid dixit, ne quando iraſcatur Dominus, & non veniatis ad viam iuſtam;
aut & non perducat ad viā iuſtam; aut & non ‖*nos* admittat ad viam iuſtam? Iam in illa ambula- ‖ vos
tis, nolite ſuperbire, ne etiam de illa pereatis, Et pereatis, inquit, de via iuſta, cū exarſerit in ‖ *bre-* ‖ breuem
ui ira eius ſuper ‖*nos*, non in longum: Nam vbi ſuperbis, ibi quod acceperas perdis; hic territus ‖ vos
homo quaſi diceret, quid ergo faciam? ſequitur, Beati qui confidunt in eo, non in ſe, ſed in
eo: Quare & Pſalmo 35. bene dicit Pſalmiſta, Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus pecca-
toris non moueat me; Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt
ſtare: Ecce quomodo Domino irato ſuperbis, pereunt de via iuſta, in tantum quod expelluntur
ab ea, nec poſſunt ſtare in ea: nec mirum, quoniam ira in indignatione eius, & vita in volun-
tate eius, ſicut ſextum capitulum huius ſecundi diligentius exponebat.

C

CAP. XIIII.

Quod perſeuerantia gratis detur à Deo, non meritis comparetur.

POſt hæc autem reſtat inquirere, nunquid aliquis ſibi poſsit perſeue-
rantiam promereri, & quod ſic, poſſet non improbabiliter apparere.
Aliquis enim poteſt mereri perſeuerantiam alteri per preces ſuas deuo-
tas: alias enim inutile videtur fundere preces Deo, vt in bono quem-
piam ‖ *confirmet*, contra 8°. huius præmiſſa; cur ergo non poteſt quis ‖ confirmaret,
D mereri perſeuerantiam ſibi ipſi? Item viator exiſtens in gratia, & caſu-
rus ab illa, poſſet & poteſt per deuotæ orationis inſtantiam ſibi à Deo
perſeuerantiam impetrare; cur alias nobis ‖ *diceret* Filius, quod quic- ‖ promiſit
quid peteremus patrem in nomine Filij daret nobis. Dicitque Iacobus, Si quis veſtrum in-
diget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, & dabitur ei;
poſtulet autem in fide nihil hæſitans: Cur ergo ſi quis noſtrum indiget perſeuerantia, non
ſimiliter faciet? & ſimiliter ei fiet? præſertim cùm Deus det omnibus affluenter, & omne
datum optimum, & omne donum perfectum à Patre luminum de ſurſum deſcendat. Item
homo poteſt mereri vitam æternam, ſicut tota fides Chriſtiana teſtatur, & hæc eſt maior &
melior perſeuerantia, ergo multo magis poteſt & illam mereri. Item homo poteſt mereri
confirmationem finalem beatificam, & perſeuerantiam ſempiternam, ſicut ex decimo huius,
E præmiſsis videtur ſanctos Angelos meruiſſe; multo magis ergo perſeuerantiam temporalem.
Item Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 7. hoc, inquit, Dei donum, ſcilicet perſeuerantia ſup-
pliciter emereri poteſt, amitti contumaciter non poteſt; Et infra 46. dicit quod alia Deus dat
non orantibus, ſicut initium fidei, alia verò non niſi orantibus præparaſſe, ſicut vſque in finem
perſeuerantiam. His tamen nequaquam obſtantibus, oppoſita pars videtur magis probabilis,
& magis conſona rationi, autoritatibuſque Sanctorum: Si quis namque poſsit mereri perſe-
uerantiam, ponantur duo viatores, Ioannes & Petrus pares in omnibus naturalibus & gratui-
tis, & Deum neutri eorum dare perſeuerantiam niſi ſecundum exigentiam meritorum; qui &
æqualiter perſeuerantiam mereantur vſque ad A tempus vel inſtans, in quo ambo tententur
æqualiter de peccato mortali, & cùm non ſit neceſſe quod vno conſentiente alter conſentiat,
nec

nec quod vno reſiſtente alter reſiſtat, ponatur Ioannem reſiſtere & ſic mori, Petrum verò A peccare; tunc Ioannes meruit perſeuerantiam, & accepit in A vel ante; & Petrus omnino æqualiter meruit ante A: Ergo & ipſe accepit perſeuerantiam in A vel ante, quod falſum eſt, cùm non perſeuerauit, ſed cecidit. Vel ſic, Petrus & Ioannes æqualiter meruerunt perſeuerantiam eis dari, & Petrus non meruit perſeuerantiam ſibi dari, quare nec Ioannes contra præmiſſa. Vel ponatur diſparitas quantalibet meritorum, & adhuc qui plus meruit perſeuerantiam ſibi dari, æqualiter vel minus tentatus poteſt cadere in peccatum mortale, & qui minus meruit, æqualiter vel plus tentatus poteſt reſiſtere & ſic mori, quare & perſeuerare finaliter. Paruulis etiam baptiſatis ſic decedentibus perſeuerantia quædam datur; multis verò adultis qui multipliciter meruerunt, nequaquam: Imò & ponatur, quod vnus in maxima gratia conſtitutus, excellentiſsimè mereatur perſeuerantiam ſibi dari, quod tamen tandem cadat in peccatum mortale; & quod alter in gratia paruula, ſcilicet baptiſmali nunquam bene mereatur, ſed per totum tempus ſuum, quod poteſt eſſe maius vel minus, exerceat ſe in actibus indifferentibus, venialibuſuè peccatis, ſed abſtineat à mortali, & ita decedat; iſte ergo habuit perſeuerantiam finalem, ille nequaquam; quare & videtur perſpicuum perſeuerantiam finalem non dari ſecundum eorum merita, quibus datur, ſed ſecundum gratuitam gratiam, ipſam dantis. Et ſi quis reſpondeat, perſeuerantiam quibuſdam prædictis non dari, quia licet multipliciter meruerunt, poſtea tamen mortaliter peccauerunt, non ſoluit nodum, nec difficultatem euadit: Perſeuerantia namque finalis eſt præſeruatiua à peccato mortali, & conſeruatiua finaliter aliorum munerum diuinorum, dicente Auguſtino de bono perſeuerantiæ 7. Quomodo poteſt donum perſeuerantiæ amitti, per quod fit vt non amittatur etiam quod poſſet amitti; Et ſupra 3. Qui accipiunt perſeuerantiam, profectò magnum Dei donum, quo cætera eius dona conſeruantur, accipiunt; qui ergo meruit perſeuerantiam finalem, meruit præſeruari à Deo ab omni mortali peccato, & in bono finaliter conſeruari: Cur ergo in caſibus prælibatis vnus præſeruatur à malo, & conſeruatur in bono, & alter nequaquam? Rurſum iſte nunc peccans mortaliter prius digniſsimè meruit perſeuerantiam ſibi dari: Cur ergo non prius eam accepit, ſicut alius qui æqualiter meruit, vel minus vel minimè? Nec poteſt vlterius dicere, quod ipſam meruit & accepit, ſed per peccatum ſequens amiſit, ſicut per oſtenſionem corollarij noni huius patet. Nec poteſt quis fingere, quod poſtquam quis meruit perſeuerantiam, & accepit ipſum non poſſe peccare mortaliter; quicunque enim viator accepit & habet perſeuerantiam vſque in finem, nondum eſt in fine ſed tendens ad finem; quare ſicut poteſt perficere vſque ad finem, ita poteſt deficere circa finem. Quis etiam dubitat ſanctos Martyres, Confeſſores & Virgines, qui multis annis in charitate continua vſque ad vitæ terminum perſtiterunt, intra tantum tempus cadere liberè potuiſſe. Nec poteſt aliquis ſomniare, quod de nullo eſt verum, ipſum habere perſeuerantiam, quamdiu fuerit in hac vita, ſed cum migrauerit, verum eſt ipſum perſeuerantiam habuiſſe, licet hæc videatur ſententia Auguſtini de bono perſeuerantiæ 7. ſicut 12. huius patet; licet etiam Solon, qui fuit vnus de ſeptem ſapientibus perantiquis dixerit nullum eſſe beatum dum viueret, poſt mortem tamen verum eſſe quod prius erat beatus: Hoc enim tam repugnantiam, quàm falſitatem includit; repugnantiam, quia ſi quis perſeuerauit per aliquod totum tempus, tunc præſentialiter erat verum ipſum perſeuerare per illud tempus, ſicut eſt de eo quod mouetur per aliquod tempus totum; tunc ergo verum erat ipſum aliqua perſeuerantia, aliquibuſuè perſeuerantijs, quare adhuc aliqua perſeuerantia ipſum tunc perſeuerare præſentialiter, ergo verum erat ipſum perſeuerantiam tunc habere: Vel breuius, ſi quis mortuus habuit perſeuerantiam, vel hoc fuit per inſtans tantummodo, vel per tempus; non per vnum inſtans tantummodo ſicut ex 12°. huius patet, & quia illud inſtans vel fuit in vita eius, & cum non fuit immediatum inſtanti mortis eius, ſicut alibi demonſtratur, perſeuerauit tempore medio; vel fuit in morte eius, & tunc non fuit vt aliquid habuit neque fecit; ſi autem habuit perſeuerantiam per tempus, toto illo tempore verum fuit ipſum habere perſeuerantiam de præſenti. Et ſi quis E proteruiat dicendo ipſum habuiſſe perſeuerantiam per aliquod tempus, ſed per nullum tempus habuiſſe perſeuerantiam; ſemper ergo pro quolibet ſuo tempore & inſtanti non habuit, & fuit non habens perſeuerãtiam, quare nunquam habuit, nec fuit habens perſeuerantiam contra hypotheſin. Rurſum ſic; Iſte perſeuerauit & habuit perſeuerantiam, & non ſemper; Aliquando ergo, ſcilicet in aliquo inſtanti incæpit perſeuerare, perſeuerantiamque habere, quod inſtans dicatur A, & A non fuit inſtans mortis eius, quod ſit B, quia tunc non incæpit ſed deſijt perſeuerare, perſeuerantiamque habere; nec fuit poſt B, ſicut conſtat omnibus; ergo ante; per totum ergo A B tempus iſte perſeuerauit, & perſeuerantiam habuit. Prior quoque reſponſio falſitatem includit, quia ſecundum prius oſtenſa 11°. huius, perſeuerantia non differt reali-

A realiter abſolutè à charitate ſeu gratia; qui ergo habet charitatem ſeu gratiam finaliter permanſuram, & perſeuerantiam ipſam habet. Si etiam iſta reſponſio eſſet vera, nullus perſeueraret, nec poſſet perſeuerare in via, nec perſeuerantia donum Dei, aut bonum, imò nec eſſet, nec inſuper eſſe poſſet, contra octauum huius ſecundi. Nec poteſt quis vlterius cauillare, dicendo perſeuerantiam nihil eſſe, nec aliquem præſentialiter eam habere, nec in præterito habuiſſe, ſicut nullus bene diſpoſitus dubitat, & octauum huius certificat, & Eccleſia tota tenet. Poſt has autem proteruias ad priorem materiam redeundum: Si quis igitur poteſt perſeuerantiam ſibi mereri, vel hoc poteſt in charitate & gratia conſtitutus, vel ſine; Non ſine, ſicut 39um. & ſequentia primi docent; ſi etiam poteſt ſine, multò magis poteſt, ſi habeat gratiam; ponatur ergo aliquem non habentem perſeuerantiam, habere gratiam, & prius continue habuiſſe, & mereri continue perſeuerantiam, & quòd in A tempore, vel inſtanti futuro ipſam recipiet & habebit, & ſequitur euidenter quòd habuit eam prius, toto ſcilicet tempore

B quo continuè habuit charitatem, ſicut vndecimum huius probat. Item meritum non eſt reſpectu præteriti, vt ſcilicet faciat aliquid fuiſſe in præterito, quod in rei veritate non fuit in præterito, cùm faciens præcedat factum tempore vel natura; ſi tamen iſte continuè prius, nunc, & poſt exiſtens in gratia & ſine perſeuerantia mereatur perſeuerantiam & eam accipiat, habuit eam prius toto tempore, quo prius continuè habuit gratiam, ſicut iam proximo eſt oſtenſum, & hoc per meritum ſuum bonum. Item tunc non perſeueraturus nec prædeſtinatus exiſtens in gratia poſſet mereri ſibi perſeuerantiam finalem in bono, quare & poſſet mereri quod eſſet prædeſtinatus, & de numero electorum, ſiue de numero ſaluandorum contra prehabita quinto huius, & 45. primi. Amplius autem ſi quis ſibi perſeuerantiam mereretur, aliqua eſſet cauſa & ratio aſsignanda circa voluntatem diuinam, quare vnus finaliter perſeuerat, alius verò cadit, quia videlicet vnus perſeuerantiam ſibi meretur, alius verò nequaquam; cùm tamen aliquoties videamus vnum qui vixit ſanctiſsimè toto penè tempore vitæ ſuæ, in

C ipſo quaſi exitu reſilire, cadere, & ſic mori; alium verò qui vixit ſceleratiſsimè toto ferè tempore vitæ ſuæ, tandem in ipſo quaſi hiatu poſtremo reſurgere, & ſanctè tranſire; multi etiam paruuli baptizati lauacro, merito tranſeunt ſic ad vitam, multi verò adulti, qui diu multipliciter meruerunt, tandem peccant mortaliter, & tranſeunt ſic ad mortem. Quare & Dominus in perſona Iob, humanam ignorantiam in hac parte inſinuans, dicit ei, Indica mihi ſi noſti omnia, in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus ſit, vt ducas vnumquodque ad terminos ſuos, & intelligas ſemitas domus eius, Iob 38. Quid autem eſt lux niſi iuſtus? quid verò tenebræ niſi peccator? quid via vel ſemita niſi actio? & quid terminus, locus, vel domus niſi terminus actionis, ſeu vitæ & perpetua manſio in gloria vel in pœna? Dicit igitur Dominus, Si noſti omnia, indica mihi iſta; quaſi diceret manifeſtè, qui neſcit omnia, hæc indicare non nouit. Huic autem expoſitioni Gregorius 29. Moral. 12. conſonanter; Multos, inquit, videmus quotidie quia iuſtitiæ luce reſplendent, & tamen ad finem ſuæ nequitiæ obſcu- *Gregorius.*

D ritate tenebrantur, & multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, & tamen iuxta vitæ ſuæ terminum repentè reddi luce iuſtitiæ liberos; Multos etiam nouimus ſemel inuentam viam iuſtitiæ illibatæ vſque ad obitum tenuiſſe, & pleroſque conſpeximus vſque ad exitum cæpta ſemel crimina ſine ceſſatione cumulaſſe; quis verò inter iſta occultorum iudiciorum nubila mentis ſuæ radium mittat, vt aliqua conſideratione diſcernat, vel quis perduret in malo, vel quis perſeueret in bono, vel quis ab infimis conuertatur ad ſumma, vel quis à ſummis reuerberetur ad infima? Latent hæc ſenſus hominum, nec quicquam de cuiuſlibet fine cognoſcitur, quia diuinorum iudiciorum abyſſus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quod illa Deo aduerſatrix gentilitas iuſtitiæ luce perfuſa eſt, & Iudæa dudum dilecta, perfidiæ eſt nocte cæcata: Scimus etiam quod latro de patibulo tranſiuit ad regnum, Iudas de Apoſtolatus gloria eſt lapſus in tartarum: Rurſumque quia aliquando fortes quæ cæperint, non mutantur, & latronem nouimus aliquando perueniſſe ad ſuppli-

E cium, & Apoſtolos ſcimus percepiſſe propoſitum quod deſiderauerunt regnum; quis ergo diſcutiat in qua via habitet lux, &c. Qui & 25. Moral. 14 ſuper illud Iob. 34. ipſo concedente pacem, quis eſt qui condemnet? ex quo abſconderit vultum ſuum, quis eſt qui contempletur eum? Nemo, inquit, diſcutiat, cur ſtante Iudaico populo dudum in infidelitate gentilitas iacuit; & cur ad fidem gentilitate ſurgente, Iudaicum populum infidelitatis culpa proſtrauit. Nemo diſcutiat, cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito: Si enim gentilitatem miraris aſſumptam ipſo concedente pacem quis eſt qui condemnet? ſi Iudæam obſtupeſcis perditam, ex quo abſcondit vultum ſuum, quis eſt qui contempletur eum? Auguſtinus quoque de bono perſeuerantiæ 19. Ex duobus, inquit, paruulis originali peccato pariter obſtrictis, cur iſte aſſumatur, & ille relinquatur, & ex duobus ætate iam grandibus impijs, cur *Gregorius.* *Auguſtinus.*

cur iſta ita vocetur vt vocautem ſequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur; A Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei: Ex duobus autem pijs, cur huic donetur perſeuerantia vſque in finem, illi non donetur; Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei; eandemque ſententiam in eodem *Auguſtinus.* libro ſuprà & infrà ſæpius recitat & oſtendit. Idemque de Correptione & gratia 25. loquens de bene pieque viuentibus, ſed non perſeueraturis, ſic ait; Hic ſi à me quæratur, cur eis Deus perſeuerantiam non dederit, quibus eam, qua Chriſtianè viuerent, dilectionem dedit, me ignorare reſpondeo. Non enim arroganter ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem Apoſtolum; O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo, &c. & ô altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius: Quantum itaque nobis iudicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus; quantum verò abſcondere, non aduerſus eius conſilium murmuremur, ſed hoc quoque nobis ſaluberrimum eſſe creda- *Auguſtinus.* mus. Et 26. immediatè ſubiungitur, Tu autem quiſquis inimicus es gratiæ, ſic interrogas ipſe qui dicis bene quod te non negas eſſe Chriſtianum, & Catholicum iactas; ſi ergo confiteris donum Dei eſſe perſeuerare in bono vſque in finem; cur hoc donum illi accipient, illi non B accipient; puto quod mecum pariter neſcis, & ambo hic inſcrutabilia iudicia Dei penetrare non poſſumus. Et ſequitur 27. Mirandum eſt quidem multumque mirandum, quod filijs ſuis quibuſdam Deus quos regenerauerit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, non dat perſeuerantiam, cum filijs alienis ſcelera tanta dimittat, atque impertita gratia faciat filios ſuos: Quis hoc non miretur? quis hoc non vehementiſsimè ſtupeat? ſed etiam illud non minus verum eſt, & tamen verum, atque ita manifeſtum, vt nec ipſi inimici gratiæ Dei, quomodo id negent, valeant inuenire, quod filios quoſdam amicorum ſuorum, hoc eſt regeneratorum bonorumque fidelium ſine baptiſmo hinc paruulos exeuntes, quibus vtique ſi veller, huius lauacri gratiam procuraret, in cuius poteſtate ſunt omnia, alienat à regno ſuo, in quod parentes mittit ipſorum; & quoſdam filios inimicorum ſuorum facit in manus Chriſtianorum venire, & per lauacrum introduci in regnum, à quo eorum parentes alieni ſunt, cum & C illis malum, & iſtis bonum meritum nullum ſit paruulis ex eorum propria voluntate: Certè hæc iudicia Dei quoniam iuſta & alta ſunt, nec vituperari poſſunt nec penetrari. In his eſt & illud de perſeuerantia, de qua nunc diſputamus; De vtriſque igitur exclamemus, O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, nec miremur nos inueſtigare non poſſe inueſtigabiles vias eius: Vt enim alia innumerabilia taceam, quæ alijs dantur hominibus, nec retribuuntur meritis voluntatum, alijs verò non dantur à Deo, apud quem non eſt acceptio perſonarum, illos intueamur, de quibus agitur; De his enim diſſerimus qui perſeuerantiam bonitatis non habent, ſed ex bono in malum deficiente voluntate moriuntur: Reſpondeant, ſi poſſunt, cur illos cum fideliter & piè viuerent, non tunc de vitæ huius periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio animas deciperet eorum: Vtrum hoc in poteſtate non habuit? An eorum mala futura neſciuit? nempe D nihil eorum niſi peruerſiſsimè atque inſaniſsimè dicitur; Cur ergo non fecit? reſpondeant, qui irrident, quando in rebus talibus exclamamus; Quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius: Nec enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut verò Scriptura illa mentitur quæ de morte velut immatura hominis iuſti ait, raptus eſt ne malitia immutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Cur igitur hoc tam magnum beneficium alijs donat, alijs non dat Deus, apud quem non eſt iniquitas aut acceptio perſonarum, & in cuius poteſtate eſt quamdiu quiſque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta eſt ſuper terram. Sicut ergo coguntur fateri Dei donum eſſe, vt finiat homo vitam ſuam, antequam mutetur homo in malum, cur autem id alijs donetur, alijs non donetur, ignorant; Ita donum Dei eſſe in bono perſeuerantiam ſecundum Scripturas, de quibus teſtimonia multa iam poſui, fateantur nobiſcum, & cur alijs detur, alijs non detur ſine murmure aduerſus Deum, dignen- *Reſponſio propria.* tur ignorare nobiſcum. Propter hæc ergo huiuſmodique motiua, probabilius mihi videtur, & magis conſonum rationi, catholicæque doctrinæ, quod perſeuerantia non redditur meritis, ſed gratis datur à Deo ſecundum eius gratuitam gratiam, gratuitam prædeſtinationem, & E gratuitam voluntatē, ſicut prima gratia operans & iuſtificans peccatorem. Huius rei teſtis eſt *Auguſtinus.* Aug. de bono perſeuer. 36. dicens, ſatis dilucidè oſtēditur, & inchoandi, & vſq; in finē perſeuerandi gratiā Dei non ſecundū merita noſtra dari, ſed donari ſecundū ipſius ſecretiſsimam, eandemque iuſtiſsimam, ſapientiſsimam, beneficentiſsimam voluntatem, quoniam quos prædeſtinauit, ipſos & vocauit vocatione illa, de qua dictum eſt, Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. Et infra 48. A Pelagianorum, inquit, hæretica peruerſitate tantum iſti remoti ſunt propter quos hoc agimus, vt licet nondum velint fateri prædeſtinatos eſſe, qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permaneant, iam tamen fateantur, quòd eorum præueniat voluntatem

A tatem, quibus datur hæc gratia, ideo vtique ne non gratis dari credatur gratia, ſicut veritas loquitur, ſed potius ſecundum præcedentis merita voluntatis, ſicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur præuenit ergo ad fidem, id eſt, actum fidei gratia, alioquin ſi fides eam præuenit, proculdubio præuenit, & voluntas, id eſt, actus volendi, quoniam fides ſine voluntate non poteſt eſſe: ſi autem gratia præuenit fidem, quoniam præuenit voluntatem, profectò præuenit omnem obedientiam, præuenit etiam charitatem, id eſt, actum charitatis quâ vnicâ Deo veraciter & ſuauiter obeditur, & hæc omnia gratia in eo cui datur, & cuius hæc omnia præuenit, operatur. Hæc autem debent intelligi ſecundum expoſitionem præmiſſam 36°. primi; & ſequitur, Reſtat in his bonis vſque in finem perſeuerantia, quæ fruſtra quotidie à Domino poſcitur, ſi non eam Dominus per gratiam ſuam in illo cuius orationes exaudit, operatur. Videte iam à veritate quàm ſit alienum, negare donum Dei eſſe perſeuerantiam vſque in finem huius vitæ, cùm vitæ huius, quando voluerit ipſe, det finem, quem ſi dat ante im-

B minentem lapſum, facit hominem perſeuerare vſque in finem; ſed mirabilior, & fidelibus euidentior largitas bonitatis eſt Dei, quòd etiam paruulis, quibus obedientia non eſt illius ætatis vt detur, datur hæc gratia. Iſta igitur ſua dona quibuſcunque Deus donat, proculdubio ſe donaturum eſſe præſciuit, & in ſua præſcientia præparauit: Quos ergo prædeſtinauit, illos & vocauit vocatione illa, quam me ſæpe commemorare non piget, de qua dictum eſt, Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. Namque in ſua, quæ falli mutarique non poteſt, præſcientia, *definitio prædeſtinationis* ſua futura opera diſponere, id omnino nec aliud quicquam eſt prædeſtinare. Et ſupra 19. ſicut allegabatur ſuperius, Ex duobus, inquit, pijs cur huic donetur perſeuerantia vſque in finem, illi non donetur, Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei: Illud tamen fidelibus debet eſſe certiſſimum, hunc eſſe ex prædeſtinatis, illum non eſſe; Nam ſi fuiſſent ex nobis, ait vnus prædeſtinatorum, qui de pectore biberat Domini hoc ſecretum, manſiſſent vtique nobiſcum. Quid eſt quæſo, Non erant ex nobis, nam etiamſi fuiſſent, manſiſſent vtique nobiſcum? Nonne

C vtrique à Deo creati? vtrique ex Adam nati? vtrique de terra facti erant? & ab eo qui dixit, Omnem flatum ego feci, vnius eiuſdemque naturæ animas acceperant? Nonne poſtremo vtrique vocati fuerant, & vocantem neceſsitatem ſecuti? vtrique ex impijs iuſtificati, & per lauacrum regenerationis vtrique renouati? ſed ſi hoc audiret ille qui ſciebat proculdubio quod dicebat, reſpondere poſſet & dicere, vera ſunt hæc, ſecundum hæc omnia ex nobis erant, veruntamen ſecundum aliam quandam diſcretionem non erant ex nobis: Nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum: Quæ eſt tamen iſta diſcretio? Patent libri Dei, non auertamus aſpectum; clamat Scriptura diuina, adhibeamus auditum; Non erant ex ijs, quia non erant ſecundum propoſitum vocati; Non erant in Chriſto electi ante mundi conſtitutionem; non erant in eorum ſortem ſecuti, non erant prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui vniuerſa operatur. Et ſuperius 17. quærenti hæretico, cur quibuſdam qui cum bona fide coluerunt, perſeuerare vſque in finem non dedit; reſpondet, Cur putas, niſi quia non

D mentitur, qui dicit, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum? Qui & de Correptione & gratia, 28.29 & poſt, hoc idem per eandem *Auguſtinus.* autoritatem 1. Ioan. 2. & ſimiles manifeſtat. Idem de bono perſeuerantiæ 13. loquens de conuerſione ad fidem, & perſeuerantia in fide, ſic ait; Hæc Deus facturum ſe eſſe præſciuit; Iſta eſt prædeſtinatio Sanctorum quos elegit in Chriſto, ante mundi conſtitutionem, vt eſſent ſancti & immaculati in conſpectu eius, in charitate prædeſtinans eos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, in ipſum ſecundum placitum voluntatis ſuæ; in qua gratificauit eos in dilecto Filio ſuo, in quo habent redemptionem per ſanguinem ipſius, redemptionem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ ſuæ, qua abundauit in eos in omni ſapientia & prudentia, vt oſtenderet eis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam, quam propoſuit in illo in diſpoſitionem plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris in ipſo. In quo etiam & ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati

E ſecundum propoſitum eius, qui vniuerſa operatur. Contra iſtam veritatis tam claram tubam, Apoſtolum ſcilicet ad Eph. 1. quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei voces vllas admittat humanas? Et infra 15. Sed cur, inquis, non ſolum in paruulorum, verum & geminorum ſeu *Auguſtinus.* grandæuorum, vna eadem cauſa tam diuerſum iudicium? Nonne ſimilis quæſtio eſt, cur in diuerſa cauſa iudicium idem? Recolamus igitur illos operarios in vinea, qui tota die laborauerunt, & eos qui vnica hora; nempe cauſa diuerſa eſt impenſi laboris, & tamen idem iudicium in redditione mercedis; Nunquid & hi aliud audierunt murmurantes à Patrefamilias *Notaly. hoc* niſi hoc volo? Cui & concordanter Gregorius 25. Moral. vbi proximo fuerat allegatus; Ne- *volo.* mo, inquit, diſcutiat, cur ſtante Iudaico populo, dudum in infidelitate gentilitas iacuit, & *Gregorius.* cur ad fidem gentilitate ſurgente, Iudaicum populum infidelitatis culpa proſtrauit, &c. ſicut

ſupra

ſupra,& immediatè ſubiungit; Itaque conſilium ſummæ & occultæ virtutis ſatisfactio ſit a- A
pertæ rationis: Vnde in Euangelio Dominus cùm de huius rei cauſa loqueretur, ait; Confitebor tibi Pater Domine cœli & terræ, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis; Ita Pater; atque mox tanquam rationem quandam abſconſionis,ac reuelationis adiungens, ait, quia ſic fuit placitum ante te. Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum vocatione, aliorum verò repulſione præſumamus: Cùm enim intuliſſet vtrumque non mox rationem reddidit, ſed ſic Deo placitum dixit, hoc videlicet oſtendens, quia iniuſtum eſſe non poteſt quod placuit iuſto; Vnde & in vinea mercedem laborantibus reddens, cùm quoſdam operarios inæquales in opere æquaret in præmio, & plus in mercedem quæreret, qui labori amplius inſudaſſet, ait, Nonne ex denario conueniſti mecum? Volo autem & huic nouiſsimo dare, ſicut & tibi: An non licet mihi quod volo facere? In cunctis igitur quæ exterius exponuntur, aperta cauſa rationis eſt occultæ iuſtitia voluntatis: Dicatur itaque, Ipſo enim concedente pa- B
cem, quis eſt qui condemnet? ex quo abſcondit vultum ſuum, quis eſt qui contempletur eum? & quia ſic minima ſicut maxima, ſic ſingula Deus iudicat ſicut cuncta, aptè ſubiungitur, & ſuper gentem, & ſuper omnes homines; ac ſi apertè admoneamur intendere, quia hoc iudicium quod ſuper vnam gentem deſcribitur, etiam ſuper omnes homines inuiſibili examinatione celebratur, vt alius repellatur, alius eligatur occultè, ſed nullus iniuſtè. Hoc ergo quod in maximis fieri cernimus, etiam in nobis ſingulis caute timeamus: Sic enim intenduntur diuina iudicia ſuper vnam animam, ſicut ſuper vnam vrbem; ſic ſuper vnam vrbem, ſicut ſuper vnam gentem, ſic ſuper vnam gentem ſicut ſuper vniuerſam generis humani multitudinem, quia & ſic intendit Dominus ſingulis,ac ſi vacet à cunctis,& ſic ſimul intendit omnibus,
Obiectio. ac ſi vacet à ſingulis. Et ſi opponendo quæſierit, quare Deus dat illis tanta munera gratia-
Reſponſio. rum, quos non vult perſeuerare in eis; Reſpondeo qui mihi in nullo tenetur, & dat vel accommodat mihi magnum bonum ad tempus, quam iniuriam mihi facit? vel ſi det mihi mag- C
num bonum, quod non poſſum tenere, niſi ipſo ſeruante, & propter culpam meam, ipſo deſinente ſeruare, illud amiſero, quam iniuriam mihi facit? imo magnam gratiam mihi fa-
Obiectio. cit. Et ſi adhuc quæſieris, cur ſic facit? adhuc reſpondeo, propter tuum commodum tem-
Reſponſio. porale, [& propter tale] & æternum commodum electorum, ſicut poteſt haberi ex 32°. &
Auguſtinus 39°. primi. Quare & Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 17. Hominibus, inquit, videtur, omnes qui boni apparent fideles, perſeuerantiam vſque in finem accipere debuiſſe; Deus autem melius eſſe iudicauit, miſcere quoſdam non perſeueraturos certo numero Sanctorum ſuorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione ſecuritas, non poſſunt eſſe ſecuri: Multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus. Quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat, voluntate autem ſua cadit, qui cadit, & voluntate Dei ſtat qui ſtat: Potens eſt enim Deus ſtatuere illum; non ergo ſe ipſe, ſed Deus; Veruntamen bonum eſt non altum D
Auguſtinus ſapere, ſed timere. Et infra 37. Non inquit, ſicut iam ſupra diximus, non perſeueraturi perſeueraturis prouidentiſsima Dei voluntate miſcentur, vt eſſe diſcamus non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, & cum timore & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur: Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle, & operari ‖ *pro bona voluntate*: Nos ergo volu-
‖ per bonã voluntatem mus, ſed Deus in nobis operatur & velle, Nos ergo operamur, ſed Deus in nobis operatur
‖ per bonã voluntatẽ etiam operari ‖ *pro bona voluntate*: Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc eſt pium, hoc eſt verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſsio & detur totum Deo. Qui & de ſancta virgini-
Auguſtinus. tate 16. humilitatem virginibus perſuadens, ſic ait; An non propter aliud credendum eſt, permittere Deum, vt miſceantur numero noſtræ profeſsionis multi & multæ caſuri, & caſuræ, niſi vt his cadentibus timor * inde augeatur, quo ſuperbia comprimatur, quam ſic odit
* veſter Deus, vt contra hanc vnam ſe tantum humiliaret altiſsimus: Aliæ autem obiectiones poſ-
Reſponſio ad rationes principales. ſunt hic fieri & ſolui, ſicut 35. primi. Si autem pars iſta alicui placeat & melior reſponſio non occurrat, poteſt dicere ad primum obiectũ, quod & ſi quis poſſet mereri perſeuerantiam E
alteri, non oportet, quod poſſet & ſibi; non enim quicquid quicunque poteſt mereri alteri, poteſt mereri & ſibi: Poteſt enim fortaſsis quis ſanctus vt Stephanus mereri alteri, puta Paulo, primam gratiam, gratiam conuerſionis, gratiam operantem, & ſibi ipſi nequaquam, ſicut 35um. primi, & ſequentia manifeſtant. Chriſtus etiam per ſuam piiſsimam paſsionem meruit liberationem à peccato, redemptionem à carcere, & alia multa nobis, & ſibi ipſi nequaquam, ſicut nullus dubitat Chriſtianus; & patet per Gregorium in ſuper Ezechielem, homilia ſexta; per Anſelmum 2. Cur Deus homo 19. per Petrum 3. ſent. diſt. 18. & per eoſdem
Nota pro ſolutione. ac alios alijs locis multis. Poteſtque Petrus mereri Ioanni, vt Deus reuelet ei quod Petrus errat credendo A falſum, quod Petrus nihil intelligit, quod B eſt verum & non reuelatum

Petro

A Petro, vel forſitan quod nil Petro diuinitus reuelatur, & ſimilia, & ſibi ipſi hæc mereri non
poteſt, quod enim Petrus hæc mereatur & habeat, includit repugnantiam manifeſtam. Nec *Nota.*
quia quicquid petimus Patrem in nomine Filij, fiet nobis, ideo quicquid ſic petimus, prome-
remur: Poteſt enim quis viator in gratia conſtitutus, rationabiliter petere vt ſit de ſorte præ-
deſtinatorum ad vitam, de numero electorum, in libro vitæ aſcriptus; ſic enim orat Eccleſia
in ſecreto Miſſæ; Deus, cui ſoli eſt cognitus numerus electorum in ſuperna fœlicitate locan-
dus, tribue quæſumus, vt vniuerſorum, quos in oratione commendatos ſuſcepimus, & om-
nium fidelium nomina, beatæ prædeſtinationis liber aſcripta retineat; Sic & videtur Sapiens *Sapiens.*
Deum orare, Noli, inquiens, me reprobare à pueris tuis, Sap. 9. & tamen nullus poteſt ſibi
prædeſtinationem mereri, ſicut patet ex 45. primi, & quinto ſecundi. Et ſi quæras cur ergo *Quæſtio.* *Reſponſio.*
petitur, quod per petitionem nullatenus || *impetratur*, reſpondeo, quod quædam ſunt opera, || impetra-
quibus nouum aliquod impetratur, quædam verò quibus antiquum bonum ſeruatur; per turus ſit,
B aliquod enim opus acquiritur ſanitas & per aliquod cuſtoditur; ſic & opera pia prædeſtinati
non acquirunt ei prædeſtinationem, ſed ſeruant: Aliquando namque niſi oraret, eleemoſy-
nas faceret, & reliqua opera pietatis pro temporibus oportunis, non ſeruaret ſuam prædeſti-
nationem, non teneret quod haberet, ſed alius coronam eius acciperet, deleretur de libro
viuentium, nec cum iuſtis filijs ſcriberetur. Quare & ſicut eſt prædeſtinatio finis, ſcilicet vitæ
æternæ, ſic & operum præuiorum, ſicut patet ex 45. primi: De perſeuerante verò & per-
ſeuerantia ſimiliter dici poteſt; Nolo tamen negare, quin huius opera mercedem in cœlo
perpetuam mereantur. Vel aliter dici poteſt, quod ideo voluit Deus vt homines impoten-
tes peterent prædeſtinationem & perſeuerantem ſibi à Deo, vt euidenter cognoſcerent ſe non
habere à ſe bona huiuſmodi, ſed à Deo. Vnde Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 11°. Poſt
caſum, inquit, hominis, non niſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, vt homo accedat ad
eum, nec niſi ad gratiam ſuam voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo: Hanc poſuit in
C illo, in quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius qui vniuerſa o-
peratur, & per hoc, ſicut operatur vt accedamus, ſic operatur ne diſcedamus; propter quod
ei per Prophetum dictum eſt, Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper Filium ho-
minis, quem confirmaſti tibi, & non || *diſcedimus* à te. Ille certè non eſt Adam primus in quo || diſceda-
non diſcedimus ab eo, ſed Adam nouiſſimus ſuper quem fit manus eius vt non diſcedamus mus
ab eo: Chriſtus enim totus cum membris ſuis eſt propter Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, ple-
nitudo eius. Cum ergo ſit ſuper eum manus Dei vt non diſcedamus ab eo, ad nos vtique per-
uenit opus Dei: Hoc eſt enim manus Dei, quo opere Dei fit vt ſimus in Chriſto permanen-
tes cum Deo; In Chriſto enim ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum
eius qui vniuerſa operatur: Manus igitur Dei eſt iſta non noſtra, vt non diſcedamus || *à Deo.* || ab eo.
Et ſequitur 12. propter quod & poſci à ſe voluit ne inferamur in tentationem, quia ſi non in- *Auguſtinus.*
ferimur in illam, ab eo non diſcedimus, quod poterat nobis etiam non orantibus dari, ſed o-
D ratione noſtra nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia; à quo enim niſi ab illo
accipimus, à quo iuſtum eſt vt petamus? Adhuc autem fortaſsis & aliter reſpondendum, di-
ſtinguendo de merito; Quoddam enim videtur impetratiuum; quoddam verò conſeruati-
uum; quoddam impetratiuum alicuius boni noui; quoddam conſeruatiuum antiqui: Primo
modo iuxta præmiſſa nullus perſeuerantiam, ſicut nec prædeſtinationem ſibi meretur; ſecun-
do modo meretur, ſicut ex præmiſsis apparet: Sicut ſi Princeps det militi certum feudum, vt
faciat ei certum ſeruitium, alioquin illud perdat; cum facit ſeruitium debitum poteſt dici feu-
dum ſuum mereri, non nouiter impetrando, ſed ne amittatur ſeruando. Nec eſt euidens vſ- *Nota bene.*
quequaque quod quicunque poteſt mereri maius, poſsit & quodcunque minus mereri: Non
enim quia quis meretur regnum æternum cœleſte, ideo poteſt mereri regnum temporale ter-
renum, nec quia quis poteſt mereri vltimum bonum ſuum magnum, ideo poteſt mereri pri-
mum bonum ſuum paruum; nec quia quis accepta prima gratia gratis data, poteſt mereri ma-
E ius bonum temporale vel æternum, ideo poteſt & primam gratiam promereri, ſicut ex 35°.
& ſequentibus primi patet. Quomodo tamen quis mereatur vitam æternam, non eſt per om- *Nota, nota,*
nia ſatis clarum: Non enim ſine gratia illam meretur, ſicut 39um. primi & ſequentia manife- *nota.*
ſtant, nec videtur quod illam in gratia mereatur, quoniam eo ipſo quod eſt in gratia, etiam ſi-
ne merito proprio qualicunque eſt filius regni, & hæres, ſicut ex quadrageſimo tertio primi
patet, ſicut etiam clarè patet de paruulis baptizatis. Imò & videtur quod ante infuſionem *Nota, nota.*
gratiæ, ex gratuita & æterna Dei prædeſtinatione, quæ non ſequitur cauſaliter aliquam cau-
ſam ſecundam, puta gratiam aut merita, ſicut poteſt patere ex quadrageſimo quinto primi,
ſit filius regni & vitæ. Item iuxta præhabita 35°. 45°. primi; Deus vult hinc regnum & me-
rita, & hæc finaliter propter regnum, non ergo propter hæc antecedenter & cauſaliter ac-

ceptat Dominus hunc ad regnum. Quomodo tamen quiſpiam mercatur vitam æternam po- A
teſt cognoſci ex hic præmiſsis & trigeſimo nono primi. Per hæc autem & huiuſmodi poteſt
ad alia reſponderi; quicunque tamen in his vel alijs melius dixerit, deuotus amplector, obe-
diens veneror, lætus ſequor.

CAP. XV.

*De perſeuerantia ſempiterna, de confirmatione videlicet * beatorum & cauſa ipſius, quod ipſa eſt æterna charitas Dei voluntas.*

* bonorũ

B

EXpedito igitur de perſeuerantia temporali in via, reſtat inqui-
rere de perſeuerantia ſempiterna in patria; de confirmatione
ſcilicet beatifica beatorum, & de cauſa ipſius: Hæc autem per-
ſeuerantia ſeu confirmatio beatorum efficit eos certos, perſe-
uerantia miſerorum nequaquam: Hæc facit ſuos non poſſe
peccare, illa nequaquam: Hæc facit beatos comprehenſores
ab actu beatifico à fruitione Dei reſilire non poſſe, illa miſeros
viatores nequaquam, ſicut ratio beatitudinis perfectæ requirit,
ſicut etiam multi Philoſophi & Theologi omnes pariter conte-
ſtantur, ſicut & Petrus 2. ſent. diſt. quinta & ſeptima aliqualiter
recitat & declarat: quare circa oſtenſionem huius hoc loco,
non reputo mihi ad alia properanti diutius immorandum. Cir- C
Opinio 1a. ca cauſam verò iſtius multiplex ſententia reperitur; Quibuſdam enim videtur quod ſit gratia,
Auguſtinus. dicente Auguſtino tertio contra Maximinum 13. Cuicunque rationali creaturæ præſtatur, vt
Iſidorus. peccare non poſſet, non eſt naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ; & Iſidoro 1. de ſummo bono
10. Natura Angelorum mutabilis eſt, quia ineſt illis mutabilitas in natura, ſed facit eos incor-
ruptos charitas ſempiterna: Gratiâ eſt, non naturâ eſſe incommutabiles Angelos; quod &
Reprobatio. Petrus 2. ſentent. diſt 7a plane tenet. Iſtud tamen in forma, qua dicitur, videtur pati calum-
niam: Si enim gratia indiſtinctè ſufficienter confirmet, gratia viatoris ipſum confirmat, præ-
ſertim cùm ſit eiuſdem naturæ ſicut gratia beatorũm. Item in dæmonibus, & hominibus ob-
ſtinatis non oportet ponere aliquem huiuſmodi habitum velut cauſam obſtinationis eorum,
Opinio 2a. quare nec in Angelis aut hominibus confirmatis ſimili ratione. Quapropter & quibuſdam vi-
detur, quod non quælibet nec quantalibet gratia, ſed magna abundantia gratiæ confirmet
Auguſtinus. beatos. Vnde Auguſtinus de Correptione & gratia 40. Diabolus, inquit, & Angeli eius D
etſi beati erant antequam caderent, & ſe in miſeriam caſuros eſſe neſciebant, erat tamen ad-
huc quod eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec
iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem, tanquam præmium ipſius manſionis acciperent, id
eſt, vt magna per Spiritum Sanctum data abundantia charitatis Dei, cadere vlterius omnino
non poſſent, & hoc de ſe certiſsimè noſcerent; hanc plenitudinem beatitudinis non habe-
bant, ſed quia neſciebant ſuam futuram miſeriam, minori quidem, ſed tamen beatitudine ſine
Auguſtinus. vllo vitio fruebantur. Et ſequitur 41. ſic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quamuis
ſui futuri caſus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori & miſerum non fieri in ſua po-
teſtate eſſe ſentiebat, in quo ſtatu recto ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere
voluiſſet, profectò ſine mortis & infælicitatis vllo experimento acciperet illam, merito huius
permanſionis, beatitudinis plenitudinem, qua & ſancti Angeli ſunt beati, id eſt, vt cadere
non poſſet vlterius, & hoc certiſsimè ſciret. Et 4 contra Iulianum 11. dicit, quod in fine
quando videbimus ſummum bonum, ſuperbiæ malum animum noſtrum tentare non pote-
rit, & contra quod certemus, omnino non erit, quoniam tanta ſatiabitur vnuſquiſque cha-
ritate ſuperioris boni, vt ad ſeipſum ſibi placendo deficere, ab illius delectatione, ſeu dilecti-
Lumbardus. one non poſsit. Dicitque Lumbardus 2. ſent. diſt. ſeptima, quod boni Angeli in tanta gratia
confirmati ſunt, vt nequeant fieri mali. Sed nec illud videtur certiſsimum; Oſtenſum eſt
enim 3° huius, quod nulla cauſa ſecunda poteſt neceſſitare liberum arbitrium, quare nec vlla
charitas vel gratia quantacunque. Item aliquis viator perfectus habet vt videtur, tantam cha-
ritatem ſeu gratiam, vel maiorem, in via; quamiam vnus minimus beatorum puta infantu-
lus,

A lus, per baptiſmũ circumciſionem vel aliunde ab originali purgatus, habet in patria; & hæc non ſufficit confirmare: Quomodocunque autem ſit de facto, videtur Deum poſſe conferre viatori charitatem maiorem, quam habeat talis infantulus, & confirmare infantulum, aliquemque adultum ſine tanto munere charitatis, quo poſito reponitur difficultas. Item in obſtinatis non eſt ponenda aliqua abundantia huius habitus, velut cauſa obſtinationis in malo; quare nec in confirmatis in bono. Quibuſdam videtur quod contemplatio Dei ſit cauſa confirmationis beatorum in bono: Dicit ſiquidem Iſidorus, primo de ſummo bono 10. Mutabilitatem naturæ ſuffragatur in bonis Angelis contemplatio Creatoris, vnde priuatus eſt Apoſtata Angelus, & dum ſunt mutabiles natura, non tamen ſinit eos contemplatio mutari diuina. Dicitque Auguſtinus de vera religione 33. quod contemplatione & viſione Dei Angeli & homines ſunt beati; quibus & multa ſimilia ſæpe leguntur à multis: Sed hæc opinio ſicut proxima arguetur. Præterea Angeli ante ſuam confirmationem contemplabantur & vide- *Opinio 3ª* *Iſidorus.* *Auguſtinus.* *Reprobatio.*

B bant Deum; homo etiam ſecundum Petrum 4. ſentent. diſt. 1. ante peccatum ſine medio Deum videbat, & poſt peccatum multi Sancti Prophetæ contemplabantur, & videbant Deum, ſicut clare demonſtrant loca plurima Scripturarum. Item ſi viſio Dei confirmet bonos in bono, quæ viſio confirmat malos in malo? Et ſi dicatur quod priuatio viſionis diuinæ confirmet eos in malo, cur ergo non omnes viatores dormientes & ſimiles priuati viſione diuina non confirmantur in malo? Alij fortè dicent, quod non quælibet viſio Dei confirmat, ſed clara, & multum intenſa: Hæc autem opinio poteſt refelli vt proxima à ſecunda. Iuxta hæc autem vlterius poſſet fingi opinio quinta & ſexta, quæ dicerent quod delectatio in Deo ſeu quædam certa delectatio multum intenſa in Deo eſt cauſa confirmationis quæſita: Sed hæ duæ poſſunt refelli ſicut duæ proximæ præcedentes. Alij verò opinantur, quod adhæſio ad Deum, & quaſi conglutinatio quædam cum eo ſit cauſa confirmationis beatificæ beatorum: Dicit enim Auguſtinus 12. de Ciuit. Dei 1. Beatitudinis Angelorum bonorum cauſa eſt adhæ- *Opinio 4ª.* *Opinio 5ª. & 6ª.* *Opinio 7ª.* *Auguſtinus.*

C rere Deo. Sed iſta opinio videtur poſſe redargui vt priores. Et ſi quis eam correxerit vt quaſdam priores dicendo magnam adhæſionem Deo eſſe cauſam confirmationis quæſitam; Et hæc eius opinio corrigetur vt ſimiles præcedentes. Alij arbitrantur quod quia ſancti in cœlo non vident quicquam boni quo careant, quod poſſent malè appetere, ideo non poſſunt peccare, ſed in bono quod habent immobiliter confirmantur. Vnde Anſelmus de caſu diaboli 6. dicit de bonis Angelis, quod à Deo ſunt prouecti, vt ſint adepti quicquid velle potuerunt, nec iam videant quid plus velle poſſunt, & propter hoc peccare nequeunt. Sed iſtud ſtare non poteſt; Confirmatio namque eſt effectus poſitiuus; habet igitur cauſam aliquam poſitiuam, quare non ſufficit cauſa huius priuatiua. Secundum hoc etiam viator habens aliquod paruum bonum, nec videns maius, aut aliud (ſic enim poſſent oculi eius teneri) eſſet immobiliter confirmatus. Nec ratio oppoſitionis rationabiliter ipſam fundat; Licet enim quis volens ſeu amans vnum bonum, non poſsit peccare volendo aliud ſeu amando, poſſet tamen peccare *Opinio 8ª.* *Opinio 9ª.* *Anſelmus.*

D non volendo * ſeu non ‖ *amando illud ſimpliciter* omittendo; vel ſi non poſsit à tali actu deſiſtere, ſed de neceſsitate illum ſemper continet, quæ cauſa poſitiua confirmationis in illo? Item ſi ſic eſſet, aliqua eſſet cauſa proportionalis obſtinatiua malorum in malo, quæ tamen non videtur poſſe rationabiliter aſsignari. Alij ſequentes Anſelmum de caſu diaboli 22. & poſt, æſtimant quod cauſa confirmationis beatorum [perfecta eſt,] quæſita eſt, quia ſciunt ſe futuros æternaliter miſeros ſi peccarent, & nullus poteſt illud velle, vnde ſcit, quod æternaliter miſer erit. Sed abſit; ſecundum hoc enim beati potius vitarent peccata timore pœnæ, quam amore iuſtitiæ, quod non decet. Rurſum & ſi miſeria infernalis nunquam fuiſſet peccantibus ordinata, poſſet Deus bonos in bono æternaliter confirmare: Item tunc oporteret aſsignare cauſam proportionalem in obſtinatis, quæ tamen non videtur poſsibilis aſsignari. Alij ſomniant, quod beati ex magna vehementia beatitudinis & delectationis annexæ efficiuntur quaſi ebrij, ſicque ligatur in ipſis liberum arbitrium, vt omnino nequeant ab actu beatifico *aliud. ‖ amãdo illud, ſed ſimpliciter *Opinio 10ª.*

E reſilire, nec in aliquem alium actum prodire, iuxta ſimilia tertio huius præmiſſa. Vnde & Propheta, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, &c. Pſal. 35. & Cantic. 5. Comedite amici & bibite, & inebriamini Chariſsimi. Sed hæc nullus ſobrius ‖ *exiſtimat*, nec quiſquam ſic ſomniat, niſi fortè fuerit ebrius aut inſanus: Quis enim in tantum deſipiat, imò magis inſaniat, vt affirmet in beatitudine quæ tam ſecundum Philoſophos, quàm Theologos eſt vltima perfectio hominis, animam humanam cum ſuis potentijs non fore ſummè perfectam, aut cùm fuerit ſummè perfecta, non poſſe habere vſum liberi arbitrij, & actum ſuum perfectum? Vnde Apoſtolus 1. ad Cor. 13. Charitas non agit perperam, charitas nunquam excidit; ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus; cùm autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt; Videmus nunc per ſpecu- *Propheta.* *Cantico.* ‖ æſtimat. *Apoſtolus.*

lum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſ- A
Opinio 12ª. cam ſicut & cognitus ſum: Alij adhuc videntes quod nullum vnum bonum per ſe ſolum poſſit eſſe cauſa ſufficiens confirmationis, exiſtimant, quod beatitudo totalis, quæ eſt omnium bonorum collectio ſimul & ſumma, eſt cauſa confirmationis quæſita: Illa namque plenariè ſatiat, cùm omne deſiderabile ibi aſsit, & omne fugibile longè abſit, eſtque finis liberi arbitrij
Boetius. naturalis, & quodlibet mobile habito fine naturali quieſcit. Vnde Boetius 3. de conſolatione Philoſophiæ proſa 2ª. Omnis, inquit, mortalium cura quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diuerſo quidem calle procedit; ſed ad vnum tamen beatitudinis finem nititur peruenire; id autem eſt bonum, quo quis adepto nil vlterius deſiderare queat; quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque bona intra ſe continens, cui ſi quid abforet, ſum-
Definitio beatitudinis. mum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus quod poſſet optari: Liquet igitur eſſe beatitudinem ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Dicitque Auguſtinus
Auguſtinus 1. Confeſſ. 1. Domine quia feciſti nos ad te, inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in B
te: Sed hæc opinio, ſicut & aliæ, videtur errare, maximè ſi loquatur de beatitudine totali creata; Nulla enim res creata ſimplex, vel multiplex poteſt neceſsitare rationalem & liberam vo-
|| tertiũ huius probat. luntatem, ſicut || *tertio huius patet.* Voluntas etiam volens vnum duorum bonorum æqualiũ poteſt illud non velle, & aliud velle, imò & dimittere volutionem boni maioris, & velle liberè minus bonum; poteſt quoque vacare à dilectione cuiuſlibet talis boni, ſicut ex ſecundo & tertio huius patet. Item beatitudo totalis continet in ſe confirmationem tanquam partem eius præclaram, non eſt ergo tota beatitudo primò cauſa confirmationis quæſita, cùm idem, puta ipſa confirmatio non ſit cauſa ſui ipſius. Item ſi ſic eſſet, eſſet & cauſa aliqua correſpondens obſtinationis malorum, quam tamen videtur impoſsibile aſsignare. Sunt autem præter
|| exiſtimo has, & multæ aliæ opiniones poſsibiles, quas gratia breuiandi melius || *æſtimo* ſilentio com-
Opinio propria. mittendas. Mihi autem videtur, quod gratia, abundantia gratiæ, contemplatio Dei, & huiuſmodi ſupradicta ſunt cauſa quodammodo confirmationis in bono; ſed nulla iſtarum ſuffi- C
cit per ſeipſam; cauſa autem confirmationis ſufficiens non eſt, nec poteſt eſſe aliqua cauſa inferior, aut ſecunda, ſed ſuprema, & prima, videlicet Deus ipſe, Spiritus Sanctus, gratia & charitas increata, æterna, inſuperabilis & immutabilis Dei voluntas, ſicut ex 13°. huius. 6°. & 3°. ex 2°. primi 9°. & 10°. cum 23°. poteſt elici manifeſtè. Hoc autem ſpecialiter teſtificari videtur illud Platonis in 2. Timæi, introducentis Deum ad Angelos ſic loquentem: Dij quorum opifex paterque ſum ego; Opera ſiquidem vos mea diſſolubilia natura, mea tamen voluntate indiſſolubilia, quia voluntas mea eſt maior nexus, & vegetatior ad æternitatis cuſtodiam, quàm illi vitales nexus ex quibus æternitas veſtra coagmentata atque compoſita
Propheta. eſt, ſicut primo & ſecundo primi plenius allegatur. Cui & concordanter Propheta, Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum, Pſalmo 32. & qui conuenientius ſunt hi cœli, quam creaturæ rationales cœleſtes in cœleſtibus habitantes? Quod D
Auguſtinus. tractans Auguſtinus, cum illo verſiculi præcedentis, Miſericordia Domini plena eſt terra, tractatu 3°. ita ſcribit; Miſericordia domini plena eſt terra, quid cœli? audi quid cœli: Non enim indiget miſericordia, vbi nulla eſt miſeria. In terra abundat hominis miſeria, ſuperabundat Domini miſericordia; Miſeria hominis plena eſt terra, & miſericordia Domini plena eſt terra: Cœli ergo vbi nulla eſt miſeria, nunquid quia non indigent miſericordia, non indigent Domino? Omnia indigent Domino, & miſera, & fęlicia; ſine illo miſer non ſubleuatur, ſine illo fęlix eget: Ergo ne fortè de cœlis quæreres, cùm audires, Miſericordia Domini plena eſt terra, audi quia Domino & cœli indigent, ſermone Domini cœli ſolidati ſunt, non à ſe ſibi ſolidamentum fuerunt, nec ipſi cœli firmitatem ſibi propriam præſtiterunt: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum; non habuerunt aliquid ex ſe, & tanquam ſupplementum à Domino perceperunt; Spiritu enim oris eius non pars ſed omnis virtus eorum. Hoc autem verbum non incongruè poteſt intelligi verbum ſeu actus
Rabbi Moſe intellectus, ſeu voluntatis diuinæ: Nam ſicut dicit Rabbi Moſe de duce dubiorum 63. Ver- E
bum eſt triplex, ſcilicet lingua prolatum, conceptus mentis, (dixit inſipiens in corde ſuo:) voluntas, dixit Saul vt interficeret Dauid, Duo vltimi modi competunt Creatori, vbi & tractans illud Pſalmi præmiſſum, Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. dicit quod ſicut ſpiritus oris, & os ſunt verba accommodata ei, ſic & verbum & dictum accommodantur ei, hoc eſt dice-
Moſes. re quia ſunt inuenta cum intentione & voluntate ſua. Quod & Moſes in prima rerum origine figuratè oſtendens, primò dicit cœlum creatum, & poſtea factum firmamentum, & hoc per dictum Dei ſeu verbum; Dixit, inquit, Deus, Fiat firmamentum, &c. & factum eſt ita. Quare & Iob 37. ſub eadem metaphora primo recitat cœlos fabricatos, & poſtea ſolidatos; Tu, inquiens, forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſsimi quaſi ære fuſi ſunt. Super quod Grego-

A Gregorius 27. Moral. 25.. Poſſunt, inquit, per Cœlos hi qui in cæleſtibus ſunt conditi Angelici ſpiritus deſignari, de quibus bene dicitur, quod ſolidiſsimi quaſi ære fuſi ſunt: Natura namque æris eſt rubigine difficile conſumi, & virtutes Angelicæ, qui in diuino amore fixè perſtiterunt, lapſis ſuperbientibus Angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, vt nulla iam rubigine ſurripientis culpæ mordeantur, vt in contemplatione conditoris, || *ſiue* felicitatis fine permaneant, & in hoc quod ſunt conditæ, æterna ſtabilitate ſubſiſtant: Quod bene apud Moſen ipſa de mundi origine hiſtoriæ verba teſtantur, cùm & prius factum cœlum dicitur, & hoc idem poſtmodum firmamentum vocatur, quod videlicet natura Angelica & prius ſubtilis eſt in ſuperioribus condita, & poſt ne nunquam potuiſſent cadere, mirabilius confirmata. || ſine

---

CAP. XVI.

B

De perſeuerantia ſempiterna, ſeu obſtinatione malorum in malo, & cauſa ipſius.

Poſtquam nunc tractatum eſt de perſeuerantia ſempiterna, ſeu confirmatione bonorum in bono; quod conuenientius quàm tractare de perſeuerantia ſempiterna, ſeu obſtinatione malorum in malo? Porrò ſicut confirmatio facit confirmatos non poſſe peccare, ſic & obſtinatio obſtinatos non poſſe bene velle, aut facere: & ſicut illa facit illos ab actu beatifico ceſſare non poſſe, ſic & hæc facit iſtos ab actu miſero vacare non poſſe; quod benè figuratè exprimitur Iob 41. cùm dicitur, Cor eius in- *Iob.*

C durabitur quaſi lapis & ſtringetur quaſi malleatoris incus. Dicitq; Aug. de fide ad Pet. 21. Nec diabolus nec aliquis Angelo- *Auguſtinus.* rum eius, ex quo ruinæ illius merito in hanc ſcilicet inferiorem detruſi caliginem, bonam potuit aut poterit reſumere voluntatem; quod ſi poſsibile eſſet vt humana natura, poſtquam à Deo auerſa perdidit bonitatem voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſsibilius hæc natura haberet angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prædita facultate: Sed oſtendit Deus vnde bona voluntas hominibus detur, quam ſic amiſerunt Angeli cùm haberent, vt amiſſam deinceps habere non poſsint. Et infra 26. dicit, quod in hac *Auguſtinus.* vita tantum eſt tempus pœnitentiæ fructuoſæ, quam qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſæculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu Dei non in-

D ueniet; quia etſi erit ibi ſtimulus pœnitudinis, nulla ibi erit correctio volũtatis: A talibus enim ita culpabitur iniquitas ſua, vt nullatenus ab eis poſsit vel diligi, vel deſiderari iuſtitia: voluntas enim eorũ talis eſt, vt habeat in ſe ſemper malignitatis ſuæ ſupplicium, nunquam tamen recipere poſsit bonitatis affectum; quia ſicut illi, qui cum Chriſto regnabunt, nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt; ita illi qui erunt ſupplicio ignis æterni cum diabolo & eius Angelis deputati, ſicut nullam vlterius habebunt requiem, ſic bonam nullatenus habere poterant voluntatem. Et ſupra 19. partem Angelorum, quæ à Deo diſceſsit, in æterno ſic totam *Auguſtinus.* præcepit remanere ſupplicio, vt etiam ignem ei æternum pararet, in quo illi omnes præuaricatores Angeli nec mala poſſunt voluntate vnquam carere nec pœna, ſed manente in eis iniuſtæ auerſionis malo, permaneat etiam iuſtæ retributionis æterna damnatio. Anſelmus quoque de caſu diaboli 6. ait; Sic diſiuncti ſunt Angeli, vt adhærentes iuſtitiæ nullum bonum velle poſsint quo non gaudeant, & deſerentes illam nullum velle queant quo non careant,

E quod & multi Doctores multis locis teſtantur, ſicut etiam Petrus 2. ſent. diſt. 5ª. & 7ª. & 4. ſent. diſt. vlt. oſtendit & tenet. Circa cauſam verò obſtinationis variæ ſententiæ proferuntur; *Opiniones de* Aliqui namque ponunt cauſam tantummodo priuatiuam, alij poſitiuam, alij verò nullam. *cauſa obſtinationis.* Ponentium cauſam priuatiuam quidam dicunt eam eſſe defectum, ſeu deſertionem charitatis ſeu gratiæ, ſicut videtur Petrum velle ſentire 2. ſentent. diſt. 5ª. & 7ª. Sed ſi ſic eſſet, cùm ſe- *Opinio 1ª.* cundum eundem Petrum 2. ſentent. diſt 5ª. & 24 Angeli & primi parentes fuerunt creati ſine gratia, tunc fuerunt finaliter obſtinati, omniſque viator carens gratia eſſet immutabiliter obſtinatus. Item ſi defectus gratiæ ſit cauſa ſufficiens obſtinationis; & habitus gratiæ eſt cauſa ſufficiens confirmationis, contra proximo præoſtenſa. Item obſtinatio & continuatio malæ voluntatis eſt effectus realiter poſitiuus: Habet ergo cauſam realiter poſitiuam, & non

Opinio 2. ſolummodo priuatiuam. Alij vero dicunt hanc cauſam eſſe defectum beneuolentiæ miſeri- A
cordiæue diuinæ, Deum ſcilicet non velle miſero miſereri. Sed iſtud deſtruitur per proxi-
mam rationem. Item per 23. primi voluntas Dei eſt immutabilis, quare ſi Deus aliquando
non velit huic miſero miſereri, nec vnquam voluit: Quilibet ergo obſtinatus, quandocun-
Opinio 3. que fuit, fuit immutabiliter obſtinatus. Alij verò dicunt hanc cauſam eſſe defectum confir-
mationis in bono: Sed hi refellentur, vt alij præcedentes; præterea ſi ſic eſſet, quilibet via-
Opinio 4. tor qui non eſt confirmatus, eſſet æternaliter obſtinatus. Alij æſtimant, quod ſit in potentia
vtendi libero arbitrio: Dicunt enim quod vehementia pœnæ quam ſuſtinent obſtinati ipſos
infatuat, & juxta tertio huius præmiſſa omnem vſum liberi arbitrij eis aufert, & in exteriores
Propheta. tenebras eos mittit, ſicque ipſos efficit obſtinatos. Vnde Propheta, Turbatus à furore ocu-
lus meus, vel ſicut habeat Pſalterium Romanum, Turbatus eſt ab ira oculus meus, Pſalmo 6.
Auguſtinus. quod Auguſtinus exponens dicit, quod ira Dei erit in futuro judicio; & hîc eſt quædam eius
inchoatio, dum homines dolores & tormenta patiuntur, & maximè damnum intelligentiæ
veritatis, ſicut jam commemoraui, quod dictum eſt; Dedit illos Deus in reprobum ſenſum. B
Nam ea eſt cæcitas mentis; In eam quiſquis datus fuerit, ab interiore Dei luce ſecluditur,
ſed nondum penitus cum in hac vita eſt: Sunt enim tenebræ exteriores, quæ magis ad diem
judicij pertinere intelliguntur; vt penitus extra Deum ſit, quiſquis dum tempus eſſet, corri-
gi noluit; penitus autem eſſe extra Deum, quid eſt, niſi eſſe in ſumma cæcitate? De his eti-
Petrus. am exterioribus tenebris Petrus 4. Sentent. diſt. vlt. ita ſcribit; Sane exteriores tenebræ intel-
ligi poſſunt quędam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excreſcet in mentibus reprobo-
rum, & quædam obliuio Dei, quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus à Deo
afficientur, & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandum aliquid de Deo vix, & rarò vel nun-
quam in mentem reuocent; vt qui nimio pondere premuntur adeo ſtupeſcunt & turbantur,
vt interim in aliam cogitationem non ſe extendant, ſed illuc tendit impetus cogitationis, vbi
Reprobatio. ſentitur vis doloris. Sed qualitercunque erit poſt diem iudicij, ante non videtur ſic eſſe: Nunc
enim dæmones obſtinati ſcientiam magnam habent, multa vera prædicunt ingenioſè, cir- C
cumueniunt homines, & multa artificioſa & mirabilia ſubtiliter operantur, ſicut & experi-
Gen. entia, & libri multiplices hiſtorici & alij prophani & catholici conteſtantur. Vnde & Gen.
3. dicitur, quòd Serpens erat callidior cunctis animantibus; Et in Euangelijs ſcribitur, quod
dæmonia ſciuerunt Dominum eſſe Chriſtum: Quorum etiam magnam ſcientiam Auguſti-
nus, Gregorius, Iſidorus, & quamplures Doctores Catholici conteſtantur concorditer mul-
tis locis, ſicut & Petrus 2. Sentent. diſt. 7. aliqualiter recitat & oſtendit. Videtur etiam quòd
Deus omnipotens potuit percuſſiſſe apoſtatas Angelos pœna obſtinationis ſine tanta vehe-
mentia pœnę ſenſus, & fortè ſine aliqua pœna ſenſus, imò & cum delectatione, ſicut & de ip-
Opinio 5. ſis aliquoties legitur, quòd in rebus aliquibus delectantur. Alij verò putant, quòd cauſa ob-
ſtinationis in dæmonibus eſt naturalis immutabilitas voluntatis: Dicunt enim quod potentia
volutiua, ſeu appetitiua proportionatur potentiæ cognitiuæ, ſeu apprehenſiuæ, à qua moue-
tur; Angelus autem quia non eſt depreſſus mole corporis, cognoſcit & apprehendit immu- D
tabiliter ſine diſcurſu, quare & immutabiliter vult & appetit. Sed iſta poſitio videtur pecca-
re & in materia & in forma; In materia ſupponendo falſum; Sicut enim Angelus eſt mutabi-
lis in ſe, & in ſua natura, quia de non eſſe in eſſe, & è contra; Sic & in ſua actione, præſertim
cùm habeat liberum arbitrium naturaliter habile ad meritum & peccatum: Angelorum
namque ſimilium, quidam peccauerunt, quidam peccato reſtiterunt, & laudabiliter merue-
runt. Item mali Angeli priuſquam peccarent, habuerunt bonam voluntatem, ſicut & alij
Angeli, & primus homo: Non enim videtur, quòd toto tempore, quo ſteterunt, fuerunt
penitus otioſi. Nam ſi primo erant otioſi in voluntate, & poſtea actuoſi, mutabantur in vo-
luntate; ſi etiam erant tunc otioſi in voluntate, & non in intellectu, quia tunc cognouerunt
Deum, & ſeipſos, ſicut nullus dubitat, & Autoritates multæ teſtantur, ſicut etiam Petrus 2.
Sentent. diſt. 3. manifeſtat, voluntas eorum non neceſſariò conformatur cognitioni eorum,
quod tamen hypotheſis ſupponebat. Quod etiam mali Angeli ante lapſum habuerunt
actum voluntatis, imò & actum bonum, teſtantur expreſſè multæ Autoritates nono huius
& decimo allegatæ: Quod & de Lucifero videtur Prophetam innuere figuratè cum dicit,
Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore in delicijs Paradiſi Dei
fuiſti; Omnis lapis pretioſus operimentum tuum &c. tu Cherub extentus & protegens, &
poſui te in monte Sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti, perfectus in vijs tuis
Ezech. à die conditionis tuæ; Donec inuenta eſt iniquitas in te Exech. 28. Quod & Gregorius 32.
Gregorius. Moral. & Homilea 34. ſuper Euangelia de ipſo Lucifero euidenter exponit: Habuit ergò
Diabolus ante lapſum aliquam cognitionem, volutionem, & dilectionem, quam peccando
amiſit;

A amiſit; quare & habuit mutabilem voluntatem. Item ponatur Angelum aliquid voluiſſe quod apparuit ei bonum, & quod poſtea illud idem ipſi eidem apparuit purum malum; tunc ſicut ſecundo huius oſtenſa teſtantur, primam volutionem dimiſit. Item Angelus apparente ei obiecto ſub ratione boni, non neceſſariò ſtatim vult illud, ſicut ex præoſtenſis circa ſextam quæſtionem ſecundi huius apparet: Quare poteſt circa bonum ſufficienter oſtenſum per aliquod tempus otiari in voluntate, & per aliud, illud velle; eſt ergo mutabilis voluntatis. Quare etiam non poteſt ab actu illo liberè ceſſare, ſicut & potuit liberè vacare? Quid magis neceſſitat Angelicam volũtatem ad perpetualiter continuandum liberum actum ſuum, quam ad ipſum, poſt liberam vacationem diutinam temporaliter producendum? Non poteſt dici quòd actus, ex quo eſt productus, neceſſitat Angelicam voluntatem ad ipſum inceſſabiliter continuandum; quià ſimili ratione proportionalis actus voluntatis humanæ ipſam neceſſitaret ſimiliter. Et ſi quis dicat, quòd actus liber voluntatis Angelicæ non
B producitur, niſi ſufficienti deliberatione præhabita, & tunc neceſſariò producitur, ipſaque deliberatio habita neceſſariò ſemper manet, quare & actus voluntatis ſimiliter dicit falſum, deſtruit hypotheſin, nec difficultatem euitat. Dicit falſum: capiatur enim primus actus liber in Angelo, illum non præcedit deliberatio, cùm ipſa liberum actum importet. Poteſt quoque liberum arbitrium in liberum actum ſuum ex ſola ſimplici apprehenſione ſine deliberatione ſyllogiſtica præcedente, & ſic debere agere concludente; imò & contra deliberationem huiuſmodi, ſicut corollarium tertij huius monſtrat: Alias enim in Lucifero qui malè voluit, erronea deliberatio, & error præceſſiſſet peccatum, contra Autoritatem Ezechielis præmiſſam cum expoſitionibus Gregorij memoratis; & contra Auguſtinum, vt videtur 11. ſuper Gen. ad literam 24. & poſt, diffuſè; & contra multos Doctores materiam hanc tractantes. Nulla etiam ratio, aut deliberatio antecedens neceſſitat voluntatem, ſicut tertium huius cum ſuo Corollario manifeſtat. Deſtruit hypotheſin affirmantem in Angelis non
C eſſe diſcurſum: Nec difficultatem euitat; Ipſum enim deliberare vel eſt neceſſarium, vel voluntarium; ſi neceſſarium, & ex illo neceſſariò ſequitur velle; eſt ergo & ipſum velle neceſſarium, non liberum; ſi liberum, vel ergo quodlibet deliberare Angeli producitur per aliud deliberare præcedens, & ſic in deliberare huiuſmodi erit infinitus proceſſus, quod nullus deliberatè concedet, vel eſt aliquod primum eius deliberare, & euacuatur reſponſio, ac reuertitur difficultas. Item eadem ratione, cauſa confirmationis Angelorum bonorum eſſet ſimiliter priuatiua, immutabilitas ſcilicet voluntatis contra proximo huius oſtenſa. Item ex eodem principio quieſcit res naturaliter in termino, ex quo mouetur ad eum, ſicut patet de elementis & alijs, & autoritas Philoſophica conteſtatur; ſed ex ſola immutabilitate nunquam mouetur voluntas ad actum, ſed ex aliquo principio poſitiuo. Item cùm Angeli ante confirmationem non omnia ſciuerunt, quia non præſciuerunt ſuum caſum, nec ſuam confirmationem, ſicut docet Auguſtinus 11. ſuper Gen. vbi prius; & Anſelmus de Caſu diaboli 21.
D & poſt; Imò nec poſt confirmationem omnes Sancti Angeli omnia ſciuerunt, ſed quidam eorum quædam nouiter didicerunt, ſicut euidenter poteſt haberi ex Zacharia, Daniele, alijſque Prophetis, ex linguis & locutionibus Angelorum, ex Angelica hierarchia Dionyſij, & ſcriptis authenticis Catholicorum Doctorum, ex quibus apparet quòd non ſolùm à Deo, ſed quidam eorum ex alijs illuminantur, & per reuelationes nouiter inſtruuntur, imò nedùm per Deum, & alios Angelos, verum & per homines quædam quibuſdam Angelis nouiter innoteſcunt, dicente Apoſtolo ad Eph. 3. Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in gentibus Euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſæculis in Deo qui omnia creauit, vt innoteſcat principibus, & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Vbi Gloſſa, Sacramenti abſconditi à ſæculis, id eſt, celati ab omni ſæculorum creatura: & exiſtentis in Deo, id eſt,
E ſola notitia Dei; vt innoteſcat, id eſt, datum eſt mihi Euangelizare, & illuminare, & videre quantum hoc eſt, quia per hoc aliquid accreuit Angelis, qui multa ſecreta in his didicerunt, & hoc eſt quod ait, Euangelizare, Dico, ita vt multiformis ſapientia Dei de reparatione hominum innoteſcat per Eccleſiam, quæ dona Dei recipit, id eſt, per Apoſtolos in Eccleſia prædicantes; Principibus & poteſtatibus, id eſt, diuerſis ordinibus Angelorum, qui ſunt in cœleſtibus, id eſt, in cœlo; vbi & nos erimus, & ſubdit, Dicit namque beatus Hyeronimus, Angelicas dignitates ſupra memoratum myſterium ad primum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti, & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata. Vnde in Eſaia Angeli admirantes dixerunt, Quis eſt iſte qui venit de Edom? & in Pſalmo, quis eſt iſte Rex gloriæ? Non ſolũ ergo Patriarchis & Prophetis, ſed principibus, & poteſtatibus in cœleſtibus multiformis

formis ſapientia Dei per Eccleſiam, id eſt, per ea quæ dicta & facta ſunt in Eccleſia A eſt reuelata. Chryſoſtomus quoque ſuper Iohannem Homilia prima; Nihil, inquit, nobis Ioannes humanum dicit, ſed omnia ſpiritualia abyſsis Spiritus Sancti, ab occultis illis theſauris, & quæ nec Angeli antequam hic dixiſſet, nouerant: Nobiſcum enim & hi per Ioannis vocem, & per nos didicerunt, & quoniam nobiſcum; & hoc oſtendit beatus Paulus dicens, Vt nota ſit nunc Principibus & Poteſtatibus per Eccleſiam multipliciter varia ſapientia Dei. Si igitur & Principatus, & Poteſtates, & Cherubin, & Seraphin per Eccleſiam didicerunt hæc, manifeſtum eſt quoniam & ipſi cum multa alacritate circa hanc occurrerunt auditionem: Etenim in hoc honorati ſumus non modicum, quod nobiſcum Angeli didicerunt, quæ ignorabant. Petrus etiam 2. ſent. diſt 11. per eaſdem Autoritates idem oſtendit & tenet: Si ergo Angeli ſint mutabilis intellectus, cur non & mutabilis voluntatis? Si etiam Angeli non omnia ſemper ſciant, ſed aliqua de nouo addiſcunt, non eſt omniquaque perſpicuum ipſos non poſſe diſcurrere, ſed magis videtur quod poſsint. Item Auguſtinus de Fide ad Petrum 21. Si poſsibile eſſet vt humana natura, poſtquam à Deo auerſa bonitatem perdidit voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſsibilius hoc natura Angelica haberet, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac eſſet prædita facultate, ſicut ſuperius plenius allegatur. Secundum ergo ſententiam Auguſtini voluntas Angelica à Deo auerſa, de ſui natura eſt magis redibilis, conuertibilis, quare & mutabilis, quàm humana. Iſta quoque poſitio peccat in forma; Non enim difficultatem euitat: Anima namque humana à corpore ſeparata, damnata; & totus homo in corpore & anima ſimul damnatus poſt finale iudicium; quæ & qui de ſui natura eſt mutabilis apprehenſionis & ſimiliter voluntatis, redduntur ſicut & dæmones obſtinati. Ponentium autem cauſam poſitiuam, quidam dicunt eam eſſe obſtinationem voluntariam, ſeu voluntatem obſtinatam in malo; Vnde Bernardus de Gratia, & Libero arbitrio 18. Nec Deus inquit, caret libero arbitrio, nec diabolus; quoniam quod ille non poteſt eſſe malus, non infirma neceſsitas, ſed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas; quodque is non valet in bonum reſpirare, non aliena facit violenta oppreſsio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas, ac voluntaria obſtinatio. Sed iſtud ſtare non poteſt: Nihil enim poteſt eſſe cauſa ſui ipſius. Item cùm dicitur, quod cauſa quare diabolus non poteſt reſpirare in bonum eſt ſua ipſius in malo obſtinata voluntas ac voluntaria obſtinatio, quæro quæ ſit cauſa illius obſtinationis. Hic forſitan dicetur, & poteſt eſſe ſecunda opinio ponentium cauſam poſitiuam obſtinationis in malo, quod eſt liberum arbitrium ipſius obſtinati, refugiens liberè omne bonum, & continuans libere actum malum. Et hoc videtur ſentire Bernardus vbi fuerat allegatus: Quare & immediatè ſubiungit; Nunc igitur ex eo potius dicitur liberum eſſe arbitrium, quod ſiue in bono, ſiue in malo æquè liberam facit voluntatem, cùm nec bonus quiſpiam nec item malus dici debeat, aut eſſe valeat, niſi volens. Tali iam ratione non incongruè dicetur ad bonum ſe & ad malum habere æqualiter quidem vtrobique, videlicet par ſit ei, non quidem in electione D facilitas, ſed in voluntate libertas: Hac ſane dignitatis diuinæ, vt dictum eſt, prærogatiua rationalem ſingulariter creaturam conditor inſigniuit, quod quemadmodum ipſe ſui iuris erat, ſuæque ipſius voluntatis non neceſsitatis erat quod bonus erat; Ita & illa quoque ſui quodammodo iuris in hac parte exiſteret, quatenus non niſi ſua voluntate aut mala fieret, & iuſtè damnaretur, aut bona maneret, & meritò ſaluaretur. Et ſupra 5ª. Libertas, inquit, à neceſsitate æquè & indifferenter Deo vniuerſæque creaturæ rationali conuenit tam bonæ quàm malæ, nec peccato nec miſeria dimittitur, vel minuitur, nec maior in iuſto eſt, quàm in peccatore, nec plenior in Angelo, quàm in homine. Quomodo namque ad bonum conuerſus per gratiam humanæ voluntatis conſenſus eo liberè bonum, & in bono liberum hominem fecit, quo voluntarius efficitur, non inuitus pertrahitur: ſic ſponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quàm ſpontaneum conſtituit, ſua vtique voluntate ductum, non aliunde coactum vt malus ſit. Et ſicut cœleſtis Angelus, aut etiam ipſe Deus permanet liberè E bonus, quia ſua voluntate, non aliqua extrinſeca neceſsitate: ſic profectò diabolus æquè liberè in malum & corruit, & perſiſtit, ſuo vtique voluntario nutu, non alieno impulſu. Manet ergo voluntas libertatis, vbi etiam ſit || *capacitas* mentis tam plena quidem in malis, quàm in bonis, ſed in bonis ordinatior; tam integrè quoque pro ſuo modo in creatura quàm in Creatore, ſed in illo potentior. Sed nec iſtud cauſam obſtinationis ſufficientem aſsignat: Si namque ſolum liberum arbitrium faciat quempiam obſtinatum in malo, vel hoc eſt mutabiliter vel immutabiliter; non mutabiliter liberè, ſicut natura obſtinationis importat, & præcedentia manifeſtant; nec immutabiliter, quoniam liberum arbitrium per ſe, & de ſua natura eſt mutabile ſecundum contradictionem; ſicut primum huius & ſequentia docuerunt, ſicut & conſtat

Opinio 7ª.

|| Captiuitas

Reprobatio.

(Margin letters: A, B, C, D, E)

A conſtat ipſum fuiſſe & eſſe in viatoribus non obſtinatis nec confirmatis: Si ergo liberum arbitrium per ſe ſolum aliquando obduret immutabiliter quempiam in actu malo, & ſemper; vel ſi aliquando non, nec vnquam. Quare & dicit Philoſophus 2. de Generat. penult. quod idem & ſimiliter habens ſemper idem innatum eſt facere: Si ergo habens liberum arbitrium cum actu malo aliquando, puta pro tempore peregrinationis poſsit liberè ſecundum contradictionem ipſum dimittere vel tenere, & non ſit immutabiliter obſtinatus in illo; aliquando verò, puta pro tempore obſtinationis non ſic, ſed ſit immutabiliter obſtinatus in illo * ſolum liberum arbitrium nullatenus ſufficit, ſed aliqua alia cauſa requiritur, quæ liberum arbitrium in huiuſmodi actu ſuo liget inſolubiliter & captiuet. Item ſi ſolum liberum arbitrium obduraret malos in malo; cur non ſimiliter ſolum liberum arbitrium confirmaret bonos in bono contra proximo declarata? Alij autem dicunt quod cauſa obſtinationis quæſita eſt malitia & vitium obſtinati. Vnde Petrus 2. ſentent. diſt. 7. Mali, inquit, à Deo per malitiam ſunt obſtinati, quod bonam voluntatem habere, ſiue bene velle non valent. Et infra, Mali, inquit, in vitio obdurati ſunt, vt bene viuere nequeant: Sed malitia illa & vitium, vel eſt pura priuatio, vel aliquid poſitiuum; Si pura priuatio, reprobatur per priora; Si ſit aliquid poſitiuum, vel actus, vel habitus; Si actus, aliquis actus creatus eſſet ſimiliter cauſa confirmationis beatificę beatorum, contra proximo huius oſtenſa. Oſtenſum eſt etiam tertio huius, quod nulla res creata poteſt neceſsitare liberum arbitrium ad volendum, quare nec ad continuandum æternaliter ſuum velle. Item ille actus vel eſt neceſſariæ continuationis, vel non; Si ſic, quæ cauſa neceſsitatis illius? Si non, quomodo neceſsitabit aliud in æternum? Si autem dicatur, quod ſit aliquis habitus, reprobabitur ſicut actus. Alij adhuc credunt, quod cauſa obſtinationis ſit vehementia volutionis; Dicunt enim quod quanto voluntas eſt perfectior, tanto perfectius in ſuum volubile ſe immergit; Voluntas autem Angelica, quia à corpore ſeparata, eſt maximè perfecta & perfectè libera, quare & tam vehementer in ſuum volubile ſe immergit, quod retrahere ſe non valet. Sed iſta poſitio ſicut & quinta, peccat in materia, & in forma, & poteſt ſimiliter reprobari: Ponit enim Angelos habere naturaliter immutabilem voluntatem, ſicut & illa, nec vitat difficultatem de cauſa obſtinationis animæ humanæ, totiuſue hominis obſtinati. Præterea ſpecialiter contra iſtam; Sicut agens rationale habet libertatem contradictionis reſpectu ſui actus, ſic & reſpectu gradus illius, & quanto fuerit perfectius & liberius, tanto magis. Item immergat ſe viator quantum poteſt in aliquod volubile bonum vel malum; & cùm actus Angeli, & iſte actus hominis ſint proportionales iſtis agentibus, quia ſecundum vltimum potentiæ vtriuſque, ſi vnus actus ita ligat ſuum actorem, quod retrahere ſe non valet, & alius ita ſuum; præſertim cum potentia libertatis humanæ imperfectior ſit & minor potentia Angelicæ libertatis, quod nullus dubitat eſſe falſum, cùm homo maneat adhuc viator; vel ſi impotens homo ſe poſsit retrahere, & Angelus potens poteſt, cùm vterque mutabilis ſit natura. Item eadem ratione ſancti Angeli eſſent per ſe ipſos ſufficienter confirmati in bono contra proximo huius oſtenſa. Item quantum cauſa agit ad continuationem actus voluntatis Angelicæ, tantum poteſt & aliqua cauſa ſecunda agere ad productionem actus Angelicæ voluntatis; ſed aliqua cauſa ſecunda, puta actus ipſe ſeu modus volendi voluntatis Angelicæ tantum agit, quod ipſam neceſsitat ad continuationem illius; quare & aliqua cauſa ſecunda poſſet ipſam neceſsitare ad liberum actum ſuum, contra tertio huius præmiſſa. Item ex eodem principio mouetur res ad terminum, & quieſcit in termino, ſicut patet de elementis & compoſitis de irrationabilibus & rationabilibus, ſed Angelus ex libertate arbitrij ſecundum contradictionem & contingenter mouetur ad actum volendi; quare & quantum ex ſe eſt, ex eadem libertate ſecundum contradictionem & contingenter, non ex neceſsitate contraria in eodem actu quaſi in termino requieſcit. Dicentes verò nullam eſſe cauſam obſtinationis ponendam, dicunt obſtinationem nihil eſſe, quare nullam cauſam habere: Dicunt enim, quod obſtinatio eſt ſola impotentia, ſeu priuatio potentiæ bene volendi, & à malè volendo ceſſandi, & quod ipſa mala volutio obſtinati eſt vnus effectus liberi arbitrij poſitiuus, ſed non eſt ipſa obſtinatio nec aliqua pars ipſius. Sed iſti peccant dupliciter; In materia, & in forma; In materia, quia falſum ſupponunt, nullam ſcilicet priuationem habere cauſam; quis enim neſciat obliuionem, ignorantiam, cæcitatem, eclipſin, & cætera talia aliquas cauſas habere? Quis etiam neſciat Philoſophiam multis locis docere eandem cauſam nunc præſentem, nunc abſentem, nunc agentem, nunc ceſſantem, eſſe cauſam nunc || *præſentis* alicuius effectus, nunc priuationis, ſeu defectionis ipſius? Quomodo etiam fiet mutatio de vno contradictoriorum in reliquũ, & de vero in falſum, vel è contrario, ſine cauſa? Simili quoque modo poteſt quis fingere nullam eſſe cauſam confirmationis in bono, & ipſam non eſſe aliquid poſitiuum, ſed ſolam impotentiam, ſeu priuationem

Marginalia: * non — *Opinio* 8ª *Petrus.* — B — C — D — *Opinio* 10ª. — E — || præſens

nem potentiæ malè volendi, & à bene volendo ceſſandi, & quod ipſe actus beatificus confirmati eſt vnus effectus liberi arbitrij poſitiuus, ſed non ipſa confirmatio aliquidue ipſius. Peccant quoque in forma, quia difficultatem non vitant. Si namque liberum arbitrium, quantum eſt de ſe, poſſet, & prius potuit liberè ſecundum contradictionem continuare actum ſuum & non, & nunc neceſſariò ipſum continuat, hoc eſt ex aliqua cauſa ipſum nouiter neceſſitante, aut ex aliquo impedimento ipſum nouiter prohibente, & ‖ *impoſsibilitante* ceſſare. Liberum quoque arbitrium quantum eſt de ſe poſſet & prius potuit in actum contrarium actui miſero obſtinati, & nunc non poteſt, hoc ergo eſt ex aliqua cauſa, aut ex aliquo impedimento ipſum nouiter prohibente & impoſsibilitante elicere talem actum: Quæ eſt igitur iſta cauſa, aut impedimentum huiuſmodi? & reuertitur difficultas. Sunt & alij modi dicendi minus probabiles, ſed ſufficiat iſtos paucos probabiliores hac vice breuiter tetigiſſe. Salua igitur Maiorum ſententia, videtur quod obſtinationis ſit aliqua cauſa ponenda, cauſa videlicet priuatiua, & ſimiliter poſitiua; Priuatiua, quantum ad illud quod ibi ponitur priuatiuum, ſcilicet non poſſe bene velle, & hanc puto priuationem gratiæ ſeu defectum ſecundum præhabita 39. & 43. primi libri, nec hanc poſſunt mereri, per 35um. & ſequentia dicti primi, nec Deus vult illam talibus gratis dare; Imò, vt iuxta præmiſſa 13. primi iſta cauſa priuatiua reducatur ad cauſam poſitiuam priorem, ideo carent gratia & carebunt, quia in pœnam iuſtiſsimam peccati ſui prioris Deus vult eos carere æternaliter gratia, quam ſi non peccaſſent æternaliter habuiſſent. Eſt & cauſa obſtinationis ſimiliter poſitiua, quantum ad illud quod ibi ponitur poſitiuum, quod eſt continuatio actus æterna, & hæc eſt liberum arbitrium obſtinati, ſicut Bernardus videtur ſentire: Sed quia hæc ſola non ſufficit, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, videtur iuxta proximo huius præmiſſa, quod Deum indignari & nolle hunc actum vnquam ceſſare, ac velle eum æternaliter continuari in pœnam æternam iuſtiſsimam præcedentis peccati, ſit cauſa huius ſufficiens & ſuprema. Vnde Propheta, Ira, inquit, in indignatione eius, & vita in voluntate eius Pſalmo 29. hæc autem ira ſeu vita ex indignatione ſeu voluntate diuina non eſt tranſitoria, ſed moroſa, ſicut ſtatim ſubiungit; Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia, ad veſperum, inquam, & matutinum ſpeciale in præſenti, vel generale in futuro iudicio, quando nunc vel tunc peccatoribus occidit, vel occidet: Iuſtis autem oritur vel orietur Sol verus, & ſic morabitur in æternum: Vnde hæc ira ſeu pœna, vita ſeu lætitia tam moroſa, niſi ex eadem indignatione ſeu voluntate diuina? vbi Gloſſa; Ad veſperum, &c. Duobus prædictis duo alia reddit hoc modo; quia ira eſt in indignatione eius, ideo ad veſperum demorabitur fletus, & quia vita eſt in voluntate eius, ideo ad matutinum erit lætitia. Proſequere ordinem literæ & verborum expoſitionem ſic; Ira proceſsit ex eius indignatione, & illa ira non eſt breuis, imò longa, quia fletus, id eſt omnimoda hominis miſeria, tam culpæ, quàm pœnæ, demorabitur; quanquam veſperum & matutinum ibidem ab alijs aliter exponatur: Quis enim, ſciens fœcunditatem multiplicem ſacræ Scripturæ, neſciat quod multipliciter exponatur? Dicitque Auguſtinus 1. Confeſſ. 12. Iuſsiſti, inquit, Domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus; qui & de fide ad Petrum 26. dicit, quod voluntas eorum talis erat, vt habeat in ſe ſemper malignitatis ſuæ ſupplicium, ſicut ſuperius plenius allegatur. Quare & ſicut recitat Petrus 4. ſent. diſt. vlt. licet Doctores in hoc diſcordent de iſta voluntate obſtinatorum, quod aliqui dicunt, quod non eſt peccatum, & alij dicunt quod eſt peccatum, in hoc tamen omnes concordant, quod ipſa eſt ſupplicium mali meriti præcedentis. Quod & ſatis poteſt haberi ex 39. primi, vbi monſtratur quod nullum malũ eſt impunitum, & ex 34. primi, vbi docetur quod vnum peccatum eſt pœna alterius. Hęc ergo obſtinatorum voluntas, etiam etſi ſit peccatum, ſecundum ſubſtantiam tamen actus, bona eſt; teſte 26. primi, & in quantum eſt pœna peccati prioris iuſta eſt, ſicut nullus ignorat, & patet ex 34. primi huius: Ergo cauſa ſuprema eſt diuina voluntas, ſicut nonum, & 21um. primi demonſtrant. Hæc autem vult Deus in reprobis obſtinatis propter eruditionem electorum in via, & gloriam beatorum in patria, ſicut patet 39. primi: Et ſi quis obijciat tunc Deum eſſe Autorem peccati, & velle peccatum, & quemlibet obſtinatum velle, ſicut Deus vult eum velle, quare & iuſtè velle, & cętera talia, 26um. & 34um. primi cum ſuis ſimilibus reſpondebunt.

[Margin notes: ‖ impoſsibilitate; *Reſponſio propria.*; *Pſalmus.*; *Auguſtinus.*; *Petrus.*; section letters A, B, C, D, E]

CAP.

A

CAP. XVII.

Quod nulla creatura rationalis poteſt confirmari vel obſtinari immutabiliter per naturam.

OStenſo ſiquidem quod creatura rationalis quædam eſt immobi-
liter confirmata in bono; quædam verò immutabiliter obſtina-
ta in malo, & hoc non ſolum per liberum arbitrium, propriam-
que naturam: Inquirendum vlterius, Nunquid hoc poſsit fie-
B ri per naturam; Et quod ſic, arguitur à quibuſdam. In confirma-
tione Beati non apponitur naturæ adiutoriũ infinitum, ſed tan-
tũ finitũ & tãtum poſſet ei apponi per appoſitionẽ maioris, for-
tioris naturalis, & de obſtinato ſimiliter. Sed iſtud non videtur
niſi fortaſsis loquẽdo æquiuocè, & nimis ſophiſticè de creatura
rationali, ſupponendo videlicet Deum poſſe creare creaturam
rationalem, quæ haberet ſolum iudicium rationis ſine libertate
agendi; vel è contra, quæ haberet libertatem contradictionis agendi cum ſola cognitione ſen-
ſitiua ſine iudicio rationis. Non ſic autem loquendo, ſed vniuocè de creatura rationali eiuſ-
dem rationis, ſicut eſt modo: Non videtur aliquem poſſe confirmari in bono morali, aut ſu-
pernaturali tantum per naturam; Magis enim videtur creaturam rationalem poſſe confir-
mari in bono naturæ per ſe tantum, aut per ſolam ſuam naturam, quàm in bono non na-
C turali, puta morali, vel ſupernaturali: Sed hoc non poteſt ſicut 2um. & 9um. primi oſtendunt.
Item ſi fortitudo, & potentia naturalis creaturę rationalis naturalitèr augeatur, ſicut augetur
potentia intellectus, ita, id eſt, proportionaliter potentia libera voluntatis; quantum ergo
naturaliter poteſt vti potentia intellectus, tantum & potentia libera voluntatis: quare & ita
mutabilitèr velle, ſicut voluntas inferior minus potens. Item talis potentia, quantacunque
ponatur, creata eſt potentia rationalis, & quantum eſt de ſui natura, ſicut eſt mutabilis in na-
tura & in eſſe, quia de non eſſe in eſſe & è contra: ſic eſt & mutabilis actionis, atque mutabi-
lis voluntatis, & valet ad oppoſita ſucceſsiuè, ſicut de Angelis proximo eſt oſtenſum. Item
quæcunque creatura rationalis ponatur, ipſa eſt de ſe mutabilis intellectus: Poteſt enim ſcire
aliquid poſtquam neſciuit, & è contra; poteſt & decepi, dum id quod credit eſſe verum, re
tali clam mutata ſit falſum; quare & eſt ſimiliter mutabilis, deceptibilis, & peccabilis volun-
tatis. Item ſi hæc creatura rationalis neceſsitate naturali inceſſabiliter habeat iſtum actum:
D vel hoc eſt neceſsitate naturali antecedente huius potentiæ rationalis, vel neceſsitate ſequen-
te huius actus; Non neceſsitate naturali antecedente huius potentiæ rationalis; hoc enim
repugnat formalitèr potentiæ rationali, quæ quantum eſt de ſui natura, & quatenùs præcedit
naturaliter liberum actum ſuum, liberè ſecundum contradictionem poteſt illum producere
& non producere, nec prædeterminatur neceſsitate naturali antecedente ad alteram partem
tantum ſicut potentiæ irrationales, ſicut docet Philoſophus 9. Metaph. 10. & primum ac ſe-
cundum iſtius, quare & de continuatione perpetua ſimiliter ſentiendum. Nec habet inceſ-
ſabiliter iſtum actum ex neceſsitate ſequente naturaliter iſtum actum; ita, videlicet, quod iſte
actus poſtquam eſt productus neceſsitat producentem, ad ipſum inceſſabiliter retinendum;
quia ſimili ratione ſimilis actus ſimili modo productus in quacunq; creatura rationali ipſam
neceſsitaret ſimiliter, vt ipſum inceſſabiliter retineret; eſt enim eadem proportio hic & ibi.
Item ſicut creatura rationalis debilis, quantum eſt de ſui natura poteſt liberè confirmare, aut
E diffformare ſe ſuo debili iudicio rationis, & ſic mereri, atque peccare; ſic & creatura rationa-
lis potentior ſuo potentiori iudicio propter proportionalitatem eorum. Item ſi aliqua crea-
tura rationalis excellens naturali neceſsitate immutabiliter confirmetur in bono, vel in malo,
& quælibet præſertim eiuſdem naturæ & gradus in perfectione naturæ; eſt enim per ſe talis,
per ſe autem importat neceſſariò vniuerſalitatem temporis & ſuppoſitorum ſicut patet ex
26. primi; quod quis neſciat eſſet falſum? cum vna talis poſsit eſſe beata, & alia miſera;
hoc enim nullam repugnantiam implicat ſicut nullus ignorat. Item ſub quantocunque gra-
du perfectionis naturæ, poteſt eſſe creatura rationalis immutabiliter confirmata in bono vel
in malo; poteſt eſſe & ſimilis creatura mutabilis in ſtatu merendi; hoc enim nullã contradicti-
onem includit, imo & ſub quantocunque gradu finite perfectionis naturæ poteſt eſſe creatu-

ra rati-

ra rationalis mutabilis & meribilis, ſeu habilis ad merendum: Alias etenim omnipotens manus Dei mutilaretur turpiſsimè, & nimium impotens redderetur: Alias etiam eſſet certus terminus perfectionis naturæ naturaliter limitatus & meribilis, quem creatura rationalis tranſire non poſſet, & vltra quem Deus omnipotens non poſſet creare huiuſmodi creaturam, quod nulli conuenit rationi; Cur enim ad hunc terminum & non vltra? Admittatur etiam in poſitione poſsibili aliquam eſſe creaturam rationalem mutabilem, & meribilem ſupra A. terminum illum datum, & nulla contradictio ‖ *inferetur*; eſt ergo iſtud poſsibile abſolutè ſecundum præhabita primo primi, quod & poſſet oſtendi alijs vijs multis. Capiatur ergo A. creatura rationalis ſecundum falſigraphum immutabiliter confirmata in bono vel in malo, & immutabilis, atque immeribilis per naturam, & ſit B. alia huiuſmodi creatura æqualis in naturalibus, mutabilis & meribilis per præmiſſa: B. igitur de natura ſua eſt mutabilis voluntatis, atque meribilis, & eſt per ſe, quia per naturam & eſſentiam ſuam talis; Per ſe autem includit vniuerſalitatem ſuppoſitorum & temporis, ſicut oſtenſum eſt 26. primi. Omne ergo tale ſuppoſitum, & ſemper, quantum eſt de ſe & de natura ſua eſt mutabilis voluntatis atque meribilis benè vel malè: Si vero firmetur immutabiliter & immeribiliter in bono vel in malo, hoc non eſt de ſe ſufficienter, nec de ſui natura, ſed ex alia cauſa firmante, ſicut 15. & 16. huius docent.

‖ Inferatur.

COROLLARIVM.

Corollarium, quod nulla creatura rationalis eſt, aut eſſe poteſt immutabilis, inuertibilis aut impeccabilis per naturam.

EX his autem reputo manifeſtum, nullam creaturam rationalem eſſe, aut eſſe poſſe immutabilem, immeribilem, aut impeccabilem per naturam. Iſtud tam euidenter conſequitur, quod non indiget probamento. Dicitque Auguſtinus 3. contra Maximinum 13. Creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit; nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps; & qui non peccauerunt, peccare potuerunt; & cuicunque rationali creaturæ præſtatur vt peccare non poſsit, hoc non eſt naturę propriæ, ſed Dei gratiæ: Ideoque ſolus Deus eſt, qui non gratia cuiuſquam, ſed natura ſua propria nec potuit, nec poteſt, nec poterit peccare. Hieronimus etiam Epiſtola 13. ad Damaſum Papam de filio prodigo 16. ſcilicet penult. dicit, quod ex multis ſcripturæ teſtimonijs edocemur Dei ſolius perfectam eſſe iuſticiam, & infra in Pſalmis dicitur, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens; non ait, non iuſtificabitur homo, ſed omnis viuens, id eſt, non Euangeliſta, non Apoſtolus, non Propheta; ad maiora conſcendo, non Angelus, non Throni, non Dominationes, non Poteſtates, cæteræque virtutes: Solus Deus eſt, in quo peccatum non cadit; cæteri cum ſint liberi arbitrij, iuxta quod & homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus eſt, in vtraque parte poſſunt flectere ſuam voluntatem, quod oportet intelligi, quantum eſt de nuda eorum natura. Anſelmus quoque 2. cur Deus homo. 10. poſtquam oſtendit Chriſtum ‖ Deum *& hominem* non poſſe peccare, & tamen eſſe laudandum, de ſua iuſticia, ita quærit; Quærendum exiſtimo cum Deus talem poſset facere hominem, cur non tales fecit Angelos, & duos primos homines, vt ſimiliter & peccare non poſſent, & de iuſtitia ſua etiam laudandi eſſent? & reſpondendo ſubiungit; Quoniam non debuit, nec potuit fieri, vt vnuſquiſque eorum eſſet idem ipſe qui Deus, ſicut de homine iſto decimus. Quod autem arguebatur ſuperius de appoſitione adiutorij tantum finiti in confirmatione boni, videtur loqui tantummodo de appoſitione adiutorij creati; ſed nullum tale ſufficit, ſed neceſſario requiritur adiutorium per ſe firmum, quod ideo neceſſario eſt increatum & infinitum, ſcilicet Dei voluntas, Deus ipſe, ſicut 15. huius docet. Quantumcunque etiam naturaliter adaugetur fortitudo ſolummodo naturalis creaturæ rationalis, tantum & eius libertas contradictionis, ac mutabilitas coaugetur, ſicut ſuperius eſt argutum, Tale ergo augmentum nequaquam confirmat, aut immobilitat augmentatum.

Auguſtinus. Hieronymus. ‖ Vt hominem.

A

CAP. XVIII.

Contra quoſdam dicentes actum Liberi Arbitrii nihil eſſe.

HIs igitur per Dei auxilium expeditis, iam reſtat de actu proprio li-
beri arbitrij, cum eiuſdem adiutorio perſcrutari. Sed quia ſunt aliqui
de quibus non tacuit Eſaias, palpantes ſicut cæci parietem, & quaſi
abſque oculis attrectantes, impingentes in meridie quaſi in tenebris,
& in caliginoſis velut mortui dormientes, tam inſenſibiles atque exa-
B nimes, vt actus proprios nequaquam percipiant, aſſerentes actum li-
beri arbitrij nihil eſſe, ideo immorabor pauliſper, vt qui oculos cę-
corum illuminat, eis & mihi dignetur infundere veram lucem. Luce
ſiquidem clarius patet cunctis, quod ſi actus liberi arbitrij nihil ſit, nec actus alicuius alterius
potentiæ ſiue formæ eſt aliquid: Nam liberum arbitrium eſt perfectiſsima potentia, ſeu for-
ma creata; quare & proprius actus eius non erit imperfectior actu proprio cuiuſcunque alte-
rius; quare nec minus clare videtur, quod hæc cæca poſitio habet ponere conſequenter om-
nem actionem & paſsionem, omne agere & pati, omnem motum & mutationem, omne
mouere ſeu moueri, mutare ſeu mutari vniuerſaliter nihil eſſe, quod quantum aduerſetur om-
nibus pene ſcientijs, ſcientes faciliter deprehendent; omnes ſcientias molitur extinguere,
quæ ſe non abſtrahunt ab actione & motu, & hæ ſunt omnes ſcientiæ, vix Arithmetica &
Geometria exceptis; quoniam Geometria Euclidis in libro vndecimo, & Iordanus de trian-
C gulis vtuntur in definitionibus & theorematibus ſuis motu; & Boetius ſecundo ſuæ Arith-
meticæ vltimo muſicas conſonantias omnes tractat, quæ nuſquam poſſunt fieri ſine mo-
tu. Quia igitur omnes ſcientias iniuſtè conatur deſtruere, iuſtè ab omnibus deſtruetur;
primo à ſcientijs quadriuialibus, Grammatica, ſcilicet, Dialectica, Rhetorica, & Muſi-
ca, quæ de ſono & voce conſiderant: Si enim tam ſonus quam vox ſit aliquid, ſicut ſcientiæ
iſtæ docent, ſonatio & vocatio eſt aliquid, ſonare & vocare eſt aliquid, imo & percuſsio ſeu
percutere vnde generatur ſonus, & vox eſt ſimiliter aliquid; Nihil enim ex nihilo genera-
tur. Reſpondebit forſitan conſequenter, negando ſonum aut vocem eſſe aliquid: Sed iſtam Reſponſio.
reſponſionem prædictæ ſcientiæ conuincunt vt inſciam & ignaram, docentes concorditer
ſonum & vocem veram rem eſſe, quod & ſenſus auditus experientia certa docet. Sonus enim
eſt proprium eius obiectum, ſed nihil nullius ſenſus eſt obiectum; Quomodo namque po-
teſt nil mouere medium & ſenſum? Quomodo poteſt nil in medio, & in ſenſu ſuam ſimilitu-
D dinem, ſeu ſpeciem generare? Quomodo purè nihil imprimeret ſpeciem tam firmiter & tam
diu in memoria remanentem? Quomodo purè nihil tot proprietates mirabiles & tot differen-
tias in auditu, memoriaque cauſaret? Si etiam ſonus & vox ſit nihil, quomodo ſecundum
prædictas ſcientias, & ſecundum ſcientiam naturalem cauſatur, generatur, atque formatur?
ſi inſuper ſonus ſit nihil, quomodo ſonus excellens ſenſum auditus debilitat, & corrumpit?
Nonne & ſecundum Auicennam 7. de Animalibus vlt. tonitrus nocet piſcibus, & ſecundum
eundem 8. de Animalibus 2. oues & capræ impregnatæ cùm audiunt tonitrua abortiunt? Ad-
huc autem ſi ſonus ſit nihil, quomodo conſonantia & diſſonantia muſicalis delectat, aut con-
triſtat auditum, & totum hominem audientem, & etiam animalia carentia ratione? quomo-
do haberent modi Muſici tam vehementem virtutem, tam multiplicem poteſtatem, & tam
mirabilem actionem? Quis enim non audiuit, || & legit, quanta miracula veteres per Muſi- || aut
cam perfecerunt? Nonne Tullius in libro conſiliorum ſuorum, & Boetius 1. Muſicæ ſuæ in
E Prologo recitant, quomodo Pythagoras ſtellarum curſus, vt ei mos erat, nocturnus inſpici-
ens, vbi intellexit adoleſcentem Tauromilitanum ebrium & furentem ſono modi Phrygij in-
citatum, vt domum ſcorti clauſam vellet comburere, nec multis amicorum monitionibus à
facinore vellet deſiſtere, mutari modum præcepit, & ſuccinente Spondæo animum furioſi ad
ſtatum mentis pacatiſsimè temperauit? Referunt quoque Tullius & Boetius vbi prius, quod
cum quidam adoleſcentes vinolenti tibiarum cantu inſtincti, mulieris pudicæ fores infringe-
rent, Pythagoras admonebat tibicinem vt modum verteret, caneretque Spondæum; quod
cum feciſſet, tarditate modorum & grauitate canentis, illorum furentem petulantiam conſe-
dauit; Quod & 5. contra Iulianum 9. commemorat Auguſtinus. Et ſubdit Boetius vbi pri-
us; Sed vt ſimilia breuiter exempla conquiram, Terpander, atque Arion Methymnæus Leſ-

bios atque Iones grauiſsimis morbis cantus eripuere præſidio. Iſmenias verò Thebanus Bæ- A
otorum pluribus, quos ſciatici doloris tormenta vexabant, modis fertur cunctas abſterſiſſe
moleſtias. Similiter Empedocles, cùm eius hoſpitem quidam gladio furibundus inuaderet,
quod eius ille patrem accuſatione damnaſſet, inflexiſſe dicitur modum canendi, atque adoleſ-
centis iracundiam temperaſſe. Iſtis quoque ſimilia teſtatur Ariſtoteles 8. Polit. vlt. & per to-
tum, & in de problemat. particula 19ª. quæ & Pythagoras, Socrates, Plato, & omnes antiqui
Philoſophi ſimiliter conteſtantur; imò & concorditer putauere harmonias & numeros muſi-
cales animos humanos & corpora pariter poſsidere. Quapropter & Plato cauendum maximè
æſtimat, ne de bene morata Muſica aliquid permutetur: Negat enim eſſe vllam tantam mo-
rum in Republica labem, quàm paulatim de pudenti ac modeſta muſica inuertere: Statim
quoq; enim idem audientium animos pati, paulatimq; diſcedere, nullumque honeſti ac recti
retinere veſtigium; ſed vel per laſciuiores modos inuerecundum aliquid, vel per aſperiores fe-
rox atque immane mentibus illabatur. Verùm quid opus in exteris diuagari? cum literæ no- B
ſtræ ſacræ perhibeant, quomodo Dauidica cithara temperauit malitiam maligni ſpiritus in
4. Reg. 3. Saule, quomodo etiam Pſalte canente, facta eſt manus Domini ſuper Elizæum in ſpiritu Pro-
Philoſophus. phetiæ: Quare & Philoſophus 8. Polit. vlt. agens generaliter de Muſica, & ſpecialiter de mo-
ralibus harmonijs, & ſacris melodijs, & earum vtilitatibus, dicit quod vna earum eſt raptus.
Reſponſio 2. An non & verba ſacramentalia, & forſitan alia habent miram efficaciam & virtutem? Prop-
ter hæc igitur & ſimilia, aliter forſitan reſpondebit dicendo, quod ſonus generatur à percu-
tiente, quod eſt aliquid, non autem à percuſsione, quæ eſt aliquid; vel ergo ferrum percuti-
ens æs per ſe facit ſonum, vel non per ſe; ſi per ſe, ſemper ſic faceret; Per ſe namque præ
ſupponit de omni, pro vniuerſalitate ſuppoſitorũ & temporis, ſicut 2um. & 26um primi plenius
oſtendebant; ferrum ergo & æs contiguata in aëre ſine aliqua percuſsione, aut motiore qua-
cunque facerent ſemper ſonum. Si autem ferrum per accidens cauſet ſonum, illud accidens
neceſſariò requiſitum ad ſonum cauſandum non poteſt dici aliud, quàm percutere, ſiue per- C
cuſsio: Ergo percuſsio eſt ſaltem concauſans cum ferro & congregans ipſum ſonum; eſt er-
Reſponſio. go aliquid & non nihil. Dicetur fortaſsis quod ferrum per accidens cauſet ſonum, id eſt, ac-
cidentaliter, non tamen per aliquod tale accidens realiter diſtinctum ab eo. Quare ergo nunc,
ſcilicet quando percutit, cauſat ſonum & non prius, cùm omnia omni eodem modo realiter
ſe habeant nunc vt prius; Si dicatur, quia nunc percutit, & non prius; tunc hæc reſponſio ſi
ſit conueniens, cum per quare quæratur cauſa, per quia reſpondet de cauſa; ferrum ergò
nunc percutere eſt cauſa, & cauſa efficiens huius ſoni; ergo ferrum percutere eſt aliquid: Si
enim non eſſet aliquid, non cauſaret nec efficeret aliquid; quare & ferri percuſsio non eſt ni-
hil. Item ſi per quia reſpondeatur ibi cauſa, tunc ferrum percutere eſt aliqua cauſa ſoni: aut
ergo illa cauſa eſt ipſummet ferrum tantum, vel aliud; ſi ipſummet ferrum tantum, ergo ad-
huc ferrum percutere eſt aliquid etiam, cum ipſummet ferrum prius fuit cum omni cauſa reali,
cum qua nunc eſt, & æs, & aër diſponebantur ſimiliter, priùs cauſabatur ſonus ab eo, ſeu ab D
eis; falſum eſt etiam quod nunc eſt illa cauſa, & prius non fuit: Si autem illa cauſa ſit aliud
realiter ab illo ferro, & non poteſt poni aliud quam percutere, vel ipſa percuſsio; ergo percu-
tere, vel percuſsio eſt cauſa realis efficiens ipſum ſonum; eſt igitur aliquid & non nihil. Item
ſi iſta ratiocinatio non valeret, nulla via rationis valeret ad oſtendendum diuerſitatem ager-
tium aut formarum: Nam ex diuerſitate effectuum aut operationum non poteſt concludi
talis diuerſitas; quoniam ab eodem ferro agente per omnem eandem formam, nunc, ſcilicet,
quando quieſcit, producitur vnus effectus, & nunc, ſcilicet quando percutit, diuerſus omnino;
quæ tamen via in Philoſophia vbique ſola ad illum terminum valida reputatur. Item qui ne-
gat percutere ſeu percuſsionem eſſe aliquid, negat eam poſſe ſentiri; quare & habet conſe-
quenter negare omnem caſtigationem percuſſoriam paruulorum, quæ per præceptores gram-
maticos fieri conſueuit: Vtinam igitur efficiatur, vt paruulus, & toties & tam valde percutia-
tur ferula Priſciani, & virga Donati, donec experientiâ certâ diſcat percutere ſeu percuſsio- E
nem ſe poſſe ſentire, ſicque percutere & percuſsionem eſſe aliquid fateatur. Item Logica
ſpecialiter ipſum redarguit iſto modo; Aliqua eſt propoſitio categorica in intellectu habens
copulam actualem, quæ eſt actualis compoſitio intellectus: Nam illa copula, illud ſcilicet
quod correſpondet in intellectu huic verbo, eſt, in voce nihil aliud dici poteſt quàm actus in-
tellectus, ſeu eius compoſitio actualis, quo vel qua copulat & componit extrema propoſitio-
Philoſophus. nis adinuicem: Vnde Philoſophus 1. peri hermenias 3. (Eſt,) inquit, conſignificat quandam
Auerroes. compoſitionem, quam ſine compoſitis non eſt intelligere. Et Auerroes ſuper illud Philoſo-
phi 5. Metaphyſ. 14. Amplius eſſe & eſt ſignificant quia verum, ſic dicit; Intendebat diſtin-
guere inter hoc nomen ens quod ſignificat copulationem in intellectu, & quod ſignificat eſ-
ſentiam

A ſentiam quæ eſt extra intellectũ;& ſi illa cõpoſitio,ſeu copulatio nihil ſit, nihil iuuat ad componendum,ad ſciendum, ad diſcurrendum,ſeu quidlibet aliud faciendum; imò & tunc nulla eſt differentia inter talem propoſitionem & ſua extrema; per nihil enim differrent. Et etiam tunc actualis negatio in intellectu nihil eſt; Ergo negatiua & affirmatiua de eiſdem terminis in intellectu nullatenus differunt, quia per nihil; quare & contradictoria ſunt ſimul vera; Imò quod magis eſt impoſsibile, eadem propoſitio numero ſibi ipſi planiſsimè contradicit. Item aliæ ſcientiæ triuiales, Arithmetica, & Geometria, & Aſtronomia aſſerunt motum eſſe, licet fortaſsis Arithmetica & Geometria hoc accidentaliter faciant; ſed Aſtronomia eſſentialiter: eſt etiam de integritate illius. Philoſophia etiam naturalis eſſentialiter maximè tractat de motu, ſæpiſsime aſſerens ipſum nedum generaliter eſſe aliquid, ſed ſpecialiter, quod aliquid ſit, oſtendens: Oſtendit enim quod eſt actus entis in potentia, quod eſt actus diminutus, quod eſt perfectio motoris & moti, & ſimilia, vt patet 3. Phyſicæ diffuſè, & alibi multis locis. Item
B motus eſt cauſa efficiens caloris, ſicut ſcientia naturalis frequenter teſtatur, & ſine ipſa quilibet experitur; Motus ergo eſt aliquid: Omnis enim cauſa efficiens alicuius effectus realis, eſt aliquid verè reale. Reſpondebitur forſitan quod motus non propriè eſt cauſa effectiua caloris, ſed tantum impropriè, quia ſcilicet per ipſum partes calidæ congregantur adinuicem, quæ congregatæ calefaciunt fortius quàm diſperſæ. Sed proculdubio ſic motus non magis eſſet cauſa caloris quàm frigoris, vel cuiuſlibet alterius qualitatis: Sicut enim congregat partes calidas, ita & frigidas, humidas, atque ſiccas, albas & nigras, dulces & amaras, ac alias qualeſcunque. Item ſi ſic eſſet, corpora quæ ſunt magis frigida quàm calida, habentque plures partes frigidas quàm calidas, mota velociter & fortiter adinuicem confricata deberent amplius infrigidari; quia partes frigidæ amplius vniuntur, cùm tamen amplius caleſiant, ſicut lapides, metalla, & ligna frigida manifeſtant: Lapides enim colliſi generant clarum ignem, & metalla mota velociter liqueſiunt, dicente Philoſopho 1. Metaphyſ. 2. Videmus itaque *Philoſophus.*
C motum, quod poteſt diſgregare aërem & ignire, vt lata etiam liquefacta videantur ſępè: Lignum etiam durum & frigidum contra aliud fortiter agitatum procurat incendium, ſicut norunt euntes ad nemora ſine igne. Hæc etiam reſponſio peccat in alio, quia ponit motum calefacere per hoc quia congregat; Videtur enim potius diſgregare, ſicut experientia ſatis docet. Dicitq; Philoſ. 1. Met. 2. Videmus itaq; motum quod poteſt diſgregare a ërem & ignire; & infra eodem, Violentia latus vicinus aër maximè fit calidus,& hoc rationabiliter accidit, maximè autem motus ſolidi diſgregat ipſum: propter hanc igitur cauſam pertingit ad hunc locũ caliditas. Item cùm motus diſgreget partes moti,& per conſequens partes eius calidas ſegreget quodammodo & exhalet, ſi non haberet virtutem propriam calefactiuam, quanto mixtum diutius moueretur, tanto amplius infrigidaretur, quia tanto amplius recederent partes calidæ, & remanerẽt frigidę puriores. Item ſi nulla alteratio eſt aliquid, quomodo per eam tot accidentia & ſubſtantiæ generantur, & tot ſimiliter corrumpuntur? Quomodo etiam medicina per
D eam viuificat, & mortificat? ſanum efficit & infirmum? quomodo etiam Alchymia per eandem tot miracula operatur? Sed hæc & huiuſmodi alijs derelinquo, accedens ad illa quæ magis ad propoſitum pertinent,& de quibus nobis conceditur plenior certitudo, ad operationes ſcilicet ſenſuum, animæque humanæ. Porrò quicquid verè ſentitur, eſt aliquid; & ſentire, verè ſentitur vt quilibet experitur. Philoſophus quoque 2. de Anima, 134. oſtendit quod eodem ſenſu exteriori ſentimus obiectum extrinſecum, & ſentimus nos illud ſentire; & Auerroes ſimiliter in Comment. Et ſecundum alios ſenſum exteriorem ſentire, ſentitur à ſenſu communi, ita quod ſecundum omnes ſenſum exteriorem ſentire, à ſenſu materiali ſentitur: Eſt ergo aliquid, & non nihil. Item imaginatio, cogitatio, concupiſcere, iraſci, gaudere, triſtari, & multa ſimilia ſentiuntur à ſenſu materiali; Sunt ergo aliquid & non nihil. Hæc etiam multipliciter & verè realiter alterant corpora & cauſant multos reales effectus,& nihil, nihil alterat ſiue cauſat. Illud autem quod aſſumpſi omnes multipliciter experimur; dicitque Philo-
E ſopus in de Cauſa motus Animalium, qui eſt duodecimus de hiſtorijs Animalium, in noua tranſlatione cap. penult. & vlt. quod ex ſenſatione, phantaſia, meditatione,& intellectione, fiunt multæ alterationes & paſsiones in corpore ſecundum caliditatem & frigiditatem, vt in ruboribus,& palloribus,& timoribus; & ferè omnia delectabilia & triſtabilia cum caliditate & frigiditate, vt in paſsionibus audaciæ, & timoris & venereorum, & hæc quidem partem corporis occupant, hæc autem vniuerſaliter totum corpus; imò & quod magis videtur inter naturæ miracula, hæc habent ſimilem virtutem agendi, ſicut & res quarum ſunt; Vnde capitulo illo penultimo ita dicit; Alterant autem phantaſiæ,& ſenſus & meditationes; ſenſus enim ſtatim ſunt alterationes quædam exiſtentes; Phantaſia autem & intelligentia habent rerum virtutem; Aliquo enim modo ſpecies intellecta calidi, aut frigidi, delectabilis aut triſtabilis *Philoſophus.*

taliſ exiſtit, qualis quidem & rerum vnaquæque, propter quod tremunt & timent intelligentes ſolum; hæc autem omnia paſſiones & alterationes ſunt; alteratis autē hæc quidem maiora, hæc autē minora fiunt. Quod autē modica permutatio facta in principio multas & magnas facit differentias deinceps, non immanifeſtum, velut gubernaculo ſecundum modicum aliquid tranſpoſito, magna proræ tranſpoſitio. Adhuc autem ſecundū caliditatem aut frigiditatē, aut ſecundum aliquam aliam talem paſſionem, cum fiat alteratio circa cor, & in hoc ſecundum magnitudinem in ſenſili parte multam facit corporis differentiam in ruboribus, & palloribus, & tremoribus, & timoribus, & horum contrarijs; principium quidem quemadmodum dictum eſt, motus, quod in operabilibus, perſequibile & fugibile; ex neceſſitate autem conſequitur meditationi & phantaſiæ ipſorum, caliditas & frigiditas; triſtabile enim, fugibile; delectabile autem perſequibile: ſed latet circa modica accidens hoc. Sunt autem triſtabilia & delectabilia omnia ferè cum frigiditate aliqua aut caliditate; hoc autem palam ex paſſionibus: Audacia enim, & timores, & ad venerea motus, & alia corporalia triſtabilia & delectabilia, hæc quidem ſecundum partem cum caliditate & frigiditate ſunt, hæc autem ſecundum totum corpus; Memoriæ autem & ſpecies, quaſi idolis vtentes his, aliquando minus, aliquando magis cauſę eorundem ſunt. Et capit. vlt. ponens diſtinctionem trimembrem de motibus Animalium, voluntarijs ſcilicet, & inuoluntarijs ac non voluntarijs; de inuoluntarijs ita dicit; Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs quædam partium; dico autem inuoluntarios, vt puta eum qui cordis, & eum qui pudendi. Multoties enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu mouentur. Idem 1. de Anima. 14. videntur, inquit, animæ paſſiones omnes eſſe cum corpore, puta manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare & odire; Simul enim his patitur aliquid corpus. Super quod dicit ibi Auerroes in comment. quod omnia accidentia animæ concupiſcibilis fiunt cum alteratione & tranſmutatione in corpore. Philoſophus inſuper 7. Eth. 3. ita dicit, Ira, & concupiſcentia venereorum & quędam talium manifeſtè & corpus tranſmutant, quibuſdam autem & inſanias faciunt. Hoc & oſtendit Auicenna 4. de Anima 4. diffuſè; vbi inter cætera ita dicit; Nos autem dicimus ad ſummam, quod ex anima ſolet contingere in materia corporali permutatio cōplexionis quæ acquiritur ſine actione & paſſione corporali; ita quòd calor accidat non ex calido, & frigiditas non ex frigido. Cū enim imaginatur anima aliquā imaginationē, & corroboratur in ea, ſtatim materia corporalis recipit formā habentē operationē ad illā aut qualitatem, & infra eodē, Attende diſpoſitioni infirmi, cum credit ſe conualeſcere, aut ſani, cum credit ſe ægrotare; multoties enim contingit ex hoc, vt cum corroboratur forma in anima eius, patiatur ex ea ipſius materia, & proueniat ex hoc ſanitas aut infirmitas; & eſt hæc actio efficatior, quam id quod agit medicus inſtrumentis ſuis & medijs; & propter hoc poteſt homo ambulare ſuper trabem quæ eſt in media via, ſed ſi poſitus fuerit pons ſuper aquam profundam, non audebit ambulare ſuper eum, eo quod imaginatur in anima eius formam cadendi vehementer impreſſam, cui obedit natura eius, & virtus membrorum eius, & non obediunt eius contrario, ſcilicet ad erigendum & ambulandum: Ergo cum eſſe formarum impreſſum fuerit in anima, & conſtiterit animæ quod habent eſſe, contingit ſæpe materiam pati ex eis, & vt habeant eſſe. Idem 8. de Animalibus vlt. agens de moribus Annimalium, ſcribit ita; De mirabilibus etiam eſt, quod gallina, quando vincit gallum, erigit ſe quaſi eſſet gallus, & percutit ſuis alis in ſua luxuria, quaſi eſſet gallus, & eleuat ſuam caudam ſicut gallus, & aliquando ei naſcitur cornu in crure quaſi gallo; & in hoc poteſt percipi obedientia naturæ cogitationibus animæ, quando propter ſuam cogitationem naſcebatur cornu in crure. Item Algazel. 5. Phyſicæ ſuæ 5. ſic ait, Cum venit in animam forma horribilis, conuertitur complexio corporis, & prouenit inde humiditas ſudoris; cum vero venit in animam forma victoriæ, caleſcit complexio corporis & rubeſcit facies; cum autem venit in animam forma deſiderata, fit in commeatu ſpermatis calor vaporabilis mouens ventum, ita vt impleantur venæ inſtrumenti coitus, & appetatur ad illud, hic autem calor, & humiditas, & frigiditas quæ fiunt in corpore ab his imaginationibus non ſunt ex alio calore, vel ex alia frigiditate vel humiditate, ſed ex ſola imaginatione; ergo ſola imaginatio eſt cauſa fiendi iſtas permutationes in *[illegible]* corporis. Quis enim neſciat, quantum ſomnia, & imaginationes in ſomnis alterant ſomniantes? Quis eſt enim qui non habeat experientiam certam huius, quod & ſatis oſtendit Auicenna 4. de anima 2. vbi inter cætera ita dicit; Mirum eſt, quod ſicut aliquando accidit ‖ ex motu naturæ ad expellendum ſperma, ſic aliquando accidet imaginatio aliqua formæ deſideratæ propter aliquam cauſam, & mouetur natura ad coniungendum ſperma, & aliquando emittit ſperma, & aliquando contingit hoc in ſomnis aliquando in vigilia. Hæc autem & multa ſimilia omnes medici pariter conteſtantur: Dicunt enim quod imaginans

Margin notes: *Philoſophus.* *Auerroes.* *Philoſophus.* *Auicenna.* *Auicenna de Animalibus.* *Algazel.* *Auicenna.* ‖ *In.*

Margin letters: A B C D

A nans fortiter de lepra, & quibuſdam infirmitatibus alijs, ex ſola imaginatione incidit in eas
quandoque, præſertim ſi et ad infirmitates huiuſmodi diſponatur. Imaginatio quoque fir-
ma nedum corpus imaginantis, verum etiam corpus alterius quandoque alterat manifeſtè:
vt autem de faſcinatione & ſuperſtitioſis ſimilibus taceam, de quibus tamen Auicenna, Alga-
zel, Plinius, Virgilius, alijque non tacent, ſicut in oſtenſione 37. partis corollarij primi,
primi aliquantulum recitatur, vnum experimentum de ſacris literis profero, nulli Theolo-
go dubium aut ſuſpectum: Quis enim Theologorum ignorat, quomodo oues Laban vnico-
lores concipiendo virgas varias intuentes, fœtus conceptos coloribus varijs affecerunt, ſicut
ex Gen. 30. omnibus eſt vulgatum. Nec poteſt quis fingere hoc tantum ex obiectis colori-
bus, & nihil ex imaginatione ouium contigiſſe, quia colores obiecti hoc non fecerunt im-
mediatè per ſeipſos, ſed mediatè ſenſatione & ſpeciebus colorum receptis in imaginatiua &
alijs potentijs interioribus; ſed illæ ſpecies receptæ ſolæ ſine actuali & forti imaginatione de
B ijs minimè ſuffecerunt, quia tunc quælibet ouis ſeu fæmina habens varias ſpecies variorum
prius viſorum retentas, nec quicquam de eis imaginans quando conciperet, varium faceret
ſuum fœtum, cuius contrarium experientia certa docet. Vnde & Auguſtinus 11. de Trini- *Auguſtinus.*
tate 2. Aliorum, inquit, animalium, quia non eſt ad conuerſationem facilis corpulentia fœ-
tus, pluriumque produnt libidines matrum || *quid* cum magna delectatione conſpexerint: *|| Quę.*
quam enim teneriora, atque vt ita dixerim, formabiliora ſunt primordia ſeminum, tam effica-
citer & capaciter ſequuntur intentionem maternæ animæ, & quæ in ea facta eſt phantaſia per
corpus quod cupidè aſpexit. Sunt exempla quæ copioſè commemorari poſſunt, ſed vnum
ſufficit de fideliſſimis libris; quod fecit Iacob vt oues & capræ varios coloribus parerent fœ-
tus, ſupponendo eis variata virgulta in canalibus aquarum, quæ potantes intuerentur eo
tempore quo conciperent. || *Item* ad idem 5. contra Iulianum 19. ſic ait; Rerum corpora- *|| Idem.*
lium qualitates in res incorporales tranſeunt, quando formas corporum, quas videmus, hau-
C rimus quodammodo & in memoria recondimus, & quocunque pergimus, nobiſcum feri-
mus; quomodo autem de corpore ad ſpiritum, eo modo tranſeunt de ſpiritu ad corpus. Iam
colores virgarum, quas variauit Iacob, afficiendo ſenſus, tranſierunt in animas pecorum ma-
trum, atque inde rurſus eadem affectione tranſeundo apparuerunt in corporibus filiorum.
Tale vero aliquid etiam in fœtibus humanis poſſe contingere Soranus medicinæ Autor no-
biliſſimus ſcribit, & exemplo confirmat hiſtoriæ: Nam Dionyſium tyrannum narrat, eo
quod ipſe deformis eſſet, nec tales habere filios vellet, vxori ſuæ in concubitu formoſam pro-
ponere ſolere imaginem ſeu picturam, cuius pulchritudinem concupiſcendo quodammodo
raperet, & in prolem quam concipiebat afficiendo tranſmitteret. Multa quoque iſtis ſimilia
& multi alij medici conteſtantur. Quis etiam ſtudioſus vel medicatiuus ignoret, quantum, &
quam multipliciter vehemens ſtudium, & intenſa meditatio alteret corpus ſuum calefacien-
do, conſumendo, ſenſuum officia ſuſpendendo, ſomnum ſæpius auferendo, quandoque vero
D ſomnum vel ſyncopen, ſeu extaſin procurando, delectationem multiplicem ingerendo, &
multa ſimilia faciendo? Vnde Eccleſiaſtici 31. Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes, & vigi- *Eccleſiaſti-*
lia illius auferet ſomnum. Item Auerroes in com. ſuper librum Ariſtotelis de ſomno & vi- *cus.*
gilia ita dicit; Illi qui multum cogitant, intrant ſuæ virtutes ſenſibiles intra corpus, ita quod *Auerroes.*
accidit eis ſomnus magnus: Iſtæ enim virtutes interiores quando mouebuntur forti motu,
contrahentur virtutes exteriores adeo, quod forte accidit ſyncope. Dicitque Auicenna 4. *Auicenna.*
de Anima 2. quod laſſitudo aliquando contingit ex curis, aliquando ex pauore; ex pauore
etenim aliquando accidit ſomnus, & etiam mors: aliquando vero curæ faciunt ſomnum, non
eo modo, ſed quia calefaciunt cerebrum, & humores attenuabuntur ad illud, & cum imple-
tur cerebrum, fit dormitatio propter humorem. Vnde & Pſalmiſta, Dormitauit anima mea
præ tædio, Pſalmo 118 Adhuc autem & Auicenna 7. de Animalibus vlt. refert de quodam *Auicenna.*
homine, qui tempore Auicennæ erat in terra Vaſſaciæ, quod potuit paraliticare corpus ſuum
E quando voluit, cuius filium & vidit, vt dicit, multa mirabilia facientem. Beatus quoque
Auguſtinus 14. de Ciuit. Dei 24. refert quod quidam presbiter nomine Reſtitutus in paro- *Auguſtinus.*
chia Calamenſis Eccleſiæ quando ei placebat, rogatus ab eis qui ſcire rem mirabilem cupie-
bant, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mortuo, vt non ſolum vellicantes at-
que pungentes minimè ſentiret, ſed aliquando etiam igne vreretur admoto, ſine vllo doloris
ſenſu, niſi poſtmodum ex vulnere, non obnitendo, ſed non ſentiendo: Non mouere corpus
eo probabatur, quod tanquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Item omnis ap-
prehenſio actualis conuenientis obiecti cauſat delectationem, & maior & conuenientioris
maiorem, ſicut quilibet experitur, et omnes Philoſophi conteſtantur. Vnde Philoſophus *Philoſophus.*
duodecimo Metaphyſicorum 39. ſic ait, vigilatio ſenſus intelligentia delectabiliſſimum,

|| ſpes *Auerroes* ||*ſpecies* verò & memoriæ propter hæc: ſuper quod Auerroes ſic ait, Signum quod compre- A
hendo eſt cauſa voluntatis, quia vigilia & ſenſus & intellectus ſunt in nobis voluptuoſa; ſpes
autem & rememoratio quamuis ſint voluptuoſæ, tamen ſunt de rebus non exiſtentibus in a-
ctu,& ſunt voluptuoſæ,quia ſperans imaginatur ea eſſe comprehenſa in actu, & ſimiliter com-
memorans, & innuit quod comprehenſio voluptuoſa non eſt niſi illius quod eſt in actu, non
in potentia: & infra eodem; Manifeſtum eſt, quod intelligere per intellectum qui eſt in no-
bis,valde eſt voluptuoſum, & nobilius omnibus rebus exiſtentibus in nobis; & adhuc inferi-
us in eodem,Voluptas ita conſequitur comprehenſionem, ſicut vmbra corpus: Eadem quo-
que ſententia habetur 10. Eth. à Philoſopho, & ab omnibus eum exponentibus ſatis plane.
|| Auehenoch Hoc idem teſtantur clariſsimè verba || *Auehanoch* recitata 4. de Anima Auicennæ 4. Gaudi-
um, inquit,eſt delicia; Omnis autem delicia eſt apprehenſio perfectæ acquiſitionis propriæ
|| percipere virtuti apprehendenti, ſicut ſentire dulce, & odorare bonum odorem ſenſui, || *parare* vindi-
|| percipere ctam virtuti iraſcibili, & || *parare* ſpem virtuti cogitatiuæ & æſtimatiuæ; Omnis autem percep- B
tio eſt res naturalis, & omnis perceptio rei quæ eſt naturalis virtuti eſt delicia. Quas delicias
expertus Propheta Sanctiſsimus,Domino ſic dicebat, In via mandatorum tuorum delecta-
tus ſum, ſicut in omnibus diuitijs, Pſalmo 118. & infra eodem, Quam dulcia faucibus meis
eloquia tua, ſuper mel ori meo: Sed hæc tam delicata dulcedo nobis miſeris animalibus, ho-
minibus illecebroſis ſiliquis ſaturatis non ſapit; imò & meritò nec oſtenditur talibus degu-
Parab. ſtanda; Anima namque ſaturata calcabit fauum. Parab. 27. ſed ſpiritualibus viris abſcon-
Dauid. ditur reſeruata, quare & ille ſanctus Dauid ſpiritu Dei plenus, Quam magna, inquit, multitu-
do dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te? Perfeciſti autem eis, qui ſpe-
rant in te, Pſalmo 30. Quin nihil melius quàm timor Dei, & nihil dulcius, quàm reſpicere
in mandatis Domini: Eccleſiaſt. 33. Item ſi intelligere, cogitare, componere, diuidere, diſ-
currere & cætera talia non ſunt aliquid, nec faciunt aliquid, & cùm faciant ſcientiam, & alios
habitus intellectuales; patenter conſequitur quod nullus illorum eſt aliquid: Quare vt verbis C
Philoſophi 3. de Anima 14. vtar, Accidit intellectui ſic dicentis, quod ſit ſicut tabula in qua
nihil eſt actu ſcriptum, quod licet ipſe de ſuo intellectu conceſſerit, alij tamen Philoſophi,
Theologi, & vulgares de ſuis intellectibus non concedent; quod quia intelligentibus repuro
manifeſtum, tantum vnam probationem breuiſsimam affero iſta vice. Eſt quidem articu-
lus damnatus & excommunicatus per Dominum Stephanum Pariſienſem Epiſcopum ſub
|| vbi non his verbis, Quod intellectiua ſcientia non differt à ſubſtantia intellectiuæ: || *Ibi enim non* eſt
diuerſitas intellecti ab intelligente, nec diuerſitas intellectorum. Item ſi hominem intelli-
gere,non eſt aliquid,nec hominem eſſe intelligentẽ eſt aliquid; ergo nec hominem eſſe calcea-
tum,aut armatum eſt aliquid,quare & prædicamentum habitus deperibit. Et ſi hominem in-
telligere non eſt aliquid, nec hominem ſedere aut ſtare eſt aliquid, quare & prædicamentum
ſitus ſeu poſitionis etiam ſimul perit. Item Philoſophus 5. Metaphyſ. 13. diuidit ens, in ens D
ſecundum accidens, & in ens ſecundum ſe; & 14. ſic dicit; Secundum ſe verò eſſe dicuntur,
quæcunque ſignificant figuras prædicationis: Quoties enim eſſe dicitur, toties eſſe ſignifica-
bit. Quoniam ergo prædicatorum alia quid eſt ſignificant, alia quale, alia facere, alia pati, &c.
horum vnicuique idem eſſe ſignificat: Nihil enim refert, homo conualeſcens eſt, vel homo
conualeſcit; vel homo vadens eſt, aut ſtans; vel hominem vadere aut ſtare. Similiter autem
Philoſophus. & alijs. Idem 7. Metaphyſ. 3. Dubitat aliquis, vtrum vadere, & ſanare, & ſedere vnumquod-
que ipſorum ſit ens aut non ens, ſimiliter autem & in alijs; Nihil enim ipſorum eſt, nec ſe-
Auerroes. cundum ſe aptum natum, nec ſeparari poſsibile à ſubſtantia: vbi textus Auerrois ſic habet;
Quæret aliquis vtrum ambulatio, ſanitas, & ſeſsio ſignificant ens aut non ens; & ſoluit Tranſ-
latio noua dicens, Palam igitur, quod propter eam, ſcilicet ſubſtantia & illorum ſingula ſunt;
vbi tranſlatio Auerrois ſic habet, Manifeſtum eſt igitur quod hæc eſt cauſa eſſentiæ cuiuſli-
bet iſtorum, & iſta ſunt propter illud, ſuper quod dicit Auerroes, id eſt, manifeſtum eſt quod
ſubſtantiæ ſunt cauſæ eſſentiæ accidentium, & accidentia non ſunt niſi propter ſubſtantias; & E
hoc eſt neceſſarium, quoniam cùm declaratum eſt, quod hoc nomen ens dicitur de decem
prædicamentis, & dignius de ſubſtantijs; & declaratum eſt quod cùm plura communicant in
eodem nomine, & quædam dignius quibuſdam, illud quod eſt dignius iſto nomine eſt cauſa
cæterorum. Item ſi hominem intelligere, aut eſſe intelligentem non eſt aliquid, nec homi-
nem eſſe eſt aliquid; quia nec eſſe eſt aliquid, quare nec eſſe eſt, cùm tamen per ipſum exiſtat
quælibet creatura, imo & eſſe non eſt, & eſt non ens & nihil, quod quanta abſurditate dica-
tur, pene non eſt qui neſcit. Item ſi hominem intelligere, eſſe intelligentem, aut eſſe non ſit
aliquid, eadem ratione nec Deum intelligere, eſſe intelligentem, & eſſe, nec intellectio diuina
Philoſophus, eſt aliquid, quod eſt contra Philoſophum 12. Metaphyſ. 51. vbi inquirendo quid & qualiter
Deus

A Deus intelligit, oſtendit quod non intelligit principaliter aliud à ſeipſo, ita quod perficiatur
ab illo, per demonſtrationem ducentem ad hoc impoſsibile, quod ipſe non ſit hoc, quod ſua
intelligentia, & quod non ſit optima ſubſtantia conſequenter. Vnde ſic ait, Si non intelli-
gat, quid vtique erit inſigne venerabile, ſed habet quemadmodum vt ſit dormiens; ſiue intelli-
gat, huius verò ad aliud principale non eſt hoc quod eſt ſua intelligentia, ſed potentia. non v-
tique erit optima ſubſtantia; per intelligere enim honorabile eſt; & intelligit ibi per intelli-
gentiam actum intelligendi, ſiue intellectionem actiuam, ſeu ipſum intelligere, vt ipſemet ſta-
tim exprimit ſubſequenter, per intelligere inquiens honorabile eſt, & vbi textus nouus habet;
Non eſt hoc quod eſt ſua intelligentia, textus antiquior, quem Auerroes commentator expo- *Auerroes.*
nit, ſic habet, hoc intelligere non eſt & ſubſtantia eius. Vnde & Auguſtinus de Verit. 8. Quip-
pe ſecundum id quod agit, magis propriè videtur dici agentia, & percutientia; & ſecundum
id quod patitur, actio & paſsio: Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicun-
B tur, ſicut prouidentia à prouidente, & continentia à continente; quæ, ſcilicet agens & percu-
tiens, prouidens & continens actiua ſunt; actio verò & paſsio ab acto & paſſo quæ paſsiua
ſunt, deriuantur. Philoſophus verò vbi prius, proſequens quod incepit, ſic arguit conſequen- *Philoſophus.*
ter; Si non eſt intelligentia, ſed potentia rationale, laborioſum eſſe ei continuationem intel-
lectiuæ. Et addit deinde palam, quia aliud aliquid erit dignius quàm intellectus, ſcilicet intelle-
ctum: Etenim intelligere, & intellectiua inerit indigniſsimum intelligenti; quare fugiendum
hoc; etenim non videre quædam, dignius quàm videre; non, ſi ſit optimum intelligentia; ſe-
ipſum ergo intelligit ſiquid eſt potentiſsimum, & eſt intelligentia intelligentiæ intelligentia;
vbi textus Auerrois ſic habet, & ipſe intelligit intelligere, ſuper quod ſic ait; & ipſe intelligit *Auerroes.*
intelligere, id eſt, & intelligit ſuam actionem, quæ eſt intelligere; ſua enim ſubſtantia eſt ſua
actio. Item ſi Deum intelligere non eſt aliquid, nec Deum viuere aut Deum eſſe viuentem eſt
aliquid; imò nec vita Dei eſt aliquid; Nam vita eſt actio ſeu actus viuentis: Dicit enim Phi- *Philoſophus.*
C loſophus 9. Metaphyſ. 16. Quorum non eſt aliquid aliud opus præter actionem, in ipſis
exiſtit actio, vt viſio in vidente, & ſpeculatio in ſpeculante, & vita in anima; quare & fœlicitas;
Vita namque qualis quædam eſt. Idem 12. Metaphyſ. 39. Intellectus actus vita, vbi tranſ-
latio Auerrois ſic habet, Actio intellectus eſt vita; vbi & probat Philoſophus, quod Deus eſt *Auerroes.*
vita, ſic dicens, & vita vtique exiſtit, etenim intellectus actus vita, id autem ipſe actus, actus *Philoſophus.*
autem quæ ſecundum ſe illius vita optima, & ſempiterna; dicimus autem Deum eſſe animal
ſempiternum optimum, quare vita, & duratio continua & æterna exiſtit Deo, hoc enim Deus:
Super quod dicit Auerroes, Actio intellectus eſt vita, id eſt, & dicitur de eo vita (hoc enim *Auerroes.*
nomen, ſcilicet vita dicitur de comprehenſione) & cùm actio intellectus eſt comprehenſio,
ergo actio intellectus eſt vita, & cùm intellectus eſt viuus, & cùm actio eius eſt vita: Illud igi-
tur quod intellectus eſt, quia intelligit aliud illud eſſe vnum, quod habet vitam in fine nobili-
tatis, & ideo vita & ſcientia propriè dicuntur de Deo. Et infra, Sic eſt intelligendum cùm di-
D cimus, ipſum eſſe viuum & habentem vitam, non quia || *ſignificant* idem omnibus modis, ſicut || ſignant
nomina ſynonyma, nec ſicut ſignificant nomina ſubſtantialia, nec ſicut ſignificant principale,
& ſumptum, quia ſumptum ſignificat illud quod ſignificat principale & magis, vita enim ſig-
nificat aliquid non in ſubiecto; viuum autem ſignificat aliquid in ſubiecto, ſcilicet formam in
materia, & habitum in ſubiecto. Hæ igitur ſunt omnes diſpoſitiones ſignificationum nomi-
num in eis quæ ſunt forma in materia, in eis autem quæ ſunt forma non in materia, diſpoſi-
tio & diſpoſitum reducuntur ad vnum in eſſe & duo in conſideratione. Iſta enim eſſentia cum
fuerit accepta, ſecundum quod eſt poſita, & fuerit diſpoſita aliqua diſpoſitione, tunc diſpoſitio
& diſpoſitū vnum erit in prædicatione, & duo in intentione; quia prædicatū differt à ſubiecto,
ſed tamē non ſicut prędicatū differt in propoſitionibus categoricis ſubſtantialibus: Diſpoſitio
enim non idem eſt & diſpoſitum, ſicut in rebus abſtractis; quando autem fuerit conſiderata
diſpoſitio & diſpoſitum in eis, quæ non ſunt in materia, tunc reducuntur ad vnam intentionē
E omnibus modis, & nullus modus erit quo diſtinguatur prædicatum à ſubiecto & diſpoſito
extra intellectum, ſcilicet in eſſe rei: Multiplicitas igitur in Deo non eſt niſi in intellectu dif-
ferentia, non in eſſe. Hanc quoque ſententiam oſtendit Anſelmus Monolog. diffuſè 16. & *Anſelmus.*
17. Vnde & 16. ita dicit; Quoniam igitur ſumma natura non propriè dicitur quia habet iuſti-
tiam, ſed exiſtit iuſtitia, cum dicitur iuſta propriè intelligitur exiſtens iuſtitia, non autem ha-
bens iuſtitiam; quare ſicut dicitur exiſtens iuſtitia, non dicitur qualis eſt, ſed quid eſt, conſe-
quitur, vt cùm dicitur iuſta non dicatur qualis ſit, ſed quid ſit. Deinde, quoniam de illa ſupre-
ma eſſentia, idem eſt dicere quod eſt iuſta, & quod eſt exiſtens iuſtitia, & cùm dicitur exiſtens
iuſtitia, non eſt aliud quàm eſt iuſtitia, nihil differt in illa, ſiue dicatur, eſt iuſta, ſiue eſt iuſtitia:
Quod verò in exemplo iuſtitiæ ratum eſſe conſpicitur, hoc de omnibus quæ ſimiliter de ipſa
ſummæ

ſumma natura dicuntur, intellectus ſentire per rationem conſtringitur: Quicquid ergo eo- A
rum de illa dicatur, non qualis vel quanta, ſed magis quid ſit monſtratur: Sed palam eſt quia
quodlibet bonum ſumma natura ſit, ſummè illud eſt; illa eſt igitur ſumma eſſentia, ſumma
vita, ſumma ratio, ſumma ſalus, ſumma iuſticia, quod non eſt aliud quam ſummum ens, ſum-
mè viuens, & alia ſimiliter: Eſt ergo ſummè cognoſcens, & ſumma cognitio, ſummè intelli-
gens, & ſumma intellectio, ſummè agens, & ſumma actio, & ſimiliter de ſimilibus vniuerſis.
Auguſtinus. Cui ſatis concorditer dicit Auguſtinus 1. Confeſſ. 6. hoc modo; Domine, tibi eſſe & viue-
re, non aliud atque aliud eſt, quia ſummè eſſe & ſummè viuere id ipſum es; & eadem ſenten-
tia habetur ab eodem 7. de Trinitate 1. & per magnum proceſſum ſequentem; & 15. de Tri-
nitat. 5. 13. & 14. & ſæpiſsimè in multis libris & capitulis inuenitur, quod eſſe, viuere, ſcire,
& ſapere ſunt idem in Deo, imò & vnus ſimpliciſsimus idem Deus. Et hoc eſt, quod fidelis
Dei Eccleſia in die Sanctæ Trinitatis profitetur, cum in quadam antiphona Deo dicit; Te
ſemper idem eſſe viuere & intelligere profitemur; & in legenda ſic ait, Cui, ſcilicet Deo pro B
prium eſt, cui ſempiternum eſt, cui idem eſt, eſſe, viuere, & intelligere, & hæc tria vnus
Deus; & vt in paucis multa concludam, hanc ſententiam tenent omnes Philoſophi & Docto-
res Catholici propter rationem Ariſtotelis 12. Metaphiſ. ſupra tactam: Omnes enim faten-
tur Deum eſſe ſubſtantiam optimam, & per conſequens ſimpliciſsimam, nec aliquo alio in-
digentem. Quare nulla eſt in ipſa realis huiuſmodi multitudo, ſed omnia talia quæ ſibi mul-
tifariè tribuuntur, ſunt realiter eadem ipſa vna. Quis etiam præſumet abnuere loquutio-
nem Dei, qua ſemel loquutus eſt Deum &c. eſſe aliquid, qua etiam efficit vniuerſa: Ipſe enim
dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt, ſicut nonum primi plenius pertractauit. Si
quis autem ſit talis, legat Monologium Anſelmi, & libros Auguſtini de Trinitate, & aliorum
Doctorum; Et niſi ipſos negare voluerit, iſtum errorem abnegare cogetur. Item habitus
morales generantur ex actibus, vt patet 2. Eth. & 3. & nihil, nihil facit aut generat; actus
ergo eſt aliquid, vel habitus virtuoſus eſt nihil. Item actus eſt melior habitu, & potentia C
ſeu forma à qua procedit, & eius perfectio propria, ſicut 22um & 26um primi plenius oſtende-
Auguſtinus. bant. Item Auguſtinus 2. de libero arbitrio 31. & 1. retractationum 9. diuiſis omnibus bo-
nis in tria, in minima & media, & magna; dicit, quod bonus vſus liberi arbitrij in magnis re-
peritur bonis, & quia omnia bona magna, media, & minima ſunt ex Deo, ſequitur vt ex
Deo ſit etiam bonus vſus liberæ voluntatis. Quis etiam Chriſtianus audebit negare incar-
nationem Chriſti, natiuitatē & vitam, baptiſmū, prædicationē, miraculorū operationē, eius
omnimodam actionē eſſe aliquid? Quis inſuper Chriſtianus, & non magis prophanus infiti-
ari præſumpſerit paſsionem Chriſti, orationem, & quodlibet eius meritum eſſe aliquid? Si e-
nim nihil fuit, nihil valuit; quomodo ergo fuit redemptionis noſtræ pretium copioſum? quia
teſte Pſalmiſta, redemptio apud eum copioſa; quomodo etiam fuit illa redemptio copioſa, ſi
illa redemptio nihil fuit? Secundum iſtam quoque ſententiam, quin verius inſaniam inſenſa-
tam, baptizatio, conſecratio Eucharistiæ, & vniuerſaliter omnis ſacramentalis operatio in D
Chriſti Eccleſia inſtituta nihil eſt, quare & profectò nullius eſt efficaciæ aut valoris. Formæ
quoque propriæ habent operationes ſibi realiter proprias, ſicut tota Philoſophia teſtatur;
Dicitque Auerroes ſuper 9. Metaphiſ. 7. contra quoſdam, Cum omnia entia non habeant a-
ctiones proprias, non habebunt eſſentias proprias: Actiones enim non diuerſantur, niſi per
eſſentias diuerſas; & iſta opinio eſt valde extranea à natura hominis, & qui recipiunt huiuſ-
modi non habent cerebrum habile naturaliter ad bonum. Item omnis actus ſecundum ſub-
ſtantiam actus eſt bonus naturaliter, & a Deo, ſicut docet 26. primi; ergo omnis actus habet
bonitatem naturalem, ergo & entitatem naturalem, ergo eſt aliquid. Item omne meritum
bonum poſitiuum eſt aliquid, & omne bonum meritum poſitiuum eſt actus voluntatis, quia
vel eſt actus vel habitus, & non habitus, quia tunc infans dormiens, furioſus & mortuus ha-
bens habitum charitatis continue meretur, quod & ſatis patet per Autoritatem Auguſtini ad
Lumbardus. Sixtum presbiterum, quam allegat Lumbardus 2. ſentent. diſt. 27. Omne bonum, inquit, E
‖fide, virtute meritum noſtrum non in nobis facit niſi gratia. Dicitque ibi Lumbardus, ſicut ex ‖*fidei vir-
tute* & hominis libero arbitrio generatur in mente bonus quidem motus, & remunerabilis,
ſcilicet ipſum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidem motus prouenit valdè
bonus, ſcilicet diligere; ſic de cæteris virtutibus intelligendum eſt, & iſti motus boni, vel af-
fectus merita ſunt, & dona Dei: Quare & bonus motus, ſeu actus eſt aliquid: Omnes enim
Autores ſupponunt, quod omne bonum meritum poſitiuum eſt aliquid, & oſtendunt pecca-
tum nihil eſſe, ſicut 26. primi plenius allegauit. Et ſi quodlibet tale meritū ſit donum Dei, ſicut
dicit Lumbardus & præcedentia manifeſtant, & etiam factum in nobis a Deo; quoniam ipſe
eſt qui operatur in nobis velle & perficere, ſicut dicit Apoſtolus ad Phil. 2. quodlibet tale me-
ritum

A ritum eſt opus Dei, & eius effectus, ergo & aliquid. Vnde & Auguſtin. 12. de Ciuit. Dei 8. & 9. *Auguſtinus*
probat quod bona voluntas habet cauſam efficientem, ſcilicet Deum, & quod mala voluntas non habet cauſam efficientem, ſed deficientem, quia ipſa non eſt effectus ſed defectus, quod intelligitur de deformitate malæ voluntatis, non de ſubſtantia actus, ſicut docet vigeſimum ſextum primi; ſicut & dicit quidem articulus condemnatus & excommunicatus per Stephanum Pariſienſem Epiſcopum ſub his verbis: Quod omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum, error eſt niſi intelligatur, in motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum deformitatem. Actus ergo voluntatis ſecundum ſuam ſubſtantiam habet Deum cauſam efficientem, & eſt aliquid; ſecundum deformitatem ſuam, quæ nullam habet eſſentiam, ſed tantum priuationem eſſentiæ, minimè. Vnde & cap. 8. ‖ *Auguſtinus* ſic dicit; Nemo quærat cauſam efficientem ‖ Alius
malæ voluntatis: Non enim eſt efficiens, ſed deficiens, quia nec illa affectio, ſed defectio eſt.
B Scio naturam Dei ex nulla parte poſſe deficere, & ea poſſe deficere quæ ex nihilo facta ſunt, quæ tamen quanto magis ſunt, & bona faciunt, (tunc enim aliquid faciunt) cauſas habent efficientes; in quantum autem deficiunt, & ex hoc male faciunt, (quid enim tunc faciunt niſi vana) cauſas habent deficientes. Dicitque Anſelmus de conceptu virginali 5. Ex his ergo *Anſelmus.*
facilè cognoſcitur, quia iniuſtitia nullam habet eſſentiam, quamuis voluntatis affectus, & actus, qui per ſe conſiderati aliquid ſunt, vſus iniuſtitiam vocet, illa autem eſſentia quamuis mala dicatur, eſt nihil. Idem de caſu Diaboli 8. Nec voluntatem, inquit, nec conuerſionem voluntatis puto negari poſſe aliquid eſſe; Nam etſi non ſunt ſubſtantiæ, non tamen probari poteſt eas non eſſe eſſentias, quoniam multæ ſunt eſſentiæ præter illam, quæ propriè dicitur ſubſtantia; & cap. 20. Nec negare poſſum verè aliquid eſſe quamlibet actionem & 26. Triſtitia & dolor eſt aliquid; & 28. ſcilicet vlt. Velle ſecundum eſſentiam bonum eſt; ſed quoniam iniuſtè factum eſt, malum eſt, & cùm ſit à Deo à quo eſt omne quod eſt aliquid. Amplius au-
C tem, quis fidelis præſumet aſſerere fidem, ſcilicet actum fidei, puta credere nihil eſſe? Quid enim eſt fides, niſi ſicut dicit Auguſt. 1. parte ſuper Ioannem, ſermone 40. credere quod non vides? Vnde & Autor fidei fidelis, Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum, quem miſit ille. Ioan. 6. & infra eiſdem; Nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datum à Patre meo; venire autem ad Chriſtum, quid eſt niſi credere in Chriſtum, & hoc datur à Patre. Credere ergo non eſt nihil ſed aliquid, quia Dei donarium pretioſum. Quare & Auguſtinus 1. partis ſuper Ioannem, ſermone 27. verbum Chriſti præmiſſum exponens immediatè ſubiungit; Ergo & credere datur nobis; Non enim nihil eſt credere, ſi autem aliquid magnum eſt, gaude quod credidiſti, ſed noli extolli: Quid enim habes quod non accepiſti? Quomodo etiam fides ſic dicentis non ſterilis, quin veriùs mortua reputanda, cùm nihil boni operis parturiat, aut producat; imò nec poſsit, cum omne partum ſit aliquid & productum? Adhuc autem & hæc dicens, habet dicere conſequenter, diligere, & amare, dilectionem, amorem, & amicitiam nihil eſſe:
D Sed quis amicitiam cum tali homine copulabit? Huius etiam pernicioſum errorem experientia noſtra certa, moralis ſcientia, omnis politia, omnis ciuilitas & omnis vrbanitas deſtruit & ‖ *refutat.* Quis etiam audebit concedere nihil eſſe dilectionem ſeu amorem Dei & proxi- ‖ reſecat
mi, quos Scriptura canonica, & canonizati Doctores tot & tantis laudibus prædicant & extollunt? Quis etiam tam inſenſibilis & tam rudis, vt non experiatur in alijs vel ſeipſo tam multiplices amoris effectus? Quis enim ignorat illud experimentum etiam inter rudiſsimos laicos tam vulgatum, quomodo per variationem pulſuum varietas deprehendatur amorum, ſicut & Democritus docuit Hippocratē. Vnde Boetius 1. Muſicæ ſuæ in prologo ſcribit ita; Vt ſeſe *Boetius.*
corporis, id eſt, hominis corporalis habet effectus, ita etiā pulſus cordis motib agitātur, quod Democritus Hippocrati medico tradidiſſe fertur, cùm eum medendi cauſa viſeret: Huius quoque experientiæ veritatem & alij medici confitentur. Quis etiam neſciat, colorem virorum & fœminarum in amore & ira, lætitia, & triſtitia, verecundia, audacia, & timore multi-
E pliciter variari, ſicut frequens experientia, & Philoſophi naturales, & Medici conteſtantur? Quis etiam ignoraret, quod amore mouetur animal proceſsiuè quocunque mouetur? Nam ſicut allegauit ſextum huius ſecundi; Pes meus, amor meus, illo feror quocunque feror; & 3. Reg. 19. dicitur de Elia, quod ſurgens abijt, quocunque eum ferebat voluntas. Philoſo- *Reg.*
phus etiam 3 de Anima cap. de mouente, & 12. de Animalibus nouæ tranſlationis 8. in de *Philoſophus.*
cauſa motus Animalium oſtendit, quod voluntas, id eſt actualis volutio mouet hominem, & appetitus, ſcilicet appetitio actualis mouet cætera Animalia proceſsiuè; Omnis autem volutio & appetitio, quædam amatio eſt & amor. Item ſi nullus actus ſit aliquid, cum beatitudo ſit actus, ipſa non eſt aliquid; imò nihil: Quod autem beatitudo ſit actus, patet per Philo-
ſophum 1. Eth. & 3. & 10. vbi demonſtrat multis capitulis quod fælicitas eſt operatio, & a- *Philoſophus.*
ctus

ctus fælicis & 9. Metaphyſ. 16. dicit quod fælicitas eſt operatio in anima, quia eſt quædam vi- A
ta, ſicut erat ſuperius allegatum. Quod & veritas ipſa concorditer atteſtatur, hæc eſt, inqui-
ens, vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ioh.
Auguſtinus. 17. Vnde & Auguſtinus 2. de libero arbitrio 33. Vita beata eſt animi affectio inhærentis in-
commutabili bono. Omnes enim Philoſophi, puta Ariſtoteles, Auerroes, Auicenna, Alga-
zel, & cæteri præter Epicureos qui non ſunt dicendi Philoſophi; ſed magis philouoli, amato-
res ſcilicet voluptatis, & omnes Theologi, nullo excepto, in hoc vno conueniunt, quod fæli-
citas & beatitudo finalis eſt Dei viſio ſeu fruitio actualis, vel hanc & illam pariter comprehen-
dens, ſicut libri eorum copioſiſſimè & clariſſimè conteſtantur; nec aliquis ſicut ſpero, in tantū
deſipit, aut inſanit, quod vitam æternam, fælicitatem & beatitudinem eſſe aliquid denegabit:
Actus ergo voluntatis eſt aliquid, & non nihil. Ad hanc autem concluſionem ſatis plures &
ſubtiliores rationes poſſent adduci; ſed quia nullus ſubtilis ipſam negat, aut dubitat, ſed tan-
tum pauci rudes & groſsi, ſufficiant eis hæ paucæ rudes, groſſæ & palpabiles rationes. B

CAP. XIX.

Obijcit & reſpondet.

Obiectio. *Auguſtinus* SEd obijciet forſitan aliquis contra iſta: Dicit enim Auguſtinus
de Perfectione humanæ iuſtitiæ 5. quod peccatum eſt actus,
non res. Idem Hypognoſt. 19. dicit, Malum natura non eſt,
ſed actus veriſsimè accedens boni defectu; & in ſententijs Proſ-
peri, propoſitione 176. Nulla eſt ſubſtantia mali, quia quod
Autorem Deum non habet, non eſt; itaque vitium corruptio- C
nis nihil eſt aliud, quam inordinatæ deſiderium vel actio vo-
Reſponſio. luntatis. Idem quoque de vera religione 37. dicit, Quod a-
gere & pati non eſt ſubſtantia. Ad primum dicendum, quod
ad modum loquendi Auguſtini, res dupliciter ſumitur; gene-
raliter ſcilicet & ſpecialiter; generaliter vt conuertitur cum iſto
vocabulo ens, vel aliquid in ſua generaliſsima communitate, vt
ſcilicet eſt commune ad omne ens verum ſeu fictum, imaginatum, ſeu qualitercunque intel-
lectum, ſicut loquitur Philoſ. 2. peri hermenias 5. & 6. Metaphyſ. & alibi multis locis; & An-
ſelmus de caſu diaboli 11. manifeſtè, & ſic dicitur à reri, ſicque eſt commune ad quodcunque
exiſtens vel non exiſtens, de quo poteſt quis reri; quare & ſic comprehendit puram priuatio-
nem, cuiuſmodi eſt peccatum; ſpecialiter autem dicitur à ratitate ſeu rato, & ſic tantummo-
do comprehendit ratè exiſtens, ſiue ratè exiſtat per ſe, ſicut ſubſtantia, ſiue per aliud, ſicut ac- D
cidentia per ſubſtantiam, & ſic eſt commune ad decem prædicamenta tantummodo. Adhuc
autem ſpecialius dicitur res à rato permanenti, cuius eſſe non eſt in fluxu aut fieri; & adhuc
ſpecialiſsimè dicitur res à rato quod per ſe ratè exiſtit, ſicut ſola ſubſtantia. Loquendo autem
primo modo vel ſecundo, actus eſt res, loquendo verò tertio modo vel quarto, non; & hunc
ſenſum verba Auguſtini teſtantur. Reſpondemus, inquit, peccatum quidem actum dici eſſe,
non rem; ſicut etiam in corpore claudicatio, eadem ratione actus eſt non res, quoniam res
pes eſt ipſe, vel corpus, vel homo, Ipſum ſane vitium quo claudicat homo, nec pes eſt, nec cor-
pus, nec homo. Quærat ergo quod eidem vitio nomen imponat, vtrum rem velit dicere, an a-
ctum, an rei potius qualitatem malam qua deformis actus exiſtit; ſic & in homine interiore
animus res eſt, rapina actus eſt, auaritia vitium eſt, id eſt qualitas ſecundum quam malus eſt
animus, etiam quando nihil agit: Ecce quomodo hic vult nihil niſi ſubſtantiam rei nomine E
appellari; imò & qualitatem contra rem diſtinguit, innuens, quod ipſa non debeat res vocari.
Ecce & alium teſtem Thomam de malo, quæſtione 19. qui eandem Autoritatem ſibi obie-
ctam eodem modo intelligit & exponit, vnde ſic ait; Ad tertium dicendum, quod ens & res
ſimpliciter dicitur de ſubſtantia, de accidentibus autem ſecundum quid: Et ſecundum hoc Au-
guſtinus dicit; Actus non eſt res. Aliter autem nec recedendo à mente Auguſtini poteſt dici,
quod Auguſtinus hoc dicit non ſecundum veritatem, nec ſecundum ſententiam propriam,
ſed ſecundum famoſiorem quàm veriorem modum loquendi ipſius Celeſtij, contra quem ibi
diſputat, & ſuorum ſimilium, contra quos ſimiliter diſputat in libro de natura & gratia præ-
notato, quod ſatis oſtendunt eius verba ſuperius recitata; Reſpondemus, inquit, peccatum
quidem

A quidē actum dici eſſe,non rem:non reſpondet quod peccatum eſt actus non res, nec quod ipſe
dicat ſic eſſe, ſed dici ſic eſſe,ſecundū ſcilicet famoſum & communem modum loquendi quo-
rundam; & addit, ſed etiam in corpore claudicatio eadem ratione actus eſt non res: ipſe ta-
men illam non approbat rationem. Et infra, Quærat ergo quod eidem vitio nomen impo-
nat, vtrum rem velit dicere, an actum,an rei potius qualitatem. Ecce quod Auguſtinus vtitur
nominibus ſecundum impoſitionem & modum loquendi Cęleſtij. Vnde & infra eodem cap.
25. recitato à Cæleſtio teſtimonio Scripturæ dicentis de Iob; Erat vir abſtinens ſe ab omni *Auguſtinus*
re mala; quo volebat oſtendere hominem poſſe hic viuere ſine peccato, ſubiungit; Miror
quod auſus eſt ponere hoc teſtimonium, vbi dictum eſt, Abſtinens ſe ab omni re mala, cum
hoc ab omni peccato vellet intelligi, cùm ſuperius dixerit peccatum actum malum eſſe, non
rem: Reminiſcatur ergo, quia etiam ſi actus ſit, res poteſt dici. Idem de Natura & Gratia
19. recitat ab vno Cæleſtiano,contra quem ibi diſputat, iſto modo; Ante omnia quærendum
B puto, inquit,ſcilicet Cæleſtianus, quid ſit peccatum; ſubſtantia? an omnino ſubſtantia carens?
nomen,quo non res, non exiſtentia, non corpus aliquod, ſed perperam factus actus exprimi-
tur. Deinde adiungit,ſcilicet idem Cæleſtianus, Credo ita eſt; & cap. 20. Auguſtinus ſecun-
dum ſententiam propriam reſpondendo,dicit quod peccatum non eſt ſubſtantia,& tamen vi-
tiat humanam naturam: Et capitulo 65. recitat Cæleſtianus à Ioanne Conſtantinopolitano
Epiſcopo, peccatum non eſſe ſubſtantiam, ſed actum malignum; & ſubdit Auguſtinus, Quis
hoc negat? Auguſtinus ergo negans actum peccati eſſe rem, per rem intelligit rem per ſe ra-
tam, ſcilicet ſubſtantiam, ſecundum famoſum modum loquendi potius aliorum, quàm ſuum;
Quare & de perfectione iuſtitiæ 25. reprobato illo modo loquendi ſecundum ſententiam pro-
priam,dicit actum eſſe rem,quod & dicunt multæ aliæ eius Autoritates capitulo proximo al-
legatæ. Autoritates etiam ſacræ Scripturæ hoc idem copioſiſsimè atteſtantur. Vnde Gen. *Geneſis.*
34. quòd filij Iacob irati ſunt valde, eò quod Sichem opprimendo Dinam ſororem eorum
C rem fœdam operatus eſt in Iſrael,& violata filia Iacob rem illicitam perpetraſſet. Et 38. dici-
tur quod percuſsit Onan Dominus, qui ſemen fundebat in terram, eo quod rem deteſtabi-
lem faceret; & 44. Peſsimam rem feciſtis, ſcilicet furando. Et Numer. 11. dicitur quod mur- *Num.*
mur populi & deſiderium carnium Moſi intoleranda res viſa eſt. Et Iudicum 19. Nunquam *Iudicum.*
res talis facta eſt in Iſrael? Et Pſalmo 100. Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam. *Pſalmus.*
Et 1. Reg. 2. Dixit Heli filijs ſuis, quare facitis res huiuſmodi, quas ego audio res peſsimas *Reg.*
ab omni populo, ſcilicet rapinam, & fornicationem, ſeu adulterium. Et infra 24. dicit San-
ctus Dauid, Propitius ſit mihi || *Deus*, ne faciam hanc rem Domino meo, Chriſto Domini, || Dominus
vt mittam manum meam in eum. Et 3. Reg. 20. Hanc autem rem facere non poſſum, ſcilicet
dare quæ habuit. Et Parab. 12. Confuſione res dignas gerit. Et Dan. 13. Non eſt inuenta *Parab.*
in ea res turpis, ſcilicet adulterium. Et ad Hebr. 6. Vocat Apoſtolus promiſsionem ſeu pol- *Dan.*
licitationem Dei & eius iuſiurandum duas res; per duas res, inquit, immobiles, quibus impoſ- *Apoſtolus.*
D ſibile eſt mentiri Deum, fortiſsimum ſolatium habeamus: Sic patet ad obiecta quæ dicunt
actum non eſſe rem. Ad alia verò quæ dicunt, Malum non eſſe naturam aut ſubſtantiam,
ſed actum vel actionem, dicendum quod malum dupliciter ſumitur, ſicut docet 26um. primi,
ſcilicet pro ipſa malitia, quæ eſt pura priuatio, & pro ſubiecto illius priuationis; actus etiam
malus ſimiliter poteſt ſumi dupliciter; vno modo pro ipſa ſubſtantia, ſiue eſſentia actus; alio
modo figuratiuè & tropicè pro malitia ſeu deformitate ipſius; ſic enim loquitur articulus Pa-
riſienſis, & aliæ Autoritates capitulo proximo recitatæ. Quare dicit Aug 12. de Ciuit. Dei 8. *Auguſtinus.*
quod mala voluntas non eſt affectio, ſed defectio. Et 2. de libero arbitrio vlt. dicit quod mo-
tus auerſionis voluntatis,qui eſt peccatum,eſt defectiuus, & defectus, & ideo non eſt ex Deo.
Et 1. contra Iulianum vltimo: Quid,inquit, eſt malitia, niſi boni indigentia? Non enim ſunt
mala, niſi quæ priuantur bonis, quia indigentia boni radix malitiæ eſt; & hinc intelligat ideo
eſſe arborem malam, voluntatem malam, quia defectus eſt à ſummo bono. Et Bernardus de
E libero arbitrio 10. Velle, inquit, malum defectus eſt voluntatis. Auguſtinus etiam 6. contra
Iulianum 19. exponens dictum quorundam Philoſophorum, ſcilicet quod libido eſt quædam
pars animi, ita dicit; Illi Philoſophi loquutione tropica mihi videntur vitioſam partem animi
appellaſſe libidinem,in qua parte eſt vitium, quæ vocatur libido, ſicut appellatur Domus pro
eis qui ſunt in domo: & eſt iſte tropus || *quidam* color Rhetoricus, qui vltimo nouæ Rhetoricæ || quidem
Tullij vocatur denominatio, & ponitur ibi 33. inter colores,& eſt ſatis creber modus loquen-
di in ſacra Scriptura. Vnde Apoſtolus ad Epheſ. 5. Eratis, inquit, aliquando tenebræ, nunc *Apoſtolus.*
autem lux in Domino. Et Zach. 8. Sicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda, & do- *Zach.*
mus Iſrael, ſic ſaluabo vos, & eritis benedictio in gentibus domus Iuda & domus Iſrael. Et
Deuter. 17. Non immolabis Domino Deo tuo bouem & ouem in quo eſt macula, aut quic- *Deut.*
quam

Parab. quam vitij, quod abominatio eſt Domino Deo tuo & Parab. 3. Abominatio Domino omnis illuſor. Et 11. Statera doloſa abominatio eſt apud Deum. Et 15. Abominatio Domini A
Eſaias. cogitationes malæ. Et 16. Abominatio Domini eſt omnis arrogans. Et Eſai 1. Incenſum abominatio eſt mihi. Et infra 41. ad propoſitum planè dicit; Ecce vos eſtis ex nihilo, & opus veſtrum ex eo quod non eſt, abominatio eſt qui elegit vos: & multa ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in Scriptura. Malum ergo primo modo eſt actus ſecundo modo, & malum ſecundo modo eſt actus primo modo. Illud verò Auguſtini de vera religione, quod agere & pati non eſt ſubſtantia, verum eſt ad literam & ad mentem: Intelligit enim quod non eſt ſubſtantia propriè dicta, quia non per ſe ſubſiſtit, vel magis communiter, quod non eſt eſſentia permanens, ſed conſiſtens ſemper in fieri, aut in fluxu. Quapropter ex hoc probari non poteſt, quod agere, actus, ſiue actio nullam eſſentiam habeat & ſit nihil.

B

CAP. XX.

Quod cuiuſlibet actus voluntatis creatæ Deus eſt neceſſarius coeffector.

Hæ Nephrot reſis Pelagij

His itaque præoſtenſis, iam ordo debitus poſtulat conſequenter oſtendere quod cuiuſlibet actus voluntatis creatæ Deus eſt neceſſarius coeffector, cuius oppoſitum, Nemphrotea & Pelagiana hæreſis oblatrabat: Ioſephus namque 1. Antiquitatis Iudaicæ 2. ſic ait, Quia iuuentutis multitudine feruebant, rurſus eos Deus à ſemetipſis migrare fecit, quoniam non illius C
propitiatione putabant ſe habere bona, ſed propria fortitudine cauſam ſibi credebant eſſe diuitiatum: Vnde appoſuerunt, vt voluntati Dei inobedientes exiſterent. Et infra 3. Fecit, inquit, eos eſſe elatos ad iniuriam Dei atque contemptum Nemphrot filius Cham filij Noe, qui cùm eſſet audacior, & manu fortiſsimus, ſuadebat eis vt non Deo aſcriberent, quia hominibus per illum fælicitas eueniret, ſed quia hoc eis propria virtute præberetur, & cognatos generis ſui ad cauſam tyrannidis adduxit, ſolus ipſe præſumens homines à Dei timore reuocare, & ſpem ſuam in propria virtute reponere: Multitudo autem prona erat vt Nemphrotæ præceptionibus obediret, graue putantes ſeruitium obſequi Deo. Pelagius quoque 3. libro pro libero arbitrio tria diſtinguens in homine, videlicet poſſe, velle, & eſſe, id eſt, poſsibilitatem, voluntatem, & actionem, primum dixit hominem habere ex Deo & ex gratia Dei, reliqua verò duo à ſeipſo ſolummodo ſine Deo. Vnde & bea- D
Auguſtinus. tus Auguſtinus 1. contra Pelagium & Cæleſtinum de gratia Chriſti, & de peccato originali 2. cùm tria conſtituat atque diſtinguat, poſsibilitatem, voluntatem atque actionem; horum trium primum datum confitetur à Creatore naturæ, duo verò reliqua noſtra eſſe aſſerit, atque ita nobis hæc tribuit, vt nobis non eſſe niſi à nobis contendat. Et infra 3. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem noſtram, nec actionem diuino adiuuari auxilio credit, ſed ſolam poſsibilitatem voluntatis atque operis, quam ſolam in his tribus nos habere affirmat ex Deo; tanquam hoc ſit infirmum, quod ipſe Deus poſuit in natura, cætera verò duo, quæ noſtra eſſe voluit, ita ſint firma & fortia, & ſibi ſufficientia, vt nullo indigeant [eius] auxilio, & ideo non adiuuet vt velimus, non adiuuet vt agamus; ſed tantummodo adiuuet vt velle & agere valeamus: quod & alia opera eiuſdem Sancti Patris indicant multis locis. Deo igitur qui operatur in nobis velle & perficere actus noſtros in ſuo beneplacito dirigente, aggrediendum eſt intrepidè hunc errorem. Porrò ſecundum duo capita proxima, quilibet actus voluntatis eſt aliquid, & non in æternum; ergo factum; & hoc à voluntate creata, vt docet Corollarium tertij E
huius ſecundi, & non ab ipſa ſola, quia per tertium primi efficientia Dei eſt ibi neceſſariò requiſita; Ergo Deus eſt ibi neceſſarius coeffector, ſcilicet coeffector cum voluntate creata neceſſariò requiſitus. Omnes etiam rationes probantes concluſionem principalem illius capituli tertij ſimiliter & hanc probant, ex quibus tamen omnibus ſufficiat nunc hæc vna: Minus videtur ſeruare aliquam rem in eſſe, quàm eam producere de non eſſe in eſſe; ſed per ſecundum primi nulla creatura poteſt ſeruare aliquam rem in eſſe ſine Deo etiam conſeruante, quare nec producere aliquam rem in eſſe: & ſecundum duo capita proxima, actus voluntatis eſt aliqua res, non nihil. Item minus eſt perſeuerare finaliter, vel ad tempus in bono actu voluntatis, ſeu in bono quocunque, quàm efficere illud bonum: ſed ſecundum 8um. 9um. & 10um.

huius

A huius ſecundi, nullus ſine auxilio Dei poteſt perſeuerare in bono finaliter, vel ad tempus. Item omnis actus voluntatis eſt quidam motus: Ergo per quartum primi, Deus ibi neceſſariò commouet; quod & ſatis oſtendunt rationes & Autoritates illius capituli, ex quibus ad præſens ſufficiant iſtæ duæ: Minus eſt eſſe quàm mouere, & per ſecundum primi, nulla creatura ſufficit per ſe eſſe, quare nec mouere. Item ſi homo poſſet velle & mouere ex forma ſua ſufficienter ſine Deo commouente, poſſet & quælibet res alia naturalis ex forma ſua ſimiliter; quare nulla eſſet via ſumpta à motu ad probandum vnum primum motorem, quod eſt contra Philoſophiam, & Theologiam ſimiliter, ſicut memoratum capitulum allegauit. Et hoc nedum eſt verum in naturalibus, ſed & in voluntarijs; Vnde Philoſophus in de bona fortuna 2. ſicut vigeſimum nonum primi plenius recitauit, probat, quod appetitus non eſt cauſa qua quis eſt bene fortunatus per hoc quod illius appetitus eſt aliqua cauſa, & illa cauſa vel eſt natura vel fortuna. Et reprobato primo, ſubdit pro reprobatione ſecundi, ſi fortuna ſit, *Philoſophus.*
B fortuna erit cauſa omnium, ſcilicet actuum humanorum; etenim eius quod eſt intelligere & conſiliari: Non enim conſiliabatur conſilians & antequam conſiliaretur, ſed eſt principium quoddam; neque intellexit intelligens priuſquam intelligeret, & hoc in infinitum; Non ergo eius quod eſt intelligere intellectus principium, nec conſiliandi conſilium; quid igitur aliud quàm fortuna? igitur à fortuna omnia ſunt. Et reſpondet, Aut eſt aliquod principium cuius non eſt aliud extra, ipſum autem quia tale ſecundum eſſe, tale poteſt facere: Quod autem quæritur, hoc eſt, quid motus principium in anima? Palam quemadmodum in toto, Deus: Mouet enim aliquo modo omnia quæ in nobis diuinum; rationis autem principium non ratio, ſed aliquid melius: Quid igitur erit melius & ſcientia, & intellectu, niſi Deus? Virtus enim intellectus organum. Ecce quod Deus eſt virtus motiua quaſi artifex; & ars ipſa, & intellectus eſt organum motum ab eo, quod & teſtantur multæ Autoritates Philoſophicæ & Theologicæ allegatæ capitulo 4 primi. Imò & Deus ipſe per Eſaiam capit. 10. docet idem, *Eſaias.*
C vbi vocat Senacherib virgam furoris ſui, baculum, ſecurim & ſerram; vbi dicit gloſſa quod ſicut hæc inſtrumenta inanimata nihil per ſe faciunt, ſed per eum qui mouet ea; ſic nec Senacherib per ſe, ſed in Dei virtute operatus eſt: Quod & pulchrè multumque proſequitur Hieronymus libro 4. ſuper Eſaiam; ſicut 32um. primi hæc omnia plenius recitauit. Dicitque Auicenna 10. Metaphyſicæ ſuæ 1. ſicut 29um. primi plenius allegauit; Voluntates noſtræ ſunt *Auicenna.* poſtquam non fuerunt; quicquid autem eſt poſtquam non fuit, cauſam habet; Ergo omnis noſtra voluntas cauſam habet: Cauſa autem huius voluntatis non intendit ad infinitum, ſed ad aliqua quæ accidunt extrinſecus, terrena ſcilicet, vel cæleſtia; ſed terrena perueniunt ad cęleſtia; Collectio ergo horum omnium prouenit neceſſariò ex neceſsitate diuinæ voluntatis. Iſtum quoque errorem & Abraham Patriarcha clariſsimus Philoſophus & Propheta redarguit & refellit per ſimilem rationem, ſicut apparet ex 35a. parte corollarij primi, primi. Quare & Sanctus Thomas de Chriſtiana religione, ſiue de fide, ſpe, & charitate ad Raynaldum *Thomas.*
D 129. ſic dicit; Cùm omne mutabile & multiforme in aliquod principium immobile reducatur, ſicut in cauſam, hominis autem intellectus & voluntas mutabilis & multiformis apparet, neceſſe eſt quod in aliquam ſuperiorem cauſam immobilem & vniformem reducantur: & quia non reducuntur, ſicut in cauſam, in corpora cæleſtia, oportet eas reducere in cauſas altiores. Et cap. ſequenti, Quia verò ſecundæ cauſæ non agunt niſi per virtutem primæ cauſæ, ſicut inſtrumenta agunt per directionem artis, neceſſe eſt quod omnia alia agentia, per quæ Deus ordinem ſuæ gubernationis adimplet, virtute ipſius Dei agant: Agere igitur cuiuſlibet ipſorum à Deo cauſatur, ſicut motus mobilis à motione mouentis; Mouens autem & motum oportet eſſe ſimul; oportet igitur quod Deus cuilibet agenti aſſit interius, quaſi in ipſo agens, dum ipſum ad agendum mouet. Quod etiam in libello quæſtionum ſuarum de potentia Dei, quæſtione 20a. de naturalibus & voluntarijs pariter probat & tenet, ſicut in oſtenſione corollarij ſecundi capituli primi libri plenius recitatur: Et ſimiliter tertio contra Gen-
E tiles, & alijs locis multis. Item Iohannes Scotus ſuper 1. ſentent. diſt. 2a. Oſtendens quod primum efficiens eſt intelligens & volens, arguit in hunc modum; Aliquid cauſatur contingenter, ergo prima cauſa contingenter cauſat, ergo volens cauſat. Probatio primæ conſequentiæ, Quælibet cauſa ſecunda cauſat in quantum mouetur à prima; Ergo ſi prima neceſſariò mouet, quælibet alia neceſſariò mouetur, & quidlibet neceſſariò cauſatur; Ergo ſi aliqua cauſa contingenter mouet, & prima contingenter mouebit, quia non cauſat cauſa ſecunda, niſi in virtute primæ cauſæ, in quantum mouetur ab ipſa. Probatio ſecundæ conſequentiæ, Nullum eſt principium contingenter operandi niſi voluntas vel aliquod concomitans voluntatem, quia quodlibet aliud ex neceſsitate naturæ, & ita non contingenter. Et ſtatim inſtat contra primam conſequentiam iſto modo; Noſtrum velle poteſt aliquid contingenter cauſare; *Scotus.*

 ergo

ergo non requiritur quod prima cauſa illud contingenter cauſet: & contra ſecundam conſe- A
quentiam, ſcilicet, Cauſat contingenter, ergo volens; ſic inſtat, Alia naturaliter mota poſſunt
impediri, & ita oppoſitum contingenter & violenter eueniet. Ad primam autem inſtantiam
ſic reſpondet; Dicendum quod ſi Deus eſt primum mouens vel efficiens reſpectu voluntatis
noſtræ, idem ſequitur de ipſa, quod de alijs, quia ſiue immediatè neceſſariò mouet eam, ſiue
aliud immediate, & illud neceſſariò moueat ex hoc quod mouetur, ſequitur tandem, quod
proximum voluntati neceſſariò moueat voluntatem, etiamſi proximum ſit ipſamet voluntas,
& ita neceſſariò volet, & ſequitur vlterius impoſsibile, quod neceſſariò cauſat quodlibet ſuum
creatum. Ad ſecundam inſtantiam ſic reſpondet; Dico quod ſi alia cauſa poteſt impedire
iſtam, non hoc poteſt niſi in virtute ſuperioris cauſæ, & ſic vſque ad primam cauſam, quæ ſi
immediatam cauſam ſibi neceſſariò mouet, vſque ad illam erit neceſsitas: ergo neceſſariò im-
pediet, & per conſequens non poteſt alia cauſa naturaliter cauſare. Qui & infra ſuper di-
ſtinct. 39. iſta breuius recitat ſub his verbis diſt. 2^{a}. Probatum eſt Deum eſſe intelligentem B
& volentem per contingentiam rerum, quia nulla contingentia poteſt eſſe in cauſatione
alicuius cauſæ reſpectu ſui effectus, niſi prima cauſa contingenter ſe habeat ad cauſam
proximam ſibi vel ad ſuum effectum: quod probabatur breuiter ex hoc, quod cauſa mouens
in quantum mouetur, ſi neceſſariò mouetur, neceſſariò mouet: quælibet igitur cauſa ſecunda,
quæ producit in quantum mouetur à prima, neceſſariò mouet proximam ſibi, vel producit ef-
fectum ſuum: Tota igitur ordinatio cauſarum vſque ad vltimum effectum neceſſariò produ-
cet; ſi habitudo primæ cauſæ ad ſibi proximam cauſam ſit neceſſaria: & hoc ſatis teſtatur illa
vulgata propoſitio prima de cauſis. Omnis cauſa primaria plus eſt influens ſupra cauſatum
ſuum, quàm cauſa vniuerſalis ſecunda, cum ſuo commento: ſicut ſecundum primi pleniùs
Stephanus. allegauit. Quare & Stephanus Epiſcopus Pariſienſis iuſtè damnauit & excommunicauit duos
articulos contrarios veritati præmiſſæ: Quorum primus dicit, quod in cauſis efficientibus cau-
ſa ſecunda habet actionem quam non accipit à prima cauſa: Secundus autem ponit, quod in C
cauſis efficientibus ceſſante prima, non ceſſat ſecunda ab operatione, dum tamen ſecunda o-
peretur ſecundũ naturã ſuam: Ter. verò art. non damnat ſimpliciter, ſed exponit, quod om-
nes ſcilicet motus voluntarij reducuntur in Motorem 1um error eſt, inquit, niſi intelligatur in
Motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiã,
non ſecundum deformitatem. Item per 22um. primi, Deus neceſſariò habet actum voluntatis
circa quemlibet actũ voluntatis creatæ, & non nolitionẽ, quia tunc non fieret, vt 10um. primi
docet; ergo volitionem; & per idem 10^{un}. illa de neceſſitate eſt efficax; Ergo neceſſe eſt, quod
ipſa efficiat quemlibet actum talem; imò dato huius oppoſito, voluntas Dei non eſſet effi-
cax, nec Deus omnipotens. Poſito namque quod Deus velit voluntatem creatam producere
ſuum actum, tunc ſi Deus nihil ibi agat, ſed ſola voluntas creata, ipſa poteſt libere ex ſe ſola
non producere ſuum actum, & per conſequens fruſtrari voluntatem diuinam, & eius omni-
potentiam ſimiliter mutilare; quia ſi Deus vult aliquid fieri, & illud non fit, Deus non poteſt D
facere quod hoc fiat: Nam ex oppoſito concluſionis cum maiori ſequitur oppoſitum mino-
ris, vt idem 10um. primi plenius deducebat. Et propter iſtas rationes tenet Iohannes Scotus i-
Scotus. ſtam concluſionem ſuper 2 ſent. diſt. 37. quæſtione ſecunda, quæ quærit Vtrum voluntas cre-
ata ſit totalis cauſa & immediata reſpectu ſui velle, ita quod Deus reſpectu illius non habeat
aliquam efficientiam immediatam, ſed tantum mediatam; & recitata opinione ponente par-
tem affirmatiuam, ſic ait, Contra iſtam opinionem arguitur dupliciter; Primò quia ex ipſa
ſequitur quod Deus non ſit naturaliter præſcius futurorum; Secundò, quod non ſit optimus.
Probatio primæ conſequentiæ, Quia Deus non habet ſcientiam de futuris contingentibus;
niſi quia certitudinaliter nouit determinationem voluntatis ſuæ reſpectu eorum, quæ volun-
tas eſt immutabilis & impotentialis; ſed ſi voluntas ſit totalis cauſa reſpectu ſui velle, quan-
tumcunque ponatur voluntas diuina determinata ad vnam partem eorum quæ dependent à
voluntate creata, poterit voluntas creata aliter velle, & ita non ſequitur certitudo ex cogni- E
tione determinationis voluntatis diuinæ. Probatio ſecundæ conſequentiæ, Quia quicquid
vult optimus, hoc fit: Sed ſi velit volitionem meam fore, & illa eſt in poteſtate voluntatis
meæ, vt totalis cauſæ contingenter ſe habentis ad illam, ipſa de ſe poteſt determinari ad vnam
partem vel ad aliam indifferenter; & ita poteſt non fieri illud ad quod voluntas diuina eam de-
terminat. Item ſi voluntas creata ſola efficeret ſuum actum, non omnes actiones nec res hu-
manæ per diuinam prouidentiam regerentur, contra vigeſimum ſeptimũ, triceſimũ, triceſi-
mum primum, & trigeſimum ſecundum capitula primi libri: Si enim Deus tales actiones
prouideat, hoc eſt, voluntariè, & voluntas ſua eſt efficax per decimum primi libri: Quare di-
uina voluntas efficit omnes huiuſmodi actiones? Item aliter multa eſſe poſſent cauſalia & for-
tuita

A tuita ſimpliciter,quia reſpectu cauſarum ſecundarum, & etiam primæ cauſæ vigeſimum no-
num primi. Quare & Dominus Stephanus Pariſienſis Epiſcopus iuſtè damnauit duos articu- *Stephanus.*
los erroneos; quorum primus dicebat, quod Humani actus non reguntur prouidentia diui-
na; Secundus verò ponebat quod aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ, &
quod falſum eſt omnia eſſe præordinata à prima cauſa, quia tunc euenirent ex neceſsitate. I-
tem ſi voluntas creata ſola poſſet producere ſuum actum, poſſet & ſola producere quandoq;
actum intenſiorem, & quandoque remiſsiorem, quare & poſſet ſola intendere ſuum actum,
& meritum ſuum bonum,contra quadrageſimum ſextum primi. Item ſi voluntas creata ſola
poſſet producere ſuum actum, poſſet & intellectus creatus ſimiliter, quare poſſet intelligere,
componere, & diuidere, diſcurrere,& multas || *veritates* cognoſcere ſine adiutorio intellectus || Virtutes
agentis, qui eſt Deus; quod eſt contra Philoſophos, ſicut ſextum primi plenius allegauit.
Quomodo namque homo ignorans ſcientias habitu ſimul & actu,per ſtudium ſuum ipſas ar-
B tificioſè quæreret,& ſimiliter inueniret, niſi dirigeretur ab aliquo ſciente in actu, eumque do-
cente? Non enim poteſt hoc fieri à fortuna vel caſu. Vnde & Auerroes ſuper de ſomno & *Auerroes.*
vigilia aſsignans cauſam cognitionis acquiſitæ in ſomno, ſic ait; Manifeſtum eſt quod iſtam
cognitionem quæ acquiritur in ſomno, non antecedit modus agens; vtrum autem præcedit
eam modus præparans, habet dubitationem; & cum iſta cognitio eſt acquiſita poſt ignoran-
tiam,& poſtquam erat in potentia,& ſine aliqua cognitione antecedenti, manifeſtum eſt,quod
eodem modo acquiritur,ſicut primę propoſitiones acquiruntur;& cùm ita ſit,neceſſe eſt,vt a-
gens eas ſit idem, & eiuſdem generis; quia omne quod exit de potentia in actum habet agens
quod eſt de genere illius rei, || *quod* exit de potentia in actum; Ergo neceſſe eſt vt faciens iſtam || quæ
cognitionem ſit intellectus in actu, & iſte dat principia vniuerſalia in rebus ſpeculatiuis, cu-
ius eſſe declaratum eſt in libro de Anima. Item Deus agit vera ſomnia in intellectu hominis
dormientis, & veram prophetiam in intellectu hominis vigilantis, vt docuit ſextum primi;
C Ergo Deus eſt intellectus agens cognitionem humanam, & non mediante corpore cæleſti, vt
quidam fingunt,ſed per ſe ipſū,ſicut multipliciter poſsit oſtendi. Sed gratia breuitatis tantum
adduco Stephanum Epiſcopum Pariſienſem, damnantem & excommunicantem quendam *Stephanus.*
articulum in hæc verba, quod Deus, vel intelligentia non infundit ſcientiam animæ humanæ
in ſomno,niſi mediante corpore cæleſti: Item intellectus humanus de ſe eſt potentialis, & in
potentia ad intelligendum; Ergo ad hoc, quod exeat in actum intelligendi, requirit neceſſa-
riò aliquod actuale quod moueat ipſum de hac potentia in hunc actum: Hoc non poteſt eſſe
corpus,nec aliquid corporale,nec aliquid quod non eſt intellectus, nec intellectus non in actu,
ſicut facile eſt oſtendere ſingula: Hoc ergo intellectus in actu; hoc igitur eſt intellectus om-
nem intellectionem noſtram agens. Et per hanc rationem oſtendit Ariſtoteles hanc conclu-
ſionem 3. de Anima 17. & poſt, & Auerroes ſuper illum locum ſimiliter, & ſuper 12um. Me-
taph 18. ſuper de ſomno & vigilia: Et Auicenna 5. de Anima 5. & 6. & Algazel 5. Phyſicæ
D ſuæ 1. & 6. Et eſt ſimiliter vnus articulus damnatus & excommunicatus à Stephano Pariſien-
ſi Epiſcopo in hæc verba; Quod intellectus agens non copulatur noſtro poſsibili; Iſti tamen
videntur aliqualiter diſcrepare: Nam Ariſtoteles & Auerroes volunt hunc intellectum agen-
tem eſſe Deum,vt patet cap. 6°. primi; Auicenna verò & Algazel volunt eum eſſe intelligen-
tiam infimam, vt patet locis nunc allegatis; & etiam 9. Metaphyſicæ Auicen. 3. & 5. Meta-
phyſ. Algazelis. Sed hoc eſt erroneum, ſi ſic intelligatur, quod illa intelligentia ſola ſine Deo
eſt agens principaliter intellectionem humanam,quia illa cùm ſit entitatis terminatæ & finitæ,
eſt neceſſariò ſimilis actiuitatis; quare tot poſſent eſſe homines, quod illa non ſufficeret age-
re intellectionem in omnibus illis ſimul, cùm tamen omnes intelligere ſimul poſſent. Item
cum mouens & motum debeant eſſe ſimul, vt docet Philoſophus 7. Phyſ. & in quotlibet locis
quantumcunque diſtantibus poſſunt homines intelligere ſimul in actu, & nulla talis Intelli-
gentia poteſt de ſe ſimul eſſe in quotlibet locis quantumcunque diſtantibus, cum ipſa de ſe ſit
E determinatæ entitatis; quare nulla talis intelligentia eſt intellectus agens. Ad idem poſſet ar-
gui per rationes ſumptas à motu, & per multas alias Philoſophicas & Theologicas rationes;
ſed ſufficiant iſtæ paucæ: Oportet igitur quod intellectus agens ſit actiuitatis infinitæ,immen-
ſus, illocalis, præſens vbique & immobilis omniquaque, & talis nulla finita intelligentia
poteſt eſſe, ſed tantum Deus omnifariè infinitus. Nec poteſt quis dicere quod intellectus a-
gens eſt neceſſarius intellectui poſsibili,vt intentiones materiales à materia abſtrahat, & denu-
det, eaſque quodammodo ei infundat, ſed ipſis iam habitis non indiget eius auxilio, ſed po-
teſt facere omnia per ſeipſum; quia rationes præmiſſæ concludunt, quod quando intellectus
poſsibilis eſt intelligens vel ſciens in potentia, ad hoc quod exeat in actum requirit neceſſariò
aliquem motorem in actu: Quare & Philoſophus 3. de Anima 18. ſic ait; Eſt intellectus hic

quidem talis in omnia fieri,ille verò in omnia facere,ſicut habitus quidam , ſicut lumen : quodam enim modo & lumen facit potentiâ exiſtentes colores actu colores; vbi tranſlatio,quam Auerroes exponit,ſic habet;Oportet vt in ea,ſcilicet Anima,ſit intellectus, qui eſt intellectus ſecundum quod efficitur omne,& intellectus, qui eſt intellectus ſecundum quod facit ipſum intelligere omne; & intellectus ſecundum quod intelligit omne , eſt quaſi aliquis habitus , qui eſt quaſi lux &c: vbi Auerroes ſuper hoc verbum, & Intellectus ſecundum quod intelligit &c.ita dicit; Intendit per iſtum intelligentiam agentem,& per hoc , quod dixit, intelligit omne, quaſi aliquis habitus,intendit quod facit omnem rem intellectam in potentia, intellectam in actu , poſtquam erat in potentia quaſi habitus in forma.Auicenna quoque 5. de Anima 5. dicit; Cauſa dandi formam intelligibilem non eſt niſi intelligentia in effectu, penes quam ſunt principia formarum intelligibiliū abſtractarum,cuius comparatio ad noſtras animas eſt, ſicut cōparatio ſolis ad viſus noſtros,quia ſicut Sol videtur per ſe in effectu,& videtur luce ipſius in effectu,quod non videbatur in effectu, ſic eſt diſpoſitio huius intelligentiæ quantū ad Animas noſtras;& poſt multa dicta de iſta materia 5.& *6*.in fine ſic ait, Poſsibile eſt ergo,vt alicuius hominis Anima eò quod eſt clara & cohærens principijs intelligibilibus , ita ſit inſpirata,vt accendatur ingenio ad recipiendū omnes||*quæſtiones* ab intelligētia agente,aut ſubitò aut penè ſubito, & firmiter impreſſas non probabiliter, ſed cum ordine qui comprehendit medios terminos; & hic eſt vnus modus prophetiæ qui omnibus virtutibus altior eſt, vnde congruè virtus ſancta vocatur,& eſt altior gradus inter virtutes humanas.Algazel etiam 5.Phyſicæ ſuæ, dicit quod Intelligentia agens eſt ſemper agens in animas noſtras inceſſanter; & capit.*6*.dicit, Clarificatur Anima in tantum, quòd coniungatur cum intelligentia agente, ſic vt infundatur ei ſcientia: Nullus enim eſt ſpeculator, qui non inveniat multa per ſe. Tranſit enim per mentem eius priùs concluſio , & deinde exercitatur ad cognoſcendum medium terminum , quaſi veniat in animam eius , & neſcit vnde;vel priùs percipit medium terminum, & deinde præſentatur ei concluſio,& omne contingens eget cauſa,ex qua contingit; quare anima eget intelligentia; hæc autem & conſimilia non eſt impoſsibile percipi.Quod cùm intellectum fuerit,tunc non eſt impoſsibile ſic peruenire vſque ad vltimum horum quæ intelliguntur & in longo tempore,vel in paruo : Ille autem cui reuelantur hæc omnia intellecta in tempore paruo ſine doctrina , dicitur Sapientiſsimus vel Propheta ; & hoc eſt magnificentia vel miraculum. Similem quoque ſententiam à Platonicis , ab Ariſtotele & Auerroe recitauit capitulum ſextum primi. Item ſecundum omnes iſtos Philoſophos,& ſecundum ipſam veritatem,ſicut lux corporalis viſionem efficit corporalem,ſic lux aliqua ſpiritualis ſpiritualem efficit viſionem;hæc autem lux eſt intellectus agens vel aliqua virtus eius. Hæc autem Ethnicorum ſententia Catholicorum Philoſophiæ concordat: Nam Sapientiæ 7°. De ipſa Sapientia increata ſcribitur iſto modo; Omnibus mobilibus mobilior eſt Sapientia ; attingit autem vbique propter ſuam munditiam: Vapor enim eſt virtutis Dei , & emanatio quædam eſt claritatis omnipotentis Dei ſincera ; Candor eſt enim lucis æternæ , & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & cùm ſit vna,omnia poteſt, & in ſe permanens omnia innouat ; & per notiones in animas ſanctas ſe transfert ;Amicos Dei & Prophetas conſtituit , neminem enim diligit Deus,niſi eum qui cum ſapientia inhabitat. Eſt enim hæc ſpecioſior ſole , & ſuper omnem diſpoſitionem ſtellarum luci comparata,prior inuenitur. Et Ioh.1.Deus lux eſt: Et Ioh.1.Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et Parabolarum 2.Dominus dat ſapientiam,& ex ore eius ſcientia & prudentia;& multa ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in Scriptura. Itē ſi homo iam habitis intentionibus denudatis poſſet ex ſe facere cætera,poſſet ex ſe per proprium ſtudiū, vel per Doctorem alium ſine Deo adinuenire plurimas veritates,cum tamen ille Auerroes ſuper 1. de Cœlo , commeut. 32. vbi oſtenditur motum circularem non habere contrarium,ita dicat ; Ego autem longo tempore feci moram, in quo non intellexi explanationem iſtius loci vltimam,ſed Deus induxit me ||*ad* veritatem. Robertus quoq; Lincol. Epiſcopus ſuper 1.Poſter. 1.ſic ait; Non ſolum illud voco doctrinam, quod ab ore Doctoris audimus,ſed ſcripturā in loco Doctoris accipio:& ſi verius dicamus,nec qui exterius ſonat , docet; nec litera Scripturę exterius viſa docet;ſed ſolum mouent hæc duo,& excitant:ſed verus Doctor eſt,qui interius mentē illuminat & veritatem oſtendit. Cui & clarè concordant teſtimonia multa præclara 38.primi præmiſſa. S.quoq; Tho.de Chriſt.religione,ſiue de fide,ſpe,& charitate 129.oſtenſo quomodo homo mouetur ad intelligēdum ab homine,quia ſcilicet propoſitum intelligibile , & quomodo ab Angelo , quoniam dupliciter , quia ſcilicet per Angelum proponitur homini obiectum,& quia lumen naturale hominis per lumen Angeli confortatur, ſubiungit ; Deus autem ad intelligendum hominē iuuat,non ſolum ex parte obiecti quod homini proponatur à Deo,aut per additionē luminis,ſed etiam per hoc,quod ipſum lumen naturale

[Margin notes: *Auerroes.* — ||concluſiones — *Sapientia.* — *Parab.* — ||in — A, B, C, D, E]

A turale hominis, quo intellectualis eſt à Deo; & per hoc etiam quod cum ipſe ſit veritas prima, à qua omnis alia veritas certitudinem habet, ſicut ſecundæ propoſitiones à primis in ſcientijs demonſtratis, nihil intellectui certum fieri poteſt, niſi virtute diuina, ſicut nec concluſiones ſunt certæ in ſcientijs, niſi ſecundum virtutem primorum principiorum. Beatus etiam Auguſtinus in toto libro ſuo de Magiſtro, hanc vnam concluſionem principaliter & ex intentione oſtendit, *Auguſtinus* quod in omni doctrina Deus tanquam ſummus Magiſter ſcientiam omnem docet: Vnde & 1. retract. 12. dicit ita; Scripſi liberum, cuius eſt titulus de Magiſtro, in quo diſputatur & quæritur, & inuenitur, Magiſtrum non eſſe qui docet hominem ſcientiam, niſi Deum; ſecundum illud quod in Euangelio ſcriptum eſt, Vnus eſt Magiſter veſter; & ſupra eiuſdem 4. dicit, propterea vera reſpondere de quibuſdam diſciplinis etiam imperitos earum quæ bene interrogantur, quia præſens eſt eis quando id capere poſſunt lumen rationis æternæ, vbi hæc immutabilia vera reſpiciunt. Etiam in ſententijs Proſperi cap. 382. prenotato de
B cognoſcendis creaturis quæ non videntur, Humana ||*anima* naturaliter diuinis, ex quibus pendet, connexa rationibus, cùm dicit melius hoc fieri quàm illud, ſi verū dicit, & videt quod dicit in illis ſupernis rationibus videt: Non enim cogitatione cerneret faciendū fuiſſe, niſi in his rationibus quibus facta ſunt omnia. Et 2. de lib. arb. c. 14. & poſt multis cap. oſtendit, vnā eſſe veritatem communem, qua omnia vera ſunt vera, & qua omnia vera cognita cognoſcuntur; Vnde 21. ſic ait; Hanc igitur veritatem, de qua iam diu loquimur, & in qua vna tam multa conſpicimus, excelſiorem putas eſſe quàm mens noſtra eſt. Et cap. 22. Hæc enim veritas oſtendit omnia bona quæ vera ſunt, quæ ſibi ſuo captu intelligentes homines, vel ſingula, vel plura eligunt quibus fruantur; ſed quemadmodum illi qui in luce ſolis eligunt, quod libenter aſpiciant, & eo aſpectu lætificantur; in quibus ſi qui fortè fuerint vegetioribus ſaniſque & fortiſsimis oculis præditi, nihil libentiùs quàm ipſum ſolem intuentur, qui etiam cætera quibus infirmiores oculi delectantur, illuſtrant; ſic fortis acies mentis & vegeta, cùm multa & vera & incom-

|| Anima præclara 38. primi premiſſa.

C mutabilia certa ratione conſpexerit, diriget in ipſam veritatem qua cuncta monſtrantur, eiq; inhærens tanquam obliuiſcitur cætera, & in illa omnibus ſimul fruitur. Idem 8. de Ciuit. Dei *Auguſtinus.* 8. dicit quod Philoſophi, quos cæteris non immeritò fama atque gloria prælatos videmus, lumen mentium eſſe dixerunt ad diſcendum omnia, eundem ipſum Deum à quo facta ſunt omnia. Et cap. 9. Quicunque igitur Philoſophi de Deo ſummo & vero iſta ſenſerunt, quod & rerum creatarum ſit effector, & lumen cognoſcendarum & bonum agendarum, & quod ab illo nobis ſit & principium naturæ & veritas doctrinæ, & fœlicitas vitæ, ſiue Platonici accommodatius nuncupentur, ſiue quodlibet aliud ſectæ ſuæ nomen imponant, ſiue Ionici, ſiue Italici propter Pythagoram & Pythagoreos, ſiue Atlantici Libyes, Ægyptij, Indi, Perſæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hiſpani, alijue reperiantur qui hoc viderunt & docuerunt, eos omnes cæteris anteponimus, eoſque nobis propinquiores fatemur. Et capit. 10. Hæc itaque cauſa eſt cur iſtos cæteris præferamus, quia cùm alij Philoſophi ingenia ſua, ſtudiaq; contriuerint in requirendis rerum cauſis, & quinam eſſet modus diſcendi, atque viuendi; Iſti, Deo cog-
D nito, reppererunt, vbi eſſet & cauſa cōſtitutæ vniuerſitatis & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ fœlicitatis: Siue ergo iſti Platonici, ſiue quicunque alij quarumlibet gentium Philoſophi de Deo iſta ſentiunt, nobiſcum ſentiunt. Idemque 5. Confeſſ. 6. ſic ait, Me iam docueras Deus meus miris & occultis modis, & propterea credo quod tu me docueris, quoniam verum eſt, nec quiſquam præter te alius Doctor eſt veri, vbicunq; & vndecunque claruerit. Item B. Greg. 7. Moral. 25. ſuper illud Iob 37. Nonne veſtimenta tua candida ſunt, cùm perflata *Gregorius.* fuerit terra Auſtro? per veſtimenta Auditores; per terram, cor ſeu mentem; per Auſtrum Spiritum Sanctum intelligens, ita dicit; Nequaquam ſibi Doctores tribuant, quod per exhortationem ſuam ad ſumma proficere Auditores vident; quia niſi Spiritus Sanctus eorum corda repleat, ad aures corporum vox docentium incaſſum ſonat: Formare enim vocem Magiſtri exterius poſſunt, ſed hanc imprimere interius non poſſunt: Neque enim qui plantat eſt
E aliquid, nec qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. B. quoq; Ambr. ſuper illud 1. ad Cor. 12. *Ambroſius.* Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu Sancto, ſic ait; Quicquid enim falſum eſt, ab homine eſt, & quicquid verum à quocunque dicitur, à ſancto dicitur Spiritu; Vnde & Ioan. 11. recitato dicto Caiphæ, ſcilicet, Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, *Iohannes.* & non tota gens pereat, ſubiungit; Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius prophetauit. Dicitq; Origines, ſicut allegatur in gloſſa, ſuper illud Exod. 4. Obſecro Domine, non ſum eloquens; Et infra; Ego ero in ore tuo. Eorum qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit; eorum qui loquuntur mendacium, falſum teſtimonium, ſcurrilitates, turpitudines, ſuſurronum quoque & detractorum, & eorum qui otioſa loquuntur, Diabolus aperit os. Tertij quoque Reg. 3. Offerente Domino Salomoni vt daret ei quodcunque voluerit *Reg.*

poſtulare, ipſoque ſapientiam poſtulante, & Domino eam dante, exemplo magnifico ſatis A
Eccleſiaſti- oſtenditur, quod omnis ſapientia à Domino Deo eſt. Eccleſiaſtici 1. quod & libri legales,
cus. ſapientiales & prophetales ſapiſsime & clariſsime conteſtantur. Non ſolum autem Sapi-
||Ars. entia ſpeculatiua ſiue politica datur à Domino, ſed & ||*Sapientia* manualis, quę ars me-
Exod. chanica nuncupatur; vnde Exod. 31. loquutus eſt Dominus ad Moſen dicens; Ecce vo-
caui ex nomine Beſaleel, & impleui eum ſpiritu Dei ſapientia & intelligentia, & ſcientia in
omni opere ad excogitandum ſabrè quicquid fieri poteſt ex auro, & argento, & ære, mar-
more, & gemmis, & diuerſitate lignorum, dedique ei ſocium Aholiab, & in corde eorum
omnis eruditi poſui ſapientiam, vt faciant cuncta quæ præcipi tibi, tabernaculum fœderis
& arcam teſtamenti &c. Nec etiam ſapientia ſolorum fidelium, ſed & infidelium à Domi-
Apoſtolus. no Deo datur; Vnde Apoſtolus ad Rom. 1. loquens ad literam de Philoſophis gentium,
ita dicit; Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis, Deus enim illis reuelauit; inuiſibilia e-
nim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quo- B
que eius virtus & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia cum cognouiſcent Deum, non ſi-
cut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, &
||Obſtina- ||*Obſcuratum* eſt cor eorum inſipiens; Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt: Ecce
tum. quod Deus ſuam illis notitiam reuelauit, pro qua & ſibi gratias agere debuerunt, quod ta-
men non debuerant facere, niſi ipſam accepiſſent ab eo, vt docet 31. primi. Dicenteſque ſe
eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Sed quare cum verum dixerunt? quia dixerunt ſe eſſe ſapien-
tes, & hoc à ſe, non ab illo fonte ſapientiæ, à quo omnis ſapientia velut quoddam flumen lu-
cidum deriuatur, qui & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos &
Matth. iniuſtos, Math. 5. Vnde Auguſtinus de Spiritu & Litera 7. Dicentes, inquit, ſe eſſe ſapien-
Auguſtinus. tes, quod non aliter intelligendum eſt, niſi hoc ipſum ſibi tribuentes, ſtulti facti ſunt: & ad
Beda. hoc idem facit autoritas venerabilis Bedæ contra Iulianum 13. huius ſecundi ſuperius re-
Eſaias. citata. Et Eſai 10. à Domino dicitur, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis regis Aſſur, C
& ſuper gloriam altitudinis oculorum eius: Dixit enim, In fortitudine manus meæ, ego fe-
ci, & in ſapientia mea intellexi. Quare & contra iſtud elationis venenum peſtiferum pa-
rauit Dominus antidotum ſalutare: Non glorietur, inquit, ſapiens in ſapientia ſua, &
non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis, ſed in
hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum Dominus qui facio
Ieremias. miſericordiam, iudicium & iuſticiam in terra, Ierem. 9. ac ſi diceret manifeſtè, quod nihil
horum facit ſibi homo ex ſeipſo, ſed hæc omnia omnibus ſecundum miſericordiam & iu-
Beda. dicium facit Deus. Et huic ſatis concordat autoritas venerabilis Bedæ contra Iulianum 13.
ſuperius memorata, aliaque eiuſdem ſupra eodem 7. dicit Iulianum dixiſſe blaſphemiam,
eo quod dixit animum hominis per ſe poſſe fieri ſapientem. Hoc autem totum autoritates
Exodus. vtriuſque teſtamenti concorditer atteſtantur. Vnde Exod. 4. dixit Dominus ad Moſen; D
Quis fecit os hominis? Gloſſa, exterius vel interius; aut quis fabricauit mutum? Gloſſa, in
re, vel in ſpiritu; & ſurdum, videntem & cæcum? nonne Ego? Perge igitur, & ego ero
tecum in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Et Math. 10. Nolite cogitare quomodo, aut
Matth. quid loquamini; Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; Non enim vos eſtis qui
loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis: & Ioh. 16. Cum ergo venerit ille
Ioannes. ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & 1. Ioh. 2. Vnctio docet vos de omnibus:
Pſalmus. & Pſal. 17. Diſciplina tua ipſa me docebit: & Pſal. 70. Deus docuiſti me a iuuentute mea: &
93. Qui docet hominem ſcientiam; Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua
Eſaias. docueris eum. Et Eſaiæ 48. Hæc dicit Dominus; Ego Deus tuus docens te vtilia, & guber-
nans te in via qua ambulas, quod & gloſſæ autoritatum iſtarum, & ceteræ expoſitiones Ca-
tholicæ clarè docent, quas ſilendo pertranſeo gratia breuiandi. Veruntamen ecce ad hæc
Apoſtolus. teſtimonium Apoſtoli docti à Domino, doctoriſque gentium ſatis clarum; Fiduciam, inquit,
talem habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, E
ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 2. ad Corinth. 3. Proculdubio ergo nec ſufficientes ſu-
mus intelligere, componere, ſyllogizare, aut ſcientiam vllam acquirere à nobis quaſi ex no-
bis, ſed in omnibus iſtis & ſingulis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui aperit aures ſurdorum,
& oculos cæcorum illuminat, qui ſcientiarum Dominus eſt, qui & docet hominem ſcienti-
am, diuidens ſingulis prout vult. Si igitur ſecundum præmiſſa Deus eſt neceſſario requiſitus
tanquam coeffector cuiuſlibet actus intellectus creati, ergo & cuiuſlibet actus voluntatis crea-
Auguſtinus. tæ, & cuiuſlibet operationis illius per ſimilem rationem: & per hanc rationem Auguſtinus,
Gregorius, Proſper & Bernardus eandem concluſionem oſtendunt. Beatus igitur Auguſti-
nus de prædeſtinatione ſanctorum 2. ſic ait; Quis non videat prius eſſe cogitare? Nullus
quippè

A quippè credit aliquid niſi prius cogitauerit eſſe credendum. Si igitur non ſimus idonei cogi-
tare aliquid quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, profectò non ſumus i-
donei credere aliquid quaſi ex nobiſmet ipſis, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipiamus,
ex Deo eſt. Quocirca nemo ſibi ſufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus
bonum, ſed in omni opere bono & incipiendo, & perficiendo ſufficientia noſtra ex Deo eſt.
Et idem argumentum facit Auguſtinus de bono Perſeuerantiæ 18. & de gratia & libero arbi-
trio 17. & alijs locis multis. Beatus quoque Gregorius 33. Moral. 22. ſuper illud Iob. 41. *Gregorius.*
Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? ſic ait: Si ſaltem dona bonorum operum virtute noſtra
bene cogitando preuenimus, vbi eſt quod rurſum per Paulum tam ſubtiliter dicitur; vbi om-
nis de ſe humanæ menti fiducia ab ipſa cordis radice ſucciditur, cum ait, Non quia ſufficien-
tes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Sanctus
etiam Proſper contra Caſsianum 6. recitat quartam definitionem Caſsiani ||*Dicentem*; vt ||Dicentis.
B autem euidentius clareat etiam per naturę bonum quod beneficio creatoris indultum eſt, non-
nunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen niſi a Deo dirigantur, ad con-
ſummationem virtutum peruenire non poſſunt, Apoſtolus teſtis eſt dicens; Velle enim adia-
cet mihi, perficere autem bonum non inuenio, cui è contrario dicit Proſper, falſo igitur ſecun-
dum hanc definitionem ante dixiſti, non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum
ex Deo eſſe principium, qui incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis. Sed
hoc nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe falſum, cui nequaquam inferri contraria debue-
runt, vt quod rectè profeſſus es ex gratia incipere, id poſtea confirmares per naturæ bonum,
& per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem beatus Apoſtolus, Velle enim adiacet
mihi, perficere bonum non inuenio; ſed idem dixit, Non quia idonei ſumus cogitare aliquid
à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; & idem dixit, Deus eſt enim qui o-
peratur in nobis & velle & operari pro bona voluntate; non ergo Apoſtolus ſibi contrarius
C eſt, ſed cum donatum nobis fuerit velle, non ſtatim inuenimus & facere, niſi petentibus, que-
rentibus, atque pulſantibus nobis, vt qui dedit deſiderium preſtet effectum: Vox iſta dicentis,
Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, vocati eſt etiam ſub gratia
conſtituti, qui delectatur quidem lege Dei ſecundum interiorem hominem, ſed videt aliam
legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati: &
quamuis acceperit ſcientiam rectè volendi, virtutem tamen in ſe non inuenit ea quæ optat
operandi, donec pro bona voluntate quam ſumſit, virtutum mereatur facultatem
inuenire quam quærit. Et infra 25. vult idem. Beatus quoque Bernardus de Gratia, & libero
arbitrio 22. ſic dicit, Hinc coadiutores Dei, cooperatores Spiritus Sancti, & promeritores
regni, nos eſſe præſumimus, quod per conſenſum voluntarium diuinæ voluntati coniungi-
mur. Quid igitur? Hoc ergo totum liberi arbitrij opus, hoc totum eius eſt meritum quod
conſentit? Eſt prorſus, non quidem quod vel ipſe conſenſus in quo omne meritum conſiſtit,
D ab ipſo ſit; cùm nec cogitare, quod minus eſt quàm conſentire, à nobis quaſi ex nobis ſuffi-
cientes ſimus. Verba ſunt non mea ſed Apoſtoli, qui omne quod boni poteſt eſſe f. cogita-
re, & velle, & perficere pro bona voluntate attribuit Deo, non ſuo arbitrio; Ergo Deus tria
hæc, bonum cogitare, velle, & perficere operatur in nobis; primum ſine nobis, ſecundum
nobiſcum, tertium per nos facit. Vnde & Eſaias 40. Ecce, inquit, gentes quaſi momentum
ſtateræ reputatæ ſunt ei: Super quod Gloſſa in comparatione eius, ſcilicet Dei, quod ſcilicet
momentum ex nihilo in vtramlibet partem inclinatur. Et Parab. 21. Sicut diuiſiones aqua- *Parabola.*
rum, ita cor Regis in manu Domini; quocunque voluerit inclinabit illud; omnis autem
creatura rationalis Rex dicitur, quia ratione ſe regit: Non enim poteſt hoc tantum intelligi
de corde magni Regis terreni, & non de corde parui ſubiecti, quoniam puſillum & magnum
ipſe fecit & æqualiter eſt illi cura de omnibus, Sapientiæ 6. Quare & ſinguli Dominum hu- *Sapientia.*
militer deprecamur, cum Pſalmiſta dicentes, Inclina cor meum Domine, in teſtimonia tua, *Pſalmus.*
E & non in auaritiam, Pſalmo 118. ſuper quod dicit Auguſtinus, Quid eſt inclinatum ad ali-
quid cor habere, niſi hoc velle? Quare & immediatè ante ſuper illum verſum priorem; De-
duc me in ſemita mandatorum tuorum, ſic ait; Diuinum auxilium, quo deducatur, inquit;
quia neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: Denique quia & ipſum velle
Deus operatur in omnibus, præparatur enim voluntas à Domino. Ad hoc etiam facit illud *Sapientia.*
Sapientiæ 11. Omnia in menſura, & numero & pondere diſpoſuiſti; cum || *expoſitione* Au- ||explica-
guſtini 4. ſuper Geneſin ad literam 5. capitulo 9°. & 46°. primi plenius recitata; Eſt, inquit, tione,
pondus voluntatis & amoris, ſed hoc pondus alio pondere rapitur; pondus ſine pondere
eſt, quo referuntur omnia vt quieſcant. Item ſi homo poſſet velle ex ſe ſolo, poſſet ſimiliter
ex ſe ſolo reſiſtere tentamento, contra 4. 5. & 6. huius ſecundi; Item ſi homo poſſet velle ex
ſe

ſe ſolo, poſſet ſic male velle, & cùm potentia rationalis poſsit in obiecta, poſſet ex ſe ſolo ſi- A
militer bene velle, & ſic ſine Dei auxilio ſolius liberi arbitrij viribus poſſet mereri, quod eſt
error Pelagij, ſicut ex ſuperioribus ſatis conſtat, poſſetque ex ſe ſolo ſe ad gratiam præpa-
rare, & aperire Deo, hominiue pulſanti, contra 37um. & 38um. capitula primi libri. Et li-
cet quis iam ſit in gratia conſtitutus, adhuc per quintum huius ſecundi ſine Dei auxilio non
poteſt reſiſtere tentamento, quare nec mereri. Nullus etiam, quantumlibet gratioſus, mere-
tur, niſi gratia cooperante, ſicut $40.^{um}$. primi docet, nec gratia operatur, niſi à Sancto Spi-
ritu dirigatur, per 42um. eiuſdem. Omnia quoque fidelium merita donantur à Deo, ſicut ſu-
perius eſt oſtenſum; Nullus ergo ex ſe ſolo ſine Deo poteſt bene velle; ergo nec velle omninò.
Nec poteſt quis fingere quod homo quantum eſt de ſe, & de potẽtia liberi arbitrij poſſet per
ſe in vtrumlibet oppoſitorum, in malũ ſcilicet & in bonum; ſed Deus non vult permittere eũ
benefacere ſine ipſo; quoniã ſic rediret error Pelag. Et Sap. 7. dicitur quod eſt amans bonum
|| nullum — actum, ſeu bonum qui || *nullum* vetat benefacere. Item nec Angelus, nec Adam ante lapſum B
potuit per ſe velle, vt docet decimum huius ſecundi, quare nec modo. Item ſi homo poſſet
Philoſophus. per ſe velle, poſſet & per ſe operari, & cùm ſecundum Philoſophum 2. Ethicorum, virtus
generetur ex operibus, poſſet per ſe acquirere ſibi virtutes, contra tertium primi, & contra
Auguſtinum & Bedam in libris ſuis contra Iulianum, vt ſextum huius ſecundi plenius allega-
uit; vbi volunt, quod omnis virtus, etiam infidelium, eſt à Deo. Item nulla creatura habet
liberum arbitrium potentius quàm habuit Ieſus Chriſtus, ſed ipſe non potuit per ſe velle, ip-
ſomet teſtante: Non poſſum, inquit, ego à meipſo facere quicquam; ſed ſicut audio, iudico,
& iudicium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui mi-
Ioannes. ſit me, Patris, Ioh. 5. Vnde Auguſtinus ſuper Iohannem lib. 2. Homilia 45. ſic ait, Prop-
Auguſtinus. ter perſonam Filij vnam ex duabus ſubſtantijs, diuina, humanaque conſtantem, aliquando
ſecundum id quod Deus eſt loquitur, vt eſt illud quod ait, Ego & Pater vnum ſumus; ali-
quando ſecundum id quod eſt homo, vt eſt illud, Quoniam Pater maior me eſt, ſecundum C
quod accepimus ab eo dictum; & hoc vnde nunc diſputo, Non poſſum à meipſo facere
quicquam, ſed ſicut audio, iudico, aliaſque potuit Chriſtus ſcienter voluiſſe contrarium vo-
luntati diuinæ, mortaliterque peccaſſe. Item, Pater facit omnia opera Filij, ergo & ipſemet
Filius ſecundum ſuam diuinitatem ſimiliter ipſa facit; Nam Iohan. 14. Chriſtus dicit, Pater
Auguſtinus in me manens ipſe facit opera: Dicitque Auguſtinus 1. ſuper Iohan. Hom. 20^{a}. Ambulauit
Filius Dei ſuper mare; caro ambulabat, & diuinitas gubernabat; quando ergo caro ambulabat
& diuinitas gubernabat, Pater abſens erat; ſi abſens erat, quomodo Filius ipſe dicit, Pater
autem in me manens facit opera ſua? Si ergo Pater in Filio manens facit opera ſua, ambulatio
illa carnis ſuper mare à Patre fiebat, per Filium fiebat; ergo illa ambulatio opus eſt Patris &
Filij inſeparabile; vtrumque ibi operantem video. Item oſtenſum eſt 46°. primi, quod illud
quod petitur à Domino, fit ab eo, ſed homo rectè petit à Deo, vt ipſemet homo velit, eligat,
& faciat ſemper bonum, nolit ſemper & fugiat omne malum, dicens cum Pſalmiſta, Inclina D
cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam, Pſalmo 118. & iterum, Domine deduc me
in iuſtitia tua, propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meam, Pſalmo 5. & He-
ſteræ 14. Da, inquit, mihi fiduciam Rex Deorum, & vniuerſæ Domine poteſtatis, tribue ſer-
monem compoſitum in ore meo in conſpectu Leonis, & transfer cor illius in odium hoſtis
noſtri, vt ipſe pereat, & cæteri, qui ei conſentiunt, cum multis ſimilibus creberrimè in Scrip-
tura; oratque ſancta Dei Eccleſia conſequenter; Omnipotens ſempiterne Deus, dirige actus
noſtros in beneplacito tuo, &c. & iterum, Fac nos amare quod præcipis. Orat etiam pro
inimicis, vt Deus voluntates eorum malas conuertat in bonas; & Sacerdos in Miſſa Corpus
Dominicum percepturus, Fac, inquit, me tuis ſemper obedire mandatis, &c. cum ſimilibus
ſuis multis. Item quicquid Deus promittit, facit; ſicut docebatur in 46°. primi, ſed Deus pro-
miſit hominibus voluntates & multa opera ſua futura, vt idem capitulum allegauit, & patet
Iſmaele, Iſaac, Samſone, Salomone, Ieremia, Iohanne Baptiſta, & Domino Ieſu Chriſto, & alijs E
multis valde; Vnde & Ezech 36. Auferam, inquit Dominus, cor lapideum de carne veſtra,
& dabo vobis cor carneum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præ-
ceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini. Hæc autem duo motiua ad-
ducit Auguſtinus ad hanc vnam concluſionem de Gratia & libero arbitrio 31. Item illud pro
quo gratiæ aguntur Deo, fit ab eo vt oſtenſum eſt 31°. primi. Sed quis tam ingratus vt pro
nullo actu voluntatis ſuæ, aut alterius agat gratias Domino Deo ſuo? Dicitur etiam 1. Eſdr.
Eſdras. 7. Benedictus Dominus Deus, qui dedit hoc in corde Regis, vt glorificaret domum Domini;
Deus ergo omnes omnium efficit voluntates. Ad hanc etiam concluſionem, & ſpecialiter de
malis actibus voluntatis faciunt multæ rationes & Autoritates adductæ 26. 31. 33. & 34°. pri-
mi.

A mi. Hanc eandem quæſtionem vtriuſque ſeries teſtamenti, & multiplex ſanctorum Autoritas clarè probat, & hoc vniuerſaliter de quacunque volutione bona vel mala; vnde Eſa. 26. Domine dabis pacem nobis; omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. Et infra 45. Ego Dominus, & non eſt alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum; ego Dominus faciens omnia hæc; quod & teſtatur planiſsimè textus & Gloſſa Eſaiæ. 10. ſuperius allegati. Item Ier. 10. Scio Domine, quod non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos: vbi Gloſſa, Erubeſcant, qui aiunt vnumquemque ſuo regi arbitrio: Non eſt enim hominis via eius, &c. Vnde Dauid, A Domino greſſus hominis dirigetur; Et *David.* Parabolarum 20. A Domino diriguntur greſſus viri: Gloſſa, Non à libertate arbitrij. Hinc *Parabola.* enim Eſaias dicit; Omnia enim opera noſtra operatus es nobis: & ſequitur conſequenter, *Eſaias.* Quis autem hominum poteſt intelligere viam ſuam? Super quod Gloſſa, verè quod fecit, à Deo habet, quia qualis futurus ſit, vel quamdiu victurus per ſe neſcit, ſed in Deo eſt. Et ſu-

B pra 16. Placuerint Domino viæ eius hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Et infra 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud. Et Pſalmo 104. Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos eius. Item Exod. 3. legitur, Dabo, inquit Dominus, gratiam populo huic coram *Exodus.* Aegyptijs: & infra 4. Ego indurabo cor eius, ſcilicet Pharaonis: & inferius 9°. Indurauitque Dominus cor Pharaonis, & non audiuit eos, ſicut loquutus eſt Dominus ad Moſen: & iterum, Idcirco autem poſui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra; & 14. Ego indurabo cor Aegyptiorum, vt perſequantur vos & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius. Hanc autem eandem concluſionem probat Apo- *Apoſtolus.* ſtolus per hanc eandem Scripturam ad Rom. 9. Non volentis, inquit, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei: Dicit enim Scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendā in te virtutem meam, &c. Item Ioſue 11. Non fuit ciuitas quæ ſe non traderet filijs Iſrael præter E-

C neum qui habitabat in Gabaon, omnes bellando cæpit, ſcilicet Ioſue; Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorū & pugnarent contra Iſrael, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, ſicut præceperat Dominus Moſi. Et 1. Eſdr. 6. Dominus conuerterat cor Regis Aſſur ad eos, vt manus eorum adiuuaret in opere domus Dei: & 7. Benedictus Dominus qui dedit hoc in corde Regis, vt glorificaret domū Domini. Et Nehem. 7. Deus autem dedit in corde meo, & congregaui optimates. Item 1. Reg. 10. Saul abijt in domū ſuam, *Regum.* & abijt cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda; ſed quomodo corda eorum tetigerat? niſi quia eis inſpirauit voluntatem. Et 2. Parab. 21. Ecce, inquit, Eſaias ad Ioram, Domi- *Parabola.* nus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs & vxoribus tuis, vniuerſaque ſubſtantia tua; & ſequitur, Suſcitauit ergo Dominus contra Ioram ſpiritum Philiſtinorum & Arabum, & aſcenderunt in terram Iuda, & vaſtauerunt eam, diripueruntque cunctam ſubſtantiam, quæ inuenta eſt in domo Regis, &c. Item Heſter. 14. Heſter orauit Dominū iſto modo; Transfer cor *Heſter.*

D illius, ſcilicet Aſſueri, in odium hoſtis noſtri, vt ipſe pereat: Et infra 15. Cumq; eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit, &c. conuertitq; Deus ſpiritū Regis in manſuetudinem, & feſtinus ac metuens exiluit de ſolio, &c. Item Ioh. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Et infra 3. Non poteſt homo accipere quicquā, niſi fuerit ei datum de cœlo, & Pater, qui miſit me, traxerit eum: Et 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum; & infra, Nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datū à Patre meo: & inferius 15. Sine me nihil poteſtis facere; Et ad Philipp. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate; & ad Rom. 1. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt: Et 1. ad Cor. 3. Neq; qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat Deus. Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis: & infra 4. Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Et inferius 12. Diuiſiones operationum ſunt; idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus;

E cum multis ſuis ſimilibus, tam in teſtamento veteri, quàm in nouo. B. etiam Aug. per Autoritates præmiſſas, & alias in varijs libris ſuis, ſed ſpecialiter in his quos contra Pelagianos conſcripſit, hanc eandem concluſionem feruenti ſpiritu elaboratiſsimè demonſtrauit: Vnde de Gratia & libero arbitrio 35. ſic ait; Certum eſt nos ſeruare mandata ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, vt tantum velimus, quantum ſufficit *Auguſtinus.* vt volendo faciamus; certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit vt velimus bonum: de quo dictum eſt, quod paulò ante poſui, quod voluntas præparatur à Domino: de quo dictum eſt, A Domino greſſus hominis dirigetur, & viam eius volet; de quo dictum eſt, Deus eſt qui operatur in nobis velle: Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſsimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in iuſtificationibus meis ambu-

Auguſtinus. ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Idem infra eodem 43. Scriptura A
diuina ſi diligentèr inſpiciatur, oſtendit non ſolas illas bonas hominum voluntates, quas ipſe
facit ex malis, & à ſe factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam; verumetiam
illas, quæ conſeruant ſæculi creaturas, ita eſſe in Dei poteſtate, vt eas quò voluerit, quando
voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibuſdam præſtanda, vel ad pœnas quibuſdam
ingerendas, ſicut ipſe iudicat occultiſsimo quidem iudicio, ſed ſine dubitatione iuſtiſsimo.
Nam inuenimus aliqua peccata etiam pœnas eſſe aliorum peccatorum, ſicut ſunt vaſa iræ
quæ perfecta dicit Apoſtolus in perditionem, ſicut eſt induratio Pharaonis, cuius & cauſa di-
citur, ad oſtendendam in illo virtutem Dei, ſicut eſt fuga Iſraelitarum à facie hoſtium de
ciuitate Hay. In animo enim factus eſt timor, vt fugerent, & hoc factum eſt, vt vindicare-
tur peccatum eo modo quo fuerat vindicandum. Vnde dicit Dominus ad Ieſum naue;
Non poterunt filij Iſrael ſubſiſtere à facie inimicorum ſuorum. Quid eſt, non poterunt ſub-
ſiſtere? quare non ſubſiſtebant per liberum arbitrium, ſed per timorem turbati voluntate fu- B
giebant, niſi quia Dominus dominatur & voluntatibus hominum, & quos in formidinem
Auguſtinus. conuertit iratus? Et idem oſtendit per illud Ioſue 11. quod ſuperius allegaui. Idem cap. 44.
Nunquid non ſua voluntate homo improbus filius Iemini, ſcilicet Semei, de quo 2. Reg. 16.
maledicebat Regi Dauidi? & tamen quid ait Dauid plenus vera, alta, & pia ſcientia? quid
ait illi qui maledicentem percutere voluit? Quid mihi, inquit, & vobis filij Zaruiæ? Dimitte
eum vt maledicat, quia Dominus dixit illi maledicere Dauidi; ſinite illum vt maledicat, quo-
niam dixit illi Deus, vt videat Deus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledi-
ctione eius in die iſto. Quomodo dixit Dominus huic homini maledicere Dauidi? Quis
**Enim.* * ſapiens, & intelliget: Non enin iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur, ſed quod De-
us eius voluntatem propriam vitio ſuo malam in hoc peccatum iudicio ſuo iuſto & occulto
inclinauit: ideo dictum eſt, Dixit ei Dominus. Nam ſi iubenti obtemperaſſet Deo, laudan-
dus potius quam puniendus eſſet, ſicut ex hoc peccato poſtea eſſe punitum nouimus. Nec C
cauſa tacita eſt cur ei Dominus iſto modo dixerit maledicere Dauidi, hoc eſt cor eius malum
miſerit, vel demiſerit; vt videat, inquit, Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bo-
Auguſtinus. na pro maledictione eius in die iſto. Et ſequitur capit. 45. Ecce quomodo probatur Deum
vti cordibus etiam malorum, ad laudem atque adjumentum bonorum: Sic vſus eſt Iuda tra-
dente Chriſtum; ſic vſus eſt Iudæis crucifigentibus Chriſtum: et quanta inde bona præſtitit
populis credituris? qui et ipſo Diabolo vtitur peſsimo, ſed optimè ad exercendam & pro-
bandam fidem & pietatem bonorum, non ſibi, qui omnia ſcit antequam fiant, ſed nobis,
quibus erat neceſſarium, vt eo modo ageretur nobiſcum. Nunquid non ſua voluntate Ab-
ſolon elegit conſilium quod ſibi oberat? & tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus eius
patrem orantem vt hoc fieret; propter quod Scriptura ait, Et Dominus mandauit diſsipa-
re conſilium Achitophelis bonum, vt inducat ſuper Abſolon omnia mala: Bonum conſili- D
um dixerat, quod ad tempus proderat cauſæ, quia pro ipſo erat contra patrem eius, contra
quem rebellauerat, vt eum poſſet opprimere, niſi Dominus conſilium diſsipaſſet, quod de-
derat Achitophel, agendo in corde Abſolon, vt tale repudiaret conſilium, & aliud quod ei
Auguſtinus. expediebat, eligeret. Et ſequitur cap. 46. Quis non iſta diuina iudicia contremiſcat, quibus
agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens tamen eis ſecundum
merita eorum? Roboam filius Solomonis repulit conſilium ſalubre ſeniorum, & verbis
coæuorum ſuorum potius acquieuit: vnde hoc niſi propria voluntate? ſed hinc ab eo receſ-
ſerunt decem tribus Iſrael, & alium Regem ſibi conſtituerunt Ieroboam, vt irati Dei volun-
tas fieret, quod etiam futurum eſſe prædixerat. Quid enim Scriptura dicit? Et non audiuit
Rex plebem, quoniam erat conuerſio à Domino, vt ſtatueret verbum ſuum quod loquutus
eſt in manu Achiæ Shilonitæ de Ieroboam filio Nabat: Nempe ſic factum eſt, & illud per
hominis voluntatem, vt tamen conuerſio eſſet à Domino. Legite libros Paral. & inuenietis
in ſecundo libro ſcriptum, Et ſuſcitauit Dominus ſpiritum ſuper Ioram, ſpiritum Philiſtino- E
rum & Arabum, qui finitimi erant Aethiopibus, & aſcenderunt in terram Iuda, & diſsipa-
runt eam, & cæperunt omnem ſubſtantiam quæ in domo Regis inuenta eſt. Hic oſtenditur
Deum ſuſcitare hoſtes eis terris vaſtandis, quas tali pœna iudicat dignas. Nunquid tamen
Philiſtæi, & Arabes in terram Iudæam diſsipandam ſine ſua venerunt, aut ſic venerunt ſua
voluntate, vt mendaciter ſcriptum ſit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum ſpiritum
ſuſcitauit? Imo vtrumque verum eſt, quia & ſua voluntate venerunt, & tamen ſpiritum eo-
rum Dominus ſuſcitauit: quod etiam ſic dici poteſt, & eorum ſpiritum Dominus ſuſcitauit,
& tamen cum ſua voluntate venerunt. Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam
Auguſtinus. motum voluntatis eorum, vt per eos agat quod ipſe agere voluerit. Et capit. 47. Quid eſt,
quod

A quod homo Dei dixit ad Amaſiam Regem, non veniat tecum exercitus Iſrael? non enim eſt
Dominus cum Iſrael, quoniam putaueris obtinere te in illis, in fugam conuertet Deus ante
inimicos. Quomodo eſt virtus Deo vel adjuuare, vel in fugam vertere? quomodo virtus Dei
alios juuat in bello, dando eis fiduciam, alios immiſſo timore vertit in fugam, niſi quæ in cœ-
lo & in terra omnia quæcunque voluit, fecit, etiam in cordibus hominum? Legimus quid
dixerit Ioas Rex Iſrael, mittens nuntium ad Amaſiam Regem volentem pugnare cum illo;
Nam poſt aliqua dixit, Nunc ſede in domo tua; quid prouocas in malum? & cades tu & Iu-
da tecum. Deinde Scriptura ſubjunxit, Et non audiuit Amaſias, quoniam a Deo erat vt
traderetur in malum, quoniam quæſierunt Deos Edom. Ecce Deus idolatriæ peccatum vo-
lens vindicare, hoc operabatur in ejus corde, cui vtique juſtè iraſcebatur, vt admonitionem
ſalubrem non audiret, ſed ea contempta iret in bellum, vbi cum ſuo exercitu caderet. Idem
oſtendit per ſeductionem Prophetæ à Domino, de quo Ezech. 14. & per Aſſuerum, de quo
B Heſteræ 15. ſicut ſuperius allegaui, & infra 48 ſic ait, Scriptum eſt & in Prouerbijs Salomo-
nis, Sicut impetus aquę, ſic cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, declinabit il-
lud. Et in Pſalmo 104. legitur dictum de Aegyptijs, quid eis fecerit Deus; Et conuertit
cor eorum, vt odiſſent populum eius, vt dolum facerent in ſeruos eius. In literis etiam A-
poſtolicis videte quæ ſcripta ſunt. In Epiſtola Pauli Apoſtoli ad Romanos, Propterea
tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum & in immunditiam. Item paulo poſt, ſicut non
probauerunt Domini habere notitiam, tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant
quę non conueniunt. Et ad Theſſalon. in Epiſt. 2. ait de quibuſdam, pro eo quod dile-
ctionem veritatis non receperunt vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris
vt credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt
falſitati: Et concludendo concluſionem principalem totius proceſſus, ſic ait; His & talibus
teſtimonijs diuinorum eloquiorum ſatis, quantum exiſtimo, manifeſtatur operari Deum in
C cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, ſiue ad bona
pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorum, aliquando aperto, aliquando occulto
judicio, ſemper autem juſto. Idem de correptione & gratia multis capitulis hanc eandem *Auguſtinus.*
concluſionem oſtendit, ſicut allegauit pro parte 10um hujus ſecundi. Vnde & cap. 49. dicit
de ipſa boni perſeuerantia, Noluit Deus ſanctos in viribus ſuis, ſed in ipſo gloriari, qui eis
non ſolum dat adjutorium, quale primo homini dedit, ſine quo non poſsint perſeuerare
ſi voluit, ſed operatur & velle, vt quoniam non perſeuerabunt niſi & poſsint & velint, perſe-
uerandi eis & poſsibilitas, & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantum quippe
ſpiritu ſancto accenditur voluntas eorum, vt ideo poſsint, quia volunt, ideo ſic velint, quia
Deus operatur vt velint. Et infra ejuſdem 70. dicit ita; Non eſt dubitandum, voluntati *Auguſtinus*
Dei, qui in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit, fecit, humanas voluntates non poſſe
reſiſtere, quo minus faciat ipſe quod vult; quoniam quidem de ipſis hominum voluntati-
D bus quod vult, facit: Niſi fortè, vt ex multis aliqua commemorem, quando Deus voluit
Sauli regnum dare, ſic erat in poteſtate Iſraelitarum ſubdere ſe memorato viro, ſiue non ſub-
dere, quod vtique in eorum erat poſitum voluntate, vt etiam Deo valerent reſiſtere; qui ta-
men hoc non fecit per ipſorum hominum voluntates, ſine dubio habens humanorum cor-
dium quo placet inclinandorum omnipotentiſsimam poteſtatem. Sic enim ſcriptum eſt, Et
dimiſit Samuel populum, & abijt vnuſquiſque in locum ſuum, & abijt Saul in domum ſuam
in Gabaa, & abierunt potentes, quorum tetigit Deus corda, cum Saule; & filij peſtilentes
dixerunt, ‖ *Num* ſaluabit nos hic? & inhonorauerunt eum, & non obtulerunt ei munera. ‖ Vnde
Nunquid aliquis dicturus eſt, non iuiſſe cum Saul quenquam eorum, quorum tetigit Deus
corda vt irent cum illo, aut iſſe aliquem peſtilentium, quorum vt hoc facerent, corda non te-
tigit? Item de Dauide, quem Dominus in regnum ſucceſſu proſperiore conſtituit, ita legitur;
Et ambulabat Dauid proficiens, & magnificabatur, & Dominus erat cum illo. Et cum hoc
E præmiſſum fuiſſet, paulo poſt dictum eſt; ‖ *Spiritus vero Domini induit Amaſai principem inter* ‖ Et Spiri-
triginta, & dixit, Tui ſumus Dauid, & tecum futuri, fili Ieſſe; Pax tibi, & pax adjutoribus tus induit
tuis, quia auxiliatus eſt tibi Deus; Nunquid poſſet ipſe aduerſari voluntati Dei, & non potius Semei prin-
eius facere voluntatẽ qui in eius corde operatus eſt per ſpiritũ ſuum quo indutus eſt, vt hoc pem 30.
vellet, diceret, & faceret? Item paulo poſt ait eadẽ Scriptura; Omnis hi viri bellatores ducen-
tes aciem, corde pacifico venerunt in Hebron, vt conſtituerent Dauid ſuper omnem Iſrael: ſua
voluntate vtiq; conſtituerunt regem Dauid, quis non videat? quis hoc neget? Non enim non
ex animo, aut non ex bona voluntate corde fecerunt pacifico, & tamen in eis egit, qui in cor-
dibus hominũ quod voluerit, operatur. Propter quod pręmiſit ſcriptura, Et ambulauit Dauid
proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cũ illo, ac per hoc Dominus om-
nipotens

nipotens qui erat cũ illo, adduxit iſtos vt eũ regẽ cõſtituerent: & quomodo adduxit? Nunquid corporalibus vinculis alligauit? Intus egit, corda tenuit, corda mouit, eoſq; voluntatibus eorũ quas ipſe in illis operatus eſt, traxit. Et ſequitur cap. proximo; Si ergo cũ voluerit reges in terra conſtituere, magis habet in poteſtate voluntates hominum, quàm ipſi ſuas, quis alius facit vt ſalubris ſit correptio, & fiat in correpti corde correctio, vt cæleſti conſtituatur in regno? Quid clarius, quid apertius poſſet dici? Ecce hic Auguſtinum velle expreſſè, quod nullus propria voluntate potuit iuiſſe cum Saule, niſi vt hoc faceret, Deus tetigiſſet cor eius; ergo eadem ratione nullus poteſt ſe vertere huc vel illuc, imò nec velle quicquam omninò, niſi ad hoc ipſum Deus tangat cor eius, & efficiat ipſum velle. Vnde & 4. contra Iulianum 16. Quid, inquit, iam vtuntur voluntatis arbitrio? niſi eo volente atque ſubueniente, à quo præparatur voluntas, velle non poſſunt. Idem de prædeſtinatione Sanctorum 28. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, vt per eos etiam impleatur quod manus eius & conſilium prędeſtinauit fieri: Fruſtra itaque etiam illud quod Regum & Paralip. Scriptura teſte probauimus, cùm Deus vult fieri, quod non niſi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari corda eorum vt hoc velint, eo ſcilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle, ad cauſam de qua diſſerimus, non pertinere dixerunt. Idem de bono perſeuerantiæ 37. Deus eſt qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: Nos ergo volumus, ſed Deus in nobis operatur & velle: Nos operamur, ſed Deus in nobis operatur etiam operari pro bona voluntate: Hoc nobis expedit & credere, & dicere, hoc eſt pium, hoc eſt verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſsio, & detur totum Deo. Hoc idem oſtendit B. Proſp. contra Caſsian. multis capitulis, vt patet aliqualiter ex ſuperius allegatis: Vnde & 8. c. recitat ab Epiſ. Afris Papæ Zozimo reſcribentibus in hunc modum; Præparatur voluntas à Domino, & vt boni agant aliquid, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda filiorum: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt; vt nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quoq; voluntatis humanæ ſingulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium. Idem in ſuis ſententijs capit. 312. prænotato, Nil poſſe hominem ſine Deo, recitat Aug. dicentem; Multa Deus facit in homine bona quæ nõ facit homo; nulla verò facit homo, quæ non Deus facit vt faciat homo. Item Bernardus de Gratia & libero arbitrio 23. Quid, inquit, noſtra verba aliud ſonant, quàm illud quod, neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? quod ſane non ideo dicit Apoſt. quaſi quis velle aut currere non poſsit in vanum, ſed quod is qui vult & currit, non in ſe, ſed in eo à quo accepit & velle & currere debeat gloriari: Denique ait, Quid habes quod non accepiſti? & idem oſtendit capit. 18. 22. & alijs. Item Doctor & Martyr glorioſiſsimus Cyprianus, epiſtola 13. ad Quirinum intitulata, De diſciplina Chriſtianę religionis capit. 4. tantum hanc vnam concluſionem oſtendit; In nullo nobis gloriandum, quando noſtrum nihil ſit: Et hoc per illud Ioh. 3. Nemo poteſt quicquam accipere, niſi datum illi fuerit de Cœlo: Et per illud Apoſtoli 1. ad Cor. 4. Quid habes, quod non accepiſti? Si ergo accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? & per multa alia loca Scripturæ. Item venerabilis Anſelmus de caſu Diaboli 1. & conſequenter oſtendit, quod illud dictum Apoſtoli dicitur tam Angelis quàm hominibus, & cuilibet creaturæ; & quòd nulla creatura poteſt ex ſe ſola quicquam habere, nec velle, nec peruelle. Vnde & capit. 7°. opponenti diſcipulo per hunc modum; In noſtra natura quæri poteſt, quoniam credimus nullum hominem poſſe habere bonam voluntatem, niſi dante Deo, malam verò ſemper habere poſſe, ſola permiſsione Dei, Cur Deus fecerit eam talẽ c. 8. Primo materialiter ſic reſpondet, nec voluntatem, nec conuerſionem voluntatis puto negari poſſe aliquid eſſe; Nametſi nõ ſunt ſubſtantiæ, non tamen probari poteſt eas non eſſe eſſentias, quoniam multæ ſunt eſſentiæ præter illam quæ propriè dicitur ſubſtãtia. Deniq; bona voluntas non magis eſt aliquid quàm voluntas mala: Nec enim magis eſt aliquid voluntas, quæ vult dare miſericorditer, quam illa quæ vult rapere violenter; & conſequenter oſtendit hanc concluſionẽ, quam concludendo in fine ſic ait; Nec igitur voluntas mala, nec praua voluntatis conuerſio eſt ipſum malũ quo Angelus vel homo fit malus, quod nihil eſſe dicimus; nec bona voluntas, aut bona voluntatis cõuerſio eſt ipſum bonum quo boni fiunt; Et per multa capitula conſequenter oſtẽdit, quod malum ſiue malitia pura non ſit res aliqua poſitiua, ſed pura priuatio; Et ca. 20. vt formaliter magis reſpondeat, oſtendit quod omnis actus voluntatis tripliciter ſit à Deo. Vno modo, quia Deus, non, cũ poſſet, prohibet, ſed permittit: Alio modo, quod poteſtas volendi, ſcilicet ipſa voluntas, quæ eſt potentia voluntaria, eſt à Deo: Tertio modo, quod ipſemet Deus vere per ſe coefficit omnem actum etiam malum ſecundum ſuam eſſentiã, quia ſic bonus eſt; non autem ſecundũ ſuã malitiam, ſed ſic tantum fit à voluntate iniuſta. Vnde ſic dicit, Quid mirum, ſi quemadmodum Deus dicitur inducere in tentationem, quando non liberet ab ea, ita fateamur

cum

Marginalia: A; *Auguſtinus*; B; *Proſper.*; C; *Bernardus.*; *Cyprianus.*; D; *Anſelmus.*; E

A eum dare malam voluntatem non prohibendo eam cum poteſt, præſertim cum poteſtas volendi quidlibet non niſi ab illo ſit? Ecce pro primo, & ſecundo, & addit pro tertio; cum Diabolus conuertit voluntatem ſuam ad quod non debuit, & ipſum velle, & ipſa conuerſio fuit aliquid; & tamen non niſi à Deo, & de Deo aliquid habuit; nec velle aliquid nec mouere potuit voluntatem, niſi illo permittente, qui facit omnes naturas ſubſtantiales & accidentales, vniuerſales & indiuiduas: In quantum enim voluntas & conuerſio ſiue motus voluntatis eſt aliquid, bonum eſt, & Dei eſt; in quantum vero juſtitia caret, ſine qua eſſe non debet, non ſimpliciter malum, ſed aliquid malum eſt, & quod malum eſt non Dei eſt, ſed voluntatis, ſiue mouentis voluntatem. Simplex quippe malum eſt iniuſtitia, quoniam non eſt aliud quam malum, quod nihil eſt; aliud verò malum eſt natura in qua eſt iniuſtitia, quoniam eſt aliquid, & aliud quam iniuſtitia, quæ malum eſt, & nihil eſt. Quare quod aliquid eſt, à Deo fit, & Dei eſt; quod vero nihil eſt, id eſt, malum ab iniuſto fit, & ejus eſt. Contra quæ ſtatim B opponit Diſcipulus in hæc verba; Quod quidem Deus rerum naturas omnium faciat, fatendum eſt; quod vero ſingulas actiones peruerſarum voluntatum, vt ipſum prauum motum voluntatis, quo ipſa mala voluntas ſe mouet, faciat, quid condecet? Et reſpondet, Nihil mirum, ſi dicimus Deum facere ſingulas actiones quæ fiunt mala voluntate, cum dicamus eum facere ſingulas ſubſtantias quæ fiunt || *iniuſta* voluntate & inhoneſta operatione. Et ||mala. ſequitur ſub nomine Diſcipuli conſequenter, Non habeo quid contradicam; quippe nec negare poſſum verè aliquid eſſe quamlibet actionem, nec fateri volo non fieri à Deo quod verè aliquam eſſentiam habet: nec iſta tua ratio in vllo accuſat Deum aut excuſat Diabolum, ſed omnino Deum excuſat, & Diabolum accuſat. Idem de Concor. 6. quæſito vtrum præ- *Anſelmus.* ſcientia ſiue ſcientia Dei ſit à rebus, aut è contra, & deſtructa prima parte, & per conſequens conſtructa ſecunda, objectoq; contra hanc ſententiam hoc modo; Si vero quæcunque ſunt, à ſcientia Dei ſumunt eſſentiam, Deus eſt factor & autor malorum operum; ergo non juſte C punit malos. Reſpondet in hęc verba; Hoc autem facilè ſolui poteſt, ſi prius cognoſcatur bonum, quod eſt iuſtitia verè aliquid eſſe; malum vero quod eſt iniuſtitia omni carere exiſtentia: Non eſt enim iniuſtitia qualitas, aut actio, aut alia eſſentia, ſed tantùm abſentia debitæ iuſtitiæ; omnis quippe qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam eſſentiam, à Deo eſt, à quo eſt omnis iuſtitia, & nulla iniuſtitia; facit ergo Deus omnia, quæ iuſta, ſiue iniuſta voluntate fiunt, id eſt bona opera & mala. In bonis quidē facit quod ſunt, & quod bona ſunt; in malis verò quod ſunt, ſed non quod mala ſunt: Nam omni rei eſſe iuſtam & bonam, eſt aliquid eſſe; nulli verò rei eſt eſſe aliquid, iniuſtam vel malam eſſe. Et infra eodem oſtendit, quod Deus dupliciter efficit omnem volitionem, actionem & motum; primò, quia Deus efficit omnem rem actiuam & paſsiuam & omnem earum potentiam; ſecundò, quia vera efficienter mouet & agit; vnde ſic dicit, Sicut Deus non facit iniuſtitiam, ita non facit aliquid iniuſtum eſſe, qui tamen facit omnes actiones, & omnes motus, quia ipſe facit res à quibus, D & ex quibus, & per quas, & in quibus fiunt, & nulla res habet poteſtatē volendi aut faciendi, niſi illo dante. Ecce pro 1. & ſequitur pro 2. Ipſum quoq; velle, quod aliquando iuſtū eſt, aliquando iniuſtū, nec eſt aliud quàm vti voluntate & poteſtate volendi, quas dat Deus in quantū eſt bonū, & eſt à Deo, quod tunc quidē quando eſt rectè, bonū & iuſtū eſt; quando verò non rectè, hoc ſolo quod non rectè eſt, malum eſt & iniuſtum. Eſt autem aliquid rectè eſſe, & hoc eſt à Deo: non eſſe verò rectè, non eſt aliquid, nec eſt à Deo. Sic itaque facit Deus in omnib voluntatibus & operibus || *bonis*, & quod eſſentialiter ſunt, & quod bona ſunt: in malis verò ||hominis. non quod mala ſunt, ſed tantum quod per eſſentiam ſunt. Et 8. capit. dicit idem, vbi ponit *Anſelmus.* modum alium faciendi, quo Deus dicitur facere mala, quia ſcilicet permittit, ſicut dicitur ho- *Anſelmus.* minem indurare cum non emollit, ac inducere in temptationem cum non liberat. Idem de conceptu virginali 4. dantur, inquit, quibuſdam actionibus nomina, quibus ſignificatur eas iniuſtè fieri, vt fornicatio & mendacium; ſed aliud intelligitur cum ipſa actio vel || *proloquutio*, || prolatio. E aliud cum vtrumque, iuſtè aut iniuſtè fiat, conſideretur. Denique omnis eſſentia eſt à Deo, à quo nihil eſt iniuſtum: & alijs locis multis ſæpiſsimè vult hoc idem. Item Williamus Altiſsi- *Altiſſiodorenſis.* odorenſis Epiſcopus ſuper 2. ſentent. quærit, Vtrum mala actio ſit à Deo operante & cooperante; & tenet quod ſit, quod probat autoritate & ſimiliter ratione. Primò autoritate Eſaiæ ſuperius allegata, Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? &c. Vnde concludit quod deſtructionis Iudæorum factæ per Senacherib fuit Deus actor principalis, & Senacherib inſtrumentalis, vt ſecuris vel virga. Secundò probat idem duplici ratione: pima eſt, quia paſsio Chriſti fuit bona, ergo proceſsit à cauſa bona; ergò à bona voluntate Dei, & non tantum à mala voluntate Iudæorum: ſecunda eſt, Aliquis fornicando generat ſanctum Prophetam; tunc hæc actio eſt cauſa boni, ergo ipſa eſt bona; & eſt mala, ergo actio mala in

quantum actio eſt, bona eſt, & a Deo eſt: & ſubiungit, quod concedimus dicentes, quod Deus eſt cauſa efficiens, formalis, & finalis malæ actionis, ſed non materialis: efficiens eius cauſa eſt, quia eſt eius principalis Actor. Sanctus quoque Thomas in quæſtionibus ſuis de malo, quæſtione 19. quærit, vtrum actio peccati ſit a Deo, & reſpondendo ſic ait, Dicendum quod apud Antiquos circa hoc erat duplex opinio: Quidā enim dixerunt antiquitus peccati actionē non eſſe à Deo, attendentes ad ipſam peccati deformitatē, quæ à Deo non eſt; Quidam vero dixerunt actionē peccati eſſe à Deo, attendētes ad ipſam eſſentiā actus, quam oportet ponere à Deo eſſe, duplici ratione: Primò quidē ratione cōmuni, quia cum ipſe Deus ſit ens per ſuam eſſentiam, quia ſua eſſentia eſt ſuum eſſe, oportet quod omne quod quocunque modo eſt, deriuetur ab ipſo; Nihil enim aliud eſt quod ſit ſuum eſſe, ſed omnia dicuntur entia per quandam participationem; omne autem quod per participationem dicitur tale, deriuatur ab eo quod eſt per eſſentiam tale, ſicut omnia ignita deriuantur ab eo quod eſt per eſſentiam ignis. Manifeſtum eſt autem quod actio peccati eſt quoddam ens, & in prædicamento entis poſitum; vnde neceſſe eſt dicere, quod ſit à Deo. Secundò autem idem patet ratione ſpeciali: Neceſſe eſt enim omnes motus ſecundarum cauſarum cauſari à primo mouente: Deus autem eſt primum mouens reſpectu omnium motuum & ſpiritualium & corporalium; vnde cum actus peccati ſit quidam motus liberi arbitrij, neceſſe eſt dicere quod actus peccati, in quantum eſt actus, ſit à Deo. Hoc idem & plane teſtatur Iohannes Scotus ſuper 1. ſentent. diſt. 41. ſicut 18° primi plenius recitatur. Ex præmiſſis, vt arbitror, ſatis claret, quod ad hoc quod voluntas creata efficiat ſuum actum quemcunque bonum vel malum, diuina coefficientia eſt neceſſario requiſita.

Thomas. | A | B

COROLLARIVM.

Corollarium quod quicquid effecerit voluntas creata, neceſse eſt vt & illud coefficiat increata; & quicquid operata fuerit voluntas Angelica, vel humana, neceſse eſt vt & illud cooperetur diuina; & quod omnem actum voluntatis creatæ totum efficit voluntas creata, & totum ſimiliter increata. C

VNde & elicitur facilè hoc poriſma, Quicquid || *effecerit* voluntas creata, neceſſe eſt vt & illud coefficiat increata; & quicquid operata fuerit voluntas Angelica vel humana, neceſſe eſt vt & illud cooperetur diuina; & quod omnem actum voluntatis creatæ totum efficit voluntas creata, & totum ſimiliter increata. Iſtud corollarium probat clariſsime nonum primi: poteſt quoque ex præmiſſis demonſtrari facillimè, ſicut & illud nonum fuerat demonſtratum. Nam ſi Deus neceſſario requiratur ad coefficiendum & cooperandum omnem actum voluntatis creatæ, & Deus nihil efficit aut operatur ad extra, imò nec hoc poteſt purè naturaliter aut ex ſola cognitione, voluntas eius increata & efficax eſt neceſſario requiſita. Quare & Propheta ſic ait, Inclina cor meum Deus in teſtimonia tua. Pſalmo 108. & infra eodem, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas. Vnde & Auguſtinus de perfectione iuſtitiæ 21. dicit. Orat homo vt præcepta Dei faciat, quæ vt fierent, nec iuberetur, ſi nihil ibi noſtra voluntas ageret, nec Deus oraretur, ſi ſola ſufficeret. Idem de correptione & gratia 7. Non ſe fallant, qui dicunt vt quid nobis prædicatur, atque præcipitur vt declinemus à malo, & faciamus bonum, ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis, ſed potius intelligant, ſi filij Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi, vt quod agendum eſt agant, & cùm congruit, illi à quo aguntur gratias agant: Aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant. Qui & in ſententijs Proſperi 310. recitatur hoc modo; Plus eſt proculdubio agi quàm regi: Qui enim regitur, aliquid agit, & ideo regitur vt rectè agat; qui autem agitur, agere ipſe aliquid vix intelligitur. Et tantum præſtat voluntatibus noſtris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apoſtolus dicere, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt: Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere poteſt, quam vt illi ſe commendet qui male agere non poteſt. Quare & Bernardus de Gratia & libero arbitrio 23. loquens de Gratia, ſcribit ita; Ipſa liberum excitat arbitrium; cum ſeminat cogitatum, ſanat; cum immutat affectum, roborat, vt producat ad actum; ſeruat, ne ſentiat defectum: ſic autem iſta cum libero arbitrio operatur, vt tantum in primo illud præueniat; in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præuenit, vt iam ſibi deinceps cooperetur; ita tamen quod à ſola gratia cæptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non ſigillatim, ſimul non viciſsim per ſingulos effectus operetur, non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt: totum quidem hoc, & totum illa, ſed vt totum in illa, ſic totum ex illa.

|| efficit. | *Propheta.* | *Auguſtinus.* | *Auguſtinus.* | *Proſper.* | D | E

CAP.

A

CAP. XXI.

Recitat ſex falſas reſponſiones; quarum Prima dicit, quod ideò
ſolum Deus dicitur facere omnem actum voluntatis creatæ,
quia facit omnem voluntatem creatam, quæ ſola verè & propriè
efficit ſuum actum. Secunda, quòd Deus ideo dicitur facere
actum bonum voluntatis creatæ, quia facit charitatem ſeu grati-
B *am effectricem illius. Tertia, quòd Deus conſeruat volunta-*
tem. Quarta, quòd Deus *facit obiectum & omnia mouentia*
voluntatem. Quinta, quòd permittit. Sexta, quòd Deus ef-
ficit propriè omnem actum bonum voluntatis, ſed penitus nullum
malum, & corrigit ipſas generaliter & coniunctim.

MVlti autem huic tam firmæ veritati & tam validis eius teſtimonijs non *Opiniones.*
audentes nec valentes omnino reſiſtere, ipſam ſaltem fumoſis quibuſ-
dam reſponſionibus conantur multipliciter obumbrare, dicentes De-
um non verè & propriè efficere actum voluntatis creatæ, ſed ſolum-
C modo tranſumptiuè. Primi namque dicunt, quod Deus ideo dicitur 1.
omnem actum creatæ voluntatis efficere, quia fecit omnem volun-
tatem creatam, quæ ſola verè & propriè efficit ſuum actum. Secun- 2.
di ponunt conſequenter cum iſtis, quòd Deus propterea dicitur fa-
cere omnem bonum actum voluntatis creatæ, quia facit charitatem ſeu gratiam, à qua cum
ſola voluntate creata efficitur bonus actus. Tertij || *aſſerunt*, Deum idcirco tantum facere 3. || ponunt.
omnem actum voluntatis creatæ, quia conſeruat omnem voluntatem creatam, quæ ſola effi-
cit propriè ſuum actum. Quarti, quia facit quodlibet obiectum mouens voluntatem creatam, 4.
& cætera requiſita. Quinti, quia permittit, cum poſſet liberè impedire. Sexti vero fingunt 5.
quod Deus efficit propriè omnem bonum actum voluntatis creatæ, ſed penitus nullum ma- 6.
lum. Pro prima opinione poteſt adduci Philoſophus 8. Phyſ. 32. & 33. & 4 de Cœlo 25.
vbi oſtendit quod generans ſeu faciens graue & leue mouet ea localiter, quia tribuit eis for-
mas quibus ſic mouentur. Ad idem videntur facere autoritates Anſelmi de caſu Diaboli 20.
D & de Concordia 6. ſuperius allegatæ. Præterea cum Deus ſit omnipotens, poteſt creare na- *Anſelmus.*
turam quæ per ſe ſufficiat ad mouendum, & ſimiliter ad agendum. Ponatur ergo quod faci-
at, & ceſſent omnes rationes ad contrariam partem factæ; ergo formaliter non concludunt:
& huic rationi licet ſatis irrationali multi pertinaciter innituntur. Pro ſecunda faciunt ea-
dem per locum à ſimili. Pro tertia, quia conſeruans eſt aliqua cauſa conſeruati, & quicquid
eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Pro quarta, quia obiectum mouens voluntatem aliquo mo-
do efficit eius actum, vt videtur ex 3. de Anima, capit. de mouente. Item Auguſtinus, ſuper *Auguſtinus.*
illud Pſalmi 104. Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in ſeruos
eius, ſic quærit; Nunquidnam intelligendum vel credendum, quod Deus cor hominum ad
facienda peccata conuertat? aut peccatum non eſt, vel paruum peccatum eſt odiſſe populum
Dei, & dolum facere in ſeruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo iſtorum tam grauium
E peccatorum Autor eſt Deus, qui nullius vel leuiſsimi peccati Autor credendus eſt? Quis ſapi-
ens, & intelliget hæc? & pro reſponſione ſubiungit; Nam ipſa eſt illa mirabilis Dei bonitas,
qua benè vtitur, etiam malis vel Angelis, vel hominibus. Cum enim ipſi [vitio] ſunt mali, il-
le de malo eorum bene facit: Non enim antequam odiſſent populum eius boni erant, ſed ma-
ligni & impij, tales erant qui facile incolis ſuis fœlicibus inuiderent. In eo ergo quod popu-
lum ſuum multiplicauit, hoc beneficio malos ad inuidendum conuertit: Inuidia enim eſt o-
dium fœlicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidentiam odiſſent populum
eius, & dolum facerent in ſeruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, ſed populo
ſuo benefaciendo cor illorum ſponte malum conuertit ad odium: Non enim rectum cor per-
uertit, ſed ſponte peruerſum ad odium populi, vt eo malo bene vteretur, conuertit, non illos

malos faciendo, ſed iſtis bona quibus mali facillimè poſſent inuidere, largiendo, quo illo- A
rum odio & ad exercitationem populi ſui, & ad gloriam, quæ nobis eſt vtilis nominis ſui,
quomodo ſit vſus, conſequentia docent, quæ in eius laude commemorantur. Pro quinta
Philoſophus. videtur illud Philoſophi 8. Phyſ. & 4. de Cœlo, vbi prius quod remouens impedimentum
aut prohibens mouet localiter elementa. Dicitque Auguſtinus Enchirid. 75. Non fit ali-
Auguſtinus. *Hugo.* quid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Quare & Hugo de
Lumbardus Sacramentis lib. 1. parte 4. cap. 2. & recitat Lumbardus 1. ſentent. diſt. 45. oſtendit quod
voluntas Dei, quinque vel ſex modis accipitur in Scriptura, ſcilicet pro ſuo beneplacito, ſiue
diſpoſitione, pro eius præceptione, prohibitione, conſilio, permiſsione, & operatione. Pro
Gen. ſexta videtur illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et idem vide-
Auguſtinus. tur probare Autoritas Auguſtini pro tertia opinione ſuperius allegata. Idem Hypognoſt. 29.
Per ſe homo lapſum facere potuit, quia voluit, ſed non ſic per ſe, id eſt per propriam volunta-
tem reſurgere valuit: ſatiſque multæ aliæ Autoritates ipſius, & multorum aliorum teſtantur, B
Hoſea. hominem per ſe poſſe peccare & cadere, ſed non mereri aut reſurgere ſine Deo. Vnde Ho-
Reſp. generalis. ſeæ 13. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo ex me auxilium tuum. Has autem reſponſio-
nes omnes & ſingulas redarguunt euidenter omnes rationes & Autoritates quamplurimæ ca-
pitulo proximo iam præmiſſæ, quæ nullo modo poſſunt admittere talem gloſſam. Item Au-
toritates Scripturæ & Doctorum accipiendæ ſunt ad intellectum communem, vt docet 45.
primi: ſed multæ Autoritates Scripturæ & Doctorum capitulo proximo allegatæ prætendunt
omnino quod Deus efficit propriè actum voluntatis creatæ. Corollaria quoque tertij ac quar-
ti primi libri has omnes reſponſiunculas corrigunt aut corrumpunt. Item ſi Deus efficeret a-
ctum voluntatis creatæ non propriè, ſed ſolummodo tranſumtiuè aliquo prædictorum mo-
dorum, cur tantum inaniter laboraſſet ſanctus Dauid, Solomon, Ieremias, Eſaias, Paulus &
Chriſtus, cæterique Autores veteris Teſtamenti & noui; beatus quoque Cyprianus, Augu-
ſtinus, Gregorius, Proſper, Anſelmus, Bernardus, Thomas & Iohannes, cæterique veteres C
& moderni tam ſtudioſè probando quod Deus efficit & operatur in nobis & velle & operari,
cum hoc nulli philoſopho, ſiue catholico fuerit dubium aut ignotum? Suffeciſſet enim dixiſ-
ſe, quod Deus omnia creauit aut fecit, & quando quæcunque res agit, non impedit ipſam a-
gere ſed permittit. Item nullus Philoſophus, vel Doctor catholicus, ſed tantum Pelagius, vel
Pelagianus exponit, gloſſat, aut intelligit præmiſſa philoſophica, vel Theologica aliquo præ-
dictorum modorum: quare quælibet talis reſponſio eſt ſuſpecta. Vnde Pelagius poſtquam
dixit, quod homo poteſt velle, & operari ex viribus liberi arbitrij per ſeipſum, ſicut proxi-
mum huius pandit, oppoſuit ſibi ipſi Autoritatem Apoſtolicam, & reſpondit, recitante Au-
guſtino 1. contra Pelagium & Cœleſtium de gratia Chriſti, & de peccato originali 9. hoc mo-
do: & quomodo, inquit, ſtabit illud Apoſtoli; Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle
& perficere? Deinde vt hanc oppoſitionem veluti ſolueret, quam videbat dogmati ſuo vehe-
|| conſequenter. menter eſſe contrariam, ||*ſecutus* adiunxit; Operatur in nobis velle quod bonum eſt, velle D
quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animalium
tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione
ſuccendit, dum reuelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, dum
nobis ſuadet omne quod bonum eſt. Multæ quoque reſponſiunculæ Pelagij ſimiles reci-
tantur 39. primi.

CAP. XXII.

Specialiter corrigit primam harum.

Reſponſio ſpecialis ad primam. ** primi.* ITem ſpecialiter contra primos, Nulla res facta à Deo poteſt per ſe exi- E
ſtere, nec aliam rem ſeruare in eſſe ſine eo, vt ſecundum * præmon-
ſtrauit; quare nec agere aut producere aliam rem in eſſe, vt capitulum
proximum arguebat. Item Corollaria tertij & quarti primi cum ratio-
nibus & Autoritatibus illa probantibus ſpecialiter hos refellunt. Item
tunc Deus non haberet ſcientiam præſentium nec etiam futurorum,
nec omnia per eius prouidentiam regerentur, multaque contingerent
à caſu & à fortuna, nec eſſet aliqua via ſumpta à motu efficax ad pro-
bandum primum Motorem communem: Poſſet enim cauſa ſecunda mouere, cauſa prima to-
taliter quieſcente, cum multis impoſsibilibus alijs & abſurdis ſicut capitulum proximum ple-
nius

A nius manifeſtat. Item tunc poſſet homo ex ſe ſolo aperire pulſanti ianuam cordis ſui, contra 38. primi. Item hoc eſt contra Autoritates Anſelmi de caſu Diaboli 20. & de Concor. 6. & 7. vbi oſtendit quod Deus tripliciter efficit omnem actum voluntatis creatæ, ſicut capitulum proximum allegauit. Adhuc autem & ſecundum ſimilem rationem Deus diceretur & eſſet factor & Autor peccati, contra Doctores: vnde & Auguſtinus de ſpiritu & litera 29. ſic *Auguſtinus.* ait; Vtique voluntate credimus de hac quæritur vnde ſit nobis. Si naturâ; quare non omnibus, cum ſit idem Deus omnium Creator? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire? Prius igitur illud dicamus, & videamus vtrum huic ſatisfaciat quæſtioni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis eſt, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt, & ideo nec iſtam voluntatem, qua credit Deo, dici poteſt habere quam non acceperit, quando quidem vocante Deo ſurgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum
B crearetur, accepit. Et cap. 31. Si autem reſpondetur cauendum eſſe, ne quiſquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, ſi in eo quod dicitur, quid habes quod non accepiſti? propterea etiam voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia de libero exiſtit arbitrio, quod cum crearemur, accepimus: Attendat & videat, non ideò tantum iſtam voluntatem diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio eſt quod nobis naturaliter concretum eſt, verumetiam quod viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus, ſiue extrinſecus per Angelicas exhortationes, ſiue intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali vt ei credat (Neque enim credere poteſt quodlibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat) profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos. Et ne fortè moueat quempiam quod dicit conſentire vel diſſentire eſſe proprię voluntatis, quaſi tantum
C ſit voluntatis propriæ & non Dei; Caueat, quæſo, quilibet, caueat; quia iſte fuit error Pelagij, vt 37. & 38. capitulis primi patet: quem & Auguſtinus per totum librum de prædeſtina- *Auguſtinus.* tione ſanctorum nititur extirpare. Vnde & 4. cap. loquens de Autoritate Apoſtoli in de ſpiritu & litera ſuperius memorata, ſcilicet, Quid habes quod non accepiſti? ſic ait; Quo præcipuo teſtimonio etiam ictus ipſe conuictus ſum, cum ſimiliter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona. Et accipit ibi fidem non pro habitu, ſed pro actu; addit, Neque enim fidem putabam Dei gratia præueniri, niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis; vt autem prædicato nobis Euangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium arbitrabar: Quem meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant, in quibus eſt illud quod commemoraſtis in libris veſtris, vbi expoſitio eſt quarundam propoſitionum ex epiſtola ad Romanos. Denique cum mea cuncta opuſcula retractarem, cuius operis iam duos libros ab-
D ſolueram, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine perueniſſem, ſic inde loquutus ſum, & eſt 1. Retract. 23. Item quod diſputans inquit, Quid elegerit in nondum nato, ſcilicet Iacobo? ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia quę ipſe daturus eſt, ſed fidem, ſcilicet actum; Vnde ſubiungit, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum eligeret, cui Spiritum Sanctum daret vt bona operando etiam vitam æternam conſequeretur. Proinde quod continuò dixi, Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus; Nuſquam dictum eſt, Deus qui credit omnia in omnibus. Ac deinde ſubiunxi, Quod enim credimus, noſtrum eſt; quod autem bonum operamur illius eſt, qui credentibus dat Spiritum Sanctum. Profecto non dicerem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrumque ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis: Non enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt, charitas cum fide
E à Deo. Et quod paulò poſt dixi, Noſtrum eſt credere & velle; ecce quod loquitur de actu fidei, Noſtrum eſt, inquit, credere & velle, ipſius autem dare credentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus noſtris. Verum eſt quidem, ſed eadem regula & vtrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. Ecce quod Auguſtinus in his duobus locis retractat, quod dixit ſuper epiſtolam ad Romanos, Credere & velle eſſe noſtrum; & certum eſt ipſum nequaquam tam inſani capitis tunc fuiſſe, quando ſcilicet poſt conuerſionem ſuam expoſuit illas propoſitiones epiſtolæ memoratæ, quod crederet, Credere & velle eſſe ſic noſtrum, vt anima rationalis, intellectus, & voluntas eſſet noſtra, ſeu noſter, & nobis ex nobis, ita quòd non à Deo, imò ſicut tam ſeries illius expoſitionis, quam retractationis perhibet, tunc

credebat intellectũ & voluntatẽ eſſe nobis à Deo creante, ſed actus illorum eſſe nobis ex ſolis A
nobis illos agentibus, ſine Deo vlterius coagẽte; & hoc eſt quod poſterius retractauit. Eſt ergo poſterior eius ſententia, quod Deus cum homine coefficiat propriè actus potentiarũ illarũ, & non tantum impropriè, quia ſcilicet potentias illas fecit. Vnde & infra eiuſdẽ 18. de prædeſt. ſanct. 6. tractans illud dictũ Apoſtoli; Quis enim te diſcernit? quid autẽ habes quod non accepiſti? ſic ait, In hac Apoſtoli intentione dona Dei naturalia ſuſpicari, ſiue ipſam totam perfectam naturam, qualis in prima conditione donata eſt, ſiue vitiatæ naturæ qualeſcunque reliquias, nimis quantum exiſtimo, abſurdum eſt: Nunquid enim per hæc dona, quæ omnibus ſunt cõmunia hominibus, diſcernuntur homines ab hominibus? Hic enim prius dixit, Quis enim te diſcernit? & deinde addidit, Quid autem habes quod non accepiſti? Poſſet quippe homo dicere inflatus aduerſus alterum, Diſcernit me fides mea, iuſtitia mea, vel ſi quid aliud. Qualibus occurrens cogitationibus bonus Doctor, Quid autem habes, inquit, quod non accepiſti? à quo niſi ab illo qui te diſcernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi? Ac per B
hoc quiſquam audet dicere, Habeo fidem ex meipſo; non ergo accepi? profectò contradicit apertiſsimæ veritati; non quia credere, vel non credere non eſt in arbitrio voluntatis humanæ, ſed in electis præparatur voluntas à Deo; ideo ad ipſam quoque fidem quæ in voluntate eſt pertinet; Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? & ſequitur cap. 7. Multi audiunt verbum veritatis; ſed alij credunt, alij contradicunt: volunt ergo iſti credere, nolunt illi. Sed cum in alijs præparetur, in alijs non præparetur voluntas à Domino, diſcernendum eſt vtique quid eueniat de miſericordia eius, quid de iudicio. Item Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 118. Manus tuæ fecerunt me &c. diſtinguens duplicem modum factionis hominis à Deo, ſic ait; Vtrum hoc ſecundum Adam dictum eſt, ex quo cum ſint omnes homines propagati, quis hominum, quando ille factus eſt, & ſe factum non poteſt dicere originis ſeminiſque ratione? An etiam ſecundum hoc rectè dici potuit, Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me, quod vnuſquiſque non ſine opere Dei etiam de parentibus || *ſit*, ipſo creante, C
illis generantibus, quoniam ſi operatoria Dei potentia rebus ſubtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino ſiue de mundi elementis, ſiue de genitoribus, ſiue de ſeminibus naſcitur, ſi ea non operetur Deus. Item tunc habens naturalia integra poſſet ex ſe ſolo, vel per Doctorem alium ſine Deo propriè coagente acquirere ſibi morales & intellectuales virtutes; cuius oppoſitum docet Auguſtinus 4. contra Iulianum multis capitulis, & Beda contra eundem Iulianum 13. ſicut erat ſuperius allegatum. Vnde & Beda ſatis expreſsè contra iſtam reſponſionem ſic dicit: Quod ergo dicit Iulianus multos Philoſophorum patientiam, caſtitatem, modeſtiam, aliaſque de naturæ bono habuiſſe virtutes, conſtat quod quicunque Philoſophorum Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam neſcierunt; hi nullam veram virtutem, nec veram ſapientiam vllam habere potuerunt: In quantum vero vel guſtum aliquem ſapientię cuiuſlibet, vel virtutis imaginem habebant, deſuper hoc totum acceperunt, non ſolum munere primæ conditionis, verumetiam quotidiana eius gratia qui creaturam ſuam nec deſerentem deſerens, dona ſua, prout ipſe iudicauerit, hominibus & magna magnis, & parua largitur par- D
uis. Ad illud autem quod pro iſta opinione adducitur, poteſt faciliter reſponderi, quod ille eſt vnus bonus & verus modus loquendi, apud quos fuerit conſuetus; ſed per hoc non probatur, quin formæ elementares moueant elementa: Certum eſt enim, quod corrupto generante, & impediens remouente, elementa mouentur; ergo ab aliquo motore, & non à generante, vel prohibens remouente, quia neutrum illorum eſt, & per conſequens nihil facit, cauſat, aut mouet; eſt igitur forma mouens. In omni quoque motu mouens & motum ſunt ſimul, vt docetur 7. Phyſ. 8. & poſt. & 2. de Anima 74. ſed neutrum prædictorum eſt ſimul cum elemento moto, quia omnino non eſt. Tunc etiam elementa mouentur naturaliter, ergo à natura: Ipſa enim, vt docetur 2. Phyſ. 3. eſt principium & cauſa mouendi & quieſcendi in quo primum eſt; & hæc eſt duplex, ſcilicet materia, & forma, vt ibi oſtenditur conſequenter: ſed materia prima non eſt principium motiuum localiter, vt nulli Philoſopho eſt ignotum, ergo forma elementi naturaliter ipſum mouet. Per idem quoque quod elementum quieſcit in loco ſuo naturali mouetur ad eum: ſed ibi quieſcit per formam ſuam. Maior etiam terra vel ignis deſcendit velocius vel aſcendit; ergo non tantum ab extrinſeco, ſed ab intrinſeca ſibi forma. Corpora quoque mixta mouentur ad motum elementi dominantis; ergo ipſum elementum dominans per ſe naturaliter habet motum. Ipſe etiam idem Philoſophus 4. Phyſ. tractans de vacuo 71. & poſt, ſupponit planiſsime, elementa moueri naturaliter ex ſeipſis: & ſimiliter 1. de Cœlo, vbi reprobat infinitum. Auerroes quoque ſuper loca prædicta vult idem: & ſuper 3. de Cœlo. 28. & ſuper 4. 22. oſtendit diffuſè quod in corporibus ſimplicibus, motor & motum non diſtinguntur in actu ab inuicem, & quod formæ eorum ſunt motores

Auguſtinus.

|| fit.

Reſponſio ad obiecta.

Philoſophus.

A motores eorum; & gloſſat ibi proceſſum Philoſophi in 7. Phyſicorum probantis quod nihil mouet ſe, ſed quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, iſto modo; Ariſtoteles, inquit, non intendebat per iſtum ſermonem quem ſcripſit in 7. Phyſicorum, niſi declarare quod nihil mouet ſe, ſcilicet ita quod motor ſit idem cum moto, & eodem modo, & ideo poſuit, quod quicquid quieſcit per quietem alterius, neceſſe eſt vt motus eius non ſit niſi ab altero, id eſt, neceſſe eſt, vt motor in eo differat eſſentia & definitione à moto, licet non differat in ſubiecto. Et ſimiliter poteſt gloſſari ſimilis proceſſus Philoſophi 8. Phyſicorum, & 4. de Cœlo ſuperius memoratus. Item ſi elementa non haberent ex ſe, ſed tantum à generante, vel impediens remouente, motum ſeu motionem || *localē*, eadem ratione nec aliquam aliam actionem: ergo nec ignis ex ſe combureret, vel luceret vtroque illorum corrupto, plurimumue remoto. Mirabilis quoque modus loquendi videtur, & à veritate nimis extraneus dicere, quod lucerna, ſeu candela ſocij mei, quæ illuminauit lucernam meam, ſeu candelam illuminantem ſtu- *Auer-* || totalem.

B dium meum, illuminat ſtudium meum cum camera ſua, forſitan nimis diſtet, muriſque lapideis includatur, vel prædicta eius lucerna forſitan extinguatur. Per ſimilem etiam rationem, quicquid nunc ſcribo Oxoniæ, ſcriberet pater meus Ciceſtriæ, quia genuit me ſcribentem, imò auus, & proauus, ac cæteri genitores, ipſi quoque primi parentes nunc facerent omnia facta noſtra. Illud autem Anſelmi non mouet, quia non dicit quod Deus illo modo tantum efficit actus noſtros, ſed illo modo || *tranſumtiue*, & alio proprio, ſicut capitulum proximum recitauit. Ad rationem dicendum, quod licet Deus ſit omnipotens, nihil tamen poteſt facere quod contradictionem includit, ſed ſicut contradictionem includit aliquam naturam eſſe ſine Deo per ſe, & propriè eam actualiter & ſpecialiter conſeruante, ſicut ſecundum primi docebat: ſic vel amplius contradictionem includit aliquam naturam agere, ſeu mouere ſine Deo per ſe & propriè actualiter & ſpecialiter coagente & ſimiliter commouente, ſicut tertium & quartum primi plenius || *oſtendebant*. Et ſic reſpondet ſanctus Thomas de potentia Dei || -tiue. *Reſponſio argumenti* || demonſtrabant.

C quæſtione 20. qua quęritur, Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, ad ſimile argumentum pro parte negatiua, quinto loco adductum: quandocunque inquit arguens, Deus aliquam naturam inſtituit, ex hoc ipſo dat ei omnia illa quæ ſunt de ratione illius naturæ. Similiter ex hoc ipſo quod facit hominem, det ei animam rationalem: ſed de ratione virtutis eſt quod ſit principium agendi, cum virtus ſit vltimum potentiæ quæ eſt principium agendi in aliud, ſecundum quod eſt aliud, vt dicitur in 5. Metaphyſ. ergo ex hoc ipſo, quod virtutes naturales rebus indidit, dedit eis quod operationes perficerent: non ergo oportet quod vlterius in rebus naturalibus operetur. Et poſt ſeptimo loco adducit aliud argumentum ſimile huic quinto, ad quorum primum ſic reſpondet; Ad quintum dicendum quod de ratione virtutis inferioris eſt, quod ſit aliquo modo operationis principium in ſuo ordine, id eſt, vt agat vt inſtrumentum ſuperioris virtutis: vnde excluſa ſuperiori virtute, inferior virtus operationem non habet. Et conſequenter ad aliud ſic reſpondet; Ad ſeptimum dicendum, quod vir- *Thomas.*

D tus naturalis, quæ eſt rebus naturalibus in ſua inſtitutione collata, ineſt eis vt quædam forma, habens eſſe ratum & firmum in natura; ſed id quod à Deo ſit in re naturali quo actualiter agat, eſt vt intentio ſola habens quoddam eſſe incompletum, per modum quo colores ſunt in aere, & virtus artis in inſtrumento artificis. Sicut igitur ſecuri per artem dari potuit acumen, vt eſſet forma in ea permanens, non autem dari ei potuit, quod vis artis eſſet in ea quaſi quædam forma in ea permanens, niſi haberet intellectum: ita rei naturali potuit conferri virtus propria, vt forma in ipſa permanens, non autem vis qua agit ad eſſe, vt inſtrumentum primæ cauſæ, niſi daretur ei quod eſſet vniuerſale eſſendi principium: nec iterum virtuti naturali conferri potuit vt moueret ſeipſam, nec vt conſeruaret ſe in eſſe. Vnde ſicut patet, quod inſtrumento artificis conferri non potuit, quod operaretur abſque motu artis; ita rei naturali conferri non potuit, quod operaretur abſque operatione diuina.

E

CAP

A

CAP. XXIII

Secundam corrigit.

SEcunda autem opinio poteſt reprobari per eadem, per quæ prima: Item
per locum à ſimili. Voluntas nuda non poteſt agere actum nudum
ſine Deo propriè coagente, ſicut ſuperius proximo docebatur; ergo
nec voluntas virtuoſa poteſt agere actum virtuoſum ſine Deo propriè
coagente. Item per 40. primi; Gratia ſeu charitas efficiet propriè bo-
num actum: & per 42. eiuſdem, non ſine Deo [propriè] coagente.
Item per 46. primi, Deus efficit propriè omne augmentum actus me- B
ritorij cuiuſcunque; ergo & totaliter omnem actum. Item per quin-
tum & octauum huius ſecundi, Nullus habens charitatem, ſeu gratiam quantamcunque po-
teſt per ſe reſiſtere tentationi alicui, nec perſeuerare finaliter vel ad tempus ſine Dei auxilio
ſpeciali, id eſt, ſine voluntate diuina efficaciter hoc agente, ſicut probant ſextum & 13. huius
ſecundi; quare nec actum elicere virtuoſum. Item ſi Deus faciat habitum charitatis, & tu ſo-
lus actum, cum actus ſit melior habitu, vt 22. primi, & 18. ſecundi plenius allegârunt, tu fa-
cis aliquid melius in teipſo, & teipſum ſimiliter meliorem, quam faciat Deus ipſe, quod eſt
Auguſtinus contra allegata 37. primi libri. Et per iſtud idem argumentum probat Auguſtinus eandem
concluſionem de Angelis 12. de ciuitate Dei 9. vbi probato quòd malæ voluntatis malorum
Angelorum nulla fuit cauſa efficiens, ſic adiungit, *Si* dixerimus nullam eſſe efficientem cau-
ſam etiam voluntatis bonæ, cauendum eſt, ne voluntas bona bonorum Angelorum non fa-
cta, ſed Deo coæterna eſſe credatur. Cum ergo ipſi facti ſint, quomodo illa non eſſe facta
dicetur? Porro quia facta eſt, vtrum cum ipſis facta eſt, an ſine illa fuerunt prius. Sed ſi cum C
ipſis, non dubium quod ab illo facta ſit à quo & ipſi. Si autem boni Angeli fuerunt prius ſi-
ne bona voluntate, eamque in ſe ipſi, Deo non cooperante, fecerunt; ergo meliores à ſeipſis
quàm ab illo facti ſunt. Abſit; aut ſi non potuerunt ſeipſos facere meliores, quam eos ille fe-
cerat, quo nemo melius quicquam facit, profectò & bonam voluntatem qua meliores eſſent,
niſi operante adiutorio Creatoris habere non poſſent: & cum id egit eorum voluntas bona, vt
non ad ſeipſos, qui minus erant, ſed ad illum qui ſummè eſt conuerterentur, eique adhæren-
tes magis eſſent, eiuſque participatione ſapienter beateque viuerent; quid aliud oſtenditur, ni-
ſi voluntatem quamlibet bonam inopem fuiſſe in ſolo deſiderio remanſuram, niſi ille qui bo-
nam naturam ex nihilo ſui capacem fecerat, ex ſeipſo faceret implendo meliorem, prius faci-
endo, excitando auidiorem? Confitendum eſt ergo cum debita laude Creatoris, non ad ſolos
ſanctos homines pertinere, verumetiam de ſanctis Angelis poſſe dici, quod charitas diffuſa ſit
in eis per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt eis. Item cum beatitudo finalis ſit actus, ſicut 18. D
huius ſecundi plenius allegauit, & quilibet beatus ſolus ſine Deo efficit totaliter ſuum actum,
quilibet beatus per ſe ſibi beatitudinem tribuit, beatificatque ſolus ſe; quod quanta abſurdita-
te dicatur, quis non videt? Tunc enim creatura rationalis haberet bonum optimum & maxi-
mum à ſe ſola; cum tamen dicat Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfe-
ctum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum: ſicque ratione beneficij accepti magis debe-
ret diligere ſe quàm Deum; maius enim beneficium recipit à ſe ſola. Nimis quoque irratio-
nabile videretur, quod deberem facere omnia opera mea finaliter propter Deum, & ipſe non
eſſet vltimus finis meus, nec mihi tribueret vltimum finem meum, nec ſuæ clementi iuſtitiæ
conueniret, quod facerem & paterer tot & tanta finaliter propter ipſum, & ipſe non redde-
ret mihi finalem mercedem, quæ eſt beatitudo, & fælicitas ſempiterna, ſed egomet redderem
Apocalypſ. eam mihi; cum & Apoc. vlt. ipſemet ſic dicat, Ecce venio citò & merces mea mecum eſt, red-
dere vnicuique ſecundum opera ſua. Huic autem & multa ſimilia occurrunt ſæpiſsimè in E
Scriptura. Si etiam ſola creatura rationalis faceret actum ſuum beatificum, hoc eſſet liberè
libertate contradictionis: Non enim neceſsitaretur a Deo, quia hoc eſſet per voluntatem ſu-
am, quæ per 10. primi, non poſſet eſſe non efficax; quare Deus efficeret illum actum, cuius
oppoſitum ponitur, nec neceſsitaretur ab aliqua re creata, vt per tertium huius ſecundi. *Si* er-
go ſic liberè facit beatificum actum ſuum, eadem ratione ſic liberè ipſum continuat: quare
& ſimiliter liberè poſſet eum omnino dimittere, vel ad tempus; ergo non eſſet finaliter confir-
mata, ergo nec beata: Beatitudinis namque finalis præclariſsima portio eſt ſecuritas æterna-
Auguſtinus. liter ſic eſſendi. Vnde beatus Auguſtinus 13. de Trinitate 7. loquens de finali beatitudine ita
dicit;

A dicit; Quicquid amabitur aderit, nec deſiderabitur quod non aderit; omne quod ibi ‖ *erit*, ‖ aderit,
bonum erit,& ſummum bonum Deus ipſe erit, & ſe amantibus præſtò ibi erit, & quod eſt omnino beatiſsimum, ita ſemper fore certum erit; Et idem oſtendit 11. de Ciuit. Dei 13. Aliterque beatus finaliter poſſet ſic liberè fieri miſer, & eſſe, contra 15. huius ſecundi, & contra omnes Doctores Catholicos. Imò ſecundum iſtud videtur, quod Deus non poſſet beatitudinem immediatè conferre, nec ſic beatificare quemcunque: Eſſe namque beatitudinis, eſt actum beatificum immediatè fieri à ſolo beato: ergo ſi fieret immediate à Deo, iam non eſſet beatificus, quod eſt damnatum, & excommunicatum à Stephano Pariſienſi Epiſcopo ſub his verbis, quod fælicitas non poteſt à Deo immitti immediatè. Item ſi quis accepta charitate ſeu gratia, poſſet per ſe producere bonum actum, poſſet & ſemper diſcernere ſe ab alio, qui ‖ *recepit* ‖ recipit
ſimilem gratiam, & actum ſimilem non producit, poſſetque talis perſeueranter bene volendo diſcernere ſe ab alio habente ſimilem gratiam, ſed caſuro, ſicut prædeſtinati à repro-
B bis diſcernuntur, quod eſt contra illud Apoſtoli 1. ad Cor. 4, Quis enim te diſcernit? quaſi diceret non tu, ſed Deus; vt patet per expoſitiones Auguſtini ſuperius allegatas capitulo proximo, & cap. 25. primi. Item ſi gratia gratis data à Deo ſolus homo efficiat bonum actum ſine Deo proprie coagente, cum per 43. primi gratia iuſtificans præcedat naturaliter contritionem, poſſet peccator adultus ſecundum legem currentem, infuſa ſibi huiuſmodi gratia, liberè conteri; ergo & non conteri; quare & iuſtificari ſine contritione quacunque, & ſine actu quolibet voluntatis, quod eſt contra teſtimonia multa catholica eodem capitulo allegata. Item dicit Apoſtolus ad Eph. 2. Gratiâ ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum eſt: non ex operibus, vt ne quis glorietur: Ipſius enim ſumus factura creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambularemus; ergo Deus efficit propriè opera noſtra bona. Nam per 10. primi præparatio voluntatis diuinæ inefficax eſſe non poteſt. Et ſi quis fingat, vt prius, quod pro tanto dicit Apoſtolus nos eſſe Dei facturam creatos in bonis operi-
C bus, quia Deus fecit nos, & creauit in nobis bonos habitus, ex quibus nos ſoli bona opera facimus; quomodo ergo Apoſtolus per hanc ſuam doctrinam & huic ſimilem in multis ſuis epiſtolis amputaret hominibus occaſionem ſuperbiendi, & materiam de proprijs viribus præſumendi, ac de meritis proprijs velut proprijs gloriandi, eoſque ad humilitatem & confidentiam in ſolo Deo, & ad gloriandum in ipſo ſolo ex agnitione impotentiæ propriæ, & diuini præſidij reuocaret? Hoc enim nimis inefficaciter faceret ſi ſic eſſet: quod tamen Apoſtolus principaliter intendebat, vt ſatis inſinuant eius verba, vt ne quis, inquit, glorietur. Et 1. ad Cor. 1. Non glorietur omnis caro in conſpectu eius: Ex ipſo enim eſtis vos in Chriſto Ieſu, vt *Apoſtolus.*
qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra eiuſdem 4. Quid autem habes quod non accepiſti? quid gloriaris quaſi non acceperis? Et 2. ad Cor. 3. Talem fiduciam per Chriſtum habemus ad Deum, non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: & ad Romanos 9. Non volentis nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei.
D Et ad Phil. 2. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere; ſeu alias operari pro bona voluntate; vbi Gloſſa, Cum metu, *Apoſtolus.* *Gloſſa.*
id eſt, cum humilitate, non ſuperbè: & ideo timendus eſt, quia non vos, ſed Deus operatur &c. pro bona voluntate, ſcilicet ſua, non pro meritis veſtris: Et ſequitur, & eſt Auguſtini de *Auguſtinus.*
bono perſeuerantię 37. Nos ergo volumus, ſed Deus operatur in nobis & velle; & nos operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari: Hoc nobis expedit & credere, & dicere, quia pium eſt & verum eſt, vt ſit humilis confeſsio, & totum detur Deo. Idem de prædeſtinatione ſanctorum 6. Hoc Apoſtoli teſtimonium ad reprimendam hominis inflationem dixit; Quid *Auguſtinus.*
enim habes, quod non accepiſti? Non ſiuit quenquam fidelium dicere, habeo quod non accepi. Reprimitur omnino his Apoſtolicis verbis tota huius reſponſionis elatio, & ponit duas falſas reſponſiones, ſeu expoſitiones huius dicti: Prima eſt, quod hoc ideo dicitur, quia homo non habet ex ſe fidem perfectam, habet tamen eius initium quo primo credit in Chriſtum.
E Sed hanc reſponſionem euacuat per hoc idem; & hic, inquit, reſpondetur, Quid habes, quod non accepiſti? &c. Ergo eadem ratione ſic poteſt per idem dictum euacuari reſponſio ſupradicta. Secunda eſt, quod hoc ideo poteſt dici de fide, quia homo accepit naturalia ſua a Deo, ex quibus credit. Sed contra ſic reſpondentes ſubiungit, Illud nihil ad id quod volunt valere intelligitur, ſi, cur hoc Apoſtolus dixerit, cogitetur: Agebat enim ne quis gloriaretur in homine, quoniam diſſentiones exortæ fuerant inter Corinthios Chriſtianos, ita vt vnus quidem diceret, Ego autem ſum Pauli alius quidem, ego Apollo, alius vero, Ego Cephæ: Et inde ventum eſt, vt diceret, Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes, & infirma, vt confundat fortia, & ignobilia & contemptibilia, & ea quæ non ſunt, tanquam ſint, vt ea quæ ſunt, euacuet, vt non glorietur coram eo omnis caro. ‖ *Hic* certè contra humanam ſuperbiam ſatis ‖ Hæc.

clara

clara Apoſtoli intentio, ne in homine quiſquam glorietur, ac per hoc, nec in ſeipſo. Deniq; A
cum dixiſſet, Non glorietur omnis caro coram eo, vt oſtenderet in quo debeat homo gloria-
ri, mox addidit; Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu &c. vt quemadmodum ſcriptum eſt,
Qui gloriatur, in Domino glorietur: & ſequitur, Videtiſne nihil agere Apoſtolum, niſi vt hu-
milietur homo, & exaltetur Deus ſolus, quandoquidem in eis qui plantantur & rigantur, nec
ipſum plantatorem & rigatorem dicit eſſe aliquid, ſed qui incrementum dat, Deum, quamuis
hoc ipſum quod ille plantat, hic rigat, non ipſis ſed Domino tribuat, dicens, vnicuique ſicut
dedit Dominus? Ego plantaui, Apollo rigauit. Hinc ergo in eadem intentione perſiſtens, ad
hoc venit vt diceret, Itaque nemo glorietur in homine. Idem de gratia & libero arbitrio 21.
Auguſtinus. Apoſtolus, cum dixiſſet, Gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei do-
num eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur, vidit, vtique putare poſſe homines hoc
ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, & rurſus
poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: mox itaque ad- B
didit, Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præpara-
uit Deus vt in illis ambularemus. Quid eſt hoc quod gratiam Dei commendans dixiſſet, Gra-
tiâ ſalui facti eſtis per fidem? Et cur hoc dixerit rationem reddens, Ipſius enim ſumus, inquit,
figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis? Quomodo ergo non ex operibus? ne
forte quis extollatur. Sed audi & intellige, non ex operibus dictum tanquam tuis ex teipſo
tibi exiſtentibus, ſed tanquam his in quibus te Deus finxit, id eſt, formauit, & creauit, non illa
creatione, qua homines facti ſumus, ſed ea de qua ille dicebat, qua vtique iam homo erat;
Cor mundum crea in me Deus. Aut ex Deo fingimur, id eſt formamur & creamur in operi-
bus bonis, quæ non pręparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Idem En-
chirid. 78. reddens cauſam quare dicit Apoſtolus ad Romanos 9. Non volentis, neque cur-
rentis, ſed miſerentis eſt Dei, ſic ait, Altiſsimo quippe ac ſaluberrimo ſacramento vniuerſa
faciens, atque vt ita dixerim, vultus ſanctarum Scripturarum bene intuens, id admonere inue-
nitur, vt, qui gloriatur, in Domino glorietur. Et idem oſtendit diffuſè de bono perſeuerantiæ C
multis capitulis verſus finem. Vnde & cap. 69. dicit, hoc prædicari debere, vt qui obedien-
Auguſtinus. ter hoc audit, non in homine, ac per hoc nec in ſeipſo, ſed in Domino glorietur. Idem de ſpi-
ritu & litera 32. ſed quia dici poteſt illa opera ſcilicet miraculoſa eſſe diuina; iuſtè autem viue-
re, ad noſtra opera pertinere; ſuſcepi oſtendere etiam hoc opus eſſe diuinum, & hoc egi in li-
bro iſto loquacius fortaſſe quam ſat eſt, ſed contra inimicos gratię Dei, etiam paruum mihi di-
xiſſe videor, nihilque tam multum dicere delectat, quàm vbi mihi & Scriptura eius plurimum
ſuffragatur, & illud agitur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur, & in omnibus gratias aga-
mus Domino Deo noſtro ſurſum cor habentes: vnde a patre luminum omne datum optimum
& omne donum perfectum eſt. Nam ſi ipſa eſt opus Dei, quia per nos non agitur, vel quia
illo donante nos agimus, nec illud opus eſt Dei, vt mons transferatur in mare, quia per fidem
hominum poſſe fieri Dominus dixit, & hoc ipſorum operi attribuit, dicens, Si habueritis in D
vobis fidem tanquam granum ſinapis, dicetis huic monti, Tollere, & mittere in mare, fiet:
& nihil impoſsibile erit vobis, certe vobis dixit non mihi aut patri; & tamen hoc nullo mo-
do facit homo, niſi illo donante & operante. Et infra in fine; Aliquid ergo eſt in abdito &
profundo iudiciorum Dei, vt etiam iuſtorum. Omne os obſtruatur in laude ſua, & non ape-
riatur niſi in laudem Dei, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos 3. Omne os obſtruatur, & ſubdi-
tus fiat omnis mundus Deo. Et infra, Vbi eſt gloriatio tua? excluſa eſt. Hoc idem ſentit Do-
Cyprianus. ctor & martyr glorioſiſsimus Cyprianus, epiſtola ſua 13. intitulata ad Quirinum, de diſcipli-
na Chriſtianæ Religionis capitulo 4. cuius capituli iſte eſt titulus; In nullo nobis gloriandum,
quando noſtrum nihil ſit: quod probat per totum illud capitulum, & per illud Apoſtoli ſæpè
dictum, Quid habes quod non accepiſti? &c. Et per multa alia loca Scripturæ. Et infra eiuſ-
dem 10. probat dilucidè, quod in ſolo Domino fidendum, & in ipſo gloriandum. Ex his au-
tem manifeſtè videtur intentionem Apoſtoli in doctrina ſua prætacta fuiſſe: ne dum bona na- E
turalia, vel bonos habitus qualeſcunque propriè fieri & donari à Deo, ſed etiam quoſlibet bo-
nos actus: vt ſic omnis materia extollendi de aliquo præmiſſorum à cordibus hominum pe-
nitus extirpetur, ipſos ad veram humilitatem in omnibus reuocaret, quod tamen minus effi-
caciter faceret, ſi habitus tantum haberet à Deo, & actus à ſe ſolo, cum per 22. primi actus
ſint habitus meliores. Item ſi filius miles, acceptis à patre naturalibus, ordine atque armis
ſtrenuè militaret, ſicque forſitan in ſuperbia erigeretur inflatus, quomodo in ipſo eradicare-
tur ſuperbia, & plantaretur humilitas, ſi ei ab aliquo diceretur, Non glorietur omnes miles
in conſpectu patris ſui; Ex ipſo enim eſt in militia, vt qui gloriatur, in patre ſuo glorietur; &,
Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? & re-
liqua

A liqua ſuperius memorata : Poſſet enim rationabiliter reſpondere dicendo, quare non debe-
rem de mea militia gloriari? Accepi quidem à patre meo naturalia mea, quia nullus generat
ſemetipſum; accepi & ordinem, quia nulli conceditur inſignire tali ordine ſemetipſum ; ac-
cepi & arma, quia ſimiliter & cæteri militum non naſcebar armatus, nec ſum faber armorum,
debitum tamen vſum iſtorum, qui omnibus præualet, non accepi ab alio, ſed habeo ex meip-
ſo; actus ſtrenuos militares non accepi ab alio, ſed habeo ex meipſo ; crebras victorias fama
celebri diuulgatas non accepi ab alio, ſed habeo ex meipſo : pro huiuſmodi igitur in meipſo
merito gloriabor, in alio autem nihil; ſic & de quolibet milite Ieſu Chriſti.

CAP. XXIV.

B

Corrigit tertiam.

TErtia verò fatuitas præmiſſarum poteſt refelli ſimiliter vt præmiſſæ. I-
tem ſi voluntas creata non poteſt per ſe ſubſiſtere, ſed neceſſariò indi-
get, vt Deus eam in eſſe conſeruet, multo minus poteſt actus eius per ſe
aut per ſolam voluntatem creatam ſubſiſtere, ſed neceſſariò indiget con-
ſeruatione diuina, quare & multò magis comproductione ſeu coactione
diuina: Si enim voluntas creata non poteſt ſine Deo ſeruare in eſſe a-
ctum ſuum iam in eſſe productum, quod eſt minus, nec poteſt ſine eo
actum quenquam in eſſe producere, quod eſt maius, vt ſæpius eſt argu-
tum. Ratio verò pro hac opinione adducta ſuperius tantum probat, quod Deus ideò dicitur
quodammodo tranſumptiuè efficere actum voluntatis creatæ, quia conſeruat voluntatem
C creatam ; ſed non probat, quin efficiat etiam propriè quemlibet talem actum.

CAP. XXV.

Quartam corrigit.

ADhuc autem quarta falſigraphia præmiſſa poteſt deſtrui vt priores. Hæc
quoque fuit ſpecialiter gloſſa Pelagij, ſicut patet ex 21, huius. Item
tunc Deus æqualiter faceret ſiue daret bene operanti circa quodcunq;
obiectum & non operanti, vel male operanti circa ſimile obiectum ſi-
bi ſimiliter præſentatum : quare & ipſi tenerentur æqualiter gratias a-
D gere Domino Deo ſuo ; ſicut poteſt haberi ex 31. primi ; ſicque Lu-
cifer, & Michael, Chain, & Abel, Linus & Petrus, imperfectus qui-
libet & perfectus, ad Dei dilectionem & gratiarum actionem æquali-
ter tenerentur, quod nullus gratus catholicus, aut vix ingratus hæreticus affirmare præſumet.
Primum argumentum hanc volens oſtendere ſoluitur, vt præcedens pro opinione proxima
præcedente. Autoritas etiam Auguſtini ſatis teſtatur, quod ille eſt vnus modus cauſandi, *Auguſtinus*
ſeu faciendi actum voluntatis, ſcilicet preſentare voluntati obiectum; ſed non dicit quod De-
us nullo alio modo efficit actum voluntatis creatæ; nec loquitur ibi vniuerſaliter de quocun-
que actu voluntatis creatæ, ſed ‖ *tantum* de malo, & illius negat Dominum eſſe Autorem, ‖tantum-
quod poteſt intelligi quantum ad deformitatem actus, non quantum ad eius ſubſtantiam, ſi- modo.
cut vult ipſemet Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 48. vbi inter multa teſtimonia ſacræ
Scripturæ, etiam per hunc eundem locum Pſalmi oſtendit Deum operari in cordibus homi-
E num omnem actum voluntatis bonum & malum iudicio ſuo occulto, ſed iuſto, ſicut viceſi-
mum huius ſecundi plenius allegauit. Hoc idem volunt Eſaias, Anſelmus, & articulus Pariſi-
enſis cum allegatis ca. 20. 19. & 18. huius 2. 26. & 34. 1. Aliter autē poteſt iſtud conuenienter
intelligi, quod Deus non conuertit cor Aegyptiorū, vt odirent populū eius, id eſt, non ſic con-
uertit vt cogeret eos pro vt ipſi eſſent excuſabiles, vel vt ipſe eſſet accuſabilis de peccato, cum
alijs intellectibus Autoritatum ſimilium 34. primi plenius declaratis. Vnde & Auguſtinus de *Auguſtinus.*
Gratia & libero arbitrio 48. oſtenſo per hunc locum Pſalmi cum alijs locis Scripturæ, quod
Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit,
ſiue ad bona, ſiue ad mala, quia hoc minus videtur de malis, poſſetque ex hoc forſitan videri
cuipiam, quod Deus eſſet iniquus ; oſtendit quod Deus hoc facit pro meritis hominum iudi-
cio

cio ſuo aliquando aperto, aliquando occulto, ſemper autem iuſto: Fixum enim, inquit, de- A
bet eſſe & immobile in corde veſtro, quia non eſt iniquitas apud Deum. Ac per hoc, quando legitis in libris veritatis à Deo ſeduci homines aut obtundi, aut obdurari corda eorum, nolite dubitare præceſsiſſe mala merita eorum, vt iuſtè iſta paterentur, ne incurratis in illud Prouerbium Salomonis, Inſipientia viri violat vias eius, Deum autem cauſatur in corde ſuo.

CAP. XXVI.

Quintam corrigit.

QVinto vero ſubterfugio præcludetur faciliter omnis via per eadem, quæ ambages cæteras præcluſerunt. Item iſtud plenè obſtruitur per B
33. primi libri. Item omnis malus actus voluntatis ſecundum ſubſtantiam actus & non ſecundum deformitatem eius fit à Deo, vt ſatis docetur 26. primi, & 18. 19. & 20. huius ſecundi, quod non poteſt intelligi de factione tantummodo permiſsiua, quia ſic efficit deformitatem quamlibet cuiuſcunque: intelligitur ergo de factione propriè & realiter effectiua. Item dicere Deum tradere homines in peccata, quæ etiam ſunt pœnæ præcedentium peccatorum tantummodo permiſsiuè, fuit error Iuliani hæretici Pelagiani, quem diffuſe redarguit Auguſtinus 5. contra Iulianum, ſicut 34. primi plenius allegauit. Ad illas verò Autoritates, quæ iſtam opinionem probare videntur, poteſt breuiter reſponderi, Quod bene probant, quod permiſsio eſt vnus modus tranſumptiuus & improprius faciendi; ſed non probant quod Deus tantum ſic impropriè, & nullo modo propriè efficit actus liberos voluntatis: cur autem Deus dicatur quoſdam actus voluntarios face- C
re, quoſdam vero permittere, cum tamen omnes propriè faciat, ſatis indicant 33. & 34. primi. Pro illa verò multiplici voluntate diuina, quam ponunt Hugo & Lumbardus, ſciendum quod vna res ſimplex quandoque nominum multiplicitatem admittit, vt patet de Deo, ſicut tertium primi allegauit ab Ariſtotele in De mundo. Multiplicitas vero nominationum eſt duplex: Aut enim multa nomina eandem rem ſignificant, aut idem nomen multas res, & hac prima adhuc eſt duplex; aut enim multa nomina eandem rem ſignificantia ſignificant illam omni eodem modo, & eadem ratione, & tunc ſunt ſynonoma; de quibus dicit Auerroes ſuper 1. Phyſicorum primo, Quod nomina ſynonoma non vſitantur in doctrina demonſtratiua; & idem vult ſuper 12. Metaphyſicorum 39. Aut ſignificant illam diuerſo modo, & ratione diuerſa; & tunc ſecundum Auerroem eodem 39. poſſunt vocati nomina diſpoſitiua, eo quod ſe habent, ſicut diſpoſitio & diſpoſitum, aut nomina attributalia, ſicut Theologis magis placet, cuiuſmodi ſunt potentia, clementia, ſapientia, & ſimilia dicta de Deo. Si autem D
idem nomen multas res ſignificet, hoc poteſt eſſe dupliciter: Aut enim hoc eſt æque primo mediantibus diuerſis modis & rationibus non relatis ad aliquod idem commune, & talia ſunt æquiuoca, vt patet expreſſe per Philoſophum in principio Prædicamentorum, & 4. Metaphyſ. 2. innuit illud idem, & de talibus nulla ars conſiderat, vt patet ibi per Auerroem: Aut hoc eſt non æque primo, nec modo aut rationibus omnino diuerſis, ſed primo & principaliter ſignificat aliquid vnum vno modo, & vna ratione principali & prima; ex conſequenti vero, denominatiue & tranſumptiue ſignificat alia alijs modis & rationibus, non tamen penitus alijs, ſed relatis ad primum; & talia dicuntur denominatiua, vt patet per Philoſophum in principio Prædicamentorum, ſeu principale & ſumptum, vt patet per eundem in Topic. & Auerroem ſuper 12. Metaphyſ. 39. & ſunt media inter æquiuoca & vniuoca, vt dicit Auer- *Auerroes.*
roes ſuper 4. Metaphyſ. 2. cuiuſmodi nomina ſunt ens vnum & ſimilia quę in ſcientijs vſitantur, vt patet 4. Metaphyſicorum 2. & 5. Metaphyſ. quaſi per totum. Vnde & Auerroes E
ſuper 5. Metaphyſ. 1. ſic ait; Intendit in hoc tractatu diſtinguere ſignificationes nominum conſiderandas in hac ſcientia; & omnia iſta nomina dicuntur ſecundum relationem ad vnum cum diuerſis modis; & ideo expoſitio iſtorum nominum, eſt pars iſtius ſcientiæ per ſe, quare & tota continentia huius quinti eſt iſta; ſcire quot modis nomen quodlibet dicitur; & quare, & quod eſt primum ad quod cætera referuntur, & quis ſit ordo illorum ad inuicem, & ad primum, ſicut tota eius ſeries manifeſtat. Philoſophus quoque 4. Metaphyſ. 2. ſic ait; Ens au- *Philoſophus.*
tem multis modis dicitur, ſed ad vnum, & vnam aliquam naturam, & non æquiuoce, ſed quemadmodum ſalubre omne ad ſanitatem, hoc quidem in conſeruatione, illud vero in actione, aliudque eſt ſignum ſanitatis, hoc quia illius eſt ſuſceptibile: vbi dicit Auerroes, quod

hæc

A hæc omnia attribuuntur eidem tanquam eidem fini; & infra diſtinguens ‖ *tres modos* quibus aliqua attribuuntur eidem, ſic ait; Intendebat per hoc declarare, quod ea quæ attribuuntur eidem fini, vt ſalubria vel ſana ſanitati, aut eidem agenti, vt medicinalia, ſeu medica medicinæ, aut eidem ſubiecto, ſicut nouem prædicamenta ſubſtantiæ. Prætermittit autem quartum modum, quo, ſcilicet, aliqua attribuuntur eidem formæ: Nam ſecundum quodlibet genus cauſæ fit huiuſmodi attributio tranſumptiua. Prætermiſit ſimiliter conuerſiones horum 4. modorum dictorum; quia non ſolum cauſata attribuuntur ſuis cauſis, ſed & cauſæ cauſatis. Nec ſolum fit huiuſmodi tranſumptio ſecundum aliquod genus cauſæ propriè dictę, ſed etiam ſecundum quamcunque connexionem, propinquitatem, comparationem, ſeu ſimilitudinem qualemcunque, non autem ſecundum contrarietatem aut impertinentiam vllo modo. Omnis namq; tranſumptio notificat vnum per aliud, vel aliquam pertinentiam aut ſimilitudinem inter illa. Vnde Philoſophus 6. Topicorum ſic ait; Tranſlatio facit notum quodammodo, *‖ tribus modis.*

B quod ſignatum eſt per ſimilitudinem: Omnes enim transferentes, ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt. Quapropter & ille floridus Tullius, vlt. nouæ ſuæ Rhetoricæ, agens de coloribus Rhetoricis, quoſdam alios modos attributionum huiuſmodi exprimit, & innuit multo plures: Huiuſmodi enim attributio, ſiue tranſumptio eſt quidam color Rhetoricus, quem 33. ibi ponit, quem & denominationem appellat, quam etiam ſic definit; Denominatio eſt quæ à rebus propinquis & finitimis contrahit orationem, qua poſsit intelligi res quæ non ſuo vocabulo ſit appellata, quam dicit aliquoties confici ab inuentore ad inuentum, aliquoties è contra: vt ſi quis Tarpeium Capitolinum aut capitolium nominet, aut Liberum vinum, aut Cererem frugem, vel è contra. Aliquoties verò Dominus vtens aliquo inſtrumento denominatur ab illo, imò & nominatur nomine inſtrumenti, vt Macedones ſariſſæ, velut ſi Anglici dicerentur arcus & ſagittæ. Aliquando autem factum à faciente, vt ſi quis bellum Martem vocet: aliquando vero è contra, vt ſi quis deſidioſam artem dicat, quia deſidio- *Tullius.*

C ſos facit, & frigus pigrum, quia pigros efficit. Aliquando autem fit talis denominatio contenti à continente, aliquando verò e contra. Iſte autem color eſt vna figura grammaticæ ſub tropo contenta, quę à Beda, Donato, Iſidoro, Hugone, & Grammaticis cæteris Metanomia, ſeu Methaomia vocatur, quod denominatio, ſeu tranſnominatio dicitur, qui & exprimunt hos prædictos & quoſdam alios eius modos. Tullius autem reliquas diuiſiones denominationum huiuſmodi relinquit conſuetudini poetarum, oratorum, & quotidiani ſermonis: & bene, quia quælibet ſcientia, lingua & patria in loquutionibus talibus, proprijs modis, tropis, figuris, coloribus, & ſchematibus ſuis gaudet. Hæc autem ideo parum latius quàm propoſitum exigat, proſequebar; quia ſacra Scriptura copioſiſsime talibus eſt reſperſa, nec iſtis incognitis poteſt ipſa cognoſci: Hæc enim ſenſum eius obſcurum clarificant, implicitum explicant, certificant dubium, & reſerant ſenſum clauſum, prout nullus ſciens figuras grammaticæ, & colores Rhetoricæ, ipſamque conſiderans, permittitur ignorare, ſicut & Auguſtinus libro lo-

D quutionum, & 4. de doctrina Chriſtiana, Beda, Caſsiodorus, & cæteri patres in diuerſis ſuis operibus plenius docuerunt. Vnde & omnes penè diſtinctiones nominum ſacræ Scripturæ, quas faciunt Mauricius, Nicolaus, & alij, non ſunt diſtinctiones purè æquiuocorum in ſua æquiuocata, ſed potius denominatiuorum in ſua denominata, ſiue tranſumptiuorum in ea ad quæ ſunt tranſumpta. Quare & omnes iſtæ diſtinctiones reducuntur ad ſecundum modum æquiuocationis, de quo dicit Philoſophus 1. Elenchorum; Alius autem tranſumptiue ſiue ex tranſumptione, quando ſoliti ſumus ſic dicere. Harum autem diſtinctionum hæc eſt perfecta ſcientia, ſcire quot modis quodlibet nomen dicitur, quod ſit ſignificatum eius primarium, quę ratio tranſumptionis ad cætera, quis ordo cæterorum in illo ordine ad inuicem & ad primum, ſicut de diſtinctionibus nominum 5. Metaphyſ. Ariſtotelis ſuperius dicebatur. Hæc ergo ad propoſitum applicando, dico quod voluntas diuina, ſicut & angelica & humana, primo & principaliter accipitur pro inſtrumento volendi, ſiue pro potentia volutiua: ſecundo

E accipitur pro habitu huius voluntatis, cuiuſmodi eſt charitas, quia ipſe ſimiliter eſt quodammodo inſtrumentum volendi, & quædam potentia volutiua, eo quod ſimul cum ipſa coefficit actum ſuum, vt quadrageſimum primi docet: tertio pro actu proprio & intrinſeco voluntatis primo modo dictæ, ſcilicet pro ipſa volutione, eo quod ab ipſa efficitur. Hæ autem tres voluntates in creaturis realiter diſtinguuntur; in Deo autem ſunt vnum & idem realiter ſua ſimplicisſima eſſentia Deus ipſe. Quarto loco accipitur diuina voluntas pro operatione eius extrinſeca, eo quod fit à tribus prioribus, vel à prima per duas ſequentes. Vnde Propheta Pſalmo 110. Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius: Cum enim ſit tantum vna voluntas in Domino, in omnes inquit voluntates eius, id eſt, in omnes effectus voluntatis illius; ſicut & Deus ipſe ſecundum Philoſophum in De mundo 12. cum ſit vnus, multino- *Propheta.* *Philoſophus.*

mius eſt, nominatus ab omnibus paſsionibus quas innouat ipſe, & hoc tam in abſtracto, A
quam in concreto. Dicitur enim nedum fulmineus, pluuialis, tonitrualis & huiuſmodi, verum & indefeſsi ignis motus, radix ponti, ſol, & luna, vt tertium primi plenius recitauit: ſic & lingua, tam in ſacra Scriptura, quàm in crebro modo loquendi accipitur pro ſermone formato per linguam: ſic etiam manus accipitur pro Scriptura. Et hæc exempla ponit Auguſtinus ad eandem concluſionem 3. de libero arbitrio, 30. & 14. contra Fauſtum, 2. & idem vult in || *quæſtionibus* Oroſij 18. exponens illud 1. ad Cor. 15. Caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt; id eſt opera carnis & ſanguinis: & ſuper illud Pſalmi 50. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum: Et infra; Libera me de ſanguinibus, vult hoc idem: Hæc enim omnia attribuuntur eidem agenti, vt Auerroes dixit ſupra. Quinto accipitur diuina voluntas pro eius ſigno: Signum enim & ſignatum ſæpius correſpondent. Sic ſecundum Philoſophum ſuperius allegatum vrina dicitur ſalubris vel ſana, quia ſignum; ſicque nomen & verbum in ſacra Scriptura frequenter accipitur pro re ſignificata per nomen & verbum; Vnde Pſalmus 39. B
Beatus vir cuius eſt nomen Domini [eius] ſpes eius. Et Parab. 18. Turris fortiſsima nomen Domini. Ier. 29. Suſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum iſtum. Et Amos 3. Non faciet Dominus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas: verbum inquit, id eſt, rem ſignificatam per verbum. Et Matth. 7. Qui audit verba mea, & facit ea, aſsimilabitur viro ſapienti. Et infra 24. Verba autem mea non tranſibunt. Sicque Chriſtus dicitur ſerpens & aries, quia ſignatus per ſerpentem Moſis, Num. 21. & per arietem Abrahæ, Geneſ. 22. Sic & Dan. 7. dicitur, Hæ beſtiæ magnę quatuor, quatuor regna ſunt, quæ conſurgent de terra. Et infra eiuſdem 8. Aries, quem vidiſti habere cornua, Rex Medorum eſt atque Perſarum; porro hircus caprarum Rex Græcorum eſt, & cornu grande quod erat inter oculos eius, ipſe eſt Rex primus &c. ſimilia. Hæc autem dicebantur propterea eſſe illa, quia fuerunt ſigna illorum. Signorum autem, vt dicit Philoſophus 2. Priorum penult. quoddam eſt *Icos*, & quoddam prodigium: Prodigium autem, vt dicit, eſt ſignum demonſtratiuum & neceſſarium, quod ideo ſcire facit; Dicitur enim prodigium quaſi C
pro digito habitum. Tale autem ſignum diuinæ voluntatis eſt duplex, ſcilicet eius operatio exterior 1. voluntas eius quarto modo dicta: Nam neceſſario ſequitur, ſi Deus aliquid operetur extrinſecus, quod hoc velit, ſicut 8. & 9. capitula primi docent. Permiſsio quoque Dei eſt huiuſmodi ſignum demonſtratiuum voluntatis illius, ſicut 33. primi probat: Iſtud tamen ſignum non eſt ita euidens ſicut primum. Primum enim eſt euidens omnibus, & in omnibus operibus liberis nedum Dei, ſed & creaturæ cuiuſlibet libere operantis; ſecundum autem non eſt euidens omnibus: Rationalis etiam creatura multa permittit fieri quæ non proprie vult nec facit; Deus autem non ſic propter actualitatem ſuæ voluntatis infinitiſsime infinitam, ſicut 22. primi docebat, & quia nulla creatura poteſt aliquid facere ſine ipſo coagente; quare & volente, ſicut 2. 3. & 4. 8. & 9. primi ſatis oſtendunt. Permiſsio itaque generaliter ſumpta eſt ſuperior ad velle & agere propriè. Quicunque namque voluntarie quicquam agit, permittit, & non è contra vniuerſaliter, quia non in creaturis, licet in Deo propter cauſas prædictas; D
Icos vero, vt dicit, eſt ſignum probabile: Quod enim vt in pluribus inquit, ſciunt ſic factum vel non factum, aut eſſe vel non eſſe, hoc eſt icos. Tale autem ſignum voluntatis tam increatæ quam creatę eſt triplex: ſcilicet præceptum, prohibitio, & conſilium: Quodlibet enim iſtorum eſt ſignum volutionis in quolibet qui hoc facit; non tamen demonſtratiuum, ſed probabile, & ideo poteſt fallere, & fallit quandoque. Vnde & Deus ipſe præcepit Abrahæ filium immolare; nec tamen hoc voluit, vt patet Gen. 22. & per 10. primi libri: nec poteſt quis fingere quod primo hoc voluit, & poſtea noluit propter immutabilitatem voluntatis diuinæ 23 primi probatam. Prohibuit etiam duobus cæcis illuminatis, ne quis ſciret, Matth. 9. & leproſo mundato, ne cuiquam diceret, Marc. 1. nec tamen hoc voluit, quia ipſi faciendo contrarium non peccabant, vt patet ibi per omnes catholicos expoſitores, dicentes dictos curatos dicta miracula diffamantes ideo non peccaſſe, quia intellexerunt Deum non ideo prohibuiſſe, quin vellet ſua opera prædicari, ſed vt hominibus daret formam, laudem hominum declinare. Conſuluit etiam adoleſcenti vt venderet quæ habebat, & ipſum veniens ſequeretur, E
Matth. 19. nec tamen hoc voluit, cum hoc non fecerit adoleſcens, vt patet per Matthæum adiuncto decimo primi libri. Quod autem iſta tria ſigna ſunt probabilia, fallacia ||*tamen* reſpectu voluntatis creatæ, nullus ignorat. Eſt & quarta ſpecies huius ſigni, ſcilicet icotis, reſpectu voluntatis creatæ, ſcilicet permiſsio: Eſt enim ſignum probabile quod creatura rationalis ſciens quempiam facere quippiam, & permittens cum poſsit libere impedire, hoc velit; veruntamen ſæpe fallit. Ex his igitur ſatis patet quod permiſsio, & cætera ſigna voluntatis diuinæ, licet dicantur impropriè modo prædicto Dei voluntas, non ſunt tamen increata & intrinſeca

|| concluſionibus.

Pſalmus. *Parab.* *Ieremias.* *Amos.* *Matth.* *Numeri.* *Gen.* *Daniel.*

|| tum

A trinſeca eius voluntas, ſed ſunt ſigna creata illius: & hæc eſt ſententia Hugonis & Lumbardi in locis ſuperius memoratis. Hæc autem ſigna creata non propriè & ſufficienter coefficiunt actum voluntatis creatæ, ſicut nec alicuius alterius creaturæ, ſed præter illa neceſſariò requiritur Deus ipſe qui per ſe propriè coefficiat illum actum, ſicut 3. & 4. primi, & 20. ſecundi docebant; & hoc per ſuam voluntatem & volutionem ſibi intrinſecam, increatam, vt patet per 8. & 9. primi, & per corollarium 20[i]. huius ſecundi. Quare & vbique, cum dico ſimpliciter voluntas Dei, intelligo eius volutionem actualem, actum ſcilicet & proprium, & intrinſecum voluntatis ipſius primo modo acceptę.

CAP. XXVII.

B

Sextam corrigit.

VLtima verò cauillatio prædictarum deſtruetur faciliter, per quæ priores aliæ ſunt deſtructæ. Item omnis actus malus ſecundum ſubſtantiam actus eſſentialiter eſt aliquid, ſicut bonus: Actus enim fornicationis non minus eſt aliquid, quam actus licitus coniugalis, ſicut euidenter oſtendunt argumenta per ſe loquentia, & gradientia ſuper terram. Vnde & Anſelmus de casu Diaboli 8. oſtendens eandem concluſionem, ſic ait; Denique bona voluntas non magis eſt aliquid, quàm mala voluntas: Nec enim magis eſt aliquid voluntas quæ vult dare miſericorditer, quàm illa quæ vult rapere violenter. Omnis ergo actus malus ſecundum ſubſtantiam actus æqualiter efficitur ſicut bonus, quare & æqualiter habet cauſam efficientem, quæ neceſſariò coefficientia Dei eget. Deus ergo vere & proprie efficit quemlibet actum malum, ſecundum ſubſtantiam ſeu eſſentiam puram actus, ſi-
C cut 20. & 25. huius ſecundi plenius ſuadebant. Item Williamus Altiſsiodorenſis ſuper 2. ſentent. quærit vtrum mala actio fiat à Deo operante & cooperante, & recitat tres opiniones; quarum Prima dicit quod omnis actio mala eſt tantum ab homine, vel à Diabolo: Secunda ponit, quod omnis actio mala eſt à Deo, eo quod ſolummodo Deus dat potentiam ad illam exercendam; Tertia verò tenet, quod omnis actio mala, in quantum actio eſt, bona eſt, & à Deo; quam & reprobatis alijs ipſe tenet, ſicut viceſimum huius ſecundi plenius allegauit. Autoritas vero Geneſeos in contrarium allegata, non vult, quod cuncta quæ Deus fecerat, erant valde bona moraliter. Quomodo namque inanimata, * vel irrationalia erant bona moraliter, cum non ſint capacia bonitatis moralis? Cuncta tamen quæ Deus fecerat, erant naturaliter valde bona, ſic ſunt & actus mali quantum ad ſuam ſubſtantiam ſiue eſſentiam quam facit Deus, non quantum ad malitiam, quæ per 26. primi nihil eſt, & ideo nec facta proprie ab homine, nec à Deo; improprie tantum ab homine. Ad primam autoritatem Au-
D guſtini reſpondet 25. huius: ad ſecundam verò & alias tales poteſt reſponderi per idem, & per triceſimum quartum primi.

Anſelmus.

Altiſsiodorenſis.

*vel incapacia.

CAP. XXVIII.

Obijcit contra viceſimum & reſpondet.

OBijcitur etiam contra capitulum viceſimum iſto modo. Si Deus neceſſariò requiratur ad agendum propriè quemlibet actum voluntatis creatæ, cum Deum agere non ſit in poteſtate voluntatis creatæ, nullus actus eſſet in poteſtate illius, ergo nec liber, nec ipſa eſſet Domina ſuorum
E actuum liberorum: cum tamen dicat Philoſophus 3. Eth. 13. quod [noſtrarum]operationum à principio vſque ad finem domini ſumus, & ſententiam ſimilem alibi multis locis. Et hoc idem in prima inſtitutione hominum videtur etiam Dominus atteſtari: Nam Geneſeos quarto legitur Dominum dixiſſe ad Cain, Nonne ſi bene egeris, recipies? ſin autem male, ſtatim peccatum tuum in foribus aderit? ſed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Item ſi homo non poſſet ſolis proprijs viribus perficere ſuos actus, irrationabile videretur quicquam ſibi præcipere vel etiam prohibere, quia non eſſet in ſua libera poteſtate ſic facere vel vitare. Vnde Eccleſiaſtici 15. ſcribitur, Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui: adiecit mandata & præcepta; Si volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te, & in

Eccleſiaſt.

perpetuum fidẽ placitã facere. Appoſuit tibi aquam & ignẽ; ad quod volueris, porrige manũ tuam. Ante hominẽ vita & mors, bonũ & malũ; quod placuerit ei, dabitur illi. Item ſi Deus faceret hominis actũ malũ, iniuſtè puniret pro illo, quia ſi Deus eum facit, facit eum voluntate diuina, cui non poteſt homo reſiſtere, vt 10. primi docet. Item ſi Deus voluntate ſua faciat malum actum, vult & diligit illum actum; imò & vult illũ voluntate beneplaciti: Illa namque eſt voluntas ſua eſſentialis & intrinſeca, per quam facit quicquid facit exterius, vt patet per præmiſſa: Malum ergo bene placet Deo; ergo non iuſtè punit pro illo. Et 3. Regum 11. ſcribitur, Fecitque Solomon quod non placuerat coram Domino, ſcilicet mulieres alienigenas adamando, idolaque colendo. Et ad Rom. 8. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et ad Hebr. 11. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. Item multæ ſunt volutiones & bonæ & malæ, quæ nunquam implentur. Si ergo Deus has volendo cauſaret, faceret & vellet volutionem fieri in aliquod volutum, quam nollet effectuari, imò vellet non effectuari, vt per 10. & 23. cum 22. primi poteſt faciliter apparere; quare & vellet & faceret eam fruſtra. Item Auguſtinus de Sipiritu & litera 27. Apoſtolus dicit, Non eſt poteſtas niſi à Deo: Nuſquam autem legimus in Scripturis ſanctis; Non eſt voluntas niſi à Deo, & rectè non ſcriptum eſt, quia verum non eſt. Idem 5. de Ciuit. Dei 8. A Deo ſunt omnes poteſtates, quamuis ab illo non ſunt omnium voluntates. Idem in ſententijs Proſperi propoſitione 288. Nocendi cupiditas poteſt eſſe à ſuo cuique animo prauo: non eſt autem poteſtas niſi à Deo. Idem 12 Confeſſ. 11. Dixiſti mihi Domine in aure interiore voce forti, quod omnes naturas & ſubſtantias quæ non ſunt quod tu es, & tamen ſunt, tu feciſti, & hoc ſolum à te non eſt, quod non eſt; motuſque voluntatis à te qui es ad id quod minus eſt, quia talis motus delictum atq; peccatum eſt. Et idem probat diffuſè 2. de libero arbitrio vlt. Idem 5. contra Iulianum 6. Deus non facit voluntates malas, ſed vtitur eis vt voluerit, cùm aliquid iniquè velle non poſſit. Idem Hypognoſt. 33. Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod fit idoneum quod ad Deum pertinet, ſine Deo aut inchoare, aut certe peragere, ſed tantum in operibus vitæ præſentis tam bonis quam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle laborare in agro, velle bibere, velle manducare, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem ducere, pecora nutrire, artem diſcere diuerſarum rerum bonarum, vel quicquid bonum ad præſentem pertinet vitam, quæ omnia non ſine gubernaculo diuino ſubſiſtunt, imò ex ipſo, & per ipſum ſunt, & eſſe cæperunt: Malis vero, id eſt, velle idolum colere, blaſphemare & ſimilia. Item Iohannes Damaſcenus in ſententijs ſuis, 39. prætitulato de eo quod eſt in nobis, id eſt, de libero arbitrio, enumeratis ſex cauſis effectiuis, ſic ait; Cui igitur horum ſubijcimus quæ per homines ſunt, ſi equidem homo non eſt cauſa & principium actuum? Non enim Deo fas eſt inſcribere quandoque actus turpes & iniuſtos, nec neceſsitati: non enim eorum quæ ſemper ſimiliter ſe habent, ſunt: Nec fortunæ; non enim contingentium, ſed neceſſariorum quæ fortunæ || *dominantur*: Nec naturę; naturæ enim opera ſunt animalia & plantæ; Nec euentui; nec enim rari & inopinabiles ſunt hominum actus: Nec caſui; Inanimatorum enim dicun., vel irrationabilium ſymptomata caſus. Relinquitur igitur vtique ipſum agentem & facientem hominem principium eſſe propriarum operationum & arbitrio liberum. Et ad eandem concluſionem ſtatim ſubiungit aliam rationem; Amplius, inquiens, ſi nullius eſt principium actus homo, ſuperfluè habet conſiliarium: ad quid enim vtetur conſilio nullius ens Dominus actus? Omne enim conſilium actus gratia. Quod autem optimum eſt & pretioſiſsimum eorum quæ in homine, ſuperfluum enuntiare, inconuenientiſsimorum vtique erit; & capitulo ſequenti rubricato, de his quæ non ſunt in nobis; Eorum, inquit, quæ non in nobis, hęc quidem ex his quæ in nobis, habent principia, ſcilicet cauſas, hoc eſt remunerationes actuum noſtrorum, & in præſenti, & in futuro ſæculo, reliqua verò omnia à diuina voluntate dependent; ergo ſecundum eum, actus noſtri non dependent à voluntate diuina, ergo nec à Deo. Item Ammonius ſuper 1. ꝑi hermenias vlt. vtuntur autem nobis Dij tanquam || *autolomicis*, id eſt, à nobis ipſis mobilibus; & hoc modo ea quæ circa nos ſunt gubernant, & omnia nobis noſtramet dignitate diſtribuunt. Ad primum iſtorum ad præſens ſufficiat reſponſio talis breuis; In rerum temporalium & ſpiritualium adminiſtratione videmus quod reſpectu eiuſdem ſunt plures poteſtates, & plura dominia ſecundum ſuperius & inferius ordinata: vnde & in quibuſdam partibus Maiores ſeu Præpoſiti Ciuitatum poteſtates dicuntur, qui tamen poteſtati ſuperiori imperatorię ſcilicet, per omnia ſunt ſubiecti; ſicut & quidem ordo medius Angelorum, qui Poteſtates ſimiliter nuncupantur, poteſtati diuinæ, & quidem alius medius aliorum qui dominationes dicuntur, dominationi diuinæ; Quare & ille Centurio rectè dixit, Ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, Mat. 8. Quare

Marginalia: A; *Regum.*; *Apoſtolus.*; B; *Auguſtinus.*; *Proſper.*; *Auguſtinus.*; *Auguſtinus.*; C; *Damaſcen.*; || dicuntur:; D; *Ammonius.*; E; || automatis,; *Reſponſio.*; *Matth.*

A Quare nulli dubium debet eſſe, quin licet voluntas creata habeat poteſtatem & dominium ſui actus, per hoc tamen non excluditur ſuperior poteſtas, & dominans, ſcilicet ipſe Deus à ſuperiori poteſtate, dominio, & efficientia reſpectu eiuſdem. Vnde & ſanctus Thomas in libro ſuo de potentia Dei, quæſtione 20. qua quæritur, Vtrum Deus operetur in omni operatione naturæ, arguit iſto modo; Voluntas eſt Domina ſui actus: hoc autem non eſſet, ſi agere non poſſet, niſi Deo in ipſa operante, cum voluntas noſtra non ſit domina diuinæ operationis: ergo Deus non operatur in voluntate noſtra operante. Et reſpondet hoc modo; Dicendum, quod voluntas dicitur habere dominium ſui actus, non per excluſionem cauſæ primæ, ſed cauſa prima non ita agit in voluntate, vt eam de neceſsitate ad vnum determinet, ſicut determinat naturam, & ideo determinatio actus relinquitur in poteſtate rationis & voluntatis. Cui & concorditer exponit Gloſſa illud Geneſeos 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, ſic dicens; Non ſuper te, quia liberi arbitrij es, in poteſtate tua, quia liberi arbitrij es. Secundum argumentum nullum debet mouere, qui Pelagio hæretico noluerit adhærere: Nam ſicut recitat Auguſtinus de hæreſibus 88. & Petrus 2. ſentent. diſt. 28. & Iſidorus 8. Eth. 14. & Canon 24. quæſtione vlt. Quidam autem; Hæreſis ſua fuit, quod homo ſolius liberi arbitrij viribus poſſet implere Dei mandata; quam & per iſtud idem argumentum aſtruere nitebatur. Vnde & Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 35. dicit, Magnum aliquid ſe ſcire Pelagiani putant, quando dicunt, non iuberet Deus, quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat? Sed ideo iubet aliqua quæ non poſſumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus: Ipſa eſt enim fides quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipſe qui dixit, Si volueris, conſeruabis mandata, in eodem libro Eccleſiaſtico aliquanto poſt dicit; Quis dabit in ore meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum aſtutum, ne fortè cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Iam certè mandata acceperat, Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Cum ergo verum ſit quod dixit, Si volueris, conſeruabis mandata, quare quærit in ore ſuo dari cuſtodiam, ſimilis ei qui dicit in Pſalmo, Pone Domine cuſtodiam ori meo? Non ei ſufficit mandatum Dei & voluntas ſua, quandoquidem ſi voluerit conſeruabit mandata? Quam multa mandata Dei ſunt contra ſuperbiam? Nouit ea, ſi voluerit, conſeruabit ea. Quare ergo paulo poſt dicit, Domine Pater & Deus vitæ meæ, elationem oculorum ne dederis mihi. Iam dixerat ei lex, Non concupiſces: velit ergo & faciat quod iubetur, quoniam ſi voluerit conſeruabit mandata; quare ſequitur, & dicit, Concupiſcentiam auerte à me. Contra luxuriam Deus quam multa mandauit? Faciat ea, quia ſi voluerit conſeruabit mandata. Quid eſt, quod clamat ad eum ventris appetitio & concubitus ne apprehendat me? Si hęc ei in præſenti diceremus, rectiſsime nobis reſponderet & diceret; Ex iſta oratione mea, qua hæc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim, Si volueris conſeruabis mandata: Certum eſt enim nos mandata ſeruare, ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, vt tantum velimus, quantum ſufficit, vt volendo faciamus. Certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum eſt quod paulo antè poſui, quod præparatur voluntas à Domino, de quo dictum eſt, A Domino greſſus hominis dirigetur, & viam eius volet: Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle. Certum eſt enim nos facere cum facimus, ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſsimas voluntati, qui dicit, Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Idem de Correptione & gratia 7. docet idem. Petrus etiam 2. ſentent. diſt. 28. iſtud argumentum Pelagianum recitat & refellit. Iulianus quoque Pelagij diſcipulus & ſectator in epiſtola ſua ad Demetriadem, de qua 35. primi fit mentio, innuit ſimile argumentum, Aſcribimus, inquiens, iniquitatem iuſto, dum eum aliquid impoſsibile præcepiſſe conquerimur. Hoc autem argumentum velut hæreticum cum alijs ſex hęreſibus recitat venerabilis Beda contra Iulianum 12. ex epiſtola ſupradicta; Et infra 18. ſic reſpondet, Quod dicit Dominum non impoſsibile aliquid præcepiſſe, qui iuſtus eſt, verum profectò dicit, ſi ad eius reſpicit auxilium, cui catholica vox ſupplicat, dicens; Deduc me in ſemita mandatorum tuorum. Si verò viribus animi ſui fidit, refellit eiuſdem iuſti veridicam ſententiam, qua dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Item de perfectione iuſtitiæ 7. recitat Auguſtinus tale argumentum Cœleſtij Pelagiani; quærendum eſt vtrumne præceptum ſit homini ſine peccato eſſe: Aut enim non poteſt, & præceptum non eſt, aut quia præceptum eſt, poteſt; Nam cur præciperetur quod fieri omnino non poſſet? Et ſequitur reſponſio Auguſtini, reſpondetur, conſultiſsime homini præcipi, vt rectis paſsibus ambulet, vt cum ſe non poſſe proſpexerit, medicinam requirat, quæ interioris hominis ad ſanandam peccati claudicationem gratia Dei eſt per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Idem de prædeſtinatione ſanctorum 13. Cum dicitur, inquiunt, ſcilicet Pelagiani, Si credideris ſaluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur.

Thomas. *Beda.* *Auguſtinus.* *Auguſtinus.*

B, C, D, E (marginal section letters)

ſertur. Quod exigitur, in hominum, quod offertur, in Dei eſt poteſtate. Quos redarguit, A
ſubiungendo; Cur non vtrumque in Dei & quod iubetur, & quod offertur? Rogatur enim
vt detur quod iubet, rogant credentes vt ſibi fides augeatur, rogant pro non credentibus vt
eis donetur fides. Et in ſuis igitur incrementis, & in ſuis initijs donum Dei eſt fides. Sic au-
tem dicitur, Si credideris ſaluus eris; quemadmodum dicitur, Si ſpiritu facta carnis mortifica-
ueritis, viuetis: Nam & hic ex duobus vnum exigitur, alterum offertur. Si ſpiritu, inquit,
facta carnis mortificaueritis, viuetis. Vt ergo ſpiritu facta carnis mortificemus, exigitur; vt
autem viuamus, offertur. Nunquid igitur placet, vt facta carnis mortificare non donum Dei
eſſe dicamus, quoniam exigitur à nobis, præmio vitæ, ſi hoc fecerimus, oblato? Abſit, hoc vt
placeat participibus, defenſoribus gratiæ: Pelagianorum eſt iſte error damnabilis, quorum
mox Apoſtolus ora obſtruxit, adiungens; Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt
Dei, ne facta mortificare nos carnis non per Dei, ſed per noſtrum ſpiritum crederemus: de quo
ſpiritu Dei etiam ibi loquebatur, vbi ait, Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiri- B
tus, diuidens propria vnicuique ſicut vult, inter quæ omnia nominauit & fidem. Sicut ergò
quamuis Dei donum ſit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis propoſito præmio vi-
tæ: Ideo Dei donum eſt & fides, quamuis & ipſa cum dicitur, Si credideris ſaluus eris, propo-
Auguſtinus. ſito præmio ſalutis, exigatur à nobis. Idem de ſancta virginitate 17. Teſtes ſunt voces pia-
rum deprecationum in Scripturis ſanctis, quibus oſtenditur, ea ipſa quæ præcipiuntur à Deo,
non fieri niſi dante & adiuuante qui præcipit: Mendaciter enim petuntur, ſi ea non adiuuan-
Auguſtinus. te eius gratia facere poſſemus. Idem 10. Confeſſ. 30. dicit Domino, Da quod iubes, & iube
quid vis. Imperas nobis continentiam; & cum ſcirem (ait) quidem quod nemo poteſt eſſe
continens niſi Deus det; & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum. O Deus
meus attende me: Continentiam iubes; da quod iubes, & iube quid vis. Ex his Autoritati-
bus Auguſtini ſatis oſtenditur ipſum velle, quod Actus præcepti non ſit à ſolo homine ſine
Deo, nec à ſolo Deo ſine homine, nec partim à ſolo homine, & partim à ſolo Deo, ſed totus C
totaliter ab vtroque ſicut corollarium 20. huius ſecundi demonſtrat. Vnde & Propheta,
Propheta. Pſalmo 118. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde
meo. Ecce, primò petit actionem diuinam; Da mihi, inquit, intellectum; deinde promittit
& ſuam; & ſcrutabor, inquit, &c. Rurſumque petens actionem diuinam, ſubiungit, De-
duc me in ſemita mandatorum tuorum, Inclina cor meum in teſtimonia tua. Et infra actio-
nem propriam exprimens; Inclinaui, ait, cor meum ad faciendum iuſtificationes. Cor au-
tem inclinare eſt facere ipſum velle, vt patet per proceſſum Pſalmiſtæ & per expoſitionem
Ezechiel. Auguſtini 20. ſecundi plenius allegatam. Item Ezech. 36. Faciam, inquit Dominus, vt in
Auguſtinus. præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Super quod dicit Augu-
ſtinus de prædeſtinatione ſanctorum 13. Ideò enim hæc à nobis præcipiuntur, & dona Dei
eſſe monſtrantur, vt intelligatur, quod & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus, ſicut
per Prophetam Ezechielem apertiſsimè dicit: Quid enim apertius quam vbi dicit, Ego faci- D
am vt faciatis? Locum ipſum Scripturæ attendite, & videbitis illa Deum promittere ſe factu-
‖ fiant. rum vt ‖ *faciant*, quæ iubet vt fiant. Non tacet eorum merita, ſed mala; quibus oſtendit ſe
reddere pro malis bona, hoc ipſo quo eos facit habere deinceps opera bona, cum ipſe facit vt
faciant diuina mandata. Et ſi tu quæras, quare Deus illa præcipit homini, quæ ſuis viribus
‖ fit. ſine Deo non ſufficit adimplere, reſpondet 35. primi, quòd hoc ‖ *ſit* vt oſtendatur hominem
habere liberum voluntatis arbitrium, quo liberè poteſt perficere Dei præcepta: Cur enim
non præcipitur homini, quod poteſt liberè facere quandcunque voluerit? Sed quia nihil po-
teſt facere ſolis proprijs viribus ſine Deo, ideò docetur vt de ſua virtute nihil ſuperbè ſentiat
aut præſumat, ſed diuinum ſemper auxilium imploret humiliter, in ipſo ſpem ponat, per
omniaq; confidat. Cur quæſo Magiſter nauis non ſatis rationabiliter præcipit ſuo nautæ vt
trahat nauem huc vel illuc, erigat malum, leuet velum, & ſimilia, quorum nullum poteſt face-
re ſine ipſo? Hoc autem totum probant expreſſe autoritates 35. primi plenius allegatæ. I- E
tem Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 39. Hæc omnia præcepta dilectionis, id eſt cha-
ritatis, quæ tanta & talia ſunt, vt quicquid ſe putauerit homo facere benè, ſi fiat ſine charita-
te, nullo modo fiat benè, inaniter darentur hominibus non habentibus liberum voluntatis
arbitrium: ſed quia per legem dantur & veterem & nouam, lex autem ſine gratia litera eſt oc-
cidens, in gratia verò ſpiritus viuificans, vnde eſt in hominibus charitas niſi ex ipſo Deo? Nam
ſi non ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos.
Sedeat ergo inter nos iudex Iohannes, & dicat nobis, Chariſsimi, diligamus inuicem. In his
verbis Iohannes, cum ſe illi extollere cœperint & dicere, vt quid nobis hoc præcipitur, niſi
quia ex nobis habemus, vt inuicem diligamus? ſequitur continuò illud Iohannis confundens
cos

A eos & dicens, Quia dilectio ex Deo eſt. Cur ergo dictum eſt, Diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo eſt, niſi quia præcepto admonitum eſt liberum arbitrium, vt quæreret Dei donum, quod quidem ſine ſuo fructu prorſus admoneretur, niſi prius acciperet aliquid dilectionis, vt addi ſibi quæreret vnde quod iubebatur impleret? Cum dicitur, Diligamus inuicem, lex eſt; cum dicitur, Quia dilectio ex Deo eſt, gratia eſt: ſapientia quippe Dei legem & miſericordiam portat in lingua: vnde ſcriptum eſt in Pſalmo; Etenim benedictionem dabit qui legem dedit. Idem de perfectione iuſtitiæ 21. Pręcepta vt fierent, non iuberetur, ſi nihil ibi noſtra voluntas ageret, nec oraretur, ſi ſola ſufficeret. Et ſupra 12. Ad hoc enim lex iſta præcepit, vt cum in his implendis homo defecerit, non ſe extollat ſuperbia tumidus, ſed ad gratiam fugiat fatigatus, ac ſi eum lex terrendo ad Chriſtum diligendum pædagogi perducat officio. Ad illam autoritatem Eccleſiaſtici dicentem, quod Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui, dicendum, quod per hoc oſtendit hominem in poſsibilitate liberi arbitrij conſtitutum, *Auguſtinus*

B qua, ſi voluiſſet Dei mandata ſeruaſſet. Vnde Auguſtinus Hypognoſt. 28. recitata tota autoritate prædicta, ſubiungit; Quid eſt autem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, niſi dimiſit eum in poſsibilitate liberi arbitrij ſui? In manu enim poteſtas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia qua primus ſtare potuiſſet, ſi ſeruare Dei mandata voluiſſet: ſed hoc nec tunc ſine alio Dei ſpeciali auxilio potuit voluiſſe, ſicut oſtendit idem Auguſtinus tangendo eandem autoritatem de Correptione & gratia 47. & alijs locis multis, ſicut 9. & 10. ſecundi plenius allegatur. Idem de perfectione iuſtitiæ 32. recitat Cæleſtium hanc autoritatem cum multis ſimilibus allegantem; Apoſtolus, inquit, de quodam ait, Quid vult, faciat. Item inquit ad Philemonem de Oneſimo, quem ego volueram apud me detinere, vt pro te mihi miniſtraret, ſed ſine conſilio tuo nihil volui facere, vt non quaſi ex neceſsitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Item in Deuteronomio, Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonum & malum; elige vitam vt viuas. Item apud Solomonem, Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit *Auguſtinus.* *Deut. 30.* *Eccleſiaſtici 15.*

C eum in manu conſilij ſui &c. Item apud Eſaiam, Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis; ſi autem nolueritis nec obaudieritis me, gladius vos comedet; Os enim Domini loquutum eſt hæc. Hæc ſceleſtus Cæleſtius, non cæleſtis: & ſubdit cælicus Auguſtinus; Hic verò quantumlibet iſti ſe obtegant, aperiuntur: Declarant enim ſe contra Dei gratiam & miſericordiam diſputare, quam volumus impetrare cum dicimus, Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra; vel, Et ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. Vt quid enim iſta orando tanto gemitu petimus, ſi volentis hominis & currentis, non miſerentis eſt Dei? Non quia hoc ſine voluntate noſtra agitur, ſed quia voluntas non implet quod agit, niſi diuinitus adiuuetur. Hæc eſt fidei ſanitas, quę nos facit quærere, vt inueniatur; petere, vt accipiatur; pulſare, vt aperiatur nobis: Contra iſtam qui diſputat, contra ſeipſum claudit oſtium miſericordiæ Dei. Nolo plura dicere de re tanta, quia melius eam committo fidelium gemitibus, quàm ſermonibus meis: Videte tamen obſecro quale ſit, Ideò volenti & cur- *Auguſtinus.*

D renti miſericordia Dei non eſt neceſſaria, quæ etiam illum præuenit vt curreret, quia de quodam ait Apoſtolus, quid vult faciat? Ibi autem arbitror, vbi ſequitur & dicitur, Non peccat ſi nubat, quaſi pro magno habendum ſit velle nubere, vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ operoſius diſputatur: Aut verò etiam ibi prodeſt aliquid velle, niſi Deus prouidentia, qua gubernat omnia, marem fœminamque coniungat: Aut verò quoniam ad Philemonem ſcripſit Apoſtolus, vt non quaſi ex neceſsitate bonum eius eſſet, ſed voluntarium, quaſi aliter ſit voluntarium bonum, niſi cum Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: Aut quia in Deuteronomio ſcriptum eſt, Vitam & mortem dedit ante faciē hominis, bonum & malum, & admonuit vt eligeret vitam, quaſi & ipſa admonitio non de miſericordia veniat, vel aliquid prodeſſet eligere vitam, niſi Deus eligendi charitatem inſpiraret, & electam habere præſtaret, de quo dictum eſt, Quoniam ira in indignatione eius & vita in voluntate eius: Aut quia dictum eſt, Si voles, præcepta ſeruabunt te; quaſi non debeat Deo gratias agere,

E quia præcepta voluit qui deſertus omni lumine veritatis hæc velle non poſſet. Poſitis ante hominem igne & aqua, ad quod vult quidem porrigit manum: Sed altior eſt qui vocat, & nemo poteſt venire ad me, ait princeps fidei, niſi pater, qui miſit me, traxerit illum. Magnum autem aliquid pro ſua cauſa [*inuenire*] ſe arbitratus eſt apud Eſaiam Prophetam, quia Deus dixit, Si volueritis, & audieritis &c. quaſi non lex tota huiuſmodi conditionibus plena ſit, aut ob aliud ſuperbis præcepta iſta data ſunt, niſi quia lex præuaricationis gratia poſita eſt, id eſt, vt acciperet homo præcepta, ſuperbè de ſuis viribus fidens, in quibus deficiens, & factus etiam præuaricator, liberatorem ſaluatoremque requireret; atque ita eum timor legis humilem factum, tanquam pædagogus ad fidem gratiamque perduceret: ita multiplicatis infirmitatibus poſtea accelerauerunt; & ad hoc idem vadit directè totus eius liber de ſpiritu & litera nominatus.

Thomas. minatus. Item Sanctus Thomas de potentia Dei, quæſtione 20. ſupradicta arguit iſto modo, A
Eccleſiaſtici 15. dicitur quòd Deus fecit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui: non autem reliquiſſet, ſi ſemper in voluntate operaretur; ergo non operatur in voluntate operante. Et reſpondet, Dicendum quod Deus non dicitur reliquiſſe hominem in manu conſilij ſui, quin in voluntate operetur, ſed quia voluntati hominis dedit dominium ſui actus, vt non eſſet obligata ad alteram partem contradictionis, quod quidem dominium naturæ non dedit, cum per ſuam formam ſit determinata ad vnum. Beatus quoque Proſper
Proſper. contra Caſsianum, poſtquàm cap. 16. oſtendebat actum voluntatis fieri tam à Deo, quàm ab homine, capit. 17. recitat ſimile argumentum Caſsiani Pelagiani, per ſimilem autoritatem ad concluſionem præmiſſam, adiacere homini dicit Caſsianus arbitrij libertatem. Etiam Liber,
Paſtor. qui dicitur eſſe Paſtoris, apertiſsimè docet, in quo duo Angeli vnicuique noſtrum adhærere dicuntur, id eſt, bonus & malus; in hominis verò optione conſiſtere vt eligat quem ſequetur, & idcircò manet in homine liberum ſemper arbitrium, quod gratiam Dei poſsit vel negligere B
vel amare. Qui & 19. capitulo reſpondendo primò dicit, librum Paſtoris nullius autoritatis
Proſper. exiſtere, & conſequenter probat diffusè per multa loca Scripturæ, quod voluntas non eſt ſic libera quod poſsit facere aliquid ſine Deo, ſed quodcunque cum eo. Vnde & ſubdit, Ita nec libera eſt iſta libertas, vt tantum ex ſe habeat faſtidij vt negligat gratiam Dei, tantum ex ſe habeat delectationis, vt diligat. Et probat, quia de || *Lydia* purpurata ſcribitur, quod Deus ap-
|| Lidda. peruit cor eius, vt intenderet his quæ à Paulo dicebant; & quia ſecundum Apoſtolum, charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, & quia ſecundum Iohannem, dilectio ex Deo eſt: Ex quibus concludendo, ſubiungit; Agnoſcat ergo humana egeſtas hoc quod de quibuſlibet bonis rectè dicitur, multo rectius dici de eo ſine quo bona cuncta non proſunt, Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Pro tertio argumento ſatis reſpondet 34. primi: Pro quarto verò reſpondet capitulum proximum, cum eodem 34. primi; Poteſt tamen pro iſto ſpecialiter ita dici, quòd cum arguitur malum actum benè placere Deo, hoc verbum (bene) poteſt determinare placere Deo ratione placentiæ diuinæ, & ſic nulli dubium eſt, quin ſicut actus malus placet ſibi, ſic ſumme C
benè placet ſibi, ſicut prima ſuppoſitio primi, & tertia pars corollarij eius probant; aut ratione actus beneplaciti, & hoc vel ratione ſubſtantiæ actus, vel ratione eius malitiæ. Si ratione actus, adhuc dupliciter, quia vel bene naturaliter, & ſic verum, vel bene moraliter, & ſic falſum. Si ratione eius malitiæ, ſic non efficitur propriè ab homine, nec à Deo, quia per 26. primi, ſic non eſt effectum nec aliquid, ſed priuatio pura tantum. Quintum argumentum fuit Caſsiani Pelagiani ad eandem concluſionem probandam, ſicut recitat ſanctus Proſper in libro, quem edidit contra eum capit. 15. in hæc verba; Volens, ſcilicet Caſsianus, probare quod religioſæ cogitationes & ſancta conſilia nulla Dei inſpiratione concepta de naturali poſsint prodire ſapientia, ponit verba Salomonis dicentis; Voluitque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael; Et ait Dominus ad Dauidem patrem meum, Quòd D
cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente pertractans; veruntamen tu non ædificabis domum nomini meo. Hæc ergo cogitatio atque iſte tractatus Regis Dauidis, vtrumne bonus fuit & ex Deo, an malus, & ab homine fuiſſe dicendus? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo in quo inſpirata eſt, denegatur effectus? Si autem mala & ex homine fuit, cur laudatur à Domino? Reſtat ergo vt & bona, & ab homine fuiſſe credatur, in quem modum etiam noſtras quotidiè cogitationes poſſumus iudicare: Neque enim aut ſoli Dauidi bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, aut nobis nequid boni vnquam ſapere aut cogitare poſsimus naturaliter denegatur. Cui Proſper reſpondendo ſubiungit; Nullo modo hoc teſtimonio atque argumento probari poteſt, quod piæ cogitationes ex ſolo libero arbitrio, & non ex Dei inſpiratione naſcantur: Non enim ideo voluntas Dauidis, quæ vtique bona erat, non ex Deo fuiſſe credenda eſt, quia templum ſibi Dominus non ab eo ædificari, ſed à filio ipſius voluit; quod vt ex exemplis magis eluceſcat, E
requiramus vbi Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apoſtolis præcepit, dicens; Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij & Spiritus Sancti, docentes eos ſeruare omnia quæ mandaui vobis: Quod cum Apoſtoli audierunt, ſine dubio non verba nuda per corporales ſonos exterioribus tantùm auribus acceperunt, ſed virtute viuentis verbi accenſa eſt in cordibus eorum inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentiſsimè vellent Euangelium in omnibus gentibus prædicare. Sed cum vetiti ſunt loqui verbum in Aſia, & ire in Bythiniam prohibiti ſunt à Spiritu Ieſu; Nunquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam iſtorum optabant ad fidem corda conuertere, quos occulto iudicio Deus Euangelium tunc nolebat audire? Aut quia Eccleſia quotidie

A tidiè pro inimicis ſuis orat, id eſt, pro his qui nondum Deo crediderunt, nunquid non ex ſpiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, niſi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non eſſe donum Dei? Et tamen quod pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur: nec eſt iniquitas apud Deum, qui ſæpe poſtulata non tribuit quæ poſtulare donauit. Hoc idem docet Auguſtinus 22. de Ciuit. Dei 2. Sicut trigeſimum tertium primi plenius allegauit. Nec debet hoc videri mirabile, quia ſancti ſic ſanctè volentes, & ſi vno voluto careant, aliud tamen volutum conſequuntur, ſcilicet ipſum Deum, propter quem finaliter cætera ſanctè volunt, & quia ſimiliter merito ſuo & præmio non fraudantur, & quia forſitan ipſi nolunt aliquid talium penitus abſolutè, ſed tantùm ſub hac conditione expreſſa vel tacita; Si hoc fuerit placitum coram Deo, ſicut in viceſimo quinto primi fuerat perſuaſum: quare probari non poteſt quod volutiones huiuſmodi fiant fruſtra. Sexto verò argumento reſpondet viceſimum quintum ſecundi, & triceſimum quartum primi. Ad illam vero autoritatem hypognoſt. 33. dicentem, quod liberum arbitrium hominum non poteſt peragere aliquid quod ad Deum pertinet ſine Deo, ſed tantum opera vitæ præſentis bona & mala, dicendum, tantum intelligere Auguſtinum, quod liberum arbitrium non poteſt peragere aliquod opus ſuum ad Deum pertinens ſine Deo, id eſt, ſine Dei gratia, & eius charitate per ſpiritum ſanctum in cordibus noſtris diffuſa, ſicut ſatis oſtendit triceſimum nonum primi: Poteſt tamen opera vitæ præſentis, licet non ſine eius influentia generali ac prouidentia & efficientia ſpeciali. Quare numeratis quibuſcunque vitæ præſentis operibus, reliquis vero vniuerſaliter comprehenſis, ſubiungit; Quæ omnia non ſine gubernaculo diuino ſubſiſtunt, imo ex ipſo, & per ipſum ſunt, & eſſe cœperunt. Et quod in loquutionibus talibus Auguſtinus intelligat modo dicto, ipſemet ſit teſtis de perfectione iuſtitiæ 32. vbi recitato argumento Cæleſtij, per quod volebat oſtendere ex ſe ſolo hominem poſſe velle, quia de quodam dicit Apoſtolus, quid vult, faciat; ſic ſubiungit; Videte tamen obſecro quale ſit, ideò volenti & currenti miſericordiam Dei non eſſe neceſſariam, quæ illum etiam præuenit vt curreret, quia de quodam ait Apoſtolus, Quid vult, faciat. Ibi arbitror, vbi ſequitur, Non peccat ſi nubat, quaſi pro magno habendum ſit velle nubere, vbi de adiutorio diuinæ miſericordiæ operoſius diſputatur: aut vero etiam ibi prodeſt, aliquid velle, niſi Deus prouidentia qua gubernat omnia marem fœminamque coniungat; vnde & Parab. 19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus, à Domino autem proprie vxor prudens: Gloſſa, à Domino autem propriè, id eſt, immediate & per ſe datur vxor bona. Quare & ſacra Scriptura alijque Autores, vbi loquuntur ſimiliter, ſunt ſimiliter exponendi, ſicut & ſimilia quædam expoſuit triceſimum quartum primi. Pro ſeptimo argumento dicendum, quòd ſi ille Damaſcenus ſic intellexit interius, ſicut verba ſua ſonant exterius, ab omnibus Philoſophis & Theologicis incunctanter & ſimpliciter eſt negandus; & re vera ſecundum regulam veritatis Magiſtri noſtri Matth. 12. Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis: ex verbis eius intellectum eius conijciens, credo quod ſicut verbaliter protulit, ſic & mentaliter intellexit; maximè, quia illum intellectum toties exprimit, & ſecundum illum totum proceſſum capitulatim contexit, nec aliqua lateralia verba profert, ex quibus poſſit rationabiliter elici alius intellectus. Igitur cum dicit Deum non eſſe cauſam efficientem actuum humanorum, Interimo iſtam planè; & ad rationem ſuam primam dicentem, Non enim Deo fas eſt inſcribere quandoque actus turpes & iniuſtos, reſpondet viceſimum quintum ſecundi, & triceſimum quartum, & viceſimum ſextum primi. Ad ſecundam dicendum, quod illa non probat, quod homo ſit aliter Dominus ſui actus liberi voluntatis, quàm ſui conſilij intellectus; ſed ſui conſilij non eſt ſic Dominus, quin ſeruus & inſtrumentum ſuperioris Domini, ſcilicet intellectus agentis Domini Dei noſtri, ſicut ſextum primi, & viceſimum ſecundi docebant: Vnde & Philoſophus in De bona fortuna 2. Sicut ſextum primi plenius allegauit; Non enim conſiliabatur conſilians, & antequam conſiliaretur, ſed eſt principium quoddam, nec intellexit intelligens priuſquam intelligeret, & hoc in infinitum: Non enim eius quod eſt intelligere intellectus principium, nec conſiliandi conſilium. Quid igitur? Et reſpondet; Aut eſt aliquod principium cuius non eſt aliud extra ipſum, aut quia tale ſecundum eſſe, tale poteſt facere. Quod autem quæritur, hoc eſt, quid motus principium in anima? Palam, quemadmodum in toto, Deus: mouet enim aliquo modo omnia, quæ in nobis, diuinum; rationis autem principium non ratio, ſed aliquid melius: Quid igitur erit melius & ſcientia & intellectu niſi Deus? Virtus enim intellectus organum. Ipſe quoque ſecundum Prophetam eſt terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, Pſalmo 65. & Iob. 12. In cuius manu anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis, Ipſe habet conſilium & intelligentiam. Si deſtruxerit, nemo eſt qui ædificet; ſiincluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat; ſi continuerit aquas, omnia ſiccabuntur; ſi emiſerit eas, ſubuertent terram. Quare

Auguſtinus. *Auguſtinus.* *Parabola.* *Contra Damaſcenum.* *Iob.*

(Section letters in margin: B, C, D, E.)

&

Ioſeph. & Ioſeph in Aegypto fratribus ſuis dixit, Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus A
Eſaias. ſum. Nec mirum; ipſe namque eſt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, & ſpiritus conſilij, Eſaię 11. Hæc enim omnia operatur vnus atque idē ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. 1. ad Cor. 12 Ipſe igitur diriget conſilium, Eccleſiaſtici 39. Hæc igitur ratio non concludit, quod homo ſit Dominus ſui actus liberi voluntatis, quin etiam ſeruus & inſtrumentum ſuperioris Domi-
Philoſophus. ni, ſicut de actu conſilij eſt oſtenſum. Et quia ſecundum Philoſophum 1. Phyſ. 22. vno inconuenienti aſsignato, alia contingunt; & ſecundum eundem 1. de Cœlo 31. Qui modicum transgreſſus fuerit à veritate in principio, diſcedēs fit longè plus decies millies; in iſto vno principio incōuenienti à veritate tranſgrediens ſcilicet, quod ſolus homo ſine Deo efficit actus ſu-
Nota 12. inconuenientia contra Damaſcenum. os, vlterius procedendo in multa inconuenientia alia, imò & inconuenientiora decies millies eſt deductus. Ex iſto enim primo inconuenienti ſequitur hoc ſecundum, quòd omnia, quæ ſequitur laus & vituperatio, per nos ſolos aguntur; Et inde hoc tertium, quod omnia in
2. quibus eſt perſuaſio vel lex poſita, poſſunt ſic agi à nobis, vt patet cap. quadrageſimo [primi.] B
Quod ſi intelligatur ſine diuina gratia nos iuuante, eſt hæreſis Pelagij, vt patet ſuperius hoc
3. eodem capitulo, & triceſimo nono primi; ſi autem intelligatur cum huiuſmodi gratia, illa
|| 48 efficit actus noſtros laudabiles & obſeruationem legis diuinæ, ſicut || ***quadrageſimum*** primi docet, & non ſine Deo ſpecialiter coagente, vt docet quadrageſimum ſecundum eiuſdem, & videtur quod intelligat ſine gratia, quia de ipſa non facit in toto proceſſu aliquam mentionem.
4. Sequitur etiam ex hoc quartum, quod in ſolis nobis ſine Deo ſit accipere omnem artem; quod & concedit cap. quadrageſimo contra præoſtenſa de intellectu agente viceſimo huius ſecun-
5. di. Quintum inconueniens, conſequens tamen eſt iſtud, quod remunerationes noſtræ in præſenti & in futuro, & per conſequens tota prædeſtinatio electorum dependet à voluntate humana, & non diuina: vnde cap. quadrageſimo ſecundo ſic ait; Eorum quę non in nobis, hæc quidem ex his, quæ in nobis, habent principia & cauſas, hoc eſt, remunerationes actuum
|| ipſorum || ***noſtrorum*** in præſenti & in futuro ſæculo; reliqua verò omnia à diuina voluntate depen- C dent; ergò ſecundum eum iſta non dependent à voluntate diuina, ſed tantum humana; quare & prædeſtinatio ipſa non eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro: ergo & prædeſtinatio eſſet ex operibus prædeſtinatorum, non ex Deo prædeſtinante; quod eſt hæreſis Pelagiana, vt per totum patet quadrageſimum quartum, & quadrageſimum quintum
6. primi. Sextum eſt, quod actus humani nequaquam ſub diuina prouidentia continentur, quia ſi Deus illos non facit, ergò non vult illos, vt per decimum primi patet, quare nec vnquam voluit, vt per viceſimum tertium primi patet; quare nec vnquam prouidit; vt per viceſimum ſeptimum & ſequentia primi patet: vnde & huic deductioni, ſeu huius deductionis principio
Damaſcenus ipſemet innitens capitulo quadrageſimo ſecundo de prouidentia prænotato, ſic ait; Neceſſe eſt enim eundem eſſe factorem eorum quæ ſunt, & prouiſorem; neque enim decens, neque conueniens eſt, alium quidem eſſe factorem vniuerſorum, alium autem prouiſorem: Ita enim D in imbecillitate omninò ſunt vtrique, hic quidem faciendi, hic autem prouidendi. Et infra conſequenter oſtendit, quod omnia illa quæ non ſunt in nobis, ſicut ſub diuina efficientia, ſic ſub diuina prouidentia continentur; ea verò quæ ſunt in nobis nequaquam: vnde ſic ait; Cogitationes noſtræ, & actiones, & quæ futura ei ſoli cognita. Omnia autem dico quæ non in nobis; quæ enim in nobis, non prouidentiæ ſunt, ſed noſtri liberi arbitrij; quod eſt contra
7. triceſimum & ſequentia primi libri. Septimum autem ex iſto ſexto ſequitur euidenter, ſcilicet quod Deus nulli prędeſtinauit opera ſua bona, nec quenquam bonum futurum. Nihil enim prædeſtinauit, quod non prouidit; quod eſt contra quadrageſimum quartum, & quadrageſimum quintum primi. Quare & ipſemet cap. quadrageſimo quarto intitulato de præcognitione & prædeſtinatione, ſic ait; Oportet autem ſcire, quoniam omnia quidem præcognoſcit Deus, non omnia autem prædeterminat, præcognoſcit quidem & quæ in nobis, non prædeterminat autem ipſa, id eſt, prædeſtinat. Et cap. nonogeſimo primo, Oportet ſcire, quoniam conſuetudo eſt diuinæ Scripturæ permiſsionem Dei eius actionem vocare, vt E
Apoſtolus. quando dicit Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, Aut non habet poteſtatē figulus ex eadem maſſa luti facere hoc quidem in honorem, vas illud autem in dehonorationem? Nam quoniam quidem ipſe fecit hæc & illa: ſolus enim ille eſt vniuerſorum conditor, ſed non ipſe honorabilia conſtruit vel dehonorabilia, ſed propria vniuſcuiuſque voluntas; & hoc manifeſtum, ex quibus ipſe Apoſtolus in epiſtola ſecunda ad Timotheum ait; In magna domo, non ſunt ſolum vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia, & hæc quidem in honorem, illa autem in dehonorationem. Si quis igitur purgauerit ſeipſum ab his, erit vas in honorem ſanctificatum [in honorem Dei] & vtile dominatori in omne opus bonum paratum: manifeſtum autem quod voluntariè purgatio fit. Si quis enim, ait, purgauerit ſeipſum. Et idem oſtendit ex

alia

alia parte in malo, & ſubdit, hæc omnia non vt Deo agente ſuſcipienda, ſed vt Deo permittente. Ex hoc autem ſeptimo ſequitur iſtud octauum, quòd peccator adultus quiſcunque per 8
ſe ſine Dei gratia, & ſine aliquo eius auxilio poteſt reſurgere à peccatis: Si enim Deus non prædeſtinauit peccatori actum pœnitentiæ quo reſurgit; ergo nunquam illum voluit, nec vult nunc, cum ſit immutabilis, per viceſimum tertium primi; ergo nec facit, quia nihil facit ad extra purè naturaliter, ſed tantum voluntarie, vt docuit nonum primi. Et hoc plane teſtatur dictum eius proximo allegatum: Dicit enim quod dictum Apoſtoli ad Romanos aſſerens Deum facere vas in honorem, intelligitur tantum de permiſsione, & quod non [ipſe] Deus honorabilia vaſa conſtituit, ſed propria vniuſcuiuſque voluntas. Nec ratio ſua valet: Non ipſe Deus, inquit, honorabilia conſtituit, ſed propria vniuſcuiuſque voluntas; quia dicit Apoſtolus, Si quis purgauerit ſeipſum erit vas in honorem. Manifeſtum autem quod voluntariè
B purgatio fit: Si quis enim ait, purgauerit ſeipſum: modo non ſequitur, homo ſe purgat, ergo Deus eum non purgat, quia & homo purgat manus ſuas & aqua ſimiliter, & adhuc qui aquam infundit; & quia per corollarium viceſimi primi huius ſecundi, tam Deus quàm homo facit totum actum voluntatis humanæ. Vnde ſicut dicit hic Apoſtolus; Si quis purgauerit ſe, vel ſecundum tranſlationem Hieronymi, emundauerit; Ita & alibi idem dicit; Purgationem peccatorum faciens, ſcilicet Dei filius Ieſus Chriſtus ad Hebr. 1. Et infra eiuſdem nono, Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis. Et Dominus de Chriſto, Sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, Malach. 3. Et filius de patre; Omnem qui fert fructum, purgabit eum, Ioh. 15. & Act. 15. Fide ‖*purificans* corda eorum. Et Ezech. 36. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus ‖*iniquinamentis* veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et Eſaiæ 43. Ego ſum, ego ſum ipſe, dicit Dominus, qui deleo iniquitates
C tuas propter me: Et infra; Narra ſi quid habes vt iuſtificeris, quaſi diceret, ex te nihil. Quod ſane videns Propheta ‖*Domini* humiliter precabatur, Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius, Laua me Deus ab iniuſtitia mea, & à delicto meo munda me. Aſperges me Domine, hyſopo, & mundabor; lauabis me, & ſuper niuem dealbabor, Pſalm. 50. Sed quia, ſicut prædictum eſt, Deus non lauat peccatorem adultum, niſi etiam ipſe collauerit, ſeu lauanti coegerit; ideo dicit idem Propheta, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum; lacrymis meis ſtratum meum rigabo, Pſalmo 6. Et Eſaiæ 1. Lauamini, mundi eſtote, & auferte malum cogitationum veſtrarum. Et Ierem 4. Laua à malitia cor tuum Ieruſalem, vt ſalua fias. Et Iacob. 4. Emundate manus peccatores, purificate corda duplices animo. Et Auguſtinus de verbis Apoſtoli Sermone 15. Qui creauit te ſine te, non iuſtificat te ſine te: Iſtud autem octauum prædictum quàm impiè ſonet pijs auribus, quis catholicorum ignorat? Eſt enim peius hæreſi Pelagiana, quæ dixit gratiam non eſſe neceſſari-
D am ad merendum, eamque omnem ſecundum merita noſtra dari, hac ſola excepta qua peccata homini dimittuntur, vt dicit Auguſtinus de Gratia & libero arbitrio 16. Eſt etiam contra quadrageſimum tertium primi libri. Et ex iſto octauo ſequitur iſtud nonum, quod homo 9
poteſt primam Dei gratiam promereri cum tota Pelagiana hæretica prauitate: Si enim homo peccator inimicus Dei, & Deo ingratus ex ſe ſolo poteſt ſe purgare, poteſt ex ſe ſolo ab ira & inimicitia Dei ad eius amorem & amicitiam, & per conſequens ad primam charitatem & gratiam ſe transferre. Quare & capit. 43. ita dicit; Oportet autem ſcire, quoniam electio quidem operationum in nobis eſt, finis autem bonarum quidem Dei operationis iuſtè cooperantis præelegentibus bonum iuſta conſcientia ſecundum præcognitionem eius: Hoc autem eſt contra triceſimum quintum primi, & alia quæ ſequuntur. Ex hoc autem nono ſequitur de- 10
cimum, quod homo ex ſe ſolo poteſt ſequi Deum vocantem; vnde & capit. 44. ſic dicit; Oportet autem ſcire, quoniam virtus quidem ex Deo data eſt naturæ, & ipſe eſt omnis boni
E principium & cauſa; In nobis autem eſt ſequi Deum ad hanc vocantem, vel recedere. Et ſupra 43. Finalis derelictio eſt, quando, Deo omnia quæ ad ſalutem faciente, inſenſibilis & immedicabilis, magis autem incurabilis ex proprio propoſito permanet homo. Vbi innuit euidenter, quod vocatio, ſeu pulſatio Dei exterior ſufficit homini abſque vocatione interiori, & apertione cordis humani digito dextro Dei: Hoc autem eſt contra triceſimum octauum primi. Ex his etiam ſequitur vndecimum manifeſtè, ſcilicet quod homo ex ſe ſolo poteſt perſe- 11
uerare finaliter in virtute; quare & capit. quadrageſimo quarto dicit; Oportet autem ſcire, quoniam virtus quidem ex Deo data eſt naturæ, & ipſe eſt omnis boni principium & cauſa; In nobis autem eſt vel permanere in virtute, vel recedere à virtute, quod eſt in malitia fieri. Hoc autem eſt contra octauum ſecundi, & alia quæ ſequuntur. Duodecimum inconueniens ſe- 12
quens

Apoſtolus. *Malachias.* *Iohannes.* *Acta.* ‖purgans *Ezechiel.* ‖iniquitatibus. *Eſaias.* ‖Deum *Pſalmus.* *Propheta.* *Eſaias.* *Ieremias.* *Iacobus.* *Auguſtinus.*

quens ex præmiſsis, ſeu potius ex quo ſequuntur præmiſſa, eſt iſtud, quod ſi Deus ageret actus voluntarios hominum, violentaret & compelleret voluntatem: neſciuit enim videre quomodo actio Dei in volutionibus hominum, & libertas arbitrij ſimul ſtarent. Et hoc, vt opinor, fuit originalis cauſa totius ſui erroris: vnde & capit. nonodecimo primo tractans quomodo Deus facit vnum vas in honorem, & aliud in dehonorationem, oſtendit quod hoc eſt tantummodo permiſsiuè non propriè effectiuè, ſicut in ſeptimo inconuenienti erat ſuperius recitatum; enumeratiſque alijs locis ſimilibus de Scriptura ſubiungit; Hæc autem omnia non vt Deo agente ſuſcipiendum, ſed vt Deo permittente. Et ſtatim exprimens cauſam, dicit, Propterea quod liberum arbitrium eſt inuiolentum quoad bonum; vel ſecundum aliam literam, propterea quod liberi arbitrij eſt, inuiolentum quoad bonum. Et capit. quadrageſimo quarto ſic ait; Oportet autem ſcire, quoniam omnia quidem præcognoſcit Deus, non autem omnia prædeterminat. Præcognoſcit quidem & quæ in nobis, non prædeterminat autem ipſa: Non vult enim malitiam fieri, nec compellit virtutem; quaſi diceret manifeſtè; Ideò Deus non prædeterminat virtuoſa opera quæ in nobis, quia tunc compelleret nos ad illa, Iſte autem error damnatus eſt & excommunicatus à Domino Stephano Pariſienſi Epiſcopo ſub hac forma; Quod aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ, & quod falſum eſt, omnia eſſe præordinata à prima cauſa, quia tunc euenirent ex neceſsitate. Iſte ſimiliter eſt error Pelagij damnatus in Synodo Palæſtina, ſicut ſatis teſtatur liber Proſperi contra Caſsianum: vnde & in fine recitantur 13. errores Pelagij. Iſte ponitur vndecimus ſub his verbis, Et non eſſe liberum arbitrium ſi Dei indigeret auxilio, quoniam in propria voluntate habet vnuſquiſque facere aliquid, aut non facere. Non ſolum autem in iſto, ſed & in alijs multis incidit in articulos Pariſijs condemnatos. Quorum vnus eſt, quòd humani actus non reguntur prouidentia diuina: Alius eſt, quod in cauſis efficientibus cauſa ſecunda habet actionē quam non accipit à prima: Tertius eſt, quod in cauſis efficientibus ceſſante prima, non ceſſat ſecunda ab operatione ſua, dum tamen ſecunda operetur ſecundum naturam ſuam: Quartus eſt, quòd omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum: error, niſi intelligatur in motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum deformitatem. Adhuc autem præter hæc omnia eſt aliud inconueniens contrarietatis & repugnantiæ ſibi ipſi: Nam capit. triceſimo nono dicit, quod Deus non efficit actus noſtros: Et capit. quadrageſimo quarto ait; Oportet autem ſcire quoniam virtus quidem ex Deo data eſt naturæ, & ipſe eſt omnis boni principium & cauſa, & ſine eius cooperatione & auxilio impoſsibile eſt bonum velle vel facere nos. Et capit. 42. dicit quod permanentia noſtra reponenda eſt Deo: eſt enim eius virtutis contentiuæ. Si ergo ſubſtantia non poteſt per ſe permanere, ſed neceſſariò indiget virtute diuina quæ contineat, & continuè teneat ipſam in eſſe; à multo fortiori nec poteſt aliquod accidens, quare nec aliquis actus voluntatis creatæ. Quamobrem ſicut actus voluntatis iam factus non poteſt permanere, niſi ipſo ſpecialiter conſeruante; ita nec poterit fieri, niſi ipſo etiam ſpecialiter faciente. Item capit. quadrageſimo tertio, primo ‖*probat*, quod omnia diuina prouidentia gubernantur: ſecundò vero dicit quod ea quæ ſunt in nobis non ſunt prouidentiæ, ſed noſtri liberi arbitrij. Et ſi tu dicas pro eo, quod non intelligit illam primam vniuerſalem dicentem; Omnia diuina prouidentia gubernari, vniuerſaliter abſolutè, ſed de omnibus naturalibus rebus tantum, ſaltem omnes rationes quas fecit ad illam vniuerſalem ſub illo intellectu probandam, probant & de voluntarijs æquè bene vel melius, ſicut cuilibet conſiderare volenti faciliter apparebit. Eodem quoque capit. primo dicit, quod prouidentia eſt voluntas Dei propter ‖ *quam* omnia, quæ ſunt, conuenientem deductionem ſuſcipiunt: Secundo autem dicit, quod ea, quæ ſunt in nobis, non ſunt prouidentiæ, ſed noſtri liberi arbitrij. Si ergo actus noſtri non ſunt prouidentiæ, nec ſunt voluntatis diuinæ, nec Deus vult illos, quia nihil vult nouiter, per viceſimum tertium primi libri. Tertio verò dicit, Eorum autem quæ in nobis, quæ quidem bona antecedenter vult & acceptat. His autem non obſtantibus, ſi quis eum gloſſare voluerit, poteſt dicere coloratè, quod ipſe non intendit probare quod Deus nullo modo efficit actus humanos, ſed quod Deus non ſic iſtos efficiat, quin homo ſimiliter faciat ſuos actus; nec etiam Deus ſic facit actus humanos, quod compellat aut violentet hominem ad agendum, tollendo ſibi vſum liberum voluntatis, laudemque & vituperium hominis excludendo: vnde & illo capit. trigeſimo nono ſic dicit; Cui ergo horum ſubijcimus quæ per homines ſunt, ſiquidem homo non eſt cauſa & principium actuum &c. in principio recitata? Et capit. quadrageſimo primo, Omnis conſilians, in ſeipſo ente electione actibilium conſiliatur, vt quod præiudicatum eſt ex conſilio eligat, & eligens agat: ſi vero hoc ex neceſsitate exiſtit rationali, liberum arbitrium non erit rationale, aut rationale ens Dominus actionum, & liberum arbitrio; Vnde & irrationalia non ſunt libera

Margin notes: A · B · *Stephanus.* · *Proſper.* · C · 13 · *Damaſcenus* · D · *Damaſcenus* · ‖ monſtrat, · ‖ quem · E

A bera arbitrio : aguntur enim magis à natura quam agant, ideoque non contradicunt naturali appetitui, ſed ſimul appetunt quid, & impetum faciunt ad actum ; homo autem rationalis eos magis agit naturam quam agatur ; ideoque appetens , ſi equidem velit, poteſtatem habet refrænare appetitum, vel ſequi eum; vnde irrationalia quidem nec laudantur, nec vituperantur, homo autem & laudatur, & vituperatur. Et ad hoc idem poſſunt adduci alia eius dicta de compulſione & violentia in oſtenſione vndecimi inconuenientis ſuperius recitata. Vltima verò autoritas, ſcilicet ipſius Ammonij, nihil obſtat, ſed probat intentum: Dicit enim, Vtuntur nobis dij tanquam || autolomicis, id eſt, à nobis ipſis mobilibus; vult ergo quod Deus in motibus noſtris vtatur nobis tanquam ſuis inſtrumentis, non tamen vt inſtrumentis inanimatis, aut animatis irrationabilibus quæ de neceſſitate mouentur, ſed velut rationabilibus quæ ex ſeipſis, id eſt, ſua libera voluntate mouentur. Quare & ſubdit, & hoc modo ea quæ circa nos ſunt gubernant ; quod tamen non facerent, niſi etiam actus noſtros liberos guber-
B narent, nec eos gubernare valerent, niſi prouidentia mediante; nec prouidentia poteſt eſſe ſine voluntate diuina, & ipſa eſt neceſſariò efficax, ſicut decimum primi docet : ergo ſecundum ipſum, Deus per ſuam prouidam voluntatem efficit omnem actum liberum voluntatis humanæ.

|| forte, automatis

CAP. XXIX.

Quod voluntas increata & creata in coefficiendo actum voluntatis creatæ, non ſunt coæquales, nec coæquæuæ in ordine naturali.

C NVnc igitur ſtabilito quòd omnem actum voluntatis creatæ propriè agit Deus & creatura ſimiliter, voluntas increata etiam & creata, reſtat conſequenter inquirere, an iſtæ duæ cauſæ agentes ſint in iſta ſua actione communi æquales in ordine naturaliter & coæquæuæ, aut vna illarum alteram naturaliter antecedat, & ſi ſic fuerit, quæ ſit illa. Si autem ponantur æquales in ordine actionis & naturaliter coæquæuæ, ambæ reducuntur ad aliam tertiã naturaliter his priorem, per cuius agentiam iſtæ agunt; quoniam ſic eſt in omnibus taliter ordinatis, ſicut omnes Philoſophi vnanimiter conteſtantur, quorum teſtimonia aliqua, primum, ſecundum, tertium, & quartum primi, & ſpecialiter probatio [tertij] corollarij, ſecundi capituli primi libri plenius recitarunt: Ergo Deus agens habet cauſam agentem priorem, cuius virtute & agentia ipſe agit. Illa cauſa neceſſariò non eſt Deus, ſed creatura ; ergo in actione communi
D creaturæ & Dei, creatura eſt prior in ordine agendi quàm Deus. Et ſi hoc ſit verum de aliqua creatura in aliqua actione, hoc maximè videtur de creatura rationali in ſua libera actione: ſed hypotheſis poſuit ipſos pares. Docent quoque multi Philoſophi multis locis, quod omnis motor, vel eſt primus ſimpliciter, vel ad illum reducitur in mouendo, vt patet quarto & tertio primi libri, & viceſimo huius ſecundi. Si ergo Deus & creatura rationalis in ſua motione communi ſint pares in ordine, neuter illorum eſt ſimpliciter primus motor, vt patet per proximam rationem: & quia ille eſt vnicus, nec eſt poſsibile plures eſſe, ſicut docet Philoſophus 8. Phyſicorum, & 12. Metaphyſ. & alij Philoſophi alibi multis locis ; quod & teſtatur illud vulgatum 5. Topic. ſcilicet, quod per ſuperabundantiam dicitur, Vni ſolo inerit, vt ignis eſſe leuiſsimum. Vnde & Propheta, Tu ſolus altiſsimus in omni terra, Pſalmo 72. Ergo Deus in huiuſmodi motione habet motorem priorem &c. ſicut prius.

Philoſophus.
Propheta.

E

A

CAP. XXX.

Quod in omni actione communi voluntatum increatæ & creatæ, increata creatam naturaliter antecedit.

DEſtructa ſiquidem prima parte diuiſionis præmiſſæ, quare & conſtructa ſecunda, de tertia inquirendum: Superbiſsimus namque Pelagius, quia ſuperbior Lucifero, qui Deo voluit coæquari, compulſus vt Deum coeffectorem humanorum actuum fateretur, prioritatem & ſuperioritatem ſibi vendicat ſuper Deum, & in actione communi hominem B priorem naturaliter & ſuperiorem conſtituit, Deum vero poſteriorem naturaliter & ſubiectum, & voluntatem humanam diuinæ præficit voluntati, ſicut in tractatu primi de gratia tangebatur. Vnde & humilis Auguſtinus de prædeſtinatione ſanctorum ad Proſperum

Auguſtinus. & Hilarium 3. deſtructo per teſtimonia ſacræ Scripturæ errore Pelagij affirmante fidem, ſcilicet actum fidei eſſe nobis ex nobis tantummodo ſine Deo, ſubiungit; Nolens ergo his tam claris teſtimonijs repugnare, & tamen volens à ſeipſo ſibi eſſe quod credit, quaſi componit homo cum Deo, vt partem fidei ſibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod eſt elatius, primam tollit ipſe, ſequentem dat illi, & in eo quod dicit eſſe amborum, priorem ſe facit, poſteriorem Deum. Idem de hæreſibus 88. ſic ait; Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, correctioni eorum hactenus ceſsit, vt non eam libero arbitrio præponeret, ſed infideli calliditate ſupponeret. Verum C quis Philoſophicus in actione aut motione communi agentium aut mouentium primi naturaliter & ſecundi, ſecundum naturaliter primo naturaliter contrario ordine naturaliter anteponat? Et quis Philoſophicus dubitat Deum omnium ſecum agentium aut mouentium naturaliter eſſe primum, maximè cum à Philoſophis vocetur communiter prima cauſa, primum agens ſiue efficiens, primum mouens ſeu etiam primus motor, ſicut viceſimum huius tam à Philoſophis quàm à Theologis recitauit? Quis enim Theologicus, aut catholicus, imò vel hæreticus, ſchiſmaticus aut Paganus audeat ſe præponere Deo ſuo, dicere ſeipſum Dominum in agendo, Deum autem ſuum ſeruum, ſeipſum ſuperiorem, Deum inferiorem, ſeipſum architectum & principalem artificem, Deum verò ſubſeruientem, & ſuum quodammodo inſtrumentum, ſeipſum ducentem, Deumque ductum, ſuam voluntatem primam, diuinam autem pediſſequam, ſuam voluntatem dominam, diuinam ancillam, ſuam præcipientem, diuinam obſequentem, ſuam trahentem, diuinam tractam, ſuam præfectam, diuinam verò ſubiectam, D cum hoc ſit contra primam ſuppoſitionem primi capituli primi libri, quæ ab omnibus qualemcunque Deum colentibus eſt admiſſa, cum nullus ignorat aliud eſſe perfectius quàm ſit iſtud, quod & ſecunda ſuppoſitio ac tertia pars corollarij primi docent? Licet autem nulli ſit rationabiliter dubium, quod ſcilicet Deus creaturam, & voluntas diuina humanam in qualibet actione eis communi præcedat naturaliter in agendo; veruntamen propter aliquos, qui forſitan trepidarent timore vbi non eſt timor, iſtud aliquibus breuibus certificare curabo. Porro volitio diuina qua vult voluntatem creatam producere ſuum actum, & illam producere ſuum actum ſecundum eſſendi conſequentiam, conuertuntur: Nam quandocunque vnum iſtorum eſt, eſt & reliquum, & è contra, vt patet per viceſimum ſecundi, & per decimum primi, & illa volitio diuina eſt cauſa alterius, quia cauſa efficiens, vt patet per nonum primi, & viceſimum ſecundi: ergo illa eſt prior natura, dicente Philoſopho in prædicamentis, vbi diſtinctis quatuor modis prioris, adiungit hunc quintum; eorum quæ conuertuntur ſecundum E eſſentiæ conſequentiam quod alterius quomodolibet cauſa eſt, dignè prius natura dicitur. Item aliter voluntas humana eſſet liberior quam diuina: hæc namque ſicut domina ſemper præcederet, illa vt pediſſequa ſequeretur: hæc de omnibus ſibi poſsibilibus liberè præeligeret facere hoc vel illud, illa neceſſariò conſentiret: hæc per omnia regeret, illa per omnia regeretur. Item aliter voluntas humana neceſsitaret diuinam ad agendum, quod videtur libertati voluntatis diuinæ nimium derogare, & ipſam ſubijcere nimiæ ſeruituti: Nam quando voluntas humana efficit ſuum actum, illud efficere illum actum tunc eſt, & pro tunc neceſſe eſt ipſum eſſe. Nam ſecundum Philoſophum 1. περὶ hermenias vlt. eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt. ergo per viceſimum ſecundi pro tunc neceſſe eſt Deum volendo coefficere illum actum, & illa neceſsitas accidit voluntati diuinæ ex actione voluntatis humanæ, tanquam ex cauſa

A cauſa priori. Et ſimiliter ſequitur quod voluntas humana neceſsitat diuinam ad certam a-
ctionem non agendum, & ad illam actionem non volendum; imo & impoſsibilitat eam, &
neceſſariò prohibet, ne agat aut velit huiuſmodi actionem: quia ſi homo pro inſtanti quo
poſſet agere *A.* volutionem reſpectu *B.* obiecti, agat volutionem reſpectu eiuſdem, vel peni-
tus nihil agat; pro tunc *A.* non eſt, & neceſſe eſt *A.* pro tunc non eſſe, quia ſecundum Phi-
loſophum vbi prius, non eſſe quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt; ergo neceſſe eſt De-
um pro tunc non agere *A.* neque velle *A.* agi, aut eſſe, ſicut per decimum primi patet, & im-
poſsibile eſt Deum pro tunc agere *A* aut velle *A.* agi, aut eſſe, & tota iſta neceſsitas & impoſ-
ſibilitas accidit Deo & voluntati diuinæ ex homine, & ex voluntate humana tanquã ex cauſa
priori, quod nullo modo permittit eius ſũma libertas omnipotenſq; poteſtas. Amplius ſic ad
idem; ſi voluntas humana ſic præcedat diuinã, voluntas humana poſſet antecedenter neceſsi-
tate diuinã ad agendũ, continuandũ & ceſſandũ, quieſcendũ, & iterum reſumendum quoties
B & quando voluerit; Nam quilibet homo quoties & quando voluerit, poteſt agere actum libe-
rũ propriȩ voluntatis, continuare, ceſſare, quieſcere, & reſumere iterato: & ſi homo ſic faciat,
ſequitur neceſſariò per 20um ſecundi, Deum ſimiliter facere, & antecedens tanquã cauſa prior
eſt naturaliter in hominis poteſtate, ex quo neceſſariò conſequitur aliud tanquã cauſatum po-
ſterius, naturaliter eſſe in hominis poteſtate libera. Si autem dicatur hoc non ſequi, quia Deus
poſſet liberè reſiſtere & impedire quemlibet hominẽ à quolibet prædictorum; poteſt ſibi faci-
liter contradici: Nam pro inſtãti quo Deus agit iſta cum homine, non poteſt reſiſtere nec etiã
impedire, ſicut argumenta præcedentia docuerunt. Item reſponſio iſta non obuiat niſi in
‖ *actione & continuatione*, non in ceſſatione & quieſcione; quia Deus non poteſt reſiſtere, nec ‖ actionis continua-tione,
impedire hominem agentem ne ceſſet, aut non agentem vt quieſcat, quia hoc eſſet faciendo e-
um continuare aut nouiter agere: ſed hoc non poteſt Deus, quia ſi hoc faceret, præueniret
naturaliter hominem ſic agendo. Nam ſi homo Deum ibi naturaliter præueniret, potius di-
C ceretur hominem facere, Deum continuare aut nouiter facere quippiam quàm è contra: Nam
cauſa naturaliter principalis & prima potius facit cauſam inſtrumentalem & ſecundariam fa-
cere quàm è contra. Si ergo in tali actione aut continuatione libera Deus naturaliter præue-
niat hominem, & voluntas diuina humanam, cum hoc poſsit contingere in qualibet ſpecie
actuum liberorum, in quolibet actu libero ſecundum ſpeciem voluntas diuina poteſt huma-
nam naturaliter præuenire: ergo ſic præuenit nunc de facto. Nam nulla penitus ratio dari
poteſt, quare duorum actuum liberorum eiuſdem ſpeciei reſpectu eiuſdem obiecti ab eiſdem
duabus cauſis actorum, &, vt breuiter multa dicam, habentium omnes cauſas & circumſtan-
tias ſimiles ſpecie, in actione vnius naturaliter præueniat voluntas diuina, alteriuſque huma-
na. Item quicquid eſt naturale alicui ſingulari alicuius ſpeciei, eſt ſibi eſſentiale, ſcilicet tota
ſua eſſentia, vel pars eius, aut aliquid conſequens ipſam eſſentialiter & inſeparabiliter, ſi ſic fu-
erit in ſua diſpoſitione maximè naturali: & quicquid eſt ſic eſſentiale alicui ſingulari, eſt ſic
D eſſentiale ſpeciei & eius cuilibet ſingulari; alias enim non eſſet eſſentiale ſpeciei, nec alicui ſin-
gulari, ſed accidentale & extraneum. Poſſet enim manente ſpecie, & quolibet eius ſingulari
in diſpoſitione maxime naturali nunc adeſſe, nunc abeſſe. Vnde & trina concluſio ſequi po-
teſt. Prima, quod quicquid eſt naturale alicui ſingulari alicuius ſpeciei, eſt naturale illi ſpeci-
ei. Secunda, quod quicquid eſt naturale alicui ſpeciei, eſt naturale eius cuilibet ſingulari. Ter-
tia, quod quicquid eſt naturale alicui ſingulari alicuius ſpeciei, eſt naturale eius cuilibet ſin-
gulari. Item ſpecies & eius quodlibet ſingulare habent eandem naturam; ergo quicquid eſt
naturale vni illorum, eſt & illorum cuilibet naturale. Quare Philoſophus 2. de Cœlo 48. &
49. arguit, quod ſi vna ſtella moueatur motu circumgirationis aut volutationis, quælibet ſic
mouetur; & ſi vna non ſic mouetur, nec alia ſic mouetur. Et 59. Ex hoc quòd vna ſtella eſt
ſphæricæ figuræ, arguit idem vniuerſaliter de quacunque. Super quod dicit Auerroes illo
commento 59. Dedit demonſtrationem naturalem & dixit, Si igitur inueniatur vna ſtellarum
E ſphærica, neceſſe eſt vt omnes ſint ſphæricæ. Et hoc non eſt manifeſtum, ſed demonſtratio
fundatur ſuper hoc, quod omnia corpora cæleſtia ſunt eiuſdem naturæ ſpecie, & quod corpo-
ra cæleſtia ſunt plura indiuidua in ſpecie, & neceſſe eſt vt illud, quod exiſtit in aliquo indiui-
duorum ſpeciei ex rebus eſſentialibus, exiſtat in omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei; & quod
figura eſt ex rebus eſſentialibus in corporibus cæleſtibus, quia ſunt animata. Secundum has
igitur propoſitiones verificatur ſuus ſermo, & non eſt, ſicut diximus, per exemplum: Quare
ſi in actu aliquo libero fuerit naturale, quod Deus præueniat hominem, & diuina voluntas
humanam, hoc erit in quolibet naturale. Rurſum nec prædicta reſponſio obuiat in agendo:
Si enim voluntas humana agens liberum actum ſuum non neceſsitet Deum ad coagendum
cum illa, quia ipſe poſſet eam libere impedire; ergo tunc Deus liberè non impedit eam ab a-

 gendo;

gendo; ergo Deus voluntariè non impedit eam; ergo vult non impedire eam; quia per 22um primi Deus habet aliquẽ actũ voluntatis circa non impedire, & non volutionẽ, quia per 10um primi, tunc non impedire non eſſet, quare & impedire tunc eſſet; ergo volutionem: voluntate ergo humana agente, Deus coagit volendo coagere, & volendo non impedire: vel ergò voluntas humana agendo, ſicut præcedit naturaliter volutionem diuinam qua vult agere; ſic etiam præcedit illam volutionem diuinam, qua vult non impedire; vel è contra. Si ſic, ergò vtraque illarum volutionum neceſſariò ſequitur voluntatem humanam agentem. Et per decimum primi, Si Deus vult non impedire, ſed coagere, neceſſariò non impedit, ſed coagit, &c. ſicut in principio eſt argutum. Si è contra, & ab illa volutione diuina, qua vult non impedire, dependet tota actio voluntatis humanæ, tanquam à cauſa naturaliter præcedente; ergò volutio diuina cum voluntate humana concauſans liberum actum ſuum ipſam præcedit naturaliter in cauſando. Et ſi iſta Dei volutio, qua vult non impedire voluntatem hominis ab agendo, eam præcedat naturaliter in agendo; cur non illa eius volutio, qua vult coagere B cum eadem? Item ſi voluntas humana diuinam naturaliter antecedat in earum actione communi, & voluntas Chriſti creata ſiue humana voluntatem ſuam diuinam in omnibus de neceſsitate conſequitur, voluntas puri hominis cuiuſcunque eſſet liberior voluntate humana Domini Ieſu Chriſti; quod ratio nulla permittit: Quomodo namque deceret quod ſeruus eſſet liberior Domino? diſcipuluſque Magiſtro? Eſſet enim corruptiſsima politia, ſeu potius *Lucas.* ipſa corruptio politiæ, vt pæne totus liber Politicorum Ariſtotelis manifeſtat. Vnde & Lucæ *Ioannes.* ſexto; Non eſt diſcipulus ſuper Magiſtrum. Et Ioh. 13. Non eſt ſeruus maior Domino ſuo. Et ſupra eodem; Vos vocatis me, Magiſter, & Domine, & bene facitis; ſum etenim. Quod autem in Chriſto ſit duplex voluntas, diuina ſcilicet & humana, à nullo catholico dubitatur: quia ſi Chriſtus habuit duas perfectas naturas, diuinam ſcilicet & humanam, ſicut ‖ *Euangelica ſymbola* & omnes Doctores catholici conteſtantur, habuit & perfectè operationes, & per conſequens volutiones illarum. Et è contrario, ſi Chriſtus habuit vnam tantum operationem, C & vnicam voluntatem, habuit conſequenter & vnam naturam tantùm, quod eſt hæreſis Eutychiana, vt dicit Iſidor. 8. Eth. 5. ſeu 14. Et recitatur in Canone 24. quæſt. vlt. Quidam autem; Quare & illa hæreſis habet ponere hanc etiam hæreſin conſequenter, quod in Chriſto eſt tantum vna voluntas; Ideoque Hieronymus ſuper illud Marc. 14 Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma; dicit hoc eſſe contra Eutychianos qui ponunt vnam tantum voluntatem in Chriſto, quod etiam quia conceſſit Macarius Archiepiſcopus in Metropolitana *Lumbardus.* Synodo fuerat condemnatus. Lumbardus quoque 3. ſentent. diſt. 17. per autoritates quamplurimas probat diffuſè in Chriſto fuiſſe duplicem voluntatem, diuinam ſcilicet & humanam. *Damaſcen.* Inſuper Damaſcenus in ſententijs ſuis 36. probat hoc idem. Quod autem voluntas Chriſti humana eius diuinam neceſſariò ſequebatur, poteſt faciliter catholicis demonſtrari. Quis enim dubitauerit hoc eſſe decentius & naturalius quàm è contra. Item aliter poſſet Chriſtus voluntate humana velle contrarium voluntati eius diuinæ; ſicque poſſet Chriſtus voluntate D ſua diuina velle, quod Chriſtus voluntate ſua humana iret ad Orientem, & voluntate ſua humana poſſet velle, quod eadem voluntate iret ad Occidentem. His igitur voluntatibus ſtantibus, non poſſet ire ad Occidentem, quia tunc voluntas humana ſuperaret diuinam, contra decimum primi: nec ad Orientem, quia tunc hoc ſuppoſitum iret voluntariè, inuitum tamen & nolens; & ſic idem totum ſuppoſitum faceret idem factum voluntariè & inuitè reſpectu eiuſdem totius ſuppoſiti, & liberè volens, liberè quoque nolens, & hoc etiam ſecundum eandem naturam; nec ſtaret in medio, quia tunc voluntas humana impediret diuinam, cum tamen diuina ſit potentior infinitè; ipſa quoque diuina voluntas à ſuo propoſito fruſtraretur, contra decimum primi libri. Aliter etiam Chriſtus filius Dei & Deus potuit indebitè voluiſſe *Philoſophus.* & per conſequens peccauiſſe, quod eſt nimis erroneum & abſurdum: Nam ſecundum Philoſophum primo & ſeptimo Metaphyſ. Actus & operationes ſunt circa ſingularia, & ſingularium ſiue ſuppoſitorum; Chriſtus autem fuit ſuppoſitatus tantum ſuppoſitatione diuina, ſcilicet verbi Dei, ſicut per teſtimonia ſatis authentica oſtendit Lumbardus 3. ſentent. diſt. 5. Si E ergo Chriſtus ſecundum voluntatem ſuam humanam iniuſtè quicquam volendo peccaſſet, illud totum ſuppoſitum, ſcilicet verbum Dei, & Deus ſic iniuſtè volendo peccaſſet, ſicque ‖ *ſumma* iuſtitia eſſet iniuſta, ſumma rectitudo diſtorta, & ſumma bonitas eſſet mala, ſumma quoque beatitudo ſiue fælicitas ſummæ miſeriæ ſubiaceret, cum abſurditatibus alijs infinitis. Item ſi Deus poſſet peccare, poſſet mentiri, ſicque ſumma veritas eſſet falſa. Vnde Apoſtolus ad Hebr. 9. loquens de Deo ſic dicit; Abundantius volens oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus *Gloſſa.* impoſsibile eſt Deum mentiri, fortiſsimum ſolatium habeamus. Gloſſa, per duas res immobiles,

‖ Euangelia, Symbola

‖ humana

A biles, id eſt, per promiſsionem & iuramentum. Item 2. ad Timoth. 3. Ille, ſcilicet Chriſtus,
fidelis manet, negare ſeipſum non poteſt. Gloſſa, Qui eſt veritas, quod faceret, ſi dicta ſua
non impleret? Hoc autem quod ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ. Et Nu-
mer. 23. Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur. Vnde tibi opinanti quod Deus poſsit *Numeri.*
mentiri, poteſt bene dicere illud Pſalmi 49. Exiſtimaſti iniquè quod ero tui ſimilis, quia om- *Pſalmus.*
nis homo mendax: Ideoque arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Vnde & ipſa veritas
Ieſus Chriſtus huiuſmodi mendaces redarguens, deducit eos ad iſtud tanquam ad impoſsibile
manifeſtum, quod ipſe foret ſimilis eis mendax, Ioh. 7. Item Anſelmus 2. Cur Deus homo *Anſelmus.*
10. tractans illud Iohannis prætactum, inquirens nunquid Chriſtus potuit mentiri, dicit,
quod habuit poteſtatem, ſed non habuit, nec habere potuit voluntatem: vnde ſic ait; Om-
nis poteſtas ſequitur voluntatem. Cum enim dico, quod poſſum loqui, vel ambulare, ſubau-
ditur, ſi volo; Si enim non ſubintelligitur voluntas, non eſt poteſtas, ſed neceſsitas. Poſſu-
B musitaque dicere de Chriſto quia potuit mentiri, ſi ſubauditur, ſi vellet; & quoniam non po-
tuit mentiri nolens, nec potuit velle mentiri, non minus dici poteſt, nequiuiſſe mentiri: ſic itaq;
potuit & non potuit mentiri. Item ſi Chriſtus potuit mentitus fuiſſe, potuit mendaciter prædi-
caſſe, & ſimiliter docuiſſe verbo & facto, quod qui conceſſerit totam fidem Catholicam nimia
hæſitatione perfundet, ac ſuſpicione nimia fermentabit. Item Auguſtinus de prædeſt. ſanct. 19. *Auguſtinus.*
loquens de Chriſto, ſic ait; Nunquid metuendũ fuit ne accedente ætate homo ille libero pec-
caret arbitrio, aut ideo in illo non libero voluntas erat, ac non tanto magis libera erat, quanto
magis ſeruire peccato non poterat? Idem de Correptione & gratia 46. Neque enim metuen-
dum erat ne iſto inæſtimabili modo in vnitatem perſonæ à verbo Deo natura humana ſuſcep-
ta per liberum arbitrium voluntatis peccaret, cum ipſa ſuſceptio talis eſſet, vt natura hominis
à Deo ſuſcepta, nullum in ſe motum malæ voluntatis admitteret. Idem Enchiridij 45. Mo- *Auguſtinus.*
dus, inquit, iſte quo natus eſt Chriſtus de ſpiritu ſancto, non ſicut filius, inſinuat nobis grati-
am Dei, qua homo ille nullis præcedentibus meritis in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cępit,
Verbo copularetur in tantam perſonæ vnitatem, vt idem eſſet filius Dei qui filius hominis &
filius hominis qui filius Dei, & ſic in naturæ humanæ ſuſceptione fieret quodammodo ipſa
gratia illi homini naturalis, qua nullum peccatum poſſet admittere. Item Lumbardus 3. ſent. *Lumbardus*
diſt. 12ª ita ſcribit; Non immerito quæritur, Vtrum ille homo potuit peccare, vel non eſſe De-
us: Si enim potuit peccare, potuit damnari; ſi potuit damnari, potuit non eſſe Deus; ergo ſi
potuit peccare potuit non eſſe Deus; quia eſſe Deum, & poſſe velle iniquitatem ſimul eſſe ne-
queunt. Hîc diſtinctione opus eſt, Vtrum de perſona, an de natura agatur: Si enim de per-
ſona agitur, manifeſtum eſt, quia peccare non potuit, nec Deus non eſſe potuit: Si verò de
natura, diſcutiendum eſt vtrum agatur de ea vt verbo vnita, an de ea tanquam non vnita ver-
bo, & tamen enti, id eſt, aut de ea ſecundum quod fuit vnita verbo, aut de ea ſecundum quod
eſſe potuit, & non vnita verbo. Non eſt enim ambiguum, animam illam entem vnitam ver-
bo peccare non poſſe; & eſt ſine ambiguo verum, eandem ſi eſſet, & non vnita verbo, poſſe
peccare. Item ſi Chriſtus ſecundum voluntatem ſuam humanam poſſet peccare, poſſet etiam
ſecundum intellectum ſuum humanum decipi & errare: minus enim eſt ſic decipi quàm pec-
care: ſicque ſumma veritas eſſet falſa, & ſumma ſapientia falleretur, cum in conuenientijs a-
lijs multis nimis. Per has autem rationes præmiſſas probat Damaſcenus eaſdem concluſio-
nes in ſententijs ſuis 36. ſic dicens; Oportet autem ſcire quoniam in Deo voluntatem qui-
dem dicimus, electionem autem principaliter non dicimus. Non enim conſiliatur Deus: Ig-
norantiæ eſt enim conſiliari: de eo quod cognoſcit, nullus conſiliatur. Si autem conſilium
eſt ignorantiæ, omnino & electio; Deus autem omnia noſcens ſimpliciter non conſiliatur;
neque vero in diuina anima inquirimus conſilium vel electionem; non enim habuit ignoran-
tiam; & ſi ignorantis futura natura erat, ſed tamen ſecundum hypoſtaſim vnita Deo verbo
omnium cognitionem habebat, non gratia, ſed vt dictum eſt, propter eam quæ ſecundum
hypoſtaſim vnionem: Idem enim erat Deus & homo; Ideoque ſententialem habebat volun-
tatem. Voluntatem enim habebat naturalem ſimplicem, eam, quæ in omnibus hypoſtaſibus
hominum ſimiliter conſideratur: Sententiam, id eſt, theleton, id eſt, voluntabile non habebat
ſancta eius anima contrarium diuinæ eius voluntati, nec aliquid præter diuinam voluntatem
eius. Sententia enim ſimul diuiditur cum hypoſtaſibus præterquàm in ſancta & ſimplici &
incompoſita, & indiuiſibili trinitate & deitate: Illic enim hypoſtaſibus non in totum diuiſis &
diſtantibus, neq; quod voluntabile diuiditur, & illic quidem quia vna eſt natura, vna & natura-
lis voluntas; quia vero & hypoſtaſes indiſtabiles ſunt, vnum eſt & quod voluntabile, & vnus
eſt motus trium hypoſtaſium. In hominibus autem quia natura vna eſt, vna & natu-
ralis voluntas, quia vero & hypoſtaſes ſeparatæ ſunt, & diſtant ab inuicem & ſecun-

dum locum, & tempus, & eam, quæ ad res eſt, diſpoſitionem; & ſecundum alia plurima ſunt A
differentes voluntates & ſententiæ. In Domino autem noſtro Ieſu Chriſto, quia quidem differentes ſunt naturæ, differentes ſunt & voluntates naturales ſuæ diuinitatis, & [ſuæ] humanitatis, ſcilicet voluntatiuæ virtutes: quia verò vna hypoſtaſis, & vnus volens vnum, & quod voluntabile ſcilicet gnomicon, id eſt, ſententiatiua voluntas humana ſua voluntate ſequente, ſcilicet ſuam diuinam voluntatem, & hac volente quæ diuina eius voluntas volebat eam velle, ecce quod humana Chriſti voluntas eius diuinam conſequitur voluntatem. Et ſi Damaſceno & mihi credere non velitis, credite ipſi Chriſto, qui Ioh. 12. ita dicit; Ego ex me ipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et Ioh. 5. Non poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico, & iudicium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me Patris: ergo voluntas eius humana ſequitur voluntatem Patris, quare & voluntatem
Auguſtinus. Chriſti diuinam in omnibus neceſſariò ſequebatur. Vnde Auguſtinus ſuper Ioh. libro ſecundo, homilia 45. ſiue 49. totius, ſic ait; Propter perſonam Filij vnam ex duabus ſubſtantijs diuina humanaque conſtantem, aliquandò ſecundum id quod Deus eſt loquitur, vt eſt illud, quod ait; Ego & Pater vnum ſumus: aliquando ſecundum id quod homo eſt; vt eſt illud; Quoniam Pater maior me eſt: ſecundum quod accepimus ab eo dictum & hoc vnde nunc B
Auguſtinus. diſputo; Non poſſum à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico. Item Auguſtinus 1. ſuper Iohan. homilia 20. Ambulauit Filius ſuper mare, pedes carnis fluctibus impoſuit: caro ambulabat, & diuinitas gubernabat. Nonne & Eſaiæ 11. ſcribitur ſic de Chriſto? Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. Super, inquit, non ſubtus, nec iuxta. Et infra 41. Quis, inquit Dominus, ſuſcitauit ab Oriente iuſtum? Gloſſa, id eſt, Chriſtum. Vocauit eum, vt ſequeretur ſe. Gloſſa, quis niſi ego? Et infra || 49. Timebunt, qui ab Occidente nomen Domini; &
|| 59. *Eſaias.* qui ab ortu ſolis, gloriam eius cum venerit, quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit; quod intelligitur plane de Chriſto. Et infra 61. Spiritus Domini ſuper me &c. Quod C
in perſona Chriſti proculdubio dicebatur, ſicut ipſemet Chriſtus Luc. 4. clariſsimè atteſtatur:
|| ibidem. Vnde & ſupra || *eiſdem*, Agebatur in deſertum à ſpiritu. Et Matth. 4. Ieſus ductus eſt in deſer-
Lucas. tum à ſpiritu. Et Marci primo, Expulit eum ſpiritus in deſertum; quæ omnia Doctores in-
Matth. telligunt de ſpiritu ſancto Deo. Vnde & Chryſoſtomus ſuper illud Marc. 1. Præmiſſum, di-
Marcus. cit, quod Euangeliſta non oſtendit eum ſimpliciter euntem in deſertum, ſed expulſum, vt hoc
Chryſoſt. intelligas fieri iuxta diuinæ diſpoſitionis verbum. Item Anſelmus 1. Cur Deus homo. 9. ſic
Anſelmus. dicit; Quod autem ipſe ait; Non veni voluntatem meam facere, ſed eius qui miſit me, tale eſt, quale eſt illud, Mea doctrina non eſt mea: Nam quod quis non habet à ſe, ſed à Deo, hoc
|| enim. non tam ſuum quàm Dei dicere debet. Nullus || *verò* homo à ſe habet veritatem quam docet, aut iuſtam voluntatem, ſed à Deo: non ergo venit Chriſtus voluntatem ſuam facere ſed Patris, quia iuſta voluntas quam habebat non erat ex humanitate, ſed ex diuinitate. Et infra 10. D
Poteſt, inquit, rectè intelligi, quia per illam piam voluntatem qua voluit Filius pro ſalute mundi mori, dedit illi Pater, non tamen cogendo, mandatum, & calicem paſſionis, & non pepercit illi, ſed pro nobis tradidit illum, & mortem illius voluit; & quia ipſe Filius obediens fuit vſque ad mortem, & didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam: Quemadmodum enim ſecundum humanitatem non habebat à ſe voluntatem iuſtè viuendi, ſed à Patre; ita & voluntatem illam qua vt tantum bonum faceret mori voluit, non potuit habere niſi à patre luminum, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum. Et ſicut pater trahere dando voluntatem dicitur, ita non incongruè fit, ſi impellere aſſeritur: Sicut enim Filius dicit [de Patre] Nemo venit ad me niſi Pater traxerit eum; Ita dicere potuit, niſi impulerit eum. Similiter quoque proferre potuit; Nemo currit ad mortem propter nomen meum, niſi Pater impulerit, aut traxerit eum. Quoniam namque voluntate quiſq; ad id, quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconuenienter trahere aut impellere Deus, cui talem dat voluntatem, affirmatur. In quo tractu vel impulſu nulla intelligitur violentiæ neceſsitas, E
Propheta. ſed acceptæ bonæ voluntatis ſpontanea, & amata tenacitas. Item Propheta, Tenuiſti, inquit, manum dextram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, Pſalmo 72. Quod in perſona Chriſti hominis dicit Deo, ſicut docent expoſitiones ſanctorum, quod & teſtatur Eccleſia, quæ tempore paſsionis Dominicæ, ſcilicet Dominica palmarum, canit hunc verſum in Miſſa. Voluntas ergo Chriſti diuina tenet & deducit eius voluntatem humanam, quare & eam natu-
Apoſtolus. raliter antecedit. Item Apoſtolus 1. ad Cor. 15. loquens de Patre, & Filio ſuo Chriſto ſecundum formam ſerui; Omnia, inquit, ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autem dicat, Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui ſubiecit ei omnia: cum autem ſubiecta fuerint illi
Gloſſa. omnia, tunc ipſe Filius ſubiectus erit illi qui ſubiecit ſibi omnia. Gloſſa, præter eum, id eſt, diuinitatem

A diuinitatem eius, qui ſicut ex nullo eſt, ita nulla ratione poteſt alicui eſſe ſubiectus: Ipſe enim
principium eſt omnium. Ideò Deus non ei ſubiectus, ſed potius ipſe Deo ſecundum quod
homo. Et quod ait; Ipſe ſubiectus erit, non hoc ita dicit, quinetiam modo ſubiectus ſit, ſed
quodam genere locutionis vtitur, quo plerumque loquitur Scriptura, vt quod ſemper eſt, tunc
in aliquo fieri dicatur, cum incipit cognoſci. Amplius autem iſti præponentes ſe Deo, ne-
dum volunt eſſe liberiores Chriſto ſecundum voluntatem ſuam humanam, verumetiam ſe-
cundum voluntatem [ſuam] diuinam, & Spiritu ſancto ſimiliter, quia nec Filius Dei, nec Spi-
ritus ſanctus aliquod velle poteſt habere, niſi quod prius quodammodo cauſauerit & dede-
rit eis Pater, & Spiritui Sancto, Pater ſimul cum Filio. Imò nec intelligere, aut eſſe, aut quic-
quam omnino poſſunt habere, niſi quod à ſuo principio eis manat & cauſaliter deriuatur: Ha-
bent enim eſſe à ſuis principijs cauſatiuis, quare & poſſe intelligere, velle, & cætera vniuerſa.
Et quis in iſta beatiſsima Trinitate præſumet aſſerere Trinitatem perſonarum omninò confu-
B ſam, & nullum ordinem penitus inter illas? Nonne apud Theologos Pater dicitur principi-
um Filij? Nonne & Pater dicitur principium totius diuinitatis? Nonne & Pater dicitur prima
perſona? Nonne cauſa producens, generans, & dans eſſe aliquo modo præcedit cauſatum, ‖ genera-
productum, ‖ *genitum*, & illud cui dat eſſe? Quis Philoſophicus, aut Theologicus iſtud neget? tum,
Vnde & Hermes de mundo & Cœlo 1. Docens quod tria ſunt rerum principia, videlicet
cauſa, ratio, & natura, dicit à cauſa ſua cauſatum præcedit, & intelligit ibi per cauſam, cauſam
primam ſimpliciter penitus non cauſatam, ſcilicet Deum Patrem, qui primo cauſat rationem
procedentem ab eo; ſcilicet Filium, & per ipſum vniuerſam naturam. Quapropter & ait;
Ratio ex cauſa, & ex vtroque natura. Et infra; Ratio eſt vis quædam à cauſa procedens, à prin-
cipio cuncta ordinans: vbi & accipit iſta tria, ratio, *nous* & mens diuina indifferenter & con-
uertibiliter pro eodem; ſicut ſecundo primi breuiter tangebatur. Huic quoque ſententiæ &
multa alia Philoſophica atque Poetica conſtat teſtimonium perhibere, quorum quædam ſe- *Apoſtolus.*
C cundo primi fuerant recitata. Nonne & hoc videtur ſenſiſſe Paulum, cum dixit, quòd Deus,
ſcilicet Pater, nouiſsimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio ſuo, per quem fecit & ſæcula,
& quod eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius &c. Ad Hebr. 1 Quare & Chryſoſtomus *Chryſoſt.*
ſuper illam epiſtolam homilia ſecunda, ſic ait; Dicitur operari per Filium, quia eum conſtat
opificem genuiſſe: Si enim cauſa eſt eius Pater ſecundum quod Pater eſt, multò amplius eo-
rum cauſa quę per Filium facta declarantur. Qui & Roberto Lincolnienſi Epiſcopo de libe- *Robertus*
ro arbitrio 9. recitante, ſic ait ſuper, In principio erat verbum; Præcedit Pater verbum, non *Lincolnienſis*
natura, ſed cauſa; præcedit Pater Verbum cauſaliter, præcedit Filius omnia quæ per illum *Auguſtinus.*
facta ſunt naturaliter. Cui & concorditer Auguſtinus 83. quæſtionum decimaſexta ſcribit
ita; Deus omnium quæ ſunt cauſa eſt: Quia autem omnium rerum cauſa eſt, etiam ſapien-
tię ſuæ cauſa eſt, nec vnquam Deus ſine ſapientia fuit; ſuæ igitur ſempiternæ ſapientiæ cauſa
eſt ſempiterna, nec tempore prior eſt quàm ſua ſapientia. Deinde ſi ſempiternum Patrem eſſe
D Deo ineſt, nec fuit aliquando non Pater, nunquam ſine Filio fuit: Qui & de triplici habitacu-
lo, ſiue de gaudijs iuſtorum & pœnis malorum, dicit, quod Pater non præcedit Filium tem-
pore, ſed origine. Vnde & Richardus 5. de Trinitate 6. diſtincta triplici proceſsione, videli- *Richardus*
cet immediata tantummodo, mediata tantummodo, & mediata ſimul ac immediata: Et infra
eiuſdem 7. 8. & 9. oſtendit quod prima & tertia proceſsio ſint in diuinis, ſed ſecunda ne-
quaquam; dicitque proceſsionem Filij à Patre eſſe immmediatam tantummodo, proceſsi-
onem verò ſpiritus ſancti à Patre & Filio mediatam ſimul & immediatam, hanc quoque pro-
ceſsionem eſſe priorem naturaliter altera, & vnam perſonam eſſe priorem cauſaliter, & ideo *Richardus*
naturaliter altera. Vnde & illo cap. 7. ſcribit ita; Naturaliter prior eſt dualitas quàm trinitas:
nam illa poteſt eſſe ſine iſta, iſta verò nunquam ſine illa: naturaliter itaque & illa proceſsio
prior eſt quæ poteſt ſubſiſtere in perſonarum dualitate, quam illa quæ non poteſt eſſe ſine * dualitate
perſonarum * Trinitate. Sed in illa perſonarum pluralitate & vera æternitate nihil ibi aliud & trin-
E præcedit, nihil ibi alteri ſuccedit, & eo ipſo nihil ibi tempore prius, nihil ibi tempore poſteri-
us: ſed quod non poteſt eſſe prius temporaliter, poteſt eſſe prius cauſaliter, & eo ipſo natura-
liter: Sicut enim longè ſuperius diximus, perfectio perſonæ vnius exigit vtique conſortium *Auguſtinus.*
alterius, & ita fit vt vna ſit cauſa alterius. Nonne & Auguſtinus 15. de Trinitate 17. dicit,
quod Spiritus ſanctus principaliter procedit à Patre? Verum rei huius ſublimitas inacceſſa,
& verba Doctorum præmiſſa, tum propter ſui profunditatem, tum propter ſui contrarietatem
ſuperficialiter apparentem, pium & religioſum auditorem, ſiue lectorem requirunt, humi-
lem & prudentem. An non & Filius ipſe dicit, Pater meus quod dedit mihi maius omnibus *Iohannes.*
eſt? Ioh. 10. Quod debet intelligi de Filio ſecundum diuinitatem ipſius, teſtante Auguſtino *Auguſtinus.*
1. part. ſuper Iohan. ſermone 48. Et Hilario 7. de Trinitate: Et Innocentio Papa tertio in *Hilarius.* *Innocentius*
Concilio

Concilio generali, *Extra*, de ſumma trinitate & fide catholica, Damnamus: quod videlicet A
Pater gignendo Filium dedit ei ſuam ſubſtantiam, ſuam eſſentiam, & eſſe plenarium ‖ *di-*
‖ Deitatis *ninitatis*; Dedit ei vt Deus eſſet, vt coæternus Patri eſſet, vt æqualis Patri eſſet, & hoc maius eſt omnibus creaturis, & creabilibus vniuerſis. Et nonne per verbum præteriti temporis, Dedit, aliqualis prioritas deſignatur originis ſiue cauſæ? Nonne ergo & modo conſimili Filius reci pit, & habet à Patre, & Spiritus Sanctus pariter ab vtroque totum ſuum cognoſcere atque velle? Nonne Ioan. 5°. ex ore Filij ſcribitur iſto modo, Non poteſt Filius à ſe quicquam facere, niſi quod viderit Patrem facientem? quæcunque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit: Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit. Et infra 8. A memetipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me Pater, hæc loquor. Et 16. ſpiritus veritatis docebit vos omnem veritatem; non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur. Quare & Aug. ſuper Ioan. Hom. 20. exponendo primam Autoritatem B
iſtarum, hoc eſt, inquit, non poteſt Filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem, quia videre filij hoc eſt natum eſſe de Patre, non alia viſio eius, & alia ſubſtantia eius, nec alia potentia eius, alia ſubſtantia eius; totum quod eſt de Patre eſt, totum quod poteſt de Patre eſt, quoniam quod poteſt & eſt, hoc vnum eſt, & de Patre totum eſt. Qui & homilia 40. exponendo ſecundam, Incorporaliter, inquit, Pater locutus eſt Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium, nec eum ſic docuit, quaſi indoctum genuerit; ſed hoc eſt eum docuiſſe, quod eſt ſcientem genuiſſe; & hoc eſt docuit me Pater, quod eſt, ſcientem genuit
‖ filius me Pater: Si enim quod pauci intelligunt, ſimplex eſt natura veritatis, hoc eſt ‖ *filio* eſſe quod noſſe; ab illo ergo habet vt nouerit, à quo habet vt ſit; non vt prius ab illo eſſet, & ab illo poſtea noſſet; ſed quemadmodum illi gignendo dedit vt eſſet, ſic gignendo dedit, vt noſſet, quia ſimplicis, vt dictum eſt, Naturæ veritatis eſſe & noſſe, non eſt aliud atque aliud, ſed hoc ipſum. Vnde & 351. propoſitio ſententiarum Proſperi ſententialiter C
videtur extracta, quæ dicit; Non ſic docuit Pater Filium, quaſi indoctum genuerit, & ſcientiam contulerit neſcienti, ſed intemporalis doctrinæ eſt intemporalis eſſentia; hoc eſt à Patre doceri, quod eſt à Patre generari, quia ſimplicis naturæ eſſe & noſſe, non eſt aliud atque aliud, ſed idipſum. Quare & 374. ſic ait; Quicquid Deus Pater [Deo] Filio dedit, gignendo dedit: Ita enim dedit Filio Pater, ſine quibus Filius eſſe non poſsit, ſicut ei dedit vt eſſet, ideo quomodo verba daret aliqua in quo ineffabiliter dixit omnia? Auguſtinus etiam ſuper illud Pſalmi 118. Super omnes docentes me intellexi, tractans eandem autoritatem, ſic ait; Dicit ipſe Filius, Sicut docuit me Pater, hæc loquor: quod difficillime ex perſona verbi intelligitur, niſi quis vtcunque capere valeat, id eſſe Filium à Patre doctum quod genitum. Cui enim non eſt aliud eſſe, aliud doctum eſſe, ſed quod eſt illi eſſe, hoc eſt doctum eſſe; profecto à quo ei eſt eſſe, ab illo ſimul eſt ei doctum eſſe: ex perſona verò hominis vbi formam ſerui accepit, faciliùs intelligitur à Patre didiciſſe quæ dixit. Qui & ſuper Ioan. part. ſe- D
‖ 99. cundæ, homilia 45ª. ſiue ‖ 49. totius, exponendo tertiam autoritatem præmiſſam; Non loquetur, inquit à ſemetipſo, quia non eſt à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur: ab illo audiet, à quo procedit; audire illi ſcire eſt, ſcire verò, eſſe; ſicut ſuperius diſputatum eſt. Quia ergo non eſt à ſemetipſo, ſed ab illo à quo procedit, à quo illi eſt eſſentia, ab illo ſcientia, ab illo ergo audientia, quod nihil eſt aliud quàm ſcientia. Ex iſto quoque loco, 368ª. propoſitio ſententiarum Proſperi videtur extracta. Amplius autem ſi Filius vel Spiritus Sanctus poſſet aliquod velle habere ex ſe, id eſt velle proprium, quod Pater ei non daret, poſſet in illa beatiſsima, & concordiſsima Trinitate eſſe diſcordia, & contrarietas voluntatum; quare & aliqua perſonarum vel quælibet poſſet eſſe non beatiſsima, imò & miſera, ſicut patet per octauam partem corollarij primi, primi. Dicitque beatus Auguſtinus 13. de Trinitate 5. Beatus non eſt niſi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè; aliqua quoque perſona poſſet non eſſe omnipotens, & non habere voluntatem vniuerſaliter efficacem: E
Contrariarum etenim voluntatum vna neceſſariò impeditur, vel ambæ; quare & poſſet non eſſe Deus, contra primam ſuppoſitionem, tertiam partem, ſextam, ſeptimam, & octauam corollarij primi, primi. Adhuc autem & ſi ſic eſſet, poſſet vna perſona creare, altera non
‖ namque creante, quod omnibus Theologis conſtat eſſe falſiſsimum, quod ideo breuibus confirmabo: Ipſe ‖ *nempe* Filius Dei, dicit; Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, Ioan. 5. & infra, Amen, Amen, dico vobis; Non poteſt Filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem; quæcunque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit. Super quod dicit Auguſtinus, 1. ſuper Ioan. homilia 20. Catholica fides hoc habet firmata ſpiritu Dei in ſanctis eius contra omnem hæreticam prauitatem, quia Patris & Filij opera inſeperabilia ſunt: Et infra, Non tantum Patris & Filij; ſed etiam Spiritus Sancti, ſicut eſt æqualitas & inſeparabi-

Ioannes. *Auguſtinus.* *Auguſtinus.* *Proſper.* *Auguſtinus* *Auguſtinus.* *Ioannes.* *Auguſtinus.*

A rabilitas perſonarum, ita etiam opera inſeparabilia ſunt; & hoc oſtendit principaliter & qua-
ſi ſingulariter, ſed diffuſè per totam illam vigeſimam homiliam. Eſt etiam iſtud totum contra
autoritatem Damaſceni ſuperius allegatam. Hoc etiam deſtruitur manifeſtè per autoritatem
Chriſti proximo allegatam; Non poteſt Filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem
facientem: Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit; quod ideo di-
ctum eſt, vt patet diffuſè per Auguſtinum, illa homilia viceſima memorata; quia ſicut Filius
non eſt, nec eſſe poteſt à ſe, ſed à Patre; ſic nec facit, nec facere poteſt quicquam à ſe ſolo,
ſed à Patre. Item Ioan. 5. Non poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio iudi- *Ioannes.*
co, & iudicium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius
qui miſit me Patris. Quod Auguſtinus 1. ſuper Ioannem, homilia 22ª. exponit de Filio non *Auguſtinus.*
ſecundum naturam ſuam humanam, ſed diuinam modo prædicto: quanquam & de ipſo ſe-
cundum naturam eius humanam conuenientius forſitan poſſit exponi; maximè quia ibi ex-
B primitur diuerſitas voluntatum in Filio, & in Patre; quod quantum ad naturam ſuam diui-
nam non poteſt intelligi quouiſmodo, vt patet per præmiſſa, & quia aliter, non eſſet illa bea-
tiſsima Trinitas ſummè vna, dicitque Auguſtinus illa homilia 22ª. Trinitatis huius vna vo- *Auguſtinus*
luntas, vna poteſtas, vna maieſtas: Quare & 2. ſuper Ioannem, homilia quadrageſima quin-
ta exponit iſtam autoritatem de Chriſto ſecundum naturam eius humanam, ſicut erat ſupe-
rius allegatum. Vnde poteſt colligi euidenter, quod tales autoritates dictæ de Chriſto vtro-
que modo poſſunt intelligi & exponi; quod & idem teſtatur ſuper illud Pſalmi 118. ſuper
omnes docentes me intellexi, ſuperius allegatus. Item Ioan. 12. Ego ex meipſo non ſum *Iohannes.*
locutus, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar; &
ſcio quia mandatum eius vita æterna eſt: Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi Pater, ſic lo-
quor; & infra 14. verba quæ ego loquor vobis à meipſo non loquor; Pater autem in me ma-
nens, ipſe facit opera. Hæc etiam Auguſtinus 1. ſuper Ioan. homilia 54 ſcilicet vltima; & *Auguſtinus.*
C 217ª. exponit de Filio modo præmiſſo, ſcilicet ſecundum naturam eius diuinam. Vnde il-
la homilia 17ª. Non, inquit, non loquitur Filius à ſeipſo, quia non eſt à ſeipſo: & ideo Pa-
ter in illo manens facit opera; quia per quem, & cum quo facit, non eſt niſi ab ipſo; qui &
de verbis Domini ſermone 56. eandem autoritatem eodem modo exponit, dicitque, Ei
quippe tribuit, quicquid facit, de quo eſt ipſe qui facit. Amplius autem ſi voluntas humana
naturaliter præcedat diuinam in actione communi; voluntas humana eſt cauſa prior natura-
liter, quare voluntas Dei agit, ergo quare ipſa vult, ſicut per corollarium decimi primi patet,
quod eſt contra vigeſimum primi libri. Item ſi voluntas diuina qua vult præſentialiter agere,
dependeat à voluntate humana præſenti, tanquam à cauſa priori; eadem ratione voluntas ſua
æterna qua æternaliter voluit nunc agere, æternaliter dependebat à voluntate humana æter-
naliter nunc futura, tanquam à cauſa priori; & cùm Deus neſciat iſta complexa poſteriora
niſi per ſuam voluntatem, ſicut 18um. primi probauit; patenter conſequitur, quod iſta po-
D ſteriora ſunt cauſæ diuinæ || *eſſentiæ*, contra decimum quintum primi, & alia quæ ſequuntur: || ſcientiæ
Imò & ſequitur manifeſtè, quod Deus neſciat certitudinaliter hæc futura, nec præſentia,
quare nec præterita, ſicut per decimum octauum primi faciliter apparebit; Deus enim neſcit
determinatè & certè futura, niſi per aliquid determinatum ſibi & certum; ſed voluntas libe-
ra ſecundum contradictionem reſpectu actus ſui futuri contingenter æqualiter, non eſt de-
terminata, & certa reſpectu illius: alioquin ille actus eſſet determinatè & certè futurus, & non
ad vtrumlibet contingenter; nec Deus eſt certus de actu illo futuro per ſuam propriam volun-
tatem, quia voluntas ſua diuina nihil vult nec agit in talibus, niſi præueniatur voluntate hu-
mana; ſed talis præuentio eſt indeterminata penitus & incerta. Adhuc autem ſi voluntatem
humanam nunc agere, ſit prius naturaliter quam voluntatem diuinam nunc agere, ipſam nunc
agere eſt cauſa prior naturaliter, quare voluntas diuina nunc agit: ergo ipſam ſemper fuiſſe
nunc acturam, ſemper fuit cauſa prior naturaliter; Quare voluntas diuina ſemper voluit nunc
E agere, Nam ſecundum Philoſophum 2. Poſt. 3. quæ verè eſt cauſa eſſendi quodcunque, ea-
dem eſt cauſa fiendi, ſiue eſſe & futuri eſſe; ergo iſtud eſſe futurum fuit cauſa prior naturaliter.
quare Deus hoc voluit eſſe futurum, non è contra, contra decimum quartum primi libri,
quod & rationes illius capituli reprobant & condemnant. Item ſi aliquo futuro demonſtra-
to, hoc eſſe futurum eſt cauſa quare Deus vult hoc eſſe futurum; & per idem 14. Deum velle
hoc eſſe futurum eſt cauſa quare hoc eſt futurum; ergo hoc eſſe futurum eſt cauſa quare hoc
eſt futurum. Et ſimiliter poteſt deduci, quod rem eſſe præſentem eſt cauſa quare ipſa eſt præ-
ſens, iuuante nono primi, & autoritate Philoſophi ſuperius allegata. Item ſi voluntatem hu-
manam eſſe quicquam acturam, eſſet cauſa volitionis diuinæ æternè prioris, ipſam eſſe actu-
ram eſſet cauſa prior naturaliter prædeſtinationis & reprobationis diuinæ: quare & ipſam
præſentia-

præſentialiter agere, eſſet cauſa prior naturaliter effectu prædeſtinationis, ſcilicet collatio- A
nis gratiæ in præſenti: quorum vtrumque eſt hæreſis Pelagij à Patribus condemnata, ſicut
patet 45. & 35. primi cum alijs, quæ ſequuntur, quorum & vtrumque eadem capitula con-
demnabant. Amplius autem ſi voluntas humana diuinam præcederet naturaliter in agendo,
res humanæ diuinæ prouidentiæ non ſubeſſent, contra vigeſimum ſeptimum primi & alia
quæ ſequuntur: Imo quod eſt multum indignius, ſi ſic eſſet, volutiones diuinæ humana pro-
uidentia regerentur, ſibique ſubeſſent, quod eſt omnino contrarium rationi; Nam ſecundum
verum iudicium rationis, Sapientis & boni eſt regere inſipientes & malos, & ſapientioris &
Philoſophus. melioris minus ſapientes, & eis per omnia prouidere. Vnde Philoſophus 1. Metaphyſ. in
|| ſapientiorem Prolog. exiſtimamus || *principaliorem* ſubſeruiente magis eſſe ſapientiam: Non enim ordina-
ri, ſed ſapientem ordinare oportet, nec hunc ab altero, ſed ab hoc minus ſapientem ſuaderi.
Et 5. Eth. 11. Non ſinimus principari hominem, ſed rationem. Et 1. Polit. 1. Quod poteſt
mente præuidere, hoc principans naturâ & dominans. Et infra tertij nono; Qui intellectum B
iubet principari, videtur iubere principari Deum & leges: qui autem hominem iubet, appo-
Tullius. nit & beſtiam. Et Tullius 3. de Repub. Annon, inquit, cernimus optimo cuique domina-
tum ab ipſa natura cum ſumma vtilitate inferiorum datum? Vnde & Sapient. 7. & 8. ſecun-
dum quotationem quorundam; Sapientiam autem non vincit malitia, attingit autem à fine
vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Sed quis neſciat hæc prædicta peram-
plius & perfectius infinitè in Deo reperiri, quàm in homine? Ipſe ergo ſecundum ſententi-
Philoſophus. am Philoſophi 12. Metaphyſ. in fine, eſt vnicus omnium ſummus princeps. Item tunc homo
agens quippiam eſſet artifex principalis, & Deus eius quodammodo inſtrumentum, cum ta-
men naturaliter ſit è contra, ſicut quamplures autoritates Philoſophicæ & Theologicæ alle-
Ieremias. gatæ viceſimo ſecundi planiſsimè conteſtantur. Vnde & Ierem. 18. ait Dominus; Ecce ſicut
lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſrael. Amplius autem tunc Deus non eſſet
omnipotens: Non enim poſſet facere hominē velle quantūcunq; ipſe Deus hoc vellet; quia C
ſi poſſet, faciat: ergo Deus hominē in aliqua hora velle, in qua ipſe homo ſe ſtatuit minime
voliturū, & in qua minime voluiſſet, niſi Deus hoc feciſſet: aut ergo in illa volutione naturali-
ter præuenit humana voluntas, aut diuina; Si humana, ergo Deus non facit hominē iſtū velle,
ſed magis è contra, ſicut ſuperius eſt argutum; Si diuina, ergo ſic eſt in omnibus, ſicut ſuperius
eſt oſtenſum. Imo ſecundum hypotheſin, quantumcunq; Deus prius naturaliter aut antece-
denter voluntati humanæ hoc velit, ipſa nullam actionem producet, quia tunc voluntas hu-
mana naturaliter præueniret, ſicut hypotheſis illa ponit. Nec ille dignè cenſetur omnipo-
tens, qui agendo quippiam neceſſario eget auxilio agentis prioris, qui ipſum naturaliter prę-
ueniat in agendo. Nec poteſt quis fingere, quod iſtud nequaquam ſub omnipotentia conti-
netur: Iſtud enim eſt vnum verè factibile; Imò & tunc homo eſſet potentior Deo in hac par-
te. Licet enim Deus vellet hominem velle quicquam, & faceret ad hoc, quantum poſſet ad D
vltimum, poſſet homo libere ſibi reſiſtere & non velle: Omnes enim res humanæ ſunt præ-
ordinatæ, & prouiſæ per prouidentiam diuinæ voluntatis æternam, ſicut vigeſimum ſepti-
mum primi cum ſequentibus manifeſtat: ergo omnes cauſæ inferiores exequentes iſtam præ-
ordinationem & prouiſionem in motu ſuo quolibet aut quiete, huic voluntati diuinæ neceſſa-
riò ſunt ſubiectæ, ipſique de neceſsitate obediunt imperanti. Nimis etenim fatuum videre-
tur, ipſum prouidere, aut præordinare quodcunque, niſi illud poſſet perficere in effectu. Qua-
Philoſophus. re & dicit Philoſophus 3. Eth. 8. quod Conſilium eſt poſsibilium quæ vtique per nos fient.
Eſaias. Vnde & ſummus Philoſophus Eſaiæ 46. Conſilium, inquit, meum ſtabit, & omnis voluntas
mea fiet: locutus ſum, & adducam illud, creaui, & faciam illud. Et Eſaiæ 51. Cogitauit Domi-
nus, & fecit quæcunque locutus eſt. Alias etiam poſſet voluntas humana fruſtrari diuinam,
||miſerrimum quare & reddere || *miſerum* fœlicisſimum Deum noſtrum, contra decimum primi libri, & con-
tra omnes fœlices & etiam miſeros quantumcunque. Vnde & Parab. 21. non eſt Sapientia,
Parabola. non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum; equus paratus ad diem belli, Domi- E
nus autem ſalutem tribuet. Item Eccleſiaſtici 42. Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit quæ eſt
Eccleſiaſtic. ante ſæculum, & vſque in ſæculum, neque adiectum eſt, neque minuetur, & non eget alicuius
||auxilio || *conſilio.* Quam deſiderabilia ſunt omnia opera eius, & tanquam ſcintillam quæ eſt conſide-
rare omnia hæc viuunt & manent in ſæculum [ſæculi] & in omni neceſsitate omnia || *obaudi-*
||obediunt *unt* ei. Et Parab. 21. Sicut diuiſiones aquarum, Ita cor Regis in manu Domini, quocunque
Parabola. voluerit, inclinabit illud. Multa inſuper alia iſtis ſimilia vigeſimo ſecundi ſunt plenius allega-
Auguſtinus. ta. Dicitque Auguſtinus Enchirid. 77. Quis porro tam impiè deſipiat, vt dicat Deum malas
hominum voluntates: quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit, in bonum non poſ-
ſe conuertere? Et de correptione & gratia 69. Sic enim ſeu velle, ſeu nolle in volentis, aut no-
lentis

A lentis eſt poteſtate, vt diuinam voluntatem impleat, nec ſuperet poteſtatem. Et 71. Deus magis habet in poteſtate voluntates hominum, quàm ipſi ſuas. Item humana volutio eſt donum Dei, vt patet viceſimo ſecundi: ergo per ſeptimum ſecundi non eſt antecedenter ab homine, ſed à Deo. Item fideles rationabiliter petunt à Deo, vt faciat homines velle hoc vel illud; vt patet 20° ſecundi: ergo Deus antecedenter hoc facit, vt patet quadrageſimo ſexto primi. Item tunc voluntas humana in merendo, in conferendo, in reſurgendo à peccato, & in bonum quodlibet faciendo Deum & voluntatem diuinam naturaliter antecedit; quare & actionem gratiæ multo magis. Quæ omnia ſunt falſa, & hæreſi Pelagianæ coniuncta, ſicut per 35. 36. 37. 38. 39. & 41um. primi patet, & per autoritates Scripturæ, & Doctorum ibi copioſius allegatas. Vnde & Apoſtolus ad Rom. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Et Iob. 41. Quis autem dedit mihi, vt reddam ei? *Apoſtolus.* *Iob.*
B Omnia quæ ſub cœlo ſunt, mea ſunt. Super quod Gregorius 33. Moral. 22. ſic ſcribit; Nemo quippe, vt diuina illum gratia ſubſequatur, aliquid prius contulit Deo: Nam ſi nos Deum bene operando præuenimus, vbi eſt quod Propheta ait, Miſericordia eius præueniet me? Si quid nos bonæ operationis dedimus vt eius gratiam mereremur, vbi eſt quod Paulus Apoſtolus dicit, Gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed hoc donum Dei eſt, non ex operibus veſtris? Si noſtra dilectio Deum præuenit, vbi eſt quod Iohannes Apoſtolus dicit, Non quaſi nos, dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos? Vbi eſt quod per Hoſeam Dominus dicit, Diligam eos ſpontaneè? Si ſine eius munere, noſtra virtute Deum ſequimur, vbi eſt quod per Euangelium veritas proteſtatur, dicens; Sine me nihil poteſtis facere? Vbi quod ait; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum? Vbi quod iterum dicit; Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos? Si ſaltem dona bonorum operum noſtra virtute bene cogitando præuenimus, vbi quod rurſum per Paulum tam ſubtiliter dici- *Greg.*
C tur, vt omnis de ſe humanæ menti fiducia ab ipſa cordis radice ſuccidatur, cum ait; Non quia ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt? Nemo ergo Deum meritis præuenit, vt tenere eum quaſi debitorem poſſit: ſed miro modo æquus omnibus conditor, & quoſdam prælegit, & quoſdam in ſuis reprobis moribus iuſtè dereliquit, nec tamen electis pietatem ſine iuſtitia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit; nec rurſum reprobis iuſtitiam ſine miſericordia exercet, quia æquanimiter tolerat, quos quandoque in perpetuum damnat. Si ergo & electi præuenientem [ſe] gratiam ſequuntur, & reprobi iuxta quod merentur, accipiunt, & de miſericordia inueniunt electi quod laudent, & de iuſtitia non habent reprobi quod accuſent; Bene itaque dicitur, Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? Ac ſi apertè diceretur, ad parcendum reprobis nulla ratione compellor, quia eis debitor ex ſua actione non teneor. Idcirco enim nequaquam cœleſtis patriæ præmia æterna percipiunt, quia ea nunc, dum promereri poterant, ex libero arbitrio contempſerunt:
D quod ||*videlicet* liberum arbitrium in bono formatur electis, cum eorum mens à terrenis deſiderijs gratia aſpirante ſuſpenditur. Bonum quippe quod agimus, & Dei eſt, & noſtrum; Dei per præuenientem gratiam; noſtrum, per obſequentem liberam voluntatem: Si enim Dei non eſt, vnde ei in æternum gratias agimus? Rurſum, ſi noſtrum non eſt, vnde nobis retribui præmia ſperamus? Quia ergo non in merito gratias agimus, ſcimus quod eius munere præuenimur: & rurſum quia non in merito retributionem quærimus, ſcimus quod ſubſequenti libero arbitrio bona elegimus quæ ageremus. Et infra; Omnibus liquet, quod non ſolum ea quæ ſub Cœlo ſunt, ſed ipſa ||*etiam* quæ ſuper Cœlos condita cœleſtia vocantur, eius voluntati ſeruiunt. Cui & concorditer Auguſtinus 4. contra Iulianum Pelagij filium & ſequacem 5. Cum, inquit, diuinitùs adiuuatur homo, non tantum ad capeſſendam perfectionem adiuuatur, quod ipſe poſuiſti, vtique volens intelligi eum per ſe incipere ſine gratia, quod perficit gratia; ſed potius quod Apoſtolus loquitur, vt qui in nobis bonum opus cœpit, perficiat vſq; ||quidem ||quoque *Auguſtinus.*
E in finem: In quo enim vis hominem ſicut loqueris, ad aliquid laudabile generoſi cordis ſtimulis incitari, in hoc non vis in Domino, ſed in libero arbitrio gloriari, ac ſic priorem dare vt retribuatur illi. O ingrati gratiæ Dei! O inimici gratiæ Dei, & ſolo vocabulo Chriſtiani! Nonne pro inimicis ſuis orat Eccleſia? Quid orat? Vt conuertatur in bonum voluntas mala, quoniam præparatur voluntas à Domino, & Deus eſt, vt ait Apoſtolus, qui operatur in nobis & velle. Et infra eiuſdem vndecimo, Tu autem quanta arrogantia & de veſtræ præſumtione virtutis dixeris (Perfacile igitur ſtudio ſanctitatis, quod Deus adiuuat, poteſt homo carere peccatis) ille non agnoſcit, qui dogmata veſtra non nouit. Nam & ſtudium ſanctitatis ſine adiutorio Dei vultis & in hominis voluntate præcedere, quod merito Deus debeat adiuuare, non gratis. Amplius autem iſti præponentes ſuam voluntatem voluntati diuinæ ſuperbius faciunt primo ſuperbo Angelo, qui æqualitatem Dei appetendo, dicebat; Similis ero Altiſſimo.

Eſaias. Altiſsimo, Eſaiæ 14. Iſti enim æqualitate Dei aut eius ſimilitudine nullatenus contentantur, A
ſed maioritatem & ſuperioritatem vendicant ſupra Deum. Sed caueant, ne deſcendant ad e-
um, vel potius ſubtus eum, ſicut in Eſaia ſubiungitur; veruntamen ad Infernum detraheris,
in profundum laci: qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque proſpicient. Iſti etiam dicunt
ſuperbius de Domino Deo ſuo, quam illi ciues inciuiles de illo nobili homine Domino ſuo, di-
Lucas. centes; Nolumus hunc regnare ſuper nos, Luc. 19. Nedum enim dicunt, Nolumus hunc
regnare ſuper nos, ſed nos regnare volumus ſuper illum: Volunt enim ſe naturaliter præcede-
re Deum, & per conſequens ducere eum, & regere in omnibus factis ſuis. Sed timeant & ca-
ueant, quod ibi dicitur conſequenter, Inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare ſuper
||coram ſe, adducite huc, & interficite ||*ante* me. Nec mirum: Ipſi namque conſpirauerant in regiam
Anſelmus. maieſtatem, quare & pœnâ criminis læſæ maieſtatis erant iuſtiſsime puniendi. Vnde Anſel-
mus de ſimilitudinibus 8. Superbia ideo vocatur, quia ſuper quam debeat graditur: Super-
bia namque ſupergreſsio dicitur. Propria itaque voluntas, quia Dei voluntati non ſubijcitur, B
ſed ſuper eam extollitur, ob hoc rectè Superbia dicitur, ipſa quoque omnis peccati eſt initium,
quia ex ea naſcitur omne peccatum. Et quoniam homo illam habet ex ſe, nec voluntatem
Dei quam ſequatur, vult habere ſuper ſe, ipſi Deo aufert quod propriè & ſingulariter debet
Anſelmus. habere. Et ſequitur 9. Solus enim Deus, quicquid vult, debet velle propria voluntate, ita vt a-
liam quam ſequatur, non habeat ſupra ſe. Cum igitur homo vult aliquid per propriam vo-
luntatem, Deo aufert quaſi ſuam coronam: Sicut enim corona ſoli Regi competit, ſic pro-
pria voluntas ſoli Deo, & ſicut Regem aliquem inhonoraret, qui ſuam coronam ei coronato
auferret; ſic homo inhonorat Deum qui aufert ei propriam voluntatem, priuilegium haben-
Ariſtot. do, quod ille deberet habere ſolum. Quare & Ariſtoteles in ænigmatibus ſuis ænigmate ter-
tio ſic hortatur, Coronam Regis ne accipias. Quod prudenter aduertentes 24. ſeniores, ne-
quaquam ſuas coronas aut voluntates ſuperpoluerunt ſuperbè coronæ aut voluntati diuinæ,
Apocalypſ. ſed humiliter ſubmiſerunt. Vnde Apoc. 4. Procidebant 24. ſeniores ante ſedentem in thro- C
no & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum, di-
centes; Dignus es, Domine Deus noſter, accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu
creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt. Sic & ille Regum clar[iſſ]imus
Pſalmus. & eximius Prophetarum, Nonne, inquit, Deo ſubiecta erit anima mea? Pſalmo 61. Et infra;
Veruntamen Deo ſubiecta eſto anima mea. Sic & ille Antiochus, primo ſuperbiſsimus Prin-
cipum, poſtremo humiliter recognouit, quoniam iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & morta-
Macchab. lem non paria Deo ſentire. 2. Machab. 9. Si ergo non paria, qualiter altiora? Excelſus enim
Pſalmus. ſuper omnes gentes Dominus, Pſalmo. 112. Vnde & ad Romanos 4. Omne os obſtruatur, &
Apoſtolus. ſubditus fiat omnis mundus Deo. Item Pſalmo 22. Dominus regit me. Et Pſalmo 79. Qui
Pſalmus. Regis Iſraelem, intende; qui deducis velut ouem Ioſeph. Et Eſaiæ 49. Miſerator eorum re-
Eſaias. git eos. Et Apoc. 7. Agnus, qui in medio throni eſt, reget eos, & deducet eos. Et Heſter 15.
Heſter. ita ſcribitur; Cumque inuocaſſet omnium rectorem Deum, & Saluatorem Deum &c. Et D
Pſalmo 46. Quoniam Rex omnis terræ Deus, & regnabit Dominus ſuper gentes. Et Pſalmo
102. Regnum ipſius omnibus dominabitur; cum ſuis ſimilibus infinitis. Iſti ſimiliter impiè
Iob. magis dicunt, quam illi impij qui dixerunt, Quis eſt omnipotens vt ſeruiamus ei? Iob. 21.
||itaque Hi ||*namque* tantum noluerunt omnipotenti ſeruire; ſed iſti nedum hoc, imo quod eſt elatius,
volunt omnipotentem eis ſeruire, dum voluntas humana præcipit, & præcedit vt Domina,
Propheta. & diuina obſequitur & ſubſequitur vt ancilla. Non ſic Propheta, non ſic, ſed Ordinatione
(inquit) tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi, Pſalmo. 118. Non ſic Iacob de
Domino ſuo ſenſit, ſed præcedat, inquit, Dominus meus ante ſeruum ſuum, & ego ſequar
paulatim veſtigia eius.

Item tunc voluntas diuina potius ſe curuaret obediendo humanæ, quàm è contra, quod ra-
tio nulla ſinit, ac ipſemet docet contrarium. In memetipſo, inquiens, iuraui, egredietur de
ore meo iuſtitiæ verbum, & non reuertetur, quia mihi curuabitur omne genu, Eſaiæ 45. vel a- E
Eſaias. liter; Mihi curuabunt omnia genu: vel tertiò; Mihi curuabunt omnia genua: vel quartò;
Mihi curuabuntur omnia genua. Quam Scripturam Apoſtolus ad Romanos 14. ſic allegat;
Apoſtolus. Scriptum eſt enim; Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Amplius
autem tunc voluntas humana duceret diuinam quo vellet, cum tamen rationabilius ſit è con-
Iob. tra, cum ipſa melius videat, audiat, atque poſsit. Vnde Iob. 37. Nubes ſpargunt lumen ſuum
quæ luſtrant cuncta per circuitum, quocunque voluntas gubernantis duxerit ad omne quod
præceperit illis ſuper faciem orbis terrarum, ſiue in vna tribu, ſiue in terra [ſua] ſiue in quo-
cunque loco miſericordiæ ſuæ eas iuſſerit inueniri. Super quod Gregorius, 27. moral. 22.
ſic ait; Nubes lumen ſpargere eſt prædicatores ſanctos exempla vitæ & loquendo & agendo
dilatare;

A dilatare; ſed * prædicatores ſancti exhortari quoſdam volunt, ſed nequeunt: ſæpe quoſdam *ſæpe
declinare appetunt, ſed tamen internæ inſtigationis impulſu exhortari eos inſtantiſsimè compelluntur. Videamus nubem Dei, quomodo gubernantis manu & ad ea quæ non appetit, ducitur, atque ab impulſu ſuo iterum gubernantis manu retinetur. Et ponit exemplum de Paulo, qui cum voluit à Corinthijs diſceſsiſſe, cum eis per Dominum tenebatur; qui etiam cum ad Theſſalonicenſes pergere voluit, nec valebat, vt dicit, nec poterat recedere ab eis, cum quibus tunc erat, vt dicit, per Dominum impeditus. Vnde ſic concludit; Nubes igitur Dei cuncta per circuitum luſtrant, quia prædicationis luce mundi fines illuminant: ſed quia diuinis nutibus ſubditæ nequeunt explere quod volunt, ideo ire non poſſunt niſi quo eas voluntas gubernantis duxerit. Vnde & adhuc ſubditur, Ad omne quod præceperit eis ſuper faciem orbis terræ: Sæpe enim cum gubernantis voluntate perducuntur, aliter agere appetunt, ſed
B aliter diſponuntur. Nam plerumque quoſdam auditores ſuos ſtudent blandè corrigere, & tamen eorum ſermo in aſperitatem ducitur; plerunque reſecare quoſdam aſperè appetunt, ſed tamen eorum vigor, ſeu rigor per manſuetudinis ſpiritum refrænatur. Sicut ergo non poſſunt ire quo volunt, ita etiam nequeunt agere ſicut volunt: Quia enim eos internus arbiter tenet, cum mittit, ita illos etiam modificans ſuſcipit, cum perducit, vt aliquando in cogitatione alia diſponant, ſed alia in opere peragant; aliquando aliter inchoent, ſed aliter conſumment. Quia igitur iuxta hoc quod ibi præcipitur, ſeruiunt, dicatur recte, Quocunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis ſuper faciem orbis terræ. Item Deut. 31. *Deut.*
Dominus Deus tuus, ipſe ductor tuus. Et Eſaiæ 63. Spiritus Domini ductor eius fuit. Et 2. *Eſaias.*
Paralip. 13. In exercitu noſtro dux Deus eſt. Et Pſalmo. 54 Dux meus & notus meus. Et *Paralipom.*
Sapient. 10. Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas. Et Pſalmo 72. Tenuiſti manum dex- *Pſalmus.*
teram meam, & in voluntate tua deduxiſti me: cum multis ſimilibus creberrimè in Scriptura: *Sapientia.*
C Voluntas ergo diuina ducit humanam, ipſam naturaliter præcedendo. Vnde & ille ‖ *Annæus* *Pſalmus.* ‖ Antiquus
Seneca, ſicut allegat Auguſtinus 5. de Ciuit. Dei, 8. Quodammodo metricè dicit ita; *Seneca.*
Duc me ſumme Pater, altique dominator poli, quocunque placuit, nulla parendi mora eſt: Aſſum impiger, fac velle, comitabor, gemens, maluſque patiar facere quod licuit; bono ducunt volentem fata, nolentemque trahunt. Vbi & Auguſtinus ſubiungit, nempe euidentiſsi- *Auguſtinus.*
mè hoc vltimo verſu ea fata appellauit, quæ ſupra dixerat ſummi Patris voluntatem: Cui *Gregorius.*
concordans beatus Gregorius 6. moral. 12. ſuper illud Iob. 5. Qui comprehendit ſapientes in aſtutia ſua &c. ita dicit; Sic quippe Dei opera magna ſunt, vt per omne quod ab hominibus agitur, eius voluntas exquiratur, cui videlicet cognitæ debet noſtra actio deuotè famulari, & quaſi Ducem ſui itineris perſequi, ne ei etiam nolens ſeruiat, ſi hanc ſuperbiens declinat: vitari enim vis ſuperni conſilij nequaquam poteſt. Item aliàs voluntas humana traheret poſt ſe diuinam, cum rationalius ſit è contra, vt patet per Autoritatem Senecæ allegatam. Item ſi ſic
D eſſet, voluntas humana potius gubernaret diuinam agendo, quàm hæc humanam, quod eſt contrarium rationi, & contra autoritatem Iobi præmiſſam; Nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cuncta per circuitum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit. Et Sapient.
14. Tu autem Pater gubernas prouidentia; & loquitur de nauigatione, & talibus rebus hu- *Sapientia.*
manis. Et Eſaiæ 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambu- *Eſaias.*
las. Vnde & Cantic. 1. Trahe me poſt te. Et Ioh. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, *Cantica.*
qui miſit me traxerit eum. Et infra 12. Omnia traham ad meipſum. Et Eſaię 10. Num glo- *Ioannes.* *Eſaias.*
riabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? Quod intelligitur de Senacherib & de Deo, vt viceſimum primi plenius allegauit. Item aliter voluntas humana potius ſuſcitaret diuinam ad agendum quippiam, quàm è contra, quod eſt
contra ſacram Scripturam ſæpiſsimè tam in malis actibus, quam in bonis: Vnde 1. Paralip. 5. *Paralip.*
Suſcitauit Dominus Deus Iſrael ſpiritum ‖ *Pul* Regis Aſſyriorum, & ſpiritum Tiglatho Pela- ‖ Sar, alias Ful
E ſar Regis Aſſur, & tranſtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manaſsis &c. Et 2. Paralip. 21. Suſcitauit Dominus contra Ioram ſpiritum Philiſtinorum & Arabum, qui confines
ſunt Aethiopibus, & aſcenderunt in terram Iuda, & vaſtauerunt eam &c. Et Ezech. 23. Hæc *Ezechiel.*
dicit Dominus Deus, Ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus ſatiata eſt anima tua, & congregabo eos aduerſum te in circuitu, filios Babylonis, & vniuerſos Chaldæos, nobiles, tyrannoſque & Principes omnes filios Aſſyriorum, iuueneſque forma egregia duces, & magiſtratus vniuerſos principes principum, & nominatos aſcenſores equorum, &
venient ſuper te &c. Et Amos 6. Ecce ego ſuſcitabo ſuper vos, domus Iſrael, dicit Dominus *Amos.*
Deus exercituum, gentem & conteret vos. Hæc & alia multa valde de malis actibus volun-
tatis: de bonis verò ſcribitur 2. Paralip. vlt. & 1. Eſdr. 1. Suſcitauit Dominus ſpiritum Cyri *Eſdras.*
Regis &c. Et Eſaiæ 41. Quis, Gloſſa, niſi ego, ſuſcitauit ab Oriente iuſtum? Vocauit eum, *Eſaias.*

vt ſequeretur ſe? Dabit in conſpectu eius gentes &c. Et ſequitur: Quis hæc operatus eſt & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, primus, & nouiſsimus; ego ſum. Et infra, 45. Ego, inquit Dominus, ſuſcitaui eum ad iuſtitiam, & omnes vias eius dirigam. Et Aggæi 1. Suſcitauit Dominus ſpiritum Zorobabel, & ſpiritum Ioſedech, & ſpiritum reliquorum de omni populo, & ingreſsi ſunt, & faciebant opus in domo Domini. Item ſi voluntas humana naturaliter præcedat diuinam in actione ambabus communi, humana potius inclinat diuinam & eam determinat ad agendum, quam diuina humanam, quod eſt contra præoſtenſa & præallegata, viceſimo huius ſecundi; Vnde & Parab. 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud. His etiam rationibus hic præmiſsis ſatis conſonant autoritates Auguſtini de gratia & libero arbitrio, & de correptione & gratia, viceſimo ſecundi plenius allegatæ. Item tunc potius diceretur hominem facere Deum velle, & facere aut agere quippiam quam è contra: eſt enim prior & ſuperior cauſa in iſtis; quod eſt contra multas autoritates 20° ſecundi plenius allegatas. Vnde & Apoſtolus ad Phil. 2. Deus eſt, (inquit) qui operatur in nobis & velle & perficere (ſeu alias operari) pro bona voluntate. Et ad Romanos 15. Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus. Et Eſaiæ 45. Ego Dominus & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: Ego Dominus faciens omnia hæc; ſic Dominus ergo prior & ſuperior in huiuſmodi actione. Et Ezechielis 36. Faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Et ad Rom. 8. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei: ſuper quod 310ª. propoſitio ſententiarum Proſperi quæ eſt Auguſtini, & allegatur in gloſſa ſic ait; Plus eſt proculdubio agi, quam regi: Qui enim regitur aliquid agit, & ideo regitur, vt rectè agat: qui autem agitur, agere ipſe aliquid vix intelligitur. Et tantum præſtat voluntatibus noſtris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apoſtolus dicere, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt: nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere poteſt, quàm vt illi ſe commendet, qui * malè agere non poteſt. Item Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone 13. tractans eandem autoritatem, ſic ait; Dicit mihi aliquis, ergo agimur, non agimus. Reſpondeo; Imo & agis & ageris, & tunc bene agis, ſi à bono agaris: Spiritus enim qui te agit, agentibus eſt adiutor, quia ſicut dicit Dominus, Sine me nihil poteſtis facere. Iam nunc quod audiſtis; Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, nolite vos dimittere: Nec enim templum ſuum ſic de vobis ædificat Deus, quaſi de lapidibus qui non habent motum ſuum, leuantur, & à ſtructore ponuntur; non ſic ſunt lapides viui, & vos tanquam lapides viui coædificamini in templnm Dei; ducimini, ſed currite & vos; ducimini, ſed ſequimini, quia & cum ſecuti fueritis, verum erit illud, quia ſine illo facere nihil poteſtis: non enim volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei; maxime quia proceſſus Apoſtoli & Prophetarum planiſsime ad hoc tendit, quod Deus in huiuſmodi actibus nedum ſit agens, ſed etiam primum agens. Nam per huiuſmodi ſuam doctrinam intendit Apoſtolus principaliter humilitatem cordibus humanis inſerere & nutrire, ſicut viceſimum tertium huius docet: quod tamen nedum non faceret, imo homines in ſuperbiam maiorem erigeret, ſi doceret Deum operari in nobis velle & perficere, non antecedenter vt Dominus, ſed ſubſequenter vt ſeruus. Nam quomodo amputaret hominibus, non amplius miniſtraret ſuperbiendi materiam, docendo eos habere Deum ſemper promptiſsimè tantum ſeruum ad nutum quemlibet voluntatis, eorum votis in omnibus obſequendo. Quare & Apoſtolus congrue præmittebat; cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Super quod Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone 1. ſic ait; Ne ſibi inde aliquid darent, quia dixit, operamini, continuo ſubiunxit; Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle & ||*perficere*. Deus eſt|| qui operatur in vobis: ideo cum timore & tremore; vbi & Gloſſa, cum metu, id eſt, cum humilitate, non ſuperbè; & ideo timendus eſt, quia non vos, ſed Deus operatur &c. pro bona voluntate; voluntate, ſcilicet, ſua. Quomodo namque poteſt verè intelligi, quod non vos, ſed Deus operatur in vobis velle & perficere, cum ex prioribus ſatis conſtet huiuſmodi eſſe actus humanos, niſi quod non vos antecedenter, aut principaliter, aut prius naturaliter, ſed ſic Deus; vos autem ſubſequenter, inſtrumentaliter & ſubſeruienter? ac ſi diceretur, non baculus, ſed homo percutit, non ſecuris, ſed homo ædificat. Sic etiam loquitur idem Apoſtolus ad Rom. 9. Non (inquiens) volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei, quod aliter nequit exponi. Vnde Auguſtinus Enchirid. 23. Iterum ne quiſquam, etſi non de operibus, de ipſo glorietur libero voluntatis arbitrio, tanquam ab ipſo incipiat meritum, cui tanquam debitum reddatur præmium bene operandi. Ipſa libertas audiat eundem gratiæ præconem dicentem; Deus eſt enim, qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Et alibi; Igitur non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei; cum proculdubio ſi homo eius ætatis eſt vt ratione iam vtatur, non poſsit credere, ſperare, diligere niſi velit, nec peruenire

Margin: A (at "vt ſequeretur ſe"); *Parabola.* (at "præallegata"); *Apoſtolus.* and B (at "quod eſt contra multas"); *Eſaias.*, *Ezechiel.*, *Apoſtolus.*, *Proſper.* (at "Et Eſaiæ 45" ff.); * aliquid; *Auguſtinus.* and C (at "illi ſe commendet"); D (at "humanis inſerere"); *Apoſtolus.*, *Philip. 2.*, *Auguſtinus.* (at "nibus obſequendo" ff.); || operari, || enim (at "le & perficere"); E (at "telligi"); *Apoſtolus.* (at "quod aliter nequit exponi").

A peruenire ad palmam ſupernæ vocationis Dei, niſi voluntate cucurrerit; Quomodo ergo
non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? niſi quia & ipſa voluntas, ſicut ſcriptum
eſt, A Domino præparatur; alioquin ſi propterea dictum eſt, Non volentis neque currentis,
ſed miſerentis eſt Dei, quia ex vtroque fit, id eſt, & voluntate hominis & miſericordia Dei; vt
ſic dictum accipiamus, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, tanquam
diceretur, Non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei; Non
ergo ſufficit ſola miſericordia Dei, ſi non ſit etiam || *volentis* hominis: ac per hoc, ſicut re- || voluntas
ctè dictum eſt, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, quia id voluntas homi-
nis ſola non implet; cur non è contrario rectè dicitur, Non miſerentis Dei, ſed volentis eſt
hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet? Porrò, ſi nullus dicere Chriſtianus aude-
bit, non miſerentis Dei, ſed volentis eſt hominis, ne Apoſt. apertiſsimè contradicat, reſtat vt
propterea rectè dictũ intelligatur, Non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei, vt totum
B detur Deo, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præpara-
tam: Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia: quæ autem non
præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa. Nam vtrumque legitur in Sanctis Scripturis; Et miſericor-
dia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me: Nolentem præuenit vt velit,
volentem ſubſequitur ne fruſtra velit: Cur enim monemur orare pro inimicis noſtris vtique
nolentibus piè viuere, niſi vt Dominus in eis operetur vt velint; Iterumque cur admonemur
petere vt accipiamus, niſi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum eſt vt velimus? Ora-
mus ergo pro inimicis noſtris, vt miſericordia Dei præueniat eos, ſicut præuenit nos: Ora-
mus autem pro nobis, vt miſericordia eius ſubſequatur nos. Idem de gratia & libero arbitrio
17. ad eundem ſenſum eandem Autoritatem pertractat. Anſelmus quoque de Concor. 9. *Anſelmus.*
Neque volentis eſt, inquit, quod vult, neque currentis eſt quod currit, ſed miſerentis eſt
Dei: Omnibus enim excepto Deo ſolo, dicitur, Quid habes quod non accepiſti? quod ſi
C accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Sic loquitur Ioan. 11. Vnus autem ex eis, Cai- *Ioannes.*
phas nomine dixit eis, expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pe-
reat: Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Sic-
que loquitur ipſe Magiſter, & veritas diſcipulis ſuis dicens; Non enim vos eſtis qui loquimi- *Mattheus*
ni, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis Matth. 10. & Ioan. 15. Non vos me elegi-
ſtis, ſed ego elegi vos. Et 1. Ioan. 4. In hoc eſt charitas Dei, non quia nos dilexerimus Deum, *Ioannes.*
ſed quia ipſe prior dilexit nos. Et Tobiæ 3. Non eſt in hominis poteſtate conſilium tuum; Et *Tobias.*
Ierem. 10. Scio Domine, quia non eſt hominis via eius, nec viri vt ambulet & dirigat greſ- *Ieremias.*
ſus ſuos: vbi Gloſſa, Erubeſcant, qui aiunt, vnumquemque ſuo regi arbitrio: Non eſt enim
via hominis, &c. Vnde Dauid, A Domino greſſus hominis dirigetur; ſecunda verò Gloſ-
ſa falſigraphiæ per trigeſimum ſecundum primi conuincitur euidenter. Erubeſcant ergo illi
Pelagiani, & non erubeſcam ego, Chriſtianus, Paulinus, Auguſtinianus & Gregorianus. Pa-
D ueant illi, & non paueam ego, qui in agendo cum te, Domine Deus meus, tam inuerecundè
& impauidè te regendo, ſe faciunt altiores: Imple quæſo facies eorum ignominia, & quæ-
rant nomen tuum, Domine: Erubeſcant, & conturbentur in ſæculum ſæculi & confundan-
tur, & pereant, vt cognoſcant, quia nomen tibi Dominus; Tu ſolus altiſsimus in omni terra,
Pſalmo 82. Adhuc autem, quod etiam in actione communi Dei, & hominis, Deus homi-
nem, & diuina voluntas humanam naturaliter antecedat, Autoritates quamplurimæ Philoſo-
phorum, ſacræ Scripturæ, & Catholicorum Doctorum concorditer atteſtantur. Omnes e-
nim Philoſophi conueniunt in hoc vno, quod in cauſis eſſentialiter ordinatis non eſt proce-
dere in infinitum, ſed deueniendum eſt ad vnam ſupremam, & primam naturaliter omnium,
omnes alias regulantem atque mouentem, ſicut Artifex inſtrumenta, vt quarto primi, & vi-
geſimo ſecundi ſatis fuerat allegatum. Vnde & Auicenna 10. Metaphyſ. 1. loquens de diſ- *Auicenna.*
poſitione entium, dicit [ita]; Hoc totum fluit deſuper, nec hoc totum ſequitur ex imagina-
E tione cœleſtium tantum, ſed quia primus verus voluit hoc totum, ideo ab eo incipit eſſe om-
nis || *res*, quæ fuit, ſed mediante alio. Igitur propter has cauſas proſunt hominibus orationes || rei
& ſacrificia, & præcipuè litaniæ pro pluuia, & alia huiuſmodi. Item Ariſtoteles in de mun- *Ariſtoteles*
do 11. ita dicit; Sicut autem in chorea inchoante choraula concinit tota chorea virorum, &
mulierum varijs vocibus acutis & grauibus vnam harmoniam continuam continuantibus:
Sic ſe habet res & in Deo, qui cuncta diſponit; Et infra eodem, Comparato Deo & Mundo
duci & exercitui, dicit ita, Omnia autem ſub vno ſignatore mouentur nutu ducis qui fungi-
tur poteſtate: ſic & de vniuerſo ſapiendum. Nam ab vno momento omnibus excitatis fiunt
propria, & hoc inuiſibili ente & occulto, quod nequaquam eſt impedimento, nec illi ad agen-
dum, nec nobis ad credendum, &c. tertio primi plenius allegata. Commentator etiam ſuper *Comment.*
Ddd 2 primam

primam propoſitionem de cauſis dicentem, Omnis cauſa prima plus eſt influens ſupra cau- A
ſatum ſuum, quàm cauſa vniuerſalis ſecunda, ſic ait; Quid eſt, quia cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ, antequam agat in ipſum cauſa vniuerſalis ſecunda, quæ ſequitur ipſam, &c. ſatis plana? Quare & quidam articuli huius contrarium aſſerentes ſunt Pariſijs condemnati, ſicut vigeſimum ſecundi plenius recitauit. Nec Philoſophi iſtud tantum intelligunt in actione naturæ, ſed etiam intellectus, & ſimiliter voluntatis, vt patet per Philoſophum in De bona fortuna, & per omnes loquentes de intellectu agente, ſicut idem vigeſimum ſimiliter recitauit. *Auicenna.* Vnde Auicenna 10°. Metaphyſ. 1. parum poſt Autori atem ſuperius allegatam, loquens de diſpoſitione partium Animalium, & plantarum, ſic ait; Non eſt ibi cauſa || *naturalis* vllo modo, ſed principium eſt eius ſine dubio ex cura diuina: ſimiliter (||naturaliter) crede eſſe iſtarum intentionum pendere ex cura diuina; ſcias etiam quod plus approbat ſeu appropinquat vulgus, & tenet, & dicit verum eſſe, nec refugiunt hoc niſi illi qui volunt videri Philoſophi, eo quod ignorant cauſas & occaſiones iſtorum: Iam ergo in hac materia fe- B
cimus librum de peccato & eius oppoſito. Inde ergo attende diſpoſitionem omnium, & crede quod dicitur de diuinis flagellis quæ deſcendunt ſuper ciuitates flagitioſorum, & ſuper homines iniurioſos, & conſimilia, qualiter defenditur veritas. Scias etiam quod cauſa orationis hic & eleemoſynæ & ſimilium, ſimiliter euentus, iniuriæ & peccati non ſunt niſi illinc: Principia enim horum omnium perueniunt vſque ad naturam, vel voluntatem, vel caſum; Naturæ verò principium eſt illinc; ſed voluntates, quæ ſunt in nobis, ſunt poſtquam non fuerunt. Quicquid autem eſt poſtquam non fuit, cauſam habet; igitur omnis voluntas, quæ eſt in nobis, cauſam habet. Cauſa autem huius voluntatis non tendit ad infinitum, ſed ad aliqua quæ accidunt extrinſecus, terrena ſcilicet & cœleſtia; ſed terrena perueniunt ad cœleſtia: Collectio ergo horum omnium prouenit neceſſariò ex neceſsitate diuinæ voluntatis; Caſus autem fit ex concurſu horum omnium. Cùm autem reſolueris omnia profecto, reducentur ad principia, quorum neceſsitas deſcendit à Deo: Iudicium autem Dei eſt prima poſitio ſimplex. C
Ecce quod dicit, quod vulgus hoc approbat & volentes videri Philoſophi refugiunt iſtud ſoli, ſicut dicit Propheta, *Propheta.* Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini Pſalmo 70. Et hæc ratio Auicennæ eſt ratio ſancti Thomæ ad hanc eandem concluſionem, in De Chriſtiana religione, cap 120. ſicut vigeſimum ſecundi plenius allegauit. Pro hac eadem ſententia poſſunt adduci ferè vel potius verè omnes illæ Autoritates Philoſophicæ & Theologicæ, quæ de fato, caſu, & fortuna 28. & 29. primi plenius ſunt adductæ. Quare & quidam articulus à Domino Stephano Pariſienſi Epiſcopo condemnatus, ſic ait; Quod omnes motus voluntarij reducuntur in primum motorem; Error, niſi intelligatur in motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum deformitatem. Hoc idem teſtatur Scriptura canonica multis locis, quorum aliqua erant ſuperius allegata, aliqua verò, ſed pauca nunc breuiter allegabo. Dicit ille diſer- D
tiſsimus Eſaias 26. *Eſaias.* A facie tua, Domine, concepimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis noſtræ; & Dominus per eundem 45. Ego ante te ibo. *Eccleſiaſt.* Et Eccleſiaſtic. 33. Quaſi lutum figuli in manum ipſius plaſmare illud & diſponere, omnes viæ eius ſecundum diſpoſitionem eius; ſic homo in manu illius qui ſe fecit. Interrogantibus ſiquidem Dominum, *Iohannes.* Tu quis es? ipſe reſpondit, Principium, Ioan. 8. & Apoc. 1. *Apocal.* Ego ſum alpha & omega, principium, & finis, dicit Dominus Deus; Etiam ſi ſecundum ſententiam ſapientis Eccleſiaſtici 25. *Eccleſiaſt.* Mulier ſi primatum habeat, eſt contraria viro ſuo, quod reputat indecens; quanto magis ſi anima aut voluntas humana primatum habeat ſuper Deum, indecens magis erit? Certè tanto magis, quanto maior eſt diſparitas Dei & hominis, quàm viri & mulieris. Vnde & ſupra 24. ipſa ſapientia increata ſic dicit; In omni populo, & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium, & humilium corda virtute calcaui. *Apoſtolus.* Quare & Apoſtolus ad Coloſſ. loquens de Filio, qui eſt iſta ſapientia Dei ſumma; Omnia, inquit, per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante || *omnes*, & omnia in ipſo conſtant; & ipſe caput corporis Eccleſiæ qui E (||omnia)
eſt principium, progenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. Et ad Coloſſ. 2. Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione Angelorum, quę non vidit ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & connexiones ſubminiſtratum, & conſtructum creſcit in augmentum Dei. *Gloſſa.* Gloſſa, Caput, id eſt, Chriſtum, ex quo totum corpus, id eſt, Eccleſia, &c. ergo Eccleſia creſcens in merito ſubminiſtrat Chriſto capiti tanquam primo, & capiti agenti, non è contra. *Exodus.* Item Exodi 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et infra 17. ſcribitur, quod victo Amalek ædificauit Moſes altare, & vocauit nomen eius, Dominus exaltatio mea, dicens, quia manus ſolius Domini, & bellum Dei erat. Gloſſa, qui omnia opera noſtra operatur in nobis, ſicut & ſan-

cta

A cta Eccleſia canit Deo: Non eſt alius qui pugnet pro nobis, niſi tu Deus noſter. Et Sapientiæ 6. legitur de ſapientia iſto modo: Præoccupat qui ſe concupiſcunt, vt illis ſe prior oſtendat: & infra, Initium illius veriſsima eſt diſciplinæ concupiſcentia, & ipſa præoccupat, & præuenit iſtud initium; quare & initiatum quodcunque. Ad quod etiam ſunt aliæ autoritates ſacræ Scripturæ quamplurimæ, quas non recito iſta vice, ne forte his nimium faſtidium parerent, aut nauſeam prouocarent, qui talibus velut pane quotidiano quotidiè ſaturantur. Ampliùs autem paucas autoritates authenticorum Doctorum annectam. Beatus ſiquidem Auguſtinus Hypognoſt. 42. ſic ait; In omni opere ſancto prior eſt voluntas Dei, poſterior liberi arbitrij; id eſt, operatur Deus, cooperatur homo. Quòd ſi dicas, ſcilicet tu Pelagiane, vt dicere conſueuiſti, quia ego prior volui, Deus voluit, iam meritum facis, vt gratia ex operibus iam non ſit gratia ſed merces: Hoc loco redar- *Auguſtinus.*
B guit te Apoſtolus, dicens; Si ergo gratia iam non eſt ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia; gratia ergo donatur, non redditur. Idem de prædeſtinatione ſanctorum 3. allegatis autoritatibus ſacræ Scripturæ contra Pelagium, dicentem hominem credere ex ſeipſo, ponit materiam reſponſionis Pelagij ſub his verbis; Nolens ergo his tam claris teſtimonijs repugnare, & tamen volens a ſeipſo ſibi eſſe quòd credit, quaſi componit homo cum Deo, vt partem fidei ſibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod eſt elatius, primam tollit ipſe, ſequentem dat illi, & in eo, quod dicit eſſe amborum, priorem ſe facit, poſteriorem Deum; Quem ſtatim refellendo ſubiungit, Non ſic pius atque humilis Doctor ille ſapiebat, Cyprianum beatiſsimum loquar qui dixit, In nullo nobis gloriandum, quoniam noſtrum nihil eſt: quod vt oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem dicentem; Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti; quid gloriaris, quaſi non acceperis? & capitulo quarto ſubdit, Quo præcipuo teſtimonio etiam ictus ipſe conui- *Auguſtinus.*
C ctus ſum, cùm ſimiliter errarem putans, fidem, qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis. Nec enim fidem putabam Dei gratia præueniri, niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis, vt autem prædicato nobis Euangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe arbitrabar, ex quibus euidenter apparet iſtam ſententiam Pelagianam hæreſin continere: & ſequitur, Quem meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant, in quibus eſt expoſitio quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad Romanos. Denique cum mea opuſcula retractarem, cùm ad hoc liberum arbitrium retractandum perueniſſem, ſic inde locutus ſum; Quòd dixi, noſtrum eſt credere & velle, illius autem dare credentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, verum eſt quidem, ſed eadem regula & vtrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus & nobis: & iſta retractatio ponitur 1. Retractationum 23. Idem ſuper illud Pſalm. 126. In va- *Auguſtinus.*
D num eſt vobis ante lucem ſurgere, ſic ait; Qui volebant diſcipuli eſſe ſuper Magiſtrum, & ſerui ſuper Dominum ſuum, ante lucem volebant ſurgere, in vanum ibant, quia non poſt lucem ibant. Illis ergo dicit iſte Pſalmus, In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. Tales erant filij Zebedæi, qui antequam humilarentur ſecundum paſsionem Domini, iam ſibi loca elegebant vbi ſederent, vnus ad dextram, alter ad ſiniſtram, & Petrus ante lucem ſurrexerat, quando conſilium domino dare volebat, vt non pateretur pro nobis, cùm ait; Abſit à te Domine, propitius eſto tibi, non fiet iſtud: ante lucem volebat ſurgere, & luci conſilium dare. Sed quid fecit Dominus? Fecit illum vt poſt lucem ſurgat; Redi poſt me Sathanas: Ideo enim Sathanas, quia ante lucem || *vis* ſurgere, Redi poſt || volebas
me, vt ego præcedam, tu ſequaris quo ego eo, & illuc eas: non quo tu vis ire, illuc *Auguſtinus.*
me velis ducere. Qui & ſuper illud Pſalmi quinquageſimi quinti; Conuertentur inimici mei retrorſum, tractans verba Petri & Chriſti prætacta; Sathanas, inquit, dictus eſt Pe-
E trus; Quare? Quia præcedere volebat Dominum, & Duci cæleſti terrenum dare conſilium. Abſit Domine, non fiat iſtud. Dicis, abſit; & dicis, Domine. Vtique ſi Dominus eſt, poteſtate facit: Si magiſter eſt, nouit quid faciat: Tu autem vis ducere ducem, docere magiſtrum, iubere Domino, optare Deo; multum præcedis, ſed retro conuerteris. Idem 1. ſuper Ioannem, homilia 49. exponens illud Iohan. 11. Nonne duodecim horæ ſunt diei? Tractanſque incidenter prædictum conſilium Petri, & reſponſionem Domini, dicit idem: Vnde inter cætera in perſona Domini dicit Petro; Quod verò dixi, Redi poſt me Sathanas? Audi etiam huius rei cauſam: Non enim ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominis. Nemo ergo ſe palpet; de ſuo Sathanas eſt, de Deo beatus eſt. *Auguſtinus.*

Quid eſt enim de ſuo, niſi de peccato ſuo? Tolle peccatum, quid eſt tuum? Iuſtitia, inquis, de meo eſt. Quid enim habes quod non accepiſti? Qui & intelligendo per diem Dominum, & per duodecim horas duodecim eius Apoſtolos dantes conſilium Domino ne iret in Iudæam, Ita proſequitur exponendo: Cum ergo vellent dare conſilium homines Deo, diſcipuli Magiſtro, ſerui Domino, ægroti medico, corripuit eos, & ait; Nonne 12. horæ ſunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendet; me ſequimini, ſi non vultis offendere: nolite mihi conſilium dare, quos à me conſilium oportet accipere. Quo ergo pertinet, nonne ſunt duodecim horæ diei? quia vt diem ſe eſſe oſtenderet, duodecim diſcipulos elegit. Si ego ſum, inquit, dies, & vos horæ, nunquid horæ diei conſilium dant? horæ diem ſequuntur, non horas dies. Si tamen Deus opera noſtra cuncta ſemper nobiſcum & poſterius naturaliter operetur; ipſe in omnibus noſtris operibus, ſaltem conſiliatis, noſtrum conſilium ſequitur, non nos ſuum. Ex præhabitis quoque patet, quod cuilibet tali hæretico præponenti ſe Deo, & voluntatem ſuam diuinæ, poteſt in perſona Dei catholicè ita dici, Redi poſt me Sathanas; vel ſecundum tranſlationem Hieronymi, Vade retro me Sathana, quoniam non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum, Marc. 8. & Matth. 16. Vade poſt me Sathana, ſcandalum es mihi &c. Item Lumbardus 2. ſentent. diſt. 18. ſic ait; Sciendum eſt omnium rerum cauſas in Deo ab æterno eſſe, & hæ dicuntur primordiales cauſæ, quia iſtas aliæ non præcedunt, ſed iſtæ alias, quæ ſunt cauſæ cauſarum. Cumque vnum ſit diuina potentia, diſpoſitio, ſiue voluntas, & ideo vna omnium principalis cauſa; tamen propter diuerſos effectus pluraliter dicit Auguſtinus cauſas primordiales omnium rerum in Deo eſſe, inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt qualis figuræ ſit arca; Ita & in Deo, vniuſcuiuſque rei futuræ cauſa præceſsit. In creaturis verò quarundam rerum, ſed non omnium, cauſæ ſunt, vt dicit Auguſtinus, quia etiam inſeruit Deus ſeminales rationes rebus, ſecundum quas alia ex alijs proueniunt, vt de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus, & huiuſmodi: & hæ dicuntur primordiales cauſæ, etſi non à Deo propriè, quia habent ante ſe cauſam æternam, quæ propriè & vniuerſaliter prima eſt; Illæ verò ad res reliquas dicuntur primæ, ſcilicet quæ ex eis proueniunt: Ideo etiam primordiales [rerum] cauſæ dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo inſitæ ſunt, & ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt: quod autem immutabili Deo cauſa eſt, mutari non poteſt. Item Hugo de Sacramentis lib. 1. part. 2. cap. 2. ſic ait; Omnium ordo ac diſpoſitio à ſummo vſque ad imum in vniuerſitatis huius compage, ita ſeſe cauſis quibuſdam rationumque geniturìs proſequitur, vt omnium quæ ſunt, nihil inconnexum aut ſeparabile naturâ, exterumque inueniatur: Et rerum quidem aliæ, cauſæ tantum ſunt, & non effectus, ſicut prima omnium; aliæ effectus tantum & non cauſæ; ſicut vltima vniuerſorum; alia autem & cauſæ ſunt ad poſteriora quæ generant, & ad priora à quibus generantur, effectus: & ſicut his quæ vltima ſunt & effectus tantum nihil poſterius cernitur; ſic quidem his quæ prima ſunt & cauſæ tantum ſubſequentium nihil prius inuenitur. Primę autem cauſæ aliæ ſunt generatæ, quę ſunt in ſuo genere primę, aliæ increatæ, quæ vniuerſaliter primæ ſunt. In hac enim vniuerſitate rerum omnium ita cunctis cauſaliter cohærentibus aliquid primum inuenitur, vt ex his omnibus nihil prius eſſe poſsit, quoniam ipſum ex omnibus primum eſt omnium: his verò cauſis quæ vniuerſaliter primæ ſunt nihil prius eſt, quoniam ipſæ primæ ſunt omnium, nec habent alias cauſas ipſæ priores, quoniam omnium cauſæ ipſæ ſunt. Et capit. 6. oſtendit, quod hæ primæ cauſæ ſunt Dei voluntas, ſapientia & poteſtas; quod & priora capitula ibi volunt. Vnde & capitulum quintum dicit; In prædeſtinatione itaque creandorum operata eſt bonitas; In creatione iterum prædeſtinatorum operata eſt poteſtas; In beatificatione verò creatorum poteſtas ſimul & bonitas. Et capit. vltimo ita dicit; Cum ſint ergo in Deo tria, ſapientia, poteſtas, & voluntas primordiales cauſæ; à voluntate quidem proficiſcuntur, per ſapientiam diriguntur, per poteſtatem perducuntur. Voluntas enim mouet, ſapientia diſponit, poteſtas explicat. Hæc ſunt æterna fundamenta cauſarum omnium, & principium primum. Idem part. 4. capit. 1. dicit; Prima rerum omnium cauſa voluntas eſt Creatoris, quam nulla præcedens cauſa mouit, quia æterna eſt; nec ſubſequens aliqua confirmat, quoniam ex ſeipſa iuſta eſt: Neq; enim idcirco iuſtè voluit, quia futurum iuſtum fuit quod voluit, ſed quod voluit meritò iuſtum fuit, quia ipſe voluit. Et capit. vltimo; Sic ergo, inquit, conſtat ordo rerum, vt prima poſteriora ſequantur: primum omnium voluntas eſt Creatoris, quoniam ex ipſa ſunt omnia. Item Anſelmus Monol. 10. ita ſcribit; In hoc differunt ab inuicem illæ in creatrice ſapientia, & in fabro ſuorum operum faciendorum intimæ loquutiones, quod illa nec aſſumta, nec adiuta aliunde, ſed prima & ſola cauſa ſufficere potuit artifici ſuo ad ſuum opus perficiendum: iſta verò nec prima, nec ſola, nec ſufficiens eſt ad ſuum opus incipiendũ.

Qua-

Margin notes: *Marcus.* *Matth.* *Lumbardus.* *Hugo.* *Hugo.* *Hugo.* *Anſelmus.*

Section letters (right margin): A B C D E

A Quapropter ea quæ per illam creata ſunt, omnino non ſunt aliquid, quod non ſunt
per illam; quæ verò fiunt per iſtam, penitus non eſſent, niſi eſſent aliquid quod non
ſunt per illam. Item Doctor facundiſsimus, & Martyr glorioſiſsimus Cyprianus, epi-
ſtola ſua 13. intitulata De Diſciplina Chriſtianæ religionis ad Quirinum, quarto capitulo
oſtendit diffuſè in nullo nobis gloriandum, quoniam nihil noſtrum ſit. Et cap. 10. In Do-
mino ſolo fidendum, & in ipſo gloriandum, quod, per multa loca Scripturæ confirmat; per
Ieremiam dicentem, Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine, nec di-
ues in diuitijs; ſed in hoc glorietur qui gloriatur, Intelligere et noſſe quoniam ego ſum Domi-
nus qui facio miſericordiam & iudicium, & iuſtitiam ſuper terram: quoniam in his eſt volun-
tas mea, dicit Dominus; Et poſt, Non niſi ſoli Deo ſubiecta eſt anima mea. Item Hier. lib. 12°. *Hieronymus.*
ſuper Eſaiam, tractans illud Eſa æ. 45. Accinxi te, & non cognouiſti me, ſic ait Eccleſiaſticus
B vir, Tibi dedit Deus ſermonem atque ſapientiam, cauere debet ne ſuum putet eſſe quod loqui-
tur, ſed omne ad datoris referat gloriam, ne & ipſe mereatur audire, Accinxi te, & non cogno-
uiſti me. Item beatus Proſper contra Caſsianum cap. 1. recitat primam definitionem ſuam *Proſper.*
dicentem, Non ſolum actuum, verumetiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium,
qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, quæ
rectè cupimus, tribuit peragendi: Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum
deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum, qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur & con-
ſummat in nobis, dicente Apoſtolo, Qui dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum
præſtabit, & creſcere faciet fructus iuſtitiæ veſtræ; & hanc definitionem tanquam veriſsi-
mam Proſper ſæpiſsimè approbat & confirmat. Idem cap. 8. recitat B. Zozimum Papam v- *Proſper.*
niuerſo orbi ſic ſcribentem, Nos cum inſtinctu Dei; (Omnia enim ad autorem ſuum referen-
da ſunt, vnde naſcuntur,) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam vniuerſa re-
C tulimus; ergo ſecundum eum omnia opera noſtra bona à Deo autore naſcuntur; ergo à Deo
volente. Nam ſecundū Aug. 83 q. 3. illo autore cùm dicitur, illo volente dicitur; ergo huiuſ-
modi opera hominum per prius naſcuntur, & procedunt à voluntate diuina quam humana.
Si enim per prius naſcerentur à voluntate humana, principalius & potius referentur ad illam;
Ipſe quoque homo veriùs quàm Deus, ac potius huiuſmodi operum Autor eſſet, quod nullus
dicet, niſi qui Autori omnium, & omnibus orthodoxis autoritatibus contradicet; ſicut & o-
ſtenſum eſt breuiter nono primi. Quare & idem Proſper ſtatim conſequenter eodem cap. re- *Proſper.*
citat de epiſtola ſynodali Epiſcoporum Afrorum ad eum Papam reſcripta verba quę ſequun-
tur; Illud verò quod in literis tuis, quas ad vniuerſas prouincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti,
dicens, Nos cum inſtinctu Dei (Omnia enim bona ad Autorem ſuum referenda ſunt, vnde
naſcuntur) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam vniuerſa retulimus: ſic ac-
cepimus dictum, vt illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, di-
D ſtricto gladio veritatis, velut curſim tranſiens amputares. Quid enim tam libero feciſti arbi-
trio, quàm quod vniuerſa in noſtræ humilitatis conſcientiam retuliſti, & tamen inſtinctu Dei
factum eſſe fideliter ſapienterque vidiſti, veraciter fidenterque dixiſti; Ideo vtique quia præ-
paratur voluntas à Domino, & vt boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe
tangit corda filiorum? Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, vt nec noſtrum
deeſſe ſentiamus arbitrium, & in his bonis quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus
magis illius valere non dubitemus auxilium. Hoc & planè teſtantur S. Thomas, & Ioannes
Scotus vigeſimo huius plenius recitati. Item Lumbardus 4. ſent. diſt. 5. vlt. In bonis, inquit,
operibus noſtris ipſe Deus operatur bona, & nos; nec nos tantum, nec ipſe tantum, ſed etiam
ipſe nobiſcum & in nobis, & tamen in illis agendis miniſtri eius ſumus, non ſumus Autores.
Idem 1. ſent. diſt. 45. aſſerit, & oſtendit per autoritates quamplurimas, quod voluntas Dei pri-
ma & ſumma cauſa ſit omnium, ſcilicet omnium ſpecierum & omnium motionum, quod &
ſufficienter oſtendit cap. 20um. primi libri. Item ſi homo ageret prius Deo, & voluntas huma-
E na in merendo ageret prius naturâ quàm gratia & Spiritus Sanctus; & in pænitendo ſimiliter,
contra 41um. 42um. & 43um. primi libri. Hæc etiam eſt fides & profeſſio generalis Eccleſiæ,
quæ ſic orat, Actiones noſtras quæſumus, Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſe-
quere, vt cuncta noſtra operatio à te ſemper incipiat, & per te incepta finiatur: Et iterum, Vo-
ta noſtra, quæ præueniendo aſpiras, etiam adiuuando proſequere: Et rurſum, Deus à quo ſan-
cta deſideria, & recta conſilia et iuſta ſunt opera, da ſeruis tuis illam quam mundus dare non
poteſt pacem, &c. quæ & Spiritum Sanctum ſimiliter deprecatur, cùm dicit, Hoſtem repellas
longius, Pacemque dones protinus, Ductore ſic te præuio, Vitemus omne noxium. Ex om-
nibus iam præmiſsis ſatis, arbitror, manifeſtum cuilibet [ſobriè] ſapienti; In omni actione ſeu
motione Deo, & creaturæ rationali communi, Deum priùs naturaliter agere ſeu mouere, &
volun-

voluntatem Dei cum voluntate creata quidlibet facientem ipſam præuenire naturaliter faciendo. A

COROLLARIVM.

Corollarium habet triplex poriſma: Vnum naturale, quod eſt in omni cauſatione communi Deo & cauſæ ſecundæ, Deum cauſare prius naturaliter, quàm cauſam ſecundam: Aliud Theologicum, Deum videlicet conditionaliter nihil velle: Tertium Logicum, nullam ſcilicet propoſitionem tribuentem quamcunque cauſationem cuicunq cauſæ inferiori & poſteriori voluntate diuina, ſeu aliud quicquam poſitiuum inferius cuicunque ſub Deo eſſe de primo ſimpliciter, niſi fortaßis propoſitio dicatur de primo ſimpliciter ratione primitatis ſubiecti; non cauſæ; Plurimæ tamen tales ſecundum quid & B *in certo genere ſunt de primo.*

EX his autem triplex poriſma conſequitur manifeſtè: Vnum naturale, quod eſt, in omni cauſatione communi Deo & cauſæ ſecundæ, Deum cauſare prius naturaliter quàm cauſam ſecundam: Aliud Theologicum, Deum videlicet conditionaliter nihil velle: Tertium Logicum, nullam ſcilicet propoſitionem tribuentem quamcunque cauſationem cuicunque cauſæ inferiori & poſteriori voluntate diuina, ſeu quicquam aliud poſitiuum inferius cuicunque ſub Deo, eſſe de primo ſimpliciter, niſi fortaſsis propoſitio dicatur de primo ſimpliciter ratione primitatis ſubiecti, non cauſæ; plurimæ tamen tales ſecundum quid & in certo genere ſunt de primo. *Prima pars corollarij.* Prima pars euidenter apparet: Si enim ſecundum quod capitulum demonſtrauit, in omni cauſatione rationalis creaturæ, quæ eſt prima, dignisſima, & ſuprema inter omnes cauſas ſecundas, Deus prius naturaliter, & ipſa poſterius ſemper cauſat, multo magis in omni cauſatione cauſæ ſecundæ; quod & de ipſis poteſt oſtendi, ſicut de alijs eſt oſtenſum. C

Secunda pars. Secunda pars patenter infertur: Si namque Deus velit aliquid ſub conditione, vel illud eſt præteritum, preſens, vel futurum: Non præteritum, nec præſens, quia omne præteritum vult determinatè, abſolutè, & certè eſſe præteritum, & omne præſens ‖ *ſimiliter* eſſe præſens. [‖ certe] Si autem dicatur (ſicut magis videtur) quod velit ſub conditione aliquid futurum fore, quomodo poteſt rationabiliter ita eſſe, cum per triceſimum huius, & partem corollarij præcedentem, & ſextum primi Deus abſolutè ſciat, quod nulla res, aut vlla rei conditio poſsit eſſe, niſi ipſe antecedenter cuicunque cauſæ ſecundæ, independenter & non impedibiliter à cauſa ſecunda, illam velit & faciat; cum nec fruſtra, nec fatuè quicquam velit? Item ſi vellet conditionaliter quicquam fore, extantia ſeu poſitio conditionis cum extaret, eſſet antecedenter determinans, mouens, & actuans voluntatem diuinam, ad tunc determinatè, abſolutè, ſimpliciterq; volendum, contra capitulum & partem corollarij præcedentem. Item illa conditio, vel eſt præterita, præſens, vel futura: Nunquid ſcilicet impletio, ſeu extantia conditionis illius eſt D præterita, præſens vel futura? Non præterita, nec præſens, quia tunc illa conditio eſt determinata, abſoluta, & certa Deo; quare & ſimiliter vult rem fore: non ergo ſub conditione quacunque. Si verò ſicut magis apparet, velit aliquid futurum fore ſub conditione futura, vel vult illam conditionem fore, vel non: Si non, nec alias vult rem fore; fruſtra ergo & fatuè vult conditionaliter illam fore, ac ſi vellet conditionaliter inconuenientia & impoſsibilia vniuerſa, puta ſe non eſſe ſi eſſet Chymæra: Si etiam non vult conditionem illam fore, per viceſimum ſecundum primi & eius corollarium, vult illam non fore: Similiter enim poſſet velle omnia impoſsibilia fore, & ſeipſum cras fore Chymæram. Simili quoque ‖ *irrationali* ratione poſſet velle, & vellet ſimiliter nihil fore. [‖ -bili] Si autem vult conditionem illam fore; vel abſolutè, vel ſub alia conditione: Si abſolutè, tunc per decimum primi illa abſolutè implebitur, & extabit, & hoc bene ſcit & vult Deus; quare cum fruſtra vel fatue nihil velit, non conditionaliter, ſed abſolutè, determinatè & ſimpliciter vult rem fore, præſertim cum volutio eius E aut actio à nullo alio antecedenter dependeat, aut à quoquam alio valeat impediri: Si autem dicatur Deum velle conditionem illam fore ſub alia conditione, quærendum vlterius de illa alia conditione, an velit illam fore vel non &c. ſicut prius, cum nullus audeat fingere chaos infinitum, proceſſum ſcilicet infinitum in conditionibus talibus in voluntate diuina, reſpectu vnius voluti ſingularis. Item ſi Deus velit aliquod futurum tantum conditionaliter, hoc maxime videtur de tali futuro quod dependet à libertate voluntatis humanæ, cur non ſimiliter illud quod dependet à libertate propriæ voluntatis? Sicque nullum futurum abſolutè, determinatè, aut ſimpliciter, ſed conditionaliter tantum vult Deus. Et ſi quis reſpondeat; Imo quia conſtat ſibi determinate de ſua propria voluntate, certe ita & de voluntate humana, cum nihil poſsit ſine ipſo ſpecialiter & prius naturaliter idem volente,

A lente & ſimiliter operante, ſicut viceſimum & triceſimum huius docent. Item cum voluntas
abſoluta & ſimplex ſit determinatior, certior, & actualior conditionali, Deus determinatius,
certius & actualius, quare & perfectius intrinſecè vellet vnum futurum quam aliud: quamob-
rem & ſimiliter illud ſciret, ſicut per decimum octauum primi poteſt oſtendi; quod per pri-
mam ſuppoſitionem poteſt redargui, & per tertiam partem corollarij primi primi. Item
quando res illa erit præſens vel præterita, Deus determinatè, abſolutè & ſimpliciter volet eam,
ſicut & || *ſemper* vult præſentia & præterita vniuerſa; quare ſecundum volumina temporum, || ſimpliciter
temporalium quoq; rerum volubiliter, aliter, & aliter intrinſecè vult & volet, contra viceſimũ
tertium primi, corollarium quoq; ipſius. Item aliquod tale volitum Dei de futuro poteſt non
fore: ponatur; tunc Deus vult illud abſolute non fore, ſicut & ſcit; ſic enim volet poſt, & ſci-
et; cur ergo inaniter vult conditionalitèr illud fore? Tertia pars conſequitur euidenter, quo- *Tertia pars.*
niam nulla propoſitio eſt de primo ſimpliciter quæ, habet cauſam extrinſecam priorem ſim-
B pliciter attributionis huius inhærentiæ extremorum, & veritatis ipſius, ſed quælibet propo-
ſitio attribuens quamcunque cauſationem cuicunque cauſæ, habet cauſam huius priorem
ſimpliciter, ſcilicet Deum, ſeu voluntatem diuinam, ſicut prima pars corollarij manifeſtat.
Quæcunque inſuper propoſitio verè affirmat quodcunque poſitiuum inferius de quocunque
ſub Deo, habet cauſam ſuperiorem & priorem ſimpliciter, ſcilicet Deum & voluntatem diui-
nam, ſicut ex hîc & nono primi præmiſsis poteſt perſpicuè demonſtrari. Si quis autem volu-
erit dicere propoſitionem eſſe de primo ſimpliciter, quia attribuit propriam paſsionem, vel
quodlibet accidens ſuo primo ſubiecto, licet habeat cauſam priorem, ſimpliciter ſatis dicit:
Primum enim ſimpliciter nedum ſubiectum prius, ſed & cauſam priorem, imo & vniuerſali-
ter omne prius excludit. Loquantur tamen homines ſicut volunt: Non enim eſt litigandum
de vocibus, dum res conſtent. Certum eſt autem propoſitionem attribuentem quodlibet ac-
cidens ſuo ſubiecto primo ſub Deo eſſe de primo primitate ſubiecti, cum Deus nullius acci-
C dentis ſit ſubiectum, ſed cauſa, ſicut patet ex corollario primi, primi. Plurimæ tamen propo-
ſitiones ſecundum quid, & in certo genere ſunt primæ reſpectu ſcilicet cauſarum ſeu rerum
inferiorum & naturalium; puta tales quæ attribuunt effectum proprium cauſę propriæ, &
primę in genere omnium cauſarum naturalium, vel in certo genere limitato; & in aliqua de-
terminata ſcientia, ſcilicet naturali, vel alia ſubalterna; aut quæ attribuunt propriam paſsio-
nem ſuo primo ſubiecto, ſeu definitioni ſui primi ſubiecti modis prædictis. Secundum hæc
autem puto Philoſophum primo Poſter. vbi tractat iſtam materiam, non irrationabiliter ex-
ponendum.

CAP. XXXI.

D

Obijcit & reſpondet.

HAc autem turri Dauidicæ ciuitatis vſque ad Cœlum, imo & ſuper Cœ-
los erecta, propugnaculis roborata, clypeis mille tecta, omni armatu-
ra fortium communita, & in cuius cacumine ſolus Deus cunctis ex-
celſior, dignißimè reſidet ſummus rector; Pelagiani turbantur, mente
inſaniunt, corpore furunt, palleſcunt facie, igneſcunt oculis, fremunt
& tremunt, frendent & ſtrident, tumultuantur, vociferantur, clamant,
latrant, ac tota malignitatis furia debacchantur. Nihil enim magis
Pelagianorum peſtiferi dogmatis deſtructiuum, nihil magis ſaluiferi
dogmatis defenſiuum, nihil magis ſuperbiam ipſorum humiliat, nihil magis omnem proter-
E uiam ipſorum ſubpeditat, quàm hæc turris. Quamobrem hic apertis inſultibus, illic occultis
inſidijs; hic arte, illic fraude; hic audacia, illic fallacia, ipſam deſtruere moliuntur; nec quic-
quam ſe reputant profeciſſe, niſi aduerſariam turrim conſtruxerint, in qua ipſi ſupremi præ-
ſideant, & ſubpedirent eis Deum: in qua ipſi principientur vt Domini, & Deus ſubijciatur vt
ſeruus; in qua voluntas ipſorum præcedat vt Domina, & Dei voluntas ſicut pediſſequa
ſubſequatur; in qua voluntas ipſorum ordinet & imperet vt Regina, & Dei voluntas obtem-
peret & ſubſeruiat vt ancilla. Hi ergo [in primis] aggrediuntur hoc modo: Si Deus prius
|| *natura* agat actum liberum voluntatis creatæ quam ipſa, ipſa prius natura patitur quàm agit, || naturaliter
non ergo liberè patitur: & ſi illiberè patitur, cum ipſam ſic pati, ſit ipſam agere, vel ſaltem ad
ipſam ſic pati, ſequatur neceſſariò ipſam agere liberum actum ſuum, ipſa illiberè agit libe-
rum

rum actum ſuum; quod contradictionem includit, & arbitrij perimit libertatem. Item cauſa A
præcedit naturaliter ſuum cauſatum; Merita verò noſtra bona vel mala ſunt cauſa quare Deus diligit nos, vel odit, quare vult nobis gloriam ſiue pœnam, ſicut tenet tota fides catholica, & tota Scriptura Canonica conteſtatur. Qui & in teſtimonium ſuæ falſitatis hæreticæ [veracem] Scripturam, Catholicorumque linguas Doctorum peruertere ſatagunt violenter. Scriptum eſt aiunt; Præoccupemus faciem eius in confeſsione Pſalmo, 94. Mane oratio mea præueniet te, Pſalmo. 87. Præueni in maturitate, & clamaui; præuenerunt oculi mei ad te diluculò, Pſalmo 118. Conuertimini ad me, dicit Dominus Deus exercituum, & ego conuertar ad vos; Zach. 1. Dominus vobiſcum quia fuiſtis cum eo. 2. Paralip. 15. Quibus & multa ſimilia ſe offerunt multis locis. Item Marci vltimo ſcribitur; Illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante; Diſcipulis ergo operantibus prius, Dominus cooperatur poſterius. Vnde Damaſcenus in ſententijs ſuis 43. Oportet, inquit, ſcire quod Deus antecedenter vult omnes ſaluari, & regno eius fortunari: Non enim in puniendo plaſmauit nos, ſed ad percipiendum bonitatem eius vt bonus, peccantes autem vult puniri vt iuſtus. Dicitur ergo prima quidē antecedens voluntas & acceptatio ex ipſo exiſtens; ſecunda autem ſequens voluntas & conceſsio ex noſtra cauſa, & ipſa duplex; hæc quidem diſpenſatiua & eruditiua ad ſalutem; hæc autem deſperatiua ad finalem punitionem: hæc autem in his quæ non in nobis; eorum autem quæ in nobis, quę quidem bona antecedenter vult & acceptat; quæ pernicioſa autem & verè mala, nec antecedenter nec conſequenter vult. Robertus quoque Lincolnienſis in quadam quæſtione de ſcientia Dei quærente, Quomodo Deus ſcit ea quæ contingunt à caſu, vel à libera voluntate; reſpondens diſtinguendo de cauſa antecedente & coniuncta, dicit quod primo modo Deus non eſt cauſa contingentium, ſed ſecundo, quia cum fiunt facit ea eſſe: nil enim ſit, quod eo agente non fiat. Qui & in quadam quæſtione de voluntate Dei quærente de voluntate ſigni, dicit, quod beneplacitum Dei eſt cauſa antecedens boni vniuerſitatis & boni ſingulorum; mali autem ſingulorum non eſt Dei beneplacitum antecedens, ſed coniunctum, quia cum malum || *ſit* bene ordinatur in vniuerſo. Cui & concorditer Damaſcenus vbi prius; Oportet autem ſcire, quoniam electio quidem operationum in nobis eſt, finis autem bonarum quidem Dei operationis iuſtè cooperantis præeligentibus bonum iuſta conſcientia ſecundum præagnitionem eius; malarum autem derelictionis Dei, rurſus ſecundum præcognitionem eius iuſtitiæ derelinquentis. Auguſtinus quoque 13. de Ciuit. Dei 15. dicit, quòd ad malum hominis prior eſt voluntas eius; ad bonum verò eius prior eſt voluntas Creatoris eius, ſiue vt eam faceret, quæ nulla erat, ſiue vt reficiat, qua lapſa perierat. Quibus etiam nonnulla ſimilia poſſunt allegari à Chryſoſtomo in ſcriptis ſuis diuerſis. Vnde ſuper epiſtolam ad Hebræos homilia 12. ſcribit ita, Oportet vndique cautelam exhibere nos, ne fortè obdormiſcamus: Ecce enim, inquit, non obdormiet nec obdormiſcet qui cuſtodit Iſraelm; & ne des commotionem pedibus || *tuis*. Non dixit, non commouearis, ſed tu ne des. In noſtro arbitrio eſt dare, & in nullo alio: Si enim voluerimus ſtare firmi & immobiles, non commouebimur. Quid ergò, nihil Dei? omnia quidem Dei ſunt, ſed non ita vt liberum arbitrium lædatur. Si ergo Dei ſunt, inquit, omnia, quid nos culpat? propterea dixi, vt liberum arbitrium noſtrum non lædatur. Ex noſtro itaque arbitrio eſt, oportet quippe nos eligere primùm quæ bona ſunt, & tunc ipſe, quæ ab ipſo ſunt introducit: Non antecedit noſtras voluntates; ne lædatur noſtrum arbitrium; Cùm autem nos elegerimus, multam tunc introducit auxiliationem. Et quomodo ergo Paulus inquit, Nec volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei? Primùm, quod non ſecundum propriam ſententiam introduxit, ſed veluti ex his quæ præpoſita erant, hoc collegit ex his quæ ante præmiſerat: Dixit enim, ſcriptum eſt, miſerebor cui || *miſerebor*: & igitur nec volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Dicis ergo mihi, quid adhuc quæritur? Secundò autem illud eſt dicendum, quòd cuius eſt amplius, totum eius eſſe dixit: Noſtrum enim eligere totum eſt & velle, Dei autem efficere & ad perfectionem perducere. Quia ergò illius eſt amplius, eius eſſe dixit vniuerſum ſecundum conſuetudinem hominum: ſic quippe facimus, verbi gratia; Videmus domum bene edificatam, & dicimus, quia totum artificis eſt, & tamen non omne opus eius eſt, ſed etiam operariorum, & qui materiam tribuunt domui, & aliorum plurimorum; veruntamen quoniam ampliùs contulit ille, illius vniuerſum opus dicimus: ſic etiam & hic. Iterum in multitudine, vbi plurimi ſunt, omnes eſſe dicimus, vbi autem pauci, nullum ſic & Paulus dixit, Neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Aſtruit autem hic duo quædam magna: vnum quidem, ne in ſuperbiam erigamur; ſi feſtines, inquit, non poteſt tuus eſſe effectus, niſi enim deſuper adueniat adiumentum, omnia || *in vanum erunt*; Veruntamen quicquid adeptus fueris eorum ad quæ feſtinas, manifeſtum quia currendo & volendo adipiſceris.
Non

Marginal notes: *Pſalmus.* — *Zacharias.* — *Paralipom.* — *Marcus.* — *Damaſcen.* — B — *Robertus Lincolnienſis.* — C — || ſit. — *Damaſcenus* — *Auguſtinus.* — *Chryſoſt.* — || meis. — D — || miſereor. — E — || in vano, alias, in vacuo.

A Non ergo hoc dixit, quoniam in vanum currimus,ſed quid? quoniam in vanum currimus,
ſi noſtrum eſſe vniuerſum putauerimus, ſi non plurimam partem Deo tribuerimus: Neque
enim Deus totum ſuum eſſe voluit, ne videatur ſine cauſa nos coronare; nec iterum no-
ſtrum, ne in ſuperbiam incidamus; ſi enim minimam partem habentes alta ſapimus, quid
ſi totius nos operis noſtri Domini eſſemus? Et infra, Propheta dicebat, Laua a malitia cor
tuum Ieruſalem, intueris quia & noſtrum eſt bonum. Huius autem munitionis altitudinem
aduerſus Dei ſcientiam ſe ſuperbiſsimè extollentis, miles Chriſti ſpiritualibus armis potenti-
bus Deo accinctus, faciliter deſtruet, in captiuitatem rediget, & in obſequium Ieſu Chriſti,
omnemque procacis ceruicis inobedientiam vlciſcetur, vniuerſa arma eius carnalia auferet,
conteret, & confringet. Prima ſiquidem horum ſagitta flatu Dei repulſa vulnerat ſagittan-
tem, prima namque illorum argutia redarguitur per ſeipſam; ſi inquam, vt conaris arguere,
voluntas creata prius naturaliter agit, liberum actum ſuum quam Deus voluntas creata prius
B naturaliter agit, quam Deus hoc velit, per corollarium decimi, primi libri, quoniam, ſicut
dicis, quia illa agit, ideò Deus vult eam agere, non è contra, ipſam ergò agere eſt cauſa
quarè Deus vult eam agere, & cauſa prior ſecundum naturam: voluntas ergò creata, & vo-
luntas diuina concauſant illum actum voluntatis diuinæ, & voluntas creata priùs naturâ:
quarè ſecundum deductionem tuam præmiſſam, Deus cauſat illiberè liberum actum ſuum.
Similiter quoque poſſes arguere de filio Dei Patris: Nam ſecundum omnes Doctores Ca-
tholicos, filius quicquid habet,habet à Patre, & hoc ſecundum quandam cauſalitatem & pri-
oritatem, ſicut præmiſſa triceſimo huius docent. Similiter etiam poſſes arguere de Sole, &
actione ipſius; quod Sol prius naturâ patitur, quàm agit: & ſi concedas, quæro quam paſsio-
nem. Si dixeris creationem vel conſeruationem, ſic & voluntas creata; nec iſtud te iuuat. Si
dixeris præparationem ad agendum: ſic & voluntas creata. Ponatur quoque Sol creatus
præparatiſsimus ad agendum, & voluntas creata ad volendum; nec iſtud te iuuat, quia vo-
C luntas præparatiſsima ad agendum poteſt non agere, ſicut ex primo & ſecundo huius euiden-
ter apparet. Si dixeris motionem ad agendum: illa motio ſub qua ſpecie motus contine-
tur? ſi ſit alteratio, cuiuſmodi alteratio, & in cuiuſmodi qualitate? Illa quoque motio, & il-
luminatio ſolis exterior ſunt diuerſæ realiter, poteſtque prior per omnipotentiam Dei eſſe ſi-
ne poſteriori: Non ergo ex illa neceſſariò ſequitur alia, vt ſupponis; quare & in voluntate
creata ſimiliter ſentiendum. Talis quoque motio facta in voluntate creata eſt quædam diſpo-
ſitio ſeu præparatio ad volendum; ſed per priora, voluntate ſufficientiſsimè præparata non
neceſſariò ſequitur ipſam velle, & ſicut ſecundum huius oſtendit, nulla res creata, nec vlla
cauſa ſecunda poteſt neceſsitare voluntatem creatam ad liberum actum ſuum. Si dixeris,
quòd Sol priùs patitur ſuum agere, quàm agat; prius ergo natura recipit ſuum agere quàm
ipſum agat; quare agere Solis prius natura eſt, quam Sol agat ipſum: Sed quomodo, cùm
omnis cauſa efficiens præcedat ſaltem naturâ omnem ſuum effectum? Si dixeris, quòd illa
D paſsio prima Solis non eſt ſuum illuminare, ſed vnum aliud agere prius illo, iſtud videtur ſu-
perius reprobatum. Præterea de illo agere reuertitur argumentum præmiſſum: Nam illud
agere,eſt agere Solis, vt concedis: quare prius naturâ Sol recipit illud ſuum agere, quàm id
agat,&c. ſicut prius. Et ſi adhuc non erubueris fingere, quod Sol recipit illud agere per
vnum aliud agere, quod recipiendo patitur prius illo, corripieris vt prius. Præterea,
vel facies proceſſum infinitum hoc modo, quod natura abhorret, & ſecunda ſuppoſi-
tio prohibet; vel tantùm finitum, & tunc dabis aliquod agere Solis primum, contra
quod reuertitur argumentum. Si vero dixeris, quod illa paſsio prima Solis eſt quædam
eius coniunctio, ſeu adiunctio cum ſuo agere, illa adiunctio vel eſt aliqua motio, vel ſola re-
latio: Si motio, remouebitur per præmiſſa: Si ſola relatio, oportet quod ſit relatio realis ex
quo iuuat realiter ad agendum, oportet quod fundetur in extremis adiunctis, ſicut æqualitas
in quantitatibus æqualibus,& ſimilitudo in qualitatibus ſimilibus: fundamentum autem eſt
E prius natura fundato, ſicut cauſa cauſato; quare tam Sol, quam eius agere naturaliter hanc
præcedit, cuius oppoſitum ponebatur. Cum ergo arguis, Deus agit actum voluntatis creatæ
prius naturâ quàm ipſa; ergo ipſa prius naturaliter patitur quam agit: falleris, non conclu-
dis. Non enim patitur ibi voluntas niſi recipiendo ſuum actum ſeu agere, & prius natura eſt
actum ſeu agere eius eſſe,quam recipi, & adhuc prius natura eſt voluntatem producere ſuum
actum ſeu agere, quam ipſum eſſe, quia per producere capit eſſe: prius ergo natura eſt vo-
luntatem agere ſuum actum, quam ipſam recipere & ſic pati. Et ſi adhuc replices, quod vo-
luntatem agere agitur, quia non æternaliter ſed nouiter habet eſſe; & ſi agitur, agitur per ali-
quod agi ipſum præcedens: quare adhuc voluntas prius naturaliter patitur quam agit,falleris,
ſicut prius. Sic enim poſſes arguere, omne agens ſeu actiuum, etiam ipſum Deum eſſe paſsi-
uum,

uum, & hoc prius naturaliter quàm actiuum, & ſemper prius pati quam agere. Detur enim A
A. agere Dei ad extra, in quo Deus non patitur, vel non prius patitur, quam agit; tunc vt
prius, Deum agere *A* agitur, quia non æternaliter, ſed nouiter habet eſſe: agitur ergo per a-
liquod agi ipſum præcedens; quare & Deus prius ibi naturaliter patitur quam agit. Simili-
ter quoque poſſes arguere, nullum eſſe primum agere Dei ad extra: Detur enim *A* primum;
Tunc (vt prius) *A* agitur, quia non æternaliter, ſed nouiter habet eſſe; agitur ergo per ali-
quod agi præcedens, & omne agi fit per aliquod agere prius illo. Illud ergo agi, & *A* primum
agere, aliud agere cauſaliter & naturaliter antecedit. Ex his igitur euidẽter apparet non eſſe ne-
ceſſariũ de quolibet nouo agere, quod ipſum agatur per aliquod agi naturaliter prius illo, imo
nec per aliquod agere prius illo, ſed per aliquod agens cauſaliter, & ideo naturaliter prius illo.
Cum igitur arguis, volũtatem agere agitur; ergo per aliquod agi prius naturaliter: non oportet. B
Primũ enim ſuũ agere agitur per Deũ & per ipſam, non per aliquod ſuũ agi, aut agere tempo-
raliter aut naturaliter antecedens. Si quis tamen voluerit dicere, quodlibet agens creatũ prius
naturaliter pati quàm agere, quia in agendo ſubijcitur, & poſterioratur Deo agenti, probabili-
ter multum poteſt, & concorditer dictis multorum, & ſic loquendo de pati, ratio non proce-
dit. Quod autem arguitur de cauſalitate meriti reſpectu dilectionis odijque in Deo, redargui-
tur per triceſimum nonum primi. Illud autem Pſalmi, Præoccupemus faciem eius in confeſ-
ſione, non mouet: Non enim dicit Propheta, Præoccupemus cooperationem diuinam no-
biſcum, ſed faciem eius in confeſsione; in confeſsione, inquam, laudis Deum laudando: vn-
de ſubiungitur, & in Pſalmis iubilemus ei; & in confeſsione fraudis teipſum accuſando; Ideo
ſequitur; Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus || *coram Domino*; quod vt
faciamus, nos preuenit operando: Confeſsio namque & magnificentia opus eius. Nec illud
Pſalmi, Mane oratio mea præueniet te, debet mouere: quia non dicit oratio mea præueniet
cooperationem tuam, ſed te; quaſi diceret; Mane orabo coram te, coram facie Dei mei; quod C
vt faciam, Spiritus Sanctus facit; ipſo namque filij Dei aguntur. Illa vero de Pſalmo 118. ſi-
militer poſſunt intelligi & exponi, reliqua autem de Zacharia, & Paralip. erant expoſita trice-
ſimo quinto primi. Illud autem Marci, Domino cooperante &c. nec apparentiam quidem
habet; Dictum verò Damaſceni non obuiat: Non enim affirmat quod electio operationum
eſt noſtri & Dei, & prius noſtri quam Dei, ſed quod prius bene elegimus operando, quam fi-
nale præmium conſequamur. Dictum etiam Lincolnienſis, ſi bene intelligatur, non obuiat:
Cauſa namque antecedens, vt ibi loquitur, neceſsitatem naturalem includit. Vnde ſic ait;
Antecedentia, de qua fit hic ſermo, eſt euentus futuri ſecundum curſum naturæ neceſſarij
præordinatio. Quod autem idem Lincolnienſis, Damaſcenus, & Auguſtinus videntur aſſe-
rere, quod in bonis voluntas diuina ſit prior humana, & in malis poſterior, quomodo facit
pro vobis? Actus enim bonus voluntatis & malus ſecundum ſubſtantiam actuum ſunt boni
naturaliter, ſicut patet per viceſimum quintum ſecundi, & viceſimum ſextum primi; ſunt eti- D
am quantum ad naturalem ſubſtantiam actuum ſimilis rationis: ſi ergo vnus ſecundum ſub-
ſtantiam actus fiat antecedenter à Deo, & alius. Si etiam (ſicut ſupponitis) non deceat Deum
velle aut facere malum antecedenter; quomodo decet eum trahi à Diabolo, à quolibet pec-
catore, & à qualibet meretrice ad conſentiendum eorum maleficijs quibuſcunque, & ad vo-
lendum & faciendum ea omnia conſequenter? Quomodo namque decet, quod voluntas di-
uina cuilibet peſſimo, velut adultera, ſupponatur, & opprimatur à quolibet violenter? Qua-
liter etiam habet Deus voluntatem nouellam ſequentem malam voluntatem creatam? Aut
quomodo voluntas diuina, cauſatur & ſequitur ex humana contra viceſimum, & viceſimum
tertium primi libri. Veruntamen pro intellectu Patrum, ſciendum quod ſicut 34. & 39. primi
præmiſſa teſtantur, Deus vult ſeipſum primo, ſecundo quodammodo vult bona alia extra ip-
ſum, tertio verò mala, quatenus videlicet ex malis proueniunt quædam bona, ipſius proui-
dentia omnia ſuauiter diſponente; ſicque vult Deus bonum prius quodammodo & antece- E
denter, malum verò poſterius & conſequenter, quia finaliter propter bonum. Sciendum in-
ſuper, quod Deus vult & facit bona merita voluntatis per gratiam naturaliter præcedentem,
ſicut 40. & 41. primi docebant; mala verò non ſic: Quare poteſt dici Deum velle bona ante-
cedenter, mala autem nequaquam. Auguſtinus verò cum dicit, quod ad malum hominis pri-
or eſt eius voluntas quam Dei, intelligit, ſicut puto, quod ad malum pœnale hominis prior eſt
voluntas eius delinquens, quam Dei puniens: Ait enim, Si in eo quod dictum eſt, Morte mo-
riemini, quoniam non eſt dictum, Mortibus, eam ſolam intelligamus, quæ fit cum anima de-
ſeritur ſua vita, quod illi Deus eſt: Nõ enim deſerta eſt vt desereret, ſed vt deſereretur deſeruit:
Ad malum quippe eius prior eſt voluntas eius; ad bonum verò eius prior voluntas Creatoris
eius, ſiue vt eam faceret, quæ nulla erat, ſiue vt reficiat, quæ lapſa perierat: || *etiamſi* ergo hanc
intelligamus

||coram qui fecit nos;

|| etſi

A intelligamus Deum denunciaſſe mortem, in eo quod ait, Qua die ederitis ex illo morte moriemini, tanquam diceret; Qua die me deſerueritis per inobedientiam, deſeram vos per iuſtitiam, profectò in ea morte etiam cæteræ duæ denunciatæ ſunt, quæ proculdubio fuerant ſecuturæ. Quod autem dicit Damaſcenus, Deum non velle mala nec antecedenter, nec conſequenter ſecundum ſuperficiem literæ, poteſt refelli, per triceſimum quartum primi, poteſt quoque per ibi oſtenſa intelligi & exponi. Et quid mirum, ſi Damaſcenus negaret præefficientiam Dei, in actu liberi arbitrij, cum coefficientiam eius neget, ſicut triceſimo octauo huius apparet. Dictum quoque Chryſoſtomi, ſi intelligatur ad literam, videtur corrigendum in multis, ſicut octauum huius, viceſimum & eius corollarium, & triceſimum huius probant.

B

COROLLARIVM.

Corollarium notabile, quod ſacra Theologia pium & prudentem Lectorem requirit.

EX his autem alijſque præmiſsis euidenter cognoſcitur, quod ſacra Theologia Lectorem pium requirit pariter & prudentem, ne forſitan cum Manichæis in ſacra Scriptura falſum quippiam ſuſpicetur, aut dum omnia eſſe vera veraciter confitetur, Pelagianorum conſentiat falſitati, ne vel defendendo Doctores Catholicos, hæreticis faueat, vel perſequendo hæreticos autores, Catholicos criminetur, ne quia rectè dictum alicuius amplectitur, etiam errorem eius ſequatur, aut quia errorem cuiuſpiam reprobat, C etiam rectè dictum eius contemnat. Quis enim lectis capitulis iſto ſecundo & primo præmiſsis, imò lectis libris Scripturæ canonicæ & Doctorum, non facilè videat quot & quanta loca horum & illorum ſuperficialiter videantur Pelagianæ hæreſi conſentire? Loca autem huiuſmodi ſacræ Scripturæ ſæpe ſe offerunt copioſè, quorum & quædam præmiſsis capitulis recitantur, quibus & Pelagius ſe muniuit, cui & Auguſtinus aliquando in parte conſenſit, ſicut patet ex triceſimo quinto & quadrageſimo quinto primi; aliquando verò apparuit conſentire in tantum, quod Pelagius & Pelagiani quandoque ex dictis proprijs Auguſtini contra ipſum pugnabant, ſicut patet 1. Retrac. 9. & 15. de natura & gratia 67. & 2. ſent. Lumbardi diſt. 28. nimiſque ſedulò experimur multos afferre dicta Auguſtini & aliorum Doctorum ad Pelagianam nequitiam roborandam, quod & patet ex capitulis memoratis. Huic quoque Pelagio videtur & Chryſoſtomus conſentire. Homilia namque quadrageſima ſeptima ſuper Iohannem exponens illud Iohan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo, ſic ait; Cum autem audieris, Quoniam dedit, non deſtinationem ſimpliciter æſtima, ſed illud crede, quoniam qui tribuit ſeipſum dignum vt accipiat, ille ſuſcepit. Qui & ſuper illud Matth. 7. Petite & dabitur vobis &c. homilia decima octaua in imperfecto, Petite, inquit, &c. Quærite &c. Pulſate, & aperietur vobis, gratia vos proſequente; nec gratiam acquirimus niſi ſtuduerimus & laborauerimus ne donum Dei negligentibus detur. Gratia enim adiutorium eſt infirmitatis humanæ; adiutorium autem dormientibus non datur, ſed feſtinantibus & præualentibus. Et infra homilia viceſima tertia ſuper illud Matth. 19. Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, ſic ait; Non dixit, Non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt, id eſt, omnes quidem capere poſſunt, non tamen omnes capere volunt, ſed quibus datum eſt: non hoc ſignificat, quoniam quibuſdam datur, quibuſdam non datur, ſed illud oſtendit, quia niſi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus: Quoniam autem volentibus gratia non denegatur, in Euangelio Dominus dicit, E Petite, & dabitur vobis; Quærite, & inuenietis; Pulſate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur. Debet autem voluntas præcedere, & ſic ſequitur gratia; nam nec gratia ſine voluntate aliquid operatur, nec voluntas ſine gratia poteſt. Super illud quoque Matth. 13. Vobis datum eſt noſſe &c. Illis autem non eſt datum, recitante gloſſa Thomæ, ſic ait; Hoc autem dixit, non neceſſitatem inducens, nec fatum, ſed demonſtrans quod illi, quibus non eſt datum, cauſa ſibi ſunt vniuerſorum malorum, oſtendere volens quoniam cognoſcere diuina myſteria donum eſt Dei & gratia deſuper data, non tamen propter hoc liberum arbitrium deſtruitur. Et hoc, ex his quæ ſequuntur, manifeſtum eſt. Vt enim neque illi deſperent, neque iſti pigritentur audientes

Chryſoſt.

quoniam eis eſt datum, demonſtrat à nobis principium horum eſſe, cum ſubdit; Qui A
enim habet, dabitur ei & abundabit, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo: Ac ſi dicat, cum aliquis deſiderium habuerit & ſtudium, dabuntur ei & vniuerſa quæ à Deo ſunt; cum autem his vacuus fuerit, & quæ ad ſe pertinent non inferat, nec quæ à Deo ſunt, ei dantur. Qui & in expoſitione ſua perfecta ſuper Matth. & ſuper epiſtolam ad Hebræos varijs locis, & in alijs multis opuſculis videtur eandem ſententiam profiteri.

Damaſcen. Damaſcenus etiam triceſimo nono ſententiarum videtur Pelagio conſentire, conans oſtendere liberum arbitrium ſine Deo poſſe producere actum ſuum, ſicut viceſimo octauo huius apparet; Qui & infra quadrageſimo quarto, Oportet, inquit, ſcire quoniam electio quidem operationum in nobis eſt; finis autem bonarum quidem Dei operationis iuſtè cooperantis præeligentibus bonum iuſta conſcientia ſecundum prægnitionem eius; malarum autem derelictionis Dei rurſus ſecundum præcognitionem eius iuſtitiæ derelinquentis. Et infra B eodem, Oportet ſcire quod Deus antecedenter vult omnes ſaluari: Non enim in puniendo plaſmauit nos, ſed ad percipiendum bonitatem eius vt bonus, peccantes autem vult puniri vt iuſtus. Robertus quoque Lincolnienſis Epiſcopus in De libero arbitrio, in quæſtionibus ſuis de voluntate Dei, & alijs ſuis operibus videtur ſimiliter Pelagianis fauere, dicendo Deum non facere, vel non antecedenter facere actum liberum voluntatis, ipſamque ex ſe poſſe conſentire vel diſſentire Deo gratiam offerenti, vel ad bonum quodlibet excitanti. Magnus ſimiliter

Caſſianus. Caſſianus in libro ſuo, De protectione Dei, ſicut decimam tertiam collationum Patrum, ſeu tertiam, ſeptem collationum trium Patrum ad Honoratum & Eucherium ſcriptarum cuidam Chæremoni aſcriptam legentibus euidenter apparet, cum Pelagio delirauit, ſicut &

Proſper. luculenter oſtendit ſanctus Proſper in libro ſuo intitulato pro prædicatoribus gratiæ Dei contra librum Caſſiani Presbyteri De protectione Dei, ſicut & triceſimo ſeptimo primi, & poſt aliqualiter recitatur. Porro de autoritate huius ſancti Proſperi viris ſcholaſticis ſatis con- C ſtat. De quo & in canone diſt. 15, cap. vlt. vbi recitantur ſcripta Doctorum authentica, ſcri-

Martinus. bitur iſto modo; Item Opuſcula beati Proſperi viri religioſi. De quo & Martinus in Chronicis, agens de Leone primo Imperatore, dicit quod Proſper Aquitanicus natione his temporibus floruit, qui apud regnum Italiæ factus Epiſcopus, doctrina & miraculis claruit. De

Caſſiodorus. quo & Caſſiodorus in quodam opere ad Monaſterij ſui fratres ſic ſcribit; Caſſianum Presbyterum, qui conſcripſit de inſtitutione fidelium Monachorum, ſedulò legite, libenter audite, qui inter ipſa initia || *ſani propoſiti*, octo principalia vitia dicit eſſe fugienda: & paulò poſt; Qui tamen de libero arbitrio à beato Proſpero iure culpatus eſt: Vnde monemus, vt

|| ſano propoſito

Victor. in rebus talibus excedentem ſub cautela legere debeatis. Cuius dicta Victor Maritanus Epiſcopus ita Domino iuuante purgauit, & quæ minus erant addidit, vt ei rerum iſtarum palma

Gennadius. meritò conferatur. Quibus Gennadius Maſſilienſis diſſentiens, & Pelagianis, vt videtur, conſentiens, de viris illuſtribus 84. agens de Proſpero, Lege, inquit, librum ſub perſona D eius aduerſus opuſcula Caſſiani, quæ Eccleſia Dei ſalutaria probat, ille infamat nociua; Re enim vera Caſſiani & Proſperi de gratia Dei & libero arbitrio ſententiæ in aliquibus

Ioachim. ſibi inueniuntur contrariæ. Abbas etiam Ioachim, licet vir in diuinis Scripturis præclarus, hac peſte Pelagij eſt infectus, ſicut ex vlt. primi patet; Multi inſuper alij & magni Doctores videntur frequenter in multis Pelagio conſentire: Imo & totus pæne mundus, vt timeo, & doleo, poſt hunc abit, & eroribus eius fauet, dum fere omnes communiter æſtimant ſolius liberi arbitrij viribus ſe poſſe declinare à malo, facere bonum, ſeruare mandata, mereri gratiam, perſeuerare finaliter, facere ſe prædeſtinatum & de numero ſaluandorum; vel ſi qui pauci auxilio Dei & eius coefficientia ſpeciali ſe reputent indigere, ſe & ſuum liberum arbitrium Deo diuinoque libero arbitrio ſuperbiſsime anteponunt. Quis ergo inter Scyllam & Charibdin, inter voraginem & procellam, inter dextram & ſiniſtram directè tutus incedit, niſi pius Lector & prudens, non innitens prudentiæ propriæ, ſed ſuper eum, qui eſt ſimul dux, E via & terminus? Quia veritas indeflexa; qui teſte Sapiente dux eſt ſapientię & ſapientum, emendator. Et quis Catholicus neſciat ſacram Scripturam quam Pater ſanctificauit & miſit in mundum, in nulla ſui parte debere aut poſſe ab homine emendari? Et quis Theologus neſciat alias Scripturas quorumcunque ſcriptorum non tanta firmitate ſemper muniri, ſed poſſe quandoque ab hominibus emendari? Quod euidenter demonſtrat realis contradictio inter ipſos: Qui enim poſt ſcriptores canonicos maiores Origine, Hieronymo, Cypriano, & clariſsimo Auguſtino? Quorum poſteriores primum meritò reprehendunt. Errauit * enim grauiſsime, ſicut Theologus nullus neſcit, beatuſque Hieronymus aliqua eius opera emendauit. Idem quoque Hieronymus ſeipſum quandoq; ſuper tranſlationis

* Origenes.

nis

A nis vitio reprehendit. Vnde ſuper Eſaiam libro quinto exponens illud cap. 19. Non erit
Aegypto opus quod faciat caput & caudam incuruantem & refrænantem ſe, ſic ait; In eo quod
tranſtulimus incuruantem & refrænantem, poſſumus dicere incuruum & laſciuientem, vt in-
telligamus ſenem & puerum: nos autem verbum Hebraicum, Acmon, dum celeriter quæ
ſcripta ſunt vertimus, ambiguitate decepti refrænantem diximus. Et infra eodem libro, &
capitulo ſuper illud; Erit terra inde Aegypto in feſtiuitatem, ſic dicit; Melius reor proprium
errorem reprehendere, quam dum erubeſco, imperitiam confiteri, perſiſtere, pro eo quod
tranſtuli, Et erit terra inde Aegypto in feſtiuitatem. Pro feſtiuitate in Hebræo legitur Agga,
quod interpretari || *ſolet* feſtiuitas; vnde & Aggeus, in feſtiuum vertitur, & timor: quod ſig- || poteſt
nificantius Aquila tranſtulit in verbum græcum, ſignificans cum aliquis pauidus & timidus
circumfert oculos, & aduenientem formidat inimicum. Quare arbitror, quod in timorem
pro feſtiuitate vertitur, quod & magis concordat proceſſui Prophetiæ. Qui & ſuper materia
B bigamia, eo quod ſcribens ad || *Oceanum*; & ſuper epiſtolam Pauli ad Timotheum, ſicut reci- || Occianum
tatur in canone diſt. 26. vnius, & infra 28. quæſtione vltima, oportet; aſſeruit eum, qui ante
baptiſmum habuit vnam vxorem, & poſt baptiſmum aliam, non fieri bigamum, cum prorſus
ſus innouato per baptiſmum omnia vetera ſunt dimiſſa; quem ſuper hoc errore Ambroſius,
Auguſtinus, & Innocentius reprehendunt, ſicut eiſdem locis in canone continetur, quos &
Eccleſia imitatur. Quis etiam Theologorum ignoret contradictionem & concertationem
maximam inter Hieronymum & Auguſtinum, quam eorum epiſtolæ clarè monſtrant; In
quarum vna, ſcilicet viceſima epiſtolarum Hieronymi, dicit Hieronymus ſe quædam in qua-
dam epiſtola Auguſtini ad ipſum directa hæretica iudicare. Qui & tranſlationibus Bibliæ,
in titulis Pſalmorum, in autoribus ipſorum, in Melchiſedech & in multis alijs contradicunt.
Beatus etiam Cyprianus, Doctor Catholicus & Martyr egregius, docens baptiſmum colla- *Cyprianus.*
tum ab hæreticis non valere, à beato Auguſtino de vnico baptiſmo, ſicut & recitatur 4. ſent.
C Petri, diſt. 6. corripitur. Idem quoque Auguſtinus Doctor præcipuus ſeipſum ſæpius repre- *Auguſtinus.*
hendit, quare & librum retractationum ſcriptorum ſuorum compoſuit. Qui & poſt illum in
libro ſuo de prædeſtinatione ſanctorum, quædam dicta ſua retractat, ſicut patet ex triceſimo
quinto & quadrageſimo quinto primi. Sic & venerabilis Beda librum retractationum con- *Beda.*
ſcripſit; ſic & beatus Hilarius dicitur librum retractationum ſcripſiſſe, in quo refertur meritò *Hilarius.*
retractaſſe id quod Petrus 3. ſentent. diſt. 15. recitat de libro eius de Trinitate, Chriſtum
ſcilicet non ſenſiſſe dolorem aliquem paſsionis, imò nec habuiſſe naturam ſenſitiuam doloris.
Beatus quoque Hieronymus aliqua facta ſua corrigit, & retractat, ſicut præhabita maniſe- *Hieronymus.*
ſtant. Si ergo tot & tanti Doctores & Scribæ delirarunt aliquoties in ſcribendo, cur non licet
quandoque de alijs ſimiliter ſuſpicari, præſertim cum quandoque iſtis magnis Doctoribus,
quandoque verò ſibi inuicem contradicant? Cur ergo non licet & dicta ipſorum in locis du-
bijs & ſuſpectis, & præſertim vbi ad inuicem contradicunt, diſcutere, & cum omni humili-
D tate, reuerentia & ſobrietate, ſi oporteat emendare, ſeu potius à melioribus Patribus emen-
data humiliter declarare? Quare & ſanctiſsimus ac doctiſsimus Auguſtinus, de natura & gra- *Auguſtinus*
tia 61. recitato quod aduerſarius contra quem ſcribit, adduxit pro ſe multa teſtimonia non de
Scripturis Canonicis, ſed de quibuſdam catholicorum tractatorum opuſculis, ſic ſubiungit;
Prima quæ poſuit, quia nomen eius qui ea dixit, ibi non legit, ſiue quia ille non ſcripſit, ſiue
quia codex, quem miſiſtis, ſi id aliqua fortè mendoſitate non habuit, pertractare quid opus
eſt? Maximè quoniam noui me in huiuſmodi quorumlibet hominum ſcriptis liberum,
quia ſolis canonicis debeo ſine vlla recuſatione conſenſum. Qui & ad Paulinam de vi- *Auguſtinus.*
dendo Deo. 4. Si quid, ait, diuinarum Scripturarum, earum ſcilicet quæ canonicæ in Ec-
cleſia nominantur, perſpicua firmatur autoritate, ſine vlla dubitatione credendum eſt;
Alijs vero teſtibus vel teſtimonijs, quibus aliquid credendum eſſe ſuadetur, tibi credere,
vel non credere liceat, quantum ea momenti ad faciendam fidem vel habere vel non ha-
E bere perpendens. Et infra 29. His, inquit, quæ vides diligenter fidenterque perſpectis,
attende quæ credis, & in eis ipſis, quibus non viſis accommodas fidem, ipſa teſtium
pondera diſcernendo perpende: Neque enim mihi ſic credis, quemadmodum Ambroſio,
de cuius libris tanta illa teſtimonia poſui: aut ſi nobis æqua lance putas credendum, nunquid
vllo modo Euangelio comparabis? aut ſcripta noſtra Scripturis Canonicis coæquabis? Pro-
fectò ſi rectè in dijudicando ſapis, longè nos infra vides ab illa autoritate diſtare, & me quam
longius; ſed vtriq; noſtrum quantumlibet credas, vtrumq; illi excellentiæ nequaquam com-
paras. Qui & epiſtola 7. ad Marcellinum, Literæ tuæ, inquit, habent quæſtionem, non ex di- *Auguſtinus.*
uinis || *libris*, ſed meis, In talibus autem quæſtionibus non multum laboro; quia etſi defendi || literis,

ſententia mea liquida ratione non poteſt, mea eſt, non eius autoris, cuius ſenſum improbare A fas non eſt, & cum eo non intellecto hoc inde ſentitur quod improbandum eſt. Ego proinde fateor me ex eorum numero eſſe conari, qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt. Vnde ſi aliquid vel incautius vel indoctius à me poſitum eſt, quod non ſolum ab alijs qui videre id poſſunt, meritò reprehendatur; verumetiam à meipſo, quia & ego ſaltem poſtea videre debeo, ſi proficio, nec mirandum eſt, nec dolendum, ſed potius ignoſcendum atque gratulandum, non quia erratum eſt, ſed quia improbatum eſt: Nam nimis peruerſe ſeipſum amat, qui & alios vult errare vt error ſuus lateat. Quanto enim melius & vtilius ipſe vbi errauit, alij non errent, quorum admonitu errore careat? Quod ſi voluerit, ſaltem comites erroris non habeat: Si enim mihi Deus quod volo præſtiterit, vt omnium librorum meorum quæcunque mihi rectiſſimè diſplicent, opere aliquo ad hoc ipſum inſtituto colligam atque demonſtrem, tunc videbunt homines quàm non ſim acceptor perſonæ meæ; vos autem qui me multum diligitis, ſi talem aſſeritis aduerſus eos, quorum malitia, vel imperitia, B vel intelligentia reprehendor, vt me nuſquam ſcriptorum meorum erraſſe dicatis, fruſtra laboratis, non bonam cauſam ſuſcepiſtis: facile in ea meipſo iudice ſuperamini, quoniam non mihi placet, cum à cariſsimis meis talis eſſe exiſtimor, qualis non ſum. Et infra loquens quibuſdam amicis vrgentibus, vt libros de Geneſi, & de Trinitate feſtinanter compleret, quatenus ipſemet ſuperſtes ipſos iam ſcriptos poſſet defendere contra omnes, ſic ait; Quod vtique propterea dicitis, quia non putatis eſſe in eis aliquid, quod vera poſſit ratione culpari, alioquin non me ad eorum editionem, ſed ad diligentiorem emendationem potius hortaremini. Ego autem Iudices veros, & veritate ſeueros magis intueor, inter quos & meipſum primitùs conſtituere volo, vt ad illos ea tantum reprehendenda perueniant, quæ a me quamuis ſedulò perſcrutante minime videri potuerunt. Et infra; Si ratio contra diuinarum Scripturarum autoritatem redditur, quantumlibet acuta ſit, fallit veri ſimilitudine; nam vera eſſe non poteſt. Rurſus, ſi manifeſtiſsimæ certæque rationi velut Scripturarum ſanctarum ob- C ijcitur autoritas, non intelligit qui hoc facit, & non Scripturarum illarum ſenſum ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius obijcit veritati, nec quod in eis, ſed quod in ſeipſo, velut pro eis inuenit, opponit. Cuius autoritatem eo ipſo tutius proſequor, deuotius veneror, firmiuſque amplector; Scio enim quod Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam & paruulis intellectum. Idem ad Hieronymum epiſt. 9 in epiſtolari Auguſtini; Fateor, inquit, charitati tuæ, ſolis eis Scripturarum libris qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum autorem ſcribendo erraſſe aliquid firmiſſimè credam; ac ſi in eis aliquid offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſecutum eſſe quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe non ambigam: alias autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos D autores canonicos, vel probabili ratione quod à vero non abhorreat perſuadere poterant: nec te, mi frater, ſentire aliud exiſtimo. Prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum vel Apoſtolorum, de quorum ſcriptis quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt; abſit hoc a pia humilitate & || *veraci*. Hæc idcirco dixerim, ne videar altum ſapere, perperam agere, & Patres reprehendere minus iuſtè: Quiſquis enim fuerit Pater, vel frater, etiam Angelus de Cœlo, qui Pelagianam hæreſin dixerit, ſcripſerit, tenuerit, ſiue docuerit, ipſum intrepidus reprehendam. Certiſsimus enim ſum, nec in minimo hæſito, vetus Teſtamentum & nouum, Chriſtum, Paulum, Auguſtinum, Gregorium, cæteroſque Doctores, Eccleſiam ſanctam Dei in tot Synodis & Concilijs, tot Papas & ſanctos, ac tot & tam validas rationes in deſtructione huius hæreſis non erraſſe, non cæcos fuiſſe, nec cæcos in foueam adduxiſſe. Porrò de ſacra Scriptura audacter pronuntio, quod nulla pars eius realiter alteri contradicit, aut hæreſi Pelagianæ conſentit, & ſi quæ ſic facere ſuperficialiter videatur, profecto hoc accidit ex defectu oculi minus ſani; quare E purgandus eſt oculus, vt poſſit ſincere videre veram mentẽ Scripturæ ſecundum expoſitiones Sanctorum, vel aliam ſibi diuinitùs inſpirandam. Quod autem Auguſtinus Pelagianis aliquando conſenſit, in parte inficiari non poteſt; quare & ſeipſum redarguens pœnitebat. Si quæ autem ſint alia loca librorum ſuorum quam retractata expreſſè, quibus nedum apparenter, ſed verè conſenſit Pelagio, illa in generali & in ſuo ſimili retractauit, ſicut poteſt haberi ex 45° primi. Si igitur Auguſtinus Doctorũ doctiſsimus, ſubtiliſsimus penetrator, acutiſſimus diſputator, & Pelagianorũ ſtrenuiſsimus expugnator fuit, quãdoque errore ipſorum deceptus, quid mirum, ſi Chryſoſtomus, alijq; minores? Et reuera videtur mihi Chryſoſtomus

|| veritate

quaſi

A quaſi contradicere Auguſtino, & ab eo parumper recedere, ac Pelagianis nimium propin-
quare, nec in expoſitionibus ſuis per omnia rectè ambulare ad Euangelij veritatem. Saluator
namque gratuitam gratiam Dei commendans, Nemo, inquit, poteſt venire ad me, niſi Pater,
qui miſit me, traxerit illum, & niſi fuerit ei datum à Patre meo: Si autem, vt dicit Chryſoſto-
mus, qui tribuit ſeipſum dignum vt ſuſcipiat, ille ſuſcipit, potius ille, qui facit ſe dignum, per
hoc trahit ad ſe Patrem & Chriſtum, quàm e contra; Potiùs quoque talis per dignificatio-
nem ſuam, tanquam per meritum dignum, pretiumque condignum emit à Patre vt veniat ad
Chriſtum, quam Pater hoc det ei; quare & melius diceretur; Nemo poteſt venire ad me, niſi
per meritum ſuum præcedens traxerit Deum Patrem, & niſi prius mereatur vt hoc ei à Pa-
tre vendatur ſiue reddatur. Qui & in hac expoſitione videtur contradicere Auguſtino 1.
part. ſuper Iohan homilia vigeſima ſexta, qui exponendo illud veriſſimum verbum verbi, ſic
ait; Magna gratiæ commendatio, nemo venit niſi tractus. Quem trahat, & quem non tra-
B hat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare ſi non vis errare: tamen ſecun-
dum Chryſoſtomum, aliqua eſſet cauſa, differentia ſcilicet meritorum. Quòd etiam dicit *Chryſoſt.*
Chryſoſtomus, quòd aliquis tribuit ſe dignum veniendi ad Chriſtum, poſſet forſitan corrigi
per præmiſſa triceſimo nono primi: Non enim eſt ibi dignitas antecedens voluntati diuinæ.
Auguſtinus quoque de Prædeſtinatione ſanctorum duodecimo, tractans illud quod dixit in li- *Auguſtinus.*
bello ſuo contra Porphyrium; Salutem ſcilicet religionis Chriſtianæ nulli vnquam defuiſſe
qui dignus fuit, ſi diſcutiatur, inquit, & quæratur vnde quis ſit dignus, non deſunt qui di-
cunt voluntate humana: Nos autem dicimus gratia vel prædeſtinatione diuina. Quod || *eti-* || autem
am dicit Chryſoſtomus voluntatem debere præcedere gratiam, videtur nimis ſuſpectum & *Chryſoſt.*
Pelagiano errori propinquum, imò non propinquum, ſed idem, ſicut capitula primi de gra-
tia manifeſtant. Nonne & ſuper epiſtolam ad Hebræos ſuperius recitatus, videtur aſtruere,
quod non dare commotionem pedibus, ſuperare temptationes quaſcunque, ſtare firmiter &
C perſeuerare finaliter ſit in libero arbitrio hominis tantum, & in nullo alio contra quartum,
octauum, & alia capitula huius ſecundi, & contra Autores ſatis maiores illis capitulis recen-
ſitos? Quod etiam dicit Deum noſtras voluntates nequaquam antecedere, ſed è contra, eti-
am in actibus ſuis bonis, triceſimum huius damnat autoribus maioribus, & rationibus validis
roboratum. Ratio || *verò*, quam pro ſe abducit, ſatis irrationabilis eſſe conſtat; vt liberum, || quoque
inquit, arbitrium noſtrum non lædatur: Qualis enim læſio liberi arbitrij creati ſeruire, ſub-
ijci & ſubſequi Creatorem Regem Regum, & Dominum Dominorum? Abſit enim vt ali-
quis cum || *Nimphrotæis* graue putet ſeruitium obſequi Deo ſummo; Imo ipſi ſeruire proculdu- || Nempho-
bio eſt regnare, libertas optima, & ſalus perfecta; A cuius etiam ſubiectione velle diſcedere
ſeruitus peſsima comprobatur. O Pater Catholice, vel ponis quod voluntas humana ſuffi-
cit ſola producere ſuos actus, vel quod diuina coefficientia neceſſariò requiratur. Si primum,
à doctrinæ catholicæ veritate cum Nemphrot & Pelagio te ſeparas & aberras, viceſimo huius
D teſte. Si ſecundum, cur doctor ſobriè, ſi in actu voluntatis humanæ & diuinæ communi alte-
rum liberum arbitrium te iudice neceſſariò debet lædi, cur, inquam, non maius læderetur di-
uinum liberum arbitrium quam humanum, dum humanum præponis & diuinum poſtponis?
Dum voluntatem humanam efficis dominam præcedentem, & voluntatem diuinam pediſſe-
quam ſubſequentem? Dum voluntatem humanam conſtituis liberam, & eam à Dei etiam exi-
mis ſeruitute, & voluntatem diuinam facis ancillam & ſeruam, & eam etiam hominis ſubijcis
ſeruituti? Hic etiam Pater videris conſentire Pelagio, triceſimo huius teſte. Quomodo eti-
am dicis Apoſtolum non ſicut propriam ſententiam induxiſſe, nec volentis, nec currentis,
&c. cum ex Scriptura canonica veraciter, non fallaciter hoc concludat? Quod & totus ille
proceſſus, & aliæ epiſtolæ eius multæ indicant euidenter; multi quoque & magni Doctores
Catholici illud verbum Apoſtolicum exponentes & ſæpius allegantes. Secunda quoque tua
reſponſio, & expoſitio illius || *Apoſtolici* verbi prætacti videtur eidem Apoſtolo, Chriſto, & || Apoſtoli
E alijs diſcipulis multis Chriſti, doctoribus verò noſtris planiſſime contraire, & Pelagio con-
ſentire, ſicut viceſimum huius & eius corollarium cum capitulis ſequentibus clare docent.
In illa ſimiliter ratione, quam innuis conſequenter, Propheta dicebat; Laua a malitia cor
tuum; ergo noſtrum eſt bonum. Si intelligas noſtri tantum, Ita videlicet quod peccator
ſolus ſe poſſet à peccato lauare ſine Deo ſpecialiter eum lauante, ſicut videris ſentire, falleris
turpiter, ſicut & Damaſcenus in argutia ſimili turpiter fallebatur, ſicut viceſimum octauum
huius oſtendit. Nonne & Propheta alibi dicit Deo, Amplius laua me Deus ab iniuſtitia mea?
Iſta quoq; ſententia videtur ſententiæ inſenſatæ Pelagij conſentire, ſicut 43 primi pandit. Scio
tamen quod poſſem fingere ei gloſſas; ſed reuera non habeo ſcientiam, nec conſcientiam

ipſum gloſſandi in iſtis: Ideo ſicut dixi ſuperius, Theologica ſtudia lectorem pium & pru- A
dentem requirunt: qui autem magis pius & prudens ipſum in huiuſmodi gloſſare veraciter
ſciuerit non reconciliando Pelagium, placet mihi, congaudeo, acquieſco. Abſit, quin lubentius
ſemper addiſcam à quolibet cuiuſlibet doctoris irreprehenſibilis veram mentem, quam
ipſum non intelligendo ex ignorantia reprehendam. Sed caueant, quæſo, dictorum ipſius
huiuſmodi gloſſatores, ne Pelagianis à Chriſti Eccleſia relegatis viam aperiant redeundi, &
dictis ipſorum hæreticis catholicam gloſſam parent. Si nempe inueniatur talis gloſſator magis
pius & prudens Auguſtino, Gregorio, Beda, Proſpero, quampluribus ſanctis Papis, & inferioribus
Epiſcopis, Synodis atque Concilijs, & tota Eccleſia ſancta Dei, ſimilia dicta Pelagij
& Pelagianorum non gloſſantibus, ſed abſolutè damnantibus, ſicut docent multa capitula
primi & ſecundi, & quamplures libri authentici, & hiſtoriæ conteſtantur, mirabiliter admirandum
quis ſe ſimilem ac tantum audeat profiteri. Si namque hi ſancti Patres ſciuerunt talia
dicta catholicè gloſſauiſſe, & noluerunt, ſed tanquam hæretica condemnarunt, impie- B
tas peſſima: ſi voluerunt, & neſcierunt, ignorantia maxima, cum tu ſolus & faciliter iſtud
ſcias. Idem videtur dicendum de Damaſceno, & alijs Patribus ſuperius memoratis, quanquam
& quidam eorum in quibuſdam dictis ſuis coloratiùs poſſent gloſſari. Robertus autem
Lincolnienſis Epiſcopus multa ſcripſit de ſcientia & voluntate diuina, & de libero arbitrio.
De libero ſiquidem arbitrio bis ſcripſit. Primò, vnum libellum qui ſic incipit; Quia circa eſſe
rei poteſt eſſe dubitatio: in quo magis diſputatiuè, & inquiſitiuè, quàm determinatiuè aut definitiuè
procedit. Vnde & in fine; Vtrum, inquit, motus liberi arbitrij ſit ſibi à ſe, an non, non
determino, ſed perſpicuè videntibus inueſtigandum relinquo. Et infra, Quæſito & diſputato,
Vtrum motio liberi arbitrij qua mouetur ad malum, ſit à Deo, ſubiungit, Iſtud iterum
non determino. Et infra; Quæſito & diſputato, Numquid liberum arbitrium poſſit velle bonum
gratuitum, & conſentire appoſitioni primæ gratiæ ex ſeipſo, vel non, ſed ex Deo illud
prius volente & agente, & quomodo tunc non eſſet ibi neceſſitas, non determinat, ſicut dicit: C
quas quæſtiones, cum multis alijs ibi tactis, dicit ſe poſteris determinandas relinquere. Secundò
ſcripſit alium libellum de libero arbitrio, qui incipit iſto modo; Cum per arbitrij libertatem
dignior ſit homo cæteris animantibus: In quo magis determinatiuè procedit; Quapropter
primum iſtorum nunquam, ſed ſecundum quandoque ſoleo allegare. Et ſi quis obiecerit
indignum videri tantillum reprehendere tantos Patres; reſpondendum conſtanter, indignius
eſſe pro certo, tantis fauendo erroribus hæreticis conſentire, & reprehendi permittere
irreprehenſibilem Patrem noſtrum fidei noſtræ autorem, irreprehenſibilem ſponſam
Chriſti, non habentem maculam neque rugam, irreprehenſibilem matrem noſtram & Doctores
noſtros maiores: Quis enim Chriſtianus ignorat doctrinam Chriſti Catholicam omni
doctrinæ contrariæ præferendam? Et quis neſciat, ſi Doctores diſſentiant, magis authenticum
in tali materia præferendum? Et quis in iſta materia poſt Autores ſacræ Scripturæ au- D
thenticior Auguſtino? Etſi ego puſillus non debeam reprehendere tantos Patres, magna
eſt veritas, quæ omnem reprehenſibilem ſine acceptatione perſonarum reprehendere non
veretur: Nec ipſos ſimpliciter reprehendo, ſed ſi ſectentur errorem Pelagij, reprehenſos à
maioribus Patribus manifeſto. Sed nec adhuc ipſos ſimpliciter reprehendo, nec reprehenſos
oſtendo, ſed dico me adhuc non habere ſcientiam, neque conſcientiam ipſorum dicta per omnia
ſuſtinendi: Si enim admiſero ſuperficiem literæ, Pelagianis videor conſentire: ſi literam
gloſſare tentauero, timeo ne, ſi ad mentem dicentium, adhuc Pelagio faueam: ſi autem contra
vel præter mentem dicentium, contra mentem propriam mendax ero. Neſcio etiam veraciter
coram Deo talia dicta gloſſare, niſi meo iudicio per ſimilem gloſſam Pelagianos reconciliari
conſenſero, & Patres, qui ipſos damnauerant, condemnari, vel ſaltem ipſorum
Patrum ſententiam irritari; quod ideo maiorum prudentiæ derelinquo, & ſi talia dicta catholicè
ſuſtinenda docuerint, deuotiſſimus acquieſcam. Veruntamen probabiliter dici poſſet,
Chryſoſtomum nolle aſſerere quenquam poſſe inchoare, continuare, conſummare, vel vni- E
uerſaliter facere quicquam boni ſine auxilio gratiæ; quare & videtur velle conſequenter aſſerere,
nullum poſſe primam gratiam promereri. Vnde ſuper illud Matth. 7. Petite, & dabi-
Matthæus tur vobis &c. In opuſculo imperfecto homilia 18. vbi erat ſuperius allegatus, ſic ait, Sciens
Chryſoſt. Dominus quoniam quæcunque mandauerat ſupra hominibus, impoſſibilia erant, & quantum
ad naturam humanam ſupra naturam, & quoniam maiora erant mandata, quàm virtus humana
eſt, tranſmittit eos ad Deum, cuius gratiæ impoſſibile nihil eſt, dicens; Petite & dabitur
vobis; vt quod ex hominibus conſummari non poteſt, per gratiam Dei adimpleatur. Omnem
creaturam ſenſibilem Deus armatam & munitam creauit: Alios enim muniuit veloci pedum
curſu,

A curſu, alios armauit vnguibus, alios velocibus pennis, alios dentibus, alios cornibus; hominem autem ſolum ſic diſpoſuit, vt virtus illius ſit ipſe; & in eo quod infirmiorem eum fecit omnibus in ipſo, fortiorem eum voluit eſſe in ſe. Nam ſciens Deus, quia cognoſcere & colere Deum vita æterna eſt, ignorare autem & contemnere perditio ſempiterna, nec ita infirmum eum creauit, vt omnino nihil boni facere poſſet, ne quem ſuper omnia & propter quem omnia fecerat, omnibus inueniretur eſſe deterior: nec ita potentem eum creauit, vt etiam ſine Dei auxilio ex ſeipſo facere poſſet quid vult, vt infirmitatis ſuæ neceſſitate coactus, ſemper neceſſarium habeat Dominum ſuum. Et verè iuſtiſſima res eſt, vt factura neceſſariò habeat factorem ſuum: Si enim omnis virtus hominis in Deo eſt, & tamen contemnit omnium bonorum ſuorum Autorem; quanto magis negligeret Deum, ſi potentia eius eſſet in ipſo? Qui *Chryſoſtom.*
& infra tractans illud Matth. 21. De aſina alligata, & ſolutione ipſius ſic ait; Propter quaſdam autem ſimilitudines || *aſinis* aſſimilati ſunt homines, Dei filium non cognoſcentes. Eſt enim || animalibus
B Animal hoc immundum, & præ cæteris pæne iumentis magis irrationale, & ſtultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum: Sic fuerunt homines ante Chriſti aduentum. Ligata autem erat aſina, id eſt, Diabolici erroris vinculo impedita, vt non haberet libertatem ire quo vellet. Nam antequam peccamus, liberum habemus arbitrium ſequi voluntatem Diaboli, aut non: quod ſi ſemel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iam noſtra virtute euadere non poſſumus, ſed ſicut nauis, fracto gubernaculo, illuc ducitur vbi tempeſtas voluerit; ſic & homo diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum, non quid vult agit, ſed quid Diabolus vult; & niſi Deus valida manu miſericordiæ ſuæ ſoluerit eum, vſque ad mortem in peccatorum ſuorum vinculis permanebit. Quod igitur videtur dicere, aliquando hominem mereri gratiam, & voluntatem humanam præcedere gratiam, poteſt fortaſsis exponi de augmento gratiæ, ſiue de gratia ſecunda, non prima, ſeu etiam de quocunque Dei dono, quod homo per gratiam promeretur. Infra namque eadem homilia ſic ait, Scriptum eſt, Concupiſce ſapientiam, *Chryſoſtom.*
C ſerua iuſtitiam, & Deus præbet eam tibi. Sed quid dicis? Hoc ipſum peto vt ſciam, & faciam; & quomodo poſſum facere priuſquam accipiam? Etiam quod potes fac, vt amplius poſſis, & quod ſcis ſerua, vt amplius ſcias: Iuſtitia enim ipſa ſe operatur, & ipſa ſe manifeſtat? Quomodo? Dum tu iuſtitiam operaris in te, iuſtitia te operatur in ſe: nam omne artificium ſeipſum operatur. Vt puta, operaris vineam, colligis fructus eius, & delectatus in eis melius operaris. Vides quia ipſa ſe colit fructificando tibi dum colitur: ſic ex diuerſo, qui opus peccati exequitur, ipſum peccatum, cum ſit ſpiritus immundus, operatur in eo delectationem peccandi, vt dum delectatur circa peccatum amplius peccet. Sic & qui iuſtitiam operatur, cum ſit ipſa iuſtitia ſpiritus ſanctus, operatur in ea delectationem iuſtitiæ faciendæ, vt delectatus circa iuſtitiam amplius faciat. Tale eſt quod dicit ſapientia, Cogitatum habe in præceptis Dei, & in mandatis eius meditare ſemper, & ipſe confirmabit cor tuum, & concupiſcentiam ſapientiæ tibi dabit. Vides quia iuſtitia ipſa ſe operatur, te tantummodo inchoante & laborante; ſed
D ipſa ſe adaperit dum colitur: Sic enim qui peccat, dum peccat, magis atque magis tenebreſcit mens eius, & à luce veritatis recedit, ita vt nulla ſcientia ſalutaris remaneat in eo, niſi ſola malignitas, de qua dicit Solomon, Sapientia impiorum nequitia: Sic & qui iuſtitiam operatur, dum operatur, magis atque magis clareſcit mens ipſius, & ad notitiam ſapientiæ maioris aſcendit, & ipſa ſe iuſtitia quaſi ſpeculum offert ante oculos cordis ipſius. Per gratiam etiam quandoque intelligit aliquid donum Dei gratum & acceptum, quod laborando meremur, puta ſcientiam, ſapientiam: vnde & immediatè ante illud dictum de eadem homilia ſupra obiectum, exponendo illud verbum, Petite, & dabitur vobis, ſic ait, Deus ita nos diſpoſuit eſſe, *Chryſoſtom.*
vt nec ſtudentes & laborantes circa Scripturas, acquiramus ſalutem ſcientiæ ſine gratia Dei, vt ne nobis imputemus, quod ſcimus: nec tamen gratiam acquiramus, niſi ſtuduerimus & laborauerimus circa Scripturas, ne donum Dei negligentibus detur. Per hoc quoque quod innuit laborem & voluntatem hominis præcedere gratiam, fortaſſe intelligit præparationem, infu-
E ſionem gratiæ aliquoties præcedentem, ſicut triceſimum ſeptimum & quadrageſimum tertium primi faciunt mentionem; quam tamen præparationem non dicit ſolum hominem facere ſine Deo, nec antecedenter Deo, neque ipſam eſſe meritoriam quomodolibet gratiæ gratis datæ. Et licet ſuper epiſtolam ad Hebræos videatur velle negare Deum propriè agere actum voluntatis humanæ, apparet tamen alibi hoc ſentire: Vnde ſuper illud Matth. 27. Si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet, & confeſtim dimittet eos, ſic ait, Nec *Chryſoſtom.*
paruum eſſe exiſtimes quod factum eſt: Quis enim ſuaſit dominis iumentorum non velle contradicere, vel nolentes ſilere & concedere? Et in hoc diſcipulos erudit, quoniam & Iudæos poterat prohibere, ſed noluit. Aut forſitan intelligit, quod Deus non ſic agit aut præagit actum voluntatis humanæ, quod eam inuitam compellat, aut violenter neceſſitet ad agendum. Vnde

ſuper

ſuper illud Matth. 16. Si quis vult poſt me venire &c. ſcribit ita; Vide quod non coactiuum **A** facit ſermonem: Non enim dixit, ſi volueritis, & ſi nolueritis, oportet hoc vos pati; ſi quis vult &c. Hoc autem dicens, plus attrahebat: Qui enim libertati auditorem dimittit, magis attrahit; qui verò violentiam infert multoties impedit. Qui & ſuper idem verbum Chriſti, Luc. 9. ſic ait; Cum autem Saluator ſit pius & benignus nullum inuitum aut coactum habere vult famulum, ſed ſpontaneos, & gratias agentes ei pro famulatu; & ideo neminem cogendo, aut neceſſitatem imponendo, ſed perſuadendo & benefaciendo vniuerſos volentes attrahit, dicens, Si quis vult. Ex iſto autem apparet quod ipſe ponit Deum præagere actum voluntatis humanæ; cur alias dicet, quod Saluator vult habere ſpontaneos famulos, & pro famulatu gratias ei agentes: Cur enim agent gratias Saluatori, niſi pro famulatus beneficio priùs dato, & priùs accepto ab eo? Alioquin videretur, quod Saluator potius teneretur reddere gratias famulis, eo quod ipſum ſui famulatus obſequio gratuitè præuenirent. Nonne & ſi quis aliter ſaperet, peruerteret verba Chriſti, nec poſſet eſſe Chriſti diſcipulus ſed magiſter, ſicut **B** Euangeliorum ſeries manifeſtat? Dicit enim Chriſtus; Si quis vult poſt me venire: Non dicit, Si quis vult ante me ire, aut me præire; dicitque, & ſequatur me; non dicit, & præcedat me. Et iterum, qui non baiulat crucem ſuam & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Licet igitur Chryſoſtomus aliquoties forſitan aberrauit, videtur ſe poſtea correxiſſe, & quod erroneè dixerat retractaſſe. Vnde Beatus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus in quadam epiſtola ad Ioannem Antiochenum Epiſcopum, & recitatur in canone diſt. 50. Iohannes, ſic ſcribit, Ioannes Chryſoſtomus duabus Synodis orthodoxorum Epiſcoporum fuit dijudicatus, ſed iterum fuit reſtitutus: Non tamen expreſſe ibi habetur, quod ipſe fuit dijudicatus ex cauſa hæreſis aut erroris in ſua doctrina, in ſcriptis ſuis aut dictis; veruntamen immediatè ante præmittitur iſto modo; Petrus negauit Chriſtum, & tamen poſtea princeps Apoſtolorum factus eſt; Paulus Stephanum lapidauit, & tamen à Domino in Apoſtolum eſt electus; multique ab hæreſi ad vnitatem Catholicæ fidei reuertentes, in ſuis ordinibus ſunt recepti, alij **C** verò ad Epiſcopalem gradum ſunt promoti, vtpote Auguſtinus & alij quamplures. Item ex epiſtola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, Ioannes Chryſoſtomus &c. ſicut ſupra. Iſidorus tamen Hiſpalenſis Epiſcopus de viris illuſtribus 6. poſt magnam commendationem huius Iohannis, ſubiungit; Hic autem decimo tertio Epiſcopatus ſui anno diſcordia Theophili Alexandrini Epiſcopi eſt oppreſſus. Nam fauentes Epiſcopi Arcadio Imperatori damnauerunt eum innocentem, atque ab Epiſcopatu deiectum, Ponto in exilium retruſerunt. Neſcio tamen an iſta damnatio fuit aliqua dijudicatio prædictarum, an alia ſeparata: multum tamen præſumendum videtur pro multorum orthodoxorum Epiſcoporum bino iudicio ſynodali. Theophylus quoque Alexandrinæ ciuitatis Epiſcopus, teſte Gennadio Maſsilienſi Presbytero, de viris illuſtribus 33. erat Doctor Catholicus, hæreticorum ſtrenuus expugnator, eratque vitæ ſanctitate laudabilis & inſignis. Iohannes etiam Damaſcenus videtur erraſſe non parum in vita; Cur ergo non potuit erraſſe ſimiliter in doctrina? In libello namque de Phi- **D** locoſmis & Philanteis, refertur de eo, quod in Damaſco inter Agarenos, qui dicuntur communiter Saraceni, ipſorum literas didicit opportunè, & quod propter eam, quæ ad omnes manſuetam & dulcem colloquutionem manifeſtus Regi effectus eſt, & honore maximo ab ipſo dignificatus eſt, & cum ipſo adibat, vt dilectus ad ipſius Mahumetis foueam ſeu ſepulchrum; coactus eſt autem illic à Rege adorare, & ipſe ipſius corpus venerari, & lapidi inclinari, & ipſum Mahumet prædicare, & prædicans Mahumetum, dixit obſcurè, Iſti dicunt, & magna voce, quod Mahumet Dei Apoſtolus eſt: Reuerentibus autem ipſis in Damaſcum honoratus eſt à Rege, & magnatibus ipſius magnificè velut prædicans omnino inquinatum. Si quid tamen hæc faciens prophanæ pollutionis contraxit, videtur abolitum & purgatum in accuſatione ſui mendoſa ſequente ſuper crimine peſſimo erga Regem, & abſciſione pollicis dextræ manus, quem ſecum deferens flexis genibus coram imagine miſericordiſſimæ virginis, quam penes ſe habuit, & orans deuotè cum lacrymis & profundiſsimo gemitu per tres dies, **E** ipſum perfectè reſtitui impetrauit; mortuo quoque Rege prædicto, factus Monachus, in libro ſuo, qui P.nax, ſiue de centum hæreſibus nuncupatur, loco centeſimo hæreſin Agarenorum, eorundem & Iſmaelitarum redarguit & reuicit: Veruntamen ſimilibus forte modis, quibus Chryſoſtomus, & etiam per viceſimo octauo huius præmiſſa poteſt fortaſſis & Damaſcenus exponi, & ſimiles Doctores Catholici, qui ſimilia protulerunt. Rationabiliter namque debemus ‖ *catholicorum* dicta in benigniorem partem quam poſſumus interpretari; hæreticorum verò in odium eorum perfectum iuxta ipſorum hæreſin æſtimare. Intelligentia namque dicti ex intentione & cauſa penſatur dicendi. Nec debeo rationabiliter argui accuſare Chryſoſtomum, Damaſcenum, & alios ſanctos crimine peſsimo, hæreticæ ſcilicet prauitatis, quoniam

Marginalia: *Chryſoſt.* (beside "attrahit; qui verò…"); *Cyrillus.* (beside "quod erroneè…"); *Iſidorus.* (beside "Iohannis, ſubiungit"); *Damaſcenus* (beside "que vitæ ſanctitate"); ‖ catholice (beside "debemus ‖ catholicorum").

A niam etſi dixerint hæreſin, non ſtatim hæretici haberentur: Qui enim ex ſimplicitate & igno-
rantia dixerit hæreſin, non intendens illam pertinaciter defenſare, ſed paratus ſtare iudicio
Eccleſię & maiorum, non ſtatim pro hæretico habendus eſt. Abſit; tunc enim nimis multi
& magni Doctores Catholici eſſent hæretici; Abſit, abſit; ſed potius de numero talium qui
æmulationem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam: quolibet dici poteſt, Si quid aliter
ſapitis, & hoc vobis Deus reuelabit; corripiendus eſt ergo & leniter inſtruendus. Dicit enim *Papias.*
Papias, Hæretici dicuntur, qui de Domino vel creatura, ſiue de Chriſto vel Eccleſia prauè
ſentiunt, ac dehinc conceptam noui erroris perfidiam pertinaci prauitate defendunt. Augu- *Auguſtinus.*
ſtinus quoque 18. de Ciuitate Dei 52. Qui, inquit, in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid pra-
uumque ſapiunt, ſi correpti vt ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque pe-
ſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & fo-
ras exeuntes habentur in exercentibus inimicis. Hoc idem euidenter probatur per Innocen- *Innocentius.*
B tium tertium, qui, ſicut patet. Extra. de ſumma trinit. & fide Catholica, Damnamus, damna-
uit & reprobauit quendam libellum Abbatis Ioachimi de Trinitate, tanquam hæreticum;
ipſum tamen Ioachim, quia omnia ſcripta ſua ſubmiſit iudicio Romanæ Eccleſiæ, nequaquam
ſicut hæreticum condemnauit. Vnde ſic ait; Si quis ſententiam vel doctrinam præfati Ioa-
chim in hac parte defendere vel approbare præſumpſerit, tanquam hæreticus ab omnibus
confitetur; In nullo tamen propter hoc florenti Monaſterio, cuius ipſe Ioachim extitit inſti-
tutor, volumus derogari; quoniam & ibi regularis eſt inſtitutio & obſeruantia ſalutaris; ma-
xime cum idem Ioachim omnia ſcripta ſua nobis aſſignari mandauerit Apoſtolicæ ſedis iudi-
cio approbanda, ſiue etiam corrigenda; dictans etiam epiſtolam, cui propria manu ſubſcrip-
ſit, in qua firmiter continetur ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia, quæ, diſ-
ponente Domino, cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra. Et ſi quis adhuc obijciat, quod
ſecundum meam ſententiam ſaltem ſcripta Chryſoſtomi, Damaſceni, Caſſiani, Ioachimi, &
C cæterorum Doctorum ſcribentium quandoque hæretica non eſſent legenda, nec etiam alle-
ganda propter ſuſpicionem & timorem veneni incluſi; Imo ſunt legenda, non tamen ſicut *Quomodo li-*
ſanctum Euangelium, ſed cum prudentia & cautela, ſicut Caſſiodorus monet legere Caſſia- *bri hæretico-*
num, ſicut ſuperius recitatur; ſicuti etiam alij Doctores monent legere Origenem, quem con- *rum ſint le-*
ſtat, ſicut ijdem Doctores affirmant, in pluribus peſſime deliraſſe. Vnde Caſſiodorus de in- *gendi.*
ſtitutione diuinarum literarum 1. Origenem, inquit, multorum Patrum ſententia deſignat hæ- *Caſſiodorus.*
reticum. Hunc licet tot Patrum impugnet autoritas, præſenti tamen tempore & à Vigilio
beatiſſimo Papa denuo conſtat eſſe damnatum; ſed quemadmodum legi debeat, in epiſtola,
quam ſcripſit ad Tranquillum ſanctus Hieronymus, probabiliter indicauit, vt nec ſtudio-
ſos ab eius lectione neceſſaria remoueat, nec iterum incautos præcipitet ad ruinam: quem
quidem non immeritò more Aneti habendum eſſe dixerunt, qui dum ſacrarum condiat pul-
mentaria literarum, ipſe tamen decoctus exiccatuſque proijcitur; de quo concluſiuè dictum
D eſt; Vbi bene, nemo melius; vbi male, nemo peius; & ideo caute ſapienterque legendus eſt,
vt ſic inde ſuccos ſaluberrimos aſſumamus, ne pariter eius venena perfidiæ vitæ noſtræ con-
traria ſorbeamus. Cui & illud conuenienter aptari poteſt quod Virgilius, dum Ennium lege-
ret, à quodam, quid faceret, inquiſitus reſpondit; Aurum in ſtercore quæro. Quapropter in
operibus eiuſdem Origenis, quantum tranſiens inuenire præualui, loca quæ contra regulas
Patrum dicta ſunt, hæc hæreſeon repudiatione ſignaui, vt decipere non præualeat, qui tali
ſigno in prauis ſenſibus cauendus eſſe monſtratur: Poſterioris autem in toto dicunt eum eſſe
fugiendum, propterea quia ſubtiliter decipit innocentes. Sed ſi adiutorio Domini adhibea-
tur cautela, nequeunt eius nocere venenoſa. In concilio quoque Carthaginenſi 4. ſicut reci-
tat Gratianus, diſt. 37. legitur iſto modo; Epiſcopus libros Gentilium non legat, hæretico- *Gratianus.*
rum autem perlegat, aut pro neceſſitate, aut pro tempore. Iſtam quoque ſententiam clarè
probat autoritas ſeptimi Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſeptimo, & quædam aliæ tertio huius ſcriptæ.
E Quomodo autem ſcriptores, aut ſcripta huiuſmodi debent allegari, cognoſcitur ex præmiſſis: *Quomodo*
Non enim debent nec poſſunt ſicut ſanctum Euangelium allegari, ſed ſicut teſtes probabiles *ſcriptores er-*
& famoſi in locis vbi non probantur erraſſe. Veruntamen autoritas talium quantum eſt ex *rantes de-*
parte dicentis non efficit plenam fidem: Quem enim conſtat ſemel erraſſe, & falſum dixiſſe, *bent allegari.*
quomodo ratione ſolius dicentis, in alijs credam ei? Scio quod Iura ciuilia, & canonica de te-
ſtibus idem tenent. Quare & Auguſtinus ad Hieronymum epiſt. 19. in epiſtolari Hierony-
mi, oſtendit, Nullum omnino eſſe mendacium in tota ſacra Scriptura; quia admiſſo ſemel in
ſacra Scriptura officioſo aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ
non, vt cuique videbitur, eadem regula ad mentientis autoris officium referatur, ſicque nuſ-
quam certa erit in ſacris literis caſtæ veritatis autoritas. Imo nedum autoritas talium qui er-
rarunt

rarunt, verumetiam illorum qui non errarunt, ſed errare potuerunt, ſi qui ſunt tales, quantum eſt de autoritate ſolius dicentis, nequaquam fidem pleniſsimam adminiſtrat, ſed ſolum illius, qui nec errat, nec potuit, poteſt, aut poterit vnquam errare. Authenticiſſima igitur eſt allegatio Prophetarum, cum dicunt, hæc dicit Dominus; non autem hæc dicit Priſcianus, Ariſtoteles, Tullius, Iuſtinianus, Pythagoras, Boetius, Euclides, Ptolomæus, aut quilibet aliorum errabilium. Quare conſtat ſacram Scripturam, quam Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, ratione ſui Autoris inerrabilis, in firmitate & certitudine authenticis omnibus alijs incomparabiliter præferendam, & ipſi ſoli ratione ſolius Autoris fidem pleniſſimam adhibendam: Licet enim homines Scripturam canonicam videantur ſcripſiſſe, Et omnis homo mendax; non tamen ipſi eam ſcripſerunt, ſed per ipſos velut per calamum ſuum Spiritus veritatis, Digitus dexter Dei, ſicut eadem ſcriptura multis locis teſtatur, & Doctores Catholici conteſtantur, & catholica fides tenet: De alijs autem ſcriptoribus errabilibus quibuſcunque, per quos non conſtat Spiritum Sanctum fuiſſe locutum, aliter ſentiendũ, ſicut probat & docet doctiſſimus Auguſtinus locis ſuperius memoratis. A B

CAP. XXXII.

Quod in omni non actione Deo & creaturæ communi, prius naturaliter eſt Deum ibi non agere quàm ipſam, & eſt, quia Deus certam actionem per creaturam non agit, ideo creatura illam non agit, & non è contra. C

OStenſo ſiquidem, quod in omni actione Deo & creaturæ communi, Deus prius naturaliter agit quàm ipſa; reſtat conſequenter oſtendere, quod in omni non actione Deo, & creaturæ communi, prius naturaliter eſt Deum ibi non agere, quàm creaturam: Videlicet quia Deus certam actionem per creaturam non agit, ideo creatura illam non agit, & non è contra. Hoc namque conſequitur ex trigeſimo huius planè: Sicut enim duorum mouentium ſecundum prius & poſterius ordinatorum, ita quod primum poteſt ex ſe ſolo non impedibiliter mouere ſecundum, & ſecundum mouere non poteſt, niſi ſicut inſtrumentum motum antecedenter per primum, prius natura eſt primum mouere quàm ſecundum; & quia primum mouet, ideo mouet ſecundum, & non è contra: ſic & in non mouere ſimiliter, ſicut euidenter apparet in brachio, baculo, & pila, & motore cœleſti Cœlo, & aëre: quod & ratio manifeſtat. Priuatio namque non propriè eſt effectus, ſed defectus; quare non propriè habet cauſam efficientem, ſed deficientem. Hæc autem eſſe non poteſt, niſi cauſa ſuperior deficiens ab agendo, quæ ſi ageret, cauſaret habitum quo priuatio tolleretur. Sicut igitur poſitio cauſæ prioris eſt cauſa poſitionis ſui effectus poſterioris: ſic & remotio cauſæ eſt cauſa remotionis effectus: Sicut enim præſentia ſolis eſt cauſa diei, ſic & eius abſentia eſt cauſa noctis: ſicuti & præſentia gubernatoris eſt cauſa ſalutis in naui, & eius abſentia perditionis, ſicut Philoſophus 2. Phyſ. 30. 5. Metaphyſ. 2. & Anſelmus de conceptu virginali 5. teſtantur. Quare Philoſophus 5. Metaphyſ. 16. diſtinguens priora & poſteriora; Alia, inquit, ſecundum poteſtatem: Excedens enim poteſtate prius & quod potentius: tale verò eſt cuius ſecundum præuoluntatem ſequi eſt neceſſe, alterum eſt poſterius; vt non mouente illo non moueatur, & mouente moueatur; & eſt præuoluntas principium; vbi & textus quem Auerroes habet, Et dicitur ante ſecundum potentiam vel virtutem, ſicut dicimus ante dominatum: Dominus enim quia eſt ſuperior in potentia dicitur; dicitur ante etiam illud quod eſt fortius, dicitur ante & tale eſt illud quod cogit alterum ſequi ſuam voluntatem: ita quod ſi illud quod eſt ante non mouetur, non mouebitur aliud quod eſt poſt; & ſi mouetur, mouebitur, & voluntas eſt principium hic. Super quod Auerroes, Dignius, inquit, eſt illud quod cogit illud quod eſt poſt, vt voluntas eius cõſequatur voluntatem ſuam; adeo quod ſi illud quod eſt prius, non mouerit, non mouebitur illud quod eſt poſterius; & initiũ ſecundũ quod hic dicitur ante, & poſt eſt volũtas ſcilicet quoniã volũtas debilioris ſequitur voluntatẽ fortioris. Et hoc intendebat, D E

Philoſophus. *Auerroes.*

A debat, cùm dixit, Et voluntas eſt initium; vbi & in eadem ſententia Albertus, Thomas, Forandus, & omnes expoſitores concordant. Vnde & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 148. *Auguſtinus.*
Confeſſio eius ſuper cœlum & terram; Attende, inquit, Cœlum & terram ipſe fecit, ipſe regit, ipſius nutu gubernantur, ipſe traijcit tempora, momenta, ipſe inſtaurat, per ipſum omnia; ergo illa laudant illum ſiue in ſtatu, ſiue in motu, ſiue de terra deorſum, ſiue de Cœlo ſurſum, ſiue vetuſtate, ſiue renouatione: Cùm vides hæc & gaudes, & attollis in artificem, & inuiſibilia eius per ea, quæ facta ſunt, intellecta contueris, confeſſio eius in Cœlo & in terra. Hoc idem ſimiliter confirmatur per Philoſophum 1. Proſper 12. vbi *Philoſophus.*
inquirit medium negatiuum, propinquum demonſtratiuum concluſionis negatiuæ; vt quare paries non reſpirat, oſtendens non poſſe dici quia non eſt animal, quia tunc eſſe Animal, eſſet cauſa propinqua reſpirandi, & ſic omne animal reſpiraret: Si enim negatio eſt cauſa
B ipſius non eſſe, affirmatio eſt cauſa ipſius eſſe: Sicut eſſe ſine menſura calidi & frigidi non ſanandi cauſa eſt; ſic eſſe cum menſura eorundem eſt cauſa ſanandi: & ſimiliter, ſi affirmatio eſt cauſa eſſe, & negatio eſt cauſa non eſſe. Quod & Robertus Lincolnienſis illum locum exponens ſimiliter plane tenet; Thomas quoque ac alij exponentes. • Item ſi creaturam non agere eſſet cauſa quare Deus non agit, & creaturam agere eſſet cauſa quare Deus agit; quare & prius naturâ eſſet creaturam agere quàm primum agens, & prius naturâ eſſet cauſam ſecundam mouere quam primam contra triceſimum huius plane. Item proportionalia indicantur actiuum prius non agere in paſſiuum poſterius, & paſſiuum poſterius non pati ab actiuo priori, atque actiuum prius non agere per actiuum poſterius, & actiuum poſterius, non agere per actiuum prius; Sed duorum primorum primum eſt cauſa ſecundi & naturaliter prius illo, quare & reliquorum duorum ſimiliter. Quis enim vel leuiter dubitet, quod quia actiuum non agit in paſſiuum, ideo paſſiuum non patitur, non è con-
C tra; ſicut quia actiuum agit, ideo paſſiuum patitur, non è contra; ſicut & agere eſt cauſa pati, & ipſum naturaliter antecedens? Quis enim neſciat, quod quia Deus non fecit vnum Angelum poſſibilem fieri quem non fecit, ideo ille Angelus non eſt factus, & non è contra? Et quia non fecit aliam ſtellam in cœlo, ideo non eſt facta, non è contra? Et quia non fecit Angelum perfectiorem in naturalibus, ideo non eſt perfectior, non è contra? Et quia non fecit Cœlū maius, ideo non eſt maius, & non è contra? Item cuiuſlibet negationis verę prima cauſa eſt in Deo, ſicut decima pars, & vndecima decimi tertij primi monſtrant; Negationis autem, quæ non eſt neceſſaria, ſed contingens cauſa, in Deo videtur eſſe, non velle ſic eſſe, vel non facere ita eſſe, ſicut ſimilium affirmationum cauſa in Deo eſt Deum velle & facere ita eſſe, ſicut nonum primi demonſtrat. Ita quicquid non fit à cauſa ſecunda Deus vult non fieri, & non vult poſitiuè, ſcilicet habet nolle illud fieri ab ea; ſicut vigeſimum ſecundum primi & corollaria eius docent; & hoc non cauſaliter, nec antecedenter à cauſa ſecunda, ſicut vigeſi-
D mum primi monſtrat: Prius ergo naturaliter & cauſaliter eſt Deum nolle poſitiuè, quare & non velle atque non facere cauſam ſecundum agere, quàm ipſam non agere. Item per idem vigeſimum; Nulla res poſitiua poſterior voluntate diuina eſt cauſa voluntatis ipſius; & multum videretur indignius, quod aliqua priuatio eſſet cauſa voluntatis diuinæ; Cauſam ergo ſecundam non agere, non eſt cauſa quare Deus vult illam non agere, & non vult poſitiuè agere, nec quare non agit, ſed è contra. Item per ſecundum primi, ſi Deus ſubtraheret manum ſuam qua cuncta ſuſtentat, ipſa in nihilum verterentur; & hoc cauſaliter propter ſubtractionem conſeruationis diuinæ; quia namque Deus non ſeruaret entia, ideo non eſſent; non autem quia non eſſent, ideo Deus non ea ſeruaret; ſicut ante productionem rerum, quia Deus non produxit res, ideo non fuerunt, & nō è contra; ſicut & adhuc fuiſſet, ſi adhuc nihil produxiſſet; & ſicut nunc eſt de multis nō entibus non productis, quæ potuit produxiſſe. Vnde & Auicenna 1 Metap. 9. Intentio eſſendi eſt ex cauſa, quę eſt cauſa eſſendi, & intentio non eſſen- *Auicenna.*
E di eſt ex cauſa, quæ eſt priuatio intentionis cauſæ eſſendi. Cui & concorditer Auguſt. 12. de *Auguſtinus.*
Ciuitate Dei 17. Deus, inquit, vna eademque ſempiterna, & incommutabili voluntate res quas condidit, & vt prius non eſſent, egit, quamdiu non fuerunt, & vt poſterius eſſent, quando eſſe cępere. Dicitque Apoſtolus, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, ad *Apoſtolus.*
Rom. 4°. quanquam & hoc aliter exponatur: Dicit quoque Propheta, vocauit famem *Propheta.*
ſuper terram, Pſalmo 104. Super quod Auguſtinus vna expoſitione præmiſſa ſubiungit, An *Auguſtinus.*
quod eſt credibilius, vocauit famem, id intelligendum eſt, dixit vt fames eſſet? vt hoc ſit vocare quod appellare, hoc appellare quod dicere, hoc dicere quod iubere: Nam ille vocauit famem, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Vnde & Anſelmus de Caſu Di- *Anſelmus.*
aboli 1. Deus dicitur facere non eſſe, quod non eſt, quoniam cum poſſit, non facit eſſe; ac ſi conſideras ea quæ ſunt cum tranſeunt ad non eſſe, non ipſe facit ea non eſſe? quoniam namque

quę non ſolum non eſt alia aliqua eſſentia niſi illo faciente, ſed nec aliquatenus manere poteſt, quod factum eſt, niſi eodem ipſo ſeruante. Cum ipſe deſinit ſeruare quod fecit, ideo quod erat, redit in non eſſe, quod non ab illo habet ſcilicet non eſſe, ſed quia ceſſat facere eſſe. Ecce quam plane teſtatur, non eſſe, non habere cauſam efficientem propriè, ſed potius deficientem; cauſam ſcilicet factiuam, & ſeruatiuam deficientem facere & ſeruare, id eſt non facientem rem poſſibilem fieri, aut factam non ſeruantem, ſicut ſuperius tangebatur. A

COROLLARIVM.

Huius Capituli Coroll. in Catalogo non reperitur.

EX his autem non improbabiliter videtur inferri, quod Deum non dare ſcientiam, gratiam, aut perſeuerantiam, ſeu quodlibet munus ſuum creaturæ capaci, eſt cauſa quare ipſa non accipit, & non habet, & quia Deus non dat, ideo creatura non accipit, & non è contra. Hoc autem corollarium non negat Deum quandoque non dare gratiam aut alia munera propter culpam non recipientium, ſed affirmat quod propria & per ſe cauſa non acceptionis, eſt non datio, non è contra. Videtur autem hoc corollarium ad præhabita conſequi manifeſte: Apparet quoque poſſe oſtendi, ſicut & concluſio principalis. Quis etiam neſciat omnem ſcientiam dari à Deo, ſicut ex ſexto primi, tertio & vigeſimo huius ſecundi patet, & ſpecialiter ſcientiam Prophetalem, & reuelationes multiplices arcanorum, ad quæ nullus poteſt attingere per viam ingenij naturalis, ſed tantum per reuelationem diuinam? Cur ergo non omnes habent omnes iſtas ſcientias, niſi quia ille non dat, per quem datur ſermo ſapientiæ & ſcientiæ, diuidens ſingulis prout vult? Quare & Elizæus, Dominus, inquit, cælauit a me, & non indicauit mihi 4. Regum 4. per hoc reddens ignorantiæ ſuæ cauſam? quis etiam legens, & non negligens libros Propheticos, non facile videat Prophetas non ſemper habuiſſe reuelationes diuinas, nec ſpiritum Prophetiæ; quare nec ſemper habuiſſe Propheticas viſiones, ſed quando placuit reuelanti? quæ ergo cauſa huius non acceptionis, niſi non datio, ſicut & videtur Gregorius ſuper Ezech. homilia prima teſtari? Et ſi dixeris quod deſidia, aut peccatum alicuius ſit cauſa quare Deus non dat ei huiuſmodi ſcientiam Prophetalem, certè peccato & deſidia non obſtante poſſet Deus, ſi vellet, huiuſmodi ſcientiam ei dare. Malis etiam quandoque oſtendit Deus reuelationes Propheticas, & viris ſanctiſſimis non oſtendit; Eiſdem quoque Prophetis ſanctiſſimis quandoque oſtendit huiuſmodi viſiones, & quandoque abſcondit; Angelis quoque malis & primis parentibus ante Peccatum, & ſanctis Angelis confirmatis, quia nunquam peccauerunt, nec vnquam peccabunt, non dedit Deus omnimodam Prophetiam, ſicut ex 16. huius patet; quæ ergo cauſa huius non acceptionis, niſi non datio reputanda? Præterea ſi Angeli, & primi parentes ſecundum opinionem quorundam erant creati extra gratiam, & tales ſine culpa per aliquam morulam permanſerunt, cauſa quare tunc non acceperunt nec habuerunt gratiam fuit, quia Deus non dedit, non è contra, ſicut nullus ignorat; quare & nunc ſimiliter. Item proportionalia iudicantur non dare gratiam, & non accipere gratiam, atque non dare tantam gratiam, & non accipere tantam; ſed certum eſt quod Deum non dare Angelo in principio, vel paruulo baptizato tantam gratiam, vnam ſcilicet maximam, cuius fuit capax, quam ei non dedit, cauſa fuit quare non recepit, & non è contra. Item de paruulis hoc videtur perſpicuum: Qua namque rationis imagine dici poteſt, quod paruulus non accipit gratiam, ideo Deus non dat eam, & non potius è contra? Item de adultis ponatur iuxta præmiſſa de gratia & pœnitentia primo huius, quod duorum peccatorum omnino æqualium ante hoc inſtans, qui & quantum in eis fuiſſet, fuiſſent æquales in hoc inſtanti, Deus vni conferat gratiam ſuam gratis, alteri verò nequaquam; tunc cauſa quare iſte non recipit eſt, quia Deus non dat: Si enim daret aut dare vellet iſti, ita reciperet iſte ſicut & ille. Et ſi dixeris quod vnus prius meruit, vel ſaltem diſpoſuit ſe, vel nunc facit, & alter nequaquam, & ideo iſte accipit gratiam, ille nequaquam, non ſeruas poſitionem præmiſſam, quæ poſuit in omnibus paritatem. Secundum etiam præoſtenſa de gratia primo libro, nullus gratiam primam meretur per diſpoſitionem præuiam, nec per aliam quamlibet actionem. Cùm etiam iſti ſint pares in omnibus, excepta illa diſpoſitione ſeu merito, & per trigeſimum huius nullus poteſt elicere meritum, diſpoſitionem, vel actionem quamcunque, niſi Deo præuolente & præagente; & per decimum primi, ſi Deus præuelit quemcunque quidlibet facere, hoc neceſſariò faciet; Cauſa ergo quare iſte ita meretur, & ſe diſpoſuit ad gratiam, eſt quia Deus antecedenter hoc vult & facit; etſi Deus ita vellet de altero, ille ſimiliter faceret, alterque non poteſt: Cauſa ergo quare iſte non ita meretur, & ſe diſponit, eſt quia Deus non vult hoc

Regum.

B C D E

A hoc, nec efficit hoc in eo, quare & iſta ſimiliter erit cauſa quare iſte non recipit gratiam, præ-
ſertim cum ſecundum te Deus non conferat gratiam ſine merito aut diſpoſitione huiuſmodi
præcedente. Et ſi iterum dixeris, quod Deus offert cuilibet gratiam, & vult quod eam recipi-
at, non tamen abſolutè, ſed ſub iſta conditione, ſi ſponte conſentiat, per corollarium 3c.^i huius *Reſponſio 2.*
iterum corrigeris. Præterea videris ſupponere hominem poſſe ex ſe ſolo vel ſaltem ex ſe an-
tecedenter cum Deo oblationi gratiæ conſentire contra 38um primi, 20um & 30um huius ſe-
cundi. Item iuxta præmiſſa contra reſponſionem priorem ponantur duo peccatores pares in
omnibus, quibus Deus offerat æqualiter gratiam, & cum ſecundum te non ſit neceſſe quemli-
bet recipere gratiam ſibi oblatam, ponatur vnum || *illam* recipere, alterum verò nequaquam : || illorum
qui ergo recipit gratiam conſentit, & cauſa huius eſt, quia Deus volendo & præuolendo ope-
ratur & præoperatur in eo conſenſum, nec poteſt aliter conſentire, ſicut 30um huius monſtrat:
B & qui non recipit gratiam non conſentit, nec hoc poteſt, niſi Deus præuolendo hoc præope-
retur in eo, nec ipſe poteſt facere Deum præuelle & præoperari hoc in ipſo, nec Deo præuolen-
ti & præoperari volenti reſiſtere per 10um primi libri : cauſa ergo quare non conſentit, eſt quia
Deus ipſum non vult præuenire, nec præuenit operando ; Si enim Deus hoc vellet, ita conſen-
tiret iſte ſicut ille. Aliter forte dices, quod Deus offert gratis cuilibet gratiā, dum tamen aperiat *Reſponſio 3.*
manū ſuā, dū aperiat ſinū ſuū, dū aperiat cordis arcā, gratiæ receptricē; quare qui accipit, ideo
accipit, quia Deus dat ; qui verò non accipit, ideo non accipit, quia non aperit, ſicque Deus
non dat, quia iſte non accipit gratiā quæ offertur : ſicut ſi porrigā tibi munus & tu accipis, non
ideo do quia accipis, ſed e contra ; & ſi alteri porrigā quippiā & ille nō accipit, nō ideo non ac-
cipit, quia non do, ſed ideo non do, quia non accipit. Hec autē reſponſio caſtigabitur vt præ-
cedens, & per 38um cap. primi libri. Præterea quando Deus offert cuipiam gratiam, quid in-
tendit de receptione gratiæ finaliter circa ipſum ? Vel enim intendit & vult quod eam recipiat,
C vel nequaquam : ſi intendit & vult quod eā recipiat, per 10um primi ſemper fit ita, nec poteſt
dicere, quod Deus conditionaliter hoc intendit, ſicut præmiſſa contra reſponſionem proxi-
mam manifeſtant. Si Deus hoc non intendat, nec velit cum bene ſciat, quod niſi hoc inten-
dat & velit, & hoc antecedenter & independenter reſpectu actionis ſeu paſsionis humanæ, in-
aniter & deluſoriè eam offert ; quis enim rationabiliter offert quicquam alicui indigenti, non
conceſsis alijs neceſſarijs, ſine quibus bene ſcit offerens indigentem non poſſe illud recipere,
nec illa alia poſſe habere à ſe ſolo aut antecedenter à ſe, nec ab aliquo alio, præterquam ab ip-
ſomet offerente omnia gratis dante, & gratuite inchoante? Mirabilis miſericordia eſſet illa quę
in nullo releuaret miſeriam miſeri, ſed potius aggrauaret, dum ei deluſoriè porrigeret talia
& non daret. Imo per 22um primi & eius corollarium, Si Deus non intendit, nec vult hoc, in-
tendit & vult eius oppoſitum, vbi maior & deluſio & duplicitas videtur. Vel arguatur hoc
modo, Deus cum offert alicui gratiam, vel vult eam dare ei, vel non vult eam dare ei &c. ſicut
D ſupra. Item in exemplo propoſito, ſi tu offerres mihi quicquam, & bene ſcires quod non poſ-
ſem per me ſolum, nec per adiutorium cuiuſquam alterius aperire manum meam contractam
ad recipiendum, nec incipere aperire, aut aliquid facere, niſi per te omnia inchoantem & con-
tinue proſequentem, ſciresq; non eſſe in poteſtate mea quid tu circa me velles, & quod quic-
quid velles ſtatim fieret, & non velles, imò nolles quicquam agere vel iuuare ad aperiendum
manum meam, nonne tu eſſes in cauſa quare non aperirem manum & reciperē munus tuum ?
Quare & te non dare, eſſet cauſa quare ego non reciperem. Hoc etiam confirmatur. Dare, vt
dicūt Iuriſtæ, eſt || *accipere* facere ; dare ergo non ſolum importat offerre, ſed & accipere : quo- || accipientis
modo ergo dicis acceptionem non eſſe cauſam dationis ? Imò non eſt cauſa oblationis, ſed
dationis eſt cauſa, ſicut & oblatio. Sicut enim oblatio, ſic & acceptio pręcedit naturaliter &
cauſaliter dationem, & ipſam efficit & conſummat : niſi enim accipero, non fit meum. Præte-
rea ſi dare importat hæc duo, offerre & accipere, defectus dationis ſeu non dare poteſt contin-
E gere vel ex defectu oblationis, vel ex defectu receptionis : qui ergo cum poteſt, non facit v-
trumq; neceſſario requiſitū ad dare, & ſine quo neutrū poteſt fieri, eſt cauſa quare non datur.
Si ergo offeras mihi quicquā, & potes facere me recipere, nec ego aliter poſſum recipere, cauſa
quare non accipio, eſt quia non facis me accipere. Quod vt adhuc clarius eluceſcat, ponatur te
eſſe ſapientē Doctorē, me autē inſipientē diſcipulū, qui & ex præcepto Patris mei Domini no-
ſtri cōmunis tenearis præbere mihi doctrinā, ſimq; talis ſub poteſtate tua ; quod ſi efficaciter
offeras mihi doctrinā, ego illā accipiā, ſin autē minus, nequaquam. Si igitur tu non offers nec
das mihi doctrinā, nec ego eā accipio, nōne Dominus reputabit te in cauſa quare ego nō acci-
pio diſciplinā? æſtimo quod iuſto iudicio reputabit. Adhuc forſitan non deſines reſpondere di- *Reſponſio 4.*
cēdo, quod Deus offert cuilibet gratiā, & quidā non ponunt obicē gratiæ, ſed potius eū tollūt,
& ideo ipſi recipiunt gratiam eis oblatā; alij autē ponunt obicem gratiæ, poſitūue non tollunt;
quare ipſi nequaquā eum accipiunt : ſicut eſt de illuminatione & non illuminatione domus à

ſole per feneſtrã apertã & clauſã. Pro iſta autẽ reſponſione videtur quærendũ rationabiliter A
quid ſit obex: & videtur quod ſit aliquod obiectum, ſeu obſiſtens gratiæ, ſcilicet peccatum mortale repugnans gratiæ ſalutari, ſiue non conſenſus, ſeu diſſenſus, non apertio ſeu clauſio cordis humani cùm gratia Dei offertur. Et quicquid obex dicatur, poteſt iſta reſponſio corripi, ſicut aliæ præcedentes, cùm nullus poſsit hunc obicem tollere niſi Deus, vel per Deum ipſum prætollentem, & ſi ipſe eum voluerit tollere, irreſiſtibiliter tollitur, ſicut decimum primi docet. Hoc idem & præoſtenſa de gratia & pœnitentia cum eodem decimo primi monſtrant; vnde & ipſemet Dominus, Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi
Exodus. placuerit, Exod. 33. Et iterum, Auferam cor lapideum, &c. Ezech. 36. gloſſa; id eſt, om-
Ezechiel. nem duritiem, & cor incredulum. Et Apoſtolus, Cuius vult miſeretur, & quem vult indu-
Apoſtolus. rat, ad Rom. 9. Et Auguſtinus de prædeſtinatione ſanctorum 9. tractans illud Iohan. 6. Om-
Auguſtinus. nis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me; Valde, inquit, remota eſt à ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Deus auditur, & docet. Multos venire ad filium videmus, quia multos cre- B
dere videmus in Chriſtum; ſed vbi & quomodo hæc à Patre audierint & didicerint, non videmus. Nimirum gratia iſta ſecreta eſt: gratiam verò eſſe quis ambigat? Hæc itaque gratia quæ occultè humanis cordibus digna largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur: Ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia primitùs auferatur. Quoniam ergo Pater intùs auditur, & docet vt veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, ſicut Propheta prædicente promiſit; ſic quippe facit filios promiſsionis, & vaſa miſericordiæ quæ præparauit in
Auguſtinus. gloriam. Et ſequitur decimo; Cur autem non omnes docet vt veniant ad Chriſtum, niſi quia omnes quos docet, miſericordia docet; quos autem non docet, ideo non docet, quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult obdurat. Et ſi dixeris obicem eſſe actum aliquem poſitiuum gratiæ repugnantem, puta actualem contradictionem, rebellionem ſiue contemptum, & ipſum tolli non poſſe, niſi per non actionem ſeu priuationem actus huiuſmodi, quæ non eſt à Deo, ſeu non antecedenter à Deo, ſed ab homine, adhuc poteris corripi ſicut prius. Præ- C
terea tunc omnis non habens huiuſmodi actum contrarium reciperet gratiam, quod falſum eſt de paruulis, de morionibus, de adultis, ſanis, dormientibus, ſeu vigilantibus, habentibus actus bonos morales, vel indifferentes, vel venialiter tantùm malos, quales poteſt habere in gratia conſtitutus. Item quomodo dicis actum talem tolli non poſſe, niſi per non actionem, aut ſolam priuationem agendi? Poteſt enim per actum contrarium poſitiuum, ſicut contemptus per obedientiam, odium per dilectionem, & ita de alijs: Quàm facilè ergo poſſet Deus, ſi vellet, tollere huiuſmodi obicem, ſiue actum? Huiuſmodi quoque obex per 30. huius fit, & ponitur antecedenter à Deo: quomodo ergo vult Deus conferre huic gratiam, in quo parat obicem gratiam repellentem? vel ſi Deus non dat gratiam propter obicem reſiſtentem, & ipſe Deus ſcienter & præcedenter cauſat hunc obicem, quomodo non ipſe Deus eſt cauſa non acceptionis gratiæ ſalutaris? Huic etiam Corollario atteſtari videtur vtriuſq; ſeries teſtamenti, D
& Doctorum autoritas copioſa: Quis enim, qui vel corticem ſacræ ſcripturæ aut Doctorum reſpexit, neſciat Deum omnia ſuis menſuris, numeris & ponderibus originaliter ſtatuiſſe, ſicut & breuiter tangitur 46. primi? Cur ergo non ſicut antecedenter & originaliter ſtatuit & prouidit numerum electorum, ſicut 46. primi & 5. huius teſtantur, ſic & numerum crediturorum & perſeueraturorum finaliter ſimiliter ſtatuebat, ita quod ſit tantus, & non maior, neque minor? Quis ergo cauſa primaria negationis iſtius? Nonne ille, qui numerat multitudinem ſtellarum, multitudinem ſcilicet ſaluandorum, ſicut eſt cauſa quare non ſunt plures ſtellæ materiales in cœlo, ſicuti etiam eſt cauſa quare cœlum non eſt maius? quæ etiam cauſa quare iſtæ ſunt vnitates numeri electorum, & non pro iſtis aliæ totidem, niſi ille qui omnibus eis nomina vocat, ſicut eſt cauſa quare hæ ſtellæ materiales non ſunt aliæ creatæ, & iſte mundus non alius cum iſtis non alijs creaturis? Quis etiam dubitet, ſicut Deus prouidit & ſtatuit numerum certum ſtellarum, ſic & arenæ maris qua reprobi figurantur, ſicut 27. primi & ſequentia manifeſtant, cùm & poſt finale iudicium volet numerum damnatorum eſſe tantùm præcisè, & E
non volutione nouella, nec à poſterioribus rebus cauſata, ſicut 23. & 20. primi docent? Quis etiam Theologus, ſi non Pelagij ſocius, neſciat primam cauſam reprobationis, & volutionis diuinæ qua quoſdam æternaliter reprobat, eſſe ex parte Dei reprobantis, non ex parte Angeli vel hominis reprobati, ſicut patet ex 45. primi? Si tamen non accipere gratiam & perſeuerantiam eſſet cauſa non dandi, eſſet è contra. Quare & Auguſtinus, Gregorius, alijq; Doctores innuunt frequenter, & dicunt non eſſe quærendam, neq; aſsignandam cauſam non tractionis à Deo, non auditionis, non obedientiæ, non perſeuerantiæ, & ſimilium, ex parte non tracti & ſimiliũ; ſicut multa præmiſſa de gratia, de pœnitentia, & de perſeuerantia manifeſtant.
Auguſtinus. Auguſtinus ſiquidem 1. part. ſuper Iohan. homil. 26. Quem, inquit, trahat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi non vis errare. Si tamen ideo

Pater

A Pater quenquã non traheret, quia ipſe non trahitur, poſſet rationabiliter quæri quare, quia & veraciter reddi quare. Item Exod. 4. legitur Dominum dixiſſe ad Moſen, Quis fecit os hominis, aut quis fabricauit mutũ & ſurdũ, videntẽ & cœcũ? Nonne ego? Gloſſa ſuper verbum, mutum, In ore, inquit, vel in ſpiritu; quare & reliqua ſunt ſimiliter exponenda. Vbi & alia gloſſa, ſcilicet Auguſtini, Sunt, inquit, qui de Deo calumniantur, vel potius ſcripturæ veteris teſtamenti, quia dixit Deus quod fecit mutum. Quid ergo dicunt de Chriſto apertè dicente, Ego veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cœci fiant? Quis autem niſi inſciens crediderit, aliquid homini ſecundum vitia corporalia poſſe accidere quod Deus nolit? Sed cum iuſtè totum velle nemo ambigit. Cui & concorditer Moſes Deut. 29. Vos, inquit, vidiſtis vniuerſa quæ fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti, Pharaoni & omnibus ſeruis eius vniuerſæq; terræ illius temptationes magnas quas viderunt oculi tui, ſigna illa portentaq; ingen-
Exodus. *Gloſſa.* *Auguſtinus.* *Deuteron.*

B tia, & non dedit vobis cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ poſsint audire vſq; in præſentẽ diem. Gloſſa, cor intelligens, i. voluntatem operandi quæ intelligitis, & oculos ſcilicet cordis videntes, audire, i. obedire. Quibus & non diſcorditer Eſaias, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum, Eſa. 6. Similem quoq; ſententiam docet Chriſtus, ſicut Matt. 13. Marc. 4. & Luc. 8. euidenter apparet. Vnde & Ioh. 12 Cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eũ, vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem dixit Dominus, Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Excœcauit oculos eorum, & indurauit cor eorũ, vt non videant oculis & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos. Quod tractans Auguſtinus 1. part. ſuper Iohan. homil. 53. ita ſcribit, Quod verò addidit, & conuertantur, & ſanem eos; vtrum ſubaudiendũ ſit, non, i. non conuertantur, connexa deſuper ſen-
Gloſſa. *Eſaias.* *Iohannes.* *Auguſtinus.*

C tentia, vbi dictũ eſt, vt non videant oculis, & intelligant corde, quia & hîc vtiq; dictum eſt, vt non intelligant; & ipſa enim conuerſio de illius gratia eſt, cui dicitur, Deus virtutũ conuerte nos; An fortè & hoc de ſupernæ medicinæ miſericordia factũ intelligendum eſt, vt quoniam peruerſæ & ſuperbæ voluntatis erant, & ſuam iuſtitiam conſtituere volebant, ad hoc deſererentur vt excœcarentur; ad hoc excœcarentur vt offenderent in lapidem offenſionis, & impleretur facies eorũ ignominia, atq; ita humiliati quærerent nomen Domini, & non ſuam qua inflatur ſuperbus, ſed iuſtitiam Dei qua iuſtificatur impius? hoc enim multis eorum profuit in bonum, qui de ſuo ſcelere compuncti in Chriſtum poſtea crediderunt; pro quibus & ipſe orauerat dicens, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Qui & in quæſtionibus Euangelij, ſicut recitat gloſſa Thomæ ſuper Matt. 13. vbi allegatur eadem autoritas Eſaiæ, ſic ait; Oculos ſuos clauſerunt, ne quando oculis videant; i. ipſi cauſa fuerunt, vt Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangeliſta dicit, Excœcauit oculos eorum, ſed vtrum nunquam videant,
Auguſtinus

D an verò ne vel ſic aliquando videant cæcitate ſua ſibi diſplicentes & ſe dolentes, & ex hoc humiliati atque commoti ad confitendum peccata ſua, & piè quærendum Deum. Sic enim Marcus hoc dicit, Ne quando conuertantur & dimittantur eis peccata: vbi intelliguntur peccatis ſuis meruiſſe vt non intelligerent; & tamen hoc ipſum miſericorditer eis factum, vt peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi veniam mererentur. Quod autem Iohannes hunc locum dicit, Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Excœcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos, aduerſari videtur huic ſententiæ, & omninò cogere, vt quod hîc dictum eſt, ne quando oculis videant, non accipiatur, ne vel ſic aliquando oculis videant, ſed prorſus vt non videant; quandoquidem apertè dicit, Ita vt oculis non videant. Et quod ait, Propterea non poterant credere, ſatis oſtendit non ideo factam excœcationem, vt ea commoti & dolentes ſe non intelligere conuerterentur aliquando per pœnitentiam. Non enim poſſent hoc facere niſi priùs crede-

E rent, vt credendo conuerterentur, conuerſione ‖ *ſanarentur*, ſanitate intelligerent, ſed ideo potiùs excœcatos vt non crederent: Dicit enim apertiſsimè, Propterea non poterant credere. Quòd ſi ita eſt, quis non exurgat in defenſionem Iudæorum, vt eos extra culpam fuiſſe proclamet, quòd non crediderunt? Propterea enim non poterant credere, quia excœcauit oculos eorũ. Sed quoniam potiùs Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri alijs quibuſdam peccatis ita eos excœcari meruiſſe, qua tum excœcatione non poterant credere: Verba enim Iohannis iſta ſunt, Non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Excœcauit oculos eorum. Fruſtra itaque conamur intelligere ideo fuiſſe cœcatos, vt conuerterentur cùm conuerti non poterant, quia non credebant; & ideo credere non poterant, quia excœcati erant. An fortè non abſurdè dicimus quoſdam Iudæorum fuiſſe ſanabiles, ſed tanto cum tumore ſuperbiæ periclitatos, vt eis expediret primò non credere, & ad hoc
‖ ſaluarentur

fuiſſe

fuiſſe cęcatos vt non intelligerent Dominum loquentē parabolas, quibus non intellectis non A
in eum crederent, non credentes autem cum cæteris deſperatis crucifigerent eum, atque ita
poſt eius reſurrectionem conuerterentur, quando iam de reatu mortis Domini humiliati am-
plius diligerent, à quo ſibi tantum ſcelus dimiſſum eſſe gauderent, quoniam tanta eorum ſu-
perbia tali humiliatione eſſet deijcienda? Quod incongruè dictum eſſe quilibet arbitretur,
ſi non ita contigiſſe in actubus Apoſtolorum manifeſtè legerit. Non ergo abhorret quod ait
Iohannes, Propterea non poterant credere, quia excœcauit oculos eorum vt non videant, ab
|| confite-rentur, ea ſententia, qua intelligimus ideo excœcatos vt || *conuerterentur*, hoc eſt, ideo eis per obſcu-
ritates parabolarum occultatas ſententias Domini, vt poſt eius reſurrectionem ſalubriore
pœnitentia reſipiſcerent; quia per obſcuritatem ſermonis excœcati, dicta Domini non intel-
lexerunt, & ea non intelligendo, non in eum crediderunt, non in eum credendo crucifixe-
runt, atque ita poſt reſurrectionem miraculis quæ in eius nomine fiebant exterriti, maioris
criminis reatu compuncti ſunt, & proſtrati ad pœnitentiam; deinde accepta indulgentia ad B
pœnitentiam flagrantiſsima dilectione conuerſi: quibuſdam autem non profuit illa cœcitas
Auguſtinus. ad conuerſionem. Qui & de bono perſeuerantiæ 41. dicit, In perditionis maſſa relicti ſunt
Tyrij & Sidonij, qui credere potuerunt, ſi mira Chriſti ſigna vidiſſent; ſed quoniam vt cre-
derent non eis erat datum, etiam vnde crederent eſt negatum: Ex quo apparet habere quoſ-
dam in ipſo ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ quo moueantur ad fidem, ſi
congrua ſuis mentibus vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant, & tamen ſi Dei altiore iudi-
cio à perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti, nec ipſa eis adhibentur vel
dicta diuina vel facta, per quæ poſſent credere ſi audirent vtique talia, vel viderent. In eadem
perditionis maſſa relicti ſunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere factis in conſpectu ſuo
tam magnis clariſque virtutibus: Cur enim non poterant credere? Non tacuit Euangelium
dicens; Cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in eum, vt ſermo Eſaiæ
Prophetæ impleretur, quem dixit; Domine, quis credidit auditui noſtro? Et brachium Do- C
mini cui reuelatum eſt? Et ideo non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias; Excœcauit
oculos eorum, & indurauit cor illorum, vt non videant oculis, nec intelligant corde, & con-
uertantur & ſanem illos. Non erant ſic ergo excæcati oculi, nec ſic induratum cor Ty-
riorum & Sidoniorum, quoniam crediſſent, ſi qualia viderunt iſti ſigna vidiſſent: ſed nec
illis profuit quod poterant credere, quia prædeſtinati non erant ab eo, cuius inſcrutabilia ſunt
iudicia, & inueſtigabiles viæ: nec iſtis obfuiſſet, quod non poterant credere, ſi ita prædeſti-
nati eſſent vt eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. Scio
quod multi præmiſſa verba Domini, Moſis & Eſaiæ, atque ſimilia multum aliter intelligunt
& exponunt; nec obſtat. Sacra namque Scriptura ex ſua fæcunditate multiplici multipli-
cem parturit intellectum: nullus tamen Catholicus, ſicut puto, ita alias aut alienas expoſiti-
ones admittet, quod expoſitionem Euangeliſtæ precipui de ipſo prædicatore veritatis in- D
ſtructi, imò ipſius ſanctiſſimi Euangelij, & doctiſſimi Auguſtini repudiet. Propterea Do-
Exodus. minus ipſe dixit, Ego indurabo cor Pharaonis, & non dimittet populum; Exod. 4. Et infra
9. Indurauitque Dominus cor Pharaonis, & non audiuit eos, ſicut locutus eſt Dominus.
Quid autem ſignificat quod dicitur, Dominum cor hominis indurare, niſi autoritatem, ſu-
perioritatem, & cauſalitatem indurationis cordis humani eſſe apud eum, non apud homi-
nem, licet fiat propter peccatum hominis antecedens? Et quid eſt Dominum cor hominis
indurare, niſi non emollire cum poſsit, non dare oleum pietatis, non miſereri miſero
peccatori, ſeu nolle aut non velle hæc facere, ſicut expoſitiones Doctorum quamplurimæ
Gregorius. conteſtantur? Vnde Gregorius 11. Moral. 5. ſuper illud Iob. 6. Si incluſerit hominem, nul-
lus eſt qui aperiat. Obdurare Deus per iuſtitiam dicitur, quando cor reprobum per gra-
Auguſtinus. tiam non mollitur. Cui & concorditer Auguſtinus de prædeſtinatione & gratia Dei, qui
eſt quintus inter eius ſermones 7. Quid eſt, inquit, indurabo, niſi non emolliam? Dicitque
Petrus 1. ſentent. diſt. 41. 1. quod reprobatio Dei eſt nolle miſereri, & obduratio Dei non E
miſereri; vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior, ſed tantum quo ſit melior non
erogetur: Quia igitur Deus non emollit cor hominis, ipſum non emollitur, & non è con-
tra. Quare & Apoſtolus ad Roman. 9. tractans hunc locum Scripturæ, & oſtendens præde-
ſtinationem ſeu electionem & reprobationem non eſſe ex operibus hominum, ſed ex volun-
tate diuina, diſputatione præmiſſa concludit; ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat;
& conſequenter valida diſputatione compeſcit homines, ne de huiuſmodi quærere vel diſpu-
|| enim tare præſumant. Si || *tamen* Deus ideo quempiam induraret quia ipſe induraretur, id
eſt, non emolliret hominem quia ipſe non emolliretur, eſſet cauſa quærenda rationabi-
liter & reddenda: Cur etiam diceret Apoſtolus, quem vult indurat? Alias enim po-
tius

A tius diceret, qui vult obdurari, vel qui non vult molliri, vel qui non mollitur obdurat. Quapropter beatus Auguſtinus de prædeſtinatione & gratia Dei 17. Nonne, inquit, Nabuchodonoſor poſt innumeras impietates flagellatus pænituit, & regnum quod perdiderat rurſus accepit? Pharao autem ipſius flagellis eſt durior effectus, & perijt. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum conſilium nimium alta ſapienti corde dijudicat, cur medicamentum vnius Medici confectum alij ad interitum, alij valuerit ad ſalutem, niſi quia Chriſti bonus odor, alijs eſt odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem? Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo Reges, quantum ad cauſam ambo captiuum populum Dei poſſidentes, quantum ad pœnam ambo flagellis clementer admoniti? Quid ergo fines eorum fecit eſſe diuerſos, niſi quod vnus manum Dei ſentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei miſericordiſſimam veritatem pugnauit arbitrio? Hic qui- *Auguſtinus.*
B cunque reſpondet, illi vt mutaretur affuiſſe diuinum, huic vt induraretur defuiſſe præſidium, & hoc contendit iniuſtum; propter quod rerum ipſarum fines in Dei voluntate conſtituens dixit Apoſtolus, Cui vult miſeretur, & quem vult indurat, dicente etiam Domino, Sine me nihil poteſtis facere: Intelligat ita omnia vel adiuuante Domino perfici, vel deſerente permitti, vt nouerit tamen nolente eo nihil prorſus admitti. Et ſequitur 18. Sed reditur ad paruulos, reditur ad geminos. Parum eſt, quod dixi, reditur ad nec dum natos, qui & in eodem concubitu ſeminati, & in eodem momento fuerant in lucem proferendi: eis diſcrepans diuerſumque iudicium diuinæ voluntatis apparens, ſenſus hominum de voluntate Dei ſuperbè nimium diſputantes magnitudo quæſtionis obruit. Exalta iam viribus vocem tuam, O iniuſte accuſator iuſti, & dic mihi quid boni ille meruit? Quid mali ille commiſit? Et reſpondeo tibi; non ego, ſed Paulus Apoſtolus; Nihil quidem ambo meruerunt, & habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in
C contumeliam. Dicturus es, quare? Quæ eſt iudicij huius tam confuſa diuerſitas? Rurſus ad hanc præſumptionem ille te confutet, & dicat, O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Maxime quia ad illam humanorum actuum comparationem rurſus intentio conuerſa reſpondet, iniuſtitiæ non poſſe argui creditorem, qui duobus debitoribus tale voluerit habere iudicium, vt vni donet, ab alio exigat quod ab vtriſque debetur. Quod ſi ita eſt, qua tandem impudentia homo de Deo, lutum de figulo iudicabit, non ſolum dicens, quid me feciſti ſic? Sed etiam de alijs damnabili curioſitate perſcrutans, & dicens, quare de eadem maſſa feciſti alium quidem ſic, alium verò ſic? Si humanum genus, quod creatum primitùs conſtat ex nihilo, non cum debito mortis & peccati origine naſceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum, quis omnipotenti Creatori diceret, Quare feciſti ſic? Qui enim cum non eſſent eſſe donauerat, quo fine eſſent habuit poteſtatem, nec dicerent cæteri, Cur paribus omnium meritis diuinum diſcreparet arbitrium? Quia
D poteſtatem habet figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam. Nunc autem cum damnatis pœna iuſta reddatur, ſaluatis autem gratia donetur indebita, quis vſque adeo humanæ conditionis oblitus diuini ſenſus arcana diſcutiat, vt cum ipſe pœnam meritò fuerit conſecutus, quæratur cur alius gratiam, quæ ei non debebatur acceperit? Pro his tamen ſciendum quod obduratio dupliciter poteſt ſumi: vno modo pro reprobatione, ſcilicet pro obduratione actiua, id eſt, pro voluntate diuina nolente ſeu non volente mollire, aut volente non mollire; & ſic non habet cauſam ſuperiorem & priorem ex parte hominum aſſignandam, ſicut apparet ex viceſimo, & quadrageſimo quinto primi, & ſic puto loqui Apoſtolum ad Romanos, vbi fuerat allegatus, ſicut proceſſus eius indicat euidenter: alio modo accipitur obduratio pro reprobatione paſſiuè, id eſt, pro effectu reprobationis, effectu ſcilicet voluntatis diuinæ prædictæ, hoc eſt, pro defectu collationis, ſiue pro ipſa non collatione gratiæ mollientis: & ſic dicitur, licet impropriè, habere
E cauſam ex parte hominis obdurati, culpam videlicet præcedentem, quæ tamen culpa non eſt ipſa non receptio gratiæ, ſed alia prior ea, vt patet de Pharaone & alijs, quando actualiter obdurantur: prius namque eſt quis peccator, quam Deus ſit vltor. Et ſic loquuntur plerunque Doctores, dicentes Deum ex miſericordia liberare, ſed ſecundum iudicium obdurare; Iudicium autem videtur eſſe ſecundum opera iudicati. Vnde & Petrus 1. ſent. diſt. 42. Sicut, inquit, prædiſtinationis effectus eſt gratiæ appoſitio; ita reprobationis effectus obduratio. Qui & ſupra diſt 41. 1. dicit, aliquod eſſe meritum obdurationis, miſericordiæ verò nullum: & ſubdit, Miſeretur itaque ſecundum gratiam quæ gratis datur, obdurat autem ſecundum iudicium quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, quod ſicut reprobatio Dei eſt nolle miſereri, ita obduratio Dei ſit non miſereri, vt non ab illo irrogetur aliquid, quo ſit homo de-

 terior,

terior, ſed tantum quo ſit melior, non erogetur. Vlterius aduertendum quod quandoque A legitur || *Dominum* cor hominis indurare, quod debet intelligi modo prædicto, ſeu modis prędictis: quandoque verò ipſum hominem cor ſuum, ceruicem ſuam & huiuſmodi indurare; quod dupliciter poteſt intelligi; vel quia hoc fit propter culpam eius priorem, ſicut præmiſſa teſtantur; vel quia ſponte non inuitè, nec coactè eſt durus: quandoque autem ſimpliciter legitur cor eius eſſe induratum, quod vtroque modo poteſt exponi. Amplius autem de Roboam legitur, Non acquieuit Rex populo, quoniam aduerſatus fuerat eum Dominus, vt ſuſcitaret verbum ſuum quod loquutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ ad Ieroboam 3. Reg. 12. & de Amaſiah, Noluit audire Amaſias, eo quod eſſet voluntas Domini vt traderetur in manibus hoſtium propter Deos Edom. Quare & Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 46. Quis non diuina iudicia contremiſcat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens tamen eis ſecundum merita eorum? Roboam filius Solomonis repulit conſilium ſalubre ſeniorum quod ei dederant, ne cum populo durè ageret, & verbis ſeruorum ſuorum potius acquieuit, reſpondendo minaciter quibus leniter debuit. Vnde hoc, niſi propria voluntate? Sed hinc ab eo receſſerunt decem tribus Iſrael, & alium Regem ſibi conſtituerunt Ieroboam, vt irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum eſſe prædixerat: quid Scriptura dicit?. Et non audiuit Rex plebem, quoniam erat conuerſio à Domino, vt ſtatueret verbum ſuum quod loquutus eſt in manu Ahiæ Silonitæ de Ieroboam filio Naboth; Nempe ſic factum eſt, & id per hominis voluntatem, vt tamen conuerſio eſſet à Domino. Qui & infra 47. Quid eſt quod homo Dei dixit ad Amaſiam Regem, Non veniet tecum exercitus Iſrael; Non enim eſt Dominus cum Iſrael, omnibus filijs Ephraim; quoniam ſi putaueris obtinere te in illis, in fugam conuertet te Deus ante inimicos? deinde Scriptura ſubiungit, Et non audiuit Amaſias, quoniam à Deo erat vt traderetur in malum, quoniam quæſierunt Deos Edom. Ecce Deus idololatriæ peccatum volens vindicare, hoc operabatur in C eius corde, cui vtique iuſtè iraſcebatur, vt admonitionem ſalubrem non audiret, ſed ea contempta iret in bellum, vbi cum ſuo exercitu caderet. Item quid aliud ſignificat, Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt, qui poteſt capere, capiat? Matth. 19. & illud, Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent? Luc. vlt. & illud, Vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis Ioh. 10. Imò & hanc regulam Philoſophicam prælibatam, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, & negatio eſt cauſa negationis, videtur ipſa veritas canonizare, cùm dicit, qui eſt ex Deo, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo nõ eſtis? Ioh. 8. Quare & Chryſoſtomus, ſicut allegatur in gloſſa Thomæ, ſuper illud Io. 10. præmiſſum, ſic ait, Quare non credant, oſtendit ſubdens, Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Super quod verbum Auguſtinus 1. part. ſuper Ioan. homilia 48. Oues, inquit, ſunt credendo, paſtorem ſequendo, per oſtium intrando. Quomodo ergo iſtis dixit, Non eſtis ex ouibus meis? quia videbat eos ad ſempiternum interitum prædeſtinatos, non ad vi- D tam æternam ſui ſanguinis pretio comparatos. Qui & ſupra homilia 42. exponens illud Ioan. 8. præmiſſum, Quoniam, inquit, præſciuerat qui fuerant credituri, ipſos dixit ex Deo, quoniam regenerationis adoptione renaſcerentur ex Deo: ad hos pertinet, Qui eſt ex Deo verba Dei audit: Quod verò ſequitur, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis, eis dictum eſt, qui non ſolum peccato vitioſi erant, (Nam hoc malum commune erat omnibus) ſed etiam præcogniti quod non fuerant credituri ea fide, qua ſola poſſent à peccatorum obligatione liberari. Quapropter præſciebat illos quibus talia dicebat, in eo permanſuros, quod ex diabolo erant, id eſt, in ſuis peccatis atque impietate morituros, in qua ei ſimiles erant, nec venturos ad generationem, in qua eſſent filij Dei, hoc eſt ex Deo nati, à quo erant homines creati. Secundum hanc prædeſtinationem loquutus eſt Dominus: Iſtud tamen poteſt & aliter intelligi & exponi, de quolibet exiſtente in gratia, vel ſic exiſtente ex Deo, quamdiu eſt talis, & de quolibet carente gratia, & ſic non exiſtente ex Deo, quamdiu eſt talis iuxta præmiſ- E ſa 38. & ſequentibus primi libri. Vnde Saluator, Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non poteſtis audire ſermonem meum, Ioan. 8. quamdiu ſcilicet mali eſtis. Quare & Chryſoſtomus ſicut ibi recitat gloſſa Thomæ, ſic ait; Primo igitur captanda eſt virtus quæ verbum diuinum exaudiat, vt deinceps validi ſiſtamus ad percipiendam totam loquutionem Ieſu; quoniam quamdiu quis curatus non eſt in auditu proprio à Verbo, quod dicit ſurdo, Aperiaris; auditu percipere nequit. Veruntamen vnum verbum Dei eſt, quod & omnes, & ſinguli prædeſtinati audiunt, vel audient aliquando, & nullus reprobatus vnquam audiet illud verbum. Hoc autem verbum, ſicut Auguſtinus, homilia 45. ſuper Ioannem per longam diſputationem oſtendit, eſt; Qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. Patet ergo ſecundum ſententiam veritatis, Auguſtino teſtante, quod ſicut eſſe ex ouibus Chriſti, & ex

|| Deum

Regum.

Auguſtinus.

Matth.

Ioannes.

Chryſoſtom.

Auguſtinus.

Auguſtinus

B

A ex Deo ſecundum prædeſtinationem, ſcilicet eſſe prædeſtinatum, eſt cauſa credendi, & audiendi ſalubriter vocem Chriſti: ita & non ſic eſſe, non ſic faciendi: Non autem eſſe prædeſtinatum originaliter eſt ex Deo, quia non ex operibus reprobati, teſte 45°. primi. Eandem quoque ſententiam conteſtantur autoritates eiuſdem de prædeſtinatione ſanctorum 10. de bono perſeuerantiæ 41. ſuperius allegatæ; qui & de correptione & gratia quaſi per totum oſtendit, quod omnes homines debent charitatiuè corripi & moueri; quod tamen correptio prædeſtinatis tantum prodeſt, non prædeſtinatis non prodeſt: vbi & 68. longa diſputatione præmiſſa ita concludit; Patiantur ergo ſe homines corripi quando peccant, nec de ipſa correptione argumententur contra gratiam, nec de gratia contra correptionem, quia & peccatis iuſta pœna debetur; ad ipſam pertinet iuſta correptio, quæ medicinaliter exhibetur, etiamſi ſalus ægrotantis incerta eſt; vt ſi is, qui corripitur, ad prædeſtinatorum numerum pertinet, ſit ei correptio ſalubre medicamentum; ſi autem non pertinet, ſit ei correptio pœnale tormentum: ſub iſto ergo incerto ex charitate adhibenda eſt, cuius exitus ignoratur. Iſtam quoq; ſententiam videtur Saluator docuiſſe capaces, quando murmurantibus Iudæis contra ſermonem ſuum de pane vitæ, reſpondit, Nolite murmurare inuicem; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum. Scriptum eſt in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me, Ioh. 6. vbi videtur minuere, quod quia illi non fuerunt tracti nec docti, quia non audierunt, nec didicerunt, ideo non venerunt ad eum credendo. Quare & infra, Sunt, inquit, quidam ex vobis, qui non credunt; ſciebat enim ab initio Ieſus, qui eſſent credentes, & quis traditurus eum eſſet: & dicebat, Propterea dixi vobis, quod nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Si mihi exponenti non credis, crede Auguſtino homilia 26. ſuper Ioannem dicenti, Murmurantibus reſpondit Ieſus, Nolite murmurare ad inuicem, tanquam dicens; Scio quare non eſuriatis, & iſtum panem non intelligatis, nec quæratis. Nolite murmurare ad inuicem, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Nota quare & cauſam. Et ſequitur magna gratiæ commendatio, Nemo venit niſi tractus: quem trahat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi non vis errare. Noli, inquam, velle iudicare per cauſam ſumptam ex parte tracti, vel non tracti, antecedenter trahentem ſeu mouentem voluntatem diuinam, iuxta præmiſſa 20. & 35. & ſequentibus primi libri. Si tamen quenquam non trahi à Deo, eſſet cauſa quare Deus illum non traheret, rationabiliter poſſet quæri, quare Deus illum trahat, & rationabiliter, quia cauſaliter reſponderi, quia ipſe non trahitur. Similiter quoque de ſimilibus poſſet quæri, & ſimiliter reſponderi. Et infra, Scriptum eſt enim in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei: Quare hoc dixi, ô Iudæi; Pater vos non docuit; quomodo me poteſtis agnoſcere? Et infra homilia 27. exponens illud, Sciebat enim ab initio Ieſus, &c. ſic ait, Poſteaquam diſtinxit credentes à non credentibus, expreſſit cauſam quare non credant: Propterea dixi vobis, quod nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Qui & de prædeſtinatione Sanctorum 9. & 10. iſtam expoſitionem confirmat, ſicut ſuperius recitatur; vbi & 10. loquens de doctrina Patris, ſic quærit & ſoluit; Cur ergo non omnes docet vt veniant ad Chriſtum, niſi quia omnes quos docet, miſericordia docet; quos autem non docet, in Deo non docet; quoniam cuius vult miſeretur, & quem vult indurat? Et infra, Quare, inquiunt, non omnes docet? ſi dixerimus, quia nolunt diſcere quos non docet; reſpondebitur nobis, & vbi eſt quod ei dicitur, Deus conuertens tu viuificabis nos? aut ſi non facit volentes ex nolentibus Deus, vt quid orat Eccleſia ſecundum præceptum Domini pro perſecutoribus ſuis? Ecce quod Auguſtinus reprobat poſitionem dicentem, Patrem ideo quempiam non docere, quia non vult diſcere: & nonne poſſet ſimiliter, imò & euidentius reprobare opinionem dicentem, Patrem ideo quempiam non docere, quia non docetur? Et ſequitur, cùm ergo Euangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: ſed qui credunt prædicatori forinſecus inſonanti, intus à Patre audiunt atque diſcunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque diſcunt: hoc eſt, illis datur vt credant, illis non datur; quia Nemo, inquit, venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum; quod apertius poſtea dicitur. Nam poſt aliquantum cùm de carne ſua manducanda, & bibendo ſanguine ſuo loqueretur, & dicerent quidam etiam diſcipulorum eius, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Sciens Ieſus apud ſemetipſum, quod murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis; Hoc vos ſcandalizat? & paulo poſt, Verba, inquit, quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt; Et mox Euangeliſta; Sciebat enim, inquit, ab initio Ieſus qui eſſent credentes; & quis eſſet traditurus eum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi ei datum fuerit à Patre

Auguſtinus. *Iohannes.* *Auguſtinus.* *Auguſtinus.*

B C D E

Patre meo; ergo trahi ad Chriſtum à Patre, & audire, & diſcere à Patre vt veniat ad Chri- A
ſtum, nihil eſt aliud quàm donum accipere à Patre, quo credat in Chriſtum. Neque enim audientes Euangelium à non audientibus, ſed credentes à non credentibus diſcernebat, qui dicebat; Nemo veniat ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Fides igitur inchoata & perfecta donum Dei eſt, & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari omnino non dubitat, qui non vult maniſeſtiſſimis ſacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes iſſe in condemnationem ſine dubitatione iuſtiſsimam, ita vt nulla Dei eſſet iuſta reprehenſio, etiamſi nullus inde liberaretur: vnde conſtat magnam eſſe gratiam, quod quamplurimi liberantur; & quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoſcant, vt qui glorietur, non in ſuis meritis, quæ paria videt eſſe damnatis, ſed in Domino glorietur. Cur autem iſtum potius quam illum liberet? Inſcrutabilia ſunt iu- B
dicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Melius enim & hic audimus & dicimus, O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? Quam dicere audeamus, quaſi nouerimus, quod occultum eſſe voluit, qui tamen aliquid iniuſtum velle non potuit. Non ergo quia quiſquam non trahitur, non docetur, non liberatur, non recipit iſtud donum, ideo Deus ipſum non trahit, non docet,

Auguſtinus non liberat & non donat, ſed potius è contra. Vnde & Auguſtinus de bono perſeuerantiæ, 64. dicit, Qui in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, ſi prædeſtinati ſunt, ideo nondum ſurrexerunt, quia nondum eos adiutorium miſerantis erexit: quanquam coram infirmis nolit iſtam ſententiam iſto modo, ſed alio prædicari. Hoc idem plane teſtari videtur

Ambroſius. beatus Ambroſius, libro 9 ſuper Lucam, ſic dicens; Quos Ieſus reſpicit, plorant: negauit primo Petrus, & non fleuit, quia non reſpexerat Dominus: negauit ſecundo, non fleuit, quia adhuc non reſpexerat Dominus; negauit & tertio, reſpexit Ieſus, & ille amariſſimè fleuit. Nec poteſt dici, quod corporalibus oculis Dominus eum viſibiliter admonendo reſpexerit; & ideo quod ſcriptum eſt, Reſpexit eum Dominus, intus actum eſt, in mente, in voluntate, ſicut C
quadrageſimo tertio primi pleniùs recitatur. Adhuc autem & Auguſtinus 4. contra Iulianum 16. ſic alloquitur Iulianum, Ab eo dicis pulſantibus aperiri, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, vt videlicet intelligamus, docentibus nobis, ideò non omnes ſaluos fieri, & non in agnitionem veritatis venire, quia ipſi nolunt petere, cùm Deus velit dare; nolunt quærere, cùm Deus velit oſtendere; nolunt pulſare, cùm Deus velit aperire. Iſte ergo ſecundùm ſententiam Auguſtini fuit error Iuliani Pelagiani, quem & ibi redarguit conſequenter. Et infra tractans illud Iohannis præmiſſum, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater &c. ſic ait, Qui iam vtuntur voluntatis arbitrio, niſi eo volente atque ſubueniente à quo præparatur voluntas, velle non poſſunt. Et ſequitur 17. vbi ſi dixeris mihi, Cur ergo non conuertit omnium nolentium voluntates? reſpondebo, Cur non omnes morituros adoptat lauacro regenerationis infantes, quorum adhuc nullas, & ideo nec contrarias inuenit voluntates? Si hoc profundius eſſe perſpicis, quàm vt abs te valeat inueniri, vtrumque vtri- D
que noſtrum profundum ſit; Cur & in maioribus, & in minoribus Deus velit alteri, & nolit alteri ſubuenire. Ecce ſecundum ſententiam Auguſtini, quòd ſicut Deum velle ſubuenire, eſt cauſa ſubuentionis, ſic & ipſum nolle ſeu non velle ſubuenire, eſt cauſa non ſubuentionis: non quia cuiquam non ſubuenitur à Deo, ideo Deus non vult ei ſubuenire, aut ei non ſubuenit,

Auguſtinus. ſed è contra: aliàs enim eſſet planiſsimum, non profundum. Et infra eodem loquens de duobus ſimilibus, quorum vnus ſecundum iudicium damnatur, alter ſecundum miſericordiam liberatur; Cur, inquit, iſtum potius quàm illum damnet aut liberet? Nos quid ſumus qui reſpondeamus Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare me ſic feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa originis vitiatæ atque damnatæ facere aliud vas in honorem ſecundum miſericordiam, & aliud in contumeliam ſecundum iudicium? Idem 11. ſuper Gen. ad literam 14. opponendo & reſpondendo, ſic ait, Poſſet, inquiunt, etiam ipſorum voluntatem in bonum conuertere, quoniam omnipotens eſt, poſſet planè. Cur ergo E
non fecit? quia noluit: cur noluerit penes ipſum eſt; debemus non plus ſapere, quàm oportet ſapere. Qui & in pluribus libris ſuis locis quamplurimis eandem ſententiam profitetur. Hoc idem videtur ſimiliter de perſeuerantia ſentiendum, quòd videlicet ideo quiſquam non accipiat, ſiue non habeat perſeuerantiam, quia Deus illam non dat ei, licet fortaſsis in pœnam peccati ſui prioris, & non è contra: Hoc enim ſequitur ex præmiſsis, & poteſt oſtendi ſimi-

Propheta. liter per præmiſſa. Hanc quoque ſententiam clarè teſtari videtur Propheta, Non veniat, inquiens, mihi pes ſuperbiæ, &c. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem; expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare; Pſalmo 35. Quod Auguſtinus exponens, Prior, inquit, ille qui in veritate non ſtetit, deinde parentes illi quos dimiſit Deus de paradiſo: vnde ille humilis qui dicit ſe non dignum ſoluere corrigiam calceamenti non eſt expulſus, ſed ſtat & audit eum, & gaudio gaudet

A gaudet propter vocem ſponſi, non propter ſuam, ne veniat ei pes ſuperbiæ & expellatur, nec
poſsit ſtare. Hinc & quidam prædeſtinatus & perſeuerans diſcipulus atque Doctor, Ex nobis,
inquit, prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique
nobiſcum; ſed vt manifeſti ſint, quoniam non ſunt omnes ex nobis, 1 Ioh. 2. volens oſten- *Ioannes*
dere quod ſicut eſſe ex numero electorum ſecundum prædeſtinationem diuinam eſt cauſa
permanendi & perſeuerandi finaliter, & non ſic eſſe, eſt cauſa non ſic manendi, i. ſicut volu-
tio & electio Dei æternaliter præparans & temporaliter conferens gratiam & perſeuerantiam
cuiquam eſt cauſa perſeuerandi finaliter: Ita & non volutio, & non electio, ſeu reprobatio
Dei oppoſita eſt cauſa non perſeuerandi finaliter: aliàs etenim non electio ſeu reprobatio Dei
non eſſet originaliter & cauſaliter ex vocante, ſed ex operibus & meritis reprobati, quod fue-
rat reprobatum quadrageſimo quinto primi. Vnde & Auguſtinus de bono perſeuerantiæ *Auguſtinus.*
17. diſputando, ſic ait, Cur quibuſdam, qui eum bona fide coluerunt, perſeuerare vſque in fi-
B nem non dedit? Cur putas, niſi quia non mentitur qui dicit, Ex nobis exierunt, ſed non erant
ex nobis? Nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum. Hominibus autem videtur,
omnes qui boni apparent, fideles, perſeuerantiam vſque in finem accipere debuiſſe; Deus
autem melius eſſe iudicauit, miſcere quoſdam non perſeueraturos certo numero ſanctorum
ſuorum, vt quibus non expedit in huius vitæ temptatione ſecuritas, non poſsint eſſe ſecuri:
Multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, Quapropter qui videtur ſta-
re, videat ne cadat. Et infra 19. Ex duobus autem pijs, cur huic donetur perſeuerantia vſque
in finem, illi non donetur? Inſcrutabilia ſunt iudicia Dei: illud tamen fidelibus debet eſſe cer-
tiſsimum, hunc eſſe ex prædeſtinatis, illum non eſſe: nam ſi fuiſſent ex nobis, ait vnus præ-
deſtinatorum, qui de pectore biberat Domini hoc ſecretum, manſiſſent vtique nobiſcum.
Quid eſt quæſo, non erant ex nobis; nam etiam ſi fuiſſent, manſiſſent vtique nobiſcum?
Nonne vtique à Deo creati, vtique ex Adam nati, vtique de terra facti erant, & ab eo qui
C dixit, Omnem flatum ego feci, vnius eiuſdemque naturæ animas acceperant? Nonne po-
ſtremò vtique vocati fuerant, & vocantem ſecuti? vtique ex impijs iuſtificati, & per laua-
crum regenerationis vtique renouati? Sed ſi hoc audiret ille qui ſciebat, proculdubio quod
dicebat, reſpondere poſſet & dicere, vera ſunt hæc; ſecundùm hæc omnia ex nobis erant,
veruntamen ſecundùm aliam quandam diſcretionem ex nobis non erant: nam ſi fuiſſent ex
nobis, manſiſſent vtique nobiſcum. Quæ eſt tamen iſta diſcretio? Patent libri Dei, non auer-
tamus aſpectum; clamat ſcriptura diuina, adhibeamus auditum. Non erant ex nobis, quia
non erant ſecundùm propoſitum vocati; non erant in Chriſto electi ante mundi conſtitutio-
nem, non erant in eorum ſortem ſequuti, non erant prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius
qui vniuerſa operatur. Et infra, 45. recitat quoſdam obijcientes hoc modo, Sed aiunt, vt
ſcribitis, neminem poſſe correptionis ſtimulis excitari, ſi dicatur in conuentu Eccleſiæ audi-
entibus multis; Ita ſe habet in prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, vt alij ex
D vobis de infidelitate, accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perſeue-
rantia maneatis in fide: cæteri verò, qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo non-
dum ſurrexiſtis, quia nec dum vos adiutorium gratiæ miſerantis erexit: Veruntamen ſi qui
eſtis nondum vocati, quos gratia ſua prædeſtinauerit eligendos, accipietis gratiam qua velitis
& ſitis electi, & ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis, reijciendi, ſubtrahentur obediendi vires,
vt obedire ceſſetis; vel ſecundùm aliam literam, ſi qui obeditis, ſi imprædeſtinati eſtis reci-
piendi, &c. ſicut ſupra, quod oportet intelligi in pœnam culpæ prioris. Qui capitulis ſequen-
tibus reſpondendo, nihil horum de prædeſtinatione interimit, ſed aſſerit omnia eſſe vera:
Vnde capit. 46. ſic ait; Iſta, cùm dicuntur, ita nos ad confitendam veram Dei gratiam, id eſt,
quæ non ſecundùm merita noſtra datur, & ad confitendam ſecundùm eam prædeſtinationem
ſanctorum deterrere non debent, ſicut non deterremur à confitenda præſcientia Dei, ſi quis
de illa populo ſic loquatur, vt dicat; ſiue nunc rectè viuitis, ſiue non rectè, tales eritis poſteà
E quales vos Deus futuros eſſe præſciuit, vel boni ſi bonos, vel mali ſi malos. Nunquid enim
ſi hoc audito, nonnulli in torporem ſegnitiemque vertantur, & à labore || *procliuius*, & ad libi- || Procliues.
dinem poſt concupiſcentias ſuas eant, propterea de præſcientia Dei falſum putandum eſt
eſſe quod dictum eſt? Et 47. Dicatur ergo verum, maximè vbi alia quæſtio, vt dicatur, impel-
lit. Et 64. Docet præmiſſa de prædeſtinatione, & ſpecialiter illud verbum, ſi qui obeditis, ſi
imprædeſtinati recipiendi eſtis, vel ſi prædeſtinati eſtis reijciendi, ſubtrahentur obediendi vi-
res vt obedire ceſſetis, quamuis ſit verum, neminem prædicare debere multitudini infir-
morum ſub iſta forma verborum loquendo in ſecunda perſona & dirigendo eis ſermo-
nem; ſed ſub alia in tertia perſona loquendo, vt tamen nihil ſententiæ detrahatur. Idem
de correptione & gratia, 24. Qui inquit perſeueraturi non ſunt, ac ſic à fide Chriſtiana
&

& conuerſione lapſuri ſunt , & tales eos vitæ huius finis inueniat , proculdubio nec A
illo tempore quo bene pieque viuunt , in iſtorum numero computandi ſunt : Non e-
nim ſunt à maſſa illa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione diſcreti , & ideo nec ſe-
cundum propoſitum vocati ſunt, ac per hoc nec electi. Vbi & 25. ſubiungit, Hic ſi à me
quæratur , cur eis Deus perſeuerantiam non dederit, quibus eam qua Chriſtianè viuerent,
dilectionem dedit? Me ignorare reſpondeo ; Non enim arroganter , ſed agnoſcens modu-
lum meum , audio Apoſtolum dicentem , O homo quis tu es, qui reſpondeas Deo , &c. & ô
altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius , & inueſti-
gabiles viæ eius ? Qui & in De confutatione 16. capitulorum falſò ei imputatorum, reſpon-
ſione 14. Cur , inquit , illum retineat ne recedat , illum non retineat , nec poſsibile eſt com-
prehendere, nec licitum veſtigare. Hanc quoque ſententiam vltimam quamplures autorita- B
tes Auguſtini , & Gregorij 14. huius præmiſſæ lucidè conteſtantur , quæ omnes poſſunt in-
telligi ſecundum expoſitiones præmiſſas ; quod videlicet ex parte non perſeuerantis, non eſt
cauſa ſufficiens ſuæ non perſeuerantiæ aſſignanda , quia non culpa ſua : Duorum namque
charorum Deo , & piorum æqualium, & æqualiter tentatorum , Deus ſtantem preſeruat per
quintum huius; cadentem non preſeruat à lapſu. Sed cur hunc magis quàm illum? Quid
hic nunc primo peccans,illi prius peccauit, vt in hoc primum ſuum peccatum cadere merere-
tur? Duorum quoque charorum æqualium æqualiter tentatorum, & æque peccantium Deus
vnum reſuſcitat & aſſumit , & facit perſeuerare finaliter , alterumque relinquit ; imò & ſine
iniuria cuiuſcunque eum qui plus peccauit, poteſt ſuſcitare & facere perſeuerare finaliter, &
eum, qui minus peccauit , relinquere incorrectum ; quomodo ergo eſt culpa cauſa ſufficiens
non perſeuerantiæ? patet etiam ex trigeſimo nono primi , quod meritum bonum vel ma-
lum non eſt propriè cauſa præmij , nec pœnæ actualis, licet propter merita hæc reddan-
tur, ſicut ibi fuit oſtenſum. Non ergo non accipere perſeuerantiam eſt cauſa , vel cauſa ſuf- C
ficiens & præcedens non dationis eius à Deo : Si namque eſſet cauſa , eſſet ſufficiens & præce-
dens; videtur igitur, quod ſit è contra. Vlterius autem pro intellectu pleniori Doctorum di-
centium , Nullam eſſe cauſam , quare duorum piorum æqualium Deus vni dat perſeue-
rantiam, & alteri minimè; aduertendum, quod hoc habet duplicem intellectum : vnum, quod
nulla eſt cauſa ſufficiens ex parte ipſorum hominum, quod verum eſt, ſicut nulla cauſa præde-
ſtinationis & reprobationis ex parte hominum eſt ponenda, ſicut præcedentia docuerunt: al-
terum quod nulla eſt cauſa ſufficiens ex parte Dei, quod & dupliciter poteſt intelligi, vno mo-
do omnino generaliter, & ſic eſt falſum : Voluntas enim diuina eſt cauſa ſufficiens vtriuſque;
alio modo ſpecialiter, quod videlicet in Deo non eſt cauſa nec ratio antecedens voluntatem
ſuam, quæ ipſam potius & præponderanter determinet ad dandum huic perſeuerantiam, &
illi non dandum; & hunc intellectum arbitror eſſe verum, ſicut vigeſimum, & vigeſimum
primum primi lucidè manifeſtant. D

CAP. XXXIII.

Obijcit & reſpondet.

HIc autem obijcitur à quibuſdam, Deus omnia rationabiliter operatur,
& ex aliqua iuſta cauſa ; alias enim temerariè agere videretur : Dicit-
Iob. que Iob 5. Nihil in terra ſine cauſa fit : Eſt ergo aliqua ratio & ali-
qua iuſta cauſa , quare Deus huic dat gratiam aut perſeuerantiam , &
illi non dat ; & non ex parte Dei , quare ex parte iſtorum. Item tunc
nullus peccaret ſimpliciter omittendo : Non enim ipſe eſt in cauſa E
qui omittit, ſed Deus. Item Deus neminem deſerit , niſi prius deſera-
tur ab eo : Qui enim quærit auerſos , quomodo deſerit iam conuer-
Ioannes. ſos? aut qui attrahit inimicum, quomodo repellit amicum? Vnde Ioan. 6. Eum qui venit ad
Iudith. me, non eijciam foras: & Iudith. 13, Non deſeruit ſperantes in ſe : qui & Apoſtolo teſte dixit,
Apoſtolus. Non te deſeram , nec derelinquam , ad Hebr. 13. qui & per Prophetam ſic ait, Quia tu ſci-
Propheta. entiam repuliſti, repellam & ego te, Hoſeæ 4. Dicitque Auguſtinus 13. de Ciuit. Dei 15.
Auguſtinus. quod anima peccatrix non eſt deſerta vitâ ſuâ , quæ eſt Deus , vt deſereret ; ſed vt deſerere-
|| impoſitorum tur , deſeruit ; qui & de confutatione 16. Capitulorum falſò ei || *imputatorum* reſponſione
ſeptima dicit , quod Deus priuſquam deſeratur neminem deſerit , & multos deſertores ſæpè
conuertit ; Et infra reſponſione 14ª. Deus receſſurum non deſerit , antequam deſeratur, &
facit

A facit plerumque ne deſerat,& etiam ſi diſceſſerit, vt redeat: quod & plurimæ autoritates ca-
nonicæ, & aliæ conteſtantur. Item Sapiens admonet quemlibet ſapientem ſic dicens, Non *Sapientia.*
dixeris per Deum abeſt, ſcilicet ſapientia Dei. Item Anſelmus de caſu Diaboli 1. dicit,quod *Anſelmus.*
ſolus Deus à ſe habet quicquid habet, & omnia alia non niſi ab illo habent; & ſicut à ſe non
niſi nihil habent, ita ab illo non niſi aliquid habent: vbi & conſequenter oſtendit, nihil &
non eſſe, non eſſe à Deo, ſed infuiſſe cuilibet alij ex ſeipſo; qui & infra 2. mouet quæſtio-
nem; An ſicut bonus Angelus ideo accepit perſeuerantiam, quia Deus eam dedit; nunquid
ita malus Angelus ideo non accepit perſeuerantiam, quia Deus eam non dedit? Et infra 3.
reſpondendo dicit, quod in bono Angelo dare fuit cauſa accipiendi; in malo tamen Ange-
lo non dare, non fuit cauſa non accipiendi perſeuerantiam, ſed è contra. Primum autem
obiectorum iſtorum ſoluitur per præmiſſa hic proximo & vigeſimo primo primi; Nec obie-
ctum de omiſſione boni procedit; Similiter enim potes arguere, nullum mereri omittendo
B malum,ſeu declinando à malo; Similiter etiam potes arguere de commiſſione, nullum ſci-
licet peccare vel mereri aliquod faciendo,cùm Deus ibi præueniat operando. Quare & Au-
guſtinus in gloſſa, ſuper illud Deuter 29. Non dedit vobis cor intelligens,&c. proximo al- *Auguſtinus.*
legata, ſic ait, Quomodo ait ſuperius, vos vidiſtis tentationes,&c. ſi non dedit Dominus
oculos videre? ſed corpore viderunt, non corde: Vnde præmiſit, Non dedit Dominus
* vobis ſcire; Ad hoc pertinent duo quæ ſequuntur, oculos videre, & aures audire, id eſt, * cor
intelligere, & obedire; Quod verò dicit, Non dedit vobis Dominus; increpans & arguens,
non diceret, niſi ad eorum culpam pertineret, ne quiſquam ſe ex hoc excuſabilem putet; Si-
mul enim oſtendit ſine adiutorio eos intelligere & obedire non poſſe oculis & auribus cordis;
& tamen ſi adiutorium Dei deſit, non ideo eſſe excuſabile hominis vitium, quoniam iudicia
Dei, quamuis occulta, iuſta ſunt. Quod verò arguitur, Deum neminem deſerere priuſquam
deſeratur; quid verius? Non enim irrogat Deus pœnam, niſi prius offendatur per culpam;
C Nullum ergo deſerit gratiam auferendo, niſi qui eum prius deſeruit delinquendo: Sed hoc
quid obſtat? Non enim quia cuipiam non dat Deus gratiam & perſeuerantiam, ideo deſe-
ritur à Deo, nec quia quiſquam non accipit gratiam perſeuerantiamue à Deo, ideo deſertus
eſt ab eo,ſicut patet de Angelis, & primis parentibus, qui ſecundum ſententiam aliquorum
per aliquam morulam gratia caruerunt, & poſtquam gratiam acceperunt Apoſtatę Angeli
& primi parentes per aliam morulam perſeuerantia caruerunt, ſicut ſequens caſus oſtendit;
nec tamen in hac morula vel in illa deſerebantur à Deo, quia nullam culpam penitus habue-
runt. Si autem non ſic fuit de facto, potuit ſic fuiſſe; & quæ quæſo fuit tunc cauſa non acci-
piendi gratiam? Nonne non dare? & cur de non accipiendo perſeuerantiam non ſimiliter
iudicandum? Quod autem dicit Sapiens, ſapientiam Dei non abeſſe per Deum; per quem
ergo abeſt à multis ſanctis viris ſapientia prophetalis ſine ſuo demerito præcedenti? & adeſt
multis malis hominibus multiplici ſuo demerito non obſtante, ſicut & malis Angelis, & pri-
D mis parentibus ante peccatum; Et ſanctis Angelis confirmatis abfuit ſapientia multiformis,
ſicut ex decimo ſexto huius patet; & per quem niſi per Deum non dantem? Verum eſt tamen
ſapientiam Dei neceſſariam ad ſalutem ſemel datam, alicui non abeſſe per Deum illam omni-
no voluntariè ſubtrahentem ſine aliqua culpa præcedente, quia neminem deſerit, niſi prius
deſeratur ab eo, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Illud verò dictum Anſelmi, quod non entia
non habent non eſſe à Deo, indiget ſcrutinio altiori: Oppoſitum enim videtur ex ſecunda
parte, quinta, nona, & ſequentibus 13ª. & capitulo 14. primi libri. Item Antichriſtum
non eſſe eſt verum, iuſtum, & rationabile, & non prius naturaliter voluntate diuina, quia
tunc eſſet neceſſarium, vt patet ex decimo octauo & vigeſimo primo primi; quare poſterius
& cauſatum, & dependens ab illa, vt patet ibidem; & ex oſtenſione duodecimæ partis deci-
mi tertij primi libri. Item Antichriſtum non eſſe, non eſt prius naturaliter voluntate diui-
na, quia tunc eſſet neceſſarium per præmiſſa, & quia tunc non || *ſubiaceret* voluntati diuinæ;eſt || ſubijcere
E ergo poſterius & dependens ab illa. Item per corollarium vigeſimi ſecundi primi, Deus tur
vult Antichriſtum non eſſe; & per vigeſimum primi, non quia Antichriſtus non eſt, ideo
Deus vult eum non eſſe, cùm ipſum non eſſe ſit poſterius voluntate diuina, & ei ſubiectum;
cùm & per idem vigeſimum entia contingentia non ſint cauſa voluntatis diuinæ; multò ergo
indigniùs non entia contingentia; eſt ergo è contra: quia ſcilicet Deus vult Antichriſtum
non eſſe, ideo non eſt. Item Deus ſcit Antichriſtum non eſſe, & non quia Antichriſtus
non eſt, ſicut ex decimo quinto primi patet, ſed per decimum octauum primi, quia vult eum
non eſſe: Hæc ergo ſcientia & volutio eſt cauſa non entitatis ipſius. Item Antichriſtus ha-
bet non eſſe & eſt non ens, vel ergo per ſe, vel per aliud; ſi per ſe, ſicut Anſelmus videtur
ibi aſſerere, & Auguſtinus de immortalitate Animæ 13. ſicut ſecundum primi allegat; ergo
|| *ſem-*

ſimpliciter || *ſemper* & neceſſariò, ſicut patet ex ſecundo & vigeſimo ſexto primi. Quomodo etiam per A ſe habet non eſſe, cùm nec ſe habeat nec quicquam ſui, quia nec materiam nec formam? Si etiam Antichriſtus de ſe aut per ſe habet non eſſe, vel ergo non eſſe neceſſarium, ita quod impoſsibile ſit ipſum eſſe; vel non eſſe poſsibile & contingens; Non primum conſtat, nec ſecundum, ſicut ex decimo quarto primi etiam per Anſelmum apparet. Si per aliud, vel per aliud ens, vel non ens: ſi per aliud non ens, ſimiliter inquirendum de illo, & cùm non ſit proceſſus infinitus in talibus, detur ſtatus in aliquo, &c. ſicut ſupra: ſi per aliud ens, illud vel eſt Deus, vel dependens ab eo; & ita tandem tota proceſsio reducetur ad eum; Multa quoq; ſunt non entia, quorum eſſe vel non eſſe non dependet niſi tantum à Deo, illa ſcilicet quæ fiunt immediate, & ſolum ab eo. Item Antichriſtus non per ſe habet eſſe, neque non eſſe; quia tunc per præmiſſa, alterum ſemper de neceſsitate haberet; ſed de ſe eſt indifferens, id eſt, nullam B differentiam de ſe habet ad eſſe, vel ad non eſſe; ſi ergo nunc habet vnum horum, nunc alterum, neceſſe eſt hoc eſſe per aliquid aliud ipſum determinans, nunc ad hoc, nunc ad illud. Item ſecundum iſtam poſitionem videtur, quod non eſſe entium, ſiue non entium ſit eſſe eorum, imò & neceſſe eſſe eorum, & quod habent illud à ſe, non à Deo; quod etiam Deus non poſſet deſtruere illud eſſe, & quod eſſe, quod à Deo recipiunt, ſit eis accidentale, & ipſis eſſentialiter manentibus adueniat & recedat, ſicut veſtis homini permanenti: Dicit enim Anſelmus ibidem, quod omnia alia à Deo, à ſe non niſi nihil habent. Et infra, cum Deus quaſi iratus deſtruendo aliquid aufert eſſe, non eſt ab illo non eſſe; ſed illo tollente velut eſſe ſuum quod præſtiterat, quod ab eo factum ſeruabatur vt eſſet, redit in non eſſe, quod non ab illo, ſed à ſe, antequam fieret habebat; ſicut ſi ab aliquo repetas tunicam, quam illi nudo ſponte ad tempus præſtiteras, non habet à te nuditatem, ſed te, quod tuum erat, tollente, redit in illud quod erat antequam à te indueretur. Sed nulli dubiũ hanc non eſſe mentem Anſelmi, quia alia ſubtilia eius opera vidit: Deus enim de nihilo verè creat totum eſſe rei nouiter ei præſtans, imò C fortè non propriè præſtans ei: prius enim videtur eſſe, cui præſtatur quàm ei præſtetur, ſed totam rem nouiter faciens & producens. Nec debet mouere quod ſecundum Doctores omnia æternaliter fuerunt in Deo: Non enim fuerunt ibi realiter, & veraciter diuerſa ab eo, ſicut ex prima ſuppoſitione poteſt oſtendi, & per multiplices rationes, & autoritates quamplures: Sed quia hoc reputo tam Philoſophis quam Theologis quaſi notum, breuiſſimè hoc confirmo. *Auguſtinus.* Dicit ſiquidem Auguſtinus de gaudijs iuſtorum, & pœnis malorum, quod Mundus erat in Deo antequam in ſemetipſo erat, non mundus, ſed Deus. *Wilhelmus.* Wilhelmus quoque Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quod multæ veritates fuerunt ab æterno, quæ non ſunt ipſe Deus. Poteſt tamen Anſelmus exponi, quod non eſſe non eſt à Deo efficienter, propriè, ſed deficienter; nec ſicut effectus, ſed ſicut defectus, ſicut proximum huius dixit; quod & verba ibi præmiſſa, & alia teſtari videntur. Dicit enim cùm Deus iratus deſtruendo aliquid aufert eſſe, non eſt ab illo non eſſe, ſed illo tollente D velut eſſe ſuum quod præſtiterat, quod ab eo factum ſeruabatur vt eſſet, redit in non eſſe. Et infra, Nempe ſicut à ſummo bono non eſt niſi bonum, ita à ſumma eſſentia non eſt niſi eſſentia; Vnde quoniam ſummum bonum eſt ſumma eſſentia, conſequens eſt vt omne bonum ſit eſſentia, & omnis eſſentia bonum: Nihil ergo & non eſſe, ſicut non eſt eſſentia, ita non eſt bonum: Nihil namque & non eſſe non eſt ab illo, à quo non eſt niſi bonum & eſſentia. Quod autem tam Anſelmus quàm Auguſtinus videntur aſſerere res per ſe vel de ſe non eſſe, ſeu habere non eſſe, poteſt exponi præponendo negationem; ſcilicet, quod res non per ſe ſunt, nec habent eſſe, ſeu nullæ res per ſe, &c. ſed per Deum. Et ſi quis obijciat, quod etſi Deus non eſſet, adhuc non entia, puta Chimæra & Antichriſtus non eſſent, vltima pars 13ª. & coroll. 14ª. primi cum ſuis oſtenſionibus reſpondebunt. Secundum quoque dictum Anſelmi, ſcilicet non accipere perſeuerantiam fuiſſe cauſam non dandi, ſimiliter indiget perſcrutatione maiori: Hoc enim repugnare videtur dicto eius priori. Si enim nullum ens, quia E nec Deus, eſt cauſa non eſſe, ſeu non entis, ſed quodlibet non eſſe, ſeu non ens per ſe eſt tale; quomodo vnum non eſſe ſiue non ens erit cauſa alterius? Quomodo ergo poteſt non accipere, eſſe cauſa non dandi? || ergo Si || *etiam* non accipere ſit cauſa non dandi, vel ergo cauſa poſitiua, vel priuatiua. Non poſitiua conſtat; nec priuatiua: Hoc enim eſſet quia priuaret cauſam dandi, & cum non priuet per ſe niſi accipere eſſet cauſa dandi, contra poſitionem Anſelmi. Si etiam non accipere ſit cauſa non dandi, in quo genere cauſæ? non materialis, nec formalis, conſtat, nec finalis; quia tunc non dare eſſet cauſa efficiens non acceptionis, & non dans finaliter non acceptionem intenderet, & cauſaret contra Anſelmum ibidem. Nec poteſt dici, quod non accipere ſit cauſa efficiens non dandi, quia non cauſa efficiens poſitiuè, conſtat; Nec cauſa efficiens priuatiuè: hoc enim eſſet, quia priuaret cauſam efficientẽ, ſeu

effecti-

A effectiuam poſitiuè; quapropter accipere eſſet cauſa efficiens poſitiuè dandi contra poſitionem Anſelmi. Venerabilis autem Pater Anſelmus intendit, ſicut puto, quòd omnes Angeli acceperunt bonam voluntatem a Deo; in qua ſi ad certum terminum præſtitutum à Deo ſtetiſſent, merito ſtationis illius fuiſſent beatificè confirmati, ſicut & perſtantes fuerunt, ſicut infrà de caſu diaboli: 6. patet; & in hac bona voluntate etiam Apoſtata Angelus ſtetit ad tempus, ſed non perſtitit, non peruoluit, non perſeuerauit finaliter ſic volendo, & hanc voluntatem perſeuerantem non habuit, non quia Deus omninò voluntariè & mero motu ſine demerito præcedenti illam abſtulit, ſeu non dedit; ac ſi nunc de ſua omnipotentia abſoluta auferret à Gabriele ſuam beatificam voluntatem purè voluntariè ſine culpa aliqua præcedente; ſed quia malus Angelus priùs voluit culpabiliter aliud per illam culpabilem voluntatem, priorem iuſtam amiſit. Intelligit ergo breuiter, quòd Deus non ſine culpa mali Angeli præcedente abſtulit ab eo iuſtam voluntatem, ſeu dare aut ſeruare ceſſauit; ſed
B hoc fecit propter peccatum eius præcedens, ſicut illo tertio planè patet: vbi poſt longam diſputationem, in fine ſic ait, Dico, quia non ideo non voluit cùm debuit, & quod debuit, *Anſelmus.*
quia voluntas defecit non dare deficientem, ſed quia ipſe volendo quod non debuit, bonam voluntatem expulit, mala ſemper veniente. Quapropter non ideo non habuit bonam voluntatem perſeuerantem, aut non accepit, quia Deus non dedit, ſed ideo Deus non dedit, quia ille volendo quod non debuit, & eam deſeruit, & deſerendo non tenuit: Quod & 4. & 6. conſequenter oſtendit, quod & conſonat multis dictis proximo huius ſcriptis. Quare & Auguſtinus de correptione & gratia, 48. Tunc, inquit, ſcilicet in ſtatu innocentiæ ante peccatum dederat Deus homini bonam voluntatem; in illa quippe eum fecerat qui fecerat eum rectum, dederat adiutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere ſi vellet, vt autem vellet in eius reliquit libero arbitrio. Poſſet ergo permanere ſi vellet, quia non deerat adiutorium, per quod poſſet perſeueranter bonum tenere quod vellet: ſed quia noluit permanere, profectò eius eſt *Auguſtinus.*
C culpa, cuius meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet, ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui, cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſsimum ſit ſemper ſe in illa eſſe permanſuros.

COROLLARIVM.

Corollarium, nedum videlicet entia ad ſuum eſſe verum, & non entia ad ſuum non eſſe Deo neceſſariò indigere, Deum quoque non ſolùm ſuper entia, ſed & ſuper non entia tenere digniſsimè Principatum.

D EX his autem reputo manifeſtum, nedum entia ad ſuum eſſe, verùm & non entia ad ſuum non eſſe Deo neceſſariò indigere, Deum quoque non ſolùm ſuper entia, ſed etiam ſuper non entia tenere digniſsimè principatum. Hoc autem corollarium ex hîc præmiſſis, & corollario 14[i]. primi libri conſequitur euidenter. Quare & tres pueri Danielis, quaſi ex vno ore inuitant noctes & dies, lucem & tenebras, vt Domino benedicant, laudent, & ſuperexaltent eum in ſæcula, Daniel. 3. Beatus quoque Dionyſius, 4. de diuinis nominibus, Omnis, inquit, virtus, omnis operatio, omnis habitus, omnis ſenſus, omne verbum, omne factum, omnis tactus, omnis ſcientia, omnis vnitio, & ſimpliciter omne exiſtens, & ex pulchro & bono, & in pulchro & bono eſt, & ad pulchrum & bonum conuertitur, & omnia quæcunque ſunt, & fiunt, & ad ipſum omnia reſpiciunt, & ab ipſo mouentur & continentur, & in ipſius gratia, & propter ipſum & in ipſo exemplare principium omne, ſcilicet materiale, efficiens, formale, elementarium, & ſimpliciter omne principium, omnis continentia, omnis finis, aut, vt comprehendens dicam, omnia exiſtentia ex pulchro & bono, & omnia non exiſtentia ſu- *Daniel.* *Dionyſius*
E perſubſtantialiter & in pulchro & bono, & eſt omnium principium & finis ſuper principale & ſuper perfectum; quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum, & ad ipſum omnia, ſicut dicit ſanctus ſermo. Et infra, 5. Omnia quæcunque ſunt & fiunt, per bonum & optimum ſunt & fiunt; & ad hoc omnia videt, & ab ipſo mouentur & continentur, & propter ipſum & per ipſum & in ipſo omne principium exemplatiuum, conſummatiuum, intellectuale ſpeciale, formale, & ſimpliciter omne principium, omnis continentia, omne ſummum, aut, vt comprehendens dicam, omnia quæ ſunt ex bono & optimo, & omnia quæ non ſunt ſupereſſentialiter in bono & optimo; & eſt omnium principium, & finis ſuper principiale, & ſuperfinale, quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, & in ipſum ſunt omnia, vt ait ſacer ſermo.

A

CAP. XXXIIII.

Per præmiſſa allicit homines ad timorem & amorem, ad confidentiam, ad patientiam & humilitatem, adorationem, & ad gratias referendas.

O Magne & mirabilis Deus noſter, lux vnica oculorum, aperi quæſo oculos cordis mei, & oculos aliorum, vt magnalia & mirabilia tua præ- B
miſſa veraciter contemplemur, & contemplata deuotius veneremur. Præmiſſis namque diſcreta conſideratione penſatis, quis non timore concutitur? Quis non amore ſuccenditur? Quis confidentia non firmatur? Quis patientia non armatur? Quis non ad humiliationem infimam, adorationem ſedulam, & ad gratiarum actionem continuam prouocatur? Quis, inquam, conſideratis diſcretè præmiſſis, non concutiatur timore videndo tuam omnipotentiſſimam voluntatem in omnibus efficacem, ſecundum quam omnia cœleſtia, terreſtria & infera moderaris? Qua quem vis, & quando vis, exaltas; quem vis, & quando vis, humilias, ſanas, infirmas, viuificas, mortificas, quem vis prædeſtinas atque ſaluas, & quem vis reprobas atque damnas. Etiam ſi innocentem damnaret, quis eum argueret, cum voluntas eius in talibus ſit domina rationis, auctrix iuſtitiæ, & regula æquitatis, ſicut patet ex 20° & 21° & 39° primi? Quod & in parte Nabuchodonoſor ille C
Daniel. Magnus expertus teſtatur, de quo Dan. 4. ſcribitur iſto modo; Sermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor & ex omnibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectum eſt, donec capilli eius in ſimilitudinem Aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi vngues auium. Igitur poſt finem dierum ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi, & altiſſimo benedixi, & viuentem in ſempiternum laudaui & glorificaui, quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generatione & generationem, & omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt. Iuxta enim voluntatem ſuam facit tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non eſt
Iob. qui reſiſtat manui eius, & dicat ei, Quare feciſti? Quare & Iob, licet ſanctiſſimus, dicit ita, Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus; Viam eius cuſtodiui, & non declinaui ex ea; à mandatis labiorum eius non receſſi, & in ſinu meo abſcondi verba oris eius: Ipſe enim ſolus eſt, & nemo aduertere poteſt cogitationem eius; & Anima eius quodcunque voluit, hoc fecit, & cum ex- D
pleuerit in me voluntatem ſuam, & alia multa ſimilia præſto ſunt ei; & idcirco à facie eius
Gregorius. turbatus ſum, & conſiderans eum timore ſollicitor: Iob. 23. ſuper quod beatus Gregorius 16. Moral. 15. ita ſcribit; Ac ſi à parte dicat, iam perpendo quæ patior, ſed adhuc formido quæ pati poſſum: Explet enim in me voluntatem ſuam, quia multis me percuſſionibus affligit, ſed multa ſimilia præſto ſunt ei, quia ſi ferire cogitat, adhuc inuenitur vbi plaga creſcat. Hinc itaque penſandum eſt quam pauidus ante flagellum fuit, qui etiam percuſſus adhuc metuit ne feriatur. Incomprehenſibilem quippe vim ei ineſſe conſiderans & poteſtatis & examinis, eſſe vir iuſtus noluit nec de flagello ſecurus; vnde adhuc metuens adiungit, Et idcirco à facie eius turbatus ſum, & conſiderans eum, timore ſollicitor. Bene à facie Domini turbatur, qui terrorem maieſtatis illius cordis ſui obtutibus proponit, & eius rectitudinis pauore concutitur, dum ſe reddendis rationibus conſpicit idoneum non eſſe, ſi diſtrictè iudicetur. Recte autem dicitur, & conſiderans eum, timore ſollicitor, quia diuinæ animaduerſionis vim E
cum minime quiſque conſiderat, minime formidat, & tanto magis in hac vita quaſi ſecurus eſt, quanto à conſideratione internæ diſtrictionis alienus: ſemper etenim iuſti viri ad cordis ſecretarium redeunt, vim occultæ diſtrictionis intuentur, maieſtatis intimæ iudicio aſſiſtunt, vt eo magis quandoque ſecuri ſint, quo hic quamdiu viuerent, ſecuri eſſe voluerunt. Sed ecce,
|| ſancto de || *beato* Iob nouimus quod omnibus ſanctitatis operibus deditus fuit, & tamen tot flagella ſuſcipit, nec etiam ſecurus inter flagella exiſtit, ſed adhuc metuit, adhuc diuinæ diſtrictionis vim conſiderans contremiſcit. Quid nos itaque miſeri, quid peccatores dicimus, ſi ſic ti-
Auguſtinus. met, qui ſic egit? Vnde & Auguſtinus ſuper Pſalmum 70um tractatu primo; Multum, inquit,

A quit, mouet Dei amor & timor: timor, quia iuſtus eſt: amor, quia miſericors eſt.
Quis enim ei diceret, quid feciſti, ſi damnaret iuſtum? Quanta ergo miſericordia eius
|| *vt* iuſtificet iniuſtum? Quis talem ac tantum Dominum non timebit? Et quis non tan- || ſi
to timore compunctus, offenſam eius vitare, & ipſum placare curabit, & ſic mala om-
nia fugiendo, ac bona omnia perſequendo, ipſum tandem ſuper omnia totis viribus non
amabit? Amor namque ad bonum extenditur, & quanto fuerit maius bonum, tanto
magis amandum. Tu autem Domine Deus meus es omnis boni bonum, ſuper omnia bo-
na bonus, bonum infinitiſſimè infinitum, ſicut ſuppoſitio prima monſtrat: quantum er-
go rationabiliter debeo te amare? Nunquid proportionabiliter infinitè? Vtinam ita poſ-
ſem. Sed quomodo ego tam paruulus & finitus poſſum te diligere infinitè? Et quomo-
do aliter ſeruabitur proportio debita amabilium & amorum? Tu enim ſuperamabilis
B Deus meus excedis amabilia cætera infinitè. Quomodo etiam ſi te infinitum bonum fi-
nitè diligerem, non poſſem diligere congruè aliquod bonum finitum æqualiter, aliquod
verò magis? Aut forſan Domine debeo te diligere infinitè quantum ad modum, & ſi for-
taſſis non quantum ad actum. Quantum enim ad modum pertinet diligendi, debeo dili-
gere te finaliter propter te, & nullum aliud bonum finaliter propter ſe, ſed propter te
Domine ſummum bonum, qui cunctorum bonorum principium es & finis. Aut forte te
diligam quodammodo infinitè, quantum ad actum tam intenſiuè quàm extenſiuè. In-
tenſiuè quodammodo, quia quantocunque bono finito intenſiùs, firmiùs & fortiùs ſi te
& illud congrue diligam, cum illud non niſi propter te diligam: ſemper enim propter
quod vnum quodque illud magis eſt, vt propter quod amamus, illud amicum magis
eſt. Extenſiuè quodammodo, comparando videlicet te Domine, ſummum bonum, ad a-
lia bona quæcunque quantumlibet multa & magna, & te Domine præ omnibus & ſu-
C per omnia diligendo, dum vellem potius omnia illa etiam & me ipſum non eſſe, quam
te ſolum; ſiue dum mallem omnia illa inſuper & meipſum non eſſe, quàm te ſemel offen-
dere bone Deus. Sed adhuc, amantiſſime Domine, quandam aliam proportionali-
tatem amorum & || *amicitiarum* conſiderans, valde ſollicitor, & conturbor. Si enim ve- || amabili-
rum eſt quod quidam ait, Analogum in omnibus ſecundum ſuperabundantiam exiſten- um.
tibus amicitijs & amationem fieri oportet, puta meliorem magis amari, quam amare, &
vtiliorem, & aliorum vnumquodque ſimiliter: cum enim ſecundum dignitatem ama-
tio fiat, tunc fit aliqualiter æqualitas, quod vtique amicitiæ eſſe videtur: quanto tu es
melior me, & vtilior mihi quam ego tibi, tanto magis debeo amare te quàm tu amas
me. Sed nunquid hoc poſſum? Quantum quæſo amas me Domine? Nunquid exili-
ter & remiſſè, ſicut exiliter & remiſſe ſum bonus? Abſit hoc à te Domine ſummè bo-
ne. Non enim eſſes ſumme bonus, niſi in qualibet bonitate quam habes eſſes ſum-
D mus ſumme bonus, & ſumme perfectus, ſicut & me ſuperius docuiſti. Non eſt ergo
amor tuus, quo amatorem & amicum tuum, licet indignum, amas, exilis aut tenuis, frigidus
aut remiſſus, ſed perfectiſſimus atque ſummus: Alias quoque bonitate amati & amici tui
creſcente poſſes amorem tuum intendere, in amore proficere & mutari, cuius oppoſitum in
præcedentibus oſtendiſti quinto & viceſimo tertio primi. Quomodo ergo tantum amabo
te, quantum tu amas me? Imo quomodo tantum plus amabo te, quam tu amas me,
quantum tu es melior me? An fortè, quia debeo amare te infinitè quodammodo quan-
tum ad modum amandi, & quantum ad actum amoris tam intenſiuè quàm extenſiuè
modis prædictis, tu vero non ſic amas me, quia non ſum ſic amandus? Debeo nam-
que amare te finaliter propter te, & omnia alia propter te, tu autem non amas me
propter me, nec cætera propter me, ſed me & alia propter te, ſicut nec aliter || *ſunt* || ſumus
amanda. Debeo etiam amare te infinite quodammodo intenſiue, ſupra videlicet quod-
E cunque bonum finitum, tu autem non ſic amas me. Debeo quoque amare te, Domi-
ne, ſummum bonum, infinite quodammodo extenſiue, volendo ſcilicet potiùs quot-
cunque & quantacunque bona alia, etiam & meipſum non eſſe quam te, vel quàm te
ſemel offendere, tu vero non ſic amas me, quia non debeo ſic amari. Scio tamen
quod modo quodam ineffabili mihi || *muto* incomparabiliter magis amas tuos amicos, || ignoto.
quam ameris ab eis, ſicut & incomparabiliter melior es & maior: Sic enim tuus amor omnis
creaturæ amorem, ſicut & tua quælibet bonitas omnis creaturæ quâlibet bonitatē tranſcendit
incomparabiliter infinitè. O magne Domine, magnum bonum, qui imples cœlum & terram,
imo quem cœlum, & cœli cœlorum non capiunt, ſicut 2. & 5. primi mihi puſillo oſtendere
dignabaris! Cur paruulam animam meam non reples? O anima, quàm puſilla, tam miſera,

Ggg 2 quæ

||tantæ bonitatis

quæ || *tanti boni* amore pleniſſimè non repleris; cur non omnia oſtiola aperis? cur non om A
nes ſinus expandis? cur non omnem capacitatem extendis, vt tanti amoris dulcore tantilla
totaliter occuperis, totaliter ſatieris, & totaliter deebrieris? præſertim cum tu quantum libet
paruula, minoris boni amore non valeas ſatiari, quod videtur mirabile; Sed adhuc mirabi-
lior Deus meus; Dic ergo quæſo ſuppliciter, vt ſic fiat amabiliſſime Deus meus, & procul-
dubio ita fiet. Quid etiam efficacius ad amorem, quam præuenire amando? Tu autem
amantiſſime, vtinam, amatiſſime Domine, me miſerum non amantem, ſed inimicantem
præueniſti amando, reconciliando, præclaræ charitatis iocalia magnificè largiendo, ſicut ex
multis præmiſſorum oſtendis. Quid inſuper amabilius multipliciter miſero, quàm multiplex
miſericordia, aut multiplicior miſericordia, ſine fine, numero, pondere, vel menſura? Tu
autem Domine, ſicut ex primo primi oſtendis, quia infinitè & ſummè bonus, ideo conſequen- B
ter & infinitè & ſummè miſericors, ita quod nihil miſericordius poſſet eſſe, aut etiam cogitari.
Tu miſericordiſsime Domine, me ingratiſsimum ſeruum tuum, nedum debitum tibi ſerui-
tium ſubtrahentem, ſed multipliciter rebellantem, nequaquam à protectione tua pijſſima
ſecluſiſti; ſed à leonibus rugientibus, à dæmonibus frendentibus, ne me deuoratum ad in-
ferna detraherent, miſericorditer defendiſti; ſicut ex 22°. primi; & 32°. ſecundi & alijs piè
doces; & quod non computo pro minori à tot peccatis maioribus & minoribus miſericor-
diter præſeruaſti, quot alias potui incurriſſe, ſicut ex quarto huius oſtendis. Quinimo &
quod videtur miſericordiæ incomparabiliter amplioris, me nedum nihil boni merentem, ſed
ſcelera ſceleribus cumulando, te tante Domine tam multipliciter continuè offendentem, tua
gratuita gratia miſericorditer præueniſti, omnes infirmitates meas ſanaſti, & ſanum iam fa-
ctum, ad omnia ſana & ſancta quæ feci, de virtute in virtutem prouehens ſublimaſti, ſanum
& ſaluum ab omnibus inimicis, & infirmitatibus animæ, donec te ſuperbè dèſererem, cuſtodi-
ſti, ſicut ex trigeſimo quinto primi cum ſequentibus, & ex quinto huius cum trigeſimo eius, & C
proximo reuelaſti. Quin etiam & ſi poſt gratiæ tantæ munus, poſt amicitiæ tantæ fœdus, te
contumaciter deſerens, quantumcunque ingratus efficiar & indignus, quantumcunque te
Domine irrideam & contemnam, ab inimicis defendis, à peccatis præſeruas, ſicut ſupe-
rius docuiſti, & quando miſericordiæ tuæ placet, me nedum immeritum, verum & ma-
lis meritis deditum, gratia tua gratuita præuenis & reducis, nec de ignominijs retroa-
ctis improperas, neque ad amicitiæ tuæ gradum inferiorem, ſed ad æqualem vel excellen-
tiorem reſtituis miſericordiſſime Deus meus; ſicque me diligenter cuſtodis, foues, & nutris,
protegis, & prouehis continuè ad maiora, donec fortaſsis iterato ſuperbiens, te relin-
quam, ſicut per præhabita cum quadrageſimo tertio primi doces, pijſsime Deus meus.
Sicque toties quoties à te receſſero quantumcunque in regionem longinquam, etiam ad ex-
tremum deſerti, profundumue maris; Imò etſi ad portas inferi inferioris abiero, præſto
eſt tua miſericordia miſerum reductura: Alias enim eſſes miſericordiæ numerabilis & fini- D
tæ, cuius contrarium ſuperius demonſtraſti. Et ſuper bona hæc omnia memorata, bo-
num conſummatiuum, & coronatiuum cunctorum, ſine quo nec cætera proderunt, non
propter exigentiam meritorum, ſed ex gratia tua gratuita, ſcilicet finalem perſeueranti-
am mihi donas, ſicut per decimum quartum huius monſtras; Et ſic tandem vitam ſempi-
ternam, gloriam, & teipſum. Miſericordia enim miſerationibuſque coronas, & gratia
tua vita æterna. Tu meritorum noſtrorum tibi placentium operator, remunerator, & mer-
ces; qui tamen ſi velles computare diſtrictè nobiſcum, nihil boni penitus mereremur, ſicut
à te didici trigeſimo nono primi: Non eſt ergo volentis, nec currentis, ſed tui, Domine,
ſuperabundantiſsimè miſerentis. Vt autem non ſolum bona maiora, ſed & minora con-
ſiderem, puta bona naturæ & fortunæ, ſicut vulgariter nuncupantur, bona interiora &
exteriora: interiora, mentis & corporis; mentis ingenioſitatem, virtutes morales &
intellectuales; corporis ſanitatem, fortitudinem, pulchritudinem, virtuteſque cæteras E
corporales: exteriora; nobilitatem, diuitias, victorias, famam, gloriam, & honorem, &
quæcunque ſunt alia, infallibiliter video omnia bona iſta eſſe gratuita dona tua; ſicut per
vigeſimum ſeptimũ primi, & ſequentia tua gratuita gratia me docebas. Sunt autem & alia bo-
na multa & magna, quæ pauci conſiderant, vel aduertunt; priuationes videlicet cunctorum
malorum, quæ quis non habet? quod ſcilicet non es amens nec fatuus, non es leproſus nec
cæcus, non es infamis in populo, nec opprobrium hominum, nec plebis abiectio & deri-
ſus, non es in factis tuis clericus vel laicus deficiendo confuſus, non es ignominioſè deui-
ctus, nec vili ſeruituti addictus, non es inedia maceratus, non es à latronibus ſpoliatus
nec mactatus, non es à beſtia deuoratus, non es in mari ſubmerſus, non in patibulo es ſuſ-
penſus, nec aliqua turpiori & acerbiori morte conſumptus: Et à quo quæſo, Domine, hæc
bona

A bona quamplurima, quia multitudine infinita; & maxima, quia & magnitudine infinita,
vel quaſi inutili ſeruo tuo, niſi à te multiplicisſimè ſumme, & infinitisſimè bone Deus, ſicut ex
13. & 22. primi, ac 32 huius benignus oſtendere voluiſti? Vnde & quadã quæſtiũcula animũ
meũ pulſas; Nunquid viz. magis tibi, bone Domine, tenear ad amorem pro bonis poſitiuis cre-
atis, quæ te donãte accepi, an pro bonis priuatiuis prædictis, ſc. excluſiuis malorũ, quæ etiã
niſi te donãte, non valebã accipere, nec habere, cũ illa, ſicut videtur, tã multitudine quã mag-
nitudine ſint finita, hæc autẽ tã multitudine quã magnitudine infinita, vel ſaltẽ plura atq; ma-
iora? Sed quis me redarguet, ſi quæſtiunculã iſtã bonã tranſiliens, te, Domine, ſummũ bonũ
quæram, inueniam, ac teneam, nec dimittam? Scio enim, & iſta vice ſufficiat mihi ſcire, quod
tam propter hæc bona tua quam illa, amori tuo tenear multum valde, ſed propter teipſum
ſummum bonum incomparabiliter amplius ſupra modum. Alia quoque quæſtione me mo-
ues; nunquid videlicet præſeruatus miſericorditer à peccato, magis teneatur tuo amori, quam
B lapſus & reſuſcitatus miſericorditer à peccato? Sed iſtam quæſtionem ad præſens mihi ſimi-
liter relinquenti, da vt faciem tuam quęram, inueniam, & videam iugiter atque fruar. His
ergo & huiuſmodi quæſtionibus nunc relictis, quis tam bonum Dominum, & tanta beneficia
eius conſiderans, non totus dilectione ſuccenditur, non totus deuotione ſuſpenditur, non to-
tus conuertitur in amorem? Sed video, Domine, quod facile eſt hæc dicere, & depingere in
membrana, difficile forſitan facere & perficere in effectu. Tu ergo, optime, & ideo poten-
tisſime Domine, cui nihil difficile, da quæſo vt facilius iſta faciam corde meo, quàm profe-
ram ore meo: Aperi, || *ſupplice*, munificentiſſimam manum tuam, & præſta, vt nihil mihi fa- || quæſo
cilius, nihil dulcius, nihil delectabilius, quam iſta effectuoſiſſimè & affectuoſiſſimè adimple-
re. Tu autem amantisſime Domine, qui diligentes te diligis, & præuenis diligendo, atque in-
comparabiliter magis nos amas, quam reamaris à nobis, quem tanti amoris chariſmate, tan-
tæ amicitiæ fœdere non erigis ad ſperandum in te? ad confidendum de te? imò ad ſuperſpe-
C randum & fiducialiter præſumendum? Tu ſiquidem Domine tam infinite bonus & miſeri-
cors es, quod nihil melius aut miſericordius poſſit eſſe, aut etiam cogitari, ſicut ſuperius miſe-
ricorditer oſtendiſti; & quantum es bonus & miſericors, tantum pius & clemens, diues & po-
tens, magnificus, liberalis, & virtutibus omnibus gratioſus; ſicut ex illa prima prætioſiſſima
& veriſſima ſuppoſitione tua veriſſimè manifeſtas. Quid ergo negare poteris amico tuo egen-
ti, auxilium tuum ſuppliciter mendicanti? Permitte me, quæſo, iam ſuper ſperatione concep-
ta paulisper præſumere, & cum tua bonitate magnifica diſputare, vt ſic altius adhuc ſperem,
ampliuſque confidam. Non eſt, inquam, humanæ amicitiæ, amicum egentem, mendicantem,
& erubeſcentem repellere, & confundere faciem eius magis, præſertim ſi facultas affuerit co-
pioſa; quanto magis tam horribile vitium à tua amicitia longe abeſt? Oſtendiſti quoque mi-
hi ſuperius, me non poſſe quicquam boni cogitare vel petere, niſi te operante, & anteceden-
ter operante hoc in me: qui ergo plantas initium, da medium, dona finem: qui facis me pe-
D tere, fac conſequi, & tenere: qui das non petentibus multa bona, quomodo petentibus ni-
hil dabis? Qui inimicos tuos, etiam dæmones impiè petentes exaudis, quomodo amicos tuos
& filios piè petentes repellis? Nec potes qualemcunque inopiam allegare, ſicut prædicta ſup-
poſitio clare docet. Obijcis forſan mihi, quod non mereor adiuuari. O liberaliſſime Do-
mine, ſi nullum adiuueris, niſi adiuuari meruerit, non das adiutorium tuum gratis, ſed
vendis: quæ ergo laus tua? Vbi eſt liberalitas tua magna? Adhuc forſan replicas, quod non
ſolum non mereor, ſed demereor abundanter. O miſericors Domine, abundantior eſt miſe-
ricordia tua magna. Totum namque meum peccatum, etiam omnium hominum eſt finitum;
poſſet enim augeri: tua autem miſericordia infinita, quæ augeri non poteſt. Nonne etiam
miſericordius atque liberalius eſt benefacere inimico egenti, & alias perituro, inimicanti con-
tinue, quàm amico bene merenti? Quid miſericordius aut liberalius, quàm nullo modo præ-
uentus inimicum inimicantem continue ad amicitiam gratis conuertere, omnem inimicitiam
E & iniuriam gratis remittere, & gratis ei conferre beneficia copioſa? Tua autem miſericordia
& liberalitas eſt tam magna, quod maior eſſe non poſſet, nec etiam cogitari. Et quid propor-
tionalius & congruentius tantæ miſericordiæ, liberalitatiq; tantæ, quã tantã miſeriã gratuito
fœlicitare, & tantã egeſtatẽ gratis ditare; vel ſiquid miſericordius & liberalius inuenitur, quis
alius autor eius putabitur, quam tu miſericordiſſime & liberaliſſime Deus meus? Qui ergo das
maius, quomodo minus negabis? Si autem adhuc mihi opponas quantãcunq; meã miſeriam;
fateor, & ideo confidẽter accedo ad tuam miſericordiã ſine cõparatione maiorẽ. Vbi namq;
monſtratur tua miſericordia, niſi in reuelata miſeria? Et vbi tua magna miſericordia, niſi in
magna miſeria reuelata? Nonne etiam, Domine, oſtendiſti mihi ſuperius, vbi ad amorẽ tuũ
me paululũ excitaſti, quod gratia tua gratuita gratis præuenis peccatores, ingratos gratis gra-

tificas, & gratificatos gratis conſeruas? Quis ergo peccator in te, Domine, non ſperabit? A
Scio tamen, Domine, ſcio, & non ſine dolore ſcio, aut refero, quod iſtis nequaquam obſtantibus, ſunt quidam, puta Pelagiani ſuperbi, qui mallent ſperare in hominibus, ſcilicet in ſeipſis: Dicunt enim, Si Deus nos & opera noſtra gratis prædeſtinat, & ſicut voluerit adminiſtrat; ita quod nihil ſine eo operante & || *præparante* poſſimus; poteſt & nos ſimiliter reprobare, opera bona non dare, vel data auferre; in mala opera præcipitare, & præcipitatos ligare: Quis ergo poteſt eſſe ſecurus? quis certè ſperabit, & non potiùs deſperabit? Sed ſi prædeſtinatio & reprobatio ex noſtro penderet arbitrio, & nos ſoli eſſemus liberi Domini noſtrorum actuum ſine Deo, poſſemus eſſe ſecuri, bene eſſet nobis, tunc tutè poſſemus confidere & ſperare.

|| præoparante

Ratio ſumpta ex bonitate Dei. O vani filij hominum, mendaces filij hominum, in ſtateris fallaciter ponderantes! quare non vultis ſperare in illo qui eſt ſummè bonus, ſummè miſericors, ſummè propitius, & in chariſmatibus omnibus gratiarum inæſtimabiliter copioſus, ſed in || *vobis* ipſis multipliciter miſeris & malignis, in boniſque omnibus defectiuis? B

|| nobis

Ratio ſumpta ex ſapientia Dei. quare non vultis ſperare in eius fæ lici regimine, qui errare non poteſt, ſed in vobis ipſis, qui ſicut ouis quæ perijt, ſępius aberratis? *Ratio ſumpta ex potentia Dei.* quare non vultis ſperare in eius potenti iuuamine, cuius potentię non eſt finis, quem vincere nihil poteſt, cui reſiſtere nihil poteſt, ſed in vobis ipſis fragilibus, & infirmis, & quaſi nihilum & inane? Caueatis quæſo, maledictionem propheticam, imò maledictionem dominicam per Prophetam: Hæc enim dicit Dominus; Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius, Ierem. 17. *Ieremias.* Aduertatis etiam, ſupplico, quid vnus ſperans in Domino, nec fraudatus in materia iſta, dicat, Ego, inquit, nolo exaggerare verbis meis, ſed in illis potius cogitandum relinquo vt videant quale ſit quod ſibi perſuaſerunt, prædicatione prædeſtinationis plus deſperationis audientibus quàm exhortationis afferri; hoc eſt dicere, tunc de ſua ſalute hominem deſperare, quando ſpem ſuam non in ſeipſo, ſed in Deo didicerit ponere; cum Propheta clamet, Maledictus homo qui ſpem habet in homine. *Auguſtinus* Auguſtinus de bono perſeuerantiæ quinquageſimo ſecundo. C
Et infra 64. agens contra eos qui dicunt prædicationem de prædeſtinatione facere homines deſperare; Abſit, inquit, à vobis, ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere iubemini, non in vobis: Maledictus enim omnis qui ſpem habet in homine, quia beati omnes qui confidunt in eo. Et 65. Cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem & veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundùm merita noſtra datur, ſicut etiam ſancta Scriptura, prædicare? An verò timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes eius ponenda demonſtratur in Deo? non autem deſperaret, ſi eam in ſeipſo ſuperbiſſimus & infideliſſimus poneret. *Auguſtinus.* Et 69. Sicut cætera prædicanda ſunt, vt qui ea prædicat obedienter audiatur: Ita prædeſtinatio prædicanda eſt, vt qui obedienter hoc audit, non in homine, ac per hoc nec in ſeipſo, ſed in Domino glorietur, quia & hoc præceptum Dei eſt, & hoc præceptum obedienter audire, vt qui gloriatur, in Domino glorietur, ſimiliter vt cætera, Dei donum eſt: quod D
donum qui non habet non dubito dicere, alia quæcunque habet, inaniter habet. Hæc Pelagiani optamus vt habeant. Idem de prædeſtinatione Sanctorum 13. Cum Apoſtolus dicat, Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio, miror homines infirmitati ſuæ ſe malle committere, quàm firmitati promiſſionis Dei. Sed incerta eſt mihi, inquis, de meipſo voluntas Dei. Quid ergo? tua ne tibi voluntas de teipſo certa eſt? Non times? Qui videtur ſtare, videat ne cadat; cùm igitur vtraque incerta ſit, cur non homo firmiori potius quàm infirmiori fidem ſuam, ſpem & charitatem committit? Qui & 2. contra Iulianum 17. agens contra Pelagianos dicentes homines prouocari ad virtutem, cùm prædicatur eis ſe poſſe virtute propria facere facta ſua, ſed cùm prædicatur eis ſe nihil poſſe facere ſine miſericordia Dei, auxilio eius & gratia, deſperatione deijci atque frangi, ſic ait; Quantum ſancti de miſericordia Dei, quæ magna eſt, tantum vos de veſtra, quæ nulla eſt, virtute præſumitis: & quantum ipſi aduerſus ingenerata vitia bella gerunt adiuti per Dei gratiam, tantum vos bellum geritis aduerſus ipſam Dei gratiam: ſed itane in corde veſtro dicere audetis, quod cùm vos audiunt, accenduntur homines ad virtutem, cùm autem iſtos audiunt tantos ac tales viros, Cyprianum, Hilarium, Gregorium, Ambroſium, cæteroſque Domini ſacerdotes, deſperatione franguntur, ac renuntiant ſtudijs perfectionis? E
Hæccine monſtra cogitationum aſcendunt in in cor veſtrum, & non elidunt frontem veſtram? Vos etiam Pelagiani qui videmini vobis ſubtiles, quomodo non videtis, ſi per argutiam veſtram præmiſſam prædeſtinatio, & cooperatio Dei tollatur, etiam eius præſcientiam ſimiliter poſſe tolli? aut ſi hæc non tollatur, nec illa? Speretis vos, vt vultis; ſed vtinam [ſperetis] in Domino; mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam: Pſalmo 72, *Ieremias.* Benedictus enim vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius, Ierem. 17. *Auguſtinus.* Quare & Auguſtinus ſuper Pſalmum

A mum 70um tractatu primo, Tota, inquit, ſpes noſtra in Deo ſit, nihilque de bonis tanquam
de noſtris viribus præſumamus, ne noſtrum facientes quod ab illo eſt, & quod accepimus a-
mittamus: quibus & tota Scriptura ſacra concordat, cum omnibus tractatoribus eius ſacris,
ſicut & triceſimum ſecundum primi, de timore, amore atque ſpe licet breuiter ſuadebat. Et
quis perfecte confidens in tali tantoque Domino, ſine cuius voluntate ſemper optima, ſapi-
entiſſima, iuſtiſſima, & miſericordiſſima, nec vnquam errante, nihil aduerſi poteſt accidere,
non ad perfectam patientiam in aduerſis omnibus confortetur, ſicut triceſimo ſecundo primi
breuiter tangebatur? Quis etiam diligens plenè Deum, & proximum, aduertens quod dili-
gentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & quod Deus omnia ordinat propter electos
& propter ſeipſum, ſicut ex 39. & 32. & alijs primi patet, aduerſa quæcunque non æquanimi-
ter tolerabit, imò & gaudenter atque hilariter ſuſtinebit, ac vehementer ſitiet aduerſariam
paſſionem, ſicut de Apoſtolis legitur, & alijs ſanctis multis? Quis inſuper peccator, vel alius,
B ſi quis tamen alium ſe præſumat confidens in Deo iuſtiſſimo & pijſſimo, quod omnis aduerſi-
tas ‖ *immittitur* ab eo, vel ad punitionem peccati, vt ſi ſufficiat, ſtatim poſt vitam præſentem ‖ immitta-
aduolet ad æternam, vel ſi minus ſufficiat, ſaltem proportionaliter minus, vel forſan incom- tur ei ab
parabiliter quaſi minus in Purgatorio puniatur, præſertim ſi conſideret, quod ſecundum præ-
miſſa triceſimo nono primi, quæcunque aduerſitas ſiue pœna immiſſa ei à Deo ſit minor quo-
dammodo infinitè, quam peccatum eius requirat, ſi cum eo remotâ miſericordiâ ageretur, vel
ad materiam, & cumulum meriti dum ſuſtinet patienter? Quis enim coronabitur gloria, niſi
glorioſe certauerit? Et quis glorioſe certabit, vbi defuerit concertator? Affert ergo Deus ho-
mini aduerſarium certatorem, vt habeat cum quo certare legitimè, ſicque victorioſi certami-
nis merito coronetur, ſicut ex triceſimo primo & triceſimo ſecundo primi apparet, præſertim
ſi ſecundum præmiſſa triceſimo nono primi aduertat, quod Paſsiones huius temporis & me-
rita patientiæ quantacunque non ſunt condigna, imò quaſi nihilum & inane ad futuram mer-
C cedem & gloriam pro iſtis liberaliter compenſandam, vel tam ad punitionem peccati, quam
etiam ad augmentum meriti ſui non minus, ſicut ex triceſimo nono, & quadrageſimo tertio
primi patet? Quis, inquam, ſic confidens in Deo, non patientiſsimè, libentiſsimè, & gauden-
tiſsimè aduerſa omnia ſuſtinebit? Amplius autem quis iſta debite ponderans, inimicos & ini-
micitias exercentes non ſolum non odiet, ſed diliget? Non ſolum non maledicet, ſed è con-
trario benedicet? Non ſolum non reſpuet, ſed amplexando ſuſcipiet, ſicut Dei miniſtros &
ſuos beneficos adiutores? Præſtat enim Deus per ipſos, ipſique præſtant materiam, quæ de-
fuit, exercendæ virtutis glorioſiſsimi meriti & præmij conſequendi. Quare & Senacherib
vaſtator Iſraelitici populi, vocatur virga, & baculus, ſecuris, & ſerra in manu Dei: & Nabu-
chodonoſor depopulator eiuſdem ſæuiſſimus, ſeruus Dei, ſicut ex triceſimo ſecundo primi
apparet. Quapropter & Abiſhai volenti occidiſſe Shimæi maledicentem Dauidi, & mitten-
tem lapides contra eum, ſanctus Dauid reſpondit, Dimitte eum, vt maledicat iuxta præcep-
D tum Domini: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauidi; & quis eſt qui audet dicere,
quare ſic fecerit? Dimitte eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, ſi forte reſpiciat Do-
minus afflictionem, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna, 2. Reg. 16. Bea- *Regum.*
tus quoque Gregorius homilia 35. ſuper Euangelia, tractans illud Lucæ 21. In patientia ve- *Gregorius.*
ſtra poſsidebitis animas veſtras, refert quod quidam Stephanus Pater cuiuſdam monaſterij,
valde ſanctus, patientiæ virtute ſingularis, in quo virtus patientiæ ita vehementer excreuerat,
vt eum ſibi amicum crederet, qui ſibi moleſtiæ aliquid irrogaſſet, reddat contumelijs gratias,
& ſi quid in ipſa ſua inopia ei damnum fuiſſet illatum, hoc maximum lucrum putabat. Et
quis tanta patientia præditus humilitate carebit? Quis etiam diſcretè conſiderans, quod nihil
boni penitus per ſe poteſt ſine Deo illud ſpecialiter operante, nec adhuc cum Deo anteceden-
ter ſed ſubſeruienter, velut in manu artificis inſtrumentum, & hoc tam in conſenſu libero vt
ſub & cum tali artifice operetur, quam in alijs eius motibus & quietibus vniuerſis, vt 20. 30.
E & 32. huius oſtendunt, non ad humilitatem infimam faciliter inclinetur, ſicut viceſimo tertio
& triceſimo huius patet? Quare duorum vaſorum æqualium aut inæqualium quantum voles
in nobilitate materiæ ſuæ & formæ, ſi in vnum liquor pretioſiſſimus infundatur, altero vacuo
remanente, iſtud ſuperbiat, & ſuper aliud inaniter ſe extollat? Eadem & non irrationabili ra-
tione etiam vas ignobilius quantumcunque liquorem talem recipiens, ſimili modo poſſet?
nobilius autem vas, ſi liquor huiuſmodi in ipſum ſpeciali er infundatur, poſſet forſitan ſuper-
bire credendo ipſum propter ſui nobilitatem ad tale officium prçaſſumi. Sed nonne in vas
vilius poſſet iſte liquor infundi? Cur etiam de nobilitate tua, tu vas nobile inaniter gloriaris?
Vnde tibi tua nobilitas? Non à te; conſtat. Nonne potuit Plaſtes tuus ad vſum viliſſimum
te plaſmaſſe? Duarum quoq; tubarum æqualium vel inæqualium modo dicto, ſi nobilis tu-
bicen

bicen vnâ canat ſolenniter, altera muta manente, cur iſta ſuperbiat & ſuper aliam ſe extollat, A
penſatis cauſis præmiſſis? Duorum inſuper calamorum, ſeu duarum pennarum æqualium vel
inæqualium quantumlibet modis prædictis, ſi ſcriptor ſubtilis vno vel vna ſcribat ſubtiliter,
altero ſeu altera quieſcente, quæ ſuperbiendi materia, & inaniter gloriandi, omnibus vt
præmittitur debite ponderatis? Veraciter ſic videtur mihi adhuc miſero peccatori, Si De-
us dignetur infundere aliquem habitum ſeu actum mihi ignobili vaſi ſuo præ quibuſdam
alijs mihi æqualibus aut inferioribus, ſi qui ſunt tales, vel ſuperioribus (frequenter enim
contingit quod vaſis inferioribus, & ſimplicioribus plus infunditur de liquore) Similiter e-
tiam ſentio, ſi cor meum eructet aliquod verbum bonum, imò non cor meum, ſed ſi ſpi-
ritus Patris noſtri per me organum ſuum loquatur aliquod verbum bonum; aut ſi ſummus
ſcriba digito dextræ ſuæ per me calamum ſuum aliquod verum ſcribat. Quis etiam non hu-
milimè & abiectiſsimè ſentiat de ſeipſo, ſi prudenter aduertat, quàm pauper & miſerabilis
fuerit ex ſeipſo, & quod præcipua bona, quæ habet, non ex præcedentibus ſuis meritis, habet, B
ſed ex gratuito dono Dei, quod etiam nec bona ſua iam habita, imò nec minimũ bonum ſuum
ſufficit conſeruare, ſed Deus continuè ea ſeruat; quod etiam nullum malum animæ vel corpo-
ris intrinſecum vel extrinſecum poteſt per ſe vitare, ſed per Dei auxilium ſpeciale? Quam ergo
miſerabilis, fætidus & abiectus fuiſſet omnibus miſerijs & fętoribus mentis & corporis, inte-
rius & exterius totus plenus, niſi Deus eum miſericorditer præſeruaſſet, ſicut præmiſſa teſtan-
|| humiliter tur, quæ alliciunt ad amorem! Quare & quidam multum || *humilis* || *humiliter* multum ſcribit;
|| humilis Felix eſt cui oſtendit Deus miſericordiam ſuam; ipſe eſt qui ſuperbire non poteſt, cui Deus o-
Auguſtinus ſtendit miſericordiam ſuam; Oſtendendo enim illi miſericordiam ſuam, perſuadet illi, quia
ſuper illud quicquid boni habet ipſe homo, non habet niſi ab illo, qui omne bonũ noſtrũ eſt; & cum vide-
Pſalmi 84. rit quicquid boni habet non ſe habere à ſe, ſed à Deo ſuo; videt quia totum, quod in illo lauda-
Oſtende no- tur, de miſericordia Dei eſt, non de meritis ipſius, & videndo iſta non ſuperbit, non ſuper-
bis Domine biendo non extollitur, non ſe extollendo non cadit, non cadendo ſtat, ſtando inhæret, in- C
miſericordi- hærendo manet, manendo perfruitur, & lætatur in Domino Deo ſuo: erunt illi delicię ipſæ,
am tuam, qui fecit eum, & delicias ipſas nemo corrumpit, nemo interpolat, nemo auferr. Quis e-
&c. tiam iſta humilitate infima radicatus, verè perpendens ſe nihil boni à ſe habere, aut per ſe
|| acquirere poſſe || *perquirere*, vel acquiſitum ſeruare, nec vllum malum vitare, nequaquam deuota &
continua orationis inſtantia ad illum ſe ſemper conuertit, qui ſupra menſuram eſt diues &
potens, & liberalis & clemens, ſicut teſtantur præmiſſa ad amorem & confidentiam inducti-
ua, inſtantiſſimè deprecando vt noxia cuncta ſubmoueat, & omnia profutura concedat?
Quis non vijs & modis omnibus eius promerebitur voluntatem? Sed licet Pater infinitè mag-
nificus, & ſuper effluentiſſimè liberalis, nolit vendere, ſed dare liberaliſſimè ſuis filijs da-
ta bona; non vult tamen eos torpere ignauiâ, acediâue marcere, verum per preces &
alia merita probitatis pertingere ſtrenuè ad coronam, ſicut patet ex vigeſimo tertio, & D
trigeſimo nono primi. Dominum autem dare coronam militibus ſus dignificatis per præ-
ces, & alia merita probitatis eſt multum liberaliùs, quàm ipſos indignos ſine meritis
coronare; Nonne liberalius eſt dare multiplicia dona quàm ſimpla? quibuſdam autem
filijs ſuis dat quaſi vnicum, ſimplex munus, paruulis ſcilicet baptizatis gloriam ſem-
piternam: Quibuſdam verò, quos voluit ſpectabiliori dare honori & glorioſiori coro-
næ, alia munera præuia liberaliter deſtinauit; accinxit eos liberaliter cingulo militari,
dedit eis liberaliter certamina fortia, glorioſas victorias, & quàm multiplicia opera pro-
bitatis, quibus nec minus liberaliter adhuc dedit vt ipſummet inſuper in bello patronum
haberent, à quo omnia alia habuerunt, eiuſque nomen, quod eſt omnipotens, con-
tinuè acclamarent, ſaltem in corde & opportunis temporibus ore fiducialiter reſonarent:
Parabol. 18. Turris enim fortiſſima nomen Domini, ad ipſam currit iuſtus deuotius inuocando, & exal-
tabitur triumphãdo: Et quis ignorat omnes præces & merita vniuerſa eſſe ſpecialia dona Dei,
ſicut quamplura loca primi & ſecundi lucidè manifeſtant? Quare & Dominus ipſe dicit, Ef- E
Zacharias. fundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritũ gratiæ, & præcũ Zach. 12.
hæc autem omnia Deus dat ſuis, non propter ſui vtilitatem aliquam, ſed ipſorum. Nonne
ergo maior liberalitas hic quam ibi, præſertim cùm Dominus non det coronam vitæ ſuis mi-
litibus propter merita eorum priora, tanquam propter aliquam vtilitatem ſibi allatam, aut
propter aliquam cauſam antecedenter mouentem voluntatem ipſius, ſed merita propter
coronam, & tam merita quam coronam ſecundum ſuam liberaliſsimam & gratuitam vo-
luntatem, ſicut patet ex 35. & 39. primi? Et quis tot & tanta, ac tam grata beneficia poſi-
tiua & priuatiua grate conſiderans, non facile prouocatur, imò non quadam grata & ſpon-
tanea violentia, gratis trahitur & vrgetur ad gratias omnimodas rependendas, & gratiarum
gratiſsimas

A gratiſſimas actiones ad ſemper Deo gratias decantandum? Quicquid enim boni habemus aut
poſſumus, quicquid mali non habemus, nec facimus, totũ eſt gratuitum donum tuum, gratiſſi-
ma gratia, & Autor gratiæ Deus meus. Quinimo & quia tibi magno hæc parua videntur, inſu-
per & teipſum das nobis: Dediſti enim te nobis nondum exiſtentibus prouiſorẽ, prædeſtina-
torem, electorem, & tandem factorem: Das quoque te nobis iam per te exiſtentibus continu-
iſsimum ſeruatorem, magnificentiſſimum promotorem, promptiſſimum adiutorem, & pijſſi-
mum in omnibus protectorem. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit
mihi gratis? quas gratias referam tot & tantarum gratiarum gratuito largitori? Retributio
namque grata aliquid proportionale requirit, ſicut tam per rationem naturalem, quàm per
morales Philoſophos tu Domine gratis doces; quid ergo bonis tuis de bonis meis tibi retribuã,
cùm nihil boni habeam, habereuè valeam, niſi de gratuito dono tuo? nec etiam ſic das mihi a-
B lia dona tua, vt ita ſint mea, quod deſinant eſſe tua; Ego namque totus magis ſum tuus, quàm
meus; imò ſum tuus, non meus; & omnia mea magis ſunt tua quã mea, imò ſunt tua non mea.
Quid ergo tibi retribuam, Deus meus? imò Domine, pro bonis tuis, tibi retribuam bona tua,
& idem bonum quodammodo pro ſeipſo. Quare & quidem filius tuus gratus gratiæ tuæ mu-
neribus ſublimatus gratias referens gratè dicit, Benedictus es Dominus Deus Iſrael Patris no-
ſtri ab æterno in æternum; Tua eſt Domine magnificentia & poteſtas, & gloria, atq; victoria,
& tibi laus: Cuncta enim quæ in cœlo ſunt, & in terra, tua ſunt. Tuum Domine regnum, & tu
es ſuper omnes Principes: Tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria; tu dominaris omnium; in manu tua
virtus & potentia; in manu tua magnitudo & imperium omnium. Nunc igitur Deus noſter
confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. Quis ego, & quis populus meus, vt poſ-
ſimus tibi hæc vniuerſa promittere? tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus
tibi. Tu enim, Domine Deus meus, qui bonorum noſtrorum non eges, nequaquam ſic retri-
C butionem requiris vt ditior inde fias, ſed vt per eandem retributionem nos efficias ditiores, &
te & tua amplius nobis dones. Sed adhuc, Domine, proportionalitatem præmiſſam beneficij
& retributionis conſiderans, || *multipliciter* diſtrahor & conturbor: Si enim retribuere tibi ad || multum
æqualitatem, vel vltra, ſicut forſitan deberem ſi poſſem, voluero, quid æquale vel maius tibi
retribuam pro meipſo, pro omnibus bonis meis poſitiuis & ſimiliter priuatiuis; quid inſuper
pro teipſo gratuito mihi dabo? Si verò retribuere tibi noluero, vel non ſecundum proportio-
nalitatem debitam, quomodo ingratus tibi non ero? quomodo ab ingratitudine excuſabor?
Imò fortaſsis remittes mihi obligationem, qua me tibi retribuere aſtrinxi. Cur enim, ſumme
liberalis, in tantum quod liberalior eſſe non poſſes, etiam obligationem huiuſmodi nõ remit-
teres, nec donares; cùm multo maiora, quia peccata contra te grauiſsima remittis & donas;
cùm etiam obligationem fortiſsimã ex præcepto tuo proprio & expreſſo, ex proprio iuramẽ-
to & voto ſolenni, ſiue virginitate mentis vel corporis, ſiue continentię à peccato mortali con-
D tractam lapſo reſurgenti remittis? & quomodo es omnipotens, ſi hoc non potes? & quomo-
do es tu deterioris, illiberioris, & illiberalioris conditionis miſero homine, qui ſic poteſt remit-
tere, ſcilicet obligationem etiam fortiſsimam, vt videtur, qua quiſquis ei fuerit obligatus?
Quare & vnus de amatoribus ſapientiæ tuæ, ſi ſapiens, neſcio, tu ſcis; loquens de obligatione *Ariſtoteles*
filij ad patrem & retributione, ſic ait; debentem, ſcilicet filium reddendum patri: Nihil autem *8.Ethic.vl-*
faciens dignum eorum quæ ſubfuerunt operatus eſt; quare ſemper debet; quibus autem debe- *timo,*
tur, poteſtas dimittere, & Patri vtique. Sed aliter, Domine, me ingratum, & inſipientem trige-
ſimo nono primi gratiùs docuiſti. Si namque me non retribuentem ab obligatione qua tibi a-
ſtringor, abſolueres, liberiorem me faceres, libertatem maiorem conferres, & nouum benefi-
cium mihi dares: quomodo ergo niſi ingratus efficiar pro beneficio tanto nouo vna cum pri-
oribus non ſubtractis, non tibi arctius ſum aſtrictus, & amoroſius obligatus? Nonne ſi quiſ-
quam accommodet mihi pecuniam ſub obligatoria cautione, & mihi non ſoluenti dimittat
E gratis pecuniam, & obligationem gratis retradat, multiplicioris obligationis vinculo me ſibi
alligat & aſtringit, non obligatione, quæ in foro contentioſo violentam pariat actionem, ſed
quæ in foro gratitudinis amoroſo animum gratum requirit, & retributionem concordem,
præſertim ſi opportunitas hoc permittat, neceſsitaſue requirat? cuius quæſo animus niſi *Seneca. 2.de*
ingrati forſitan, intrinſecus non ſic ſentit? Quare & quidam alius amator moralis ſapientiæ, *beneficijs 32*
ſtudioſus || *beneficiorum* liberator æquiſsimus & gratiſsimus retributor ſaltem doctrina & ver- ||benefacto-
bo; vtinam Domine ſic coram te operatione & facto! ſic ait, Diligentius quærendus bene- rum
ficij quàm pecuniæ creditor. Hinc enim reddendum eſt quantum accepi, & ſi reddidi ſolu-
tus ſum ac liber: at illi, & plus ſoluendum eſt, & nihilominus etiam gratia relata debemus:
debeo enim cùm reddidi, rurſus incipere. Verum Domine, vt cum priore ſapiente ſiue cum
ſapientiæ amatore, de promiſſione tua, pro te & lege gratitudinis, quam ſanxiſti, paululum
diſ-

diſputem. Si, inquam, pater poteſt remittere filio obligationem naturalem qua ei tenetur; remittat; & tunc per tuam ingratam hypotheſin, in quantamcunque calamitatem pater inciderit, quantumcunque filius ſit diues & potens, in nullo penitus ei tenetur, vel ſaltem non plus patri quàm extraneo; imo quemcunque extraneum, à quo minimum beneficium nondum remuneratum receperit, potius teneretur liberare à morte quàm patrem proprium moriturum: quod quis, niſi ingratiſsimus filius vel gratis audiet, vel etiam cogitabit? Vt autem ad obligationes minores deſcendam, & tandem ab eis ad maiores aſcendam: videtur quòd nulla obligatio quantumlibet parvula inter benefactorem & beneficiatum contracta, etiam ex beneficio minimo poſsit ipſis manentibus plenè ſolui, ita quod beneficiatus ratione beneficij præaccepti benefactori in nullo penitùs teneatur: non enim plenariè ſolui poteſt, benefactore omne debitum & obligationem omnimodam dimittente; ſic enim amplius beneficians amplius obligat receptorem; nec beneficiato retribuente æquale vel maius etiam centies milleſies, vel amplius quantumcunque. Ponatur enim ſecundum ſuppoſitionem ingratam, beneficiatum retribuiſſe plenariè benefactori, & ſe penitus exuiſſe ab omni obligatione contracta ratione beneficij præaccepti; tuncque benefactor & extraneus indigentes, exiſtente in cæteris paritate, occurrant beneficiato potenti vnico ſubuenire, eius auxilium ſuppliciter deprecantes; & quis, niſi ingratus, imò ſecundum quendam gratum ingratiſsimus omnium, oblitus ſcilicet beneficij præaccepti, ambigit benefactorem extraneo præponendum ratione beneficentiæ præacceptæ? Quis igitur patri ſufficienter retribuet? aut quis tibi ſufficienter retribuet, ſumme Pater?

Seneca 3. de beneficijs 1.

COROLLARIUM.

Corollarium multiplex eſt, & omnibus gratis gratum.

EX his autem gratiſsimis gratitudinis regulis gratis omnibus poriſma gratiſsimum deriuatur, obligationem videlicet gratitudinis naturalem, qua beneficiatus benefactori ratione cuiuſcunque beneficij præaccepti etiam minimi non poſſe plenè diſſolui; nec beneficiatum poſſe benefactori retribuere ad condignum ſufficienter ſeu plenè, ita videlicet quòd tota obligatio totaliter extinguatur, imò forſan quanto beneficiatus abundantiùs benefactori retribuit, tanto ei amplius obligatur, & amplius ei debet: multo magis nec obligationem gratitudinis naturalem, qua patri filius obligatur, poſſe plenè diſſolui, nec filium poſſe patri retribuere ad condignum, ſed fortaſsis quo amplius ei retribuit, tanto ei amplius obligari. Quare ſupra modum magis & magis nec obligationem creaturæ rationalis beneficiatæ à Deo, qua ei lege gratitudinis obligatur poſſe diſſolui, etiam per Dei omnipotentiam infinitam, nec aliquem poſſe Deo pro aliquo beneficio etiam minimo retribuere ad condignum, ita videlicet quòd tota obligatio totaliter annulletur; imo quod videtur mirabiliſsimum, & tamen veriſsimum atque gratiſsimum, quanto quis amplius retribuerit Domino, & amplius ſoluerit gratitudinis debitum, tanto amplius ei debet & amplius obligatur. O admirabile gratitudinis vinculum, & gratæ obligationis ligamen, quod nec creatura nec creator ſoluere plenè poteſt! imo quanto dator beneficij vel acceptor illud multipliciùs ſategerit ſoluere, omne debitum & obligationem omnimodam dimittendo, retributiones retributionibus cumulando, tanto multipliciùs illud ſtringit, firmius efficit, & inſolubilius illud nectit. O ergo ingratitudinis vitium quamplurimum deteſtandum, quod tam inſolubile gratitudinis vinculum ſoluere, imò rumpere nititur, & penitus diſsipare, quod nec aliqua creatura, nec etiam Deus poteſt. Quis cum tanto vitio valeat diſpenſare? Certè nec homo, nec Angelus, nec Deus; cum alijs autem poſſunt. Nullus ergo beneficiatus ab homine vel à Deo, retribuere ſic intendat, vt ſe ab omni obligatione & vlteriori retributione liberare feſtinet. Hoc enim animi eſt ingrati: verùm retributiones || *retributionibus*, munera muneribus, & gratias gratijs ſemper accumulet, vt ſic ſemper gratiſsimis gratitudinis vinculis multipliciùs alligetur, & gratior ac gratior ſemper fiat, ſicque tandem totus in gratiam gratiſsimè transformetur. Prima pars huius poriſmatis euidenter conſequitur ex præmiſsis; ſecunda ſequitur ex hac prima & ſimiliter ex præmiſsis. Sed quæ ratio aut quæ cauſa, quare ex tam puſilla radice, ex tam exili beneficio & finito, procedit & oritur tam fortis obligatio, tam magna & quodammodo infinita, quia nec à potentia finita nec forſitan infinita, nec per aliquam retributionem finitam, aliquaſvè finitas poteſt extingui? Puto, quia manentibus benefactore & beneficiato, beneficiatum affici quodammodo & teneri benefactori

|| retribuentibus,

A factori eſt rationabile & iuſtum mixtum ex rationabili & iuſto antecedente quodammodò
voluntatem diuinam, & ſequente, ſicut poteſt haberi ex 21. primi. Sicut enim eſt rationabile
& iuſtum ſic mixtum hominem affici & inclinari ad bonum; ita & ad boni datorem: ipſe
enim eſt ei bonus. Et ſicut hoc eſt rationabile & iuſtum, ita & neceſſarium, ſicut patet ex eo-
dem 21. primi. Sicut ergo exiſtentibus creatura & creatore, rationabile eſt & iuſtum atque
neceſſarium, creaturam teneri & ſubijci creatori: ſic & creaturam rationalem eſſe bonam, ac
naturaliter affici & inclinari ad bonum, & ad boni datorem, eique ſimiliter obligari. Non
ergo ex beneficio paruo vel magno tantùm oritur tanta obligatio, nec ex aliqua natura cre-
ata, nec ex aliquo ſtatuto humano vel diuino, ſed ex diuinæ eſſentiæ immutabili veritate, ſicut
poteſt aliqualiter apparere ex 21. primi. Tertia pars apparet, quoniam quilibet, vt videtur,
rationabiliter amplius diligit, & amplius tenetur diligere illum per quem habet bonum,
quàm alium: quare & illum per quem, & in quem exercet operationem laudabilem, & me-
B ritoriam actionem; quamobrem & beneficiatus retribuens, benefactorem, circa quem lau-
dabiliter & meritoriè operatur, & quanto magis hoc fecerit, tanto magis. Hanc autem ra-
tionem ſecutus Philoſophus, 9. Ethic. 7. aſtruit benefactores magis amare beneficiatos,
quàm è contra, quod & quibuſdam alijs rationibus manifeſtat. Sed quis dubitat retributio-
nem gratè factam, beneficiato gratam eſſe? Benefactor quoque retributione recepta magis
diligit beneficiatum retribuentem quàm priùs, & eſt paratior facere ei bonum: quare & be-
neficiatus poteſt tunc in benefactore confidere pluſquam priùs, & quanto magis retribuerit,
tanto magis. Nonne ergo beneficiatus retribuens magis tenetur benefactori recipienti
quàm priùs, & quanto magis retribuerit, tanto magis? Tres autem partes ſequentes de pa-
tre & filio ſequuntur ſecundum ordinem ex his tribus, quæ & poſſunt probari vt iſtæ, & per
locum ſimiliter à minori. Aliæ verò tres partes ſequentes ſimili ordine conſequuntur ex tri-
bus primis partibus, & ex iſtis, ſimiliterque probantur. Vltimam autem harum, quæ mirabi-
C liſsima videbatur, intellectis præhabitis, veriſsimam eſſe conſtat, quæ & aliter melius demon-
ſtratur: nam ſecundùm præmiſſa, quicquid retribuimus Deo, accipimus prius ab eo; quare
& pro retributione quacunque ampliùs ei tenemur. Cùm enim augentur dona, augentur &
rationes donorum, reliquæ partes patent. O liberaliſsime Domine, qui gratis dediſti me
mihi, & omnia alia bona mea! Inſuper ad te ipſum quanta obligatione ad retribuendum me
ligas? quàm inſolubili vinculo me aſtringis; quæ & quod, ſuperius ſicut docuiſti, nec à me,
nec à te, omnipotens Domine, ſolui poteſt? Et quid dignum tibi retribuam? quid proporti-
onale reperiam? quid æquale vel maius inueniam? An forte condignè quoquomodo tibi re-
tribuam, fatendo humiliter & veraciter profitendo, me nunquam poſſe tibi retribuere ad
condignum? aut forte ſufficienter tibi retribuam, ſi omnibus viribus mentis & corporis ſem-
per tibi retribuam quantum poſſum? Non enim permittit tua iuſtitia, nec pietas tua ſinit me
ſupra potentiam ad impoſsibile obligari. Nonne verum eſt quod quidam in materia iſta
D dicit, Poſsibile amicitia requirit, non quod ſecundum dignitatem? Neque enim in omnibus
eſt, quemadmodum & his, quæ ad Deos, honoribus, & parentes. Nullus enim ſecundum
dignitatem aliquando vtique retribuet: impotentiam autem famulans [illegible] eſſe videtur.
Nonne ſufficit quod quidam alius nos hortatur, Glorificantes Dominum quantumcunque *Eccleſiaſtici*
potueritis, ſupervalebit adhuc admirabilis magnificentia eius? benedicentes Dominum exal- 43.
tate illum quantum poteſtis; maior eſt enim omni laude? Aut forſitan poſſum tibi retribuere
quoquomodo æquale aliquid mihi ipſi, bonis mihi collatis, vel aliquid maius iſtis, aliquidve
æquale tibi ipſi mihi collato? quia maius non poſſum, ſi me totum & omnia quæ habeo, &
quæ poſſum, & plura ac maiora ſi poſſem, & etiam temetipſum quodammodo tibi retribuam;
me totum videlicet tota virtute mentis & corporis, & quicquid quomodolibet habeo, aut
valeo quouiſmodo, ad tuam laudem, gloriam, & honorem; imo ad te, Domine, & propter
te tantummodò referendo, malens hæc omnia & plura ac maiora ſupra omnem numerum
E & menſuram, etiam memetipſum irrecuperabiliter perdere, quàm ſemel vel leuiſsime tuam
offendere maieſtatem, teipſum quoque propter temetipſum tantummodò ſuper omnia alia
totis præcordijs diligendo. Sic enim doces me debere te diligere, bone Deus: alias etenim
data mihi optione, aut quod bona alia quantacunque, etiam memetipſum, omnibus re-
dactis in nihilum ſine recuperatione amittam, tamen ſine meo peccato; aut quòd te ſemel
leuiſsimeque offendam & peccem, deberem ſecundum rectiſsimam rationem, etiam te Do-
mine iudicante, peccare; quare ſi ſic facerem, non peccarem. Omne namque peccatum
eſt quædam obliquitas à rectitudine rationis. O potens & bone Domine Deus, quæſo vt ſicut
vocaliter proloquor, ſic efficaciter faciam, & faciens finaliter perſeuerem; quod munus tuum
à te mihi collatum, & per te ac per me ad te relatum, dignare quæſo ſuppliciter pro retri-
butione

butione qualicunque miſericorditer acceptare. Non enim habeo, habereve potero quic- A
quam maius, niſi forſitan illud eſſet efficaciter velle, ſcire, & facere, & quod in me circa me,
& de me in quibuſcunque proſperis vel aduerſis, lætis vel triſtibus, & quibuſlibet alijs ſem-
per ſolummodò fieret, quod tibi gratiſsimum fuerit, & tuæ placitiſsimum voluntati. Quod
etiam munus tribue,precor humiliter,mihi miſero mendicanti, quod & per te, ac per me tibi
retribuas tribuenti, & pro qualicunque retributione acceptes. Et ſi adhuc fortaſsis fuerit
quicquam maius, quod tamen aſpiciens quaquauerſùm non video, illud etiam humiliter ſup-
plico & deuotè requiro, vt mihi obnixè mendicanti oſtendas & tribuas, vt per te retribuam
illud tibi ; vt ſic pro tuis beneficijs maximis gratiſsimè mihi collatis, maximam & gratiſsi-
mam retributionem mihi poſsibilem gratiſsimè tibi retribuam, gratiſsimas gratiarum actio-
nes rependam, & gratiſsimas gratias referam inceſſanter. Sed adhuc mens tremula, & velut
apes argumentoſa titubat, & inquirit, Quomodo poſſum illi reddere gratiam, cui pro gratio-
ſis operibus, pro beneficijs ſuis gratuitis, quicquid poſſum eſt debitum, etiam ego ipſe? B
Rom. 11. Nonne ſi gratia, non ex operibus? alioquin gratia iam non eſt gratia. Nunquid debitor red-
dendo debitum facit gratiam creditori? Nonne gratia & debitum videntur mutuò repugnare?
Vnde videtur confici res miranda, nullum videlicet poſſe quomodolibet obligari ad gratiam
faciendam nec ad gratiam rependendam. An fortè ab iſto ingrato nimis inuolucro me euol-
uam, faciendo gratis & liberè, ad quod ex debito & neceſsitate aſtringor, ſicut opera Profeſ-
ſorum tuorum, Domine, aut aliter obligatorum ſpontaneè ad aliqua facienda, non minùs
ſunt coram oculis tuis grata, dum tamen non inuitè fiant, ſed gratis ac ſpontanea voluntate?
Anſelmus 2. Nonne verum eſt, quod vnus de gratis filijs tuis, & Patribus noſtris dicit; Eſt neceſsitas quæ
Cur Deus beneficienti gratiam aufert aut minuit, & eſt neceſsitas, qua maior beneficio gratia debetur?
homo. 5. Cùm enim aliquis ea neceſsitate, cui ſubiacet, inuitus benefacit, aut nulla, aut minor ei gratia
debetur : cùm verò ipſe ſponte ſe neceſsitati benefaciendi ſubdit, nec inuitus eam ſuſtinet,
tunc vtique maiorem beneficij gratiam meretur. Non enim hæc eſt dicenda neceſsitas, ſed C
|| ſuſcipit gratia, quia nullo cogente illam || *ſuſcepit* aut ſeruat, ſed gratis. Tale eſt cùm quis ſanctæ con-
uerſationis ſponte vouet propoſitum : quamuis enim ſeruare illud ex neceſsitate poſt votum
debeat, ne Apoſtatæ damnationem incurrat, & licet cogi poſsit ſeruare, ſi nolit. Si tamen
non inuitus ſeruat quod vouet, non minus ſed magis gratus eſt Deo, quàm ſi non vouiſſet,
nec ſanctè viuere dicendus eſt neceſsitate, ſed ea qua vouit, libertate. An fortè diſtinctio quæ-
|| magna dam de gratia, quam me ſuperiùs docuiſti, ab iſta || *ingrata* argutia me defendet? Dicitur ete-
nim gratia quòd gratis rependitur pro gratia gratis data. Quid ergo magis debitum? & quid
magis gratum tibi, Domine Deus noſter? & quid nobis magis congruum, quàm vt in omni-
bus, vbique & ſemper toto corde, ore, & opere gratias gratis agamus Domino Deo noſtro?
Auguſtinus Nonne vnum de tuis gratis diſcipulis, & noſtris Doctoribus dicere, & ſcribere docuiſti, Quid
ad Aureli- melius & animo geramus, & ore premamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias?
um, epiſt. 10. hoc nec dici breuiùs, nec audiri lætiùs, nec intelligi gratiùs, nec agi fructuoſiùs poteſt. Quem D
& iterum ſapere ac ſapidè dicere docuiſti, quòd ſapientia eſt Dei cultus, qui in hoc maximè
conſtitutus eſt, vt anima ei non ſit ingrata: Vnde & in ipſo veriſsimo & ſingulari ſacrificio
Domino Deo noſtro agere gratias admonemur. Erit autem ingrata, ſi quod illi ex Deo eſt,
ſibi tribuit, ſicut faciunt Pelagiani peſtiferi & ingrati. Non ſic autem, non ſic nos filij Dei
grati, ſed agnoſcentes humiliter, & non minus veraciter omnia & ſingula bona noſtra poſiti-
ua, & ſimiliter priuatiua, habitus, actus, & opera, carentiaſque malorum habituum, actuum,
& operum non eſſe nobis ex nobis, ſed à Patre noſtro cœleſti, à Patre luminum deſurſùm
deſcendere, & eſſe dona gratuita Domini Dei noſtri, ſemper & vbique, in omnibus
& ſingulis, pro omnibus & ſingulis, toto corde, ore & opere gratias gratis a-
gamus Domino Deo noſtro. Sic enim te Autore nos inſtruit mater no-
ſtra virgo prudentiſſima, & pulcherrima ſponſa tua, non habens
maculam neq; rugam, Eccleſia ſancta tua. Iterum ergo & E
iterum, imò continuè ſemper & vbique inceſſabili
voce cordis, & oris, & operis gratias
agamus Domino Deo noſtro.

LIBER

THOMAE BRADVVARDINI LIBER III.

CAP. I.

Quod Deus poteſt neceßitare quodammodo omnem voluntatem creatam ac liberum actum ſuum, & ad liberam ceſſationem & vacationem ab actu.

PElagiani autem, peſtiferi & multiplici gratiæ Dei ingrati, nituntur auferre à Deo debitas gratias, & gratiarum debitas actiones. Negant enim prædeſtinationem, prouidentiamque diuinam in bono & in malo, Coefficientiam quoque Dei & ſpecialiter eius præefficientiam cum libero arbitrio in libero actu ſuo, & in meritis vniuerſis huic motiuo potiſſime innitentes; quia tunc ibi eſſet neceſſitas, non libertas neque meritum. Alij vero hæretici conantur auferre à Deo ſimiliter actiones debitas gratiarum, dicentes ipſum agere quicquid agit ex neceſſitate, & nihil gratis, nec libera voluntate. Quare & quidam hæretici moliuntur deſtruere vniuerſaliter liberum arbitrium tam in Deo quam in creatura, & omnem gratiam, ac gratuitam & liberam actionem, dicentes quod omnia quæ eueniunt, de neceſsitate eueniunt. De his ergo & iſtis ſimilibus ammodò inquirendum. Pro quibus diligenter inueſtigandum videtur, Nunquid neceſſitas & libertas, meritumque repugnant. In primis igitur oſtendendum, Deum poſſe neceſſitare quodammodò omnem voluntatem creatam ad liberum, imo ad liberrimum actum ſuum, ſimilemque ceſſationem & vacationem ab actu. Deus enim poteſt velle voluntatem creatam producere liberum actum ſuum, & hoc antecedenter, & prius naturaliter voluntate creata: quare & per 10. primi, illa de neceſsitate obediret, & hoc, quamdiu Deus ſic voluerit ipſam velle. De ceſſatione quoque & de vacatione eadem ratio eſt omnino. Vnde Anſelmus *Anſelmus.* de Concordia 2. Sicut, inquit, neceſſe eſt eſſe quicquid Deus vult, ita eſſe neceſſe eſt quod vult homo in his quæ Deus ita ſubdit humanæ voluntati, vt ſi vult fiant, ſi non vult, non fiant. Quoniam enim quod Deus vult, non poteſt non eſſe, cum vult hominis voluntatem nulla cogi vel prohiberi neceſſitate ad volendum vel non volendum; & vult effectum ſequi voluntatem, tunc neceſſe eſt voluntatem eſſe liberam, & eſſe quod vult. Item aliter poſſet homo facere Deum falſum, & periurum: Ponatur enim quod Deus prædicat, & per ſemetipſum iurando affirmet, quod iſte liberè faciat hoc vel illud, & ad hoc faciat quantum poteſt; tunc ſi iſte non neceſſitetur per Deum ad hoc vel illud libere faciendum, poteſt dimittere libere hoc & illud. Item aliter poſſet homo fruſtrare prouidentiam & prædeſtinationem ac voluntatem diuinam, imo & facere miſerũ fœliciſſimũ Deũ noſtrum. Nulli etenim dubiũ, quin Deus poſſet facere, prouidere, prædeſtinare, ac præuelle liberos actus humanos, & quæ ex eis depēdēt; imo ab æterno ſic fecit, ſicut 27. primi, & ſequentia cum 45. probant: quod & plane teſtatur Apoſtolus ad Eph. 2. Ipſius, inquiens, ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bo-

nis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Et Gloſſa adhuc expreſſius dicit idem, ſicut 31um primi plenius allegauit. Item omnis potentia in proportione debita fortior, poteſt A
neceſſitare debiliorem naturaliter ſibi ſubiectam in ſua qualibet actione, & iſto modo ſe habent ad inuicem voluntas diuina, Angelica, & humana; ſicut prima ſuppoſitio, & decimum
Philoſophus. primi, cum 20. & 30. ſecundi teſtantur. Vnde Philoſophus 5. Metaphyſ. 16. diſtinguens priora ſic ait; Alia ſecundum poteſtatem ſcilicet dicuntur priora; Excedens enim poteſtate prius, & quod potentius: tale vero eſt cuius præuoluntatem ſequi neceſſe eſt alterum eſt poſterius, vt non mouente illo, non moueatur, & mouente illo moueatur; & eſt præuoluntas principium. Vbi tranſlatio, quam exponit Auerroes, ſic habet, Etiam illud quod eſt fortius dicitur ante, & tale eſt illud quod cogit alterum ſequi ſuam voluntatem; ita quod ſi illud quod eſt ante non mouetur, non mouebitur aliud quod eſt poſt; & ſi mouetur, mouebitur; & voluntas eſt principium hic. B
Auerroes. Super quod Auerroes ſic dicit; Vniuerſaliter dicitur, ante, illud, quod eſt fortius & dignius, & eſt illud quod cogit illud quod eſt poſt, vt voluntas eius conſequatur voluntatem ſuam, quoniam voluntas debilioris ſequitur voluntatem fortioris. Item adhuc phyſice arguendo ponatur quod eſſet tantum vir vnus & mulier vnica; tunc ex quo ſpecies humana non poteſt deficere, nec ſine generatione ſaluari, neceſſe eſt eos voluntariè generare. Nec poteſt quis fingere, quod licet neceſſario voluntariè generabunt, non tamen hac vice, nec illa; ideoque quilibet eorum concubitus erit liber, nec vlli neceſſitati ſubiectus,
Philoſophus. quia ponatur quod vir ſeu mulier tantum proceſſit in diebus ſuis generationi aptis (qui ſecundum Philoſophum 9. de Animalibus, in mulieribus ſunt 50. anni in viris autem 70. aut
Plinius. ſecundum Plinium & Solinum 80. in viris) quod non remaneat ſibi tempus, niſi pro vnico
Solinus. tali actu: quare tunc ſtatim || *neceſſario* illum actum vnicum voluntarie exercebunt: Nam ſi-
|| neceſſarium ne voluntate generatio nunquam fiet. Illud autem, quod eos ſic arctabit, ponitur à Philoſophis eſſe natura vniuerſalis, quæ per tertium ſecundi non poteſt dici aliqua vis ſtellarum, aut C
quarumcunque cauſarum ſecundarum; eſt igitur neceſſario prima cauſa, ſicut 27. primi per autoritates Philoſophicas oſtendebat. Et ſimiliter poteſt etiam Theologicè argui; Si eſſet vnus vir tantum & vnica mulier ante completum numerum electorum & prædeſtinatorum à Deo ex propagatione hominum naturali à primis parentibus continue deriuata, Niſi [enim] ipſi neceſſario voluntarie gignerent, ceſſaretur generatio hominum, & Dei propoſitum fruſtraretur, contra decimum primi libri. De Adam quoque & Eua priuſquam naturaliter con-
|| ſimiliter uenirent, poteſt fieri || *ſimile* argumentum. Item aliter Deus non poſſet neceſſitare creatu-
|| impeccabiliter ram rationalem, vt eſſet || *impeccabilis* perpetuoq; beata, contra 17. 15que ſecundi. Item Eſaiæ
Eſaias. 40. Ecce, inquit, gentes, quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt ei: Gloſſa, in comparatione
Gloſſa. eius, ſcilicet Dei; quod ſcilicet momentum ex nihilo in vtramlibet partem inclinatur. Et Pa-
Parabolæ. rab. 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit incli-
Auguſtinus nabit illud, ſicut viceſimum ſecundi plenius allegauit. Beatus etiam Auguſtinus de Gratia, D
& libero arbitrio, hac autoritate Salomonis cum multis alijs recitata, cap. 48. ita concludit; His & talibus teſtimonijs diuinorum eloquiorum, ſatis, quantum exiſtimo, manifeſtatur, operari Deũ in cordibus hominũ ad inclinandas eorũ voluntates quocunq; voluerit, ſiue ad bona pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorũ. Idẽ Enchir. 77. Quis tam impie deſipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit, non poſſe in bonum conuertere? Idem de bono perſeuerantiæ 20. quam poſſibile eſt Deo auerſas & aduerſas in fidem conuertere hominum voluntates & in eorum cordibus operari, vt nullis aduerſitatibus cedant, nec ab illo aliquo tentatione ſuperati diſcedant. Idem quoque de Correptione & gratia 69. dicit; Deo volenti ſaluum facere hominem, nullum reſiſtit arbitrium. Sic enim ſeu velle, ſeu nolle in volentis aut nolentis eſt poteſtate, vt diuinam voluntatem impleat, nec ſuperet poteſtatem. Et infra per totum 70. capitulum & in principio 71. planiſſime & notabiliſſime docet idem, ſicut 20. ſecundi plenius allegauit: Item aliter Deus non E
eſſet omnipotens: licet enim Deus faceret quantum poſſet, vt tu ſimpliciter vel certo tempore
|| illud velles, ſeu diligeres quippiam poſſes, hoc non obſtante omnino, || *idem* non velle, & per ali-
|| illud quam partem dati temporis || *illam* velle, per aliam vero non velle, imo & nolle, ſicque poſſes reddere Deum & hominem Ieſum Chriſtum falſum, mendacem, periurum & miſerum, ſicut in principio eſt argutum. Nec poteſt quis dicere quod actus liberi voluntatis ſub omnipotentia Dei minime continentur, propter decimum primi, viceſimum, & triceſimum ſecundi, ac propter autoritates Auguſtini proximo recitatas: tunc quoque ſub prouidentia, gubernatione & prædeſtinatione diuina nullatenus clauderentur, contra viceſimum ſeptimum cum ſequentibus, & 45. primi. Quid etiam dignius ad eius omnipotentiam pertinet, quam ſuam veritatem in omnibus, etiam in actibus liberis inuiolabilem conſeruare? Quomodo

etiam

A etiam ad omnipotentiam eius non attinet, poſſe diſponere libere de poſsibilibus vniuerſis
naturalibus & liberis quibuſcunque ? Quare & dicit Auguſtinus de correptione & gratia
70. quòd Deus habet humanorum cordium quò placet inclinandorum omnipotentiſsimam
poteſtatem: Et 71. quòd Deus magis habet in poteſtate voluntates hominum quàm ipſi. Nulli
etiam dubium, quin actus liberi voluntatis ſint nobiliſsimi omnium, & aliqui actus ſub Dei
omnipotentia continentur, & non ignobiliores tantummodo : hoc enim vetat eius infinita
nobilitas, & ſuppoſitio prima primi, ac fœlicitas beatorum. Si quis autem voluerit dicere,
quòd Deus poteſt neceſsitare hominem ad actum voluntatis, ſed hoc facto, non erit huiuſ-
modi actus liber, poteſt ſibi faciliter contradici; quia ſi Deus hoc faciat, cùm ad omne quod
agit exteriùs ſufficiat ſua ſola voluntas, ſicut corollarium decimi primi || *docet*, & per ſuam || probat
omnipotentiam demonſtratur ; poteſt Deus hoc facere per voluntatem ſuam ſolam, vide-
licet ſine aliquo habitu, vel aliquo creato quocunque, quod nunc ad volutionem liberam
B hominis non concurrit ; & non niſi volendo, ſeu naturaliter præuolendo hominem velle;
& per triceſimum ſecundi, nunc de facto ſic facit de quocunque actu libero voluntatis. Item
eliciat Iohannes A. actum liberum voluntatis, cum B. C. cauſis ſecundis ſufficientibus, &
neceſſariò requiſitis ; tunc Deus poteſt neceſsitare || *Iohannem* ad A. actum, & hoc ſine aliqua || hominem
alia cauſa ſecunda, vt patet per præmiſſa, ſcilicet tantùm volendo, vel naturaliter præuo-
lendo ; & per 30um. ſecundi ſic priùs fecit, quando A. fuit liber ; ergo tunc Deus neceſsita-
uit || *Iohannem* ad A. actum liberum voluntatis ; & etiam ſi tunc fuit A. liber, eadem ratione || hominem
& nunc eſt : omnia enim omninò eodem modo ſe habent nunc & tunc in omnibus cauſis pri-
mis & ſecundis. Vel etiam ſupponatur quòd Deus neceſsitet Iohannem ad D. actum ſimi-
lem. A. quantum poteſt, cum B. C. cauſis ſecundis præciſè vel omninò ſimilibus, quod po-
teſt, ſicut præmiſſa probatunt ; aliterque aliqua cauſa ſecunda, illa ſcilicet alia neceſſariò re-
quiſita neceſsitaret voluntatem hominis ſicut bruti, contra tertium ſecundi, & erunt A. & D.
C actus omninò ſimilis rationis : nam in ſuis cauſis primis & ſecundis nulla poteſt diuerſitas
aſsignari : quare ſi alter eſt liber, vel neceſſarius quouiſmodo, erit ſimiliter & vterque. Si
autem dicatur, quòd ideo D. eſt neceſſarius, & A. liber, quia Deus vult facere ipſos tales,
contradicetur hoc modo : Si Deus ſic volendo neceſsitet ad D. actum, hoc non eſt faciendo
D. actum per ſe neceſſarium, quia ex ſe poteſt non eſſe, & quia tantùm vnum eſt per ſe ne-
ceſſe eſſe, ſcilicet ipſe Deus, vt patet per 17. partem corollarij primi primi, nec per aliquas
cauſas ſecundas per ſe neceſsitantes voluntatem creatam, ſicut natura & obiectum per ſe ne-
ceſsitant beſtias, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum : hoc ergo eſt tantùm per voluntatem diuinam,
volendo ſcilicet [ſe] neceſsitare ad D, ſeu facere D. neceſſarium, ſicut hypotheſis confitetur.
Vel ergo Deus ſic volendo abſolutè neceſsitat ad D. actum, & reddit eum neceſſarium abſo-
lutè, vel tantùm reſpectu ſuæ volutionis ; ita ſcilicet quod ſtante illa, impoſsibile eſt aliter
euenire, ſeu quia non poteſt aliqualiter impediri. Primum dici non poteſt, vt nullus igno-
D rat, & præhabita docuerunt ; relinquitur ergo ſecundum, & ſic loquendo A. actus liber,
quem Deus vult facere liberum, eſt ita neceſſarius reſpectu illius volutionis diuinæ, ſicut D.
reſpectu alterius : quia, ſtante illa, ita impoſsibile eſt aliter euenire, & ita impoſsibile eſt iſtam
impediri in aliquo, ſicut illam, vt 10. primi docet : ergo A. & quilibet actus creaturæ liberri-
mus eſt ita neceſſarius ſicut eſt D. Item ponatur imaginariè, vel ſecundum quoſdam ſicut eſt
verè poſsibile, quod Deus faciat aliquem actum voluntatis creatæ, volendo ſimpliciter fa-
cere illum actum, non volendo illum facere neceſſarium, nec liberum ; tunc per hypotheſin
neuter erit. Item ſi Deus tantùm ſimpliciter volendo faceret actus irrationalium animato-
rum vel inanimatorum, illi non eſſent neceſſarij reſpectu Dei, nec reſpectu aliarum cauſa-
rum : nulla enim alia cauſa neceſsitat, niſi per virtutem & cooperationem & conneceſsitatio-
nem primæ cauſæ, quæ eſt primum neceſſe eſſe, ſicut primum & ſequentia primi docent.
Item ſi Deus faciat aliquem actum voluntatis creatæ, non volendo neceſsitare ad illum, ſed
E volendo ſimpliciter illum efficere, adhuc ille actus eſt neceſſarius reſpectu voluntatis diuinæ,
quia illa impediri non poteſt. Prima ergo & per ſe ratio quare aliquid dicitur neceſſarium re-
ſpectu Dei ſeu voluntatis diuinæ, non eſt quia vult neceſsitare ad illud, ſed quia eſt cauſa pri-
ma vniuerſaliter efficax, omnipotens & impediri non poteſt. Quare & Stephanus Pariſienſis
Epiſcopus condemnauit quendam errorem, dicentem, quod ad hoc quod effectus omnes ſint
neceſſarij reſpectu cauſæ primæ non ſufficit, quod ipſa cauſa prima non ſit impedibilis, ſed
exigitur, quod cauſæ mediæ non ſint impedibiles. Error, inquit Epiſcopus, quia tunc Deus
non poſſet facere aliquem effectum neceſſarium ſine * cauſis poſterioribus: omnes ergo effe- * aliquibus.
ctus etiam liberi poſſunt eſſe neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, quia à voluntate ſua proce-
dunt, quæ non poteſt aliqualiter impediri. Adhuc autem ſicut neceſſe eſt quidlibet fieri, quod

Deus vult fieri, ſic & neceſſe eſt quidlibet fieri eo modo quo Deus vult illud fieri, ſicut præcedentia clarè monſtrant. Sicut ergo effectus naturales neceſſarios neceſſe eſt neceſſariò fieri reſpectu cauſarum ſuarum naturalium ſecundarum propter efficaciam voluntatis diuinæ; ſic & effectus liberos neceſſe eſt liberè fieri reſpectu cauſarum ſuarum inferiorum liberè actiuarum propter vniuerſalem efficaciam voluntatis diuinæ. Omnes ergo effectus actuſve liberi omnium inferiorum agentium liberorum reſpectu voluntatis diuinæ ſunt neceſſarij, ſicut neceſſariò liberi, & neceſſariò liberè producuntur. Amplius autem nulla voluntas creata eſt liberior voluntate Chriſti humana, & illam potuit neceſsitare voluntas eius diuina, imò & neceſsitauit de facto ad omnes & ſingulos liberos actus ſuos, & ad omnes & ſingulas ceſſationes & vacationes liberas ab actu & actibus quibuſcunque. Si namque voluntas eius humana non neceſſariò conſenſiſſet voluntati eius diuinæ naturaliter præcedenti, ſicut triceſimum ſecundi docebat, potuit diſſenſiſſe ab ea, & voluiſſe aliquid aliud, imo & contrarium, ac peccaſſe, quod pro ſingulis partibus repugnat præoſtenſis de Chriſto 30. ſecundi; vnde & Ioh. 5. Non poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico: quod Chriſtus dicit ſecundum id quod eſt homo, vt Auguſtinus teſtatur, ſicut ibi pleniùs allegatur. Hoc idem de Chriſto, ſcilicet quòd voluntas eius humana neceſſariò ſequebatur diuinam, docet Anſelmus 1. Cur Deus homo, 10. & 21. 10. oſtendit quòd Chriſtus potuit mentiri ſi voluerit, ſed non potuit velle mentiri, ſicut 30. ſecundi pleniùs allegauit, & 2. Cur Deus homo 17. oſtendit, quòd Deus habuit poteſtatem ſeruandi vitam ſuam vt nunquam moreretur, licèt nequiuerit illud velle: ergo eadem ratione non potuit quicquam velle quod diuina eius voluntas non prædiſpoſuit ipſum velle, vel cuius oppoſitum diſpoſuit circa ipſum. Vnde & infra eodem capite ita dicit, Si vis omnium quæ fecit & quæ paſſus eſt veram ſcire neceſsitatem, ſcito omnia ex neceſsitate fuiſſe, quia ipſe voluit, voluntatem verò eius nulla præceſsit neceſsitas: voluntatem, inquam, eius diuinam nulla præceſsit neceſsitas, ſed humanam, ſicut ab eodem Anſelmo ex 10. primi fuerat allegatum. Hæc eſt ergo ſententia Chriſti, Auguſtini, Anſelmi, Damaſceni, atque Lumbardi, ſicut præmiſſa in iſto capitulo, & 30. ſecundi declarant, nec vidi quenquam Doctorum contraria ſentientem: videtur ergo iſta ſententia ſatis certa.

A — B — *Iohannes.* — *Anſelmus.* — C

COROLLARIVM.

Corollarium, quòd aliqualis neceſsitas & libertas, ac meritum caſuſque & fortuna inuicem non repugnant: de fati quoque præſcientiæ, prædeſtinationis & gratiæ cum libero arbitrio ac merito concordia generali.

VNde redditur manifeſtum, quòd neceſsitas & libertas, neceſsitas quoque & quodlibet meritum, neceſsitas inſuper & caſus & fortuna inuicem non repugnant: vnde & concordia generaliter fati, præſcientiæ, prædeſtinationis & gratiæ cum libero arbitrio ac merito cognoſcitur euidenter. Nam primam partem iſtius oſtendit clariſsimè concluſio principalis, ſecunda verò oſtenditur ex hac prima, poteſt quoque probari per eadem per quæ principalis concluſio probatur. Item ſecundùm Philoſophum, 1. peri hermenias vlt. Eſſe * quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt; & aliquis actus liber & meritorius nunc eſt; ergo illum nunc eſſe neceſſe eſt. Item in Deo & in Angelis confirmatis eſt neceſsitas pro multis actibus voluntatis, maximaq; libertas. Item Auguſtinus Enchir. 86. ſic inquit, Prius oportebat hominem fieri, vt & bene velle poſſet & male: poſtea vero ſic erit, vt male velle non poſſet, nec ideo libero carebit arbitrio; multo quippe liberius erit arbitrium quod omninò non poterit ſeruire peccato. Neq; enim culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua bene eſſe ſic volumus, vt eſſe miſeri non ſolùm nolumus, ſed nequaquam velle prorſus poſſumus. Idem 5. de ciu. Dei 10. poſtquam prius diſputauit contra Stoicos dicentes voluntates noſtras neceſsitati non ſubdi, eò quod tunc non eſſent liberæ, reſpondet ad motiuũ illorũ diſtinguens neceſsitatẽ bifariè, oſtendendo vnã eſſe neceſsitatẽ inuitã, quæ aufert ſeu adimit libertatem; aliam verò voluntariam, quæ compatitur libertatem: vnde & capit. 9. ſic ait, Quoquomodo ſe habeant tortuoſiſsimæ concertationes & diſputationes Philoſophorum, nos vt confitemur ſummum & verum Deum, ita voluntatem diuinam, ſummamq; poteſtatem ac præſcientiam eius confitemur, nec timemus ne ideo non voluntate faciamus, quòd voluntate facimus, quia illud nos facturos ille præſciuit, cuius præſcientia falli non poteſt: quod Cicero timuit vt oppugnaret præſcientiam; & Stoici, vt non omnia neceſsitate fieri dicerent, quamuis omnia fato fieri contenderent, quos redarguit conſequenter. Et cap. 10. ſic adiungit; Nec illa neceſſitas formidanda eſt, quam formidando Stoici laborarunt cauſas rerum ita diſtinguere, vt quaſdam

D — * omne — E — *Auguſtinus.*

A quaſdam ſubtraherent neceſsitati, quaſdam ſubderent, atq; in his quas eſſe ſub neceſsitate noluerunt, poſuerunt etiam noſtras voluntates, ne videlicet non eſſent liberæ ſi ſubderentur neceſsitati; & diſtinguendo ſubiungit, Si enim neceſsitas noſtra illa dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiamſi nolumus, efficit quod poteſt, ſicut eſt neceſsitas mortis; manifeſtum eſt, voluntates noſtras, quibus rectè vel perperam viuitur, ſub tali neceſsitate non eſſe. Multa n. facimus, quæ ſi nollemus, non vtiq; faceremus, quo primitùs pertinet ipſum velle: nam ſi volumus, eſt; ſi nolumus, non eſt: non n. vellemus, ſi nollemus. Et ſubdit pro membro ſecundo, Si autem illa definitur eſſe neceſsitas ſecundũ quam dicimus neceſſe eſſe, vt ita ſit aliquid, vel ita fiat, neſcio cur ea timeamus, ne nobis libertatẽ auferat voluntatis. Neq; n. & vita Dei & præſcientiã Dei ſub neceſsitate ponimus, ſc. primo modo, ſi dicamus neceſſe eſſe Deum ſemper viuere & cuncta præſcire, ſicut nec poteſtas eius minuitur, cùm dicitur mori, fallique non poſſe. Vnde & Ioſeph. 18. de Antiq. 2 agens de 4. ſectis Philoſophorũ apud Iudæos, qua- *Ioſephus.*
B rum vna fuit Phariſeorũ, dicit quòd illi fuerunt primi, quia meliores cæteris æſtimantur, & hi, vt dicit, fato geri omnia credunt; ſed neq; liberũ arbitriũ hominis auferunt, fatũ autẽ neceſsitatẽ importat, ſicut 28. primi monſtrauit: dicitq; idem Ioſeph. 7. de Iudaico bello 8. homines fatũ vitare non poſſunt, etiã ſi præuiderint. Patet igitur quod neceſsitas & libertas nequaquã repugnant; quare nec neceſsitas & meritũ repugnabunt; quod & aliter poteſt oſtendi. Ponatur n. quòd Deus aliquẽ viatorẽ confirmaret ad liberè faciendum omnia bona quæ faciet hic in via, ipſo penitus ignorante, ſicut boni Angeli confirmantur ad bona ſua facienda ſcienter, tunc talis operaretur bona & bene, quia ita voluntariè & ita liberè quantũ in eo eſt, ſicut alius viator non confirmatus omninò: ergo & ita meritoriè, quod & per exemplum euidens confirmatur. Ponatur enim quòd euntem deuotè ad Miſſam aliqua vis occulta ita neſcium proſequatur, vt ceſſare, tardare, vel declinare non poſsit, tunc talis neceſſariò ita vadit, & non minus meretur quàm faceret ſi vis illa prædicta penitus tolleretur. Sed ne exemplũ huiuſmodi
C extra ſacram Scripturam videar mendicare, ponatur quempiam tenentem virgam ſeu baculũ, volentemq; ac intentũ temerè percutere proximum, ſed proprijs tamen viribus non valentẽ, fiatq; talis percuſsio per aliquam vim occultam, ipſum tamen validè dirigentem vt reſiſtere omninò non poſsit, ipſe tamen non ſic, ſed contrarium opinetur, tunc ipſe peccat, ac ſi propria virtute percuteret, & ita de actibus liberis quibuſcunque. Quod autem in omnibus actibus liberis, nedum poſſet ſic eſſe, ſed & quod ſit ita de facto ſatis oſtendit ipſemet Dominus Eſa. 10. Væ inquiens Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe eſt in manu eorum indignatio *Eſaias.*
mea; ad gentẽ fallacẽ mittã eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum: ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita exiſtimabit, ſed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum. Dicet enim, Nunquid non Principes mei ſimul Reges ſunt, &c. Et infra, Quomodo inuenit manus mea regna idoli, ſic & ſimulachra eorum de
D Ieruſalem & Samaria. Nunquid non ſicut feci Samariæ & idolis eius, ſic faciam Ieruſalem & ſimulachris eius? Et ſequitur comminatio pœnæ cum expreſsione culpæ: Et erit cùm impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion & in Ieruſalem, viſitabo ſuper fructum cordis magnifici Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius: Dixit enim, in fortitudine manus meæ ego feci, & in ſapientia mea intellexi, & abſtuli || *terminos* populorum, & Principes eorũ deprædatus ſum. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut *|| dominationes.*
exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? Quomodo, ſi eleuetur virga contra leuantẽ ſe, & exaltetur baculus, qui vtiq; lignũ eſt? Propter hoc mittet dominator Deus exercituũ in pinguibus eius tenuitatẽ, & ſubtus gloria, ſeu aliàs gloriã eius, ſuccenſa ardebit, quaſi ignis combuſtio. Super quod gloſſa ſic dicit, Sicut hic inanimata tantũ inſtrumenta ſunt, nihil per ſe facientia, ſed per eũ qui mouet ea; ſic nec Senacherib per ſe, ſed in Dei virtute operatus eſt: vnde & gloriatio eius ſtulta & vltione digna. Ex hoc ergo clarè videtur, quòd licèt aliquis faciat ali-
E quod bonũ vel malũ neceſſariò, ignoranter tamen & liberè, quantũ in eo eſt, meretur vel peccat. Vnde Theophilus, ſicut allegatur in gloſſa ſuper illud Luc. 22. Filius hominis ſecundum *Theophilus*
quod definitum eſt vadit, ſic ait, Non quaſi non valens tueri ſeipſum, ſed ſicut definiens ſibi mortẽ propter humanã ſalutem: ſed quia Iudas ea quæ ſunt ſcripta praua intentione agebat, ne quis putet eum innoxiũ tanquã diſpenſationis miniſtrum, ſubdit, Veruntamen væ homini illi per quẽ tradetur. Cui & cõcordanter Iſidorus, ſicut allegatur in gloſſa ſuper illud Luc. 24. Nonne hæc oportuit pati Chriſtũ, &c. ſed ſi oportuit Chriſtũ pati, tamẽ qui crucifixerunt rei ſunt pœnæ: nõ n. ſatagebãt perficere quod Deus diſponebat, vnde & eorũ executio fuit impia. Quibus & plane cõcordat autoritas Aug. 83. q. 27. cũ multis ſimilibus 32. 1. plenius allegatis; quod etiã bonũ vel malũ actũ ab aliquo liberè, quãtũ in eo eſt, licèt nõ penitus liberè, debeat ſibi pro libero merito computari, ratio planè docet, quia ſic eſt in omnibus alijs factis humanis

vel malis, iuſtis vel iniuſtis: nam dicens verum, volens tamen & credens mentiri, reus eſt mendacij; & è contra. Vnde Auguſtinus Enchirid. 12. Nemo ſane mentiens iudicandus eſt, qui dicit falſum, quod putat verum, quoniam quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur potius: è contrario quantum in ipſo eſt ille mentitur, qui dicit verum quod putat falſum: quantum enim ad animum eius attinet, quia non quod ſentit, hoc dicit, non verum dicit, quamuis verum inueniatur eſſe quod dicit; nec vllo modo liber eſt à mendacio, qui ore neſciens verum loquitur, ſciens autem voluntate mentitur. Non conſideratis itaque rebus ipſis, de quibus aliquid dicitur, ſed ſola intentione dicentis, melior eſt qui neſciens falſum dicit, quoniam id verum putat, quàm qui mentiendi animum ſciens gerit, neſciens verum eſſe quod dicit. Item volens quenquam occidere, & faciens quantum in eo eſt vt occidat, verè dicitur homicida. Vnde 1. Ioh. 3. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: ſecundum quem modum loquitur Apoſtolus ad Heb. 6. dicens ſemel illuminatos deinde prolapſos, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei: Sic loquitur beatus Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus, Doctor & Martyr egregius, epiſt. 3. intitulata de lapſis. Sic & loquitur Auguſtinus epiſt. 14. ad Bonifacium, allegans & recitans verba Cypriani in ſerie ac exponens, Rectè, inquiens, dicuntur parentes, vel quicunque maiores, filios ſeu quoſlibet paruulos baptizatos dæmoniorum ſacrilegijs obligare conantes, ſpiritualiter homicidæ. Nam in illis quidem qui interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt interfectores fuerunt, rectè illis dicitur quando ab hoc ſcelere prohibentur, Nolite occidere paruulos veſtros. Dicit enim & Apoſtolus, Spiritum nolite extinguere, non quia ille extingui poteſt, ſed quantum in ipſis eſt, extinctores eius meritò dicuntur, qui ſic agunt vt extinctum velint. Iſto ſenſu rectè intelligi poteſt, quod ſcripſit beatiſsimus Cyprianus in epiſtola de lapſis, cùm eos qui tempore perſecutionis idolis immolauerant, arguens, Ac ne quid deeſſet, inquit, ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impoſiti vel attracti, amiſerunt paruuli quod in primo ſtatim natiuitatis exordio fuerant conſecuti. Amiſerunt, dixit, quantum attinuit ad illorum ſcelus, à quibus amittere coacti ſunt: amiſerunt in eorum mente ac voluntate, qui in illos tantum facinus cōmiſerunt. Nam ſi in ſeipſi amiſiſſent, remanſiſſent vtiq; diuina ſententia ſine vlla defenſione damnandi: quòd ſi ſanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defenſionem continuò ſubijceret, dicens, Nonne illi cùm iudicij dies venerit, dicent, Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia ſponte properauimus? Perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas: illi nobis Eccleſiam matrem, illi patrem Deum negauerunt; vt dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad conſortium criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defenſionem non ſubnecteret, niſi iuſtiſsimam crederet, & in Dei iudicio paruulis profuturam. Si enim dicitur, Nos nihil fecimus, Anima quæ peccauit, ipſa morietur, nec illi peribunt ſub Dei iuſto iudicio, quos parentes ſui ſuo ſcelere quantum ad ſeipſos attinet perdiderunt. Item volens & faciens, quantum in eo eſt, vt cognoſcat alienam vxorem, cognoſcens tamen propriam creditam alienam, reus adulterij condemnatur: vnde Matth. 5. Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo; ſicut volens cognoſcere propriam, & inſcius cognoſcens alienā, ſeu ſororem propriæ creditam propriam, à crimine excuſatur, ſicut canon teſtatur, nedum de iſto, ſed de multis ſimilibus, & Lumbardus, ſicut primum primi pleniùs recitauit. Item per 10. primi, nullus poteſt facere ſimpliciter contra voluntatem diuinam, & per idem 10. cum 22. eiuſdem primi, neceſſe eſt quemlibet ſemper conformiter agere voluntati diuinæ; ergo nullus meretur nec peccat, niſi liberè faciendo quantum in eo eſt conformiter aut diſformiter voluntati diuinæ. Vnde Auguſtinus Enchirid. 80. Hæc ſunt, inquit, magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius, & tam ſapienter exquiſita, vt cùm Angelica & humana creatura peccaſſet, i. non quod ille, ſed quod voluit ipſa feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum eſt quod creator noluit, impleret ipſe quod voluit, bene vtens & malis tanquam ſummè bonis ad eorum damnationem, quos iuſtè prædeſtinauit ad pœnam; & ad eorum ſalutem, quos benignè prædeſtinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipſos attinet, quod Deus noluit, fecerunt; quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id || *efficere* valuerunt. Idem 22. contra Fauſtum: Fit autem homo iniquus, cùm propter ſeipſas diligit res propter aliud aſſumendas, & propter aliud appetit res propter ſeipſas diligendas: ſic enim quantum in ipſo eſt, perturbat in ſe ordinem naturalem, quem lex æterna conſeruari iubet. Cui concordans Anſelmus 1. Cur Deus homo, 15. ita dicit; Dei honori nequit aliquid, quantum ad illum pertinet, addi vel minui: idem namque ipſe ſibi eſt honor incorruptibilis, nullo modo mutabilis. Verùm quando vnaquæque creatura ſuum quaſi ſibi præceptum ordinem ſiue naturaliter ſiue rationabiliter ſeruat, Deo obedire & eū honorare dicitur, & hoc maximè

[Margin notes: *Iohannes.*; *Apoſtolus.*; || facere; *Anſelmus.* — section letters A, B, C, D, E in the right margin]

rationalis

A rationalis natura, cui datum eſt intelligere quæ debeat, quæ cum vult quod debet, Deum ho-
norat, non quia illi aliquid confert, ſed quia ſponte ſe eius voluntati & diſpoſitioni ſubdit, &
in rerum vniuerſitate ordinem ſuum, & eiuſdem vniuerſitatis pulchritudinem, quantum in
ipſa eſt, conſeruat. Cum vero non vult quod debet, Deum, quantum ad illam pertinet, inho-
norat, quoniam non ſe ſponte ſubdit illius diſpoſitioni, & vniuerſitatis ordinem & pulchritu-
dinem, quantum in ſe eſt, perturbat; quod tamen abſolutè non poteſt, ſicut oſtendit eodem
cap. conſequenter, ad duo impoſſibilia deducendo. Primum eſt, quod ſi ſic eſſet, fieret in ip-
ſa vniuerſitate, quam Deus debet ordinare, quædam ex violentia ordinis in pulchritudine
deformitas. Secundum eſt, quod Deus in ſua diſpoſitione videretur deficere; quæ duo, in-
quit, ſicut ſunt inconuenientia, ita ſunt impoſſibilia. Aliter autem breuiùs & forſitan leuiùs
poteſt adhuc hoc idem itidem ſic oſtendi. Nulli enim Philoſopho, vel Theologo dubium,
quin homo ideo meretur vel peccat, quia in ſtatu merendi, & peccandi, ſcienter, voluntariè,
B gratis, & ſponte conſentit, vult, & facit bonum vel malum; ſed hoc & ſic poteſt, licet neceſ-
ſario faciat hoc vel illud, ſicut præmiſſa teſtantur. Vnde & Wilhelmus de Aluernia Pariſien-
ſis Epiſcopus in ſuo tripartito, cuius prima pars principalis eſt de fide & legibus, ſecunda de
virtutibus, tertia de vitijs & peccatis, part. vlt. cap. 10. recitato errore dicentium hominem
non poſſe peccare, quia habet neceſſitatem vel impoſſibilitatē faciendi vel non faciendi quod-
cunque; quare, vt arguunt, non habet liberum arbitrium, nec culpam, nec laudem, ipſiſque
redargutis, reſpondens ad motiuum eorum; Propter hoc, inquit, ſolebamus diſtinguere, quod
quædam neceſſitas eſt violentiæ, & illata; & quicquid ex ea agitur, non agenti, ſed violentiam
inferenti imputandū eſt: imo non agens dicendū eſt illud cui violentia infertur, ſed magis ipſū
quod infert violentiā, vt rota molendini eſt. Et ſecunda eſt neceſſitas ſtabilitatis & immuta-
bilitatis, qualē dicimus eſſe neceſſitatē Dei, qua immutabiliter bonus eſt, & quicquid eſt hac
neceſſitate, neceſſe eſt ipſum bene agere ſemper, & contrarium impoſſibile, & iſta neceſſitas
C non aufert libertatem ſed perficit. Tertia neceſſitas eſt extranea ſiue forinſeca, quam nonnulli
vocant neceſſitatem per accidens; & eaſdem diſtinctiones facimus de impoſſibilitatibus, &
hoc modo dicūtur quædā de præterito neceſſaria vel impoſſibilia, ſicut te comediſſe & feciſſe,
quicquid feciſti. Eſt & quarta neceſſitas, quam vocat Ariſtoteles determinatam, vt Socratem
ſedere dum ſedet, & fortè referri poteſt ad neceſſitatem quam diximus extraneam; quoniam
ſicut neceſſe eſt te feciſſe quod feciſti, quia tempus non recipit mutationem reditus ſiue reuoca-
tionis: ſic & Socratem ſedere dum ſedet; quare fluxus temporis vtriq; eſt cauſa neceſſitatis &
impoſſibilitatis. Neceſſitas violentiæ, cum violentia contra voluntatem fuerit, inculpabilem
facit: contra voluntatem autem dicimus neceſſitatem, aut impoſſibilitatem, aut etiam vio-
lentiam, cum nec affectata eſt, nec procurata, nec tolerata, aut neglecta. Et infra eiuſdem 11.
Secundum, inquit, errorem illorum, qui dicunt omnia ex neceſſitate euenire, non eſt neceſſe
vt propter hoc nemo peccare poſſit, aut bene agere: & hoc apparet per ea quæ diximus de ne-
D ceſſitate & impoſſibilitate, videlicet, quæ & quando excuſant à culpa & obligatione, & qua-
tenus. Oſtendimus quod neceſſitas, qua neceſſe eſt Deum ſemper bene agere, & impoſſibili-
tas, qua impoſſibile eſt ipſum male agere, in nullo prohibent vel impediūt, quo minus bene &
laudabiliter agat vtrumque: & hoc eſt, quoniam nec violenter impellunt ipſum ad bene agen-
dum, nec violenter ipſum impediunt aut auertunt à malo agendo, nec vllo modorum reſiſtit
illa impoſſibilitas aut contradicit voluntati eiuſdem. Sic neceſſitas virtutis cœleſtis aut fati,
quam ſecundum eos impoſsibile eſt || *auerti* vel impediri, & quæ etiam mouent animas huma- || conuerti
nas, vt ipſi opinantur, mouent, inquam, ad cogitationes & affectiones, quæ in eis ſunt, & per
illas ad operationes, & operum declinationes, quoniam non mouent eos violenter, imo vo-
luntariè, non excuſat animas humanas à peccatis & culpis: & hoc eſt, quoniam à quocunque
principio fit opus voluntarium, dummodo voluntarium ſit, id eſt, volitum quocunque trium
modorum quos diximus, id eſt, vel affectatum, vel toleratum, vel neglectum, ſemper impu-
E tandum eſt volenti & agenti per voluntatem: nec ſequitur; Si non poteſt aliud agere, vel etiam
velle propter hoc excuſatus ſit, quia nec vult aliud poſſe vel agere nec aliud velle. Propter hoc
dicit Seneca, quia omne peccatum adeo eſt voluntarium, quia ſi non eſt voluntarium, non eſt
peccatum: Quare neceſſitas vel impoſsibilitas, quæ non aufert operi, quin ſit voluntarium,
hoc eſt, ex neceſsitate, quam impoſsibile eſt non eſſe liberam, nec culpam aufert nec meritum
eidem operi. Reuera autem ſi totum quod mouet animas noſtras extra nos eſſet, & non ha-
beremus principium motiuum operum noſtrorum intra nos vel in nobis, totum attribuen-
dum videretur extrinſeco motori, vel motoribus, ſi plures eſſent: Quare non erit nobis im-
putandum vel ad laudem vel ad vituperium, ſimiliter nec ad meritum, nec ad culpam: Non
enim

enim erit ſecundum hoc alterutrum in poteſtate noſtra. Cùm enim à ſolo motore, qui extra A
nos eſt, ſint voluntates noſtræ, & voluntatum aduerſiones vel repreſſiones, & motor huiuſmodi in poteſtate noſtra non ſit vllo modo, non erunt illæ in poteſtate noſtra, nec erunt in nobis vt actiones noſtræ & opera, ſed vt paſſiones tantum à forinſeco agente, & erimus tantùm receptores huiuſmodi impreſſionum, & nullo modo actores, quare nec bene nec male agemus, ſed virtus cœleſtis vel fatum aget omnia hæc quæ videntur eſſe actiones noſtræ, & erimus tantum organa virtutis cœleſtis & fati. Manifeſtum eſt autem quod organo non eſt imputanda operatio, quæ per ipſum agitur, ad laudem vel vituperium, culpam vel meritum, ſicut motus rotæ molendini varie, nec quantum ad eſſentiam ſuam, nec quantum ad tarditatem vel velocitatem culpabiliter imputari poteſt ipſi rotæ, ſed aquæ ſoli impellenti & reuoluenti illam. Quare manifeſtum eſt, quia ſi virtus cœleſtis vel fatum, vel quicunque alius motor extrinſecus moueret animas humanas ad volendum vel nolendum, non aufert eis dominium & imperium, vel autoritatem ſuarum voluntatum & actionum, cum nec vim, nec violen- B
tiam nec coactionem eis inferre ad hæc poſſunt: & hoc eſt propter libertatem atque imperioſitatem voluntatis, propter quas nec coactionem ſuſtinet, nec receptibilis eſt vllo modorum ipſius. Ex his autem euidenter apparet, quod licet quis neceſſitatus fuerit ad faciendum quicquam boni vel mali, ſi tamen neceſſitationem illam ignoret, & faciat hoc voluntariè & liberè,
|| ſe quantum in || *eo* eſt, meretur. Sed quia ignorantia non eſt per ſe cauſa merendi, nec neceſſario conſequens meritum, poteſt quis non ignoranter, ſed verè ſcienter neceſſitatus ad aliquid faciendum, hoc faciendo mereri. Si namque ignorantia neceſſatio præexigeretur ad meritum, ipſa eſſet cauſa eſſentialis illius, vt quarto & decimo tertio primi docetur. Omnis enim effectus ponitur, vel poni poteſt, poſitis omnibus & ſolis eſſentialibus cauſis ſuis: ſed ignorantia non eſt aliqua eſſentialis cauſa meriti, vt inductio manifeſtat; ipſa quoque ignorantia pura priuatio eſt & nihil, quare nullam veram rem cauſat. Et per decimum octauum ſecundi huius, meritum eſt vera res exiſtens: ſublata igitur ignorantia ſupradicta, & ſtantibus omnibus C
cauſis eſſentialibus meriti, erit meritum ſicut prius; maximè quia habitus oppoſitus ignorantiæ, id eſt, ſcientia, non repugnat formaliter merito, nec alicui alij poſitiuo cum tali merito neceſſario concurrente: Quare & videtur quod eſſentialis & per ſe ratio merendi ſit iſta; meri-
|| ſe tiuum, vt ſic loquar, ſcilicet habile ad merendum facere quid morale liberè, quantum in || *eo* eſt, ſeu ſimpliciter liberè, ſcilicet voluntariè ſiue ſpontaneè. Poſui meritiuum ad differentiam Dei & ſanctorum confirmatorum perfecte, ſicut erunt poſt finale iudicium, qui poſſunt tale & ſic facere non merendo, eo quod non ſunt aut erunt habiles ad merendum. Hæc autem videtur multum conſonum rationi. Nam ſi quis licet neceſſitatus ſcienter ad faciendum aliquid pro amico, faciat hoc pro eo non inuitus tanquam neceſſitate coactus, ſed quantum in eo eſt, liberè & omnino ſpontaneè ac deuote gratiſſimoque amore, videtur quod ratio exigat, & gratitudo compellat, quod ille beneficiatus benefactori ſuo aliquam gratiam referat, D
|| neceſſaria aut ſaltem aliquem gratum effectum rependat: Nam vis ipſa gratitudinis || *intima* non permittit, vt ſit ſibi, ſicut cæteri hominum, ſicut Ethnicus & Publicanus, qui nunquam eum gratis dilexit, nunquam ſibi voluit bonum nec vnquam in minimo benefecit. Hoc autem totum demonſtratur clariſſime in Domino Ieſu Chriſto, qui fuit neceſſitatus quodammodo ad opera ſua meritoria vniuerſa, ſicut præſens capitulum oſtendebat, nec ignoranter, ſed diſtincte ſcienter, ſicut nullus ambigit Chriſtianus: quod & ipſemet expreſſe conteſtans, Non poſ-
Ioannes. ſum, inquit, ego à me ipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico Ioh. 5. quod dixit de ſe-
Anſelmus. ipſo ſecundum naturam ſuam humanam, ſicut triceſimum ſecundi allegat. Vnde Anſelmus 2. Cur Deus homo 5. neceſſitatem bipartiendo diſtinguens iuxta diſtinctionem Auguſtini præmiſſam, oſtendit vnam eſſe, quæ prohibitionem aut coactionem importat, & red-
|| neceſſarium dit || *neceſsitatum* inuitũ: & alteram, quæ nhil horũ importat, ſed tantum immutabilitatem
|| facti ſpontaneã voluntatis. Prima, vt dicit, tollit gratiã & meritum || *facienti*: ſecunda verò non tollit, ſed compatitur & adauget: vbi ad propoſitum primo quærit, Quomodo imputabi- E
mus noſtram ſalutem eius gratis, ſi nos ſaluat neceſſitate? Et ſtatim reſpondet, Eſt neceſſitas, quæ benefacienti gratiam aufert aut minuit: & eſt neceſſitas, qua maior beneficio gratia debetur. Cum enim aliquis ea neceſſitate cui ſubiacet, inuitus benefacit, aut nulla aut minor ei gratia debetur: cum verò ipſe ſponte ſe neceſſitati benefaciendi ſubdit, nec inuitus eam ſuſtinet, tunc vtiq; maiorem beneficij gratiã meretur: Non enim hæc eſt dicenda neceſſitas, ſed gratia, quia nullo cogente illã ſuſcepit, aut ſeruat, ſed gratis. Nam ſi quod hodie ſponte promittis cras te daturum, eadem cras voluntate das, quamuis neceſſe ſit te cras reddere promiſſum,

A miſſum, ſi potes, aut mentiri, non tamen minus tibi debet ille pro impenſo beneficio cui das,
quam ſi non promiſiſſes, quoniam te debitorem ante tempus dationis illi facere non es neceſ-
ſitatus: tale eſt cum quis ſanctæ conuerſationis ſponte vouet propoſitum. Quamuis namque
ſeruare illud ex neceſſitate poſt votum debeat, ne Apoſtatæ damnationem incurrat, & licet
cogi poſſet ſeruare ſi nolit, ſi tamen non inuitus ſeruat quod vouit, non minus ſed magis gra-
tus eſt Deo, quam ſi non vouiſſet, quoniam non ſolum communem vitam, ſed etiam eius li-
centiam ſibi propter Deum abnegauit; nec ſanctè viuere dicendus eſt neceſſitate, ſed eadem
qua vouit libertate. Et eandem diſtinctionem decimo & decimo ſeptimo recitat, vbi &
oſtendit diffuſè, quod Chriſtus iſta ſecunda neceſſitate fecit & paſſus eſt quæcunque; vnde *Auguſtinus*
& dicit, quod Deus homo nequiuit velle ſeruare vitam ſuam, vt nunquam moreretur, & quo-
niam hoc à ſeipſo habuit, vt ſcilicet velle non poſſet, non neceſſitate, ſed libera poteſtate, a-
nimam ſuam poſuit; quod & conſequenter per impoſsibile & oſtenſiuè demonſtrat. Primo
B per impoſſibile iſto modo; Chriſtus potuit non mori; ergo fides virginis benedictæ & anti-
quorum ſanctorum, qua credebant Chriſtum paſſurum, in qua fide fuerunt à peccato mun-
dati, potuit tunc ſemper prius fuiſſe falſa, quæ ſi falſa fuiſſet, neminem emundaſſet; potuit er-
go tunc virgo benedicta, & ſancti antiqui nunquam priùs fuiſſe mundati, cum tamen tunc e-
rat verum de præterito, ipſos fuiſſe mundatos. Secundò hoc oſtenſiuè demonſtrat, è contra-
rio arguendo hoc modo; Tempore Chriſti incarnati non paſsi verum fuit de præterito, &
neceſſarium virginem benedictam & ſanctos antiquos fuiſſe mundatos in fide non ficta, ſed
vera paſſionis Chriſti futuræ; ergo tunc fuit neceſſarium Chriſtum pati: nam ſi antecedens
eſt neceſſarium, & conſequens erit ſimiliter, vt ſupponit, quod oſtendit Philoſophus 1. Prior.
Aliter enim ex vero ſequeretur falſum quandoque. Si enim conſequens non eſſet neceſſari-
um, aut eſſet falſum, aut fieri poſſet falſum; ergo ſecundum Anſelmum, quam neceſſe fuit *Anſelmus.*
tempore Chriſti incarnati non paſsi virginem benedictam, & ſanctos antiquos fuiſſe mun-
C datos, tam neceſſe fuit Chriſtum fore paſſurum ſecundo modo neceſſitatis, non primo:
vnde & inter cætera ita dicit; Verè moriturus erat, quoniam ſi verè non fuiſſet mori-
turus, non fuiſſet vera fides futuræ mortis eius, per quam & illa virgo, de qua natus eſt,
& multi alij mundati ſunt à peccato. Nam ſi vera non fuiſſet, nihil prodeſſe potuiſſet:
Quapropter ſi potuit non mori, potuit facere non eſſe verum quod verum erat. Deinde
quærens, quare verum erat antequam moreretur, quod moriturus erat, & diſcipulo re-
ſpondente, quoniam hoc ipſe ſponte voluit & immutabili voluntate; ſubiungit Anſelmus,
Si ergo, ſicut dicis, idcirco non potuit non mori, quia verè moriturus erat, & ideo verè
erat moriturus, quia hoc ipſe ſponte voluit & immutabiliter, ſequitur illum non ob ali-
ud non potuiſſe non mori, niſi quia immutabili voluntate voluit mori. Et paulo poſt ſic
ait; Cum dicimus quod homo ille, qui ſecundum vnitatem perſonæ, ſicut ſupradictum
eſt, idem ipſe eſt, qui filius Dei Deus, non potuit non mori, aut velle non mori, poſt-
D quam de virgine natus eſt; non ſignificatur in illo vlla impotentia ſeruandi aut volendi
ſeruare vitam ſuam immortalem, ſed immutabilitas voluntatis eius, qua ſe ſponte fecit
ad hoc hominem, vt in eadem voluntate perſeuerans moreretur, & quia nulla res potu-
it illam voluntatem mutare: Plus enim eſſet impotentia, quam potentia, ſi poſſet velle
mentiri, aut fallere, aut mutare voluntatem, quam prius immutabilem eſſe voluit. Et
ſi quemadmodum ſupra dixi, cum aliquis ſponte ſe proponit facturum bonum aliquod,
& eadem voluntate poſtea perficit quod propoſuit, quamuis cogi poſſit, ſi nolit, pro-
miſſum ſoluere; non tamen dicendus eſt neceſsitate facere quod facit, ſed ea, qua pro-
poſuit, libera voluntate. Non enim neceſſitate aut impotentia fieri, vel non fieri dici
debet aliquid, vbi neque neceſſitas, neque impotentia quicquam operatur, ſed volun-
tas. Si, inquam, ita eſt in homine, multo magis neceſsitas aut impotentia nequaquam
nominandæ ſunt in Deo, qui nihil niſi quod vult, facit, & cuius voluntatem nulla vis co-
E gere aut prohibere valet. Denique virgo, quæ per fidem munda facta eſt, vt de illa
poſſet aſſumi, nequaquam credidit illum moriturum, niſi quia vellet, quemadmodum
per Prophetam (qui de illo dixit, Oblatus eſt quia ipſe voluit) didicerat. Quapropter
quoniam vera fuit fides eius neceſſe erat ita futurum eſſe, ſicut credidit. Legens igitur ac rele-
gens diligenter hunc librum Anſelmi Chriſtiani Philoſophi, audeo aſſerere pro conſtanti
mentis ſuæ fuiſſe, quod Chriſtus patiebatur, & fecit quæcunque ſecunda neceſſitate prædicta,
non prima; nec dubium, quin Chriſtus vtroq; modo plurimum meruit: Quare nec dubium
ſecundum eundem, quin ſcita neceſsitas & meritū non repugnant. Idem videtur teſtari Lum-
bardus, qui 2. ſen. diſt. 5. & 11. dicit ſanctos Angelos cōfirmatos continuè proficere in merēdo;
qui

qui & 4. ſentent. diſt. 45. dicit, quod Angeli cognoſcunt in Dei voluntate eſſe, volunt & ipſi: adeo enim voluntati addicti ſunt ſupernæ, vt nihil præter voluntatem eius queant velle, nec eſt veriſimile quod ipſi Angeli illam neceſſitatem ignorent, cum nos ignari homines hanc ſciamus. Item tu ſcis te nunc mereri. ponatur; & tu ſcis ſecundum Philoſophum 1. peri hermenias vlt. quod eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt: tu ergo ſcis, quod tu neceſſario nunc mereris; quare & ſcis, quod ſcita neceſſitas & meritum non repugnant. Prima igitur demonſtrationum iſtarum, quę per ignorantiam oſtendebat non repugnantiam neceſſitatis & meriti, eſt demonſtratio cognitionis tantummodo. Non eſt enim propter quid, nec quia, quoniam nec à cauſa ad effectum, nec è contra. Apertius tamen & facilius facit cognoſcere veritatem: ſecunda autem eſt propter quid, quia procedit à cauſa: tertia, ſcilicet in vltimo argumento, eſt demonſtratio tantum quia, eo quod ſumitur ab effectu. Has autem tres demonſtrationes tangit breuiter Auerroes, ſuper 8. Phyſ. 58. ſub alijs tamen verbis. Tertia pars corollarij patet ex prima, cum viceſimonono primi: quarta vero pars eius, fatum, præſcientiam, prædeſtinationem, & gratiam cum libero arbitrio & merito ſatagens concordare ex prima & ſecunda, conſequitur euidenter: Non enim eſt cauſa quare diſcordare videntur, niſi quia hæc neceſſitatem, illa libertatem importare creduntur; ſed hæ non repugnant inuicem, ſed ſtant ſimul concorditer, teſtibus partibus ſupradictis.

CAP. II.

Quod Deus quodammodo neceſſitat quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum ſuum, & ad quamlibet liberam ceſſationem ac vacationem ab actu, & hoc neceſſitate naturaliter præcedente.

HIc autem conſequenter arbitror oſtendendum, quod Deus quodammodo neceſſitat quamlibet voluntatem creatam ad quemlibet liberum actum ſuum, ad quamlibet etiam liberam ceſſationem & vacationem ab actu, & hoc neceſſitate naturaliter præcedente. Eſt namque, ſicut docet Anſelmus 1. Cur Deus homo 17. & de Concordia 2. duplex neceſſitas, ſcilicet præcedens & ſequens, ſiue concomitans. Præcedens facit rem eſſe, & hæc eſt in omnibus agentibus irrationalibus, quoniam cum actiuū appropinquauerit paſſiuo cum circumſtantijs debitis, neceſſariò ſequetur effectus, ſicut docet Philoſophus, 9. Met. 10. & eodem modo eſt de neceſſitate non eſſendi, de his quæ per irrationalia prohibentur ab eſſe: ſequens verò ſiue concomitans eſt, quæ quodammodo fit à re ente, & ab eſſe quolibet quaſi adoritur & deſcendit, illudque inſeparabiliter ſequitur & indiuiduè comitatur, ſimiliter & non eſſe. Et hæc ſecundum Philoſophum, 1. peri hermenias vlt. eſt vniuerſaliter in entibus & non entibus quibuſcunque: vnde ſic dicit, Eſſe, quod eſt, quando eſt, & non eſſe, quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt: & idem vult Anſelmus locis prædictis. Nec ſolùm iſta præcedens neceſſitas in agentibus irrationabilibus & eorum actibus reperitur, verumetiam in agentibus rationabilibus ex arbitrij libertate & actibus liberis eorundem. Poſitis namque in actiuo rationali & libero potentia & voluntate quodlibet extrinſecum liberum faciendi, neceſſariò ſequitur quod hoc fiat: nihil enim deficit requiſitum. Dicitque Philoſophus 9. Metaphyſ. vbi prius [ſcilicet 10.] Potens ſecundum rationem omne neceſſe quando deſiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere. Eandem quoque ſententiam & alibi ſæpe docet, ſicut in præcedentibus recitatur. Ex quo videtur perſpicuè colligi quædam regula generalis, quod videlicet vniuerſaliter omnis effectus à quocunque agente rationali vel irrationali & libero producatur hoc modo, quòd poſito ſuo agente cum omnibus ſuis diſpoſitionibus ſufficientibus naturaliter præuijs quibus illum producit, neceſſariò & indefectibiliter ſequitur ipſum produci, & producitur ex neceſſitate naturaliter præcedente; quod & ſatis apparet ex ſignificationibus terminorum. Vnde & poteſt elici talis definitio neceſſitatis naturaliter præcedentis; quod ipſa eſt cauſa actiua, qua poſita cum omnibus ſuis diſpoſitionibus ſufficientibus naturaliter præuijs quibus cauſat ſuum cauſatum, neceſſariò & indefectibiliter ſequitur illud cauſari. Et ex hac claré poteſt cognoſci definitio effectus neceſſarij neceſſitate naturaliter præcedente;

Philoſophus. *Philoſophus.*

A præcedente; ſcilicet, quod eſt cauſatum à cauſa, qua plenè poſita, neceſſariò ſequitur illud cauſari. Sed aliquis forſitan hic inſtabit negando regulam, & definitiones præmiſſas, dicendo illas eſſe veras de cauſis inferioribus & ſecundis tantummodo, non autem de cauſa ſuprema & prima, eò quod omnis cauſa ſecunda, quandocunque, quomodocunque ſit diſpoſita ſeu affecta, reſpectu cuiuſcunque cauſabilis ſeu cauſati, neceſſe eſt tunc eam ſic affici ſeu diſponi. Prima autem cauſa non ſic, vt dicit reſpondens, quia licet Deus nunc velit aliquid eſſe futurum, puta Antichriſtum, non eſt neceſſe pro nunc ipſum ſic velle, ſed poteſt pro nunc non ſic velle. Sed ſecundum iſtam inſtantiam reſponſiuam, nulla eſſet omnino neceſſitas antecedens reſpectu alicuius effectus, nec aliquis effectus neceſſarius reſpectu ſuæ cauſæ neceſſitate naturaliter præcedente: nulla enim cauſa ſecunda quicquam poteſt ſine coefficientia & præefficientia primæ cauſæ, diuinæ videlicet voluntatis, ſicut viceſimum & triceſimum ſecun-
B di monſtrabant: ſi ergo in iſta ſeu illa non ſit neceſſitas antecedens, nec in aliqua alia poteſt eſſe. Adhuc autem & iſtum effectum nunc factum ſeu creatum immediatè à Deo neceſſe eſt nunc eſſe; quare & eius cauſam efficientem ſeu creantem, puta voluntatem diuinam: vel ſi ipſa poſſit pro nunc non eſſe, poteſt & iſte effectus contra præmiſſa. Similiquoque modo poteſt argui de quocunque effectu præterito; quoniam ſecundum decimum quartum primi, voluntas Dei eſt cauſa cuiuſcunque præteriti, quare ipſum eſt præteritum. Et ſi dixerit quod voluntas diuina reſpectu præſentium & præteritorum eſt neceſſitas antecedens, ſed reſpectu futurorum nequaquam, facit voluntatem diuinam mutabilem, contra quintum, & viceſimum tertium primi libri: facit enim voluntatem diuinam reſpectu futurorum liberam ſecundum contradictionem, in tantum quod pro eodem inſtanti, in quo eſt, reſpectu alicuius futuri, poteſt non eſſe; & cum illud futurum fiat præſens, in præteritumue diſcedat, facit eam neceſſariam neceſſitate oppoſita. Adhuc autem cur non poteſt omnipotens Dei voluntas eſſe tam
C neceſſaria & tanta neceſſitas reſpectu effectus futuri, ſicut præſentis & præteriti? Si enim ex ſe ſola ſit neceſſaria, & neceſſitas antecedens reſpectu præſentis & præteriti, poteſt & ſimiliter reſpectu futuri, cum omni eodem modo intrinſecè ſemper ſe habeat reſpectu eiuſdem rei primo futuræ, ſecundo præſentis, & tertio præteritæ. Si autem ponatur neceſſitas antecedens reſpectu præſentis & præteriti non ſufficienter nec totaliter ex ſe ſola, ſed ex adiutorio alicuius alterius, puta rei præſentis vel præteritæ, non videtur ſibi ipſi plene ſufficiens, neque plene omnipotens, contra primam ſuppoſitionem, tertiam partem, quintam, & ſeptimam corollarij primi, primi. Si etiam res præſens aliquo modo iuuaret ad neceſſitatem in voluntate diuina reſpectu illius rei præſentis, videtur quod eſſet aliqua cauſa eius, & aliquo modo ipſam cauſaret; quare & prius naturaliter eſſet rem præſentem eſſe, & neceſſariò pro nunc eſſe, quàm voluntatem diuinam illam neceſſitatem ſuam intrinſecam nunc habere, quod poteſt conuinci per 20. primi, & 30. ſecundi: ſi inſuper ita eſſet illa neceſſitas in voluntate diuina,
D eſſet neceſſitas ſubſequens & neceſſitas rei præſentis neceſſitas antecedens contra hypotheſin. Si etiam aliquod adiutorium extrinſecum poteſt præbere voluntati diuinæ neceſſitatem intrinſecam reſpectu omnium præſentium & præteritorum, cur non ſimiliter reſpectu omnium futurorum, aut alicuius futuri? Amplius autem & ſi voluntas diuina, quæ nunc eſt reſpectu alicuius futuri, poſſet pro nunc non eſſe reſpectu illius, vt dicit reſponſio; hoc tamen non eſt in poteſtate illius futuri, nec alicuius cauſæ inferioris, nec aliquarum cauſarum, ſed tantùm in voluntatis diuinæ libera poteſtate, & ipſa eſt vniuerſaliter efficax & indefectibilis in cauſando, quare & neceſſitas antecedens reſpectu illius futuri. Ecce quomodo iſte modus loquendi de neceſſitate antecedente naturaliter conſonat rationi: conſonat quoque modo loquendi, imo & eſt modus loquendi Philoſophorum & Theologorum ſeniorum, & Patrum noſtrorum, ſicut præmiſſa hic & proximo huius docent: vnde & Auguſtinus 3. de libero arbitrio 3. Voluntas, inquit, illius, ſcilicet Dei, mihi eſt neceſſitas: & quanquam ſub
E nomine diſcipuli hoc dicatur, hoc tamen non reprobat, ſed approbat Auguſtinus, oſtendens quod voluntas & neceſſitas non repugnant: huic & conſonant verba & ſententia Auguſtini, 5. de ciuit. Dei 9. & 10. poſt huius præmiſſa: qui & 6. ſuper Geneſin ad literam 22. oſtendit, quod neceſſitas rerum futurarum eſt in Deo, in voluntate diuina, vbi & ſic ait, hoc neceſſariò futurum eſt quod ille vult. Iſtud etiam conſonat verbis & menti Anſelmi proximo huius tactis. Vnde & 2. Cur Deus homo, 17. Omnis, inquit, neceſſitas & impoſſibilitas eius ſubiacet voluntati; illius autem voluntas nulli ſubditur neceſſitati, aut impoſſibilitati: nihil enim eſt neceſſarium, aut impoſſibile, niſi quia ipſe ita vult. Et infra loquens de Chriſto, ſic ait; Si vis omnium quæ fecit, & quæ paſſus eſt, veram ſcire neceſſitatem, ſcito omnia ex neceſſitate fuiſſe, quia ipſe voluit. Qui & in quadam meditatione ſua de redemptione humana ſic dicit; Omnis neceſſitas & impoſſibilitas eius ſubiacet voluntati, quippe quod vult neceſſe *Auguſtinus.*

eſt

eſt eſſe, & quod non vult, impoſsibile eſt eſſe. Idem adhuc de concordia 2. poſt diſtinctionem de neceſsitate præmiſſa,& oſtenſionem eius diffuſam ſic ait; Opus voluntatis,cui datum eſt, vt quod vult ſit, & quod non vult non ſit, voluntarium ſiue ſpontaneum eſt, quoniam ſpontanea voluntate ſit: & bifariàm eſt neceſſarium, quia voluntate cogitur fieri, & quod fit non poteſt ſimul non fieri. Opus, inquit, voluntatis, id eſt operatio, ſeu operatum extrinſecum à voluntate volente procedens cogitur, id eſt neceſsitatur, ſicut proceſſus eius & verba lucidè manifeſtant. Vnde & 5. Metaphyſ. Ariſt. 16. vbi vna tranſlatio dicit, Quod prius & potentius eſt illud, cuius ſecundum præuoluntatem ſequi neceſſe eſt alterum; alia tranſlatio dicit, quod fortius & ante eſt illud quod cogit alterum ſequi ſuam voluntatem: quam literam Auerroes exponendo, ſic ait; Vniuerſaliter dicitur Antè, illud quod eſt fortius & dignius, & eſt illud quod cogit illud quod eſt poſt, vt voluntas eius conſequatur voluntatem ſuam, quoniam voluntas debilioris ſequitur voluntatem fortioris, ſicut primum huius plenius recitauit. Eundem quoque modum loquendi videtur diuiniſsimus Eſaias diuinitùs habuiſſe, prædicens de Chriſto quod veniret quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit; violentus, inquit, id eſt, non inuitus, ſed vi plenus, vi ſpiritus Domini, qui ſuper ipſum plenariè requieuit, & ipſum agebat in omnibus, & ducebat, quem & ipſe in omnibus neceſſariò ſequebatur, ſicut 30. ſecundi, & primum tertij plenius declarabat. Vnde & Matthæus dicit, quòd Ieſus ductus eſt à ſpiritu in deſertum; & Lucas, quòd agebatur à ſpiritu in deſertum; & Marcus, quòd expulit, aut, ſecundum aliam literam, compulit eum ſpiritus in deſertum, quæ omnia de ſpiritu ſancto conſtat certiſsimè dicta eſſe, ſicut 30. ſecundi breuiter memorabat. Quapropter & Stephanus Epiſcopus Pariſienſis condemnauit quendam errorem dicentem, quòd ad hoc, quod effectus omnes ſint neceſſarij reſpectu primæ cauſæ, non ſufficit, quod ipſa cauſa prima non ſit impedibilis, ſed exigitur quod cauſæ mediæ non ſint impedibiles. Error, inquit Epiſcopus, quia tunc Deus non poſſet facere aliquem effectum neceſſarium ſine cauſis poſterioribus: omnes ergo effectus, etiam liberi, ſunt neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, quia voluntate ſua procedunt, quæ non poteſt aliqualiter impediri. Et ſi quis inſtandum putauerit, dicendo, quod articulus Pariſienſis non dicit vniuerſaliter effectus omnes,ſed particulariter ſeu indefinitè tantùm effectus; fateor me neſcire quomodo in originali articulo ſcribebatur: ſcio tamen quod inter articulos multum correctos vniuerſaliter illam ſcriptam inueni: nec refert: ex illa namque particulari ſeu indefinita cum alijs veris, vniuerſalis illa conſequitur euidenter. Si enim ad hoc, quod aliqui effectus ſint neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, ſufficiat, quod ipſa non ſit impedibilis reſpectu illorum, cùm vniuerſaliter omnes effectus fiant ab ipſa, & ipſa ſit vniuerſaliter non impedibilis reſpectu aliquorum effectuum,aut etiam alicuius, ſicut præhabita demonſtrarunt, omnes effectus ſunt neceſſarij reſpectu illius. Iſtis igitur ſuppoſitis, principalis concluſio faciliter oſtendetur. Nam ſecundum capitulum proximum, Deus poteſt ſic neceſsitare omnem voluntatem creatam, & hoc neceſsitate naturaliter præcedente, quia ſecundum talem neceſsitatem capitulum totum procedit; & hoc non poſſet aliquid aliud faciendo, quàm tantum volendo, quoniam nullo alio modo agit ad extra, ſicut 9 & 10. primi docent; nec aliter volendo quàm priùs naturaliter; & per 20. ſecundi iuncto 30. ſic vult ſemper, ſicut & capitulo proximo pleniùs eſt argutum. Item per idem 20. Deus per voluntatem ſuam eſt cauſa efficiens propriè omnis actus voluntatis creatæ; & per idem 30. prior naturaliter voluntate creata; & per 10. primi voluntas diuina fruſtrari non poteſt: ergo per regulam generalem & definitiones præmiſſas, omnis actus voluntatis creatæ producitur ex neceſsitate naturaliter præcedente; imò & per eadem, omnis voluntas creata agens quodcunque, illud agit ex neceſsitate naturaliter præcedente. Ad idem non improbabiliter arguitur iſto modo: In voluntate creata nunc volente eſt quædam neceſsitas ad volendum, ſaltem neceſsitas ſubſequens, & in voluntate diuina ſimiliter, quę vult & facit voluntatem creatam nunc velle, quoniam ſecundum Philoſophum & Anſelmum vbi prius, Quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe: hæ ergo duæ neceſsitates in his duabus voluntatibus, diuina ſcilicet & humana, aut ſunt coæquæuæ & diſparatæ in cauſalitate, & impertinentes ad inuicem, aut non ſunt ita: ſi ſint tales, ergo iuxta habita 25. ſecundi, ambæ reducuntur ad tertiam, tanquam ad cauſam communem priorem ambabus: ergo voluntas diuina neceſsitatur per aliquam cauſam priorem ad volendum aliquid extra Deum; quod nullus dubitat eſſe falſum, quoniam illa cauſa vel eſt rationalis & libera, vel irrationalis & neceſſaria in agendo. Si detur primum, ergo diuina voluntas non eſt prima cauſarum omnium liberarum, nec Deus primum agentium liberorum; cuius oppoſitum ſuppoſitio prima primi, & capitulum 9. cum 20. & ſequentibus, ac 30. ſecundi huius oſtendunt. Si detur ſecundum, ergo Deus neceſsitate penitus abſoluta vult & facit aliquid extra ipſum; quod deſtruitur per præmiſſa. Omnis quoque

A quoque neceſſitas in qualibet creatura, ſicut & quodlibet aliud, producitur à voluntate diuina, tanquàm à cauſa efficiente priori, vt nonum primi docebat: Omnis ergo volendi neceſſitas in voluntate creata efficitur à voluntate diuina; quare dici non poteſt illas duas neceſſitates prædictas eſſe diſparatas & ad inuicem coæquæuas; nec quiſquam in tantum deſipit aut inſanit, vt dicat neceſſitatem in voluntate humana eſſe cauſam naturaliter præcedentem, & efficientem reſpectu neceſſitatis in voluntate diuina: Hoc enim eius libertati permaximæ nimium derogaret; quod & per præmiſſa conuincitur eſſe falſum; Illa ergo neceſſitas in voluntate diuina eſt prior naturaliter neceſſitate in voluntate humana, & efficiens cauſa eius. Item nulla voluntas creata in actibus ſuis eſt liberior voluntate Chriſti humana, & illam neceſſitauit voluntas eius diuina ad ſingulos actus ſuos, ſicut hic ſupra & capitulo proximo eſt oſtenſum. Quare & quamlibet aliam quodammodo neceſſitat voluntatem. Voluntas quoque diuina antecedenter neceſſitat beatos confirmatos in Cœlo ad beatificum actum ſuum,
B & ad non peccandum, & contrario modo damnatos, ſicut 15. ſecundi 16. & 17. ſuaſerunt: Cur ergo non agentia cætera ſimili ratione?

COROLLARIVM.

Corollarium, quod aliqualis neceſſitas antecedens & libertas ac meritum non repugnant, & quod nulla cauſa inferior, ſed tantum ſuperior, ſcilicet Dei voluntas, eſt neceſſitas antecedens reſpectu ſui effectus: & quod omnia quæ ſunt, fiunt & eueniunt, ſunt, fiunt & eueniunt de aliqua neceſſitate ipſam naturaliter præcedente.

VNde conſequitur euidenter, quod aliqualis neceſſitas antecedens & libertas ac meritum non repugnant, & quod nulla cauſa inferior, ſed tantum ſuperior, ſcilicet Dei voluntas, eſt neceſſitas antecedens, & quod omnia quæ ſunt, fiunt, & eueniunt, ſunt, fiunt, & eueniunt
C de aliqua neceſſitate ipſa naturaliter præcedente. Primam namque partem huius oſtendit clariſſimè concluſio principalis, quæ etiam poteſt oſtendi ſimpliciter ſicut illa; & ſecunda ſequitur ex hac prima. Poteſt quoque iſtud corollarium demonſtrari quantum ad has partes, ſicut proximum fuerit demonſtratum: Secunda verò pars huius ſequitur manifeſte, quoniam nulla cauſa inferior, quantumcunque diſpoſita, quicquam poteſt, ſi voluntas diuina reſiſtat, vel etiam ſi non agat, ſicut 10. & 9. primi, cum 20. ſecundi lucidè manifeſtant: Relinquitur ergo ſola voluntas diuina neceſſitas antecedens; Vnde & cum nono primi ſequitur vltima pars iſtius.

CAP. III.

D

De contingente ad vtrumlibet ſecundum opiniones diuerſas, & quod ipſum eſt.

NVnc vero iuxta regulam generalem de neceſſitate naturaliter præcedente capitulo proximo prælibatam, videtur de contingenti ad vtrumlibet differendum: Porro circa hoc contingens ſunt opiniones ‖ diuerſæ. ‖ diuiſæ.
Aliqui namque dicunt, quod nihil eſt ſic contingens, ſed erit; dicuntq; tale contingens non eſſe in rebus præſentibus, ſed in futuris. Alij vero dicunt contingens eſſe in rebus; & hi multipliciter ſunt diuiſi. Aliqui namque dicunt ipſum eſſe in propoſitionibus aliquibus de futuro, & in alijs rebus nuſquam: alii vero in rebus aliis ponunt ipſum; & horum hi
E quidem in potentiis tantū paſſiuis, illi autem tantùmodo in actiuis; & iſti cauſis efficientibus actu tantum: Illi vero in earum effectibus, dum actualiter tantum fiunt: Alii autem dicunt, quod illud tantum, & ideo eſt contingens ad vtrumlibet, quod & quia Deus vult poſſe eſſe, & non eſſe. Motiuum primæ opinionis eſt iſtud; Nullum ens eſſentialiter ſe habet ad vtramque partem contradictionis, ad eſſe ſcilicet & non eſſe, quia omne ens determinatur ad eſſe; ſed omne contingens ad vtrumlibet, ſiue contingens æqualiter, æqualiter ſe habet ad iſta: Aliter enim non eſſet contingens ad vtrumlibet & æqualiter. Vnde & Philoſophus 1. Prior: capit. de Contingenti, vocans illud contingens infinitum, ſic ait; Infinitum autem eo quod non magis ſic vel illo modo. Hæc etiam videtur ſententia eiuſdem Philoſophi 1. peri hermenias vlt, vbi in his quæ ſunt, & quæ facta ſunt, ponit neceſſitatem, quia determinatam veritatem; *Philoſophus.*

 in his

in his verò quæ erunt, contingentiam ad vtrumlibet, quia indeterminatam veritatem in ſingu- A
laribus, ſcilicet de futuro, quæ noſtræ ſubiacent poteſtati, nec magis nata ſunt fieri iſto modo
|| dicitur; quam illo: Vnde & ante illud cap. vltimum ita || *dicit*; In his ergo quæ ſunt, & quæ facta ſunt, neceſſe affirmationem vel negationem veram vel falſam eſſe. Et infra cap. vltimo ſic ſubiungit. Quare in alijs futuris, quæcunque ſecundum potentiam dicuntur huiuſmodi, manifeſtum eſt, quoniam non omnia ex neceſſitate fiunt, ſed alia quidem vtrumlibet, nihil magis eſt affirmatio vel negatio vera; alio verò magis quidẽ in pluribus alterũ; ſed contingit fieri alterũ, alterũ verò minime: Igitur eſſe, quod eſt, quãdo eſt, & non eſſe, quod non eſt, quãdo nõ eſt, neceſſe eſt. Et infra, dico autem, neceſſe eſt quidem futurum eſſe bellum nauale cras, vel non eſſe futurum: ſed non futurum eſſe cras nauale bellum neceſſe eſt, vel non futurum eſſe; futurum autem eſſe, vel non eſſe, neceſſe eſt. Quare, quoniam ſimiliter orationes veræ ſunt, quemadmodum & res, manifeſtum eſt, quoniam quæcunque ſic ſe habent, vt vtrumlibet ſint, & contraria ipſorum contingere queant, neceſſe eſt ſimiliter ſe habere ad contradictionem. B
Boetius. Vbi & Boetius ita dicit, Contingentia ſunt, quæcunq; & ad eſſe & ad non eſſe æqualiter ſeſe habent: & infra; Hæc quæ vtrumlibet vocamus, talia ſunt, quæ cum nondum ſint facta, & fieri poſſunt & non fieri. Iſtud autem motiuum mouere non debet. Si enim contingens huiuſmodi, quia eſt contingens æqualiter, ideo non eſt exiſtens; eadem ratione non erit non exiſtens, nec magis futurum quam præſens, nec etiam magis futurum quam non futurum: aliter enim non æqualiter ſe haberet ad vtramlibet partium, ſed eſſet tantum ſub vna: quare oporteret ipſum nec eſſe, nec non eſſe; nec eſſe futurũ, nec non eſſe futurum: & ita de contradictorijs ſingulis; ſed inter omnia contradictoria æqualiter mediaret, quod contradictoria implicat euidenter: Hoc ergo motiuum à veritate longius eſt remotum. Et ipſamet opinio non eſt vera: contingens enim neceſſarium; & contingens in pluribus, & contingens in paucioribus opponuntur contingenti æqualiter; & ſi vnum oppoſitorum eſt poſſibile aut naturale, & reliquum, vt 1° ſecundi fuit oſtenſum. Sed illa ſunt poſsibilia & naturalia actualiter quæ exiſtunt; C
quare & contingens æqualiter eſt poſſibile eſſe actu, imo & naturaliter eſt in actu. Secunda vero poſitio concedit eſſe tale contingens, propter autoritates plurimas hoc teſtantes, & non in rebus contra propoſitiones diſtinctis, propter motiuum præmiſſum, ideoque tantum in propoſitionibus aliquibus, vt eſt dictum. Iſtud autem ſuum motiuum fuerat iam amotum, ipſa quoque poſitio eſt errori admota; Si enim contingentia ſit in propoſitionibus talibus; vel hoc eſt propter ipſaſmet propoſitiones, quatenus eſſentialiter exiſtunt res tales, & tunc eſt in rebus exiſtentibus iam in actu, & etiam eadem ratione, qua contingentia ponitur in his rebus, poſſet poni in alijs rebus præſentibus, quod hi negant: vel contingentia ponitur in propoſitionibus talibus propter res ſignificatas per eas, & tunc potius eſt ponenda in rebus illis, quam in propoſitionibus, dicente Philoſopho 1. Poſt 2. Semper propter quod vnumquodque, illud magis eſt: & in Prædicamentis cap. de ſubſtantia; In eo quod res eſt, vel non eſt, in hoc oratio D
vera vel falſa dicitur: & 1. peri hermenias vlt. Similiter orationes veræ ſunt, quemadmodum & res & ratio docet idem. Nam contingentia non ponitur in propoſitionibus talibus, niſi
|| ſignificatas. tanquam in ſigno, non eſſentialiter propter ipſas, ſed propter res || *ſignatas*; ergo in ipſis rebus || *ſignatis* primò & eſſentialiter eſt ponenda; & cum illæ res ſint tantum futuræ, iſta opinio
|| ſignificatis ponit realiter vt præcedens. Tertia opinio præmiſſarum eſt ipſius Auerrois, ſuper 2. phyſ. Ariſt. comment. 48. & eſt ratio ſua talis; Contingentia || *æqualiter* eſt in aliquibus potentijs, & non in
|| æqualis actiuis; ergo tantummodo in paſſiuis. Et quod non ſit in actiuis potentijs ſic oſtendit; quoniam natura contingentis æqualiter eſt natura materiæ & non formæ, & quoniam aliter natura ageret otioſe: potentia enim ad eſſe, & ad non eſſe eſſent æquales in eodem per ſe: ſed ratio ſua fortiſſima, quæ poteſt elici ex dictis ſuis ibi & ſuper 8. Phyſ: comment. 8. eſt iſta, quoniam ſi contingentia æqualis ponatur in aliqua potentia actiua, illa æqualiter ſe habet ad agendum & non agendum, & ad agendum vnum oppoſitorum & reliquum; ergo neutrum faciet vel vtrumq;: cur enim potius faceret hoc quam illud? Et hæc eadem videtur ſententia Philo- E
ſophi, infra eodem 8 17. Sed hæc eorum ratio irrationalis eſt omnino; omnem enim deſtruit libertatem, ſeu potius à libertate deſtruitur, ſicut 34. pars corollarij 1[i], primi clariſſimè demonſtrauit, oſtendens quod poſito agente rationali & libero cũ omnibus diſpoſitionibus naturaliter [illegible], quibus producit ſuã liberã actionẽ, non neceſſario ſequitur quod producat, nec neceſſario ſequitur, quod ſi aliquã actionẽ producat, iſtã producet, ſed ſtat oppoſitum vtriuſque: ſic igitur perit ſimul tam opinio quam ratio opinantis. Quarta autem opinio ſtare non poteſt. Nam in lapide quieſcente eſt contingentia æqualis, vt moueatur ad Orientem vel Occidentem, ad Boream, vel ad Auſtrum. His autem duabus, ſcilicet tertia & quarta deſtructis, quinta & ſexta ſimiliter deſtruantur. Opinio inſuper ſeptima mirabiliter

A mirabiliter opinatur: vt enim à facilioribus inchoem; Omne exiſtens, determinate & neceſſario nunc exiſtit; & omne non ens, determinate & neceſſario nunc non exiſtit: neutrum ergo iſtorum indifferenter æqualiter ad vtrumlibet ſe habet ad eſſe, vel ad non eſſe; quod tamen ſecundum præmiſſa videtur de ratione huius contingentis, quod & nomen ſuum videtur oſtendere: nam ideo, vt videtur, contingens æqualiter & ad vtrumlibet appellatur; alias etiam tam contingens in pluribus quam in paucioribus, contingens æqualiter & ad vtrumlibet rationabiliter dici poſſet, contra Philoſophum & omnes Philoſophice ſapientes. Et ſi opinans ſe corrigat, æqualiter ſeu ad vtrumlibet apponendo, dicendo videlicet illud & ideo eſſe contingens æqualiter ſeu ad vtrumlibet, quod & quia Deus vult poſſe ſic eſſe & non eſſe, videtur definire idem per ſeipſum: tale inſuper contingens non videtur poſſe poni aliqua res exiſtens propter præmiſſa, nec res præterita, quare tantum futura; Hæc ergo opinio redit in primam
B ſuperius reprobatam. Item ſi propterea aliquid ſit contingens, quia Deus vult illud poſſe eſſe & non eſſe; ſimili ratione propterea aliquid eſt neceſſarium, quia Deus vult illud ſic eſſe, & non poſſe non eſſe: Contrariorum namque debent eſſe contrariæ rationes; quod eſt contra prius oſtenſa, viceſimo primo primi. Non enim quia Deus vult ſe eſſe, ideo neceſſe eſt ipſum eſſe, ſed potius è contrario; & ita de aliis neceſſariis abſolutè. Adhuc autem ſecundum præmiſſa viceſimo, & viceſimo primo primi videtur, quod Deum eſſe omnipotentem, & poſſe facere aliquid eſſe & non eſſe, eſt neceſſarium abſolutè, & prius naturaliter quoquomodo voluntate diuina: non ergo, quia Deus vult aliquid poſſe eſſe & non eſſe, ideo cauſaliter ita poteſt, ſed potius è contrario, iuxta præmiſſa eodem viceſimo primo primi. Amplius autem illa Dei volutio ſeu voluntas, quæ ponitur cauſa contingentiæ talis in rebus, vel eſt ſimpliciter & abſolute neceſſaria, vel contingens: non neceſſaria abſolute, quoniam cum per decimum primi ipſa ſit cauſa ſimpliciter efficax, & infruſtrabilis omni modo, omnes eius effe-
C ctus prouenirent neceſſario abſolute. Quis enim neſcit ex antecedente neceſſario abſolute in conſequentia neceſſaria abſolute nihil conſequi, niſi neceſſarium abſolute, ſicut & ex vero nihil conſequitur niſi verum? Sicque omnis effectus poſitus contingens ad vtrumlibet præſens vel futurum, eſset & foret neceſsario & neceſsarius abſolute. Si autem voluntas illa ſit contingens, quæ cauſa illius contingentiæ? Si alia talis voluntas, illa vel eſt neceſsaria vel contingens: non neceſsaria, propter præmiſsa: Si contingens, reuertitur quæſtio, quæ contingentiæ ſuæ cauſa? Sicque vel procedet in voluntatibus talibus ſine fine, vel ſtabit in aliqua voluntate ſeu volutione diuina, quæ ſit contingens ad vtrumlibet, non ea ſolummodo ratione, quia Deus vult illam eſſe taliter contingentem, ſed aliqua alia propria ratione; ſicut nec ſola voluntas diuina eſt quare homo eſt animal rationale ſeu homo, ſed ſunt cauſæ aliæ, materialis ſcilicet & formalis neceſsario concurrentes.

D

CAP. IIII.

Quid ſit contingens ad vtrumlibet.

HAbito igitur per præmiſsa, quod contingens ad vtrumlibet eſt, & quid & quale non eſt, reſtat conſequenter inquirere quid eſt & quale. Porro ſecundum Philoſophum 9, Met. 10. Sicut agente irrationali poſito cum omnibus diſpoſitionibus ſufficientibus & naturaliter præuiis ad agendum, ſequitur de neceſsitate quod agat: Sic ſecundum eundem ibidem, poſito agente rationali cum omnibus diſpoſitionibus ſufficientibus & naturaliter præuiis ſuæ liberæ actioni, non ſequitur de neceſſitate quod agat, nec ſequitur quod non agat, ſed ſtat
E oppoſitum vtriuſque, ſicut primum primi plenius manifeſtat: cuius & vnam breuem demonſtrationem commemorare non piget. Suppoſito quod A. ſit aliquod agens rationale & liberum, accipio primum liberum actum eius qui ſit B. & ſit C. collectio omnium diſpoſitionum ſufficientium & naturaliter præuiarum: Aut ergo poſito C. neceſſario ſequitur B. produci, vel non: ſi ſic, & non eſt in libera poteſtate A. C poni, nec aliquam eius partem, cum totum C. pręcedat naturaliter B. & B. ſit || *primus liber actus* ipſius A. ergo nec B. eſt in ipſius A. libera poteſtate, cuius oppoſitũ dicebatur: ſi autẽ poſito C. non neceſſario ſequitur B. produci, habetur intẽtũ. Nunc enim A. cũ C. producit B. & hoc non ſequitur neceſſario; ergo oppoſitũ poteſt ſtare; quare & poſſibile quod A. ſtet cũ C. nõ producẽdo B. & etiã producẽdo. Quãobrẽ, ſicut iuxta prędicta, in iſto cap. cũ regula generali de neceſſitate naturaliter præced. 2. hui9

|| primum liberum

miſſa, effectus proprius agentis irrationalis dicitur fieri ex neceſſitate naturaliter præcedente, A
naturaliter prædeterminata ad alteram partem tantum : ſic actus proprius agentis rationalis
|| proprie &liberi || *rectè* dicitur fieri ſeu produci ex libertate naturaliter præcedente, naturaliter inpræ-
|| partem determinata ad alteram || *partium*, ſed ad || *vtrumlibet* æqualiter ſe habente : & ſicut ille dicitur
|| vtramlibet contingens neceſſarium reſpectu ſuæ cauſæ totalis, ſic iſte dicitur contingens liberum ad v-
Stephanus. trumlibet & æqualiter reſpectu ſuæ cauſæ totalis. Quod & patet per Stephanum Pariſienſem
Epiſcopum damnantem quendam articulum erroneum ſic dicentem ; Voluntate exiſtente in
tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri, & mouente ſic diſpoſito quod natum eſt ſic mouere,
impoſſibile eſt voluntatem non velle ; & iterum alium ſic ponentem, Scientia contrariorum
ſolum eſt cauſa quare anima rationalis poteſt in oppoſita, & quod potentia ſimpliciter vna
non poteſt in oppoſita niſi per accidens, & ratione alterius. Et ad hoc idem faciunt alij articu-
li ab eodem damnati, tertio ſecundi plenius recitati. Quare videtur mihi, quod contingens B
Definitio contingentis ad vtrumlibet. æqualiter per ſe & primo acceptum poteſt ſic congruè definiri, quod eſt actus agentis liberi
per ſe & primus, quo poſito cum omnibus diſpoſitionibus naturaliter præuijs cum quibus
illum producit, non neceſſario ſequitur ipſum produci, ſed vtralibet partium poteſt ſtare æ-
Contingens. qualiter. Porro contingens æqualiter accipitur multis modis ; ſed iuxta præhabita, 26. ſecun-
di, per ſe & primo accipitur vno modo tantum, & ad illum primum omnes alij velut attribu-
tales & acceſſorij reducuntur, & ille eſt modus eius prædictus ; Nam contingens æqualiter
cum ſit, per ſe & primo eſt cauſa vel effectus, ſed non cauſa : Omne enim tale contingens
contingit eſſe ab aliquo alio : nam ſi eſſet per ſe & à ſe ſolo, non diceretur contingere illo mo-
do. Quis enim dixerit, quod Deus eſt ſic contingens, & ſic contingere Deum eſſe ? Cauſa
autem per ſe & primo non eſt ſic contingens. Nam cauſa quæ eſt ab alio, non eſt ab alio in
quantum cauſa, ſed in quantum cauſatum. Etiam, ſi cauſa per ſe & primo eſſet ſic contingens
ab alio, tunc per oſtenſa ſecundo primi, omnis cauſa ſic eſſet, & per conſequens prima cauſa: C
Contingens ergo æqualiter per ſe & primo eſt cauſatum, effectus ſeu actus, vt dicit definitio
iam præmiſſa, & agentis liberi, quia non agentis irrationalis, ſicut præcedentia docuerunt ;
& eſt effectus ſeu actus eius per ſe, ſcilicet ſecundum quod eſt agens liberum : multos enim
effectus non liberè, ſed neceſſariò efficit, quorum quilibet eſt contingens neceſſarium reſpe-
ctu ſuæ cauſę totalis, ſicut præhabita manifeſtant ; Et eſt effectus ſeu actus eius primus, ſcili-
cet actio immanens, vt velle vel nolle, non effectus eius extrinſecus & ſecundus, ſcilicet ope-
ratio tranſiens, ſiue exterior. Nam talis effectus ſecundus, poſito primo eius actu, à quo pro-
cedit ille ſecundus, puta velle & nolle, de neceſſitate naturaliter præcedente producetur, ſicut
ſecundum huius docebat : Quare ipſe eſt contingens neceſſarium reſpectu ſuæ cauſæ totalis,
non autem ſimpliciter contingens æqualiter. Iſte tamen effectus ſecundus quodammodo de-
nominatiuè & tropicè poteſt dici contingens æqualiter, quia eſt actio deriuata ab agente, ſeu
actione per ſe & primo agente, ſeu contingente æqualiter : & ſic loquitur Philoſophus 1. Pri- D
or : frequenter dicendo, Contingit ad vtrumlibet hominem currere vel ſedere. Quod autem
poſito agente libero cum omnibus diſpoſitionibus cum quibus producit liberum actum ſuum,
non neceſſario ſequitur ipſum produci, patet ex præmiſſis hoc eodem capitulo ; Vnde & con-
ſequitur manifeſte, quod vtralibet partium æqualiter poteſt ſtare, & hunc arbitror intellectum
dicentium contingens ad vtrumlibet æqualiter ſe habere ad eſſe, & ad non eſſe, ſcilicet in con-
Philoſophus. ſecutione reſpectu ſuæ cauſæ totalis ; & ſimiliter Philoſophi. 1. Prior : dicentis, Infinitum
autem eo quod nihil magis ſic vel illo modo ſicut capitulum proximum allegauit. Poſita enim
cauſa tali actiua totali, nihil magis neceſſario ſequitur ſic vel illo modo, ſcilicet effectum pro-
duci quam non produci, Iuxta tranſumptionem inſuper ſupradictam, Contingens æqualiter
reperitur in potentijs actu agentibus, non quia illæ ſunt contingentes æqualiter, ſed quia con-
tingit æqualiter illas agere & non agere, cum fuerint diſpoſitæ modo dicto. Reperitur quoque
in potentijs non actu agentibus ſed actiuis, propter ſimilem cauſam huic ; reperitur ſimiliter E
in potentijs actu patientibus, & paſſiuis de ſe æque diſpoſitis ad contrarias paſſiones, quia
contingit æqualiter lapidem moueri ad hanc partem vel ad illam ; reperitur in rebus præſen-
|| conſtat tibus, ſicut ex præhabitis ſatis || *patet*, & ſimiliter in futuris, eo quod à cauſis huiuſmodi pro-
ducentur ; in rebus etiam poſſibilibus non futuris, eo quod poſſunt à cauſis huiuſmodi pro-
uenire. Nec ſolum reperitur in rebus, ſed in priuationibus ipſis rerum ; in priuationibus ſci-
licet huiuſmodi effectuum liberorum, eo quod illæ & ſui habitus æqualiter poſſunt continge-
re, vt eſt dictum. Reperitur quoque in propoſitionibus de præſenti & de futuro, tanquam in
ſignis. Omnes autem hi modi tranſumptionum prædicti cum ſuis cauſis, & ordine ipſorum
ad inuicem poſſunt planè patere per Philoſophica, Grammaticalia, & Rhetorica, 26. ſecundi
plenius allegata.

CO-

A

COROLLARIVM.

Corollarium, quid ſit libertas contradictionis, & quis ſit actus liber libertate contradictionis.

VNde cognoſcitur manifeſtè quid ſit libertas contradictionis,& quid ſit actus liber libertate contradictionis. Eſt n. libertas contradictionis libera poteſtas actiua, qua poſita cum omnibus diſpoſitionibus neceſſarijs ad agendum, libere poteſt agere & non agere, nec ſequitur de neceſſitate quod agat, ſed & hæc & altera pars contradictionis æqualiter poteſt ſtare. Iſtud per præhabita ſatis patet. Dicitque Philoſophus 9. Met. 18. hæc verba ; Potentiæ vero aliæ, ex quibus definitum eſt, omnes contradictionis ſunt. Nam poſſibile ſic mouere poteſt, & non ſic, quicunque ſecundum rationem : Irrationales vero per adeſſe & non contradictionis erunt eodem. Vult ergo Philoſophus dicere, quod quæcunque potentiæ ſecundum rationem agentes,ſunt contradictionis per ſe & primo ; ita ſcilicet quod cum fuerint in diſpoſitione, in qua poſſunt libere agere, poſſunt & libere non agere, ſicut & ſupra decimo docebat, vt erat ſuperius allegatum ; & quod irrationales potentiæ ſint contradictionis tantum per accidens & non primo, ſcilicet per adeſſe & non adeſſe actiuas paſſiuis ; quoniam cum aſſunt & poſſunt, neceſſe eſt has agere, illas pati, vt ipſemet teſtatur ſupra decimo, ſicut ſuperius erat tactum. Vnde & tranſlatio, quam Commentator exponit,ſic habet; Aliæ vero potentiæ, ex quibus aguntur, omnes ſunt contradictoriorum. Illud enim quod habet potentiam mouere hoc, habet potentiam non mouere hoc, etiam omnia quæ habent verbum ; illa autem quæ non habent verbum, non erunt contradictoriorum, cum ſint præſentes primo. Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus iuſtè damnauit quendam articulum erroneum,aſſerentem quod poſt concluſionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & quoſdam alios ſimiles tertio ſecundi expreſſius recitatos. Actus vero liber libertate contradictionis, eſt actus proprius libertatis contradictionis, liberæ ſcilicet potentię actiuæ, qua poſita cum omnibus diſpoſitionibus naturaliter præuiis actui,libere poteſt produci vel non produci,id eſt,non neceſſario ſequitur actum produci. Sed & hæc, & altera pars contradictionis æqualiter poteſt ſtare, quod intellectis præmiſſis, reputo manifeſtum.

Definitio libertatis.

B

Stephanus.

C

CAP. V.

Quaſi Corollarie ex præmiſsis 13. partes infert.

D

Prima eſt, quod propoſitiones de contingenti æqualiter conuertuntur per oppoſitas qualitates. 1

Secunda, quod aliqua conſequentia bona non eſt neceſſaria ſimpliciter,neque vt nunc, ſed contingens æqualiter. 2

Tertia, quod aliqua cauſa indeterminata, ſcilicet non prædeterminata ad agendum agit. 3

E

Quarta, quod omnis & ſolus actus liber libertate contradictionis eſt contingens æqualiter. 4

Quinta, quod omne & ſolum contingens æqualiter eſt actus liber libertate contradictionis. 5

Sexta, quod contingentia ad vtrumlibet & neceſſitas non repugnant. 6

A

7 *Septima, quod contingentia dicitur propriè reſpectu præſentis.*

8 *Octaua, quod libertas dicitur propriè reſpectu præſentis.*

9 *Nona, quod nullus actus creaturæ eſt ſimpliciter contingens æqualiter, ſed tantum in determinato genere, puta reſpectu cauſarum inferiorum.*

10 *Decima, quod nullus actus creaturæ eſt liber ſimpliciter libertate contradictionis, ſed ſecundum quid tantum, ſcilicet reſpectu cauſarum omnium ſecundarum.* B

11 *Vndecima, quod ſolus actus voluntatis Diuinæ ad extra eſt ſimpliciter contingens æqualiter.*

12 *Duodecima, quod ſolus actus voluntatis diuinæ ad extra eſt liber ſimpliciter libertate contradictionis.*

13 *Decimatertia, quod prima & ſumma libertas contradictionis ſimilis quoque contingentia ad vtrumlibet eſt in voluntate diuina; & quod hæ ſunt cauſæ ſimilis libertatis & contingentiæ in alijs vniuerſis.* C

Probatio prima.

PRimum ſequitur ex præmiſſis capitulo proximo manifeſtè. Nam ſecundum ibi oſtenſa,
Quicquid contingit æqualiter fieri, vel eſſe ex cauſa quacunque, ſtante illa cauſa totali cum
omnibus ſuis diſpoſitionibus naturaliter præuijs, poteſt & contingere æqualiter non fieri, &
non eſſe, & è contra ſimiliter, & hunc reor intellectum Philoſophi 1. Prior: vbi propoſitio-
num de contingenti " *huiuſmodi* conuerſionem hanc docet. Secundum ſimiliter ſequitur: (1 huius)
2 Nam ſecundum ſuperius allegata, in prædicamentis & 1. peri hermenias, In eo quod res eſt,
vel non eſt, in hoc oratio vera vel falſa dicitur; & ſimiliter orationes veræ ſunt quemadmo-
dum & res, & realiter nunc de facto ex iſta cauſa libera cum iſtis diſpoſitionibus, quas nunc
habet, naturaliter antecedentibus iſtum actum liberum, realiter producitur & conſequitur iſte
actus, non autem neceſſario neceſſitate antecedente, nec ſimpliciter, nec vt nunc, vt patet per
definitionem contingentis æqualiter capitulo proximo poſitam, cum regula generali de neceſ- D
ſitate naturaliter præcedente ſecundo huius oſtenſa; ſed tantum contingenter æqualiter: qua-
re & in oratione ſimiliter conſequetur. Iſta ergo conſequentia, Iſta cauſa ſic ponitur; ergo iſte
effectus producitur, eſt nunc bona non tamen neceſſaria vllo modo neceſſitate naturaliter præ-
cedente, ſed tantum contingens æqualiter. Hanc etiam conſequentiam contingentem æqua-
liter ſatis oſtendunt quotidiana dicta & facta. Nam apud omnes homines, gentes, & lin-
guas communiter dicitur, Si tu feceris hoc vel illud, & ego faciam hoc vel illud; & ſi iſte Rex
vel populus fecerit iſtud illi, & iſte reficiet iſtud iſti: ſic dicunt & ſic faciunt conſequenter.
Multas quoque tales conſequentias in ſacris literis reperimus; vnde Gen. 13 dixit Abraham
ad Lot, Si ad ſiniſtram ieris, ego dextram tenebo, ſi tu dextram elegeris, ego ad ſiniſtram per-
gam. Et Matt. 13. Væ tibi Corazin, væ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent
virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent: aliæ quoque
tales conditionales non paucæ ponuntur creberrimè in ſcriptura, quarum tamen nulla eſt E
neceſſaria quouiſmodo, ſed tantum contingens æqualiter, ſicut res ipſa. Item ab vniuerſali
ad ſuam ſingularem eſt conſequentia bona vt nunc, quia vt nunc conſequens intelligitur
& importatur in antecedente. Poſito ergo, quòd quilibet homo cras contingenter voli-
turus ſedere ſit A, & quòd iſte homo ſit cras contingenter voliturus ſedere, tunc conſequen-
tia iſta eſt nunc bona; Omnis homo cras contingenter voliturus ſedere eſt A; ergo iſte eſt
A, & tamen non eſt neceſſaria quouiſmodo, ſed tantùm contingens æqualiter, vt eſt dictum:
3 Contingit enim æqualiter ipſum pro nunc contineri ſub ſubiecto vniuerſalis illius. Tertium
etiam ſequitur manifeſtè: Omnis enim determinatio cauſæ actiuæ ad agendum præcedit
naturaliter actionem ad quam determinat: ſed per præmiſſa capitulo proximo poſsibile eſt
quòd

A quòd aliqua cauſa liberè actiua æqualiter omninò ſe habeat quantum ad omnes diſpoſitiones naturaliter præuias actui libero, & æqualiter contingenti tempore quietis & tempore actionis: & tempore quietis eſt indeterminata, ergo & tempore actionis. Neque effectus poſterior determinat ſuum efficiens ad agendum propter cauſam prædictam. Idem patet per Stephanum Epiſcopum Pariſienſem condemnantem quendam articulum erroneum ſic ponentem, quòd nullum agens eſt ad vtrumlibet, imo determinatur. Item niſi ſic eſſet, nulla cauſa ageret, niſi eſſet prius determinata tali determinatione, qua poſita, neceſſariò ſequeretur effectus, & ſic nullus eſſet actus liber, ſicut capitulum proximum demonſtrauit. Quare & alius quidam articulus fuit condemnatus Pariſijs ab eodem Stephano, qui ſic dixit, Quod de ſui natura non eſt determinatum ad eſſe vel non eſſe, non determinatur niſi per aliquid quod eſt neceſſarium reſpectu ſui. Quartum verò ex definitionibus actus liberi libertate contradictionis & contingentis æqualiter concluditur euidenter. Et quintum ſimiliter ſequitur ex eiſdem. *Stephanus.* 4 5

B Sextum ſtatim infertur, quoniam per præoſtenſa iſto capitulo, & proximo, & tertio, contingens ad vtrumlibet eſt aliqua res exiſtens; & per Philoſophum 1. peri hermenias vlt. Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt. Verùm vt iſtud elucidatiùs declaretur, parum altius ordiendum. Sciendum igitur || *ſecundum* proximo huius præmiſſa, quod contingens dupliciter poteſt ſumi: vno modo, per ſe propriè & in primo gradu contingentiæ, cuiuſmodi eſt actus primus & immanens agentis rationalis & liberi contradictoriè, puta velle: & talis contingentia & ſequens neceſsitas non repugnant, ſicut iam erat oſtenſum. Alio autem modo poteſt ſumi contingens per accidens quodammodo, ſiue per aliud ſecundariò denominatiuè, & in ſecundo gradu, qualis eſt actus tranſiens & extrinſecus prædicti agentis deſcendens à primo, puta mouere manum, baculum, & percutere: vbi & ſecundum propinquitatem & remotionem poſſent aſsignari vlterius plures modi; qui ideo dicitur contingens æqualiter, quia à contingente huiuſmodi deriuatur. Talis autem effectus eſt neceſſarius reſpectu ſuæ cauſæ totalis, ſicut proximum huius docet, & contingens ſimiliter modo dicto: vnde & euidenter apparet, quòd contingentia ſic accepta, & antecedens neceſsitas non repugnant. Ex quo & vlterius clarè colligitur, quod vnus talis effectus exterior in ſecundo gradu contingens poteſt dici reſpectu vnius & eiuſdem cauſæ ſuæ, puta velle, neceſſarius neceſsitate præcedente, & etiam denominatiuè, ſeu tranſumptiuè quodammodo neceſsitate ſequente, quia videlicet cauſa ſua, ſcilicet illud velle, eſt neceſſaria illo modo. Quapropter & ille idem effectus reſpectu vnius & eiuſdem cauſæ ſuæ poteſt dici ſimiliter neceſſarius & contingens, imo neceſſarius neceſsitate naturaliter præcedente, & contingens ſimiliter modo dicto: quæ omnia ex præmiſsis 26. ſecundi poſſunt lucidius apparere. 6 || per

C

Septimum conſequitur iſto modo; Contingens æqualiter, ſicut tertium huius oſtendit, eſt aliqua res exiſtens, & ſicut capitulum proximum oſtendebat, Contingens æqualiter, per ſe primò proprieque acceptum eſt actus cauſæ actualiter præſentialiterque agentis. Dicit etiam Iohannes Scotus ſuper 1. ſentent diſt. 39. Non 7

D modò eſt contingens cauſa, quia præexiſtebat ante iſtud inſtans in quo cauſat, & tunc vt præexiſtens potuit cauſare vel non cauſare; quia ſicut hoc ens, quando eſt, eſt neceſſarium vel contingens, ita cauſa quando cauſat, tunc cauſat neceſſariò vel contingenter: ex quo igitur in iſto inſtanti voluntas cauſat hoc velle, & non neceſſariò, ideo contingenter. Qui & ſuper diſt. 2. eiuſdem ſic dicit, Voco contingenter cauſatum, cuius oppoſitum poſſet fieri quando illud fit: quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem quod nullum agens eſt ad vtrumlibet, imo determinatur. Octauum demonſtratur ex ſeptimo iuncto quarto: poteſt etiam demonſtrari ex definitionibus libertatis contradictionis & liberi actus ſui, quas corollarium proximi oſtendebat. Item neceſsitas & libertas quodammodo opponuntur; ergo ſic habent fieri circa idem ſubiectum & tempus: ſed neceſsitas dicitur propriè reſpectu præſentis, vt patet per definitionem illam ſeu regulam de neceſsitate naturaliter præcedente ſecundo huius præmiſſam. Item ſecundum allegata ſecundo huius, Omne quod eſt, 8

E quando eſt, neceſſe eſt eſſe; & omne quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt non eſſe, licèt prius non fuerit neceſſe nunc ſic eſſe, vel non eſſe, nec nunc ſit neceſſe poſt ſic fore vel non fore; ergo neceſsitas maximè dicitur reſpectu præſentis. Item nihil propriè dicitur neceſſe eſſe, quia prius non potuit, vel nunc non poteſt, vel in futurum non poterit non eſſe; ſed propter aliquid poſitiuum, ſcilicet propter vehementiam eſſendi, ſicut ſeptima pars 13. primi docet. Item ignis in primo inſtanti ſui eſſe, ſi totus ſubito crearetur, de neceſsitate luceret; ſi illuminatio ſit ſubita, ſicut ponitur à quibuſdam, & non propter aliquid eius quod præceſſerit tempore, vel etiam ſequeretur, ſed propter hoc tantum, quia eſſet actiuum irrationale, quod de neceſsitate naturæ agit cùm poteſt. Item Deus de neceſsitate eſt, gignit filium, atque intelligit, non tamen propter quemcunque reſpectum ad tempus præteritum vel futurum, ſed

propriè in ſuo ſemper præſenti æterno, ſicut & fecerat ante tempus: neceſsitas ergo propriè A
dicitur reſpectu præſentis, quare & libertas. Item actiuum liberum in aliquo inſtanti creatum
cum omnibus requiſitis neceſſariò ad volendum poteſt liberè pro tunc velle: nihil enim ſibi
deficit cur non poſsit, & quia Chriſtus ſecundum animam ita fecit, quia in merito non profe-
cit, ſicut tertio ſecundi præmiſſa ſuadent, & quia actiuum irrationale ſic poteſt, ſicut ſuperiùs
|| hanc eſt argutum; & propter hanc rationem tenet Iohannes Scotus || *eandem* concluſionem ſuper
1.ſentent.diſt.39.vbi prius; qui diſtinguendo multipliciter libertatem ſic ait; Eſt & alia liber-
tas non ita manifeſta abſque omni ſucceſsione: ponendo enim voluntatem creatam tantùm
habere eſſe in vno inſtanti, & quod ipſa in illo inſtanti habeat volitionem, non neceſſariò
tunc habet eam. Probatio: Si enim in illo inſtanti: haberet eam neceſſariò, cùm non ſit cauſa
niſi in illo inſtanti quando cauſat eam ſimpliciter, voluntas quando cauſaret, neceſſariò cau-
ſaret. Item voluntas antiqua, quæ diu vacauit, poteſt in aliquo inſtanti primo liberè produ-
cere liberum actum ſuum, ſicut videtur quòd beata virgo primò conſenſit in illo inſtanti quo B
verbum caro factum eſt, & habitauit in ea: quare ſi in eodem inſtanti fuiſſet creata cum om-
nibus diſpoſitionibus naturaliter præuijs coefficientibus illum actum, in eodem inſtanti ip-
ſum ſimiliter liberè produxiſſet. Item aliter voluntas diceretur nunc liberè velle, quia prius
tempore potuit liberè pro nunc velle vel non velle. Sed iſtud non eſt verum: ipſam namque
prius potuiſſe nunc velle, vel eſt aliquid vel nihil: ſi nihil, nihilum inde venit, nullius eſt cau-
ſa, nullius libertatis, nec alicuius penitus veritatis. Si ſit aliquid, ergo totalis cauſa quare
actus dicitur, & eſt liber præſentialiter eſt exiſtens. Item ſi tempus præteritum neceſſariò re-
quiratur, vel hoc eſt propter ipſummet tempus tantummodo, vel propter aliquid quod deficit
vel reſiſtit afferendum in tempore, & etiam auferendum. Non primo modo, quia tempus
præteritum nihil eſt omninò, & etiam quia omne tempus per ſe non plus facit ad velle quàm
ad nolle, nec ad libertatem in agentibus liberè, quàm ad neceſsitatem in actionibus aliorum:
nec ſecundo modo; habeantur etenim in inſtanti omnia & ſola neceſſariò requiſita. Item ſi C
tempus præteritum neceſſariò præſupponatur ad liberam actionem, ipſum eſt aliqua cauſa il-
lius, vt quarto primi eſt oſtenſum; quod falſum eſt, ſicut inductio plenè docet: item tempus
præteritum nihil eſt penitus; ergo penitus nihil cauſat. Item & ſi tempus non eſſet, nec vn-
quam fuiſſet, poſſet Deus & Angelus liberè velle & nolle. Item aliter Deus non liberè creauit
cœlum & terram: non enim prius fuit tempus in quo potuit creare vel non creare, nec æter-
naliter liberè voluit ſic creare propter defectum temporis præcedentis, temporis inquam veri
& poſsibilis ſeu imaginabilis. Tempus etenim nullo modo potuit temporaliter præceſsiſſe
illam volitionem Dei æternam, quoniam & ſi tempus fuiſſet coæternum cum Deo, adhuc
nullo modo illam temporaliter præceſsiſſet. Item ſi non, hoc maximè videretur, quia neceſ-
ſitas, quę ex preſentia rei deſcendit, repugnaret ſimpliciter libertati, cuius oppoſitū corollariū
9 primi huius oſtendit. Nonum, quantū ad primā ſui partē conſequitur euidenter: ſi enim ali-
quis actus creaturæ eſſet ſimpliciter contingens æqualiter, hoc maximè videretur de actu libe- D
ro rationalis & liberæ creaturæ, ſicut docent præhabita capitulo præcedenti; ſed omnis actus
liber illius prouenit ex neceſsitate naturaliter præcedente, & eſt neceſſarius illo modo, ſicut
ſecundum huius oſtendit: ergo per definitionē contingentis æqualiter capitulo proximo de-
claratā, nullus actus liber liberæ creaturæ eſt ſimpliciter contingens æqualiter, quin ſit neceſ-
ſarius reſpectu voluntatis diuinæ ipſum naturaliter præuolentis. Hoc idem apparet per Ste-
phanum Pariſienſem Epiſcopū condemnantē quendā errorem dicentē, quod ad hoc, quod
effectus omnes ſint neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, non ſufficit quod ipſa cauſa prima non ſit
impedibilis, ſed exigitur quod cauſæ mediæ non ſint impedibiles; & ipſa cauſa prima non eſt
impedibilis, ſicut decimum primi docet. Et quod omnis talis actus ſit contingens æqualiter
in determinato genere, puta, in genere inferiorum cauſarum, patet per eadem cum tertio ſe-
cundi. Poſitis namque omnibus cauſis inferioribus naturaliter præuijs & producentibus ta-
lem actum, non neceſſario ſequitur ipſum produci, ſed & oppoſitum æqualiter poteſt ſtare. E
Quare & Philoſophi, qui cauſas vt plurimum conſiderant naturales, dicunt ſimpliciter, con-
tingit ad vtrumlibet ſiue æqualiter facere hoc vel illud, & intelligunt hoc ſic, contingere re-
ſpectu harum cauſarum. Quare & ad communem modum loquendi, contingens ad vtrum-
libet ſiue æqualiter, licet proferatur ſimpliciter, accipitur & ſignificat iſto modo: Vnde &
quidam dicunt quod contingentia, libertas, poſſibilitas, impoſsibilitas & neceſsitas dicun-
tur tantum reſpectu cauſarum inferiorum, & non reſpectu ſuperiorum omnino. Quare
& Stephanus Pariſienſis damnans articulum affirmantē, quod illud, quod impoſsibile eſt ſim-
pliciter à Deo nō poteſt fieri, vel agente alio; ſic adiūgit, Error, ſi intelligatur de impoſsibili ſe-
cūdū naturā. Impoſsibile igitur ſecūdū naturā, puta, ſecūdū cauſas inferiores cōſuetius dicitur
impoſsibile

A impoſsibile ſimpliciter; quare & poſsibile ſimiliter, neceſſarium & contingens. Sed quia ſecundum Auguſtinum 4. ſuper Gen. ad literam 6. dum res conceditur, non eſt de vocabulis laborandum, *Auguſtinus.* quia dicente Salomone, qui tantùm verba ſectatur, nihil habebit, Parab. 19. quoniam *Parabolæ.* ſecundum Pythagoram, ſicut allegat Boetius 2. Muſicæ ſuæ, 1. Sapientia, quam primus *Pythagoras.* Philoſophiam nuncupauit, eſt eius rei notitia, quæ propriè vereque eſſe dicitur. Notitia, inquit, rei, non verbi. Et ſecundum eundem Boetium, 1. Arithmeticæ ſuæ, 1. Sapientia eſt ea- *Boetius.* rum rerum, quæ verè ſunt, cognitio & integra apprehenſio. Non dicit verborum, ſed rerum. Ideoque ſecundum Auerroem ſuper 1. Phyſ. comment. 1. Mos erat Ariſtotelis habere modi- *Auerroes.* cam ſollicitudinem de nominibus. Quare & Auicenna 6. Metaphyſicæ 2. ſic ait, Nos non curamus de nominibus, poſtquam intentiones eorum habemus diſcretas. Ideo cùm ex præhabitis, quomodo res ſit, conſtet, litigioſam diſputationem & ad nomen relinquo (vt Apo-

B ſtoli verbis vtar) ſuperbis nihil ſcientibus, languentibus circa quæſtiones & pugnas verbo- *Apoſtolus.* rum, hominibus mente corruptis, & veritate priuatis, 1. ad Tim. 6. Quare & eorum cuilibet contra me tantùm nominaliter diſputanti, ſicut dicente Philoſopho 2. de cœlo & mundo 80. *Philoſophus.* Omnibus nobis hoc conſuetum, non ad rem fieri quæſtionem, ſed ad contraria dicentem, dico quod recitante Themiſtio ſuper 3. de cœlo & mundo Protagoras dixerat Socrati, Si tua *Themiſtius* contradictio, ſeu aliàs ‖ *quæſtio* eſſet ſecundum intellectum meæ intentionis, certè conclude- ‖ concluſio retur mihi; cùm autem tu non intelligis intentionem mei ſermonis, non reputo mihi concludi. Nec tamen quiſquam in tantum deſipit & inſanit, vt neget nomen contingentiæ, libertatis, poſsibilitatis, impoſsibilitatis & neceſsitatis ad cauſas ſuperiores poſſe extendi, cùm nomina ſint ad placitum. Quis etiam negauerit contingere Deum liberè facere hoc vel illud, Deum poſſe facere aliquid, cæcum illuminare, vel mortuum ſuſcitare, impoſsibile eſſe Deum facere contradictoria ſimul vera, vel non gignere filium, aut neceſſe eſſe Deum eſſe, Deum in-

C telligere, ac dicere verbum ſuum? Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit quen- *Stephanus.* dam articulum aſſerentem, quòd poſsibile vel impoſsibile ſimpliciter, i. omnibus modis, eſt poſsibile vel impoſsibile ſecundum Philoſophiam: hæc enim vt plurimum conſiderat poſsibile & impoſsibile ſecundum cauſas naturales ſecundas. Decimum ſimiliter ſequitur ſatis 10 clarè ex quarto vero præmiſſo cum iſto nono. Sequitur etiam ex definitione actus liberi libertate contradictionis capitulo proximo prælibata, cum definitione illa ſeu regula generali de neceſsitate naturaliter præcedente ſecundo huius præmiſſa. Vndecimum etiam conſequitur 11 manifeſtè: nam ſecundum præhabita capitulo iſto & proximo, aliquis actus voluntatis eſt ſimpliciter contingens æqualiter, & per corollarium nonum præmiſſum nullus actus voluntatis creatæ, ergo increatæ diuinæ; & non ad intra, quia non poteſt non diligere ſemetipſum, nec poteſt non velle eſſentiale quodlibet intra eum, quia tunc poſſet non eſſe Deus; ergo tantum ad extra. Hoc idem patet per definitionem contingentis ‖ *ſimiliter* ex capitulo proximo ‖ ſimpliciter.

D ſæpiùs memoratam. Poſita namque in Deo cognitione ſimplici Antichriſti, & potentia volutiua cum omnibus diſpoſitionibus naturaliter præuijs volutioni, qua vult Antichriſtum fore, non neceſſariò ſequitur Deum ſic velle; ſed eius oppoſitum æqualiter poteſt ſtare, ſicut de agente rationali capitulo proximo eſt oſtenſum. Si enim hoc neceſſariò ſequeretur, cùm omnia naturaliter præcedentia illam volutionem in Deo ſimpliciter & abſolute neceſſe ſit ſic poni, ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſſet Deum ſic velle; & ſic per decimum primi Antichriſtum fore eſſet neceſſarium abſolutè, & hoc neceſsitate naturali aut violenta naturaliter præcedente; quare nihil eſſet liberum aut contingens, cuius oppoſitum præcedentia docuerunt. Duodecimum clariſsimè ſequitur ex quinto cum vndecimo ſibi iuncto: ſequitur etiam ex definitione actus liberi libertate contradictionis oſtenſa capitulo proximo cum decimo iam præ- 12 miſſo. Decimum tertium quantum ad primam partem patenter conſequitur ex præmiſsis, 13 poteſtque oſtendi per corollarium, & ſicut corollarium [decimi] primi libri. Et prima parte

E conceſſa, quis negabit vel dubitabit ſecundam? Quis enim neſciat primum in quolibet genere eſſe cauſam omnium aliorum, quatenus in illo genere continentur? Quis inſuper, conſideratis prioribus, neſciat quòd ſi voluntas diuina non eſſet libera nec contingens, ſed neceſſaria abſolute, omnia alia eſſent ſimiliter neceſſaria abſolute? Et hoc eſt fortaſsis quod opinio ſeptima recitata ſuperius ſomniauit.

A

CAP. VI.

Obijcit & reſpondet.

OBijciet forſitan aliquis contra dicta. Contra primum verò capitulo
proximo præoſtenſum hoc modo : Ponatur Iohannem contingenter
æqualiter non velle. A. ergo conuertendo per oppoſitas qualitates ſe-
quitur Iohannem contingenter æqualiter velle. A. ergo Iohannem
velle. A. eſt contingens æqualiter. Ergo per tertium & quartum hu-
ius, Iohannem velle A. eſt ; ergo Iohannes vult A. ergo Iohannes ſi- B
mul vult A. & non vult A. Item pura negatio nihil ponit ; ergo nega-
tiua de contingenti ad vtrumlibet non ponit affirmatiuam : ergo nec
verè in illam conuertitur quouiſmodo. Pro primo iſtorum dicendum, quòd iſta, Contingit
Iohannem, &c. & quælibet talis dupliciter poteſt ſumi, ſcilicet de ineſſe & modaliter : de
ineſſe ſignificat, quòd contingens, ſeu aliquod contingens ſit Iohannem velle, & ſic argu-
mentum procedit, ſed non obuiat conuerſioni prædictæ, quia illa fit in propoſitionibus mo-
daliter tantùm ſumptis, ſicque non ſignificat quòd aliquod contingens eſt Iohannem velle,
ſed quòd Iohannes poteſt ad vtrumlibet velle. Et ſi obijciatur per regulam Grammaticorum,
quòd omne verbum tertiæ perſonæ poteſt reſolui in participium ſuum eiuſdem temporis, &
in hoc verbum eſt, quare neceſſariò ſequitur, Contingit Iohannem velle, ergo contingens
eſt Iohannem velle; dico quantum ad propoſitum pertinet illam regulam veram eſſe, quando
verbum ſumitur categorematicè & de ineſſe: tunc enim ſignificat inhærentiam participij talis C
verbi alteri extremo propoſitionis expreſſo : cùm autem verbum modaliter ſumitur, non ha-
bet regula illa locum : non enim ſignificat contingens ineſſe alicui aut aliquid illi, ſed aliquid
contingenter poſſe ineſſe alteri, puta, velle Iohanni. Eſt etiam vlterius aduertendum, quod
hæc eſt ſimiliter diſtinguenda ; Contingens eſt Iohannem velle, & quælibet ſimilis, eò quod
poteſt ſumi de ineſſe vel modaliter ; ſi de ineſſe, patet ſenſus eius ex prædictis ; ſi modaliter,
tunc contingens non ſumitur ibi tanquam vnum propoſitionis extremum, & eſt velut copula
propriè connectens propoſitionis extrema : ſed hæc duo, Contingens eſt, accipiuntur pro
contingit, ſcilicet, pro vno modo quo ſignificatur velle, poſſe ineſſe Iohanni. Sic & iſta, Poſ-
ſibile eſt Antichriſtum fore, eſt ſimiliter diſtinguenda, eo quod poteſt eſſe de ineſſe, vel mo-
dalis. Si ſit de ineſſe, ſignificat poſsibile ſit Antichriſtum fore, ac ſi diceretur poſsibile eſt lig-
num, poſsibile eſt animal ; id eſt, aliquod poſsibile ſeu aliqua res poſsibilis eſt lignum vel ani-
mal. Si autem ſit modalis, ſenſus eius eſt notus. Secundum faciliter ſoluitur, quia omnes illæ D
conuerſæ & conuertentes de contingenti æqualiter ſunt affirmatiuæ : non enim ſequitur,
Contingit Iohannem velle, ergo non contingit Iohannem velle ; ſed, ergo contingit Iohan-
Philoſophus. nem non velle, quæ affirmat vt prima. Vnde Philoſophus 1. Prior. capitulo de contingenti ſic
ait ; Accidit autem omnes quæ ſecundum contingens ſunt, propoſitiones conuerti ſibi inui-
cem ; dico autem non affirmatiuas in negatiuas, ſed quæcunque affirmatiuam habent figu-
ram in oppoſitum, vt ea quę eſt, Contingit eſſe, ei quæ eſt, Contingit non eſſe. Contra ſecun-
Contra 2. dum obijcitur iſto modo ; In tali conſequentia contingenti oppoſitum conſequentis ſtat, vt
nunc cum antecedente ; ergo conſequentia vt nunc non tenet. Reſpondeo ſtatim per inter-
emtionem aſſumpti : Oppoſitum enim conſequentis non ſtat vt nunc cum antecedente illius,
ſed vt nunc poteſt ſtare, ideoque vt nunc conſequentia non eſt neceſſaria, ſed pro nunc poteſt
non valere. Sicut iſta conſequentia eſt bona vt nunc, Omne curſurum eſt A, ergo Iohannes
eſt A. ſi ipſe ſit curſurus ; quæ tamen poteſt non valere pro nunc, quia Iohannes pro nunc po- E
teſt eſſe non curſurus, & ſic non contineri ſub ſubiecto vniuerſalis illius ; quare & oppoſitum
conſequentis illius non ſtat vt nunc cum antecedente, ſed poteſt pro nunc ſtare : non ſtat, in-
quam, niſi illud dicatur ſtare quod in conſequentia neceſſaria ſimpliciter vel vt nunc non re-
pugnat ; ſed quia eſt alia conſequentia bona quàm talis, bona ſcilicet contingenter ; ſic & alia
repugnantia eſt quàm talis, ſcilicet repugnantia correſpondenter contingens. Cùm ergo res
Contra 3. conſtet, non eſt laborandum inaniter circa verba. Contra tertium ſic inſtatur ; Si aliqua cauſa
actiua ſit indeterminata ad agendum, nulla eſt cauſa ſeu ratio vt agat potiùs quàm non agat ;
ergo ſimul agit & non agit, vel nec agit nec non agit. Ad iſtud autem tertium huius, & 34.
Contra 6. pars corollarij primi primi reſpondent. Contra ſextum videtur eſſe Philoſophus 1. Prior. &
Philoſophus 2. peri hermenias expreſsè. Nam ſecundum ſuam doctrinam ſequitur euidenter, Contingit
eſſe,

A eſſe, ergo contingit non eſſe, ergo non neceſſe eſt eſſe, & è contra. Neceſſe eſt eſſe, ergo non
contingit non eſſe, ergo non contingit ad vtrumlibet eſſe; vtrumque ergo iſtorum infert con-
tradictionem alterius euidenter. Pro hoc autem ſciendum, quod omnis contingentia ad vtrũ-
libet aliquã neceſsitatẽ excludit, & illi repugnat, & è contra ſimiliter; quare ſicut eſt duplex ne-
ceſsitas ſcilicet præcedens & ſequens, ſicut 2. huius docebat; ſic & duplex eſt contingentia ad
vtrumlibet, vna propriè ſtricteq; accepta, quæ tantùm excludit neceſsitatem naturaliter præ-
cedentem, & illi ſoli repugnat, vt patet per definitiones contingentis æqualiter, & ne-
ceſsitatis naturaliter præcedentis 4. & 2. huius præmiſſas: hæc tamen contingentia neceſsita-
tem ſequentem non excludit, nec illi repugnat. Alia eſt contingentia ad vtrumlibet impro-
priè, communiter, largeque vocata, quæ vtramque neceſsitatem prædictam à contingenti
excludit, & vtrique repugnat; ſicque ſecundum Philoſophum, nihil actualiter ens vel non
ens dicitur contingere pro præſenti, quia ſecundum eum 1. peri hermenias vlt. Eſſe quod eſt,
B quando eſt, & non eſſe quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt, ſcilicet de neceſsitate ſequen-
te, ſicut 2. huius oſtendit: ſed ſecundum eundem ibidem tantùm futurum dicitur ſic contin-
gere pro futuro; ipſum enim futurum contingens licèt pro nunc neceſſe ſit non eſſe hac neceſ-
ſitate ſequente, quia nunc non eſt, pro futuro tamen ſecundum ipſum neutra neceſsitate eſt
neceſſe illud non eſſe ſeu non fore, aut eſſe vel fore, ſed per oppoſitum vtriuſq; æqualiter po-
teſt contingere hoc & illud. Contra ſeptimum vadit directè autoritas Philoſophi cum expo- *Contra 7.*
ſitione Boetij, 1. peri hermenias vlt. tertio huius pro prima opinione adducta, innuens eui-
denter, contingentia tantummodo reperiri in propoſitionibus de futuro. Hic poſſet reſpon-
deri, ſicut videtur Anſelmus 2. Cur Deus homo, 17. reſpondiſſe, dicendo Ariſtot. hic erraſſe, *Anſelmus.*
quia ponendo omne quod eſt, quando eſt, de neceſsitate eſſe, videtur contingens ad vtrumli-
bet deſtruxiſſe, eò quod neceſsitas & cõtingentia ad vtrumlibet videntur inuicem repugnare.
Vnde Anſelmus, diſtincta ibi neceſsitate in præcedentem & ſequentem, ſicut 2. huius præmi-
C ſit de ſequenti neceſsitate ſubiungit, Hæc eſt illa neceſsitas, quæ, vbi tractat Ariſtoteles de
propoſitionibus ſingularibus & futuris, videtur vtrumlibet deſtruere, & omnia eſſe ex neceſ-
ſitate aſtruere. Veruntamen ne tanto Philoſopho, & plurimis viris philoſophicis ego tam
ſimplex ſimpliciter contradicam, dico quòd Contingentia ad vtrumlibet ad propoſitum du-
pliciter ſumitur; propriè atque ſtrictè, & communiter ſiue largè, ſicut reſponſio proxima di-
ſtinguebat. Prima dicitur propriè reſpectu præſentis; ſecunda verò reſpectu futuri, vt erat in
proximo præoſtenſum, & hanc opinor mentem autoritatis Philoſophi allegatæ. Contra
octauum faciunt omnia quæ contra ſeptimum ſunt adducta, cùm omnis libertas ſit contin- *Contra 8.*
gentia, ſicut quartum proximi demonſtrabat. Item omnis neceſsitas repugnat libertati, ſed
per autoritatem Philoſophi ſæpius memoratam, Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt; ergo
reſpectu cuiuſlibet præſentis eſt neceſsitas, non libertas. Item liberè operans vel dicitur libe-
rè operari, quia nunc liberè poteſt operari & non operari, vel quia prius potuit liberè pro
D nunc ambo. Primum dici non poteſt propter autoritatem præmiſſam, relinquitur ergo ſecun-
dum, quod probat libertatem dici tantummodo reſpectu futuri. Item Auerroes ſuper 1. de *Auerroes.*
Cœlo, comment. penult. ſupponit & dicit expreſſè, quòd omnis potentia eſt reſpectu futuri.
Item Hugo de Sacramentis lib. 1. part. 5 cap. 22. dicit & probat, quòd libertas non eſt re- *Hugo.*
ſpectu præſentis, ſed tantùm futuri. Quem & ſequendo Lumbardus 2. ſentent. diſt. 25. ſic
ait, Sciendum quòd liberum arbitrium ad præſens vel ad præteritum non refertur, ſed ad
futura contingentia: quod enim in præſenti eſt, determinatum eſt, nec in poteſtate noſtra
eſt, vt tunc ſit vel non ſit quando eſt. Iſta ſoluuntur faciliter per ſimilem diſtinctionem de li-
bertate diſtinctioni de contingentia prælibatæ. Libertas enim conſuetè loquendo accepta
excludit neceſsitatem & illi repugnat; quæ & dupliciter poteſt ſumi, propriè ſcilicet atque
ſtrictè, & communiter ſiue largè. Propriè tantum excludit neceſsitatem naturaliter præceden-
tem & illi repugnat, vt patet per eius definitionem, quam corollarium 4. huius præmiſit; ne-
E ceſsitatem autem ſequentem non excludit, nec illi repugnat, ſed illam compatitur, amplecti-
tur, & includit, vt patet per corollariũ memoratũ corollario primi huius adiuncto. Libertas
igitur ſic accepta per ſe primò & propriè dicitur reſpectu præſentis: communiter verò & lar-
gè, & ſecundum tranſumptionem vulgarem accepta, excludit omnem neceſsitatem tam præ-
cedentẽ quàm ſequentẽ, & ſic ſupponendo illud dictum famoſum Philoſophi, Eſſe quod eſt,
quando eſt, neceſſe eſt, non dicitur reſpectu præteriti vel pręſentis, ſed tantùm futuri. Adducta
ſiquidẽ contra 7. ſunt ſoluta & primũ ſequens contra iſtud 8. Cùm autem quæritur cur liberè
operans dicatur liberè operari, dico quòd ideo propriè, quia operatur ex potentia naturaliter
præcedente ſuam operationem, qua poſita cum omnibus diſpoſitionibus naturaliter præuijs
operi nõ neceſſariò ſequitur operari, ſed & operari & nõ operari æqualiter poteſt ſtare, ſicut
corollarium

corollarium quarti huius oſtendit per contrarium agentium irrationabilium, quæ cùm poſ- A
ſunt agunt neceſſariò neceſsitate naturali naturaliter præcedente, ſicut idem quartum doce-
bat. Hæc autem prioritas naturalis eſt illa circa quam multi contendunt, dicentes, quicun-
que liberè operatur, prius potuit libere operari, & non operari; quod & aliquid habet falſi,
aliquid autem veri. Si enim verbum, potuit, ſignificet potentiam temporaliter præceden-
tem, falſum eſt, ſicut probationes partis octauæ capituli proximi oſtendebant: ſi autem ſigni-
ficet potentiam naturaliter præcedentem, quemcunque ſcilicet liberè operantem habere po-
tentiam naturaliter præcedentem ſuam operationem, ex qua non operatur neceſſariò neceſ-
ſitate naturaliter præcedente, ſed cum illa ſtat operari & non, verum eſt ſicut præhabita do-
Scotus. cuerunt. Vnde & Iohannes Scotus ſuper 1. ſentent. diſt. 39. immediate poſt dictum eius de
eadem diſtinctione in oſtenſione partis ſeptimæ capituli proximi recitatum, ſubiungit; Eſt
igitur potentia cauſæ ad oppoſitum eius quod cauſat ſine ſucceſsione, & illa potentia realis
eſt potentia prioris naturaliter, vt actus primi, ad oppoſita, quæ ſunt poſteriora naturaliter, B
vt actus ſecundi. Actus enim primus conſideratus in illo inſtanti, in quo eſt, prior naturaliter
actu ſecundo, ita ponit illum in eſſe tanquam effectum ſuum contingenter, qui vt prior natu-
raliter poſſet eum non ponere, ſed oppoſitum in eſſe. Autoritates verò inductæ procedunt
per ſecundam partem diſtinctionis de libertate præmiſſæ: miror tamen de Auerroe dicente
|| rei futuræ quòd potentia non eſt, niſi reſpectu || *futuri*, cum textus tranſlationis, quem exponit, ſic di-
cat; Potentia enim non eſt in tempore præterito, ſed in tempore in quo dicitur modò, & in
tempore futuro: Et tranſlationis nouæ, ſic; Nec enim vna virtus eius quod eſt factum eſſe,
eſt, ſed eius quod eſſe aut futurum eſſe; vnde videtur quòd Philoſophus contrariæ ſententiæ
Contra 9. magis fauet. Contra nonum hoc modo, Aliqua creatura ſic agit, quòd poſita potentia eius
agente cum omnibus neceſſarijs concurrentibus naturalibus & ſupernaturalibus naturaliter
præuijs actioni, non neceſſariò ſequitur actio, ſed & actio, & non actio æqualiter poteſt ſtare;
ergo per definitionem contingẽtis æqualiter 4. huius præmiſſam, illa actio eſt ſimpliciter con- C
tingens æqualiter: aliter enim omnis creatura agens, ſi non ſit determinata naturaliter, ex ſe-
ipſa determinatur per aliquid aliud, puta per velle diuinum, quod eſt neceſſarium reſpectu
huius actionis, quod videtur damnatum per Stephanum Pariſienſem Epiſcopum ſub hac for-
Stephanus. ma, Quod de ſui natura non eſt determinatum ad eſſe vel non eſſe, non determinatur niſi per
aliquid quod eſt neceſſarium reſpectu ſui: & iterum ſub his verbis, quòd nullum agens eſt ad
vtrumlibet, imo determinatur. Dicendum quod hæc ratio ſumit falſum, ſicut probatio
iſtius noni oſtendit, nec damnatio articuli obuiat: articulus etenim vniuerſaliter poſuit, quod
omne quod de ſui natura &c. quare condemnatio negat eum vniuerſaliter, nec affirmat op-
poſitum cuiuſlibet ſingularis, ſed particularem ſibi oppoſitam pro aliqua ſingulari; quæ &
verificatur per velle Dei ad extra, non tamen eſſentialiter ſecundum id quod eſt, quia ſic eſt
eſſentia ipſa Dei, ſed tantummodo relatiuè, vt ſcilicet eſt velle ad extra. Tale etenim velle D
Dei non eſt de ſui natura determinatum ad eſſe tale velle vel non eſſe, nec determinatur per
aliquid quod eſt neceſſarium reſpectu illius, ſicut pars vndecima proximi demonſtrauit: Et
|| condem- per hoc idem etiam alia condemnatio deuitatur. Aliter autem & bene pro illis || *condemnatio-*
natoribus. *nibus* reſpondendum, quod illi articuli loquebantur de determinatione neceſſaria per cauſas
inferiores ſiue ſecundas, quod patet per quoſdam alios articulos ſtatim in eadem ſerie con-
demnatos, quorum vnus dicit, quod voluntas de ſe eſt indeterminata ad oppoſita, ſicut mate-
ria, determinatur autem ab appetibili, ſicut materia ab agente: Alter autem, quod voluntas,
manente paſsione & ſcientia particulari in actu, non poteſt agere contra eam: Alius vero,
quod voluntas & intellectus non mouentur in actu per ſe, ſed per cauſam ſempiternam, ſci-
licet, per corpora cœleſtia: & iterum alius, quod voluntas hominis neceſsitatur per ſuam
cognitionem, ſicut appetitus bruti. Vnde manifeſtum eſt quod iſte condemnator negat vo-
luntatem humanam determinari neceſſario per aliquas cauſas inferiores ſiue ſecundas, non
autem per voluntatem diuinam, cùm in eadem ſerie condemnando quendam alium errorem E
ſic dicat, quòd omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum: error, niſi intelli-
gatur in motorem primum ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſub-
ſtantiam, non ſecundum deformitatem. Et prius condemnauit quendam alium errorem di-
Contra 10. centem, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina. Contra decimum poteſt ſimi-
liter obijci, ſicut obiectum fuerat contra nonum: aliqua enim creatura rationalis & libera
ita agit, quod poſitis omnibus cauſis ſuperioribus & inferioribus naturaliter præuijs ſuo actui
libero, non neceſſario ſequitur agere, ſed & agere & non agere æqualiter poteſt ſtare, ergo &
cætera per corollarium 4. huius; aliter etenim poſitis omnibus cauſis & diſpoſitionibus natu-
raliter præuijs actui libero creaturæ, ipſa neceſſariò ageret liberum actum ſuum: quod vide-
tur

A tur damnatum per Stephanum Epiſ. Pariſ. ſub his verbis, quod voluntate exiſtente in tali diſpoſitione in qua nata eſt moueri, & mouente ſic diſpoſito quod natum eſt mouere, impoſsibile eſt voluntatem non velle. Hęc autem ſoluuntur penitus vt præmiſſa. Hic enim articulus volebat hoc dicere vniuerſaliter de qualibet voluntate, quod falſum eſt pro voluntate Dei ad extra, ſicut duodecima pars proximi manifeſtat. Verius tamen ad mentem damnantis & damnati, vt æſtimo, poteſt dici, quod articulus dicitur de diſpoſitione per cauſas inferiores tantummodo & ſecundas, ita quod voluntate & obiecto ſufficienter diſpoſitis ſecundum cauſas huiuſmodi, impoſsibile eſſet eam non velle. Poſuit enim articulus, vt videtur, voluntatem tantum paſsiuam, vel ſaltem neceſſario pati volutionem ab obiecto: Vnde dicit, voluntate exiſtente in tali diſpoſitione, in qua eſt nata moueri, moueri inquit, non mouere, & mouente ſic diſpoſito quod natum eſt mouere, ſcilicet ſufficienter & neceſſariò ex ſeipſo, ſicut & quidam alius articulus expreſsiùs affirmabat, quem idem alia B vice damnauit, ſic dicens, quod liberum arbitrium eſt potentia paſſiua, non actiua, & quod de neceſſitate mouetur ab appetibili. Item quod iſte articulus ſupradictus loquatur de diſpoſitione per cauſas inferiores tantummodo, patet per multos alios articulos in eadem ſerie poſitos ſic loquentes. Iſte namq; articulus ponitur inter ſuperiùs proxime recitatos, vbi & quidã alius ita dicit; Appetitus, ceſſantibus impedimentis, neceſſariò mouetur ab appetibili: & alter, quod homo agens ex paſſione coactè agit: & alius, quod Poſt concluſionem factam de aliquo faciendo volũtas non manet libera: & iterũ alius, quod Voluntas neceſſariò proſequitur quod principaliter creditur à ratione, & quod non poteſt abſtinere ab eo quod ratio dictat; hæc autem neceſsitas non eſt coactio, ſed natura voluntatis: & adhuc alius aſſerit quod voluntas noſtra ſubiacet poteſtati corporum ſupracæleſtium. Is igitur condemnator negat à voluntate humana neceſsitatem ſecundum cauſas inferiores ſiue ſecundas, non ſecundum ſuperiores & primam, ſed eam concedit, ſicut articulus adductus ad probationem nonæ partis C proximi manifeſtat. Contra vndecimum ſic inſtatur; Vbi eſt maior mutabilitas, maior contingentia reperitur: ſed in creaturis eſt maior mutabilitas, quàm in Deo, ſeu in voluntate diuina, ſicut quintum & vigeſimum tertium primi docent. Dicendum quod conſequentia facta non tenet: Licet enim in creaturis ſit mutabilitas varia, & nulla in Deo aut volutione diuina; tota tamen mutabilitas creaturæ neceſſariò ſubiacet immutabili volutioni diuinæ, ſicut trigeſimum ſecundi, & decimum primi docent. Ipſa verò volutio Dei ad extra nulli neceſsitati ſubiacet præcedenti, ſicut probatio huius vndecimi demonſtrauit; quare in illa aliqualis præcedens neceſsitas, in hac autem tantummodo ‖ *puriſsima* contingentia reperitur. Adhuc autem contra iſtam vndecimam, & duodecimam atque decimam tertiam obijcitur grauiter iſto modo; Omnis voluntas volutiovè diuina agitur ſiue producitur, & eſt acta ſiue producta; ergo per aliquod agere ſiue producere ipſum naturaliter antecedens, & poſito huiuſmodi agere, ſiue producere volũtatis ſeu volutionis illius neceſſariò ſequitur illã agi ſiue D produci: Omnis ergo actus voluntatis diuinę producitur ex neceſſitate ‖ *naturaliter* præcedẽte, & eſt neceſſarius illo modo, & nullus ſimpliciter contingens æqualiter, nec liber cõtradictionis, videlicet libertate ſecundum præmiſſa. Omnẽ quoq; actum voluntatis diuinæ producit Deus voluntariè, omnem ergo talẽ actum priùs naturaliter vult producere quã ipſum producat, & priùs naturaliter poteſt ipſum producere; omnis ergo actus huiuſmodi producitur ex neceſsitate naturaliter præcedente, ſecundũ pręmiſſa, &c. ſicut priùs. Pro primo iſtorum ſciendum, quod aliqui opinantur quod actio & paſſio ſint res relatiuę, ſeu ipſæ relationes purę tantummodo: ſed eruditioribus puto conſtat, quod relationes huiuſmodi actionem & paſsionem naturaliter conſequuntur, & per eas cauſantur. Quapropter & alij arbitrantur, quod actio & paſsio ſint res abſolutæ ſecundum ſuam eſſentiam, relationibus tamen neceſſariò copulatæ; & horum quidam exiſtimant, quod actio & paſsio ſint res diuerſæ ſecundum eſſentiam abſolutè quia ſunt prædicamenta diuerſa: Alij verò putant, quod ſint eadem res, & idem reaE liter abſolutè, ſed differant relatiuè: Aliam enim relationem, & aliam denominationem habet actus & motus, quatenus ab agente procedit, & aliam prout in patiente recipitur, ſicut ſemidiameter mundi reſpectu puncti ſui ſuperioris dicitur deſcenſus ſiue deorſum; reſpectu verò centri dicitur aſcenſus, ſeu ſurſum; ſicuti & habitudo inter primum & ſecundum, & etiam vnum & duo eſt alia proportio, quatenus eſt primi ad ſecundum, aut vnius ad duo, & alia quatenus eſt è contra: Et hæc videtur ſententia Philoſophi 3. Phyſ. 18. & conſequenter in textu, & Auerrois in comment. 2. de Anima 137. & 138. & Auerrois ſimiliter in commento. Quibus & concordanter Anſel. de veritate; Multis, inquit, modis eadem res ſuſcipit diuerſis cõſiderationibus cõtraria, quod in actione ſępe cõtingit, vt in percuſſione. Percuſſio namq; & agentis & patientis eſt, vnde & actio dici poteſt & paſsio, quamuis ſecundũ ipſum

Contra 11.

‖ pura

‖ naturali

Anſelmus.

nomen actio vel percuſſio, & quæ ſimiliter dicta à paſſiuis in actiua ſignificatione dicuntur, A
magis videantur eſſe patientis quàm agentis; quippe ſecundum id quod agit magis proprie videntur dici agentia & percutientia, & ſecundum id quod patitur, actio & percuſſio. Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicuntur, ſicut prouidentia à prouidente, & continentia à continente: quæ, ſcilicet agens & percutiens prouidens & continens actiua ſunt; actio vero & paſſio ab acto & percuſſo quæ paſſiua ſunt, deriuantur. Sed quoniã, vt in vno dicam, quod in cæteris intelligas, ſicut percutiens non eſt ſine percuſſo, nec percuſſus ſine percutiente; ita percutientia & percuſſio ſine inuicem eſſe nequeunt, imo vna & eadem res eſt diuerſis nominibus ſecundum diuerſas partes ſignificata: Idcirco & percuſſio, & percutientis & percuſſi eſſe dicitur; quapropter ſecundũ agens & patiens eidem ſubiacet iudicio [indifferenter] vel contrarijs; Ipſa quoque actio ex vtraq; parte ſimiliter iudicabitur aut contrarie. Sed iſta reuera altiora, & ſubtiliora, & fœcundiora mihi videntur, quàm à me, præſertim hic, in breuibus dignè valeant explicari; veruntamen probabilior mihi videtur hac vice ſecunda opinio recitata. Ex prima namque per rationem prius obiectam, quam & opinio hæc admittit, B
ſequi videtur, quod in actionibus, agere ſiue agentijs ſit proceſſus eſſentialiter ordinatus ſecundum ſub & ſupra, ſecundum prius & poſterius naturaliter infinitus. Si enim non ſequatur, ſit A. primum agere, ſeu prima actio, ſiue agentia: ergo A. agitur ſiue producitur, & eſt acta ſiue producta; ergo per aliquod agere ſiue producere ipſum naturaliter antecedens, ſicut aduerſarius arguebat. A. ergo primum poſitum non eſt primum, imo & adhuc ſupra A. oportet neceſſario aſcendere infinite per ſimilem rationem. Quod & aliquis fortaſſis concedere non timebit, ſed quomodo tunc ſtabit ſecunda ſuppoſitio primi primi? Quomodo etiam omnes Philoſophi abhorrent proceſſum infinitum in actu, præſertim in eſſentialiter ordinatis modo prædicto? Nonne & Philoſophus 2. Met. 10. reprobans proceſſum infinitum in cauſis formalibus, dicit ita; Cuius autem primum non eſt, nec habitum eſt? habitum, i. aliquid quod ad aliud ſe habeat conſequenter, quod & Auerroes & omnes exponentes vnanimiter conteſtantur. Secundum iſtam quoque ſententiam non eſſet aliqua prima actio ſeu C
productio in diuinis, ſed ante quamlibet intellectionẽ & volutionem, ante quamlibet generationẽ & ſpirationẽ aliæ infinitæ. Adhuc autem ſecundũ iſtam ſententiam Deus creans aut agẽs quippiam nouiter mutaretur: reciperet etenim & haberet actionẽ nouellã, quam non habuit vnquam prius. Hæc enim opinio ponit actionem eſſe in agente, ſicut & paſſionẽ in paſſo, ſicut & neceſſario cogitur ad ponendũ; alioquin in omni moto eſſẽt neceſſario duo motus motioneſue duæ, quos nec Deus omnipotens poſſet ab inuicem ſeparare: eſſet quoq; in creationib9 & actionibus talibus nouellis ſimul tempore creatis & actis proceſſus ſecundum prius & poſterius, ſub & ſupra naturaliter infinitus. Illa enim creatio ſiue actio crearetur ſeu ageretur per aliam cauſaliter & naturaliter non temporaliter præcedentem, & illa per aliam, & ita deinceps infinite ſuperius aſcendendo. A quo etiam reciperet Deus hanc nouam nouiter actionem, D
Non ab aliquo inferiori agente, propter 7. part. coroll. 1. primi, & quia tunc illa actio creaturæ cauſaliter & naturaliter præcederet illã actionẽ Dei, & è contra. Omnis namq; actio creaturæ eſt à Deo actore, ſicut præced. docuerunt: aut erit in actionibus talibus eſſentialiter ordinatis multitudo ſuper numerũ infinita. Si inſuper noua creatio ſiue actio inſit Deo creãti quippiã nouiter ſeu agẽti, ineſt quoq; & ipſi ſimiliter noua relatio, qua refertur ad ſuũ creatũ, ſiue actũ, quare & noua mutatio. Per hanc autẽ rationẽ Aug. 5. de Trin. vlt. ſe reputat demonſtrare, quod Deo nõ accidit nouiter aliqua noua relatio temporalis. Eſſet quoq; in relationib9 talibus eſſentialiter ordinatis proceſſus ſuper numerũ infinitus. Illa namq; relatio eſt creata ſeu acta à Deo quare & Deus refertur ad illam vt creans ſeu agens per aliam relationem, & ad illã per aliã ſimili ratione, & ita deinceps ſuper omnem numerum & menſuram. Amplius autem ponatur Carbunculus luminoſus obtectus, nec illuminans quicquam extra, qui nouiter detegatur, & illuminet aerem; habet ergo nunc nouam actionem, nouam illuminationem intrinſecam intra ipſum, ſed vnde? à quo agente? Non à ſeipſo tantummodo: cur enim potius nunc E
quàm prius, cùm ſit agens irrationale, inelectiuæ & illiberæ actionis? Nec ab aere: aer enim ab ipſo recipit paſſionem, nec poteſt aſſignari modus quo aer cauſaret illam illuminationem carbunculi, niſi per viam reflexionis aut reactionis, ſed prior cauſaliter & naturaliter eſt actio Carbunculi, ſicut conſtat. Illæ inſuper actiones Carbunculi & aeris ſe inuicem mutuò agerent & cauſarent; quare & cauſaliter & naturaliter mutuo ſe præcederent atque ſuccederent; aut ponetur proceſſus in talibus infinitus, nec recipit actionem hanc nouam ab aliquo alio. A quo enim? Si dixeris, quòd à Deo; ergo & Deus ipſe ſimiliter tunc recipit vnam actionem nouellam contra præmiſſa. Si inſuper Deus agat iſtam actionem in Carbunculo illuminante, & iſtam paſſionẽ in illuminato, cum iſtæ ſint res abſolutè diuerſæ, & neutra pars alterius, nec quicquam

vnius

A vnius de eſſentia alteriꝰ, videtur quod Deus omnipotēs poſſet iſta ab inuicē ſeparare,& facere
alterutrū ſine reliquo & ſeruare, præſertim rē priorē ſine poſteriori, quod contradictionē in
cludit. Adhuc autē & Deus facit futura eſſe futura per 14. 1. lib. ergo per aliquā factionē & nō
nouā,quia tūc nouiter incæpiſſēt eſſe futura,ergo æternā.Aliquid ergo aliud à Deo & corrup-
tibile eſt coæternū aut anteriꝰ ipſi Deo,qd.& de futuritione ſimili modo patet: Deus quoq; fa-
cit aliqua ſēper non entia ſēper non eſſe, ſicut ex 32.& 33. 2di apparet; ergo per aliquā factio-
nem, & non temporalem, conſtat, ſed Deo ſimpliciter coæternam. Quæ ſi ſint vera,non poſ-
ſet Deus quicquam creare,niſi aliud annihilaret, factionem videlicet, qua prius fecit illud non
eſſe, & eſſe futurum, & futuritionem ipſius. Amplius autem nec Deus omnipotens poſſet
quicquam annihilare, niſi aliud mox crearet, annihilationem videlicet, & relationem inter an-
nihilantem & annihilatum: Imo nec Deus omnipotens vniuerſæ creaturæ conditor & ſer-
B uator poſſet annihilare vniuerſitatem rerum creatam: Si enim poſſet,ponatur; Deus ergo an-
nihilat mundum, & eſt annihilans & annihilator; ergo per aliquam annihilationem actiuam
& relationem nunc factam. Dicetur fortaſſis pro ipſis, quod creatio & factio rerum in Deo
eſt voluntas ſeu volutio eius æterna, & de annihilatione ſimiliter; ſed quomodo? Vel enim,
Deo creante quippiam nouiter, puta mundum,volutio eius æterna eſt creatio æterna, vel no-
ua. Non æterna, quia tunc æternaliter creauiſſet, & eſſet creatura ſimiliter coæterna. Si noua,
per quid eſt illa voluntas tunc creatio, & non prius? Vel per aliquid æternum, vel nouum.
Non æternum, quia tunc æternaliter fuiſſet creatio: nec nouum, quia tunc illud eſt creatum
à Deo, & Deus prius natura illud creat, & eſt creans,quam illud ſit creatum aut ſit: Illa quoq;
volutio Dei producitur,ergo per aliquod producere antecedens, & illud per aliud ſimili ratio-
ne,&c. ſicut ſupra. Per quid inſuper nouum eſt volutio ſeu nolutio Dei æterna, annihilatio
modo noua? Si etiam ſit ita in Deo, cur non ſimili ratione quodlibet actiuum creatum, ratio-
C nale vel irrationale, ſufficienter diſpoſitum ad agendum, poteſt agere ſine aliqua actione no-
uella nouiter producta in ipſo? Obijcies forſitan, quod agens A. actionem ſignatam,quæ po-
natur actio prima in Deo, quare & prima ſimpliciter omnium actionum, conſtituitur in eſſe
agentis; ergo per aliquid formale, per aliquam cauſam formalem, ſeu formam aliquam quo-
quomodo,quemadmodum loquitur Sapiens,vbi dicit,Amator factus ſum forma illius,Sap.8. *Sapiens.*
Et Apoſtolus ad Phil.2.Qui cum in forma Dei eſſet: illud autem formale ſeu forma non po- *Apoſtolus.*
teſt poni A. actio, cum ſit poſterior naturaliter quam hoc ſit agens: Per hoc enim, quod Deus
eſt agens, producitur A actio & cauſatur, nec poteſt poni aliquid niſi actio; quid enim aliud
poneretur? Eſt ergo aliqua actio alia A. actionem naturaliter antecedens. Forma namq;, qua
aliquid eſt formatum, præcedit cauſaliter, quare & naturaliter, licet non temporaliter ſuum
formatum. Pro iſto ſciendum, quod actio, & huiuſmodi nomina verbalia dupliciter poſſunt
ſumi; actiuè videlicet & paſſiuè; id eſt quatenus ab actiuo ſiue agente procedit, & ſic agentia
D congrue dici poteſt; & quatenus in acto ſeu patiente recipitur, & ſic actio ſeu paſſio nuncupa-
tur. Adhuc autem ſecundum quod poteſt haberi ex Philoſopho,3.Phyſ.vbi prius: & 5. met.
20.Et Anſelmo vbi ſuperius,vlterius aduertendum,quod,quando actiuum ſeu agens producit
aliquod agere,ſeu mouere aliquam actionem,actum ſeu motū,& duas relationes ſimiliter quo-
dammodo comproducit,vnam actionis ſiue actiuam, quatenus viz. agere,actio,actus ſeu mo-
tus ab actiuo ſeu agente procedit,& qua ſic ad ipſum refertur; aliam paſſionis ſiue paſſiuam,
quatenus ſcilicet in acto ſeu patiente recipitur, & ſic refertur ad ipſum. Imo & ſi quis intuea-
tur ſubtilius,& diligentius perſcrutetur res ipſas, & Ariſtot. & Auer. & Anſelm. vbi ſuperius,
apparebit vnam eſſe relationem actiui ſiue agentis ad actum, quatenus ſcilicet agit ſeu cauſat,
& aliam è conuerſo,viz.acti ad actiuum ſeu agens,quatenus ſcil.agitur ſeu cauſatur; ſicut alia
eſt relatio patris ad prolem ſeu filium,puta paternitas,& alia filij ad patrem,puta filiatio;& ſi-
mili modo in alijs, quæ & nominibus ſupradictis, vel alijs ſimilibus poſſūt congrue nominari,
E & hæ relationes quandoq; actionis & paſſionis nominibus nuncupantur. In Deo autem licet
ſit agere, actio atq; actus, non tamen pati ſeu paſſio proprie poni debet,ſed aliquid ſimile paſ-
ſioni,puta receptio ſiue conceptio, vel ſi aliquid ſimile melius dici poſſit: quare & ſecundum
ſententiam antiquorum,Deus vtriuſq; ſexus nominibus fuerat nominatus, non ſolummodo
genitor,in quantum gignit & agit, ſed etiam genitrix, in quantum concipit & conſeruat pro-
priam actionem,actum proprium immanentem,ſicut primum primi plenius manifeſtat. Vnde
& Ierem.50. Audite conſilium Domini quod mente concepit. Et Parab.8. Sapientia Dei,di- *Ieremias.*
cit Dominus, poſſedit me in initio viarum ſuarum,ab æterno ordinata ſum; nondum erant a- *Parabola.*
byſſi,& ego iam concepta eram; Ante colles ego parturiebar. His itaque prælibatis veriſi-
militer dici poteſt,quod agens A. primam actionem, conſtituitur in eſſe agentis per ſuum pri-
mum agere; Prius enim quoquomodo videtur agere,quam eſſe agens. Primum enim videtur
eſſe actiuum, ſecundum agere,tertium eſſe agens,non tempore,ſed natura ſeu cauſa. Vel aliter

dici poteſt, quod agens conſtituitur in eſſe agentis per illam relationem actionis ſiue actiuam A
prædictam, ita quod primum ſit actiuum, ſecundum agere, tertium illa relatio, quartum ſe-
cundum hunc ordinem eſſe agens. Tertio dici poteſt, quod non eſt omnino clariſſimum, quod
nihil denominatur formaliter quoquomodo ab aliquo, niſi fuerit prius ſecundum naturam.
Aliquid enim dicitur formandum à forma futura quam recipiet, & facturum refertur ad faci-
endum, & denominatur facturum à factione futura, ſicut & ædificans, pullificans & fœtifi-
cans ab eodem pullo & fœtu futuris per actiones quas agunt ad iſta finaliter terminandas;
multa quoq; naturalia & alia à ſuis effectibus, & à ſuis accidentibus ſæpius nominantur. Non-
ne & Deus dicitur Creator ſeu creans per aliquid poſterius ſecundum naturam? Capiatur enim
primum in ordine naturali creatum à Deo: tale namq; eſt dandum; alioquin ante omnē crea-
turam & creationem eſſet alia prior illa cauſaliter & naturaliter ſine fine contra priora. Sit er- B
go B. primum creatum à Deo; Deus igitur denominatur & dicitur Creator ſeu creans, à qua
forma? & per quod formale? Non per aliquod increatum æternum, quia tunc æternaliter
fuiſſet Creator; per aliquod ergo creatum; puta per B. vel per aliquod poſterius ipſo B. & B.
& omne poſterius ipſo, eſt poſterius cauſaliter & naturaliter quam Deum creare & eſſe cre-
antem; hoc enim eſt cauſa B. atque ſequentium. Si etiam Deus omnia poſteriora annihila-
ret, per quod formale præcedens naturaliter eſſet annihilator, ſiue annihilans? Non æternum;
quia tunc æternaliter fuiſſet annihilans: neque nouellum; quia illud tunc eſſet annihilatum,
redactum ad nihilum & non eſſe. Et per has fortaſsis & huiuſmodi rationes poteſt oſtendi,
quod creatio actiua ſiue creantia non eſt in creante (niſi forſitan principiatiuè, vel potius prin-
Philoſophus. cipiantiuè, ſicut ad modum loquendi Philoſophi 4. Phyſ. 23. Res regni ſunt in Rege, & motū
Auerroes. in primo motiuo; vel ſecundum aliā tranſlationem, in primo motore; & ſecundum Auerroē,
res in agente; quia tunc aliquid nouiter accideret intrinſecus Creatori, recederetq; ab eo, & eſ-
ſet mutabilis) ſed tantummodo in creato; & quod relationes non habent exiſtentiam realiter C
poſitiuam à rebus abſolutis, ſiue relatis omnino diuerſam, quemadmodum ponitur à quibuſ-
dam. Adhuc autem fortaſſis obijcies arguendo, quod creantia ſit in creante, quia nihil conſti-
tuitur, informatur, aut denominatur formaliter ab aliqua forma extrinſeca extra ipſum; ſed
creans conſtituitur, & informatur quodammodo, & denominatur formaliter à creantia; eſt
ergo creantia in creante. Sed nonne in moralibus opus exterius dicitur, & eſt bonum propter
bonitatē, quæ eſt in agente, virtutem videlicet intentionē & cætera moraliter requiſita? Nonne
& ſecundum veritatē & ſecundū Philoſophum 5. Met. 20. hoc dicitur & eſt viſum aut ſcitum
Philoſophus. propter viſionem aut ſcientiā in aliquo exiſtentem? Nonne & ſecundum Philoſophū 5. Phyſ.
Auerroes. 10. & ſecundum Auerroem in com. contingit quandoq;, quod aliquid denominetur aliquo
modo nouiter relatiuè, non per aliquā nouā formā aut mutationē in ipſo, ſed in altero relati-
|| concordanter uo? Quibus & ||*concorditer* Auguſt. 5. de Trinit. vlt. oſtendit, quod Deus dicitur nouiter Domi-
nus huius rei, refugium noſtrum & Pater, non per aliquid quod ipſi nouiter accidit relatiuè, D
quia tunc eſſet mutabilis, ſicut ſuperius arguebam, ſed tantummodo illi rei, cui ſic nouiter dici-
tur relatiuè. Sed nec ſic fortaſſis deſines replicare, ſed dices; Non eſt idem, ſed diuerſum, ge-
nerare & generari, agere & pati, percutere & percuti, docere & doceri, ſicut & eſſe generans &
generatum, agens & paſſum, percutiens & percuſſum, docens & doctum, ſicut omnibus clare
patet. Pro iſto breuiter dici poteſt, quod generare & generari, & cætera talia, ſunt eadem res, &
|| habens idem realiter abſolutè, ||*habent* tamen relationes prædictas diuerſas, & ſecundum illas nomina-
tiones correſpondenter diuerſas. Verum vt iſtud pateſiat lucidius aduertendum, quod homo
percutiens mouet brachium & gladium, ſeu quodlibet inſtrumentum applicans ad percuſſum;
percuſſus vero recipit paſſionem & patitur vulnus ſeu ictum; Illud vero mouere in percutien-
te & gladio videtur communi iudicio eſſe percutere tantum non percuti; illud autem mo-
ueri, recipere, ſiue pati in percuſſo, tantummodo percuti & non percutere quouiſmodo.
Reſpiciendo tamen ſubtilius apparebit, quod illud mouere in percutiente brachio & gladio, E
non eſt ſine moueri inſeparabiliter ei annexo & eis infixo; nec illud moueri in percuſſo eſt ſine
mouere ei annexo; imo ſecundum præmiſſa, illud mouere & moueri ſunt idem realiter non di-
uerſa: quod clarius fortè patet, ſi quis in vacuo manu percutiat lapidem ſtabilem & ſolidum
non cedentē, nec aliqua ſpecie motus motum: tunc enim illud mouere & moueri, percutere &
percuti eſſent in vno & eodem, & vnum & idem realiter abſolutè, denominaretur tamen diuer-
ſis nominibus propter conſiderationes, relationes, & reſpectus diuerſos prædictos. Quaprop-
ter neq; idē eſt eſſe generans & generatum reſpectu eiuſdem, ſed generans dicitur & eſt gene-
rans per ſuum generare, ſiue per illam relationem actiuā ſeu cauſatiuā prædictam; genera-
tum vero dicitur & eſt generatum per ſuum generari, ſiue per relationem illam paſſiuam ſeu
cauſatiuam præmiſſam. His itaq; iam præmiſſis ad primum principalium obiectorum dicen-
dum, quod videtur ſupponere vnum falſum. Videtur enim ſupponere quod omne quod agi-
tur,

A tur, ſiue producitur, agitur ſiue producitur per aliquod agere ſiue producere ipſum naturaliter antecedẽs: quod falſum videtur, quia tunc in actionibus ſeu productionibus huiuſmodi eſſet proceſſus infinitus ſimpliciter aſcendẽdo contra præmiſſa. Tunc etiam nulla eſſet prima productio in diuinis nec aliquod primum productum, ſed ante quamlibet & quodlibet aliæ infinitæ, & alia infinita; quomodo ergo, ſecundum Philoſophiam & Theologiam; In principio erat verbum, i. primum omnium productorum? Imo nec vna quidem productio, nec vnum productum Verbũ & Filium Dei præcedit, ſicut puto omnes tractatores catholicos concorditer profiteri; Quinimo & Oxoniæ eſt damnatum, quod cum Deus pater ſit prior origine filio, in illo priori potuit produxiſſe aliquid ante eum. Adhuc forſitan replicabis, Verbum Dei *Obiectio.*
eſt productum, ergo per aliquod producere antecedens. Sed quis præſumet filium in diuinis tantum remoueri à patre, vt conſtituat vnum pontem, parietẽ, ſeu limitem quẽlibet medium inter eos patre poſteriorem prioremq; filio? Quis aufert verbo Dei & filio principium, primo-
B genitură, & primatum omnium productorum? Nonne & illud producere, per quod moliris verbum Dei produci ſimiliter eſt productum? Quapropter & (vt gladio tuo te feriam) per aliud producere antecedens &c. ſicut ſupra. Quamobrem & maiorum meorum meliore ſentẽtia ſemper ſalua, videtur non improbabiliter dici poſſe, quod verbum Dei nedum eſt primum productum, verumetiam primum producere, & prima productio in diuinis, conſiderationibus tamen, relationibus, ſiue reſpectibus ſupradictis quoquomodo diuerſis, ſicut eſt intelligens & intellectum, imo & intelligere & intelligi modis quoquomodo alijs ſeu diuerſis, ſicut & Auerroes licet balbuciendo ſuper 12. metaphyſ. 39. tangit. Nonne verbum Dei eſt verbum perfectiſſimũ? Quare & actualiſſimum, & quod actualius verbum quam ipſum dicere actuale, ipſaue dictio actualis: quare & ſecundum Philoſophum 12. Met. 51. & ſecundum Auerroem Deus eſt intelligentia, i. actio ſiue agentia intelligentis ad modũ loquendi Anſelmi præmiſſum; imo & intelligere atque intelligi ſecundum eundem ibidem. Sed quæ perſona eſt dignius iſta quam
C verbum? Quibus & concorditer Sapiens; Sol, inquit, intelligentiæ non eſt ortus eis, Sapient. 5. *Sapiens.*
Sol intelligentiæ, i. Sol qui eſt intelligentia intranſitiue loquendo: vnde & Iob. 12. Apud Deũ *Iob.*
eſt ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſiliũ & intelligentiam. Super quod Greg. 11. Moral. 4. *Gregorius.*
Hæc, inquit, non incongrue de vnigenito ſummi Patris accipimus. Et nonne Sapientia eſt actio ſiue agentia Sapientis, ſicut intelligentia intelligentis, & prouidentia prouidentis? Quare & Sapiens dicit de ſapientia increata quod eſt emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei ſincera, Sap. 7. Quod etiã verbũ Dei ſit eius locutio actualis, & nõ terminus eius tantũ videtur *Sapiens.*
per Anſelm. Monol. 33. ſic dicentem; Nulla ratione negari poteſt, cum mens rationalis ſeipſã *Anſelmus.*
cogitando intelligit, imaginẽ eius naſci in ſua cogitatione, imo ipſã cogitationẽ ſui eſſe ſuam imaginẽ ad eius ſimilitudinẽ tanquã ex eius impreſſione formatã. Habet igitur mens rationalis, cum ſe cogitando intelligit, ſecũ imaginẽ ſuã ex ſe natã, i. cogitationem ſui ad ſuam ſimilitudinem quaſi ſua impreſſione formatã; quæ imago eius verbũ eius eſt. Hoc itaq; modo quis
D neget ſummã ſapientiã, cum ſe, dicendo, intelligit, gignere conſubſtantialẽ ſibi ſimilitudinẽ ſuã, i. verbũ ſuũ? Qui & infra 48. & poſt diffuſe trinitatẽ in mente noſtra (viz. quod meminit *Anſelmus.*
ſui, cogitat ſeu intelligit ſe, & amat, & eſt memor, ſic cogitans ſeu intelligens ſe & amans, habetq; meminiſſe ſui, cogitare, ſeu intelligere & amare) comparat ſummæ trinitati in Deo Patri & Filio & Spiritu Sancto, hæc tria ſecundũ ordinẽ iſtis tribus; qui & dicit ſæpiſſimè filium eſſe intelligentiã Dei patris; qui & in hac parte ſequitur Aug. 10. de trinit. 10. & 11. & vlt. & 11. de *Auguſtinus.*
trinit. 1. & 2. & 14. de trinit. 3. 6. & 8 vbi trinitatem in mente noſtra repertam viz. meminiſſe, intelligere & velle, memoriam intelligentiam & voluntatem, corpus, viſum, viſionem actualem, & voluntatem ſeu voluntatis intentionem hæc ad inuicem copulantem diuinæ aſſimilat trinitati, & intelligentiam actualem & viſionem actualem ſimiliter aſſimilat filio verbo Dei. Obijcies forſitan, Producere Dei quodcunque eſt productum; ergo per aliquod producens *Obiectio.*
præcedens, & per aliquod producere antecedens: per quid enim aliud poſſet produci? Sed re- *Reſp.*
E ſponſũ eſt prius. Primũ namq; producere Dei producitur per || *productiuũ* quoquomodo præced. & non per aliquod producere antecedens. Veruntamẽ, vt videtur, illud producere primũ Dei prius eſt producere quam productũ: nam primũ omniũ videtur productiuũ ſecundũ producere, conſequenter relatio productionis actiua, & eſſe producẽs, & relatio productionis paſſiua, & eſſe productũ. Sed nec ſi forſitan defines obiectare, dicẽdo; Illud producere eſt productũ, ergo per aliquid; quid eſt illud? Si, per, ſignificet cauſã productiuã ſiue actiuã, per Dei || *productiuũ* & potentiã eius actiuã; ſi cauſã formalem, nõ habet cauſam formalem productam priorem, ſed ipſum eſt prima forma producta, ſicut & de || *primo actu Angeli hominiſue* apparet. Quapropter & Auguſtinus 83. quæſtionum, quæſtione 23. dicit, quod ſimilitudo Patris, ſcil. filius eſt prima ſpecies & prima forma, qua ſpecificata & formata ſunt omnia. Verum adhuc pro prima principali argutia abſolutius diſſoluenda, ſpecialiter aduertendum, quod *Auguſtinus.*

|| productũ *Obiectio.* *Reſp.* || productionem || primo Angelo hominiſue.

volutio Dei ad extra producitur per intelligere Dei quoquomodo procedens, ſed illud intelligere non cauſat neceſſario illud velle, ſicut præcedentia manifeſtant. Pro ſecunda argutia principali ſciendum, quod duplex eſt velle in Deo, ad intra, videlicet, & ad extra. Ad intra, quo vult ſeipſum & amat: ad extra, quo vult & amat extrinſeca, efficit, & conſeruat; & vtrumque iſtorum velle producit Deus voluntariè, ſed diuerſimodè: Primum producit voluntarie, quia per voluntatem propriam ſpontaneam non inuitam, nec violenter coactam, non tamen libere libertate contradictionis, ſed neceſſario neceſſitate oppoſita, ſicut & ſpiritum ſanctum ſpirat, qui ſecundum præmiſſa, & ſecundum Auguſtinum 15. de Trinitate. 20. voluntas Dei, ſicut & charitas, maximè propriè appellatur. Secundum autem velle producit Deus voluntarie, quia per voluntatem propriam ſpontaneam, non inuitam, ſed liberam ſecundum contradictionem, ſicut præcedentia docuerunt. Nec ex iſto conſequitur, quod omnem talem actum prius naturaliter velit producere quam producat; ſicut nec de homine quid volente; alias etenim eſſet proceſſus in volutionibus talibus infinitus contra priora; im o ad producendum voluntarie talem actum ſufficit voluntas, potentia ſcilicet volitiua ſufficienter A B
Obiectio. diſpoſita. Sed hic poteſt quis non improbabiliter ſic inſtare. Sit A. primum velle Dei ad extra; Deus ergo producit A. ergo per aliquid ipſum naturaliter antecedens; & per quid, niſi per aliud velle reſpectu illius? Dicitque Anſelmus de caſu Diaboli 12. quicquid ſe mouet ad volendum, prius vult ſe ita mouere. Rurſus autem Deus vult A. Vult enim & amat omnia bona quæ habet, & magis vt videtur, & charius vult & amat quodlibet bonum ſuum intrinſecum, quam aliud bonum extrinſecum, quam muſcam, aut folium, ſeu feſtucam; ergo & prius ordine naturali. Adhuc autem & per viceſimum ſecundum primi, quemlibet actum ſuum volendi vult Deus; vult ergo iſtum actum ſuum volendi per alium, & illum per alium, & ſic ſemper deinceps; habet ergo Deus actus volendi ſimpliciter infinitos, & non inordinatos penitus & confuſos, propter præmiſſa primo, & viceſimo ſexto primi. Quemlibet ergo actum huiuſmodi præcedit naturaliter alius talis actus, & illum alius adhuc talis, & ſic infinitè ſimpliciter aſcendendo. Quilibet ergo actus voluntatis diuinæ producitur ab actu alio præcedente, quo poſito, cum potentia plena Dei neceſſariò ſequitur ipſum produci: Quilibet ergo actus voluntatis diuinæ producitur ex neceſſitate naturaliter præcedente &c. ſicut ſupra. C
Reſponſio quædam. Pro iſtis autem ſciendum, quod quidam non abhorrent concedere proceſſum in volutionibus Dei talibus taliter infinitum. Sed nonne ſuperius eſt oſtenſum, non eſſe proceſſum infinitum in eſſentialiter ordinatis in actu ſecundum ſub & ſupra, aut ſecundum prius & poſterius ordine naturali? Secundum iſtos quoque in cauſis efficientibus ſiue agentibus eſſentialiter ordinatis modo prædicto eſt proceſſus ſimpliciter infinitus, cum quælibet volutio talis Dei ſit cauſa actiua, & agens hunc effectum extrinſecum, vel cauſam eſſe ipſius. Adhuc autem & cum quælibet talis volutio ſit forma quædam & ſpecies, in cauſis formalibus eſt proceſſus ſimiliter infinitus, contra Philoſophiam & Philoſophos plurimos multis locis. Cui etiam dubium, quin Deus prius velit ſeipſum, quam aliquid extra ipſum, cum ipſe ſit finis omnium, & finis primario intendatur & cætera propter finem? Quare & dicit Sapiens ſapienter; Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt Dominus, Parab. 16. Sit ergo A. volutio, qua Deus vult ſeipſum, & B. volutio, qua immediatè vult producere hunc effectum; B. ergo volutio producitur per aliam immediate priorem, & illa per aliam, & ita deinceps aſcendendo ſuperius in volutionibus talibus infinite, quæ omnes ſunt poſteriores A. volutione prædicta. Sed quomodo, poſitis terminis & extremis, puta A. & B. interponuntur media actualia infinita eſſentialiter ordinata, & hoc in cauſis agentibus formalibus atque finalibus, contra Philoſophum 2. Metaphyſ. 5? & deinceps, Nonne & vbicunque contingit accipere duo extrema aliquorum in actu eſſentialiter ordinatorum ſecundum prius & poſterius serioſe, contingit accipere & omnia media? Quare & aliqua eſt tota multitudo extremorum illorum, & omnium pariter mediorum; & illa eſt neceſſario ſimpliciter infinita, contra præmiſſa parte quadrageſima primi; & capit. ſeptimo primi libri. Sit inſuper C. illa multitudo totalis; C. igitur multitudine poteſt eſſe & eſt aliqua multitudo maior, aliqua quoque minor, & nihilominus infinita; cur ergo eſt tantæ quantitatis præciſæ? Videtur quoque quod minor ſufficeret; cur ergo ſuperflue ponitur iſta tanta? Amplius autem ſecundum iſtos, nullum eſt primum contingens ad vtrumlibet ſiue æqualiter, nec aliquis primus actus liber contradictoria libertate. Imò & ſecundum iſtos nullus actus eſt contingens æqualiter ſimpliciter, nec liber ſecundum contradictionem ſimpliciter, ſed quilibet neceſſarius quodammodo neceſſitate naturaliter præcedente. Detur enim A. actus contingens æqualiter ſimpliciter, & liber ſimpliciter ſecundum contradictionem in Deo; ſed A. eſt vnum velle Dei, ſeu vna volutio; quare & ſecundum hypotheſin Deus habet aliud velle præcedens || *reſpectu* illius, & illo velle præcedente Dei poſito D *Parabola.* E

|| quod eſt cauſa

A ſito cum potentia Dei plena, neceſſariò ſequitur A. produci ; A. ergo ſecundum præmiſſa eſt
actus neceſſarius neceſsitate naturaliter præcedente, & non ſimpliciter contingens æqualiter
nec liber. Ad hæc autem cùm ſecundum præmiſſa ſp. ſanctus dicatur propriè voluntas, chari-
tas, & amor in Deo, quis audeat dicere ipſum non eſſe primam voluntatem, charitatem, &
amorem in Deo, ſed ipſum præcedi ab alijs infinitis, ab vnauè alia voluntate, ab alia charita-
te, ab aliovè amore producta prius cauſaliter ſeu producto ? Sicut enim filius Dei eſt primum
verbum, & primus actus diuini intellectus, ſic & ſpiritus ſanctus diuini affectus. Cùm ergo
ſpiritus ſanctus ſit prima Dei voluntas procedens à Deo, qua vult ſeipſum, aliqua eſt eius vo-
luntas immediata & proxima ab ipſa procedens ipſamq; ſequens, qua vult A. ſeu aliud quod-
cunque ſignatum. Sicut enim hanc voluntatem vltimam, qua Deus vult immediatè hoc ſig-
natum, vna alia voluntas diuina immediatè præcedit : ſic, vt videtur, ſimili ratione illi primæ
voluntati diuinæ aliqua alia immediatè ſuccedit ; non ſunt ergo infinitæ voluntates huiuſmo-
B di mediæ per præmiſſa. Si inſuper in volitionibus Dei ſit proceſſus huiuſmodi infinitus, &
in intellectionibus, intelligentijſvè ipſius ſimiliter, vt videtur, ſimili ratione. Intellectio
namque lapidis in Deo gignitur ſeu agitur ; ergo per gignitionem ſeu actionem aliquam præ-
cedentem, & ſic ſemper aſcendendo ſuperiùs infinitè, ſicut iſti de diuinis volitionibus argu-
mentant : quæ enim alia actio quàm intellectio poneretur, illa actio, per quam intellectio ge-
neratur contra præmiſſa ? Tunc etiam non eſſet aliquod verbum Dei primum, ſed ante quod-
libet alia infinita : ſecundum hoc quoque non eſſent aliquæ primæ formæ rerum in Deo, nul-
læ primæ ſpecies, idææ, exemplaria, nec vllæ originales & primariæ rationes. Puto igitur ali- *Reſponſio*
ter reſpondendum. Cùm ergo inſtatur, Deus producit A. primum velle ſuum ad extra, ergo *propria.*
per aliquid ipſum naturaliter antecedens : verum eſt, per intellectionem & potentiam voli-
tiuam ipſum quodammodo cauſaliter præcedentem. Et ſi replices, Deus producit A. ergo
per aliquid antecedens, quo poſito, neceſſariò ſequitur A. produci : non eſt verum, ſicut
C præhabita declarabant ; poteſtque Anſelmus exponi, quòd quicquid mouet ſe ad volendum,
prius vult ſe ita mouere ; hoc eſt, prius habet voluntatem habitualem volitiuam ita mouere.
Ad illud verò quod arguitur conſequenter, quòd Deus prius natura vult A. primum videli-
cet ſuum velle ad extra, quàm illud extrinſecum volitum, poteſt multipliciter reſponderi.
Primò dicerent aliqui, quod etſi prius velit A. quàm illud volitum quod ſit B. non tamen
per aliud velle, ſed per idem ; dicerent inſuper quod eodem amore amat, & vult ſe & cætera :
ſicut & eodem verbo dicit ſe & cætera, ſicut Anſelmus Monolog. 33. & 34. docet. Adhuc
autem, neque ſi quis magis & chariùs vult & amat A. quàm B. ideo conſequens eſt, vt priùs
velit & amet A. quàm B. ordine naturali, ſicut de inordinatis ad inuicem in amore & in parti-
bus planè conſtat : imo & aliquibus forſitan videretur, quod ſi A. ſit velle Dei ad extra reſpe-
ctu B. voliti, & Deus velit alterum horum prius, quod prius quodammodo vult B. quàm A,
quatenus A. eſt talis volitio : in omnibus namque volitis ſecundum ſeriem ordinatis, prius
D videtur volitum propter poſterius, potius quàm è contra : Sit ergo C. volitio Dei qua vult
A. & prior A. ſecundum hypotheſin; horum ergo trium ſecundum ſeriem poſitorum C. A. B.
A. videtur volitum propter B. non è contra. Quis etiam diceret Deum aut hominem velle
obiectum propter ipſam volitionem obiecti, quin potius è contra? Veruntamen mihi vide-
tur, quod Deus primò vult ſeipſum, & ſecundò cætera ad & propter ſeipſum : nec videtur
mihi neceſſarium ponere voluntatem aliquam mediam inter iſtas : non enim audeo ceruicem
in tantum erigere, vt ab omnipotente Deo negem poſſe poſt volitionem, qua primò vult ſe-
ipſum, ſecundò immediatè velle extrinſeca, vel aliquid extrinſecum ad ſeipſum : Si quis ta-
men ſit conſiliarius Dei in tantum, vt ſecurus audeat ponere voluntatem mediam inter iſtas,
quâ videlicet Deus velit ſe velle extrinſeca, vitet proceſſum infinitum in voluntatibus talibus
eſſentialiter ordinatis, & ſuperfluitatem ponendi plura, vbi ſufficiunt pauciora ; & ſecundum
ipſum videtur conſequenter dicendum, quod ſola talis volitio media ſi ſit vnica, aut prima
E omnium (ſi ſint multæ, tamen finitæ) eſt ſimpliciter contingens æqualiter, & ſimpliciter li-
bera ſecundum contradictionem ; aliam tamen partem reputo veriorem. Quod autem oppo-
nitur vltimò, quod Deus quamlibet voluntatem ſuam vult, quare & habet infinitam multitu-
dinem voluntatum ordinatarum eſſentialiter ſecundum prius & poſterius, ſub & ſupra ; po-
teſt ſimiliter obijci de cognitione diuina, quod quia quamlibet cognitionem ſuam cognoſcit,
ideo habet cognitiones huiuſmodi infinitas : quomodo etiam ſequitur, Deus habet volunta-
tes infinitas ordinatas, ergo hoc ordine ordinatas, ſemper videlicet à voluntate accepta ſupe-
rius aſcendendo ? Cur enim ſic potius quàm inferius deſcendendo, ſicut de cognitionibus
cognitionum in eo, vel ſaltem in creaturis magis videtur ? Aut cur ſic potius quàm coævè,
coæqualiter, ſeu collateraliter procedendo, ſicut videtur eſſe de infinitis eius volitionibus
proprijs

proprijs reſpectu infinitorum punctorum in linea circulari, vel reſpectu vnitatum infinitarum ſecundum nullam cauſalitatem, dependentiam, aut ordinem eſſentialem ad inuicem coniunctarum ? Aliter poſſet dici, quod Deus eadem voluntate vult ſeipſum & cætera vniuerſa, & ſuam quamlibet voluntatem, ſicut & eodem verbo dicit ſeipſum, & creata vniuerſa ſicut ſuperius dicebatur. Veruntamen multiplicando & diſtinguendo quodammodo voluntatem diuinam ſecundum multitudinem & diſtinctionem volutorum, ſecundum reſpectum, conſiderationem ſeu etiam rationem, ſicut Plato & antiqui multiplicant & diſtinguunt cognitionem diuinam per idæas, formas, ſpecies, ſeu etiam rationes in mente diuina, ſecundum multitudinem & diſtinctionem multiplicem cognitorum ; ſicut etiam Auguſtinus Platonem imitans in hac parte 83. quæſtionum 46. dicit, Reſtat vt omnia ratione ſint condita, nec eadem ratione homo qua equus ; hoc enim abſurdum eſt exiſtimare : ſingula ergo proprijs ſunt creata rationibus ; has autem vbi eſſe arbitrandum eſt, niſi in ipſa mente creatoris ? Sic inquam, multiplicando & diſtinguendo voluntatem diuinam, non improbabiliter dici poteſt Deum velle rem iſtam per vnam voluntatem propriam, & velle illam voluntatem ſiue volutionem per aliam, & ſic infinitè deinceps ; quòd tamen hæ voluntates non ſint eſſentialiter ordinatæ ſuperius aſcendendo, ſecundum poſterius & prius, ſub & ſupra, ſed ſunt collaterales inuicem & coæuæ, ſicut de voluntatibus infinitis punctorum & vnitatum ſuperius dicebatur; alicui tamen fortaſsis nequaquam impoſsibile videretur, quod in voluntatibus & complacentijs talibus eſſet infinitus proceſſus ſecundum prius & poſterius, inferius quodammodo deſcendendo : talis enim proceſſus non cogit, quin ſit aliquis primus actus contingens & liber, & ſimpliciter contingens æqualiter atque liber, nec ad inconuenientias alias prius tactas. Et has forſitan voluntates tam mirabiliter multiplicatas intuens Propheta dicebat, magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius : nunquid tamen aliquæ ſint omnes * huiuſmodi voluntates in Deo, poteſt diſputatiuè inquiri, ſicut de eius cognitionibus 7. primi fuerat inquiſitum.

Auguſtinus. — *Pſal.* 110. — * talis

A … B … C

CAP. VII.

Mouet quæſtionem, nunquid aliquid ſit in poteſtate voluntatis creatæ : & ponit vnam reſponſionem, & corrigit.

HÆc autem præhabita grauem parturiunt quæſtionem; Vtrum, ſcilicet, aliquid ſit in poteſtate voluntatis creatæ : quomodo namque iudicabitur aliquid in poteſtate voluntatis creatæ, cùm omnis eius actio & non actio dependet à voluntate diuina naturaliter præcedente, ſicut 20. 30. & 32 ſecundi docebant? Quomodo enim eſt in poteſtate cauſæ ſecundæ, ſcilicet voluntatis creatæ, quòd cauſa prima, ſcilicet voluntas diuina, ipſam volendo præueniat, quam etiam voluntatem diuinam oportet voluntatem creatã neceſſariò imitari, ſicut decimũ primi docet? Quomodo tandem eſt aliquis actus, ceſſatio, ſeu vacatio in poteſtate noſtra, cùm hæc omnia fiant in nobis ex neceſsitate naturaliter præcedente, ſicut ſecundum huius præmiſit ? Et ſi nihil ſit in poteſtate voluntatis creatæ, quomodo liberum arbitrium creatum ſaluatur? Aliqui hic reſpondent, quod ſuppoſita influentia generali aliquid eſt in poteſtate voluntatis creatæ, aliter vero nihil. Sed de illa generali influentia eſt quærendum, vtrũ aliquid ſit aut nihil; ſi nihil, nihilum inde venit; ſi aliquid, aut ergo creatura aut Creator; non creatura, quia Creator, ſcilicet Deus ipſe, neceſſario requiritur tanquam cauſa verè efficiens cuiuſlibet actionis voluntatis creatæ, ſicut præhabita docuerunt: ſi ponatur Creator, ſcil. Deus ipſe; aut ergo abſolute quatenus eſt Deus tantũmodo, aut quatenus eſt actualiter influens ad actũ voluntatis creatæ. Non primo modo, quia per 8. & 9. 1. ſic nihil agit ad extra, quare nec influit illo modo, Si ſecundo modo & per 8. & 9. primi nihil agit ad extra, quare nec influit niſi volendo ; & hoc non vniuerſaliter & confuſe, ſed ſingulariter & diſtincte, ſicut & cognoſcit, vt per 22. 27. & ſequentia primi faciliter oſtendetur ; ſicque eius influentia generalis eſt eius volentia, ſiue volutio ſpecialis, qua vult ſpecialiter facere hoc vel illud. Nihil aliud ergo eſt dicere, ſuppoſita influentia generali, aliquis actus eſt in poteſtate voluntatis creatæ, quam dicere, ſuppoſita Dei volutione, ſeu volentia ſpeciali ad aliquem certum actum voluntatis creatæ, ille actus eſt in poteſtate voluntatis creatæ; ſicque iſta reſponſio quæſtionem non ſoluit, ſed magis inuoluit.

D … E

Si

A Si quis autem voluerit fingere, quod influentia generalis eſt conſeruatio generalis rerum à
Deo, ac eius permiſsio generalis, qua permittit res ſecundum potentias ſibi inditas operari, &
hac ſuppoſita poteſt voluntas creata ex ſe ſola ſine Deo aliter & proprie coagente producere
actum ſuum, per 21. ſecundi & ſequentia clariſsime conuincetur. Sed quia influentia generalis
eſt nomen communiter vſitatum, & per omnium ora volans, ne illud inexpoſitum penitus
ſimplicibus prætermittam, dico quòd influentia generalis in ſacris literis minimè reperitur;
ſed ſecundum modum loquendi naturalium Philoſophorum, Mathematicorum, & ſimiliter
Magicorum eſt emanatio, ſeu irradiatio potius (vt placet Autori de radijs) à cœleſti corpore
in ſibi ſubiecta generaliter deriuata. Poſſet tamen dici catholicè influentia generalis Dei vo-
lentia ſiue volutio generalis, qua omnibus generaliter influit quicquid habent, ſicut 8. & 9.
primi docebant; quæ tamen nequaquam ſic eſt omnibus generalis, quin etiam ſingulis ſpeci-
B alis, ſicut 22. & 27. & ſequentia primi docent.

CAP. VIII.

Recitat alias ſex reſponſiunculas, & emendat.

SVnt & aliæ ſex reſponſiunculæ ſimiles ad hoc idem, quæ omnes faten-
tur concorditer voluntatem increatam præuenire in omnibus volunta-
tem creatam, ſed vlteriùs variantur. Nam prima dicit ideo aliquid eſſe
C in poteſtate voluntatis creatæ, quia in poteſtate ſua eſt quod Deus velit,
& præuelit liberum actum ſuum. Secunda verò ponit ideo actum libe-
rum futurum eſſe in poteſtate voluntatis creatæ, quia in poteſtate ſua
eſt facere aliquid, vnde ſequitur Deum hunc velle, vel non velle. Ter-
tia æſtimat ideo aliquid eſſe in poteſtate voluntatis creatæ, quia æquè
primò ſicut increata præcedit creatam ad aliquem liberum actum ſuum, poteſt creata in op-
poſitum, ſcilicet ab actu illo vacare, & actum oppoſitum exercere. Quarta verò affirmat ideo
aliquid eſſe in poteſtate voluntatis creatæ, quia licet voluntas increata præuelit creatam ali-
quem certum actum habere pro certa menſura temporali futura, in poteſtate tamen creata
eſt ita ſe prius diſponere, ne Deus hoc tunc velit, & ne tunc habeat illum actum. Quinta opi-
natur, quod Deus non agit proprie actum voluntatis creatæ, ſed tantum improprie, quia vide-
licet ordinauit & vult, quod ipſa ſola proprie & libere faciat actum ſuum. Sexta debilior cæ-
D teris, debiliter arbitratur, quod Deus coagit & præagit proprie omnem actum voluntatis cre-
atæ, ſed tam debiliter influendo, quod nequaquam ipſam neceſsitat ad agendum. Prima ſi-
quidem inter iſtas videtur mirabilis dictu, & mirabilior intellectu, cùm ad communem mo-
dum loquendi vulgarium & Doctorum nihil dicatur in poteſtate cuiuſque, niſi quod eius ſub-
iacet voluntati, & eius ſequitur voluntatem ſicut eius effectus, priuatiove effectus vt motus &
quies: vnde Auguſtinus 1. Retract. 22. In poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequi- *Auguſtinus*
tur voluntatem; & loquitur ibi de ſe, qui ſicut effectus, vt puta meritum ſequitur effectorem;
ſed velle diuinum præuenire velle humanum nequaquam humanæ ſubiacet voluntati, nec
eam ſequitur vt effectus, ſed e contra, ſicut 30. ſecundi demonſtrat. Item nihil eſt in poteſtate
cuiuſque, niſi quod poteſt facere cùm voluerit, dicente Auguſtino 3. de libero arbitrio 3. *Auguſtinus.*
Non poſſum aliud ſentire eſſe in poteſtate noſtra, niſi quod cùm volumus, facimus. Et Phi- *Philoſophus.*
loſophus 9. Metaphyſ. 10. Potens ſecundum rationem omne, neceſſe quando deſiderat, cu-
E ius habet potentiam, & vt habet, hoc facere; Nullus autem poteſt facere Deum ipſum præ-
uenire volendo, quia quidlibet faciens aliquid, naturaliter præuenit ſuum factum; quare vo-
luntas humana volendo præueniret diuinam contra hypotheſin, & contra 30. ſecundi; &
quia per 23. primi, quodlibet velle Dei eſt æternum, non temporaliter factum à quoquam, &
quia tunc voluntas diuina eſſet paſsibilis ab humana, contra 20. primi libri. Item ſi Deum
præuelle ſit in poteſtate voluntatis creatæ, vel hoc eſt aliquid faciendo vel nihil: non aliquid
faciendo, vt proximo eſt argutum. Prætérea quilibet volens & faciens, eo ipſo neceſſariò
pręuenitur volutione diuina; ſed illud quod prius eſt actum, puta diuina volutio, quod tunc
ſit actum vel non, non eſt in poteſtate poſterioris agentis, cùm nihil à poſteriori actione de-
pendeat, ſed è contra: nec tamen nihil faciendo, vt nullus ignorat; omne quoque ſuum non
facere fit à diuino non facere præcedenti, per 32. ſecundi, & hoc per volutionem diuinam,
ſicut

ſicut 22. primi cum corollario ſuo probat; per volutionem inquam diuinam illud non facere A
naturaliter præcedentem, per viceſimum quoque ſecundi; ſicque redit argumentum contra aliam partem factum. Item ſi Deum præuelle ſit in poteſtate voluntatis creatæ, vel ergo dum ipſa actualiter vult, vel prius: non dum ipſa actualiter vult, vt ipſimet fatentur, quia tunc eſt neceſſarium neceſsitate naturaliter præcedente illud velle creatum; dicitq; Lumbardus 1. ſent. diſt. 25. quod in præſenti eſt, determinatum eſt, nec in poteſtate noſtra eſt, vt tunc ſit vel non ſit. Illud etiam quod iam prius eſt actum, puta velle diuinum, quod tunc ſit actum vel non actum, non eſt in poteſtate poſterioris agentis, cùm prius factum à poſteriori nullo modo dependeat, ſed è contra, ſicut ſuperius eſt argutum. Nec prius, quia tunc ſi homo faciat quantum poteſt vſq; ad A. inſtans futurum, vt Deus præueniat ipſum volendo in A. inſtanti, & ſi Deus hoc noluerit, imo & reſiſtat, ac totis viribus agat ad contrarium, ita fiet contra 10. B
primi libri. Nam ſecundum Philoſophum 9. Metaphyſ. 10. Potens ſecundum rationem omne, neceſſe quando deſiderat cuius habet potentiam & vt habet, hoc facere: dicitque Auguſtinus 3 de libero arbitrio 3. Non poſſum aliud ſentire eſſe in poteſtate noſtra, niſi quod cùm volumus facimus. Nec poteſt quis dicere, hoc eſſe in poteſtate hominis, niſi fuerit impeditus. Subiungit enim Philoſophus vbi prius; Nullo namque exteriorum prohibente, adiungere nihil adhuc oportet: potentiam enim habet vt potentia faciendi; eſt autem non omnino, ſed habentiũ aliquo modo, in quibus excludentur quæ exterius prohibent; remouẽt autẽ hæc eorũ, quæ in determinatione apponuntur, quædã. Vbi & Auerroes ſic ait, Non indigemus cum hoc, quod potentia poſsit agere, hoc addere, niſi aliquid extrinſecũ impediat, quoniam ſufficit in hoc quod dicimus, quod potentia poteſt agere; quoniam cùm illic fuerit impediens, tunc potentia non poterit. Præterea vel eſt in poteſtate hominis tollere impedimentũ volutionis & reſiſtentiæ diuinæ, vel non. Si ſit, poteſt tollere illud cùm voluerit; quare non oportet addere niſi fuerit impeditus: & ſi faciat quantum poteſt vſque A inſtans in caſu præ- C
miſſo, neceſſariò tollet illud: ſi non, & niſi illud impedimentum tollatur, non conſequetur intentum; non eſt ergo in poteſtate ſua vt propoſitum conſequatur: quomodo namq; eſt in poteſtate debilioris domũ fortioris intrare, ipſum ligare, & vniuerſa eius diripere? Item ſecundũ iſtud voluntas in primo inſtanti ſuę creationis nõ poſſet liberè velle quicquã, nec voluntas antiqua in primo inſtanti adultionis ſeu euigilationis à ſomno, aut curationis à furia, quia tunc non eſſet in poteſtate ſua quod præueniretur à Deo, nec etiam prius fuit, cuius oppoſitũ docuit octaua veritas 5. huius. Item ſi Linus debilior haberet Petrũ Dominũ fortiorẽ cuius (vt vtar verbis Philoſophi recitatis 1. huius) præuoluntatem neceſſariò ſequeretur, vt non mouente illo non moueretur, & mouente neceſſariò moueretur, quomodo [etiam] eſſet in poteſtate ſua facere aliquam motionem, puta trahere hoc vel illud? quomodo namq; eſſet in poteſtate ſua ſui Domini præuoluntas? Sic autem ſe habet omne agens rationale ad Deum, ſicut præhabita perhibent, & ipſa opinio confitetur: ſicut ſi eſſet ſecuris vel ſerra rationalis, quæ tamen non D
poſſet ſecare vel ſerrare niſi tracta per voluntatem artificis præcedentem, quam etiam neceſſariò ſequeretur, quomodo eſſet in poteſtate ſua ſcindere vel ſerrare? hoc autem modo ſe habet omnis homo ad Deũ, teſte Eſaia 10. cum gloſſa cõmuni & expoſitione Hieron. ſicut 32. primi plenius recitauit. Item ſi ſit in poteſtate mea quòd Deus præuelit, & velit hoc aliquid, cur non aliud, aliudq; quodcunque? Si etiam ſit in poteſtate mea vt Deus faciat antecedenter me velle hoc aliquid ſub hoc gradu & modo, cur non eſt in mea ſimiliter poteſtate, vt Deus [ſtatim] faciat antecedenter me velle & nolle, amare & odire quodcunq; ſub quocunq; gradu & modo per Deũ mihi poſsibili, vt ſummè Deũ diligere, beatificeq; amare, cum ſummo odio vitiorũ, cum multis ſimilibus, quæ non poſſum pro quolibet tempore, vt quilibet experitur? quod & teſtantur multa allegata 46. primi; vnde & Propheta, Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas, Pſ. 118. Item ſi aliqua actio ſit in alicuius libera poteſtate, ipſe eſt Dominus illius, ſicut per Philoſoph. 3. Ethic. 13. & alijs locis multis: & per Ioh. Damaſcen. 39. E
ſent. ſicut 28. 2. cõmemorat: ſed nullus eſt Dominus volutionis liberæ Domini Dei ſui, ſicut nullus Chriſtianus ambigit aut prophanus; hoc n. ſuæ ſummæ libertati nimiũ derogaret, quod ſuppoſitio 1. vetat. Item tunc voluntas diuina magis eſſet in poteſtate hominis, quàm voluntas alicuius infimi ſerui ſui: nemo n. habet ſeruũ tam infimũ, qui ſemper voluntatẽ ſuã volendo ſequatur; imo nec actio alicuius alterius cauſę creatæ tantum eſt in poteſtate voluntatis creatæ, ſicut actio voluntatis diuinæ: nõ n. eſt in poteſtate cuiuſq; volũtatis creatæ, vt aliqua alia cauſa creata agat ad quodlibet ſuũ velle, nec de aliqua cauſa creata eſt in poteſtate voluntatis creatæ, vt ipſa voluntatẽ creatã præueniat in agẽdo, ſicut inductio per ſingulas manifeſtat: quare actio libera voluntatis diuinę magis eſt in poteſtate volũtatis creatæ, quã quæcunq; actio libera, vel ancilla cuiuſcũq; alterius cauſæ creatæ, quod eius ſummã deſtruit libertatẽ, ſeu potius ab eius ſumma

Lumbardus

Reſponſio falſa.

Philoſophus.

Auerroes.

A ſumma deſtruitur libertate. Item quomodo poteſt eſſe cauſa actiua ſuperior atque prior in poteſtate cauſæ inferioris & poſterioris, mouens in poteſtate moti, trahens in poteſtate tracti, & actio eius iam naturaliter prius acta, imo iam æternaliter prius acta in poteſtate cauſæ poſt naturaliter temporaliterque agentis? Item quomodo poteſt eſſe in hominis poteſtate quid Deus velit, & quando; imo & per 23. primi, quod voluerit ab æterno, cum tamen non ſit in hominis poteſtate quid ipſemet voluerit pridie? Sic namque voluntas diuina magis eſſet in hominis poteſtate, quàm propria ſua voluntas, quod ratio renuit, || *& reprimit Auguſtino 3.* de libero arbitrio 3. de noſtra voluntate ſic || *dicente*, Nihil tam in noſtra poteſtate quam ipſa voluntas eſt. Si quoque ſit in hominis poteſtate quid Deus iam in præterito voluit, cùm per 10. primi, Dei velle neceſſariò ſequatur facere cùm voluerit, quia ipſe dixit & facta ſunt, eſt ſimiliter in hominis poteſtate quid Deus iam in præterito fecerit, puta ſi Deus fecerit tibi cœlum vel infernum, vel ſedem aliquam hic aut ibi, vel etiam tunicam ſicut fecit Adæ, qua nunquam fuiſti indutus, ad hunc effectum, vt tu ſolus te illa indueres, in poteſtate tua eſt, vt Deus nunc vel in futuro velit te illam induere: ergo per 23. primi in poteſtate tua eſt vt Deus vnquam hoc voluit; ergo & in poteſtate tua eſt, vt Deus illam ſic fecerit, quia per 10. primi Dei propoſitum fruſtrari non poteſt; ergo in poteſtate tua eſt facere ſic factum in præterito, non ſic factum, contra multos Autores in obiectionibus textus huius contra octauam partem quinti huius plenius allegatos. Hic fortè dicetur non ſequi, quòd ſit in hominis poteſtate quod Deus in præterito fecerit, ſed propter quam cauſam finalem hoc fecerit. Non enim eſt in poteſtate huius viatoris Deum feciſſe ſedem cœleſtem, vel tunicam, ſed Deum feciſſe illas finaliter propter eum, ſiue ad vſum illius; poteſt enim ſic facere quod nunquam habebit finaliter hanc vel illam, & ſi hoc faciat, Deus non fecit illas finaliter propter ipſum, ſed propter aliquam aliam cauſam finalem. Sed iſtud videtur mirabile, quomodo ſit in nouella hominis poteſtate, quod Deus intenderat antiquiùs ab æterno. Sequitur etiam quod ſit vel erit in po-

C teſtate Antichriſti, & cuiuſlibet viatoris facere Chriſtum fuiſſe incarnatum, & paſſum ex alia cauſa finali quam fuit, pro illo ſcilicet redimendo quem non intendebat redimere, & non pro illo redimendo, quem redimere intendebat, quod non videtur conueniens fidei Chriſtianæ. Imo ſequitur fuiſſe & eſſe in hominum poteſtate euacuare totum effectum atque totam virtutem finalem dominicæ paſsionis, reſurrectionem ſcilicet mortuorum, finale iudicium, reparationem ciuitatis cœleſtis, & cœleſtium ciuium numeri complementum. Potuerunt enim, & poterunt homines maximè, ſi omnes fuiſſent & forent adulti, perſeueranter peccare; potueruntque & poterunt adulti non ſuccurrere paruulis non adultis, vt ſic omnes homines pariter damnarentur: ſicque eſſet in hominum poteſtate verificare illud impoſsibile ad quod deducit Apoſtolus; ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, ad Galat. 2. gloſſa; id eſt, fruſtra ſine cauſa. Porro & de voluntate Chriſti humana poteſt ſimiliter argui: Ipſa namque eius voluntati diuinæ neceſſariò conformatur, ſicut 30. ſecundi & primum huius oſtendunt. Item per de-

D cimam partem quinti huius, nullus actus creaturæ eſt liber ſimpliciter libertate contradictionis; ergo nec ſimpliciter in eius libera poteſtate: nullus enim actus dicitur eſſe in poteſtate noſtra, niſi ille, cuius habemus poteſtatem ſeu potentiam contradictionis. Item quomodo poteſt eſſe quippiam in hominis libera poteſtate, cùm per ſecundum huius quælibet eius actio ſiue non actio proueniat ex neceſsitate naturaliter præcedente? Item ſecundum Philoſophum 5. Metaphyſ. 17. poteſtas eſt duplex, actiua ſcilicet & paſsiua; & ſecundum eundem Philoſophum 9. Metaphyſ. 2. potentia eſt duplex ſimiliter, actiua ſcilicet & paſsiua: cùm ergo dicunt Deum præuelle eſſe in poteſtate voluntatis creatæ, vel intelligunt de poteſtate eius actiua vel paſsiua: ſi paſsiua, quid mirum ſi voluntas creata poſsit pati quod Deus præuelit, cùm nedum poſsit hoc pati, ſed & ſi Deus voluerit, neceſſariò patietur? Sicque Deum præuelle melius diceretur in eius neceſsitate, quàm in eius libera poteſtate. Non enim dicimus quicquam eſſe in poteſtate noſtra, quod poſſumus tantùm pati; ideo ſi voluntas eſſet

E tantùm paſsiua, non eſſet liberæ poteſtatis, ſicut corollarium tertij ſecundi monſtrauit. Si in poteſtate eius actiua, & non æqualiter coactiua, nec præactiua, ſicut 29 & 30. ſecundi huius oſtendunt, & opinio confitetur; ergo tantùm in poteſtate ſubactiua, ſubexecutiua, ſubſeruiente vereque paſsiua. Sed voluntatem creatam ſubagere, ſubexequi, ſubſeruire & pati Deo præuolente eſt neceſſarium neceſsitate naturaliter præcedente per ſecundum huius; quomodo ergo eſt in ſua poteſtate, niſi præcedens neceſsitas dicatur poteſtas? Et quomodo ad communem modum loquendi, hoc eſt in libera eius poteſtate, libertate ſcilicet contradictionis? Sed loquatur quilibet ſicut placet, dum veritas rei conſtet. Veruntamen ſi quis loqui voluerit ſicut Patres, quibus credita ſunt eloquia Domini, prophanas vocum nouitates deuitans, non poterit dicere, Deum præuelle, nec aliud quippiam eſſe ſimpliciter in hominis libera poteſtate.

Auguſtinus.

|| Et reprimit Auguſtinus.

|| dicens

Nam

Nam Tobiæ 3. ſcribitur, Non eſt in hominis poteſtate conſilium tuum. Et Eccleſ. 6. Vir cui dedit Deus diuitias & ſubſtantiam, & honorem, & nihil deeſt animæ ex omnibus quæ deſiderat, nec tribuit ei poteſtatem Deus vt comedat ex eo: ſi tamen homo ex ſe haberet liberam poteſtatem, vt Deus præuellet eum comedere, haberet ex ſe ſimiliter liberam poteſtatem vt ipſemet comederet, nec indigeret vt Deus ſibi tribueret || *huius* poteſtatem. Item Num. 22. dixit Baalam, Si dederit mihi Balak plenam domum ſuam auri & argenti, non poſſum immutare verbum Domini Dei mei, vt plus vel minus loquar: plus ſcilicet maledicendo populo Domini, vel minus, ſcilicet benedicendo, qui tamen voluit maledixiſſe & non benedixiſſe, vt ſequens hiſtoria manifeſtat; & infra 23. dixit Balaam ad Balak, Ad benedicendum adductus ſum: Gloſſa; A Deo, qui verum poſuit in ore meo, benedictionem prohibere non valeo: Gloſſa; Non enim poteſt etiamſi velit verbum Dei humana lingua conuertere. Item 1. Eſdræ 5. Oculus Dei eorum factus eſt ſuper ſenes Iudæorum, & non potuerunt inhibere eos. Item Iob 5. Qui diſsipat cogitationes malignorum, neque poſſunt implere manus eorum quod cæperant, qui ſapientes in aſtutia eorum, & conſilia prauorum diſſipat; ſuper quod beatus Gregorius 6. Moral. 12. ita dicit, Supernæ voluntati cognitæ debet actio noſtra deuotè famulari, & quaſi ducem ſui itineris perſequi, ne ei etiam nolens ſeruiat, ſi hanc ſuperbiens declinat. || *Vitari enim vis ſuperni conſilij nequaquam poteſt*, quod & planè teſtatur Autoritas eiuſdem vigeſimi ſeptimi Moralium vigeſimo ſecundo trigeſimo ſecundi præmiſſa. Item Eſaiæ 14. Deus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Item Ierem. 10. Scio, Domine, quod non eſt hominis via eius, nec viri vt ambulet & dirigat greſſus ſuos: ſuper quod Gloſſa Erubeſcant, inquit, qui aiunt vnumquemque ſuo regi arbitrio: Non eſt enim hominis via eius: Et Parab. 20. A Domino diriguntur greſſus viri: Gloſſa, Non libertate arbitrij: Gloſſam autem falſigraphi trigeſimum ſecundum primi redarguit & conuincit. Item Apoſtolus ad Rom. 9. ſic ait; Non volentis nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Non volentis (inquit Anſelmus de Concord. 9.) eſt quod vult, nec currentis quod currit: Si ergo proprium velle non ſit in poteſtate volentis, & ſecundum Auguſt. 3. de libero arbitrio 3. Nihil tam in noſtra poteſtate quàm ipſa voluntas eſt, quomodo erit velle Dei in noſtrum cuiuſlibet poteſtate? Item nullus Chriſtianus præſumet ſe dicere maioris poteſtatis quàm Dominum ſuum Chriſtum; ſed nullus actus Chriſti, nec voluntas Patris fuit ſimpliciter in poteſtate ipſius, ipſomet teſtante; non poſſum, inquit, ego à meipſo quicquam facere, ſed ſicut audio iudico, & iudicium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me, Patris. Ioan. 5. quod ſecundum Auguſtinum accipiendum eſt ſecundum naturam Chriſti humanam, ſicut trigeſimum ſecundi pleniùs allegauit: Quis igitur hominum poteſt aliquid ex ſeipſo? quod & omnibus planiſsimè conteſtatur, Nec, inquiens, quod minimum eſt poteſtatis: Luc. 12. Item ſi quippiam eſſet ſimpliciter in hominis poteſtate, hoc maximè videretur, vitare peccatum; quod ſi eſſet, fruſtra petereretur à Patre cæleſti dicendo, Ne nos inducas in tentationem, ſicut erat oſtenſum diffuſè quadrageſimo ſexto primi, quod tamen ab omnibus catholicis deuotiùs eſt petendum, vt quartum & quintum ſecundi huius oſtendunt. Vnde & Auguſtinus de gratia & libero arbitrio 29. dicit, Dicimus ne nos inferas in tentationem, vt peccata caueantur, quod à Patre, qui in cœlis eſt, nulla ratione peteremus, ſi virtute voluntatis humanæ hoc poſſemus efficere: quod & dicunt concorditer Autoritates quamplurimæ dictis capitulis allegatæ. Nec poteſt quis reſpondere dicendo Auguſtinum intelligere iſto modo; ſi virtute ſolius voluntatis humanæ hoc poſſemus efficere, nulla ratione hoc peteremus. Sed non eſt ita; Ideo ratio non procedit; quia ratio || *nihilominus* procedit. Licet enim hoc non ſit in poteſtate voluntatis humanæ ſolius per ſe, ſed cum alio, ex quo illud aliud cooperari cum voluntate humana eſt in eius libera poteſtate, totum eſt in eius libera poteſtate. Non eſt igitur hoc petendum, ſicut ſi habito equo, ſit in poteſtate hominis equitare, & in poteſtate ſua ſit habere equum, eſt in poteſtate ſua equitare, quare non oportet eum rogare quenquam vt equitet. Item nullum donum Dei eſt ſimpliciter in hominis poteſtate, ſicut vigeſimo tertio ſecundi docetur, ſed quilibet actus noſter eſt donum Dei, ſicut vigeſimum, vigeſimum tertium, & trigeſimum ſecundi oſtendunt. Item ſi Deum præuelle & liberi actus noſtri eſſent ſimpliciter in noſtra libera poteſtate; quomodo Apoſtolus per huiuſmodi ſuam doctrinam (Non glorietur omnis caro in conſpectu eius, Ex ipſo enim eſtis vos in Chriſto Ieſu, vt qui gloriatur, in Domino glorietur; & quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis? &, Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; &, Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini; Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere, & multa ſimilia vigeſimo tertio ſecundi pleniùs

Marginalia: || huiuſmodi — *Numeri.* — *Gloſſa.* — *Gloſſa.* — *Eſdras.* — *Gregorius.* — || vitare vis viam ſup. conſilij neq. potes, — *Eſaias.* — *Ieremias.* — *Gloſſa.* — *Parabol.* — *Gloſſa.* — *Ioannes.* — *Lucas.* — *Auguſtinus* — || non minus

Section letters (right margin): A, B, C, D, E

A pleniusmemorata) homines à ſuperbia reuocaret & in humilitate fundaret, ſicut principaliter intendebat, vt idem viceſimum tertium manifeſtat? Imò ſi ſic eſſet, non hoc ſed contrarium faceret. Magnam enim occaſionẽ ſuperbiendi daret hominibus, ſi eos tantum extolleret ſuper Deum, vt voluntas eius & actio eſſent in eorum libera poteſtate; Ideoque non ſic ſanctus Dei Apoſtolus, non ſic Auguſtinus, non ſic cæteri Catholici tractatores; Quinimo & actus liberos hominum negant ab eis, & tribuunt ipſos Deo, dicendo, Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei; Gratiâ ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum eſt: Neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid eſt, ſed qui incrementum dat Deus. Et ſecundum Auguſtinum; hoc ipſum quod ille plantat, hic rigat, non ipſis ſed Domino tribuit, ſicut viceſimum tertium ſecundi cum multis ſimilibus recitauit, quibus & triceſimum ſecundi ſimilia recitat à Gloſſa; Non vos operamini, ſed Deus operatur in vobis:
B A Cypriano, In nullo nobis gloriandum eſt, quoniam noſtrum nihil eſt; ab Anſelmo, Non eſt volentis quod vult, nec currentis quod currit: à Iohanne de Caipha; Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed prophetauit: & à Domino Ieſu Chriſto; Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos; non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris. Quomodo ergo hæc omnia ſunt in hominum poteſtate, quæ ſimpliciter negantur ab eis, & Domino conceduntur? Vnde & Act. 4. Non poſſumus nos quæ vidimus & audiuimus non loqui. Item Auguſtinus de natura & gratia 27. Cætera, inquit, vitia tantum in malefactis valent; ſola autem ſuperbia etiam in recte factis cauenda eſt, vnde admonentur illi ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo, ſeſe extollendo grauius pereant, quam ſi nil operarentur boni; quibus dicitur cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini; Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle & operari. Idem de bono perſeuerantiæ 18. Voluntate Dei ſtat qui ſtat; potens eſt enim Deus illum ſtatuere; non ergo ſe ipſe, ſed Deus; veruntamen bonum eſt non altum ſapere, ſed timere, ſicut Apoſtolus
C ait, Non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Quem ſecutus & beatus Ambroſius || audet & dicit; Non enim in poteſtate noſtra cor noſtrum, vel cogitationes noſtræ, quod omnis qui humiliter & veraciter pius eſt, eſſe veraciſſimum ſentit. Hoc autem Ambroſius vt diceret, in eo libro loquebatur quem de fuga ſæculi ſcripſit, docens hoc ſæculum non corpore ſed corde fugiendum, quod niſi auxilio Dei fieri non poſſe diſcernit; & allegato Propheta dicente, Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam, ſubiungit Ambroſius; Non enim in poteſtate noſtra cor noſtrum & cogitationes noſtræ; non itaque in hominum, ſed in Dei eſt poteſtate, vt habeant homines poteſtatem filij Dei fieri. Quod videtur fundari ſuper illud, Iohan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, quam tamen eis non daret ſi eam ex ſe ipſis haberent. Vnde & Auguſtinus 2. Retract. 1 Non dicimus, inquit, eſſe in poteſtate noſtra, niſi quod cum volumus fit, vbi prius, & maxime eſt ipſum velle, ſed hanc quoque ad bene viuen-
D dum deſuper accipimus poteſtatem; quare & idem 3. de libero arbitrio. 29. Non habet, inquit, homo in poteſtate vt ſit bonus, ſiue non videndo qualis eſſe debeat, ſiue videndo & non valendo eſſe talem, qualem debere eſſe ſe videt; quod & 1. Retract. 9. non retractat, ſed contra Pelagianos recitat approbando. Idem de corrept. & gratia 70. ita ſcribit; Non eſt dubitandum voluntati Dei, qui in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, humanas voluntates non poſſe reſiſtere, quo minus faciat ipſe quod vult, quandoquidem etiam de ipſis hominum voluntatibus quod vult, cum vult, facit; niſi forte vt ex multis aliqua commemorem, quando Deus voluit Sauli Regnum dare, ſic erat in poteſtate Iſraelitarum ſubdere ſe memorato viro ſiue non ſubdere, quod vtique in eorum [non] erat poſitum voluntate, vt etiam Deo valerent reſiſtere; qui tamen hoc non fecit, niſi per ipſorum hominum voluntates, ſine dubio habens humanorum cordium quo placet inclinandorum omnipotentiſsimam poteſtatem. Dicit igitur Auguſtinus, quod Deus habet poteſtatem ſuper voluntates humanas, ſed quod
E homo habeat poteſtatem ſuper voluntatem diuinam nuſquam affirmat, ſed innuit contrarium eius crebro: Imo & hic docet expreſſe, quod quando Deus voluit dare regnum Sauli, non fuit in poteſtate Iſraelitarum ſubdere ſe ei ſiue non ſubdere; quare multo magis non fuit in poteſtate eorum quod Deus hoc vellet ſiue non vellet; ergo eadem ratione nec aliquod velle Dei eſt ſimpliciter in hominis poteſtate, imò nec aliquis actus hominis aut non actus, cum hæc ambo proueniant à voluntate diuina naturaliter præcedente, ſicut triceſimum & triceſimum ſecundum ſecundi cum corollario viceſimi ſecundi primi lucide manifeſtant. Hæc igitur contra reſponſiunculam primam harum. Secunda verò poteſt per eadem ſimiliter emendari. Deum namque velle & præuelle actum voluntatis creatæ, vel eſt in poteſtate ipſius voluntatis creatæ, vel non: ſi || *ſit*, iſta reſponſio incidit in priorem: ſi non, & ad Deum velle & præuelle quicquam fieri quouiſmodo per decimum primi neceſſariò ſequitur illud fieri illo

Cyprianus. *Anſelmus.* *Ioannes.* *Act. Apoſt.* *Auguſtinus* *Auguſtinus.* || audit *Ambroſius.* *Reſponſio 2.* || ſic

modo; non eſt ergo in poteſtate voluntatis creatæ velle vel nolle. In conſequentia namque A
neceſſaria, ſi antecedens non eſt in cuiuſquam libera poteſtate ſecundum contradictionem,
*ſimpliciter nec conſequens: & ſi conſequens eſt in cuiuſquam libera * poteſtate, eſt & ſimiliter antecedens.
Si autem potes facere aliquid, vnde ſequitur Deum non velle liberum actum tuum? vel
potes facere illud ſolus ſine coactione diuina, aut ſine præactione diuina, vel non, niſi Deo
tecum agente, & etiam præagente: ſi ſine coactione & præactione diuina, cur non ſimiliter
cæteros actus tuos, quod etiam viceſimum & triceſimum ſecundi non ſinunt? Si autem non
potes facere illum actum, niſi Deo tecum agente, & etiam præagente, quomodo eſt ille actus
in tua libera poteſtate? Si per alium talem actum priorem, ſimiliter quærendum de illo, & ſi
nolis, ſicut nec potes in infinitum procedere, ſed ſtare in aliquo actu finaliter, de illo quæratur,
& arguatur vt ſupra. Adhuc autem quomodo eſt in poteſtate tua, quid voles & facies im- B
mediatè poſt hoc præſens inſtans? Non enim potes facere in præſenti aliud quam nunc facis.
Amplius autẽ creatus, adultus, euigilans, ſeu curatus à furia in præſenti inſtanti, ſecundũ prius
oſtenſa in eodem inſtanti liberè poteſt velle, & nunquam prius potuit liberè facere quippiam,
vnde Deum non velle nunc aut prius ipſum ſic agere ſequeretur. Secundum iſtam quoque
ſententiam, mouere vel non mouere, percutere vel non percutere eſſet in poteſtate manus &
baculi, & ſerrare vel non ſerrare in poteſtate ſerræ; in poteſtate videlicet contradictionis:
Poteſt enim facere aliquid vel non facere, talem videlicet actionem: vnde conſequitur euidenter
quod moueat, percutiat, ſiue ſerret, vel non; maxime ſi manus, baculus, ſiue ſerra ponatur
imaginariè rationalis, & liberè voluntatis hoc modo, quod non poſſint mouere originaliter ex
ſeipſis, ſed homine ſeu artifice præmouente, quorum & præmotionem neceſſario conſequantur,
ſicut ſuperius tangebatur. De Lino quoque & Petro ſimili modo diſpoſitis poteſt fieri ſimile
argumentum, ſicut & contra reſponſionem proximam erat factum. Adhuc autem &
poteſt ſimiliter argui de Sole & Luna, præſertim ſuppoſito ſecundum opinionem quorun- C
dam, quod ſint animati anima rationali, & quod voluntarie moueantur; non tamen ſolummodo
nec primo ex ſeipſis, ſed à ſuperiore motore, puta ab intelligentia vel à Deo ipſos voluntarie
præmouente, cuius & præuolutionem & præmotionem neceſſario ſubſequantur;
quod ſit in poteſtate ipſorum moueri ab Oriente in Occidentem, vel è contra procedere vel
retrogradi, facere eclipſim, vel non facere, mouere vel ſtare, iuxta prætacta, 32. parte corollarij
primi primi: Poſſunt enim virtute ſuperioris motoris facere aliquid, vnde ſequitur hoc
Reſponſio 3. vel illud. Reſponſio tertia poteſt corrigi vt ſecunda. Præterea ſi æque primò, ſicut voluntas
increata præcedit creatam ad productionem liberi actus ſui, poteſt creata non producere illum
actum, vel hoc poteſt aliquid faciendo, vel nihil. Si aliquid, vel poteſt hoc aliquid facere ex
ſe ſola ſine Deo etiam coagente, contra viceſimum ſecundi, vel non poteſt hoc aliquid facere
niſi Deo idem ſpecialiter coagente, & etiam præagente, & tunc tota reuertitur difficultas, quo
modo ſcilicet illud facere, illa actio ſiue actus ſit in poteſtate illius voluntatis creatæ. Si au- D
tem dicatur, quod hoc poteſt nihil penitus faciendo, illum videlicet actum nullatenus producendo,
vel illa non productio poteſt eſſe ſibi ex ſe ſola ſine Deo illam cauſante & naturaliter
præcauſante contra decimum tertium primi, & triceſimum ſecundum ſecundi, vel non, niſi
Deo illam ſimiliter concauſante & naturaliter præcauſante, & tunc reuertitur priſtina difficultas.
Adhuc autem, ſi agere ſit in poteſtate contradictoria voluntatis creatæ, eſt & non agere;
& ſi agere ſit in poteſtate voluntatis creatæ propter cauſam prædictam, eſt & non agere propter
cauſam conſimilem; quia videlicet æquè primo ſicut voluntas increata præcedit creatam ad
liberè non agendum, poteſt creata in oppoſitum, ſcilicet libere agere; vel hoc poteſt ex ſe ſo-
4 la, vel non, niſi Deo propriè coagente, & etiam præagente, &c. ſicut ſupra. Quarta reſponſio
5 poteſt ſimiliter corrigi vt ſecunda. Quinta reſponſio per viceſimum ſecundi & ſequentia reprobatur,
nec etiam difficultatem euitat. Si enim Deus ordinauit & velit, quod voluntas creata
ſola faciat actum, cum per decimum primi ex hoc neceſſario conſequatur ipſam ſic facere, E
& antecedens non eſt in eius libera poteſtate; quare nec conſequens, ſicut ſuperius eſt argu-
6 tum. Reſponſio verò ſexta corripitur per decimum primi libri.

CAP.

A

CAP. IX.

Reſpondet.

IGitur vt huius quæſtionis perplexitas abſolutiùs & breuiùs enodetur,
ſciendum quòd poteſtas ad propoſitum dupliciter poteſt ſumi ; pro
poteſtate actiua ſcilicet & paſsiua, ſicut capitulum proximum diſtin-
guebat : illud autem quod nullo modo poſſumus agere, ſed tantùm
pati, non dicitur eſſe in poteſtate noſtra, ſicut cap. proximum oſtende-
bat, ſed ad communem modum loquendi vulgarium, & Autorum, ſo-
B lùm illud dicitur eſſe in poteſtate noſtra, quod eſt in poteſtate noſtra
actiua, & hoc non quacunque, ſed tantummodo contradictionis, ſicut
loquitur Philoſophus 9. Metaphyſ. 18. in corollario 4. huius plenius recitatus : quare omne
illud & ſolùm illud dicitur eſſe in poteſtate noſtra, quod eſt in noſtra libera poteſtate, libera in-
quam, conſimili libertate, ſcilicet contradictionis, vt idem corollarium definiuit. Quamob-
rem per partem 10. quinti huius, nullus actus noſter eſt ſimpliciter in noſtra libera poteſtate
actiua, ſicut & capitulum proximum ſatis probat, ſed ſecundum quid tantùm, ſcilicet reſpe-
ctu cauſarum omnium ſecundarum : Quare tam vulgares quàm docti, qui vt plurimum cau-
ſas naturales & ſecundas conſiderant, dicunt ſimpliciter in poteſtate noſtra conſtitui hoc vel
illud, & intelligunt reſpectu harum cauſarum ; quare ad communem modum loquendi, in
poteſtate noſtra conſtitui, licèt proferatur ſimpliciter, accipitur tamen & ſignificat dicto mo-
do, ſicut & dictum eſt de contingenti æqualiter quinto huius. Quod tamen, ſcilicet eſſe in
C poteſtate noſtra, ſecundum vſitatiorem modum loquendi poteſt intelligibilius definiri, dicen-
do quod illud eſt in poteſtate noſtra, quod, cùm volumus, facimus, & cùm nolumus nequa-
quam. Vnde & B. Auguſtinus de Sp. & lit. 26. magna diſputatione præmiſſa, eius definitio- *Auguſtinus.*
nem ſiue quid nominis exprimendo, ſic ait ; Hanc dicimus poteſtatem, vbi voluntati adiacet
facultas faciendi : vnde hoc quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult, facit ; ſi non
vult, non facit : & 3. de libero arbitrio 3. Non poſſum aliud ſentire eſſe in poteſtate noſtra,
niſi quod cùm volumus, facimus : & 5. de ciuit. Dei 10. oſtendens multa eſſe in poteſtate no-
ſtra, ſic ait ; Multa enim facimus, quæ ſi nollemus, non vtiq; faceremus, quo primitus pertinet
ipſum velle : nam ſi volumus eſt, ſi nolumus non eſt ; non enim vellemus ſi nollemus. Nihil
ergo eſt in poteſtate noſtra niſi ſecundum quid tantummodo, ſcilicet ſubactiua, ſubexecutiua,
& ſubſeruiente neceſſariò, neceſsitate ſcilicet naturaliter præcedente reſpectu voluntatis di-
uinæ ; quod ideo in noſtra dicitur poteſtate, quia cùm volumus, illud facimus voluntarij, non
D inuiti. Simpliciter autem & penitus abſolutè, antecedenter & ſufficienter, ſine indigentia ſcili-
cet alicuius, quod noſtræ poteſtati ſeu voluntati non ſubiacet, nihil omninò in noſtra verè di-
citur poteſtate ; ſicq; rationes & autoritates quæ videntur contrariæ, inuicem concordantur.
Nullus ergo hominũ indignetur, etſi nihil habeat abſolutè ſimpliciter in propria poteſtate, ſed
poteſtati ſublimiori in omnibus ſit ſubiectus, dicente Apoſt. ad Rom. 13. Omnis anima pote-
ſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Sufficiat enim cuilibet homini habere quæ debet in ſua quo-
dammodo poteſtate; vt ſcilicet ſuperiori poteſtati diuinæ in omnibus ſit ſubiectus, & inferiori
præfectus ; vt ſcilicet habeat poteſtatẽ mediã inter poteſtates extremas, ſicut illi Angelici ſpi-
ritus, qui in quodam ordine medio conſtituti, Poteſtates dicuntur, qui tamen poteſtati diuinæ
ſubduntur ; ſicut & ſummi Reges & Principes, qui poteſtatem habent in ſubditos, & ipſi
ſunt ſubditi Regi Regum, illi ſcilicet, qui in veſtimento & femore ſuo habet ſcriptum, Rex
Regũ, & Dominus dominantiũ, Apoc. 19. Ac ſicut alij homines medij, puta Duces, & Comi-
E tes, Barones & Satrapæ, ac præpoſiti cæteri qui in quibuſdã ciuitatibus Poteſtates vulgariter
nuncupantur, qui ſic poteſtatẽ exercent in ſubditos, vt ipſimet tamen poteſtatibus ſublimiori-
bus ſint ſubiecti, quod ille Centurio rectè ſenſit, cùm dixit, Ego homo ſum ſub poteſtate con-
ſtitutus, habens ſub me milites, Mat. 8. ſicut & 28. 2[i]. commemorat. Vnde & Auguſtinus de *Auguſtinus*
correptione & gratia 69. dicit ſic, Velle ſeu nolle in volentis aut nolentis eſt poteſtate, vt di-
uinam voluntatem impleat, nec ſuperet poteſtatem. Et 1. Retract. 22. ſic ait, Niſi quiſquam,
inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt; quod in noſtra poteſtate poſitum
eſſe docet, vbi ait, Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonũ, aut facite arborẽ malam,
& fructum eius malum, quod non eſt contra gratiam Dei quam prædicamus : in poteſtate eſt
quippe hominis mutare in melius voluntatem ; ſed ea poteſtas nulla eſt niſi à Deo detur, de

quo dictum eſt, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod A
cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate quàm ipſa voluntas: ſed præparatur voluntas
à Domino, eo modo ergo dat poteſtatem. Et ſupra 10. Quod verò dixi, Dei præcepta im-
plere omnes homines poſsint ſi velint, non exiſtiment noui hæretici Pelagiani ſecundum eos
eſſe dictum: verum eſt enim omninò, omnes homines hoc poſſe ſi velint, ſed præparatur vo-
luntas à Domino, & tantum augetur munere charitatis vt velint. Et ſecundum hanc expoſi-
tionem debent autoritates Auguſtini & aliorum intelligi, quæ dicunt abſolutè aliquid in no-
ſtra conſtitui poteſtate; autoritates verò alię aliorum dicentes ſimiliter abſolutè nihil in no-
ſtra conſtitui poteſtate ſecundum diſtinctionem præmiſſam ſuperius exponentur; cuiuſmodi
Ieremias. ſunt, Non eſt hominis via eius, nec viri vt ambulet, Ierem. 10. Non eſt in hominis pote-
Tobias. ſtate conſilium tuum, Tobiæ 3. nec quod minimum eſt poteſtis, Luc. 12. Non volentis nec
Lucas. currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ad Rom. 9. Illud quoque Doctoris Catholici & beatiſsimi
Apoſtolus. Martyris Cypriani epiſtola ſua 13. prætitulata ad Quirinum de diſciplina religionis Chriſti- B
Cyprianus. anæ cap. 4. In nullo nobis gloriandum, quando noſtrum nihil ſit, quod eſt quaſi titulus &
continentia illius totius capituli, quod & multipliciter ibi probat. Quam autoritatem bea-
Auguſtinus. tus Auguſtinus deuotè amplectitur, & allegat de correptione & gratia 19. de prædeſtinati-
one ſanctorum 3. & alijs locis multis, cuiuſmodi plurimas alias capitulum proximum recita-
uit. Ex his autem redditur manifeſtum qualiter homo eſt & non eſt Dominus ſui actus, &
qualiter eſt & non eſt liberi arbitrij conſequenter, quoniam correſpondenter præmiſsis. Nam
ſicut actus hominis conſtituitur & non conſtituitur in eius poteſtate, ſic eſt & non eſt Domi-
nus illius, & ſic eſt & non eſt liberi arbitrij conſequenter, quod patet cuilibet ex ſignificatio-
nibus terminorum. Nullus enim, vt ſpero, tam ſuperbum dominium ſibi vendicare præſu-
met, vt illum ſuperiorem Dominum non agnoſcat, qui in veſtimento & in femore ſuo ha-
bet ſcriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium, Apoc. 19. ſed dicat, Volumus hunc
regnare ſuper nos: quod quicunque præſumſerit, per 30. ſecundi diuino dominio ſubi- C
|| homo getur. Nullus ergo || *hominum* eſt Dominus ſui actus omninò ſimpliciter & penitus abſolutè,
ſummè, antecedenter, & ſufficienter ſine indigentia ſcilicet alicuius, quod ſuæ poteſtati ſiue
dominio non ſit ſubiectum, ſed tantùm ſecundum quid, ſcilicet reſpectu cauſarum omnium
ſecundarum ſubſeruiens neceſſariò cauſæ primæ, & hoc neceſsitate naturaliter præcedente,
ſicut ſecundum huius oſtendit; ſicque dicitur Dominus ſui actus, quia cùm vult, agit, & cùm
non vult, non agit, & hoc voluntariè, non inuitè nec coactè. Nec hoc ferat indignè: ſufficiat
enim ſibi vt ſit Dominus medius, ſicut & illi ſancti Angelici ſpiritus in quodam medio ordine
conſtituti qui dominationes dicuntur, ſicut ſummi Reges noſtri & Principes, qui ita ſunt Do-
mini, vt tamen ſeruiant Domino Dominorum; ſicut & Duces ac Comites, qui ita ſunt Do-
mini ſubditorum, vt tamen ſuperioribus Dominis ſeruiant & ſubdantur, ſicut & 28. ſecundi
Boetius. confirmat. Vnde Boetius ſuper 1. peri hermenias vlt. Noſtra voluntas domina quodammodo
eſt noſtrorum actuum, & totius vitæ rationis: quodammodo, inquit, non penitus abſolutè. D
Auguſtinus. Et Auguſtinus 144. ſententiarum Proſperi, Rationalis, inquit, anima eſt domina corporis
ſui, quæ inferiori non bene imperabit, niſi ſuperiori ſe Deo tota charitatis ſubiectione ſeruie-
rit. Idem de vera religione 25. Tales ſeruos ſuos meliores eſſe Deus iudicauit, ſi ei ſeruirent
liberaliter. Dicamus igitur deuotè cum Eccleſia tota Dei, Domine, in voluntate tua cuncta
ſunt poſita, & non eſt qui poſsit reſiſtere voluntati tuæ: tu enim feciſti cœlum & terram, &
vniuerſa quæ cœli ambitu continentur, Dominus vniuerſorum tu es, ergo ipſe eſt Dominus
cuiuſlibet actus humani, & non in æquali ordine cum ipſo homine, vt iura vetant, & ratio
prohibet, ſicut per oſtenſionem corollarij ſecundi primi, & per 20. ſecundi apparet; nec ho-
mo eſt ſuperior Dominus per 30. ſecundi, ſed Deus: nec quiſquam, quæſo, tantam ſibi ven-
dicet libertatem, vt etiam Dei refugiat ſeruitutem, dicendo cum impijs, Quis eſt omnipotens
vt ſeruiamus ei? Iob 21. Dicit enim Propheta, Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam
omnia ſeruiunt tibi, Pſalm. 118. & Pſalm. 61. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? Et infra, E
Pſalmus. Veruntamen Deo ſubiecta || *eſto* anima mea. Et Apoſtolus ad Rom. 3. Omne os obſtruatur,
|| erit & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Vnde & Eſaię 45. In memetipſo iuraui, dicit Dominus,
Apoſtolus. egredietur de ore meo iuſtitię verbum, & non reuertetur, quia * mihi curuabitur omne genu:
* tunc quare & Eccleſiaſtici 42. ſic ſcribitur; In omni neceſsitate omnia obaudiunt ei. Caueant ſibi
tales, ne dum liberi iuſtitiæ volunt eſſe, fiant ſerui peccati. Dicit quoq; beatus Auguſtinus de
ſpiritu & litera 25. Vt quid miſeri homines de libero arbitrio audent ſuperbire antequam li-
berentur, aut de ſuis viribus ſi iam liberati ſunt, nec attendunt in ipſo nomine liberi arbitrij
vtique libertatem ſonare? Vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Si ergo ſerui ſunt peccati,
quid ſe iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus, huic & ſeruus eſt addictus. Si
autem

A ſi autem liberati ſunt, quid ſe iactant velut de opere proprio, & gloriãtur quaſi non acceperint? An ita ſunt liberi, vt nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit, Sine me nihil poteſtis facere? Idem de libertate arbitrij ad Hilar. 3. Deſinant, inquit, Pelagiani ſic inſanire, & ad hoc ſe intelligant habere quantũ poſſunt liberum arbitrium, vt non ſuperba voluntate reſpuant adiutoriũ, ſed vt pia voluntate inuocent Dominum. Hæc enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto diuinæ miſericordiæ gratiæq; ſubiectior; Ipſa quippe fideliter orat & dicit, Itinera mea dirige ſecundum verbũ tuum; & ne dominetur mei omnis iniquitas. Itẽ Proſp. cont. Caſſian. 8. ſic ait; Non eſt periculum liberi arbitrij gratia Dei, nec voluntas aufertur, cùm in ipſa bene velle generatur. Nam ſi ideo non putanda eſt libera, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, ſpoliantur libertate filij Dei qui aguntur ſpiritu Dei. Et infra 24. Non conturbat, inquit, nos ſuperbientium inepta querimonia, qua lib. arb. cauſantur auferri, ſi & principia, & profectus, & perſeuerantia in bonis vſq; in finem Dei dona eſſe dicantur, quoniã opitulationes diuinæ gratiæ ſtabilimenta ſunt voluntatis humanæ, volentes oramus, & tamen miſit ſpiritum in corda noſtra clamantem Abba Pater; volentes loquimur, & tamen ſi pium eſt quod loquimur, non ſumus nos loquentes, ſed ſpiritus Patris noſtri qui loquitur in nobis; volentes operamur ſalutem noſtram, & tamen idipſum velle ac operari Deus eſt qui operatur in nobis. Et in fine, vbi 13. hæreſes Pelag. ſummariè recitantur, & totidem ſanctiones catholicæ contra eas, hæc locatur 11ª. Non eſſe lib. arb. ſi Dei indigeret auxilio, quoniam in propria voluntate habet vnuſquiſq; facere aliquid aut non facere: & hæc 11ª. ſanctio contra illam fatetur eſſe liberum arbitrium, etſi diuino indiget adiutorio. Idemq; in ſenten. ſuis, propoſit. 124. dicit, Libera ſemper eſt ſeruitus apud Deũ, cui non neceſſitas ſeruit, ſed charitas. Nullus igitur omnium eſt arbitrij liberi ſimpliciter, arbitrij ſimpliciter liberi, ab omni ſcilicet ſuperioris ſeruitute immunis omnino & ab omni neceſſitate naturaliter præcedente penitus alienus, ſicut 10ª pars quinti huius oſtendit, ſed ſecundũ quid tantũ ſcilicet reſpectu cauſarũ omniũ ſecundarũ, ſicut eadẽ pars 10ª & 3ª ſecundi docebant, ſubſeruiens tamen neceſſariò cauſę primæ, neceſſariò inquã neceſſitate naturaliter præcedente, ſicut ſecundum huius oſtendit: Sicq; dicitur homo liber ad aliquid faciendũ, quia cùm vult, facit illud, & cùm non vult, nõ facit, volũtariè, non coactus aut inuitus. Vnde Philoſ. 6. Polit. 1. Viuere, inquit, vt vult quis, hoc opus libertatis eſſe aiunt; ſiquidem ſeruientis, ipſum viuere non vt vult. Cui & concorditer Aug. 1. contra Pelag. & Cœleſtium 12º. Oratur, inquit, in Pſal. Suauis es Domine, & in tua ſuauitate doce me iuſtitiam tuam; id eſt, non formidine pœnæ ſeruiliter cogar eſſe ſub lege, ſed libera charitate delecter eſſe cum lege; præceptum quoque liber facit, qui libens facit; & hoc idem videtur eſſe, quod dicitur in ſentẽt. Proſp. propoſitione præmiſſa; Libera ſemper eſt ſeruitus apud Deum, cui non neceſſitas ſeruit, ſed charitas; Non neceſſitas, inquit, cogens ſcilicet violenter, ſed charitas, ſcilicet amor ſpontaneę voluntatis, ſicut & corol. primi huius oſtendit, Nec quiſquam recalcitret murmurando; ſufficere namque debet cuilibet homini talis libertas, qualem habuit, habet, ac ſemper habebit Dominus ſuus Chriſtus, qui Patri in omnibus eſt ſubiectus, ac neceſſitate naturaliter præcedenti, vt 30º. ſecundi, & ſecũdum huius oſtendunt. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 15. Cùm autem ſubiecta fuerint illi, ſcilicet Chriſto filio Dei, omnia, tunc ipſe filius ſubiectus erit Patri, qui ſibi ſubiecit omnia. Qui & dicitur ſeruus Patris; Vnde Eſa. 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, electus meus: Complacuit igitur in illo anima mea; Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferre. Et infra 53. Dominus voluit conterere eum in infirmitate, & voluntas Domini in manu eius dirigetur; In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Sufficiat homini talis libertas, qualis eſt in ſanctis Angelis, & in hominibus confirmatis, qui diuinæ voluntati adeo ſunt ſubiecti, vt peccare aut velle peccare non poſſint, ſed ipſam in omnibus neceſſariò imitantur, ſicut omnes || *autoritates* concorditer profitentur. Quare & Lumbard. 4. ſent. diſt. 45. Adeo, inquit, volũtati addicti ſunt ſupernæ, vt nihil præter voluntatem eius queant velle. Sufficiat homini, quod ſit liber, ſicut Reges & E Principes, qui ita ſunt liberi, vt tamen diuinæ prouidentię ſeruiãt etiam in omnibus factis ſuis, ſicut 27um. primi & ſeq. docuerunt. Sufficiat homini || *quod* ſit liber reſpectu omnium citra Deum, & tantummodo ſeruus Dei, ſeruus, inquam, ſpontaneus, non coactus; cui ſic ſeruire ſicut canit Eccleſia, eſt regnare. cùm plurimi homines dicãtur, & verè ſint liberi, qui nedum vni, ſed multis ſuperioribus Dominis ſeruiunt & ſubduntur. Vnde Aug. 2. de lib. arb. 22. Hæc eſt libertas noſtra, cùm ipſi ſubdimur veritati, ſcilicet vero Deo.

Proſper. *Proſper.* *Philoſophus.* *Auguſtinus.* *Apoſtolus.* || autores *Petrus.* || vt

(Margin letters: B at "tiæ ſtabilimenta", C at "& 3ª ſecundi", D at "habebit Dominus".)

 A

CAP. X.

Diſtinguit de neceſſitate & libertate.

VT autem hæc præmiſſa clariùs pateſiant, Sciendum quod ne-
ceſſitas & libertas multis modis dicuntur: Neceſsitas ſiquidem
per ſe primò accipitur pro vehementia eſſendi illius quod per
ſe & primò eſt neceſſe eſſe, quod eſt Deus, & ſic propriè defi-
niri non poteſt, ſicut decimum tertium primi docet; De-
ſcribitur tamen & notificatur vtcunque, & hoc meliùs * per
* tam * tam affirmationem quàm negationem, ſcilicet * per vehementiam B
& firmitatem eſſendi, quàm per impoſſibilitatem ſeu non poſ-
ſibilitatem non eſſendi, ſicut ſeptima pars illius decimi tertij
manifeſtat. Aliter accipitur neceſſitas pro neceſſitate natura-
li, pro neceſſitate fatali, pro neceſſitate violentæ coactionis,
& pro neceſſitate ſpontaneæ ſtabilitatis permanentiæ, ſeu eti-
am firmitatis, quæ etiam [licet] non tam propriè neceſsitas immutabilitatis vocatur. Neceſ-
ſitas etenim, ſicut in principio dicebatur, melius per affirmationem quàm per negationem de-
Eſaias. ſcribitur: Vnde Eſa. 46. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet; & 2. ad Tim. 2.
Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Cognouit Dominus qui ſunt eius; &
Pſalmo 116. Veritas Domini manet in æternum; & Pſal. 32. Conſilium autem Domini manet
Gloſſa. in æternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem: Gloſſa; id eſt, Non ſunt
mutabiles, ſed æternæ: & prædeſtinatio eius immutabilis eſt, In qua omnia repoſita ſunt, cum C
multis ſimilibus 23°. primi pleniùs recitatis; ſicut & loquuntur Aug. & Anſel. vt probatio co-
rollarij primi huius recitat & allegat. Eſt & neceſſitas præcedens & ſequens, ſicut ſecundum
huius oſtendit; & quia quot modis dicitur vnum oppoſitorum, tot modis dicentur & reli-
quum, & neceſſitas & libertas quodammodo opponuntur. Libertas dicitur contrariè iiſ-
dem modis; ſcilicet libertas à neceſſitate primo modo dicta, libertas à neceſſitate naturali,
à neceſsitate fatali, à neceſsitate violenta, à neceſsitate præcedente, & à neceſsitate ſe-
quente. Harum autem omnium tres præmiſſæ, ſcilicet neceſsitas naturalis, fatalis, & vio-
lentæ coactionis libertati rationalis creaturæ meritoque repugnant; Quare & hæ tres poſ-
ſunt ad vnum generalem adduci, ad neceſsitatem ſcilicet aduerſariam ſeu contrariam li-
bertati, quæ & ideo adimit libertatem ac peccatum excuſat: & alia poteſt dici neceſsitas
ſpontanea, conſentanea, libera & compatiens libertatem & meritum iuxta diſtinctiones D
Auguſtini & Anſelmi de neceſsitate præmiſſas in probatione Corollarij primi huius. Om-
nes igitur autoritates negantes neceſsitatem à creatura rationali, negant tantum hanc
primam quæ ſcilicet eſt aduerſaria & contraria libertati, & adimit libertatem; non autem ſe-
cundam, ſpontaneam ſcilicet, conſentaneam libertati, quæ & compatitur libertatem: Vnde &
vt plurimum cùm negant neceſsitatem quaſi aduerſando neceſsitati per hanc coniunctionem
(ſed) aut aliam ſimilem, quæ ſecundum Grammaticos, & ſecundum veritatem, & ſecundum
communem modum loquendi dicitur aduerſatiua, eo quòd aduerſando priori ſententię ponit
eius oppoſitum, affirmant voluntatem ſiue libertatem, dicendo quempiã feciſſe vel facere hoc
vel illud non neceſsitate, ſed libertate, ſeu voluntate aut libera poteſtate, innuentes ſe tantum
abnuere neceſsitatem aduerſariam voluntati, aut etiam libertati: Vnde Apoſtolus ad Phile-
monem, Sine conſilio tuo nihil volui facere, vt ne, velut ex neceſſitate, bonum tuum eſſet,
Apoſtolus. ſed voluntarium. Et 1. ad Cor. 7. Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, po-
teſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, E
Ambroſius. bene facit. Item Ambr. 2. de Trin. 3. ita dicit; Paulus ait, quia omnia operatur vnus atq; idem
ſpiritus diuidens ſingulis prout vult, id eſt, pro libero voluntatis arbitrio, non pro neceſſitatis
Auguſtinus. obſequio. Item Aug de vera relig. 25. tales ſeruos ſuos meliores eſſe Deus iudicauit, ſi ei ſerui-
rent liberaliter, quod nullo modo fieri poſſet, ſi non voluntate ſed neceſsitate ſeruirent. Idem
de fide ad Petrum 57. Firmiſsimè tene primos homines eſſe creatos cũ libero arbitrio, eoſque
non neceſſitate, ſed propria voluntate peccaſſe: & idẽ dicit ſæpiſsimè in alijs locis multis. Ta-
lia quoq; frequenter dicit Anſel. 2. Cur Deus homo 5. 10. & 17. ſicut Corol. primi huius alle-
gauit pro parte; qui & de Concordia 7. ita dicit; Neq; præſcit Deus, neque prędeſtinat quen-
quam iuſtum futurum ex neceſſitate: Non enim habet iuſtitiam, qui eam non ſeruat libera vo-
luntate

A luntate pariter. Igitur quamuis neceſſe ſint quæ præſciuntur & prędeſtinantur; quędam tamen
præſcita & prædeſtinata non eueniunt ea neceſsitate quæ præcedit rem & facit, ſed ea quæ
rem ſequitur, ſicut ſupradiximus. Non enim ea Deus, quamuis prædeſtinet, facit volun-
tatem cogendo aut voluntati reſiſtendo, ſed in ſua illam poteſtate dimittendo, qualia & alibi
ſæpe dicit. Sic loquitur Boetius 5. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vlt. ſic loquitur, Decre-
tum 23. quæſt. 4. Nabuchodonoſor, & infra: ſic loquuntur & omnes, Maiores ſcilicet & Mino-
res, docti pariter & indocti; dicentes quempiam facere quippiam non neceſsitate, ſed libera
voluntate. Vlterius autem pro || *pleniori* intellectu librorum Doctorum noſtrorum ſciendum, || planiori
quod tripliciter vel quadrupliciter ponitur actus humanos ſupponi neceſſitati naturæ. Nam
quidam hæretici, puta Manichæi, dixerunt hominem facere omnia mala ſua neceſsitate naturę
animæ ſuæ malæ. Quidam verò alij poſteriores & quaſi moderni poſuerunt voluntatem hu-
manam eſſe tantum paſſiuam; quare & ſicut 3um. ſecundi oſtendit, habuerunt ponere conſe-
B quenter omnes actus voluntatis humanæ, ſicut & appetitus bruti ex neceſſitate naturæ neceſ-
ſariò prouenire. Tertij verò dixerunt voluntatem humanā paſsiuam & actiuā, ſed primò paſ-
ſiuam, & hoc neceſſitate naturæ, quam ſic paſsiuā dixerunt ex neceſsitate naturæ vlterius age-
re ſicut bruta. Quarta autem neceſsitas voluntatis, quæ ponitur à quibuſdam reſpectu ſtellarū,
videtur ſimiliter ad neceſſitatem naturæ non ineptè poſſe reduci, quæ tamen ſub neceſsitate
fatali magis propriè forſitan collocatur. Alij autem, vt Stoici, ſecundum Boetium ſuper 1.
peri hermenias vlt. aliqui etiam Mathematici, vt ſæpè recitat Aug. & maximè 5. de Ciuit. Dei,
& in quæſtionibus ſuis veteris & noui teſtamenti; atque Priſcillianiſtæ hæretici, ſicut 28^{am}.
primi à Gregorio recitauit, poſuerunt omnia prouenire ex neceſsitate fatali ſtellarum. Alij ve-
rò, vt Cicero & Pelagius aſſerebant, quod ſuppoſita præſcientia, prædeſtinatione & repro-
batione, & prouidentia futurorum in Deo, omnia prouenirent ex neceſſitate violenter cogen-
te, ſicut ſextum & trigeſimum quartum primi pleniùs recitarunt; & hi omnes in peccato quo-
C libet hominis hominem totaliter excuſabant, & naturam, fatū, vel Deum, imò neceſſariò ſem-
per Deum Autorem naturæ & fati, præſcientiæ, prædeſtinationis & reprobationis totaliter ac-
cuſabant. Hi etenim Manichæi poſuerunt duas naturas primas contrarias & æternas, vnā bo-
nam, alteram verò malam, ſicut recitant pleniùs 1um. & 26um. primi: Qui & conſequenter vl-
teriùs poſuerunt duas animas in quolibet homine ab illis duabus naturis correſpondenter im-
preſſas, vnam bonam omnium bonorum operum hominis effectiuam, alteram verò malam
omnium malorum effectricem, ſicut patet per Aug. de duabus animabus contra Manich. de
natura & gratia, de bono perſeuerantiæ, de vera religione, & alijs locis multis; dixeruntq; ani-
mam illam malam naturaliter facere quicquid facit, ſcilicet neceſſitate naturæ; quare & homi-
nem in malo quolibet excuſari, & ipſam naturam animæ ſeu eius autorem tantummodo ac-
cuſari: Vnde Aug. 5. contra Iulianum 9. Chriſtiani, inquit, non ſicut tu ſimulas, cum Manichæ- *Auguſtinus.*
is dicunt ineſſe carni ſuæ mali neceſsitatem, quod malum illi ſubſtantiale & Deo coæternum
D eſſe mentiuntur, ſed dicunt ſanè cum Apoſtolo, Video aliam legem in membris meis repug-
nantem legi mentis meæ. Idem de natura & gratia 1. Vidi, inquit, hominem zelo ardentiſſimo
accenſum aduerſus eos, qui cùm in ſuis peccatis humanam voluntatem debeant accuſare, na-
turam potiùs accuſantes humanam, hominem per illam excuſare conantur. Quare & iſti ha-
bent dicere conſequenter hominē peccatū vitare non poſſe propter purā neceſſitatem naturæ.
Vnde Hieron. epiſt. 32^{a}. ad Damaſum Papam; Liberum, inquit, arbitrium ſic confitentur, vt *Hieronymus*
dicamus nos ſemper indigere auxilio Dei, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt ho-
minem peccatum vitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominē non poſſe
peccare: Vterq; enim tollit arbitrij libertatem: Ipſi tamen Manichæi hominem peccantem, eo
quòd neceſſitate naturę peccauit, dixerunt penitus excuſandum, & naturam vel eius autorem
ſolummodo accuſandum. Hæc autem opinio, licet rudis nimium ſit & groſſa, quandoq; dece-
perat Aug. ipſomet teſtante 5. Confeſſ. 10. ſub his verbis; Mihi videbatur non eſſe nos qui pec-
E camus, ſed neſcio quàm aliam in nobis peccare naturam, & delectabat ſuperbiam meam extra
culpam eſſe, & cùm aliquid mali feciſſem, non confiteri me feciſſe, vt ſanares animam meam,
quoniam peccabat tibi, ſed excuſare me amabam, & accuſare neſcio quid aliud, quod mecum
eſſet, & ego non eſſem; & ideo erat peccatum meum inſanabilius, quo me peccatorem non eſſe
arbitrabar: quod & liber ſuus de moribus Manichæorum ſimiliter conteſtatur, quod & patet
[ſimiliter] legentibus vitam ſuam. Alij etiam ponentes qualemcunq; neceſſitatem naturæ, ſe
peccantes excuſare volebant, & accuſare naturam: Vnde B. Hier. ep. *36^{a}*. ad Amandum Preſb. *Hieronymus*
de diuerſis quæſtionibus in ſolutione ſecundæ quæſt. ſic ait; Omnes homines vitijs noſtris fa-
uemus, & quod propria facimus voluntate ad naturæ referimus neceſſitatem. Item Aug. de *Auguſtinus.*
vera & falſa pœnitentia vlt. Non itaq; peccantes, inquit, dicamus, Non aliud potui, nec mirum
ſi

ſi deditus ſum fornicationi, quia talis creatus ſum naturæ & fragilitatis: Fragilitas enim, non A voluntas, me cogit committere criminalia. Errat, qui ſic fallitur; Natura enim talis eſt vt poſſit quiſque reſiſtere malo cui ſe ſubijcit ex arbitrio. Secundi ſimiliter ſupponentes actus humanos neceſſitati fatali, hominem peccantem excuſant, fatum ſeu Deum potiùs accuſando: Vnde Ammonius || *Erineus* in recordatione in librum peri hermenias Ariſtot. ſup. c. vlt. primi recitans opiniones circa euẽtus futurorũ, ſic ait; Neq; omnino idioticæ diſpoſitionis homines inuenies neglientes meditationem de hoc theoremate, ſed hos quidem velut omnibus ex neceſſitate factis, cauſas eorum in quibus peccant ad fatum vel prouidentiam diuinam & dæmonialem referre tentantes; ſicut quidam inerudite apud Homerum dicit; Ego autem non ſum cauſa, ſed Iupiter & fatum. Item Aug. ſuper illud Pſal. 31. dixi, Confitebor (ſeu pronuntiabo ſecundum tranſlationem quam exponit) aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, ita dicit; Multi pronuntiant iniquitatẽ ſuam, ſed aduerſus ipſum Dominum Deum, quando inueniuntur in peccatis ſuis, dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Non feci, aut hoc factũ quod B arguis non eſt peccatum, non pronuntiat nec aduerſum ſe nec aduerſum Deum: ſi dicat, feci prorſus & peccatũ eſt, ſed Deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc eſt pronũtiare aduerſus Deum. Fortè dicatis, Nemo dicit; quis eſt qui dicat, Deus hoc voluit? Multi & hoc dicunt; ſed & qui hoc non dicunt, aliud dicunt; quid dicunt? fatum mihi fecit, ſtellæ meæ fecerunt. Ita iã per circuitum ad Deum volunt peruenire, per circuitum volunt peruenire ad Deum accuſandũ, qui nolunt de compendio venire ad Deum placandũ; & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid eſt fatum? Stellę meę fecerunt; quid ſunt ſtellę? certè iſtę, quas in cælo cõſpicimus; & quis eas fecit? Deus; quis eas ordinauit? Deus; ergo vides quid voluiſti dicere; Deus fecit vt peccarẽ; ita ille iniuſtus, tu iuſtus, quia niſi ille feciſſet, tu non peccaſſes. Tolle iſtas excuſationes in peccatis, memento illius Pſal. Nec declines cor meũ in verba maligna ad excuſandas excuſationes in peccatis cũ hominibus operantibus iniquitatem. At enim maligni ſunt, qui defendũt peccata ſua; maligni ſunt & qui numerant ſydera, & qui cõputant ſtellas & tẽpora, & dicunt, quis, quando || *vel* peccet vel bene viuat; & quando Mars faciat homicidã & Venus adulterũ; magni docti viri & electi videtur in ſæculo. ſed quid ait in Pſal. Ne declines cor meũ in verba mala cum hominibus operantibus iniquitatem, & non cõmunicabo cum electis eorum? Dicant illi || *electos & doctos* numeratores ſyderum, dicant illi ſapientes [eos] qui quaſi digerunt in digitis facta humana, & ſcribunt de ſtellis mores humanos; Cũ lib. arb. me creauit Deus; ſi peccaui, ego peccaui, vt non ſolum pronuntiem iniquitatem meam Domino, ſed aduerſus me, non aduerſus eum; ego dixi, Domine miſerere mei: clamat æger ad medicum; ego dixi; quare, ego dixi, ſufficeret? dictum eſt ego, ego, non fatum, non fortuna, non diabolus, quia nec ipſe coegit, ſed ego perſuadenti conſenſi, ego dixi, Domine miſerere mei. His & concordant multi Doct. catholici multis locis 28. primi breuiter memorati. Tertij euã, qui, data præſcientia, prædeſtinatione, reprobatione, prouidẽtiaue diuina, actus humanos neceſſitati violẽter cogenti ſubijciũt, hominẽ à peccato D excuſãt, & pro ipſo Deũ accuſãt, ſicut planè teſtãtur autoritates quãplurimę 34° primi pleniùs allegatæ. Multis enim videtur præſcientiã Dei &c, huiuſmodi libertati arbitrij & merito repugnare: Vnde & Anſel. de Concor. 5. dicit; pro illo autẽ arbitrio tantũ, & pro libertate iſta vẽtilatur quæſtio, Sine quib⁹ homo ſaluari nequit, poſtquã poteſt illis vti. Nã ideo cõquerũtur multi; quia putant ad ſalutẽ, vel ad dãnationem nihil valere lib. arb. ſed ſolam neceſſitatẽ propter Dei præſcientiam. Item Aug. 3. de lib. arb. 2. proponens hanc quæſtionem ſub nomine diſcipuli, ita dicit; Ineffabiliter me mouet quomodo fieri poſſit, vt & Deus præſcius ſit omnium futurorum, & nos nulla neceſſitate peccemus. Quiſquis enim dixerit aliter euenire aliquid poſſe, quàm Deus ante præſciuit, præſcientiam Dei deſtruere inſaniſſima impietate molitur. Quapropter ſi primum hominẽ peccaturum eſſe præſciuerat, neceſſe erat id fieri quod futurum eſſe præſciebat Deus; quomodo eſt igitur voluntas libera, vbi tam ineuitabilis apparet neceſſitas? vbi Aug. ſtatim reſpondendo ſubiungit, Pulſaſti vehementer miſericordiam Dei; Aſſit, aperiatq; pulſantibus; Veruntamen partẽ maximam hominũ iſta quæſt. torqueri non ob a- E liud crediderim, niſi quia non piè quærunt, velocioreſq; ſunt ad excuſationẽ quã ad confeſſionẽ peccatorum ſuorũ. Alij enim nullam diuinam prouidentiã præeſſe rebus humanis libenter opinantur, dumq; fortuitis cõmittunt caſibus & animos & corpora ſua, tradunt ſe feriendos & dilaniandos libidinibus, diuina iudicia negãtes, humana fallentes; eos à quibus accuſantur, fortunæ patrocinio propulſare ſe putant, Aliquando verò quanquã negare non audeant præſidere humanæ vitæ prouidentiam Dei, malunt tamen eam vel infirmam vel iniuſtam, vel malam nefario errore credere, quàm ſua peccata pietate ſupplici confiteri. Et infra 3. Hoc te mouet, & hoc miraris, quomodo non ſint contraria & repugnantia, vt & Deus præſcius ſit omnium futurorum, & nos non neceſſitate, ſed voluntate peccemus. Si enim præſcius

Margin notes: || Armenus · *Auguſtinus* · || vult · || electi & docti · *Auguſtinus.*

A ſcius eſt Deus, inquis, peccaturum eſſe hominem, neceſſe eſt vt peccet; ſi autem neceſſe eſt, non ergo eſt in peccando voluntatis arbitrium, ſed potius ineuitabilis & fixa neceſsitas; qua ratiocinatione hoc videlicet ne conficiatur, times vt aut Deus futurorum omnium præſcius impiè negetur, aut ſi hoc negare non poſſumus, fateamur non voluntate ſed neceſsitate peccare. Et inferius adhuc 4. Sub nomine diſcipuli ſcribitur & quæritur iſto modo; Nondum video quomodo ſibi non aduerſantur hæc duo; præſcientia Dei de peccatis noſtris, & noſtrum in peccando liberum arbitrium. Nam & iuſtum Deum neceſſe eſt fateamur & præſcium; ſed ſcire vellem, qua iuſtitia puniat peccata quæ neceſſe eſt fieri? aut quomodo non ſit neceſſe fieri, quæ futura eſſe præſciuit? aut quomodo creatori non deputandum eſt quicquid in eius creatura fieri neceſſe eſt? quam quæſtionem, opponendo & reſpondendo, diffuſè proſequitur multis capitulis conſequenter. Idem de vera & falſa pœnitentia 8. Sunt, inquit, qui defendunt culpam ex Dei prouidentia, reputantes Dei ordinationi & neceſsitati, quod reli-
B ctum eſt voluntati & arbitrij libertati. Idemque in confutatione catholica 16. capitulorum *Auguſtinus.*
ſibi per Pelagianos falſò imputatorum, recitat obiectionem eorum 13. in hæc verba, Quòd omnes fideles illi & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, quando ad vomitum ſuum relabuntur, vitio etiam ſuo hoc facere videntur, ſed ipſius vitij cauſa eſt diuina prædeſtinatio, quæ illis latenter ſubtrahit bonas voluntates, quod & multæ aliæ obiectiones eorum ibi recitatæ prætendunt. Quare & ipſi Pelagiani prædeſtinationem ſimpliciter abnegarunt, vel eam tantùm & vix in Chriſti Apoſtolis conceſſerunt, ſicut multi libri Auguſtini oſtendunt, ſed ſpecialiter liber de bono perſeuerantiæ multis capitulis verſus finem; ſpecialſsimè verò liber eius de prædeſtinatione contra Pelagianos, in quo per ſcripturam canonicam, & per rationem ſimiliter oſtendit prædeſtinationem diuinam generaliter concedendam; qui liber eius immediatè debet ſequi opus eius prædictum de confutatione 16. capitulorum per Pelagianos ſibi obiectorum; vnde & in eius principio ita dicit, Addere etiam hæc quam maximè
C huic operi, de his ſcilicet 16. capitulis nunc præmiſſo oportet, vt & veſtra calumnia, quam obijcere nobis ſoletis, per illuminationem gratiæ Saluatoris reuincatur, imò confutetur, & noſtræ fidei integritas comprobetur. Credere nos quippe vel prædicare flagitatis, quia cum lege Dei & Prophetis, cum Euangelio Chriſti eiuſque Apoſtolis prædeſtinationem dicimus, quòd quoſdam homines ſic prædeſtinat ad vitam regni cœlorum, vt ſi nolint orare, ieiunare, aut in omni opere diuino vigiles eſſe, eos omninò perire non poſſe, nec prorſus debere ſui eſſe ſollicitos, quos Deus, quia voluit, ſemel iam eligendo prædeſtinauit ad vitam; quoſdam verò prædeſtinauit in gehennæ pœnam, vt etiamſi credere velint, ſi ieiunijs & orationibus omnique ſe voluntati diuinæ ſubiecerint, in his Deum non delectari, & vitam illis æternam in toto dari non poſſe. Et infra eodem vlt. Prædeſtinationem igitur negare, quam apud Deum eſſe breuiter probauimus, in maius blaſphemia eſt, quam non tantùm ſicut ſoletis dicere in Apoſtolis debemus accipere, ſed & in Patriarchis, Prophetis, Martyribus, & Confeſſoribus, in
D omnibus ſanctis & Deo dignè ſeruientibus. Porrò cùm intellectus dictorum ex cauſa dicendi rationabiliter ſit penſandus, ‖ *conſiderandum* eſt valdè in libris Autorum refellentibus hos errores, quis & vbi quem refellat, & iuxta hæc oportet elicere dictorum omnium intellectum. ‖ confitendum
Vbi namque contradicendo primo iſtorum errorum dicunt abſolutè actus humanos non ex neceſsitate, ſed liberè prouenire, intelligendum eſt de neceſsitate naturæ, & de libertate ſibi oppoſita, ſicut & aduerſarius intellexit: aliàs enim non eſſet verus elenchus, nec vera contradictio contra ipſum. Nam ſecundum Philoſophum 1. elenchorum, vbi de ignorantia elenchi determinat, Elenchus eſt contradictio eiuſdem & vnius, non nominis tantùm, ſed rei & nominis ſecundum idem & ad idem: vbi verò redarguendo ſecundum, tale quid dicunt, intelligendum eſt de neceſsitate fatali ſtellarum, & de contraria libertate: vbi autem tertium reprobando remouent neceſsitatem ſimpliciter ponentes liberam poteſtatem, intelligendum eſt de neceſsitate ex parte Dei præſcientis, vel quidlibet ſimile facientis violenter cogente, ex-
E cuſante peccatum, meritumque tollente, & correſpondenter è contrario de libera poteſtate. Quamobrem vlterius eſt ſciendum, quòd primum iſtorum errorum deſtruit Philoſophus generaliter 9. Metaphyſ. 10. & poſt, ſicut 4. huius plenius allegauit, alij quoque multi Philoſophi alijs locis multis. Vnde Ammonius ‖ *vbi* prius, recitat opinionem dicentem omnia ‖ vt
euenire ex neceſsitate, & hoc ipſum ex neceſsitate euenire vt dicant, quòd omnia ſunt neceſſaria, vel quòd omnia ſunt in nobis; quam reprobat iſto modo: Si quidem ſecundum verum eſt, non omnia ex neceſsitate; ſi autem primum, quomodo opinabuntur quidam oppoſitum, quòd multa ſint in nobis? A natura enim omnia neceſſariò producente, vt ponit illorum ſermo, moueri nos præter naturam ad ſententiandum contra ea quæ fiunt ab ipſa, penitus mirabile & conſimile: vt ſi quis medicatiuam artem docens, per hoc ipſum inſtruxit diſcipulos

pulos deſtruere principia artis quam didicerunt, quamuis artificem quidem veriſimile facere A
aliquid eorum quæ præter artem, non ſecundum quod talis, puta medicum dare corruptivum aliquid vel venenoſum, tanquam habentem animam à ſeipſa mobilem, & arte nihil faciente; naturam tamen contrarium aliquid proprio ſui facere impoſsibile eſt.

Boetius. Boetius quoque ſuper eundem locum dicit Animal eſſe triplex, ſcilicet ſubiectum naturæ, ſubiectum cœlo, ſubiectum rationi & libero arbitrio voluntatis: & declaratis duabus primis ſpeciebus, ſubdit de tertia, || *quia* nos ſumus cuncti diuinæ prouidentiæ ſubiecti, ex ipſa quoque diuinorum voluntate pendemus. [|| quæ] Per hoc ergo vult dicere, quòd homines non ſunt ſubiecti neceſsitati naturæ, ſicut animalia cætera ſunt ſubiecta. Idem quoque de conſolatione Philoſophiæ proſa vltima, oſtendit non omnia prouenire ex neceſsitate naturæ; cuius verborum ſeries recitatur in canone 23. quæſtione 4. *Gratianus.* Non ergo, quamuis Gratianus nihil inde Boetio, ſed totum tribuat Auguſtino, vt ſic contra eum meritò valeat conqueri, ſicut & fecit Virgilius in ſimili caſu, dicens; B

Hos ego compoſui verſus, tulit alter honores:
Sic vos non vobis mellificatis apes,
Sic vos non vobis pullificatis aues,
Sic vos non vobis vellificatis oues.

Auguſtinus Item Auguſtinus quæſtionum veteris & noui teſtamenti prima ſic ait, Si homo poteſtatis ſuæ non eſſet, ſubiectus fuerat neceſsitati, vt neque boni operis haberet gloriam, neque mali pœnam, ſed fuiſſet vnus ex pecoribus. Et quæſtione ſecunda, Si diabolus natura malus eſſet, pœnam illi promittere aut dementis erat aut iniqui: quis enim arguat eum, quem videt non aliter aliquid facere, quàm natura eius admittit? || *Aut qui* igni poteſt ſuccenſeri quia vrit, aut [|| Si] aquæ quia infrigidat, cùm non vtique voluntate hoc faciat, ſed natura? Et infra, Si hæc naturaliter putatur facere, reus conſtitui non poteſt, quia hoc facit quod naturæ ſuæ eſt & poteſt, & non facit quod non poteſt, quia naturæ ſuæ non eſt; itaque neque laudandus neque condemnandus eſt, quia non voluntate hæc facit, ſed impulſu naturæ. C Hæc generaliter contra hunc primum errorem, qui & in alijs locis quampluribus & ab alijs multis Autoribus ſimiliter condemnatur, ſecundum & concorditer tertium ſecundi condemnat. Sed adhuc vlterius aduertendum contra iſtum errorem, quantum Manichæos concernit; quòd contra ipſos Manichæos beatus Auguſtinus ſcripſit ſpecialiter & principaliter multos libros; librum ſcilicet de libero arbitrio, vt patet 1. Retract. 9. & de bono perſeuerantiæ 27. & deinceps librum de Geneſi contra Manichæos, ſicut tam ipſe liber quàm 10. primi Retract. oſtendit; librum de vera religione, ſicut capit. 13. tam illius libri, quàm primi Retract. oſtendit; libros de duabus animabus contra Fortunatum Manichæum, contra Adimantium Manichæi diſcipulum, contra epiſtolam Fundamenti, contra Fauſtum Manichæum, contra Felicem Manichæum, De natura boni, contra Secundinum, ſicut 22. primi Retract. cum ſecundo, ſeptimo, octauo, nono, & decimo ſecundi clariſsimè manifeſtat. D Contra quem & quos ſimiliter in multis alijs libris ſuis, licèt non ita principaliter, incidenter tamen & partialiter inuehit multis locis. Hunc quoque errorem quantum ad partem eius ſecundam, damnauit Stephanus Epiſcopus Pariſienſis ſub his verbis; *Stephanus.* quòd liberum arbitrium eſt potentia paſsiua, non actiua, & quod de neceſsitate mouetur ab appetibili: || *iterumque* ſub iſtis, [|| itemque] quòd voluntas de ſe eſt indeterminata ad oppoſita ſicut materia, determinatur autem ab appetibili ſicut materia ab agente; quam ſententiam ſimiliter ſapiunt multi alij articuli ab eodem ſimiliter condemnati. Hunc etiam eundem errorem, quantum ad tertiam eius partem, damnauit idem Epiſcopus ſub his verbis; quòd voluntas hominis neceſsitatur per ſuam cognitionem, ſicut appetitus bruti: & iterum ſub hac forma; quòd voluntas neceſſariò ſequitur quod principaliter creditur à ratione, & non poteſt abſtinere ab eo quod ratio dictat: hæc autem neceſsitas non eſt coactio, ſed natura voluntatis. E Eundem quoque errorem pro quarta & vltima eius parte, quare & ſecundum [errorem] principalem de neceſsitate fati ſtellarum, idem opus in multis articulis condemnauit, ſicut tertium ſecundi plenius recitauit. Hunc & Ammonius, atque Boetius ſuper 1. peri hermenias vlt. iuſtè damnant. Quem & damnant omnes Philoſophi, exceptis paucis Mathematicis, Geomanticis, || *Necromanticis*, [|| Nigromanticis] cæteriſque Diuinis, qui in ea parte nequaquam Philoſophi, ſed friuophili potius ſunt dicendi; nec omnes Mathematici hoc concedunt, ſed quidam directè oppoſitum confitentur, ſicut tertium ſecundi plenius recitauit. Quem & Auguſtinus 5. de Ciuitate Dei, & 83. quæſtionum 45. 2. de doctrina Chriſtiana, & poſt de quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti 115. & multis alijs locis feruenti

A zelo condemnat: quem & omnis turba catholicorum Doctorum varijs locis reprobat & condemnat, ſicut 28. primi aliqualiter recitauit. Tertium autem errorem reprobant Ammonius & Boetius vbi prius. Quem etiam Pelagianorum errorem, ac ipſos Pelagianos errantes reprobat Auguſtinus, & alij Doctores Catholici multis locis, ſicut aliqualiter recitat triceſimum quartum primi, & alia quæ ſequuntur, & ſpecialiter in libris contra Pelagianos conſcriptis: in libro ſcilicet de Prædeſtinatione contra Pelagianos ſuperius memorato; in libro de prædeſtinatione ſanctorum ad Proſperum, & Hilarium; in libello de prædeſtinatione & gratia Dei, qui primo libro ſermonum ſuorum ponitur quintus ſermo, Hypognoſticon, De libertate arbitrij ad Hilarium, De natura & gratia, De correptione & gratia, De gratia & libero arbitrio, De bono perſeuerantiæ, De geſtis Pelagij, De gratia Chriſti, & peccato originali contra Pelagium & Cœleſtium, Contra duas epiſtolas Pelagianorum in libris quatuor ad Bonifacium, Contra Iulianum Pelagij diſcipulum in ſex libris, De perfectione iuſtitiæ hominum ad Paulum & Eutropium, Contra Cœleſtium Pelagianum, De confutatione 16. capitulorum Auguſtino per Pelagianos falſò imputatorum; In epiſtolis ſuis ad Sixtum Romanæ Eccleſiæ Presbyterum, ad Valentinum Monachum, ad Innocentium Papam, & alijs. In quibuſdam etiam alijs libris ſuis, licèt aliam materiam principaliter proſequatur, incidentaliter tamen quandoque Pelagianam hæreſin redarguit & refellit, vt 3. de libero arbitrio, 1. Retract. & 2. multis capitulis, De verbis Domini, De verbis Apoſtoli, Super Iohannem, & ſuper Pſalterium frequentiſsimè, in alijs quoque libris ſuis non paucis, nec a me facilè numerandis. Contra iſtum quoque errorem ſpecialiter ſcripſit Anſelmus librum de concordia præſcientiæ, prædeſtinationis, & gratiæ cum libero arbitrio. Item beatus Proſper, cuius in canone diſt. 15. capitulo vltimo, inter cæteros Doctores Catholicos opera velut authentica comprobantur; In libro ſuo intitulato pro prædicatoribus gratiæ Dei contra librum Caſsiani Presbyteri, qui prænotatur De protectione Dei, Pelagianorum errorem fœcundè redarguit & elidit. Quod & facit ſimiliter venerabilis Beda in libro ſuo contra Iulianum, qui eſt primus ſuorum ſuper Canticum Canticorum. Beatus quoque * Gregorius, & alij ſancti Patres idipſum faciunt multis locis. Aduertendum igitur diligenter, quòd Autores vbi errorem iſtum redarguunt, & negant neceſsitatem à libero arbitrio, intelligunt de neceſsitate proueniente ex præſcientia, prouidentia, ſeu prædeſtinatione diuina aduerſatia libertati, & violenter cogente, excuſante homines in peccatis, & Deum de omnibus accuſante; neceſsitatem verò ſpontaneam nunquam negant, imo concedunt. Vnde Auguſtinus de prædeſtinatione * contra Pelagianos 9. dicit ſe non dicere, vt Pelagiani putabant, Deum non prædeſtinatos prçcipitare inuitos ad quodlibet opus mortis, quod & planè teſtantur autoritates quamplurimæ triceſimo quarto primi, & hoc eodem capitulo ſuperius allegatæ. Sunt & præter has aliæ hoc idem teſtantes. Gratianus enim viceſima tertia quæſtione, 4. Vaſis iræ, allegat Auguſtinum dicentem, Vaſis iræ Deus nunquam redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum, quia nec Deus peccanti homini iuſtè infert iram, ſi homo ex prædeſtinatione Dei cecidiſſet in culpam. Et ſtatim ſubiungit aliam eius autoritatem dicentem, Prædeſtinationem Dei ſiue ad bonum ſiue ad malum in hominibus operari ineptiſsimè dicitur, vt ad vtrumque homines quædam neceſsitas impellere videatur; impellere, inquit, ſcilicet violentè, vel ſic ſaltem vt non ex ſe hæc faciant, ſed tantùm moti ab alio: Impulſio enim & expulſio ſunt ſpecies pulſionis, quæ, ſicut patet 7. Phyſ. 10. eſt motus violentus, vel ſaltem tantùm ab alio, non à pulſo. Quare & Autoritas vt remoueat violentiam & motum tantùm ab alio ſtatim ſubiungit, Cùm in bonis voluntas ſit intelligenda non ſine gratia, in malis autem voluntas intelligenda eſt ſine gratia. Quare & Gratianus inferius ſic concludit, Non ergo neceſsitatem facit correctionis vel obdurationis diuina prædeſtinatio ſeu præſcientia, cùm boni per gratiam corrigantur, libero arbitrio mali pereant. Item Auguſtinus in ſermone de prædeſtinatione & gratia Dei 17. Si dicitur, inquit, iam Pharaonem non poſſe mutari, quia eum præſciuerat Deus non eſſe mutandum; Reſpondetur, Dei præſcientiam non cogere hominem vt talis ſit, qualem præſciuit Deus, ſed præſcire talem futurum qualis futurus eſt, quamuis eum non ſic fecerit Deus; quoniam ſi cogit eſſe, hoc vtique cogit quod non eſt. Porro, ſi præſcierat futurum eſſe quod non eſt, prçſcientia non eſt, quod de Deo quàm impiè dicatur; aduertit quilibet qui peccatis ſuis non inde blanditur, quòd Deus eum peccatorem futurum eſſe præſcierit. Idem de gaudijs iuſtorum & pœnis malorum, ſiue de triplici habitaculo Dei, inquit; Præſcientia neminem cogit ad peccandum, vt multi errantes dicunt: Si enim, inquiunt, præſciuit Deus Adam peccaturum eſſe, non peccare non potuit; ex quo errore naſcitur Deum cauſam eſſe peccati, quod nefas eſt dicere; & illi tamen etiam ſuis

Marginalia: *Auguſtinus.* — *Anſelmus* — *Proſper.* — *Beda.* — *Gregorius.* — * *Auguſtinus.* — *Auguſtinus* — * Sanctorū — *Gratianus.* — *Auguſtinus*

(Section letters in left margin: A, B, C, D, E)

ſuis verbis alligantur. Si enim quod præſcientia Dei habuit, neceſſe eſt fieri, ideo voluntate A propria homo peccauit, & non aliqua neceſsitate, quia in præſcientia Dei fuit vt voluntate & libero arbitrio, & non neceſsitate cogente peccaret. Si ergo præſcientia Dei non poteſt vitari, non potuit homo aliter peccare niſi volũtate, nulla alia vi cogente, quia ita eum præſciuit Deus peccaturum: Si ergo voluntate, non coactus, ductus eſt ad peccandum, potuit ſine dubio non peccare ſi vellet; ideo pœnam meruit, quia non inuitus peccauit, alioquin à Deo pœnam mortis non ſuſciperet. Idemque 3. de libero arbitrio 4. reſpondendo quæſtioni diſcipuli ſuperius recitatæ, ſic ait; ſicut itaque non ſibi aduerſantur hæc duo, vt præſcientia tua noueris, quod alius ſua voluntate facturus eſt; Ita Deus neminem ad peccandum cogens, præuidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non iudicet iuſtus, quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim memoria tua non cogis facta eſſe quæ præterière, ſic Deus præſcientia ſua non cogit facienda quæ futura ſunt. Vnde & 381. propoſitio ſententiarum Proſpe- B ri eſt excerpta. Et ſupra 3. oſtendit iſtam conſequentiam non valere, Deus præſcit hominem peccaturum, ergo homo non voluntate, ſed neceſſitate peccabit; quia ſi valeret, cum Deus præſciat ſe facturum cuncta quæ faciet, ipſe non voluntate, ſed neceſsitate faceret vniuerſa. Et infra 5. ſoluit tertiam quæſtionem præmiſſam, oſtendens peccatum creaturæ non eſſe deputandum vituperabiliter creatori. Vult igitur Auguſtinus in locis iſtis & ſimilibus negare ab homine neceſſitatem inuitam violenter cogentem voluntatem, & poteſtatem liberam adimentem; non autem neceſſitatem ſpontaneam: vnde & ſupra eiuſdem 3. dicit diſcipulo; vide quam facile de tam magna quęſtione reſpondeam. Certè enim hoc te mouet, & hoc miraris, quomodo non ſunt contraria & repugnantia, vt & Deus præſcius ſit omnium futurorum, & nos non neceſſitate, ſed voluntate peccemus. Si enim præſcius eſt Deus, inquis, peccaturum eſſe hominem, neceſſe eſt vt peccet: ſi autem neceſſe eſt, non eſt ergo in peccando voluntatis arbitrium, ſed potius ineuitabilis & fixa neceſſitas. Et reſpondendo innuit argumentum C peccare in forma dupliciter; primo quia hæc conſequentia prima non valet, Deus præſcit hominem peccaturum, ergo homo neceſſitate non voluntate peccabit. Secundo, quia hæc conſequentia ſecunda non tenet; neceſſe eſt hominem peccare, non eſt ergo in peccando voluntatis arbitrium, ſed potius immutabilis & fixa neceſsitas: per totum illud capitulum conſequenter multis rationibus conatur oſtendere iſtam conſequentiam non valere; hoc de neceſsitate erit vel fiet, ergo non libera voluntate, oſtenditque quod oppoſitum conſequentis & antecedens, ſcilicet libera voluntas & neceſsitas non repugnant; & hæc eſt continentia totius illius capituli tertij. Prima autem ratio, qua oſtendit neceſsitatem ex præſcientia Dei ortam nequaquam eſſe inuitam, nec adimere liberam voluntatem, eſt iſta; Deus præſcit ſe facturum te beatum ſua voluntate, quæ Dei voluntas tibi eſt neceſsitas, ergo inuitus eris beatus, dicit Auguſtinus diſcipulo, quaſi diceret, Minime ſequitur, quod & diſcipulus confitetur; Si enim, inquiens, mihi eſſet poteſtas vt eſſem beatus, iam profectò eſſem: volo enim etiam D nunc & non ſum. Quam rationem confirmat innuendo diſtinctionem neceſsitatis præmiſſam, cum dicit; Rectè poſſumus dicere, non voluntate ſeneſcimus, ſed neceſsitate, aut non voluntate infirmamur, ſed neceſsitate, aut non voluntate morimur, ſed neceſsitate, aut ſi quid aliud huiuſmodi: non voluntate autem volumus, quis vel delirus audeat dicere, per hoc innuens euidenter, quod voluntas humana, quæ ſecundum eum Enchirid. 86. pro ſtatu præſenti neceſſario vult beatitudinem, vel ſaltem pro ſtatu futuro neceſſario ipſam volet, non vult eam aut volet neceſsitate naturali aut inuita, cuiuſmodi eſt neceſsitas ſeneſcendi, infirmandi & moriendi, ſed neceſsitate ſpontanea: quare & ſubdit, Quamobrem quamuis præſciat Deus noſtras voluntates futuras, non ex eo tamen conficitur, vt non voluntate aliquid velimus: nam de beatitudine dico, cum futurus es beatus, non te inuitum, ſed volentem futurum. Alia ratio ſua eſt talis, neceſsitas ex præſcientia Dei deſcendens non tollit, ſed firmat potius voluntatem. Si enim quia Deus præſcit me libere voliturum, E neceſſario ſequitur quod libere velim; ergo volam liberè non inuitus, neque coactus. Vnde ſic ait; Attende, quæſo, quanta cæcitate dicatur, Si præſciuit Deus futuram voluntatem meam, quoniam nihil poteſt aliter fieri quam præſciuit, neceſſe eſt vt velim quidem quod ille præſciuit: ſi autem neceſſe eſt, non iam voluntate, ſed neceſsitate illud me velle fatendum eſt. O ſtultitiam ſingularem! Quomodo ergo non poteſt aliud fieri quam præſciuit Deus, ſi voluntas non erit, quam voluntatem futuram ille præſciuit? Cum enim ſit præſcius voluntatis noſtræ, cuius eſt præſcius, ipſa erit; voluntas ergo erit, quia voluntatis eſt præſcius: non ergo per eius præſcientiam mihi poteſtas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille, cuius præſcientia non fallitur, affuturam mihi eſſe præſciuit. Ecce iam non nego ita neceſſe eſſe fieri quæcunque præſciuit Deus, & ita eum peccata noſtra præſcire, vt maneat tamen nobis

Auguſtinus (margin, beside "ri eſt excerpta")

Auguſtinus. (margin, beside "mentem; non autem")

voluntas

A voluntas libera, atque in noſtra poſita poteſtate. Quid clarius, quid planius poteſt dici? Ecce non negat neceſſitatem, vt maneat tamen voluntas. Quare & infra 11. ſic concludit; Quæ cum ita ſe habeant, tantum abeſt à vero quod Creatori deputanda exiſtimantur peccata creaturæ, quamuis neceſſitate fiant, quæ ipſa futura præſciuit, vt cum dixeris non te inuenire quomodo non ei deputetur quicquid in eius creatura fieri neceſſe eſt, Ego contra non inueniam modum neque inueniri poſſe, atque omnino non eſſe confirmem, quo ei deputetur quicquid in eius creatura ita fieri neceſſe eſt, vt voluntate peccantium fiat. Quem ſecutus Anſelmus de Concordia 1. innuens diſtinctionem de neceſſitate præmiſſam oſtendit, quod neceſſitas præſcientiam Dei ſequens non repugnat liberæ voluntati; & hoc duplici ratione. Prima, quaſi ex arte obligatoria ſumitur, & eſt talis; Si talis neceſsitas & libertas repugnant, impoſsibile eſt eas ſimul ſtare; ergo ſi ponatur eas ſimul ſtare, aliquod impoſsibile conſequetur; ſed hoc poſito, nullum impoſsibile ſequitur. Secunda ratio ſua ſimilis rationi Auguſtini præmiſſæ eſt talis; ſi præſcita neceſſario ſunt futura, ergo ſicut præſciuntur eſſe futura, ſic ſunt futura; ſed multa præſciuntur eſſe futura ſine neceſsitate, ſcilicet inuita & cogente, quia libera voluntate; ergo ſic erunt. Has autem rationes cum ſententia diſtinctionis præmiſſæ diffuſè proſequitur in hæc verba: Videntur quidem præſcientia Dei & liberum arbitrium repugnare, quoniam ea, quæ Deus præſcit, neceſſe eſt eſſe futura, & quæ per liberum arbitrium fuerint, nulla neceſſitate proueniunt. Sed repugnant; Impoſſibile eſt ſimul & eſſe præſcientiam Dei, quæ omnia præuidet, & aliquid fieri per libertatem arbitrij; quæ impoſsibilitas ſi abeſſe intelligitur, repugnantia, quæ videtur ineſſe, penè remouetur. Ponamus igitur ſimul eſſe & præſcientiam Dei, quam ſequi neceſsitas futurarũ rerũ videtur, & libertatem arbitrij, per quã multa ſine vlla neceſsitate fieri credũtur; & videamus vtrũ impoſsibile ſit hæc duo ſimul eſſe: quod ſi eſt impoſsibile, oritur inde aliud impoſsibile; Impoſsibile ſiquidẽ eſt, quo poſito, aliud impoſsibile

C ſequitur. Sed ſi aliquid eſt futurũ ſine neceſsitate, hoc ipſum poſsit præſcire Deus, qui præſcit omnia futura; qd autẽ præſcit Deus neceſsitate futurũ eſt ſicut præſcitur; neceſſe eſt igitur aliquid eſſe futurũ ſine neceſsitate, vel præſciri ſine veritate. Nequaquã ergo rectè intelligẽti nomen, repugnare videntur præſcientia, quam ſequitur hæc neceſsitas, & libertas arbitrij, à qua remouetur neceſsitas, quoniã & neceſſe eſt, quæ Deus præſcit, futura eſſe, & Deus præſcit aliquid eſſe futurũ ſine omni neceſsitate. Sed dices mihi, non remoues tamen à me neceſsitatẽ peccandi, vel non peccandi, quoniam Deus præſcit me peccaturũ vel non peccaturũ, & ideo neceſſe eſt me peccare ſi pecco, vel non peccare, ſi non pecco; ad quod ego; Non debes dicere, præſcit me Deus peccaturum tantum, vel non peccaturum, ſed præſcit me Deus peccaturum ſine omni neceſsitate vel non peccaturum; & ita ſequitur quod ſiue peccaueris, ſiue non peccaueris, vtrumque ſine neceſsitate erit, quia præſcit Deus futurum eſſe ſine neceſsitate hoc quod erit: vides ergo impoſsibile non eſſe, ſimul eſſe præſcientiam Dei per quam futura, quæ

D præſcit, dicuntur eſſe ex neceſsitate, & libertatem arbitrij, per quam multa fiunt ſine neceſsitate. Si enim eſt impoſsibile, ſequitur aliud impoſsibile; ſed nulla ex hoc naſcitur impoſsibilitas. Forſitan dicis; Nondum auſers à corde meo vim neceſsitatis cum dicis, quia neceſſe eſt me peccaturum eſſe vel non peccaturum eſſe ſine omni neceſsitate, quia hoc Deus præſcit: neceſsitas enim videtur ſonare coactionem vel prohibitionem. Quare ſi neceſſe eſt me peccare ex voluntate, intelligo me cogi aliqua occulta vi ad voluntatem peccandi, & ſi non pecco, à peccandi voluntate prohiberi: quapropter neceſsitate videor mihi peccare ſi pecco, vel non peccare ſi non pecco; & ego; Sciendum eſt quod ſæpe dicimus neceſſe eſſe quod nulla vi cogitur eſſe, & neceſſe non eſſe quod nulla prohibitione remouetur. Iam dicimus, neceſſe eſt Deum eſſe immortalem, & neceſſe eſt Deum non eſſe iniuſtum, non quod aliqua vis cogat ipſum eſſe immortalem, aut prohibeat eſſe iniuſtum, ſed quando nulla res poteſt facere vt non ſit immortalis, aut vt ſit iniuſtus; ſic vtique; ſic dico neceſſe eſt peccaturum te eſſe vel non pec-

E caturum ſola voluntate, ſic Deus præſcit; Non eſt intelligendum quod aliquid prohibeat voluntatem quæ non erit, aut cogat illam eſſe quæ erit: Hoc ipſum namque præſcit Deus qui præuidet aliquid futurum ex ſola voluntate, quæ voluntas non cogitur aut prohibetur vlla alia re, & ſic ex libertate fit quod fit ex voluntate. Qui & infra eodem 7. habet eundem proceſſum, prædeſtinationem cum libero arbitrio concordando, vbi & ſic dicit; Neque præſcit Deus, neque prædeſtinat quenquam iuſtum futurum ex neceſsitate. Non enim habet iuſtitiam qui eam non ſeruat libera voluntate; Pariter igitur quamuis neceſſe ſit fieri quæ præſciuntur, & quæ prædeſtinantur; quod tamen præſcita & prædeſtinata non eueniunt eâ neceſsitate quæ præcedit rem & facit, ſed eâ, quæ iam ſequitur, ſicut ſupra diximus; Non enim ea Deus, quamuis prædeſtinet, facit voluntatem cogendo, aut voluntati reſiſtendo, ſed in ſua illam poteſtate dimittendo; quamuis tamen ſua voluntas vtatur poteſtate, nihil tamen facit quod Deus non

faciat in bonis ſua gratia, in malis non ſua, ſed eiuſdem voluntatis culpa : patet ergo quod non A
negat à libero arbitrio hominis neceſsitatem ſpontaneam, ſed inuitam & violenter cogentem,
Deum accuſantem de culpa, & hominem excuſantem ; Quod & plane teſtantur autoritates
ipſius præmiſſæ in oſtenſione corollarij primi huius. Legenti igitur mihi libros Autorum , &
etiam atque etiam relegenti, & nequaquam, vt arbitror, negligenti, conſtanter apparet, ipſos
tantum velle negare à libero voluntatis arbitrio neceſsitatem aduerſariam libertati, ſeu ademtoriam libertatis, ſcilicet neceſsitatem naturalem, fatalem , & violentam , quia tantum circa
iſtas fuit erratum. Multi enim falſigraphi atque hæretici ſuppoſuerunt hominis voluntatem
alicui neceſsitatum iſtarum, alteri autem nullus : neceſsitatem verò ſpontaneam & conſentaneam libertati non videtur mihi quenquam Autorum velle negare à libero arbitrio voluntatis. B

COROLLARIVM.

Corollarium, quod neceſsitas & libertas ac meritum non repugnant ad inuicem, vel repugnant.

EX his autem reputo manifeſtum, quæ neceſsitas & libertas ac meritum non repugnant
ad inuicem, vel repugnant. Neceſsitas enim ſpontanea nequaquam libertati repugnat,
ſicut præmiſſa hic & primo ac ſecundo huius oſtendunt, quare nec merito repugnabit. Hæc
autem neceſsitas ſpontanea adhuc eſt duplex, ſcilicet præcedens & ſequens, ſicut poteſt haberi ex ſecundo huius ; ſicut & libertas eſt duplex ; vna omnino ſimplex & penitus abſoluta,
altera vero ſecundum quid dicta, ſicut 5. & 9. huius oſtendunt. Harum autem neceſsitatum
neutra repugnat libertati contradictionis ſecundum quid dictæ, nec ſequens repugnat libertati contradictionis ſimpliciter, ſicut ex ſecundo, & quinto, ac nono huius poteſt haberi : neceſ- C
ſitas autem præcedens repugnat libertati contradictionis ſimpliciter; neceſsitas etiam naturalis fatalis & violenta omnimodè libertati contradictionis repugnant, ſicut ex præmiſsis hic &
tertio ſecundi apparet ; quare nec cum merito ſtare poſſunt.

CAP. XI.

Obijcit & reſpondet.

SEd obijcietur forſitan contra dicta: Dictum eſt enim nono huius, quod
licet omnes actus humani proueniant à neceſsitate naturaliter præcedente; ideo tamen dicitur homo liber, & liberæ voluntatis, quia non D
inuitè nec coactè, ſed ſpontaneè, & cum vult facit, & cum non vult,
non facit aliquos actus ſuos; eodem modo beſtiæ, licet faciant facta
ſua ex neceſsitate naturaliter præcedente , non tamen inuitè nec coa-
|| tantum ctè ſed ||*purè* ſpontaneè, & cum volunt ſeu appetunt, faciunt, & cum
nolunt, ſeu non appetunt, non faciunt aliqua facta ſua ex neceſsitate
naturaliter præcedente ; ergo ita liberè, & ita meritoriè ſicut homo. Item nulla videtur ratio poſsibilis aſsignari, quare in actibus humanis neceſsitas reſpectu Dei ſiue voluntatis diuinæ præcedens naturaliter tales actus potius compatitur meritum, ſicut dicunt corollaria proximi & ſecundi, quam quæcunque neceſsitas alia, vel ſaltem quam neceſsitas reſpectu naturæ
vel fati, quod eis corollarium proximum denegauit, vel quam neceſsitas penitus abſoluta.
Hæc autem ſoluuntur faciliter, ſi præoſtenſa memoriter teneantur. Nam ſicut capitulum proximum docuit, creatura rationalis eſt libera triplici libertate, ſcilicet à neceſsitate naturali, E
fatali, & violenta, imò & à neceſsitate reſpectu cauſarum omnium ſecundarum per tertium
ſecundi : Irrationale autem non ſic, ſed ſubduntur in omnibus neceſsitati naturæ, &, vt placet
quibuſdam, neceſsitati fati ſtellarum. Pro mente vero Auguſtini, cum dicit ideo hominem liberè facere aliquid, quia cum vult, facit, & cum non vult, non facit, poteſt dici, quod loquitur
ibi contra Pelagianos, & contra neceſſitatem violentam & inuitam , quam dixerunt ſequi ex
præſcientia vel prædeſtinatione diuina , ſicut capitulum proximum recitauit, illam ab homine remouendo; non tamen affirmat in homine illam tantummodo libertatem. Aliter & melius poteſt dici , quod ideò dicitur homo liber libertate contradictionis , quia poſitis omnibus cauſis ſecundis naturaliter præuijs ſuæ liberæ volutioni cum omnibus diſpoſitionibus
neceſſariò requiſitis, non neceſſariò ſequitur ipſum velle, ſed poteſt æqualiter velle & non velle,
ſicut

A ſicut ex 4. & ſequentibus huius patet: ideoque his omnibus ſtantibus iſto modo, cùm vult, vult & efficit ſuum velle, & cùm non vult, non vult, nec efficit ſuum velle; quare poſito ſecundum opinionem inſipientis Deum non eſſe & hominem eſſe, poſſeque agere; vel ſecundum opinionem quorundam, puta Pelagianorum, qui dicunt ſe eſſe ſapientes, hominem poſſe agere ſine Deo aliqualiter coagente, homo in actibus ſuis liberis eſſet liber ſimpliciter libertate contradictionis, beſtiæ autem non ſic. Imò & ſi ponatur ipſas poſſe agere Deo nullatenus coagente, adhuc poſito appetibili & cæteris cauſis ſecundis cum diſpoſitionibus requiſitis & naturaliter præuijs appetitui, actui ſcilicet appetendi, neceſſariò ſequitur ipſas appetere, neceſsitate ſcilicet naturali. Vnde Philoſophus 9. Metaphyſ. 10. Irrationales, inquit, potentias neceſſariò, quando vt poſſunt, paſsiuum & actiuum appropinquant, hoc quidem facere, illud vero pati: quod & teſtatur autoritas Damaſceni dicentis, Irrationalia non ſunt libera arbitrio; aguntur enim magis à natura quàm agant, ideoque non contradicunt naturali *Philoſophus.* *Damaſcenus*

B appetitui, ſed ſimul appetunt quid, & impetum faciunt ad actum, ſicut ſuperius plenius recitatur. Hanc etiam obiectionem Anſelmus de libero arbitrio 5. ſimili modo ſoluit, vbi primò à diſcipulo ita quærit; Quomodo non eſt libera voluntas, quam aliena poteſtas ſine ſuo aſſenſu ſubijcere non poteſt? Et diſcipulo requirente, Nonne ſimili ratione poſſumus dicere voluntatem equi eſſe liberam, quæ non appetitui carnis ſeruit niſi volens? Reſpondet, Non hoc eſt ſimiliter: in equo namque non ipſa voluntas ſe ſubijcit, ſed naturaliter ſubiecta ſemper neceſsitate appetitui carnis ſeruit: in homine verò quamdiu ipſa voluntas recta eſt, nec ſeruit nec ſubiecta eſt cui non debet, nec ab ipſa rectitudine vlla vi aliena auertitur, niſi ipſa, cui non debet, volens conſentiat, quem conſenſum non naturaliter nec ex neceſsitate, ſicut equus, ſed ex ſe apertè videtur habere. Beatus etiam Auguſtinus 3. de libero arbitrio 1. ad ſimilem obiectionem de motu lapidis naturali ſimili modo reſpondet. Cùm autem obijciens vlterius arguebat; beſtiæ agunt liberè, ergo meritoriè; conſecutio illa non tenet. Nam ſicut *Anſelmus.* *Auguſtinus.*

C in morali Philoſophia, & in ſacra Theologia docetur creberrimè, ad meritum non ſufficit facere tantùm naturaliter vnum bonum, ſed requiritur facere ipſum benè, quod non facit niſi intentio recta finis, vt patet ex 34. primi; hanc autem dirigit ratio rectè præiudicans; quare beſtiæ ratione carentes, & merito de neceſsitate carebunt. Imò & ſicut forſitan eſt abſolute poſsibile, quòd Deus faceret aliquam naturam immaterialem omninò liberam ad volendum ſine iudicio rationis: ex quo enim nunc facit vnam naturam habentem potentias illas ambas, poſſet, vt videtur, facere aliam, quæ vtramlibet tantùm haberet: ſi igitur talem faceret creaturam, ipſa eſſet æquè libera, ſicut homo vel Angelus, quæ tamen omninò mereri vel peccare non poſſet, eò quod careret iudicio rationis, cui ſe liberè conformaret, vel etiam difformaret. Eſt etiam inexpugnabilis ratio poſsibilis aſsignari, quare neceſsitas in voluntate reſpectu voluntatis diuinæ compatitur meritum, & alia nulla omnino. Ipſa enim compatitur meritum propter rationem quam oſtenſio corollarij primi huius aſsignat; & vt breuiter rati-

D onem huius aſsignem, dico quòd natura voluntatis creatæ eſt talis, vt in ſuis actibus liberis nulli cauſæ ſecundæ de neceſsitate ſubdatur, vt tertium ſecundi oſtendit, ſed tantùm Deo, ſicut 30. ſecundi, & 2. tertij docuerunt. Quod & bene in prima inſtitutione hominis monſtrabatur, quando fuerat inſtitutus, vt ſoli Deo ſubeſſet, cæteriſque præeſſet, ſicut hiſtoria Gen. 1. docet; quare & in merito ſimili modo erit: nulli etiam menti rationali dubium debet eſſe, quin Creator omnipotens ſuper creaturam rationalem, ſicut & ſuper vniuerſam creaturam, prærogatiua aliqua ſpeciali cæteris actiuis agentibuſvè creatis aut creabilibus vniuerſis ſit rationabiliter præferendus. Nec vlla neceſsitas alia compatitur meritum. Nam de neceſsitate violenta & omnino inuita nullus dubitat aut ignorat, omniſque neceſsitas naturalis eſt formę materialis & irrationalis, ſicut ex tertio ſecundi poteſt haberi: quare ſecundum præoſtenſa iſto capitulo meritum habere non poteſt. Vnde Auguſtinus in quæſtionibus veteris & noui teſtamenti quæſtione ſecunda; Diabolus ſi natura malus eſſet, voluntatem non haberet: nec enim *Auguſtinus.*

E poſſet diſcernere, ſed vno atque eodem loco omnibus ſe quaſi cœcus immergeret. Porro autem iudicio quodam hoc facit; vnde manifeſtum eſt voluntatem eius eſſe in crimine. Et infra, Si hæc naturaliter putatur facere, reus conſtitui non ‖*poteſt:* quomodo enim reus conſtituitur qui neſcit quid facit? Ita & diabolus ſi bonum neſcit, quare damnandus cenſetur, qui non facit quod neſcit? Nos autem iure rei conſtituimur, quia aliud facimus quàm ſcimus debere nos facere. Omnis quoque forma, ſi quæ ſit ſubiecta neceſsitati fatali ſtellarum, neceſſariò eſt materialis & per conſequens irrationalis; quare ſecundum præmiſſa non eſt meriti ſuſceptiua: nam nulla forma immaterialis & rationalis ſubijcitur neceſsitati cuiuſcunque formæ materialis & irrationalis per tertium ſecundi: non enim deceret rerum ordinem naturalem, vt perfectius imperfectiori, rationale irrationali, & ſapiens nihil ſcienti omnino neceſſariò ſub- ‖ poſſet.

deretur. Neque neceſsitas penitus abſoluta compatitur meritum, quia ſi in actibus hominis A
eſſet talis neceſsitas, nec in ipſo, nec in Deo eſſet vlla poſsibilitas aliter faciendi; quare Deus
ſic neceſſariò ageret actus humanos, & eadem ratione quicquid agit ad extra; quare non eſſet
agens rationale & liberum, vt patet per oſtenſa 4. huius & 5. ſed agens irrationale & de neceſ-
ſitate naturæ; & cùm per 30. ſecundi ipſe ſit omnium primus motor, omnis motor inferior
ſimiliter tantùm ageret & moueret. Non enim deceret nec eſſet poſsibile vt motor ſecundus
rationabilior aut liberior eſſet primo, ſicut iam proximo eſt oſtenſum, argutum & 6. primi &
9. quare nec vllus motor inferior poſſet mereri, ſicut ſuperius eſt oſtenſum.

COROLLARIVM.

Corollarium, qualis ſit libertas in irrationabilibus creaturis, & quomodo differt & conuenit cum rationalium libertate. B

EX his autem cognoſcitur luculenter qualis libertas eſt vel non eſt in irrationalibus creatu-
ris, & quomodo differt rationalis libertas ab irrationabilium libertate, & quomodo con-
uenit cum eadem. Eſt enim in eis reſpectu ſuarum naturalium actionum libertas à violentia
& coactione inuita. Nam cùm appetunt, faciunt, & cùm non appetunt, minimè; quod pri-
mò & maximè verificatur in eis de appetitu eorum, ſicut eſt in hominibus de voluntate eo-
rum, ſicut 9. huius plenius oſtendebat: quare & Philoſophus 3. Ethicorum 5. attribuit &
pueris & animalibus voluntatem, voluntariò quidem, inquiens, & pueri & animalia commu-
nicant. Anſelmus etiam de libero arbitrio 5. innuit equum habere voluntatem, vt præſens
capitulum ſuperius recitauit, qui & infra 13. ita dicit, Seruat naturaliter canis rectitudinem
voluntatis, cùm amat catulos ſuos, aut Dominum ſuum ſibi benefacientem. Eſt inſuper in
beſtijs forſitan libertas à neceſsitate fati ſtellarum: Videtur enim quod ſi beſtiæ fuiſſent creatæ C
perfectæ primo die mundi ante creationem ſtellarum, quòd tunc potuiſſent exercuiſſe ſuas
actiones proprias naturales; cuius tamen certificationem quia non multum videtur ad pieta-
tis ſcientiam pertinere, relinquo Philoſophis naturalibus & Aſtrologis, quos magis exagitat
ſtudium curioſum. Non eſt autem in eis libertas ſimpliciter, quia non reſpectu cauſarum ſu-
periorum, ſcilicet cauſæ primæ, id eſt, voluntatis diuinæ, ſicut nec in rationalibus, ſicut quin-
tum & nonum huius oſtendunt, nec eſt in eis libertas à neceſsitate naturæ, ſicut præſens capi-
tulum ſuperius demonſtrauit; quare nec poteſt eſſe in eis libertas contradictionis ſimpliciter,
nec reſpectu omnium cauſarum inferiorum, omnium ſcilicet ſecundarum, ſicut corollarium
quarti huius oſtendit. Differentiam autem & conuenientiam iſtarum libertatum adinuicem
ex præcedentibus reputo manifeſtum.

D

CAP. XII.

Incipit diſputare illam famoſiſsimam quæſtionem, nunquid omnia quæ euenient, de neceſsitate euenient; & recitat opinionem Mathematicorum ſeu Stoicorum dicentem, quòd omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate ſimpliciter abſoluta.

HIc autem ex præmiſsis patenter ſuboritur illa famoſiſsima quæſtio,
acerrimum axioma, difficillimumque problema, Nunquid ſcilicet
omnia quæ eueniunt, de neceſsitate euenient? Reſtat igitur iam ip- E
ſum diſcutere conſequenter. Sunt autem opiniones variæ & pluri-
mæ circa illud: quarum prima conſtanter affirmat, quòd omnia
quæ euenient, euenient de neceſsitate penitus abſoluta. Et hæc eſt
opinio Mathematicorum quorundam, & ponentium fatum; quam
& Boetius ſuper 1. peri hermenias aſſerit Stoicorum. Pro hac autem
opinione communiſsimũ motivũ eſt iſtud: Quæcunq; Deus præſcit
certitudinaliter euentura, euenient de neceſsitate penitus abſoluta; aliter enim nequaquam
certè præſciret, eiuſq; præſcientia falli poſſet: ſed omnia quę euenient, Deus præſcit certitudi-
naliter euentura. Quod & poteſt violentius confirmari, ſi addatur ſcientiam Dei nullo modo
dependere

A depẽdere à reb⁹ ipſáq; includere voluntatẽ diuinã neceſſariã & immutabilẽ reſpectu omniũ futurorũ, ſicut ex præhabitis poteſt probabiliter apparere. Pro iſta quoq; opinione, referente Ioanne Sarisburienſi, deinde Epiſcopo || *Carnutenſi* ſecundi Policratici 23. quem B. Thomæ Cantuarienſi Archiepiſcopo, dum Cancellariatus Angliæ officio fungebatur, conſcripſit, vbi & diffusè materiam iſtam tractat, quidam Stoicus & motiuum aliud afferebat; quærebat enim; An poſſes aliquid facere eorum, quæ minimè facturus es. Quod cùm admiſiſſes, mille tibi aureos afferebat dum illud efficeres; quos ſi fortè reſpueres, eos tibi quantalibet ſumma multiplicari iubebat, vt quod leniter fieri poteſt, efficias. Sed hæc opinio tollit omnem libertatem arbitrij, libertatem ſcilicet contradictionis, & omnem contingentiam ad vtrumlibet ſimul aufert; quod primum ſecundi & quartum huius cum ſequentibus non permittunt. Quare & Robertus Cantuarienſis Archiepiſcopus damnauit Oxoniȩ articulum aſſerentem, quòd omnis propoſitio vera de futuro eſt neceſſaria. || Carnotenſi

B

CAP. XIII.

Tractat opinionem Ciceronis, dicentem Deum *neſcire futura.*

ALia eſt opinio Ciceronis, ſcilicet quod multa eueniunt liberè, Sed Deus illa non præſcit, propter motiuum capitulo proximo recitatum. Neſciuit enim videre quomodo eſſet certa præſcientia omnium futurorum, niſi & eſſet abſoluta neceſsitas omniquaque, ſicque libertas omnimoda tolleretur. Credidit enim quod præſcientia futurorum & libertas eorum neceſſariò repugnarent; quare & neceſſariò oportuit, vt credebat, vnum negare & alterum affirmare; videbaturque ſibi
C vtilius pro conuerſatione ciuili negare præſcientiam quàm arbitrij libertatem: Quare & in libro ſuo de diuinatione, omnem diuinationem & præſcientiam omnem negat. Sed hanc opinionem non minus infidelium quàm fidelium auribus execrandam ſatis reprobat ſextum primi.

CAP. XIIII.

Tractat tertiam opinionem dicentem, quòd multa ſunt futura
D
in natura ſua, ſed non apud Deum.

TErtia opinio aſſerit, quod multa ſunt futura in natura propria, ſed non Deo. Omnia enim ſunt ſibi in æternitate præſentia, & ideo non propriè dicitur præſcire futura, ſed potius præſentialiter intueri, & per hoc intendit vitare difficultatem motiui præmiſſi. Et eſt ſententia Boetij 5. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vltima; & Anſelmi de caſu diaboli 21. & de Concordia 7. quos & Doctores multi ſequuntur. Sed licet illud dictum in ſe non ſit clariſſimum, (poſſet enim multipliciter argui contra illud) ipſum tamen admiſſum difficultatem non vitat. Certum eſt enim quod futura non ſunt in Deo materialiter, & ineſſe exiſtere actualiter creata in ſuis naturis, ſicut erunt, quando erunt præſentia; quia eadem ratione ſemper ſic eſſent; ergo quando eſſent præterita; imò &
E omnia præterita nunc materialiter & in eſſe exiſtere, modo eſſent in Deo & in naturis proprijs extra Deum, ſicut vnquam fuerunt; aliquo ergo modo eſſendi, ſcilicet in eſſe exiſtere & materialiter actu creata in ſuis naturis erunt futura, quando erunt præſentia, quæ non ſunt modo in Deo, dicente Beda ſuper illud Ioan. 1. Quod factum eſt, in ipſo, vita erat; id eſt, quod factum in tempore, ſiue viuum ſiue vita carens apparuit, omne hoc in ſpiritali factoris ratione quaſi ſemper vixerat, & viuit, non quia coæternum eſt Creatori quod creauit, ſed quia coæterna eſt illi ratio voluntatis ſuæ, in qua ab æterno habuit & habet quid & quando crearet, qualiter creaturam gubernet, vt maneat, ad quem finem ſingula quæ creauit perducat. Dicitque Aug. 5. ſuper Gen. ad literam, quod res antequam fierent, & erant, & non erant: erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura, & hoc certitudinaliter præſcit Deus; *Beda.*

 fiat

fiat igitur de tali præſcientia argumentum, & reuertitur difficultas. Pro Autoribus tamen & A
Doctoribus eſt ſciendum, quòd omnia æternaliter ſunt in Deo, & præſentia apud Deum, id
eſt, in ſcientia eius æterna immutabili penitus exiſtente : hoc eſt, æternaliter & immutabiliter
illa nouit, vt patet per Bedam & Auguſtinum proximo recitatos, ſicque tales Autoritates ex-
ponit Lumbardus 1. ſentent. diſt. 35. quam expoſitionem per autoritates confirmat. Nec mi-
rum ſi Theologi tali tranſumtione vtantur, cùm Philoſophi vtantur ſimili & maiori. Dicit
Auicenna. enim Auicenna 4. de anima 2. quòd omnia quæ in mundo ſunt præterita, præſentia, & futura,
Ariſtoteles. habent eſſe in ſapientia Creatoris. Dicit quoque Ariſtoteles 3. de anima 37. quòd omnia ea
quæ ſunt, quodammodo eſt anima : aut enim ſenſibilia quæ ſunt, aut intelligibilia ; eſt autem
ſcientia quidem ſcibilia, ſenſu autem ſenſibilia ; ſuper quod Auerroes, Contingit, inquit, ne-
ceſſariò vt anima ſit omnia entia vno modorum, ſecundum quos poſsibile eſt dicere, Anima
eſt omnia entia. Sicque forſitan poſſet dici eadem tranſumtione ſermonis, quòd res factæ, an-
tequam fierent, erant Deus, ſicut videtur patere ex 17. primi libri ; vnde & Iohan. 1. quod fa- B
ctum eſt in ipſo vita erat, quæ vita certè non eſt in Deo, niſi vna vita quæ eſt vnus Deus & tres
Auguſtinus perſonæ: quod & beatus Auguſtinus ſuper Iohannem homilia prima oſtendit per exemplum
de Fabro : Faber, inquit, facit arcam in opere, & ideo habet arcam in arte ; ſed arca in opere
non eſt vita, arca in arte eſt vita, quia viuit anima artificis, vbi ſunt hæc omnia antequam pro-
ferantur : Sic ergo, fratres chariſsimi, quia ſapientia Dei, per quam facta ſunt omnia, ſecun-
dum artem continet omnia, antequam fabricet omnia, hic quæ fiunt per ipſam artem, non
continuò vita ſunt, ſed quicquid factum eſt, vita eſt in illo. Terram vides ; eſt in arte terra.
Cœlum vides ; eſt in arte cœlum. Solem & Lunam vides ; ſunt & iſta in arte, ſed foris cor-
pora ſunt, in arte vel artifice vita ſunt. Illa autem vita quæ in illo eſt, lux hominum eſt ; hoc
enim ſequitur, Et vita erat lux hominum. Aliter autem fortaſsis clarius & breuius dici poteſt,
Philoſophus. quòd omnia ſunt in Deo non realiter, ſed cauſaliter, ſicut ſecundum Philoſophum 4. Phyſ.
Auerroes. 23. res dicitur eſſe in ſua cauſa ; & hoc ſecundum Auerroem 4. modis, ſecundum 4. cauſas re- C
rum. Deus autem eſt rerum omnium triplex cauſa, efficiens, formalis, atque finalis : eſt cauſa
omnis rei præſentis, præteritæ, atque futuræ ; quare ipſa eſt talis, & hoc per voluntatem ſuam
ſemper eandem immutabilem & æternam, ſicut primus liber oſtendit. Sic igitur, ſicut puto,
Obiectio. poſſunt huiuſmodi dicta Patrum non inconuenienter intelligi & exponi. Et ſi tu obijcias
quòd iſta non ſoluunt difficultatem præmiſſam; verum eſt, quòd non ſoluunt perfectè & ſim-
pliciter apud omnes, quia non apud ſubtiles quoſlibet & acutos ; melius tamen quietant ani-
mos plurimorum quàm faceret ſolutio ipſa recta. Ideo valde expedit diſputando, ſicut etiam
prædicando, vti quandoque euidentibus & groſsis exemplis, vt quem non mouet rationis
ſubtilitas, moueat ſaltem groſſa & palpabilis congruentia exemplaris. Non enim ſine cauſa
poſuerunt Autores exemplum inter ſpecies argumenti ; quare & Ariſtoteles in De mundo 9.
& Boetius vbi prius per exempla ab hominibus & eorum cognitione tranſumta oſtendunt D
Deum ſcire omnia futura, præſentia, atque præterita.

CAP. XV.

Recitat quartam opinionem Sophiſtarum dicentium nihil eſſe futurum.

OPinio quarta contendit nihil eſſe futurum ; & hæc eſt opinio Sophiſta-
rum, circa quam ſophiſticè altercantur dicentes, Futurum non eſt ens,
ergo eſt non ens, & nihil, ergo nihil eſt futurum. Rurſum ſic, Ponatur E
Antichriſtus futurus, tunc Antichriſtus eſt futurus; ergo per conuerſio-
nem futurum eſt Antichriſtus, vel ergo futurum quod eſt Antichriſtus,
vel non Antichriſtus. Si Antichriſtus, ergo Antichriſtus eſt Antichri-
ſtus, ergo Antichriſtus eſt homo, & animal, ens, & exiſtens : Si non An-
tichriſtus, ergo contradictoria verificantur de ſe inuicem, & de eodem,
quod primum principium non permittit. Hoc idem ſic iterum reprobatur ; Si aliquid prædi-
catur de Antichriſto, maximè ipſe idem prædicabitur de ſeipſo, quia ſecundum regulam anti-
quam Boetij, nulla propoſitio verior eſt illa in qua idem de ſe prædicatur. Item tunc Anti-
chriſtum fore eſt verum in ſenſu diuiſo ; illud verum vel eſt Antichriſtus, vel aliud ; non An-
tichriſtus,

A tichriſtus,quia ipſe non eſt; ergo non eſt aliquod verum,nec illud verum eſt aliud: Quicquid enim detur præter Deum,illo deſtructo,adhuc Antichriſtum fore eſſet verum,vel eſſe poſſet, ſicut fuit ante quamlibet creaturam: & tunc eadem ratione Deum fore & Deum eſſe, eſſet aliud à Deo; ergo Deus eſt & erit per aliud à ſeipſo; ergo illo deſtructo non foret. Si autem dicatur, quòd illud verum eſt Deus, ergo Deus eſt Antichriſtum eſſe peccaturum, & omnia mala facturum. Item illud quod eſt Antichriſtum fore erit Antichriſtum eſſe; ergo Deus erit Antichriſtum eſſe, ergo nunc eſt quodcunque ens eſſe. Item Deus eſt Antichriſtum fore, & eclipſin fore eſt Deus eadem ratione; ergo eclipſin fore eſt Antichriſtum fore. Præterea dicunt ipſi, ſi quid eſſet futurum, aliquid poſſet illud appetere & operari propter illud; quod non videtur, cùm omnis operatio ſit propter aliquem finem, & propter bonum, vt patet 1. Eth. 1. & 2. Metaphyſ. 8. & 9. ſed tale futurum non eſt; ergo non eſt finis nec bonum. Hæc ratio confirmatur, quoniam omne appetibile ſeu volubile apparet bonum, vt ſecundum ſecundi oſtendit, ſed futurum non apparet eſſe ens nec bonum. Amplius autem ſic inſtant;
B Tunc poſſet eſſe ſpes & confidentia de tali bono futuro; ergo talis ſcienter confideret in nihilo, & incurreret increpationem propheticam Eſ. 59. qua increpantur qui confidunt in nihilo & loquuntur vanitates. Sed hæc ineptia conatur deſtruere omnem ſcientiam,& ſubruere omnem fidem. Grammatica namque & Rhetorica tempora tria ponunt,præſens,præteritum, & futurum, & Dialectica ſimiliter, vt 1. peri hermenias apparet; ſcientia quoque naturalis & moralis ponunt actiones naturales & voluntarias fieri propter finem non habitum ſed habendum; Medicina inſuper & Aſtrologia iudicant de futuris; omnis etiam fides ponit ſpem, præſcientiam, & prophetiam ſæpiſsimè de futuris. Hi etiam habent dicere conſequenter, quòd ipſi non poſſunt imaginari aut intelligere vllum futurum, nec aliquod non exiſtens, quoniam tunc ipſum eſſet imaginatum aut intellectum,& per conuerſionem è contra; quare & ipſum eſſet ipſum & eſſet; ſunt igitur ſatis rudes. Quare & conſequenter vlterius habent
C concedere, quòd ipſi non agunt aliquid propter fœlicitatem, aut alium finem futurum quemcunque; quare ſemper infœlices & miſeri remanebunt,quod & profeſsioni eorum repugnat, quam apparentiam finaliter concupiſcunt. Habent etiam eadem ratione concedere, quòd nihil eſt præteritum, & quòd nullum præteritum poſſunt intelligere, nec de aliquo memorari. Quis ergo argueret contra tales, cùm de nullo argumento valeant recordari, quare nec aliquod recitare? Quis etiam quicquam faceret pro tam ingratis, vt nunquam de aliquo beneficio memorentur? Eorum verò irrationabiles rationes præmiſſæ ne apparentiam quidem habent.

CAP. XVI.

D

Refellit quintam opinionem Megaricorum negantium omnem potentiam ad futura.

EST & quinta opinio, quæ non ſolùm negat aliquid eſſe futurum,ſed negat omnem potentiam ad quodcunque futurum. Dicit enim nullum actiuum poſſe aliquid operari, niſi dum actualiter operatur. Et eſt hæc quorundam, qui vt recitatur 9. Metaphyſ. 5. Megarici nominantur, & ſicut Auerroes dicit ibi, iſte ſermo,ſcilicet iſta opinio,à quibuſdam loquentium æſtimatur. Quorum tres rationes ponit ibi Albertus. *Albertus.* Prima eſt, Cauſa dicitur actiua reſpectu ſui effectus, & cauſa & cauſatum
E ſunt ſimul; ergo cauſa non eſt actiua antequam actu agat. Secunda eſt, ſi aliquod motiuum poſsit mouere,& ſit in potentia ad mouendum antequam moueat, & nihil venit de potentia ad actum niſi per motum & mouens diuerſum ab eo, illud indiget alio mouente priori ad hoc quod moueat, & eadem ratione illud aliud adhuc indiget vno alio mouente priore, & ſic in infinitum,quod eſt impoſsibile. Tertia eſt, Nulla natura deſtituitur propria operatione, quare forma ſeu potentia actiua ſemper habet actualem operationem, ergo nunquam eam præcedit, nec præcedere eam poteſt. Has autem rationes ſoluit Albertus, ſicut & ſunt ſatis ſolubiles à quocunque. Hanc etiam opinionem Ariſtoteles & Auerroes ſatis ibi redarguunt & refellunt.

CAP.

A

CAP. XVII.

Corrigit ſextam opionem quorundam, putantium quòd aliquid eſt futurum ad vtrumlibet, vel non futurum in ſenſu compoſito, non diuiſo.

OPinio ſexta fingit quod aliquid eſt futurum ad vtrumlibet, vel non futurum in ſenſu compoſito, non autem in ſenſu diuiſo, quam ſic aſtruere moliuntur. Nulla propoſitio ſimplex de futuro in materia contingente æqualiter eſt vera vel falſa, Philoſopho 1. peri hermenias vlt. atte- B ſtante; quare nec aliquid eſt futurum ad vtrumlibet, vel non futurum diuiſim. Hanc autem opinionem audiui in Curia Romana à quodam famoſo Philoſopho Toloſano in quadam diſputatione ſolenni de contingentia futurorum, ſecundum eam totaliter publicè reſpondente, quam & Oxoniæ ſimiliter audiebam. Sed hæc faciliter conuincetur: Nam ſecundum eam nihil eſt futurum ad vtrumlibet contingenter, ſed omnia quę euenient, euenient de neceſsitate penitus abſoluta, quod 12. huius damnat. Item ſic opinans propriæ opinionis laqueo irretitur: dicit enim nihil eſſe contingenter futurum vel non futurum in ſenſu diuiſo; ergo nihil eſt contingenter futurum, ergo Antichriſtus non eſt contingenter futurus, quod opinioni repugnat: ſequitur quoq; hanc eſſe veram, Antichriſtus non eſt futurus, & eius oppoſitam eſſe falſam, quod rationem poſitionis irrationabilem manifeſtat. Item tibi ſic opinanti propono, Antichriſtus erit; ſi concedis vel negas, habes concedere conſequenter oppoſitum poſitionis & C rationis tuæ ſimiliter, nec potes eam dubitare, quia bene ſcis quod nec eſt vera nec falſa, nec potes eam diſtinguere propter ſimplicitatem & vniuocationem maximam terminorum ac totius complexi. Si autem dicas te non intelligere, nec intelligere poſſe illam, redargueris ſicut quarta opinio fuerat redarguta, niſi forſitan vanum & fatuum videatur tibi quicquam arguere non potenti intelligere arguentem, nec te ipſum etiam reſpondentem; quare non videtur tibi dignius arguendum, quàm homini fatuo, mortuo, beſtiæ, ſiue ligno. Si autem inprimis negaueris mihi iſtam, Antichriſtus erit, & hanc ſimiliter, Antichriſtus non erit, vel non Antichriſtus erit, adhuc redit oppoſitum poſiti, imò & ſequitur, Non Antichriſtus erit, ergo Antichriſtus erit, ſicut nullus ignorat qui limen Logicæ eſt ingreſſus, quare & iterum oppoſitum poſiti conſequitur. Præterea ſi vtramque illarum negaueris, concedes inter contradictoria medium reperiri, quod omnes Sophiſtæ, Logici, Philoſophi, & Theologi deteſtantur; quod & Phi- D loſophus 4. Metaphyſ. 27. multipliciter reprobat & condemnat; qui & 29. ſcilicet vlt. Eſt, inquit, neceſſe contradictionis partem alteram eſſe veram; vbi & immediatè ſubiungit. Amplius ſi omne aut dicere aut negare eſt neceſſe, vtraque falſa eſſe impoſsibile eſt. Item Antichriſtus erit vel non erit; ergo Antichriſtus erit, vel Antichriſtus non erit; ergo illa eſt diſiunctiua vera, ergo & altera partium. Item tunc nec Deus, nec Angelus aut Propheta ſciret Antichriſtum, nec quicquam poſsibilium contingenter eſſe futurum diuiſim vel non futurum, ſed tantum eſſe futurum vel non futurum coniunctim, ſicut & ſcit quilibet idiota; quare & omnis præſcientia penitus tolleretur, ſicque hæc opinio coincidit in ſecundam 13. huius deſtructam. Hanc etiam opinionem expreſſè refellit Boetius 5. de conſolatione philoſophiæ: proſa tertia; vbi & comparat eam ridiculoſo vaticinio Tireſiæ dicentis, Quicquid dixero, aut erit aut non erit: de quo Tireſia Ouidius 3. Mythologiæ ſuæ plenius fabulatur. Item iſte actus ‖ *liber* & contingenter productus nunc eſt, & non ſemper fuit, ergo aliquando fuit futurus, ergo tunc verum fuit ipſum eſſe futurum. Item ſi quis heri dixiſſet me hodie locuturum, verũ E dixiſſet, ſicut exitus rei probat; hodie namq; loquor: dixiſſet enim totaliter ſic fuiſſe futurũ, ſicut realiter nunc contingit; ergo verũ dixiſſet; & ſi oppoſitum eius dixiſſet, falſum dixiſſet, eò quòd non ſic realiter eueniret, iuxta illã propoſitionẽ in prædicamentis communem; in eo quod res eſt, vel non eſt, oratio vera vel falſa dicitur; & 1. peri hermenias vlt. Similiter orationes veræ ſunt, quemadmodum & res. Et Ier. 28. Propheta qui vaticinatus eſt pacem, cùm venerit verbum eius, ſcietur Propheta quem miſerit Dominus in veritate. Et Ezech. 33. Cùm venerit quod prædictum eſt, tunc ſcient quod Propheta fuerit inter eos. Et Deut. 18. Hoc habebis ſignũ, quod Propheta prædixerit, & non euenerit; hoc Dominus non locutus eſt, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit. Item tunc nullus deberet credere, nec ſperare ali-

‖ liberè

Philoſophus.

Ieremias.

Ezechiel.

Deuter.

A quid tale futurum: fatuum namque videtur & friuolum quenquam credere vel ſperare quicquam futurum, quod bene ſcit, aut firmiter opinatur non eſſe verum quòd ſit futurum: quare nullus debet credere vel ſperare quòd ipſe vel aliquis hominum morietur, reſurget, aut vitam percipiet ſempiternam. Item hæc opinio tollit omnem motionem & actionem liberam, & meritoriam ſucceſsiuam. Nam ſecundum eam in contingentibus talibus nihil eſt futurum; ergo nullus terminus ad quem motus, nec aliquod mutatum eſſe; quare nec vllus talis motus eſt, nec etiam eſſe poteſt, quod totam ſcientiam moralem ſubuertit, imò & totam ſcientiam naturalem, & omnem ſcientiam motu vel tempore indigentem, ſicut & opinio Sophiſtarum, vel omnipotentiam aut libertatem diuinam, aut ſubuertetur per ipſas: omnis namque motus ſubiacet omnipotentis Dei liberæ voluntati, ſicut 9. primi & 30. ſecundi oſtendunt; ergo in motu & tempore eſt aliquid liberè & contingenter futurum reſpectu voluntatis diuinæ, quod opinioni repugnat, vel ſi nihil tale ſit liberè & contingenter futurum reſpectu voluntatis diui-
B næ, aut ipſa nequaquam liberè libertate contradictionis de futuris diſponit, aut ſi ſic diſponit, poteſt diſponere aliter, ſed non habet potentiam exequendi. Amplius autem ſecundum iſtam ſententiam, nulla propoſitio de futuro eſſet vera, aut eſſe poſſet niſi propoſitio neceſſaria; quod Logica, Philoſophia, Theologia, & omnis vera ſcientia reputat eſſe falſum. Quare & Robertus Cantuarienſis Archiepiſcopus damnauit Oxoniæ articulum aſſerentem, quòd omnis propoſitio vera de futuro eſt neceſſaria. Quod autem à Philoſopho allegatur, Nullam ſcilicet propoſitionem de futuro contingenti eſſe veram vel falſam, verum eſt ſecundum communiter exponentes determinatè & de neceſsitate, ſicut eſt in propoſitionibus alijs temporum aliorum.

C

CAP. XVIII.

Rectificat ſeptimam opinionem dicentem, quòd aliquid poteſt incipere eſſe futurum.

OPinio ſeptima confitetur, quòd aliquid poteſt incipere eſſe futurum, volens per hoc vitare difficultatem prætactam. Hanc autem opinionem audiui à quodam famoſo Doctore, qui & dixit illam fuiſſe communem in quadam Vniuerſitate ſolenniſsima, qua ſtudebat. Sed hæc opinio fallitur in duobus: Primò, quia fundatur in falſo: Secundò, quia non iuuatur per illud: Si enim aliquid poſsit incipere eſſe futurum, ponatur
D quod A. incipiat in B. inſtanti futuro, eſſe futurum; ergo A. incipiet in B. eſſe futurum; ergo A. in B. vel immediatè poſt B. erit futurum; ergo A. erit poſt B.; ergo A. erit; ergo A. eſt futurum, cuius oppoſitum ponebatur. Si autem dicatur, quod iſta de futuro A. incipiet in B. eſſe futurum, non eſt vera, nec vnquam erit, quia nec ante B. nec poſt B. nec in B.; ſed hæc de præſenti, A. incipit eſſe futurum, erit vera in B. contradicetur hoc modo. Si hæc, A. incipit eſſe futurum, erit vera in B. ergo ipſa eſt futura vera in B.; ergo futurum ſic || *eſt* realiter in B. ſicut ipſa ſignificat, vel ſignificabit in B. ergo futurum eſt in B. A. incipere eſſe futurum, ergo in B. A. incipiet eſſe futurum. Item ponatur B. præſens, tunc hæc eſt vera de præſenti, A. incipit eſſe futurum, & iſta ſimiliter, hæc inceptio eſt, vel ergo hæc inceptio fuit futura vel non: ſi fuit futura, ergo ante B. verum fuit hanc inceptionem eſſe futuram, & quòd hæc inceptio erit; ergo & tunc verum fuit, quod A. in B. incipiet eſſe futurum: Si non fuerit futura, ergo aliquid eſt præſens quod nunquam || eſſe
E fuit futurum, quod eſt contrarium rationi, & capitulo proximo reprobatum. Si enim hæc inceptio præſens nunquam fuit futura, nunquam fuit præſcita à Deo; & ſi quis heri dixiſſet, quod hæc inceptio erit, falſum dixiſſet; at ſi quis dixiſſet, quod hæc inceptio nunquam erit, verum dixiſſet, cùm tamen non ſicut ſecundus, ſed ſicut primus prædixit, realiter nunc contingat: Imò ſequitur, ambo contradictoria fuiſſe ſimul vera. Nam per hypotheſin, hæc ſemper fuit vera, Hæc inceptio non erit, quia nunquam fuit futura; & hæc fuit vera, Hæc inceptio erit, quia ſi quis eam dixiſſet, verum dixiſſet, ſicut exitus rei probat, & præſcientia Dei monſtrat: aliter enim nullam præſcientiam huius habebat, vel falſam. Et ſi vnum aliquid ſit præſens ſine futuritione præmiſſa, quare non quodcunque? Sicque reconciliabitur opinio Sophiſtarum 15. huius perpetuò condemnata. Prеterea hęc reſponſio propriam hypotheſin perimit

perimit vel perimetur ab ea. Si enim hæc non eſt vera, A. incipiet in B. eſſe futurum; eadem A ratione nulla talis eſt vera, nec etiam poteſt eſſe: quia ſi poſſet, ponatur ineſſe; reuertitur argumentum. Si ergo nulla talis poteſt eſſe vera, nihil poteſt incipere eſſe futurum in aliquo inſtanti futuro, quare nec vnquam: aut ſi quid quod nunc non eſt futurum poteſt incipere eſſe futurum in aliquo inſtanti futuro, ponatur in eſſe, & reuertitur difficultas. Si enim aliquid nunc non futurum, in aliquo inſtanti futuro incipiet eſſe futurum, ergo poſt aliquod inſtans futurum erit; ergo erit, ergo eſt futurum, ergo aliquid non futurum eſt futurum. Item nulla eſt cauſa poſsibilis aſsignari, quare aliquid incipiat potius eſſe futurum in vno inſtanti quàm in quolibet alio; ergo in quolibet, vel in nullo. Si autem aliqua certa diſpoſitio cauſæ illius futuri aſsignetur pro cauſa diuerſitatis præmiſſæ, illa ſtatim tolletur, ſuppoſito quòd effectus futurus ſit ſemper futurus contingenter æqualiter donec fiat, ſicut eſt de actu libero voluntatis, quæ longo tempore poteſt manere in æquali diſpoſitione, in æquali indifferentia, in æquali indeterminatione per omnia inter duos actus contrarios omninò æquales, circa B duo obiecta omnino æqualia, ſicut quod comedat vel bibat, vel de duobus cibis æqualibus incompoſsibilibus quod capiat hunc vel illum, & tandem vtrumlibet eligere liberè, ſcilicet hunc vel illum, ſicut quartum huius cum ſequentibus manifeſtat. Si autem dicatur quod nihil incipiet eſſe futurum priuſquam determinetur per certam diſpoſitionem in ſua cauſa, quæ ſit neceſſaria reſpectu illius, ſequetur quod omne futurum de neceſsitate eueniet, quod duodecimum huius damnat. Item ſi aliquid incipiat eſſe futurum per aliquod tempus, puta per annum, antequam fiat, eadem ratione aliquid poteſt incipere eſſe futurum per minus tempus antequam fiat, puta per menſem, & eadem ratione per ſeptimanam & per diem, & ſic tandem eadem ratione poteſt omne tempus auferri: eadem enim eſt ratio de toto & de parte: quare erit poſsibile aliquid eſſe præſens quod nunquam fuit futurum, quod eſt ſuperius reprobatum. Item ſi vnum futurum inciperet eſſe futurum, ergo eadem ratione & aliud, & quodcunque; ergo tempus non eſt æternum: aliquod enim eſt remotiſsimum inſtans futu- C
|| nunc rum, illud ſcilicet quod || *nondum* incipit eſſe futurum; ergo poſt illud non eſt aliquod inſtans futurum, quia non incipit, nec incepit eſſe futurum; ergo & poſt illud non eſt tempus futurum, ergo poſt illud inſtans non erit inſtans nec tempus. Item de quocunque futuro quandocunque dixiſſet quis illud eſſe vel fuiſſe futurum, verum dixiſſet, & dicens eius oppoſitum falſum dixiſſet; ergo omne futurum ſemper fuit verè futurum, vt capitulum proximum arguebat. Item ſi futura non ſemper fuerunt futura, non ſemper fuerunt præſcita à Deo, nec æternaliter prædeſtinata ab eo, contra 6. & 45. primi, imò de neceſsitate ſequetur, quòd aliquando incipit præſcire & prædeſtinare futura, ergo eſt mutabilis, quod non patitur 5. primi, nec in principio mundi ſciuit quid eſſet facturus in fine vel in medio tempore, quod non
Eſaias. decet. Vnde Eſaias 46. Redite præuaricatores ad cor, & recordamini prioris ſæculi, quoniam ego ſum Dominus annuntians ab exordio nouiſsimum, & ab initio quæ nondum facta ſunt,
Pſalmus. dicens, Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Et Pſalmo 118. initio, Cognoui D de teſtimonijs tuis quod in æternum fundaſti ea. Et Pſalmo 138. Intellexiſti cogitationes meas de longè. Quàm longè? Ecce, Domine, tu cognouiſti omnia, nouiſsima & antiqua. Quare & Auguſtinus 3. de libero arbitrio 3. ita dicit: Hodie præſcit Deus quod poſt annum facturus eſt; Et ſequitur; Semper hoc præſciuit: Dicitque Philoſophus 1. peri hermenias
|| 7000. vlt. quòd non differt, ſi aliquis affirmauerit vel negauerit aliquid in || 1000. annum magis quàm in quantolibet tempore. Item ſi aliquid poteſt incipere eſſe futurum, eadem ratione aliquid futurum poteſt deſinere eſſe futurum abſque poſitione eius ineſſe. Si namque A. nunc incipiat eſſe futurum, hoc eſt propter aliquam cauſam ſeu diſpoſitionem in cauſa nunc poſita, quæ prius non ponebatur, vel non ſic ponebatur; ergo ſi cauſa vel diſpoſitio illa tollatur, non poſito A. in eſſe, A. deſinit eſſe futurum abſque poſitione eius in eſſe: ſit ergo A. nunc futurum & in B. inſtanti futuro, deſinat eſſe futurum ſine poſitione eius in eſſe; tunc in B. ſicut & ſemper iſta conſequentia erit bona, A. fuit futurum, & nunquam fuit, nec eſt; ergo A. eſt E futurum, & antecedens erit verum in B. ergo & conſequens; ergo in B. A. erit futurum poſt B. Iterum ſic ad idem A. eſt futurum; ergo A. erit, & non ante B. nec in B. ergo poſt B. ergo in B. A. erit futurum. Amplius ad hoc idem; Sit A. nunc futurum, & ſine poſitione in eſſe & in B. inſtanti futuro deſinat eſſe futurum, & maneat non futurum per aliquod certum tempus, quod ſit C. adhuc poſt illud tempus Deus poteſt facere A. eſſe præſens, ergo & futurum: poteſt enim reſtituere omnes cauſas A. cum omnibus diſpoſitionibus earum, propter quas A. fuit futurum ante B. ponatur ergo quod faciat, & ſequetur quod A. incipiet eſſe futurum in aliquo inſtanti poſt C. tempus; ex quo vlterius conſequetur quod A. erit vel fuit futurum duobus inſtantibus ſeu temporibus mediatis, & quolibet inſtanti ſeu tempore medio

non

A non futurum nec præſens, quod eſt irrationabile penitus & abſurdum. Nec iſtud difficultatem euitat. Poſtquam enim quicquam incepit eſſet futurum, & certitudinaliter præſcitum à Deo, vel eſt poſsibile illud non euenire, & tunc Deus nequaquam certitudinaliter præſcit illud, imò videtur conſequenter poſsibile præſcientiam Dei falli, ſicut duodecimo huius erat argutum; vel illud de neceſsitate eueniret, & tunc neceſſario conſequetur, quod omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate penitus abſoluta, quod idem duodecimum condemnauit.

CAP. XIX.

B *Caſtigat octauam & nonam opiniones, credentes nulla inferioris mundi ſub diuina prouidentia contineri, & quod nulla voluntaria ſeu libera per Dei prouidentiam diſponantur.*

SVnt & aliæ multæ opiniunculæ præter iſtas, quas, quia omnes & ſingulæ per prius oſtenſa refelluntur plenariè, propoſui ſub ſilentio prætermiſiſſe; ſed ne omnino intactas ſe iactent, & vt appareat qualia errorum phantaſmata multorum phantaſiæ parturiunt, breuiter illas tangam; vt etiam ſic tandem apud peritos, qui me in plurimis præoſtenſis quia quaſi notorijs poſſent velut ſuperfluum condemnare, excuſari merear nota cauſa. Prima igitur iſtarum opinionum & octaua cum
C cæteris recitatis, affirmat quod nulla inferioris mundi ſub diuina prouidentia continentur. Opinio vero nona dicit, quod nulla voluntaria ſeu libera diuina prouidentia diſponuntur; & hæc eſt ratio communis ambarum quia diuina prouidentia imponit neceſsitatem prouiſis, & illa remota, omnis neceſsitas remouetur, quia nulla, vt dicunt, eſt cauſa || *neceſsitatis* ſi non illa. Has autem ambas coniunctim redarguunt viceſimum ſepti- ||neceſſitans
mum, viceſimum octauum, & viceſimum nonum primi, ſecundam vero diuiſim, triceſimum, triceſimum primum, & triceſimum ſecundum eiuſdem. Item ſpecialiter contra iſtam, Tunc ſaltem hæc habet concedere, quod omnia naturalia euenient de neceſsitate penitus abſoluta, quia de hac ſola loquitur, vt videtur: Concedit enim omnia naturalia ſub diuina prouidentia contineri; ergo Deus quicquid prouidet aut agit in hoc mundo inferiori, hoc facit de neceſsitate penitus abſoluta; ergo quilibet homo, etiam ſeruus & ancilla in omnibus prouidentijs ſuis & factis eſt liberior Domino Deo ſuo in ſuis, quod prima ſuppoſitio primi vetat. Item
D tunc Deus neceſſariò & non liberè prouidet atque facit quicquid prouidetur & immediatè fit ab eo; eſt ergo illeberior & ſeruilior omni ſeruo, per quod & prior opinio confutatur. Quare *Stephanus.*
& Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit quendam articulum aſſerentem, quod Deum neceſſe eſt facere quicquid immediate fit ab ipſo; Error, || *inquit*, ſiue intelligatur de neceſsitate coactionis, quia tollit libertatem, ſiue de neceſsitate immutabilitatis, quia ponit impoſsibilitatem aliter faciendi. || inquiens
Idemque damnauit alium articulum ſub hac forma, quod aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ, & quod falſum eſt, omnia eſſe præordinata à prima cauſa, quia tunc euenirent ex neceſsitate: & iterum alium ſub his verbis, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina. Hæc etiam eadem inſenſata ſententia diu ante quaſi hæretica fuerat iudicata Iob. 22. An cogitas, inquit, quod Deus excelſior cœlo ſit, & ſuper ſtellatum verticem ſubleuetur, & dicis quod non nouit Deus, & quaſi per caliginem iudicat? Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat, & per cardines cœli perambulat. Et Ezech. 9.
E Dixerunt, dereliquit Dominus terram.

A

CAP. XX.

Corrigit decimam opinionem, quod Deus non habet volutionem reſpectu alicuius effectus mundi inferioris, & vndecimam, quod non vult aliquem effectum voluntarium, ſeu liberum.

DEcima verò dicit, quod nulla inferioris mundi voluta ſunt à Deo; & vndecima aſſerit, quod nulla voluntaria ſeu libera voluta ſunt ab eo. B
Et hæc eſt communis ratio vtriuſque, quia voluntas diuina eſt neceſſaria, & cauſa neceſſitatis in volutis, nec eſt aliqua alia cauſa neceſſaria, nec neceſsitatem cauſatis imponens: quare iſtâ ſublatâ, nulla erit neceſsitas, ſed libertas. Sed hæ ambæ faciliter conuincuntur. Nam ſi iſta non ſunt à Deo voluta, non ſunt ab eo prouiſa ſicut per viceſimum ſeptimum primi patet: ſed hoc erat iam proximo redargutum. Secundam etiam iſtarum ſpecialiter reprobat octauum, & nonum, viceſimum ſecundum, ac quadrageſimum quintum primi, viceſimumque ſecundi, poteſtque reprobari per eaſdem rationes, per quas nona opinio reprobatur.

CAP. XXI. C

Refellit duodecimam opinionem, putantem quod nulla inferiora fiant à Deo; & decimam tertiam æſtimantem, quod nulla voluntaria ſeu libera immediatè & propriè fiant ab eo.

REſtant adhuc aliæ duæ ſimiles his prædictis. Duodecima namque dicit, quod nulla inferiora fiunt à Deo, Decima tertia verò fingit, quod nulla voluntaria ſeu libera fiunt propriè ſaltem & immediatè ab eo, & hoc per ſimilem rationem; quia ſic & non aliter omnia neceſſario euenirent. Sed hæ poſſunt reprobari coniunctim per quæ priores harum ſimiles reprobantur, decimo primi iuncto; quas & coniunctim D
tertium primi damnat. Secunda vero iſtarum per viceſimum ſecundi ſpecialiter condemnatur, omnia quoque ipſius diuerticula cauilloſa per viceſimum primum eiuſdem & ſequentia obſtruuntur.

CAP. XXII.

Caſtigat decimamquartam opinionem, quod Deus non vult aliquid liberè futurum abſolutè, ſed tantum conditionaliter; & decimamquintam, quod nulla mala, ſed tantum bona ſunt abſolutè prouiſa, voluta, aut facta à Deo. E

DEcimaquarta verò ponit, quod Deus non vult libera futura abſolutè, ſed tantum conditionaliter, ſcilicet, ſi actiua libera ipſa velint. Decimaquinta aſſerit quod nulla mala, ſed tantum bona ſunt abſolutè, immediatè, & propriè prouiſa à Deo, voluta, atque facta. Sed hæ ambæ peccant dupliciter: primo, quia falſum ſupponunt; ſecundò, quia difficultatem problematis non euadunt. Prima falſum ſupponit, ſicut monſtrat corollarium triceſimi in ſecundo, Nec difficultatem euadit, quia poſtquam Deus abſolutè volendo fecerit aliquid liberum præſens vel præteritum, neceſ-

ſe eſt

A ſe eſt Deum in præſenti & ſemper in futuro hoc velle, vt per 23. primi claret, & non magis neceſſe tunc quàm ante, ſicut per idem 23. poteſt oſtendi, & quia aliter res voluta, præſens, vel præterita neceſsitaret voluntatem diuinam, & ei adimeret priſtinam libertatem; ergo de quocunque futuro Deus nunc vult, & ſemper voluit neceſſariò ipſum fore; ergo & per decimum [primi] omnia futura de neceſsitate euenient. Secunda ſimiliter falſum ſupponit, ſicut probant adducta contra 6. opiniones capitulis proximis recitatas. Hanc etiam reprimit 26. primi, oſtendens quòd nihil eſt per ſe malum, ſed quòd omnis actus malus, ſecundum id quod eſt, bonus eſt & à Deo; quod & 20. ſecundi demonſtrat: hanc quoq; eandem conuincit 33. 34. primi. Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum affirmantem, quòd omnes motus voluntarij reducuntur in motorem primum; Error, inquiens, niſi intelligatur in primum motorem ſimpliciter non cauſatum, & intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum deformitatem. Hæc etiam opinio ita dicit, tantùm vt hanc
B vniuerſalem euitet, Omnia quæ euenient, de neceſsitate euenient, per hoc, quòd non omnia, quia non mala ſunt à Deo prouiſa, voluta, || *neque* facta; omnia tamen bona concedit eſſe à Deo prouiſa, voluta, atque facta. Quare & conſequenter habet concedere, quòd omnia bona quæ euenient, de neceſsitate euenient, quod etiam ſatis magnum videtur abſurdum, & non multo minus impugnabile, quàm illa vniuerſalior ſupradicta. || atque

---

CAP. XXIII.

Arguit 16. opinionem ponentem quòd Deus non vult actum liberum creaturæ voluntate antecedente, ſed tantummodo conſequente, & quòd Deus cum creatura coefficit omnem actum liberum creaturæ, ſed poſterius ordine naturali; & 17. arbitrantem quòd licet Deus ſemper de facto agat & peragat actum quemlibet creaturæ, eſt tamen abſolutè poßibile aliquã creaturã agere per ſe ſolã.

C

DEcima ſexta verò credit, quòd Deus non vult actum liberum creaturæ voluntate antecedente, ſed tantummodo conſequente, i. non prius, ſed poſterius naturaliter creatura, & quòd ſic agit omnem actum liberum creaturæ. Decima ſeptima autem fingit, quòd ſemper de facto Deus agit immediatè & propriè, ac prius naturaliter omnẽ actum cuiuſlibet creaturæ, ſed quòd eſt abſolutè poſsibile aliquã creaturã agere per ſe ſolã, ſine Deo
D taliter coagente. Sed 16. peccat dupliciter: primò, quia falſum ſupponit, ſicut 30. ſecundi demonſtrat; ſecundò, quia hoc dato, non tollitur difficultas. Nam poſtquam Deus cooperatus eſt quicquam cum homine, neceſſe eſt eum ſic cooperatum fuiſſe, ſicut & illam rem fuiſſe, & cùm nihil operetur exterius niſi volendo, ſicut corol. 10. primi docet, neceſſe eſt eum hoc voluiſſe; & cùm per 23. primi voluntas ſua ſit immutabilis omniquaque, neceſſe eſt eum ſemper in futurum ſic velle, & ſemper in præterito voluiſſe; & cùm voluntas diuina non ſit minus libera, nec magis neceſſaria in productione rei, vel poſt, quàm ante, ſicut 5. & 23. primi monſtrant, & quia aliter res voluta adimeret libertatem voluntatis diuinæ, & ei neceſsitatẽ imponeret ad volendũ, quæ tamen hoc non facit in voluntate humana, ſicq; voluntas diuina eſſet illiberior & ſeruilior quàm humana: cùm, inquam, hæc ſint ita, Deus neceſſariò vult de futuro quodlibet ipſum fore; quare per 10. primi, de futuro quocunq; eſt neceſſariũ ipſum fore. Decima ſeptima verò peccat in tribus: primò, quia falſum affirmat; ſecundò,
E quia ſibi ipſi repugnat; tertiò, quia difficultatem non vitat. Quòd autem falſum affirmet, ex 3. & 4. primi, ex 20. & 22. ſecundi perſpicuè demonſtratur. Item vt breuiter aliquas breues rationes contra opiniunculam iſtam tangam; Si hoc eſſet poſsibile, eſſet conſequenter poſsibile creaturam producere aliquid ſine Deo propriè coagente, quare & conſeruare productũ ſine Deo propriè conſeruante, contra 2. primi, eſſetque vltra poſsibile, quod aliquid fieret nunc vel in futuro, quod Deus non vellet, contra 12. primi: corollarium quoque eius, & ſi hoc eſſet poſsibile, teſte 18. primi, vlterius eſſet poſsibile quod aliquid eſſet præſens vel futurũ quod Deus neſciret, contra 6. primi: quare & eſſet poſsibile quòd aliquid cauſaliter eueniret reſpectu Dei & voluntatis diuinę, contra 29. primi. Quare & Steph. Pariſ. Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quòd aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ. Hæc *Stephanus.*

etiam ſibi ipſi repugnat. Sit enim ſecundum eam A. creatura potens mouere & agere ſine Deo A
per ſe ſolam; aut ergo A. creatura eo ipſo eſt neceſſario virtualiter infinita, vel cum hoc po-
teſt eſſe finita. Si dicatur quod eſt neceſſario infinita, hoc eſſe non poteſt, ſicut primo primi fu-
erat demonſtratum, cum etiam omnis creatura præſens vel futura ſit vel erit tantum finita,
nulla talis poteſt nec poterit quicquam facere per ſeipſam; hæc ergo poſitio nihil adiuuat o-
pinantes, ſed eis repugnat, cùm tantum loquantur de creaturis præſentibus vel futuris, ſicut
& tantum de talibus eſt problema. Si vero dicatur, quod A. creatura poſſit eſſe finita; pona-
tur tunc A. excedit quamlibet aliam creaturam actiuam tantum in proportione finita, quare
& actio actionem, ſicut demonſtrat ſcientia naturalis: ſi ergo A. potentia per ſe ſola poteſt in
B. motum vel actum, & quælibet alia potentia actiua poteſt nunc de facto in proportionalem
motum vel actum; vnde ergo ſcit opinans quod non eſt ita de facto? Cur ergo oppoſitum
huius affirmat? Tertio peccat, quia difficultatem quæſtionis non vitat. Si enim ita eſt, &
ſemper erit de facto, quod voluntas diuina in omni motione & actione præueniet, & eſt effi- B
cax & neceſſario in cauſando per 10. primi, nec in alicuius alterius poteſtate per octauum hu-
ius, & omnino immutabilis in ſeipſa per 23. primi, videtur quod de facto omnia, quæ eueni-
unt, de neceſſitate eueniunt in præſenti, & omnia, quæ euenient, ſimiliter euenient in futuro;
quomodo ergo per iſtud poteſt difficultas problematis euitari?

CAP. XXIV.

*Tractat decimam octauam opinionem dicentem quod Deum velle &
peruelle eſt in hominis poteſtate, & decimam nonam quod eſt in
hominis poteſtate facere aliquid, vnde ſequitur Deum non velle,
nec vnquam voluiſſe aut fore, quod tamen nunc vult & ſemper* C
*voluit ipſum fore; & viceſimam, quod quamprimo voluntas di-
uina præuenit actum liberum voluntatis humanæ, tã primo poteſt
humana in oppoſitum talis actus; & viceſimam primam, quod
Deo volente hominem perducere, A. actum futurum in B. men-
ſura, poteſt homo ſe prius ita diſponere, quod Deus hoc tunc
non velit, quare & quod tunc non habeat illum actum; & vice-
ſimam ſecundam, quod voluntas diuina non eſt ſemper neceſſaria
in agendo, ſed defectibilis & fruſtrabilis aliqualiter; & viceſi-* D
*mam tertiam, quod voluntas diuina non eſt cauſa efficiens aliquo-
rum, ſed tantum conſentiens intellectui diuino dictanti, & alia
quædam virtus executiua & poſterior in Deo, vel in cauſis ſecun-
dis efficit res effectas; & viceſimam quartam, quod quanquam
voluntas diuina coagat & peragat omnem actum voluntatis
creatæ, hoc tamen facit tam debiliter influendo, quod nequaquam
ipſam neceſſitat ad agendum.*

SVnt & aliæ quatuor ſimiles ſibi multum, quarum prima & decima octa- E
ua affirmat, quod Deum velle atque præuelle eſt in hominis poteſtate;
decima nona æſtimat, quod eſt in hominis poteſtate facere aliquid; vn-
de ſequitur Deum non velle nec vnquam voluiſſe A. fore, quod tamen
nunc vult & ſemper voluit ipſum fore. Viceſima opinatur, quod quam
primo voluntas diuina præuenit actum liberum voluntatis humanæ,
tam primo poteſt humana in oppoſitum talis actus. Viceſima prima
putat, quod Deo volente hominem producere A. actum futurum in cer-
ta menſura temporis vel inſtantis, poteſt homo ita ſe prius diſponere, quod Deus tunc hoc
non

A non velit, & quod tunc non habeat illum actum. Sed hæ omnes peccant dupliciter : Primo, quia falſum affirmant; ſecundo, quia difficultatem problematis non euitant. Quod autem omnes falſum affirment, octauo huius oſtenditur manifeſtè; & quod difficultatem non vitant poteſt oſtendi, ſicut contra 14. opinionem & 16. eſt oſtenſum. Voluntas enim Dei eſt neceſſaria reſpectu omnium præſentium & præteritorum ; ergo & reſpectu omnium futurorum; quare & omnia futura aliquo modo neceſſario ſunt futura, & de aliquali neceſſitate euenient vniuerſa. Sunt autem & tres aliæ phantaſticæ vanitates; quarum 1. & 22. exiſtimat, quod voluntas diuina non eſt ſemper neceſſaria in agendo, ſed defectibilis & fruſtrabilis aliquando. Viceſima tertia ſomniat quod voluntas diuina non eſt cauſa efficiens aliquorum, ſed tantum conſentiens intellectui diuino dictanti, & alia quædam virtus executiua poſterior in Deo, vel in cauſis ſecundis efficit res effectas. Viceſima quarta putat, quod quanquam voluntas diuina coagat & præagat omnem actum voluntatis creatæ, hoc tamen facit tam debiliter influen-
B do, quod nequaquam ipſam neceſsitat ad agendum. Sed prima iſtarum, & tertia plane conuincitur per 10. primi libri; ſecunda verò iſtarum peccat in materia & in forma. In materia; quia falſum ſupponit, ſicut 10. primi, & 10. ſecundi & ſequentia docuerunt : peccat in forma, quia difficultatem propoſitam non euadit. Si namque voluntas diuina conſentiat & velit virtutem executiuam quamcunq; quicquam exequi faciendo, ipſa neceſſario exequetur per decimum primi libri, & reuertitur difficultas.

CAP. XXIV.

Tangit 25. opinionem fingentem Deum non prouidere, prædeſtinare, velle, nec facere gradus actuum liberorum, meritorum, aut etiam præ-
C *miorum; & 26 quod nullus actus eſt aliquid; & 27. quod nullum non agere, ceſſare ſiue quieſcere eſt à Deo; & 28. quod res futuræ præſcitæ ſunt præſcientiæ Dei cauſa; & 29. quod res futuræ præſcitæ ſunt cauſa ſine qua non diuinæ præſcientiæ; & 30. quod Deus ſcit & præſcit res ſecundum modum illarum; & 31. Academicorum, quod nullus poteſt rimari aut ſcire iſtud tam obſtruſum naturæ miraculum, tam abſconditum Dei arcanum; & triceſimam ſecundam, quod in omnibus rebus futuris, præſentibus atque*
D *præteritis reſpectu ſcientiæ & voluntatis diuinæ eſt ſemper contingētia ad vtrumlibet, & libertas, & nulla omnino neceſsitas.*

ADhuc autem ſuperſunt & tres aliæ opiniunculæ, breuiter retractandæ quarum 1. & 25. cum præmiſsis affirmat, Deum non prouidere, prædeſtinare, velle, nec facere gradus actuum liberorum, nec quorumlibet meritorum, aut etiam præmiorum. Viceſimaſexta putat omnem actū liberum, & vniuerſaliter actum quemlibet nihil eſſe. Viceſimaſeptima æſtimat quod nullum non agere, ceſſare, ſiue quieſcere ſit à Deo. Sed hæ tres peccant communiter in duobus. Primo, quia falſum affirmant, ſecundo, quia difficultatem non euitant. Quod autem omnes falſum affirment, ſatis oſtendunt 46. primi, 18. ſecundi cum 32. eiuſdem. Nec prima difficultatem e-
E uitat. Dicit enim Deum de gradibus nequaquam diſponere, vt ſic vitet neceſſitatem in eis, alias, vt credit, neceſſario concedendam. Omnes tamen actus & res omnes ſecundum ſuam eſſentiam ſub diſpoſitione diuina contineri non negat ; quare nec poteſt euadere quin omnes actus & res, quæ euenient, de neceſſitate euenient. Item gradus vel eſt aliquid, vel nihil. Si aliquid, continetur ſub diſpoſitione diuina; ergo omnes gradus, qui euenient, de neceſſitate euenient, & omnia alia eadem ratione, ſicut proximo eſt argutum; ergo & vniuerſaliter omnia. Si nihil, nō continetur, nec diſtribuitur ſub nomine entis; quare non falſat hanc vniuerſalem, Omnia quæ euenient, de neceſsitate euenient; & hanc vniuerſalem habet opinans concedere ro omnibus entibus quæ non ſūnt, aut erunt gradus, quare & ſimpliciter pro omnibus entib⁹. Item vel entia variātur numeraliter & eſſentialiter ad variationem graduū, vel non. Si ſic, ergo ſic continentur ſub diſpoſitione diuina, & neceſſario euenient, ſicut ſuperius eſt argutum. Si nō & omnia ſecundū ſuam eſſentiā continētur ſub diſpoſitione diuina, & grad⁹ nihil eſſentialiter aut numeraliter innouat; ergo adhuc omnia quę euenīēt quātū ad eſſētias ſuas & numerū, de

ceſsitate euenient; quare & ſimpliciter omnia quæ euenient, de neceſsitate euenient. Nec 26 A
à difficultate problematis ſe euoluit. Negat enim actum eſſe aliquid, vt non cogatur concedere ipſum eſſe prouiſum à Deo, volutum, ſiue factum, vt ſic in actibus liberis neceſsitatem effugiat, quam alias, vt æſtimat, effugere non valeret. Omnia igitur entia præſentia & futura, quæ non ſunt nec erunt actus, ſicut opinio innuit, & opinans expreſſe concedit, ſunt & erunt prouiſa à Deo, voluta, atque facta: quare ſecundum eum, de neceſsitate euenient, & nullus actus eſt aliquid; quare non continetur, nec diſtribuitur ſub nominibus talibus ens vel aliquid, nec falſat hanc vniuerſalem, Omnia quæ euenient, de neceſſitate euenient. Hæc igitur vniuerſalis eſt vera ſimpliciter, quia pro eius quolibet ſingulari. Item Deus vult omne agens, vel acturum agere quicquid agit vel aget, ſicut 22. primi, & coroll. eius cum 30. eiuſdem alijſq; ſequentibus manifeſtat, & maxime opera meritoria, ſicut patet per 42. & 45. primi. Ipſa enim cum fiunt, ſunt Deo placita & accepta, & non nouiter, ſed & æternè, ſicut 23. primi monſtrat; quare per rationem poſitionis prætactam, neceſſe eſt omne acturũ agere quicquid aget, & ma- B
xime opera virtuoſa. Itẽ nulla cauſa ſecũda poteſt mouere vel agere ſine Deo propriè cõmouẽte & ſimiliter coagente, ſicut 4. primi & 22. oſtendunt, & hoc volendo, ſicut 9. primi oſtendit; reuertitur igitur difficultas. Quod etiam 27 nequaquam à propoſito difficultate ſe liberat, poteſt ſicut contra proximam, perſpicuè demonſtrari. Reſtant autem & aliæ duæ opiniunculæ ſimiles: quarum 1. & 28. cum prioribus æſtimat, quod res futuræ præſcitæ ſunt præſcientiæ Dei cauſa: Secunda vero & 29. putat, quod res futuræ præſcitæ ſunt cauſa ſine qua non diuinæ præſcientiæ. Sed hæ ambæ falſum ſupponunt, nec per hoc difficultatem euadunt. Falſam ſupponunt, teſte 15 & 16. primi lib. Nec difficultatem excludunt; Voluntas namq; diuina & eius ſcientia reſpectu præſentium & præteritorum eſt neceſſaria, ſicut & neceſſe eſt hæc eſſe & fuiſſe, & non neceſſitate nouella ex præſentia aut præteritione rerum, aut alia cauſa quacunq; temporaliter oriente propter 6. part. & 7. coroll. 1. 1. & 23. cap. 1. lib. Fuit ergo voluntas Dei & eius ſcientia ſimiliter neceſſaria ab æterno reſpectu omnium futurorum; quare & per 10. 1. lib. om- C
nia futura erant æternaliter aliquo modo neceſſario euentura. Eſt & 30. opinio, quæ affirmat, quod Deus ſcit & præſcit res ſecundum modum illarum, neceſſaria neceſſario, & contingentia contingenter. Nec iſta opinio difficultatem euitat. Si enim Deus ſciat res ſecundum modum illarum, aut Deus ſumit modum ſciendi à poſterioribus rebus ſcitis, aut ille potius modum eſſendi à Deo ſciente & eius ſcientia, ac modo ipſius. Primum dici non poteſt propter primam ſuppoſitionem, 3. part. & 5. coroll. 1. 1. & 15. & 16. 1. lib. Potius ergo videtur è contra, quod omnis res futura ſcita à Deo ſumat modum || *ſciendi & ſcibilitatis* à Deo, à voluntate diuina & eius ſcientia, ſicut 14. primi libri & ſequentia perſuadent. Cum etiam omnis ſpecies modus & ordo ſit à Deo ſecundum præmiſſa 26. primi, & cum Deus non imponat rebus modum niſi volendo, & voluntas ſua eſt vniuerſaliter efficax, & nullo modo fruſtrabilis per 10. lib. videtur quod omnes res de neceſsitate ſint illo modo, quo Deus voluerit ipſas eſſe præſentes, D
præteritas, vel futuras, præſertim cum diuina voluntas non ſit in poteſtate alicuius cauſæ inferioris, nec etiam aliquarum, ſicut 8. huius oſtendit. Adhuc autem ſi Deus ſciat futura contingentia contingenter, quomodo ſciet illa neceſſario quando fient præſentia, in præteritumue decurrent, ſicut & illa neceſſario erunt tunc talia? Aut ſi tunc neceſſario ſciet illa, quomodo non neceſſario præſcit illa, dum ſunt futura, cum ipſe & ſua ſcientia immutabiles ſint omnino per 5. & 23. primi libri? Amplius autem, & de voluntate diuina ſimile eſt omnino, ſicut contra opiniones proximas tangebatur. Adhuc autem & 31. opinio arbitratur, quod nemo poteſt rimari aut ſcire iſtud tam abſtruſum naturæ miraculum, & tam abſconditum Dei arcanum: & hæc videtur Academicorum generalis ſententia perantiqua, quam & Iohan. Sariſb. 2. Policratici ſui 22. in iſta materia profiteri videtur; ad quam & Cicero, ſicut dicit in calce vitæ ſuæ, diuertit. Sed conſtat certiſsime quod decet, expedit, & oportet Philoſophos, Theologos, & cuiuſcunq; fidei profeſſores aliquid ſufficientius, rationabilius, aut probabilius quærentibus, inſultantibus, & aduerſantibus licet maturè & ſobriè reſpondere. Quare & Logici, Philoſophi, E
Phyſiologi, Ethici, & Diuini, Theologi Catholici & Ethnici circa elucidationem axiomatis huius tam anxij anxiè deſudabunt: Vnde & Ammonius Armenus in Record. in lib. peri hermenias. Ariſt. ſuper vlt. 1. tractans iſtam materiam ſcribit ita; Hoc theorema ad omnes partes Philoſophiæ eſt neceſſarium; ſecundum moralem Philoſophiam omnino neceſſe eſt præaccipere, quod Non omnia ſunt & fiunt ex neceſsitate, ſed ſunt quædam in nobis. Quoniam enim vt Domini operationum quarundã exiſtentes, & in nobis exiſtens eligere, vel non eligere quædam, & operari vel non; has autem vituperabiles electionũ & operationũ dicimus, has autem laudabiles. Quinimo & ad Phyſiologiam opportunũ videtur theorema: quæret enim Phyſiologus, Si omnia ex neceſſitate fiunt quæ fiunt, aut aliqua à fortuna & à caſu; & ad Logicam methodum

||eſſendi & ſtabilitatis

Opinio 31ª.

Sariſburienſ.

Ammonius.

A methodum eodem modo. Hoc enim ipſum eſt quod nunc quæritur, ſi omnis contradictio de-
terminate diuidit verum & falſum. Porrectum autem theorema & ad primam Philoſophiam
inuenies. Quæret enim & Theologus ſecundum quem modum gubernantur res quæ in mun-
do; & ſi omnia determinate & ex neceſsitate fiunt quemadmodum in perpetuis, aut ſunt ali-
qua contingenter euenientia. Et nec omnino idioticæ diſpoſitionis homines inuenies negligẽ-
tes meditationem de hoc theoremate. Amplius autem & 32. opinio, nondum quod ſciuerim
ab aliquo opinata, ſed forſitan opinanda, quæ & me, vt verum fatear, aliquando tentauit, ex di-
cendis fortaſsis probabiliter oritura, præſumet aſtruere, quod in omnibus reb⁹ futuris, præſen-
tibus, atq; præteritis, reſpectu ſcientiæ & voluntatis diuinæ, eſt ſemper contingẽtia ad vtrum-
libet, & libertas, & nulla omninò neceſsitas. Sed iſta opinio difficultati problematis nequa-
quam plenariè ſatisfacit, & || *etiam* falſum ſupponit. Non plenariè ſatisfacit: Difficultas namq; || omnino
B problematis ideo maximè videtur multos vrgere, quia in ſuis actibus liberis nulli neceſsitati
ſuperiori & priori vellent eſſe ſubiecti, ſed ſimpliciter Domini, & liberi penitus abſolutè reſpe-
ctu ſuorũ actuum liberorum, habere quoq; eos in ſua ſimpliciter libera poteſtate. Sed iſta opi-
nio reſponſiua non tribuit iſtud eis. Licet enim actus liber humanus futurus poſſet contingen-
ter & liberè non eſſe futurus, & è contra per potentiã voluntatis diuinę, hoc tamen non eſt ſim-
pliciter, ſufficienter, & antecedenter in poteſtate humana; cùm voluntas humana in ſuis actio-
nibus & nõ actionibus vniuerſis diuinam præcedentem neceſſariò ſubſequatur, nec voluntas
diuina conſiſtat in poteſtate voluntatis humanæ, ſicut præhabita manifeſtant. Adhuc au-
tem & omnia quæ ſunt, fiunt, & eueniunt, etiam in actibus & nõ actibus hominum, ſunt,
fiunt, & eueniunt de aliqua neceſsitate ipſa naturaliter præcedente, ſicut corol. ſecundi huius
oſtendit. Ampliùs autem & falſum ſupponit. Cùm enim dicit, quod in rebus futuris, præſenti-
bus, atq; præteritis reſpectu ſcientiæ & voluntatis diuinæ, nulla eſt omnino neceſsitas; vel in-
C telligit, quod ſtante ſcientia & volũtate diuina reſpectu alicuius futuri, præſentis, vel præteriti,
poteſt illud non eſſe tale, id eſt, quod iſta irrepugnanter ſtant ſimul Deus ſcit & vult hoc fore,
eſſe, vel fuiſſe, & hoc non erit, eſt, aut fuit; aut intelligit quod ſcientia & voluntas diuina, quæ
ſunt cauſæ futurorum, præſentium, & præteritorum, ſit ſemper in ſe libera, & contingens ad
eſſe pro tunc & non eſſe, nunquam neceſſaria vllo modo ad eſſendum pro tunc pro menſura
quacunq;, & ſic conſequenter iſta * cauſata ratione harũ cauſarũ. Primũ dici non poteſt: con- * cauſa
ſtat enim eſſe impoſsibile ſimpliciter & cõtradictionẽ includere, Deus ſcit falſũ, & volũtas Dei
fruſtratur, per 10. 1. lib. Nec ſecundum veraciter dici poteſt, quoniam ſecundum omnes Phi-
loſophos, & Theologicos rem nunc præſentialiter exiſtentẽ neceſſe eſt aliquo modo neceſsi-
tatis nunc eſſe, & rem præteritam præfuiſſe, ſicut ſecundo huius aliqualiter tangebatur. Quis e-
nim Theologicus affirmare præſumſerit, qd. nullo modo eſt neceſſariũ, mũdũ fuiſſe creatum,
Chriſtũ fuiſſe incarnatũ de virgine, natũ & paſſũ, hominẽ redemiſſe, reſurrexiſſe, aſcendiſſe, ad
D dextram Patris ſediſſe atq; ſedere? Præſertim cum etiã de futuris, ipſomet teſte, neceſſe fuerit
& ſit, impleri omnia quę ſcripta ſunt in lege Moſis, Prophetis, & Pſalmis de eo: & cum per 2. &
14. 1. lib. Nulla res poſterior habeat eſſe aut fuiſſe, niſi per volutionẽ diuinã; Ipſa eſt aliquo mo
do neceſſaria reſpectu præſentiũ & præteritorũ. Neceſſario namq; conſequitur. Hoc nunc eſt
aut fuit, ergo De⁹ nunc vult illud eſſe aut fuiſſe; & antecedens eſt aliquo modo neceſſariũ, qua-
re & conſequens. In omni namq; cõſequentia formali ſimpliciter, & neceſſaria abſolutè, ſi an-
tecedẽs eſt neceſſariũ ſimpliciter aut aliquo certo modo, & conſequẽs ſimili neceſsitate firma-
bitur; alioquin ex vero poſſet aliquoties ſequi falſũ: ſicut ergo præſẽtia & præterita ſunt aliquo
modo neceſſario talia, ſic & volũtas volutione diuina reſpectu illorũ; imo & magis neceſſaria
quã ſint illa; eſt enim cauſa neceſsitatis in eis. Adhuc autẽ & iſta aſſertio videtur cõtraria ſẽtẽtiæ
Phil. 1. peri hermenias vlt. oſtendẽtis cõtingẽtiã ad vtrũlibet reperiri tãtũmodo in futuris, non
autẽ in præſentib⁹ nec præteritis, ſed neceſsitatẽ cõtrariã. Dicetur fortaſſis, qd. hoc eſt verũ re-
E ſpectu inferiorũ cauſarũ, nõ autẽ reſpectu cauſę ſuperioris ſeu ſũmæ. Sed proculdubio ſubtili-
us intuẽdo apparet oppoſitũ euidẽter; qd. viz. ſicut eſt cõtingẽtia ad vtrũlibet in futuris reſpe-
ctu inferiorũ cauſarũ; ſic & eſt in præſentib⁹ atq; præteritis. Nullã enim cauſã inferiorẽ cõtin-
git quicquã facere vel nõ facere in futuro, niſi Deo prius illud volẽte vel nolẽte ſicut 30. & 32.
2. oſtẽdunt; & ſimili modo cõtingit quãcunq; cauſã inferiorẽ actiuã facere quippiã vel non fa-
cere in præſenti, & feciſſe vel nõ feciſſe in præterito quodcũq; poſſibile fieri, non fieriue ab ea.
Si n. De⁹ velit quamcunq; cauſam actiuam facere, vel non facere quodlibet in præſenti, feciſſe
vel non feciſſe in præterito, de neceſsitate eſt ita per 10. 1. lib. & Deus poteſt contingenter ſic
velle & nolle, poſſibilitate & contingentia neceſsitatẽ omnimodã excludente, ſicut opinio || *aſ-* || aſſerit
ſeuerat. Sicut ergo contingit ad vtrumlibet te cras legere vel non legere, ſic & heri legiſſe vel
non legiſſe: contingit enim ad vtrumlibet Deum ſic velle vel nolle: & ſicut contingit ad vtrũ-
libet quempiã ædificare vel non, generare vel non pro futuro; ſic ædificaſſe vel non, generaſſe

 vel

vel non pro præterito: contingit enim ad vtrumlibet Deum ſic velle vel nolle; contingit ergo A
ad vtrumlibet Solomonem eſſe virginem in præſenti, & nunquam filium genuiſſe, nec tem-
plum feciſſe, Iohannem quoque Euangeliſtam non eſſe virginem in præſenti, ſed filios genu-
iſſe, & templum Solomonis feciſſe cum alijs ſimilibus infinitis. Quapropter & habet dicere
conſequenter quod veritas determinata non magis reperitur in propoſitionibus de præſenti
aut de præterito, quàm in propoſitionibus de futuro in materia de contingenti æqualiter, ſed
ſimiliter hic & ibi, contra Philoſophum vbi prius, & contra multos Philoſophicos tractato-
res. Adhuc autem & iſta opinio aufert beatis totius beatitudinis beatiſsimam portionem, cer-
titudinem ſcilicet æternaliter ſic eſſendi, dicente Auguſtino 13. de Trinit. 7. vbi de beatitu-
dinis rebus agit; Et quod eſt omnino beatiſsimum, ita ſemper fore certum erit: Imo ſecundum
iſtam ſententiam nec beati ſunt certi de beatitudine ſua præterita, nec præſenti; nec etiam ali-
quis hominum haberet certitudinem, certam ſcientiam, quare nec ſcientiam de aliquo; quia
nec de aliquo futuro, præſenti, nec præterito, & rediret opinio Academicorum olim à Philo- B
ſophis & Theologis condemnata, nec aliquis eſſet, aut eſſe poſſet certus ſe eſſe aut fuiſſe, ali-
quid agere aut egiſſe contra Ariſtotelem, Auguſtinum, imò & contra omnes Philoſophicos,
Theologicos, & vulgares Academicorum hæreſi non infectos: quapropter nec aliquis tute
poſſet teſtificari de aliquo præterito, nec iurare, contra omnia iura mundi diuina pariter &
humana. Poſſet enim Deus contingentiſsime facere de quocunque futuro, præterito, & præ-
ſenti citra ſeipſũ, ipſũ nunquã fore, fuiſſe, aut eſſe. Secundũ iſtã quoq; ſententiã expediret orare
Deũ pro malis culpę & pœnæ præteritis, vt faciat illa nunquã fuiſſe, imo & tantũ expedire vi-
detur orare pro malis pręteritis, ne fuiſſent, quantũ pro malis poſsibilibus aut futuris, niſi Deus
ſuccurrat, ne fiant. Sed quis ſic orat? Quæ Eccleſia? Quæ perſona? Cur Pater noſter cœleſtis?
Cur mater noſtra Eccleſia? Cur ſpiritus veritatis, qui omnem docuit veritatem, nuſquam
docuit filios ſic orare? Amplius autem creatura rationalis, angelica & humana, quæ tota eſt
mutabilis ſecundum naturam in eſſentia & in actibus, quando habet aliquem actũ etiam mu- C
tabiliſsimum, & liberrimum ſecundum contradictionem, neceſſarium eſt ei pro tunc quod
habeat illum actum, & ille actus ſuus habet pro tunc quandam neceſsitatem eſſendi, neceſsita-
tem videlicet conſequentem; quare & multo magis, vt videtur, quilibet actus Dei, cum ipſe ſit
ſumme neceſſe eſt, immutabilis, ſtabilis atque firmus, ſicut prima ſuppoſitio manifeſtat.

CAP. XXVI.

Tractat opinionem triceſimamtertiam famoſiorem cæteris, quæ affirmat quod aliquid ſemper fuit futurum, & adhuc eſt futurum; non eſt tamen neceſſarium vllo modo illud vnquam fuiſſe, aut nunc eſſe futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, D *nec nunc eſt futurum, & poſsibile poſsibilitate omni neceſsitati oppoſita eſt illud ſemper fuiſſe, & nunc eſſe futurum, & de præſcientia Dei correſpondenter omnino. De omni tamen præterito vel præſenti dicit, quod neceſſe eſt illud fuiſſe, & quod neceſſe eſt Deum ſemper præſciuiſſe illud fuiſſe futurum, vel ſcire illud, eſſe nunc præſens, quod etiam neceſſe eſt Deum ſcire illud eſſe præteritum ac fuiſſe; & corripit eum ſuper inſufficientia reſponſionis, eo quod non ſufficienter difficultatem euacuat.* E

PRæter has autem eſt & triceſima tertia opinio, quæ affirmat quod aliquid ſemper fuit futurum, & adhuc eſt futurum, non eſt tamen neceſſarium vllo modo illud vnquam fuiſſe, aut nunc eſſe futurum; & quod aliquid nunquam fuit futurum, nec nunc eſt futurum, & poſsibile poſſibilitate omni neceſsitati oppoſita eſt illud ſemper fuiſſe, & nunc eſſe futurum; & de præſcientia Dei correſpondenter omnino. De omni tamen præterito vel præſenti dicit, quod neceſſe eſt illud fuiſſe vel eſſe, & quod neceſſe eſt Deum ſemper præſciuiſſe illud fuiſſe futurum, vel ſci-
re

A re illud eſſe nunc præſens, quod etiam neceſſe eſt Deum ſcire illud eſſe præteritum ac fuiſſe. Et hæc eſt communior & famoſior apud moderniores Philoſophos, atque Theologos, & præcipuè apud Noſtrates, & quaſi ſola ab eis concorditer approbata. Quorum ante omnia flexis genibus cordis mei imploro humiliter benignam patientiam charitatis (quæ ſua non quærit in præiudicium veritatis, nec irritatur ſi quis elucidare ſtuduerit veritatem, ſed congaudet elucidatæ à quolibet veritati, omnia vera credens, & ſuſtinens vniuerſa) quatenus ſi non ego, ſed in me & per me ſpiritus veritatis aliquam veritatem proferre dignetur huic opinioni forſitan repugnantem, nullatenus æmulentur, nullatenus irritentur, nullatenus indignentur, ne fortaſsis non mihi, ſed ſpiritui ſancto magis reſiſtere conuincantur. Nam quicquid verum à quocunque dicitur, à ſancto ſpiritu dicitur, ſicut viceſimum ſecundi à beato Ambroſio recitauit, ſed vt veri filij ‖ *charitatis* congaudeant, credant, & ſuſtineant veritatem. ‖ veritatis Non enim eſt mediocre periculum in ſcientia veritatis nolle deſerere priſtinam licèt agnitam B falſitatem, ſola ſuperbia prohibente. Vnde Apoſtolus 2. ad Theſſal. 2. Charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, & ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, & vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. *Apoſtolus.* Nos autem non ita, ſed ſecundum eiuſdem Apoſtoli ſalubre conſilium deponentes ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris, renouemur ſpiritu mentis noſtræ, & induamus nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, propter quod deponentes mendacium, loquamur per omnia veritatem, cantando cum Propheta, Aperite portas, & ingrediatur gens iuſta cuſtodiens veritatem : vetus error abijt & receſsit ; credo tamen veraciter me nihil noui penitus aſſerturum, quod non veterum ratio & autoritas confirmabit. Placeat igitur huius opinionis rationabili charitati non obaudire, ſed exaudire benignè aliquas rationes. Primò autem videtur quòd reſponſio huius opinionis nequaquam ſufficiat ; ſecundò, quòd eius C hypotheſis non ſubſiſtat : data namque opinionis hypotheſi, non ſufficienter ſoluitur difficultas. Difficultas etenim quæſtionis propter hoc maximè mordet omnes & ſtimulat, quia in ſuis actibus liberis, nulli neceſsitati ſuperiori & priori vellent eſſe ſubiecti, ſed ſimpliciter Domini, & liberi penitus abſolutè reſpectu ſuorum actuum liberorum, habereque eos in ſua ſimpliciter libera poteſtate. Sed iſta reſponſio non vitat omnimodam neceſsitatem, nec ſaluat omnimodam libertatem : Licèt enim illud quod eſt futurum poſſet non eſſe futurum, & è contra, & illud quod eſt præſcitum à Deo, poſſet eſſe non præſcitum, & è contra ; hoc tamen non eſt antecedenter & ſufficienter in poteſtate noſtra, nec omnium cauſarum inferiorum, ſicut ſeptimum, octauum, & nonum huius oſtendunt. Cauſa enim ſuperior, puta Deus, non ſequitur quæſtionis modo, ſciendo aut volendo cauſas inferiores aliquas nec omnes, ſicut decimum quintum & viceſimum primi cum ſuis ſequentibus, ac triceſimum ſecundi oſtendunt ; ſed è contra ipſæ omnes, & ſingulæ in omnibus ſuis motibus ac ceſſationibus D vniuerſis voluntatem ipſius neceſſariò conſequuntur, ſicut triceſimum & triceſimum ſecundum ſecundi, ac ſecundum tertij cum decimo primi docent. Cùm igitur per corollarium noni primi omnia futura euenient à voluntate diuina, quæ eſt cauſa prima & ſumma, per triceſimum ſecundi, & nullo modo fruſtrabilis, ſed efficax omniquaque per decimum primi, nec antecedenter aut ſufficienter in poteſtate noſtra, nec cauſarum inferiorum aliquarum aut omnium, per octauum & nonum huius, Nullum futurum eſt ſimpliciter, ſcilicet ſufficienter & antecedenter in noſtra poſitum poteſtate, nec habemus reſpectu alicuius futuri omnimodam ſimpliciter libertatem, ſed in omnibus neceſſariò ſubdimur, & ſeruimus neceſsitati naturaliter præcedenti, diuinæ ſcilicet voluntati, ſicut quintum & ſextum cum ſequentibus huius docent.

E

A

CAP. XXVII.

Reſpondet ſecundum ſententiam Philoſophorum & Theologorum, quòd omnia futura euenient de quadam neceſsitate reſpectu cauſarum ſuperiorum, non contraria, ſed conſentanea libertati.

VT autem ſuper iſto, priusquàm recedam, propriam ſententiam proferam, imò non mei propriam, ſed Patrum noſtrorum communem, B
ſuppoſita diſtinctione de neceſsitate antecedente & conſequente, ſecundo huius præmiſſa; Dico quòd duplex eſt neceſsitas antecedens:
vna penitus abſoluta, & alia quodammodo reſpectiua; & hæc duplex, ſcilicet reſpectu aliquarum vel omnium inferiorum ſiue ſecundarum cauſarum, aut tantùm reſpectu ſuperiorum & primarum cauſarum, ſcilicet ſummæ & primæ cauſæ omnium, qui Deus eſt. Iſte
Auguſtinus autem modus loquendi de cauſis ſuperioribus & inferioribus poteſt haberi ab Auguſtino 6. ſuper Geneſ. ad literam 22. vbi dicit, quòd Ezechias ſecundum cauſas inferiores finierat vitam ſuam termino ab Eſaia prædicto, ſecundum alias verò cauſas, ſcilicet ſuperiores, quæ, vt dicit, ſunt in voluntate & præſcientia Dei, tunc erat finiturus vitam quando eam finiuit.
Lumbardus. Lumbardus autem 2. ſentent. diſt. 17. de ſuperioribus & inferioribus cauſis loquens, dicit ſu-
Gloſſa. periores cauſas eſſe voluntatem & potentiam Dei: Gloſſa verò ſuper Eſaiam 38. vbi agitur C
de prædictione mortis, & adiectionis annorum vitæ Ezechiæ, innuit eandem diſtinctionem, ſub verbis tamen diuerſis, dicens, quòd Deus duobus modis aliquas res conſiderat, ſcilicet ſecundum merita & naturam rei, quæ dicuntur cauſæ inferiores, & ſecundum ſuum conſilium. Conſilium ergo Dei ſecundum eam, eſt cauſa ſuperior, vel cauſas ſuperiores complectens; cauſæ verò inferiores, meritum & natura. Idem modus etiam loquendi quantum ad alteram eius partem, ſcilicet de cauſis primis, ſeu cauſa prima & ſecundis ſatis ex Philoſophia cognoſcitur, vbi Deus vocatur creberrimè cauſa prima; ergo in comparatione ad poſteriores & ſecundas, quod & ſatis exprimitur in propoſitione prima de cauſis. Secundum hanc ergo diſtinctionem videtur mihi dicendum, quòd non omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate penitus abſoluta, ſicut duodecimum huius probat, nec etiam reſpectiua, reſpectu ſcilicet aliquarum aut omnium inferiorum ſiue ſecundarum cauſarum, ſicut 5. 8. & 9. huius oſtendunt; ſed omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate reſpectiua, reſpectu ſcilicet ſuperio- D
rum ſiue primarum cauſarum, quæ ſunt voluntas & potentia ſummi Dei. Non eſt autem intelligendum, quòd cauſæ inferiores omnes vel aliquæ, puta rationales, quantum eſt de ſe, poſſent agere liberè hoc vel illud; & quòd cauſa ſuperior Deus ipſe purè neceſſariò agat ad extra, & ſic illas neceſsitet ad agendum, quoniam contradictionem includeret, quòd aliqua cauſa inferior quicquam ageret ſine prima ſpecialiter & propriè coagente, imò & naturaliter præagente, ſicut viceſimum, viceſimum octauum, & triceſimum ſecundi probarunt; actus quoque voluntatis diuinæ ad extra nulli neceſsitati præcedenti ſubijcitur, ſed eſt ſolus ſimpliciter contingens ad vtrumlibet, & liber ſimpliciter libertate contradictionis, ſicut docuit quintum huius. Sed intelligendum hoc modo, quòd omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate cauſarum ſuperiorum, id eſt, omnia quæ euenient, euenient cauſaliter de potentia & voluntate Dei ſuperioribus & prioribus naturaliter in cauſando alijs quibuſcunque, nec eſt ſimpliciter & antecedenter in poteſtate alicuius aut aliquarum cauſarum inferiorum ne E
omnia illa eueniant: vel breuiùs iſto modo, Omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate cauſæ primæ, neceſsitate ſcilicet agentiæ ſiue actiuitatis ſeu efficaciæ in agendo; id eſt, omnia illa euenient de voluntate diuina, quæ reſpectu omnium volitorum eſt non impedibilis, nec à quouis auertibilis, quia in nullius alterius poteſtate, & ideo neceſſaria & ineuitabilis in cauſando, imò & ipſamet neceſsitas antecedens: hoc enim totum capitulum proximum manifeſtat, nec piget eius manifeſtationem breuiter recitare: Voluntas quippe Dei eſt cauſa ſuperior & prior naturaliter; quare quodcunque futurum eueniet, per decimum quartum & corollarium noni primi, cum triceſimo ſecundi, & non fruſtrabilis, ſed neceſſaria in cauſando per decimum primi, nec ſimpliciter in poteſtate inferioris aut inferiorum cauſarum per octauum huius. Quomodo namque Deum præuelle quodcunque

A quodcunque futurum eſt poſitum antecedenter, ſufficienter & ſimpliciter in cuiuſcunque alterius poteſtate? Imò per nonum huius nihil omnino eſt in noſtra ſimpliciter libera poteſtate. Porro ſi aliquod futurum non euenire eſſet in noſtra poſitum poteſtate, hoc eſſet reſiſtendo voluntati diuinæ, vel eam impediendo aut mutando, vel faciendo eam non ſic præuelle, quod eſt contra capitula proximo allegata: cauſa enim ſuperior naturaliter atque prior non ſequitur in cauſando inferiorem & poſteriorem cauſam, ſicut nec artifex inſtrumentum. Omnis quoque res inferior in actione & paſsione ſua quacunque neceſsitatur quodammodo antecedenter naturaliter à voluntate diuina: ipſa enim eſt omnibus neceſsitas naturaliter antecedens, ſicut ſecundum huius cum ſuo corollario manifeſtat. Quemadmodum igitur omnia quæ ſunt, fiunt, & eueniunt in præſenti, ſunt, fiunt, & eueniunt de quadam neceſsitate hæc omnia naturaliter præcedente in voluntate diuina; ſic & quæ erunt, fient, & euenient in futuro. Poſſunt autem hæc omnia in vnam ſyllogiſticam rationem breuiter ſic reduci; Omnia
B quæ euenient de neceſsitate naturaliter præcedente, de aliqua neceſsitate euenient: Omnia quæ euenient, euenient de neceſsitate naturaliter præcedente, quia à voluntate diuina, quæ omnibus ſuis volitis eſt neceſsitas naturaliter antecedens; ergo omnia quæ euenient, de aliqua neceſsitate euenient. Vel breuius iſto modo; Omnia quæ de iſta neceſsitate euenient, de aliqua neceſsitate euenient, demonſtrata voluntate diuina: Omnia quæ euenient, de iſta neceſsitate euenient; ergo omnia quæ euenient, de aliqua neceſsitate euenient. Sed quia nimia breuitas obſcuritatis & dubietatis eſt mater, ecce ad hoc idem paululum diffuſior & clarior ſyllogiſmus: Omnia quæ euenient à cauſa, qua poſita, neceſſariò ſequitur quòd euenient, & cuius poſitio non eſt nec erit antecedenter in alterius poteſtate ſecundum contradictionem, euenient de neceſsitate reſpectu illius cauſæ, ita quod non eſt, nec erit antecedenter in alterius poteſtate ſecundum contradictionem quin euenient; Omnia quæ euenient, euenient à cauſa huiuſmodi. Adhuc autem expreſsiùs iſto modo; Omnia quæ euenient à voluntate diuina
C hoc modo, quòd illa poſita, neceſſariò ſequitur quòd euenient, & quòd illa ponatur, non eſt nec erit antecedenter in alterius poteſtate libera ſecundum contradictionem, euenient de neceſsitate reſpectu voluntatis diuinę, ita quòd non eſt, nec erit antecedenter in alterius poteſtate libera ſecundum contradictionem quin euenient: Omnia quæ euenient, euenient à voluntate diuina hoc modo prędicto. Maior poteſt oſtendi per definitionem neceſsitatis naturaliter præcedentis, & ſui effectus ſecundo huius præmiſſam; iſto verò notorio coaſſumto, quòd effectus futurus cauſæ quæ eſt neceſſaria in cauſando, & neceſsitas antecedens ad intellectum definitionis prætactæ non poteſt aliter eſſe antecedenter in alterius poteſtate libera ſecundum contradictionem, niſi quantum ad poſitionem vel non poſitionem cauſæ, ſicut illuminatio futura huius diaphani ab hac lucerna, eſt in mea libera poteſtate, quia poſſum liberè amouere, vel non amouere, extinguere vel non extinguere hanc lucernam. Aliter enim, ſcilicet quòd ſtante tali cauſa ſit in alterius poteſtate ſecundum contradictionem, effectum euenire vel non,
D implicat contradictoria manifeſtè. Implicat etenim, quòd aliqua cauſa ſit neceſsitas naturaliter antecedens ad intellectum definitionis ſecundo huius præmiſſæ, & quod eadem ad eundem intellectum non ſit neceſsitas naturaliter antecedens. Nam ſi huiuſmodi cauſa ſtante, ſit in alterius contradictoria poteſtate, ſuum effectum nullatenus euenire, ex ipſa plenè poſita non neceſſariò nec indefectibiliter ſequitur cauſatum ſuum cauſari: ergo per definitionem prætactam illa cauſa non eſt neceſsitas naturaliter antecedens, quæ tamen ſecundum hypotheſin ponitur neceſsitas naturaliter antecedens. Minorem verò demonſtrat corollarium noni primi, cum decimo, & octauum iſtius. Amplius autem ſecundum præmiſſa 15. & 23. ſecundi, voluntas diuina neceſsitat quodammodo quadam neceſsitate ſpontanea Angelos, homineſque beatos, & finaliter confirmatos ad beatificum actum ſuum æternaliter conſeruandum, ad nunquam peccandum, & ad cætera quæ ad beatitudinem pertinent vniuerſa; quæ & tam efficax eſt & firma reſpectu omnium aliorum, ſicut præhabita docuerunt, quia infinitæ
E virtutis ſimpliciter omniquaque. Verùm ne in re tanta tantillus quicquam videar minus ſobriè ſapere, perperam agere, aut temerè affirmare, ecce maiorum meorum magna & conuenientia teſtimonia ad hoc ipſum. Dicit ſiquidem ſapiens Eccleſiaſtici 42. Cognouit Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui, annuntians quæ præterierunt & quæ ſuperuentura ſunt, reuelans veſtigia occultorum: non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo; Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit, quæ eſt ante ſæculum & vſque in ſæculum, neque adiectum eſt, neque minuetur, & non eget alicuius conſilio. Quam deſiderabilia ſunt omnia opera eius, & tanquam ſcintilla quæ eſt conſiderare! Omnia hæc viuunt, & manent in ſæculum, & in omni neceſsitate omnia obaudiunt ei. Vnde & Auguſtinus 6. ſuper Gen. ad literam 21. loquens de factione primi hominis de limo in ætate virili, ſic ait; Manifeſtum

Eccleſiaſticus.

Auguſtinus.

nifeſtum eſt ſic non factū eſſe hominem, contra quod erat in illa prima conditione, cauſarum A
ſcilicet inferiorum, quia ibi erat etiam ſic fieri poſſe, quamuis ibi non erat ita fieri neceſſe. Hoc enim non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito Creatoris, cuius voluntas rerum eſt neceſſitas. Et cap. 22. Eſt quippe in natura huius iuuenis vt ſeneſcat, ſed vtrum hoc ſit etiam in Dei voluntate neſcimus; ſed nec in natura eſſet, niſi in Dei voluntate priùs fuiſſet, & vtique occulta eſt ratio ſenectutis in corpore iuuenili: Neque enim oculis cernitur, ſed alia quadam notitia colligitur; occulta ergo eſt iſta ratio, qua fit vt hoc eſſe poſſit, ſed oculis, menti autem non eſt occulta; vtrum autem hoc etiam neceſſe ſit omni modo neſcimus, & illam verò qua fit vt eſſe poſſit, in natura ipſius corporis nouimus; illam verò, qua fit, vt neceſſe ſit, manifeſtum eſt illuc non eſſe; ſed fortaſſis in mundo eſt vt neceſſe ſit iſtum ſeneſcere: ſi autem nec in mundo eſt, in Deo eſt; hoc enim neceſſariò futurum eſt quod ipſe vult, & ea verè futura ſunt quæ ille præſciuit. Nam multa ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed ſi ita ſunt in præſcientia Dei, verè futura ſunt; ſi autem ibi aliter ſunt, ita potiùs futura ſunt, ſicut ibi ſunt, vbi B
† ſenectus in iuuentute qui præſcit, falli non poteſt. Nam futura dicitur † iuuentus in ſenectute; ſed tamen futura non eſt, ſi ante moriturus eſt: hoc autem ita erit, ſicut ſe habent aliæ cauſæ ſiue in mundo contextæ, ſiue in Dei præſcientia reſeruatæ; Nam ſecundum quaſdam futurorum cauſas moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam; id vtique faciens, quod ante conſtitutionem mundi ſe facturum eſſe præſciebat, & in ſua voluntate ſeruabat; Nec illi additi rectè dicerentur, niſi ad aliquid adderentur, quod ſe aliter in alijs cauſis habuerat; ſecundum aliquas igitur cauſas inferiores iam vitam finierat; ſecundum illas autem quæ ſunt in voluntate & præſcientia Dei, qui ex æternitate nouerat quid illo tempore facturus erat, & hoc verè futurum erat, tunc erat finiturus vitam quando finiuit vitam; quia etſi oranti conceſſum eſt, etiam ſic eum oraturum, vt tali oratione concedi oporteret, ille vtique præſciebat, cuius præ-
Lumbardus. ſcientia falli non poterat: & ideo quod præſciebat, neceſſariò futurum erat. Lumbardus etiam 2. ſentent. diſtinct. 18. allegat Auguſtinum dicentem, vt mulierem fieri de coſta viri C
neceſſe foret, non in rebus conditum, ſed in Deo abſconditum erat, & poteſt ſententialiter
Ambroſius. elici ex 9. ſuper Gen. ad literam 28. Item Ambroſius ſuper illud ad Rom. 9. vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, &c. In illo, inquit, quem elegit, propoſitum Dei manet, quia aliud non poteſt euenire quàm ſciuit & propoſuit in illo, vt ſalute dignus ſit; & in illo quem ſpernit, ſimili modo manet propoſitum quod propoſuit de illo, quia indignus erit. Idem ſuper illud 1. Cor. 7. Quid enim ſcis mulier, ſi virum ſaluum facias? &c. Hoc, inquit, dicit quia forte poſſunt credere, ſicut vnicuique diuiſit Dominus, diuiſit Dominus vnicuique quando ſaluetur, hoc eſt, ſcit quando poteſt credere, & ſuſtinet illum. Item B. Cypr. epiſt. 3. intitulata De lapſis, ſic ait; Cùm corona martyrij de Dei dignatione deſcendat, nec poſſit accipi niſi fuerit hora ſumendi, quiſquis in Chriſto manens interim cedit, non fidem dene-
Eſdras. gat, ſed tempus expectat. Item 1. Eſdr. 5. Oculus Dei eorum factus eſt ſuper ſenes Iudæo- D
rum, & non potuerunt inhibere eos. Hanc etiam neceſſitatem ſecundum cauſas ſuperio-
Iob. res prædictam tam non faciendo, quàm etiam faciendo, beatus Iob diuerſis locis euidenter oſtendit. Quinto namque capitulo loquens de Deo, ſic ait, Qui diſsipat cogitationes malignorum, ne poſsint implere manus eorum quod cœperant. Et infra 14. Breues dies hominis ſunt, Numerus menſium eius apud te eſt: & vt oſtendat quomodo ſit apud eum, quia per modum neceſsitatis prædictæ, ſubiungit; Conſtituiſti terminos eius, qui preteriri non poterunt. Et inferius 23. Nemo auertere poteſt cogitationes eius; & Anima eius, quodcunque
Gregorius. voluit, hoc fecit. Super primum autem iſtorum B. Greg. 6. Moral. 12. ita dicit, Supernæ voluntati cognitæ debet noſtra actio deuotè famulari, & quaſi ducem ſui itineris perſequi, ne ei etiā nolens ſeruiat, ſi hanc ſuperbiens declinat: vitari enim vis ſuperni conſilij nequaquam poteſt.
Tobias. Cui & ſatis concordat illud Tob. 3°. Non eſt in hominis poteſtate conſiliū tuū: & illud Eſa. 14.
Eſaias. Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? & illud Ierem. 47. de mucrone Do-
Ieremias. mini non potente quieſcere, cū Dominus præcepit ei motū vindictæ, ſicut 32°. primi pleniùs E
allegatur. Et illud ſupra eiuſdem 10. Scio, Domine, quod non eſt hominis via eius, nec viri eſt
Gloſſa. vt ambulet & dirigat greſſus ſuos: Gloſſa, Erubeſcant qui aiunt vnumquemque ſuo regi
Dauid. arbitrio: Non eſt enim hominis via eius: Vnde Dauid, A Domino greſſus hominis dirigetur: & Parab. 20. A Domino diriguntur greſſus viri: Gloſſa, Non libertate arbitrij. Nec
Parab. poteſt quis exponere iſta de || *bonis vijs* ſeu greſſibus bonis tantum, ſicut 32um. primi oſtendit.
|| bona via Super ſecundam verò autoritatem Iobi præmiſſam B. Gregorius 12. Moral. 1. dicit, quod
Gregorius. in profectu virtutum homo conatur bonum apprehendere, & non valet quia omnipotens Deus terminos conſtituit homini qui præteriri non poterunt, ſicut 46um. primi pleniùs allegatur: qui & infra eiuſdem 16. ſuper illud Iob 15. Antequam dies eius impleantur, peribit,

ſic

A ſic ait; Præfixi dies ſingulis ab interna Dei præſcientia, nec augeri poſſunt nec minui, niſi
contingat vt ita præſciantur, vt aut cum optimis operibus longiores ſint, aut cum peſsimis
breuiores; ſicut Ezechias augmentum dierum meruit impenſione lachrymarum. Sed nè
quis credat Gregorium affirmare, præordinationem ſeu præſcientiam Dei à futuris operibus
dependere, audiat eum ſupra eiuſdem 1. de eodem Ezechia dicentem, per Prophetam Do-
minus dixit quo tempore mori ipſe merebatur, per largitatem verò miſericordiæ illo eum
tempore ad mortem diſtulit, quod ante ſæcula ipſe præſciuit. Nec Propheta igitur fallax,
quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur; nec ‖ *dominica* ſtatuta conuulſa ‖ diuina
ſunt, quia vt ex largitate Dei anni vitæ creſcerent, hoc quoque ante ſæcula præfixum fuit,
atque ſpatium vitæ quod inopinatè foris eſt additum, ſine augmento præſcientiæ fuit intus
ſtatutum. Idem quoque 16. Moral. 4. ſuper illud Iob 22. Qui ſublati ſunt ante tempus ſuum,
ſic ait; Omnipotens Deus illud tempus vniuſcuiuſque ad mortem præſcit, quo eius vita ter-
B minatur, nec in alio tempore quiſquam mori potuit niſi ipſo quo moritur. Nam ſi Ezechiæ
anni additi ad vitam quindecim memorantur, tempus quidem vitæ creuit ab illo termino
quo mori ipſe merebatur. Nam diuina diſpoſitio eius tempus tunc præſciuit, quo hunc poſt-
modum ex præſenti vita ſubtraxit. Cùm ergo ita ſit, quid eſt quod dicitur, quia iniqui ſublati
ante tempus ſuum, niſi quòd omnes qui præſentem vitam diligunt longiora ſibi eiuſdem vitæ
ſpacia promittunt? Sed cùm eos mors ſuperueniens à præſenti vita ſubtrahit, eorum vitæ
ſpatia, quæ ſibi longiora quaſi in cogitatione tendere conſueuerant, intercidit. Idem adhuc
infra eiuſdem 15. ſuper illud Iob 23. ſuperius allegatum, Nemo auertere poteſt cogitatio-
nes eius, ſic ait; De cuius mox immutabilitate aptè ſubiungitur, Et nemo auertere poteſt co-
gitationes eius: ſicut enim immutabilis naturâ eſt, ita immutabilis cogitatione; cogitatio-
nem quippe eius nullus auertet, quia nemo reſiſtere occultis eius iudicijs præualet. Nam etſi
fuerunt quidam, qui depræcationibus ſuis eius cogitationem auertiſſe viderentur, ita fuit eius
C interna cogitatio, vt ſententiam illius auertere depræcando potuiſſent, ac ab ipſo acceperunt
quod agerent apud ipſum. Dicat ergo, & nemo auertere poteſt cogitationem eius, quia ſe-
mel fixa iudicia mutari nequaquam poſſunt: vnde ſcriptum eſt, Præceptum poſuit, & non
præteribit; & rurſum, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt: & rur-
ſum, Non enim cogitationes meæ ſicut cogitationes veſtræ, neque viæ meæ ſicut viæ veſtræ.
Cùm ergo exterius mutari videtur ſententia, interius conſilium non mutatur, quia de vna-
quaque re immutabiliter intus conſtituitur, quicquid foris mutabiliter agitur. Nec debet
quenquam mouere quod dicit, Diuinam ſententiam depræcationibus poſſe auerti: hoc enim
ſatis exponitur 25. primi; & quia hic dicit quòd Dei cogitatio, iudicia, & conſilium mutari
non poſſunt, ſicut & ſupra eiuſdem 4. ſuper autoritatem Iob 22. præmiſſam dicit, Deum ple-
runque mutare ſententiam, conſilium autem nunquam. Hanc etiam ſententiam planiſsimè
teſtatur eiuſdem autoritas 27. Moral. 22 quam 30. ſecundi plenius allegauit. Iſtam quoque
D neceſsitatem futurorum ſecundum cauſas ſuperiores, non ſecundum cauſas inferiores oſten-
dit Anſelmus De concordia, ſub alijs tamen verbis. Oſtendit enim futura vno modo euenire *Anſelmus.*
ex neceſsitate, & alio modo ex libertate; quia ſcilicet reſpectu voluntatis diuinę neceſſariò
euenient, reſpectu verò voluntatis creatæ nequaquam; & quia apud Deum, & in æternitate
ſunt immutabiliter conſtitura, ſed apud creaturam, & in tempore mutabiliter: vnde capit. 2.
Sicut, inquit, neceſſe eſt eſſe quicquid Deus vult, ita eſſe neceſſe eſt quod vult homo in his quæ
Deus ita ſubdit humanæ voluntati, vt ſi vult, fiant; ſi non vult, non fiant. Quoniam enim
quod Deus vult, non poteſt non eſſe, cùm vult hominis voluntatem nulla cogi vel prohiberi
neceſsitate ad volendum vel nolendum, & vult effectum ſequi voluntatem, tunc neceſſe eſt
voluntatem eſſe liberam & eſſe quod vult. Et infra, Opus voluntatis cui datum eſt, vt quod
vult ſit, & quod non vult non ſit, voluntarium ſiue ſpontaneum eſt, quoniam ſpontanea vo-
luntate fit, & bifariàm eſt neceſſarium quia voluntate cogitur fieri, & quod fit non poteſt ſi-
E mul non fieri. Qui & infra 3. ita dicit, Nihil prohibet aliquid ſciri vel præſciri a Deo in noſtris *Anſelmus.*
‖ *voluntatibus* & actionibus fieri aut futurum eſſe per liberum arbitrium, vt quamuis neceſſe ‖ volutio-
ſit eſſe quod ſcit vel præſcit, multa tamen ſint nulla neceſsitate, ſupple inuita, ſed libera vo- nibus.
luntate; nempe quid mirum ſi hoc modo aliquid eſt, ex libertate ſcilicet reſpectu noſtri, & ex
neceſsitate, ſcilicet reſpectu diuinæ præſcientiæ ſiue ſcientiæ, cùm ſint quæ recipiunt oppoſita
diuerſa ratione, ſicut idem ire eſt adire & abire reſpectu diuerſorum locorum? Et ſequitur,
Si verò per hoc quod de homine dicit Iob Deo, Conſtituiſti terminos eius qui præterire non
poterunt, vult aliquis oſtendere, quia nullus potuit accelerare vel differre diem in qua mori-
tur, quamuis aliquando nobis videatur aliquis facere ex libera voluntate vnde moritur, non
eſt quod obijcitur contra hoc quod ſupra diximus. Nam quoniam Deus non fallitur, nec vi-
det

det niſi veritatem, ſiue ex libertate, ſiue ex neceſsitate eueniat, dicitur conſtituiſſe apud ſe A
immutabiliter, quod apud hominem priuſquam fiat, mutari poteſt. Tale etiam eſt quod Paulus Apoſt. de his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt Sancti, dicit, Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, & quos iuſtificauit, illos & magnificauit. Hoc quippe propoſitum ſecundum quod vocati ſunt Sancti in æternitate, in qua non eſt præteritum vel futurum, ſed tantùm præſens, immutabile eſt; ſed in ipſis hominibus ex libertate arbitrij aliquando eſt mutabile. Sicut enim quamuis in æternitate non fuit aliquid, aut erit aliquid, ſed tantum eſt, & tamen in tempore fuit & erit aliquid ſine repugnantia; ita quod in æternitate mutari nequit, in tempore aliquando per liberam voluntatem antequam ſit eſſe mutabile probatur abſque inconuenientia. Vt autem oſtenderet idem Apoſtolus, non illa verba ſe pro temporali ſignificatione poſuiſſe, illa etiam quæ futura ſunt præteriti verbo temporis pronuntiauit: Nondum enim quos præſci- B
uit adhuc naſcituros, ſic iam temporaliter vocauit, iuſtificauit, [magnificauit]. Vnde cognoſci poteſt eum propter indigentiam verbi ſignantis æternam præſentiam vſum eſſe verbo præteritæ ſignificationis; quoniam quæ tempore præterita ſunt, ad ſimilitudinem æterni præſentis omnino immutabilia ſunt; in hoc ſiquidem magis ſimilia ſunt æterno præſenti temporaliter præterita quàm præſentia, quoniam quę ibi ſunt, ſcilicet in æternitate, nunquam poſſunt non eſſe præſentia, ſicut temporis præterita non valent vnquam non eſſe præterita; præſentia verò tempore, omnia quæ tranſeunt, fiunt non præſentia. Et capit. 4. ſubiungit, Hoc ergo modo, quicquid de his quæ libero fiunt arbitrio velut neceſſarium ſacra Scriptura pronuntiat, ſecundum æternitatem loquitur, in qua præſens eſt omne verum, & non niſi verum immutabiliter non ſecundum tempus, in quo non ſemper ſunt actiones & voluntates noſtræ; cùm autem res tam aliter cognoſcatur eſſe in tempore quàm in æternitate, vt aliquando verum ſit, quoniam aliquid non eſt in tempore quod eſt in æternitate, & quia fuit in tem- C
pore quod ibi non fuit, & erit temporaliter quod non ibi erit; Nulla ratione negari videtur poſſe ſimiliter aliquid eſſe in tempore mutabile, quod ibi eſt immutabile; quippe non magis oppoſita ſunt, mutabile in tempore & immutabile in æternitate, quàm non eſſe in aliquo tempore, & eſſe ſemper in æternitate, & fuiſſe, vel futurum eſſe ſecundum tempus, atque non fuiſſe, aut non futurum eſſe in æternitate; ſic vtique ſine vlla repugnantia dicitur aliquid eſſe mutabile in tempore antequam ſit quod in æternitate manet immutabiliter non antequam ſit vel poſtquam eſt, ſed indeſinenter, quia nihil eſt ibi ſecundum tempus. Annon & iſtam ſententiam multi præclari Prophetæ confirmant, ſicut docet clariſsimè ſeries veteris teſtamenti? Annon & Sibylla prophetans de Chriſto, & de multis eum concernentibus, dicit ita, O Iudæi, neceſſe eſt iſta fieri, ſicut trigeſima ſecunda pars corollarij primi, primi pleniùs recitauit? Decem ſiquidem leguntur Sibyllæ Gentiles omnes propheti ſſæ præclaræ: Hæc autem Sibylla Græcè cognominata fuit Tiburtina, Latinè D
Ebulnea; quam tamen Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei 23, & 24. Erithræam, ſiue ſecundum quoſdam Cumæam cognominat: cuius & ſub iſto cognomine meminiſſe videtur Virgilius in Bucolicis, ecloga quarta ſic dicens, Vltima Cumæi venit iam carminis ætas; carminis Cumæi, id eſt, carminis Sibyllæ Cumanæ ſecundum Seruium in commento: & ſequitur conſequenter, Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo, Iam redit & Virgo redeunt Saturnia regna, Iam noua progenies cœlo dimittitur alto, &c. quæ omnia ad Chriſtum ſatis poſſunt aptari, ſicut & facit Hieronymus in epiſtola prooemiali Bibliæ prælibata. Hanc dicit Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei 23. & 24. tempore Achas ſeu Ezechiæ Regis Iudæ & Romuli ac Romæ conditæ, ſiue vt nonnulli ſcripſerunt, tempore belli Troiani fuiſſe. Cuius etiam aliquas prophetias de Chriſto, prout in libro eius ſcribuntur, Lactantius in libro ſuo Inſtitutionum diuinarum aduerſus Gentes allegat; quod & Auguſtinus 18. de Ciuit. Dei dignè commemorat. Huius quoque Sibyllæ verſuum trigeſima tertia parte corollarij primi, primi ſcriptorum ſacroſancta Eccleſia meminit in quadam ſequentia de Natali ſic canens, Si non ſuis vatibus credat, vel gentibus Sibyllinis verſibus hæc prædicta. Hæc idcirco cumulatiùs protuli, ne huius Sibyllæ ſapientis autoritas contemnenda forſitan putaretur. Dicit ergo hæc Sibylla prophetans multa de Chriſto, neceſſe eſt iſta fieri. Annon & iſtam ſententiam ipſemet Dominus prophetarum, ac Autor ipſe fidelis fidei fideliter autoriſat, cùm dicit, Neceſſe eſt impleri omnia, quę ſcripta ſunt in lege Moſis & Prophetis, & Pſalmis de me. Luc. 24. Quare & ſimili ratione neceſſe eſt impleri omnia, quæ in libro vitę, in mente, & in voluntate diuina ſunt ſcripta, & ibi omnia futura ęternaliter & immutabiliter, diſtinctiſsimè & certiſſimè ſunt conſcripta, ſicut præhabita docuerunt. Amplius autem niſi talis neceſsitas ſupponatur,

Sibylla

Lactantius.

Lucas.

A natur, poſsibile eſt totam ſanctam Dei Eccleſiam ruere, cadere, deficere, & perire, totam Pe-
tri nauiculam pati naufragium, & ſubmergi, totam fidem Chriſti ante conſummationem ſæ-
culi, etiam cras vel hodie deficere & ceſſare; quinimo & quoad omnes eius articulos de futuro
eſſe & ſemper fuiſſe erroneam, falſam, fatuam, & fallacem, & Chriſtum fuiſſe Pſeudo-Pro-
phetam, ſeductorem, mendacem & falſum, ſanctos quoque Chriſti Apoſtolos, Martyres,
[Confeſſores] olim in hac fide fideliter tranſeuntes non eſſe, nec vnquam fuiſſe ſaluatos, ſed
ſemper damnatos, aut fidem fictam ſufficere ad ſalutem, quod quis Chriſti diſcipulus, quin
potius Antichriſti, quis ſanctæ matris Eccleſiæ filius, quin potius ſynagogæ Satanæ,
quis Catholicus, quin potius hæreticus præſumſerit affirmare, cum ſit tam abſonum, tam
abſurdum, tam horribile, tam execrabile auribus Chriſtianis? Quis inſuper Chriſtianus ne-
ſciat Chriſtum eſſe lapidem angularem, & fundamentum Eccleſiæ militantis? Et quale fun-
damentum debile, labile, & infirmum, abſit hoc ab animo Chriſtiani vel leuiter ſomniare.
B Nonne ideo Chriſtus comparat Chriſtianum fidelem ædificanti domum ſuam ſupra petram,
quam nulla tempeſtas ſubruit, aut euertit? Cuius cauſam aſſignat, quia ædificata erat ſupra
petram, ſicut Matth. 7. recitatur: ſuper quod Chryſoſtomus, Eccleſia, inquit, ædificata a
Chriſto dirui non poteſt. Vnde & Auguſtinus de verb. Dom. ſerm. 13. Hoc ei nomen vt Pe-
trus appellaretur à Domino impoſitum eſt, & hoc in ea figura, vt ſignificaret Eccleſiam: quia
enim Chriſtus petra, Petrus populus Chriſtianus. Petra enim principale nomen eſt; ideo Pe-
trus à petra, non petra à Petro; quomodo non à Chriſtiano Chriſtus, ſed à Chriſto Chriſti-
anus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram, quam confeſſus es, ædificabo
Eccleſiam meam: Super me ædificabo te, non me ſuper te. Diſcernamus quid de Deo, quid
de noſtro; tunc enim non turbabimur, tunc in petra fundabimur, fixi & ſtabiles erimus aduer-
ſus ventos, imbres, & flumina, tentationes videlicet præſentis ſæculi. Illum tamen videte
Petrum, qui tunc erat figura noſtra, modò fidit, modò titubat, modò immortalem confitetur,
C modò timet ne moriatur: proinde quia Eccleſia Chriſti habet firmos, habet & infirmos, nec
ſine firmis eſſe poteſt nec ſine infirmis. Quare & Apoſtolus, Fundamentum, inquit, aliud
nemo poteſt ponere, pręter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus, 1. ad Cor. 3. & iterum,
Firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc, Nouit Deus qui ſunt eius; nouit in-
quam, Dominus qui ſunt eius, cognoſcendo & volendo, ædificando & cuſtodiendo, & hoc in-
fallibiliter, inſuperabiliter, & immutabiliter, & ideo firmum fundamentum Dei ſtat. Et quam
firmum? firmius proculdubio quocunq; alio fundamento debili, labili, corruptibili, tempora-
li, terreſtri vel cœleſti, ſicut præmiſſa teſtantur: quare & gloſſa; Firmum fundamentum Dei
ſtat, .i. illi quos Deus elegit, & immobiliter in fide fundauit. Nonne & hoc eſt, quod Prophe-
ta figurate pędixit, Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum
ſæculi, Pſalmo 103. & iterum, Aedificauit ſicut vnicornis ſanctificium ſuum in terra quam
fundauit in ſæcula, Pſal. 77. & iterum, Firmauit orbem terræ qui non commouebitur Pſal. 92.
D Huius autem totius cauſam aſſignans Pſal. 118. ſic ait, In æternum, Domine, verbum tuum
permanet in cœlo, in generatione & generationem veritas tua: fundaſti terram, & permanet,
ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi. Beatus || *ſiquidem* Auguſtinus ||quoque
ſuper hæc loca per terram intelligit Eccleſiam, quę adhuc peregrinatur in terra; qui & ſuper il-
lud Pſal. 103. recitatum ſerm. 1. Terram, inquit, intelligo Eccleſiam: quæ eſt firmitas eius, ſuper
quam fundata eſt, niſi fundamentum eius? An incongruè intelligimus firmitatem, ſuper quam
fundata eſt terra, fundamentum vbi conſtituta eſt Eccleſia? Quod eſt illud fundamentum?
Fundamentum, inquit,* nemo poteſt ponere, præterquam quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus *aliquod
Ieſus. Ibi ergo firmati ſumus meritò, quia ibi firmati non inclinamur in ſæculum ſæculi. Ni-
hil enim firmius iſto fundamento. Infirmus tu eras, ſed firmum fundamentum te portat: in
te firmus eſſe non poteras; firmus eris ſemper, ſi ab illo firmo fundamento non recedas, non
inclinabitur in ſæculũ ſæculi: Ipſa eſt prædeſtinata columna & firmamentũ veritatis. Et infra
E ſerm. 2. Fundauit terram ſuper firmitatem eius, .i. firmauit Eccleſiam ſuper fundamentũ Chri-
ſtum. Nutabit Eccleſia, ſi nutauerit fundamentum. Et vnde nutabit Chriſtus? Qui antequam
veniret ad nos & carnem ſuſciperet, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil,
qui omnia continet maieſtate, & nos bonitate. Non nutante Chriſto non inclinabitur in ſæ-
culum ſęculi; vbi ſunt qui dicunt perijſſe de mundo Eccleſiam, quando nec inclinari poteſt?
Vbi & Caſſiod. Myſticè, inquit, accipi poteſt quod Eccleſia ſuper ipſũ fundata inclinari non *Caſsiodorus.*
poteſt? Nonne & hoc eſt quod ipſemet Chriſtus inſinuat, ita dicens, Oues meę vocem meam
audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt
in æternũ, & non rapiet eas quiſquam de manu mea? Pater meus, qui dedit mihi, maior om-
nibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei: Ego & Pater vnũ ſumus, Ioh. 10. Nõne *Ioannes.*

& hoc eſt quod docet Apoſtolus ad Rom. 8. cùm dicit, Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti? A
tribulatio, an anguſtia, an perſecutio &c? Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Propter eum, inquit, non propter nos ipſos. Et ſequitur, Certus ſum enim quia nec mors neque vita &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Et 2. ad Tim. 2. Fidelis ſermo: nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus; ſi ſuſtinemus, & conregnabimus; ille, qui fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Num etiam Chriſti promiſſio poteſt eſſe falſa, fallax & mendax, qua dixit; Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi Math vlt.? Num & illa oratio Chriſti magna ad patrem, qua ipſum rogauit pro ſuis vt ipſos ſeruaret, & illa qua rogauit pro Petro ne deficeret fides ſua, & illa poſitio qua electos diſcipulos poſuit vt irent & fructus afferrent, & fructus eorum maneret Ioh. 17. Luc. 22 & Ioh. 15. recitata, poteſt eſſe irrita, vacua, & inanis? Abſit B
hoc vel leuiter cogitare, quia tunc Chriſtus || *poſſet* eſſe & fuiſſe non Chriſtus, videlicet non
|| potuit
verus Chriſtus, ſed pſeudo-Chriſtus & falſus aut nullus. Nonne & verus Chriſtus veraciter dixit ita, Surgent pſeudo-Chriſti, & pſeudo-Prophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi ſicut Matth. 24. claret? Ecce vera conſequentia veri Chriſti: ſi fieri poteſt, electi in errorem ducentur: quare & ſecundum veram Logicæ diſciplinam, ex oppoſito conſequentis oppoſitum antecedentis vere infertur: Conſequitur ergo verè, Nulli electi in errorem ducentur, ſicut innuit ibi Chriſtus; ergo hoc fieri nuſquam poteſt, Chriſto electore ipſorum ipſos inſuperabiliter conſeruante. Quare & beatus Greg. 1. ſuper Ezech. homilia 9. tractans Chriſti conſequentiam recenſitam, Vnum, inquit,
Gregorius.
ex duobus eſt, quia ſi electi ſunt, fieri non poteſt; ſi autem fieri poteſt, electi non ſunt: qui & 14. Moral. 8. ſuper illud Iob. 18. In diebus eius ſtupebunt nouiſſimi, & primos inuadet horror, tractans conſequentiam Chriſti dictam, ſic ait, Et ſi electi ſunt vt tormentis vnici nequeant, per hoc tamen quod homines ſunt, & ipſa metuunt tormenta quæ vident: & 33. Moral. C
31. ſuper illud Iob. 41. De naribus eius procedit fumus, conſequentiam illam tractans, ſic ait, Si fieri poteſt ſubiungitur, quia proculdubio fieri non poteſt, vt in errorem plene electi capiantur. Cui & concordat Auguſtinus, De fide ad Petrum 67. Firmiſſime tene & nullatenus
Auguſtinus
dubites omnes, quos vaſa miſericordiæ eius gratuita bonitate Deus fecit ante conſtitutionem mundi in adoptionem filiorum Dei prædeſtinatos à Deo, nec perire poſſe aliquem eorum quos Deus prædeſtinauit ad regnum, nec quenquam eorum quos Deus non prædeſtinauit ad vitam vlla poſſe ratione ſaluari. Idem de correptione & gratia 21. Illi, inquit, electi, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, qui etiam prædeſtinati atque præſciti, horum ſi quiſquam perit, fallitur Deus: ſed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus: horum ſi quiſquam generaliter perit, vitio humano vincitur Deus; ſed nemo eorum perit, quia à nulla re vincitur Deus. Idem & 26. Quid commoliturus es contra verba dicentis, Rogaui pro te, Petre, ne deficiat fides tua? An audebis dicere, etiam rogante Chriſto ne deficeret fides Petri defecturam fuiſſe, ſi Petrus D
eam deficere voluiſſet, hoc eſt, ſi eam vſque in finem perſeuerare noluiſſet, quaſi aliud Petrus vllo modo vellet, quam pro illo Chriſtus rogaſſet vt vellet? Nam quis ignorat tunc fuiſſe perituram fidem Petri, ſi ea qua fidelis erat, voluntas ipſa deficeret, & permanſuram, ſi eadem voluntas maneret? Sed quia præparatur voluntas à Domino, ideo pro illo Chriſti non poſſet eſſe inanis oratio; quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit, niſi vt haberet in fide liberrimam, fortiſſimam, inuictiſſimam, & perſeuerantiſſimam voluntatem? Ecce quemadmodum ſecundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis: voluntas quippe humana non libertate conſequitur gratiam, ſed gratia potius libertatem, & vt perſeueret delectabilem perpetuitatem & inſuperabilem fortitudinem. Idem 34. quicunque in Dei prouidentiſſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati ſunt & glorificati, non dico etiam nondum renati, ſed etiam nondum nati, iam filij Dei ſunt, & ideo omnino perire non poſſunt. Idem 35. Petrus ſecundum propoſitum vocatus erat, vt nemo eum E
poſſet eripere de manu Chriſti cui datus erat. Idem 53. Chriſto diſcipulos ſic ponente vt eant & fructum afferant & fructus eorum maneat, Quis audeat dicere, forſitan non manebit? Sine pœnitentia enim ſunt dona Dei & vocatio; ſed vocatio eorum, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Adhuc autem & idem de verbis Domini ſermone 14. tractans illud Matth. 14. quomodo Chriſto orante in monte nauicula in mari fluctibus iactabatur, ſic ait, Dum ille orat in excelſo, nauicula turbatur fluctibus in profundo. Quia inſurgunt fluctus, poteſt iſta nauicula turbari; ſed quia Chriſtus orat, non poteſt mergi. Nauiculam quippe iſtam, fratres, Eccleſiam cogitate; turbulentum mare hoc ſæculum. Amplius autem per 28. primi, omnia fient fato à diuino famine nuncupato: fatum autem neceſſitatem importat, vt patet per omnes de ipſo loquentes, & per autoritates ibi adductas. Dicitq; Boetius ſuper 1. peri hermenias vlt.

Omnia

A Omnia quæ fatalis agit ratio, ſine dubio ex neceſsitate contingunt: quod & vult Ammonius ſuper eundem locum, ſicut 10. huius fuerat allegatum. Ioſephus etiam 7. de Iudaico bello 8. Homines, inquit, fatum vitare non poſſunt, etiamſi præuiderint. Vnde & Poeta, *Ammonius.* *Ioſephus.*

Deſine fata Deum flecti ſperare precando. *Poeta.*

Hoc idem planè teſtantur autoritates Auguſtini 5. de Ciuit. Dei 9. & Iſidori 8. Ethic. 45. exponentes illud Pſalmi 61. Semel loquutus eſt Deus, id eſt, immobiliter, hoc eſt, incommutabiliter loquutus eſt, ſicut nouit incommutabiliter omnia quæ futura ſunt, & quæ facturus eſt, ſicut 28. primi plenius recitauit. Idem de ſpiritu & litera 29. Scriptum eſt, inquit, Semel loquutus eſt Deus, hoc eſt, incommutabiliter, quanquam & de vnico verbo poſsit intelligi. Boetius quoque 4. de conſolatione Philoſophiæ proſa 6. ſic ait; Hæc fati ſeries ſeu prouidentia, actus fortunaſque hominum indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit; quæ B cauſæ cùm ab immobilis prouidentiæ proficiſcantur exordijs, ipſas cauſas quoque immutabiles eſſe neceſſe eſt. Ita enim res optimè geruntur, ſi manens in diuina mente ſimplicitas indeclinabilem cauſarum ordinem promat: hic verò res mutabiles propria incommutabilitate coerceat. Et infra, Deus malum omne de reipublicæ ſuæ terminis per fatalis ſeriem neceſsitatis eliminat. Amplius autem & Hermes pater Philoſophorum de verbo æterno 43. Aſclepio quærenti de *heimarmene* ita reſpondet, O Aſclepi, ea eſt neceſsitas omnium quæ geruntur ſemper ſibi catenatis nexibus iuncta: hoc itaq; eſt aut effectrix rerũ aut Deus ſummus, aut ſub ipſo Deo qui ſecundus effectus eſt Deus, aut omnium cœleſtium terrenarumque rerum firmata diuinis legibus diſciplina. Hoc itaque modo heimarmene, & neceſsitas ambæ ſibi inuicem in diuino connexæ ſunt glutino; quarum prior, heimarmene, rerum omnium initia parit, neceſsitas verò cogit ad effectum quæ ex illis primordijs pendent: has ordo conſequitur, id eſt, textus, & diſpoſitio temporis & rerum perficiendarum. Nihil enim eſt ſine ordinis C compoſitione, vel in omnibus mundus ordine geſtatur, vel totus conſtat ex ordine. Hæc ergo tria, heimarmene, neceſsitas, ordo, vel maximè nutu Dei ſunt effecta, quæ mundum gubernant ſua lege, & ratione diuina: ab his ergo omne velle aut nolle diuinitùs aduerſum eſt totum. Hæc irâ non commouentur, nec flectuntur gratia, ſed ſeruiunt neceſsitati rationis æternæ; quæ æternitas inauerſibilis, immobilis, & inſolubilis eſt. Prima ergo heimarmene eſt, quæ iacto velut ſemine futurorum omnium ſufficit prolem; ſequitur neceſsitas, qua ad effectum incoguntur omnia; tertius ordo textum ſeruans omnium rerum, quas heimarmene neceſsitaſque diſponunt. Qui & De mundo & cœlo 1. agens de prima cauſa, ratione, & mente diuina, ſic ait; Cuncta regit & componit: illic iunguntur in ſpecie in indiuiduali ſingularitate conſcripta, quicquid *hyle*, quicquid mundus, quicquid mundi machina, quicquid tempus, quicquid in temporalibus parturiunt elementa: illic textus operis fatalis ſeries, ſæculorum diſpoſitio, temporalium omnium meta ſummi digito diſpoſitoris exarata, illic nodus perpe- D tuitatis. Quem & eius filius Ariſtoteles imitatus in De mundo vlt. oſtendens quare Deus, cùm ſit vnus, eſt multinomius, declaratiſque multis eius nominibus cum ſuis cauſis, ſicut tertium primi allegat, aſsignat cauſam horum quatuor nominum diuinorum, Neceſsitas, Heimarmene, Nemeſis, Adraſtia. Sciendum namque ſecundum Damaſcenum in ſententijs ſuis 39. quòd apud Græcos 6. famoſa principia ponebantur, ſcilicet Deus, neceſsitas heimarmene, quod ſecundum eum interpretatur fortuna, natura, euentus, & caſus. Dicit igitur Philoſophus vbi prius, Reor autem & neceſsitatem nihil aliud dici, niſi hoc, quaſi inſuperabilem ſubſtantiam; heimarmenen verò, eo quod copulat & disiungit; Nemeſin à diſtributione vnicuique facta; Adraſtiam verò ineuitabilem cauſam entem. Vbi & conſequenter exponens tria ſtatuta fatalia, ſcilicet Atropos præteriti, Lacheſis futuri, & Clotho præſentis, ſic ait; Perficitur autem fabula non inordinatè; ſunt autem hæc omnia nihil aliud niſi Deus, quemadmodum & ſtrenuus ait Plato. Fatum ergo ſeu famen diuinum, quo omnia fando E diſponit, ſecundum Auguſtinum, Iſidorum, Hermetem, Ariſtotelem, & Platonem, alioſque Autores, immutabilitatem, incommutabilitatem, indiſſolubilitatem, indeclinabilitatem, neceſsitatem, & ineuitabilitatem importat. Quod & Autoris fidei fidelis ſermo teſtatur: Cœlum, inquit, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt, ſeu tranſient, Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21. quod & Luc. 16. ſic exponit: Facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Et Matth. 5. Amen dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant: Vnde & Ioh. 10. Non poteſt ſolui ſcriptura. Quibus & concordat illud Ierem. 31. Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumen diei, ordinem lunæ & ſtellarum in lumen noctis, qui turbat mare, & ſonant fluctus eius; ſi defecerint leges iſtæ coram me, tunc & ſemen Iſrael deficiet, vt non ſit coram me cunctis diebus. Gloſſa, quomodo rerum maximè cœleſtium aſtrorum non poteſt

Marginalia: *Auguſtinus.* *Iſidorus.* *Auguſtinus.* *Boetius.* *Hermes.* εἱμαρμένη *Hermes.* ὕλη *Damaſcenus.* *Philoſophus.*

ordo mutari, & maris fluctus voluitur ad littora, & fragor gurgitum terribilis auditur, nec A
vltra præceptum progreditur, vnde terminum poſuiſti quem non tranſgredientur; ſic ſemen Iſrael Domini voluntate perpetuum erit, nec aliquando ceſſabit. Et ſequitur in Propheta; Hæc dicit Dominus, Si menſurari poterint cœli deſurſum, & inueſtigari fundamenta terræ deorſum, & ego abijciam vniuerſum ſemen Iſrael propter omnia quæ fecerunt. Gloſſa;
Ieremias. Sicut hoc impoſsibile eſt, ita & illud. Infra quoque 33. Hæc, inquit Propheta, dicit Dominus, Si irritum fieri poteſt pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non ſint dies & nox in tempore ſuo, & pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo, vt non ſit ex eo filius qui regnet in throno eius, & Leuitæ, & Sacerdotes miniſtri mei: ſuper quod gloſſa ſupra dixit de creatione Solis, & Lunæ, & ſtellarum, & curſu eorum, quia eorum leges mutari non poſſunt; nunc ſimiliter dicit pactum diei & noctis irritum non poſſe fieri, B
nec pactum Domini cum Dauid. Finito enim Sacerdotio legali, Chriſti Regnum & Sacer-
Eſaias. dotium in perpetuum manebit. His etiam concordat illud Eſaiæ 54. Montes commouebuntur, & colles contremiſcent, miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit miſerator tuus Dominus: Super quod Hieronymus lib. 15. ſuper
Hieronymus Eſaiam, ſic ait, Faciliùs montes mouebuntur & colles, quàm mea ſententia commutabitur, iuxta quod in Euangelio loquitur, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſient. Qui & Matth. 24. ſuper illud Euangelij recitatum ſic allegatur in gloſſa Thomæ, Vt ma-
|| promiſſorum. gis eos ad fidem || *præmiſſorum* inducat, ſubdit, Cœlum & terra tranſibunt, &c. ac ſi dicat, Facilius eſt fixa & immobilia deſtrui, quàm ſermonum meorum aliquid decidere. Vbi & Hilarius, Cœlum, inquit, & terra ex conditione creationis nihil habent in ſe neceſsitatis, vt non ſint; verba autem Chriſti ex æternitate deducta id in ſe continent virtutis vt maneant: qui & ſuper illud Ioh. 10. ſuperius allegatum, dicit 7. de Trinit. vt recitat ibi gloſſa, quòd ſermo Dei eſt indiſſolubilis. Theophilus etiam ſuper illud Marc. 13. recitatum ſe- C
|| deſinent cundum gloſſam, ſic ait, Prius elementa immobilia || *deficient*, quàm verba Chriſti: quod &
Gregorius. planè teſtatur Gregorius 16. Moral. 15. ſuperius allegatus. Beatus quoque Ambroſius ſu-
Ambroſius. per illud Luc. 16. memoratum, Facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere, dicit, quòd Chriſtus in hoc dixit de lege, vnum apicem non poſſe cadere.
Chryſoſtom. Chryſoſtomus etiam ſuper illud Matth. 5. præmiſſum homilia decima in imperfecto ſic dicit, Quoniam omnia quæ ab initio mundi vſque ad finem erant futura, myſticè erant prophetata in lege, vt ne videatur aliquid eorum quæ fiunt Deus non antea cognouiſſe, propterea dicit, Non poteſt fieri vt tranſeat cœlum & terra, donec omnia quæ in lege prophetata ſunt rebus ipſis fuerint adimpleta. Ingenuus homo, ſi vel in vili mendacio inuentus fuerit, erubeſcit, & quomodo Deus quod promiſit in lege, non faciat, aut aliter faciat? Vir ſapiens quod dixerit, verbum ſuum non relinquit in vacuum, & quomodo verba diuina ſine exitu vacua poterunt remanere? Deus hominem punit, ſi quod docet alium, ipſe D
non fecerit; quomodo Chriſtus quod loquutus eſt in Prophetis, non adimpleuit in opere? Hoc eſt ergo quod dicit, Amen, quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, &c. qui ſecundum Remigium ibi in gloſſa, permanebunt eſſentialiter, ſed tranſibunt per renouatio-
Philoſophus. nem. Quibus & concordanter Philoſophus in De mundo 13. dicit, quòd Deus immobilis cuncta mouet & circumfert quo vult, velut ciuitatis lex immobilis ens diſponit in animabus vtentium omnia quæ ſecundum ciuilitatem: & hoc oſtenſo quaſi per ſingula opera ciuitatis, concludendo ſubiungit; ſic æſtimandum eſt vtique & de maiori ciuitate, de mundo dico. Lex enim nobis æquè declinans, Deus nullam recipiens corruptionem, aut directionem, ſecundum aliam tranſlationem, aut tranſpoſitionem, maior & certior, in alia tranſlatione firmior, ſcripturis quæ ſunt in cyrbeſibus, ſecundum aliam tranſlationem in lapidibus. Hoc idem teſtatur Balaam Num. 22. Non poſſum, inquiens, immutare verbum Domini Dei mei, vt plus vel minus loquar: & 23. Benedictionem prohibere non valeo: vbi gloſſa; E
Non enim poteſt, etiamſi velit, verbum Dei humana lingua auertere, ſicut octauum huius
Eſaias. pleniùs allegauit. Et ecce maior Balaam ad hoc ipſum, ſanctus ſcilicet Eſaias, qui ait, Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Eſa. 14. Gloſſa, hoc mutari non poteſt. Fatum ergo ſeu famen diuinum, quo omnia fatur, ordinat, & diſponit, tam ſecundum literas Theologicas, quàm Philoſophicas, neceſsitatem ſaltem ſecundum cauſas ſuperiores & primas ingerit & importat. Quod & ſanctus Thomas de Chriſtiana religi-
Thomas. one 137. teſtatur realiter, licèt, vt videtur, verbaliter contradicat: vnde ſic ait, Quamuis ordo diuinæ prouidentiæ rebus adhibitus ſit certus (ratione cuius Boetius dicit, quòd Fatum eſt diſpoſitio immobilis rebus mobilibus inhærens) non tamen propter hoc ſequitur, omnia de neceſsitate accidere: nam effectus neceſſarij vel contingentes dicuntur ſecundum conditionem

A conditionem proximarum cauſarum. Manifeſtum eſt enim, quod ſi cauſa prima fuerit ne-
ceſſaria, & ſecunda cauſa fuerit contingens, effectus ſequetur contingens, ſicut oſtendit per
exemplum de motu cœleſti, & generatione & corruptione inferius: & ſubiungit, Oſtenſum
eſt autem quod Deus ſuæ prouidentiæ ordinem per cauſas inferiores exequitur; erunt igitur
aliqui effectus diuinæ prouidentiæ contingentes ſecundum conditionem inferiorum cauſa-
rum. Qui & ſuper 1. ſentent. diſt. *38*. quęſtione 5. quærente, An ſcientia Dei ſit contingen- *Thomas.*
tium, & arguto quod non, quia cauſæ neceſſariæ, & immutabilis videtur eſſe effectus neceſ-
ſarius, vnde cum ſcientia Dei ſit cauſa rerum, & ſit immutabilis, non videtur quod poſſit
eſſe contingentium, ſic reſpondet; Cùm ſint multæ cauſæ ordinatæ, effectus vltimus non
conſequitur primam cauſam in neceſsitate & contingentia, ſed cauſam proximam, vt patet
in floritione arboris, cuius cauſa remota eſt motus ſolis, proxima autem virtus generatiua
plantæ: Floritio autem poteſt impediri per impedimentum virtutis generatiuæ; quamuis
B motus ſolis inuariabilis ſit; Similiter & ſcientia Dei eſt immutabilis cauſa omnium, ſed ef-
fectus producuntur ab ea per operationes cauſarum ſecundarum, & ideo mediantibus cau-
ſis ſecundis neceſſarijs producit effectus neceſſarios, vt motum ſolis & huiuſmodi; ſed me-
diantibus cauſis ſecundis contingentibus producit effectus contingentes. Qui etiam conſe-
quenter ſuper diſt. 39. & 40. quærendo de prouidentia & prædeſtinatione, facit argumenta
ſimilia, ſimiliterque reſpondet. Idem quoque 1. contra Gentiles 67. & 85. per idem exem-
plum idem oſtendit. Huius igitur Doctoris ſententia ſtat in iſto, quod neceſsitas & contin-
gentia non dicitur reſpectu ſuperiorum, ſed inferiorum cauſarum; quare licet ſuperiores
cauſæ ſint neceſſariæ reſpectu omnium cauſarum, non ſequitur tamen omnia neceſſariò eue-
nire, quia concauſæ inferiores & proximæ, à quibus denominatur effectus neceſſarius vel
contingens, non omnes ſunt neceſſariæ, ſed aliquæ contingentes. Sed iſtud non poteſt ſa-
ne intelligi niſi ſecundum communem modum loquendi Philoſophorum & vulgarium, qui
C conſiderant de rebus naturalibus ſecundum cauſas naturales & inferiores tantummodo, &
ſicut conſiderant, ſic loquuntur, vt quintum huius oſtendit. Et huiuſmodi neceſſarium vel
contingens non dicitur tale penitus abſolute, ſed ſecundum quid tantum & in certo genere
cauſarum, ſcilicet inferiorum. Cùm ergo nomina ſint ad placitum, poſſunt extendi, vt di-
cantur abſolutiſsimè, ſcilicet tam reſpectu cauſarum ſuperiorum, quàm inferiorum; imò &
neceſſitas loquendi in Theologia maximè hoc requirit, ſicut oſtenditur quinto huius. Quis
enim negare præſumpſerit, Neceſſe eſſe Deum eſſe omnipotentem & bonum, & impoſſibi-
le eſſe Deum talem non eſſe, ac poſſibile eſſe Deum cæcos illuminare, & mortuos ſuſcitare,
facere ſolem ſtare, vel regredi cum ſuis ſimilibus? Vnde & Luc. 18. quæ impoſſibilia ſunt *Lucas.*
apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum: & ſupra 1. Non erit impoſſibile apud Deum
omne verbum: Quare & beatus Ambroſius ſuper illud 1. ad Cor. 3. Sapientia huius mun-
di ſtultitia eſt apud Deum, ſic dicit, Dum facit Deus quod mundus fieri poſſe negat, ſapi-
D entiam illius ſtultitiam probat. Quis etiam catholicus vel prophanus negauerit, Deum eſſe
omnipotentem, ſcilicet potentem facere omnia, omniaque fieri poſſe ab eo? Quis etiam vel
inſanus abnuerit, omnia, quæ fiunt à Deo, fieri poſſe ab eo, & eſſe poſſibilia reſpectu illius?
omnia autem quæ fiunt, de neceſſitate fiunt ab eo, ſicut tertium primi docet. Sequendo etiam
Philoſophicam rationem, à quo vel reſpectu cuius melius denominabitur quicquam in quo-
cunque genere, quam à principio & reſpectu primi in illo genere? Primum autem potens &
prima potentia eſt ſumma & prima cauſa; quare & Philoſophus 9. Metaphyſ. 2. dicit quod *Philoſophus.*
in omnibus terminis, id eſt, definitionibus potentiarum, ineſt potentiæ primæ ratio, id eſt,
definitio. Vbi & textus quem Auerroes exponit expreſsiùs ita || *dicit*, Omnes iſtæ definitio- || habet
nes habent definitionem primæ potentiæ: Super quod ipſe ſic ait, Iſtæ potentiæ non dicun-
tur æquiuocè, quia omnes habent definitionem primæ potentiæ, & intendit quod cùm con-
ſideratum fuerit de iſtis potentijs, videntur attribui primæ potentiæ: In definitione enim
E omnis potentiæ actiuæ accipitur definitio actionis primæ formæ, quæ eſt abſoluta à materia.
Vnde & Pariſijs damnatur articulus aſſerens quod poſsibile vel impoſsibile ſimpliciter, id eſt,
omnibus modis, eſt poſſibile vel impoſſibile ſecundum Philoſophiam, ſcilicet ſecundum
cauſas naturales & inferiores, de quibus Philoſophia conſiderat. Præterea, exemplum Do-
ctoris non iuuat. Dicit enim, quod licet motus cœleſtis ſit neceſſarius, effectus tamen ſui in
rebus inferioribus ſunt contingentes propter contingentiam inferiorum cauſarum; & ſic in-
telligendum eſt, vt dicit, de ſcientia ſeu voluntate Dei & ſuis cauſatis. Si enim motus cœli
eſſet neceſſarius, & complecteretur perfectè omnes cauſas inferiores, puta ſi eſſent tantum
cauſæ agentes irrationales, & in omni ſua actione totaliter cœlo ſubiectæ, omnia quæ eue-
nirent, de neceſſitate euenirent; ſed quod non eſt ita, ideo accidit, quia aliquæ cauſę inferio-

 res,

res puta rationales, in ſus actibus liberis non ſunt cœlo ſubiectæ, ſicut tertium ſecundi monſtrauit, quæ mediantibus talibus actibus poſſunt iuuare vel impedire operationem cæleſtem in alijs, vt patet de cultoribus arborum & agrorum, de generatione & nutritione animalium & ſimilibus: Voluntas autem diuina perfectè complectitur omnes cauſas inferiores, tam rationales, quàm irrationales in ſuis actionibus quibuſcunque, ſicut 9um.& 22um. primi cum 20°. & 30°. ſecundi, iuncto 10°. primi docent. Quare ſi cauſa prima agat neceſſariò, omnes cauſæ ſecundæ ſimiliter coagent; omnes enim cauſæ ſecundæ in omni ſua cauſatione immediatiùs, eſſentialiùs, & inſeparabiliùs coniunguntur cum prima cauſa, quàm aliqua illarum cum alia, omniaque earum cauſata ſimiliter, ſicut corollaria 2i.3i. & 4i. capituli, primi docent. A

Stephanus. Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quod Entia declinant ab ordine primæ cauſæ in ſe conſideratæ, ſed non in ordine ad reliquas cauſas agentes in vniuerſo; Error, inquiens, quia eſſentialior & inſeparabilior eſt ordo entium ad primam cauſam quàm ad cauſas inferiores. Et rurſus alium affirmantem, quod ad hoc, quod effectus omnes ſint neceſſarij reſpectu cauſæ, primæ, non ſufficit quòd ipſa cauſa prima non ſit impedibilis, ſed exigitur quod cauſæ mediæ non ſint impedibiles: Error, inquiens, quia tunc Deus non poſſet facere aliquem effectum neceſſarium ſine cauſis poſterioribus. B

Thomas. Quare & idem Doctor diſtinctiùs iſta pertractans de potentia Dei, quæſt. 4a. quærente, Vtrùm ſit iudicandum aliquid poſsibile, vel impoſsibile ſecundum cauſas inferiores vel ſuperiores, dicit reſpondẽdo, quod iudicium de poſsibili & impoſsibili poteſt conſiderari ex parte iudicantium: Si enim ſint duæ ſcientiæ, quarum vna conſiderat cauſas altiores, & alia minus altas; iudicium in vtraque non eodem modo ſumeretur, ſed ſecundum cauſas quas vtraque conſiderat. Eſt autem duplex ſapientia, ſcilicet mundana, quæ dicitur Philoſophia, quæ conſiderat cauſas inferiores & ſecundum eas iudicat, ſicut medicina de ſanitate; & diuina, quæ dicitur Theologia, quæ conſiderat cauſas ſuperiores, id eſt, diuinas, ſecundum quas iudicat quæ ſunt diuina attributa, vt ſapientia, bonitas, voluntas diuina & huiuſmodi: quare ſecundum conſideratione Theologi omnia illa quę nõ ſunt in ſe impoſsibilia, poſsibilia dicũtur. Cùm ergo ſecundum huius Doctoris ſententiam nihil obſtet, cur non omnia quæ eueniẽt, de neceſſitate euenient, niſi iſtud, quod neceſsitas non dicitur ſecundum cauſas ſuperiores, & hoc non obſtat, ſed potius adiuuat, cùm ſit verum maximè loquendo Theologicè, vt eſt doctum, ſequitur manifeſtè quod omnia, quæ euenient, de neceſsitate euenient reſpectu ſuperiorum cauſarum. Præterea multa futura fient immediate à Deo ſine coactione inferiorũ cauſarum; Illa ergo non poſſunt dici contingenter futura, propter contingentiam inferiorũ cauſarum; quare in illis non habet reſponſio ſua locum; ergo ſecundũ eum ad minus omnia talia de neceſsitate euenient, quare & ſimpliciter omnia: Voluntas enim diuina liberiùs & contingentiùs ſe habet ad omnem ſuum effectum extrinſecum, quàm aliqua cauſa ſecunda ad ſuum, ſicut nona, decima, vndecima, & duodecima partes corol. 5i. huius oſtendunt. Ex his ergo omnibus non immanifeſtè arbitror demonſtratum, quod fatum ſeu famen diuinum neceſsitatem huiuſmodi omnibus ingerit & imponit. C D

Stephanus. Quare & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum, qui dicebat quod Fatum, quod eſt diſpoſitio vniuerſi, procedit ex prouidentia diuina non immediatè, ſed mediante motu corporũ ſuperiorum & quod illud fatum non imponit neceſsitatem inferioribus, quia habent contrarium, ſed ſuperioribus: omnia ergo quæ euenient, de neceſsitate cauſarum ſuperiorum euenient, quod & planè teſtantur alij duo articuli proximo recitati. Hanc eandemque ſententiam profitentur expreſſè autoritates Auguſtini 5. de Ciuit. Dei 9. & 10. allegatæ in probatione corollarij primi huius; Autoritates quoque eiuſdem de Correptione & gratia 69 & 70. quas 20um. ſecundi recitat, volunt idem. Nam 69. dicit quod Deo volenti facere ſaluum hominem nullum reſiſtit arbitrium; cuius cauſam ſtatim ſubiungens, Sic enim, inquit, ſeu velle, ſeu nolle in volentis aut nolentis eſt poteſtate vt diuinam voluntatem impleat, nec ſuperet poteſtatem, & 70. Quando Deus voluit Sauli regnum dare, non erat in poteſtate Iſraelitarum ſubdere ſe ei, ſiue non ſubdere, quod vtique in eorum erat poſitum voluntate, vt etiam Deo valerent reſiſtere, qui tamen hoc non fecit niſi per ipſorum voluntates, ſine dubio habens humanorum cordium quo placet inclinandorum omnipotentiſsimam poteſtatem. Et infra de quodam Semei, qui tamen 1. Paralip. 12. vocatur Abiſhai, quem induit Spiritus Domini vt promitteret & ferret auxilium Dauid Regi. ſic ait, Nunquid poſſet iſte aduerſari voluntati Dei, & non potius eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus eſt per ſpiritum eius, quo indutus eſt, vt hæc vellet, diceret & faceret? Hoc idem reſtatur clariſsimè autoritas Auicennæ 10. Met. ſuæ 1. vigeſimo nono capitulo primi ſcripta. Boetius etiam 5. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vlt. poſt huius problematis ventilationem plurimam finaliter ſic reſpondet; Fatebor rem quidem ſolidiſsimæ veritatis, ſed cui vix aliquis E

Auicenna. *Boetius.*

A quis niſi diuini ingenij ſpeculator acceſſerit. Reſpondebo namque idem futurum, cùm ad
diuinam notionem refertur, neceſſarium, cùm verò in ſua natura perpenditur, liberum
prorſus atque abſolutum videri. Et infra, Si quid prouidentia præſens videt, id eſſe neceſſe
eſt, tametſi nullam naturæ habeat neceſsitatem: at quidem Deus ea futura, quæ ex arbitrij
libertate proueniunt, præſentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinum neceſſa-
ria || *ſiunt* per conditionem ſeu diſpoſitionem diuinæ notionis, per ſe verò conſiderata ab- || ſunt
ſolutam naturæ ſuæ libertatem non deſerunt. Huic autem reſponſioni innititur Gratianus in *Gratianus,*
canone 23. quæſtione quarta vbi præmiſſa diſputatione de eadem materia, definitiuè reſ-
pondens, ſic ait; Quamuis conuenienter dicatur, ſi hæc prædeſtinata vel præſcita ſunt ne-
ceſſariò euenient, non tamen ideo abſolutè verum eſt quod neceſſariò euenient, quæ præ-
deſtinata ſunt vel præſcita, quia hic neceſſitas refertur ad rerum euentum, ibi ad intuitum di-
uinæ præſcientiæ: quam reſponſionem confirmat per autoritatem Boetij allegatam, quam-
B uis non à Boetio, ſed ab Auguſtino eam alleget; Nec mirum, ſi inter tot & toties allegatas in
vnius nomine ſemel erret; Veruntamen ſi Auguſtinus eandem autoritatem conſcripſit, neſ-
cio, non recordor, nec credo quod in libris Auguſtini valeat inueniri, ſi tamen inueniatur in
eis, tanto eſt magis authentica & accepta. Quem & ſequitur ſanctus Thomas ſuper 1. ſen- *Thomas.*
tent. diſt. 38. quæſt. vlt. quærente, Vtrum ſcientia Dei ſit contingentium, vbi reſpondendo ad
quoddam argumentum, ſic ait; Dicendum quod actus diuinæ cognitionis tranſit ſupra con-
tingens, etſi ſit futurum nobis, ſicut tranſit viſus noſter ſupra ipſum dum eſt, & quia eſſe quod
eſt, quando eſt, neceſſe eſt, quod tamen abſolutè non eſt neceſſarium; ideo dicitur quod in ſe
conſideratum eſt contingens, ſed relatum ad Dei cognitionem eſt neceſſarium, quia ad ip-
ſam refertur ſecundum quod eſt in eſſe actuali: & huic reſponſioni innititur in tota iſta ma-
teria conſequenter. Item nullus homo eſt liberior Ieſu Chriſto; ſed omnia quæ euenerunt cir-
ca ipſum, euenerunt de neceſsitate ſuperiorum cauſarum, ſeu voluntatis diuinæ, ſicut primo
C huius fuerat demonſtratum.

CAP. XXVIII.

Recitat vnam gloſſam autoritatum erroneam.

AD hæc autem & maximè ad autoritates, quæ de neceſsitate ſecun-
dum cauſas ſuperiores faciunt mentionem, communiter reſponde-
tur, quod loquuntur de neceſsitate conſequentiæ, non conſequentis,
ſeu de neceſſitate conditionali non abſoluta, ſiue de neceſſitate dicti
D non rei, coniunctim non diuiſim: & hoc videtur Boetius innuere vbi
fuerat allegatus; & ſic notat gloſſa decreti ſuper autoritatem Boetij al-
legatam. Item Anſel. de Concor. 2. Cùm dico, inquit, ſi præſcit Deus
aliquid, neceſſe eſt illud eſſe futurum, idem eſt ac ſi dicam, ſi erit, ex ne-
ceſsitate erit: & cum dico, Si erit, ex neceſſitate erit, idē valet, ſi ſic pronuntietur, quod erit, ex
neceſsitate erit. Non enim aliud ſignificat hęc neceſsitas, niſi quia quod erit, non poterit ſimul
non eſſe: Hæc verò eſt neceſsitas conditionalis, conſequentiæ ſiue dicti, atq; coniunctim, non
autem conſequentis, vel rei, ſiue diuiſim; & hanc ſolam concedit, aliam omnem negans, quod
& infra expreſsiùs manifeſtat; quippe, inquiens, Non eſt idem rem eſſe præteritā, & rem præ-
teritam eſſe præteritam; aut rem eſſe præſentem, & rem præſentem eſſe præſentē; aut rem eſſe
futuram, & rem futuram eſſe futuram; ſicut non idem eſt rem eſſe albam, & rem albam eſſe al-
E bam. Lignum enim non eſt ſemper neceſsitate album, ſed aliquādo priuſquam fieret album,
potuit non fieri album, & poſtquam eſt album, poteſt fieri non album: lignū verò album ſem-
per neceſſe eſt eſſe album, quia nec antequam ſit, nec poſtquam eſt album, fieri poteſt vt album
ſimul non ſit albū. Similiter res non de neceſsitate eſt præſens, quoniā antequā eſſet præſens,
potuit fieri vt præſens non eſſet, & poſtquā eſt præſens, poteſt fieri non præſens: Rem autem
præſentē neceſſe eſt eſſe præſentem ſemper, quia nec priuſquā ſit, nec poſtquam eſt præſens
poteſt ſimul eſſe non præſens; eodē modo res aliqua, vt quædam actio, non neceſsitate futura
eſt, quia priuſquā ſit fieri poteſt vt non ſit futura; Rē verò futurā neceſſe eſt eſſe futuram, quia
futurū nequit ſimul eſſe nō futurū: de pręterito autem ſimiliter eſt verū, quia res aliqua nō eſt
neceſsitate pręterita, quoniā antequā eſſet, potuit fieri vt nō eſſet, & quia pręteritū ſēper neceſſe
eſt

eſt præteritum eſſe, quoniam non poteſt ſimul non eſſe præteritum, ſed in re præterita eſt quidam quod non eſt in re præſenti vel futura. Nunquam enim fieri poteſt, vt res, quæ præterita eſt, fiat non præterita, ſicut res quædam, quæ præſens eſt, poteſt fieri non præſens, & aliqua res, quæ non neceſſitate futura eſt, poteſt fieri vt non ſit futura. Itaque cùm dicitur futurum de futuro, neceſſe eſt eſſe quod dicitur, quia futurum nunquam eſt non futurum, ſicut quoties idem dicimus de eodem. Cùm enim dicimus, quia omnis homo eſt homo; aut ſi eſt homo, homo eſt; aut omne album eſt album, & ſi eſt album, album eſt, neceſſe eſt eſſe quod dicitur, quia non poteſt aliquid ſimul eſſe & non eſſe; quippe ſi non eſt neceſſe omne futurum eſſe futurum, quoddam futurum non eſt futurum, quod eſt impoſsibile: Neceſsitate ergo omne futurum, futurum eſt, & ſi eſt futurum, futurum eſt, cùm futurum dicitur de futuro, ſed neceſsitate ſequente quę nihil eſſe cogit. Cùm autem futurum dicitur de re, non ſemper res neceſsitate eſt, quamuis ſit futura. Nam ſi dico, Cras ſeditio futura eſt in populo; non tamen neceſsitate erit ſeditio. Poteſt enim fieri antequam ſit, vt non fiat, etiamſi ſit futura. A B

Anſelmus. Idem quoque ſecundi Cur Deus homo 27. docet idem, vnde ſic ait; Si dicitur, neceſſe erat vt voluntate ſua moreretur, quia vera fuit fides, ſiue prophetia quæ de hoc præceſſerant; Non eſt aliud quàm ſi dicas, neceſſe fuiſſe ita futurum eſſe, quoniam ſic futurum erat: huiuſmodi autem neceſsitas non cogit rem eſſe, ſed eſſe rei facit neceſsitatē eſſe. Eſt namque neceſsitas præcedens, quæ cauſa eſt vt ſit res, & eſt neceſsitas ſequens, quam res facit. Præcedens & efficiens neceſsitas eſt, cùm dicitur cœlum volui, quia neceſſe eſt vt voluatur; ſequens verò, & quæ nihil efficit, ſed ſit, eſt cùm dico te ex neceſsitate loqui quia loqueris. Cùm enim hoc dico, ſignifico nihil facere poſſe vt dum loqueris non loquaris, non quod aliquid te cogat ad loquendum: Nam violentia naturalis conditionis cogit cœlum volui, te verò nulla neceſsitas facit loqui. Et infra, Hac ſequenti, & nihil efficienti neceſsitate, quoniam vera fuit fides & prophetia de Chriſto, quia ex voluntate, non ex neceſsitate moriturus erat, neceſſe fuit vt ſic eſſet; hac homo factus eſt, hac fecit, & paſſus eſt quæcunque fecit & paſſus eſt, hac voluit quæcunque voluit. Ideo enim neceſsitate fuerunt quia futura erant, & futura erant quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt. C

Thomas. Sanctus quoque Thomas vbi proximo fuerat allegatus, ſtatim poſt autoritatem eius præmiſſam ſubiungit, Vnde bona eſt diſtinctio, quod eſt neceſſarium neceſsitate conſequentię & non conſequentis, vel neceſsitate conditionata non abſoluta: & infra diſtinguit iſtam, Omne ſcitum à Deo neceſſe eſt eſſe, eo quod poteſt eſſe de dicto, & ſic vera; vel de re, & ſic falſa. Qui & primo contra Gentiles 67. 83. & 85. iſtam diſtinctionem multo clariùs & diffuſiùs recitat & exponit, & ſecundum illam

Lumbardus. ſemper reſpondet in iſta materia de futuris. Lumbardus etiam 1. ſentent. diſt. 38. & 40. ſecundum iſtam diſtinctionem in materia iſta reſpondet, quem & penè omnes poſteriores Doctores communiter imitantur. Sed iſta reſponſio multipliciter deficit. Primò quia falſa; ſecundò, quia incauta; tertiò quia diminuta. Primò, inquam, deficit, quia falſa. Falsò namque exponit autoritates ponentes neceſsitatem omnium futurorum reſpectu cauſarum ſuperiorum, ſeu cauſæ primæ, non autem reſpectu inferiorum, ſeu etiam ſecundarum, dicendo eas loqui tantummodo de neceſsitate conſequentiæ ſeu conditionali. Non enim iſte eſt intellectus Autorum, ſed alius quem non tangit, quem capitulum proximum exponebat. Si enim Autores in autoritatibus talibus tantummodo loquerentur de neceſsitate conſequentiæ ſeu conditionali, ita haberent concedere quod futura neceſſariò euenirent reſpectu cauſarum inferiorum & ſecundarum, ſicut reſpectu ſuperiorum & primæ. Conſequentia namque ſeu conditionalis in talibus reſpectu cauſarum ſecundarum ita eſt neceſſaria ſicut reſpectu primæ. Sicut enim hæc conſequentia ſeu conditionalis eſt neceſſaria, Deus præſcit hoc eſſe futurum, ſeu faciet hoc futurum, vel ſi Deus præſcit ſeu faciet hoc futurum, hoc erit; ita eſt iſta, Cauſa ſecunda præſcit hoc eſſe futurum, vel faciet hoc futurum, ergo hoc erit; & de conditionali ſimiliter. Item omnis doctrina debet eſſe alicuius dubij aut ignoti; ſed iſta conſequentia ſeu conditionalis nunquam fuit alicui dubia aut ignota, Deus, vel ſi Deus præſcit hoc eſſe futurum, ergo hoc eſt futurum ſeu erit; quis ergo ſapiens hoc ſcriberet vt doceret, cùm non ſit docibile, ſed per ſe ſcibile à quocunque, ſuppoſitâ notitiâ terminorum? Item ſi Autores intelligerent tantum iſtud, nullo modo ſoluerent propoſitam quæſtionem. Suppoſita namque & conceſſa neceſsitate conſequentiæ & conditionalis huiuſmodi, quomodo per hanc ſoluitur perplexitas quæſtionis? Quis enim tantum hac neceſsitate ſibi oſtenſa, non tantum dubitabit de libero arbitrio, merito, & demerito, certitudine, fallibilitate, aut mutabilitate diuinæ ſcientiæ, & cæteris problema iſtud tangentibus, ſicut priùs maximè, quia nullus vnquam ſani capitis de illa neceſsitate conſequentiæ dubitauit? Cur etiam tam multi Autores, tam multa, tam ambigua & tam difficilia de iſta materia & iſta neceſsitate ſcripſerunt, D E

A runt, ſi nihil aliud intelligere voluerunt, cùm in vno verbo breuiſsimo & leuiſsimo ſe poterant expediſſe, dicendo, quòd in omnibus talibus eſt neceſsitas conſequentiæ ſeu conditionalis tantummodo ? Ad eundem quoque intellectum de neceſsitate haberent concedere, quòd Chimæra, & omnia non futura de neceſsitate euenient : nam ita neceſſaria eſt conſequentia & conditionalis præmiſſa de eis, ſicut de alijs. Nam neceſſariò ſequitur, Deus præſcit, vel ſi Deus præſcit, quod Chimæra, & omnia non futura euenient, ergo illa euenient. Nec poteſt aliquis reſpondere, quòd in præteritis & futuris ponitur antecedens ineſſe, in his autem non, & ideo non eſt ſimilis neceſsitas hic & ibi, quia conſequentia ſeu conditionalis ipſa per ſe in verè præſcitis & futuris non ponit antecedens in eſſe, ſicut nec in alia materia, ſeu alijs terminis quibuſcunque, ſed neceſsitatem conſecutionis tantummodo, & ſic facit alia conſequentia ſeu conditionalis præmiſſa. Loquendo ergo præciſè de ſola neceſsitate

B prædicta, ſimilem oportet concedere de Chimæra, & omnibus non futuris nec præſcitis, ſicut de futuris & verè præſcitis. Conſequentia enim & conditionalis huiuſmodi ſimili neceſsitate firmatur, ſicut alia qualiſcunque. Præterea in iſta conſequentia, Deus præſcit Chimæram fore, ergo Chimæra neceſſariò erit, ſupponitur, & ponitur antecedens, ſicut in iſta, Deus præſcit Antichriſtum fore, ergo Antichriſtus neceſſariò erit, & neceſsitas conſequentiæ eſt æqualis, ergo ſimpliciter æqualis & ſimilis eſt neceſsitas in ambabus. Nec ſufficit dicere, quod antecedens in ſecunda eſt verum, & in prima falſum, & ideo non eſt neceſsitas ſimilis hic & ibi. Falſitas enim antecedentis neceſsitatem conſequentiæ nullatenus minuit, nec veritas ipſam auget, ſicut nullus Dialecticorum ignorat. Cùm ergo neceſsitas conſequentiæ nullo modo veritatem antecedentis includat reſpiciendo ad ſolam neceſsitatem conſequentiæ, ſimilis eſt neceſsitas in ambabus : & hanc ſolam in talibus ponit iſta reſponſio ; quare habet ponere conſequenter, quòd ſicut neceſſe eſt Anti-

C chriſtum fore, ſic & Chimæram. Textus quoque ac proceſſus Autorum de iſta neceſsitate loquentium, iſtam gloſſam velut vipeream, peremtoriam ſcilicet ſui textus, non expoſitoriam, redarguunt & conuincunt. Cauſa namque, quam aſsignat Boetius vbi prius, quare futura contingentia ſunt neceſſaria reſpectu cognitionis ſeu voluntatis diuinæ, & non reſpectu cauſarum inferiorum, eſt iſta, quia apud cognitionem diuinam ſunt præſentia; & eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt ; ſed apud cauſas inferiores non ſunt præſentia, ſed futura, & ideo apud eas, antequam ſint, poſſunt non eſſe. Dicit enim Boetius 5. de conſolatione Philoſophiæ, proſa vlt. Quoniam omne iudicium ſecundum ſui naturam quæ ſibi ſubiecta ſunt comprehendit, eſt autem Deo ſemper æternus ac præſentarius ſtatus, ſcientia quoque eius omnem temporis ſupergreſſa motionem, in ſuæ manet ſimplicitate præſentiæ, infinitaque præteriti ac futuri ſpacia complectens, omnia quaſi

D iam || *gerantur*, in ſua ſimplici cognitione conſiderat. Itaque ſi præſentiam penſare velis, || generantur. qua cuncta dignoſcit, non eſſe præſcientiam quaſi futuri, ſed ſcientiam nunquam deficientis inſtantiæ rectiùs æſtimabis ; vnde non præuidentia, ſed prouidentia potius dicitur. Et infra nulla neceſsitas cogit incedere voluntate gradientem, quamuis eum, cùm graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo, ſi quid prouidentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam naturæ habeat neceſsitatem, atque Deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præſentia contuetur. Hæc ergo ad intuitum relata diuinum neceſſaria fiunt per conditionem ſeu diſpoſitionem diuinæ || *notionis*. Et inferius cuidam obijcienti, & quærenti ab eo, Quid igitur refert non eſſe neceſſaria, cùm propter diuinæ ſcientiæ conditionem modis omnibus neceſsitatis inſtar eueniant ? Quaſi diceret, ſi ſit ita, inter eſſe non neceſſaria vel neceſſaria nihil refert. Boetius ſic reſpondet ; Hoc refert, quòd ea quæ paulo ante propoſui, Sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt non fieri non poſſunt, eorum tamen vnum priuſquam fieret, neceſſe erat exiſtere, alte- || intuitionis.

E rum verò minimè : ita etiam quæ præſentia Deus habet, proculdubio exiſtent, ſed eorum hoc quidem de rerum neceſsitate deſcendit, illud verò de poteſtate facientium. Haud igitur iniuriâ diximus, hæc ſi ad diuinam notitiam referantur, neceſſaria ; ſi per ſe conſiderentur, neceſsitatis eſſe nexibus abſoluta. Quem in hac aſsignatione cauſæ ſequitur ſanctus Thomas ſuper 1. ſentent. diſt. 38. quæſt. 5. Deus, inquiens, ab æterno non ſolùm vidit ordinem ſui ad rem, ex cuius poteſtate res erat futura, ſed ipſum eſſe rei intuebatur : quod qualiter ſit, euidenter docet Boetius in libro de conſolatione. Omnis enim cognitio eſt ſecundum modum cognoſcentis; cùm igitur Deus ſit ab æterno, oportet quòd cognitio eius æternitatis habeat modum, qui eſt totum eſſe ſimul ſine ſucceſsione : vnde ſicut quamuis tempus ſit ſucceſsiuum, tamen ęternitas eſt pręſens omnibus temporibus vna & eadem indiuiſibilis, vt nunc ſtans: ita cognitio ſua intuetur omnia temporalia, quamuis ſint ſuccedentia, vt præſentia ſibi, *Thomas.*

nec

nec aliquid eorum eſt futurum reſpectu ipſius, ſed vnum reſpectu alterius. Vnde ſecundum A
Boetium melius dicitur prouidentia, quàm præuidentia, quia non quaſi futurum, ſed omnia
quaſi præſentia vno intuitu prouidet, quaſi ab æternitatis ſpecula: ſed tamen poteſt dici præ-
uidentia in quantum cognoſcit id quod futurum eſt nobis, non ſibi. Et infra, Actus diuinæ
cognitionis tranſit ſupra contingens, & ſi futurum ſit nobis ſicut viſus noſter ſupra ipſum
dum eſt; & quia eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt, quod tamen abſolutè non eſt neceſſa-
rium, ideo dicitur quod in ſe conſideratum eſt contingens, relatum ad Dei cognitionem eſt
neceſſarium, quia ad ipſam refertur, ſecundum quod eſt in eſſe actuali, & ideo omnino ſimile
eſt, ſi ego viderem Socratem currere præſentialiter, quod quidem in ſe eſt contingens, ſed
relatum ad viſum meum eſt neceſſarium. Et infra, Scitum à Deo poteſt ſumi ſecundum con-
ditionem qua ſubiacet diuinæ ſcientiæ, & hoc eſt, ſecundum quod habet eſſe terminatum, B
| neceſſe & ſic || *neceſſitatem* habet: vel poteſt ſumi ſine illa conditione, vt ſcilicet eſt in cauſis ſuis, ante-
Anſelmus. quam ſit in actu, & ſic non habet neceſsitatem. Venerabilis quoque Anſelmus De concord.
3. & 4. ſimilem cauſam ſimilis dicti reddit. Dicit enim quod omnia futura ſunt neceſſaria &
immutabilia in æternitate, non neceſſaria, ſed mutabilia in tempore antequam fiant; quia in
æternitate, inquit, non eſt præteritum vel futurum, ſed tantùm præſens immutabile. Hæc
igitur eſt cauſa Autorum, quare omnia futura reſpectu cauſarum ſuperiorum, ſcilicet cogni-
tionis & voluntatis diuinæ, ſunt neceſſaria, quia eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt; &
omnia futura ſunt ibi in præſentia & in actu; & quare reſpectu inferiorum cauſarum non
ſunt neceſſaria, quia ibi non ſunt actualiter præſentia, ſed futura. Quomodo ergo loquun-
tur de neceſsitate, cùm dicunt, quia eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt, vel de neceſsitate
|| compo- conſequentiæ ſiue dicti vel rei? vel an intelligunt totam propoſitionem in ſenſu || *coniuncto*,
ſito vel diuiſo? Si ſecundo modo intelligant, ergo cùm ex illa cauſa inferunt conſequenter,
quòd omnia futura reſpectu ſuperiorum cauſarum de neceſsitate euenient, ſimilem neceſsita- C
tem intelligent; non ergo ſolam neceſsitatem conſequentiæ ſeu conditionis, vt reſponſio iſta
fingit. Si autem intelligant primo modo ſecundum eundem intellectum, haberent conce-
dere quod fore ſeu futurum eſſe quod erit, quando erit, neceſſe erit. Nam ita neceſſaria eſt
iſta conſequentia, Si aliquid erit, ipſum erit; ſicut iſta, Si aliquid eſt, ipſum eſt; & ita neceſ-
ſaria eſt iſta ſecundum eos de dicto, ſiue in ſenſu compoſito, ſicut illa. Nam ita impoſsibile
eſt quod aliquid ſimul ſit futurum & non ſit futurum, ſicut quòd aliquid ſimul præſentialiter
ſit & non ſit, quod tamen non concedunt, ſed negant, doctrinam Philoſophi 1. peri herme-
|| omne nias vlt. imitantes, dicendo, quòd || *Eſſe* quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt; futura verò ante-
quam veniant, & hoc eſt, quando & dum ſunt futura, non neceſſariò euentura, ſed poſſe nul-
latenus euenire. Præterea quando Boetius aſsignando differentiam inter neceſſarium & non
neceſſarium in autoritate præmiſſa, dicit quòd Sol oriens, & gradiens homo dum fiunt, non
fieri non poſſunt; eorum tamen vnum, ſcilicet primum, priuſquam fieret, neceſſe erat exi- D
ſtere, alterum verò minimè, id eſt, hominem fieri gradientem, innuendo quòd priuſquam
homo graderetur, poſsibile fuit ipſum non gradi, quomodo intelligit de neceſſario & poſsi-
bili, vel ſimpliciter omnino, ſcilicet reſpectu quarumcunque cauſarum ſuperiorum, & infe-
riorum ſimiliter, vel ſecundum quid, reſpectu ſcilicet inferiorum naturaliumque cauſarum?
Non intelligit primo modo, quia ſecundum ſuam ſententiam ante & poſt illam differentiam
poſitam, ſicut vnum eorum priuſquam fieret, erat neceſſarium reſpectu primæ cauſæ, ſic re-
liquum; & quia Deus æquè liberè operatur ad extra quemcunque effectum, ſicut 9. & 20.
primi, 30. ſecundi, ac ſuppoſitio prima docent; Non eſt ergo magis neceſſarium reſpectu vo-
luntatis diuinæ volentis & facientis hæc ambo, quod Sol oriatur, quàm quod homo gradiatur,
ſicut & decimum primi probat; & quia dicit ſimiliter, quod alterum illorum priuſquam fie-
ret, minime neceſſarium erat exiſtere, quod non poteſt intelligi reſpectu primæ cauſæ, ſcilicet
prouidentiæ & cognitionis diuinæ, quia ſecundum ſuam ſententiam ſuperius recitatam, om- E
nia ſunt ibi præſentia: oportet ergo quod intelligat de neceſſitate & poſſibilitate iſtorum ſe-
cundo dictorum modorum, ſcilicet reſpectu naturalium & inferiorum cauſarum tantummo-
do reſpectu quarum ſolummodo talia dicuntur futura, quod & verba ſua ſequentia manife-
ſtant: nam immediatè ſubiungit, Illa etiam, quæ præſentia Deus habet, proculdubio exiſtent,
ſed eorum hoc quidem de rerum neceſsitate deſcendit. Quarum rerum, niſi naturalium &
inferiorum? Et addit, illud verò de poteſtate facientium, de poteſtate, ſcilicet oppoſita ne-
ceſsitati præmiſſæ, id eſt libera à neceſsitate inferiorum cauſarum: differentiæ namque op-
poſitorum oppoſitæ debent eſſe. Hæc igitur ſecundum eum eſt differentia inter neceſſaria,
puta ortum Solis, & non neceſſaria ſed libera, puta greſſum hominis, quòd illa ſunt neceſſa-
ria reſpectu inferiorum cauſarum, hæc verò nequaquam, ſed libera; ita quòd ſecundum eum

actus

A actus liberi arbitrij non dicuntur omnino & ſimpliciter liberi, quia non reſpectu quarumcun-
que cauſarum, quoniam reſpectu ſuperiorum dicuntur neceſſarij, ſed dicuntur liberi ſecun-
dum quid tantum, ſcilicet reſpectu inferiorum cauſarum, ſicut quintum & nonum huius oſten-
dunt. Quare & poſt verba ſua præpoſita ſtatim ſubdit, haud igitur iniuria diximus, hæc ſi ad
diuinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nexibus abſo-
luta. Intelligit ergo Boetius in autoritatibus allegatis, quod omnia futura euenient de neceſſi-
tate ſuperiorum cauſarum, ſicut capitulum proximum exponebat, non de neceſſitate conſe-
quentiæ ſeu conditionali tantummodo, ſicut iſta reſponſio ſomniauit: quod & adhuc aliud
verbum eius oſtendit. Hanc enim neceſſitatem ſecundum cauſas ſuperiores conceſſurus, & a-
liam negaturus, præmiſit, Fatebor, inquiens, rem ſolidiſſimæ veritatis, ſed cui vix aliquis niſi
diuini ingenij ſpeculator acceſſerit. Reſpondebo namque idem futurum, cum ad diuinam
B notionem refertur, neceſſarium; cum verò in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque
abſolutum videri. Si tamen de neceſſitate conſequentiæ ſeu conditionali tantummodo lo-
queretur, quis tamen aſinini ingenij vt ad illam non faciliime acceſſerit ſpeculandam? Quis
vnquam iſtam conſequentiam ſeu conditionalem notis terminis non ſciuit, Deus præſcit hoc
fore, vel ſi Deus præſcit hoc fore, hoc erit? Et quis in literis Philoſophicis, ſeu Theologicis
ad limen ſaltem prouectus, aut etiam idiota omnipotentem Deum credens, iſtam conſequen-
tiam ignorauit, Deus prouidet & vult hoc eſſe, ergo hoc erit? Vel quis ſaltem ad iſtam conſe-
quentiam ſpeculandam faciliter non accedat? Non ergo loquitur de neceſſitate conſequentię
ſeu conditionali tantummodo, ſed alio capitulo proximo declarata. Et ſi quis ad iſtius neceſ-
ſitatis ſpeculationem nequaquam acceſſerit, non imputet quæſo mihi, ſed ſui humani ingenii
tarditati, rogans humiliter & attente, quatenus diuini ingenij aliquod participium mereatur
accipere, quo ipſam valeat ſpeculari: nec æſtimet quiſpiam autoritatem Boetij contemnen-
C dam, cum ſanctus Auguſtinus, Anſelmus, & Thomas, alijque quamplures Doctores Catho-
lici ipſum in iſta materia imitentur. Erat namque magnus Philoſophus & Doctor Catholi-
cus, ſicut libri ſui Philoſophici & Theologici manifeſtant, tandemque fælici martyrio coro-
natus, aſcriptuſque Sanctorum catalogo ſub nomine Seuerini: habebat namque multa nomina
more nobilium Romanorum, quæ vt communiter librorum ſuorum initijs præſcribuntur. Se-
cundo iſta reſponſio deficit vt incauta: non enim cauit neceſſitatem quam voluit & credidit
præcauiſſe, nec tribuit nobis quam voluit & credidit liberam poteſtatem. Si enim iſta conſe-
quentia eſt neceſſaria, Deus præſcit aut præuult quodcunque ergo illud erit, & antecedens
non eſt in poteſtate noſtra, ſicut decimum quintum primi & octauum huius oſtendunt; ergo
nec conſequens eſt in poteſtate noſtra ſimpliciter libera & excluſoria neceſsitatis cuiuſlibet
præcedentis. Tertiò deficit iſta reſponſio, quia plurimum diminuta; quia licèt aliquibus
D paucis autoritatibus apparenter vtcunque reſpondeat, rationibus tamen factis & quamplurι-
mis autoritatibus alijs non reſpondet nec poterit reſpondere. Quomodo namque poterit
reſpondere rationibus ibi factis, & ſpecialiter ſyllogiſticę rationi? Quomodo etiam reſpon-
debit Eccleſiaſtico, Auguſtino, Sibyllæ, Domino noſtro Chriſto, Chryſoſtomo, Paulo, Iob,
Gregorio, Tobiæ, Eſaiæ, Ieremiæ, & Gloſſæ? Vel quomodo poterit reſpondere ad neceſſi-
tatem fati diuini, & ad omnes autoritates ac Pariſienſes articulos illam probantes? Nullus e-
nim ponens neceſſitatem fatalem, ponit eam eſſe neceſſitatem conſequentiæ, ſed conditiona-
lem tantummodo. Quoue colore poterit reſpondere ad autoritates Auguſtini 5. de ciuit. Dei,
9. & 10? Nunquam enim fuit aliquis Stoicorum tam ſtolidus, imo nec aliquis Laicorum tam
Laicus, vt crederet omnem neceſſitatem conſequentiæ ſeu conditionalem libertati arbitrij
repugnare. Quis enim tam rudis aut fatuus, qui ignoret neceſſitatem huius conſequentiæ
& conditionalis, Si tu vis liberè, tu vis libere, ſecum compati arbitrij libertatem? Cur
ergo Auguſtinus redargueret Stoicos hanc ponentes, ſi ipſemet ibidem hanc eandem & a-
E liam nullam ponat? Cur etiam fruſtra docet hanc neceſſitatem non adimere libertatem,
cùm nullus vnquam hominum hoc neſciuit? Quare haud dubiè non iſtam neceſsitatem ibi
volebat intelligi, ſed aliam in capitulo proximo patefactam, quod & verba proceſſus illius
oſtendunt. Loquens enim ibi de neceſsitate fati diuini, ſcilicet à fando dicti, exponit illud
Pſalmi, Semel loquutus eſt Deus, id eſt, immobiliter, hoc eſt, incommutabiliter loquutus
eſt, ſicut nouit incommutabiliter omnia quę futura ſunt, & quę facturus eſt. Deinde reprę-
hendit Stoicos, quia voluntates noſtras neceſsitati huiuſmodi ſubdere noluerunt, ne liberæ
tunc non eſſent; & diſtinguendo de neceſsitate, tollit eorum motiuum, oſtendens quòd vna
neceſsitas, ſcilicet inuita, quæ contingit nobis nolentibus, puta neceſsitas moriendi, repug-
nat arbitrij libertati; & quod alia definitur neceſſitas, ſecundum quam dicimus neceſſe eſt vt
ita ſit aliquid, vel ita fiat, quæ libertati arbitrij non repugnat. Ecce quam patenter iſtam
neceſſitatem

neceſſitatem exprimit, & definit per reſpectum ad cauſam actiuam, ſicut capitulum prox- A
imum exponebat: & hæc eſt duplex, conſeruatiua ſcilicet & factiua, ſicut in ſecundo pri-
mi docetur. Pro conſeruatiua dicit, neceſſitas, ſecundum quam dicimus, neceſſe eſt vt ita
ſit aliquid; & pro factiua ſubiungit, vel ita fiat, de neceſſitate verò conſequentiæ ſeu conditio-
nali nullam penitus faciens mentionem. Quare non videtur quod de neceſſitate conſequentiæ
ſeu conditionali tantummodo velit loqui. quod & ratio exemplaris, per quam oſtendit ſuum
propoſitum, clare docet. Oſtendit enim neceſſitatem prædictam, ſecundum quam ſcilicet di-
cimus, neceſſe eſt vt ita ſit aliquid vel ita fiat, non eſſe timendam ne nobis libertatem auferat
voluntatis, quia nec vitam & præſcientiam Dei ponimus ſub neceſſitate, ſcilicet primo modo,
quæ aufert vel minuit libertatem, ſi dicamus neceſſe eſſe Deum ſemper viuere, & cuncta præ-
ſcire, ſicut nec poteſtas eius minuitur, cum dicitur mori fallique non poſſe. In hac autem rati-
one nihil penitus loquitur nec intelligit de neceſſitate conſequentiæ, ſeu conditionali quacun-
que. Quomodo etiam per hanc neceſſitatem poſſunt exponi aliæ autoritates ipſius de correp- B
tione & gratia capitulo proximo memoratæ? Illa quoque eius autoritas, De fide ad Petrum
quomodo per iſtam gloſſam ſubtilem & logicam, & non niſi talibus agnitam exponetur? imo
potius peruertetur, maxime cum ipſe velit omnia dicta ſua in illo libello intelligi ad vulgarem
& viſitatum modum loquendi ſimplicium fidelium vel infidelium, rudium, indoctorum, vt
nullus ſenſus poſſet eis ſurrepere hæreticæ falſitatis: vnde & in capite libri ait, Epiſtolam fili
Petre tuæ charitatis accepi, in qua ſignificaſti velle te Hieroſolymam pergere, & popoſciſti te
literis noſtris inſtrui, quam debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere, vt nullus tibi poſ-
|| iterum ſet ſenſus hereticæ ſubrepere falſitatis. Qui & in calcaneo libri dicit, Hæc || *interim* 40. capi-
tula ad regulam veræ fidei firmiſsimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter pati-
enterque defende; & ſi quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam peſtem fuge,
& tanquam hæreticum abijce. Ita enim iſta, quæ poſuimus, fidei catholicæ congruunt, vt ſi
quis non ſolùm omnibus, ſed etiam ſingulis voluerit contraire, in eo quod ſingulis horum C
*teſtimoniis contumaciter repugnat, & his * qui contraria docere non dubitat, hæreticus & fidei Chriſti-
anæ inimicus, atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat. Quare & pla-
niſsimè affirmando & certiſsimè aſſerendo, firmiſsimè, inquit, tene, & nullatenus dubites ita
eſſe. Item quomodo per hanc reſponſionem exponetur Anſelmus, & ſpecialiter de concor. 3.
vbi dicit, Quæ tempore præterita ſunt, ad ſimilitudinem æterni præſentis omnino immuta-
bilia ſunt? Hoc enim non poteſt exponi de immutabilitate conſequentiæ, conditionalis, ſeu
dicti, ſed rei, cùm ſit categorica vna pura. Cùm etiam ſtatim poſt dicit, quòd quæ ſunt præ-
ſentia in æternitate nunquam poſſunt non eſſe ibi præſentia, ſed præſentia in tempore poſſunt
non eſſe ibi præſentia, vel intelligit in ſenſu compoſitionis & de dicto, vel in ſenſu diuiſionis
& de re. Non primo modo, quia ſic ſecunda pars eſt falſa; quoniam ſicut iſta non eſt poſsibi-
lis, præſentia in æternitate non ſunt præſentia in æternitate, ſic nec iſta, præſentia in tempore D
non ſunt præſentia in tempore: intelligit ergo ſecundo modo, ſicut capitulum proximum,
quod tam verba eius quàm proceſſus indicant euidenter. Pro motiuis autem huius reſponſi-
onis ſciendum, quòd illa diſtinctio de neceſsitate conſequentiæ ſeu conſequentis, conditio-
nali vel abſoluta, de dicto vel de re, eſt in caſibus ſuis bona, ſicut in iſta & ſuis ſimilibus, Si
ſim cras lecturus, neceſſe eſt cras me legere: Veruntamen rationes & autoritates præmiſſæ
capitulo proximo non poſſunt exponi rationabiliter, nec ad intellectum tantùm per ipſam,
ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Primò autem pro dicto Boetij aduertendum quod multum con-
gruè potuit exemplariter hoc dixiſſe. Videns enim quòd eſſet multum difficile intellectu,
quomodo aliquid eſſet neceſſarium reſpectu voluntatis & cognitionis diuinæ, & liberum in
ſua natura, voluit hoc vtcunque oſtendere per manifeſtum exemplum, vt ſic per faciliora
& notiora, ad difficiliora & ignotiora deduceret tardiores, ſicut in omni diſciplina Philoſo-
phica & Theologica eſt creber modus docendi, & vtilis per exempla; quare non immeritò
exemplum inter ſpecies argumenti à Logicis computatur. Volens igitur Boetius oſtendere, E
quòd aliqua futura eſſent neceſſaria reſpectu primæ cauſæ, & libera in ſua natura, conſultè
dicebat; Duæ ſunt neceſsitates, ſimplex vna, veluti quòd neceſſe eſt omnes homines eſſe
mortales; altera conditionalis, vt ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt, vt ſic
puram neceſsitatem à futuris contingentibus deneget, & per ſecundam, in qua conſequens eſt
neceſſarium reſpectu antecedentis, & liberum in ſua natura, oſtendat vtcunque licèt multum
diſpariter & remotè, quòd ita poteſt eſſe de liberè futuris reſpectu primæ cauſæ. Ipſa enim eſt
cauſa naturaliter antecedens, ex qua cuncta libera neceſſariò conſequuntur: neceſſariò in-
quam reſpectu illius, non in ſua natura, ſicut capitulum proximum exponebat: quare & in
toto proceſſu ſequente negat ſemper neceſsitatem naturæ, & coactionis ab actibus liberis,
aliam

A aliam vero, ſcil. ſecundum cauſas ſuperiores nunquam: qd. tamen, vt videtur, aliquando feciſ-
ſet, ſi eam nullatenꝰ poluiſſet; Imo & hic & 4. proſa. 6. ſemper ipſam probat, expreſſe ſuſtinet,
& defendit, ſicut teſtatur totus eius proceſſus, & ſpecialiter autoritates cap. proximo recitatæ.
Secundò dico pro intellectu Boetij & omnium aliorum, qui dicunt expreſſe qd. in talibus eſt
neceſsitas conditionalis, conſequentiæ, dicti, ſiue coniunctim, non autem conſequentis,
rei, ſiue diuiſim; quod hoc eſt verum ad duplicem intellectum. Primò, quia ſecundum ipſos
in omni tali conditionali, conſequentia, dicto, & enuntiatione compoſita eſt neceſſitas
abſoluta; in conſequente vero, vel re, ſiue enuntiatione diuiſa nequaquam. Secundò, ad com-
munem & vſitatum modum loquendi: ſic enim conſequentia eſt neceſſaria apud omnes, ſed
conſequens non eſt ita. Neceſsitas namq; & libertas conſequentiũ talium ſecundũ cõmunio-
rem & vſitatiorem modũ loquendi, tantum ſecundum cauſas inferiores attenditur, de quibus
tam vulgares quam ſcientiarum ferme omnium profeſſores conſiderant plurimum & loquun-
B tur, ſicut 5. & proximum huius docent. Tertio, pro intellectu Boetij, quia ſolent Philoſophi
pauca verba multis ſententijs onerare, dicente Ouid. 3. de vetula, *pauca loquuti, Multa ſubeſſe*
ſuis voluerũt pondera verbis, credo quod per neceſſitatem conditionis, præter neceſſitatẽ
conditionalem prædictam, voluit intelligere cum Anſelmo neceſsitatem concomitantẽ ſiue
ſequentem, quæ conſurgit quodammodo ex poſitione rei præſentis in eſſe, & ipſam neceſſario
comitatur, & ſequitur dum eſt præſens; qua ſecundum Philoſophos, & Theologos, & ſecun-
dum omnes communiter dicitur, quod Omne qd eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, ſicut 2. huius
plenius docebatur; qui ideo ſic rationabiliter intelligere potuit, quoniam ſicut in conditionali
ex antecedenti neceſſario ſequitur conſequens, ſic & in rebus ex quacunq; re poſita præſentia-
liter iam in eſſe, velut ex cauſa antecedẽte ſecundũ naturã, vel ſaltẽ includente cauſã anteced.
ſecundum naturam, neceſſario realiter ſequitur velut inſeperabile, conſequens ſecundũ natu-
ram, quia poſterior naturaliter neceſſitas quædam talis. De hoc tamen ſicut de alijs omnibus
C poſſunt Sophiſtæ ſophiſticè altercari, quærendo quæ ſit illa ſequens neceſſitas quæ omnẽ rem
neceſſario ſequitur, &, quod magis videtur mirabile, omnem non rem. Sicut enim eſſe qd. eſt,
quando eſt, neceſſe eſt; ſic & non eſſe, qd. non eſt, quando non eſt*. Hæc autẽ neceſſitas non * neceſſe eſt
poteſt cauſari nec deſcẽdere à non ente. Ad hæc autẽ & his ſimilia reſpõdebũt 13. & 14. 1. lib.
Si autem 1. neceſſitatẽ, ſcil. conditionalẽ, intelligere voluit, || *bene quidem*: 2. autẽ, ſcil. neceſſita- || vnde quidem?
tẽ conſequẽtẽ ſiue ſequentẽ, credo firmiter ipſũ intelligere voluiſſe, qd. tam ſententia eius, quã
verba indicant euidenter. Cauſa namq; huiꝰ neceſſitatis ſecundum ipſum eſt iſta, quia res futu-
ræ apud diuinam notitiam ſeu prouidentiam ſunt præſentes; & omne qd. præſentialiter eſt,
dum præſentialiter eſt, neceſſe eſt eſſe, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Quare & euidenter oſten-
dens qd. per conditionẽ nequaquã conditionalẽ intelligit, ſed diſpoſitionẽ, ſeu ſtatũ vel modũ
præſentialem ſiue præſentaneum diuinæ notitiæ, ita dicit; Nulla neceſſitas cogit incedere vo-
luntate gradientem, quamuis eum, cum graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo
D ſi quid prouidentia præſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam naturæ habeat neceſſitatẽ:
|| *atqui Deus* ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniũt, præſentia contuetur; hæc igitur ad in- || at qui Deus eſt,
tuitum relata diuinum, neceſſaria fiunt per conditionẽ diuinę notionis. Vnde Rob. Lincoln.
de lib. arbit. 3. ſuper ſenes intelligens, & materiam iſtam profundiſſime inueſtigans etiam vſq;
ad fundamentum in ea, Duplex, inquit, eſt neceſſitas, ſicut diſtinguit Anſelm. in lib. 2. Cur Deꝰ
homo cap. 17. vna, quam vocat neceſsitatem præced, quæ eſt cauſa vt ſit res, & cogit rem eſſe:
Alia, quam vocat neceſſitatem ſequentem, quæ non eſt cauſa rei, nec cogit rem eſſe: & hæc, vt
ipſe dicit, eſt illa neceſſitas vbi tractat Ariſtot. de propoſition. ſingular. & futur. Videtur vtrũ-
libet deſtruere, & omnia eſſe ex neceſſitate aſtruere, & hac ſequẽti & nihil efficiẽti neceſſitate,
neceſſarium eſt Deum ſcire meam ſeſſionem cras futuram, & ſimilia. Ex neceſſariis hac ſe-
quente neceſſitate nullum inconueniens, imò magis neceſſarium videtur ſequi contingens: dũ
enim ſedeo, neceſſe eſt me ſedere, & poſtquam ſedi, neceſſe eſt me ſediſſe. Sed quam compara-
E tionem habent hæc dicta, me ſedere, & me ſediſſe ad meã ſeſſionẽ dũ ſedeo, & poſtquam ſedi;
eandem comparationẽ habet ſcientia Dei ad meã ſeſſionẽ futurã antequã ſedeã; ipſe enim ſcit
futura tanquã præſentia. Et infra has duas neceſſitates, ex quarũ altera non ſequitur niſi ne-
ceſſariũ, ex reliqua vero, vt dictum eſt, videtur ſequi contingens. Puto Boetiũ vocaſſe neceſſi-
tatem ſimplicẽ & neceſſitatẽ conditionis, licet aliqui neceſſitatẽ cõditionis intelligãt nõ illam,
quæ ſupra dicta eſt neceſſitas ſequens, ſed neceſſitatẽ cõſequutionis cõſequẽtis ad anteced. vt
puta cũ dicitur, Si homo currit, mouet pedes; hic eſt neceſſitas cõſecutionis cõſeq. ad anteced.
licet vtrũq; ſcil. tam cõſequens quã antecedens ſit contingens. & addit, Ex verbis autẽ ipſiꝰ Bo-
etii interiꝰ cõſideratis meliꝰ perpendi poteſt ipſũ vocaſſe neceſſitatem cõditionis quã ſupra ne-
ceſſitatẽ ſequentẽ dicebamꝰ. Ait namq; idẽ futurũ cũ ad diuinã notionẽ refertur, neceſſariũ; cũ
vero in ſui natura perpẽditur, liberũ prorſus atq; abſolutũ videri, & poſt pauca: atqui Deꝰ ea fu-

tura, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præſentia contuetur; hæc igitur ad intuitum relata A
diuinum neceſſaria fiunt per conditionem diuinæ notionis, per ſe autem conſiderata abſoluta
naturæ ſuæ libertatem non deſerunt. Et iterum, hæc ſi ad diuinam notitiam referantur, neceſ-
ſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nexibus abſoluta. Quid autem aliud ſapiunt hæc
verba, niſi, ea quæ in ſui natura ſunt ad vtrumlibet contingentia flexibilia & mutabilia in Dei
4. Expoſitio Boetij. notitia eſſe inuariabilia, non propter rerum inuariabilitatem, ſed propter ſcientiæ Dei immu-
tabilitatem? Adhuc autem pro intellectu Boetij eſt ſciendum, quod per neceſſitatem conditio-
nis ſeu conditionalem potuit rationabiliter intelligere neceſſitatem conſecutiuã inter cauſam
non impedibilem & ſuum cauſatum, quia ſicut in conditionali verbali ex antecedenti verbali
neceſſario verbaliter ſequitur conſequens ſuum verbale; ſic & in conditione ſeu colligatione
reali cauſæ non impedibilis & cauſati, ex cauſa, quæ naturaliter antecedit, velut ex anteceden-
ti reali, neceſſario realiter ſequitur, quia poſterius naturaliter ſuũ cauſatum, qd. eſt conſequens
ſuum reale, & hæc eſt neceſſitas reſpectiua, reſpectu ſcil. ſuperiorum & inferiorum cauſarum, B
quarum 1. concedit in actibus liberis, 2. verò negat, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Hunc autem
ideo veriſimiliter arbitror eſſe intellectum Autorum, qui dicunt qd. quicquid, vel ſi quid Deus
vult, præſcit, aut prouidet, de neceſſitate eueniet, quia ſecundum eos Dei voluntas, præſcien-
tia, ſiue ſcientia & prouidentia ſunt cauſæ rerum, & cauſæ non impedibiles, ſed efficaces om-
nino & neceſſariæ in cauſando, ſicut 9. & 15. 27. & ſequentia cum 10. 1. docent. Gloſſa verò
Decreti potuit intelligi iuxta ſecundum intellectum Boetij ſupradictum; potuit tamen gloſſa
expoſuiſſe propinquius textum ſuum per neceſſitatem ſequentem, ſiue per neceſſitatem conſe-
cutiuam cauſarum ſuperiorum, ſicut præfert ſuperficies literæ, ſicut & præmiſſa exponunt. Sed
fortaſſis quia illa expoſitio fuiſſet difficilior nimiũ & multũ diffuſior, ipſam ſub ſilentio tranſi-
ens, faciliorẽ & breuiorẽ elegit, non præiudicans meliori. Veruntamen ſi quis huic gloſſæ per-
tinaciter innitatur, caueat ſibi, quæſo, ne forte innitatur baculo arundineo, qui intret & perfo-
ret manum eius. Ecce namq; quid dicit in fine; Hæc, inquit, eſt duplex. Neceſſarium eſt hoc C
euenire qd. Deus præuidit: de dicto eſt vera, de re eſt falſa. Iſtud enim, qd. Deus præuidit, non
eſt neceſſe euenire. Et nota, qd. hæc argumentatio non valet, Si Deus præuidit aliquid, neceſ-
ſario illud eueniet; ergo ſi Deus præuidit aliquid, neceſſarium eſt illud euenire, quia modo hæc
dictio, neceſſarium, non poteſt determinare illam conſequentiam, ſed tantũ conſequens. Vult
igitur iſta gloſſa negare omnia talia, illud qd. Deus præſcit aut præſciuit, prouidet aut prouidit,
vult aut voluit aliquid neceſſe ſeu neceſſarium eſt illud euenire, quia neceſſitas ſecundũ ipſam
in omnibus talibus refertur non ad conſequentiam, ſed ad conſequẽns, non ad dictũ, ſed ad rẽ
tantũ. Sed ecce quam diligenter reſpexit textũ Boetij & Decreti, quẽ gloſſando exponit, Si
quid, inquit textus amborũ, prouidentia præſens videt, id neceſſe eſt eſſe, ſiue id eſſe neceſſe eſt.
Ecce ſimiliter quam diligenter reſpexit verba Scripturæ canonicæ & Doctorũ. Nam Luc. vlt.
Lucas. veritas ipſa dicit, Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſis & Prophetis, & Pſal- D
Matth. mis de me: & Mat. 18. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala; qd. & Luc. 17. æquipollenter expo-
Auguſtinus. nens, Impoſſibile eſt, inquit, vt non veniant ſcandala. Aug. etiam 3. de libero arbitrio 11. Tan-
tum, inquit, abeſt à vero, quod Creatori deputanda exiſtimantur peccata creaturæ, quãuis ne-
ceſſe fiant, quæ ipſe futura præſciuit, vt cum dixeris non te inuenire, quomodo non ei depute-
tur quicquid in eius creatura fieri neceſſe eſt; ego contra non inueniã modũ, nec inueniri poſſe,
atque omnino nõ eſſe confirmẽ, quo ei deputetur quicquid in eius creatura ita fieri neceſſe eſt,
vt voluntate peccantiũ fiat. Similẽ quoq; ſentẽtiã cum ſimili modo loquendi proferunt auto-
ritates eius quamplurimæ cap. proximo allegatæ; Dicitq; Anſelm. de concord. 2. Quod Deus
præſcit futurũ, neceſſe eſt eſſe futurũ; & infra; Si præſcit Deus aliquid, neceſſe eſt illud eſſe fu-
turũ: qui & 2. cur Deus homo. 17. Nihil, inquit, eſt neceſſariũ aut impoſsibile, niſi quia ipſa vult:
In Meditatione quoq; ſua de redemtione humana ſic ait, Anima Chriſtiana, anima de graui
morte reſuſcitata; omnis neceſsitas & impoſsibilitas eius ſubiacet voluntati, quippe qd. vult,
neceſſe eſt eſſe, & qd. non vult, impoſsibile eſt eſſe. Similẽ quoq; ſententiã ſimiliter proferunt E
|| doctores. multi || *docti*. Pro intellectu verò Anſelmi ſciendũ, qd. ſecundũ ſuã ſententiã duplex eſt neceſ-
ſitas, ſcil. præcedens & ſequens, & vtraq; iſtarũ triplex. Præcedens autẽ neceſsitas ſecũdũ eum
eſt cauſa actiua indefectibilis in agẽdo, quã ſcil. poſitã neceſſariò ſequitur ſuus effectus: & hæc
duplex, quia quædã cõpatiens libertatẽ, quædã verò perimens libertatẽ: & hæc duplex: quædã
enim eſt talis neceſsitas naturalis, quædam verò eſt talis neceſsitas violenta. Hi autem tres
modi ex ſecundo huius & decimo ſunt ſatis noti; qui & 2. de concord. poſſunt elici manifeſtè,
vbi & in rebus liberi arbitrij primum iſtorum concedit, ſicut cap. proximum recitauit, & alios
duos negat. Neceſsitas quoq; ſequẽs eſt duplex; vna dictionalis, ſiue cõſequẽtialis & cõplexa;
altera verò realis & incomplexa. Neceſsitas autem ſequens dictionalis ſeu conſequentialis &
complexa eſt neceſsitas alicuius dicti & enuntiationis compoſitæ, ſeu coniunctim ſcil. in ſenſu
compoſitionis

A compoſitionis, vel neceſsitas conditionalis aut conſequentiæ : & hæc ſecundum Logicam
Anſelmi De concord. 2. eſt tanta neceſsitas, quòd eius oppoſitum contradictionem formaliter implicat & inuoluit, ſicut eius autoritas allegata indicat euidenter : Quare & habet conſequenter concedere, quòd talis eſt neceſsitas penitus abſoluta ; in re verò & in conſequente non eſt neceſsitas abſoluta, ſicut in ſecunda expoſitione Boetij fuit dictum. Veruntamen ſecundum probabilem Logicam Modernorum Oxoniæ, non omnes illæ propoſitiones neceſſariæ reputantur, in quibus idem dicitur de eodem, ſicut ſupponit Anſelmus, & antiquiores Doctores. Hæc enim non eſſet neceſſaria, nec vera, ſed falſa, nullo homine exiſtente, Homo eſt homo ; ſequitur enim, homo eſt homo, ergo homo eſt animal rationale ; hoc enim eſt de per ſe intellectu illius ; ergo homo eſt animal ; ergo animal eſt homo ; cùm tamen nullo homine exiſtente, ſed animalibus alijs, ſicut ante creationem Adæ fuit, omne animal eſ-
B ſet irrationale & non homo; & nullum animal eſſet rationale nec homo. Ad hoc autem quod ſolent obijcere, ergo quidem homo non eſt homo, dupliciter reſpondetur. Quidam enim ſimpliciter hanc concedunt, & ſi arguatur vlterius, ergo || *aliquid eſt homo, & illud non eſt homo*, conſequentiam illam negant, quia antecedens eſt ſimpliciter negatiuum, nec quicquam ponit vel implicat, ſicut dicunt, ſicut nec iſta, Chymæra non eſt animal, vel non eſt homo. Alij verò negantes hanc, Homo eſt homo, concedunt contradictoriam eius talem ; Non homo, vel nullus homo eſt homo, & ita ſemper præponendo negationem, contradictoriam dicunt dandam ; æquipollentias verò Philoſophi dicunt ſemper tenere, niſi aliquid ſpeciale impediat & repugnet. Sed quia iſta magis ad Logicos, quàm ad Theologicos pertinent, ſufficiat iſto loco hæc breuiter tetigiſſe. Neceſsitas verò ſequens realis & incomplexa eſt duplex : quædam eſt enim præſentialis, quædam autem cauſalis ſeu effectualis, vt quàm propinquius potero, licèt aliquantulum tranſſumptiuè, nomina eis imponam : Sequens autem neceſ-
C ſitas realis & præſentialis à re præſente ſiue à præſentia dici poteſt. Hæc enim omnem rem præſentem neceſſariò ſequitur iſto modo, quòd omne quod eſt, quando eſt, hac neceſsitate neceſſe eſt eſſe, ſicut in tertia expoſitione Boetij dicebatur. Pro hac autem ſententia dicit Anſelmus 2. de concord. iſto modo, quia ponitur res eſſe, dicitur ex neceſsitate eſſe ; aut quia ponitur non eſſe, affirmatur non eſſe ex neceſsitate : Et infra, Quod vult libera voluntas, & poteſt, & non poteſt non velle, & neceſſe eſt eam velle. Poteſt namque non velle antequam velit, quia libera eſt ; & cùm iam vult, non poteſt non velle, ſed eam velle neceſſe eſt, quoniam impoſsibile eſt illi idipſum ſimul & velle & non velle. Et ſequitur, Opus verò voluntatis cui datum eſt, vt quod vult, ſit, bifariam eſt neceſſarium ; quia voluntate cogitur fieri, & quod fit non poteſt ſimul non fieri. Qui & infra 3. dicit futura eſſe neceſſaria in æternitate & apud Deum, cuius cauſam aſsignat, quia ibi
D ſunt præſentia non futura, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Idemque 2. Cur Deus homo 17. Eſſe, inquit, rei facit neceſsitatem eſſe. Eſt namque neceſsitas præcedens, quæ cauſa eſt vt ſit res, & eſt neceſsitas ſequens quam res facit. Præcedens & efficiens neceſsitas eſt, cùm dicitur Cœlum volui, quia neceſſe eſt vt voluatur ; ſequens verò & quæ nihil efficit, ſed fit, eſt cùm dico te ex neceſsitate loqui, quia loqueris. Hæc autem ſequens neceſsitas non poteſt tantùm exponi per neceſsitatem dictionalem ſeu conſequentialem, quoniam ſiue res ſit, ſiue non ſit, ſiue loquaris, ſiue non loquaris, ſecundum eius ſententiam 2. de concordant. ſuperius recitatam, hoc dictum ſemper eſt neceſſarium de re quacunque ; talis res eſt talis res, & tu loquens loqueris ; & conſequentia iſta ſimiliter, Si talis res eſt, talis res eſt ; & ſi tu loqueris, tu loqueris. Hæc ergo non eſt illa ſequens neceſsitas, quam dicit factam à rebus, ſed illa realis neceſsitas ſupradicta, quę neceſſariò ſequitur ex re omni. Hoc etiam verba ſua ſequentia conteſtari videntur, Hæc eſt, inquit, illa neceſsitas, quæ, vbi tractat Ariſtoteles de propoſitionibus ſingularibus & futuris,
E videtur vtrumlibet deſtruere, & omnia eſſe ex neceſsitate aſtruere. Sed 1. peri hermenias vlt. vbi Ariſtot. iſta tractat, non apparet poni aliqua talis neceſsitas quæ poſsit videri vtrumlibet deſtruere, & omnia eſſe ex neceſsitate aſtruere, niſi neceſsitas realis & præſentialis prædicta, quæ affirmat, quòd omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe ; & ſimiliter de eo quod non eſt : vnde ſic ait, Eſſe quod eſt, quando eſt, & non eſſe quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt. Hunc quoq; intellectum Anſelmi de neceſsitate ſequente teſtatur autoritas Roberti Lincoln. ſuperius recitata, in qua primò allegat duplicem neceſsitatem ab eo ; præcedentem, ſcil. & ſequentem : & infra oſtendit, quòd neceſsitas conditionis, quam Boetius aſſerit, non eſt neceſsitas conſecutionis, ſed neceſsitas ſequens quam prædixit, neceſsitas ſcil. præſentialis, ſicut in 3. expoſ. Boetij eſt oſtenſum: neceſsitas verò ſequens, cauſalis, ſeu effectualis, poteſt dici à cauſa vel ab effectu; & videtur eſſe illa neceſsitas conſecutiua inter cauſam non impedibilem

|| aliquid quod eſt homo, non eſt homo.

& ſuum effectum, in 4. expoſitione Boetij ſupradicta, propter rationem & cauſam ibi ſimiliter aſsignatam; & hunc intellectum ſatis atteſtari videntur Autoritates Anſelmi cap. proximo allegatæ. Et ſi quis obijciat, quòd tunc eadem eſſet neceſsitas antecedens & conſequens; dicendum, hoc eſſe ſatis poſsibile, imò & neceſſarium diuerſis reſpectibus rationibuſque diuerſis. Neceſsitas tamen præcedens propriè & ſtrictè accepta tantùm eſt cauſa ſiue in cauſa indefectibili in cauſando, de qua ſecundo huius eſt dictum, & hæc correſpondet antecedenti logicali in conſequentia logicali: neceſsitas verò ſequens, realis, cauſalis, ſeu effectualis dupliciter poteſt ſumi; vno modo, vt ſit tantum effectus, ſeu in effectu huiuſmodi cauſæ non impedibilis in cauſando, & correſpondet neceſsitati præcedenti prædictæ, ſicut effectus efficienti, & paſſum agenti; & hæc aſsimilatur conſequenti logicali in conſequentia logicali: alio modo, vt quodammodo complectatur vtramque, vt videlicet ſit neceſsitas conſecutiua, ſiue conſecutio, ſeu conſequentia ipſa realis inter cauſam huiuſmodi & ſuum cauſatum, ſicut conſecutio, ſeu conſequentia logicalis non eſt in ſolo antecedente vel conſequente, ſed vtrumlibet complectitur, & eſt quædam habitudo media inter illa; & hæc neceſsitas ſequens realis correſpondet toti conſequentiæ neceſſariæ logicali. Veruntamen eſt ſciendum, quod neceſſitas antecedens ſiue præcedens habet duplicem intellectum. Nam vno modo accipitur, ſicut hic eſt dictum, & ſicut ſecundum huius eam definit, alio modo pro neceſſitate ſimpliciter & penitus abſoluta; hæc enim omnem aliam neceſſitatem naturaliter antecedit; vel pro neceſſitate naturali effectus naturaliter neceſſatios præcedente; quod & videtur innuere Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 3. vbi ait, Ex neceſſario ſecundum Boetij ſententiam ſequi videtur contingens, non tamen ex neceſſario abſoluto ſiue antecedente, quod cogit rem eſſe, ſed ex neceſſario conditionis & ſequente, quod permittit rei liberum eſſe. Qui & infra 10. neceſſitatem antecedentem & ſimplicem reputat pro eadem; Qui etiam in quadam quæſtionum ſuarum de ſcientia Dei quærente, Qualiter Deus ſcit ea quæ contingunt à caſu, vel ex libera voluntate, diſtincta duplici cauſa, ſcilicet antecedente & coniuncta, definiendo cauſam antecedentem; Eſt, inquit, cauſa antecedens, ſcilicet præordinans, vt ſecundum curſum naturæ eueniat aliqua res de neceſſitate, vt eclipſis Solis & Lunæ; & infra, reſponſo, quod Deus non eſt cauſa antecedens huiuſmodi effectuum, ſed coniuncta, vnam obiectionem poſſibilem fieri remouendo, ſubiungit; Facere Dei & eius ſcire idem eſt; & non ſequitur, Scientia Dei, quæ eſt cauſa rei, eſt æterna, ergo eſt antecedens; antecedentia enim, de qua fit hic ſermo, eſt euentus futuri ſecundum curſum naturæ neceſſaria præordinatio. Hoc etiam videtur conſonare verbis & menti Anſelmi de concor. & 2. Cur Deus homo. vbi fuerat allegatus. De concordia namque 2. negans neceſſitatem antecedentem in actibus liberis, in ortu Solis eam concedit. Et 2. Cur Deus homo. 17. negans ſimiliter neceſſitatem antecedentem à rebus liberi arbitrij, concedit eam in volubili motu Cœli. Nam violentia, ſicut dicit, naturalis conditionis cogit cœlum || *volui*. [|| moueri.] Intellectus etiam ſancti Thomæ ex præmiſſis poteſt elici manifeſte: concedit enim neceſſitatem dicti, non rei, neceſſitatem conſequentiæ, conditionis, & ex ſuppoſitione aliam vero negat. Neceſſitas namque conditionis, & ex ſuppoſitione ad modum ſuum loquendi, & ad communem modum loquendi Doctorum Pariſienſium dupliciter poteſt exponi. Quædam namque eſt dictionalis & complexa; quædam vero realis & incomplexa: & hæc duplex, quædam præſentialis, quædam autem conſecutiua, cauſalis, ſeu effectualis, ſicut de neceſſitate ſequente Anſelmi ſuperius eſt diſtinctum. Conſequentia namq; atque conſecutio eſt duplex, dictionalis ſeu logicalis, & realis: & hæc duplex, præſentialis & cauſalis ſeu effectualis, propter rationem & cauſam in expoſitione Boetij & Anſelmi ſuperius aſſignatam. Concedit igitur S. Tho. neceſſitatem dicti & conſequentię pro neceſſitate ſimpliciter abſoluta, ſecundum logicam Anſelmi & antiquorum Doctorũ ſuperius recitatam. Neceſſitatem vero rei & conſequentis negat ad ſimilem intellectum; quod & verba ſua indicant manifeſtè; Bona, inquit, eſt diſtinctio, quod eſt neceſſarium neceſſitate conſequentiæ & non neceſſitate conſequentis; vel neceſſitate conditionata non abſoluta, ſicut erat ſuperius allegatum. Qui & 1. contra Gentiles 67. loquens de huiuſmodi neceſſario, Hoc, inquit, non eſt neceſſarium abſolutè, ſed ſub conditione, & neceſſitate conſequentiæ. Et infra 83. Licet Deus circa cauſata nihil neceſſario velit abſolute, vult tamen aliquid neceſſario ex conditione, vel ex ſuppoſitione. Et infra 85. Neceſſitas ex ſuppoſitione in cauſa non poteſt concludere neceſſitatem abſolutam in effectu; Deus autem vult aliquid in creatura non neceſſitate abſoluta, ſed ſolum neceſſitate, quæ eſt ex ſuppoſitione: ex voluntate igitur diuina non poteſt concludi in rebus creatis neceſſitas abſoluta; hæc autem ſola excludit contingentiã. Vult ergo S. Tho. tantũ negare neceſſitatẽ abſolutã cõtingẽtiã excludẽtẽ. Neceſſitatẽ autẽ cõſequẽtiæ, conditionis, & ſuppoſitionis realẽ, præſentialẽ concedit, ſicut in aſſignatione cauſæ neceſſitatis, quã ponit, recitata

A recitata ſuperiùs clarè patet. Neceſſitatem quoq; conſequentiæ, conditionis,& ſuppoſitionis realem,cauſalem,ſeu effectualem innuit & affirmat, ſi ſententia eius & verba intimè perſcrutentur, quod & euidenter oſtendit cauſa in 4ª. expoſitione Boetij ſuperiùs aſsignata. Aliter autem & breuiùs poteſt dici, quod neceſsitas ſecundum eum non dicitur ſecundum cauſas ſuperiores,ſed inferiores tantummodo, ſicut cap. proximum recitauit. Quando ergo negat neceſsitatem ab actibus liberis,intelligit de neceſsitate reſpectu inferiorū cauſarum, ſicut & cap. proximum allegauit. Secundum has quoque expoſitiones præmiſſas, aliquamuè illarum intelligi poteſt Lumbardus cæteriq; Doctores diſtinctiones huiuſmodi facientes.

CAP. XXIX.

B

Obijcit & reſpondet.

EXcluſa igitur reſponſione fallaci, quæ munitiones neceſſitatis ſecundum cauſas ſuperiores præmiſſæ moliebatur ſuffodere, Iam Pelagianorum clamoſus inſultus ingruit quaquauerſum: quorum primum & acutiſsimum telum eſt iſtud; Si homo neceſsitetur ad quodlibet faciendum, non peccat, Nam ſecundum Auguſtinum 3. de libero arbitrio 28. Nullus peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt: Qui & de duabus Animabus 18. Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & infamiæ eſt. Quare & Hieronymus in explanatione fidei ad Damaſum Papam ep. 32. Execramur, *Auguſtinus* *Hieronymus*
C inquit, eorum blaſphemiam, qui dicunt impoſsibile aliquid homini eſſe præceptum à Deo, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in communi poſſe ſeruari: & ſequitur, Liberum arbitrium ſic confitemur, vt dicamus nos ſemper indigere auxilio Dei; & tam illos errare qui cum manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos, qui cum Iouiano aſſerunt, hominem non poſſe peccare. Vnde & Apoſtolus 1. ad Cor. 10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſsitis ſuſtinere. Quibus & concordanter Philoſophus 3. Ethic. 12. Omnes & ſolas malitias increpatas dicit eſſe in nobis; in noſtra ſcilicet poteſtate: & 5. Metaphyſ. 6. Videtur, inquit, neceſsitas non increpabile aliquid eſſe rectè. Item præcepta rationabiliter dantur hominibus; ergo ſunt ſimpliciter in hominum poteſtate, ſicut teſtatur autoritas Hieronymi ſuperius allegata. Vnde & Deuter. 30. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, inquit Moſes, non ſupra te eſt, nec procul poſitum, nec in cœlo ſitum, vt poſſis dicere, quis noſtrum valet ad cœlum conſcendere, vt deferat illud ad nos,& audiamus at- *Philoſophus.* *Deuteron.*
D que opere compleamus? Neq; trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas, quis è nobis valet tranſfretare mare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſſumus audire & facere quod præceptum eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valde in ore tuo & in corde tuo vt facias illum. Vnde & Philoſophus 3. Ethic. 11. Quæcunque neque in nobis ſunt, nec voluntaria nullus prouocat operari, vt nihil autem opus exiſtente ſuadere, puta non calefieri, vel dolere vel eſurire: Nihil enim minus patiemur hæc. Item tunc periret omne meritum bonum, & malum, omniſque libertas arbitrij, cùm nihil ſit liberè in hominis poteſtate. Item tunc omnes increpationes vel laudationes, exhortationes vel dehortationes, orationes, & vniuerſaliter omnes operationes bonæ & malæ || *ſuperfluæ* viderentur; & etiam hæc in parte eſt ratio Auguſtini 3. de libero arbitrio 1. & Philoſophi 3. Eth. 11. Quare & idem Philoſophus 1. peri hermenias vlt. probat non omnia eſſe aut fieri ex neceſsitate, quia tunc non oporteret nec conſiliari, neq; ne- *Philoſophus.* || ſuperfluere *Philoſophus.*
E gotiari; Quoniam, inquit, ſi hoc facimus, erit hoc, ſi vero hoc non, erit: hæc ergo ſententia omnem politiam ſubuertit, omnes mores corrumpit, & omnem ſubruit honeſtatem. Item iſta ſententia reddit homines negligentes ad bonum, procliues ad malum, imò & præſumptuoſos finaliter, aut finaliter deſperatos, quare & æternaliter perituros; quoniam ſecundum ipſam quicquid fecerint homines, vel non fecerint, non minùs nec magis euenient, vel non euenient vniuerſa. Præter has autem aliæ quamplures argutiæ ab alijs opponuntur. Multa, inquiunt quidam, fiunt quæ liberè poſſumus impedire: Nam ſicut exemplariter arguunt, Iſte paruulus baptizatus finaliterque damnandus propter peccatum futurum, quod committet adultus poteſt ſtatim occidi in gratia & ſaluari. Item omnes, inquiunt, experimur in nobis omnimodam libertatem; ergo omnes habemus in nobis omnimodam libertatem. Vnde Aug. 3. de lib. arb. 1. *Auguſtinus*

Video, inquit, & quodammodo tango & teneo vera eſſe quæ dicis, de animi ſcilicet libertate. A
Non enim quicquam tam firmè atque tam intimè ſentio quàm me habere voluntatem, eaque
me moueri ad aliquid faciendum. Item ſi ſic eſſet voluntas noſtra, non eſſet in noſtra libera
poteſtate, quare nec quicquam omnino, dicente Auguſtino 3. de libero arbitrio 1. quid me-
um dicam prorſus non inuenio, ſi voluntas, qua volo & nolo, non eſt mea. Item tunc De-
us eſſet Autor peccati, ergo non iuſtus accuſator nec vltor. Item dicunt, Illum nolo pro
Deo meo habere, qui me impellit ad malum. Item tunc difficultas & ignorantia in nullo
excuſaret peccatum, quia nec impoſsibilitas euitandi. Item tunc ante lapſum hominis
in peccatum, non fuiſſet maior poſsibilitas ſeu libertas vitandi peccatum, quàm nunc
poſt lapſum, contra Petrum ſecunda ſententia diſtinctione vigeſima quinta, & contra Bernar-
dum & ſimiliter Hugonem: Tunc enim non potuit vitare peccatum, niſi de abſoluta poten-
tia, nec nunc poteſt. Item neceſsitas naturalis atque fatalis repugnat merito, ergo & quæli-
bet alia. Item tunc non eſſet maior libertas in homine quàm in bruto: Homo namque non B
poteſt non facere quodlibet faciendum ab eo, niſi de potentia abſoluta, & ſic & non aliter
poteſt brutum. Item tunc homo non poſſet peccare, quia neceſſe eſt eum in omnibus
ſemper velle, ſicut Deus vult eum velle, & hoc eſt velle iuſtè & rectè, ſicut per Anſel-
Auguſtinus mum de libero arbitrio 8. & de Concordia 5. patet. Item tunc non eſſet maior libertas in
viatore quàm in comprehenſore finaliter confirmato. Non enim poteſt viator in oppo-
ſitum alicuius quod faciet, niſi de potentia abſoluta, & hoc poteſt ſimiliter comprehen-
ſor; quare nec iſte poteſt magis mereri quàm ille, imò & eſt confirmatus finaliter ſicut ille.
Item ſi futura qualicunque neceſsitate euenient, hoc eſt propter voluntatem diuinam, quia
ſcilicet Deus vult illa fore; ergo voluntas ſiue volitio diuina eſt cauſa neceſsitatis iſtius, &
naturaliter prior ipſa, ergo poteſt eſſe ſine illa neceſsitate: ex voluntate igitur diuina reſpe-
ctu futurorum non neceſſariò ſequitur neceſsitas futurorum. Item voluntas de ſe eſt libera
ſecundum contradictionem; ergo Deus poteſt ſibi aſsiſtere tali modo, quod vtatur liberè ſua C
huiuſmodi libertate. Item perfectiùs eſt, Deum ſic aſsiſtere voluntati, quod ipſa liberè, quàm
quod neceſſariò operetur; ergo hoc, & non aliud, tribuendum eſt Deo. Item tunc nullus pec-
Auguſtinus cat omittendo quod debet, dicente Aug. de duabus Animabus 18. Peccati reum teneri quen-
quam quia non fecit, quod facere non potuit, ſummę iniquitatis & inſaniæ eſt. Item tunc Deus
nihil permitteret niſi quod propriè ageret, nec permiſsio & actio Dei differrent, nec voluntas
permiſsionis à beneplaciti voluntate; Cuius oppoſitum omnes Doctores cōcorditer atteſtan-
tur. Item tunc Deus vellet & amaret peccatum, contra illud Pſalmi 5. Non Deus volens ini-
quitatem tu es; & contra illud 44. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Item multæ
Geneſis. autoritates canonicæ iſtud damnant. Vnde Gen. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu domi-
Eccleſiaſt. naberis illius; & Eccleſiaſtici 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in ma-
Apoſtolus. nu conſilij ſui, &c. quæ ſequuntur; & 1. ad Cor. 7. Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non ha-
bens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde D
ſuo ſeruare virginem ſuam, bene facit: Quibus & ſunt aliæ plurimæ ſimiles in litera &
in ſenſu. Item ſi omnia neceſſariò euenirent reſpectu cauſarum ſuperiorum, hoc eſſet
Anſelmus. neceſsitate præcedente contra Anſelmum 2. Cur Deus homo. 17. oſtendentem, quod a-
ctus liberos hominum atque Chriſti non eſt nec fuit neceſſe fieri neceſsitate præcedente, ſed
tantum ſequente: Vnde ſic ait; Præcedens & efficiens neceſsitas eſt, cùm dicitur cœlum
volui, quia neceſſe eſt vt voluatur; ſequens verò & quæ nihil efficit, ſed fit, eſt cùm dico te ex
neceſsitate loqui quia loqueris: Cùm hoc dico, ſignifico nihil facere poſſe vt dum loqueris,
non loquaris; non quod aliquid te cogat ad loquendum: Nam violentia naturalis conditio-
nis cogit cœlum volui, te verò nulla neceſsitas facit loqui. Et infra, hac ſequente & nihil
efficiente neceſsitate, quoniam vera fuit fides & prophetia de Chriſto, quia ex voluntate,
non ex neceſsitate moriturus erat, neceſſe fuit, vt ſic eſſet; hac homo factus eſt, hac fecit &
paſſus eſt, quæcunque fecit & paſſus eſt; hac voluit quæcunque voluit. Ideo enim neceſſe E
fuerunt, quia futura erant, & futura erant, quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt; & ſi vis
omnium quæ fecit, & quæ paſſus eſt veram ſcire neceſſitatem, ſcito omnia ex neceſsitate
fuiſſe, quia ipſe voluit; voluntatem verò eius nulla præceſsit neceſsitas: Quare ſi non
fuerunt niſi quia ipſe voluit, ſi non voluiſſet non fuiſſent; ſic itaque nemo tulit animam eius
ab illo, ſed ipſe poſuit eam, & iterum ſumpſit eam, quia poteſtatem habuit ponendi ani-
mam ſuam, & iterum aſſumendi eam, ſicut ipſe dicit. Idem de Concordia 3. 4. & 2. dicit
res liberi arbitrij priuſquam fiant apud hominem, & per liberam voluntatem & in tempore
poſſe mutari, ſicut vigeſimum ſeptimum & vigeſimum octauum huius plenius allegabant.
Boetius. Boetius etiam 5. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vltima. Quæ, inquit, de libero profi-
ciſcun-

A ciſcuntur arbitrio, priuſquam fierent, non euenire potuiſſent. Anſelmus quoque de Concordia 2. ſic ait, Si quæritur de peccato ipſius voluntatis cùm peccat volendo, vtrum ſit neceſsitate; reſpondendum eſt, quia ſicut non vult neceſsitate, ita non eſt peccatum voluntatis neceſſitate, nec neceſsitate operatur eadem voluntas. Robertus etiam Lincolnienſis De libero arbitrio 10. dicit, quod Petrum prædeſtinatum ſaluari, non neceſſariò, ſed contingenter eſt neceſſarium ſic ſaluari; & addit, ſed neceſſarium dico neceſsitate conſequente, non antecedente. Item Bernardus de gratia & libero arbitrio 4. & 5. diſtinguens triplicem libertatem, à peccato, à miſeria, & à neceſsitate, dicit vltimam libero arbitrio conuenire: Vnde & 5. ſic ait, Libertas à neceſsitate æquè indifferenter Deo, vniuerſæque creaturæ rationali conuenit tam bonæ quàm malæ. Et vt in paucis multa dicam, Autores quamplurimi adducantur, omnes ferè Autores Logici, & Philoſophici, & verè omnes Theologici videntur neceſsitatem ab actibus liberis abnegare. Quare & Robertus Cantuarienſis Archiepiſcopus B condemnauit Oxoniæ quendam errorem dicentem, quod Omnis propoſitio de futuro vera eſt neceſſaria: & Stephanus Pariſienſis Epiſcopus damnauit Pariſijs quendam alium errorem ponentem, quod nihil fit à caſu, ſed omnia de neceſsitate veniunt, & quod omnia futura quæ erunt, de neceſsitate erunt, & quæ non erunt impoſsibile eſt eſſe, & quod nihil euenit contingenter conſiderando omnes cauſas; Error, inquiens, quia concurſus cauſarum eſt de definitione caſualis, libro de Conſolatione. Item alium ſub hac forma, quod Deum neceſſe eſt facere, quicquid immediatè fit ab ipſo: Error, ſiue intelligatur de neceſsitate coactionis, quia tollit libertatem; ſiue de neceſsitate immutabilitatis, quia ponit impoſsibilitatem aliter faciendi. Bernardus etiam epiſtola ſua decima ad Papam Innocentium reputat dictum Petri Abelardi hæreticum, quod videlicet ea ſolummodo Deus poſsit facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit non alio: quod & idem Papa vt patet per ſuum reſcriptum inter epiſtolas Bernardi pro decima quarta recitatum tanquam hæ- C reticum condemnauit Quædam verò rationes oſtendentes neceſsitatem prędictam deſtruere moliuntur vel neceſsitatem iſtam per illas; quoniam, ſicut dicunt, ſi rationes opinionis huius oſtendant quod omnia quæ euenient, eueniēt de neceſsitate cauſarū ſuperiorum, poteſt oſtendi ſimiliter quod omnia quæ euenient, eueniēt de neceſsitate cauſarū inferiorum, quia neceſſariò implebitur voluntas diuina per has, ſicut per illas. Iterum aiunt, per rationem huius opinionis poteſt oſtendi eius oppoſitum, vel ſaltem poſsibilitas eius oppoſiti. Deus namq; poteſt velle aliquam creaturam poſſe agere liberè ſine neceſsitate quacunque; quod ſic arguitur à quibuſdam; Deum velle creaturam liberè agere, diuerſum eſt à Deum velle creaturam neceſſariò agere; ergo hoc velle poteſt ab alio ſeparari, & cùm voluntas Dei ſit efficax, poſſibile eſt creaturam liberè agere ſine neceſsitate quacunque. Præterea inquiunt, ſi ſecundum rationem opinionis iſtius, quia Deus vult omnia futura euenire, ideo de neceſsitate euenient; ergo ſimili ratione, quia Deus vult aliqua futura poſſe nullatenus euenire, neceſſe eſt aliqua futura poſſe nullatenus euenire; ergo poſsibile eſt aliqua futura nullatenus eue- D nire, & neceſſe eſt omnia futura euenire, quæ planiſsimè contradicunt. Portò, quicunque ſcuto veritatis circundatus ab his & ſimilibus Pelagianorum ſagittis atque incurſibus, etiamſi dæmonium meridianum conduxerint, non timebit. Primum ſiquidem argumentum eſt proprium argumentum Pelagij & ſuorum. Hoc etenim argumentum, tanquam Pelagij proprium, recitat Auguſtinus prima Retractationum 9. & De natura & gratia 67. & reſpondet: Ille namque liber, ſicut patet prima Retractationum 9. & ſecunda Retractationum 42. contra quendam librum Pelagij erat ſcriptus. Hoc etiam argumentum quaſi ſub ſua forma recitat Auguſtinus à Cœleſtio Pelagiano de perfectione iuſtitiæ 2. & ſub alia forma, eadem tamen peruerſitatis ſententia, multis locis ſequentibus, & reſpondet. Venerabilis quoque Beda contra Iulianum 12. recitat eandem argutiam ex epiſtola eius ad Demetriadem, de qua trigeſimum quintum primi meminit, & reſpondet. Quos E & Petrus ſequutus ſecunda ſententia diſtinctione vigeſima octaua, recitat à Pelagianis hoc idem, & ſoluit. Verum quia hoc eſt eorum fortiſsimum argumentum, illud parumper operoſiùs pertractabo: Hoc ſiquidem argumentum poteſt ſimiliter fieri de bene mereri, ſicut de peccare. Nam ſi nullus peccat in eo quod vitare non poteſt, eadem ratione nec vllus meretur in eo quod vitare omittereuè non poteſt; quod falſum eſt de Chriſto & de Angelis confirmatis ſecundum ſententiam aliquorum, vt in primo huius & in probatione corol. eius patet, quod & ſecundū huius oſtendit. Omnis etiam qui nunc meretur, neceſſariò nūc meretur, quia ſecundum illud vulgatum Philoſophi, Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt: quod & patet apertiùs, ſi quis mereatur in primo adultionis ſeu euigilationis inſtanti, vel ſi Angelus aut homo creatus cum neceſſarijs ad merendum meruiſſet in eodem inſtanti, ſicut & fuit de Chriſto

Anſelmus. *Lincolni.* *Bernardus.* *Robertus Cantuar* *Stephanus.* *Reſponſio.* *Auguſtinus* *Beda.*

Chriſto ſecundum naturam humanam : alias enim in merito non profeciſſet, contra omnes A
Doctores Catholicos illud Luc. 2. Ieſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines, Catholicè exponentes; quorum multos ibi recitat gloſſa Thomæ, ſolus autem Ambroſius videtur ſentire contrarium; ſed Petrus 3. ſent. diſt. 13. ipſum reducit ad concordiam aliorum. Hoc idem tenet Gregorius ſuper Ezechiel 1. homil. 6. quem & recitat idem Petrus eodem 3. diſtinctione 18. qui & vtraque diſtinctione prædicta idem oſtendit & tenet. Hoc etiam totum poteſt haberi ex oſtenſione octaui corollarij, quinti huius. Item qui iſtam neceſsitatem in meritis vult vitare, ponet cum Pelagio hæretico contra veritatem catholicam, merita noſtra nequaquam à Deo, ſed tantum à noſtro libero arbitrio proficiſci, ſicut patet per beatum Auguſtinum de gratia & libero arbitrio 16. & 17. ſicut trigeſimum octauum primi pleniùs allegauit: quod & poteſt conſtare ex 45. & 46. primi & alijs locis multis. Item nullus peccat niſi in eo quod vitare non poteſt, ſaltem pro præſenti, quia nullus peccat niſi peccato præſenti, quod quando eſt, neceſſe eſt eſſe. Et ſi quis dixerit, quod priùs potuit illud vitaſſe, non inſtat nec reſpondet, quia etſi priùs potuit, nunc non poteſt; non ergo vitat, quin omnis qui peccat, peccat in eo quod vitare non poteſt. Hoc idem poteſt euidentiùs argui de peccante in primo inſtanti adultionis, curationis à furia, ſeu euigilationis à ſumno, vel etiam inſtanti primario ſui eſſe: Hoc enim videtur poſsibile de peccare, cùm ſit poſsibile de mereri, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Item qui ſic arguit, euidenter innuit & ſupponit, quod quilibet homo proprijs viribus diuinitus non adiutus poſsit tentationem quamlibet ſuperare, peccatum quodlibet euitare, perſeuerare quoque finaliter ex ſe ſolo, ac etiam mereri, & agere, vel ſaltem præagere quidlibet ex ſeipſo: Hoc autem quot hæreſes & errores contineat, quartum ſecundi cum quinto ſequentibus, trigeſimum octauum primi cum quadrageſimo quinto & quadrageſimo ſexto eiuſdem, vigeſimo ſecundi cum eiuſdem trigeſimo, & pluribus alijs lucidè manifeſtant. His autem iſtis argutoribus, & eorum argumentó per viam inſtantiæ redargutis, iam ſupereſt ipſum directè ſoluere argumentum, cuius recta ſolutio eſt peccati eius oſtenſio: Peccat ſiquidem mortaliter inſanabiliterque in forma, ſicut corollaria primi & ſecundi huius oſtendunt. Veruntamen decimum huius cum ſuo corollario multum artificioſius, elucidatius, diſtinctius atque formalius reſpondebit. Ad autoritatem verò beati Auguſtini & ad alios ſimiles poteſt multipliciter reſponderi. Primò, quòd poteſt intelligi congruè iſto modo, quod nullus peccat in eo, quod non facit liberè libertate contradictionis & contingenter ad vtrumlibet, ſicut quartum & quintum huius oſtendunt; ita quod quantum eſt de potentia voluntatis per ſe nudè & abſolutè conſideratæ, poſſet illud non facere: Et ſimile eſt ſimiliterque dicendum de quolibet actu libero bono vel malo aut in differenti, ſi ponatur ſecundum ſubſtantiam ipſam actus. Secundò & concordanter cum expoſitione priori, & cum proceſſu priori, & cum proceſſu & litera poteſt dici, quod Auguſtinus intendit ibi remouere ab homine neceſsitatem naturalem peccandi, ita quod nullus peccat in eo quod vitare non poteſt poſsibilitate naturæ, ſed facit illud neceſsitate naturæ: Vnde ſupra eiuſdem 3^i^. 26. Si hoc debet quiſque quod accepit, & ſic homo factus eſt, vt neceſſariò peccet, hoc debet vt peccet: quod ſi ſcelus eſt dicere, neminem natura ſua cogit vt peccet. Et infra 28. Improba, inquit, voluntas malorum omnium cauſa eſt, quod ſi ſecundum naturam eſſet, conſeruaret vtique naturam, & ideo non eſſet improba; vnde colligitur radicem omnium malorum non eſſe naturam. Hunc etiam intellectum 10um. huius probat, docens librum Auguſtini de libero arbitrio fuiſſe conſcriptum contra Manichæos, ponentes in homine duas animas naturales, bonam & malam, malamque animam facere neceſsitate naturæ omnia mala facta; quare & poſt autoritatem vltimo recitatam, quæ dicit radicem omnium malorum non eſſe ſecundum naturam, immediatè ſubiungit, quod ſufficit aduerſum omnes qui volunt accuſare naturas. Oportet ergo correſpondenter, elenchicè intelligere & exponere illum librum, ſicut nunc tangebatur, & ſuperius decimo huius plenius docebatur. Adhuc autem tertio non minus concorditer cum proceſſu poteſt præmiſſa autoritas ſic exponi, quod nullus peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt etiamſi velit, ſed nolenti & inuito contingit, vt ſic neceſsitatem violentam cogentem & inuitam remoueat à peccante. Iſte namque eſt creber modus loquendi vulgarium & Doctorum; poſſum ſi volo, potes ſi vis, poteſt ſi vult facere hoc vel illud. Quid enim facilius, quid liberius quàm facere quid, ſi volo, & non facere ſi non volo? Quod autem iſte ſit intellectus Auguſtini, videtur ex verbis eius & proceſſu 3°. de libero arbitrio 28. vbi fuerat allegatus. Oſtenſo namque quod voluntas eſt cauſa peccati, inquirit vlterius, Nunquid ipſius voluntatis ſit aliqua cauſa prior, cui rectè imputetur peccatum; & probato quod non, quia non ei obtemperet voluntas, & non peccabit, obijcit in perſona quærentis, An fortè violenta eſt, & cogit inuitum; & reſpondet, docendo non ſic eſſe

1^a^. Expoſitio Aug. [margin, beside "tificioſius... Auguſtini"]

2^a^. Expoſitio. [margin, beside "natur ſecundum..."]

3^a^. Expoſitio. [margin, beside "brum, ſicut nunc..."]

B [right margin, beside "peccato præſenti"] — C [beside "tiæ redargutis"] — D [beside "re non poteſt"] — E [beside "tertio non minus"]

A eſſe vſque ad finem capituli memorati. Secundum hanc ergo neceſsitatem & libertatem ei
oppoſitam, oportet rationabiliter accipere & intelligere ſua verba; alias enim non facerent
ad propoſitam quæſtionem. Supra quoque *26.* ait, Neminem natura ſua cogit vt peccet, ſed
nec aliena: Non enim quiſque dum id quod non vult patitur, peccat: Nam non peccat in eo
quod patitur inuitus. Qui & infra *29.* dicit, Nec mirandum eſt, quod homo vel ignorando
non habet arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid rectè faciat, vel reſiſtente carnali
conſuetudine, quæ violentia mortalis ſucceſsionis quodammodo naturaliter inoleuit, videat
quid rectè faciendum ſit, & velit nec poſsit implere. Illa enim eſt peccati pœna iuſtiſsima, vt
amitteret quis quo bene vti noluit, cùm ſine vlla poſſet difficultate, ſi vellet; quod & de na-
tura & gratia 68. recitat approbando. Qui adhuc inferius eiuſdem 3. 31. ſcribit, Rerum cre-
ator oſtendit quanta facilitate potuiſſet homo, ſi voluiſſet, retinere quod factus eſt, cùm pro-
B les eius potuit etiam ſuperare quod nata eſt; & ſubſequenter *36.* ait, Autor animæ tantum
illi præſtitit dignitatis, vt in eius etiam poteſtate poneret, ſi vellet, ad beatitudinem tendere.
Qui etiam ſupra 3 oſtendens ‖ *quaſi definitiuè*, quid ſit eſſe in poteſtate noſtra; Non poſſum, ‖ quàm de-
inquit, aliud ſentire eſſe in poteſtate noſtra, niſi quod cùm volumus facimus. Idem de ſpi- finitiſsimè.
ritu & litera *26.* volens inquirere, An fides in noſtra conſtituta ſit poteſtate, prius ex intenti- *Auguſtinus.*
one & multum diligenter inquirit quid ſit poteſtas, & tandem determinando finaliter, &
quaſi definitiuè notificando quæſitum, ſic ait; Hanc dicimus poteſtatem, vbi voluntati ad-
iacet facultas faciendi: vnde hoc quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult, facit, ſi non
vult, non facit. Hoc idem iſtis concorditer atteſtatur eiuſdem autoritas, 5. de Ciuit. Dei 10.
poſita nono huius. Cui & concordanter Anſelmus 2. Cur Deus homo. 10. Omnis, inquit, po-
teſtas ſequitur voluntatem; cùm enim dico, quia poſſum loqui, vel ambulare, ſubauditur ſi
volo: ſi enim ſubintelligitur voluntas, non eſt poteſtas, ſed neceſsitas. Item Auguſtinus En-
C chir. 75. Nec Deus iniuſtè noluit quoſdam ſaluos fieri, cùm poſſent ſalui eſſe ſi vellent. Idem
de fide ad Petrum 57. & allegatur 2. ſentent. Lumbardi diſt. 39. quamuis malè, quia in Eccle-
ſiaſticis dogmatibus; Firmiſsimè, inquit, tene, primos homines bonos & rectos eſſe creatos
cum libero arbitrio, quo poſſent, ſi vellent, propria voluntate ‖ *peccare*, eoſque non neceſsi- ‖ peccaſſe
tate, ſed propria voluntate peccaſſe. Idem Hypognoſt. 28. tractans illud Eccleſiaſtici 15.
Deus ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, &c. In manu, inquit, poſ-
ſibilitas intelligitur; ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi ſeruare Domini
mandata voluiſſet. Idem de gaudijs iuſtorum & pœnis malorum, ſiue de triplici habitaculo;
Si præſcientia Dei non poteſt vitari, non potuit homo aliter peccare niſi voluntate, nulla alia
vi cogente, quia ita eum præſciuit Deus peccaturum: Si ergo voluntate, non coactus, ductus
eſt ad peccandum, potuit ſine dubio non peccare ſi vellet; ideo pœnam meruit, quia non in-
uitus peccauit. Idem de correptione & gratia 148. Homo poſſet permanere in bono ſi vellet:
D qui & infra 49. 59. eandem ſententiam repetit & confirmat. Idem de natura & gratia 44.
Deus talem hominem fecit, qui peccati malo carere ſufficeret ſi voluiſſet. Item Hieronymus
ſuper illud Ezech. 33. Si dicente me ad impium, Impie, morte morieris, non fueris locutus,
vt ſe cuſtodiat, &c. Ex his, inquit, dicimus, poſſe hominem quamuis impium & iniquum, ſi
magiſtri verba audierit, & pœnituerit à ſua impietate, ſaluari, nec minus magiſtrum damnari,
ſi non docuerit, & in vtroque liberum ſeruari arbitrium, dum & in magiſtri ‖ *voluntate* eſt vel ‖ libertate
tacere vel loqui, & auditoris vel audire, & facere, & ſaluari, vel contemnere & contemtu
perire. Veritas etiam ipſa dicit, Semper pauperes habetis vobiſcum, & cùm volueritis pote-
ſtis illis benefacere, Marc. 14. Nec ſic loquuntur Autores de ſolis hominibus, quin imò & de
Deo. Vnde Algazel 3. Metaphyſ. ſententia 8. Primus eſt potens, quod ſic intelligitur vt fa-
ciat cùm voluerit, nec faciat cùm noluerit, & dicitur poſſe deſtruere ens vniuerſum, quia hoc
faciet ſi voluerit; ergo potens eſt ſuper omne illud quod eſt poſsibile, ex hoc ſenſu, ſcilicet,
E quod ſi vellet, faceret. Quem & ſecutus Anſelmus 2. Cur Deus homo. 10. inquirens vtrum *Anſelmus.*
Chriſtus peccare potuit & mentiri; & reſpondens negatiuè, oſtendit quid ſit poteſtas & poſſe,
Omnis, inquiens, poteſtas ſequitur voluntatem. Cùm enim dico, quia poſſum loqui, vel
ambulare, ſubauditur, ſi volo, &c. ſicut ſuperius recitantur, & ſequitur, Poſſumus itaque di-
cere de Chriſto, quia potuit mentiri, ſi ſubauditur, ſi vellet, & quoniam non potuit mentiri
volens, nec potuit velle mentiri, non minus dici poteſt ipſum nequiuiſſe mentiri; ſic itaque
potuit & non potuit mentiri. Qui & infra 17. inquirens vtrum Chriſtus potuit vitam ſuam
ſeruaſſe, ſimili modo reſpondet; & ſupra primi primo innuit illud idem. Item Auguſtinus
Hypognoſt. *61.* Summus Deus habet poteſtatem, ſi velit, tam per indebitam gratiam malos
ſaluare, quàm iuſto iudicio futuro gehennæ ſupplicio reſeruare. Quapropter & Sapiens ſapi-
enter Sap. 12. dicit Deo, Subeſt tibi, cùm volueris, poſſe. Hoc idem ſacri Euangelij veritas
atteſtatur,

atteſtatur, Domine, inquiens, ſi vis, potes me mundare, Matth. 8. Ex iſtis omnibus, ſicut A ſpero, euidenter apparet, quòd Autores & Autoritates dicentes homines poſſe vitare peccata quæcunque, poſſunt conuenienter exponi modo prædicto, videlicet, quòd poſſunt, ſi velint; veruntamen ſine dubio ex ſe ſolis, aut antecedenter ad Deum hoc velle non poſſunt, ſed cum Deo, & ex Deo antecedenter, ſicut viceſimum & triceſimum ſecundi declarant. Vnde & poteſt elici quarta expoſitio Autorum & Autoritatum huiuſmodi non minus conſona veritati. Cùm enim dicunt Autores, quòd homo poteſt vitare peccatum, verum eſt, ſi Deus voluerit, ſi Deus voluerit adiuuare, & auxilio Dei iuncto: aliàs || *enim* nullus poteſt vitare peccatum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Vnde & Auguſtinus de perfectione iuſtitiæ 33. Si quis, inquit, ſcilicet Cœleſtius, dixerit, Poteſt fieri vt homo vel in verbo non peccet; reſpondendum eſt, Si vult Deus, poteſt; vult enim Deus, ergo poteſt. Item ait, ſcilicet Cœleſtius, B Si quis dixeris, Fieri poteſt vt homo non in cogitatione delinquat; reſpondendum eſt, Si vult Deus, poteſt; vult enim Deus, ergo poteſt. Hunc || *enim* modum loquendi, licèt videatur Cœleſtij, non reprobat, ſed potius approbat Auguſtinus: Hanc quoque ſententiam, etſi videatur Cœleſtij, Auguſtinus non negat totaliter, ſed magis affirmat. Quis enim negaret hominem, ſicut virginem benedictam, per Dei omnipotentis auxilium poſſe vitare quodcunque peccatum, vt certo tempore vel nunquam in aliquo deuiaret? Quare & ſtatim ſubiungit, videte quemadmodum voluerit dicere, ſi Deus adiuuet, poteſt, cui dicitur; Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, non vtique ad corporalia bona capeſſenda, & mala cauenda, ſed ad gerendam perficiendamque iuſtitiam; propter quod dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. Reſpiciendo igitur proceſſum Auguſtini ante & poſt, euidenter apparet ipſum velle negare aliquem hominem pro ſtatu præſentis miſeriæ eſſe de facto ſine peccato, vel etiam poſſe eſſe viribus ſuis tantùm, poſſe tamen hominem per Dei auxilium vitare peccatum concedit. Vnde & ſupra 2. recitat primum argumentum Cœleſtij ſub C hac forma, Interrogandus eſt qui negat hominem ſine peccato eſſe poſſe, quid ſit peccatum quod vitari poteſt, aut quod vitari non poteſt: ſi quod non poteſt, peccatum non eſt; ſi quod vitari poteſt, poteſt homo ſine peccato || *eſſe: nulla enim rationalis* iuſtitia patitur dici peccatum quod vitari nullo modo poteſt: & reſpondet Auguſtinus poſſe vitari peccatum, ſi natura vitiata ſanetur gratiâ Dei per Ieſum Chriſtum. Sanetur, inquit, & ſupple, ſana ſeruetur; ſicut patet per eum de natura & gratia 26. Et in ſententijs Proſperi 131. ſicut quinto & octauo ſecundi plenius allegatur. Et infra recitat decimum quintum argumentum Pelagij, Si eſt aliquod peccatum quod vitari non poſsit, quomodo iuſtus Deus dicitur, ſi imputare cuiquam creditur, quod vitare non poſsit? Et reſpondet, quòd peccatum vitari poteſt, quando voluntas humilis adiuuatur. Idem de correptione & gratia 71. dicit, quòd damnatio alicuius per Epiſcopale iudicium poteſt, ſi Deus voluerit, in correptionem ſaluberrimam cedere. Item venerabilis Beda contra Iulianum 12. recitat ab eo iſtud D hæreticum argumentum, Aſcribimus iniquitatem iuſto, pio crudelitatem, dum eum primò impoſsibile aliquid præcepiſſe conquerimur; deinde pro his damnandum ab eo putamus hominem quæ vitare non potuit: & reſpondet, quòd verum dicit, ſi ad Dei reſpicit auxilium, cui catholica vox ſupplicat dicens, Deduc me in ſemita mandatorum tuorum; Si verò viribus animi ſui fidit, refellit veridicam eius ſententiam, qua dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Amplius autem vt huius autoritatis authentici Auguſtini indubitanter recipias veram gloſſam, audi ipſummet Auguſtinum 1. Retract. 9. eandem autoritatem obiectam ſibi à Pelagio exponentem, quis, inquam, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? Peccatur autem, caueri ergo poteſt. Quo teſtimonio meo in quodam libro ſuo Pelagius vſus eſt in his atque huiuſmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non eſt, putant Pelagiani ſuam nos tenuiſſe ſententiam, ſed fruſtra. Voluntas quippe eſt qua peccatur, & rectè viuitur; ſed voluntas ipſa, niſi Dei gratia liberetur à ſerui- E tute peccati, & vt vitia ſuperet adiuuetur, rectè pieque viui à mortalibus non poteſt. Quem & 2. ſentent. diſtinctione viceſima octaua, tam in oppoſitione quàm in reſponſione Petrus ſequitur non à longè. Audias etiam Auguſtinum de natura & gratia 67. eandem autoritatem à Pelagio pro ſua hæreſi allegatam, exponentem clariſsimè & gloſſantem. Dicit Pelagius; Item, inquit Auguſtinus Epiſcopus in libris de libero arbitrio, Quæcunque iſta cauſa eſt voluntatis, ſi non poteſt ei reſiſti, ſine peccato ei ceditur; ſi autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur. An fortè fallit incautum? Ergo caueat ne fallatur. An tanta fallacia eſt vt caueri omnino non poſsit? Nulla ergo peccata ſunt: Quis enim peccat in eo quod caueri nullo modo poteſt? Peccatur autem, caueri igitur poteſt. Agnoſco, verba mea ſunt; ſed etiam ipſe dignetur agnoſcere ſuperius cuncta quæ dicta ſunt.

De

Quarta expoſitio.

|| verò

Auguſtinus

|| autem

|| eſſe natura: non enim ra-

Beda.

A De gratia quippe Dei agitur, quæ nobis per Mediatorem medicina opitulatur, non de poſsi-
bilitate iuſtitiæ: poteſt ergo ei cauſæ, quæcunque illa eſt, reſiſti; poteſt planè. Nam in hoc
adiutorium poſtulamus dicentes, Ne nos inferas in tentationem, quod adiutorium non poſ-
ceremus, ſi reſiſti nullo modo poſſe crederemus: ‖ *Quodlibet ergo peccatum poteſt caueri*, ſed ‖ Poteſt peccatum caueri.
opitulante illo qui non poteſt falli: nam ideo dicimus, Ne nos inferas in tentationem. Ad
aliam verò autoritatem Auguſtini de duabus animabus, iam immediatè præmiſſa, & deci-
mum huius reſpondent, & ſpecialiter expoſitio ſecunda, quia ille liber agit contra Mani-
chæos, ſicut decimum huius dixit. Reſpondeo igitur, ſicut ſecunda expoſitio & decimum
huius docent; Et iſto modo confidenter reſpondeo, quia Auguſtinus 1. Retract. 15. hunc li-
brum de duabus animabus retractans, ad eandem autoritatem ſuam à Pelagianis ſibi ‖ *obie-* ‖ obiectam.
ctam, & ad ſimiles eiuſdem libri ſimili modo reſpondet. Quare & Petrus 2. ſentent. diſt. 28.
recitata autoritate Auguſtini prædicta, his, inquit, auditis, exilijt Pelagius dicens, Cur igitur
B paruuli & illi qui non habent gratiam, ſine qua non poſſunt facere mandata diuina, rei tenen-
tur? Et ſubdit ſententiam reſponſoriam Auguſtini, Hæc, inquiens, qua occaſione dixerit
in libro Retract. Pelagio reſpondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in homine
duas naturas eſſe ‖ *contendunt*, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, ‖ concę-dunt.
quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle poteſt; quod ſi eſſet, non videretur ei imputan-
dum eſſe ſi bonum non faceret. Ad autoritatem verò Hieronymi ſimiliter reſpondendum:
ipſa namque loquitur contra Manichæos expreſſè. Ad autoritatem verò Apoſtoli reſpon-
dendum, per tres expoſitiones præmiſſas. Expoſitio namque prima poteſt elici congruenter
ex illo verbo, Non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis. Nam per hoc innuit, quòd
tentatio non eſt, nec erit fortior, quam potentia voluntatis, ſicut tertium ſecundi docebat.
Tertia verò expoſitio ſupradicta ſatis poteſt haberi ex illo verbo poteſtatis, & poſsitis, ſcili-
cet, ſi velitis. Expoſitio autem quarta innuitur euidenter cùm dicit, quòd Deus non patietur
C vos tentari ſupra id quod poteſtis; quaſi diceret, ex Deo eſt, & ex diuino auxilio, vos non ten-
tari ſupra id quod poteſtis, quod adhuc verbum ſequens expreſsiùs manifeſtat, ſed faciet, in-
quit, cum tentatione prouentum, vt poſsitis ſuſtinere, quaſi diceret manifeſtè, Ex eius factione
adiutrice, & prouentu auxilij ſui habetis, quod tentationem ſuſtinere poſsitis, ſicut & quar-
tum ac quintum ſecundi declarant. Ad primam autoritatem Philoſophi nonum huius re-
ſpondet; ad ſecundam verò autoritatem eiuſdem reſpondet diſtinctio de neceſsitate, decimo
huius ſcripta. Loquitur enim [ibi] de neceſſario violento: aſsignans namque tertium mo-
dum neceſſarij, Amplius, inquit, vim faciens & vis, hoc autem eſt quod præter impetum, &
præuoluntatem impediens & prohibens: violentum enim neceſſarium dicitur, quapropter &
triſte, ſicut & Euenus ait. Omnis enim res neceſſaria triſtis eſt vt vis, neceſsitas quædam, vt
Sophocles dicit, Si vis me hoc facere, cogit; & videtur neceſsitas non eſſe increpabile aliquid;
& rectè: contrarium enim motui ſecundum præuoluntatem & ſecundum excogitationem.
D Argumentum de præceptis non magis obuiat huic ſententiæ, quàm dicenti Deum agere libe-
ros actus noſtros, & Dei gratiam ad obſeruantiam mandatorum neceſſariò requiſitam. Eſt
igitur iſtud argumentum Pelagianum, hæreticum, execrandum, ſicut viceſimum octauum
ſecundi oſtendit, quod & nihilominus plenè ‖ *ſoluit*. Vnde & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi ‖ ſoluitur.
118. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum &c. ſermone 27. dicit ita. Quid
eſt paruulus, niſi humilis & infirmus? Noli ergo ſuperbire, noli de tua, quæ nulla eſt, virtute
præſumere ac intelligere, quare ſit de bono Deo bona lex data, quæ tamen viuificare non
poſsit? Ad hoc enim data eſt, vt de magno paruulum faceret, vt te ad faciendam legem vires
de tuo non habere monſtret; ac ſi opis indigus & egenus ad gratiam confugeres, & clamares,
Miſerere mei, Domine, quoniam infirmus ſum, Ita Domine, Ita fac miſericors Domine, Im-
pera quod non poſsit impleri, imò impera quod non poſsit niſi per tuam gratiam impleri, vt
cùm homines per ſuas vires adimplere nequiuerint, omne os obſtruatur, & nemo ſibi magnus
E videatur. Quis enim facit mandata tua ſicut facienda ſunt, id eſt, ex fide quæ per dilectionem
operatur, niſi in eius corde per ſpiritum ſanctum ipſa dilectio diffundatur? Non enim qui ſpi-
ritu agunt, ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei; non quia nihil ipſi agunt, ſed
ne nihil agant boni, à bono aguntur vt agant. Ad autoritates verò Hieronymi & Deutero-
nomij reſpondendum, ſicut ad primam autoritatem Auguſtini ſuperius eſt reſponſum; auto-
ritas quoque Hieronymi expoſita erat prius. Pro autoritate verò Deuter. eſt ſciendum, quòd
eundem locum ſcripturæ cum multis ſimilibus obijcit Cœleſtius Pelagianus contra Auguſti-
num de perfectione iuſtitiæ 32. & Auguſtinus reſpondet, ſicut in quarta expoſitione primæ
autoritatis ſuæ reſponſum eſt prius, prout viceſimum octauum ſecundi plenius recitauit. Au-
toritas autem Philoſophi poteſt per nonum huius exponi, ipſa tamen ſeipſam exponit; quæ-
cunque,

cunque,inquit, nec in nòbis ſunt, nec voluntaria &c. & verum eſt, quod ad non voluntaria A
nullus rationabiliter prouocatur: nec propter hoc perit aliquod meritum, ſicut corollaria pri-
mi & ſecundi huius oſtendunt; nec etiam libertas arbitrij,ſicut eadem corollaria manifeſtant.
Nam quomodo ſequitur, quia Dei voluntas non impedibilis, ſed omnipotentiſſimè efficax,
vult hominem liberè operari,ideo ipſum non liberè operari? Imò non hoc [ſequitur] ſed op-
poſitum ſequitur manifeſtè, ipſum videlicet liberè operari, imò & neceſſario liberè operari,
neceſſario, inquam,neceſſitate 27. huius dicta; & hæc eſt finaliter reſponſio Auguſtini & An-
ſelmi, ſicut euidenter teſtantur autoritates eorum. 3. de libero arbitrio 2. de gaudijs iuſtorum
& pœnis malorum; de concordia 1. & aliæ multæ 10. huius plenius recitatæ. Hæc ergo ſen-
tentia nequaquam liberum arbitrium perimit, ſed inuiolabili ſtabilitate fundat & firmat, pro-
tegit & defendit. Veruntamen ſumma libertas & maxima eſt in ſolo ſummo Deo, ſummè &
maxime libero, ſicut quintum huius & decimum manifeſtant: in inferioribus autem cauſis in-
ferior eſt libertas, ſicut eadem capitula docuerunt. Quod autem arguitur, increpationes, lau- B
dationes, exhortationes,vel dehortationes, orationes &c. huiuſmodi debere ſuperfluas repu-
tari, non magis impugnat 27. tertij, quam 20. ſecundi aut 23. primi libri: nec argumentum
concludit,ſicut plane docetur 23. & 25. primi, & 28. ſecundi. Auguſtinus vero 3. de libero
arbitrio 1.& Philoſophus 3. Eth. 11. per præmiſſa hic & 10. huius debent rationabiliter con-
tentari. Pro dicto verò eiuſdem Philoſophi 1.peri hermenias vlt. æquius ponderando ſecun-
dum conſilium ſapientis de 4.virtutibus cardinalibus, Non te moueat dicentis autoritas, nec
|| iterum quis, ſed quid dicat intendito; famoſa ſeu potius fumoſa autoritas || *interim* deponatur, vt ſic
quanto liberius, tanto verius iudices, quid ratio ipſa probat, & videbis apertè, quod non con-
cludat propoſitum, ſed oppoſitum manifeſtè. Nam quomodo ſequitur, omnia futura fient
ex neceſsitate; ergo non oportet conſiliari neque negotiari? imò oppoſitum ſequitur euiden-
ter; omnia futura fient ex neceſsitate, ergo oportet, quia ex neceſsitate oportet conſiliari &
negotiari. Nam multa oportuna conſilia & negotia ſunt futura. Vt autem accedam propin- C
quius etiam vſque ad fundamentum in ea, quis vnquam ponens neceſsitatem in cunctis futu-
|| itaque ris,ponet eam tantum in finibus,& non in medijs ad hos fines? Sapientiſsimus || *namque* Deus,
ſicut ab æterno præſtituit certos fines, ſic & certa media ordinauit, ſicut 27.primi & ſequentia
manifeſtant. Nam quæ ſunt, à Deo ordinata ſunt, ad Rom. 13. ſicut & docet 26.primi. Dei
namq; ſapientia infinitiſsimè infinita,ſicut 6.primi docebat, attingit vbique. Sap.7. Attingit
ergo à fine vſque ad finem fortiter,& diſponit omnia ſuauiter. infra 8. Attingit,inquam,à fine
primo, à termino à quo, & à principio quolibet per omnia media vſque ad finem vltimum,
& ad terminum ad quem omnem,& diſponit omnia, fines & media ſuauiter ordinando. Si i-
gitur diuina præordinatio & præuolutio non impedibilis ſed efficax omniquaque imponit ne-
ceſſitatem, finibus aliqualem talem imponet & medijs. Si igitur ex Dei prouidentia qualiter-
cunque neceſſe ſit homines conſequi certos fines, neceſſe eſt ipſos ſimiliter conſiliari,negotia- D
ri, & procedere per debita media, veluti per viam ad terminum, per curam ad ſalutem, per
diſciplinam ad doctoratum, per merita ad coronam, ſicut tangit 25. primi, & plane teſtatur
autoritas beati Gregorii 1. Dial. 21. allegata in canone, & autoritates Auguſtini 23. primi
ſcriptæ: Veruntamen pro reuerentia Philoſophi poteſt dici, quod argumentum ſuum eſt bo-
num in logica, quia multum probabile & apparens. Vel aliter & melius, Si omnia euenirent
de neceſſitate contraria libertati & ſimpliciter abſoluta, non oporteret conſiliari, neque ne-
gotiari, quia nihil eſſet tunc conſiliabile, nec conſilium aliquod poſſet eſſe. Conſilium namq;
ſecundum eundem 3. Eth. 7. 8.& 9. non eſt de neceſſarijs talibus, ſed tantum de his quæ ſunt
in nobis, in noſtra ſcilicet libera poteſtate. Quod autem loquatur ibi de neceſſitate contraria
libertati, & ſimpliciter abſoluta, proceſſus ſuus & verba indicant euidenter. Loquitur enim
ibi de neceſſario omne ad vtrumlibet excludente: tale autem non eſt neceſſarium ſecundum
cauſas ſuperiores. 27. huius conceſſum, contingentiam ad vtrumlibet & libertatem compa-
tiens, quod & ſimiliter eſt in noſtra libera poteſtate, ſicut 5.& 10. huius docent: ſed tantū ne- E
ceſſarium contrarians & perimens libertatem & liberam poteſtatem, ſicut eadem cap. manife-
ſtant. Vnde Philoſophus ita dicit, quæ contingunt in conſequentia hæc ſunt, & huiuſmodi;
ſi omnes affirmationes & negationes, neceſſe eſt hanc eſſe veram, illam vero falſam, nihil ad
vtrumlibet eſſe, ſed omnia eſſe vel fieri ex neceſſitate. Quare non oportebit nec conſiliari neq;
negotiari, cuius cauſam ſubiungit, quoniam ſi hoc, ſcilicet quodcunque, facimus, erit hoc, ſci-
licet vnum ſignatum futurum; ſi vero hoc non, ſupple facimus, erit, ſupple idem futurum;
quaſi diceret, quicquid fecerimus vel non fecerimus, non magis nec minus eueniet hoc futu-
rum, ſicque nullum futurum eſſet in hominum poteſtate, nec ex humanis liberis actibus de-
penderet. Quare & infra ſic ait; Hæc non ſunt poſsibilia: videmur enim eſſe principium fu-
turorum

turorum

A turorum ab eo quod conſiliamur, & agimus aliquid. Reſpiciendo ergo proceſſum Philoſophi euidenter apparet ipſum velle reprobare neceſſarium contrarium & peremtorium contingentiæ ad vtrumlibet, libertatis, & liberæ poteſtatis. Vnde & Ammonius exponendo illud capitulum dicit, Multi || *abducuntur* in opinionem interimentem ipſum contingens, & Philoſophum arguere contra eos qui omnia ex neceſsitate faciunt & contingens auferunt. Loquitur etiam ibi de neceſsitate ſimpliciter. Ait enim, Eſſe quod eſt, quando eſt, & non eſſe, quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt; ſed non omne, quod eſt, neceſſe eſt eſſe, nec omne, quod non eſt, neceſſe eſt non eſſe, ſupple ſimpliciter: quare & ſtatim ſubiungit; Non enim idem eſt, quod eſt eſſe neceſſario quando eſt, & ſimpliciter eſſe ex neceſsitate; ſimiliter autem & in eo quod non eſt; & in contradictione eadem ratio eſt. Hoc idem verba eius immediate ſequentia clarè monſtrant. Concedit enim tales in ſenſu compoſito, Neceſſe eſt hoc fore vel non fore, & negat in ſenſu diuiſo. In ſenſu autem compoſito eſt neceſsitas ſimplici-

|| adducuntur

B ter abſoluta, & hanc in illo ſenſu concedit; quare correſpondenter & elenchicè eandem negat in ſenſu diuiſo, ſicut in ſecunda expoſitione Boetij 28. huius plenius docebatur. Vnde ſic ait, Eſſe quidem vel non eſſe omne neceſſe eſt, & futurum eſſe vel non eſſe, non tamen diuidentem dicere alterum neceſſe eſt: dico autem neceſſe eſt quidem futurum eſſe bellum nauale cras, vel non eſſe futurum, ſed non futurum eſſe cras nauale bellum neceſſe eſt, vel non futurum eſſe; futurum autem eſſe vel non eſſe neceſſe eſt. Quare & Ammonius exponendo hoc verbum textus Futuris, ſic ait, ſignificat per hoc, quod ait Futuris, quod in contingenti materia accipitur. Aliud enim eſt, vt ipſe in his, quæ de generatione & corruptione determinat, *mellon*, id eſt, futurum, ab eo quod eſt *eſomenon*, hoc eſt participium futuri temporis de ſum, es; & eſomenon quidem ſignificat quod omnino eueniet, vt cum dicimus erit hyems aut æſtas, aut eclipſis: mellon, id eſt, futurum, quod poteſt euenire, & non euenire, puta futurus ſum ambulare, futurus ſum nauigare. Inſinuat igitur quod ſecundum alias quidem materias neceſſarium & im-

Ammonius.

μέλλων

ἐσόμενον

C poſsibile; hyems autem æſtas & eclypſis ſecundum ipſum, ſicut & ſecundum Philoſophos cæteros, euenient de neceſsitate ſimpliciter & de neceſsitate naturæ. Hanc ergo neceſsitatem hic negat, & poſsibilitatem ſeu contingentiam oppoſitam correſpondenter affirmat. Voluenti igitur ſcripta Philoſophi diligenter, & diligentius reuoluenti perſpicuè apparebit, ipſum ab actibus liberis neceſsitatem triplicem remouere; neceſsitatem ſcil. ſimplicem abſolutam, neceſsitatem naturæ, & neceſsitatē violenter cogentem: hic 1. 2. & 3. ſicut ex præoſtenſis hic & 10. huius patet; ſecundam 9. met. ſicut idem 10. manifeſtat; tertiā 5. met. ſicut ſuperius recitatur; eandem quoq; 2. & 3. 2. & 3. Eth. Qui & 2. poſt. 3. ita ſcribit; Neceſsitas duplex eſt; hæc quidem ſecundum naturam & motum, ſicut lapis ex neceſsitate ſurſum & deorſum, ſed non propter eandem neceſsitatem, ſed in his quæ ſunt ab intelligentia: alia quidem nequaquam ſunt ab eo, quod per ſe fruſtra eſt, vt domus aut effigies, nec ex neceſſitate ſunt, ſcil hac vel illa prędicta. Amplius autem pro omnibus de poſsibilitate & neceſsitate

D obiectis, & poſsibilibus obijci, poteſt aliter reſpōderi & fortitan melius, quia breuius, & conſueto modo loquendi conformius & cautius, nec ideo minus verè, Conſtat ſiquidem poſsibile atq; poſſe à poſsibilitate ſiue potentia *deriuari, ſicut & vocaliter nuncupari; poſsibilitas autē & potentia eſt multiplex, ſicut præced. docuerunt. Cum igitur dupliciter ſit Iohan facere vel non facere hoc vel illud, ſiue Iohan poteſt facere hoc vel illud, vel non facere. Conſiderandū eſt circumquaq; ſi de aliqua potentia illud poteſt, puta, ſi de potentia naturali propria, vel etiā aliena: ſi de potentia, imo de omnipotentia Dei magna & abſoluta: & poteſt concedi ſimpliciter, quod poſsibile eſt ſic eſſe, quia de aliqua poſsibilitate ſiue potētia || *eſt* ſic eſſe, ſicut propoſitio particularis aut indefinita habens aliquā ſingularē etiā vnicā verā, eſt vera & ſimpliciter concedenda. Verū de neceſsitate aliter ſentiendū. Non enim ſi de aliqua neceſsitate ſignata eſt, hoc neceſſe eſſe vel non eſſe, ſimpliciter ideò confitendum quod neceſſe eſt hoc eſſe vel nō eſſe, ſicut de poſsibilitate & poſsibili || *dicebatur*, præſertim ad conſuetū modum loquendi vul-

* realiter

|| contingit

|| eſt prædictum

E garium Logicorum, Philoſophorum, & Theologorum in logicalibus inſtructorū. Ad mentē namq; iſtorū ſequitur euidenter, neceſſe eſt hoc eſſe, ergo impoſsibile eſt hoc non eſſe; & non poſsibile eſt hoc nō eſſe, vnde & neceſſario infertur vlterius, qd. nulla poſsibilitate ſiue potētia poſsibile eſt hoc non eſſe. Conſtat igitur clare ſic loquendo nō ſequi de aliqua neceſsitate, neceſſe eſt hoc eſſe, ergo neceſſe eſt hoc eſſe; quia tunc de nulla poſsibilitate ſiue potentia poſſet hoc nō eſſe; cū tamē de aliqua neceſsitate neceſſe ſit aliquid eſſe, & de aliqua poſsibilitate ſiue potētia poteſt illud nō eſſe, & poſsibile eſt illud non eſſe. Si tamē fortaſsis eſſet fas loqui acutius, licet paulùlum ſtrictius dici poſsit, quod ſi de aliqua neceſsitate neceſſe eſt hoc eſſe, neceſſe eſt hoc eſſe propter rationem de poſsibilitate potentiaq; præmiſſa; ſed nō ſequi vlteri. neceſſe eſt hoc eſſe, ergo impoſsibile eſt hoc nō eſſe, & nō poſsibile eſt nō eſſe tam generaliter

proferendo, ſed ſpecialiter reſtringendo; ergo de aliqua poſsibilitate ſiue potentia, oppoſita A
ſcilicet alicui neceſſitati impoſsibile eſt hoc non eſſe,& non poſsibile eſt hoc non eſſe. Loquen-
do igitur communiter, ſicut plures, nuſquam ſimpliciter abſoluteue concedo,concedereue in-
tendo, niſi maior autoritas me compellat, quod neceſſe eſt quempiam facere vel non facere
hoc vel illud, nec quod non eſt poſsibile, aut non poteſt facere vel non facere hoc vel illud;
imo quod poſsibile eſt, & poteſt facere vel non facere hoc vel illud, demonſtratis huiuſmodi
in quibus contingentia reperitur, & licet modus huiuſmodi reſpondendi ſimpliciter forſi-
tan cautior videatur, alius tamen modus reſpondendi per definitiones præmiſſas aut alias
meliores doctrinalior comprobatur. Nec iſta ſententia ſenſatè intellecta mores aut virtu-
tes corrumpit. Non enim libertati arbitrij aut merito aduerſatur, ſicut corollaria primi &
ſecundi huius oſtendunt; imò ſententia iſta mores & virtutes fortiſsime, quia muro diuinæ
potentiæ & neceſsitatis prædictæ inexpugnabili protegit, munit, & ſaluat, ſicut triceſimum
quartum ſecundi monſtrauit. Quod autem arguitur, quod iſta ſententia reddit homines neg- B
ligentes, ita procedit contra viceſimum & triceſimum ſecundi, contra præſcientiam, prædeſti-
nationem & gratiam, & ſic contra ſextum, quadrageſimum quartum, triceſimum quintum &
ſequentia primi libri, ſicut contra viceſimum ſeptimum tertij. Quare & Auguſtinus 4. contra
Iulianum Pelagianum 16. recitat ab ipſo ſibi obiectum ſimile argumentum; Calumniaris, in-
quiens, me dicere nihil ſtudij expectari ab humana voluntate debere, contra illud Euangeli-
cum, Petite & accipietis. Qui & de bono perſeuerantiæ 46. ad ſimilia ſibi obiecta contra gra-
tiam & prædeſtinationem diuinam ſimili modo reſpondens ſic ait; Iſta cum dicuntur, ita nos
ad confitendam veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, & ad
confitendam ſecundum eam, prædeſtinationem ſanctorum deterere non debent; ſicut non
deterremur à confitenda præſcientia Dei, Si quis de illa populo ſic loquatur, vt dicat, ſiue nunc
rectè viuitis ſiue non rectè, tales eritis poſtea quales nos Deus futuros eſſe præſciuit; vel boni
ſi bonos, vel mali ſi malos. Nunquid enim ſi hoc audito nonnulli in torporem ſegnitiemque C
vertantur, & à labore procliues, & ad libidinem, poſt concupiſcentias ſuas eunt? Propterea
de præſcientia Dei falſum putandum eſt eſſe quod dictum eſt. Nonne ſi Deus illos bonos eſſe
futuros præſciuit, boni erunt, in quantalibet nunc malignitate verſentur? Si autē malos, mali
erunt in quantalibet nunc bonitate ſeruentur? Fuit quidam in noſtro Monaſterio, qui corri-
pientibus fratribus, cur quædam non facienda faceret, & facienda non faceret? reſpondebat;
qualiſcunque nunc ſim, talis ero, qualem me Deus futurum eſſe præſciuit: quod profectò ve-
rum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum, ſed vſque adeo profecit in malum, vt de-
ſerta Monaſterij ſocietate fieret canis ad ſuum reuerſus vomitum, & tamen adhuc qualis fu-
turus ſit, incertum eſt. Vtrum tamen iſta ſententia, occaſione accepta, reddet aliquem neg-
ligentem & malum ac finaliter periturum, neſcio, timeo, & doleo ſi ſic erit: ſcio tamen quod
nullum niſi forſitan filium perditionis, vt Scriptura æterna libri Dei æterni impleatur, ſicut di-
||facio quod poſſum. cebat ipſemet Saluator, Ioh. 17. || *Et quid poſſum?* Non enim poſſum prædeſtinare, nec etiam D
reprobare. Veruntamen proculdubio non ſum melior prædicator, aut Doctor magiſtro meo
Chriſto, aut doctore gentium ſancto Paulo, & etiam cæteris Apoſtolis eius ſanctis: horum
autem prædicatio & doctrina non ſemper omnibus profuit ad ſalutem, imo aliquibus obfuit,
ſaltem occaſione aſſumta non data. Vnde Chriſto prædicante & docente de ſui benedicti cor-
poris & ſanguinis Sacramento & materia iſta, dicendo, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater
qui miſit me, traxerit illum; & Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo,
nulli audientes ex diſcipulis eius dixerunt, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Qui
& ex hoc abierunt retro, Ioh. 6. Abierunt retro, ſcilicet, à fide, ſecundum Chryſoſtomum, &
à vita ſecundum Auguſtinum, ſicut recitat gloſſa Thomæ. Phariſæi quoque audientes prædi-
cationem illius ſcandalizati fuerunt, Matth. 15. & Marc. 6. habetur quod multi audientes eum
ſcandalizabantur: & Luc. 4. Repleti ſunt in Synagoga, ira, hæc ſcilicet verba Chriſti prædi-
cantis audientes. Et infra 6. Ipſi ſcilicet audientes Chriſtum Dei ſapientiam prædicantem, E
repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur adinuicem, quidnam facerent de Ieſu. Et Ioan. 8.
dixerunt Chriſto docenti, Dæmonium habes. Apoſtolo quoque cum Athenienſibus diſpu-
||Dæmoniorum tante, quidam dicebant, quid vult ſeminator verborum hic dicere? Alij vero dicebant, || *nouo-
rum Deorum* videtur annuntiator eſſe; & quidam quidem irridebant, Act. 17. Ipſi etiam veri-
tatis & ſobrietatis verba loquenti dixit quidam inſanus, Inſanis Paule, multæ te literæ ad in-
ſaniam conuertunt, Act. 26. Quidam etiam in Chriſtum & eius diſcipulos propter præ-
dicationem & doctrinam eorum tam crudeliter exarſerunt, vt ipſos morte duriſsima
conſummarent. Sed nunquid propter cauſas ſeu occaſiones huiuſmodi ſuſpendenda ſint
organa veritatis? Verè etſi coram aliquibus, pro loco & tempore, non tamen coram
omnibus

A omnibus vbique & ſemper, ſicut Chriſtus, Paulus, & Apoſtoli cæteri lucidis ſuis exemplis
nos lucidè docuerunt, ſicut ſuperius tangebatur. Quare & Chryſoſtomus ſuper illud ver-
bum Ioh. 6. ſuperius recitatum, Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro, Hoc, inquit,
fortè factum eſt ad conſolationem noſtram, quando aliquando contingit vt homo dicat ve-
rum, & quod dicit non capiatur, atque illi qui audiunt, ſcandalizantur & diſcedant: Pœnitet
autem hominem dixiſſe quod verum eſt. Dicit enim apud ſe homo, non debui ſic dicere. Ec-
ce Domino contingit; dixit, & perdidit multos, & non turbatur ipſe quia ab initio nouerat,
qui non eſſent credentes. Nos ſi nobis contingat perturbamur, ſed ſolatium in Domino in-
ueniamus, & tamen cautè verba dicamus. Cui & concordanter Auguſtinus; De bono perſe- *Auguſtinus*
uerantiæ vbi prius, ſcilicet 46. recitatis periculis memoratis, ſubiungit, Nunquid propter hu-
iuſmodi animas ea, quæ de præſcientia Dei vera dicuntur, vel neganda ſunt, vel tacenda ſunt?
Etiam qui propterea vel non orant, vel frigidè orant, quoniam Domino dicente, didicerunt
B ſcire Deum quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo, num propter tales huius ſen-
tentiæ veritas deſerenda, aut ex Euangelio delenda putabitur? His igitur & huiuſmodi peri-
culis nequaquam obſtantibus, veritas eſt docenda: & hoc duabus de cauſis; prima vt errores
circa alia neceſſaria ſalubriter caueantur, ſecunda vt capaces & habiles vtiliter inſtruantur.
Pro prima dicit Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 46. Nunquid propter huiuſmodi ani-
mas ea, quæ de præſcientia Dei vera dicuntur, vel neganda ſunt vel tacenda? Tunc ſcilicet
quando ſi non dicantur, in alios itur errores: in quos autem & quantos eatur errores nega-
ta neceſsitate viceſimo ſeptimo huius oſtenſa, facilè eſt videre. Cùm enim illa neceſsitas
euidenter ſequatur ex multis antecedentibus prælibatis, quicunque illam negauerit, oportet
ſimiliter Logica compellente negare quodlibet antecedens; Oportet ergo negare Dei præ-
actionem, coactionem, auxilium, gratiam, prædeſtinationem, præſcientiam, efficientiam,
conſeruantiam, & cætera huiuſmodi, imò & tandem Deum eſſe, & cum inſipiente inſipien-
C tiſsimè dicere, Non eſt Deus. Pro hac etiam prima cauſa & ſecunda coniunctim Auguſtinus
de bono perſeuerantiæ 47. Dicatur, inquit, verum maximè vbi alia quæſtio vt dicatur impel-
lit, & capiant qui poſſunt; ne fortè cùm tacetur propter eos qui non capere poſſunt, non ſo-
lùm veritate fraudentur, verùm etiam falſitate capiantur, qui verum capere, quo caueatur fal-
ſitas, poſſunt. Facilè eſt enim, imò & vtile, vt taceatur aliquando verum propter incapaces.
Sed alia eſt ratio verum tacendi, alia verum dicendi neceſsitas. Cauſas verò tacendi longum
eſt omnes quærere vel inſerere; quarum tamen eſt & hæc vna, ne peiores faciamus eos qui
non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores, qui nobis aliquid tale
tacentibus doctiores quidem non fiunt, ſed nec peiores fiunt. Cùm autem res vera ita ſe
habeat vt fiat peior, nobis eam dicentibus, ille qui capere non poteſt, nobis autem tacen-
tibus ille qui poteſt, quid putamus eſſe faciendum? Nonne dicendum eſt potius verum,
vt qui poteſt capere capiat, quam tacendum, vt non ſolùm id ambo non capiant, ve-
D rumetiam qui eſt intelligentior, ipſe ſit peior, qui, ſi audiret, caperet? Per illum etiam
plures diſcerent: quo enim eſt capacior vt diſcat, eò magis eſt idoneus vt alios doceat.
Timemus ne loquentibus nobis offendatur qui veritatem non poteſt capere, & non ti-
memus ne tacentibus nobis qui veritatem poteſt capere, falſitate capiatur? Et ſi quis
adhuc vrgeat & opponat, propter doctrinam paucorum multos non debere turbari, &
paucos ſi aliquos recipere hanc doctrinam, multo verò plures illam reſpuere conturba-
tos, multum quoque bene ſtetiſſe Eccleſiam retroactis temporibus ſine iſta nouella do-
ctrina tot hominum turbatiua; Aduertat, quæſo, Philoſopum 3. Polit. 5. dicentem, Vnum *Philoſophus.*
quidem differre ſecundum virtutem, vel paucos contingit; plures autem ad ſummum
omnis virtutis perueniſſe difficile. Attendat inſuper, ſupplico, quid ſimile potuit obijci ma-
giſtro, & Domino noſtro Chriſto, Paulo, & cæteris eius Diſcipulis, Doctoribus noſtris
ſanctis. Chriſto namque docente de Sacramento Euchariſtiæ benedictæ, & de neceſsitate
E & impoſsibilitate, quam habemus in manibus, ſcilicet in actibus hominum reſpectu cau-
ſarum ſuperiorum, dicendo, Panis verus eſt qui deſcendit de cœlo, &c. & omne quod dat
mihi Pater ad me veniet, & nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit
illum, &c. Turbati ſunt multi inſipientes corde, in tantum quòd murmurarent & ad
inuicem litigarent & dicerent, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Et tandem
retro || *abirent*: Pauci verò, ſcilicet duodecim eius Diſcipuli, remanſerunt, Ioh. 6. Vnde || abierunt
& ipſomet teſtante, Multi ſunt vocati, pauci verò electi, Matth. 22. Quare & monet
intrare per anguſtam portam, quia lata eſt porta & ſpacioſa via quæ ducit ad perditi-
onem, & multi ſunt qui intrant per eam, quum anguſta ſit porta & arcta via quæ du-
cit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam, Matth. 7. Similiter & Paulo Atheni-

 enſibus

enſibus prædicante, multi erant turbati deridentes eius nouam doctrinam; pauci verò, A
ſcilicet Dionyſius Areopagita & Damaris cum paucis alijs crediderunt, Act. 17. In ciuitate quoque Epheſiorum, vt habetur Act. 18. propter ſanam eius doctrinam fiebat magna turbatio, in tantum vt impleretur ciuitas confuſione, & impetum facerent vno animo in theatrum, & cùm poſtularetur ſilentium vt ratio redderetur, facta eſt vna vox omnium quaſi per horas duas clamantium, Magna Diana Epheſiorum. Similis quoque turbatio, commotio, concurſio populi, acclamatio, & vociferatio facta eſt in ciuitate Ieruſalem propter doctrinam eiuſdem, vt patet Act. 21. & capitulis alijs conſequenter, in tantum quòd ferè periclitabatur; accuſabatur coram Iudicibus, & appellare Cæſarem cogebatur. De alijs quoque Apoſtolis & cæteris ſanctis Dei nimis frequenter inuenies, quòd ad eorum prædicationem & doctrinam multi fuerunt ſcandalizati & grauiter conturbati, pauci verò ſalubriter informati: hoc B
tamen eos ab euangelizando communiter omnibus nullatenus retrahebat propter rationem aſsignatam triceſimo nono primi. Nec eorum meritum minuebat; vnde ille excellentiſsimus Prædicator & Doctor in perſona omnium Prædicatorum & Doctorum, Chriſti, inquit, bonus odor ſumus Deo in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt; alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam, 2. ad Corinth. 2. Quomodo etiam bene ſtabit Eccleſia & Catholica veritas ſine || *diſtinctione* huius problematis, cùm fideles & infideles, Grammatici, Logici, Mathematici, Naturales, Morales, Diuini, Theologi, ſenes & iuuenes, mares & fœminæ, literati & idiotæ, ac vniuerſaliter omnes & ſinguli, docti pariter & indocti ipſum quotidie lacerent, maſticent, ruminent & corrodant? Maximè cùm ex defectu notitiæ ſolutionis huius problematis in plurimos & maximos eatur errores, ſicut ſuperius monſtrabatur, ſicut & euidenter demonſtrant opiniones erroneæ circa iſtud problema ſupra iſto tertio multis capitulis recitatæ. Vnde Ammonius ſuper vlt. primi peri hermenias, Hoc, inquit, theorema ad omnes partes Philoſophiæ eſt neceſſarium, ad moralem Philoſophiam C
omnino, quinimò & ad Phyſiologiam, & ad Logicam methodum: porrectum autem theorema & ad primam Philoſophiam inuenies. Quæret enim & Theologus ſecundum quem modum gubernantur res, quæ in mundo ante omnia ex neceſsitate & determinatè fiant, quemadmodum in perpetuis, An ſint aliqua contingenter euenientia; & nec omninò idioticæ diſpoſitionis homines inuenies negligentes meditationem de hoc theoremate. Et infra, Iſtud theorema magnam habet virtutem ad totam vitam noſtram. Beatus etiam Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 59. recitat ſimile ex ſimili cauſa ſibi obiectum, Dicunt, inquiens, non opus fuiſſe huiuſmodi diſputationis incerto, minus intelligentium tot corda turbari, quoniam non minus vtiliter ſine hac definitione prædeſtinationis per tot annos defenſa eſt catholica fides. Opinor quoque veriſimiliter multos recipere, & paucos reſpuere hanc doctrinam; & vt vtar verbis Auicennæ 10. Metaphyſ. 1. recitatis 29. primi, Plus appropinquat vulgus & tenet, & dicit, verum eſt, nec refugiunt hoc, niſi qui volunt videri Philoſophi. Hæc etiam doctrina non eſt nouella ſecundum ſubſtantiam, ſed antiqua, D
ſicut viceſimum ſeptimum huius per antiquos Autores oſtendit: & ſi aliquid nouitatis haberet quantum ad modum elucidatiorem, & pleniorem dicendi, non eſſet rationabiliter increpanda. Non enim rationabiliter increpatur Chriſtus, ſed laudatur, quia poſt vetus teſtamentum nouum induxit, licèt multum benè viuerent homines ſub veteri teſtamento; nec increpatur, ſed laudatur à Domino Scriba doctus, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera, Matth. 13. Quare Hieronymus in epiſtola ad Sophronium, quæ vice prologi pſalterio Hieronymi eſt præſcripta, de obtrectantibus tranſlationem ſuam nouam poſt veterem ita ſcribit, Peruerſiſsimi homines; nam nouas voluntates cùm ſemper expetant, & gulæ eorum vicina maria non ſufficiant: cur in ſolo Scripturarum ſtudio, veteri ſapore ſunt contenti? Vnde & Philoſophus 1. Metaphyſ. vlt. poſtquam correxit opiniones antiquorum de cauſis, ſic ait, Tenuiter hæ, ſcilicet cauſæ, & modo quodam omnes prius dictæ ſunt, modo verò quodam E
nullatenus. Balbutiens enim viſa eſt prima Philoſophia de omnibus velut noua exiſtens circa principium; qui & 1. Eth. 11. videbitur, inquit, omnis eſſe, perducere, & particulatim diſponere quæ bene habent circumſpectionem, & tempus talium inuentor, vel cooperator bonus eſt; vnde & artium facta ſunt additamenta: Omnis enim eſt apponere quod deficit. Auerroes quoque ſuper 4. de cœlo comment 11. Sermo, inquit, poſterioris deberet eſſe acutior & rectior. Quare & Boetius primo de diſciplina ſcholarium, agens de excellentia Magiſtratus, Miſerrimi, inquit, ingenij eſt, ſemper inuentis vti, & nunquam inueniendis ſtultius quàm Magiſtratus orationibus omnino confidere. Quapropter & Philoſophus 1. polit. 9. oſtendit, quòd magis expedit ciuitati ab optimo viro regi, quàm ab optimis legibus; vbi & ait, In quacunque arte principari ſecundum literas miſerum: manifeſtum igitur quòd non
eſt

Marginalia: || diſcuſsione. — *Ammonius.* — *Auguſtinus* — *Hieronymus* — *Philoſophus.* — *Auerroes.* — *Boetius.*

A eſt ſecundum literas & leges optima politia: quibus & Varro concorditer in ſententijs ſuis ait, Illum eruditorem elige, qui magis didicerit in ſuis quàm in alienis; Nil magnificum docebit, qui à ſe nihil didicit, falſoque Magiſtri nuncupantur auditorum narratores, ac ſi audiendi ſunt vt qui recenſerit rumores. Vnde & Vitruuius de Architectura libro ſeptimo notabiliter multum refert, quod Rex Ptolomæus Bibliothecam egregiam Alexandriæ congregauit, ludos Muſis & Apollini dedicans; & ſicut athletis, ſic Scriptorum & Poetarum victoribus certa præmia ſtatuebat, aſsignans ſex Iudices, quibus & ſeptimum, ſcilicet Ariſtophanem, adiunxit; qui ex ordine legeret cunctos libros; factoque vna dierum conuentu ad certamen pub'icum Poetarum, populus iudicabat, quem maximè approbaret: & ſententiâ Iudicum imploratâ, ſex Iudices illi, qui populo placuit, victoriam decreuerunt; Solus autem Ariſtophanes illum viciſſe dijudicat qui populo minimè complacebat, commotuſque eſt Rex ac populus vniuerſus; & impetrato tandem B Ariſtophanes ſilentio, illum ſolum aſſeruit eſſe Poetam, quia quod dixit, proprio ſtudio adinuenit, cæteros verò aliena carmina rapuiſſe, & ſcrutatis armarijs regijs, libris inſpectis, collationeque facta, eos fures eſſe conuicit, iuſsitque Rex agi furti cum illis. Quapropter & Ieſus filius Sirach laudatur quia poſt legem & Prophetas, & ſapientiam maximam Solomonis, de corde ſuo ſapientiam renouauit Eccleſ. 50. Vnde & ſupra 24. Sapientia ipſa dicit, Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient, & qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Quare & Danieli viro deſideriorum, qui poſuit cor ſuum ad intelligendum in tantum vt ſe affligeret, Angelus hæc dicebat; Qui docti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates: Tu autem Daniel, claude ſermones & ſigna librum vſque tempus ſtatutum; Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Et infra, Ego, inquit Daniel, audiui, & non intellexi, & dixi, Domine mi, quid erit poſt hæc? & ait, ſcilicet Angelus, Vade Daniel C quia clauſi ſunt ſignatique ſermones vſque ad tempus præfinitum; Eligentur, & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi, & impiè agent impij, neque intelligent omnes impij, porro docti intelligent. Vnde Gregorius 2. ſuper Ezech. homilia quarta. Sciendum eſt, inquit, quia per incrementa temporum creuit ſcientia ſpiritualium Patrum. Plus namque Moſes, quàm Abraham, plus prophetæ quàm Moſes, plus Apoſtoli quàm Prophetæ in omnipotentis Dei ſcientia eruditi ſunt. Fallor, ſi hæc ipſa ſcriptura non loquitur, Pertranſibunt, inquit, plurimi, & multiplex erit ſcientia. Quod & probat dilucidè conſequenter, ſic tandem concludens; Menſura ergo calami, quæ eſt ſex cubitorum, & palmi, ducatur ad cubitos decem, & menſura decem cubitorum ad extremum ſurgat in treſdecim, quia quantum mundus ad extremitatem ducitur, tantum nobis æternæ ſcientiæ aditus largiùs aperitur. Porrò ſicut eidem homini in teneriori ætate cibus & doctrina facilior & infirmior, quàm ſolidior congruè miniſtratur, ſic & toti Eccleſiæ. Nam in ſuæ natiuitatis origine, lacte facilis, D lucidæ, & ſuauis doctrinæ fuerat imbuenda; nunc autem poſtquam per proceſſum temporis eſt adulta & firmiter roborata, cibarijs ſolidis eſt fouenda, maximè hi, qui habent guſtum ſanum, dentes potentes, & ſtomachum cordis fortem. Vnde Apoſtolus primo ad Corinthios tertio. Ego, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in Chriſto; lac vobis potum dedi, non eſcam: Nondum enim poteratis, ſed ne nunc quidem poteſtis. Et ad Hebræos quinto. Eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ; paruulus enim eſt; perfectior autem eſt ſolidus cibus, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem. Et primo ad Corinthios ſecundo, Sapientiam loquimur inter perfectos. Veruntamen propter iſtam ſententiam non debent homines eſſe negligentes ad bonum, quia ſicut Deus præſciuit homini finem, ſcilicet vitam æternam, ſic & viam & media ad hunc finem, ſicut ſupra reſpondendo ad rationem E Philoſophi 1. peri hermenias vlt. eſt oſtenſum. Quare & Daniel ſpiritu Dei plenus, certè intelligens imminere terminum ſeptuageſimorum annorum deſolationis, & initium conſolationis Iſraelitici populi captiuati prædictæ & promiſſæ per Ieremiam 29. à Deo qui mentiri non poteſt, non ideo minus diligenter poſuit faciem ſuam ad Dominum Deum ſuum, rogare & deprecari in ieiunio & ſacco & cinere, vt faceret quod promiſit, ſicut Dan. 9. hiſtoria manifeſtat. Super quam Hieron. Prædixerat Ierem. 70. annos deſolationis templi, poſt quos rurſus veniret populus in Iudæam, & ædificaretur ibi templum, & Ieruſalem; quæ res Danielem non facit negligentem, ſed magis prouocat ad rogandum, vt quod Deus per ſuam promiſit clementiam, per huius impleat preces. Cui & concorditer Greg. hom. 32, ſuper Euang. ita ſcribit; Matrona quædam fuit valde religioſa, quæ ad horum martyrum, ſcilicet Proceſsi &

Gregorius. *Apoſtolus.* *Hieronymus* *Gregorius.*

Martiniani Eccleſiam crebro veniebat; & quadā die dum ex more ad orandum veniſſet, egrediens duos ſtantes ſub peregrino habitu monachos inuenit, peregrinos credidit, dare eis aliquid eleemoſynæ præcipit, ſed priuſquam eius erogator eis ad largiendum eleemoſynam propinquaſſet, aſtiterunt illi viciniùs, & dixerunt; Tu nos modo viſitas, nos te in die iudicij requiremus, & quicquid poſſumus, præſtabimus tibi; quo dicto, ab oculis eius ablati ſunt: territa illa ad orandum rediji, ſeſeq; in lacrymas prolixiùs effudit, & facta eſt poſt hoc tanto inſtantior in prece quanto certior de promiſsione. Nec illud eſt verum, quod quicquid fecerint homines vel nō fecerint, non minus nec magis euenient vniuerſa: Primò, pro ipſis factionibus ſeu operibus; Secundò, pro finibus operum, Non enim ſoli fines ſeu termini, puta manſiones in cœlo, prædeſtinantur à Deo, ſed & via, & media ordinata, ſicut ſuperiùs reſpondendo ad ſimile argumentum Philoſophi 1. peri hermenias vlt. fuerat demonſtratum, ſicuti etiam clarè docet 45um. primi. Verum eſt tamē quod nullus vnquam faciet aliquid vel omittet, vnde aliquod futurum non eueniet, aut alio & non omni illo modo eueniet quo eueniet, nec vnde aliquod non futurum eueniet: hoc enim contradictionē includit, quod & 18um. huius oſtēdit; quare & omnia quæ euenient, & quibuſcunq; modis euenient, ita ſeriose eueniēt, ac ſi omnino eſſent neceſſariò euentura. Quod autem quidam arguunt conſequenter multa futura ſe poſſe liberè impedire; vel intelligunt quod hoc poſſunt ex ſe ſolis ſine Deo coagente vel præagente, & tunc ſunt Pelagiani hæretici, ſicut 20. & 30. ſecundi demonſtrant; aut intelligunt quòd Deo coagente & præagente cum ipſis poſſunt; & tunc nedum eſt poſsibile, imò & neceſſarium neceſſitate cauſarum ſuperiorum, ſicut 27. huius oſtendit. Quare & de || *quolibet* impedimento libero futuro & non futuro ſimilis eſt neceſsitas, ſicut & de quocunque effectu libero futuro, vel non futuro: omne namque tale impedimentum futurum eſt aliquis talis effectus futurus. Rurſum aut intelligunt quòd cum Deo coagente aut præagente poſſunt impedire aliquod futurum, quod ſit A. ſtante etiam voluntate diuina ad A. fore, ſicut 14. primi docet, quod eſt hæreticum & blaſphemum, ſicut 10. primi monſtrat; aut intelligunt, quòd poſſunt mutare aut auertere voluntatem diuinam ab A. vel facere ipſum non velle A. fore, quod ſimiliter eſt erroneum & contra 20 primi, 30. ſecundi, & 8. iſtius: aut quòd Deo agente & præagente, & ex ſe ſolo, non ex actu humano quocunque non volente, ſed nolente A. fore, poſſunt impedire A. fore, & ſic non inſtant: ſic enim nedum eſt poſsibile, ſed neceſſe modo prædicto. Sic etiam quod dicunt ſe poſſe, magis eſt dicere Deum poſſe per eos, ſicut omnipotentem artificem, per ſua ſibi ſubſeruientia neceſſariò inſtrumenta; quanquam & quomodo cauſa ſecunda, vt homo, poſsit impedire effectum voluntatis diuinæ poſſet plenius diſputari. Et quòd arguunt de paruulo, verè videntur loqui vt paruuli, & vt paruuli cogitare. Quomodo namque intelligunt ſe poſſe occidere paruulum, vel per ſe, vel cum Domino, &c. ſicut prius? Similis enim neceſsitas vel impoſsibilitas in occiſione paruuli eſt ponenda, ſicut in alijs effectibus liberis quibuſcunque. Argumentum quoque de paruulo poteſt ſimiliter fieri de adulto. Iſti etiam videntur ſupponere ſaluationem vel damnationem hominis digniſsimæ creaturæ fortuitis motibus hominum, dæmonum, vel ferarum, & quaſi caſuali caſui taxillorum; quare & prædeſtinationem & reprobationem, perſonas & numerum cœleſtium ciuium conſequenter, quod viceſimum ſeptimum primi cum ſequentibus 45. & 46. non ſinunt, quod & damnant autoritates Auguſtini de bono perſeuerantiæ 35. De correptione & gratia 27. recitatæ triceſimo primo primi, De gratia & libero arbitrio 50. cum multis alijs recitatis triceſimo nono primi. Quod autem arguitur de experientia libertatis, non certificat omniquaque, quoniam ſicut dicit Hippocrates primo primi Aphoriſmorum, Experimentum fallax iudicium difficile. Similem namque libertatem videntur beſtiæ, furioſi, moriones, & pueri experiri, qui tamen non habent omnimodam libertatem, quia non libertatem contradictionis, nec à neceſsitate reſpectu cauſarum ſuperiorum, nec etiam inferiorum, ſicut ex vndecimo huius patet. Nec Auguſtinus, nec aliquis alius experitur ſe habere libertatem à ſubiectione Dei exemtam, ſed voluntatem liberam à coactione inuita. Porro quod obijciunt conſequenter eſt argumentum Manichæorum, contra illud magiſtri noſtri Chriſti, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum, Ioh. 6. dicente ibi Chryſoſtomo, Hic inſiliunt Manichæi dicentes, Ergo in nobis nihil eſt poſitum; quod & poteſt ſimiliter obijci 20. & 30. ſecundi; veruntamen 9. huius || *plenè* reſpondet. Quod etiam opponunt, quòd Deus ſit Autor mali, 20. & 30. ſecundi ſimiliter poteſt opponi, veruntamen hic reſpondet 34. primi. Quod etiā dicunt. Illū nolo pro Deo meo habere, qui me impellit ad malū, contra || 26 & 30. ſecundi ſimiliter poteſt dici; quibus & è contrario ego dico, Illū nolo pro Deo noſtro habere, qui non ſit omnipotens in agendo, qui non habeat omnipotentiſsimū dominatum ſuper meā debilem voluntatē, qui non poſſet omnipotentiſsimè facere me velle, & facere quicquid vellet, qui non habeat

Margin notes: A; B; || quocunq; C; D; *Hippocrates.* E; *Iohannes Chryſoſtom.* || planè. || 20.

A habeat voluntatem vniuerſaliter efficacem, infruſtrabilem, indefectibilem, & neceſſariam in cauſando, imò cuius voluntas non ſit mihi neceſsitas ſecundum ſenſatam ſententiā 27. huius ſcriptam. Quinimò cōſtanter & libera voce dico, Illum nolo pro Deo meo habere, cuius beatiſsimam voluntatem ego miſer peccator poſſum facillimè à ‖ *ſumma* arce ſuæ digniſsimæ libertatis detrudere, & oppoſitæ ſeruitutis neceſſario iugo ſubmittere, & ſubmiſſam inſolubiliter detinere, cuius ſanctiſsimam voluntatem ego peccator velut mulierculam debilem facillimè poſſum opprimere, & neceſsitare ad horribilem actum peccati, imò & quam pluſquam mulierculam qualemcunque poſſum neceſsitare ad conſentiendum in actum turpiſsimum viliſsimumque peccatum. Cui & adhuc fiducialiter agens, dico illum nolo pro Deo meo habere, quem peccator impello ad malum neceſſariò volendum, aut etiam permittendum, quem ego miſer peccator neceſsito viciſsitudinaliter, ſicut malitiæ placuerit, ad volendum,
B permittendumuè malum, qui ſeruituti tam miſeri peccatoris tam miſerabiliter ſit ſubiectus. Aduerſarius etenim confitetur, quòd quamdiu actus meus malus eſt futurus, tamdiu Deus eſt liberrimus libertate contradictionis pleniſsima ad volendum & permittendum illum, vel non: ſed cùm temporaliter præſentialiter à me fiat, neceſſe eſt tunc primò neceſsitate oppoſita priori libertati æterno Dominum velle & permittere illum actum: cui ſimiliter adhuc dico, Illum nolo pro Deo meo habere, qui in tota vniuerſitate creaturæ aliquam rem malam ſimpliciter & non bonam facit, conſeruat, voluntarieuè permittit. Quare & 26. primi oſtendit nullam rem eſſe malam ſimpliciter, ſed quamlibet eſſe bonam: Quamobrem adhuc dico, Illum nolo pro Deo meo, ſcilicet ſummo bono, habere, a quo ſecundum ſententiam Iacobi, non omne aliud bonum deſcendit. Cur, iterum inquio, vis tu illum pro Deo tuo habere, qui te ad omne bonum ſaltem neceſſariò debitum non impellit, & ab omni malo non repellit, cùm hoc poſsit facillimè, & ita faciliter ſicut permittit oppoſitum, & ſine omni ſuo incom-
C modo vel labore, & ad tuum maximum commodum & valorem? Cur, inſuper aio, vis tu illum pro Deo tuo habere, qui tot mala ſecundum te in vniuerſitate regimini ſuo ſubiecta permittit, qui & tot parua & minora bona meliora non facit, imò & totum vniuerſum non efficit melius, cùm æque faciliter ita poſſet? Quem & adhuc requiro, Vis tunc illum pro Deo tuo habere, qui te ad bonū impellit? Si non, Pelagianam hæreſin profiteris, ſicut 21. 23. & 30. ſecundi oſtendunt: ſi ſic, ergo ſecundum te omnia bona quæ euenient, de neceſsitate euenient, &c. ſicut contra 15. opinionē 22. huius repreſſam. Veruntamen proculdubio Deus nullū inuitum violenter impellit, ſed omnes voluntarios ſpontaneè impellit & trahit ad quoſlibet liberos actus ſuos. Amplius autem pro iſto & omnibus ſimilibus de peccato & neceſsitatione peccandi, ſeu ad peccandū, aliter fortaſſe ſubtilius & probabilius dici poteſt, quod Deus neceſsitat quodammodo ad actum peccati ſecundum ſubſtantiā ipſius actus; non ideo tamen
D videtur conſequens, quòd ipſe neceſsitet ad peccatum, vel ad deformitatem peccati, quatenus eſt peccatum deformitaſuè peccati. Poſſet enim Deus omnipotens, vt apparet, ſeparare ſubſtantiam ipſam actus, & rem quamlibet poſitiuam à deformitate peccati, poſſetque producere & ſeruare talem ſuum effectum realiter poſitiuum & bonum abſque tali defectu & malitia priuatiua, præſertim cùm peccatum, deformitas, malitia, aut defectus non ſit eſſentialiter ipſe actus*, neque neceſſariò conſequens ſubſtantiam ipſam actus, ſicut apparet ex 26. primi. Deo igitur bono rectè agente, præagente, & neceſsitante quodammodo ad actum talem bonum ſecundum ſubſtantiam & naturam, nequaquam de neceſsitate conſequitur malitia aut peccatum. Vnde ergo ſequitur, niſi ex voluntate libera creaturæ deficientis ſpontaneè, ‖ *voluntarieque* peccantis? Verum ſi quid aliter ſapientia, & hoc mihi Deus reuelare dignetur, & reddere ſobriè ſapientem, & ſi deficiens fortè peccem, ad iuſtitiæ regulam me reducat. Quod autem arguitur, difficultatem & ignorantiam in nullo excuſare peccatum, quia nec impoſsibilitatem vitandi; poteſt ſimiliter argui de merito qualicunque: hæc tamen in aliquo excuſant
E peccatum, eò quòd liberum arbitrium tollunt, vel minuunt quoquomodo, quia vel cognitionē obnubilant, vel executionē debilitant; hæc autem impoſsibilitas euitandi, ſeu neceſsitas faciendi neutrū minuit vel offendit, ſicut corol. 1. & 2 ac 10. huius docēt. Quod autē arguitur, non fuiſſe maiorē poſsibilitatem vitandi peccatū ante lapſum quàm poſt, poteſt ſimiliter argui de vitatione meriti, vel de factione meriti poſsibilis, non tamen futuri. Nec ratio cauſalis procedit. Nam quomodo ſequitur, homo non poteſt A. niſi de potentia abſoluta, nec poteſt B. niſi de potentia abſoluta; ergo non magis poteſt A. quàm B. nec è contra? Non enim ſequitur ſimiliter arguendo, Nulla creatura poteſt aliquid niſi de potentia Dei, ſicut 2. primi & ſequentia probauerunt; ergo nulla creatura magis poteſt vnum quàm aliud, facilius quàm difficilius, nec vna creatura magis poteſt quicquā quàm alia, fortior & potentior quàm debilior & impotentior quantūcunque. Nec etiā ſequitur de potentia ordinata, Nulla creatura poteſt quicquam

‖ firma.

* neque de eſſentia ipſa actus.

‖ voluntateque.

quicquam futurum niſi de Dei potentia ordinata, ſicut corollarium noni, primi monſtrauit; A ergo nulla creatura magis poteſt vnum futurum quàm aliud facilius quàm difficilius, nec vna creatura, puta potentior, magis quam alia impotentior quantumcunque. Tertiò adhuc non ſequitur de potentia naturali. Non enim quia nulla res naturalis poteſt aliquid naturaliter operari, niſi per potentiam naturalem, ideo nulla res naturalis magis poteſt naturaliter operari vnum quàm aliud. Hoc igitur ante lapſum, quando erat in naturalibus totus ſanus, & in gratuitis multum potens, magis potuit quàm poſtquam incidit in latrones, & in latrinam peccati, vbi in naturalibus vulneratur, & gratuitis ſpoliatur, vnde efficitur impotens & infirmus: Habet & nunc fortiſsimum inimicum, quem tunc non habebat, corpus ſcilicet corruptum, quod aggrauat animam, & carnis concupiſcentiam, quæ ſpiritui aduerſatur; cui & aſſunt duo peſtiferi comites, ignorantia nimia diſcernendi, & difficultas plurima exequendi: Et hæc eſt ratio & cauſa Doctorum, qui fuerant in oppoſitum allegati, Petri 2. ſent. diſt. 25. Hugonis de Sacramentis libri primi parte 6ª. cap. 16. Bernardi de gratia & libero arbitrio 12. B ſicut ſcripta eorum lucidè conteſtantur. Quomodo autem & quare neceſsitas naturalis & fatalis repugnet meritò, & non iſta, vndecimum huius docet. Quod autem arguitur non eſſe maiorem libertatem in homine quàm in bruto, vndecimum huius ſoluit. In homine ſiquidem eſt neceſsitas reſpectu Dei ſolius, in brutis verò reſpectu ipſius, & reſpectu cauſarum inferiorum, naturaliumuè cauſatum. Nec ratio ſua cauſalis procedit. Non enim ſi homo non poſsit in oppoſitum faciendi, niſi de potentia abſoluta, nec brutum; ideo non magis homo quàm brutum, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Nec iſta ſententia redit hominem impeccabilem, ſicut oſtendit 34ᵘᵐ. primi. Quod autem infertur, non eſſe maiorem libertatem in viatore quàm in comprehenſore, quis negare præſumpſerit, cùm maior libertas ſit in Deo, in ſanctis Angelis confirmatis, & in comprehenſore quocunque quàm in aliquo viatore, ſicut catholici non ignorant, quod & teſtatur Autoritas Auguſtini Enchirid. 86. primo huius præmiſſa, quod & oſtendunt Hugo, & Petrus vbi erant proximo allegati? Nec ratio cauſalis C eſt efficax, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Viator namque habet infirmitatem multiplicem, ignorantiam, difficultatem, carnem, mundum & diabolum tentatores, nec abundantiam gratiæ confirmantis. Angelus verò nullum iſtorum malorum, ſed oppoſita bona plenè, cum abundantiſsima gratia beatificè confirmante; & hæc eſt ratio confirmationis in bono, ſicut decimum quintum ſecundi oſtendit: Verum tamen vno modo habet viator libertatem arbitrij, quo Deus & comprehenſor non habet, videlicet ad obediendum diuinis mandatis vel non, ad peccandum vel non. Quod autem ex iſto conſequenter infertur, quod viator non poteſt plus mereri quàm Angelus confirmatus, videtur ſecundum ſententiam Petri 2. ſentent. diſt. 5. & 11. recitatam primo huius poſſe concedi. Verum quia idem poteſt argui de Angelis poſt finale iudicium beatificandis plenariè & perfectè, aliter reſpondendum, quod nullus poteſt mereri à Deo quicquam boni de condigno, ſcilicet de neceſsitate iuris, inflexibilique rigore, ſed quicquid boni meremur ab eo, totum procedit & pendet ab eius gra- D tiſsima gratia & gratuita voluntate, ſicut 39ᵘᵐ. primi clariùs demonſtrauit. Poteſt ergo Deus abſque iuris iniuria, & ſine præiudicio cuiuſcunque, præſtituere Angelo & homini certum terminum ad merendum, & illuc vſque ſua opera velut meritoria acceptare, vltra verò tanquam præmiatoria & conſummatoria præcedentium meritorum: Neceſsitas tamen ſola in Angelis plenariè conſummatis non videtur merito repugnare, ſicut corollaria primi, ſecundi, & decimi huius docent, ſed ſola perfectio conſummata. Merentes enim ſunt in via & motu ad terminum, comprehendentes verò & conſummati plenariè in termino vltimato. Nec ſequitur hominem viatorem eſſe finaliter confirmatum: Non enim ideo dicitur quiſpiam finaliter confirmatus, quia neceſſariò ſequitur voluntatem diuinam, ſed propter aliam rationem ſuperius || *aſsignatam*. Arguitia verò, quæ conſequenter obgarrit in Logica, in Philoſophia & in Theologia eſt hæretica & damnata, ſicut ex 43°. primi conſtat. Rurſum ſecundum iſtam inſenſatam ſententiam Deus poſſet velle aliquid eſſe ſeu fore, & illud non eſſet E nec foret; poſſet velle aliquid eſſe ſeu fore tale vel tale, ſcilicet, prædeſtinatum & bonum, & illud non eſſet tale, nec foret; poſſet quoque velle aliquid non eſſe ſeu fore ſimpliciter ſiue tale, & ipſo inuito illud eſſet aut foret ſimpliciter ſiue tale; ſicque Deus ſuperbeatus & omnipotens, miſer & impotens redderetur, ſicut decimum primi docet. Ampliùs * ſecundum iſtam vanam & falſam inſaniam, poſſet Deus cognoſcere ſe non amando ſe: Priùs namque quodammodo videtur cognoſcere quàm amare: poſſetque Pater cæleſtis ſine filio ſuo eſſe, cùm ſit quodammodo prior eo, ſicut trigeſimo ſecundi erat oſtenſum. Duo verò argumenta ſequentia videntur prætendere vnam exemptionem blaſphemam à ſubiectione & ſeruitute Domini Dei noſtri, quibus tamen per quintum & nonum huius pleniùs

|| allegatam

* autem

|| *reſpon-*

A ‖*reſpondetur* ; Videntur quoque eadem argumenta cum Pelagianis ſupponere voluntatem ‖ reſpondebatur.
creatam poſſe agere ſine Deo propriè coagente, vel ſaltem ſine eo naturaliter præcedente,
quod viceſimum ſecundi cum triceſimo reprobauit. Nec dubium quin ſit longè, imò infinitè
perfectius, quòd Deo volente quippiam facere per aliquam creaturam, ipſi curuetur neceſſa-
riò omne genu, quàm quòd ei ab aliquo poſſet reſiſti ; ſic enim & non aliter eſt omnipotens &
infinitè perfectus, ſicut patet completius primo huius. Quod autem de omiſsione arguitur
non plus obuiat viceſimo ſeptimo huius, quàm viceſimo vel triceſimo, ſeu triceſimo ſecundo
ſecundi, nec magis de omiſsione quàm de commiſsione procedit ; autoritas quoque Augu-
ſtini ſuperius eſt gloſſata, nec intendit iſta autoritas Auguſtini aliam eius autoritatem ſuper
Deut. 20. & textum ibi ſacrum deſtruere, qui triceſimo tertio ſecundi fuerant allegati. Argu-
menta verò de permiſsione & volitione, & amatione peccati ita procedunt contra viceſi-
B mum ſecundi, ſicut contra viceſimum ſeptimum tertij, quæ & ſoluuntur plenariè per triceſi-
mum tertium & triceſimum quartum primi. Autoritates Geneſ. & Eccleſiaſtici ita vadunt,
contra viceſimum & triceſimum ſecundi, ſicut contra viceſimum ſeptimum tertij, quæ &
viceſimo octauo ſecundi clarius exponuntur. Autoritas verò Apoſtoli negat neceſsitatem
aduerſariam liberæ poteſtati, ſicut verba eius oſtendunt, quod & decimo huius patet ; vide-
tur etiam loqui ibi de neceſsitate legis ſeu iuris, quæ ortum habet ex voto alioue contractu,
& de opppoſita poteſtate. Ad illud verò quod arguitur de neceſsitate antecedente, reſpon-
dendum per diſtinctionem de neceſsitate antecedente, viceſimo octauo huius præmiſſam ;
vel aliter Anſelmus negans neceſsitatem præcedentem ab effectibus liberè & contingenter fu-
turis, intendit illam negare à prima cauſa illorum, ſcilicet à voluntate diuina, ſecundum vn-
decimam & duodecimam veritatem quinti huius ; & hoc verba ſua indicant euidenter. Ait
enim, Scito omnia ex neceſsitate fuiſſe, quia ipſe voluit, voluntatem verò eius nulla præ-
C ceſsit neceſsitas, qui & in talibus effectibus affirmat neceſsitatem ſequentem, quia ſecundum
eum fiunt à cauſa, ſcilicet a voluntate diuina neceſſaria, neceſsitate ſequente, vt patet capi-
tulo proximo : ratio autem huius tranſumtiuæ denominationis à cauſa ad effectus poteſt ha-
beri ex præmiſsis viceſimo ſexto ſecundi, nec repugnantiam vllam includit, eundem effectum
reſpectu eiuſdem cauſæ ſic eſſe neceſſarium neceſsitate ſequente, & etiam præcedente, ſicut
per ſe patet, ſicuti & oſtenſio ſextæ partis quinti huius docuit euidenter. Autoritates verò
Anſelmi & Boetij, dicentes res liberi arbitrij priuſquam fiant apud hominem, & per liberam
voluntatem, & in tempore, poſſe mutari & nullatenus euenire, intelligunt manifeſtè reſpe-
ctu cauſarum inferiorum, quia ſecundum ipſos reſpectu cauſarum ſuperiorum ſunt neceſſariò
euenturæ. Hoc enim ſententia eorum & verba indicant euidenter, ſicut viceſimum octauum
huius oſtendit. Volunt igitur dicere quòd quantum eſt de ratione & cauſalitate cauſarum
D inferiorum, ſcilicet liberi arbitrij, ſeu totius hominis, ſiue quarumlibet temporalium aliarum,
nulla eſt neceſsitas reſpectu contingentium futurorum, ſed contingentia & poſsibilitas ad
vtrumque ; ſed in Deo æterno ſuper tempora & temporalia vniuerſa habente determinatam,
præſentaneam, immutabilem, & infruſtrabilem voluntatem reſpectu omnium futurorum, eſt
neceſsitas omnium futurorum, ſicut capitulum proximum plenius oſtendebat. Autoritas
verò Anſelmi de concord. 2. loquitur de neceſsitate libertati contraria & inuita, ſicut verbum
ſubſequens indicat euidenter : immediatè namque ſubiungit, quòd ſi non vellet ſponte, non
operaretur. Robertus Lincolnienſis negat Petrum prædeſtinatum ſaluari neceſſariò neceſ-
ſitate contingentiæ repugnante ; aliam verò neceſsitatem, ſcilicet amicam contingentiæ, nuſ-
quam negat, ſed planè concedit. Concedit enim neceſſarium eſſe Petrum ſaluari, non neceſ-
ſariò, ſed contingenter ; quare & habet conſequenter concedere, neceſſarium eſſe Petrum
contingenter ſaluari. Quomodo autem neget neceſsitatem antecedentem, patet capitulo
præcedente. Bernardus negat a libero arbitrio neceſsitatem inuitam, & ei contrariam, non
E concordem ; vnde capit. 3. Eſt, inquit, conſenſus voluntarius habitus liber ſui, ſiquidem
non cogitur, non extorquetur ; ea quippe voluntatis, non neceſsitatis ; nec negat ſe, nec præ-
bet cuiquam niſi ex voluntate, alioquin ſi compelli valet, inuitus, violentus eſt, non volunta-
rius. Niſi enim voluntas non eſt, nec conſenſus : non enim eſt conſenſus niſi voluntarius.
Vbi ergo conſenſus, ibi voluntas ; porro vbi voluntas, ibi libertas, & hoc eſt quod dici puto
liberum arbitrium. Et infra 4. Vniuerſa quæ hominis ſunt, præter ſolam voluntatem ſui,
libera non ſunt ; vita, ſenſus, appetitus, memoria, ingenium, & ſi qua talia ſunt, eo ipſo ſub-
iacent neceſsitati, quo non planè ſubdita ſunt voluntati ; ipſam verò, quia impoſsibile eſt de
ſeipſa ſibi non obedire (nemo quippe aut non vult quod vult, aut vult quod non vult) etiam
impoſsibile eſt ſua priuari libertate : poteſt quidem mutari voluntas, ſed non niſi in aliam vo-
luntatem, vt nunquam amittat libertatem ; tam ergo non poteſt priuari illa quàm nec ſeipſa.
Si

Si poterit homo aliquando aut nihil omnino velle, aut velle aliquid, & non voluntate, pote- A
rit & carere libertate voluntas : ſola ergo voluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate, aut
diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire, nulla vi, nulla cogitur neceſsitate ; non in
merito iuſtam vel iniuſtam, beatitudine ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit,
prout iuſtitiæ iniuſtitiæue conſenſerit. Qui & 5. reddens cauſam dicti ſuperius allegati, ſic
ait ; Quomodo namque ad bonum conuerſus per gratiam humanæ voluntatis conſenſus eo
liberè bonum, & in bono liberum hominem fecit, quo voluntarius efficitur, non inuitus per-
trahitur ? Sic ſponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quàm ſponta-
neum conſtituit, ſua vtique voluntate ductum, non aliunde coactum vt malus ſit. Et ſicut
cœleſtis Angelus, aut etiam ipſe Deus permanet liberè bonus, quia ſcilicet voluntate, non
aliqua extrinſeca neceſsitate : ſic profectò diabolus æquè liberè in malum & corruit & perſi-
ſtit ſuo vtique voluntario nutu, non alieno impulſu ; manet ergo voluntas libertatis, vbi eti-
am ſit captiuitas mentis, tam plena quidem in malis, quàm in bonis. Vnde & 6. vnam defi- B
nitionem liberi arbitrij ſic concludit ; Ex hac ergo tantùm libertate, qua liberum eſt volun-
tati ſeipſam iudicare vel bonam ſi bono, vel malam ſi malo conſenſerit ; quippe quæ in neu-
tram niſi certè volendo conſentire ſe ſentit liberum arbitrium credimus nominari. Qui & de-
cimo octauo negat neceſsitatem non peccandi à Deo, ſimilemque neceſsitatem, ſcilicet inui-
tam, Angelis & hominibus abnegans, tribuit eis oppoſitam libertatem ; aliam verò neceſsi-
tatem ſecundum cauſas ſuperiores viceſimo ſeptimo huius prædictam nuſquam negat, ſed
magis affirmat : vnde ſic ait, Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus ; quoni-
am quòd ille non poteſt eſſe malus, non infirma neceſsitas, ſed firma in bono voluntas, & vo-
|| is luntaria firmitas ; quodque || *hic* non valet in bonum reſpirare, non aliena facit violenta op-
preſsio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas ac voluntaria obſtinatio ; & nunc igitur ex
eo potius liberum dicitur arbitrium, quod ſiue in bono, ſiue in malo æquè liberam facit vo-
luntatem, cùm nec bonus quiſquam, nec item malus dici debeat, aut eſſe valeat niſi volens. C
Tali iam ratione non incongrue dicetur ad bonum ſe & ad malum habere æqualiter, quòd
vtrobique videlicet par ſit ei, non quidem in electione facilitas, ſed in voluntate libertas : hac
ſane dignitatis diuinæ, vt dictum eſt, prærogatiua rationalem ſingulariter creaturam condi-
tor inſigniuit ; quod quemadmodum ipſe ſui iuris erat, ſuæque ipſius voluntatis, non neceſsi-
tatis erat, quòd bonus erat ; ita & illa quoque ſui quodammodo iuris in hac parte exiſteret,
quatenus non niſi ſua voluntate aut mala fieret, & iuſtè damnaretur ; aut bona maneret, &
merito ſaluaretur ; non quòd ei propria ſufficere poſſet voluntas ad ſalutem, ſed quòd eam
|| aſſequeretur. nullatenus ſine ſua voluntate || *conſequeretur*. Nemo quippe ſaluatur inuitus : nam quod le-
gitur in Euangelio, Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum, item in alio loco, Com-
pelle intrare, nihil impedit; quia profectò quantoſcunque trahere vel compellere videatur ad
ſalutem benignus Pater, qui omnes vult ſaluos fieri, nullum tamen iudicat ſalute dignum, D
quem non probauerit voluntarium. Hoc quippe intendit, cùm terret aut percutit vt faciat
voluntarios, non ſaluet inuitos, quamuis dum de malo mutat, in bonum voluntatem transfe-
rat, non auferat libertatem. Calumniabile tamen ſecundum ſuperficiem literæ videtur, quod
dicit libertatem à neceſsitate Deo & creaturæ æqualiter conuenire, cùm omnis virtus & per-
fectio vtriſque competens infinitè plus Deo competere videatur, cùm omnis creatura ſit om-
niquaque finita, ipſe verò infinitiſsimus omniquaque, ſicut ſuppoſitio prima probat. Quod
autem obijcitur, omnes Autores neceſsitatem ab actibus liberis abnegare per viceſimo nono
& viceſimo octauo, & decimo huius præmiſſa, ſufficienter, vt arbitror, poteſt ſolui. Articu-
lus Oxonienſis per Robertum Cantuarienſem damnatus non obuiat neceſsitati prædictæ.
Ex hac enim non ſequitur, omnem propoſitionem de futuro veram eſſe neceſſariam, ſed eius
oppoſitum manifeſtè. Nam ſi hæc ſit vera & neceſſaria neceſsitate huiuſmodi, Antichriſtus
naſcetur, neceſſariò ſequitur quòd aliquando naſcetur, & quòd poſt in perpetuum erit falſa.
Pro hoc autem articulo plenius intelligendo, ſciendum quòd ab aliquibus opinabatur Oxo- E
niæ, quòd nulla propoſitio de futuro in materia contingenti eſt vera vel falſa, ſicut ex decimo
ſeptimo huius poteſt haberi, ex qua neceſſariò ſequitur, quòd omnis propoſitio vera de fu-
turo eſt neceſſaria, vt ſcilicet neceſſariò impleatur, veluti, Sol orietur, eclipſis erit, & ſimiles ;
quare & iuſtè debuit condemnari. Præterea poteſt dici, quòd articulus loquitur de neceſsi-
tate abſoluta, & contraria, non conſentanea libertati, ſicut decimum huius diſtinguit : articu-
lus verò Pariſienſis loquitur de neceſsitate non reſpectu cauſarum ſuperiorum, ſed tantùm
inferiorum, ſcilicet corporum cœleſtium, & cauſarum naturalium, videlicet de neceſsitate
naturæ ſeu fati ſtellaris. Opinabatur namque à nonnullis Pariſijs quòd voluntas humana
ſubiaceat neceſsitati ſtellarum, & quòd ſit tantùm paſsiua, & quòd neceſſariò velit, poſitis
omnibus

A omnibus cauſis inferioribus requiſitis, ſicut ex 30. ſecundi, ſexto & decimo huius patet. Hoc
idem euidenter oſtenduot verba articuli debite ponderata. In articulo namque damnatur,
quod nihil fit à caſu, quare & eius oppoſitum affirmatur: ſed reſpectu Dei & ſuperiorum cau-
ſarum nihil penitus fit à caſu, ſed tantum reſpectu inferiorum per viceſimum nonum primi.
Quare & idem Stephanus Pariſienſis damnauit articulum aſſerentem, quod Aliqua poſſunt *Stephanus.*
caſualiter euenire reſpectu primæ cauſæ, & quod falſum eſt omnia eſſe præordinata à prima
cauſa; articulus autem negat neceſsitatem reſpectu illarum cauſarum, reſpectu quarum caſū
affirmat, ſed hoc eſt tantum reſpectu inferiorum cauſarum. Quod etiam locus Scripturæ,
quem pro ſe allegat articulus, indicat euidenter, quia concurſus, inquit, cauſarum eſt de defi-
nitione caſualis, libro de conſolatione & eſt 5. proſa. 1. Vbi Boetius, Liquet, inquit, definire ca- *Boetius.*
ſum eſſe inopinatum ex confluentibus cauſis, in his quæ ob aliud geruntur, euentum; quod
de cauſis inferioribus, non ſuperioribus intellexit, ſicut verba eius præcedentia & ſequentia
B manifeſtāt, ſicut oſtenditur plenius viceſimo nono primi, quæ & neceſsitatem prædictam mu-
niunt & confirmant. Nam poſt definitionem caſus præmiſſam immediate ſubiungit, Con-
currere autem atque confluere cauſas facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de
prouidentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis temporibus atque locis diſponit. Quod etiam ar-
ticulus loquatur de neceſſitate reſpectu cauſarum inferiorum, ſcilicet de neceſsitate naturæ ſeu
fati ſtellaris, videtur per alios articulos ſibi in damnatione coniunctos. Damnatur namque
cum illo alius articulus aſſerens, quod ex diuerſitate locorum acquiruntur neceſsitates euen-
tuum; & rurſum alius aſtruens, quod ex diuerſis ſignis cœli ſignantur diuerſæ conditiones in
hominibus tam bonorum ſpiritualium, quam rerum temporalium; & iterum alius, qui dice-
bat, quod in hora generationis hominis in corpore ſuo, & per conſequens in anima, quia
ſequitur corpus ex ordine cauſarum ſuperiorum, ſcilicet corporum cœleſtium & inferi-
orum, ineſt homini diſpoſitio inclinans in tales actiones & euentus. Error, niſi intelligatur de
C euentibus naturalibus & per viam diſpoſitionis. Ampliùs, alius, qui ponebat quod fatum,
quod eſt diſpoſitio vniuerſi, procedit ex prouidentia diuina, non immediatè, ſed mediante
motu corporum ſuperiorum, & quod illud fatum non imponit neceſsitatem inferioribus, quia
habent contrarietatem, ſed ſuperioribus, vbi & multi alij ſimiles condemnantur. Porro dam-
natio huius articuli vltimi ſaluat neceſsitatem prædictam. Hic namque damnatur quod fatum
procedens ex prouidentia diuina non imponit neceſsitatem inferioribus; ergo ſuum oppoſi-
tum affirmatur, ſcilicet, quod imponit neceſsitatem inferioribus ſub diuina prouidentia gu-
bernatis. Huiuſmodi autem ſunt omnes liberi actus noſtri, ſicut oſtendit triceſimum primi,
quare & idem Stephanus Pariſienſis damnauit articulum aſſerentem, quod humani actus non
reguntur prouidentia diuina. Nec veriſimile eſt quod iſte Stephanus damnans articulum ſu-
pradictum, reconciliauit alium, quem ipſemet prius damnauit, ponentem quod ad hoc quod
effectus ſint neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, non ſufficit quod ipſa cauſa prima non ſit impe-
D dibilis, ſicut viceſimum ſeptimum huius plenius recitauit. Damnatio vero alterius * Pariſien-
ſis articuli & Petri Abelardi non obuiat neceſsitatem viceſimo ſeptimo huius dictæ; quoniam ** Pariſijs*
viceſimum ſeptimum huius tantum affirmat neceſsitatem in futuris reſpectu voluntatis diui-
næ, nunquid tamen Deus poſſit vel non poſsit aliter velle & facere non affirmat. Quod au-
tem arguitur iuxta rationē neceſsitatis prædictæ, quod omnia, quæ euenient, euenient de ne-
ceſſitate reſpectu cauſarum inferiorum, incurabiliter claudicat in materia & in forma. In ma-
teria, quia ſupponit, quod omnia, quæ euenient, per cauſas inferiores euenient, cum tamen
ſolus Deus multa faciet per ſeipſum; ſolus enim creabit futura creanda. De his etiam, quæ per
cauſas inferiores euenient, puta de rebus liberi arbitrij, peccat in forma; quia etſi reſpectu vo-
luntatis diuinæ infruſtabilis ac immutabilis, determinateque & diſtinctè volentis, quæque e-
uentura per cauſas inferiores, euenire per illas neceſſe ſit, ſicut viceſimum ſeptimum huius do-
cet; reſpectu tamen cauſarum, inferiorum, puta hominis & liberi arbitrij, non eſt neceſſe e-
E uentura per eas, euenire per illas, quia quantum eſt de ratione & cauſalitate ipſarum, nulla eſt
neceſſitas reſpectu ſuorum liberorum effectuum futurorum, ſed indeterminatio, indifferentia,
contingentia, & poſsibilitas ad vtrumque. Quod vero arguitur conſequenter, oppoſitum hu-
ius poſitionis eſſe poſsibile, non obuiat nec impugnat: multa namque ſunt vera, quæ non
ſunt neceſſaria, & quorum oppoſita poſsibilia dignoſcuntur. Veruntamen argumentum non
probat oppoſitum eſſe poſsibile, nec eſt verum. Non eſt verum, quia per tertium & quartum
primi, non eſt poſsibile creaturam agere ſine Deo proprie coagente, & hoc per voluntatem
ſuam, non fruſtrabilem, prius natura agentem quacunque cauſa ſecunda, nec exiſtentem in
poteſtate alicuius cauſæ ſecundæ, cauſarumue aliquarum aut omnium ſecundarum, ſicut no-
num & decimum primi, triceſimum ſecundi; ſeptimum & octauum tertij manifeſtant. Ratio
vero

vero non procedit. Cum enim arguitur Deum velle creaturam liberè agere, diuerſum eſt à A
Deum velle creaturam neceſſario agere; ergo hoc velle poteſt ab alio ſeparari. Quomodo lo-
quitur de libertate? Si de libertate oppoſita neceſſitati viceſimum ſeptimum huius oſtenſæ,
falſum aſſumit. Non enim vult Deus, nec velle poteſt creaturam ſic liberè agere, ſicut hic ſu-
pra & ibi fuit oſtenſum, ſicuti nec vult nec velle poteſt creaturam eſſe ſic liberam, quod non
Deo de neceſſitate ſubiecta, aut quod poſsit agere ſine eo; hoc enim contradictionem inclu-
dit, ſicut viceſimum ſecundum ſecundi, & viceſimum tertium tertij contra opinionem deci-
mam ſeptimam oſtendebat; ſicut etiam non poteſt velle ſe non eſſe, aut Deum non eſſe, non
gignere, aut ſpirare, nec creaturam eſſe ſibi æqualem omnipotentem ſimpliciter, & creaturæ
tria eſſe æqualia aut pauciora duobus, punctum vel animam eſſe corpus, & ſimilia infinita. Si
autem loquatur de alia libertate, oppoſita ſcilicet neceſſitati naturæ, fati, ſeu violentiæ & con-
ſentanea neceſſitati prædictæ, non obuiat elenchicè, nec impugnat, ſicut in decimo huius pa-
tet. Præterea cum dicit diuerſum, ſi loquatur de diuerſitate eſſentiali & reali falſum aſſumit; B
quia non eſt, nec eſſe poteſt in Deo talis diuerſitas voluntatum: omnes enim voluntates eius
ſunt eſſentia eius vna: ſi autem loquatur de diuerſitate ſecundum rationem & modum intel-
ligendi humanum, non concludit. Similiter etenim poſſet inferri, quod Deus poſſit intellige-
re, & non diligere ſemetipſum, quod poſsit gignere, & non ſpirare, quod poſſit facere tria
non eſſe plura duobus. Nam velle tria eſſe, diuerſum eſt à velle tria eſſe plura duobus. Ergo
hoc velle poteſt ab alio ſeparari &c. ſicut aduerſarius ſuperius arguebat. Similiter quoque poſ-
ſet oſtendi, quod poſsibile eſt Deum non eſſe, & præterita non fuiſſe, præſentiaque non eſſe,
quod negat; quoniam Deum velle ſe liberè eſſe, diuerſum eſt à Deum velle ſe neceſſario eſſe;
ergo &c. ſicut falſigraphus arguebat: de præteritis etiam & de præſentibus patet idem. Simi-
literque probabo, quod poſsibile eſt punctum ſeu animam eſſe corpus, & ſimplicem vnitatem
numerum quemcunque, quoniam Deum velle punctum, animam, vel ſimplicem vnitatem
eſſe corpus, aut numerum, diuerſum eſt à Deum velle hæc, illa non eſſe, ergo &c. ſicut arguit C
contradictor. Vltima verò argutia ex ignorantia elenchi, velut cæca deliat, deuiat & aber-
rat. Non enim ſecundum idem arguit, nec ad idem, vel ſi ſic arguit, ſumit falſum, ſicut ex ſu-
perioribus clarè patet.

CAP. XXX.

*Arguit eam ſuper falſitate hypotheſis per viam ſumptam à neceſsi-
tate & libertate voluntatis diuinæ, quæ ſemper neceſſariò vnifor-
mis permanet & æqualis.* D

REctificato ſiquidem primo errore, ſcilicet de inſufficientia reſponſio-
nis 26. huius præmiſſæ, nunc reſtat ſimiliter facere de ſecundo, qui eſt
ex non ſubſiſtentia hypotheſis quam ſupponit. Supponit enim hy-
potheſis iſta ſeptem. Primum, quòd illud quod nunc eſt futurum, po-
teſt poſsibilitate neceſsitatem omnimodam excludente nunc & pro
nunc non eſſe futurum. Secundum, quòd illud quod ſemper fuit fu-
turum, ſimili modo poteſt nunquam fuiſſe futurum. Tertium, quòd
illud quod nunc non eſt futurũ, poteſt ſimiliter nunc & pro nunc eſſe
futurum. Quartũ, quòd illud quod nunquã fuit futurum, poteſt ſimiliter ſemper fuiſſe futu-
rum. Quintum, quòd his nequaquam obſtantibus, Omne quod nunc eſt, neceſſe eſt nunc
eſſe. Sextum, quòd omne quod fuit, neceſſe eſt fuiſſe. Septimum, quòd omne quod eſt aut E
fuit, neceſſe eſt ſemper ante fuiſſe futurum. Et de præſcitis & ſcitis à Deo, eiuſque præſcientia
atque ſcientia correſpondenter omnino, ſimilia ſeptem ponit. Huic autem errori eſt dupli-
citer obuiandum. Primò, per viam ſumtam ab actione Dei intrinſeca; ſecundo, per viam
ſumtam ab actione eius extrinſeca. Prima autem via methodum binam habet, vnam
ex voluntate ſeu volutione diuina, & alteram ex intellectu ſeu cognitione ipſius: &
harum vtraque habet adhuc duas ſemitas veritatis; vnam per neceſsitatem ſeu contingenti-
am & libertatem ducentem, alteram vero per immutabilitatem, ſeu mutabilitatem tenden-
tem. Per hanc igitur ſemitam veritatis, quæ ducit per neceſsitatem ſeu libertatem voluntatis
diuinæ, proceditur iſto modo; ſi ſeptem præmiſſa de præſentibus, præteritis, & futuris, præ-
ſcitis

A ſcitis & ſcitis, præſcientia & ſcientia Dei ſint vera, & alia ſeptem ſimilia de præuolutis & volutis à Deo ac voluntate ſeu volutione ipſius neceſſario erunt vera, ſicut locus a ſimili ſatis probat: Quod & 18. primi euidenter oſtendit, cum Deus nihil horum ſciat aut præſciat, niſi præuia voluntate. Quod & poteſt per ſingula demonſtrari. Primũ namq; ſcil. qd. Deus nunc vult aliquid, puta A. fore, & poteſt potentia libera, .i. contradictionis neceſsitatem omnifariam excludente, nunc & pro nunc non velle A. fore, poteſt dupliciter demonſtrari, per impoſsibile ſc. & ſimpliciter oſtenſiue. Detur enim oppoſitum, ſcil. qd. Deus pro nunc non poteſt non velle A. fore, ergo neceſſe eſt pro nunc Deum velle A. fore, & per 10. ſecundi neceſſario ſequitur, Deus vult A. fore, ergo A. erit; & antecedens eſt neceſſarium pro nunc, ergo & conſequens, ſicut docet vulgata regula Logicorum, qd. & poteſt ſimiliter per impoſsibile demonſtrari: nam alias eſſet poſsibile, quod falſum ſequeretur ex vero. Neceſsitatem autem conſequentis illati hypotheſis iſta negat. Ad idem oſtenſiue hoc modo ſequitur A. non erit, ergo per 10. 1.
B Deus non vult A. fore, & antecedens eſt pro nunc poſsibile, ſicut dicit hypotheſis, ergo & cõſequẽs, ſicut logicus nullus neſcit: qd. & poteſt per impoſsibile faciliter demonſtrari: Alias enim ex vero eſſet poſsibile ſequi falſum. Secundum, ſcil. qd. Deus ſemper ||*noluit* aliquid futurum, puta A. fore, & poteſt potentia ſupradicta nunquam voluiſſe A. fore, poteſt demonſtrari ||voluit
vt primum, poteſt etiam demonſtrari per primum. Si enim per primum ponatur Deum nunc non velle A. fore, ſequitur per 10 primi ipſum nunquam voluiſſe A. fore, cum A. nunquam fuit futurum, quia nunquam fuit, eſt, aut erit. Tertium, ſcil. quod Deus nunc non vult A. fore, & poteſt poſsibilitate prædicta pro nunc velle A. fore probatur vt primum. Ad idem, ſi Deus poteſt pro nunc non velle illud quod nunc vult, ſimili ratione poteſt pro nunc velle illud quod nunc non vult. Quartum, ſcilicet, quod Deus nunquam voluit A. fore, & poteſt potentia iam præfata ſemper voluiſſe A. fore, probatur vt proximum, probatur quoque per ipſum, ſicut ſecundum per primum. Quintum, ſcilicet, quod ſimul cum iſtis quodcunque exiſtens, quod De-
C us vult nunc eſſe, neceſſe eſt eum velle nunc eſſe, & quod omne quod nunc eſt, neceſſe eſt pro nunc Deum velle nunc eſſe, quantum ad primam partem dupliciter demonſtratur. Primò, oſtenſiue hoc modo; Sit A. aliquid nunc exiſtens, tunc per nonum primi neceſſariò ſequitur, A. eſt, ergo A. eſt conſeruatum in eſſe per voluntatem diuinam, & Deus vult hoc eſſe, & antecedens eſt neceſſarium pro nunc, vt ponit hypotheſis, ergo & conſequens, ſicut probatio primi docet. Per impoſsibile iſto modo detur. Oppoſitum, ſcilicet quod aliquid, puta A. quod Deus nũc vult eſſe, poteſt nõ velle pro nunc eſſe; ergo per 9. primi A. poteſt pro nunc nõ eſſe, quod hypotheſis hæc negauit. Secunda verò pars huius ſequitur ex priori cum hoc adiuncto, quod omne quod nunc eſt, Deus vult nunc eſſe, ſicut docuit nonum primi. Sextum eſt, quod omne ||*præteritum* quod Deus voluit fuiſſe, neceſſe eſt eum voluiſſe fuiſſe, & quod omne ||præſcitum
præteritum neceſſe eſt Deum voluiſſe fuiſſe, hoc probatur vt quintum. Septimum eſt, quod omne quod eſt aut fuit, neceſſe eſt Deum ſemper ante voluiſſe fuiſſe futurum. Nam per 18.
D huius neceſſariò ſequitur, hoc eſt aut fuit, ergo ſemper fuit futurum, ergo omne quod eſt aut fuit, ſemper ante fuit futurum; ergo per 14. primi Deus hoc ſemper volebat; & per hypotheſin antecedens eſt neceſſarium, ſcilicet de omni exiſtente, atque præterito, hoc eſt, hoc fuit, ergo & conſequens, ſicut probatio primi docet. Ex his autem tribus vltimis, id eſt, quinto, ſexto, & ſeptimo, de neceſsitate circa voluntatem diuinam elici poteſt octauum de impoſsibilitate circa eandem, ſcilicet, quod nullum exiſtens poteſt Deus nunc nolle actiue, id eſt, per actum nolutionis volutioni poſitiue contrarium nunc eſſe; nec aliquod exiſtens poteſt nunc velle pro nunc non eſſe, & quod de nullo præterito poteſt nolle actiue ipſum fuiſſe, nec velle ipſum non fuiſſe, & quod de nullo præſenti vel præterito poteſt nolle actiue ipſum fuiſſe futurum, nec velle ipſum non fuiſſe futurum. Iſtud clariſsime ſequitur ex prædictis, & confeſſione hypotheſis, decimo primi iuncto. His autem quatuor de neceſſitate & impoſſibilitate voluntatis diuinæ circa præſentia & præterita vltimo demon-
E ſtratis, poſſunt alia quatuor ſimilia de impoſsibilitate & neceſſitate voluntatis diuinæ circa non præſentia & non præterita ſimiliter demonſtrari. Primum eſt, quod quodcunque non exiſtens, quod Deus non vult nunc eſſe, impoſſibile eſt eum velle nunc eſſe, & quod de omni quod nunc non eſt, impoſsibile eſt Deum velle illud nunc eſſe. Secundum eſt, quodcunque non præteritum, quod Deus non voluit fuiſſe, impoſſibile eſt eum voluiſſe fuiſſe, & quod de omni non præterito, impoſſibile eſt eum voluiſſe illud fuiſſe. Tertium eſt, de omni quod non eſt nec fuit, impoſsibile eſt Deum vnquam voluiſſe illud fuiſſe futurum. Quartum eſt, de omni quod nunc non eſt, nec fuit, neceſſe eſt Deum nolle actiue illud eſſe & fuiſſe, & fuiſſe futurum vt foret nunc vel priùs. Hæc omnia per locum à ſimili monſtrabuntur: Poſſunt etiam, vt præ-

prȩcedentia, demonſtrari ſupponendo cum Philoſopho 1. peri hermenias vlt. quod non eſſe, A
quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt, qd. & iſta reſponſio non poterit diffiteri. Quartum autem iſtorum probatur per eadẽ 22. primi, & eius corol. ſuccurrente. His igitur quaſi longinquè diſtantibus prælibatis propinquius * accedendum. Porro reſpectu cuiuſcunq; obiecti extrinſeci diuina voluntas eſt æquè libera vel neceſſaria, & reſpectu cuiuſcunque obiecti futuri eſt penitus libera, ſicut dicit hypotheſis; ergo reſpectu cuiuſcunq; obiecti præteriti vel præſentis contra hypotheſin. Vel ſic cum eadem maiore ſumatur & reſpectu cuiuſcunque obiecti præteriti vel præſentis eſt diuina voluntas neceſſaria ſecundum hypotheſin, ergo & reſpectu cuiuſcunque obiecti futuri, contra hypotheſin ſæpe dictam. Item qualiſcunque intrinſecè reſpectu alicuius obiecti eſt voluntas Dei aliquando, taliſcunq; fuit ſemper ante, & ſemper poſt erit; ſed reſpectu A. futuri nunc eſt voluntas Dei penitus libera ſecundum contradictionem, ſecundum hypotheſin; ergo ſemper ſic erit, ergo cum A. fuerit præſens vel præteritum contra hypotheſin. Vel ſic cum eadem maiore, & reſpectu A. præſentis vel præteriti eſt voluntas Dei B
neceſſaria ſecundum hypotheſin, ergo ſemper ante ſic fuit, ergo quando A. fuit futurum, qd. hypotheſis iſta negat. Item non ſub alia ſententia, ſub alia tamen forma, qualitercunq; intrinſecè Deus vult aut non vult actiuè, amat aut odit aliquando aliquod obiectum, talitercunq; ſi liceat dicere, & ita omnino intrinſecè ſemper ante fecit, & ſemper poſt faciet, ſed ſecundum hypotheſin penitus libere & contradictorie Deus vult & amat nunc A. futurum, ergo penitus ſimiliter libere volet & amabit illud cum fuerit præſens vel præteritum, contra hypotheſin, quia tunc faciet hoc neceſſario, ſicut hypotheſis fatebatur. Vel cum eadem maiore, & ſecundum hypotheſin neceſſaria intrinſecè Deus vult aut amat nunc A. præſens vel præteritum, ergo ſemper ante ſic fecit, ergo quando A. fuit futurum, contra hypotheſin ſæpius memoratam. Hoc autem totum conſiſtit virtualiter in hoc vno, quod voluntas diuina reſpectu cuiuſcunque obiecti extrinſeci ſemper eſt æqualiter, libera, vel neceſſaria intrinſece ad volendum & reſpectu cuiuſcunq; obiecti, quando eſt præſens vel præteritum, eſt neceſſaria; ergo ſemper ante C
dum fuit futurum, ſic fuit, ergo & eadem ratione nunc eſt neceſſaria reſpectu cuiuſcunq; fut ri, ergo de quocunq; futuro neceſſe eſt ipſum fore. Nam per decimum primi neceſſario ſequitur Deus vult hoc fore, ergo hoc erit, & antecedens eſt neceſſarium, ergo conſequens, ſicut ſuperiùs monſtrabatur; vel ſi reſpectu obiecti futuri quando eſt futurum ſit contradictorie libera, erit & æqualiter ſimiliter libera reſpectu illius, quando erit præſens atq; præteritum. Hic autem omnes huius viæ viri reſpondent concorditer negando maiorem. Dicunt enim quod quando res eſt futura, voluntas diuina non eſt neceſſaria, ſed libera ſecundum contradictionẽ ad illam volendum; cum autem fuerit præſens, vel præterita, tunc è contra. Sed iſti non aduertunt quod tunc Deus aliter intrinſece vult præſentia & præterita, quã voluit ea futura; quare Deus & eius voluntas neceſſario intrinſece commutatur contra 5. & 23. primi: mutatur enim intrinſece de vno oppoſitorum in reliquum, de libero arbitrio in non liberum, de non ne- D
ceſſario in neceſſarium, de libero ſecundum contradictionem, in neceſſarium ſecundum alteram partem tantum. Item tunc Deus eſt minus liber intrinſece nunc quàm prius, ergo non infinitæ libertatis, ſed certis limitibus definitæ, nouellæ quoque ſubijcitur ſeruituti. Item tunc Deus eſt minus potens quam fuit, quare nec omnipotens. Illud enim qd. heri potuit velle & nolle, hodie non poteſt, & actum voluntatis intrinſecum, quem heri potuit producere, ſeu habere, hodie non poteſt, & quod heri potuit facere, nunc non poteſt. Heri enim potuit velle, quod A. nunc non ſit vel prius, hodie tamen factum nunquam eſſet aut fuiſſet, nec vnquam fuiſſet futurum, & hodie non ſic poteſt; heri potuit nolle poſitiue A. vnquam eſſe, fuiſſe, vel fuiſſe futurum, hodie non ſic poteſt; heri potuit producere ſeu habere talem actum, volo quod A. nunquam fuit futurum, præſens, vel præteritum, hodie non ſic poteſt, nec tantum dominatur propriæ voluntati. Et idem eſt de actu nolendi A. vnquam fuiſſe futurum, præſens, vel prȩteritum. Heri potuit velle & facere de A. qd. non fuit heri, & qd. nunquam fuit futurum, aut eſſet heri qd. ipſum eſſet aut fuiſſet heri, & qd. ſemper ante fuiſſet futurum ad eſſendũ heri; hodie neutrum poteſt facere nec feciſſe, qd. non eſt dubiũ Dei omnipotentiæ derogare. Quare & E
Lumbardus. Lumbar 1 ſent. diſt. 44. reprobat opinionẽ dicentẽ Deũ non ſemper poſſe qd. potuit aliquãdo, dicitq; ; Fateamur igitur Deũ ſemper poſſe quicquid ſemel potuit, .i. habere omnẽ illã potẽtiã quã || *ſemel* habuit, & omnis illius rei potẽtiã cuiꝰ ſemel habuit, ſed nõ ſẽper poſſe facere omne illud quod alquando potuit facere; poteſt quidem facere aut feciſſe quod aliquando potuit. Nec quenquam moueat quod dicit, Deum non ſemper poſſe facere omne illud qd. aliquando potuit facere. Hoc enim dicit, vt docet eius proceſſus, non propter aliquã diuerſificationem potentiæ diuinæ intrinſecã, ſed tantũ propter diuerſificationẽ ſignificationis huius verbi infiniti

Margin notes: * eſt; || ſemper

niti

A niti, facere,cum hoc verbo præſentis temporis, poſſe, & iterum cum hoc verbo præteriti temporis,potuit. Nam ſecundum logicam ſuam ibi cum 1. ſignificat cum tempore præſenti factionem præſentem,& cum 2.cum tempore præterito,præteritam : ideoq; negat Deũ poſſe modo reſurgere,& concedit qd.potuit olim reſurgere, quia hoc non eſt idem poſſe cũ illo ſed diuerſum,ſicut 24.1.in ſuo ſimili plenius oſtendebat. Et ſi obijcias, Deus potuit olim reſurgere, & nunc non poteſt reſurgere, ergo aliquid potuit olim quod nũc non poteſt; dicendũ ſecundũ logicam Lumbardi præmiſſam,qd.in 1.cum verbo præteriti temporis iſte infinitus,reſurgere, ſupponit ſeu apponit pro reſurrectione præterita, & in 2. cum verbo præſentis temporis pro reſurrectione præſenti,& ſic accipitur pro diuerſis;quare nec rectè concluditur pro eodem, ſc. qd.aliquid idem qd olim potuit, nunc non poteſt; ſed ſicut in pręmiſsis accipit,reſurgere,pro diuerſis,ſic bene poteſt concludere pro diuerſis hoc modo; ergo Deus aliquid olim potuit, & aliud nunc non poteſt,veruntamen idem,reſurgere,præteritum qd olim potuit adhuc poteſt;
B poteſt enim modo olim reſurrexiſſe,qd.poſſe eſt idem omnino cum poſſe olim reſurgere. Vel aliter forte poteſt diſtingui in prima,eo quod reſurgere poteſt ſumi pro reſurgere nunc vel prius,in ſecunda verò non poteſt ſumi niſi pro reſurgere in præſenti;ergo ſumendo reſurgere vniformiter in præmiſsis quantum ad formam concludit,ſed in materia deficit, quia prima eſt falſa; ſumendo verò difformiter non concludit.Hæc autem diſtinctio plenius poteſt cognoſci ex 24.1.Negat igitur Lumbard.propter cauſam diuerſæ ſignificationis verborũ præmiſſam,Deũ ſemper poſſe facere,quicquid aliquando potuit facere,affirmat tamen Deum ſemper poſſe qd. potuit aliquando,& poſſe modo feciſſe quicquid aliquando potuit facere aut feciſſe. Item Deꝰ heri potuit deponere ſeu non habere illam volutionem æternam,qua æternaliter voluit A.nũc eſſe,& habuiſſe volutionem æternam contrariam, & hodie non ſic poteſt. Nunc enim neceſſe eſt ipſum æternaliter habuiſſe illam volutionem æternam, quare & æternaliter habiturum, cũ ſit immutabilis intrinſecè omniquaq;, ſicut 5.& 23.1.docent. Non ergo habet Deꝰ tantam li-
C bertatem, tantum dominium propriæ voluntatis,nec tantam poteſtatem ad intra nec ad extra hodie ſicut heri, ſed ſicut ſeneſcit,ſic in iſtis minuitur & decreſcit, qd.omnipotentem Dei manũ & eius potentiam infinitam horribiliter mutilat & decurtat; ſeu potius hæc fruſtra nititur facere & non valet,dicente Dom. per Proph. Nunquid abbreuiata & paruula facta eſt manus mea Eſ.50? & infra 49. Ecce non eſt abbreuiata manꝰ Domini. Sed caueant ſic dicentes, quia adhuc manus eius extenta, ſupra 5. Item tunc Deꝰ non eſt ſemper ſumme perfectus contra 1. ſuppoſitionem & 3.part. coroll. 1.1. Perfectius enim videtur habere voluntatem liberam ad extra,ſicut olim habuit,quam neceſſitatem nouiter,ſicut reſpectu præſentium & præteritorum nunc habet; vel ſi hoc ſit perfectius, priùs non fuit ſumme perfectus; ſi autem fuit æquè perfectus,fruſtra mutatur intrinſecè de vno in aliud, cum ſecundum ſententiam Philoſophorum vulgatam, fruſtra quidlibet fit per plura, ſi ſufficiant pauciora, maxime ita bene; cum tamen ſecundum Philoſ.1.Eth.1.Omnis actus & electio bonum appetere videatur : & ſicut Philoſ.
D tam natural,quam metaphyſical.oſtendunt,Omnis actio eſt propter finem,omnis autem talis finis eſt bonum,ſicut 26.1.allegat. Sed ſecundum Philoſoph.1.de cœlo & mundo 32. Deus & natura nihil fruſtra faciunt. Vnde & Ezech.6.Ego Dominus non fruſtra locutus ſum.Et ſi quis dixerit Deum ſic mutari non propter bonum ſuum, ſed propter bonum creaturæ , quomodo maneret bonum creaturæ,ſi Deus vniuerſam creaturam deſtrueret, nunquam aliquam creatur ,cum tamen tunc fieret & maneret in ipſo neceſsitas volendi creaturas præceſsiſſe,& annihilatas fuiſſe? nec etiam talis noua Dei neceſsitas || *eſt* melior creaturę,quàm eius antiqua libertas. Item in voluntate diuina eſt contingẽtia ad vtrumlibet ſimpliciter reſpectu omnium pręſentium & præteritorum. Poſitis namq; omnibus naturaliter præuijs illi actui volutionis diuinæ,non ſequitur neceſſario ipſum produci, ſed ſtat æqualiter hoc & illud. Nam ita fuit dum res erant futuræ,nec modo aliter intrinſece cauſatur ille actus volutionis diuinæ quam prius propter 5.& 23.1.nec aliter extrinſece ab aliquo,ſcil.extrinſeco,concauſante propter eadem, & propter 20 1.iunctum. Volutio ergo diuina reſpectu pręſent.& præterit.eſt ſimpliciter con-
E tingens ad vtrũlibet, vt patet per 4.huiꝰ,& cõfirmatur per 11.veritatẽ 5.huiꝰ :quare & ſimpliciter libera ſecundũ contradictionem, ſicut patet per 5. veritatẽ 5.huius. Item voluntas diuina libere ſecundum contradictionem producit actum volendi præſentia & præterita,ſicut & fecit quoniam erant futura, vt patet per corol. 4. huius cum deductione præmiſſa ; quare & ſimiliter contingenter, vt dicit quarta veritas quinti huius. Item contingentia & libertas dicuntur propriè reſpectu præſentis, ſicut ſeptima veritas & octaua quinti huius oſtendunt ; ergo Deus contingenter & liberè præſentia vult & facit ; Item ſi Deus poſsit non velle & nolle poſitiuè fore, quod voluit fore, velitq; aliter & aliter intrinſecè , quia liberè & neceſſario per ſucceſſus & differentias temporum poſsibile eſſet quod heri voluit poſitiuè Petrum eſſe ſal-

Philoſophus. *Ezechiel.* || foret

nandum, & voluit ipſum non eſſe ſaluandum, ſed eſſe damnandum, & hodie velit ipſum eſse A
ſaluandum non damnandum; & idem eſt de Deum nolle heri A. fore, & hodie velle fore: er-
go per 10. primi, heri Petrus fuit non ſaluandus, & A. non futurum, & hodie Petrus eſt ſal-
uandus, & A. futurum, contra 18. huius, & contra cuiuſlibet hominis rationem. Item tunc
Deus aliter vellet & aliter ſecundum ſucceſsus & differentias temporales, & vellet temporali-
ter ſucceſsiue, & non in æternitate, ſeu in inſtanti æternitatis, immutabiliter, indiuiſibiliter, &
inſtantaneè ſemper ſimul, vel in ipſa æternitate eſset ſucceſsio, & diuiſibilitas aliqualis; quare
neceſsario eſset mutabilis, nec ſibi ſummè ſufficiens: indigeret namque tempore ad volendū:
& hoc ſimiliter eſt contra omnes autores loquentes de æternitate, & actionibꝰ Dei in illa, ſicut
1. 1mi aliqualiter allegauit. Item tunc à voluntate antiqua tantum non poſset noua actio pro-
uenire ſine ſui mutatione intrinſeca præcedēte. Oportet enim qd. aliter intrinſecè velit, quan- B
do producit rē quàm ante, ſicut homo vult aliter hoc fore, & aliter vult hoc eſse. Nam quan-
do producit rem, vult neceſsario & prius voluit libere; ſi tamen omnino ſimiliter intrinſecè
vellet, tunc & prius æquè liberè, & æquè neceſsario vellet tunc & prius, cum res extrinſeca nō
neceſsitet Deum intrinſecè ad volendum. Iſte autem videtur error Ariſtot. & Auer. 8. phyſ. ſi-
Stephanus. cut 34. pars coroll. 1. 1mi plenius oſtendebat. Quare & Steph. Pariſ. Epiſc. iuſte damnauit arti-
culum iniuſte dicentem, quod à voluntate antiqua non poteſt aliquid nouum procedere abſq;
tranſmutatione aliqua præcedente. Nec poteſt quis dicere quod illa mutatio & illa neceſsitas
in voluntate diuina ſequitur naturaliter productionem rei in eſse, & non præcedit, quia hoc
|| inconſequens eſt magis || *inconueniens*. Si enim illa neceſsitas ſequatur neceſsario & naturaliter potentiam
rei in eſse, potentia rei in eſse eſt naturaliter prior illa, & cauſa illius, ſicut 13. 1mi eſt oſtenſum:
ergo obiectum extrinſecum neceſsitat voluntatem diuinam ad volendum, quod eſt horribile
& abſurdum. Obiectum quoque extrinſecū non eſt cauſa mouens voluntatem diuinam, ſicut
20. 1mi docet, quare nec neceſsitas. Harū autem duarum neceſsitatū, quarū vna eſt in re pro- C
ducta, & altera in voluntate diuina, illa in voluntate diuina eſt cauſa alterius; hæc enim produ-
citur nouiter & cauſatur ab illa; ergo eſt prior illa in omnibus, etiam in quibus Deus & creatura
conueniunt, dignior & prior natura eſt Deus, ſicut ſuppoſitio prima probat, qd. & docet Phi-
loſoph. 2. Met. 4. & 7. eiuſdem. 3. & Auer. eiſdem comment, ſicut 2. 1mi plenius allegauit. Hæc
etiam neceſsitas in voluntate diuina, vel eſt neceſsitas prima ſimpliciter, vel illi propinquior, vt
nullus dubitat; ergo prior, dicente Philoſ. 5. Met. 16. Priora & poſteriora dicuntur, quædam
quidem tanquam exiſtente aliquo primo & principio in vnoquoq; genere, quod propinquius
principio. Vbi & textus, quem Auer. exponit, ſic habet, dicuntur quidē ante & poſt tanquam
primum ens & principium in vnoquoque genere, & qd. eſt propinquius alicui principio ter-
Auerroes. minato: ſuper qd. dicit Auer. Vniuerſaliter dicitur ante de omni principio terminato, & de
omni qd. eſt propinquius alicui principio terminato. Prius quoq; natura eſt Deum velle præ-
ſentialiter & per modum præſentis rem eſſe, quam ipſam eſſe. Hoc enim eſt cauſa illius, ergo D
eſt prius natura, dicente Philoſopho in prædicamentis cap. de priori, eorum quæ conuertun-
tur ſecundum eſſentiæ conſequentiam: qd. alterius quomodolibet cauſa eſt, digne prius natu-
ra dicitur, & hoc velle præſentialiter & per modum præſentis in Deo, poſtquam voluit per
modum futuri, eſt mutatio quædam in eo, ſicut ex hypotheſi ſequitur, ergo mutatio in Deo
præcedit neceſſario rem productam. Item ſi Deus re futura vellet liberè, & ipſa præſente in
præteritumue delapſa neceſſario, aliqua eſſet cauſa quare tunc neceſſario & non prius, & non
niſi præſentia vel præteritio rei factæ; ergo res facta neceſsitaret voluntatem Dei ad volendū,
qd. Deo videtur indecens, & indignum. Ad hanc autem vltimam rationem multipliciter re-
ſpondetur. Aliqui namq; aſsignant cauſam ex parte rei, alij ex parte Dei, alij vero mixtim; &
quidam alij dicunt naturam eſſe cauſam iſtius. Aſsignantium vero cauſam ex parte rei, qui-
dam aſsignant eam ex parte rei abſolutè, quidam ex parte rei relatiuæ, ſiue relationis. Primi
dicunt, quod res ipſa abſoluta præſens vel præterita eſt cauſa quęſita. Sed iſtud non eſt verum, E
quia per viceſimum primi res poſterior non eſt cauſa voluntatis diuinæ, nec aliquid ibi cauſat,
igitur non eam neceſsitat. Item res præterita nihil eſt, ergo nihil cauſat, ergo nec diuinam
neceſsitat voluntatem. Item futurum tantum eſſe habet, ſicut præteritum, vel maius, quia
eſſe potentiale & præteritum non ſic habet, ergo tantum vel magis neceſsitat. Item ſi ſic
eſſet, hoc eſſet, quia rem præſentem vel præteritam neceſſe eſt eſſe vel fuiſſe; ideo ne-
ceſſe eſt Deum ipſam velle eſſe vel fuiſſe; ergo harum duarum neceſsitatum, quarum
vna eſt in re, qua neceſſe eſt eam eſſe, vel fuiſſe, & altera in Deo, qua neceſſe eſt eum
ſic velle, prior naturaliter eſſet neceſsitas in re facta, quia cauſa alterius quod erat ſuperius
reprobatum. Item Deus poteſt neceſſario velle & non futura, quia illa ſemper poſſunt non
fore, ſed præſentia & præterita, quia illa non poſſunt nō eſſe nec fuiſſe; ergo Deus poteſt vel-

le

A le aliquo modo intrinſecè, puta neceſſariè, & non niſi præſuppoſito auxilio rei extra, ſcil. temporis temporaliſue rei, quare videtur miſerabiliter indigens, & non ſummè ſufficiens ſibi ipſi, contra oſtenſa 15. primi. Vnde & Auguſtinus 6. ſuper Gen. ad literam 19. Nunquid adiutorio temporis eguit conditor temporis? quaſi diceret, nullo modo. Et idem vult expreſſe 11. de ciuit. Dei 30. quod maxime videtur verum de operationibus intrinſecis propriæ voluntatis. Itē ordinatius decentiuſque videtur, vt poſterius & effectus contrahat neceſsitatem à ſuo priori & cauſa quàm è contra: & per 30. 2^di^ voluntas diuina eſt omnium poſteriorū effectuum prima cauſa. Item ſuppoſito ſecundum iſtam reſponſionem, quod obiectum volitum moueat volūtatem diuinam, adhuc hoc non facit immediatè per ſe ſecundum eſſe ſuum reale extrinſecum, ſed ſecundū ſuum eſſe cognoſcibile intrinſecū, ſcil. per ſuam æternam ſimilitudinem ſeu ideā, ſicut mouet voluntatem creatam tantum per ſimilitudinē ſuā, ſeu ſpeciem in cognitione cauſatam. Sed illa ſimilitudo ſeu idea in mente diuina ſemper eſt æquè clara, æquè actualis, & in B omnibus æqualis per omnia; ergo ſemper æqualiter mouet voluntatem diuinā; ergo ſi ſemel ipſam neceſsitet, ita ſemper; & ſi ſemel ipſam nequaquam neceſsitet, neq; vnquam. Item tunc aranea cum debiliſsimo filo ſuo poſſet Deum inſolubiliter vinculare, & ſic quaſi in carcere & in compedibus per ſæcula detinere. Nam ſi filet & vinculet quippiam, neceſſe eſt Deum tum ſic velle, & poſt per ſæcula ſempiterna. Item tunc quælibet creatura videretur fortior Creatore. Item per 3. 2^di^ obiectum volubile non poteſt neceſsitare voluntatem creatam, quæ eſt infinitè debilior quàm diuina, ergo nec ipſam: vel ſi obiectum poteſt neceſsitare voluntatem diuinam & creatam non poteſt; ipſa eſt debilior quàm creata. Item ſit A. vnum non exiſtens nunc in B. inſtanti, nec prius, qd. tamen Deus potuit feciſſe nunc & prius; nunc ergo ſecundum prius oſtenſa neceſſe eſt Deum nolle actiuè A. eſſe in B. & fuiſſe ante B. & fuiſſe futurum ad eſſendum in B. vel ante, & ita æternaliter ante & poſt noluiſſe, & noliturum eſſe. Vel vt facilius pro tardioribus procedatur: ponatur Deum nolle actiuè A. eſſe in B. præſenti inſtanti, quod C tamen potuit feciſſe in B. tunc neceſſe eſt eum ſic nolle. Cauſa huius neceſsitatis non poteſt aſſignari ex parte rei nolutæ, cum ipſa non ſit, quare nec cauſat. Item eodem caſu retento impoſſibile eſt Deum velle A. eſſe in B. aut fuiſſe ante B. aut futurum fuiſſe, vt eſſet in B. vel ante, & ſemper prius potuit iſta velle. Quæ ergo eſt cauſa ita impoſsibilitans nouiter voluntatem diuinam? Non res illa, non ens, cum penitus nihil cauſat, nec poteſt impoſsibilitare voluntatem creatam. Item abſurdum videtur, & cunctorum auribus execrandum, quod aliqua res debilis, &, quod videtur indignius, aliqua priuatio pura rei omnipotentem ad impotentiam tantā neceſsitet, vt non poſsit nunc nec vnquam in futurum producere ſeu habere actum voluntatis intrinſecum, quem potuit ſemper ante; nec nunc aut vnquam velle, quod prius potuit ſemper velle. Nunc enim nec in futuro poteſt producere, nec habere intrinſecè talem actum. Volo quod hæc dies nunquam fuit futura, præſens, neque præterita; nunc etiam nec vllis futuris temporibus poteſt producere nec habere talem actum intrinſecum voluntatis. D Volo quod A. fuit futurum ad eſſendum in B. vel ante; volo quod A. ſit in B. volo quod A. fuit ante B. & ſemper ante potuit tales actus non temporaliter, ſed æternaliter producere & habere, & æternaliter non temporaliter ita velle: quid ergo ab omnipotente tantam potentiam irreparabiliter abſtulit? Quid ita inſuperabilem indiſſolubiliter alligauit? Quid tantum dominium eius intrinſecum ſuper ſuam propriam voluntatem inſanibiliter mutilauit? Quid ſummam || *libertatem neceſsitatis* & impoſsibilitatis huiuſmodi infimæ ſeruituti inalleuiabiliter ſubiugauit? Abſit quod aliquis vel leuiter cogitet, quod aliqua creatura hoc faciat, vel aliqua priuatio creaturæ. Aſsignantium verò cauſam neceſsitatis prædictæ, ex parte relationis, aliqui ponunt eam poſitiuam, & aliqui priuatiuam. Primi dicunt, quod ex præſentia ſeu præteritione rei conſurgit vna relatio realis vel rationis, quæ eſt cauſa iſtius neceſsitatis in voluntate diuina. Sed contra iſtam reſponſionem poſsunt reduci argumenta quæ contra priorem. Illa quoque relatio vel eſt aliquid, vel nihil. Si nihil, nihil cauſat, nihil neceſsitat; ſi aliquid, illud conſurgit ex re abſoluta præſenti vel præterita; ergo ipſa originaliter neceſsitat ita Deum. E Quicquid enim eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati; ſic igitur reſponſio prima redit. Item illam relationem, ſi ſit aliquid, poteſt Deus deſtruere: alias enim Deus & creatura ſimiliter eſſet potentior ad aliquid faciendum, quam ipſe Deus ad idem deſtruendum, quod non videtur, cum ſit omnipotens ad quodcunque, qua deſtructa & iſta reſponſio deſtruetur. Item præteriti ad voluntatem diuinam non eſt aliqua relatio realis, quia non eſt extremum reale in quo poſsit fundari, quia præteritum iam tranſijt in non eſse, nec poteſt fundari in voluntate diuina, quia tunc potius diceretur relatio voluntatis diuinæ ad præteritum, quàm è contra; & quia tunc Deo adeſſet, accideret, & inhæreret relatio noua realis, quare & eſſet mutabilis, contra quintum & viceſimum tertium primi. Quare & Auguſtinus 5. de

Auguſtinus

|| ſitatem .ertatis

 Trinit.

Trinit. 4. & 5. oſtendit, quod non omne, quod dicitur de Deo, dicitur de eo ſecundum ſub- A
ſtantiam, quia quædam dicuntur de eo ſecundum relationem, vt patet in perſonis diuinis: ni-
hil tamen dicitur de eo ſecundum accidens, quia non mutabiliter. Vnde cap. 4. ſic dicit, Ni-
hil itaque accidens in Deo, quia nihil mutabile aut amiſsibile, nihil in eo ſecundum accidens
dicitur, quia nihil ei accidit; nec tamen omne quod dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur;
in rebus autem creatis atque mutabilibus quod non ſecundum ſubſtantiam dicitur, reſtat vt
ſecundum accidens dicatur. Omnia enim accidunt eis quæ vel amitti poſſunt vel minui. Et
ſequitur capit. 5. In Deo autem nihil quidem ſecundum accidens dicitur, quia in eo nihil mu-
tabile eſt aut amiſsibile; nec tamen omne quod Deus dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur.
Dicitur enim ad aliquid, ſicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non eſt accidens;
quia & ille ſemper pater, & ille ſemper filius, & ita ſemper, quia ſemper natus eſt filius, nec
cæpit vnquam eſſe filius, quod ſi aliquando eſſe cæpiſſet, aut aliquando eſſe deſineret filius,
ſecundum accidens diceretur; & quia pater non dicitur pater niſi ex eo quod eſt ei filius, & fi- B
lius non dicitur filius niſi ex eo quod habet patrem, non ſecundum ſubſtantiam hæc dicuntur,
ſed adinuicem iſta dicuntur, neque tantum ſecundum accidens, quia & quod dicitur pater, &
Augustinus. quod dicitur filius æternum atque incommutabile eſt eis. Et infra eiuſdem vlt. mouet quæ-
|| talibus alias taliter. ſtionem de relationibus || temporalibus in Deum & creaturam, ſecundum quas temporaliter
ad inuicem referuntur, quomodo illæ non ſunt accidentia, quoniam nihil accidit Deo tem-
poraliter quia non eſt mutabilis. Et reſpondet quod hoc eſt, non quia ipſi ſubſtantiæ Dei ali-
quid temporaliter accidat, ſed illi creaturæ ad quam dicitur relatiuè; quare finaliter ſic con-
cludit, quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifeſtum eſt
relatiue dici non ſecundum accidens Dei, quod ei aliquid acciderit, ſed plane ſecundum acci-
dens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit, ipſe mutatur, Deus autem abſit vt aliquem tem-
poraliter diligat, quaſi noua dilectione quæ in ipſo ante non erat, apud quem nec præterita
tranſierunt, & futura iam facta ſunt. Et per hoc totum innuit tertium modum eorum quæ di- C
|| ſenſile cuntur ad aliquid, ſicut menſurabile ad menſuram, ſcibile ſeu ſcitum ad ſcientiam, & || *ſenſibile*
ſeu ſenſatum ad ſenſum, vt docet Philoſophus 5. metaphyſ. 20. quæ ideo relatiue dicuntur, vt
vtar verbis Auerrois, non quia relatio eſt in ſubſtantia vtriuſque relatiui, ſed in ſubſtantia alte-
rius tantum, & in altero propter aliud, id eſt alterum, puta ſcitum ſeu ſenſatum refertur ad ſci-
entiam ſeu ſenſationem tantum propter relationem alius relatiui ad ipſum. Nam quum quic-
quid ſcitur nouiter aut ſentitur, nihil nouum cauſatur in eo, ſed in ſentiente tantummodo vel
ſciente, & per illud ſolum refertur ad ipſos: non eſt ergo aliqua noua relatio realis inter De-
um & præteritum, quæ ipſum neceſsitet ad volendum, nec etiam aliqua noua relatio rationis,
|| ſimpliciter quia non in Deo, cum omnino || *ſimiliter* intrinſecè ſemper ſe habeat, quia aliter eſſet mutabi-
lis, vt præcedentia docuerunt, nec in rebus præſentibus: ponatur enim quod Deus totum
annihilet vniuerſum: nec in rebus præteritis, cum nihil ſint omnino, nec quicquam omnino D
ſit in eis aliquaue illarum. Item tanta eſt relatio futuri ad voluntatem diuinam ſicut præteriti,
Auerroes. ergo tantum neceſsitat. Item relatio, vt dicit Auerroes ſuper 12. metaphyſ. comment. 20. eſt
debilioris eſſe alijs prædicamentis, ſed alia prædicamenta abſoluta non neceſsitant volunta-
tem diuinam, vt patet contra reſponſionem priorem. Item tunc Deus neceſsitatur ad volen-
dum illam relationem, aut ergo per ſeipſam, aut per aliam; ſi per ſeipſam, eadem ratione ſic
poſſet neceſsitari per abſolutum ad ipſum volendum, maxime cum abſolutum ſit melius &
magis volubile, magiſque motiuum voluntatis: ſi per aliam, erit proceſſus neceſſario ſine fine.
Ponentes verò cauſam priuatiuam ex parte relationis, dicunt Deum non poſſe velle de quo-
quam præſenti ipſum non eſſe, nec de quoquam præterito ipſum non fuiſſe, quia hoc non eſt
volubile. Sed iſti non rectè tangunt cauſam quæſitam; quæſita namque primo fuit cauſa, qua-
re neceſſe eſt Deum velle hoc eſſe, vel hoc fuiſſe, non quare non poteſt velle contrarium. Li-
cet enim Deus non poſſet velle contrarium, poſſet tamen, vt videtur, ſecundum iſtam reſpon-
ſionem non habere hoc velle, ſicut homo poteſt non velle hoc eſſe, licet non velit hoc non E
eſſe. Item nulla relatio creata, ſeu extrinſeca neceſſitat Deum ad volendum, ſicut contra re-
ſponſionem proximam eſt oſtenſum; ergo nec alicuius talis relationis priuatio neceſsitat eum
ad non volendũ, cum priuatio talis non ſit potentior ſuper voluntatẽ diuinã, quã habitus. Itẽ
cauſa quare hoc nõ eſſe non eſt pro nunc volubile, eſt quia hoc nunc eſt; quare & pro nunc ne-
ceſse eſt hoc eſse: hæc enim affirmatiua eſt prior iſta negatiua & cauſa illius: aliqua enim ne-
ceſsariò debet eſse, vt 13. primi docet: exiſtentia ergo huius rei eſt cauſa originalis impoſsibili-
tatis Deũ volẽdi hoc nunc nõ eſse, & neceſsitatis non ſic volendi. Quare res extra eſt cauſa im-
poſsibilitatis & neceſsitatis in volũtate diuina, ſicut reſponſio 1ª dixit. Itẽ eadẽ ratione neceſse
eſt Deũ nunc velle hoc eſse, quia hoc nõ eſse, nõ poteſt nunc non eſse volubile, & hoc eſt quia
neceſse

A neceſſe eſt nūc hoc eſſe volubile, & hoc quia neceſſe eſt hoc eſſe, & hoc quia hoc eſt. Hoc enim
eſſe, eſt originale & primariū antecedens, ex quo à priori & cauſaliter hæc omnia cōſequūtur,
ſicut in ſimili, proximo eſt deductū, quare &c. ſicut ibi. Itē vt clariùs arguatur, iſta reſpōſio ha-
bet neceſſariò dicere conſequēter, quòd ideo Deus neceſſariò vult hoc eſſe, quia neceſſariò eſt
volubile iſtud eſſe, & cauſa originalis iſtius eſt hoc nūc eſſe, quare hoc nunc eſſe neceſsitat Deū
velle, quia quicquid eſt cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati; & ſic reſponſio prima redit. Item tunc
quælibet res exiſtens neceſsitat Deum velle, & quælibet res actiua, quæ aliam poteſt produ-
cere, poteſt neceſsitare, & impoſsibilitare voluntatem diuinam, ſicut reſponſio prima dixit.
Item pura & ſola priuatio nunquam eſt cauſa alicuius poſitiui, quare nullius actus neceſſarij
in voluntate diuina. Item hoc nunc non eſſe eſt volubile ab homine, & aliquando fuit volu-
bile à Deo, quia non eſt ſimpliciter & per ſe non volubile, ſeu inuolubile ab eo, & nunc non
eſt volubile à Deo, ſed non volubile ſeu inuolubile; ergo aliqua eſt cauſa iſtius mutationis,
B & huius negationis & priuationis eſt aliqua affirmatio & potentia prior & cauſa, vt 13. primi
docet, & illa non poteſt poni, niſi iſta res abſoluta nunc exiſtens, vel aliquid reſpectiuum in
ea, & ſic redit prima reſponſio vel ſecunda. Aſsignantes verò cauſam neceſsitatis præmiſſæ
ex parte Dei tantùm, & intrinſecam ipſi Deo quadrupliciter variantur. Nam primi dicunt
hoc eſſe ex natura diuina: Deus enim, vt dicunt, eſt talis naturæ, quòd præſenti re vel præte-
rita neceſſariò vult ipſam eſſe vel fuiſſe. Sed ſi hoc ſit purè naturaliter & intrinſecè tantùm
Deo, cùm agens purè naturaliter diſpoſitum ſemper ſimiliter, paſſo quoque diſpoſito ſemper
ſimiliter, ſemper ſit ſimilis actio, cùm nulla cauſa diſsimilitudinis poſsit dari, ſicut & docet
Philoſophus 9. Metaphyſ. 10. ſed omnia purè naturalia Deo intrinſeca ſemper ſimiliter diſ-
ponuntur, cùm per quintum primi ſit immutabilis in natura, ſemper neceſsitatur æqualiter
ad volendum. Hæc autem ratio confirmatur, quòd ſecundum Philoſophum 2. de genera-
tione & corruptione cap. penult. Idem & ſimiliter habens, ſemper idem innatum eſt facere:
C & 5. Metaphyſ. 2. oſtendit, quòd idem eſt cauſa contrariorum, ſed per diſpoſitiones diuerſas;
natura verò diuina diſponitur ſemper ſimiliter. Nec poteſt quis dicere quòd natura Dei ali-
ter intrinſecè diſponitur præſente re vel præterita, quàm ipſa futura, quia tunc eſſet mutabi-
lis, & quia tunc hoc eſſet ex præſentia vel præteritione rei; ergo ipſa eſſet cauſa neceſsitatis
in voluntate diuina, quod prius eſt deſtructum Secundi verò ponunt hoc eſſe ex parte veri-
tatis diuinæ, quæ ſicut res præſens & præterita, ita neceſſariò ſe habet, ita neceſſariò exigit vt
Deus conformiter ſemper velit. Hæc autem reſponſio poteſt redargui ſicut prior, quia veri-
tas diuina naturaliter purè ſumpta ſemper intrinſecè ſimiliter omnino ſe habet. Item ſecun-
dum iſtam reſponſionem cauſa iſtius eſt veritas neceſſaria ex parte rei præſentis vel præteritę,
& cauſa originalis iſtius eſt exiſtentia talis rei; ergo & ipſa eſt originalis cauſa neceſsitatis in
voluntate diuina, quod erat ſuperius reprobatum. Item veritas Dei intrinſeca reſpectu futuri
tanta eſt, & intrinſecè ſimiliter omnino ſe habens ſicut reſpectu præteriti vel præſentis; quare
D tam neceſſaria & tam firma. Non enim poſſet intrinſecè aliter ſe habere niſi propter exiſten-
tiam vel præteritionem rei extrinſecæ, quod non poteſt, cùm nullo modo ab illa dependeat
nec cauſetur, cùm hæc ſit inferior veritas, illa ſuperior; hæc cauſata, illa incauſata; hæc po-
ſterior, illa prior, ſicut vndecimum & duodecimum primi docent. Tertij autem credunt,
quòd hoc ſit ex parte voluntatis diuinæ, ſcilicet, quia vult ſe neceſsitari ad volendum præ-
ſens eſſe, præteritumque fuiſſe. Sed ſi quando res venit & præterijt velit ſe neceſsitari ad ſic
volendum, vel hoc vult neceſſariò, vel liberè ſecundum contradictionem. Si neceſſario, vn-
de ſibi illa neceſsitas? Et redit priſtina difficultas, quia proceſſus infinitus in talibus volun-
tatibus non eſt dandus. Si liberè ſecundum contradictionem, poteſt non ſic velle; quod ſi
ponatur, non neceſsitatur, ſicut hypotheſis iſta dicit. Item ſit A. voluntas qua Deus vult nunc
hoc eſſe liberè ſecundum contradictionem, & B. voluntas qua vult ſe neceſsitari ad A. vel
ergo B. eſt voluntas nunc noua vel antiqua, & æterna; non eſt nunc noua, vt 23. primi mon-
E ſtrat. Si eſt æterna, vel ergo illa æterna æternaliter ante fuit libera ſecundum contradictionem,
vel neceſſaria; ſi libera, vnde ergo nunc eſt neceſſaria? Et reuertitur difficultas. Si fuit æter-
naliter neceſſaria, & ex illa ſemper neceſſariò ſequebatur A. nunc fore, & ex A. hoc fore;
quare ſicut prius erat oſtenſum, æternaliter fuit neceſſarium A. nunc fore, & hanc rem nunc
fore, & ita de quocunque futuro, cuius oppoſitum hypotheſis ſupponebat. Item poſito quod
harum duarum volutionum Dei, quarum vna vult rem eſſe vel fuiſſe, & altera ſe neceſsitari
ad ſic volendum, ſi haberet tantùm primam, adhuc neceſſariò vellet rem eſſe vel fuiſſe, ſicut
res neceſſariò eſſet aut fuiſſet. Poſito namque, quod haberet volutionem hanc ſolam, volo
hoc eſſe aut fuiſſe, neceſſariò ita vellet. Item ſola Dei voluntas, qua vult rem fore in A. in-
ſtanti futuro, ſufficit ad producendum illam in eſſe in A. ſicut decimum primi & corollarium
eius

eius docent, & quia aliàs non eſſet omnipotens, quod ſi ponatur, reſponſio deſtruetur. Item A eadem ratione poſſet neceſsitare ſe ſimiliter ad volendum omnia futura, & ad omnia producendum. Quis ergo nouit ſenſum Domini, vel quis conſiliarius eius fuit in tantum vt audeat dicere non ſic fecit? Item eadem ratione poſſet ſe neceſsitare ſimiliter ad non faciendum, & impoſsibilitare ad faciendum quodcunque quod non eſt facturus, & ita poſſet reddere omnipotentem tam impotentem, vt non poſsit leuare feſtucam, volendo ſcilicet ſe neceſsitari ad volendum nunquam leuare feſtucam, vel impoſsibilitari ad volendum ſe leuare feſtucam. Item cùm Deus non poſsit neceſsitari ad volendum futura, & poteſt ad præſentia, & nulla cauſa ex parte Dei intrinſeca poteſt dari, propter immutabilitatem eius omnimodam, aliqua cauſa extrinſeca erit danda, & nulla niſi res extra, ſicut reſponſio prima dixit. Item res præſens vel præterita neceſſariò præſupponitur ad iſtam neceſsitatem in voluntate diuina; ergo eſt aliqua cauſa illius, ſicut oſtenſum fuerat quarto primi, & ſic reſponſio prima redit. Quarti verò affirmant hoc eſſe ex parte modi volendi in Deo. Dicunt enim quòd vult futurum quaſi B futurè, ſcilicet per talem actum volo hoc fore; præſens verò & præteritum quaſi præſentialiter & præteritè, id eſt, per tales actus volo hoc eſſe, volo hoc fuiſſe; quorum modorum primus, vt dicunt, facit libertatem ſecundum contradictionem, alij verò neceſsitatem ſecundum alteram partem tantùm. Sed iſtud non eſt verum, quia omnino ſimiliter, & non aliter intrinſecè vult primò hoc fore, ſecundò hoc eſſe, & tertiò hoc fuiſſe: aliàs enim intrinſecè mutaretur, contra quintum, viceſimum tertium, & viceſimum quintum primi. Item ſi Deus aliter intrinſecè vellet præterita, præſentia, & futura, aliter intrinſecè ea || *ſciret*, contra prius oſtenſa viceſimo tertio & viceſimo quarto primi. Item etſi illi modi volendi eſſent diuerſi, nulla poſſet cauſa intrinſeca aſsignari, quare vnus eſſet liber & non alius, cognitio, potentia volutiua, & omnia intrinſeca requiſita ſint æquè potentia, æquè efficacia, & per omnia æquè firma reſpectu vnius, ſicut & reſpectu alterius, nec poteſt aſsignari cauſa extrinſeca, quia tunc rediret prima reſponſio vel ſecunda. Item Deus vult præſentialiter hunc viatorem eſſe prædeſtinatum, & præteritè hunc fuiſſe prædeſtinatum, ergo vult neceſſariò iſtis modis, ergo iſte viator neceſſario eſt prædeſtinatus, quare & neceſſario eſt ſaluandus, cùm hæc ambo ex antecedente neceſſario neceſſariò conſequantur. Et ſimiliter poteſt argui de quocunque futuro, quod ipſum neceſſariò veniet, qui de quocunque tali Deus & vult præſentialiter & præteritè voluit tales propoſitiones eſſe veras fuiſſeque veras, hoc erit, eſt verum; hoc erit, fuit verum; quare neceſſariò vult & voluit iſtis modis, vnde neceſſariò ſequitur quod hoc erit. Et idem eſt ſi A. ponatur volutio, qua Deus vult hoc fore, & B. volutio qua vult A. eſſe vel fuiſſe, quod B. eſt neceſſaria &c. ſicut prius. Quare alij perpendentes cauſam neceſsitatis præmiſſæ non poſſe ſufficienter aſsignari ex parte rei ſolius, nec Dei ſolius, aſsignant eam mixtim inde. Sed præcedentibus ſtantibus iſtud ſtare non poteſt, quoniam omnis effectus cauſatus à duabus cauſis, aut cauſatur partim ab vna & partim ab alia, aut ab vtraque ſecundum ſe totum, ſicut actus voluntatis creatæ totus efficitur à voluntate creata & totus ab increata ſimiliter, ſicut co- D rollarium 20. ſecundi monſtrauit, ſed neceſsitas ſupra dicta non cauſatur partibiliter ab his cauſis, quia nulla poteſt ibi partibilitas aſsignari. Nec poteſt quis fingere quod partibilitas ſimilitudinaria & imaginaria ſecundum intenſionem & remiſsionem eſt ibi ponenda; quia ſit A. illa neceſsitas, & B. pars eius primaria cauſata à Deo, & C. reliqua pars eius cauſata à cauſa ſecunda; aut ergo A. eſt infinitæ intenſionis, aut tantùm finitæ. Si infinitæ, ergo & tam B. quàm C. quia ſi alterum non ſit infinitum, ſed tantùm finitum, ſit illud C. ſicut magis videtur, tunc B. eſt ſimpliciter infinitum: aliàs enim ex ipſo & C. non componeretur ſimpliciter infinitum, quia finitum adiunctum finito facit tantùm finitum, ſicut poteſt Mathematicè demonſtrari. Oſtenſum eſt etiam primo primi, nullam formam poſſe eſſe infinitam ſimpliciter intenſiuè: nec poteſt concedi, quod B. pars A. neceſsitatis prædictæ eſt ſimpliciter infinitum, quia neceſſario finitur in copulatione C. cum ipſo. Ibi enim de neceſsitate eſt aliquis gradus, qui eſt finis communis & terminus vtriuſque, ſicut & aliquis punctus eſſet in continu- E atione duarum linearum talium. Et quia B. eſt pars A. quare & minus illo; ſed nullum infinitum ſimpliciter eſt minus aut maius alio ſimpliciter infinito, ſicut teſtatur Philoſophus multis locis. Si vero dicatur in primis, quod A. non eſt ſimpliciter infinitum, ſed ſecundum quid tantùm, poteſt refelli per idem, quoniam ſi tam B. quàm C. ſit omniquaque finitum, ergo & A. conſtitutum ex illis, ſicut ſuperius eſt argutum. Quare forſitan dabitur, quod A. eſt ſimpliciter & omniquaque finitum; ſed tunc A. poſſet augeri, & eſſe maius & melius, cùm A. ſit bonum in Deo, quia per tertiam partem corollarij primi, primi nihil aliud eſt in eo; non ergo omne bonum in Deo eſt in eo optimum poſsibile, nec ſummum, contra quartam partem corollarij ſupradicti; quare nec Deus ſemper neceſſario optimus permaneret, contra ſextam partem

|| forent

A partem corollarij memorati. Anſelmus quoque Monolog. 16. Palam eſt, inquit, quod quodlibet bonum ſumma natura ſit, ſummè illud eſt; illa eſt ergo ſumma eſſentia, ſumma vita, ſumma ratio, ſumma ſalus, ſumma iuſtitia, ſumma ſapientia, ſumma veritas, ſumma bonitas, ſumma magnitudo, ſumma pulchritudo, ſumma æternitas, ſumma immutabilitas, quare & ſumma neceſsitas ſupradicta. Item ſi Deus nouiter licèt tantùm partibiliter, cauſaret in voluntate ſua neceſsitatem huiuſmodi, ipſe eſſet mutabilis, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Item voluta poſteriora non ſunt cauſa totalis, nec etiam partialis voluntatis diuinæ, ſicut viceſimum primi docet, nec quicquam agunt in illam, quare nec eam neceſsitant vllo modo. Oſtenſum eſt etiam contra reſponſiones priores, quòd res extra non ſunt cauſa neceſsitatis iſtius, quare nec cauſa etiam partialiter effectiua. Nec poteſt quis dicere quòd tam Deus quàm res extra cauſant iſtam neceſsitatem ſecundum ſe totam, quia vtrumque eſt reprobatum ſu- *Anſelmus.*
B perius contra reſponſiones præmiſſas. Item Deus diſponitur omnino ſimiliter, & penitus non aliter, quantum eſt ex parte ſui intrinſecè, nunc exiſtente hac re, quàm prius, ſicut oſtenſum eſt ſupra; ergo illa noua neceſsitas in voluntate diuina cauſatur totaliter à re extra. Item remota omni noua cauſatione ex parte Dei intrinſeca, & tantùm poſita re præſenti, ponetur illa neceſsitas, ſicut præcedentia manifeſtant; ergo poſitio ſola rei eſt cauſa ſufficiens neceſſitatis iſtius. Item quòd Deus mixtim cum re extra præſenti neceſsitatem hanc cauſet, vel eſt liberè ſecundum contradictionem, vel neceſſariò. Si liberè, poteſt non ſic cauſare ſtante re præſenti, & tunc vel non erit talis noua neceſsitas, quod eſt contra primam hypotheſin, vel ſi erit, cauſabitur à re ſola, quod reſponſio iſta negat. Si neceſſariò, vnde ſibi illa neceſſitas? &c. ſicut contra reſponſionem ſextam præmiſſam. Item quòd Deus mixtim cum re præſenti cauſet neceſsitatem huiuſmodi, vel hoc eſt purè naturaliter vel voluntariè. Si naturaliter, hoc reprobabitur, ſicut reſponſio quarta prius. Si voluntariè, ſit ergo quòd per A. vo-
C lutionem ſeu actum intrinſecum voluntatis: Aut ergo A. eſt noua volutio vel æterna, &c. ſicut contra reſponſionem ſextam in ſimili argumento. Item ſi ſic eſſet, hoc maximè videretur contingere, quia Deus cauſat rem præſentem, & illa vlterius cauſat iſtam neceſsitatem in voluntate diuina; ergo res præſens, tanquam cauſa inſtrumentalis, media & ſecunda, totam hanc neceſsitatem cauſaret, quod ſuperius eſt deſtructum: Item res præterita nihil eſt, quare nihil cauſat, neque neceſsitat ſeparatim nec mixtim. Res etiam, quæ nunc non eſt nec vnquam fuit, potuit tamen nunc eſſe & prius fuiſſe, nihil eſt nec fuit, ergo nihil cauſat ſeparatim nec mixtim, quare nec ſic diuinam neceſsitat aut impoſsibilitat voluntatem, &c. quæ contra primam reſponſionem ſimiliter ſunt arguta. Alij verò videntes nullam cauſam neceſsitatis huiuſmodi rationabiliter poſſe dari, dicunt nullam eſſe cauſam illius, quare nec aliquam cauſam illius conquærendam, nec aliquam aſsignandam, quod & per exempla confirmant:
D Deus, inquiunt, aliquando creauit mundum, ſed quare tunc? Deus etiam eſt nouiter creator & Dominus huius rei, ſed quare? Quid efficit eum talem? Quaſi diceret, nulla cauſa. Sed iſtud neque Philoſophicè, neque Logicè, neque Theologicè poteſt dici: omnis enim mutatio cauſam habet, ſicut tota Philoſophia teſtatur. Nam aliàs leuitate conſimili poſſet dici, quòd nullus motus, nulla actio, vel paſsio, & vniuerſaliter quod nulla mutatio aliquam cauſam habet: hic autem eſt mutatio; nam tranſitus de vno contradictoriorum in reliquum ſine mutatione eſſe non poteſt; ſed Deus prius fuit libere & non neceſſariò volens iſtud, nunc autem eſt non libere, ſed neceſſariò volens iſtud. Quod autem tranſitus de vno contradictoriorum in reliquum neceſſariò mutationem requirat, Logica clare docet. Sit enim A. iſta, Deus non eſt neceſſariò volens iſtud, & B. iſta, Deus eſt neceſſario volens iſtud, & C. hoc inſtans, & ſecundum illud vulgatiſsimum Logicum, Eo quod res eſt, vel non eſt, eſt oratio vera vel falſa; quare ſi totaliter & omni modo ſimiliter ita ſit ex parte rei ſignatæ per A. & B. in C. ſicut fuit & è contra; & A. fuit verum ante C. & B. falſum, ergo & in C. vel ſi A. eſt falſum in
E C. & B. verum, ergo & ſimili modo ante, ergo hæc reſponſio facit contradictoria ſimul vera, & etiam ſimul falſa, & eandem propoſitionem ſimul veram & falſam. Item B. prius fuit falſum, & nunc eſt verum, ergo aliqua eſt cauſa huius, & hæc neceſſario eſt, quia prius non fuit ita realiter, & modo eſt ita; ergo aliter eſt ex parte rei nunc quàm prius, ergo per aliquam mutationem, ergo per aliquid mutans, ergo & per cauſam. ‖ *Ad* idem poteſt ſimiliter argui ‖ Illud
iuxta proceſſum Philoſophi 4. Metaphyſ. contra negantes prima principia diſputantes ſupponendo nomina habere ſignificationes determinatas & certas. Quamdiu ergo ſignificatio, ſeu res ſignificata cuiuſcunque nominis integre permanet, nomen ſimiliter permanet, & è contra; ſimul ergo accedunt, & ſimul recedunt, quapropter nunquam fit acquiſitio vel perditio nominis alicuius ſine acquiſitione vel deperditione alicuius ſignificationis ſeu ſignificati illius, quare nec ſine mutatione aliqua qualicunque. Item exempla eorum neque Philoſophicam,

cam, neque Theologicam ſapiunt veritatem. Philoſophicè namque loquendo, Agens rati- A
Philoſophus. onale certo tempore agit ad extra, quia tunc vult; vnde Philoſophus 9. Metaphyſ. 10. dicit, quòd potentiæ factiuæ cum ratione ſunt contrariorum, & obijcit, quare ſimul facient contraria; hoc autem impoſsibile; & reſpondet innuendo conſequentiam non valere, quia aliquid aliud requiritur quod determinet potentiam ad vnam partem, ſcilicet voluntas, & quando per illam determinatur, tunc facit alterum, non vtrumque; illa ergo voluntas determinans eſt cauſa quare tunc hoc facit, vnde reſpondendo ſic ait; Neceſſe ergo alterum aliquid eſſe quod proprium eſt, dico hoc autem appetitum aut prohæreſin: quod enim deſiderauerit principaliter, hoc faciet, quando vt poſsit extiterit: quare potens ſecundum rationem omne neceſſe quando deſiderat, cuius habet potentiam, & vt habet, hoc facere; Deus autem cum ratione & rationabiliter fecit mundum, quando æternaliter voluit ſe facturum, igitur quia
Apocalypſ. tunc voluit, tunc & fecit, quod & patet completiùs nono primi. Vnde & Apocalypſ. 4. Tu
Auguſtinus creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt. Et Auguſtinus 1. de Gen. B
contra Manichæos; Voluntas Dei omnium, quæ ſunt, ipſa eſt cauſa. Qui ergo dicit, quare Deus fecit cœlum & terram? reſpondendum eſt, quia voluit: voluntas enim Dei cauſa eſt cœli & terræ. Item eadem ratione habent dicere conſequenter de quocunque quandocunque creato ſeu facto à Deo, quòd nulla eſt cauſa quare tunc fit vel creatur, & hoc videtur deſtruere cauſam efficientem & finalem in Deo, vel ponere ipſum agere caſualiter & fortuitò omni tempore & inſtanti: ſed cauſam efficientem in Deo oſtendunt præmiſſa, & illud Ioh. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, cum tertio, quarto, & nono primi: Et cauſam finalem in Deo probant multæ autoritates Philoſophicæ & Theologicæ viceſimo quinto primi conſcriptæ.
Parabolæ. Vnde Parab. 16. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. Et Apoc. 1. Ego ſum Alpha & Omega, principium & finis. Quòd verò Deus non agat caſualiter vel fortuitò, quouis tempore vel inſtanti, octauum & nonum primi cum viceſimo ſeptimo, viceſimo octauo, & viceſimo nono docent. Vnde & Eccleſiaſt. 3. Omnia tempus habent: ſed à quo, niſi C
ab illo qui in menſura, & numero, & pondere cuncta diſponit? Quare & Auguſtinus 22. de Ciuit. Dei 2. ſic dicit, Antequam veniat tempus quo voluit vt fieret, quod ante tempora vniuerſa præſciuit atque diſpoſuit, dicimus fiet, quando Deus voluerit. Et ſi adhuc obijciant, quòd illius voluntatis nulla eſt cauſa, quare nec neceſsitatis prædictæ, hoc nullum debet mouere, quia illa Dei volutio eſt æterna, ſed illa neceſsitas eſt nouella, quare & aliquam cauſam habet. Quòd etiam Deus nouiter eſt Creator & Dominus, cauſam habet, cauſam, inquam, formalem & efficientem ſimiliter. Deus enim dicitur nouiter relatiuè Dominus huius rei, & non per relationem nouam accidentem nouiter ipſi Deo, ſed tantummodo creaturæ, ſicut contra ſecundam reſponſionem ſuperius eſt oſtenſum. Ipſa ergo relatio conſurgens ex creatura, quæ neceſſariò ſubijcitur diuino dominio, eſt cauſa formalis extrinſeca atque impropria, qua Deus formaliter dicitur Dominus huius rei. Hæc quoque relatio habet cauſam efficientem, effectricem ſcilicet huius rei, ex qua iſta relatio neceſſariò pullulat & emanat. Cùm D
ergo quærunt, quis fecit Deum Dominum huius rei: dico, quòd ille, qui fecit hanc rem. Fecit enim quodammodo iſtam relationem qua Deus dicitur Dominus huius rei; ſicut qui dat Iohanni hanc rem, facit eum Dominum huius rei; qui videt Iohannem vel intelligit, facit Iohannem viſum & nouiter intellectum: Deus ergo facit ipſe ſeipſum Dominum huius rei faciendo hanc rem, ex qua neceſſariò oritur relatio ſupradicta, ſicut & Iohannes ipſe facit ſeipſum Dominum huius rei faciendo hanc rem ſuam. Cuius exempla ſatis authentica ſcriptura canonica ſæpe profert. Vnde Pſalmo 9. Factus eſt Dominus refugium pauperi: 17. Factus eſt Dominus protector meus: 29. Dominus factus eſt adiutor meus: 89. Domine, refugium factus es nobis: Et 117. Factus eſt mihi in ſalutem, cum multis ſimilibus multis locis.
* Deus Quòd ergo Deus nouiter dicitur * relatiuè ad creaturam, eſt propter nouam cauſam & nouam mutationem ex parte creaturæ, ſicut & in quocunque quod dicitur nouiter relatiuè. Hoc enim eſt vel propter nouam mutationem in eo quod ſic nouiter dicitur, vel in illo ad E
quod nouiter ſic dicitur, ſicut apparet de relatiuis tertij modi, vt poteſt haberi à Philoſopho 5. Metaphyſ. 20. & ab Auerroe ibi, ſicut erat ſuperius allegatum, & 5. Phyſ. 10. vult, quòd vbi eſt noua relatio, ſit mutatio & motus, ſaltem in altero relatorum, ſicut exemplificat ibi Auerroes de columna, quæ primò eſt in dextro Socratis, & poſt vertitur ad ſiniſtram, per hoc quòd Socrates transfertur in loco. Eandem quoque ſententiam Boetius de Trin. vlt. planè docet. Quare & Auguſtinus 5. de Trinit. vlt. oſtendit quòd quando Deus incipit temporaliter relatiuè dici ad creaturam, hoc eſſe per mutationem in creatura, non in Deo: vnde ſic ait, De illa commutabili Dei ſubſtantia debemus accipere, vt dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipſi ſubſtantiæ Dei accidiſſe aliquid intelligatur,

A intelligatur, ſed illi creaturæ ad quam dicitur, Domine, inquit, refugium factus es nobis: Re-
fugium ergo noſtrum Deus relatiuè dicitur. Ad nos enim refertur, & tunc refugium no-
ſtrum fit, cùm ad eum refugimus; nunquid tunc fit aliquid in eius natura quod antequam ad
eum refugerimus non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio: ſic & Pater noſter eſſe incipit,
cùm per eius gratiam regeneramur: ſubſtantia itaque noſtra mutatur in melius, cùm filij eius
efficimur; ſimul & ille Pater noſter eſſe incipit, ſed nulla ſuæ commutatione ſubſtantiæ. Quod
ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifeſtum eſt relatiuè dici,
non tamen ſecundum accidens dici, quod ei aliquid acciderit, ſed planè ſecundum accidens
eius, ad quod dici aliquid Deus incipit, ipſe mutatur. Exempla ergo iſtorum non continent
veritatem, nec etiam conueniunt exemplatis. Iſta enim exempla ſunt de relationibus ex cre-
atura naſcentibus, & extrinſecis ipſi Deo. Neceſsitas verò prædicta in voluntate diuina ex
nulla creatura cauſatur, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, quod & iſta reſponſio confitetur, & eſt
B intrinſeca ipſi Deo. Hæc igitur per methodum libertatis & neceſsitatis voluntatis diuinæ con-
tra hypotheſin principalem.

CAP. XXXI.

Reuocat eandem per viam neceßitatis & contingentiæ intellectus ſcientiæque diuinæ.

COntra eandem quoque hypotheſin poteſt ſimiliter argui per viam ne-
ceſsitatis & contingentiæ intellectus ſcientiæque diuinæ. Nam ante
C præſentiam ſeu præteritionem rei Deus contingenter ſciuit eam ſem-
per fuiſſe futuram & fore; ſed in eius præſentia ſeu præteritione neceſ-
ſariò ſcit eam ſemper fuiſſe futuram, & eſſe vel fuiſſe; ergo tunc aliter
intrinſecè ſcit quam prius, quod eſt contra rationes præmiſſas, & con-
tra autoritates ſuperius memoratas. Nec aliqua rationalis cauſa huius
neceſsitatis nouellæ in diuina ſcientia poterit aſsignari, prohibentibus
rationibus de neceſsitate nouella in volitione ſeu voluntate diuina, ſi ad diuinam ſcientiam
congruè transferantur, decimo quinto primi, atque decimo ſexto ſuccurrente. Nec ſine cauſa
rationabili poteſt neceſsitas talis poni, ſicut contra reſponſionem vltimam eſt oſtenſum.
Item ſi diuina ſcientia reſpectu futurorum ſit contingens ad vtrumlibet, & reſpectu præſen-
tium & præteritorum neceſſaria, Deus certius intrinſecè ſcit præſentia & præterita quam fu-
tura: hæc enim ſcita certiora ſunt illis. Illa namque, quæ neceſſariò ſunt aliqualia, ſunt cer-
D tiùs talia quàm illa quæ contingenter ad vtrumlibet tantùm ſunt talia: nam hæc non poſſunt
non eſſe talia, illa poſſunt; Deus ergo perfectiùs ſcit præſentia & præterita, quàm futura.
Nam ſcire quid certè eſt perfectius, quàm incertè; quare Deus intrinſecè mutatur & melio-
ratur de nouo; nec etiam ſcit futura ſummè certè, nec ſummè perfectè. Huius || *etiam* ma-
ioris certitudinis nulla cauſa rationalis poteſt dari, quia non intrinſeca ipſi Deo, cùm ipſe in- || autem
trinſecè non mutetur, nec extrinſeca, quia nulla res extrinſeca quicquam cauſat in eo, ſicut 15.
& *16.* ac 20. primi docent. Quapropter & Sapiens Eccleſiaſtici 23. Domino, inquit, Deo an- *Eccleſiaſticus.*
tequam crearentur, omnia ſunt agnita, ſic & poſt perfectum reſpicit omnia; ſic inquit, & non
aliter. Vnde & Auguſtinus 15. de Trinit. 13. Nec, inquit, aliter ſciuit creata quàm creanda: *Auguſtinus*
non enim eius ſapientiæ aliquid acceſsit ex eis, ita vt ſcriptum eſt in libro Eccleſiaſtico, Ante-
quam crearentur, omnia nota ſunt ei, ſic & poſtquam conſummata ſunt; ſic inquit, non ali-
ter. Qui & quinto ſuper Gen. ad literam 18. Ipſi, inquit, Deo non audeo dicere alio modo
E innotuiſſe cùm ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat, vt faceret, apud quem non eſt commu-
tatio nec momenti obumbratio. Quare & Petrus 1 ſentent. diſt. 35. Sciuit, inquit, Deus
ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter; ſcit quoque non mi-
nus præterita vel futura, quàm præſentia, & ſua æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe om-
nia quæ ſciuntur.

A

CAP. XXXII.

Reducit eandem per viam immutabilitatis voluntatis diuinæ.

PEr viam etiam immutabilitatis voluntatis diuinæ poteſt eadem hypotheſis impugnari. Nam ſi Deus poſſet nolle priuatiuè, ſeu etiam poſitiuè pro nunc præſentia iſta eſſe, quæ nunc vult eſſe, & præterita illa fuiſſe quæ vult fuiſſe, & ammodò ſemper nolle illa præſentia atque præterita fuiſſe futura, quæ ſemper ante voluit fuiſſe futura, eſſet mutabilis, ſicut & omnes Autores huius hypotheſis confitentur. Sed ſimiliter omninò intrinſecè ſe habet voluntas diuina ad futura, ſicut ad B
præſentia vel præterita, vt poteſt haberi per prius oſtenſa triceſimo huius; aliàs etiam re futura facta præſente vel præterita intrinſecè mutaretur contra viceſimum tertium primi libri; ergo ſi futura quæ vult, & ſemper prius fore voluit, poteſt pro nunc & ſemper poſt nolle fore, non poſitis illis in eſſe, eſt mutabilis: vel è contra, ſi Deus ſine ſui mutatione, futura, quæ nunc vult, & ſemper prius voluit fore atque fuiſſe futura, poteſt pro nunc & ſemper poſt nolle fore ipſis non poſitis, & nolle illa fuiſſe futura; poteſt ſimiliter ſine ſui mutatione nolle pro nunc præſentia iſta eſſe, præteritaque fuiſſe, & ſemper poſt nolle hæc fuiſſe futura. Nam nulla cauſa vel ratio diſsimilitudinis poteſt dari. Et ſi fortaſsis quis dicat hanc eſſe cauſam diſsimilitudinis inter iſta, quòd nunc neceſſe eſt Deum velle & ſemper voluiſſe hoc præſens præteritumuè fuiſſe futurum, & ideo, ſi poſt hoc nollet, neceſſariò mutaretur; non ſic ante de futuris; ergo Deus aliter intrinſecè vult præſentia & præterita quàm futura, & aliter intrinſecè eandem rem primò futuram, deinde præſentem, ergo eſt mutabilis. C
Voluntas quoque diuina non eſt magis neceſſaria reſpectu præteritorum vel præſentium, quàm futurorum, ſicut triceſimum huius docet. Et ſi quis adhuc aliter dixerit, quòd ſi Deus poſſet poſt hoc nolle de hac re præſenti vel præterita ipſam fuiſſe futuram, quam ſemper voluit fuiſſe futuram, & hoc faceret, ipſa res eſſet mutabilis, & neceſſariò mutaretur de fuiſſe futurum in non fuiſſe futurum, non ſic autem de re futura; quare & voluntas diuina hîc neceſſariò commutaretur ſimiliter & non ibi. Sed quare magis in hoc caſu res præſens vel præterita mutaretur, quàm res futura? Nulla enim cauſa nec ratio poteſt reddi, niſi quia rem præſentem vel præteritam neceſſe eſt ſemper fuiſſe futuram, & Deum ſemper conformiter voluiſſe, & non ſic de re futura, & ſic iſta reſponſio ſimilis eſt priori. Rurſum ad idem, Mutatio in effectu non eſt cauſa mutationis in agente, ſed magis è contra, vbi ſit mutatio in agente, & maximè in effectu voluntatis diuinæ: aliàs enim ad mutationem ſuorum effectuum conti- D
nuè mutaretur; ipſa quoque eſt impaſsibilis, inalterabilis, immutabiliſque omninò à ſuis effectibus vniuerſis, ſicut viceſimum primi docet. Item iſtud videtur quaſi vna communis animi conceptio apud omnes; omne quod eſt vnius diſpoſitionis, & poteſt eſſe oppoſitæ, hoc poteſt per aliquam mutationem, loquendo de potentia actuabili, & non penitus abſoluta. Hoc videtur in omni alia materia tam abſoluta, quàm etiam relatiua. Nam ſi hoc non eſt ens, vel homo, vel calidum, & poteſt eſſe, per aliquam mutationem hoc eſſe poteſt. Et idem apparet in omni ſpecie relatiua: nam ſi hoc non eſt duplum huius, vel pater, vel cognitum, & poteſt eſſe, per aliquam mutationem hoc poteſt, ſicut triceſimum huius monſtrat. Hoc idem non improbabiliter confirmatur, quoniam, vt videtur, ſi hoc non eſt tale, & poteſt eſſe, poteſt fieri tale, communiter loquendo de fieri, ſicut Dominus refugium factus eſt nobis, vt idem triceſimum manifeſtat: omnis autem huiuſmodi factio, mutatio videtur aliqualis, quia de vno oppoſitorum in reliquum tranſitus ſiue motus. Et cauſa huius totius quaſi maxima inſerta naturaliter omnibus hæc videtur, quia eſſe quod eſt, quando eſt, & non eſſe quod non eſt, quan- E
do non eſt, neceſſe eſt; & ſimiliter fuiſſe quando fuit, & non fuiſſe quod non fuit. In hoc enim conſentiunt Logici, Philoſophi, Theologi, & communiter totum vulgus; & ſi neceſſe ſit hoc eſſe aut fuiſſe diſpoſitionis vnius, & poteſt eſſe oppoſitæ, poteſt mutari, quia hoc non poteſt niſi per receſſum à diſpoſitione priori, tanquam à termino à quo, & acceſſum ad poſteriorem, velut ad terminum ad quem motus. Et ſi quis dixerit illam maximam eſſe veram de præſentibus & præteritis duntaxat non dependentibus à futuro; aduertat, quæſo, hanc gloſſam nulla communi animi conceptione, nec vlla autoritate maiorum, ſed tantùm quibuſdam ſophiſtarum argutijs ſuſtentari. Dei quoque voluntas nequaquam à futuris dependet, ſicut viceſimum primi, & triceſimum ſecundi docebant, ſed futura ab illa, ſicut decimum quartum

primi

A primi monſtrat: nec aliter intrinſecè quouis modo ſe habet diuina voluntas ad futura, quam ad præſcientia vel præterita, nec è contra, ſicut 30. huius claret. Præmiſsis igitur ſuppoſitis videtur, quod ſi Deus nunc eſt & ſemper fuit volens hoc fore, vel hoc fuiſſe futurum, & poteſt eſſe diſpoſitionis oppoſitæ, non poſita re in eſſe, quod hoc poſsit per aliquam mutationem, & non ex parte voliti ante poſitionem eius in eſſe. Nam contradictionem includit quod aliquid mutetur de futuro in non futurum, niſi per poſitionem eius in eſſe, ſicut 18. huius erat oſtenſum; ergo per mutationem voluntatis diuinæ. Poteſtque ſimiliter argui ſupponendo A. eſſe vnum non futurum, poſsibile tamen fore, quod Deus fuit ſemper nolens A. fore, & poteſt eſſe volens A. fore; ergo per aliquam mutationem hoc poteſt, & non per mutationem ex parte rei, quia illa eſſet de non futuro in futurum, contra 18. huius, ergo per mutationem voluntatis diuinæ. Porro iſtas ratiunculas logicas tranſcundo, idem oſtendo per vnam Theologicam rationem, nempe ſi ſecundum hypotheſin Deus ſemper voluit aliquid fore, & poteſt nunquam
B hoc voluiſſe, ſed ſemper voluiſſe oppoſitum, ſine mutatione quacunque; ſimili ratione, poſtquam Deus dixit, promiſit, & iurauit ſe facturum A. ſeu A. fore, poteſt non facere A. & poſsibile eſt non fore ſine ſui mutatione, mendacio, vel periurio qualicunque. Poteſt enim nunquam ſic dixiſſe, promiſiſſe, neq; iuraſſe, ſine mutatione quacunque: quod ſi ponatur, poteſt non facere A ſine mutatione, mendacio, & periurio qualicunque; quod videtur mendacium, & contrarium Theologicæ veritati. Nam Numer. 23. Balak volenti placaſſe Dominum, vt Balaam de ſuo cōſenſu vel permiſsione maledixiſſet populo Iſrael, cui parum ante, Dominus bona, & benedictionem promiſit, reſpondit Balaam, imo Dominus per Balaam, Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt permutetur. Dixit ergo, & non faciet? Locutus eſt, & non implebit? Ad benedicendum adductus ſum, benedictionem prohibere non valeo; ergo ſi Deus quicquam promiſerit, puta A. futurum, niſi illud impleret, eſſet mutabilis atque mendax. Secundum tamen prædictam hypotheſin potuit Balak veraciter reſpon-
C diſſe, etſi Deus dixit & locutus eſt A. fore, poteſt eſſe quod nunquam hoc dixit, nec locutus eſt, & hoc ſine mutatione quacunque: quod ſi ponatur in eſſe, licet non faciat A ſed eius oppoſitum, non ſequitur quod mutetur aut etiam mentiatur. Nec quiſquam hoc dictum Balaam, quia malus fuit, tanquam non authenticum parui pendat, quia eſt dictum Domini ſummi autoris, ſicut & Caiphæ dictum fuit: nam Scriptura ibi præmiſit; Cui, ſcilicet Balaam, cum Dominus occurriſſet, poſuiſſetq; verbum in ore eius, ait, Reuertere ad Balak, & hæc loqueris ei; omneſque catholici tractatores dicta Balaam ibi pro Prophetijs ac dictis diuinis, & authenticis amplectuntur, quod & Eccleſia ſancta facit, quæ in die Epiphaniæ ſic canit, Balaam de quo vaticinans, Exibit || *ex* Iacob rutilans, inquit, ſtella. Item Pſalmo 88. Neque profanabo teſtamentum meum, & quæ procedent de labijs meis non faciam irrita: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi mentiar; ſemen eius in æternum manebit. Vbi Dominus innuit per Prophetam, quod ſi ſemen Dauidis non in æternum maneret, ſicut ipſe promiſit atque iurauit, qd. ipſe profanaret || de
D teſtamentum ſuum, & quæ proceſſerunt de labijs ſuis faceret irrita, ac etiam mentiretur. Sed profanatio, irritatio, & mendacium mutationem important. Si tamen Dominus poſtquā promiſit & iurauit hoc Dauidi, poſſet hoc nunquam promiſiſſe, neq; iuraſſe, poſſet hoc non facere abſque profanatione teſtamenti, irritatione, vel mendacio qualicunq;. Item Malach. 3. Ecce, inquit Dominus populo Iſrael, Ego mittam angelum meū & præparabit viam ante faciē tuā: & promittit alia bona multa, & ad confirmationem promiſsionis adiungit; Ego || *enim* Dominus, & non mutor, quaſi diceret, Ego non ſum mutabilis, ergo faciam vobis iſta, ergo è contra, non faciam vobis iſta, ergo ſum mutabilis, quod tamen ſecundum hypotheſin nullatenus ſequeretur. Licet enim Dominus iſta promiſit, poteſt eſſe ſine mutatione quacunq;, quod nūquam iſta promiſit; quod ſi ponatur, & ſi Deus iſta non faciat, non mutatur. Item ad Hebr. 6. Abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri De- || inquit
E um, fortiſsimum ſolatium habeamus: vbi ſupponit Apoſtolus, quod pollicitatio & iuſiurandum Dei, quibus promiſit hæredibus certa bona, quæ ſint A. ſunt res immobiles, quas ſi non impleret exhibendo eis A. bona, mentiretur, quare & ſimiliter mutaretur, quod tamen ſecundum hypotheſin nullatenus ſequeretur. Simus enim in medio tempore inter promiſsionem & exhibitionem A. bonorum, tunc ſecundum hypotheſin, poteſt eſſe quod Deus nunquam promiſit nec iurauit hæredibus A. bona futura; quod ſi ponatur, poteſt Deus illa nunquam exhibere hæredibus ſine mutatione vel mendacio qualicunque. Ad hæc omnia || *quiſpiam* fortaſſe breuiter reſpondebit, dicendo hæc omnia debere intelligi in ſenſu compoſitionis ſemper coniunctim, non in ſenſu diuiſionis ſiue diuiſim, quia ſi Deus promiſſū nō impleret, ita quod iſta duo concurrant, qd. Deus hoc promiſit, & quod Deus hoc non impleat, mutatur atq; mētitur: || quiſnam

Sſſ diuiſim

diuiſim tamen hoc, puta A. quod Deus præmiſit, poteſt non implere ſiue non facere ſine mu- A
tatione & ſine mendacio, quia poteſt eſſe quod nunquam A. promiſit. Sed autoritates præmiſſæ, ſi reſpiciantur interius, non loquuntur coniunctim, ſed tantummodo diuiſim. Apoſtolus namque per præmiſſa voluit erigere hæredes ad fortiſsimum ſolatium, & firmiſsimam ſpem in Chriſto; Vt, inquit, per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, fortiſsimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introijt Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech, Pontifex factus in æternum: quomodo tamen haberemus fortiſsimum ſolatium, aut ſpem tutam ac firmam tantũ in vna oratione compoſita, in vna cõditionali, in vna congerie dictionũ, puta, Deus nõ poteſt ſine mutatione & mendacio [non] implere promiſſum exiſtens promiſſũ? .i. talis propoſitio non eſt poſsibilis, Deus ſine mutatione & mẽdacio non implebit promiſſũ, vel ſi Deꝰ quic-
quam promiſit, & non implebit, mentietur atque mutabitur, Maxime cum illud, cui talis pro- B
poſitio ſeu conditionalis conſolatoria, & ſperatoria, velut fundamento conſolationis & ſpei totius innititur, ſcil. Dei promittere ſit infirmius & inſtabilius re quacunque. Nam omnis res præſens ſiue præterita neceſſario eſt aut fuit; ſed ſecundum hypotheſin Dei promittere quod nunc eſt, & quod ſemper fuit, poteſt pro nunc non eſſe & nunquam fuiſſe. Imo videtur quod in hac parte minus ſolatium rationabiliter haberemus de promiſsis diuinis quàm humanis. Nam ſi homo quicquam promiſerit, ſaltem cum ſtipulatione ſolenni, aut iuramento, aliaue huiuſmodi cautione, ſi non ſatisfecerit, poteſt redargui & conuinci tanquam falſus, mendax, & periurus; Deus autem non ſic, quia poteſt nunquam aliquid promiſiſſe. Quis enim catholicus præſumet aſſumere hanc ſpem, ad quam Apoſtolus nos inducit, eſſe in ſolis huiuſmodi propoſitionibus, ſeu conſequentijs, non in rebus? Nec ſic ſentit Apoſtolus, ſed quod tute ac firmiter ſperemus rem ipſam promiſſam à Deo, ſicut & Eccleſia tota ſperat, & ſic ſolatium for-
tiſsimum habeamus. Quare & Apoſtolus oſtendens ſe non loqui de immutabilitate conſe- C
quentiæ conditionalis, ſiue huiuſmodi propoſitionis compoſitæ, ſed de immutabilitate voluntatis, conſilij, promiſsionis, ſeu iuramenti diuini; Volens, inquit, Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, ſcil. pollicitationem & iuramentum, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, fortiſsimum ſolatium habeamus. Videtur igitur quod Apoſtolus intelligat, & loquatur diuiſim potius quàm coniunctim, ad communem ſcil. hominum intellectum, qui eſt iſte, quod quodcunq; promiſſum à Deo neceſſe eſt impleri, aut Deum mentiri, atq; mutari; verbi gratia, Deus promiſit heri ſe facturum hominibus cras A. bonum, tunc hodie dicent & ita intelligent, Deus faciet nobis cras A. bonum, aut mentietur atque mutabitur; Malachias quoq;, Dauid, & Balaam, imo ſpiritus ſanctus qui locutus eſt per iſtos Prophetas, videtur intelligere, & loqui ſimiliter in autoritatibus recitatis: hæc eadem etiam poſſunt reduci contra eandem hypotheſin per viam immu-
tabilitatis diuinæ ſcientiæ tranſlatis nominibus competenter. D

CAP. XXXIII.

Mouet eandem per viam reuelationis in verbo, & ponit ſex reſponſiones concedentium reuelationẽ in verbo, & arguit grauiter contra.

HIs igitur per viam actionis Dei intrinſecæ contra hypotheſin iſtam obiectis, reſtat per viam actionis eius extrinſecæ contra eandem obijcere conſequenter, per viam ſcilicet reuelationis diuinæ & eius effectus. Hæc autem ſecundum doctrinam Patrum eſt duplex. Nam quædam eſt in verbo Dei, in ipſa ſcil. ſumma luce, ſumma veritate increata, in eſ- E
ſentia ipſa Dei; quędam vero in proprio genere creaturæ, in luce ſcil. inferiori creata. Primo ergo per viam reuelationis in verbo; Ponatur ſiquidem Deum reuelare vel reuelaſſe in verbo Paulo A. fore cras, tũc Paulus aut videt aut vidit, ſcit aut ſciuit A. fore cras, ergo neceſſe eſt eum ſic videre aut vidiſſe, ſcire aut ſciuiſſe, quoniam omnem actũ humanum, quando eſt, neceſſe eſt pro tunc eſſe, & omnem actum humanũ præteritũ neceſſe eſt fuiſſe: alias enim qd. homo nunc vult & facit poſſet nunc non velle nec facere, & quod voluit & fecit, poteſt nunquam voluiſſe nec feciſſe; quare & illud quod nunc eſt aut fuit, poteſt pro nunc non eſſe nunc, nec vnquam fuiſſe, contra omnes Logicos, Philoſophos, Theologos, & vulgares, quod & hypotheſis iſta negat. Et ſi neceſſe

A neceſſe eſt Paulum ſcire aut ſciuiſſe A.fore cras, neceſſe eſt A.fore cras: nam neceſſario ſequi-
tur, Paulus ſcit aut ſciuit A. fore cras; ergo verum eſt aut fuit A. fore cras, ergo A. eſt aut
fuit futurum cras,ergo erit cras, ſicut patet per oſtenſa 18. huius. Tota igitur hæc conſecutio
eſt neceſſaria, & primum antecedens ſimiliter, quare & vltimum conſequens, ſicut 30 huius
patet; ergo neceſſe eſt A.cras fore,quare & ſimili ratione de quocunque futuro nunc eſt neceſ-
ſarium, & ſemper fuit neceſſarium ipſum fore, & de quocunque non futuro, ipſum non fore,
cuius oppoſitum hypotheſis ſupponebat. Ad iſtud autem dupliciter reſpondetur. Nam quidã
huiuſmodi reuelationem concedunt; alij vero negant. Concedentes autem reuelationem hu-
iuſmodi reſpondent iuxta prædictam hypotheſin conſequenter, dicendo qd.ſicut De9 per ſu-
am eſſentiam nunc ſcit,& ſemper ſciuit quodcunque futurum fore, & poteſt nunc pro nunc il-
lud non ſcire nec vnquam ſciuiſſe,ſed nunc & pro nunc ſcire & ſemper ſciuiſſe eius oppoſitũ;
ſic & homo vel Angelus, qui per eandẽ eſſentiam ſcit & ſciuit quodcunq; futurum fore,poteſt
B conformiter nunc & pro nunc illud non ſcire, nec vnquam ſciuiſſe, ſed nunc & pro nunc ſcire
eius oppoſitum priuſq; ſciuiſſe. Sed iſta reſponſio videtur abſurda. Nam ſi ſic eſſet,poſsibile
eſſet Chriſtum,Moſem,Paulum,& quemcunq; Prophetam,qui vidit ſecreta Dei in verbo,nũ-
quam quicquam ibi vidiſſe,nec fuiſſe Prophetam,ſed pſeudoprophetam,& Antichriſtum, cũ
fuerit præteritus peſsimus, Mahumetem & quemlibet maledictum, qui nunquam aliquid ibi
vidit, omnia Dei ſecreta ibi vidiſſe,fuiſſeq; eximium Prophetarum. Hæc etiam reſponſio non
euitat,quoniam ſi Paulus ſcit & ſciuit in verbo A.fore, & poteſt non ſcire nec ſciuiſſe A. fore,
aut poteſt velle & voluiſſe,non velle & non voluiſſe,non velle conformiter,vel non poteſt. Si
poteſt,ponatur qd.reuelabatur in verbo Paulo A.adhuc futurum fore, & præcipiebatur ſimi-
liter qd.vellet, prædicaret, & faceret conformiter reuelationi oſtenſæ, ſicut Deus præceperat
Ieremiæ,Prædicabis,inquiens, verba quæ ego loquar ad te,Ier.19 & Ezech. Vade & loqueris *Ieremias.*
verba mea, Ezech 3 & Ionæ,Prædica,inquit,prædicationem quam ego loquor ad te, Ion.2.ſi- *Ezechiel.*
C cut & veriſimiliter creditur qd.Archangel.Gabriel recepit per reuelationẽ & iuſsionem in ver- *Ionas.*
bo negotium incarnationis dominicæ beatiſsimæ virgini nuntiandum. Dominus etiam Ieſus
Chriſtus de ſeipſo teſtatur Ego,inquiens,ex meipſo non ſum locutus,ſed qui miſit me Pater,
ipſe mihi mandatum dedit quid dicam,& quid loquar Ioh. 12. Et infra 14. Sicut mandatũ de- *Ioannes.*
dit mihi pater,ſic facio; & ſi quis homo vel Angelus habuit reuelationẽ & mandatũ in verbo,
quis vnquã dignius Dom. Ieſu Chriſto vnico Dei verbo, vnicіſsimo Dei verbo? Vnde Aug. ſu-
per Ioh. part.1.hom.vlt.ſcil.54. primã autoritatẽ exponens, ſic ait; Ideo ſe dicit non locutum *Auguſtinus*
ex ſeipſo,quia nõ eſt ex ſeipſo:Filius eſt verbum Patris,& ſapientia Patris; In illo ſunt omnia
mandata Patris: neq; enim Patris mandatum Filius aliquando neſciebat, vt cum neceſſe eſſet
ex tempore habere qd.antea non habebat. Ita enim à Patre,qd habet,accepit, vt naſcendo ac-
ceperit,dederitq, illi gignendo. Nam & vita eſt,& accepit vitam,vtiq; naſcendo,non prius ſi-
ne vita exiſtendo,quia & Pater habet vitam, & qd.habet eſt,nec accepit tamen,quia non ex a-
D liquo eſt;filius autem accepit vitam dante Patre,à quo eſt,& ipſe qd.habet,eſt: habet n. vitam,
& vita eſt: ipſum audi loquentem; Sic habet,inquit Pater vitam in ſemetipſo,ſic dedit & filio
habere vitam in ſemetipſo. Nunquid exiſtenti & non habenti dedit? Sed eo dedit,quo genuit,
qui vitam genuit,& quia æterna eſt ipſa natiuitas, nunquam non fuit filius qui eſt vita, nun-
quam fuit filius ſine vita. Et ſicut eſt natiuitas æterna, ſic eſt qui natus eſt, vita æterna: ita &
mandatum, non quod filius non habebat, pater dedit, ſed, ſicut dixi, In ſapientia Patris,
quod eſt verbum Patris, omnia mandata ſunt Patris. Dicitur autem mandatum datum, quia
non eſt à ſeipſo cui dicitur datum; & hoc eſt dare filio, ſine quo nunquam filius fuit, quod eſt
gignere filium qui nunquam non fuit. Factis igitur Paulo reuelatione & mandato præmiſsis,
ponatur quod voluit,prædicauit,& fecit extrinſecus operando conformiter reuelationi oſten-
ſæ. Et ſecundum iſtam reſponſionem A.adhuc exiſtente futuro, poſsibile eſt ipſum non fore,
& verbum nunquam ſciuiſſe nec reuelaſſe, ac Paulum nunquam vidiſse in verbo A. fore;qua-
E re & ſicut dicit reſponſio, eſt correſpondenter poſsibile, Paulum nunquam voluiſſe confor-
miter reuelationi prædictæ,eſt ergo nunc poſsibile Paulum non prædicaſse,non feciſſe extrin-
ſecus quæ iam fecit: non enim potuit talia facere niſi prima voluntate, quare & illa præterita,
eſt poſsibile non fuiſse. Et ut iſtud manifeſtius deducatur in lucem, ponatur iuxta autorita-
tes de orando & modo orandi præmiſsas 23. & 25. primi; quod Paulo detur mandatum ſub
pœna damnationis æternæ, quod omnem & ſolum oſtenſum ſibi in verbo ſaluandum velit
abſolute ſaluari, iuuetq; in orationibus & beneficijs alijs ſolum talem;oſtendaturq; ſibi in ver-
bo Petrum viatorem eſse ſaluandum,quẽ velit abſolute ſaluari, oret pro eo,ædificet ſibi do-
mum, & alia beneficia adminiſtret, moriatur, & migret ad cœlum adhuc Petro ſuperſtite
viatore; tunc, ſicut dicit hypotheſis, poſsibile eſt Petrum non ſaluari, quare &, ſicut dicit

iſta reſponſio, poſsibile eſt conſequenter hoc nunquam fuiſſe oſtenſum in verbo, Paulum A
nunquam hoc vidiſſe, nunquam hoc voluiſſe, nunquam pro eo oraſſe, nunquam ei domum
ædificaſſe, nec alia beneficia miniſtraſſe, nec ad cœlum ſed ad infernum migraſſe, vel retentis
mandato & reuelatione præmiſsis, ponatur Paulum in nullo paruiſſe mandato, & ſic mortu-
um ad inferos deſcendiſſe, tunc poſsibile eſt Petrum adhuc viatorem non eſſe ſaluandum, nec
hoc vnquam fuiſſe reuelatum, quare & Paulum non feciſſe ſeu omiſiſſe contra mandatum, nec
peccaſſe, nec deſcendiſſe ad inferos, ſed ad ſuperos aſcendiſſe; vel forſitan, ſicut multis magis
|| optimum videbitur || *oportunum*, ponatur Paulum recepiſſe mandatum, quod nullum oſtenſum ſibi in
verbo damnandum velit ſaluari, nec oret pro alicuius talis ſalute, & quod quemcunque oſten-
ſum ſibi in verbo ſaluandum velit ſaluari, & oret pro eo, oſtendaturque ſibi in verbo Anti-
chriſtum eſſe damnandum, quem nec velit ſaluari, nec oret pro eo, & ſic decedens ſaluetur,
vel contraria faciens, & ſic decedens damnetur, adhuc Antichriſto ſuperſtite viatore &c. ſicut
prius. Gabriel etiam medio tempore poſtquam venit ad virginem glorioſam nuntians quod B
conciperet filium benedictum, antequam concepit, potuit non veniſſe ad eam, nec illud nun-
tium protuliſſe, vt patet per deductionem priorem. Dominus etiam Ieſus Chriſtus medio
tempore poſtquam fuit incarnatus pro humano genere redimendo, priuſquam redemit, potu-
it non fuiſſe incarnatus, & poſtquam prædixit diſcipulis illud, Matth. 20. Ecce, aſcendimus
Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & Scribis, & condemna-
bunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum,
& tertio die reſurget; aſcenditque Hieroſolymam ad illum finem; priuſquam pateretur, po-
tuit iſta non dixiſſe, nec Hieroſolymam aſcendiſſe: poſtquam ſimiliter iam propinquior paſ-
ſioni, triſtabatur vſque ad mortem, & ſudauit ſudorem ſanguineum, priuſquam pateretur,
poſsibile fuit non ſic fuiſſe triſtatum neque ſudaſſe, quæ omnia patent per deductionem pri-
orem. Vt autem hæc multa virtualiter in vno verbo recolligam, ſuppono nos eſſe in medio
* iſta tempore inter tales effectus præteritos & reuelata futura; & ſicut dicit * reſponſio, Poſsibile C
eſt illa reuelata futura non fore, & nunquam fuiſſe reuelata, viſa nec voluta, ergo poſsibile eſt
illos effectus præteritos non fuiſſe: nam neceſſario ſequitur negatiue, Cauſa non fuit, ergo ef-
fectus non fuit, & antecedens eſt poſsibile, ergo & conſequens, ſicut triceſimo huius patet.
Vel è contrario affirmatiuè, Neceſſe eſt illos effectus fuiſſe, ergo & illas volutiones, viſiones,
& reuelationes: nam neceſſario ſequitur affirmatiuè, Effectus fuit, ergo cauſa eius fuit, & an-
tecedens eſt neceſſarium, ergo & conſequens, ſicut idem triceſimum demonſtrauit. Et ſi ne-
ceſſe eſt illas viſiones & reuelationes fuiſſe, ergo & illa reuelata fore ſicut ſuperius eſt oſten-
ſum: nec poteſt quiſquam ad aliam partem biuij rationabiliter declinare, dicendo Paulum
non poſſe, non velle quod vult, nec poſſe non voluiſſe quod voluit, ſicut poteſt non ſcire quod
ſcit, & non ſciuiſſe quod ſciuit facta huius reuelatione in verbo, quoniam per locum à ſimili
& à proportionalitate videtur, quod ſicut Paulus ſcit aliquid in verbo, ſiue in Dei eſſentia, ſic
poteſt velle ſeu diligere aliquid in ſpiritu ſancto ſiue in Dei eſſentia. Nam ſicut filius & Dei eſ- D
ſentia ſe habet ad noſtrum ſcire, ſic ſpiritus ſanctus in eadem eſſentia ad noſtrum diligere: a-
lias enim nequaquam noſtra charitas nec dilectio veraciter diceretur, quod tamen 42. primi
erat oſtenſum. Quare ſi propter hoc, quod verbum ſciens & oſtendens aliquid futurum, po-
teſt nunc pro nunc illud non ſcire neque oſtendere; poteſt Paulus hoc videns, nunc & pro
nunc illud non videre, cum ſimiliter ſit de ſpiritu ſancto volente aliquid futurum, erit & ſimili-
ter de Paulo volente in ipſo. Hæc etiam reſponſio non iuuat, ſed magis illa queat reſponden-
tes, quia ſi facta reuelatione huiuſmodi, & Paulo volente conformiter, neceſſe ſit Paulo, ſic vel-
le, aut in præterito voluiſſe, neceſſe eſt eum ſic videre, & in præterito ſic vidiſſe: nam hæc ſua
volutio ab illa ſua viſione cauſatur, quare neceſſe eſt ſic eſſe reuelatum in verbo aut fuiſſe, qua-
re & neceſſe eſt ſic fore, ſicut ſuperius eſt deductum. Item aliqui ſunt effectus cauſati à ſola
viſione, ſiue volutione, aut nolutione coniuncta. Sola viſio namque certa de aliquo proſpero
vel aduerſo propinquo cauſat in corde & corpore ſic videntis dilectionem aut triſtitiam, dila- E
tationem vel conſtrictionem, ſpem vel timorem, & multas paſsiones alias corporales, ſicut
ex 18. ſecundi poteſt haberi; veluti in Chriſto ſudorem ſanguineum, & in quibuſdam mor-
tem, ſicut videtur in Nabal. 1. Reg. 25. ſicut & refertur de quodã magno de Anglia poſt depor-
tationem reconciliato, quod nimio gaudio incurabiliter reſolutus vitam cum gaudio termina-
uit: quamobrem arguatur de talibus ſicut priùs. Igitur contra omnes admittentes reuelationẽ
in verbo procedit hæc ratio vna breuis, Neceſſe eſt hunc effectum eſſe vel fuiſſe, ergo & illam
reuelationem in verbo, quare & illud reuelatum neceſſe eſt fore. Sed hic à multis multiplici-
ter reſpondetur; omnes tamen in hoc vno conueniunt, quod conſequutio iſta non tenet. Et
ſi contra omnes cõmuniter arguatur, neceſsario ſequitur, Iſte effectus fuit, ergo cauſa eius fuit,

antecedens

A Antecedens eſt neceſſarium, ergo & conſequens: concedunt; ſed ſi arguatur vlterius, cauſa eius fuit, ergo reuelatio illa in verbo; dicunt concorditer hoc non ſequi, ſed eſſe fallaciam conſequentis, quia iſte effectus poteſt non habuiſſe hanc cauſam, ſed alias cauſas multas; In aſsignatione tamen harum cauſarum multipliciter variantur. Nam quidam dicunt, poſsibile eſt illam reuelationem in verbo non fuiſſe reuelationem, quia nec fuiſſe veram, ſed apparentiam vnam falſam, & illam, poſsibile eſt fuiſſe cauſam huius effectus. Alij verò dicunt opinionem, æſtimationem, ſeu apparentiam creatam in proprio genere poſſe fuiſſe cauſam huius effectus. Tertij viſionem oppoſiti illius reuelati in verbo. Quarti complexam & ſimplicem viſionem ſimplicis obiecti in verbo. Quinti libertatem voluntatis creatæ. Sexti autem Deum per ſe ſolum. Sed contra omnes iſtas reſponſiones ſimul eſt primò generaliter arguendum, deinde contra ſingulas ſingulatim. Omnes enim conueniunt in hoc vno, quod effectus ab vna cauſa productus, poteſt non fuiſſe productus ab illa, ſed ab alia. Ex iſto autem videtur ſequi per locum à ſimili, ſaltem de omnipotentia Dei, quod quæcunque cauſa aliquem effectum produxit, poteſt illum nullatenus produxiſſe, & quæcunq; effectum à quacunque cauſa productum
B poteſt non illa ſed alia produxiſſe: Paulus ergo, qui ædificauit domum, & genuit filium, poteſt non ſic feciſſe, & Petrus poteſt illam domum ædificaſſe, & illum filium genuiſſe, cum abſurditatibus alijs multis nimis.

CAP. XXXIIII.

Arguit ſpecialiter contra primam.

C NVnc autem ſpecialiter contra primam: Porrò ſi eſſet, vt dicit, eſſentia Dei falsè oſtenderet & erroneè præſentaret, ſicque ſpeculum ſine macula maieſtatis diuinæ fieret turpiter maculatum, ſumma quoque veritas eſſet falſa, ſumma lux tenebrata, iuſtitia ſumma fallax, & fidelitas ſumma mendax. Tunc etiam Chriſtus & Beati poſſunt facillimè decipi tota die, quare & fieri miſeri tota die, imò & nunquam fuiſſe beati: omnis enim fallacia, ſicut & omne malum, beatitudini & fælicitati repugnant. Fælicitas namque ſecundum Philoſophum 1. Eth. 9. eſt bonum per ſe ſufficiens & perfectum: quare & Boetius 3. de conſolatione proſa 2. Liquet, inquit, eſſe beatitudinem ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Et beatus Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 2. Beati omnes qui confidunt in eo; Beati, inquit, dixit, vbi eſt bonorum omnium ſumma & cumulus. Qui & 13. de Trinit. 5. Continuò miſeri ſunt, qui vel non habent
D quod volunt, vel id habent, quod non rectè volunt; beatus igitur non eſt, niſi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult male. Et infra 7. Non volet quis male viuere in illa fælicitate, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit quod voluerit, quicquid amabitur aderit, nec deſiderabitur quod non aderit; Omne quod ibi erit bonum erit. Sed quis eſt qui non naturaliter & per ſe odiat & fugiat falſitatem, amet & appetat veritatem? Vnde Philoſophus 4. Eth. 14. Secundum ſeipſum mendacium prauum & fugiendum, verum autem bonum & laudabile. Et in ſecreto ſecretorum partis primæ 4. Veritas eſt radix omnium laudabilium, & materia omnium bonorum, quia eſt contrarium mendacio. Tullius etiam 2. veteris ſuæ Rhetoricæ dicit veritatem eſſe de illis, quæ totaliter & cum ex parte ſunt propter ſe petenda, & eius contrarium de ſimili modo vitandis. Quare beatus Auguſtinus 11. de ciuit. Dei 11. oſtendens malos Angelos ante ruinam non fuiſſe beatos; Vita, inquit, iſtorum non fuit beata, quia quandoque deſitura, ſiue id ſcirent, ſiue neſcientes aliud putarent, quia ſcientes timor, neſcientes error
E beatos eſſe vtique non ſinebat. Et infra || 11. poſt magnam perſcrutationem huius materiæ ſic concludit; Quocirca cuiuis iam non difficulter occurrit, vtroque coniuncto effici beatitudinem, quam recto propoſito intellectualis natura deſiderat; hoc eſt, vt & bono incommutabili, quod Deus eſt, ſine vlla moleſtia perfruatur, & in eo ſe in æternum eſſe manſurum nec vlla dubitatione cunctetur, nec vllo errore fallatur. Idem Enchirid. 9. ad illam fælicitatem tendendum eſt, vbi nulla quatiamur ærumna, nullo errore fallamur: error quanta poſſumus cura cauendus eſt, non ſolùm in maioribus, ſed etiam in minoribus rebus. Et infra 10. Si diligentius conſiderata veritate, cum aliud nihil ſit errare, quàm verum putare quod falſum eſt, falſumq; quod verum eſt, vel certum habere pro incerto, incertumue pro certo, ſiue falſum ſit ſiue verum, idque tam ſit in animo deforme atque indecens, quam pulchrum ac decorum eſſe ſentimus

Philoſophus. Tullius. Auguſtinus. || 12.

mus vel in loquendo, vel in aſſentiendo, eſt, eſt, non, non; profectò & ob ipſum eſt iſta miſera vita qua viuimus, quod ei nonnunquam, vt non amittatur, error eſt neceſſarius: abſit vt talis ſit illa vita, vbi eſt animæ noſtræ, ipſa veritas, vita, vbi nemo fallit, fallatur nemo; hic autem homines fallunt, atque falluntur, miſerioreſque ſunt cum mentiendo fallunt, quàm cum mentientibus credendo falluntur; vſque adeo tamen rationalis natura refugit falſitatem, & quantum poteſt deuitat errorem, vt falli nolint etiam quicunque amant fallere. Item error atque deceptio circa futura, & maximè pertinentia ad deceptum magis videtur beatitudini repugnare, quam ſimplex ignorantia futurorum. Sed hæc repugnat. Quare & Auguſtinus 11 ſuper Gen. 23. 25. & 27. oſtendit Apoſtatas Angelos non fuiſſe beatos ante ſuam ruinam, quia nec ſui euentus futuri præſcios nec certos: quod & cap. 26. de primo homine ſimile modo probat Lumbardus etiam ſecundi ſentent. diſt. 4. loquens de Angelis, Beati, inquit, nunquam fuerunt, qui ceciderunt, quia ſui euentus ignari fuerunt, quam cauſalem confirmat per beatum Auguſtinum ſuper Gen. vbi prius. Et ſi quis dixerit Auguſtinum ibi loqui de præſcientia futurorum pertinentium tantum non impertinentium ad Angelum vel hominem præſcientem, de illis tantummodo arguatur. Ad Chriſtum namque & ad beatam virginem beatificatos in cœlo pertinuit, quod propinqui ſui ſecundum carnem & gratiam tunc peregrinantes à Domino, quos tantum amabant & deſiderabant ſaluari, & ad hoc inſtanter orabant, pro quibus & Chriſtus ſpecialiter fudit ſuum ſanguinem benedictum, quorum ſalus erat eis conceſſa & reuelata diuinitus vt ſaluarentur: quis igitur ſpiritus mendax præſumet in iſtis Chriſtum decipere & virginem iam beatos, vel etiam in pertinentibus quibuſcunque? Ad quem etiam Beatorum non pertinet? Nunquid ſit deturpatus tenebroſæ falſitatis erroribus, aut lucidæ veritatis fulgoribꝰ decoratus? quid etiam magis pertinet ad beatū quam ſua beatitudo perpetua? & circa illam poſsibile eſt eum falli: nam non obſtante, qd. Deus oſtendit ſibi in verbo ſuā beatitudinē perpetuò duraturā, & ipſe hoc viderit, poteſt non beatificare eum pro futuro, ſcil. beatitudinem ſubtrahendo, vel ipſum annihilando, vel ad ſtatum viæ remittendo, in qua peccet finaliter & damnetur. Item omne qd. nocet beatitudini eſt repugnans; ſed ignorantia omnis nocet, dicente Anſel. 2. Cur Deus homo 13. Ignorātia, etſi aliquādo ad aliud non nocet, hoc ſolo tamen nocet, quia ſcientiæ bonum aufert. Item omnis pœna eſt quædam miſeria; omnis autē error vel ſaltem inuitus, & in rebus pertinentibus ad errantem eſt pœna, dicente Auguſt. 3. de lib. arb. 29. Approbare falſa pro veris vt erret inuitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati: quare Chriſtus, Maria, & beati, toto tempore quo fuerunt beati, poſſunt fuiſſe decepti, puniti, & miſeri, nec beati. Imo & iſtud videtur facere Deum iniuſtum, quia punientem ſanctum Angelum ſine culpa. Quare & Auguſt. 11. ſuper Gen. ad liter. 30. cuilibet occurrit: & verum eſt atq; manifeſtum iuſtitiæ ipſi eſſe contrarium vt nullo præced. merito, hoc ipſum in quoquam Deus damnet, qd. in eo ipſe creauerit. Et ſupra 24. Nunquid Deus prius eſt vltor, quàm Diabolus peccator? Abſit; & 3. de lib. arb. 29. Omnis pœna, ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt: & 2. contra Iulian. 20. Deus iuſtus, ſi tanta paruulis mala nihil peccati trahentibus irrogaret, magis appareret iniuſtus: qui & infra 3. 4. & multis cap. conſequenter, quarti vltimo, 5. primo, & poſt diuerſis cap ac ſexti primo, & deinceps non paucis cap. conſtantiſsimè docet idem. Anſel 2. Cur Deus homo 2. Quod autem, inquit, talis factus ſit, ſcilicet primus homo, vt non neceſſitate moreretur, hinc facile probatur, quod vt iam diximus, Sapientiæ & iuſtitiæ Dei repugnat vt cogeret mortem pati ſine culpa, quem iuſtum ad æternam fecit beatitudinem; ſequitur ergo, quia ſi nunquam peccaſſet, nunquam moreretur; qui & Monolog. 69. dulciſsime probat idem: Quod & concorditer ſentiunt omnes Doctores Catholici, iſtam materiam pertractantes. Item ſi iſta reſponſio eſſet vera, non eſſet poſſibile Deum beatificare quenquam perfectè: ad beatitudinem namque perfectam requiritur certitudo, quod ipſa æternaliter ſit permanſura. Beatitudo namque, vt prius erat oſtenſum, eſt bonum in nullo deficiens, ſed perfectum, & ſicut dicit Boetius, quo quis adepto, nihil vlterius deſiderare queat. Et Anſelmus de caſu Diaboli 6. dicit quod Angeli, qui ſteterunt, adeo ſunt prouecti, vt ſint adepti quicquid velle potuerunt, nec iam videant quid plus velle poſsint: Vnde & Propheta, Satiabor cum apparuerit gloria tua, Pſalmo. 16. Et Apocalypſ. 7. Non eſurient, nec ſitient amplius. Sed quis dubitauerit, certitudinem de bono pro ſemper eſſe magnum bonum, quod omnes deſiderant & ſine quo nequeunt ſatiari, etiam ſi omnibus alijs bonis affluant quantumcunque? Quanto enim plura & maiora bona habuerint, tanto * certitudinem de illis ſemper habendis ardentius affectabunt: alioquin namq; poſſent rationabiliter & deberent aliquem metum habere, ne forte amitterent illa bona; metus autem non poteſt perfectæ beatitudini * ſociari. Vnde Auguſtinus 11. ſuper Gen. 23. & poſt conſequenter oſtendit Diabolum & primum hominem

[Margin, left: *Auguſtinus.* — *Lumbardus.* — *Anſelmus.* — *Auguſtinus.* — *Auguſtinus.* — *Anſelmus.* — *Boetius.* — *Propheta.* — *Apocalypſ.* — *maiorem — * congrue — *Auguſtinus.*]

[Margin, right: A — B — C — D — E]

A hominem non fuiſſe plenè beatos ante ſuam ruinam, quia de ‖ *ipſa* certitudinem non habe- ‖ illa etiam
bant, qui illo 23. ita dicit, Neque ſancti Angeli æternæ ſuæ vitæ ac beatitudinis incerti ſunt.
Nam quomodo beati, ſi incerti ? Et infra 24. Si Deus non reuelauit Diabolo, cùm adhuc
eſſet Angelus bonus, quid facturus vel paſſurus eſſet, non iam plenè beatus fuit, quandoqui-
dem plenè beati de ſua beatitudine certi ſunt, vt eam nullus perturbet metus. Et 25. Quo-
nam modo beati poſſent eſſe non video, quibus incerta eſt ipſa ſua beatitudo. Qui & 11. de
Ciuit. Dei 11. ſimilem tenet proceſſum ; Itaque beata, inquit, vita proculdubio non niſi æter-
na eſt, æternitatiſque ſuæ certa atque ſecura : quod & eius autoritates ex eodem 11. & 12. al-
legatæ ſuperius atteſtantur. Idem 13. de Trinit. loquens de beatitudine finali ſic ait ; Quicquid
amabitur aderit, nec deſiderabitur quod non aderit, omne quod ibi erit, bonum erit, & ſum-
mum bonum Deus ipſe erit, & ſe amantibus præſto ibi erit, & quod eſt omnino beatiſsimum,
B ita ſemper fore certum erit. Ad beatitudinem ergo perfectam requiritur huius certitudo :
ſed Deus illam dare non poteſt, quia per nullam reuelationem, quia non per illam in verbo,
quæ eſt omnium lucidiſsima atque ſumma. Illa namque, vt dicit reſponſio, poteſt eſſe decep-
tio atque error ; quare per illam nullus poteſt de ipſa aut eius reuelato certificari perfectè ; nec
per aliam, quia illa alia aut eſſet certa aut incerta : ſi incerta, non certificaret ; ſi certa, aut per
ſeipſam aut per aliam : ſi per ſeipſam, eadem ratione fuiſſet ſtandum in prima, & tunc ſimili-
ter reuertitur difficultas : ſi per aliam, ſic vel erit infinitus proceſſus, vel aliqua erit certa per
ſeipſam, quare ſimili ratione & prima ; & etiam poſita vna certa, quotacunque ſit illa, reuer-
titur argumentum ; imò quod magis videtur abſurdum, Deus nullum poteſt certificare de
beatitudine ſua præterita vel præſenti, ſicut præcedentia manifeſtant, quia quælibet talis re-
uelatio poteſt eſſe deluſoria atque falſa. Omnis quoque beatus credit & ſperat futura, & con-
tinuè prius fecit, & omnis talis credulitas atque ſpes poteſt nunc eſſe, & ſemper prius fuiſſe
C erronea atque falſa ; nullus ergo talis nunc eſt, nec vnquam fuit certè beatus ; quare nec hoc
poteſt certitudinaliter reuelari. Si quis autem reſpondeat bonos eſſe certos de ſua beatitudine
æternaliter duratura, certitudine firmiſsimæ credulitatis omnem hæſitationem actualem &
metum de eius oppoſito excludente, eadem ratione habet concedere, quòd Deus de omni-
potentia ſua non poteſt certificare quenquam de futuris perfectè, nec aliter quàm eſt dictum,
quod non videtur, quia de præſentibus & præteritis bene poteſt, quare & de futuris, cùm
præſentia & præterita nihil penitus ibi cauſent, vt poteſt haberi ex triceſimo & triceſimo pri-
mo huius, & maximè præterita, cùm ipſa nihil ſint, quare nec cauſant. Si etiam præſentia
vel præterita eſſent certitudinis huius cauſa, eſſent & cauſa beatitudinis beatorum, quare &
beatificarent beatos ; Diabolus ergo & eius peccatum & pœna, ac æterna miſeria beatificaret
Chriſtum cæteroſque beatos, quod eſt per ſe ſatis abſurdum, eſt etiam falſum ; quia cùm ſint
D finitæ virtutis in agendo, haberent terminum maximum & remotiſsimum actionis vltra
quem non poſſunt, ‖ *ſicut* videtur quaſi per ſe notum : quod & oſtendit Philoſophus 1. de ‖ quod
Cœlo 116. & Auerroes in comment. Deus autem poteſt beatificare, & certificare beatos de
præſentibus & præteritis talibus vltra omnem terminum aſsignatum ; imò non videtur quòd
& actio huiuſmodi infimorum ad ſummum cœlum aſcendat. Vel ſi iſta præſentia vel præte-
rita in beatorum certitudine quicquam eſſent, Deus poteſt ſupplere cauſationem illorum, &
cauſare totum per ſeipſum ; nam aliàs non eſſet omnipotens : Quare & Stephanus Pariſienſis
Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quòd Deus non poteſt in effectum cauſæ ſecun-
dariæ ſine ipſa. Quapropter & Petrus 3. ſentent. diſtinctione viceſima ſexta, dicit quòd
Chriſtus in quo fuerunt bona patriæ credidit, & ſperauit reſurrectionem tertia die futuram,
ſed non perfectius eam cognouit præteritam, quàm intellexit futuram. Item tunc tali cer-
titudine potuerunt boni Angeli fuiſſe certi de beatitudine ſua futura ante confirmationem
illorum, & Sancti nunc in via, imò videtur quòd aliqui viatores habuerunt aliquam ta-
E lem certitudinem de diuerſis. Vnde ad Romanos capite octauo, Certus ſum, inquit Apo- *Apoſtolus.*
ſtolus, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, nec principatus, nec virtutes, nec in-
ſtantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundum, neque creatura alia poterit
nos ſeparare à charitate Dei. Et Act. 16. Viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt : vir autem *Act.*
Macedo quidam erat ſtans, & depræcans eum, & dicens, Tranſiens in Macedoniam adiuua
nos : vt autem viſum vidit, ſtatim quæſiuimus proficiſci in Macedoniam, certi facti, quòd
vocaſſet nos Deus Euangelizare eis : quare & Sapient. 7. dicitur, quòd ſpiritus ſapientiæ *Sapiens.*
eſt vnicus, multiplex, ſubtilis, modeſtus, diſcretus, mobilis, incoinquinatus, certus. Quis
etiam Catholicus non eſt ſic certus de articulis fidei de futuro, ſcilicet quòd erit finale iudi-
cium, & generalis reſurrectio mortuorum, & quòd Deus vnicuique ſecundum opera ſua
reddet ? Sancti ergo in via ſimilem certitudinem modò habent, qualem habent & habebunt
perfectè

perfectè beati. Item hæc certitudo eſt certitudo ſpei tantùm ; hæc enim in viatoribus reperitur, vt proximo eſt oſtenſum. Quare & Lumbardus 3. ſentent. diſt. 26. Spes, inquit, eſt certa expectatio futuræ beatitudinis; ergo in Chriſto & in alijs beatis eſt ſpes & certitudo tantummodo ſperatiua ; quod falſum eſt, quia illa eſt imperfecta, beatitudo verò perfecta, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Vnde Apoſtolus 1. ad Cor. 13. Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, cùm autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ; nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum ; nunc autem manent fides,ſpes,charitas. Quare *Lumbardus.* & Petrus 3. ſentent. diſt. 26. propoſita quæſtione, Vtrum fides & ſpes in Chriſto fuerint, ſic reſpondet ; Quibuſdam non indoctè videtur, fidem, virtutem, & ſpem in eo non fuiſſe, ſicut & in ſanctis iam beatificatis, vel in Angelis non ſunt,& cùm ſancti credunt & ſperant reſurrectionem futuram, & Angeli eandem credunt, nec tamen in eis fides vel ſpes virtus eſt,quia & Deo per ſpeciem contemplando fruuntur, & in Dei verbo reſurrectionem futuram ſiue iudicium, non per ſpeculum in ænigmate, ſed præclariſsimè inſpiciunt : Si enim quia credunt reſurrectionem futuram, ideo verum eſt eos fidem habere, ergo ea conſummata,poſt iudicium ſimiliter & fidem habere dicentur, quia credent eam præteritam ; ſed ſicuti tunc credent, nec tamen fidem, quæ fideles facit, habebunt, quia non credent abſque ſcientia, quæ non erit ænigmatica,ſed per ſpeciem, ita & modò credunt & ſperant reſurrectionem,nec tamen fidem habent, quia credendo cognoſcunt. Venit enim eis quod perfectum eſt, & euacuatum eſt quod ex parte eſt. Venit enim cognitio, & euacuata eſt fides ; venit ſpecies,& deſijt ſpes. Ita & Chriſtus, in quo fuerunt bona patriæ credidit quidem & ſperauit reſurrectionem tertia die futuram, pro qua & orauit patrem, nec tamen fidem, virtutem, vel ſpem habuit, quia non ænigmaticam vel ſpecularem,ſed clariſsimam habuit de ea cognitionem, quia non perfectius eam cognouit præteritam, quàm intellexit futuram : Sperauit tamen Chriſtus, ſicut in Pſalmo ait, In te, Domine, ſperaui ; non tamen fidem vel ſpem virtutem habuit,quia per ſpeciem *Hugo.* videbat ea, quæ credebat. Hugo quoque 2. de ſacrament. part. 13. ſentit idem ; quod & concorditer ſentiunt omnes Catholici Tractatores. Item ſi Deus nullum poteſt certificare perfectè, nullum poteſt beatificare perfectè, quia certitudo eſt beatiſsima pars totius beatitudinis, ſicut ab Auguſtino erat ſuperius allegatum. Cuius etiam animus habentis certitudinem tantùm prædictam, non appeteret firmiorem ? Quare non plenè quietaretur, ſatiaretur, nec beatificaretur per illam, nec per totam beatitudinem quam haberet ; quare non eſſet beatus perfectè, qualis tamen beatitudo in patria à fidelibus omnibus expectatur. Si enim aliqua beatitudo ſiue fœlicitas eſt perfecta, vt docebatur ſuperius, quæ, ſi non illa ? Quare dicit Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Hæc ergo reſponſio lumen beatorum eclipſat, viſum eorum præſtigiat, certitudine ſpoliat, totius ſcilicet beatitudinis beatiſsima portione, ad miſeriam miſerabiliter detrahit,& quod videtur mirabilius atque miſerabilius omnium, Chriſtum, Mariam, Sanctoſque cæteros, qui ab olim beati fuerunt, facit nunquam fuiſſe beatos, ſed miſeros ſemper ante, locumque beatitudinis ſummum cœlum in infernum miſeriæ locum transfert. Præterea, quod omnium videtur hæreticiſsimum, iſta reſponſio habet conſequenter aſſerere ipſum Deum poſſe decipi & errare. Si enim homo vel Angelus in Dei eſſentia poteſt decipi & errare, poteſt & Deus, cùm nihil intelligat, niſi quod & ſicut in ipſa oſtenditur & relucet. Hæc etiam reſponſio incertat Deum ſimiliter de futuris. Nam ſi per cognitionem ſuam de futuris poſsit decipi circa illa, per illam non poteſt eſſe certus de illis, nec Pater de omnipotentia ſua poſſet certificare Filium de vllo futuro: ipſe enim non eſt certus, quomodo ergo alterum certificare valebit ? Imò & ſi eſſet certus, ſicut nullus dubitat quin ſit certus, adhuc filium certificare non poſſet : non enim poſſet ipſum certificare, niſi per reuelationem in verbo in eſſentia clara Dei ; ſed illa non certificat, quia cum ipſa ſtat error ; quare nec filius nec ſpiritus ſanctus poſſunt certè cognoſcere quodcunque futurum. Ipſi enim nihil, nec vllo modo poſſunt cognoſcere, niſi quod, & vt à Patre recipiunt cognoſcendum. Nam ſicut totum eſſe ſuum habent à Patre, ſic & totum ſuum cognoſcere,& cætera vniuerſa,ſicut tricesimo ſecundi plenius eſt oſtenſum.

CAP.

A

CAP. XXXV.

Arguit contra ſecundam.

NEc ſecunda reſponſio poteſt ſtare, quæ dicit cauſam talis effectus præteriti poſſe fuiſſe non reuelationem in verbo, ſed apparentiam, æſtimationem, ſeu opinionem creatam in proprio genere, quia illa eſt vel fuit falſa ſi reuelatum non erit; quare poſsibile eſt Chriſtum Mariam, ſanctoſque beatos eſſe deceptos & miſeros, nec de beatitudine
B ſua certos, cum abſurditatibus alijs contra reſponſionem priorem inductis. Item Paulus in proprio genere * & in actu credebat A. reuelatum fore, & illud non fuit futurum; ponatur, quia eſt poſsibile, & huic compoſsibile; quare verbum non oſtendit ei A. fore, ſed A. non fore; igitur ſimul particulariter & actualiter credebat contradictoria ſub propria ſua forma, vnum in proprio genere, alterumque in verbo, quod eſt impoſsibile manifeſtum, & contra Philoſophum 2. Priorum. Item illa credulitas in proprio genere fuit vnus effectus, ergo habuit cauſam, & non niſi illam reuelationem & viſionem in verbo; illa enim ſublata, nulla cauſa ſic credendi fuiſſet in Paulo potius quàm in Petro, & neceſſe eſt illum effectum fuiſſe, quia effectum illius, ſcilicet opus extrinſecum prius factum neceſſe eſt fuiſſe; ergo neceſſe eſt cauſam illius fuiſſe, ſcilicet illam viſionem in verbo; vel è contra, ſi poſsibile eſt illam cauſam non fuiſſe, ergo & effectum, ſicut triceſimum tertium huius plenius arguebat. Nec
C poteſt quis dicere quòd Paulus opinabatur A. fore tantùm gratis & liberè ſine cauſa; quia tunc nulla eſt ratio, quare Paulus opinaretur potius ſic quàm Petrus, nec quare Paulus potius opinaretur A. fore quàm A. non fore, cùm nulla euidentia, nulla cauſa penitus ſit potior pro hoc quam contra, imò forſitan apparentius & opinabilius ac fauorabilius eſt in caſu A. non fore, quàm fore. Nec poteſt Paulus gratis & liberè quidlibet opinari, ſicut nullus ignorat, quia nullus poteſt aliquid opinari, niſi appareat ſibi verum, & hoc non eſt in cuiuſlibet libera poteſtate. Quare & Philoſophus 2. de Anima 151. oſtendit quòd phantaſia non eſt opinio, quia phantaſia eſt in nobis cùm volumus, id eſt, voluntaria ſecundum Auerroem, opinio autem non, quia neceſſe eſt quod opinatum eſt, eſſe verum vel falſum, apparere verum vel falſum. Opinari, inquit Philoſophus, non in nobis eſt: neceſſe enim verum aut falſum dicere. Vbi textus, quem Auerroes exponit, ſic habet; Æſtimare autem non eſt in nobis; neceſſe enim eſt aut falſari aut verari. Ponatur etiam quòd Paulus ſit homo grauis & ſtabilis,
D nec quicquam velit aut credat ex ſola voluntaria leuitate, ſed ex cauſa rationabili præcedente; & reuertitur argumentum. Vel etiam ſupponatur, quòd hoc à Deo receperit in mandato, velitque ac credat in proprio genere, & operetur extrinſecus tantùm conformiter reuelationi & mandato diuinis; & reuertitur difficultas. Ponatur etiam quòd tantùm ſic faciens olim ſit mortuus, & in cœlo, & ſecundum iſtam reſponſionem nunc eſt poſsibile ipſum feciſſe difformiter, imò contrariè reuelationi & mandato prædictis, & ſemper poſt mortem fuiſſe in inferno, ſicut triceſimum tertium huius plenius arguebat. Hoc etiam argumentum vadit immediatè contra iſtam reſponſionem, retento caſu triceſimo tertio huius præmiſſo. Sequitur enim quòd Paulus, poſtquam huius reuelationem & mandatum accepit, & paruit bene merendo, & in charitate viuens ac moriens beatificè coronatur, poſt hoc omiſiſſe, contrariumuè feciſſe, & ſemper poſt fuiſſe ſine charitate in peccato mortali miſer & damnatus, ſicut præmiſſa deductio triceſimi tertij huius probat. Et ſi quis dicat non ſequi nunc eſſe poſsibile
E Paulum fuiſſe ſine charitate & non ſaluatum, quia Deus de ſua potentia abſoluta poteſt ſeruare charitatem in peccante mortaliter, ipſumque talem ſaluare; ſaltem neceſſariò ſequitur nunc eſſe poſsibile, quòd Paulus, qui per A. actum meruit vitam æternam, per eundem peccauit mortaliter, & meruit mortem æternam, faciendo ſcilicet illum actum contra reuelationem & mandatum Dei in verbo, & quòd Paulus, qui toto tempore poſt A. fuit bonus, Deoque charus, toto illo tempore fuit malus mortaliter odioſuſque Deo; & quòd Paulus, qui toto tempore poſt mortem ſuam fuit beatus, toto illo tempore fuit miſer: nam nulla maior miſeria quàm peccatum: vnde Parab. 14. Miſeros facit populos peccatum. Sequitur etiam per ratiocinationem præmiſſam, quòd erit in poteſtate Antichriſti, & cuiuſlibet viatoris, leges Dei peruertere, & fidem Eccleſiæ commutare. Factis namque Paulo reuelatione & iuſsione

* particulariter.

in

in verbo circa Antichriſtum, ſeu quemlibet aliū viatorem, ſicut 33. huius tangit, ipſoq; bono A
& bene in charitate parente, & ſic mortuo ac beatificato in cœlis, poſſibile eſt Antichriſtum vel alium viatorem ſic facere, quòd Paulus habens charitatem non fuit bonus nec charus per illam, nec meruit, ſed peccauit, & quòd beatus in cœlo fuit miſer in cœlo, cum abuſionibus alijs illis ſimilibus, vertentibus, imò peruertentibus legem Dei & fidem Eccleſiæ generalem, ſicut nulli Catholico ſcienti legem & fidem non conſtat: quod tamen nullus præſumet concedere, niſi diſcipulus Antichriſti, qui ſermones contra excelſum loquetur, & ſanctos
Daniel. altiſsimi conteret, & putabit quod poſsit numerare tempora & leges contra Deum, Dan. 7. Hæc autem principalis falligraphia non diffugit argumentum. Eſt enim poſsibile quod Deus reuelet Paulo in verbo A. fore, abſque hoc quòd Paulus habeat talem volutionem, aut credulitatem creatam in proprio genere, ſicut nullus ignorat; quod ſi ponatur, reponitur argumentum. Omnia namque duo omnino diſtincta realiter, ita quod neutrum habeat alterius vllam partem, nec ſit aliqua cauſa eius, poſſunt ab inuicem ſeparari. Omnis enim res ſuffici- B
enter eſt habitis omnibus & ſolis cauſis & eſſentialibus rebus ſuis: ſi enim non eſſet, hoc eſſet propter defectum alicuius ad ſuum eſſe neceſſariò requiſiti: Deus autem non poteſt à rebus exiſtentibus ſeparari, eò quòd ſit forma neceſſaria, & eſſe quodammodo omnium, & eorum in eſſe neceſſarius conſeruator, ſicut ſecundum primi oſtendit; omnes autem res creatæ omninò, id eſt, ſecundum omnes partes diſtinctæ realiter, etiamſi vna ſit cauſa alterius, poſſunt ab inuicem ſeparari, propter rationem præmiſſam, & quia Deus de plenitudine poteſtatis poteſt ſupplere cauſalitatem cauſæ ſecundæ. Hoc autem argumento fideliſsimo comprobatur: in ſacramento namque altaris exiſtunt accidentia ſine ſubiecto; multo magis ergo poteſt
|| accidente quodlibet accidens exiſtere ſine quolibet alio || *exiſtente*, & quælibet ſubſtantia ſine quolibet accidente, quælibet quoque ſubſtantia ſine ſubſtantia alia creata quacunque omninò diſtincta. Hoc idem Philoſophi, licèt obſcurè, teſtari videntur. Ariſtoteles namque 7. Met. 55. reprobans volentes definire ſingularia, puta Solem, Peccant, inquit, additione talium, qui- C
bus ablatis, adhuc erit Sol, puta terram girans aut nocte abſconditum: ſi enim ſteterit aut apparuerit, non adhuc erit Sol? Sed abſurdum, ſi non: Sol enim ſubſtantiam quandam ſignificat. Plato quoque ſimiliter in Timæo ponit duas virtutes ignis, ſcilicet calorem & lucem, & quòd diuinæ poteſtates coniunctæ ſunt domeſtico & familiari corpori oculorum, ignem perlucidum, ſerenum ac defæcatum ſine calore peremtorio & edaci; ignis ergo ſecundum eum poteſt eſſe ſine calore, & eadem ratione omnis ſubſtantia ſine proprio accidente, & ſine accidente non proprio multo magis, quælibet quoque ſubſtantia ſine qualibet alia modo dicto. Quibus & concorditer Auguſtinus 11. de Ciuit. Dei 10. Propter hoc, inquit, natura diuina dicitur ſimplex, cui non ſit aliquid habere, quod vel poſsit amittere, vel aliud ſit habens
|| aliquem illud quod habet, ſicut vas || *aliquod* liquorem, aut corpus colorem, aut aer lucem ſiue feruorem, aut anima ſapientiam: nihil enim horum eſt id quod habet: nam nec vas liquor eſt, nec D
corpus color, nec aer lux, ſiue feruor, nec anima ſapientia eſt. Hinc eſt quòd priuari etiam poſſunt rebus quas habent, & in alios habitus vel qualitates verti atque mutari, vt & vas euacuetur humore quo plenum eſt, & corpus decoloretur, & aer tenebreſcat ſiue frigeſcat, & anima deſipiat. Et 15. de Trinit. 13. Longè, inquit, huic ſcientiæ ſcientia noſtra diſsimilis; quod autem ſcientia Dei eſt, ipſa eſt ſapientia, & quæ ſapientia ipſa eſſentia ſiue ſubſtantia, quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili non eſt aliud ſapere, aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere hoc eſt eſſe; noſtra verò ſcientia in rebus plurimis præterea & admiſcibilis eſt & receptibilis; quia non hoc eſt nobis eſſe quod ſcire vel ſapere, quoniam eſſe poſſumus, etiamſi nec ſciamus nec ſapiamus. Qui & ſupra Iohan. partis ſecundæ homilia 45. ſeu *99.* totius, Mutabilis, inquit, eſt mens noſtra, quæ percipit diſcendo quod neſciebat, & amittit dediſcendo quod ſciebat, & ideo non eſt iſta ſubſtantia veriſsimè ſimplex, cui non hoc eſt eſſe, quod noſſe: poteſt enim eſſe nec noſſe; at illa diuina non poteſt, quia id quod habet eſt, ac per hoc non ſic habet ſcientiam, vt aliud illi ſit ſcientia, qua ſcit, aliud eſſentia qua eſt, ſed vtrumque vnum. E
Proſper. Vnde & 368. propoſitio ſententiarum Proſperi eſt tranſlata. Beatus quoque Gregorius 18.
Gregorius. Moral. ſuper illud Iob 28. Sapientia verò vbi inuenitur, &c. ſentit idem. Item verbum caro factum eſt ante naturaliter omnem reuelationem in proprio genere ſibi factam pro nobis captiuis & miſeris redimendis propter ſolam reuelationem æternam à Patre æternaliter ſibi oſtenſam in eſſentia Dei ſola, ſecundum capitulo proximo præoſtenſa; ergo medio tempore, in quo ſimus inter incarnationem & redemptionem, poſsibile eſt eum non fuiſſe incarnatum, quia non habuiſſe illam reuelationem, quia nec humanum genus fuiſſe oſtenſum redimendum per eum, quia nunc eſt poſsibile quòd non redimatur per eum, vt dicit hypotheſis principalis. Et ſi quis dicat, non ſequi verbum nunc poſſe non fuiſſe incarnatum, ſed non fuiſſe incarnatum

A incarnatum ex illa cauſa, ſcilicet pro homine redimendo, ſed ex alia; ergo & poſt redemtionem hominis conſummatam per eum, & poſt finale iudicium ſimiliter poterit; vel ſi tunc non poterit, neque ante: voluntas enim diuina ſemper eſt æqualiter libera aut neceſſaria reſpectu illius, ſicut ex triceſimo huius patet. Tunc etiam ſimili ratione poſſet Deus nunc nunquam voluiſſe Sacramenta Eccleſiæ fuiſſe inſtituta ad illum finem, ad quem fuerunt inſtituta, nec habuiſſe illum effectum quem ſemper habuerunt; quare & nunc eſt poſsibile illa Sacramenta ſemper fuiſſe deluſoria, falſa, vacua, & figmenta, & homines iuſtificatos & ||*ſaluatos* per ipſa ſemper fuiſſe peccatores atque damnatos. Item eadem ratione nunc eſt poſsibile, quòd Deus contulit alijs operationibus, rebus, aut ſignis quibus vſi ſunt mali, omnem ſacramentalem virtutem; quare & eſt conſequenter poſsibile, quòd mali ſemper vſque nunc & in inferno damnati ſemper vſque nunc ſint nunc boni & in cœleſtibus præmiati. Sequitur etiam, ſicut patet per deductionem præmiſſam, quòd ſit in poteſtate Antichriſti & cuiuſl bet viatoris facere verbum fuiſſe incarnatum & paſſum ex alia cauſa finali quàm fuit, pro illo ſcilicet redimendo quem non intendebat redimere, & non pro illo redimendo quem redimere intendebat, quod non videtur ſanæ fidei conuenire. Sequitur quoque fuiſſe & eſſe in hominum poteſtate euacuare totum effectum atque virtutem dominicæ paſsionis, ſicut octauo huius plenius eſt argutum. || ſanatos

B

CAP. XXXVI.

Arguit contra tertiam.

C TErtia verò reſponſio ponens cauſam effectus præteriti viſionis in verbo prætenitæ poſſe non fuiſſe viſionem A. futuri oſtenſi, ſed eius oppoſiti, multipliciter deficit & aberrat. Primò, quia cùm Deus voluntariè tantùm reuelet, licet poſsit eſſe quod non reuelauit, A. quod prius reuelauit, & ſi illud ponatur in eſſe, non oportet quod reuelauit eius oppoſitum; imò bene ſtat cum hoc quòd nihil penitus reuelauit; ponatur ergo hoc cum alio, & reſponſio non reſpondet. Secundò, quia habet dicere conſequenter, quòd ſicut viſo aliquo in verbo, poſsibile eſt illud nunquam fuiſſe viſum, ſed eius oppoſitum, ita voluto aliquo in verbo, poſsibile eſt illud nunquam fuiſſe volutum, ſed eius oppoſitum; quare & per talem volutionem facto aliquo intra videntem & volentem vel extra, poſsibile eſt id nunquam fuiſſe factum, ſed eius oppoſitum, ſicut 33. huius probat. Si autem proteruiat non eſſe ſimile de viſione & volutione,

D quia prius viſum poteſt nunquam fuiſſe viſum, & eius oppoſitum, quod nunquam fuit viſum poteſt fuiſſe viſum; de voluto autem non ſic, quia quod ſemel fuit volutum, neceſſe eſt ſemper fuiſſe volutum, & non volutum pari modo non volutum per 33. huius tertij conuincetur. Dato etiam hoc quod dicit, fiat reuelatio talis Paulo cum mandato volendi & agendi conformiter, qui & in omnibus pareat, tunc neceſſe eſt Paulum nunc ſic velle, vel in præterito voluiſſe; ergo neceſſe eſt eum nunc ſic videre, vel in præterito ſic vidiſſe: hæc enim ſua volutio ab hac ſua viſione nunc cauſatur, vel in præterito cauſabatur. Præterea vel Paulus per eundem actum, quo vidit diſtinctè A. fore, poteſt vidiſſe diſtinctè oppoſitum, vel per alium: ſi per eundem, ergo ſimili ratione per eundem actum, per quem voluit diſtinctè A. fore ſeu quodlibet aliud, poteſt voluiſſe diſtinctè oppoſitum, quare & non feciſſe quæ fecit: ſi per alium, ergo vnum alium actum, qui nunquam fuit, poſsibile eſt fuiſſe, & qui fuit, non fuiſſe, contra hypotheſin principalem. Item viſio oppoſiti cauſaſſet effectum oppoſitum, & non illum. Si enim

E Gabriel vidiſſet in verbo Filium Dei non fuiſſe incarnandum de Virgine, nunquam illa viſio cauſaſſet in eo voluntatem adeundi Virginem benedictam, & nuntiaſſe quæ fecit, ſed ||*potiùs* nullam, vel oppoſitam voluntatem. Chriſtus etiam ſi non vidiſſet in verbo paſsionem ſuam futuram, ſed eius oppoſitum, non habuiſſet cauſam tantæ triſtitiæ ſanguineique ſudoris. Paulus ſimiliter ſi vidiſſet in verbo ſe ſaluandum, magnam delectationem creatam in proprio genere habuiſſet; ſi verò vidiſſet oppoſitum, magnam triſtitiam habuiſſet. Item hæc reſponſio difficultatem non vitat. Detur enim reuelatio talis Paulo cum mandato volendi concorditer & agendi, qui plenè obediat, & mortuus ſic ſaluetur; & ſecundum iſtam reſponſionem nunc eſt poſsibile, quòd nunquam vidit illam viſionem ſeu iuſsionem in verbo, ſed oppoſitum || magis

tum vtriuſque; & nunc neceſſe eſt ipſum ſic fuiſſe operatum exterius ; quare nunc eſt poſsi- A
bile ipſum feciſſe contra reuelationem & viſionem in verbo, peccaſſe mortaliter, fuiſſeque
miſerum & damnatum. De Gabriele ſimiliter medio tempore inter annuntiationem & incar-
nationem fuit poſsibile quòd mentiebatur : nam quando dixit Virgini gratioſæ, Ecce conci-
pies, poſsibile fuit quòd pro tunc non vidiſſet illud in verbo, ſed oppoſitum eius planè ; quare
fuit ſimiliter poſsibile, quòd ille beatiſsimus Archangelus Domini fuit miſerrimus Angelus
Satanæ, quia mentiens contra tantam & tam lucidam veritatem, mortaliterque peccauit. Af-
firmet hoc qui audet : ego autem propter reuerentiam veritatis hæc omnia oſtendentis, prop-
ter reuerentiam mittentis & illius ad quam fuit miſſus, ac propter reuerentiam miſsi & ipſius
propter quem fuit miſſus, non audeo talia affirmare. Ex hoc autem ſequitur, quòd beati fina-
liter confirmati poſſunt peccare ; quare nec ſunt finaliter confirmati, contra decimum quin-
tum ſecundi. Et ex iſto infertur vlterius, quòd beati non ſunt, nec eſſe poſſunt de beatitudine
ſua certi. Quomodo namque creatura peccabilis in ſtatu peccabili, quia non confirmata fina- B
liter, de nunquam peccando, & de beatitudine perpetua erit certa ? Nec alium ſtatum firmi-
orem aut certiorem poteſt Deus beatis conferre. Si etiam Deus poſſet certificare beatum de
beatitudine ſua futura, hoc maximè eſſet per aliquam reuelationem in verbo ; ſed nulla talis
certificat, quia quæcunque talis, etſi nunc ſit vnius oppoſitorum, poteſt nunc & pro nunc
non eſſe illius, ſed eius oppoſiti ; imò quod magis videtur erroneum, nec Deus poteſt certifi-
care beatum de beatitudine ſua præterita nec præſenti. In hoc enim inſtanti præſenti pona-
tur, in quo beatus Gabriel nuntiat Virgini gratioſæ quòd eſt filium conceptura, poſsibile eſt
eum nunc mentiendo peccare, in præteritoque peccaſſe à tempore quo voluit hoc ſcienter :
poſsibile enim eſt, quòd nunc videat, & continuè prius vidit oppoſitum huius in verbo ; nul-
|| homo lus ergo || *beatus* eſt certus, nec eſſe poteſt de beatitudine ſua futura, præterita, vel præſenti,
contra prius oſtenſa triceſimo quarto huius.
C

CAP. XXXVII.

Arguit contra quartam.

QVarta autem reſponſio dicens incomplexam & ſimplicem viſionem
ſimplicis obiecti in verbo poſſe fuiſſe cauſam talis effectus præteriti,
ſimpliciter multum dicit. Sola namque cognitio incomplexa obiecti
non mouet ſufficienter quempiam ad agendum, puta ad loquendum, D
currendum, ædificandum, & ſimilia faciendum, ſed vltra illam requi-
ritur de neceſsitate voluntas, ſicut octauum primi docebat. Item qui-
dam effectus non voluntarij, puta, delectatio, triſtitia, confidentia,
timor, dilatatio, conſtrictio, & cæteræ paſsiones huiuſmodi corpora-
les non cauſantur, vel non in tanto gradu, & tam vehementer cauſantur à ſola incomplexa
cognitione obiecti, ſiue æſtimatione aut opinione quòd illud eueniet cognoſcenti, & hoc de
propinquo. Omnes enim ſcimus, quòd moriemur, ſed non multum dolemus aut timemus,
Philoſophus. quia non opinamur quod ſtatim : hæc enim ſinguli poſſumus experiri. Quare & Philoſophus
2. de Anima 152. probat phantaſiam, ſeu imaginationem non eſſe opinionem, per hoc, quia
cùm opinamur terribile aliquid nobis accidere, ſtatim compatimur ; cùm autem imaginamur
tantùm, nequaquam ; ſicut ſi conſideremus terribilia in pictura. De talibus ergo effectibus
iſta reſponſio non reſpondet. Item ponatur obiectum viſum in verbo, vnus effectus contin-
genter futurus, puta ſaluatio vel damnatio ſic videntis, vel alterius cari ſui, tunc illud obie- E
ctum poteſt non eſſe & nunquam fuiſſe viſum, quia nec oſtenſum in verbo ; ergo quilibet eius
effectus præſens vel præteritus poteſt pro nunc non eſſe præſens nec fuiſſe præteritus conſe-
quenter. Vel etiam ponatur illud obiectum viſum in verbo, vna reuelatio in verbo de aliquo
contingenter futuro ; reueletur ſiquidem Danieli in verbo, Ieremiam videre vel vidiſſe in ver-
bo A. craſtina die fore, &c. ſicut prius.

CAP.

A

CAP. XXXVIII.

Arguit contra quintam.

RESPONSIO verò quinta , quæ ponit libertatem voluntatis creatæ poſſe, fuiſſe, vel eſſe cauſam effectus huiuſmodi præteriti vel præſentis, videtur multum liberè dicere ſine actione aliqua rationis ; nec enim difficultatem euacuat, nec eſt vera. Non euacuat difficultatem præmiſ-
B ſam : ponatur namque quod præcipiatur videnti in verbo velle & operari tantum conformiter viſioni &c. ſicut triceſimum tertium , & triceſimum quintum huius plenius arguebant, & reuertitur difficultas. Nec eſt reſponſio iſta vera ; quoniam aliqui ſunt effectus cauſati à ſola viſione aliquorum obiectorum in verbo ſine quacunque operatione libera voluntatis, ſicut triceſimo tertio huius patet.

CAP. XXXIX.

C

Arguit contra ſextam.

SEXTA quoque reſponſio aſtruens Deum per ſe ſolum poſſe eſſe aut fuiſſe cauſam totalem effectus ſæpius memorati , præſentis aut præteriti, non eſt vera ; quia ſecundum ipſam eſſet poſſibile hominem , qui ex viſione & mandato in verbo orauit, cucurrit, prædicauit, domos conſtruxit, & filios procreauit, nihil horum feciſſe , ſed Deum feciſſe ſingula per ſe ſolum. Quare & erit conſequenter poſſibile deuirginatos reuirginari per ſuam actionem vel quietionem liberè & contingenter futuram; eritque ſecundum iſtud tanta contingentia reſpectu præſentium & præteritorum, ſicut reſpectu futurorum. Facta namque homini viatori reuelatione in verbo de aliquo effectu , qui ſit A. per eum libere & contingenter
D futuro, ipſoque ex illa reuelatione faciente alium effectum ante A. puta B. medio tempore poſt B. & ante A. vel dum B. fit , ſicut contingit ipſum facere vel non facere A. futurum ; ſic & contingit ipſum feciſſe vel non feciſſe, B. præteritum, vel facere & non facere, B. nunc præſens, ſicut ex triceſimo tertio huius patet. Item ſecundum iſtud poſſibile eſt hominem qui ex tali reuelatione meruit, vel contra eam peccauit , & fuit iuſtus vel iniuſtus, ſaluatus vel damnatus, præmiatus vel punitus, beatus vel miſer, in cœlo ſurſum vel in inferno deorſum, nunquam ſic feciſſe, nec talia recepiſſe. Item eadem ratione, qua eſt poſſibile Deum ſolum feciſſe quod fecit cum cauſa rationali ſecunda, erit & ſimiliter poſſibile ipſum ſolum feciſſe quicquid fecit cum cauſa irrationali ſecunda ; ergo quicquid Deus fecit cum quacunque cauſa ſecunda, poſſibile eſt ipſum ſolum feciſſe, & nullam cauſam ſecundam vnquam feciſſe aliquid vel mouiſſe. Item ſi ea, quæ Deus non fecit ſolus, poteſt feciſſe ſolus, ſimili ratione ea, quæ non fecit cum alio nec ſolus, poteſt feciſſe, quoniam alterius iuuamento non eget , quare & quæ fe-
E cit poteſt ſimiliter non feciſſe ; quæ omnia repugnant planiſsimè hypotheſi principali.

A

CAP. XL.

Corripit negantes reuelationem in verbo.

His igitur contra concedentes reuelationem in verbo hactenus diſputatis, ſupereſt contra ipſos, qui in verbi iniuriam & noſtri miſeriam eam negant, eandem verbis aliquibus, prout ipſum verbum dederit, affirmare. Sunt enim quidam huius hypotheſis defenſores, qui rationes præmiſſas de reuelatione in verbo ſoluere non valentes, & hypotheſin relinquere non volentes, ad aliam partem, ſiniſtram ſcilicet biuij huius tendunt, dicendo nullum complexum de futuro contingenti poſſe reuelari in verbo. B Quomodo namque non redundat in verbi iniuriam ipſum omnipotentia ſpoliare, ipſumque non poſſe amatoribus ſuis chariſsimis ſeipſum oſtendere per ſeipſum? Quomodo etiam non redundat in noſtri miſeriam finali beatitudine nos priuare? Hæc enim conſiſtit in || *huiuſmodi* viſione, ſicut nedum Theologi, verum & Philoſophi locis quampluribus conteſtantur. Sed hi forſitan reſpondebunt fælicitatem & beatitudinem noſtram finalem conſiſtere in viſione Dei incomplexa, non autem complexa, id eſt, Beatus videbit incomplexè in Dei eſſentia, & in verbo ipſam Dei eſſentiam, & quamlibet perſonarum, & incomplexa quæ in ea relucent; complexionem tamen ſeu compoſitionem aut propoſitionem imaginariam, ſiue affirmationem vel negationem de futuris contingentibus, ſcilicet Deum affirmare intrinſecus, ſicut Pater affirmat Filio, quicquam fore vel non fore, in verbo ſeu eſſentia reuelari non poſſe; in proprio autem genere, bene poſſe: quare & dicunt C omnia talia reuelari per propoſitiones, habitus, actúſq; creatos in proprio ſcilicet genere, nec poſſe aliter reuelari. Sed ſi futurum contingens non poſsit reuelari creaturæ in Dei eſſentia ſeu in verbo, vel hoc eſt propter impotentiam in Deo, vel propter impotentiam in futuro, vel propter impotentiam in creatura. Non propter impotentiam in Deo, cùm ſit omnipotens, cùm etiam Pater reuelet talia Filio in eſſentia ſua clara, ſicut patet 34. huius. Poteſt quoq; Deus ſic reuelare incomplexa, quare & complexa ſimili ratione: non enim eſt menſuratæ potentiæ aut reſtrictæ: Nec propter impotentiam in illo futuro; illud enim poteſt in Dei eſſentia reuelari; in ipſa namq; Filio reuelatur. Illud quoq; verum de futuro veriſsimè, certiſsimè, ac clariſsimè ſcribitur in libro diuinæ præſcientiæ; cur ergo non poteſt ibi ſimiliter reuelari? Cùm etiam illud verum ſit ibi certius & verius, quàm in aliqua propoſitione creata, poteſt & ibi certius & verius reuelari. Neq; propter impotentiam || *creaturæ*, quia ſi ſit ita, augeat Deus omnipotens, quantum oportet, potentiam creaturæ: poteſt quoq; creatura videre in verbo rem D incomparabiliter altiorem, ſubtiliorem & difficiliorem quodammodo infinitè, trinitatem videlicet perſonarum in eſſentiæ vnitate. Quod enim nunc credimus, tunc videbimus clara luce, ſicut Patres Catholici concorditer atteſtantur, poteſtq; creatura videre in verbo quælibet incomplexa; quare ergo non ſimili ratione complexa? Si autem dicatur creaturam non poſſe videre futura in verbo propter nimiam eius improportionem, diſtantiam, & elongationem à verbo, poteſt ei contradici vt prius. Deus namq; omnipotens poteſt eleuare creaturam in naturalibus vel ſupernaturalibus quantum oportet; quare & multi Doctores non indoctè ponunt quoddam lumen ſupernaturale creatum, quod vocant lumen gloriæ eleuans intellectum creatum ad beatificam viſionem beatifici luminis increati; quod & Propheta videtur patenter docere, cùm dicit, Apud te eſt fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen, Pſalmo 35. Hac etiam improportione & diſtantia non obſtante, poteſt creatura videre in verbo quælibet incomplexa; cur ergo non iſta complexa? Item creatura poteſt videre in verbo rem contin- E genter futuram eſſe quando eſt, & fuiſſe cùm præterierit; cur ergo non fore quando eſt futura, præſertim cùm verum huiuſmodi ſemper omni eodem modo intrinſecè ſit verum, & ſcriptum ac lucens in verbo, ſiue res ſit futura, ſiue præſens in præteritumuè tranſmiſſa? Aliàs enim Deus intrinſecè mutaretur, contra quintum & viceſimum tertium primi libri, quod etiam ex 30. 31. & 32. huius oſtenditur euidenter. Item complexa neceſſaria de futuro, & quæcunque alia complexa neceſſaria poſſunt reuelari in verbo; cur ergo nullum futurum contingens, cùm omnia vera || *ibi ſimiliter conſcribantur*? Dicetur fortaſsis quòd omnia vera neceſſaria, & omnia vera de præſenti & de præterito habent cauſam determinatam, & certam, & ſimili modo ſunt vera; quare & poſſunt determinatè & certè reuelari in verbo;

|| huius.

|| in creaturæ.

Reſponſio.

Contra.

Propheta.

|| ibi ſint ſimiliter vera.

Reſponſio.

A verbo; futura autem contingentia non ſic habent, nec ſic ſunt vera, quare nec ſic poſſũt reuelari in verbo. Hoc autem non eſt verum: voluntas enim diuina immutabilis eſt cauſa determinata & certa omnium contingentium futurorum, per quam & ita determinate & certe ſciuntur à Deo, & ita determinata & certa ſunt in eo quando ſunt futura, ſicut quando ſunt præſentia in præteritumue defluxa, ſicut per 14. 18. ac 23. primi, & per 30. ac 32. huius apparet. Poteſtque Deus oſtendere creaturæ in verbo ſe velle tale futurum fore, quare & facere eum præſcire in verbo illud fore, imo & ſcire veriſsime ac demonſtratiue quodammodo, quia per cauſam veriſsimam & infruſtrabilem, diuinam ſcilicet voluntatem. Item diuina eſſentia eſt ſimilior, propinquior, & proportionalior menti noſtræ quam qualitates, propoſitiones, habituſue creati; ambæ namque ſunt ſubſtantiæ, & ſubſtantiæ immateriales plurimumque cognatæ. Quare & Philoſophus 10. Eth. 13. Si, inquit, quædam cura humanorum à dijs ſit, quemadmodum videtur, erit vtique bene rationabile & gaudere ipſos optimo & cognatiſsimo; hoc *Contra.* *Philoſophus.*

B autem eſt intellectus: homo quoque, Geneſi atteſtante, ad imaginem & ſimilitudinem Dei eſt factus, & hoc potiſsime in anima rationali, ſicut quamplures Patres Catholici conteſtantur, quare & eſt finis naturaliſsimus & deſideratiſsimus mentis noſtræ. Si ergo hæc ſint ita, in ipſa quoque diuina eſſentia clarius, verius, & certius conſcribuntur & lucent omnia vera complexa, ſicut & incomplexa, quam in aliqua propoſitione creata, quam in aliquo habitu, quam in aliqua creatura; cur ergo mens noſtra nequaquam clarius, verius, & certius ibi videbit, poteritque videre quæcunque vera complexa, ſicut incomplexa, quam in aliqua creatura, præſertim cum mens noſtra ab omni mole corporis aggrauantis, ab omnibus phantaſmatibus obnubilantibus, ab omni rubigine & caligine, ab omni ſcoria atque miſeria pleniſsime fuerit expurgata, & ſupra ſolis ſplendorem deificè transformata? Quod & de Angelis omnibus, aliquoue eorum, de quo Ezechiel. 28. Tu ſignaculum, ſimilitudinis &c. ſimiliter vel fortius argui forte poteſt, cum videatur propinquior ad ſimilitudinem Dei factus, dicẽte Gregorio 32. Mo- *Geneſis.* *Gregorius.*

C ral. 23. ſuper illud Iob. 40, Ipſe eſt principium viarum Dei; licet homo ad ſimilitudinem Dei creatus ſit, Angelo tamen quaſi maius aliquod tribuens, non eum ad ſimilitudinem Dei conditum, ſed ipſum ſignaculum Dei ſimilitudinis dicit, vt quo ſubtilior eſt natura, eo in illum ſimilitudo Dei plenius credatur expreſſa. Dicitque Iſidorus 1. de ſummo bono 10. Diſtat conditio Angeli à conditione hominis: Homo enim ad ſimilitudinem Dei conditus eſt, Archangelus vero, qui lapſus ſignaculum Dei ſimilitudinis appellatus eſt, teſtante Deo per Ezechielem, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, perfectus decore, In delicijs paradiſi fuiſti; quanto enim ſubtilior eſt eius natura, tanto plenius extitit ad ſimilitudinem diuinæ veritatis expreſſa. Cum etiam Deus ſit finis naturaliſsimus mentis noſtræ, nec poſsit perfici niſi in coniunctione eius perfecta cum eo, quomodo ſecundum vnam eius ‖*potentiam, quæ eſt apprehenſiua ſimplicium,* perficietur coniuncta perfecte cum Deo? perfecte, quia per Dei eſſentiam incomplexa & ſimplicia contemplando: ſecundum alteram vero eius potentiam etiam nobi- *Iſidorus.* ‖potentiam apprehenſiuam ſimplicium

D liorem, quæ componit & diuidit ſimplicia in complexa, manebit æternaliter imperfecta? Imo nec poteſt perfici in æternum, vel ſaltem non in tantum perficietur, nec poteſt ſicut alia potentia ſoror ſua ignobilior quoque illa, cum nullum verum complexum poſsit videre in Deo? Imo hæ duæ potentiæ intellectus creati proportionales videntur potentiæ intellectus diuini apprehendenti ſimplicia, & potentiæ componenti ſimplicia apprehenſa, loquendo multum impropriè de potentia componente in Deo, ſicut balbutiendo vix poſſumus Dei magnalia vel tenuiter reſonare, ſicut 18 primi plenius tangebatur; quare & ſicut hæc, ita iſta perficietur finaliter contemplando in ipſa incomplexe quodammodo incomplexa, ſic & altera in illa contemplando complexè quodammodo complexa. Ita namque vna pars imaginis eſt perfectibilis finaliter ſicut altera, & ita finem naturalem & proprium conſequetur: Item aliter Deus omnipotens nullum beatum poteſt certificare de ſua beatitudine æternaliter duratura, nec de futuro aliquo contingente. Si enim poſsit, ponatur; vel ergo illud certe reuelatum neceſſario

E eueniet, vel nequaquam. Non neceſſario eueniet, ſicut poſitio iſta ponit; poteſt ergo nullatenus euenire, quare & iſte beatus poteſt decipi & errare, & nunc non eſſe beatus, nec vnquam prius fuiſſe, ſed nunc eſſe miſer & ſemper prius fuiſſe, cum abſurditatibus alijs multis & magnis, ſicut poteſt patere ex 34. huius. Cuius etiam animus non deſiderat certitudinem infallibilem de ſua beatitudine æternaliter duratura? Dicere ergo nullum certitudinem talem poſſe habere, eſt omnem creaturam rationalem beatitudine ſua priuare, ſicut ex eodem 34. patet. Secundum hoc quoque beati nunc in cœlo non ſunt certi de finali iudicio, reſurrectione mortuorum, & beatitudine ſua futura, niſi certitudine fidei ſeu ſpei, contra prius oſtenſa 34. huius. Iſti quoque nituntur decipere veritatem, Dominum ſcilicet Ieſum Chriſtum, ſaltem ſecundum naturam ſuam humanam. Si enim tantùm in proprio genere videat

deat res contingenter futuras, cùm illæ poſsint non fore, poteſt & Chriſtus decipi & errare; A quod quis Chriſtianus, niſi fortè deceptus & errans, præſumpſerit affirmare? Nec poteſt quis vitare deceptionem dicendo huiuſmodi viſionem in Chriſto alijſque beatis vnius oppoſitorum poſſe fuiſſe alterius, non illius, ſicut patet triceſimo ſexto huius. Iſti ſimiliter priuant beatos nedum certitudine ſcientiæ, verùm & multitudine: ad beatitudinem namque perfectam ſcientia perfecta requiritur, non ſolùm quantum ad claritatem ſcientiæ, ſed etiam quantum ad multitudinem ſcitorũ; beatus ergo perfectè ſcit omnia. Quomodo namq; aliter decipi non valeret, & quomodo aliter non haberet malum & tenebras ignorantiæ, & quomodo aliter nõ poſſet ſemper ſtudere, proficere, & vlterius laborare? Hoc autem non eſt de ratione finis, ſed
Auguſtinus. viæ. Quare & Auguſtinus 15. de Trinit. 16. Cùm, inquit, tanta ſit nunc in iſto ænigmate diſsimilitudo Dei, in qua tamen nonnulla ſimilitudo comperta eſt, illud quoque fatendum eſt, quod etiam cum ſimiles ei erimus, quando eum videbimus ſicuti eſt, quod vtique qui dixit, B hanc proculdubio quæ nunc eſt diſsimilitudinem attendit, nec tunc naturâ illi erimus æquales (ſemper enim natura minor eſt faciente quæ facta eſt) & tunc quidem verbum noſtrum non erit falſum, quia neque mentiemur, neque fallemur; fortaſsis etiam non erunt volubiles noſtræ cogitationes ab alijs in alia euntes atq; redeũtes, ſed omnẽ ſcientiã noſtrã vno ſimul conſpectu videbimus. Et quomodo aliter ſatiaretur appetitus beati, quo quamcunq; propoſitam vellet cognoſcere, ſaltem mallet cognoſcere quam non cognoſcere veritatem? Et quomodo aliter erit beatitudo bonum omniquaque perfectum, ſicut hæc omnia magis patent ex triceſimo quarto huius? Quomodo namque beatus omnia ſcire poteſt actualiter aut habitualiter in proprio genere? Hoc enim non poſſet niſi per propoſitiones & actus & habitus infinitos; ſed ſic non poteſt; non ergo poteſt omnia clarè ſcire, niſi per diuinam eſſentiam omnia clariſsimè demonſtrantem, niſi per librum diuinæ ſcientiæ omnia clariſsimè continentem, niſi per diuinæ maieſtatis ſpeculum, in quo omnia clarè lucent, niſi per diuinæ virtutis ocu C
Philoſophus. lum, cui omnia clarè patent. Quare & Philoſophus 1. de Anima 65. Si, inquit, accipiat ſenior oculum iuuenem, videbit vtique ſicut & iuuenis: Vbi & textus, quem Auerroes exponit, Senex, inquit, ſi reciperet oculum iuuenis, videret ſicut iuuenis; quare & ſi homo vel Angelus accipiat oculum Dei, videbit quodammodo ſicut Deus. Annon ſic poteſt intelligi
Eſaias. illud propheticum, Oculo ad oculum videbunt? Eſ. 52. & illud, Oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te, infra 64? Dominus illuminatio mea, Pſal. 26. & multa ſimilia multis locis? Quamobrẽ & Philoſophi aſſeuerant hominẽ debere tandẽ ſcire omnia per ſubſtantiam intellectus agentis, per ſubſtantiam ipſam Dei, & hanc eſſe fœlicitatem eius
Auerroes. vltimam & perfectam. Auerroes enim ſuper 3. de Anima comment. 36. loquens de copulatione & continuatione intellectus agentis nobiſcum, dicit quòd quandoque dicimur moueri ad continuationem huius, & addit; & manifeſtum eſt, quòd cùm ipſe motus complebitur, quòd ſtatim ille intellectus copulabitur nobiſcum omnibus modis; & tunc manifeſtum eſt, quòd proportio eius ad nos in illa diſpoſitione eſt ſicut diſpoſitio intellectus D quæ eſt in habitu ad nos; & cùm ita ſit, neceſſe eſt vt homo intelligat per intellectum ſibi proprium omnia entia, & vt agat actionem ſibi propriam omnibus entibus, ſicut intelligit per intellectum qui eſt in habitu, quando fuerit continuatus cum formis imaginabilibus, omnia entia intellectione propria: Homo ergo ſecundum hunc modum, vt dicit
Themiſtius. Themiſtius, aſsimulatur Deo, ſcilicet in eo quod eſt omnia entia quoque modo, & ſciens ea quoquo modo. Entia enim nihil aliud ſunt quam ſcientia eius, nec cauſa entium aliud eſt niſi ſcientia eius; & quam mirabilis eſt iſte ordo, & quàm extraneus eſt iſte modus eſſendi? Qui-
Auguſtinus. bus & concorditer Auguſtinus De gaudijs iuſtorum, & pænis malorum, ſiue de triplici habitaculo, dicit, quod in vita futura, in vrbe regia fulgebunt iuſti ſicut Sol, ſicut ait Dominus, vbi ſumma pax erit, ſumma quies, nullus labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec ſenectus, nec vlla nox, nec vlla mors, nec vllum cibi deſiderium, nullum ſitis incendium, ſed cibus & potus E omnium erit viſio Chriſti & ſanctæ Trinitatis, & contemplatio puri cordis oculo ipſius diuinitatis, & aſsidua lectio, vt ita dicam, libri vitæ, id eſt, æternæ veritatis, & ſummæ ſapientiæ, & verbi Dei, quod eſt Ieſu Chriſti viſio; vbi quicquid nos latet nunc, manifeſtum erit tunc, vbi ratio manifeſta erit; cur hic electus eſt, & ille reprobatus, cur hic in regnum aſſumptus eſt, cur ille in ſeruitutem redactus, cur alius in vtero moritur, alius in infantia, alius in iuuentute, alius in ſenectute, cur alius pauper eſt, alius diues, cur filius adulteræ baptizatur, & aliquando filius legitimæ coniugis ante baptiſmum moritur, cur qui benè incipit viuere aliquando malè finitur, & qui malè incipit ſæpe bene finitur; hæc omnia & huiuſmodi
Auguſtinus. multa in libro vitæ plana & aperta erunt. Et infra, in viſione Dei trina ſcientia noſcitur, id eſt, homo qui cernit, Deus qui cernitur, & cæteri omnes, omnia videbuntur

&

A & intelligentur. Sicut enim per ſpeculum vitreum trina nobis viſio adminiſtratur, quia nos ip-
ſos, & ipſum ſpeculum, & quicquid præſens adeſt videmus: ſic per ſpeculum diuinæ claritatis
& ipſum Deum, vt eſt, videbimus quantumcunque poſsibile eſt creaturæ, & nos ipſos & cæ-
teros vera & certa ſcientia cognoſcemus. Qui & vlt. de ciuit. Dei 28. Si, inquit, Propheta E-
lizeus puerum ſuum Gieſi abſens corpore vidit accipientem munera, quanto magis in illo cor-
pore ſpirituali videbunt ſancti omnia? An hoc eſt quod Moſi deſideranti videre faciem &
gloriam Domini, Dominus promittebat, Ego oſtendam omne bonum tibi, Exod. 33. Gloſſa,
Requiem æternam, in qua eſt omne bonum in viſione Dei, ſicut Pſalmiſta ait, Satiabor cum
apparuerit gloria tua. Beatus quoque Gregorius 4. Dial. 22. loquens de Sanctis in cœlo, quid *Gregorius.*
eſt, inquit, quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Reſpondebitur forſitan, ſicut vide- *Reſponſio.*
tur, Petrum reſpondere 2. ſent. diſt. 11. vlt. quod Gregor. loquitur ibi de Angelis, & cum innu-
it, quod ſciunt omnia, intelligit ſolum de his omnibus quorum cognitio facit cognitorem bea-
B rum, de his videlicet, quorum cognitio eſt de ſubſtantia beatitudinis, cuiuſmodi eſt myſterium
trinitatis. Sed reſpicientibus proceſſum Gregorij plane conſtat ipſum ibi loqui de hominibus *Contra.*
& de cognitione hominum, mutuò etiam hominum extraneorum & ignotorum ſemper ad
inuicem in hac vita. Quærit namque Petrus, ſi vel boni bonos in regno, vel mali malos in ſup-
plicio agnoſcunt, & loquitur de hominibus maniſeſtè. Vbi & Gregorius reſpondendo oſten-
dit quod ſic tam de bonis quam de malis, & hoc tantum de hominibus, & ſubiungit; ſit autem
in electis quoddam mirabilius, quia non ſolum eos agnoſcunt quos in hoc mundo nouerunt;
ſed velut vicinos ſuos ac cognitos recognoſcunt bonos, quos nunquam viderant. Nam cum
antiquos Patres in illa hæreditate æterna viderint, eis incogniti per viſionem non erunt, quos
in opere ſemper nouerunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid
eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Anſelmus inſuper de ſimilitudinibus 57. di- *Anſelmus.*
cit quòd octaua pars beatitudinis eſt ſapientia, & addit; Bonus enim perfecta, quæ Deus eſt,
C ſapientia replebitur, eamque facie ad faciem intuebitur, quam cùm ita proſpexerit, creaturæ
totius naturam videbit, quæ in Deo melius quàm in ſeipſa conſiſtit. Tunc etenim iuſti cun-
cta ſcient quæ Deus fecit ſcienda, tam ea quæ præterita, quàm quæ poſtmodum ſunt futura:
ibi à ſingulis omnes, ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur, nec quenquam omninò latebit
qua patria, ſtirpe, quis editus fuerit, vel quid in vita ſua fecerit. Item quis Theologus nega-
re præſumſerit Chriſtum ſecundũ naturam aſſumptam omnia verè ſcire, cùm hoc tam ratio,
quàm multiplex Patrum autoritas conteſtetur? Ipſi namque datus eſt ſpiritus non ad menſu-
ram, Ioh. 3. & hoc ſecundum omnia dona ſua; in ipſo quoque, teſte Apoſtolo, complacuit
omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare corporaliter, ad Col. 1. In quo etiam ſecundum
eundem ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, infra 2. Hoc idem & Hugo *Hugo.*
de ſancto Victore in quodam libello reſponſiuo Magiſtro Gualtero de Mauritania multiplici-
ter nititur approbare, & pertinaciter affirmare. Quæſiuit ſiquidem Gualterus, vtrum anima
D Chriſti tantam habeat penitus ſcientiam & ſapientiam, quantam habet diuinitas? Qui opi-
nabatur & arguebat quòd non, quia beatitudo conſiſtit in notitia, dicente Domino, Hæc
eſt vita æterna, vt cognoſcant, &c. Si ergo anima Chriſti haberet æqualem notitiam cum
diuinitate, haberet & æqualem beatitudinem, æqualem charitatem, & cætera bona in quibus
beatitudo conſiſtit. Item aliàs falſum eſſet Deum in omni bono maiorem habere ſufficienti-
am, quàm eius creaturam. Quibus nequaquam obſtantibus, tenet planè quod ſic; quia ani-
ma Chriſti ſic nouit omnia non per habitus, actus, aut actum aliquem, ſed per ipſum Deum,
per eſſentiam ipſam Dei; quod & de beatitudine noſtra ſentit; vnde ſic ait, Hæc eſt, inquit,
vita, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: cognitio itaque
Dei vita æterna eſt. Et quid eſt cognitio Dei? Nunquid accidens eſt? Ergo amor Dei acci-
dens eſt, & beatitudo accidens eſt, & in accidentibus eſt beatitudo noſtra; quare non magis
Deus ſit beatitudo noſtra, ipſe ſapientia qua cognoſcimus, ipſe amor quo diligimus, ipſe gau-
E dium quo exultamus, ergo vna ſapientia eſt qua omnes ſapiunt: nec tamen vno modo ſapi-
unt, quia participando ſapiunt; quòd ſi omnes hac ſapientia ſapiunt quicunque ſapiunt, mul-
tò magis hac ſapientia ſapuit illa anima quæ ipſi ſapientiæ vnita fuit. Et infra Apoſtolus te- *Hugo.*
ſtatur plenitudinem ibi eſſe, & nos dicimus, quia tota ſapientia non eſt in domo ſua, ergo di-
midia intus habitat, & dimidia foris. Et vbi quæritur, ſi domi non inuenitur, in quo habi-
tat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter? Vbi plenitudo eſt, nihil deeſt; vbi nihil deeſt, to-
tum adeſt; ſi fortè plenitudo diuinitatis ibi eſt, & plenitudo ſapientiæ ibi non eſt? Dicit ite-
rum, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Sed dicitis bene, Omnes ſa-
pientiæ theſauri & ſcientiæ ibi ſunt, ſed abſconditi ſunt, portat, & nõ videt. Abſit autẽ ab intel-
lectu noſtro, vt ſic ſentiamus; ſed abſconditi ſunt, nõ vt ab eo abſcõdãtur, ſed ne ab impijs in eo
videantur,

videantur, abſconditi ſunt & reconditi ſunt; reconditi ſunt vt tempore opportuno proferan- A
Hugo. tur. Et infra, vidit Chriſtus in diuinitate, vidit & in humanitate, tamen ex diuinitate: erat enim plenitudo diuinitatis in anima Chriſti, & ex plenitudine ſapientiæ plene ſapiens erat anima Chriſti; ergo inquiunt, tantam ſapientiam habet anima Chriſti quantam Deus habet. Quid facit comparatio? Vnus ſolus eſt, vna eſt ſapientia Dei, qua ſapiens eſt anima Chriſti, nec participando ſapiens, vt hoc vel illud in illa & per illam ſapiat, ſed plenitudinem habendo, vt totum poſſideat. Non ergo tanta dicamus aut quanta, ſed dicamus tota ſapientia Dei in anima Chriſti, & ex tota ſapientia Dei anima Chriſti ſapiens eſt, nec tamen æqualis Deo anima Chriſti eſt, quia ſapientia Dei non eſt; illic gratia, hîc natura; & idem illic gratia quod hîc natura. Et infra reſpondendo ad primum argumentum Gualteri dicit, Et ſi anima Chriſti habeat æqualem ſcientiam cum diuinitate, non propterea oportere ipſam habere æqualem beatitudinem, quia beatus eſt habere bonum per naturam, & ex ſe, & eſſe illud, quam habere illud per gratiam & ab alio, & non eſſe illud. Et infra reſpondendo ad ſecundum, ſic ait, Poſtea ad- B
|| ſapientiam ieciſtis, ſi anima Chriſti æqualem cum Deo habeat || *ſcientiam*, falſum erit Deum in omni bono maiorem habere ſufficientiam quam eius creaturam, & deinceps, ſicut non poteſt creatura æquari Creatori, ita nec bonũ vnius bono alterius; ſed hoc bene & veraciter ibi dicitur, vbi creaturæ bonum aliud atq; diuerſũ à bono Creatoris inuenitur; vbi vero vnũ & idẽ ipſũ eſt, maius aut minus eſſe qui poteſt? Quod eſt enim verũ bonũ creaturæ præcipuè rationalis aliud præter Deum? aut qd. eſt bonum Dei aliud præter ipſum? Si ergo verum & vnicum bonum creaturæ Deus eſt, & bonum Dei aliud præter ipſum eſſe non poteſt, nunquid idcirco Deus minor aut maior ſeipſo eſt, quia creaturæ ſuæ pariter & ſuum bonum ipſe eſt? Ceſſet ergo tandem tam
Hugo. crebra repetitio comparationis, vbi ſingularitas eſt vnitatis. Et infra in fine, quid neceſſe eſt ſingula proſequi? Breuiter vobis quid mihi in hac re ſentiendum eſſe videtur, oſtendam; Plenam ac perfectam, & totam Dei ſapientiam in anima Chriſti fuiſſe credimus, & ex ipſa ſapientia animam eandem plenè ac perfectè ſapientem, non ex ipſa participando, ſed totam C poſsidendo, quia ſecundum plenitudinem accepit: Iohannes autem, qui erat lucerna ardens & lucens, ex parte comprehenderat; anima ergo Iohannis de plenitudine accepit; anima Chriſti plenitudinem comprehendit. Quicunque autem in eo perſiſtunt, vt hoc aſſerere contendant, quòd alia fuerit ſapientia illa, qua anima Chriſti ſapiens extitit, alia quæ animæ Chriſti vnita fuit, ego præiudicium nemini facere volo; videant ipſi quo ſenſu hoc aſſerant, ne fortè carnalis ſit magis ſua quàm vera pronuntiatio. Hoc vnum ego indubitanter affirmo, quòd aut alia ſapientia præter diuinam in anima Chriſti non fuit, aut ſi alia fuit, æqualis illi non fuit; hoc credenti qui non credit, non bene credit; ad cætera ego non cogo, ſed ſuadeo.
Petrus. Hoc idem & Petrus 3. ſentent. diſt. 13. & 14. per rationes & autoritates Doctorum oſtendit, vbi & diſt. 14. quibuſdam obijcientibus ſic reſpondet, Reſpondentes dicimus animam Chriſti per ſapientiam gratis datam in verbo Dei cui vnita eſt, quod etiam perfectè intelligit, omnia ſcire quæ Deus ſcit. Angeli quoque beati omnes vel aliqui omnia ſciunt in verbo, vel ſal- D tem ſcient finali beatitudine conſummata: aliter enim poſſent Angeli hominesque beati ſemper proficere addiſcendo tam per ſtudium proprium, quàm per reuelationem diuinam, quare
Lincolnienſis nunquam eſſent perfectè beati. Nec aliquis hoc concedit; dicitque Robertus Lincolnienſis ſuper 1. Poſter. 14. quòd intelligentiæ recipientes irradiationem à lumine primo vident in eo omnes res ſcibiles vniuerſales & particulares. Dicitque Gregorius ſuper illud Luc. 15. Quæ mulier habens drachmas decem? &c. homilia 34. Cherubin plenitudo ſcientiæ dicitur, &
|| idcirco ſublimiora illa agmina || *merito* Cherubin vocata ſunt, quia tanto perfectiore ſcientia plena ſunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur, vt ſecundum creaturæ modum eo plenius omnia ſciant, quo viſioni conditoris ſui per meritum dignitatis appropinquant. Et infra oſtendendo, quòd munera ordinum ſunt ita ſpecialia ſingulis, quòd tamen communia omnibus, Cherubin, inquit, plenitudinem ſcientiæ diximus, & tamen quis ibi aliquid neſci-
Iſidorus. at, vbi ipſum omnes ſimul fontem ſcientiæ Deum vident? Iſidorus etiam 1. De ſummo E bono 10. Angeli, inquit, Dei cognoſcunt omnia antequam in ſe fiant, & quæ apud ho-
Auguſtinus. mines adhuc futura ſunt, Angeli iam, reuelante Deo, nouerunt. Beatus ſimiliter Auguſtinus 8. ſuper Geneſin ad literam 48. dicit quòd Deus ipſe loquitur cum Angelis, incommutabili veritate illuſtrans mentes eorum, vbi eſt intellectus noſſe ſimul quæcunque etiam per tempora non fiunt ſimul. Iſti ergo priuant beatos Angelos & homines vniuerſos; imò & ipſum beatificum Dominum beatorum, Dominum Ieſum Chriſtum certitudine ac multitudine ſcientiæ ad beatitudinem requiſitæ, ſicut præcedentia manifeſtant; & nedum hoc, verùm etiam & omni ſcientia ſeu præſcientia priuant eos, omnium, inquam, ſcientia ſeu præſcientia contingentium futurorum, & quorumcunque ſcibilium aliorum,

A aliorum, niſi fortaſsis per ſe notorum, aut quorum habent demonſtrationem aut ſenſum; quare multò magis Chriſtum & omnes Prophetas in via. Nam vbi non eſt perſpicua certitudo, nec ſcientia propriè, ſed fides, opinio, aut æſtimatio potius eſſe poteſt, ſicut ex 18. primi apparet. Quare & Apoſtolus, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non *Apoſtolus.* apparentium, ad Heb. 11. Vnde & Auguſtinus primæ partis ſuper Iohan. homilia 40. Cre- *Auguſtinus* dimus, inquit, vt cognoſcamus. Quid eſt enim fides niſi credere quod non vides? Fides ergo eſt quod non vides credere; veritas quod credidiſti videre: Qui & ad Paulinum de videndo Deo 3. & poſt diffusè oſtendit, quòd videre & credere in hoc diſtant, quòd videre eſt aliquid certè & euidenter cognoſcere ſiue ſcire, aliquo ſcilicet ſenſu corporis vel animi, quicquam certè ſentire, recolereuè ſenſiſſe; credere verò alijs non ſic cognitis aſſentiri. Vbi 4. ſic ait, Hanc diſtinctionem tene, vt ſi quid te admonuero diſſerendo quod ita videas oculis carnis vel vllo alio ſenſu eius ſentias, ſeu te ſenſiſſe recolas, vt ſentiuntur ſonores, colores,
B fragores, odores, ſapores, feruores, & ſi quid aliud per corpus cernendo, audiendo, olfaciendo, guſtando, tangendo, ſentimus, aut ita non videas, mentis intuitu verò vides, vitam, voluntatem, cogitationem, memoriam, intelligentiam, ſcientiam, fidem tuam; & quicquid aliud mente conſpicis, atque ita eſſe non tantùm credendo, ſed planè videndo non dubitas, hoc me iudices oſtendiſſe; quod autem non ſic oſtendero, vt aut corporis aut animi ſenſu, viſu, perceptuque teneatur, & cùm dixero aliquid quod nullo illorum duorum genere videatur, reſtat vt tantùm credatur. Et infra 5. Nonnulli putant ipſum quod dicimus credere, cùm res vera creditur, hoc ſolum eſſe mente contueri: quod ſi ita eſt, fallitur iſta noſtra prolocutio, in qua diſtinximus aliud eſſe aliquid ſentire corporis ſenſu, ſicut in cælo Solem, & in terra montem, arborem, corpuſuè quodlibet, & aliud mentis intuitu rem nihilominus euidentem, ſicut noſtra voluntas à nobiſmet ipſis intus aſpicitur cùm aliquid volumus, vel cogitatio cùm aliquid cogitamus, vel memoria cùm recordamur, vel tale aliquid in animo ſiue corpore,
C vel aliud ante credere quod in corporis mentiſuè conſpectu nec adeſt nec affuiſſe recolitur, ſicut ſine parentibus creatum Adam & natum ex Virgine paſſumque reſurrexiſſe Chriſtum. Et infra 6. Num ſatis eſt vt inter videre & credere hoc diſtare credamus, quia præſentia videntur, creduntur abſentia? Planè forſitan ſatis eſt, ſi præſentia illa hoc loco intelligamus dicta quæ præſto ſunt ſenſibus ſiue animi ſiue corporis, vnde & iam præſentia ſcilicet à præſto ducto vocabulo nominantur. Sicut enim hanc lucem corporis ſenſu, ſic & meam voluntatem planè video, quia præſto eſt animi mei ſenſibus, atque intus mihi præſens eſt; ſi quis verò mihi indicet voluntatem ſuam, cuius os & vox mihi præſens eſt, tamen quia ipſa voluntas, quam mihi indicat, latet ſenſus corporis & animi mei, credo, non video, & ſi fortè vt dicit ita ſit; creduntur ergo illa quæ abſunt à ſenſibus noſtris, ſi videtur idoneum quòd eis teſtimonium perhibetur; videntur autem quæ præſto ſunt, inde & præſentia nominantur, vel animi vel corporis ſenſibus. Nam cùm ſint quinque corporis ſenſus, cernendi, audiendi, olfacien-
D di, guſtandi, tangendi; viſus quidem præcipuè oculis attributus eſt; veruntamen hoc verbo vtimur & in cæteris. Neque enim tantùm dicimus, Vide quid luceat, ſed etiam, Vide quid ſonet, vide quid oleat, vide quid ſapiat, vide quid caleat; nec quia dixi ea credi quæ à ſenſibus noſtris abſunt, ſic accipiatur, vt inter illa deputentur quæ aliquando vidimus, & nos vidiſſe retinemus, certique ſumus, quamuis ea tunc non præſto ſint cùm recoluntur à nobis; neque enim inter credita, ſed inter viſa deputantur, & ideo nota ſunt, non quia fidem habuimus alijs teſtibus, ſed quia nos vidiſſe ſine dubio recordamur & ſcimus. Reſpondebit quiſ- *Reſponſio.* nam fortaſsis dicendo iſta non ſequi, quia Deus poteſt ſic illuſtrare mentem alicuius, & propoſitiones ſeu habitus in mente ipſius, & ita ei vera huiuſmodi reuelabit, quòd ſciet & intuebitur illa certè. Sed ſi illuſtratio illa fiat per aliquod lumen creatum quantumcunque clariſsi *Contra.* mum, aut per aliquam creaturam, talis reuelatio de futuro poteſt eſſe erronea, deluſoria, atque falſa: poteſt enim oppoſitum euenire: Eodem quoque modo & reuelatio quælibet de præſenti aut de præterito non per ſe noto aut demonſtrato, nec ſenſato, non obſtante illuſtratione
E huiuſmodi, poteſt eſſe deluſoria atque falſa. Cur enim non de præſentibus & præteritis talibus ſicut de futuris? imò ſi cuipiam exiſtenti Londini talis reuelatio fieret, quòd cras hora prima A. futurum contingens fiet Romæ, & ipſe credat continuè, nonne, ſicut ex iſta reuelatione poteſt decipi & errare ante horam primam diei craſtinæ credendo A. tunc fore, quia non obſtante reuelatione huiuſmodi, poſsibile eſt A. non fore, ſic & ex eadem reuelatione ſecundum ſubſtantiam poteſt decipi de præſenti, credendo cras hora prima A. eſſe, & lapſa hora prima ſimiliter decipi de præterito, credendo conformiter A. fuiſſe? Cuius cauſa eſt, quia qualicunque & quantocunque lumine creato illuſtretur quæcunque propoſitio, cuius veritas non eſt per ſe nota, nec per lumen habitus euidenter demonſtrata per aliqua per ſe nota, & in

conſequenti

conſequentia per ſe nota, nec indubitanter ſenſata, illa non eſt certa, quia illuſtratione huiuſ- A
modi non obſtante res poſſet aliter ſe habere. Sicut enim illuſtratur propoſitio talis vera, ſic poſſet & falſa. Ita clarè namque lucet Sol & Luna ac alia luminaria ſupra ſcripturam falſam, ſicut ſuper veram, ſuper mentientem ſicut ſuper vera dicentem; vbi ergo poſſunt hæc diſcerni? Certè in nullo lumine creato fallibili ſiue lumine infallibili increato; nulla ergo huiuſmodi veritas poteſt certè infallibiliterque videri, niſi in intrinſeco lumine infallibilis veritatis, in candore lucis æternæ, & ſpeculo ſine macula maieſtatis diuinæ, in libro vitæ, in verbo Dei, qui & quod mentiri non poteſt, in eſſentia clara Dei vbi omnia ſicuti ſunt æternaliter, immutabiliter, & infallibiliter conſcribuntur, vbi nullus eſt error, nec etiam eſſe poteſt, ſicut nec in Deo, quod & ibi videbit, leget, & ſciet certiſsimè, quicunque perfectè interius viderit, legerit & ſciuerit librum illum, ſicut apparet ex triceſimo quarto huius. Nonne hoc voluit dicere tota illa turba Philoſophorum, quædam obſcurè proferens, quædam clarè de intellectu agente? Et quomodo Deus eſt lumen ad omnia cognoſcenda, ſicut ſextum primi, & vice- B
Eſaias. ſimum ſecundi plenius recitauit? An non ſic ſenſit clariſsimus Eſaias, quando congregationi fidelium promittebat, Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplendor Lunæ illuminabit te, ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam? Eſ. 60. Annon hoc ſen-
Petrus Apoſtolus. ſit princeps Apoſtolorum Petrus, quando fidelibus ita ſcripſit, Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris? 2. Pet. 1. Annon ita ſenſit vas electio-
Paulus. nis Paulus ad Corinthios ita ſcribens, Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus; cùm autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt; videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſ-
Iohannes. cam ſicut & cognitus ſum? Annon hoc ſenſit inter Diſcipulos magis dilectus, qui & de pectore Domini totum hauſit quod ſitientibus ſeruis effudit, cùm dixit, Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ? 1. Ioh. 1. Et infra 3. Chariſsimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum C
apparuit quid erimus; ſcimus autem quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt? Et quomodo? Audi, Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui
Beda. eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit, Ioh. 1. quod teſte Beda in gloſſa, poteſt referri ad præteritum & ſimiliter ad futurum. Annon hoc veritas ipſa ſenſit, cùm ait, Ego ſum radix & genus
Apocalypſ. Dauid, ſtella ſplendida & matutina? Apoc. vlt. Et iterum, Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum? Ioh. 14. Annon ſic intelligenda ſunt hæc & alia quamplura loca ſimilia tam veteris teſtamenti quàm noui? Si aliquis dubitet, reſpiciat expoſitiones & gloſſas catholicas, & proculdubio certus fiet. Scio tamen quòd eſt quædam ſcientia & etiam certitudo alio modo dicta, probabilis ſcilicet & firma, credulitas vehemens, & indubitata adhæſio, & ſpes firma. Sic enim ſcimus qui fuerunt & ſunt noſtri parentes, fratres & ſorores; ſic ſcimus quæ teſtimonio fide dignorum didicimus hominum D
vel librorum, librorum inquam, hiſtoricorum ſacrorum & etiam aliorum, puta Troiam fu-
|| Carolomannum iſſe nobilem ciuitatem, & à Græcis deſtructam, Alexandrum, ||*Carolum Magnum*, Edwardum, & alios Principes multa magnalia perpetraſſe, Platonem, Ariſtotelem, Ptolomæum, & Phi-
Ieber. loſophos alios plurima docuiſſe. Quare & Ieber in prologo 1. dicit, quòd ſcientia melior
Philoſophus. poſt ſcientiam fidei eſt, cuius principia ſunt certa & firma: & Philoſophus in De memoria & reminiſcentia, Neque, inquit, contingit futura memorari, ſed eſt opinabile & ſperabile; erit vtique & ſcientia quædam ſperatiua, quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt: Et 7. Eth. 3. Quidam, inquit, opinantium non dubitant, ſed exiſtimant certè ſcire; ſi ergo propter quietem credere opinantes magis ſcientibus præter opinionem agent, nihil differt ſcientia ab opinione: quidam enim credunt nihil minus quibus opinantur, quàm alteri quibus ſciunt; manifeſtat autem Heraclitus; qui & 4. Topicorum, dicit quòd fides eſt opinio vehemens;
Auguſtinus vbi & recitat à quibuſdam quòd fides eſt vehementia opinionis. Quare & Auguſtinus ad Paulinam de videndo Deo 4. Si, inquit, ea quæ non vidimus, id eſt, in præſentia non ſenſi- E
mus vel mente vel corpore, neque de Scripturis ſanctis vel legendo, vel audiendo didicimus, nulla omninò credidiſſemus, vnde ſciremus eſſe ciuitates vbi nunquam fuimus, vel à Romulo editam Romam, vel, vt de propioribus loquar, Conſtantinopolim à Conſtantino? Vnde poſtremò ſciremus quinam parentes nos procreauiſſent, quibus patribus, auis, maioribus geniti eſſemus? Talium quippe cùm plurima ſciamus, non tamen ea vel vllo ſenſu præſentia, ſicut Solem, ſicut noſtri animi voluntatem, ſicut canonicorum eloquiorum autoritatem, ſicut Adam fuiſſe primum hominem, aut Chriſtum incarnatum, paſſum, ac reſurrexiſſe didicimus, ſed alijs referentibus, de quorum teſtimonio in hoc duntaxat rerum genere minimè dubitauimus. Et infra 6. prætactam diſtinctionem de ſcientia innuens; Conſtat, inquit, noſtra

ſcientia

A ſcientia ex viſis, rebus, & creditis; ſed in his quæ vidimus vel videmus nos ipſi teſtes ſumus; in his autem quæ credimus, alijs teſtibus mouemur: ad fidem tamen earum rerum, quas nec vidiſſe nos recolimus nec videmus, dantur ſigna vel in vocibus, vel in literis, vel in quibuſcunque documentis, quibus viſis non viſa credantur. Non autem immeritò ſcire nos dicimus non ſolùm ea quæ vidimus aut videmus, verùm & illa quæ idoneis ad quamque rem commoti teſtimonijs vel teſtibus credimus. Porrò ſi ſcire non incongruenter dicimus etiam illud quod certiſsimum credimus, hinc factum eſt vt & iam rectè credita, etſi non adſint noſtris ſenſibus, videre mente dicamur: ſcientia quippe menti tribuitur ſiue per corporis ſenſus, ſiue per ipſum animum aliquid perceptum cognitumque retineat, & fides ipſa mente vtique videtur, quamuis hoc fide credatur, quod non videtur. Vnde Apoſtolus Petrus dicit, in quem modò non videntes creditis; & ipſe Dominus, Beati qui non viderunt, & crediderunt.
B Sed abſit quòd perfectè beati ſint tantummodo habituri talem ſcientiam, cognitionem aut certitudinem impropriam, fallibilem, imperfectam, ſicut patet ex hic præmiſsis, & 34. huius; non ſic ergo, non ſic, ſed habebunt viſionem certiſsimam in clariſsimo Dei verbo, ſicut & Chriſtus habuit hic in via; & Petrus euidenter teſtatur 3 ſentent. diſt. 26. ſicut 34. huius plenius recitatur. Quare & Propheta, Credo, inquit, videre bona Domini in terra viuentium, Pſalmo 26. Non dixit opinari, æſtimare, aut credere, ſed videre. Oſtendebatur autem ſuperius quantum diſtat inter credere & videre; qui ergo tollunt à beatis huiuſmodi viſionem, & mercedem fidei à fidelibus ſimul tollunt: conſtat enim hanc eſſe fidei noſtræ mercedem. Quare & dicebat Ieſus ad eos qui crediderunt ei Iudæos; Si vos manſeritis in me, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, Ioh. 8. quaſi diceret manifeſtè, Vos qui nunc ænigmaticè creditis, ſi credendo manſeritis, tandem cognoſcetis certiſsimè veritatem. Quod Auguſtinus exponens homilia 40. primæ partis, || *ſic ait*; Quid enim quod dixiſti non
C eſt veritas? Veritas eſt, ſed adhuc creditur, nondum videtur; ſi maneatur in eo quod creditur, || *peruenitur* ad id quod videatur. Inde Iohannes ipſe ſanctus Euangeliſta in epiſtola ſua, Dilectiſsimi, inquit, filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus. Iam ſumus, & adhuc erimus: quid plus erimus quàm ſumus? Audi, nondum apparuit quid erimus; ſcimus, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. Vnde? Quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Magna promiſsio, ſed merces eſt fidei. Qui & vlt. de Ciuit. Dei 28. Conſiderandum eſt, inquit, quantus vir dicebat; Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus, donec veniat quod perfectum eſt; & videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; ſic iam vident ſancti Angeli, & ſicut ibi vident, ita & nos viſuri ſumus præmium, atque fidei nobis viſio iſta ſeruatur. Beati quoque qui hic humiliter crediderunt Deum eſſe vnum & trinum; ſi hoc in cœlo non clarè & certè videbunt, quomodo dignè & plenè remunerabitur iſta fides? Aut ſi hoc clarè & certè videbunt, ſicut ſitibundè deſiderant, in quo? Certè non ſufficienter in ali-
D qua creatura; nulla enim creatura poteſt iſtud clarè & certè oſtendere, ſicuti eſt propter eius diſsimilitudinem infinitam: ſi autem hoc clarè & certè videbunt, & legent, & ſcient in verbo Dei, in libro vitæ, in eſſentia clara Dei; cur non & alia vera complexa ſimiliter, cùm iſtud verum complexum videatur ſummum excellentiſsimum & difficillimum omnium ibi ſcriptorum? Quomodo etiam non poteſt beatus in illo libro Dei clariſsimo & certiſsimo videre & legere clariſsimè & certiſsimè quodcunque verum complexum clariſsimè & certiſsimè ibi ſcriptum? Cur, inquam, hoc non poteſt, præſertim cùm oculi cordis eius fuerunt plenè mundati & omniquaque perfecti, cùm etiam nunc cum oculis ſuis debilibus & infirmis poſsit videre & legere talia in alijs libris obſcuris minus viſibilibus & legibilibus minus valde? Si dixeris, propter nimiam excellentiam illius libri ſuper oculum mentis Angelicæ & humanæ, hoc eſt ſuperius reprobatum: quomodo etiam poteſt beatus ibi videre & legere optimè, Deum eſſe vnum & trinum, quod videtur excellentiſsimum ibi ſcriptum, & alia inferiora non poteſt? Quomodo etiam, ſicut & tu ipſe concedis, iſta excellentia maxima non obſtante poteſt bea-
E tus ibi videre & legere quælibet incomplexa, & tamen complexa non poteſt? In hoc ſiquidem videris beatum ſimilem facere puero ſcienti ſimplices literas, ex eis tamen ſyllabas aut ſyllabam facere neſcienti, ſcientiue ſyllabas, ſed eas in dictiones aut dictionem coniungere neſcienti; ſcientique legere dictiones, ſed orationes, aut orationem intelligere neſcienti; imò & quod durius multum videtur, nec vnquam valenti addiſcere quicquam horum. Quomodo tamen quiſquam ſummo ingenio præditus, videns, legens, & intelligens in aliquo libro ſingulas dictiones, ſingula incomplexa, non poteſt videre, legere, & intelligere in eodem quamlibet propoſitionem & orationem quamcunque, imo nec aliquam etiam facillimam intellectu? Quomodo ergo beatus non ita videbit, leget, atque intelliget in libro diuinæ ſcientiæ quæcunque complexa, ſicuti incomplexa? Non ſic ergo, non ſic: non enim ſic ſentit beatus Auguſtinus

Petrus.
Propheta.
Pſalmo 26.
Auguſtinus
|| certiſsimè ſic
|| peruenietur

Auguſtinus. Auguſtinus ſuperius allegatus, dicens quòd Beatis erit aſsidua lectio libri vitæ. Qui & de A
verbis Apoſtoli ſermone 20. loquens de tempore viæ & patriæ, Nunc, inquit, per fidem ambulamus, tunc per ſpeciem. Quid eſt per ſpeciem? Speciosus forma præ filijs hominum, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Qui diligit me, inquit, mandata mea cuſtodit, & qui diligit me diligetur à Patre meo; & ego diligam eum: & quid illi dabis? Et oſtendam meipſum illi; hæc erit ſpecies quando faciet, quod dixit, & oſtendam meipſum illi; ibi æquitatem Dei videbis, ibi ſine codice in verbo leges; ergo cùm viderimus eum ſicuti eſt, iam tranſiet peregrinatio noſtra. Sine codice, inquit, leges, ſine codice, inquam, creato, in codice increato, in libro æterno ſcientiæ Dei æternæ. Et ſequitur, Via eſt credere, hanc viam teneamus, & ad ſpeciem perueniemus; cùm venerimus ad ſpeciem, æquitatem Dei videbimus, & iam non erit ibi dicere, quare huic ſubuenit, & huic non? Quare iſte adductus eſt à gubernatione Dei vt baptizetur, ille autem cùm bene catechumenus vixerit, ſubita ruina mortuus eſt, & ad baptiſmum non peruenit, ille autem cùm ſcelerate B
vixerit, cùm luxurioſus, cùm mœchus, cùm ſcænicus, cùm venator ægrotauit, baptizatus eſt, diſceſsit, peccatum in eo coniunctum eſt, peccatum in eo deletum eſt? Quare merita non inuenies, niſi pœnam? Quare gratiam? O altitudo diuitiarum! Petrus negat, latro credit. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Simili quoque modo, ſicut argutum eſt de libro, argui poteſt de verbo: quomodo namque non poteſt beatus audire & cognoſcere vera complexa in verbo, & per verbum Dei, in quo & per quod omnia vera veriſsimè, diſtinctiſsimè, & certiſsimè exprimuntur, verorumque omnium veriſsimæ & certiſsimæ rationes? Et quis præſumpſerit dicere tam facundiſsimum verbum mutum? Quis hoc præſumpſerit, niſi ſurdus? Et quis audeat dicere verbum Domini nequaquam exprimere nec poſſe exprimere aliqua vera complexa, ſed tantummodo incomplexa? Vel ſi exprimat vera complexa, creaturam tamen non poſſe audire nec intelligere in illo verbo vera complexa, ſed tantummodo incomplexa, nec verbum illud omnipotens poſſe per ſeipſum exprimere creaturæ vera com- C
plexa ſicuti incomplexa, orationes ſicuti dictiones? Quis, inquam, hoc affirmare præſumpſerit, niſi ſpiritualiter fortè ſurdus, qui aures habet, & non audiet verbum Dei? Non ſic Pro-
Propheta. pheta, non ſic; ſed ait, Audiam quid loquatur in me Deus, Pſalmo 84. ſuper quod Auguſti-
Auguſtinus nus, Loquebatur, inquit, in illo Deus intus, & mundus faciebat illi ſtrepitum foris; cohibens ergo aliquanto à ſtrepitu mundi, & auertens ſe ad ſe, & à ſe in illum cuius vocem audiebat interius, quam obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, & contra animam corpore quod corrumpitur aggrauatam, & ſenſu terrena habitatione deprimente multa cogitantem ait, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus; & audiuit. Quid? Quoniam loquetur pacem in plebem ſuam; oſtenſoque quòd pax illa non erit perfecta in præſenti, ſed in futuro, concludendo ſic ait, Erit ergo pax purgata in filijs Dei, omnibus amantibus ſe, videntibus ſe plenos Deo, cùm erit Deus omnia in omnibus: commune ſpectaculum ha- D
bebimus Deum, communem poſſeſsionem, communem pacem habebimus Deum. Quicquid enim eſt quod nobis modo dat ipſe, nobis erit pro omnibus qui dat, ipſa erit perfecta & plena pax: hanc loquitur in plebem ſuam, hanc volebat audire ille, qui ait, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam. Qui & vlt. de Ci-
* ſecretum. uit. Dei 29. Quanta, inquit, erit iſta fœlicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit * bonum? Vacabitur Dei laudibus qui erit omnia in omnibus. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego vel audio, Beati qui habitant in domo tua, Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te omnes illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis nerui, non latebunt intrinſecus & extrinſecus per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione ſuccendent; vera ibi gloria, verus honor, vera pax, vbi nihil aduerſi nec à ſeipſo nec ab aliquo quiſquam patietur, præmium virtutis ipſe erit, qui virtutem dedit, eique ſeipſum, quo melius & maius nihil poſsit eſſe, promiſit; quid eſt enim aliud quod per Prophetam E
dixit, Ego illorum Deus, & ipſi mihi erunt plebs, niſi ego ero vnde ſatientur, ego ero quæcunque ab omnibus honeſtè deſiderantur, & vita, & ſalus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur quod ait Apoſtolus, vt ſit Deus omnia in omnibus, ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur; hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna communis. Nec putandum quòd audire, mente videre, & legere in beatitudine conſummata realiter ſint diuerſa, ſicut videtur ex autoritate præmiſſa, imò fortaſsis nec beatitudo perfecta habet partes realiter differentes. Aut enim aliqua illarum partium eſſet perfecta, & ad beatificandum ſufficiens, & tunc illa ſola ſufficeret; aut quælibet imperfecta,

A imperfecta, & quomodo tunc ex talibus partibus imperfectis reſultaret beatitudo perfecta, præſertim cùm omnes illæ partes ſint finitæ numero & virtute? Quæ etiam poſſet eſſe beatitudo perfecta Angeli vel hominis citra Deum, cùm tam ille quàm illa ſit finis amborum? Quare & Boetius 3. de conſolatione Philoſophiæ, proſa 10. per modum dialogi inter Philoſophiam & ipſum probat diffusè, & tenet expreſſè quòd beatitudo humana eſt ſummum bonum, quare & Deus, imò & ipſa diuinitas. *Boetius.* Cui & Anſelmus concordanter Monolog. 70. *Anſelmus.* Si, inquit, creatura rationalis, quæ ſibi inutilis eſt, ſine perſeuerante Dei amore ſic eminet in omnibus creaturis, vtique nihil poteſt eſſe præmium huius amoris, niſi quod ſupereminet in omnibus naturis; etenim idem ipſum bonum quod ſic amari exigit, non minus ab amante ſe deſiderari cogit; nam quis ſic amet iuſtitiam, veritatem, beatitudinem, incorruptibilitatem, vt his frui non appetat? Quid ergo ſumma bonitas retribuet amanti & deſideranti ſe niſi ſeipſam? Nam quicquid aliud retribuat, non retribuit, quia nec compenſatur amori, nec con-
B ſolatur amantem, nec ſatiat deſiderantem; aut ſi ſe vult amari & deſiderari vt aliud retribuat, non ſe vult amari & deſiderari propter ſe, ſed propter aliud, & ſic ſe non vult amari, ſed aliud; quod cogitare nefas eſt; nihil ergo verius quàm quòd omnis anima rationalis, ſi quemadmodum debeat, ſtudeat amando deſiderare ſummam beatitudinem, aliquando illam ad fruendum percipiat, vt quod nunc videt quaſi per ſpeculum & in ænigmate, tunc videat facie ad faciem: vtrum ea ſine fine fruatur, dubitare ſtultiſsimum eſt, quoniam illa fruens nec timore torqueri poterit, nec fallaci ſecuritate decipi. Huic & concorditer Auguſtinus in ſententijs Proſperi 20. *Auguſtinus* Hoc, inquit, affectu colendus eſt Deus, vt ſui cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum colit ideo, vt alium magis quàm ipſum promereatur, non Deum colit, ſed id quod aſſequi concupiſcit. Boetius etiam vbi prius, Quoniam, inquit, beatitudinis adeptione fiunt *Boetius.* homines beati, beatitudo verò eſt ipſa diuinitas, diuinitatis adeptione beatos fieri manifeſtum eſt: ſed vti iuſtitiæ adeptione iuſti, ſapientiæ ſapientes fiunt; ita diuinitatem adeptos Deos
C fieri ſimili || *ratione* neceſſe eſt; omnis igitur beatus Deus, ſed natura quidem vnus, participa- || modo tione verò nihil prohibet quamplurimos eſſe. Et infra oſtendit, quòd illa diuerſa videntur in beatitudine contineri, puta ſufficientia, potentia, reuerentia, claritas, voluptas, & cætera talia ſunt vnum & idem; & hæc bona omnia ſita eſſe in ſubſtantia ſummi boni, in ſubſtantia ipſa Dei. Cui & concorditer Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 84. Salutare tuum da nobis, per *Auguſtinus.* ſalutare Chriſtum intelligens: Iam, inquit, dedit nobis Chriſtum ſuum; adhuc illi tamen dicamus, Da nobis Chriſtum tuum, quia dicimus illi, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et quis eſt panis noſter, niſi ipſe qui dixit, Ego ſum panis viuus qui de Cœlo deſcendi? Dicamus illi, Da nobis Chriſtum tuum. Dedit enim nobis Chriſtum, ſed hominem, quem nouimus; quem nobis dedit hominem, eum ipſum nobis daturus eſt Deum. Hominibus enim hominem dedit, quia talem dedit illum hominibus, qualis capi poſſet ab hominibus; Deum enim Chriſtum nullus hominum capere poterat. Factus eſt hominibus homo, ſerua-
D uit ſe Deum Dijs. An fortè arroganter dixi? Reuera arroganter, niſi ipſe dixiſſet, Ego dixi. Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Qui & ſuper illud Pſalmi 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ; Cùm, inquit, accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quodammodo humana mens, & fit diuina, & inebriatur ab vbertate domus Dei. Et infra ſuper illud, quoniam apud te eſt fons vitæ, &c. Hic, inquit, aliud eſt fons, aliud lumen; ibi non ita: quod enim eſt fons, hoc eſt & lumen, & quicquid vis illud vocas, quia non eſt quod vocas, quia non potes congruum nomen inuenire. Non remanet in vno nomine, ſi diceres, quia lumen eſt ſolum, diceretur tibi ſine cauſa ergo mihi dictum eſt vt eſuriam & ſitiam: quis enim eſt qui manducet lumen illud? Planè rectè mihi dictum eſt, Beati || *mundo* corde, quoniam ipſi Deum videbunt. || mundi Si lumen eſt, oculos meos parem; para & fauces, quia illud quod lumen eſt, & fons eſt; fons qui ſatiat ſitientes, lumen quod illuminat cœcos. Qui & ſuper Iohan. parte 2. homil. 45. ſeu 99. totius, tractans illud Iohan. 16. quod Dominus de Spiritu Sancto dixit; Non enim lo-
E quetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet loquetur; in illa, inquit, incorporea immutabiliq; natura audire & videre id ipſum eſt. Cùm enim dicitur ſcire, ibi ſunt omnia, & videre, & audire, & olfacere, & guſtare, & tangere. Nec miteris quòd ineffabilis Dei ſcientia, qua nouit omnia, per varios humanæ locutionis modos omnium iſtorum corporalium ſenſuum nominibus nuncupatur, cùm & ipſa mens noſtra, hoc eſt, homo interior, cui vniformiter ſcienti per hos quinque veluti nuntios corporis diuerſa nuntiantur, quando immutabilem veritatem intelligit, eligit, diligit, & lumen videt, de quo dicitur, Erat lumen verum, & verbum audit, de quo dicitur, In principio erat Verbum, & odorem capit, de quo dicitur, Poſt odorem vnguentorum tuorum currimus, & fontem bibit, de quo dicitur, Apud te fons vitæ, & tactu fruitur, de quo dicitur, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, nec aliud atque aliud, ſed vna

intelligentia tot ſenſuum nominibus nuncupatur. Quod & teſtantur verba Hugonis ſuperius A
recitata. Qui igitur contrarium huius aſtruere ſatagunt, nituntur priuare beatos nedum per-
fectione viſus, & auditus, verùm & omnium ſenſuum, omniumque potentiarum ſpiritualium
mentis eorum, maxima quoque ſuauitate, ſummiſque delicijs illius magnæ cœnæ, illius cœ-
leſtis conuiuij beatis omnibus præparati: Conantur inſuper, ſicut diſpenſatores tenaces,
contrahere manum Domini liberalem, & eius infinitam potentiam decurtare, ac magni-
ficentiæ eius abundantiam infinitam ſub modio ponere, & ſub menſura paruula coarctare.
Quis etiam, ne limen Theologicæ diſciplinæ vel parum ingreſſus, illam communem diſtin-
ctionem de cognitione matutina & veſpertina, ſiue diurna & nocturna ignoret? Et quod
cognitio matutina eſt cognitio rerum in verbo, cognitio veſpertina cognitio rerum in pro-
prio genere? Hæc enim diſtinctio apud Doctores atque diſcipulos tam communis habetur,
Auguſtinus. quòd fundatione vix eget; veruntamen ex abundanti ecce beatus Auguſtinus, qui 4. ſuper
Gen. ad literam 27. & poſt, diffuſè atque perſpicuè ipſam tradit, dicitque Angelos cogno- B
uiſſe res faciendas in verbo, & factas in proprio genere, & primam cognitionem vocat mane
& diem; ſecundam veſperam atque noctem propter excellentiam claritatis huius ſuper illam:
vbi & 29. ſic ait, Multùm quippe intereſt inter cognitionem rei alicuius in verbo Dei, & cog-
nitionem eius in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat, hoc ad veſperam. In compa-
ratione enim lucis illius, quæ in verbo Dei conſpicitur, omnis cognitio, qua creaturam quam-
libet in ſemetipſa nouimus, non immeritò nox poteſt dici, quod rurſus tantum differt ab er-
rore vel ignorantia eorum, qui nec ipſam creaturam ſciunt, vt in eius comparatione non in-
congruè dicatur dies; qui tamen dies, niſi rurſus in comparatione illius dici poteſt, quo co-
æquales Angelis facti Deum videbimus ſicuti eſt, ipſe quoque nox eſſet, non hic prophetiæ
lucernæ indigeremus. Vnde Apoſtolus Petrus dicit, Habemus certiorem propheticum ſer-
monem, cui bene facitis attendentes ſicut lucernæ in obſcuro loco, donec dies luceſcat & lu-
cifer oriatur in cordibus veſtris. Quapropter cùm ſancti Angeli, quibus poſt reſurrectionem C
coæquabimur, ſi viam quæ nobis Chriſtus factus eſt vſque in finem tenuerimus, ſemper vi-
deant faciem Dei, verboque eius vnigenito filio, ſicut Patri æqualis eſt, perfruantur, in qui-
bus prima omnium creata eſt ſapientia, proculdubio vniuerſam creaturam, in qua ipſi ſunt
principaliter conditi, in ipſo verbo Dei priùs nouerunt, in quo ſunt omnium etiam quæ tem-
poraliter factæ ſunt æternæ rationes tanquam in eo per quod facta ſunt omnia; ac deinde in
ipſa creatura, quam ſic nouerunt, tanquam infra deſpicientes, eamque referentes ad illius lau-
dem, in cuius incommutabili veritate rationes ſecundum quas facta eſt principaliter, vident.
Et infra 32. ſic ſcribit, Nec quiſquam arbitretur illud, quod dixi de luce ſpirituali, & de con-
dito die in ſpirituali & Angelica creatura, & de contemplatione quam habet in verbo Dei, &
de cognitione, qua in ſeipſa creatura cognoſcitur eiuſque relatione ad laudem incommutabi-
lis veritatis, vbi prius ratio videbatur rei faciendæ quæ cognita eſt facta, non iam propriè, ſed D
quaſi figuratè atque allegoricè conuenire ad intelligendum diem & veſperam & mane, ſed
aliter quidem quàm in hac conſuetudine quotidianæ lucis huius corporalis, non tamen tan-
quam hic propriè, ibi figuratè: vbi enim melior & certior, ibi verior etiam dies: cur ergo non
Auguſtinus etiam verior veſpera, & verius mane? Et infra 35. Mens Angelica, pura charitate inhærens
verbo Dei, poſteaquam illo ordine creata eſt, vt præcederet cætera, prius ea vidit in Dei ver-
bo facienda quàm facta ſunt, ac ſic prius in eius fiebant cognitione, cùm Deus dicebat vt fie-
rent, quàm in ſua propria natura; quæ itidem facta in eis ipſis etiam cognouit minore vtique
notitia, quæ veſpera dicta eſt. Prædictam quoque ſententiam autoritates quamplurimæ con-
Auerroes. teſtantur. Nonne hoc videtur ſentire ille Auerroes ſuper 12. Metaphyſ. comment. 18. cùm
ſic dicit, Nos iam perſcrutati ſumus de iſtis duabus opinionibus in libro de Anima, & dixi-
mus quòd intelligentia agens eſt quaſi forma in intellectu materiali, & quòd ipſa agit intelle-
cta, & recipit ea ſecundum intellectum materialem, & quòd intellectus materialis non eſt ge-
nerabilis & corruptibilis, & declarauimus illic quòd hæc eſt ſententia Ariſtotelis, & quòd in- E
tellectus in habitu habet partem generabilem & partem corruptibilem; illud autem quod
corrumpitur eſt actio eius, in ſe autem non corrumpitur, & quòd ab intrinſeco intrat nos;
& ſi actio illius intellectus ſecundum quod copulatur cum intellectu materiali eſſet non ge-
nerabilis, tunc actio eius eſſet ſubſtantia eius, & non haberet neceſsitatem in hac actione vt
copularetur cum intellectu materiali, ſed cùm fuerit copulatus cum intellectu materiali per
actionem, erit actio eius ſecundum quod copulatur cum eo actio alia à ſubſtantia eius, & fuit
illud quod agit, ſubſtantia, & eſt alij non ſibi; & ideo poſsibile eſt vt aliquid æternum intelli-
||intellecti- gat aliquod generabile & corruptibile? Si igitur intellectus denudetur apud ||*perfectionem* hu-
onem manam à potentia, neceſſe eſt vt deſtruatur ab eo hæc actio quæ eſt alia ab eo, & tunc aut non
intelligemus

A intelligemus omnino per hunc intellectum, aut intelligemus ſecundum qd. actio eius eſt ſub-
ſtantia eius, & impoſsibile eſt vt in aliqua hora non intelligamus per ipſum; relinquetur er-
go, cum iſte intellectus fuerit denudatus à potentia, vt intelligamus per ipſum ſecundum quod
actio eſt ſubſtantia eius, & eſt vltima proſperitas. Philoſophus quoque 12. Met. 38. deſcrip- *Philoſophus.*
to aliquantulum primo rerum principio, ſic concludit; ex tali ergo principio dependet cœ-
lum & natura, Deductio enim qualis optima paruo tempore nobis; ſic enim ſemper illud eſt,
ſuper quod Auer. Ex hoc, inquit, apparet bene qd. Ariſt. opinatur qd. fortuna hominũ eo qd. *Auerroes.*
ſunt homines non eſt niſi per continuationẽ eorũ cum intellectu, quẽ declaratum eſt in lib. de
Anima eſſe principiũ agens & moueus nos: Intelligentiæ enim abſtractæ debent eſſe principia
eorum quorũ ſunt principia duob⁹ modis, ſecundũ qd. ſunt mouentes, & ſecundũ quod finis.
Intelligentia enim agens in quantum eſt abſtracta & principium nobis, neceſſe eſt vt moueat
nos ſecundum quod amatum amans, & ſi omnis motus neceſſe eſt vt continuetur cum eo à
B quo fit ſecundum finem, neceſſe eſt vt in poſtremo continuemur cum hoc intellectu abſtra-
cto, ita quod erimus dependentes à tali principio à quo Cœlum dependet, quamuis hoc ſit
in nobis modico tempore, ſicut dixit Ariſtoteles: Ariſtoteles enim & Auerroes ponunt fœli-
citatem eſſe poſsibilem homini in vita præſenti, & hoc paruo tempore prope finem. Nonne
hoc Dominus ipſe docet, cum dicit, Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione ap-
parebo illi, vel per ſomnum loquar ad illum? At non talis ſeruus meus Moſes, qui in omni
domo mea fidelis eſt: Ore enim ad os loquar ei, & palam, non per ænigmata & figuras De-
um videt, Numer. 12. & alibi Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, Matth. 18.
Nõne Euangeliſta eius Marcus hoc docet cum dicit, Quo ſtatim cognito, Ieſus in Spiritu San-
cto quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis & reliqua Marc. 2. Si ergo Ieſus in Spiritu Sancto il-
lud cognouit, cur non & alia? Nonne Apoſtolus eius Paulus hoc docet cum dicit, Veniam
ad viſiones & reuelationes Domini? Scio hominem in Chriſto ante annos 14. ſiue in corpore,
C ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi vſque ad Cœlum tertium: & infra,
quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana verba 2. Cor. 12. Nonne iſta & multa ſi-
milia inſinuant ſententiam prælibatam? Audi beatum Auguſtinum 12. ſuper Gen. ad lite- *Auguſtinus.*
ram diſputantem de raptu Pauli, & de tertio Cœlo, intelligentemque per tres Cœlos tria ge-
nera viſionum, viſionem ſcilicet corporalem, ſpiritualem, & intellectualem, ‖*ponendoque* dif- ‖ponentéq;
ferentiam inter iſtas, quod in viſione corporali & ſpirituali poteſt eſſe fallacia, in intellectuali
nequaquam; vbi & poſt quam 49. oſtendit modum fallaciæ tam in viſione corporali quàm
ſpirituali 50. conſequenter ſubiungit, At vero in illis intellectualibus viſis non fallitur anima:
Aut enim intelligit, & verum eſt; aut ſi verum non eſt, non intelligit. Et infra 52. innuens
duplicem modum raptus, vnum à ſenſibus corporis ad ſimilitudines corporum & viſionem
ſpiritualem, alterum à ſimilitudinibus talibus & à viſione ſpirituali ad viſionem intellectua-
lem, ſic ait: Porro ſi quemadmodum aliquis raptus eſt à ſenſibus corporis, vt eſſet in illis ſi-
D militudinibus corporum, quæ [ſine] ſpiritu videntur; ita & ab illis rapiatur, vt in illam quaſi
regionem intellectualium vel intelligibilium ſubuehatur, vbi ſine vlla corporis ſimilitudine
perſpicua veritas cernitur, nullis opinionum falſarum nebulis obfuſcatur, vbi virtutes animæ
non ſunt operoſæ ac laborioſæ, vna ibi & tota virtus eſt amare quod videas, & ſumma fœlici-
tas habere quod amas: Ibi enim beata vita in fonte ſuo bibitur; Propter hoc quippe adipi-
ſcendum vbi ſecura quies erit, & ineffabilis viſio veritatis; labor ſuſcipitur à temptationibus
ſæculi continendi, ibi videtur claritas Domini, non per viſionem ſignificantem ſiue corpora-
lem, ſicut viſa eſt in monte Sinai, ſiue ſpiritualem, ſicut vidit Eſaias vel Iohannes in Apoca-
lypſi, ſed per ſpeciem non per ænigmata, quantum eam capere mens humana poteſt, ſecun-
dum aſſumentis Dei gratiam, vt os ad os loquatur Deus ei quem dignum tali colloquio fece-
rit, non os corporis, ſed mentis. Vbi & 53. ſic adiungit, Sic intelligendum arbitror quod de *Auguſtinus.*
Moſe ſcriptum eſt, Concupiuerat enim, ſicut in Exodo legimus, videre Deum, non vtiq; ſi-
E cut viderat in monte, neque ſicut videbat in tabernaculo, ſed in ea ſubſtantia qua Deus
eſt, nulla aſſumpta corporali creatura, quæ mortalis carnis ſenſibus præſentetur, nec in ſpi-
ritu figuratis ſimilitudinibus corporum, ſed per ſpeciem ſuam, quantum eam capere cre-
atura rationalis & intellectualis poteſt reuocata ab omni corporis ſenſu, ab omni ſignifi-
catiuo ænigmate ſpiritus: Sic enim ſcriptum eſt, Si ergo inueni gratiam in conſpectu tuo,
oſtende mihi temetipſum manifeſte vt videam te, cum paulo ſuperius legatur, Et locu-
tus eſt Dominus ad Moſem facie ad faciem, ſicut loquitur amicus ad amicum ſuum. Senti-
ebat ergo quid videbat, & quod non videbat deſiderabat. Nam & paulo poſt cum dixiſſet
ei Deus, Inueniſti enim gratiam in conſpectu meo, & ſcio te præ omnibus; reſpondit ei,

Oſtende mihi claritatem tuam; & tunc quidem reſponſum accepit à Domino figuratum, de A quo longum eſt diſputare, quando ei dixit, Non poteris videre faciem meam & viuere: non enim videbit homo faciem meam, & viuet. Niſi tamen concupitam & deſideratam Dei claritatem Moſes videre meruiſſet, non in libro Numerorum diceret Deus ad Aaron & Miriam fratres eius, Audite verba mea, ſi fuerit Propheta inter vos, in viſione illi Dominus cognoſcar, & in ſomno loquar illi; non ita quoquomodo ſamulus meus Moſes in tota domo mea fidelis eſt; os ad os loquar ad illum, in ſpecie, & non per ænigmata, & claritatem Domini videt. Neque enim hoc ſecundum ſubſtantiam corporis, quæ carnis ſenſibus præſentatur, intelligendum eſt. Et ſequitur 54. Illo ergo modo in illa ſpecie qua Deus eſt, longe ineffabiliter ſecretius & præſentius loquitur locutione ineffabili, vbi eum nemo videns viuet vita iſta, quia mortaliter viuitis in iſtis ſenſibus corporis, ſed niſi ab hac vita quiſque quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita auerſus & abalienatus à carnalibus ſenſibus, vt merito neſciat, ſicut Apoſtolus ait, vtrum in corpore an extra corpus ſit, cum in illam rapitur B & ſubuehitur viſionem. Et ſequitur 55. Quapropter ſi hoc tertium viſionis genus, quod ſuperius eſt in omni viſione corporali & ſpirituali, tertium cœlum appellauit Apoſtolus, In hoc videtur claritas Dei, cui videndæ corda mundantur: vnde dictum eſt, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, non per aliquam corporaliter vel ſpiritualiter figuratam ſignificationem, tanquam per ſpeculum in ænigmate, ſed facie ad faciem, quod de Moſe dictum eſt, os ad os, per ſpeciem ſcilicet qua Deus eſt quicquid eſt, quantumcunque eum mens, quæ non eſt quod ipſe, etiam ab omni terrena labe mundata, ab omni corpore & ſimilitudine corporis alienata & arrepta capere poteſt: à quo, id eſt, Deo, peregrinamur mortali & corruptibili onere grauati, quamdiu per fidem ambulamus, non per ſpeciem. Cur autem non credamus, quod tanto Apoſtolo Doctori gentium rapto vſque ad iſtam excelſiſsimam viſionem voluerit Deus demonſtrare vitam, in qua poſt hanc vitam videndum eſt in æternum? Et cur non dicatur iſte Paradiſus, excepto illo, in quo corporaliter vixit Adam? Qui & 8. ſuper Gen. C ad literam 34. Certiſsime, inquit, tenere debemus Deum aut per ſuam ſubſtantiam loqui, aut per ſibi ſubditam creaturam: ſed per ſubſtantiam ſuam non loqui, niſi ad creandas omnes naturas; ad ſpirituales vero & intellectuales non ſolum creandas, ſed etiam illuminandas, cum iam poſſunt capere locutionem eius, qualis eſt in verbo eius, quod, In principio erat apud Deum, & Deus erat Verbum per quod facta ſunt omnia; Illis autem, qui eam capere non poſſunt, cum loquitur Deus, non niſi per creaturam loquitur, aut tantummodo ſpiritualem, ſiue in ſomnis, ſiue in extaſi, in ſimilitudine rerum corporalium, aut etiam per ipſam corporalem, dum ſenſibus corporis vel aliqua ſpecies apparet, vel inſonant voces. Et 10. de Ciuit. Dei 14. ſic inquit, Diuinæ prouidentiæ placuit ordinare temporum curſum, vt lex in edictis Angelorum daretur de vnius veri Dei cultu; in quibus & perſona ipſius Dei non quidem per ſuam ſubſtantiam, quæ ſemper corruptibilibus oculis inuiſibilis permanet, ſed certis indicijs per ſubiectam Creatori creaturam viſibiliter appareret, & ſyllabatim pertranſitorias temporum morulas humanæ linguæ vocibus loqueretur, quæ in ſua natura non corporaliter, ſed D ſpiritualiter, non ſenſibiliter, ſed intelligibiliter, non temporaliter, ſed vt ita dicam, æternaliter nec incipit loqui nec deſinit, quod apud illum ſincerius audiunt non corporis aures, ſed mentis miniſtri eius & nuntij, qui eius veritate incommutabili fruuntur immortaliter beati. Gregorius etiam 28. Moral. 2. Sciendum, inquit, quod duobus modis locutio diuina diſtinguitur: Aut enim per ſeipſum Dominus loquitur; aut per creaturam Angelicam eius ad nos verba formantur. Et infra 3. Quia, inquit, auditus ea, quæ ad ſe fiunt, non ſimul omnia, quæ ad ſe dicta, comprehendit; quippe qui & cauſas per verba, & particulatim verba per ſyllabas percipit; viſus autem noſter in eo quòd ſe dirigit totum ſubitò, & ſimul apprehendit: Dei locutio ad nos intrinſecus facta videtur potius quàm auditur, quia dum ſemetipſam ſine mora ſermonis inſinuat, repentina luce noſtræ ignorantiæ tenebras illuſtrat: Vnde & Baruc Neriæ filius cum requiſitus exponeret, quemadmodum E verba Ieremiæ prophetantis audiſſet, ait; Ex ore ſuo loquebatur quaſi legens, & ego ſcribebam. Qui enim legens loquitur, alio intendit, ſed alio verbum facit, quia quod videt dicit; Prophetæ ergo Dei, quia eius || *verba* vident potius in corde, quam audiunt; quaſi legentes loquuntur: cum verò per Angelum voluntatem ſuam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonſtrat, aliquando ſimul verbis & rebus, aliquando imaginibus cordis oculis oſtenſis, aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aere ſumptis, aliquando cœleſtibus ſubſtantijs, aliquando terrenis, aliquando ſimul terrenis & cœleſtibus, nonnunquã verò etiam per Angelum humanis cordibus ita

Gregorius.

|| verbum

A ita loquitur Deus, vt ipſe quoque Angelus mentis obtutibus præſentetur. Qui & 18. Moral. *Gregorius.*
33. ſuper illud Iob. 28. Vnde ergo ſapientia venit, & quis eſt locus intelligentiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Quamdiu, inquit, hic mortaliter viuitur, videri per quaſdam imagines Deus poteſt, ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciem non poteſt, vt anima gratiâ ſpiritus afflata per figuras quaſdam Deum videat, ſed ad ipſam vim eius eſſentiæ non pertingat. Hinc eſt enim quod Iacob, qui Deum ſe vidiſſe teſtatur, non niſi Angelum vidit; Hinc eſt quod Moſes, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, ſicut loqui ſolet homo cum amico ſuo, ei in ipſis verbis ſuæ locutionis dicit; Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi temetipſum manifeſtè vt videam te. Certè enim ſi Deus non erat cum quo loquebatur, oſtende mihi Deum diceret, & non oſtende temetipſum; Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur ſe petebat videre quem videbat? Sed ex hac eius petitione colligitur quia eum ſitiebat per incircumſcriptæ naturæ ſuæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quaſ-
B dam imagines videre, vt ſic ſuperna eſſentia mentis eius oculis adeſſet, quatenus ei ad æternitatis viſionem nulla imago creata temporaliter intereſſet. Et infra 34. Sciendum, inquit, eſt *Gregorius.*
quod fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidem ſua conſpici, ſed in natura minime videri; quos nimirum minor inquiſitionis ſubtilitas fefellit: neque enim illi ſimplici & incommutabili eſſentiæ aliud eſt claritas, aliud natura, ſed ipſa ei natura ſua claritas, ipſa claritas natura eſt: quia enim ſuis dilectoribus hæc Dei ſapientia ſe quandoque oſtenderet, ipſe pollicetur dicens, Qui diliget me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo meipſum illi, ac ſi patenter dicat; qui in veſtra me cernitis, reſtat vt in mea me natura videatis. Hinc rurſus ait, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: || *vnde* Paulus dicit, nunc videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad || hinc
faciem; nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Et ſupra eodem, *Gregorius.*
Viderunt, inquit, Patres teſtamenti veteris Dominum, & tamen, iuxta Iohannis vocem,
C Deum nemo vidit vnquam, & iuxta beati Iob ſententiam, Sapientia quæ Deus eſt, abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium, quia in hac mortali carne conſiſtentibus; & videri potuit per quaſdam circumſcriptas imagines, & videri non potuit per incircumſcriptum lumen æternitatis. Sin vero à quibuſdam poteſt in hac adhuc corruptibili carne viuentibus, ſed tamen inæſtimabili virtute creſcentibus quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quoque à beati Iob ſententia non || *abhorret*, qui ait, Abſcondita eſt ab oculis omnium vi- || aberrat
uentium; quoniam quiſquis ſapientiam, quæ Deus eſt, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur; nullus quippe eam videt qui adhuc carnaliter viuit, quia nemo poteſt amplecti Deum ſimul & ſæculum. Qui enim videt Deum, eo ipſo moritur, quo vel intentione cordis vel effectu operis ab huius vitæ delectationibus tota mente ſeparatur: Vnde ad eundem quoque Moſem dicitur; Non enim videbit me homo, & viuet. Eandem quoque ſententiam videntur & omnes Doctores Catholici concorditer atteſtari, & fides Eccleſiæ
D generalis.

CAP. XLI.

Recitat diuerſos modos ſecundum diuerſos videndi in verbo, obijcitque & ſoluit.

E Oſtenſo ſiquidem quod vera complexa poſſunt reuelari creaturæ rationali in verbo, & in eſſentia ipſa Dei, reſtat conſequenter inquirere de modo reuelationis iſtius; quomodo ſcilicet talia ibi valeant reuelari. Pro quo facilius cognoſcendo primitus inquirendum videtur quomodo incomplexa reuelentur in verbo & Dei eſſentia creaturæ, & ſic ad complexa procedendum vlterius ordinatè: In his nempe & in illis diuerſi modi a diuerſis diuerſimodè aſsignantur. *Primus modus.* Aliqui namq; putant quod in omnibus huiuſmodi reuelatis & viſis verbum Dei ſuppleat vicem tam habitus quam actus creati, & ſit tā habitus quā actus creaturæ videntis. *Secundus.* Alij æſtimant quod verbum in omnibus huiuſmodi ſuppleat vicemſpeciei ſiue habitus, & non actus, imo quod creatura per actum videndi creatum

 videat,

2^{i}. Modus primus. videat, quod verbum velut ſpecies, habitus, ſeu idea ei præſentat; & hi vlterius tripliciter A
ſunt diuiſi. Hi namque ponunt quod creatura videt diſtinctè ſingula ſiue incomplexa ſi-
2^{i}. Secundus. ue complexa quæ videt in verbo, per vnicum actum creatum beatificum ſupernaturalem ſin-
gula diſtinctè, & immediate ſupernaturaliter præſentantem. Illi vero, quod per vnum a-
ctum creatum videt omnia incomplexa in verbo, & per alium actum creatum omnia comple-
2^{i}. Tertius. xa quæ videt. Iſti autem, quod videt ſingula incomplexa atque complexa quæ videt in ver-
bo per actus creatos ſingulos & diſtinctos, viſis ſingulis reſpondentes. Huius autem ſectæ
tripartitæ quælibet via in duas ſemitas bipartitur, quantum ad numerum viſibilium ſeu viſo-
rum; Hi namque ponunt creaturam poſſe ſimul videre in verbo infinita diſtinctè; illi vero tan-
Tertius modus principalis. tum finita. Adhuc autem ſuperiorem diuiſionem vlterius proſequendo, Alij opinantur
quod verbum non ſuppleat vicem ſpeciei habitus, neque actus, ſed quod quicquid incomple- B
xum ſiue complexum creatura videt in verbo, videt per ſpeciem, habitum atque actum cre-
atam ſeu creatum; per ſpeciem, inquam, ſeu habitum mediantem inter verbum & actum vi-
dendi; & tamen quod hæc dicuntur videri in verbo, ſicut viſa materialia dicuntur videri in
Sole ſeu luce materiali; quia videlicet verbum velut quidam Sol & lux ſpiritualis iſta illumi-
nat, & diſponit, vt valeant ſic videri: & hi triplicem ſectam habent ex parte huiuſmodi habi-
3^{i}. Modus primus. tus, ſicut & priores ex parte actus habebant. Quidam enim affirmant, quod per vnicum ha-
bitum omnia incomplexa & complexa ibi viſa videntur: Alij quod incomplexa per vnum
3^{i}. Secundus. & complexa per alium: Aliqui quod ſingula viſa incomplexa atque complexa per habitus
3^{i}. Tertius. ſingulos proprios & diſtinctos. Vlterius autem hi omnes bifariam partiuntur per infinitam
Quartus modus principalis. & finitam quantum ad multitudinem viſibilium ſeu viſorum, ſicuti & priores, qui & omnes
de actibus correſpondenter habitibus opinantur. Amplius autem ſunt & alij mediantes qui
dicunt, quod omnia incomplexa quæ videntur in verbo, videntur per ipſummet verbum, nul-
la creatura, nulla ſpecie, habitu, ſeu actu mediante, ſicut opinio prima dicit, ſed quæcunque C
complexa per creaturam aliquam mediantem; & hi vt priores multipliciter ſeparantur. Ad-
Quintus. huc autem præter iſtos mediatores, ſunt & alij qui inter poſteriores ſectas ſatagunt media-
re, dicentes quod omnia incomplexa, quæ videntur in verbo, videntur per actum creatum
medium inter creaturam videntem & verbum, non tamen per aliquem habitum aut ſpeciem
mediantem, ſed ipſum verbum omnis huiuſmodi ſpeciei & habitus vicem ſupplet; complexa
autem, quæ ibi videntur, dicunt videri mediante tam habitu quam actu creato: habitu, in-
quam, creato mediante inter verbum & actum videndi, & actu creato mediante inter huiuſ-
modi habitum & videntem, & vtroque mediante inter videntem & verbum. Qui inſuper om-
nes, ſicut priores, poſſunt dupliciter diuidi quantum ad numerum viſorum in verbo, per infi-
nita videlicet & finita. Quis autem horum modorum ſit verior, & Philoſophicæ ac Theo-
logicæ diſciplinæ concinnior, ſtudioſorum diligentiæ inquirendum relinquo: hoc enim for-
taſsis iſto loco impertinens, vel operoſius propoſito aliquibus videretur, & quia ad alia pro- D
pero via cæpta. Primo tamen tangam hic breuiter aduerſantium rationes: inter omnes autem
rationes eorum duæ ſunt quibus potiſſime innituntur; vna per diſtinctionem, alia per neceſ-
ſitatem procedens. Prima eſt talis; Si creatura diſtincta videret in verbo Antichriſtum fore,
aut quod Antichriſtus contrarius erit Chriſto, ſiue quodcunque tale verum complexum di-
ſtinctè videret extrema talis propoſitionis ſeu veri complexi, & non per eundem actum, quia
per eundem actum præciſe nequaquam diſtingueret aut diſcerneret inter illa, ille quoque actus
eſſet purè æquiuocus, & eadem propoſitio vera & falſa, cum inconuenientijs alijs quas conſe-
quenter ex iſtis facile eſt videre. Secunda ratio eorum eſt talis; Si quicquam futurum con-
tingens reuelaretur creaturæ in verbo illud neceſſario eueniret, quod arguunt per huiuſmo-
di rationes, cuiuſmodi contra reſponſiones priores ſuperiora capitula adducebant. Prima
autem ratio non procedit. Sic enim poſſent arguere, quod Pater non poſſet in verbo aut in eſ-
ſentia ſua talia vera complexa videre, neque Filio aut Sancto Spiritui reuelare, contra ſextum E
& ſeptimum, decimum octauum, & decimum nonum primi, ac triceſimum quartum huius:
Deus etiam ex vniſſima & ſimpliciſſima ſed infinitiſſima ſua virtute diſtinctiſſime cuncta vi-
det, ſicut ex ſeptimo primi patet; Cur ergo ſecundum proximo huius præmiſſa, ſi velit miſe-
ricorditer, omnipotenter, licet ineffabiliter accommodare oculum ſuæ virtutis creaturæ diſ-
poſitæ, non poteſt & ipſa videre ſimiliter quoquomodo, non virtute propria ſed diuina?
Nonne etiam creatura ſciens aut credens in proprio genere quodcunq; verũ complexũ, quã-
cunque propoſitionem extrema quantũcunq; diuerſa habentẽ, per vnũ ſimplicẽ actum ſcien-
di aut credendi hoc facit? Cur ergo non poteſt ſimiliter per vnum actum ſimplicem videre
in verbo quodcunque verum complexum, præſertim cum verbum incomparabiliter ſimpli-
cius exprimat quodcunq; verum complexum quam aliqua propoſitio, quam aliquis habitus,
quam

A quam aliqua creatura? Secunda ſimiliter ratio non concludit. Si enim quia futurum contingens reueletur creaturæ in verbo, ideo de neceſſitate eueniet, cur non ſimiliter quia Filio, & Spiritui Sancto in verbo & Dei eſſentia reuelatur, ſicut patet ex triceſimo quarto huius? Dicent fortaſsis, quia reuelatio facta filio poteſt non eſſe & non fuiſſe ei facta, creaturæ autem nequaquam. Sed ſi reuelatio de futuro contingenti facta filio, re exiſtente futura, poteſt non eſſe nec vnquam fuiſſe ei facta; poteſt ſimiliter & re exiſtente præſente, in præteritumue tranſmiſſa; aut ſi tunc non poteſt aut poterit, nec vnquam hoc potuit, aut nunc poteſt, ſicut poteſt patere ex triceſimo & triceſimo primo huius. Si etiam ex reuelatione creaturæ in verbo ſequatur neceſsitas reuelati, cur non ex reuelatione in proprio genere ſimiliter conſequetur? Modos autem videndi in verbo præmiſſos quanquam tanta leuitate tranſcurrerim, non nocet ipſos ſaltem breuiter tetigiſſe. Et licet quiſquam modum videndi in verbo nequaquam ſtatim poſsit videre ad plenum, non ideo ſtatim reſiliat tanquam incredulus

B viſioni: multa namque mirabilia videmus & ſcimus certiſsime, multa quoque certiſsima fide tenemus, quorum modum in cæcitate præſenti perfectè comprehendere non valemus: comprehendemus autem perfectè tam rem quam modum cum euacuato quod ex parte eſt, venerit quod perfectum eſt, cum cognouerimus, ſicut & cogniti ſumus, cum viderimus facie ad faciem, ſicuti eſt veriſſime ipſum verbum, candorem lucis æternæ, ſpeculum ſine macula maieſtatis diuinæ, & imaginem bonitatis illius, in qua omnes res & modi perfectiſsime demonſtrantur.

C

CAP. XLII.

Reducit adhuc opinionem triceſimam tertiam & eius hypotheſin per viam reuelationis in proprio genere; & primo de Domino Ieſu Chriſto, & recitat vnam reſponſionem dicentem, quod Chriſtus potuit decipi, & refellit.

D Etecta ſiquidem infirmitate principalis hypotheſis per viam reuelationis in verbo, reſtat eam detegere per viam reuelationis in proprio genere conſequenter; & primo in Domino Ieſu Chriſto, deinde in puris creaturis, Angelis & hominibus ſeruis ſuis. Ponatur igitur fuiſſe diſtinctè reuelatum Chriſto in proprio genere, A. futurum, puta ſaluatio Pauli adhuc ſuperſtitis viatoris, & quod ipſe eam ſimiliter credidit, & ſecundum hypotheſin, poſsibile eſt Paulum non ſaluari; ergo & poſſibile eſt hoc non fuiſſe reuelatum Chriſto, nec ipſum hoc credidiſſe: nam neceſſario ſequitur, Paulus non ſaluabitur, ergo hoc nunquam fuit reuelatum nec creditum à Chriſto; & antecedens eſt poſsibile ſecundum hypotheſin, ergo & conſequens, quod hypotheſis tamen negat. Vel arguatur è contra, Neceſſe eſt hoc fuiſſe reuelatum Chriſto, creditumque ab eo; ergo neceſſe eſt Paulum ſaluari: nam neceſſario ſequitur, hoc fuit reuelatum, Chriſto & creditum ab eo, ergo erit; ſi non ſit, nec fuit; & antecedens eſt neceſſarium, ergo &

E conſequens. Hic autem mulipliciter reſpondetur. Nam quidam dicunt quod || *neceſſe* eſt Chriſtum talem propoſitionem in proprio genere recepiſſe, Paulus ſaluabatur; ſed non eſt neceſſe ipſam fuiſſe reuelationem, ſeu reuelatam, quia non eſt neceſſe ipſam fuiſſe veram, imo poſſibile eſt ipſam || *fuiſſe* falſam. Et ſi arguatur vlterius, & neceſſe eſt Chriſtum hoc credidiſſe, ergo poſſibile eſt Chriſtum credidiſſe falſum & fuiſſe deceptum; Certe & hoc conſequenter reſpondendo concedere non verentur. Mirum eſt tamen qua fronte aliquis Chriſtianus hoc præſumet concedere de Deo, & Domino ſuo Chriſto, cum nullus Iudæus, Agarenus, vel Gentilis quiſcunq; tantam irreuerentiam ſeu blaſphemiã potius audeat facere Deo ſuo. Quis enim vellet talẽ Deũ habere, quem quilibet ſtultus & miſer facillime poſſet decipere tota die? Si etiam Chriſtus poſſet decipi & errare, eſſet poſſibile quod ſumma veritas eſſet

|| neceſſariu
|| eſſe

falſa, & ſumma ſapientia falleretur. Et ſi quis adhuc reſpondere præſumat, quod in Chriſto ſunt duæ naturæ, diuina ſcilicet & humana, & quod ſecundum diuinam non poteſt decipi vel errare, ſed ſecundum humanam; ponatur ergo eum ſic decipi, falſe credendo A. eſſe B. tunc Chriſtus credit in particulari & in actu A. eſſe B & firmiter credit & ſcit verum A. eſſe B, quia Chriſtus eſt Deus, quia omnia vera verè ſcit in particulari & in actu, vt ſextum & ſeptimum primi docent; ergo Chriſtus in particulari & in actu ſub proprijſsima forma ſua ambo contradictoria ſimul credit, quod eſt impoſsibile manifeſtum: Quomodo namque poteſt quis certiſsime credere in particulari & in actu ſub proprijſsima forma ſua aliquid eſſe verum, quod eiſdem modis ſcit certiſsimè eſſe falſum? Quare & Philoſophus 2. Prior. (illo capitulo, Accidit autem quandoque) determinans de falſo opinionis, de poſsibili & impoſsibili, oſtendit quod aliquis poteſt opinari ſimul oppoſita, vnum ſcilicet in vniuerſali, & aliud in particulari; vnum in actu, aliud non in actu; vnum in propria forma, aliud verò extra; In particulari autem & in actu, & in forma propria nullo modo. Item ſi ſic poſſet quis, B vt Chriſtus ſcire aliquam conſequentiam eſſe bonam, & credere antecedens in particulari, & in actu ſub forma propria ſua, & non tamen credere conſequens, imo ſcire certiſsime modis dictis conſequens eſſe falſum, quod logicam totam infatuat & infirmat: & eſt contra Philoſophum vbi prius. Ponatur namque Chriſtum ſecundum intellectum eius humanum falſo credere A. eſſe verum, & per ſextum primi ipſe credit & ſcit certiſsime A. eſſe non verum, & ſcit iſtam conſequentiam eſſe bonam, A. eſt verum, & A. eſt non verum; ergo non verum eſt verum, vel ergo idem eſt verum & non verum, & credit totum antecedens quia vtramque partem eius, & non credit iſtud conſequens vllo modo; imo ſecundum vtramque eius naturam ſcit certiſſime illud conſequens eſſe falſum. Imo & neceſſario ſequitur Chriſtum ſecundum eandem naturam, humanam videlicet, poſſe credere ſimul contradictoria, & conſequentiam, ac antecedens cum oppoſito conſequentis. Nam ſi ſecundum animam credit falſum in proprio genere, ſimul ſecundum eandem credit ſeu ſcit verum oppoſitum in vebo, maxime de re ipſum ſpecialiter concernente; vel ſaltem de omnipotentia Dei hoc poteſt, ſicut C præhabita quadrageſimo huius docent. Hoc etiam nedum ſequitur eſſe verum in Chriſto Deo, & homine, verum etiam in ſimplici homine, credendo videlicet in proprio genere vnum falſum, & videndo in verbo verum oppoſitum ſicut Chriſtus. Secundum iſtud ſimiliter poſſet homo per demonſtrationem mathematicam ſcire vnum, & per apparentiam ſenſitiuam, ſeu per aliquod argumentum probabile credere ſimul oppoſitum, puta ſolem vel ſtellam eſſe maiorem terra atque minorem. Item ſi Chriſtus potuit decipi & errare, potuit falſe & erroneè prædicaſſe, & ſimiliter docuiſſe, fuiſſe pſeudo-Propheta, & pſeudo-Chriſtus, etiam Antichriſtus, quod qui conceſſerit, totam fidem Catholicam hæſitatione ac ſuſpicione nimia fermentabit, qui & pro pſeudo-Chriſtiano merito conuincetur, & pro diſcipulo Antichriſti. Item ſi hoc eſſet poſsibile, eſſet poſsibile conſequenter Chriſtum inſtituiſſe fallaciter omnia Eccleſiaſtica Sacramenta, ipſaque ſemper fuiſſe deluſoria, nec efficaciam habuiſſe; quare & D homines per illa nunquam fuiſſe ſaluatos, ſed ſemper damnatos, ſicut triceſimum quintum huius plenius arguebat. Item qui hoc præſumunt concedere, velant cum Iudæis faciem Chriſti, ſaltem interiorem ſcilicet intellectum, velo ignorantiæ, & percutiunt caput eius, eundem ſcilicet intellectum ſeu etiam verbum Dei, naturam eius diuinam lingua blaſphemiæ dicentes ipſum poſſe decipi & errare, & per conſequens, approbantes illud experimentum illuſorium Iudæorum, Chriſtum iam velatum percutientium, atque dicentium, Propheti-za nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſsit? Nam ſi potuit credere falſum aliquod eſſe verum, cur non potuit crediдиſſe ipſum qui percuſsit nullatenus percuſsiſſe, & etiam è contra, oculis eius iam perfectè velatis? Quod ſi falſò, erroneè diuinando, dixiſſet, Iſte me percuſsit, & iſte non percuſsit; quanto Iudæorum ridiculo meritò patuiſſet? Quam certam experientiam habuiſſent ipſum non fuiſſe Meſſiam? Item ponatur Chriſtum iam velatum atque percuſſum erroneè crediдиſſe, quod A. eum percuſſit; vel potuit Chriſtus hoc aſſertiue dixiſſe, vel non: E ſi potuit, ponatur, vel ergo mentiebatur proprie, eundo ſcilicet contra mentem ſic dicendo, vel non: Si mentiebatur proprie, hoc eſt contra prius oſtenſa, triceſimo ſecundi, & etiam tantum dixit conformiter menti ſuæ; Si non; contra aſſeruit falſum ſcienter, vt patet per ſextum primi; Si non potuit hoc aſſerendo dixiſſe, tunc non potuit aſſerere quod credidit eſſe verum, etiam ſi iuxta illam credulitatem illud aſſerere voluiſſet: etiam, ſi non potuit illud aſſerere, potuit aſſerere eius oppoſitum, quod ſi feciſſet, aſſeruiſſet contra mentem, & mentitus fuiſſet. Item ſecundum Philoſophum 1. & 7. Met. actus & operationes ſunt ſingularium, & ſuppoſitorum: Chriſtus autem fuit ſuppoſitatus tantum ſuppoſitatione diuina, ſcil. verbi Dei, ſicut oſtendit Petrus 3. ſent. diſt. 5. per teſtimonia ſatis firma. Si ergo Chriſtus

A Chriſtus ſecundum naturam ſuam humanam erraſſet, totum illud ſuppoſitum Filius Dei Deus erraſſet, ſicque ſumma lux obtenebraretur, ſumma ſapientia infatuaretur, & ſumma veritas falſaretur; & hæc eſt virtualiter ratio Damaſceni per quam oſtendit in anima Chriſti non fuiſſe conſilium, electionem, neque ignorantiam alicuius, ſicut triceſimum ſecundi plenius allegauit. Anſelmus 2. Cur Deus homo 13. oſtendit, Chriſtum ſecundum naturam ſu- *Anſelmus.* am humanam non habere ignorantiam alicuius multiplici ratione, tum quia ignorantia ad nihil eſt vtilis, tum quia non poſſet tanta opera facere ſine immenſa ſapientia, tum quia homines non crederent ſibi, ſi ſcirent eum neſcium, tum quia omne bonum amat, quare & cognoſcit, & quia bonum nemo perfectè nouerit, niſi qui illud à malo ſcit diſcernere, & hanc diſcretionem nullus ſcit facere qui malum ignorat, ſicut omne bonum perfectè ſciet, ita nullum malum ignorabit. Si igitur ſecundum iſtos, ignorantia non fuit poſsibilis in Chriſto ſecundum naturam ſuam humanam, multo magis neque deceptio, neque fallacia, neque error.

B Petrus etiam 3. ſentent. diſt. 13. & 14. oſtendit Chriſtum ſecundum animam cunctá ſcire, *Petrus.* ad quod ſimiliter oſtendendum dicit Fulgentium in quodam ſermone plurima induxiſſe. Iſti ergo qui ſe velut aliquid contrarium fidei Chriſtianæ omnem ignorantiam circa animam Chriſti vitant, nonne multo magis omnem fallaciam & errorem tanquam venenum mortiferum circa animam eius deuitarent? Inſpiciatur ſiquidem ratio quam adducunt. Nihil ſcit aliquis quod anima eius ignoret; ſed Chriſtus ſecundum omnem opinionem omnia ſcit; ergo anima eius omnia ſcit. Si ergo Chriſtus, quia Deus, de neceſsitate ſcit omnia, quomodo anima eius nedum ſcitum aliquod ignorabit, verùm etiam eius oppoſitum æſtimabit? De Chriſto etiam dicit Apoſtolus, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, ad *Apoſtolus.* Col. 2. ſed ſtultus theſaurarius eſſet ille, qui theſaurum ſapientiæ & ſcientiæ in inſipientiam & fallaciam permutaret. Item Auguſtinus ſuper Pſal. 21. tractatu ſecundo tractans illud ver- *Auguſtinus.* bum Chriſti Matt. 26. Vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur

C &c. Quare autem calumniatoribus, ſcilicet Donatiſtis, accommodatis? Aut mentitus eſt Dominus, aut fefellit illum; eligant, quid dicant; aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem. Item ſi Chriſtus poſsit nunc decipi, & ſemper fuiſſe deceptus, poteſt nunc eſſe miſer & ſemper fuiſſe miſer; quare nec nunc, nec vnquam prius beatus, ſicut erat oſtenſum 34. huius, quod nullus præſumet concedere niſi miſer. Item ſi Chriſtus poſsit decipi, non eſſet de beatitudine ſua certus, quare neque plenè beatus, ſicut idem 34. docet. Item ſi Chriſtus poteſt fuiſſe deceptus in proprio genere, credendo Paulum ſaluandum qui non fuit ſaluandus, potuit ſimiliter ſecundum animam in proprio genere illud velle & orare Patrem pro eius ſalute; potuit ergo ſecundum voluntatem ſuam humanam velle interius, & operari exterius contrariè ſuæ voluntati diuinæ; & hoc ſcienter, quia iſte homo Chriſtus Deus noſter ſciuit voluntatem diuinam hoc nolle, & oppoſitum eius velle: Potuit ergo Chriſtus peccaſſe, quia contra mandatum Patris ſcienter feciſſe. Nam qui miſit me Pater, inquit

D Chriſtus, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar, Ioh. 12. quod præoſtenſa triceſimo ſecundi nullatenus patiuntur.

CAP. XLIII.

Tractat aliam reſponſionem.

E Porrò ſunt alij tantum horrorem vitare volentes, qui dicunt quòd nunc eſt poſsibile Chriſtum nunquam crediſſe in proprio genere, Paulum fuiſſe ſaluandum. Sed iſta reſponſio incidit in Scyllam volens vitare Charybdin. Si namque quod Chriſtus credidit in proprio genere poteſt nullatenus crediſſe, poteſt & quod ſimiliter voluit nullatenus voluiſſe, quare & quod fecit exterius non feciſſe; poteſt ergo non oraſſe, non locutus fuiſſe, non ambulaſſe, non paſſus fuiſſe, nec homines redemiſſe; poteſt & nunquam inſtituiſſe Eccleſiaſtica Sacramenta, nec iuſtificaſſe quempiam aut ſaluaſſe, ſicut ſeries rationum 33. & 35. huius pleniùs manifeſtat; quæ omnia planè interimunt hypotheſin principalem. Rurſum tunc actus credendi ſeu volendi Chriſti creatus in proprio genere præſens vel præteritus poteſt nunc non eſſe, nec vnquam fuiſſe, contra hypotheſin manifeſtè. Præterea ſi Chriſtus ſecundum hominem

nem ita poteſt, poteſt & alius purus homo vt Paulus, maximè dum ſint eiuſdem naturæ, ſal- A
tem per omnipotentiam magni Dei, & eius cooperationem, ſeu aſsiſtentiam ſpecialem; po-
teſt ergo. Paulus viator, qui credidit quicquam & voluit atque fecit, meruit, vel peccauit, ni-
hil horum feciſſe, nec operationes huiuſmodi habuiſſe, contra hypotheſin principalem. Am-
plius ſi ſit ita, poſsibile eſt Chriſtum mentiri, peiurare, atque peccare. Aſſerat namque nunc
Chriſtus cum iuramento firmiſsimo, ſine aliqua conditione expreſſa vel tacita, quantum
poteſt ſimpliciter abſolutè, quòd Paulus viator portabit nomen ſuum coram hominibus, ſeu
liberè faciet hoc vel illud, vel quòd hoc futurum, vel illud eueniet contingenter: adhuc ſe-
cundum hypotheſin poſsibile eſt illud nullatenus euenire; quare & eſt conſequenter poſsibile
Chriſtum illud nec neſcire nec credere, cùm per præoſtenſa capitulo proximo non poſsit de-
cipi vel errare; imò cùm ſemper omnia vera ſciat, poſsibile eſt ipſum nunc ſcire diſtinctè op-
poſitum eius quod nunc iuratoriè aſſerit; eſt ergo poſsibile quòd Chriſtus homo nunc iura-
toriè aſſerat contra mentem, ſicque eſſet in poteſtate libera viatoris reddere Dominum Deum B
ſuum mendacem, periurum, miſerum & infamem, quod licèt per ſe ſit ſatis abſonum & abſur-
dum, eſt etiam per prius oſtenſa 30. ſecundi veraciter reprobatum.

CAP. XLIV.

Recitat tertiam reſponſionem.

AD hæc autem, ſicut ad alia, non pauci, ſed ſuper capillos capitis mei
multi, erroris veteris clamoſi & tumidi defenſores, eò quòd contuma- C
cem ceruicem recuſant ſupponere iugo, licèt ſuauiſsimo, veritatis, re-
ſponſiones & obiectiones innumeras ſibi ipſis, & veritati contrarias
ſomniant & confingunt, quaſdam falſigraphicas, quaſdam litigioſas,
quaſdam peccantes in materia, quaſdam in forma, quaſdam in vtraque;
multas verò nec difficultatis inuolucrum euoluentes, verùm multi-
pliciori ſe reti inuoluentes; plurimas autem quas quilibet veritatis ami-
cus ad modicum quid prouectus facilè reprimet & conuincet. Peruerſi namque, vt dicit Ec-
cleſiaſtes, difficilè corriguntur, & ſtultorum infinitus eſt numerus. Nec mirum: erroris nam
ſemper eſt comes tortuoſa pluralitas; ſimplex verò vnitas veritatis. Quare & Philoſophus
14. Met. 3. Omnia, inquit, irrationabilia & repugnant ipſa ſibi ipſis, & rationabilibus, & vi-
detur in ipſis eſſe Simonidicus longus ſermo: fit enim longus ſermo, quemadmodum qui ſer- D
uorum, cùm nihil ſanum dicant: vnde & Parab. 14. Vbi verba ſunt plurima, ibi frequenter
Parabolæ. egeſtas. Hæ autem reſponſiones non omnes, ſed probabiliores videntur rationabiliter per-
tractandæ; inaniores verò ſub ſilentio tranſeundæ, ne tempus & ſtudium, prætermiſsis vtili-
Philoſophus. bus, circa inania inaniter conſumatur. Dicit enim Philoſophus 1. Phyſ. 11. Neque ſoluere
omnia conuenit, ſed quæcunque ex principijs aliquis demonſtrans mentitur; quæcunque
verò non, minimè: & 1. Topic. Quolibet contraria opinionibus proferente ſollicitum eſſe
ſtultum eſt, aut de quibus rationem habemus contrariam opinionibus. Quare non oportet
omne problema, nec omnem poſitionem conſiderare, ſed quam dubitabit aliquis rationis in-
digentium, & non qui pœnæ vel ſenſus. Qui & 3. Metaphyſ. 15. De fabuloſè, inquit, ſophi-
Sapiens. ſticantibus non eſt dignum cum ſtudio intendere; quare & Sapiens prohibet ſapienter ſtulto
ſecundum ſtultitiam ſuam reſpondere. Vna igitur reſponſionum iſtarum, quæ ſibi videtur
probabilis, aſſerit, quòd quamdiu obiectum creditum à Chriſto, aut volitum eſt futurum,
poteſt Chriſtus illud non credere neque velle, nec credidiſſe, nec etiam voluiſſe; cùm autem E
fuerit præſens vel præteritum, non ſic poteſt. Sed iſta per rationes triceſimi huius faciliter
conuincetur, cùm nullam huius neceſsitatis nouellæ cauſam poterit aſsignare, nec ipſam po-
nere ſine cauſa. Rurſum ponatur Chriſtum ſpecialiter oraſſe pro Paulo adhuc ſuperſtite via-
tore, & ſimiliter infideli vt conuerteretur ad fidem, alioſque conuerteret prædicando, ac bea-
tificaretur in cœlo; ponaturque Chriſtum feciſſe alia opera ad eundem effectum, puta veniſſe
ad eum, circumfudiſſe eum lumine, proſtraſſe, excæcaſſe, & ſimilia, ſicut hiſtoria Act. 9. do-
cet; nunc ergo medio tempore, in quo ſimus, poſsibile eſt Chriſtum nihil horum feciſſe,
quia poſsibile Chriſtum nunquam credidiſſe aut voluiſſe futura huiuſmodi circa Paulum,
cùm ſit poſsibile hæc non fore, aut eſt poſsibile Chriſtum irrationabiliter, erroneè, & culpa-
biliter

A biliter hæc feciſſe, quia non conformiter, imò difformiter, & contrariè viſioni in proprio genere, & in verbo ac mandato paterno. Ponatur namque ipſum recepiſſe mandatum à Patre, quòd nihil oraret aut faceret, niſi ſecundum quod eſſet ſibi in proprio genere diuinitùs reuelatum. Nec poteſt quis fingere, quòd licèt non ſit poſsibile effectus Chriſti præteritos non fuiſſe, poſsibile tamen eſſe ipſos non fuiſſe factos ad finem prædictum circa Paulum, ſed ad alium finem omninò propter rationes præmiſſas 8. & 35. huius. Præterea medio tempore, in quo ſumus, inter ſudorem Chriſti ſanguineum & eius terribilem paſsionem, ſecundum iſtos poſsibile eſt Chriſtum nullatenus ſic ſudaſſe, ſicut 33. huius plenius arguebat. Alij aſtruunt, quòd idem actus credendi in Chriſto, qui eſt aut fuit diſtinctiſsimus vnius obiecti poteſt eſſe & fuiſſe diſtinctiſsimus obiecti oppoſiti, non illius; ſed tunc hoc poſſet ſine mutatione quacunque; quare eſſet purè indifferens ad oſtendendum menti Chriſti hoc obiectum vel il-
B lud; quamobrem ſine determinatione aliqua per ſe ipſum neutrum diſtinctè oſtenderet, vel vtrumque, ſicut ſeptimum primi plenius arguebat. Rurſum omnis talis actus creatus in proprio genere, eſt res inanimata purè naturalis, non libera; ergo ſecundum oſtenſa contra quartam reſponſionem 30. huius ſemper ſic agit & ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, atque ſignificat; quare ſi idem actus eodem modo diſpoſitus poſsit repræſentare & oſtendere vtrumque oppoſitorum, ſemper ſic facit, quoniam nulla penitus ratio poteſt reddi, quare iſte actus eodem modo omninò diſpoſitus, heri oſtendit animæ Chriſti vnum oppoſitorum, & hodie alterum. Item ſi ſit ita, cùm actus proprijſsimè, diſtinctiſsimè, immediatiſsimè per ſe & primò repræſentet, ſignificet, & oſtendat obiectum, poſſet & eadem ſimilitudo ſeu ſpecies eſſe ſimiliter propria oppoſitorum, & eadem ratione qua vna & alia, & ſic quælibet pars definitionis & tota, ſicque vnum oppoſitorum eſſet veraciter aliud: eadem quoque propoſitio numero eſſet vera & falſa, & contradictoria ſimul vera. Propoſitio namque affirmans
C per talem actum & ſpeciem vtrique oppoſitorum communem vnum oppoſitorum de ſe, eſſet vera; propoſitio verò affirmans per actum & ſpeciem eoſdem numero, vnum oppoſitorum de altero eſſet falſa; & hæc propoſitio eſſet illa, quia per nihil penitus differret hæc ab illa; & quælibet pars huius eſſet pars illius ſimiliter, & è contra. Secundum hoc & ſimilitudines rerum in anima non ſignificarent naturaliter ſemper vnum, ſed ad placitum hoc vel illud, cuius oppoſitum anima ſapiens facillimè experitur. Quare & Philoſophus 1. peri hermenias 1. Quemadmodum, inquit, nec literæ omnibus eædem ſunt, ſic nec eædem voces; quorum autem hæ primorum notæ ſunt, & eædem omnibus paſsiones ſunt animæ, & quorum hæ ſimilitudines, res etiam eædem; quod & omnes Logici & Philoſophi ſentiunt concorditer; beatus etiam Auguſtinus 15. de Trinit. 10. his conſentit. Item tunc talis ſpecies ſeu actus in anima eſſet purè æquiuoca ſeu æquiuocus; ſignificaret enim plura, ſcilicet ambo contraria æquè primò, quorum ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa, & eadem ratione, qua vna ſpecies ſiue actus, &
D omnes: quare nullus poſſet aliquid certè, diſtinctè, & propriè intelligere, componere vel diuidere, diligere, nec odire. Talis etiam æquiuocatio nondum fuit ab aliquo Logico aut Philoſopho adinuenta; imò ſecundum eorum ſententiam nec eſt poſsibilis inueniri: omnes enim concorditer ſentiunt, quòd omnis ſpecies in anima naturaliter & vniuocè maximè ſignificat ſemper vnum. Eſt inſuper talis ſpecies in anima ſiue actus vniuoca ſeu vniuocus maximè, ſicut præmiſſa teſtantur; quod & definitio vniuocorum in prædicamentis oſtendit. Quis etiam terminus eſſet vniuocus, ſi non ille? Eſt igitur vniuocus & æquiuocus purè ſimul. Præterea ſi ſit ita de ſpecie & actu in anima, eadem ratione ſic erit in memoria, & in omni ſenſu interiori & exteriori ſimiliter, imò & in medio ſenſitiuo, & etiam in obiecto: hic enim ſtat ſicut & fundatur tota huiuſmodi reſolutio naturalis. Quamobrem è contrario accidit. Nam ſicut vnum obiectum eſt tantùm vnum, ſic & cauſat naturaliter tantùm vnam ſpeciem ſimilem ſibi tantùm in medio ſenſitiuo, ſic etiam illa vltra in ſenſu exteriori, ſicque vlterius per ſenſus interiores, donec ſimiliter vltimò ad animam pertingatur. Præterea viſio ſeu cogni-
E tio vnius oppoſitorum cauſat vnum effectum in anima vel in corpore cognoſcentis, puta delectationem, dilatationem & huiuſmodi; cognitio autem & credulitas alterius effectum oppoſitum; poteſt ergo aliquis effectus præteritus non fuiſſe, oppoſituſque fuiſſe ſicut triceſimo ſexto huius fuit oſtenſum: rationes etiam || *illæ* triceſimo ſexto factæ contra iſtam reſponſiunculam plenè vadunt. Præterea quicunque hoc dixerit, habet ſimiliter dicere de actibus voluntatis, quare & habet dicere conſequenter quòd iſtud, quòd Chriſtus vel alius purus homo mediante tali volutione fecit exterius, poteſt nunquam feciſſe, ſed eius oppoſitum, quod || *non* fecit. Item tunc actus in Chriſto, vel in alio, qui eſt aut prius fuit amor & meritum, poteſt nunc eſſe, & prius fuiſſe odium & peccatum: poſſet quoque amicus alicuius fieri ſeu eſſe inimicus eiuſdem ſine mutatione quacunq; in alio vel in ipſo, contra præoſtenſa 30. & 22. iſtius, &

|| illo

|| nunquam

Auguſtinus. & contra Auguſtinum 5. de Trinit. vlt. vbi dicit, Amicus relatiuè dicitur : neque enim eſſe A
incipit, niſi cùm amare cœperit : fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Di-
Anſelmus. citque Anſelmus de libero arbitrio 7. quòd illa voluntas, quæ eſt opus, ſcilicet actus volunta-
tis, quæ eſt inſtrumentum naturale volendi, tam multiplex eſt quàm multa, & quàm ſæpe
Philoſophus. volumus. Quare & Philoſophus 8. Eth. 7. diſtinguit ſpecies amationis & amicitiæ ſecun-
dum ſpecies amatorum ; vnde ſic ait, Altera, propter quæ amant ; alteræ ergo & amationes
& amicitiæ. Alij verò ponunt eſſe poſsibile effectus præteritos factos à Chriſto mediante
cognitione ſeu volutione humana fuiſſe factos ab eo, mediante tantummodo ſua cognitione
& volutione diuina. Sed iſti refellentur per triceſimum nonum huius. Rurſum ſecundum
iſtud, nunc eſt poſsibile Chriſtum ſecundum naturam humanam nunquam aliquid voluiſſe,
nunquam aliquid meruiſſe, nunquam homines redemiſſe : hæc enim non fecit, niſi ſecun-
dum naturam ſuam humanam ; quare & eſt nunc conſequenter poſsibile nullum hominem
fuiſſe ſaluatum. Præterea tunc actus Chriſti volendi creatus in proprio genere præteritus po- B
teſt non fuiſſe, vel Chriſtus inuitus quicquam feciſſe, voluiſſeque difformiter & contrariè vo-
luntati diuinæ, & mandato paterno, atque peccaſſe & miſer fuiſſe. Alij adhuc in oculis ſuis
ſubtiles, vt eis videtur, ſubtiliter reſpondendo affirmant Chriſtum non intellexiſſe, aut credi-
diſſe in proprio genere per actus naturales ſimiles actibus cognitiuis hominum cæterorum,
ſed per vnum actum ſupernaturalem ſupernaturaliter ſibi datum, qui & ſicut ipſum verbum
& diuina eſſentia poteſt repræſentaſſe & oſtendiſſe æqualiter quodcunque futurum fore vel
non fore, ſic & poteſt, vt aſſerunt, ille actus. Sed iſta reſponſio Chriſtum ſecundum natu-
ram ſuam humanam & diuinam ſimiliter molitur crudeliter mutilare. Nam ſecundum ipſam,
Chriſtus non potuit, neque poteſt habere propriam & perfectam operationem hominis na-
turalem, diſtinctam ſcilicet cognitionem obiecti per actum ſingulariter proprium & diſtin-
ctum, ſicut cæteri homines puri habent ; nec Deus de tota ſua potentia poteſt Chriſto talem
cognitionem conferre. Si namque Chriſtus potuit aut poſsit quomodolibet talem cognitio- C
nem & ſcientiam ſeu credulitatem de futuris habere, ponatur ; & euacuatur reſponſio, & re-
uertitur difficultas. Aut ſi Chriſtus non ſit in aliqua potentia hominis mutilatus, poteſt, ſicut
& cæteri hominum in illam operationem hominis naturalem ; & etiam ſi Deus non ſit in ſua
omnipotentia defalcatus, poteſt ſaltem de plenitudine poteſtatis dare Chriſto actum huiuſ-
modi cognitiuum. Nam ſi non poteſt, aut hoc eſt propter impotentiam actiuam in Deo,
quod nullus concedet, aut propter impotentiam ſuſceptiuam in Chriſto, quod dici non po-
teſt, cùm quilibet alius homo eiuſdem naturæ ſit actus huiuſmodi ſuſceptiuus. Rurſum
Chriſtus & cæteri homines ſunt eiuſdem naturæ, & iſti naturaliter ſunt capaces actionum hu-
Philoſophus iuſmodi, ergo & ipſe, ſicut per ſe patet : quod etiam teſtatur Philoſophus 2. de cœlo 48. ar-
guens quòd ſi vnum aſtrum mouetur motu circumgirationis, omnia ſic moueri ; & 49. in-
nuit ſimile argumentum de motu volutationis aſtrorum ; qui & 59. ſimiliter arguit de ſphæ- D
Auerroes. ricitate aſtrorum. Super quod Auerroes, Demonſtratio, inquit, fundatur ſuper hoc, quòd
omnia corpora cæleſtia ſunt eiuſdem naturæ ſpecie, & quòd corpora cœleſtia ſunt plura in-
diuidua in ſpecie ; & cùm ita ſit, & neceſſe eſt vt illud quod exiſtit in aliquo indiuiduorum
ſpeciei ex rebus eſſentialibus, exiſtat in omnibus indiuiduis illius ſpeciei ; & quòd figura eſt
ex rebus eſſentialibus in corporibus cœleſtibus, quia ſunt animata ; ſecundum has igitur pro-
poſitiones verificatur iſte ſermo, & non eſt per exemplum. Item formæ eiuſdem naturæ natæ
ſunt habere operationes proprias eiuſdem naturæ, & anima Chriſti, ac anima cuiuſlibet ho-
minis alterius ſunt eiuſdem naturæ. Item natura humana in Chriſto ſi eſſet dimiſſa à verbo,
poſſet in ſe producere talem actum, nec verbum ipſam debilitat, ſed fortificat potiùs nunc
vnitam. Item ſimili ratione habent neceſſariò dicere conſequenter Chriſtum habuiſſe &
habere ſimilem actum volendi ; qui licèt nunc eſſet aut prius fuiſſet diſtinctiſsimus reſpectu
vnius obiecti, poſſet nunc non eſſe & prius non fuiſſe illius, ſed alterius ; quare & opus quod
in præſenti à tali volutione procederet, vel in præterito proceſsiſſet, poſſet nunc non eſſe, & E
in præterito non fuiſſe ; opus quoque, quod nunc non eſt, nec prius fuit, poſſet nunc eſſe, &
prius fuiſſe. Item Chriſtus poteſt habere actus cognoſcendi & volendi ſimiles actibus homi-
num cæterorum circa præſentia & præterita ; quare & circa neceſſaria, & circa futura omnia ;
quare & circa contingentia vniuerſa. Præterea non videtur quòd idem actus creatus cogni-
tiuus aut volutiuus poſſet immediatè & per ſe ſolum ſemper eodem modo penitus ſe haben-
tem eſſe diſtinctiſsimus omnium diuerſorum, ſicut ſuperius contra reſponſionem ſimilem eſt
argutum : alia etiam argumenta contra illam pugnantia militant contra iſtam. Item cùm
Chriſtus ſecundum hominem, & alius purus homo ſint eiuſdem naturæ, & Chriſtus ſecun-
dum hominem eſt capax actus huiuſmodi cognitiui, & ſimiliter volutiui ; eſt & alius purus
homo ;

A homo ; cùm ergo purus homo ſit capax, & Deus omnipotens poteſt ei dare tales actus cognoſcendi atque volendi, quibus receptis, etſi nunc credat & velit, aut prius credidit & voluit aliquod futurum contingens merendo,peccando,aut opus extrinſecum faciendo,poteſt nunc & prius non iſta, ſed eorum oppoſita facere & feciſſe. Contra iſtam reſponſionem ſimiliter vadit proceſſus 33. huius planè. Aliæ verò reſponſiunculæ poſsibiles hic confingi, per hæc & huiuſmodi, iuuante gratia Ieſu Chriſti, faciliter confringentur.

CAP. XLV.

B
Ventilat quartam reſponſionem.

QVidam autem volentes Chriſtum defendere à mendacio, periurio, & peccato, dicunt, quòd illa, quæ Chriſtus aſſeruit, & iurauit ad vnum intellectum, poteſt aſſeruiſſe & iuraſſe non ad illum, ſed ad alium intellectum. Iſtud autem videtur aſſertum ex mirabili intellectu. Sint namque verba Chriſti tam plana & tam ſimpla, quòd non poſsint rationabiliter accipi ad duplicem intellectum, nec ad alium quàm primò prætendit ſuperficies literalis, dicatque Chriſtus & iuret ſe tantùm intelligere illo modo : & ſi quis dixerit adhuc Chriſtum poſſe alio modo intelligere illud dictum, habet dicere conſequenter, Chriſtum nullum poſſe certificare de aliquo dicto ſuo, ad quem intellectum hoc dixit ; & hoc eſt ſacra Euangelia hæſitatione &
C ſuſpicione nimia fermentare. Quis enim propter verba Chriſti incerta certè crederet aut faceret magnum aliquid & incertum ? Nec poſſet cum Chriſto fieri ciuilis aut ſecurus contractus, quantumcunque aliquid planiſsimè diceret, promitteret, vel iuraret : ſemper enim poſſet latere anguis in herba, & fallacia ſub abſcondito intellectu, eſſetque Chriſtus magis mutabilis & varius in ſermone, quàm Chamælcon in colore : colorem namque quem Chamæleon nunc habet vel in præterito habuit, neceſſe eſt eum nunc habere & in præterito habuiſſe ; de intellectu verò ſermonis Chriſti oppoſito modo ſe habet. Eſſet quoque aſſertio Chriſti dubitabilior & incertior, quàm aſſertio alterius hominis cuiuſcunque, vt de ipſo veraciter poſsit dici illud opprobrioſum ridiculum Horatij 1. Epiſtolarum 1.

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

Cùm tamen ſecundum Iſidorum 2. de ſummo bono 31. Quacunque arte verborum quis *Iſidorus.*
iuret, Deus, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit : & alle-
D gatur 3. ſentent. Petri diſt. 39. & in Canone 22. Cauſa quæſtione 5. Quacunque. Quare &
de ipſomet Domino noſtro Ieſu Chriſto ſcribitur, Marc. 4. Loquebatur eis verbum prout *Marcus.*
poterant audire ; dicitque Apoſtolus 1. ad Cor. 14. Si neſciero virtutem vocis, ero ei, cui lo- *Apoſtolus.*
quor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Mirabilis inſuper, imò & miſerabilis magiſter ac inutilis videretur, qui nullum diſcipulum poſſet docere ad quam intelligentiam loqueretur : qualis namque eſſet communicatio inter illos ? Hoc autem non decet Magiſtrum & Dominum noſtrum Chriſtum ; quare & Luc. 24. ſcribitur ſic de ipſo, Aperuit eis ſenſum vt in- *Lucas.*
telligerent ſcripturas ; qui & Diſcipulis ſuis dixit, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cœlorum, Matth. 13. Et Luc. 8. Qui habet aures audiendi audiat. Interrogabant autem eum Diſcipuli eius, quæ eſſet hæc parabola ? Quibus ipſe dixit, Vobis datum eſt noſſe my- *Matth.*
ſterium regni cœlorum Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes *Lucas.*
E non intelligant. Vnde videtur, quòd licet parabolæ Euangelicæ & amphibologicæ Ieſu Chriſti poſsint accipi ad multiplicem & dubium intellectum, quòd tamen poteſt certificare de eis ; quanto magis de alijs dictis ſuis ; imò videtur quòd alia dicta ſua non poſſunt rationabiliter accipi ad intellectum tam dubium, ſed ad certum quem verba prætendunt, ſecundum communem hominum intellectum. Vnde Iohan. 16. Hæc in prouerbijs locutus ſum vobis ; ve- *Iohannes.*
nit hora, cùm iam non in prouerbijs loquar vobis, ſed palam de Patre meo annuntiabo vobis, quod debet intelligi pro ſtatu vitæ præſentis, ſicut indicat verbum ſequens : nam immediatè ſubiungit, Illo die in nomine meo petetis. Quod & propter eandem rationem tenet Au- *Auguſtinus.*
guſtinus, partis ſecundæ ſuper Iohan. homilia 48. ſeu 102. totius. Præterea aſſerat Chriſtus aliquid de futuro in anima humana, ſiue in Angelo per actus ſeu ſpecies naturales, ſignificantes naturaliter tantùm vnum, ſicut capitulo proximo eſt oſtenſum ; & reſponſio non vitabit.

Dixit

Dixit enim Propheta, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, Pſalmo 84. Super quod A
Auguſtinus, Propheta dixit, Loquebatur in illo Deus intus,& mundus faciebat illi ſtrepitum
foris ; cohibens ergo aliquanto ab ſtrepitu mundi, & auertens ſe ad ſe, & à ſe in illum cuius
vocem audiebat interius, quaſi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudi-
nem, & contra animam corpore quod corrumpitur aggrauatam, & ſenſu terrena habitatione
deprimente multa mala cogitantem, ait, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Pſal-
mo quoque 88. Locutus eſt, inquit, Deo Propheta, in viſione Sanctis tuis ; vbi litera Augu-
ſtini habet, aſpectu ; quam ſic exponit, Locutus eſt eis in aſpectu, id eſt, in reuelatione ; vnde
Prophetæ videntes dicebantur. Viderunt quiddam intus, quod dicerent foris, in occulto
audierunt, quod palam prædicauerunt. Secundum iſtos etiam nec Spiritus Sanctus poſſet
certè docere intellectum ſacræ ſcripturæ contra illud Iohan. 14. Spiritus ſanctus quem mittet
Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggerit vobis omnia quæcunque dixero
vobis : & contra illud eiuſdem 16. Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem ve- B
ritatem. Præterea ſi illud quod Chriſtus dixit ad vnum intellectum, poteſt non dixiſſe ad
intellectum illum ſed alium, cùm talis intellectus in Chriſto ſit aliquis actus cognitiuus pro-
prius & diſtinctus, ſicut poteſt haberi ex capitulo proximo, poteſt non habuiſſe actum quem
habuit, & quem non habuit habuiſſe, quod hypotheſi contradicit. Item Chriſtus poteſt
certificare hominem de intellectu ſuo in propoſitionibus de præſenti atque præterito ; quare
& in propoſitionibus de futuro, & illa quæ in iſtis ad vnum protulit intellectum, non poteſt
ad alium protuliſſe, quare nec in alijs de futuro. Item eadem ratione habent dicere conſe-
quenter, quòd id quod Chriſtus voluit atque fecit vna intentione & ad vnum finem, poteſt
non voluiſſe aut feciſſe illa intentione, ſed alia, ad alium quoque finem, & cùm intentio fina-
lis ſit aliquis actus voluntatis proprius & diſtinctus, directus in aliquem finem proprium &
diſtinctum, ſicut patet ex capitulo proximo, poteſt Chriſtus non habuiſſe actum voluntatis
quem habuit, & quem non habuit, habuiſſe : poteſtque non fuiſſe paſſus, nec inſtituiſſe Eccle- C
ſiaſtica Sacramenta pro iuſtificatione hominum vel ſalute ; quare & iuſtificati & ſaluati per il-
la poſſunt nunc eſſe non tales, & in præterito non fuiſſe ; poteſt quoque Chriſtus ſimiliter non
feciſſe quæ fecit, & quæ non fecit, feciſſe. Item ſi hæc ſint poſsibilia de Chriſto ſecundum
naturam humanam, erunt & ſimilia poſsibilia de puro homine, ſicut ex præhabitis capitulo
proximo poteſt oſtendi ; quæ ergo purus homo aſſeruit, voluit, atque fecit ad vnum intelle-
ctum & ad vnum finem proprium & diſtinctum, poteſt non ad illum, ſed ad alium hæc fe-
ciſſe ; quare purus homo, qui taliter faciendo meretur, aut peccat, meruit, aut peccauit, &
iuſtam mercedem recipit aut recepit, poteſt non ſic, ſed oppoſitè ſingillatim. Hæc etiam
poſſunt de puro homine per eadem reprobari, per quæ ſimilia de Chriſto Deo & homine fu-
erant reprobata. Alij magis ſpecificantes iſtam reſponſiunculam, æſtimant poſſe aſſeruiſſe
ſub conditione ſaltem tacita quod aſſeruit abſolutè. Sed hi poſſunt redargui, ſicut primi : om- D
nis enim conditio tacitè intellecta eſt aliquis actus intellectus ; eſt ergo poſsibile præteritum
non fuiſſe. Eadem etiam ratione quod Chriſtus voluit abſolutè; poteſt non ſic voluiſſe, ſed
ſub conditione tantummodo adhuc futura ; & cùm ex voluntate conditionali non ſequatur
effectus, niſi demum fortaſsis conditione extante, poſſunt Eccleſiaſtica Sacramenta non fu-
iſſe, vel vtilia non fuiſſe, factaque eius præterita non fuiſſe. Ponatur etiam Chriſtum heri aſſe-
ruiſſe & voluiſſe aliquid cras futurum ſub conditione hodie adimpleta,& reuertitur difficultas.
Hæc etiam omnia ſimili ratione ſunt de puro homine concedenda, quare & inconuenientia
ad quæ ſuperius eſt deductum. Præterea ſi Chriſtus ſcit futura contingentia, ſic poteſt illa
aſſerere ; ſcit autem illa ſimpliciter abſolutè, ſic enim ſunt vera ; & ſicut ſunt vera, ſic ſcit illa.
Rurſum ſi Chriſtus neſciret futura niſi ſub conditione, vel ſcit quòd conditio extabit, vel non.
Si ſcit, aut ergo ſub alia conditione, vel ſimpliciter abſolutè : ſi ſub alia conditione, erit pro-
ceſſus huiuſmodi in conditionibus infinitus, nec vlla talis ſcientia de finita : ſi ſimpliciter &
abſolutè, & ſimili modo ſcit futura, aſſerat etiam abſolutè impletionem conditionis illius, & E
reſponſio vacuatur ; ſi non ſcit quòd extabit conditio, non ſcit certè: nec ſcit tunc aliter quàm
alius purus homo. Amplius autem aſſerat Chriſtus A. fore ſub B. conditione,& aſſerat ſim-
pliciter B. fore, & reuertitur difficultas. Et ſi quis adhuc dixerit quòd illa aſſertio poteſt eſſe
ſub alia conditione, puta C. tunc poteſt eſſe proceſſus in conditionibus talibus infinitus, &
nulla penitus niſi de ſola incertitudine certitudo, ſicut ſuperius eſt argutum. Item aſſerat
Chriſtus quicquam futurum, & aſſerat ſe aſſerere illud ſimpliciter abſolutè ſine quacunque
conditione tacita vel expreſſa. Alij verò dicunt, quòd non omnis qui dicit falſum mentitur,
ſed quia dicit falſum animo aſſerendi ; & quòd Chriſtus, licèt aliquid dixerit animo aſſerendi,
poteſt illud huiuſmodi animo non dixiſſe. Sed iſtud per iam præhabita refelletur, quoniam
animus

A animus aſſerendi proprius & diſtinctus eſt finalis intentio ſiue propoſitum, & aliquis actus voluntatis vel intellectus proprius & diſtinctus. Alij opinantur quod mentiri eſt contra mentem ire cum intentione fallendi; Sed Chriſtus non habuit intentionem fallendi; quare & ſi quis dixerit contra mentem, non eſt tamen mendacij redarguendus. Sed hi ſerui nequam blaſphemant nequiter Dominum noſtrum Chriſtum: concedunt namque ipſum poſſe falſum aſſerere contra mentem ſcienter & peierare; quare & conſequenter habent concedere ipſum poſſe peccare contra prius oſtenſa triceſimo ſecundi. Nam omne factum contra conſcientiam eſt peccatum, dicente Apoſtolo, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt, ad Rom. 14. Gloſſa, Omne etiam, ſi bonum ſit in ſe, quod non eſt ex fide, id eſt, quod fit contra fidem, id eſt, contra conſcientiam, peccatum eſt: quod & ſimili modo intelligit conſilium generale, ſicut patet extra de præſcriptionibus capitulo vltimo; & Papa Innocentius tertius, ſupra de reſtitutione ſpoliatorum capitulo, Literas; vbi & adiungit illud
B vulgatum, Quicquid fit contra conſcientiam ædificat ad gehennam. Quomodo etiam excuſabitur quis ab intentione fallendi, ſi aſſeruit falſum ſcienter intendens vt tanquam verum ſincerum ab auditoribus crederetur? Alij adhuc ponunt non oportere Chriſtum fuiſſe mentitum, & ſi aſſeruit vnum falſum, quia non oportet hoc fuiſſe contra mentem ipſius. Sed hi mirabilem mentem habent: non enim aduertunt Chriſtum eſſe Deum & hominem, ideoque ſaltem ſecundum naturam ſuam diuinam omnia veriſsime cognoſcentem. Item ſecundum naturam ſuam humanam ſcit omnia ſaltem ad ipſum ſpectantia de propinquo, vt quadrageſimo ſecundo huius erat oſtenſum; vel ſaltem ſecundum illam naturam credidit eſſe verum quod per illam aſſeruit: Non enim oblitus fuerat regulæ, quam docebat; Sit ſermo veſter, Eſt, Eſt, Non, Non. Matth. 5. Eſt in corde, eſt in ore: & ſimiliter negatiue; maximè autem quicquid iurauit, credidit eſſe verum; alias etenim nimis perperam iuraſſet, & poteſt eſſe qd. falſum aſſeruit & iurauit; ergo & quod credidit falſum eſſe verum, quare & quod fuit decep-
C tus, quod quadrageſimo ſecundo huius fuerat reprobatum: vnde etiam ſequitur eſſe poſsibile ipſum peccaſſe, cuius oppoſitum triceſimo ſecundi fuerat demonſtratum. Item aſſerat iuſiurando ſe ſcire vel credere in proprio genere ſic eſſe futurum, ſicut aſſerit atque iurat, & reſponſio non reſpondet.

CAP. XLVI.

D

Contra eandem opinionem & hypotheſin per viam reuelationis in || proprio *genere de puris creaturis, ſcilicet, Angelis.* || primo

HIs ergo duce Chriſto ſecundum primam ſemitam huius biuialis reuelationis in proprio genere, de Domino ſcilicet Ieſu Chriſto, contra hypotheſin principalem oppoſitis, conſequens videtur per alteram eius methodum, de puris ſcilicet creaturis, Angelis,
E hominibus, ſeruis ſuis procedere contra eam. Fiat ſiquidem reuelatio in proprio genere Michaeli de bonis meritis futuris, & de ſaluatione Pauli adhuc in ſæculo peregrini, qua non obſtante poteſt Paulus nec mereri, nec ſaluari; quare & Michael decipi & prius fuiſſe deceptus; quamobrem & tunc non eſſe nec prius fuiſſe beatus, ſicut docent præhabita triceſimo quarto huius. Rurſum, quia ſicut dicit Philoſophus, Vno inconuenienti dato alia contingunt, ex iſto vlterius ſequitur euidenter

Michaelem non eſſe nunc certum de beatitudine ſua futura ; imò quod videtur abſur- A
dius, nec præterita, nec præſenti : Hæc enim dependet ex vno incerto, quia con-
tingenter futuro ; quare nec nunc eſt, nec vnquam fuit beatus, vt patet ex prius o-
ſtenſis triceſimo quarto huius. Conſequitur etiam ex eodem, quod ſit in poteſtate Pau-
li miſeri peregrini in terra detrahere Michaelem fælicisſimum ciuem in cœlo à beatitu-
dine ſua ſumma ad imam miſeriam, quia ipſum præſtigiando decipere turpiter to-
ta die : Imo quod grauius eſt & peius ſequitur nunc eſſe posſibile, & ex voluntate
Pauli pendere Michaelem nunc peccare, & prius peccaſſe. Ponatur enim iuxta autorita-
tes de orando & modo orandi præmiſſas viceſimo tertio & viceſimo quinto primi, Mi-
chaelem recepiſſe mandatum in proprio genere, quod omnem, & ſolum oſtenſum ſibi &
viſum ſaluandum in proprio genere & in verbo velit ſaluari, iuuetque obſequijs & bene- B
ficijs ſolum talem ; oſtendaturque ſibi in proprio genere & in verbo Paulum adhuc pe-
regrinum ſaluandum, velitque volutione in proprio genere ipſum ſaluari, obſequia quo-
que ac beneficia ei præſtet : quibus omnibus ita factis adhuc eſt posſibile Paulum non
ſaluari ; quare & Michaelem peccaſſe volendo ipſum ſaluari, & beneficia ſibi præſtando
contra mandatum diuinum ; cum ſit posſibile ipſum non vidiſſe Paulum ſaluandum in pro-
prio genere & in verbo, imo vidiſſe oppoſitum huius in verbo, & hoc in proprio gene-
re non vidiſſe, cum falſum nullatenus videatur, ſicut nec ſcitur. Ponatur etiam conſe-
quenter ad iſtud, quod Michael confortando Paulum appareat ei, & dicat, Gaudium tibi
ſemper ſit, quia tu es de numero ſaluandorum ; adhuc autem eſt posſibile Paulum pro
nunc non eſſe ſaluandum, ſed damnandum ; & Michaelem hoc nunc videre in verbo, qua-
re & contra mentem iſtud aſſerere & mentiri ; eſſe quoque Angelum Satanæ, à veritate
Apoſtatam, ac in præterito ſic fuiſſe. Præterea ſequitur Michaelem poſſe credere duo
contradictoria plane ſimul, contra præoſtenſa quadrageſimo ſecundo iſtius. Nunc enim C
credit in proprio genere Paulum eſſe ſaluandum, & neceſſe eſt eum credere pro nunc
ita, & posſibile eſt eum pro nunc videre oppoſitum eius in verbo, quia posſibile eſt pro
nunc oppoſitum eſſe verum, & oſtenſum ſibi in verbo. Amplius autem ſi posſibile ſit
Paulum non ſaluari, posſibile eſt Michaelem non ſciuiſſe certitudinaliter in proprio ge-
nere ipſum fuiſſe ſaluandum ; quare nec voluiſſe in proprio genere ipſum eſſe ſaluandum,
nec ei beneficia præſtitiſſe, quia hæc certa viſio fuit cauſa quare voluit hæc & fecit ſicut
|| oſtenſum & de viſione in verbo triceſimo tertio huius & ſequentibus capitulis plenius eſt || ***argu-
tum.*** Secundum iſtud ſimiliter poteſt quilibet miſer inferre facillime tota die ſanctisſimis
& beatisſimis Angelis nocumentum & pœnam ſine culpa aliqua præcedente, quod videtur
in eorum miſeriam & in Dei iniuriam redundare, ſicut triceſimo tertio huius diffuſius
monſtrabatur.
D

CAP. XLVII.

Contra eandem opinionem & hypotheſin per eandem viam de puris hominibus.

E

NVnc autem poſt Angelos ad homines veniendum. De homi-
nibus ſiquidem pro ſtatu innocentiæ, & pro ſtatu gloriæ poteſt
ſimiliter argui, ſicut de Angelis proximo eſt argutum. Rurſum
omnes ſancti etiam virgo beata, ante paſsionem ſalutiferam. Ie-
ſu Chriſti erant mundati, & ſaluati in fide & virtute illius paſſi-
onis futuræ, ipſis quodammodo in proprio genere reuela-
tæ : Ipſe namque lapis angularis effectus, tunſione multi-
plici

A tiplici paſsionis vtrumque parietem compaginauit in vnum, cæmento tenaciſsimo ſui
ſanguinis benedicti. Ipſe eſt etiam, cui & turbæ quæ præcedebant, & quæ ſeque-
bantur, clamabant dicentes, Hoſanna filio Dauid: Quare & Apoſtolus, Vna, inquit, fides *Apoſtolus.*
non multæ. Vnde & beatus Gregorius 2. ſuper Ezechiel. homilia quinta ſiue decima ſepti- *Gregorius.*
ma totius, Præceſsit, inquit, Iudaicus populus, ſecutus eſt Gentilis, & quia omnes ele-
cti, ſiue qui in Iudæa eſſe potuerunt, ſiue qui nunc in Eccleſia exiſtunt, in Mediato-
rem Dei & hominum crediderunt & credunt; qui præeunt, & qui ſequuntur, Hoſan-
na clamant. Hoſanna autem in Latina lingua, Salua nos, dicitur: Ab ipſo autem ſalutem
& priores quæſierunt, & præſentes quærunt, & benedictum qui venit in nomine Domi-
ni confitentur; quoniam vna ſpes, vna eſt fides præcedentium atque ſequentium po-
pulorum. Nam ſicut illi expectata paſsione ac reſurrectione Domini ||*ſaluati* ſunt; ita nos ||ſanati
præterita paſsione illius ac permanentis in ſæcula reſurrectione ſaluamur. Beatus ſimili- *Auguſtinus.*
B ter Auguſtinus Hypognoſt. 63. Omnes, inquit, ſancti Dei, qui ante aduentum fuerunt
Domini noſtri Ieſu Chriſti, fide non alia, niſi quæ nunc eſt, ſalui facti ſunt; qui & de li-
bertate arbitrij 7. De perfectione iuſtitiæ 32. de natura & gratia 44. In epiſtola nonage-
ſima tertia ad Optatum. 2. de Nuptijs & concupiſcentia docet idem. Anſelmus etiam 2.
Cur Deus homo 17. vult hoc idem, quod & volunt concorditer omnes Catholici tracta-
tores: hoc ergo pro conſtanti ſuppoſito arguatur pro tempore medio in quo ſimus inter
iſtos effectus præteritos & paſsionem illam futuram, neceſſe eſt iſtos effectus fuiſſe, er-
go neceſſe eſt paſsionem hanc fore, vel ſi non neceſſe eſt paſsionem hanc fore, nec eſt ne-
ceſſe effectus iſtos fuiſſe: non enim potuerunt mundari & ſaluari in fide erronea falla-
ci & falſa: ſi namque potuerunt tunc, poſſent nunc & ſemper, quod videtur fidem catho-
licam ſuſpicione nimia maculare, ſeu potius diffamare, ac reddere homines tepidos, & nimi-
um dubios ad credendum. Quomodo etiam poſſet falſitas tantum valere quantum veritas
C ipſa valet? Quis hoc conceſſerit niſi falſus? Inſuper ſi fides falſa ſufficeret, ſuperflueret fides
vera, maxime cum idem effectus contingeret, & breuius multum & leuius ex fide falſa quam
vera. Ad veram namque fidem requirebatur incarnatio, natiuitas, prædicatio, paſsio & mors
Chriſti, cum multis alijs factis ſuis: ad falſam vero ſufficeret ipſa ſola. Sufficiſſet igitur ple-
niſsime ad ſalutem perſtitiſſe in fide falſa de Chriſto futuro vſque ad completionem numeri
electorum, & ſic ſæcula concluſiſſe; quare ſicut arguit Apoſtolus ad impoſsibile, vt reputat,
deducendo, Chriſtus gratis mortuus eſt; Si, inquit, ex lege iuſtitia, ergo Chriſtus gratis
mortuus eſt, ad Galat. 2. Gloſſa, gratis, id eſt, fruſtra, ſine cauſa: nam ſecundum Philoſopho-
rum ſententiam, quam ſemper ſupponunt tanquam vnam maximam per ſe notam, fruſtra
ponuntur plura, vbi ſufficiunt pauciora: tantum etiam valuiſſet Pſeudo Chriſtus, quantum
valuit verax, & veritas ipſa Chriſtus, quod nullus, vt ſpero, præſumet concedere, niſi for-
te Pſeudo-Chriſtianus, & diſcipulus pſeudo-Chriſti, veri ſcilicet Antichriſti. Quare &
D Anſelmus 2. Cur Deus homo 17. tractans iſtam materiam, Vere, inquit, moriturus erat,
quoniam ſi verè non fuiſſet moriturus, non fuiſſet vera fides futuræ mortis eius, per quam &
illa virgo de qua natus eſt, & multi alij mundati ſunt a peccato; & ſi vera non fuiſſet, ni-
hil prodeſſe potuiſſet. Quare & fidelis Chriſti Eccleſia fideliter tota canit, Vera fides ge-
niti purgauit crimina mundi. Præterea Chriſtus aſſeruit, & iurauit futura aliqua euentu-
ra, ſicut ſuam paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem, generalem reſurrectionem, Iudæ
traditionem, Petri negationem, & multa ſimilia; Medio ergo tempore in quo ſimus, ſi iſta
poſſunt nullatenus euenire, poteſt Chriſtus fuiſſe mentitus, periurus, atque peccator contra
præoſtenſa trigeſimo ſecundi; vel ſi Chriſtus non poteſt hæc fuiſſe, neceſſe eſt quæ iurando
aſſeruit, euenire. Item Deus multa futura prædixit hominibus in proprio genere, aſſeruit,
promiſit, atque iurauit; ergo neceſſe eſt illa omnia euenire, vel Deum mentiri: ſed Deum
impoſſibile eſt mentiri. Hoc etiam totum euidenter apparet ex autoritatibus circa ſitum ſeu
E famen diuinum vigeſimo ſeptimo huius, & ex rationibus ac autoritatibus trigeſimo ſecundo
huius præmiſſis. Quare & Dominus per Prophetam, Neque prophanabo teſtamentum
meum, & quæ procedent de labijs meis non faciam irrita, ſeu non reprobabo, ſicut habet
Pſalterium Romanum: quod Auguſtinus exponit, ſemel iuraui in ſancto meo, ſi Da-
uidi mentiar Pſalmo 88. Teſtamentum autem ſecundum Papiam, & ſecundum Iſidorum *Auguſtinus.*
5. Ethic. 8. in Scripturis ſanctis non hoc ſolum dicitur, quod non valet niſi teſtatoribus
mortuis, ſed omne pactum & placitum dicitur teſtamentum; quare & tranſlatio Hierony-
mi habet ita, Neque violabo pactum meum, & quod egreſſum eſt de labijs meis non mutabo:
Vbi Aug. Non quia filij peccant, ideo ego mendax inueniar; promiſi, facio: Pone quia vo-

 lunt

volunt illi etiam cum deſperatione peccare, & ſic ire omninò in peccata, vt offendant oculos A
Patris, & exhæredati mereantur; nonne ipſe eſt Deus, de quo dictum eſt, De lapidibus iſtis ſuſcitabit Deus filios Abrahæ? Nouit Dominus qui ſunt eius: Securus enim promiſit, qui nos antequam eſſemus, prædeſtinauit. Peccent quantum volunt deſperati, reſpondeant membra Chriſti, Si Deus pro nobis, quis contra nos; non ergo nocebit Deus in veritate ſua, non erit fallax, non prophanabit teſtamentum ſuum: manet immobile teſtamentum eius, quia ipſe præſcius prædeſtinauit hæredes, & quæ procedunt de labijs eius non reprobabit. Audi iam confirmationem tuam, audi iam ſecuritatem tuam; ſi te in membris Chriſti eſſe cognoſcis, Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi mentiar; Expectas vt iterum iuret Deus? Quoties iuraturus eſt, ſi ſemel iurando mentitur? Caſsiodorus, Semel, id eſt, immutabiliter; quomodo Auguſtinus & Iſidorus exponunt illud Pſalmi 61. Semel locutus eſt Deus, ſicut viceſimum ſeptimum huius plenius recitauit. Et infra ſupra illud, Tu vero repuliſti &c. B
Auertiſti teſtamentum &c. Quid eſt hoc, inquit Auguſtinus, Illa omnia promiſiſti, tu verò iſta contraria feciſti? Vbi ſunt promiſsiones ad quas paulo ante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus, de quibus ſecuri gratulabamur? Quaſi alius promiſerit, alius euerterit; quod mirandum eſt; non alius, ſed tu vero, tu qui promittebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas, Illa promiſiſti & iſta feciſti. Vbi tenebo iuſiurandum tuum? Vbi inueniam promiſſum tuum? Quid eſt hoc? Ita vero falſum promitteret Deus, aut falſum iuraret? Quare ergo illa promiſit, & iſta fecit? Ego dico, quia iſta fecit, vt promiſſa firmaret. Dauid enim poſitus erat, cui promitterentur hæc omnia in || *ſemine* eius, quod eſt Chriſtus, implenda; Propter promiſſa ergo, quæ dicta ſunt ad Dauidem, expectabant homines ea impleri in Dauide. Proinde ne quiſquam Chriſtianus cum diceret, De Chriſto dixit; alius diceret, Non, ſed de illo Dauide dixit, & erraret cùm videret impleta eſſe in Chriſto omnia; deſtruxit ea in Dauide, vt cùm videas ea in illo non impleta, quæ neceſſe eſt impleri, quæras alterum in quo oſtendantur impleri. Ita etiam de Eſau & de Iacob inuenimus maiorem adoratum à minori, cùm ſcriptum ſit, Maior ſeruiet minori; vt cùm in illis duobus præcedentibus videas non impletum, expectes duos populos in quibus impleatur, quod non mendax Deus polliceri dignatur: Ecce ex ſemine tuo, dixit Dauidi, ponam ſuper ſedem tuam. Promiſit ex ſemine eius in æternum aliquid, & natus eſt Solomon; factus eſt tantæ ſapientiæ, tantæque prudentiæ, vt promiſsio Dei de ſemine Dauidis in illo putaretur impleta. Sed cecidit Solomon, & dedit locum ſperando Chriſto, vt quoniam Deus nec falli poſſet nec fallere, quem ſciebat caſurum, non in eo poneret promiſſum ſuum, ſed poſt caſum eius reſpiceres tu Deum, & flagitares promiſſum tuum; ergo Domine mentitus es? Non imples quod promiſiſti? nec exhibes quod iuraſti? Fortè hic dicturus tibi erat Deus, Iuraui quidem, & promiſi, ſed iſte noluit perſeuerare. Quid ergo? Tu Domine Deus non præſciebas iſtum non perſeueraturum? Vtique ſciebas; Quare ergo in non perſeueraturo mihi quod in æternum eſſet promittebas? Nonne tu dixiſti, Si dereliquerint legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, & mandata mea non cuſtodierint, & teſtimonium meum prophanauerint, manebit tamen promiſsio mea, implebitur iuratio mea, Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi mentiar? Exhibe ergo quod iuraſti, redde quod promiſiſti. Sublatum eſt de iſto Dauide, ne expectaretur in iſto Dauide; Expecta ergo quod promiſi, Nouit illud & ipſe Dauid; vide ergo quid dicat, Tu verò repuliſti, & ad nihilum deduxiſti, ergo vbi eſt quod promiſiſti? Diſtuliſti Chriſtum tuum. Quamuis triſtia quædam enumeret, in hoc tamen verbo reficit nos, manet omninò Deus quod promiſiſti; nam Chriſtum tuum non abſtuliſti, ſed diſtuliſti. Vbi & Caſsiodorus, ſuperius cùm de Chriſto promitteret Pater, locutus eſt de Dauide, de quo nunc contraria ponit, vt, quæ neceſſe erat fieri, quia Deus iurauerat, non in eo potius, ſed E
in alio quærerentur implenda: dicitque Apoſtolus 2. ad Timoth 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Gloſſa, Si nos non credimus quòd puniat malos, ſtultè confiſi ſumus de miſericordia eius; ille tamen, ſcilicet Chriſtus, permanet fidelis in dictis ſuis, & in eo etiam quod dixerit, Qui non crediderit, condemnabitur, & vere fidelis eſt, quia non poteſt negare ſeipſum, qui eſt veritas, quod faceret ſi dicta ſua non impleret. Hoc autem, quod ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ, ſicut, quòd quidam non poſſunt credere, culpa eſt voluntatis humanæ; hæc autem vltima pars huius gloſſæ eſt Auguſtini ſuper Iohan. homilia 53. qui & decimo quinto de Trinitate 14. Falſum, inquit, habere aliquid hoc verbum nunquam poteſt, quia immutabiliter

Caſsiodorus. *Auguſtinus* || ſemen. *Apoſtolus.*

C D

A mutabiliter ſic ſe habet, vt ſe habet de quo eſt. Non enim poteſt filius à ſe facere quic-
quam, niſi quod viderit Patrem facientem; Potenter hoc non poteſt, nec eſt infirmi-
tas iſta, ſed firmitas, quia falſa eſſe non poteſt veritas: Et infra decimo quinto; Mag-
na illius verbi potentia eſt non poſſe mentiri. Item ſi Deus non redderet quod promi-
ſit, non eſſet fidelis, nec iuſtus; vnde ad Hebræos 6. Non iniuſtus eſt Deus vt ob-
liuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et 2. ad Timo-
theum 4. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, de reli-
quo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus
iudex. Quod tractans Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 100. Miſericordiam & iudi- *Auguſtinus.*
cium cantabo tibi, Domine, ſic ait; Quomodo dicit, videte, Bonum certamen certaui,
&c. hoc tempore miſericordiæ, audi de iudicio, De cætero repoſita eſt mihi corona
iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Non dixit, donabat, ſed
B reddet; quando donabat, miſericors erat, quando reddet, iudex erit, quia miſericordiam &
iudicium cantabo tibi, Domine; Sed donando delicta fecit ſe coronæ debitorem; Ibi mi-
ſericordiam conſecutus ſum; miſericors ergo Dominus primò; hic autem reddet mihi co-
ronam iuſtitiæ. Vnde reddet? quia iuſtus Iudex eſt. Quare iuſtus Iudex? quia bonum certa-
men certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui; Ideo iuſtus non poteſt niſi coronare iſta.
Dicitque Propheta, Rectum eſt Domini verbum, & omnia opera eius in fide, Pſalmo 32. *Propheta.*
ſuper quod Auguſtinus tractatu ſecundo, Inuenimus Deum fidelem, Audi Apoſtolum, Si *Auguſtinus.*
non credimus, ipſe fidelis permanet, negare ſemetipſum non poteſt. Habemus ergo & fi-
delem Deum; diſtinguamus potiùs fidelem Deum à fideli homine: Fidelis homo eſt, cre-
dens promittenti Deo; fidelis Deus eſt, exhibens quod promiſit homini. Teneamus fide-
liſsimum debitorem, quia tenemus miſericordiſsimum promiſſorem. Vnde debitorem? quia
promiſſorem: Non dicimus Deo, Domine, redde quod accepiſti, ſed, redde quod promiſiſti,
C quoniam rectus eſt ſermo Domini. Quid eſt, rectus eſt ſermo Domini? Non te fallit, tu eum
noli fallere, imò tu te noli fallere. Item Deus iurauit multa futura fore, & omne Dei iura-
mentum eſt neceſſariò adimplendum: Alias enim Deus poſſet peiurare, & eſſe periurus. Hoc
idem patet per allegata ſuperiùs ex Pſalmo 88. & Auguſtino ibidem; quod & videtur teſtari
illud Pſalmi 109. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: & illud Pſalmi 131. Iurauit Do-
minus Dauidi veritatem, & non fruſtrabitur eum; vbi litera Auguſtini, Et non pœnitebit
eum; Super quam ſic ait, Quid eſt, iurauit? promiſſum per ſeipſum firmauit. Quid eſt, non
pœnitebit eum? non mutabit. Cùm ergo mutat opera ſua per incommutabile conſilium ſuum,
propter ipſam non conſilij, ſed operis mutationem pœnitere dicitur; hoc autem ſic promi-
ſit, vt non mutaret, quomodo dicitur & illud; Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum,
Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: ſic & hoc, quia ita promiſ-
ſum eſt vt non mutaretur, quia neceſſariò futurum erat & permanſurum, Dixit, Iurauit
D Dominus Dauidi veritatem, & non pœnitebit eum, Ex fructu ventris tui ponam ſuper
ſedem tuam. Item Eſaię 14. Iurauit Dominus exercituum dicens, Si non vt putaui, ita erit:
Gloſſa Iurauit, id eſt, immobiliter ſtatuit; ſi non, &c. quaſi diceret, aliter non poteſt fie-
ri. Item Geneſ. 22. Dominus loquens Abrahæ, Per memetipſum, inquit, iuraui, quia fe-
ciſti rem hanc, &c. Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, &c. Gloſſa ſuper Iu-
raui, quia immutabiliter à Deo conſtitutum eſt, quod verbum in ſacra Scriptura eodem mo- *Baſilius.*
do expoſitum ſæpiſſimè reperitur. Quare & Baſilius concordanter ſuper illud Luc. 1. Iuſ-
iurandum quod iurauit ad Abraham Patrem noſtrum; Nemo, inquit, audiens quod iuraſ-
ſet Dominus Abrahæ, ad iurandum ſit promptus. Sicut enim furor de Deo dictus non ſigni-
ficat paſsionem ſed punitionem; ſic neque Deus iurat vt homo, ſed verbum eius loco iu-
ramenti nobis ad veritatem exprimitur, immutabili ſententia quod promiſſum eſt appro-
E bans. Quam expoſitionem ſatis canonizare videtur Apoſtolus ad Hebr. 6. cùm dicit, A- *Apoſtolus.*
brahæ promittens Deus, quoniam neminem habuit maiorem per quem iuraret, iurauit per ſe-
ipſum dicens, Niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te: Et ſic lon-
ganimiter ferens, adeptus eſt repromiſsionem. Homines enim per maiorem ſui iurant, & om-
nis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum; In quo abundantiùs vo-
lens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui interpoſuit iuſiu-
randum, vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, firmiſsimum
ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem quam habemus, ſicut
anchoram animæ tutam ac firmam. Gloſſa, per duas res immobiles, id eſt, per promiſsio- *Gloſſa.*
nem & iuramentum. Quare & Hieronymus trigeſimotertio ſuper Eſaiam, tractans illud Eſaiæ *Hieronym.*
45. In memetipſo iuraui, egredietur de ore meo iuſtitiæ verbum, & non reuertetur, quia

 mihi

mihi curuabitur omne genu; Iurat, inquit, ſecundum Apoſtolum, vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, firmiſsimam conſolationẽ habeamus: veruntamen nullus propter hæc & huiuſmodi ſuſpicetur, quod Deus aliter intrinſecè iuret, quàm dicat ſimpliciter; aut quod iuramentum Dei intrinſecum ſit firmius aut certius ſimplici verbo eius: Non enim eſt facilius Deum falſum ſimpliciter dicere, quam iurare; quicquid etiam ibi eſt, bonum eſt; & quicquid etiam boni ibi eſt, infinite & ſumme ibi eſt, ſicut præcedentia docuerunt. Huic autem atteſtatur Gloſſa ſuper illud Amoſi. 6. Iurauit Dominus Deus in anima ſua; Omnis, inquiens, ſermo Dei pro iuramento debet accipi; & noſtro more loquitur, non quod animam habeat ſicut nos, ſed nomine animæ affectus diuinæ voluntatis oſtenditur: Iurauit ergo in ſua voluntate. Cur ergo iurat Deus hominibus? Vt tarditati & incredulitati eorum miſericorditer condeſcendens, ipſos more humano certificet & quietet. Item futura per Deum reuelata Prophetis antiquis, & prophetata per eos de neceſſitate euenient; Alias enim nunc eſſet poſſibile ipſos vidiſſe tantum falſa & vana, & ſolum talia propheta ſſe, quare & nunquam fuiſſe Prophetas: nam ſecundum omnes cuiuſlibet ſectæ viros, illi ſoli Prophetæ dicuntur, qui vera procul fantur, ſiue præfantur: eſſetque nunc poſsibile antiquos videntes nunquam fuiſſe videntes ſed cæcos; Qui enim Propheta dicitur hodie, olim vocabatur videns 1. Reg. 9. Antiquos Doctores veraces nunquam tales fuiſſe, ſed ſeductores fallaces, qui habuerunt dignitatem præclaram & gradum eximium bonitatis, nunquam iſta ſed ſemper oppoſita habuiſſe. Quis enim ignoret digniorem & meliorem eſſe veracem fallaci, credentem verum quam falſum? Quis enim non eligeret hoc præ illo? Ipſa namque veritas eſt dignior & melior falſitate, ſicut & oſtenditur triceſimo quarto huius. Imo & quod videtur abſurdius, eſſet nunc poſſibile antiquos Prophetas atque Apoſtolos, amicos Dei Sap. 7. & Iohan. 15. organa ſpiritus ſancti; Ipſe enim, vt dicit Symbolum Nicænum, locutus eſt per Prophetas, nec Apoſtoli loquebantur, ſed ſpiritus Patris eorum loquebatur in eis; qui habuerunt dona eius præclara, ſcilicet Prophetiam & diſcretionem ſpirituum 1. ad Cor. 12. nunquam tales fuiſſe, nunquam talia recepiſſe, ſed fuiſſe organa illius ſpiritus mendacis in ore omnium mendacium Prophetarum, 3. Reg. 22. Spiritum quoque Sanctum non fuiſſe locutum quod fuit locutus, & non feciſſe quod fecit. Item ſecundum iſtud eſſet nunc poſsibile Eſaiam in hoc, quod vidit veriſsimè ſine deceptione quacunque, fuiſſe deceptum; & conſequenter in hoc, quod bene meruit, mortaliter peccaſſe; & in hoc quod veraciter aſſeruit mentitum fuiſſe, ſicut capitulum præcedens de Angelis plenius arguebat. Amplius ſi nunc ſit poſsibile, veteres qui fuerunt Prophetæ videntes, & tales ac tales, taliaque & talia munera habuerunt, taliaque ac talia opera perfecerunt, tales non fuiſſe, nec talia habuiſſe, taliaue feciſſe; eſt & correſpondenter poſsibile, veteres qui non fuerunt tales, nec talia habuerunt, nec fecerunt, tales fuiſſe, talia habuiſſe atque feciſſe; imo & qui oppoſito modo fuerunt, habuerunt, atque fecerunt, non ſic fuiſſe, habuiſſe, ſiue feciſſe, fuiſſeque habuiſſe atque feciſſe ſicut veri Prophetæ; quod proculdubio permutatim conuertit, imo peruertit veros Prophetas, & eorum vera munera & opera in pſeudoprophetas, & eorum falſa munera & opera, & è contra ſicut triceſimo tertio huius plenius eſt argutum. Præterea tunc Prophetæ & Apoſtoli poſſunt fuiſſe decepti credendo falſum de futuro, & hoc per Chriſtum, & ſpiritum ſanctum Dei. Dicit enim Apoſtolus ad Gal. 1. ſe accepiſſe & didiciſſe Euangelium euangelizatum ab eo per reuelationem Ieſu Chriſti, qui & 1. ad Cor. 12. connumerat prophetiam inter ſpiritus ſancti dona: Vnde 2. Petri 1. Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, hoc primum intelligentes quòd omnis Prophetiæ Scriptura propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines, quod & tota Eccleſia Catholica in Symbolo Niceno catholicè profitetur, dicendo; Qui, ſcilicet Spiritus Sanctus, locutus eſt per Prophetas; Quomodo ergo Chriſtus vocat ſe tantummodo veritatem Ioh. 14. & non etiam falſitatem? Quomodo etiam Deus & Chriſtus ſcienter aſſerens falſum de futuro in anima Eſaiæ vel Pauli, ipſumque decipiens, permanet veritas, & à fallacia & mendacio excuſatur, dicente Iohanne diſcipulo veritatis, Omne mendacium ex veritate non eſt? 1. Ioh. 2. Quare & Auguſtinus 83. quæſtionum 14. Si, inquit, phantaſma fuit corpus Chriſti, fefellit Chriſtus; & ſi fefellerit, veritas non eſt; Eſt autem veritas Chriſtus, non igitur phantaſma fuit corpus eius. Qui & de Agone Chriſtiano, Nec eos, inquit, audiamus qui negant tale corpus Domini reſurrexiſſe, quale poſitum eſt in monumento: Si enim tale non fuiſſet, non ipſe dixiſſet poſt reſurrectionem diſcipulis, Palpate & videte, quoniam ſpiritus oſſa & neruos non habet, ſicut me videtis habere; Sacrilegium eſt enim credere Dominum Deum noſtrum, cum ipſe ſit veritas, in aliquo fuiſſe mentitum. Si etiam poteſt aſſerere falſum de futuro, cur non de præterito & præſenti

Amos. Gloſſa. Apoſtolus. Petrus. Auguſtinus.

A B C D E

A & præſenti, & quæcunque ac falſa notoria, ſic mentiri notoriè & peccare, contra præhabita 30. ſecundi iſtius? Quomodo etiam, ſi ſit ita, Spiritus Sanctus tantummodo dicitur ſpiritus veritatis, Ioh. 14. & non etiam ſpiritus falſitatis, ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum, 3. Reg. 22. ac ſpiritus vertiginis & erroris, Eſaiæ 19? Quomodo etiam decet Deum iuſtum & verum decipere homines, maximè deuotiſsimos, & familiariſsimos ſeruos ſuos, amatiſsimos, amantiſsimoſque amicos, & hoc ſine culpa vel cauſa? Non ſic ſentit Auguſtinus ſuper Pſalm. 32. 88. & 83. quæſtionum, 14. ſuperius allegatus; qui & 11. de Ciuit. Dei 12. Quis, inquit, hominum ſe in actione profectuque iuſtitiæ perſeueraturum vſque in finem ſciat, niſi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iuſto latentique iudicio non omnes inſtruit, ſed neminem fallit? Quare & Papa Innocentius tertius, Iudicium, inquit, Dei veritati, quæ non fallit nec fallitur, ſemper innititur. Sapientiſsima quoque Sibylla ſic ait, Exurget de ſtirpe Hebræorum nomine Maria, habens ſponſum nomine Ioſeph, & procreabitur ex ea ſine commixtione viri, de Spiritu Sancto Filius Dei, nomine Ieſus; & ipſa erit virgo ante partum & poſt partum; qui verò ex ea naſcetur, erit verus Deus, & verus homo, ſicut omnes homines Prophetæ prædicauerunt, & adimplebit legem Hebræorum, & adiunget ſua propria in ſimul, & permanebit regnum eius in ſæcula ſæculorum: indignatiſque ac obijcientibus Sacerdotibus Hebræorum, reſpondit, O Iudæi, neceſſe eſt iſta fieri, ſed vos non credetis in eum. Item Caſsiodorus in prologo ſuper Pſalterium definit prophetiam hoc modo; Prophetia eſt inſpiratio diuina, quæ rerum euentus immobili veritate pronuntiat. Cui & concordat gloſſa Petri ſuper Pſalterium in prologo, ſicut 25. primi plenius allegatur. Idem patet per autoritatem Auguſtini ſuper Iohan. part. 2. homilia 62. ſeu 116. totius, 27. huius tertij allegatam. Et ecce maior Auguſtino, ille dilectiſsimus diſcipulus veritatis, qui de ipſo fonte, de pectore ſcilicet veritatis Euangelium ſuum hauſit, qui dicit, cùm tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, vt ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem dixit, Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit corda eorum, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos, Ioh. 12. Quod tractans Auguſtinus de bono perſeuerantiæ 41. intelligit ſecundum ſuperficiem literalem; vnde ſic ait, In damnationis maſſa relicti ſunt Iudæi, qui non potuerunt credere factis in conſpectu ſuo, tam magnis clariſque virtutibus. Cur enim non poterant credere? Non tacuit Euangelium dicens, Cùm autem tanta &c. ſuperius recitata. Qui & ſuper Iohan. part. 1. homilia 53. idem exponens, Sic, inquit, dictum eſt non poterant, quemadmodum dictum eſt de Domino Deo noſtro; Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt: de omnipotente dictum eſt, non poteſt: ſicut ergo quòd Dominus negare ſeipſum non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ; ita quòd illi non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ. Et ſi quis obijciat, quòd Auguſtinus eadem homilia, eodem loco ſic exponit, non poterant, id eſt, nolebant; & ſupra eadem; quare non poterant? quia nolebant, non obuiat intellectui præcedenti. Sacra namque Scriptura ex ſua || *fœcunditate* mirabili habet multiplicem intellectum, ſicut ſatis oſtendunt omnes eius Catholici Tractatores. Veruntamen videtur expoſitio multùm extranea, & à modo loquendi Scripturæ, Doctorum, & vulgarium valdè remota, exponere non poſſe per nolle; nec Auguſtinus expreſsè ita exponit, ſed dicit, Dictum eſt non poterant, vbi intelligendum eſt quòd nolebant, & verum eſt quòd nolebant: non tamen euidenter conſequitur hanc eſſe expoſitionem illius; ſed ideo dicit quòd intelligendum eſt, quòd nolebant, vt oſtendat ipſos non credere voluntariè, non inuitè, ideoque ipſos non credendo eſſe culpabiles, & peccare iuxta præmiſſa primo & decimo huius. Quare & immediatè ſubiungit, Quemadmodum dictum eſt de Domino Deo noſtro, Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt: quia de omnipotente dictum eſt, non poteſt; ſicut ergo quòd Dominus negare ſeipſum non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ; ita quòd illi non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ. Vbi & innuit euidenter non poſſe accipi propriè & ad intellectum communem. Ait enim, ſic dictum eſt non poterant, quemadmodum de Domino, negare ſeipſum non poteſt; quod accipitur propriè & ad intellectum communem; ſic enim non poteſt negare ſeipſum, ſicut nec mentiri. Cùm autem dicit non poterant, quia nolebant, intelligit quòd ex eorum voluntarijs meritis fuerant excæcati; vnde opponendo & reſpondendo ſubiungit, Sed aliam cauſam, inquit, dicit Propheta, non voluntatis eorum. Quam cauſam dicit Propheta? Quia dedit illis Deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant, & excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor; etiam hoc eorum voluntatem meruiſſe reſpondeo: ſic enim excæcat, ſic obdurat Deus. Expoſitio tamen iſta non videtur menti Euangeliſtæ congruere: ipſe namque

Margin notes: *Auguſtinus.* *Innocentius.* *Sibylla.* *Caſsiodorus.* *Auguſtinus.* || profunditate.

Margin letters: B, C, D, E

namque nullo modo explicitè, vel implicitè illam cauſam aſsignat, ſed iſtam, quia dixit Eſaias, A
Excæcauit oculos eorum &c. manifeſtè ſupponens quòd prophetiæ non poſſunt non im-
pleri. Quamobrem aduertendum quòd Auguſtinus nequaquam ibi definitiuè, ſed inquiſiti-
uè procedit. Vnde ſic ait, Cùm quæſtiones huiuſmodi in medium venerunt; quare alius ſic,
alius autem ſic; quare ille Deo deſerente excæcatur, ille Deo adiuuante illuminetur, non no-
bis iudicium de iudicio tanti Iudicis vſurpemus, ſed contremiſcentes exclamemus cum Apo-
ſtolo; O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius,
& inueſtigabiles viæ eius! Vnde dictum eſt in Pſalmo, Iudicia tua ſicut multa abyſſus; non
ergo me fratres ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyſſum diſcutiendam, ad in-
ſcrutabilia perſcrutanda expectatio veſtræ charitatis impingat; agnoſco modulum meum,
ſentire mihi videor etiam modulum veſtrum: altius eſt hoc incrementis meis, & fortius viri-
bus meis, puto quia & veſtris; ſimul ergo audiamus admonentem ſcripturam atque dicen-
tem, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris; non quia iſta negata ſunt no- B
bis, cùm Deus Magiſter dicat, Nihil eſt occultum quod non reuelabitur; ſed ſi in quid per-
uenimus in eo ambulemus, ſicut dicit Apoſtolus, Non ſolùm quod neſcimus & ſcire debe-
mus, ſed etiam ſi quid aliter ſapimus, id quoque Deus nobis reuelabit: peruenimus autem
in viam fidei, hanc perſeuerantiſsimè teneamus; ipſa perducet ad cubiculum Regis in quo
ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Ambulandum eſt, proficiendum eſt,
creſcendum eſt, vt ſint corda noſtra capacia earum rerum quas capere modo non poſſumus:
quòd ſi nos vltimus dies proficientes inuenerit, ibi diſcemus quod hic non potuimus. Si quis
autem iſtam quæſtionem liquidius & melius nouit ſe poſſe & confidit exponere, abſit vt non
ſim paratior diſcere quàm docere; vnde & apparet huius materiæ maxima difficultas. Huic
Petrus. autem Apoſtolo concordat & coapoſtolus eius Petrus, Ieſum, inquiens, Nazarenum inter-
emiſtis, quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus Inferni, iuxta quod impoſsibile erat teneri
illum ab eo: Dauid enim dicit in eum, Prouidebam Dominum coram me ſemper, quoniam C
à dextris meis eſt ne commouear; propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua
mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in In-
ferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem: Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis
me iucunditate cum facie tua, Act.2. Et ecce maior ambobus qui ait, Non poteſt ſolui Scrip-
tura, Ioh.10. à quo & multa ſimilia 27. huius plenius allegantur; qui & Luc.24. ait, Neceſſe
eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quòd etiam
prophetiæ neceſſariò implebuntur, teſtari videntur loca Scripturæ dicentia, Hoc & illud fa-
ctum eſt vt impleretur Scriptura, prophetia, ſeu ſermo Prophetæ: ſi oportet ſeu oportuit im-
pleri Scripturam, neceſſe eſt impleri Scripturam & ſimilia; vnde Matth. 1. Hoc autem totum
factum eſt, ſcilicet incarnatio Ieſu Chriſti, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per
Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit &c. Gloſſa, Prophetia alia eſt ex præ-
deſtinatione Dei, quam neceſſe eſt euenire omnibus modis, vt ſine noſtro impleatur arbitrio, D
vt hæc de qua hic agitur: alia eſt ex præſcientia Dei, cui noſtrum admiſcetur arbitrium: alia
eſt quæ comminatio dicitur, quæ fit ob ſignum diuinæ animaduerſionis, vt fugiant à facie
arcus electi, & iuſtè pereant incauti; & non eſt ex præſcientia, quia longè aliter præſcitur
quàm futurum comminetur; quam & pænè ſub eiſdem verbis recitat gloſſa Thomæ. Et in-
fra 21. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicen-
Matth. tem, Dicite filiæ Sion, Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum
filium ſubiugalis; & adhuc inferius 26. Petro volenti Dominum capiendum defendere, ait,
Conuerte gladium tuum, &c. An putas quòd non poſſum rogare Patrem meum, & exhibe-
bit modò mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur
Marcus. ſcripturæ Prophetarum, quia ſic oportet fieri? Marci quoque 14. ſcribitur, Tanquam ad la-
tronem exiſtis cum gladijs, &c. Quotidie eram apud vos in Templo docens, & non me tenu-
Iohannes. iſtis, ſed vt adimplerentur Scripturæ. Item Ioh. 19. dixerunt ad inuicem, Non ſcindamus E
eam, ſed ſortiamur de ea cuius ſit, vt Scriptura impleretur dicens, Partiti ſunt veſtimenta
mea, & in veſtem meam miſerunt ſortem. Et inferius, Vt conſummaretur Scriptura, dicit,
Lucas. Sitio. Amplius Luc.24. O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti ſunt
Prophetæ! Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et Ioh.20.
Iohannes. Nondum enim ſciebant Scripturam quia oportebat eum à morte reſurgere. Beatus quoque
Petrus. Petrus Act.1. dicit; Fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus Sanctus per
Iſidorus. os Dauidis de Iuda. Hoc autem verbum, oportet, neceſsitatem importat; vnde Iſidorus ſu-
per illud Lucæ 24 Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, ſicut allegatur in gloſſa Thomæ, ſic
ait, Sed ſi oportebat Chriſtum pati, tamen qui crucifixerunt rei ſunt: non enim ſatagebant

A perficere quod Deus diſponebat; vnde & eorum executio fuit impia. Et ecce maior Iſidoro
Ieſus Chriſtus exponens, oportet, per neceſſe eſt; Hæc, inquiens, ſunt verba, quæ loquutus
ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum, ſcilicet in carne mortali, ſecundum Bedam, quo-
niam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me,
Luc. 24. Quando autem fuit cum eis in carne mortali dixit eis, oportere filium hominis mul- *Lucas.*
ta pati atque reſurgere, ſicut patet Matth. 16. Marc. 8. & Luc. 9. & veriſimile eſt quòd non
tantùm ſimpliciter hoc eis prædixit, ſed & per Scripturas oſtendit, ſicut Lucas innuit mani-
feſtè: quare & Matthæus vbi prius, Cœpit, inquit, Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia opor- *Matthæus.*
teret eum ire Hieroſolymam & multa pati; & Marci 8. Cœpit, inquit, docere eos, quoniam *Marcus.*
oportet filium multa pati, &c. & infra 9. ait illis, quomodo ſcriptum eſt in filium hominis
vt multa patiatur; & Luc. 18. Aſſumſit Ieſus duodecim, & ait illis, Ecce aſcendimus Hiero-
B ſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis; Tra-
detur enim gentibus, &c. Quare ſecundum expoſitionem veriſsimam veritatis idem eſt opor-
tere & neceſſe eſſe, quod etiam ex verbis ſuis Luc. 24. patet; O ſtulti, inquit, & tardi, &c.
nonne hæc oportuit pati Chriſtum, &c. & incipiens a Moſe & omnibus Prophetis, &c. Et
infra eodem, Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moſis & Prophetis, &c. Et
adhuc inferius; Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas, & dixit eis, quoniam
ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, &c. Apparet ergo euidenter quòd alterna-
tim & indifferenter pro eodem ſenſu vtitur illis verbis, & quòd ‖ *verus ſenſus veraque intelli-* ‖tam verus
gentia Scripturarum eſt, quòd omnes propheticas Scripturas de Chriſto oportuit neceſſariò ſenſus
adimpleri. Hoc idem euidenter apparet per modum loquendi communem quaſi omnium quam intel-
Prophetarum: prædicunt namque frequenter futura per modum præteriti, & ſub verbis præ- ligentia.
teriti temporis, ſicut oſtendunt plurimæ prophetiæ; quod ideo faciunt ſecundum expo-
C ſitionem Doctorum, quia ita certa ſunt ſaltem apud Deum, & apud Prophetam, ac ſi
eſſent præterita & iam facta: vnde Propheta Pſalmo 3. in perſona Chriſti, Ego, inquit,
dormiui & ſoporatus ſum, & exurrexi*. Super quod Auguſtinus 17. de Ciuitate Dei 18. * Quia Do-
An fortè, inquit, quiſquam ita deſipit, vt credat velut aliquid magnum nobis indicare minus ſuſ-
voluiſſe Prophetam, quòd dormierit, & exurrexerit, niſi ſomnus iſte mors eſſet, & euigilatio cepit me.
reſurrectio, quam de Chriſto ſic potuit prophetari? Nam & in quadrageſimo multò mani- *Auguſtinus.*
feſtius id oſtenditur, vbi ex perſona eiuſdem Mediatoris more ſolito tanquam præterita nar-
rantur quæ futura prænotabantur; quoniam quæ ventura erant, iam in prædeſtinatione &
præſcientia Dei velut facta erant, Inimici, inquit, mei dixerunt mala mihi, &c. Idem ſuper
illud Pſalmi 43. *Saluos enim feciſti nos ex affligentibus nos, &c.* Hoc inquit figurâ præte-
riti de futuro dicitur, ſed ideo tanquam præteritum dicitur, quia tam certum eſt quaſi factum
ſit. Intendite quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam præterita ſint, cùm prænuntien-
D tur futura non facta. Nam & de ipſo Domino futura paſsio prænuntiabatur, & tamen fode-
runt, inquit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: non dixit, fodi-
ent & dinumerabunt: Ipſi verò conſiderauerunt & conſpexerunt me: non dixit, conſidera-
bunt, & aſpicient: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: non dixit, diuident: Omnia iſta tanquam
præterita dicuntur, cùm futura ſint, quia Deo & futura tam certa ſunt tanquam præterita
ſint; nobis enim ea quæ præterita ſunt, certa ſunt, & quæ futura, incerta ſunt: nouimus enim
aliquid accidiſſe, & non poteſt fieri, vt non acciderit, quod accidit. Da Prophetam, cui non
tam certum ſit futurum, quam tibi præteritum, & quam tibi quod meminiſti factum non po-
teſt fieri vt non ſit factum; tam illi quod nouit futurum, non poteſt fieri vt non fiat. Vbi &
Caſsiodorus, Tu ſolus, inquit, ſaluabis nos, & odientes nos confundes, ita videretur debe- *Caſsiodorus.*
re dicere; ſed quoniam futurum ita certum eſt, ſicut præteritum, quod non fuiſſe non po-
teſt, dicit, ſaluaſti, & confundiſti. Item Auguſtinus exponendo titulum Pſalmi 84. Cantat, *Auguſtinus.*
inquit, Propheta in futurum, & vtitur verbis quaſi iam præteriti temporis; tanquam facta
E dicit, quæ futura erant, quia apud Deum, & quod futurum eſt iam factum eſt; ibi ergo Pro-
pheta videbat futura nobis, iam verò facta in illius prouidentia & prædeſtinatione certiſsima.
Idem de Agone Chriſtiano, *Sic loquuntur Scripturæ vt præteritum tempus pro futuro inſi-
nuent; ſicut quod dixit Apoſtolus, quòd ſimul nos ſedere fecit in cœleſtibus, nondum fa-
ctum eſt, ſed quia certiſsimum eſt futurum, ita dictum eſt quaſi iam factum ſit.* Idem de cor-
reptione & gratia 33. tractans illam autoritatem Apoſtoli ad Romanos cap. 8. Quos præde-
ſtinauit, hos & vocauit, &c. Non in omnibus, inquit, hæc facta ſunt: adhuc enim vſque in
finem ſæculi multi vocandi & iuſtificandi ſunt, & tamen verba præteriti temporis poſuit eti-
am de futuris rebus, tanquam fecerit Deus, quæ iam vt fierent, ex æternitate diſpoſuit. Ideo
de illo dicit & Propheta Eſaias, Qui fecit quæ ventura ſunt; futura ergo prophetica ſunt
apud

apud Deum in æternitate quaſi præterita, quare & ſimili neceſsitate firmata. Quamobrem A
& ſtatim triceſimo quarto ex iſtis immediatè concludit; Quicunque ergo in Dei prouiden-
tiſsima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati ſunt & glorificati, non dico
etiam nondum renati, ſed etiam nondum nati, iam filij Dei ſunt, & ideo omnino perire
non poſſunt. Cui & concordanter Anſelmus de Concord. 3. eandem autoritatem per-
tractans ſic ait; Vt autem oſtenderet idem Apoſtolus, non illa verba ſe pro temporali ſig-
nificatione poſuiſſe, illa etiam quæ futura ſunt, præteriti verbo temporis pronuntiauit:
nondum enim quos præſciuit adhuc naſcituros, ſic iam temporaliter vocauit, iuſtificauit,
magnificauit; vnde cognoſci poteſt eum propter indigentiam verbi ſignificantis æternam
præſentiam vſum eſſe verbis præteritæ ſignificationis; quoniam quæ tempore præterita
ſunt ad ſimilitudinem æterni præſentis omninò immutabilia ſunt. In hoc ſiquidem ma-
gis ſimilia ſunt æterno præſenti temporaliter præterita quam præſentia; quoniam quæ
ibi, ſcilicet in æternitate ſunt, nunquam poſſunt non eſſe præſentia, ſicut temporis præ- B
terita non valent vnquam non eſſe præterita; præſentia verò tempore omnia quæ tranſ-
eunt, fiunt non præſentia; futura igitur huiuſmodi prophetata apud Deum in æternitate,
& præterita in tempore ſimili neceſsitate firmantur. Amplius autem ſi prophetiæ poſ-
ſent falſari, & nunc non eſſe veræ, nec vnquam fuiſſe veræ, nullus deberet illas firmiſsimè
aſſerere, nec cum ſimplici iuramento; non enim ſunt veræ firmiſsimè; exponeretque ſe
periculo periurij & peccati. Sed quis Catholicus pro conuerſione vnius infidelis nolentis
conuerti ad fidem Catholicam, niſi per aſſertionem firmiſsimam, & cum abſoluto & ſim-
plici iuramento de reſurrectione & beatificatione finali hæc facere dubitaret, ſicut & Do-
minus ſæpe fecit, dicendo, Amen, Amen dico vobis, quia ſic & ſic erit, ſicuti & frequen-
ter dicunt Prophetæ, Iurauit Dominus hoc & illud? Quanta etiam ſecuritate dicit Apoſto-
lus, Licèt nos, aut Angelus de Cœlo Euangelizauerit vobis, præterquam quod Euangeli-
zauimus vobis, anathema ſit? Cuius cauſam poſt pauca ſubiungit; Notum enim vobis C
facio, Fratres, Euangelium quod Euangelizatum eſt a me, quia non eſt ſecundum homi-
nem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu
Chriſti, ad Galath. 1. Gloſſa, Nota quòd non ideo ait nos, vel Angelus qui bonus poteſt
intelligi, quòd vnquam contingat hoc, ſed à Deo certus eſt de veritate Euangelij ſui; quod
etiam ſi Angelus aliud nuntiaret, non crederet, ſed anathematizaret. Amplius ſi Prophetæ
poſſunt falſari, poteſt & ſacra Scriptura; eſt ergo ſacra Theologia incertior, infirmior, in-
ferior, & indignior facultatibus alijs quæ non poſſunt. Rurſum ſi ſacra Scriptura poteſt fal-
ſari, quæ nobis ſecuritas in hac vita? Hæc enim eſt totius vitæ humanæ doctrix & ductrix,
ſpeculum & regiſtrum. Quæ ſecuritas poſsibilis homini in promiſsis diuinis, ſi Deus om-
nem librum, omne pactum, quodlibet chirographum, quodlibet inſtrumentum quantum-
libet ſolennizatum teſtibus, ſignis, etiam iuramento, quodlibet teſtamentum etiam morte D
teſtatoris firmatum, poſsit abſque mendacio, culpa, vel cauſa recidere, violare, abradere,
cancellare, infringere, & falſare? Quomodo ergo poſſet eſſe contractus tutus cum eo?
Imò incomparabiliter minùs tutus contractus eſſet homini cum Deo qui mentiri & peccare
non poteſt, quàm cum alio homine qui hæc poteſt. Nam Deus ſi ſecundum hypotheſin
poteſt in oppoſitum cuiuſcunque quocunque pacto promiſsi, hoc poteſt ſine duplicitate
aut mutatione, ſine mendacio, periurio, aut peccato, poteſtque nunquam taliter contraxiſſe;
ſed nullus homo ſic poteſt; quare quilibet homo contra quemlibet hominem taliter con-
trahentem, nec contractum implentem poteſt habere remedium, & recurſum agendo con-
tra eum de periurio, de violatione fidei & contractus. Hoc ergo videtur colorem vni-
formem ſacræ Scripturæ pulcherrimum turpibus maculis variare, odorem eius gratiſsi-
mum fumis putridis permutare, ſaporem eius dulciſsimum venenoſis poculis fermentare.
De huius ergo viæ vitis non tacuit Apoſtolus; Commutauerunt, inquit, veritatem Dei in
mendacium, ad Romanos 1. & 2. ad Corinth. 2. Non ſumus ſicut plurimi adulterantes E
|| fallacem verbum Dei: hæc enim faciunt qui Scripturam veracem in || *mendacem* commutant, & Scrip-
turam, virginem incorruptam, in adulteram meretricem. Non ſic Autor eius & teſtes.
Non poteſt, inquit Chriſtus, ſolui Scriptura quam Pater ſanctificauit & miſit in mundum,
Iohan. 10. Nec vlli dubium Chriſtiano, quin teſtimonium Domini fidele. Ipſe enim teſtis
in cælo fidelis; teſtimonia igitur ſua credibilia facta ſunt nimis. Hoc etiam planè pro-
Auguſtinus bant quæ de Pſalmo 88. erant ſuperius allegata. Quare & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi
144. Fidelis Dominus in verbis ſuis, ſic ait; Quid enim promiſit, & non dedit? Adhuc
quædam promiſit, & non dedit; ſed credatur illi ex his quæ dedit. Poſſemus illi credere
tantummodò dicenti; Noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri Scripturam ſuam; quo-
modo

A modo ſi diceres alicui homini, cùm aliquid promitteres, Non mihi credis ? ecce ſcribo tibi.
Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & ſic tranſcurrunt iſta ſæcula, cedentibus
ſuccedentibuſque mortalibus, Scriptura Dei manere debuit, & quoddam chirographum
Dei, quod omnes tranſeuntes legerent, & viam promiſsionis eius tenerent, & quanta ſunt
quæ reddidit ex iſto chirographo. Dubitant homines credere illi de reſurrectione mortuo-
rum, & de futuro ſæculo, quod ſolum iam reddendum reſtat ; per omnes generationes red-
didit quæ ſcripta ſunt, & quod reſtat non ei creditur, his omnibus redditis ? Ecce feciſti rati-
onem ; tanta reddidit, nunquid propter pauca reſidua infidelis eſt factus ? Abſit ; quare ?
Quia fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Ecce quod Augu-
ſtinus expreſsè ſupponit, quòd ſi Deus non reddat in chirographo ſacræ Scripturæ promiſſa,
ipſum fieri infidelem ; ſed hoc eſt impoſsibile manifeſtum ; quare neceſſe eſt eum fideliter
B reddere quæcunque per Scripturam ſuam canonicam repromiſit.

CAP. XLVIII.

Recitat quatuor reſponſiones, & corrigit.

HIc autem occurrunt multæ proteruiæ reſponſiuæ : quidam namque
volentes Deum ab omni mendacio excuſari, dicunt quòd licèt
Deus prædixerit quicquam hominibus in proprio genere, promi-
C ſerit, atque iurauerit, poſsibile tamen eſt eum nunquam tale quid
feciſſe. Iſtud autem, etſi ſecundum aliquam phantaſiam videatur
poſſe dici de Deo, de Chriſto tamen ſecundum naturam huma-
nam dici non poteſt, ſicut erat oſtenſum quadrageſimo quarto &
quadrageſimo quinto huius. Licèt enim videretur hoc poſſe de
Deo dici reuelante in verbo, de ipſo tamen reuelante in proprio
genere dici non poteſt : talis namque reuelatio eſt aliqua res creata, ſignificans naturaliter
vno modo, ſicut quadrageſimum quartum huius docet ; quare neceſſe eſt omnem talem re-
uelationem præteritam iam fuiſſe, & ſignificaſſe naturaliter illo modo. Fiat igitur talis reue-
latio, quòd A. erit, tunc ſi ſit poſsibile A. non fore; eſt conſequenter poſsibile, quòd quan-
do Deus illud aſſeruit & iurauit, hoc feciſſe contra mentem, cùm omnia ſemper ſciat ; quare
& fuiſſe mentitum, atque periurum, decepiſſe quoque ſuos chariſsimos ſine culpa, contra
D proximo præoſtenſa. Poteſtque ſimiliter argui & probabilius forſitan de præſenti. Item
tunc nulla fides aut minima eſſet diuinis promiſsionibus etiam iuratorijs adhibenda, & minor
quàm humanis, ſicut quadrageſimo quinto & proximo eſt argutum. Item hoc eſt expreſsè
contra autoritates ex Pſalmo 88. & expoſitionibus eius, atque alias ſimiles capitulo proximo
recitatas, eſt etiam contra prius oſtenſa triceſimo ſecundo iſtius. Item tunc quod Deus reue-
lauit ad vnum intellectum in proprio genere, poſſet non ad illum, ſed ad alium reuelaſſe,
contra præhabita quadrageſimo quinto huius. Item eadem ratione quod Deus nunquam
reuelauit in proprio genere Eſaiæ, poteſt ſibi reuelaſſe, & nedum ſibi, ſed & alteri cuicunque,
quare qui nunquam fuit Propheta, nunc poteſt fuiſſe Propheta. Poteſtque Deus ſimili ra-
tione nunquam inſtituiſſe illa, quæ verè fuerunt & ſunt Eccleſiaſtica Sacramenta ad effectum
ſalutis, ſed alia ſtatuiſſe ; quare fideles præteriti poſſunt non fuiſſe in via ſalutis neque ſaluati,
& infideles præteriti ſic fuiſſe. Pari etiam ratione poteſt nunc Deus non præcepiſſe quod
olim præcepit ; quare & qui ſolùm contra illud faciendo peccauit, & damnationem ſuſcepit,
E nunquam peccaſſe nec damnatus fuiſſe ; aliàs enim impotens homo peccando neceſsitaret
omnipotentem Deum ad olim aliquid præcepiſſe. Amplius ſi Deus poteſt non prædixiſſe
aut promiſiſſe futurum, poteſt & præteritum, puta incarnationem, paſsionem, & ſimilia,
quod non videtur : poteſt quoque ſimili ratione non præuoluiſſe nec præſciuiſſe præterita ;
quare & conſequenter præterita non fuiſſe, ſicut totum apparet ex triceſimo, & triceſimo
primò huius. Alij verò dicunt quòd illud, quod Deus reuelauit in proprio genere ad vnum
intellectum, poteſt non ad illum, ſed ad alium reuelaſſe. Hæc autem reſponſio reprobabi-
tur, ſicut prior, quæ etiam poteſt refelli per præhabita quadrageſimo quinto huius ; quam
& ſimiliter deſtruunt autoritates ex Pſalmo 88. & eius expoſitionibus, & aliæ ſimiles ca-
pitulo proximo allegatæ. Alij autem ponunt, quòd Deus nunquam reuelat in proprio
genere

genere futurum contingens, niſi ſub aliqua conditione tacita vel expreſſa. Sed iſti difficul- A
tatem non vitant. Licèt enim Deus de facto non reuelaſſet aliquid abſolutè ſine conditione, ſcilicet qualicunque, poſſet tamen aliquid ſic reuelare ; ſic enim ſcit multa futura, & ſic Pater filio, & amborum ſpiritui reuelauit, & homini Chriſto Ieſu, ſicut ex triceſimo quarto & quadrageſimo ſecundo huius poteſt haberi : qui & poſſunt ad veritatem reduci per præhabita in correptione ſimilis reſponſionis quadrageſimo quinto huius. Et ſi quis adhuc non erubuerit proteruire dicendo Deum poſſe reuelaſſe, & aſſeruiſſe homini in proprio genere ſub conditione ſaltem tacitè intellecta illud quod reuelauit & aſſeruit abſolutè, corrigetur, vt ſpero, per eadem, per quæ quadrageſimo quinto huius reſponſio ſimilis eſt correpta ; poteſt etiam reduci per eadem, per quæ prima reſponſio huius capituli reducebatur ab inuio & errore : omnes etiam reſponſiones præmiſſæ ſunt inſufficientes, & multipliciter diminutæ. Licèt enim ad aliquam vnam rationem ſeu autoritatem, vel ad paucas reſpondere forſitan videantur, ad alias tamen plures nullam habent apparentiam reſpondendi, ſicut patet con- B
ſideranti dilucidè has & illas.

CAP. XLIX.

Recitat duplicem opinionem dicentem, quòd in futuris reuelatis eſt ordinata vel abſoluta neceſſitas ; in alijs verò nulla.

QVidam autem rationes & autoritates præmiſſas diligentiùs ponderan- C
tes, videnteſque ſe non poſſe diffugere neceſsitatem omnimodam in futuris, ab ipſa veritate neceſsitati quodammodò & attracti accedunt propinquiùs, & fatentur quòd in futuris aliquibus eſt neceſsitas aliqualis, in futuris videlicet diuinitus reuelatis, diuinitus prophetatis, diuinituſque promiſsis : & hi vlterius in ſectam duplicem diuiduntur. Iſti namque ponunt in futuris huiuſmodi neceſsitatem tantummodo ordinatam, & quòd non poſſunt non euenire de potentia ordinata, ſed quòd poſſunt deficere de potentia abſoluta : illi verò neceſsitatem indefectibilem abſolutam, quæ de nulla potentia poteſt deficere ab euentu : & quia dicta huiuſmodi, Neceſſe eſt Antichriſtum fore, neceſsitate ordinata, & impoſsibile eſt Antichriſtum non fore, de potentia ordinata, habent intellectum ambiguum & obſcurum ; aliqui primæ ſectæ ea ſic clarifi- D
cant & exponunt, Ordinatum eſt quòd Antichriſtus erit. Sed hi tripliciter deuiant, & delirant : primò, quia malè exponunt ; quomodo namque ſufficienter exponitur vna de neceſſario per vnam talem ſimplicem de ineſſe, cùm neceſſe eſſe includat ſimpliciter eſſe, & addat ſicut Antecedens [ſuper] ſuum conſequens non conuertibile, vel ſi neceſſe eſt, nihil ibi addit ſuper eſſe ſimpliciter, amittit ſuam ſignificationem hactenus conſuetam, atque ponitur ibi fruſtra, nec talis propoſitio eſt modalis, quod non videtur de veteri Logica, nec de noua, ſed de notha potius aut de nulla ? Secundò, quia difficultatem non vitant : accipiatur enim neceſſe & poſsibile & eorum oppoſita, ſicut tam apud Logicos quàm apud Theologos communiter ſolent ſumi, ſicut & in præmiſsis accepi, & reuertitur difficultas. Tertiò, quia ſibi ipſis repugnant. Nam ſi propterea neceſſe ſit Antichriſtum fore, quia ordinatum eſt ipſum fore, cùm de omnibus futuris ordinatum ſit per voluntatem diuinam ipſa fore, ſicut corollarium noni, decimum quartum, & viceſimum tertium primi docent ; de omnibus futuris neceſſe eſt ipſa fore ad ſimilem intellectum, cùm tamen de aliquibus hoc concedant, de alijs ve- E
rò negent. Alij verò eiuſdem ſectæ aliter hæc exponunt, dicentes neceſſe eſt Antichriſtum fore neceſsitate ordinata, id eſt, ſi lex & Scriptura diuinitus ordinata debeat ſtare fixa, neceſſe eſt Antichriſtum fore, & ita de alijs in lege prædictis. Hi autem peccant ſimiliter multis modis. Nam ſecundum iſtos neceſſe eſt Deum facere quod ſe facturum promiſit in lege neceſsitate huiuſmodi ordinata ; lex ergo ſeu promiſsio Dei ſcripta in lege, & ſic aliquid extrinſecum neceſsitat Deum, & voluntatem diuinam ad aliquid faciendum. Sed quomodo poſſet res parua paruæ potentiæ ligare & neceſsitare omnipotentem potentiæ infinitæ ? Et quomodo non eſſet ſic minoris potentiæ & ſeruilioris conditionis quàm homo, qui ſic neceſsitari non poteſt ? Quomodo etiam, ſi ſic eſſet, non eſſet mutabilis ? De libero namque in

non

A non liberum, & de non neceſſario in neceſſarium mutaretur. Huic quoque repugnant prius oſtenſa viceſimo primi & triceſimo tertij manifeſtè. Eadem etiam ratione, qua lex neceſsitaret Deum ad velle quicquam & facere, & impoſsibilitaret eum ad ſimilia. Simili inſuper ratione Deus poſſet aliquid velle & facere de potentia ordinata, & aliquid ſic non poſſet. Sed quomodo capit Creator omnipotens potentiam vel impotentiam à debili creatura? Præterea cùm dicunt, Neceſſe eſt hoc fore, ſi lex debeat ſtare fixa, vel intelligunt & ſupponunt quòd neceſſe eſt legem ſtare fixam, vel non, ſed quòd eſt poſsibile eam ſolui: Si ſit neceſſarium eam ſtare, ipſa eſt neceſſaria, & ex ipſa neceſſaria ſequitur Antichriſtum fore; quare per præhabita triceſimò huius, nunc eſt neceſſarium & non contingens ad vtrumlibet ipſum fore. Si autem dicatur, quòd neceſſe eſt legem ſtare neceſsitate ordinata, non abſoluta, aut ergo illam neceſsitatem ordinatam neceſſe eſt ſtare, vel non; ſi ſic, & ex illa
B ſequitur lex Scripturæ, & ex hac, Antichriſtum fore, quare adhuc neceſſe eſt Antichriſtum fore, ſicut ſuperius eſt argutum. Si dicatur quòd illam neceſsitatem ordinatam neceſſe eſt ſtare neceſsitate ordinata, non abſoluta, vt prius, vel erit proceſſus infinitus in neceſsitatibus huiuſmodi ordinatis, quod natura abhorret, ratio refugit, & ſecunda ſuppoſitio planè vetat, vel tantùm finitus, & aliqua erit prima huiuſmodi neceſsitas ordinata; & ſi illam neceſſe eſt ſtare, & ex illa ſequitur tota ſeries & Antichriſtum fore; quare neceſſe eſt Antichriſtum fore: Si autem illam neceſsitatem ordinatam vel aliam qua neceſſe eſt legem ſtare, non neceſſe ſit ſtare, nec legem neceſſe eſt ſtare, cùm nullam neceſsitatem habeat aliunde: Si autem non ſit neceſſe legem ſtare fixam & veram, ſed ſit poſsibile eam ſolui & falſari, eſt ſimiliter poſsibile reuelationes falſari, ſicque reuertuntur inconuenientiæ à quadrageſimo ſecundo huius hucuſque deductæ. Item ſi lex ſit ſolubilis, contingit ad vtrumlibet ipſam ſtare; quomodo ergo ex vna contingenti de ineſſe po-
C teſt inferri vna de neceſſario? Quid eſt ergo quod dicunt, ſi lex ſtabit, neceſſe eſt Antichriſtum fore? Si autem dixerint quòd ibi eſt neceſsitas conſequentiæ ſeu conditionalis tantummodo, quam ergo difficultatem euacuant aut euitant? Imò & inueniuntur contrarij ſibi ipſis: Sic enim habent dicere conſequenter de quibuſcunque futuris, quòd ipſa neceſſariò ſunt futura: nam omnia illa fore neceſſariò ſequitur ex vna contingenti de ineſſe, ex vna tali videlicet, Iſta erunt. Amplius autem & à capite arguendo, iſti ſibiipſis repugnant. Si enim omnia prædicta in lege ſacræ Scripturæ euenient de neceſsitate huiuſmodi ordinata, multò magis omnia prædicta, & præſcripta, atque præordinata in lege æterna, in libro æterno, in voluntate & mente diuina euenient de neceſsitate huiuſmodi ordinata, cùm omnipotens Dei voluntas nullo modo poſsit deficere vel fruſtrari, ſicut decimum primi docet: omnia autem futura ſunt æternaliter præordinata, & præſcripta atque prædicta in voluntate & mente diuina, ſicut corollarium noni, decimum
D quartum, ac viceſimum tertium primi, cum triceſimo quarto huius lucidè manifeſtant: Omnia ergo futura euenient de neceſsitate huiuſmodi ordinata; cùm tamen de aliquibus hoc concedant, de prædictis videlicet in ſacra Scriptura, de alijs verò negent. Qui verò ſectam alteram profitentur, ponentes in omnibus & ſolis reuelatis, prophetatis, atque promiſsis diuinitùs neceſsitatem indefectibilem, & poſtquam talia fuerint, abſolutam; ita quòd de nulla potentia poſsint deficere ab euentu, exorbitant in duobus. Primò, quia falſum affirmant; ſecundò, quia hoc dato, difficultatem non euitant. Primò, inquam, falſum affirmant, Deum videlicet neceſsitari noviter & ligari, ſicut poteſt haberi ex inductis contra reſponſionem proximo recitatam. Quis etiam audeat dicere omnipotentem, & omniquaque infinitè perfectum, minus potentem, minus perfectum, minuſque liberum nunc quam prius, vna vice quàm alia, poſtquam videlicet aliquid reuelauit ſiue prædixit, quam ante, cùm teſte Iacobo, Apud eum non ſit tranſmutatio, nec
E viciſsitudinis obumbratio, Iac. 1.? Quod & quinto primi oſtendit. Quis etiam audeat dicere omnipotentem poſſe ad tantam impotentiam deuenire, vt non poſsit ſemel leuare vnam feſtucam, ſi tamen nunquam leuabit aliquam feſtucam, & hoc reuelet aut dicat, alicui hoc non poteſt? Quis etiam Chriſtianus audeat dicere Chriſtum, imò & totam Trinitatem cum toto exercitu Angelorum non potuiſſe præſeruaſſe ipſum à morte, Chriſtumque non potuiſſe adhuc Patrem rogaſſe, nec Patrem filium exaudiſſe? Quis negauerit Euangelium & vocem veriſsimam veritatis dicentis, An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit modò mihi plus quàm duodecim legiones Angelorum? Matth. cap. 26. Quis tandem audeat ponere os in cælum, & tam impiè blaſphemare, vt dicat Deum non eſſe omnipotentem, contra omnia ſymbola, & contra totam ſacram Scripturam, ac contra primam ſuppoſitionem primi? Quicunque etiam hoc præſumpſerit

dicere, habet vlterius cum inſipiente dicere, Non eſt Deus: nam ſi non eſt omnipotens, A
non eſt Deus, ſicut prima ſuppoſitio primi docet. Amplius autem ſi reuelatio in proprio genere, ſi verbum in aere, ſi vnus flatus debiliſsimi eſſe in æthere imponat neceſſitatem Deo & futuris, multò magis incomparabiliter verbum intrinſecum Dei æternum, quo omnia futura æternaliter dixit & dicit, & reuelatio ſua intrinſeca & æterna, qua Pater omnia futura Filio ac Spiritui Sancto reuelauit æternaliter ac reuelat, ſicut triceſimo quarto huius plenius eſt oſtenſum. Præterea corrumpatur talis reuelatio vel prædictio de futuro, & corrumpitur omnis talis neceſsitas, ac tota reuertitur difficultas. Item tunc cauſa neceſsitatis iſtius eſſet reuelatio ſeu prædictio prophetalis. Sed quomodo prophetans Londini de actibus liberis futuris hominis qui eſt Romæ, puta Papæ vel Imperatoris, eum neceſsitat ad liberos actus ſuos, cùm nihil penitus faciat circa ipſum? Quomodo etiam ſi Propheta moriatur priuſquam de quo prophetauit naſcatur, B
ipſum neceſsitat? Et ſi quis recurrat ad Deum, & ad actionem atque neceſsitationem diuinam, ſuppono quòd Deus poſt prophetiam nihil aliud faciat circa illum de quo fuerat prophetatum, quàm aliàs fuiſſet facturus: ſcit enim ipſe quæ aliàs fuiſſet facturus. Quòd etiam prophetia, vel quæcunque prædictio neceſsitatem imponat, eſt contra
Philoſophus. Philoſophum 1. peri hermenias vlt. ſic dicentem; Nec hoc differt, ſi aliquis dixerit negationem, vel non dixerit; manifeſtum eſt enim quòd ſic ſe habet res; vel ſi hic quid affirmauerit, ille verò negauerit; non enim propter affirmare vel negare erit vel non
Gloſſa. erit. Cui & concordanter Gloſſa ſuper illud Matth. 1. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit, &c. recitante Gloſſa Thomæ ſic ait, Poteſt dici quòd, Vt, non ponatur cauſaliter: non enim ideo impletum eſt, quia prædictum fuit, ſed potius ideo prædictum fuit, quia implendum erat. Ponatur autem conſecutiuè, ſicut & in Geneſi, Suſpendit alterum C
in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur, quia vno ſuſpenſo, coniectoris veritas eſt probata; Sic & in hoc loco intelligendum eſt, quod hoc facto quod prædictum eſt, prophetia impleta eſt; quod tamen ſecundum hanc ſeriem in gloſſa veteri non inueni, ſed ſic inueni in ea, Prophetia ſignum eſt præſcientiæ Dei, Quia quod dixit, certum à Deo præſciri, & ideo ab homine debet teneri, nullum autem ſignum quod deſignat, efficit, ſed tantum ſignificat quod oſtendit, ſicut prophetia non neceſsitatem facit eorum quæ prædicit, ſed ſignum eſt præſcientiæ Dei: Et infra, Non eſt neceſsitas rerum ex eloquio prophetarum, ſed ſola exhibitio veritatis; prophetia non facit neceſſitatem eorum quæ dicit, ſed ſignum eſt præſcientiæ Dei. Amplius autem, etſi eſſet verum quod dicunt, nequaquam perplexitatem huius inuolucri euolueret, ſed magis inuolueret, ac multipliciùs implicaret: Reuelet namque Deus Chriſto vel Michaeli de futuris omnibus, quod hæc erunt; tunc ſecundum hypotheſin de neceſsitate omnia iſta erunt. Rurſum reuelet Deus D
cuipiam, vel prædicat quod iſte Paulus viator liberè & contingenter ad vtrumlibet faciet hunc A actum, & hoc ſine aliqua conditione tacita vel expreſſa; Hoc etenim poteſt Deus; ſic enim ſcit quæcunque futura, quod & poteſt oſtendi per præmiſſa, quadrageſimo octauo & quadrageſimo quinto huius; Paulus ergo faciet A liberè, & contingenter æqualiter, quia ſic fuit prædictum; & etiam neceſſariò, quia ſecundum hypotheſin omnia reuelata diuinitus, & prædicta de neceſsitate euenient. Prædicat quoque Deus alicui merita & peccata, ſaluationem & damnationem huius & illius; tunc iſta de neceſsitate euenient; Quare & huius hypotheſis poſitores habent concedere, quod neceſſitas, libertas contradictionis & contingentia ad vtrumlibet meritum & peccatum & ſimilia non repugnant, ſed amicabiliter ad inuicem ſociantur, quod tamen omnino ſatagunt euitare. Adhuc autem errores erroribus cumulando reſpondent vlterius affirmantes Deum non poſſe ſingularia reuelare, maxime in materia contingenti. Verum ſic dicendo, omnipotentiam Dei latiſsimam nimis anguſtant, mutilant & detruncant; aut ſi hoc vellent, E
& non valent, quid prohibet Deum omnipotentem dicere & aſſerere aliquod ſingulare contingens, & hoc ſingulariter, quod & vt ſcit certiſsimè, eſſe verum? quid prohibet Deum reuelare in proprio genere Chriſto, Mariæ, vel Michaeli aliquod ſingulare contingens, ſicut & in verbo reuelat? Quis audeat dicere Chriſtum non nouiſſe, nec Deum ſibi reuelare in proprio genere potuiſſe, quos aut quem venit redimere, ac redemit, pro quibus aut quo orauit, & alia multa fecit? Quis audeat dicere Chriſtum nunquam nouiſſe, nec vnum quidem viatorum ſaluandum vel damnandum, cùm ipſemet dicat, Ego ſcio quos elegerim, Iohannis decimo tertio? qui & ſpecialiter orauit pro
Iohannes. Petro, ne deficeret fides ſua, Luc 22. Quis etiam præſumpſerit affirmare Chriſtum non nouiſſe quod

A quod Iudas eum traderet, & finaliter damnaretur? quis in tantum Euangelijs contradicat? aut quis præſumpſerit affirmare Chriſtum non potuiſſe dicere, Iſte hoc faciet & hic illud, cùm de Iuda prædixerit, quòd eum traderet, & væ damnationis incurreret? & de Petro, quod eum negaret, ſicut || *Euangeliſtæ* conteſtantur? & de Paulo, quod portaret nomen ſuum coram gentibus, & regibus & filijs Iſrael Act. 9? Cur etiam non poſſit ſingulare huiuſmodi reuelari atque prædici, cùm hoc non ſit ex defectu potentiæ actiuæ in Deo qui reuelare deberet, ſicut nullus ignorat, nec ex defectu potentiæ paſsiuæ & receptiuæ in Angelo vel homine, qui reuelationem ſuſciperet, nec ex defectu potentiæ ſingularis huiuſmodi reuelandi, cùm Deus poſſet hos defectus ſupplere de plenitudine poteſtatis? poteſtque homo per ſe vel per alium hominem propoſitioni ſingulari huiuſmodi adhærere, poteſt quoque homo talem propoſitionem, ſicut eſt poſsibile homini alteri reuelare: eſt ergo hic & ibi potentia requiſita. Etiam ſi homo per ſe vel per alium iſta poteſt, multo magis per

||Euangelia Acta.

B Deum, & Deus per eum. Quæ inſuper ratio diuerſitatis, vel diuerſitas rationis, quare Deus poteſt reuelare, & dicere ſingularia de præterito & præſenti, & non de futuro, cùm omnia ſciat intrinſecè, æquè certè, ſicut oſtendit trigeſimum primum huius? Iſti quoque || *videntur vtrumque teſtamentum* neglexiſſe. Vt autem de plurimis pauca recenſeam, Ecce in Geneſi ſcribitur manifeſtè quot & qualia Deus Abrahæ prædixit atque promiſit in ipſo, & in ſemine eius implenda, Geneſis duodecimo, decimo quinto, & decimo ſeptimo; vbi ſingulariter ſpecificat, quod in filio, nomine Iſaak, quem pareret ſibi Sara iſto tempore, in anno altero, proximo ſcilicet tunc ſequente, nec quacunque Sara, ſed Sara vnica vxor eius, cui & promiſit, quod ex Iſaak nationes & Reges & populi orirentur; Vbi etiam de Iſmaele prædicitur, & promittitur iſto modo, Multiplicabo eum valde, Duodecim Duces generabit, de quo ſimiliter ſupra 16. Hic erit ferus, &c. hanc etiam promiſsionem de Iſaak in holocauſtum ſingulariter iam peracto iuramento

||videntur, vt reſpondent, teſtamentum Geneſis.

C firmiſsimo, quia per ſemetipſum Dominus confirmauit, infra 22. Quid etiam poſſet ſingulariùs reuelari, ſiue prædici, quàm quod Dominus per Ioſeph de Pincerna, & Piſtore Regis Pharaonis Geneſis quadrageſimo reuelauit? Quid ſingularius illa benedictione prophetica, qua Iacob Ephraim & Manaſſem commutatis manibus benedixit, Geneſis quadrageſimo octauo? Quid ſingulariùs prædictionibus Domini tam multis de Moſe & Aaron, ac Pharaone & eorum operibus, quas principium Exodi planè ſcribit? Quid ſingulariùs prædictione repulſionis Moſis à Ducatu populi in terram promiſsionis, & mortis ipſius, ac ſubſtitutionis Ioſuæ, ac introductionis per eum, ſicut Hiſtoria Numerorum & Deuteronomij manifeſtat? Quid ſingularius reuelatione de Saule, primo Regum nono & decimo, ac reuelatione de Dauide primo Regum decimo ſexto, & poſt frequenter? Quid ſingularius reuelatione facta Ieroboamo per Ahiam, quod regnaret ſuper decem tribus Iſraelis tertio Regum vndecimo? & infra decimo tertio; De Ioſia & altari in

D Bethel? & inferius 22 ac 2. Paralip. 18. de Zedechia & Achab non reuerſuro de prælio per Michaiam? quid ſingularius prædictione prophetica hac Elizæi, In tempore hoc, cras modius ſimilæ vno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere vno in porta Samariæ, & duci cuidam non credenti, Videbis oculis tuis, & inde non comedes, quarto Regum ſeptimo? Aut quid ſpecialius prophetatione Elizæi de Haſaele regnaturo & mala facturo, infra eiuſdem octauo? Quid etiam ſingularius prophetijs de Babylone, de Ieruſalem, Zedechia, Nabuchodonoſore, Beltſhazzar, Cyro, & de pluribus alijs per Eſaiam, Ieremiam, Ezechielem, Danielem, cæteroſque Prophetas? Hæc pauca de veteri teſtamento: Nunc autem de nouo, ſunt aliqua breuia breuiter proferenda. Quis ignorat promiſsiones, prædictiones & prophetias ſingulariſsimas de Iohanne præcurſore, & de Domino Saluatore, atque de virgine glorioſa? quis non audiuit aut legit illud Grabrielis Lucæ primo, Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium,

E & vocabis nomen eius Iohannem, &c. erit magnus coram Domino, & vinum & ciceram non bibet, &c. & illud Zachariæ, Tu puer Propheta altiſsimi vocaberis, &c? & illud iterum Gabrielis, Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum, hic erit magnus, & reliqua glorioſa? & illud Elizabethæ, Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi? & illud virginis glorioſæ, Beatam me dicent omnes generationes? & illud Simeonis, Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in ſignum cui contradicetur, & tuam ipſius animam pertranſibit gladius, Luc. 2. Aut quis ignorat quæ & qualia Chriſtus ſe facturum prædixerat, & paſſurum? aut quomodo prædixit, quod Iudas eum traderet, quod Petrus eum negaret, atque per martyrium ſequeretur, & quod Iohannes, quem diligebat, ſic maneret donec ipſe veniret, ſicut || *Euangeliſtæ* conteſtantur? quod etiam Paulus portaret nomen ſuum coram Gentibus, & Regibus, & filijs Iſraelis, & quanta

||Euangelia

ta

ta eum oportuit pro nomine Chriſti pati, ſicut hiſtoria Act. 9. docet? de quo & infra 21. A
Agabus ſatis ſingulariter prophetauit. Amplius autem non dubiè, ſed certiſſimè affirmandum omnem veram prophetiam, licet generaliter prolatam, fuiſſe intellectam, & prædictam ſalutem eo Spiritu Sancto, qui locutus eſt per Prophetas ſpecialiter & diſtinctè, imò ſingulariter & diſcretè de illo vel de illis, de quo vel de quibus fuit, eſt, vel erit impleta; Nam alias ignoranter, incertè, in vanum, & fatuè loqueretur, quod vno breui exemplo ſufficiens reputo confirmare: Beatus ſiquidem Petrus, Fratres, inquit, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per os Dauidis de Iuda, &c. Scriptum eſt enim in lib. Pſalmorum, Fiat commemoratio, aut ſecundum literam veriorem, fiat commoratio eius deſerta, & non ſit qui inhabitet in ea, & Epiſcopatum eius accipiat alius. Act. 1. Hæc autem in libro Pſalmorum, Pſalmo ſcilicet 108. erant generaliter prophetata; tantum ergo neceſſitant prophetiæ generaliter, ſicut & ſingulariter prophetatæ; & quicquid Spiritus Sanctus generaliter prophetauit, potuit & ſingulariter prophetaſſe. B Hæc ergo contra opinionem trigeſimam tertiam, & contra eius hypotheſin prælibatam; Quapropter multum mirabile & quam admirabiliter admirandum videtur, quomodo viri gnari audent in tanta materia tantam ſuppoſitionem, tam dubiam, tam incertam, imò quæ tam probabiliter apparet falſa, & oppoſita eius vera, tam plane ſupponere, velut primum principiū per ſe notum. Dignum namq; videtur quod eſſet concluſio violentis rationibus demonſtrata, non ſuppoſitio gratis ſumpta; Et ſi quis eam probare voluerit, ponderet quæſo fideliter proprias rationes, & contrarias rationes.

CAP. L.

C

Reſpondet ſecundum ſententiam Philoſophorum & Theologorum, quod Deus vult & ſcit neceſſariò, quicquid vult & ſcit neceſſitate ſequente immutabilitatis, immobilitatis, ſtabilitatis, & ordinata, non præcedente & ſimpliciter abſoluta, non naturali, violenta, aut inuita, non contraria, ſed conſentanea ſummæ & maximæ libertati.

MAgiſter bone, Magiſter vnicè, Magiſter & Domine, qui me à iuuentute mea, qua te aſpirante aggrediebar hoc opus, hactenus docuiſti D omnia vera quæ didici, & quæ calamus tuus ſcripſi; etiam nunc emitte pijſſime lucem tuam, vt qui me duxiſti in profundiſsimam hanc abyſſum, ipſe me deducas in montem huius inacceſsibilis veritatis; qui me duxiſti in iſtud latiſsimum pelagus, duc ad portum; & qui me duxiſti in iſtud longiſsimum deſertum & inuium, dux, via, finiſque pariter duc ad finem. O Domine ſcientiarum, qui habes clauem putei abyſsi, qui habes clauem ſcientiæ, qui habes clauem Dauidis, qui aperis & nemo claudit, claudis & nemo aperit, qui ſolus es dignus accipere librum, & ſoluere eius ſignacula, oſtende quæſo Doctorum doctiſsime, ſolutionem verbi tam perplexè ligati puero tuo paruulo exitum ignoranti. Nunc autem gratias ago tibi, ſereniſsime Domine, qui petenti tribuiſti, quærenti oſtendiſti, pulſanti aperuiſti oſtium pietatis, oſtium claritatis, oſtium veritatis. Iam enim te illuminante faciem tuam ſuper ſeruum tuum velut in quodam candore lucis æ- E ternæ, & ſpeculo ſine macula maieſtatis diuinæ, videor mihi videre illam eſſe ſolutionem rectiſsimam huius verbi, quam olim filijs atque diſcipulis tuis chaiſsimis, noſtris verò Patribus ac Magiſtris digniſsimis, oſtendere dignaberis: In ipſis namque amplior ſpiritus tuus erat, prudentia atque intelligentia, interpretatio ſomniorum, & oſtenſio ſecretorum, ac ſolutio ligatorum. Hi autem neceſsitatem duplicem poſuerunt præcedentem, ſcilicet, & ſequentem, dixeruntque neceſſe eſſe Deum velle & ſcire, quicquid vult & ſcit neceſsitate ſequente, ſed nullatenus præcedente, ſicut vigeſimo octauo huius plenius recitatur. Porrò vt iſtud quàm breuiùs & clariùs Deus me docuerit, manifeſtem; Sciendum quod in voluntate diuina ad extra, reſpectu ſcilicet volutorum poſteriorum, non eſt neceſsitas

[ante-

A [antecedens,] ſed ſumma contingentia ad vtrumlibet, & ſumma libertas contradi-
ctionis, qua maior cogitari non poteſt, ſicut ex quarto huius, & ex vndecima, &
duodecima, ac decima tertia parte quinti huius apparet; Quædam tamen concomitans
ſiue ſequens neceſſitas eſt in ea. Nam ſicut actum præſentem voluntatis mutabiliſſimi
hominis reſpectu cuiuſcunque obiecti præſentis, præteriti, vel futuri, licet ſit con-
tingens & liber, etiamſi ſecundum quorundam ſententiam eſſet ita contingens &
liber, ſicut actus voluntatis diuinæ, nec efficeretur à Deo, ſed à ſola hominis liber-
rima voluntate, quando eſt, neceſſe eſt eſſe hac neceſſitate ſequente, ſic & actum vo-
luntatis diuinæ, quæ immutabilis eſt omnino, ſicut vigeſimum tertium primi docet, ne-
ceſsitate, inquam, ſequente præſentiali, ſicut ex ſecunda ſuppoſitione neceſſitatis ſequen-
tis Anſelmi vigeſimo octauo huius plenius eſt oſtenſum. Hoc idem oſtendunt trigeſimo
huius tertij prælibata: Actus namque voluntatis diuinæ reſpectu rei præſentis atque præ-
B teritæ eſt neceſſarius, quare & reſpectu futuræ; Non enim efficitur nouiter neceſſarius ex
præſentia vel præteritione rei, nec ex aliquo extrinſeco, vel intrinſeco, ſicut ibi fuit oſten-
ſum; eſt ergo æternaliter & ſemper neceſſarius ex ſua propria & intrinſeca firmitate, qua
ſicut generaliter omne quod eſt quando eſt neceſſe eſt eſſe; & ſpecialiter; ſicut actum
præſentem voluntatis angelicæ vel humanæ reſpectu obiecti cuiuſcunque differentiæ tem-
poris, quando eſt neceſſe eſt eſſe; ſic & actum præſentem voluntatis diuinæ reſpectu cu-
iuſcunque differentiæ temporalis dum eſt, neceſſe eſt eſſe. Hæc autem omnia poſſunt ad
formam ſyllogiſticam breuius ſic reduci; Omnis voluntas immutabilis omnino intrinſecè
ſemel libera vel neceſſaria reſpectu cuiuſcunque obiecti, ſemper eſt libera vel neceſſaria reſ-
pectu illius; voluntas diuina eſt huiuſmodi; vel ſic, Omnis voluntas non neceſſitabilis no-
uiter ab extra nec ab intra, ſemel neceſſaria reſpectu alicuius voliti, ſemper eſt neceſ-
ſaria reſpectu illius; voluntas diuina eſt huiuſmodi. Porrò, ne in tam latebroſa & pericu-
C loſa, iam ſuperexcellenti & inueſtigabili, tam clauſa & ſignata materia ego tantillus ex
vmbratica phantaſia proprij capitis quicquam videar [ſingulariter] ſomniare, Ecce ſaniſ-
ſima capita, clariſſima ingenia, Autores famoſiſsimi, Doctores Catholici iſtam ſenten-
tiam quidam explicitè, quidam implicitè concorditer proferentes. Hermes quidem tri- *Hermes.*
plex Triſmegiſtus, & Pater Philoſophorum de verbo æterno 9. Placitum, inquit, Dei ne-
ceſsitas ſequitur, voluntatem comitatur effectus; & ſequitur ratio || *prius* dicti; Neque e- || primi
nim credibile eſt Deo diſpliciturum eſſe quod placuit, cùm & futurum idemque placiturum
multo ante ſciuerit: huic quoque ſententiæ conſonant alia eius dicta vigeſimo ſeptimo huius
ſcripta. Annon & de iſta neceſsitate ſequente poſſunt exponi illa verba Platonis obſcura 2.
Tim. 17. ſic dicentis, Nunc quoniam cuncta, exceptis admodum paucis, executi ſumus,
quæ proinde mentis intellectus inſtituit, oportet de his etiam, quæ neceſsitas inuehit, dicere:
mixta ſiquidem mundi ſenſibilis ex neceſsitatis intelligentiæque cœtu conſtitit generatio, do-
D minante intellectu & ſalubri perſuaſione rigorem neceſsitatis aſſiduè trahente ad optimos
actus; Itaque victa & parente prouidis autoritatibus neceſsitate, prima rerum mundique
exordia conſtiterunt. Verum eſt tamen quod vtrumque horum dictorum poſſet intelligi de
neceſſitate efficaci in voluntate diuina 27°. & 28°. huius prædicta; ſicut & multa ibi dicta poſ-
ſunt conuenienter intelligi de iſta neceſsitate ſequente. Neceſſitas enim ſecundum 27°. huius
præmiſſa, & ſicut præmiſſa dicta Platonis conteſtari videntur, ponebatur apud Græcos Phi-
loſophos vnum famoſum principium entium, & in Deo, quod aliqui expoſuerunt hoc modo,
alij autem illo, quidam verò vtroque & omnes non malè: Poteſt enim vtroq; modo conueni-
enter intelligi & exponi. Quos & imitatus magnus Chriſti Philoſophus Anſelmus Cantuar.
Archiepiſ. 2. Cur Deus homo 17. & de concord. 2. & 3. explicitè & in terminis negat in Deo
neceſsitatem præcedentem, iſtam verò neceſsitatem ſequentem aſtruit & oſtendit, ſicut in ſe-
E cundo membro diſtinctionis de neceſsitate ſequente vigeſimo octauo huius præmiſſæ breui-
ter eſt oſtenſum: verùm vt tantū teſtimonium tanti viri pleniùs publicetur, Ecce ſic ait deni-
que Virgo, quæ per fidem munda facta eſt, vt de illa poſſet aſſumi, nequaquam credidit il-
lum moriturum niſi quia vellet, quemadmodum per Prophetam, qui de illo dixit, Oblatus
eſt quia ipſe voluit, didicerat; Quapropter quoniam vera fuit fides eius, neceſſe erat ita futu-
rum eſſe ſicut credidit; quod ſi te iterum perturbat, quia dico neceſſe erat, memento, quia
veritas fidei virginis non fuit cauſa vt ille moreretur, ſed quia hoc futurum erat, vera fi-
des fuit; Quamobrem ſi dicitur, neceſſe erat vt voluntate ſua moreretur, quia vera fuit
fides ſiue prophetia quæ de hac præceſſerant, non eſt aliud quàm ſi dicas neceſſe fuiſſe ita
futurum eſſe, quoniam ſic futurum erat; huiuſmodi autem neceſsitas non cogit rem
eſſe, ſed eſſe rei facit neceſsitatem eſſe: Eſt namque neceſsitas præcedens, quæ cauſa eſt

 vt

vt ſit res,& eſt neceſsitas ſequens , quam res facit ; Præcedens & efficiens neceſsitas eſt, A
cum dicitur cœlum volui, quia neceſſe eſt vt voluatur ; ſequens vero & quæ nihil efficit, ſed ſit, eſt cum dico te ex neceſsitate loqui , quia loqueris. Cum enim hoc dico, ſignifico nihil poſſe facere vt dum loqueris non loquaris, non quod aliquid te cogat ad loquendum ; Nam violentia naturalis conditionis cogit cœlum volui , te vero nulla neceſsitas facit loqui ; ſed vbicunque eſt præcedens neceſsitas, eſt & ſequens , Non autem vbi ſequens, ibi ſtatim & præcedens. Poſſumus namque dicere neceſſe eſt cœlum volui quia voluitur, ſed non ſimiliter eſt verum, idcirco te loqui quia neceſſe eſt vt loquaris. Iſta ſequens neceſsitas currit per omnia tempora hoc modo , Quicquid fuit , neceſſe eſt fuiſſe ; quicquid eſt, neceſſe eſt eſſe, & neceſſe eſt futurum fuiſſe ; & quicquid futurum eſt , neceſſe eſt futurum eſſe. Hæc eſt illa neceſsitas, quæ, vbi tractat Ariſtoteles de propoſitionibus ſingularibus & futuris , videtur vtrumlibet deſtruere , & omnia ex neceſsitate eſſe aſtruere hac ſequenti & nihil efficienti neceſsitate , quoniam vera fuit fides & prophetia de B
Chriſto, quia ex voluntate, non ex neceſsitate moriturus erat, neceſſe fuit vt ſic eſſet, hac homo factus eſt, hac fecit & paſſus eſt quæcunque fecit & paſſus eſt, hac voluit quæcunque voluit. Ideo enim neceſsitate fuerunt, quia futura erant, & futura erant quia fuerunt, & fuerunt quia fuerunt ; & ſi vis omnium quæ fecit & paſſus eſt ſcire veram neceſsitatem, ſcito omnia ex neceſsitate fuiſſe, quia ipſe voluit ; voluntatem vero eius nulla præceſsit neceſsitas ; quare ſi non fuerunt niſi quia ipſe voluit, ſi non voluiſſet non fuiſſet : ſic itaque nemo tulit animam eius ab illo, ſed ipſe poſuit eam, & iterum ſumpſit eam, quia poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam, ſicut ipſe dicit. Ecce quod iuxta præmiſſa ponit ſimilem neceſsitatem ſequentem in actibus Dei intrinſecis reſpectu futurorum, ſicut & in humanis intrinſecis & extrinſecis, puta in fide & mundatione virginis, in prophetia & locutione hominis dum præſentialiter loquitur, qualem & ponit Ariſtoteles 1. peri hermenias vlt. inſeparabiliter conſequi omnia, qua ſcilicet omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, ſicut C
viceſimo octauo huius plenius dicebatur. Hanc eandem neceſsitatem cum eadem cauſa ac ſimilitudine ad actus humanos oſtendunt planiſsime autoritates eiuſdem De concord. 2. & 3. ſicut viceſimo ſeptimo & viceſimo octauo huius plenius eſt oſtenſum. Hunc autem Archiepiſcopum humiliter ſequitur ſuus deuotus Suffraganus, ſubtiliſsimus Philoſophus & profundiſsimus Theologus, Robertus Lincolnienſis Epiſcopus, de libero arbitrio 3. neceſsitatem præcedentem explicitè negans in Deo, iſtam vero ſequentem concedens, ſicut in tertia expoſitione Boetij viceſimo octauo huius præmiſſa ſub breuibus tangebatur : Veruntamen quia tantum teſtimonium non eſt ſub breuibus anguſtandum, ecce diffuſius verba ſua. Volens quippe contingentiam ſimul cum neceſsitate ſaluare, imò & oſtendere ex neceſſarijs ſequi contingens, ſic ait ; Duplex eſt neceſsitas, ſicut diſtinguit Anſelmus in libro ſecundo, Cur Deus homo, cap. 17. Vna, quam vocat neceſsitatem præcedentem, quæ cauſa eſt vt res ſit, & cogit rem eſſe ; altera, quam vocat neceſsitatem ſequentem, quæ non eſt cauſa rei nec cogit D
rem eſſe, & hæc, vt ipſe dicit, eſt illa neceſsitas, quæ, vbi tractat Ariſtoteles de propoſitionibus ſingularibus & futuris, videtur vtrumlibet deſtruere, & omnia ex neceſsitate aſtruere ; hac ſequente & nihil efficiente neceſsitate, neceſſarium eſt Deum ſcire meam ſeſsionem cras futuram, & ſimilia : non eſt enim in Deo neceſsitas, cùm omnia ſint in ipſo voluntaria, nec eſt aliud in ipſo neceſsitas, quàm ſuæ voluntatis voluntariè perſeuerans inflexibilitas ; ex neceſſarijs hac ſequente neceſsitate nullum inconueniens, imò magis neceſſarium videtur ſequi contingens. Dum enim ſedeo, neceſſe eſt me ſedere, & poſtquam ſedi, neceſſe eſt me ſediſſe ; ſed quam comparationem habent hæc dicta me ſedere, & me ſediſſe ad meam ſeſsionem dum ſedeo & poſtquam ſedi, eandem comparationem habet ſcientia Dei ad meam ſeſsionem futuram antequam ſedeam ; ipſe enim ſcit futura tanquam præſentia, nec aliter ſcit ea cùm ſunt futura, & cùm ſunt præſentia, vel præterita ; ergo omni ſimili modo quo neceſſe eſt Deum ſcire res cùm ſint, vel præteritæ ſint, neceſſe eſt eum ſcire eaſdem antequam ſint ; ſed cùm E
res ſunt, vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia neceſsitatem conſequentem, ergo & eandem habet antequam res eueniant ; & ſicut poſito per impoſsibile, quod hoc dictum, me ſediſſe, eandem quam habet neceſsitatem poſtquam ſedi, haberet ante meam ſeſsionem, illa neceſsitas non cogeret meam ſeſsionem eſſe, ſed tamen ex illa neceſsitate ſequeretur mea ſeſsio contingens ; ſic ex neceſsitate ſcientiæ Dei ſequitur futurum contingens : Per hoc idem videbuntur poſſe ſolui oppoſitiones quæ ex veritate dicti de futuro videntur deſtruere vtrumlibet , & liberum arbitrium. Si enim ſum ſeſſurus cras, me eſſe vel fuiſſe ſeſſurum ſine principio fuit verum, nec poteſt non fuiſſe verum, quia veritas quæ ſine principio dicto huic infuit,

Ariſtoteles.

Lincolnienſis.

A inſuit, non poteſt non inſuiſſe; neceſſe eſt ergo fuiſſe & eſſe verum; & ex hoc neceſſariò
ſequitur mea ſeſsio adhuc contingens. Has duas neceſsitates, ex quarum altera non ſequi-
tur, niſi neceſsarium, ex reliqua vero, vt dictum eſt, videtur ſequi contingens, puta Boe-
tium vocaſſe neceſsitatem ſimplicem, & neceſsitatem conditionis, licèt aliqui neceſsita-
tem conditionis intelligant, non illam, quæ ſupra dicta eſt neceſsitas ſequens, ſed neceſ-
ſitatem conſecutionis, conſequentis ad antecedens; vt puta cùm dicitur, Si homo cur-
rit, mouet pedes, hîc eſt neceſsitas conſecutionis conſequentis ad antecedens, licèt v-
trumque, ſcilicet tam conſequens quam antecedens, ſit contingens: Ex verbis autem ip-
ſius Boetij interiùs conſideratis meliùs perpendi poteſt, ipſum vocaſſe neceſsitatem condi-
tionis, quam ſupra neceſsitatem ſequentem dicebamus. Ait namque idem futurum, cùm
ad diuinam notionem refertur, neceſſarium; cùm verò in ſui natura perpenditur, liberum
prorſus atque abſolutum videri: & poſt pauca, Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrij li-
B bertate proueniunt, præſentia contuetur; Hæc igitur ad intuitum relata diuinum, ne-
ceſſaria fiunt per conditionem diuinæ notionis, per ſe autem conſiderata abſoluta naturæ
ſuæ libertatem non deſerunt: & iterum, Hæc ſi ad diuinam notitiam referantur, neceſ-
ſaria, ſi per ſe conſiderentur, neceſsitatis eſſe nexibus abſoluta. Quid autem aliud ſapi-
unt hæc verba, niſi ea, quæ in ſui natura ſunt ad vtrumlibet contingentia, flexibilia, &
mutabilia, in Dei notitia eſſe inuariabilia? non propter rerum inuariabilitatem, ſed prop-
ter ſcientiæ immutabilitatem; & Deum ſcire hoc eſſe eſt inflexibile & immutabile ab ea
quam habet veritatem; & ita cùm ex hoc inuariabili, Deum ſcire, hoc contingens ſequa-
tur, eſſe hoc contingens ex neceſſario; ſecundum Boetij ſententiam ſequi videtur contin-
gens, non tamen ex neceſſario abſolutè, ſiue antecedente quod cogit rem eſſe, ſed ex ne-
ceſſario conditionis & ſequente, quod permittit ei liberum eſſe. Ecce quomodo atteſtatur
ſextam veritatem quinto huius præmiſſam; ecce & qualiter profitetur trigeſimo & trige-
C ſimo primo huius oſtenſa, Deum videlicet non aliter intrinſecè ſcire quicquam quando eſt
futurum, quàm quando eſt præſens ſiue preteritum, ſed omni modo ſimiliter, ſemper ſci-
licet neceſſariò hac neceſsitate ſequente; quare & de Deum velle quodcunque primò futu-
rum, deinde præſens, & tandem præteritum, idem haud dubiè vult dicere conſequen-
ter. Idem rurſus infra eodem quinto, Deus, inquit, omnia ſcit, vnico indiuiſibili, ſim- *Lincolni-*
plicique conſpectu æternaliter ſemper, ſimiliter, immutabiliter; Quapropter quod ſcit *enſis.*
non poteſt in poſterum neſcire, quod etiam plurimis modis probari poteſt. Patet enim ex
iam dictis, quòd quam comparationem habent hæc dicta, Me ſedere & Me ſediſſe, ad
meam ſeſsionem dum ſedeo, poſtquam ſedi, eandem comparationem habet ſcientia Dei
ad meam ſeſsionem cras futuram antequam ſedeam: Ipſe enim ſcit futura tanquam præ-
ſentia, nec aliter ſcit ea cùm ſunt futura, & cùm ſunt præſentia vel præterita; ergo omni
eodem modo, quo neceſſe eſt Deum ſcire res cùm ſunt, vel cùm præteritæ ſunt, neceſſe eſt
D eum ſcire eaſdem antequam ſint: Sed cùm res ſunt vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia
neceſsitatem conſequentem; ergo & eandem neceſsitatem habet antequam res eueniant.
Item poſito per impoſsibile, quòd curſus Socratis futurus cras eſſet nunc præſentialiter in
viſu meo corporali || *omni* eodem modo, quo erit cras illius curſus præſens in viſu meo, ſi- || cum.
cut cras erit neceſſarium me videre vel vidiſſe Socratem currentem; ſic modò eſſet neceſſa-
rium antequam Socrates curreret. Sed multo magis ſunt omnia futura præſentialiter in
conſpectu Dei, quàm poſsit aliqua res præſens eſſe præſentialiter in conſpectu meo; Mul-
tò ergo fortiùs Deus neceſſariò videt & ſcit omnia futura. Ecce & quomodo hîc & ſupra
iuxta præmiſſa ſupponit cum Anſelmo actum cognitionis diuinæ reſpectu cuiuſcunque fu-
turi eſſe ita neceſſarium, imo magis neceſſarium hac neceſsitate ſequente, ſicut actum
cognitionis humanæ reſpectu præſentis, ſicut etiam actum eius extrinſecum, veluti ſeſ-
E ſionem præſentem. Aduertas etiam, ſupplico, cauſam Doctoris hîc & ſupra: Ipſe enim
inquit, ſcit futura tanquam præſentia; Quid namque prætendit hæc cauſa, niſi
quod cauſa Ariſtotelis, & Anſelmi, ſcilicet quòd Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſ-
ſe eſt hac neceſsitate ſequente, ideoque Deus ſic neceſſariò ſcit futura? Eandem quo-
que neceſsitatem ſequentem licèt non ita explicitè, eandem quoque cauſam neceſſitatis
ipſius cum eadem aſsimulatione actus diuini ad humanum, puta ad greſſum præſen-
tem, ita explicitè oſtendit Boetius humanus Philoſophus & diuinus 5. de conſolatione Phi-
loſophiæ, proſa vlt. ſicut 28m. huius, & prima authoritas Lincolnienſis præmiſſa pleniùs ma-
nifeſtant. Huius & digna veſtigia tam in hac neceſsitate, quàm in cauſa eius ac aſsimilatione
præmiſſa || *planè* ſequitur ſanctus Thomas ſuper 1. ſentent. diſt. 38. quæſtione quinta quæren- || plenè.
te, Vtrum

te, Vtrum ſcientia Dei ſit contingentium; vbi & quarto loco ad partem negatiuam facit hu- A
iuſmodi argumentum, Deus ſcit vel præſcit Socratem curſurum; ergo Socrates curret, &
Antecedens eſt neceſſarium, ergo conſequens: ad quod & recitat duas reſponſiones, qua-
rum vtraque concordat principali hypotheſi ſuperiùs pertractatæ: quarum prima dicit hanc
non eſſe neceſſariam, Deus præſcit vel præſciuit Socratem currere, vel hoc eſſe præſcitum
à Deo, quamuis ſit verum de præterito, quia dependet à futuro: Alia verò ponit Deum
pro nunc poſſe non ſcire quod nunc ſcit, & hæc, vt dicit, videtur eſſe magiſtri in litera; &
reprobat hanc & illam, vnde ſic ait, Ad quartum dicendum, quod ad hoc argumentum
multipliciter reſpondetur. Quidam enim dicunt, quod hoc antecedens, ſcilicet hoc eſt
præſcitum à Deo, non eſt neceſſarium; & ſi obijciatur, quod dictum eſt de præterito, ergo
eſt neceſſarium; Reſpondent quod habet inſtantiam in præteritis quæ dicunt reſpectum ad
futurum; Vnde cùm dicitur hoc fuiſſe futurum; quamuis ſit dictum de præterito, tamen quia
dependet à futuro, non eſt neceſſarium; quia quod fuit quandoque futurum, poteſt non eſſe B
futurum, quia futurus quidem incedere non incedet, vt dicitur in 2. de generatione. Sed in-
ſtantia iſta nulla eſt, quia quamuis quod fuit futurum poſsit non eſſe futurum, impeditis cauſis,
quæ erant determinatæ ad effectum, vt in maiori parte; non tamen poteſt non fuiſſe futu-
rum: Semper enim erit verum dicere, Hoc quandoque fuit futurum; ſimiliter non eſt ad
propoſitum, quia cùm dicitur, præſcitum, non importatur tantum ordo ad futurum, ſed
etiam actus quidam qui ſignificatur vt præteritus; Et ideo alij dicunt, ſicut videtur Magiſter
dicere in litera, quod hoc antecedens non eſt neceſſarium, quia præſcitum; quamuis ſecun-
dum vocem ſignificet tempus præteritum, tamen ſignificat actum diuinum cui non accidit
præteritio; Et ideo ſicut Deus poteſt non ſcire, ita poteſt non præſcire. Sed illud etiam non
ſoluit, quia quamuis actus diuinus non habet neceſsitatem coactionis, habet tamen ne-
ceſsitatem immobilitatis loquendo de actibus intrinſecis, vt velle intelligere, & huiuſmo-
|| actus talis. di; Vnde non eſt contingens || *non eſſe*, ſi ponatur eſſe; & quia conſequens * non po- C
* illud teſt poni non eſſe, quin etiam antecedens ponatur non eſſe; [conſequens etiam non pote-
rit poni non eſſe] Sed hoc certum eſt quod antecedens poteſt poni eſſe; verum eſt enim deter-
minatè Deum aliquid futurũ nunc ſcire, & ita ſequitur quod conſequens non poſsit poni non
eſſe etiam abſolutè ſumptum, & multò minus quod poſsit contingere non eſſe. Vide-
as ſupplico quàm expreſſè ponit hanc neceſsitatem ſequentem in actibus Dei intrinſecis,
vocans eam neceſsitatem immobilitatis, qua non eſt contingens actum non eſſe; Vi-
deas adhuc expreſsiùs, cùm propriam reſponſionem ſubiungit, Et ideo, inquiens, ali-
ter dicendum, quod antecedens eſt neceſſarium abſolutè, tum ex immobilitate actus,
tum etiam ex ordine ad ſcitum; quia iſta res non ponitur ſubiacere diuinæ ſcientiæ, ni-
ſi dum eſt in actu ſecundum quod determinationem habet, & certitudinem: Ipſum enim
neceſſe eſt eſſe dum eſt, & ideo ſimilis neceſsitas inferenda eſt in conſequente, vt ſci-
licet accipiatur ipſum, quod eſt, Socratem currere ſecundum quod eſt in actu, & ſic D
determinationem & neceſsitatem habet. Vnde patet, quod ſi ſumatur Socratem curre-
re ſecundum hoc quod ex antecedente ſequitur, neceſsitatem habet; Non enim ſequi-
tur ex antecedente, niſi ſecundum quod ſubſtat diuinæ ſcientiæ cui ſubijcitur, prout conſide-
ratur præſentialiter in ſuo eſſe actuali. Vnde ſic etiam ſumendum eſt conſequens, quomodo
patet quod conſequens neceſſarium eſt: neceſſe eſt enim Socratem currere dum currit; Ecce
clariſsime prædicta neceſsitas cum cauſa ſuperius aſsignata, & iſtam ſententiam tenet expreſ-
ſe per multas diſtinctiones & quæſtiones de ſcientia, prouidentia, ac prædeſtinatione Dei ſe-
quentes. Qui & prima parte ſummæ, quæſtione decima quarta, articulo 13. quo quæritur,
Vtrum ſcientia Dei ſit futurorum contingentium, & arguto ſecundo quod non, quia omnis
conditionalis cuius antecedens eſt neceſſarium abſolute, conſequens eſt neceſſarium ab-
ſolute; Sed huius conditionalis, Si Deus ſciuit hoc eſſe futurum, hoc erit, Antece-
dens eſt neceſſarium abſolute, tum quia eſt æternum, tum quia ſignificatur vt præte- E
ritum; ponit primam duarum reſponſionum priorum, & ipſam reprobat in hæc ver-
ba. Ad ſecundum dicendum quod quidam dicunt quod hoc antecedens, Deus ſciuit, non
eſt neceſſarium, ſed contingens, quia licet ſit præteritum, tamen quia eſt contingens importat
reſpectum ad contingens futurum. Sed hoc non tollit ei neceſsitatem, quia id qd. habuit reſpe-
ctum ad futurũ, neceſſe eſt habuiſſe, licet etiam futurum [animal] non ſequatur quãdoq;. Vbi
& infra ſecundum ſententiam propriam ſic reſpondet; Vnde dicendum eſt quod hoc ante-
cedens eſt neceſſarium abſolutè, & tacta ambiguitate, Nunquid etiam conſequens ſit neceſ-
ſarium abſolutè ſubiungit, Dicendum eſt quod quando in antecedente ponitur aliquid ad
actum animæ pertinens, conſequens accipiendum eſt, non ſolum ſecundum quod in ſe eſt,
ſed

A ſed ſecundum quod eſt in anima; Aliud enim eſt eſſe rei in ſeipſa, & eſſe rei in anima; vt pu-
ta ſi dicam, Si anima intelligit aliquid, illud eſt immateriale ſecundum quod eſt in intellectu,
non ſecundum quod eſt in ſeipſo; Et ſimiliter ſi dicam, ſi Deus ſciuit aliquid, illud erit; con-
ſequens intelligendum eſt, prout eſt in ſua præſentialitate, & ſic neceſſarium eſt, ſicut & ante-
cedens, quia Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt, vt dicitur in primo peri hermenias. Nec
debet quenquam mouere quod dicit, Deum hoc futurum præſcire eſſe neceſſarium abſolutè:
Poteſt enim ad propoſitum rationabiliter accipi neceſsitas abſoluta, prout neceſsitati condi-
tionali opponitur, quæ || 48°. huius fuerat reprobata, ſcilicet pro neceſsitate ſequente prædi- || 28°.
cta, qua ſine conditione quacunque, Omne quod nunc eſt pro nunc neceſſe eſt eſſe. Aliter
autem accipitur neceſsitas abſoluta pro neceſsitate ſimpliciter, cuius oppoſitum formaliter
contradictionem includit; & ſic loquitur infra eiuſdem particula 19ª. quæſtione 3ª. quæ-
rente, Vtrum, quicquid Deus vult, ex neceſsitate velit; vbi & reſpondendo, neceſsitatem
B ſequentem confirmat ſic dicens, Dicendum quod aliquid dicitur neceſſarium dupliciter, ſci-
licet abſolutè & ex ſuppoſitione. Neceſſarium abſolutè iudicatur aliquid ex habitudine ter-
minorum, vtpote quia prædicatum eſt in definitione ſubiecti, ſicut neceſſarium eſt hominem
eſſe * animal: vel quia ſubiectum eſt de ratione prædicati, ſicut hoc eſt neceſſarium numerum * rationale vel
eſſe parem vel imparem; ſic autem non eſt neceſſarium Socratem ſedere; vnde non eſt neceſ-
ſarium abſolutè, ſed poteſt dici neceſſarium ex ſuppoſitione; Suppoſito enim quod ſedeat,
neceſſe eſt eum ſedere dum ſedet; Sic & Deus ex neceſsitate abſoluta vult ſe, & bonita-
tem ſuam, alia verò à ſe non eſt neceſſarium abſolutè eum velle, eſt tamen neceſſarium ex
ſuppoſitione; Suppoſito enim quod velit non poteſt non velle, quia non poteſt voluntas e-
ius mutari. Idem in quæſtionibus de veritate part. 1ª. quæſt. 4ª. quærente, Vtrum Deus de
neceſsitate velit quicquid vult, Reſpondet, quod finem ſcilicet ſeipſum vult neceſſariò, alia
vero nequaquam; vbi & reſpondendo ad primum argumentum ſic ait, Ad primum dicen-
C dum, quod aliquid dicitur neceſſarium dupliciter; vno modo abſolutè, alio modo ex ſuppoſi-
tione; Abſolutè quidem dicitur aliquid neceſſarium propter habitudinem neceſſariam ad in-
uicem terminorum, qui in aliqua propoſitione ponuntur, ſicut Hominem eſſe animal, vel
Omne totum eſſe maius ſua parte, aut aliqua huiuſmodi; Neceſſarium vero ex ſuppoſitione
eſt quod non eſt neceſſarium ex ſe, ſed ſolummodo poſito alio, ſicut Socratem cucurriſſe;
Socrates enim, quantum eſt de ſe, non ſe habet ad hoc magis quam ad eius oppoſitum; ſed
facta ſuppoſitione quod cucurrerit, impoſsibile eſt eum non cucurriſſe: Sic ergo dico quod
Deum velle aliquid in creaturis, vtpote Petrum ſaluari, non eſt neceſſarium abſolutè, eò
quod voluntas diuina non habet ad hoc neceſſarium ordinem, vt ex dictis patet; ſed facta
ſuppoſitione, quod Deus illud velit vel voluerit, impoſsibile eſt non voluiſſe, vel non velle,
eò quod voluntas eius eſt immutabilis; Vnde huiuſmodi neceſsitas apud Theologos voca-
tur neceſsitas immutabilitatis. Vbi & infra reſpondens ad quartum, Dicendum, inquit, quod
D Deum velle aliquid vel voluiſſe poſtquam vult vel voluit, eſt neceſſe ex ſuppoſitione, non au-
tem abſolutè, ſicut & Socratem cucurriſſe poſtquam cucurrerit; & ſimiliter de creatione &
de quolibet actu diuinæ voluntatis, qui terminatur ad aliquid exterius. Ex his autem ſatis
apparet quod ad modum loquendi Doctorum Pariſienſium, Illa dicitur neceſsitas ex ſuppo-
ſitione, quæ ad modum loquendi Boetij & Anſelmi dicitur neceſsitas conditionis & ſequens
in ſenſu præmiſſo, ſicut 28°. breuiter erat tactum; Verùm vt iſtud parumper diffuſiùs & cla-
riùs pateſiat, ſciendum quod iſte modus loquendi, Neceſſarium ex ſuppoſitione ſeu ex hy-
potheſi, bonum, melius, optimum, eligibile, eligibilius, eligibiliſsimum ex ſuppoſitione ſeu
ex hypotheſi, & ita de alijs, originaliter eſt Græcorum ſecundum quem modum loquitur
Ariſtoteles Græcus Philoſophus 4. Eth. vlt. 7. Polit. 12. & 4 Polit. 3. & Theophilus parabolam
de filio diſsipatore ſeu prodigo Luc. 15. exponendo; Neque putandum Græcos Philoſo-
E phos qui ſapientiam amauerunt & ſapientiam quæſierunt, & tantam ſapientiam inuenerunt,
tam inſipidè ſapuiſſe aut locutos fuiſſe, cùm dicerent hoc eſt neceſſarium, bonum, melius, vel
optimum, eligibile, eligibilius, aut eligibiliſsimum ex ſuppoſitione ſiue ex hypotheſi, vt tan-
tum intelligerent iſto modo; Hæc conditionalis eſt neceſſaria, bona, melior, vel optima, e-
ligibilis, eligibilior, aut eligibiliſsima, Si A eſt, B erit; Si quis turpia operetur, bonum eſt vt
verecundia confundatur: Si ciues talis conditionis exiſtant, talis politia melior & eligibilior
erit eis; ſi alterius, altera. Quid enim hoc magnum ad ethicam aut politicam diſciplinam?
Imò ſecundum logicam methodum ſubtilius intuendo clarè videbitur hæc differre: Con-
ditionalis enim nihil ponit, quare & nihil ſupponit: quid eſt enim ſupponere, niſi ſub alio po-
nere? Conſtat enim quod conditionalis huiuſmodi, Si homo currit, homo mouetur, non
ponit nec ſupponit hominem currere, ſed ſiue currat, ſiue non currat, conditionalis eſt
ſem-

ſemper bona & vera; Nec moueat quod inter puerilia rudimenta cõditionalis hypothetica,id A
eſt,ſuppoſitiua ſeu ſuppoſitoria propoſitio nuncupatur;Satis enim pueriliter & ruditer ſic vocatur,niſi fortaſsis hypotheſis habeat aliam ſignificationem in græco;Verũtamen apud Græcos autores nõ memini conditionalem propoſitionem hypotheticam nec hypotheſin appellari;Omnis autẽ ſuppoſitio aliquid ſupponit, quare & ponit,quapropter & hypotheſis; Quid enim hypotheſis ſonat græcè,niſi ſuppoſitionẽ latinè?Quapropter & Philoſ.7.Polit.12.oſtẽdens optimam politiam eſſe ſecundum quam ciuitas optimè politizabit, & maximè fœlicitari contingit,& fœlicitatem eſſe operationem & vſum virtutis perfectum,& hanc non ex ſuppoſitione,ſed ſimpliciter,definienſque Ex ſuppoſitione, ſic ait, Dico autem ex ſuppoſitione,quæ neceſſaria; ſimpliciter autem quod bene, puta quæ quidem circa iuſtas actiones ſententiæ, ſupplicia, punitiones à virtute quidem ſunt; neceſſaria autem, & quod bene neceſſario habent; eligibilius quidem enim nullo talium indigere, nec virum, nec ciuitatem: quæ autem ad honores & abundantias ſimpliciter ſunt optimæ electiones. Alterum quidem enim mali B
cuiuſdam electio eſt, tales autem electiones è contrario; Præparationes enim bonorum ſunt & generationes. Vtetur autem, vtique ſtudioſus vir,& paupertate & ægritudine,& alijs * fortunis bene, ſed quod || *beatum* in contrarijs eſt: hoc etenim determinatum eſt ſecundum morales ſermones, || *quod talis eſt ſtudioſus, cui per virtutem bona ſunt ſimpliciter bona.* Simili quoque modo loquitur.4. polit. 3. de politia non ſimpliciter, ſed ad hypotheſin meliore. Vnde & Theophilus vbi priùs, Phariſæorum, inquit, intentionem corrigit Dominus per præſentem parabolam, quos ex hypotheſi nominat iuſtos, quaſi diceret, Eſto vos verè iuſtos eſſe, nec tranſgreſſos aliquod mandatorum; Nunquid igitur propter hoc non oportet admittere à flagitijs redeuntes? Reſpiciendo igitur verba & mentem Græcorum, & Doctorum Pariſienſium qui in hac parte Græcas gloſſas optimas arbitrantur,& propterea forſitan imitantur, cùm dicunt Deum velle quicquam ad extra vel ſcire eſſe neceſſarium ex ſuppoſitione. Non puto ipſos intelligere tantum neceſsitatem conditionalis huiuſmodi aut conſequentiæ talis, C
Si Deus vult aut ſcit hoc eſſe aut fore, hoc eſt aut erit,ſicut ex hîc præmiſsis, & 28°. huius apparet, ſed neceſsitatem ex conditione & ſequentem prædictam. Poſito namque in eſſe, & quaſi pro fundamento ſeu radice ſuppoſito quocunque velle ſeu ſcire in Deo, ſtatim ex ipſo quodammodo pullulat & conſurgit neceſsitas iſta ſequens, ſicut & ad aliam rem prædictam quamcunque poſitam ſuppoſitamuè in eſſe, apponitur & quodammodo ſupponitur iſta ſequens neceſsitas conſequenter, qua quicquid eſt dum eſt, neceſſe eſt eſſe; Et huic ſententiæ conſonant præcedentia verba Thomæ, qui & 1.contra Gentiles 83. ita dicit; Ex his autem haberi poteſt, quod licet Deus circa cauſata nihil neceſſariò velit abſolutè, vult tamen aliquid neceſſariò ex conditione vel ſuppoſitione: Oſtenſum eſt autem diuinam voluntatem immutabilem eſſe; in quolibet autem immutabili ſi ſemel eſt aliquid, non poteſt poſtmodum non eſſe: hoc enim moueri dicimus quod aliter ſe habet nunc & priùs; Si igitur diuina voluntas eſt immutabilis, poſito quod aliquid velit, neceſſe eſt ex ſuppoſitione eum hoc velle. D
Item omne æternum eſt neceſſarium, Deum autem velle aliquid cauſatum eſſe, eſt æternum; ſicut enim eſſe ſuum, ita & velle æternitate menſuratur; Eſt ergo neceſſarium, ſed non abſolutè conſideratum, quia voluntas Dei non habet neceſſariam habitudinem ad hoc volitum; eſt ergo neceſſarium ex ſuppoſitione. Præterea quicquid Deus potuit, poteſt; Virtus enim eius non minuitur, ſicut nec eſſentia; ſed non poteſt nunc non velle quod ponitur voluiſſe, quia non poteſt mutari ſua voluntas; ergo nunquam potuit non velle quicquid voluit; ergo eſt neceſſarium ex ſuppoſitione eum voluiſſe quicquid voluit, ſicut & velle; neutrum autem neceſſarium abſolutè, ſed poſſibile modo prædicto; Ecce quomodo per rationes 30^{i}. huius licet breuiter multum tactas oſtendit hanc neceſſitatem ſequentem in voluntate diuina; quia videlicet quicquid Deus vnquam priùs potuit velle aut nolle, nunc poteſt, & quicquid nunc non poteſt, nec potuit vnquam priùs. Qui etiam ſuper 1. ſentent. diſtinctione & quæſtione prædictis, innitens ſimiliter rationibus 31^{i}. huius, hanc neceſsitatem in ſcientia Dei oſtendit; E
Vnde ſic ait, Dico ergo quod intellectus diuinus intuetur ab æterno vnumquodque contingentium, non ſolùm prout eſt in cauſis ſuis, ſed prout eſt in eſſe ſuo determinato; Niſi enim hoc eſſet, cùm re exiſtente ipſam rem videt prout in eſſe ſuo determinato eſt, aliter cognoſceret rem quando eſt, quam antequam fiat, & ſic euentibus rerum aliquid accreſceret eius cognitioni; Vnde & infert ſubſequenter neceſsitatem ſequentem in Dei ſcientia, ſicut ſuperiùs recitatur. Qui & 1. contra Gentiles 67. ſimilem neceſsitatem in ſcientia Dei ponens, ſic ait: Ex his autem iam aliqualiter patere poteſt,quod contingentium ſingularium ab æterno Deus ineffabilem ſcientiam habuit, nec tamen contingentia eſſe deſiſtunt; Contingens enim certitudini cognitionis non repugnat, niſi ſecundum quod futurum eſt, non autem ſecundum quod

* prauis.
|| bonum.
|| quod talis eſt, qui ſtudioſus cui propter virtutem bona ſunt quæ ſimpliciter bona.
Theophilus.
Thomas.
Thomas.
Thomas.

A quod præſens eſt; contingens enim cùm futurum eſt, poteſt non eſſe, & ſic cognitio æſti-
mantis ipſum futurum eſſe falli poteſt; falletur enim ſi non erit quod futurum eſſe æſtimauit:
ex quo autem præſens eſt, pro illo tempore non poteſt non eſſe, poteſt autem in futurum non
eſſe. Sed hoc non iam pertinet ad contingens, prout eſt præſens, ſed prout futurum eſt, vnde
nihil certitudini ſenſus deperit, cùm videt currere hominem, quamuis hoc dictum ſit contin-
gens; omnis igitur cognitio, quæ ſupra contingens fertur, prout præſens eſt, certa eſſe poteſt:
diuini autem intellectus intuitus ab æterno fertur in vnumquodq; eorum quę temporis curſu
peraguntur, prout præſens eſt, vt ſupra oſtenſum eſt; relinquitur igitur quòd de contingenti-
bus nihil prohibet Deum ab æterno ſcientiam infallibilem habere. Ecce quòd contingens
apud nos futurum, ſic ſemper præſens eſt Deo, ſicut, quando præſentialiter veniet, erit nobis,
ſicut & alia contingentia nunc ſunt nobis, & ſic quòd apud eum non poteſt non eſſe, ſicut
B contingentia apud nos præſentia nunc non poſſunt. Vbi & immediatè ſubiungit, Item contin-
gens à neceſſario differt ſecundum quod vnumquodq; in ſua cauſa eſt; contingens enim ſic in
ſua cauſa eſt, vt non eſſe ex ea poſſit & eſſe; neceſſariũ autem non poteſt ex ſua cauſa niſi eſſe;
ſecundum id verò quod vtrumq; horũ in ſe eſt non differt quantũ ad eſſe ſupra quod funda-
tur, quia in contingenti ſecundum quod in ſe eſt non eſt eſſe & non eſſe, ſed ſolum eſſe, licèt vt
futurũ contingens poſſit non eſſe: Diuinus autem intellectus ab ęterno cognoſcit res, non ſo-
lum ſecundũ eſſe quod habent in cauſis ſuis, ſed ſecundũ etiam eſſe quod habent in ſeipſis: ni-
hil igitur prohibet ipſum habere æternã cognitionẽ de contingentibus & infallibilem. Ecce
quòd ſicut contingens & neceſſariũ apud nos nunc entia, non differunt in eſſendo, & in neceſ-
ſitate ſequente eſſendi, ſic & æternaliter apud Deum. Et infra, Effectum excedere cauſam ſuam
non contingit, interdum tamen ab ea deficit; vnde cùm in nobis cognitio cauſatur ex rebus,
contingit interdum, quæ neceſſaria ſunt, non per modum neceſsitatis cognoſcimus, ſed pro-
C babilitatis; ſicut autem apud nos res ſunt cauſa cognitionis, ita diuina cognitio eſt cauſa re-
rum cognitarum; non igitur prohibet ea in ſe contingentia eſſe, de quibus Deus neceſſariam
ſcientiam habet. Qui & infra ſupponens quòd effectus dicitur neceſſarius vel contingens à
cauſa proxima, non remota, ſubiungit; Scientia autem Dei, etſi ſit cauſa rerum ſcitarum per
ipſam, eſt tamen cauſa remota; eius igitur neceſsitati ſcitorum contingentia non repugnat,
cùm contingat cauſas intermedias contingentes eſſe. Et infra præterea, ſi vnumquodque à
Deo cognoſcitur ſicut præſentialiter viſum, ſic neceſſarium erit eſſe quod Deus cognoſcit,
ſicut neceſſarium eſt Socratem ſedere ex hoc quod ſedere videtur; hoc autem non neceſſa-
rium eſt abſolutè; concedit igitur Doctor in talibus neceſsitatem ſequentem prædictam, &
negat neceſsitatem tantummodo abſolutam, ſicut & 28. huius plenius monſtrabatur. Hanc
etiam neceſsitatem ſequentem videtur concedere Williamus de Aluernia in ſuo Tripartito
parte vltima capit. 10. aſſerens ſicut Thomas in Deo neceſsitatem ſtabilitatis & immutabili-
D tatis, qua neceſſe eſt eum eſſe quicquid eſt, & agere bene ſemper, ſicut in oſtenſione corollarij
primi huius pleniùs recitatur. Iſtam quoque neceſsitatem ſtabilitatis, immutabilitatis, & im-
mobilitatis horum Doctorum, quare & neceſsitatem ſequentem prædictam maiores Docto-
res & Autores inſinuant & affirmant. Dicit etenim Eſaias, imò Dominus per os eius, Conſi-
lium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet, Eſ. 46. Sed quomodo ſtabit? Firmiter, an in-
firmiter? Proculdubio quicunque dixerit quòd infirmiter, eſt infirmus. Cuius namque con-
ſilium ſtabit firmum, ſi omnium fundamenti firmiſsimi non ſtet firmum? Non ſic ſentit Apo- *Apoſtolus.*
ſtolus, inquiens, Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Nouit Dominus
qui ſunt eius, 2. ad Tim. 2. Cur, quæſo, dixit Apoſtolus, Firmum fundamentum Dei ſtat, ſi
infirmiſsimè ſtet, imò incomparabiliter infirmiùs infirmiſsima & mutabiliſsima re creata?
Nam quamlibet rem creatam nunc ſtantem neceſſe eſt nunc ſtare hac neceſsitate ſequente;
quare ſi conſilium & præſcientia, ac prædeſtinatio fundamentalis diuina quæ nunc ſtat, poſ-
ſet pro nunc non ſtare, ſtaret infirmius inſtabiliſsima creatura. Hoc etiam verbum, ſtare,
E dictum de Deo firmitatem & immutabilitatem deſignat; vnde & Auguſtinus 1. Con- *Auguſtinus.*
feſſ. 6. Apud te Deus, inquit, rerum omnium inſtabilium ſtant cauſæ, & rerum omnium
mutabilium immutabiles manent origines, & omnium irrationabilium & temporalium
ſempiternæ viuunt rationes. Qui & 5. ſuper Geneſin ad literam 18. Ipſi, inquit, Deo
non alio modo innotuiſſe creata cùm ea feciſſet, quàm illo modo quo ea nouerat vt
faceret, apud quem non eſt commutatio, nec momenti obumbratio, ſed ſimplici ac mi-
rabili modo nouit omnia ſtabiliter atque incommutabiliter. Cur etiam præſcientiam &
prædeſtinationem Dei ſeu ipſos prædeſtinatos fundamento, imò & firmo fundamento
comparauit Apoſtolus, ſi nulla ſit ibi neceſsitatis firmitas, ſed infirmitas maxima, &
maior quàm in aliqua re labente continuè & fluente, cùm in quacunque re tali ſit
neceſsitas

neceſsitas ſequens firma ? Eſſet enim infirmum & debile fundamentum tam facilè defectu- A
rum, vt nunc & pro nunc poſsit deficere & non eſſe, eſſetque incomparabiliter infirmius & debilius fundamento debiliſsimo naturali, quod non ſic poteſt. Magis autem videtur quòd per hanc locutionem tranſumptam, quâ præſcientiam Dei, ſeu prædeſtinatos nominat fundamentum, quod eſt firmiſsimum & immobiliſsimum omnium, firmitatem & immobilita-
Philoſophus. tem ſimilem intellexit. Nam ſicut dicit Philoſophus 6. Top. Tranſlatio facit notum quodammodo quod ſignificatum eſt per ſimilitudinem ; omnes enim transferentes, ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt : Quamobrem Gloſſa dicit, Firmum fundamentum Dei ſtat, id eſt, Illi, quos Deus elegit, & immobiliter in fide fundauit, ſicut & viceſimum ſepti-
Auguſtinus. mum huius plenius oſtendebat. Vnde & Auguſtinus ſuper illud Pſalmi ſecundi, Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur, Eſt, inquit, orbis terrarum immobilis, qui eſt, boni B
qui ſtabiles ſunt in fide. Firmum enim fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc Nouit Dominus qui ſunt eius ; iſte eſt orbis terrarum qui non commouebitur ; eſt & orbis terra-
Pſalmiſta. rum mobilis, qui eſt mali. Hanc etiam firmitatem innuit frequenter Pſalmiſta ſub metaphora fundamenti, vnde Pſalmo 8. Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum, lumina & ſtellas quæ tu fundaſti. Super quod Damaſcenus in ſententijs ſuis 21. agens de Planetis, ſic ait ; Currunt ſuum curſum inceſſabilem, quem conditor ſtatuit eis, & quemadmodum fundauit eos, vt ait Domino Dauid, Lunam & ſtellas quæ tu fundaſti. Quia enim dixit, fundaſti, ſignificauit ſtabilitatem & immutabilitatem à Deo dati eis ordinis & conſtructionis. Et infra Pſalmo 23. Ipſe ſuper maria fundauit eum, ſcilicet orbem terrarum, id eſt, Eccleſiam ſecundum Auguſtinum, qui exponendo quomodo ipſe ſuper maria eam fundauit, ſubiungit, Ipſe firmiſsimè ſtabiliuit eam ſuper omnes fluctus ſæculi huius, vt ab ea ſuperarentur. Et inferiùs Pſalmo 118. In generatione, & generatione veritas tua, fundaſti terram & permanet. Super quod Auguſtinus per generationem & generationem omnes generationes intelligens, ſic C
ſubiungit ; Cur autem nunquam etiam iſtis generationibus veritas deſit, velut aperiens cauſam, Fundaſti, inquit, terram & permanet, eos qui in terra ſunt, terram nuncupans ; fundamentum autem aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Hanc etiam firmiſsimam firmitatem ſub eadem metaphora innuit Eſaias 28. Imò Dominus per Eſaiam ſic dicens, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem probatum, pretioſum, in fundamento fundatum : quam & lapis iſte olim ad nos miſſus confirmans, Omnis, inquit, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſsimilabitur viro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit ; fundata enim erat ſupra petram, Matt. 7. Super quod Chryſoſtomus, Sicut, inquit, Eccleſia ædificata à Chriſto dirui non poteſt, ſic
‖ fundauit. talem Chriſtianum, qui ſe ‖ *ædificauit* ſuper Chriſtum, nulla aduerſitas deijcere poteſt. Nec eſt contrarium quòd quidam de Eccleſia cadunt ; non enim omnes qui Chriſtiani dicuntur, D
Chriſti ſunt, ſed nouit Dominus qui ſunt eius. Hanc igitur neceſsitatem ſtabilitatis, immobilitatis, & immutabilitatis, atque ſequentem reor intellexiſſe Apoſtolum, cùm dicebat, Firmum fundamentum Dei ſtat, nouit Dominus qui ſunt eius, & Dominum per Eſaiam dicentem, Conſilium meum ſtabit : huiuſmodi etiam ſtabilitatem immobilem diuini conſilij innuit Dauid dicens, Conſilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem, Pſalmo 32. Gloſſa, id eſt, non mutabiles ſed æternæ, ſicut & prædeſtinatio eius immutabilis eſt, in qua omnia repoſita ſunt : vbi & Auguſtinus tractatu
Auguſtinus. primo, Cogitationes ſapientiæ eius non ſunt mutabiles, ſed manentes in ſæculum ſæculi.
Apoſtolus. Quod & planiſsimè docens Apoſtolus ad Heb. 6. Volens, inquit, Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, firmiſsimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam habemus ſicut anchoram animę tutam ac firmam. E
Iſa. Gloſſa, Per duas res immobiles, id eſt, per promiſsionem & iuramentum ; vult ergo Apoſtolus, quòd conſilium, pollicitatio, & iuſiurandum Dei tanta immobilitate firmentur, quòd
Numeri. Deus non poteſt oppoſitum, ſicut non poteſt mentiri. Cui & concordat illud Numer. 23. Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur ; dixit ergo & non
Pſalmus. faciet ? Locutus eſt, & non implebit ? Et illud Pſalmi 88. Semel iuraui in ſancto meo, ſi
Caſsiodorus. Dauidi mentiar. Caſsiodorus, Semel, id eſt, immutabiliter ; quomodo & Auguſtinus 5. de
Auguſtinus. Ciuit. Dei 9. & De ſpiritu & litera 29. & Iſidorus 8. Eth. 45. exponit illud Pſalmi 61. Semel locutus eſt Deus, id eſt, immutabiliter, hoc eſt, incommutabiliter locutus eſt, ſicut nouit incommutabiliter omnia quæ futura ſunt, & quæ facturus eſt, ſicut viceſimum ſeptimum huius pleniùs allegauit. Hoc idem teſtantur multæ autoritates Scripturæ canonicæ & Doctorum

de

A de iuramento Dei loquentis 47°. huius ſcriptæ; Similes quoque quamplurimæ 23°. primi
dicunt ſimiliter Deum noſſe immutabiliter & incommutabiliter omnia atque velle. Ad hæc
fortaſsis quiſnam defenſor opinionis contrariæ reſpondebit dicendo, quòd verum eſt Deum
omnia immutabiliter velle & noſſe, quia non poteſt in volutione aut cognitione mutari; po-
teſt tamen ſine mutatione quacunque futurum quod ſemper voluit & præſciuit, vult nunc &
præſcit, nunquam voluiſſe nec præſciuiſſe, & nunc non velle nec præſcire, ſed eius oppoſi-
tum nunc & priùs; quare non infert Deum velle & nolle futura neceſſariò neceſsitate ſe-
quente prædicta. Hæc autem reſponſio per priùs oſtenſa 30. & 31. & ſpecialiter 32°. hu-
ius tertij corrigetur. Innuunt enim quædam autoritates tactæ hîc & ibi, Deum eſſe menda-
cem ſi non eueniat quod prædixit; ſi tamen ſine mutatione quacunque poſſet non prædixiſ-
ſe quod prædixit, nullatenus ſequeretur ſicut illo 32°. pleniùs eſt oſtenſum; nec eſt maior
neceſsitas in prædictis à Deo, quàm in ſimpliciter præuolutis & præſcitis, ſicut 49um. huius
B oſtendit; Deus ergo non poteſt non ſcire, nec non velle futura quæ ſcit & vult niſi mutetur,
ſicut idem 32um. oſtendit; quare pro nunc non poteſt non ſcire, aut non velle quod nunc
ſcit & vult. Huius autem 32i. rationibus per viam mutabilitatis & immutabilitatis præmiſsis
innititur Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 4. vbi recitata opinione dicente quod hæc *Lincolni-*
non eſt neceſſaria, Deus ſcit A. fore, ſi ſit A. vnum contingens futurum, quia poteſt non ſcire *enſis.*
A. antequam A. ſit; vnde ſicut eſt vel non eſt A. ſic ſit ſciens & non ſciens A. ſcilicet neceſſa-
rio: & hæc eſt opinio contraria, & hypotheſis principalis ſubiungit, Sed hac ratione dicere
dictam propoſitionem non eſſe neceſſariam, apertè impium eſt, quia hoc dicere eſt dicere De-
um eſſe mutabilem ſecundum ſcientiam. Primo ergo obuiandum eſt autoritatibus huic im-
pietati, quibus patebit ipſum immutabiliter & ſemper & æternaliter ſcire omnia, & adducit
multas autoritates dicentes Deum ſcire & velle immutabiliter vniuerſa, ſicut ſuperius erat ta-
ctum. Qui & infra quinto reprobata opinione prædicta per autoritates, & per aliquas ratio-
C nes ſubiungit; Item Deus ſcit A. aut ergo poteſt neſcire A. aut non poteſt; Si non poteſt ne-
ſcire A. ergo neceſſario ſcit A. Si autem poteſt neſcire A. ergo poteſt fieri de ſciente A. neſci-
ens A. ergo poteſt mutari & alterari, quod eſt impoſsibile. Idem infra 9. vbi finaliter deter-
minando reſpondet, dicit Deum conſideratum quatenus præcedit cauſaliter ſuos actus vo-
lendi, & ſciendi, poſſe non agere illos actus; Conſideratum vero quatenus actualiter agit il-
los non poſſe cum ſit immutabilis; vnde ſic ait, Poteſt hæc prædicatio, Deus poteſt non velle
aut non ſcire A. redire ſuper ipſum conſideratum in ratione agentis vnum oppoſitorum, &
ſic eſt impoſsibile ipſum non velle quod vult, vel non ſcire quod ſcit: Eſt enim in Dei natura
poſſe ad vtrumque, quia cauſaliter præcedit vtrumque; ſed ſuper ipſum agens alterum cum ſit
immutabilis, non eſt poſſe ad oppoſitum eius quod in actu eſt. Similibus argumentis de || *mu-* || immuta-
tabilitate innititur ſanctus Thomas 1. part. ſummæ. quæſt. 19. Artic. 3. & 1. contra Gent. 83. bilitate
ſicut erat ſuperius recitatum. Quomodo etiam ſi ſic eſſet, ſicut dicit reſponſio, ſaluaretur
D in Dei ſcientia firmitas, & fundamentalis ſtabilitas præoſtenſa? Quomodo etiam, ſi ſic eſſet,
per pollicitationem & iuſiurandum Dei de quoquam futuro ſecundum Apoſtolum fortiſſi-
mum ſolatium haberemus, ſicut 32. huius magis oſtendit? Quomodo namque haberemus
fortiſſimum ſolatium de re tam debili, quę pro tempore vel inſtanti quo eſt aut fuit, poteſt
non eſſe & non fuiſſe, imo & de re debiliori incomparabiliter in eſſendo debiliſsima creatura?
Nam quælibet creatura eſt fortior & conſtantior in eſſendo: Ipſam namque, dum eſt, neceſſe
eſt eſſe, & fuiſſe ſi fuit. Quomodo etiam ſi ſic eſſet, dixiſſet Apoſtolus ſpem noſtram de pro-
miſsis huiuſmodi eſſe ſicut anchoram animæ tutam ac firmam? Qualis namque ſecuritas aut
firmitas in huiuſmodi anchora, quæ, etſi nunc firmius quo poſſet hæreret, in præteritoque
hæſiſſet debito fundamento, poſſet nunc & pro nunc ſolui & omnino decipere, & in præteri-
to ſemper fuiſſe ſoluta, & totaliter decepiſſe? Huiuſmodi igitur anchora, ſi ponatur, eſt inſe-
E curior, infirmior & inſtabilior omni vento & mari, ac re fluxibili qualicunque. Quis igitur an-
chora tali confiſus tempeſtuoſiſsimo pelago ſe exponet? Quis igitur in mari magno & pericu-
loſiſsimo hoc mundi per huiuſmodi anchoram tutus erit? Quamobrem videtur mihi Apo-
ſtolum per iſtam locutionem tranſumptam ab anchora, quæ eſt firmiſsima rerum nauis, to-
tamque nauem ſtabiliens atque firmans, dum tamen inhæreat alicui firmiori, figuraliter innu-
iſſe ſecuritatem & firmitatem ſtabiliſsimam ſpei noſtræ, quæ eſt ſicut anchora nauis petri ia-
ctatę fluctibus & vento contrario huius mundi; & quod hæc anchora ſpei noſtrę non eſt tuta
& firma de ſeipſa, ſed ex adhęſione & alligatione ad aliquid magis firmum, puta ad immobi-
litatem diuini conſilij, & ad duas res immobiles ſupra dictas, quas impoſsibile eſt deficere aut
non eſſe, ſicut Deum impoſsibile eſt mentiri. Hæc autem ratio huius tranſumptionis ſimili-
ter poteſt oſtendi, ſicut reſponſio tranſumptionis de fundamento ſuperius eſt oſtenſa. Præ-

tetea verba ſacræ Scripturæ & Doctorum accipienda ſunt ad modum intelligendi & loquendi ſolitum & communem, ſicut erat oſtenſum quadrageſimo quinto primi : non eſt autem modus intelligendi aut loquendi ſolitus & communis, ſed valde inſolitus & multum extraneus, & vix inter fallaces Sophiſtas admiſſus, dicere Deum ſtatuere ſeu ſtatuiſſe, voluiſſe ſeu velle immutabiliter quicquam fore, quod ſine mutatione quacunque poteſt nunquam hoc ſtatuiſſe aut voluiſſe, nec nunc ſtatuere hoc aut velle; Imo & conſuetus & communis modus intelligendi & loquendi videtur in talibus pro eodem habere immutabiliter, & non poſſe aliter & neceſſario, & ea conuertibilia reputare; quare & Doctores Pariſienſes neceſsitatem ſequentem prædictam, neceſsitatem immutabilitatis & immobilitatis appellant. Vnde & Anſelmus 2. Cur Deus homo 17. quaſi per totum, habet pro eodem & promiſcuè accipit immutabiliter eſſe vel fore, & non poſſe, non eſſe, vel fore, & neceſſario eſſe vel fore; vbi & hanc neceſsitatem ſequentem ſpontaneam aſſerens per modum dialogi inter Anſelmum & Boſonem de Christo ſic ſcribit; Quoniam eidem ſubiacent rationi, ſcilicet mori & velle mori, vtrumque videtur in illo neceſsitate fuiſſe. A. Quis ſe ſponte voluit hominem facere, vt eadem immutabili voluntate moreretur, & per huius fidem certitudinis virgo munda fieret, de qua homo ille aſſumeretur? B. Deus, filius Dei. A. Nonne ſupra monſtratum eſt, quod Dei voluntas nulla cogitur neceſsitate, ſed ipſa ſe ſpontanea ſua ſeruat immutabilitate, quando aliquid dicitur neceſsitate facere? B. verè monſtratum eſt; ſed videmus è contra; quia quod Deus immutabiliter vult, non poteſt non eſſe, ſed neceſſe eſt eſſe: Quapropter ſi Deus voluit vt homo ille moreretur, non potuit non mori. A. ex eo quia filius Dei aſſumpſit hominem ea voluntate vt moreretur, probans eundem hominem non potuiſſe non mori. B. ita intelligo. A. Annon ſimiliter apparuit ex his quæ dicta ſunt, filium Dei & aſſumptum hominem vnam eſſe perſonam, vt idem ſit Deus & homo filius Dei, & filius virginis? B. ſic eſt. A. Idem igitur homo ſua voluntate non potuit non mori, & mortuus eſt. B. negare nequeo. Qui & infra eodem vult plane, quod ſi Deus proponit aliquid immutabiliter ſe facturum, illud neceſſario faciet, non tamen neceſsitate violenta aut contraria, ſed conſentanea libertati; quod & adhuc inferius in eodem per diſtinctionem de neceſsitate ſuperius recitatam elucidat & ſerenat. Qui & de Concord. 3. Quæ tempore, inquit, præterita ſunt ad ſimilitudinem æterni præſentis, omnino immutabilia ſunt; in hoc ſiquidem magis ſimilia ſunt æterno præſenti temporaliter præterita quam præſentia, quoniam quæ ibi, ſcilicet in æternitate ſunt, nunquam poſſunt non eſſe præſentia, ſicut temporis præterita non valent vnquam non eſſe præterita; Præſentia vero tempore omnia quæ tranſeunt fiunt non præſentia: & infra 4 immediate ſubiungit; Hoc ergo modo quicquid de his quæ libero fiunt arbitrio, velut neceſſarium Sacra Scriptura pronuntiat, ſecundum æternitatem loquitur in qua præſens eſt omne verum, & non niſi verum immutabiliter. Ecce quomodo indifferenter accipit & habet pro eodem, eſſe immutabile, ſeu immutabiliter non poſſe non eſſe, & neceſſarium, ſeu neceſſario quicquam eſſe, neceſsitate ſcilicet, quam eiſdem locis ſequentem appellat, ſicut ſuperius erat tactum. Quare & Robertus Lincolnienſis, De libero arbitrio. 4. recitatis Autoritatibus Auguſtini 5. ſuper Geneſ. 19. ac alijs hic ſupra; & viceſimo tertio primi præmiſsis, qui dicunt Deum immutabiliter cuncta ſcire, quinto capit. ſic concludit, Ex his autoritatibus euidenter patet, quod omnia ſcit Deus vnico indiuiſibili ſimplicique conſpectu æternaliter, ſemper, [ſimiliter,] immutabiliter: Quapropter quod ſcit non poteſt in poſterum neſcire. Et ſequitur, Ergo omni eodem modo quo neceſſe eſt Deum ſcire res cum ſunt, vel cum præteritæ ſunt, neceſſe eſt eum ſcire eaſdem antequam ſint; Sed cum res ſunt, vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia neceſsitatem conſeqnentem; ergo & eandem neceſsitatem habet antequam res eueniant. Qui & infra 6. allegat Auguſtinum dicentem Ideas in Deo, quas & exemplaria nominat, eſſe immortales, immutabiles, inuariabiles, æternas & infatigabiles: Vnde & concludit, Ex his patenter habetur exemplaria eſſe neceſſaria; Sacra igitur Scriptura, Gloſſæ, & Doctores dicentes Deum immutabiliter, incommutabiliter, & immobiliter ſcire, velle, ſtatuere, & cætera talia, intelligunt quod non eſt poſsibile aliter, & quod neceſſario ita facit, neceſſario, inquam, neceſſitate ſequente prædicta. Neque pro minimo computandum quod Robertus Lincolnienſis, Sanctus Thomas, & alij Doctores Pariſienſes, opinionem huic neceſsitati contrariam, & hypotheſin principalem ſub propria forma ſua concorditer recitant, reprobant, & condemnant, ſicut præhabita aliquantulum recitarunt; Quare haud dubiè reſponſionem iſtam ſecundum hanc neceſsitatem ſequentem approbant & affirmant, cùm non ſit poſsibile aſsignare rationabile medium inter iſtas, ſicut

[capitula]

Anſelmus. *Anſelmus.* *Anſelmus.* *Lincolnienſis.* *Lincolnienſis.*

A B C D E

A [capitula] præcedentia manifeſtant. Doctores ſimiliter Oxonienſes negant neceſsitatem abſolutam in talibus, aliam verò quandam concedunt, quam vocant ſimiliter ordinatam, ſeu neceſsitatem de lege ordinata ſiue ſtatuta; quæ ſecundum præoſtenſa quadrageſimo nono huius, non poteſt rectè intelligi alia quàm neceſsitas iſta ſequens. Voluntas namque diuina quoad extrinſeca voluta rectè dicitur ordinata, & lex ſimiliter ordinata ſiue ſtatuta; quia ſicut Legiſlator vel alius quilibet ordinator, primò ſaltem natura cogitat hæc & illa, deinde liberè ordinat ſeu ſtatuit vnum certum; ſic & Deus Rex & Legifer vniuerſi; cogitato poſſe fieri hæc & illa, liberrimè ſtatuens ordinauit hæc fieri, & non illa; & hæc eſt lex vniuerſalis, ſtatuta, poſita, ordinata, ordinans, regulans, & moderans vniuerſum, ſicut patet viceſimo primo primi. Dicitur quoque neceſsitas, quia ſicut lex merè poſitiua liberrimè, & ſine quacunque neceſsitate impellente ſtatuta ab homine, ex tunc eſt neceſſaria neceſsitate ſequente, & neceſſitate huiuſmodi ordinata, in tantum quòd ſecundum Iuriſtas illud dicitur poſsibile vel im-
B poſsibile, quod eſt poſsibile impoſsibileuè de Iure: ſic & voluntas diuina, quanquam ſine quacunque neceſsitate præcedente, contingentiſsimè, & liberrimè ordinata, poſita, & ſtatuta ſimili neceſsitate firmatur. Iſtam autem ſententiam roborare videntur præmiſſa de fato, viceſimo octauo primi, & viceſimo ſeptimo tertij. Innuunt namque concorditer omnes Autores ponentes fatum à famine Dei dictum, & talem neceſsitatem fatalem, Deum ſicut & hominem liberè ſecundum contradictionem fari ad extra, ipſum tamen fari dum fatur, ſicut & hominem loqui dum loquitur eſſe neceſſe, neceſsitate ſcilicet ordinata ſiue ſequente prędicta, quæ eſſe quodcunque neceſſariò ſequitur comitando, quâ omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe. Fatum enim, recitante Iſidoro 8. Eth. 45. & 46. Antiqui dixerunt quicquid Dij fantur, appoſitumque ſingulis & ſtatutum: quare & Philoſophus in De mundo vlt. dicit, quòd tria ſunt ſtatuta fatorum ſecundum tondem tempora, quæ in alia tranſlatione dicuntur tres Parcæ; quæ ſecundum Papiam in elementario ſuo, & Iſidorum 8. Eth. 45. & Grammaticos *Iſidorus.* *Philoſophus.*
C alios, cò quòd nemini parcant, ſeu minimè parcant, κτ᾽ ἀντίφρασιν ſic dicuntur, Atropos in præterito, Lacheſis ſeu Licheſis in futuro, & Cloto in præſenti, perficiens vt dicit Philoſophus vbi prius & torquens vnicuique propria; & addit, Perficitur autem & fabula non inordinatè: ſunt autem hæc omnia nihil aliud niſi Deus, quemadmodum & ſtrenuus ait Plato. Qui & ſupra 13. dicit quòd in maiori ciuitate, in mundo videlicet, Deus eſt lex æquè declinans, in alia tranſlatione æqualis, nullam recipiens corruptionem, aut tranſpoſitionem, in alia tranſlatione directionem aut tranſpoſitionem, maior autem & certior eis Scripturis quæ ſunt in cirbeſibus, ſecundum aliam tranſlationem, melius autem & firmius lapidibus ſcriptis. Scripturæ namque in lapidibus primò liberè & contingenter ſcribuntur, ſed poſtquam ſunt ſcriptæ, neceſſariò manent ſcriptæ, vel ſaltem neceſſariò tunc ſunt ſcriptæ neceſsitate ſequente prædicta, ſic & ſcriptura firmior libri Dei; vbi & ſubditur conſequenter, quo gubernante ſemper immobiliter & diligenter regitur totus decor cœli & ter-
D ræ, & omnia generantur, creſcunt, & corrumpuntur diuinis parentia decretis. Iſtam quoque ſententiam firmat Hermes De verbo æterno 43. & de mundo & cœlo 1. oſtendens quòd rerum neceſsitas eſt à lege diuina; dicit enim quòd hæc tria, *Heimarmene*, neceſſitas, & ordo, nutu Dei maximè ſunt effecta, quæ mundum gubernant ſua lege, & ratione diuina, dicitque textum operis, fatalem ſeriem, ſæculorum diſpoſitionem, metam temporalium omnium, & vniuerſaliter omnia eſſe illic, puta in Deo, ſummi diſpoſitoris digito exarata, ſicut viceſimum ſeptimum huius plenius recitauit. Vnde & Propheta, In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo; in generatione veritas tua; fundaſti terram & permanet; ordinatione tua perſeuerat dies quoniam omnia ſeruiunt tibi, niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, &c. Pſalmo 118. Ecce ordinatio legitima Domini cœleſtia, terreſtria, & vniuerſaliter omnia comprehendens: Ecce lex Domini completiſ- *Hermes.* *εἱμαρμένη.*
E ſimè ordinata firma neceſsitate, & neceſſaria firmitate æternaliter perſeuerans: hæc enim verba Prophetæ immutabilitatem & neceſsitatem important. Dicit enim Auguſtinus decimo quinto de Trinitate 20. Neque enim ob aliud ſcriptum eſt, Multæ cogitationes in corde viri, conſilium autem Domini manet in æternum, niſi vt intelligamus ſiue credamus ſicut in æternum Deum, ita æternum eius eſſe conſilium, ac per hoc immutabile ſicut ipſe eſt: Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntatibus veriſsime dici poteſt, Multæ voluntates in corde viri, voluntas autem Domini manet in æternum. Pſalmus quoque triceſimus ſecundus, Conſilium, inquit, Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem: Super quod Auguſtinus tractatu primo, Cogitationes ſapientiæ eius non ſunt mutabiles, ſed manentes in ſæculum ſæculi; vbi & Gloſſa, id eſt, non ſunt mutabiles, ſed æternæ, & prædeſtinatio eius im- *Auguſtinus.* *Pſalmus.*

 mutabilis

mutabilis eſt in qua omnia repoſita ſunt. Dicitque Caſsiodorus ſuper illud Pſalmi 118. A
ſuperiùs allegatum, O Domine, permanet verbum tuum in cœlo, quia ad literam, ſolennis
ordo cœleſtium permanet ſtatutorum. Annus enim per dies & menſes labitur, & eiſdem
viciſsitudinibus redit conuerſio Solis & Lunæ, & omnium lex ſemel conſtituta immuta-
bilis manet. Et infra, in generatione & generationem veritas tua, id eſt, in omni gene-
ratione, Fundaſti terram, id eſt, Eccleſiam fide, & permanet. Non enim ad literam de
terra, quæ mouenda eſt, hoc dici poteſt: Chriſtus autem eſt fundamentum, præter quod
nemo poteſt aliud ponere, in quo hi, qui non ſunt ancillæ filij, permanent. Nam ſequitur,
Ordinatione tua perſeuerat dies. Hæc enim ſupra dicta, quod verbum in cœlo, quod
veritas in generatione, quod terra fundata eſt, ſunt dies quem fecit Dominus, cui Chriſtus
|| percipiet Sol iuſtitiæ quicquid vrgeat nunquam occidit, & eum in futuro ||*perficiet* nullo fine clau-
dendum. Et bene dico Verbum in cœlo veritas, & in generatione terra fundata, quoniam
omnia quæ pertinent ad hunc diem ſeruiunt tibi; ad literam, Omnia temporalia & æterna B
ſuo nutu diſponit. Fundaſti, inquit, terram & permanet; fundatio autem & fundamen-
tum immutabilem ſtabilitatem & neceſsitatem important, ſicut ſuperius eſt oſtenſum.
Vnde & infra eodem, Initio cognoui de teſtimonijs tuis quòd in æternum fundaſti ea.
Similem etiam ſententiam innuunt verba huiuſmodi, Confirmata eſt ſuper nos miſericordia
eius, & veritas Domini manet in æternum, Pſalmo 116. Firmauit orbem terræ qui non
Auguſtinus. commouebitur, Pſalmo 92. vbi dicit Auguſtinus quòd eſt immobilis, ſicut erat ſuperiùs alle-
gatum. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum, &c.
Pſalmo 124. vbi Caſsiodorus oſtendit confidentes in Domino non poſſe moueri, non incli-
Caſsiodorus. nabitur in ſæculum ſæculi, ſcilicet terra, Pſalmo 103. vbi Caſsiodorus, Non poteſt dici de
terra quæ legitur tranſitura; myſticè verò rectè accipi poteſt Eccleſia ſuper Chriſtum fun-
data, quæ inclinari non poteſt. Montes commouebuntur, & colles contremiſcent, miſeri-
cordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur, dixit Miſerator tuus C
Eſaias. Dominus, Eſaiæ 54. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt, ſeu tranſ-
Matthæus. ient, Matth. 24. & multa ſimilia cum expoſitionibus ſuis & gloſsis 27. huius ſcripta. His ſi-
Ieremias. militer conſonat illud Ierem. 5. Poſui arenam terminum maris, præceptum ſempiternum
quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus eius, &
non pertranſibunt illud; terminum tribulationum inſinuans & laborum, vt patet per expoſi-
tiones præmiſſas 46. primi. Et rurſum illud Pſalmi 148. Statuit ea in æternum & in ſæculum
ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit. Vnde beatus Gregorius 16. Moral. 15. ſuper il-
lud Iob 23. Nemo auertere poteſt cogitationes eius, ſcilicet Dei, ſic ait, De cuius immutabi-
litate aptè ſubiungitur, Nemo auertere poteſt cogitationes eius: ſicut enim immutabilis eſt
natura, ita immutabilis eſt cogitatione. Dicat ergo, & nemo auertere poteſt cogitationes
eius, quia ſemel fixa iudicia mutari nequaquam poſſunt; vnde ſcriptum eſt, præceptum po-
ſuit, & non præteribit: & rurſum, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſi- D
ent: Et rurſum, Non enim cogitationes meæ ſicut cogitationes veſtræ, neque viæ meæ ſicut
viæ veſtræ. Cùm ergo exterius mutari videtur ſententia, interius conſilium non mutatur,
quia de vnaquaque re immutabiliter intus conſtituitur, quicquid foris mutabiliter agitur.
Auguſtinus. Cui & concorditer Auguſtinus in ſententijs Proſperi, propoſitione 169. Cogitatio, in-
quit, & recogitatio Dei mutandarum rerum eſt incommutabilis ratio. Neque enim, ſicut
hominem, ita Deum cuiuſquam facti ſui pœnitet, cuius de omnibus omninò rebus tam
Eſaias. fixa eſt ſententia quàm certa præſcientia: quibus nec diſcorditer Eſaias, Dominus exerci-
tuum, inquit, decreuit, & quis poterit infirmare? Eſ. 14. Gloſſa, hoc eſt, mutari non poteſt.
Hanc eandem neceſsitatem ſecundum legem, vt præmittitur, ordinatam euidenter inſinu-
ant Autoritates de neceſsitate ſtabilitatis, immobilitatis, & immutabilitatis præmiſſæ: nec
minus euidenter eam oſtendunt Autoritates de iuramento diuino, quadrageſimo ſeptimo hu-
ius præmiſſæ propter immutabilitatem & neceſsitatem in eo contentam, maximè cùm ſecun- E
dum ibi oſtenſa, omnis ſermo Dei intrinſecus reſpectu exteriorum æquali neceſsitate firme-
tur, & æquipolleat iuramento. Eandem ſimiliter innuunt Autoritates illo quadrageſimo
ſeptimo allegatæ, dicentes prædictiones & promiſsiones diuinas neceſſariò adimplendas,
maximè cùm non neceſsitas ſit maior in talibus, quàm in quibuſlibet ſcitis Dei ad extra, ſicut
proximum huius docet: ſed tota neceſsitas, quæ eſt ibi, eſt ex firma præſentialitate, & præſen-
tanea firmitate actus, cognitionis, & volutionis diuinæ, qua eum, ſicut & præſentia cætera,
& actus cæteros qualeſcunque dum eſt, neceſſe eſt eſſe neceſsitate ſequente & ordinata
prædicta. Amplius autem & hanc eandem neceſsitatem ordinatam, vt præmittitur, &
ſequentem concorditer innuunt omnes Autores, ponentes fatum à famine Dei dictum,
&

A & talem neceſsitatem fatalem, ſicut ſuperius monſtrabatur; Quot autem & quanti Au-
tores & Doctores Philoſophici & Theologici ponunt explicitè & implicitè iſtam neceſsitatem
fatalem, ſicut vigeſimum octauum primi, & vigeſimum ſeptimum huius docent? Quid
enim aliud ſignificat intranſibilitas, immutabilitas, ſtabilitas, firmitas verborum Chriſti,
legum, pacti, fœderis quoque Dei ex Euangelijs & Prophetijs cum gloſsis & expoſitio-
nibus Doctorum, quas vigeſimum ſeptimum huius plenius recitauit? Quomodo etiam
conuenientius poteſt exponi Philoſophus in De mundo 13. vbi dicit quod Deus immobi-
lis cuncta mouet & circumfert quo vult, velut ‖ *lex* mundi nullam recipiens alteratio- ‖ lux
nem, certior & firmior Scripturis quæ in lapidibus, ſicut eodem vigeſimo ſeptimo & hic
ſupra plenius allegatur? Scripturæ namque in lapidibus primò liberè & contingenter ſcri-
buntur, ſed poſtquam ſunt ſcriptæ, neceſſariò manent ſcriptæ, vel ſaltem neceſſariò tunc
B ſunt ſcriptæ neceſsitate ſequente prædicta: Sic quinimo & incomparabiliter firmius ſcrip-
tura firmior libri Dei. Cur etiam potius comparauit legem diuinam omnia gubernantem
ſcripturę in lapidibus, quam ſcripturæ in cera, membrana, pictura, puluere, vel in ter-
ra, in aliquouè metallo, niſi vt quoquomodo exemplariter & figuraliter deſignaret eius
maximam firmitatem, ſicut talis ſcriptura eſt alijs magis firma; quemadmodum & Iob
dicit, Quis mihi hoc tribuat vt ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det vt exarentur in *Iob.*
libro ſtilo ferreo, aut plumbi lamina vel ‖ *celte* ſcribantur in ſilice, Iob decimo nono? ‖ certe
Quare & filij Seth ſcientiarum inuenta in duabus columnis, vna quidem de lateribus, al-
tera verò de lapidibus conſcripſerunt, ſicut ſuperius fuerat recitatum. Quàm ergo firma
neceſsitas, & neceſſaria firmitas, Scripturæ diuinæ in firmiſsima ſcientia Dei ſcriptæ, in
firmiſsima mente ſua, in firmiſsimæ vitæ libro! Hunc autem Philoſophum in hac parte
autorizans ſummus Philoſophus, Non poteſt, inquit, ſolui Scriptura quam Pater ſancti-
C ficauit & miſit in mundum, Ioannis decimo. Cui ſimiliter conſonant non pauca ſimilia qua- *Iohannes.*
drageſimo ſeptimo huius prehabita, quæ teſtantur Scripturas propheticas promiſſorias, &
iuratorias Prophetarum & Dei neceſſariò adimplendas. Quod enim ſcriptura naturalis,
fragili calamo, fluido atramento, putribili pellicula vel papyro conſtructa ſolui non
poteſt, ex nulla firmitate aut ſtabilitate huius ſcripturę infirmę & labilis poteſt eſſe, ſed
tantum ex ſcripturę libri vitæ immortalis, indelebilis, irraſibilis, incancellabilis, ac
indefectibilis inſolubili & neceſſaria firmitate; à qua omnis vera ſcriptura materialis
originaliter & figuraliter defluit & emanat. Huic autem cauſæ neceſsitatis huiuſmodi in
ſcripturis atteſtatur gloſſa ſuper primum Mathęi, quæ primò dicit prophetias neceſſariò
adimplendas, ſicut quadrageſimum ſeptimum huius allegat: Poſtea verò dicit quod
Propheta nullam neceſsitatem ingerit prophetatis, ſed eſt pręſcientiæ Dei ſignum, ſicut
quadrageſimum nonum huius plenius recitauit. Hæc ergo neceſsitas in Dei pręſcientia
D eſt fundata: Non enim poteſt fundari in rebus prophetatis, quæ ſunt quaſi effectus &
exitus prophetiæ, quę etiam ſibi ipſis nullam neceſsitatem imponunt, cùm nullam ha-
beant ex ſeipſis, nec in prophetia, quæ non efficit prophetata, ſed eſt diuinæ præſcien-
tiæ tantum ſignum; neceſsitas ergo ſcripturæ libri vitæ immortalis præſcientiæ firmæ
Dei eſt neceſsitas ſcripturæ Propheticæ ſupradictæ. Vnde & Auguſtinus de correptione *Auguſtinus.*
& gratia 29. dicit, quod filij Dei ſecundum præſcientiam, antequam eſſent facti, iam filij
Dei erant, in memoriali patris ſui inconcuſſa ſtabilitate conſcripti. Qui & infra 34. hanc
ſtabilitatem inconcuſſam plenius exprimens ita ſcribit; Quicunque ergo in Dei prouidentiſ-
ſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati ſunt & glorificati, Non dico etiam
nondum renati, ſed etiam nondum nati, iam filij Dei ſunt, & ideo omnino perire non poſſunt.
Aduerte, quęſo, cauſalem; Iam, inquit, filij Dei * ſunt, & ideo omnino perire nō poſſunt. Quid * facti
aliud innuit, imò potius exprimit hæc cauſalis, quàm quod illa quæcunque in prouidentia,
E diſpoſitione, præſcientia & prædeſtinatione Dei ſunt, non poſſunt ibi non eſſe, ſaltem pro
nunc, iuxta illud ‖ *Philoſophi* tam ſæpius memoratum, Eſſe quod eſt quando eſt, neceſſe eſt? ‖ philoſo-phicum
Quantus igitur numerus, quanta turba, quantus exercitus autoritatum ſcripturæ canonicæ &
Doctorum iſtam neceſsitatis ſententiam explicitè vel implicitè profitetur, proculdubio non
facile numerare. Vt autem in breuibus maximam copiam proferam, Ecce iſtam neceſsitatis
ſequentis ſententiam innuunt & confirmant rationes, & autoritates à trigeſimo huius vſque
ad hunc locum multifariam prælibatæ, quas non videtur poſsibile plane, ſolidè & vera-
citer ſoluere iſtam ſententiam non tenenti, ſed vix per qualeſcunque ſophiſticationes inſi-
pidas, per cauillationes obliquas, per falſigraphias profanas, & proteruias violentas,
per ambages diſtortas, per expoſitiones ſchiſmaticas & per gloſſas vipereas tex-
tum proprium perimentes: Huic autem ſententiæ videntur omnes rationes &

Autoritates tam ſecundum ſuperficiem literæ, quàm ſecundum profundum & ſolidum intellectum planè & plenè, ſolidè & ſincerè ac ſpontaneè conſentire, & concorditer atteſtari. Conferat, quæſo, ſimpliciter quicunque Iudex indifferens, & amicus veritatis ſolius probationes, reſponſiones & autoritates cuiuſcunque alterius ſententiæ & iſtius; deponat, ſupplico, interim odium & amorem, dicente Philoſopho 1. Rhetoricæ ſuæ primo, quod ad præfectum & Iudicem amare & odire, & proprium commodum annexa ſunt ſæpe vt non poſsint videre ſufficienter verum, ſed attendere in iudicio proprium delectabile aut triſte; Et ſecundi Rhetor. 1. Non eadem, inquit, videntur amantibus & odientibus, neque iratis & manſuete ſe habentibus, ſed aut omnino altera, aut ſecundum magnitudinem altera; Cui & concorditer Ptolomæus verbo 12. Centilogij ſui, ait, Amor & odium remouent homines à rectitudine, aut ſecundum aliam tranſlationem, Amor & odium peruertunt iudicij veritatem: vel ſi noluerit illa deponere, tunc permutet dando iſti ſententiæ gratis odio habitæ amorem & fauorem alterius, & è contra, & ſic æquo libramine ponderet, quæ firmius ſit fundata, copioſius atteſtata, & rationabilius defenſata, & illam interim, donec Deus aliud ei reuelauerit ſobrie eligat, teneat & defendat. Nam, ſicut dicit Philoſophus 1. Ethic. 11. Vero quidem omnia conſonant exiſtentia; falſo autem citò diſſonat verum. Hæc autem eſt planè doctrina eiuſdem Philoſophi 2. de Cœlo 1. ac Auerrois Commentatoris ipſius, qui & ibi recitat illum famoſum Alexandrum dicentem, Nos non ſumus ſuſtentati ſuper ſententiam huius hominis inter omnes alias, niſi quia videmus ipſam minoris ambiguitatis, & remotiorem à contradictione. Porrò autoritates de neceſſitate fati, faminiſuè diuini, & ſimiles, ponentes neceſsitatem in Deo & in rebus, & cauſam illius reddentes, quia Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt, aut quod res omnes ſunt ſemper apud Deum præſentes pro neceſsitate rerum ſecundum cauſas ſuperiores vigeſimo ſeptimo & vigeſimo octauo huius adductæ, multum immediatius & euidentius faciunt pro iſta neceſsitate ſequente huius capituli quàm pro illa; verum quia ex iſta neceſsitate ſequitur alia, faciunt & pro illa; & quia illi neceſsitati contradicebatur, à multis fuit multorum teſtium veridicorum omni exceptione maiorum teſtimonijs validis comprobanda, vt ſic illa conceſſa, iſta facilius admittatur. Potuit etiam proceſſus & ordo fuiſſe contrariè permutatus, vt primo hæc ſequens, deinde illa ſecundum cauſas ſuperiores fuiſſet oſtenſa: Hæc enim eſt prior illa ſecundum naturam, Veruntamen non ita commodè pro doctrina. Non enim ſemper priora & notiora naturæ ſunt priora & notiora in cognitione humana; Imo, vt plurimum eſt, è contra, ſicut teſtatur Philoſophus 1. Phyſic. 2. & poſt. & 2. Metaphyſic. 1. quod etiam teſtatur Apoſtolus, Inuiſibilia, inquiens, ipſius ſcilicet Dei, à creatura mundi, id eſt, ab homine, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas, ad Romanos primo. Hinc igitur videbatur commodius præmiſſum ordinem obſeruare, ſicut & in principio ſeruabatur. Prius namque ſecundum naturam videtur Deum facere quippiam, quàm factum ſeruare, & tamen prius fuit oſtenſum Deum eſſe conſeruatorem neceſſarium entium quàm factorem, quia hoc fuit vtilius pro doctrina: Ex hoc enim apud cognitionem humanam facilius oſtenditur aliud quàm è contra.

Marginalia: *Philoſophus.* (beside "probationes…"); *Ptolomeus* (beside "nem altera…"); section letters A, B, C, D, E in right margin.

E

COROL

A

COROLLARIVM.

Corollarium, quod omnem actum volutionis & cognitionis diuinæ præſentem neceſſe eſt, neceſsitate ſequente prædicta, ſemper fuiſſe, & ſimiliter ſemper fre; quare & quod omnia, quæ præſentialiter ſunt, fiunt aut eueniunt, ſimili neceſſitate ſunt, fiunt & eueniunt in præſenti; & quod omnia quæ euenient, ſimili neceſsitate euenient in futuro; imó & quod omnia quæ nunc fiunt, de aliqua neceſsitate præcedente nunc fiunt; & quod omnia, quæ eueniunt de aliqua neceſsitate præcedente, euenient in futuro.

B
EX his autem, velut poriſmaticè, clarè lucet, quod Omnem actum volutionis & cognitionis diuinæ præſentem neceſſe eſt neceſsitate ſequente prædicta nunc eſſe, ſemper fuiſſe,
& ſimiliter ſemper fore; quare & qd. omnia, quæ præſentialiter ſunt, fiunt, aut eueniunt, ſimili
neceſſitate ſunt, fiũt, & eueniũt in præſenti; & qd. omnia, quæ euenient, ſimili neceſsitate euenient in futuro; imo & qd. omnia, quæ nunc fiunt, de aliqua neceſsitate præcedente nunc fiũt; &
qd. omnia quæ euenięt, de aliqua neceſsitate præcedẽte euenient in futuro. Prima autem pars,
ſecunda & tertia huius poriſmatis lucide conſequuntur. Nam ſecundum prius oſtenſa, omnem actum huiuſmodi nunc præſentem neceſſe eſt nunc eſſe, quare & ſemper fuiſſe, & ſimiliter ſemper fore, cum Deus ſit immutabilis omniquaque, ſicut quintum & viceſimum tertium
primi docent. Vnde & cognoſcitur euidenter conuenientia & differentia voluntatis diuinæ,
& angelicæ, vel humanæ: In duobus namque conueniunt, & diſconueniunt in duobus. Nam
C ſicut voluntatem creatam neceſſe eſt pro nunc velle quod vult, & voluiſſe quod voluit, ſic diuinam; ſed hanc, ſcilicet humanam, poſsibile eſt in futuro non ſic velle, & in præterito noluiſſe, diuinam vero minime poſt vel ante: cuius cauſa non latet; hæc enim eſt mutabilis, illa
vero immutabilis eſt omnino. Tres vero partes ſequentes ex iſtis tribus cum quibuſdam prius oſtenſis faciliter concludentur. Docet namque ſyllogiſtica ratio manifeſte, quod omnia
quæ præſentialiter ſunt, fiunt, & eueniunt à cauſa neceſsitate ſequente neceſſaria in eſſendo,
& infruſtrabili in cauſando, ſimili neceſsitate ſunt, fiunt & eueniunt in pręſenti; Omnia, quæ
in præſentiarum ſunt, fiunt, aut eueniunt præſentialiter, ſunt, fiunt, & eueniunt à cauſa huiuſmodi: Cur ergo non ſequitur de futuris? Simili namque modo quo || *ſyllogiſmus* || *aptabatur* || ſimilis
pręſentibus, aptabitur & futuris; Omnia ſiquidem quæ euenient à cauſa neceſsitate ſequente || aptatur
ſemper neceſſaria in eſſendo, & infruſtrabili in cauſando, ſimili neceſsitate euenient; Omnia quæ euenient, euenient à cauſa huiuſmodi. Non enim videtur cauſa poſsibilis aſsig-
D nari quare non omnia, quæ à cauſa quacunque euenient, de aliqua neceſsitate euenient, niſi vel quia cauſa poteſt deficere in eſſendo, vel quia, etſi maneat poteſt impediri,
fruſtrari, & deficere in cauſando; ſicut homo volens facere quid futurum, poteſt voluntatem
illam dimittere, & etiam ſi eam continuè teneat, impediri, multipliciterque fruſtrari: Certum eſt quoque quod omnia, quæ euenient, à cauſa tali * euenient: Euenient enim à volun- neceſſario
tate diuina, per corollarium noni primi, & ipſa eſt neceſsitate ſequẽte neceſſaria in eſſendo per
partes corollarij præcedentes, eſt etiã infruſtrabilis in cauſando, per 10. primi libri. Hîc reſpondebitur forſitan à quibuſdam, quod omnia futura ſunt neceſſaria, quatenus ſunt apud Deum
præſentia, & in eo, non autem quatenus extra euenient in eſſe materiali ſiue reali in ſuis naturis Hæc autẽ reſponſio ſi intelligit, quod futura cõtingentia quantum eſt de ſe, & cauſis ſuis
inferioribus abſolutè cõſideratis, non neceſſariò euenient, verè intelligit ſed non vitat: Si autẽ
intelligit quod futura contingentia relata ad præuolutionem & præcognitionem diuinam neceſſariam in eſſendo, & infruſtrabilem in cauſando, non neceſſariò euenient extra in eſſe ma-
E teriali, reali, ſeu naturali temporibus præordinatis a Deo, non verè intelligit, ſicut præcedentia clarè monſtrabant; quod & poteſt breuiùs ſic monſtrari: Neceſſariò ſequitur, quicquid
Deus vult & præſcit fore in eſſe reali extrinſeco naturali, ſic erit; Hoc Deus vult & præſcit ſic
fore: ergo hoc ſic erit: vel enthymematicè ſi quis velit, Deus vult hoc fore realiter, ergo hoc
ſic erit, & antecedens eſt neceſſarium, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum, ſicuti & || *iſti reſponſores* fa- || Iſtæ re-
tentur; quare & conſequens ſicut trigeſimo huius patet. Hoc autem totum clarè teſtatur ſponſiones.
Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 10. vbi agens de concordia prædeſtinationis &
liberi arbitrij, primò facit realiter argumentum præmiſſum, & recitat virtualiter reſponſio- *Lincolnienſ.*
nem opinionis contrariæ, & hypotheſis principalis, diſtinguentem propoſitiones huiuſmo-
di,

di, (Quicquid Deus prædeſtinat ſeu vult fore neceſſe eſt fore) ſecundum compoſitionem A
& diuiſionem,& concedentem ſenſum compoſitum ac negantem diuiſum ; & deinde ipſa formaliter approbata, ac materialiter reprobata, ſecundum ſententiam propriam reſpondendo, dicit præuolutionem, puta prædeſtinationem diuinam, eſſe cauſam neceſſariam in eſſendo neceſsitate ſequente, & infruſtrabilem in cauſando ; quare & quemlibet totalem eius effectum ſimili neceſsitate futurum : Vnde ſic ait, Dei prædeſtinatio ſpecialiter liberum arbitrium videtur annihilare ; Ipſa namque cauſa eſt bonorum prædeſtinatorum ; & talis cauſa quæ non poteſt non eſſe, nec poteſt ab effectu fruſtrari : Omnis autem cauſæ, quæ non poteſt non eſſe, nec ab effectu fruſtrari, omnis effectus non poteſt non eſſe ; prædeſtinationis igitur effectus non poteſt non eſſe ; ergo omnem prædeſtinationis effectum neceſſarium eſt eſſe ; Neceſſariò ergo ſaluabitur omnis ſaluandus ; ergo non ex libero arbitrio B
eſt ſalus aut opus bonum vitæ æternæ meritorium. Fortè aliquis reſponſor ad euadendum ſic diſtinguet, dicens, Prædeſtinatum eſt neceſſarium ; id tamen quod prædeſtinatum eſt, non eſt neceſſarium, ſed contingens ; ſed hæc diſtinctio licèt ſit vera, nihil tamen ad veritatem videtur eſſe ſolutionis. Dicatur enim A effectus aliquis prædeſtinationis in ſe conſideratus nudus ab hoc accidente, Prædeſtinatum, ſyllogizeturque hoc modo, Omnis effectus cauſæ neceſſariæ nec potentis à ſuo effectu fruſtrari eſt neceſſarius & non potens non eſſe ; A eſt effectus talis cauſæ ; ergo A non poteſt non eſſe, ſed eſt neceſſarium, & ita quoad eius eſſe nihil eſt liberum arbitrium, cùm habens eſſe ex libero creaturæ rationalis arbitrio ſit contingens, non neceſſarium. Et ecce reſponſio propria ; An fortè prædeſtinationis effectus ſimpliciter erit magis A contingenter eſſe, quàm A eſſe? verbi gratia, Aliquis nunc exiſtens viator nominetur Petrus, non hoc, Petrũ ſcilicet fore ſaluandum, ſed Petrum fore ſaluandũ eſſe contingens, id eſt, Petrum fore ſaluandum non ex neceſsitate, ſed cum poſsibilitate exiſtendi eius oppoſitum, ſcilicet Petrum non ſaluari, eſt ſimpliciter effectus prædeſtinationis: Scit enim C
Deus non ſolum Petrum ſaluandum, ſed Petrum non ex neceſsitate, ſed contingenter ſaluandum, & ſic ab æterno præordinat, ſcilicet Petrum ſaluandum, & non ex neceſsitate, ſed cum poſsibilitate contrarij ; & hoc totum infallibiliter à Deo præcognitum & preordinatum, ſcilicet Petrum ſaluari non ex neceſsitate, ſed cum poſsibilitate exiſtendi oppoſitum, ſcilicet Petrum non ſaluari eſt neceſſarium || *ſimpliciter* ; *Itaque* effectus prædeſtinationis, quæ eſt cauſa inuariabilis, nec poteſt à ſuo fruſtrari effectu, non eſt Petrum ſaluari, ſed Petrum ſaluari non neceſſariò ſed contingenter ; & hoc totum, ſcilicet Petrum ſaluari non neceſſariò, ſed contingenter, eſt neceſſarium, ſicut arguit ſupra poſitus ſyllogiſmus, debere eſſe prędeſtinationis effectum ; ſed neceſſarium dico neceſsitate conſequente non antecedente, neceſsitate conditionis ſecundum Boetium non ſimplici ; ac per hoc Petrum ſaluari non eſt neceſſarium, ſed contingens. Hæc itaque maior ſuprapoſiti ſyllogiſmi propoſitio, ſcilicet, Omnis cauſæ, quæ non poteſt non eſſe, nec ab effectu fruſtrari, effectus non poteſt non eſſe, D
ſed eſt neceſſarius, ſic videtur eſſe intelligenda, vt intelligamus effectum ſimpliciter & totaliter, & non ſecundum partem, hoc eſt, totum effectum comproportionatum cauſæ, nullis omiſsis conditionibus, vtpote reſpectu huius cauſæ, quæ eſt prædeſtinatio, non erit, Petrum ſaluari ſimpliciter & totaliter, effectus, ſed hoc totum, Petrum ſaluari non ex neceſsitate, ſed contingenter ; ergo ſecundum quod verè intelligitur maior propoſitio, ſi ſub prædeſtinationis effectu aſſumatur Petrum ſaluari vel aliquid tale, non adiecta hac conditione, non ex neceſſitate, ſed contingenter, non correſpondet aſſumptio maiori propoſitioni, nec ſequitur concluſio : Si autem ſumatur ſimpliciter & totaliter effectus cadens ſub prædeſtinatione, vtpote Petrum ſaluari non ex neceſsitate, ſed contingenter, correſpondenter maiori aſſumitur, & concluſio ſequitur. Qui & infra 11. monſtrans concordiam gratiæ cum libero arbitrio, ſimilem ſententiam clarè profert. Nec moueat quempiam quod dicit non eſſe neceſſarium Petrum ſaluari, ſed Petrum non neceſſariò, ſed contingenter ſaluari, cùm tamen neceſſariò conſequatur, Petrus non neceſſariò, ſed contingenter ſaluabitur, ergo Petrus ſaluabitur ; & Antecedens ſecundum eum eſt neceſſarium, quare & conſequens ; quia cùm dicit Petrum non neceſſariò, ſed contingenter ſaluari, eſſe neceſſarium, intelligit de neceſsitate ſequente prædicta conſentanea contingentię & arbitrii libertati, ſicut & exprimit euidenter : Cùm verò negat Petrum ſaluari eſſe neceſſarium, intelligit de neceſſitate contraria contingentię & arbitrij libertati, quod iuxta decimo huius pręmiſſa de hac coniunctione aduerſatiua, Sed, euidenter inſinuat, ita dicens, Petrum ſaluari non eſt neceſſarium, ſed contingens. Pro quo & infra 11. Cùm, inquit, gratia non ſit, niſi Dei voluntas, qua gratis ſaluat, vult autem verbi gratia non ſolum Petrum ſaluari, ſed ipſum ſaluari ex libertate arbitrij ſui, & non

|| ſimpliciter itaque

A & non neceſſariò, ſed contingenter, ſicut præſcit & prædeſtinat non ſolùm ipſum ſaluari, ſed
ſaluari cum adiectione prædicta; gratia ſiue voluntas diuina non cogit Petrum ſaluari, vel ali-
quod conſimile eſſe neceſſarium, ſed, ſicut dictum eſt, ipſum ſaluari ex libero arbitrio & con-
tingenter eſſe neceſſarium. Nec etiam moueat quod dicit, fortè & quaſi dubitando, non de-
finiendo reſpondere videtur: hæc enim eſt reſponſio ſua finalis; & quia hoc poteſt rationabi-
liter facere, etſi ipſemet non dubitet, ad aliorum præſumptuoſam audaciam reprimendum,
& vt ſobriè capiant inſtruendum. Aduerbia etiam dubitandi & verba ſimilia non ſemper du-
bitationem loquentis important, ſed quandoque per figuram Ironiæ certitudinem & certam
affirmationem, quandoque verò dubitationem in mentibus auditorum, & increpationem eo-
rum: Quare Prophetæ, Apoſtoli, & Deus, ac Dominus Ieſus Chriſtus ſcientes certiſsimè,
quandoque aduerbia & verba huiuſmodi protulerunt. Vnde Pſalmo 80. Pro nihilo forſitan
inimicos eorum humiliaſſem. Caſsiodorus, Forſitan, id eſt, verè, ſi ironicè dicit. Et infra *Caſsiodorus.*
B Pſalmo 118. Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, tunc fortè perijſſem in humilitate mea. Et
Apoſtolus ad Rom. 8. Exiſtimo quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futu- *Apoſtolus.*
ram gloriam: Gloſſa, Exiſtimo, id eſt, ſcio. Et 1. ad Corinth 7. Puto quòd ego ſpiritum Dei
habeam: Gloſſa, Nota quòd dicens puto, non dubitat Apoſtolus, ſed contemptores increpat.
Et Iob 14. Putaſne mortuus homo ruſum viuat? Super quod Gregorius 12. Moral. 5. So- *Iob.*
lent iuſti viri in eo quod ipſi certum ac ſolidum ſentiunt, quaſi ex dubietate aliquid proferre, *Gregorius.*
vt infirmiorum in ſe verba transferant, ſed rurſum per fortem ſententiam infirmanti dubietati
omni modo contradicunt, quatenus per hoc, quod dubiè proferre cernuntur, infirmis aliqua-
tenus condeſcendant; & per hoc, quod certam ſententiam proferunt, infirmiorum mentes
dubias ad ſoliditatem trahant. Ipſe etiam in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ
abſconditi Ieſus Chriſtus ſimiliter loquitur, Nunquid, inquiens, gratiam habet ſeruo illi quia
fecit quæ ſibi imperauerat? Non puto, Luc. 17. Et Matth. 11. Si in Sodomis &c. fortè man- *Lucas.*
C ſiſſent vſque in hunc diem; & Ioh. 4. Tu forſitan petiſſes ab eo, &c. Et infra 5. Si crederetis *Matthæus.*
Moſi, crederetis forſitan & mihi: Et adhuc inferius 8. Si me ſciretis, forſitan & Patrem me- *Iohannes.*
um ſciretis. Super quod Auguſtinus part. 1. homil. 37. Ille, inquit, qui omnia ſcit, quando *Auguſtinus.*
dicit forſitan, non dubitat, ſed increpat. Attende enim quomodo increpatiuè dicatur ipſum
forſitan, quod videtur eſſe verbum dubitationis; ſed dubitationis verbum eſt, quando dicitur
ab homine ideo dubitante quia neſciente; cùm verò dicitur a Deo verbum dubitationis, cùm
Deum vtique nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur diuinitas. Ho-
mines enim de rebus his, quas certas habent, aliquando increpatiuè dubitant, id eſt, verbum
dubitationis ponunt, cùm corde non dubitent, velut ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas, Con-
temnis me? Conſidera, forſitan Dominus tuus ſum. Hinc & Apoſtolus ad quoſdam con- *Apoſtolus.*
temptores ſuos loquens, ait; Puto autem quòd & ego ſpiritum Dei habeam. Qui dicit, puto,
dubitare videtur, ſed ille increpat, non dubitat. Matthæi quoque 24. ipſa ſapientia Dei di- *Matthæus.*
D cit, Dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.
Super quod Gregorius 1. ſuper Ezech. 9. Cur, inquit, hoc ſub dubitatione dicitur, cùm quid *Gregorius.*
futurum ſit à Domino præſciatur? Et reſpondet, Iſta dominici ſermonis dubitatio ex electo-
rum cordibus deſignatio temptationis fuit. Per hoc igitur exprimitur, quòd electi in corde
temptabuntur; nutant enim, ſi non cadunt; dicitur ergo, ſi fieri poteſt, quia trepidabunt, &
tamen dicuntur electi, quia non cadent. Pro duabus autem reſiduis partibus aduertendum
quòd in voluntate diuina reſpectu ſuorum effectuum extrinſecorum præſentium vel futuro-
rum eſt pleniſsima contingentia ad vtrumlibet, & ſumma libertas contradictionis, ſicut ‖ *ſæ-* ‖ ſuperius.
pius dicebatur, ipſa tamen reſpectu eorum eſt neceſsitas antecedens, ſicut reſpectu præſen-
tium, ſicuti vltima pars corollarij ſecundi huius oſtendit: quare & per ſimilem rationem re-
ſpectu futurorum ſimiliter. Nam omnia quæ euenient à cauſa neceſſaria in eſſendo & infru-
E ſtrabili in cauſando, euenient de neceſsitate naturaliter precedente, ſicut definitiones neceſsi-
tatis naturaliter præcedentis, & ſui effectus ſecundo huius oſtendunt; & omnia, quæ eueni-
ent, à cauſa tali euenient, puta à voluntate diuina, ſicut ſuperius eſt oſtenſum: nec iſtam ali-
quam repugnantiam implicant, ſicut 29. & 5. huius plenius declaratur.

CAP.

A

CAP. LI.
De Æternitate.

* æternam. ADhuc autem ſpiritu intelligentiæ parum altius ſubleuante, poteſt hæc eadem veritas per aliam viam oſtendi, per viam videlicet * æternitatis triceſimo huius tactam. Hac etenim cognita, poteſt Deus & eius cognitio atque volutio quoquomodo cognoſci; hæc verò ignota, & iſta
|| iſta neceſſariò ignoratur: prius ergo de || *ipſa* æternitate paululum diſſerendum. Conſtat ſiquidem ſecundum Philoſophorum ſententiam, quòd menſura debet eſſe vnigenita & ſimilis menſurato: homo autem mutabilis eſt, & actiones eius mutabiles, quare & menſurantur men- B
ſura mutabili, ſcilicet temporali, ipſo videlicet tempore vel inſtanti: Deus verò, & quælibet actio eius intrinſeca, puta cognitio & volutio, immutabilis eſt omninò, ſicut quintum & viceſimum tertium primi docent; quare nec Deus, nec aliqua actio eius intrinſeca per ſe
|| menſuratur. immediatè & propriè menſuratur menſura mutabili, ſcilicet tempore vel inſtanti, ſed || *menſura* immutabili, inuariabili, ſtabili, & æterna, ſeu potius ipſa æternitate immutabiliter penitus, inſucceſsibiliter, vniformiter atque ſtabiliter permanente. In ipſa namque nulla diuiſibilitas, nulla maioritas, nulla minoritas, nulla prioritas, nulla poſterioritas, nulla mutabilitas, nulla acceſsio, nulla receſsio, nulla ſucceſsio, nihil præteritum, nihil futurum, nec vlla penitus differentia ſucceſsiua, ſed indiuiſibilis, ſimplex, vnica, eadem, inſucceſsibilis, ac inſtantanea præſentialitas & ſimultas, ſicut oſtenditur primo primi, imò ſuperindiuiſibilis, ſuperſimplex, ſuperunica, ſupereadem, ſuperinſucceſsibilis, ac ſuperinſtantanea præſentialitas & ſimultas temporalis inſtantis. Hoc enim eſt finis præteriti, initiumque futuri; ibi autem C
nihil præteritum aut futurum, hoc eſt mutabile & ſucceſsibile quodammodo, eò quòd aduenit, & recedit, incipit & deſinit; non ſic ibi, hoc inſtat nunc tantummodo, illud ſemper; hoc, ſicut & tempus eſt poſterius æternitate & inſtanti æterno, & ipſam & ipſum imitatur, vt poteſt: quare & Deus cognoſcit & vult indiuiſibiliter, ſimpliciter, vnicè, præſentaneè, atque ſimul, imò ſuperſimpliciter, ſuperunicè, ſuperinſtantaneè, ſuperpræſentaneè, ſuperſimul temporalis inſtantis. Quis enim præſumpſerit dicere Deum aliter & aliter intrinſecè cognoſcere aut velle ſecundum alias & alias differentias temporis ſucceſsiuas? Quis præſumpſerit dicere omnipotentem & omniquaque ſibi ſufficientem temporis creatorem indigere tempore, &
|| ſucceſsionibus. || *ſucceſsibus* fluxibilis temporis, ſicut miſerabilem hominem ad cognoſcendum quippiam & volendum, aut ad cognoſcendum quicquam quocunq; modo intrinſecè, contingenter, liberè, neceſſariò, vel alio quouiſmodo: prima namq; ſuppoſitio, quintum & 23. primi, ac 30. huius præmiſſa prohibent ita dici. Eandem quoq; ſententiam, licèt obſcurè, antiqui Philoſophi D
Hermes. conteſtantur; quorum Pater Hermes de mundo & cœlo 1. ſic ſcripſit; Quicquid extenditur ſpacijs, vel annoſum, vel ſæculare, vel perpetuum, vel æternum conſiſtit; annoſum diſſoluitur ſenio, ſæculare ætate, perpetuum durabilitate, æternum infinitate; ab æternitate tempus initians, in æternitatis reſoluitur gremiũ longiori circuitu fatigatũ, ſcilicet de vnitate ad numerum, de ſtabilitate digreditur ad motũ; momentũ ſuũ temporis eſt quod mouetur, æternitatis quod ex qua tempus naſcitur, in eam reſolui habet quod in vniuerſum porrigitur. Qui & de verbo æterno 43. Æternitas, inquit, inaduerſabilis, immobilis & inſolubilis; hæc eſt ergo æternitas, quæ nec cœpit eſſe nec deſinit, quæ fixa immutabili lege currendi ſempiterna commotione verſatur, oriturq; & occidit alterius ſæpe per membra, ita vt variatis temporibus, his, de quibus occiderat, membris oriatur. Pro iſto autem dicto plenius exponendo, & melius cognoſcendo, aduertendum quod ſcribit ſuper eiuſdem 34. dicens, quòd ſolus Deus eſt immobilis, niſi aliquis audeat dicere ipſius commotionem eſſe in æternitate; ſed magis & ipſa E
immobilis æternitas, in qua omnium temporum agitatio remaneat, & ex qua omnium temporum agitatio ſumit exordium; Deus ergo ſtabilis fuit, ſemperque ſimiliter cum eo æternitas; itaque quamuis ſit æternitas ſtabilis, immobilis, atque fixa, tamen quoniam temporis, quod mobile eſt, in æternitatem ſemper vocatur agitatio, itaque mobilitas ratione temporis vertitur, efficitur vt ipſa æternitas immobilis quidem ſola, per tempus in quo ipſa eſt, & eſt in eo omnis agitatio, videatur agitari, ſic efficitur vt æternitatis ſtabilitas moueatur, & tem-
* iſta. poris mobilitas ſtabilitas fixa fiat lege * currendi; ſic & Deum agitari credibile eſt in ſe ipſum eadem immobilitate: ſtabilitas enim ipſius in magnitudine eſt immobilis agitatio: ipſius enim magnitudinis immobilis lex eſt; hoc ergo quod eſt tale quod non ſubijcitur ſenſibus, indefinitum,

definitum, incomprehenſibile, ineſtimabile eſt; nec ſuſtineri etenim nec fieri, nec indagari
poteſt. Vbi enim & quomodo, & vnde aut quando, aut quale ſit incertum eſt. Fertur enim
in ſumma ſtabilitate, & in ipſo ſtabilitas ſua, ſiue Deus, ſiue æternitas, ſiue vterque ſine al-
ter in altero, ſiue vterque in vtroque ſunt: Propter quod æternitas ſine definitione eſt tem-
poris. Stabilitas enim vtpote defixa quod ſuſtinere quæ agitabilia ſunt, poſsit beneficio fir-
mitatis, merito obtinet principatum; Omnium ergo quæ ſunt primordia Deus eſt & æter-
nitas: Mundus autem quod ſit mobilis non habet principatum; Præuenit enim mobilitas e-
ius ſtabilitatem ſuam in lege agitationis ſempiternæ habendo immobilem firmitatem. Poſt
quem Plato, & quidam Platonici de æternitate, æuo, & tempore differebant: Vnde Plato *Plato.*
1. Timei *9.* vtens æuo pro æternitate ſic ait, Dies & noctes & menſes & annos, qui ante cœ-
leſtem exornationem non erant, tunc naſcente mundo iuſsit exiſtere, quæ omnia partes ſunt
temporis, noſque hæc cum æuo aſsignamus eidem ſolitariæ naturæ, non rectè partes indiui-
B duæ rei fingimus. Dicimus enim fuit, eſt, erit; At illi ſolum eſſe competit iuxta veram
ſui certamq; rationem, fuiſſe verò deinceps & fore non competit; hæc quippe genituræ tem-
poris propria. Motus enim ſunt, vnus præeuntis, alter imminentis non æui ſed temporis; qui
quippe mãſio perpetua immutabilis; ergo neq; iunior, nec ſenior, nec fuit, nec erit, nec patietur
aliquid horum quæ ſenſilis natura patitur, ſed hæc omnia vices ſunt temporis imaginantis æ-
uum. Apud quem inſuper eadem æternitas aliquoties ſæculum nuncupatur: Vnde Auerroes *Auerroes.*
ſuper 1. de Cœlo & Mundo 100. vbi tranſlatio quam exponit habet ſæculum, dicit ita, Plato
nominabat illud quod fuit antequam tempus fuiſſet, ſæculum, quia tempus eſt nouum apud
ipſum, & intendit per ſęculum, eſſe terminans omnia entia, quod fuit ante tempus. Quos &
Ariſtot ſubſecutus 1. de Cœlo 100 æternitatem bifariam diuidit & diſtinguit, ponens vnam *Ariſtot.*
vitæ cuiuſlibet periodum naturalem, alteram verò à ſemper eſſe, ſcilicet vniformiter & immu-
tabiliter, nominatam immortalis diuini, ſcilicet Dei ſecundum ſuam ſubſtantiam, & omnem
C diſpoſitionem intrinſecam intranſmutabilis & penitus immortalis: nam quodlibet tranſmu-
tatum ſaltem intrinſecè ſecundum aliquam diſpoſitionẽ neceſſario moritur ſecundum illam,
ſcilicet quam amittit; Vnde ſic ait, Hoc nomen diuinè enuntiatum eſt antiquis. Finis enim
continens id, qd. vniuſcuiuſq; vitæ tempus, cuius nihil eſt extra ſecundum naturam, æternum
vniuſcuiuſq; vocatum eſt; ſecundum eandem autem rationem, & totius cœli finis, & omne
tempus, & infinitatem continens perfectioni, æternum eſt, à ſemper eſſe ſumens denominatio-
nem immortalis & diuinus; vnde & alijs communicatum eſt, his quidem clarius, his autem
obſcurius eſſe & viuere: Etenim quemadmodum in enkidijs phiſmatibus circa diuina multo-
ties declaratum eſt rationibus qd. diuinum intranſmutabile neceſſarium eſſe primum & ſum-
mum, qd. ſic habens teſtificatur dictis. Neq; n. aliud eſt quod mouebit; illud enim vtique erit
diuinius; neque habet prauum nihil neq; indigens eorum quod ipſius bonorum nullo eſt; hæ
autem tres cauſæ Philoſophi ſunt notandæ. Notandum ſimiliter quod vbi tranſlatio noua
D dicit, quod æternum ſumit denominationem à ſemper eſſe, tranſlatio, quam Auerroes expo-
nit, ſic dicit, hoc nomen deriuatur à ſuo actu, quoniam ſemper eſt. Vnde poteſt elici, quod
eſſe eſt quoddam agere, ſeu actio quædam entis, ſicut viuere, & vita viuentis, ſicut 18. ſecundi
fuerat declaratum: vnde & vlterius aduertendum, quod ſicut ſecundum Philoſophum 4 phyſ.
Tempus fluxibile ſequitur fluxibilem actionem, ſcil. motum cœli; ſic æternitas ſtabilis ſequi-
tur ſtabilem actionem, ſcil. eſſe Dei, & ab ipſa quodammodo deriuatur, defluit & emanat. Si-
cut enim punctus fluens lineam, & inſtans tempus; ſic & Deus inſtans ſtabiliſsimum per a-
ctum ſuum veluti quendam fluxum videtur æternitatem cauſare, & hoc maxime apud cogni-
tionem humanam, quæ ſecundum Philoſophum in de memoria & reminiſcentia, non ſit ſine
continuo, nec ſine ratione temporis atque motus, licet in Deo nullus ſit fluxus mutabiliter,
aut temporaliter ſucceſsiuus. Ex his autem videtur æternitatem poſſe ſic breuiter definiri;
Aeternitas eſt menſura impartibiliter & immutabiliter permanens actus ſimiliter permanen-
E tis. Ratio generis & differentiarum non latet. Vnde & patet æternitatem præcedere tem-
pus ſecundum naturam; Eſt enim paſsio prioris ſecundum naturam; Eſſe namq; Dei & a-
ctus ipſius prior eſt naturaliter motu Cœli, ſicut & Deus eſt naturaliter prior Cœlo, &
quia hoc & ille cauſatur à Deo, ſicut ſecundum & quartum primi monſtrant: Vnde
Philoſophus 5. Metaphyſ. *16.* Priora, inquit, dicuntur priorum paſsiones, vt rectitu- *Philoſophus.*
do leuitate; hæc enim linea ſecundum ſe paſsio eſt, illud vero ſuperficiei. Per eadem e
tiam videtur poſſe exponi illud Exod. 15. Dominus regnabit in æternum, & vltra. Si enim *Exodus.*
æternum primo modo ſumatur, verum eſt plane; ſi ſecundo, ſic adhuc eſt Dominus quo-
quomodo æternitate ſuperior, & ipſam tranſcendit, ſicut cauſa, originans & principans
ſuum cauſatum, originatum & principiatum: ab ipſo namq; vtcunq; cauſaliter, originaliter,
&

& principialiter deriuatur; quare & propoſitio ſecunda de Cauſis ſic ait, Omne eſſe ſuperius, aut eſt eſſe ſuperius æternitate & ante ipſam, aut cum æternitate, aut poſt æternitatem & ſupra tempus. A Nec reputo negligendum pro intellectu Scripturæ frequenter, quod vbi tranſlatio noua habet æternum, tranſlatio, quam Commentator exponit, habet quandoque ſæculum ſæculorum, quandoque ſæculum, quandoque ſæculum ſæculi, quandoque ſæcula: Plato verò quandoq; æternitatem æuum appellat; vnde videtur, iſta realiter eſſe idem. Quibus & concorditer Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 105[1]. A 135[1]. Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius, dicit quod hoc verbum Græcum, εἰς τὸν αἰῶνα, interpretari poteſt in ſæculum, & ſimiliter in æternum. Qui & ſuper illud Pſalmi 101. in generatione & generationem, vel ſicut ipſe habet, In generatione generationum anni tui, dicit quod per hoc verbum, in ſæcula ſæculorum, ſolet in Scripturis ſanctis æternitas deſignari. Qui & ſuper illud Pſalmi 130. Speret Iſrael in Domino ex hoc nunc & vſque in ſæculum, vtramque traſlationem & diſtinctionem Philoſophi ſententialiter approbans, ita dicit; B Quod ſcribitur Græcè, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, hoc expoſitum eſt, ex hoc nunc & vſque in ſæculum. Sed non ſemper ſæculi nomen ſignificat hoc ſæculum, ſed aliquando æternitatem, quia æternum duobus modis intelligitur; vſque in æternum, hoc eſt autem ſemper ſine fine, aut quouſque veniamus ad æternitatem; hoc ergo quomodo intelligendum eſt, quouſque perueniamus ad æternitatem ſperemus in Dominum Deum, quia cùm venerimus ad æternitatem iam ſpes non erit, ſed res ipſa erit. *24. Philoſophi.* Amplius autem 24. Philoſophorum, 24. definitionum de Deo nona ſic ait, Deus eſt, cui ſoli præſens eſt, quicquid eius temporis eſt, tempus Dei æternitatem eius appellans. Inter omnes autem Philoſophos, quos memini me vidiſſe, *Boetius.* Boetius familiaris Philoſophiæ alumnus 5. de conſolatione, proſa vltima vtilitatem cognitionis æternitatis, & proprietatem eius prædictas clariùs exprimendo ſic ait; Deum æternum eſſe cunctorum ratione degentium commune iudicium eſt. Quid igitur ſit æternitas conſideremus; hæc enim nobis naturam pariter diuinamque ſcientiam patefecit; C æternitas eſt igitur interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio, quod ex || *collatione* (|| collectione) temporalium clariùs liquet. Nam quicquid viuit in tempore, id præſens à præteritis in futura procedit; nihilque eſt in tempore conſtitutum, quod totum vitæ ſuæ ſpacium pariter poſſit amplecti, ſed craſtinum quidem nondum apprehendit, heſternum verò iam perdidit, in hodierna quoque vita non amplius viuitis, quàm in illo mobili tranſitorioque momento. Quod ergo temporis patitur conditionem, licèt illud, ſicuti de mundo cenſuit Ariſtoteles, nec cœperit vnquam eſſe nec deſinat, vita eius cum temporis infinitate protendatur, nondum tamen tale eſt, vt æternum eſſe iure credatur. Non enim totum ſimul infinitæ licèt vitæ ſpacium comprehendit atque complectitur, ſed futura nondum habet, tranſacta iam non habet; quicquid igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit ac poſſidet, cui neque futuri quicquam poſsidet abſit, nec præteriti fluxerit, id æternum eſſe iure perhibetur, idque neceſſe eſt & ſui compos præſens ſibi ſemper aſsiſtere, & infinitatem mobilis D temporis habere præſentem. Hunc enim vitæ immutabilis præſentarium ſtatum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur, cumque eum effingere atque æquare non poſsit, ex immobilitate deficit in motum, ex ſimplicitate præſentiæ decreſcit in infinitam futuri & præteriti quantitatem; & cùm totam pariter vitæ ſuæ plenitudinem nequeat poſsidere, hoc ipſo quòd quoquomodo nunquam eſſe deſinit, illud quod implere atque exprimere non poteſt, aliquatenus videtur æmulari, alligans ſe ad qualemcunque præſentiam huius exigui volucriſque momenti, quæ quoniam manentis illius præſentiæ quandam geſtat imaginem, quibuſcunque contigerit id præſtat vt eſſe videatur; quoniam verò manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit, eoque modo factum eſt, vt continuaret eundo vitam, cuius plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque ſi digna rebus nomina velimus imponere, Platonem ſequentes, Deum quidem æternum, mundum verò dicamus eſſe perpetuum. Cui *Anſelmus.* & concordanter Anſelmus Monolog. 24. ait, Summam ſubſtantiam conſtat ſine principio, E & ſine fine eſſe, nec habere præteritum aut futurum, nec temporale, hoc eſt, labile præſens, quo || *nunc* (|| nos) vtimur, quoniam ætas ſiue æternitas eius, quæ nihil aliud eſt quàm ipſa, immutabilis & ſine partibus eſt. Nonne ergo ſemper, quod videtur deſignare totum tempus, multò veriùs, ſi de illa dicitur, intelligitur ſignificare æternitatem, quæ ſibi ipſi nunquam eſt diſsimilis, quàm temporum varietatem, quæ ſibi ſemper in aliquo eſt non ſimilis? Quare ſi dicitur ſemper eſſe, quoniam idem eſt illi, eſſe & viuere, nihil melius intelligitur quàm æternè eſſe vel viuere, id eſt, interminabilem vitam perfectè ſimul totam obtinere: videtur enim eius æternitas eſſe interminabilis vita ſimul perfectè tota exiſtens. Iſtam ſimiliter præſentaneam & vniformem ſemper inſtantiam æternitatis prædictam oſtendit Propheta Pſalmo 83.

Melior,

A Melior, inquiens, eſt dies vna in atrijs tuis ſuper millia, quaſi dicat, in atrijs tuis eſt tantummodo dies vna, non multæ vnico tantum modo, & ideo indiuiſibiliter ſemper inſtans. Hæc etiam vna dies poteſt dici ſimiliter dies multi, & etiam anni multi: Vnde Iob. 10. Nunquid ſicut dies hominis dies tui, & anni tui ſicut humana ſunt tempora? Et infra 36. Numerus annorum eius inæſtimabilis: Et Pſalmo 76. Cogitaui dies antiquos, & annos æternos, in mente habui: Et Pſalmo. 101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Poteſt & ſimili ratione dici ſingulariter & pluraliter omne tempus, & omnia tempora; ſingulariter omne tempus, quia ſingulariter & indiuiſibiliter omni tempori coexiſtit, & æquiualet exiſtendo; & pluraliter omnia tempora, quia omnibus temporibus ſtabiliter coexiſtit & æquiualet exiſtendo: Poteſt etiam dici maior quolibet tempore etiam infinito, ſi ſecundum Ariſtotelem ſupponatur quod quolibet tempore ſuperior eſt & prior, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, nec quicquam ibi ſicut in fluxibili
B tempore defluit, vel aufertur, ſed ſtabiliter permanet totum ſimul. Verum licet æternitas poſsit metaphoricè omne tempus & omnia tempora nuncupari, poteſt tamen & inſtans figuraliter nominari, ſecundum illud Eccleſiaſtici quadrageſimo ſecundo, Cognouit Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui: Imo & verius inſtans quam tempus vel tempora, quia inſucceſsibiliter, impartibiliter, immutabiliter eadem numero ſemper inſtat. Vt autem intellectum prædictum Sacræ Scripturæ per ſacros teſtes confirmem, Ecce Auguſtinus ſuper illud Pſalmi octogeſimi tertij allegatum, *Auguſtinus.* Contemnant, inquit, homines millia dierum, deſiderent vnum diem, qui non habet ortum & occaſum, vnum diem, diem ſempiternum, cui non cedit heſternus, quem non vrget craſtinus. Qui & 3. De libero arbitrio. vlt. eandem autoritatem exponens, Millia, inquit, dierum in temporis mutabilitate intelligantur, vnius autem diei nomine incommutabilitas æternitatis vocetur. Qui etiam 1. Confeſſ. 6. Non mutaris, neque
C peragitur in te hodiernus dies, quoniam anni tui non deficient; Anni tui hodiernus dies. Quam multi noſtri iam dies & patrum noſtrorum per hodiernum tuum tranſierunt? Et ex illo acceperunt modos vtcunque extiterint, & tranſibunt adhuc alij & accipient, & vtcunque exiſtent; tu autem idem ipſe es, & omnia craſtina atque vltima, omniaque heſterna & retro hodie facies, hodie feciſti. Quid ad me, ſi quis non intelligat? Gaudeat & ipſe, dicens, quid hoc eſt gaudeat? Et ſic & amet non inueniendo inuenire potius, quàm inueniendo non inuenire te. Idem etiam ſuper illud Pſalmi. 101. In generatione & generationem anni tui; Qui, inquit, anni tui? Qui, niſi qui non veniunt & tranſeunt? Qui, niſi qui non ideo veniunt vt non ſint? Omnes enim dies in hoc tempore ideo veniunt vt non ſint, omnis hora, omnis menſis, omnis annus; Nihil horum ſtat, Antequam veniat, erit, cum venerit, non erit; Illi ergo anni tui æterni, Anni tui, qui non mutantur, in generatione generationum erunt. Non enim aliud anni Dei, & a-
D liud ipſe, ſed anni Dei æternitas Dei eſt; æternitas Dei ipſa eius ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile vbi nihil eſt præteritum, quaſi iam non ſit, nihil eſt futurum, quaſi nondum ſit; Non eſt ibi niſi eſt, Non eſt fuit & erit, quia & quod fuit iam non eſt, & quod erit nondum eſt, ſed quicquid ibi eſt, non niſi eſt. Et infra ſuper illud, Anni tui non deficient, Speremus, inquit, venturos nos ad hos annos ſtantes, in quibus non circuitu Solis peraguntur dies, ſed manet quod eſt ſicuti eſt, quia hoc ſolum verè eſt. Beatus quoque Gregorius 16. Moral. 16. ſuper illud Iob. viceſimo quarto. Qui autem nouerunt eum ignorant dies eius; Quid, inquit, dies Domini niſi ipſa æternitas appellatur? *Gregorius.* Quæ nonnunquam vnius diei permutatione exprimitur, ſicut ſcriptum eſt, Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia; Nonnunquam vero pro ſua multitudine dierum multorum appellatione ſignificatur, de quibus ſcriptum eſt, In ſæculum ſæculi anni tui. Nos itaque intra tempora voluimur per hoc quod creaturæ ſumus; Deus autem,
E quia Creator eſt, omnia æternitate ſua tempora noſtra comprehendit. Qui & ſupra 9. Moral. 26. ſuper illud Iob. decimo, Nunquid ſicut dies hominis, dies tui &c. Dies, inquit, & anni hominis à diebus & annis diſcrepant æternitatis, quia vitam noſtram, quæ in tempore incipit, dum intra ſinus ſui latitudinem format, æternitas deuorat, cuius nimirum immenſitas, quia vltra citraque ſuper nos tenditur, ſine inchoatione & termino eius æternum eſſe dilatatur, eique nec tranſacta prætereunt, nec adhuc ventura, quaſi quæ non appareant, deſunt, quia is, qui ſemper eſſe habet, cuncta ſibi præſentia conſpicit, cumque aſpiciendo poſt & ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Eandem quoque proprietatem æternitatis inſinuat Anſelmus de Concor. 3. & 4. ſicut viceſimum ſeptimum huius allegat. De qua & Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 8. dicit, *Lincolnienſis.*

quod æternitas eſt in fine ſimplicitatis omni inſtanti ſimplicior: Hæc etiam de æternitate præ- A miſſa omnes Doctores veteres & moderni vnanimiter profitentur.

COROLLARIVM.

Corollarium, quod vnicum & idem eſt inſtans & immutabile penitus in tota æternitate; & quod tota æternitas non eſt multiplicior neque maior ſuo inſtanti, nec inſtans æternitatis ipſa ſimplicius, neque minus; quare & quod idem eſt realiter æternitas & ſuum inſtans. Amplius autem & quod his nequaquam obſtantibus dicitur æternitas tota, magna, longa, etiam infinita, fuiſſe quoque, eſſe, & fore; aliquid inſuper in ipſa fuiſſe, eſſe, & fore: quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinſeco dicitur, tranſumptiue fuit, eſt, & erit; de actionibus tamen eius extrinſecis proprie temporaliter dicitur fecit, & facit, & faciet. B

EX his autem euidenter infertur quod vnicum & idem eſt inſtans immutabile penitus in tota æternitate, & quod tota æternitas non eſt multiplicior neque maior ſuo inſtanti, nec inſtans æternitatis ipſa ſimplicius neque minus, quare & quod idem eſt realiter æternitas & ſuum inſtans: amplius autem & quod his nequaquam obſtantibus dicitur æternitas tota, magna, longa, etiam infinita; fuiſſe quoque, eſſe, & fore; Aliquid inſuper in ipſa fuiſſe, eſſe, & fore: quamobrem & quod de Deo & actu eius intrinſeco dicitur tranſumptiue, fuit, eſt, & erit; de actionibus tamen eius extrinſecis propriè temporaliter dicitur, fecit, facit, & faciet. Prima pars huius corollatij ſequitur euidenter, cum ſecundum prius oſtenſa in ęternitate C ſemper inſtante ſtabiliter nulla ſit mutabilitas, nec diuerſitas aliqualis; Secunda ſequitur ex eiſdem, & ex prima; Tertia ſequitur ex ſecunda; Quarta infertur ex ſecunda & tertia. Si enim æternitas & ſuum inſtans non eſſent idem realiter, differrent ſicut tempus & ſuum inſtans; quare & hæc eſſet multiplicior atque maior, illud vero ſimplicius atque minus. Quinta ſimiliter ſequitur ex præmiſsis; æternitas namque coexiſtit toti tempori, magno, longo, etiam ſecundum Ariſtotelem, infinito; quare & ab ipſo huiuſmodi denominationes tranſumptiuas admittit. Sexta quoque ſequitur ex hac quinta, & probatur ſimiliter ſicut illa. Septima || *etiam* infertur ex ſexta & per oſtenſionem illius. Octaua vero pars eius poteſt inferri ex ſexta. Huius autem tranſumptionis cauſa eſt, quia non habemus verbum ſignificans proprie æternitatis ſtabilem manſionem, quare neceſſario cogimur transferre ſecundum ſimilitudinem qualemcunque verba noſtra temporalia ſecundum differentias qualſlibet temporales ad D æternitatem & Deum æternum, actuſque ſuos intrinſecos coæternos, quia omni tempori coexiſtunt, nec vlli tempori defuerunt aut deſunt, vel deerunt in futuro. Huic autem teſtimonium perhibet Anſelmus de Concord. 3. Propoſitum, inquiens, ſecundum quod vocati ſunt Sancti in æternitate, in qua non eſt præteritum vel futurum, ſed tantum præſens, immutabile eſt in æternitate: non enim fuit aliquid, aut erit aliquid, ſed tantum eſt. Quamuis autem ibi nihil ſit niſi præſens, non eſt tamen illud præſens temporale, ſicut noſtrum, ſed æternum, in quo tempore cuncta continentur. Siquidem quemadmodum præſens tempus continet omnem locum, & quæ in quolibet loco ſunt; ita æterno præſenti ſimul clauditur omne tempus, & quæ ſunt in quolibet tempore. Cum ergo ait Apoſtolus, quia Deus Sanctos ſuos præſciuit, prædeſtinauit, vocauit, iuſtificauit, magnificauit; nihil horum prius aut poſterius apud Deum eſt, ſed omnia ſimul æterno præſenti ſunt intelligenda: Habet enim æternitas ſuum ſimul in quo ſunt omnia, quæ ſimul ſunt loco & tempore, & quæ ſunt in locis diuerſis vel temporibus. Vt autem oſtenderet idem Apoſtolus non illa verba ſe pro temporali ſignificatione poſuiſſe, illa etiam, quæ futura ſunt, præteriti verbo temporis pronuntiauit: Nondum enim quos præſciuit adhuc naſcituros, ſic iam temporaliter vocauit, iuſtificauit, magnificauit; Vnde cognoſci poteſt eum propter indigentiam verbi ſignificantis æternam præſentiam vſum eſſe verbis præteritæ ſignificationis, quoniam quæ tempore præterita ſunt, ad ſimilitudinem æterni præſentis omnino immutabilia ſunt. Nonne & de ſpiritu ſancto voce veritatis veraciter dicitur, Quæcunque audiet, loquetur, Ioh. 16? Super quod Auguſtinus part. 2. ſuper Iohan. homilia 45. ſeu nonogeſima nona totius ſic ait; Nec moueat, quod verbum futuri temporis poſitum eſt; Non enim dictum eſt quæcunque audiuit, ſed quæcunque audiet loquetur; Illa quippe audientia ſempiterna E

|| ſimiliter

Anſelmus.

piterna

A piterna eſt, quia ſempiterna ſcientia ; in eo autem quod ſempiternum eſt, ſine initio & ſine fine, cuiuſlibet temporis verbum ponatur ſiue præteriti, ſiue præſentis, ſiue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis & ineffabilis non recipiat fuit & erit, ſed tantùm eſt ; ipſa enim veraciter eſt, quia mutari non poteſt, & ideo illi tantùm conueniat dicere, Ego ſum qui ſum, & dices filijs Iſrael, qui eſt miſit me ad vos ; tamen propter mutabilitatem temporum in quibus verſatur noſtra mortalitas, & noſtra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & eſt ; Fuit in præteritis ſæculis, Eſt in præſentibus, Erit in futuris : Fuit, quia nunquam defuit ; Erit, quia nunquam deerit, & quia ſemper eſt ; neque enim velut qui iam non ſit cum præteritis, occidit, aut cum præſentibus, velut qui non maneat labitur, aut cum futuris velut qui non fuerat orietur ; proinde cùm ſecundum volumina temporum locutio humana variatur, qui per nulla deeſſe potuit, aut poteſt, aut poterit tempora, vera de illo dicuntur cuiuſlibet temporis verba :
B ſemper itaque audit Spiritus Sanctus quia ſemper ſcit, ergo & ſciuit, & ſcit, & ſciet, ac per hoc & audiuit, & audit, & audiet. Cui & concordanter Gregorius 23. Moral. ſuper illud Iob 33. Semel loquetur Deus, ſic dicit ; Quod autem non ait, locutus eſt, ſed loquetur, non videlicet tempus præteritum, ſed futurum ponens, liquet omnibus, quia Deo tempus nec præteritum congruit, nec futurum : tanto ergo in eo quodlibet tempus ponitur liberè, quanto nullum verè ; neque enim quodlibet liberè dici poterit, ſi ſaltem vnum propriè diceretur ; inde itaque dici in Deo tempus audacter quodlibet licet, vnde in eo dici propriè nullum licet. Vltima autem pars huius ſequitur manifeſtè: Nam ſicut actus Dei intrinſecus æternus menſuratur æternitate ſeu eius inſtanti, ſic actio eius extrinſeca temporalis rebus temporalibus, tempore, temporiſuè inſtanti, ſicut & actio creaturæ.

C

CAP. LII.

Per viam æternitatis oſtendit ſententiam 50°. prælibatam.

HÆc autem de æternitate idcirco parumper diffuſius prælibaui, quia reputo multum difficile, & quaſi difficillimum homini temporali & ſemper temporaliter aſſueto ad agendum & intelligendum quæcunque cum differentijs & reſpectibus temporis diffluentis per modum præſentis, præteriti & futuri nunquam ſtantium, ſed ſemper
D currentium, erigere intellectum iſtis phantaſmatibus temporalibus, iſtoq; carcere nubiloſo tanto tempore compeditum ſupra tempus, ſupra inſtans, & ſupra omnes differentias temporales ad ſerenè & liberè ſpeculandum æternitatem ſemper ſine mutabilitate eodem modo manentem, nihil fluxus aut ſucceſsionis habentem, nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, Deumque ſemper in illa tantummodo ſupra tempus & inſtans correſpondenter æternum, ac æternaliter ſimpliciter, vnicè, inſtantaneè atq; ſimul, imò ſuperſimpliciter, ſuperunicè, ſuperinſtantaneè ac ſuperſimul temporalis inſtantis, ſemper cognoſcentem, volentem, atq; omnia intrinſecus facientem : hoc autem etſi ſit difficillimũ, tamen eſt neceſſariũ cuilibet volenti ſine graui errore in iſta materia cognoſcere veritatem. Ego autem quando iunior fui, ignorans Scripturas & virtutem Dei, huius ignorantia excœcatus, ſeu potiùs cœcus na-
E tus, & falſa imaginatione deceptus, putaui cognitionem & volutionem diuinam, ſicut & humanam, per viciſsitudines temporum alternari, ac aliter aliterque diſponi, ſicut & ſuperficialiter legentibus videtur tota Scriptura ſacra teſtari : videtur enim ſæpiſsimè dicere Deum aliter & aliter affici hominibus ſecundum quod ipſi aliter & aliter in bonis vel malis meritis alternantur. Sed quomodo hæc & ſimilia intelligi debeant, exponunt viceſimum quartum & viceſimum quintum primi. Hanc etiam ignorantiam reor cauſam, quare forſitan aliqui ſimiles mei credant quòd Deus aliter & aliter intrinſecè, quia non neceſſariò, & neceſſariò, liberè, & non liberè vult & ſcit futura, præſentia, atque præterita, & eandem rem futuram, præſentem, in præteritumque tranſmiſſam ; quare & negant neceſsitatem omnimodam à futuris. Sed huic ignorantiæ æternitatis virtute mederi videtur ſcientifica ratio, ſcientiarum Autores, ſcientes Doctores, ſapientes Prophetæ, ſapientiores Apoſtoli, ſapientiſsimus

Ieſus Chriſtus, ac vtriuſque ſeries teſtamenti. Omnis namque eſſentia æternaliter, ſcilicet ſimpliciſsimè, vniſsimè, immutabiliſsimeque exiſtens, ſimiliter penitus vult & nouit voluta ſua & cognita vniuerſa. Si enim ſua volutio, ſiue cognitio mutaretur, & ipſa neceſſariò mutaretur, ſicut nullus ignorat, & viceſimum tertium primi monſtrat: Deus autem eſt talis eſſentia, ſicut idem viceſimum tertium & quintum primi docebant. Omnis ſimiliter actio propriè menſurata menſura immutabili eſt immutabilis; hoc ſtatim patet ex comproportione & correſpondentia mutua menſuræ ad menſurabile & è contra, & poteſt ex decimo metaphyſicè confirmari; omnis verò actio Dei intrinſeca eſt menſurata menſura immutabili, quia æternitate, ſicut præcedentia proximo manifeſtant; omnis ergo Dei volutio atque cognitio eſt immutabilis, immutabilis, inquam, ſecundum prius & poſterius; in æternitate namque nihil prius aut poſterius, ſicut ex proximo præoſtenſis apparet; nulla igitur Dei actio intrinſeca aliter intrinſecè priùs ſe habet ſeu habuit, puta liberè ſecundum contradictionem ante præſentiam ſeu præteritionem rei, & aliter poſt, puta neceſſariò; & quia tunc non propriè menſuraretur æternitate, ſed potius tempore, ſaltem quantum ad eſſe liberum vel neceſſarium, illo ſcilicet tempore, quo || *præciſè fuit libera vel neceſſaria*; quare & tota illa actio menſuraretur toto tempore, ſicut partes per partes, ſicuti & partes motus cœleſtis, præterita & futura menſurantur ſimilibus partibus temporis, & ideo totus toto: immutabilis etiam ita quod poſtquam eſt aut fuit, non poteſt non eſſe propter cauſas prædictas; immutabilis tertiò ita quod quandocunque eſt, non poteſt non eſſe pro tunc, ſed neceſſe eſt eam eſſe pro tunc, ſicut & ſuam menſuram. Sicut enim quamlibet rem mutabiliſsimam menſuratam fluxibiliſsimo tempore vel inſtanti, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, & quando menſuratur, pro tunc neceſſariò menſuratur neceſsitate ſequente; ſic & quamlibet actionem immutabiliſsimam Dei immutabiliſsimi menſuratam æternitate immutabiliſsima, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, & quando menſuratur, neceſſariò menſuratur. Quomodo namque rationabiliter affirmandum menſuram fluxibiliſsimam nunc plenam quodammodo fluxibiliſsimo menſurato neceſſariò pro nunc illo repleri, & menſuram firmiſsimam nunc plenam quodammodo menſurato firmiſsimo poſſe pro nunc ab illo totaliter vacuari? Æternitas igitur neceſsitatem præſentialem importat, qua ſicut ipſam, ſic & omne, quod eſt in ea, quia ſemper [præſentialiter] eſt in ea, neceſſe eſt eſſe. Vt autem hæc prædicta de Deo æterno, eiuſque actionibus intrinſecis coæternis, ipſiſque actionibus futuris ſemper in æternitate præſentibus, & ideo neceſſarijs, vt ſunt ibi, maiorum teſtimonijs magis confirmem, Ecce Hermes De verbo æterno 43. qui ſic ait; Hæc tria, *Heimarmene*, neceſsitas, ordo, vel maximè nutu Dei ſunt effecta, quæ mundum gubernant ſua lege & ratione diuina; ab his ergo omne velle aut nolle diuinitus aduerſum eſt totum, hæc irâ non commouentur, nec flectuntur gratia, ſed ſeruiunt neceſsitati rationis æternæ, quæ æternitas inauerſabilis, immobilis, & inſolubilis eſt. Ecce & Eccleſiaſticus 42. qui dicit, Cognouit Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui, id eſt, ſignum ſeu inſtans æternitatis; & ſequitur, Annuntians quæ præterierunt, & quæ ſuper ventura ſunt reuelans veſtigia || *ſæculorum*. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo: Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit, quæ eſt ante ſæculum & vſque in ſæculum, nec adiectum eſt nec minuetur, & non eget alicuius conſilio, quoniam deſiderabilia ſunt omnia opera eius, & tanquam ſcintilla quę eſt conſiderare. Omnia hæc viuunt & manent in ſęculum, & in omni neceſsitate obaudiunt ei. Ecce & magis expreſſe Boetius, qui 5. de conſolatione Philoſophiæ, proſa vlt. poſt verba ſua de æternitate capit. proximo recitata immediatè ſubiungit; Quoniam igitur omne iudicium ſecundum ſui naturam quæ ſibi ſubiecta ſunt comprehendit; eſt autem Deo ſemper æternus ac præſentarius ſtatus, ſcientia quoque eius omnem temporis ſupergreſſa motionem in ſuæ manet ſimplicitate præſentiæ, infinitaque præteriti ac futuri ſpacia complectens, omnia quaſi iam gerantur in ſua ſimplici cognitione conſiderat: Itaque ſi præſentiam penſare velis, qua cuncta dignoſcit, non eſſe præſcientiam quaſi futuri, ſed ſcientiam nunquam deficientis inſtantiæ rectius æſtimabis; Vnde non præuidentia, ſed prouidentia potius dicitur, quia porro à rebus infimis conſtituta quaſi ab excelſo rerum cacumine cuncta proſpiciat; Ita igitur cuncta deſpiciens, id eſt, deorſum ſpeciens, id eſt, videns diuinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat apud ſe quidem præſentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Vbi & infra ex hac præſentia futurorum in æternitate apud cognitionem diuinam ſimilem neceſsitatē concludit; Nulla, inquiens, neceſsitas cogit incedere voluntate gradientem, quamuis cum tum cum graditur, incedere neceſſariū ſit; eodē igitur modo, ſi quid prouidentia præſens videt

Margin letters (right): A, B, C, D, E.

Marginal notes (left):

|| præſcire fuit liberum vel neceſſarium;

Hermes. εἱμαρμένη.

Eccleſiaſticus.

|| occultorum.

Boetius.

A videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam naturæ habeat neceſſitatem; Atqui Deus ea futu-
ra, quæ ex arbitrij libertate proueniunt, præſentia contuetur; hæc igitur ad intuitum re-
lata diuinum neceſſaria fiunt: hoc autem totum vigeſimo octauo huius erat plenius decla-
ratum. Hanc autem doctrinam ſequitur ſanctus Thomas ſuper primam ſententiam diſt. 38.
quæſtione quinta, ſicut vigeſimum octauum huius plenius recitauit; & nedum ibi, ſed quaſi
vbique, vbi materiam iſtam tractat. Eandem quoque doctrinam planiſsimè imitatur Anſel-
mus de Concord 3. & 4. ſicut clarè indicant eius verba vigeſimo ſeptimo huius ſcripta. Ho- *Lincolnienſ.*
rum etiam, ſcilicet Boetij & Anſelmi, Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio reuerenter
amplectitur hanc doctrinam; Vnde capitulo ſeptimo, Licet, inquit, locuti ſimus de ſcientia
Dei per modum protenſionis temporalis, notiſsimum eſt tamen nihil in æternitate eſſe ſecun-
dum talem modum protenſionis temporalis, ſed non eſt facile de ſimplici ſtatu æternitatis ali-
B ter loqui intellectui infirmo, & adhuc verſanti in phantaſmatibus temporalium. Quare &
ſupra 5 dicit, quod Deus ſcit omnia vnico indiuiſibili ſimplicique conſpectu, æternaliter,
ſemper, ſimiliter, immutabiliter; Quapropter quod ſcit, non poteſt in poſterum neſcire;
quia quam comparationem habent hæc dicta, me ſedere, & me ſediſſe ad meam ſeſſionem
dum ſedeo, & poſtquam ſedi, eandem comparationem habet ſcientia Dei ad meam ſeſsio-
nem cras futuram antequam ſedeam. Ipſe enim ſcit futura tanquam præſentia, nec aliter
ſcit ea cùm ſunt futura, & cùm ſunt præſentia vel præterita; ergo omni eodem modo, quo
neceſſe eſt Deum ſcire res cùm ſunt, vel cùm præteritæ ſunt, neceſſe eſt eum ſcire eaſdem
antequam ſint; ſed cùm res ſunt, vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia neceſsitatem conſe-
ſequentem; ergo & eandem neceſsitatem habet antequam res eueniant. Nec obliuiſcen-
da cauſa Doctorum; Dicunt omnia eſſe neceſſaria in æternitate, quia ſunt ibi præſentia,
quæ æquiualet cauſæ Philoſophi, ſcilicet, Eſſe quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt, quam &
C clariſsimè exprimit ſanctus Thomas vbi fuerat allegatus. Hæc igitur æternitatis neceſsitas
æquipollet neceſsitati ſequenti quinquageſimo huius oſtenſæ; quædam tamen autoritates
hanc neceſsitatem in æternitate ponentes, erant adductæ ad probandum neceſsitatem ſecun-
dum cauſas ſuperiores vigeſimo ſeptimo huius præmiſſam, licet multum immediatiùs & eui-
dentiùs aſtruant hanc quàm illam, propter cauſam in ſimili quinquageſimo huius dictam
Hanc etiam neceſsitatem æternitatis prædictam ſatis inſinuant talia verba ſcripturæ, Conſi-
lium Domini in æternum manet, Veritas Domini manet in æternum, In ſæculum miſeri-
cordia eius, ſtatuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi, ſicut quinquageſimo huius pa-
tet. Quanta autem turba autoritatum veteris teſtamenti & noui, & authenticorum ſcrip-
torum talia verba profert, talem vel qualemcunque neceſsitatem inſinuat, quis ignorat?
Harum etiam vigeſimum ſeptimum huius commemorat quaſdam paucas, quarum omnes
vel ferè ſecundum æternitatem & neceſsitatem in ea intelligi ſanè poſſunt; Vnde Anſelmus
D de Concord. 4. dicit, Quicquid de his, quæ libero fiunt arbitrio, velut neceſſarium, ſa-
cra Scriptura pronuntiat, ſecundum æternitatem loquitur, in qua pręſens eſt omne verum, &
non niſi verum immutabiliter.

COROLLARIVM.

Corollarium 30. partium eſt notandarum, obijcitque & ſoluit.

EX his autem ſpiritu Dei bono benigniùs reuelante, poſſunt, vt ſpero, faciliùs effodi &
erui quidam diuini theſauri, pretioſiſsimę margaritę in agro ſcripturę diutiùs mihi abſcon-
ditæ & ignotæ, quędam videlicet præclariſsimæ ac profundiſsimę || *veritates* tumultuoſorum || claritates
turbinum ſedatiuæ, aduerſariorum inſultuum pacatiuæ, ac obiectorum quamplurium reſpon-
ſiuæ: Harum autē poſt tam diuturnam foſſuram || *præfulgidas* imagines quibuſdā ſubtilibus ra- || præfulgoras
E dijs, licet per medium tetrum & terreum ſe prodentes, videor mihi percipere & videre. Vide-
tur ergo ex præmiſsis conſequi manifeſtè, quod Deus non prius tempore neque æternitate
potuit noluiſſe priuatiuè vel poſitiuè quod nunc vult, ſed tantum quadam prioritate naturæ
ſeu cauſæ, prioritate videlicet potentię volutiuæ ad actum; Imò & quod Deus ac etiam
voluntas creata potuit ſimiliter prius in hoc præſenti inſtanti noluiſſe quod nunc vult,
Potuiſſetque ſeu poſſet vterque poſsibilitate, videlicet ſiue potentia præcedente, ſeu quan-
tum eſt de ratione ſuæ potentię nudè & abſolutè conſideratæ, ſiue de potentia abſoluta aut
non repugnantiæ nolle nunc & pro nunc, quod vult nunc, maximè ſi ſecundum opinionem
quorundā creatura poneretur velle & nolle ſolummodo ex ſeipſa, poteſt quoq; ſimiliter illud
nolle Poſsibilitate vero ſequente & determinata, actuata ſeu ordinata non poteſt. De ſcientia
quoque Dei complexa poſteriorum ſcitorum ſimiliter iudicandum: Ex quibus inſuper cla-

rè patet quomodo ſignificent, differant & conueniant in iſta materia, potuit, potuiſſet, A
poſſet & poteſt, poſſe, poſsibilitas, potentia & poteſtas. Quomodo inſuper potentia in
Deo & in homine ad aliquem actum pro nunc, quem non habet nunc, poteſt educi ſeu exi-
re in illum, & quomodo hoc non poteſt; Quòd etiam Deus & creatura eſt aliqualis vel
non eſt, puta volens hoc vel nolens, ſciens vel non ſciens, & poſſet ac poteſt poſsibilitate
præcedente abſoluta ſeu non repugnantiæ non eſſe talis vel eſſe ſine mutatione quacunque;
Poſsibilitate verò ordinata ſeu actuabili non ſic poteſt. Ampliùs autem & quòd diuina vo-
lutio eſt ſemper æque libera & contingens intrinſecè, quare & æquè libera & contingens in-
trinſecè reſpectu præſentium & præteritorum, ſicut reſpectu futurorum, & ſemper æquè
neceſſaria, quare & æquè neceſſaria reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium & præ-
teritorum. Item quòd Deus poſsibilitate præcedente, ſeu quantum eſt de ratione diuinæ
potentiæ nudè & abſolutè conſideratæ, ſiue de potentia abſoluta, aut non repugnantiæ B
poſſet & poteſt nunc & ſemper in futurum non velle, & nunquam in præterito voluiſſe vo-
litum quodcunque poſterius futurum, præſens atque præteritum: Potentia autem ſequen-
te & determinata, actuata ſeu ordinata non poteſt. Et idem eſt de Deum poſſe velle, & vo-
luiſſe, quod nunquam volet, vult, aut voluit, & non poſſe; De poſſe quoque non facere,
& non feciſſe, quod faciet, facit, aut fecit, ſimiliter & non poſſe; ac poſſe facere aut feciſſe
quod non faciet, facit, nec fecit, ſimiliter & non poſſe; Quare & correſpondenter quòd
res quælibet nunc futura poſſet & poteſt pro nunc non fore; & quælibet res creata nunc præ-
ſens poſſet ſeu poteſt nunc & pro nunc non eſſe, quælibet etiam res præterita ſimiliter non
fuiſſe, correſpondenter quoque non poſſunt: Quod etiam res, quæ non eſt futura, poteſt
eſſe futura, & quæ non eſt nunc, poteſt nunc & pro nunc eſſe, & quæ nunc non eſt præterita,
poteſt nunc eſſe præterita, atque quod correſpondenter non poſſunt. Præterea, quod de futu-
ris contingentibus apud Deum eſt veritas determinata, apud creaturam verò nequaquam, ni- C
ſi Deo forſitan reuelante; imò & quod apud Deum eſt intrinſecè æquè determinata veritas de
futuris, ſicut de præſentibus atque præteritis; quare & quod apud Deum intrinſecè eſt æqua-
lis contingentia & libertas reſpectu præſentium & præteritorum, ſicut reſpectu futurorum,
& æqualis neceſsitas reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium & præteritorum; apud
cauſas verò inferiores non eſt ſic æqualis contingentia aut libertas, neque neceſsitas ſic
æqualis.

Vt autem hæ veritates præclare ſecundum Philoſophorum ſententiam oppoſitis ſuis iux-
ta poſitis magis effulgeant, Ecce quę communiter opponuntur; Obijciunt ſiquidem aliqui
contra neceſsitatem ſequentem, ſiue ſecundum æternitatem in voluntate diuina prædictam
ſaltem reſpectu effectuum futurorum, dicentes, Deus prius potuit noluiſſe quod vult, & vo-
luiſſe quod non vult, non præſciuiſſe quoque quod præſcit, ac præſciuiſſe quod non præſcit;
Petrus Non enim eſt impotentior quam ſit homo; Vnde & Petrus 1. ſentent. diſt. 40. dicit, quod D
Deus ab æterno potuit iſtum non prędeſtinare: & ſupra diſt. 38. dicit Deum potuiſſe non prę-
ſcire quod ſit; & ſuper iſtam ſententiam multis ibi diſtinctionibus & capitulis ſuſtentatur, quem
& plurimi imitantur. Ruſum, vt dicunt, Deus potuit non facere quod facit aut fecit, fa-
cere quoque quod non facit aut fecit, aliter inſuper & alia facere ac feciſſe; Poteſt quoque
Deus non facere quę faciet, & quæ non faciet facere: Alias etenim non eſſet omnipotens,
ſed ligaretur. Hoc idem multę vulgatæ autoritates Scripturę canonicæ, & canonicorum
|| error Doctorum planiſsime conteſtantur. Quare & || *opinio* Petri Abelardi affirmans, vt recitat Ber-
Bernardus nardus epiſtola decima, quod ea ſolummodo Deus poſsit facere vel dimittere, vel eo modo
tantum, vel eo tempore quo facit, non alio, à Papa Innocentio tanquam hęretica damnabatur,
teſtante reſcripto eius bullato inter epiſtolas Bernardi decimo quarto loco tranſcripto. *Ste-*
phanus quoque Pariſienſis Epiſcopus damnauit articulum aſſerentem, quod Deum neceſſe
Stephanus. eſt facere quicquid immediatè fit ab ipſo; Error, inquiens; ſiue intelligatur de neceſsitate co- E
actionis, quia tollit libertatem; ſiue de neceſſitate immutabilitatis, quia ponit impoſsibili-
tatem aliter faciendi. Item non eſt neceſſarium abſolutè futura contingentia euenire; quare
|| prædica- & reuelationes, promiſsiones, iurationes, & || *prædictiones*, Dei, Chriſti, & Prophetarum,
tiones poſſunt ſimili poſsibilitate falſari; quare & contra iſtam ſententiam, ſicut contra oppoſitam
redeunt omnes abſurditates capitulorum quamplurium præmiſſorum. Item ſecundum hic
& quinquageſimo huius præmiſſa, non eſt neceſſe neceſsitate præcedente Deum velle quod
vult, quare & oppoſitè poteſt illud non velle, & ſimili ratione quod non vult velle. Cùm er-
go illa potentia non ſit otioſa in Deo, poteſt exire in actum; quare & ſimpliciter poteſt velle
quod non vult. Quamobrem & rationes per viam immutabilitatis trigeſimo ſecundo hu-
ius inductæ nequaquam procedunt, vel ſi procedant, cùm ex ſententia iſta ſequatur,
Deum

A Deum poſſe nolle quod vult, & velle quod non vult, & Deum eſſe mutabilem ſimiliter conſequetur. Item etſi volutio & cognitio Dei eſſet neceſſaria quoquomodo, non tamen ita neceſſaria reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium & præteritorum; quare fieret magis neceſſaria re præſenti ſine mutatione quacunque, quod trigeſimum huius infirmat, vel per mutationem in ipſo, quod trigeſimum ſecundum huius eneruat. Niſi enim diuina volutio atque cognitio eſſet magis neceſſaria reſpectu præſentium & præteritorum quàm futurorum, poſſet Deus æqualiter non velle & non ſcire præſentia & præterita, ſicut futura; quare & illa nedum poſſent ſolùmodo, imò & æqualiter poſſent non eſſe, & non fuiſſe, ſicut iſta non fore. Eſſet quoque in eis nedum contingentia ad vtrumlibet & libertas, verum & tanta ſicut in futuris, & tanta neceſsitas in futuris ſicut in illis: Veritas inſuper determinata, imò & determinata æqualiter hic & ibi; quæ omnia tam ratio quàm autoritas
B multiplex prohibet manifeſtè. Si namque res præſens poſſet pro nunc non eſſe, & præterita non fuiſſe, per aliquam mutationem, de tali videlicet in non tale hoc poſſet, quod contradictionem implicat euidenter; Expediret quoque hominibus ita conſiliari de præteritis, ſicuti de futuris; imò non expediret conſiliari de iſtis, ſicut nec de illis; Poſſet quoque ſecundum iſtam ſententiam deuirginata reuirginari, ſicut è contra. Philoſophus etiam 1. peri hermenias vlt. Eſſe, inquit, quod eſt, quando eſt, & non eſſe, quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt; quod etiam conteſtari videntur autoritates Auerrois, Hugonis, & Petri ſexto huius præſcriptæ, aliæque non paucæ. Idem quoque Philoſophus vbi prius aſtruit euidenter, quod in præteritis eſt neceſsitas determinataque veritas, in futuris verò nequaquam, ſed contingentia ad vtrumlibet, & libertas, ac indeterminatio veritatis, & quod ſi omnia futura neceſſariò fierent, conſiliari vel negotiari nullatenus oportere. Qui etiam 3. Ethic. 7. oſtendit conſilium non eſſe de neceſſarijs quibuſcunque, ſed tantum de his quæ ſunt in nobis, in *Philoſophus.*
C noſtra ſcilicet poteſtate: Qui & infra ſexti ſecundo, Non eſt, inquit, eligibile nihil factum, puta nullus eligit Ilion captam fuiſſe; Nec enim conſiliatur de facto, ſed de futuro & contingenti: factum autem non contigerit non fieri; propter quod rectè Agatho, Solo enim ipſo & Deus priuatur, Ingenita facere quæ vtique ſunt facta. Qui & in de Mundo vlt. dicit, Ita eſt autem ſtatutum in facto quidem vnum fatorum Atropos dictum, id eſt, impermutabile, eo quod omnia quæ facta ſunt, immutabilia ſunt. Quibus & concorditer Plinius 2. Naturalis hiſtoriæ, dicit, Deum non poſſe facere, vt qui vixit, non vixerit, qui honores geſsit, non geſſerit, nullumque habere in præterita ius niſi obliuionis. Hæc eadem ſentiunt multi Doctores Catholici multis locis, ſpecialiter autem reuirginationi corruptæ videtur contradicere Amos 5. Virgo, inquiens, Iſrael proiecta eſt in terram ſuam, non eſt qui ſuſcitet eam; ſuper quod gloſſa; Ita fit vt virgo Iſrael quæ errauerit, non habeat ſuſcitantem, quia qui ſemel ab vnione diſceſſerit, & virginitatem, quam cum vno viro habebat, perdiderit, priſtinum *Plinius.*
D ſtatum & virginitatem & vnionis beatitudinem recipere non valebit. Vnde & Hieronymus ad Euſtochiam virginem, epiſtola 82. ſic ſcribit; Caue, quæſo, ne quando dicat de te Deus, Virgo Iſrael cecidit, & non eſt qui ſuſcitet eam, audenter, audenter loquar, cum omnia poſsit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam; Valet quippe liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam: & allegatur in canone triceſima ſecunda, quæſtione quinta, Si Paulus. *Hieronym.*

Vt autem iſtis inſultibus tutius occurratur, probanda ſunt veritates præmiſſæ, vt ſic ſcuto veritatis ſolidæ circundante, non timeatur à timore quocunque.

Pro prima ſiquidem veritate ſciendum, quod nolle priuatiuè dicitur nolle propter priuationem actus volendi, id eſt, non velle; Nolle vero poſitiuè dicitur nolle per actum voluntatis poſitiuum actui volendi contrarium, quaſi reſpuere, vel odire: hoc autem manifeſtè conſequitur ex præmiſsis; Nam ſecundum prius oſtenſa, Deus nequaquam
E aliter & aliter intrinſecè aut temporaliter ſeu volubiliter ſecundum volumina temporum ſucceſsiua, ſed æternaliter, immutabiliter & ſtabiliter eſt quicquid eſt intrinſecè quouiſmodo.

Secunda ſimiliter veritas ſequitur euidenter. Nam ſecundum præmiſſa, in æternitate nulla eſt prioritas aut poſterioritas duratiua, nec vlla ſucceſsio hinc in illud.

Tertia verò videtur patere virtute duarum priorum. Si enim eſt ibi aliqualis prioritas, ſicut omnes fatentur, & nulla ſecundum tempus, nec ſecundum æternitatem, relinquitur quod tantum ſecundum naturam, cum alij prioritatis modi non habeant ibi locum. Pro hac tamen veritate plenius oſtendenda ſciendum, qd. potentia volutiua in Deo, ſicut & in creatura, præcedit naturaliter quodammodo ſuum actum, ſicut cauſa cauſatum, gignens genitum, & producens productum, qui modus prioritatis in diuinis 30. 2di huius plenius eſt oſtenſus: hæc

hęc autem potentia volutiua ſecundum prius oſtenſa, quarto huius & quinto, etiam comple- A
tiſsimè præparata ſiue diſpoſita, quatenus præcedit naturaliter liberum actum ſuum ad ex-
tra, quem nunc præſentialiter & æternaliter elicit, poſſet illum non elicere, quia non
eſt ibi neceſsitas antecedens, imò æqualiter, contingenter, indifferenter ac liberè ſecun-
dum contradictionem ſe habet ad producendum illum & non. Hæc autem naturalis ſeu cau-
ſalis prioritas apud Deum æternum ſimilis eſt quodammodo prioritati temporali apud ho-
minem temporalem, quâ prius tempore potuit noluiſſe quod nunc vult; quare & ſecun-
dum ſimilitudinem protenſionis, prioritatis temporalis dicitur, quòd prius Deus potuit
noluiſſe quod nunc vult; vbi tamen non propriè ſignificatur prioritas temporalis, ſed ſo-
lum prioritas naturalis ſeu cauſalis, potentiæ liberæ ſecundum contradictionem ad liberum
actum ſuum. Veruntamen apud hominem temporalem præter iſtam prioritatem tempo-
ralem, eſt & illa prioritas naturalis atque cauſalis, potentiæ ſcilicet volutiuæ & actiuæ ad B
actum. Potentia namque volutiua humana, quantum eſt de ſe etiam ſufficientiſsimè prę-
parata, quatenus præcedit naturaliter liberum actum ſuum, quem præſentialiter nunc
producit, poſſet illum non producere, quia non eſt ibi neceſsitas antecedens, ſed æquali-
ter, contingenter, indifferenter, ac liberè ſecundum contradictionem ſe habet ad produ-
cendum illum, & non, ſicut patet ex quarto huius, & quinto. Verùm vt iſtud clariùs elu-
ceſcat, ponatur ſecundum præhabita in probatione octauæ veritatis quinti huius, creatu-
ram rationalem Angelum vel hominem fuiſſe creatam in A inſtanti præterito cum diſpo-
ſitione ſufficientiſsima ad volendum, & voluiſſe in illo benè vel malè, puta Angelum be-
nè, hominem verò malè, nec vltra A fuiſſe; vterque igitur ſecundum Corollarium quar-
ti huius, liberè ſecundum contradictionem voluit in A, iſte benè, ille malè; quare & v-
terque potuit, & conſequenter prius potuit non taliter voluiſſe: Verbum namque præte-
riti temporis prius importat, quod rectè nequit intelligi de prioritate temporali, nec alia C
qualibet ſucceſſiua, ſed tantum de prioritate naturali & cauſali prædicta. Maxima quo-
que cauſa, quare videtur dicendum, quod Deus & homo prius potuit noluiſſe quod vult,
eſt vt ſoluetur in eis contingentia & libertas, quæ videntur poſsibilitatem ad oppoſitum ſe-
cundum prioritatem temporalem neceſſariò importare, Verùm non neceſſariò hanc im-
portant, ſed tantum illam prioritatem cauſalem prædictam, ſicut ex ſeptima & octaua veri-
tatibus quinti huius, & ex earum defenſionibus ſexto huius, & ſpecialiter ex dictis Iohan-
nis Scoti poſitis ibi patet. Potuit ergo Deus ſimiliter prius cauſaliter noluiſſe priuatiuè
quod nunc vult, quare & ſimiliter poſitiuè. Hunc autem arbitror intellectum Doctorum quo-
rundam dicentium potentias actiuas in quodam priori ad actus ſuos poſſe non producere il-
los actus, ſed contrarias aliquando. Huius autem prioritatis cauſalis in Deo æterno igno-
rantiam puto cauſam, quare aliqui forſitan opinantur Deum æternum, ſicut hominem
temporalem, ſecundum prius & poſterius in tempore, aliter & aliter ſucceſsiuè intrinſe- D
cè poſſe & agere, affici & diſponi. Propter ſimilitudinem namque harum duarum ſimi-
litudinum, & conſuetudinem maximam hominum temporalium menſurandi potentias &
actiones temporales ſecundum prius & poſterius in tempore, nequaquam dijudicāt inter illas,
ſed illam cauſalem ęſtimant temporalem: Non ſic autem non ſic ſecundum Patrum ſenten-
tiam, ſed longe aliter ſentiendum. Imaginandum itaque, veritatis imaginem imitando, Deum
ęternum non temporaliter nec inſtantaneè temporali inſtanti, ſed ſupertemporaliter & ſuper-
inſtantaneè inſtantiæ temporalis, in inſtanti æternitatis vnico & ſimpliciſsimo aliquid poſte-
rius liberè voluiſſe; & quomodo prius potuit illud volutum noluiſſe, quia non prioritate in
tempore neque in æternitate, ſed tantum prioritate cauſali prædicta: quod vt homines tempo-
rales temporaliter cogitantes per inſtans temporis eſſe notiſsimum, ad inſtans æternitatis ig-
notius vtcunque conſurgant; iuxta imaginem de creaturis præmiſſam imaginandum, quod
Deus in inſtanti creationis mundi, quod ſit A aliquid inferius liberè voluiſſet, & nunquam E
poſt temporaliter habuiſſet potentiam liberè volutiuam, ſicut nec propriè temporaliter ha-
buit. Imaginetur enim per impoſsibile forſitan vel per poſsibile, vt videtur, quod ipſi A
nullum tempus ſucceſsit, vel per impoſsibile quod ipſi Deo immediatè poſt A fuiſſet adempt-
ta potentia liberè volutiua, & quomodo prius potuit illud volutum noluiſſe, quia non prio-
ritate temporis nec æternitatis, ſed tantum naturæ ſeu cauſæ: Nec poteſt quis ponere du-
rationem aliquam ſucceſsiuam, & longam ante A, ſicut oſtenſum fuerat primo primi:
vel fortè contra proteruum ſaltem imaginetur Deum non præceſsiſſe A per durationem
aliquam partibiliter ſucceſsiuam. Hoc idem videtur poſſe oſtendi, nulla imaginatione huiuſ-
modi ſuffragante, ſed ipſa ſola & ſolida catholica veritate; Deus enim creauit mundum in A,
tuncque voluit liberè mundum eſſe; quare ſecundum quod obijciebatur in primis, prius potuit
noluiſ-

A noluiſſe mundum tunc eſſe. Sed qua prioritate? Non temporis, non æternitatis, non durationis ſucceſsiuæ, ſed tantùm naturæ & cauſæ, ſicut ſuperiùs eſt oſtenſum. De potentijs autem naturalibus & irrationalibus, licèt præcedant naturaliter & cauſaliter ſuos actus, aliter ſentiendum. Ibi namque non eſt libertas contradictionis ad agendum & non agendum, ſed neceſsitas antecedens, ſicut conſtat ex priùs oſtenſis ſecundo huius & quarto. Licèt etiam potentia volutiua in Deo ad || *intra* præcedat quoquomodo cauſaliter ſuum actum, quo videlicet vult ſe eſſe, vult & amat ſua eſſentialia vniuerſa; non tamen poteſt aut prius cauſaliter potuit non ſic velle, quia per modum naturæ & neceſsitatis præcedentis, non libertatis contradictoriæ ita facit, ſicut & generat atque ſpirat: Obiectiones autem contrarias poſsibiles fieri quadrageſimum tertium primi ſoluit. || neceſſaria

Quarta veritas ſatis claret ex tertia & probatione ipſius; ſecundum ſiquidem quartæ ſententiam, forſitan exponendum illud Pſalmi ſecundi, Filius meus es tu, ego hodie genui te: B non enim videtur accipiendum propriè ibi diem, pro die fluxibilis temporis, ſed pro die ſeu inſtanti æternitatis, vbi nihil prius aut poſterius ſucceſsiuè, ſicut præmiſſa iſto capitulo & proximo manifeſtant: quare & Auguſtinus illud exponendo ſic ait; Hodie quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate nec præteritum quicquam eſt quaſi eſſe deſierit, nec futurum quaſi nondum ſit, ſed præſens tantùm, quia quicquid æternum eſt, ſemper eſt, diuinitus accipitur ſecundum illud dictum, Ego hodie genui te, quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, qui eſt vnigenitus Filius, fides ſinceriſsima & catholica prædicat. Hodie ergo inſtantaneam præſentiam æternitatis deſignat, & tamen non dicit hodie gigno te, quod tamen veriſsimè diceretur, ſed, Hodie genui te, vt ſignificet nullam eſſe prioritatem temporalem ſeu || *duratiuam* Patris ad Filium, ſicut quidam hæretici fabricarunt, ſed tantùm quandam prioritatem originis ſiue cauſæ, de qua triceſimo ſecundi plenius tractabatur: ſecundum quem modum & Angelus nunc primò creatus, C cognoſcens & volens poſſet dicere actui ſuo, Ego nunc in hoc præſenti inſtanti genui te ſiue produxi. *Auguſtinus.* || durationem.

Pro quinta verò ſciendum quòd duplex eſt neceſsitas, ſcilicet præcedens, & ſequens, ſicut ſecundo huius & poſt ſæpius dicebatur; ideo correſpondenter duplex eſt potentia, poſsibilitas, ſeu poteſtas, ſcilicet præcedens & ſequens. Præcedens eſt quaſi contraria neceſsitati præcedenti, qua ſcilicet, poſita potentia ſeu cauſa actiua ſufficientiſsimè præparata, quatenus ipſa præcedit naturaliter & cauſaliter ſuum actum, poſsibile eſt ſecundum contradictionem actum produci, & non produci, quia non eſt ibi neceſsitas antecedens, ſed contingentia ad vtrumlibet, & libertas contradictionis, ſicut in oſtenſione tertiæ dicebatur. Potentia autem ſequens ſimili modo opponitur neceſsitati ſequenti. Potentia etiam nudè & abſolutè conſiderata eſt potentia actiua, quatenus præcedit actum, nec limitatur aut determinatur per aliquid. Potentia verò abſoluta ſeu non repugnantiæ dici poteſt, qua poſsibile dicitur quicquid contra-D dictionem & repugnantiam formaliter non includit in conſequentia bona ſimpliciter & formali, de qua primo primi in oſtenſione primæ ſuppoſitionis pleniùs dicebatur, & correſpondet neceſſariò ſimpliciter & penitus abſolutè, quod ſcilicet non eſſe, repugnantiam contradictionis formaliter implicat & inuoluit: vnde Philoſophus 1. Prior. definit contingens oppoſitum neceſſario iſto modo; dico autem contingere vel contingens, quo non exiſtente neceſſario, ſcilicet abſolutè, poſito tamen in eſſe, nihil erit propter hoc impoſſibile; quo poſito, inquit, in eſſe, ſcilicet per illam ſpeciem obligationis, quæ poſitio nominatur, nihil erit, id eſt, accidet in conſequentia formali ſimpliciter impoſsibile, ſcilicet ſimpliciter & penitus abſolute, quod contradictionem formaliter implicet & includat. Ab hac autem potentia abſoluta & non repugnantiæ, puto Deum dici omnipotentem veraciter atque eſſe. His igitur expoſitionibus nominum prælibatis, hæc quinta veritas de po-E ſterioribus Dei volutis intellecta, per quartam & probationem illius oſtenditur manifeſtè. Quis etenim dubitat ad volutionem Dei ad extra non eſſe neceſsitatem præcedentem, ſed libertatem contradictionis puriſsimam, quare & potentia præcedente ſecundum expoſitionem potentiæ præcedentis præmiſſam, ipſum poſſe nolle quod ſic vult? Quis etiam dixerit Deum omnipotentem, quantum eſt de ratione ſuæ potentiæ nudè & abſolutè conſideratæ, ſeu etiam de potentia abſoluta, aut non repugnantiæ ſecundum expoſitiones priores, non poſſe nolle, quod ſic vult? Vnde & Iohannes Scotus ſuper 1. ſentent. diſt. 40. propoſita quæſtione, Vtrum prædeſtinatus poſsit damnari, reſpondendo primò dicit, quòd prædeſtinatio propriè ſumpta dicit actum voluntatis diuinæ, ſcilicet electionem alicuius creaturæ intellectualis ſeu rationalis ad gratiam & gloriam: Secundò diſtinguit quæſtionem propoſitam ſecundum compoſitionem & diuiſionem; & negato ſenſu compoſito, dicit quòd in

in ſenſu diuiſo hæc duo, ſcilicet eſſe prædeſtinatum & poſſe damnari, diuiſim in duabus cate- A
goricis dicuntur de eodem, nec ideo oppoſita ſunt ſimul vera, nec etiam poteſt vnum ſucce-
‖ in æternitate enim dere alteri; ‖ *quia in æternitate* non poteſt eſſe ſucceſsio; ſed iſta ſunt vera ſimul, in quan-
tum volutio diuina conſideratur, vt prior, naturaliter tranſitu ipſius ſuper iſtud obiectum,
quod eſt gloria iſti, in illo priori naturaliter, non repugnat ſibi eſſe oppoſiti obiecti, imò
poſſet eſſentialiter eſſe oppoſiti, ſed non ſimul amborum. Quis inſuper conceſſerit creatu-
ram rationalem, maximè ſi voluerit & noluerit tantummodo ex ſeipſa, ex neceſsitate præ-
cedente, & non ex libertate contradictionis producere liberum velle ſuum, vel etiam
ſicut de facto nunc vult, Deo ſcilicet præagente, & ex neceſsitate præcedente reſpectu
inferiorum cauſarum, & non ex libertate contradictionis reſpectu illarum producere li-
berum velle ſuum, quare & correſpondenter poſſe potentia præcedente illud nequaquam
producere? Nec aliquis æſtimabit creaturam rationalem, quantum eſt de ratione ſuæ po-
tentiæ nudè & abſolutè conſideratæ, & de potentia abſoluta, & non repugnantiæ non B
poſſe nolle hoc quod nunc vult. Quomodo namque, iſto nunc volente cras legere, iſta
ſimplex categorica, Iſte non vult nunc cras legere, per ſe ſimpliciter & formaliter abſo-
lutè repugnantiam implicat, aut contradictionem includit? Quis enim tam neſcius in po-
ſitione obligatoria, vt hac admiſſa tanquam poſsibili, non ſe faciliter à contradictione de-
fendat, & ab omni impoſsibili abſolutè, omne ſequens formaliter concedendo, repugnans
negando, impertinens reijciendo, ſicut Iuriſtæ? Aliàs etenim quocunque vno poſito, poſſet
de quolibet diſputari, vel ſecundum ſuam qualitatem, ſi voluerit, reſpondendo, ſicut & de
iſto; In A. hoc præſenti inſtanti exiſtenti Londini, ſi ponatur tanquam abſolutè poſsibile,
& ſimiliter admittatur, Iſte non eſt Londini, ſed Romæ in A. nulla contradictio formaliter
ſequitur, nec aliquod impoſsibile abſolutè, licèt vt nunc & per accidens contradictio &
impoſsibile abſolutè conſequi videatur, quòd iſte videlicet, qui eſt Londini in A. non ſit
Londini, ſed ſit Romæ in A.; iſtud tamen per ſe ſimpliciter & abſolutè conſtat non ſequi: C
quod enim iſte ſit Londini in A. non eſt neceſſarium abſolutè, nec eſſe Londini in A. per ſe
& eſſentialiter ineſt huic in A. Imò quatenus eſt de natura rei, & de rerum potentia ab-
ſoluta, non repugnaret hoc non ineſſe huic in A. Potuit enim iſte arripuiſſe iter à diu,
& in A. vel prius Romam finaliter perueniſſe. Simili quoque modo iſte homo qui in A. eſt
albus & ſedens, poteſt in A. non eſſe in A. albus nec ſedens, ſed niger & ſtans aut iacens.
Et ſi quis obijciat quòd ſimili modo poſſet ſeu poteſt Deus non eſſe; falſiſsimum eſt, ſi-
cut corollarium decimiquarti primi docet. Hanc autem ſententiam planè teſtatur Iohan-
nes Scotus ſuper 1. ſentent. diſtinctione ſecunda, Voco, inquiens, contingenter cauſatum,
cuius oppoſitum poſſet fieri quando illud fit: & infra ſuper diſt. 39. Non modo, inquit,
Eſt cauſa contingens, quia præexiſtebat ante illud inſtans in quo cauſat, & tunc vt præ-
exiſtens potuit cauſare vel non cauſare; quia ſicut hoc ens quando eſt, eſt neceſſarium
vel contingens, ita cauſa quando cauſat, tunc cauſat neceſſariò vel contingenter. Ex D
quo igitur in iſto inſtanti voluntas cauſat hoc velle, & non neceſſariò, ideo contingenter;
eſt igitur potentia cauſæ ad oppoſitum eius quod cauſat ſine ſucceſsione, & illa potentia
realis eſt potentia prioris naturaliter, vt actus primi, omnia quæ ſunt poſteriora naturali-
ter vt actus ſecundi: actus primus conſideratus in illo inſtanti, in quo eſt prior natura-
liter actu ſecundo, ita ponit illum in eſſe tanquam effectum ſuum contingenter; qui vt
prior naturaliter poſſet eum non ponere, ſed oppoſitum in eſſe. Qui & ibidem diſtinguen-
do multifariam libertatem, ſic ait, Eſt & alia libertas non ita manifeſta abſque omni ſuc-
ceſsione; ponendo enim voluntatem creatam tantùm habere eſſe in vno inſtanti, & quòd
ipſa in illo inſtanti habeat volutionem, non neceſſariò tunc habet eam; quod & conſe-
quenter oſtendit per artem obligatoriam, ponendo tanquam poſsibile illam volutionem
in illo inſtanti non eſſe, ſicut ſuperiùs faciebam. Hanc eandem ſententiam profitetur
Henricus. Henricus de Gandauo 5. de quolibet, quæſtione quarta, dicens quòd iſta in ſenſu diuiſo, E
Quod Deus vult, non poteſt non velle, habet duplicem cauſam veritatis, de quarum ſecun-
da ſic ait; Alia autem cauſa veritatis eſt, Deus non habet in ſe potentiam, qua poſſet ipſi
ineſſe voluntas eius quod vult, quod falſum eſt, quia poteſtas in voluntate Dei circa eſſe
actuale creaturarum, vt dictum eſt, nulla eſt neceſsitate determinata, imò quantum eſt de ſe,
eſt ad vtrumlibet de volendo illud, & non volendo, nihil cognoſcendo de poſsibilitate vel
non poſsibilitate ſuccedendi circa voluntatem Dei actum nolendi poſt actum volendi, ſed
præciſam dicit poſsibilitatem ad vtrumque, quantum eſt de natura diuinæ voluntatis,
& in iſto ſenſu ſimiliter illa eſt falſa in ſenſu diuiſo, Non ſedentem non eſt poſsibile non
ſedere; ergo ſecundum eum, illum qui nunc non ſedet, nunc & pro nunc poſsibile eſt ſedere.

Hoc

A Hoc idem confirmat dictum ſancti Thomæ 1.part.ſum.particula 19.quæſt. 3. quinquageſimo huius ſcriptum.

Veritas autem ſexta oſtenditur per hanc quintam, & per oſtenſionem illius.

Pro ſeptima veritate ſciendum quòd eadem eſt actuata & etiam ordinata poſsibilitas ſequens ſuperius definita, & poſsibilitas determinata, actuata, ſeu ordinata. Sicut enim neceſſitas, qua omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, dicitur ſequens, determinata, actuata & ordinata; ſic & poſsibilitas oppoſita, qua ſecundum quoſdam, aliquid quod eſt, dum eſt, oppoſitè poteſt non eſſe, cognominatur eiſdem nominibus propter defectum nominum ſeu ‖ *cognominum* propriorum, differentiarum ſcilicet propriarum. Hæc autem ſeptima veritas taliter intellecta manifeſtè conſequitur ex prius oſtenſis hic & quinquageſimo huius ſupra. Oſtenſum namque fuerat hic & ibi, quòd actum voluntatis diuinæ ſicuti & humanæ, quando eſt, neceſſe eſt eſſe neceſsitate ſequente; quare poſsibilitate oppoſita, non eſt poſsibile ipſum non eſſe. ‖ cognitionem

B Pro octaua ſciendum, quòd ſcientia Dei eſt duplex, incomplexa ſcilicet & complexa, quomodo homini ignoranti & ‖ *balbutienti* illam cognoſcere & exprimere eſt conceſſum, ſicut 18. primi plenius oſtendebat. Scientia autem Dei complexa ſcitorum poſteriorum voluntate diuina per idem 18. eſt per voluntatem diuinam, quare & illam negatiuè & affirmatiuè conſequitur ſecundum veritates de ipſa præmiſſas. Scientia autem Dei incomplexa, & ſimplicis apprehenſionis nequaquam diuinam conſequitur voluntatem. Deus enim ſic cognoſcit neceſſariò ſimpliciter cognoſcibilia vniuerſa, & licèt potentia cognitiua in Deo præcedat quodammodo naturaliter ſeu cauſaliter iſtum actum, non eſt tamen quouis modo poſsibile quin ſemper producat & habeat illum actum, ſicut in oſtenſione tertiæ veritatis de ſimilibus dicebatur: de ſcientia quoque Dei complexa ſcitorum priorum voluntate diuina ſimiliter ſentiendum, ſicut de eius ſcientia incomplexa. ‖ balbo

C Pro nona reputo ſentiendum quod, Potuit, dictum de Deo nequaquam propriè ſignificet prioritatem temporalem, nec aliquam ſucceſsiuam, ſicut ex præmiſsis apparet, ſed prioritatem naturalem, ſeu cauſalem potentiæ liberæ ſecundum contradictionem ad liberum actum ſuum, ſecundum quam prioritatem ſcilicet quatenus cauſa præceſsit, ſic actum potuit illum nullatenus produxiſſe, ſicut in oſtenſione tertiæ veritatis ſuperius dicebatur: Si tamen de creatura dicatur, poteſt vtraque prioritas congruè deſignari, quoniam apud ipſam vtraque prioritas reperitur, ſicut oſtenſio tertiæ patefecit. Conuenientius autem & conſuetius dicitur verbum, Potuit, præteriti temporis, pro præterito, quam pro præſenti; ſicut quod Deus potuit noluiſſe creare mundum in A. inſtanti præterito quo creauit; & de creaturis ſimiliter, ſcilicet de Angelo & homine in A. inſtanti præterito creatis & volentibus, ſicut in oſtenſione tertiæ dicebatur; quanquam & de præſenti, licet minus conſone poſsit dici, ſicut quarta veritas exprimebat. Potuiſſet autem, ſicut cuiuſlibet animus acquieſcit, eandem prioritatem ſignificat, & hoc propinquius quam potuit huic prioritati cauſali ſecundum intellectionem humanam, & remotius à prioritate temporali, quod & dicitur conuenientius de præterito quam præſenti; conuenientius tamen quam Potuit dicitur de præſenti. Poteſt etiam congruè deſignare potentiam nudè & abſolutè conſideratam, ſiue potentiam abſolutam, aut non repugnantiæ, ſicut quinta veritas loquebatur, vt ſic dicatur, quod iſte potuiſſet hoc vel illud, hoc eſt, quatenus fuit de ratione potentiæ abſolutæ, ita quod nulla repugnantia formaliter ſecuta fuiſſet. Poſſet, vt cuiuſlibet concipit animus, eandem prioritatem naturalem & cauſalem ſignificat, propinquius tamen ſecundum conceptionem humanam huic prioritati cauſali, & remotius à prioritate temporali, quàm Potuit, vel etiam Potuiſſet, quod etiam ſatis apparenter ſignificat potentiam abſolutam & non repugnantiæ, ſicut de Potuiſſet eſt dictum: dicitur autem conuenientius de præſenti, quàm Potuit, vel Potuiſſet; eſt enim præſentis temporis, de præterito verò non dicitur, ſicut illa; ſed de futuro, ſicut illa non dicuntur. Eſt enim ſecundum

D

E Logicos verbum ampliatiuum, quare ſub voce præſentis temporis poteſt extendi vlterius ad futurum, vt ſic dicatur, Deus poſſet cras nolle quod cras volet, & facere quod non faciet; vbi tamen nequaquam propriè prioritas temporis, ſed prioritas naturalis ſeu cauſalis, vel etiam potentia abſoluta aut non repugnantiæ deſignatur. Poteſt, ſimiliter pro duobus temporibus dicitur, de præſenti ſcilicet & futuro, quia eſt verbum extenſiuum, ſeu ampliatiuum, vt ſuperius dicebatur. Si autem dicatur de futuro, vt Deus poteſt cras nolle quod cras volet, & non facere quod faciet, non ſignificat propriè prioritatem temporalem, ſed cauſalem ſeu abſolutam, & non repugnantiæ, ſicut dictum eſt de Poſſet: Si autem de creatura, puta de homine diceretur, poſſet vtraque prioritas deſignari, ſicut de Potuit dicebatur, quod etiam verum eſt, de Potuiſſet, quando de præterito dicitur, & de Poſſet, quando dicitur de futuro Si vero dicatur

tur de præſenti, & pro præſenti, vt Deus nunc poteſt, & pro nunc nolle quod nunc vult, non A ita plane ſignificat prioritatem naturalem ſeu cauſalem prædictam; quare nec ita admittit iſtud dictum animus audientis, ſicut ſi diceretur, Potuit, Potuiſſet, ſeu Poſſet, ſed renuit quodammodo & reſiſtit, ſicut ſi diceretur de homine, Homo volens nunc quicquam, poteſt nunc & pro nunc illud nolle, aut Homo nunc albus vel ſedens, poteſt nunc & pro nunc non eſſe albus vel ſedens. Animus etenim accipit rem ſubiectam cum qualitate ſeu diſpoſitione quam nunc habet, quam & prima facie indicat neceſſariò pro nunc eſſe, ſicut & omnis animus quaſi pro quodam principio ſibi naturaliter indito atque notorio accipit, quod, Omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe; quare & poſsibilitatem contrariam renuit, nec admittit. Item cum quod dicitur, Deus vel Homo poteſt nunc & pro nunc nolle quod nunc vult, intelligatur de potentia nudè & abſolutè conſiderata, quatenus eſt de ratione potentiæ, ſiue de potentia abſoluta aut non repugnantiæ, verum eſt & veraciter concedendum, ſicut poteſt haberi ex oſtenſione quintæ veritatis præmiſſæ: Multum tamen libentius recipit animus tale dictum, cum Poſſet, quàm cum Poteſt, eo quòd ſignificatio huius facilius innoteſcit in Poſſet, quàm in Poteſt. Secundum ſimilem quoque modum poteſt differentia in- B ter Volui, Voluiſſem, Volo, Vellem; Feci, Feciſſem, Facio, Facerem; & ſimilia forſitan aſsignari. Poſſe vero, poſsibilitas, potentia & poteſtas videntur ſignificare potentiam præcedentem naturaliter ſeu cauſaliter ſuum actum, potentem libere ſecundum contradictionem agere illum & non; ſecundum quam ſententiam dicit Philoſophus 9. Metaphyſ. 10. quòd Potentiæ rationales ſeu cum ratione ſunt contrariorum: & infra 18. quòd potentiæ ſecundum rationem ſunt contradictionis, quia poſsibile ſic mouere, poteſt & non ſic, ſicut quartum huius, & viceſimum quintum primi plenius oſtendebant: Poſſunt etiam ſignificare potentiam nudam & abſolutam, ſeu non repugnantiæ ſupradictam, ſecundum ſententiam eiuſdem Philoſophi 1. Prior. in oſtenſione quintæ ſuperius recitatam. Sic enim dicitur, quod in Deo fuit, eſt, aut erit, poſſe, poſsibilitas, potentia & poteſtas nolendi quod voluit, vult, aut volet, quod & de creatura ſimiliter dici poteſt. Hæc autem ideo diffuſius paululum tractanda putaui, eo quòd horum cognitio intellectum Sacræ Scripturæ, C Doctorum, ac omnium communiter loquentium multum diſtinguit, elucidat & ſerenat, & eius ignorantia ipſum multum confundit, obnubilat & obſcurat. Hanc autem profunditatem, ac alias præcedentes ille ſubtiliſsimus perſcrutator Robertus Lincolnienſis Epiſcopus profundiſsimè fodiens, etiam vſque ad fundamentum in eis, inueniens etiam ac oſtendens clariſsimè quomodo Deus prius potuit & non potuit non ſciuiſſe aut noluiſſe quod ſcit aut ſciuit, vult aut voluit, & quomodo poſſet & non poſſet, poteſt & non poteſt non ſcire & nolle quod ſcit & vult, poſtquam de libero arbitrio 7. dixit, quod in Deo eſt poſſe vt non ſcierit quod ſcit; & capit. octauo ſic arguit contra illud; Quidlibet dum eſt, neceſſe eſt eſſe, & non eſt poſsibile vt non ſit tunc quando eſt, ſicut Socratem eſſe album, ſi eſt verum in A inſtanti, non habet poſſe vt ſit falſum in A. Si itaque quod eſt verum in A. inſtanti, non poteſt eſſe falſum in eodem A. Aeternitas autem cum ſit in termino ſimplicitatis omni inſtanti ſimplicior, non poteſt verum in æternitate eſſe falſum in eadem æternitate: Atqui Deum ſcire A. in æternitate verum eſt, ergo non eſt poſſe ad ipſum non ſcire A. Capitulo nono finaliter determinando reſpondens ſic ait; Quemadmodum lux non eſt tem- D pore, ſed natura & cauſa prior ſplendore, & ſi eſſet lux æterna & ſine initio, nihilominus tamen lux gignens ſplendorem naturaliter & cauſaliter prior eſſet ſplendore genito. Et ſicut ſecundum Chryſoſtomum, Pater etiam non æternitate, non natura eſt prior filio, ſed cauſa; Ipſe enim ſic dicit ſuper, In principio erat verbum; Præcedit Pater verbum non natura, ſed cauſa; Præcedit Pater verbum cauſaliter, præcedit filius omnia, quæ per ipſum facta ſunt, naturaliter; ſic poſſe ibi aliquo modo præcedit actum, non æternitate nec fortè natura, cum ſint vnum in natura, & vna natura, ſed fortè præcedit ibi poſſe actum cauſa, & etiam prioritate à qua non conuertitur conſequentia: ſicut animal præcedit hominem, cum tamen non ſint aliud & aliud poſſe & actus in ſubſtantia; ſic Pater prior eſt Filio cauſa, cum tamen Pater & Filius vnum ſint in ſubſtantia. Hæc prioritas cauſalis inſinuatur ex conſignificatione præteriti per hoc verbum, Potuit. Cum dico, Deus po- E tuit non ſciuiſſe A. & cum dicitur, Deus poſſet non ſciuiſſe A. inſinuatur libertas arbitrij, & poteſtas rationalis vna ad hoc naturaliter quæ eſt in actu ad ſuum oppoſitum; Poteſt itaque hæc prædicatio, cum dico Deus poteſt, redire ſuper ipſam naturam potentem, & ſic verum eſt, quod poteſt vtrumque oppoſitorum; Sic verum eſt quod dicit Anſelmus, Deus poteſt non velle quod vult; & conſtat quod poteſt velle quod vult, & ita poteſt oppoſita: & ſic enim de vi ſermonis propter prioritatem inſinuatam per hoc verbum,

A Potuit, redit eiuſdem verbi prædicatio; ſimiliter huius verbi, Poſſet; vel poteſt hæc prædica-
tio redire ſuper ipſum conſideratum in ratione agentis vnum oppoſitorum; & ſic eſt impoſ-
ſibile ipſum non velle quod vult, vel non ſcire quod ſcit: Eſt enim in Dei natura poſſe ad v-
trumque, quod cauſaliter præcedit vtrumque; ſed ſuper ipſum agens alterum, cum ſit immu-
tabilis, non eſt poſſe ad oppoſitum eius quod in actu eſt. Sicut enim ſecundum diſtinctionem
Anſelmi libera voluntas hominis, vbi poſſe præcedit temporaliter actum, poteſt non velle, &
non poteſt non velle, ſed neceſſe eſt eam velle; Poteſt namque non velle antequam velit,
quia libera eſt, & cum iam vult, non poteſt non velle, ſed eam velle neceſſe eſt, quoniam im-
poſsibile eſt illi ad ipſum ſimul & velle & non velle; Sic forte in Deo, vbi non eſt aliqua tem-
poralis præceſsio ſed cauſalis, ſi reſpiciatur ipſa Dei natura non in ratione agendi, &
comparetur liberæ voluntati hominis nudæ ab actu antequam velit, verum erit dicere, De-
us poteſt non velle quod vult: Si vero reſpiciatur ipſa diuina natura in ratione agendi, &
B comparetur liberæ voluntati hominis cum iam actu vult, verum erit dicere, Deum neceſſe
eſt velle quod vult, & non velle quod non vult: Impoſsibile eſt enim eum non velle quod
vult, vel velle quod non vult. Quam diſtinctionem facit in noſtro poſſe & actu prioritas
temporalis hanc ibidem facit prioritas cauſalis & ſubiecti ſuper quod redit prædicatio di-
uerſa, diuerſa conſideratione, ſed manifeſtior eſt diſtinctio vbi comitatur prioritas tempora-
lis: Per talem quoque diſtinctionem conſiderationis ſubiecti, cum prædicatur Poſſe de Deo,
dicimus Deum poſſe creare plures mundos, vel infinitos mundos, & tamen ipſum non poſſe
hoc. Si enim reſpiciatur ipſa Dei natura, in infinitum potens poteſt quidem hoc de potentia;
ſi vero ipſa eadem reſpiciatur in agendis ordinatiſsima, impoſsibile eſt eam plures mundos cre-
are, & impoſsibile eſt eam mundum vnum non creare, tamen de eius potentia eſt hoc poſsi-
bile. Similiter potuit Deus, quantum eſt de potentia, aliter liberaſſe hominem quam per filij
ſui mortem; ſed ſi conſideretur omnia agens conuenientiſsime, non potuit aliter hominem
C liberaſſe: Vnde Auguſtinus dicit quod aliter potuit liberaſſe; Anſelmus vero, quod non po-
tuit aliter liberaſſe, & ſimiliter multi alij Autores. Et ad iam dictorum euidentiam ponamus
liberum arbitrium creatum non prius eſſe quam actu velit aliquid rectè, vel non rectè, ſicut
forte fuit liberum arbitrium Angeli & primi hominis: Nonne ſecundum hoc Angelus, cum
fuit ſimul cum primo actu exiſtendi, voluit actu volendi aliquid bene vel male, vtpote Gabri-
el aliquid bene, Lucifer aliquid male, & in vtriuſque libera poteſtate fuit quod voluit, & v-
terque potuit || *noluiſſe* oppoſitum eius quod voluit? Alioquin nec iſte laudabilis, nec ille vitu- || voluiſſe
perabilis, nec libertatem arbitrij habuiſſent. Intelligatur etiam eorum ſtatus fuiſſe ſimplex,
ſcilicet inſtantaneus vel æternus; Nonne ſimul cum actu vnius oppoſitorum habuiſſet in eo-
dem indiuiſibili vterque poſſe ad actum oppoſitum, & vera eſſet talis prædicatio de vtroque,
Iſte poteſt velle oppoſitum eius quod vult vel non velle quod vult, ſi redeat prædicatio ſuper
naturam liberæ voluntatis nudè conſideratam ſine actu ſuo? Et quia de vi ſermonis ſic redit
D prædicatio cum hoc verbo Potuit, vel Poſſet, omnis animus ſtatim concipit hanc eſſe veram,
Primus Angelus ſtatim ſimul cum primo fuit, & hoc voluit, potuit vel poſſet hoc idem non
voluiſſe; & quia verbum præſens magis de vſu ſermonis redit ſuper ſubiectum ſecundum
diſpoſitionem quam actu habet, animus ſtatim magis concipit hanc eſſe falſam, Poteſt non
velle quod vult, ſi indiuiſibili vult, ſicut poſitum eſt. Qui & infra ſoluendo argumentum re- *Lincolni-*
citatum ſuperius, ita ſcribit; Patet itaque quod illud quod eſt, neceſſe eſt eſſe dum eſt, & tamen *enſis.*
non inconueniens, ſed alicui eſt neceſſarium in eodem indiuiſibili eſſe poſſe ad oppoſitum
eius quod eſt, ſicut in dicto exemplo de Angelo, & quod non redit prædicatio neceſsitatis
& poſsibilitatis oppoſiti ſuper ſimpliciter idem & eodem modo conſideratum. Secundum
hunc igitur intellectum puto rationabiliter poſſe exponi dicta Lumbardi in contrarium alle-
gata, ſicque ipſum in ſimilibus intelligit Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 7.
Eſt, inquiens, in Deo æternum poſſe, vt ſine initio non ſcierit illud quod ſcit; vnde Magiſter
E in ſententijs, Deus potuit nulla creaſſe, & ita nulla creata præſciuiſſe: habet ergo potenti-
am vt nunquam creaſſet, & nunquam ſciuiſſet multa quæ creauit & ſciuit; Ex hoc vtique poſ-
ſe quod eſt ad vtrumque oppoſitorum, ſcilicet ſciſſe, & non ſciſſe ſine initio ſequitur rerum
contingentia. Hunc etiam intellectum verba ipſius exprimunt euidenter. Primi namque ſen- *Lumbardus.*
tentiarum diſt. triceſima nona ſic ait, Sicut non poteſt augeri vel minui diuina eſſentia, ita
nec diuina ſcientia, & tamen conceditur poſſe ſcire quod non ſcit, & poſſe non ſcire quod
ſcit, quia poſſet aliquid eſſe ſubiectum eius ſcientiæ quod non eſt, & poſſet non eſſe ſub-
iectum aliquid quod eſt, ſine permutatione ipſius ſcientiæ. Poſſe, inquit, & poſſet; quæ
ſecundum expoſitiones præmiſſas ſignificant potentiam contradictoriè liberam, quatenus
præcedit naturaliter ſeu cauſaliter liberum actum ſuum, ſiue potentiam nude & abſolute

conſideratam, quantum ſcilicet eſt de ratione potentiæ; quare & infra eadem diſtinctione, A Si, inquit, dicis Deum non poſſe ſcire vel præſcire, quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit, id eſt, habere potentiam ſciendi & præſciendi ab æterno, & modo aliquid, nec tamen illud præſcitum eſt, vel futurum eſt, verum eſt: & diſt. quadrageſima. Cum de præſcientia vel de prædeſtinatione Dei agitur, poſsibilitas & impoſsibilitas ad potentiam Dei referatur, quæ ſemper eadem fuit & eſt, quia prædeſtinatio, præſcientia, potentia vnum in Deo eſt. Simili quoque modo videtur loqui Philoſophus 1. peri hermenias vlt. negans neceſsitatem in futuris contingentibus, & affirmans quod in eis eſt poſsibile eſſe & non eſſe, & quòd in eis contingit eſſe & non eſſe. Hæc autem verba ſignificant potentiam quatenus pręcedit naturaliter ſuum actum, vt ex præmiſsis apparet, imo, vt magis videtur, quatenus præcedit temporaliter ſuum actum, per quam præceſsionem poteſt etiam rationabiliter innui præceſſio naturalis, vt ſuperius dicebatur. Quod autem de prioritate temporali loquatur, exemplum bene oſtendit; Multa, inquit, nobis manifeſta ſunt ſic ſe habentia, vt quoniam hanc veſtem poſsibile eſt incidi & non inciditur, ſed prius exteritur; ſimiliter autem & non incidi poſsibile eſt; non enim eſſet poſsibile prius exteri, niſi eſſet poſsibile non incidi. B Videtur etiam non inconſonè textui, quod, cum dicit poſsibile eſt hoc eſſe & non eſſe, Intelligit de potentia abſoluta, ſicut patuit viceſimo nono huius, ſeu quantum eſt de ratione potentiæ nudè & abſolutè conſideratæ; Vnde & poſt verba eius vltima recitata immediatè concludendo ſubiungit; Quare in alijs futuris, ſcilicet ab inciſione vel non inciſione veſtis, quæcunque ſecundum potentiam dicuntur huiuſmodi, manifeſtum eſt, quoniam non omnia ex neceſsitate fiunt, ex neceſsitate videlicet huic potentiæ repugnante. Hanc eandem ſententiam innuunt dicta Scoti ſuper 1. ſentent. diſt. 2. 39. & ſpecialiter quadrageſima, in oſtenſione quintæ huius præſcripta. Aliter poteſt dici, quod Lumbardus non loquitur ibi definitiue & ſecundum ſententiam propriam, ſed potius inquiſitiuè & ſecundum ſententiam aliorum. Nam diſt. quadrageſima, vbi fuerat allegatus, mota quæſtione de prædeſtinatione, Nunquid Prædeſtinatus poſsit damnari, ſic ait; In huius quęſtionis ſolutione mallem alios audire quam docere: Et infra, Conceditur à quibuſdam, quod & modo poteſt C cum Deus non prædeſtinaſſe ab æterno: Ita & de præſcitis & de præſcientia dicunt, quod in actionibus vel operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt; ex quo enim aliquid factum eſt vel dictum, non concedunt quod poſsit non eſſe vel non fuiſſe. Tertia poſſet eſſe reſponſio, quæ mihi non placet; Ipſum videlicet in iſta materia planè negare, ſicut videtur Sanctus Thomas ſuper 1. ſentent. diſt. triceſima octaua quæſtione quinta, vbi reſponſionem, quæ videtur illius, reprobat manifeſtè, ſicut quinquageſimo huius plenius recitatur.

Philoſophus

Lumbardus

Decima veritas, quantum ad vtramque eius partem, plane ſequitur ex præmiſsis. Nam quantum ad partem affirmatiuam, ex quinta & ſexta, quantum verò ad negatiuam ex ſeptima ſequitur euidenter. Et ſi quis obijciat, quod ſi eſſet potentia, quæ nullo modo poſſet exire in actum, illa eſſet penitus otioſa; quare ſi ſit aliqua potentia, quæ aliquo modo non poſsit exire in actum, illa ſaltem illo modo eſt otioſa; ergo aliqua eſt potentia aliquo modo otioſa in Deo. Huic autem rationi poſſet quis inſtare magis forſan ſophiſticè quàm demonſtratiuè, ſimiliter arguendo; In Deo eſt potentia ad infinitam diuiſionem continui in partes æquales, ad infinitam creationem quantitatum pedalium finitarum, ad inſcribendum vel circumſcribendum infinitorum angulorum rectilineorum figuram æquilateram & æquiangulam circulo aſsignato, ad quantumcunque finitum continuum vel diſcretum poteſt creare creandum, quæ tamen ad actum educi non poteſt; Nam contradictionem includeret ita eſſe. Sed verius poteſt dici quòd potentia qua Deus poteſt pro nunc nolle poſitiuè quod vult nunc, quia eſt potentia rationalis, eſt eadem contrariorum, & ideo nunc eſt in actu, non tamen nolendi, ſed volendi: Vnde & Robertus Lincolnienſis de libero arbitrio 8. contra iſtam poſsibilitatem arguit iſto modo, Si hæc poſsibilitas eſt ſine actu & caſſa, non eſt deductibilis in actum. Qui infra 9. reſpondens, Verum eſt, inquit, quod poſsibilitas impoſsibilis ad actum deduci, nulla eſt poſsibilitas aut caſſa eſt; & tamen poſsibilitas, qua Deus poteſt non ſcire, vel potuit non ſcire quod ſcit, aliqua eſt & caſſa non eſt, quia eſt poſsibilitas rationalis & E eadem oppoſitorum, & vtrum oppoſitorum ſit, in actum ſuum educitur, cum ad vtrumque ſit vna & eadem. Veruntamen, vt videtur, iſtud non plane ſedat animum opponentis; Intendit enim opponens, quod omnis potentia actiua nedum poſsit in aliquem actum exire, verum in quemlibet actum reſpectu cuius dicitur eſſe potentia, & quando ſeu pro quando dicitur eſſe potentia. Quare & quod potentia volutiua Dei vel hominis, quæ dicitur potentia nunc & pro nunc ad actum quem non habet nunc, poſsit pro nunc in illum; ideo propinquius accedendo

D

Lincolnienſis.

A dendo videtur dicendum, quòd potentia reſpectu alicuius actus, quando & quomodo eſt reſpectu illius, poteſt in illum exire, modo autem quo non eſt illius, nequaquam : potentia autem volutiua in Deo & in homine non eſt pro nunc potentia ad actum oppoſitum illius quem nunc habet, niſi poſsibilitate præcedente, & quantum eſt de ratione potentiæ nudè & abſolutè conſideratæ, ſeu de potentia abſoluta aut non repugnantiæ, & ſic poteſt, ſiue, vt acceptiùs animo dicatur, poſſet pro nunc in illum, ſicut ex ſexta veritate & quinta & earum oſtenſione apparet ; poſsibilitate verò ſequente & determinata, actuata, ſeu ordinata per actum quem nunc habet, nequaquam ; imò ſic neceſſe eſt potentiam illam pro nunc habere hunc actum, contrarioque carere. Adhuc forſitan opponendo quæritur, Nunquid potentia huiuſmodi volutiua ſit ante actum, vel cum actu. Hæc enim diuiſio eſt per oppoſita, ſicut Philoſophi & omnes communiter atteſtantur. Non ante actum, quia in hoc inſtanti non eſt nec eſſe poteſt ante & poſt ; nec cum actu, quia actus non eſt. Hic autem poteſt, vt ſuperiùs, B reſponderi, quòd illa potentia eſt cum actu, cum actu ſcilicet quem nunc habet : ſed ſi loquatur de actu, reſpectu cuius dicitur potentia quem non habet, poteſt dici quod non eſt ante illum temporaliter nec cum illo, quia actus ille non eſt, ſicut potentia volutiua hominis reſpectu A. actus, quem poteſt cras habere, ſed non habebit : quare & illa diuiſio memorata intelligenda videtur nequaquam de actibus poſsibilibus tantùm, ſed ſolùm de actibus realiter præſentibus vel futuris : vel poteſt dici quòd eſt ibi quædam prioritas non actualis,ſed habitualis, non temporalis, ſed naturalis ſeu cauſalis, quâ illa potentia poſſet præcedenter producere illum actum, & talis prioritas & poſterioritas irrepugnanter eſt ſimul ſimultate temporalis inſtantis.

Vndecima veritas ſequitur ex quinta, ſexta atque octaua. Si namque Deus aut creatura vult aut ſcit aliquid nunc, & nunc & pro nunc poteſt illud non velle, nec ſcire, & hoc non poteſt per mutationem inter terminos oppoſitos, de tali ſcilicet in non tale, quia non per C mutationem in volente aut ſciente, nec in voluto aut ſcito, nec in aliquo tertio ; non per mutationem in volente aut ſciente, ſicut de Deo omnes concedunt, quod & quintum & viceſimum tertium primi docent. Rurſum nec hoc eſt poſsibile fieri in Creatore, neque in creatura, per mutationem in ipſo vel in ipſa præterita vel futura, ſicut nullus ignorat, neque in præſenti inſtanti : illa enim neceſſariò eſſet inter terminos oppoſitos, de tali ſcilicet in non tale, ſeu de non tali in tale, ſicut eſt neceſſariò omnis mutatio ſucceſsiua vel ſubita. Nulla autem talis mutatio poteſt fieri in hoc præſenti inſtanti ; nam contradictionem euidenter includit, quòd de volente A in B. præſenti inſtanti, fiat in B. non volens A. in B. ; includit enim quòd idem in eodem B. præſenti inſtanti velit idem A. & non velit. Nec hoc eſt poſsibile, fieri permutationem in voluto vel in ſcito, quia non in voluto aut ſcito futuro, quod pro nunc poteſt non eſſe futurum, de quo maximè videretur : nam contradictionem formaliter implicat, quòd aliquid mutetur de non futuro in futurum, vel de futuro in non D futurum, niſi per poſitionem eius in eſſe, ſicut decimum octauum huius oſtendit. Nec hoc poteſt fieri per mutationem in voluto aut ſcito præſenti, hoc enim contradictionem includit, ſicut ſuperiùs in ſimili eſt oſtenſum ; nec in voluto aut ſcito præterito, ſicut nullus ignorat, quod & poteſt oſtendi, ſicut oſtendebatur ſuperiùs de futuro : Nec etiam hoc eſt poſsibile fieri per mutationem in aliquo tertio, ſicut quilibet animus concipit, cùm illud impertinens videatur. Item iſte homo, qui in A. præſenti inſtanti eſt Londini albus & ſedens, poteſt hac poſsibilitate in A non eſſe Londini albus, nec ſedens, imò & in A. eſſe Romæ niger & ſtans, ſicut oſtenſio quintæ monſtrat, & non per mutationem aliquam, ſicut nullus ignorat. Iſtam ſententiam planè teſtatur Iohannes Scotus, ſicut in oſtenſione quintæ veritatis apparet : Quam & tenet concorditer Henricus de Gandauo 5. de quodlib. quæſtione quarta, opponens & reſpondens hoc *Henricus.* E modo ; Quod Deus vult, non poteſt non velle, quia aliter ſua voluntas eſſet mutabilis. Dicendum quòd illa propoſitio, ſcilicet quod Deus vult non poteſt non velle, poteſt eſſe de re, & de dicto, diuiſa vel compoſita ; ſi ſit de dicto & compoſita, ſic eſt vera ; ſi de re & diuiſa, ſic eſt ſenſus, quod Deus vult, &c. id eſt, Deus non habet poteſtatem de non volendo quod vult, quæ de virtute locutionis duplicem poteſt habere cauſam veritatis ; quarum vna eſt, Deus non habet poteſtatem qua aliàs nolit quod modo vult, quod verum eſt, quia talis poteſtas poneret in Deo poſsibilitatem in ſuccedendo, circa Dei voluntatem, actum nolendi poſt actum volendi : ſic enim eſſet mutabilis, vt procedit obiectio. Sed ſecundum iſtum ſenſum iſta eſt falſa in ſenſu diuiſo, Sedentem non ſedere non eſt poſsibile, quia homo ſedens nunc, poſtea poteſt actu non ſedere : alia autem cauſa veritatis eſt, Deus non habet in ſe potentiam qua poſſet ipſi ineſſe noluntas eius

quod vult, quod falſum eſt, quia poteſtas in voluntate Dei circa eſſe actuale creaturarum, vt dictum eſt, nulla eſt neceſsitate determinata, imò quantum eſt de ſe, eſt ad vtrumlibet de volendo illud, & non volendo, nihil connotando de poſsibilitate vel non poſsibilitate ſuccedendi, circa voluntatem Dei, actum nolendi poſt actum volendi, ſed præciſam dicit poſsibilitatem ad vtrumque, quantum eſt de natura diuinæ voluntatis; & in iſto ſenſu, illa ſimiliter eſt falſa in ſenſu diuiſo, Non ſedentem non eſt poſsibile non ſedere; nec ponit talis potentia aliquam mutabilitatem. Sicut enim ad actualem mutationem duo requiruntur, ſcilicet potentia ſimpliciter ad contrarium eius quod nunc ineſt, & actualis ſucceſsio vnius eorum poſt alterum; ſic ad mutabilitatem duo requiruntur, ſcilicet potentia dicta, & potentia ad actualem ſucceſsionem, vt ſcilicet ea potentia, qua aliquid eſt ad vtrumlibet, ſit potentia ad ſucceſsionem vnius poſt alterum, quod circa voluntatem Dei nullo modo poteſt contingere, quare neque mutabilitas, licèt in aliquo ſenſu poſſit non velle quod vult, & ideo illud nullo modo de neceſsitate velit. Vnde de eo quod ſemper voluit ab æterno & vult, & volet, ſimul ab æterno habuit, & habet, & habebit poteſtatem de non volendo, & potuit ab æterno non voluiſſe vel noluiſſe ab æterno, & poteſt nunc non velle, & poterit in æternum non velle, vel non velle in æternum, & hoc abſque omni ſui mutabilitate. A B

Pro duodecima veritate ſciendum quòd potentia actuabilis dici poteſt non illa penitus abſoluta, & non repugnantiæ ſupradicta, ſed illa, quæ ad communem modum intelligendi & loquendi dicitur poſſe exire in actum, quâ dicitur de ſedente, quòd poteſt ſtare, de exiſtente Londini, quòd poteſt eſſe Romæ, & ſimilia. Hæc autem duodecima taliter intellecta ex triceſimo ſecundo huius cognoſcitur euidenter.

Tertia decima veritas ex priùs oſtenſis iſto capitulo conſequitur manifeſtè. Oſtenſum eſt enim ſuperiùs, quòd omnis actio Dei intrinſeca menſuratur æternitate, in qua nihil prius aut poſterius, nec aliqua mutabilitas eſt omninò, & quòd omnis actio eius intrinſeca eſt immutabilis intrinſecè omniquaque, & quòd nulla eius actio aliter & aliter intrinſecè, puta liberè & non liberè ſecundum prius & poſterius ſeſe habet; quare nec aliqua eius volutio prius, puta ante præſentiam ſeu præteritionem rei eſt magis libera quam poſt, facta ſcilicet re præſente in præteritumuè delapſa, nec minus libera poſt quàm ante, nec minus libera ante, & magis poſt propter eandem rationem, quod & nullus ignorat; quare ſemper æqualiter libera, immutabiliter, intrinſecè perſeuerat. Item licèt in volutione diuina ſit neceſsitas ſequens, eſt tamen in ea contingentia, & libertas contradictionis à neceſsitate præcedente, ſicut quarto huius & quinto erat oſtenſum, quæ ſemper manet æqualis re voluta, primò futurâ, deinde præſenti, & tandem præterita: nam cognitio incomplexa ſeu ſimplex rei in Deo & eius potentia volutiua, & omnia cauſaliter præuia actui voluntatis æternaliter permanent æquè potentia, æquè cauſantia, æquè agentia illum actum. Hoc etiam rationes triceſimi huius oſtendunt; aliàs etenim Deus æternus intrinſecè mutaretur, imò & inſanibiliter vulneraretur, incurabiliter mutilaretur, ac irreſuſcitabiliter mactaretur, ſicut rationes & autoritates eiuſdem triceſimi manifeſtant. Quare & bene dicit Philoſophus, quòd voluntas diuina ſeu Deus volens eſt lex immobilis cuncta mouens, & nobis æquè declinans, æquè igitur libera ſemper manet: Quare & ſubiungit, Nullam recipiens corruptionem, directionem, aut tranſpoſitionem, ſicut idem triceſimum plenius allegauit; Cui & concordat Auicenna ibi ſimiliter allegatus. Porro quis libertatis diuinæ furetur aut rapiat vel minimam portionem? Quis inſuper præſumet efficere nouiter Deum ſuum non ſummè, ſed remiſsè liberum; non ſummè, ſed remiſsè perfectum; non ſummè, ſed remiſsè potentem, quare non omnipotentem? Quis, inquam, ſic præſumet omnem rationem infatuare, omnem fidem falſare, & omnia ſymbola irritare? Aliàs etiam res poſterior voluta diuinam minueret libertatem, & ipſam nouellæ ſubijceret ſeruituti; quare & illa libertas poſſet totaliter adimi & auferri, quæ omnia nulli eſt dubium eſſe falſa, ſicut ex eodem triceſimo plenius poteſt ſciri. Item libertas diuina non eſt magis ancilla vel ſerua, quàm libertas humana, ſed ipſa eſt æqualis reſpectu futuri, præſentis, atque præteriti. C D E *Philoſophus.*

Quarta decima veritas, decimæ tertiæ ſoror ſimillima, per ipſam & oſtenſionem ipſius cognoſci poterit manifeſtè. Sicut enim in voluntate ſeu volutione humana eſt æqualis neceſsitas reſpectu voluti futuri, præſentis, vel præteriti, ſic & in diuina, quoniam nullo modo augetur extrinſecè ab extra, ex præſentia ſcilicet ſeu præteritione rei, nec ab intra, cùm Deus æternus ſit immutabilis intrinſecè omniquaque. Denique non eſt

ibi

A ibi neceſsitas niſi ſequens ex firmitate & ſtabilitate actus voluntatis diuinæ, ſicut ex quinqua-
geſimo huius patet; ſed actus ille ſemper intrinſecè permanet æqualiter ſtabilis, æquè firmus,
ſicut potentia volutiua, & cætera intrinſeca ipſi Deo. Hæc etiam per huius trigeſimam oſten-
ditur manifeſtè. Porrò cauſam erroris contrarij puto eſſe ignorantiam æternitatis, & imagi-
nationem, qua forſan aliqui homines temporales imaginantur & æſtimant volutionem & cog-
nitionem Dei intrinſecam ſecundum volumina temporum, & rerum temporalium intrinſecè
variari, ſicut actiones & res alias temporales. Opinantur enim res eſſe quandoque futuras,
quandoque præteritas intrinſecè apud Deum, quare & quod alias & alias ſint aliter & aliter
apud eum, quod tamen æternitatis indiuiſibiliſsimæ, immutabiliſsimæ, ſtabiliſſimæque in-
ſtanti repugnat, ſicut patet ex iſto, & quinquageſimo primo huius. Igitur iuxta præmiſſa de
æternitate iſtis capitulis, vt de inſtanti temporis notiori ad inſtans æternitatis ignotius aſcen-
B damus, videtur imaginandum veriſimiliter iſto modo, quaſi Deus in inſtanti creationis mun-
di in quo ſupponamus nos eſſe, quod nulla ſucceſsio præcedebat, nec aliqua ſequeretur exi-
ſtens in centro lineæ circularis, ab oriente per meridiem & occidentem ad orientem reflexæ
per ſuam efficaciſsimam voluntatem exeuntem quodammodo per ſingulas ſemidiametros
ad ſingula puncta circumferentiæ, omnia ſecundum veritatem præſentia, pręterita, & futu-
ra ſecundum prius & poſterius in tempore nunc ſimul crearet ſecundum prius & poſterius in
linea correſpondenter priori & poſteriori in tempore, initium lineę in oriente ponendo; Si-
cut igitur, ſi ſic eſſet, res iſtæ creatæ ſecundum prius & poſterius in linea haberent ſimilem or-
dinem inter ſe & apud Deum nequaquam, ſed omnes ad eum, ac ipſę ad omnes æqualiter ſe
haberent: Sic & modo res iſtę temporales ſecundum prius & poſterius in tempore ſimilem
ordinem ſortiuntur ad inuicem comparatæ; apud Deum verò in ſimpliciſsimo, & vniciſsi-
mo inſtanti æternitatis nequaquam, ſed ibi omnia temporaliter præterita, præſentia, & futu-
C ra, nedum præſentia, verum æquè præſentia ſemper manent; Nihil ibi oritur, nihil mori-
tur, nihil ibi futurum, nihil præteritum, ſed inſtantiſsimè tantum præſens, ſicut iſtud capi-
tulum & proximum manifeſtant. Vnde & Hermes de Mundo & Cœlo 2°. ſic ait, Sicut ad *Hermes*
centrum circulus, ſic ad æternitatem conſiſtit mundus temporarius. Quare & ſi eſſet reali-
ter, ſicut imaginatio iſta ſupponit, ſicut voluntas diuina eſſet contingens & libera, imo æquè
contingens & æquè libera libertate contradictionis & à neceſſitate præcedente, & neceſſaria,
ac æquè neceſſaria neceſsitate ſequente reſpectu voliti cuiuſcunque prioris vel poſterioris ſi-
tualiter ad inuicem, ſed apud Deum nequaquam: ſic eſt & modo reſpectu voliti cuiuſcun-
que prioris vel poſterioris temporaliter ad inuicem; apud Deum autem in inſtanti æternitatis
præſentis & æquè præſentis. Quomodo autem res omnes dicantur præſentes æternaliter
apud Deum, & eſſe in eo, viuereque in eo, licet decimum quartum huius exponat, adhuc
propter tardiuſculos forſitan planius exponendum: Hoc ſiquidem reputo dici cauſaliter ſe-
D cundum illam tropi figuram vigeſimo ſexto ſecundi expoſitam, quâ effectus denominatur
quandoque nomine cauſæ ſuæ, ſecundum quam & Philoſopus 4. Phyſ. 23. dicit, quod ali- *Philoſophus*
quid dicitur eſſe in aliquo, ſicut cauſatum in cauſa, puta quæ ſubditorum in Rege, & omni-
no motum in primo motiuo, quod & ſecundum eum ibidem eſt verum de cauſatis cauſæ for-
malis ſimiliter & finalis; & quia ſecundum eundem 12. Metaphyſ. & Auerr. ibi comment. 6.
Deus ſe habet in hoc triplici genere cauſæ ad res omnes, poſſunt res omnes dici eſſe in Deo
tanquam in cauſa efficiente, quia omnia facit & creat, tanquam in cauſa formali, quia om-
nia format & in eſſe conſeruat; & tanquam in cauſa finali, quia omnia diſponit, perficit &
conſummat. Quapropter & Hermes de verbo æterno 38. Omnia, inquit, ab ipſo, & in *Hermes.*
ipſo, & per ipſum: quod &, vt puto, ſenſit Apoſtolus ad Rom. 11. quando dixit, Ex ipſo, & *Apoſtolus.*
per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Vnde & Heſteræ 13. Domine in ditione tua cuncta ſunt *Heſter.*
poſita. Dicuntur igitur res omnes eſſe præſentes æternaliter apud Deum, quia cauſæ rerum,
E ſcilicet cognitio & volutio Dei ſunt præſentes æternaliter apud eum. Secundum hanc etiam
figuram dicit Apoſtolus ad Hebr. 7. quod Leui erat in lumbis patris ſui, ſcilicet Abrahæ, *Apoſtolus.*
quando obuiauit ei Melchiſedech, qui tamen ipſum generatione tertia ſequebatur. Iſtam au-
tem ſententiam videtur ſentire Moſes, imò Dominus per Moſem, Deut. 32. cùm dicit; Non- *Deuteron.*
ne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? Dicitque Propheta, imò Dominus *Propheta.*
per Prophetam, Pulchritudo agri mecum eſt, Pſalmo 49. Super quod Auguſtinus, Pulchri- *Auguſtinus.*
tudo agri, vbertas omnium gignentium in terra mecum eſt. Quomodo cum illo? cum illo
erant omnia futura, & cum illo ſunt omnia futura, & non ei detrahuntur omnia præterita,
cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabilis ſapientiæ Dei in verbo conſtituta. Melius
autem ſecundum iſtam figuram dicuntur res non fuiſſe, nec fore, ſed eſſe præſentes cauſali-
ter ſecundum volutionem & cognitionem diuinam æternaliter apud Deum, quia iſtis cauſis

nihil penitus accidit, vel recedit quaſi futurum vel præteritum, accedentibus vel recedentibus ipſis rebus cauſatis, ſed omnino ſimiliter & nullo modo aliter intrinſecè cognoſcit Deus & vult rem primò futuram, deinde præſentem, & tandem præteritam; quare & res omnes nedum præſentes, ſed æquè præſentes apud Deum æternaliter dici poſſunt. A

Apoſtolus. Vnde Apoſtolus ad Romanos quarto, Vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, id eſt, omnino ſimiliter, nec diſsimiliter intrinſecè quouiſmodo. *Gloſſa.* Gloſſa; ſic ea, quæ futura ſunt, iam apud Deum ſunt, Apud Deum iam quippe factum eſt, quod eius diſpoſitione, vel prædeſtinatione futurum eſt; Vnde alibi, Qui fecit quæ futura ſunt. *Eccleſiaſticus.* Quare & Eccleſiaſticus vigeſimo tertio, Deo, inquit, antequam crearentur, omnia ſunt agnita, ſic & poſt perfectum reſpicit omnia: *Auguſtinus.* quod ſecundum expoſitionem præmiſſam intelligens Auguſtinus 15. de Trinitate 13. dicit, quod Deus non aliter ſciuit creata quam creanda: Non enim eius ſapientiæ aliquid acceſsit ex eis, ſed illis exiſtentibus ille manſit vt erat. Ita enim ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Antequam crearentur, omnia nota ſunt ei, ſic & poſtquam conſummata ſunt, ſic, inquit, non aliter: Qui & 5. ſuper Geneſin ad literam 18. loquens de factis à Deo, ſic ait, Antequam fierent, & erant; & erant, & non erant; Erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura. Ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cùm ea feciſſet, quam illo modo, quo ea nouerat vt faceret, apud quem non eſt commutatio, nec momenti obumbratio. Simili etiam ratione æſtimo rectè dici, præterita, præſentia, & futura fuiſſe, ſeu eſſe vitam in Deo, quia quatenus ſunt ibi, nullo modo penitus moriuntur; Nullus enim modus intrinſecus cognitionis aut volutionis diuinæ moritur mori nè poteſt; Quare & ſecundum Apoſtolum, Solus Deus habet immortalitatem, id eſt, immutabilitatem intrinſecus omniquaque, ſicut trigeſimum huius plenius exponebat. *Iohannes.* Vnde Ioan. 1. Quod factum eſt, in ipſo vita erat, ſeu eſt, ſecundum tranſlationem, quam Auguſtinus exponit: Super quod homilia 1. ſic ait, Quid eſt hoc, Facta eſt terra, ſed ipſa non eſt vita? eſt autem in ipſa ſapientia ſpiritualiter ratio quædam qua terra facta eſt, hæc vita eſt: quo oſtenſo per exemplum de fabro & arca, concludendo ſubiungit; Sic ergo, quia ſapientia Dei, per quam facta ſunt omnia, ſecundum artem continet omnia antequam fabricet, omnia hic quæ fiunt per ipſam artem non continuo vita ſunt, quia non in ſua natura, ſed quicquid factum eſt, vita eſt in illo. Qui & 5. ſuper Gen. ad lit. 15. Hæc, inquit, omnia poſtquam fierent, erant in notitia facientis, & vtique ibi meliora vbi veriora, vbi æterna & incommutabilia. Porrò, ſi nouerat ea priuſquam faceret ea, profectò priuſquam fierent, apud illum erāt eo modo nota, quo ſempiterne atq; incommutabiliter viuunt & vita ſunt, facta autem eo modo quo vnaquæque creatura in ſuo genere eſt: *Auguſtinus.* & 1. Confeſſ. 6. Tu Domine ſemper viuis, & nihil moritur in te; Apud te rerum omnium inſtabilium ſtant cauſæ, & rerum omnium mutabilium immutabiles manēt origines, & omnium irrationabilium & temporalium ſempiternę viuunt rationes. Hanc autem ſententiam Parmenides, Plato, Ariſtoteles, & Ammonius conteſtantur. *Ammonius.* Scribit enim Ammonius ſuper 1. peri hermenias vlt. iſto modo, vt Timęus nos docuit, & vt Ariſtoteles Theologizans pronuntiat, & ante hos Parmenides tam apud Platonem quàm in proprijs carminibus, nihil eſt apud Deos neque præteritum, neque futurum, quoniam vtrumque horum eſt non ens; hoc quidem non amplius, hoc autem nondum; & hoc quidem tranſmutatum, hoc autem natum tranſmutari; Dij verò ‖ *Dij autem verè* exiſtunt, & tranſmutationem, neque ſecundum intellectum ſuſtinere eſt poſsibile; pręcedere quidem neceſſe penitus quod impermutabile eſt, illud quod qualitercunque tranſmutatur, & vt maneat quod tranſmutatur; Quare in Dijs habentibus rationem principij ad entia pręteritum & futurum conſiderari impoſsibile eſt, ſed omnia apud ipſos ſunt in vno nunc ęterno fixo, temporalibus menſuris ſimul cum ſubſiſtentia ipſius totius emergentibus & menſurantibus illa ſola, quæ ſecundum tempus habent aut ſubſiſtentiam, aut operationem. Et infra, Non vtique ſuſtinebimus quod dicatur ſimul cum fluxu rerum Deorum cognitionem decurrere, neque eſſe aliquid apud ipſos aut præteritum aut futurum, neque dici de ipſis, Erat, vel erit, vt in Timæo aſſumpſimus; cùm ſint ſignificatiua cuiuſdam tranſmutationis; Solum autem ipſum eſt, & hoc non ipſum quod connumeratur cum ipſo erat, & cum erit, & condiuiditur cum ipſis; ſed quod intelligitur ante omnem temporalem inſinuationem, & quod ſignificat ipſorum inuertibilitatem & indecidentiam; quod quidem & magnus Parmenides cum intellectuali in eſſe denuntiat; Non enim erat, neque erit, eſt autem ſolum. Hanc autem imaginationem præmiſſam, quaſi Deus ſimul crearet omnia in inſtanti, & quaſi omnia futura & præterita eſſent inſtantaneè præſentia apud ipſum, & quod eius volutio atque cognitio ſimilem & æqualem neceſsitatem nunc habent, ſicut tunc haberent, oſtenſa nunc proximo confirmare videntur; *Eccleſiaſt.* quam & licet obſcurè videtur Eccleſiaſticum protuliſſe; qui quadrageſimo ſecundo ſic ait, Cognouit Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui,

A æui, annuntians quæ præterierunt, & quæ ſuperuentura ſunt, reuelans veſtigia ſæculorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo; Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit, quæ eſt ante ſæculum & vſque in ſæculum; neque adiectum eſt, neque minuetur, & non eget alicuius conſilio. Quam deſiderabilia ſunt omnia opera eius, & tanquam ſcintilla quæ eſt conſiderare; omnia hæc viuunt & manent in ſæculum, & in omni neceſsitate omnia obaudiunt ei. Quam & Auguſtinus 4. de Trinitat. 1. clarius exponendo, ſic ait; Vnum eſt Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, quod eſt incommutabilis veritas; Ibi principaliter atque incommutabiliter ſunt omnia ſimul non ſolum quæ nunc ſunt in hac vniuerſa creatura, verum & quæ fuerunt, & quæ futura ſunt: ibi autem nec fuerunt, nec futura ſunt, ſed tantummodo ſunt, & omnia vita ſunt, & omnia vnum ſunt, & quod magis mirum eſt, & vna eſt vita: Sic enim omnia per ipſum facta ſunt, vt quicquid factum B eſt in his, in illo vita ſit, & facta non ſit. Qui & 2. ad Simplicianum decimo ſeptimo agens de pœnitentia & præſcientia Dei ait, Cùm aliquis liquidiore conſideratione iſta pertractans quæſierit quemadmodum vel ipſa præſcientia Deo congruat, & inuenerit etiam verbi huius notionem illius ineffabili diuinitate longè latè ſuperari, non mirabitur vtrumque de illo propter homines dici potuiſſe, de quo vtrumque propter ipſum incongruè diceretur. Quid enim eſt præſcientia, niſi ſcientia futurorum? quid autem futurum eſt Deo, qui omnia tempora ſupergreditur? Si enim ſcientia Dei res ipſas habet, non ſunt ei futuræ ſed præſentes, ac per hoc iam non præſcientia, ſed tantum ſcientia dici poteſt: Si autem, ſicut in ordine temporalium creaturarum, ita & apud eum nondum ſunt quæ futura ſunt, ſed ea præuenit faciendo; ergo ea ſentit, vno quidem modo ſecundum futurorum præſcientiam, altero verò ſecundum præſentium ſcientiam; Aliquid ergo temporaliter accidit ſcientiæ Dei, quod abſurdiſſimum atque falſiſsimum eſt: Reditur igitur ad id, vt fiat iam C præſentibus ſcientia, quæ iiſdem rebus futuris erat præſcientia, & cùm ea quę præſcientia erat prius, poſtea ſcientia fiat in Deo, admittat mutabilitatem & temporalis ſit, cum Dei, qui verè ſummeque eſt, nec vlla ex parte ſit mutabilis, nec vllo motu nouo temporalis. Et ſequitur decimo octauo, Si ita eſt in Deo, vt poſſit propriè dici, Intelligit & intellexit, ſentit & ſenſit, admittit tempus, & ſurrepit nihilominus illi mutabilitas, quæ longe à Dei ſubſtantia remouenda eſt; & tamen & ſcit Deus, & præſcit Deus ineffabili modo; ſic enim & pænitet ineffabili modo. Et ſequitur 19. Cùm dempſero de humana ſcientia mutabilitatem, & quicquid imperfectum eſt, & reliquero ſolam viuacitatem certæ atque inconcuſſæ veritatis vna atque æterna contemplatione cuncta luſtrantis; Imò non reliquero (Non enim habet humana ſcientia) ſed pro viribus cogitauero, inſinuatur mihi vtcunque ſcientia Dei. Quam & confirmat Anſelmus de Concord. 7. Sciendum eſt, inquiens, quia ſicut præſcientia non in Deo dicitur propriè, Ita nec prędeſtinatio, quia illi nec ante nec poſt aliquid eſt, ſed D omnia ſunt illi ſimul præſentia. Qui & de caſu diaboli 21. dicit, quod deſertor Angelus non potuit ſcientia certæ rationis præſcire ſe caſurum, quia potuit non fuiſſe caſurus; & obiecto per diſcipulum de præſcientia Dei & rebus liberi arbitrij, Breuiter, inquit, reſpondeo, Præſcientia Dei non propriè dicitur præſcientia: Cui enim ſemper ſunt omnia præſentia, non habet futurorum præſcientiam, ſed præſentium ſcientiam; ergo cùm alia ſit ratio de præſentia futuræ, quam de præſentis rei ſcientia, non eſt neceſſe diuinam præſcientiam, & illam de qua quærimus eandem habere conſequentiam. Quam & Boetius 5. de Conſolatione Philoſophiæ proſa vltim. clariſsimè || *exprimendo*, Scientia, inquit, eius omnem temporis ſupergreſſa motionem in ſuæ manet ſimplicitate præſentiæ, infinitaque præteriti ac futuri ſpacia complectens, omnia quaſi iam gerantur in ſua ſimplici cognitione conſiderat. Itaque ſi præſentiam penſare velis, qua cuncta dignoſcit, non eſſe præſcientiam quaſi futuri, ſed ſcientiam nunquam deficientis inſtantiæ rectius æſtimabis: Qui ex iſto in- E fert conſequenter in Deo neceſsitatem ſequentem, ſicut pręſens capitulum & quinquageſimum huius plenius recitauit. Quem & Iohannes Scotus ſequendo, ſuper 1. ſent. diſt 40ª. ſic quærit, arguit, & reſpondet; Quæro vtrum prædeſtinatus poſsit damnari, Quod non; Omne preteritum eſt ſimpliciter neceſſarium; ſed prędeſtinatio huius prędeſtinati tranſijt in præteritum, quia Deus prędeſtinauit illum ab ęterno. Et infra, Ad 1um argumentum dico, quod argumentum procedit ex falſa imaginatione, cuius imaginationis intellectus iuuat ad intelligendum veritatẽ propoſitę quęſtionis. Si enim per impoſsibile intelligeremus Deũ adhuc non determinaſſe voluntatem ſuam ad alteram partem, ſed quod deliberaret vtrum vellet iſtũ prędeſtinare vel non, bene poſſet intellectus noſter capere quod contingenter ipſum prædeſtinaret vel non prædeſtinaret, ſicut apparet in actu voluntatis noſtræ; ſed quia ſemper recurrimus ad actum voluntatis diuinæ quaſi præteritum, ideo quaſi comparamus libertatem in voluntate

Auguſtinus. Boetius. ||exponẽdo Scotus.

tate

tate illa ad actum, quaſi iam ſit poſitus à voluntate; ſed illa imaginatio falſa eſt: Illud enim nunc æternitatis, in quo eſt iſte actus, ſemper præſens eſt, & ita intelligendum eſt de voluntate diuina ſiue volutione eius vt eſt eius obiecti, ſicut ſi per impoſsibile nunc inciperet Deus habere velle in iſto nunc, & ita liberè poteſt Deus in nunc æternitatis velle quod vult, ſicut ſi ad nihil eſſet voluntas ſua determinata; Tunc dico ad formam argumenti, quod prædeſtinatio huius non tranſijt in præteritum: Licet enim ipſa coexſtiterit pręteritis quę tranſierunt, non tamen ipſa præterijt, ſed alia præterierunt, quæ coexſtiterunt ſibi. Vnde ſicut dictum fuit diſt. 9ª. Verba diuerſorum temporum dicta de Deo, prout veriſsimè competunt ſibi, non ſignificant partes temporis menſurantis illum actum, ſed conſignant nunc æternitatis, quaſi menſurans iſtum actum in quantum coexiſtens illis pluribus partibus temporis, & ideo idem eſt Deum prædeſtinare, prædeſtinaſſe, & prædeſtinaturum eſſe, & ita contingens vnum ſicut aliud, quia nihil eſt ibi niſi nunc æternitatis menſurans illum actum, quod nec eſt præſens, nec præteritum, nec futurum, ſed coexiſtens omnibus iſtis. *Thomas.* Quem etiam Sanctus Thomas ſuper 1. ſent. diſt. 38ª. quæſtione 5ª. planiſsimè ſequitur & allegat, Deus, inquiens, ab æterno ipſum eſſe rei intuebatur; quod qualiter ſit euidenter docet Boetius in libro de Conſolatione. Omnis enim cognitio eſt ſecundum modum cognoſcentis vt dictum eſt; Cùm igitur Deus ſit ab æterno, oportet quod cognitio eius æternitatis habeat modum, qui eſt totum eſſe ſimul ſine ſucceſsione; Vnde ſicut quamuis tempus ſit ſucceſsiuum, tamen æternitas eſt præſens omnibus temporibus, vna & eadem indiuiſibilis vt nunc ſtans, ita cognitio ſua intuetur omnia temporalia, quamuis ſint ſuccedentia, vt præſentia ſibi, nec aliquid eorum eſt futurum reſpectu ipſius, ſed vnum reſpectu alterius. Et infra ſuper diſt. 40ª. Illud quod menſuratur æternitate, eſt ſimul cum omni tempore, ita tamen quod nullo illorum menſuratur; & ideo actus diuinæ præſcientiæ non poteſt poni in eſſe nunc, vt quaſi menſuratus per præſens tempus, vt ordinem præſentis temporis ad futurum ad ſuum ſcitum habeat, ſed ad omne tempus & omne ſcitum habeat ordinem præſentis ad præſens, vt cùm dicitur, Deus præſcit hoc, non intelligitur quod hoc ſit futurum reſpectu diuinæ ſcientiæ, ſed reſpectu huius temporis in quo refertur; & ideo oportet huiuſmodi verba & participia, dicta de Deo, à determinatione temporis abſoluere, vt conſignificent nunc æternitatis & non temporis; alias ineuitabiliter ſequeretur error. *Thomas.* Quod primi contra Gentiles 66. declarat per exemplum concordans imaginationi præmiſſæ, Cuilibet, inquiens, tempori vel inſtanti temporis præſentialiter adeſt æternitas, cuius exemplum vtcunque in circulo eſt videre. Punctum enim in circumferentia ſignatum, etſi indiuiſibile ſit, non tamen cuilibet puncto alij ſecundum ſitum coexiſtit ſimul; Ordo enim ſitus continuitatem circumferentiæ facit; Centrum verò, quod eſt extra circumferentiam, ad quodlibet punctum in circumferentia ſignatum directè oppoſitionem habet: Quicquid igitur in quacunque parte temporis eſt, coexiſtit æterno quaſi pręſens eidem, etſi reſpectu alterius partis temporis ſit præteritum vel futurum, æterno autem non poteſt aliquid præſentialiter coexiſtere niſi toti, quia ſucceſsionis durationem non habet; quicquid igitur per totum diſcurſum temporis agitur, diuinus intellectus in tota ſua æternitate intuetur quaſi præſens. *Thomas.* Qui & infra 67. ita ſcribit, Cùm dicimus Deus ſcit, aut ſciuit hoc futurum, medium quoddam actuari inter diuinam ſcientiam & rem ſcitam, ſcilicet tempus, in quo eſt locutio, reſpectu cuius id quod à Deo ſcitum dicitur, eſt futurum, non reſpectu diuinæ ſcientiæ eſt futurum, quæ in momento æternitatis exiſtens ad omnia præſentialiter ſe habet, reſpectu cuius ſi tempus locutionis de medio ſubtrahatur, non eſt dicere, hoc eſſe cognitum quaſi non exiſtens, vt locum habeat quæſtio qua quæritur, An poſſit non eſſe, ſed ſic cognitum diceretur à Deo vt iam in ſua eſſentia viſum, quo poſito, non remanet prædictæ quæſtioni locus, quia quod iam eſt, non poteſt, quantum ad illud inſtans, non eſſe: Deceptio igitur accidit ex hoc, quod tempus, in quo loquimur, coexiſtit æternitati, vel etiam tempus præteritum, quod deſignatur, cùm dicitur, Deus ſciuit; Vnde habitudo temporis præteriti vel præſentis ad futurum æternitati attribuitur, quod omnino ei non competit, & ex hoc accidit ſecundum accidens falli. *Lincolnienſis.* Quem inſuper Robertus Lincolnienſis ſecutus, de libero arbitrio 3. ita ſcribit, Dum ſedeo, neceſſe eſt me ſedere, & poſtquam ſedi, neceſſe eſt me ſediſſe; ſed quam comparationem habent hæc dicta, me ſedere, & me ſediſſe ad meam ſeſsionem dum ſedeo & poſtquam ſedi, eandem comparationem habet ſcientia Dei ad meam ſeſſionem futuram, antequam ſedeam: Ipſe enim ſcit futura tanquam præſentia, nec aliter ſcit ea cùm ſint futura, & cùm ſint præſentia vel præterita; ergo omni ſimili modo, quo neceſſe eſt Deum ſcire res cùm ſint, vel præteritæ ſint, neceſſe eſt eum ſcire eaſdem antequam ſint; ſed cùm res ſunt, vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia neceſsitatem conſequentem; ergo & eandem habet antequam res eueniant. *Lincolnienſ.* Et infra 5. Deus

ſcit

A ſcit omnia vnico indiuiſibili ſimplicique conſpectu æternaliter, ſemper, ſimiliter, immutabiliter. Patet enim ex iam dictis, quòd quam comparationem habent hæc dicta, me ſedere & me ſediſſe ad meam ſeſsionem dum ſedeo & poſtquam ſedi, eandem comparationem habet ſcientia Dei ad meam ſeſsionem cras futuram antequam ſedeam : ipſe enim ſcit futura tanquam præſentia, nec aliter ſcit ea cùm ſunt futura, & cùm ſunt præſentia vel præterita ; ergo omni ‖*eodem* modo, quo neceſſe eſt Deum ſcire res cùm ſunt, vel cùm præteritæ ſunt, neceſſe eſt eum ſcire eaſdem antequam ſint ; ſed cùm res ſunt, vel præteritæ ſunt, habet eius ſcientia neceſsitatem conſequentem ; ergo & eandem neceſsitatem habet antequam res eueniant. Hanc etiam præſentaneam ſemper inſtantiam æternitatis prædictam in Deo, omnimodamque ſtabilitatem ac immutabilitatem in eo, ſecundum quemlibet modum ſuum intrinſecum, ipſemet Deus innuit & teſtatur, Ego, inquiens, ſum qui ſum, ſic dices filijs Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos, Exod. 3. qui & Iohan 8. Antequam, inquit, Abraham fieret, ego ſum : & concordanter Propheta, Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, à ſæculo & vſque in ſæculum tu es Deus, Pſalmo 89. & infra 92. A ſæculo tu es ; & inferiùs 101. Sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Et Apoſtolus 1. ad Timotheum 6. Solus habet immortalitatem. Huiuſmodi ſiquidem Autoritatum huiuſmodi intellectum ‖*euidenter* teſtantur expoſitiones authenticæ, primo & quinto primi præmiſſæ, quibus & paucas alias hìc adiungam. Beatus igitur Auguſtinus ſuper illud Pſalmi 89. præmiſſum, ſic ait ; Optimè autem non ait, A ſæculo tu fuiſti, aut vſque in ſæculum tu eris, ſed præſentis ſignificationis verbum poſuit, inſinuans Dei ſubſtantiam omni modo incommutabilem, vbi non eſt fuit, nec erit, ſed tantùm eſt ; vnde dictum eſt, Ego ſum qui ſum, &, Qui eſt, miſit me ad vos ; &, Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Ecce quæ æternitas facta eſt nobis refugium, vt in ea manſuri, ad eam de hac temporis mutabilitate

Lincolnienſis ‖ ſimili *Exodus.* *Iohannes.* *Propheta.* *Apoſtolus.* ‖ ſatis

B (marginal section letter beside "Abraham fieret")

C fugiamus ; Qui & ſuper illud Pſalmi 101. adductum, Speremus, inquit, venturos nos ad hos annos ſtantes in quibus non circuitu Solis peraguntur dies, ſed manet quod eſt ſicuti eſt, quia hoc ſolum verè eſt. Et ſupra eodem ſuper illud, In generatione & generationem, ſeu, ſicut habet Auguſtinus, in generatione generationum anni tui, Non aliud, inquit, anni Dei, & aliud ipſe ; ſed anni Dei æternitas Dei eſt, æternitas Dei ipſa eius ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile, vbi nihil eſt præteritum quaſi iam non ſit, nihil eſt futurum quaſi nondum ſit : non eſt ibi niſi eſt, non eſt ibi fuit, & erit ; quia & quod fuit iam non eſt, & quod erit nondum eſt, ſed quicquid ibi eſt non niſi eſt. Meritò ſic miſit Deus famulum ſuum Moſen, qui ſciuit nomen mittentis ſe, & ille indicans ſe immortalem mortali, æternum temporali, Ego, inquit, ſum qui ſum. Qui & 5. ſuper Geneſin ad literam 16. Illa æterna incommutabiliſque natura, quæ Deus eſt, habet in ſe vt ſit, ſicut Moſi dictum eſt, Ego ſum qui ſum, longè aliter quàm ſunt iſta quæ facta ſunt ; quando illud verè ac primitus eſt, quod eodem modo ſemper eſt,

D nec ſolùm non commutatur, ſed commutari omninò non poteſt. Cui & concordanter Gregorius 18. Moral 31. ſuper illud Iob 28. Nec commemorabuntur in comparatione eius, Propheta, inquit, eius incommutabilitatem eſſentiæ contemplatus, ait, Omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient : Hinc ad Moſem dicitur, Ego ſum qui ſum, & dices filijs Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos, ſolus quippe veraciter eſt, qui ſolus incommutabiliter permanet. Nam omne quod modò ſic eſt, modò aliter eſt, iuxta non eſſe eſt : permanere enim in ſtatu ſuo non poteſt, atque aliquo modo ad non eſſe itur, dum ab eo quod fuerat ſemper ad aliud per momenta temporum ducitur. *Gregorius.*

Quinta decima patenter cognoſcitur per quintam & ſextam & oſtenſiones earum, quæ & per decimam tertiam concluditur manifeſtè. Si namque ſecundum decimam tertiam voluntas

E diuina ſit æquè libera & contingens intrinſecè reſpectu præſentium & præteritorum, ſicut reſpectu futurorum, & futura poſſet & poteſt poſsibilitate de qua decima quinta loquitur, nunc & ſemper in futurum non velle & nunquam in præterito voluiſſe : aliàs enim per decimum primi omnia futura neceſſariò ſimpliciter euenirent, quod duodecimum huius damnat; poſſet & poteſt ſimiliter præſentia & præterita vniuerſa. Hæc etiam per decimam quartam demonſtratur ; ſi namque, vt decima quarta aſſerit, voluntas diuina ſit æquè neceſſaria reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium & præteritorum, & futura poſſet & poteſt (poſsibilitate huius decimæ quintæ) nunc & ſemper in futurum non velle, & nunquam in præterito voluiſſe ; poſſet & poteſt ſimiliter præſentia & præterita vniuerſa. Hanc etiam atteſtatur dictum Gandauenſis in oſtenſione vndecimæ veritatis, ſuperiùs recitatum.

Sexta decima infertur ex ſeptima manifeſtè, quam & decima tertia ac decima quarta & oſtenſiones

oſtenſiones earum oſtendunt, hoc adiuncto, quòd Deus non poteſt tali potentia non velle A
præſentia, neque non voluiſſe præterita; quia neceſſe eſt neceſsitate oppoſita, id eſt, ſequente
Deum velle præſentia, & præterita voluiſſe, ſicut ex iſto capitulo & quinquageſimo huius
patet.

Septima decima quantum ad vtramque partem affirmatiuam & negatiuam correſponden-
ter cognoſcitur per decimam quintam & decimam ſextam loco à ſimili adiuuante.

Decima octaua, quantum ad duas partes primas ex 15. & 16. quantum ad duas reſiduas
ex duabus partibus decimę ſeptimę correſpondenter infertur, cùm nihil faciat vel non faciat,
niſi quod vult aut non vult, reſtantibus nono & decimo primi libri. Per hanc autem, vt ſpero,
poſſunt ſolui obiecta de poſsibilitate Dei non faciendi quæ faciet, facit, aut fecit, aliterque &
alia faciendi: Per hanc etiam poteſt vitari error Abelardi, & articulus Pariſienſis damnatus,
pro quorum intelligentia pleniori parùm altiùs ordiendum. Porro Patrum ſcripturas dili-
gentiùs intuendo, euidenter apparet, quòd triplex fuit neceſsitas erroneè poſita circa Deum, B
& circa actiones Dei ad extra, quæ omnes ad neceſsitatem naturæ pariter reducuntur. Qui-
dam namque dixerunt quòd quicquid Deus agit ad extra, agit ex neceſsitate ſuæ eſſentiæ,
ſicut agentia irrationalia, vt lux ſplendorem & ignis calorem. Alij poſuerunt quòd quicquid
Deus agit ad extra, agit ex neceſsitate ſuæ ſcientiæ, eò quòd per ſuam ſcientiam comprehen-
dit ordinem meliorem poſsibilem in rebus, cui neceſſariò ſe conformat ſecundum ſuam ſci-
entiam operando. Tertij crediderunt, quòd quicquid Deus agit ad extra, agit ex neceſsitate
|| eò quòd. ſuæ voluntatis, || *quia* per ſuam ſcientiam comprehendit ordinem meliorem poſsibilem in en-
tibus vniuerſis, & voluntas perfectiſsima & optima ſimili ſcientiæ neceſſariò ſe conformat ſe-
cundum eius dictamen interius, exterius operando. Hos autem tres errores de iſta neceſsitate
recitat Henricus de Gandauo 5. de quodlib. quæſtione quarta, quos & Auicennæ imponit.
Similes quoque errores imponit Sanctus Thomas quibuſdam Philoſophis & etiam Theo-
logis, puta Petro Abelardo, in quæſtionibus de potentia Dei, quæſtione 5. quærente, Vtrum C
Deus poſsit facere quæ non facit, & dimittere quæ facit, vbi reſpondendo ſic ait; Dicendum
quòd hic error, ſcilicet ponere Deum non poſſe facere niſi quæ facit, duorum fuit: Primò,
quorundam Philoſophorum dicentium Deum agere ex neceſsitate naturæ; quod ſi eſſet,
cùm natura ſit determinata ad vnum, diuina potentia ad alia agenda ſe extendere non poſſet
quàm ad ea quæ facit. Secundò fuit quorundam Theologorum conſiderantium ordinem di-
uinæ iuſtitiæ & ſapientiæ, ſecundum quem fiunt à Deo res, quem Deum præterire non poſſe
dicebant, & ideo incidebant in hoc, vt dicerent, Deum non poſſe facere niſi quæ facit: & im-
ponitur hic error Magiſtro Petro Abelardo. Patet igitur quòd iſte Petrus intelligit ea ſolum-
modò Deum poſſe facere vel dimittere quæ facit, quantum eſt de ratione ſuæ potentiæ natu-
ralis, & de ſua potentia nudè & abſolutè accepta, ita quòd illa non ſe poſſet extendere ad alia
facienda, ſeu alia dimittenda, quia eius potentia volutiua non ſe poſſet efferre in aliud vllo mo-
do; quare & quòd facit & dimittit quæcunque neceſsitate naturæ & ſimpliciter abſoluta, quod D
Bernardus. & alia verba ſua indicant manifeſtè. Recitat enim Bernardus, vbi fuerat allegatus, dicta eius
ſimilia in hæc verba; Hac ratione, qua conuincitur quòd Deus Pater tam bonum genuit Fi-
lium quantum potuit, cùm videlicet aliter reus eſſet inuidiæ, clarum eſt & omnia quæ facit,
quantum poteſt egregia facere, nec vllum commodum quod conferre poſsit, ſubtrahere velle.
Et poſt pauca, In tantum in omnibus quæ Deus facit quod bonum eſt attendit, vt ipſo boni
pretio potiùs quàm voluntatis ſuæ libito ad ſingula facienda inclinari dicatur. Item, ex his ita-
que tam de ratione quàm de ſcripto collatis conſtat, id ſolùm Deum facere poſſe quod ali-
quando facit. Et poſt pauca; Qui ſi mala, quæ fiunt, diſturbare poſſet, nec id etiam niſi op-
portunè faceret, qui nihil importunè facere poteſt, profectò non video quomodo peccatis con-
ſentiens non eſſet: Quis enim conſentire malo dicendus eſt, niſi is, per quem illud opportunè
|| & diſturbari poſſet? Item, Prædictis itaque rationibus || *vel* obiectorum ſolutionibus, liquere
omnibus reor, ea ſolummodò Deum poſſe facere vel dimittere, vel eo modo tantùm, vel eo E
tempore quo facit, non alio. Et infra cap. 7. errorum eiuſdem recitat eum dicentem, Inprimis
videndum eſt, quid ſit conſentire malo, & quid non; ille equidem conſentire malo dicitur,
qui cùm debeat illud prohibere & poſsit, non prohibet; ſi autem debeat & non poſsit, & è
contra, ſi poſsit & non debeat, non eſſe reus; ſi verò nec debet nec poteſt, multo minus reus
cenſendus eſt; & ideo Deus à conſenſu malorum alienus eſt, qui nec debet nec poteſt mala
impedire; ideo non debet, quia cùm res per benignitatē illius eueniant, quomodo melius poſ-
ſunt, nullo modo contra hoc velle debet; ideo autē nō poteſt, quia bonitas illius, electo mino-
ri bono illi quod maius eſt, impedimentum minimè parare poteſt. Voluit igitur dicere, quòd
Deus nullo modo haberet potentiā alia vel aliter faciendi, nec dimittendi quæ facit, ſicut tam
argumenta

A argumenta eius quàm verba, maximè ſecundum nonam veritatem expoſita manifeſtant. Vo-
luit: || *autem* dicere Abelardus, quod ſicut Deus neceſſario abſolutè vult finem vltimum, ſuam ||etiam
ſcilicet propriam bonitatem; ſic & neceſſario abſolutè vult ea quæ ſunt ad finem, omnes ſcili-
cet creaturas; Itaque quod omnia iſta eadem numero, omnibus ſuis modis ex neceſſario or-
dine bonitatis emanant ab illo; quare & quod nullum iſtorum poſſet vllo modo dimitti, nec
aliquid aliud fieri quouiſmodo, eo quod tunc turbaretur ordo neceſſarius bonitatis, nec diui-
na bonitas manifeſtare ſe poſſet. Quis ergo arguet me de iſto errore? Dico enim quod Deus,
quantum eſt de ratione ſuæ potentiæ volutiuæ, contingentiſsimè & liberrimè ſecundum con-
tradictionem poteſt non velle quod vult, & velle quod non vult, correſpondenter non facere
& facere, ſicut teſtatur decima quinta veritas, & ſequentes; qui tamen irrepugnanter qua-
dam neceſsitate ſequente actum voluntatis diuinæ poſitum iam in eſſe, immutabilemque om-
nino neceſſario vult & facit quæ vult & quæ facit, ſicut Angelus vel homo, etſi contingiſsimè
B & liberrimè, etiam ex ſe ſolummodo ſicut Deus, quid vellet, hac neceſsitate ſequente neceſſa-
rio illud vellet. Quare & Sanctus Thomas vbi prius, recitato errore Philoſophorum & Abe- *Thomas.*
lardi, & primo redarguto, ſubiungit, Nunc autem reſtat inueſtigare de ſecunda poſitione;
Circa quod ſciendum eſt quod dupliciter dicitur Aliquem non poſſe aliquid, Vno modo ab-
ſolutè, quando ſcilicet aliqua principiorum, quæ ſunt neceſſaria actioni, ad actionem illam
ſe non extendunt, vt ſi pes ſit contractus, homo non poteſt ambulare; Alio modo, ex ſuppo-
ſitione; Poſito enim oppoſito alicuius actionis, illa actio fieri non poteſt; Non enim poſſum
ambulare dum ſedeo; Cum autem Deus ſit agens per voluntatem & intellectum, ſicut pro-
batum eſt, oportet in ipſo tria actionis principia conſiderare, ſcilicet primò intellectum, ſe-
cundo voluntatem, tertio potentiam naturæ. Intellectus igitur voluntatem dirigit, voluntas
vero potentiæ imperat, quæ exequitur; ſed intellectus non mouet niſi in quantum proponit
voluntati ſuum appetibile, vnde totum mouere intellectus eſt in voluntate. Dupliciter igitur
C dicitur Deum abſolutè non poſſe aliquid; Vno modo, quando potentia Dei non ſe extendit in
illud, ſicut dicimus, quod Deus non poteſt facere vt affirmatio & negatio ſint ſimul vera, vt
ex ſupradictis patet: Sic autem non poteſt dici, quòd Deus non poteſt facere niſi quæ facit:
Conſtat enim quod potentia Dei ad multa alia poteſt ſe extendere: Alio modo, quando vo-
luntas Dei ad illud ſe extendere non poteſt; oportet enim quod quælibet voluntas habeat ali-
quem finem quem naturaliter velit, & cuius contrarium velle non poſsit, ſicut homo natura-
liter & de neceſsitate vult beatitudinem, & miſeriam velle non poteſt. Cum hoc autem quod
voluntas vult neceſſario finem ſuum naturalem, vult etiam ea ſine quibus non poteſt habere
finem, ſi hæc cognoſcat, & hæc ſunt quæ ſunt commenſurata fini; ſicut ſi volo vitam, volo
cibum; ea enim ſine quibus finis haberi poteſt, quæ non ſunt fini commenſurata, non de ne-
ceſsitate vult; Finis igitur, qui eſt naturalis diuinæ voluntatis, eſt eius bonitas, quam non vel-
le non poteſt; ſed huic fini non commenſurantur creaturæ, ita quod ſine his diuina bonitas
D manifeſtari non poſsit, ſicut quidem Deus intendit ex creaturis; Sicut enim manifeſtatur di-
uina bonitas per has res quæ nunc ſunt, & per hunc rerum ordinem; ita poteſt manifeſtari per
alias creaturas alio modo ordinatas; & ideo diuina voluntas abſque præiudicio voluntatis,
iuſtitiæ, ſapientiæ poteſt ſe extendere in alia quàm quæ facit: & in hoc fuerunt decepti prædi-
cti errantes: Æſtimauerunt enim ordinem creaturarum eſſe quaſi commenſuratum diuinæ
bonitati, quaſi abſque eo eſſe non poſſet; Patet igitur quod abſolute Deus poteſt facere alia
quàm quæ facit; ſed quia ipſe non poteſt facere quod contradictoria ſint ſimul vera, ex ſup-
poſitione poteſt dici, quod Deus non poteſt alia facere quam quæ facit. Hunc etiam errorem
tangit Thomas 1. part. ſumm. particul. 25. quæſtione quinta, & 1. contra Gentiles 81. & ip- *Thomas.*
ſum refellit. Quem & Hugo 1. de Sacrament. partic. ſecunda, cap. 22. ſimili modo intelli-
git & refellit, quaſi videlicet detractiuum & diminutiuum diuinæ potentiæ infinitæ, vnde ſic
ait; Eant nunc, & de ſenſu glorientur, quia opera diuina ratione ſe putant diſcutere & eius
E potentiam ſub menſura coarctare. Cum enim dicunt, huc vſque poteſt & non amplius; quid
hoc eſt aliud quam eius potentiam, quæ infinita eſt, concludere & reſtringere ad menſuram?
Aiunt enim, Non poteſt Deus aliud facere quam facit, nec melius facere quam facit; Et infra
eiuſmodi cauſis atque rationibus quidam inducuntur, vt dicant, Deum ſuorum operum men-
ſura ac lege ita aſtrictum atque alligatum, vt præterquam facit quicquam, nec aliud facere
poteſt nec melius: Ac per hoc plane infinitam illam atque immenſem diuinitatis potentiam
ſub termino ac menſura alligare conuincuntur, qui ad aliquid, quod verè finem ipſum habet,
eam extendunt, & vltra negant procedere. Certum eſt enim, quod omne, quod factum eſt
in numero & pondere & menſura, legitimum terminum & finem ſuum habet, & idcirco, ſi ad
operis menſuram Creatoris potentia modumq; componitur, ipſa proculdubio & fine & men-
ſura

ſurâ terminari declaratur. Hîc illi noſtri ſcrutatores, qui defecerunt ſcrutantes ſcrutationes, A
nouum aliquid & verè nouum, nec tam verum quàm nouum afferre ſe dicunt; & dicunt ſingulas quidem creaturas per ſe conſideratas à perfecto minus habere; vniuerſitatem autem rerum omnium in tanta conſummatione boni expreſſam, vt non poſsit eſſe melior quam eſt. Eundem quoque errorem recitat idem Hugo libro ſententiarum ſuarum, capit. 12. & reuincit, vbi & ait, Cum Auguſtinus dicit, Multa poteſt Deus facere quæ non vult, ad effectum reſpexit quem non vult; id eſt, quæ non operatur, poteſt operari; non enim ex impotentia dimittit; & ſecundum hoc poteſt dici, poteſt Deus velle quod non vult. Cuius ſententiam & pænè

Petrus. verba ſecutus Petrus 1. ſent. diſt. 43. eundem errorem ad eundē intellectum recitat & retundit, Quidam, inquiens, de ſuo ſenſu gloriantes, Dei potentiā coarctare ſub menſura conati ſunt: Cum enim dicunt, huc vſq; poteſt Deus, & nō amplius, quid hoc eſt aliud, quā eius potentiā, quæ infinita eſt, includere & reſtringere ad menſurā? Aiunt enim, Non poteſt Deus aliud facere quā facit, nec melius facere id qd. facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Qui & infra recitans & ſoluens quandā argutiā Abelardi, Quod, inquit, propoſitum fuit, Non poteſt Deus facere niſi quod iuſtitia ſua exigit, & nō poteſt id facere, qd. iuſtitia ſua exigit vt non fiat, B
Dicimus quia in illis locutionibus duplex eſt ſenſus. Si enim intelligitis, non poteſt non facere niſi qd. ſua iuſtitia exigit, .i. niſi quod iuſta volūtas ſua vult, falſū dicitis; Iuſtititia enim ipſius Dei æquiſsima voluntas accipitur, qualiter accipit Auguſt. illa verba Domini in Geneſi loquentis ad Lot, non poſſum quicquam facere donec illuc introeas, exponens, Non poſſe, inquit, ſe dixit, quod ſine dubio poterat per potentiam, ſed non poterat per iuſtitiam. Ecce quam euidenter hic patet ſententia ſupradicta, quod videlicet Deus, quantum eſt ex parte potentiæ, poteſt velle quod non vult, & facere quod non facit, ſed quantum eſt ex parte voluntatis ſuæ volentis iam quicquam actualiter & immutabiliter, vel nolentis, non poteſt. Quare & in fine diſtinctionis oſtendens Deum poſſe velle quod non vult nec vnquam voluit, ſic ait; Habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit: A quo & alia ſimilia magis expreſſa in oſtenſione nonæ veritatis fuerant allegata. Hunc etiam Petrum Abelardum Magiſtrum Pariſienſem omnes pœnè Doctores Pariſi- C
enſes redarguunt in hac parte, quem & vna cum ſuis diſcipulis indiſciplinatis, vmbram quorundam Philoſophorum ſequentibus atque dicentibus Deum facere, quicquid facit, neceſsitate naturæ, puto dediſſe cauſam edicto damnationis articuli Pariſienſis obiecti: quare & ſecundum ſuam ſententiam iam præmiſſam contra eum deberet intelligi & exponi, Ita videlicet, quod Articulus ille damnet, quod Deum neceſſe eſt facere quicquid immediate fit ab ipſo neceſsitate coactionis vel neceſsitate immutabilitatis, neceſsitate ſcilicet naturali & voluntatis diuinæ, quæ naturaliter determinatur ad hæc & non alia facienda, neceſsitate videlicet abſoluta, quæ vt articulus, ponit in Deo impoſsibilitatem aliter faciendi, impoſsibilitatem videlicet naturalem ex defectu potentiæ naturalis, impoſsibilitatem ſcilicet abſolutam. Hunc etiam intellectum huius articuli conteſtantur multi alij ſimul cum iſto ab eodem Epiſcopo condemnati, quorum vnus affirmat, quod Deus eſt æternus in agendo & in mouendo, ſicut & in eſſendo, aliter alio determinaretur, quod eſſet prius illo: & Alius, quod illud quod de ſe determinatur, vt Deus vel ſemper agit, vel nunquam, & quod ſunt plura æterna: & Alius, quod D

||genera-bilia primum principium non poteſt immediate producere || *ingenerabilia* quæ ſunt noui effectus; effectus autem nouus exigit cauſam immediatam quæ poteſt aliter ſe habere: & Alius, quod Deus eſt cauſa neceſſaria primæ intelligentiæ, qua poſita, ponitur effectus, & ſunt ſimul duratione: & Alius, quod Deus eſt cauſa neceſſaria motus corporum cœleſtium, & coniunctionis contingentis in ſtellis, cui & quibus multi alij ſimiles, ante & poſt prædictum articulum in ea-

Henricus. dem ſerie condemnantur. Henricus etiam Gandauenſis occaſione huius articuli 5. de quodlib. quæſt. quarta quærit. Vtrum Deus neceſſario producit quicquid exterius immediate producit, & arguit primo quod ſic, quia neceſſario ſequitur, Deus vult hoc facere, ergo hoc facit, & Antecedens eſt neceſſarium, quia aliter voluntas Dei eſſet mutabilis: deinde quod non, per articulum recitatum; & reſpondendo dicit, quod ſecundum Philoſophorum ſententiam in omni factione diuina ponebatur triplex neceſsitas ſuperius recitata; & reprobatis duabus prioribus, ſcilicet neceſsitate eſſentiæ & ſcientiæ, reprobando tertiam neceſsitatem, ſcilicet E
voluntatis, ſic ait; Quod ſimiliter Deus nullo modo agit ex neceſsitate ſuæ voluntatis ſiue concomitantis materiam, ſiue abſolute conſideratæ, ſecundum quod aliqui poſſent dicere, quod licet non agit neceſsitate ſuæ naturæ, neque ſuæ ſcientiæ, agit tamen neceſsitate ſuæ voluntatis, eo quod ſcientia ſua comprehendit meliorem ordinem in rebus, & voluntas perfecta neceſſario ei adhæret, ſicut patet, quoniam cum voluntas non ſit per ſe niſi finis ſui, & quod eſt per ſe alicuius, licet neceſſarium ordinem habet ad illud, & ad ea quæ eſſentialem habent

A bent habitudinem ad illud, non tamen ad ea quæ habent habitudinem ad illud || *accidentalem*; || actualem
quo per exemplum oſtenſo, ſubiungit, Quare cum voluntas Dei per ſe ſit finis boni quod ipſe eſt, etſi neceſſario vult illud, & quæ neceſſariam ad ipſum habent habitudinem, vt ſunt, quæcunque ſunt in diuina eſſentia, non tamen neceſſario vult illa quæ habent habitudinem || *accidentalem* ad illud; talia autem ſunt omnia alia ab eo, quia nihil ex eis bonitati ſuæ accreſcit; || actualem
Nulla ergo neceſsitate vult aliquid illorum, ſed nihil facit niſi quod vult; Nihil ergo aliorum a ſe quæ facit de neceſsitate facit. Et infra, Deus non vult de neceſsitate quæ ſunt extra ipſum, propter quod quando facit ea in eſſe exiſtentiæ de quo eſt quæſtio, non de neceſsitate voluntatis ſuæ facit ea, vt ſecundum hunc modum bonitas ſuæ eſſentiæ non ſit ei ratio volendi omnia, quia poſſet || *alia* velle quæ nec vult, nec volet, ſicut neque veritas ſuæ eſſentiæ || omnia
eſt ei ratio ſciendi omnia quæ ſcire poſſet, ſcilicet ea quæ poſſent eſſe vel fore, nec tamen erunt; vt ſicut non de neceſsitate ſcit ſe facere quæ ipſe facit, ſicut non de neceſsitate vult facere quæ facit, vt iam dicetur: ſimiliter neque de neceſsitate ſcit aut vult eſſe quæ ſunt de neceſsitate abſoluta; Dicendum eſt ergo ſimpliciter & abſolutè quòd quæcunque Deus facit extra ſe, nullum eorum de neceſsitate facit, neque eorum quæ facit immediatè, quod ſecundum Philoſophum erat vnicum tantum, quod de neceſsitate, vt dictum eſt, ponebant ipſum facere; neque quæ facit mediantibus alijs, in quo Philoſophi nobiſcum concordant, neq; etiam illorum quicquam facit neceſsitate coactionis, quæ voluntatem contra propriam inclinationem vel naturalem vel voluntariam impellit in actionem, eo quod impaſsibilis eſt & omnipotens; neque neceſsitate immutabilitatis, quæ virtutem ſimpliciter & abſolute in actum ligat & tenet, vt bene dicit articulus damnatus, ſicut dictum eſt opponendo. Qui & infra reſpondendo ad primum argumentum, ſic ait; Ad argumentum oppoſitum, quod de neceſsitate illud fit quod Deus vult facere, Dicendum quod verum eſt neceſsitate || *conſequentiæ, non conſequentis*; quia Antecedens non eſt neceſſarium ſimpliciter, ſcilicet quod Deus vult illud facere quod *Henricus.* || conſequēte non præcedente

C facit, niſi conſiderando actum voluntatis vt eſt in Deo ipſa diuina eſſentia, qualiter non conſideratur in propoſita quæſtione, ſed ſolum ſecundum quod tranſit actualiter in volitum exterius: Et quod arguitur, quod Antecedens eſt neceſſarium ſimpliciter, quia quod Deus vult non poteſt non velle, quia aliter ſua voluntas eſſet mutabilis, Dicendum &c. in oſtenſione veritatis vndecimæ allegata. Damnatur ergo in articulo recitato neceſsitas naturalis, ſimplex, abſoluta, & præcedens reſpectu volitionis & factionis diuinæ ad extra, non autem neceſsitas ſequens prædicta. Quis enim negauerit neceſſe eſſe hac neceſsitate ſequente, Deum facere quicquid immediate fit ab ipſo, ſicut & hac neceſsitate, Omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe, & quod fit & factum eſt, fieri & factum eſſe, & Deum velle ſic eſſe. Ex his autem poteſt elici & haberi quod neceſsitas immutabilitatis ad intellectum Doctorum eſt duplex vel triplex. Vna, qua, ſi eſſet in vſu, quicquid eſt aliquale, & non poteſt non eſſe tale per mutationem, poſſet dici, quod neceſſe eſt neceſsitate immu-

D tabilitatis ipſum eſſe tale, quia ab hoc mutari non poteſt; ſicque quicquid eſt præteritum, neceſſe eſt eſſe præteritum, & quicquid fuit futurum, neceſſe eſt fuiſſe futurum, & quicquid eſt non futurum, neceſſe eſt eſſe non futurum, & ſimilia, & ſic non loquitur articulus ſupradictus. Altera, quæ eſt neceſsitas ſtabilitatis & ſequens, ſicut quinquageſimo huius patet, de qua non intelligit articulus memoratus. Tertia, quæ eſt neceſsitas immutabilitatis naturalis, qua ſcilicet res aliqua determinatur naturaliter, & neceſsitate naturæ ad vnum aliquid faciendum, nec habet potentiam naturalem ad oppoſitum, ſicut potentiæ irrationales actiuæ, vt patet 9. Metaphyſ. 10. & talem neceſsitatem immutabilitatis poſuit Petrus Abelardus in Deo ad extra, qualis & in articulo condemnatur. Vnde & Thomas De potentia Dei, vbi prius, Illi, inquit, qui dicebant Deum agere ex neceſsitate naturæ, ponebant potentiam de qua agitur, non ſolum ratione immutabilitatis naturæ, ſed ratione determinationis naturæ ad vnum. Quare & Henricus Gandauenſis dicit quod Deus facit ad extra neceſsitate immutabilitatis, quæ virtutem *Thomas.* *Henricus.*

E ſimpliciter & abſolutè in actu ligat & tenet, vnde bene dicit articulus damnatus. Irrationabiles vero rationes Petri Abelardi, & quorumlibet aliorum, ſiue Philoſophorum, ſiue friuolophilorum neceſsitatem naturalem in Deo reſpectu factorum ſuorum aſtruere geſtientes, nullum animal rationale debent mouere. Si enim ageret ad extra neceſsitate naturæ, cum effectus eius quilibet ſit finitus, & ipſe eſſet finitus contra primam ſuppoſitionem; vel ſi ſecundum eam ipſe ſit infinitus, quilibet etiam eius effectus eſſet ſimiliter infinitus, ſicut nono primi plenius eſt argutum. Nec Deus per ſuam ſcientiam comprehendit, imo nec comprehendere poteſt melius ens poſsibile fieri, quo melius fieri nihil poſſet. Ponatur enim quod comprehendat & faciat, & ſit A. illud; vel ergo A. eſt infinitum ſimpliciter

omniquaque & tunc eſt Deus, quare non factum, vt ſuppoſitio prima probat ; vel finitum, A & tunc eſſet poſsibile fieri aliquid maius eo : Quocunq; igitur bono poſsibili fieri, poteſt fieri maius ſemper & maius, quare & ſimiliter comprehendi ; quare nec voluntas perfecta & optima poteſt facere maximum bonum, & optimum poſsibile fieri ; ſufficit ergo ei quod faciat bonum quantum ſponte voluerit ſine malo, præſertim cum nulla ſit ratio ipſa prior, aut ipſam regulans in agendis, ſed ipſa principium & regula rationis, ſicut 21. primi plenius eſt oſtenſum. Obiectum quoque fuit ſuperius, quod ſi neceſsitas iſta ſequens poneretur in Deo, omnipotens ligaretur. Sed miror qua mente, qua fronte hæc audeant mihi obijcere contrarium affirmantes, cum ipſi neceſſario concedere habeant Deum æternaliter prius ſolutum & liberum, nunc temporaliter nouiter vinculo extrinſeco debiliſsimo, puta filo araneæ etiam inſolubiliter alligari, & illiberabiliter captiuari, ſicut 30. huius plenius eſt argutum. Ego autem non dico ipſum nouiter neceſsitari neceſsitate ſequente prædicta, nec per aliquid extra ipſum, ſed æternaliter, vniformiter tantum per actum ſuum æternum liberrimum propriæ & liberrimæ voluntatis. Si quis autem hunc actum voluntatis diuinæ neceſſarium, ſeu iſtam neceſsitatem ſequentem iuxta Poetarum, Grammaticorum, & Rhetoricorum metaphoras, ſicuti & amo- B rem, ligamen, nodum, ſeu vinculum voluerit appellare, non reputo multum contendendum de nomine, dum res ſane fuerit intellecta; tunc autem poteſt metaphoricè dicere Deum ligari, hoc ſcilicet amoris ligamine & vinculo charitatis: ſcio tamen quod nonnulli pietate catholica hoc abhorrent, non quia quod metaphoricè dicitur, non catholicè dicitur, ſed quia quod catholicè dicitur, non catholicè intelligitur. Nonnulli enim, quia ligamen & vinculum conſuetum aliqualem violentiam importare videtur, ſimili modo intelligunt, ſi quid tale dicatur de Deo ; Sed hi errant, quoniam in ligamine & vinculo conſueto ſunt duo, ſcilicet violentia, & firmitas ; & quia ſecundum Philoſophum 6. Topic. omnes transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinem transferunt, non autem ſecundum omnes, ſicut in Poetria ſua oſtendit, ſufficit quod tranſlatio iſta fiat pro ſecunda proprietate, licet non pro prima. Nec etiam verum eſt, quod omne vinculum violentiam implicat ; Multi enim multarum obligationum vinculis erga Deum & homines ſe gratis ſupponunt, & ſuſti- C

Eccleſiaſt. nent ea gratis: Vnde Eccleſiaſtici 6. Mitte pedem tuum in compedes illius, ſcilicet ſapientiæ, & in torques eius collum tuum ; ſubijce humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris in vinculis eius, & erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis & baſes virtutis, & torques illius in ſtolam gloriæ, & vincula illius nexura ſalutaris. Quare & Apoſtolus

Apoſtolus. ad Coloſſ. 3. Charitatem vinculum perfectionis appellat ; Vnde & Hoſ. 11. In funiculis

Hoſeah. Adam traham eos in vinculis charitatis. Quare & Hugo de Sancto Victore, De laude cha-

Hugo Vict. ritatis ad Petrum, alloquens charitatem, ſic ait ; O charitas, quantum potes, quæ Deum ſuperabas ! Illum tibi obedientem de ſede paternæ maieſtatis, vſque ad inferna noſtræ

|| ſuſcipienda mortalitatis || *ſuſtinenda*, deſcendere coegiſti, adduxiſti illum vinculis tuis alligatum : vnde amplius pudeat hominem tibi reſiſtere, cum te videat in Deum triumphare ; vulneraſti impaſsibilem, ligaſti inſuperabilem, traxiſti incommutabilem. Qui & infra laudat hanc charitatem, quia ipſa eſt Deus ; quid autem eſt hæc charitas niſi chara Dei voluntas, & volutio chara Dei, iuxta præmiſſa viceſimo quinto primi ? Verum quia Henricus Gandauenſis imponit Auicennæ triplicem neceſsitatem erroneam ſuperius recitatam, & ego ipſum aliquo- D ties allegaui, Diſcutiendum paululum ſi ipſum iuſtè accuſet : videtur enim quod poſsit probabiliter rationabiliterque defendi. Obijcit autem ei, quod pro prima neceſsitate ſic dicit, Veritatis primæ non eſt ſua prima actio niſi per eſſentiam ; & quis hoc negauerit ? Nam actio ſua prima non eſt ad extra, ſed ad intra, quâ cognoſcit & amat ſeipſum, & hoc non liberè ſecundum contradictionem, ſed purè neceſſariò de neceſsitate ſuæ eſſentiæ. Rurſum opponit ſibi, quod pro ſecunda neceſsitate ſic dicit, Sua ſcientia eſt ſciens, quod ſua perfectio & ſua excel-

||comitantibus lentia eſt vt fiat ab eo bonitas, & hoc eſt de || *communicantibus* ſuam gloriam ; & ex hoc quod intelligit ſe, ſequitur ordinatio bonitatis in eſſe, & intelligit qualiter eſt poſsibile & elegantius prouenire eſſe totius ; Vnde, vt dicit, ex hoc quod intelligit ordinationem & bonitatem quæ melior eſſe poteſt, ſecundum quod intelligit eam, fluit ipſa tali fluxu, quo perfectius peruenitur ad ordinem ſecundum poſsibilitatem. Sed ſi propter hoc dictum mereatur damnari, Cur E non ſimiliter Aug. qui 3. de lib. arbit. 7. ita dicit, Quicquid tibi vera ratione melius occurrerit, ſcias feciſſe Deum tanquã bonorũ omniũ conditorẽ? Poteſt ergo eſſe aliquid in rerũ natura, qd. tua ratione non cogitas ; non eſſe autem, quod vera ratione cogitas, non poteſt. Neq; n.

|| creaturæ artifici defuerit tu potes in creatura aliquid meliꝰ cogitare, qd. || *creaturæ artificẽ fugerit.* Humana quippe anima naturaliter diuinis, ex quibus pendet, connexa rationibus, cum dicit, Melius hoc fieret quam illud, ſi verũ dicit, & videt qd. dicit, in illis quibꝰ connexa eſt rationibꝰ videt; credat ergo Deum

feciſſe,

A feciſſe, quod vera ratione ab eo faciendum fuiſſe cognouit : etiamſi hoc in rebus factis non
videt, quia etiamſi cœlum oculis videre non poſſet, & tamen ratione vera tale aliquid faci-
endum fuiſſe colligeret, credere debuit factum eſſe, quamuis id oculis non videret; non enim
cogitatione videret faciendum niſi in his rationibus, quibus facta ſunt omnia. Et 4. ſuper *Auguſtinus.*
Gen. ad literam 18. Bona facere ſi Deus non poſſet, nulla eſſet potentia ; ſi autem poſſet,
nec faceret, magna eſſet inuidentia ; quia ergo omnipotens & bonus, omnia valdè bona fe-
cit. Qui & de quantitate Animæ 18. Iuſtitia, inquit, Dei hæc vniuerſitas ſuſtentatur & re-
gitur, quâ etiam factum eſt vt non modo ſint omnia, ſed ita ſint vt omninò melius eſſe non
poſsint. Et infra 20. Id Deus iudicauit pulcherrimum, vt eſſet quicquid eſt, quo modo eſt :
Et infra, Quis eſt qui iuſtè ſtomachetur, quòd agendo atque adminiſtrando corpori anima
data ſit, cùm tantus & tam diuinus rerum ordo connecti melius non poſsit ? Ecce Auguſti-
num Doctorem Catholicum ſimilem ſententiam profitentem ; Sicut ergo vult exponere
B Auguſtinum, ſic & Auicennam exponat ; multis autem modis poteſt vterque bene intelligi
& exponi ; vno modo ex parte Dei, & ex parte modi faciendi relati ad Deum, quantum ſci-
licet eſt ex parte facientis. Omnia enim facit per ſapientiam, bonitatem, & potentiam infi-
nitam ; & ſic reſpondet Petrus 1. ſentent. diſt. 44. & Thomas 1. part. ſum. partic. 25. quæ- *Petrus.*
ſtione vlt. quærente, Vtrum Deus poſsit, quæ facit, facere meliora. Alio modo ex parte re- *Thomas.*
rum factarum, & hoc multifariàm ; vno modo quod Deus non poſſet facere res factas eaſdem
numero eſſentialiter meliores, quia tunc eſſent aliæ & non eædem, accidentaliter autem poſ-
ſet ; & ſic reſpondet Thomas vbi fuerat allegatus. Tertiò poteſt dici, quòd Deus nihil potuit
feciſſe melius, id eſt, purius bonum, ſcilicet impermixtius malo ſeu malitia naturali. Dicit
enim Philoſophus 3. Topic. quòd quæ contrarijs impermixtiora ſunt magis talia, vt albius
eſt quod nigro impermixtius ; quare & minus malum quandoque vocatur bonum, & melius
aliquando. Vnde Philoſophus 5. Eth. 5. In boni ratione fit minus malum ad maius malum:
C eſt enim minus malum magis eligibile maiori ; eligibile autem bonum, & magis maius. Et
Thren. 4. Melius fuit occiſis gladio quàm interfectis fame, & eſt modus loquendi creberri-
mus apud omnes. Iuxta quem etiam modum loquendi aliquando dicitur aliquid melius alio, *Threni.*
eò quòd illud eſt bonum, aliud verò malum, vel non bonum. Vnde Philoſophus 2. de gene- *Philoſophus.*
rat. penult. Melius eſt eſſe quàm non eſſe ; & Propheta, Melius eſt modicum iuſto ſuper di- *Propheta.*
uitias peccatorum multas, Pſalmo 36. Et Salomon Parab. 16. Melius eſt parum cum iuſti- *Parrbolæ.*
tia, quàm multi fructus cum iniquitate ; & melius eſt humiliari cum mitibus, quàm diui-
dere ſpolia cum ſuperbis. Dicunt igitur Autores Deum non poſſe facere quicquam me-
lius quàm facit, forſitan contra eos qui poſuerunt in entibus aliquid per ſe malum, de
quibus tangitur primo & viceſimo ſexto primi : Quibus Auicenna cum multis Philoſo-
phis alijs contradicit, ſicut idem viceſimum ſextum pandit ; quibus etiam quaſi omnes
Doctores Catholici contradicunt, ſed ſpecialiter Auguſtinus in libris ſuis de libero arbi-
D trio, ſicut ibi & 1. Retract. 9. euidenter apparet : quorum & primus ideo dicitur, Vnde
malum, & alijs libris multis. Quare & 3. de libero arbitrio 6. monet ne quis dicat de pec-
catricibus animabus, melius fuiſſe ſi non eſſent, innuendo quòd tunc vniuerſum fuiſſet
purius & impermixtius malo, quare & quòd illæ non ſunt de perfectione vniuerſi, nec
vllam habeant bonitatem, ſed malitiam puram tantùm iuxta conſiderationem Philoſo-
phi 3. Topic. prætractam ; qui & ideo eodem 6. dicit, quòd animæ peccatrices non vitu-
perantur, niſi in ſui comparatione, dum cogitatur quales eſſent, ſi peccare noluiſſent.
Et infra 7. oſtendit nullam rem eſſe reprehenſibilem niſi in comparatione melioris. Nec
etiam debet aliquis dicere totum vniuerſum aliquiduè ipſius poſſe eſſe melius quàm ſit,
ita quòd poſsit eſſe bonum & nunc ſit malum, vel non ſit bonum. Quare & eodem ſex-
to tertij, ſicut & tangit 1. Retract. nono oſtendit quòd Deus pro factione creaturarum eſt *Auguſtinus.*
E laudandus in omnibus, non culpandus : qui & ſupra 5. innuit Deum potuiſſe homines
condidiſſe in aliquo inferiori gradu creaturæ ; non ergo ſecundum ipſum neceſſariò fa-
cit Deus ſemper melius quod poſſet. Adhuc autem quarto fortaſsis quantum ad rerum
ordinem naturalem, quòd videlicet partes animalium & plantarum, & totius mundi,
puta elementa & cœlum, ſunt modò melius naturaliter ordinatæ, quàm eſſent ſi ſecun-
dum ordinem contrarium ponerentur, ita quòd nihil eſt ibi inutile, neque turpe ; &
hoc innuit Philoſophus 13. de Animalibus, & per tres libros ſequentes, vbi agit de par-
tibus animalium, & de formatione, conuenientia & vtilitate earum, & alibi in eodem
libro frequenter, quem & in hac parte ſequitur Auicenna, ſicut & de vtroque viceſi-
mum ſeptimum primi allegat : Quos & ſequitur Algazel, ſicut idem viceſimum ſeptimum
allegauit. Quod & quantum ad diſpoſitionem elementorum & cœli, innuit Auguſtinus 3. *Auguſtinus*

de libero arbitrio 7. vbi fuerat allegatus, qui & de quantitate animæ 20. ſic ait, Deus A
in nullo actu animam deſerit ſine pœna, ſine præmio. Id enim iudicauit pulchetrimum,
vt eſſet quicquid eſt, quomodo eſt, & ita naturæ gradibus ordinaretur, vt conſide-
rantes vniuerſitatem nulla offenderet ex vlla parte deformitas, omniſque animæ pœna,
& omne præmium conferret ſemper aliquid portioni iuſtæ pulchritudinis diſpoſitio-
nique rerum omnium. Datum eſt enim animæ liberum arbitrium, nec tamen ita libe-
rum arbitrium animæ datum eſt, vt quodlibet eo moliens, illam partem diuini ordinis
legiſque perturbet: Datum eſt enim a ſapientiſsimo atque inuictiſsimo totius creaturæ
Domino Deo. Sed iſta, vt videnda ſunt, videre paucorum eſt, neque ad hoc quiſquam
niſi vera religione fit idoneus. Quæ cùm ita ſint, quis eſt qui iuſtè ſtomachetur, quòd
agendo atque adminiſtrando corpori anima data ſit, cùm tantus & tam diuinus rerum
ordo connecti melius non poſsit? Iſtam quoque ſententiam 3. de libero arbitrio 24.
docet. Si autem aliquo modo dicto, alioue non dicto, poſsit Auicenna, ſicut & Au- B
guſtinus, ſanè intelligi, bene quidem; ſin autem, etiam bene quidem, quoniam Auicenna
non eſt mihi teſtis omninò neceſſarius in hac cauſa, præcipuè vbi errat; verùm etſi in vno
vel paucis errauerit, ſicut & Philoſophi alij, imò & Doctores Catholici, poteſt in mul-
tis alijs dicere veritatem. Si autem poſsit ſanè intelligi, vlterius poteſt dici quòd Gan-
dauenſis redarguit ſuperficiem literæ, ſeu potius malè intelligentes literam Auicennæ;
ſicut & teſte Euſtathio, Ariſtoteles quandoque redarguens, vt videtur, Platonem, no-
luit arguere contra eum, ſed contra eos qui malè intelligunt eius dicta, ſicut ſecundum
primi plenius allegauit. Tertiò obijcit Gandauenſis contra Auicennam, quòd pro ter-
tia neceſsitate ſic dicit, Omnis ſcientia, qua ſcit quod prouenit ex ea, nec miſcetur ei
|| ipſi impedimentum, placet ei quod prouenit ab ea; ergo || *primò* placuit, vt ex ſua eſſen-
tia flueret omne quod eſt: Iſtud autem dictum per ſe ſolum non videtur explicitè
nec implicitè continere neceſsitatem voluntatis diuinæ prædictam, ſed innuere potiùs li- C
bertatem.

Decima nona, viceſima, & viceſima prima ex correſpondentibus partibus decimæ quintæ correſpondenter loquendo de poſſe, & ſimiliter ex tribus primis partibus proximæ veritatis lucidè conſequuntur, cum hoc adiuncto, quòd voluntas diuina eſt cauſa neceſſaria, id eſt, neceſſariò requiſita ad hoc quod aliquid ſit futurum, præſens, vel præteritum faciendum, vel factum, ſeu etiam conſeruatum, ſicut decimum quartum & nonum primi docebant. Decima nona ſpecialiter quaſi nulli eſt dubia: aliàs enim omnia quæ euenirent, euenirent de neceſsitate ſimpliciter abſoluta, quod duodecimum huius damnat.

Viceſima etiam ſpecialiter conſtat ex quinta veritate huius & oſtenſione illius, quam &
planè confirmant teſtimonia Henrici de Gandauo ibi, & in oſtenſione vndecimæ ac decimæ
octauæ Sancti Thomæ 1. part. ſum. partic. 19. quæſtione 3. quinto huius; Scoti ſuper 1. ſen-
tent. diſt. 29 in oſtenſione 5. & 18. & Roberti Lincolnienſis in oſtenſione nonæ veritatis iſta- D
rum pleniùs recitatis. Si namque, ſecundum quod aſſerunt, poteſtas in voluntate Dei circa eſſe actuale creaturarum nulla neceſsitate determinatur, ſed quantum eſt de ſe, eſt ad vtrumlibet de volendo illud & non volendo, poſſunt & creaturæ nunc actualiter exiſtentes, nunc & pro nunc non exiſtere. Si etiam ſecundum eos, non ſedentem nunc, poſsibile eſt nunc & pro nunc ſedere, & è contra; cur non ſimiliter de qualibet creatura nunc ente? Si inſuper, ſicut Scotus & Lincolnienſis affirmant, volitio creaturæ nunc exiſtens, poteſt nunc & pro nunc non exiſtere, cur non ſimiliter de ſimilibus ſentiendum?

Circa viceſimam primam acrius inſtat certamen propter plurimos repugnantes; hanc tamen opinor ſufficienter oſtenſam ex vltima parte decimæ quintæ veritatis: quam & ſatis oſtendit oſtenſio quintæ huius. Sit enim A. nomen ſingulariter proprium alicuius rei præteritæ, puta diluuij generalis non connotando tamen præteritionem, nec aliquam conditionem
eius accidentalem, ſed quatenus eſt poſsibile ipſam rem eſſentialiter, ſimpliciter, & penitus ab- E
ſolutè; cur ergo non poſſet, aut non poteſt A. non fuiſſe? quam repugnantiam formaliter implicat? quam contradictionem euidenter includit? Nullam haud dubio, ſicut ibi fuit oſtenſum. Aliquando namque, puta quando A. fuit, vel ante, ex iſta annuntiatione, A. nunquam fuit, nullũ per ſe impoſsibile, nulla contradictio formaliter, ſimpliciter ſequebatur; quare nec modo, ſicut ex probatione primæ ſuppoſitionis apparet. Ex propoſitione etiã, quæ aliquando fuit vera, nunquam formaliter ſimpliciter ſequitur vllũ falſum, quia tunc ex vero falſum formaliter ſequeretur. Item eiuſdem rationis eſt rem poſſe non fuiſſe, quando fuit, & rem poſſe fuiſſe, quando non fuit, ſcil. antequam fuit; ſed res quæ non ſemper fuit, puta mundus vel Angelus, poteſt poſsibilitate huiuſmodi abſoluta ſemper fuiſſe, nullã etiã repugnantiã formaliter

implicat,

A implicat, neceſſarioue importat. Poteſt etiam tali potentia fuiſſe per vnum diem antequam
fuit, aut per vnum annum & per duos ſimili ratione; cur ergo non per tres & quatuor, & ita
infinitè deinceps? Hoc idem videtur & multorum Doctorum ſententia confirmare. Item
per 20^{am}. veritatem, & per nunc præmiſſa, res nunc præſens poteſt irrepugnanter nunc & pro
nunc non eſſe, & illam eſt ita neceſſarium pro nunc eſſe, ſicut A fuiſſe, ergo & A poteſt non
fuiſſe; Imò videtur quod rem, quæ eſt nunc præſens, ſit aliquo modo magis neceſſarium,
ſaltem multiplicius neceſſarium pro nunc eſſe, quàm A fuiſſe: Rem enim præſentem vltra
neceſſitatem ex ſola ‖ *voluntate diuina* vtrique communem & æqualem intrinſecè neceſſe eſt ‖ voluntate
eſſe per cauſas proprias naturales, per materiam & formam, & etiam per cauſas naturales com-
munes, ipſam in eſſe naturaliter conſeruantes, A verò neceſſe eſt fuiſſe ex ſola voluntate di-
uina, vel ſaltem non ex tot cauſis, quia non ex proprijs, cùm iam non ſint nec cauſent; vel
B ponatur, quod Deus omnem cauſam naturalem A propriam & communem penitus deſtruat,
conſeruando lapidem exiſtentem; & tunc magis apparebit eſſe magis neceſſarium lapidem
pro nunc eſſe, quàm A fuiſſe: Si ergo lapis nunc ens, poteſt nunc & pro nunc non eſſe, vi-
detur quod A tantum vel magis poteſt non fuiſſe. Reſpondebitur forſitan, quod ex præteri-
tione rei præteritæ oritur quædam relatio, qua neceſſe eſt ſimpliciter illam fuiſſe, quare im-
poſsibile eſt ſimpliciter illam non fuiſſe. Sed hoc reprobatum eſt priùs, quando monſtraba-
tur A non fuiſſe, nullam contradictionem formaliter implicare. Illam etiam relationem, non
eſt neceſſe ſimpliciter eſſe vel fuiſſe; Aliquando enim non fuit; quare nec repugnaret forma-
liter eam nunc non eſſe; ergo nihil facit neceſſarium ſimpliciter. Illa quoque relatio vel eſt
ad Deum, ſeu ad voluntatem diuinam, vel rem aliquam naturalem ſeu res aliquas naturales.
Primum erat deſtructum per 30um. huius; Secundum ſtare non poteſt: Ponatur enim quod
Deus deſtrueret omnes cauſas alias naturales: Tanta inſuper & tam potens relatio, imò ra-
C tionabiliter potior, ſiue ad Deum ſiue ad cauſas naturales oritur ex præſentia rei præſentis,
ſicut ex præteritione præteritæ; & illa non obſtante, poſsibile eſt rem quæ nunc eſt, nunc &
pro nunc non eſſe, quare & præteritam non fuiſſe. Nulla enim res abſoluta, puta forma po-
tentiſsima, ſeu ‖ *efficientiſsima* naturalis facit ſuum formatum ſeu effectum eſſe neceſſariò ſim- ‖ efficaciſſi-
pliciter, quare nec relatio, cùm ſit debilioris eſſe, ſicut 20um. huius tangit, facit neceſſariò ma
ſimpliciter quicquã fuiſſe. Tanta ſimiliter & tam potens relatio videtur oriri ex futuritione fu-
turi, ſicut ex præteritione præteriti, quare & tam neceſſariò reddere illud futurũ dum eſt futu-
rum, ſicut & illa illud præteritum. Tunc etiam illa relatio neceſsitaret ſimpliciter volunta-
tem Dei ad volendum illam eſſe, & ſecundum illam rem fuiſſe, ſicut ex 18. & 19°. primi po-
teſt oſtendi, quod eius non conuenit digniſsimæ libertati, ſicut trigeſimum huius, & decima
tertia ac decima quarta veritas manifeſtant. Adhuc forſitan alij aliter reſpondebunt, dicen-
tes A non poſſe non fuiſſe propter defectum relationis neceſſariò requiſitæ, propter defectum
D videlicet voluntabilitatis, ſeu factibilitatis illius à Deo. Sed iſta reſponſio non vitat ratio-
nes pro hac vigeſima prima factas, Nec reddit cauſam dicti ſui. Licet enim Deus non poſ-
ſet vellet contrarium, ſcilicet A non fuiſſe; poſſet tamen, vt videtur, & ſicut decima quinta
veritas aſſerit, non velle A fuiſſe, ſicut & potuit priuſquam A fuit; quo poſito, A non fuiſſet
præteritum per decimum quartum primi, ſicut & contra ſimilem reſponſionem trigeſimum
huius vadit. Eadem etiam ratione, res quæ nunc eſt præſens, propter defectum relationis
conſimilis non poſſet nunc & pro nunc non eſſe, contra vigeſimam veritatem. Talis quoque
priuatio relationis neceſsitaret ſimpliciter voluntatem diuinam ad eam & ſecundum eam vo-
lendum, impoſsibilitaret quoque ipſam ad volendum oppoſitè, ſicut potuit ‖ *olim* velle, quod ‖ a'ias
reprobatum eſt prius, contra ſimilem reſponſionem trigeſimo huius ſcriptam, & eſt contra
decimam tertiam ac decimam quartam veritatem. Talem etiam defectum relationis non
ſimpliciter neceſſe eſt eſſe, aut fuiſſe, quia nec relationem illam ſi eſſet aut fuiſſet, ſicut nec
E res abſolutas, ſicut ſuperius eſt oſtenſum, quod & ſimili modo poteſt oſtendi. Imò volitio-
nem Dei oppoſitam, ſcilicet A non fuiſſe, eſt poſsibile ſimpliciter nunc eſſe, ſicut fuit ante
præteritionem A, ſicut ex præmiſsis poteſt oſtendi, & ex decima tertia & decima quarta ve-
ritate. Tertiò dicitur à quibuſdam, quod præteritum non poteſt non fuiſſe, nec Deus poteſt
hoc facere, quia vtrumque contradictionem includit, ad quod probandum teſtimonia Do-
ctorum adducunt. Dicit nempe Auguſtinus 26. contra Fauſtum 2. Quiſquis itaque dicit, Si *Auguſtinus.*
omnipotens eſt Deus, faciat vt quæ facta ſunt, facta non fuerint, non videt hoc ſe dicere, Si
omnipotens eſt, faciat vt ea, quæ vera ſunt, eo ipſo, quo vera ſunt, falſa ſint. Hoc idem vide-
tur ſentire Hieronymus ad Euſtochium, Ariſtoteles, & Agatho ſuperius allegati; quos & San- *Hieronym.*
ctus Thomas ſecutus 1. part. ſumm. partic. 25. quæſtione 4^{a}. qua quæritur, Vtrùm Deus poſ-
ſit facere, quod ea quæ ſunt præterita non fuerint *, reſpondendo ſic ait; Dicendum quod ſub * facta

omnipotentia Dei non cadit aliquid quod contradictionem implicat; præterita autem non A fuiſſe, contradictionem implicat; Sicut enim contradictionem implicat dicere quod Socrates ſedet & non ſedet; ita, quod ſederit, & non ſederit; Dicere autem quod ſederit, eſt dicere quod eſt præteritum; dicere autem quod non ſederit, eſt dicere quod fuerit eius oppoſitum; ad quod probandum allegat dicta Auguſtini & Philoſophi memorata. Sed iſti vel intelligunt in ſenſu compoſito, vel in ſenſu diuiſo quod præteritum non poteſt non fuiſſe. Si in ſenſu compoſito, ita habent dicere conſequenter, quod præſens non poteſt non eſſe præſens, & quod futurum non poteſt non eſſe futurum, propter ſimilem contradictionem incluſam. Si in ſenſu diuiſo, ſumendo ſcilicet aliquam rem præteritam, puta diluuium, non conuoluendo præteritionem, aut aliquam conditionem accidentalem, ſed tantummodo ipſam rem nudè, eſſentialiter, ſimpliciter & abſolutè omnino, quæ ſic ſumpta nominetur A; ſic eſt abſolutè & per ſe, ac ſimpliciter irrepugnanter poſſibile A non fuiſſe, ſicut ſuperius eſt oſtenſum. Pro cauſa quoque eorum vlterius inquirendum, nunquid intelligant, quod præteritum non fuiſſe in ſenſu diuiſo, modo prædicto includat contradictionem per ſe & omnino formaliter, aut per accidens, & vt nunc tantum. Non primo modo, ſicut iam conſtat: Si ſecundo modo, cauſa non iuuat, loquendo de potentia abſolutè, ſicut loquitur veritas oſtendenda. Sic enim & iſta, Tu curres, contradictionem includit, ſi non ſis curſurus; Includit enim per accidens & vt nunc, quod non curſurus ſit curſurus: Tu enim actualiter, & vt nunc es non curſurus; Imò & ſic omnis propoſitio falſa de futuro, & vniuerſaliter omnis propoſitio falſa contradictionem includit; quis tamen negauerit hanc eſſe poſsibilem abſolutè & Deum ſic poſſe verificare iſtam, Tu curres, & enuntiationes alias multas falſas? Sic ergo æſtimo rem quæ eſt præterita, puta A, poſſe non fuiſſe, & Deum poſſe facere A non fuiſſe, per quod intelligo quod Deus, quantum eſt de eius potentia abſolutè, & de ratione ſuæ potentiæ volutiuæ liberæ ſecundum contradictionem, quatenus præcedit cauſaliter ſuum actum, quo nunc vult A fuiſſe, poſſet illum non elicere, nec habere, ſed eius oppoſitum, ſicut potuit, quando A fuit futurum, ſicut & poſſet homo reſpectu voliti ſui præteriti, quia apud Deum nihil intrinſecè præteritum aut futurum, ſed æternaliter & inſtantaneè tantum præſens, ſicut oſtenſio decimæ quartæ declarauit; neceſsitate tamen ſequente non ex præteritione rei, quia ipſa nihil penitus cauſat in voluntate diuina, ſed tantum ex ſtabilitate & firmitate & præſentanea actus intrinſeci voluntatis diuinæ neceſſe eſt Deum velle A fuiſſe, & ſimiliter A fuiſſe. Verum licet iſta ex præmiſsis euidentia videantur, ecce adhuc quædam maiorum meorum teſtimonia ad euidentiam pleniorem. Anſelmus ſiquidem 2. Cur Deus homo 17. Deus, inquit, impropriè dicitur aliquid non poſſe, aut neceſsitate facere; Omnis quippe neceſsitas & impoſſibilitas eius ſubiacet voluntati; illius autem voluntas nulli ſubditur neceſsitati aut impoſsibilitati: nihil enim eſt neceſſarium aut impoſsibile, niſi quia ipſe ita vult; ipſum vero aut velle D aut nolle aliquid propter neceſsitatem, alienum eſt à veritate; quare quoniam omnia quæ vult, & non niſi quod vult, facit, ſicut nulla neceſsitas aut impoſsibilitas præcedit eius velle aut nolle; ita nec eius facere aut non facere, quamuis multa velit immutabiliter & faciat: & ſicut cum Deus facit aliquid, poſtquam factum eſt, iam non poteſt non eſſe factum, ſed ſemper verum eſt factum eſſe, nec tamen rectè dicitur, impoſsibile Deo eſſe vt faciat quod præteritum eſt non eſſe præteritũ; nihil enim ibi operatur neceſsitas non faciendi, aut impoſsibilitas faciendi, ſed Dei ſola voluntas, qui veritatem ſemper, quoniam ipſe veritas eſt, immutabilem, ſicuti eſt, vult eſſe: ita ſi proponit ſe aliquid immutabiliter facturum, non tamen vlla eſt in eo faciendi neceſsitas, aut non faciendi impoſsibilitas, quoniam ſola in eo operatur voluntas. Idem de Concord. 2. Res, inquit, aliqua, vt quædam actio non neceſſario futura eſt, quia poſtquam ſit, fieri poteſt vt non ſit; & de præterito ſimiliter eſt verum, quia res aliqua non eſt neceſsitate præterita, quoniam antequam eſſet, fieri potuit vt non eſſet, quod non ineptè poteſt intelligi de prioritate potentiæ libere ſecundum contradictionem ad ſuum actum, ſicut in ſimilibus ſuperius eſt oſtenſum. Vnde & Iohannes Scotus ſuper 2. ſentent. diſt. 2. quæſtione 7. dicit, quod creatio Angeli, & Angelus non poteſt non eſſe in inſtanti, in quo eſt in ſenſu compoſitionis, in ſenſu tamen diuiſionis bene poteſt, ſicut tactum eſt in materia de prædeſtinatione & præſcientia Dei; vbi & dicit, quod conſeruatum poſsit non eſſe quando conſeruatur, & quando producitur in ſenſu diuiſionis. Et infra reſpondendo; Cum, inquit, dicitur in argumento, Deus non poteſt facere Angelum non fuiſſe, negatur iſta vt rei ſignificatę per fuiſſe; & ſi dicatur, præteritum non poteſt non fuiſſe, negatur, quia hoc non eſt præteritum in ſe, i. per ſe & eſſentialiter, quia prętéritio ſeu eſse præteritum non eſt de ſua eſsentia, neq; ſibi eſsentiale, ſed accidentale, quare & eſt abſolutè poſsibile ſeparari. Hęc autẽ quæſt. 7.

B C E

Anſelmus. *Scotus.*

ſuper

A ſuper diſtinctionem ſecundam quibuſdam libris eſt prima ſuper eandem diſt. Ipſe enim bis ſcripſit ſuper ſententias, & hæc eſt cauſa diſcordiæ in hoc loco, ſicut in alijs locis multis. Hoc idem teſtatur Gilbertus ſuper librum Boetij de Trinit. aſſirmans quod Deus poteſt facere Petrum nunquam fuiſſe, & quod iſta mulier corrupta nunquam fuerit corrupta. Hunc etiam ſequitur Wilhelmus Altiſsiodorenſis Epiſcopus, qui ſuper 1. ſentent. quæſt. 49. quęrit, Vtrum Deus poſsit damnare Petrum & ſaluare Iudam: & arguto, quod ſic, quia hoc poteſt de potentia; & quod non, quia hoc non poteſt de iuſtitia, ſic reſpondet, Dicimus, quod Deus de potentia purè conſiderata poteſt damnare Petrum, habito reſpectu ad potentiam Dei, & potentiam Petri naturalem qua potuit peccare & non peccare; ſed non ſequitur, ergo poteſt damnare Petrum, quia hoc verbum, poteſt, in concluſione reſpicit merita. Vel ſi verum eſt, quod dicit Magiſter Gilbertus ſuper librum Boetij de Trinit. Dicit enim quod Deus poteſt facere, quod Pe- *Gilbertus.* *Altiſsiodor.*
B trus nunquam fuiſſet, poteſt dici ſecundum hoc quod Deus poteſt damnare Petrum, quia poteſt facere quod Petrus incipiat modo eſſe, & poſsit peccare & peccet, & ſic damnetur. Qui & iuſta quæſt. 50[a]. quærit Vtrum Deus poſsit facere de corrupta ||*virginem*: & arguto, quod non, per autoritatem Hier. ſuperius allegatam; & quod ſic, quia poteſt reparare cæcos & mortuos, quare & corruptam; recitataq; vna reſponſione dicente, quod Deus non poteſt facere de corrupta virginem, quantum ad omnem dignitatem virginitatis, quia non poteſt facere ipſam non fuiſſe corruptam, quod eſt quædam dignitas in virgine, ſecundum quam meretur aureolam; obijcit contra eam, Det Deus huic corruptæ omnimodam dignitatem virginitatis ſi poteſt, ergo poteſt de corrupta facere virginem; ſi non poteſt dare modo, & prius dedit, ergo aliquid impedit, & non niſi præteritio, quia ſcilicet quod factum eſt non poteſt non fieri; ergo aliquid impedit potentiam Dei; ergo Deus non eſt omnipotens. Quare & aliter reſpondendo ad quęſtionem ſubiungit, Propter hoc oportet dicere, ſicut dicit Magiſter Gilbertus, quod ||virgine incorruptam
C Deus poteſt facere, quod iſta nunquam fuerit corrupta, quia quantum in ſe, non ſe habet aliter ad res quàm ſe habuit ab æterno; vnde pręteritum, præſens & futurum ex parte rerum ſunt, non ex parte Dei. Sed nos conſueuimus in huiuſmodi loqui cum ſuppoſitione præteriti; cùm dicitur, Deus non poteſt de corrupta facere virginē: hoc enim non poteſt facere cum ſuppoſitione pręteriti, poteſt tamen ſecundum ſe, cùm ſit omnipotens, & in omnipotentia eius intelliguntur quatuor, ſcilicet ampliatio potentię, quę non eſt determinata ad aliquē effectum, ſicut poteſtas calefaciendi ad calefacere; & quod ex ſe, & per ſe poſsit, id eſt, ſine ||*indigentia auxilij extrinſeci*, ſine coactione, & ſine impedimento. Ex hoc autē apparet vna ſolutio obiectorū. Nam ſecundum iſtum Doctorem, autoritates dicentes, præteritum non poſſe non fuiſſe præteritum, nec Deum poſſe facere de præterito non præteritū, ſeu virginem de corrupta, intelliguntur in ſenſu compoſito, ſcilicet componendo, & conſignificando cum re præteritionem, non in ſenſu diuiſo, diuidēdo ſcilicet à re pręteritionē, & ſumendo eam nudè, eſſentialiter, & ſimpliciter ab- ||indigentia & auxilio aliquo extrinſeco
D ſolutè, ſicut ſuperius dicebatur; vel etiam ſecundū communem modū aſsignandi ſenſum cōpoſitum & diuiſum, qui non differt realiter à priori: Dicit enim, Nos conſueuimus in huiuſmodi loqui cum ſuppoſitione pręteriti, cùm dicitur, Deus non poteſt de corrupta facere virginem, hoc eſt, non poteſt hoc facere cum ſuppoſitione præteriti, poteſt tamen ſecundum ſe. Hęc eadem Logica videtur Anſel. de Concor. 2. vbi faciendo iſtam diſtinctionem in enuntiationibus de neceſſario, de futuro, præſenti, atq; præterito concedit ſenſum compoſitum, & negat diuiſum; vnde ſic ait, Quippe non eſt idem, rem eſſe pręteritam, & rem præteritam eſſe præteritā; aut rem eſſe pręſentē, & rem pręſentē eſſe præſentē; aut rem eſſe futuram, & rem futuram eſſe futurā, ſicut non idē eſt, rem eſſe albam, & rem albā eſſe albam: Lignu enim non eſt ſemper neceſsitate album, ſed aliquando, priuſquam fieret album, potuit non fieri album, & poſtquam eſt album, poteſt fieri non album; lignum verò album ſemper neceſſe eſt eſſe album, quia nec antequam ſit, nec poſtquam eſt album, fieri poteſt vt album ſimul non ſit album: Similiter res *Anſelmus.*
E non neceſsitate eſt præſens, quoniam antequam eſſet præſens, potuit fieri vt præſens non eſſet, & poſtquam eſt præſens, poteſt fieri non præſens; rem autem præſentem, neceſſe eſt eſſe præſentem ſemper, quia nec priuſquam ſit, nec poſtquam eſt præſens, poteſt ſimul eſſe non præſens. Eodem modo res aliqua, vt quædam actio, non neceſsitate futura eſt, quia priuſquam ſit, fieri poteſt vt non ſit futura; rem verò futuram neceſſe eſt eſſe futuram, quia futurum nequit ſimul eſſe non futurum: De præterito autem ſimiliter eſt verum, quia res aliqua non eſt neceſsitate præterita, quoniam antequam eſſet, potuit fieri vt non eſſet, & quia præteritum ſemper neceſſe eſt præteritum eſſe, quoniam non poteſt ſimul non eſſe præteritum. Secūdū eandē quoq; Logicā Io. Scotus ||*incedens* ſup. 1. ſent. diſt. 39. ſimili modo diſtinguit, concedit & negat illud vulgatū Philoſ. 1. peri hermenias vlt. Eſſe qd. eſt, quando eſt, neceſſe eſt. Dicit enim quod res aliqua, puta A quę nunc eſt, nūc & pro nunc poteſt non eſſe, ſicut in oſtē- *Scotus* || incedēdo

ſione

ſione quintæ veritatis fuerat allegatum. Eandem etiam Logicam innuens Sanctus Thomas A 1. part. ſum. vbi fuerat allegatus, reſpondendo ſic ait; Dicendum, quod licet præterita non fuiſſe ſit impoſſibile per accidens, ſi conſideretur id quod eſt præteritum, ſcilicet curſus Socratis; ſi tamen conſideretur præteritum ſub ratione præteriti, ipſum non fuiſſe eſt impoſſibile per ſe, & abſolutè contradictionem implicans. Videtur igitur, quod quando dicit præterita non poſſe non fuiſſe, nec Deum hoc poſſe facere, intelligat in ſenſu compoſito, non diuiſo. Huic etiam atteſtatur aliud dictum eius in De æternitate mundi, & diſtinctio eius de neceſſario, & alia diſtinctio ſimilis prima parte ſummæ partic. 19ª. quæſtione 3ª. 50°. huius præmiſſa. Hoc idem poteſt & aliter confirmari; Ipſe namque non audet concedere diminutionem potentiæ Dei intrinſecus qualemcunque, quare nec audebit concedere, quod Deus olim potuit quicquam velle vel nolle, quod modo non poteſt. Arguit ſiquidem, vbi prius, præterita poſſe non fuiſſe, hoc modo; Quicquid Deus facere potuit, poteſt, cùm eius potentia non minuatur; ſed Deus potuit facere antequam Socrates curreret, quod non curreret; ergo &c & reſpondet hoc modo; Dicendum, quod ſicut Deus, quantum eſt ad perfectionem diuinæ potentiæ, omnia poteſt, ſed quædam non ſubiacent eius potentiæ, quia deficiunt à ratione poſsibilium; ita, ſi attendatur immutabilitas diuinæ potentiæ, quicquid Deus potuit, poteſt; & potuit olim velle diluuium nunquam fuiſſe futurum, præſens, nec præteritum, poteſt ergo & modò. Verum contra iſtam reſponſionem horum Doctorum poteſt non improbabiliter replicari. Si enim Philoſophi & Theologi aſſerentes præterita non poſſe non fuiſſe, nec Deum hoc poſſe facere, intelligant in ſenſu compoſito, habent aſſerere conſequenter ad ſimilem intellectum, futura non poſſe non fore, præſentia non poſſe non eſſe, nec Deum poſſe facere hoc vel illud, nec aliquid quod non facit; cùm tamen hæc aſſerant, illa negant. Quamobrem pro intellectu Philoſophorum & Doctorum elucidatius forſitan cognoſcendo, ſciendum quod Philoſophi conſiderantes de cauſis naturalibus, & curſu entium naturali, dicentes quicquam poſſe fieri vel non poſſe, intelligunt vt frequenter de potentia cauſarum naturalium & inferiorum, & ſecundum curſum & ordinem naturalem rebus naturalibus naturaliter inſtitutum; ſicque verum eſt præterita non poſſe fieri non præterita, ſicut futura poſſunt fieri non futura, & præſentia non præſentia, cùm illa adueniunt, hęc recedunt. Adhuc autem, vt reor, eſt alius profundior & ſincerior intellectus; voluendo ſiquidem diligenter libros Philoſophorum, & diligentius reuoluendo, apparet eos ponere diuiſionem generalem bimembrem, in terminos, ſcilicet, & in vias: Termini autem ſunt duo, eſſe ſcilicet & non eſſe; viæ quoque correſpondenter ſunt duæ generatio & corruptio ad hos terminos deducentes. Videntes igitur Philoſophi rem quamcunque in alterutro termino exiſtentem, ad hoc quod ſit in altero, tranſire per viam ad illum, vel quod terminus ad illam quoquomodo accedat, dicunt oportere hoc fieri per generationem vel corruptionem, mutationem ſeu motum in ipſa vel in alia; quare & cùm dicunt rem exiſtentem in aliquo termino, hoc eſt, in vel ſub qualicunque eſſe vel non eſſe, poſſe eſſe in vel ſub termino oppoſito, intelligunt de potentia mutabili, actuabili, & terminabili terminis oppoſitis ſuccedentibus inuicem, quæ non poteſt exire in actum niſi per qualemcunque mutationem in illa re vel in alia, per acceſſum ſcilicet ad vnum oppoſitorum, & receſſum ab altero. Vt autem quàm breuius ſciuero, hoc exponam, dico, quod duplex eſt potentia; vna ſcilicet penitus abſoluta, ſeu non repugnantiæ, & ſic aliquid quod eſt aliquale, poteſt eſſe non tale ſine mutatione quacunque, ſicut vndecima veritas oſtendebat; alia eſt potentia naturalis, & ſecundum contradictionem & ordinem naturalem mutabilis, actuabilis, & terminabilis terminis oppoſitis ſucceſsiuè; & ſecundum iſtam, quicquid, qualecunque eſt, non poteſt eſſe non tale, niſi per aliquam mutationem inter terminos oppoſitos in ipſo vel in aliquo alio, ſicut duodecima veritas ſuadebat: & de potentia iſta communiter loquuntur Philoſophi, quando dicunt aliquid ſeu aliquale poſſe, vel non poſſe eſſe tale vel tale propter cauſam præmiſſam. Sic ergo loquendo de potentia veriſsimum eſt, præteritum non poſſe non eſſe præteritum: Non enim hoc poteſt per mutationem, ſeu factionem inter terminos oppoſitos, ſcilicet inter præteritum & non præteritum; Nam contradictionem euidenter includit, quod A prius fuit præteritum, & nunc non ſit præteritum; de futuris autem & præſentibus non eſt ita. Futurum enim poteſt mutari, & mutabitur de futuro in non futurum, quando fiet præſens, & præſens de præſenti in non præſens, quando in præteritum dilabetur. Hæc ergo ſecundum Philoſophos & Theologos eſt differentia rerum ſecundum triplicem differentiam temporis diuiſarum, quod futurum poteſt mutari, & fieri de futuro non futurum, & præſens de præſenti non præſens, præteritum autem de præterito mutari in non præteritum, eſt impoſsibile abſolutè. adhuc autem iuxta præmiſſa vlterius aduertendum, quod duplex eſt factio, vna mutabilis ſeu ipſa mutatio, initiabilis

A tiabilis & terminabilis terminis oppoſitis, quæ correſpondet ſimili potentiæ, ſcilicet naturali, mutabili, actuabili, & terminabili ſupradictæ. De qua potentia quaſi ſemper intelligunt, & loquuntur Philoſophi, Theologi, & vniuerſaliter omnes docti pariter & indocti, cùm dicant quicquam poſſe fieri, vel non poſſe, cuius cauſa eſt, quia quicquid vident fieri naturaliter, artificialiter, voluntariè, violentè, caſualiter vel fortuitò, vident fieri per huiuſmodi factionem. Huius autem cauſæ videtur alia cauſa prior; factio namque præcedit ſaltem naturaliter & cauſaliter ſuum factum, quare nec temporaliter poteſt ab eo præcedi, faciens quoque ſimiliter factionem, nec poteſt temporaliter ab ea præcedi: quamobrem & faciens ſuum factum, nec poteſt temporaliter ab eo antecedi. Quare & ſicut omne faciens temporale habet principium temporale, ſic & quælibet eius factio, & quodlibet factum eius. Prima igitur factione, ſcilicet mutabili & terminabili terminis oppoſitis, non poteſt Deus facere de præterito non præteritum, ita videlicet quòd aliquid primò ſit præteritum, & deinde
B recedat ab illo tanquam à termino à quo factionis & motus, & accedat ad non præteritum tanquam ad terminum ad quem eiuſdem factionis & motus: ſic enim aliquid primò eſſet præteritum, & poſtea non præteritum, quod contradictoria implicat euidenter. Philoſophi ergo & Theologi diuidentes generaliter vniuerſa ſecundum differentiam triplicem temporalem, ſecundum futurum, videlicet, præſens, & præteritum, intendunt aſsignare vlteriùs iſtam differentiam inter membra, quod Deus hac factione initiabili & terminabili terminis oppoſitis poteſt facere de futuro non futurum per productionem eius in eſſe, & de præſenti non præſens per ſubductionem eius ab eſſe; de præterito autem non præteritum nullo modo. Is autem intellectus euidenter apparet ex verbis Doctorum & Philoſophorum ad oppoſitum proximo adductorum. Vnde beatus Auguſtinus 26. contra Fauſtum negans Deum poſſe facere vt quæ facta ſunt non fuerint, ſicut pleniùs allegabatur ſuperiùs, oſtendendo ſe loqui de huiuſmodi factione terminabili, & mutabili de aliquo termino in eius oppo- *Auguſtinus.*
C ſitum, immediatè ſubiungit; Poteſt facere vt aliquid non ſit quod erat; tunc enim facit vt non ſit, quando aliquid eſſe inuenerit de quo fiat, velut cùm aliquem, qui cœpit eſſe naſcendo, faciat non eſſe moriendo; hoc enim factum inuenit de quo fieret. Quis autem dicat, vt id quod iam non eſt, faciat non eſſe? Quicquid enim præteritum eſt, iam non eſt; quod ſi de ipſo fieri aliquid poteſt, adhuc eſt de quo fiat; & ſi eſt, quomodo præteritum eſt? Autoritates verò dicentes creaturam non poſſe ſemper fuiſſe, intelligunt vt creatura importat factionem ex nihilo præcedenti, initiabilem ſcilicet atque mutabilem factionem, ſupponentes Catholicam veritatem: aliæ autem, quæ dicunt nihil aliud à Deo poſſe eſſe coæternum, cum eo intelligunt forſitan, ſuppoſita Catholica veritate, videlicet quòd omne aliud à Deo ſit factum, poſt non eſſe ab eo. Vel fortè ſubtiliùs, quòd nihil aliud à Deo poteſt eſſe æternum propriè, ita quòd habeat totum eſſe ſuum ſimul, ſine aliqua ſucceſsione mutabili, & ſine poſsibilitate ad mutationem, ſicut Boetius, Anſelmus, & capitulum pro-
D ximum loquebatur. Vnde licèt mundus non haberet principium durationis ſeu temporis, neque finem, nequaquam æternus propriè diceretur propter defectum cauſæ prædictæ. Quare & Boetius 5. de conſolatione Philoſophiæ proſa vltima ita ſcribit, Quod temporis patitur conditionem, licèt illud, ſicuti de mundo cenſuit Ariſtoteles, nec cœperit vnquam eſſe, nec deſinat, vita eius cum temporis infinitate protendatur, nondum tamen tale eſt vt æternum eſſe iure credatur: non enim totum ſimul, infinitæ licèt vitæ, ſpacium comprehendit atque complectitur, ſed futura nondum habet, tranſacta iam non habet; quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit ac poſsidet, cui neque futuri quicquam abſit, nec præteriti fluxerit, illud æternum eſſe iure perhibetur, idque neceſſe eſt & ſui compos præſens ſibi ſemper adſiſtere, & infinitatem mobilis temporis habere præſentem; vnde non rectè quidam, qui cùm audiunt viſum Platoni mundum hunc non habuiſſe *Boetius.*
E initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud enim eſt per interminabilem duci vitam, quod Mundo Plato tribuit, aliud interminabilis vitæ totam pariter complexum eſſe præſentiam, quod diuinæ mentis proprium eſſe manifeſtum eſt: neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, ſed ſimplicis potiùs proprietate naturæ. Pro his tamen & alijs quædam diſtinctio de æternitate ſeu æterno non inutilis eſt notanda. Vno namque modo ſumunt Autores æternum, ſicut nunc eſt dictum; alio autem modo vt importat tantùm carentiam principij atque finis; vnde & Grammatici, ſequentes Euerardum Bithynienſem, ſeu ſecundum quoſdam, Bathonienſem in ſuo Græciſmo, vbi aſsignat differentias nominum, ita dicunt; Æternum verè ſine principio, ſine fine, perpetuum cui principiũ, ſed fine carebit: & quia iſte ſecundus modus eſt facilior intellectu quàm primus, omnes pœnè, neglecto primo,

|| adhærent mo, || *adhærerent* ſecundo. Aliæ adhuc Autoritates, quæ aſſerunt creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori, poſſunt intelligi & exponi vt aliæ priùs tactæ. Eundem etiam intellectum innuit Hieronymus manifeſtè, cùm dicit Deum non poſſe ſuſcitare virginem poſt ruinam: ſuſcitatio namque euidenter importat aliquem tranſitum de vno oppoſitorum in aliud, puta de morte ad vitam, de malicia ad bonitatem, & vniuerſaliter de qualicunque non eſſe ad eſſe oppoſitum. Simili modo poteſt & gloſſa intelligi ſuper Amos, quæ dicit quòd virgo quæ virginitatem perdiderit, virginitatem recipere non valebit: recipere namque iterum capere, & alia vice capere, & ita mutationem & terminum initiantem deſignat. Vel forſan intelligit ſecundum legem ſtatutam; immediatè namque ſubiungit, Vix conceditur ei, vt de mille redeat ad centum, & de centum ad decem; quod fortaſsis debet intelligi ſecundum dignitatem & ordinem in Eccleſia militante, non ſecundum gratiam & meritum. Secundum namque iura Eccleſiæ in Decretis & Decretalibus ſatis vulgata, in ordinibus & dignitatibus conſtituti ſic poſſunt peccare, quòd debent deijci aut ſuſpendi, nec in perpetuum reparari, ſed in ſtatu inferiori perpetuò remanere: omne autem peccatum eſt quædam deuirginatio, defloratio, atque corruptio peccatoris. Et iſte ſimiliter intellectus conſonat verbis gloſſæ; ait enim, Ita fit vt virgo Iſrael, quæ errauerit, non habeat ſuſcitantem, quia qui ſemel ab vnione diſceſſerit, & virginitatem, quam cum vno viro habebat, perdiderit, priſtinum ſtatum, & virginitatem, & vnionis beatitudinem recipere non valebit; & vix conceditur ei, vt de mille redeat ad centum, & de centum ad decem. Concordat etiam textui qui pro eodem habet, domum Iſrael cecidiſſe, & virginem Iſrael eſſe proiectam in terram; quæ etiam non negat potentiam reſurgendi ad ſtatum æqualem, ſed actum, gradum inferiorem ei aſsignans: vnde ſic ait, domus Iſrael cecidit, non adijciet vt reſurgat; virgo Iſrael proiecta eſt in terram ſuam, non eſt qui ſuſcitet eam, quia hæc dicit Dominus Deus; Vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum; & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem. Super quod Gloſſa, Non negat poſſe reſurgere, ſed non reſurget virgo Iſrael, quia ſemel aberrans; & ſi reportatur humeris paſtoris, non habet eandem gloriam cum illo, qui nunquam à Deo aberrauit: vnde per Prophetam, Malo pœnitentiam peccatoris quàm mortem; pœnitentiam non ſanctitati Eccleſiæ || *comparat*, ſed quòd comparata morti & inferis, melior ſit. Ad literam etiam, nulla fœmina viciata etiam ante baptiſma poteſt inter Dei virgines conſecrari, teſte Auguſtino ſuper epiſtolam ad Titum, & allegatur in Canone diſt. 26. Acutius, cui & concordant alia iura multa. Per prædicta ſimiliter patet intellectus Philoſophi 6. Eth. dicentis, quòd factum non contingit non fieri: loquitur enim ibi de conſiliabili & eligibili per cauſas inferiores, puta per homines; dicitque quòd nullus eligit factum, ſcilicet præteritum, puta Ilion captam fuiſſe, nec conſiliatur de facto, ſed de futuro & contingenti, quia factum non contingit non fieri: quod totum vniformiter & conformiter proceſſui intelligitur manifeſtè de potentia cauſarum ſecundarum, ſcilicet hominum, & verum eſt quod per potentiam, conſiliationem, aut electionem humanam quod factum eſt, non contingit non fieri, ſed futurum contingens contingit fieri, vel non fieri per has cauſas. Intelligit etiam conſequenter, quòd præteritum non poteſt non eſſe, ſeu fieri non præteritum potentia & factione mutabili, initiabili & terminabili terminis oppoſitis, ſicut fiunt omnes veri proprijque effectus cauſæ verè & propriè facientis; vnde & ipſemet 2. Phyſ. 31. Medicus, inquit, & conſilians, & omninò faciens, omnes ſunt principium mutationis aut ſtatus. Dictum autem ipſius Agathonis videtur calumniam iuſtam pati: non enim hoc || *ſolo* Deus priuatur, ingenita facere quæ ſunt facta. Priuatur namque & iſto, de præſenti nunc facere mutabiliter nunc & pro nunc non præſens; de futuro autem exhibitionem rei facere mutabiliter non futuram; de numero quatuor contradictoriorum contingentium facere omnia ſimul vera quæ poſſunt eſſe ſimul vera, & quæ poteſt facere ſimul vera; facere maximam lineam circularem, aut rectam finitam poſsibilem fieri, ſeu quàm poteſt, facere, inſcribere, vel circumſcribere circulo maximam vel minimam figuram rectilineam; facere alium Deum, & deos infinitos, & vniuerſaliter nihil quod contradictionem neceſſariò implicat, poteſt Deus. Dicet quiſnam fortaſsis pro Agathone, quòd nihil horum eſt aliquid; & ego contra vtrumque; ergo nec ingenita facere quæ ſunt facta. Verùm ne Agathonem non rectè dixiſſe, quem Ariſtoteles rectè dixiſſe teſtatur, videar dicere minùs rectè; dico quòd ad literam rectè dixit: dicit enim Deum priuari huiuſmodi facere, ſed non potentia faciendi; & verum eſt, & neceſſarium eſt, Deum nequaquam ingenita facere quæ ſunt facta, quod tamen hoc non poſſit, non dicit. Poteſt etiam intelligi & exponi quod Deus hoc non poteſt per potentiam & actionem cauſarum naturalium & inferiorum, ſicut poteſt facere effectus futuros, nec etiam

Margin notes: || comparans. — *Philoſophus* — || ſolum. Right margin letters: A, B, C, D, E.

A ctam potentia & factione mutabili & terminabili terminis oppoſitis, ſicut dictum Philoſophi expoſitum erat prius. Fortaſsis autem & aliter poteſt exponi propinquius menti ſuæ, vt ſupponat generaliter omnia eſſe diuiſa in tria, futurum, præſens, & præteritum, ſiue factum; & per hoc, quod dicit excluſiuè, ſolo ipſo Deus priuatur, Ingenita facere, &c. intendat includere vltimum trium membrorum diuiſionis præmiſſæ, & excludere duo priora: intelligat etiam de factione mutabili & terminabili terminis oppoſitis, & ſic verum eſt, quod de numero horum trium, hoc ſolo Deus priuatur facere, id eſt, poſſe facere huiuſmodi factione de præterito tanquam de termino à quo factionis & mutationis, non præteritum; Hoc enim contradictionem euidenter includit, quod ſcilicet aliquid prius ſit aut fuit præteritum, & poſtea non præteritum; de futuro autem tanquam de termino à quo poteſt facere factione huiuſmodi non futurum; & de præſenti non præſens; quod & facit continuè, cùm illud aduenit, hoc recedit. Dictum verò Ariſtotelis in De mundo ſimiliter poteſt intelligi & exponi ſecundum
B præmiſſa, & ſimiliter dictum Plinij recitatum; veruntamen Plinius peſsimè delirare videtur, dicendo Deum nullum ius habere in præterita, niſi obliuionis, ſicut 14um. 6um. & 23um. primi docent. Negantes ergo Deum poſſe facere de præterito non præteritum, intelligunt de potentia & factione ſecundum curſum & ordinem naturalem rebus naturalibus naturaliter inſtitutum, de potentia & factione mutabili, actuabili, & terminabili terminis oppoſitis ſupradicta. Verum, ſicut ſuperius breuiter tangebatur, eſt quædã alia factio huic oppoſita, ſcilicet ſtabilis, non mutabilis, non actuabilis nouiter, non initiabilis nec terminabilis terminis oppoſitis, & hęc correſpondet potentię abſolutę & irrepugnantię ſupradictę, ſecundũ quam etiã illud quod eſt aliquale in hoc pręſenti inſtante, poteſt fieri a Deo in hoc pręſenti inſtanti nõ tale, imò & cõditionis oppoſitę ſine mutatione quacũque, iuxta 11^{am}. veritatẽ; Deũ enim ſic facere, eſſet ipſum ſic velle: ſic enim fortaſsis poſſet Deus facere mundum, qui eſt initiatus & temporalis, non eſſe huiuſmodi, ſed æternum. Nullam enim contradictionem includit
C formaliter ſimpliciter, vt videtur, mundum non habere initium durationis vel temporis, ſed ſemper fuiſſe, ſicut nonnullis videtur, vel ſaltem ſic poſſet facere mundum antiquiorem, & fuiſſe priorem temporaliter quantumcunque: Hoc enim nullam repugnantiam formaliter implicat aut importat. Huiuſmodi autem factio ſimilis eſt generationi, cognitioni, & volutioni diuinæ, imò verius ſcientiæ & volutioni Dei ad extra; qua ſecundum quintam, ſextam, & octauam veritatem, quod vult nunc & ſcit, poſſet & poteſt nunc & pro nunc non ſcire nec velle ſine mutatione quacunque; ſimilis etiam eſt doctrinæ, qua Pater æternaliter Filium & Spiritum Sanctum docet, de qua ‖ 34. huius. Huiuſmodi autem modus loquendi de ‖ 24
factione habetur Ioh. 11. vbi quæritur ſic de Chriſto, Non poterat hic, qui aperuit oculos *Ioannes.*
cæci nati, facere vt & hic non moreretur? Sic etiam loquitur Auguſtinus 26. contra Fauſtum *Auguſtinus.*
2. Si audiam, inquiens, quod aliquid futurum erat, ſi Deus fecit ne fieret, fidiſsime reſpondebo, Illud potius futurum erat quod Deus fecit, non illud, quod ſi futurum eſſet, hoc feciſſet; Nam Deus quid facturus erat vtique ſciebat, & ideo ſimul ſciebat illud futurum non fuiſſe, quod ne fieret facturus erat. Sic inſuper loquitur Petrus 1. ſentent. diſt. 38. dicens, quod De- *Petrus.*
D us potuit facere, vt quod fit non fieret, & ita non eſſet præſcitum. De potentia igitur abſoluta & non repugnantiæ ſupradicta & huiuſmodi factione poteſt Deus facere rem quæ eſt præterita, puta A. nudè & abſolutè conſideratam non eſſe præteritam. Deum namque ſic facere, non eſſet aliud quam nolle ipſam eſſe præteritam, ſeu velle oppoſitum nolutione ſeu volutione non mutabili, non initiabili aut terminabili, ſed ſtabili & æterna, quod eſt abſolutè & irrepugnanter poſsibile, & quantum eſt de ratione ſuæ potentiæ abſolutæ, & quantum eſt de ratione ſuæ potentiæ volutiuæ liberæ ſecundum contradictionem, quatenus præcedit cauſaliter ſuum actum, quo omni eodem modo intrinſecè vult nunc A. fuiſſe, ſicut voluit prius nunc A. fore, vt præcedentia docuerunt; cuius cauſa eſt, quia apud Deum intrinſecè nihil eſt præteritum nec futurum, ſed immutabiliter, ſtabiliter, æternaliter, & inſtantaneè tantum præſens, ſicut ſuperius monſtrabatur. Porro quia videtur fortaſsis aliquibus difficile intellectu, quomodo præteritum poteſt fieri non præteritum factione non mutabili, non initiabili, nec termi-
E nabili terminis oppoſitis ſupra dicta, ecce ad hoc exemplum patulum facile intellectu: futurum ſiquidem poteſt fieri non futurum antequam eueniat, ſeu, vt verius dicam, ipſo nunquam eueniente ipſo nunquam poſito in eſſe, ipſo nunquam præſentificato, ſeu facto præſenti. Sit enim A. curſus Iohannis cras contingenter futurus; & quis hominum dubitat Deum de ſua potentia, imò omnipotentia abſoluta poſſe facere, quod Iohannes non curret, quare & quod A. non erit; quamobrem & conſequenter aliquod futurum facere non futurum, ipſum nunquam facto præſenti? Et proculdubio hoc non poteſt factione mutabili, initiabili, & terminabili ſupradicta: nam contradictionem euidenter includit, quod aliquid de futuro, tanquam

quam de termino à quo factionis & mutationis fiat non futurum, niſi per poſitionem eius in A
eſſe. Ecce adhuc exemplum euidentius forſitan ad hoc idem; Aliquid, nempe non futurum, poteſt fieri futurum: Sit enim A. effectus poſsibilis fieri, qui non fiet; &, ſicut quilibet confitetur, Deus de ſua potentia abſoluta poteſt facere quod A. erit; quare & quod non eſt futurum, eſſe futurum, ſed non factione mutabili, initiabili, aut terminabili ſæpe dicta: nam contradictionem implicat euidenter, quod aliquid aliquando ſit futurum, & ſemper vel aliquando prius fuit non futurum, ſicut decimum octauum huius oſtendit. Sicut igitur non futurum poteſt fieri futurum, & futurum non futurum abſque poſitione eius in eſſe factione non mutabili ſed ſtabili, ſic & præteritum non præteritum ſimili modo poteſt. Non ergo ſequitur, ſicut obijciebatur ſuperiùs, ſi præterita poſſunt iſta potentia non fuiſſe, quod per mutationem hoc ||*poſſunt*: nec etiam ſequitur, ſi præterita poſſunt eſſe aut fieri non præterita, expedire hominibus conſiliari de ipſis; non enim omne quod poteſt eſſe aut fieri, hoc poteſt per conſilium hominum potentiamue humanam.

|| ſit poſſibile

Viceſima ſecunda veritas dicit, quod res futura non poteſt non fore, nec præſens nunc & pro nunc non eſſe, nec præterita non fuiſſe, accipiendo correſpondenter potentiam 16. veritati, quæ ſic intellecta ex eadem 16. ſequitur euidenter, hoc vno adiuncto, quod voluntas diuina eſt cauſa neceſſaria, ſcilicet infruſtrabilis & indefectibilis in cauſando, ſicut decimum primi docet; Poteſt etiam hæc oſtendi ex prima parte negatiua 18. veritatis. B

Viceſima tertia veritas ex tribus primis partibus 17. clarè patet, hoc addito, quod voluntas diuina ſit infruſtrabilis & indefectibilis in cauſando: ſequitur etiam ex correſpondentibus partibus 18. veritatis.

Viceſima quarta ex vltima parte 17. ſequitur manifeſtè, hoc vno coaſſumpto, quod voluntas diuina eſt cauſa neceſſaria, id eſt, neceſſario requiſita ad hoc quod aliquid ſit futurum, præſens, vel præteritum, ſicut decimum quartum & nonum primi demonſtrant: Hæc etiam ex vltima parte negatiua 18. oſtenditur manifeſte. Secundum hæc autem poteſt conuenienter intelligi & exponi illud vulgatum Philoſophi, Eſſe quod eſt, quando eſt, & non eſſe quod non eſt, quando non eſt, neceſſe eſt, & ſimilia. Dicta tamen Auerrois, Hugonis, & Petri hic obiecta erant expoſita ſexto huius. Illud quoque Philoſophi, ſi omnia ex neceſsitate eſſent aut fierent, non oportere conſiliari, neque negotiari, fuit expoſitum viceſimo nono huius: poteſt etiam conuenienter exponi, quod intelligit ibi de neceſsitate contraria & repugnante poſsibilitati & contingentiæ præcedenti, ſicut in oſtenſione nonæ veritatis apparet. Similibus quoque modis poteſt exponi dictum eiuſdem Philoſophi ex 3. Eth. obiectum. Alia etiam ſimilia plurima reputo ſimiliter exponenda. Per præmiſſa ſimiliter poſſunt Deus, Chriſtus, & Prophetæ, qui prædixerunt aliqua adhuc futura, à fallacia, mendacio, & ab omni inconuenienti defendi; quia ſicut illa futura poſſunt nullatenus euenire, ſic & illæ reuelationes, promiſsiones, iurationes, & prædictiones præteritæ non fuiſſe. C

Viceſima quinta ex præmiſsis de æternitate conſequitur euidenter. De futuris namque contingentibus, quando fient præſentia atque præterita, erit determinata veritas apud Deum, & non tunc primo & nouiter, quia apud Deum intrinſecè, & in æternitate nihil prius aut poſterius ſucceſsiuè, nihil mutabile, nihil nouum, ſicut præmiſſa capitulo iſto & proximo docuerunt. Item voluntas Dei eſt cauſa omnium futurorum per decimum quartum primi, & infruſtrabilis ac immutabilis per decimum & viceſimum tertium primi; & hæc eſt determinata apud Deum, ſicut nullus ignorat: & quia de præſentibus & præteritis eſt determinata, quare & de futuris ſimiliter, ſicut poteſt oſtendi per decimam tertiam & decimam quartam veritates. Item apud Deum eſt determinata ſcientia omnium futurorum, quia per cauſam determinatam, per ſuam ſcilicet voluntatem, per quam ſcit ea, vt decimo octauo primi fuit oſtenſum, & quia alias Deus certius ſciret præſentia & præterita quam futura, ſicque aliquid accederet eius ſcientiæ ex rebus ſcitis, contra viceſimum tertium primi, & triceſimum primum huius. Item omnia ſunt ſemper præſentia in æternitate & intrinſecè apud Deum, ſcilicet cauſaliter, ſicut oſtenſio decimæ quartæ veritatis oſtendit; quare & de omnibus ſicut de temporaliter præſentibus, determinata ſcientia, certitudo & veritas apud eum. Vnde Ammonius ſuper 1. peri hermenias vlt. Nec Deos, inquit, eſt poſsibile neque indeterminatam cognitionem de futuris habere, tanquam coniectantes de ipſis; primo quidem vt Timæus nos docuit, & vt Ariſtoteles Theologizans pronuntiat, & ante hos Parmenides, tam apud Platonem, quam in proprijs carminibus, Nihil eſt apud Deos neque præteritum, neque futurum; quoniam vtrumque horum eſt non ens; hoc quidem non amplius, hoc autem non dum, & hoc quidem tranſmutatum, hoc autem natum tranſmutari; quare & coniectiuam cognitionem à dijs, & in vltimo rationalis vitæ abijci neceſſariam; Deinde quomodo niſi modicum participabimus D E

A mus ſobrietate, niſi amplius attribuamus cognitioni Deorum, quam veſtræ? Sed audientes & dubiam ipſam & indeterminatam confiteri; eiuſdem enim erit rationis. Qui & infra multipliciter hoc oſtenso concludit palam, quia & contingentia ordinari à Dijs dicendum eſt, & determinate cognoſci ipſorum euentum; quod vt euidentiùs doceat, allegat Adnulam blichi, quod cognitio eſt media inter cognoſcens & cognitum; eſt enim operatio cognoſcentis circa cognitum, quod etiam cognitum quandoque cognoſcitur altiori modo quàm ſit natura eius, quandoque depreſsiori, quandoque æqualiter. Cum enim intellectus noſter politicas actiones diſponit, cognoſcit ſingularia negotia, referendo ea ad vniuerſalia; Hæc autem cognitio altior eſt cognito ſingulari; partibile & tranſmutabile ſingulare. Ratio autem, per quam intellectus practicus cognoſcit, indiuiſibilis, & intranſmutabilis eſt; Quandò autem intellectus ad ſe conuerſus & operans ſecundum purificatiuas virtutes, ſecundùm ſubſtantiam conſiderat, cognitio eſt eiuſdem ordinis cum eo quod cognoſcitur; cum autem
B aſcendens ad ſummum ſuæ perfectionis, & ſecundum contemplatiuas virtutes meditans, conſiderat ea quæ de diuinis ordinibus, & qualiter ex vno omnium principio hi producuntur, &, quæ vniuſcuiuſque proprietas eſt, cognitio deterior eo quod cognoſcitur. His igitur ſic ſe habentibus, dicendum, Deos quidem cognoſcere omnia facta, entia & futura modo Dijs conuenienti; hoc autem eſt vnâ & determinata & infallibili cognitione: Propter quod quidem & contingentium ſcientiam, dicendum ipſos comprehendere velut omnia, quæ in mundo, producentes, & perpetuarum quidem ſubſtantiarum, ipſos cauſas exiſtentes, generabilium autem concauſas, ſecundum ſuas proprias operationes, & velut videntes non ipſas ſolum ſubſtantias, ſed virtutes ipſarum, & operationes, eas quæ ſecundum naturam, & eas quæ præter naturam. Quod quidem præter naturam ſimul intrauit cum neceſſario ordine ſubiecto decurrentiæ entium, in his quæ nata ſunt hoc participare, non principaliter, ſed ſecundum modum qui dicitur parypoſtaſeos, ſcilicet ſecùs exiſtentiæ; Cognoſcere tamen
C contingentia ipſorum natura eſt; propter quod, hæc quidem indeterminatam habentia naturam poſſe quidem euenire & non euenire; illos autem velut modo nobiliori quam ſit ipſorum natura, cognitionem eorum præaccipientes determinatè, & hæc ſcire. Etenim res partibiles impartibiliter, & indiſtanter cognoſcere ipſos eſt neceſſarium, & pluriſicata vnitiuè, & temporalia æternaliter, & generabilia ingenerabiliter. Non enim vtique ſuſtinebimus quod dicatur ſimul cum fluxu rerum, Deorum cognitionem decurrere, neque eſſe aliquid apud ipſos aut præteritum aut futurum, neque dici de ipſis, Erat vel Erit, vt in Timæo aſſumpſimus, cum ſint ſignificantia cuiuſdam tranſmutationis; Solum autem ipſum eſt. Iſtam quoque ſententiam planè teſtantur autoritates Auguſtini & Caſsidori ſuper Pſalmum 43. 47. huius ſcriptæ.

Pro viceſima ſexta ſciendum, quod res ſunt determinati eſſe, & determinatæ ſtabilitatis apud creaturam tripliciter; In ſe, In ſuis cauſis, Vtroque modo. In ſe, ſicut res
D contingens præſens, puta Iohannem currere vel ſedere, quod ex præſentia ſua habet quandam neceſsitatem ſequentem eſſendi pro nunc, & ſic || *eſt* determinatum & certum, || eſſe
& ſimilem ſcibilitatem ab homine, & res præterita ſimiliter: In ſuis cauſis, ſicut res naturales naturali neceſsitate futuræ, puta eclypſis futura luminarium, tranſmutatio elementorum, & mors mortalium: Vtroque modo, ſicut effectus huiuſmodi naturales præſentes in præteritumue transmiſsi; Futura autem contingentia nullo iſtorum modorum ſunt determinata. Non in ſe, conſtat; Non in ſuis cauſis, quia tunc non eſſent contingentia ad vtrumlibet, ſed contingentia nata vel neceſſaria; Quare nec vtroque horum modorum; Hæc autem eſt ſententia Philoſophi 1. peri hermenias: vlt. ſicut ab eo communiter allegatur, & in obiectionibus erat tactum, licet verbum, Determinatum, *Ammonius.*
nuſquam ibi ponatur in tota ſerie ſui textus. Vnde & Ammonius illum locum exponens, ſic ait; Eſt idem ſua quidem natura contingens, cognitioni autem Deorum non
E adhuc indeterminatum ſed determinatum: Palam autem quod & noſtræ cognitioni impoſſibile eſt determinatè cognoſci, aliquando contingens, ſed ex neceſsitate conſequetur, præcedentibus cauſis ſuæ generationis. Nec huic reſiſtunt niſi fortè Mathematici & diuini dicentes omnes actus humanos ſupponi neceſsitati aſtrorum: Sed hos tertium ſecundi refellit. Verum per reuelationem diuinam poteſt creatura rationalis habere cognitionem determinatam & certam de futuris contingentibus, imo & quaſi demonſtrationem propter quid & à cauſa. Poteſt enim Deus certitudinaliter reuelare creaturæ rationali voluntatem ſuam de aliquo tali futuro in proprio genere vel in verbo, ſicut quadrageſimum huius & ſequentia docuerunt: Voluntas autem diuina eſt cauſa futurorum neceſſaria in eſſendo, neceſsitate ſequente, & infruſtrabilis in cau-

in cauſando, ſicut decimum quartum primi, quinquageſimum ſecundum, & quinquageſimum huius, ac decimum primi docent; quæ omnia poteſt ſimiliter reuelare. Poteſt ergo creatura cognoſcere contingens fore per cauſam, & quoniam illius eſt cauſa, & quoniam impoſsibile eſt aliter ſe habere; poteſt etiam cognoſcere illud fore ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & cauſis concluſionis, vel potiùs & eminentiùs forſitan quam per propoſitiones creatas, per ſpeculum ſcilicet veritatis æternæ; quare & demonſtratiuè, vt patet 1. Poſt. 2. vel perfectiùs & excellentiùs quàm per demonſtrationem ſyllogiſticam diſcurſiuam. Hoc idem confirmat autoritas Auguſtini ſuper Pſalmum quadrageſimum tertium, quadrageſimo ſeptimo huius ſcripta. A

Philoſophus.

Viceſima ſeptima poteſt oſtendi per viceſimam quintam & oſtenſionem illius: Poteſt quoque oſtendi per decimum quartum & oſtenſionem illius, cum voluntas diuina ſit cauſa omnium futurorum, per quam & Deus omnia illa præſcit, ſicut decimum quartum & decimum octauum primi docent. Quod & clare teſtantur dicta Auguſtini & Caſsiodori ſuper Pſal, 43. 47. huius ſcripta.

Viceſima octaua poteſt oſtendi per proximam, & decimam tertiam & oſtenſiones earum. B

Viceſima nona poteſt oſtendi per proximam, & decimam quartam, & oſtenſiones illarum. Hanc etiam plane teſtari videntur Autoritates Auguſtini & Caſsiodori ſuper Pſalmum quadrageſimum tertium quadrageſimo ſeptimo huius præmiſſæ. Auguſtinus etiam viceſimo ſexto contra Fauſtum 2. ſic ait; Iam non poſſunt futura non fieri, quàm non fuiſſe facta præterita. Nec poteſt quis dicere Auguſtinum intelligere in ſenſu compoſito, vel de dicto, & non in ſenſu diuiſo, ſeu de re; quia ſic nullum obſcurum vel dubium ſerenaret, nec quicquam doceret. Proceſſus quoque, finis, & cauſa, quam dicit, oſtendit ipſum loqui in ſenſu diuiſo, & de re; Cauſa autem ſua videtur eſſe voluntas Dei efficax, nec fruſtrabilis aut mutabilis, & veritas irrefragabilis, & immutabilis omniquaque: Vnde & immediate ante de quodam poſsibili fieri ita dicit, Concedo fieri poſſe, ſed vtrum futurum ſit, neſcio, & ideo neſcio, quia quid habeat de hac re Dei voluntas me latet; Illud tamen me non latet, ſine dubio futurum, ſi hoc Dei voluntas habet. Porro, ſi audiam quod aliquid futurum erat, ſed Deus fecit ne fieret; fidiſsime reſpondebo, Illud potius futurum erat quod Deus fecit, non illud, quod ſi futurum eſſet, hoc feciſſet. Nam Deus quod facturus erat, vtique ſciebat, & ideo ſimul ſciebat illud futurum non fuiſſe, quod ne fieret facturus erat; & proculdubio potius verum eſt, quod Deus ſcit, quam quod opinatur homo: ex quibus immediate concludit, Vnde iam non poſſunt futura non fieri, quam non fuiſſe facta præterita. Sed quomodo iſtud ex prioribus ſequeretur, ſi tantum in ſenſu compoſito loqueretur? Ecce ſimiliter cauſa, quam immediatè ſubiungit, quoniam non eſt in Dei voluntate vt eo ſit aliquid falſum, quo verum eſt: Quapropter omnia, quæ verè futura ſunt, ſine dubio fient; ſi autem facta non fuerint, futura non erant: Ita omnia quæ verè præterita ſunt, ſine dubio præterierunt. Manifeſte quoque apparet per illas duas vniuerſales affirmatiuas, vnam de futuro, & alteram de præterito, ipſum loqui de rebus ipſis futuris atque præteritis, non de propoſitionibus ipſis tantum. Qui & infra, Sententia, inquit, qua dicimus aliquid fuiſſe, ideo vera eſt, quia illud de quo dicimus iam non eſt: Hanc ſententiam Deus falſam facere non poteſt, quia non eſt contrarius veritati. Quod ſi quæras, vbi ſit hæc vera ſententia, prius inuenitur in animo noſtro, cum id verum ſcimus & dicimus: Sed ſi & de animo noſtro ablata fuerit, cum id quod ſcimus obliti fuerimus, manebit ipſa veritate; Semper enim verum erit, fuiſſe illud quod erat, & non eſt, & ibi verum erit iam fuiſſe quod erat, vbi verum erat antequam fieret, futurum eſſe quod non erat. Huic veritati Deus non poteſt aduerſari, in quo eſt ipſa ſumma & incommutabilis veritas, qua illuſtratur vt verum ſit quicquid in quorumcunque animis & mentibus verum eſt. Hanc quoque æqualitatem neceſsitatis apud Deum reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præteritorum, quatenus hæc omnia ſunt apud eum in æternitate præſentia, imò & qua præterita, quia ſimili certitudine, ſtabilitate & neceſsitate firmata, & quia ſic coexiſtebant omni tempori præterito, imo & præcedebant omnia tempora ſæcularia, communiter innuunt omnes Prophetæ, imo verius ſpiritus ſanctus qui locutus eſt per Prophetas, futura quaſi iam præterita prophetando, ſicut quadrageſimo ſeptimo huius præhabita manifeſtant. Quibus & Philoſophi conſonare videntur: Dicit enim Ariſtoteles in De Mundo 11. quod omnia ſunt verè opera Dei; ex quo, ſecundum naturalem Empedoclem, omnia, quæcunque ſunt, & poſtmodum erunt, proceſſerunt. Vnde & Auguſtinus de correptione & gratia 33. tractans illud Apoſtoli ad Rom. 8. Quos præſciuit & prædeſtinauit &c. ita ſcribit; Illa omnia iam facta ſunt, Præſciuit, prædeſtinauit, vocauit, iuſtificauit, quoniam & iam omnes præſciti ac prædeſtinati ſunt; Adhuc autem vſque in finem ſæculi multi vocandi & iuſtificandi ſunt, & tamen verba præteriti temporis poſuit,

Auguſtinus. C D E

Ariſtot. *Empedocles.* *Auguſtinus.*

A ſuit, & de rebus futuris, tanquam fecerit Deus, quæ iam vt fierent ex æternitate diſpoſuit.
Ideo de illo dicit & Propheta Eſaias; Qui fecit quæ ventura ſunt. Hoc tamen in Eſaia ſe- *Eſaias.*
cundum hanc ſeriem non memini me legiſſe, fortaſsis || *autem tranſlationem allegat aliam, quam* || aliam
non vidi: iſta tamen ſententia de Eſaia occurrit. Nam quadrageſimo primo ſecundum tranſla- tranſlatio-
tionem Hieronymi, Eſaias, imò Dominus per Eſaiam ſic dicit, Quis ſuſcitauit ab Oriente iu- nem allegat
ſtum, ſcilicet Ieſum Chriſtum, & vocauit eum vt ſequeretur ſe? Ecce prophetia de præterito,
& addit || *mixtim* de futuro, Dabit in conſpectu eius gentes, &c. & ſubdit, Quis hæc operatus || in futurū
eſt & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus primus & nouiſsimus, ego ſum:
& infra 48. Priora ex tunc annuntiaui, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea, repentè oper-
tus ſum, & venerunt. Pro hac autem neceſsitate ſequente ex præſentia ſeu præteritione apud
Deum in æternitate, Auguſtinus infra 34. concludendo ſubiungit; Quicunque ergo in Dei *Auguſtinus.*
prouidentiſsima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati ſunt & glorificati, non
B dico etiam nondum renati, ſed etiam nondum nati, iam filij Dei ſunt, & ideo omninò perire
non poſſunt. Quod & Anſelmus de Concord. 3. tractans, eandem autoritatem Apoſtoli *Anſelmus.*
multo clariùs manifeſtat, ſicut quadrageſimum ſeptimum & viceſimum ſeptimum huius pro-
dit. Qui inſuper Auguſtinus par. ſecundæ ſuper Iohan. homilia 14. ſeu 68. totius, tractans *Auguſtinus.*
illud Iohannis 14. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, & infra, Si abiero & præpa-
rauero vobis locum, &c. Quomodo, inquit, manſiones in domo Patris non aliæ ſed ipſæ,
& ſine dubio iam ſunt ſicut parandæ non ſunt, & nondum ſunt ſicut parandæ ſunt? Quomo-
do putauimus, niſi quomodo etiam Propheta prædicat Deum, quia fecit quæ futura ſunt?
Non enim ait, quia facturus eſt quæ futura ſunt, ergo & fecit ea, & facturus eſt ea: nam ne-
que facta ſunt, ſi ipſe non fecit, neque futura ſunt, ſi ipſe non fecerit; fecit ergo ea prædeſti-
nando, facturus eſt operando. Vbi & illud Apoſtoli ad Epheſ. 1. Elegit nos ante conſtitu-
tionem mundi; & illud ad Romanos prætactum, Quos prædeſtinauit, illos & vocauit, ſi-
C mili modo intelligit & exponit. Hæc autem autoritas Auguſtini, licèt non ſecundum ſe-
riem, allegatur in Canone de pœnitentia diſtinctione 4. In domo. Idem præterea Augu- *Auguſtinus*
ſtinus 5. de Trinitate vlt. Apud Deum, inquit, nec præterita tranſierunt, & futura iam
facta ſunt. Ampliùs autem 10. de Ciuitate Dei 12. Vbi, inquit, & quando Deus faciat
incommutabile conſilium, penes ipſum eſt, in cuius diſpoſitione iam tempora facta ſunt
quæcunque futura ſunt. Nam temporalia mouens temporaliter non mouetur, nec aliter
nouit facienda quàm facta, nec aliter inuocantes exaudit quàm inuocaturos videt, eiuſque
temporaliter fiunt iuſſa æterna eius lege || *conſcripta*. Qui & 1. Confeſsionum 6. Anni, inquit || conſpecta
Deo, tui non deficient; Anni tui hodiernus dies, & quàm multi; & quam multi noſtri iam
dies & patrum noſtrorum per hodiernum tuum tranſierunt, & ex illo acceperunt modos, &
vtcunque extiterint, & tranſibunt adhuc alij & accipient, & vtcunque exiſtent; tu autem
idem ipſe es, & omnia craſtina atque vltima, omniaque heſterna & retro hodie facies, hodie
D feciſti. Quid ad me, ſi quis non intelligat: Gaudeat & ipſe, Domine, dicens quid hoc eſt?
Gaudeat etiam ſic & ipſe, & amet non inueniendo inuenire potiùs quàm inueniendo non in-
uenire te.

Triceſima videtur tam certa, quòd probatione vix eget. Cauſæ namque inferiores ſunt
temporales, actiuæ & paſsiuæ cum motu & tempore, cum initio & cum fine. Quod enim
præteritum eſt, iam tranſijt poteſtatem harum cauſarum, nec eis vlteriùs ſubiacet: non
enim poteſt ab eis initiari per operationem & motum, ſicut in oſtenſione viceſimæ primæ
patet: Quod autem præſens eſt, pro nunc neceſſe eſt eſſe neceſsitate ſequente; quod verò
futurum eſt, eſt initiabile per actionem & motum à cauſa ſecunda libera ſecundum con-
tradictionem ad agendum & non, nec habet ex ſe aliquam neceſsitatem eſſendi. Nulla
etiam cauſa ſecunda habet voluntatem efficacem in omnibus, ſicut Deus, imò ſecundum
E Philoſophum 3. Ethic. 5. Voluntas eſt impoſsibilium, quare etſi poſsit velle præterita
non fuiſſe, præſentiaque non eſſe, res tamen non ſequitur eius velle, ſicut ſequitur velle
Dei. Contra primum tamen iſtorum poteſt probabiliter obijci iſto modo; Cauſa ſe-
cunda poteſt facere de præterito præſens: Sol namque eodem modo obiectus eidem
illuminabili corruptibili vel æterno nunc & prius, idem lumen generat nunc quod pri-
ùs. Nam ſecundum Philoſophum 8. Metaphyſ. 11. diuerſitas effectuum eſt propter *Philoſophus.*
diuerſitatem efficientis, vel propter diuerſitatem materiæ; & ſecundum eundem 12.
Metaphyſ. 11. Si agens ſit vnum & materia vna, factum eſt vnum; quod & planè *Auerroes.*
dicit Auerroes || *vtroque commento*: Dicit quoque Philoſophus 2. de generatione pe- || in loco
nult. quòd idem & ſimiliter habens ſemper idem innatum eſt facere, ſuppoſita ſcili- vtroque.
cet identitate materiæ. Sicut autem argutum eſt, lumen corruptum idem numero ite- *Philoſophus.*

rum poſſe generari, ſic & poteſt argui de cæteris formis generabilibus & corruptibilibus, accidentalibus, & ſubſtantialibus, quare & de ipſis compoſitis eiſdem numeraliter reuerſuris. Aqua quoque per diſcontinuationem corrupta, per recontinuationem eadem numero generatur. Quidam autem, vt Platonici, hoc || *concedunt.* Sed hos triceſima nona pars corollarij primi primi, & Philoſophi, & Theologi redarguunt & derident. Alij autem tantum errorem vitare volentes, dicunt quòd non tantùm Sol, ſed & omnes aliæ ſtellæ erraticæ atque fixæ coagunt * omnem effectum à quocunque productum; & quia ſitus & aſpectus earum adinuicem & ad Solem continuè variatur, & effectus producti continuè variantur. Sed hi non euadunt Autoritates Philoſophi allegatas: non enim quælibet parua diuerſitas accidentalis in agente, facit diuerſitatem numeralem in effectu, & maximè in ſubſtantijs ſimplicibus atque compoſitis. Poſſunt quoque ſtellæ cœli applicari ad aliquem locum terræ ſecundum æquè fortem aſpectum nunc vt priùs, licèt fortè non ſecundum ſimilem omni modo, quare & regenerare effectum corruptum. Aliquando etiam, vt videtur, redibunt omnes planetæ & ſtellæ ad ſimilem aſpectum omnino quem nunc habent, & quem in quocunque inſtanti priùs habebant, puta ſecundum Platonicos in fine magni anni mundi, qui ſecundum ipſos eſt reditio omnium cœleſtium ad primarium ſtatum ſuum, de quo primum primi pleniùs differebat; tunc ergo res corruptæ eædem numero reuertentur. Quidam autem hanc rationem ſoluere cupientes, affirmant motus cœleſtes non eſſe proportionabiles adinuicem aliqua proportione rationabili, ſed tantùm irrationabili, qualis eſt proportio diametri quadrati ad latus, & coni ad medietatem ſuam, de qualibus alibi plenius eſt tractatum; quare nec mota cœleſtia vnquam plenariè reuerſura ad primarium ſtatum ſuum, nec ad alium quemcunque ſequentem. Sed iſta hypotheſis reſponſiua multùm voluntariè & faciliter ponitur ſine euidentia rationis, quare & æquè faciliter reprobatur. Nunquid etiam, admiſſa hypotheſi, oſtendant ſuum propoſitum? Non eſt euidens vſquequaque, quod euidenti ratione diſcutere per theoremata mathematicalia à ſacris literis multùm extranea, magis curioſum fortaſsis quàm fructuoſum Theologis videretur, maximè cùm aliter poſsit axioma propoſitum plenè ſolui. Alij verò dicunt, quòd diuerſitas temporis numeralis eſt cauſa diuerſitatis effectuum numeralis. Sed quomodo, cùm tempus non ſit cauſa efficiens materialis neque formalis effectuum productorum? quæ etiam cauſa diuerſitatis temporis numeralis? Si dixerint, quòd diuerſitas motuum cœleſtium: & quæ cauſa diuerſitatis numeralis iſtorum? Et ſic continuè aſcendendum donec perueniatur ad primum huiuſmodi diuerſatum. Alij adhuc dicunt, quòd cauſa huiuſmodi diuerſitatis effectuum eſt diuerſitas ordinis naturalis in ſubiecto ad diuerſos effectus: ſed quòd diuerſitas in relatione ſit cauſa diuerſitatis in accidentibus abſolutis, vel in ſubſtantijs, non videtur; imò rationabiliter eſt è contra. Vniuerſitas etiam ordinis de neceſſitate conſurgit ex diuerſis ordinatis tanquam ex fundamento & cauſa priori; quare illa diuerſa ordinata potiùs eſſent cauſa huiuſmodi diuerſitatis effectuum, quàm diuerſitas ordinis. Quæ etiam, qualia, & quot ſint iſta ordinata diuerſa, non exprimit, & vix ſi exprimere clarè poſsit. Philoſophus etiam 12. Metaphyſ. vbi fuerat allegatus, tangit vnum per quod videtur ſoluere obiectionem præmiſſam, & exponere dicta ſua, Illud, inquiens, factum eſt actu, cuius materia erat potentia, ſeu in potentia, innuens quòd etſi agens ſit idem & materia eadem, ex diuerſitate tamen potentiarum in materia ad diuerſos effectus poſſunt prouenire diuerſi effectus; quare ad hoc quòd effectus ſit idem numero requiritur identitas potentiæ numeralis. Quamobrem & Auerroes illo commento vndecimo, Si, inquit, materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit erit vnum; ſubiectum enim cùm fuerit vnum, & potentia exiſtens in eo fuerit vna, & agens vnum, tunc nulla erit cauſa multitudinis. Verùm contra iſtos Philoſophos poteſt principalis obiectio ſic reduci, Si A. actiuum agat cras in B. paſsiuum, habens C. potentiam ad D. effectum, cras producet D.; ponaturque quòd Deus de omnipotentia ſua hodie creet D. nihil mutando circa A. B. nec C.; vel ſi neceſſariò ſequatur mutatio, corrupto etiam D. hodie reducat Deus omnipotens A. B. & C. ad ſtatum priorem omninò; tunc A. cras ex B. & C. faciet D. præteritum & corruptum. Simili quoque modo poteſt oſtendi, quòd hominem naturaliter generandum modo præmiſſo, olim factum à Deo, deuirginatum, mortuum & ſepultum poteſt vir nouiter generare, & mulier parere, & parere eum virginem; omnis enim partus neceſſariò exit virgo; poteſt igitur cauſa ſecunda facere præteritum & corruptum præſentialiter exiſtere, quare & non eſſe præteritum. Inter omnes autem ſententias recitatas videtur mihi ſententia Philoſophi magis conſona

Margin notes: || credunt. — * ad — *Reſponſio 3.* — *Reſponſio 4.* — *Reſponſio 5.* — A — B — C — D — E

A conſona rationi, quod videlicet diuerſitas effectuum numeralis ſuccedentium ſibi in eadem
materia ſeu ſubiecto, exiſtentibus eiſdem agente & materia ſeu ſubiecto, ſit ex diuerſitate
potentiæ ſeu potentiarum in ea ſeu in eo; quanquam circa plenam expoſitionem huiuſmodi
potentiæ longè maior diſcuſsio requiratur. Verùm quicquid ſentiant Philoſophi Ethnici, *Reſponſio*
Theologi Catholici indubitanter agnoſcant primam, ſummam, & veriſsimam cauſam huiuſ- *propria.*
modi effectuum diuerſorum eſſe voluntatem diuinam, non mutabilem aut diuerſam, ſed ſtabi-
lem & eandem, quâ ſine ſucceſsione actuum voluntatis & mutatione ſui quacunque, vult &
facit diuerſos effectus ſibi ſuccedere quando vult, & vbi, ſicut 9um. & 23um. atque 47um. primi
docent. Vnde & Iudith. 9. Hoc factum eſt, quod ipſe voluiſti. Beatus etiam Auguſtinus 3. *Iudith.*
de Trinit. 2. loquens de omnibus quæ fiunt vſitatè vel inuſitatè, ſæpe vel raro, Horum, in- *Auguſtinus.*
quit, nihil fit niſi Dei voluntate, ſed pleriſque non apparet: Itaque placuit vanitati Philoſo-
B phorum etiam cauſis alijs ea tribuere, vel veris, ſed proximis, cùm omnino videre non poſſent
ſuperiorem cæteris omnibus cauſis cauſam, id eſt, voluntatem Dei; vel falſis, & ne ab ipſa qui-
dem peruestigatione corporalium rerum atq; mutationum, ſed à ſua ſuſpicione & errore pro-
latis. Quare & Enchirid. 6. dicit, Cùm quæritur quid credendum ſit quod ad religionem per-
tineat, non rerum natura ita rimanda eſt, quemadmodum ab eis quos Phyſicos Græci vocant,
nec metuendum eſt quemadmodum ab eiſdem, ne aliquid de vi & numero elementorum, de
motu, atque ordine, & defectibus ſyderum & figura cœli, de generibus & naturis animalium,
fluctuum, lapidum, fontium, fluminum, montium, de ſpacijs locorum & temporum, de ſignis
imminentium tempeſtatum & alijs ſequentibus, de his rebus quas illi inuenerunt, vel inueniſ-
ſe ſe exiſtimant, Chriſtianus ignoret; quia nec ipſi omnia repererunt tanto excellentes inge-
nio, flagrantes ſtudio, abundantes otio, & quædam humana coniectura inueſtigantes, quæ-
dam verò hiſtorica experientia perſcrutantes, & in eis quæ ſe inueniſſe gloriantur, plura opi-
C nantes potius quàm ſcientes; Satis eſt Chriſtiano rerum creatarum cauſam, ſiue cœleſtium, ſi-
ue terreſtrium, ſiue viſibilium, ſiue inuiſibilium, non niſi bonitatem credere, Creatoris bonam
ſcilicet voluntatem. Porrò, ſiue cauſa ſecunda poſsit facere eundem effectum numero qui
præceſsit, ſicut veriſimiliter apparet quod poſsit, ſuppoſito miraculo præcedenti, ſicut proxi-
mo fuit obiectum; & in recontinuatione forſitan liquidi per diſcontinuationem corrupti; ſi-
ue non poſsit, ſicut extra hos caſus videtur non poſſe, obiectio non procedit. Si enim non poſ-
ſit, non obſtat; ſi autem liberè poſſet facere de præterito & corrupto præſens exiſtens, non ta-
men propter hoc poteſt facere de præterito non præteritum, & de corrupto aut corrupta vir-
ginem, ſicut Deus. Licet enim Deus per ſuam omnipotentiam reduceret Abraham & Saram
ad eundum ſtatum in omnibus quem habebant, quando generabatur Iſaak; & hic generaret,
& illa pareret Iſaak, pareret eum corruptum, & præteritum patrem Iacob; verum eſt tamen ſe-
cundum curſum naturę, & ſine miraculo, quod omnis partus neceſſariò exit virgo. Adhuc au-
D tem fortaſsis ſophiſta ſophiſticè ſic inſtabit; Vocetur illud præteritum quod fuit & non eſt; ſi
ergo cauſa ſecunda poteſt facere de præterito ipſum eſſe, poteſt & facere quod non ſit præteri-
tum. Sed iſtud non probat quod cauſa ſecunda poſsit facere de præterito non præteritū quan-
tum ad hanc conditionem, fuiſſe, ſcilicet quod careat fuiſſe; quare nec obſtat. Sed adhuc forſi-
tan replicabit, Cauſa ſecunda libera, puta Petrus, aliquem ſuum effectum liberum præteritum,
qui dicatur A, potuit prius feciſſe non præteritum, ſimpliciter ſcilicet omittendo, ſicut loqui-
tur lex de Facere Digeſt de regulis Iuris, Qui, inquiens, non facit quæ facere debet, videtur fa-
cere aduerſus ea, quia non fecit; & eſt ſatis creber modus loquendi; vel effectum contrarium &
incompoſsibilem A qui nominetur B faciendo, & Deus omnipotens poteſt reſtituere Petro
omnem potentiam quam prius habuit, & maiorem; quo facto poteſt Petrus facere A non prę-
teritum. Vel ſic, Petrus prius potuit facere quod A non fuiſſet; quare & ſi per omnipotentiam
Dei factus ſit nunc æquè potens, ſicut tunc erat, vel potentior adhuc poteſt. Vel adhuc fortaſ-
E ſis fortius iſto modo; Quicquid quocunq; modo Deus olim potuit, adhuc eodē modo poteſt;
Alias namq; fieret minus potens, & ceſſaret eſſe omnipotens; ſed Deus olim potuit facere per
cauſam ſecundam, puta per Petrum, A non eſſe præteritum, ſeu quod A non fuiſſet. Hęc autē,
etſi videantur acuta, de facili retundentur. Nam etſi Petrus haberet nunc omnem potentiam
vel maiorem quàm prius, non propter hoc poſſet nunc omnem effectum eundem numero
quem prius, ſed fortè eundem & æqualem ſpecie, vel maiorem; cuius cauſa eſt, quia ad identi-
tatem numeralem effectus non ſufficit ſola identitas numeralis agentis, potentięue agentis,
imò requiritur identitas numeralis materiæ ſeu obiecti potentiæq; illius, ſicut præmiſſa teſtan-
tur. Et ſi ponatur quod Deus omnipotens hæc omnia eadem numero plenè reſtauret, eſto
quod Petrus nunc poſsit facere eundem effectum numero vel defectum numero quem prius;
non tamen propter hoc poteſt nunc facere A non eſſe præteritum, quia nunquam prius hoc

potuit facere, quia non antequam A fuit; Tunc enim non fuit factibile à Petro A non eſſe præteritum; Sic enim æternaliter ante fuit, ſicut modo non eſt factibile ab aliqua cauſa ſecunda, quod Antichriſtus, qui eſt futurus, non ſit præteritus nunc vel ante. Nam quomodo faceret quod æternaliter ante fuit, & quod non poteſt habere initium & terminum factionis, cùm tamen quodlibet facere cauſæ ſecundæ neceſſarò hoc requirat, ſicut in oſtenſione vigeſimæ primæ partis corollarij huius patet? Nec quando A fuit potuit Petrus facere A non eſſe præteritum, propter ſimiles rationes. Tunc enim, ſicut & ſemper ante fuit A non præteritum, nec hoc tunc vel ante à factione vel defectione Petri quouiſmodo dependit; quare nec poſtquam A fuit potuit Petrus facere A non eſſe præteritum: Si enim hoc feciſſet, A & tunc & ſemper ante fuiſſet non præteritum; Non enim poteſt quicquam incipere eſſe non præteritum; & quia non poſſet hoc facere, aut feciſſe poſtquam A fuit, niſi per factionem initiabilem & mutabilem de præterito in non præteritum, quod contradictionem includit. Secunda inſtantia ſoluitur ſicut prima. Non enim ex æquali potentia nunc & prius vel maiori in Petro conſequitur ipſum poſſe omnem eundem effectum numero quem prius, ſicut iam patuit. Et ſi quis obijciendo ſupponat, quod Deus omnipotens reſtauret in Petro actiuo, in ſubiecto paſſiuo, & in omnibus requiſitis omnia eadem numero quæ prius, licet Petrus nunc poſsit facere eundem effectum numero vel defectum quem prius, non tamen propter hoc poteſt nunc facere, quod A non prius fuiſſet, ſed quod A non ſit modo deficiendo, videlicet tantummodo priuatiuè à factione A, ſeu faciendo effectum contrarium incompoſsibilem, & excluſorium ipſius A; ita quod alias A nunc eſſet, & idem eſſet ipſum feciſſe prius ſeu facere quod A prius non fuiſſet, & facere nunc quod A nunc non eſſet, non autem facere nunc quod A prius non fuiſſet, ſecundum Logicam 24°. primi præmiſſam; ſicut idem fuit realiter dicere tempore paſsionis Chriſti, Chriſtus nunc patitur, & nunc, Chriſtus tunc patiebatur, ſicuti & de præteritis alijs vniuerſis. Vltima inſtantia ſoluitur vt priores; Non poteſt Deus per cauſam ſecundam facere A non præteritum, ſicut nec potuit vnquam prius: Nihil enim poteſt facere per cauſam ſecundam, niſi quod illa poteſt aliquo modo facere; ſed nulla cauſa ſecunda poteſt hoc facere quouiſmodo, ſicut ſuperius eſt oſtenſum; Omnis namque factio cauſæ ſecundæ eſt temporalis cum mutatione & initio; ſed A non eſſe præteritum initiari non poteſt, quare nec fieri per cauſam ſecundam, per factionem aliquam temporalem, ſed à ſolo Deo factione æterna, ſcilicet nolutione ſua ſeu volutione ſua æterna initiũ non habente, qua non vult A eſſe præteritum, ſeu vult A eſſe non præteritum, ſicut oſtenſio 21ᵉ. partis plenius manifeſtat. Adhuc autem fortaſsis non deſines obiectare iſtum hominem, puta Ioannem, qui fecit hoc vel illud, contingit non feciſſe hoc neq; illud, & Ioannem, qui non fecit hoc nec illud, contingit feciſſe hoc & illud; Contingit enim Deum ‖ *hoc* nolle aut velle. Sed iſtud non obſtat. Licet enim hoc ſit poſsibile & contingens reſpectu voluntatis diuinæ, non tamen reſpectu voluntatis humanæ, puta Ioannis; Nihil enim eſt in poteſtate Ioannis niſi quod cùm vult, facit ſicut priora teſtantur; ſed licet Ioannes hoc velit, non ideo ſequitur ita eſſe, licet inſuper Ioannes poſsit non feciſſe quod fecit; non poteſt tamen facere ſe non feciſſe quod fecit: Quicquid enim faciat in præſenti aut etiam in futuro, non ideo ſequitur ipſum non feciſſe quod fecit. Contra 2ᵃᵐ particulam huius trigeſimæ ſic inſtatur; Contingentia & libertas propriè dicitur reſpectu præſentis, reſpectu verò futuri impropriè vel minus propriè cõmuniter ſeu extenſè, ſicut 5ᵘᵐ. & 6ᵘᵐ. huius affirmant: Eſt ergo apud cauſas inferiores maior contingentia & libertas reſpectu præſentis, quàm reſpectu futuri. Sed quis ignoret non ſequi ex magis propriè eſſe tale magis ſimpliciter eſſe tale? Quis enim ignoret perfectum magis propriè dici de creatura plenè facta, quàm de Deo nullo modo factibili neq; facto? & quis cõceſſerit creaturam eſſe magis perfectã quàm Deum? Quis ‖ *etiam* neſciat magnum magis propriè dici de corpore quàm de Deo, & de potentijs ſecundum dimenſiones corporales extẽſas, quàm de potentia indiuiſibili non extenſa? quis tamen conceſſerit corpus finitum eſſe maius Deo, cuius magnitudinis non eſt finis? vel potentiã cuiuſlibet elementi finitam, cuiuſlibet glebæ terræ, ſeu cuiuſlibet guttæ aquæ eſſe maiorẽ Dei potentia infinita? Quamobrẽ illa conſecutio non eſt tenax. Vlterius autem contra 3ᵃᵐ particulam huius trigeſimæ quiſquam fortaſsis opponet, quod voluntas diuina eſt cauſa infruſtrabilis & indefectibilis; quare quæcunq; cauſa inferior producet quemcunq; effectum ſuum futurum, ſicut quare producit & produxit omnem effectum ſuum præſentem & præteritum; & per decimam quartam & 29ᵃᵐ. partes coroll. prælibati in ipſa eſt æqualis neceſsitas reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium & præteritorum; quare & æquè neceſſarium eſt cauſas inferiores producere effectus ſuos futuros, ſicut producere præſentes, & præteritos produxiſſe. Sed iſtud nec concludit nec obſtat. Non concludit, quia etſi in voluntate diuina ſit æqualis neceſsitas reſpectu futurorum, ſicut reſpectu præſentium, alia tamen eſt neceſsitas in cau-

[Margin letters: B, C, D, E. Marginal notes: ‖ aut (for *hoc*); ‖ enim (for *etiam*)]

A cauſis inferioribus reſpectu effectuum ſuorum præſentium; reſpectu autem effectuum contin-
genter ad vtrumlibet futurorum nequaquam: Quare multiplicior eſt neceſsitas reſpectu effe-
ctuum præſentium cauſarum inferiorum, quàm reſpectu ſuorum effectuum futurorum. Iſtud
etiam etſi concluderet, non obſtaret. Licet enim eſſet neceſſarium & æquè neceſſarium, cauſas
inferiores producere effectus ſuos futuros, ſicut producere præſentes, vel præteritos produx-
iſſe, quantum eſt ex parte voluntatis diuinæ; non tamen quantum eſt ex parte cauſarum infe-
riorum: Cauſa namq; inferior ad vtrumlibet quid actura nudè & abſolutè conſiderata, quan-
tum eſt de ſe, nulla neceſsitate aſtringitur ad illud agendum, ſed indifferenter, indeterminatè
& contingenter ad vtrumlibet ſe habet ad agendum illud & non, ſicut 29°. huius ad ſimile ar-
gumentum ſimiliter eſt reſponſum. Amplius autem & præter obiectiones præmiſſas, poteſt &
aliter obijci contra dicta: Ex prędictis namq; ſequi videtur contradictoria eſſe ſimul vera, ſal-
B tem in æternitate, quia omnia ſuccedentia ſibi in tempore ſunt inſucceſsibiliter ibi ſimul, ſicut
præmiſſa teſtantur. Rurſum ſi eſſet talis neceſsitas ſequens & immutabilitatis in Deo, ipſe non
eſſet liberi arbitrij, quia nequaquam flexibilis hinc & inde. Præterea ſi talis neceſſitas ſit in
Deo, preces ſibi inaniter offeruntur, cum per eas nullatenus inclinari, nullatenus flecti poſsit.
Primum autem iſtorum erat ſolutum 24°. primi: Secundum autem ſoluetur per primum &
quintum huius; Hæc enim oſtendunt quod libertas, contingentia & neceſsitas non repugnant.
Quis etiam dubitet libertatem arbitrij compati neceſsitatem ſequentem? Mutabiliſsimus
namque homo, licet ſecundum opinionem quorundam poſſet velle ex ſe ſolo ſine Deo ali-
quid coagente, ſi nunc quicquam vellet, neceſſariò pro nunc illud vellet neceſsitate ſequente.
Nunquid etiam habet Deus libertatem arbitrij circa præſentia & præterita, ſicut circa futura,
vel minorem reſpectu horum, quàm reſpectu futurorum, & ſic reſpectu eiuſdem obiecti mi-
norum nunc quàm prius, vel potius totam libertatem circa aliqua voluta irrecuperabiliter
C iam amiſit, nouellam ſeruitutem nouellos compedes nouellæ neceſsitatis incurrens, contra
prius oſtenſa 30°. 50° & 52°. iſtius, & ſpecialiter contra 13am & 14am. corollarij huius partes?
Nec quia Deus eſt liberi arbitrij, conſequens eſt eum eſſe mutabiliter flexibilem, ſicut muta-
bilem hominem hinc & inde: ſed ideo dicitur Deus liber libertate contradictionis, quia non
eſt in eo neceſsitas antecedens ad actum voluntatis ad extra, ſed quatenus præcedit cauſaliter
illum actum, poſſet ad vtrumlibet producere illum & non, ſicut oſtenſio tertiæ veritatis corol-
larij huius & nonæ plenius manifeſtat. Vnde & ſanctus Thomas ſuper 1. ſentent. diſt. 39. quę-
ſtione 1. quærente, Vtrum Deus poſsit non ſcire illud quod ſcit; & arguto tertio quod non,
quia omne quod eſt, neceſſe eſt eſſe dum eſt, ſed ſcire Dei eſt ens actu; & quarto quia omne
æternum eſt neceſſarium, ſed quodlibet ſcire Dei eſt æternum, reſpondet hoc modo; Ad ter-
tium dicendum, quod Illud, quod eſt, neceſſe eſt eſſe, dum eſt; abſolutè tamen loquendo non
neceſſe eſt eſſe, & ita Deum ſcire neceſſe eſt dum ſcit, nec tamen neceſſe eſt eum ſcire niſi ne-
D ceſsitate immobilitatis, quæ voluntatis libertatem non excludit; & hæc libertas ſignificatur
cùm dicitur, quod Deus poteſt non ſcire & non velle. Ad quartum dicendum, quod omne
æternum eſt neceſſarium neceſsitate immobilitatis, quæ voluntatis libertatem non excludit,
vt dictum eſt. Quomodo autem ſcire ad voluntatis libertatem pertineat ſtatim || *prodit*, Licet, || ſubdit
inquiens, eſſe & ſcire in Deo ſint idem ſecundum rem, tamen ſcire ſequitur voluntatem vt im-
peratum ab ipſa aut non; & ideo eſſe ſuum ſubiacet libertati voluntatis, ſicut ſcire operationi
creaturæ. Qui & 1. contra Gentiles 85°. tenet eandem ſententiam, ſicut vigeſimum octauum
huius breuiter recitauit. Tertium obiectum ſupponit cum Ægyptijs Deum eſſe mutabilem,
& alterabilis voluntatis per merita & per preces, contra quintum & vigeſimum tertium primi
libri: Soluitur autem per præmiſſa, circa dictum Philoſophi 1. peri hermenias vlt. & inſtantiã
de negligentia 29°. huius. Deus enim ſicut prædeſtinauit aliquibus, puta electis finem, ſic viam
ad illum; ſicut extremum, ſic media; ſicut coronam, ſic militiam, merita, & labores, ſicut autori-
E tas B. Gregorij 1. Dial. 21. & aliæ 23°. primi ſcriptæ lucidè manifeſtant.

CAP.

A

CAP. LIII.

Contra promptulos accuſatores, faciles iudices & præcipites damnatores; & ponit 36. capitula, quæ ſibi videntur erronea, implorans humiliter autoritatem Eccleſiæ quatenus determinet veritatem. B

HIs autem Dei gratia conſummatis, reſpicio & reſpecto magnitudinem perhorrendam huius periculoſiſsimi pelagi, Pelagio peſtilente cum ſuis Pelagianis peſtiferis à voraginibus eius abſorptis, Duce Domino in tutiſsimam Petri nauiculam iam tranſacti, pro gratia multiformi gratias referens multiformes: Reuertor ad animum, reuoluo præmiſſa, rumino & maſtico, conſiderans quoque mecum materiæ, imò materiarum difficultatem quàm maximam, opinionum varietatem quam plurimam, & opinantium non minimam vanitatem: Credo firmiter, & indubitanter exiſtimo quod multi promptuli detractores me multipliciter accuſabunt, leuiter iudicabunt, & præcipitanter forſitan condemnabunt. Sed nonne Patres noſtri, tam veteres, quam recentes, ante legem, ſub lege, atque ſub gratia, imò & Magiſter noſter & Dominus Ieſus Chriſtus à ſimilibus ſimilia ſunt perpeſsi, ſicut non paucæ teſtantur hiſtoriæ, C & exordium huius tangit? Et quis ego tantillus, putredo & vermis, vnde tantis & talibus reputor comparandus? cur ergo cum eis timeam perpeti, aut refugiam tribulari, vt ſic ſaltem, licet multum diſsimiliter & diſtanter, ipſis merear comparari? Veruntamen qui me errare putauerit, hortante, quæſo, Timæo, & Apoſtolo ſuadente, conſideret, & etiam atque etiam conſiderando conſideret & aduertat ſeipſum eſſe hominem ſimilem mei, infirmitate circundatum, vanitati ſubiectum, multipliciter errabundum, & caueat, ne forſitan ipſe erret. Vnum ſcio, quod ſi erro, probabiliter multum erro, quia non ſolus, ſed cum multis & magnis Autoribus approbatis, cum multis quoque & magnis rationibus probabilibus, nec facilè reprobandis. Vnum quoque peto humiliter & requiro, vt qui me errare contenderit, appendat rationes & autoritates noſtras contrarias, ſententias noſtras contrarias munientes indifferenti & iuſta ſtatera, non fauorabili aut doloſa, & probatiorem ſententiam amplexetur. Puto ſiquidem confidenter, imò videor me ſcire, quod ſi pro ſententia partis contrariæ eſſent D tot & tam validæ rationes, & tot autoritates tam medullatæ, tam conſonæ, ſicut pro ſententia partis huius, & tam marcidæ rationes & autoritates tam macræ, tam abſonæ pro iſta, ſicut pro illa, illa fuiſſet ab olim canonizata ſolenniter, & iſta ſolenniter lapidata. Harum quoq; ſentent. qualitates contrarias videtur perſpicuè demonſtrare, quod quanto nuper ambæ ſententiæ in cōflatorio ſcholaſtico diutino, & frequenti vehementius tentabātur, & diligentius probabantur, iſta ſemper velut aurum præclarior, illa velut aurichalcum ſeu ſcoria obſcurior videbatur. Veruntamen quia nequaquam tantæ autoritatis me reputo, nec tam ebriè ſapio, vt vel leuiter æſtimem, quod tanta cauſa per me tantillum finaliter decidatur, & os iniqua loquentium obſtruatur, flexis genibus cordis mei imploro Eccleſiam, præcipuè autem Romanam, quæ ſumma autoritate vigere dignoſcitur, & ſpiritu ſapientiæ gubernari, quatenus ipſa determinare dignetur quid circa præmiſſa catholicè ſit tenendum: Non enim ſine periculo in talibus aberratur. Simon, dormis; exurge, quæſo, exime gladium, amputa quæque ſiniſtra hæreticæ prauitatis, defende & protege catholicam veritatem. Porrò, etſi Dominus ipſe in Petri nauicula dormiat nimietate tempeſtatis compulſus, ipſum quoque fiducialiter excitabo, quatenus ſpiritus oris ſui tempeſtate ſedata tranquillum faciat & ſerenum. Abſit autem, vt qui in prorâ huius nauiculæ peruigil laborabat, iam in puppi ſuper ceruical dormiat vel dormitet, niſi ea occaſione fortaſsis, vt ſic ſupra vires grauati imbecillitatem propriam agnoſcentes, ad ipſum clament feruentius, pulſent attentiùs, diligentiùs quærant auxilium, inuentumque amantiùs teneant & chariùs amplexentur. Verùm licet magno deſiderio affectarem vt omnia & ſingula prælibata examen Eccleſię mererentur, hoc tamen præcipuè in 36. articulis infra ſcriptis, qui mihi videntur erronei, exoro ſuppliciter toto corde, vt ſic, quicunq; errauerit, ſiue ego quod timeo, ſiue alius, ſicut puto, reducatur perſpicuè ad ſemitam veritatis, & in ipſa indeclinabiliter confirmetur. E

Quod

A Quòd Deus non eſt tam perfectus & bonus, quin aliquid perfectius & melius eſſe poſſet. 1

Quòd aliqua res exiſtit, Deo ipſam nullatenus conſeruante. 2

Quòd aliqua res exiſtit, Deo nequaquam ipſam immediatè & per ſe & propriè conſeruante, ſed tantùm mediante cœlo vel aliquo alio & per illud; vel quia prohibet corruptiua, vel quia permittit rem eſſe, aut non deſtruit rem cùm poſſet. 3

Quòd aliqua res creata vel creabilis ſine conſeruatione diuina omninò, vel ſaltem ſine conſeruatione diuina immediata, per ſe & || *propriè* poſſet eſſe. 4 || propria

Quòd aliqua res ſecundũ eſſentiam ſuam ſiue ſubſtantiam fiat, Deo ipſam minimè faciente. 5

Quòd aliqua res ſecundum eſſentiam ſuam ſiue ſubſtantiam fiat ſine Deo ipſam immediatè per ſe & propriè faciente, ſed tantùm mediante cœlo vel aliquo alio, & per illud, vel Deo tantùm impeditiua contraria prohibente, vel ea tantummodò ratione quia cauſa eius efficiens eſt facta, conſeruata, permiſſa, vel non impedita à Deo. 6

B Quòd aliqua res ſecundum eſſentiam ſuam ſiue ſubſtantiam poſſet fieri Deo ipſam minimè faciente, vel ſaltem Deo immediatè per ſe & propriè ipſam nullatenus faciente. 7

Quòd Deus eſt aliquo modo mutabilis. 8

Quòd ſcientia Dei, aut eius voluntas eſt aliquo modo mutabilis. 9

Quòd Deus ſciendo, volendo, ſeu quicquam agendo intrinſecus non eſt ſemper intrinſecè, æquè, ſummè & pleniſsimè actualis. 10

Quòd ſcientia Dei cauſatur à poſterioribus rebus ſcitis. 11

Quòd voluntas Dei, ſiue volitio, à poſterioribus volitis ſuis cauſatur. 12

Quòd actus voluntatis diuinæ, Angelicæ, vel humanæ, nihil eſt. 13

Quòd actus voluntatis creatæ ſecundum eſſentiam ſiue ſubſtantiam actus fiat ab ipſa, Deo eundem nullatenus coagente. 14

Quòd actus voluntatis creatæ ſecundum eſſentiam ſiue ſubſtantiam actus fiat ab ipſa, ſine C Deo eundem immediatè, per ſe & propriè faciente, ſed tantùm mediante cœlo, influentia generali, obiecto, vel aliquo alio ſimili, & per illud; vel tali tantummodo impropria ratione, quia Deus voluntatem creatam, quæ efficit actum illum, fecit aut || *ſeruat*, non deſtruit, vel non impedit, ſed eſſe & operari permittit, aut quia prohibet ipſam ab alijs impediri. 15 || fecerat

Quòd quando Deus & creatura rationalis coefficiunt liberum actum ſuum, creatura priùs naturaliter agit illum quàm Deus; & quòd voluntas creata præcedit naturaliter in agendo vt Domina, & diuina ipſam ſubſequitur naturaliter vt ancilla. 16

Quòd Deum præuelle hoc, id eſt, prius naturaliter velle, ſeu prius æternaliter voluiſſe hoc vel illud præſens vel futurum, ſit vel fuit in libera contradictionis hominis poteſtate. 17

Quòd cauſa prima, ſeu voluntas diuina ſit in cauſæ poſterioris ſeu voluntatis creatæ libera poteſtate. 18

Quòd gratia, qua ſaluamur, non datur à Deo gratis ſimpliciter, ſed aliquo merito præuio D magno vel paruo, condigno vel congruo comparatur. 19

Quòd voluntas diuina eſt impedibilis, & non vniuerſaliter efficax in cauſando. 20

Quòd ad hoc quod volũtas diuina ſit infruſtrabilis & neceſſaria in cauſando reſpectu ſuorum effectuũ quorumcunque, & quarumcunq; poſteriorũ cauſarũ, omneſque ſui effectus ſint neceſſarij reſpectu illius, non ſufficit quòd ipſa ſit cauſa prima naturaliter, & in nullius alterius, nullarumuè aliarum poteſtate non impedibilis & vniuerſaliter efficax in cauſando. 21

Quòd non eſt neceſſarium, Deum creaſſe mundum, incarnatum fuiſſe, vel hominem redemiſſe, nec Deum hoc velle, aut etiam voluiſſe. 22

Quòd voluntas diuina reſpectu futurorum contingentium, quamdiu ſunt futura, eſt libera libertate contradictionis, & non neceſſaria; ſed cùm fiunt præſentia in præteritumuè labuntur, deſinit eſſe libera huiuſmodi libertate, & incipit eſſe neceſſaria neceſsitate oppoſita reſpectu eorum. 23

E Quòd voluntas diuina non ſemper eſt æquè libera vel æquè neceſſaria reſpectu cuiuſcunq; ſui obiecti, & cuiuſlibet intrinſeci actus ſui. 24

Quòd non eſt neceſſarium Deum ſcire aut ſciuiſſe de qualibet re præſenti vel præterita ipſam eſſe aut fuiſſe. 25

Quòd ſcientia Dei reſpectu futurorum contingentium, quamdiu ſunt futura contingentia, eſt contingens, non neceſſaria; ſed quando fiunt præſentia vel in præteritum tranſeunt, deſinit eſſe contingens, & incipit eſſe neceſſaria neceſsitate oppoſita reſpectu eorum. 26

Quòd ſcientia Dei non ſemper eſt æquè libera, vel æquè neceſſaria reſpectu cuiuſcunq; ſui obiecti, & quòd intellectus diuinus ſeu Deus nequaquã æternaliter permanet intrinſecus pleniſsimè vniformis, ſemper viz. æquè liber, aut æquè neceſſarius reſpectu cuiuſlibet intrinſeci actus ſui. 27

28 Quòd licèt Chriſtus ſecundũ intellectũ, voluntatẽ & linguã ſuos humanos in proprio genere per actus naturales humanos diſtinctè ſciuit, ſeu credidit, & ſimiliter voluit, viua voce aſſeruit & iurauit, quòd Sacramenta Eccleſiæ vſq; ad finẽ ſæculi perdurarent, quòd foret generalis reſurrectio mortuorum, & quòd haberent pœnã vel gloriã ſempiternam, non eſt tamen neceſſarium quòd illud ſciuit, credidit, voluit, aſſeruit, vel iurauit. Vel ſicut quidam ſophiſticaliùs aiunt, quòd licèt Chriſtus ſecundũ intellectum, voluntatem & linguam ſuos humanos quicquam horum ſic ſciuit, credidit, voluit, aſſeruit, & iurauit, & hoc ad intellectum generalem, planum, ſimplicem, abſolutum ; non eſt tamen neceſſarium quòd hoc ſciuit, credidit, voluit, aſſeruit, aut iurauit ad illum intellectũ, ſed eſt contingenter poſsibile quòd hoc fecit, non ad illũ, ſed ad aliquẽ parabolicũ, myſticum, conditionalẽ, vel aliũ huiuſmodi intellectum. A

29 Quòd etſi Chriſtus ſecundum naturam ſuam humanam per actus naturales humanos diſtinctè ſciuit, credidit, voluit, aſſeruit, & iurauit de aliquo futuro contingenti quod hoc erit, quamdiu illud manet futurum contingens, contingens eſt & liberum ſecundum contradictionem, non neceſſarium Chriſtum hoc ſic ſciuiſſe, credidiſſe, voluiſſe, aſſeruiſſe, atque iuraſſe ; ſed quando illud fit præſens, aut in præteritum labitur, non eſt contingens aut liberum Chriſtum ſic feciſſe, ſed neceſſarium neceſsitate oppoſita. B

30 Quòd fuit & eſt in hominis poteſtate decipere Chriſtum ſecundum naturam humanam aſſumptam, vnione manente, facere ipſum credere falſum, mentiri, velle inaniter, & repugnanter voluntati diuinæ ; ſiue, vt quidam ſubtiliores in oculis ſuis aſtruere non verentur, quod fuit & eſt in hominis poteſtate facere aliquid ; vnde cum quibuſdam veris alijs ſequitur Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam vnitam, fuiſſe aut eſſe deceptum, falſum credendo, mentitum fuiſſe, præſentialiterue mentiri voluiſſe, ſeu velle inaniter & repugnanter voluntati diuinæ.

31 Quòd impoſsibile fuit Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam vnitam, & in proprio genere habere actus cognoſcendi aũt volendi naturales, proprios, & diſtinctos, reſpectu aliquorum in poteſtate hominis poſitorum, aut aliquorum contingenter ſeu non abſolutè neceſſariò futurorum ; aut quòd poſsibile fuit Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam vnitam & in proprio genere decipi in credendo, & errare volendo, velle videlicet fieri quod nunquam fieret, & repugnanter ſiue difformiter voluntati diuinæ, velle, inquam, voluntate rationali, non appetitu ſenſuali ſiue carnali. C

32 Quòd prophetiæ de Chriſto ante adimpletionem earũ non erant neceſſariò adimplendæ ; & quòd medio tempore inter mundationem ſeu ſanctificationem B. Mariæ & ſanctorum Patrũ veteris Teſtamenti in fide Chriſti Redemptoris futuri, tranſitũ quoq; & ſaluationem eorundem Patrum, & paſsionem Chriſti, non fuit neceſſarium ipſos fuiſſe mundatos, ſanctificatos, aut ſaluatos per fidem Chriſti Redemptoris futuri ; aut quòd fuit poſsibile ipſos fuiſſe mundatos, ſanctificatos & ſaluatos per fidem fictam, falſam, erroneam & mendacem.

33 Quòd prophetiæ & promiſsiones Chriſti ante adimpletionem ipſarum non erant nec ſunt neceſſariò adimplendæ. D

34 Quòd omnes prophetiæ prædictę de Chriſto, & omnes prophetiæ ac promiſsiones Chriſti de futuris, licèt videbantur verbaliter abſolutæ, erant tamen mentaliter tacitæ conditionales, & nullæ ſimpliciter abſolutæ.

35 Quòd non eſt neceſſarium, quòd Eccleſia Chriſti vſque in finem mundi perſeueret fidelis.

36 Quòd poſsibile eſt Eccleſiam Chriſti ex doctrina Chriſti ſemper directè fuiſſe deceptam in ſubſtantialibus articulis fidei Chriſtianæ, & erroneè credidiſſe reſurrectionem mortuorum, diem iudicij, & vitam æternam futuras ; & quòd non eſt neceſſarium quòd erit generalis reſurrectio mortuorũ, neq; quòd reprobi vel electi habebunt ſuppliciũ vel gaudiũ ſempiternũ.

Iſtis autem articulis velut erroneis condemnatis, quid conſequentius quàm vt hæ totidem veritates oppoſitæ ſanciantur ?

1 Quòd Deus eſt tam perfectus & bonus, quòd nihil perfectius aut melius eſſe poſſet. E

2 Quòd nulla res exiſtit, niſi Deo ipſam conſeruante in eſſe.

3 Quòd nulla res exiſtit, niſi Deo ipſam immediatè, per ſe & propriè conſeruante in eſſe, non tantùm mediante cœlo vel aliquo alio, & per illud, vel quia prohibet corruptiua, vel quia permittit rem eſſe, aut non deſtruit rem cùm poſſet.

4 Quòd nulla res creata vel creabilis ſine conſeruatione diuina omninò, neque ſine conſeruatione diuina immediatè, per ſe & propria poſſet eſſe.

5 Quòd omnis res facta, ſecundum eſſentiam ſuam, ſiue ſubſtantiam, ſit à Deo,

6 Quòd omnis res facta, ſecundũ eſſentiã ſuã ſiue ſubſtantiã, ſit à Deo ipſã immediatè, per ſe & propriè faciente, nõ tantũ mediante cœlo, vel aliquo & alio, & per illud, nec tantũ ideo quia

A Deus impeditiua contraria prohibet, aut cauſam efficientem rei fecit aut ſeruat, permittit, vel non impedit operari.

Quod nulla res ſecundum eſſentiam ſuam ſiue ſubſtantiam poſſet fieri niſi à Deo, neq; niſi 7
à Deo ipſam immediatè, per ſe & propriè faciente.

Quod Deus non eſt aliquo modo mutabilis. 8

Quod neque ſcientia Dei, neque eius voluntas eſt mutabilis vllo modo. 9

Quod Deus ſciendo, volendo, & quodcunque agendo intrinſecus eſt ſemper intrinſecè æ- 10
què ſummè & pleniſsimè actualis.

Quod nulla ſcientia Dei cauſatur à poſterioribus rebus ſcitis. 11

Quod nulla voluntas Dei, ſiue volitio à poſterioribus volitis ſuis cauſatur. 12

Quod omnis actus voluntatis diuinæ, Angelicæ, & humanæ eſt aliquid. 13

Quod omnis actio voluntatis creatæ, ſecundum eſſentiam ſiue ſubſtantiam ipſam actus, ſit 14
B ab ipſa, & à Deo eundem pariter coagente.

Quod omnis actus voluntatis creatæ, ſecundum eſſentiam ſiue ſubſtantiam ipſam actus, ſit 15
ab ipſa & à Deo eundem pariter immediate, per ſe & propriè coagente, non tantum mediante cælo, influentia generali, obiecto, vel aliquo alio ſimili, & per illud; neque tali tantummodo impropria ratione, qua Deus voluntatem creatam, quæ efficit actum illum, fecit aut ſeruat, non deſtruit, vel non impedit, ſed eſſe & operari permittit, aut quia prohibet ipſam ab alijs impediri.

Quod quandocũq; Deus & creatura rationalis coefficiunt liberum actum ſuum, Deus prius 16
naturaliter agit illum quam ipſa, & quod voluntas diuina præcedit naturaliter in agendo, vt Domina, & creata ipſam ſubſequitur naturali ordine, vt ancilla.

Quod Deum præuelle, id eſt, prius naturaliter velle, ſeu prius æternaliter voluiſſe hoc vel 17
illud præſens vel futurum, nec eſt nec fuit in libera contradictionis hominis poteſtate.

C Quod cauſa prima, ſeu voluntas diuina non eſt in cauſa poſterioris ſeu voluntatis creatæ 18
libera poteſtate.

Quod gratia, qua ſaluamur, datur à Deo gratis ſimpliciter, nec aliquo merito præuio mag- 19
no vel paruo, condigno vel congruo comparatur.

Quod voluntas diuina non eſt impedibilis, ſed vniuerſaliter efficax in cauſando. 20

Quod ad hoc, quod voluntas diuina ſit infruſtrabilis & neceſſaria in cauſando reſpectu 21
ſuorum effectuum quorumcunque, & quarumcunque poſteriorum cauſarum, omneſque ſui effectus ſint neceſſarij reſpectu illius, ſufficit quod ipſa ſit cauſa prima naturaliter, & in nullius alterius, nullarumue aliarum poteſtate, non impedibilis, & vniuerſaliter efficax in cauſando.

Quod neceſſarium eſt Deum mundum creaſſe, incarnatum fuiſſe, hominem redemiſſe, & 22
Deum hoc velle, ac etiam voluiſſe.

Quod cum futura contingentia || *fiant* præſentia, aut in præteritum dilabuntur, voluntas 23
D diuina reſpectu illorum non deſinit eſſe libera aliqua libertate, ſeu aliquo modo libertatis intrinſecus, qua vel quo prius fuerat libera, nec incipit eſſe neceſſaria aliqua neceſsitate oppoſita reſpectu ipſorum. || ſint

Quod voluntas diuina ſemper eſt æquè libera, ſeu æquè neceſſaria reſpectu cuiuſcunque 24
ſui obiecti, & cuiuſlibet intrinſeci actus ſui.

Quod neceſſarium eſt Deum ſcire de qualibet re præſenti, ipſam eſſe, ſcire quoque atq; ſci- 25
uiſſe de qualibet re præterita ipſam fuiſſe.

Quod cum futura contingentia fiunt præſentia, in præteritumue tranſcurrunt, ſcientia Dei 26
reſpectu illorum non deſinit eſſe contingens aliqua contingentia, ſeu aliquo modo contingentiæ intrinſecus, qua ſeu quo prius fuit contingens, nec incipit eſſe neceſſaria aliqua neceſsitate oppoſita reſpectu ipſorum.

Quod ſcientia Dei ſemper eſt æquè libera, ſeu ęquè neceſſaria intrinſecè reſpectu cuiuſ- 27
E cunque ſui obiecti, & quod intellectus diuinus ſeu Deus æternaliter permanet intrinſecus pleniſsime vniformis, ſemper videlicet æquè liber, aut æquè neceſſarius reſpectu cuiuſlibet intrinſeci actus ſui.

Quod quicquid Chriſtus ſecundum intellectum, voluntatem, & linguam ſuos humanos 28
in proprio genere, per actus naturales humanos diſtinctè ſciuit, credidit, voluit, viua voce aſſeruit & iurauit, neceſſe eſt eum ita feciſſe; & quicquid ad quemcunque intellectum ſciuit, credidit, voluit, aſſeruit, aut iurauit, neceſse eſt eum ad eundem intellectum ita feciſse.

Quod ſi Chriſtus ſecundum naturam ſuam humanam per actus naturales humanos diſtin- 29
ctè ſciuit, credidit, voluit, & aſſeruit, & iurauit de aliquo futuro contingenti quod hoc erit, illo adhuc manente futuro contingenti, neceſsarium eſt Chriſtum ita feciſse, & ita neceſſarium

rium tunc ſicut erit quando illud erit præſens in præteritumue tranſmiſſum. A

30 Quod nunquam fuit nec eſt in hominis poteſtate decipere Chriſtum ſecundum naturam
humanam aſſumptam, vnione manente, facere ipſum credere falſum, mentiri velle inaniter,
aut repugnanter voluntati diuinæ, neque vnquam fuit aut eſt in hominis poteſtate facere ali-
quid: vnde cum quibuſdam veris alijs ſequitur Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam
vnitam fuiſſe aut eſſe deceptum falſum credendo, mentitum fuiſſe, præſentialiterue mentiri,
voluiſſe, ſeu velle inaniter, aut repugnanter voluntati diuinæ.

31 Quod poſsibile fuit Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam vnitam & in proprio ge-
nere habere actus cognoſcendi, & volendi naturales proprios & diſtinctos reſpectu aliquo-
rum in poteſtate hominis poſitorum, & aliquorum contingenter, & non abſolute neceſſario
futurorum; & quod impoſsibile fuit Chriſtum ſecundum naturam ſuam humanam vnitam,
& in proprio genere decipi in credendo, aut errare volendo, velle videlicet fieri quod nun-
quam fieret, aut repugnanter ſiue difformiter voluntati diuinæ, velle, inquam, voluntate rati-
onali, non appetitu ſenſuali ſiue carnali.

32 Quod Prophetiæ de Chriſto ante adimpletionem earum erant neceſſario adimplendæ, & B
quod medio tempore inter mundationem ſeu ſanctificationem beatæ Mariæ & ſanctorum
Patrum veteris teſtamenti in fide Chriſti redemptoris futuri, tranſitum quoque & ſaluationem
eorundem Patrum & paſsionem Chriſti fuit neceſſarium, ipſos fuiſſe mundatos, ſanctificatos,
& ſaluatos per fidem Chriſti redemptoris futuri, & quod non fuit poſsibile ipſos fuiſſe mun-
datos, ſanctificatos, & ſaluatos per fidem fictam, falſam, erroneam, & mendacem.

33 Quod prophetiæ & promiſsiones Chriſti ante adimpletionem ipſarum erant & ſunt neceſ-
ſario adimplendæ.

34 Quod non omnes prophetiæ prædictæ de Chriſto, nec omnes prophetiæ aut promiſsiones
Chriſti de futuris erant mentaliter, tacite, conditionales, ſed multæ mentaliter ſimpliciter ab-
ſolutè.

35 Quod neceſſe eſt Eccleſiam ſanctam Chriſti vſque in finem mundi perſeuerare fidelem.

36 Quod non eſt poſsibile Eccleſiam ſanctam Chriſti ex doctrina Chriſti ſemper aut vnquam C
directè fuiſſe deceptam in ſubſtantialibus articulis fidei Chriſtianæ, aut erroneè credidiſſe re-
ſurrectionem mortuorum, diem Iudicij, aut vitam æternam, & quod neceſſe eſt hæc fore, Re-
probos quoque habere ſupplicium, & electos gaudium ſempiternum.

Explicit iſtud opus, De cauſa Dei contra Pelagium, & de virtute cauſarum, & virtute Dei cauſæ cauſarum; perſcriptum London, anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quarto Dom. Ieſu Chriſti.

Ad ſuos Mertonenſes Epiſtola poſterior.

*DIlectis Fratribus & Amicis, Cuſtodi & Socijs Aulæ de Merton. in Oxon. Thomas de B. ſalutem
& grat. am in omnibus fæliciter proſperandi. Petitioni veſtræ mox obtemperare volui ſed inter-* D
*currentibus impedimentis, hactenus non valui; quod volui, Deus nouit. Longis ſiquidem ac diu-
turnis occupationibus detentus, vix tandem aliquando modicum furatus otium, ſtilum arripui,
& quæ interim pro tempore occurrere potuerunt, in eam quæſtionem, quam De cauſa Dei con-
tra Pelagium peſtiferum propoſuiſtis, tractandam, in his ſcriptis tranſmiſi. Primum quidem
exiſtimaui aut periculoſum eſſe, aut temerarium quod conabar; Tandem vero ad charitatem veſtram reſpiciens,
& humilitatem attendens, tam religioſo deſiderio veſtro, nequaquam obniti oportere iudicaui. Accipite itaque, &
benigne ſuſcipite munuſculum hoc, paruum quidem, ſed non parua deuotione oblatum, in doctrina diſcipuli, in cha-
ritate amici, in Chriſto conſerui. Obſecro autem ineptas & importunas quæſtiones inſipientium in verbo Dei fa-
miliares habere nolite, qui praua ac peruerſa quadam conſuetudine ac curioſitate, non tam amore veritatis, quam
cupidine nouitatis circumcurrentes, magis volunt noua audire, quam vera dicere: Hi vero non ſuam poſſibilitatem
metientes, nec diuinis myſterijs reuerentiam exhibentes de omnibus præſumunt, parati tam ſemper prauis doctrinis
fidem adhibere, quam bonis liuorem. Ad vos igitur Collegiatos in agro ſcholaſtico cotidiè laborantes pertinet hu-
iuſmodi hominum temeritatem caſtigare, ac ad formam ſtudij & viam reducere diſciplinæ, vt quilibet veſtrum non
ſolum ſit ſcriba doctus in regno cælorum, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera, ſed & ſeruus fidelis, quem con-* E
ſtituet Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi tritici menſuram in tempore ſuo. Valete in Domino.

FINIS.

Robarts Library
DUE DATE:
Jan. 7, 1995

For telephone renewals call
978-8450
Hours:
Mon. to Thurs. — 9 am to 9 pm
Fri. to Sat. — 9 am to 5 pm
Sun. — 1 pm to 5 pm
Please have your library card ready.

OR

you may try
the UTLink
touch tone
renewal service
971-2400

BT 1450 B73 1618a
Bradwardine
Canterbury
De cau
Pelagium
causaru

UN